RERUM
ANGLICARUM

RERVM ANGLICARVM SCRIPTORES POST BEDAM PRAECIPVI, EX VETVSTISSIMIS CODICIBVS MANVSCRIPTIS NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITI.

WILLIELMI Monachi Malmesburiensis de gestis regum Anglorum lib. V.
Eiusdem Historiæ Nouellæ lib. II.
Eiusdem de gestis Pontificum Angl. lib. IIII.

HENRICI Archidiaconi Huntindoniensis Historiarum lib. VIII.

ROGERI HOVEDENI Annalium pars prior & posterior.

Chronicorum ETHELWERDI lib. IIII.

INGVLPHI Abbatis Croylandensis historiarum lib. I.

Adiecta ad finem CHRONOLOGIA.

LONDINI,
Excudebant G. BISHOP, R. NVBERIE, *&*
R. BARKER Typographi Regij
Deputati.

Anno ab incarnatione,
clɔ Iɔ xcvi.

SERENISSIMAE POTENTISSIMAEQVE

Principi ELIZABETHÆ, *Angliæ, Franciæ*, & Hiberniæ Reginæ, &c.

HISTORIAE *nostræ particulam quidam non malè: sed qui totum corpus ea fide, eáque dignitate scriptis complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet, hactenus planè neminem extitisse constat.* Nam POLYDORVS, *vt homo Italus, & in rebus nostris hospes, & (quod caput est) neque in rep. versatus, nec magni alioqui vel iudicij vel ingenij, pauca ex multis delibans, & falsa plerúmque pro veris amplexus, historiam nobis reliquit cùm cætera mendosam, tum exiliter sanè & ieiunè conscriptam. Nostri ex fæce plebis historici, dum maiestatem tanti operis ornare studuerunt, putidissimis ineptijs contaminârunt. Ita factum est nescio qua huiusce insulæ infœlicitate, vt maiores tui, (serenissima Regina) viri maximi, qui magnam huius orbis nostri partem imperio complexi, omnes sui temporis reges rerum gestarum gloria facilè superârunt, magnorum ingeniorum quasi lumine destituti, iaceant ignoti, & delitescant. Cui malo dum medicinam quærerem, neque ita essem vel animo vacuus, vel ab illis subsidijs & quasi instrumentis historiæ scribendæ instructus, vt opus à fundamentis extruerem victurum, serísque nepotibus temporum illorum memoriam transmissurum: feci tamen, quod potui, non inuitus, vt ex situ, & squalore, pulueréque eruerem, & in lucem primus emitterem vetustissimos rerum nostrarum authores, non illos quidem facundos, sed fidos rerum gestarum interpretes; eo consilio, vt alij, qui & otio abundarent & ingenio, hos quasi ad manum haberent rerum nostrarum commentarios, vnde sumerent, quæ ad tanti operis exædificationem pertinerent. Inter quos cùm & narrationis fide, & iudicij maturitate principem locum teneat* GVILIELMVS MALMESBVRIENSIS, *homo, vt erant illa tempora, literatè doctus, qui septingentorum plus minus annorum res tanta fide & diligentia pertexuit, vt è nostris propè solus historici munus explêsse videatur; hunc mihi cum primis è tenebris eruendum, tuóque Augustissimo nomini inscribendum curaui: vt qui olim sæculorum aliquot obscuritatem ingenij sui lumine discussit, nunc vicissim rediuiuus à serenissima Maiestate tua lucem & splen-*

 dorem

dorem mutuetur. Huic proximi, sed longo forsan interuallo proximi HVNTINDONIENSIS, *&* HOVEDENVS, *authores cum primis boni & diligentes, verissimique superiorum temporum indices: quibus* INGVLPHVM *à plurimis antiquitatum nostrarum sitientibus magnopere desideratum adiecimus, &, qui maiores tuos propinquo affinitatis gradu contingit, nobilitatis non minùs quàm antiquitatis causa* ELWARDVM. *Iam verò non id agam, vt longiore oratione, cur in tuo potissimum nomine hoc quantulumcúnque operis apparere voluerim, ostendam; neque rem per se exilem verborum amplitudine ornabo. Nam si, quod à Philosophis accepimus, dissimilis sit munerum & debitorum conditio, quòd in muneribus magna eorum, quibus offeruntur, habenda ratio; debita verò vel minima maximis quibusque sunt persoluenda: quid me hac in causa facere æquum fuit, quem diuinis Maiestatis tuæ virtutibus iampridem in tui obsequium & admirationem raptum, ita porrò summis tuis beneficijs deuinxisti, vt me meáque omnia non vsu solùm & fructu, sed mancipio etiam ac nexu tua esse libentissimè agnoscam? Et verò si rectè ratiocinamur, cui potius Britannorum, Saxonum, Normannorum res gestas offerre debui, quàm Maiest. tuæ, quæ non modò quas singuli singulas ditiones obtinuerunt, has vna vniuersas hæreditario iure adijsti, verùm etiam omnes istorum omnium virtutes animo planè heroico es complexa? quæ sola tot annos in communibus Europæ totius tempestatibus dulcissimæ patriæ tuæ beatissimam tranquillitatem infudisti: quæ denique sola, quid in summa potestate summa bonitas possit, tuo nos exemplo docuisti. Sed alterius sunt hæc operis, alterius temporis. Interim verò serenissimam Maiest. tuam supplicissimè rogatam volo, vt quem hactenus beneficijs tuis quàm amplissimis ornatum esse voluisti, eum deinceps regia tua & benignitate complecti, & authoritate tueri digneris.*

Deus optimus maximus Ma. tuam nobis reique publ. Christianæ quàm diutissimè incolumem conseruet.

Serenissimæ Ma. tuæ

deuotissimus

HENRICVS SAVILE.

WILLIELMI

MONACHI

Malmesburiensis,

De gestis Regum Anglorum,
Libri quinque.

***

Eiusdem Historiæ Nouellæ, libri duo.

Eiusdem de Pontificibus Anglorum, lib. quinque.

LONDINI,
Excudebant *G. Bishop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↄ Iↄ xcvi.

❧ Epiſtola Authoris ad Robertum Comitem
Glocestriæ, Henrici primi filium naturalem.

DOMINO venerabili & famoſo Comiti filio Regis *Roberto VVillielmus* monachus Malmesburię ſalutem, & ſi quas valet orationes. Virtus clarorum virorum illud vel maximè in ſe laudandum commendat, quòd etiam longè poſitorum animos ad ſe diligendum inuitat. vnde inferiores ſuperiorū virtutes faciunt ſuas, dum earum adorant veſtigia, ad quarum aſpirare non valent exempla. Porrò totum ad maiorum redundat gloriam, quòd ipſi & bonum faciunt, & minores ad ſe amandum accendunt. Veſtrum eſt igitur, ô duces, ſi quid facimus boni: veſtrum profectò, ſi quid dignum memoria ſcribimus. veſtra induſtria eſt nobis incitamento, vt quia pericula veſtra paci noſtræ impenditis, vos viciſſim per labores noſtros omni æuo inclareſcatis. Hinc eſt quòd geſta regum Anglorum quæ nuper edidi, vobis potiſſimùm conſecranda credidi, Domine Comes venerabilis & meritò amabilis. Nullum enim magis decet bonarum artium eſſe fautorem, quàm te: cui adhæſit magnanimitas aui, munificentia patrui, prudentia patris: quos cùm æmulus induſtriæ lineamentis repræſentes, illud peculiare glorię tuę facis, quòd literis inſiſtis. Quid quòd etiam notitia tua dignaris literatos, quos vel inuidia famę vel tenuitas fortunę facit obſcuros. Quia enim natura indulget ſibi, quod quis probat in ſe ipſo, non improbat in altero. conſentaneos ergo ſibi mores experiuntur in te literati, quos citra intellectum vllius acrimonię benignus aſpicis, iucūdus admittis, munificus dimittis. Nihil planè in te mutauit fortunæ amplitudo, niſi vt penè tantùm benefacere poſſes, quantùm velles. Suſcipe ergo (virorum clariſſime) opus, in quo te quaſi ex ſpeculo videas: dum intelliget tuæ ſerenitatis aſſenſus antè te ſummorum procerum imitatum facta, quàm audires nomina. Continentiam autem huius operis Prologus primi libri exponit. quod ſi placuerit legere, materiam totam poteris de compendio colligere. illud à veſtra dignitate impetratum velim, vt non mihi vertatur vitio quòd ſæpè per exceſſum aliàs quàm in gente noſtra peregrinatur narratio. Volo enim hoc opus eſſe multarum hiſtoriarum breuiarium, quamuis à maiore parte vocauerim geſta Regum Anglorum.

PROLOGVS.

RES Anglorum gestas Beda vir maximè doctus & minimè superbus, ab aduentu eorum in Brittanniam vsque ad suos dies plano & suaui sermone *describit : Post eum non facilè vt arbitror reperies qui historijs illius gentis Latina oratione texendis animum dederit. Viderint alij si quid earum rerum vel iam inuenerint, vel post hæc inuenturi sint, noster labor licèt in quærendo sollicitas duxerit excubias, frustra ad hoc tempus consumpsit operam. Sunt sanè quædam vetustatis indicia chronico more & patrio sermone per annos domini ordinata. Per hæc obliuionis senium eluctari meruerunt quæcunque post illum virum fluxerunt tempora. Nam de Elwardo illustri & magnifico viro, qui chronica illa Latinè aggressus est digerere, præstat silere. cuius mihi esset intentio animo, si non essent verba fastidio. Nec vero nostram effugit conscientiam domini Edmeri sobria sermonis festiuitate elucubratum opus, in quo à Rege orsus Edgaro vsque ad Willielmum primum raptim tempora perstrinxit, & inde licentiùs euagatus vsque ad obitum Radulfi Archiepiscopi, diffusam & necessariam historiam studiosis exhibuit. Ita prætermissis à tempore Bedæ 223. annis, quos iste nulla memoria dignatus est, absque literarum patrocinio claudicat cursus temporum in medio: vnde mihi cùm propter patriæ charitatem, tum propter adhortantium autoritatem voluntati fuit interruptam temporum seriem sarcire, & exarata barbaricè Romano sale condire & vt res ordinatiùs procedat, aliqua ex his, quæ sæpe dicendus Beda dixit, deflorabo, pauca perstringens, pluribus valefaciens.

al. absoluit.

Procedat itaque primus libellus de Anglorum gestis succinctus, ex quo Brittanniam occupauerunt vsque ad regem *Egbertum, qui (varia sorte profligatis Regulis) Insulæ penè totius Monarchiam nactus est. Sed cùm quatuor ex Anglis potentissima pullulauerunt regna; Cantuaritarum, West-Saxonum, Northanhimbrorum, Merciorum, quæ omnia sigillatim (si erit ocium) prosequi meditamur: prius de illo dicendum, quod & adoleuit maturiùs & exaruit celeriùs. Quod profectò fiet expeditiùs, si regna Orientalium Anglorum & Orientalium Saxonum post aliorum tergum posuero, quæ & nostra cura & posterorum memoria parùm putamus digna.

al. Egbirtum

Secundus lib. ad aduentum Normannorum, producet lineam Regalium temporum.

Tres reliqui in gestis trium regum versabuntur; his adiectis quæ diebus illorum alibi acciderunt, & celebrem sui notitiam, celebritate gestorum exigunt: Hæc ita polliceor, si conatui nostro diuinus fauor arriserit, & me præter scopulos * confragosi sermonis euexerit, ad quos Elwardus dum tinnula & emendicata verba venatur, miserabiliter impegit. Si quis verò, vt ille ait, si quis hæc quoque captus amore leget, sciat me nihil de retroactis, præter cohærentiam annorum pro vero pacisci, fides dictorum penes auctores erit.

al. naufragosi

Quicquid verò de recentioribus ætatibus apposui, vel ipse vidi, vel à viris fide dignis audiui. Cæterum in vtramuis partem præsentium non magnipendo iudicium, habiturus vt spero, apud posteros post decessum amoris & liuoris, si non eloquentiæ titulum, saltem industriæ testimonium.

* * *

CAP.

CAP. I.

De aduentu Anglorum, & regibus Cantuarienſium.

ANno ab incarnatione Domini, 449. venerunt Angli & Saxones in Brittanniam; aduentus cauſam licet vſquequáq; decantatam, non ab re fuerit hîc intexere: & vt quod intendo clariùs eluceſcat, altiùs ordiendum. Romani Brittanniam per *Iulium Cæſarem* in latias leges iurare compulſam magna dignatione coluerunt, vt & in annalibus legere, & in veterum ædificiorum veſtigijs eſt videre. Ipſi etiam principes qui toti penè orbi imperitarent huc aucupatis occaſionibus libenter adnauigare, hîc æuum ſolebant tranſigere. Denique *Seuerus* & *Conſtantius* imperatores ampliſſimi ambo apud inſulam hanc diem functi & ſummo ſunt honore funerati; quorum *Seuerus* ob Prouinciam ab incurſione Barbarorum muniendam celebrem illam & vulgatiſſimam foſſam de mari ad mare duxit. *Conſtantius* (vt aiunt) vir magnæ ciuilitatis *Conſtantinum* ex *Helena* ſtabularia ſuſceptum, egregiæ ſpei iuuenem reliquit hæredem: qui ab exercitu Imperator conſalutatus, expeditione in ſuperiores terras indicta, magnam manum militum Brittannorum abduxit, per quorum induſtriam, triumphis ad vota fluentibus breuî rerum potitus, emeritos & laboribus functos, in quadam parte Galliæ ad occidentem ſuper littus Oceani collocauit; vbi hodiéq; poſteri eorũ manentes immane quãtum coaluere, moribus linguáq; non nihil à noſtris Brittonibus degeneres.

SVccedentibus annis in eadem inſula, *Maximus* homo aptus imperio, ſi non contra fidem ad tyrannidem anhelaſſet, quaſi ab exercitu impulſus purpuram induit, ſtatímq; in Galliam tranſitũ parans, ex prouincia omnem penè militem abraſit. *Conſtantinus* etiam quidam nõ multo poſt ibidem ſpe nominis imperator allectus, quicquid reſiduum erat militaris roboris exhauſit; ſed alter à *Theodoſio*, alter ab *Honorio* interfecti, rebus humanis ludibrio fuerunt; copiarum quæ illos ad bellum ſecutæ fuerant, pars occiſa, pars poſt fugam ad ſuperiores Brittones conceſſit. Ita cum tyranni nullum in agris præter ſemibarbaros, nullum in vrbibus præter ventri deditos reliquiſſent, Brittannia omni patrocinio militaris vigoris viduata, omni artium exercitio exinanita conterminarum gentium inhiationi diu obnoxia fuit.

SIquidem è veſtigio Scotorum & Pictorum incurſione mortales multi cæſi, villæ incenſæ, vrbes ſubrutæ, prorſus omnia ferro incendióque vaſtata; turbati inſulani, qui omnia tutiora putarẽt quàm prælio decernere, partim pedibus ſalutem quærentes fuga in montana contendunt, partim ſepultis theſauris, quorum pleríq; in hac ætate defodiuntur, Romam ad petendas ſuppetias ire intendunt; Romani miſeratione infracti, nihilq; antiquius æſtimantes, quàm feſſis ſociorum rebus opem *porrigere, ſemel & iterum proturbato hoſte, operam ſuam exhibuerunt: Poſtremo longinquæ peregrinationis pertæſi aduentum in poſterum excuſant; diſcerent ipſi potiùs à Martio patrum calore non degenerare, armis & animis patriam defenſare. Adijciunt verbis formam muri pro ſui tuitione conſtruendi, ad propugnacula excubandi, in ho-

*al. impendere

ſtem

ſtem ſi neceſſe ſit, procurſandi, & cætera quæ diſciplina militaris exigit exequendi; poſt monita lachrymis miſerorum comitati diſcedunt: abeuntes fœlix fortuna proſequens, votis ſuorum reſtituit. Tum verò Scotti deſperati reditus audito nũcio, incunctantes & plùs ſolito in Brittones irruere, murum complanare, paucos reſiſtentes opprimere, prædas non ignobiles domum agere; at verò vulgus terræ reliquum ad palatium aduolat regis ſui fidem implorans.

ERat eo tempore Rex Britanniæ *Vortigernus* nomine, nec manu promptus nec conſilio bonus, imò ad illecebras carnis pronus omniúmque ferè vitiorum mancipium; quippe quem ſubiugaret auaritia, inequitaret ſuperbia, inquietaret luxuria: Denique vt in geſtis Brittonum legitur, filiam ſuam ſpe regni ſollicitatam ſtupro fregerat, & ex ea filium tulerat. hic in tantis tumultibus rem parui ponderans, opéſque regni comeſſationibus abliguriens, ſcortorum lenocinijs deperibat. excitatus tamen aliquando perſtrepentiũ vocibus, ſuper ſtatu publico in mediũ conſulit ſententias magnatum ſuorum explorans: Itaq; vt ad ſummam redigam; placuit omnibus Anglos & Saxones è Germania euocandos, armis validos, ſedibus vagos, geminum futurum commodum, vt armis inuicti facilè hoſtes propulſarent; & hactenus locorum incerti, pro ingenti annumerarẽt beneficio, ſi vel ſquallidum ſolum, ieiunumque ceſpitem ad habitandum ſuſcepiſſent. Cæterum nunquam eos aliquid contra patriam molituros, quoniam genuinam feritatem morum emolliret memoria beneficiorum. Probato conſilio mittuntur in Germaniam legati ſpectabiles ſanè viri, & qui dignè perſonam patriæ induerent.

GErmani audientes rem mille votis petitam à ſe vltro expoſtulari vicino pede paruerunt celeritatem negotij letitiæ ſtimulis maturantes; valedicentes igitur aruis genitalibus, renunciantes parentum affectibus fortunæ vela committunt, placidóque ventorum fauore, tribus longis nauibus quas illi *Ciulas vocant, Brittanniam allabuntur. Venerunt autem & tunc & ſequenti tempore de tribus Germaniæ populis, Anglis, Saxonibus, Iutis. Omnis enim ferè terra quæ trans Oceanum Britannicum ſub Septentrionali axe iacet, quia tantum hominum germinat, nõ iniuria Germania vocatur, licet multis prouinciarũ limitibus diſtincta. Quapropter ſicut hi quibus id muneris eſt laſciuientes arboris ramos ſolent ſuccidere, vt reliquorũ vitæ ſucco ſuo poſſit ſufficere, ſic incolæ aliquorum expulſione matrem alleuiant, ne tam numeroſæ prolis paſtu exhauſta ſuccumbat: ſed vt facti minuant inuidiam ſorte ducunt eliminandos. Indè eſt quod illius terræ homines inuenerunt ſibi ex neceſſitate virtutem, vt natali ſolo eiecti peregrinas ſedes armis vendicarent: Sicut Wandali qui olim protriuerũt Affricam, ſicut Gothi qui poſſederunt Hiſpaniam, ſicut Longobardi qui adhuc obſidẽt Italiam, vt Normanni qui partem Galliæ armis domitam incolentes vocauerunt Normanniam. Ex hac ergo Germania primò venit in Brittanniam parua quidem manus ſed quæ paucitatem ſuam virtute fulciret, ducibus *Hengiſto* & *Horſa* commodę indolis fratribus, haud obſcura ſtirpe apud ſuos oriundis: erant enim abnepotes illius antiquiſſimi Woden, de quo omnium penè barbararum gentium regium genus lineam trahit, quémque gentes Anglorum Deum eſſe delirantes, ei quartum diem ſeptimanæ, & ſextum vxori eius Freæ perpetuo ad hoc tempus conſecrauerunt ſacrilegio. In quibus vero locis Brittanniæ Angli vel Saxones vel Iuti habitationem locauerunt *Beda* non tacet. Noſtrum propoſitum eſt quamuis affluat materia ſtilo non indulgere, ſed tantùm neceſſaria quæque libare.

al. Ceolas

VEnientibus igitur Anglis vndique occurſum: à Rege impertitæ gratiæ, à populo effuſus fauor, data fide, acceptáque, & tradita Tanathos inſula incolatui eorum ſubuentum. Acceſſit & pactum, vt illi inuictis vmbonibus ſudores ſuos patriæ impenderent recepturi emolumenta militiæ ab his quorum ſaluti vigilias prætenderent. Paululum in medio morę, & ecce Scottos aduentantes facilìq; negotio ceſſuram ſibi vt ſuprà prædam æſtimantes inuadunt Angli; illi vix dum collato pede fugam componunt, fugitantes eques inſecutus à tergo cecîdit, ſic non ſemel certatum: cúmque victoria ſemper conſentiret Anglis vt ferè fit in rebus mortalium, & iſtis ſucceſſus accendit audaciam, & illis timor aluit ignauiam; eóque res proceſſit vt nihil magis Scotti quàm cum Anglis manus conſerere cauerent.

Intereà

INtereà *Hengiſtus* non minus acer ingenio, quàm alacer in prælio, aliquos ex ſuis (non abnuente Rege) patriam remittit, qui regis & populi inertiam, inſulæ opulentiam exponant, ampla venire volentibus præmia proponant; Illi mandata gnauiter exequuti breui cum ſexdecim nauibus reuertuntur, adducentes filiam *Hengiſti* virginem vt accepimus, quæ eſſet & naturæ miraculum & virorum ſpectaculum: regreſſis adornatur conuiuium; iubet *Hengiſtus* filiam fungi pincernæ munere, vt regis accumbentis oculos paſceret. Nec id fruſtra fuit. nam ille (vt ſemper in fœminarum decorem adhinniebat) ſtatim & formæ gratia, & geſtuũ elegantia ſauciatus animum, potiendæ puellæ ſpem imbibit, nec diſtulit quin nuptias peteret patrem volentem cogens; ipſe enim aſtu primò negare tam humiles nuptias rege indignas allegans. Poſtremò quaſi grauatus in ſententiã tranſijt, totam Cantiam pro munere accipiens, vbi iamdudum omnis iuſtitia ſub cuiuſdam Gorongi laborabat regimine, qui tamen ſicut omnes reguli inſulæ *Vortigerni* ſubſternebantur monarchiæ: nec contentus hac liberalitate barbarus, ſed abutens regis imprudentia, perſuadet vti à Germania fratrem & filium virtutis viros euocet, cœna compoſita, vt quia ipſe ab oriente prouinciam defenſitaret, illi quoque ab aquilone Scottos frenarent; ita rege conniuente ipſi (circumnauigata Brittannia) Orchades inſulas adierunt, eáſq; gentes cum Pictis & Scottis pari ærumna inuoluentes in Aquilonali parte inſulæ quæ nunc Northanimbria vocatur tunc & deinceps aſſiderunt; nullus tamen ibi regio inſigni, vel nomine vſus vſque ad Idam, de quo regalis Northanimbrorum adoleuit *linea. Sed hæc inferiùs, nunc quod cœperam attexam. *al. proſapia*

GVortimer filius *Vortigerni* haud quaquam vltrà diſſimulandum ratus, quòd ſe Brittoneſq; ſuos Anglorum dolo peruerti cerneret, ad expulſionem eorum mentem intendit, ſimulque patrem ad idem audendum incendit. Hoc igitur auctore poſt annos ſeptem aduentus eorum fœdus fœdatum, & per viginti annos frequenter leuibus prælijs, ſed quater vt Chronica tradit, omnibus copijs depugnatum: Prima congreſſione æquâ vtrínq; fortunâ diſceſſum, dum hi Horſam fratrem *Hengiſti*, illi *Katigis* alterum Regis filium magno iuſticio deſiderarent. In cæteris cum Angli ſuperiorem ſemper manũ referrent pax conuenit, incentore belli *Guortimero* fatali ſorte ſublato, qui multùm à facilitate patris abhorrens, egregiè regnum moderaretur, ſi Deus ſiuiſſet. Sed eo extincto Brittonum robur emarcuit, ſpes imminutæ retrò fluxerunt. Et iam tunc profecto peſſum iſſent, niſi *Ambroſius* ſolus Romanorum ſuperſtes, qui poſt *Vortigernum* Monarcha regni fuit, intumeſcentes Barbaros eximia bellicoſi *Arthuri* opera preſſiſſet. Hic eſt Arthurus de quo Brittonum nugæ hodiéq; delirant: dignus planè quem non fallaces ſomniarent fabulæ, ſed veraces prædicarent hiſtoriæ, quippe qui labantem patriam diu ſuſtinuerit, infractáſque ciuium mentes ad bellum acuerit. Poſtremò in obſidione *Badonici* montis fretus imagine Dominicæ matris, quam armis ſuis inſuerat, nongentos hoſtium ſolus adorſus incredibili cæde profligarit. Contrà Angli quamuis vario fortunæ luſu rotarentur, vacillantes ſuorum acies aduentu compatriotarum ſupplere, audentioribus animis in ferrum ruere: paulatim cedentibus accolis per totam ſe inſulam extendere, ſimul Dei non aduerſante conſilio in cuius manu eſt omnium imperiorum mutatio: ſed hæc proceſſu annorum. nam viuente *Vortigerno* nihil contra eos nouatum. Intereà *Hengiſtus* vicio quodam humani ingenij vt quo plus habeas plus ambias fraude ſubornata generum ad conuiuium cum 300. ſuorum inuitat; cúmque frequentioribus poculis inuitatos ad tumultum animaſſet, & vnumquémque ex induſtria ſalſa dicacitate perſtringeret, primò ad iurgia mox ad arma ventum eſt. Ita Brittones ad vnum iugulati animas inter vina euomuere; Rex ipſe captus datis tribus prouincijs libertatẽ redemit, ſeruitutem exuit. Poſt hæc anno 39. aduentus ſui *Hengiſtus* diem clauſit, vir qui ſucceſſus ſuos non minùs fraudibus quàm viribus vrgens multúmq; ſęuitiæ genuinæ indulgens, omnia cruentiùs quàm ciuiliùs agere mallet. Reliquit filium *Eſc* qui magis tuendo quàm ampliando regno intentus, paternos limites nunquam exceſſit. Conſumptiſq; annis 24. filium *Otham*, eiuſdémque filium *Ermericum* habuit ſucceſſores ſibi quàm auo aut proauo ſimiliores: amborum temporibus 53. anni deputantur in chronicis; cæterum ſi ſingillatim vel communiter regnauerunt non diſcernitur.

Poſt

al. Egilbertus

POst illos **Ethelbertus* filius *Ermerici* rerũ potitus 53. annos iuxta chronicam, iuxta Bedam 56. transegit; viderit lector quomodo hãc dissonantiã componat, nos eam quia admonuisse suffecerit in medio relinquimus. Hic primis pubescentis regni tẽporibus adeò vicinis regibus fuit ridiculo, vt vno & altero pulsus prælio vix suos terminos tutaretur. Postmodum cùm adultiori ætati etiam consultior militiæ accessisset peritia, breui omnes nationes Anglorum prǽter Northanhimbros continuis victorijs domitas sub iugum traxit: & vt externorum quoque familiaritatem ascisceret, regis Francorum affinitatem filiæ eius nuptijs *Bertæ* sibi conciliauit. Tum verò Francorum contubernio gens eatenus barbara ad vnas consuetudines cõfœderata, siluestres animos indies exuere, & ad leniores mores declinare. His addebatur *Letardi* Episcopi, qui cum Regina venerat celebs admodũ, vita, qua regem ad Christi Domini cognitionem etiam tacens inuitabat: quo factum est, vt postea beato *Augustino* prædicanti regis animus iam emollitus facilè cederet, & primus de numero patrum suorum sacris sacrilegis renunciaret; vt quos regni præminebat potentia, fidei quoque obumbraret gloria: hæc est profecto clara nobilitas & hæc superna virtus honestate vincere quos honore vincas. Quinetiam curam extendens in posteros, leges patrio sermone tulit, quibus bonis præmia decerneret, improbis per remedia seueriora occurreret, nihil super aliquo negotio in futurum relinquens ambiguum.

EXcessit anno post receptam Christi fidem vicesimo primo, *Edbaldo* filio regni tradens insignia, ille mox vbi metus abrupit fræna exsufflata christianitate, nouercæ quoque pudorem expugnauit; sed ne omnino in præceps ferretur diuinæ miserationis austeritas obicem opposuit. confestim enim regulis quos pater sub iugum miserat rebellantibus, regni mutilatus dispendio, & per horas crebro afflatus dæmonio, contumacis perfidiæ pœnas pendebat. Quibus offensus successor *Augustini*, *Laurentius* dum post præmissos Comites prouincia cedere meditaretur, Dei animatus verbere sententiam reuocauit. Qua de re conuentus Rex, dum fidem dictorũ pontificis plagæ facerent, nõ aspernanter (vt aiunt) inflexus & Christianismi gratiam hausit, & incestis nuptijs valedixit. Verùm vt in punienda perfidia terribilis exempli nota posteris inureretur, auitis finibus ægrè licèt retentis, nunquam ad paternum fastigium potuit aspirare. Cæterùm tota vita integer in fide, nihil quod famam læderet commisit; Monasterium quoq; quod pater fundauerat, extra muros Cantuariæ ingentibus prǽdijs & amplissimis donarijs illustrauit: quorum laudes & merita omnes Angli suspicere & prædicare debebunt, quod christianam fidem leni credulitate & credula lenitate Angliæ inualescere permiserint. Quis enim non iucundè speculetur quantum ǽquitati conueniat, quantum dulcedini concinat responsum illud regis *Ethelberti*, quod eum primæ prædicationi *Augustini Beda* retulisse narrat, non posse se nouæ sectæ animũ tam cito adhibere, relictis cultibus quos semper exercuerit cum tota Anglorum gente; veruntamen nulla illos molestia exacerbandos, quin potiùs prǽdicationis permissu & amplo victu iuuandos, quǽ tam longam à natali solo peregrinationem susceperint vt Anglis quǽ optima putabant indulgẽti benignitate cõmunicarent. nec infra promissionẽ factũ fuit, donec sensim explorata fidei veritate & ipse cum subiectis numero fideliũ sociatus est. Quid iste? nõne primo tempore magis carnis illecebra quam animi obstinatione deuians, magnã tamen vitǽ Pontificũ exhibebat venerationẽ, quorum negligebat fidẽ? deniq; (vt dixi) ob vnius facilè conuersus iniuriã magno momẽto christianitatis augmẽtantis fuit. Ambo igitur laudabiles, ambo profusiora prǽconia emeriti, siquidem bonũ quod ille magnanimiter inchoauerit, iste benignè confouerit.

al. 25.

CVi post *24. regni annos defuncto successit *Ercombertus* filius ex *Emma* Frãcorum regis filia susceptus, & eodem numero annorũ, sed meliori auspicio principatu functus, religione in Deũ, pietate in patriam, iuxtà insignis. Cùm enim auus & pater citra destructionem idolorũ fidem nostram coluissent, hic parum & inferius* deuotione regia arbitratus, si non destrueret propensiore consilio quod illi tacito damnarent iudicio, omnia deorum sacella complanauit ad solum, vt nullũ sacrilegij ad posteros manaret vestigium; præclarè. poterat enim vulgus phanaticæ superstitionis admoueri, quamdiu loca puluinariũ suorũ non desineret intueri: atq; vt gentẽ suam ventri tantum indulgentem parcitati gulæ doceret insuescere, præcepit per omne regnum obseruari 40. dierũ solenne ieiuniũ. Magnam prorsus tunc temporis rex rem aggressus, quẽ nec

al. dignatione

deliciarũ

deliciarũ luxus eneruare, nec regni ſollicitudo à Dei cultu potuit auocare. Per hęc Dei fauore tutus, rebúſq; domi & foris ex ſententia cedentibus, tranquilliſſimè conſenuit. Cuius filia *Ercongotha* tanto ſoboles non indigna parente, æmuliſq; virtutis lineamẽtis patri reſpondens Kalas monaſterium apud Gallias ſanctitudinis ſuæ luce veſtiuit.

AT verò filius *Egbertus* per annos 9. patrio throno retento, nihil memorabile fecit tam breuis imperij compendio, niſi quis aduentum *Theodori* Archiepiſcopi & *Adriani* Abbatis temporum illius imputet gloriæ: doctorum virorum, & qui omnem literaturam imis medullis combiberant, quod niſi eſſet vſquequaque detritum libenter pergerem referre quantũ lucis tunc per eos orbi Brittannico infulſerit, quomodo hinc Græci, hinc Latini palęſtras literarum certantibus ſtudijs in vnum contulerint, & inſulam tyrannorum quondam nutriculam familiare philoſophiæ domicilium effecerint, ſed & hoc & quicquid boni poteſt diebus *Egberti* adſcribi attenuat facinus quo *Elbertum* & *Egelbrightum* filios patrui aut interemit, aut interimi æquanimiter paſſus fuit.

SVcceſſit *Egberto* frater *Lotharius* alite mala regnum ingreſſus, quippe qui per 11. annos infeſtante *Edrico* filio *Egberti* frequenter & varia ſortè ciuilibus bellis cõflictatus nouiſſiméq; iaculo corpus traiectus, ipſo vulnere inter medendum vitam effudit. Sunt qui non taceant fratres ambos cita morte merito crudelitatis abſumptos, quòd *Egbertus* filios patrui innocentes, vt dixi, occiderit: *Lotharius* martyres propalatos irriſerit, quamuis prior & factum ingemuerit, & matri fratruelium partem inſulę Thanatos ad ædificandum monaſterium conceſſerit.

NEc *Edricus* ſucceſſu tyrannidis longum gloriatus eſt; ſed citra bienniũ regno & vita ſpoliatus, patriam lacerandã hoſtibus expoſuit. continuò enim quidã *Cedwalla* cum fratre *Mollone*, aliâs ſane bonus & efficax, digladiabile odiũ in Cantuaritas ſpirãs, quantis potuit conatibus prouinciã inuaſit olim diuturna pace feriatam, ſed tunc inteſtino bello diſſidentem, impunè ſibi ceſſuram arbitratus: ſed non ita vt ſperabat imparatos aut animi vacuos prouinciales offendit; ſiquidem poſt multa incõmoda vicatim & oppidatim accepta, tandem animati ad manus veniunt; congreſſuq; ſuperiores *Cedwallam* in terga vertunt, fratréq; *Mollone* in tuguriũ quoddã cõpulſo domunculam ipſam ſuccendunt. Ita *Mollo* dum erumpẽdi in hoſtem deeſſet audacia, & totis circa tectum habenis regnarent incendia, inter flammas halitũ eructauit. Non tamẽ *Cedwalla* deſtitit, aut à prouincia pedem retulit, quin dolorem ſuũ crebris accolarũ diſpendijs ſarciret, reiq; vltionem in ſucceſſorem *Inam* transfunderet, ſicut ſuo loco dicetur.

IN tam deſperatis rebus Cantiæ ſexennio circiter à regia ſucceſſione claudicatum: ſeptimo demùm anno *Withredus* filius *Egberti*, cùm apud ſuos inuidiam preſſiſſet induſtria, & apud hoſtes pacẽ locaſſet pecunia, magna ſpe ciuiũ allectus in regem, voti compotes fecit. Domi enim ciuilis, & bello inuictus chriſtianã religionẽ ſanctiſſimè coluit, poteſtatẽ ampliſſimè porrexit; & vt nihil fœlicitati deeſſet, poſt 33. annos longęuus (quod mortales beatiſſimũ putant) ſuperſtitibus eiſdémq; hæredibus liberis tribus, fato functus eſt. Quorũ *Edbertus* 23. *Edilbertus* 11. *Alricus* 34. annis paterna tenẽtes inſtituta haud decolore exitu regnũ continuauerũt, niſi quod *Edilbertus* fortuito vrbis incẽdio, & *Alricus* infauſto aduerſus Mercios pręlio gloriã temporũ ſuorũ non parùm obnubilauerunt. Ita ſi quid accidit probri nõ tacetur, ſi quid proſperi parùm in chronicis notatur, ſiue quod cõſulto factũ eſt, ſiue quod naturæ vitio comparatũ eſt; quod cùm ſit bonorũ gratia breuis, æternũ quæ nocuere dolẽt. Poſt illos nobile regum germen exaruit, generoſus ſanguis effriguit, tunc impudẽtiſſimus quiſq; cui vel lingua diuitias, vel factio terrorem cõparauerat, ad tyrannidem anhelare, tunc regio inſigni indignè abuti: Quorum *Edilbertus* idémq; *Pren* cùm biennio Cantuaritis imperitaret, in Mercios maiora viribus auſus, & ab eiſdem captus vinculis manus, corpus captiuitati prębuit: nec multò poſt ab hoſtibus laxatus, ſed à ſuis non receptus, dubium quo fine defecit. Deinde eiuſdem factionis & calamitatis hæres *Cuthredus* ſolo nomine 8. annis regnauit. Hinc regiæ dignitatis abortiuũ *Baldredus* poſtquam Cantiã 18. annis obſederat potiùs, quàm rexerat, ab *Egberto* rege Weſt-Saxonum pręlio pulſus in exilium conceſſit. Ita regnũ Cantiæ quod ab anno Dom. 449. ſteterat, annis 375. alterius poteſtati acceſſit. Sed quia primi regni quod de Anglis excreuit proſapiam paucis perſecuti, quaſi ſcintillam de antiquitatis fauilla excuſſimus, nunc regnum Weſt-Saxonum ſtylus ventilabit: quod à primo proximum, longo tamen interuallo inchoauit.

ipſum

ipſum eſt quod multo ſitu marceſcentibus cæteris inuicto vſque ad aduentum Normannorum vigore floruit, & alia vt ita dicam ſtrangulata faucibus auidis abſorbuit: hoc ergo ſi lineatim ad *Egbertum* prouexero, de reliquis duobus nauſeam longitudinis euitans aliqua ſubtexam, quæ cum in primo libro debitum finem inuenerint; ſecundus ſolos Weſt-Saxones intuebitur.

CAP. II.

De regno Weſt-Saxonum.

REgnum Weſt-Saxonum quo neq; magnificentius neq; diuturnius vllum Britannia vidit à quodam *Cerdicio* primùm ebulliens, mox in magnum faſtigium euaſit; qui gente Germanus amplis maioribus quippe à Wodeno decimus, cùm domeſticis conflictationibus ingentes ſpiritus aluiſſet, ſtatuit patria diſcedere & armis famam dilatare. Id, animo communicato cum filio *Cenrico*, meditari auſus, conſentiente adoleſcente, qui proximis gloriæ paſſibus patrem vrgeret, in Britanniam cum quinque ceolis copias traiecit. Actum anno Dominicæ incarnationis quadringenteſimo nonageſimo quinto, poſt mortem *Hengiſti 8.* Ipſóq; die à Brittonibus bello exceptus vir veteris militiæ non difficulter arietantem multitudinem contudit & fugere compulit: quo ſucceſſu & ſibi profundam in reliquum ſecuritatem & prouincialibus quietem peperit. Nam nunquam poſt illum diem laceſcendum arbitrati in eius iura volentes conceſſere. non tamē ille ignauo indulgens otio feriabatur, quin potius crebras circumquáque victorias extendens, poſt aduentum ſuum viceſimo quarto anno in occidentali parte inſulæ, quam illi Weſt-ſexam vocant, monarchiam adeptus eſt; qua 16. annis functus fatum compleuit, regno toto præter inſulam Vechtam ad filiū deuoluto. Ea enim indultu regiæ munificentiæ poteſtati *Withgari* nepotis ſui acceſſit. Is cùm ſanguinis propinquitate tum bellandi artibus auunculo iuxtà charus (eius enim ex ſorore nepos erat) celebrem in eadem inſula primò principatum, poſt etiam ſepulturam accepit. Porrò *Cenricus* patre non inferior virtute regnum non-nihil ampliatum, poſt annos viginti ſex filio *Ceaulino* contulit.

HVius ſpectatiſſimum in prælijs robur annales ad inuidiam efferunt, quippe qui fuit Anglis ſtupori, Brittonibus odio vtriſq; exitio. horū exempla pro compendio ſubijciam. *Ethelbertum* regem Cantuaritarum alias laudabilem, ſed tunc pro antiquitate familiæ primas partes ſibi vendicantem, ac per hoc auidiùs alienos fines incurſantem probè aggreſſus fuſis auxilijs ad ſua fugauit. Brittannos qui temporibus patris & aui vel prætento deditionis vmbone vel clauſtrorum muralium obiectu Gloceſtriæ & Cirenceſtriæ & Bathoniæ exitium effugerant, infeſta proſecutus animoſitate vrbibus exuit & in confragroſa ſaltuoſáq; loca hodiéq; detruſit. Inter hæc tamen quia fatalis alea incertis iactibus in huius vitę tabula mortales eludit, tantos bellorum ſucceſſus obfuſcauit luctus domeſticus: denique *Cuda* fratre immatura morte intercepto eiuſdémque nominis filio ante ſe in pugna extincto ambobus prędicabilis ſpei iuuenibus, multum fœlicitatis ſuæ deceſſiſſe, non ſemel ſuſpirauit. Poſtremò ipſe diebus vltimis regno extorris miſerandum ſui ſpectaculum hoſtibus exhibuit. Quia enim in odium ſui quum claſſicum vtrobíque cecinerat, conſpirantibus tam Anglis quàm Brittonibus apud Wodenſdik cæſo excercitu anno 31. regno nudatus in exiliū conceſſit & continuò deceſſit. Tunc fluitantes regni habenas direxerunt nepotes eius filij *Cudæ Celricus* annis ſex, *Ceolfus* annis 14. Quorum tempore inferior, ſed virtute præſtantior omnem ætatem in bellis detriuit, quippe qui nulli vnquam ignauiæ locū dederit, quin ſua & tutaretur & protenderet.

Poſt

POſt illum filij *Celrici Cinegiſlus* & *Quicelmus* regni Inſulas æqua lance induerunt, ambo ſtrenui, ambo mutuis pietatis inter ſe certantes officijs, vt meritò propter inſolitam Regibus concordiam fuerint præſentibus miraculo, futuris exemplo. Deniq; bella quamplurima, neſcias maiori virtute an moderatione, geſſerunt vel contra Brittannos, vel contra *Pendam* regem Merciorum, hominem, vt ſuo loco dicetur, ad furta belli peridoneum: qui proprios egreſſus terminos, dum Cireceſtriam ſuis partibus applicare conatur, impetum concordium Regum non ferens, cum paucis profugit. *Quicelmum* ſanè non mediocris culpa reſpergit, quòd *Edwinum* Northanhumbrorum Regem probatæ prudentiæ, virum ſubornato ſicario inſidijs appetiuerit. Sed ſi conſideretur illa gentilis ſententia, dolus an virtus quis in hoſte requirat, facilè excuſabitur nihil præter ſolitum feciſſe, quòd vellicatorem potentiæ quoquo modo voluerit de medio ſubtrahere. Nam & anteà de regno VVeſt-ſaxonum plurima decerpſerat, & tunc accepta irritatus iniuria, quoniam recruduerant odia, multa prouincialibus inflixit diſpendia. Euaſerunt tamen Reges, quibus non multò pòſt per beatum *Birinum* Epiſcopum ſanctum cæleſtis infulſit doctrina, Regni Anno 25. poſt aduentum beati *Auguſtini* Anglorum Apoſtoli 40. Inflexus illicò *Cinegiſlus* emollito regali ſupercilio ſacerdoti ſe in Baptiſmo libens ſubſtrauit. *Quicelmus* recalcitrauit aliquantiſper, donec valetudine corporis admonitus, ne ſalutem animæ negligeret, deuotionem & ipſe conſortis ęmulatus eodem anno carne ſolutus eſt. At verò *Cinegiſlus* ſexennio pòſt, longæ quietis gratia functus, anno regni 31. vitam clauſit.

SVcceſſit hæreditati filius eius *Kenewalkius* primo Regni auſpicio peſſimis, medio & vltimo tempore optimis principibus comparandus. Poteſtate ſiquidem initiatus adoleſcens, qui regio luxu inſoleſcens facta paterna in ſecundis ponebat, ſine retractatione chriſtianiſſimum & legitimum matrimonium abiurauit; ſed à *Penda* Rege Merciorum, cuius ſorori repudium dederat bello impetitus & victus, ad regem orientalium Anglorum confugit: vbi & propria calamitate & hoſpitis ſedulitate fidem perſuaſus, triennio pòſt reſumptis viribus regnóq; recepto, iocundum ſuæ mutationis miraculum ciuibus exhibuit, in tantum fortis, vt qui antea nec ſuos fines impunè defenſitaret, nec longiùs antè imperium prorogaret, Brittannos antiquę libertatis conſcientia frementes, & ob hoc crebram rebellionem meditantes, bis omnino protriuit: primùm in loco qui dicitur VVitgeorneſbrug; ſecundò iuxta montem qui dicitur Pene, & in *Wlpherum Pendæ* filium paternam vltus iniuriam, plurima illum parte regni mulctauit: religioſus adeò, vt primus anteceſſorum ſuorum in VVintonia templum Deo per id temporis pulcherrimum conſtrueret: quod loci poſteritas in ſede Epiſcopali fundanda, etſi auguſtiori peritia, per eadem tamen cucurrit veſtigia. Ita munificus, vt nihil patrimoniorum cognatis negaret, quippe qui filio fratris penè tertiam regni partem magnanima liberalitate communicaret. Has animi regales dotes ſtimulis admonitionum animabant ſanctiſſimi ſuæ prouinciæ Epiſcopi *Angilbertus* (de quo multa in geſtis Anglorum *Bedæ* inuenies) & nepos eius *Leutherius* poſt ipſum ſeptenni pontificio in VVeſtſaxonia functus: quod eo non prætermiſi, quia de annis præſulatus eius *Beda* nihil expreſſum reliquit, mihi ex Cronicis cognitum diſſimulare præter religionem videbatur: ſimul quia ſe ingerebat occaſio, amplectenda erat prædicabilis viri mentio, qui Malmeſ burienſe monaſterium, in quo terreni incolatus prętendimus militiam, acri & penè diuino mentis *intuitu ex humili ad ampliſſimum ſtatum prouexit, quod à quodam *Meyldulpho*, natione (vt aiunt) Scotto, eruditione Philoſopho, profeſſione Monacho adeò anguſtis ſumptibus elaboratum, vt inhabitantes quotidianum victum ægrè expedirent, ipſe diu multúmq; librato conſilio *Aldelmo* eiuſdem loci Monacho, pro iure tunc Epiſcoporum regendum contradidit. De qua re, vt omnem ſermo noſter dubietatis deprecetur offenſam, verba eius hic aliqua attexam.

al, inſtinctu

EGo Leutherius *gratia diuina Epiſcopus, Pontificatus Saxoniæ gubernacula regens, rogatus ſum ab Abbatibus, qui ſub iure Parochiæ noſtræ cœnobiali Monachorum agmini paſtorali ſollicitudine præeſſe noſcuntur, vti terram illam, cui inditum eſt vocabulum* Maildulfesburch, Aldelmo *Presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largiriq; dignarer. In quo videlicet loco à primo æuo infantiæ, atque ab ipſo tirocinio rudimentorum liberalibus literarum*

ſtudijs

ſtudijs eruditus, & in gremio ſanctæ matris Eccleſiæ nutritus vitam duxit. Et ab hoc potiſſimùm hanc petitionem fraterna charitas ſuggerere videtur: Quapropter prædictorum Abbatum precibus annuens ipſum locum tam ſibi quàm ſucceſſoribus ſuis normam ſanctæ regulæ ſolerti deuotione ſequentibus fraterna petitione coactus vltroneus concedo. Actum publicè iuxta flumen Bladon viij. kalend. Septembris. Anno Incarnationis Domini 675.

CVm igitur induſtria Abbatis accederet fauori Pontificis, tunc res monaſterij in immenſum efferri, tunc Monachi vndiq; aggregari: currebatur ad *Aldelmum* totis compitis: his vitæ ſanctimoniam, his literarum ſcientiam deſiderantibus. erat enim vir ille cùm religione ſimplex, tum eruditione multiplex, & qui famam virtute præiret, liberalium artium epotator, vt eſſet mirabilis in ſingulis, & in omnibus ſingularis. Mentior, ſi non hoc teſtantur codices de virginitate immortalis ejus ingenij indices, quibus meo judicio nihil dulcius, nihil ſplendidius: quamuis, vt eſt noſtri ſeculi deſidia, quibuſdam pariant nauſeam, non attendentibus quia iuxta mores gentium varientur modi dictaminum. Deniq; Græci inuolutè, Romani circumſpectè, Galli ſplendidè, Angli pompaticè dictare ſolent. Sanè: quoniam dulce videtur majorum inhęrere gratiæ, eorumq; exemplis ignire memoriam, Non inuitus euoluerem quantos hic ſanctus pro Eccleſiæ noſtræ priuilegio ſudores inſumpſerit, quot miraculis vitam inſignierit, niſi quia aliàs auocamur: & facta eius etiam lippienti meraciùs apparent oculo, quàm noſtro poſſint adumbrari pænicello. Innumera ſigna quæ modo apud eius fiunt memoriam oſtendunt præſentibus præteritæ illius vitæ ſanctimoniam. Habet ille ergo laudes ſuas, habet meritis paratam gloriam, noſtra oratio proſequatur hiſtoriam.

K*Enwalkius* poſt 31 annos moriens, Regni arbitrium vxori *Sexburgæ* delegandum putauit, nec deerat mulieri ſpiritus ad obeunda regni munia, ipſa nouos exercitus moliri, veteres tenere in officio, ipſa ſubiectos clementer moderari, hoſtibus minaciter infremere, prorſus omnia facere, vt nihil præter ſexum diſcerneres: veruntamen plùs quàm animos fœmineos anhelantem vita deſtituit, vix annua poteſtate perfunctam.

al. triennium SEquens * biennium in Regno tranſegit *Eſcuinus* regali proſapiæ proximus, quippe qui fuit *Cinegiſli* ex fratre *Cuthgiſto* abnepos, quo decedente vel morte ſua, vel vi aliena (neutrum enim expeditè inuenio) vacantem aulam ſucceſſione legitima impleuit, *Kentuinus Cinegiſli* filius, ambo notæ in bello experientiæ, ſiquidem ille Mercios, iſte Brittannos anxia clade perculit, ſed temporis breuitate miſerandi. Nam imperium ſecundi non vltra nouennium prorogatum, primi biennium ſuperior ſermo abſoluit. Et hoc ſecundum Cronicorum fidem; ceterum non eos regno integro imperitaſſe, ſed inter ſe diuiſiſſe *Beda* confirmat.

TVnc Regiæ indolis nobile germen *Cedwalla* emicuit, *Ceaulini* ex fratre *Cuda* pronepos, immodicæ ſpei iuuenis, & qui nullam occaſionem excercendæ virtutis præterire noſſet. Qui cùm iamdudum, efficacibus ſtudijs bilem principum ſuæ patriæ irritaſſet, factione conſpiratorum in exilium actus eſt. Hanc ille amplexatus iniuriam, vt omni milite ſpoliaret prouinciam, quicquid bello idoneum erat, * abduxit. *al. corraſit.* námq; ſeu miſeratione fortunarum eius infracta, ſeu virtute delectata, tota pubes exulem ſecuta. Excepit primum impetum furentis Rex Auſtralium Saxonum *Edelwalkius* manum conſerere auſus, Sed cum omni populo quem ductauerat fuſus ſerò prærupti conſilij pœnitentiam fecit. animis ſuorum erectis *Cedwalla* maturato inſperatóq; reditu, æmulos potentiæ adortus regno abegit. Ita per biennium regno potitus, præclara rei bellicę facinora conſummauit: Auſtralibus Saxonibus digladiabili odio infeſtus, ſucceſſorem *Edelwalkij Edricum* repetita occurrentem audacia, exitio dedit. Wechtam inſulam fiducia Merciorum rebellantem parùm abfuit quin deleret. Præterea Cantuaritas, vt ſuprà in rebus eorum digeſſi, aggreſſus, crebras de illis victorias reportauit. Poſtremò vt ſuprà diximus, fratre amiſſo regione diſceſſit, plurimo accolarum ſanguine damnum conſolatus ſuum. Inter hæc arduum memoratu eſt, quantum etiam ante baptiſmum inſeruierit pietati, vt omnes manubias, quas iure prædatorio in ſuos vſus tranſcripſerat, Deo decimaret. In quo etſi approbamus affe-

ctum

ctum, improbamus exemplum, iuxta illud: *Qui offert ſacrificiū de ſubſtantia pauperis quaſi qui immolat filium in conſpectu patris.* Iam verò quòd Romam baptizandus contenderit, ibique à *Sergio* Papa baptizatus, & *Petrus* vocatus, adhúcque in albis poſitus ſupremum arbitrium fœliciter incurrerit, notius eſt, quàm vt noſtro indigeat illuſtrari relatu.

EO Romam eunte, regnū per *Inam* nouatum, qui *Cinegiſli* ex fratre *Cuthbaldo* pronepos, magis pro inſitiuę virtutis induſtria, quàm ſucceſſiuæ ſobolis proſapia in principatum aſcitur, fortitudinis vnicum ſpecimen, prudentiæ ſimulacrum, religione parem neſcias; Quibus artibus vitam componens, domi gratiam, foris reuerentiam mercabatur. Adeo annis duobus de ſexaginta, poteſtate functus, ſine vllo inſidiarum metu ſecurus incanuit, ſanctiſſimus publici amoris lenocinator. Prima illi in Cantuaritas expeditio, in quos nondum de incendio *Mollonis* ira defremuerat. Prouinciales parumper reſiſtere auſi, mox omnibus tentatis, & viribus in ventum effuſis, cùm nihil in pectore *Inæ* quod ignauię conduceret reperiſſent, diſpendiorum ſuorum intuitu deditioni conſulere: Tentant regium animū muneribus, ſollicitant promiſſis, nundinātur pacem triginta millibus auri marcis vt pretio mollitus bellum ſolueret, metallo præſtrictus receptui caneret. Qua ille pecunia ſuſcepta, delicti gratiam fecit in regnum reuerſus. Nec ſolum Cantuaritę, ſed & Orientales Angli hęreditarium exceperunt odium, omni nobilitate primò pulſa, pòſt etiam bello fuſa. Hęc de Pręliorum eius ſucceſſu dicta, modum agnoſcant ſuum: Cęterum quantus in Dei rebus fuerit, indicio ſunt leges ad corrigendos mores in populo latę; In quibus viuum ad hoc tempus puritatis ſuę reſultat ſpeculum. Indicio ſunt Monaſteria regijs ſumptibus nobiliter excitata; Pręcipuè Glaſconienſe noſtris quoque diebus inſigniſſimum, quod in quodam paluſtri receſſu conſtruxit, vt ſilicet eò tenaciùs Monachi ſupernis inhiarent, quo caſtigatiùs terrena haurirent (cui quantum ſplendoris adiecerit, libellus ille docebit, quem de antiquitate eiuſdem Monaſterij elaboraui.) Affuit conſilio pater *Aldelmus*, cuius ille pręcepta audiebat humilitèr, ſuſcipiebat granditèr, adimplebat hilaritèr. Deniq; & priuilegium, quod pro libertate Monaſteriorum ſuorum ab Apoſtolico *Sergio* impetrauerat, libens confirmauit, & multa Dei famulis eius hortatu contulit, & ad extremum renitentem Epiſcopatu honorauit, licet vitam tanti viri mundo cita mors inuiderit. vix enim annis quatuor Epiſcopatu functus animam cęlo thurificauit, Anno Dominicæ incarnat. ſeptingenteſimo nono, in vigilia ſancti *Auguſtini* Anglorum Apoſtoli, octauo Kalendarum Iunij. Fuerunt, qui dicerent eum Regis nepotem fuiſſe ex *Kentenio* fratre, ſed non placuit nobis pro vero arrogare, quod magis videtur opinioni blandiri volaticæ, quàm ſtabilitati conuenire hiſtoricæ, præſertim cùm nuſquam ab antiquo ſcriptum reperiatur, & cronica palàm pronunciet *Inam* nullum fratrem habuiſſe præter *Inigildum*, qui paucis annis ante ipſum deceſſit. Non eget *Aldelmus*, vt mendacijs aſſeratur, tanta ſunt de illo quæ indubiam depromant fidem, tot ſunt quæ non veniant in litem. Habuit ſanè *Ina* ſorores, *Cuthburgam* & *Quenburgam*. *Cuthburga Alfrido* Regi Northanimbrorum nuptui tradita, ſed non pòſt multùm coniugio diducto, primùm apud Berkengū ſub Abbatiſſa *Hildelida*, mox ipſa Magiſtra regulę, *Winburnæ* Domino placitam vitā tranſegit; vicus eſt modò ignobilis, tunc temporis inſignis in quo frequens virginū chorus terrenis deſiderijs caſtratis, ſuperos ſuſpirabat amores. Acceſſit ſacri cęlibatus ſtudio, & librorum *Aldelmi* de virginitate lectio Berkingenſiū quidem nomini dedicata: ſed omnibus eandem profeſſionem anhelantibus valitura. Habuit & vxorem *Ethelburgam*, fœminam ſanè Regij generis & animi: Quę dum crebrò viri inſtillaret auribus, vt mundanis rebus vel extremis annis valefacerent, & ille hortantem de die in diem differret, aſtu tandem vincere parat. Cum enim quadam vice apud villam ingenti tumultu Regales luxus explicuiſſent, poſtera die cum diſceſſiſſent, villicus ex Reginę conſcientia palatium quanta potuit deformitate, tam fimo pecudum, quàm aggere ruderum infamat. Poſtremò in lecto vbi cubuerant, porcam nouitèr enixam collocat. Intereà cum iam plus milliario proceſſum eſſet, illa maritum vxorijs delineamentis aggreditur, rogans vt illuc vnde abierant neceſſariò pedem referant, magni diſcriminis rem fore, ſi non exaudiat. Re non difficulter impetrata, Rex videns

locum pridiè *Sardanapalicis* delicijs parem, nunc fœda solitudine deformem miratur, tacitóque iudicio oculi rem examinantes, ad mulierem rediêre. Tunc illa occasionem aucupata, lætúmq; subridens; & vbi sunt, ait, domine coniux, hesterni strepitus? *al. succis.* vbi aulæa Sidonijs * fucis ebria? vbi Parasitorum discurrens petulantia? vbi Dędala vasa pondere metallorum mensas ipsas onerantia? vbi terra maríque exquisita ad gulę lenocinium obsonia? Nonne omnia fumus & ventus? nónne omnia transierunt? & væ his qui hæserint, quia scilicet transibunt. Nonne omnia sicut fluuius præceps & currens in mare? & væ his qui hæserint, quia scilicet trahentur. Cogita, quæso, quàm miserabiliter defluent carnes, quæ modò in delicijs nutriuntur. Nónne nos, qui ingurgitamur vberiùs, putrescimus miseriùs? Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Nec plura loquuta, maritum compulit in sententiam exemplo, quam multis annis frustrà insusurrauerat verbo. Nam post triumphales bellorum manubias, post multarum virtutum gradus, summum culmen perfectionis meditatus, Romam abijt. Ibi ne pompam suæ conuersionis faceret, non publicis vultibus expositus, crimen deposuit, sed vt solius domini oculis placeret, amictu plebeio tectus clàm consenuit: nec deerat tanti dux fœmina facti; quæ cùm anteà virum ad hoc audendum incitasset, tunc mœrentem verbis lenire, & labantem exemplis erigere, prorsus quod ad salutem eius spectaret, nihil dimittere. Ita mutua charitate connexi, temporibus suis viam hominum ingressi sunt. Non sine magnis miraculis, (vt accepimus) quibus diuina dignatio fœlicium coniugum sæpe respondet meritis.

SVccessit principatui *Edelardus Inæ* consanguineus, licèt surgentes eius primitias frequenter interpolaret *Oswaldus* regij sanguinis adolescens. Prouincialibus enim in rebellionem excitatis, bello Regem persequi conatus est: sed non multò pòst, illo fatali sorte sublato *Ethelardus* per 14. annos quietissimè regnum retentum, *Cuthredo* cognato reliquit: in quo pari annorum numero & virtute non dispari, aduersus *Ethelbaldum* regem Merciorum, & Brittones iugi exercitio victorias adipiscens, non minimum sudoris consumpsit.

ARripuit Regnum *Sigebertus* vir apud suos sæuitia immanis, idémque foris ignauia perinfamis; quocirca omnium odio conspirante, post annum solio deturbatus, meliori locum fecit; sed vt ferè in talibus fit, cùm magnitudine calamitatis aliquos ad gratiam sui reuocasset; eorum virtute prouincia, quæ Hamptunshire dicitur, in obsequio detenta. Verùm cùm nec sic cessaret, & nece cuiusdam Cumbrani, qui fidelissimè sibi adhæserat, cæteros in exitium suum armasset, ad abdita ferarum spelæa secessit. Illuc quoque infortunio eum prosequente, à subulco confossus interijt. Ita crudelitas Regis, omnem penè nobilitatem peruagata, in homine vltimæ sortis stetit.

SVscepit Regni gubernacula *Kinewlphus*, clarus & ille quidem morum compositione, militiæq; gestis: sed vno solo aduersus *Offam* Regem Merciorum propter Benesigtune prælio, quarto & 20. Regni anno victus, multísque perinde damnis afflictus, fædoq; etiam exitu finem vitæ sortitus est. Nam cùm vno & triginta annis nec ignauè nec immodestè regnasset, seu rerum gloria elatus, quòd nihil sibi obuiaturum crederet, seu posteritati suæ metuens, contra quam *Kineardum Sigeberti* fratrem increscere cerneret, illum prouinciæ terminos coëgit excedere. Qui cedendum tempori ratus, dissimulato animo, quasi volens, profugit. Mox cùm furtiuis conuenticulis perditam improborum manum contraxisset, solitudinem Regis aucupatus, (nam animi causa rus concesserat) cum expeditis eò superuenit, vbi dum illum alienis amoribus inseruientem audisset, ex insidijs domum foris obsedit. Rex ancipiti discrimine permotus, cum præsentibus ponderato consilio fores occlusit, sperans latrones vel mulcere alloquio, vel terrere imperio, cùm neutrum procederet, ira percitus in *Kineardum* insiluit, minimúmq; absfuit, quin vita priuaret; sed à multitudine circumuentus, dum cedere damnum gloriæ arbitratur, mortem probè vltus occubuit. Pauci ex clientela eius qui aderant, dum non manus dare, sed herum vindicare intendunt, obtruncantur. extemplò fama tanti mali Principum perlabitur aures, qui longè agebant excubias. *al. Osricus.* Quorũ qui maximus ęuo & prudentia * *Esricus*, cęteros exhortatus, ne necem domini sui in insignem & perpetuã suã ignominiam inultam dimitterent, districtis gladijs in

coniuratos

coniuratos irruit. *Kineardus* primò cauſam ſuam agere, magna polliceri, cognationem prætendere; vbi nihil proficit ad reſiſtendum commanipulares accendit: dubium certamen fuit; his pro vita, illis pro gloria ſumma ope conantibus: tandem diu cunctata victoria, in iuſtiorem partem declinauit. Ita miſer ille, nequicquam fortiter faciens, animam amiſit, non longum inſidiarum gloriatus ſucceſſum. Corpus Regis Wintoniæ ſepultum, illius Rependunæ, quod erat tunc cœnobium nobile, nunc, vt audiui, pauco vel nullo incolitur habitatore.

POſt illum regnauit *Britbricus*, annis 16. pacis quàm belli ſtudioſior, artifex amicitias componere, externos blandè appellare, domeſticis conniuere, in his duntaxat, quæ vigorem Regni non eneruarent: atque vt ampliorem gratiam apud propinquos locaret, filiam *Offæ* regis Merciorum, eo tempore potentiſſimi, in coniugium accepit; de qua quod ſciam, nihil liberorum tulit. Cuius affinitate fultus, *Egbertum* ſolum Regalis proſapiæ ſuperſtitem, quem validiſſimum ſuis vtilitatibus metuebat obicem, Franciam fugandum curauit. Nam & ipſe *Brithricus*, & cæteri infra *Inam* Reges, licèt natalium ſplendore gloriantes, (quippe qui de *Cerdicio* originem traherent) non parùm tamen à linea regiæ ſtirpis exorbitauerant. Illo igitur expulſo, ſecuro reſolui cœperat otio, cùm gens Danorum piratica rapto viuere aſſueta, occultè tribus nauibus aduecta pacem prouinciæ confudit. Quæ ſcilicet manus ſoli vbertatem, inhabitantium virtutem ſpeculatum venerat, vt poſteà eius multitudinis, quæ totam penè inundauit Brittanniam, aduentu compertum eſt. Tunc enim furtiuè in alta pace regni appulſi, regium vicum, qui proximus erat inuolauerunt, villicū ſuppetias ferentem leto dedentes. Sed mox timore concurrentium amiſſa præda, ad naues refugerunt. Pòſt *Brithricum*, qui apud Werham iacet, *Egbirthus* conſcendit thronum auitum omnibus ante ſe regibus meritò præferendus. Et nos ergo quia vſq; ad eius tempus narrationē extendimus, iam nunc ad Northanimbros (ſicut polliciti ſumus) animum flectamus.

CAP. III.

De regno Northanimbrorum.

ET ſuprà paucis libauimus, & nunc neceſſariò repetimus, quòd *Hengiſtus* confirmato in Cantia regno fratrem *Otham* & filium Ebuſam acris & probatæ experientiæ viros ad occupandas aquilonares Brittannię partes miſerit. Illi imperatis inſiſtentes conuenientem ſtudijs ſuis exitum habuerunt. Namque ſæpenumerò cum prouincialibus congreſſi, profligatíſque qui reſiſtendum putauerant, reliquos in fidem acceptos placidæ quietis gratia mulcebāt. Ita cum & ſuis artibus & ſubiectorum fauore nonnihil poteſtatis corraſiſſent, nunquam tamē regium nomen temerare meditati, eiuſdem mediocritatis formam in proximos poſteros declinauerunt. Annis enim vno minùs centum, Northanimbri duces communi habitu contenti, ſub imperio Cantuaritarum priuati agebant; ſed non poſtea ſtetit hæc ambitionis continentia, ſeu quia ſemper in deteriora decliuus eſt humanus animus, ſeu quòd gens illa naturaliter inflatiores anhelat ſpiritus. Anno itaq; Dominicæ Incarnationis 547. poſt mortem *Hengiſti* 60. ducatus in regnum eſt mutatus, regnauítq; ibi primus *Ida* haud dubiè nobiliſſimus, ætate & viribus integer, verùm vtrum ipſe per ſe principatum inuaſerit, an aliorū cōſenſu delatū ſuſceperit parùm definio, quia veritas eſt in abdito: Cæterùm ſatis conſtat magna & veteri proſapia oriundum, puris & defæcatis moribus multùm ſplendoris generoſis contuliſſe natalibus. Adeò bello inuictus domi ſeueritatem regiā genuina māſuetudine animi temperabat. Poſſem hoc loco iſtius & aliorū alibi lineam ſeriatim intexere, niſi quòd ipſa vocabula barbarum quiddam ſtridentia minùs quàm vellem delectationis lecturis infunderent. Illud tamen non immeritò notandum,

quòd cum *Wodenio* fuerint tres filij, *Weldegius*, *Withlegius*, & *Beldegius*: de primo, Reges Cantuaritarum; de ſecundo, Reges Merciorum; & de tertio, Reges Weſt-Saxonum & Northanimbrorum (præter duos, quos præcedens ſermo nominare perget) originem traxerunt. Hic ergo Ida ſicut abſolutè inuenio à *Beldegio* nonus, à *Wodenio* decimus, 14. annis in Regno permanſit.

SVcceſſor eius *Alla*, ex eodem quidem genere, ſed diuerſo à Wodenio tractu, ſanguinem ducens, regnum efficaciter prouectum ſudorum ſuorum titulis, per annos 30. nobiliter ampliauit. Huius tempore venales ex Northanimbria pueri, familiari, ſcilicet, & penè ingenita illi nationi conſuetudine, adeó vt ſicut noſtra quoque ſecula viderunt, non dubitarent arctiſſimas neceſſitudines, ſub prætextu minimorum commodorum diſtrahere. Venales ergo ex Anglia pueri Romam deducti, ſaluti omnium compatriotarum occaſionem dederunt. Nam cùm miraculo vultus, & lineamentorum gratia, oculos ciuitatis inuitaſſent, affuit fortè cum alijs, beatiſſimus *Gregorius*, tunc Apoſtolicæ ſedis Archidiaconus, qui miratus tantam in mortalibus decoris compoſitionem, miſeratus tam abiectam in captiuis conditionem, conſulit aſtantes: qui genus? vnde domo? Reſponſum eſt, eſſe genere Anglos, prouincia Deiros, (Eſt enim Deira prouincia Northanimbriæ) *Allæ* Regi ſubditos, paganiſmo deditos: quorum extremum dolentibus ſuſpirijs proſecutus, reliquis eleganter applauſit, vt Angli Angelis ſimiles de ira eruerentur, & Alleluia cantare docerentur. Nec mora, impetrata à *Benedicto* Papa licentia, ad prædicandum iter adoriri magnanima eximij viri ſpirauit induſtria: & profectò conceptum opus pietas expleſſet, niſi iam profectum factioſus amor ciuium reuocaſſet. Erat enim vir ille, cùm virtutibus clarus, tùm ciuibus charus, quippe qui ſpem illorum, quam de eo à puero combiberant, incredibili virtute ſuperarit. Ita boni intentio tunc quidem fruſtrata, ſed poſtmodùm ſub pontificatu eius laudabilem finem accepit, ſicut ſuis lector locis inueniet. Me interim iſta inſeruiſſe non piguit, ne lecturorum conſcientiam defraudarem de *Alla*, cuius mentionem perſtrinxit patris *Gregorij* vita. Qui quanquam occaſio maxima chriſtianitatis genti Anglorum fuerit, nihil vnquam ſeu Dei conſilio, ſiue quodam infortunio de ea audire meruit. ſanè ad filium eius manauit electio.

al. Edelricus ALla mortuo adeptus eſt regnum **Ethelricus Idæ* filius, poſt detritam in penuria ętatem, extrema canicie prouectus, ſed veloci morte de medio poſt annos quinque ſublatus. Miſerabilis Princeps, & quem fama obſcura prorſus occuleret, niſi filij conſpicuus vigor patrem in ſpeculam extuliſſet.

ITaq; cùm longo ſenio ſatietati vitę ſatisfeciſſet, *Ethelfridus* Regnum aſcendit, maior filiorum, qui teneritudinem annorum maturitate morum conſolaretur: cuius geſta per ſcriptorum facetiam prolata in publicum, non niſi ordinis loco ſtili noſtri expectant officium. Adeò in eius & ſequentium laudibus *Bedæ* vigilauit ingenium, & illius quidem in confines ſibi Northanimbros, eo familiariùs, quo propinquiùs proſpiciebat intentio; noſtra verò lacinias illius carpet & componet oratio. Ne quis ſanè mihi vitio vertat, quia tam diffuſa in arctum contrahitur hiſtoria, nouerit factum conſilio, vt qui nauſeauerint in illis obſonijs, in his mendicantes reſpirent reliquijs. Eſt enim verbum vſu tritum, antiquitate venerandum, Cibi qui minùs ſufficiunt, auidiùs ſumuntur. *Ethelfridus* igitur (vt dicere ceperam) Regnum nactus, primò acriter ſua defendere, pòſt & improbè aliena inuadere, gloriæ occaſiones vndicúnq; conflare. Multa prælia per eum inchoata prouidè, & conſummata egregiè, dum nec illum à neceſſitate frœnaret inertia, nec ad temeritatem præcipitaret audacia. Teſtis eſt horum Degſa lapis, in illis regionibus percelebris locus, in quo Rex Scottorũ *Edan*, qui ſucceſſibus *Ethelfridi* inuidens, detractantem etiam in bellum impulerat, non ſine magno victoris diſcrimine victus, fugam inijt. Siquidem germanus *Ethelfridi Tedbaldus*, caput periculis obiectans eo ſtudioſiùs, quo fratri operam oſtentare affectabat impenſiùs, luctuoſam victoriam reliquit, cum omnibus commanipularibus ſuis deſideratus. Teſtis eſt Legionum ciuitas, quæ nunc ſimpliciter *Ceſtra* vocatur, quæq; ad id temporis à Brittannis poſſeſſa, contumacis in Regem populi alebat ſuperbiam, ad cuius oppugnationem cùm intendiſſet animum, oppidani, qui omnia perpeti, quàm obſidionem mallent,

ſimul

simul & numero confisi, effuse in bellum ruunt; quos ille insidijs exceptos fudit, fugauitq;, priùs in Monachos debacchatus, qui pro salute exercitus supplicaturi frequentes conuenerant. Quorum incredibilem nostra ætate numerum fuisse indicio sunt, in vicino cœnobio tot semiruti parietes Ecclesiarum, tot anfractus porticuum, tanta turba ruderum, quantum vix alibi cernas; vocatur locus ille Banchor, tunc Monachorum famosum receptaculum, nunc mutatus in Episcopatum. Ita *Ethelfridus* rebus ad voluntatem foris scaturientibus, domesticum metum & intestinum periculum propulsare desiderans, *Edwinum Allæ* filium non aspernandæ probitatis iuuenem, regno & prouincia eliminat: at ille multo tempore incertis sedibus iactatus, multosq; olim amicos, procliuiores in hostem quàm in fidem expertus: quia vt ille dixit;

Cùm fueris fælix multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris:

Tandem ad *Redwaldum* Regem orientalium Anglorum venit, apud quem deploratis casibus suis, cùm resedisset regia dignatione tutus, aduenerunt Legati *Ethelfridi*, vel traditionem transfugæ, vel bellum denunciantes. Ille vxorij pectoris consilio roboratus, ne fidem amico datam illius minis corrumperet, super *Ethelfridum* paratis copijs insperatus aduolat; nihilq; minùs quàm insidias opinantem, præmeditatus aggreditur. Quod tunc solum virtus deprehensa potuit, intercluso fugæ spatio remedium in manus vertit. Quamuis igitur penè inermis, quamuis ancipiti periculo circumuentus, non priùs tamen occubuit, quàm interitu *Reinerij* filij *Redwaldi* mortem suam compensasset. Hunc exitum post regni 24. annos habuit *Ethelfridus*, vsu quidem bellorum nulli secundus, sed diuinæ religionis penitùs ignarus. Habuerat ex *Acca* filia *Allæ* sorore *Edwini* filios duos, *Oswaldum* duodennem, & *Oswium* quadrimum, qui tunc occiso genitore, nutriciorum diligentia fuga lapsi, Scotiam euadunt.

SIc igitur *Eadwinus*, æmulis omnibus cæsis vel expulsis, pluribus laboribus emeritus, Regni fastigium iam non rudis ascendit. Cuius dominio cùm mox Northanimbrorum ceruicositas assurrexisset, accessit ad cumulum fælicitatis mors maturata *Redwaldi*. Námq; prouinciales, qui olim apud se exulantem promptæ audaciæ & impigri animi explorassent *Edwinum*, vltrò coniurata fide in eius ditionem conspirant. Ille *Redwaldi* filio inani Regis nomine concesso, cætera moderabatur pro arbitrio. Ea tempestate spes atq; opes Anglorum in illo sitæ: nec erat quælibet Brittanniæ prouincia, quæ non illius spectaret nutum, parata ad obsequium præter solos Cantuaritas. Hos enim immunes excursionis reliquerat, quippe qui iamdudum ad nuptias *Ethelburgæ* sororis *Edbaldi* Regis eorum mentem appulerat: quam cum longo tempore petitam, tandem aliquando impetrasset eo consilio, vt non contemneret habitam, quam diu suspirauerat dilatam, tanto illa duo Regna confœderata sunt officio, vt nihil esset vel in potestatibus diuersum, vel in moribus barbarum. Eadem præterea occasione Paulino prædicante, Domini Christi fides illis partibus infusa, primò Regem ipsum penetrauit; quam cùm Regina marito inter coniugales affectus crebrò inculcaret, & antistitis Paulini monitio suo loco non deesset. Diu ille cunctabundus & anceps, semel tamen susceptam imis inseruit præcordijs: tunc vicinos Reges ad fidem inuitare, tunc Ecclesiarum ædificia excitare, nihil quod ampliandæ fidei congrueret negligere. Interea & deuotioni Regiæ serenus diuinitatis fauor arridebat; adeò vt non solùm Brittanniæ gentes, Angli, Scotti, Picti, sed & Insulæ Orchadum, & Meuaniarum, quias nunc Anglesej, id est, Anglorum insulas dicimus, & arma eius metuerent, & potestatem adorarent. Nullus tunc prædo publicus, nullus latro domesticus, insidiator coniugalis pudoris procul, expilator alienæ hęreditatis exul, magnum id in eius laudibus & nostra ætate splendidum. Itaq; Imperij sui ad eos limites incrementa perducta sunt, vt iustitia & pax libenter in mutuos amplexus concurrerent osculorum, gratiam grata vicissitudine libantes: & fæliciter tunc Anglorum respublica procedere potuisset, nisi mors immatura temporalis beatitudinis nouerca, turpi fortunæ ludo, virum abstulisset patrię. Aetatis enim 48. Regni 17. rebellantibus Regulis, quos sub iugum miserat, *Cedwalla* Brittonum, & *Penda* Merciorum, cum filio interemptus miserabile varietatis humanæ fecit exemplum: nullo prudentia inferior, qui ne Christianę fidem, nisi diligentissimè inspecta ratione voluit suscipere, susceptęq; nihil existimare comparabile.

OCciſo igitur *Edwino*, filij *Ethelfridi*, ijdẽmque nepotes *Edwini*, *Oſwaldus* & *Oſwius* iam adulti, iam vernantis iuuentæ florem induti repatriauerunt, ſimúlque qui ætate præſtabat *Eanſridus*, cuius mentio ſuperiùs excidit, regnum itaque in duo diſcretum eſt. Siquidem Northanimbria iamdudum in geminas ſecta prouincias, ex Deiris Allam, ex Bernicijs Idam creauerat. Quapropter tunc filius patrui *Eadwini Oſricus* Deiram, *Eanfridus Ethelfridi* filius Bernitiam ſortiti, hæreditarium ius ſe obtinuiſſe gloriabãtur; ambo in Scotia ſacris chriſtianis initiati, ambo vix dum poteſtatis cõpotes fidei transfugæ, non multò poſt infeſtante *Cedwalla*, fidei relictæ pœnas dedêre. Annuũ tempus inter has moras exactum, *Oſwaldum* magnę ſpei iuuenem, ad imperandi ſcientiã exercuit. Is fide quàm ferro inſtructior, (nã apud Scottos cum multa nobilium indole exulauerat) baptiſmi gratiam meruerat, *Ceadwallum* rerum geſtarũ memoria elatum, virum, vt ipſe dictitabat, in exterminium Anglorũ natũ, primo impetu caſtris exuit, mox cum omnibus copijs deleuit. Cùm enim quantulumcunque exercitum vndecúnq; conflaſſet, his ſermonibus in bellum excitauit, vt aut vincendum ſibi commilitones, aut moriendum noſſent, nihil de fuga meditantes: exprobandi pudoris rem ventilari allegans, Anglos cum Brittannis tam iniquo Marte confligere, vt contra illos pro ſalute decertarent, quos vltrò pro gloria laceſcere conſueſſent: itaq; libertatem audentibus animis & effuſis viribus aſſerunt. Cæterum de fugæ impetu memoriam nullam: quare tam acriter & tanto conflictu vtrobíque concurſum, vt rectè dictum ſit, illum diem fuiſſe, quo nunquam Brittannos triſtior, nunquam Anglos afflaſſet hilarior; adeò alteri omnibus viribus conſumptis, vlteriùs reſpirare non auſi; alteri ſacra religione cum Regis magnanimitate conſentiente in immenſum prouecti. Deniq; ex eo tempore cultus idolorum ad cineres torpuit, & ipſe regnum latioribus, quàm *Eadwinus*, terminis, citra vllam necem hominum 8. annis cum quiete coercuit. Huius regis laudes hiſtoria *Bedæ* panegyrico proſequitur ſtylo, quarum nos competentes particulas, velut quodam complectemur Epilogo. Quantus enim in eius pectore fidei feruor coaluerit, facilè ex hoc animaduertes, quòd ſi quando *Antiſtes Aidanus* Scotticè auditoribus facienda proponeret, & interpres deeſſet, confeſtim ipſe Rex, quamuis indutus clamydem, vel auro fulgentem, vel tyrios murices eſtuantem, id munus non aſpernanter corripiens, barbari ſermonis inuolucrum propria lingua expediret. Vulgatiſſimum quoque eſt, quòd crebrò appoſitis obſonijs, cùm conuiuæ in cibos dentes acuerent, mentes intenderent, ipſe voluptates frœnarit, penuria ſua pauperum mercatus gaudia: vnde arbitror etiam temporaliter abſolutam eſſe cœleſtis ſententiæ fidem, quia diuinum quondam reſultauit oraculum, diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Nam quod auditor mirari debeat, & inficiari non audeat, dextra illa regalis tantarum eleemoſynarum largitrix, hodiéque cum brachio, cute & neruis incorrupta viget, totum verò corpus reliquum præter oſſa in cineres diſſolutum, communionem mortalitatis non euaſit. Et ſunt quidem nonnullorum ſanctorum corporales exuuiæ, nullius omnino labis conſciæ. Quapropter æſtiment alij, quo examine iudicium ſuum ponderent, ego iſtud gratius, & euidentiori miraculo diuinius eſſe pronuntio: nam vſu etiam pretioſa degenerant, & quicquid videtur rarius, prędicatur vberius. Iam verò ſuperfluus eſſem, ſi dicere affectarem, quàm ſedulus fuerit preces in altum porrigere, votis cœlos onerare. Adeò amplior eſt laus iſta in *Oſwaldo*, quàm vt noſtra oratione indigeat cumulari. Quando enim rogatus negligeret, qui rebellione per *Pendam* regem Merciorum excitata, cum ſtipatoribus fuſis ipſe quóque ferratam ſiluam in pectore gereret, nec atrocitate vulnerum, nec mortis confinio potuit argui, quin pro animabus fidelium ſuorum Domino Deo ſupplicaret? Ita vir ingentis in ſeculo gloriæ, magnæ apud Deum gratiæ animam exuens gratioſam, ſui apud poſteros profudit memoriam per miraculorum frequentiam; & meritò. Res eſt enim non pertrita, ſed coruo rarior albo, homines abundare diuitijs, & nolle laſciuire vitijs. Itaq; defuncti brachia cum manibus & capite inſatiabili victoris ira deſecta & ſtipiti appenſa. Et corpus quidẽ, (vt dixi) totum placido naturę ſinu confotum, in terrenum elemẽtum abijt: brachia verò cum manibus, authore Deo, & teſte veraci hiſtorico, inuiolata durant. Ea à fratre *Oſwio* apud Bebbanburg vrbem (ita vocant Angli) compoſita ſcrinio, mõſtrata

ſtrata

strata miraculo idem asserunt. Quo loci quia opinione fluctuo, vtrum ad hunc diem seruentur, præcipitem affirmationem non emitto: Sed quid alij historiographi temerè sint professi ipsi viderint. mihi fama viliùs constat, nec quicquam nisi absoluta fide dignum pronunciem. Caput tunc ab eodem germano Lindiffarni humatū, nunc Dunelmi inter brachia beatissimi *Cuthberti* teneri aiunt, Ossa reliqui corporis cùm regina *Estrida* vxor *Ethelredi* regis Merciorum, filia regis *Oswi*, charitate patrui ducta *Bardenio* monasterio suo, quod est in regione Merciorum non longè á Lindocolino ciuitate, inferre vellet, iuerunt in repulsam monachi, inuidentes mortuo quietem ossiū quē oderant viuum, quòd super eos bellico iure acceperat regnum: sed intempesta nocte per lucernam de cœlo super reliquias emissam edocti fatuū lenire timorem in ęquitatem transiere vltrò expostulantes quod antè reiecerant. Frequentabantur ibi virtutes diuinitùs, sentiebátq; præcellentissimi martyris opem quicunque implorasset languidus. Reuiruit ex cadentis sanguine campi cespes plùs solito florens, quo sanatus est sonipes, quem posti affixum sinuosis anfractibus ignis vitabundus effugit. Nec vacauit à virtute lauaturæ reliquiarum eius puluisculus, quo mentis inops integritati rationis redditur. Occurrit medelæ, qui recentem cruorem capitis imbiberat stipes, quo loco hausit sanitatem desperatus: diu istud monasterium tanti thesauri conscium claruit habitantium sanctimonia & necessariorum copia; Præsertim postquam *Ethelredus* rex ibidem coronam tonsuræ monasticæ accepit, vbi & mausoleum eius, vsque in diem hodiernum visitur. Porrò post multos annos, beatissimi *Oswaldi* ossa cùm ea loca infestarent Barbari, Glœcestriam translata; locus iste tunc Monachos nunc Canonicos habens, non multo incolitur habitatore. Fuit igitur *Oswaldus*, qui genti suæ primitias sanctitatis dederit, quippe nullus ante illum Anglus miraculis quod sciam claruerit. Qui post actam sanctè vitam, largè dando eleemosynas, crebras in Dei obsequia protelando excubias, postremò zelo ecclesiæ Dei cum gentili bellū committēs, antè (quod optabat) effudit spiritū, quàm (quod timebat) christianitatis videret detrimentum. Nec fraudabitur profectò martyrum gloria, qui primò bonæ vitæ intendens, postmodum gloriosæ morti corpus impendens eorū triuit vestigia: & cumulatiori penè laude quòd illi singuli se singulos, ille secū Deo cōsecrauit totos Northanimbros.

EO igitur humanis rebus exempto, *Oswius* frater eius apud Bernicios, *Oswinus* filius *Osrici*, de quo superius dixi apud Deiros regnum occuparunt; quibus cùm primò de prouinciarum diuisione modestè conuenisset; suspenso fœdere in sua pacificè discessum. Verum non multo pòst per homines, quibus nihil magis cordi erat quàm discordias serere, pax incertis pactionibus sępè ludificata, vltimò penitus abrupta in uentos abijt, facinus miserabile, fuisse qui regibus concordiam sodalitatis inuiderent, nec abstinerent, quin eos prælio, quantum in ipsis erat, committerent. Ibi tunc fortuna multis antea illecebris *Oswinum* adulata, scorpiacea cauda persequebatur. Namq; pro penuria excercitus bello abstinendum ratus suburbanum rus clanculò concesserat; statimque à suis proditus ab *Oswio* interemptus est, vir egregiè factus ad emerendam gratiam ciuium largitione pecuniæ, animæ quoque suæ vt ferunt non negligens mentis deuotione. Ita *Oswius* integri regni compos nil nō postea molitus est quo existimationem suam purgaret quo maiestatem augeret, atrocis facti offensam probitate morum posteriorum imminuēs, & primus quidem idémq; amplissimus laudum eius cumulus extitit, quia fratrem & auunculum nobiliter vltus, *Pendam* regem Merciorum, illud vicinorum excidium, illud perduellionum seminarium exitio dedit, ex quo tempore tam Mercijs, quàm omnibus penè Anglis, vel ipse præsedit, vel præsidentibus imperauit. Hinc totus ad officia pietatis cōuersus, vt Dei beneficijs in se confluentibus digna sedulitate responderet, Christiani cultus infantiam pro nece germani in regno suo palpitantem viuacitate regia erigere, & pleno spiritu animare contendit. Eandémq; mox doctrina Scottorum adultam, sed in multis ecclesiasticis obseruationibus fluctuantem, primò per *Angilbertum*, & *Wilfridum*; Postremò per *Theodorum* Archiepiscopum Canonico statu informauit. De cuius in Angliā aduentu principi *Oswio* debetur gratia, licet *Egbertus* rex Cantiæ pro iure prouinciæ multum illius delibet gloriæ, quin & domino famulantibus frequētia constituens habitacula; huius quoque boni patriam non reliquit exanguem. Quorum præcipuū monasterium tunc fœminarum,

fœminarum,nunc monachorum ab Eboraco 30.millibus in Boreali parte ſitum, antiquo vocabulo Streaneſhall,modò Whiteby nuncupatur,quòd ab inſignis religionis fœmina *Hilda* cœptum, *Edelfleda* eiuſdem regis filia in regimine ſuccedens magnis fiſcalium opum molibus auxit, vbi & patri poſt 28.annos regni defuncto, funera iuſta perſoluit. Illud cœnobium, ſicut & omnia eiuſdem religionis,tempore Danicæ infeſtationis, quam dicemus inferiùs, deletum multa ſanctorum corpora perdidit. Nam & ſanctiſſimæ viraginis *Hildæ* oſſa tunc Glaſconiam tranſlata, & aliorum ſanctorum aliâs nonnulla:nunc mutato nomine paululùm pro tempore reſtauratum antiquæ opulentiæ vix tenue præſentat veſtigium.

OSwio, cuius duo erant filij, minor *Egfridus* legitimè ſuſceptus,reprobato notho, ſucceſſit, *Etheldritæ* vxoris ſanctiſſimæ meritis quàm ſuis commendatior: denique duabus omninò rebus,quas quidem in geſtis Anglorum legerim prædicādus,vel quòd Domino vacare volenti ſerenus indulſerit,vel quòd beatum *Cuthbertum* lachrymis religioſa aſſentatione profuſis in Epiſcopatum promouerit. Cæterùm horret animus impietatis meminiſſe,quam in beatiſſimum *Wilfridum* graſſatus euomuit,quoniā bonitatis illius nauſeam concipiēs,patriam clariſſimo lumine viduauit. Idem in ſupplices proteruus,quo morbo nullum tyrannorum carere videas,Hybernenſe genus ſanè hominum innocens genuina ſimplicitate nil vnquam mali moliens vaſta clade protriuit. At contra in rebelles ignauus, triumphóſq; patris eludens imperium Merciorum amiſit. quin & ab eorum rege *Ethelredo* filio *Pendæ* in bello fugatus fratrem quoq; amiſit. Veruntamen hęc poſtrema iuuentutis lubrico,in *Wilfridum* verò commiſſa vxoris & epiſcoporum conſilio veritas rerum aſſignari iubet,præſertim cum *Beda* adulari neſcius,eum in libro de vita Abbatum ſuorum pijſſimum & Deo dilectiſſimum vocet. Poſtremo 15.regni anno expeditionem in Pictos agens cùm illis in montes abditos conſulto cedentibus peruicaciter inſtaret, cum omnibus ferè copijs interijt; pauci fuga lapſi rem domi nunciauerunt; quamuis diuinus *Cuthbertus* pro futurorum conſcientia,& iturum retinere temptauerit,& ipſa hora occiſionis ſpiritum è cœlo ſibi influentem hauriens,interfectum abſens non tacuerit.

EGfridi necem cùm inſignior fama vbique loqueretur, etiam ad fratris *Alfridi* aures anxia præcipiti peruenit epiſtola penna. Is quia nothus vt dixi erat, factione optimatum,quamuis ſenior regno indignus æſtimatus,in Hyberniam ſeu vi, ſeu indignatione ſeceſſerat. Ibi & ab odio germani tutus & magno otio literis imbutus, omni Philoſophia compoſuerat animum. Quocirca imperij habenis habiliorem æſtimantes qui quondam expulerant vltrò expetiuerunt, neceſſitas medelam ad preces refudit. Nec eos ille ſua ſpe fruſtratus eſt; nam per decem & nouem annos ſumma pace & gaudio prouinciæ præfuit: nihil vnquam præter in perſequutione magni *Wilfridi* quod liuor edax dignè carpere poſſet admittens. Non tamen ijſdem terminis quibus pater & frater regnum tenuit, quòd Picti recenti victoria inſolenter abuſi Anglóſque longa pace ignauiores aggreſſi fines eorum ab Aquilone decurtauerat.

HAbuit ſucceſſorem filium *Oſredum* 8. annorum puerum,qui annis 11. regnum inumbrans turpémque vitam ſanctimonialium ſtupris exagitans, tandémque cognatorum inſidijs cæſus,eandem fortunam in ipſos refudit. Siquidem *Kenred* duobus & *Oſricus* 11.annis regnantes hoc tantùm memorabile habuerunt, quòd domini ſui licèt meritò (vt putabant) occiſi ſanguinem luentes, fœdo exitu auras polluere. Meruit ſanè quo lætior abiret *Oſricus* multúmque vt gentilis ait, alijs iactantior vmbris, quòd *Celwlphum Kenredi* fratrem viuens ſibi ſucceſſorem adoptauerat. Conſcendit igitur tremulum regni culmen *Celwlphus* ab *Ida* * ſeptimus, & idoneus ad cætera, & cui non deeſſet literarum peritia acri animo & alacri ſtudio comparata. Vadatur ſermonis mei veritatem *Beda*,qui eo tempore, quo maximè ſcaturiebat literatis Brittannia; huic potiſſimùm Anglorum hiſtoriam elimandam obtulit,eligens nimirum in illo authoritatem benè dicta roborandi propter imperium, & ſcientiam perperam dicta emendandi propter ingenium.

* al. octauus

CVius anno quarto hiſtoricus *Beda* poſt multos in ſancta eccleſia libros elaboratos cœleſtem patriam quam diu ſuſpirauerat ingreſſus eſt anno dominicæ Incarnationis

tionis 734. ætatis suæ quinquagesimo 9. vir quem mirari faciliùs quàm dignè prędicare possis, qui in extremo natus orbis angulo, doctrinę chorusco, terras omnes perstrinxerit. nam Brittannia, quæ à quibusdam alter orbis appellatur, quòd Oceano interfusa non multis Cosmographis comperta est, habet in remotissima sui plaga locum natiuitatis & educationis eius, Scotiæ propinquum. Plaga olim & suaue halantibus monasteriorum floribus dulcis & vrbium à Romanis ædificatarum frequentia renidens; nunc vel antiquo Danorum vel recenti Normannorũ populatu lugubris, nihil quod multùm animos alliciat prætendit. Ibi est Wira nec egenæ latitudinis, nec segnis gurgitis amnis, qui pelago influus naues serena inuectas aura placido ostij excipit gremio. Cuius vtrásq; ripas *Benedictus* quidam ecclesijs insigniuit, & monasteria ibidem construxit, alterum *Petri,* alterum *Pauli* nomine, charitatis & regulæ vnione non discrepantia. Huius industriam & patientiam mirabitur qui leget librum, quem *Beda* composuit, de vita eius & reliquorum Abbatum suorum. Industriam, quòd copiam librorum aduexerit, quòd artifices lapidearum ędium, & vitrearum fenestrarum primus omnium Angliam asciuerit, totum penè æuum talia transigendo peregrinatus. Quippe studio aduehendi cognatis aliquid insolitum amor patriæ & voluptas elegantiæ asperos fallebant labores. Neque enim ante *Benedictum* lapidei tabulatus domus in Brittannia nisi perrarò videbantur, neque perspicuitate vitri penetrata lucem ædibus solaris iaciebat radius. Patientiam, quòd in possessione cœnobij beati *Augustini* apud Cantuariam libenter venienti *Adriano* cesserit, non reueritus beati *Theodori* Archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium. Quòd dum per alienas terras cursitat diu absens, subintroductum à monachis Wirensibus (se inconsulto) Abbatem æquanimitèr, imò magnanimitèr tulerit, domúmq; reuersus parilem illi honorem in consessu & in omni porro potestate communicauerit. Quin & ictus paralysi tam validè vt nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quòd alter, de quo diximus, eadem non mitiùs decoqueretur valetudine. Cúmq; morbus increscens iam quæreret vitalia, socio ad se delato solo nutu valedixit. Sed nec ille præstantiùs valuit rependere officium, vtpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. nam ante *Benedictum* defunctus est.

SVccessit *Celfridus*, sub quo res monasterij in immensum auctæ sunt. Is cum diuturno senio viuendi renunciasset desiderio, Romam ire proposuit senilem animam, vt sperabat dominis effusurus Apostolis; sed tamen voti effectu carens naturę debitum apud Lingonis ciuitatem inijt. Reliquię ossium posterioribus annis ad monasterium, deinde Danicæ vastationis tempore, cum ossibus beatæ *Hildæ* Glasconiam portatæ sunt. Horum Abbatum gratiam, quæ per se satis eminet, conspicuus alumnus eorum *Beda* in splendidiorem excellentiam vrget. Siquidem scriptum est: Gloria patris filius sapiens, quòd alter eum monachauerit, alter eum educauerit. Quod quia ipse *Beda* pro compendio notitiæ subiecit, omnem vitam suam breui Epilogo comprehendens, ipsius verba lector recognoscat licebit: nec in eis sermonibus, vel plùs, vel minùs ipsa nouæ formæ procudet necessitas. Ait ergo in fine Ecclesiasticæ Anglorum historiæ, vir tum in cæteris tum in hoc laudabilis, quòd nihil quantulamcunq; sui cognitionem posteritati non inuiderit.

H*AEC de historiarum Brittanniarum domino adiuuante digessi* Beda *famulus Christi & præsbyter Monasterij beatorum Apostolorum* Petri *&* Pauli *quod est ad Wiremudan: qui natus in territorio eiusdem Monasterij cùm essem septem annorum, cura propinquorum datus sum educandus reuerentissimo Abbati* Benedicto, *ac deinde* Ceolfrido *cunctúmque ex eo tempus vitæ in eiusdem Monasterij habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi, atque inter obseruantiam disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere aut docere, aut scribere, dulce habui. nonodecimo autem vitæ meæ anno diaconatum, 30. gradum præsbyteratus, vtrúmque per ministerium reuerentissimi episcopi* Iohannis *(iubente* Ceolfrido *Abbate) suscepi, ex quo tempore accepti presbyteratus vsque ad annum ætatis meæ 59. meæ meorúmque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breuiter hæc annotare siue etiam ad formam sensus, & interpretationis eorum adijcere curaui.*

DEinde enumeratis 36. voluminibus quæ in 78. libris edidit, addidit: *téque deprecor bone Iesu, vt cui propicius donasti verba tuæ scientiæ dulciter haurire, dones etiã benignus aliquando*

aliquando te fontem omnis ſcientiæ peruenire & parere ſemper ante faciem tuam; Præterea omnes ad quos hæc hiſtoria peruenire potuerit noſtræ nationis legentes ſiue audientes, ſuppliciter precor, vt pro meis infirmitatibus & mentis & corporis apud ſupernã clemẽtiam ſæpius meminerint interuenire, & hanc mihi in ſuis quique prouincijs ſuæ remunerationis vicem rependant, vt qui de ſingulis prouincijs, ſiue locis ſublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter annotare curaui, apud omnes fructũ piæ interceſſionis inueniam.

DEficit hîc ingenium, ſuccumbit eloquium neſcientis quid plùs laudem, librorum numeroſitatem, an ſermonum ſobrietatem. infuderat eum proculdubiò nõ indigo hauſtu diuina ſapientia, vt anguſto vitæ ſpaciolo tanta elaboraret volumina. Quid? quòd ferunt eum Romam iuiſſe, vt libros ſuos vel Eccleſiaſticæ doctrinæ conuenire præſens aſſereret, vel ſi reſultarent, Apoſtolico nutu corriperet. Veruntamen quòd Romæ fuerit ſolidè non affirmo, ſed eum illuc inuitatũ haud dubiè pronuncio; quod hæc epiſtola clarum faciet, ſimul & quanti penderit eum Romana curia, vt eum tantopere deſideraret.

SErgius *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,* Celfrido *religioſo Abbati ſalutem. Quibus verbis ac modis clementiã Dei noſtri, atque inenarrabilem prouidentiam poſſumus effari, & dignas gratiarum actiones pro immenſis circa nos eius beneficijs perſoluere, qui in tenebris & vmbra mortis poſitos ad lumen ſcientiæ producit.* Et infrà, *Benedictionis interea gratiam quam nobis per præſentem portitorem tua miſit deuota religio, libenter & hilari animo, ſicuti ab ea directa eſt nos ſuſcepiſſe cognoſce. Opportunis ergo ac dignis amplectendæ tuæ ſollicitudinis petitionibus arctiſſima deuotione fauẽtes, hortamur Deo dilectam tuæ religioſitatis bonitatẽ, vt, quia exortis quibuſdam eccleſiaſticarum cauſarum capitulis, non ſine examinatione longiùs innoteſcendis opus nobis ſunt ad conferendum arte literaturæ imbuti, ſicut decet Deo deuotum auxiliatorem ſanctæ matris vniuerſalis Eccleſiæ, obedientem deuotionem huic noſtræ hortationi non deſiſtas accõmodare, ſed abſque aliqua remoratione religioſum Dei famulum* Bedam *venerabilis monaſterij tui presbiterum ad limina Apoſtolorum principum dominorum meorum* Petri *&* Pauli *amatorum tuorum ac protectorum, ad noſtræ mediocritatis conſpectum non moreris dirigere, quem fauente Deo ſanctis tuis precibus non diffidas proſperè ad te redire, peracta præmiſſorũ capitulorũ cum auxilio Dei deſiderata ſolennitate. erit enim vt confidimus etiã cunctis tibi creditis profuturũ, quicquid Eccleſiæ generali claruerit per eius præſtantiam impertitum.*

ITa iam celebris erat fama vt in quæſtionibus enodandis indigeret eo ſublimitas Romana, nec vero vnquam Gallicanus tumor inuenit in Anglo, quod argueret meritò. Adeò latinitas omnis eius fidei & magiſterio palmam dedit. Nam & fidei ſanę & incurioſæ, ſed dulcis fuit eloquentiæ, in omnibus explanationibus ſcripturarum diuinarũ magis illa rimatus quibus lector Dei dilectionẽ & proximi combiberet, quàm illa quibus vel ſales libaret vel linguæ rubiginẽ limaret. Porrò de vitæ illius ſanctitate dubitare quenquã arcet illius dicti irrefragabilis veritas quod protulit mũdo diuę ſophię maieſtas, In maleuolam animam non introibit ſapiẽtia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis; quod de mundana ſapientia profectò nõ dicit, quę indifferenter hominũ cordibus illabitur, & qua creberrimè peſſimi nulláſq; ad extremũ diem ponentes metas ſceleribus pollere conſpiciuntur, iuxta illud dominicum, filij huius ſæculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt, ſed illã ſapientiã nominat quę diſciplinę effugit fictũ, & quę ſeperat ſe à cogitationibus quę ſunt ſine intellectu, intellectũ dico benè viuendi & benè dicẽdi: vnde pulcherrimè *Seneca,* in lib. De cauſis cõmemorat, *Catonẽ* oratoris officiũ definientẽ dixiſſe, Orator eſt vir bonus, dicendi peritus. Emundabat ergo eccleſiaſticus Orator priùs conſcientiam ſuam, vt ſic accederet ad recludendam myſticorum ſcriptorum intelligentiam. Quomodo enim fieri poteſt vt ſeruiret vitijs, qui medullas intimas hauriret, qui totas cogitationes conſumeret in ſcripturarũ expoſitionibus? Nam vt ipſe fatetur in lib. 3. ſuper *Samuelẽ*: expoſitiones ſuę ſi non aliud afferrent lectoribus emolumentum, hoc ſibi non mediocriter valerent, quòd dum hoc omni ſtudio agebat, lubricum ſæculi & inanes cogitationes poſt tergum ponebat. defęcatus ergo vitijs ſubibat in interiora velaminis, quæ intus acceperat animo, foras efferens ſermone caſtigato.

VEruntamen animi eius pura ſanctitas, & ſancta puritas, magis primo tempore obitus excelluit. Siquidem ſeptem continuis hebdomadibus ſtomachi indignatione

cibos

cibos nauseans, egróq; & angusto suspirio halitū producens adeò vt eum incommoditas lecto prosterneret, non tamen literalium studiorum proiecit operam. Totis enim diebus præter debitum psalmodiæ pensum assiduis ad discipulos lectionibus, ruminandísq; & absoluēdis quæstionum difficultatibus, grauedinem valetudinis decipere, suspensa interim cogitatione nitebatur. Euangelium quoq; *Iohannis*, quod difficultate sui mentes legentium excercet his diebus, lingua interpretatus Anglica, condescendit minùs imbutis Latina; sub indéq; monebat discipulos dicens, discite filioli, dum vobiscum sum. nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus & reuertatur spiritus meus ad eum qui misit illum, & in hanc vitam concessit venire. diu vixi, benè consuluit mihi dominus meus in hoc vitæ spatio: cupio dissolui & esse cum Christo.

PLerúmq; spe metúq; libratis cùm neutrum præponderaret, inferebat: horrendum est incidere in manus Dei viuētis: nō ita inter vos vixi vt pudeat me viuere, sed nec mori timeo, quòd bonum dominum habemus, sanctissimi Ambrosij morientis dictū imitatus. Fœlix qui tam secura loquebatur conscientia, vt nec viuere erubesceret, nec mori timeret; hîc non reueritus aspectus hominum, illîc occultum Dei æquanimiter expectans arbitrium: sæpè vi doloris pressus his exemplis respirabat; aurum probat fornax, & virum iustum caminus tentationis. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Prosequebantur dicta lachrymę, suspiriorúmq; difficultas. Iam verò noctibus, quia deerant qui docerentur vel verba exciperent, lucubrabat ipse sibi pernox in gratiarum actione & psalmorū cantu, implens sapientissimi viri dictum, vt nunquam minùs solus esset quàm cum solus esset. Si quando verò sopor irreperet palpebris, qui erat modicus & grauis, cōfestim excussus turbatúsq; affectum Deo semper intentum hac uoce prodebat, Suscipe Domine seruum tuum ne calumnientur me superbi; fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam. Hæc & alia ex reliquis memoriæ præteritæ vltrò ori occurrebant exempla, quę promebat per temporū interualla, prout leniebatur infesti morbi angustia. Feria verò 3. ante Ascensionem Domini inualescente ad extremum incommodo, modicus tumor in pedibus apparuit haud dubius vicinę mortis præsagus & index. Tunc accita congregatione inunctus est & communicatus: osculo cunctis libato, futuram sui memoriam à singulis implorans, nonnullis etiam familiariorem amicitiam emeritis xeniola, quæ in secretis habebat, largitus est. Die verò Ascensionis cùm iam anima fragilem vsum corporis exosa egredíq; gestiens palpitaret, contra oratorium, in quo consueuerat orare, cilicio subiecto decumbens, illibato sensu & hilari vultu spiritus sancti gratiam inuitabat dicens. O rex gloriæ, domine virtutum, qui triumphator hodie super omnes cœlos ascēdisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum patris in nos spiritum veritatis; hac oratione finita spiritum efflauit, subsequente & omnium naribus oppletis odore, qualem nec cynnama, nec balsama spirant, sed paradisiaco, & qualem vernalis vbicunque locorum exhalat lætitia: humatus est tunc in eodem monasterio, sed modò cum beato *Cuthberto* Dunelmi situm fama confirmat.

SEpulta est cum eo omnis gestorum penè notitia, vsq; ad nostra tempora. Adeò nullus Anglorum, studiorū eius æmulus, nullus gratiarum eius sequax fuit, qui omissæ monetæ lineam persequeretur: pauci quos æquus amauit Iēsus, quamuis literis nō ignobiliter informati, vita tota ingratum consumpserunt silentiū: alij vix primis labris illas gustantes, ignauum confouerunt otium. Ita cum semper pigro succederet pigrior, multo tempore in tota insula, studiorum detepuit feruor. Magnum ignauiæ testimonium dabunt versus Epitaphij sui, pudendi prorsus, & tanti viri mausoleo indigni.

Presbyter hic Beda, *requiescit carne sepultus*;
Dona Christe animam in cœlis gaudere per æuum:
Dáque illi sophiæ debriari fonte, cui iam
Suspirauit ouans, intento semper amore.

Poterit ne vlla excusatione hic pudor extenuari, vt nec in monasterio, vbi illo viuente totius literaturæ exultabat gymnasium, potuerit inueniri homo, qui memoriam eius formaret, nisi exili & miserabili stylo? Sed de hoc satis; Nunc quod in manibus repetam.

Celwlphus

CElwlphus citra grauitatem Christianam æstimans terrenis negotijs immori, post octo annos regni regem exuens, in Lindisfarnensi cœnobio monachicum habitum accepit; quo loci, quanta meritorum gratia conuersatus sit, testatur celebris iuxta beatum *Cuthbertum* sepultura, & multa supernè demissa miracula.

PRouiderat autem ne vacillaret respublica substituto in regnum *Egberto* patrui filio; quod ille acceptum, bonorum terens orbitas, 20. annos egregio moderamine coercuit. Habuit fratrem æquiuocum Archiepiscopum Eboraci, qui & sua prudentia, & germani potentia sedem illam in genuinum statum reformauit. Namque quod cuiuis gesta Anglorum legenti in promptu est *Paulinus* eiusdem ecclesię Eboracensis primus antistes vi hostilitatis loco pulsus, & apud Rouecestram diem obiens, ibidem illud insigne pallij, quod ab *Honorio* Papa susceperat, reliquit. Plures post eum tantæ vrbis præsules simplici episcopatus nomine contenti nihil altiùs anhelauerant; At verò *Egbertus* intronizatus animosioris ingenij homo, cogitans, quòd sicut superbum est si appetas indebita, ita ignauum est si debita negligas, pallium multa throni Apostolici appellatione reparauit. Hic omnium liberalium artium armarium (vt ita dicam) & sacrarium fuit, nobilissimamq; bibliothecam Eboraci constituit, cuius rei testē idoneum aduoco *Alcuinum*, qui à regibus Angliæ pro pace missus ad regem magnum *Carolum*, & benigno apud eum fotus hospitio, in epistola ad *Eambaldum* tertio loco *Egberti* successorem, ait, *Laus & gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conseruauit, vt in exaltatione filij mei carissimi gauderem, qui laboraret vice mea in ecclesia, vbi ego nutritus & educatus fueram, & præesset thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus* Egbertus *Archiepiscopus hæredē reliquit. Itē* Karolo Augusto: *Date mihi exquisitores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui, per bonam & deuotissimā magistri mei* Egberti *Archiepiscopi industriam. Et, si placet sapientiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæq; necessaria, & reuehant in Franciam flores Brittanniæ, & non sit tantummodò in Eboraco hortus conclusus, sed etiam in Turonica emissiones paradisi.*

HIc est *Alcuinus* qui vt dixi, pro pace Franciam missus, ibi apud Carolum seu terræ amænitate, seu regis humanitate captus resedit, magnique apud eum habitus imperialem animum quantum ab aulicis curis vacabat, dialectica, & rhetorica, & etiam astronomia probè composuit. Erat enim omnium Anglorum, quos quidem legerim, post beatum *Aldelmum* & *Bedam*, doctissimus, multisque libris ingenij periculum fecit. Iacet in Francia apud S. *Paulum* de Cormarico: quod cœnobium *Carolus* magnus eius consilio construxit: vnde hodiéq; quatuor monachorum victus & potus pro eiusdem *Alcuini* anima quotidianæ infertur eleemosynæ in eadem ecclesia.

SAnè cùm ad id locorum venimus, vt *Karoli* magni mentio vltrò se ingereret, volo de linea regum Francorum, de qua multa fabulatur antiquitas, veritatem subtexere, nec multùm à proposito elongabor, quia progeniem eorum nescire damnum duco scientiæ, cùm & confines nobis sint, & ad eos maximè christianum spectet imperium. Et fortè quibusdam non iniucundum videbitur, si hoc compendium percurrant, quibus magna volumina euoluere, non erit otium.

FRanci à feritate morū Græco vocabulo dicti, quòd iussu primi *Valentiniani* Imperatoris *Alanos* in Mæotidas paludes refugientes eiecerint. Parua gens priùs & exilis, incredibile quantum breui adoleuerit decenni vectigalium indulgentia. Hoc enim pacto ante bellum salutis discrimē inierant. Ita accedente libertate in immensum aucti, primò maximam Germaniæ partem, procedente tempore totas Gallias occupantes, signa sua comitari coegere; vnde *Lotharingi* & *Alamanni* & cæteri Transrhenani populi, qui imperatori Teutonicorum subiecti sunt, magis propriè se Francos appellari iubent, & eos quos nos putamus Francos, Galwalas antiquo vocabulo quasi Gallos nuncupant. Quibus & ego assensum commodo, sciens quòd *Karolus* magnus, quē regem Francorum fuisse, nemo est qui inficias eat, ea gentilicia lingua vsus sit, quam Frāci Transrhenani terunt. Legenti vitā *Karoli* in promptu occurrit, quòd sermo meus à vero non exulat. Anno igitur incarnati verbi, quadringentesimo vicesimo quinto *Franci* primum regem habuerunt *Faramundum*. Nepos *Faramundi* fuit *Meroneus*, à quo omnes post eum reges Francorum vsque ad *Pipinum Meroningi* vocati sunt: Eodē modo & filij regum Anglorum à patribus patronymica sumpserunt, vt filius *Eadgari, Eadgaring,*

garing, *Edmundi* filius *Eadmunding* vocentur, & cæteri in hunc modum, communiter verò *Ethelingi* dicuntur. Naturalis ergo lingua Francorum communicat cum Anglis, eò quòd de Germania gentes ambæ germinauerint. Fœliciter & potenter regnauerunt Meroningi vſq; ad annum Incarnationis Domini ſexcenteſimum octogeſimum ſeptimum. Tunc enim *Pipinus* filius *Anſegiſi* Comes palatij apud Tranſrhenanos Francos factus eſt. Is captatis occaſionibus, quibus ambitum palliaret, dominum ſuum *Theodoricum* Meroningorũ ſęcẽ ſub iugum miſit; & vt facti leniret infamiam, ſpecietenus illi regis nomine donato, cuncta intùs & foris regebat pro libito. Huius *Pipini* genealogia ſuprà infráq; contexitur ita: *Ausbertus* ſenator ex filia *Lotharij* patris *Dagoberti Blithilde* genuit *Arnoldum*; *Arnoldus* genuit ſanctum *Arnulphum* Metenſem epiſcopum; *Arnulphus* genuit *Flodulphum*, *Walcthiſum*, *Anſchiſum*; *Flodulphus* genuit *Martinũ* ducem, quem interfecit *Ebroinus*; *Walcthiſus* genuit ſanctiſſimum *Wandregeſilum* Abbatem; *Anſchiſus* dux genuit *Anſegiſum*; *Anſegiſus* genuit *Pipinum*; Filius *Pipini* fuit *Carolus* *Tudites, quem illi *Marcellum* vocant, quòd tyrannos per totam Franciam emergentes contuderit, Saracenos Gallias infeſtantes egregiè depulerit. Hic paternæ ſequax ſententiæ, reges tenuit in clientela, Comitis contentus nomine; reliquit duos filios *Pipinum* & *Carolomannum*. *Carolomannus* (incertũ qua de cauſa) ſæculum relinquẽs tonſoratus eſt in monte Caſſino. *Pipinus* à *Stephano* Papa ſucceſſore *Zachariæ* apud ſanctum *Dionyſium* in regem Francorum & Patriciũ Romanorũ coronatus eſt. Nam imperatoribus Conſtantinopolitanis iamdudum à ſolita virtute degenerantibus, nec vllam Italiæ vel eccleſiæ Romanę opem ferentibus, quæ multis annis tyrannidem Longobardorum ſuſpirauerant; idem Papa iniurias illorum poteſtati Francorum apploratuit. Quapropter *Pipinus* alpibus tranſcenſis *Deſiderium* regem Longobardorum ita coarctauit, vt ablata Romanæ eccleſiæ reſtitueret, & ne repeteret, ſacramento firmaret. Franciam reuerſus, poſt aliquot annos obijt, ſuperſtitibus hæredibus liberis, *Carolo* & *Carolomanno*. *Carolomannus* poſt biennium, finem habuit. *Carolus* nomen magni ab effectu ſortitus, duplo quam pater habuerat, regnũ ampliauit; triginta & eo amplius annis ſimplici regis nomine faſtigiatus, & ab imperatoria appellatione, quamuis ſæpe ab *Adriano* Papa inuitaretur, temperans. Verum eodẽ Apoſtolico defuncto, cum conſanguinei eius *Leonem* ſanctiſſimũ, qui ſucceſſerat, plagis in eccleſia beati *Petri* affeciſſent, adeo vt linguã eius mutilarẽt, & lumina terebrarent, Romam ad reformãdum ſtatum eccleſiæ ire maturauit. Ibi in improbos vltionem executus tota hieme reſedit, Apoſtolicum per Dei miraculũ planè loquentẽ, & clarè viuentem proprio tribunali reſtituens. Inter has moras Quirites, collato cum Præſule conſilio, die natiuitatis domini *Auguſtum* inopinatè acclamant. Quod cognomen, licet inuitus vt inſuetum admiſiſſet, poſtea tamen animoſitate, qua decebat, contra imperatores Conſtantinopolitanos defendens, *Ludouico* filio hæreditariũ contradidit. Ex eius genere regnauere in illa regione, quæ nunc propriè Francia dicitur, vſque ad *Hugonem* cognomento *Capet*, à quo deſcendit modernus *Ludouicus*. Ex eadẽ progenie regnarũt in Alemannia & Italia vſq; ad annum domini 912. Tunc enim *Conradus* rex Teutonicorum illud imperium arripuit. Huius nepos fuit *Ottho* maximus, nihil probitatis debens omnibus ante ſe imperatoribus, ita virtute & gratia mirabilis hæreditatẽ imperij poſteris reliquit ſuis: nam modernus *Henricus* gener *Henrici* regis Anglię ex eius ſanguine lineam trahit.

*al. Cudites

SEd vt ad inchoatum reuertar: *Alcuinus*, licèt in Francia à *Carolo* magno monaſterio beati *Martini* prælatus eſſet, non immemor compatriotarum, imperatorem in amicitia eorum continere, illos crebris epiſtolis ad bonùm incitare. Dictorum eius hîc pleráq; intexam, quibus palam fiat, quàm citò poſt obitum *Bedæ* in eius etiam eccleſia ſtudium librorum emarcuerit, & poſt obitum *Egberti* regnum Northanimbrorũ propter morum peruicaciam malorum peſſum ierit.

A*It ergo ad Wiorenſes, apud quos* Beda *vixerat & obierat, ex obliquo arguens feciſſe, quod ne faciant rogat: aſſueſcant pueri aſtare laudibus ſuperni regis, non vulpium fodere cauernas, non leporum fugaces ſequi curſus, diſcant nunc ſcripturas ſacras, vt ætate perfecta alios docere poßint. Recogitate nobiliſsimum noſtri temporis magiſtrum* Bedam *presbyterum, quale habuit in iuuentute diſcendi ſtudium, qualem nunc habet inter homines laudem, & multo maiorem apud Deum remunerationis gloriam. Item ad Eboracenſes: non pro auri auaritia, teſtis*

est mei cognitor cordis, Franciam veni, nec remansi in ea; sed Ecclesiasticæ causa necessitatis. Item ad Offam *regem Merciorum: ego paratus eram cum muneribus* Caroli *regis ad vos venire, & ad patriam reuerti, sed melius mihi visum est propter pacem gentis meæ in peregrinatione remanere, nesciens quid fecissem inter eos, inter quos nullus securus esse, vel in salubri consilio proficere potest. Ecce loca sancta à paganis vastata, altaria periurijs fœdata, monasteria adulterijs violata, terra sanguine dominorum & Principum fœdata. Item ad* Egelredum *regem qui tertius post* Egbertum *regnauit. Ecce ecclesia sancti* Cuthberti *sacerdotum sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis, locus cunctus in Brittannia venerabilior paganis gentibus datur ad deprædandum. Et vbi primùm post discessum sancti Paulini ab Eboraco christiana religio in nostra gente sumpsit exordium, ibi miseriæ & calamitatis cœpit initium. Quid significat pluuia sanguinis, quam in quadragesimali tempore in Eboraca ciuitate, quæ est caput totius regni, in ecclesia beati* Petri *principis Apostolorum vidimus, de Borealibus domus sereno aere, de summo tecti minaciter cadere? Nonne potest putari à Borealibus partibus venire super terram sanguinem? Item* Osberto *patricio Merciorum: nostrum regnum Northanimbrorum pene perijt propter intestinas dissensiones & fallaces iurationes. Item ad* Athelardum *Cantuariensem Archiepiscopum. Hoc dico propter flagellum, quod nuper accidit partibus insulæ nostræ, quæ prope 340. annis à parentibus est inhabitata nostris. Legitur in libro* Gildæ *sapientissimi Brittonum, quod ijdem Brittones propter auaritiam & rapinam principum, propter iniquitatem & iniustitiam iudicum, propter desidiam prædicationis episcoporum, propter luxuriam & malos mores populi patriam perdidere. Caueamus hæc eadem vitia nostris temporibus inolescere, quatenus benedictio diuina nobis patriam conseruet in prosperitate bona, quam nobis sua misericordissima pietate donare dignatus est.*

PLanum vt arbitror factum est, quantam labem, quantam pestem, obliuio literarum, & lubrici mores perditorum hominum Angliæ inuexerint: quæ verba ad cautelam legentium posita, hunc in ista historiola locum habeant.

EGbertus itaque, fratris in religione æmulus, comámque tonsus, *Oswlpho* filio, illéque post annum à ciuibus innocentèr cæsus Molloni locum fecit; Is 11. annis satis impigrè regno functus, insidijs *Alredi* occubuit. *Aleredus* decimo regni, quod inuaserat, anno cedere à comprouincialibus compulsus est. *Ethelbertus* quoque filius Mollonis eorum consensu rex leuatus, quinto anno ab eisdem expulsus est. Tunc rex **Celwoldus* acclamatus, post 11. annos perfidiam prouincialium ingemuit, sine culpa trucidatus, quod & celebris apud Haugustaldum sepultura, & diuina prætenderunt miracula. Et nepos suus filius *Aleredi Osredus* succedens, víxque anno emenso expulsus, regnum *Ethelberto* (qui & *Athelredus* dictus est) euacuauit. Is filius Mollonis (qui quoque *Ethelwaldus* vocabatur) fuit, regnúmque post 12. annos exilij recipiens, quatuor annis tenuit, quibus exactis fatum superiorum effugere non valuit miserè occisus. Quare offensi plures episcopi & optimates à patria fugere. quidam meritò plexum affirmant, eò quòd in occisione iniusta *Osredi*, consensum suum obligauerit, cui sufficere potuerit, quòd principatu eiectus sedem illi restituerit. De huius regni exordio *Alcuinus* ita memorat, *Benedictus Deus qui facit mirabilia solus, nuper* Athelredus *filius* Ethelwoldi *de carcere processit in solium, & de miseria in maiestatem; cuius regni nouitate detenti sumus, ne veniremus ad vos. De nece ita ad* Offam *regem Merciorum: Sciat veneranda dilectio vestra, quòd dominus rex* Carolus *amabiliter & fideliter sæpè locutus est mecum de vobis, & in eo habetis fidelissimum amicum; ideò & vestræ dilectioni digna dirigit munera, & per episcopales sedes regni vestri. Similiter* Ethelredo *regi & ad suas episcoporum sedes dona direxit. sed heu proh dolor, donis datis, & epistolis in manus missorum superuenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reuersi sunt, de infidelitate gentis & nece regis. Ita* Carolus, *retracta donorum largitate, in tantum iratus est contra gentem illam, vt ait, perfidam & peruersam, & homicidam dominorum suorum, peiorem eam paganis æstimans, & nisi ego intercessor essem pro ea, quicquid eis boni abstrahere potuisset, & mali machinari, iam fecisset.*

* *al. Alfwoldus*

POst *Athelredum* nullus ad regnum ascendere ausus est, dum quisque superiorum sibi casum timeret, & otio inglorio tutus victitare quàm ancipiti discrimine pendulus regnare mallet. Plerósque enim regum Northanimbrorum pene familiari exitio vitam exisse, ita cessante rectore per triginta tres annos, prouincia illa risui & prædæ

prædæ finitimis fuit. Siquidem vbi Dani, quos ex verbis *Alcuini* loca ſanctorum populatos fuiſſe ſuprà oſtendimus, domum regreſſi cæteris Inſulę copiam, habitatorúmque ignauiam nunciarunt: barbari raptim copioſéq; inſulam petentes, illas vſque in id tempus partes occupauere. Nam & regem multis annis habuere proprium, qui tamen ad Regis Weſt-Saxonũ ſpectaret arbitrium; tranſactis enim illis triginta tribus annis, hanc quoque regionem cum cæteris obtinuit rex *Egbertus*, anno dominicæ incarnationis, 827. regni ſui 28. cuius quia tempus attigimus, iam nunc promiſſionis noſtræ recordati, de regno Merciorum pauca ſubijciemus; quia & placet nobis dicendi parcimonia, & non arridet multa dicendorum materia.

CAP. IIII.

De regno Merciorum.

ANno Dominicę Incarnationis, *626.* poſt mortem *Hengiſti*, anno 139. *Penda* quidam filius *Wibbæ* à Wodenio 10. ſtirpe inclytus, bellis induſtrius, idémque phanaticus & impius apud Mercios regis nomen præſumpſit; cùm iam quinquagenarius frequentibus contra finitimos excurſionibus nutriſſet audaciam. Itaque arrepto regno æger quiete animus, & qui neſciret quantum ſcelus eſſet ſociali vincere bello, vrbes proximas quatere, compatriotarum fines regum * inquietare, prorſus magno tumultu & terrore agere. *al. inequitare* Quid enim non auderet qui lumina Brittanniæ *Edwinum* & *Oſwaldum* reges Northanimbrorum, *Sigebertum, Egricum* & *Annam* reges Orientalium Anglorũ, in quibus generis claritas, & vitæ ſanctitas conquadrabat, temeritate nefaria extinxit. *Kenwalchium* quoq; Weſt-Saxonũ regem bello bis térq; laceſſitũ, in exilium compulit, quamuis ille meritò perfidiæ culpam luerit, qua in Deum fidem illius abnegando, & in ipſum *Pendam* ſororem eius repudiando peccauerat. Iam verò oneroſum eſt dictu, quòd omnibus occaſionibus cædium inhians, & velut coruus ad nidorem cadaueris aduolans, vltrò *Cedwallæ* in auxilium accurrerit, & ad recuperandum regimen magno emolumento fuerit. Ita per triginta annos in cognatos graſſatus, nihil aduerſus exteras gentes memorandum commiſit. Sed inuenit tandẽ effrẽnis cupiditas idoneum meritis finem. Siquidem ab *Oſwio*, qui *Oſwaldo* fratri ſucceſſerat, magis per Dei virtutem quàm per manum militarem cum auxilijs fuſus, infernalium numerum animarum auxit. Habuit ex regina *Kineſwitha* filios, *Wedam, Wlpherum, Ethelredum, Merewaldum, Mercelinum*, filias duas *Kineburgam* & *Kineſwitham*, ambas ſancta continentia præcellentes. Ita parens perpetuò in Deum rebellis ſanctiſſimos cælo fructus effudit.

SVcceſſit illi in parte regni *Weda* filius, *Oſwij* dono Auſtralibus Mercijs prędatus: ſtrenuus ephœbus, & eiuſdem *Oſwij* patre viuente gener. Nam filiã eius ea conditione acceperat, vt chriſtianitatem amplectens idolis abrenũciaret; cuius fidei participem prouinciam ſuam arridente regni ſerenitate ſuffragante ſocero facere procuraſſet, niſi tam læta principia mors per inſidias vxoris, vt dicitur, feſtinata ſuccideret. Tunc regnum ſuſcepit *Oſwius*, quod ſibi & victoriæ in patrem & affinitatis iure in filium competere videbatur. Sed animoſitas prouincialium, non vltra triennium potuit ferre regnantem. expulſis enim eius ducibus, *Wlpheróq;* *Pendæ* filio in omen regni acclamato, libertatem recepit.

W*Lpherus*, ne ſpem ciuium falleret, ſedulò ſatagere, magnis & animi & corporis viribus vtilem ſe principem oſtentare; deniq; chriſtianitatem vix in regno ſuo palpitantẽ, & per fratrem initiatam fauore ſuo enixiſſimè iuuit. Primis ferè annis à rege Weſt-Saxonum grauitèr afflictus, ſequẽtibus conſilij viuacitate iniuriam propulſans, etiam ipſum Wecthę inſulæ dominio mutilauit; eandémq; ritus ſacrilegos adhuc an-

helantem, ad rectum tramitem inflectens, non multò pòſt regi Auſtralium Saxonum *al. Aedelwalkio* **Ethelwalkio*, quem in baptiſmo ſuſceperat gratia fidei dedit. Verùm enimverò hæc, & quæcunq; eius bona inficit, & deprimit grauis ſimoniæ nota: quod primus regũ Anglorum ſacrum epiſcopatum Londoniæ cuidam *Winæ* ambitioſo venditarit. Habuit in matrimonio filiam *Erconberti* regis Cantuariorum *Ermenhildam*, & ex ea genuit *Kinredum* & *Werburgam* virginem ſanctiſſimam, quæ Ceſtræ iacet. Frater eius *Merewaldus Ermenburgam* filiam *Ermenredi* fratris eiuſdem *Erconberti* vxorem habuit. Suſcepítque ex ea 3. filias *Milburgam*, quæ *Weneloch*, & *Mildritham* quæ Cantiæ, in monaſterio ſancti *Auguſtini* requieſcit, & * *Milgitham*; & filium *Mereſinum*. *Kineburgam Pendæ* filiam *al. Mildritham* *Alfridus* rex Northanimbrorum duxit vxorem; quæ poſtmodum carnali copula faſtidita, ſanctimonialem habitum ſuſcepit in monaſterio, quod fratres ſui *Wlpherus* & *Ethelredus* conſtruxerant.

WLphero poſt decem & nouem annos defuncto; regnauit frater eius *Ethelredus* animi religione, quàm pugnandi excercitatione celebrior: denique vna & ipſa illuſtri expeditione in Cantiam contentus oſtendiſſe virtutem, reliqua uita otio inſeruijt; niſi quòd regẽ Northanimbrorũ *Egfridum*, metas regni tranſilientem pugna adortus domũ redire admonuerit, *Elfwino* fratre cæſo. Hanc ſanè cædem propẽſiore conſilio, beato *Theodoro* Archiepiſcopo ſatagente, congeſtis pecuniæ talentis apud *Egfridũ* redemit. Poſt hæc regni anno 30. in Bardenia regulariter tonſus primò in monachũ, mox in Abbatem alteratus eſt. Hic eſt qui contẽporaneus *Inæ* regis Weſt-ſaxonũ priuilegium, quod ſanctus *Aldelmus* à Roma, vt prædiximus, attulit, ſua quoque authoritate roborauit. Regis Northanimbrorum *Egfridi* * *Oſtgidam* ſororem habuit vxorem, *al. Oſtgildam* ex qua filium *Ceolredum* ſuſcepit.

STatuit ſibi ſucceſſorem *Kenredum* filium fratris *Wlpheri*, qui pietate in Deum, probitate in patriam perinſignis, magna morum ſinceritate vitam cucurrit, quintóq; anno regni Romam ire pergens, reliquum temporis illic religioſè compleuit, maximè miſerando exitu militis compunctus; qui, vt *Beda* refert, cùm confiteri ſcelera ſua ſanus ſuperbiſſet, in mortis ianua conſtitutus apertè vidit dæmones authores ad ſupplicia, quibus animum indulſerat blandientibus ad ſcelera.

al. Celredus POſt illum regnauit **Ceolredus* patrui ſui *Ethelredi* filius, ſicut virtute contra *Inam* mirabilis, ita immatura morte miſerabilis; ſiquidem non vltra octo annos regno ſatiſfaciens, Liceſeldæ conditus eſt, relicto *Ethelbaldo* hærede pronepote *Pendæ*, ex *Alwio* *al. perfunctus* fratre. Hic alta pace & multo tempore, id eſt, quadraginta vno annis rerum *perfruitus, & nouiſſimè à ſubiectis occiſus fortunæ rotam voluit: author necis eius *Bernredus* nil memorabile dedit, niſi quòd mox ab *Offa* necatus, dignum finem inſidiarũ tulit. Huic *Ethelbaldo Bonifacius* Archiepiſcopus Mogontiacenſis, natione Anglus, qui poſtea martyrio coronatus eſt, miſit epiſtolam, cuius hîc partem ſubdam, vt videatur, quàm liberè arguat vitia iam in gente Anglorum inoleuiſſe, quę *Alcuinus* timebat ventura eſſe. Similiter & erit documentum ingens, in oſtenſis mortibus quorundam regum, quàm diſtrictè Deus reos puniat, quos diu librata ira expectat.

DOmino chariſſimo, & in Chriſti amore cæteris regibus Anglorum præferendo *Ethelbaldo*, *Bonifacius* Archiepiſcopus, legatus Germanicus Romanæ eccleſiæ perpetuã in Chriſto charitatis ſalutem. *Confitemur coram Deo, quia quando proſperitatem veſtram & fidem & bona opera audimus, lætamur: quando autem aliquid aduerſum, vel in euentu bellorum, vel de periculo animarum de vobis cognoſcimus, triſtamur. Audiuimus enim quòd eleemoſynis intentus furta & rapinas prohibes, & pacem diligis, & defenſor viduarum & pauperum es, & inde Deo gratias agimus. Quòd verò legitimum matrimonium ſpernis, ſi pro caſtitate faceres, eſſet laudabile: ſed quia in luxuria & in adulterio quoq; cum ſanctimonialibus volutaris, eſt vituperabile & damnabile. Nam & famam gloriæ veſtræ coram Deo & hominibus confundit, & inter idolatras conſtituit, quia templum Dei violaſti. Quapropter, fili chariſſime, pænite & memora quàm turpe ſit, vt tu, qui multis gentibus dono Dei dominaris, ad iniuriam eius ſis libidinis ſeruus. Audiuimus præterea quòd optimates penè omnes gentis Merciorum tuo exemplo legitimas vxores deſerant, & adulteras & ſanctimoniales conſtuprent; quod quàm ſit peregrinum ab honeſtate, doceat vos gentis alienæ inſtitutio. Nam in antiqua Saxonia, vbi nulla eſt Chriſti cognitio, ſi virgo in paterna domo, vel maritata ſub coniuge fuerit adulterata,*

manu

manu propria strangulatam cremant; & supra fossam sepultæ corruptorem suspendunt, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ & cultellis pungunt, & de villa in villam missæ accurrunt nouæ flagellatrices, donec interimant. Insuper & Winedi, quod est fidelissimum genus hominum, hunc habent morem; vt mulier viro mortuo se in rogo cremati pariter arsura præcipitet. Si ergo gentiles Deum ignorantes tantum zelum castimoniæ habent, quid tibi conuenit, fili charissime, qui christianus & rex es? Parce ergo animæ tuæ, parce multitudini populi tuo pereuntis exemplo, de quorum animabus redditurus es rationem. Attende & illud: quòd si gens Anglorum, sicut in Francia & Italia, & ab ipsis Paganis nobis improperatur, spretis legitimis matrimonijs per adulteria diffluit, nascitura ex tali commixtione sit gens ignaua, & Dei contemptrix, quæ perditis moribus patriam pessundet, sicut Burgundionibus & prouincialibus & Hispanis contigit, quos Saraceni multis annis infestarũt propter peccata præterita. Præterea nunciatum est nobis, quòd multa priuilegia ecclesiarũ, & monasteriorum auferens, ad hoc audendum duces tuos exemplo prouoces. Sed recogita quæso, quàm terribilem vindictam Deus in anteriores reges exercuit eius culpæ conscios, quam in te arguimus. Nam Celredum *prædecessorem tuum, stupratorem sanctimonialium, & ecclesiasticorum priuilegiorum fractorem, splendidè cum suis comitibus epulantem malignus spiritus arripuit, & sine confessione & viatico cum diabolo sermocinanti, & legem Dei detestanti animam extorsit.* Osredum *quoque regem Deirorum & Berniciorum earundem culparum reum ita effrænem egit, vt regnũ, & iuuenilem ætatem contemptibili morte amitteret.* Carolus *quoq; princeps Francorum, monasteriorum multorum euersor, & ecclesiasticarum pecuniarum in vsus proprios commutator, longa torsione & verenda morte consumptus est.* Et infrà. *Quapropter, fili charissime, paternis & subnixis precibus deprecamur, vt non despicias consilium patrum tuorum, qui pro Dei amore celsitudinem tuam appellare satagunt. Nihil enim bono regi salubrius, quàm si talia commissa cum arguuntur, libenter emendentur: quia per* Salomonem *dicitur, qui diligit disciplinam, diligit sapientiam. Ideo, fili charissime, ostendentes consilium iustum contestamur, & obsecramus per viuentem Deum, & per filium eius Iesum Christum, & per spiritum sanctum, vt recorderis quàm fugitiua sit præsens vita, & quàm breuis, & quàm momentanea delectatio spurcæ carnis, & quàm ignominiosum sit, vt breuis vitæ homo mala exempla in perpetuum posteris derelinquat. Incipe ergo melioribus moribus vitam componere, & præteritos errores iuuentutis corrigere, vt hîc coram hominibus laudem habeas, & in futuro æterna gloria gaudeas. Valere celsitudinem tuam, & in bonis moribus perficere optamus.*

HVius epistolæ competentes particulas huic libello pro rerum notitia insui, partim authoris verbis partim meis longas sentẽtias, vt* videbatur, abbreuians; cuius *al. videatur* facti non iniusté veniam paciscar, quòd ad historiæ ordinem festinantibus velocitate dictionis consulendum erat. Porrò misit idem *Bonifacius Cuthberto* Archiepiscopo eiusdem tenoris epistolam, hoc adijciens, vt Clericos, & sanctimoniales de tenuitate & pompa vestium argueret. Præterea, ne miraretur, quòd alienũ negotium ageret, cùm sua nihil interesset, quomodo & quibus moribus Anglorum gens viueret; sciret se à *Gregorio* Papa 3. sacramento astrictum ne conterminarum gentium mores Apostolicæ notitiæ subtraheret; quapropter blandis admonitionibus non succedentibus, acturum se, ne huiusmodi vitia Papam laterent. Sanè de tenuitate vestium Clericalium, *Alcuinus Athelardum* Archiepiscopum, *Cuthberti* successorem obliquè castigat, monens, vt cùm Romam vadens *Carolum* magnum Imperatorem, nepotem *Caroli*, de quo superiùs *Bonifacius* locutus est, visitaret, non adduceret Clericos vel monachos versi-coloribus & pompaticis vestibus indutos, quòd non solerent Frãcorum clerici, nisi religiosis vestibus amiciri.

NEc inanes esse potuerunt tanti viri epistolæ, quas ille legationis suę, & compatriotarum amoris intuitu vigilatis sensibus emittebat. Nam & *Cuthbertus* Archiepiscopus, & rex *Ethelbaldus* consilium coegere, emendaturi superflua quæ ille increpasset. Cuius Synodi actionem multo gyro verborum volutatam, nunc supersedeo intexere, quæ, vt opinor, conuenientiùs alium laboris nostri locum occupabunt, cùm ad recensionem episcoporum ventũ fuerit. sed quia regum res in manu habemus, scriptum *Ethelbaldi* deuotionis eius index quod in eodem concilio factum est, subnectam.

PLerúmque contingere solet pro incerta temporum vicissitudine, vt ea quæ multarum fidelium personarum testimonio consilióque roborata fuerint, fraudulenter per contumaciam plu-

rimorum, & machinamenta ſimulationis ſine vlla conſideratione rationis periculosè diſſipentur; niſi autoritate literarum, & teſtimonio chirographorum æternæ memoriæ inſerta ſint. Quapropter ego Ethelbaldus *Merciorum rex, pro amore cœleſtis patriæ, & remedio animæ meæ ſtudendũ eſſe præuidi, vt eam per bona opera liberam efficerem ab omni vinculo peccatorũ. Dum enim mihi omnipotens Deus per miſericordiam clementiæ ſuæ abſque vllo antecedente merito ſceptra regiminis largitus eſt, ideo libenter ei ex eo, quod dederit retribuo. Huius rei gratia hanc donationem me viuente concedo, vt omnia monaſteria, & eccleſiæ regni mei à publicis vectigalibus, & operibus, & oneribus abſoluantur; niſi inſtructionibus arcium vel pontium, quæ nulli vnquam relaxari poſſunt. Præterea habeant famuli Dei propriam libertatem in fructibus ſyluarum & agrorum, & in captura piſcium, nec munuſcula præbeant, vel regi vel principibus, niſi voluntaria, ſed liberi Deo ſeruiant, &c.*

BOnifacio ſucceſſit *Lullus*, & ipſe natione Anglus, de cuius ſanctitate vitæ beatus *Goarus* loquitur, & hi verſus quos iam inde à pueritia memini me audiſſe proteſtantur.

Antiſtes Lullus, *quo non eſt ſanctior vllus;*
Pollens diuina, tribuente Deo, medicina
Occurrit morbis, vt totus prædicat orbis.

VEruntamen, vt hiſtoriam repetam, ſucceſſit *Ethelbaldo Offa* quinto genu *Pendæ* abnepos, vir ingentis animi, & qui omnia, quæ mente concepiſſet, efficere proponeret, regnauítq; anno vno minus quadraginta. Huius geſta cum conſidero, animus hæret in dubio, vtrum probem an improbem. Ita in vno eodémq; homine modò virtutibus ſe vitia palliabant, modò virtutes vitijs ſuccedebant, vt ambigeres, quo teneres nodo mutantem *Protea* vultus. ſingulorum documenta ſermo percurret. Cum rege Weſt-Saxonum *Kinewlfo* aperto marte congreſſus palmam leuiter obtinuit, quamuis eſſet ille bellator non ignobilis. Idem quum magis ſibi dolo æſtimaret ſucceſſurum, regem **Ethelbirthum* magnarum promiſſionum lenocinijs ad ſe accitum, & intra palatium ſuum fraudulentis aſſentationibus delinitum inopinatè capite ſpoliari fecit, regnúmq; Orientalium Anglorum, quod ille tenuerat, inuaſit indebitè.

al. Egelbrictum

REliquias beati *Albani* ad illud tempus obſcurè reconditas, & reuerenter eleuari, & in ſcrinio, quantum regia magnanimitas poterat, gemmis & auro decorata componi præcepit, baſilica pulcherrimi operis ibi ædificata, & monachorũ congregatione adunata. Idémque in Deum peruicax, ſedem Archiepiſcopatus, olim Cantuariæ fundatam, in Lichefeldam transferre conatus eſt, inuidens ſcilicet Cantuaritis Archiepiſcopatus faſtigiũ. Quapropter **Lambrithũ* Archiepiſcopũ multis ſudoribus fatigatum, crebráq; ſedis Apoſtolicæ, & noua & vetera edicta proferentem, tandem omnium prædiorum quæ intra terminos ſuos erant, & epiſcopatuum ditione priuauit. Per *Adrianum* igitur Apoſtolicum, quem veriſimilibus aſſertionibus diu fatigauerat (ſic occupatis animis multa illicita ſubtrahi & ſubripi poſſunt) obtinuit, vt Archiepiſcopatus Merciorũ apud Lichefeldã eſſet, omnéſq; pontifices Merciorũ prouinciæ illi ſubijcerentur: quorũ hæc fuerunt nomina; *Denebertus* Wigornenſis epiſcopus; *Werenbertus* Legeceſtrẽſis epiſcopus; *Edulphus* Sidnaceſtrenſis; *Wlpheardus* Herefordenſis; & epiſcopi Orientaliũ Anglorũ; *Alheardus* Elmanenſis; *Tidfrid* Dommucenſis; vocabatur autẽ epiſcopus Lichefeldenſis *Aldulphus*. Remanſerũt verò Archiepiſcopo Cantuarienſi *Lamberto* epiſcopi 4. Londonenſis, Wintonenſis, Roffenſis, & Seleſienſis: horũ epiſcopatuũ quidam adhuc manent, quidã aliàs tranſlati, quidam venali ambitu alteris vniti. Nam Legeceſtrenſis, & Sidnaceſtrenſis, & Dommucenſis (incertũ quo euentu) hodie non extant. Nec porrò in his rapacitas *Offæ* ſtetit, ſed multarum eccleſiarum (inter quas Malmesburienſis) prædia publicus expilator abraſit: ſed non diu canonicas regulas hæc temerauit iniquitas: námque mox ſucceſſor *Offæ Kenulphus*, nulli ante ſe regi potẽtia vel religione impar, miſſa *Leoni Adriani* ſucceſſori epiſtola* *Athelardum* ſucceſſorem *Lambrithi* in priſtinam dignitatem ſubleuauit: vnde *Alcuinus* in epiſtola ad eundem *Athelardum*; *Audita proſperitate itineris veſtri, & reuerſionis in patriam, & quomodo ab Apoſtolico ſuſcepti fuiſtis, toto cordis affectu gratias egi domino Deo noſtro, qui magno clementiæ dono proſpero itinere veſtram viam direxit, & dedit vobis gratiam in conſpectu Apoſtolici, votíque compotem redire in patriam conceſſit, & primi doctoris noſtri ſanctiſſimam ſedem*

al. Iambertum

al. Adelardum

sedem ad pristinam dignitatem per te iterum exaltare dignatus est. Regalis igitur epistolę partem, simul & Pontificalis apponere dignum reor, quamuis anticipare seriem temporum videar: sed ideò hoc faciam, quòd difficiliùs contexo interrupta, quàm absoluo instituta.

D*omino beatissimo & verè amantissimo* Leoni, *sanctæ & Apostolicæ sedis Romano Pontifici* Kenulphus *gratia Dei Rex Merciorum cum Episcopis ducibus & omni sub nostra ditione dignitatis gradu, sincerissimæ dilectionis in Christo salutem; Gratias omnipotenti Deo semper agimus, qui Ecclesiam suo pretioso sanguine adquisitam, inter diuersas mundi huius procellas, nouis semper, prioribus ad vitam sumptis, suescit ducibus, ad portum salutis attrahere, eamq́; noua luce infundere, quatenus nullo sit tenebrarum errore fuscata, sed viam veritatis inoffenso pede gradiatur: Vnde meritò omnis per orbem exultat Ecclesia, quia cùm omnium verus remunerator bonorum gloriosissimum gregis sui pastorem* Adrianum *perpetuò remunerandum super æthera duxisset, suis tamen ouibus pia erexit prouidentia præuium, qui scit ouile Dominicum ad caulas non inferiùs vitæ agitare. Nos quoque meritò quos extremitas orbis tenet, eodem modo præ cæteris gloriamur, quòd illius sublimitas nostra salus, illiùs prosperitas nobis perennis exultatio, quia vnde tibi Apostolica dignitas, inde nobis fidei veritas innotuit: Quapropter opportunum arbitror tuis sanctis iussionibus aurem obedientiæ nostræ humilitèr inclinari, & quæ tuæ pietati ritè nobis sequenda videantur toto nisu implenda. Quæ verò rationi contraria deprehensa fuerint citiùs declinanda, ac interim a nobis omnimodo resecanda. Sed modò ego* Kenulphus *gratia Dei rex excellentiam tuam humiliter exoro, vt te sine offensione animi vestri de profectu nostro, vt optamus, liceat alloqui, quatemus in gremium me pietatis tuæ tranquilla pace percipias, & quem meritorum nulla facultas erigit, larga benedictionis tuæ vbertas ad plebem suam regendam locupletet; vt vnà mecum gentem, quam vestra Apostolica authoritas fidei rudimētis imbuit, per intercessionem tuam contra impetus exterorum Omnipotens erigat, & per se regnum, quod ipse Deus dedit nobis, dilatare dignetur. Hanc benedictionem omnes, qui ante me sceptro præfuere Merciorum, meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci: hanc ipse humilis peto, & â vobis (ô Sanctissime) impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicut te in patris persona diligo, & totis obedientiæ viribus semper amplector. Decet enim inter tantas personas fides sancta seruari, & inuiolata charitas custodiri; quia paterna pietas filiorum fœlicitas in Deo esse credenda est, secundum illud* Ezechiæ, *Pater filijs notam faciet veritatem tuam Domine. In quibus verbis te (amande genitor) imploro, vt filio tuo, tametsi indigno, veritatem Domini tuis verbis sacrosanctis notam facere non deneges, vt per tuam sanam eruditionem, (Deo adiuuante) ad melioris vitæ propositum merear peruenire. Quin etiam dulcissimè cum omnibus Episcopis nostris, & cuiuscunque apud nos dignitatis persona deprecor, vt nobis de multimodis inquisitionibus, super quibus maximam subtilitatem vestram dignū duximus perquirere, benignè respondeas, ne sanctorum traditio Patrum, & ab illis tradita nobis regula, quasi incognita per aliquid vitietur in nobis, sed sermo tuus directus nobis in charitate & mansuetudine veniat, vt per Dei misericordiam profuturum in nobis perficiat fructum. Primum namque est quod Pontifices nostri ac peritissimi quique in nobis dicunt, quòd contra Canones & Apostolica statuta, quæ nobis a Patre beatissimo* Gregorio *dirigente statuta sunt, sicut vos scitis, auctoritas Dorobernensis Metropolitani in duas scinditur parochias, cuius (eodem patre mandante) ditioni, subiacere debent Episcopi duodecim, sicut per Ecclesias nostras legitur in Epistola, quam fratri & coepiscopo* Augustino *direxit, de duobus Londoniæ & Eboracæ Metropolitanis Episcopis, quam etiam apud vos haberi non dubitamus. Sed ipse primùm Pontificalis apex, qui tunc Londoniæ sub honore & ornamento pallij fuerat conscriptus, pro eò Dorobernensi oblatus est, atq́; concessus. Nam quia beatæ recordationis* Augustinus, *qui verbum Dei imperante beato* Gregorio, *Anglorum genti ministrabat, & gloriosissimè Ecclesijs præfuit Saxoniæ, in eadem ciuitate diem obijt, & corpus illius in Ecclesia beati* Petri *Apostolorum principis, quam successor eius sanctus* Laurentius *sacrauit, conditum fuisset, visum est cunctis gentis nostræ sapientibus, quatenus in illa ciuitate Metropolitanus honor haberetur, vbi corpus eius pausat, qui his partibus fidei veritatem inseruit. Cuius itaq́; sicut vos scitis, dignitatis honorem, primùm Rex* Offa *propter inimicitiam cum venerabili** Lamberto *al. Iamberto* *& gente Cantuariorum acceptam, auertere, & in duas parochias dissipare nisus; & pijssimus coepiscopus & antecessor vester* Adrianus, *rogatu prædicti Regis facere cœpit, quod prius nemo præsumpsit, & Merciorum præsulem pallio extulit. Neutrum tamen ex his culpamus, quos*

Christus

Christus vt credimus, æterna victoria triumphat. Sed tamen excellentiam vestram humiles exoramus, quibus à Deo meritò sapientiæ clauis collata est, vt super hac causa cum sapientibus vestris quæratis, & quicquid vobis videatur, nobis posteà seruandum rescribere dignemini; ne tunica Christi inconsutilis, alicuius inter nos dissensionis schisma patiatur; sed per vestram sanam doctrinam vt desideramus, ad veræ pacis vnitatem dirigatur. Magna enim humilitate simul & dilectione hæc tibi scripsimus, Papa beatissime, clementiam tuam profusiùs precantes, quatenus ad ea, quæ à nobis necessariò explicita sunt, benignè & iustè respondeas. Sed & illam Epistolam, quam Athelardus *Archiepiscopus coram cunctis Prouincialibus Episcopis nostris multipliciùs de suis, ac totius Brittanniæ causis & necessitatibus tibi scripsit, pio amore perscrutari digneris, & quicquid de rebus, quæ in ea scripta sunt, fidei normula poscat, pagina nobis veritatis patefacere memineris: Ergo præterito anno legationem meam etiam & Episcoporum per* Wadan *Abbatem misimus; Ac ille accipiens Legationem illam, segniter imò insipientèr deduxit. Sed modò tibi munus modicum amoris gratia per* Brine *Presbyterum, &* Fildas *&* Ceolberth *ministros meos (pater amande) mitto: quod est 120. mancusas cum literis, precans te, vt benignè suscipias, & benedictionem tuam nobis donare digneris. Omnipotens Deus te longæuo tempore ad laudem suæ sanctæ Ecclesiæ custodiat incolumem.*

D*omino excellentissimo filio* Kenulpho *Regi Merciorum prouinciæ Saxoniæ* Leo *Papa veniens ad sanctissima limina beatorum Apostolorū* Petri *&* Pauli, *tam orationis vota fideliter soluens, quàm nostræ sedi Apostolicæ causam sui Sacerdotij suggerens, reuerentissimus & sanctissimus frater noster* Athelardus *Archiepiscopus Dorobernensis Ecclesiæ nobis obtulit vestræ regalis excellentiæ syllabas, quibus in duabus Epistolis à vobis directis, plenis fidei rectæ, magnam humilitatem vestram repertentes, Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit, ac decorauit, erga beatum* Petrum *Apostolorum principem, & nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis humiliter consentire censuris. Porro in vna ex illis Epistolis reperimus, qualiter gratiam nostræ Apostolicæ functionis, si iuxta fuissetis animam vestrā pro nobis posuissetis benignè; Imo & nostræ prosperitati multùm in Domino congaudeatis, & cùm nostræ dulcissimæ admonitionis literæ ad vestræ vnaminitatis perueniunt aures, cum omni suauitate & cordis gaudio spiritali, quasi filij paternū munus suscipere fatemini. Fatebatur verò & hoc, quòd aliquantulam ex vestra facultate benedictionem nobis offerri demandastis, 120. mancusas, quas cum magno amore pro animæ vestræ salute suscepimus. Et prædictus Archiepiscopus cū suis socijs honorificè ac benignè à nobis susceptus est, & adiuuari eū in suis necessitatibus libenter fecimus. Interea credentes vestræ prudētissimæ excellentiæ, vbi ferebatur in ipsis tuis regalibus apicibus, quòd nostris Apostolicis sanctionibus nullus Christianus cōtraire præsumit: Ideo totis nisibus nostris ea, quæ tuo regno expediunt, emittere, atq; prædicare conamur, vt ea, quæ nobis præfatus frater noster* Athelardus *Archiepiscopus seu tota Synodus Euangelicæ atq; Apostolicæ doctrinæ sanctorumq; patrū, necnon prædecessorū nostrorū sanctorum pontificū, Canonica censura prædicante, vestræ regali excellentiæ, seu cunctis principibus gentis vestræ, & vniuerso populo Dei edisserit, nequaquā in orthodoxa eorū doctrina quippiā resistere debeatis, Domino ac redemptore nostro in Euangelio dicente, vbi ait: Qui vos recipit, me recipit; Et qui recipit Prophetam, in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Quanto magis pro ipso (sæpe domino archiepiscopo, quē nobis valdè nimisq; collaudastis, sicuti & est videlicet clarissimus atq; peritissimus, & quia illū scitis prudētem, bonis ornatū moribus, Deo & hominibus dignū; Ecce (fili dulcissime & amantissime atq; præstantissime rex bone) in his tuis assertionibus collaudamus Deū Omnipotētem, qui talem vobis demōstrauit antistitem, qui sicut verus pastor, indicere verbis secundum doctrinā sanctarum Scripturarū dignā penitentiā valeat, & eruere qui sub ditione sacerdotali eius existunt animas eorū ex inferno inferiori & ab igne inextinguibili deducens, eos & introducens in portū salutis: & offerre pro illis hostiā dignā, & immaculatā in cōspectu diuinæ Maiestatis Omnipotēti Deo. Et quia multùm nobis prænominatus Archiepiscopus in omni sanctitate sua & vitæ conuersatione vltro citroq; placuit, valde nimis ei credentes, ex auctoritate ei beati* Petri *Apostolorū principis, cuius vel immeriti vices gerimus, talem præbuimus præsulatū, vt si quisquā ex subiectis suis tam Regibus & Principibus quàm vniuerso populo transgressus fuerit dominica mādata, excōmunicet eum vsq; pæniteat, & si impænitens fuerit, sit vobis sicut Ethnicus & publicanus. De* Athelardo *verò iam fato Archiepiscopo Dorobernēsis Ecclesiæ, sicut à nobis poposcit vestrorū præsulū excellentia, vt ei iustitiā faceremus de ipsis diœcesibus suis, tam Episcoporū quàm Monasteriorū quibus illicitè, vt cognouistis, expoliatus est,*

&

& à venerabili sede eius, quas dudum tenuit, ablatæ sunt. Nos per omnia enucleatiùs trutinantes, in sacro scrinio nostro reperimus, sanctum Gregorium *prædecessorem nostrum in integro ipsam parochiam numero duodecim beato* Augustino *sincello suo Archiepiscopo tradidisse, & confirmasse Episcopos consecrandi. Vnde & nos (veritate ipsa reperta,) ordinationes, seu confirmationes nostra Apostolica authoritate illi in integro, sicut antiquitùs fuerunt, constituentes reddidimus & priuilegium confirmationis, secundum sacrorum Canonum censuram Ecclesiæ suæ obseruandum tradidimus.*

OFfa intereà ne sibi fraudi forent durè in prouinciales admissa, vndiq; amicos Reges venans, pacemque concilians, *Brithrico* Regi Westsaxonum filiam *Ethelburgam* nuptui dedit, *Carolum* magnum Regem Francorum frequentibus legationibus amicum parauit, quamuis non facilè quod suis artibus conduceret in *Caroli* animo inuenerit: discordauerant antea, adeò vt magnis motibus vtrobique concurrentibus, etiam negotiatorum commeatus prohiberentur; est Epistola * *Albini* huiusce rei *al. Alcuini.* index, cuius partem hic apponam, documentum ingens magnanimitatis & fortitudinis *Caroli,* qui omnem ætatem triuerit in bellis contra Paganos Deo rebelles.

ANtiqui inquit, Saxones, & omnes Fresonum populi instante Rege Carolo, *alios præmijs & aliòs minis solicitante, ad fidem Christi conuersi sunt. Sed & anno transacto, idem Rex cum excercitu suo irruit super Sclauos, eosque subegit suæ ditioni. Auares, quos nos Hunos dicimus, exarserunt in Italiam, & à ducibus præfati Regis Christianissimi, superati domum cum opprobrio reuersi sunt. Similitèr & super Baugariam irruerunt, qui & ipsi ab exercitu Christiano superati, & dispersi sunt. Etiam eiusdem Christianissimi Regis duces & tribuni multam partem Hispaniæ tulerunt a Saracenis, quasi trecenta millia in longũ per maritima; sed, heu proh dolor, quòd ijdem maledicti Saraceni (qui & Agareni) tota dominantur Affrica & Asia maiori maxima ex parte. Nescio quid de nobis venturũ sit; aliquid enim dissentionis diabolico fomento inflammante, nuper inter Regem* Carolũ *& Regem* Offam *exortũ est, ita vt vtrinq; nauigatio interdicta negotiantibus cesset; Sunt qui dicant nos pro pace esse in illas partes mittendos.*

IN his verbis præter illa, quæ superiùs notaui, poterit curiosus animaduertere quantum iam annorum effluxerit, ex quo Saraceni Affricam & Asiam maiorem inuaserint. Et profectò nisi Dei clementia ingenitum robur Francorum Imperatorum animasset, pridem Europam subiugassent. Adeò contemptis Imperatoribus Constantinopolitanis Siciliam & Sardiniam & Baleares Insulas, & penè omnes terras quæ pelago cinguntur, pręter Cretam & Rhodum & Ciprum, ocupauerunt. Sed nostris diebus per Northmannos Siciliam, per Pisanos Corsicam & Sardiniam, per Francos & omnis generis Christianos ex Europa, magnam partem Asiæ; & ipsam Ierusalem relinquere coacti sunt, de quibus quia in consequentibus amplior erit declarandi locus; nunc ex verbis *Caroli* fœdus firmum inter eum & *Offam* Regem Merciorum compactum subijciam.

CArolus *gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum, & Patricius Romanorum, viro venerando & fratri charissimo* Offę *Regi Merciorum salutem. Primò gratias Omnipotenti Deo agimus de Catholicæ fidei sinceritate, quam in vestris laudabilitèr paginis reperimus exaratam. De peregrinis vero, qui pro amore Dei & salute animarum suarum, beatorum Apostolorum limina desiderant adire, cum pace sine omni perturbatione vadant; sed si aliqui non religioni seruientes, sed lucrum sectantes inter eos inueniantur, locis opportunis statuta soluant telonia. negotiatores quoq; volumus, vt ex mandato nostro patrocinium habeant in regno nostro legitimè: Et si in aliquo loco iniusta affligantur oppressione, reclament se ad nos vel nostros Iudices, & plenam videbimus iusticiam fieri. Cognoscat quoque dilectio vestra, quòd aliquam benignitatem de dalmaticis nostris vel pallijs ad singulas sedes Episcopales regni vestri vel* Ethelredi *direximus in Eleemosynam Domini Apostolici* Adriani, *deprecantes vt pro eo intercedi iubeatis, nullam habentes dubitationem beatam illius animam in requie esse, sed vt fidem & dilectionem ostendamus in amicum nostrum charissimum. Sed & de thesauro humanarum rerum, quem Dominus Iesus nobis gratuita pietate concessit, aliquid per Metropolitanas ciuitates direximus, vestræ quoque dilectioni vnum baltheum & vnum gladium Huniscum & duo pallia serica.*

HÆc saltuatim verba Epistolæ decerpens, idcirco apposui, vt posteris elucescat amicitia *Offæ* & *Caroli,* cuius familiaritate fretus, licèt multorum impeteretur odio,

dulci

dulci tamen vitam consumpsit otio, & *Egfertum* filium ante mortem suam in Regem inunctum successorem dimisit. Ille sedulò paternæ immanitatis vestigia declinans, priuilegia omnium Ecclesiarum, quæ seculo suo genitor attenuauerat, prona deuotione reuocauit. Prædium quoq;, quod pater Malmesburię abstulerat, reddidit in manu *Cuthberti* tunc illius loci Abbatis, hortatu præfati *Athelardi* Archiepiscopi Cantuariæ, strenui sanè & Deo digni viri; Quem *Athelardum* Abbatem fuisse ibi, ante *Cuthbertum* constans opinio asseuerat, hoc argumenti assumens, quòd defunctum se eo loci tumulari fecerit. Itaq; cum spes egregiæ indolis primis annis *Egferti* adoleret, sæua mors vernantis ætatis florem messuit: vnde *Osberto* patricio * *Albinus*; *Non arbitror quòd nobilissimus iuuenis* Egfertus *propter peccata sua mortuus sit, sed quia pater suus pro confirmatione regni eius, multum sanguinem effudit.* Post quatuor ergo menses regni excedens, *Kenulphum* quinto genu nepotem *Pendæ* ex fratre *Kenwalchio* Regem constituit.

al. Alcuinus

K*Enulphus* in primis magnus vir & virtutibus famam supergrediens, nihil quod liuor dignè carperet vnquã admisit, domi Religiosus, in bello victoriosus, vir cuius meritò laudes nitentur in altũ, quamdiu æquus arbiter in Anglia inuenietur, laudandus tum regni sublimitate, tum mentis humilitate, qua enituit amplissimè, quando, vt suprà diximus, dignitatem Cantuariæ labefactam refecit; parum faciens rex mundanum in sua prouincia supercilium, dummodo antiquitùs statutum non transgrederetur tramitem Canonum: Contra Cantuaritas successiuum ab *Offa* suscipiens odium, Regionem illam valde afflixit: regemque eorum *Edbrithum* cognomine *Pren* vinctum abduxit. Sed non multò pòst humana miseratione mollitus, soluendum curauit. Nam apud Winchelcumbã, vbi Ecclesiã, quę adhuc superest Deo exędificauerat, ipsa dedicationis die Regem captiuum ad altare manumittens libertate palpauit, memorabile clementiæ suæ spectaculum exhibens. Aderat ibidem Regiæ munificentiæ applausor *Cuthredus*, quem ille Cantuaritis Regem prefecerat. Sonabat basilica plausibus, platea fremebat discursibus, eò quòd ibi in conuentu tredecim Episcoporum, decem ducum, nullus largitatis pateretur repulsam, omnes suffarciniatis marsupijs abirent. Nam pręter illa xenia, quę magnates susceperant inęstimabilis scilicet pręcij & nuneri, in vtẽsilibus, vestibus, equis electissimis, omnibus, qui agros non habebant, libram argenti; presbiteris marcam auri; Monachis solidum vnum; postremò toti populo multa erogauit. Idem cùm Monasterium magnis redditibus, quantũ hoc tempore incredibile videatur, ampliasset. 24. anno regni, funere suo honorauit. Filius eius *Kenelmus* puer admodum â sorore sua *Quendrida* innocuè cęsus, nomen & decus Martyrij adeptus, ibidem pausat.

POst illum Regnum Merciorum nutabundum, & vt ita dicam, exangue, nihil quod litera dignetur meruit comminisci. Sed, ne quis nos arguat semimutilatam historiam interrumpere, Regũ succedentium nomina transcurram. *Ceolwlphus* frater *Kenulphi* vno anno regnans, altero â *Bernulpho* expulsus est: *Bernulphus* iij. Regni anno ab * *Egbrithro* rege Westsaxonum victus & fugatus, mox ab Orientalibus Anglis occisus est, eò quòd ille Orientalem Angliam, vt debitum Mercijs regnum, a tempore *Offæ* inuadere tentasset. *Ludecanius* ab eisdẽ Anglis post biennem potestatem, vltionem antecessoris animo intẽdens, oppressus est. *Withlasius* in initio regni, ab eodem *Egbirtho* sub iugum missus, regnauit annis xiij, & illi, & filio capitis & pecuniarum tributa persoluens. Eadem sorte *Berthwlphus* xiij. annis regnans, nouissimè â piratis Danorum vltra mare fugatus est, *Burhredus* accepta *Ethelsuida* filia Regis *Athulphi* filij *Egbrithi*, affinitate illius & vectigalium pensionem, & hostium deprędationem consolatus est; Sed post 2?. annos ab eisdem patria deturbatus, Romam diffugit, ibiq; apud scholam Anglorum in Ecclesia sanctę *Mariæ* tumulatus est. Vxor eius tunc quidem in patria residens, sed postea virũ secuta apud Papiam extremam sortem incurrit. Tunc Regnũ illud â Danis cuidã *Selwlfo Burhredi* ministro traditum, &, ne vltra placitum retineret, sacramento firmatum: Post paucos annos *Alfredus* nepos *Egbrithi* obtinuit. Ita principatus Merciorum, qui per tumidam gentilis viri insaniam, subitò effloruit, tunc per miseram semiuiri ignauiam, omnino emarcuit, Anno Dominicę incarnationis octingentesimo septuagesimo quinto, Post mortem *S. Ethelberti* regis Cantię.

al. Egbirto, & Egberto.

CAP.

CAP. VI.

De regno Orientalium Anglorum.

SEd quia quatuor potentissima regna hucúsque non exiliter, vt arbitror, quantum lectio maiorum suggessit, perarauit stilus, nunc vt in procemio dixi, Orientalium Anglorum, & Orientalium Saxonum principatum idem post aliorum terga percurret. Namq; posterius regno Cantuaritarum, sed prius regno Westsaxonum, pullulauit regnum Orientalium Anglorum. Primus ergò idémqne maximus apud Orientales Anglos rex fuit *Redwaldus* a *Wodenio*, vt scribunt, decimum genu nactus: omnes quippe Australes Anglorum & Saxonum prouinciæ citra Humbram fluuiũ cum suis Regibus eius nutum spectabant. Hic est ille, quem superior relatio non tacuit *Ethelfridum* regem Northanimbrorum, pro *Edwini* fauore trucidasse. Idem suadente eodem *Edwino* baptizatus, consilio vxorio postmodum à fide desciuit. At vero filius eius *Eorpwaldus* incorruptam Christianitatem complexus, inuiolatum spiritum Deo effudit, à *Richbarto* gentili innocenter peremptus. Huic successit **Sigebertus* vir Deo dignus, frater eius ex matre, omnémque Barbariem pro Francorum nutritura exutus; *al. Siebertus* Nanque à *Redwaldo* in exilium actus, eorúmque diu contubernio fruitus, Sacramenta Christianitatis assumpserat, qua potestate initiatus regno suo toti dignantèr infudit, scholásque etiam literarum per loca instituit, quod pro magno certè debet prędicari, vt literarum dulcedinem per eum experirentur homines agrestes antea & fanatici. Adiutor studiorum fuit & Religionis incentor *Fœlix* Episcopus Burgundiæ oriundus, qui nunc *Rameseiæ* requiescit: Porro *Sigebertus* seculo renuntians monasticæq; tonsuræ compos *Egrico* cognato thronum reliquit, cum quo a *Penda* rege Merciorum sociali bello appetitus, mortem oppetiit, cùm fortior ipse malis, & professionis non immemor, virgam tantùm manu gestaret. Successor *Egrici* *Anna* filius *Eni* fratris *Redwaldi*, eodem furente *Penda* simili inuolutus exitio, gloriosæ propaginis numerositate fœlix emicuit, sicut secundus liber in suo loco insinuabit. Successit *Annæ* frater eius *Ethelherius*, & occisus est à Rege Northanimbrorum *Oswio* cum *Penda* meritò, quòd ei concurreret in auxilium & fulciret excercitum, qui pessum dedisset fratrem & cognatum. Huius successor frater *Ethelwaldus* continuatis successionibus regnum reliquit eiusdem *Ethelherij* filijs *Adulpho* & *Elwoldo*; his *Beorna*; huic quoque *Ethelredus* succeisit: huius filius fuit sanctus *Ethelbirthus*, quem *Offa* Rex Merciorum dolosè interemit, vt dictum est & dicetur posteriùs. Pauci post eum in Orientali Anglia regnauerunt potentes vsque ad sanctum *Edmundum*, pro violentia Merciorum, qui anno regni sui xvj. ab *Hinguar* Pagano peremptus est. Ex quo in Orientali Anglia regnare desierunt Angli annis quinquaginta. Nouennio enim sine Rege, Paganis vastantibus prouincia subiacuit: Post ea in Orientali Saxonia, *Guthrum* Rex Danus regnaui annis duodecim tempore Regis *Alfredi*. *Guthrum* habuit successorem æquè Danum nomine *Eohric*; qui cùm regnasset annis xiiij. peremptus est ab Anglis, eò quòd inciuilitèr in eos egisset: Nec tamęn eis libertas assurrexit, Danorum comitibus vel eos pręmentibus, vel in Westsaxonum Reges acuentibus, donec *Edwardus* filius *Elfridi* ambas prouincias, expulsis Danis, liberatis Anglis, suo, id est, Westsaxonico imperio adiecit, anno post occisionem Sancti *Edmundi* Regis & Martyris quinquagesimo, regni sui quinto decimo.

CAP.

CAP. VI.

De regno Orientalium Saxonum.

EOdem fere tempore quo cœpit Regnum Orientalium Anglorum, ſurrexit & regnum Orientalium Saxonum: Et habuere quidem Orientales Saxones, per ſucceſſionem Reges multos, ſed alijs Regibus & maximè Mercijs ſubiectos. Primus igitur apud eos regnauit *Sleda* à *Wodenio* decimus; eius filius *Sebertus*, nepos ſancti *Ethelberti* Regis Cantuariorum, ex ſorore *Ricula* fidem ſuſcepit Chriſti, prędicante ſancto *Mellito*, qui primus Londoniæ fuit Epiſcopus. Ea enim vrbs ad Orientales Saxones ſpectat. *Seberto* mortuo, filij eius *Sexcedus* & *Sewardus*, *Mellitum* expulerunt, nec multò pòſt a Weſtſaxonibus occiſi, tyrannidis in Chriſtum pœnas pependere. Succedens eis *Sigbertus* cognomento *Paruus Sewardi* filius reliquit Regnum *Sigeberto Sigebaldi* filio, qui fuerat frater *Seberti*. Hic *Sigebertus* hortatu Regis *Oſwij* in Northumbria ab Epiſcopo *Finano* baptizatus, gentem ſuam ad fidem quam cum *Mellito* abiecerant, per Epiſcopum *Ceddum* reduxit; quíque poſt glorioſè adminiſtratum Regnum, glorioſiùs reliquit, a propinquis interemptus, eò quòd Euangelici præcepti ſequax hoſtibus ſerenus parceret, nec delinquentes, ſi pęniterent, rugato & duro vultu ſuſpenderet. Poſt eum frater *Switelmus* regnauit, ab eodem *Ceddo* in Orientali plaga baptizatus. Eo mortuo *Sigherius* filius *Sigeberti Parui* & *Sebba* filius *Sewardi* tenuerunt regnum. Verùmtamen Sebbi ſociante ſe defuncto, ipſe quoq; xxx. anno voluntariè regno deceſſit, Monachus (vt *Beda* refert) factus; filij eius *Sigehardus* & *Senfredus* poſt eum regnauerunt. Illis defunctis pauco tempore regnum moderatus eſt *Offa* filius *Sigherij*, iuuenis iocundi vultus & animi, ætatis floridæ, & maximi apud ciues amoris, qui hortatu *Kineſwithæ Pendæ* regis filiæ, cuius nuptias ſuſpirauerat, cœleſtes ſuſpirare doctus amores, Romam cum *Kenedo* Rege Merciorum & beato *Egwino* Epiſcopo Wictiorum iuit, ibiq; attonſus Regna cœlica ſuo tempore ſubiuit. Illi ſucceſſit *Selredus Sigeberti* boni filius 38. annis: Quo perempto, principatus eſt Orientalibus Saxonibus *Swithedus*, qui eodem anno, quo Cantuaritas *Egbertus* Rex Weſtſaxonum debellauit, ab eodem expulſus, Regnum vacuefecit. Londonia tamen cum circumiacentibus regionibus Merciorum Regibus, quamdiu ipſi imperitauerunt, paruit.

Dominabantur ergo Reges Cantuaritarum propriè in Kantia, In qua ſunt hi duo Epiſcopatus, Archiepiſcopatus Cantuariæ, & Epiſcopatus *Roſenſis*.

REges Weſtſaxonum dominabantur in Wiltſhire, & Berkenſi & Dorſetenſi pago. Quorum eſt Epiſcopus vnus, cuius eſt modò ſedes apud Sarum vel Salesburie, quondam erat vel Rammesburie, vel Schireburniæ.

ET in Southſexia quæ aliquanto tempore habuit proprium regem. Eratq; ſedes Epiſcopalis eius pagi antiquitùs *Seleſeia*, quæ eſt Inſula circumflua ponto, vt *Beda* narrat, vbi & beatus *Wilfridus* Monaſterium conſtruxit; nunc habitat Epiſcopus apud Ciceſtriam.

ET in pagis Southantunenſi & Southereienſi, quibus eſt Epiſcopus qui habet ſedem Wintoniæ.

ET in pago Summerſetenſi, qui habebat Epiſcopum olim apud Welles, qui nunc eſt Bathoniæ.

ET in Dommonia quæ Deueneſchire, & in Cornubia quæ nunc Cornugalliæ dicitur. Erantq; tunc duo Epiſcopatus, vnus in Credinton, alter apud ſanctum Germanum; nunc eſt vnus & eſt ſedes eius Exoniæ.

POrro reges Merciorum dominabantur in pagis his, Gloceſtrenſi, Wigornienſi, Warwicenſi; In his eſt epiſcopus vnus cuius ſedes eſt Wigorniæ.

ET in Cestrensi, & in Derbensi,& Statfordensi; In his est Episcopus vnus,& habet partem Warwicensis & Scrobberiensis, & est sedes apud ciuitatem Legionum, id est,Chestrum vel Couentriam. quondam erat Lychefildiæ.

ET in Herefordensi, habeturq; ibi Episcopus habens dimidium pagum Scrobberiæ,& partem Warwicensis & Glocestrensis,possidens sedem in Herefordia.

ET in Oxenefordensi, Buckingensi, Hurtfordensi, Huntendunensi, dimidia Bedefordensi,Northhantunensi,Legecestrensi,Lincolniensi, quos regit Episcopus qui habet sedem apud Lyncolniam modò, quondam habebat apud Dorkecestram in Comitatu Oxoniensi.

ET in Legecestrensi, Notingensi, quorum Christianitas ad Archiepiscopum Eboracensem spectat; Habebaturq; ibidem olim proprius Episcopus,cuius sedes erat apud Legecestram.

REges Orientalium Anglorum dominabantur in pago Grantebrigensi; Et est ibi Episcopus cuius sedes est apud Ely.

ET in Northfolke & Southfolk quorum sedes est apud Northwich, quondam erat apud Helmam vel Theotford.

REges Orientalium Saxonum dominabantur in Estsexa & Middlesexa, & dimidia Hurtfordensi,habebaturque ibi & habetur Episcopus Londoniensis.

REges Northanimbrorũ dominabantur in omni regione quę vltra Humbram est flumen, vsq; ad Scotiam; Erantq; ibi Archiepiscopus Eboracensis, Episcopus Hangustaldensis, &Ripensis, & Lindesfarnensis,& de candida casa: Hangustaldensis & Ripensis defecerunt, Lindesfarnensis translatus est in Dunelmum.

HÆ erant partitiones regnorum Angliæ, quamuis Reges pro vicissitudine temporum, modò hi, modò illi, terminos prętergrederentur pro fortitudine,vel pro ignauia amitterent: sed has omnes regnorum varietates,*Egbertus* animi magnitudine compescuit, & ea vni quadrans imperio, ad vniforme dominiũ,seruans vnicuiq; proprias leges,vocauit. Quocirca quia de recensione temporum fidem placitam absoluens vltra eius tempora excurri, hîc figam metam primo volumini, vt multifidus trames regnorum in vnius Westsaxonici terminetur compendium.

Prologvs Libri Secvndi.

*DIu est,quòd & parentũ cura, & meapte diligentia libris insueui. Hæc me voluptas iam inde a pueritia cepit; hæc illecebra mecũ annis paribus adoleuit. Nam & ita a patre institutus eram, vt,si ad diuersa declinarẽ studia,esset animæ dispendiũ, & *famæ periculũ. Quocirca memor sententiæ,Cupias quodcunq; necesse est,extorsi iuuẽtuti meæ, vt libenter vellem, quod non velle honestè nõ possem. Et multis quidem literis impendi operam, sed alijs aliam. Logicam enim, quæ armat eloquium, solo libaui auditu: Physicam, quæ medetur corpus valetudini, aliquantò presśius * concepi: Iam verò Ethicæ partes medullitus rimatus, illius Maiestati assurgo, eò quòd per se studentibus pateat, & animos ad benè viuendũ componat: Historiam præcipue, quæ iocunda quadam gestorũ noticia, mores condiens ad bona sequenda, vel mala cauenda legentes exemplis irritat. Itaq; cùm domesticis sumptibus nonnullos exterarũ gentiũ historicos conflassem, familiari otio quærere perrexi, si quid de nostra gente memorabile posteris posset reperiri. Hinc est, quòd ab antiquo scriptis non contentus, ipse quoque scripturire incepi; non vt scientiam meam, quæ penè nulla est, proponerem, sed vt res absconditas, quæ in strue vetustatis latebant, conuellerem in lucem. Quapropter opiniones volaticas despuens, Chronica longè latéque corrogaui, sed nihil propemodùm hac, fateor, profeci industria. Omnibus enim decursis in-*

al.vitæ.

al.cepi.

ops remanſi ſcientiæ, quippe ante non inueniens, quod legerem, quàm lectuirre deſinerem. Quæcúnque verò de quatuor regnis ad liquidum edidici, primo libro indidi; in quibus, vt ſpero, non erubeſcet veritas, etſi fortè alicui ſuboriatur dubietas. Nunc vſq; ad aduentum Normannorum Regni Weſtſaxonici Monarchiam, per ſuccedentium inuicem Regum geneſin, deducam. Quæ, ſi quis oculo bono videre dignabitur, hanc ſub fraterna charitate regulam teneat: Si iſta tantùm antè nouerit, non faſtidiat, quod ſcripſerim; ſi plura didicerit, non ſuccenſeat, quod non dixerim; *Immo dum viuo, mihi cognoſcenda communicet, vt meo ſtilo apponantur ſaltem in margine, quæ non occurrerunt in ordine.*

De Egberto Rege.

CAP. I.

SVperiori volumini hic terminus obuenit, qui quatuor regna Brittaniæ in vnum coarctaret. Cuius potentiæ author **Egbertus*, Regis *Inæ* de fratre *Inegildo* abnepos, amplo apud ſuos loco natus, & ingenuè educatus a pueritia inter Weſtſaxones emicuit. Continuatio virtutum incendit inuidiam, & (quod ferè a natura comparatum eſt, vt Reges iniquo intuitu aſpiciant, ſi quos in ſpem regni adoleſcere videant) *Brictricus*, vt prædictum eſt, ſuſpectum habens memorandæ indolis iuuenem è medio tollere cogitabat. Quod *Egbertus* præſentiens ad *Offam* regem Merciorum fuga lapſus eſt, Quem dum ille ſedula diligentia obumbraret, conſecuti ſunt *Brictrici* nuncij, qui perfugam ad ſupplicium repeterent habentes in manibus traditionis pretium. Accedebat, quòd ſuo Regi filiæ ipſius poſtulabant nuptias, vt genialis thori fœdus perpetuas inter eos contineret, amicitias. Ita *Offa*, qui bellicis minis non cederet, ad blanditias cõniuente, *Egberthus* tranſnauigato mari Franciam venit; quod Dei conſilio factum intelligo, vt vir ille ad tantum regnum electus regnandi diſciplinam â Francis acciperet. Eſt enim gens illa & excercitatione virium, & comitate morum cunctorum Occidentalium facilè princeps. Hac igitur contumelia *Egbertus*, vt cote vſus eſt, qua, detrita inertiæ rubigine, aciem mentis expediret, & mores longè â gentilicia barbarie alienos indueret. Itaque defuncto *Brictrico* frequentibus ſuorum nuncijs *Brittanniam* reuerſus, moxq; imperare iuſſus patriæ deſiderijs ſatisfecit, anno Dominicæ incarnat. octingenteſimo, regnante in Francia *Carolo* magno anno xxxiiij. qui etiam xij. annis ſuperuixit. Interea *Egbertus*, cùm clementia, & manſuetudine ſubiectorum amorem redemiſſet, prima virium documenta in Brittannos, qui eam Inſulæ partem inhabitant, quę Cornugallię dicitur, dedit; quibus ſubiugatis, Aquilonares Brittannos, qui à prędictis brachio maris diuiduntur, tributarios fecit. Harum victoriarum fama cùm reliquos territaret, *Bernulphus* Rex Merciorum tumidum quid ſpirans, glorióſumque arbitratus, ſi audacia ſua cæterorum metum demeret, bellum *Egbirtho* indixit. Ille gloriæ damnum ducens ſi cederet, occurrit alacritèr, conſertâque pugna fugit *Bernulphus*, victus miſerabiliter. Factum eſt hoc bellum apud Hellendune, anno Domini octingenteſimo ſexto. Hoc euentu Weſtſaxo elatus, & animum ad altiora extendens, feruente adhuc victoria *Ethelwlphum* filium cum *Alſtano* Epiſcopo Shireburnię, & electa manu in Cantiam miſit, qui prouinciam ſeu longo ſopitam otio, ſeu virtutum ſuarũ exanimatam nuncio dominatui Weſtſaxonico adijcerent. Miſſi efficaciter imperatis inſtiterunt, regionémque, quaqua verſum finibus ſuis cingitur, peruagati, minimoq; labore *Baltredo* rege vltra Tamenſem fluuiũ expulſo, Cantiam, *Southeriam, Auſtrales,

al. Egbirthus.

al. Sudreiam

Auſtrales,& Orientales Saxones, qui quondam ad anteceſſorū ſuorū ius pertinebant, ſuę parti ſubdidere anno regni eius 24. Nec multò pòſt Orientales Angli auxilio *Egbirthi* animati, Reges Merciorum *Bernulphum*, & *Ludecanum* continuatis exceptos inſidijs, trucidarunt. Cauſa cędis fuit, quòd ipſi ſolita cōtumacia fines externos inquietarent. Eorū ſucceſſor *Withlaſius* primò ab *Egbirtho* regnó fugatus, mox in fidem tributariam acceptus principatū Weſtſaxonū ampliauit. Eodem anno Northanimbri, qui ſe ſolos remanſiſſe, & omniū digito notari cernerent, timentes ne diu cōceptam iram in ipſos effunderet, tandem vel ſerò datis obſidibus fauerunt deditioni. Ita tota Brittannia potitus reliquū vitæ per annos nouem tranquillè cucurrit, niſi quòd extremis ferè diebus manus Danorū piratica litoribus eius appulſa otiū regni fœdauit. Ita verſatur humanarum rerum alea, vt primus omnibus Anglis imperitans cognatorū obſequia poſſet paruipēdere, dum externus hoſtis ſe, ſuóſq; hęredes nō deſineret inceſſere: Cōtra quos cùm copiæ Anglorū conſtitiſſent, non ſolito lenocinio fortuna Regi adulata, in ipſo conatu deſtituit. Siquidem cùm meliore parte diei victoriā penè occupaſſet, iam prono in Oceanū ſole palmam amiſit: ſed tamen beneficio tenebrarū adiutus victi dedecus euaſit. Sequēti planè prælio ingentem multitudinē parua manu fudit. Poſtremò autē poſt annos regni triginta & ſeptem & menſes 7. deceſſit, ſepultuſq; eſt Wintonię magnas laudum occaſiones filio relinquens, fœlicemq; fore pronuntians, ſi regnum, quod multa texuerat induſtria, ille cōſueta genti illi non interrumperet ignauia.

CAP. II.

De Ethelwlpho.

ANno Dominicæ incarnationis * 837. *Ethelwlphus*, (quem quidam *Athulphum* vocant) filius *Egberthi* regnum ſortitus regnauit viginti annis, & quinq; menſibus, natura lenis, & qui ſub quiete degere, quàm multis prouincijs imperitare mallet: deniq; auito Weſt-Saxonum regno contentus, cętera quę pater ſubiugauerat, appendicia *Ethelſtano* filio cōtradidit, qui quanto, & quo fine defecerit incertum. *Burthredum* regem Merciorū & additamento excercitus contra Brittones iuuit, & filiæ nuptijs non parùm exaltauit. Piratas Danorum per totam Inſulam vagantes, & inopinatis appulſionibus litora omnia infeſtantes non ſemel per ſe, & duces ſuos cōtudit, quamuis, vt eſt teſſera bellorum, ipſe in ijſdem & frequentes & inſignes calamitates acceperit, Londonia, & omni penè Cantia vaſtata. Obſiſtebat tamen ſemper ęrumnis conſiliariorum Regis viuacitas, qui nihil vnquam hoſtes impunè delinquere paterentur, quin cōmuni conſilij vmbone in eos vlciſcerentur. Habebat enim duos ſuo tempore pręcellentes pręſules beatū *Swithunū* dico Wintonię, & *Alſtanū* Schireburnię: hi videntes regem craſſioris & hebetis ingenij, ſedulis admonitionibus ad ſcientiā regnādi ſtimulabant. *Swithunus* in terrenis nauſeans dominum ad cœleſtia informabat; *Alſtanus* forenſia quóq; non negligenda ratus eundē contra Danos animabat, ipſe pecunias fiſco ſufficiens, excercitū ipſe componens. Multa per illū in talibus, & inchoata conſtantèr, & terminata fęlicitèr, qui annales legerit, inueniet. Vixit in Epiſcopatu annis 50. beatus, qui tanto tēpore in procinctu bonorū operū fuerit: Quem libenter laudarem, niſi quòd humana cupiditate captatus indebita vſurpauit, quando Monaſteriū Malmesburienſe ſuis negotijs ſubſtrauit. Sentimus ad hunc diem impudētię illius calumniā licèt locus idē ſtatim, eo mortuo, omnem illā eluctatus fuerit violentiā, vſq; ad noſtrū tempus, quando in idē diſcrimen recidit. Ita ſacra fames auaritię mortalia pectora exedit; ita magnificos, & illuſtres in cęteris viros in tartara trudit. *Ethelwlphus* his duobus ſuſtētatoribus fretus, et exteriora benè prouidere, & interiora nō deſpicere. Poſt triumphatos ſilicet hoſtes ad Dei cultū conuerſus 10. omnium hydarum intra regnū ſuum Chriſti famulis cōceſſit, liberam ab omnibus functionibus, abſolutā ab omnibus inquietudinibus. Sed

al. 838.

quantula eſt hæc eius gloria? Romam compoſito regno abijt, ibíque tributum, quod Anglia hodiéque penſitat, ſancto *Petro* obtulit coram quarto *Leone* Papa, qui etiam anteà *Elfredum* filium eius ad ſe miſſum honorificè ſuſceperat, & Regem inunxerat. Ibi ergò integro moratus anno, Scholam Anglorum, quæ (vt fertur) ab *Offa* Rege Merciorum primitùs inſtituta proximo anno conflagrauerat, reparauit egregie. Inde domum per Gallias repatrians, *Iudith* filiam *Caroli* Regis Francorum in coniugium ſumpſit.

SIquidem *Ludouicus Pius*, *Caroli* magni filius, quatuor filios habuit *Lotharium*, *Pippinum*, *Ludouicum*, *Carolum* cognomento *Caluum*: quorum *Lotharius*, etiam patre viuente, nomen Imperatoris vſurpans, regnauit annis quindecim in ea, quæ iacet iuxta Alpes parte Germaniæ, & nunc *Lotharingia* (quaſi *Lotharij* regnum) dicitur, & in tota Italia cum Roma. In extremo vitæ aduerſa valetudine vexatus, ſeculo renunciauit, Vir omnium ante ſe longè immaniſſimus, quippe qui proprium patrem crebrò captiuatum in ergaſtulis vinxerit. Erat ſanè ille manſueti animi, & ſimplicis, ſed quia mortua *Ermengarda*, de qua priores liberos tulerat, *Carolum* ex *Iudith* vxore natum arctiùs exoſculabatur, a *Lothario* inclementèr exagitatus. *Pippinus* alter filius *Ludouici* regnauit in Aquitania, & Waſconia. *Ludouicus*, tertius filius *Ludouici*, præter Noricam, quam habebat, tenuit regna, quæ pater ſuus illi dederat, id eſt, Alemanniam, Turingiam, Auſtraſiam, Saxoniā, & Auarorum, id eſt, Hunorum regnum. *Carolus* verò medietatem Franciæ ab Occidente, & totam Neuſtriam, Brittanniam, & maximam partem Burgundiæ, Gothiam, Waſconiam, Aquitaniam, ſubmoto indè *Pippino*, filio *Pippini*, & in Monaſterio ſancti *Medardi* attonſo; qui poſteà indè per fugam elapſus, & Aquitaniam regreſſus multo tempore fugiendo ibi latuit: Iterúmque à *Ranulpho* præfecto perfidè deceptus, comprehenſus eſt, & ad *Carolum* deductus Siluanecto, perpetuo eſt exilio detruſus. *Lotharius* ante obitum patris decem, & octo annis inunctus ad Imperatorem contra fratres ſuos, id eſt, *Ludouicum*, pijſſimum Regem Baioariorum, & *Carolum*, exercitum duxit, adiuncto ſibi *Pippino* cum Aquitaniorum populo in pago Antiſiodorenſi in loco, qui vocatur Fontanetum; In quo loco cùm Franci cum omnibus nationibus ſibi ſubiectis mutua ſe cæde proſternerent, ad vltimū *Ludouicus*, & *Carolus*, *Lothario* fugato, triumpharunt. Poſt cruentiſſimum verò prelium, pace inter eos facta, diuiſerunt inter ſe Francorum Imperium, vt ſuprà diximus. *Lotharius* verò ex *Ermengarda* filia *Hugonis*, tres filios habuit, primum *Ludouicum*, cui Regnum Romanorum, & Italiam tradidit; alterum autem *Lotharium*, cui ſedem Imperialem reliquit; tertium verò *Carolum*, cui Prouinciam gubernandam commiſit. Deceſſit *Lotharius* anno incarnationis Domini octingenteſimo quinquageſimo quinto, Imperij, ſui 33. Poſt cuius obitum *Carolus* filius eius, qui Prouinciam gubernabat, 8. anno moritur. Et dehinc *Ludouicus* Imperator Romanorum, & *Lotharius* fratres eius, regnum eius, hoc eſt Prouinciam, inter ſe diſpertiunt. *Ludouicus* autem Rex Noricorum, id eſt, Baioariorum, *Ludouici* Imperatoris filius, anno incarnat. Domini octingenteſimo ſexageſimo quinto, poſt feſtiuitatem Paſchalem regnum ſuum inter filios ſuos diuiſit; & *Carolomanno* quidem dedit Noricam, id eſt, Baioariam, & Marcas contra Sclauos, & Longobardos; *Ludouico* verò Turingiam, Auſtraſios Francos, & Saxoniam dimiſit; *Carolo* autem Alemanniam & Curwallam, id eſt Comitatum Galliæ, reliquit. Ipſe verò *Ludouicus* ſuper filios ſuos fœlicitèr regnauit in omni poteſtate ſua annis decem, & poſt hęc obijt anno incarnationis Domini octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, cùm regnaſſet annis 54. *Carolus* autem rex Occidentaliū Francorum anno 36. regni ſui in Italiam pergens orationis gratia ad limina Apoſtolorū peruenit, ibiq; a cuncto populo Romano, Imperator eligitur, & à *Iohanne* Papa in Imperatorem conſecratur 8. Kalendas Ianuarij, anno Dominicę incarnationis 875. Inde in Galliam proſperè reuerſus eſt. Anno autem regni 38. & imperij tertio inchoante, in Italiā iterùm perexit, & colloquio *Iohannis* Papę vſus in Galliam reuertens tranſcenſo Ciniſo monte pręſentis luminis caruit viſu 3. Nonas Octobr. indictione 10. anno Dom. 877. cui ſucceſſit in regno filius eius *Ludouicus*. Deinde anno regni ſui 2. necdum expleto, idem *Ludouicus* obijt in Compendio palatio, 6. Idus April. anno Domini 879. Indi- *al. Carolus.*
ctione 12. Deinde filij eius *Ludouicus*, & **Carolomannus* regnū eius inter ſe diſpertiunt.

Prędictus

Prędictus verò *Lodouicus* in pago Viminaco cum Normannis bellũ gerens triumphum adeptus est,& non multò pòst obijt pridiè nonas Augusti anno Domini 881. Indictione 15. Regnauit annos duos, menses tres,& dies 24; Cui successit in regno frater eius *Carolomannus*. Regnauit annis tribus,& diebus sex, deinde in *Ewellino* saltu in monte *Erico* a *fera singulari percussus est. Obijt anno Dominicæ incarnat. 884. Indictione 2. octa- *al. fero.* uo Idus Decembris. Deinde *Carolus* rex *Suauorum*, filius *Ludouici* Regis Noricorum Monarchiam totius Imperij Francorum simul & Romanorum assumit anno verbi incarnati 885. Indictione 3. Cuius visionem, quià memorabilem puto, hîc dignum duco intexere.

IN nomine Domini summi Regis regum, Ego Carolus *Dei gratuito dono Imperator, Rex Germanorum, & Patricius Romanorum, atq; Imperator Francorum sacra nocte Dominicæ diei post celebratum nocturnarum horarum diuinum officium, dum irem repausationis cubitum, & vellem dormitionis capere somnum, venit vox ad me terribilitèr dicens,* Carole *exiet â te modò spiritus tuus in hora non modica; statímque fui raptus in spiritu, & qui me sustulit in spiritum, fuit candidissimus, tenuitque in manu sua glomerem lineum clarissimi iubar luminis emittentem, sicut solent Cometæ facere quando apparent, cœpitque illum dissoluere, & dixit ad me, accipe filum glomeris micantis, & liga, ac noda firmitèr in pollice tuæ dextræ manus, quia per illum duceris in laberinthicas infernorum pœnas; & hoc dicto præcessit me velocitèr distorquens filum luciflui glomeris, duxítque me in profundissimas valles & igneas, quæ erant plenæ puteis ardentibus pice, & sulphure, plumbóque, & cera, & adipe. Ibi inueni Pontifices patris mei, & auunculorum meorum; quos cùm pauens interrogarem quid tam grauia paterentur tormenta, responderunt mihi,* Fuimus *Episcopi patris tui, & auunculorum tuorum, & dum debuimus illos, & populum eorum de pace, & concordia admonere, & prædicare, seminauimus discordias, & incentores malorum fuimus: Vnde nunc incendimur in his Tartareis supplicijs, & nos, & alij homicidiorum, & rapinarum amatores; huc etiam tui Episcopi & satellites venient, qui similitèr amant nunc facere. Et dùm hæc tremibundus auscultarem, ecce, nigerrimi dæmones aduolantes cum vncis igneis volebant apprehendere filum glomeris, quem in manu tenebam, & ad se attrahere, sed reuerberantibus radijs illius glomeris non valebant filum attingere. Deinde post tergum meum currentes voluerunt me aduncinare, & in ipsos puteos sulphureos præcipitare; sed ductor meus, qui portabat glomerem, iactauit super scapulas suas filum glomeris, & duplicauit illum, traxítque post se fortitèr, sicque ascendimus super montes altissimos igneos, de quibus oriebantur paludes, & flumina feruentia, & omnia metallorum genera bullientia, vbi reperi innumeras animas hominum, & principum patris mei, & fratrum meorum præcipitatas, alias vsque ad Capillos, alias vsque ad mentum, alias vsque ad vmbilicum, clamauerúntque ad me eiulando, dum viximus amauimus tecum, & cum patre tuo, & cum fratribus tuis, & auunculis tuis facere prælia, & homicidia, & rapinas pro cupiditate terrena; Ideo in ista bullientia flumina, & metallorum diuersa genera sustinemus tormenta. Et cum ad hæc timidus attenderem, audiui retrò me animas clamare, Potentes potenter tormenta patientur. Et respexi, & vidi super ripas fluminis bullientis fornaces piceas, & sulphureas, plenas magnis draconibus, & scorpionibus, & serpentibus diuersi generis, vbi quoque vidi aliquos patris mei principes, & meos & fratrum meorum, necnon, & auunculorum meorum dicentes mihi, heu nobis* Carole, *vides quàm grauia habemus tormenta propter nostram malitiam, & superbiam, & mala consilia, quæ Regibus nostris, & tibi dedimus propter cupiditatem. Cúmque ad hæc dolendo congemiscerem, cucurrerunt ad me dracones apertis faucibus, & plenis igne, & sulphure, & pice volentes me inglutire; At ductor meus triplicauit super me filum glomeri, â cuius radijs claritatis superata sunt ora eorum ignea, & pertraxit me validiùs, & descendimus in vnam vallem, quæ erat ex vna parte tenebrosa, ardens, velut clibanus ignis. Ex alia verò parte tam amœnissima, & splendidissima, vt nulla ratione dicere valeam, vertique me contra tenebrosam, & flammiuomam partem, vidíque ibi aliquos reges generis mei in magnis supplicijs; & tunc nimis perterritus & constrictus angustia, putaui me statim demergi in ipsis supplicijs a gigantibus nigerrimis, qui ipsam vallem inflammabant cunctis generibus ignium; & valdè tremens, glomeris filo illuminante oculos meos, vidi â latere vallis paulisper albescere lumen, ibique duos fontes fluere. Vnus erat nimiùm calidus; alter verò clarus, & tepidus; & erant ibi duo dolia;*

Cumq; illùc irem, filo glomeris regente gressus meos, intuitus super vnum, vbi erat aqua feruens, vidi ibi genitorem meum Ludouicum *stare vsq; ad fæmora, & nimis dolore grauatus, & angore percussus dixit ad me; domine meus* Carole *noli timere. Scio, quòd reuertetur rursus spiritus tuus ad corpus tuum, & permisit te Deus huc venire, vt videres propter quæ peccata ego, & omnes, quos vidisti, talia toleramus supplicia. Vno enim die sum in isto feruentis dolij balneo, & altero die transmutor in isto suauissimo altero aquæ dolio, & hoc fit precibus sancti* Petri, *& sancti* Remigij, *cuius patrocinijs hactenus genus nostrum regale regnauit. Sed si mihi citò subueneris tu, & mei fideles Episcopi & Abbates, & omnis ordo Ecclesiasticus missis * orationibus, psalmodijs, vigilijs, & Eleemosynis, velocitèr liberatus ero de isto aquæ bullientis dolio. Nam frater meus* Lotharius, *& eius filius* Ludouicus *sancti* Petri, *sanctiq;* Remigij *precibus exempti sunt de istis pœnis, & iàm ducti sunt in gaudium paradisi Dei; Dixítque ad me, respice sinistrorsum; cúmque respexissem, vidi ibi duo dolia altissima bullientia; ista, inquit, tibi sunt præparata, nisi te emendaueris, & pœnitentiam egeris de tuis nefandis delictis; cœpique tunc grauitèr horrere, cúmque cerneret ductor meus in tanto pauore esse spiritum meum, dixit ad me, sequere me ad dextram luculentissimæ vallis paradisi. Et cùm graderemur, contemplatus sum in ingenti claritate cum gloriosis regibus sedere* Lotharium *auunculum meum super lapidem topazium miræ magnitudinis, coronatum diademate pretioso, & iuxta eum filium suum* Ludouicum *similitèr coronatum; videns me comminùs accersiuit me blanda voce dicens,* Carole, *successor meus nunc tertius in Imperio Romanorum, veni ad me. Scio quòd per pænalem locum venisti, vbi est pater tuus, frater meus, positus in thermis sibi destinatis, sed per misericordiam Dei citissimè de illis liberabitur pænis, sicut & nos liberati sumus meritis sancti* Petri, *sanctique* Remigij *precibus, cui Deus magnum Apostolatum dedit super Reges, & super gentem Francorum; qui nisi quisquilijs nostræ propaganis suffragatus fuerit, & adiuuerit, iam deficiet * Genealogia nostra regnando, & imperando; Vnde scito, quoniam tolletur ociùs potestas Imperij de manu tua, & postea breuissimo viues tempore. Tunc conuersus ad me* Ludouicus *dixit mihi, Imperium, quod hactenus tenuisti iure hæreditario, debet recipere* Ludouicus *filius filiæ meæ; Et hoc dicto, visum est mihi affore inpræsentiarùm infantulum; tunc intuens in eum* Lotharius *auus eius dixit, Talis videtur ille infans esse, qualis ille puer fuit, quem statuit Dominus in medio Discipulorum, & dixit: Talium est enim Regnum Cælorum: dico vobis, quòd Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Tu verò redde illi potestatem Imperij per illud filum glomeris, quod in manu tenes. disnodans ergò filum de pollice dextræ meæ, donabam illi Monarchiam omnem Imperij per illud filum: Statimque ipsum glomus fulgidum sicut iubar solis coadunatum est totum in manu illius; Sicque post hoc factum mirabile, reuersus est spiritus meus in corpore meo valdè fessus, & conterritus. Denque sciant omnes (velint aut nolint,) quoniam secundum destinationem Dei in manus illius reuertetur totum Imperium Romanorum, & quòd super ipsum non præualeo agere; præcipiente me articulo vocationis meæ, Deus, qui viuorum dominator est, & mortuorum; & illud perficiet, & confirmabit; cuius æternum regnum permanet sine fine in secula seculorum. Amen.*

al. oblationibus.

al. progenies.

VIsionem istam, & regnorum partitionem verbis quibus scripta inueni, hîc apposui. Hoc ergò *Carolo* vix duobus annis potestate integra Imperij & regni functo, successit in regno *Carolus* filius *Ludouici*, qui apud Compendium obijt. Hic est *Carolus*, qui filiam *Edwardi* regis Anglorum duxit vxorem, deditq; Normanniam *Rolloni* cum filia sua **Gisla*, quæ esset vas pacis, pigneratrixq; fœderis. At verò in Imperio successit *Carolo* isti *Arnulphus* Rex de genere Imperatorio, tutor *Ludouici* pueri, de quo visio superior narrat. *Arnulpho* ergo post 15. annos defuncto successit *Ludouicus* idem, quo mortuo, *Cunradus* quidam rex Teutonicorum imperauit. Huic successit filius *Henricus*, qui misit ad *Aethelstanum* Regem Anglorum pro duobus sororibus suis *Alditha*, & *Editha*, quarum posteriorem filio suo *Othoni* collocauit; alteram cuidam duci iuxta Alpes nuptum dedit. Ita hodieq; imperium Romanorum, & regnum Francorum ab antiqua vnione scissum, alterum Imperatores, alterum Reges habent. Sed quià multùm a proposito excessi, dum me iuuat illustrium Francorum * seriem lineatìm protendere, iam nunc inceptam viam repetens ad *Ethelwlphum* regrediar.

al. Gilla.

al. seriatim lineam.

ILle, vbi post annuam peregrinationem domum venit, filia *Caroli Calui* in matrimonium vt dixi ducta, aliter quàm putabat, animos quorundam offendit. Siquidem *Ethelbaldus*

baldus filius eius, & *Albstanus* Schireburnensis episcopus, & *Enulphus* Somersetensis pagi Comes in eius contumeliam coniurati regno eum proturbare nitebantur, sed maturiori mediante consilio, regnum inter parentem, & prolem diuisum est. Iniusta ea fuit partitio. adeò malignitas obtinuerat, vt pars Occidentalis melior filio, deterior Orientalis patri daretur. Veruntamen ille incredibili clemẽtia, (plusquam ciuile bellum formidans) æquanimitèr filio cessit, prouinciales, qui eius dignitatem asserturi conuenerant, leni oratione cohibens. Ita, quamuis omnis controuersia pro alienigena vxore fuerit, magna illam dignatione habitam, throno etiã contra morem West-Saxonũ iuxta se locabat. Non enim West-Saxones reginam vel iuxta regem sedere, vel reginæ appellatione insigniri patiuntur, propter malitiam *Eadburgæ*, filiæ *Offæ* regis Merciorum. Ea, vt prædiximus, *Brithrico* regi West-Saxonum nupta, benignum (vt aiunt) virum in perniciem insontum nequam consilijs armare, quos vero insimulare nequibat potionibus noxijs intercipere solebat. Compertum est in quodam adolescentulo regi dilectissimo, quem illa veneno sustulit, confestimq; *Brithricus* decubuit, tabuit, & decessit, eò quòd ex potu sine reginæ nimirùm conscientia prægustauerat. Effusus ergò rumor in vulgus veneficam regno excedere coegit. Illa ad *Carolum magnum* profecta fortè cum vno filiorum stantem inuenit, oblatis xenijs, imperator ludibundus, & ioci plenus, eam, quem mallet, vel se, vel filium eligere præcepit. Tunc *Eadburga* contuitu viridis pulchritudinis ephœbum eligente, *Carolus* nõnihil motus respondet; si me eligisses, filium meum habuisses; sed quia filium meum elegisti, nec me, nec illum habebis. Itaque in monasterio locatam, quò vitam opulentèr degere posset, non multò pòst depulit stupri ream. Huius malignitate percussi Saxones decretum, quod dixi, protulerunt. Sed id *Ethelwlphus* benignitate sua infirmauit. Paucis verò ante mortem mensibus testamentum fecit, in quo post diuisionem regni inter *Ethelbaldum*, & *Ethelbrithum* filios, filiæ quoque dotem emancipauit, sempérque ad finem seculi in omnis suæ hæreditatis decima hida pauperem vestiri & cibari præcepit, omníque anno trecentas auri marcas Romam mitti; quarum beato *Petro* centum, & centum beato *Paulo* ad luminaria, centum Apostolico ad donaria expenderentur. Biennio ergò postquam à Roma venerat superuiuens defungitur, & Wintoniæ in episcopatu sepelitur. Ego verò, vt ad seriem postliminio reuertar, apponam scriptum libertatis ecclesiarum, quod toti concessit Angliæ.

R*Egnante Domino nostro Iesu Christo in perpetuum; dum in nostris temporibus bellorum incendia, & direptiones opum nostrarum, necnon, & vastantium crudelissimas deprædationes hostium, barbararum, Paganarúmque gentium multiplices tribulationes ad affligendum vsque ad internecionem, cernimus tempora incumbere periculosa. Quamobrem ego* Ethelwlphus *rex Occidentalium Saxonum, cum consilio episcoporum, ac principum meorum consilium salubre, atque vniforme remedium affirmaui, vt aliquam portionem terrarum hæreditariam antea possidentibus omnibus gradibus, siue famulis & famulabus Dei, Deo seruientibus siue laicis, semper decimam mansionem vbi minimũ sit, tamen partem decimam in libertatem perpetuam perdonari dijudicaui, vt sit tuta ac munita ab omnibus secularibus seruitutibus, necnon regalibus tributis maioribus, & minoribus, siuè taxationibus, quod nos dicimus Witereden: Sitque libera omnium rerũ pro remissione animarum nostrarum ad seruiẽdum Deo soli sine expeditione, & pontis instructione, & arcis munitione, vt eo diligentius pro nobis ad Deum preces sine cessatione fundant, quo eorum seruitutem in aliqua parte leuigamus. Placuit etiam episcopis* Alhstano *Schireburnensis ecclesiæ, &* Swithuno *Wintoniensis ecclesiæ cum suis Abbatibus, & seruis Dei consilium inire, vt omnes fratres, & sorores nostræ ad vnamquámq; ecclesiam omni hebdomada die Mercurij, hoc est Weddensday cantẽt L. Psalmos, et vnusquisque presbyter duas missas, vnam pro rege* Ethelwlpho. *Et aliam pro ducibus eius huic dono consentientibus, pro mercede & refrigerio delictorum suorum: & pro rege viuente dicant,* Oremus. Deus qui iustificas; *pro ducibus etiam viuentibus,* Prætende Domine; *postquam autem defuncti fuerint, pro rege defuncto singulariter, & pro principibus defunctis communitèr, et hoc sit tam firmitèr constitutum omnibus Christianitatis diebus, sicut libertas illa constituta est, quàmdiu fides crescit in gente Anglorum. Scripta est autem hæc donationis cartula, anno dominicæ Incarnationis 844. indictione quarta, die quinto Nonas Nouembris, in ciuitate Wentana, in ecclesia sancti* Petri *ante altare capitale; & hoc fecerunt pro honore sancti* Michaelis *Archangeli, & sanctæ*

Mariæ

Mariæ *reginæ, glorioſæ Dei genetricis: ſimúlq; & beati* Petri *Apoſtolorum principis, necnon, et ſanctiſsimi patris noſtri* Gregorij *Papæ, atq; omnium ſanctorum. Et tunc pro ampliori firmitate rex* Ethelwlphus *poſuit cartulam ſuper altare S.* Petri, *& epiſcopi pro fide Dei acceperunt, & poſtea per omnes eccleſias tranſmiſerunt in ſuis parochijs, ſecundum quod prædictum eſt.*

AB hoc rege Anglorum chronica ſurſum verſus vſq; ad *Adam* lineam generationis regum texunt, ſicut *Lucam* Euangeliſtam a domino Ieſu factitaſſe cognouimus; quod ſi ego etiam fecero, fortaſſè non erit ſuperuacuum, quanquam timendum ſit, ne barbaricorum nominum hiatus vulneret aures in talibus diſſuetorum.

ETHELWLPHUS fuit filius *Egberti*; *Egbertus Elmundi*; *Elmundus Eafæ*; *Eafus Eoppæ*; *Eoppa* fuit filius *Ingildi*, fratris *Inæ* regis qui ambo fuerunt filij *Kenredi*; *Kenredus Celwoldi*; *Celwoldus Cudæ*; *Cuda Cudwini*; *Cudwinus Ceaulini*; *Ceaulinus Cinricij*; *Cinricius Creodingij*; *Creodingius Cerdicij*; qui primus fuit rex Weſt-Saxonum, *Cerdicius* **Elicij*; *Elicius Eſlij*; *Eſlius Giwij*; *Giwius Wigij*; *Wigius Frewini*; *Frewinus Fridegarij*; *Fridegarius Brondij*; *Brondius Beldegij*; *Beldegius Wodenij*, de iſto, vt ſæpe diximus, proceſſere reges multarum gentium; *Wodenius* fuit *Fridewaldi*; *Fridewaldus* * *Frelaſij*; *Frelaſius Fimi*; *Fimus Godwini*; *Godwinus Geſij*; *Geſius Tectij*; *Tectius Beowini*; *Beowinus Sceldij*; *Sceldius Sceaf.* Iſte, vt quidam ferunt, in quandam inſulam Germaniæ *Scamphtam (de qua **Iordanes* hiſtoriographus Gothorum loquitur) appulſus, naui ſine remige puerulus poſito ad caput frumenti manipulo dormiens, ideoque *Sceaf* eſt nuncupatus, & ab hominibus regionis illius pro miraculo exceptus, & ſedulò nutritus; adulta ætate regnauit in oppido, quod tunc *Slaſwich*, nunc vero * *Eitheiſi* appellatur. Eſt autem regio illa Anglia vetus dicta, vndè Angli venerunt in Brittanniã inter Saxones, & *Giothos* conſtituta. *Sceaf* fuit filius *Heremodij*; *Heremodius Stermonij*; *Stermonius Hadræ*; *Hadra Gualæ*; *Guala Bedwegij*; *Bedwegius Streſai*; hic, vt dicitur, fuit filius *Noæ*.

al. Elecij
al. Fridelafij
al. Scandeam
al. Iornandes
al. Hurtheby

CAP. III.

De Ethelbaldo, Ethelberto, & Ethelredo *filijs Ethelwlphi.*

ANno Dom. 857. duo filij *Ethelwlphi* regnum paternum partientes, **Ethelbaldus* in Weſt-Saxonia, * *Ethelbertus* in Cantia regnauerunt. *Ethelbaldus* ignauus, & perfidus patris eius thorum polluit, in coniugium *Iudith* nouercæ poſt parentis obitum deuolutus; ſed poſt quinquennium eo defuncto, & Schireburnię condito, totum regnũ ad alterum deriuatũ eſt. Huius tempore manus piratarum appulſa Hamptoniam, Wintoniam vrbem populoſam direptioni dedit, ſed mox à ducibus regijs impigrè fugata, multis ſuorum amiſſis, vltra mare veliuolauit, & pelago circumgyrato Thanatum inſulam, quæ eſt in Cantia, elegit ad hiemandum. Cantuaritæ datis obſidibus, promiſſáq; pecunia, quieti indulſiſſent, niſi fracto fœdere, nocturnis excurſionibus piratæ totam regionẽ popularentur. Quapropter coacto cœtu fœdifragos expulêre. *Ethelbertus* autẽ ſtrenuè, dulcitérq; regnum moderatus naturę debitum ſoluit poſt regni quinquennium Schireburnię ſepultus.

al. Athel-dus
al. Ethel-brihtus

ANno Dom. 867. *Ethelredus* filius *Ethelwlphi* regnum paternum obtinuit eodẽ numero annorũ quo fratres. Miſerabili prorſus & dolenda ſorte, vt immatura omnes occumberent morte, niſi quòd tantis malis obſtrepentibus, regij pueri magis optarẽt honeſtũ exitũ, quàm acerbum imperium. Adeo animoſè & fortiter pro patria certamini ſe dabãt, vt non illis imputari debeat, ſi minùs cedebat ex ſentẽtia, quod intendebat audacia. Deniq; memoriæ proditũ, quòd iſte rex nouies anno vno collatis, & infeſtis ſignis contra hoſtes conflixerit; varia licèt fortuna, ſæpius tamen victor; præter ſubitos

tos

tos excurſus,quibus bellicæ artis gnarus populatores palantes crebrò afflixit. Interfecti à parte Danorum Comites nouem,rex vnus,præterea populus ſine computo.

MEmorabilis præ cęteris pugna fuit, quam apud Eſſchendune fecit. Congregato namq; eò loci Danorum exercitu, & in partes diuiſo; hinc duobus regibus,illinc omnibus ducibus; rex cum fratre *Elfredo* aduentauit. Itáq; ſortitò par pari retulerunt,vt *Ethelredus* contra reges,*Elfredus* cōtra duces conſiſteret. vtrorūq; exercituum animis erectis veſper iam occiduus bellum in craſtinum protelauit. Vix ergò repentè diluculò *Elfredus* paratus aderat: frater diuino intentus officio remanſerat in tentorio, ſtimulatúſq; nuncio paganos efferatis mētibus irruere, negauit ſe quoquàm progredi, quoad eſſet finis officij.Quę fides regis multum adiuuit fratrem *immaturitate iuuentæ præproperum,& iam progreſſum. Námq; iam acies Anglorum declinabant,& vrgentibus ex alto aduerſarijs fugam meditabantur,quòd iniquo chriſtianis loco pugnaretur; cùm ille cruce Dei conſignatus ex inſperato aduolat,hoſtem proturbans,ciuem in arma ciens,cuius virtute,ſimul & Dei miraculo Dani territi pedibus ſalutem committentes,fugere.Cæſus ibi rex *Oſeg*,Comites quinque,vulgus innumerum. *al.temeritate*

MEminerit intereà lector,quòd interim reges Merciorum, & Northanimbrorum, captata occaſione aduentus Danorum,quorum bellis *Ethelredus* inſudabat,à ſeruitio Weſt-Saxonum reſpirantes dominationē ſuam penè aſſeruerant. Ardebant ergo cunctæ ſæuis populatibus prouinciæ, vnuſquiſq; regum inimicos magis in ſuis ſedibus ſuſtinere,quàm compatriotis laborantibus opem porrigere curabat; ita dum maluit vindicare,quàm pręuenire iniuriam,ſocordia ſua exanguem reddiderunt patriam. Dani ſine obſtaculo ſuccreſcere, dum,& prouincialibus timor increſceret, & proxima quæque victoria per additamentū captiuorum, inſtrumentum ſequentis fieret.Orientalium Anglorum pagi, cum vrbibus & vicis à prædonibus poſſeſſi; rex eorum ſanctus *Edmundus* ab eiſdem interemptus,anno dominicæ Incarnationis octingenteſimo ſeptuageſimo,12.Kalendas Decembris, temporaneæ mortis compendio regnū emit æternum.Mercij non ſemel obtriti obſidatu miſerias ſuas leuauerunt, Northanimbri iamdudum ciuilibus diſſentionibus fluctuantes aduentante hoſte correxerunt diſcordiam.Itaque *Osbirthum* regem,quem expulerant, in ſolium reformantes, magnóſq; moliti paratus obuiàm procedūt, ſed facilè pulſi intra vrbem Eboracū ſe includunt; qua mox à victoribus ſuccēſa,cùm laxos crines effuſior flamma produceret tota depaſcens mœnia,ipſi quoque conflagrati patriam oſſibus texere ſuis. Sic Northanimbria bellico iure obtenta barbarorum dominium multò pòſt tempore pro conſcientia libertatis ingemuit. At verò rex *Ethelredus* multis laboribus infractus obijt, & *Winburniæ* ſepultus eſt.

CAP. IIII.

De *Alfredo Rege. *al. Aluredo*

ANno dominicę Incarnationis,871. *Elfredus* filius *Ethelwlphi* iunior,qui vnctionem regiam, & coronam à Papa *Leone* olim Romæ ſuſceperat, vt prædiximus, regnum accepit, & 28.& ſemis annos laborioſiſſimè, & fortiſſimè tenuit.laborum eius inextricabiles laberinthos ſigillatim euoluere non fuit conſiliū: proptereà quòd ſit legentium quędam confuſio, geſtorum per omnes annos recēſio. Nam quia exercitus hoſtilis per eum,vel ſatellites eius ab vna parte regionis fugatus in alteram ſecedebat, rurſúſque indè pulſus alia loca petebat,omnia rapinis & cędibus complens;eum quoque ſcripto ſequi,&,vt ita dicam,cum eo inſulam circuire, forſitan quis dixerit extremæ eſſe dementiæ: ſummatim igitur omnia exponam. Continuis nouem annis cum

hoſtibus

hoſtibus compugnans, modò incertis fœderibus illuſus, modò in illudentes vltus, ad hoc tandem inopiæ coactus eſt, vt vix tribus pagis in fide rigentibus, id eſt, Hampteſchire, Wilteſchire, Somerſete; etiam in inſulam quandam paluſtri vligine vix acceſſibilem, vocabulo *Adelingiam* refugerit. Solebat ipſe poſteà in tempora fœliciora reductus, caſus ſuos iocunda hilaríque comitate familiaribus exponere, qualitérque per beati *Cuthberti* meritum eos euaſerit; ſicut plerúmque mos eſt mortalibus, vt eos illa iuuet meminiſſe, quæ olim horruerint excepiſſe. Nam cùm quadã die in inſula incluſus ſolus domi eſſet, ſocijs per oram fluminis ad piſcandũ diſperſis, corpus curis ægrum ſopori commiſit; & ecce, *Cuthbertus* Lindiffarnenſis quondam epiſcopus, his verbis dormientem alloquitur; ego ſum *Cuthbertus*, ſi audiſti, miſit me dominus, vt tibi proſpera annunciem: quia enim Anglia iamdudum peccatorum pœnas enormiter luit; modò tandem Deus indigenarum ſanctorum meritis ſuper eam miſericordiæ oculo reſpicit. Tu quoq; tam miſerabilitèr regno extorris, glorioſè poſt paucum tempus in ſolium reponeris, atque adeo tibi ſignum eximium dabo; venient hodie piſcatores tui magnam vim grandium piſcium corbibus euehentes, quod erit eo mirabilius, quia his diebus gelante aqua fluuius aſperatus nihil tale ſperari promittit: ſuper hoc hodie gelido rore ſtillans aër omnem piſcantium artem eludit, verùm tu fortunæ ſecundæ compos regaliter feceris, ſi adiutorem tuũ Deum, & me eius nuncium competenti deuotione demerueris. Hæc dicens *Sanctus* regem ſoporatum ſollicitudinibus exuit: matrem quoque propè cubantem, tenuéſq; ſomnos propter leuamen curarum ad durum cubile inuitantem, eiuſdem nuncij lætitia confortauit. Experrecti ambo vnum, & idem ſe ſomniaſſe frequenti verborum recurſu iterabant, cùm piſcatores ingreſſi tantam piſcium copiam exhibuere, vt cuiuſuis magni exercitus ingluuiem exſaturare poſſe videretur. Nec multò pòſt ergaſtulum exire auſus magnę aſtutiæ periculum fecit. Regis enim Danorum ſub ſpecie mimi ſubiens tentoria vnius tantum fideliſſimi fruebatur conſcientia: ibi, vt ioculatoriæ profeſſor artis, etiam in ſecretiora triclinij admiſſus, nihil fuit arcanum, quod nõ exciperet cùm oculis tum auribus, pluréſque dies ibi moratus, cum ex omnibus, quæ noſcere deſiderauerat, animo ſatiſfeciſſet ſuo, *Adelingiam* redijt, congregatiſque comitibus exponit inimicorum ocium, leuéque vincendi negotium. Cunctis ad audiendum erectis, ipſe contractis vndecunq; auxilijs, exploratoribúſque præmiſſis, de ſede barbarorum certior redditus, eóſque repente adortus, incredibili ſtrage cecidit; reſidui cum rege ſuo dederũt obſides, quòd chriſtianitatem ſuſciperent, & ab Anglia diſcederent; quod & factum eſt. Namque eorum rex *Gudrum*, quem noſtri *Gurmundum* vocant, cum triginta proceribus, & omni penè populo baptizatus, & in filium à rege *Aelfredo* ſuſceptus eſt. Datæ ſunt ei prouinciæ Orientalium Anglorum, & Northanimbrorum, vt eas ſub fidelitate regis foueret iure hæreditario, quas peruaſerat latrocinio. Verùm, quoniam non mutabit Aethiops pellem ſuam, datas ille terras tyrannico faſtu vndecim annis proterens duodecimo vitam finiuit, poſteris quoq; perfidiæ ſucceſſionem tranſmittens, donec à nepote iſtius *Elfredi Athelſtano* ſubiugati, regem vnum Angliæ fieri, vel inuiti conceſſerent, ſicut hic dies inuenit. Cæteri ex Danis qui chriſtiani eſſe recuſaſſent, cum *Haſtingo* mare tranſfretauerunt, vbi, quæ mala fecerunt, indigenæ norunt. Tota enim ora maritima vſque ad mare Tyrrhenum graſſati, Pariſios, & Turonos, & multas alias vrbes, quę vel ſuper Sequanam, vel ſuper Ligerim, nobiles Galliæ fluuios, ſitæ ſunt, ciuibus vacuarint. Tunc corpora multorum ſanctorum ab antiquæ requietionis ſedibus eruta, & ad tutiora loca delata, peregrinas eccleſias, vſque ad hoc tempus, cineribus nobilitarunt ſuis. Tunc beati *Martini* corpus, vt Sidonius ait totis venerabile terris, in quo poſt vitæ tempora viuit honos; *Antiſiodorum* à clericis ſuis deportatum, & in eccleſia beati *Germani* locatum, inauditis ſignis circumiacentium regionum homines excitabat. Cúmque aduentantes pro remediorum gratia plurima conferrent, quæ baiulorum onera palparent, vt fieri ſolet, ex pecuniæ partitione lis commiſſa, Turonicis totam vendicantibus, quòd eorum herus oblatores mirabilibus inuitaſſet; indigenis contrà referentibus, Germanum non diſparem merito, æqualem officio, & videri quidem amborum eſſe potentiæ, ſed præponderare prærogatiuam Eccleſiæ.

AD laxandum dubietatis nodum quæritur, & ponitur inter duorum ſanctorũ corpora leproſus vix ſolo anhelitu palpitans, cętera tabidus, & in viuo cadauere iam præmortuus; arcetur tota nocte humana cuſtodia, vigilat tantũ *Martini* gloria. Nam poſtera die apparuit cutis hominis à parte illius ſplendida, à parte verò Germani ſolita deformitate lurida. Et ne darent euentui miraculum, obuertunt *Martino* latus morbidum. Iam verò cùm prima aurora in lucem proreperet, à feſtinantibus miniſtris inuenitur vir tota cute integer, totus incolumis, prædicans beneuolentiam domeſtici præſulis, quę ceſſit honori gratiſſimi hoſpitis. Ita Turonici & tunc, & deinceps, per patroni ſuffragiũ tutò familiare cumulabant marſupiũ, donec pacis aura clemẽtior proprijs eos penatibus inuexit. Latrũculi enim 13. annis Gallias infeſtãtes, ad extremũ ab *Ernulpho* Imperatore, & Brittãnis multis pręlijs victi, in Angliã opportunũ, ſcz. tyrannidis ſuffugiũ cõuolauere. Quo ſpatio *Alfredus* totã inſulam pręter id quod Dani habebant, animo ſubdiderat ſuo. Volentes etiam Angli in eius poteſtatem conceſſerant, gaudentes ſe talem virum edidiſſe, qui poſſet illos in libertatem euehere. *Londoniam*, caput regni Merciorũ cuidam primario, * *Ethelredo* infidelitatem ſuã cum filia *Ethelfleda* conceſſit. *al. Etheredo* Ille magna virtute, & fide agere, commiſſ a tutari ſedulò, Orientales, & Northanimbros iamdudùm diſceſſionem à rege parturientes in ſtatu cõtinuit, obſides præbere compellens. Quod quantum profecerit, ſequens occaſio probauit. Nam cum illis 13. annis pacis ſerenitate, & glebæ vbertate Anglia gauderet, redijt Aquilonalis lues illa barbarorum. Iterum bella, iterum cædes, denuò Northanimbrorum, & Orientalium Anglorum coniurationes; ſed nec aduenæ, nec indigenæ pari, qua ſuperioribus annis, ſorte perfuncti. Illi tranſmarinis prælijs imminuti, * ſeueriores erant ad inuadendum: *al. ſegniores* Iſti vſu bellorum, & hortamentis regis animati, promptiores erant, non ſolùm ad reſiſtendum, ſed ad laceſſendum. Rex ipſe impigrè in omnibus * actionibus aderat, nota virtutis ſuæ ſpecie alienos territans, & ſuos corroborans. *al. neceſſitatibus* Solus aduerſum pectus hoſtibus inferre, ſolus inclinatam aciem reſtituere. Oſtenduntur ab incolis loca ſingula, in quibus, vel malæ fortunæ copiam, vel bonæ perſenſit inopiam. Cum *Aelfredo* enim etiam victo, etiam iacente luctandum erat; adeo vt, cùm omninò contritum putares, velut anguis lubricus de manu tenentis elapſus è cauernis ſubitus emergebat, ſponte inimicos inſultantes adoriens: Plerúmque poſt fugam importabilis, & memoria repulſæ circumſpectior, & ardore vindictæ audacior. Ex *Egelſwitha* filia *Egelredi* Comitis tulit liberos *Ethelſwitham*; & *Edwardum*, qui poſt ſe regnauit; *Ethelfledam*, quæ nupta fuit *Ethelredo* Merciorum Comiti; *Ethelwardum*, quem literatiſſimum perhibent; *Elfredam* & * *Elfguiuam* virgines; *al. Elfledam* valetudinis aduerſæ fuit vt, qui ſemper, vel fico, vel aliquo interaneorum morbo agitaretur. Sed hoc eum à Deo precibus exegiſſe aiunt, vt incommodorum admonitu, ſegnius illecebras mundanas amplecteretur.

VErùm inter hæc, miranda, & inſigni præconio proſequenda regis vita interior. Licèt enim, vt quidam ait, leges inter arma ſileant: ille inter ſtridores lituorum, inter fremitus armorum leges tulit, quibus ſui, & diuino cultui, & diſciplinæ militari aſſueſcerent. Et quia occaſione barbarorum indigenæ etiam in rapinas anhelauerãt, adeò vt nulli tutus commeatus eſſet ſine armorum præſidio, centurias, quas *hundred* dicunt, & decimas, quas *tithingas* vocant, inſtituit, vt omnis Anglus legaliter duntaxat viuens, haberet, & centuriam, & decimam. Quòd ſi quis alicuius delicti inſimularetur, ſtatim ex centuria & decima exhiberet, qui eum vadarentur; qui verò eiuſmodi vadem non reperiret, ſeueritatem legum horreret. Si quis autem reus, vel ante vadationẽ, vel poſt, transfugeret, omnes ex centuria & decima regis multam incurrerent. Hoc commento pacem infudit prouinciæ: vt etiam per publicos aggeres, vbi ſemitæ in quadriuium ſinduntur, armillas aureas iuberet ſuſpendi, quæ viantium auiditatem riderent, dum non eſſent qui eas abriperent. Eleemoſynis intentus priuilegia eccleſiarum, ſicut pater ſtatuerat, roborauit; & trans mare Romam, & ad ſanctum *Thomam* in Indiam multa munera miſit. Legatus in hoc miſſus *Sigelinus* Schireburnenſis epiſcopus cum magna proſperitate, quod quiuis hoc ſeculo miretur, Indiam penetrauit; inde rediens exoticos ſplendores gemmarum, & liquores aromatum, quorum illa humus ferax eſt, reportauit. Præterea munus omni obrizo pretioſius, partem dominici ligni à Papa *Marino*

regi

regi missam. Monasteria, vbi opportunum videbatur, construxit; vnum in *Adelingia*, vbi eum latuisse superior relatio meminit; ibique Abbatem Iohannem constituit, ex antiqua Saxonia oriundum; alterum vero in Wintonia, quod dicitur Nouum monasterium, vbi *Grimbaldum* Abbatem constituit, qui se euocante, & Archiepiscopo Rhemensi *Fulcone* mittente, Angliam venerat, cognitus quòd se puerum olim (vt ferunt) Romam euntem benigno hospitio confouerat. Causa euocationis, vt literaturæ studium in Anglia sopitum & penè emortuum sua suscitaret industria. Schephtoniense etiam monasterium sanctimonialibus compleuit, vbi & Abbatissam filiam suã *Elfgiuam* instituit. habebat ex sancto *Dewi Asserionem* quendam scientia non ignobili instructum, quem Schireburniȩ fecit episcopum. Hic sensum librorum *Boœtij* de consolatione Philosophiæ planioribus verbis enodauit, quos ipse rex in Anglicam linguam conuertit. Præterea quia nullus in suo regno literarum erat peritus; euocauit ex Mercia *Wicciorum* episcopum *Werefrichum*, qui iussu regis dialogorum *Gregorij* libros, in Anglicum sermonem conuertit. Hoc tempore creditur fuisse *Iohannes Scottus*, vir perspicacis ingenij, & multæ facundiæ, qui dudum concrepantibus vndique bellorum fragoribus, in Franciam ad *Carolum Caluum* transierat, cuius rogatu Ierarchiam *Dionysij Areopagitæ* in Latinũ de Græco verbũ è verbo transtulit; composuit etiam librum, quẽ περὶ φύσεων μερισμοῦ, id est, de Naturæ diuisione intitulauit, propter perplexitatem necessariarum quæstionum soluendam bene vtilem; si tamen ignoscatur ei in aliquibus, in quibus à Latinorum tramite deuiauit, dum in Græcos acriter oculos intendit. Succedentibus annis munificentia *Alfredi* allectus venit in Angliam, & apud monasterium nostrum à pueris quos docebat graphijs vt fertur perforatus, etiam Martyr æstimatus est, quod sub ambiguo ad iniuriam sanctæ animæ non dixerim; cùm celebrem eius memoriam sepulchrum in sinistro latere altaris, & Epitaphij prodant versus, scabri quidem & moderni temporis lima carentes, sed ab antiquo non adeo deformes.

Clauditur hoc tumulo sanctus Sophista Iohannes,
Qui ditatus erat iam viuens dogmate miro,
Martyrio tandem Christi conscendere regnum,
Quo, meruit, sancti regnant per secula cuncti.

His collateralibus rex fretus liberales artes totis medullis indidit in tantum vt nullus Anglorum fuerit vel intelligendo acutior, vel interpretando elegantior; Quod eo magis erat mirum quia iam duodennis omnis literaturæ expers fuit. Tunc vero ludo benignȩ matris inuitatus, vt pro munere libellum quem in manibus tenebat acciperet, si citò addisceret, ioco literas ingressus, auiditate siticulosa combibit. Denique plurimam partem Romanæ Bibliothecæ Anglorum auribus dedit, opimam prædam peregrinarum mercium ciuium vsibus conuectans; cuius præcipui sunt libri *Orosius*, Pastorale *Gregorij*, gesta Anglorum *Bedæ*, *Boœtius* de consolatione Philosophiȩ, liber proprius, quem patria lingua *handboc*, id est, manualem librũ appellauit. Quin & prouincialibus grandem amorem studiorum infudit, hos præmijs, illos iniurijs hortando: neminem illiteratum ad quamlibet curiæ dignitatem aspirare permittens. Psalterium transferre aggressus, vix prima parte explicata viuẽdi finem fecit. In prologo pastoralis, dicit se idcirco ad interpretandos Angliæ libros animatum, quòd ecclesiæ in quibus numerosæ à prisco Bibliothecæ continebantur, cum libris à Danis incensæ sint; propterea in tota insula studium literarum abolitum, quod quisq; magis vereretur capitis periculum, quàm sequeretur librorum exercitiũ. Quapropter se in hoc Anglis suis consulere vt nunc prælibarent tumultuariè, quod postea si forte pax rediret Latino ediscerent sermone. Ad omnes principales sedes librum hunc suo iussu conscriptum se velle transmittere, cum pugillari aureo in quo esset manca auri, nihil in ista vel alijs interpretationibus ex suo dicere, sed omnia spectabilibus viris * *Pleigmundo* Archiepisc. Cantuariensi, *Asserione* Episcopo, *Grimbaldo* & *Iohanne* presbyteris hausisse. Postremò vt omnem vitam eius breuiter elucidem, viginti quatuor horas, quæ inter diem & noctem iugiter rotantur, ita diuidebat, vt octo horas in scribendo, & legendo, & orando, octo in cura corporis, octo in expediendo regni negotio transigeret. Erat in capella sua cãdela viginti quatuor partium, æditiuusq; cui hæc delegabatur prouincia,

al. Pleimundo

vt

vt per combuſtionem candelæ regem de ſingulis admoneret officijs; dimidiam portionem omnium cenſuum iuſtè duntaxat adquiſitorum monaſterijs delegauit; cunctos præterea redditus in æquas duas partes diuidebat. Rurſúſq; primam in tres, quarum primam miniſtris ſuis curialibus, ſecũdam operatoribus, quos iugiter in nouarum ædiũ exſtructionibus, mirabili & ignoto Anglis modo habebat; tertiã aduenis. Secũda pars redditũum ita diuidebatur, vt prima portio daretur pauperibus regionis ſuæ, ſecunda monaſterijs, tertia ſcholaſticis, quarta tranſmarinis eccleſijs. Iudiciorum à ſuis hominibus factorum inquiſitor, perperam actorum aſperrimus corrector. Illud inſolitum, & inauditum, quòd ſemper ſinu geſtabat libellum, in quo diurni curſus Pſalmi continebantur, vt ſi quando vacaret, arriperet, & vigilanti oculo percurreret. Ita vitam egit magna cum finitimis gratia; & *Baldwino* Comiti Flandriæ *Ethelſwida* filia data in coniugium, ex qua ille *Ernulphum* genuit & *Adulphum*. Iſte à patre comitatum Boloniæ accepit, ex altero ſunt hodiè Comites Flandriæ.

E*Lfredus* naturæ functus munere ſepultus eſt Wintoniæ in monaſterio ſuo. Ad cuius officinas inſtruendas, *Edwardus* filius eius ſufficiens ſpacium terræ ab epiſcopo & canonicis tunc temporis nundinatus, ad vnumquenq; pedem mancam auri publico pondere penſitauit. Stupenda profectò regis abſtinentia, vt tanta ſe pateretur emũgi pecunia, nolens ſcilicet de rapina pauperum offerre Deo ſacrificium. Et erant ambę eccleſiæ ſic vicinæ parietibus contiguis, vt voces cantantium aliæ obſtreperent alijs. Vnde cùm propter hoc, tum propter cætera plurimas infœlix liuor effodiebat cauſas, quibus non modicas inuicem exſculperent offenſas. Quapropter nuper illud cœnobium extra vrbem tranſlatum ſaniùs incolitur, liberiùs inſignitur. Aiunt *Alfredum* priùs in epiſcopatu ſepultum, quòd ſuum monaſterium eſſet imperfectum, móxque pro deliramento canonicorum dicentium regios manes reſumpto cadauere noctibus per domos oberrare, filium ſucceſſorem *Edwardum* genitoris tuliſſe exuuias, & in nouo monaſterio quieta ſede compoſuiſſe. Has ſanè nænias ſicut cæteras, vt credant nequam hominis cadauer poſt mortem dæmone agente diſcurrere Angli penè innata credulitate tenent, à gentilibus nimirum mutuantes, ſicut ait *Virgilius*.

Morte obita quales fama eſt volitare figuras.

CAP. V.

De Edwardo filio Ælfredi.

ANno Dominicæ incarnationis nongenteſimo primo regnum obtinuit *Edwardus*, filius *Alfredi*, & tenuit viginti tribus annis; literarum ſcientia multùm inferior patre, ſed regni poteſtate incomparabilitèrglorioſior. Siquidem ille duo regna Merciorum, & Weſt-Saxonum coniunxerat, Merciorum nomine tenus, quippè commendatum duci *Ethelredo* tenens. Iſte primum mortuo *Ethelredo*, Mercios omnifariam, mox Occidentales, & Orientales Anglos, & Northanimbros, qui cum Danis iam in vnam gentem coaluerant, & Scottos, qui Aquilonalem inſulæ partem inhabitant; Brittones omnes, quos nos Wallenſes dicimus bellis profligatos, ſuæ ditioni ſubegit; nec vnquam in aliqua pugna humiliorem manum habuit. Inuenit ingenium, quo excurſus falleret Danorum. Vrbibus enim multis per loca opportuna, vel veteribus reparatis, vel nouis excogitatis, repleuit eas manu militari, quæ incolas protegeret, hoſtes repelleret. Nec fruſtra, adeò virtutes prouincialium in pręlijs occaluerant,

occaluerant, vt si audirent inimicos aduentantes, rege etiam & ducibus inconsultis in certamē ruerent; eisq; semper numero, & scientia præliandi præstarent. Ita hostes cōtemptui militibus, regi risui erant. Deniq; noui qui ductu cuiusdam *Ethelwoldi* filij patrui regis aduenerant, omnes ad vnum cum eo interfecti, veteres vel perempti, vel sub nomine Anglorum reseruati. *Aethelwoldus* sanè primis diebus huius regis multa molitus est, eiúsque dominium dedignabatur asserens, se non inferiorem vel genere, vel virtute; sed à proceribus, qui fide obstricti fuerant, in exilium trusus piratas adduxerat; Cum quibus, vt dixi, cæsus, fecit documentum, stultum esse contra potentiores recalcitrare. De his licèt meritò *Edwardus* laudetur, palma tamen potissimùm debetur patri per meum arbitrium, qui tantæ potentiæ fecit auspicium. Inter hæc non prætermittatur soror regis *Ethelfleda Ethelredi* relicta, non mediocre momentum partium, fauor ciuium, pauor hostium, immodici cordis fœmina, quæ pro experta primi partus difficultate, perpetuo viri horruit complexum, protestans, non conuenire regis filiæ, vt illi se voluptati innecteret, quam tale incommodum post tempus vrgeret. Virago potentissima multum fratrem iuuare consilijs, in vrbibus extruendis non minùs valere, non discernas potiore fortuna, an virtute; vt mulier viros domesticos protegeret, alienos terreret. Decessit ante germanum quinquennio, sepultáque est in monasterio sancti *Petri* Glocestriæ, quod ipsa cum viro *Ethelredo* ingenti cura extruxerat: eóq; ossa beati *Oswaldi* regis, ex Bardenia transtulerat; sed illo, tempore sequenti Danorum destructo, aliud, quod nunc in eadem ciuitate præcipuum habetur, *Aldredus* Archiepiscopus Eboracensis instaurauit.

REx quia filias multas habebat, dedit *Edgitham Carolo* regi Francorum filio *Ludouici Balbi* filij *Caroli Calui*, cuius filiam, vt dixi sæpè, *Ethelwlphus* rex Roma rediens acceperat; & quia se occasio ingessit, vxores eius, & liberos nominatim prosequi non indignum ducet benignus auditor. Primogenitum *Ethelstanum* habuit ex *Egwina* illustri fœmina, & filiam, cuius nomen scriptū non in promptu habeo. Hanc ipse frater *Sithrico* Northanimbrorū regi nuptum dedit. Secundus filius *Edwardi* fuit *Ethelwardus* ex *Elfleda* filia Comitis * *Ethelini*, literis apprimè institutus, multúmq; *Elfredum* auum vultu & moribus præferens, sed cita post genitorem morte subtractus. Ex eadem vxore habuit *Edwinum*, cuius interitus quæ opinio sit, posteriùs non constanter sed titubanter efferam. Tulit quoque ex ea sex filias *Edfledam*; *Edgiuam*, *Ethelhildam*, *Ethildam*, *Edgitham*, *Elgifam*, prima & tertia cœlibatum Deo vouentes, *Elfleda* in sacrato, *Ethelhilda* in laico tegmine terrenarum nuptiarum voluptatem fastidiere. Iacent ambæ Wintoniæ iuxta matrem tumulatæ. *Edgiuam* dedit pater *Carolo* regi, vt dixi; *Ethildam* frater *Ethelstanus Hugoni*, *Egditham* & *Elgifam* idem germanus misit *Henrico* Alemannorum imperatori, quarum secundam *Othoni* filio ille locauit, alteram cuidam duci iuxta Alpes. Suscepit etiam ex tertia vxore *Edgiua* nomine, filios duos *Edmundum* & *Edredum* qui ambo post *Ethelstanum* regnauerunt: filias duas *Eadburgam* & *Edgiuam*. *Eadburga* sacrata Christo virgo Wintoniæ quiescit. *Edgiuam* speciositatis eximiæ mulierem, coniunxit frater *Athelstanus Ludouico* Aquitanorum principi. Filias suas ita instituerat, vt literis omnes in infantia maximè vacarent, mox etiam colum & acū exercere consuescerent; vt his artibus pudicè impubem virginitatem transigerent; filios ita, vt primùm eruditio plena literarum in eos conflueret, & deinde quasi Philosophi ad gubernandam rempublicam, non iam rudes procederent.

al, Efelini

AT vero *Carolus* iste gener *Edwardi*, multis calamitatibus à *Rollone* coactus, partem illi Galliæ, quæ nunc Normannia vocatur, concessit. Longum est prosequi, quot annis, & quanta audacia omnia inquietauerint Normanni, ab Occeano Brittannico (vt ante memoraui) vsque ad Tyrrhenum mare. Primò *Hasteng*, mox *Rollo*, qui nobili, sed per vetustatem obsoleta, prosapia Noricorum ortus, regis præcepto patria carens, multos quos vel æs alienum, vel conscientia scelerum exagitabat, magnis spebus sollicitatos secum abduxit. Itaque piraticam aggressus, cùm vbique libera spatiaretur insania, apud Carnothum hæsit. Siquidem ciues nec armis nec muris confisi, beatæ dominæ *Mariæ* suffragium adorant. Camisiam quoq; eiusdem virginis, quam *Carolus Caluus* cum alijs reliquijs à Constantinopoli aduexerat, in modum vexilli super propugnacula custodum trita pectoribus ventis exponunt; hostes visam ridere,

&

& in eam per inane sagittas dirigere. non impunè. Nam mox oculis obnubilatis, nec retro regredi, nec ante tendere valuere. Quod oppidani lætis animis conspicati multa eorum cæde, quantum fortuna aspirabat, gaudium suum satiarunt. Euasit tamen *Rollo*, quem fidei suæ Deus reseruabat. Nec multò pòst Rothomagum & confines vrbes armis obtinuit, Anno Domini octingentesimo septuagesimo sexto, anno vno ante obitum *Caroli Calui*, cuius filij filius *Ludouicus*, vt supradictum est, Normannos vicit quidem, sed non expulit. At verò *Carolus* frater istius *Ludouici*, nepos *Caroli Calui* ex filio *Ludouico*, vt priùs tetigi, multotiens aduersis bellis expertus, nihil sibi fortunam restituere, quod alijs abstulisset: cum magnatibus librato consilio bonum esse liberalitatem ostentare regiam, cum non posset propulsare iniuriam, *Rollonem* pacificè accersiuit. Erat ille iam grandæuus, & ideo facilè ad concordiam inclinatus est. Ita fœdus ictum est, vt baptisma susciperet, & terram illam de rege sicut de domino suo cognosceret. Vbi considerari potuit ingenita, & effrænis viri barbaries, siquidem cum dono concesso astantes suggererent, vt pedem largitoris oscularetur; dedignatus genubus aduolui, apprehensum regis pedem, ad os suum stans attraxit. Illo resupinato secutus risus Normannorum, Francis reprehendentibus factum, excusat *Rollo* impudentiam, allegans prouinciæ suæ morem; ita rebus compositis Rothomagum redijt, ibiq; diem clausit.

Filius huius *Caroli* fuit *Ludouicus*, is à quodam *Isembardo*, qui ad Paganismum versus, fidem luserat, irritatus, proceres suos de suffragio conuenit; quibus nec responsum referentibus, *Hugo* quidam non magni nominis tyro filius *Rodberti* comitis Montis Desiderij, vltro pro domino duellum expetijt, & prouocatorem interemit. *Ludouicus* cum toto exercitu apud Pontinum subsecutus, omnibus barbaris, quos ille adduxerat, vel occisis, vel elapsis opimam lauream obtinuit. Sed non multò pòst, pro labore illius expeditionis extrema valetudine debilitatus, hæredem regni *Hugonem* illum instituit, prædicandæ fidei & virtutis iuuenem. Ita prosapia *Caroli magni* in illo cessauit, seu quòd vxor eius sterilis fuerat, seu quòd pro breuitate vitæ absque prole decesserat. *Hugo* alteram filiam *Edwardi* duxit vxorem, & genuit *Rodbertum*, *Rodbertus Henricum*, *Henricus Philippum*, *Philippus Ludouicum*, qui nunc in Francia regnat. Sed vt ad nostrum *Eadwardum* reuertar, quid eius tempore de renouandis episcopatibus à Papa *Formoso* præceptum sit, iocundum puto memoratu: itaq; verbis eisdem, quibus inueni scripta interseram.

ANno, quo à natiuitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misit Papa *Formosus* in Angliam epistolas, quibus dabat excommunicationem, & maledictionē regi *Edwardo*, & omnibus subiectis eius, pro benedictione, quam dederat beatus *Gregorius* genti Anglorum à sede sancti *Petri*. Nam per septem annos plenos destituta fuerat episcopis omnis regio Geuisorum, id est, West-Saxonum. Quo audito, congregauit rex *Edwardus* synodum Senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat *Pleimundus* Archiepiscopus Cantuariensis interpretans districtè verba Apostolicæ legationis. Tunc rex & episcopi elegêre sibi suisq; salubre consilium, & iuxta vocē Dominicam, (Messis quidem multa operarij autem pauci) elegerunt, & constituerunt singulos episcopos singulis prouincijs Geuisorū, & quòd olim duo habuerunt, in quinq; diuiserunt. Acto consilio, Archiepiscopus Romam cum honorificis muneribus adijt, Papam cum magna humilitate placauit, decretum regis recitauit, quod Apostolico maximè placuit. Rediens in patriam in vrbe Cantuariæ vno die septem episcopos septem ecclesijs ordinauit; * *Fridestanum* ad ecclesiam Wintoniensem, *Adelstanum* ad Cornubiensem, *Werstanum* ad Schirebornensem, *Athelelmum* ad Wellensem, *Eidulfum* ad Cridiensem in Deuonia. *al. Frethelstanum*

Sed & alijs prouincijs constituit duos episcopos Australibus Saxonibus virum idoneum *Bernegum*, & Mercijs *Cenulphum*, ad ciuitatem *Dorcestriæ* in pago Oxoniæ: hoc etiam totum Papa firmauit, vt damnaretur in perpetuum, qui hoc infirmaret decretum.

EDwardus vniuersæ carnis viam ingressus, quiescit in eodem monasterio quo pater, quod ipse quoque magnis redditibus ampliauerat, in quo & ante quadriennium fratrem *Aethelwardum* sepelierat.

CAP. VI.

De Æthelſtano filio Edwardi.

ANno Dominicæ Incarnationis, nongenteſimo viceſimo quarto, *Aethelſtanus* filius *Edwardi* regnare cœpit, tenuítq; regnum annis ſexdecim. Frater eius *Ethelwardus* [*al. Elwardus*] paucis diebus poſt patrem vita decedens, ſepulturam cum eodem Wintoniæ meruerat. Itaque magno conſenſu optimatum, ibidem *Aethelſtanus* electus, apud regiam villam, quæ vocatur Kingſton coronatus; quamuis quidam *Alfredus* cum factioſis ſuis (quia ſeditio ſemper inuenit complices) obuiare tentaſſet, cuius qui fuerit finis poſteriùs verbis ipſius regis referemus. Occaſio cõtradictionis, vt ferunt, quòd *Aethelſtanus* ex concubina natus eſſet. Sed ipſe præter hanc notam (ſi tamen vera eſt) nihil ignobile habens, omnes anteceſſores deuotione mentis, omnes eorum adoreas triumphorum ſuorum ſplendore obſcurauit. Adeo præſtat ex te, quàm ex maioribus habere quo polleas, quia illud tuum, iſtud reputabitur alienum. Noua monaſteria quot, & quanta fecerit, ſcribere diſſimulo. Illud non tranſiliam, quòd vix aliquod in Anglia vetuſtum fuerit, quod non vel ædificijs, vel ornamentis, vel libris, aut prædijs decorauerit. Ita recentia ex profeſſo, vetuſta quaſi aliud agens artifici benignitate inſignibat. Cum *Sithrico* rege Northanimbrorum, data ei in matrimonium, vt prælocutus ſum, vna ex ſororibus, victurum fœdus perculit, quo poſt annum mortuo, prouinciam illam ſibi ſubegit, expulſo quodam *Aldulpho*, qui rebellabat. Et quia nobilis animus ſemel incitatus, in ampliora conatur, *Ludwalum* regem omnium Wallenſium, & *Conſtantinum* regem Scottorum cedere regnis compulit. Quos tamen non multò pòſt, miſeratione infractus in antiquum ſtatum ſub ſe regnaturos conſtituit, glorioſius eſſe pronuncians regem facere, quàm regem eſſe. Poſtremum illi bellum cum *Analauo* fuit *Sithrici* filio, qui ſpe inuadendi regni, cum ſupradicto *Conſtantino* iterum rebellante, terminos tranſierat. Et *Aethelſtano* ex conſulto cedente, vt glorioſiùs iam inſultantem vinceret; multùm in Angliam proceſſerat iuuenis audaciſſimus & illicita ſpirans animo, cui tandem magnis artibus ducum, magnis viribus militũ apud *Bruneford [*al. Breneueild*] occurſum. Ille, qui tantum periculum imminere cerneret, aſtu exploratoris munus aggreſſus, depoſitis regijs inſignibus, aſſumptáque manu cithara, ad tentorium regis noſtri progreditur: vbi cum præ foribus cantitans, interdum quoque quateret dulci reſonantia fila tumultu, facilè admiſſus eſt, profeſſus mimum, qui huiuſmodi arte ſtipem quotidianam mercaretur. Regem & conuiuas muſico acroamate aliquantiſper deliniuit, cum inter pſallendum omnia oculis ſcrutaretur. Poſtquam ſatietas edendi finem delicijs impoſuiſſet; & ſeueritas adminiſtrandi belli, in colloquio procerum recrudeſceret, iuſſus abire precium cantus accepit. Quod aſportare nauſeans ſub ſe in terram defodit. Notatum id à quodam, qui olim illi militaſſet & confeſtim *Aethelſtano* dictum eſt. Ipſe hominem incuſans eò quòd hoſtem præ oculis poſitum non prodidiſſet, hoc reſponſum accepit, Idem Sacramentum quod tibi nuper, O rex feci, quondam *Analauo* dedi, quod ſi in ipſo me vidiſſes violare, de te quoque poſſes exemplum ſimile cauere. Sed dignare famuli audire conſilium, vt hinc tentoriũ amoueas, alióque loco, vſq; dum partes relictæ venient, manens, inimicum petulanter inſultantem modeſta cunctatione frangas. Dicto probato, diſceſſum eſt illinc. **Analauus* [*al. Analafus*] nocte paratus Epiſcopum quendam, qui veſpere ad exercitum venerat, neſciúſque rerum geſtarum, pro viridantis campi *æquore [*al. planitie*], ibi tabernaculum tetenderat, cum tota familia cecidit. Tum vltrà progrediens regem ipſum imparatum offendit, quippe

quippe qui nihil tale hoſtem auſurum timens largæ quieti indulſerat. Sed cum tanto fremitu ſtratis excuſſis, ſuos quantum per id noctis poterat, ad bellum acueret, gladius eius fortuitu vagina excidit. Quocirca cum omnia formidinis & cæci tumultus plena eſſent, inclamato Deo & ſancto *Aldelmo*, (erat enim ei ex antiquis progenitoribus conſanguineus) reductáque ad vaginam manu, inuenit enſem, qui hodiéque pro miraculo in theſauro regum ſeruatur. Eſt ſanè (vt aiunt,) vna parte ſectilis, nec vnquam auri vel argenti receptibilis. Hoc dono Dei fretus, ſimúlque quia dies illuceſcebat Noricum adorſus, tota die vſque ad veſperam indefeſſus fugauit cum exercitu; cecidit ibi rex Scottorum *Conſtantinus*, perfidæ animoſitatis & viuacis ſenectæ homo, alíique reges quinque, Comites duodecim, omníſque penè Barbarorum congeries, pauci qui euaſerant, pro fide Chriſti ſuſcipienda conſeruati.

DE hoc rege non inualida apud Anglos fama ſeritur, quòd nemo *legaliùs, vel literatiùs rempublicam adminiſtrauerit. *al.validius* Quanquam literas illum ſciſſe, pauci admodum dies ſunt, quòd didiſcerim in quodã ſanè volumine vetuſto, in quo ſcriptor cum difficultate materiæ luctabatur, iudicium animi ſui non valens pro voto proferre. Cuius hîc verba pro compendio ſubijcerem, niſi quòd vltra opinionem in laudibus principis vagatur, eo dicendi genere, quod ſuffultum rex facundiæ Romanæ *Tullius* in Rhetoricis appellat. Eloquium excuſat conſuetudo illius temporis, laudum nimietatem adornauit fauor *Aethelſtani* adhuc viuentis. Pauca igitur familiari ſtilo ſubnectam, quæ videantur aliquod conferre emolumentum ad dignitatis eius documentum.

REx *Eadwardus* poſt multa & in bello, & in toga nobiliter cõſummata, paucis ante obitum diebus, vrbem legionum fiducia Brittonum rebellantem, à contumacia compeſcuit. Ibíque præſidio militum impoſito apud Ferendunam villam tactus ualitudine vitam præſentem exuit; & Wintoniæ vt prædixi humatus eſt. Tunc iuſſu patris in teſtamento, *Aethelſtanus* in regem acclamatus eſt, quem iam tricẽnalis ætas & ſapientiæ maturitas commendabant. Nam & auus *Alfredus* proſperum ei regnum olim imprecatus fuerat, videns & gratioſè complexus ſpeciei ſpectatæ puerum & geſtuũ elegantium; quẽ etiam præmaturè militem fecerat, donatum clamyde coccinea, gemmato baltheo, enſe Saxonico cum vagina aurea. Poſt hæc in curia *Ethelfledæ* filiæ & generi *Ethelredi* educandum curauerat, vbi multo ſtudio amitæ, & præclariſſimi ducis ad omen regni altus, gloria virtutum, calcauit & preſſit inuidiam, poſt mortem patris & interitum fratris in regem apud Kingſton coronatus eſt. Vnde pro tantorum ſucceſſuum gloria, & illius diei lætitia, (non iniuria) verſificus exclamat.

REgia progenies produxit nobile ſtemma,
Cum tenebris noſtris illuxit ſplendida gemma,
Magnus Aethelſtanus *patriæ decus, orbita recti,*
Illuſtris probitas de vero neſcia flecti.
Ad patris edictum datus in documenta ſcholarum,
Extimuit rigidos ferula crepitante magiſtros:
Et potans auidis doctrinæ mella medullis,
Decurrit teneros, ſed non pueriliter annos.
Mox adoleſcentis veſtitus flore iuuentæ,
Armorum ſtudium tractabat, patre iubente.
Sed nec in hoc ſegnem ſenſerunt bellica iura:
*Id quoque poſterius * iurauit publica cura.* *al.cognouit*
Functus erat fato pater omni præcluus æuo,
Perpetua fama victurus ſecula cuncta;
Tunc iuuenis nomen regno clamatur in omen,
Vt fauſto patrias titulo moderetur habenas;
Conueniunt proceres & componunt diadema,
Pontifices pariter dant infidis anathema,

Emicat in popu lis ſolito feſtiuior ignis,
Et produnt varijs animi penetralia ſignis.
Ardet quiſque ſuum regi monſtrare fauorem;
Hic timet, hic ſperat, pellit ſpes ampla timorem,
Feruet & exundat; regali regia luxu,
Spumat vbique merum, fremit ingens aula tumultu,
Diſcurrunt pueri, celerant iniuncta miniſtri;
Delicijs ventres cumulantur carmine mentes,
Ille ſtrepit cithara, decertat plauſibus iſte,
In commune ſonat, tibi laus, tibi gloria Chriſte.
Rex non inuitus, oculis hunc haurit honorem,
Omnibus indulgens, proprium dignatur amorem.

Tranſacta conſecrationis celebritate, *Adelſtanus*, ne ſpem ciuium falleret, & inferiùs opinione ſe ageret: omninò Angliam ſolo nominis terrore ſubiugauit, præter ſolos Northanimbros. Nam præerat illis *Sihtricus* quidam, gente & animo barbarus, cognatus illius *Gurmundi*, de quo in geſtis *Alfredi* regis legitur, qui cùm anteceſſorum regum potentiam, rugatis naribus deriſiſſet, huius affinitate vltrò ſupplicibus nuncijs expetijt: Ipſe quoque feſtino pede ſubſequutus verba legatorum aſſeruit. Quare & ſororis copula, & multiplicibus xenijs muneratus, perpetui fœderis fundamenta iecit. Sed, vt prædictum recolo, poſt annum vita deturbatus, occaſionem *Ethelſtano* exhibuit, vt Northumbriam ſuæ parti iungeret, quæ ſibi & antiquo iure, & noua neceſſitudine competeret. Fugit tunc *Analafus* filius *Sicthrici* in Hiberniam, & frater eius *Godefridus* in Scotiam; ſubſecuti ſunt è veſtigio regales miſſi ad *Conſtantinum* regem Scottorum, & *Eugenium* regem Cumbrorum, transfugam cum denunciatione belli repetentes. Nec fuit animus Barbaris, vt contra obmutirent, quin potiùs ſine retractione, ad locũ, qui *Dacor* vocatur, venientes, ſe cum ſuis regnis Anglorũ regi dedidêre. In cuius pacti gratiam filiũ *Conſtantini* baptizari iuſſum, ipſe de ſacro fonte ſuſcepit. Euaſit tamen *Godefridus*, inter apparatus itinerantium fuga cum quodam *Turfrido* diuerſarum partium duce lapſus: móxque Eboracum obſidens, oppidanóſque nunc precibus, nunc minis ad deditionem ſollicitans, & neutrum pro voto expediens, abſceſſit. Nec multo pòſt in quodam caſtro ambo concluſi, cuſtodientium perſpicaciam fugiendo luſerunt. Quorum *Turfridus* maturè diem obijt in pelago naufragus, præda piſcibus expoſitus. *Godefridus* multis miſerijs terra maríq; iactatus, ad poſtremũ ſupplex ad curiam venit. Ibi pacificè ſuſceptus à rege, quatuórque diebus profuſiſſimè cum eo conuiuatus naues ſuas repetijt, pirata vetus, & in aqua ſicut piſcis viuere aſſuetus. *Adelſtanus* interea caſtrum, quod olim Dani in Eboraco obfirmauerant, ad ſolum diruit, ne eſſet, quo ſe tutari perfidia poſſet: præda quæ in caſtro reperta fuerat, & ea quidem ampliſſima, magnificè & viritim diuiſa eſt. Hoc enim vir ille animo imperauerat ſuo, vt nihil opum ad crumenas corraderet; ſed omnia conquiſita, vel monaſterijs, vel fidelibus ſuis munificus expenderet. In hoc enim theſauros paternos, in hoc victoriarum ſuarum titulos tota vita euacuabat. Deo famulantibus pronus & dulcis, laicis iocundus, & comes, magnatibus pro contuitu maieſtatis, ſeruis minoribus pro condeſcenſione pietatis, depoſito regni ſupercilio, affabiliter ſobrius. Statura vt accepimus, quæ iuſtã non excelleret, corpore deducto, capillo, vt ipſi ex reliquijs eius vidimus, flauo, filis aureis pulchrè intorto. Ciuibus admiratione fortitudinis & humilitatis percharus, rebellibus inuicta conſtantia fulmineus, North-Wallenſium, id eſt, Brittonum Aquilonalium regulos apud Herefordenſium vrbem coegit occurrere, & aliquandiu calcitrantes in deditionem tranſire. Ita quod nullus ante eum rex vel cogitare præſumpſerat, ipſe in effectũ formauit, vt ei nomine vectigalis annuatim viginti libras auri trecentas argenti penderent, boues 25. millia annumerarent. Prætereà quot liberet canes, qui odoriſequa nare ſpelæa ferarum & diuerticula deprehenderent, volucréſque quæ aliarum auium prædam per inane venari noſcerent. Inde digreſſus in Occidentales Brittones ſe conuertit, qui Cornewallenſes vocantur, quòd in Occidente Brittanniæ ſiti, cornu Galliæ ex obliquo reſpiciunt. Illos quoque impigrè

adorſus,

adorsus, ab Excestra, quàm ad id temporis ęquo cum Anglis iure inhabitarant, cedere compulit, terminum prouinciæ suę citra Tambram fluuium statuens, sicut Aquilonaribus Brittannis amnem Waiam limitem posuerat. Vrbem igitur illam, quam contaminatę gentis repurgio defæcauerat, turribus muniuit, muro ex quadratis lapidibus cinxit. Et licèt solum illud ieiunum, & squalidum vix steriles auenas, & plærúmq; folliculum inanem sine grano producat, tamen pro ciuitatis magnificentia, & incolarum opulentia, tum & aduenarum frequentia, omne ibi adeo abundat mercimonium, vt nihil frustrà desideres, quod humano vsui conducibile existimes. Plurima eius insignia tam in vrbe illa, quám in finitima Regione visuntur; quæ meliùs indigenarum ore, quàm nostro stilo pingentur.

PRopter hoc tota Europa laudęs eius prędicabat, virtutem in cœlum ferebat, fœlices se reges alienigenę non falsò putabant, si vel affinitate vel muneribus, eius amicitias mercarentur. *Haroldus* quidam Rex Noricorum misit ei nauem, rostra aurea & velum purpureum habentem, decensa testudine clipeorum inauratorum intrinsecus circumgyratam. Missorum nomina fuerunt *Helgrim* & *Offrid*, qui regaliter in vrbe Eboraca suscepti, sudorem peregrinationis pręmijs decentibus extersere. *Henricus* primus filius *Conradi* (multi enim huius nominis fuere) Rex Teutonicorum & Imperator Romanorum sororem eius, vt antè dictum est, filio *Othoni* expostulauit, tot in circuitu regibus prętermissis, progeniei generositatem & animi magnitudinem in *Adelstano* è longinquo conspicatus. Adeo enim hæc duo in eo consentiens habitaculum effecerant, vt nullus esset vel genere clarior, & illustrior, vel animo audacior, & efficacior. Quare perpenso consilio, quòd quatuor sorores haberet, in quibus præter ætatis discrimen nihil de formæ gratia dissideret, duas postulanti Cæsari misit, Quas ille quomodo nuptum locauerit, iam sermo præocupauit; tertiam legitima copula sortitus est comparem *Ludouicus* Aquitanorum princeps, de genere *Caroli* magni superstes; quartam, in qua omne coagulum pulchritudinis, quod cæteræ pro parte habent, naturalitèr confluxerat, *Hugo* rex Francorum per nuncios â germano expetijt. Princeps huiusce legationis fuit *Adulphus*, filius *Baldewini* Comitis Flandriæ, ex filia regis *Edwardi Ethelswitha*. Is cùm in conuentu procerum apud Abandunam proci postulata exposuisset, protulit munera sane amplissima, & quæ cuiusl bet auarissimi cupiditatem incunctanter explerent, odores Aromatum qualia nunquam in Anglia antea visa fuerant; honores gemmarum præsertim *Smaragdorum*, in quorũ viriditate sol repercussus oculos astantiũ gratiosa luce animaret: Equos cursores plurimos, cũ phalaris fuluũ (vt *Maro* ait) mandentes sub dentibus aurum; vas quoddam ex onichino ita subtili cælatoris arte, sculptum, vt vere fluctuare segetes, verè germinare vites, verè moueri hominum imagines viderentur, ita lucidum & politum vt vice speculi vultus intuentium ęmularetur: Ensem *Constantini* magni in quo literis aureis nomen antiqui possessoris legebatur, in capulo quóque super crassas auri laminas clauum ferreum affixum cerneres, vnum ex quatuor quos Iudaica factio Dominici corporis aptarat supplicio: Lauceam *Caroli* magni, quam, Imperator inuictissimus contra Saracenos excercitum ducens, siquando in hostem vibrauerat, nunquam nisi victor abibat, ferebatur eadem esse quæ Dominico lateri centurionis manu impacta, preciosi vulneris hiatu paradisum miseris mortalibus aperuit: Vexillũ beatissimi Martyris *Mauricij*, & *Thebææ* Legionis principis, quo idem Rex in bello Hispanico quamlibet infestos & confertos inimicorum cuneos disrumpere, & in fugam solitus erat cogere: Diadema ex auro quidem multo, sed magis gemmis pretiosum, quarũ splendor ita in intuentes faculas luminis iaculabatur, vt quanto quis certaret visum intendere, tanto magìs reuerberatus cogeretur cedere: Particulam sanctæ & adorandæ crucis cristallo inclusam, vbi soliditatem lapidis oculus penetrans potest discernere, qualis sit ligni color, & quæ quantitas; portiunculam quóq; Coronæ spineæ eodem modo inclusam, quam ad derisionem regni, militaris rabies sacrosancto imposuit capiti. His tantis & tam elaboratis donis magnificentissimus Rex gauisus, non minoribus penè respondit beneficijs, quin & anhelantis animum nuptijs sororis refecit; Et cæteris quidem successores Reges dotauit: Partem verò Crucis & Coronæ Malmesburiæ delegauit, quorum sustentaculo adhuc credo vigere locum illum tot

libertatis

libertatis naufragia, tot calumniatorum iniurias paſſum. Nam ibidem *Elwinum* & *Ethelwinum* filios patrui ſui *Ethelwardi*, quos in bello contra *Analafum* amiſerat, humari honorificè iuſſit, ſui quóque corporis requiem ibidem futuram denuntians: de quo bello tempus eſt, vt illius verſifici, de quo omnia hæc excerpſimus, ſententiam ponamus.

Tranſierat quinos & tres & quatuor annos,
Iure regens ciues, ſubigens virtute tyrannos:
Cùm redit illa lues Europæ noxia labes.
Iam cubat in terris fera barbaries Aquilonis,
Iam iacet in campo pelago pirata relicto,
Illicitas toruáſque minas Analauus *anhelans.*
Bacchanti furtæ Scottorum rege volente,
Commodat aſſenſum Borealis terra ſerenum,
Et iam grande tument, iam terrent eara verbis:
Cedunt indigenæ, cedit plaga tota ſuperbis.
Nam quia Rex noſter fidens alacriſq; iuuenta,
Emeritus pridem detriuerat otia lenta,
Illi continuus fœdabant omnia prædis,
Vrgentes miſeros iniectis ignibus agros,
Marcuerant totis viridantia germina campis,
Egra ſeges votum deriſerat agricolarum,
Tanta fuit peditum tam barbara vis equitantum,
Innumerabilium concurſus quadrupedantum.
Exciuit tandem famæ querimonia Regem,
Ne ſe cauterio tali pateretur inuri,
Quòd ſua barbaricæ ceſſiſſent arma ſecuri.
Nec mora victrices ducentia ſigna cohortes,
Explicat in ventum vexilla ferocia centum,
Cruda virûm virtus decies bis millia quina,
Ad ſtadium belli comitantur præuia ſigna.
Hic ſtrepitus mouit prædatorum Legiones,
Terruit inſignis venientûm fama latrones,
Vt poſita præda proprias peterent regiones.
At vulgus reliquum miſeranda ſtrage peremptum,
Infecit bibulas tetris nidoribus auras,
Fugit Analafus *de tot modò millibus vnus,*
al.nobile. *Depoſitum mortis, fortunæ *mobile munus,*
Poſt Athelſtanum *rebus momenta daturus.*

Hic locus videtur exigere, vt initium *Elfredi*, de quo ſuperiùs fidem promiſſæ narrationis aſtrinxi, regis ſermonibus exponam. Nam quia Malmesburiam corpora cognatorum deferri, & ad caput ſepulchri ſancti *Aldelmi* tumulari iuſſerat; Ita locum illum coluit in poſterum, vt nihil deſiderabilius, nihil haberet ſanctius. Multa ibi largitus prædia chartis quóque confirmauit, In quarum vna poſt donationem ſubiecit.

SCiant ſapientes regionis noſtræ non has præfatas terras me iniuſtè rapuiſſe, rapinamq; Deo dediſſe, ſed ſic eas accepi quemadmodum iudicauerunt omnes optimates regni Anglorum, inſuper & Apoſtolicus Papa Romanæ Eccleſiæ Iohannes. Elfredo *defuncto, qui noſtræ fælicitati, & vitæ æmulus extitit, nequitiæ inimicorum noſtrorum conſentiens, qui me voluerunt patre meo defuncto, cæcare in vrbe Wintonia, ſi non me Deus ſua pietate eripuiſſet; ſed denudatis eorum machinamentis remiſſus eſt ad Romanam Eccleſiam, vt ibi ſe coram Apoſtolico* Iohanne *iureiurando defenderet. Et hoc fecit coram altare ſancti* Petri, *ſed facto iuramento cecidit coram altari, & manibus famulorũ ſuorũ portatus eſt ad ſcholã Anglorũ, & ibi tertia nocte vitã finiuit. Et tunc apoſtolicus ad nos remiſit, & quid de eo ageretur a nobis cõſuluit; an cũ cæteris Chriſtianis corpus eius poneretur. His peractis & nobis renũciatis, optimates regionis noſtræ, cũ propinquorũ illius turma efflagitabant omni humilitate, vt corpus illius per noſtrã licentiam*

cum

cum corporibus poneretur Chriſtianorum; Nóſque illorum efflagitationi conſentientes, Romam remiſimus, & conſentiente Papa poſitus eſt ad cæteros Chriſtianos, quamuis indignus. Et ſic iudicata eſt mihi tota poſſeſſio eius in magnis & modicis. Sed & hæc apicibus prænotauimus literarum, ne quamdiu Chriſtianitas regnat, aboleatur. Vnde mihi præfata poſſeſſio, quam Deo & ſancto Petro *dedi, donatur, nec iuſtiùs noui, quam Deo & ſancto* Petro *hanc poſſeſſionem dare, qui æmulum meum in conſpectu omnium cadere fecerunt, & mihi proſperitatem regni largiti ſunt.*

IN his verbis Regis ſapientiam, & pietatem eius in Dei rebus ſuſpicere par eſt: Sapientiam; eò quòd animaduerteret iuuenis præſertim, non eſſe Deo gratioſum de rapina holocauſtum; Pietatem; eo quòd munus vltione diuina collatum, Deo potiſſimùm non ingratus rependeret. Præterea datur animaduertendum, quòd tunc baſilica ſancti *Petri* primaria in Cænobio fuerit, quæ nunc in ſecundis habetur; Eccleſia beatæ *Mariæ*, quam Monachi modo frequentant, poſtea diebus *Edgari* ſub Abbate *Elfrico* ædificata. Et hæc quidem fide integra de rege conſcripſi; ſequentia magis cantilenis per ſucceſſiones temporum detritis, quàm libris ad inſtitutiones poſteriorum elucubratis didicerim. Quæ ideo appoſui non vt earum veritatem defendam, ſed ne lectorum ſcientiam defraudem. ac primùm de natiuitate referendum.

ERat in quadam villa opilionis filia, eleganti ſpecie puella, quæ quod non contuliſſent natales formæ mercabatur gratia: Huic per viſum monſtratur prodigium, lunam de ſuo ventre ſplendere, & hoc lumine totam Angliam illuſtrari. Quod cùm manè detuliſſet ad ſodales ludo, ab illis non iocularitèr exceptũ confeſtim villicę auribus, quæ Regis filios nutrire ſolebat, inſonuit. Illa rem examinans puellam intra lares ſuos receptam, filiæ loco habuit, cultioribus veſtimentis, cibis delicatioribus, geſtibus facetioribus, virgunculam informans; non multò pòſt filius Regis *Aelfredi Eadwardus*, itineris caſu per villam tranſiens, ad domum diuertit infantilium olim conſciam rudimentorum. Neque enim integrum famæ ſuæ rebatur, ſi nutricem ſuam ſalutare faſtidiret; vbi viſæ virginis amore captus, noctem petijt. Ipſa vno complexu grauidata cùm peperiſſet filium *Aethelſtanum*, ſomnij fidem abſoluit. Nam cùm ille pueritia mortua in adoleſcentiam euaderet, magnam ſpem regiæ indolis dabat, præclaris facinoribus approbatus. Itáque Rege *Eadwardo* defuncto, filius eius *Elwardus* ex legitima coniuge creatus, patrem cita morte ſecutus eſt. Tunc omnium ſpebus in *Athelſtanum* erectis, ſolus *Aelfredus* magnæ inſolentiæ homo cum ſuis clàm reſtitit, quoad potuit, dedignatus ſubdi Domino, quem ſuo non delegiſſet arbitrio. Quo, vt ſuperiùs rex retulit, prodito & *exanimato, fuere, qui fratrem Regis *Edwinum* inſidiarum inſimularent. Scelus horrendum & fœdum, quòd ſedulitatem fraternam ſiniſtra interpretatione turbarent. *Edwinus* per ſe & per internuncios fidem germani implorans, & licèt ſacramento delationem infirmans in exilium actus eſt. Tantùm quorundam muſſitatio apud animum in multas curas diſtentum valuit, vt ephœbum etiam externis miſerandum, oblitus conſanguineæ neceſſitudinis expelleret; Inaudito ſane crudelitatis modo, vt ſolus cum Armigero nauem conſcendere iùberetur, ſine remige & remigio vacuam, prætereà vetuſtate quaſſatam. Diu laborauit fortuna, vt inſontem terrę reſtitueret. Sed cùm tandem in medio mari furorem ventorum vela non ſuſtinerent, ille adoleſcens delicatus & vitæ in talibus pertæſus, voluntario in aquas præcipitio mortem conſciuit. Armiger ſaniori conſilio paſſus animam producere, modò aduerſus fluctus eludendo, modò pedibus ſubremigando, domini corpus ad terram detulit anguſto ſcilicet â Douorria in Whitſand mari. *Athelſtanus* poſtquam ira deferbuit, animo ſedato factum exhorruit, ſeptenníque pœnitentia accepta, in delatorem fratris animoſè vltus eſt. Erat ille pincerna Regis & per hoc ad perſuadenda, quæ excogitaſſet, accomodus. Ita cùm forte die ſolenni vinum propinaret in medio triclinio vno pede lapſus altero ſe recollegit. Tunc occaſione accepta fatale ſibi verbum emiſit, *Sic frater fratrem adiuuat.* Quo Rex audito perfidum obtruncari præcepit, ſæpiùs auxilium Germani, ſi viueret increpitans, & mortem ingemiſcens.

al. examinato.

HÆc de fratris nece etſi veriſimilia videantur, eò minùs corroboro quòd mirabilem ſuæ pietatis diligentiam in reliquos fratres intenderet. Quos cum pater puerulos admodum reliquiſſet, ille paruos magna dulcedine fouit, & adultos Regni conſortes

fortes fecit. De sororibus suis superiùs lectum est, quanta maiestate prouexerit, quas pater & innuptas & indotatas reliquerat. Vitæ termino expleto, & quidem immaturo *Athelstanus* Glocestriæ diem clausit. Exuuiæ triumphales Malmesburiam delatæ, & sub altari tumulatæ sunt. Portata ante corpus multa in argento & auro donaria, simul & sanctorum reliquiæ de transmarina Brittannia emptæ. In talibus enim patris thesauros, quos ille, diu coaceruatos, & intactos reliquerat, consumpsit; somnio, vt ferunt, admonitus, *Vir, qui parùm ætati vixit, multùm gloriæ.*

CAP. VII.

De Eadmundo Edredo & Edwio Regibus.

ANno Dominicæ incarnationis 940. *Edmundus* frater *Athelstani* adolescens 18. circiter annorum, tenuit regnum annis 6. & semis. Huius tempore Northanimbri rediuiua meditantes prælia, pactum, quod cum *Athelstano* pepigerant, corrupêre, & *Analafum* ab Hibernia reuocatum, statuerunt Regem. At verò *Edmundus*, qui existimaret iniurium, si non fraternæ victoriæ reliquias prosequeretur, copias contra desertores ductitauit. Quibus mox loco cedentibus, omnes ciuitates citra Humbram fluuium suę potentię redegit. *Analafus* cum quodam regulo *Reinaldo* filio illius *Gurmundi*, de quo in gestis *Elfredi* tetigimus, animum regis tentans deditionem sui obtulit; Christianitatem fidei suæ obsidem protestans, & professus. Sed non diu barbaricus animus in sententia mansit, quin & sacramentum læderet, & Dominum irritaret. Quapropter anno sequenti pulsus perpetuo exilio pœnas luit. Prouincia, quæ vocatur Cumberland, regi Scottorum *Malcolmo*, sub fidelitate iurisiurandi commendata est. Inter ea beneficia, quæ diuersis Ecclesijs contulit, miro affectu Glastoniensem Ecclesiam magnis prædijs, & honoribus sublimauit: & priuilegium in hæc verba concessit. *In nomine Domini nostri Iesu Christi, Ego* Edmundus *rex Anglorum, cæterarumq́ gentium gubernator & rector, cum consilio & consensu optimatum meorum, pro æternæ retributionis spe & relaxatione peccaminum meorum, concedo Ecclesiæ sanctæ Dei genetricis* Mariæ *Glastoniæ, & venerabili viro* Dunstano, *quem ibidem Abbatem constitui, libertatem, & potestatem, iura, consuetudines & omnes foresfacturas omnium terrarum suarum, id est, Burhgerihta, & hundred setena, athas, & ordelas, & infangetheofas, hamsocne, & fridebrice, & forstel, & toll, teā, in omni regno meo, & sicut terræ suæ sibi liberæ & solutæ ab omni calumnia, sicuti meæ mihi habentur. Sed præcipue ipsa villa* Glastoniæ, *in qua celeberrima vetusta Ecclesia sanctæ Dei genetricis sita est, præ cæteris sit liberior cum terminis suis. Abbati eiusdem tantummodo potestas sit, tam in notis quàm in ignotis causis, in modicis & in magnis, & in his etiam quæ sunt super & subter terram, in aridis & in riuis, in siluis & in planis, & eandem authoritatem puniendi & dimittendi delinquentium in ea commissa habeat, quam mea curia: quemadmodum mei antecessores concesserunt, & statuendo confirmauerunt: videlicet* Edwardus *pater meus,*
al. Elredus. *& ** Ethelfredus *pater eius, &* Cenwines, Ines, *&* Cuthredus *& alij quamplures, qui locum illum honorantes gloriosum habuerunt. Et ne quisquam mortalium seu Episcopus, vel dux, aut princeps, aut quilibet ministrorum eorum audeat eam omnino intrare causa placitandi, vel capiendi, vel quicquā faciendi, quod contrariū fore possit inibi Deo seruientibus, Dei indictione prohibeo. Quisquis igitur beneuola mente meam donationem amplificare sategerit, in hoc præsenti seculo vita illius prospera, fæliciter, longiturnè gaudia teneat. Siquis autē propria temeritate violenter invadere præsumserit, sciat se præculdubio ante tribunal districti iudicis titubantem tremebundumq́ rationem redditurū: nisi priùs digna satisfactione emendare maluerit.*

Acta

Acta est prefata donatio anno ab incarn. Dom. Iesu Christi. 944. Indict. 2. scriptaq; est literis aureis in libro Euangeliorũ, quem eidẽ ecclesię obtulit eleganti opere satis cõpositũ. Verum tantos & tam fælices successus miserandus decolorauit exitus. Siquidẽ latrunculus quidam *Leof*, quem propter latrocinia eliminauerat, post sexenniũ regressus, in solemnitate sancti *Augustini* Anglorũ Apostoli Cantuariæ primi Archiepiscopi inopinus apud * *Pulchresecherche* inter conuiuas regios assedit; quo scilicet die Angli *al. Purele-* festiuè solebant obsonari, pro primi prędicatoris sui memoria, et fortè iuxta ducem *cerne.* recumbebat, quem Rex ipse partibus de cœna dignatus fuerat. Id ab eo solo animaduersum, cæteris in vina spumantibus; itáque bili concitata, &, vt eum fata agebant, è mensa prosiliens, prędoni in capillos inuolat, & ad terram elidit; Ille latentèr sicam de vagina eductã in pectus regis superiacentis quanto potuit conatu infixit. Quo vulnere exanimatus, fabulę ianuam in omnem Angliã de interitu suo patefecit. Latro quoq; mox concurrentibus satellitibus membratim dissectus, priùs nonnullos sauciauit. Præuiderat tam infamem finem beatus *Dunstanus* tunc Glastoniensis Abbas, dęmonis ante se saltantis gesticulationibus & plausibus edoctus scurrilibus. Quocirca equo concito curiam properans, in medio itinere gestæ rei nuncium accepit. Communi ergo decretum consilio, & huius Glastoniam delatũ corpus, ibiq; in Aquilonali parte turris magnificè humatum. Id eum voluisse pro familiari Abbatis amicitia per nonnulla claruerat indicia. data in inferias villa in qua occubuerat, vt quæ semel conscia fuerat homicidij, semper in posterum pro anima eius esset adiutrix beneficij.

HVius anno quarto, anno Dominicæ incarnationis 954. *Willielmus* filius *Rollonis*, dux Normannorum dolo in Francia occisus est: quod non immeritò factum maiores tradunt. * *Rinulphus* siquidem vnus procerum Normannię in simultatem, nescio *al. Riulfus.* qua de causa, veniens cum *Guilielmo* multis illum assultibus * afflixit. Militabat filius *al. infestabat* eius *Anschetillus* Comiti, qui, vt domino placeret, ausus est temerare naturam, vt patrem duello caperet, & in potestatem comitis traderet; maximo tamen Sacramento credulus, ne quicquam iniuriæ præter vincula pateretur. Sed sicut semper nequitia causas malorum comminiscitur, post non multum tempus afficta occasione comes *Anschetillum* in Papiam dirigit, Epistolam de sua ipsius nece ad ducem Italiæ portantem. Ille permenso itinere vrbem introiens, magnificè susceptus est, porrectis literis dux fraudem miratus diriguit: quòd insignis festiuitatis miles iuberetur interfici. Sed quia tantę famæ Comiti resultare non esset consilium, *Anschetillum* iam ciuitatem egressum excepit insidijs mille, vt fertur, equitũ. Vbi ille cum socijs, quos lectissimos ex omni Normannia adduxerat, diu violentię restitit, sed tandem mortem suam multis cęsis compensans, non ignauè occubuit. Solus ex vtráque parte *Balso* Normannus superstes, vir exigui corporis, sed immanis fortitudinis, quamuis quidam per ironiam dicant eum curtũ vocatum, solus inquã ciuitatem obsedit, solus gladio suo ciues, quoad visum est, exterruit. Hoc incredibile non iudicabit, qui cogitabit, quantum conetur hominis audacis desperatio, & quàm parùm valeant illi prouinciales in pręlio. Inde repatrians querelam apud Regem Francorum, de domini sui perfidia deposuit. Nam & *Rinulphum* fama ferebat in vinculis esse cęcatum. Quare ad iudicium euocatus Parisiis & ab obuio sibi *Balzone* sub specie colloquij obtruncatus, in medio, vt aiunt, Sequanę perfidię suę, & irę illius satisfecit. Interitus eius diutinam inter Francos & Normannos discordiam peperit, donec per industriam *Richardi* filij ipsius, finem accepit virtute sua dignum. Porro veraciores literę dicunt, illum contractis inimicitijs cum *Ernulpho* Comite Flandriæ, vnum ex Castellis eius peruasisse: â quo simulata voluntate fœderis ad colloquium euocatum, consertóque sermone in naui per *Balzonem* obtruncatum: Clauem ad eius cingulum inuentam seræq; familiaris scrinij compositam, Monachilium indumentorum intus inuolutorum indicium fecisse, quòd semper inter bella meditaretur modò fore apud * *Gunesium*, quem locum *al. Gimme-* â tempore *Hastengi* desertum, ipse fructuosis sentibus eruderauerat, & ad hunc sta- *gium.* tum, qui modò est, principali indulgentia erexerat.

ANno Dominicæ incarnationis 946. *Edredus* tertius ex filijs *Edwardi* regnum suscipiens, rexit annis 9. & dimidio. Eius magnanimitas a patre & fratribus non degenerans, hanc summam dedit Northanimbros, & Scottos facilè ad Sacramentũ suæ

fidelitatis adactos, & mox fœdifragos quodam *Iricio* Rege ſuper ſe ſtatuto, penè ex hominibus deleuit, tota Prouincia fame ferróq; fœdata. Archiepiſcopum Eboraci *Wlſtanum*, qui compatriotis in transfugio conniuere diceretur, diu in vinculis tentum, poſtea clericalis reuerentiæ reſpectu, venia donatum laxauit. Ipſe interea ſanctorum pedibus accliuus Deo, & *Dunſtano* vitam deuouerat, cuius monitis tortiones crebras corporis patientèr ferre, orationes continuare, prorſus palatium ſuum gymnaſium virtutum facere. Deceſſit magno luctu hominum, ſed gaudio Angelorum proſecutus, ſiquidem *Dunſtanus* nuncio ęgrotantis audito, cùm illuc ſonipedem calcaribus vrgeret, vocem deſuper tonantem audierit; Modò rex *Eadredus* obdormiuit in Domino, requieſcit Wintoniæ in Epiſcopatu.

ANno Dominicæ incarnationis 955. filius *Eadmundi* fratris *Aethelſtani* ſuperioris Regis, regno potitus tenuit annis quatuor, petulans adoleſcens, & qui ſpecioſitate corporis in libidinibus abuteretur. Deniq; proximè cognatam inuadens vxorem eius forma deperibat, ſapientum conſilia faſtidiens. Ipſo quippè die quo in Regem ſacratus fuerat, frequentiſſimo conceſſu procerum, dum de rebus ſerijs & regno neceſſarijs inter eos ageretur, è medio, quaſi ludibundus prorupit in triclinium & in complexum ganeę deuolutus. Fremere omnes facti verecundiam, & inter ſe muſſitare; ſolus *Dunſtanus*, iuxta nominis ſui firmitatem, nihil regale ſupercilium veritus, laſciuientem iuuenem violenter de cubiculo extraxit, & per *Odonem* Archiepiſcopum pellicem repudiare coactum, perpetuum ſibi inimicum fecit. Mox etenim miſerrimis ſatellitibus ſubnixus, omnes in tota Anglia Monaſtici ordinis homines priùs nudatos facultatum auxilio, pòſt etiam deportatos exilio, calamitatibus indignis affecit. Ipſum *Dunſtanum* Monachorum principem in Flandriam propellit. Ea tempeſtate facies Monachorum fœda & miſerabilis erat. Nam & Malmesburienſe cœnobium, pluſquam ducentis ſeptuaginta annis à Monachis inhabitatum, clericorum ſtabulum fecit. Sed tu Domine Ieſu creator & recreator noſter, bone artifex multúmque potens formare noſtra deformia per illos homines irregulares, & vagos; theſaurum tuum tot annis abditum in lucem propalaſti beati *Aldelmi* corpus dico, quod ipſi de terra eleuatum in ſcrinio locarunt. Acceſſit clericorum gloriæ regalis liberalitas, vt daret ſancto prædium, amplitudine & vicinitate ipſa peropportunum. Cæterum longè horret noſtra memoria, quàm immanis fuerit in reliqua cœnobia, & propter ętatis lubricum, & propter pellicis conſilium, quæ tenerum iugitèr obſidebat animum. Sed ignoſcat dolori meo anima, iamdudum in requie collocata per *Dunſtani* interuentum: dolor, inquam, me cogit illum adiudicare, *Quia priuata vtilitas publico damno non præiudicat, Immo cōmune diſpendium priuato commodo præponderat.* Luit ille pœnas auſus temerarij, etiam hac in vita maxima parte regni mutilatus. Qua percuſſus iniuria viuendi finem fecit, Wintoniæ in nouo Monaſterio tumulatus.

CAP. VIII.

De rege Eadgaro Eadmundi Regis filio.

ANno Dominicæ incarnationis 959. *Eadgarus* honor ac deliciæ Anglorum, filius *Eadmundi*, frater *Eadwini*, iuuenculus annorum xvj. regnum adipiſcens eodem numero fermè tenuit. Res eius multùm ſplendidè etiam noſtro celebrantur tempore. Affulſit annis illius diuinitatis amor propicius, quem ipſe mercabatur ſedulò deuotione animæ & viuacitate Conſilij. Deniq; vulgatum eſt, quòd eo naſcente vocem Angelicam *Dunſtanus* excepit; *Pax Angliæ quamdiu puer iſte regnauerit, & Dunſtanus*

nus noster vixerit. Respondit veritas rerum cœlesti oraculo, Adeo illis viuentibus splendor Ecclesiasticus effloruit, & tumultus bellicus emarcuit. Nec vllus fere annus in Chronicis prȩteritus est, quo non magnum & necessarium patriæ aliquid fecerit; quo Monasterium nouum non fundauerit. Nullas insidias domesticorum, nullum exterminium alienorum sensit. Regem Scottorum **Kunadium*, Cumbrorum *Malcolmum*, Archipiratam *Maccusium, omnésque reges Wallensium, quorum nomina fuerunt Dusual, Gifreth, Huual, Iacob, Iudethil ad curiam coactos, vno & perpetuo sacramento sibi obligauit. Adeo vt apud Ciuitatem Legionum sibi occurrentes in pompam triumphi, per fluuium Dee illos deduceret. Vna enim naui impositos, ipse ad proram sedens remigare cogebat, per hoc ostentans regalem magnificentiam, qui subiectam haberet tot Regum potentiam. Denique fertur dixisse tunc demum posse successores suos gloriari se Reges Anglorum esse, cùm tanta prȩrogatiua honorum fruerentur. Vnde factum est, vt fama eius per ora omnium volitante, Alienigenæ, Saxones, Flandritæ, ipsi etiam Dani huc frequenter annauigarent *Eadgaro* familiares effecti, quorum aduentus magnum Prouincialibus detrimentum peperit, quòd à Saxonibus animorũ inconditam ferocitatem, à Flandritis corporum eneruem molliciem, à Danis potationem discerent; homines ante hæc in talibus integri, & naturali simplicitate sua defensare, aliena non mirari. Inde meritò iuréque culpant eum literæ. Nam cȩteras infamias, quas pòst dicam, magis resperserunt cantilenæ.

al. Kinaldiũ. *al. Malcusium.*

EO tempore micuerunt per Angliam sanctorum virorum lumina, vt crederes è cœlo arridere sydera. quorum sæpè nominatus *Dunstanus*, priùs Abbas Glastoniæ, postea Episcopus Wigorniæ, mox Archiepiscopus Cantuariæ multæ in seculo potentiæ, magnæ apud Deum gratiæ, illic *Martham*, istic exhibebat *Mariam*. Ipse artium liberalium in tota Insula post regem *Alfredum* excitator mirificus; ipse regalium locorum reparator munificus; in reges & delinquentes Duces insonare terribile; pauperes, & mediocres iustè sustentare. in tantum & in friuolis pacis sequax, vt quia compatriotæ in tabernis conuenientes, iámque temulenti pro modo bibendi contenderent, ipse clauos argenteos vel aureos vasis affigi iusserit, vt dum metam suam quisque cognosceret, non plus subseruiente verecundia, vel ipse appeteret, vel alium appetere * cogeret. Plura & non contemnenda de viro volentem dicere reuocat Cantuariæ cantor **Osbernus*, qui eius vitam Romana elegantia composuit, nulli nostro tempore stilo secundus, musica certè omnium sine controuersia primus. Simul quàm, si gratia Diuina comitetur dispositum, proposui post nomina Regum, omnium Episcoporum Angliæ cuiuscunque Prouinciæ nomina saltim * discurre, & ad scientiam nostrorum procudere; si quid dignum valuero, de antiquitatis moneta exculpere. Veruntamen quantum efficax fuerit sanctitas & probitas discipulorum suorum, indicio est * *Athelwoldus* ex Monacho Glastoniensi Abbas Abendoniensis, idémque post hæc Episcopus Wintoniensis, tot, & tanta Monasteria fecit, quòd vix modò credibile videatur, vt talia fecerit Episcopus vrbis vnius, qualia vix posset Rex Angliæ totius. Fallor, & præcipiti sententia pecco, si non palàm sit quod dico. Quantula sunt cœnobia Heliense, Burchense, Torniense, quæ ille à fundamentis suscitauit & sua industria perfecit. Quæ cùm semper exactorum vellicet nequitia, sunt nihilominùs habitatoribus suis sufficientia; Huius vitam *Wlstanus*, quidam Cantor Wintoniensis, discipulus eius, scilicet & alumnus composuit stilo mediocri. fecit & aliud opus de tonorum harmonia valde vtile, eruditi Angli indicium, homo vitæ bonæ & eloquentiæ castigatæ. Tunc quóque *Oswaldus*, *Odonis* Archiepiscopi (qui ante *Dunstanum* fuerat) nepos, ex Monacho Floriacensi Wigorniæ Episcopus, & Eboraci Archiepiscopus titulos non inferiores cæteris promeruit. Nam easdem terens orbitas Monachorum regulam iure suo ampliauit, & Monasteriũ Rameseiæ in quodam palustri loco ȩdificauit. Sedem Episcopalem Wigorniæ, clericis non vi expulsis sed arte sancta circumuentis, repleuit Monachis Regularibus. Expulerat antea regali iussione *Ethelwoldus* Episcopus clericos de Wintonia, qui cùm data à Rege sibi optione, vt aut regularitèr viuerent, aut loco cederent, magis

al. cognoscere. *al. Orbernus* *al. transcurrere.* *al. Adelwoldus.*

vitam mollem elegissent, tunc tota Insula incertis vagabantur sedibus. Ita his tribus viris agentibus, quasi triformi lumine, Angliam serenante, densæ vitiorum tenebræ euanuêre. Quo factum est, vt *Edgarus* Glastoniensem Ecclesiam, quam semper præ omnibus dilexit, magnis possessionibus amplificaret; & in omnibus, quæ ad Ecclesiæ decorem siue vtilit atem pertinent tam interiùs quàm exteriùs inuigilaret. Priuilegium sanè, quod eidem Ecclesiæ contulit, huic nostræ historiæ, sicut in eorum antiqua scedula legi, non est absurdum inserere. *Gloriosæ recordationis* Edgarus, *Anglorum rex, filius* Edmundi *regis, cuius studium diuinis cultibus potissimùm inuigilabat, Ad Monasterium Sanctæ Dei genetricis* Mariæ *in Glastingabiri frequentèr adueniens, & eundem locum clariori præ cæteris dignitate excolere summo elaborans studio, plura, admodúmque magnifica priuilegia contulit communi Episcoporum, Abbatum, primorúmque consilio. Quorum primum vt nullus nisi eiusdem loci Monachus, ibidem fungatur Abbatis nomine vel officio; nec alius nisi quem secundū tenorem regulæ concorditer elegerit parilis conuentus assensio. Quodsi alterius loci Abbatem vel Monachum eidem loco præfici necessitas ingruerit, non alium assumi censuit, nisi quem congregatio ipsius Monasteriȷ secundum timorem Dei sibi præesse elegerit: tamen ne hoc fiat, obseruato omnimodo, si ibidem quispiam vel extremus congregationis illi officio aptus reperiri potuerit. Monachis siquidem electionem sui Abbatis perpetuò manere censuit; sibi verò suisque hæredibus tribuendi fratri electo pastoralem baculum potestatem retinuit. Sanxit etiam, vt quoties Abbas loci vel Monachi aliquos suorum sacris ordinibus insigniri decernerent, a quocúnque præsulum canonicè ordinatum, aut in illius sede aut in eodem Sanctæ* Mariæ *Glastingensi Monasterio tam Monachos quàm clericos, quos idoneos iudicarent ad titulum Sanctæ* Mariæ *ordinari, facerent. Concessit etiam vt sicut ipse in propria, ita totius insulæ causas in omnibus tam Ecclesiasticis quàm secularibus negotiȷs absq; vllius contradictione Abbas aut conuentus corrigeret. Nec vlli omnino insulam natiuitatis suæ consciam siue Episcopus, siue dux, aut princeps, aut cuiuscúnque ordinis alius, licitum foret intrare, causa quippiam faciendi quod contrarium inibi Deo seruientibus esse posit: sicut & prædecessores sui sanxerunt, & priuilegiȷs suis confirmauerunt: videlicet* Cemwines Ines, Ethelardus, Cuthredus, Elfredus, Edwardus, Ethelstanus, Edmundus *omninò prohibuit. Vbi ergo generali assensu, vt dictum est, Pontificum, Abbatum optimatúmque suorum hæc priuilegia ipsi loco conferre disposuit, lituum proprium ebore decentissimè formatum, auroque decoratum super altare Sanctæ Dei genetricis posuit; ipsiúsque donatione eidem Sanctæ Dei genetrici ac suis Monachis ea perpetualiter possidenda attribuit. Eundémque lituum mox in sui præsenntia fecit secari in medium, ne eum cuiquam dare vel vendere posset quilibet, Abbatum sequentiam præcipiens partem illius seruari in loca ad iam dictæ donationis testimonium. Recogitans vero quàm multa temeritas humanæ leuitatis, quibúsque solet subrepere, verensque ne fortè quis in posterum vel hæc priuilegia loco illi auferre, vel Monachos inde moliretur eȷcere: inclito domino* Iohanni *Papæ, qui* Octauiano *in regiminis honore successerat, direxit idem Chirographum regiæ liberalitatis, orans, vt & ipse hæc roboraret scripto Apostolicæ authoritatis. Qui benignè directam suscipiens legationem, concordi assensu Romani conciliȷ sancita ab ȷs firmauit, scribendo Apostolicæ authoritatis præceptionem; teribiliter intorquens in violatores, si qui forte emerserint perpetui anathematis vltionem. Igitur domini prædicti Apostoloci eidem loco directum testamentum venustæ recordationis Rex* Edgarus *super aram beatissimæ Dei genetricis* Mariæ *ibidem ad perpetuale posuit monumentum: iubens diligenter asseruari in posterum ad notitiam quorúmque sequentium.* Ea etiam vtraque ne videamur talia commentari, his gratum habuimus subdere aduersus eos, qui non vt pastores per ostium intrare, sed vt fures & latrones in idem ouile Sanctæ *Mariæ* aliunde quærunt irrumpere. *Nouerit cunctorum notitia fideliū quod ego* Iohannes 12. *Conditoris clementia sanctæ Romanæ sedis existens indignus Papa, gloriosi Anglorum Regis* Edgari, *nec non & sanctæ Dorouernensis Ecclesiæ Archipræsulis* Dunstani *summisso pulsatus rogatu pro Monasterio Sanctæ* Mariæ, *videlicet Glastingeberi, quod ipsi acti amore superni Regis in multis & magnis possessionibus ditauerant, Monachorum inibi multiplicantes normam; præceptoque regali firmauerant, quod & ipse facere non differam. Quorum assentiens benignæ petitioni in sinu Romanæ Ecclesiæ & beatorum Apostolorum protectione eundem locum suscipio & priuilegiȷs astruo & corroboro; quò sine tenus, in eo, quo nunc pollet permaneat Monachali ordine. Ipsi*

quoq;

quoque Monachi de suis sibi adhibeant pastorem. Ordinatio verò tam Monachorum quàm clericorum in arbitrio Abbatis & conuentus sit. Decernimus etiam vt nulli omnino hominum eandem insulam causa placitandi, vel aliquid aliud perscrutandi aut corrigendi intrare liceat. Si quis autem id molitus fuerit contraire, aut possessiones eiusdem Ecclesiæ auferre, retinere, minuere vel temerarijs vexationibus fatigare, ex authoritate Dei Patris, & Filij & spiritus Sancti, sanctæque Dei genetricis Mariæ, *ac Sanctorum Apostolorum* Petri & Pauli, *omniumque Sanctorum, perpetuæ sit addictus maledictioni, nisi resipuerit. Omnibus verò eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, Amen: Nostraque stipulatio inconuulsa permaneat.* Actum tempore * *Aelfardi* eiusdem Monasterij Abbatis. Hæc igitur prædictus Rex *Edgarus* duodecimo anno regni sui sacro scripto Londoniæ confirmauit, eodémque anno, qui fuit nongentesimus sexagesimus quintus Dominicæ incarnationis præfatus Papa Romæ in generali Synodo authorizauit; cunctósque potioris dignitatis, qui præfuerunt eidem Concilio generali, ea corroborare imperauit. Perpendant ergo contemtores tantæ comminationis, quantæ subiaceant sententiæ excommunicationis: & quidem beato *Petro* [Apostolo] principi Apostolorum Christus legandi soluendique presulatum, clauésque simul tradidit regni cœlorum. Cuique autem fideli constat perspicuum atque euidens, quòd huius Apostoli vicarius potestatisq́;, potissimùm sit hæres Romanę Ecclesię presidens. Huic sanctę memoriæ *Iohannes* laudabiliter prefuit suo tempore, vt hodiéque viget gloriosa recordatione, promotus ad id Dei totiúsque populi electione. Si ergo decretum beati *Petri* Apostoli ratum, consequenter & *Iohannis* Apostolici ratum. Sed nemo vel demens ratum esse *Petri* Apostoli decretum denegat; nemo igitur sanę mentis dissimile fore *Iohannis* Apostolici decretum repugnat. Aut itaque isti concedentes beato *Petro* suísque successoribus collatam à Christo potestatem, transgredi cessabunt tanti interdicti authoritatem; aut flocci pendentes, cum diabolo suisq́; complicibus prescriptę maledictionis sibi adquirent perpetuitatem. Constat ergo neminem extraneorum idem cœnobium sibi preripuisse, quem non constiterit, (nec sine dedecore) amisisse; nulláque Monachorum machinatione sed Dei iudicio ob sanctę authoritatis vltionem id cuíque eorum accidisse. Nemo itaque hęc legens despiciat, nemo vel subirascendo se palàm notabilem faciat. Nam si irascitur pro alio forte prolatum de se dictum fatebitur. Tunc ordo Monasticus iamdudum lapsus precipue caput erexit, vnde factum est vt denuo Monasterium nostrum in pristinam libertatem euaderet, Quod conuenientius opinor ipsius verbis Regis notificare.

* al. Elffardi.

EGo *Edgarus* totius Albionis Basileus, necnon maritimorũ seu Insulanorum Regũ circumhabitantium, adeo vt nullius progenitorum meorum subiectione largiflua Dei gratia suppetente, sublimatus; quid Imperij mei potissimùm Regi Regum dono darem, tanti memor honoris sollertius sæpè tractaui. Piæ igitur fautrix deuotionis peruigili meæ studiositati superna subitò insinuauit pietas, quæque in regno meo sancta restaurare Monasteria, quæ velut musciuis scindulis cariosisque tabulis tigno tenus visibiliter diruta: sic quòd maius est, intùs à seruitio Dei fermè vacua fuerant neglecta. Idiotis nempe clericis eiectis nulli regularis Religionis disciplinæ subiectis; plurimis in locis sanctioris seriei, scilicet Monachici habitus præfeci pastores, ad ruinosa quæque Templorum redintegranda opulentos eis fiscalium munerum exhibens sumptus. Quorum vnum nomine *Ebricum*, virum in omnibus Ecclesiasticum, famosissimi constitui custodem cœnobij, quod Angli bifario vocitant onomate Maldelmesburh. Cui pro commoditate animæ meæ ob saluatoris nostri eiúsque Θεοτόκου, semper virginis *Mariæ*, nec non Apostolorum *Petri* & *Pauli* Aldelmique almi præsulis honorem, particulam terræ & nominatim terram cum pratis, & siluis munifica liberalitate restitui. Hæc à prædictis accommodata clericis a contensioso iniustè possessa est * *Edelnoto:* sed superstitiosa subtilique eius disceptatione a sapientibus meis audita, & conflictatione illius mendosa ab eisdem me presente cõuicta, Monasteriali à me reddita est vsui; Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo septuagesimo quarto, regni vero mei xiiij. Regiæ consecrationis primo.

* al. Edelnodo.

INterea non indecens opinor, si quiddam quod ei diuinitus ostensum est, stilo commendem. Venerat in saltum venationis feracem, vtque fit plærumque socijs ad insequendas feras

dispersis per deuia, solus remanserat. Itaque continuatione cursus, ad egressum nemoris perueniens constitit sodales operiens; Nec mora grauante nutantia lumina somno, pedes efficitur, vt transacti laborem diei temperaret modicæ quietis voluptas. Iacebat ergo sub malo siluatica stratus, vbi penduli per circuitum rami foliatam effecerant cameram. Lassitudine itaque suadente, riuus subter scatebris loquacibus fluens soporem inuitabat; tum canis fœmina, cui cura ferarum vestigia insequi prægnans & iuxta pedes accubans dormientem exterruit. Námque matre tacente, catuli aluo inclusi, latratus multiformes, & sonoros reddidere, quodam nimirum sui carceris gaudio incitati. Hoc monstro attonitus, dum ad cacumen arboris oculos intendit, vidit poma vnum & alterum delapsa in fluuium, quorum collisione bullis aquatilibus inter se crispantibus, vox articulata insonuit, **Well is thee,** *id est, bene est tibi. Nec multò pòst vndarum voluminibus agentibus vrceolus super aquam apparuit, & post vrceolum vrceus exundans aqua: nam alter vacuus erat, & quamuis crebro gurgitis impulsu maiorem minor vrgeret, vt scilicet aquas suas in illum infunderet, nunquam tamen obtinere potuit quin vrceolus vacuus recederet, iterúmque quasi superbo victor vrceum impeteret. Domum itaque regressus, vt dicit* Psalmista, *gestu exercitabatur, & scopebat spiritum suum. Sed conuenit eum mater, vt serenaret frontem & animum: sibi studio futurum, vt appellaret Deum, qui nosset ænigmata inspiratione sua patefacere. Quo admonitu retulit ille mæstitiam, & soluit in ocia curas, conscius maternæ sanctitatis, cui soleret Deus multa reuelare. Erat illa vocabulo* Elfgifa *bonis operibus intenta, pietate & dulcedine prædita, vt etiam reos, quos tristis sententia Iudicum palàm damnauerat, ipsa occultè redimeret. Preciosus amictus, qui plærisque mulieribus est leno soluendi pudoris, illi erat suppellex munificentiæ, vt quamlibet operosam vestem conspecto statim largiretur pauperi. Speciem corporis, & artificium manuum in ea liuor quóque laudaret, cùm nihil reprehendere posset. Hæc igitur intimis medullis vaticinium combibens, postero mane filio dixit; Latratus catulorum, quem matre quiescente dedere, significat, quod post tuum obitum quiescentibus illis, qui modo viuunt & valent, nondum nati nebulones contra Dei latrabunt Ecclesiam. sanè quod vnum pomum secutum est alterum, ita vt ex collisione secundi in prius videretur vox sonuisse,* **Well is thee,** *innuit, quòd ex te, qui modò arbor es totam inumbrans Angliam, duo procedent filij, [factores vel] fautores secundi extinguent primum: tunc diuersæ partis incentores dicent pueris vtrísque* **Well is thee,** *quòd mortuus regnabit in cælo, viuus in seculo.* * *Nam quòd vrceus maior minorem implere non poterat, hoc designat, quòd gentes Aquilonales, qui numerosiores sunt quàm Angli, Angliam post mortem tuam impetent; & quamuis crebro compatriotarum aduentu, ruinas suas suppleant, nunquam hunc angulum mundi poterunt implere, quin potiùs Angli nostri cùm maximè victi videbuntur, eas expellent, eritq; sub suo & Dei arbitrio vsq; ad præfinitum tempus à Christo, Amen.*

al, Iam verò.

HVius vaticinij veritatem lectio posterior patefaciet. Considerari ergo debet parentis & prolis indubitata sanctitas, quòd alter viderit ęnigma vigilans sine obstaculo, & altera soluerit problema de longè porrecto Prophetiæ oraculo; Sanctitatiq; morum communicabat seueritatis animositas vt nullũ cuiuscunq; dignitatis hominem leges eludere impunè permitteret. Nam eius tempore priuatus latro nemo, popularis prædo nullus, nisi qui mallet in fortunas alienas grassari propriæ vitæ dispendio. Quomodo enim ausus hominũ pręteriret, qui etiam omnis generis feras sanguinis auidas ex regno exterminare cogitaret, *Ludwaloq;* regi Wallensium edictum imposuerit, vt sibi quotannis tributum trecentorũ luporum pensitaret, quod cùm tribus annis fecisset, quarto destitit, nullum se vlteriùs posse inuenire professus.

PPęterea licèt, vt fertur, staturæ fuerit & corpulentiæ perexilis, tantas vires in illo corpusculo dignatio naturę incluserat, vt vltrò ad congrediendũ lacesceret quemcunq; audacem nosset; hoc maximè timens, ne in tali colludio timeretur. Deniq; in quodam conuiuio, vbi se plærumque fatuorum dicacitas liberiùs ostentat, fama est, **Kinnadium* regem Scottorum ludibundè dixisse, Mirum videri, tam vili homuncioni tot prouincias subijci. Itáque à quodam mimo sinistra aure acceptum, & *Eadgaro* postmodum solemni conuitio in os obiectum. At ille re suis relata *Kinnadium* quasi magni mysterij consultandi gratia accersiuit, longéque in siluam seducto, vnum ex duobus, quos secum attulerat, ensibus tradidit; Et nunc inquit licebit vt vires tuas

al. Kinnaldium.

experiar

experiar cùm soli simus. Iam enim faxo vt appareat, quis alteri meritò supponi debeat, tu quoque ne pedem moueas, quin mecum rem ventiles. *Turpe est enim Regi in conuiuio esse dicaculum, nec esse in prælio promptulum.* Confusus ille nec verbo mutire ausus, ad pedes domini Regis procidit, simplicis ioci veniam precatus, & confestim consecutus. Quid illud? omni ęstate, emensa statim Paschali festiuitate, naues per omnia littora coadunari præcipiebat; ad Occidentalem Insulæ partem cum Orientali classe, & illa remissa cum Occidentali ad Borealem, inde cum Boreali ad Orientalem remigare consuetus; pius scilicet explorator, ne quid Piratæ turbarent. Hyeme & vere per omnes prouincias equitando, iudicia potentiorum exquirebat, violati iuris seuerus vltor: In hoc iusticiæ, in illo fortitudini studens, in vtróque Reipublicæ vtilitatibus consulens.

SVnt qui ingenti eius gloriæ nęuum tentent apponere, dicentes, primis temporibus fuisse crudelem in ciues, libidinosum in virgines. Verbi gratia prioris exemplum ponunt; *Athelwoldus* quidam erat sui temporis Comes egregius & â secretis; huic Rex iniunxerat negotium, vt **Elfthridam* filiam *Ordgari* ducis Deuonensium, *al.Elfridam,*
quæ forma sui oculos relatorum pellexerat, quatenus eam Regijs auribus commendarent; huic, inquam, præceperat vt illam adiret speculatum, nuptias conciliaturus si veritas famæ conquadraret. Ille viam celerans, nihilque præter opinionem comperiens; celato apud parentes nuncio, suis potiùs vsibus puellam applicuit. Rediens ad Regem, quæ suis partibus conducerent, allegat, speciei vulgaris & quotidianæ, pusiolam esse, nec tantæ maiestati conuenire. Reducto ab his animo & alijs amoribus intento, delatores nunciant, quanta illum *Ethelwoldus* astutia emunxerat. Ille clauo clauum expellens, fraude scilicet fraudem eludens, frontem serenam Comiti ostendere, diem quo visitaret tam laudatam mulierem quasi ioco edicere. Qui tam terribili ioco exanimatus, præcurrit ad coniugem, rogans, vt suæ saluti consuleret, & quantum posset vestibus se deformaret, tunc primùm aperiens facti sui consilium. Sed quid non præsumit fœmina? ausa est primi amatoris & primi coniugis fidem fallere, & speculo vultum comere; nihil omittens, quod ephœbi & potentis lumbos pertentaret. Nec citra propositum accidit. visam enim adeo inarsit, vt dissimulato odio Comitem in siluâ Warewelle (quæ vocatur **Harewoode**) gratia venanti accitum iaculo traijceret. Vbi cùm filius occisi nothus familiari * visu superuenisset, & â Rege interrogatus esset, qualitèr, ei talis venatio placeret; respondisse fertur, Benè domine Rex, quod tibi placet mihi displicere non debet; quo dicto ita tumentis animum mansuefecit, vt nihil charius in vita sua post hæc haberet, quàm iuuenem illum, tyrannici facti offensam in patrem sedulitate regia in filium alleuans. Ob illius sceleris expiationem ibidem Monasterium ab *Elfthrida* ędificatum sanctimonialium frequentia inhabitatur. *al.vsu.*

HVic exemplo crudelitatis adiunctum aliud libidinis. Virginis Deo dicatæ audiens pulchritudinem, violentèr eam â Monasterio abstraxit, abstractæ pudorem rapuit, & non semel thoro suo collocauit. Quod cùm aures beati *Dunstani* offendisset, vehementer ab eo increpatus, septennem pœnitentiam non fastidiuit, dignatus Rex affligi ieiunio, simulq; diademate carere septennio.

SVbijciunt tertium, in quo vtrumq; appareat vitium; Rex, inquiunt, *Edgarus* veniens Andeueram, quæ est vicus non longè â Wintonia, cuiusdam ducis filiam cuius fama formæ percrebuerat, adduci prę cepit. Mater puellę, quę concubinatũ filię dedignaretur, adiuta noctis tenebris ancillam cubili apposuit, virginem sanè, nec inelegantem, nec illepidam. Euoluta nocte, cum aurora in lucem prorumperet, mulier conata surgere, interrogatáque quid festinaret, ad opus cotidianum dominæ persoluendũ respondit: ęgrè licèt retenta Regis genibus super statu miseriarum suarũ applorat, pro mercede connubij redderet ingenuitatem. Decere magnanimitatem eius, vt Regię voluptatis conscia dominorum crudeliũ vlteriùs non ingemisceret imperia. Tunc ille felle commoto, & formidabile ridens, cùm in animo fluctuaret hinc de famula miseratio, hinc de domina indignatio; quasi in iocos effusus, vsum obsequiorum pœnámque remittit. Mox antiquis dominatoribus (vellent nollent) dominantem magna sublimauit dignatione, dilexit vnicè integram lecti vni deferens fidem,

 quoad

quoad legitimam vxorem accepit *Elfridam* filiam *Ordgari*. De qua *Edmundum* qui ante ipſum quinquennio decedens *Rumeſeiæ* iacet, & qui poſt eum regnauit, **Ethelredum* tulit. Nam de *Egelfleda*, cognomento candida filia *Ordmeri* ducis potentiſſimi *Edwardum* genuit, & ſanctam *Editham* de **Wlfritha*, quam certum eſt non tunc ſanctimonialem fuiſſe, ſed timore Regis puellam laicam ſe velauiſſe, moxque eandem arrepto velo lecto imperiali ſubactam: Vnde offenſum beatum *Dunſtanum*, quòd illam concupiſſet, quæ vel vmbraticè ſanctimonialis fuiſſet, vigorem Pontificalem in eum egiſſe.

al.Egelredum. *al.Wlfrida.*

SEd hæc quomodocúnque ſe habeant illud conſtat, quòd â xvj. ætatis ſuæ anno, quo Rex conſtitutus eſt, vſq; ad xxx. ſine regio inſigni regnauerit. Tunc enim principibus, & omnis ordinis viris, vndiq; confluentibus, cum magna gloria Bathoniæ coronatus eſt, nec niſi triennio ſuperuixit, ſepultúſque eſt Glaſtoniæ. Nec illud *obluctandum quòd cum ablatum *Ailpardus* eius tumulum anno incarnationis Domini 152. effodiſſet, inuenit corpus * illius labis conſcium. Quod cùm eum ad reuerentiam debuiſſet inflectere, ad audatiam leuauit. Nam quia locellus quem parauerat difficilem pro magnitudine corporis minabatur ingreſſum, regales exuuias ferro temerauit. Vnde continuò ſanguis vndatim emicans aſtantium corda pauore concuſſit. Ita regium corpus in ſcrinio, quod ipſi Eccleſiæ contulerat ſuper altare locatum eſt cũ capite ſancti *Appollinaris*, & reliquijs *Vincentij* martyris, quę ille magno empta decori domus Dei adiecerat. Temeratorem porro ſacri corporis mox animus reliquit, nec multò pòſt Eccleſia egreſſum fracta ceruice mors inuenit. Nec in his hæſit regiæ ſanctitatis oſtenſio, ſed in vlteriora proceſſit, ſanato ibi furioſo & cæco. Meritò ergo non infirma inter Anglos fama eſt nullum nec eius nec ſuperioris ætatis Regem in Anglia recto & æquilibri iudicio *Edgaro* comparandum. Ita nihil vita eius ſanctius, nihil iuſtitia probabilius fuit, exceptis vitijs, quæ poſtea amplis virtutibus deleuit: qui patriam ſuam præclara fortitudine illuſtrem reddiderit, & rerum geſtarum claritate, & Deo ſeruientium multiplicitate, poſt mortem eius res & ſpes Anglorum retro ſublapſæ ſunt.

al.oblitterandum. *al.nullius labis conſciũ,*

CAP. IX.

De ſancto Edwardo Rege & Martyre *filio Edgari.*

ANno Dominicæ incarnationis nongenteſimo ſeptuageſimo quinto, *Edwardus* filius *Edgari* regnare cœpit, & tribus annis & dimidio poteſtate potitus eſt. Illum *Dunſtanus*, & cæteri Epiſcopi conſentanei regali culmine ſublimarunt, contra voluntatem quærundam, vt aiunt, optimatum & nouercæ, quæ vix dum vij. annorum puerulum *Ethelredum* filium ſuum prouehere conabatur, vt ipſa potiùs ſub eius nomine imperitaret. Et tunc malitia hominum pullulante fœlicitas regni imminuta. Tunc viſæ Cometæ, qui vel peſtem prouincialium, vel regni mutationem portendere pro vero aſſeuerabatur. Nec mora ſecuta ſterilitas arui, fames hominum, mors iumentorum, apud vicũ regium, qui vocatur *Calna*, caſus inſolitus. Nam defuncto *Eadgaro* Clerici quondã ab eccleſijs expulſi rediuiua pręlia ſuſcitarunt, dicentes, ingens eſſe & miſerabile dedecus, vt nouus aduena veteres colonos migrare compelleret, hoc nec Deo gratũ putari, qui veterem habitationem conceſſiſſet, nec alicui probo homini, qui ſibi idem timere poſſet, quod alijs præiudicio accidiſſe cerneret. Ea de re in clamores & iras ſurrectũ, & ad *Dunſtanum* perrectũ eſt, pręcipuè proceribus, vt laicorũ eſt, ſuccla-mantibus pręiudiciũ, quod clerici paſſi fuerant iniuſtè, leniori conſilio ſuccidi debere.

Nam

Nam & vnus eorum *Elferius* omnia pene monaſteria, quę reuerentiſſimus* *Aethelwoldus* monachus, & *Wentanus* epiſcopus conſtruxerat in prouincia Merciorum magna vſus inſolentia euertit. Itaque frequenti ſynodo coacta primùm Wintoniam ventum. Quis ibi fuerit finis certaminis, alię literæ docent, Dominicam imaginē expreſſe locutam clericos, eorúmq; fautores confudiſſe; ſed adhuc non ſedatis animis, Calnę conſilium indictum; vbi cum in cœnaculo, abſente propter ætatem rege, conſidentibus totius Angliæ ſenatoribus magno conflictu & controuerſia res ageretur, & validiſſimum illum murum eccleſiæ, *Dunſtanum* dico, multorum conuiciorum iacula impeterent, nec quaterent, ſuas partes cuiuſcunq; ordinis viris ſummo ſtudio tuentibus, ſolarium totum repentè cum axibus & trabibus diſſiluit & concidit. omnibus ad terram eliſis, ſolus *Dunſtanus* ſtans ſuper vnam trabem quæ ſuperſtes erat euaſit probe. Reliqui vel exanimati vel perpetui languoris compede detenti. Hoc miraculū Archiepiſcopo exhibuit pacem de clericis, omnibus Anglis tunc & deinceps in eius ſententiam concedentibus.

al. Adelwoldus

INterea rex *Eadwardus* fratrem puerulum, & nouercā pietate congrua colere, ſolum nomen regis habere, illis cætera permittere, paternę religionis veſtigia rimari, bonis conſilijs aurem & animum accommodare: at mulier nouercali odio vipereum dolum ruminans, vt nec nomen regis filio deeſſet, inſidias priuigno ſtruere, quas hoc modo conſummauit. laſſus venatione reuertebatur propter laborem ſiti anhelus; comites quo quémq; caſus tulerat canes conſectabantur, auditóq; quod illi in contigua villa habitarent, equo concito illuc contendit iuuenculus ſolus nihil propter innocentiam metuens, aliorum quippe animos pro ſuo ponderans. Tunc illa muliebri blanditia, aduentantē alliciens ſibi fecit intendere, & poſt libata baſia poculum porrectum auidè haurientem per ſatellitem ſica tranſfodit, quo vulnere ſaucius, cum quantis poterat animæ reliquis, ſonipedem calcaribus monuiſſet ad ſuos reuerti, vno pede lapſus, alteróque per deuia & ſaltus tractus vndante cruore indicia interitus ſui ſequentibus dedit. Tunc quidem ſine honore apud Werham ſepeliri iuſſerunt, inuidentes ſcilicet mortuo ceſpitem eccleſiaſticum, cui viuo inuiderunt decus regium. actitabant igitur publicam & feſtiuam lætitiam, quòd cum corpore paritèr infodiſſent memoriam. Sed affuit diuinæ ſerenitatis aſſenſus, qui innocenter cæſum miraculorum ſublimaret gloria. Adeò cœleſtia iudicia humanis præponderant, ibi oſtenſa de cœlo lumina, ibi claudus greſſum compoſuit, ibi mutus organū reſumpſit, ibi prorſus omnis inualitudo ſanitati locum fecit. Sparſus rumor per totam Angliam, Martyris merita prædicabat. Quo excita interfectrix, iter illuc adoriebatur, iámque equum inſcenſum ſtimulis vrgebat, cùm manifeſtum Dei iram perſenſit. Animal námque familiare quo ſedere conſueuerat antea, ventis pernicius quod auras ipſas præcurreret, tunc nutu Dei ſtabat immobile, inſtabant miniſtri, hinc flagris, illinc clamoribus, vt potentem heram, quā ſolebat alacritate eueheret. caſſus labor conſumitur, mutato quoque iumento caſus idem ſequitur; intellexit licèt tardè brutum pectus, quo portentum illud reſpiceret, quapropter quod per ſe non meruit per alium fieri conſenſit. Námque *Elferius* ille quem ſupra culpaui, eò quòd monaſteria deſtruxiſſet, temeritatis pœnitens multóque gemitu animi angens, ſacro ſcilicet corpori de ignobili loco leuato iuſtas & egregias inferias apud Sceptoniam ſoluit, non tamen effugit, ſed poſt annum vermibus, quos pediculos dicimus conſumptus eſt. Et quoniā animus indiſciplinatus ipſe ſibi tormentū eſt, patiturq; ſuos etiā hîc mens anxia manes, *Elfrida* de illo regali ſupercilio inclinata dirè pœnituit, adeò vt multis annis apud *Werewellam* carnem in delicijs nutritam, cilicio conuolueret, noctibus ſolo ſtrata ſine ceruicali ſomnum hauriret, cruces præterea quaſcunq; poſſet corpori comminiſcens: ſpecioſa mulier & pulchrè viro ſobria, ſed quòd tantum nefas commiſit pœna digna. Creditúmque & celebriter vulgatum quòd propter eius in *Edwardum* inſolentiam, multo poſt tempore tota patria ſeruitutem infremuiſſet barbaricam.

al. Warwellam

CErtè apud Sceptoniam ſplendidū regię ſanctitudinis refulgurat ſpeculum; quoniā illius meritis deputatur, quòd eo loci multus deuotarum Deo fœminarum chorus claritate religionis terras illas irradians etiam ipſa perſtringit ſydera. Illic ſacræ virgines nullius penitus corruptelæ conſciæ, illic religioſæ continentes poſt primi thori

damna

damna secundi ignis nesciæ; in quarum omnium moribus ita facetus pudor cum seuera consentit elegantia, quòd nihil supra. Deniq; incerto hæreas quid potissimum prædicare velis an assiduitatem ad Dei famulitium, an affabilitatem ad hominũ colloquium, vnde non iniuria credulitas apponitur dicentibus, quòd per illarum orationes totus sustentatur orbis, qui iampridem suis vacillat peccatis.

CAP. X.

De Ethelredo & Edmundo.

ANno Dominicæ incarnationis 979. *Ethelredus* filius *Edgari* & *Elfredæ* regnum adeptus, obsedit potius quàm rexit annis 37. Eius vitæ cursus sæuus in principio, miser in medio, turpis in exitu asseritur. Ita parricidio, cui conniuentiã adhibuerat, immanis; ita fuga, & mollitie infamis, ita morte miserabilis fuit. Ignauiã eius prędixerat *Dunstanus* fœdo exẽplo admonitus. Nam cũ pusiolus in fonte baptismi mergeretur circumstantibus episcopis alui profluuio sacramenta interpolauit; quare ille turbatus, per Deum, inquit, & matrem eius ignauus homo erit. Vidi scriptum, quod cum decennis puer fratrem necatum conclamare audiret fletu suo furentem genetricem adeò irritauit, vt quia flagellum ad manum non habebat, arreptis candelis innocentem cęderet, nec priùs desisteret quam pene examinem & ipsa lachrymas infunderet. Quapropter tota vita ita candelas exhorruit in posterum, vt nunquam ante se pateretur inferri lumen earum. Matris suffragio proceribus congregatis dies dicta vt *Dunstanus* adueniret regem iure Archiepiscopi coronaturus, ille licet infensus esset, supersedit resistere pontifex æui maturioris, & in secularibus emeritus. Iam vero diadema componens non se continuit quin spiritum propheticum totis medullis haustum ore pleno effunderet; quia, inquit per mortem fratris tui aspirasti ad regnum, audi verbum Domini, Hæc dicit Dominus Deus, non delebitur peccatum ignominiosæ matris tuę, & peccatum virorum qui interfuerunt consilio illius nequam nisi multo sanguine miserorum prouincialium, & venient super gentem Anglorum mala qualia non passa est ex quo Anglia fuit vsque ad tempus illud. nec multo post, id est, anno eius tertio venerunt Hamptuniam portum iuxta Wintoniam septem naues piratarum & populata ora maritima refugerunt in altum, quod ideo non præterij, quia multus sermo fertur apud Anglos de his ratibus.

SVrrexerat inter regem ipsum & episcopum Roffensem simultas, incertum qua de causa; quocirca contra ciuitatem exercitum duxit, mandatum ei ab Archiepiscopo vt furore desisteret, nec sanctum *Andræam* in cuius tutela episcopatus est, irritaret, sicut ad indulgendum facilem, ita ad vlciscendum terribilem. verborum nuditate contempta adornat præceptum pecunia & mittit centum libras vt obsidionem solueret, pretio emptus abiret, quo ille accepto receptui cecinit præcinctum militem feriari permisit. Miratus *Dunstanus* hominis cupiditatem hæc per nuncios retulit, quoniam prætulisti argentum Deo, pecuniam Apostolo, cupiditatem mihi, velociter venient super te mala, quæ locutus est Dominus, sed hæc me viuente non fient, quia & hæc locutus est Dominus. Iam vero post beati viri obitum, qui decimo anno regni eius fuit, properant impleri prædicta, festinant consummari prænunciata. Danis enim omnes portus infestantibus & leuitate

piratica

piratica vbique diſcurrentibus, dum neſciretur vbi eis occurri deberet, decretum à *Siricio* Archiepiſcopo poſt *Dunſtanum* ſecundo, vt repellerentur argento qui non poterant ferro. Ita decem millia librarum ſoluta cupiditatem Danorum expleuêre. Exemplum infamiæ & viris indignum, libertatem pecunia redimere, quam ab inuicto animo nulla violentia poſſit excutere. Et tunc quidem pauliſper ab incurſibus ceſſatum, mox vbi vires otio reſumpſerunt ad ſuperiora reditum. Tantus timor Anglos inceſſerat vt nihil de reſiſtendo cogitarent; ſi qui ſanè antiquæ gloriæ memores obuiare & ſigna colligere tentaſſēt, hoſtium multitudine, & ſociorum defectione deſtituebantur. Defectionis ſignifer fuit *Elfricus* quidam, quem congregatis nauibus rex præfecerat, qui cum nauali certamine fortunam experiri debuiſſet, nocte qua dies pugnæ illuceſcebat tranſfuga vilis ad hoſtes conceſſit, priùs per nuncios monitos quid cauerent: & quãuis pro culpa perfidiȩ filium eius rex cæcari iuſſerit, iterum redijt, iterúmq; defecit. Northanimbria tota populata hoſtes pugna excepti & fugati ſunt, Londonia obſeſſa ſed à ciuibus probè defenſa. Quocirca obſeſſores afflicti & deſperantes poſſe capi ciuitatem, diſceſſerunt, totámque prouinciam ab oriente vaſtantes, regem ad pecuniam 16. millium librarum ſoluendum coegerunt. quin etiam regem eorum *Analafum* datis obſidibus ad ſe venire fecit, baptizatúmq; de fonte ſuſcepit, & regali munificentia donatum ſacramento conſtrinxit, ne vnquam reuerteretur in Angliam. ſed non ſic malum quieuit. nam ſemper vt Hydræ capitibus hoſtibus ex Danemarcia pullulantibus nunquã caueri poterat. Occidētalis prouincia, quæ Deueneſchire vocatur peſſundata, euerſis monaſterijs & Exonia vrbe incenſa, Cantia deprȩdationi data, vrbs Metropolitana & patriarcharũ ſedes cõflagrata, ipſe patriarcha ſanctus & reuerētiſſimus vir *Elfegus* abductus, & in vinculis tentus. ad extremũ cum ruſticos ſuos expilare cogeretur ad ſe redimendũ & abnueret, lapidatus & ſecuri percuſſus, anima cœlum glorificauit. occiſum Deus ſublimat; adeo vt Dani, qui in necem eius graſſati fuerant, viſo miraculo quod lignũ aridum ſanguine ipſius litũ ſub nocte vna reuiruerat, certatim in oſcula defuncti ruerēt, certatim colla ſubijcerent. Ita naturali ceruicoſitate ſubtracta ſacrũ corpus Londoniam euehi patiuntur: Ibi glorioſè ſepultum, & poſt decem annos ab omni corruptionis labe immune leuatum Archiepiſc. ſuũ Cantuariēſem nobilitauit. Durat ad hoc tempus & recens ſanguis & illibata integritas, miraculóque ducitur, poſſe cadauer exanimari & non poſſe tabefieri, & ne longũ faciam ſigillatim enumeratis prouincijs quas vaſtarunt, hoc ſit ad ſummam complecti, quòd cum numerentur in Anglia triginta duo pagi, illi iam 16. inuaſerant, quorum nomina propter barbariem linguæ ſcribere refugio. Rex intereà ſtrenuus, & pulchrè ad dormiendum factus tanta negotia poſtponens oſcitabatur, & ſiquandò reſipuerat vt vel cubito ſe attolleret: confeſtim vel grauante deſidia, vel aduerſante fortuna in miſerias recidebat. Exagitabant illum vmbræ fraternæ diras exigentes inferias. Quis poſſit enumerare, quoties exercitum congregauerit? quoties naues fabricari iuſſerit? quoties duces vndecunque euocauerit, & nihil horum vnquam proceſſerit? Nam exercitus principe carens, & diſciplinæ militaris ignarus, aut ante congreſſionem dilabebatur, aut in ipſo conflictu facilè cedebat. valet multùm in bellis ducis præſentia; valet ſpectata in talibus audacia, valet vſus & maximè diſciplina; quibus, vt dixi, carens exercitus, prouincialibus irrecuparabili diſpendio, hoſtibus miſerabili erat ludibrio. Eſt illud genus hominum, ſi non coerceatur ante bellum, in rapinas promptum; ſi non animetur in bello, ad fugam pronum. Naues ad tutandam oram maritimam fabricatas, cùm in anchoris conſtitiſſent, repentè coorta tempeſtas corripuit, & colliſas inter ſe diſiectis armamentis inutiles reddidit. Paucæ de reliquijs multarum factæ impetu cuiuſdam *Wlnodi*, quem rex exlegatum eiecerat, ſubmerſæ vel incenſæ, ſpem totius Angliæ feſellerunt. Duces ſiquando ad conſilium cõueniſſent, pars hoc, pars illud elegerunt, vix aut nunquam in bonam ſententiam conuenire. Magis enim de ſimultatibus domeſticis, quàm de publicis neceſſitatibus cõſultabant. Iam vero ſi quid vrgente periculo, vtile & arcanũ decreuiſſent; ſtatim ad Danos per proditores deferebatur. Nam præter *Elfricũ Elferij*, qui ſuperiorem regē occiderat, ſucceſſorem, erat in talibus improbè idoneus *Edricus*, quem rex Merciorum comitatui præfecerat: fȩx hominum & dedecus Anglorum, flagitioſus helluo, verſutus nebulo, cui non nobilitas opes pepererat, ſed lingua

&

& audacia comparauerat. Hic dissimulare cautus, fingere paratus, consilia regis vt fidelis venabatur, vt proditor disseminabat. Sæpe ad hostes missus pacis mediator, pugnam accendit. Cuius perfidia tum crebrò huius regis tempore, tum vel maximè sequentis apparuit: de qua posteriùs dicam. Solus ex omnibus comes Orientalium Anglorum *Vlkillus* tunc impigrè contra inuasores restitit. Ita vt quamuis nomen victoriæ ad hostes concessisset, multò plùs afflicti, qui vicerant, quàm qui victi fuerant æstimarentur. Nec sanè piguit barbaros veritatem confiteri, cùm multoties illam victoriam deplorarent. Et emicuit præcipuè post mortem *Ethelredi* virtus Comitis in illo bello, quod omnem florem prouinciæ demessuit. Vbi & ipse à tergo circumuentus, dum cedere pudori ducit, audaciam regi sanguine suo peperit. Sed hoc postmodum. Tunc verò ne quid miseriæ regi *Ethelredo* deesset, fame per totam Angliam debacchante, vulgus, quod bello reliquum erat, absumptum inedia. hostes adeo liberè in regione vagabantur, vt per quinquaginta millia prædam per terram ad naues conuectarent, nullas prouincialium insidias formidantes. His malis vndique strepentibus, rursus consilium volutabatur, vt pecunia bellum leuaretur. Et factum est. Nam pòst viginti quatuor millia libræ, mox triginta millia datæ, quòd quantum profecerit, sequens tempus ostendit. Veruntamen multa mihi cogitanti mirum videtur, cur homo vt a maioribus accepimus, neque multùm fatuus, neque multùm ignauus, in tam tristi pallore tot calamitatum vitam consumpserit. Cuius rei causam si quis me interroget, non facilè respondeam, nisi Ducum defectionem, ex superbia regis prodeuntem. Illorum perfidiam sermo præoccupauit: de ipsius insolentia nunc dicam, quæ adeo intolerabilis erat, vt nec proprijs affectibus parceret. Nam præter Anglos, quos nullis causis extantibus exhæredabat, vel afficto crimine opibus emungebat; præter Danos, quos leuibus suspicionibus omnes vno die in tota Anglia trucidari iusserat, vbi fuit videre miseriam, dum quisque charissimos hospites, quos etiam arctissima necessitudo dulciores effecerat, cogeretur prodere, & amplexus gladio deturbare. Præter hæc etiam in vxorem adeo proteruus erat, vt eam vix dignaretur, sed cum pellicibus volutatus regiam maiestatem infamaret. Illa quoque conscientiam alti sanguinis spirans in maritum tumebat, quòd se nec pudor ingenuus, nec fœcunditas commendaret. Nam duobus liberis *Elfredo* & *Edwardo* penates viri compleuerat. Ea fuerat filia *Richardi* Comitis Normanniæ, filij *Gulielmi*, qui post patrem quinquaginta duobus annis illi Ducatui præfuit, & vicesimo octauo anno huius regis vitam finiuit. Iacet apud Fiscannum cœnobium, quod ipse aliquantis redditibus ampliatum regula monastica per *Gulielmum* quondam Abbatem Dimonensem insigniuerat. Vir eximius, qui etiam *Ethelredum* sæpe iniurijs pulsauerit, quod cùm auditum Romæ esset, non passa sedes Apostolica duos Christianos digladiari, misit in Angliam *Leonem* Treuerensem episcopum, vt pacem componeret; cuius legationis epistola hæc est.

Epistola Iohannis Papę, *decimi quinti.*

IOhannes *quintus decimus sanctæ Romanæ ecclesiæ Papa, omnibus fidelibus salutem. Nouerint omnes sanctæ matris ecclesiæ fideles, & nostri vtriúsque ordinis per clymata seculi dilatati, qualiter nobis relatum est à compluribus, de inimicitia* Ethelredi *Saxonum Occidentalium regis, necnon &* Richardi *Marchionis; vnde nimium tristis effectus vtpote de filijs nostris spiritualibus, tandem inito salubri consilio accersiui quendam Apocisarium nostrum* Leonem, *viz. Episcopum sanctæ* Treuerensis *ecclesiæ, & misi eum illuc cum literis nostris exhortatoriis, vt resipiscerent ab hac superstitione. Qui transiens vastas intercapedines terrarum, tandem marinos transmeauit fines, & in die *Natiuitatis Domini, peruenit ante conspectum regis præfati; móxque ex parte nostra salutato obtulit literas, quas illi miseramus; qui accersitus cunctis*

**al. Natalis*

sui

sui regni fidelibus vtriusque ordinis sapientioribus, ob amorem & timorem Dei omnipotentis, necnon & sancti Petri *Apostolorum principis, & per nostram admonitionem paternam, firmissimam concessit pacem, cum omnibus filijs & filiabus suis præsentibus & futuris, & cum omnibus fidelibus suis sine dolo. Qua de re misit* Edelsinum *sanctæ* Schireburnensis *ecclesiæ præsulem, necnon* Leofstanum *filium* Alfwoldi, *&* Wlstani *filium* *Ederelnothum, *qui transierunt marinos fines, & peruenerunt vsque ad* Richardum *præfatum Marchionem. Qui & monita nostra pacificè suscipiens, simúlque audiens decretum suprafati regis, libenti animo pacem firmauit eandem cum filijs suis & filiabus præsentibus & futuris, & cum omnibus fidelibus suis, eo rationis tenore, vt si aliquis eorum vel ipsi iniustè aliquid contra alterum perpetrauerint, digna emendatione purgetur. Paxq; maneat perpetualiter & inconuulsa, sacramentorum vtriusque partis stigmate stipulata. Ex parte scilicet regis* Ethelredi, Edelsinus *præsul sanctæ* Schireburnensis *ecclesiæ, &* Leofstanus Alfwoldi *filius, &* Ederelnothus Wlstani *filius. Ex parte* Richardi, Rogerius *episcopus,* Rodulphus Hugonis *filius,* *Truteno *filius* Thurgis. *Actum* Rothomago *Kalend. Martij, anno ab incarnatione Domini, nongentesimo nonagesimo primo. Indictione quarta. Et de hominibus regis vel de inimicis suis, nullum* Richardus *recipiat, nec rex de suis sine sigillo eorum.*

[Margin: *al. Ethelnodum*; *al. Turstine*]

DE hoc sanè *Iohanne* qui & *Gerbertus* dictus est non absurdum erit (vt opinor) si literis mandemus quæ per omnium ora volitant. Ex Gallia natus monachus à puero apud Floriacum adoleuit; móxq; cum Pytagoricum biuium attigisset, seu tædio monachatus, seu gloriæ cupiditate captus nocte profugit Hispaniam animo præcipuè intendens vt Astrologiam, & cæteras, id genus, artes à Saracenis addisceret. Hispania olim multis annis à Romanis possessa, tempore *Honorij* imperatoris in ius Gothorum concesserat; Gothi vsque ad tempora beati *Gregorij*, tunc per *Leandrum* episcopum Hispanensem, & per *Richardum* regem fratrem *Hermingildi*, quem pater nocte Paschali pro fidei confessione interfecerat, catholico choro vniti sunt. Successit *Leandro Isidorus* doctrina, sanctitatéq; nobilis; cuius corpus nostra ætate *Aldefonsus* rex Gallitiæ Toletum transtulit, ad pondus auro comparatum. Saraceni enim, qui Gothos subiugarant, ipsi quoq; à *Carolo Magno* victi, Gallitiam & Lusitaniam maximas Hispanię prouincias amiserunt. Possident vsque hodiè superiores regiones. Et sicut Christiani Toletum, ita ipsi Hispalim, quam *Sibiliam* vulgaritèr vocant, caput regni habent, diuinationibus & incantationibus more gentis familiari studentes. Ad hos igitur (vt dixi) *Gerbertus* perueniens, desiderio satisfecit. Ibi vicit scientia *Ptolemæum* in Astrolabio, *Alcandræum* in Astrorum interstitio, *Iulium Firmicum* in fato. Ibi quid cantus & volatus auium portendit, didicit. ibi excire tenues ex inferno figuras; ibi postremò quicquid vel noxium vel salubre curiositas humana deprehendit. Nam de licitis artibus Arithmetica, Musica, & Geometria, nihil attinet dicere, quas ita ebibit, vt inferiores ingenio suo ostenderet, & magna industria reuocaret in Galliam omninò ibi iam pridem obsoletas. *Abacum* certè primus à Saracenis rapiens, regulas dedit, quæ à sudantibus abacistis vix intelliguntur. Hospitabatur apud quendam sectæ illius Philosophum, quem multis primò expensis, pòst etiam promissis demerebatur. Nec deerat Saracenus quin scientiam venditaret, assidere frequenter, nunc de serijs, nunc de nugis colloqui, libros ad scribendum præbere. Vnus erat codex totius artis conscius, quem nullo modo elicere poterat. Ardebat contra *Gerbertus* librum quoquo modo ancillari. *Semper enim in vetitum nitimur, & quicquid negatur pretiosius putatur.* Ad preces ergo conuersus orare per Deum, per amicitiam, multa offerre, plurima polliceri. vbi id parùm procedit nocturnas insidias tentat. Ita hominem (conniuente etiam filia, cum qua assiduitas familiaritatem parauerat) vino inuadens, volumen sub ceruicali positum arripuit, & fugit. Ille somno excussus, indicio stellarum, qua peritus erat arte, insequitur fugitantem. Profugus quoque respiciens, eadémque scientia periculum comperiens sub ponte ligneo, qui proximus erat, se occuluit, pendulus & pontem amplectens, vt nec aquam nec terram tangeret. Ita quærentis auiditas frustrata domum reuertitur. Tunc *Gerbertus* viam celerans, deuenit ad mare. Ibi per incantationes diabolo accersito, perpetuum paciscitur hominium si se ab illo, qui denuò insequebatur, defensatum vltra pelagus eueheret. Et factum est. Sed hæc vulgaritèr ficta crederet aliquis, eo quòd soleat populus literatorum famam lædere, dicens illum loqui cum dæmone,

mone,quem in aliquo viderint excellentem opere. Vnde *Boœtius* in libro de Conſolatione Philoſophiæ, queritur propter ſtudium ſapientię ſe de talibus notatum, quaſi conſcientiam ſuam ſacrilegio polluiſſet ob ambitum dignitatis. Non conueniebat, inquit, viliſſimorum me ſpirituum præſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas,vt conſimilem Deo faceres. atqui hoc ipſo videmus affines maleficio, quòd tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Hæc *Boœtius*. Mihi verò fidem facit de iſtius ſacrilegio, inaudita mortis excogitatio. Cur enim ſe moriens, vt poſtea dicemus,excarnificaret ipſe ſui corporis horrendus laniſta, niſi noui ſceleris conſcius eſſet. Vnde in vetuſto volumine quod in manus meas incidit,vbi omnia Apoſtolicorum nomina continebantur & anni ita ſcriptum vidi.*Iohannes* qui & *Gerbertus* menſes decem:hic turpiter vitam ſuam finiuit.

GErbertus Galliam repatrians, publicáſque ſcholas profeſſus artem magiſterij attigit; habebat conphiloſophos, & ſtudiorum ſocios, *Conſtantinum* Abbatem monaſterij ſancti *Maximini*, quod eſt iuxta Aurelianis, ad quem edidit regulas de abaco: **Ethelbaldum* epiſcopum, vt dicunt, Winteburgenſem, qui & ipſe monimenta ingenij dedit in epiſtola, quam facit ad *Gerbertum* de quæſtione diametri ſuper *Macrobium*, & in nonnullis alijs. Habuit diſcipulos prædicandæ indolis & proſapiæ nobilis, *Robertum* filium *Hugonis* cognomento *Capet*, *Othonem* filium *Othonis* imperatoris. *Robertus* poſtea rex Franciæ magiſtro vicem reddidit, & Archiepiſcopum Rhemenſem fecit. *Extant* enim apud illam eccleſiam doctrinæ ipſius documenta,horologium arte mechanica compoſitum,organa hydraulica,vbi mirum in modum per aquæ calefactæ violentiã ventus emergens implet concauitatem barbiti, & per multiforatiles tranſitus æreæ fiſtulę modulatos clamores emittunt. Et erat ipſe rex in eccleſiaſticis cantibus non mediocritèr doctus, & tum in hoc, tum in cæteris multùm eccleſiæ profuit. Deniq; pulcherrimam ſequentiam,Sancti ſpiritus nobis aſſit gratia, & reſponſorium, Iuda & Ieruſalem contexuit,& alia plura,quæ non pigeret me dicere, ſi non alios pigeret audire. *Otho* poſt patrem imperator Italiæ, *Gerbertum* Archiepiſcopum Rauennatem,& mox Papam Romanum creauit. Vrgebat ipſe fortunas ſuas fautore diabolo,vt nihil quod ſemel excogitaſſet, imperfectum relinqueret. Denique theſauros olim à gentilibus defoſſos, arte necromãtię molibus eruderatis inuentos, cupiditatibus ſuis implicuit. Adeo improborum in Deum vilis affectus, & eius abutuntur patientia,quos ille redire mallet quàm perire. Sed reperit tandem vbi magiſter ſuus hæreret, & vt dici ſolet, quaſi cornix cornici oculos effoderet, dum pari arte tentamentis eius occurreret. Erat iuxta Romam in campo Martio ſtatua, ærea aut ferrea incertum mihi, dextræ manus indicem digitum extentum habens, ſcriptum quoque in capite, *hîc percute*. Quod ſuperioris æui homines ita intelligendum rati, quaſi ibi Theſaurum inuenirent; multis ſecurium ictibus innocentem ſtatuam laniauerant. Sed illorum *Gerbertus* redarguit errorem, longè aliter ambiguitate diſſoluta. Námque meridie, ſole in centro exiſtente, notans quo protenderetur vmbra digiti, ibi palum figit, mox ſuperueniente nocte,ſolo cubiculario laternam portante comitatus, eò contendit. Ibi terra ſolitis artibus dehiſcens lãtum ingredientibus patefecit introitũ; conſpicantur ingentẽ regiam,aureos parietes,aurea lacunaria, aurea omnia, milites aureos aureis teſſeris quaſi animum oblectantes; regem metallicum cum regina diſcumbentem, appoſita obſonia, aſtantes miniſtros, pateras multi ponderis & pretij, vbi naturam vincebat opus. In interiori parte domus carbunculus lapis inprimis nobilis, & paruus inuentu tenebras noctis fugauit. In contrario angulo ſtabat puer arcum tenens extento neruo, & arundine intenta. Ita in omnibus cùm oculos ſpectantium ars precioſa raptaret, nihil erat quod poſſet tangi etſi poſſet videri. Continuò vt quis manum ad contingendum aptaret, videbantur omnes illæ imagines proſilire,& impetum in præſumptorem facere.Quo timore *Gerbertus* preſſus, ambitum ſuum fregit, ſed non abſtinuit cubicularius, quin mirabilis artificij cultellum, quem menſæ impoſitum viderat, abriperet; arbitratus ſcilicet in tanta præda, paruum latrocinium poſſe latere.Verum mox omnibus imaginibus cum fremitu exſurgentibus, puer quoque emiſſa arundine in carbunculum tenebras induxit, & niſi ille monitu Dei cultellum reijcere acceleraſſet, graues ambo pœnas dediſſent.

* *al, Adelboldum*

dedissent. Sic insatiata cupiditatis voragine, laterna gressus ducente discessum. Talia illum aduersis præstigijs machinatum fuisse, constans vulgi opinio est. Veruntamen si quis verum diligenter exculpat, videbit non *Salomonem*, cui Deus ipse dederat sapientiam, huiusce inscium commenti fuisse. Vt enim *Iosephus* author est, Thesauros multos cum patre defodit in loculis, qui erant (inquit) mechanico modo reconditi sub terra: nec *Hircanum* prophetia & fortitudine clarum, qui vt obsidionis leuaret iniuriam, de *Dauidis* sepulchro tria millia talenta auri arte mechanica eruit, vt obsessori partem enumeraret, parte Zenodochia construeret. At verò *Herodes* qui magis præsumptione, quàm consilio idem aggredi voluit, multos ex satellitibus igne ex interiori parte prodeunte amisit. Præterea cùm audio Dominum Iesum dicentem, Pater meus vsque modò operatur & ego operor; credo quòd qui dederit virtutem *Salomoni* super Dæmones, vt idem historiographus testatur, adeo vt dicat suo etiam tempore viros fuisse, qui illos ab obsessis corporibus expellerent, apposito naribus patientis annulo habente sigillum à *Salomone* monstratum, credo, inquam, quòd & isti hanc scientiam dare potuerit, nec tamen affirmo quòd dederit.

De quodam prodigio.

SEd hæc lecturis relinquens, dicam quid à quodam loci nostri monacho genere Aquitanico, ætate prouecto, arte medico, in pueritia audisse me memini. Ego, aiebat, septennis, despecta exilitate patris mei, municipis Barcinonensis admodum tenuis, transcendens niues Alpinas in Italiam veni. Ibi vt id ætatis pusio summa inopia victum queritans, ingenium potius quàm ventrem colui. adultus autem multa illius terræ miracula oculis hausi, & memoriæ mandaui: Inter quæ vidi montem perforatum vltra quem accolæ ab antiquo æstimabant thesauros Octouiani *reconditos. Ferebantur etiam multi causa scrutandi ingressi per anfractus, & semita viarum intercepti perisse. Sed quia nullus ferè timor auidas mentes ab incœpto reuocat, ego cum sodalibus meis viris circiter duodecim, seu prædandi, seu videndi studio, illud iter meditabar ingredi. Itaque* Dædali *secuti ingenium, qui* Theseum *de Laberintho filo eduxit præuio, nos quoque glomus ingens portantes paxillum in introitu fiximus; ibi principio fili ligato accensis laternis, ne præter deuia etiam cæcitate impediremur, deuoluto glomere, & per vnumquodque milliarium paxillo apposito, sub cauerna montis quomodocunque iter noster direximus. Cæca erant omnia, & magni horroris plena; vespertiliones de concauis egredientes oculos & ora infestabant; semita arcta, & à læua præcipitio, & subter labente fluuio timenda. Vidimus tramitem vestitum nudis ossibus, fleuimus cadauera tabo adhuc fluentia hominum, quos eadem quæ nos, spes raptasset, post introitum non valentium inuenire exitum. Tandem aliquando post multos timores, ad egressum vlteriorem peruenientes, vidimus stagnum aquis crispantibus placidum, vbi dulcibus illis allapsibus alludebat vnda littoribus; pons æreus vtrâmque ripam continuabat; vltra pontem videbantur miræ magnitudinis equi aurei, cum assessoribus æquè aureis, & cætera quæ de* Gerberto *dicta sunt. In quibus die medio iubar Phœbi infusum, duplicato fulgure oculos intuentium hebetabat. Nos qui hæc eminus videntes propriori aspectu delectaremur asportaturi, si sors sineret, aliquam splendidi metalli crustam; hortamine alterno animati stagnum transire paramus. Sed nequicquam. Dum enim quidam cæteris præruptior citeriori margini pontis pedem imponeret, continuò (quod mirum auditu sit) illo depresso, vlterior eleuatus est, producens rusticum æreum, cum æreo malleo, quo ille vndas verberans, ita obnubilauit aera, vt diem cœlúmque subtexerat. Retracto pede, pax fuit: tentatum idem à pluribus idémque expertum. Itaque desperato transitu, aliquantum ibi constitimus, & quamdiu potuimus solo saltem visu libauimus aurum. Mox per vestigia fili regressi pateram argenteam reperimus; qua in frusta desecta, & minutatim partita pruritum auiditatis nostræ tantummodo irritantes, non fami fecimus satis. Postero die collato consilio, magistrum quendam illius temporis audiuimus, qui dicebatur nomen Domini ineffabile scire, interrogatus scientiam non inficiatur, adijciens quòd tanta esset nominis eius virtus, vt nulla ei magia, nulla ei Mathesis obsistere posset. Ita multo pretio*

redemptus,

al. confusus

*redemptus, ieiunus & * confessus, nos eodem modo paratos, duxit ad fontem. De quo hausta aqua in fiala argentea, tacens digitis literas figurabat, donec oculis intelleximus, quod ore effari nequiremus. Tunc fiducialiter ad montem accessimus, sed exitum vlteriorem à dæmonibus credo obstipatum offendimus, inuidentibus scilicet nomini Dei, quod eorum commenta refellerit. Venit manè ad me Necromanticus Iudæus, quem audita gestorum fama exciuerat; percunctatúsque rem, vbi socordiam nostram accepit multo cachinno bilem succutiens, quin tu, inquit, videas, licebit, quantum potentia meæ artis valeat. Et incunctantèr montem introiens, non multò pòst egressus est, multa quæ vltra fluuium notaueram, ad indicium transitus sui afferens, puluerem sane locupletissimum, quo quicquid contingeretur, in aurum flauescebat; non quòd ita pro vero esset, sed quòd ita videretur, quoad aqua dilueretur. Nihil enim quod per Necromantiam fit, potest in aqua aspectum fallere intuentium.* Confirmat veritatem sermonis mei, res quæ eodem tempore acciderat.

Erant in strata publica, qua Romam itur, duæ aniculæ, quibus nihil bibacius, nihil putidius, vno commorantes tugurio, vno imbutæ maleficio: hæ hospitem, si quando superueniebat solus, vel equum, vel suem, vel quodlibet aliud videri faciebant, & mercatoribus vænum proponebant, nummos inde acceptos abligurientes. Et fortè quadam nocte quendam ephœbum, qui motibus histrionicis victum exigeret, excipientes hospitio, asinum videri fecerunt, magnum suis commodis emolumentum habentes asinum, qui transeuntium detineret oculos miraculo gestuum. quocunque enim modo præcepisset anus, mouebatur asinus. Nec amiserat intelligentiam, etsi amiserat loquelam. Multum itaque quæstum conflauerant vetulæ, vndique confluente multitudine vulgi, ad spectandos ludos asini. Rumorq; vicinum diuitem aduocauit, vt quadrupedem non pauculis nummis in vsus suos transferret; admonitus vt si perpetuum vellet habere histrionem, arceret eum aqua. Custos ergo appositus mandatum seuerè exequebatur. Præteriit plurimum tempus: Asinus quando temulentia dominum suum in gaudium excitasset, conuiuas iocis suis lætificabat. Sed sicut rerum omnium fastidium est, dissolutiùs post hæc haberi cœpit, quapropter incautiorem nactus custodiam, abrupto loro effugiens, in proximum lacum se proiecit: & diutiùs in aqua volutatus figuram sibi humanam restituit. Custos ab obuiis sciscitatus, illúmque vestigiis insecutus, interrogatus an vidisset asinum, refert ille se asinum fuisse, modò hominem, omnémque casum exponit. Miratus famulus ad dominum detulit; dominus ad Apostolicum Leonem, *dico nostro seculo sanctissimum; conuictæ anus idem fatentur. Dubitantem Papam confirmat* Petrus Damianus *literaturæ peritus, non mirum si hæc fieri possent. Productóque exemplo de* Simone Mago, *qui* Faustinianum *in* Simonis *figura videri, & à filiis horreri fecit, instructiorem de cætero in talibus reddidit.*

HAEc Aquitannici verba ideo inserui, ne alicui mirum videatur, quod de *Gerberto* fama dispersit, fudisse sibi statuæ caput, certa inspectione syderum, cùm videlicet omnes planetæ exordia cursus sui meditarentur, quòd non nisi interrogatum loqueretur, sed verum vel affirmatiuè vel negatiuè pronunciaret. Verbi gratia, cum diceret *Gerbertus*, ero Apostolicus? responderet statua, Etiam. Morior antequam cantem missam in Ierusalem? Non. Quo illum ambiguo deceptum * ferunt, vt nihil excogitaret pœnitentiæ, qui animo blandiretur suo de longo tempore vitæ. quando enim Ierosolimam ire deliberaret, vt mortem stimularet? Nec prouidit, quod est Romæ ecclesia Ierusalem dicta, id est, visio pacis: quòd quicunque illuc confugerit, cuiuscunque criminis obnoxius, subsidium inueniet. Hanc in ipsius vrbis rudimentis asylum accepimus dictam, quòd ibi *Romulus*, vt augeret ciuium numerum, statuisset omnium reorum refugium. Ibi cantat missam Papa tribus Dominicis, quibus prætitulatur Statio ad Ierusalem. Quocirca cùm vno eorum dierum *Gerbertus* ad missam se pararet inualetudinis ictus ingemuit, eadémque crescente decubuit; consulta statua deceptionem suam & mortem cognouit. Aduocatis igitur Cardinalibus, diu facinora sua deplorauit; quibus inopinato stupore percussis, nec aliquid valentibus referre, ille insaniens & præ dolore ratione hebetata minutatim se dilaniari, & membratim foras proiici iussit. Habeat inquiens, membrorum

al. fertur

brorum officium, qui eorum quæſiuit hominium; námque animus meus nunquam illud adamauit ſacramentum imò ſacrilegium.

ET quia diuerticulum feci, puto non inhoneſtum, ſi dicam quod in Saxonia tempore iſtius regis accidit, & non adeo notum, anno Dominicæ incarnationis, 1012. Melius eſt ſpatiari in talibus quàm immorari in rebus eius ignauis, & triſtibus. Quod profectò erit iocundius ſi ab antiquitate ſcriptum illius, qui paſſus eſt, appoſuero: ſimul & propius vero videbitur, quàm ſi meis texuiſſem literis. Preterea non indecens opinor, ſi multicolori ſtilo varietur oratio.

EGo Ethelbertus *peccator, & ſi vellem celare quod in me factum eſt, diuinum iudicium, membrorum meorum tremor proderet; quod quemadmodum factum ſit reſeram, vt omnibus innoteſcat, quanta ſit pœna inobedientiæ. Eramus ad Vigilias Natalis Domini, in villa quadam Saxoniæ, vbi erat eccleſia* Magni *Martyris, presbyter nomine* Robertus *miſſam primam inchoauerat; ego in cœmiterio cum ſodalibus octodecim, viris quindecim fœminis tribus, choreas ducens, & cantilenas ſeculares perſtrepens, ita ſacerdotem impediebam, vt ipſa verba noſtra intra ſacroſancta miſſarum ſolennia reſonaret. Quocirca mandato nobis vt taceremus & neglecto, imprecatus eſt, dicens. Placeat Deo & ſancto* Magno, *vt ita cantantes permaneatis vſque ad annum. Verba pondus habuerunt. Filius presbyteri* Iohannis *ſororem ſuam nobiſcum cantantem, per brachium arripuit, ſtatímque illud à corpore auulſit, ſed gutta ſanguinis non exijt. Ipſa quoque toto anno nobiſcum permanſit choreas ducens, & cantans, pluuia non cecidit ſuper nos, nec frigus, nec calor, nec fames, nec ſitis, nec laſsitudo nos affecit. indumenta nec calciamenta noſtra attriuimus; ſed quaſi vecordes cantabamus. Primùm ad genua, mox ad fœmora terra demerſi ſumus. Fabrica tecti aliquando nutu Dei ſuper nos erigebatur, vt pluuias arceret. tandem euoluto anno* Herbertus *ciuitatis Colonienſis epiſcopus à nodo, quo manus noſtræ ligabantur, nos abſoluit, & ante altare ſancti* Magni *reconciliauit. Filia presbyteri cum alijs duabus continuò efflauit, cæteri continuis tribus diebus & noctibus dormiuimus, aliqui poſtea obierunt, & miraculis choruſcant, cæteri pœnam ſuam tremore membrorum produnt.* Datæ ſunt nobis hæ literæ à domino *Peregrino Herberti* ſucceſſore, anno Dominicæ incarnationis milleſimo tertio decimo.

IN hac vrbe, (quæ olim *Agrippina* ab *Agrippa* genero *Auguſti* dicta, poſteà à *Traiano* imperatore Colonia denominata eſt, quòd ibi in imperium allectus, colonias ciuium Romanorum eò deduxerit:) In hac inquam ciuitate fuit epiſcopus quidam præclarus religione, quamuis turpis corpore; cuius vnum miraculum, quod moriens prædixit, referam; ſi priùs dixero, quàm inſolitus caſus eum in tanto culmine faſtigiauerit. Imperator terræ illius, Dominica illa, quæ vocatur quinquageſima, venatum pergens, ſolus ad oram ſyluæ deuenit, omnibus comitibus diſperſis, iuxta quam habebat eccleſiam ille presbyter agreſtis, deformis ſanè, & penè portentum naturæ. Imperator militem ſe mentitus ſuppliciter rogat miſſam, ille confeſtim parat, alter interea voluebat animo, quare Deus, à quo formoſa cuncta procedunt, tam deformem hominem ſacramenta ſua cõficere ſineret, mox cùm ad verſum tractus ventum eſſet, *Scitote, quoniam dominus ipſe eſt Deus,* ſacerdos, ſocordiam pueri familiaris increpitans reſpexit, & concitatiori voce quaſi cogitanti imperatori reſponderet; dixit, *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Quo dicto percuſſus imperator æſtimans eum propheticum virum, inuitum & renitentem ſublimauit in Archiepiſcopum Coloniæ, quod tamen ſemel ſuſceptum dignis moribus honeſtauit: benè agentes blandè appellare, improbos excommunicationis ſtigmate inurere ſine perſonarum acceptione. Multa illius acta conſtanter accolæ prædicant, quorũ vnum pro ſuſcepti operis breuitate lector percurret. In monaſterio ſanctimonialiũ vrbis illius erat virgo quędã, quę illic magis parentum officio, quàm bonę vitę ſtudio adoleuerat; hæc & ſpeciei lenocinio, & dulci ad omnes colloquio amatores inuitabat, ſed cum cęteri vel timore Dei, vel pro infamia ſeculi cupiditates ſuas cohiberent; vnus, quem & opum congeries, & alta progenies in proteruiam accenderant, abrupit quod legis quod iuſtitiæ, puellæ virginale expugnare auſus; abductámq; domum loco iuſtæ coniugis habuit. tranſijt multum tempus in Abbatiſſæ precibus, in propinquorũ admonitionibus, ne tam fœdo fa-

cinori aſſueſceret. ille ſurdis auribus admonentes tranſiens,velut pelagi rupes immota reſiſtit. At tùm fortè antiſtes aberat, Curiæ curis implicitus, regreſſo res nunciatur, mandat *ille continuò,vt ouis ouili reſtituatur; ita multis verbis vltro citróque habitis mulier monaſterio redditur. Sed non multò pòſt abſceſſu pontificis aucupato abripitur. tunc in delinquentem excommunicatio promulgatur, ita vt nullus ciuium cum eo colloqui, nullus conuiuari auderet. quam ille iniuriam parui penſans, in prædia iuris ſui longè abijt, non vt præceptum foueret, ſed vt arbitrium fugeret. ibi cum excommunicata ſua vitam tranſigens,homo factioſus, & potens. Sed cùm Deus epiſcopum ad ſuperos euocaret, & graui dolore membra depaſtus in lecto decumberet; conuenerunt vndique compatriotæ,vt extremæ benedictioni beati viri communicarent; ſolus ille venire non præſumens, ſubornauit aliquos, qui pro ſe loquerentur.Eius nomen auditum primò pontifex gemitu excepit,indè ſubiecit verba; verba ipſa dicturus ſum.*Si miſer ille maledictam illam mulierem deſeruerit,ſit abſolutus; ſi perſtiterit poſteriori anno hac eadem die & hora qua ego decedam,ſit ante Deum reddere rationem paratus: videbitis autem me quando ſignum ad ſextam inſonuerit efflare.*nec fides verbis defuit,nam & iſte hora,qua prædixerat,defunctus,& ille anno euoluto eadem die & hora cum amica fulmine ictus & exanimatus eſt.

al. igitur

AT verò rex *Ethelredus* martyrizato, vt prædiximus, *Elphego*, dedit epiſcopatum cuidã epiſcopo Liuingo.Reſederat autẽ in Anglia *Turkillus* Danus,qui fuerat incentor, vt lapidaretur Archiepiſcopus; habebátque Orientales Anglos ſuæ voluntati parentes. Nam cæteri, dato ab Anglis octo millium librarum tributo,per vrbes & agros,quò quiſque commodiùs poterat, dilapſi; quindecim eorum naues cum hominibus regis fidem ſecutæ. *Turkillus* interea regem patriæ ſuæ *Swanum* nuncijs accerſit, vt Angliam veniat, præclaram narrat eſſe patriam & opimam, ſed regem ſtertere; illum Veneri vinóq; ſtudentem nihil minùs quàm bellum cogitare. Quapropter odioſum ſuis,ridiculum alienis,duces inuidos,prouinciales infirmos, primo ſtridore lituorum prælio ceſſuros.

ERat *Swanus* in ſanguinem pronus, nec ei magno hortamento opus erat, nauibus itaque paratis tranſitum maturauit; Sandwich vocatur portus, vbi appulit, vltionem præcipuè *Gunhildis* ſororis intendens animo. Hæc non illepidæ formæ virgo Angliam cum *Pallingo* marito potenti Comite venerat, & accepta Chriſtianitate, obſidem ſe Danicæ pacis fecerat. Eam cum cæteris Danis infauſtus furor *Edrici* decapitare iuſſerat, pronunciantem quòd ſui ſanguinis effuſio magno toti Angliæ foret diſpendio. Et illa quidem mortem præſenti tulit animo, quia nec moritura expalluit, nec mortua,conſumpto etiam ſanguine, vultum amiſit,occiſo priùs ante ora marito, & filio commodę indolis puero, quatuor lanceis forato. Tunc ergo *Swanus* per Orientales Anglos profectus in Northanimbros, ditioni ſuæ eos ſine pugna ſubdidit, non quòd in illorum mentibus genuinus ille calor,& dominorum impatiens refriguerit,ſed quòd princeps eorum *Vthredus* primus exemplum defectionis dederit. Illis ſub iugum miſſis, cæteri quoque omnes populi, qui Angliam ab Aquilone inhabitant,vectigal & obſides dederunt. Mox ad Auſtrales regiones Oxenefordenſes & Wintonienſes leges ſuas adorare coegit; ſoli Londonienſes regem legitimum intra mœnia tutantes portas occluſerunt. Dani contrà ferociùs aſſilientes, ſpe gloriæ virtutem alebant.Oppidani in mortem pro libertate ruebant, nullam ſibi veniam futuram arbitrantes, ſi regem deſererent, quibus ipſe vitam ſuam commiſerat. Ita cum vtrinque acriter certaretur,iuſtior cauſa victoriam habuit ciuibus magna ope conantibus,dum vnuſquiſque ſudores ſuos principi oſtentare, & pro eo pulchrum putaret emori. Hoſtium pars proſtrata,pars in flumine Tameſi necata, quòd in pręcipiti furore pontem non exſpectauiſſent. Lacero agmine petit *Swanus* Bathoniam,ibi* *Ethelmerus* Occidentalis regionis Comes cum ſuis omnibus manus ei dedit. Nec adhuc flecterentur Londonienſes,tota iam Anglia in clientelam illius inclinata,niſi *Ethelredus* præſentia eos deſtitueret ſua. Quippe homo inertiæ deditus, & formidine meritorum nullum ſibi fidelem metiens, belliqúe & obſidionis neceſſitatem ſubterfugiens, illos fuga ſua reliquit in medio. Quocirca rebus extremis medentes, compatriotarum exemplo

al. Edelmerus

plo se dedidere. Laudandi prorsus viri, & quos Mars ipse collata non sperneret hasta, si Ducem habuissent. Cuius dum vel sola vmbra protegerentur, totius pugnæ aleam, ipsam obsidionem etiam, non paucis mensibus luserant. Ille interea naturalis desidiæ conscientiam excitans, ab vrbe profugit; cúmque clandestinis itineribus Hamptoniam venisset, inde * Wetham enauigauit. Ibi Abbates & episcopos, qui nec in tali necessitate dominum suum deserendum putarent, in hanc conuenit sententiam. Viderent, quàm in angusto res essent suæ, & suorum se perfidia Ducum auito extorrem solio, & opis egentem alienæ, in cuius manu aliorum solebat salus pendere; quondam Monarcham & potentem, modò miserum & exulem, dolendam sibi hanc commutationem, quia faciliùs toleres opes non habuisse, quàm habitas amisisse. Pudendam Anglis eò magis, quòd deserti ducis exemplum processurum sit in orbem terrarum. Illos amore sui sine sumptibus voluntariam subeuntes fugam, domos & facultates suas prædonibus exposuisse, in arcto esse victum omnibus, vestitum deesse pluribus: probare se quidem fidem illorum, sed non reperire salutem. adeò iam subiugata terra, obseruari littora, vt nusquam sine periculo sit exitus. Quapropter consulerent in medium, quid censerent faciendum. Si maneant, plùs à ciuibus cauendum quàm ab hostibus. Forsitan enim crucibus suis noui domini gratiam mercarentur. & certè occidi ab hoste titulatur fortunæ, prodi à ciue addicitur ignauiæ. Si ad exteras gentes fugiant, gloriæ fore dispendium, si ad notas, metuendum ne cum fortuna colorent animum. Plærósque enim probos & illustres viros hac occasione cæsos. experiendam tamen sortem, & tentandum pectus *Richardi* Ducis Normannorum; qui si sororem & nepotes non ingrato animo susceperit, se quoq; non aspernanter protecturum. Vadabitur enim, inquit, mihi meam salutem coniugi & liberis impensus fauor. Quòd si ille aduersum pedem contulerit, non deerit mihi animus, planè non deerit, quin malim hic gloriosè occumbere, quàm illic ignominiosè viuere. Quocirca hoc interim mense Augusto dum clementior aura componit pelagus, *Emma* ad fratrem nauiget, communia pignora apud eum depositura; sint comites eorum episcopus de Dunelmo, & Abbas de Burgo. Ego hic vsque ad natalem Domini manebo, si bona nunciauerit, subsequuturus continuò.

al Wehtam, id est, insulam Vectam

SOluto conuentu paretur ab omnibus: nauigant illi Normanniam, ipse serenæ famæ auidus interim residet. Mox à transmarinis nunciatum partibus, *Richardum* suscepisse sororem magna alacritate, regem quoque inuitare, vt suos dignetur lares. Ita *Ethelredus*, mense Ianuario Normanniam veniens, miserias suas sedulitate hospitis consolatus est. Erat ille *Richardus* filius *Richardi* primi, qui fœlicitate & probitate sua patrem æquarit: certè in Dei rebus maior. Cœnobium Fiscanense, quod pater inchouerat, iste ad summum manum euexit. Orationibus & frugaliti adeo intentus, vt nullum monachum, nullum heremitam desiderares. Humilitate cernuus, vt lacessentium ceruicositates patientia sibi substerneret, denique fertur quòd noctibus custodias famulorum fallens, incomitatus ad matutinas monachorum venire solitus fuerit, genu flexionibus vsque ad lucem incumbens. Id præsertim apud Fiscanum exercens quadam nocte maturiùs se agebat, cúmq; inuenisset ostium obseratum excusso violentiùs pessulo, soporem Sacristæ turbauit. Ille miratus in tali noctis horrore pulsantis strepitum, surrexit, vt videret tam audacis facti conscium; reperiénsque vt videbatur rusticum, plebeio tectum amictu, non potuit animo suo imperare, vt manibus temperaret; sed vehementi felle commotus crinem inuadit, multos illustri viro colaphos infringens: durat ille incredibili patientia, nec mutire dignatus. Postero die querelam in capitulo deposuit, itáque simulata, monachum ad vicum Argētias sibi præcepit occurrere, minitans se vlturum in eius peruicacia, quod tota loqueretur Gallia. Die dicta monacho astante & præ metu penè exanimato, rem proceribus exponit, atrocitatem facti per amplificationem exaggerans; conantem reum respondere callidis obiectionibus aliquandiu suspendit. Postremò vt iocundior esset miserationis materia, ab optimatibus clementèr iudicatum absoluit, totúmq; vicum illum, qui optimi vini ferax esse dicitur, cum appenditijs suis officio eiusdem Sacristæ addixit, pronuntians optimum esse monachum, qui benè custodiens munus iniunctum, nec percitus ira laxauerit silentium. Post viginti & octo annos

ducatus mortis viam ingrediens iubet corpus ſuum ſepeliri ad oſtium eccleſiæ, vbi & pedibus calcantium, & ſtillicidijs ex alto rorantibus eſſet obnoxium. Sed noſtro tempore *Gulielmus* loci illius Abbas tertius, rem deformem eſſe permenſus longã ſuſtulit inuidiam,& inde leuatũ ante maius altare locauit. Habuit fratrẽ *Robertum*, quem Archiepiſcopum fecit Rothomagi, in hoc ſanè non parua macula gloriam aſpergens. Nam ille immanitèr honore abuſus, multa primò facinora, multa flagitia commiſit; ſed pòſt in ſenium vergens, eleemoſynis largiſſimis haud dubiè quædam deleuit. Poſt *Richardum* filius eiuſdem nominis principatum ſortitus vixit anno vix vno. Opinio certè incerta vagatur, quòd conniuentia fratris *Roberti*, quem *Richardus* ſecundus ex *Iuditha* filia Comitis Brittonum *Conani* ſuſceperat, vim iuueni venefica conſciuerit. Cuius rei gemens conſcientiam, Ieroſolimam poſt ſeptem annos comitatus abierit; magnæ laudis cauſam tunc temporis adorſus, vt iter motibus ſuſpectum barbaricis, ritibus diuerſum Saracenis, cum paucis inuaderet. Pertendit tamen nec abſtitit totam

al.vitam *viam ſalubriter emenſus, multóque auro introitum mercatus, illud Chriſtianorum decus, ſepulchrum, dico, dominicum nudipes & lachrymans veneratus eſt. Hoc labore apud Deum (vt credimus) fœderata gratia, domúmque reuertens apud Niciam vrbem Bithiniæ dies impleuit, veneno vt dicitur interceptus; authore miniſtro *Radulpho* cognomento *Mowino*, qui ſcelus illud ſpe ducatus animo ſuo extorſerit. Sed Normanniam regreſſus, recognita ab omnibus quaſi monſtrum exufflatus in exilium perpetuum diſceſſit. Succeſſit *Roberto Gulielmus* filius puerulus, de quo in conſequentibus dicturus, nunc quod inſtat repetam.

S*Wanus* interea, modo quo diximus, inuaſam Angliam rapinis, & cædibus vrgebat, prouincialium ſubſtantiæ priùs abraſæ; mox proſcriptiones factæ. Hæſitabatur totis vrbibus quid fieret; ſi pararetur rebellio, aſſertorem non haberent; ſi eligeretur ſubiectio, placido rectore carerent. Ita priuatæ & publicæ opes ad naues cum obſidibus deportabantur, quòd non eſſet dominus ille legitimus, ſed tyrannus atrociſſimus. Sed non diu propitia diuinitas in tanta miſeria ſiuit fluctuare Angliam. ſiquidem peruaſor continuò ad Purificationem ſanctæ *Mariæ*, ambiguum quá morte, vitam effudit. Dicitur quòd terram ſancti *Edmundi* regis & Martyris depopulanti, idem Martyr per viſum apparuerit, lenitérq; de miſeria ſuorum conuentum, inſolentiúſq; reſpondentem in capite percuſerit; quo dolore tactum, in proximo vt prædictum eſt, obijſſe. Dani *Cnutonem* filium *Swani* in regem eligunt. Angli contrà, naturalem dominum chariorem ſibi pronunciantes, ſi regaliùs ſe, quàm conſueuerat ageret, è Normannia *Ethelredum* regem accerſunt. Ille primò mittit *Edwardum* filium, qui fidem principum, fauorémque vulgi præſens ſpecularetur. qui vbi omnium vota in bonam partem vidit conuenientia, ſecurus pro patre reuertitur. Ita rex regreſſus, & lætis plauſibus Anglorum delinitus, vt familiarem deſidiam videretur excuſſiſſe, maturauit contra *Cnutonem* exercitum colligere, qui tunc temporis in Lindeſeia, vbi eum genitor cum ratibus & obſidibus dimiſerat; tirones & equos exigebat, vt pariter coactis viribus in imparatos ſe effunderet, grauiter, vt ipſe dictitabat, in deſertores vlturus. ſed dolo qualem ipſe machinabatur præuentus terga oſtendit; Tunc ægrè ſaluatus, & in alterum cum reliquijs prouectus, ab Oriente vſque in Auſtrum mari Brittannię circuito ad Sandwich appulit. ibi humano & diuino iure contempto, obſides, quos habebat, magnę nobilitatis, & elegantię pueros, naribus & auribus truncatos quoſdam etiam euirauit. ſic in inſontes graſſatus, & magnum quid egiſſe gloriatus patriam perijt. Eodem anno fluctus marinus, quem Græci *Euripum*, nos *Ledonem* vocamus, mirum in modum excreuit, quantum nulla hominum memoria poteſt attingere; ita vt villas vltra multa milliaria ſubmergeret, & habitatores interceptos necaret. Sequenti autem anno apud Oxenford magnum concilium eſt congregatum Danorum & Anglorum, vbi rex nobiliſſimos Danorum *Sigeferdum* & *Morcardum* interfici iuſſit, delatione proditoris *Edrici* perfidiæ apud ſe inſimulatos. Is illos fauorabilibus aſſentationibus deceptos, in tricliniũ pellexit, largiterq; potatos ſatellitibus ad hoc pręparatis anima exuit. Cauſa cædis ferebatur, quòd in bona eorum inhiauerat. clientuli eorum necem dominorum ſuorum vindicare conantes armis repulſi & in turrim Eccleſiæ ſanctæ *Frideſwidæ* Oxoniæ coacti: vnde dum eijci nequirent, incendio conflagrati

flagrati ſunt. Sed mox Regis pœnitentia eliminata ſpurcitia, ſacrarium reparatum. Legi ego ſcriptum, quod in archiuo eiuſdem Eccleſiæ continetur index facti. Vxor *Sigeferdi* Malmesburiam in captionem eſt abducta, ſpectabilis nobilitatis & formæ fœmina. quapropter *Edmundus* Regis filius diſſimulata intentione in partes illas iter arripiens viſam concupiuit, concupitæ communionem habuit. Sanè patris eludens conſcientiam, qui domeſticis & alienis eſſet ridiculo. Erat iſte *Edmundus* non ex *Emma* natus, ſed ex quadam alia, quam fama obſcura recondit. Præter *iſtud, integer in cæteris prędicandę indolis iuuenis, magni roboris & animo & corpore, & propter hoc ab Anglis **Irenside**, id eſt, ferreum latus nuncupatus, qui patris ignauiam, matriſq; ignobilitatem virtute ſua probe premeret, ſi Parcæ parcere noſſent. Nec mora nuptæ conſilio Comitatum *Sigeferdi*, qui apud Northanimbros ampliſſimus erat, â patre petitum, nec impetratum ſuapte induſtria vendicauit: hominibus eius Prouinciæ in obſequium eius facilè cedentibus.

al. illud.

EAdem æſtate *Cnuto* compoſitis rebus in Danamarchia, fœderata cum finitimis regibus amicitia venit Angliam eo animo vt aut vincendum, aut moriendum ſibi proponeret. Itaque â Sandwicho Cantiam, inde in Weſtſaxoniam progrediens, omnia incendijs, cædibuſq; fædabat, Rege apud Coſham morbo decumbente. Tentauit quidam *Edmundus* occurrere, ſed ab *Edrico* præpeditus, copias interim tuto loco continuit. At *Edricus* non vltrà diſſimulandum ratus, quin artes ſuas aperta fronte nudaret, ad *Cnutonem* cum 40. nauibus defecit: Omnis quoq; Weſtſaxonia datis obſidibus, & armis idem fecit. Mercij verò numero & ſpe congregati, ſe ad reſiſtendum offerebant; veniret modo rex, & quo progrediendum eſſet præciperet, duceret ſecum proceres Londoniæ, paratos eſſe ſanguinem ſuum patriæ impendere. Ille ſolitus ſalutem ſuam muris committere, non in hoſtem excurrere, Londoniæ degebat propter proditores, vt aiebat, nuſquam procedens. Alter interea partibus ſuis vrbes, & vicos applicare, nullo tempore feriari, noctibus conſultare, diebus pugnare. *Edmundus* diu deliberato conſilio in tanta rerum anguſtia optimum factu arbitratus, ſi vrbes, quæ defecerant, pugnando reciperet, in eundem ſenſum *Vthredum* quendam Tranſhumbranum Comitem adduxit. Cæteras enim, quæ adhuc dubio fauore pendebant, confirmandas putabant, ſi de rebellantibus graues pœnas ſumerent. ſed *Cnuto* non minori prędítus aſtutia, ſimili eos ingenio circumuenit. Nam commendatis Weſtſaxonibus & Merciorum parte, quam ſubiecerat ducibus ſuis, ipſe in Northanimbros profectus, depopulatione locorum *Vthredum* ad ſua defenſanda redire coegit. Itaq; licet ſe dediſſet, barbarica leuitate iuſſus eſt iugulari. Comitatus eius datus eſt *Iricio* quem poſtea æquales partes ſibi vendicantem *Cnuto* ab Anglia expulit. Ita ſubiectis omnibus *Edmundum* per ſemetra fugitantem non priùs perſequi deſtitit, quàm Londoniam ad patrem perueniſſe cognoſceret. Tunc vſq; poſt Paſcha quieuit, vt cum omnibus copijs vrbem adoriretur. Sed præuenit conatum eius mors *Ethelredi*. Nam in initio quadrageſimæ die ſancti *Gregorij* animam laboribus & miſerijs natam efflauit. iacet apud ſanctum *Paulum* Londoniæ. Oppidani *Edmundum* in regem conclamant. Ipſe mox congregato exercitu apud Pennam iuxta Gillingham Danos fugauit diebus rogationum. Poſt feſtum ſancti *Iohannis* ad Seorſtanum ijſdem congreſſus ęquis manibus diſceſſit. Anglis ſuis initium fugæ facientibus authore *Edrico*, qui in parte aduerſariorum ſtans, & gladium manu tenens, quem in pugna, quodam ruſtico impigrè cæſo, cruentarat; Fugite, inquit, miſeri fugite, ecce rex veſter hoc enſe occiſus eſt. Fugiſſent Angli continuò niſi Rex cognita re in editum quendam collem procederet, ablata galea caput ſuum commilitonibus oſtendens. Tunc quantis poterat viribus haſtile ferreum intorquens in *Edricum* miſit, ſed ab illo præuiſum & vitatum, in militem propè ſtantem peccauit adeo vt alterum quoque affigeret. Nox prælium diremit, aciebus quaſi ex conniuentia diſcedentibus, Anglis tamen victoriam penè ſperantibus. quo facto, Weſtſaxonum conuerſi animi dominũ legitimum cognouerunt. Ipſe Londoniam contendit, vt benè meritos ciues liberaret, quos pars hoſtium ſtatim poſt diſceſſum ſuum incluſerat. foſſa etiam vrbem, qua fluuio Tameſi non alluitur, foris totam cinxerat, multaq; vulnera fecerat, & acceperat. Itaq; audito Regis aduentu per prona inuadunt, ſubſecutus eos è veſtigio, & tranſito vado, quod Bren-

ford dicitur, victorioſa ſtrage eos deleuit. Reliqua multitudo, quę cũ *Cnutone* remanſerat, *Eadmundo*, aliquantũ feriato & partes ſuas cõponente, Londoniam iterũ terra, flumineq; obſidet; ſed ab oppidanis magnanimitèr pugnãtibus repulſa, iram in collimitaneã Merciam effudit, vicos & villas rapinis, incendijs, cędibuſq; depopulans. Optima pręda ad naues cõuecta, quas in amne Medeguaia cõgregauerat. fluuius ille Roffenſem vrbẽ pręterfluens, violentus, & rapaci gurgite minax mœnia pulchra lauat. Inde quoq; rege pugnante fugata, pręoccupatoq; vado, quod ſuperiùs nominaui Brenford, inſigni cęde profligata. Conantem vlteriùs tendere *Edmundũ*, vt reliquias prędonũ perſequeretur ad internecionem: vafer ille & peſſimus *Edricus* reuocauit, ficto iamdudũ animo in gratiam reuerſus. Conſilio enim *Cnutonis* cũ *Edmundo* erat, vt eius meditationes renunciaret. vltimus ille dies Danis profectò fuiſſet, ſi perſeuerandum rex putaſſet. Sed pręuentus (vt dixi) ſuſurro proditoris, qui hoſtes nihil vltrà auſuros affirmaret, maturũ ſibi exitiũ & Anglię toti parauit. Namq; illi, data via fugiendi, iterũ in vnum coaluêre, orientales Anglos bello infeſtantes, ipſum quoq; regem ſuppetias ferentem, apud* Aſſandunã cedere coegerunt.

al. Allundunam.

Auſpicium fugę fuit ille ex cõſulto, quem totiés nominare pudet. Pauci qui gloriæ ſuę non immemores & alterutros excitantes cuneum fecerunt, ad vnum interempti. Ibi *Cnuto* regnũ expugnauit, ibi omne decus Anglorũ occubuit, ibi flos patriæ totus emarcuit. Inter quos *Vlkillus* Eſtanglorũ Comes perpetuã famam meritus tempore *Swani*, quando primus omniũ piratas adorſus ſpem dedit poſſe illos ſuperari; & pręcipui tunc viri Abbatis & epiſcopi. *Edmundus* inde penè ſolus pedem referens, Gloceſtriam venit, vt ibi recollectis viribus hoſtes recenti victoria otioſos ſicut putabat aggrederetur. Nec *Cnutoni* audacia defuit, quin fugiẽtem inſequeretur. Ita cùm infeſtis ſignis conſtitiſſent, *Edmundus* ſingularem pugnã petijt, ne duo homunculi propter ambitionem regnãdi tot ſubiectorum ſanguine culparentur, cùm poſſent ſine diſpendio fidelium ſuorum fortunam experiri. Magnam vtrilibet laudem futuram, qui ſuo potiſſimũ periculo tantum regnũ nanciſceretur. Hęc cùm *Cnutoni* renunciarentur, abnuit prorſus, pronuncians, animo ſe quidem excellere, ſed cõtra tam ingentis molis hominẽ corpuſculo diffidere: verũ, quia ambo non indebitè regnum efflagitent, quod patres amborum tenuerint, conuenire prudentię, vt depoſitis animoſitatibus Angliã partiantur. Suſceptum eſt hoc dictũ ab vtroq; excercitu, & magno aſſenſu firmatum, quòd & ęquitati quadraret, & mortaliũ paci tot miſerijs defatigatorum placidè cõſuleret. Ita *Edmundus* vnanimi clamore omniũ ſuperatus, concordię indulſit, fœduſq; cũ *Cnutone* percuſſit, ſibi Weſtſaxoniam, illi concedens Merciã. Nec multò pòſt in feſto ſancti *Andreæ*, ambiguum quo caſu extinctus, Glaſtonię iuxta *Edgarum* auum ſuum ſepultus eſt. Fama *Edricũ* infamat, quòd fauore alterius mortẽ ei per miniſtros porrexerit. Cubicularios regis fuiſſe duos quibus omnem vitam ſuam cõmiſerat: quos pollicitationibus illectos, & primò immanitatem flagitij exhorrentes, breuî complices ſuos effeciſſe: Eius conſilio ferreum vncũ ad naturę requiſita ſedenti in locis poſterioribus adegiſſe. Frater eius ex matre *Edwinus* non aſpernandæ probitatis adoleſcens per proditorem *Edricum* Anglia, iubente *Cnutone*, ceſſit, diuq; terris iactatus & alto, angore animi, vt fit corpus infectus, dum furtiuo reditu apud Anglos deliteſcit, defungitur; & apud Tauiſtochium tumulatur. Filij eius *Edwius* & *Edwardus* miſſi ad regem Sueuorum vt perimerentur, ſed miſeratione eius conſeruati, Hunorum regem petierunt, vbi dum benignè aliquo tempore habiti eſſent, maior diem obijt, minor Reginæ ſororem *Agatham* in matrimoniũ accepit. Fratres ex *Emma* *Elfredus* & *Edwardus* toto tempore, quò *Cnuto* vixit, in Normannia tutas fouêre latebras. De illorum in patriam reſtitutione, *Richardũ* auunculum nihil egiſſe comperimus, quin & ſororem ſuam *Emmã* hoſti & inuaſori nuptum collocauit. Ignores maiori illius dedecore qui dederit; an feminæ, quæ conſenſerit, vt thalamo illius caleret, qui virum infeſtauerit, filios effugauerit.

al. Rodbertus.

Porro * *Robertus*, quem ſuperiùs diximus Ieroſolimam iuiſſe multotiens, congregatis nauibus, & impoſitis militibus profectionem parauit, ſubinde iactitans ſe pronepotes ſuos coronaturũ. & proculdubio fidem dictis expleſſet, niſi quia (vt à maioribus accepimus) ſemper ei ventus aduerſabatur contrarius, per occultum ſcilicet Dei iudicium, in cuius voluntate ſunt poteſtates omnium regnorum. Reliquiæ ratium multo tempore diſſolutarum Rothomagi adhuc noſtra ætate viſebantur.

CAP.

CAP. XI.

De Cnutone Rege.

ANno incarnationis Dominicę millesimo decimo septimo *Cnuto* regnare cœpit, & viginti annis regnauit; iniustè quidem regnum ingressus, sed magna ciuilitate & fortitudine vitam componens. Primis diebus regnum in quatuor partitus, sibi Westsaxones, *Edrico* Mercios, *Turkillo* orientales Anglos, *Iricio* Northanimbros. ac primò interfectores *Edmundi*, qui vltrò spe ingentis pręmij rem detulerant, apud se interim cęlatos, magna frequentia populi produxit in medium, palamq; genus insidiarum professos supplicio affecit. Eodémque anno *Edricus*, quem dignè infamare non possum, iussu regis, arte qua multos frequenter circumuenerat, ipse quoq; conuentus, putidum spiritum transmisit ad inferos. Nam nescio, qua simultate orta, dum asperiùs colloquerentur, ille fiducia meritorum beneficia sua Regi quasi amicabiliter improperans, ait, *Edmundum* pro te primò deserui, pòst etiam ob fidelitatem tuam extinxi. quo dicto *Cnutoni* facies immutata iram rubore prodidit. & continuò prolata sententia, meritò ergo, inquit, & tu moriere, cùm sis læsæ maiestatis reus, in Deum & in me, qui dominum proprium, & fratrem mihi fœderatum occideris. *Sanguis tuus super caput tuum quia os tuum locutum est contra te, quòd misisti manus in Christum Domini.* Mox ne tumultus fieret, in eodem cubiculo proditor fauces elisus, & in Tamesim fluuium per fenestram præcipitatus perfidiæ meritum habuit. Succedente tempore *Turkillus* & *Iricius* ab Anglia captatis occasionibus eliminati, natale solum petierunt. Quorum primus, qui incentor necis beati * *Alphegi* fuerat, statim vt Danamarchiæ littus attigit, a *al.Elfegi.* ducibus est oppressus. Ita cum omnis Anglia pareret vni, ille ingenti studio Anglos sibi conciliare, ęquum illis ius cum Danis suis in consessu, in consilio, in prælio concedere: Qua de re, vt prædixi, vxorem superioris Regis é Normannia accersijt, vt dum consuetæ Dominæ deferrent obsequium, minùs Danorum suspirarent imperium. Simul eo facto *Richardi* alliciens gratiam, vt parùm de nepotibus cogitaret, qui alios ex *Cnutone* se suscepturum speraret. Monasteria per Angliam suis & patris excursionibus partim fœdata, partim eruta reparauit. loca omnia, in quibus pugnauerat, & pręcipue Aschendune Ecclesijs insigniuit; ministros instituit, qui per succidua seculorum volumina Deo supplicarent pro animabus ibi occisorum. Ad consecrationem illius Basilicæ & ipse affuit, & optimates Anglorum & Danorum donaria porrexerunt. Nunc, vt fertur, modica est Ecclesia presbytero parrochiano delegata. Supra corpus beatissimi *Edmundi*, quem antiquiores Dani interfecerant, Basilicam animositate Regia construxit, Abbatem & Monachos instituit, prędia multa, & magna contulit. præstat hodieq; *donorum eius amplitudo integra, quòd locus ille infra se aspiciat *al.Danorum* omnia penè Angliæ cœnobia.

COrpus beati* *Alphegi*, apud sanctum *Paulum* Londoniæ tumulatum, ipse suis ma- *al.Elfegi,* nibus inde leuauit, & ad propria remissum, dignis assentationibus veneratus est. Ita omnia, quæ ipse, & antecessores sui deliquerant, corrigere satagens, prioris iniustitiæ nęuum apud Deum fortassis, apud homines certè abstersit. Wintoniæ maximæ munificentiæ suę magnificentiam ostendit, vbi tanta intulit, vt moles metallorum terreat aduenarum animos; splendor gemmarum reuerberet intuentium oculos; *Emmæ* suggestu, quę in talibus thesauros dilapidabat sanctitate prodiga, dum ille in exteris terris dura meditaretur prælia. Nam nescia virtus eius stare loco, nec contenta Danamarchia, quam auito, & Anglia, quam bellico iure obtinebat, martem in Sueuos transtulit. Sunt illi Danis cõtermini, pertinacioribus studijs iram *Cnutonis* emeriti, sed primò exceptus insidijs, multos ex suis amisit, postremò reparatis viribus resistentes in fugam

al. Eigalf. fugam vertit; Reges gentis *Vlf* & **Eiglaf* ad deditiones pacis adduxit, promptissimis ea pugna Anglis, hortante *Godwino* Comite, vt pristinæ gloriæ memores, robur suum oculis noui domini assererent; illud fuisse fortunę quòd ab eo quondam victi fuissent, istud virtutis quòd illos premerent qui eum vicissent. Incubuere igitur viribus Angli, & victoriam consummantes Comitatum duci, sibi laudem parauerunt. Rediens inde *al. Olano,* domum totum Regnum Noricorum subegit, effugato Rege * *Olauo*, qui posteriori anno, vt animos prouincialium suorum tentaret, cum parua manu in regnum regressus, infidos sibi sensit, cum suis cæsus.

C*Nuto* decimo quinto anno regni sui Romam profectus est, Ibi aliquantis diebus cōmoratus, & eleemosynis per Ecclesias peccata redimens, nauigio Angliam redijt. Et mox Scotiam rebellantem, regemq; *Malcolmum*, expeditione illuc ducta, paruo subegit negotio. Veruntamen non inoperosum videbitur, si Epistolam, quam Roma digrediens, Anglis suis per Liuingum Tauistokensem Abbatem, mox Episcopum Eridintunēsem misit, apponam, ad documentum emendationis vitæ, & regalis magnificentiæ.

al. Egelnotho, CNuto *rex totius Angliæ, & Danamarchiæ, & Norwegiæ, & partis Suauorum, *Ailnotho Metropolitano, &* Alfrico *Eboracensi, omnibúsque Episcopis & Primatibus, & toti genti Anglorum, tam nobilibus quàm plebeis salutem. Notifico vobis me nouiter isse Romam, oratum pro redemptione peccaminum meorum, & pro salute Regnorum, quíque meo subiacent regimini populorum. Hanc quidem profectionem Deo iam olim deuoueram; sed pro negotijs regni, & causis impedientibus, huc vsque non poteram perficere. Nunc autem ipsi Deo meo omnipotenti valdè humilitèr gratias ago, quòd concessit in vita mea* Petrum *&* Paulum *beatos Apostolos, & omne sanctuarium, quod intra vrbem Romam aut extra addiscere potui expetere, & secundum desiderium meum, præsentialitèr venerari & adorare. Et ideo hoc maximè patraui, quia á sapientibus didici, sanctum* Petrum *Apostolum magnam potestatem accepisse a Domino ligandi atque soluendi, clauigerúmque esse regni cœlestis; & ideo specialitèr eius patrocinium apud Deum expetere valdè vtile duxi. Sit autem vobis notum, quia magna congregatio nobilium in ipsa solemnitate Paschali, ibi cum domino Papa* Iohanne, *& Imperatore* Cunrado *erat, scilicet omnes principes gentium, â monte Gargano, vsque ad istud proximum mare; qui omnes me & honorificè suscepêre, & magnificis donis honorauere. Maximè autem ab Imperatore donis varijs & muneribus pretiosis honoratus sum, tam in vasis aureis & argenteis, quàm in pallijs & vestibus valde pretiosis. Locutus sum igitur cum ipso Imperatore & domino Papa, & Principibus, qui ibi erant, de necessitatibus totius populi mei, tam Angli, quàm Dani, vt eis concederetur lex æquior, & pax securior in via Romam adeundi, & ne tot clausuris per viam arcerentur, & propter iniustum teloneum fatigentor. annuitq; postulatis Imperator, &* Rodulphus *Rex, qui maximè ipsarum clausurarum dominator, cunctique principes edictis firmarunt, vt homines mei tam mercatores, quàm alij orandi gratia viatores, absque omni angaria clausurarū & telonearioru͂, cum firma pace Romam eant, & redeant. Conquestus sum iterū coram domino Papa, & mihi valdè displicere dixi, quòd mei Archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum, quæ ab eis expetebantur, dum pro pallio accipiendo secundum morem Apostolicam sedem expeterent, decretúmque est, ne id deinceps fiat. Cuncta enim quæ â domino Papa, & ab Imperatore, & á Rege* Rodulpho, *cæterísque principibus, per quorum terras nobis transitus est ad Romam, pro mea gentis vtilitate postulabam, libentèr annuerunt, & concessa etiam Sacramento firmauerunt, sub testimonio quatuor Archiepiscoporum, & viginti Episcoporum, & innumeræ multitudinis Ducum & nobilium quæ aderat. Quapropter Deo omnipotenti gratias magnificas reddo, quia omnia, quæ desideraueram, prout mente decreueram, prosperè perfeci, votisq; meis ad velle satisfeci. Nunc itaq; sit notum, quia ipsi Deo supplex deuoui vitam meam a modò in omnibus iustificare, & Regna mihi subdita, populosq; iustè & piè regere, æquumq; iudicium per omnia obseruare, & si quid per meæ iuuentutis intemperantiam, aut negligentiam hactenus, præter id quod iustum erat, est actum, totum Deo auxiliante dispono emendare. Idcirco obtestor, & præcipio meis consiliarijs, quibus regni consilia credidi, ne vllo modo aut propter meum timorem, aut alicuius potentis personæ fauorem, aliquam iniustitiam a modò cōsentiant, vel faciant pullulare in omni regno meo. Præcipio etiā omnibus vicecomitibus, & præpositis vniuersi regni mei, sicut meā volunt habere amicitiā, aut suam salutē; vt nulli homini nec diuiti, nec pauperi, vim iniustā inferant; sed omnibus tam nobilibus quàm ignobilibus*

sit

sit fas iusta lege potiundi, à qua nec propter fauorem regium, nec propter alicuius potentis personam, nec propter mihi congerendam pecuniam, vllo modo deuient. quia nulla mihi necessitas est, vt iniqua exactione pecunia mihi congeratur. Ego itaq; notum vobis fieri volo; quòd eadem via, qua exiui regrediens, Danamarchiam vado, pacem & firmum pactum omnium Danorum consilio compositurus cum eis gentibus, quæ nos & vita & regno priuare, si eis esset possibile, volebant: sed non potuerunt, Deo scilicet virtutem eorum destruente, qui nos sua benignitate in regno & honore conseruet, omniumq; inimicorum nostrorum potentiam adnihilet. Composita deniq; pace cum gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, dispositoq; & pacato omni regno nostro hîc in Oriente, ita vt à nulla parte bellum, aut inimicitias aliquorum timere habeamus, quàm citiùs hac æstate apparatum nauigij habere potero, Angliam venire dispono. Hanc autem Epistolam iam præmisi, vt de mea prosperitate omnis populus regni mei lætificetur; quia vt vos ipsi scitis, nunquam memet ipsum, nec meum laborem abstinui, nec adhuc abstinebo impendere, pro omnis populi mei necessaria vtilitate. Nunc igitur obtestor omnes Episcopos meos & regni mei, præpositos per fidem quam mihi debetis & Deo, quatenus faciatis, vt antequam Angliam veniam, omnium debita, quæ secundum legem antiquam debemus sint persoluta, scilicet eleemosyna pro aratris, & decimæ animalium ipso anno procreatorum, & denarij, quos Romam ad Sanctum Petrum *debetis, siue ex vrbibus, siue ex villis, & mediante Augusto decimæ frugum, & in festiuitate sancti* Martini *primitiæ seminum ad Ecclesiam sub cuius parochia quisq; degit, quæ Anglice *Curcscet nominatur. Hæc & alia, si cùm venero, non erunt persoluta, regia exactione* al. Chireseth. *secundum leges in quem culpa cadit, districtè absq; venia comparabit.* Nec dicto deterius fuit factum. Omnes enim leges ab antiquis regibus, & maximè ab antecessore suo *Ethelredo* latas sub interminatione regię mulctę perpetuis temporibus obseruari pręcepit. in quarum custodia etiam nunc tempore bonorum sub nomine Regis * *Edwardi* al. Eadpardi. iuratur, non quod ille statuerit, sed quod obseruauerit.

ERant tunc in Anglia summi & sapientissimi viri, quorum præcipuus *Egelnothus* Archiepiscopus post *Liuingum*; Hic ex decano summus Sacerdos multa opera prædicabili memoria digna fecit. regem ipsum auctoritate sanctitudinis, in bonis actibus mulcens in excessibus terrens, sedem Archiepiscopatus & priús præsentia corporis sancti *Elphegi* sublimauit, & postea Romæ præsens in pristinam dignitatem reparauit. Domum rediens, apud Papiam brachium sancti *Augustini* doctoris, centum talentis argenti, & talento auri comparatum, apud Couentreiam misit. Porro *Cnuto* Glastoniensem Ecclesiam, vt fratris sui *Edmundi* manes inuiseret, (sic enim eum vocare solitus fuerat) festinauit: factaq; oratione super sepulchrum, pallium misit versicoloribus figuris pauonum, vt videtur, intextum. Astabat regio lateri supradictus * *Edelnothus*, al. Egelnothus. qui septimus Glastoniensis cœnobij præsidebat Cathedræ Cantuariensi. Primus **Bricthwaldus*, secundus *Athelmus*, qui primus Wellis Episcopus: tertius nepos eius al. Bricwaldus. *Dunstanus*; quartus *Egelgarus*, qui noui Monasterij Wintoniæ Abbas primus, deinde Cicestrensis Episcopus; quintus **Siricius*, qui factus Archiepiscopus nutriculę suę septem dedit pallia, de quibus in anniuersario eius tota antiqua ornatur Ecclesia: sextus al. Siricus. *Elfegus*, qui ex Prioratu Glastoniæ primus factus est Abbas Bathoniæ, deinde Episcopus Wintonensis: septimus *Ethelnothus*, qui cùm regi antecessorum suorum priuilegia ostendisset, rogauit & rogando obtinuit, vt scripto regio in hæc verba confirmaret.

REgnante in perpetuum Domino, qui sua ineffabili potentia omnia disponit atq; gubernat, vicesq; temporum, hominumq; mirabiliter discernens, terminumq; incertum, pro vt vult, æquanimiter imponens, & de secretis naturæ mysterijs misericorditer docet, vt de fugitiuis & sine dubio transitorijs mansura regna Dei suffragio adipiscenda sunt: Quapropter ego Cnut *rex Anglorum, cæterarumq; gentium in circuitu persistentium gubernator & rector, cum consilio & decreto archipræsulis nostri* Edelnothi, *simulq; cunctorum Dei sacerdotum, & consensu optimatum meorum, ob amorem cœlestis regni, & indulgentiam criminum meorum, & relaxationē peccaminum fratris mei regis* Edmundi, *concedo Ecclesiæ Sanctæ Dei genetricis* Mariæ *Glastoniæ, iura & consuetudines in omni regno meo, & omnes forisfacturas omnium terrarum suarum; & sint terræ eius sibi liberæ & solutæ ab omni calumnia, & inquietatione, sicuti meæ mihi habentur. Verum illud præcipue ex Omnipotentis Patris & filij & spiritus Sancti auctoritate, & perpetuæ Virginis interdictione prohibeo, & vniuersis regni mei præpositis*

ſitis & primatibus ſuper ſuam ſalutem præcipio, vt nullus omninò illam Inſulam intrare audeat cuiuſcunque ordinis, aut dignitatis ſit; ſed omnia tam in Eccleſiaſticis quàm in ſecularibus cauſis, tantummodo Abbatis iudicium & conuentus expectent. ſicuti predeceſſores mei ſanxerunt, & priuilegijs confirmauerunt: Cenwines, Ines, Cuthredus, Ailredus, Alfredus, Edwardus, Ethelredus, Ailſtanus, *& glorioſiſſimus* Edmundus, *& comparabilis* Edgarus. *Si quis autem quouis deinceps tempore ſub aliqua occaſione interrumpere, atque irritum facere huius priuilegij teſtamentum niſus fuerit, ſit à conſortio piorum vltimi examinis ventilabro diſpertitus. Si quis verò beneuola intentione hæc facere, probare, & defenſare ſtuduerit, beatiſſimæ Dei genetricis* Mariæ *& omnium Sanctorum interceſſione amplificet Deus portionem eius in terra viuentium. Scripta eſt huius priuilegij donatio, & promulgata in lignea baſilica ſub præſentia Regis* Cnutonis. *Anno ab incarnatione Dominica 1032. Indictione.*
Eiuſdem etiam Archipręſulis monitu, Rex ad tranſmarinas Eccleſias pecunias mittens, maximè Carnotum ditauit; vbi tunc florebat *Fulbertus* Epiſcopus in ſanctitate & philoſophia nominatiſſimus. Qui inter cætera induſtriæ ſuæ documenta Eccleſiæ Dominæ noſtræ ſanctæ *Mariæ*, cuius fundamenta iecerat, ſummam manum mirifico effectu impoſuit. quam etiam pro poſſe honorificare ſtudens, muſicis modulationibus crebrò extulit. Quanto enim amore in honorem Virginis anhelauerit, poterit conijcere, qui audierit cantus cœleſtia vota ſonantes. Extat inter cætera opuſcula eius Epiſtolarum volumen; in quarum vna gratias agit *Cnutoni* magnificentiſſimo Regi, quòd largitatis ſuæ viſcera in expenſas Eccleſiæ Carnotenſis effuderit.

EIus anno decimo quinto *Robertus* Rex Francorum, de quo ſuprà prœlibauimus, vitam clauſit; vir eleemoſynis deditus, adeo vt feſtis diebus cum amiceretur, & exueretur regijs inſignibus, ſi non aliud haberet ad manum, ipſa veſtimenta pauperibus diſtribueret, niſi ex induſtria veſtiarij egenos importunè petentes arcerent. Habuit duos filios *Odonem* & *Henricum*; *Odo* maior natu hebes, alter aſtutus & vehemens. Diuiſerat in amorem prolem vtramque parens vterque; Pater primogenitum amplectebatur, dictitans ſucceſſurum; mater minorem fouebat, cui, etſi non per ætatem, per prudentiam certè regnum deberetur. Ita vt ſunt feminæ in incepto pertinaces, non priùs abſtitit, quàm omnes duces, qui regno Francorum famulantur, præmijs & pollicitis ingentibus in ſua vota tranſduceret. *Henricus* ergo, maximè annuente *Roberto* Normanno, coronatus eſt, priuſquam pater planè expirauerat. Cuius beneficij obnoxius cum ille, vt ſuperiùs dixi, Ieruſolimam iret, *Willelmum* filium eius puerulum contra deſertores enixiſſimè iuuit. At *Cnuto* tranſcurſa vitæ meta Sceptoniæ defunctus, & Wintoniæ ſepultus eſt.

CAP. XII.

De Rege Haroldo, & Hardecnut.

al. Alfelmi.

ANno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo ſexto *Haroldus*, quem fama filium *Cnutonis* ex filia * *Elfelmi* Comitis loquebatur, regnauit annis quatuor & totidem menſibus. Elegerunt eum Dani & Londoniæ ciues, qui iam penè in Barbarorum mores propter frequentem conuictum tranſierant. Angli diu obſtiterunt, magis vnum ex filijs *Ethelredi*, qui in Normannia, vel *Hardecnutum* filium *Cnutonis* ex *Emma*, qui tunc in Danamarchia erat, regem habere volentes. Maximus tunc propugnator iuſtitiæ fuit *Godwinus* Comes, qui etiam pupillorum tutorem

ſe

ſe profeſſus, Reginam *Emmam*, & Regias gazas cuſtodiens, reſiſtentes vmbone nominis ſui aliquandiu diſpulit. ſed tandem vi & numero impar, ceſſit violentiæ. *Haroldus* ſceptro confirmato nouercam exiliauit. Illa in Normannia nihil ſibi tutum arbitrata, vbi, defunctis fratre & nepotibus, recens deſerti orphani feruebat inuidia, in Flandriam tranſijt ad *Baldwinum* Comitem expertum probitate virum. Qui poſtea defuncto Rege *Henrico*, qui *Philippum* paruum reliquerat filium, regnum Francorum nobiliter aliquantis annis rexit, fideliterque adulto (nam eius amitam vxorem habebat) reſtituit. Huius ſub vmbra *Emma* ſecurum triennium egit. quo peracto, *Haroldus* apud Oxenefordiam menſe Aprili defunctus Weſtmonaſterio tumulum habet. Tunc Anglis & Danis in vnam ſententiam conuenientibus, propter *Hardecnutum* miſſum, ille per Normanniam in Angliam menſe Auguſto venit. Nam filij *Ethelredi* iam fere omnibus deſpectui erant, magis propter paternæ ſocordię memoriam, quàm propter Danorum potentiam. *Hardecnutus* biennio præter dies decem regnans, ſpiritum inter pocula apud Lamudam iuxta Londoniam amiſit, & Wintoniæ iuxta patrem ſepultus eſt: Iuuenis, qui egregiam pietatem animi in fratrem & ſororem oſtenderit. Germanum enim *Edwardum* annoſæ peregrinationis tædio, & ſpe fraternæ neceſſitudinis, natale ſolum reuiſentem, obuijs, (vt aiunt) manibus excipiens indulgentiſſimè retinuit. Veruntamen immaturus in cæteris, per *Alphricum* Eboracenſem Archiepiſcopum, & alios, quos nominare piget, *Haroldi* cadauere defoſſo, caput truncari, & miſerando mortalibus exemplo, in Tameſem proijci iuſſit. Id à quodam piſcatore exceptum ſagena, in cœmiterio Danorum Londoniæ tumulatur. Tributum inexorabile & importabile Angliæ impoſuit, vt claſſiarijs ſuis per ſingulas naues * viginti marcas ex pollicito penſitaret. Quod dum importunè per Angliam *al, triginta.*
exigitur, duo infeſtiùs hoc munus exequentes à Wigorniæ ciuibus extincti ſunt. Quapropter per Comites ſuos vrbe incenſa & depopulata, fortuníſque ciuium abraſis, contumeliam famæ, & amori ſuo detrimentum ingeſſit. Sanè ne ſilentio premam, quod de primogenito * *Ethelredi Elfredo* rumigeruli ſpargunt. Ille inter *al. Egelredi.*
mortem *Haroldi*, & expectationem *Hardecnuti* fluctuans, regnum ingreſſus, compatriotarum perfidia & maximè *Godwini*, luminibus orbatus eſt apud * *Gillingeham.* *al. Ginlingeham.*
inde ad cœnobium Helienſe directus, miſeram vitam pauco tempore pane cibario ſuſtentauit; omnibus decapitatis comitibus præter decimos, nam ſors decimum quénque morti exemerat. Hæc quia fama ſerit, non omiſi: ſed quia Chronica tacet, pro ſolido non aſſerui. Hac de cauſa *Hardecnutus*, *Liuingo* Cridintunenſi Epiſcopo, quem facti auctorem fama aſſerebat, infenſus, illum Epiſcopatu expulit: ſed poſt annum pecunia ſerenatus reſtituit. *Godwinum* quóque obliquis oculis intuitus, ad ſacramentum purgationis compulit. Appoſuit ille fidei iuratæ * zenium, vt gra- *al. exenium.*
tiam plenam redimeret, locupletiſſimum ſanè, & pulcherrimum, ratem auro roſtratam, habentem octoginta milites, qui haberent in brachijs ſingulis armillas duas, vnamquámque ſedecim vnciarum auri, in capitibus caſſides deauratas, ſecurim Danicam in humero ſiniſtro, haſtile ferreum dextra manu geſtantes; & ne ſingula enumerem, armis omnibus inſtructos, in quibus fulgor cum terrore certans, ſub auro ferrum occuleret. Cæterum, vt dicere cœperam, *Hardecnutus* * *Gunhildam* ſororem, *al. Gunnildam.*
filiam *Cnutonis* ex *Emma*, ſpectatiſſimæ ſpeciei puellam, à multis procis tempore patris ſuſpiratam, nec impetratam, *Henrico* Imperatori Alemannorum nuptum miſit. Celebris illa pompa nuptialis fuit, & noſtro adhuc ſeculo etiam in triuijs cantitata: dum tanti nominis virgo ad nauem duceretur, ſtipantibus omnibus Angliæ proceribus, & in expenſas conferentibus, quicquid abſconderet vel Marſupium publicum, vel ærarium Regium. Ita ad ſponſum perueniens, multo tempore fœdus coniugale fouit. poſtremò adulterij accuſata, puerulum quendam fratris ſui alumnum quem ſecum ex Anglia duxerat, delatori giganteæ molis homini ad monomachiam oppoſuit, cæteris clientibus inerti timore refugientibus. Itáque conſerto duello per miraculum Dei inſimulator ſucciſo poplite eneruatur. *Gunhildis* inſperato triumpho tripudians, viro repudium dedit; nec vltrà minis aut delinimentis adduci potuit, vt thalamo illius conſentiret, ſed velum ſanctimonialium accipiens in Dei ſeruitio placido conſenuit otio.

ERat imperator multis,& magnis virtutibus prædituṡ, & omnium penè ante se bellicosissimus,quippe qui etiam vindelicos &Leuticios subegerit,cæterosq; populos Sueuis conterminos, qui vsq; ad hanc diem soli omniũ mortalium paganas superstitiones anhelant.Nam Sarraceni,& Turci Deum creatorem colunt,*Mahomet* non Deum, sed Dei prophetam æstimantes. vindelici verò fortunam adorant, cuius Idolum loco nominatissimo ponentes, cornu dextrę illius imponunt plenum potu illo, quem Græco vocabulo ex aqua & melle *Ydromellum* vocamus. Idem sanctus *Hieronimus* Ægyptios, & omnes pene Orientales fecisse, in decimo octauo super *Isaiam* libro confirmat; vnde vltimo die mensis Nouembris in circuitu sedentes in commune pregustant, & si cornu plenum inuenerint, magno strepitu applaudunt, quòd eis futuro anno pleno copia cornu responsura sit in omnibus; si contrà gemunt. Hos ergo *Henricus* ita tributarios effecerat, vt omnibus solemnitatibus, quibus coronabantur Reges,eorum quatuor lebetem, quo carnes condiebantur in humeris suis per annulos quatuor vectibus ad coquinam vectitarent.

PRæterea crebrò tumultibus regni expeditus, cum se communioni & hilaritati dedisset ioci plenus,vt sat erit duobus probare exemplis. sororem sanctimonialem vnicè diligebat, vt suo eam lateri deesse non pateretur, sed semper triclinium eius suo cõiungeret. Dum igitur quadam hieme, quę niuibus & pruinis aspera inhorruerat, vno diu loco detineretur, clericus quidam curialis familiarior iusto puellę effectus, crebrò nocturnas in cubiculo eius protelabat vigilias.Et quamlibet multimodis tergiversationibus nequitiam palliaret,aduertit illud aliquis (quod difficile sit crimen non prodere vultu,vel gestu) & iam vulgo rem ventilante,solus nesciebat Imperator,& sororem suam pudicam credere audebat. sed cùm quadam nocte cupitis fruerentur amplexibus,& diutiùs se voluptas protenderet, illuxit mane, & ecce nix omnem terram operuerat. tunc clericus qui se deprehendendum per vestigia in niue timeret, persuasit amicę suę,vt dorso eius impositus,angustias illas euaderet.Illa enim refutans impudentiam,dummodo vitaret verecundiam,leuat tergo amasium,& extra curiam effert.
al.respiciens. Et forte tunc Imperator minctum surrexerat, & per fenestram cœnaculi *despiciens videt clericum equitantem. Primo quidem visu hebetatus, sed re diligentiùs explorata, pudore & indignatione obmutuit. Intereà hæsitanti vtrum peccatum impunitum dimitteret, vel peccantes honestè redargueret, obuenit occasio, vt Episcopatum vacantem daret clerico; hæc verba auribus insusurrans, Tu, inquit, accipe Episcopatum, & vide ne vlteriùs inequites mulierem; Item dans Abbatiam sanctimonialium
al. sorori. *germanæ,esto,ait, Abbatissa,nec vltrà patiaris clericum equitantem. Confusi illi,qui tam graui dicto se sentirent lapidatos, desiuerunt â flagitio, quòd diuinitus inspiratum putabant â Domino.

ITem habebat clericum in curia sua,qui & literarum peritiam,& vocis elegantiam vicio corporis deformabat,quòd meretriculam villæ dementer ardebat; cum qua nocte quadam solenni volutatus mane ad missam Imperatoris aperta fronte astabat. dissimulata scientia, mandat ei Cæsar, vt se paret ad Euangelium, quod eius melodia delectaretur; erat enim Diaconus: Ille pro peccati conscientia,multis præstigijs subterfugere; Imperator contrà nuncijs vrgere,vt probaret eius constantiam; ad extremum prorsus abnuenti, ego, inquit Cæsar, quia non vis parere mihi in tam facili obsequio, extorrem te totius terræ meæ pręcipio. Clericus amplexus sententiam abscessit continuò; missi pedissequi,qui eum persequerentur, vt si perseuerandũ putaret, iam vrbem egressum reuocarent. Ita incunctanter compilatis omnibus suis,& in sarcinulas compositis,iam profectum magnaq; violentia retractum *Henrici* præsentiæ sistunt. qui lętùm subridens,probè,ait, fecisti & gratulor probitati tuæ, quòd pluripenderis dei timorem,quàm patriam,respectum cœlestis iræ,quàm minas meas;quapropter habeto Episcopatũ,qui primus in Imperio meo vacauerit,tantùm in decenti amori renunties.

ET quia nihil constans est in humanis gaudijs quoddam triste portentum tempore
al. Flũdense. eius accidit,quod non tacebo.* *Fuldense cœnobium est in Saxonia,sancti* Galli *corpore insigne,& prædijs ditatum permagnificis.Eius loci Abbas sexaginta millia bellatorũ Imperatori*
al. Mogontium. *præbet in hostem, habetq; ex antiquo priuilegium, vt in præcellentibus festiuitatibus ad dextram eius consideat. Hic ergo* Henricus *Pentecosten apud* **Mogontiam celebrabat. Paulò ante missam*

Missam cùm sedilia pararentur in Ecclesia, inter cubicularios Abbatis, & Archiepiscopi iurgium agitatum, vtrorũ dominus iuxta Cæsarem sederet, illis prærogatiuam antistitis, istis priscum morem referentibus. Vbi verbis parùm ad concordiam proceditur (vt habent Germani, itemq́; Teutones indomitum animum) ad pugnam ventum est. itaq́; pars sudes arripere, pars saxa iacere, pars enses euaginare; postremò quicquid primum ira inuenisset, eo pro armis vti. ita furore per Ecclesiam grassante, pauimentum sanguine inundauit. sed statim Episcopis conuolantibus, pace inter reliquias dissidentium statuta, templum purgatum, Missa festiuis clamoribus acta. cùm verò, mira subijciam, sequentia cantata, & versum Hunc diem gloriosum fecisti *chori côticuissent, vox ab aëre lapsa latè insonuit* Hunc diem bellicosum ego feci. *rigentibus cæteris, Imperator diligentiùs intendens muneri, lætitiamq́; intelligens inimici, Tu, inquit, omnis malitiæ inuentor, simul & incentor, diem bellicosum, & arrogantibus luctuosum fecisti; sed nos per Dei gratiã, qui illũ gloriosum fecit, pauperibus gratiosum reddemus. Et mox reincepta sequẽtia, solemni ploratu spiritus Sancti gratiam inuitabant, intelligeres illũ aduentasse illis cantantibus, istis lacrymantibus, omnibus pectora tundentibus. Finita Missa, egenis, per præcones conclamatis omnes dapes, qui sibi & curialibus parabantur, in vsus eorũ exhausit; ipse obsonia apponens, ipse iuxta disciplinam ministrorum de longè consistens, ipse superflua ciborum abstergens.*

T*Empore** Conradi *patris à quodã clerico fistulam tulerat argenteam, qua pueri ludo aquam* al. Cuonradi.
iaculantur, pactus Episcopatum cũ foret imperator; Adultus repetenti pollicitũ impigrè dederat. nec multò pòst aspera valetudine correptus decubuit; morbo crescente triduo exsensis & mutus iacuit, cùm in solo pectore vitalis halitus palpitaret; nec aliud vitæ indicium erat, quàm quòd manu ad nares apposita, quatuluscunq́; sentiebatur anhelitus. Episcopi præsentes triduano indicto ieiunio, lacrymis & votis pro vita Regis superos pulsabant. quibus, vt credi fas est, remedijs cõualescens, accitũ Episcopũ, quem iniustè fecerat, sententia consilij deposuit: professus se toto triduo dæmones infestos vidisse, flammam in se per fistulã iaculantes adeo pertinacem, vt noster ignis in comparatione illius, iocus putetur, & nihil calere. Iuuenem inter hæc semiustulatum aduentasse, ferentem immensæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum; cuius visione & laticis aspergine delinitum extinctis ardoribus in sanitatem euasisse. Ephœbum illum beatum fuisse Laurentium, *cuius Ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginauit, & præter alia xenia calice aureo honorificauit.*

OCcurrunt hoc loco quæ de illo viro feruntur magna miracula, vt de cerua, quæ illum inimicos fugitantem, vltra inuadibilem fluuiũ, dorso euexerit, & quibusdam alijs, quibus ideo supersedeo, quia ęstimationem lectoris supergredi nolo. Obijt octauo decimo anno imperij emenso, & apud Spiram conditus est, quam ipse ex antiquissima & diruta nemeto ita nominatam nouauit. Epitaphium eius hoc est.

CAEsar tantus eras, quantus & orbis;
At nunc in modico clauderis antro.
Post hæc quisq́; sciat se ruiturum,
Et quòd nulla mori gloria tollat.
Florens Imperij gloria quondam
Desolata suo Cæsare marcet,
Hanc vltrà speciem non habitura,
Quam tecum moriens occuluisti.
Leges à senibus patribus auctas,
Quas lassata diu raserat ætas,
Omnes vt fuerant ipse reformans,
Romanis studuit reddere causis.
Tu longinqua satis regna, locosq́;,
Quos nullus potuit flectere Cæsar,
Romanis onerans viribus artus
Ad ciuile decus excoluisti.
O quanto premitur Roma dolore,
Desolata priùs morte Leonis:
Nunc, Auguste, tua funera languens,
Bino se viduam lumine plangit.
Quæ te non timuit patria viuum?

Vel quæ non doluit te Cæſar *obiſſe?*
Nam ſic lætus eras iam ſuperatus,
Et ſic indomitis gentibus aſper;
Vt, quæ non timuit, iure doleret,
Et, quæ non doluit, iure timeret.
Luge Roma tuum nomen in vmbris,
Et defecta duo numina luge.

Sanè iſte *Leo*, de quo Epitaphium loquitur, fuerat Romæ Apoſtolicus, ex *Brunone* Spirenſi Epiſcopo ita vocatus, & prouectus. Magnę & mirabilis ſanctitatis, cuius Romani multa miracula per orbem ferunt. Obierat ante *Henricum* Imperatorem, poſt * quinq; annos Apoſtolatus.

al. quindecim.

CAP. XIII.

De ſancto Edwardo filio Ethelredi Regis.

ANno incarnationis Dominicæ milleſimo quadrageſimo ſecundo, ſanctus *Edwardus* filius **Ethelredi* ſuſcepit regnum; manſitq́; in eo annis viginti quatuor non plenis, vir propter morum ſimplicitatem, parùm Imperio idoneus; ſed Deo deuotus, ideoq́; ab eo directus. deniq; eo regnante nullus tumultus domeſticus, qui non citò comprimeretur, nullum bellum forinſecus; omnia domi, foriſq; quieta, omnia tranquilla. quod eo magis ſtupendum, quia ita ſe manſuetè ageret, vt nec viles homunculos verbo lędere noſſet. Nam dum quadam vice venatum iſſet, & agreſtis quidam ſtabulata illa, quibus in caſſes cerui vrgentur, cõfudiſſet, ille ſua nobili percitus ira, per Deum, inquit, & matrem eius tantundem tibi nocebo, ſi potero. Egregius animus, qui ſe regem in talibus non meminiſſet, nec abiectę cõditionis homini ſe poſſe nocere putaret. Erat interea eius apud domeſticos reuerentia vehemens, apud exteros metus ingens. fouebat profectò eius ſimplicitatem Deus, vt poſſet timeri, qui neſciret iraſci. Sed quamuis vel deſes, vel ſimplex putaretur, habebat Comites, qui eum ex humili in altum conantem erigerent: *Siwardum* Northanimbrenſium, qui eius iuſſu cum Scottorum rege* *Makbetha* congreſſus vita regnoq́; ſpoliauit; ibidemq́; *Malcolmum* filium regis Cumbrorum regem inſtituit. *Leofricum* Herefordenſium, qui eum contra ſimultates *Godwini* fauore magnifico tutabatur, quòd ille fidente conſcientia *Mericorum minùs Regem revereretur. *Leofricus* cum coniuge ſua *Godiſa* in Dei rebus munificus, Monaſteria multa conſtituit; Couentriæ ſanctæ *Mariæ Stow*, Wenelok, Leonenſe, & nonnulla alia; Cæteris ornamenta & prędia, Couentreiæ corpus ſuum cum maximo apparatu auri & argenti delegauit. *Haroldum* Weſtſaxonum filium *Godwini*, qui duos fratres reges Wallenſium *Ris*, & *Griffinum*, ſollertia ſua in mortem egerit; omnémque illam barbariem, ad ſtatum prouintiæ ſub Regis fide * redegerit. Fuerunt tamen nonnulla, quæ gloriam temporum deturbarent; Monaſteria tunc Monachis viduata, praua iudicia a peruerſis hominibus commiſſa, ſuppellex matris eius pręcipiente illo penitus abraſa. Sed harum rerum inuidiam amatores ipſius ita extenuare conantur. Monaſteriorum deſtructio, peruerſitas iudiciorum, non eius ſcientia, ſed per *Godwini*, filiorúmque eius ſunt commiſſa violentiam, qui Regis indulgentiam ridebant; poſtea tamen ad eum delata, acriter illorum exilio vindicata mater

al. Egelredi.

al. Machetha.

al. meritorum.

al. ſubegerit.

Anguſtos filij iamdudum riſerat annos,

Nihil vnquam de ſuo largita, hereditario ſcilicet odio parentis in prolem. Nam magis *Cnutonem* & amauerat viuum, & laudabat defunctum. Pręterea congeſtis vndecúnque

talentis

talentis crumenas infecerat pauperum oblitâ, quibus non patiebatur dari nummum, ne diminueret numerum. Itáque quod iniustè coaceruauerat, non iniustè ablatum: vt egenorum proficeret compendio, & fisco sufficeret regio. Hæc referentibus etsi plurimùm fides adhiberi debeat; sanctam tamen mulierem fuisse comperio, & thesauros suos in ornamenta Ecclesiæ Wintoniæ & aliarum fortassis expendisse. Sed vt ad superiora redeam, *Hardecnuto* mortuo, *Eadwardus* tam tristi nuncio accepto, incertúmque fluctuans, quid ageret, & quo se verteret, nesciebat. Multa voluenti potior sententia visa, vt *Godwini* consilio fortunas suas trutinaret. Conuentus ille per legatorios, vt pace præfata colloquerentur, diu hæsitabundus & cogitans tandem non abnuit, venientem ad se, conantémque ad genua procumbere alleuat: *Hardecnuti* mortem exponentem, orantémque in Normanniam reditus auxilium ingentibus promissis *onerat. Melius esse, vt viuat gloriosus in Imperio, quàm ignominiosus moriatur in exilio. *al. honorat.* Illum *Ethelredi* filium, *Eadgari* nepotem, iure ei competere Regnum æuo maturo, laboribus defæcato, scienti administrare principatum per ætatem seuerè, miserias prouincialium pro pristina egestate temperare. id quo minùs fiat nihil obstare, si sibi credendum putet: suam auctoritatem plurimùm in Anglia ponderari: Quò se pronior inclinauerit, eò fortunam vergere; si auxilietur, neminem ausurum obstrepere, & è conuerso. Pacifcatur ergo sibi amicitiam solidam, filijs honores integros, filiæ matrimonium: breuî futurum vt se regem videat, qui nunc vitæ naufragus, exul spei alterius opem implorat.

NIhil erat, quod *Edwardus* pro necessitate temporis non polliceretur; Ita vtrinq; fide data, quicquid petebatur sacramento firmauit. Nec mora *Gilingeham congregato consilio, *al. Lundoniam.* rationibus suis explicitis regem effecit, hominio palam omnibus dato. Homo affectati leporis, & ingenuè gentilitia lingua eloquens, mirus dicere, mirus populo persuadere quæ placerent. Quidam auctoritatem eius sequuti, quidam muneribus flexi, quidam etiam debitum *Edwardi* amplexi, pauci qui pręter ęquum & bonum restitere, & tunc censoriè notati, & postmodum ab Anglia expulsi. *Edwardus* die solenni Paschæ, magna pompa apud Wintoniam coronatus; & ab *Edsio* Archiepiscopo sacra regnãdi pręcepta edoctus; quæ ille tunc memoria libenter recondidit, & postea sanctè factis propalauit. Idem *Edsius* posteriori anno in incurabilem morbum incidens, successorem sibi Abbatem Abendonię *Sywardũ* statuit, antè cum Rege tantùm & Comite communicato consilio; ne quis ad tantum fastigiũ aspiraret indignus, vel prece, vel pretio. Non multò pòst *Edgitham* filiam *Godwini* rex in connubium accepit; fœminam in cuius pectore omniũ liberalium artium esset gymnasiũ, sed paruum in mundanis rebus ingenium. quam cũ videres, si literas stuperes, modestiã certè animi, & speciem corporis desiderares. Hęc & viuo marito & mortuo, probri suspitione non caruit; sed moriens tempore regis *Willielmi*, iureiurando astantibus de perpetua integritate vltrò satisfecit. Nuptam sibi rex hac arte tractabat, vt nec thoro amouerit, nec virili more cognosceret. Quod an familiæ illius odio, quod prudentèr dissimulabat pro tempore; an amore castitatis fecerit, pro certo compertũ non habeo. Illud celeberrimè fertur, nunquã illum cuiusquã mulieris cõtubernio pudicitiam lęsisse. Sed quia ad id locorum ventum est, lectorem pręmonitũ volo, quòd hic quasi ancipitem viam narrationis video, quia veritas factorũ pendet in dubio. Siquidem aliquãtos Normannos rex accersierat, qui olim inopiam exulis pauculis beneficijs leuarant. Inter quos *Robertum*, quem ex monacho Gemmeticensi Episcopum Londoniæ, & post Archiepiscopum Cantuariæ statuerat. Hunc cum reliquis Angli moderni vituperant delatorẽ *Godwini* & filiorũ eius, hunc discordię seminatorẽ, hunc Archiepiscopij emptorem; *Godwinũ* & natos magnanimos viros & industrios auctores & tutores regni *Edwardi*, nõ mirũ si succenserint, quòd nouos homines, & aduenas sibi præferri viderent. Nunquam tamen contra Regem quem semel fastigiauerint, asperum etiam verbum loquutos. Contrà, Normanni sic se defensitant, vt dicant & eum & filios magna arrogantia & infidelitate, in Regem, & in familiares eius egisse, æquas sibi partes in Imperio vendicantes; Sæpè de eius simplicitate solitos nugari, sæpè insignes facetias in illum iaculari. Id Normannos pati nequiuisse, quin illorum potentiam, quantum possent eneruarent. deniq; Deum monstrasse, quàm sancto animo *Godwinus* seruierit,

rit, Nam cùm poſt piraticas rapinas, vnde dicemus inferiùs, priori gratiæ redditus eſſet; & in conuiuio cum Rege diſcumberet, orto ſermone de *Elfredo* Regis fratre; Tu, inquit, ô Rex ad omnem memoriam germani tui, rugato me vultu video quòd aſpicias. Sed non patiatur Deus, vt iſtam offam transglutiam, ſi fui conſcius alicuius rei, quæ ſpectaret ad eius periculum, vel tui incommodum. Hoc dicto, offa, quam in os miſerat, ſuffocatus ad mortem oculos vertit. Inde ab ipſo filio eius *Haroldo*, qui Regi aſtabat, ſub menſa extractus, in Epiſcopatu Wintoniæ ſepultus eſt.

PRopter iſtas vt dixi altercationes periclitatur oratio, dum quod ex aſſe verum definiam non habeo; vel propter naturale vtrarúmque Gentium diſſidium; vel quia ita ſe res habet, quòd Angli aſpernanter ferant ſuperiorem, Normanni nequeant pati parem. Sed de moribus eorum in ſequenti libro pergam dicere, cum de aduentu Normannorum in Angliam occaſio ſe obtulerit. Nunc quanta veritate potuero perſtringam de ſimultate Regis in *Godwinum*, & filios eius.

EVſtachius Comes erat Boloniæ, pater *Godefridi* & *Baldwini*, qui noſtro tempore Reges Ieroſolimorum fuerunt. habebatq; ſororem Regis *Godam* legitimis nuptijs deſponſatam, quæ ex altero viro *Waltero* Medantino filium tulerat *Radulphum*, qui eo tempore erat Comes Herefordenſis, ignauus & timidus, qui Wallenſibus pugna ceſſerit, Comitatúmque ſuum & vrbem cum Epiſcopo ignibus eorum conſumendum reliquerit. Cuius rei infamiam maturè perueniens *Haroldus* virtutibus ſuis ab- *al. Doueram.* ſterſit. *Euſtachius* ergo transfretato mari de Whitſand in * Douoriam *Edwardum* Regem, neſcio qua de cauſa, adijt. Colloquutus cum eo, & re impetrata quam petierat, per Doroberniam redibat. vnus antecurſorum eius ferociùs agens cum ciue, & vulnere magis, quam prece aut pretio hoſpitium exigens, illum in ſui excidium inuitauit. Quo cognito *Euſtachius* ad vſciſcendam necem ſerui, cum toto comitatu profectus, homicidam quidem cum alijs decem & octo interemit. ſed ciuibus ad arma conuolantibus, xxj. ex ſuis amiſit, innumeris vulneratis, ipſe vix cum altero in ipſo *al. actuſque,* tumultu ſubterfugit. Inde ad Curiam pedem referens, *nactúſque ſecretum ſuæ partis patronus aſſiſtens, iram Regis in Anglos exacuit. *Godwinus* per nuncios ad Curiam accitus venit. Expoſita cauſa, & præcipuè Rege inſolentiam Dorobernenſium accumulante, intellexit vir acrioris ingenij vnius tantum partis auditis allegationibus non debere proferri ſententiam. Itaque quamuis Rex iuſſiſſet illum continuò cum exercitu in Cantiam proficiſci, in Dorobornenſes grauitèr vlturum, reſtitit. Et quòd omnes alienigenas apud Regis gratiam inualeſcere inuideret; & quòd compatriotis amicitiam præſtare vellet. Præterea videbatur eius reſponſio in rectitudinem propenſior, vt magnates illius Caſtelli blandè in Curia regis de ſeditione conuenirentur; ſi ſe poſſent explacitare illæſi abirent; ſi nequirent, pecunia vel corporum ſuorum diſpendio, regi, cuius pacem infregerant, & Comiti, quem læſerant, ſatisfacerent. iniquum videri vt quos tutari debeas, eos ipſe potiſſimùm inauditos adiudices. ita tunc diſceſſum eſt, *Godwino* parui pendente regis furorem quaſi momentaneum. Quocirca totius regni proceres iuſſi Gloceſtriam conuenire, vt ibi magno conuentu res ventilaretur. Venerunt eò etiam Northanimbri Comites tunc famoſiſſimi, *Sywardus* & *Leofricus*, omníſque Anglorum nobilitas. Soli *Godwinus*, eiúſque filij, qui ſe ſuſpectos ſcirent, ſine præſidio armorum veniendum non arbitrati, cum manu valida Beuerſtane reſtiterunt; famam ſerentes in vulgus, quòd ideo excercitum adunaſſent, vt Wallenſes compeſcerent; qui tyrannidem in regem meditantes, oppidum in pago Herefordenſi obfirmauerant, vbi tunc *Swanus* vnus ex filijs *Godwini* militię prætendebat excubias. Sed Wallenſes iam audientiam præuenerant, & conſpirationis accuſatos, inuiſos toti curiæ fecerant; adeo vt rumor ſpargeretur, quòd in eodem loco Regius excercitus eos adoriretur. Quo accepto *Godwinus* ad coniuratos claſſicum cecinit, vt vltrò domino Regi non reſiſterent; ſed ſi conuenti fuiſſent, quin ſe vlciſcerentur loco nō cederent. Et profectò facinus miſerabile, & pluſquam ciuile bellū fuiſſet, niſi maturiora conſilia interceſſiſſent. Ita quantulacunq; concordia interim inita, iterum præceptum, vt Londoniam conciliū congregaretur; Mandatum *Swano* filio *Godwini*, vt fuga ſua Regis iram mitigaret. *Godwinus* & *Haroldus* quantociūs ad conſilium hac conuentione venirent inermes, duodecim ſolum homines adducerent: ſer-

uitium

uitium militum, quas per Angliam habebant,regi contraderent. Contrà, illi negare, non poſſe ſe ad conuenticulum factioſorum ſine vadibus, & obſidibus pergere: domino ſuo in militum deditione parituros,tum præterea in omnibus præter gloriæ & ſalutis periculum. Si veniant inermes vitæ timeri diſpendium; ſi paucos ſtipatores habeant,gloriæ foret opprobrium. Obſtinatiùs obfirmarat rex animum, ne adquieſceret precibus ſupplicantium. Itaque prolatum edictum, vt intra quinque dies Anglia excederent. *Godwinus* & *Swanus* Flandriam, *Haroldus* conceſſit Hiberniam. Comitatus eius attributus *Elgaro Leofrici* filio viro induſtrio, quem ille ſuſcipiens tunc rexit nobiliter,reuerſóq; reſtituit libentèr. Et poſtea *Godwino* mortuo,cùm *Haroldus* parentis ducatum impetraſſet, repetijt audactèr,aliquanto tamen tempore inimicorum accuſatione exiliatus. Omnis reginæ ſubſtantia ad vnum nummum emuncta; ipſa regis ſorori apud Wakewellam in cuſtodiam data, ne,ſcilicet omnibus ſuis parentibus patriam ſuſpirantibus ſola ſterteret in pluma. Poſteriori anno exulum quiſque de loco ſuo egreſſi Brittanicum mare circumuagari, littora piraticis latrocinijs infeſtare, de cognati populi opibus prædas eximias conuectare. Contra quos à regis parte, pluſquam ſexaginta naues in anchoris conſtiterunt.Præfecti claſſis *Odo* & *Radulphus* Comites,& regis cognati. Nec ſegnem ſenſit regem illa neceſſitas,quum & ipſe in naui pernoctaret,& latronum exitus ſpecularetur,ſedulo explens conſilio, quod manu nequibat præ ſenio. Sed cum comminus ventum eſſet, & iam penè manus conſererentur, nebula denſiſſima repentè coorta, furentum obtutus confudit, miſerámq; mortalium audaciam compeſcuit. Denique *Godwinus* eiuſque comites, eò vnde venerant, vento cogente reducti; & non multò pòſt pacifico animo repatriantes, regem apud Lundoniam inuenerunt: orantes veniam admiſſi ſunt. Senex ille,& fama & lingua potens ad flectendos animos audientium, probè ſe de omnibus quæ obiectabantur,expurgauit. Tantúmq; breuî valuit, vt ſibi liberíſque ſuis honores integros reſtitueret; Normannos omnes ignominiæ notatos,ab Anglia effugaret; prolata ſententia in *Robertum* Archiepiſcopum eiuſque complices, quòd ſtatum regni conturbarant, animum regium in prouinciales agitantes. Verum ille non expectata violentia ſponte profugerat,cùm ſermo pacis componeretur; Romamq; profectus & de cauſa ſua ſedem Apoſtolicam appellans,cum per Gementicum verteretur, defunctus ibiq; ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ *Mariæ*, quam ipſe præcipuo,& ſumptuoſo opere conſtruxerat. Inuaſit continuò illo viuente *Stigandus*, qui erat epiſcopus Wintonienſis Archiepiſcopatum Cantuariæ; infamis ambitus pontifex, & bonorum vltra debitum appetitor,qui ſpe throni excelſioris epiſcopatum Saxonum Auſtralium deſerens Wintoniam inſedit,illam quoq; cum Archiepiſcopatu tenuerit. Quapropter ab Apoſtolica ſede nunquam pallium meruit,niſi quòd *Benedictus* quidam peruaſor Apoſtolatus miſit, pecunia ſcilicet ad perſuadendum corruptus,vel quòd mali gratificantur ſimilibus. Sed ille mox à *Nicholao*, qui ex epiſcopo Florentiæ legitimè Papatum ſuſceperat, expulſus zelo fidelium,indebitum nomen exuit. *Stigandus* quoque tempore regis *Willielmi* Conqueſtoris per Cardinales Romanos degradatus, perpetuíſque vinculis innodatus,inexplebilis auiditatis nec moriens fecit finem. Siquidem eo mortuo, clauicula in ſecretis reperta,quæ ſeræ cubicularis ſcrinij appoſita, theſaurorum innumerabilium dedit inditium chartas, in quibus notata erat & metallorum qualitas, & ponderum quantitas,quæ per omnia prædia compilator auarus defoderat. Sed hęc poſtmodum; nunc de *Godwino*,quod inchoaueram determinabo.

HAbuit primis annis vxorem *Cnutonis* ſororem, ex qua puerum genuerat; qui primis pueritiæ annis emenſis, dum equo, quem ab auo acceperat, pueriliiactantia ſuperbiret: ab eodem in Tameſem fluuiū portatus voragine aquæ ſuffocatus interijt. mater quóque ictu fulminis exanimata,ſæuitiæ pęnas ſoluit;quòd dicebatur agmina mancipiorum in Anglia coempta, Danamarchiam ſolere mittere; puellas præſertim,quas decus & ætas pretioſiores facerent, vt earum deformi commertio cumulos opum aggeraret. Poſt eius obitum aliam duxit, cuius genus non reperi, de qua liberos tulit,*Haroldum*,*Swanum*,*Wlnodum*, *Toſtinum*,*Girtham*,*Leofwinum*. *Haroldus* poſt *Edwardum* Rex aliquot menſibus fuit,& à *Willielmo* apud Haſtingas victus, vitam & regnum cum duobus fratribus iunioribus amiſit. *Wlnodus* à Rege *Edwardo* Normanniam miſſus,

missus, quòd pater eũ obsidem dederat, ibi toto tempore *Edwardi* inextricabili cap-
tione irretitus, regnante *Willielmo* in Angliam remissus in vinculis Serisburiæ conse-
nuit. *Swanus* peruersi ingenij, & infidi in regem, multotiens à patre & fratre *Haroldo*
disciuit; & pirata factus, prędis maritimis virtutes maiorum polluit. Postremò pro cõ-
scientia Brunonis cognati interempti, &, vt quidam dicunt, fratris Ierosolimam abijt;
indéque rediens à Saracenis circumuentus & ad mortem cæsus est. *Tostinus* à rege *Ed-*
wardo post mortem *Siwardi* Northanimbriæ comitatui prælatus, penè decennio pro-
uinciæ præfuit: quo exacto asperitate morum Northanimbros in rebellionem exci-
tauit. Solitarium enim repertũ ex regione fugauerunt, pro contuitu ducatus occiden-
dum non arbitrati: homines eius & Anglos & Danos obtruncarunt, equos & arma,
& suppellectilem omnem corradentes. Rumore ad regem delato, turbatáque patria,
Haroldus iuit obuiam, vt propulsaret iniuriam. Northanimbri licèt non inferiores nu-
mero essent, tamen quieti consulentes, factum apud eum excusant, se homines liberè
natos, liberè educatos, nullius ducis ferociam pati posse, à maioribus didicisse aut li-
bertatem aut mortem. Proinde si subditos velit, *Macheriũ* filiũ *Elgari* eis præficiat rex
expertũ quàm dulcitèr sciant obedire, si dulciter tractati fuerint. Hęc *Haroldus* audiẽs,
qui magis quietem patriæ, quàm fratris commodũ attenderet, reuocauit exercitũ, &
adito rege firmũ ducatum *Macherio* cõstituit. *Tostinus* infensus omnibus, cum vxore &
liberis Flãdriam abijt, ibiq; interim vsq; ad *Edwardi* obitũ fuit. qui literis nostris diffe-
retur interim, dũ dixero, quod eius tempore Romæ accidisse à senioribus didiscimus.

ERat Papa *Gregorius* sextus, antè dictus *Gratianus*, magnæ religionis & seueritatis.
Is ita Romani apostolatus statum, per incuriam antecessorum suorum diminutum
inuenit, vt præter pauca oppida vrbi vicina, & oblationes fidelium, penè nihil habe-
ret, quo se sustentaret. Ciuitates & possessiones in longinquo positæ, quæ ad ius ec-
clesiæ pertinebant, à prædonibus ablatæ; tramites publici, & strata viarum per totam
Italiam à latronibus stipabantur, vt nullus peregrinus nisi cum maiori manu impunè
transiret. Feruebant totis semitis insidiatorũ examina, nec inueniebat viator, quo col-
ludio euaderet. Ita in vacuũ, sicut in pecuniosum furebatur, nec supplex habere gratiã,
nec resistens pati poterat violentiam. Cessatũ est ab omni prouincia Romam iter ag-
gredi, quòd mallet quislibet per domesticas ecclesias nummos suos diuidere, quàm la-
trunculos proprijs laboribus pascere. Quid in vrbe vnico olim habitaculo sanctitatis?
ibi in medio foro sicarij vagabantur, genus hominũ infidum & versutũ. Si quis semita-
rũ obseruatores aliquo transisset artificio, capitis scilicet periculo Apostoli ecclesiam
videre cupiẽs, in sicarios incidens, nullo modo sine substantię, vel salutis damno domũ
reuerteretur. Super ipsa corpora sanctorum Apostolorũ & martyrum, supra sacra alta-
ria gladij nudabãtur, & oblationes accedẽtium vix dum appositę de manibus abripie-
bantur, abreptę in cõmessationes, & scortorum abusiones consumebantur. Tantorum
malorum turbo *Gregorij* papatũ offendit. Ille primò lenitèr, & vt decet põtificem ma-
gis amore, quàm terrore cũ subiectis agere; delinquentes verbis plùs quàm verberibus
premere; vrbani à peregrinorũ infestatione, à rapina sacrorum cessarent. Alterum esse
contra naturam, vt ille qui cõmuni vesceretur aëre, non cõmuni frueretur pace: Chri-
stiano inter Christianos liberè, quo liberet, progrediendum, dum omnes sint ex vno
famulitio, omnes vnius sanguinis coniuncti coagulo, redempti pretio. Alterum contra
Dei mandatum, quod pręcepit, vt qui altario deseruiunt, de altario viuant. pręterea do-
mũ Dei decere esse domum orationis, non speluncam latronũ, non gladiatorum con-
uenticulum. Permitterent oblationes transire in vsus Sacerdotum, vel in expensas pau-
perum; Prouisurũ se illis quos egestas ad rapinas compelleret, vt aliquo honesto offi-
cio stipem haberent; quos cupiditas exagitabat, ipsi sibi pro Dei timore, & seculi ho-
nestate modum ponerent. Inuasores Ecclesiastici patrimonij mandatis & Epistolis
inuitauit, vt aut indebita redderent, aut se iure illa tenere in Senatu Romano proba-
rent. Si neutrum facerent Ecclesiæ membra se non esse cognoscerent, qui capiti Ec-
clesiæ beato *Petro*, & eius vicario resultarent. Talia frequentèr concionatus, & aut pa-
rum aut nihil proficiens, seuerioribus remedijs inueterato morbo tentauit occurre-
re. Cauterio itaq; excommunicationis omnes ab Ecclesiæ corpore remouit; vel qui
talia facerent; vel qui agentibus conuiuio, vel etiam colloquio participarent. Hæc ille

pro

pro ſuo officio ſatis agebat, ſed penè in pernitiem verſa ſedulitas. Nam vt ille dicit, *qui arguit deriſiorem ipſe ſibi iniuriam facit*. Maligni illi leui admonitione perſtricti contra furere, minis auras territare, muros vrbis armis circumſonare, adeo vt penè Papam interimerent. Itaque ferro abſciſſionis vtendum iudicans; arma vndecunque, & equos conquiſiuit, milites & equites adornauit. Ac primum Baſilicam beati *Petri* præoccupans, raptores oblationum vel extinxit vel effugauit. Inde fortunam ſibi aſpirare videns, longiùs progreditur, & ſi qui reſiſterent occiſis, prædia omnia & oppida multis temporibus amiſſa, in antiquum ius reformauit. Itaque pax per multorum ſegnitiem exulans, per vnum hominem in patriam redijt. Securi peregrini inſuetas viarum terebant orbitas, læti per vrbem antiquis oculos paſcebant miraculis, cantitantes donis factis repatriabant. Quirites interea rapto viuere aſſueti, ſanguinarium vocant illum, & indignum eſſe, qui Deo offerret ſacrificium tot cædium conſcius; & vt fieri ſolet, quòd morbus obloquij ab vno ſerpat in omnes; ipſi etiam Cardinales argumenta populi probabant; adeo vt cùm beatus ille valetudine, qua defunctus eſt, decumberet: conſilio inter ſe priùs habito, auſu temerario admonerent, ne ſe in eccleſia ſancti *Petri* cum cæteris Apoſtolicis tumulari præciperet, qui tot hominum mortibus officium fœdaſſet. Tum ille recollecto ſpiritu toruíſque luminibus minax hanc orationem habuit.

SI in vobis vel ſcintilla rationis humanæ, vel ſcientia diuinæ autoritatis eſſet, tam præcipiti ſuaſione non conueniretis Pontificem veſtrum; qui quantum vixi, & patrimonium meum in veſtra commoda effudi, & poſtremò famam mundi pro veſtra liberatione neglexi. Et ſi alij hæc, quæ proſcinditis, attexerent, par erat vos obſiſtere, opiniones ſtultorum melioribus interpretationibus lenientes. Cui quæſò theſaurizaui? forſitan mihi. at theſauros anteceſſorum meorum habebam, qui cuiuſlibet auaritiæ ſufficerent. quibus ſalutem, quibus libertatem reſtitui? referetis, quòd mihi. At adorabar à populo & libere, quæ volebam, actitabam; applaudebatur mihi totis orationibus, acclamabatur in laudes meas totis diebus. Has laudes, hos plauſus abſtulit mihi veſtræ tenuitatis contuitus. Ad vos flexi animum, & ſeueriùs agendum æſtimaui. Fortunarum veſtrarum titulos prædo impius abliguriebat, vos inopem vitam diurno pane agebatis. Ille de oblationibus veſtris, pretioſa ſibi ſerica mercabatur; vos populari, & diſſuto amictu oculos mouebatis meos. Itaque cùm hæc nequirem pati, bellum alijs indixi, vt damno ciuium emerem gloriam clericorum. Sed, vt modò experior, in ingratos beneficia collata perdidi. quod alij per angulos muſſitant, vos euomitis in publicum. Et libertatem quidem probo, ſed pietatem requiro. Morientem patrem filij de ſepultura ſua exagitant. communem mortalium domum mihi negabitis? Non arcetur ab introitu eccleſiæ meretricula, non vſurarius, nec latro; & vos Papam ingredi prohibetis? Quid refert an mortuus, an viuus ſacrarium introeat, niſi quòd viuus multis tentatur illecebris, vt nec in eccleſia macularum ſubſiſtat immunis, ibi ſæpè peccandi reperiens materiam, vbi venerat diluere culpam; mortuus peccare neſciat, imò peccare non poßit, ſupremo carens viatico. Quàm immanis igitur barbaries, vt hunc à domo Dei excludas, cui peccandi deſit & voluntas & facultas. Quapropter filij tam prærupta audaciæ pœnitentiam agite, ſi fortè vobis remittat Deus hanc noxam. Stultè enim & amarè loquuti eſtis ad hanc horam. Sed ne putetis me ſola niti authoritate, rationem accipite. Omnis actus hominis ſecundum intentionem cordis debet examinari, vt eò vergat facti iudicium, vnde proceßit faciendi conſilium. Fallor ſi non idem veritas dicit, ſi oculus tuus fuerit ſimplex totum corpus tuum lucidum erit, ſi verò nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Crebrò me miſerabilis conuenit egenus, vt eius leuarem inopiam; ego futurorum inſcius, non abnui, ſed diuerſis monetis onuſtatum dimiſi. Diſcedens ille in publico aggere latronem offendit, incautus cum eo ſermonē conſeruit, prædicans ſedis Apoſtolicæ indulgentiam, & vt fidem dictorum probaret, marſupium protulit. Interim dum itur multáq; confabulatione via fallitur, doloſus ille pauliſper remoratus, capútque peregrini claua, quam ferebat, affligens, nec mora extinxit. Surreptíſque denarijs gloriatus eſt de homicidio, quod perſuaſerat pecuniæ cupido. Nunquid ergo me inde rectè iudicabitis, qui peregrino dederam, vnde cauſam mortis incurreret? Neque enim ille quamuis crudeliſsimus hominem peſſundaret, niſi auidis ſinibus nummos infarcire ſperaret. Quid dicam de legibus forenſibus & eccleſiaſticis? Nonne in eis vnum, idémque factum diuerſo reſpectu, & punitur & laudatur? animaduertitur in latronem, quòd occiderit hominem in occulto, probatur in milite ſi fuderit hoſtem in bello. Ita homicidium in illo vituperabile, & in iſto laudabile cenſetur.

tur. quia iſte pro ſalute patriæ, ille occiderit pro auiditatis ingluuie. Laudatus eſt olim prædicandæ memoriæ prædeceſſor noſter Adrianus primus, quòd inueſtituras eccleſiarum Carolo Magno conceſſerit; ita vt nullus electus conſecraretur ab epiſcopo, niſi priùs à rege inſigniretur & annulo & baculo. Contrà, laudatur in noſtri ſæculi pontificibus, quòd has donationes tulerunt principibus. Poterat tunc rationabiliter concedi, quod nunc laudabiliter debet auferri. Cur ita? Quòd erat animus Magni aduerſus auaritiam inuictus, nec facilè inueniſſet aditū aliquis niſi intraſſet per oſtium. Præterea per tot terrarum interſtitia nequibat requiri ſedes Apoſtolica, vt vnicuiq; electo accommodaret aſſenſum ſuum, dum eſſet propè rex, qui nihil per auaritiā diſponeret, ſed iuxta ſacra Canonum ſcita religioſas perſonas eccleſijs introduceret. Nunc omnia palatia regum, luxus & ambitus occupauit. Quare meritò libertatem ſuam ſponſa Chriſti aſſeuerat, ne illam tyrannus ambitioſo vſurpatori proſtituat. Ita in vtramuis partem poteſt cauſa mea infirmari, vel allegari. Non eſt epiſcopi officium, vt ipſe cōmittat vel committi iubeat prælium: cæterum ſpectat ad manus epiſcopi, vt ſi videat naufragari innocentiam, & manu & lingua occurrat. Sacerdotes Ezechiel accuſat, quòd non ſteterint ex aduerſo, nec oppoſuerunt clypeum pro domo Iſrael in die Domini. Duæ ſunt ſcilicet perſonæ in eccleſia Dei ad reſecanda vitia conſtitutæ: vna quæ exacuat eloquium, altera, quæ portet gladium. Ego, vt vos mihi teſtes eſſe poteſtis, non neglexi meas partes: quoad ſperaui proficere, armaui linguam; illum cuius intereſt rem agere gladio, certiorem feci nuntio; occupatum ſe reſcripſit bello Vindelicorum, rogans vt meis laboribus, ſuis expēſis non grauarer deturbare latronū conciliabula. Si renuiſſem, quam excuſationē Deo offerrem, cùm imperator ſuas in me partes refudiſſet? viderem cædem ciuium, damnū peregrinorū, & dormitarem? At qui parcit latroni, occidit innocentem. ſed obijcietur nō eſſe ſacerdotis, vt ſe cæde cuiuſlibet immaculet; & ego concedo, ſi ille ſe inquinat, qui ſontem premens inſontē liberat. imò verò imò beati, qui cuſtodiunt iudiciū & faciunt iuſticiā in omni tempore. Sacerdotes fuerūt ampliſſima laude famoſi, Phinees & Mathathias, ambo ſacra tiara frōtem inſigniti, ambo ſacerdotalibus ſtolis amicti, ambo tamen in delinquentes manu vlti ſunt. Alter venereos amplexus pugione confodit: alter immolantē immolatitio cruori commiſcuit. Si ipſi quaſi ſpiſſas legis tenebras palpantes pro ipſis vmbraticis myſterijs zelo diuino efferati ſunt; nos aperta fronte veritatem contuentes, patiemur ſacra noſtra prophanari? Azarias ſacerdos regem Oziam thurificantē expulit, & proculdubio non dubitaſſet occidere, niſi ille acceleraſſet cedere. Præuenit epiſcopalem manū plaga diuina, vt lepra depaſceretur illius cadauer, cuius animus anhelaſſet illicita. Deturbata fuit regis deuotio, & non deturbabitur Latronis ambitio? Parum eſt quod excuſo, ſi non & laudem factum meum. Contuli enim illis beneficiū, quibus videor contuliſſe exitiū, pœnam minui qui mortē acceleraui. Sceleratus enim quanto plùs vixerit, tanto plùs peccabit; niſi fortè, quem Deus ſingulari exemplo reſpexerit. Mors in communi bona eſt omnibus, per eam iuſtus reponitur in cœleſtibus, iniuſtus ponit ferias ſceleribus: malus dat flagitijs terminū, bonus pertendit ad brauium; ſanctus propinquat ad palmam, peccator ſpectat ad veniam, quòd *figit flagitijs metam. Gratiæ igitur mihi habēdæ ſunt illorum vice, qui tantis miſerijs exempti ſunt meo munere. Hæc habui, quæ pro me dicerem, vt veſtras aſſertiones euacuarē. Sed quoniā & meæ, & veſtræ ratiocinationes falli poſſunt, cōmittamus omnia diuino examini: corpus autem meū anteceſſorum meorū more compoſitū, ante ianuas eccleſiæ ſiſtite, ianuæ ſeris et repagulis damnentur, ſi Deus voluerit vt ingrediar, applaudetis miraculo; ſin minùs, de cadauere meo facite, quod potiùs veſtris inſederit animis.

*al. fligit

HAc permoti oratione, cum ille extremū efflaſſet ſpiritū, ante portas ſeris occluſas, exanimis præſulis exuuias deportant: ſed mox diuinitus turbo emiſſus omnia repagulorū obſtacula dirumpens, valuas etiam ipſas vehementi patefactas impetu ad parietem impulit. populus aſtans acclamat in gaudium. Pontificis corpus *cum presbyteris celebri veneratione locatum.

*al. cum patribus

IIſdem diebus ſimile huic cōtigit in Anglia, nō ſuperno miraculo ſed inferno præſtigio. quod cùm retulero, non vacillabit fides hiſtoriæ, etſi mentes auditorū ſint incredulæ. Ego illud à tali viro audiui, qui ſe vidiſſe iuraret, cui erubeſcerem nō credere. Mulier in Berkleia māſitabat maleficis, vt pòſt patuit, inſueta, auguriorū veterum non inſcia; gulæ patrona, petulantiæ arbitra, flagitijs non ponens modū, quòd eſſet adhuc citra ſeniū, vicino licèt pede pulſans ſenectutis aditū. Hæc, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quam in delitijs habebat, vocaliùs ſolito, neſcio quid, cornicata eſt; quo audito dominæ cultellus excidit, ſimul & vultus expalluit; & producto gemitu, hodie, ait, ad vltimum ſulcum meum peruenit aratrum; hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Cum dicto, nuncius miſeriarum intrauit. percunctatus quid ita vultuoſus aduentaret: Affero, inquit, tibi ex villa illa, & nominauit locum, filij obitum & totius familiæ

ex

*ex subita ruina interitum. Hoc dicto & dolore fœmina pectus saucia continuò decubuit, sentiénsque morbum prorepere ad vitalia, superstites liberos monachum & monacham pernicibus inuitauit epistolis, aduenientes voce singultiente alloquitur. Ego filij quondam meo miserabili fato dæmonicis semper artibus inseruij, ego vitiorum omnium sentina, ego illecebrarum magistra fui. erat tamen inter hæc mala, spes vestræ religionis, quæ miseram palparet animam; de me desperata in vobis reclinabar, vos proponebam propugnatores aduersus dæmones, tutores contra sæuissimos hostes. Nunc igitur quia ad finem vitæ accessi, & illos habebo exactores in pœna, quos habui suasores in culpa; rogo vos per materna vbera, si qua fides, si qua pietas, vt mea saltem attentetis alleuiare tormenta: & de anima quidem prolatam sententiam non reuocabitis, corpus verò forsitan hoc modo seruabitis. Insuite corio ceruino, deinde in sarcophago lapideo supinate, operculum plumbo & ferro constringite, super hæc lapidem tribus catenis ferreis, magni scilicet ponderis, circundate: psalmicines sint quinquaginta noctibus, eiusdémque numeri missæ diebus, qui aduersariorum excursus feroces leuigent. Ita si tribus noctibus securè iacuero, quarta die infodite matrem vestram humo: quanquam verear, ne fugiat terra sinibus me recipere & fouere suis, quæ totiens grauata est malitijs meis. Factum est vt præceperat, illis magno studio incumbentibus. Sed proh nefas nil lachrymæ valuere piæ, nil vota, nil preces, tanta erat mulierculæ malitia, tanta diaboli violentia. Primis enim duabus noctibus, cùm chori clericorum psalmos circa corpus concreparent, singuli dæmones ostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio defringentes, extremas catenas diruperunt, media, quæ operiosiùs elaborata erat, integra remansit. tertia nocte circa gallicinium, strepitu aduenientium hostium omne monasterium à fundamentis *visum est euerti: vnus cæteris & vultu terribilior, & statura eminentior, ianu-* al.moueri visum
as maiori vi concussas in fragmenta deiecit. Diriguere clerici metu, steterúntque comæ & vox faucibus hæsit. Ille arroganti, vt videbatur gestu ad sarcophagum accessit, inclamatóq; nomine, feminæ, vt surgeret imperauit; qua respondente quòd nequiret pro vinculis, solueris inquit & malo tuo, statimq; catenam, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine vt stuppeum vinculum dirupit. Operculum etiam tumbæ pede depulit, apprehensámq; manu palam omnibus ab ecclesia extraxit. Vbi præ foribus niger & superbus equus hinniens videbatur, vncis ferreis per totum tergum protuberantibus: super quos misera imposita mox ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamen clamores per quatuor ferè milliaria miserabiles suppetias orantis. Ista incredibilia non iudicabit, qui legerit beati Gregorij *dialogum, qui refert in quarto libro nequam hominem in ecclesia sepultum, à dæmonibus foras eiectum. Apud Francos quoque non semel auditum est, quod dicam,* Carolum Marcellum *insignis fortitudinis virum, qui Saracenos Gallias ingressos, Hispaniam redire compulit; exactis diebus suis, in ecclesia sancti* Dionysij *sepultum. Sed quia patrimonia omnium penè monasteriorum Galliæ pro mercede commilitonum mutilauerat, visibiliter à malignis spiritibus è sepulchro abreptum, ad hanc diem nusquam visum. Denique illud reuelatum Aurelianensi episcopo, & per eum in vulgus seminatum.*

*Verum vt Romam reuertar, eiusdem vrbis ciuis, epœbus ætate, locuples opibus, genere senatorio sublimis: vxorem nouitèr duxerat, sodalibus suis accitis conuiuium frequens parauerat. Post cibum cùm minutioribus poculis hilaritatem inuitassent, in campum prodeunt, vt oneratos dapibus stomachos, vel saltu, vel iactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipse rex conuiuij ludi signifer, pilam poposcit, interim annulũ sponsalitium digito extento statuæ æreæ, quæ proximè astabat, composuit. Sed cùm penè omnes solum impeterent, suspiriosus extis incalescentibus, primus se à lusu remouit, annulum repetens inuenit statuæ digitum vsque ad volam curuatum. Diu ibi luctatus, quòd nec annulum eijcere, nec digitum valeret frangere, tacitè discessit, re sodalibus celata, ne vel præsentem riderent, vel absentem annulo priuarent. Ita nocte intempesta cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum subreptum miratus est. dissimulato damno nouæ nuptæ blanditijs delinitus est. Cúmque hora *cubandi venisset, séque* al.cumbendi
iuxta vxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum & densum inter se & illam volutari, quod posset sentiri, nec posset videri, hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audiuit, mecum concumbe, quia hodie me desponsasti; ego sum venus cuius digito apposuisti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre ausus est, nec potuit; insomnem illam noctem duxit, tacito iudicio rem examinans. Elapsum est in hoc multum tempus, vt quacunque ille hora gremio vellet coniugis incumbere, illud idem sentiret & audiret: aliàs sanè valens & domi aptus & militiæ. Tandem querelis vxoris commonitus rem parentibus detulit:

illi

Illi habito consilio, Palumbo cuidam suburbano presbytero negotium pandunt; erat is Necromanticis artibus instructus, Magicas excitare figuras, dæmones territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, vt, si amantes coniungeret, multo ære fulciret marsupium, in omne se ingenium notis artibus excitauit, compositámq; epistolam iuueni dedit. Vade inquiens, illa hora noctis in compitum, vbi se findit in quadruuium, & stans tacitè considera, transient ibi figuræ hominum vtriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis postremò conditionis, quidam Equites, quidam pedites, alij vultum in terram deiecti, alij tumido supercilio elati, & prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiã pertinet, in eorum videbis & vultibus & gestibus; nullum eorum compellabis, etsi loquatur tecum; sequetur illam turbam quidam reliquis statura procerior, forma corpulentior, curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam, fiet è vestigio quod voles, fac tantum præsenti animo sis. Aggreditur ille iter præceptum, et nocte sub diuo astans, fidem dictorum presbyteri visu explorat. Nihil enim fuit quod minus promissis desiderares. Inter cæteros quoque transeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem, crinis solutus humeris inuolutabat, quem vitta aurea supernè constrinxerat; in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipsa pro tenuitate vestium penè nuda, gestus impudicos exequebatur. Quid plura? vltimus qui Dominus videbatur oculos terribiles in iuuenem exacuens, ab axe superbo Smaragdis & vnionibus composito causas aduentus exquirit: nihil ille contrà, sed protenta manu porrigit epistolam: Dæmon notum sigillum non ausus contemnere legit scriptum, moxque brachijs in cœlum elatis, Deus inquit, omnipotens, in cuius conspectu omne peccatum est tanquã fœtor, quàm diu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora satellites à latere suo misit diabolus, qui annulum extorquerent à venere, illa vultum tergiuersata vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos sine obstaculo potitus est diu suspiratis amoribus. Sed Palumbus vbi dæmonis clamorem ad Deum de se audiuit, finem dierum sibi præsignari intellexit. Quocirca omnibus membris vltro truncatis miserabili defunctus est pœnitentia, confessus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia.

TVnc corpus Pallantis filij Euandri, de quo Virgilius narrat, Romæ repertum est illibatum ingenti stupore omnium, quòd tot sæcula incorruptionem sui superauit. Quòd ea sit natura conditorum corporum, vt carne tabescente cutis exterior neruos, nerui ossa contineant. hiatus vulneris quod in medio pectore Turnus fecerat, quatuor pedibus & semis mensuratum est. Epitaphium huiusmodi repertum est.

Filius Euandri Pallans, quem lancea Turni
Militis occidit, more suo iacet hîc.

Quod non tunc crediderim factum, licèt dicatur Carmentis mater Euandri Latinas literas inuenisse, sed ab Ennio, vel alio aliquo antiquo compositum; ardens lucerna ad caput inuenta arte Mechanica, vt nullius flatus violentia, nullius liquoris aspergine valeret extingui. quod cũ multi mirarentur, vnus, vt semper aliqui solertius ingenium in malo habent, stilo subtus flammam foramen fecit; ita introducto aëre ignis euanuit. Corpus muro applicitum vastitate sui mœnium altitudinem vicit, sed procedentibus diebus stillicidijs rorulentis infusum communem mortalium corruptionem agnouit, cute soluta & neruis effluentibus.

TVnc quoque in confinio Brittanniæ & Normanniæ portentum visum est, in vna vel potiùs duabus mulieribus; duo erant capita, quatuor brachia, & cætera gemina omnia vsque ad vmbilicum; inferiùs duo crura, duo pedes, & cætera omnia singula. Ridebat, comedebat, loquebatur vna: flebat, esuriebat, tacebat altera. Ore gemino manducabatur, sed vno meatu digerebatur. postremò vna defuncta, superuixit altera, portauit penè triennio viua mortuam, donec & mole ponderis, & nidore cadaueris ipsa quoque defecit. Putatum est à quibusdam, & literis etiam traditum, quòd hæ mulieres Angliam & Normanniam significauerint. Quæ licèt spacijs terrarum sint diuisæ, sunt tamen sub vno domino vnitæ. Hæ quicquid pecuniarum auidis faucibus insorbuerint, in vnam lacunam defluit, quæ sit vel principum auaritia, vel circumpositarum gentium ferocia. mortuam, & penè exhaustam Normanniam vigens pecunijs sustentat Anglia, donec & ipsa fortassis succumbat exactorum violentia, fœlix si vnquam in libertatem respirare poterit, cuius inanem iamdudum prosequitur vmbram. Nunc gemit calamitatibus afflicta, pensionibus addicta. Causam huiusce calamitatis describam, si priùs quædam dixero ad rem pertinentia. Quia enim forensia gesta, & negotia bellica regum Anglorum huc vsque contexui, libet aliquantisper in sanctitate quorundam spatiari.

tiari. Simúlque conſiderandum, quatenus diuinæ pietatis fulgor ab initio fidei populum illum circumfulſerit, quod nuſquam gentium vt opinor, reperies tot ſanctorum corpora poſt mortem illibata, incorruptionis illius extremæ ſimulachrum præferentia. Quod ideo fieri credo cœlitus, vt natio penè extra orbem poſita, ex conſideratione incorruptelæ ſanctorum, fidentiùs ad ſpem reſurrectionis animaretur. Et ſunt ſanè quinque omnino quos nouerim (cæterùm plures accolæ prædicant ſui) Sancta Etheldritha *&* Wiburga *virgines, rex* Edmundus, *Archiepiſcopus* Alphegus, Cuthbertus *antiquus pater, omnes inuiolatis cute & carne flexibilibus articulis extremis vitali quodam tepore ſpeciem dormientium meditantes. Quis enumeret cæteros omnifariæ conditionis & profeſsionis ſanctos? Quorum nuncupatim nomina & vitas perſequi, nec propoſitum eſt, nec otium, quanquam otij tempus olim fuerit ſuper: ſed tacebo, ne maiora viribus videar polliceri. Atque adeo nullum de plebe neceſſe eſt nominare, ſed tantùm regiæ ſtirpis pueros, puelláſue, vt cœptæ materiæ orbitas ducam: plæróſque innocenter cæſos, quos non humana coniectura, ſed diuina ratio martyres conſecrauit. Vnde datur cognoſci, quantam fecerunt licentiæ voluptatum parcimoniam, qui tam facilis necis compendio, cœleſtem occupauerunt gloriam.*

I*N laudibus beatiſsimi* Oſwaldi *regis & martyris, in ſuperiori libro aliquandiu verſata eſt oratio; cuius ſanctitatis fuere indicia, cùm cætera, tum illud, quod ſecundum quædam exemplaria, in geſtis Anglorum aſſeritur. In Seleſienſi cœnobio, quod ſanctæ religionis* Wilfridus *monachis Northanimbris repleuerat, exitialem morbum exortum multos necaſſe, reliquos triduano indicto ieiunio peſtem pellere tentaſſe. Secunda die ieiunij, beatos Apoſtolos* Petrum *&* Paulum *puero eadem valetudine decumbenti apparentes, his illum animaſſe: Non eum debere metuere mortem imminentem, quæ ſit & præſentis languoris exitus, & vitæ perennis introitus. Cæterum neminem de illo monaſterio in hac peſtilentia moriturum, quod Deus præclari regis* Oſwaldi *conceſſerit meritis, pro compatriotis eadem die ſupplicantis. Hunc enim eſſe diem, quo idem rex peremptus à perfidis, ſtellatum in momento tribunal conſcenderit. Quærerent ergo in albo, quo mortuorum ſcribebantur nomina, & ſi ita inuenirent, ſoluto ieiunio, ſecuritati & lætitiæ indulgentes, Miſſarum ſolennia Deo & ſancti regi concinerent. Huic autem viſioni pueri mors è veſtigio ſubſequuta, martyríſque dies in martyrologio inuenta, ſimul & expulſio morbi ab omni prouincia adeo fuit atteſtata, vt nomen* Oſwaldi *ex tunc inter martyres notaretur, quòd pro recenti funere fidelium antea numero ſociabatur. Meritò ergo, meritò, inquam, laudandus, cuius gloriam diuinus aſſenſus approbato extulit indicio, vt eum Miſſarum præciperet celebrari præconio, inuſitato, vt opinor, mortalibus exemplo. Ne autem videantur friuola, prohibet indubitata hyſtorici authoritas, ſimulq; beatus epiſcopus* Acca *relatoris ſymmiſtes.*

E*Gbertus* rex Cantuariorum filius *Ercomberti,* de quibus ſupra dixi, habuit cognatos iuuenes, vicino conſanguinitatis gradu, lineam regum contingentes, *Ethelredum* & **Ethelbrithum* filios ſcilicet *Ermenredi* patrui ſui. Hos ille in ſpem regni adoleſcere metuens, ſalutíque ſuæ timens, ęgro & miſerabili victu, circa ſe aliquandiu habitos, tandem contuitum ſuum eis inuidens ab aulæ frequentia remouit. Mox per miniſtrum ſuum nomine * *Thurne*, quod tonitruum ſonat, occultè interemptos, ſcobi profundæ immerſit, arbitratus poſſe latere homicidium, quod commiſiſſet clam viſibus hominum. Sed diuinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit in lucem inſontes, multas ibi largitus ſanitatum gratias, quoad vicini commoti rudera illa tumultuario ceſpite corporibus iniecta effodientes foſſam ad ſpeciem ſepulchri dirigunt, eccleſiola ſuperædificata. Iacuere ibi vſque ad tempus regis *Edgari.* Tunc enim à beato *Oſwaldo* Archiepiſcopo Wigornienſi leuata, & ad cœnobium Rameſeię deportata ſunt. Ex qua die multis ſe miraculis manifeſtarunt, ſupplicum votis exorabiles.

al. Egilbirhtum

al. Thunre

O*Ffa* rex Merciorum pro confirmatione, vt putabat, regni ſine vllo delectu amici vel inimici, multos potentes trucidauit: inter quos *Ethelbirthum* regem, nefariam rem in procum filiæ operatus. Verum illius mors innocua, breui regno filij *Offæ* creditur vt ſupra dixi, vindicata. Quin & Deus adeo euidentibus ſignis ſanctitatē eius prodidit, vt hodiéq; ſedes epiſcopalis Herefordiæ ſub ipſius nomine conſecretur. Nec ineptum debet videri aut incongruum, quod anteceſſores noſtri probi & religioſi viri vel taciturnitate tollerauerunt, vel authoritate roborauerunt.

al. teneri ætati

QVid de sancto Kenelmo *teneræ ætatulæ puero, stilus hic comminiscetur dignum. Hunc pater Kenulphus rex Merciorum septennem Quendridæ sororis fidei educandum reliquit. Sed illa falsò sibi regnum præsagiens, fraterculum tollendum de medio, satelliti, qui alumnus erat, commendauit. Is insontem causa remittendi animum vel recreandi quasi venatum ducens, inter frutecta obtruncatum occuluit. & mirum dictu, quòd fraus tam celatè in Anglia commissa Romæ diuinitus innotuit. Siquidem membrana super altare sancti Petri supernè columba ferente delapsa, necis & sepulchralis loci per ordinem index. quæ quia elementis Anglicis erat conscripta, à Romanis & aliarum gentium hominibus qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter & in tempore astitit Anglus, & linguæ inuolucrum latialiter Quiritibus euoluens, effecit, vt Apostolici epistola regibus Anglis compatriotam martyrem indicaret. Quapropter frequenti cœtu innocentis corpus leuatum* Winchelcumbam vehebatur. Ita clericorum vocali cantu, & laicorum alacri plausu parricidalis fœmina commota est, è fenestra cœnaculi in quo stabat, caput extulit; & fortè Psalterium præ manibus habens continuatione lectionis ad Psalmum peruenerat, Deus laudem meam, quem à fine, nescio quo præstigio, retrogradè dicens, nitebatur lætitiam cantantium infirmare. Tum verò vi diuina lumina venefica cauis orbibus euulsa cruore versum polluerant. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. Cruoris signa extant hodiè, immanitatem mulierculæ, & Dei vltionem spirantia. Corpusculum Sancti celebriter colitur, nec vllus ferè locus in Anglia maiori ad festum aduentantium veneratur frequentia. Exigit hoc & antiquæ sanctitatis persuasio, & miraculorum crebra exhibitio.

al. Wincelcumbam

al. Ethelfledæ

al. infaustus

NEc vacabunt laude tua paginæ nostræ, fœlix puer Wistane fili Wimundi, filij Withlafij, regis Merciorum & *Elfledæ filiæ Celwlfi, qui fuit patruus Kenelmi; te inquam non tacebo, quem Berfertus cognatus nefariè interemit. Norintque posteri, si qui has literas cognitione dignas duxerint, nihil in seculo indolis tuæ nobilitate gloriosius, qua irritatus *infestus latro te mortificauerit, nihil in Deo puritate tua innocentius, qua inuitatus internus arbiter te honorificauerit. Nam cœlo demissa columba lucifera, densæq; noctis dirumpens pallia, profundæ caueæ scelus detexit, carnificis nequitiam arguit. Quapropter venerandæ reliquiæ leuatæ parentum officio Rapendunæ locatæ sunt, tunc temporis famoso monasterio: nunc est villa Comitis Cestrensis, cuius gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc * Eueshanum inhabitas, dignus qui fauentium votis serenus indulgeas.

al. Euesamum

al. milliariorum

DE sanctitate regum Orientalium Saxonum & Orientalium Anglorum, Beda multa retulit, quorum regnorum genealogiam huius operis primo libro breuiter intexui; quia plena gesta regum nusquam potui inuenire. Veruntamen de sancto Edmundo, quem seculum Bedæ non attigit, amplior procudetur oratio; qui in Orientali Anglia principatum tenuit. Prouincia illa ab Austro, & ab Oriente cingitur Oceano, ab Aquilone paludum vligine & stagnorum rapaci voragine; quæ trium, vel duum * millium spatio latitudine, infinitaq; longitudine protensa, incolarum vsui piscosam præbent exuberantiam; ab Occidente reliquæ insulæ continua, sed defossa humo ad instar muri aggere permunita; Pecorum pabulis, ferarum capturis humus egregia, cœnobijs referta, cōgregationibus monachorū numerosissimis inter ipsas stagnorum insulas institutis, gens læta, & lepida facetaq; festiuitate iocorum ad petulantiam pronior. Hic regnauit Edmundus vir Deo deuotus, auita prosapia regum excellens: qui cùm aliquot annis pacificè prouinciæ præfuisset, nulla temporum mollitie virtutem eiurare impulsus. Danorum duces Hinguar & Hubba Northanimbrorum & Orientalium Anglorum depopulari prouincias venêre. Quorum primus regem non resistentem, sed armis proiectis solo pronum & orantem cœpit, & post nonnulla tormenta decapitauit. Emicuit post necem beati viri transactæ vitæ puritas, miraculis inauditis. Caput à corpore lictorum sæuitia diuisum, dumeta proijcientibus Danis occuluerant. Quod dum ciues quærerent hostem abeuntem vestigijs insecuti, funeri regio iustas soluturi inferias, iocunda Dei munera hausere; exanimati capitis vocem expressam, omnes ad se lustratores inuitantis: Lupum, feram cadaueri assuetam lacertis illud complexum innoxiam prætendere custodiam: Eundem more domestici animalis baiulos post tergum modestè ad tumbam secutum nullum læsisse, à nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, terrea gleba superiecta, & exilis prætij lignea capella superstructa. Sed aderat oscitantibus prouincialibus virtus martyris semisopitas

pitas

pitas mentes eorum ad sui reuerentiam signis excitans. Et leue quidem ac frigidum sit, sed primum eius experimentum, quod subijciam. Latrunculos noctu sacrā ædem expilare aggressos, inuisis loris in ipsis conatibus irretiuit, formoso admodum spectaculo, quòd præda prædones tenuit; vt nec cœpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Theodredus *Londoniæ præsul qui apud sanctum* Paulum *iacet, plebeiæ machinæ diuturnam sustulit * inuidiam, augustius ædificium super veneranda membra molitus; quæ & miranda incorruptione & lacteo quodam candore, gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput olim à ceruice reuulsum, nunc reliquo corpori compaginatum, signum tamen Martyrij coccinea cicatrice tendens. Porro illud humana miracula excedit, hominis mortui crines & vngues sensim pullulare, quos* Oswen *quædam sancta mulier, quotannis tonderet hos, illos desecaret, sacra veneratione posteris futuros. Sanctæ temeritatis fœmina, quæ coram cerneret, & contrectaret artus, quibus omnis inferior hic est mundus. At non ita* Leofstanus *præcipitis, & effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris, minis inflatioribus ostendi exegerat: famæ, vt dicebat, incertum fide oculorum ponderare desiderans. Ideòque prærupti ausus pœnam tulit, amens effectus, & post modicum scaturiens vermibus, & mortuus. Nouit profectò quod olim consueuerat, nouit* Edmundus *modò facere,*

al. iniuriam

Parcere subiectis & debellare superbos.

Quibus artibus ita sibi omnis Brittanniæ deuinxit incolas, vt beatum se in primis astruat, qui cœnobium illius, vel nummo vel valenti illustraret. Ipsi quoque reges aliorum domini, seruos se illius gloriantur, & coronam ei regiam missitant, magno si vti volunt redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui aliàs bacchantur fas nefasq; iuxta metientes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi *litigationes sistunt, experti multorum pœnam, qui perseuerandum putarunt.*

NOmina quoque puellarum regij generis aliquarum oris mei perstringet præconium; præfata breuitatis venia, quam non fastidij nausea, sed miraculorum facit inscitia. *Anna* rex Orientalium Anglorum habuit filias tres, * *Etheldritham*, * *Edelburgam*, & *Sexburgam*. *Etheldritha* duobus viris nupta, fœlici (vt *Beda* author est) continentia, sine vlla pudoris iactura, sine vlla libidinis vrtica, perpetuæ virginitatis lauream cœlo victrix exhibuit. *Edelburga* in monasterio Galliæ, quod dicitur Brigis, sanctimonialis primùm, dehinc Abbatissa illibatæ integritatis signaculo floruit. & speciosum certè, quòd ambæ sorores sicut concupiscentiam carnis in se viuæ domuerant, ita defunctæ incorruptam eandem præferunt: illa in Anglia, ista in Gallia, vt earum sanctitas quæ abundè fulgurat, sufficiat geminos irradiare polos. *Sexburga Ercomberto* regi Cantuariorum in matrimonium data, & post mortē eius velata, in eodem monasterio, quo soror *Etheldreda* prædicatur Sancta. Habuit ex illo rege *Ercomberto* duas filias *Ercongotam*, & *Ermenildam*. De *Ercongota* scire volentes lectio *Bedæ* informabit. *Ermenilda Wlferio* regi Merciorum locata, habuit filiam *Werburgam* virginem sanctissimam. Sanctę vtræq;, mater scilicet sancta *Ermenilda* apud Hely, vbi post matrem *Sexburgam* Abbatissa fuit; & filia apud ciuitatem Legionum pausant, in monasterio eiusdem vrbis, quod construxit nouiter *Hugo* Comes Cestrensis, eiectis inde pauculis clericis, qui ibidem fœdo & pauperi victu vitam transigebant. Earum & præcipuè iunioris ibi laudantur merita, extolluntur miracula. Cúmq; omniū petitionibus sint incunctantèr fauorabiles, tunc maximè orationes fœminarum & puerorum vicino & contiguo auxilij pede attingunt.

al. Ethelredam

al. Adelburgam

F*Rater* Wlferij Merewaldus *ex* Ermenberga, *filia* Ermenredi *fratris* Ercomberti *regis Cantuariorum tulit duas filias*, Mildritham *&* Milburgam. Mildritha *in Taneto insula Cantiæ, quam matri suæ in solutionem necis fratrum suorum* Ethelredi *&* Egelberti *dederat rex* Egbertus; *cœlibatui dans operam, ibidem vitæ metam incurrit. Sequenti tempore ad cœnobium sancti* Augustini *Cantuariam translata, eximia monachorum sedulitate honoratur, pietatis fama & dulcedinis iuxta vocabulum suum in cunctos æquè prædicabilis.*

E*T quamuis ibi penè omnes monasterij anfractus pleni sint sanctorum corporibus, nec eorum parui nominis aut meriti, sed quorum singula per se possent illustrare Angliam, nullo tamen illa colitur inferiùs, quin immò amatur & memoratur dulciùs. Adest illa se diligentibus nullos surda transiens aure saluti consulens animæ.*

MIlburga apud Weneloch requiescit, olim ab accolis nota, sed post aduentũ Normannorum, dum nescitur locus sepulchri, aliquandiu obliuioni data. Nuper verò adunato ibi conuentu monachorum Cluniacensium, dum inchoata noui templi machina, quidam puer per pauimentum concitatiùs cursitaret, effracta mausolei fouea, perpalam corpus virginis fecit; tunc Balsamici odoris aura per ecclesiam spirante altiùs leuatum tot miracula præbuit, vt cateruatim eò populorum vndæ confluerent. Vix patuli campi capiebant agmina viatorum, dum æquis vmbonibus diues & mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum euentum res habuit, adeo vt nullus inde nisi extincta vel mitigata valetudine discederet, nonnullósq; regius morbus medicis sane incurabilis per merita virginis relinqueret.

EDwardus senior de quo superiùs multa retuli, suscepit ex vxore *Elfgiua filias multas, inter quas & Edburgam, quæ dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, vtrum ad Deum an ad seculum declinatura esset pusiola; posuerat ꝗ in triclinio diuersarum possessionum ornamenta, hinc calicem & euangelia, inde armillas & monilia. Illuc virguncula vlnis nutricis blandientis allata, genibus parentis assedit, iussaq; vtrum vellet eligere, toruo aspectu secularia respuens, promptéque manibus raptans euangelia & calicem, puellari adorauit innocentia. Exclamat cœtus assidentium, auspicium futuræ sanctitatis in puella exosculatus, pater ipse arctioribus basijs dignatus sobolem. Vade, inquit, quò te vocat diuinitas, sequere fausto pede quem elegisti sponsum; & profectò & ego & coniux fœlices, si à filia religione victi fuerimus. Ita sanctimonialium habitu induta, cunctas sodales ad amorem suum in vrbe Wintoniæ sedulitate obsequij inuitabat. Nec resupinabat eam alta prosapiæ magnitudo, quòd generosum putaret in Christi inclinari seruitio. Crescebat cum ætate sanctitas; adolescebat cum adulta humilitas; in tantum vt singularum soccos furtim noctu subriperet; & diligenter lotos & inunctos lectis rursum apponeret. Quapropter, licèt multis miraculis Deus viuentem insignierit, istud exemplum magis in causa prædico; quòd omnia opera eius inchoabat charitas, & consummabat humilitas. Denique deuotionem pectoris & integritatem corporis eius miracula in vita, & post mortem commendant plurima, quæ templorum eius æditui Wintoniæ & * Perscore nescientibus viua voce pronunciant.

al. Ethelswitha

al. Perssore

EDgari regis filia beata Edgitha Wiltonense cœnobium sedem ossium suorum dulcibus exuuijs exornat, amore fouet; vbi ab infantia scholæ dominicæ tradita, incorrupta semper virginitate & frequentibus excubijs Dei gratiam demerebatur, natalium tumorem mentis ingenuitate premens. Vnum à maioribus accepi, quod non mediocriter iudicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum auratarum apparatu vestium: siquidem cultioribus indumentis, iugiter ornata procederet, quàm illius sanctitudo exposceret. Vnde à sancto Ethelwaldo palàm increpata, respõdisse fertur, nec ineptè nec infacetè, Verax & irrefragabile iudicium Dei, sola mortalium operitur conscientia; nam & in sordibus luctuosis potest esse iactantia. Quapropter puto, quòd tam incorrupta mens potest esse sub istis vestibus, quàm sub tuis discissis pellibus. Hoc dicto repercussus pontifex, & veritatem dicti approbans taciturnitate sua, lætúmq; erubescens quòd scintillante puellæ sententia fuerit inustus, siluit. Viderat illam sanctus Dunstanus in consecratione Basilicæ sancti Dionysij, quàm illa in amorem matris ædificauerat, pollicem dextrum frequenter protendere, & signũ crucis fronti è regione pingere; delectatúsq; admodum, nunquam, inquit, putrescat hic digitus. Continuóq; intra Missarum agenda, prorupit in lachrymas adeo profluas, vt singultienti voce discipulum propè astantem concuteret; reíq; causam quæsitus, citò, ait, hęc florida rosa marcescet; citò auis dilecta Deo auolabit. Post sex ab hoc die septimanas consecuta est è vestigio rerum veritas pontificale vaticinium. namq; illa nobilis propositi tenax, prædicta die circa * imminentem terminum efflauit; cum esset annorum viginti trium. Nec multò pòst idem beatus vidit somnij visione sanctum Dionysium virginem amicabiliter manu tenentem, & ex oraculo diuino constanter iubẽtem, vt à famulis honorificaretur in terris, sicut à sponso & domino venerabatur in cœlis. Ita crebrescentibus ad tumbam miraculis, edictum vt corpus virgineum leuaretur, & altiùs efferretur; inuentúmq; in cineres totum resolutum præter digitum & aluum & aluo subiecta, vnde disputantibus nonnullis; vni ex his, qui viderant, dormiẽti virgo ipsa astitit dicens; non mirum esse si partes illæ corporis putruerint; quòd vsus *fuerit exanimata corpora in quosdam arcanos naturæ illius sinus defluere, & ipsa vtpotę

al. iuuenta

al. habeat

pote puella membris illis peccauerit; cæterum iustè ventrem nulla corrumpi putredine, qui nulla sit aculeatus vnquam libidine, sed immunem se fuisse crapulæ & carnalis copulæ. Sanè ambæ istæ virgines meritis suis singula fulciunt cœnobia, adunatis in vtróque multarum sanctimonialium cœtibus, quæ dominabus & magistris suis vocantibus ad gratiam, respondent per obedientiam. Fortunatus, qui virginalium orationum particeps fuerit, quarum deuotioni se Dominus Iesus placido indulget assensu. Nam, vt de Sceptoniensibus dixi, omnes iamdudum virtutes terris relictis cœlum petiere; in solis ferè sanctimonialium mentibus, si vspiam terrarum sint, illas reperies, (quod mihi sanctorum virorum pace dixisse licuerit) quia multùm laudandæ sunt fœminæ, quæ dissimulata sexus infirmitate, certantibus studijs seruantes continentiam, opimam ad superos euehunt victoriam.

PLures è familia regia vtriúsque sexus cognouisse, ad rem referre arbitror: vt sciatur quòd à virtutibus maiorum rex *Edwardus*, de quo ante digressionem dicebam, minimè degenerauerit. Denique miraculis, & prophetiæ spiritu, sicut deinceps dicam, claruit. In exactionibus vectigalium parcus, quippe qui & exactores execraretur; in cibis & potibus regalis luxus immunis; in præcipuis festiuitatibus, quamuis amiciretur vestibus auro intextis, quas regina sumptuosissimè elaborauerat, ita temperans erat, vt nec maiestati suæ deesset, nec tamen supercilium attolleret; magis Dei de his munificentiam, quàm mundialem gloriam mente versans. Vnum erat, quo in hoc seculo animum oblectaret suum, cursus scilicet canum velocium, quorum circa saltus latratibus solebat lætus applaudere; volatus volucrum, quorum natura est, de cognatis auibus prædas agere. Ad hæc exercitia continuis diebus post audita manè officia diuina intendebat. Cætera vir Deo voluntariè deditus, inter regni negotia viuebat Angelum, pauperibus hospitibúsque, maximè transmarinis & religiosis benignus appellando, munificus dando, & ad illorum sanctitatem monachos suę patriæ inuitando. Erat discretæ proceritatis, barba & capillis cygneus, facie roseus, toto corpore lacteus, membrorum habitudine commoda peridoneus.

VIderat quondam somnij reuelatione seculi illius fœlicitatem Brihtwoldus * *Wiltunensis episcopus, viderat & annunciauerat. Nam dum tempore regis* Cnutonis, *cœlestibus apud Glastoniam lucubraret excubijs, subisSétque illum cogitatio qua frequenter angebat, de regia stirpe pene deleta; hæc meditanti sopor irrepsit, &, ecce, in superna raptus videt Apostolorum principem* Petrum, *ipsum* Edwardum, *qui tunc in Normannia exulabat in regem consecrare, cælibe designata vita, & certo viginti quatuor annorum numero regni computato. Eidémq; conquerenti de posteritate, respondere, Regnum Anglorum est Dei: post te prouidit regem ad placitum sui.*

al. Wintoniensis

POrro vt iam de miraculis dicam; adolescentula iuxta parilitatem natalium virum habens, sed fructu coniugij carens, luxuriantibus circa collum humoribus, turpem valetudinem contraxerat, glandulis protuberantibus horrenda. Iussa somnio lauaturam regis exquirere, Curiam ingreditur, rex ipse per se opus pietatis adimplens, digitis aqua intinctis collum pertractat mulieris, medicam dextram sanitas festiua prosequitur, lætalis crusta dissoluitur, ita vt vermibus cum sanie profluentibus, omnis ille noxius tumor * recederet. Sed quia hiatus vlcerum fœdus & patulus erat, præcepit eam vsque ad integram sanitatem, curialibus stipendijs sustentari; verumtamen ante septimanam exactam ita obductis cicatricibus venusta cutis redijt, vt nihil præteriti morbi discerneres; post annum quoque geminam prolem enixa, sanctitatis *Edwardi* miraculum auxit. Multotiens eum in Normannia hanc pestem sedasse ferunt, qui interiùs eius vitam nouerunt. Vnde nostro tempore quidam falsam * insinuunt operam, qui asseuerant istius morbi curationem non ex sanctitate, sed ex regalis prosapiæ hæreditate fluxisse.

al. resideret

al. insumunt

al. oculis tangeretur

CAEcatus quidam, quo incommodo incertum, rumorem frequentem in curia perseuerat sanitatem se recepturum, si aqua ex ablutione manuum regis* oculos tangeret. Id ad se delatum non paucis nuncijs ille riserat, referentes rugato aspectu inspectatus: peccatorem se esse, opera sanctorum virorum sibi non conuenire. Verùm ministri non negligēdum arbitrati, eo nesciente, sed in ecclesia Dei orante, credulitatem faciunt. Namq; confestim vt lotus est aqua, diuturnis tenebris exulantibus; lux tempestiua orbes impleuit, læto fragore plaudentium suscitato; rex causam percunctatus edidicit. Móxque certitudine visus eius comperta, quòd scilicet digitos suos in oculos sanati intentans, illum reducto capite cauere cerneret, gratias Deo porrectis in cœlū manibus egit. Eodem modo sanauit cæcum quendam Lincolniæ, qui multis annis superuixit regalis index miraculi.

al. Spillicon

ET vt perfectam viri virtutem, in hac præsertim potentia, cognoscas, subijciam quod mireris. Wulwinus quidam cognomento *Spillicora, *filius* Wulmari *de Nutegareshale, quodam die in sylua Bruelle ligna cædens, dum diuturno post laborem sopori indulsisset, sanguine, vt credo circa oculos coagulato, visum decem & septem annis amisit; quibus euolutis somnio edoctus, octoginta & septem ecclesias circumiuit, remedium cœcitatis à sanctis efflagitans. Postremò ad regis curiam veniens, vestibulum cameræ, aduersantibus cubicularijs, frustra diu triuit. Sed perstitit improbus pulsator, donec ægrè admodum rege ipso iubente admissus est. Audiens quippe somnium innocuè responderat, per dominam meam sanctam* Mariam *multùm gratè feram, si Deus voluerit per me misero misereri. Itaq; quanquam nihil de miraculis auderet, coactus à ministris cum aqua cæco manum imposuit. confestim sanguine ex oculis vbertim stillante clamorem alacrem sanatus produxit; video te rex, video te rex. Ita videns regali pallatio multis temporibus apud* Winlesores, nam ibi curatus fuerat; præfuit, sanatoris annos longeuitate vitæ transcendens. Ipso die ex eadem aqua, tres cæci & vnus monoculus, qui regali eleemosyna pascebantur, sanati sunt, ministris plena fide liquorem salutiferum largientibus.*

al. Windeshores

al. vt supplicibus rem diligentiùs impertiret

DIe sancti Paschæ ad mensam apud Westmonasterium assederat, diademate fastigatus, & optimatum turma circumuallatus. Cúmque alij longam quadragesimæ inediam recentibus cibis compensantes, acriter comederent, ille à terrenis reuocato animo, diuinum quiddam speculatus, mentes conuiuantium permouit ampliorem perfusus in risum; nullóque causam lætitiæ perquirere præsumente, tunc quidem ita tacitum, donec edendi satietas obsonijs finem imposuit. Sed remotis mensis cùm in triclinio regalibus exueretur, tres optimates eum prosequuti, quorum vnus erat Comes Haroldus, *secundus Abbas, tertius episcopus, familiaritatis ausu interrogant quid riserat; mirum omnibus, nec immeritò videri, quare in tanta serenitate diei & negotij, tacentibus cæteris, scurrilem cachinnum eiecerit. Stupenda, inquit, vidi, nec ideo sine causa risi. Tum illi, vt moris est humani ingenij, sciscitari & quærere causam ardentiùs, vt *supplicibus dignanter rem impertiatur. Ille multùm cunctatus tandem instantibus mira respondit: septem dormientes in monte Cælio requiescere iam ducentis annis in dextro iacentes latere; sed tunc in hora ipsa risus sui, latus inuertisse sinistrum; futurum vt septuaginta quatuor annis ita iaceant; dirum nimirum miseris mortalibus omen. Nam omnia ventura in his septuaginta quatuor annis, quæ dominus circa finem mundi prædixit discipulis suis; gentem contra gentem surrecturam, & regnum aduersus regnum, terræmotus per loca, pestilentiam & famem, terrores de cœlo, & signa magna, regnorum mutationes, gentilium in Christianos bella, item Christicolarum in paganos victorias. Talia mirantibus inculcans passionem septem dormientium & habitudines corporum singulorum, quas nulla docet litera, ita promptè disseruit; acsi cum eis quotidiano victitaret contubernio. His auditis Comes militem, episcopus clericum, abbas monachum, ad veritatem verborum exsculpendam,* Manicheti *Constantinopolitano imperatori misere, adiectis regis sui literis & muneribus. Eos ille benignè secum habitos episcopo Ephesi destinauit, epistola pariter quam sacram vocant comitante; vt ostenderentur legatis regis Angliæ septem dormientium marturiales exuuiæ. Factumq; est vt vaticinium regis* Edwardi *græcis omnibus comprobatum, qui se à patribus accepisse iurarent super dextrum illos latus quiescere; sed post introitum Anglorum in speluncam, veritatem peregrinæ prophetiæ contubernalibus suis prædicarent. Nec moram festinatio malorum fecit, quin Agareni & Arabes, & Turci, alienæ scilicet à Christo gentes*

Syriam & Liciam & minorem Asiam omnino, & maioris multas vrbes, inter quas & Ephesum, ipsam etiam Hierosolymam depopulati super Christianos inuaderent. Tunc etiam mortuo Manichete Constantinopolitano Imperatore, Diogenes, & Michaelius, ac Bucinacius, & Alexius vicissim se de Imperio præcipitarunt. quorum vltimus vsq; ad nostra tempora durans, Iohannem filium reliquit hæredem, astutia & fraudibus quàm probitate notior; multa noxia in peregrinos sacri itineris machinatus, Anglorum tamen fidem suspiciens, præcipuis familiaritatibus suis eos applicabat, amorem eorum filio transcribens. His septem annis proximis tres Papæ, Victor, Stephanus, Nicolaus Apostolatus vigorem continuis mortibus labefactarunt. E vestigio quoque Henricus pius Romanorum Imperator defunctus est, successoremq; Henricum filium habuit, qui multas oppressiones vrbi Romanæ fatuitate nequitiaque sua intulit. Eodem anno Henricus Rex Francorum miles strenuus & bonus potionis haustu interijt. Non multò post cometes, stella, vt ferunt, mutationes Regnorum prætendens, longos & flammeos crines per mane ducens apparuit. Vnde pulchrè quidam nostri Monasterij Monachus *Elmerus nomine viso choruscantis astri terrore conquiniscens; venisti, inquit, venisti, multis matribus lugende; dudum est quod te vidi, sed nunc multò terribiliorem te intueor, patriæ huius excidium vibrantem. Is erat literis, quantum ad id temporis, benè imbutus, æuo maturus, immanem audaciam prima iuuentute conatus. Nam pennas manibus & pedibus, haud scio, qua innexuerat arte, vt Dedali more volaret, fabulam pro vero amplexus; collectaq; è summo turris aura spacio stadij & plùs volauit; sed venti & turbinis violentia, simul & temerarij facti conscientia tremulus cecidit, perpetuò post hæc debilis, & crura effractus. ipse ferebat causam ruinæ quòd caudam in posteriori parte oblitus fuerit.

*al. Eilmerus

Similem huic prophetiam Edwardus moriens exhibuit, quam hîc per anticipationem dicam. Cùm enim biduo elinguis iacuisset, die tertio post soporem grauiter ac profundè suspirans; Deus inquit Omnipotens, si non est fantastica illusio, sed verax visio, quam vidi, da mihi facultatem eam astantibus exponendi, aut è conuerso. Itaq; mox expedita loquela, duos inquit modò Monachos vidi mihi assistere, quos adolescens olim in Normannia videram, religiosissimè vixisse, & Christianissimè obijsse. Hi se Dei nuntios præfati talia ingessere; quoniam primores Angliæ duces, Episcopi & Abbates, non sunt ministri Dei sed diaboli, tradidit Deus hoc regnum post obitum tuum anno vno & die vno in manu inimici, peruagabunturque dæmones totam hanc terram. Cúmque ego hæc me ostensurum populo dicerem, illúmque pœnitentia facta liberandum, præmisso exemplo Niniuitarum promitterem; neutrum, aiunt, erit; quia nec ipsi pœnitebunt, nec Deus ipsis miserebitur. Et quando inquam tantarum calamitatum remissio sperari poterit; tunc inquiunt, quasi si arbor viridis succidatur in medio, & pars abscisa deportetur à stipite trium iugerum spatio, cum sine quolibet adminiculo suo iterum connexa trunco cœperit & floribus pubescere, & fructus protrudere ex coalescentis succi amore pristino, tunc demum poterit sperari talium malorum remissio.

Hvius vaticinij veritatem, quamuis cæteris timentibus, tunc *Stigandi* Archiepiscopi risus excepisset, dicentis vetulum accedente morbo nugas delirare. Huius ergo vaticinij veritatem nos experimur; Quòd scilicet Anglia facta est exterorum habitatio & alienigenarum dominatio. Nullus hodie Anglus vel dux, vel Pontifex, vel Abbas; Aduenæ quique diuitias & viscera corrodunt Angliæ; Nec vlla spes est finiendæ miseriæ. Cuius mali causam, tempus est sicut dudum spospondi, vt sermo noster paucis absoluere tentet.

Rex *Edwardus* pronus in senium, quod ipse non susceperat liberos, & *Godwini* videret inualescere filios, misit ad Regem Hunorum, vt filium fratris *Edmundi Edwardum*, cum omni familia sua mitteret. Futurum, ait, vt aut ille aut filij sui succedant regno hæreditario Angliæ; Orbitatem suam cognatorum suffragio sustentari debere. Ita venit *Edwardus*, sed continuò apud sanctum *Paulum* Londoniæ fato functus est, tribus liberis superstitibus; vir néque promptus manu, néque probus ingenio; *Eadgaro*, qui post occisionem *Haroldi* à quibusdam in regem electus est, & vario lusu fortunæ rotatus, nunc penè decrepitum diem ignobilis ruri agit; *Christina*, quæ sanctimoniali habitu apud Rameseiam consenuit; *Margarita*, quam *Malcolmus* Rex Scottorum legitimo matrimonio duxit. Hæc numerosa prole fœcunda habuit filios *Edgarum* & *Alexandrum*, qui post patrem regnauerunt in Scotia successione continua. Nam senior *Edwardus* in bello cum patre occubuit; iunior *Dauid* mansuetudine, & sapientia celebris,

bris, rex Scotiæ modò habetur; Filias, *Matildem*, quam noſtro ſeculo Rex *Henricus*, *Mariam*, quam *Euſtachius* iunior Comes Bononiæ vxores duxerunt. Rex itáque defuncto cognato, quia ſpes prioris erat ſoluta ſuffragij, *Willielmo* Comiti Normanniæ ſucceſſionem Angliæ dedit. Erat ille hoc munere dignus, præſtans animi iuuenis, & qui in ſupremum faſtigium alacri labore excreuerat; Præterea proximè conſanguineus, filius *Roberti* filij Richardi ſecundi, quem fratrem fuiſſe *Emmæ* matris *Edwardi* non ſemel eſt, quod diximus. Ferunt quidam ipſum *Haroldum* à rege in hoc Normanniam miſſum; alij ſecretioris conſilij conſcij inuitum venti violentia illuc actum, quo ſe tueretur inueniſſe commentum; quod, quia propius vero videtur, exponam. *Haroldus* in prædium iuris ſui Boſeam venerat: ibi vt animum oblectaret ſuum, piſcatorium conſcendit nauigium; & interim quidem longiuſculo ludo in altum proceditur; ſed ſubitò aduerſa tempeſtate coorta, ipſe cum ſodalibus in Pontiuum pagum compellitur. Homines regionis illius pro more gentis inſito, repentè ex omni parte conuolauere, inermes ab armatis, pauci à pluribus (quod facile fuit) oppreſſi, manus manicis, pedes compedibus prębuere. *Haroldus* aſtuto pectore voluens caſus remedium, hominem promiſſis ingentibus ſollicitatum, ad *Willielmum* miſit; miſſum ſe à Rege Normanniam, vt quod minores nuntij balbutierant, ipſe potiſſimum ſua confirmaret præſentia; in vinculis à *Gowine* Potiui Comite detineri, quo minùs mandata exequatur; Barbarum & effręnatum morem regionis eſſe, vt qui euaſerant in mari naufragium, in terra inuenirent periculum; conuenire tanti nominis viro, ne impunitum dimittat; quòd fidem eius appellantibus vincula iniecta nonnihil de maieſtate ipſius diminuerint; ſi pecunijs exuenda captiuitas eſſet, libens daret *Willielmo* Comiti non ſemiuiro**Gwidoni*. Ita *Haroldus Willielmo* mandante liberatus, & ab ipſo**Gwidone* Normanniam ductus eſt. Comes eum magna dignatione, gentilitio ornatu in cibis & veſtibus coluit; & vt notiorem faceret, ſimul & virtutem experiretur, Britannica expeditione, quam tunc forte ſuſceperat, ſecum habuit. Ibi *Haroldus* & ingenio & manu probatus, Normannum in ſui amorem conuertit; atq; vt ſe magis commendaret, vltrò illi tunc quidem caſtellum Doroberniæ, quod ad ius ſuum pertineret, & poſt mortem *Edwardi* regnum Anglicum ſacramento firmauit. Quare & filiæ adhuc impubis deſponſione, & totius patrimonij amplitudine donatus, familiarium partium habebatur. Nec multum temporis interceſſit, quòd illo domum reuerſo rex in natale domini apud Londoniam coronatus eſt, ibidémque morbo ictus quo ſe moriturum ſciret, Eccleſiam Weſtmonaſterij die Innocentium dedicari pręcepit. Ita ęui plenus & gloriæ, ſimplicem ſpiritum cœleſti regno exhibuit, & in eadem Eccleſia die *Theophaniæ* ſepultus eſt, quam ipſe illo compoſitionis genere primus in Anglia ędificauerat, quod nunc penè cuncti ſumptuoſis ęmulantur expenſis. Progenies Weſtſaxonum, quæ in Brittannia à *Cerditio* quingentis & ſeptuaginta vno annis, ab *Egberto* ducentis & ſexaginta vno regnauerat, in illo ad regnandum omnino defecit. Nam recenti adhuc regalis funeris luctu, *Haroldus* ipſo *Theophaniæ* die, extorta à principibus fide arripuit diadema, quamuis Angli dicant à Rege conceſſum: quod tamen magis beneuolentia, quàm iudicio allegari exiſtimo, vt illi hæreditatem transfunderet ſuam, cuius ſemper ſuſpectam habuerat potentiam. Quamuis, vt non celetur veritas, pro perſona quam gerebat, regnum prudentia & fortitudine gubernaret, ſi legitimè ſuſcepiſſet. Deníque viuente *Edwardo* quæcúnque contra eum bella incenſa ſunt, virtute ſua compreſſit, cupiens ſe prouincialibus oſtentare, in regnum ſcilicet ſpe prurienti anhelans. *Griffinum* vt ſuprà dixi regem Wallenſium & priùs bello vicit, & poſtmodum multis niſibus reſurgere conantem capite priuauit. Succeſſores duos ex ſatellitibus ſuis fratres eiuſdem *Griffini Blegent* & *Riuallonem*, qui eum obſequio demeruerant, conſtituens. Eodem anno *Toſtinus* à Flandria in Humbram nauigio ſexaginta nauium delatus, ea quę circa oram fluminis erant, piraticis excurſionibus infeſtabat. ſed ab *Edwino* & *Morchardo* concordis potentiæ fratribus impigrè de Prouincia pulſus, verſus Scotiam vela conuertit. ibi Regi Noricorum *Haroldo Haruagre* obuio manus dedit, qui cum trecentis nauibus Angliam aggredi meditabatur. Ambo ergo conſertis vmbonibus terram tranſhumbranam populabantur; germanos recenti victoria feriatos, qui nihil minùs quàm talia latrocinia metuerent, aggreſſi, victos intra

* *al. Godwin.*

* *al. Godwine,*

Eboracum

Eboracum includunt. *Haroldus* nuntio accepto, cunctis viribus eò contendit; pugna ingens commiſſa vtriſq; gentibus extrema nitentibus; Angli ſuperiorem manum nacti Noricos in fugam egerunt. ſed tantorum, & tot virorum victoriam (quod forſitan poſteritas difficilè credat) vnus Noricus multa hora interpolauit. Siquidem in ingreſſu pontis qui * Standford-brigge dicitur conſiſtens, vno & altero & pluribus noſtræ partis interemptis, omnes à tranſitu arcuit. *al.Stanfron-brig.* Inuitatus ad deditionem, vt tanti roboris homo largam clementiam Anglorum experiretur; inuitantes ridebat, ſubinde rugato vultu increpitans imbecillis animi homines, qui nequirent vni reſiſtere. Nemine itáque propiùs accedente, quòd inconſultum æſtimarent cum illo cominus congredi, qui ſalutis omne viaticum deſperatus effunderet; vnus ex collateralibus Regis iaculum ferreum in eum eminus vibrat, quod ille, dum gloriabundus proludit, ipſa ſecuritate incautior terebratus, victoriam Anglis conceſſit. Continuò enim libero tranſitu exercitus traiectus, Noricos palantes à tergo cæcîdit. Rex *Haruagre* & *Toſtinus* interempti, regis filius cum omnibus nauibus domum clementer remiſſus; *Haroldus* triumphali euentu ſuperbus nullis partibus prędæ commilitones dignatus eſt. Quapropter multi, quò quiſque poterat, dilapſi, regem ad bellum Haſtingenſe proficiſcentem deſtituere. Nam pręter ſtipendiarios & mercenarios milites, paucos admodum ex prouincialibus habuit. vnde, cum ſuis, quos ductabat poſt nouem menſes & aliquot dies accepti regni, aſtutia *Willielmi* circumuentus, fuſus eſt; leui videlicet belli negotio, ſed occulto & ſtupendo Dei conſilio; quod nunquam poſtea Angli communi prælio in libertatem ſpirauerint; quaſi cum *Haroldo* omne robur deciderit Angliæ, qui certè potuit, & debuit (etiam per inertiſſimos) ſoluere pœnas perfidiæ. Nec hæc dicens virtuti Normannorum derogo, quibus tum pro genere, tum pro beneficijs fidem habeo. Sed mihi videntur errare, qui Anglorum numerum accumulant, & fortitudinem extenuant. Ita Normannos dum laudare intendunt, infamia reſpergunt. Inſignis enim planè laus gentis inuictiſſimæ, vt illos vicerit, quos multitudo impeditos, ignauia fecerit timidos; Immo verò pauci & manu promptiſſimi fuere, qui charitati corporum renuntiantes, pro patria animas poſuerunt. Sed quia hæc diligentiorem relationem expectant, nunc dabo ſecundo libello terminum, vt & mihi dictandi & alijs lectitandi reuireſcat ſtudium.

PROLOGVS LIBRI TERTII.

DE Willielmo *Rege ſcripſerunt diuerſis incitati cauſis & Normanni, & Angli: Illi ad nimias efferati ſunt laudes, bona malàque iuxtà in cœlum prædicantes; iſti pro gentilibus inimicitijs, fœdis dominum ſuum proſcidêre conuitijs. Ego autem, quia vtriuſque gentis ſanguinem traho, dicendi tale temperamentum ſeruabo; benè geſta, quantum cognoſcere potui, ſine fuco palam efferam; perperam acta quantum ſufficiat ſcientiæ, leuiter & quaſi tranſeunter attingam; vt nec mendax culpetur hiſtoria, nec illum nota inuram cenſoria, cuius cuncta penè, etſi non laudari, excuſari certè poſſunt opera. Itáque de illo talia narrabo libenter & moroſè, quæ ſint inertibus incitamento, promptis exemplo, vſui præſentibus, iocunditati ſequentibus. Verum in his protrahendis non multum temporis expendam impendium; quæ nulli emolumentum, imo legenti faſtidium, ſcribenti pariant odium. Satis ſuperq́; ſufficiunt, qui genuino molari facta bonorum lacerent. Mihi hæc placet prouincia, vt malum quantum queo ſine veritatis diſpendio extenuem; bona non nimis ventoſè collaudem. De qua moderatione, vt æſtimo,*

veri

veri qui erunt arbitri, me nec timidum nec inelegantem pronunciabunt. Hoc itaque non solùm de Willielmo, *sed & de duobus filijs eius stilus obseruabit, vt nihil nimiè, nihil nisi verè dicatur. quorum primus parum quod laudetur egit, præter primos regni dies, tota vita damno Prouincialium comparans fauorem militum. secundus patri quàm fratri morigeratior, inuictum animum inter aduersa & prospera rexit: cuius expeditiones si attendas, ignoras, cautior, an audatior fuerit: si fortunas aspicias, hæsites beatior, aut boni euentus indigentior fuerit. Sed de talibus tempus erit vt lector arbitretur. Nunc tertium volumen incepturus, satis reor egisse, vt attentum & docilem facerem, ipse sibi benignè persuadebit, vt beneuolus sit.*

De Willielmo primo.

al. Rodbertus

al. peregrè.

R*Obertus* alter filius *Richardi* secundi, postquam septem annis gloriosè ducatum Normanniæ tenuit, Ierosolimam * pergere mentem appulit. Habebat tunc filium septennem ex concubina susceptũ, cuius speciem in choreis saltitantis fortè conspicatus, non abstinuit, quin sibi nocte coniungeret; deinceps vnicè dilexit, & aliquandiu iustæ vxoris loco habuit. Puer ex ea editus, *Willielmus* â nomine abaui dictus; cuius magnitudinem futuram matris somnium portendebat, quo intestina sua per totam Normanniam & Angliam extendi, & dilatari viderat: Ipso quoq; momento, quo partu laxato in vitam effusus pusio humum attigit, ambas manus iunco, quo puluis pauimenti cauebatur, impleuit, strictè quod corripuerat compugnans. Ostensum visum mulierculis læto plausu gannientibus obstetrix quóque fausto omine acclamat puerum regem futurum.

PAratis ergo omnibus, quæ Ierosolimitani itineris viaticum informarent, apud Fiscanum consilium proceribus indicitur. Ibi iubente patre in nomen & fidem *Willielmi* ab omnibus iuratur: *Gilebertus* Comes tutor pupilli constituitur, tutela tutoris Regi Francorum *Henrico* assignatur. *Roberto* ceptam viam expediente, Normanni omnes communi vmbone patriam per sua quisq; munimenta tutari, paruum herum ex amore venerari. Stetit hęc fides vsq; ad famam obitus eius: qua vbiq; gentium disseminata, cum fato mutatus amor, mox quisq; sua munire oppida, turres agere, frumenta comportare, causas aucupari, quibus quamprimum â puero dissidium meditarentur. Inter hæc ille haud equidem reor sine Dei auxilio, qui eum tanto principaturum preuiderat imperio, tutus adolescebat; cùm solus pene *Gislebertus* æquum & bonum armis defensitaret suis. Cæteri studijs partium agebantur. Iam verò interfecto *Gisleberto* â *Radulpho* patruele suo, vbiq; cædes, vbiq; ignis versabantur. Clarissima olim patria intestinis dissentionibus exulcerata, pro latronũ libito deuidebatur; vt meritò posset querimoniã facere, *Væ terræ cuius Rex puer est.* At ille vbi primùm potuit per ętatem, militiæ insignia â Rege Francorum accipiens, prouinciales in spem quietis erexit. Sator discordiarum erat *Gwido* quidam Burgundus â patre, nepos *Richardi* secundi ê filia; infantiam cum *Willielmo* concurrerat, tunc quóque ianuas adolescentiæ pariter vrgebant. Conuictus familiaritatem, familiaritas amicitiam parauerat. huc accedebat quòd ei Brionium & Vernonium castella dederat, nihil pro consanguinitate negandum putans. Horum Burgundus immemor, affictis criminibus, quibus id facere meritò videretur,

retur, abalienauit ſe à Comite. Longum eſt & non neceſſarium ſi perſequar, quæ hinc inde acta, quæ caſtella capta. repererat enim perfidia ſocios, *Nigellum* Vice-comitem *Conſtantini*, *Radulphum* Vice-comitem Tembaiocenſem, *Haimonem* dentatum auum *Roberti*, qui noſtro tempore in Anglia multarum poſſeſſionum incubator extitit. Cum his per totam Normanniam graſſabatur prædo improbiſſimus inani ſpe ad Comitatum illectus. Neceſſitas Regem tutorem exciuit, vt deſperatis partibus pupilli ſuccurreret. Itaque paternę beneuolentiæ recordatus, quòd eum fauore ſuo in Regnum ſublimauerat, apud Waleſennas in defectores irruit. Cæſa illic multa eorum millia, multi fluminis *Oluæ rapacitate intercepti, quòd in arcto locati, equos ad tranſuadandos vortices inſtimularent. *Gwido* vix elapſus Brionio ſe recepit, inde per *Willielmũ* expulſus, non ferens probri famam, vltrò Burgundiam, natiuum ſcilicet ſolum contendit. Nec ibi inquietus animus quietem inuenit. Nam à Comite illius prouinciæ fratre ſuo *Willielmo*, quem inſidijs impetiuerat, fugatus, incompertum eſt, quem finem habuit. *Nigellus* & *Ranulphus* in fidem recepti ſunt; *Haimo* in acie cæſus, cuius inſignis violentia laudatur, quòd ipſum regem equo deiecerat; quare à concurrentibus ſtipatoribus interemptus, pro fortitudinis miraculo regis iuſſu egregiè tumulatur. Tulit huius gratiæ ſtipendium Rex *Henricus* à Normanno domino contra *Gaufredum* **Martellum* apud Molendinum Herle, quod caſtrum in Andegauenſi Regione eſt, ſumma vi adiutus. Nam iam in virile robur excreuerat, maioribus natu, & pluribus ſolus metuendus; ſolus caput diſcriminibus inferre, ſolus vel cum paucis in confertiſſimos diuerſæ partis inſilire. Quapropter ab illa expeditione laudatæ fortitudinis ſpecimen & amicitiarum apud regem culmen retulit: adeo vt quaſi paterno conſilio ſępe admoneret, ne ad pericula promptus vitam ſuam deſpiceret, quæ eſſet Francis decori, Normanniæ tutamento, vtríſque exemplo.

al. Olnæ.

al. Martellus.

EO tempore erat Comes Andegauorum *Gaufridus* cognomento *Martellus*, quod ipſe ſibi vſurpauerat, quia videbatur ſibi fælicitate quadam omnes obſiſtentes contundere. Denique dominum ſuum Comitem Pictauenſem aperto Marte cepit, ferreíſque vinculis innodatum ad ignobiles pacis conditiones adduxit; Burdegala, & confinibus vrbibus cederet, de cæteris annuum vectigal penſitaret. Sed ille, vt creditur, pro ferri iniuria & ciborum inedia beneficio opportunæ mortis poſt triduum perpetuæ ignominiæ exemptus eſt. Tum *Martellus*, ne quid deeſſet impudentiæ, nouercam defuncti matrimonio ſibi copulauit, fratres in tutelam recipiens, quoad poſſent principatui regendo ſufficere. Mox *Theobaldi Bleſienſis* Comitis ingreſſus limites, vrbem Turonicam obſedit; ipſum ciuibus ſuis auxilium ferre volentem, conſortio ęrumnæ implicuit. Siquidem captus, & in ergaſtulo recluſus, vrbem ſibi omnibúſque ſuis hæredibus in poſterum abiurauit. Pudendam miſeriam hominis quis dixerit? vt pro ambitione quantulæcúnque vitæ, tantæ vrbis dominio ſucceſſores ſuos perpetuò fraudaret, *licet ſeueriores plerúmque aliorum arbitri ſimus, quia ipſi nobis conſulere nouerimus, ſi fortè in talibus deprahenſi fuerimus.* Ita *Martellus* tantarum virium augmento turgidus, etiam Normannum Comitem Allentij caſtelli poſſeſſione vellicauit, pronis in perfidiam habitatoribus. Qua is irritatus iniuria, par pari retulit, & Danfrunt, quod tunc erat Comitis Andegauorum, obſidione coronauit. Nec mora, obſeſſorum querelis commonitus *Gaufridus*, non ſegnis aduolat innumero ſtipatus milite. Nuntio aduenientis accepto, *Willielmus Rogerium* de monte Gomerico, & *Willielmum* filium *Osberni* exploratum mittit; Illi pro alacritate iuuentæ breuí multa milliaria progreſſi, equitantem *Martellum* conſpicati, certiorem de domini ſui audacia faciunt. Ille contrà fremere, immania minari, poſtridie ſe illuc venturum, oſtenſurum mundo quàm præſtet in armis Andegauenſis Normanno: ſimul eximia arrogantia colorem equi ſui, & armorum inſignia, quæ habiturus ſit, inſinuat. At exploratores non minori faſtu, eadem de *Willielmo* annunciantes, regrediuntur, & ſuos in certamen accendunt. Hæc ideo ſeriatim retuli, vt *Martelli* tumor legentibus eluceſcat. Cæterum nihil tunc de ſolita magnanimitate auſus, antequam in manus veniretur, terga oſtendit. Quo audito, Alentini ſe dedidere, pacti membrorum ſalutem. Poſt etiam Danfruntini fœliciora ſigna ſequuti ſunt.

Poſterioribus

POsterioribus annis rebellauit *Willielmus* Comes de Archis, patruus eius, sed nothus, â primis auspitijs ducatus infidus, & versipellis. Nam & in obsidione Danfronti clam profugerat, & multis sæpè animi sui latebras aperuerat. Quapropter *Willielmus* quibusdam, quos fideles falsò arbitrabatur, firmitatem castelli commiserat: verùm ille astu, quo callebat, multa largiendo, plura pollicendo in suas partes eosdem traduxit. Munitione igitur potitus, bellum domino suo denunciauit. Ille solito more alacerrimè Archas obsedit, dissuadentibus amicis, palam professus, nihil latrones ausuros, si in conspectum eius venissent. Nec promissio fide caruit; námque plusquam 300. milites, qui pabulatum & populatum processerant, eo penè solo conspecto intra munitiones, refugêre. Dux sine sanguine rem peragere volens, obfirmato contra Archas castello, ad alia, quę magis vrgebant, bella conuersus est; simul quia sciebat regem Francorum iam pridem, nescio qua simultate sibi infensum, ad opem obsesso ferendam aduentare. Námque *prædicandi moderaminis consilio quamuis iustiorem causam habere videretur, cum eo decernere ferro cauebat, cui & pro sacramento & pro suffragio obnoxius erat. Reliquit tamen primates aliquos, qui impetum regium tardarent, quorum astutia insidijs exceptus, *Isembardum* Pontiui Comitem coram se obtruncari, *Hugonem Bardulfum* capi meritò ingemuit. Nec multò pòst dulcem Frãciam quia res malè cesserat, repetente, Comes Arcensis fame tabidus, & vix ossibus hærens deditioni consensit, ad exemplum clementiæ, ad inditium industriæ, vitæ & membris reseruatus. Huiusce obsidionis interuallo populus Castri, quod molendinis dicitur, exolescens ad partes regis incentore quodam *Gwalterio* transijt. Imponitur ibi non segnis militum manus, pręfecto *Gwiaone* fratre Comitis Pictauensis. Is aliquantis diebus sedulò militiæ munia executus est: verùm crebrescente fama Archensis victoriæ, Franciam elapsus, non leue incrementum accessit ducalis gloriæ.

al. pracandi.

NEc Rex *Henricus* otio indulsit, quin grunniret excercitus suos ludibrio fuisse *Willielmo*; coactis itaq; omnibus viribus, & copijs bipartitis, totam inundauit Normanniam. Ipse de parte Galliciæ Celticæ, quæ inter Garumnam & Sequanam fluuios iacet, quicquid militũ erat suo ductu trahens; *Odonem* fratrem populo Galliæ Belgicæ, quæ est inter Rhenum & Sequanam, præficiens. Eodem modo *Willielmus* suos, qua poterat, animositate diuisit, iuxta Regis castra sensim obambulans, quæ iam in *Ebronensi pago metabatur, vt nec cominus pugnandi copiam faceret, nec Prouinciam coram se vastari sineret. Duces eius *Robertus* Comes Aucensis, *Hugo* Gornascensis, *Hugo* montis fortis, *Willielmus Crispinus* ad Castellum quod mortuum mare vocatur, infestis signis contra *Odonem* constitêre. Nec ille pro numero militum, quo tumebat, moram pugnę fecit, sed parumper resistere ausus, mox impetum Normannorum non ferens, terga nudauit, omen fugæ primus auspicatus: Ibi dum *Guido* Pontiui Comes studiosiùs vltioni fratris intendit, captus fatalem familiæ suæ manum exhorruit, prætereа plures alij præcellentes opibus, turgentes maiorum natalibus, Hunc successum ex *aduentantibus cognitum, *Willielmus* circum Regis tentoria nocte intempesta pręconari curauit. Quo audito, post aliquot dies, quos in Normannia egit, refugit in Franciam; nec multo pòst tempore discurrentibus vtrobiq; nuncijs, pacificè conuentum, vt Regij captiui absoluerentur, Comes erepta, vel eripienda *Martello* iure vendicaret legitimo.

al. Ebrionensi.

al. aduenientibus.

LOngum est, & non necessarium referre quantę inter eos contentiones versatę sunt, quomodo *Willielmus* semper superiorem manum retulerit. Quid quòd inestimabili præsumptione fortitudinis, nunquam subitò, nec nisi prænunciata die illum aggredi dignatus, nostri temporis morem animi magnitudine contempserit? Illud quoq; prætereo, quòd iterum ruptis amicitijs, rex *Henricus* Normanniam ingressus, per pagum Exiomensem vsq; ad fluuium Diuæ peruenerit, iactitans solum Oceanum progressioni suæ esse obstaculum. Verùm *Willielmus*, qui se videret propter fidei dissimulationem immoderatè premi, tunc tandem conscię virtutis arma concutiens, Regias copias, quæ circa flumen erant (nam pars paulò antè eius aduentu audito transuadauerat) tanta internitie cecîdit, vt nihil postea Francia plus metuerat, quàm Normannorum ferociam irritare. Terminum discordiarum fecit properata mors *Henrici*, nec multò pòst *Martelli*. Rex moriens *Baldewino* Comiti Flandriæ tutelam admodum paruuli

paruuli *Philippi* filij delegauit. Is erat fide, & ſapientia æquè mirandus, præuiridantibus membris incanus, prætereа Regiæ ſororis connubio ſublimis: filia eius *Mathildis Willielmo* iamdudum nupſerat; fœmina noſtro tempore ſingulare prudentiæ ſpeculum, pudoris culmen. Hinc factum eſt, vt pupilli, & generi mediator tumores ducum, & prouincialium ſalubri propoſito compeſceret.

SEd, quia totiens *Martelli* ſe occaſio ingeſſit, genealogiam Comitum Andegauenſium, quantum relatoris noſtri memoria attigit, tranſcurram. *Fulco* antiquior pluribus annis vſque ad ſenium illum moderatus Comitatum multa fecit induſtriè, multa egregiè. Vnum omnino eſt, quo eum notari audierim, quòd *Herbertum* Comitem Cinnomanenſem Sanctonas ſponſione vrbis illectum, in medio colloquio ab apparitoribus arctari, &, quibus placuit, conditionibus irretiri fecit. Cęterum ſanctus, & integer extremis fere annis filio ſæpe dicto *Gaufrido* principatu viuens ceſſit. Ille in prouinciales (immane,) quàm durè, in ipſum collatorem honoris quàm ſuperbè actitans, iuſſuſq; magiſtratũ, & faſces deponere, adeo ſibi arrogauit, vt contra patrem arma ſumeret. Tunc ſenis frigidus iam & effętus ſanguis ira incaluit, filiumq; iuuenilitet inſultantem paucis diebus maturiori cõſilio adeo infregit, vt per aliquot milliaria ſellam dorſo euehens, pronum ſe cum ſarcina ante pedes patris exponeret. Ille, cui vetus animoſitas adhuc palpitaret, aſſurgens, & pede iacentem pulſans, victus es tandem victus ter quaterq; ingeminat. ſuperfuit victo ſpiritus, & quidem egregius vt reſpõderet; *Tibi pater ſoli, quia pater es, victus, cæteris omnibus inuictus ſum.* Hoc relatu tumentis animus emollitur, patriaq; pietate verecundiam prolis conſolatus, principatui reſtituit, monitum, vt maturiùs ſe ageret; prouincialiũ fortunas & pacem, ſuum eſſe decus ad extraneos, commodũ ad domeſticos. Eodem anno veteranus, & ſecularibus ſtipẽdijs emeritus, iam de animæ viatico cogitans Ieroſolymã adijt; ibi à duobus ſeruis ſacramento adactis, vt quod iuberet, facerent, per publicũ ad Sepulchrũ Domini nudus, inſpectãtibus Turcis, tractus eſt. Alter *reſtem ligneũ collo eius intorſerat, alter flagellis terga *al. vectem.* expoliati vrgebat: inter hęc ille clamabat, Accipe Domine miſerũ *Fulconem*, periurum tuum, fugitiuum tuũ; confeſſam dignare animam meam Domine *Ieſu Chriſte*. Nec tamen, quod deſiderabat, tunc impetrauit, ſed domũ placidè regreſſus poſt aliquot annos obijt. Filij eius *Gaufridi* pręruptam audaciã ſuperior narratio patefecit. Is moriens *Gaufrido* ſororis filio hereditatem ſuam contradidit, ſed induſtriam ſeculi transfundere non potuit. Nam ille ſimpliciũ morũ iuuenis magis in eccleſijs orare, quàm arma tractare conſuetus, homines regionis illius, qui quietè victitare neſcirent, in contemtũ ſui excitauit. Quare tota terra pręrdonibus expoſita, *Fulco* frater illius vltro ducatũ corripuit. *Fulco* * *Rethin* dictus quòd germani ſimplicitati crebrò infrendens, ad vltimum ho- *al. Rechun.* nore ſpoliatum perpetua cuſtodia coërcuerit. Habuit vxorem quæ pruritu altioris nominis allecta, illo relicto *Philippo* regi Francorum nupſit, quam, is immemor dicti,

Non benè conueniunt, nec in vna ſede morantur
Maieſtas & amor,

tanta venere ardebat; vt cùm alijs omnibus imperare cuperet, ab ea ſibi imperari æquanimiter ferret. Denique omnium digitis quaſi fatuus notari, ab omni orbe Chriſtiano excommunicari propter eius libidinem aliquantis annis ſuſtinuit. Filij *Fulconis* fuerunt *Gaufridus* & *Fulco*; *Gaufridus* cognomen *Martelli* hęreditarium ſortitus, ſuis ſudoribus ampliauit, tanta pace & quiete per terras illas parta, quantam nemo viderit, nemo viſurus ſit. Quapropter ſuorum inſidijs necatus, egregiæ probitatis decus luit: *Fulco* in Regimine ſuccedens, adhuc in rebus humanis verſatur, de quo forſitan tempore Regis *Henrici* dicturus, nunc de *Willielmo* explanabo quod reſtat.

ILle vbi ciuile diſſidium multo excercitio compoſuit, rem maioris gloriæ animo ſequens terras, olim Normanniæ appendices, quæ longo vſu inſoleuerant, reſtituere intendit; Cinnomanicũ dico Comitatũ, & Brittanniam. Quorum Cennomanius dudũ à *Martello* ſuccenſa, & domino ſuo *Hugone* priuata, tunc nuper aliquantulũ ſub *Herberto Hugonis* filio reſpirauerat: qui vt tutior contra Andegauenſem eſſet, *Willielmo* ſe manibus dederat, in eius fidelitatẽ ſacramento iuratus: Præterea filiã ipſius petierat, & deſpõderat; quę priuſquã nubilibus annis matura cõiugio fieret, ille morbo deceſſit;

Hæredem sibi *Willielmum* pronuntians, adiuratis ciuibus ne alium susciperent: habituri, si vellent, lenem & probum dominum; si nollent, recti sui exactorem immodicum. Quo defuncto, Cinnomanenses magis ad *Gwalterium* Medantinum declinantes, cui soror *Hugonis* nupserat, serò tandem, vt *Willielmum* susciperent, resipuere, grauibus sæpe damnis admoniti. Illud fuit tempus, quo *Haroldus* inuitus Normanniam importuna sibi aura, est euectus: Quem, sicut supradictum est, *Willielmus* in Brittannicam expeditionem duxit, volens eius manum explorare; simul, & strictiori consilio apparatum ostentans suum conspicaturo quantum præstaret Anglicis bipennibus ensis Normannicus. *Alanus* tunc ibi Comes viridis iuuenta, & præcellens robore *Eudonem* patruum vicerat, multa egregiè fecerat, *Willielmum* non solùm non timebat, sed & irritabat. at ille Brittanniam vt hereditarium solum calumnians, quòd eam *Carolus Rolloni* cum filia sua *Gisla* dederat, breuî effecit, vt vltro *Alanus* adueniens suppliciter se suaq; dederet. Sed, quia de Brittannia parum aliâs dicturus sum, hîc quoddam miraculum, quod illis fermè diebus in Nannetis ciuitate contigit, paucis inseram.

Erant in vrbe illa duo clerici non dum patientibus annis Presbyteri; Id officium magis precariò quàm bonæ vitæ merito ab Episcopo loci exegerant: deniq; alterius miserandus exitus superstitem instruxit, quàm fuerint antea in inferni lapsum præcipites. Cæterùm quod ad scientiam literarum tendit, ita edocti, vt aut parum aut nihil ipsis deberent artibus; à reptantibus infantiæ rudimentis adeò iocundis amicitiæ officijs æmuli, vt iuxta Comici dictum, manibus pedibusq; conando periculum, etiam si necesse esset, capitis pro inuicem facerent. Quare die quadam liberiorem animũ à curis forinsecis nacti, in secreto conclaui huiusmodi sententias fudêre: Pluribus se annis nunc literis, nunc seculi curis mentes exercuisse, nec satiasse, magis ad distortum, quàm ad rectum intentas: Inter hæc, illum acerbum diem sensim appropinquare, qui societatis suæ inextricabile in vita vinculum disrumperet: vnde præueniendum maturè, vt fides, quæ conglutinarat viuentes, primò mortuũ comitaretur ad manes. Paciscuntur ergo, vt quisquis eorum antè obiret, superstiti vel vigilanti, vel dormiẽti appareret, infra triginta proculdubio dies, si fiat, edocturus, quòd secundum Platonicos mors spiritum non extinguat, sed ad principium sui Deum tanquam è carcere emittat; sin minus, Epicureorum sectæ concedendũ, qui opinantur animam corpore solutam in aërem euanescere, in auras effluere. Ita data acceptaq; fide quotidianis colloquijs sacramentum frequentabant. nec multum in medio, & ecce, mors repentina imminens indignantem halitum vni eorum violenter extraxit; remansit alter, & seriò de socij sponsione cogitans, & iam iamq; affuturum præstolans cassa opinione triginta diebus ventos pauit, quibus elapsis, cùm desperans, alijs negotijs auocasset otium, astitit subitò vigilanti, & quiddam operis molienti, vultu, qualis solet esse morientiũ anima fugiente, exanguis; Tum tacentem viuum prior mortuus compellans, agnoscis me, inquit? agnosco respondit, & non tantum de insolita tua turbor præsentia, quantùm de diuturna miror absentia: At ille vbi tarditatem aduentus excusauit, tandem ait, tandem expeditis morarũ nexibus venio; sed aduentus iste tibi, si voles (amice) erit cõmodus, mihi omninò infructuosus; quippe qui, pronunciata, & acclamata sententia sempiternis sim deputatus supplicijs. Cumq; viuus ad ereptionem mortui omnia sua Monasterijs, & egenis expensurum, seq; dies & noctes ieiunijs & orationibus continuaturum promitteret; fixum est, inquit, quod dixi, quia sine pœnitentia sunt iudicia Dei, quibus in sulphuream voraginem inferni demersus sum; Ibi dum rotat astra polus, dum pulsat littora pontus, pro criminibus meis voluar; Inflexibilis sententiæ manet rigor æternus, æterna & innumera pœnarum genera comminiscens, totus modo mundus valitura remedia exquirat. Et vt aliquã experiaris ex meis innumerabilibus pœnis, protendit manum sanioso vlcere stillantem, & en ait, vna ex minimis, videtur ne tibi leuis? Cùm leuem sibi videri referret, ille, curuatis in volam digitis, treis guttas defluentis tabi super eum iaculatus est, quarum duæ tempora, vna frontem contingentes, cutem & carnem, sicut ignito cauterio penetrarunt foramen nucis capax efficientes. Illo magnitudinem doloris clamore testante, hoc, inquit mortuus, erit tibi quantũ vixeris, & pœnarum mearũ graue documentũ, & nisi neglexeris, salutis tuæ singulare monumentum. Quapropter dum licet, dum nutat ira, dum pendula Dei te operitur clementia, muta habitum, muta animum, Redonis Monachus effectus apud sanctum Melanium. *Ad hæc verba viuo respondere nolente, alter eum oculi vigore perstringens, si dubitas (inquit) conuerte miser, lege literas istas, Et simul cum dicto manum expandit tetris notis inscriptam, in quibus Sathanas & omne inferiorum satellitiũ gratias omni Ecclesiastico cœtui de tartaro emittebant, quòd cum ipsi in nullo suis voluptatibus deessent*

essent

essent, tum tantum numerum subditarum animarum paterentur ad inferna descendere prædicationis incuria, quantū nunquam retroacta viderunt secula. his dictis loquentis aspectus disparuit, & audiens omnibus suis per Ecclesias & egenos distributis, sanctum Melanium *adijt, omnes audientes, & videntes de subita conuersione, & illustri conuersatione, admonens, vt dicerent, hæc est mutatio dextræ excelsi.*

ISta pro vtilitate legentium me inseruisse non piguit; nunc de *Willielmo* loquar. Nam quia breuiter, nec vt puto inutiliter, res eius, quas duntaxat Comes in Normannia annis triginta actitauit, percurri; modò aliud narrandi exordiū ordo temporum flagitat, vt de regno eius, quantum nostra sciscitatio penetrare potuit, mendaciū arguam, veritatem pronuntiem. Rex *Edwardus* fato functus fuerat, Anglia dubio fauore nutabat, cui se rectori cōmitteret incerta, an *Haroldo*, an *Willielmo*, an *Edgaro*. Nam & illum pro genere proximum regno, proceribus rex commendauerat, tacito scilicet mentis iudicio, sed prono in clementiam animo. Quare, vt prędixi, Angli diuersis votis ferebantur, quamuis palàm cuncti bona *Haroldo* imprecarentur; Et ille quidem diademate fastigatus nihil de pactis inter se, & *Willielmum* cogitabat, liberatum se sacramento asserens, quòd filia eius, quam desponderat citra nubiles annos obierat. fertur enim vir ille non paucis virtutibus præditus, parum aduersus perfidiam sibi consuluisse, dummodo posset quibuscunq; pręstigijs hominū ratiocinationes suspendere: Pręterea, qui putaret minas *Willielmi* nunquam ad factum erupturas, quòd ille conterminorū ducum bellis implicaretur, totum animum ocio cum subiectis indulserat. Nam profectò nisi quòd Noricorum regem aduentare didicit, nec militem cōuocare nec aciem dirigere dignatus fuisset. Alter intereà illum per nuncios leniter cōuenire, de rupto fœdere expostulare, precibus minas insuere, sciret se ante annum emensum, ferro debitū vindicaturum, illuc iturum, quòd *Haroldus* tutiores se pedes habere putaret. Contrà, ille, quæ dixi de puellę nuptijs referens, de regno addebat pręsumptuosum fuisse, quòd absq; generali senatus & populi conuentu & edicto, alienam illi hęreditatem iurauerit: Proinde stultum sacramentum frangendum. Nam si iusiurandū vel votum quod puella in domo patris nescijs parentibus de suo corpore volens fecerit, iudicatur irritum; quanto magis, quod ille sub regis virga cōstitutus nesciente omni Anglia de toto regno necessitate temporis coactus impegerit, *videatur non esse ratum: Pręterea iniquum postulat, vt imperio decedat, quod tanto fauore ciuium regendum susceperit, hoc nec prouincialibus gratum, nec militibus tutum. *al.iudicatur,*

ITa reuertebantur inanes nuntij, vel veris, vel verisimilibus argumentis pręstricti: Sed Comes toto illo anno bello necessaria expediebat, largis sumptibus milites continebat suos, alienos inuitabat; Ordines, aciesq; ita instituebat, vt milites proceri corpore, pręcellentes robore essent: duces & antesignani, pręter scientiam rei militaris, etiam consilij, & ętatis maturitate pollerent; vt si singulos vel in acie vel alibi cerneres, non proceres sed reges putares: Ita Episcopi & abbates illius temporis religione, ita optimates magnanima liberalitate certabant, vt mirū sit [*quòd nondum 60. annis euolutis, vtraq; turba abortium bonitatis effecti, iurata bella contra iustitiam susceperint: Illi pro ambitione sacrorum, magis distortū, quàm æquum & bonum amplectentes; Isti reiecto pudore, vndecunq; captatis occasionibus, cōpendia pecuniarum velut quotidianam stipem emendicantes.] Verū tunc *Willielmi* industria cum prudentia Dei consentiens, iam spe Angliā inuadebat, &, ne iustam causam temeritas decoloraret, ad Apostolicū, qui ex *Anselmo* Lucensi episcopo *Alexāder* dicebatur, misit, iustitiā suscepti belli, quātis poterat facundię neruis allegans. *Haroldus* id facere supersedit, vel quòd turgidus natura esset, vel quòd causæ diffideret, vel quòd nuntios suos â *Willielmo*, & eius complicibus, qui omnes portus obsidebant, impediri timeret. Quare propēsis apud se vtrinq; partibus, Papa vexillum in omen regni *Willielmo* contradidit, quo ille accepto, conuentum magnum apud Lillibonā fecit, super negotio singulorū sententias sciscitatus. Cumq; omnes eius voluntatē plausibus excipientes magnificis promissis animasset, cōmeatū nauium omnibus pro quantitate possessionum, induxit. Ita tunc discessum, & mense Augusto ad sanctū *VValericum* in cōmune ventum, Portus *ita per metonymiā dicitur. *al.ille.*

[al, quod paucissimis annis euolutis pleraq; & omnia penè in vtrisq; ordinibus mutata videas. Illi in quibusdā hebetiores sed largiores: isti in omnibus prudentiores, sed tenaciores vtriq;: tamen in defensanda patria manu validi, consilio prouidi, fortunas suas euehere, inimicorum deprimere parati.

Congregatis itáque vndecunq; nauibus, fœlix exſpectabatur aura, quæ illas ad deſtinatum eueheret. Qua multis diebus remorante, vulgus militum, vt fieri ſolet, per tabernacula muſſitabat, Inſanire hominem, qui vellet alienum ſolum in ius ſuum * refundere; Deum contrà tendere, qui ventum arceret; idem patrem voluiſſe, eodemq; modo inhibitum; fatale illi familiæ eſſe, vt altiora viribus ſpirans Dominum aduerſantem experiatur. Iſta per publicum ferebantur, quę poſſent fortium robur eneruare: dux itaq; facto cum ſenioribus cõſilio, corpus ſancti *Walerici* foras efferri, & pro vento deprecando ſub diuo exponi iuſſit: nec mora interceſſit, quin proſper flatus carbaſa impleret. Tunc lætus clamor exortus omnes ad naues inuitauit: Comes ipſe à continenti primus in altum prouectus, cæteros in medio ferè mari anchoris iactis ſuſtinuit. Omnibus itáque ad prætorię puppis vermiculatum velum conuolantibus, poſt cibum ſumptum placido curſu Haſtingas appulerunt. In egreſſu nauis pede lapſus euentum in melius commutauit, acclamante ſibi proximo milite, Tenes, inquit, Angliam Comes, rex futurus. Omnem excercitum â præda continuit, parcendum rebus, quæ ſuæ forent, prçlocutus; continuíſque quindecim diebus, adeo ſe quietè agens, vt nihil minùs quàm bellum cogitare videretur.

al. fundere.

INterea *Haroldus* de pugna Noricorum reuertebatur, ſua æſtimatione fœlix, quòd vicerat; meo iuditio contrà, quòd parricidio victoriam compararat. allatóque ad ſe nuntio aduentus Normannici, ſicut erat cruentus in armis, pauciſſimo ſtipatus milite Haſtingas pertendit. Præcipitabant eum nimirum fata, vt nec auxilia conuocare vellet; nec, ſi vellet, multós parituros inueniret: Ita, vt antè dixi, omnes illi erant infenſi, quòd ſolus manubijs Borealibus incubuerat. Prçmiſit tamen qui numerum hoſtium & vires ſpecularentur, quos intra caſtra depræhenſos *Willielmus* circum tentoria duci, móxque largis edulijs paſtos, domino incolumes remitti iubet. Redeuntes percunctatur *Haroldus*, quid rerum apportent: Illi verbis ampliſſimis ductoris magnificam cõfidentiam proſequuti, ſeriò addiderunt, penè omnes in excercitu illo Presbyteros videri, quòd totam faciem cum vtróque labro raſam haberent. Angli enim ſuperius labrum pilis inceſſantèr fructicantibus intonſum dimittunt, quod etiam gentilitium antiquis Brittonibus fuiſſe *Iulius Cæſar* aſſeuerat in Libro belli Gallici. Subriſit rex fatuitatem referentium, lepido inſecutus cachinno, quia non eſſent Presbyteri, ſed milites armis validi, animis inuicti. Rapuit ergo ex ore ipſius ſermonem *Gurtha* frater, plùs puero adultus, & magnæ vltra ętatem virtutis & ſcientiæ. Cùm (inquit) tantam fortitudinem Normanni prædices, indeliberatum æſtimo cum illo confligere, *quo & robore & merito inferior habearis. Nec enim ibis in inficias, quin illi ſacramentum vel inuitus vel voluntarius feceris. proindè conſultiùs ages, ſi inſtanti neceſſitati te ſubtrahens, noſtro periculo colludium pugnę tentaueris. nos omni iuramento expediti iuſtè ferrum pro patria ſtringemus. Timendum ne, ſi ipſe decernas, vel fugam, vel mortem oppetas: ſed nobis ſolis præliantibus, cauſa tua vtrobique in portu nauigabit; quia & fugientes reſtituere, & mortuos vlciſci poteris.

al. qui.

NOluit effrænata temeritas aurem placidam monenti commodare, exiſtimans inglorium & anteactæ vitæ opprobrium cuicunq; diſcrimini terga nudare. eademq; impudentia, vel, vt indulgentiùs dicam, imprudentia Monachum *Willielmi* legatum, nec bono vultu dignatus turbidè abegit; hoc tantum imprecans, vt Deus inter eum & *Willielmum* iudicaret. Afferebat ille tria: vt vel regno ſecundum conditiones deſcenderet; vel ſub eo regnaturus teneret; vel certè ſpectante vtróque exercitu, gladio rem ventilarent. Calumniabatur enim *Willielmus* regnum, eò quòd Rex illi *Edwardus* conceſſerat, conſilio *Stigandi* Archiepiſcopi, & *Godwini* & *Siwardi* Comitum: eiúſque doni obſides filium & nepotem *Godwini* Normanniam miſerat. Si id negare velit *Haroldus*, iudicio ſe ſedis Apoſtolicæ vel prelio acturum: quibus omnibus ſolo, quod dixi, nuncius fruſtratus reſponſo, diſceſſit, ſuíſque ad dimicandum viuaciores animos dedit.

ITa vtrínque animoſi duces diſponunt acies, patrio quiſque ritu: Angli, vt accepimus, totam noctem inſomnem cantibus potibúſque ducentes, manè incunctanter in hoſtem procedunt; Pedites omnes cum bipennibus, conſerta ante ſe ſcutorum teſtudine, impenetrabilem cuneum faciunt. quod profecto illis ea die ſaluti fuiſſet, niſi Norman-

Normanni ſimulata fuga, more ſuo cōfertos manipulos laxaſſent. Rex ipſe pedes iuxta vexillum ſtabat cum fratribus, vt in commune periculo ęquato, nemo de fuga cogitaret. Vexillum illud poſt victoriam Papæ miſit *Willielmus*, quod erat in hominis pugnantis figura, auro, & lapidibus arte ſumptuoſa contextum.

COntrà Normanni tota nocte confeſſioni peccatorum vacantes, manè Dominico corpore communicarunt, pedites cum arcubus & ſagittis primam frontem muniunt, equites retro diuiſis alis conſiſtunt. Comes vultu ſerenus, & clara voce ſuæ parti vtpote iuſtiori Deum affuturum pronuncians arma popoſcit: moxq; miniſtrorum tumultu loricam inuerſam indutus, caſum riſu correxit; vertetur inquiens, fortitudo ducatus mei in regnum. Tunc cantilena * *Rollandi* inchoata, vt Martium viri exemplum *al. Rellandi.* pugnaturos accenderet: inclamatóque Dei auxilio, prælium vtrinq; conſertum, bellatumq; acriter, neutris in multam diei horam cedentibus. Quo comperto, *Willielmus* innuit ſuis, vt ficta fuga, campo ſe ſubtraherent. Hoc commento, Anglorum cuneus ſolutus, quaſi palantes hoſtes à tergo cæſurus, exitium ſibi maturauit. Normanni enim conuerſis ordinibus reuerſi diſperſos adoriuntur, & in fugam cogunt; Ita ingenio circumuenti pulchram mortem pro patriæ vltione meruére: nec tamen vltioni ſuæ defuere, quin crebrò conſiſtentes, de inſequentibus inſignes cladis aceruos facerent. Nam occupato cumulo Normannos calore ſuccēſos, acriter ad ſuperiora nitentes in vallem deijciunt, leuiq; negotio in ſubiectos tela torquentes, lapides rotantes, omnes ad vnum fundunt. Item foſſatum quoddam pręruptū compendiario & noto ſibi tranſitu euadentes, tot ibi inimicorū conculcauere, vt cadauerum cumulo planitiem campi ęquarent. Valuit hæc viciſſitudo, modò illis, modò iſtis vincentibus, quantum* *Harolai* vita moram fecit. At vbi iactu ſagittæ violato cerebro procubuit, fuga Anglorum *al. Haraldo.* perennis in noctem fuit. Emicuit ibi virtus amborum ducum.

H*Aroldus* non contentus munere Imperatorio, vt hortaretur alios, militis officium ſedulò exequebatur; ſæpe hoſtem cominus venientem ferire, vt nullus impunè accederet, quin ſtatim vno ictu eques, & equus procidetent. Quapropter, vt dixi, eminus lætali arundine ictus mortem impleuit. Iacentis femur vnus militum gladio proſcidit, vnde à *Willielmo* ignominiæ notatus, quòd rem ignauam, & pudendam feciſſet, militia pulſus eſt.

ITem *Willielmus* ſuos clamore, & præſentia hortari, ipſe primus procurrere, confertos hoſtes inuadere. Ideo dum vbique ſæuit, vbiq; infrendet, tres equos electiſſimos ſub ſe confoſſos eo die amiſit. Perſtitit tamen magnanimi ducis & corpus & animus, quamuis familiari ſuſurro à cuſtodibus corporis reuocaretur, perſtitit (inquam) donec victoriam plenam ſuperueniens nox infunderet. Et proculdubio diuina illum manus protexit, vt nihil ſanguinis ex eius corpore hoſtis hauriret, quamuis illum tot iaculis impeteret.

ILla fuit dies fatalis Anglis, funeſtum excidium dulcis patriæ, pro nouorum dominorum commutatione. Iam enim pridem moribus Anglorum inſueuerat, qui varij admodum pro temporibus fuere: Nam primis aduentus ſui annis vultu & geſtu barbarico, vſu bellico, ritu fanatico viuebant; ſed poſtmodum Chriſti fide ſuſcepta, paulatim & per incrementa temporis, pro ocio quod actitabant exercitium armorum in ſecundis ponentes, omnem in religione operam inſumpſere. Taceo de pauperibus, quos fortunarum tenuitas plærumq; continet, ne cancellos iuſtitiæ tranſgrediantur: prætermitto graduum Eccleſiaſticorum viros, quos nonnunquam profeſſionis contuitus, ſed & infamiæ metus à vero deuiare non ſinit. De regibus dico, qui pro amplitudine ſuæ poteſtatis licentèr indulgere voluptatibus poſſent; Quorum quidam in patria, quidam Romæ, mutato habitu, cœleſte lucrati ſunt regnum, beatum nacti commercium. Multi ſpecie tenus tota vita mundum amplexi, vt theſauros egenis effunderent, Monaſterijs diuiderent. Quid dicam de tot Epiſcopis, Heremitis, Abbatibus? nonne tota Inſula indigenarum tantis reliquijs fulguerat, vt vix aliquem vicum inſignem pręteteas, vbi noui Sancti nomen non audias; quàm multorum etiam perijt memoria, pro ſcriptorum inopia. Verumtamen literarum, & religionis ſtudia ætate procedente obſoleuerunt, non paucis ante aduentum Normannorum annis. Clerici literatura tumultuaria contenti, vix ſacramentorum verba balbutiebant: ſtupori & mi-

raculo erat cæteris,qui grammaticam noſſet. Monachi ſubtilibus indumentis & indifferenti genere ciborum regulam ludificabant. Optimates gulæ,& veneri dediti,Eccleſiam more Chriſtiano manè non adibant;ſed in cubiculo,& inter vxorios amplexus, matutinarum ſolemnia, & Miſſarum à feſtinante presbytero auribus tantum libabant. Vulgus in medio expoſitum, præda erat potentioribus , vt vel eorum ſubſtantijs exhauſtis ,vel etiam corporibus in longinquas terras diſtractis, aceruos theſaurorum congererent,quanquam magis ingenitum ſit illi genti commeſſationibus,quàm operibus inhiare. Illud erat à natura abhorrens, quòd multi ancillas ſuas ex ſe grauidas, vbi libidini ſatisfeciſſent, aut ad publicum proſtibulum , aut ad ęternum obſequium vendicabant. Potabatur in commune ab omnibus, in hoc ſtudio noctes perinde vt dies perpetuantibus, paruis & abiectis domibus totos ſumptus *abſumebant: Francis & Normannis abſimiles,qui amplis & ſuperbis ędificijs modicas expenſas agunt. Sequebantur vitia ebrietatis ſocia,quæ virorum animos effæminant.Hinc factum eſt,vt magis temeritate & furore præcipiti, quàm ſcientia militari *Willielmo* congreſſi,vno prędio & ipſo perfacili,ſeruituti ſe patriámque peſſundederint.*Nihil enim temeritate leuius,ſed quicquid cum impetu inchoat, citò deſinit,vel compeſcitur.* Ad ſummam,tunc erant Angli veſtibus ad medium genu expediti , crines tonſi , barbas raſi , armillis aureis brachia onerati, picturatis ſtigmatibus cutem inſigniti; In cibis vrgentes crapulam, in potibus irritantes vomicam. Et hæc quidem extrema victoribus ſuis participarunt, de cæteris in eorum mores tranſeuntes. Sed hæc mala de omnibus generaliter Anglis dicta intelligi nolim. Scio clericos multos tunc temporis ſimplici via ſemitam ſanctitatis triuiſſe: ſcio multos Laicos omnis generis & conditionis in hac eadem gente Deo placuiſſe : faceſſat ab hac relatione inuidia,non cunctos pariter hæc inuoluit calumnia. *Verùm ſicut in tranquillitate malos cum bonis fouet plærumq; Dei ſerenitas, ita in captiuitate bonos cum malis nonnunquam eiuſdem conſtringit ſeueritas.*

al. abligurriebant.

PORro Normanni, (vt de eis quòque dicamus) erant tunc, & ſunt adhuc veſtibus ad inuidiam culti, cibis citra vllam nimietatem delicati : Gens militiæ aſſueta,& ſine bello penè viuere neſcia,in hoſtem impigrè procurrere; & vbi vires non ſucceſſiſſent, non minùs dolo,& pecunia corrumpere. Domi ingentia ędificia (vt dixi) moderatos ſumptus moliri, paribus inuidere, ſuperiores prætergredi velle, ſubiectos ipſi vellicantes ab alienis tutari : Dominis fideles , móxque leui offenſa infideles. Cum facto ponderare perfidiam, cum nummo mutare ſententiam. Cæterùm omnium gentium benigniſſimi aduenas ęquali ſecum honore colunt ; Matrimonia quóque cum ſubditis iungunt; religionis normam in Anglia vſq;quaque emortuam aduentu ſuo ſuſcitarunt; videas vbique in villis Eccleſias,in vicis & vrbibus Monaſteria nouo ędificandi genere conſurgere; recenti ritu patriam florere,ita vt ſibi periſſe diem quíque opulentus exiſtimet,quem non aliqua præclara magnificentia illuſtret.Sed quia de his ſatis dictum,*Willielmi* geſta proſequamur.

ILle vbi perfecta victoria potitus eſt , ſuos ſepeliendos mirificè curauit; hoſtibus quóque ſi qui vellent, idem exequendi licentiam præbuit. Corpus *Haroldi* matri repetenti ſine pretio miſit, licèt illa multum per legatos obtuliſſet. Acceptum itáque apud Waltham ſepeliuit,quam ipſe Eccleſiam ex proprio conſtructam in honore ſanctæ Crucis,Canonicis impleuerat. Senſim ergo *Willielmus* (vt triumphatorem decebat) cum excercitu ſuo non hoſtili, ſed regali modo progrediens , vrbem regni maximam Londoniam petit. Móxque cum gratulatione ciues omnes effuſi obuiam vadunt. Prorupit omnibus portis vnda ſalutantium , auctoribus magnatibus, præcipuè *Stigando* Archiepiſcopo Cantuarienſi, & *Aldredo* Eboracenſi. Nam præcedentibus diebus, *Edwinus* & *Morcardus* amplæ ſpei fratres, apud Londoniam audito interitus *Haroldi* nuntio, vrbanos ſollicitauerunt , vt alterutrum in regnum ſubleuarent. Quod fruſtra conati, Northanimbriam diſceſſerant , ex ſuo coniectantes ingenio, nunquam illuc *Willielmum* eſſe venturum. Cæteri proceres *Edgarum* eligerent,ſi Epiſcopos aſſertores haberent. Sed proximo vrgente periculo , & domeſticæ litis diſſidio,nec illud quidem effectum.Ita Angli,qui in vnam coeuntes ſententiam potuiſſent patriæ reformare ruinam, dum nullum ex ſuis volebant, induxerunt alienum. Tunc ille haud dubiè rex conclamatus , die natalis Domini coronatus eſt ab *Aldredo*

Archiepiſcopo.

Archiepiſcopo. Cauebat enim id munus à *Stigando* ſuſcipere, quòd eſſet is Archiepiſcopus non legitimè.

OMnium deinde bellorum, quæ geſſit, hæc eſt ſumma: vrbē Oxoniam rebellantem leuiter ſubegit, diuino ſcilicet iutus auxilio, quòd pars muralis vltrò decidens, ingreſſum illi patefecerit. Nam & ipſe eam audaciùs aſſilierat, proteſtans homines irreuerentes Dei deſtituendos ſuffragio; quia vnus eorum ſuper murum ſtans nudato inguine auras ſonitu inferioris partis turbauerat, pro contemptu videlicet Normannorum. Eboracum ciuitatem vnicum rebellionum ſuffugium, ciuibus penè deleuit, fame & ferro necatis. Ibi enim rex Scottorum *Malcolmus* cum ſuis, ibi *Edgarus*, & *Marcherius*, & *Weldeoffus*, cum Anglis & Danis nidum tyrannidis ſæpè fouebant; ſæpè duces illius trucidabant, quorum ſigillatim exitus ſi commemorauero, fortaſſè ſuperfluus non ero, licet faſtidij diſcrimen immineat, dum relatori, ſi fortè ſecundum dictores ſuos mentiatur, difficilis ſit regreſſus ad veniam.

MAlcolmus omnes Anglorum profugas libenter recipiebat, tutamentum ſingulis quantum poterat impendens; *Edgarum* præcipuè, cuius ſororem, pro antiqua memoria nobilitatis, iugalem ſibi fecerat. Eius cauſa conterminas Angliæ prouincias rapinis & incendijs infeſtabat; non quòd aliquid ad regnum illi profuturum arbitraretur, ſed vt *Willielmi* animũ contriſtaret, qui Scotticis prædis terras ſuas obnoxias indignaretur. Quapropter *Willielmus* coacta peditum & equitum manu, aquilonares inſulæ partes petijt: & primò vrbem Metropolim, quam Angli cum Danis & Scottis obſtinatè tenebant, in deditionem accepit, ciuibus longa inedia conſumptis; maximum quoque hoſtium numerum, qui obſeſſis in auxilium conuenerant, ingenti & graui prælio fudit, non incruenta ſibi victoria multos ſuorum amittens. Tunc totius regionis vicos & agros corrumpi, fructus & fruges igne vel aqua labefactari iubet; maritima maximè, cùm propter recentem iram, tum quòd *Cnutonem* Danorum regem filium *Swani* ſua vi aduentare rumor ſparſerat. Ea præcepti ratio, vt nihil circa oram maritimam prædo piraticus inueniret ſecum aſportaturus, ſi citiùs remeandum; vel fami conſulturus, ſi diutiùs manendum putaret. Itaque prouinciæ quondam fertilis, & tyrannorum nutriculæ, incendio, præda, ſanguine, nerui ſuccisi, humus per ſexaginta & eo amplius milliaria, omnifariam inculta, nudum omnium ſolum vſque ad hoc etiam tempus; vrbes olim præclaras, turres proceritate ſua in cœlum minantes, agros lætos paſcuis, irriguos fluuijs, ſi quis modò videt peregrinus, ingemit, ſi quis ſupereſt vetus incola, non agnoſcit.

MAlcolmus, antequam ad manus veniretur, ſe dedidit; totóque *Willielmi* tempore, incertis & ſæpè fractis fœderibus æuum egit. Sed filio *Willielmi Willielmo* regnante ſimili modo impetitus falſo ſacramento inſequentem abegit. Nec multò pòſt, dum fidei immemor ſuperbiùs prouinciam inquietaret, à *Roberto* de Molbreia Comite Northanimbriæ, cum filio cæſus eſt. Humatúſq; multis annis apud *Tinemuth, nuper ab *Alexandro* filio Scotiam ad Dunfermelin portatus eſt. *al. Tinnemuham*

EDgarus cum *Stigando* & *Aldredo* Archiepiſcopis regis dedititius, ſequenti anno facto ad Scottum transfugio, iuſiurandum maculauit. Sed cùm ibi aliquot annos degens, nihil ad præſens commodi, nihil ad futurum ſpei, prȩter quotidianam ſtipem nactus eſſet, Normanni liberalitatem experiri pergens, ad eum tunc vltra mare degentem nauigauit. Quod regi gratiſſimum ferunt, vt incentore bellorum Anglia vacaret. Nam & vltrò ſolitus erat, quoſcunque Anglos ſuſpectos haberet, quaſi honoris cauſa Normanniam ducere, ne quicquam ſe abſente in regno turbarent. Receptus ergo *Edgarus*, & magno donatiuo donatus eſt, pluribúſque annis in curia manens, pedetentim pro ignauia, & (vt mitiùs dictum ſit) pro ſimplicitate contemptui haberi cœpit. Quantula enim ſimplicitas, vt libram argenti, quam quotidiè in ſtipendio accipiebat, regi pro vno equo perdonaret? Subſequenti tempore cum *Roberto* filio *Godwini* milite audaciſſimo *Ieroſolymam* pertendit. Illud fuit tempus, quo Turci *Baldwinum* regem apud Ramas obſederunt: qui cum obſidionis iniuriam ferre nequiret, per medias hoſtium acies effugit, ſolius *Roberti* opera liberatus præeuntis, & euaginato gladio dextra leuáque Turcos cædentis. ſed cùm ſucceſſu ipſo truculentior, alacritate nimia procurreret, enſis manu excidit. ad quem recolligendum cùm ſe inclinaſſet,

omnium

omnium incurſu oppreſſus, vinculis palmas dedit. Inde Babyloniam (vt aiunt) ductus cùm Chriſtum abnegare nollet, in medio foro ad ſignum poſitus, & ſagittis terebratus, martyrium conſecrauit. *Edgarus* amiſſo milite regreſſus, multáque beneficia ab imperatoribus Græcorum & Alemannorum adeptus (quippe qui etiàm eum retinere pro generis amplitudine tentaſſent,) omnia pro natalis ſoli deſiderio ſpreuit. *Quoſdam enim profectò fallit amor patriæ, vt nihil eis videatur iocundum, niſi conſuetum hauſerint cælum.* Vnde *Edgarus* fatua cupidine illuſus, Angliam redijt, vbi (vt ſuperiùs dixi) diuerſo fortunæ ludicro rotatus, nunc remotus & tacitus canos ſuos in agro conſumit.

E*Dwinus* & *Morcardus* erant fratres, filij *Elfgari*, filij *Leofrici*. Hi comitatum Northanimbriæ ſuſceperant, & communi vmbone pacificè tuebantur. Nam (vt prædixi) paucis diebus ante mortem regis ſancti *Edwardi*, prouinciales Aquilonis in rebellionem ſurrexerant, & *Toſtinum* Comitem ſuum expulerant, petierántque & acceperant vnum è fratribus dominum, annitente *Haroldo*. Fiebant iſta, vt à conſcijs accepimus, infenſo rege, quia *Toſtinum* diligeret. Sed morbo inualidus, ſenio grauis, penè iam deſpectui omnibus haberi cœperat, vt dilecto auxiliari non poſſet. Quare ex animi ægritudine maiorem valetudinem corporis contrahens, non multò pòſt deceſſit. Perſtitit in incœpto *Haroldus*, vt fratrem exlegaret. Quocirca ille priùs piraticis excurſibus auitos triumphos polluens, mox cum rege Noricorum (vt ſuprà ſcripſi) cæſus eſt. Cadauer eius, indicio verrucæ inter duas ſcapulas agnitum, ſepulturam Eboraci meruit. Tunc *Edwinus* & *Morcardus* (*Haroldo* iubente) manubiales prædas Londoniam tulere: nam ipſe ad Haſtingenſem pugnā feſtinabat, vbi iam partam victoriam falſò præſagus ſomniabat. At eo interempto germani ad terras ſuæ poteſtatis profugientes, aliquot annis pacem *Willielmi* turbauerunt clandeſtinis latrocinijs ſyluas infeſtantes, nec vnquam cominùs, & apertè Martem agentes; ſæpè etiam capti plærúmque ſe dediderunt; ſed miſeratione iuuenilis decoris, & gratia nobilitatis impunè dimiſſi: poſtremò nec vi nec dolo hoſtium, ſed ſuorum perfidia trucidati regem ad lachrymas flexerunt, quibus ipſe & coniugia cognatarum, & amicitiæ dignationem iam pridem indulſiſſet, ſi quieti adquieſcere vellent.

W*Eldeofus* amplæ proſapiæ Comes multam familiaritatem noui regis nactus fuerat, quòd ille præteritarum offenſarum immemor, magis illas virtuti, quàm perfidiæ attribuerat. Siquidem *Weldeofus* in Eboracenſi pugna plures Normannorum ſolus obtruncauerat, vnos & vnos per portas ingredientes decapitans: neruoſus lacertis, thoroſus pectore, robuſtus & procerus toto corpore, filius *Siwardi* magnificentiſſimi comitis, quem *Digera* Danico vocabulo, id eſt, fortem cognominabant. Poſtmodum verò victis partibus, ſeſe ſponte dedens, & *Iudithæ* neptis regis connubio, priuataque amicitia donatus, non permanſit in fide, prauum ingenium cohibere impotens. Compatriotis enim omnibus, qui exiſtimarant reſiſtendum eſſe, cæſis vel ſubiectis, etiam in *Radulphi* de *Waher* perfidia ſe immiſcuit, ſed coniuratione detecta, comprehenſus diu in vinculis tentus, vltimò ſpoliatus capite, Croilando ſepultus eſt; quamuis quidam dicant, neceſſitate interceptum non voluntate addictum, in fidelitatis ſacramentum agitaſſe. Anglorum eſt iſta excuſatio: nam cætera Normanni aſſerunt, Anglorúmq; qui plurimùm præſtant. Quorum aſtipulationi diuinitas ſuffragari videtur, miracula multa & ea per maxima, ad tumbam illius oſtendens. Aiunt enim eum in catenas coniectum, quotidianis ſingultibus perperàm commiſſa diluiſſe.

INde propoſitum regis fortaſſis meritò excuſatur, ſi aliquando durior in Anglos fuerit, quòd penè nullum eorum fidelem inuenerit. Quæ res ita ferocem animum exaſperabant, vt potentiores primùm pecunijs, mox terris, nonnullos etiam vita exueret. Quin etiam *Cæſarianum* ſecutus ingenium, qui Germanos in Ardenua maxima ſylua abditos, & indè crebris eruptionibus exercitum ſuum affligentes, non per Romanos ſuos, ſed per Gallos fœderatos expulit; vt dum alienigenæ alterutros transfoderent, ipſe ſine ſanguine triumphum duceret. Idem (inquam) *Willielmus* in Anglos egit. Nam contra quoſdam, qui poſt primam infœlicis ominis pugnam Danemarchiam & Hyberniam profugerant, & valida congregata manu tertio anno redierant; Angligenum exercitū, & ducem obiecit, Normannos feriari permittens: ingens ſibi leuamen

prouidens,

prouidens vtrilibet vincerent. Nec eum cogitatio luſit. nam vtrīq; Angli aliquandiu digladiati inter ſe, palmā otioſam regi refudêre. Aduenæ Hyberniam fugati; regij maxima ſui clade nomen inane victoriæ amiſſo duce mercati; vocabatur **Iſednodus* domi bellóque Anglorum temporibus iuxtà inſignis, pater *Hardingi*, qui adhuc ſupereſt, magis conſuetus linguam in lites acuere, quàm arma in bello concutere. Ita laicorum potentia ſubruta, ſtabili quoque obfirmauit edicto, vt nullum gentis eius monachum, vel clericum ad aliquam dignitatem conari pateretur. A *Cnutonis* quondam regis facilitate immaniter abhorrens, qui victis honores integros exhibuit. Vnde factum eſt, vt eo defuncto indigenæ aduenas leuiter expellerent, ſibíque antiquum ius vendicarent. At iſte certis de cauſis viuentes quoſdam canonicè depoſuit, & in locum illorum, qui morerentur, cuiuſcunque gentis induſtrium hominem, præter Angligenam impoſuit. Exigebat hoc, niſi fallor, indurata in regem peruicacia: cùm ſint Normanni (vt antè dixi) in conuiuentes aduenas naturali benignitate procliues.

* al.is Ednodus

R*Adulphus*, de quo priùs tetigi, erat per donum regis Comes Northfolki & Suthfolki Britto ex patre, diſtorti ad omne bonū animi. Is quòd cognatam regis filiam *Willielmi*, filij *Osberni* deſponderat, maiora iuſto mente metiens, tyrannidem adoriri meditabatur. Itaque ipſo nuptiarum die magnis apparatibus cōuiuium agitatū, (quòd Normannorum gulę iam Anglorum luxus influxerat) ebrijs conuiuis, & vino tumentibus, amplo verborum ambitu propoſitum ſuum aperit. Illi, quia in eorum animo pro potu omnis ratio caligabat, ingenti plauſu dicenti acclamant. Ibi *Rogerus* Comes Herefordenſis vxoris *Radulphi* frater, ibi *Weldeoſus*, ibi prætereà quàm plurimi in necem regis coniurant. Sed poſtero die cùm digeſto calore vini, temperatior aura corda quorundam afflaſſet, maior pars facti pœnitens à conuiuio eſt dilapſa. Vnus eorum (*Weldeoſus* fertur) qui conſilio *Lanfranci* Archiepiſcopi Normanniam vltrò enauigans, rem regi cauſa ſua duntaxat celata detulit. At Comites in incœpto perſiſtere, prouinciales ſuos quiſque in tumultum excitare. Sed obſiſtebat eis Deus, omnes conatus eorum in irritum deducens. Mox enim re comperta duces regis, qui cuſtodiam prætendebant, *Radulphum* ad hoc calamitatis compulêre, vt arrepta naue apud Norwich, mari ſe committeret. Vxor eius pacta membrorum ſalute, traditóque caſtello maritum ſecuta. *Rogerus* à rege vinculis irretitus, tota vita carcerem frequentauit, vel potiùs incoluit, deteſtandæ perfidiæ iuuenis, nec moribus patriſſans.

SIquidem genitor eius *Willielmus* filius *Osberni* principis, optimis comparandus fuerit, haud ſcio an etiam præponendus. Eius conſilio rex *Willielmus* primò animatus ad inuadendam Angliam: mox virtute adiutus, ad manu tenendam. Erat in eo mentis animoſitas, quam commendabat manus penè prodiga liberalitas. Vnde factum eſt, vt militum multitudine, quibus larga ſtipendia dabat, hoſtium auiditatem arceret, ciuium ſedulitatem haberet. Quare pro effuſis ſumptibus, aſperrimam regis offenſam incurrit; quòd gazas ſuas improuidè dilapidaret. Manet in hunc diem in comitatu eius apud Herefordum, legum, quas ſtatuit, inconcuſſa firmitas; vt nullus miles pro qualicunque commiſſo plus ſeptem ſolidis ſoluat: cùm in alijs prouincijs ob paruam occaſiunculam in tranſgreſſione præcepti herilis, viginti vel viginti quinque pendantur. Sed tamen ſecundos euentus turpi fine fortuna concluſit, dum tanti regni ſuſtentator, Angliæ & Normanniæ conſiliarius, pro fœminæ cupidine Flandriam pergens, ab inſidiatoribus impetitus interijt. Nam *Baldwinus* antiquus ille (de quo ſuperiùs dixi) pater *Matildis*, duos filios habuit; *Robertum*, qui patre ſuperſtite Comitiſſam *Friſiæ* vxorem nactus, *Friſonis* cognomen accepit; *Baldwinum*, qui poſt patrem aliquot annis Flandriæ præfuit, immaturéque fato functus eſt; ſuperſtitibus duobus liberis *Arnulpho* & *Baldwino*, de *Richelde* vxore, quorum tutelam regi Francorum *Philippo*, cuius amitæ filius erat, & *Willielmo* filio *Osberni* commendauerat. Libens id munus ſuſcepit *Willielmus*, vt fœderatis cum *Richelde* nuptijs, altius nomen ſibi pararet. At illa fœmineo faſtu altiora ſexu ſpirans, nouáque à prouincialibus exigens tributa, in perfidiam illos excitauit. Miſſo quippe propter *Robertum Friſonem* nuncio, vt ſupplicantis patriæ habenas acciperet, omnem fidelitatem *Arnulpho*, qui iam Comes dicebatur, abiurant. Nec verò defuêre, qui pupilli partes fulcirent. Ita multis diebus Flandria inteſtinis diſſentionibus conturbata. id filius *Osberni* qui totus in amorem

mulieris

mulieris concesserat pati nequiuit, quin militari manu coacta Flandriam intraret: susceptúsque primò ab his quos tutari venerat, post paucos dies securus de castello in aliud equitabat, expeditus cum paucis: Contrà, *Friso* quem huiusmodi fatuitas non latebat, occultatis insidijs, inopinum excepit, & nequicquam fortitèr agentem, ipsum & nepotem suum *Arnulphum* cecidit.

ITa Flandria potitus, sæpè *Willielmum* regem, Normannicis prædis irritauit. Filia eius *Cnutoni* regi Danorum nupsit, de qua genitus est *Carolus*, qui modò principatur in Flandria. Pacem cum *Philippo* rege comparauit, data sibi in vxorem priuigna, de qua ille *Ludouicum* tulit, qui modò regnat in Francia. Nec multò pòst pertæsus connubij, (quod illa præpinguis corpulentiæ esset) à lecto remouit, vxorémq; Andegauensis Comitis contra fas & ius sibi coniunxit. Eorum affinitate tutus * *Rothbertus*, nihil quod deploraret, suo tempore vidit, licèt *Baldwinus* frater *Arnulphi*, qui in Hanoea prouincia, & castello Valentianis comitatum habuit, regis *Willielmi* auxilio plures assultus faceret. Tribus ante mortem annis, iam canis sparsus caput, Ierosolymam contendit pro peccatorum alleuiamento. Regressus, mundanis inuolucris renunciauit, finem vitæ quietus à negotijs christiana sollicitudine operiens. Filius eius *Robertus* fuit ille, qui in expeditione Asiatica (quam nostris diebus Europa contra Turcos mouit) mirandus innotuit. Sed, nescio quo infortunio, postquam domum reuersus est, nobilem illum laborem decolorauit, in quodam (quod vocant) Turnamento ad mortem læsus. Nec filium eius *Baldwinũ* fortuna excepit fœlicior, qui vltro in Normannia regis Anglorum *Henrici* vires lacessens, iuuenilis audaciæ temeritatem luit. Námque conto in capite percussus, multorúmq; medicorum promissis illusus, vitæ metam abrupit; *Carolo* illi (de quo suprâ diximus) principatu tradito.

al. Rodbertus

AT verò rex *Willielmus* in subiectos lenitèr, turbidè in rebelles agens, fœlicitèr omni Anglia potiebatur, Wallenses omnes tributarios habens. Iam verò trans mare nunquam ociosus Cenomanico solo penè exterminium indixit, ducta expeditione illuc de Anglis, qui sicut facilè in solo suo potuerunt opprimi, ita in alieno semper apparuerunt inuicti. Apud Dolum castellum transmarinæ Britanniæ, dum (nescio qua) simultate irritatus, manum illuc militarem duxisset, innumeros ex suis desiderauit. *Philippum* regem Francorum, cuius amitæ filiam vxorem duxerat, semper infidum habuit, quòd scilicet ille tantam gloriam viro inuideret, quem & patris sui & suum hominem esse constaret. Sed *Willielmus* nihilo seciùs eius conatibus improbè obuiabat, quamuis primogenitus filius eius *Robertus* fatuo consilio * contra patrem illi assisteret. Vndè contigit, vt in quodam assultu apud *Gibboracum*, filius patri resultans, eo vulnerato equum ipsius confoderet; *Willielmus* medius filiorum saucius abiret, multi ex regijs caderent. Cæterùm tota vita ita fortunatus fuit, vt exteræ & remotæ gentes, nihil magis, quàm nomen eius timerent. Prouinciales adeò nutu suo substrauerat, vt sine vlla contradictione primus censum omnium capitum ageret, omnium prædiorum redditus in tota Anglia notitiæ suæ per scriptum adijceret, omnes liberos homines cuiuscunque essent, suæ fidelitati sacramento adigeret. Solus eius maiestatem concutiebat *Cnuto* rex Danorum, qui & affinitate *Roberti Frisonis*, & suapte potentia in immensum extollebatur, rumore in populos sato, quòd Angliam inuaderet, debitum sibi pro affinitate antiqui *Cnutonis* solum: & profectò fecisset, nisi Deus eius audaciam vento contrario infirmasset. Quæ res admonuit, vt genealogiam regum Danorum, qui post nostrum *Cnutonem* fuere, strictim abbreuiem, de Noricis quoque pauca inserturus.

al. conatibus eius assisteret

ET, vt dictum est antè, successit *Haroldus* in Anglia, *Hardecnutus* in Danemarchia & filij eius. Nam Noricam, quam subegerat, recuperauit *Magnus* filius *Olaui*, quem in gestis *Cnutonis* nostri, dixi à prouincialibus suis necatum esse. *Haroldo* in Anglia defuncto, ambo regna tenuit *Hardecnutus* pauco tempore. Quo mortuo successit *Edwardus* simplex, auitóque regno contentus transmarinum imperium, vt laboriosum & barbarum despuit. Tunc rex Danorum leuatus est, *Swanus* quidam haud dubiè nobilissimus; cuius cum regnum aliquot annis prosperaretur, *Magnus* rex Noricorum (consentientibus Danis quibusdam) illum vi bellica expellens, suo animo terram subiecit. Eiectus *Swanus* regem Sueuorum adijt, eiúsque auxilio

cum

cum Sueuos & Vindelicos, & Gothos corrasisset, redijt vt regnum reformaret. Sed conspirantibus Danis, qui potestatem *Magni* diligerent, prioris fortunæ calamitatem expertus est. Ingens illud & memorabile in ea barbarie præliũ fuit, quo nunquam vel discrimen formidabilius, vel omen lætius Dani viderunt. Denique ad hoc tempus votum illibatum custodiunt, quo se ante pugnam constrinxerunt, vt Vigiliam sancti *Laurentij* cunctis in posterũ seculis ieiunijs, & eleemosynis sacrarent. Eo enim die certatum est, & tunc quidem *Swanus* fugit, sed non multò pòst mortuo *Magno*, regnum suum integrè recepit.

SVccessit *Magno* in Norica *Swanus* quidam, *Herdhand* cognominatus, non de regia progenie, sed manu & caliditate prouectus; illi *Olauus*, patruus *Magni* (quem sanctum ferunt); *Olauo Haroldus Haruagus* frater *Olaui*, qui etiam imperatori Constantinopolitano dudum iuuenis militauerat. Cuius iussu pro stupro illustris fœminæ leoni obiectus belluam immanem nudo lacertorum nisu suffocauit. Hic in Anglia ab *Haroldo* filio *Godwini* cæsus est; filij eius *Olauus*, & *Magnus* regnum paternum partiti, sed *Magno* præmaturè mortuo, *Olauus* totum occupauit. Illi successit filius *Magnus*, qui nuper in Hybernia, dum illuc temerè appulisset, miserabilitèr occisus est. Ferunt *Magnum* superiorem filium *Haroldi* post mortem patris ab *Haroldo* rege Angliæ clementèr domum dimissum, illius beneficij memoria *Haroldum* filium *Haroldi* post victoriam *Willielmi* ad se venientem benignè tractasse; eundémque in expeditione socium habuisse, quam in Angliam tempore *Willielmi* iunioris duxit; quando & Orcadas & * Mauenias insulas sibi subiecit, & occurrentes Comites *Hugonem* Cestrensem, *al. Menanias* & *Hugonem* Salopesberiensem, priorem fugauit, secundum interemit. Filij vltimi *Magni*, *Hasten*, & *Siwardus*, regno adhuc diuiso imperitant. Quorum posterior adolescens speciosus & audax, non multùm est quòd Ierosolymam per Angliam nauigauit; innumera, & præclara facinora contra Saracenos consummans, præsertim in obsidione Sydonis, quæ pro conscientia Turcorum immania in Christianos fremebat.

SEd *Swanus* (vt dixi) in regno Danorum restitutus, ægrè quietem ferens, in Angliam bis *Cnutonem* filium misit; primò cum trecentis, secundò cum ducentis nauibus. Prioris classis socius fuit *Osbernus* frater *Swani*, sequentis * *Bacco*; vtríque (accepta pe- *al. Haueto* cunia) conatus adolescentis fregêre, domum sine effectu repatriantes. Quare à *Swano* rege graui contumelia inusti, quòd fidem pecunia læsissent, in exilium acti sunt. *Swanus* ad mortem veniens, omnes iuramento prouinciales constrinxit, vt quia quatuordecim filios habebat, omnibus per ordinem regnum delegarent, quantum ipsa soboles durare posset. Eo igitur defuncto, successit filius *Haroldus* annis tribus; illi *Cnuto*, quem pater in Angliam miserat. Is veteris repulsæ memor (vt accepimus) mille, & eo amplius nauium in Angliam parat; auxilio erat ei socer *Robertus Friso* sexcentarum nauium dominus. Sed duobus penè annis venti aduersitate coercitus, voluntatem mutauit, pronuntians non sine Dei nutu esse, quòd transfretare nequiret. Verùm postmodùm quorundam colloquijs deprauatus, qui difficilitatem transitus anicularum maleficijs imputabant, optimatibus, quorum fœminæ de hoc insimulabantur, pensiones importabiles indixit; *Olauum* quoque fratrem factionis eiusdem principem accusatum, vinculis irretiuit, & socero in exilium misit. Quapropter barbari libertatis suę iniuriam non ferentes, intra ecclesiam quandam altare amplexũ, & emendationem promittentem trucidarunt. Aiunt eo loci multa miracula cœlitus ostensa, quòd fuerit vir ille ieiunijs, & eleemosynis deditus, & qui in legum transgressores, magis diuinas, quàm suas persequeretur contumelias; vnde & ei martyris honor consecratus est à Papa Romano. Post eum homicidæ, vt inuidiam facti aliquo bono compensarent, *Olauum* à vinculis decem millibus marcarum argenti redemerunt. Hic octo annis ignauè imperitans, regnum fratri *Henrico* reliquit. Is viginti & nouem annis modestè viuens, Ierosolymam adijt, medióq; * mari spiritum euomuit. Quintus nunc *al. maris* *Nicolaus* in regno subsistit.

REx igitur Danorum (vt dixi) solus erat obstaculum, ne *Willielmus* continua feriaretur lætitia, cuius respectu tantam multitudinem stipendiariorum conducebat militum, ex omni, quæ circa montes est, prouincia, vt eorum copia regnum grauaret. Sed ipse pro magnanimitate sua, dispendium expensarum non sentiens, etiam *Hugo-*

nem

nem Magnum regis Francorum fratrē, cum illius commilitio inter militares numeros sibi seruiturum redegerat. Animabat, & excitabat ipse virtutem suam, propter *Roberti Wiscardi* memoriam, pronuntians pudendum, si illi fortitudine cederet, quem nobilitate præiret. siquidem *Robertus*, mediocri parentela in Normannia ortus, quæ nec humi reperet nec altum quid tumeret, paucis antè aduentum *Willielmi* in Angliam annis, cum quindecim militibus abierat Apuliam, penuriam necessariorum gentis illius ignauæ stipendijs correcturus. Nec multi fluxerunt anni, quòd stupendo Dei munere totam terram in potestatem accepit. Nam vbi viribus destituebatur, ingenio callebat, oppida primò, mox ciuitates suæ ditioni associans. Ita ergo profecit, vt se ducem Apuliæ & Calabriæ, fratrem *Richardum* principem Capuæ, alterum *Rogerum* Comitem *Siciliæ faceret. Postremò data Apulia filio *Rogero*, cum altero filio **Boamundo* Adriaticum pelagus transiuit; statímq; Dyrrachio capto super *Alexium* imperatorem Constantinopolitanum vlteriùs progrediebatur; sæuientem retinuit nuncius *Hildebrandi* Apostolici. Imperator enim Alemannorū *Henricus* filius *Henrici* (de quo suprà memorauimus) iratus contra Papam, quòd excommunicationem in eum propter inuestituras ecclesiarum promulgauerat, cum exercitu veniens Romam, obsedit, *Hildebrandum* expulit, *Guibernum* Rauēnatem introduxit. Quo per literas expulsi *Wiscardus* audito, relicto filio *Boamundo* cum militibus, vt inchoata paterna persequeretur, Apuliam redijt; contractaq; velocitèr Apulorum & Normannorum manu, Romam tendebat. Nec sustinuit nuncium aduenientis *Henricus*, quin cum falso Papa sola fama territus terga daret. Vacua ab obsessoribus Roma, legitimum Præsulem accepit; sed non multò pòst eadem violentia, qua priùs, amisit. Tunc quoque *Alexius* audiens *Rodbertum* ad sua necessariò reuocatum, summamq; bello manum imponere sperans, super *Boamundum*, qui partes relictas tuebatur, irruit. Sed Normannus gentilitij roboris tenax adolescens, arietantes Græcos, & cæteras, quæ conuenerant, gentes, vsu militari, quamuis multùm numero inferior, fugæ tradidit. Eodem quoque tempore Veneti, gens mari assueta, *Wiscardum*, propter quæ venerat sedatis, transfretare volentem aggressi, superiorem calamitatem sensere, pars mersi & cæsi, pars fugati. Ille cœptam enauigans viam multas ciuitates *Alexij* suæ voluntati applicuit. Sustulit imperator maleficio, quem virtute nequibat, vxori ipsius cōnubium augustale mentitus; cuius insidijs elaboratū virus hauriens interijt, meliorem exitum, si Deus voluisset, emeritus; inuincibilis hostili ferro, & domestico obnoxius veneno. Sepultus est apud Venusam Apuliæ habens Epitaphium.

al. Silicia
al. Boadmundo

Hic terror mundi Wiscardus, *hic expulit vrbe,*
Quem Ligures regem, Roma, Lemannus habent.
Parthus, Arabs, Macetúmque phalanx non tegit Alexin,
At fuga, sed Venetum nec fuga nec pelagus.

V*Erùm, quia* Hildebrandi *mentio se ingessit, de eo dicam, quæ non friuolo auditu hausi, sed seria relatione eius audiui, qui se illa ex ore* Hugonis *abbatis Cluniacēsis audisse iuraret. Quæ ideo admiror, & prædico, quia cogitationes aliorum prophetico mentis intuitu pronunciabat.* Alexander *Papa efficax ipsius studium conspicatus, Cancellis Apostolorum præfecerat. Circuibat ergo pro sui contuitu officij prouincias, vt perperam acta corrigeret. Accurrebatur ab omnibus ordinum hominibus, decisiones diuersorum negotiorum postulantibus. Cuncta * ei submittebatur secularis potentia, tum pro sanctitatis, tum pro ministerij eius reuerentia. vnde die quadam, cum solito maior adequitandum esset turma, Abbas prædictus in extremo agmine cum monachis suis sensim progrediebatur; visoque eminus tanto viri honore, quòd tot mundanæ potestates nutum illius præstolarentur; huiusmodi sententias ventilabat animo, homuncionem exilis staturæ despicabilis parentelæ, quòd Dei iudicio tot diuitum sepiri famulitio, tumere illum proculdubio & metiri altiora merito pro tot obambulatorum obsequio. Vix hoc (vt dixi) mente versarat, cum Archidiaconus, reflexo equo & calcaribus incito à longè clamans & Abbatem obuncans, tu, tu, (inquit) male cogitasti, falso infamans huiusce duntaxat rei innocentem: non enim mihi gloriam hanc (si gloria dici potest) quæ citò transit, vel ego imputo, vel ab alijs imputari volo, sed beatis Apostolis, quorū exhibetur priuilegio. Suffusus ille pudore, nec quicquam inficiari ausus, hoc solum retulit; quæso (domine) quomodo nosti cogitatum meū, quem nulli cōmunicaui? ab ore tuo (ait) quasi per fistulas ad aures meas omnis illa cogitatio deducta est.*

al. eis submittebatur secularibus

Item

ITem in eadem prouincia eccleſiam vrbanam ingreſſi, ante aram continuatis & iunctis lateribus ſe proſtrauerant; in multam horam protracta oratione, reſpexit Archidiaconus Abbatem, turbulento rictu infrēdens; ille cum diutiùs oratum eſſet, fores egreſſus, cauſamq́; commotionis percunctatus, reſponſum accepit, Si me amare vis, caue ne me vlteriùs hac iniuria expugnes. Dominus meus Ieſus Chriſtus, ſpecioſus ille præ filijs hominum, poſtulationibus meis viſibiliter aſtabat, intendens dictis, & ſerenis fauens oculis; ſed tuæ orationis addictus violentia, me deſeruit, ad te conuerſus: puto quòd tu ipſe non diffiteberis eſſe genus iniuriæ, ſi amico eripias authorem ſalutis ſuæ. Præterea prænoueris mortalitatem hominum, & huic loco imminere excidium; cuius coniecturæ ſignum habeo, quòd angelum domini ſuper altare ſtantem vidi euaginatum gladium ſtringere, & huc atque illuc rotare. Futuræ cladis notabilius habeo indicium, quòd iam ſpiſſus & nebuloſus aër, prouinciam iſtam circumuolat vt vides. Maturemus igitur profugium, niſi cum alijs velimus ſubire exitium. His dictis introeuntes diuerſorium, ad curam corporis aſſidêre, continuoq́; dapibus appoſitis, exortus in domo luctus auiditatem eſurientium repreſſit; ſiquidem vnus & alter, & mox plures è familia, dubium qua pernicie interempti, animas ſubitò amiſerunt: tum eadem peſte per vicinas ædes graſſante, aſcenſis mulis diffugiunt, feſtinationem viæ ſtimulis timoris accelerantes.

IN Gallia vice Papæ præſederat conſilio, ibiq́; plures epiſcopi, olim per Symoniam in eccleſias introducti, degradati, potioribus locum dedere. Vnus erat, quem ſuſpicio iſtius Apoſtaſiæ inſimulabat, ſed nullis teſtibus argui, nullis argumentis confutari poterat: quem cum putares conſtrictum maximè, more anguis lubrici elapſum mirareris; ita dicendi arte callebat, vt omnes eluderet. Tunc Archidiaconus, Ceſſet hominus eloquium, producatur in medium diuinum oraculum; ſcimus profectò quod epiſcopalis gratia ſancti ſpiritus munus eſt, & quiſquis epiſcopatum mercatur, ſancti ſpiritus donum poſſe comparari pecunia opinatur. Coram vobis ergo qui iudicio ſpiritus ſancti congregati ſumus, dicat iſte, Gloria patri & filio, & ſpiritui ſancto, quod ſi expreſſè & ſine titubantia dixerit, conſtabit apud me, illum non venalitèr ſed legitimè præſulatu functum: libens hanc conditionem ille accepit, nihil minùs quàm horum verborum difficultatem ratus; & verè Gloria patri & filio, *integrè protulit, ſed in* ſpiritui ſancto *hæſit. Suſcitato cunctorum ſtrepitu, nullo conatu vel tunc, vel in reliquo vitæ ſpacio ſpiritum ſanctum nominare potuit. Huius miraculi teſtis fuit Abbas ſæpè nominatus, qui deiectū epiſcopū per loca ſecum ducens, illius rei experimētum ſæpè riſit; de quorum verborū certitudine dubitantē, omnis Europa confutat, quæ Cluniacenſis religionis numerum, per eum augmentatum non neſcit.*

A*Lexandro* ergo defuncto, ſucceſſit *Hildebrandus*, (*Gregorius* 7. dictus). Hic quod alij inuſitauerant palàm extulit excommunicans electos, qui inueſtituras eccleſiarum de manu laici per annulum, & baculum acciperent. Vnde *Henricus* imperator Alemannorum fremens, quòd ſine ſua conſcientia talia præſumeret, illum (vt prædixi) poſt vndecim annos Roma deturbauit, *Guiberto* inducto: nec multo pòſt lætali morbo Papa ictus, quo ſe moriturū non ambigeret, rogatus eſt à Cardinalibus, vt Papam conſtitueret, beati *Petri* exemplum referentibus, qui lactantis eccleſiæ rudimentis, viuens *Clementem* præfecerat. Negauit ille idem exemplum ſecuturum, quod ab antiquo concilijs eſſet vetitum. Conſilium verò ſe daturum, ſi vellent hominem in ſeculo potentem, eligerent *Deſiderium* Abbatem Caſſinenſem, qui ſalubriter & in tempore numero militari violentiam *Guiberti* infringeret; ſin eccleſiaſticum & eloquentem, acciperent epiſcopum Hoſtienſem *Odonem*. Ita obijt vir apud Deum fœlicis gratiæ, apud homines auſteritatis fortaſſis nimiæ. Deniq; fertur, quòd inter eum & imperatorē primi tumultus initio, illū nudipedem & forcipes cum ſcopis portantem, nec etiam foribus admiſerit abominatus hominē ſacrilegū, & ſororij inceſti reum. abſceſſit *Cæſar* excluſus, repulſam eam multorū necis cauſam proteſtans. Statímq; quæcunq; poſſet incōmoda Romanæ ſedi infligens, è diuerſo fautores Papæ in tyrannidem excitauit. Siquidem rebellante quodam *Radulpho*, iuſſu ipſius Apoſtolici, qui ei coronam ex parte Apoſtolorum miſerat, bellorum fragoribus vndiq; conflictatus eſt. Sed ille ſemper aduerſis ſuperior, & illum & cæteros improbè aſſurgentes tandem oppreſſit. Poſtremò non aliorum impetu, ſed domeſtico filiorum odio imperio extruſus, miſerabilem vitæ terminū habuit. Succeſſit *Hildebrando*, *Deſiderius*, *Victor* appellatus, ſed ad primam Miſſam, incertum quo diſcrimine, cecidit exanimatus, calice (ſi dignum eſt credere) veneno infecto. Tunc in *Odonem* declinauit electio; is natione Gallus, primùm Rhe-

 menſis

al. Duniacensis mensis Archidiaconus, inde Prior *Cluniacensis, mox episcopus Hostiæ, vltimò Papa Romæ *Vrbanus* vocatus est.

HActenus circumuagari licuerit, dum occasione gestorum *Willielmi* quædam succurrebant, quæ prætermittenda non putabam: nunc familiarem eius vitam, & mores interiores lector qui volet, audiet. Inprimis Dei famulis humilis, subiectis facilis, in rebelles inexorabilis erat. Religionem Christianam, quantum secularis poterat, ita frequentabat, vt quotidiè Missæ assisteret, vespertinos, & matutinos hymnos audiret. Monasteria, vnum in Anglia, alterum in Normannia construxit. Primùm Cadonis, quod sancto *Stephano* consecrauit, opportunis prædijs & magnificentissimis donariis insignitum, vbi & *Lanfrancum* Abbatem, pòst etiam Cantuariæ Archiepiscopum instituit; virum antiquis scientia & religione comparandum, de quo seriò dici potest, Tertius è cœlo cecidit *Cato*; adeo cœlestis sapor pectus eius, & palatum infecerat; adeò latinitas omnis in liberalium artium scientiam, per doctrinam eius se incitabat; adeo ipsius exemplo, vel metu, professio monastica in religione sudabat. Non tunc episcoporum ambitus, non tunc Abbatum venalitas proficiebat. Ille maioris gloriæ, amplioris gratiæ apud regem & Archiepiscopum erat, qui tenacioris sanctitudinis opinionẽ habebat. Alterum monasterium Hastingis *ædificauit sancto *Martino*, quod cognominatur de bello, quia in eo loco principalis ecclesia cernitur, vbi inter confertos cadauerum aceruos *Haroldus* inuentus fuisse memoratur. Penè puer & maturiora ætate sapiens, patruum suum *Malgerium*, ab Archiepiscopatu Rotomagensi remouit. Is erat literis quidem non mediocritèr cultus, sed pro natalium conscientia professionis oblitus, venationibus & auium certaminibus, sæpiùs iusto intendebat, & gazas ecclesiasticas conuiuijs profusioribus insumebat. Cuius rei fama crebrescente, tota vita pallij vsu caruit; quòd negaret sedes Apostolica honoris huiusce priuilegium, homini, qui sacratum negligebat officium. Vnde crebrò conuentus, expostulante nepote patruelis offensas, cum nihilo reuerentiùs se ageret, cogente vltima necessitate degradatus est. Ferunt quidam arcanam esse depositionis causam; **Matildem*, quam *Willielmus* acceperat, proximam sibi sanguine fuisse. Id Christianę fidei zelo, *Malgerium* non tulisse, vt consanguineo cubili fruerentur: sed in nepotem & comparem excommunicationis iaculum incentasse. Ita cùm iræ adolescentis vxoriæ querelæ accederent, excogitatas occasiones, quibus persecutor peccati sede pelleretur. Sed postmodùm prouectioribus annis pro expiatione sceleris, illum sancto *Stephano* Cadonis monasterium ædificasse, illam beatæ Trinitati in eodem vico idem fecisse; vtróq; pro sexu suo personas inhabitantium eligente.

al. construxit

al. Maltildem

MAlgerio *successit* Maurilius *Fiscanensis Monachus multis virtutibus, sed maximè abstinentia laudatus. Is post benè & sanctè actam vitam, cum ad extremum Deo vocante venisset; vitali priuatus halitu fermè dimidia die iacuit defunctus. Veruntamen cum iam pararetur in ecclesiam ferri, anima resumpta circumstantes lachrymabili gaudio perfudit: stupentes hoc sermone corroborat; Attenti animo estote, vltima pastoris vestri verba excipientes. naturali morte resolutus fui, sed vt vobis intimarem quæ vidi, reductus sum; nec aliquanto diutiùs subsistam, quia in domino soporari delectat. Ductores spiritus mei vultibus & vestibus ad omnem elegantiam erant compositi; concordabat verborum lenitas cum nitore vestium, vt nihil desiderarem præter talium virorum obsequium. Itaque blandis assentationibus gauisus, ibam vt verè mihi videbatur versus orientem. Promittebatur mihi sedes paradisiaca, non multò post intranda. in momento præterita Europa, ingressi Asiam, venimus Ierosolymam, ibi sanctis adoratis Iordanem pertendimus, citerioris ripæ accolæ ductorum meorum contubernio mixti, lætum cœtum fecêre. Ego visendi vlteriora studio transitum maturabam. Tunc comites Deũ præcepisse ferunt vt antè demonũ visione terrificarer, quatenus veniales culpæ quas confessione non dilueram, pauore horrendarum formarum purgarentur. Cum dicto astitit alteri parti, tanta dæmonum vis hastilia acuta vibrantium, ignes efflantium, vt ager ferreus, aer flammeus videretur. Eorum *horrore ita sum affectus, vt si terra dehisceret, si cœlum patesceret, tuto mihi vtrobiq; refugiendum non æstimarem. Ita metuculosus, dum quò vadam dubito, repentè, (*vt hæc dicens vestræ saluti nisi negligitis consulerẽ) halitum recepi confestim effusurus; dixit, & cum verbo penè spiritum emisit. Corpus in ecclesia sanctæ* Mariæ *tunc humi defossum, miraculo (vt aiunt) diuino altiùs tribus pedibus super terram eleuatum est.*

al. horrorum

al. ad hæc

Porrò

POrrò *Willielmus* propositi quod in Normannia cœperat tenax, *Stigandum* perperam & falso Archiepiscopum, per Cardinales Romanos, & *Ermenfredum* episcopũ Sedunensem deponi passus est. Successit ei in Wintonia *Walkelinus*, cuius bona opera famam vincentia vetustatẽ obliuionis à se repellent, quamdiu sedes episcopalis ibi durabit. In Cantia *Lanfrancus* de quo suprà dixi) qui talis Angliæ Dei dono emicuit.

Qualis discutiens fugientia Lucifer astra,
Cùm roseo clarum prouehit ore diem.

Ita ipsius industria monachicum germen effloruit, ita eo viuente vigor pontificalis induruit. Eius consilio rex pronum se fecerat, vt nihil negandum duceret, quod is faciendum diceret. Ipsius etiam impulsu ambitum nebulonum fregerat, qui consueto more, mancipia sua Hyberniam venditabant, cuius facti præconium cui potiùs imputem, *Lanfranco*, an *Wlstano* Wigorniæ antistiti, pro vero non discerno, qui regem pro commodo venalitatis, quod sibi pensitabatur, renitentem vix ad hoc coegerint, nisi quòd *Lanfrancus* laudauerit, *Wlstanus* præceperit authoritate episcopali pro conscientia sanctitatis abundè exuberans: homo, quo nullus vnquam iustior, nullus nostro seculo par illi apparuerit miraculorum potentia, & prophetali gratia; quorum aliqua intendo dicere posteriùs, si tamen sanctissimis illius placuerit sensibus.

VEruntamen, quia alea fortunæ incertis iactibus voluitur, multa tunc temporis aduersa peruenerũt. Fœda inter Abbatẽ Glasconiæ, & monachos eius discordia, ita vt post verborũ lites ad arma ventum sit. Coacti ergo intra ecclesiam monachi, sancto altari miserias suas applorabãt. Sed irruentibus militibus, duo ex eis interfecti, 14. vulnerati, cæteri repulsi. Nam & furor militũ etiam crucifixum sagittis inhorrere fecerat. Huius noxę crimine infamatus Abbas, tota vita regis exilio deportat⁹ est, eóq; defuncto pro redẽptione peccati auxiliaribus annumerata pecunia honori restitutus est.

MIserabilis & infanda cædes *Walkerij* Dunelmẽsis episcopi, quẽ Northanimbri populus semper rebellioni deditus, abiecto sacrorũ ordinum respectu, multis impetitum conuitijs trucidarunt. fusus ibi nõ paucus numerus Lotharingorũ, quòd præsul ipse nationis eius erat. Causa cædis hæc fuit, erat episcopus pręter pontificatum custos totius Comitatus; præfeceratq; rebus forensibus *Gilebertum* cognatum, interioribus *Leobinum* clericum, ambos in rebus cõmissis strenuos, sed effrænes. Tolerabat episcopus eorũ immodestiã gratia strenuitatis inductus, & quia eos eleuarat, cumulum benignitatis augebat. *Indulget enim natura sibi placidóq; fauore suis arridet ipsa muneribus.* Is *Leobinus Liwlphũ* beatissimi *Cuthberti* ministrũ adeò dilectum, vt ipse sanctus coram vigilanti assistens placita imperaret: Hunc inquam *Liwlphũ*, per *Gilebertũ* obtruncari fecit, liuore ictus quòd amplioris amicitiæ locum apud pontificẽ, pro conscientia, & æquitate iudiciorum haberet. Perculsus nuncio *Walkerius* furenti parentelæ defuncti legalis placiti iudicium opposuit protestatus *Leobinũ* suę suorúmq; necis authorem. Vbi ventum ad placitũ, nullis effera gens rationibus emolliri potuit, quin in episcopum referret culpam, quòd ambos homicidas in curia eius post necẽ *Liwlphi* familiaritèr diuersatos vidissent. Surrectum ergo in clamores & iras, & *Gilebertus* de ecclesia, in qua cum episcopo sederat, vltrò egrediens, vt suo periculo vitã domini mercaretur, impiè occisus. Tum præsul præ ianuis pacem prætento ramo offerens, rabiem vulgi expleuit interemptus, fomes etiam mali *Leobinus* seniustulatus, quòd nisi ecclesia cremata exire nolebat, exiliens mille lanceis exceptus est. Prædictum id ab *Edgitha* relicta regis *Edwardi*. Nam cùm olim *Walkerium* vidisset Wintoniæ ad consecrandum duci, cæsarie lacteolum, vultu roseum, statura prægrandem; pulchrum, hic ait, martyrem habemus, coniectura viz. immodestæ nationis ad præsagiendum inducta. Successit ei *Willielmus* Abbas sancti Carilefi, qui monachos in Dunelmo posuit.

PRæterea anno antequam moreretur proximo, mortalitas hominum & iumentorũ, vis tempestatum frequens violentia fulgurũ, quantam nemo viderat, nemo audierat. Illo quoq; anno, quo obijt, promiscua febris plusquam dimidiam partem plebis depasta; adeo vt plures incommoditas morbi extingueret; deindè pro intemperie aëris fames subsequuta vulgò irrepsit, vt quod febribus erat reliquum, ipsa corriperet.

PRæter cæteras virtutes, præcipuè in prima adolescentia castitatem suspexit, in tantum vt publicè sereretur nihil illum in fœmina posse. Veruntamen ex procerũ sententia matrimonio addictus, ita se egit vt pluribus annis nullius probri suspicione no-

taretur. Tulit ex *Matilde* liberos multos, quę & marito morigera & prole fœcunda, nobilis viri animum in ſui amoris incitabat aculeum; quanquam non deſint, qui ganniant eum cœlibatui antiquo renuntiaſſe; cum regia poteſtas accreuiſſet, volutatum cum cuiuſdam presbyteri filia, quam per ſatellitem ſucciſo poplite *Matildis* ſuſtulerit. Quapropter illũ exhæredatũ, illam ad mortẽ fræno equi cæſam. Sed hoc de tanto rege credere dementiæ aſcribo, hoc conſtanter aſſeuerans, quòd aliquantula ſimultas inter eos innata extremis annis fuerit pro *Roberto* filio, cui mater manum militarem ex fiſci redditibus ſufficere dicebatur. Verùm propter hoc nihil coniugalis gratiæ diminutum ipſe oſtendit, dum quatuor annis ante ſe defunctam, & magnificentiſſimis inferijs extulit, & lachrymis per multos dies vbertim proſecutus, amiſſæ charitatem deſiderauerit, quin ex eo tempore ſi credimus, ab omni voluptate deſciuit. Sepulta eſt regina Cadonis in monaſterio ſanctæ Trinitatis. Eiuſdem pietatis indiciũ in *Edgithæ* reginæ funere curando non minus fuit, quæ apud Weſtmonaſterium ſtudio eius prope coniugem locata, habet tumbam argenti aurique expenſis operoſam.

Filios habuit, *Robertum, Richardum, Willielmum, Henricum*. Poſteriores duo poſt eum ſucceſſione continua in Anglia regnauere: *Robertus* patre adhuc viuente, Normanniam ſibi negari ægrè ferens, in Italiam obſtinatus abijt, vt filia *Bonifacij* Marchionis ſumpta, patri partibus illis adiutus aduerſaretur; ſed petitionis huiuſce caſſus, *Philippũ* regem Francorum contra patrem excitauit. Quare & genitoris benedictione & hæreditate fruſtratus, Anglia poſt mortem eius caruit, comitatu Normanniæ vix retento. Ea quoque poſt nouem annos, fratri *Willielmo* pro pecunia inuadata, Aſiaticam expeditionem cum cæteris Chriſtianis aggreſſus eſt. Inde tranſactis quatuor annis, clarus militiæ geſtis regreſſus, Normanniæ ſine difficultate immerſit, quòd germano *Willielmo* nuper defuncto, *Henricus* rex nouitate tener, Angliam in fide tenere ſatis habuit; ſed quia de hoc aliâs dicendum eſt, nunc cœptam de filijs *Willielmi Magni* narrationem terminabo.

Richardus magnanimo parenti ſpem laudis alebat, puer delicatus; & vt id ætatulæ puſio altum quid ſpirans. Sed tantam primæui floris indolem mors acerba citò depaſta corrupit. Tradunt ceruos in Noua foreſta terebrantẽ, tabidi aëris nebula morbum incurriſſe. Locus eſt, quem *Willielmus* pater, deſertis villis, ſubrutis eccleſijs, per triginta & eo ampliùs milliaria in ſaltus & luſtra ferarum redegerat, infando prorſus ſpectaculo, vt vbi antè vel humana conuerſatio, vel diuina veneratio feruebat, nunc ibi cerui & capreoli, & cæteræ illud genus beſtiæ petulantèr diſcurſitent: nec illæ quidem mortalium vſibus communiter expoſitæ. Vnde pro vero aſſeritur, quòd in eadem ſylua *Willielmus* filius eius, & nepos *Richardus* filius *Roberti* comitis Normanniæ mortem offenderint, ſeuero Dei iudicio ille ſagitta pectus, iſte collum traiectus, vel vt quidam dicunt, arboris ramuſculo equo pertranſeunte fauces appenſus.

Filiæ ipſius fuerunt quinque; prima *Cæcilia* Cadonenſis Abbatiſſa, quæ viuit, altera *Conſtantia* Comiti Brittanniæ *Alano Fergant* in coniugium data, auſteritate iuſticiæ prouinciales in mortiferã ſibi potionẽ exacuit; tertia *Adala Stephani* Bleſenſis Comitis vxor, laudatæ in ſeculo potentiæ virago, nouiter apud Marcenniacum ſanctimonialis habitum ſumpſit. Duarum aliarum nomina exciderunt; vnius, quæ *Haroldo* (vt diximus) promiſſa, infra maturos coniugij annos obijt; alterius, quæ *Aldefonſo* Galliciæ regi per nuncios iurata, virgineam mortem impetrauit à domino. Repertus in defunctæ genibus callus crebrarum eius orationum index fuit.

Patris memoriam quantis poterat occaſionibus extollens oſſa olim Niceæ condita ſub extremo vitæ tempore per legatum tranſferebat; ſed ille proſperè rediens, audita morte *Willielmi*, apud Apuliam reſedit, ſepultis ibi illuſtris viri exuuijs. Matrem quantum vixit inſigni indulgentia dignatus eſt, quæ ante patris obitũ cuidam *Herlewino* de Comitis villa mediocriũ opum viro nupſerat. Ex eo *Willielmus* fratres habuit: *Robertum*, quem Comitem Moritonij fecit, craſſi & hebetis ingenij hominem: *Odonem*, quem ad epiſcopatum Baiocenſem prouexit Comes, Comitem Cantiæ rex inſtituit. Callidioris pectoris ille totius Anglię vice-dominus ſub rege fuit, poſt necem *Willielmi* filij *Osberni*. Itaq; in aggerandis theſauris mirus *tergiuerſari, miræ abſtinentiæ, penè Papatum Romanum abſens à ciuibus mercatus fuerat, peras peregrinorum epiſto-

al. tergiuerſari miræ aſtutia

liſ

lis,& nummis infarciens. Cuius futuri itineris opinione cum certatim ex toto regno ad eum milites concurrerent, rex indignè ferens compedibus irretiuit, prȩfatus non se *Baiocarum* episcopum, sed Comitem Cantiæ prendere: clientes eius minis impulsi tãtam auri copiam prodidere, vt nostri seculi æstimationem superaret fului congeries metalli. Denique & cullei plures è fluuijs extracti, quos per certa loca sublatis conscijs infoderat plenos auro mollito. Post mortem fratris absolutus, nepotíque *Willielmo* aduersatus, partem *Roberti* fouebat; sed tunc quoque malè cedente fortuna extorris Anglia Normannico nepoti, & episcopatui insistebat. Deindè cum eodem Ierosolymitanam viam ingressus, Antiochiæ in obsidione Christianorum finem habuit.

EXterarum nationũ homines dignanter ad amicitiam admisit, indifferẽtèr honoribus extulit, eleemosynæ curã habuit; transmarinis ecclesijs multas possessiones in Anglia largitus est, nec vllũ ferè monasteriũ præsertim in Normannia vel eius, vel ducum munificentia transijt, vt Angliæ copia tenuitas illorũ sustentaretur. Ita eius tempore vltro citróq; cœnobialis grex excreuit, monasteria surgebãt religione vetera, ędificijs recentia. Sed hîc animaduerto mussitationẽ dicentiũ, melius fuisse, vt antiqua in suo statu conseruarentur, quàm illis semimutilatis de rapina noua construerentur.

IVstæ fuit staturæ, immensæ corpulentiæ, facie fera, fronte capillis nuda, roboris ingentis in lacertis, vt magno sæpè spectaculo fuerit, quòd nemo eius arcum tenderet, quem ipse admisso equo pedibus neruo extento sinuaret; magnæ dignitatis sedens & stans, quanquam obęsitas ventris nimis protensa regiũ corpus deformaret, commodę valetudinis, vt qui nunquam aliquo morbo periculoso præter in extremo decubuerit; exercitio nemorũ adeo deditus, vt (sicut prædixi) multa millia eiectis habitatoribus siluescere iuberet, in quibus à cæteris negotijs auocatus animũ remitteret. Conuiuia in præcipuis festiuitatibus sumptuosa & magnifica inibat. Natale Domini apud Glocestriã, Pascha apud Wintoniã, Pentecostem apud Westmonasteriũ agens quotannis quibus in Anglia morari liceret; omnes eò cuiuscunq; professionis magnates regiũ edictum accersebat, vt exterarum gentium legati speciem multitudinis, apparatúmq; deliciarum mirarentur. Nec vllo tempore comior, aut indulgendi facilior erat, vt qui aduenerant largitatem eius cum diuitijs conquadrare vbiq; gentiũ iactitarent. Quem morem conuiuandi primus successor obstinatè tenuit, secundus omisit.

SOla est de qua meritò culpetur pecunię cupiditas, quam vndecũq; captatis occasionibus, nihil vnquã pensi habuit, quin corroderet; faceret, diceret nonnulla, & penè omnia, tanta maiestate indigniora, vbi spes nũmi effulsisset. Nõ est hic aliquid excusationis quod afferã, nisi quod quidã dixit, necesse est vt multos timeat, quẽ multi timent. Nam ille pro timore inimicorũ prouincias suas pecunia emulgebat, qua impetus eorũ vel tardaret, vel etiã propelleret, persæpè vt fit in rebus humanis viribus cassatis, fidem hostilẽ præmio pignoratus; regnat adhuc & indies augetur huiusce dedecoris calamitas, vt & villæ & ecclesiæ pensionibus supponantur, & ne hoc quidẽ perpetua exactorum fide, sed quicunq; plus obtulerit, statim pactis irritis prioribus palmam habeat.

EXtremo vitæ tempore in Normannia habitans, cõtractis inimicitijs cum rege Frãcorum aliquantisper se continuit; cuius abutens patientia *Philippus* fertur dixisse, Rex Angliæ iacet Rotomagi, partu absolutarũ more fœminarum cubile fouens, & iocatus in eius ventrem quem potione alleuiarat. quo præstrictus conuitio, respondit: Cùm ad Missam post partum iero, centum millia candelas ei libabo. Talia per resurrectionem, & splendorem Dei pronuncians, quòd soleret ex industria talia sacramenta facere, quæ ipso habitu oris terrificum quiddam auditorum mentibus insonarent.

NEc multò pòst *Augusto* mense declinante, quando & segetes in agris, & botri in vineis, & poma in viridarijs, copiam sui volentibus faciunt, exercitu coacto, Franciã infestus ingreditur; omnia proterit, cuncta populatur; nihil erat quod furentis animũ mitigaret, vt iniuriam insolentèr acceptam multorũ dispendio vlcisceretur. Postremò Mundantium ciuitatem iniectis ignibus concremauit, combusta illic ecclesia beatæ *Mariæ*; reclusa vna vstulata, quæ speleum suũ, nec in tali necessitate deserendũ putauit; fortunę omnes ciuiũ pessundatę. Quo successu exhilaratus, dum suos audacius incitat vt igni adijciant pabula, propiùs flammas succedens, foci calore, æstúsque autumnalis inæqualitate morbum nactus est. Dicunt quidam quòd præruptam fossam sonipes transiliens interranea sessoris diruperit, quod in anteriori parte sellæ venter protube-

rabat. Hoc dolore affectus receptui ſuis cecinit, Rotomagúmque reuerſus, creſcente indies incommodo, lecto excipitur. Conſulti medici, inſpectione vrinæ certam mortẽ prædixêre. Quo audito quærimonia domũ repleuit, quòd eum præoccuparet mors emendationẽ vitæ iamdudũ meditantem. Reſumpto animo, quę chriſtiani ſunt, executus eſt in confeſſione & viatico. Normanniã inuitus & coactus *Roberto*, Angliam *Willielmo*, poſſeſſiones maternas *Henrico* delegauit. Vinctos ſuos omnes educi & ſolui, theſauros efferri, & eccleſijs diſpergi præcepit. Certum numerum pecuniæ ad reparationem eccleſiæ nuper crematæ ipſe indixit. Ordinatis ergo benè rebus, octauo Idus Septembris deceſſit, anno ſecundo, vitæ quinquageſimo nono, regni 22. comitatus quinquageſimo, Dominicæ incarnationis milleſimo octogeſimo ſeptimo. Ille fuit annus quo *Cnuto* rex Danorum (vt ſuprà diximus) interemptus eſt; quo Sarraceni Hiſpani in chriſtianos efferati, mox ab *Aldefonſo* rege Galliciæ ad ſua redire coacti, etiam vrbibus, quas olim tenuerant, inuiti ceſſere.

Corpus regio ſolenni curatum, per Sequanam fluuium Cadonum delatum; ibi in magna frequentia ordinatorum, laicorum pauca, humi traditum. Varietatis humanæ tunc erat videre miſeriam, quòd homo ille totius olim Europæ honor, anteceſſorúmque ſuorum omnium potentior, ſedem æternę requiei ſine calumnia impetrare non potuit. Namque miles quidam, ad cuius patrimonium locus ille pertinuerat, clara conteſtans voce rapinam, ſepulturam inhibuit, dicens auito iure ſolum ſuum eſſe, nec illum in illo loco quem violenter inuaſerat pauſare debere. Quocirca volente *Henrico* filio qui ſolus ex liberis aderat, centum libræ argenti * litigatori perſolutæ audacem calumniam compeſcuere. Nam tunc *Robertus* primogenitus in Francia contra patriam bellabat. *Willielmus* antequam pater planè exſpirauerat, Angliam enauigauerat, vtiliùs ducens ſuis in poſterum commodis proſpicere, quàm exequijs paterni corporis intereſſe. Porrò in diſpertienda pecunia nec ſegnis, nec parcus omnem illum theſaurum Wintonię totis annis regni accumulatum ab arcanis ſacrarijs eruit in lucem; monaſterijs aurum; eccleſijs agreſtibus ſolidos quinq; argenti; vnicuiq; pago centum libras, viritim egenis diuidendas largitus. Patris etiam memoriam ingenti congerie argenti & auri cum gemmarum luce conſpicuè adornauit.

*al. litigario

Fuit hoc tempore *Berengarius* Turonenſis hęreſiarcha, qui panem & vinum in altari appoſita, poſt conſecrationem ſacerdotis, verum & ſubſtantiale corpus Domini (ſicut ſancta eccleſia prędicat) eſſe denegabat. Iamq; ſcatebat omnis Gallia, eius doctrina per egenos ſcholares (quos ipſe qnotidiana ſtipe ſollicitabat) diſſeminata. vnde ſoliditati catholicæ timens ſanctiſſimę memorię *Leo* Papa, Vercellis cõtra eum inſtituto conſilio, tenebras nebuloſi erroris euangelicorũ teſtimoniorũ fulgore depulit; ſed cum poſt obitũ eius virus hęreſeos diu in finibus quorundam nebulonum confotum iterũ erumperet; *Hildebrandus* cum Archidiaconus eſſet Turonis, mox Papa Romæ adunatis conſilijs, conuictum ad dogmatis ſui anathema compulit; quæ ſcripta ſuis locis, qui deſiderat, inueniet. Reſponderunt ei libris *Lanfrancus* Archiepiſcopus, ſed præcipuè & fortitèr *Guimundus* priùs monachus de ſancto *Leofredo* Normanniæ, poſteà epiſcopus Auerſanus Apuliæ noſtri temporis eloquentiſſimus. Porro licèt *Berengarius* primum calorem iuuentutis aliquarũ hęreſium defenſione infamauerit, æuo auſteriore ita reſipuit, vt ſine retractatione, à quibuſdam habeatur ſanctus, innumeris bonis maximè autem humilitate & eleemoſynis approbatus, largarum poſſeſſionũ diſpertiendo dominus, non abſcondendo & adorando famulus: fœmineæ venuſtatis adeo parcus, vt nullam conſpectui ſuo pateretur admitti, ne formam videretur delibaſſe oculo, quam non prutiebat animo. Non aſpernari pauperem, non adulari diuitem; ſecundum naturam viuere, habens victum & veſtitum iuxta Apoſtolum his contentus eſſe. Vndè eum laudat Cenomanenſis pontifex *Hildebertus* inprimis verſificator eximius, cuius verba propterea inſerui, vt prædicabilis epiſcopi affectum in magiſtrum oſtendam, ſimul & doctrina eius erit exemplo poſteris, qua quomodo viui debeat inſtituit, etſi fortaſſe metas veræ laudis amore incitatus tranſilierit.

Quem modo miratur ſemper mirabitur orbis,
Ille Berengarius *non obiturus obit.*
Quem ſacræ fidei faſtigia ſumma tenentem,

Iam

Iam quinta dies abstulit, ausa nefas.
Illa dies damnosa dies, & perfida mundo,
Qua dolor & rerum summa ruina fuit;
Qua status Ecclesiæ, qua spes, qua gloria cleri,
Qua cultor iuris, iure ruente ruit.
Quicquid Philosophi, quicquid cecinere Poetæ
Ingenio cessit eloquioq; suo.
Sanctior & maior sapientia maius adorta
Impleuit sacrum pectus & ora Deo.
Pectus eam voluit, vox protulit, actio prompsit,
Singula factori sic studuere suo.
Vir sacer & sapiens, cui nomen crescit in horas,
Quo minor est quisquis maximus est hominum.
*Cui *census peperit partos seruauit honores,* al. sensus,
Cui potior pauper diuite, iusq; lucro.
Cui nec desidiam, nec luxum res dedit ampla,
Nec tumidum fecit multus & altus honos.
Qui nec ad argentum nec ad aurum lumina flexit,
Sed doluit quotiens cui daret hæc, aberat.
Qui non cessauit inopum fulcire ruinas,
Donec inops dando pauper & ipse fuit.
Cuius cura sequi naturam, legibus vti,
Et mentem vitiis, ora negare dolis,
Virtutes opibus, verum præponere falso,
Nil vacuum sensu dicere, nil facere,
Lædere nec quenquam, cunctis prodesse, fauorem
Et populare lucrum pellere mente, manu.
Cui vestis textura rudis, cui non fuit vnquam
Ante sitim potus, nec cibus ante famem.
Quem pudor hospitium statuit sibi, quámque libido
Incestos superat, tam superauit eam.
Quem natura parens cum mundo contulit, (inquit,)
Degenerant alij, nascitur iste mihi.
Quæq; vagabatur, & penè reliquerat orbem,
Inclusit sacro pectore iustitiam.
Vir sacer à puero, qui quantum præminet orbi
Fama, tam famæ præminet ipse suæ.
Fama minor meritis cum totum peruolet orbem,
Cum semper crescat, non erit æqua tamen.
Vir pius atq; grauis, vir sic in vtroque modestus,
Liuor vt in neutro rodere possit eum.
Liuor enim deflet, quem carpserat antea nec tam
Carpsit & odit eum, quàm modò laudat, amat.
Quàm prius ex vita, tam nunc ex morte gemiscit,
Et queritur celeres huius abisse dies.
Vir verè sapiens, & parte beatus ab omni,
Qui cœlos anima, corpore ditat humum.
Post obitum viuam secum, secum requiescam,
Nec fiat melior sors mea sorte sua.

VIdeas in his versibus quòd laudis excesserit modum Episcopus, sed sic se ostentat eloquentia, tali gestu procedit aureus lepos, eo modo

Fundit purpureos diues facundia flores.

Berengarius planè quamuis ipse sententiam correxerit, omnes tamen, quos ex totis terris deprauauerat, conuertere nequiuit: *Adeo pessimum est alios exemplo vel verbo à bono infirmare, quia fortassis peccatum te grauabit alienum, cum deletum fuerit tuum.* Quòd

Episcopum

Episcopum Carnotensem *Fulbertum*, quem Domini mater *Maria* olim ęgrotum lacte mammillarũ suarum visa fuerit sanare prędixisse aiunt. Nam cùm in extremis positum multi visitarent, & ædium capacitas vix confluentibus sufficeret, ille inter oppositas cateruas oculo longe rimatus, *Berengarium* nisu, quo valuit, expellendum censuit, protestatus immanem dæmonem propter eum consistere, multósque ad eum sequendum blandiente manu, & illice anhelitu corrumpere; Quin & ipse die Epiphaniorum moriens, genitúque producto recordatus, quot miseros quondam adolescens primo erroris calore secta sua infecerit: Hodiè, inquit, in die apparitionis suę apparebit mihi Dominus meus *Iesus Christus* propter pœnitentiam vt spero ad gloriam, vel propter alios, vt timeo, ad pœnam.

Nos sanè credimus post benedictionem Ecclesiasticam, illa mysteria esse verum corpus, & sanguinem saluatoris, adducti & veteris ecclesiæ auctoritate, & multis nouiter ostensis miraculis; Quale fuit illud, quod beatus Gregorius *exhibuit Romæ; quale quod* Paschasius *narrat contigisse Alemanniæ. Presbyterum* Plegildum, *visibiliter speciem pueri in altare contrectasse, & post libata oscula in panis similitudinem conuersum, Ecclesiastico more sumpsisse, quòd arroganti cauillatione ferunt* Berengarium *carpere solitum, & dicere; speciosa certè pax nebulonis, vt cui oris præbuerat basium, dentium inferret exitium; quale de pusione Iudaico; quòd in Ecclesiam cum coæquæuo Christiano fortè & ludibunde ingressus, vidit puerum in ara membratim discerpi, & viritim populo diuidi; Id cum innocentia puerili parentibus pro vero assereret, in rogum detrusum, vbi occluso ostio æstuabat incendium, multis posteà horis sine iactura corporis, exuuiarúmque & etiam crinium à Christianis extractum; Interrogatúsque quomodo voraces ignium globos euaserit, respondit, Illa pulchra fœmina, quam vidi sedere in cathedra, cuius filius populo diuidebatur, semper mihi in camino astitit ad dextram, flammineas minas, & fumea volumina peplo suo summouens.*

Tunc in prouincia Wallarum, quę Ros vocatur, inuentum est sepulchrum *Walweni*, qui fuit haud degener *Arturis* ex sorore nepos; Regnauítque in ea parte Brittanniæ, quæ adhuc Walwertha vocatur; miles virtute nominatissimus, sed à fratre, & nepote **Hengistij*, de quibus in primo libro dixi, regno expulsus, prius multo eorum detrimento exilium compensans suum. Communicans meritò laudi auunculi, quòd ruentis patriæ casum in plures annos distulerit. Sed *Arturis* sepulchrum nusquam visitur, vnde antiquitas næniarum adhuc eum venturum fabulatur: Cæterum alterius bustum, vt præmisi, tempore *Willielmi* Regis repertum est, super oram maris quatuordecim pedes longum, vbi à quibusdam asseritur ab hostibus vulneratus, & naufragio eiectus, à quibusdam dicitur à ciuibus in publico epulo interfectus. Veritatis ergo noticia labat in dubio, licèt neuter eorum defuerit famæ suæ patrocinio.

al.Hastelegij.

Illa fuit tempestas, qua *Henrici*, (de quo inter gesta *Willielmi* locutus sum) miserabile & penè funestum per quinquaginta annos Alemannia ingemuit imperium. Erat is neque ineruditus neque ignauus, sed fato quodam ab omnibus ita impetitus, vt rem religionis tractare sibi videretur, quisquis in illum arma produceret. Habebat duos filios **Coanradum* & *Henricum*; prior nihil impium contra parentem ausus, subiugata Italia apud Aretium ciuitatem Tussiæ dies expleuerat; alter patrem aliquantulum ab externis feriatum primo ęui tirocinio aggressus, cedere imperio compulit; nec multò pòst defunctum Imperialibus inferijs extulit. Viuit adhuc eiusdem sententiæ pertinaciter sequax, pro qua patrem persequendum putauerat. Nam & inuestituram Ecclesiarum per bacculum & annulum donat, & sine suo arbitratu Papam electum non legitimum ęstimat; licèt *Calixtus*, qui modò Apostolicæ sedi præsidet, immodicam viri auiditatem egregiè inhibuerit. Verùm de his plura me dicturum lector præstoletur, cùm series narrationis expetierit.

al.Cunradum.

Porro *Hildebrando* Papa (vt dixi) mortuo, & *Vrbano* à Cardinalibus electo, Imperator hæsit in proposito, vt *Guibertum* præferret, & Papam dictitaret, Romæq; altero expulso inferret. Sed æquiori (vt videbatur) causæ affuit militia *Matildis Marcisæ*, quæ oblita sexus, nec dispar antiquis amazonibus ferrata virorum agmina in bellum agebat fœmina; Eius posteriori tempore suffragio *Vrbanus* thronum adeptus Apostolicum, securum per vndecim annos actitauit ocium. Post eum *Pascha-*

lis conſputa *Henricum* ſcientia â Romanis inſtitutus eſt. Grauabat ſuperas adhuc viuendo *Wibertus* auras, vnicus ſciſmatis ſator, nec vnquam quoad vixit peruicaciam depoſuit, vt iuſticię manus daret; Imperatoris pronuntians iudicium ſequendum, non laniſtrarum, vel pellificum Romanorum. Quare ambo ab *Vrbano* frequentibus conſilijs excommunicati arguto ſententiam ſuſpendebant ludibrio. Inter hæc erant multa quæ in Cæſare probares; quòd eſſet ore facundus, acer ingenio, multa eruditus lectione, impiger eleemoſynis, prorſus in eo animi corporíſque bona cerneres; ad arma prompte concurrere, vt qui ſexagies & bis acie collata dimicarit; iuſtè lites componere; cùm res non ſucceſſit, querelis in cœlum conuerſis inde opem expectare. plures inimicorum eius, vitam exitu miſerando concluſere.

AVdiui virum veraciſſimum referentem quòd quidam ex aduerſarijs eius, homo impotens & factioſus, dum reſupinatis ceruicibus in cõuiuio reſideret, ita â muribus repentè circumuallatus eſt vt nuſquam eſſet effugium; tantus erat numerus beſtiolarũ, vt in quamlibet ampla prouincia tot eſſe non putarentur. Itaq; fuſtibus, & ſubſelliorum, quæ ad manum occuriſſent, fragminibus, diu in eas ſæuitum, nec quicquam profectum; & quamuis â cunctis repellerentur, nulli tamen noxam vicariam referebant; Illum ſolum dentibus, illum terribili quodam occentu perſequebantur. Quapropter â famulis vltra ſagittæ iactum in pelagus prouectus, nec ſic violentiam euaſit; continuò enim tanta vis murium ponto inundauit, vt marmor paleis conſtratum iurares. Sed cùm iam tabulata nauis corroderent, & naufragium indubitatum aqua per rimulas ingrediens minaretur, ſeruientes puppem ad littus retorquent. Tunc verò animalia iuxta carinam annauigantia, priora ad terram perueniunt; Ita miſer ille in aridam expoſitus, móxque totus dilaceratus, horrendam murium famem expleuit.

ADeo minùs hoc mirum iudico, quia certum eſt, in Aſiaticis Regionibus, ſi Leopardus aliquem mordicus attigerit, confeſtim murium copiam aduentare, vt vulneratum commingant, immundum vrinæ diluuium comitari hominis exitium; ſin vero arcentium miniſtrorum ſedulitate intra nouem dies vitata fuerit pernicies, aduocari medicorũ induſtriam profectò valituram. Conſpicatus eſt relator meus quendam eiuſmodi ſaucium, cùm deſperaret in terra ſalutem, in altum iactis anchoris proceſſiſſe; nec mora pluſquam mille mures annaſſe, corticibus malorum granatorum, quorum medullas exederant incluſos, mirabile dictu, ſed obſtrepentibus nautis demerſos. Nihil enim ille parens rerum creatum deſtituit ingenio, nihil porro noxium ſine remedio.

SVb iſto Imperatore regnante floruit **Maurinianus Scotus*, qui primò Fuldenſis Monachus, mox apud Mogontiacum incluſus, contemptu præſentis vitæ, gratiam futuræ demerebatur. Is longo vitæ otio, chronographos ſcrutatus, diſſonantiam cyclorum *Dioniſij* exigui ab Euangelica veritate deprehendit. Itaq; ab initio ſeculi annos ſingulos recenſens viginti duos, qui circulis prædictis deerant, ſuperaddidit, ſed paucos, aut nullos ſuæ ſententiæ ſectatores habuit. Quare ſæpe mirari ſoleo, cur noſtri temporis doctos hoc reſpergat infortunium, vt in tanto numero diſcentium, in tam triſti pallore lucubrantium, vix aliquis plenam ſcientiæ laudem referat. *Adeo inueteratus vſus placet, adeo fere nullus nouis licet probabiliter inuentis, ſerenitatem aſſenſus pro merito indulget; Totis conatibus in ſententiam veterum reptatur, omne recens ſordet. ita quia ſolus fauor alit ingenia, ceſſante fauore obtorpuerunt omnia.*

* *al. Maurianus.*

SEd quia Fuldenſe cœnobium nominaui, dicam quod ibidem accidiſſe vir reuerendus mihi narrauit, Walkerius *Prior Maluerniæ, cuius verbis, qui non credit iniuriam religioni facit. Non (ait) pluſquã quindecim anni ſunt, quòd in eodem loco, exitialis lues graſſata, priùs Abbatem corripuit, mox multos Monachorũ extinxit; ſuperſtites primò quiſq; ſibi timere, orationes & eleemoſynas largiores facere. Sed proceſſu temporis, vt eſt omnium hominum natura, pedetentim metu dempto omittere; Cellerarius præſertim qui palàm & ridiculè clamitaret, non poſſe penum tot expenſis ſufficere; ſperaſſe ſe nuper aliquod alleuiamentum, pro tot elationibus funerum; nihil vltrà ſpei eſſe, ſi quod viui nequiſſent mortui conſumerent. Itáque cùm quadam nocte propter neceſſaria ſoporem diſtuliſſet diu, tandem elaqueatis morarum retibus in dormitorium ire pergebat; Et ecce rem miram auditurus es, videt in capitulo Abbatem, & omnes, qui obierant, illo anno, eo quo exceſſerant ordine ſedere; timidus & effugere geſtiens, vi retractus eſt; Increpitus & Monaſtico more flagellis exercitus, audiuit verba Abbatis in hanc omnino ſententiam; Stultum eſſe de alterius morte emolumento inhiare, cùm ſors cuiuſque ſub*

eodem

eodem pendeat fato; Impium esse cum Monachus omnem vitam in Ecclesiæ consumpserit obsequio, vt careat saltem vnius anni post mortem stipendio: Illum citissimè obiturum, sed quicquid pro eo fieret ad aliorum, quibus abstulerat refundendum commodum, iret modò & alios corrigeret exemplo, quos corruperat verbo; abijt ille, & nihil se vanum vidisse tam recentibus plagis, quàm proximo sui obitu monstrauit.

INterea dum alia agimus, irrepsit materia, & voluntas accessit, vt quid tempore *Willielmi* Regis definitum sit de controuersia quę adhuc inter Archiepiscopos Cantuariensem & Eboracensem volutatur, describam. De qua re vt planè norint posteri, quid inde antiqui patres senserint, apponam.

¶ Gregorius Papa Augustino primo Anglorum *Archiepiscopo Doroberniæ.*

TVa fraternitas non solùm eos Episcopos, quos ordinauerit, neq; hos tantummodo, qui per Eboracensem Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Brittanniæ sacerdotes habeat, Domino nostro Iesu Christo *auctore, subiectos.*

¶ Bonifacius Iusto, Archiepiscopo Doroberniæ.

Dorobernia. / pa. 112. a.

ABsit ab omni Christiano vt ex illa ciuitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur, nunc, vel futuris temporibus, quæ à prædecessore nostro Domino Papa Gregorio *statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur; sed magis ex auctoritate beati* Petri *Apostolorũ principis, id ipsum præcipientes firmamus, vt in Dorobernia ciuitate semper in posterum Metropolitanus totius Brittanniæ locus habeatur; omnesq; prouinciæ regni Anglorũ, vt præfati loci Metropolitanæ Ecclesiæ subijciantur immutilata & perpetua stabilitate decernimus. Hanc autem Ecclesiam vtpote specialiter consistentem sub potestate & tuitione sanctæ Romanæ ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eiq; de cõcessæ potastatis iure quicquid abstulerit, auferat eum Deus de libro vitæ, sciatq; se sub anathematis vinculis esse nodatum.*

¶ Alexander Willielmo Regi Anglorum.

al pertinacia.

CAusam Alricij, *qui olim Cicestrensis ecclesiæ dictus est Episcopus, diligenter retractandam, & definiendam fratri nostro Episcopo* Lanfranco *cõmisimus. Item sibi negotiũ, de discernenda lite, quæ inter Archiepiscopum Eboracensem, & Episcopum Dorcacestrensem de * pertinentia diocæsis eorum est, firmitèr iniungendo commendauimus, vt hanc causam diligentissima perquisitione pertractet, & iusto fine determinet. In causis autem pertractandis & definiendis, ita sibi nostræ, & Apostolicæ auctoritatis vicem dedimus, vt quicquid in eis iusticia dictante determinauerit, quasi in nostra præsentia definitum, deinceps firmum & indissolubile teneatur.*

ANno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi *millesimo septuagesimo secundo, Pontificatus autem domini Papæ* Alexandri *vndecimo, regni verò* Willielmi *gloriosi Regis Anglorum, & ducis Normannorum sexto, ex præcepto eiusdem* Alexandri *Papæ annuente eodem Rege, in præsentia ipsius & Episcoporum atq; Abbatum, ventilata est causa de primatu, quem* Lanfrancus *Dorobernensis Archiepiscopus, super Eboracensem Ecclesiam iure suæ Ecclesiæ proclamabat; Et de ordinationibus quorundam Episcoporum, de quibus ad quem specialitèr pertinerent certum minimè constabat; & tandem aliquando diuersis diuersarum scripturarum auctoritatibus probatum atq; ostensum est, quòd Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subiacere, eiúsq; Archiepiscopi vt Primatis totius Brittanniæ dispositionibus in ijs, quæ ad Christianam Religionem pertinent, in omnibus obedire. Subiectionem verò Dunelmensis, hoc est, Lindisfarnensis Episcopi, atq; omnium Regionum à terminis Lichfildensis Episcopi, & Humbriæ magni fluuij vsq; ad extremos Scotiæ fines, & quicquid ex hac parte prædicti fluminis, ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ iure competit, Cantuariensis Metropolitanus Eboracensi Archiepiscopo eiúsque successoribus in perpetuum obtinere concessit. Ita vt si Cantuariensis Archiepiscopus Concilium cogere voluerit, vbicúnque ei visum fuerit, Eboracensis Archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subiectis Episcopis ad nutum eius exhibeat, & eius Canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem Cantuariensi Archiepiscopo facere etiam cũ sacramẽto debeat;* Lanfrancus *Dorobernensis*

Archiepiscopus

Archiepiscopus ex antiqua antecessorum suorum consuetudine ostendit; sed ob amorem Regis Thomę Eboracensi Archiepiscopo sacramentum relaxauit, scriptamq; tantum professionem recepit, non praeiudicans successoribus suis, qui sacramentum cum professione à successoribus Thomae exigere voluerint. Si Archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis Archiepiscopus Doroberniam veniet, & eum qui electus fuerit, cum caeteris praefatae Ecclesiae Episcopis, vt primatem proprium iure consecrabit. Quod si Eboracensis Archiepiscopus obierit, is qui ei successurus eligitur, accepto à Rege Archiepiscopatus dono, Cantuariam vel vbi Cantuariensi Archiepiscopo placuerit, accedet, & ab ipso ordinationem canonico more suscipiet. Huic cōstitutioni consenserunt praefatus rex & Archiepiscopi Lanfrancus Cātuariensis, & Thomas Eboracensis, & Hubertus sanctae Romanae Ecclesiae subdiaconus, & praefati Alexandri Papae legatus, & caeteri, qui interfuerunt Episcopi & Abbates. Ventilata est autem haec causa priùs apud Wentanam ciuitatem in Paschali solennitate in capella Regia, quae sita est in castello; postea in villa Regia, quae vocatur Windleshore, vbi & accepit finem in praesentia Regis, Episcoporum & Abbatū diuersorum ordinum, qui congregati erant apud curiam Regiam in festiuitate Pentecostes. Signum Willielmi Regis signum Mathildis Reginae. Ego Hubertus sanctae Romanae Ecclesiae * lector, & domini Alexandri Papae legatus subscripsi. Ego Lanfrancus Dorobernensis Archiepiscopus subscripsi; Ego Thomas Eboracensis Archiepiscopus subscripsi. Ego Willielmus Londinensis Episcopus consensi: Ego Heremannus Schirebornensis Episcopus subscripsi: Ego Wlstanus Episcopus Wigorniensis subscripsi: Ego Walterus Herefordensis Episcopus consensi: Ego Giso Wellensis Episcopus consensi: Ego Remigius Dorcacensis Episcopus subscripsi: Ego Walkelmus Wentanus Episcopus subscripsi: Ego Herefastus Episcopus Helmeanensis subscripsi: Ego Stigandus Cicestrensis Episcopus consensi: Ego Siwardus Rofensis Episcopus consensi: Ego *Osbertus Exoniensis episcopus consensi: Ego Odo Baiocensis Episcopus, & Comes Cantiae consensi: Ego Goffridus Constantiensis Episcopus, & vnus de primatibus Anglorum consensi. Ego Scotlandus Abbas coenobij Sancti Augustini consensi: Ego Thurstanus Abbas coenobij quod in Insula, quae Hely dicitur, situm est consensi: Ego *Elnothus Glastoniensis Abbas consensi: Ego Elfwynus Abbas coenobij, quod Rameseiae dicitur, consensi: Ego Wlnothus Abbas coenobij, quod Certeseie dicitur, consensi: Ego Ailfwinus Abbas coenobij de Euesham consensi: Ego Fridericus Abbas sancti Albani consensi: Ego Goffridus Abbas coenobij Sancti Petri, quod non longè à Londonia situm est, consensi: Ego Baldwinus Abbas coenobij Sancti Edmundi consensi: Ego Turaldus Abbas de Burgo consensi: Ego Adelelmus Abbas Abindoniae consensi: Ego Rualdus Abbas noui Monasterij Wintoniae consensi.

DEcet Christianum quemq; Christianis legibus subiacere, nec ijs quae à sanctis patribus salubritèr instituta sunt, quibuslibet rationibus contraire. Hinc namq; irae, dissentiones, inuidiae, contentiones, caeteráque procedunt, quae amatores suos in poenas aeternas demergunt. Et quanto quisq; altioris est ordinis, tanto impensiùs debet diuinis obtemperare praeceptis. Propterea ego Thomas ordinatus iam Eboracensis Ecclesiae Metropolitanus Antistes, auditis cognitisq; rationibus, absolutam tibi Lanfrance, Dorobernensis Archiepiscope, tuisq; successoribus, de canonica obedientia professionem facio; & quicquid à te vel ab eis iustè & canonicè mihi iniunctum fuerit, seruaturum me esse promitto. De hac autem re dum à te adhuc ordinandus essem, dubius fui, Ideóque tibi quidem sine conditione, successoribus verò tuis conditionalitèr obtemperaturum me esse promisi.

HAbebat autem ex antiquo, sicut in primo libro dixisse me memini Cantuariensis Archiepiscopus hos Episcopos; Londoniensem, Wintoniensem, Roffensem, Shireburnensem, Wigorniensem, Herefordensem, Lichfeldensem, Selesiensem, Legacestrensem, Elmanensem, Sidnacestrensem, Dommucensem; Additi sunt tempore Regis Edwardi senioris Cornubiensis, Cridiensis, Wellensis in West-Saxonia, & in Mercijs Dorcacensis, vt in secundo libro dixi.

EBoracensis autem Archiepiscopus habebat omnes trans humbram Episcopos suae ditioni subiectos, Ripensem, Haugustaldensem, Lindesfardensem, illum de candida casa, quae nunc Witerne dicitur; & omnes Episcopos Scotiae & Orchadum; sicut Cantuariensis habet Episcopos Hiberniae & Wallarum. Perierunt autem iamdudum Episcopatus Ripensis & Haugustaldensis vi hostilitatis, & Legecestrensis, & Sidnacestrensis & Dommuncensis, quo nescio modo. Porro autem tempore Regis Edwardi simplicis Cornubiensis & Cridiensis vniti sunt, & translatus est Episcopatus

in

al. subdiaconus.

al. Osbernus

al. Eilnodus.

in Exoniam. Sub Rege *Willielmo*, in iſto eodem Concilio pronunciatum eſt, ſecundum ſcita canonũ, vt Epiſcopi tranſeuntes de villis conſtituerent ſedes ſuas in vrbibus diœceſium ſuarum; Lichefeldenſis ergo migrauit in Ceſtriam, quæ olim ciuitas Legionum dicebatur; Seleſienſis in Ciceſtriam, Elmanenſis in Thethfordiam primò, nunc ab *Hereberto* Epiſcopo in Norwich; Schireburnenſis in Salesburiam; Dorcaceſtrenſis in Lincolniam. Nam Lindesfarnenſis pridem veteri tempore tranſierat in Dunelmum; & nuper Wellenſis in Bathoniam.

IN hoc cõuentu *Lanfrancus*, qui erat adhuc rudis Anglus, quęſiuit â ſenioribus Epiſcopis, qui eſſet ordo ſedendi in Concilio, antiquo more ſtatutus. Illi vero excuſata difficultate reſponſi, in diem diſtulerunt poſterum: Et tunc diligentiſſimè aduocata memoria hunc ſe vidiſſe morem aſſeruere; vt Cantuarienſis Archiepiſcopus Concilio præſidens habeat â dextro latere Archiepiſcopum Eboracenſem, & iuxta eum Epiſcopum Wintonienſem, â ſiniſtro autem Londonienſem. Quodſi vt contingit pro aliqua neceſſitate Cantuarienſis Primas aduentum ſuum excuſauerit, vel obitu defuerit, Eboracenſis Archiepiſcopus Concilio Præſidens habeat a dextra Londonienſem Epiſcopum & â ſiniſtra Wintonienſem; cæteri ſecundum tempora ordinationum ſedilia ſua agnoſcant.

TVnc quoq; querela Archiepiſcopi Eboracenſis de clamore in Wigornienſem & Dorcaceſtrenſem Epiſcopos deciſa & ſopita eſt. Námque dicebat eos ſuæ ditioni ſubiacere debere; Quod cùm iam dudum muto ſilentio ruminaſſet, Romam cum *Lanfranco* profectus, vt pallia ſua ab Apoſtolico reciperent, palàm audiente Senatu Romano extulit. Tum verò *Lanfrancus*, quamuis ad omnes iniurias inconcuſſæ ſoliditatis eſſet, non nihil tamen tam proterua, & antè ſibi inaudita poſtulatione turbatus, iræ motum vultu prodidit, verbis aliquandiu intra fauces deuoratis: At *Alexander* Papa qui grauaretur *Lanfrancum* contriſtare, (nam & venienti dignantèr aſſurrexerat profeſſus illud inſigne reuerentiæ non ſe detuliſſe honori Archiepiſcopij ſed amori Magiſterij,) tunc quoque iudicandi inuidiam â ſe reiecit, arbitrium litis traijciens in Anglorum concilium. Quapropter vt dixi res multùm diuq; ventilata, in hoc Concilio hunc ſortita eſt terminum, vt quia citra Humbram eſſent, hij Epiſcopi Cantuarienſi applicarentur, omnes verò transhumbranos Eboracenſis obtineret.

HIc ſancta ſimplicitas beati *Wlſtani* Wigornienſis Epiſcopi, immo magnanima in Deo confidentia laudanda, & plauſu excipienda eſt. Cùm enim & de hac re, & de parua ſcientia literarum pulſatus foras exiſſet, vt ſtrictiori conſilio reſponſum cometret ſuũ, â tumultibus remoto animo, Crede mihi, inquit, nondum cantauimus horam ſextam, Cantemus ergo. Tunc quóque ſocijs referentibus, vt priùs propter quod venerant, expedirent, quod ſatis ſuperq; ſufficeret cantibus tempus, regem & proceres ſi hæc audierint riſui ſe haberi opinaturos, Priùs crede mihi, inquit, faciamus Dei ſeruitiũ, & poſt agitabimus hominũ litigium. Hora igitur cantata nulla excogitata falſi tergiuerſatione, nullo commentato veri ſplendore, confeſtim aulam conſilij ingredi pergebat. Suis eum retinere tentantibus perſuaderi non potuit, quin potiùs timentibus cauſæ, pro certo noueritis, ait, me hic viſibiliter videre beatos Archiepiſcopos *Dunſtanum* Cantuarienſem, & *Oſwaldum* Eboracenſem, qui hodiè ſuis precibus me tuentes, falſiloquorum acumen habetabunt. Ita data benedictione Monacho minimæ facundiæ viro, ſed Normannicæ linguæ ſciolo, rem perorans obtinuit, vt qui ſuæ diœceſis antè indignus putabatur regimine, ab Archiepiſcopo Eboraci ſupplicitèr rogaretur, vt ſuas dignaretur luſtrare partes, quò ipſe pro timore hoſtium vel ſermonis ignorantia cauebat accedere.

VErùm ego non vlteriùs lectorum expectationem macerabo, qui hoc forſitan non libentèr intuentur, quia geſta *Willielmi* ſucceſſorum præſtolantur; Quamuis niſi me nimius amor mei fallit, nulli varietatem relationum diſpliciturам opinor, niſi ſi quis tam nubilus eſt, vt *Catonis* ſupercilium ęmuletur. Sed alia in quarto, & quinto libro, qui volet experietur; Nam tertius debitum agnoſcit modum.

(***)

PROLO-

Prologvs Libri Qvarti.

SCio plærisque ineptum videri, quòd gestis nostri temporis Regum scribendis stilum applicuerim, dicentibus quòd in eiusmodi scriptis sæpe naufragatur veritas, & suffragatur falsitas. Quippe præsentium mala periculosè, bona plausibiliter dicuntur. Eò fit (inquiunt) vt quia modò omnia magis ad peius, quàm ad melius sint procliuia, scriptor obuia mala propter me tum prætereat, & bona, si non, sunt, propter plausum confingat. Sunt alij, qui, nos ex segnitia sua metientes, impares tanto muneri existimant, & hoc studium praua suggillatione contaminant. Quapropter iam pridem, vel illorum ratiocinio, vel istorum fastidio perculsus, in otium concesseram silentio libenter adquiescens. sed dum aliquandiu solutus inertia vacassem, rursus solitus amor studiorum aurem vellit, & manum iniecit, propterea quòd nec nil agere possem, & istis forensibus & homine liberato indignis curis me tradere non nossem. Accesserunt amicorum meorum stimuli, quorum vel tacitæ suggestioni deesse non debui. Et illi quidem modestè iam prurientem impulêre, vt cæptum prosequerer. Illorum itaque, quos penitùs reposito amore diligo, hortatibus animatus assurgo, vt ex pectoris nostri promptuario victorum apud se amicitiæ pignus contineant. Quocirca illorum, qui mihi timent, vt aut odiar, aut mentiar beneuolentiæ gratus: ita sub ope Christi *satisfaciam, vt nec falsarius, nec odiosus inueniar. sic enim benè & secùs acta perstringam, vt, quasi inter Syllam & Charibdim illæso volante nauigio, nil desit sententiæ, etsi aliquid deesse putetur historiæ. Porrò illis, qui alieni laboris onus sua æstimatione premunt, hoc respondeo, quod olim* Ieronimus *canibus suis obiecit: Si placet legant, si non placet abijciant, quia & ego hæc non tædiosis ingero, sed studiosis, si qui dignentur consecro. Quod & isti viri continuè pronuntiabunt, si non de hijs sunt, de quibus dicitur,* Stulti facilè possunt conuinci, difficilè compesci. *Dicam igitur in hoc libro, qui operis huius est quartus, quicquid de* Willielmo *filio* Willielmi *magni dici poterit; vt nec veritas rerum titubet, nec principalis decoloretur maiestas. Ibunt & in istas paginas quædam, quæ sub eo, vel in hac terra tristia, vel aliâs gloriosa acciderunt, quantum duntaxat nostra scientia attingere potuerit. Præsertim de peregrinatione Christianorum in Ierusalem, quam hic apponere non erit iniurium, quia tam famosam his diebus expeditionem audire sit operæ pretium, & virtutis incitamentum. Neque verò confido, quòd hæc â me quàm ab alijs qui scripserunt, commodiùs dicantur, sed vt, quod â multis scribitur, â multis legatur. Verùm ne tam diu proœmiari lecturo generet nauseam, iam nunc, quod intendo, incipiam.*

(***)

¶ De Willielmo ſecundo.

W*Illielmus* igitur filius *VVillielmi* natus eſt Normanniæ, pluribus annis antequam pater Angliam adiret; ingenti cura parentum altus, cùm & illi naturaliter ineſſet ingentia parturiens animus, ad culmen ſupremæ dignitatis euaſit. Incomparabilis procul dubio noſtro tempore princeps; ſi non eum magnitudo patris obrueret, nec eius iuuentutem fata præcipitaſſent, ne per ętatem maturiorem aboleret errores licentia poteſtatis, & impetu iuuenili contractos. Emenſa pueritia, in militari exercitio adoleſcentiam egit, equitare, iaculari, certare cum primæuis obſequio, cum equæuis officio. Iacturam virtutis putare, ſi fortè in militari tumultu alter eo prior arma corriperet, & niſi primus ex aduerſo prouocaret, vel prouocantem deijceret. Genitori in omnibus obſequelam gerens, eius ſe oculis in bello oſtentans, eius lateri in pace obambulans. Spe ſenſim ſcaturiente, iam ſucceſsioni inhians, maximè poſt abdicationem fratris maioris, cùm & tirocinium minoris*nihil ſuſpiceret. Ita à patre vltima valetudine decumbente in ſucceſſorem adoptatus, antequam ille extremum efflaſſet, ad occupandum regnum contendit: Moxq; volentibus animis prouincialium exceptus, & claues theſaurorum nactus eſt; quibus fretus totam Angliam animo ſubiecit ſuo. Acceſſit & fauori eius maximum rerum momentum Archiepiſcopus *Lanfrancus*, eo quòd eum nutrierat, & militem fecerat. quo authore & annitente, die ſanctorum *Coſmæ* & *Damiani* coronatus, reliquo hiemis quietè & fauorabiliter vixit.

*al. non nihil.

QVa exacta mox in initio veris, primus illi cōflictus contra *Odonem* patruum Epiſcopum Baiocenſem fuit. Namq;, cùm ille (vt dixi) ſolutus â vinculis *Robertum* nepotem in Comitatu Normanniæ confirmaſſet, Angliam venit, recepitq; â rege Comitatum Cantiæ. ſed cum omnia non ſuo arbitratu (vt olim) in regno diſponi videret, (Nam *Willielmo* Dunelmenſi Epiſcopo commendata erat rerum publicarum adminiſtratio) liuore ictus, & ipſe â rege deſciuit, & multos eodem ſuſurro infecit, *Roberto* regnum competere, qui ſit & remiſsioris animi, & iuueniles ſtultitias multis iam laboribus decoxerit: Hunc delicatè nutritum, animi ferocia (quam vultus ipſe demonſtret) prætumidum, omnia contra fas & ius auſurum: breuî futurū, vt honores iamdudū plurimis ſudoribus partos amittant: Nihil actū morte patris, ſi quos ille vinxerit, iſte trucidet. Hęc ipſe, hæc *Rogerius* de monte Gomerico, hęc *Galfridus* Conſtancienſis Epiſcopus cum nepote *Roberto* Comite Humbrenſiū, & cum reliquis primò clàm fremebant, poſt etiam palàm, per veredarios miſſis Epiſtolis, frequentabant. Quin etiā *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus, quem rex â ſecretis habuerat, in eorum perfidiam cōceſſerat. quod grauiter tuliſſe regem ferunt, quia, cum amiſſæ charitatis diſpendio, remotarum Prouinciarum fruſtrabatur compendio. Itaq; *Odo* prędam omnem Roueceſtriam comportabat, regios fiſcos in Cantia deuaſtans, maximè terras Archiepiſcopi, immortale in eum odium anhelans, quòd eius conſilio â fratre ſe in vincula cōiectum aſſerebat. ſed nec fides verborum vacillabat. Nam cùm olim *Willielmus* ſenior apud *Lanfrancū* quereretur ſe â fratre deſeri, tu (inquit) prende eum, & vinci. Et quid, (reſpondit ille) quia clericus eſt? Tunc Archiepiſcopus lepida hilaritate (vt ait *Perſius*) Crimina raſis librans in antithetis. Non (dixit) Epiſcopum Baiocarum capies, ſed Comitem Cantiæ cuſtodies. *Gaufridus* Epiſcopus cum nepote Bathoniam & Bercheleiam partem pagi Wultenſis depopulans manubias apud Briſtow collocabat. *Rogerius* de

montę

monte Gomerico exercitum suum â Scrobesbiria cum Walensibus mittens, coloniam Wigorniensem prædabatur. Iamque Wigorniam infestus aduenerat, cùm regij milites, qui prætendebant freti benedictione *Wlstani* Episcopi, cui custodia castelli commissa erat, pauci multos effugarunt; pluribùsque saucijs, & cęsis, quosdam abduxerunt. Præterea *Rogerius* **Bigod* apud Norwich, & *Hugo de* * Grentemeisnil apud Legecestre suis quisque partibus rapinas vrgebant. Ita totis defectionis viribus in eum, cui nec prudentia nec fortuna deerat, frustra sæuiebatur. Namque ille videns Normannos pœnè omnes in vna rabie conspiratos, Anglos probos & fortes viros, qui adhuc residui erant, inuitatorijs scriptis arcessit. quibus super iniurijs suis querimoniam faciens, bonasque leges, & tributorum leuamen, liberásque venationes pollicens, fidelitati suæ obligauit. Nec minori astutia *Rogerium* de monte Gomerico secum dissimulata perfidia equitantem circumuenit. Seorsum enim ducto magnam ingessit inuidiam, dicens se libenter imperio cessurum, si illi & alijs videatur, quos pater tutores reliquerat. Non se intelligere quid ita effrænes sint: si velint, pecunias accipiant pro libito: si augmentum patrimoniorum, eodem modo; prorsus, quæ velint, habeant; tantùm videant ne iudicium genitoris periclitetur. quòd si de se putauerint aspernandum, de se ipsis caueant exemplum. Idem enim se regem, qui illos duces fecerit. His verbis Comes, & pollicitationibus incensus, qui primus factionis post *Odonem* signifer fuit, primus defecit. Continuò ergo in desertores profectus castella patrui sui Tunebrige & Peuensel effregit, ipso in posteriori intercepto, captum ad quod libuit, iusiurandum impulit, vt Anglia decederet & Rouecestriam traderet. Ad quod implendum eum cum fidelibus suis præmisit, lento pede præeuntes subsecutus. Erat tunc apud Rouecestram omnis penè iuuentutis ex Anglia & Normannia nobilitas. Tres filij *Rogerij* Comitis & *Eustachius* Bononiæ iunior, multíque alij quos infra curam nostram existimo. Regij cum Episcopo pauci & inermes, (quis enim eo præsente insidias timeret?) circa muros desiliunt, clamantes oppidanis, vt portas aperiant: Hoc Episcopum præsentem velle, hoc Regem absentem iubere. At illi de muro conspicati, quòd vultus Episcopi cum verbis oratorum non conueniret, raptim apertis portis ruunt, * equis iuuolant, omnésque cum Episcopo vinctos abducunt. Rumor facti ad Regem citò perlabitur. Seuerior ille malis, iramque intra conscientiam resorbens, Anglos suos appellat, iubet, vt compatriotas aduocent ad obsidionem venire, nisi si qui velint sub nomine * **Nidering**, quod nequam sonat, remanere. Angli, qui nihil miserius putarent, quàm huiusce vocabuli dedecore aduri, cateruatim ad Regem confluunt, & inuincibilem exercitum faciunt. Nec diutiùs potuere pati oppidani, quin se traderent, experti quamlibet nobilem, quamlibet consertam manum aduersus regem Angliæ nihil posse proficere. *Odo* secundò captus, perpetuò Angliam abiurauit. Dunelmensis Episcopus vltrò mare transiuit, quem Rex verecundia præteritæ amicitiæ indemnem passus est effugere. Cæteri omnes in fidem recepti. Inter has obsidionis moras homines Regis mare custodientes, quosdam quos Comes Normanniæ in auxilium perfidorum miserat, partim cæde, partim naufragio oppressere; reliqui fugam intendentes & suspendere carbasa conati, móxque vento cessante destituti ludibrio nostris, sibi exilio fuere. Nam ne viui caperentur è transtris se in mare præcipitarunt.

al Bidgot. *al. Grentesmeisnil.* *al. equos.* *al.* **Niderning.**

POstero anno, *Vt dolor semper retractatione acescit.* Magno scrutinio Rex agere cœpit, quo modo iniurias suas vltum iret, & vicariam fratri referret contumeliam. Itaque castrum *Sancti VValerici*, & portum vicinum, & oppidum, quod Albamarla vocatur, sollertia sua acquisiuit, pecunia custodes corrumpens. Nec fuit animus Comiti vt resisteret, sed domino suo regi Franciæ per nuncios violentiam fratris exposuit, suppetias orans. Et ille quidem iners, & quotidianam crapulam ructans, ad bellum singultiens ingluuie veniebat. sed occurrerunt magna pollicenti nummi regis Angliæ; quibus infractus, cingulum soluit, & conuiuium repetijt. Ita bello intestino diu laborauit Normannia: modò illis, modò istis vincentibus; proceres vtriusq; furorem incitabant, homines leuissimi in neutra parte fidem habentes.

pauci quibus ſanius conſilium, conſulentes ſuis commodis quòd vtrobique poſſeſſiones haberent, mediatores pacis fuere, vt Comiti rex Cinomannes adquireret, Comes regi caſtella, quæ habebat, & Fiſcanum cœnobium concederet. Iuratum eſt hoc pactum, & ab vtrorúmque hominibus ſacramento firmatum.

NEc multò pòſt rex mare tranſijt, vt fidem promiſſorũ expleret. Ergo vterq; dux ingentes moliebantur conatus, vt Cinomannes inuaderent. ſed obſtitit iam paratis, iamq; profecturis *Henrici* fratris minoris animoſitas, qui frenderet propter fratrum auaritiam; quòd vterq; poſſeſſiones paternas diuiderent, & ſe omnium penè expertem non erubeſcerent. Itaq; in montem *S. Michaelis* armatus incedit, & crebris excurſibus, obſidentem militiam Germanorũ contriſtauit. In ea obſidione *præclarum ſpecimen morum in rege & comite apparuit; in altero manſuetudinis, in altero magnanimitatis. Vtriuſque exempli notas pro legentium notitia affigam.

* *al. præclarum*

EGreſſus rex tabernaculo, videnſque eminus hoſtes ſuperbè inequitantes, ſolus in multos irruit, alacritate virtutis impatiens, ſimulq; cõfidens, nullũ ſibi auſurum obſiſtere. moxq; occiſo ſub fęminibus deturbatus equo, quem eo die quindecim marcis argenti emerat, etiam diu per pedem tractus eſt: ſed fides loricæ obſtitit ne lęderetur. Iamq; miles, qui deiecerat, manũ ad capulum aptabat vt feriret, cum ille periculo extremo territus exclamaret, Tolle nebulo, rex Angliæ ſum ego: Tremuit nota voce iacentis vulgus militum, ſtatimq; reuerenter de terra leuato alterum equum adducunt. Ille nõ expectato aſcenſorio ſonipedem inſiliens, omneſq; circumſtantes viuido perſtringens oculo, Quis inquit me deiecit? Muſſitantibus cunctis, miles audacis facti conſcius, non defuit patrocinio ſuo dicens: Ego qui te non putaram eſſe regem ſed militem. Tum verò rex placidus, vultuq; ſerenus, Per vultum ait de *Luca*, (ſic enim iurabat) meus à modò eris, & meo albo inſertus laudabilis militiæ præmia reportabis. Macte animi ampliſſime rex: quod tibi præconiũ ſuper hoc dicto rependam? A magni quondam *Alexandri* non degener gloria, qui Perſam militem ſe a tergo ferire conatum, ſed pro perfidia enſis ſpe ſua fruſtratum, incolumen pro admiratione fortitudinis conſeruauit.

IAm vero vt de manſuetudine Comitis dicam, cũ obſidio eò vſq; proceſſiſſet vt aqua deeſſet obſeſſis, miſit *Henricus* nuncios Comiti, qui eum de ſiti ſua conueniant. Impium eſſe vt eum aqua arceant, quæ eſſet communis mortalibus. Aliter, ſi velit, virtutem experiatur, nec pugnet violentia elementorum, ſed virtute militum. Tum ille genuina mentis mollitie flexus, ſuos quâ prætendebant, laxiùs habere ſe iuſſit, ne frater ſiticuloſus potu careret. quod cùm relatum regi eſſet, vt ſemper calori pronus erat, Comiti dixit. Benè ſcis actitare guerram, qui hoſtibus prębes aquæ copiam: & quomodo eos domabimus ſi eis in paſtu & in potu indulſerimus. At ille renidens illud come & meritò famoſum verbum emiſit, Papè dimitterem fratrem noſtrum mori ſiti? & quem alium habebimus, ſi eum amiſerimus? Ita rex deridens manſueti hominis ingenium, reſoluit prælium, infectáque re, quam intenderat: quòd eum Scottorum & Walenſium tumultus vocabant, in regnum cum ambobus fratribus ſe recepit.

STatimque primò contra Walenſes, pòſt in Scottos expeditionem mouens, nihil magnificentia ſua dignum exhibuit, militibus multis deſideratis, iumentis interceptis. Nec tum ſolùm ſed multotiens parua illi in Walenſes fortuna fuit, quòd cuiuis mirum videatur, cum ei aliâs ſemper, alea bellorum fœliciſſimè arriſerit. Sed ego intelligo pro ſoli inęqualitate, & cœli inclemẽtia, ſicut rebellionem eorum adiutam, ita eius virtutem impeditam. Porro rex *Henricus* excellentis ingenij vir, qui modò regnat, inuenit, qua commenta illorum labefactaret arte, Flandricis in patria illorum collocatis, qui eis pro clauſtro ſint, & eos perpetuò coërceant. At verò tunc ſatagente *Roberto* Comite, qui familiarem iam dudum apud Scottum locauerat gratiam, inter *Malcolmum* & *Willielmum* concordia inita: veruntamen multis controuerſijs vtrobique habitis, & fluctuante, propter vtrorumq; animoſitatem, iuſticia, *Malcolmus* vltrò Gloceſtriam venit, æquis duntaxat conditionibus, multus pro pace precator. Nec quicquam obtinuit, niſi vt in regnum indemnis abiret, indignante rege dolo capere, quem virtute ſubegiſſet. Idemque proxima hieme ab hominibus *Roberti* Comitis Humbronenſium magis fraude, quàm viribus occubuit. Cuius interitus accepto nuntio,

vxor

vxor *Margareta* eleemoſynis & pudicitia inſignis, faſtidiens huius lucis moram, mortem precariò exegit à Deo. Ambo cultu pietatis inſignes, illa præcipuè. Namque toto vitæ tempore 24. pauperes habuit, vbicunque locorum erat, quos cibis, & veſtibus reficiebat. Cęterùm in quadrageſima ſacerdotum cantum pręueniens, noctibus in templo excubabat, triplicibus matutinis ipſa inſiſtens, de Trinitate, de cruce, de ſancta *Maria*. ind ”pſalterium cum lachrymis veſtem infundentibus, pectus ſuccutientibus. Templo digrediens paſcebat pauperes, primò tres, mox 9. inde 24. poſtremò 300. ipſa cum rege aſſiſtens, & manibus aquam infundens. *Edgarum* filium eius expulſum à patruo *Willielmus* reformauit ſolio, egregia planè, & quæ tantum virum decebat, pietate, vt paternarum iniuriarum immemor filium ſupplicem reſtitueret regno.

EXcellebat in eo magnanimitas, quam ipſe proceſſu temporis nimia ſeueritate obfuſcauit, ita in eius pectus furtim vitia pro virtutibus ſerpebant, vt diſcernere nequiret. Diu dubitauit mundus, quò tandem vergeret, quò ſe inclinaret indoles eius. Inter initia viuente *Lanfranco* Archiepiſcopo ab omni crimine abhorrebat, vt vnicum fore regum ſpeculum ſperaretur. Quo defuncto aliquandiu varium ſe præſtitit æquali lance vitiorum atque virtutum. Iam verò poſtremis annis * bonorum gelante ſtudio, incommodorum ſeges ſuccreſcens incaluit. Et erat ita liberalis quòd prodigus, ita magnanimus quòd ſuperbus, ita ſeuerus quòd ſœuus. Liceat enim mihi pace maieſtatis regiæ verum non occuluiſſe: quia iſte parum Deum reuerebatur, nihil homines. quod indiſcretum ſi quis dixerit non peccabit, quia à ſapientibus tenenda eſt moderatio, vt Deus timeatur omni tempore, homo pro tẽpore. Erat is foris, & in conuentu hominum tumido vultu erectus, minaci oculo aſtantem defigens, & affectato rigore feroci voce colloquentem reuerberans. quantum coniectari datur metu inopiæ, & aliorum perfidiæ plus iuſto lucris & ſeueritati deditus: intus, & in triclinio cum priuatis omni leuitati accommodus multa ioco tranſigebant. Facetiſſimus quoque de aliquo ſuo perperam facto cauillator, vt inuidiam facti dilueret, & ad ſales transferret. Sed de liberalitate eius, qua ſeipſum fallebat, pòſt etiam de cæteris ſermo prolixior erit, vt oſtendam quanta vitia in eo ſub prætextu virtutum pullularint.

al. omni gelante ſtudio virtutũ, vitiorum in eo calor efferbuit.

SVnt enim duo omnino genera largorum, alteri prodigi, alteri liberales dicuntur. prodigi ſunt, qui in ea pecunias ſuas effundunt, quorum memoriam aut breuem, aut nullam omninò relicturi ſunt in ſeculo, nec eleemoſynam habituri in Deo: liberales ſunt, qui captos à prædonibus redimunt, aut inopes ſubleuant, aut æs alienum amicorum ſuſcipiunt. Eſt ergo largiendum, ſed diligenter & moderatè: plures enim patrimonia ſua effuderè inconſultè largiendo. *Quid verò eſt ſtultius quàm quod libenter facias, curare ne diutiùs facere poſſis.* Itaque quidam cùm non habeant quod dent, ad rapinas conuertuntur, maiuſque odium aſſequuntur ab ijs, quibus auferunt, quàm beneficium ab ijs, quibus contulerunt. quod huic regi accidiſſe dolemus. Nam quia cum primis initijs regni metu turbarum milites congregaſſet, nihil illis denegandum putauit, maiora in futurum pollicitus. Itaque quia paternos theſauros impigrè euacuarat, & modicæ ei tunc penſiones numerabantur, iam ſubſtantia defecerat, ſed animus largiendi non deerat, quòd vſu donandi penè in naturam verterat. homo, qui neſciret; cuiuſcunque rei effringere pretium, vel æſtimare commercium, ſed cui pro libito venditor diſtraheret mercimonium, & miles paciſceretur ſtipendium. Veſtium ſuarum pretium in immenſum extolli volebat, dedignans ſi quis alleuiaſſet. denique cùm quodam mane calciaretur, nouas caligas interrogauit cubicularium quanti conſtitiſſent, cùm ille reſpondiſſet tres ſollidos, indignabundus & fremens, fili ait meretricis, ex quo habet rex caligas tam exilis pretij, vade & affer mihi emptas marca argenti. Iuit ille, & multo viliores afferens, quanti pręcepiſſet emptas, emẽtitus eſt. Atqui inquit rex iſtæ regiæ conueniunt maieſtati. Ita cubicularius ex eo pretio veſtimentorũ eius pro voluntate numerabat, multa perinde ſuis vtilitatibus nundinatus.

EXcitabat ergo totum Occidentem fama largitatis eius, Orientem vſq; pertendens. veniebant ad eum milites ex omni, quę citra montes eſt, Prouincia, quos ipſe profuſiſſimis expenſis munerabat. Itaq; quũ defeciſſet quod daret, inops & exhauſtus ad *rapinas conuertit animum. Acceſſit auidę menti fomes cupiditatũ *Ranulfus* clericus *al. lucra.* ex infimo genere hominum lingua &* aſſiduitate prouectus ad ſummum. Is ſi quando *al. calliditate*

edictum regium proceſſiſſet, vt nominatum tributum Anglia penderet, duplum adijciebat expilator diuitum, exterminator pauperum, confiſcator alienarum hæreditatum. Inuictus cauſidicus, & cùm verbis tum rebus immodicus, iuxtà in ſimplices vt in rebelles furens. ſubinde* cachinnantibus quibuſdam ac dicentibus, ſolū eſſe hominem qui ſciret ſic agitare ingenium, nec aliorū curaret odiū, dummodo complacaret Dominum. Hoc authore ſacri Eccleſiarum honores mortuis paſtoribus vęnum locati; Audita namq; morte cuiuſlibet Epiſcopi, vel abbatis cōfeſtim clericus regis admittebatur, qui omnia inuenta ſcripto exciperet, omneſq; in poſterū redditus fiſco regio inferret. Interea quęrebatur quis idoneus in loco defuncti ſubſtitueretur, non pro morū, ſed pro nummorū experimento. dabaturq; tandem honor, vt ita dicam, nudus, magno tamen emptus. Hæc eò indigniora videbātur, quòd tempore patris poſt deceſſum Epiſcopi vel abbatis omnes redditus integrè cuſtodiebantur ſubſtituendo paſtori reſignandi, eligebanturq; perſonę religionis merito laudabiles; atverò pauculis annis intercedētibus omnia immutata. Nullus diues niſi nummularius, nullus clericus, niſi cauſidicus, nullus Presbyter, niſi, (vt verbo parum latino vtar) firmarius. Cuiuſcunq; conditionis homunculus, cuiuſcunq; criminis reus ſtatim vt de lucro regis appellaſſet, audiebatur; ab ipſis latronis faucibus reſoluebatur laqueus, ſi regale commodum promiſiſſet. Soluta militari diſciplina curiales ruſticorum ſubſtantias depaſcebantur, inſumebant fortunas à buccis miſerorum cibos abſtrahentes. Tunc fluxus crinium tunc luxus veſtium, tunc vſus calceorum cum arcuatis aculeis inuentus. mollitie corporis certare cū fœminis, greſſum frangere, geſtu ſoluto, & latere nudo incedere adoleſcentium ſpecimen erat. Enerues, emolliti, quod nati fuerant inuiti manebant, expugnatores alienę pudicitię, prodigi ſuæ. Sequebantur curiam effœminatorū manus, & ganearū greges, vt non temerè à quodam ſapiente dictum ſit. *fœlicem fore Angliam ſi *Henricus* regnaret. Talia cōiectans quòd is ab adoleſcentia obſcœnitates execraretur. *

al. cachinnāte rege ac dicente.

al. Curia regis Angliæ non eſt maieſtatis diuerſorium ſed exoletorum proſtibulum.

ADijcerem his ſi neceſſe eſſet, quòd *Anſelmus* Archiepiſcopus iſta corrigere conatus, ſed ſocietate ſuffraganeorum ſuorum deſtitutus ſponte diſceſſerit, *nequitiæ temporis cedens. *Anſelmus*, quo nemo vnquam iuſti tenacior, nemo hoc tempore tam anxiè doctus, nemo tam penitus ſpiritualis fuerit, pater patriæ, mundi ſpeculum. Hic cùm iamiamq; nauigaturus eſſet, in portu ventos expectaret, vt prædo publicus expilatus eſt. Manticis omnibus, & bulgis in medium prolatis, & exquiſitis. de cuius iniurijs plura dicerem ſi quicquā hoc ſolo ſol vidiſſet indignius. ſimul & ſuperſedendum eſt in hiſtoria, quam reuerendiſſimi *Edmeri* pręoccupauit facundia.

al. Ad dedecus temporum illorū pertinet.

al. duritiæ.

al. gurges vitiorum.

VIdes quantus e liberalitate quā putabat, *fomes malorum eruperit. In quibus corrigendis, quia ipſe non tam exhibuit diligentiam, quàm prætendit negligentiam, magnam, & vix abolendam incurrit infamiam. immeritò credo, quia ſe nunquam tali ſupponeret probro, qui ſe tanto meminiſſet prælatum imperio. Hæc igitur inelaborato & celeri ſermone conuoluo, quia de tanto rege mala dicere erubeſco; in deijciendis, & extenuandis malis elaborans.

INſolentiæ in Deum Iudæi ſuo tempore dedere indiciū. ſemel apud Rothomagū vt quoſdam ab errore ſuo refugos ad Iudaiſmū reuocarent muneribus inflectere conati, alia vice apud Londoniam contra Epiſcopos noſtros in certamen animati. quia ille ludibūdus, credo, dixiſſet, quòd ſi viciſſent Chriſtianos apertis argumētationibus cōfutatos in eorum ſectam tranſiret. Magno igitur timore epiſcoporū, & clericorum res acta eſt, pia ſollicitudine fidei Chriſtianæ timentium. Et de hoc quidem certamine nihil Iudæi pręter confuſionem retulerunt, quamuis multotiens iactitarent ſe non oratione, ſed factione ſuperatos.

POſteriori tempore, id eſt, anno regni eius ferme 9. cùm *Robertus* Comes Normannorū Ieroſolimam eundi monitione Papę *Vrbani*, (vt poſteriùs dicetur) impetū cepiſſet: Normanniā fratri ſuo pro pecunia 10000. marcarū inuadatus eſt. Itaq; importabilis penſionis edictum per totam Angliam cucurrit, Tunc Epiſcopi, & Abbates frequentes curiā adeunt ſuper violentia querimoniam facientes, Non ſe poſſe ad tantum vectigal ſufficere, niſi ſi miſeros agricolas omnino effugarēt. Quibus curiales turbido vt ſolebant vultu, Nō habetis, inquiunt, ſcrinia auro & argento compoſita, oſſibus mortuorum plena? nullo alio reſponſo obſecrantes dignati. Ita illi intelligentes quò

reſpon-

ſponſio tenderet, capſas ſanctorum nudauerunt, crucifixos deſpoliauerunt, calices conflarunt, non in vſum pauperum, ſed in fiſcum regium. quicquid enim penè ſancta ſeruauit auorum parcitas, illorum graſſatorum abſumſit auiditas.

NIhilo ſecius in homines graſſabantur, primò pecuniam, deinde terras auferentes. Non pauperem tenuitas, non opulentum copia tuebatur: venationes, quas rex primò indulſerat adeo prohibuit, vt capitale eſſet ſupplicium prendiſſe ceruum. Quapropter multa ſeueritate, quam nulla condiebat dulcedo, factum eſt, vt ſæpe contra eius ſalutem à ducibus conIuraretur. quorũ vnus *Robertus* de Molbreie Comes Humbronenſium orta inter eum & regem non modica controuerſia verborum, in prouinciam iuris ſui abijt ingentia contra dominum ſuum molimina conaturus; ſed ſubſequente illo captus, & æternis vinculis irretitus eſt. Alter *Willielmus* de Hou proditionis apud regem accuſatus, delatorémque ad duellum prouocans, dum ſe ſegnitèr expurgat cæcatus, & exteſticulatus eſt. Plures illa delatio inuóluit, innocentes & probos viros. Ex his fuit *Willielmus* de Alderia ſpecioſæ perſonæ homo, & compater regis. Is patibulo affigi iuſſus *Oſmundo* epiſcopo Saleſberiæ confeſſus, & per omnes eccleſias oppidi flagellatus eſt. Itaque diſperſis ad inopes veſtibus ad ſuſpendium nudus ibat, delicatam carnem frequentibus ſuper lapides genuflectionibus cruentans. Epiſcopo, & populo ſequente ad locum ſupplicij ita ſatiſfecit, Sic Deus, inquit, adiuuet animam meam & à malis eruat, vt de hac re, qua accuſor immunis ſum. Et quidem ſententia de me prolata non reuocabitur, ſed volo omnes homines innocentiæ meæ eſſe conſcios. Tunc dicta commendatione animæ & aſperſa aqua benedicta epiſcopus diſceſſit. ille appenſus eſt admirando fortitudinis ſpectaculo, vt nec moriturus gemitum, nec moriens produceret ſuſpirium.

VEruntamen ſunt quædam de rege præclarè magnanimitatis exempla, quæ poſteris non inuidebo. Venationi in quadam ſylua intentum nuncius detinuit, ex tranſmarinis partibus, obſeſſam eſſe ciuitatem Cinomannis, quam nuper fratre profecto ſuæ poteſtati adiecerat. Statim ergo vt expeditus erat retorſit equum, iter ad mare conuertens. Admonentibus ducibus exercitum aduocandum, paratos componendos, Videbo inquit, quis me ſequetur, putatis me non habiturum homines? ſi cognouit iuuentutem meam, etiam naufragio ad me veniſſe volet. hoc igitur modo penè ſolus ad mare peruenit. Erat tunc nubilus aër, & ventus contrarius, flatus violentia terga maris verrebat. Illum ſtatim tranſfretare volentem nautæ exorant, vt pacem pelagi, & ventorum clementiam operiatur. Atqui, inquit rex, nunquam audiui regem naufragio interiſſe. Quin potiùs ſoluite retinacula nauium, videbitis elementa iam conſpirata in meum obſequium. Ponto tranſito obſeſſores audita eius fama diſſiliunt. Author turbarum quidam Helias capitur; cui ante ſe adducto rex ludibundus, Habeo te magiſter, inquit. At ille cuius alta nobilitas neſciret etiam in tanto periculo ſapere, humilia loqui: fortuitò inquit me cœpiſti, ſi poſſem euadere noui quid facerem. Tunc *Willielmus* præ furore ferè extra ſe poſitus, & obuncans Heliam, tu, inquit, nebulo, tu quid faceres? Diſcede, abi, fuge, concedo tibi, vt facias quicquid poteris: & per vultum de *Luca* nihil ſi me viceris pro hac venia tecum paciſcar. Nec inferiùs factum verbo fuit, ſed continuò dimiſit euadere, miratus potiùs quàm inſectatus fugientem. Quis talia de illiterato homine crederet? & fortaſſis erit aliquis qui *Lucanum* legens falſò opinetur *Willielmum* hæc exempla de *Iulio Cæſare* mutuatum eſſe. Sed non erat ei tantum ſtudij vel otij, vt literas vnquam audiret. Immò calor mentis ingenitus, & conſcia virtus eum talia exprimere cogebant. Et profectò ſi Chriſtianitas noſtra pateretur, ſicut olim anima *Euforbij* tranſiſſe dicta eſt in *Pythagoram Samium*, ita poſſit dici, quòd anima *Iulij Cæſaris* tranſierit in regem *Willielmum*.

VNum ædificium, & ipſum permaximum domum in Lundonia incepit, & perfecit, non parcens expenſis dummodo liberalitatis ſuæ magnificentiam exhiberet; & mores quidem eius ex his, quæ diximus, animaduertere poterit lector.

SI quis verò deſiderat ſcire corporis eius qualitatem, nouerit eum fuiſſe corpore quadrato, colore rufo, crine ſubflauo, fronte feneſtrato, oculo vario, quibuſdam intermicantibus guttis diſtincto, præcipuo robore, quanquam non magnæ ſtaturæ; & ventre paulò proiectiore. Eloquentiæ nullius, ſed titubantia linguæ notabilis, maximè

cùm

cum ira succresceret. Plura sub eo subita,& tristia acciderunt,quæ singulatim per annos eius digeremus,veritati maximè secundum chronicorum fidem inseruientes.

SEcundo anno regni eius terræ motus ingens totam Angliam exterruit, tertio Idus Augusti horrendo miraculo, vt ædificia omnia eminus resilirent, & mox pristino more residerent. Secuta est inopia omnium fructuum, tarda maturitas frugum, vt vix ad festum sancti *Andreæ* messes reconderentur.

QVarto anno tumultus fulgurum, motus turbinum, denique Idus Octobris apud Wincelcumbam ictus de cœlo immissus latus turris impulit tanta vi, vt debilitata maceria in confinio tecti ingens foramen ad modum humanæ grossitudinis aperiretur. Ibi ingressus trabem maximam perculit, vt fragmina spargerentur per totam ecclesiam, quin & crucifixi caput cum dextra tibia, & imaginem sanctæ *Mariæ* deiecit. Secutus est odor teterrimus,hominum importabilis naribus.Tandem monachi fœlici ausu irrumpentes benedictæ aquæ aspergine præstigias inimici effugarunt.

QVid illud omnibus incognitum seculis? discordia ventorum inter se diffidentium ab Euro-austro veniens 16.Kalendas Nouembris Lundoniæ plusquam * sexcentas domos effregit. Cumulabantur ecclesiæ cum domibus,maceriæ cum parietibus. Maius quoque scelus furor ventorum ausus tectum ecclesiæ *Mariæ*,(quæ ad arcus dicitur) pariter subleuauit,& duos homines ibi obruit. Ferebantúrq; tigna cum trabibus per inane spectaculo à longè visentibus, timori propè stantibus ne obruerentur. Quatuor enim tigna sex & viginti pedes longa,tanta vi in humum impacta sunt,vt vix quatuor pedes extarent. Notabili visu quomodo stratæ publicæ duritiem perrupeprint, eo ibi ordine posita, quo in tecto manu artificis fuerant locata, quoad ob impedimenta transeuntium ad planitiem terræ sunt desecta, quòd aliter erui nequirent.

al.centenas

QVinto anno eadem violentia fulminis apud Salesberiam tectum turris ecclesiæ omnino disiecit,multúmq; maceriam labefactauit,quinta sanè die postquam eam dedicauerat *Osmundus* præclaræ memoriæ episcopus.

SExto anno tantū fuit pluuiarum diluuium,tanta tempestas imbrium,quantum nullus meminerat.Mox accedente hieme fluuij ita sunt congelati,vt essent peruij equitantibus,& plaustra ducentibus.Nec mora resoluto gelu impetu glacialium crustarum pontes effracti.

SEptimo anno propter tributa,quæ rex in Normannia positus edixerat, agricultura defecit; qua fatiscente fames è vestigio, ea quoque inualescente mortalitas hominum subsecuta,adeo crebra,vt deesset morituris cura,mortuis sepultura. Tunc etiam Walenses in Normannos efferati,Cestrensem pagum & partem Scrobesburiensis depopulati Anglesciam armis obtinuere.

DEcimo anno Kalendas Octobris apparuit cometes 15. diebus maiorem crinem emittens ad Orientem,minorem versus euro-austrum.Apparuerunt & aliæ stellæ quasi iacula inter se emittentes.Ille fuit annus,quo *Anselmus* lux Angliȩ vltrò tenebras erroneorum effugiens Romam iuit.

VNdecimo anno rex Noricorum *Magnus* cum *Haroldo* filio *Haroldi* regis quondā Angliæ,Orchadas insulas & Meuanias,& si quæ aliæ in Oceano iacēt,armis subegit; iamque Angliam per Anglesciam obstinatus petebat. Sed occurrerunt ei Comites *Hugo* Cestrensis,& *Hugo* Scrobesberiensis, & antequam continentem ingrederetur armis eum expulerunt. Cecidit ibi *Hugo* Scrobesberiensis eminus ferreo hastili perfossus.

DVodecimo anno fluctus marinus per Tamesin fluuium ascendit, & villas multas cum hominibus mersit.

TErtiodecimo anno,qui & extremus vitæ fuit,multa aduersa: hoc quoq; maximè horrendum, quòd visibiliter diabolus apparuit hominibus in saltibus & deuijs, transeuntes allocutus.Præterea in pago Berruchescire in villa *Hamstede continuis 15.diebus fons sanguinem tam vbertim manauit, vt vicinum vadum inficeret. Audiebat ille hoc,& ridebat: nec sua somnia de se nec aliorum visa curans.

al.Fing-hamsted

MVlta de illius nece & præuisa & prædicta homines ferunt, quorum trita probabilium relatorum testimonio lecturis communicabo. *Edmerus* nostrorum tempo-

rum

rum historicus sinceritate veritatis laudandus dicit nobilem illum exulem *Anselmum*; cum quo pariter omnis religio exulabat, Marcenniacum venisse, vt *Hugonis* Abbatis Cluniacensis conscientiæ querelas curarũ suarum ingereret. Ibi cùm de rege *Willielmo* sermo volutaretur, Abbatem prædictum dixisse, Proxima nocte regem illum ante Deum ductum, & adiudicatum librato iudicio tristem damnationis subijsse sententiam. Id quo modo nosset, nec tunc ipse exposuit, nec aliquis audientium requisiuit. Veruntamen pro contuitu religionis eius nulli præsentium de fide dictorum inhæsit ambiguum. Eius erat vitæ *Hugo*, eius famæ, vt omnes eius * suspicerent eloquium, mirarentur consilium, quasi ex cœlesti audito insonuisset oraculum. Nec multò post occiso, vt dicemus, rege, venit nuncius, vt sedem suam dignaretur Archiepiscopus.

al. suscipe-rent

PRidiè quàm excederet vita, vidit per quietem se phlebotomi ictu sanguinem emittere, radiũ cruoris in cœlum vsq; protentũ lucem obnubilare, diem interpolare. Ita inclamata sancta *Maria* somno excussus lumẽ inferri præcepit, & cubicularios à se discedere vetuit. Tunc aliquot horis antelucanis nonnihil vigilatum. Paulò pòst cùm iam aurora diem inuehere meditaretur. Monachus quidam transmarinus retulit *Roberto* filio *Hamonis* viro magnatum principi somniũ, quod eadem nocte de rege viderat, mirum & horrendũ: quòd in quandã ecclesiam venerit superbo gestu, & insolenti, vt solebat, circumstãtes despiciẽs. Tunc crucifixũ mordicus apprehendens brachia illi corrosit crura penè truncauerit. Crucifixum diu tolerasse, sed tandem pede ita regem depulisse, vt supinus caderet: ex ore iacentis tam effusam flammam exisse, vt fumeorum voluminum orbes etiam sydera lamberent. Hoc somnium *Robertus* non negligendum arbitratus, regi confestim, quòd ei à secretis erat, intulit. At ille cachinnos ingeminãs, Monachus, inquit, est, & causa nummorum monachaliter somniat, date ei centum solidos. multùm tamen motus diu cunctatus est, an in syluam sicut intenderat iret, suadentibus amicis ne suo dispendio veritatem somniorum experiretur. Itaq; ante cibum venatu abstinuit serijs negotijs crudelitatem indomitæ mentis eructuans; ferunt ea die largiter epulatum, crebrioribus quàm consueuerat poculis frontem serenasse. Mox igitur post cibum in saltum contendit paucis comitatus, quorum familiarissimus erat *Walterus* cognomento *Tirel*, qui de Francia liberalitate regis adductus venerat. Is cæteris per moram venationis, quò quémque casus tulerat dispersis, solus cum eo remanserat. Iamque Phœbo in Oceanum procliui rex ceruo ante se transeunti extento neruo & emissa sagitta non adeò sæuum vulnus inflixit, diutinè adhuc fugitantem viuacitate oculorum prosecutus, opposita contra violentiam solarium radiorũ manu. Tunc *Walterus* pulchrum facinus animo parturiens, vt rege aliâs interim intento ipse alterum ceruum qui fortè propter transibat, prosterneret; inscius, & impotens regium pectus, (Deus bone!) lethali arundine traiecit. Saucius ille nullum verbum emisit, sed ligno sagittę quantum extra corpus extabat effracto, móxque super vulnus cadens mortem accelerauit. Accurrit *Walterus*, sed quia nec sensum, nec vocem hausit, perniciter cornipedem insiliens, beneficio calcarium probè euasit. Nec verò fuit qui persequeretur illis conniuentibus, istis miserantibus, omnibus postremò alia molientibus; pars receptacula sua munire, pars furtiuas prædas agere, pars nouum regem iamiámq; circumspicere. Pauci rusticanorum cadauer in rheda caballaria compositum Wintoniam in episcopatum deuexêre, cruore vndatim per totam viam stillante. Ibi infra ambitum turris multorum procerum conuentu, paucorum planctu terræ traditum. Secuta est posteriori anno ruina turris, de qua re, quæ opiniones fuerint, parco dicere, ne videar nudis nugis magis credere: præsertim cùm pro instabilitate operis machina ruinam fecisse potuisset, etiamsi ipse nunquam ibi sepultus fuisset. Obijt anno Dominicæ incarnationis 1500. regni 13. Nonas Augusti, 4. maior quadragenario, ingentia præsumens, & ingentia, si pensa Parcarum euoluere, & violentiam fortunæ abrumpere, & eluctari potuisset, facturus. Tanta vis erat animi, vt quoduis sibi regnum promittere auderet. Denique ante proximam diem mortis interrogatus, vbi festum suum in natali teneret, respondit Pictauis, quòd Comes Pictauensis Ierosolymam ire gestiens ei terram suam pro pecunia inuadaturus dicebatur. Ita paternis possessionibus non contentus maiorísque gloriæ spe captatus indebitis incubabat honoribus. Vir sacrati ordinis hominibus pro damno animæ, cuius salutem reuocare nequeant, maximè miserandus;

dus; ſtipendarijs militibus pro copia donatiuorum mirandus; prouincialibus, quòd eorum ſubſtantias abradi ſinebat, non deſiderandus. Nullum ſuo tempore conſilium fieri memini, in quo delictis eneruatis vigor eccleſiaſticus confirmaretur. Eccleſiaſticos honores diu antequam daret, deliberabat, ſiue pro commodo ſiue pro trutinando merito. Vtpote qui eo die, quo exceſſit tres epiſcopatus, & 12. Abbatias deſolatas paſtoribus in manu ſua teneret. Quin & accepta occaſione, qua inter ſe diſſiderent *Vrbanus* in Roma, *Guibertus* in Rauenna tributum Romanæ ſedi negauit: pronior tamen in, *Guiberti* gratiam, quòd fomes & incentiuum inter eum & *Anſelmum* fuerat diſcordiæ quòd ille vir Deo dilectus *Vrbanum* Apoſtolicum, alterum apoſtatam pronunciauit.

al. Ciſtercienſis

EIus diebus religio * Ciſtellenſis cœpit, quæ nunc optima via ſummi in cœlum proceſſus & creditur & dicitur. De qua hîc loqui ſuſcepti operis non videtur eſſe contrarium, quòd ad Angliæ gloriam pertineat: quæ talem virum produxerit, qui huiuſce religionis fuerit & author & mediator. Noſter ille, & noſtra puer in paleſtra primi æui tirocinium cucurrit. Quapropter ſi non inuidi ſumus eo illius bona complectimur gratioſiùs, quo agnoſcimus propinquiùs. Simul & laudes eius attollere mihi eſt animus: *Quia ingenua mens eſt, ſi bonum in alio probes, quod in te nõ eſſe ſuſpires.* Is fuit *Hardingus* nomine apud Anglos, non ita reconditis natalibus procreatus. A puero * Stireburniæ monachus; ſed cùm adoleſcentem ſeculi vrtica ſollicitaret, pannos illos peroſus, primò Scotiam, mox Franciam contendit. Ibi aliquot annis literis liberalibus exercitus diuini amoris ſtimulos accepit. Námque cùm pueriles ineptias robuſtior ætas excluderet, Romam cum conſorte ſtudiorum clerico profectus eſt. Nec illos continuatio, & difficultas itineris, & facultatum penuria vnquam cohibere potuit, quin quotidie totum Pſalterium, & euntes, & redeuntes cantitarent. Profectò iam prædicabilis viri ſpirabat animus, quod non multò pòſt per Dei gratiam eſt adorſus. Nam Burgundiam regreſſus, in Moleſmo nouo, & magno monaſterio crinem abiecit. & prima quidẽ elementa regulæ olim viſa facilè recognouit, cùm verò ei alia proponerentur obſeruanda, quæ nec in regula legerat, nec vſquam viderat, rationem eorum efflagitare cœpit modeſtè ſanè, & vt monachum decet. Ratione inquiens ſupremus rerum author omnia fecit, ratione omnia regit, ratione rotatur poli fabrica, ratione ipſe etiam, quæ dicuntur errantia torquentur ſydera: ratione mouentur elementa; ratione & * æquabilitate debet noſtra ſubſiſtere natura. Sed quia per deſidiam à ratione ſæpe decidit, leges quondam multæ latæ, nouiſſimè per beatum *Benedictum* regula diuinitus proceſſit, quæ fluxum naturæ ad rationem reuocaret. In qua, etſi habentur quædam, quorum rationem penetrare non valeo, authoritati tamen acquieſcendum cenſeo. Ratio enim & authoritas diuinorum ſcriptorum quamuis diſſonare videantur, vnum idémque ſunt. Námque cùm Deus nihil ſine ratione creauerit, & recreauerit: qui fieri poteſt, vt credam ſanctos patres ſequaces ſcilicet Dei, quicquam præter rationem edicere; quaſi ſoli authoritati fidem debeamus adhibere. Itaque illorum, quæ procuditis, aut rationem, aut authoritatem afferte. Quamuis non multùm debeat credi, ſi quid humanę rationis poſſit allegari, quod æquipollentibus argumentis valeat eneruari. Quapropter ex regula, quę ratione & authoritate nixa vtpote omnium iuſtorum ſpiritu dictata eſt, date exempla, quod ſi non poteſtis, fruſtra profitemini illius prerogatiuam, cuius contemnitis ſequi doctrinam.

al. Cineburniæ

al. æquilibritate

HViuſmodi ſententia ab vno, vt fit, ſerpens in alios, meritò mouit corda Deum timentium, ne forte in vacuum currerent, aut cucurriſſent. Frequentibus ergo capitulis diſputatio agitata, hunc habuit finem, vt ipſe Abbas ſententiam probaret, ſuperſedendum ſuperfluis, ſolam medullam regulæ veſtigandam. Ita duo fratres electi in quibus ſcientia literarum cum religione quadraret, qui vicaria collatione authoris regulæ voluntatem inquirerent, inquiſitam alijs proponerent. Abbas ſedulò agere, vt totus conuentus aſſentiretur: ſed *quia difficilè à mentibus hominum auellitur, quod ex antiquo inſederit, quia inuiti expuunt, quod prima ſaliua combiberunt*; penè omnes recipere recuſarunt res nouas, quia antiquas diligebãt. Soli 10. & 8. in quibus *Hardingus*, qui & *Stephanus*, ſancta obſtinatione peruicaces cum Abbate ſuo cœnobiũ derelinquũt; pronũtiantes non poſſe regulę puritatẽ cuſtodiri in loco, vbi & opum congeries & ciborum indigeries etiã reluctantem animum offocarent. Igitur Ciſtellas venêre locum priùs

ſaltuoſum,

saltuosum; nunc ita frequenti religione monachorum conspicuum, vt diuinitatis ipsius conscius, non immeritò æstimetur. Ibi suffragio Archiepiscopi Viennensis, qui nũc Apostolicus est, memorabile & omni seculo venerabile opus cœptarunt.

ET plura certè videntur aspera, sed hæc præcipuè: nihil pelliceum, aùt lineum vestiunt, nec illud quod subtiliter texitur laneum, quod nos stamineum vocamus. nunquam femoralia, nisi in itinere directi habent, quæ reuertentes lota restituunt. Duas tunicas cum cucullis habentes, hieme augmentum non assumunt, sed æstate, si volunt, leuamen accipiunt. Vestiti dormiunt & cincti, nec vllo tempore post matutinas ad lectos redeunt. Sed ita horam matutinarum temperant, vt ante laudes lucescat, ita regulæ incubantes, vt nec iota vnum, nec apicem prætereundum putent. Statim post laudes Primam canunt, post primam in opera horis constitutis exeunt, quicquid faciendum, vel cantandum est die sine aliena lucerna consummant. Nullus ex horis diurnis, nullus ex completorio vnquam deest, præter infirmos, cellerarius & hospitarius post auditum completorium seruiunt hospitibus, summo tamen studio silentium seruantes. Abbas nihil sibi nisi quod alijs, licere permittit, vbique præsens, vbique gregis sui curam circumferens. Solummodo edentibus non adest, quia mensa eius cum peregrinis & pauperibus est semper. Nihilominus vbicunque sit, verborum vel obsoniorum abstemius: quia nec ipsi, nec alijs vnquam, nisi duo fercula apponuntur; sagimen & carnes nunquam nisi infirmis. Ab Idibus Septemb. vsque in Pascha nullius festiuitatis contuitu, præter dies Dominicos, nisi semel in die ieiunium soluunt. Nunquam claustrum nisi causa operandi egrediuntur, nec ibi, nec vsquam, nisi Abbati aut Priori inuicem colloquentes. Horas canonicas indefessè continuant, nulla appendentia extrinsecus adijcientes, præter vigiliam pro defunctis. Cantus & hymnos ambosianos, quantum ex Mediolano addiscere potuerunt, frequentant in diuinis officijs. Hospitum & infirmorum curam habentes, importabiles corporibus suis pro animarum remedio comminiscuntur cruces.

HAEc ille Abbas primò ingenti impetu & ipse faciebat, & alios compellebat. Sed temporis intercessu pœnituit homo delicatè nutritus, & ægrè ferens tam diutinam ciborum parcimoniam. Cuius voluntatem monachi apud Molesmum residui cognoscentes verbis quibusdam incertum, an & epistolis per obedientiam Papæ astu quodam eum ad monasterium retrahunt, volentem cogentes. Quasi enim diffatigatus improbitate supplicum, angustos parietes reliquit pauperum, augustiorem repetens thronum. Secuti sunt ex Cistellis omnes, qui cum eo venerant, præter octo. Illi pauci numero, sed multi merito, Abbatem *Albericum* quendam ex suis, Priorem *Stephanum* constituunt. Nec ille in vita moratus plus octennio, supremo fœliciter conuentus est arbitrio. Tunc haud dubiè nutu diuino *Stephanus* absens etiam in Abbatem eligitur, dux olim facti totius, speciale & insigne nostrorum dierum decus. Cuius quanti sit meritum testantur Abbatiæ 16. iam per eum factæ, 7. cœptæ. ita ipse resona Dei tuba circumpositos cùm verbo, tum exemplo in cœlum dirigit, nihil infra præceptum faciens: sermone comis, facie iocundus, animo semper in domino lætus. Hinc palam præclari vultus gaudium, hinc clam, illud desuper veniens irriguum; quia incolatum istum fastidiens, patriam continuo amore desideret. per hæc fauorabilis cunctis habetur, quia *Deus amorem viri quem diligit, in animos hominum dignanter refudit.* Quocirca beatum se computat terrę illius indigena quisquis per illius manũ pecunias suas transmittit ad Deum. Plura quidem ille accipit, sed paucis in suos suorúmq; vsus expensis, cætera in egenos, monasteriorúmq; ædificationem confestim dispertit. Est enim *Stephani* marsupium omnium egentium publicum ærarium. Abstinentiæ illius est indicium, quòd nihil ibi, sicut in cæteris cœnobijs, videas fulgurare auro, renitere gemma, micare argento. Nam vt Gentilis ait *in sancto quid facit aurum?* Nos in sacratis vasis parum putamus actum, nisi crassi crustam metalli obumbret honor lapidum, vel topaziorum flamma, vel ametistorum viola, vel smaragdorum lux herbida, nisi tunicę sacerdotales auro ludant, nisi multicoloribus parietes picturis reniteant, & solem ad lacunar sollicitent. At verò illi, ea quæ prima mortales falsò ęstimant, in secundis habentes omne studium in ornandis moribus ponunt, magísq; amant splendidas mentes, quàm auratas vestes; scientes, quòd benefactorũ retributio optima est, munda frui conscientia.

Quin etiam laudabilis Abbatis clementia cum vel vult, vel velle se simulat aliquid de iugo regulæ inflectere, illi contrà nituntur: non multum vitæ suæ superesse dicentes, nec tam diu se victuros quàm vixere: sperare se duraturos in proposito, & successuris futuros exemplo, qui si flexi fuerint, peccabunt. Et profectò fiet pro humana debilitate, cuius perpetua lex est, vt nihil maximis laboribus partum possit diu consistere. Sed vt omnia quæ de illis dicta sunt, vel dici possunt in summam conferam, sunt hodie monachi Cistellenses omnium monachorum exercitium, studiosorum speculum, desidiosorum œstrum.

HIs temporibus in Anglia tres episcopatus ex antiquis sedibus transiêre aliâs; Wellensis in Bathoniam per *Iohannem*, Cestrensis per *Robertum* in Couentriam, Tedfordensis per *Herbertum* in Northwich: omnes maiori ambitu, quàm vt tantorum virorum debuisset interesse studio. Denique, vt primùm de postremo dicam, *Herbertus*, cognomento *Losinga*, quod ei ars adulationis impegerat, ex Abbate Ramesiensi emit episcopatum *Tedfordensem patre quoque suo *Roberto* eiusdem cognominis, in Abbatiam Wintoniæ intruso. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia Symoniæ fomes, Abbatiam, episcopatúmq; nummis aucupatus. Pecunia scilicet regiam sollicitudinem inuiscans, & principum fauori non leues promissiones assibilans, vnde quidam egregiè tunc temporis versificus ait:

al. Tedferdensem

Surgit in ecclesia monstrum genitore Losinga
Symonidum secta, canonum virtute resecta.
Petre *nimis tardas, nam Symon ad ardua tentat,*
Si præsens esses, non Symon ad alta volaret.
*Proh dolor! ecclesiæ nummis venduntur, *& ære*
Filius est præsul, pater Abba Symon vterq́.
Quid non speremus si nummos possideamus?
Omnia nummus habet, quod vult facit, addit, & aufert.
Res nimis iniusta nummis fit Præsul, & Abba.

al. & infra.

VEruntamen erroneum impetum iuuentutis aboleuit pœnitentia, Romam profectus seuerioribus annis, vbi loci Symonicum & baculum & annulum deponens indulgentia clementissimæ sedis iterum recipere meruit; quòd Romani sanctius & ordinatius censeant, vt ecclesiarum omniũ sumptus suis potius marsupijs seruiant, quàm quorumlibet regum vsibus militent. Ita *Herbertus* domum reuersus sedem episcopalem, quæ quondam fuerat in Elmam, & tunc erat apud Tedford ad insignem mercimonijs, & populorum frequentia vicum transtulit nomine Norwich. Ibi monachorum congregationem numero & religione percelebrem instituit, omnia ijs necessaria ex nummis mercatus domesticis. Prouidens scilicet successorum querelæ, nullas episcopi terras monachis largitus est, ne illi Dei famulos fraudarent victualibus, si quid donatum offendissent, quod suis compateret rebus. Præterea apud Tedford monachos Cluniacenses instituit, quòd sint illius cœnobij professores vbique penè gentium dispersi, locupletes in seculo & splendidissimæ religionis in Deo. Ingenti ergo, & numerosa virtutum gratia præteritarum offensarum molem obumbrauit, disertitudinis & literarum copia, nec minus secularium rerum peritia, Romanæ quoque celsitudini suscipiendus. Fuitq; *Herbertus* mutatus, (vt *Lucanus* de Curione dixit,) *momentum & mutatio rerum*, sicut tempore istius regis Symoniæ causidicus ita posteriùs propulsator inuictus, neque ab alijs fieri voluit, quod à se præsumptum quondam iuuenili feruore indoluit. Præ se semper, vt aiunt, ferens *Ieronymi* dictum, *Errauimus iuuenes emendemus senes.* Postremò quis in illius facti laudem dignè pergat, quòd episcopus non multùm pecuniosus tam nobile monasterium fecerit, in quo nihil frustra desideres, vel in ædificiorum sublimium specie, vel in ornamentorum pulchritudine vel in monachorum religione, & ad omnes sedula charitate. Hęc & viuum spe fœlici palpabant, & defunctum, si non vana fides pœnitentiæ, super æthera tulerunt.

I*Ohannes* erat episcopus Wellensis natione Turonicus, vsu non literis medicus probatus. Is defuncto Abbate Bathonensi Abbatiam à rege non grauatè obtinuit, eò quòd

quòd & in curia venum omnia agebantur, & auiditatem videbatur palliare ratio, vt vrbs tam insignis nomen celebrius acciperet ex episcopio. Itaque primò in monachos seueritatem exercere: quòd essent & hebetes, & sua æstimatione barbari, omnes terras victualium ministras subtrahens, pauculúmque victum per laicos suos exiliter inferens. Sed procedentibus annis factis monachis nouis mitiùs se agere, aliquantulũ terrarum qua se hospitésq; suos quoquomodo sustẽtarent indulgens Priori. Et quamuis primò cepisset austeriùs, multa nobiliter per eum ibi cœpta & consummata in ornamentis & libris, maximéque monachorum congregatione, qui sunt scientia literarum & sedulitate officiorum iuxta prædicabiles. Cœterum nunquam nec etiam moriens emolliri potuit, vt plena manu terrarum seruitium manumitteret, successoribus suis non imitandum relinquens exemplum.

ERat in Cistrensi diœcesi cœnobium Couentreia nomine, quod comes magnificentissimus *Lefricus*, vt suprà fatus sum, cum vxore * *Godieua* constituerat, tanto auri & argenti spectaculo, vt ipsi parietes ecclesiæ * angusti viderentur thesaurorum receptaculis, miraculo porro magno visentium oculis. Hoc *Robertus* eiusdẽ prouinciæ episcopus inhians non episcopaliter inuolauit. Ex ipsis ecclesiæ gazis surripiens, vnde datoris manum suppleret, vnde Papæ occupationes falleret, vnde auiditati Romanorum irreperet; plurésque ibi annos moratus nihil probitatis exhibuit. Adeò tecta ruinam minitantia nunquam periculo exeunt, adeò sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit, repetundarum reus futurus episcopus, si esset accusator paratus. Monachos miserabili stipe cibans, nec ad regularis ordinis amorem curauit attendere, nec nisi ad popularem literaturam passus est ascendere, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor, & scientiæ vigor contra se faceret elatos. Agresti igitur victu & triuiali litera contenti, satis habebant, si vel saltem quieti viuere possent. Quin etiam moriturus parui faciens scita canonum quibus edicitur pontifices in suis sedibus sepeliri debere, non apud Cestram, sed apud Couentreiam se tumulatum iri præcepit, sua opinione relinquens successuris non indebitum calumniandi, sed quasi ius legitimum vindicandi.

al. G[illegible]ina

al. angusti viderentur thesaurorum spectaculis

HIc occasio temporum *Willielmi*, translationem *Augustini* præcellentissimi Anglorum Apostoli cum socijs suis exponi animaret, nisi peritissimi *Goscelini* præcurrisset ingenium; *Goscelini*, qui monachus de sancto *Bertino* cum *Heremanno* episcopo Salesberiæ quondam Angliam venerat, insignis literarum & cantuum peritia. Is multo episcopatus & Abbatias perlustrans tempore præclarę scientiæ multis locis monumenta dedit, in laudibus sanctorum Angliæ nulli post *Bedam* secundus. Musicæ porro palmam post *Osbernum* adeptus. Denique innumeras sanctorum recentium vitas stylo extulit, veterum vel hostilitate amissas, vel informiter editas comptiùs renouauit. Huius quoque translationis seriem ita expoliuit, vt eam præsentibus monstrasse digito, futurorúmque videatur subiecisse oculo. Fœlix lingua, quæ tot sanctis seruierit, fœlix pectus, quod tot vocales melodias emiserit, præsertim cùm in eius conuersatione certaret honestas doctrinæ. Veruntamen quia de quibusdam episcopis parum laudanda huc vsque contexui, aliquos alterius modi, disparisq; vitæ, sed contemporaneos introducam episcopos. ne ita videatur nostram obtorpuisse seculum, quòd non aliquem producat sanctum. Sed hanc sponsionem sequenti libro post enarrata gesta *Henrici* regis, cui placuerit, experietur.

***

CAP. II.

NVnc iter Ieroſolymitanum expediam ſcripto, aliorum viſa, & ſenſa meis verbis allegans. Porrò inde ſicut ſe occaſio ingeſſerit, de ſitu, & diuitijs Conſtantinopoleos, Antiochiæ & Ieruſalem ex ſcriptis maiorum deflorata ſubtexam; vt qui ea ignorat, & hæc fortè inuenerit, in promptu habeat, quæ alijs cognoſcenda ipſe proponat. Sed ad hęc enarranda feruẽtiore opus eſt ſpiritu, vt cõſummem efficaciter, quod incipio tam hilariter. Appellata igitur vt mos eſt diuinitate tale aucupabor exordium.

ANno ab incarnatione 1095. Papa *Vrbanus* ſecundus qui præſidebat Apoſtolico culmini, euaſis Alpibus venit in Gallias, aduentus cauſa ferebatur perſpicua, quòd violentia *Guiberti* Roma extruſus citramontanas ad ſui reuerentiam ſollicitaret eccleſias. Illud repoſitius propoſitum non ita vulgabatur, quòd *Boamundi* conſilio penè totam Europam in Aſiaticam expeditionem moueret, vt in tanto tumultu omnium prouinciarum facilè oberratis auxiliaribus, & *Vrbanus* Romam & *Boamundus* Illyricum, & Macedoniam peruaderent. Nam eas terras, & quicquid prætérea à Dyrrachio vſq; in Theſſalonicam protenditur, *Guiſcardus* pater ſuper *Alexium* acquiſierat, idcirco illas *Boamundus* ſuo iuri competere clamitabat, inops hæreditatis Apulæ, quã genitor *Rogero* minori filio delegauerat. Veruntamen quęcunq; tranſeundi fuerit occaſio, magno & illuſtri aduentus eius fuit Chriſtianis emolumento. Coactum ergo eſt apud Clarum montem concilium, quæ clariſſima eſt vrbs Aruernorum. Numerus epiſcoporum & Abbatum 310. vbi aliquot diebus primò de catholica fide, & inter ſe diſſidentium pace tractatus prolixè habitus. Nam præter flagitia, quibus ſinguli licenter iucubabant, ad hoc calamitatis omnes ciſalpini deuenerant, vt nullis vel minimis cauſis extantibus quiſque alium caperet, nec niſi magno redemptum abire ſineret. Præterea Symonicus anguis ita lubricum caput, erexerat, ita venenato fotu mortiferi germinis oua vaporauerat, vt totus orbis lethali ſibilo infectus eccleſiaſticos honores corrumperet. Tunc enim, nõ dicam epiſcopi ad eccleſias, ſed nec quilibet ad quoſcunq; ordines, niſi per pecunias aſpirabat. Tunc legitimis vxoribus excluſis multi contrahebant diuortium, alienũ expugnantes matrimoniũ, quare quia in his, & in illis erat confuſa criminũ ſylua ad pœnam quorundẽ potentiorũ deſignata ſunt nomina. Vnde ne longũ faciã totius actionem conſilij ſubnectam quædã meis ſermonibus pro cõpendio breuians.

IN *conſilio apud clarum montem ſub præſentia domini* Vrbani *Papæ hæc capitula finita ſunt. Quòd eccleſia catholica ſit in fide caſta, libera ab omni ſeruitute; vt epiſcopi vel Abbates vel aliquis de clero aliquam eccleſiaſticam dignitatem de manu principum vel quorumlibet laicorum non accipiat. Quòd clerici in duabus eccleſijs, vel ciuitatibus præbendas non habeant. Quòd aliquis ſimul epiſcopus, & Abbas eſſe non poſſit. Quòd eccleſiaſticæ dignitates à nullo vel emantur vel vendantur. Quòd nullus cuiuſlibet ſacri ordinis carnali commercio vtatur. Quòd eis, qui ignorantes canonum prohibitionem canonias emerunt, ignoſcatur. Quòd eis, qui ſcienter emptas à ſe, vel à parentibus ſuis poſſederunt, auferantur. Quòd nemo laicorum à capite ieiunij, nemo clericorum à quadrageſima vſq; in Paſcha carnes comedat. Quòd omni tempore primum ieiunium, quatuor temporum prima hebdomada quadrageſimæ fiat. Quòd ordines omni tempore vel in veſpere Sabbati vel perſeuerante ieiunio in dominica celebrentur: vt in Sabbato Paſchæ, non niſi poſt horam nonam officium celebretur: Vt ieiunium ſecundum in hebdomada Pentecoſtes celebretur. Quòd ab aduentu Domini vſq; ad Octauas Epiphaniæ & à Septuageſima, vſq; ad Octauas Paſchæ, & à prima die Rogationũ, vſq; ad Octauas Pentecoſtes, & à quarta feria Occidente ſole omni tempore, vſq; ad ſecundam feriam Oriente ſole treuia Dei cuſtodiatur. Quòd qui epiſcopum ceperit, omnino exlex habeatur. Quòd qui ſacri ordinis viros, vel eorũ famulos ceperit, anathema ſit. Quòd qui epiſcoporũ vel clericorũ morientiũ bona ceperit, anathema ſit. Quòd qui vſq; ad ſextam generationẽ conſanguinitati ſe copulauerit anathema ſit. Quòd nemo in epiſcopũ eligatur, niſi presbyter, aut diaconus, aut ſubdiaconus, & cui natalium dignitas ſuffragatur, niſi maxima neceſſitate & licentia Papæ. Quòd filij presbyterorũ & concubinarum*

ad

ad presbyteratũ non promoueantur,niſi priùs ad religioſam vitã tranſierint. Quòd qui ad eccleſiam,vel ad crucẽ confugerit data membrorũ impunitate iuſticiæ tradatur vel innocens liberetur. Quòd vnaquæq; eccleſia decimas ſuas habeat,nec ad aliã tranſeat. Quòd laicus decimas nec emat,nec vendat. Quòd pro ſepultura mortuorũ pretium non exigatur. In eo concilio excõmunicauit dominus Papa Philippũ regem Francorum,& omnes,qui eum vel regẽ,vel dominũ ſuum vocauerint,& ei obedierint,& ei locuti fuerint,niſi quod pertinet ad eum corrigendũ. Similiter & illam maledictam coniugem eius,& omnes qui eam reginã,vel dominam nominauerint,quouſq; ad emendationẽ venerint,ita vt alter ab altero diſcedat. Similiter Guibertum Rauennatem,qui ſe Papam appellat: et Henricum imperatorem Alemannorum,qui eum manu tenet.

POſteris diebus proceſſit ſermo ad populum ſanè luculentus & efficax, qualem decet ſacerdotis eſſe,de Chriſtianorum expeditione in Turcos,quem ſicut ab auditoribus accēpi placuit poſteris tranſmittere integro verborum ſenſu cuſtodito. Illius enim facundiæ vigorem ſeruare,quis poterit? Nobiſcũ agetur fœliciter,ſi propinquam terentes orbitam,per aliquod diuerticulum redeamus ad ſententiam.

MVlta inquit(fratres chariſſimi)diebus his vobis dicta recolitis, quædã in concilio noſtro iuſſa,quædam inhibita. Inconditum & confuſum ſcelerũ Chaos exigebat multorum dierũ interſtitium,veternus morbus volebat cauterium. Dum enim indulgenti fune clementiæ dimittimus lineam,multa modò apoſtolatus noſtri offendit officium,quæ præſcinderet,nulla quibus parceret. Sed fuerit hactenus humanæ fragilitatis,quòd peccaſtis, quòd illecebrarum inuolucris ſopiti cæleſtem exaſperaſtis miſericordiam,ſuſpenſam paruipendendo iracundiam. Fuerit mundanæ temulentiæ,quòd legitima non curantes matrimonia alieni cubilis non penſaſtis iniuriam. Fuerit auiditatis nimiæ, quòd fratres veſtros illo magno & eodem pretio emptos, vt quiſq; poterat illaqueantes contumelioſè pecunijs emanxiſtis. Nunc vobis inter iſta peccatorum naufragia conſtitutis portus placidæ quietis aperitur,niſi negligatis. Parui laboris in Turcos compendio retribuetur vobis perpetuæ ſtatio ſalutis. Comparate nunc labores,quos in ſcelerũ exercitio habuiſtis,& eos quos in itinere, quod præcipio, habituri eſtis. Plures vel adulterij, vel homicidij meditatio dat timores (nihil enim timidius nequitia, vt ait Salomon) multos labores. quid enim laborioſius iniuſtitia? qui autẽ ambulat ſimpliciter,ambulat confidenter. Horum laborũ,horum timorum exitus erat peccatum. Stipendium autem peccati mors;mors verò peccatorũ peſſima. Nunc à vobis par labor atque metus pretio meliore petuntur. Horum laborum erit cauſa charitas, ſi ſic præcepto dominico admoniti animas pro fratribus ponatis: charitatis ſtipendium erit gratia Dei,Dei gratiam ſequetur vita æterna. Ite ergo fœliciter,ite confidẽter,ad inimicos Dei perſequendos. Illi enim iam pridem(proh quantus chriſtianorum pudor)Syriam, Armeniam, omnẽ poſtremò Aſiã minorẽ,(cuius prouinciæ ſunt Bithinia,Phrygia,Galatia,Lidia, Caria,Pamphilia,Iſauria,Licia,Cilicia)occuparunt. nunc Illiricũ,& omnes inferiores terras inſolentes inequitãt,vſq; ad mare,quod brachiũ S.Georgij vocatur. Quid quòd Dominicũ monumentũ vnicũ fidei pignus ditioni ſuæ vendicãt,& eius vrbis introitũ peregrinis noſtris venditãt, quæ ſolis chriſtianis patere deberet,ſi aliquod ſolitæ virtutis veſtigiũ eis ineſſet. Hoc ſi ſolũ eſſet frõtes noſtras onerare ſufficeret,iam verò quis ferat niſi multũ iners,niſi Chriſtianæ gloriæ inuidus,quòd nõ ex æquo diuiſimus orbẽ. Illi Aſiã tertiã mundi partẽ,vt hæreditariũ nidũ inhabitãt, quæ à maioribus noſtris æqua duabus reſiduis partibus,et tractuũ lõgitudine,& prouinciarũ magnitudine non immeritò æſtimata eſt. Ibi olim deuotionis noſtræ rami pullularunt. ibi Apoſtoli omnes præter duos mortes ſuas conſecrarũt,ibi modò Chriſticolæ ſi qui ſuperſunt, pauperculo agricolatu tranſigentes inediã,nefandis illis vectigal penſitant,vel tacitis ſuſpirijs veſtræ libertatis deſiderantes conſcientiã,quia perdidêre ſuã. Illi Africã alterã orbis partẽ 200. iam annis & eo amplius armis poſſeſſã tenent, q̃ ideò Chriſtiani honoris periculũ pronũtio, quia fuerit terra illa olim præclarorũ ingeniorũ altrix,quæ diuinis ſcriptis omnẽ vetuſtatis ſitũ à ſe repellent,quamdiu fuerit,qui Latinas literas legat. Norunt literati quòd loquor. Tertiũ mundi clima Europa reſtat,cuius quantulã partẽ inhabitamus Chriſtiani? Nam omnẽ illã barbariẽ,quæ in remotis inſulis glacialẽ frequẽtat Oceanũ,quia more belluino victitat,Chriſtianã quis dixerit. Hãc igitur noſtri mũdi portiunculã Turci et Saraceni bello premũt. Iãq; à 300 annis Hiſpania,et Balearibus inſulis ſubiugatis,q̃ reliquũ eſt ſpe deuorãt,homines inertiſſimi,et qui cominus pugnãdi fiduciã nõ habẽtes fugax bellũ diligũt. Nunquã enim Turcus pede conſerto martẽ audet,ſed pulſus loco longè tendit neruos,et permittit vulnera vẽtis,et quia habet tela mortifero ſucco ebria,in hominẽ,quẽ percutit,nõ virtus, ſed virus mortẽ facit. Quicquid igitur agit fortunæ nõ fortitudini attribuerim,q̃ pugnat fuga et veneno. Cõſtat profectò,q̃ omnis natio,quæ in ea plaga naſcitur nimio ſolis ardore ſiccata amplius

quidem sapit, sed minus habet sanguinis, ideoq́ vicinam pugnam fugiunt, quia parum sanguinis se habere norunt. Contrà populus, qui oritur in arctos pruinis, & remotus est à solis ardoribus inconsultior quidem, sed largo & luxurianti superbus sanguine promptissimè pugnat. Vos estis gens in temperatioribus mundi prouincijs oriunda, qui sitis & prodigi sanguinis ad mortis vulnerúmque contemptum, & non careatis prudentia. Namq́ & modestiam seruatis in castris, & in dimicatione vtimini consilijs. Itaque scientia & fortitudine præditi aggredimini memorabile iter. Totis seculis prædicandi, si fratres vestros periculo exueritis, præsentibus ex Dei nomine præcipio, absentibus mando. Ituri & Christianitatem propugnaturi specimen crucis vestibus insigniant, vt intestinæ fidei foras amorem prætendant, habentes per Dei concessum, & beati Petri *priuilegium omnium absolutionem criminum, & hac interim lætitia laborem itineris alleuiant, habituri post obitum fœlicis martyrij commercium. Ponentes ergo ferias sceleribus, vt saltē in his regionibus liceat Christianis pacificè vincere, Vadite, illam fortitudinē, prudentiam illã, quam in ciuili conflictu habere consuestis, iustiori effundentes prælio. Ite prædicabiles per orbē milites, ite & prosternite ignauas gentes. Eat famosa Francorũ virtus cum appēdicijs sibi gentibus solo sui nominis terrore totũ orbem motura. Sed quid diutiùs vos immoror, vt fortitudinem gentiliũ verbis extenuem. Immò proponite animis vestris Deificam seuientiã.* Angusta est via quæ ducit ad vitam. *Esto ergo vt sit semita itinerantiũ arcta, plena mortibus, suspecta periculis: sed hæc eadem vos amissam ducet ad patriã. Per multas nimirùm tribulationes oportet vos ingredi in regnũ Dei, spectate ergo animo, si prensi fueritis cruces, spectate catenas, quæcũq; deniq; possunt tormenta infligi; operimini pro fidei vestræ robore horrenda supplicia, vt si necesse fuerit, damno corporum agatis animarũ remediũ; mortem ne timetis (viri fortissimi fortitudine & audacia præstantes)? Nihil certè poterit comminisci in vos humana nequitia, quo superna pensetur gloria. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. An nescitis quòd viuere hominibus est calamitas, mori fœlicitas? Hæc vobis doctrina, si recordamini, cum lacte matrum affusa est sacerdotum verbo, hanc maiores vestri martyres prætenderunt exemplo. Mors enim à cœnulento carcere liberat animas, ad propriũ locum promeritis euolaturas: mors accelerat bonis patriam; mors præscidit reis malitiam. per mortem ergo liberæ animæ vel oblectantur gaudijs, spe meliora præsumentes, vel fruũtur supplicijs, nihil peius timentes. Dum autem vinculis corporum irretiuntur, trahunt ab ipsis terrulenta contagia, & (quod veraciter quis dicat) mortuæ sunt. Nec enim luteum cœlesti, nec diuinũ mortali pulchrè cohæret. Plurimum quidem potest anima etiam nunc corpori iuncta: instrumentum enim suum viuificat, latenter id mouens, & vltra mortalem naturam gestus producens. Veruntamen cùm sarcina, qua in terram trvhitur, absoluta proprium locum receperit, beatam et vndique liberam participat fortitudinem, quomodocunq; diuinæ naturæ inuisibilitati communicans. Gemino ergo functa officio, corpori vitam ministrat, cùm adest, causam verò mutationis cum recedit. Videtis quàm iocundè anima in dormiente corpore vigilet, & à sensibus seducta pro diuina cognatione multa futura præuideat. Cur ergo mortem timetis, qui somni requiem, quæ instar mortis est, diligitis? Res est nimirum dementiæ pro cupiditate breuis vitæ inuidere sibi perpetuam. Quin potiùs (fratres charissimi) si ita contigerit, ponite pro fratribus animas vestras, vacuate ab impijs Dei sacrarium, extrudite latrones; inducite pios: nulla vos necessitudinis pietas contineat, quia prima hominis pietas in Deum. nullum natalis soli charitas tricet, quia diuersis respectibus christiano totus est mundus exilium, & totus mundus patria. Ita exilium patria, & patria exilium. Nullum patrimoniorum amplitudo remoretur, quia ampliora sunt, quæ promittuntur. nec ea, quæ inani spe miseris adulentur, vel ignauam mentem pigro rerum medicamine palpent, sed crebris exemplis exhibita frequenti vsu comprobata. Et hæc quidem sunt dulcia, sed caduca, & quæ cum temporibus suis centuplicatum pretium importent. Hæc edico, hæc mando, terminumq́ proximi veris affigo. Aderit Deus euntibus, vt eis bonus arrideat annus, cùm copia frugum, tum serenitate temporum. Morituri cœli intrabunt triclinium, victuri videbunt sepulchrum dominicum. Et quæ maior fœlicitas, quàm vt homo in terris agens videat loca illa, in quibus cœlorum Dominus conuersatus est humanitùs. Fœlices, qui ad hæc vocantur munia, vt illa nanciscantur munera: fortunati qui ista meditantur prælia, vt illa consequantur præmia.*

HViusce orationis tenorem scripsi, pauca propter veritatem dictorum in castigato sermone depromens, plura manumittens. Hinc igitur populus auditorum accensus, iudicium animi clamore testatur, fauens sermocinationi, fauens peregrinationi. Statímque in concilio proceres nonnulli Papæ genibus *affusi, se suaque Dei militiæ consecrarunt.

al. acclines

conſecrarunt. E quibus fuit, *Aimarus* inſignis potentiæ Podienſis epiſcopus, qui poſtea exercitum illum auxit prudentia, rexit eloquentia. Igitur Nouembri menſe, in quo conſilium actum fuerat, à ſingulis in ſua diſceſſum. Continuóque fama boni totum dilapſa per orbem dulci chriſtianorum animos infecit aura, qua circumquaque ſpirante nulla fuit tam remota gens, tam abdita, quæ non ſui partem mitteret. Nam non ſolum mediterraneas prouincias hic amor mouit, ſed & omnes, qui vel in penitiſſimis inſulis, vel in nationibus barbaris Chriſti nomen audierant. Tunc Wallenſis venationem ſaltuum, tunc Scottus familiaritatem pulicum, tunc Danus continuationem potuum, tunc Noricus cruditatem reliquit piſcium. Deſtituebantur agri cultoribus, ædes habitatoribus, totis porro migrabatur vrbibus. Nullus neceſſitudinum amor, affectus patriæ vilis, ſolus Deus præ oculis, quicquid in horreis, quicquid in triclinijs repoſitum, reſponſurum erat vel auari votis agricolæ, vel theſaurorum incubatoris, deſeritur, in ſolum Hieroſolymitanum iter eſuritur. Gaudium erat euntibus, mæror remanentibus. quid dico remanentibus? Videres maritum cum matrona, cum omni poſtremò familia euntem; rideres carpentis impoſitos totos in iter transferre penates. Anguſtus erat limes tranſeuntibus, arctus trames itinerantibus, ſic ruebant agmina ſerie longa trahentia. Opinionem hominum vincebat numerus quamuis æſtimarentur ſexagies centum millia itinerantium. Nunquam proculdubio tot gentes in vnam coiêre ſentẽtiam, nunquam tanta barbaries imperio vni & penè nulli ceruicoſitatem ſubſtrauit ſuam. Præcipuum enim erat videre miraculum, cùm tam infinita multitudo ſenſim per terras Chriſtianorum, & non prædabunda procederet, & non eſſet qui coerceret. Feruebat in omnibus alterutra dilectio, vt ſi penes aliquem quid repertum eſſet, quod ſuũ non eſſe cognoſceret, per multos dies paſſim agnoſcendũ proponeret; ſuſpẽdebatúrq; interim inuentoris auiditas, dum fortè illius qui perdiderat, corrigeretur neceſſitas.

IAmq; aduenerat deſiderantibus menſis Martius, quando ſenecta brumali depoſita, mũdus vernali veſtitus iuuẽta, in plagam orientis ituros inuitabat: nec illi moras nexuêre, tantus ardor animos inuaſerat. *Godefridus* dux Lotharingorũ per Pannoniam iter inſtituit, nulli vnquam militi virtute ſecundus, de antiqua *Caroli Magni* linea originem trahens; & cui verè plurimus inerat *Carolus*, tam ſanguine, quàm mente. Sequebantur eum Friſones, Lotharingi, Saxones, & quicquid gentium inter Rhenum & Garumnam fluuios iacet. Per Dalmatiam iter adorti, *Raimundus* Comes de ſancto *AEgidio*, & *Aimarus* Podij epiſcopus, par inſigne virtutis, viri armis in hoſtes, pietate in Deum ſplendidi. Sub ſignis eorum militabant Gothi & Gualcones, & quicunq; populus in Piræneũ & Alpes diffunditur. Præuenerat eos cõpendio *Boamundus*, loco Appulus, gẽte Normãnus. Namq; is apud Brunduſiũ nauibus cõſcenſis, Dyrrachióq; appulſus, inde itinere pedeſtri Conſtãtinopolim per notos ſibi tramites contendit. Ductu eius agebat præliũ Italia, & quæcunq; contermina prouincia à Tirrheno mari in Adriaticum protenditur. Hi omnes apud Conſtantinopolim pariter conuenientes non nihil mutuæ lætitiæ habuêre. Ibíq; *Hugonem Magnum Philippi* regis Francorum fratrem inuenêre, quòd is inconſultè & cum raro milite terras imperatoris ingreſſus, & ab hominibus eius captus in libera cuſtodia habebatur. At verò *Alexius* huius ciuitatis imperator horum procerum aduentu territus, volens, ſed quaſi precibus coactus captionis gratiam fecit: homo tergiuerſatione famoſus, & nihil vnquam magnum niſi dolo machinatus. Ipſe *Guiſcardum* (vt ſuperiùs dixi) veneno, vxorémque eius corruperat auro; fidem coniugalem falſo per internuncios pactus. Ipſe denique *Willielmum* Comitem Pictauenſem in inſidias Turcorum inductum, & 60. millibus armatorum priuatum, penè ſolum effugere permiſit, indignatus ſuper eius reſponſo, quo Græco negauerat hominium. Ipſum poſtremò *Boamundum* poſteriori tempore contra ſe venientem, vt iniurias peregrinorum vlciſceretur, bis térque inſidiis impetiuit. Sed cùm parùm promoueret, *Guidone* fratre & toto penè ſpoliauit exercitu, notis artibus toxica vel fluminibus vel veſtibus infundens. Sed hæc poſtmodùm. Tunc verò exercitum vrbe arcens, proceribúſque blandè collocutus, tantum Graia facundia valuit, vt à ſingulis hominium, & ſacramentum exigeret: quòd illi nihil doli machinarentur: quòd vrbes imperio ſuo appendices, ſi adquirere poſſent, redderent, ſanguinis ſui periculo alienum mercantes commodum. Soli *Raimundo* viſa eſt antiquior tuendę libertatis

tatis gratia, vt nec ipsi suum substerneret hominium, nec profiteretur sacramentum. Itaque coactis omnibus viribus, Niceam vrbem Bithiniæ aggrediuntur. ipsam enim primitus placuerat inuadi, quòd & viantibus obsisteret, & mortem peregrinorum nuper ibi occisorum vltum ire animati essent. Námque *Walterus* quidam miles probatus, sed præceps (*quia vix in homine vno sapientiam & audaciam conspicaberis, quòd altera moretur altera præcipitet* ,) incircũspectè circa mœnia cursitans cum multa manu occubuerat. Eam manum *Petrus* heremita prædicationibus suis de patria pellexerat.

IAm verò mense Septembri, *Robertus* Normannorum Comes, frater *Willielmi* regis, cuius titulum hic liber gestat, iter illud adoriri gestiens, habuit socios *Robertum* Flandrensem, *Stephanum* Blesensem sororis maritum, Omnes amplæ prosapiæ comites, & quibus virtus citra genus non erat. Parebant eis Angli, & Normanni, & Occidentales Franci, & Flandriæ, & omnium populorum cunei, qui ab Oceano Brittannico vsque ad Alpes mediterraneo tractu iacent. Ita in viam profecti reperiunt apud Lucas Papam *Vrbanum*, qui *Guiberto* infensus, (vt dixi) auxilio *Mathildis* Italiam, & vrbem circumsonabat armis. Iamque tantum promouerat, vt *Quirites* ad gratiam eius versi, *Guibertinos* tum verbis tum verberibus lacesserent; nec erat alterutris vel in ecclesijs, vel in triuijs parcendi animus, donec *Guibertus* viribus impar *Vrbano* sedem vacuefecit Alemanniam lapsus.

DE Roma, quæ quondam domina orbis terrarum, nunc ad comparationem antiquitatis videtur oppidum exiguum, & de Romanis olim rerum dominis, gentéq; togata, qui nunc dicũtur, hominum inertissimi, auro trutinantes iusticiam, pretio venditantes canonum regulam; De vrbe inquam, & vrbicis quicquid conarer dicere præuenerunt versus *Hildeberti* Cinomanensis primò episcopi, pòst etiam Turonensis Archiepiscopi. Quos hîc cùm inseruero, non ideo faciam, vt alieno labore partam gloriam in me transferam, sed erit ingenuæ mentis indicium, si eius non inuidus gloriæ apponam testimonium * venustæ facundiæ.

al. vetustæ

Par tibi Roma nihil, cùm sis propè tota ruina,
Quàm magni fueris integra fracta doces.
Longa tuos fastus ætas destruxit, & arces
Cæsaris, *& superûm templa palude iacent.*
Ille labor, labor ille ruit, quem dirus Araxes
Et stantem tremuit, & cecidisse dolet,
Quem gladij regum, quem prouida iura senatus,
Quem superi rerum constituere caput,
Quem magis optauit cum crimine solus habere
Cæsar, *quàm socius, & pius esse socer,*
Qui crescens studijs tribus hostes, crimen, amicos,
Vi domuit, secuit legibus, emit ope,
In quem dum fieret, vigilauit cura priorum
Iuuit opus pietas, hospitis vnda locum,
Materiam, fabros, expensas, axis vterq;
Misit, se muris obtulit ipse locus:
Expendere duces thesauros, fata fauorem,
Artifices studium, totus & orbis opes.
Vrbs cecidit, de qua si quicquam dicere dignum
Moliar, hoc potero dicere, Roma fuit.
Non tamen annorum series, non flamma, nec ensis
Ad plenum potuit hoc abolere decus.
Cura hominum potuit tantam componere Romam,
Quantam non potuit soluere cura Deûm.
Confer opes, marmorq; nouum, superûmq; fauorem,
Artificum vigilent in noua facta manus:
Non tamen aut fieri par stanti machina muro,
Aut restaurari sola ruina potest.

Hic superum formas superi mirantur & ipsi,
Et cupiunt fictis vultibus esse pares.
Non potuit natura Deos hoc ore creare,
Quo miranda Deûm signa creauit homo.
Vultus adest his numinibus, potiusq́; coluntur
Artificum studio, quàm Deitate sua.
Vrbs fœlix, si vel dominis vrbs illa careret,
Vel dominis esset turpe carere fide.

PAruane sunt hæc ad demonstrandam in tanta vrbe vel olim bonorum dignitatem, vel modò malorum maiestatem? Sed, ne quid honori desit, adijciam & portarum numerum, & multitudinem sacrorum cinerum, & ne aliquis obscuritate verborum caussetur se â cognitione rerum reijci, erit sermo quotidianus & leuis.

PRima porta Cornelia, quę modò dicitur porta sancti *Petri*, & via Cornelia. Iuxta eā Ecclesia beati *Petri* sita est, in qua corpus eius iacet, auro & argento, & lapidibus parata, & nullus hominum scit numerū sanctorum Martyrū, qui in eadem Ecclesia pausant. in eadem via est Ecclesia altera, in qua requiescunt sanctæ virgines *Rufina* & *Secunda*. In tertia Ecclesia sunt *Marius* & *Martha* & *Audifax*, & *Abacuc* filij eorum.

SEcunda porta Flaminea, quæ modò appellatur sancti *Valentini*, & Flaminea via. & cùm ad pontem * Molbium peruenit vocatur via Rauennana, quia ad Rauennam ducit. Ibi in primo milliario foris sanctus *Valentinus* in sua Ecclesia requiescit. *al. Miluium.*

TErtia porta * Portitiana, & via eodem modo appellata, sed cùm peruenit ad Salariam nomen perdit, & ibi propè in eo loco, qui dicitur Cucumeris, requiescunt Martyres, *Festus*, *Iohannes*, *Liberalis*, *Diogenes*, *Blastus*, *Lucina*, & in vno sepulcro * 260. & in altero 30. *al. Porcinia-na.* *al. 240.*

QVarta porta & via Salaria, quæ modò sancti *Siluestri* dicitur. Ibi iuxta viam sanctus *Hermes* requiescit, & sancta *Vasella*, & *Prothus*, & *Iacinctus*, *Maxilianus*, *Herculanus*, *Crispus*; & in altero loco propè requiescunt sancti Martyres *Pamphilus*, & *Quirinus* 70. gradibus in imo terræ. Deinde basilica sanctæ *Fœlicitatis*, vbi requiescit illa, & *Silanus* filius eius & non longè *Bonifacius* Martyr. Ibidem in altera Ecclesia sunt *Crisantus*, & *Daria*, & *Saturninus*, & *Maurus*, & *Iason* & mater eorum *Hilaria*, & alij innumerabiles. Et in altera basilica, sanctus *Alexander*, *Vitalis*, *Martialis*, filij sanctæ *Fœlicitatis*. Et sanctæ vij. virgines, *Saturnina*, *Hilarina*, * *Dunanda*, *Rogantina*, *Serotina*, *Paulina*, *Donata*. Deinde basilica sancti *Siluestri*, vbi iacet marmoreo tumulo coopertus, & Martyres, *Celestinus*, *Philippus* & *Fœlix*, & ibidem Martyres 365. in vno sepulcro requiescunt; & propè *Paulus*, & *Crescentianus*, *Prisca*, & *Semetrius*, * *Praxides*, *Potentiana* pausant. *al. Domi-nanda.* *al. Praxedis.*

QVinta porta Numentana. ibi sanctus *Nicomedes* presbyter, & Martyr. itemque via eodem modo dicitur. Iuxta viam sanctæ *Agnetis* & Ecclesia & corpus. in altera Ecclesia, sancta *Emerenciana* & Martyres, *Alexander*, *Fœlix*, *Papias*. in septimo miliario eiusdem viæ sanctus Papa *Alexander*, cum *Euentio* & *Theodolo* pausant.

SExta porta, & via Tiburtina quæ modò dicitur sancti *Laurentij*. iuxta hanc viam iacet sanctus *Laurentius* in sua Ecclesia, & *Habundius* martyr. Et ibi propè in altera ecclesia pausant hi Martyres, *Ciriaca*, *Romanus*, *Iustinus*, *Crescentianus*. Et ibi non longè basilica sancti *Hyppoliti*, vbi ipse cum familia sua pausat, id est, decem & octo. Et ibi requiescunt beata * *Trifonia* vxor *Decij*, & filia eius *Cirilla*, & *Concordia* nutrix eius. Et in altera parte viæ eius est Ecclesia *Agapiti* Martyris. *al. Trifena.*

SEptima porta modò Maior dicitur, olim * Seracusana dicebatur, & via Lauicana dicitur, quæ ad beatam *Helenam* tendit. Ibi sunt propè, *Petrus*, *Marcellinus*, *Tyburtius*, *Geminus*, *Gorgonius*, & quadraginta milites, & alij innumerabiles: et non longè sancti quatuor coronati. *al. Sircura-na.*

OCtaua porta sancti *Iohannis*, quæ apud antiquos * Assenarica dicebatur. Nona porta * Metrosa dicitur, & coram istis ambabus via Latina iacet. Decima porta & via Latina dicitur. Iuxta eam quiescunt in vna Ecclesia Martyres, *Gordianus*, & *Epimachus*, *Sulpicius*, *Seruilianus*, *Quintinus*, *Quartus*, *Sophia*, * *Triphenus*. Et ibi propè in alio loco *Tertullinus*, & non longè Ecclesia beatæ *Eugeniæ*, in qua iacet & *Claudia* mater eius, *al. Assera-nica.* *al. Metrosi.* *al. Tripho-nius.*

eius,& *Stephanus* Papa cum clero suo numero 19.& *Nemesius* diaconus.

VNdecima porta,& via dicitur Appia.Ibi requiescunt sanctus *Sebastianus*,& *Quirinus*,& olim ibi requieuerunt apostolorũ corpora. Et paulò propius Romam sunt martyres. *Ianuarius,Vrbanus,Xenon,Quirinus,Agapetus,Fœlicissimus*.Et in altera ecclesia *Tyburtius Valerianus,Maximus*,nec longè ecclesia *Ceciliæ* Martyris,&ibi reconditi sunt *Stephanus,Sixtus,Zefferinus,Eusebius,Melchiades,Marcellus,Eutichianus,Dionysius,Antheros,Poncianus,Lucius* Papa, *Optacius, Iulianus,Calocerus,Parthenius,Tharsicius,* **Politanus* Martyres.Ibidem ecclesia sancti *Cornelij* & corpus.Et in altera ecclesia sancta *Sotheris*. & non longè pausant martyres,*Hyppolitus,Adrianus,Eusebius,Maria,Martha,Paulina,Valeria,Marcellus*, & propè Papa *Marcus* in sua Ecclesia. Inter viam Appiam & viam Ostiensem est via Ardeatina. vbi sunt *Marcus* & *Marcellianus*. Et ibi iacet *Damasus* Papa in sua Ecclesia. & non longè sancta *Petronilla*,& *Nereus*,& *Achilleus*,& alij plures.

al.Policamus

DVodecima porta & via * Ostensa dicitur , modò porta sancti *Pauli* vocatur. quia iuxta eam requiescit in Ecclesia sua. Ibidémque *Timotheus* Martyr: et non longè in Ecclesia sanctæ *Teclæ* sunt Martyres *Fœlix* & *Audactus*, & *Nemesius*. In aqua Salina est caput *Anastasij* Martyris.

al.Ostiensis

TErtia decima porta Portuensis dicitur, & via,ibi propè in Ecclesia sunt Martyres *Fœlix,Alexander,Abdon*,& *Sennes,Symeon,Anastasius, Polion,Vincentius, Milex,Candida*,& *Innocentia*. Quartadecima porta & via Aurelia,quę modò porta sancti *Pancratij* dicitur. quòd iuxta eam requiescit in sua ecclesia, & alij martyres, *Paulinus, Arthemius*, sancta *Sapiẽtia*,cum tribus Filiabus Fide,Spe,& Charitate.In altera ecclesia,*Processus*, & *Martinianus* , & in tertia *Fœlices* duo, & in quarta *Calixtus* & *Catepodius* , & in quinta sanctus *Basilides*. Duodecimo intra vrbem milliario in monte *Celio* sunt Martyres,*Iohannes*,& *Paulus* in sua domo, quæ facta est Ecclesia post eorũ Martyrium,& *Crispinus*, & *Crispinianus*,& sancta *Benedicta*. In eodem monte est ecclesia sancti *Stephani* protomartyris,& ibi reconditi sunt Martyres,*Primus*,& *Fœlicianus*.in monte Auentino sanctus *Bonefacius*,& in monte Nola sancta *Tatiana* pausant.

HÆc sunt Romana sanctuaria,hęc sunt in terris diuina pignora.& tamen inter hoc quasi cœleste promptuariũ insano furore gens ebria, tunc, cùm illuc peregrini venerunt, fœdo ambitu omnia turbabant,& supra ipsa sanctorũ corpora ciuilem libabãt sanguinem,dum non possent satiare pecuniarũ libidinem. *Vrbani* igitur benedictione freti comites trãsita Tuscia,& Campania per Apuliã Calabriam venere,statimq; mare transissent, nisi consulti nautæ propter austrorum violentiam vetuissent. Quapropter Normannus & Blesensis Comites, quâ quisq; poterat, hyemem fouere apud amicos perendinantes. Solus Flandrensis ventis vela credidit,pręcipiti cõsilio fęliciter vsus: ideoq; gregariorũ vulgus pars propter inopiam domum reuertit,pars pro intemperie soli morbo defecit.Nec non & residui duces,vt vidêre placatũ classibus ęquor, vernali sole redeunte,maris fidem experti & *Christi* auxilio illęsi duobus portibus excepti applicuere. Inde per Thessaliam cuius Metropolis est Thessalonica, Thraciam & hinc Constantinopolim venere. Multi pauperum illa via morbo et inedia extincti,multi in vado,quod pro rapiditate diaboli dicitur , *intercepti. pluresq; profectò perissent nisi equi emissarij in aduersum amnem oppositi violenti gurgitis vortices fregissent. Ita quibusdam vita procurata reliqui*equis transducti: Omnis itaq; multitudo 15.dierum spatio pręteritorum laborum indulsit solatio, positis castris in suburbano ciuitatis, de qua quia locus se obtulit pauca dicenda.

al.suffocati

al.aquis

COnstantinopolis primùm Bizantium dicta. formam antiqui vocabuli præferunt imperatorij nummi*Bizãtini vocati.hanc diuinitùs mutasse nomen,*S.Aldelmus* auctor est in libro de virginitate, huiusmodi sententia est.*Cõstantino* in eadem vrbe soporato,visa est astitisse vetula rugis anilibus frontem arata; mox imperiali clamyde amictam in iuuenculam refloruisse,viridisq; formæ decore *Constantini* pellexisse oculum, vt non abstineret,quin porrigeret ei osculum. Tunc**Elenam* matrem,quæ adesset dixisse,hęc tua sẽper erit, nec vnquã morietur,nisi in fine seculi. Huius somnij solutionem *Augustus* extruso sopore ieiunijs, & eleemosynis extrahebat ẽ cœlo. Et ecce post octo dies iterum soporatus , visus est videre *Siluestrum* Papam paulò antè defunctum, qui dulci luminum risu perstringens discipulum,consueta,inquit,egisti prudentia,vt quod intellectum

al.Bizantium

al. Helenam

intellectum effugeret hominis, à Deo expectares exoluendum nodum ænigmatis. Hæc igitur, quam vidisti anicula, est ciuitas istu, æui situ decrepita, cuius iam vetustate quassa mœnia, & vicinam ruinam minantia reparatorem desiderant. Sed tu eam muris reformans, & opibus, vocabulo quoque insignies tuo; & regnabit in ea perpetuò imperatoria progenies. Non tamen tuo arbitratu fundamenta iacies, sed ascenso sonipede, cui quondam rudis Christicola insidens Apostolorum Romæ circuisti Ecclesias, laxatis habenis, quo volet eundi promptum illi cedes arbitrium, habebisque in manu hastam regiam, cuius cuspide in terram tracta muri scribentur vestigia. Consules ergo cuspidis in terra magisterium quo ordine disponi debeant fundamenta mœnium.

PAruit *Augustus* visioni procliuè, & ciuitatem equam Romæ constituit, *professus non debere Imperatorem Romæ principari, vbi à *Christo* principabantur coronati Apostoli. fecit in ea duas Ecclesias, quarum vna *Hirenis*, altera dicitur Apostolorum; inuehens illuc numerosa sanctorum corpora, qui possint contra incursus hostium cœleste impetrare patrocinium. Statuas quoque triumphalium virorum à Roma deductas, & simulacra Deorum ad videntium ridiculum, & tripodas Delficos in circo dedit, ad spectaculum simul & ciuitatis ornamentum. Gratumque admodum fuisse ferunt imperiali animo, vt illic vrbem diuino iussu fundaret, vbi & soli vbertas & cœli temperies mortalium saluti conueniret. Quia enim in Brittannia natus fuerat, ardores solis exosus erat. Est verò Thracia vna Europę Prouincia vt Poetæ quoque canunt *Ebrei fluminis glacie, & Bistomo Aquilone perfrigida, vicina Mesiæ, cuius, vt ait *Virgilius*, *Mirantur Gargara messes*. At verò Constantinopolis circumflua Ponto, Europæ; atque Asiæ carpit vtrinque libratam temperiem, quòd Aquilonares hiatus mulceat è proximo veniens Asiaticus Eurus. Porrigitur ergo vrbs ingentibus mænijs, sed eam angustat conuenarum innumerus populus. Quapropter rupium molibus, & arenarum cumulis profundò iniectis longè itur in salum, & nouo commento tellus inuenta veteres contrahit vndas. Stupet itaque mare peregrinos vitreo in gurgite campos, vrbemque suam totis terrarum commodis cingit & pascit. Est enim ciuitas vndique præter ad Aquilonem mari magno cincta, ambitu murorum iuxta situm pelagi angulosa, *viginti millia passuum muro complexa. Danubius, qui & Hister, occultis canalibus vrbi sub terra influit, diebúsque constitutis ablato pessulo inductus cœnum platearum pelago importat. Certauere zelo Imperiali *Augusti* singuli decorem addere, *quique arbitrantes aliquid se institutæ debere operæ; iste sanctorum reliquijs, ille diuitijs, *Constantinus* omnibus.

al. lege confessus.

al. Hebri.

al. duodecim

al. quisque.

REgnauerunt in ea post *Constantinum* magnum Imperatores, quorum hęc sunt nomina. *Constantinus* filius eius, *Iulianus* apostata, *Iouinianus, Valens, Theodosius* maior, *Archadius, Theodosius* minor, *Marcianus, Leo* primus, **Zeno*, *Anastasius, Iustinus* maior, *Iustinianus*, (hic literis & bellis nobilis, fecit in Constantinopoli Ecclesiam diuinæ sapientiæ, id est, Domino *Iesu Christo*, quam Agiam Sophiam cognominauit; opus, vt ferunt, omnibus per orbem ædificijs magnificentius, quodque certa rerum facie inspectum vincat ampullata verba referentium) *Iustinus* minor, *Tiberius, Mauricius* primus Græcus, *Focas, Heraclous, Heraclonas, Constans, Constantinus* filius *Heraclij*, (Iste Romam veniens, & quod reliquum erat ornatus antiqui corradens, tegulis etiam æreis fastigia Ecclesiarum nudauit. triumpho scilicet apud Constantinopolim de hisce manubijs inhians. Sed ei infœliciter illa cessit auiditas, quia continuò apud Siracusas extinctus, Saracenis Alexandriam deferentibus omnes illas reliquit exuuias) *Constantinus, Leo* secundus, *Iustinianus*, Iterum *Iustinianus, Tiberius, Anastasius, Philippicus, Theodosius, Leo* tertius; Hi omnes regnauerunt & in Constantinopoli & in Roma: sequentes tantum in Constantinopoli: *Constantinus, Leo, Constantinus, Nicephorus, Stauratius, Michael, Theophilus, Michael, Basilius, Leo, Alexander, Constantinus*, Romani duo *Nicephori, Focas, Iohannes, Basilius, Romanus, Michael, Constantinus, Theodora* Imperatrix; *Michael, Sachius, Constantinus, Romanus, Diogenes, Nicephorus, Buthanus, Michael*: Hic per *Alexium* depulsus Imperio ad *Guiscardum* in Apuliam clandestinam fugam composuit. traditâque illi potestate aliquid se opinatus est *fecisse quòd noceret *Alexio*. Vnde *Guiscardo* magna aggrediendi increuit animus: vt inani spe niteretur sibi acquiri posse per

al. Teno.

al. effecisse quo.

al. ignominiam

industriam, quod alter amiserat per*ignauiam. Sed quãtum istis profecerit præcedens liber patefecit. Est in eadem ciuitate lignũ Domini ab *Helena* de Ierosolimis delatum. Requiescunt ibi Apostoli *Andræas, Iacobus* frater Domini, *Mathias*: Prophetæ *Elizeus, Daniel, Samuel*, & alij plures: *Lucas* Euangelista, Martyres innumerabiles, Confessores, *Iohannes Crysostomus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Spiridion*; Virgines, *Agatha, Lucia*. Omnesq; postremò sancti, quorum corpora illuc ex omnibus regionibus Imperatores conuehere potuerunt.

al. prostituere

NOrmannus itaq; & Blesensis Comites hominiũ suum Græco*postrauerunt. Nam iam Flandria transierat, & id facere fastidierat, quòd se meminisset natũ, & educatũ liberè. Alij data fide, acceptaq; Niceani pertendunt hebdomada ieiunij prima, quã iam cęteri à medio Maij obsederant. Ita coniunctis viribus multę vtrimq; mortes actæ sunt: cùm ab oppidanis facilè in subiectos telorũ omnia genera rotarẽtur, nec alicuius licèt inertissimi manus, in confertos frustraretur. Quin & exanimatorum cadauera Turci vncis ferreis innumerũ trahebant, ludibrio nostrorũ excarnificãda, vel ablatis vestibus deijcienda. Doluerunt id Franci: nec priùs abstiterunt ferro exercere dolorem, quàm Turci extremis malis fessi die solstitij ęstiualis per clandestinos nuntios Imperatori se dedidere. Ille, qui nihil pręter cõmodum suũ pensare nosset, denunciauit Frãcis vt abirent: malens vrbem seruari Turcorũ apertę perfidię, quam Francorum suspectę potẽtiæ. Iussit tamen distribui argentũ & aurum optimatibus, nummos ęreos inferioribus, ne se irremuneratos quererentur. Ita Turci, qui iam à 50. annis Bithyniam, quæ est pars minoris Asię, quam Romaniam dicunt, Euphrate transito possederant, in superiores fuga terras concessere. Veruntamen ausi sunt, obsidione soluta, exercitũ vltrà progredientem incessere, auctore quodã *Solimanno* cui dominiũ totiùs Romaniæ*obuenerat. Is coactis sagittariorũ millibus ęstimatione 360. nostros nihil minùs quã bellum meditantes, tanta vi aggressus est; vt ferreo imbre sagittarum inundante perterriti omnes incunctanter dorsa nudarent. Et tum fortè dux *Godefridus*, & *Hugo* magnus, & *Raimundus*, aliam viã inuaserant, vt & inimicorũ solum latiùs popularentur, & suis pabula compararent faciliùs. At verò Normannus ancipiti discrimine permotus, aduentum Turcorũ, expeditis cursoribus, *Godefrido* & cęteris per tutos tramites intimauit. Illi moræ nescij signis in hostem conuersis socios eripuere periculo. Namq; hi iam indiscretè in tentorijs suis necabãtur, nihil bello intenti, sed solis lachrymis & precibus auras implentes. Nec rimabatur hostis vulneri aditũ, sed in notos fortunã emittens, nunquam pro densitate cuneorum inanem referebat manũ. Sola erat mortis dilatio, quòd quia iuxta quoddam arundinetum pugnabatur, equi Turcorũ impediti liberis non exultabant cursibus. Sed tandem visis antesignanis optimatum venientium, nostri ex arundineto prodeunt; & acclamato signo militari, Deus vult, dissipatos ordines hostiũ inuadunt socijs vt ex altera parte feriant innuentes. Ita Turci, cùm vtrimq; premerentur, nescio quid dirum stridentes vlulatibus in cœlum actis diffugêre. Nec solito more pugna fugaci vsi, sed abiectis arcubus maius aliquid quàm humanum timorem continua trium dierum fuga testati sunt. Nec erat qui eos fugaret; quia equi nostrorum vix ieiuno cespite vitam sustentantes, alacrem persecutionem negabant, lasso statim ilium pulsu defectionem suã ostendentes. Erat enim Asia terra quondam frugũ feracissima, ita moderno & antiquo tempore Turcis sęuientibus expilata, vt vix raro exercitui alimoniã ministrare sufficeret, nedũ tantę multitudini, quę totas segetes depastura, totos amnes expontatura videretur. Æstimabãtur enim cùm à*Nicea discessere septingenta millia, pars reliqua vel ferro interrẽpta, vel valetudine minuta, maior domos dilapsa.

al. antea

INde ergo per Antiochiam Pisidiæ, & Iconium vrbes Eracleam venere. Ibi signum in cœlo viderunt modo ensis fulminei figuratum, mucrone versus Orientem protento. Iamq; à Kalendis Iunij cùm Niceam deseruerant, Octobris mensis nonæ voluebãtur, quandò Antiochiam Syrię venere. Cuius situm commemorarem, nisi auiditatem meam pręoccupasset Ambrosiana in Egesippo facundia: simul & quòd vereor, ne mihi vertatur vicio, quòd tam frequenter in digressionibus peregrinatur narratio. Veruntamen quantum suscepti operis necessitas postulat dicam.

al. circumplexa

CIuitas est maximo muro circumdata, montem etiam mœnibus *complexa, à *Seleuco* Rege Asiæ nomine *Antiochi* patris cognominata, post Romam, & Constantinopolim,

ſtantinopolim, & Alexandriam quarto per Orbem loco cunctis ciuitatibus prælata; mœnibus tuta, montibus ardua; magis ingenio quàm vi, ſi vnquam capiatur obtinenda. Fluuius illi proximus, quem modò *Feruum, quondam Orontem vocatum intelligo, duodecimo ab vrbe milliario excipitur pelago, fluentis rapacibus, & ipſo impetu frigidioribus ſalubris auræ temperie ſaluti medetur * ciuium. Commeatum quoque nauium oppidanis inuehens, perſeuerantiam obſidentium quantolibet tempore deridet. Ibi primùm Chriſtiani olim nominis venerabile vocabulum excogitatum. Inde *Paulus* Religionis huius incentiuum, & fomes ad prędicandum proceſſit. Ibi beatus *Petrus* primi Antiſtitij cathedram ſedit. In cuius honore fundata illic Eccleſia toto Turcorum tempore illibata permanſit. Nec minus altera in honore ſanctæ *Mariæ* conſecrata, decore ſui oculos ſpectantium tenebat mirum in modum, vt cuius perſequebantur fidem, reuererentur ædem.

al. Fernum
al. ciuica

HAnc itaque ciuitatem Franci ab Octobri vſque ad Iunium *circumſedere, tentorijs circum murum amne tranſito locatis, perſpectaque difficultate * capiendi, timiditati quorundam obuiandum arbitrati, omnes pariter proceres ſacramento fecere obſidioni non ponendas ferias, quoad vel vi, vel ingenio prenderetur ciuitas. Et, vt quod intendebant faciliùs implerent, caſtra cis fluuium conſtituerunt multa, quibus impoſiti milites excubias prętenderent. *Aoxianus* quoque ciuitatis Ammiratus, videns, Francos non ioco & ieiunè agere, ſed ciuitatem ſeriò impetere, *Sanſadolem* filium ad Soldanum Imperatorem Perſidis miſit: qui Francorum audaciam exponens ſuppetitias. * expeteret Soldanus apud Perſas, qui apud Romanos *Auguſtus* totius Orientis & omnium Sarracenorum rector. Quod ideò vt æſtimo tamdiu manet & propagatur imperiũ, quòd gens illa parùm (vt dixi) bellicoſa, & viuacis ſanguinis inops, ſemel acceptum neſcit dediſcere ſeruicium ignorantque (vt *Lucanus* ait.

al. circumdedere
al. expugnandi
al. oraret

Idcirco datos ne quiſquam ſeruiat enſes.

At verò gens Occidentalis audax, & effera, diuturnam vnius populi dedignatur dominationem: ſæpè ſe ſeruitio exuens, & de vno in aliud transferens. Denique Romanum Imperium priùs ad Francos, pòſt ad Teutones declinauit: Orientale apud Perſas ſemper durat.

AD huius ergo Imperij principem *Sanſadoles* miſſus viam ſtudio celerabat iuuenili. Pater interim in cuſtodia vrbis Imperatorio non deerat muneri. Nec contenta virtus incluſorum ſua tutari, noſtros vltrò laceſſebat: crebrò illos, & ſubitò, pabulantes & nundinantes aggreſſa. Nam de inuentis nauibus pontem facientes nundinas vltra fluuium inſtituerant. Ope igitur *Chriſti* pertinaces ſumptis armis hoſtes audacter propellere: vt nunquam eos ſuperiorem gloriam paterentur referre. Cuius contumeliæ vltionem in Syros & Armenios ciuitatis indigenas Turci infundebant, baliſtis & petrarijs capita interemptorum in caſtra Francorum emittentes, vt illos eo modo ad dolorem incenderent.

ET iam deuaſtatis omnibus circa vrbem, quæ ad victum poterant parari: temerario fames, quæ tuta etiam expugnare ſolet, exercitum inceſſere cœperat. adeo vt nondum ſurgentibus in altam ſegetem culmis, quidam ſiliquas fabarum nondum adultarum pro ſummis delicijs amplecterentur: Alij carnes iumentorum, alij coria aquis mollita, quidam carduos parùm coctos per abraſas fauces vtero demittebant: quidam vel mures, vel talium quid deliciarum poſcentibus alijs venundabant, & eſurire ſuſtinebat pro lato ieiunus venditor auro. Nec defuerunt qui cadauera cadaueribus infarcirent? humanis paſti carnibus, longè tamen, & in montibus, ne nidore carnis aduſtæ cęteri offenderentur. plures ſpe reperiendæ alimoniæ ignotis vagabantur ſemitis, & à latrunculis viarum gnaris trucidabantur. Sed non multò pòſt ciuitas deditioni conſenſit.

B*Oamundus* enim, ſolertis ingenij vir, ea parte qua prętendebat principem quendam Turcum, maximæ turris cuſtodem, promiſſis ingentibus ad proditionem per internuntios ſolicitauerat. Ille quoque vt infamiam proditionis inſigni excuſatione palliaret, *Boamundo* filium in obſidatum dedit, *Chriſti* edicto, quod per ſomnium didiciſſet, id ſe facere profeſſus. Suos igitur ad turrim *Boamundus* admouit, priùs clandeſtino

al. donum deſtino aſtu perpetuum â proceribus ciuitatis* Dominiũ nactus, ſi poſſit adquirere. Ita Franci per funeas ſcalas nocte intempeſta in murum euecti, vexilloq; *Boamundi* quod vermiculatum erat ventis in faſtigio turris expoſito: ſignum Chriſtianum lœtis fragoribus ingeminant, *Deus vult, Deus vult.* Turci experrecti, & ſoporis penuria inertes fugam per angiportus inuadunt. Diſtrictis noſtri gladijs inſecuti, magnas de inimicis ſtrages aceruant. In ea fuga cecidit *Aoxianus* vrbis Ammiratus, â quodam ruſtico Syro decollatus. Caput eius Francis allatum ridiculo & gaudio fuit.

NEc diu opima victoria lætati, poſtero die Turcorum obſidionem extra muros ingemuere. Venerant illi â *Sanſadole* inuitati duce *Corbaguath* ſatrapa Orientali, qui ab Imperatore Perſidis acceperat trecenta millia cum viginti ſeptem ammiratis. Horum ſexaginta millia in arcem vrbis per ſcopulos aſcendere, aduocantibus eos Turcis, qui adhuc ibidem remanſerant. Itaque illi crebris excurſibus Chriſtianos potiſſimùm fatigabant, nec erat vlla ſpes niſi in Dei auxilio: cùm bello infeſtatis creſceret inedia; inedia ſemper magnorum comes prima malorum. Quapropter triduano priùs cum letanijs exacto ieiunio, legatus *Petrus* heremita mittitur ad Turcos. Is familiari ſibi eloquio iſta proſecutus eſt, Vt Turci Chriſtianorum terras, quas olim peruaſerant indebitè, nunc euacuant voluntariè. Iuſtum eſſe, vt ſicut Chriſtiani non vrgent Perſiam, ita Turci non infeſtent Aſiam. Proinde aut libenti diſceſſu natiuum ſolum repetant; Aut mane futuro bellum expectent; ſortem per duos vel quatuor vel octo experiantur, ne periculum ad totum vergat exercitum.

NOn erat *Corbaguath* eius facilitatis vt legatũ dignaretur reſponſo: ſed ſcacchis ludens & dentibus infrendens inanem dimiſit. Hoc tantùm dicto, iam conclamatam eſſe Francorum ſuperbiam. Ille quoque concitè rediens exercitum de inſolentia Turci certiorem reddidit. Tunc omnes alterutrum ſe animantes, etiam per præconem clamare fecere, vt quiſque nocte illa equo ſuo pro poſſe præbenda porrigeret, ne ſequenti die multiformibus gyris fatigatus deficeret. Iamque mane inclaruerat, cùm per acies diſpoſiti, vexillis in hoſtem infeſtis prodeunt. Primam turmam duxere duo *Roberti*, Normannus, & Flandrenſis, & *Hugo* magnus: Secundam dux *Godefridus*: Tertiam Podienſis Epiſcopus. *Boamundus* in extremo agmine, cæteris ſubſidio futurus. *Raimundus* in vrbe remanſerat, qui noſtris receptui prouideret, ſi neceſſe foret. Hoc Turci eminus conſpicati, primò quid eſſet hæſere. Mox cognito vexillo Epiſcopi, quòd eum maximè metuerent, quia illum Papam Chriſtianorum & incentorem bellorum dicerent; antequam ferirentur, videntes quòd noſtri tam animoſi & incunctanter procederent, terga dedêre. alteri quóque inſperato exilientes tripudio cedentes cecidêre, quantum vel peditum ilia, vel equitum calcaria ſufficere potuerunt. Perſuadebántque ſibi videre antiquos Martyres, qui olim milites fuiſſent, quique mortis precio paraſſent præmia vitæ, *Georgium* dico & *Demetrium* vexillis leuatis â partibus montanis accurrere, iacula in hoſtes, in ſe auxilium vibrantes. Nec diffitendum eſt affuiſſe Martyres Chriſtianis, ſicut quondam angelos Maccabæis ſimili duntaxat cauſa pugnantibus. Reuerſi verò in predam, tanta in illorum caſtris reperiunt, quæ cuiuſlibet auariſſimi exercitus ſatietatem poſſent vel temperare, vel extinguere. Hoc prœlium actum eſt anno incarnationis Dominicæ milleſimo nonageſimo octauo, quarto Kalendarum Iulij. Nam pridie nonas Iunij capta fuerat vrbs. Mox Kalendis Auguſti ſequentibus Podienſis Epiſcopus Chriſtianorum vexillifer illius boni auctor præcipuus communi mortalium condicioni fœliciter manus dedit, & *Hugo* magnus conceſſu vt aiunt Heroum Franciam redijt, cauſatus continuam viſcerum tortionem.

SEd cùm ſeptem menſibus Antiochię morati pręteritos labores tam diuturna quiete abſterſiſſent: iter iamdudum inceptum reſumere meditabantur. Primuſque *Raimundus*, nullius vnquam ignauiæ conſcius, & cui ſemper * cura, primùm in procinctu militari eſſe. & poſt eum *Roberti*, & *Godefridus* viam moliti. ſolum *Boamundum* florentiſſimæ ciuitatis aſpectus & pecuniarum fames continuit, vt interim differret. Sed latebat ſub cupiditate ratio perſuaſibilis, qua diceret Antiochiam non ſine principe Turcis exponendam continuò inuolaturis. Reſidit ergo in vrbe, & *Raimundi* homines, qui vicum vnum tenebant, improbus exactor mœnibus expulit. At verò cœteri

al. curæ vita

per

per Tripolim, & Berithum, & Tyrum, & Sydonem, & Accaronem, & Caipham, & Cæsaream Palestinæ transeuntes, ibi â dextra dimittentes maritima, peruenerunt Ramulam, â quibusdam ciuitatibus gratanter excepti, quarundam subiectione virtutem suam insignientes. Non enim diutiùs moram protelari consilium erat, quòd Aprilis mensis erat, & campestres fruges in maturas messes coaluerant. Ramula est ciuitatula, muro indiga, beati *Georgij*, si famæ credimus, Martyrij conscia. Cuius ibi ab antiquo fundatam Ecclesiam Turci nonnihil deformauerant; tunc metu Francorum subreptis omnibus suis in montana dilapsi. Sequenti manè dubio adhuc diei & noctis confinio, *Tancredus* nepos *Boamundi*, præstans animi miles, sumptis armis, & quidam alij Bethleem pertendunt, loca vicina explorare cupientes. Syri, qui essent in loco progressi obuiam, lætitiam suam desiderio lachrymante prodebant, saluti eorum pro paucitate nimirum metuentes. Nam non multò plus quàm centum milites venerant. At illi supplicibus votis sacram ædem venerati, confestim Ierosolymam intentis animis inuadunt. Turci quoque pro fiducia virium mentibus efferati foras exiliunt, in nostros aliquantisper arietantes. Totus enim iam exercitus aduentarat. Sed mox Francis annitentibus summoti hostes claustrorum muralium obiectu salutem suam tutabantur.

DE situ & positione Ierusalem nihil me dicere copia scriptorum admonet, nec necesse est, vt in hoc campo mea exultet oratio. Adeo ferè omnium notitiæ patet: quod *Iosephus*, quod *Euchæius*, quod *Beda* scripsere. Quis enim nesciat eam â *Melchisedech* Salem, â *Iebuseis* Iebus, â *Salomone* Ierosolymam vocatam. Quis non audierit quotiens sub aduerso marte cadens ciues ruinis sepelierit suis, vel *Nabugodonosor*, vel *Tito*, vel *Adriano* agentibus. *Adrianus* ille fuit, qui Ierosolymam ex suo cognomine cognominatam Heliam orbiculato & maiore murorum ambitu ædificauit, vt locum Sepulchri Dominici, quod olim extra fuerat, amplecteretur. Nam & mons Sion intra vrbem receptus pro arce supereminet. Fons intrà nullus, sed cisternis ad hoc præparatis colliguntur latices siti ciuium profuturi. quòd ipsius vrbis situs supercilio ab Aquilone montis Syon incipiens, ita sit molli cliuo dispositus, vt pluuia ibi decidens, nequaquam lutum faciat, sed instar fluuiorum vel in cisternis excipiatur, vel per portas defluens torrentem Cedron augeat. Ibi Templum Domini & Templum quod dicunt *Salomonis*, quibus incertum auctoribus edificata; Turcorum celebri frequentia colebantur: Templum præsertim Domini, quod quotidianis venerabantur excubijs, Christianosque ingressu arcebant, simulachro *Mahumet* ibidem collocato. Ibi * decenti opere compacta Ecclesia sancti Sepulchri capax, â *Constantino* magno ædificata, nullam vnquam ab inimicis fidei tulit iniuriam, metu sicut conijcio pro igne cœlesti procul- *al. tereti*
sis, qui quotannis in vigilia Pascæ lampadibus serenus infulget. Quod miraculum quandò cœperit, vel si ante tempora Saracenorum fuerit, nullius historiæ cognitione discernitur. Legi ego in scripto *Bernardi* Monachi, quòd abhinc annis ducentis quinquaginta, id est, anno incarnationis octingentesimo septuagesimo idem Ierosolymam profectus, ignem illum viderit, hospitatusque fuerit in Xenodochio, quod idem gloriosissimus *Carolus* magnus construi iusserat. vbi & Bibliothecam ingentis expensæ compegerat. Tantámque & Ægypti & per id locorum commemorat pacem Christianos sub Turcorum dominio habuisse, vt si alicui vianti in medijs forte triuijs iumentum, quo necessaria veheret defungeretur, ille relictis sarcinis ad proximam vrbem expeditus, pro auxilio pergeret, omnia quæ dimiserat illibata proculdubio reperturus. Nullus tamen ibi Christianus alienigena securè viuere pro exploratorum suspicione poterat, nisi sigillo Imperatoris Babylonij fretus. Indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel Bizantinis redimebant. Veruntamen quia *Bernardus Theodosij* tunc Patriarchæ nomen non tacet, ipsa me monet occasio, vt omnia Patriarcharum nomina proponam.

I*acobus* frater Domini, filius *Ioseph*, *Simon* filius *Cleophæ* consobrinus *Christi*, (*Cleophas*

autem fuit frater *Ioseph,*) *Iustus, Zacheus, Tobias, Beniamin, Iohannes, Machabeus, Philippus, Seneca, Iustus, Leui, Effrem, Iesse, Iudas,* (hi quindecim circumcisi fuerunt) *Marcus, Caßianus, Publius, Maximus, Iulianus, Gaius,* (iste primus celebrauit Pascha & Quadragesimam more Romanorum) *Symmachus, Gaius, Iulianus, Capito, Maximus, Antonius, Valens, Docilianus, Narcissus, Dinus, Germanio, Gordius, Alexander, Mazabanus, Irmeneus, Zabdas, Ermon, Macharius,* (huius temporibus inuenta est sancta crux â beata *Helena*) *Ciriacus, Maximus, Cirillus,* iste cōstruxit Ecclesiam sancti Sepulchri & montis Caluarię, & Bethleem & vallis *Iosaphath.* Hi omnes vocati sunt episcopi. Post hos surrexére Patriarchæ: *Cirillus* protus Patriarcha, *Iohannes, Prailius, Iuuenalis, Zacharias,* (in cuius tēpore
al. Cosdror venit **Cosdruel* rex Persarū Ierusalem, & destruxit Ecclesias Iudeæ & Ierusalem, & occisa sunt ab exercitu suo triginta sex millia Christianorum) *Modestus,* (iste constitutus est Patriarcha ab *Heraclio* Imperatore, postquam reuersus est victor de Perside) *Sophronius,* (cuius temporibus venêre Saraceni, & eiecerunt Christianos omnes de Ierusalem, excepto Patriarcha, quem ob reuerentiam sanctitatis ibi dimiserunt. Illud fuit tempus, quo Saraceni totam Ægyptum, & Africam, & Iudęam, & etiam Hispaniam, & Baleares insulas peruaserunt. Partem Hispaniæ abstulit ijs *Carolus* magnus, reliquam, & omnes, quas nominaui terras possident vsque hodie annis abhinc circiter quingentis) *Theodorus, Ilia, Georgius, Thomas, Basilius, Sergius, Salomontes, Theodosius,* hunc *Theodosium* fuisse Abbatem *Bernardus* memorat, & raptum de Monasterio suo, quòd distabat ab Ierusalem quindecim millibus, & factum fuisse Patriarcham Ierusolymę; Tunc etiam Patriarcham *Michaelem* dicunt fuisse Patriarcham Babylonis super Ægyptum, translato Patriarchatu Alexandriæ in Babylonem; *Ilia, Sergius, Leonthos, Athanasius, Christodolus, Thomas, Ioseph, Orestes,* (in cuius tempore venit *Achim* Soldanus de Babylonia, nepos *Orestis* Patriarchæ, & misit exercitum suum Ierusalem, & destruxit omnes Ecclesias. scilicet quatuor millia; & auunculum suum Patriarcham adduci fecit Babiloniā & ibidem occidi) *Theophilus, Nicephorus,* (hic ędificauit casam sancti Sepulchri, quæ nunc est fauente Soldano *Achim*) *Sophronius,* (in cuius tempore Turci Ierosolimam venientes pugnauerunt cum Saracenis, & omnes interfecêre, & obtinuêre ciuitatem; Christiani autem remanserunt ibi sub dominio Turcorum) *Cuthimus, Simeon,* huius tempore venerunt Franci & expugnauerunt Ierosolimam, & liberauerunt eam de manibus Turcorum, & regis Babyloniæ.

ANno igitur Ierosolymitanæ peregrinationis quarto, post captam Niceam tertio, post Antiochiam secundo, obsessa est â Francis Ierusalem. Vrbs bellorum maxima merces, blandimentum laborum, supremæ spei viaticum. Erat tunc Iunij mensis dies septimus, nec quicquam sibi obsessor verebatur in cibatu, vel in potu, quòd messes in agris, vuæ in vineis maturauerant, sola iumentorum cura erat * miserabilis, quæ
al. miseris
pro qualitate loci & temporis nullo sustentabantur irriguo. Nam & fontis Siloe recessus, qui horis incertis dulcibus scatet aquis, tunc calor solis ebiberat. Fons ille si quando pluuialibus aquis pascitur, torrentem Cedron auget, indeq; vndiuomo impetu in vallem *Iosaphat* decurrit. Sed hoc admodum raró, quia nullus eius augmenti, vel decrementi certus est terminus. Quocirca nostros ad aquationem iumentorum crebrò dispersos hostes ê cauernis egredientes inopinè cædebant. Interea duces suo quisque muneri, *Raimundus* verò turris *Dauidicæ* impiger aßistebat. Hæc ab occasu solis vrbem muniens, ad medium ferè tabulatum quadratorum lapidum plumbo infuso compaginata, omnem metum obsidentium paucis intus defendentibus repellit. Itaq; videntes vrbem ad capiendum propter prærupta montium, & firmitatem mœnium, & ferocitatem hostium difficilem, machinas fieri præcepêre. Et priùs quidem obsessionis die septimo fortunam scalis erectis tentarunt, in resistentes volaticas moliti sagittas. Sed quia erant scalæ paucæ, & ascendentibus damnosæ, quòd vulneribus vndique expositi nulla parte protegerentur; consilium mutarunt. Vnum fuit machinamentum quod nostri suem, veteres vineam vocant, quod machina leuibus
al. munitis
lignis colligata, tecto tabulis, cratibúsque contexto, lateribus crudis corijs * com-
al. subsistentes
munitis, protegit in se * subsidentes, qui quasi more Suis ad murorum suffodienda penetrant fundamenta. Alterum fuit pro lignorum penuria turris non magna in
al. Berfreit
modum ædificiorum facta, * *Berefreid* appellant, quod fastigium murorum æquaret.

Hoc machinamentum dum fieret, moram obſidioni dedit pro fabrorum inſcitia, & lignorum penuria. Et iam quartuſdecimus dies Iulij voluebatur, cùm hi admotis vineis murum ſuffodere, hi turrem promouere cœperunt. Quòd vt opportunius fieret, membratim diſiunctam, ad muros tulêre; ibique, propè quantùm à iactu ſagittæ cauere poterant, compaginata rotarum volubilitate penè muro coniunxêre. Interea funditores lapidibus, ſagittarij iaculis, arcubaliſtæ telis, quiſque ſuum *exercentes officium, inſtare, & propugnatores de muro ſummouere; Milites quoq; virtute incomparabiles turrim aſcendere, ęquo iam penè Marte telis, & lapidibus in hoſtes agentes. Nec illi ferijs vacabant, ſed omnem virtuti ſalutem committentes, adipem, & oleum ignitum in turrim, & in milites fundabalis iaculabantur, multorum mortibus ſui voti ſe compotes gloriantes. Ita toto illo die certatum, vt neutra pars ſe victam putaret. Sequenti die, qui erat quintuſdecimus Iulij ad ſuprema ventum. Namque Franci, pridiani certaminis euentu eruditiores, faſces oleagino ſucco viuidas in turrim muro proximam, & eius cuſtodes iecerunt. At flamma vento agente in comas erecta primò ligna, poſtea lapides corripiens cuſtodes effugauit. Quin & tigna, quæ Turci ê muro pendula dimiſerant, vt turrim, ſi propiùs admoueretur reducto niſu brachiorum arietando effringerent, Franci funibus deſectis ad ſe traxere, & de machina in murum iactis, cratibuſque conſtratis pontem, qui turrim, & mœnia continuaret, fecerunt. Ita perfidis verſum in exitium, quod parauerant ad remedium. Tum verò & fumeis flammarum globis, & noſtrorum audacia hoſtes infracti fugam ineunt. Alij in murum, & inde in vrbem progredientes, quantum illa animorum lætitia exigebat, manibus egere. Et hæc quidem victoria in parte *Godefridi*, & duorum *Robertorum* euenit. Ignorabat hoc *Raimundus*, donec fugitiuorum clamor, & ſe de muro vltrò pręcipitantium timor, (qui dum mortem fugiunt, mortem inuadunt) vrbem captam prodidit. Quod intuitus ſtrictiſque gladijs in fugientes irruens, quantum animoſitati ſuæ ſufficere iudicauit, iniurias Dei vltum ire feſtinabat. Quingentos quoque Æthiopas, qui in arcem *Dauid* refugi, claues portarum, pollicita membrorum impunitate, tradiderant, ſpectato pręſentis pacis commodo incolumes Aſcalonem dimiſit. Nec vllum erat tunc Turcis refugium, ita & ſupplices, & rebelles inſatiabilis victorum ira conſumebat. Decem millia in Templo *Salomonis* interfecta, plura ex faſtigijs Templorum, & arcis pręcipitata. Poſt hæc cadauera cumulata igne immiſſo in aërium reſoluta ſunt elementum, ne ſub diuo in tabem fluentia inerti attraherent contagia mundo. Ita cæde infidelium expiata vrbe, ſepulchrum Domini, quod tamdiu deſiderauerant, pro quo tot labores tulerant, ſupplicibus cordibus, & corporibus petierunt. Quot ibi precum thurificatione cœlum incenderint, quot lacrymis Deum in gratiam reuocauerint, nullus vnquam profiteor euolueret; non ſi veterum pompatica eloquentia procederet, non ſi *Orpheus*, qui vocalibus fidibus auritos, vt dicitur, ſcopulos flexit, reſurgeret. Cogitetur igitur potiùs, quàm dicatur.

[* al. exercent]

ILlud inſigne continentiæ in omnibus optimatibus exemplum fuit, quòd nec eo die, nec conſequentibus quiſquam reſpectu prædæ auocauit animũ, quin cœptum perſequerentur triumphum. Solus *Tancredus* intempeſtiua cupidine occupatus, quædam pręcioſiſſima de Templo *Salomonis* extulit: ſed poſtmodum ſua conſcientia, & aliorum conuentus colloquio vel eadem, vel appreciata loco reſtituit. Tum quicunque egenus vel domum, vel aliquas diuitias inuaſit: nunquam vlteriùs vllius locupletis tulit conuitium, ſed ſemel poſſeſſa in ius adoptauit hæreditarium. Nec mora pręlucidum illud Chriſtianæ nobilitatis ſpeculare, in quo velut in ſplendido lacunari omnium virtutum repercutiebatur iubar, *Godefridus* in regem eligitur omnibus non ignaua ſpe conferentibus, nullo modo poſſe decentiùs proſpici Eccleſiæ vtilitatibus; dilato interim de Patriarcha conſilio, qui Romani Papæ deberet ſubſtitui iudicio.

AT verò Babylonis Imperator, non illius, quæ à *Nemroth* facta, à *Semiramide* aucta, nunc aſſeritur deſerta: ſed illius, quam *Cambyſes Cyri* filius ędificauit in Ægypto, in loco vbi quondam fuerat Taphnis. Imperator ergò Babylonis, diu conceptas in Francos iras parturiens, miſit ducem militiæ, qui eos de regno ſuo, vt dictitabat, propelleret. Ille præcepta maturans munia, cùm audiſſet captam Ieruſalem maiori cura ſtimulauit negotium, quanquam antea nil ſegnitiei admiſiſſet. Eratque barbaro ani-

mus, vt Christianos in Ierusalem obsideret; & post victoriam, quam iam mente somniabat, falsò præsagus sepulchrum Domini â fundo erutum dilapidaret. Nostri, qui *al. experiri* nil minus diligerent quàm obsidiales ærumnas denuò *perpeti, sumpta ex Dei parte audacia, ex vrbe versus Ascalonem prodeunt, obuia hostibus inferentes pectora, portabantque secum partem Dominici ligni, quam quidam Syrus ciuis Ierosolymitanus auita successione domi custoditam propalauerat. Fœlix planè, & fidele furtum, vt toto tempore Turcis celaretur mysterium. Ingentem ergò prædam pecorum, & pecu- *al. secus* dum *iuxta Ascalonem nacti, generale proposuerunt edictũ, vt omnia in patulis campis relinquerent, ne postero mane pugnaturis impedimento forent: satis, superque se prædam habituros, si vincerent, dummodo expediti diuinas vlciscerentur iniurias. *al. procedente* Itaque manè iam * prodeunte exercitu videres supero, credo, instinctu, cornibus erectis pecora lateribus militum obambulantia, nec vlla posse abigi violentia. Quod eminus hostes intuiti, & solaribus radijs visus hebetati, animis ante prælium cõciderunt, quòd crederent innumeram esse aduersariorum manum: quamuis ipsis non deesset militaris copia multo exercitio ad præliũ pręparata. Lentiùs itaq; procedentes Francos, bipartito agmine, & sinuatis alis includere conati sunt. Sed duces, & maximè *Robertus* Normannus, qui antesignanus erat, arte artem, vel potiùs virtute calliditatem eludentes; sagittarijs & peditibus deductis, medias gentilium perruperunt acies. Eques quoque *Lotharingus*, qui in extremo agmine cum domino suo erat, â lateribus inuolitans libertatem fugæ, & campos abstulit omnes. Ita Turci ab anterioribus pene- *al. ad satietatem* trati, & ab exterioribus inclusi, *ad voluntatem victorum cæsi sunt; reliqui, noctis quę imminebat beneficio liberati. Multum aureæ suppellectilis in eorum castris inuentum: multum gemmarum, quarum raritas in nostris regionibus incognita, ibi natiuo decore refulgerat. nec vlla victoria lætior fuit Christianis, quòd incruenti opima retulerunt spolia.

IErusalem itaq; reuersi, cùm statiua multorum dierum requie vires reformassent, quidam suspirantes in natalis soli desiderium marinum adornarunt reditũ. Soli *Godefridus*, & *Tancredus* remanserunt: pr̨edicabiles profectò principes, & quorum titulis nullas vnquam affiget metas postera, si rectum iudicet, ętas: viri, qui ab extremo Europæ frigore in importabiles se Orientis calores immerserunt, vitæ suæ prodigi, dummodo Christianitati laboranti succurrerent; Qui præter metum barbaricorum incursuum, semper pro incommoditate ignoti poli suspecti, securitatem quietis & sanitatis in patria contempserint, & pauculi numero tot inimicorum vrbes, fama & effectu virtutum presserint; memorabili fiduciæ Dei exemplo, vt illic non dubitarent subsistere, vbi vel pestifero afflarentur aere, vel Saracenica occiderentur rabie. Cedant ergo poëtarum præconia: nec priscos heroas vetus attollat fabula. Nihil vnquam horum laudi comparabile vlla genuêre secula. Nam & siqua fuit illorum virtus, in sepulchrales fauillas post mortem euanuit: quòd potiùs in mundialis pompæ fumum, quàm in vllius boni solidum effusa fuerit. Istorum autem fortitudinis sentietur vtilitas, & ostendetur dignitas, quamdiu orbis volubilitas, & sancta vigebit Christianitas. Quid verò de disciplina, & abstinentia totius exercitus dicam? Nulla ibi ventris ingluuies, nulla fuit penis illuuies, quę non continuò vel ducum auctoritate, vel episcoporum sermone corrigeretur. Nulla prædandi per terras Christianorum cupido: nulla inter se controuersia, quæ non facilè mediatorum iudicum cognitione recideretur. Quapropter, quia tam ordinati exercitus laus ad prælatorum redundat gloriam, singulorum procerum facta & exitus scripto insigniam: nec quicquam veritati secundum relatorum meorum credulitatem subtraham. Nullus verò, cui amplior prouenit gestorum notitia, me pro incurioso arguat; quia trans Oceanum Brittannicum abditos vix tenui murmure rerum Asianarum fama illustrat.

INitium ergo laudum rex *Godefridus*, qui *Eustachij* Comitis Bononiensis, de quo tempore regis *Edwardi* dixi, filius, materno excellentior genere, ad *Caroli* magni spectabat lineam. Siquidem mater *Ida* nomine, *Godefridi* antiqui Lotharingorũ ducis filia, habuit fratrem â genitoris nomine *Godefridum* dictum, cognomento *Bocardum*. Illud fuit tempus, quando *Robertus Friso* (de quo superiùs locutus sum) mortuo *Florentio* Frisiæ duce, vxorem eius *Gertrudam* duxit; priuignum *Theodoricum* in successionem

Ducatus

Ducatus prouehens. Non tulit hoc *Bocardus*: ſed *Friſonem* expellens regionem ſuis *voluptatibus addixit: vltus ſe ille inſidijs, qui non poſſet prœlijs, per Flandritas ſuos ſedentem ad ſecreta naturæ extinxit, ferro per verenda immiſſo. Ita priuignus beneficio victrici ſucceſſit ducatui. Vxor huius *Godefridi* fuit *Matildis* * *Marciſa*, quam ſuperior liber prędicat: quæ mortuo marito ducatum impigrè contra Imperatorem retentauit, maximè intra Italiam: nam Lotharingiam, & inferiores terras Imperator obtinuit. *Ida* ergò, vt dicere inceperam, magnis ſpebus ad Comitatum Lotharingorũ petendum, filium *Godefridum* erexit. Namque ſeniori filio *Euſtachio* hœreditas paterna obtigerat: minor *Baldwinus* pueriles adhuc annos terebat. *Godefridus* habilem ad arma ætatem nactus Imperatori *Henrico*, (de quo proximus liber loquitur) militiam ſuam conſecrauit. Ingentibus ergò ſudoribus eius in ſe transferens amicitiam, egregia liberalitate *Cæſaris* totam pro ſtipendio accepit Lotharingiam. Vnde factum eſt, vt orta inter Papam & *Henricum* ſimultate, cum eo ad oppugnandã Romam profectus, eam partem, quę vigilijs ſuis obſeruabatur, primus prorumperet, magnam feneſtram irrupturis aperiens. Ita potiſſimùm ſudans, & pręferuidis venis ſuſpirioſus cellarium ſubterraneũ, quod fortè ſe diſcurſanti obtulerat, ingreſſus eſt; ibi cùm nimio vini hauſtu intemperantiam ſitis placaſſet, febrem quartanam inijt. Dicunt alij venenato falerno infectum: quòd ſoleant Romani & illius terrę homines totis infundere toxica tonnis. Alij, ei partem illam mœnium fortè obtigiſſe, vbi Tiberis influens manè ſęuas exhalat nebulas, quarũ pernicie omnes milites eius præter decem interijſſe: ipſum amiſſis crinibus, & vnguibus dubiè conualuiſſe. Verumtamen quodlibet horum fuerit, conſtat eum nunquam continuę, ſed lentæ febris incommodo vacaſſe: donec audita fama vię Ieroſolymitanæ illuc ſe iturum vouerit, ſi Deus propitius ei ſalutem largiretur. Quo voto emiſſo, ita ducis vires refloruiſſe, vt nodoſos integer artus, & ſpatioſo erectus pectore quaſi ſqualentibus annis exutus, recenti emicaret iuuenta. Quare diuinis beneficijs in ſe confluentibus reſponſurus Ieroſolymã iuit vel primus, vel cum primis, magnas in bellum cateruas trahens. Et quamuis durum & exercitatũ militem haberet, nullus tamen eo vel prior in cõgreſſu, vel promptior in effectu habebatur. Deniq; notum eſt, quòd Turcum in Antiochena obſidione ſingularem pugnam poſcentem medium à lateribus gladio Lotharingo diſſecuerit, & iam palpitabat aruis medietas hominis, cùm alteram cornipes volucri curſu aſportauit: adeò firmè nebulo inſederat. Alterum *equo congreſſum, librata in caput ſpatha à vertice ad inguina diffiderit: nec adhuc ictus horrendus ſteterit, ſed ſellam, & ſpinam equi penitus diſciderit. Audiui veracem hominem referentem vidiſſe ſe quod ſubijciam; In ipſa obſidione militem Ducis pabulari progreſſum, & à leone inuaſum, obiectu clypei mortem aliquandiu diſtuliſſe: Indoluiſſe *Godefridum* viſo, & venabulo feram transfodiſſe: illam ſauciam, & dolore acriùs ſæuientem, in principem irruiſſe adeò, vt ferro quod extabat é vulnere tibiam eius læderet; & niſi properaſſet gladio belluam euiſcerare, illud virtutis ſpecimen potuiſſet dente ferino interire. His ſucceſſibus clarus in regem Ieroſolymæ leuatur, propterea quòd eſſet genere & virtute conſpicuus, nec tamen ſuperbus: paruum admodum & finibus anguſtum fuit regnum, quòd præter paucas in circuitu villas nullas vrbes haberet. Nam & infeſta Regis valetudo, quam ſtatim poſt bellum Babylonicum incurrerat, ferias bellis dedit, vt nihil acquireretur, & diuina ſolertia barbaricas auiditates toto illo anno probè compeſcuit, vt nihil amitteretur. fama eſt Regem otij deſuetudine febrem antiquam nactam fuiſſe. Sed ego conijcio Deum placitam ſibi animam, & tot laboribus emeritam in melius regnum transferre maturè voluiſſe, ne malitia mutaret animam ipſius, aut fictio deciperet intellectum illius. Igitur rota temporis referente annuum regni ſpatiũ, placida morte reſolutus, & ſub Golgotana rupe tumulatus eſt. Rex inuicti ſicut in ferrum, ſic in mortem animi: qui lachrymas aſtantium ſæpè benignus coërcuit; interrogatuſq; de ſucceſſore, neminem nominatim, ſed tantummodo eum, qui dignus foret, pronuntiauerit; nec vnquã regium inſigne ferre ſuſtinuerit, profeſſus nimiam eſſe arrogantiam: ſi coronaretur ipſe ad gloriam in ea vrbe, in qua Deus coronatus fuerat ad contumeliam. Obijt 15. Kal. Auguſt.

al. voluntatibus

al. Marciſca

al. æquè

EO defuncto *Tancredus*, & alij proceres *Baldwinum* fratrem eius futurum regem pronuntiant, qui tum in Meſopotamia morabatur. Nam *Euſtachius* ſenior, qui cum

Godefrido Ieroſolymam venerat, iamdudum hæreditarium ſolum repetierat. *Baldwini* actus integra & breui veritate apponentur, fidei ſoliditate accommodata dictis *Fulcherij* Carnotenſis, qui capellanus ipſius aliquanta de ipſo ſcripſit, ſtilo non quidem agreſti, ſed vt dici ſolet ſine nitore ac palæſtra, & qui alios admonere potuit, vt accuratiùs ſcriberent. *Baldwinus* igitur iter ſanctum cum cœteris adorſus, multos milites habuit indolis ſuæ complices. Quibus fretus, nouos ſibi exercitus ipſe moliri, ſplendidas occaſiones aucupari, quibus virtus eniteſcere poſſet. Denique non contentus communi omnium laude, trium dierum ab Antiochia ſpacio â reliquis diſcedens, Tharſum Ciliciæ vrbem nobilem voluntate ciuium recepit: Tharſum quondam *Pauli* Apoſtoli alumnam, in cuius honore ibi eccleſia epiſcopatus cernitur. Voluntariè Tharſenſes ſe eius clientelæ ſubdidêre, quòd eſſent Chriſtiani, & ipſius patrocinio ſe ſperarent â Turcis protegi. Certatim itaq; Cilices in eius ius tranſiere maximè poſt Turbexhel flexum, quod eſt oppidum natura inuictum, cuius nutum inferiora ſpectarent caſtella. Quo, vt dixi, dedito, cœtera eius iudicium ſecuta. Nec ſolum Cilicia, ſed Armenia, & Meſopotamia familiaritatem viri appetiuere. Erant enim hæ terræ penè Turcorum dominio liberæ, ſed inequitationibus infeſtatæ. Quare dux Edeſſæ vrbis, qui & ciuium odio & hoſtium gladio premeretur, literas neceſſitatis ſuæ interpretes *Baldwino* miſit. veniret ergo quantociùs adoptionis præmio laborem veniendi conſolaturus: namq; ipſe ſexus vtriuſq; prole carebat. Ea eſt vrbs in Meſopotamia Syriæ vbere glebæ redditu, & negociatorum mercimonijs nominatiſſima: diſtans ab Euphrate viginti milliarijs, ab Antiochia centũ. Edeſſam Græci, Syri Rothaſiam dicunt. Ita *Baldwinus*, exacto â legatis fidelitatis ſacramẽto, cum ſexaginta nouem ſolum militibus Euphratem transfretauit, ſpectaculo mirando, ſeu dicere velis fortitudinis, ſeu temeritatis, vt inter circumfuſas barbarorum nationes, quas alter haberet pro gente vel pro incredulitate ſuſpectas, cum tantillo exercitu non hęſitaret procedere. Et ab Armenijs quidem, & Syris grato excipiebatur gaudio, & indulgenti fouebatur hoſpitio cum crucibus & candelabris per tramites occurrentibus. Turci autem poſterius agmen tentare aggreſſi, ſolertia *Baldwini* omnibus fruſtrati ſunt inſidijs, Samoſatenis exemplum fugæ facientibus. Samoſata eſt ciuitas vltra Euphraten, de qua fuit *Paulus* Samoſatenus, cuius hæreſim confutatam in hiſtoria *Euſebij* leget, qui volet. Hanc etiam ſi benè occurrit memoriæ, dicit *Ioſephus* obſediſſe *Antonium* quando ad eum venit *Herodes*. Huius igitur vrbis incolæ Turci, qui primi fuiſſent in Francos audaciæ incentiuum, primæ defectionis dedêre auſpicium. Itaque *Baldwinus* tutò Edeſſam perueniens nihil inferiùs, quàm ſperabat inuenit. Nam & * inuitatorijs profuſo fauore ſuſceptus, & non poſt multum tempus, illo â perfidis ciuibus dilaniato, legitimum vrbis ducatum adeptus, toto tempore, quo Franci apud Antiochiam, & Ieroſolymam laborauerunt, non immunis bellorum fuit, frequentibus aſſultibus hoſtes contriſtans ſuos.

al. inuitatoris

AT verò Nouembri menſe admonitus â *Boamundo* principe Antiochiæ, vt iter Ieroſolymæ iam tandem experirentur, profectionem compoſuit, propulſatiſque ſolo candidi vexilli viſu (quod inſigne in prœlio habebat) Turcis, qui ſperato eius diſceſſu pacem læſerant, â dextra relinquens Antiochiã, venit Laodiciam. Ibi liberalitate *Raimundi* Comitis, qui ciuitati principabatur, tenui pretio ſufficientiam ſtipis mercatus, Gibello tranſito recentibus veſtigijs *Boamundũ* inſecutus eſt, qui eum fixis tentorijs operiebatur. Iunxit ſe cum eis cõmunione viæ *Daibertus* Piſanus archiepiſcopus, qui nauigio multis ſibi ſociatis ciuibus Laodiciam applicuerat: & prǽterea duo alij epiſcopi. Ita iunctis agminibus computabantur ęſtimatione librata viginti quinq; millia. Quorum multi terras Sarracenorum ingreſſi pro charitate mercimonij fame cõcluſi; multi ex equitibus in pedites mutati, equis inedia interceptis. Accedebat miſerijs imbriũ affluentia; quòd in illis terris quaſi prǽcipiti torrente pluuia hybernis duntaxat menſibus inundet. Itaq; pauperes carentes mutatorijs algido rigore moriebantur, quàm pluribus diebus nulli tecto ſuccedentes. Et huius quidem calamitatis nullum erat remedium, quòd & tentoria, & ligna deficerent. At verò famem nonnihil leuabant, arundines mellitas continuè dentibus terrentes, quas cannamellas, compoſito ex canna, & melle, nomine vocant. Sic hi, omnino â Tripolitanis & Cæſarienſibus immenſo

menſo ære neceſſaria nacti, Ieroſolymam venere ſolſtitij brumalis die. Occurrit illis ad portas rex *Godefridus* cum *Euſtachio* fratre, quem ad hoc tempus detinuerat, nihil gratiarum & liberalitatis in eorum omittens obſequio. Illi peractis in Bethleem ex more Dominicæ natiuitatis ſolennibus *Daibertum* patriarcham conſtituêre. In quo facto *Vrbani* Papæ conſenſum obligatum non ambigo: quòd eſſet is & reuerendus ſenio,& potens eloquio,& pollens marſupio.Igitur poſt Circumciſionẽ Domini ſumptis in Iericho palmis,quod inſigne peregrinantium antiquitas inſtituit,ſedes quiſq; ſuas raptim repetere properarunt. Cauſa feſtinationis erat putor inconditorum cadauerum,quorum ita exhalabat cœnum,vt ipſum violaret cœlum. Quocirca tabida peſtis in auras effluens multos ex his,qui nouiter venerant lætho dedit: cæteri per vrbes maritimas Tiberiadem,dico,& Cæſareã *Philippi* maturauerunt iter,quòd eos tenuitas victus,& hoſtilis metus vrgebant.Sed fami,vt dixi,conſuluere pedum celeritate,& trecentorum militum,qui eos de Baldac caſtello infeſtabant, furori proſpexerunt militaris artis calliditate. Námque ſimulata pauliſper fuga,vt ipſi de anguſtijs locorum euadentes Turcos inducerent,conſultò ceſſere, ſed mox retrouerſi diſperſos hoſtes pro libito fudêre.Putauerant illi noſtros pugnę inhabiles,quòd eſſent clypei eorum,& arcus pluuiali abundantia lentati: neſciebantque,quòd non in armorum,vel in tegminum fiducia, ſed in excellenti vi animorum, & crudo robore brachiorum victoria virorum conſiſtit.

ET tum quidẽ *Baldwinus*, Edeſſam, *Boamundus* verò Antiochiam incolumes remearunt. Initio autem Iulij menſis licentia famæ *Baldwini* auribus detulit, ſplendidum ducum noſtrorum margaritum offuſcatum,*Boamundum* ſcilicet captum, & in catenas eiectum,à quodam *Daniſman* gentili,& in illis terris potenti. Quapropter Ediſſenorũ & Antiochenorum manu coacta inſignem chriſtianorum contumeliam vlciſci ſperabat. Porrò Turcus, (qui magis fraude & euentu quàm virtute & militia ducem cepiſſet, quòd cum paucis ad Meletimam vrbem recipiendam venerat) ſciens Francos pro rei pudore viribus extremis in ſe vſuros,in ſua ſe recepit, compoſitis ſanè ordinibus non quaſi fugam intenderet,ſed quaſi triumphum duceret. Tunc *Baldwinus* vltra Meletimam duorum dierum viam progreſſus, cùm videret hoſtem belli neceſſitatem declinare, redeundum putauit, & antè tamen vrbem in ſuos vſus non inuito profectò *Gabriele* tranſduxit.

INterea perlato ad ſe nuncio de fratris obitu, prouincialium ac ducum in eius electionem conſenſu commendata Edeſſa *Baldwino* cognato arctiſſimæ neceſſitudinis propinquitate coniuncto; & præter hæc,neque imprudenti neque ignaro ad Ieroſolymitanum regnum mentem impulit. Congregatis ergò equitibus ducentis,& peditibus ſeptingentis, iter plenum mortis & periculorum ingreſſus, vnde audaciæ tantæ contuitu multi,quos falsò fideles arbitrabatur,fuga clandeſtina delapſi. Ille cum reliquis Antiochiam petijt,ingens momentum deſolatis futurus conſilio ſagacis mentis informans,vt *Tancredum* peterent in ducatum.Inde per Gibeſium & Laodiceam venit Tripolim: cuius vrbis Ammiratus natione quidem Turcus,ſed genio naturali clemẽtiæ viſceribus profuſus,extra muros illi victui neceſſaria deſtinauit; adiecto quinetiam benignitatis mandato,vt prudenter ſe ageret,quia **Ducach* rex Damaſcenorum tramitem anguſtum occupauerat, per quem illum venturum audierat. Ille, quem puderet minis Saracenis moueri,conſtanti animo,quò propoſuerat, contendit. Sed ad locum veniens fidem Ammirati probauit. Eſt enim,citra ciuitatem Berithum milliarijs circiter quinque,locus omninò anguſtus iuxta mare, quem & prærupta rupium & arcta collium adeò coercent,vt centum viri faucibus illis potiti, quantumuis numerum itinerantium aditu prohibere queant. Locus eſt ineuitabilis de Tripoli Ieroſolymam euntibus. Huc ergo *Baldwinus* veniens ſpeculatores miſit,qui ſitum loci,& vires hoſtium renunciarent. Regreſſi legati difficultatem faucium,& aduerſariorum, qui inſederant,fiduciam vix pro timore intellecti anhelarunt. At *Baldwinus*, qui parùm ab optimo, qui vnquam fuerit, milite diſtaret, nihil perterritus aciem diſpoſitam in eos conſtanter inſtituit. Tunc *Ducach* mittit aliquos,qui prælia prima laceſſant,eliciantque incautos,retentans ampliores vires in locis opportunis. Itaque illi primò magno impetu venire,mox ſubinde ſubterfugere,vt noſtros in anguſtias deducerent. Non latuit *Baldwinum*

* *al, Duchac*

winum

vinum huiuſcemodi calliditas;ſed antiquæ militiæ vſu inſtructus, ſuis, vt fugam ſimularent,innuit,ſimul & vt ſuſpicionem metus vrgeret, ſarcinas & impedimenta,quę iam depoſuerant reſumi, & iumenta ſtimulis agitari; quin & ordines laxari,vt hoſtes incurrerent,edixit. Tum verò hoc viſo Turci exultare,& dirum frendentes,vt *Eumenides* exululare crederes,noſtros inſequi. Quidam aſcenſis nauibus littora præoccupare, quidam equis præcurrere,& peregrinos incautè iuxta mare ambulantes interimere.Nec Franci ſimulatam fugam omiſere,donec ad planitiem,quam oculis deſtinauerāt,peruenirent.Nullíque tumultus excuſſere viris mentes, quinimmò neceſſitas, qua intercepti erant,aluit,& miniſtrauit audaciam: & pauci terraque maríque innumeras ſuſtinuere manus. Namque vt viſum eſt ſatis metum finxiſſe, confertis ordinibus, & conuerſis ſignis inimicos iam iamque incurſantes incluſêre. Ita verſa rerum facie, qui vicerant victi, & victi fuere victores. Turci pernicioſa clade proſtrati; reliqui ad naues præcipiti ſtudio fugientes,cùm in altum plus iactu ſagittæ proceſſiſſent,ita nauigium remis, & totis pectoribus innixi propellebant, quaſi manibus aduerſariorum ad terram retrahi poſſent. Et vt miraculum nō ſicut opinabile dubites, ſed ſicut viſibile quodammodo palpes,ſolummodo quatuor Chriſtiani milites fuſi victoriam cæteris ſanguine peperêre ſuo. Quapropter confirmo, quòd nunquam Chriſticolæ à Paganis vincerentur,ſi ante bellum fortitudinem ſuam cœleſtibus fulcirent præſidijs,& in bello armis ſuis amicas ſuperorum applicarent virtutes. Sed quia in pace omnibus ſe ingurgitant flagitijs,& in pugna ſola nituntur audacia; ideò, nec immeritò, multoties fortitudo eorum deuiat à bona fortuna . Comes ergo pulchro triumpho exultans, cùm reuerſus eſſet ad ſpolia cæſorum detrahenda,non paucos Turcos offendit viuos, quos damni corporis immunes,ſed pecunijs inanes dimiſit. Ipſe cum ſuis, ne aliqua fraus lateret retro ſecedens,nocte illa ſub oliuarum virgultis requieuit. Sed mox diluculo cum expeditis ad anguſtias acceſſit fide oculata viſurus loci naturam,intuitúſque omnia tuta eſſe (nam Turci qui pridie circa montem diſcurſibus laſciuierant, nocte intempeſta,cæde ſuorum viſa,omnes diffugerant) ſignificatione fumi facta,ſicut conuenerat, ſocijs diſceſſum hoſtium intimauit. Illi morarum vinculis abſolutis ducem continuò ſecuti.Tunc Berithi Ammiratus victum*præeuntibus miſit, pro virtute tanti exercitus ſtupefactus.Idem & Tyrij & Sidonij,& Acharonitæ,qui & * Tholoamitę, fecere,tacito metu Francorum fortitudinem ſuſpicientes. Nec minus homines *Tancredi*,qui in Caipha erant, liberales fuere, quamuis ipſe abſens eſſet. Caſtri illius nomen antiquum reperire nequeo; quia omnes mediterraneæ ciuitates,quas in Ioſepho legimus quondam fuiſſe,modò vel non ſunt, vel in viculos immutatæ nomina perdiderunt, maritimæ integræ manent. Ita per Cæſaream Paleſtinæ & Azotum in Ioppem ventum. Vbi prima illi gratulatio regni fuit, ciuibus ingenti gaudio portas aperientibus.

al.prætereuntibus
al.Ptholomaicæ

IGitur à Ioppitis Ieroſolymam deductus, & ibi fauorabiliter exceptus dierum *ſeptem ſpacio quieti ſatiſfecit. Inde ne Turci dubitarent indolem regni eius magno eorum malo adoleſcere, verſus Aſcalonem expeditionem mouit. Cúmque non longè ab vrbe vires ſuas oſtentaret, impetentes Aſcalonitas facili opera depulit, opportunum tempus ad id,quod mente intendebat, operiens . Denique repulſionem illorum gloriæ ſuæ tunc ſufficere arbitratus, in montana receptui cecinit, vt hoſtes perſequeretur. Nec non & inimicorum damno neceſſaria ſuis conquiſiturus: qui pro penuria terræ fame ſingultiebant, quia illo anno meſſis ægra victum negauerat,ſpem prouincię ſterili prouentu decipiens.Itaq; montana conſcendit,quò habitatores terrę Turci relictis villis conceſſerant,Syros ſecū in penitus abditos ſpecus immergentes. Sed inuenere Franci quo commenta fugitiuorū fallerent,fumo in ora cauernarum immiſſo: quo latrones fugati pertinaciam amiſere,vni & vni egredientes. Ita Turci ad vnū omnes interfecti,Syri reſeruati. Inde digreſſus exercitus, Arabiamque petiturus, buſta præterijt patriarcharum *Abrahæ, Iſaac, Iacob,* & trium matronarum *Saræ, Rebeccæ, Liæ.* Locus eſt in Hebron, diſtans à Ieroſolymis tredecim millibus. Nam corpus *Ioſeph* iacet in Neapoli, quæ olim Sichem dicta eſt, marmore candido tectum, omnibúſq; tranſeuntibus perſpicuum. viſuntúrq; ibi fratrum eius mauſolea, ſed inferiori gloria.Venit ergò exercitus in vallem, vbi quondam Deus Sodomam,& Gomorram ſubuertit,

al.ſex

ſubuertit, cœleſtem flammam in ſceleſtos iaculatus. Ibi lacus per octodecim millia diffunditur nullius viuentis capax: præterea tractatu adeò horribilis, vt potantium ora torqueat, & guſtu amaro rictus diſtendat. Valli mons prominet, per loca ſcrobes ſalſas eructans, & quaſi congelato vitro totus perlucidus. Vbi colligitur quod quidam nitrum, quidam ſalis gemmam vocant. Euadentes ergo lacum venerunt ad villam ſanè locupletiſſimam, & mellitis pomis, quæ dactylos dicunt, fœcundam, quorum eſu ſe infarcientes vix lacunas ventrium implere, vix ingluuiem fauciũ præ dulcitudine temperare valebant. Cætera timore incolarum abraſa præter aliquantos Æthiopes ferrugineâ capillorum lanugine fuliginem prætendentes. Quorum cædem noſtri æſtimantes infra virtutem ſuam non eos irâ, ſed riſu dignati ſunt. Huic villæ ſubiacet vallis, in quâ hodiéq; ſilex cernitur, quo percuſſo *Moyſes* muſſitãti populo aquas infudit. Latex adhuc tam vberi & præcipiti riuo influit, vt molendinorũ vertigines impetu ſuo rotet. Tum in decliui montis extat eccleſia in honore legiferi *Aaron* ædificata, vbi ipſe mediante & cooperante fratre ſerebat cum Deo alloquia. Ibi à præuijs viarum gnaris, qui ex Saracenis Chriſtiani eſſent, addiſcentes inde vſque ad Babylonem nihil eſſe niſi ieiunum ſolum, & omnium bonorum indigum: Ieroſolymam reuerſi ſunt, primitias regni tot hoſtilium regionum ſubiectione Deo conſecraturi.

PAratis igitur regalibus inſignijs magna gloriâ in Bethleem die Dominicæ natiuitatis à *Daiberto* patriarcha coronatus eſt *Baldwinus*, fauſta omnibus acclamantibus. Nam ex tunc & deinceps nihil non venerationis regiæ, & ipſe labore ſuo eſt meritus, & aliorum fauore adeptus, quamuis minimi & penè dico pudendi regni dominus. Quare decet Chriſti Domini clementiam ſuſpicere, & in potentiæ illius contuitu ſpatiari, cuius ſuffragio timeri Chriſtiani poſſent, qui officere nequirent. Vix enim in tota militia, 400. milites erant, & tot pedites, qui Ieroſolymam, & Ramulam, & Caipham, & Ioppe cuſtodirent. Nam qui veniebant nauigio, in tuto tamen inter tot hoſtiũ portus animo ſanctis adoratis ſtatim repatriandum cenſebant, pedeſtri viâ penitùs intercluſa. Cumulabat quinimmò difficultatem, quòd Martio menſe *Tancredus* diſceſſerat Antiochiæ principaturus, & nec ipſe regi, nec rex ipſi auxilium pro viæ longitudine conferre valebant; adde quòd ſi neceſſitas expoſceret ſine irreparabilis diſcriminis metu gentem ſuam de vno in aliud caſtrum ne tranſduceret. Euidens ergo miraculum pronuntio, quod Dei ſolius tutum ſuffragio tanta barbarorum horrebat natio.

ILlo anno, qui fuit Dominicæ incarnationis, milleſimus centeſimus primus, ignis ſacratus, qui ſolebat vigiliam Paſchę illuſtrare, tardauit plus ſolito. Sabbato enim lectis alternatim lectionibus Græcè & Latinè, repetitóque ter Kyrieeleeſon & *Claraſiorũ *al. Claraſſy-rorum* melodia, perſtrepente, cùm necdum appareret ignis, & iam occiduus ſol veſperam vrgeret, noctem inueheret, ab omnibus cum mœrore in domos diſceſſum. Placuerat enim perpenſo conſilio, vt illâ nocte omni homine vacaret ſancti Sepulchri eccleſia, ne aliquis cui vlceroſa ſqualebat conſcientia, Deum magis irritaret ingerendi impudentia. Iámque diluculo ſenſim in lucem ſerpente, proceſſio Latinorum ad templum *Salomonis* edicitur, vt ibi oraturi Dei miſericordiam inuitarent. Idem circa ſepulchrum Domini faciebant Syri, vi doloris barbas & capillos vellicantes. Nec diu potuerunt pati diuina viſcera, confeſtim igne in vnam lampadem ſepulchri immiſſo. Quem cùm aduertiſſet Syrus per feneſtram ſcintillantem plauſu manuũ lætitiam prodens curſum patriarchæ accelerauit. Ille clauibus, quas geſtabat, adytum ædiculæ ſepulchralis aperiens, cœleſte munus cereo accenſo extulit, omnibus ad hoc concurrentibus communicans. Mox per omnem eccleſiam cæteræ diuinitùs accenſæ ſunt lampades, mirum in modum illa, quæ proximè illuminanda eſſet, fumo præmiſſo vicinam accenſionem docente. Sic nimirum Chriſti vetus artificium nouit quos amat terrere vt mulceat, & in materiam tranſeat laudis comminatio poteſtatis. Quia enim dona Dei vſitata aſſiduitate ipſa vileſcunt hominibus; plærúmq; aſſenſum indulgentiæ ſuæ raritate commendat, vt ametur gratiùs, quod deſideratum fuerat ardentiùs.

TVnc ſtolus nauium Ianuenſium & Piſanorum Laodiceam applicuerat, & inde Ioppen proſpero curſu nauigauerat; nautæque tractis ad terram ratibus, Ieroſolymæ cum rege Paſcha exegerant. Quorum ipſe virtutem pretio vadatus, tertiã partem pecuniæ pepigit de omnibus vrbibus, quas adquirere poſſent, & vicum vnum ciuitatis,

quem eligerent, ita præcipites auriq; cupidine cæcos magis, quàm pro Dei amore impulit, vt sanguinem suum nundinantes statim *Azotum* obsiderent, & ad deditionem post tres dies flecterent. Nec verò difficulter oppidani se dedidêre, iram regis, si vi caperentur, reueriti, quia præterito anno *Godefridum* idem aggressum acriter repulerant, maleficio fortunæ adiuti. Siquidem cùm ille suos ascensu scalarum in muros promouisset, iam victores, iam fastigia mœnium tenentes, repentinus ligneę turris casus, quæ forinsecus muro adiecta erat, viros victoria priuauit, & plures extinxit; plures capti & sæuitia Saracenorũ dilaniati. Inde Cęsareã Palestinæ *Baldwinus* totis viribus, & obfirmato robore obsidens, cùm videret ciuium pertinaciam & expugnandi difficultatem, machinas compaginari præcepit. factæ ergo petrariæ, facta turris ingens 20. cubitis altitudinem muri vincens. At verò nostri moræ impatientes, & tam diutinę impotes expectationis, scalis erectis murum superare aggressi obstinatione virium ad superiora euasere, conscientia virtutis frementes, quòd iam 15. diebus Saracenicis bellis intenti, tanti temporis spacium perdidissent. Quamuis igitur extrema vi à Cæsariensibus certaretur multos molares in ascendentes voluentibus, illi dissimulato periculo *cuneo obstantes perrupére, brachijs exertis, & strictis gladijs rem agentes. Turci vlteriùs non ferentes, fugámque adorsi, vel ipsi se præcipitauerunt, vel hostili manu occubuerunt. Plures seruituti, pauci redemptioni seruati, inter quos Ammiratus vrbis, & episcopus, quem *Archadium* vocant. Erátque spectaculum, quod videnti cachinnum excuteret, dum Turcus in collo Christiani pugno percussus Byzantinos euomeret. Nam miseri extremæ inopiæ metu mares intra gingiuas, fœminæ intra non dicenda, nummos absconderant; vides quod apertè loqui erubescit oratio. Sed intelligit profectò lector quod volo, immò quod nolo dicere.

al. cuneos

NEc adhuc quieuit imperator Babylonis, quin ducem & exercitum ad expugnandos Francos missitaret. Illi nauigio Ascalonem appulsi, mox iuxta Ramulam cursitarunt, curis regis abutentes, qui tunc Cæsariensi bello tenebatur. Agrorum igitur depopulatione ad congrediendum crebriùs illum irritarunt. At ille non impari calliditate, vt calor indomitus deferuesceret, vetito instantes passus languescere bello; hac effecit cunctatione, vt plerique morarum pertæsi dilaberentur, reliquos qui essent 11. millia equitum, 21. millia peditum cum suis 250. equitibus, peditibus paulò minus 700. inuasit. Paucaque cum militibus locatus, quibus si perstarent, victoriam, si morerentur, gloriam promitteret, si fugerent, longè Franciam esse commoneret, primus in hostes irruit, productóque aliquantùm certamine, cum acies suas labare cerneret, desperatis rebus occurrit. Ita noua sui specie Turcos proturbans, conto ducem prostrauit, quo interempto tota diffugêre agmina. Nostri, qui principio pugnæ ita circumsepti fuerant, vt nullus alterum videret, tunc dominicæ crucis vexillo præuio adeò virtutem exercuerunt, vt quinque millia trucidarent ex Francis 80. equites, pedites paulò plus desiderati. Porrò sequentes successus solatio fuerunt, quòd equites 500. Arabas interemerunt. Illi ante Ioppen biduò cucurrerant, sed parùm explicantes Ascalonem redibant, visóq; eminùs exercitu nostro, suos esse sperantes tanquam triumphantibus congratulaturi obuiam ibant. Sed tandem aliquandò iaculis in se emissis intelligentes Frãcos esse, perinde palluerunt, sicut nudis qui pressit calcibus anguem, vt Poëtæ verbo vtar. Itaq; ipso stupore hebetes terga cędentibus exhibuêre. Ita rex Ioppen perueniens errorem epistolæ, quę *Tancredo* à Ioppitis missa falsò regem cum exercitu extinctum nunciauerat, veraciori scripto correxit. Iamq; *Tancredus* iter ad Ierosolymam parauerat, cùm nuncius veniẽs ostenso sigillo regio mœstitiam depulit, lætitiam reformauit.

LOngum est si velim explicare omnia eius certamina, quomodo Tiberiadem, Sidonem, Accaronem, id est, Ptolemaidẽ, quomodo postremò cunctas maritimas vrbes subegerit: quo modo penè omnem diem Turcorum mortibus insignierit, aut assultu clãdestino aut bello publico. ingentes operas eiusmodi desiderat relatio hominis, qui ampullato eloquio, & curioso abũdet otio. Nobis vtrumq; deest, & quod maximè obest rerũ expedita scientia; omnia verò indulgẽti famę credere, & facilitatẽ auditorũ fallere veracis *historici nõ debet esse. Quocircà illa solũmodo, quæ *scripto comperi, apponam, quibus ad vnguem comprobetur gloriosa viri deuotio, & gratia victura in seculo. illúdque constanter asseuerauerim, paruâ manu magna illum prælia persæpe lusisse;

al. historiæ
al. scripta

luſiſſe: nec vnquam campum fugiſſe præter apud Ramulam & apud *Acharonem. Enimuerò ambas fugas prædicabiles exceperunt victoriæ, quod magis inconſiderata virtute, quàm timore prouenerint, ſicut paucis inſertis lector agnoſcet.

al. Accaronem

EO Septemb. cuius 7. Idus prędictum fuit præliũ, *Willielmus* Comes Pictauẽſis Ieroſolymam perrexit multa ſecum ducens agmina, vt æſtimarentur 60. millia militum, & multò plura peditum. Iuit cum eo *Stephanus* Comes Burgundiæ, & *Hugo* Lizianenſis, frater *Raimundi* comitis, & *Hugo Magnus*, & *Stephanus* Bleſenſis, antiquæ diſceſſionis improperiũ noua & excogitata virtute ſarcire cupientes. Itaq; per Conſtantinopolim profectus, cum inſolenti reſponſo (vt ſuperiùs dixi) *Alexium* offendiſſet, illo non curante, vel potiùs procurante Solimanni incurrit inſidias, qui ſciens exercitum fame & ſiti laborare, quòd aliquantis diebus errabundi per paluſtria, & inuia loca iuerant, cum 300. millibus ſagittariornm occurrit. Nullam vnquam luctuoſior Francis pugna viſa, quia nec timidum fuga, nec audacem virtus poterat eripere diſcrimini. quòd in arcto loco pugnaretur, & in confertos ſagittarũ nubes nõ fruſtraretur. Interfecta igitur pluſquam 100. millia præda omnis abducta; ita *Solimannus* ex manubijs Francorum claras manibus ſuorum nactus inferias, diſpendium Niceæ vltus eſt. Sed quia multis tramitibus itum erat, nec omnes cæſi, nec omnia direpta. Nam præter Pictauienſem, qui penè ad pudẽda nudatus erat, cęteri omnes comites promptè ſua defenſitauerãt. Omnes ergo recollectis ex fugâ militibus præter *Hugonem magnum*, quẽ mortuũ Tharſenſis ciuitatis vrna excepit, Antiochiam conuolarunt; in quibus *Tancredus* egregiæ pietatis miles ingentem munificentiæ ſuæ gratiam oſtendit, cunctos quatenus poterat pecunijs ſuſtentans, *Willielmum* præcipuè, quem fortunæ viciſſitudo eo afflictauerat inuidioſiùs, quo ante prouexerat ſereniùs, qui præter gazas, quarum damno non adeò afficiebatur, quòd caducæ ſunt, & reparabiles, ex tot militibus eximijs ſolus penè remanſerat ſuperſtes. Ita recreatis animis iter moliti, vndecunq; belli occaſiones quærebant, ſenſit ſitim furentium prima Tortuoſa ciuitas: qua peruaſa & direpta non modicum præteritas ærumnas releuarunt. Inde ad anguſtias, de quibus ſuperiùs dixi venerunt, vbi eos rex iampridem operiebatur, contra Turcos, ſi prohibere vellent, opem laturus. Eius virtute defenſi, & benigno apud Ioppem hoſpitio excepti Ieroſolymam proximo Paſcha contenderunt, vbi ſacroſanctum ignem lætis hauſerunt oculis, deuotis adorarunt animis. Poſthæc reuerſi Ioppem aſcenſis nauibus, patriam quiſque ſuam redire meditabatur. Quorum Pictauenſis continua venti proſperitate prouectus patriam tenuit: cæteri retrò violenter acti.

IAm verò menſe Maio *inchoante Turci & Arabes Ramulam obſederunt, ſuperioris anni damnum noui exercitus ſupplemento, eodem reficientes numero. Epiſcopus vrbis prudenter opportunitate ſpectata, cauit ſibi loco, Ioppem latenter profectus. Iámque rex exierat credens falſo aſſerentibus non eſſe hoſtes pluſquam quingentos; itaque nec aciem dirigere, nec pedites conuocare curauit, tantum milites regem ſequi cornicines monuerunt, multum amicis ſuadentibus vt Turcorum fraudes caueret. *Stephani* duo Bleſenſis & Burgundus regem equis inſecuti, ne deſides & inglorij, ſed triumphalis pompæ *conſcij terras repeterent ſuas. ſed aliam, quam opinabantur, gloriam, aliam victoriam fata parabant viris. Namq; rex viſa hoſtium multitudine, dum ſe fruſtratum opinione cognoſceret ira mentem ſaucius, & magnanimitatis conſcientia fremens, quid faceret, hæſitabat. Si cederet, præteritæ gloriæ ignominiam: ſi pugnaret, ſuorum mortes animo volutabat. Veruntamẽ, vicit calor ingenitus, & terga iam dabat metus, cum commilitonum hortatibus animatus, vt fugam in caſtellum per medios hoſtes intenderet, acquieuit. Cæteri cum clamore ſecuti denſiſſimas perruperunt acies, animas ſuas Deo conſecrantes, & mortes impigrè vlti; comites quoq; feriendo defatigati adeò vt manus gladijs obrigeſcerent, neci ſuccubuerunt. Rex in arcem lapſus ex 200. quos duxerat, aliquantos ſocios habuit, quibus orantibus vt vitam dignaretur fugiendo producere, ſua pericula mundo parui ponderis eſſe, illius vitam ad multorum profectum valere, vtpote qui omni ſeculo ſit virtutis ſpectaculum, quamuis in fractis rebus ingenti animi conſtantia, dignum ſe credidit vita. Itaque quinque militibus comitatus in montana rependo inſidiantes eluſit. Militum vnus fuit *Robertus* Anglus, vt ſuperiùs dixi, cæteros notitiæ noſtræ fama tam longinqua occuluit. Ille cum tribus alijs

al. mediante

al. conſocij

alijs comprehenſus eſt,quintus euaſit cum rege. Turci extremam vim furoris in illos, qui euaſerant in arcem,effuderunt,in quibus fuit *Hugo* Lirianenſis,& *Gaufredus* Vindecinenſis : tres tantùm ſuperſtites Ieroſolymitanis nuncij miſeriarum fuerunt. Rex interdiu latens,noctu per auia cornipedem curſu exhauſtum ſtimulans, Azotum peruenit,pulchro & ad miraculum Dei prono ſalutis euentu,quòd paulò antè Turci diſceſſerant, qui iam biduò circa vrbem prædas egerant. Inde Ioppen nauigio veniens Ieroſolymitanis epiſtolam de vitæ ſuæ certitudine legauit.Portitor chartæ fuit homuncio Syrus, qui etſi inueniretur,habitus vilitate, & ſermonis noti commercio inſidiantes falleret. Hic notis ſibi per deuia compendijs perfidorum pericula declinans, tertio die Ieroſolymam peruenit. Tum equites, qui vrbem tutabantur iunctis ſibi auxiliariarium peditum turmis ad Ioppen profecturi, iter mari proximum direxerunt mediterraneis deuitatis. extremi tamen agminis Turcis vrgentibus interfecti, quòd vel equis vel peditibus deſtituebantur. Ita congregatis ex Ieroſolymis nonaginta equitibus ex Tiberiade octoginta, quos *Hugo* dux ſtrenuiſſimus adduxerat in ſubſidium, armigeri quoque pro penuriâ in locum militum allecti. Poſterâ ergo die moram pugnæ abſoluit, Turcis iam adeò ferocibus, vt paratis machinis murum Ioppes aggredi meditarentur. Præuentum hoc *Baldwini* diligentia, & Dominica cruce præuiâ, qua ſuperius bellum caruerat. Totis regni viribus alacriter itum in hoſtes; acriter certatum. at illi more ſolito noſtros circumgyrantes, actū de Chriſtianis putarunt hilari vlulatu vociferantes: ſed affuit, qui de cœlo reſpexit tandem Dominus Ieſus, Franciſque animoſitatem ingerens inimicos campo priuatos coniecit in fugam. Hoc etiam in anteriori prælio factum eſt, vt non ſemel eiecti tentorijs, poſteà multitudine ſuperarint. Tum autē cùm pedites eminùs ſagittis,& equites lanceis comminùs ferirent,omni ſpe pedibus commiſſa fugere perſeuerauere.

ALtera illi pugna poſterioribus annis fuit, in qua milites noſtri Turcorum copia preſſi & in fugam acti,etiam ſalutare vexillum amiſere. Sed cùm longiuſculè fugiſſent,reuerſi ſunt, pudor famæ trepidos animauit, vt ignominiam propulſarent. Ingens ibi pugna virorum fuit collato pede, & aduerſo pectore rem agentium. Noſtri crucem reportarunt, fuſis aduerſarijs campum vindicantes. Cecidêrunt ibi plures, quos ego quoque noram, inter quos *Godefridus*, abnepos eius nothus, iam inde à pueritia vmbram virtutis vultu colorans, veritatem animo ſpirans. Ambæ ergo fugæ fuere in principio quaſi fomentum ignominiæ, ſed in fine verax alimentum glorię, Illa nominatior, ſed iſta fructuoſior. Deinde ad ſupplementum rerum, quas amiſerat, ſimul & ad legitimum connubium non multò pòſt Comitiſſa Siciliæ Ieroſolymam venit,tantas gazas cubiculo regis inferens,vt mirum cuiuis videatur,vnde mulier tam infinitos pretioſæ ſuppellectilis cumulos coaceruarit; & tunc quidem illam thoro recepit, ſed non multò pòſt dimiſit. Aiunt incommodo tactam, quo eius genitalia Cancer morbus incurabilis * exeſit. Illud conſtat, regem prolis inopem fuiſſe; nec mirum ſi homo cuius ocium erat ægreſcere, vxoris amplexus horruerit, omnem ætatem in bellis deterens. Quibus laboribus effecit, vt admirabilis & pænè diuina virtus eius fuerit præſentibus ſtimulo, futura poſteris miraculo. Obijt in expeditione Arabica menſe Aprili, & publico funere Ieroſolymis iuxta fratrem tumulatus cum decimo ſeptimo anno regni quartus accreſceret menſis. vir multis laboribns emeritus, & cuius gloriæ nullus prætendit nubila liuor, niſi quòd fuerit pecuniæ iuſto tenacior, ſed huius culpæ facilis, & vera erit excuſatio, ſi conſideretur quòd neceſſaria in remanentes effuſio munerum inhibuerit, quò minùs mercaretur fauorem abeuntium.

al. exertit

SVcceſſit ei *Baldwinus* cognatus dux *Ediſſæ, quem moriens regem denunciauerat antiquis iam ſtipendijs laudatum. Ille *multis annis regnum impigrè tutatus, etiam auxit Antiocheno principatu, quem occiſo *Rogerio* filio *Richardi* obtinuit. Vtráſque ergo regiones egregio moderamine rexit, minori quidem præſumptionis roncho ſed maiori & conſultiori prouidentia. Quamuis ſint, qui eius opinionem lacerent, tenacitatis eum nimiæ arguentes. Quare cum præterito anno non longè ab Ieroſolyma equitantem Turci cepiſſent, paucis aut nullis gemitibus ſui eum deſiderarunt. Latuitque penè anno & incolas, & rumigerulos, quò terrarum abductus,ſi

al. Edeſſæ
al ad hoc tempus

ſuperis

ſuperis auris veſceretur, necne. *Refutarunt porrò Ieroſolymitæ vel regem facere,vel ordinem & ducatum militum interrumpere,quoad rei certitudo ſciretur,propter eius abſentiam in nullo infractiores. Poſtmodum verò cognito loco, quo vinculatus fuerat,milites audaciſſimi,ſpeciem negotiatorum mentientes, armis ſub veſtibus occultatis, oppidum ingreſſi regem eripuêre diſcrimini, proteſtati non ſe id conferre eius auaritiæ,ſed *Gozelim* de Turbexel gratiæ,qui nihil vnquam penſi fecerat,quin omnia, quæ poſſet,militibus erogaret, vixit diu frugi homo,& nulli,præter hanc culpam infamiæ obnoxius. Principatus Antiochenus ad ** Boamundum* ſpectat filium, de quo nunc dicam.

al. Recuſarunt

al. Boamundi

B*oamundus, Roberti Guiſcardi* ex Normānia filius fuit. Alter *Rogerus* ex Appula genitus, qui cognomē marſupij à patre meruit, quòd paterno & curioſo intuitu deprehendiſſet eum iam à tenero libenter nummos numerare. Nam *Boamundus* ætatis maiuſculæ nihil erat quod retineret, ſed etiam puerilia xenia diſpertiret. Itaque *Rogerus* Apuliam, quæ ſibi materno genere competere videbatur, accepit. *Boamundus* cum genitore ad Dyrrachinum bellum profectus eſt. Cúmque oppidani fiducia mœnium iactitarent ideò vrbem Durrachium nominatam, quòd contrà omnes obſidiones imperterrita duraret: & ego (inquit *Guiſcardus*) vocor *Durandus*, & eoúſque in obſidione durabo,quo ciuitati nomen auferam: vt non Durrachium ſed Mollucium à modò dicatur. cuius reſponſi conſtantia effecit, vt confeſtim pauefacti portas aperirent. Ita tutus à tergo cæteras vrbes, vſque ad Theſſalonicam leuiore labore ſubegit. Iámque illuc peruenerat, iam *Alexium* tum per ſe, tum per filium vinci poſſe docuerat, cum vxoria fraude deceptus ingens * diſpoſitum morte deſtituit. Tum verò *Boamundus* Apuliam reuerſus aliquot caſtella fraterna indulgentia tenuit, multa ipſe virtute & prudentia conquiſiuit. Nam ad fratrem ſpecie tenus ducatus peruenerat, alterum bello *meliorem ſecuti. Iam verò parui momenti fuit, quòd paterni propoſiti ſequax *Guibertum* repellens *Vrbano* validiſſimè aſtitit, & cunctantem impulit, vt Gallias ad concilium Clari montis accederet, quo eum *Raimundi* prouincialis Comitis, & epiſcopi Caturicenſis epiſtolæ inuitabant. Concilióque celebrato libens occaſionem accepit, & in Græciam copias traiecit, ſubindéque promouens exercitum modeſtè *Raimundum* & *Godefridum* operiebatur. Quibus venientibus ſociatus magnum incitamentum cæteris erat diſciplinæ militaris ſcientia, & virtute nulli ſecundus. Sed quia quæ cum cæteris fecit,communi laudi ſors attribuit, & quomodò captus fuerit anterior ſermo notitiæ dedit, nunc qualiter ſe ſeruicio exuerit, dicendum. * Daniſman enim cùm videret nihil vtilitatibus ſuis applicari, quòd tantum virum teneret, inflexus animo de pacis conditionibus actitare cœpit, nam nec illum occidere, nec effuſa in ſe Chriſtianorum odia concitare, nec ſine ſpebus in perpetuum valituræ pacis dimittere volebat. Pollicitus ergo *Boamundus* continuam gentili concordiam, reuertit Antiochiam argenteos compedes, quibus illigatus fuerat, deferens ſecum, à ſuis ergo exceptus plauſibiliter, Laodiceam, & cæteras vrbes, quas *Tancredus* acquiſierat, ſuſcepit, ne videretur oſcitare otio, dum auunculus ſuſpiraret in ergaſtulo. Nec multò pòſt Gallias venit offerens catenas ſancti *Leonardi* honori, quæ ſibi fuerant oneri. Fertur enim in primis ſanctus ille abſoluendorum vinculorum potens, vt videntibus, nec mutire audentibus aduerſarijs, pondera ſua captiuus liberè aſportet. Ita ducta vxore filia regis Francorum, & altera *Tancredo* miſſa repetijt Apuliam, ſequentibus ſe Francorum proceribus, qui ſpe maioris commodi patriam deſerebant, ſimul & ſpectaturi cominus, quid viua virtutis ſpecies efficeret, quam tam inſignis fama vbique loqueretur. Itaque ille diſpoſitis apud Apuliam rebus ſuis, denuò in *Alexium* efferatus eſt, prætendens belli cauſſam peregrinorum iniuriam, qua ille perinfamis erat. Sed parùm & propè nihil geſſit proſperè ſolertis imperatoris deceptus aſtutia, qui omnes duces eius aut pecunijs obæratos ab eo alienauit, aut veneno,vt dixi,ſuſtulit. Quapropter animo deiect⁹ Apuliā redijt,ibíq; poſt paucos dies, dum ad Antiochiam iter meditaretur, defungitur ætate citra ſeniū,prudētia infra nullū, relicto tenerioris ęui filio, vir in aduerſis conſtans,in proſperis circumſpectus. nam & pro

al. depoſitum

al. meliores

al. Daniſſam

pro ſuſpicione noxiæ potionis paratum commentus erat remedium, cultellum, qui ante ora comedentis infixus, ſudore, mirum dictu, prodebat manubrij, ſi quid tecto illatum eſſet veneficij. Poſt eum *Tancredus* Antiochiæ principatui præfuit, haud pudendus auunculo nepos. Qui cùm & ipſe communem mortalium viam obitu præpropero triuiſſet, ſucceſſit *Rogerius* filius *Richardi*. Is gloriæ anteceſſorum in bellis non impar, ignominiam tamen auaritiæ incurrit. Quapropter cùm eum milites cauerent, ſtipendiario milite pænè nullo & indigena raro Turcis congreſſus occubuit mortem ſuam non ignauè vltus. Nam cùm ab Turcis captus & deloricatus, iuberetur enſem reddere, negauit ſe vlli redditurum, niſi duci, quod omnes infra dignitatis ſuæ deditionem aſpiceret. credidit infœlix Ammiratus ſimulatis vocibus, & iam galea caput nudatus porrexit manum, vt reciperet *Rogerij* gladium. Tunc verò ille infrendens, & totis fortitudinis reliquijs in ictum ſe cogens Turco caput decuſſit, móxque perfoſſus excogitato genere virtutis dedecus ſeruitutis effugit. Eius mortem *Baldwinus* ſecundus rex Ieroſolymorum vltus inſigniter, principatum ciuitatis & filiam ſuam *Boamundo* filio *Boamundi* ſeruauit fideliter.

R*Aimundus* fuit filius *Willielmi* antiquiſſimi Tholoſæ comitis qui vir acer & efficax patrium anteceſſorum ſuorum ſocordia obſcuram titulis ſuis reddidit illuſtrem. vxor eius *Almodis* multis viciſſim deſponſata multam ex omnibus ſobolem tulit, inſano muliercula pruritu & irreuerenti, vt cùm ei longo vſu vir diſplicuiſſet, aliâs migraret nouos impletura penates; denique primum Arelatenſi Comiti nupta, mox illius pertæſa. Huic *Willielmo* ſe coniunxit, cui cùm duos peperiſſet filios, Barcinonenſem ad connubium illexit Comitem. Porrò *Willielmus* mortis confinis foribus Toloſanum comitatum dedit filio æquiuoco, ſed moribus abſono, quòd eſſet craſſioris ingenij; nihil Toloſani contrà eum nouerent familiæ illius dominatui aſſueti. *Raimundus* verò viuacioris ſpiritus Caturceſem accepit & immane, quantum auxit, Arelatenſi & Narbonenſi & Prouinciali, & Lemouicenſi adiunctis. Toloſam quoq; à germano emit pluribus annis ante magni motus viam profecto Ieroſolymam. Sed hæc multi temporis interceſſu & ætate impenſa labori. Itaque pugnis ſemper aſſiduus legitimam vxorem non deſiderauit, multinubo concubinatu voluptatem exercens. Deniq; ex vna pellicum filium natum *Bertrannum* cognatione, & hæreditate dignatus eſt, quòd in aliquantis patriſſaret. cui vxorem coniunxit *Matildis* Marciſſæ neptem ex Longobardia natam, vt illius affinitate, *illius prouinciæ partes tutaretur. Ipſe quoque extremis ferè annis vxorem aſciuit filiam regis Tarraconenſis, ſplendidam dotem pactus, æternam ſcilicet prouinciarum conterminarum pacem. Nec multò pòſt niuem capitis reſpiciens Ieroſolymitanum iter vouit, vt laſſi & effœti corporis vires iam vel ſerò Deo deſeruirent; authore præcipuè Caturcenſi epiſcopo, cuius præcipua opera ipſe impugnatus ſemper fuerat: etiam in quodam duello altero lumine priuatus, cuius inſigne calamitatis præ ſe ferens non ſolùm nō occultabat, ſed etiam vltrò gloriabatur ſpecimen nobilis militiæ oſtentans. Tunc autem mutua fœderati amicitia, vt ſenectutem ſuam diuinis conſumerent cultibus: *Vrbano* iam in prædicationem prono ſtimulos addidêre, vt tranſitis Alpibus potiſſimum apud clarum montem conſiliū cogeret, quòd eſſet ea ciuitas, & illorum patriæ propinqua, & ex tota Gallia venientibus opportuna. Veruntamen in ipſo ad concilium itinere pontifex obitu defecit. Succeſſit curæ illius pontifex Podij, de quo ſuprà diximus, cuius hortatibus animatus, & vmbone protectus *Raimundus* primus omnium laicorum crucem accepit, adijciens voto vt nunquam in patriam rediret, ſed potiùs duraturo in Turcos labore ruinam præteritarum iniquitatum extenuaret. Iam verò in itinere plura dedit indicia fortitudinis, ad laborem primus, ad quietem vltimus; plura etiam patientiæ, quòd partæ Antiochiæ, quam præoccupauerat, *Boamundo*, & turri *Dauid*, *Godefrido* libenter ceſſerit. Sed tandem nimijs exactionibus quorundam fracta patientia in deditionem vrbis Aſcalonenſis decidit. Siquidem in primo Francorum aduentu oppidani exploratis omnium ducum noſtrorum moribus ipſum in patronum elegêre, quòd multi eo antea à monte *Peſſulano nauigio venientes negotiatum, fidem eius, & virtutem in cœlum tulerant. Itaq; traditis clauibus ſacramento ducem adegêre, vt nulli Chriſtianorum poteſtatem vrbis refunderet,

al. illas

al. Pillerio

refunderet, si ipse vel nollet tenere, vel nequiret. Tunc a proceribus mussitatum est expostulantibus vrbem regis dominio, quòd ei parùm valeret regnum, si non haberet Ascalonem, quæ hostibus esset receptaculo, nostris obstaculo. Et rex quidem leniter vt omnia, & vultu tranquillo conueniente moribus, rem allegabat, cæteri peruicaciùs. hæc ille verba parui pendebat, non infirmis rationibus dicta eorum cassa faciens; omnes socios suos iam sibi receptui consuluisse, partim patriam deuectos, partim acquisitam inhabitantes prouinciam. Se solum abiurata natali terra nec illuc posse redire, nec *hîc receptum habere; cessisse se in alijs, hoc modò paterentur, vt Ascalonem in al. hâc fidelitatem sancti Sepulchri teneret, cæterum ne redderet sacramento fecisse. Quo audito cuncti strepere, cupidum & perfidum vocare, vt vix manibus temperarent. Contumeliæ huius rubore Comes suffusus ab æqui boniq; viri desciuit officio inimicis Dei claues contradens, & metum peierandi multorum in posterum sanguine compensans. neq; enim ad hunc diem ciuitas illa capi vel vi, vel ingenio potuit: Quia & plures ex hominibus illius vrbis affluenti opulentia delectati fidei transfugio ciuium charitatem meruēre. Ita vir ille Ierosolymam egressus Laodiceam venit qua subiugata aliquantum ibi morarum nexuit. Cúmque Constantinopolim iuisset, obtinuit Laodiceam *Tancredus* vi an amore ambiguum. Ille interim Byzantio commoratus, prudentia, qua vigebat, effecit vt *Alexij* gratiam haberet. Vnde contigit vt imperatoris benignitate per tuta deductus societate ærumnarum non implicaretur, quas *Willielmum* Pictauiensem, & cæteros superiùs incurrisse diximus, cum quibus tortuosam ciuitatem cepit, sed illis vltrà euntibus solus possedit. Et vt latiùs vires suas spargeret, oppidum contra Tripolim, quod castellum peregrinorum vocant, firmauit, & ibi *Herbertum* episcopum ex abbate constituit. Et, vt quassæ suorum vires aliquanta quiete coalescerēt, cum Tripolitanis in septennium fœdus iecit. Veruntamen ante præstitutum terminum pax rupta est deprehenso intra castellum quodam oppidano cum pugione toxicato, quem sub fœmore occuluerat. Tum profectò Tripolitanæ victoriæ supremam manum imposuisset, nisi propè diem mors adueniens præsentis vitæ spiritum subduxisset ingentia parturientem. Cuius morte audita *Willielmus* de monte Pessulano, & cæteri duces prouinciæ *Willielmum* peregrinum, quem in ipsa obsidione ex Hispania susceperat, vix quadrimum in patriam deuehendum curarunt, sollicita omnium spe in successionem educandum. Nec inuitus *Bertrannus* * factum, al. fratrem quamuis se inconsulto, audiuit, vt paternas adoreas instauraret. Itaque innumero succinctus milite præcipuéque Ianuensibus, & Pizanis annitentibus, qui de coniugis cognatione erant, Tripolim terra, maríque aggressus est, diuturnáque obsidione fractam in potestatem redegit. Successit ei *Pontius* ex Longobarda filius, adolescens gloriæ maiorum æmulus, sortitúsque est iugalem *Tancredi*, quondam Antiocheni principis vxorem. Id enim ille moriens præceperat, protestatus adolescens in ephœbo, & Christianorum commodum, & Turcorum omnifariam dispendium. *Pontius* ergo Tripoli principatur, sancti Sepulchri se profitens seruum, auitum scilicet & paternum secutus exemplum.

R*obertus* filius *Willielmi* Anglorum regis primi, natus in Normannia spectatæ iam virtutis habebatur adolescens, quando pater Angliam venit, fortitudinis probatæ quanquam exilis corporis, & pinguis aqualiculi. Inter bellicas patris alas excreuit primæuo tyrocinio, parenti in omnibus morem gerens. Veruntamen iuuentæ viridem indutus calorem, Normanniam se à patre adhuc viuente fatuorum sodalium instinctu impetrare posse sperauit. Quod cùm ille negasset terrisonæ vocis roncho iuuenem abigens, iratus abscessit *Robertus*, multísque assultibus patriam infestauit. Primò quidem excutiente genitore cachinnos, & subinde dicente per resurrectionē Dei probus erit *Robelinus* curta ocrea: hoc enim erat eius cognomen, quòd esset exiguus, cæterum nihil habens quòd succenseres, quia nec illepidæ formæ, nec infaceti eloquij, nec virtutis imbecillæ, nec eneruis erat consilij. Posteriùs verò rex adeò effera succensus est ira, vt eum & benedictione vltima, & hæreditate fraudaret Anglica, Comitatu tantùm Normanniæ, ægrè licèt & improbè retento. Post nouem annos

Ierosolymitanæ viæ laboribus periculum suæ fortitudinis fecit, & in multis quidem mirabilis apparuit, vt nunquã à Christiano vel pagano potuerit ex equite pedes fieri. Tunc verò maximè in bello Antiocheno, cuius ipse victoriam pulchra experientia nobilitauit. Nam cùm Turci, vt diximus, subitò terrefacti fugæ se dedissent, nostrique palantes vehementer impeterent, *al. Corbaguath* * *Corbanach* dux genuinæ virtutis memor retento equo, suos inclinauit, famulos ignauos, & annosarum victoriarum oblitos vocans, vt victores quondam orientis paterentur se ab aduena, & penè inermi populo finibus excludi. Quo clamore multi resumentes animum Francos conuersi vrgere, & propiores cedere cœpere, *Corbanach* suos animante & hostes feriente, vt imperatoris, & militis officium probè exequeretur. Tum verò Normannus comes & *Philippus* clericus filius *Rogerij* comitis de mõte Gomerico, & *Warinus* de *al. Tanea* * Taneo castello Cenomãnico mutua viuacitate se inuicem hortati, qui simulata antè fuga cedebant, conuertunt cornipedes, & quisque suum comparem incessens deijciunt. Ibi *Corbanach* quamuis Comitem cognosceret, solo tamen corpore mensus, simul & fugere inglorium arbitratus, audaciam congressus morte propinqua luit, vitali statim spiritu priuatus. Cuius nece visa Turci qui iam gloriabundi vlulabant spe recenti exinaniti fugam iterarunt, in eo tumultu *Warinus* cecidit, *Robertus* cum *Philippo* palmam retulit. *Philippus* hac militia *al. præclusus* *præcluus, sed Ierosolymis, vt fertur, bono fine functus præter exercitium equestre literis clarus. Ita *Robertus* Ierosolymam veniens, indelebili macula nobilitatem suam respersit, quòd regnum consensu omnium sibi vtpote regis filio delatum recusaret, non reuerentiæ, vt fertur, contuitu, sed laborum inextricabilium metu. Veruntamen patriam reuerso, in qua licenter se delicatis voluptatibus inseruiturum putauerat, affuit pro hac culpa (vt credo) Deus misericorditer vbique sæuiens, & omnes eius dulcedines amarissimis offensionibus offuscans, sicut consequenti scripto palàm fiet.

VXorem filiam *Willielmi* de conuersana, quam rediens in Apuliam duxerat, cuius elegantissimæ speciei prodigium vix vllius disertitudinis explicabit conatus, post paucos annos morbo amisit, deceptam, vt dicunt, obstetricis consilio, quæ pro affluentis lactis copia puerperæ mammas stricta præceperat illigari fascia. Sed accessit tantorum malorum grande solatium filius ex coniuge susceptus, qui *Willielmus* dictus vaticinio nominis auiti, *al. probitatis* spem egregiæ *indolis aleret in posterum. Pecuniam infinitam, quam socer eius dotis nomine annumerarat, vt eius commercio Normanniam exueret vadimonio, mimorum & nebulonum finibus ita ingessit, vt pauculis diebus nec nummus superesset. Præcipitauit quoque eius infamiam inconsultus aduentus in Angliam, vt regnum *Henrico* fratri eriperet, sed certorum, qui eum inuitauerant, destitutus auxilio, germani paci facilè acquieuit, vtriusque partis ducum arbitrio trium millium marcarum annuũ donum ab Anglia verbo tenus habiturus. Nam promiserat ista rex non daturus, sed fratris facilitatem non nesciens blandam credulitatem luserat, dum interim calor bellicus deferuesceret. Porrò ille quasi cum fortuna certaret, vtrum plus illa daret, an ipse dispergeret, sola voluntate reginæ tacitè postulantis comperta, tantam massam argenti benignus in perpetuum ignouit; accliues fœminei fastus preces pro magno exosculatus. Erat enim eius in baptismo filiola, offensarum igitur immemor erat, culparum, quatenus non debet, remissor, omnibus pro voto respondens adeuntibus, ne tristes dimitteret, etiam quæ dare non possit, compromittens. Qua morum dulcedine, qua laudari, & subiectorum amorem mercari debuerat, adeò in contemptum sui Normannos exacuit, vt nullius eum momenti æstimarent. Tunc enim potentum quisque sibi aduersari, tunc manubiæ prædarum per totam regionem agi, tunc vulgus expoliari. Quas incommoditates comiti prouinciales deferentes, nullum referebant auxilium, dum ille primò commotus, mox vel munusculo, vel temporis intercessu ira languescente leniebatur. Idcircò extremis malis admoniti opem regis *Henrici* censuêre implorandam, vt laboranti patriæ succurreret. Ille Cæsarianæ sententiæ assistens, *Si violandum est ius gratia ciuium violandum est, alijs rebus pietatem colas*, non semel in Normanniam vires traiecit, vt laboranti iusticiæ manum daret: tantùmque postremò valuit, vt totum terram præter Rothomagum, & Falesium, & Cadomum subiugaret. Iámque *Robertus* ad hoc venerat, vt in vicis illis penè se altero

tero, vagaretur, precarium victum à Burgensibus nundinaturus. Quare offensi Cadomenses non diu in fide mansere; sed rege per nũcios admonito portis ferratis, & repagulis obiectis vrbem clausere. Quo *Robertus* cognito effugere gestiens, vix permissus est, armigero tamen cum cubiculi pannis retento. Inde raptim, Rothomagum veniens, dominum suum regem Francorum, & cognatum Comitem Flandrensem de suffragio conuenit: sed nullo impetrato ad bellum publicum venit vltimam fortunam experturus. Qua illũ infœlici pede persequente captus, & ad diem mortis in libera tentus custodia laudabili fratris pietate: quòd nihil prẹter solitudinem passus sit mali, si solitudo dici potest, vbi & custodum diligentia, & iocorum prætereà & obsoniorum non deerat frequentia. Tenebatur ergo sociorum omnium * vitæ superstes, nec * vnquam vsq; ad obitum relaxatus. patria lingua facundus, vt sit iucundior nullus, in alijs consiliosus, vt nihil excellentius, militiæ peritus, vt si quis vnquam; pro mollitie tamen animi nunquam regendæ reipub. idoneus iudicatus. Veruntamen quia iam superiùs dixi, quæcunque noram de *Hugone Magno*, & Blesensi, & Flandrensi Comitibus non incongruè, (vt opinor) quartum librum hac meta concludam.

al. viæ

al. & vtrum aliquando sit exiturus vero vacillante in dubio

Prologvs Libri Qvinti.

O*Rdine rerum vocãte tempus* Henrici *regis ingreßi sumus. Cuius gesta styli officio posteris tradere, maioris quàm à nobis debeat est operæ. Nam etsi sola, quæ nostras aures attigerunt, scripto mandarẽtur, cuiuslibet eloquentißimi neruos fatigare, & grandia poßent armaria grauare. Quis ergo conetur omnia illa consiliorum pondera, illa gestorum regaliũ molimina enucleatim retexere? altioris sunt ista negotij & otiosioris animi. vix hoc auderet vel* Cicero *in prosa, cuius adorat sales tota latinitas, vel si quis versuum fauore* Mantuanum *laceßit poetam. adde quòd dum ambiguis relatoribus fidem detraho, homo procul ab aulicis mysterijs, secretus, maiora gesta ignorans, paucis manum appono. Quare verendum est, ne dum literæ distant ab animi voto, minor videatur, cuius gesta multa prætereo. Veruntamen huius culpæ, si culpa dicenda est, bona erit apud illum deprecatio, qui meminerit me, nec omnia eius gesta potuiße noße, nec omnia, quæ noueram, scriptum iri debuiße: Alterum exegerit personæ meæ exilitas, alterum coactura sit lecturorum satietas. Pauca igitur rerum eius liber hic quintus suo vendicabit gremio, cætera proculdubio & feret fama, & victura in posteros feret memoria. Nec verò à proposito priorum quatuor degenerabit, sed quædam, quæ hîc & aliâs eius acciderunt tempore procudet, quæ forsitan vel non scripta, vel multis sunt incognita. Occupabunt itaque ista magnam partem voluminis præfata venia tam longarum digreßionum & in hoc, & in alijs.*

* *
*

¶ De Henrico primo.

H*enricus* iunior filius *Willielmi Magni* natus eſt in Anglia anno tertio poſtquam pater eam adierat; infans iam cum omnium votis conſpirantibus educatus egregiè, quòd ſolus omnium filiorum *Willielmi* natus eſſet regiè, & ei regnum videretur competere. Itaque tyrocinium rudimentorum in ſcholis egit liberalibus, & literarum mella adeò auidis medullis indidit, vt nulli poſteà bellorum tumultus, nulli curarum motus eas excutere illuſtri animo poſſent. Quamuis ipſe nec multum palàm legeret, nec niſi ſummiſſè cantitaret. Fuerunt tamen (vt verè confirmo) literæ, quamuis tumultuariè libatæ, magna ſupellex ad regnandi ſcientiam, iuxta illam *Platonis* ſententiam, quâ dicit *Beatam eſſe remp. ſi vel Philoſophi regnarent, vel reges Philoſopharẽtur.* Philoſophia ergo non adeò exiliter informatus, ſenſim diſcebat, vt ſucceſſu temporis prouinciales mitiùs contineret, milites nonniſi diligentiſſimè explorata neceſſitate committere ſineret. Itaque pueritiam ad ſpem regni literis muniebat, ſubinde patre quoque audiente iactitare Prouerbium ſolitus: *Rex illiteratus, aſinus coronatus.* Ferunt quinetiam genitorem non prætereuntem, notata morum eius compoſitione, quibus viuacem prudentiam aleret, ab vno fratrum læſum, & lachrymantem his animaſſe, *Ne fleas fili, quoniam & tu rex eris.*

VIceſimo ergo primo regni paterni anno, ætatis 19. in Pentecoſte apud Weſtmonaſterium ſumpſit arma à patre, cum quo tunc Normanniam nauigans non multò pòſt præſens funeri eius aſtitit, cæteris fratribus, quò quémq; ſpes tulerat, dilapſis, vt ſuperior ſermo non occuluit. Quapropter paterna benedictione, & maternâ hæreditate ſimul, & multiplicibus theſauris nixus ſupercilium germanorum parum faciebat, vtriq; vel aſſiſtens, vel aduerſans pro merito; inclinatior porrò *Rodberto* pro manſuetudine, eius lenitatem ſuo rigore ſatagebat acuere. Contrà ille noxia facilitate delatoribus credulus, fratrem immeritum iniurijs vexabat, quas vel breuiter taxare non erit incongruum.

EO tempore, quo fiementibus aduerſus *Willielmum* ſecundum Angliæ proceribus, *Robertus* in Normanniam ventum expectabat ad nauigandum; *Henricus* in Brittãniam eius iuſſu abſceſſerat. Tum ille occaſione aucupata omnem illam pecuniarũ vim teſtamento patris adoleſcentulo legatã, quæ erat trium millium marcarum, in ſtipendiarios ſuos abſumpſit. Id *Henricus* reuerſus licèt forſitan ægrè tuliſſet, taciturna pręterijt induſtria. Enimuerò nunciata pacis compoſitione in Anglia, depoſita militia ferias armis dedêre. Comes in ſua, iunior in ea, quę frater ſuus dederat, vel promiſerat, diſceſſit. Namq; & in acceptum promiſſa referebat cuſtodiens turrim Rothomagi in eius fidelitatẽ; ſed delatione peſſimorũ ceſſit in aduerſum fidelitas, & nulla ſua culpa in ipſo eodẽ loco *Henricus* liberè cuſtoditus eſt, ne ſeruatorũ diligentiã effugio luderet. Poſt mediũ annũ laxatus, fratri *Willielmo* inuitanti ſeruiturũ ſe obtulit. at ille nihilo modeſtiùs ephœbũ remunerans, plus anno inanibus ſponſionibus egentẽ diſtulit. Quapropter *Roberto* emendationẽ facti per nũcios promittente, Normanniã venit amborũ fratrũ expertus inſidias. nam & rex pro repulſa iratus, vt retineretur, fruſtrà mandarat; & comes accuſatorũ lenocinijs mutatus voluntatẽ verterat, vt blanditijs attrectatũ non ita facilè dimitteret. Verùm ille Dei prouidentia, & ſagaci ſua diligentia cuncta euadẽs pericula, occupatione Abrincarũ & quorundã caſtellorum coẽgit fratrẽ libenter paci

manum

manum dedere. nec multò pòſt *Willielmo* veniente in Normanniã, vti ſe de fratre *Roberto* vlciſceretur, Comiti ob ſequelam ſuã exhibuit Rothomagi prouẽtus. deniq; regios eò interdiu venientes, qui dolo ciuium totam iampridem occupauerant vrbem, probè expulit, admonito per nuncios Comite, vt ille à fronte propelleret, quos ipſe à tergo vrgeret. Vnde factum eſt, vt *Conanum* quendam proditionis apud Comitem inſimulatum, quem ille vinculis irretire volebat, arbitratus nihil calamitoſius poſſe inferri miſero quàm vt exoſum ſpiritum in ergaſtulo traheret. Hunc ergo *Conanum Henricus* ſuæ curæ ſeruatum iri poſtulauit. Quo conceſſo in ſuperiora Rothomagenſis turris eum duxit, iuſſóq;, vt latè circumpoſita diligenter ex arcis ędito ſpecularetur, ſua per ironiam omnia futura pronuntians, inopinum ex propugnaculo deturbans in ſubiectum Sequanam præcipitauit. comitibus, qui ſecum aderant pariter impellentibus proteſtatus, nullam vitę moram deberi traditori. quoquo modo alieni hominis poſſe tolerari iniurias, illius verò, qui tibi iuratus fecerit hominium, nullo modo poſſe differri ſupplicium, ſi fuerit probatus perfidiæ. Parum hic labor apud *Robertum* valuit, virum animi nobilis, qui ſtatim ad ingratitudinem flexus benè meritum vrbe cedere coëgit. Illud fuit tempus, quo, vt ſuprà lectum eſt, apud montem ſancti *Michaëlis* ambobus fratribus *Henricus* pro ſui ſalute, ſimul & gloria reſtitit. Ita cùm vtriq; germano fuerit fidelis, & efficax; illi nullis adoleſcentem poſſeſſionibus dignati ad maiorem prudentiam æui proceſſu penuria* victualium informabant. [*al. mactualium*]

OCciſo verò rege *Willielmo*, vt ſuprà dictum eſt, poſt iuſta funeri regio perſoluta, in regem electus eſt, aliquantis tamen antè controuerſijs inter proceres agitatis, atq; ſopitis, annitente maximè Comite Warwicenſi *Henrico*, viro integro, & ſancto, cuius familiari iamdudum vſus fuerat contubernio. Itaq; edicto ſtatim per Angliam miſſo iniuſtitias à fratre, & *Ranulpho* inſtitutas prohibuit, penſionum & vinculorum gratiam fecit, effœminatos curia propellens, lucernarum vſum noctibus in curia reſtituit, qui fuerat tempore fratris intermiſſus; aliquarum moderationem legum reuocauit in * ſolitum, ſacramento ſuo & omnium procerum, ne luderentur, corroborans. [*al. ſolidum*] lætus ergo dies viſus eſt reuireſcere populis, cùm poſt tot anxietatum nubila ſerenarum promiſſionum infulgebant lumina. Et nequid profectò gaudio accumulato abeſſet, *Ranulpho* nequitiarum fæce tenebris ergaſtularibus incluſo propter *Anſelmum* pernicibus nuncijs directum. Quapropter *certatim plauſu Plebeio concrepante in regem coronatus Londonię nonis Auguſti, quarto poſt obitum fratris die. Hęc eò ſtudioſiùs celebrabãtur, ne mentes procerum electionis quaſſarentur pœnitudine, quòd ferebatur rumor *Rodbertum* Normanniæ Comitem ex Apulia aduentantem iamiamque affore. [*al. ſtatim*] Nec multò pòſt ſuadentibus amicis, ac maximè Pontificibus, vt remota voluptate pellicum, legitimum amplecteretur connubium, die ſancti *Martini* accepit *Matildam*, filiam *Malcolmi* regis Scottorum. cuius amori iampridem animum impulerat parui pendens dotales diuitias, dummodo diu cupitis potiretur amplexibus. Erat enim illa licet genere ſublimis, vtpote regis *Edwardi* ex fratre *Edmundo* abneptis, modicæ tamen domina ſupellectilis, vtroque tunc parente pupilla, de qua poſteriùs vberior erit narrandi materia.

ROBERTUS intereà Normanniam veniens Comitatũ ſuum obſiſtente nullo recepit, quo audito omnes penè huius terræ optimates fidei regi iuratæ transfugæ fuere, quidam nullis extantibus cauſſis, quidam leuibus occaſiunculis emendicatis, quòd nollet ijs terras, quas vellent, vltrò pro libito eorum impertiri. Soli *Robertus* filius *Haymonis*, & *Richardus* de Recuers, & *Rogerius** Bigod, & *Robertus* Comes de Mellento [*al. Bigot*] cum fratre *Henrico* iuſtas partes fouebant. Cæterum omnes vel clàm pro *Roberto*, vt rex fieret, mittere, vel palàm contumelijs dominum inurere, *Godricum* eum & comparem **Goditham* appellantes. [*al. Goddinã*] Audiebat hæc ille, & formidabiles cachinnos iram differens eijciebat, ſtultitias fatuorum inſania obiectas artificioſo ſilentio diſſoluens, blandus odij diſſimulator, ſed pro tempore immodicus retributor. acceſſit temporum turbini verſutia *Ranulphi*. Namque ille ſollicitato per nuncios dapifero ſuo funem ſibi afferri impetrauit. Funem miniſter aquæ baiulus (proh dolor) amphora immenſum detulit. quo ille muro terris demiſſus, ſi læſit brachia, ſi excoriauit manus, parum curat populus. Inde Normanniam euadens Comiti iam anhelanti, & in feruorem

prælij

prælij prono addidit calcaria, vt incunctanter veniret.

SEcundo ergo *Henrici* anno menſe Auguſto applicans apud **Portesmouthe**, copias ſuas, in omnem regionem expoſuit, effudit, obiecit. nec verò Rex ſegnitiei deditus fuit, ſed innumeram ê regione manum contraxit, dignitatem ſuam, ſi neceſſe foret, aſſerturus. nam licèt principibus deficientibus, partes eius ſolidæ manebant, quas *Anſelmi* Archiepiſcopi, cum coepiſcopis ſuis, ſimul & omnium Anglorum tutabatur fauor. Quapropter ipſe Prouincialiũ fidei gratus, & ſaluti prouidus, plęrumq; cuneos circuiens docebat, quomodo militum ferociam eludentes clypeos obiectarent, & ictus remitterent. quo effecit, vt vltroneis votis pugnam depoſcerent in nullo Normannos metuentes. Sed ſatagentibus ſanioris conſilij hominibus, qui dicerent pietatis ius violandum, ſi fraterna neceſſitudo prœlio cõcurreret, paci animos accommodauêre reputantes, quòd ſi alter occumberet, alter infirmior remaneret, cùm nullus fratrum pręter ipſos ſupereſſet. Sed & trium millium marcarum promiſſio leuem Comitis fallebat credulitatem, vt procinctu ſoluto de tanta pecunia menti blandiretur ſuæ, quam ille poſteriori ſtatim anno voluntati reginæ libens, quòd illa peteret, condonauit.

POſteriori anno rebellauit *Robertus* de Beleſmo, maior filiorũ *Rogerij* de monte Gomerico obfirmans contra regem caſtella, Brigas, & Arundellum. comportatum eò frumentum ex omni regione **Scrobesberie**, & quicquid neceſſarium bellum efflagitat, deuectũ. Nec minùs caſtellum Scrobesberienſe rebellioni conſenſit, Wallenſibus pro motu fortunæ ad malum pronis. Rex itaq; animo rigens, omniaq; aduerſa virtute premens militia coacta Brigas obſedit, vnde iam in Arundellum tranſierat *Robertus* alimentorum copia, & militum ferocia ſatis abundeq; munitum locum pręſumens. ſed paucos poſt dies oppidani & formidine cõſcientiæ, & fortitudinis regiæ militiæ flexi ſe dedidêre. Quo audito ab incepto tumore Arundellum deſtitit, regali ſe addicens clientelæ, egregia ſanè conditione, vt dominus ſuus integra membrorum ſalute Normanniam permitteretur abire. Porrò Scrobesberienſes per *Radulphum* tum abbatem Sagij, poſteà Cantuarię archiepiſcopum regi miſere caſtelli claues deditionis pręſentis indices, futuræ deuotionis obſides. Ita diſſentionis incendiũ, quod putabatur fore magnum, pauciſſimis diebus in cineres conſenuit. et deſertorum, ſemper nouis rebus inhiantium, auiditatem coërcuit. *Robertus* cum fratribus *Ernulpho*, qui paternũ cognomen ſortitus fuerat, & *Rogerio* Pictauenſi (quòd ex ea regione vxorem acceperat ſic dicto) Angliam perpetuò abiurauit, ſed vigorem ſacramenti temperauit adiectio, niſi regi placito quandoque ſatisfeciſſet obſequio.

TVnc fax bellorũ immiſſa Normanniæ, perfidorum admixtione, quaſi rogalibus alimentis animata conualuit, circumquaq; poſita corripiens. eſt enim Normannia opportuna, & patiens malorum nutricula, quamuis non multo tractu regionum diffuſa. Itaque diu ſeditiones inteſtinas probè tolerat, & pace reddita in fæcundiorem ſtatum maturè reſurgit, turbatores ſuos illius Prouinciæ diffiſos cùm libuerit in Franciam liberis anfractibus emittens. Contrà Anglia nec diu infeſtos patitur, ſed ſemel intrà ſinum ſuum receptos vel dedit, vel extinguit, nec populatibus attrita rediuium citò caput attollit. Quocircà Normanniam Beleſmitanus veniens & tunc, & deinceps habuit malignitatis ſuæ complices, & (ne parum videretur) illices. in his erat *Willielmus* Comes Morecolij, filius *Roberti* regis patrui. Is ſemper â puero *Henrici* gloriæ inuidus, tum maximè in aduentu Normanni prauum animum extulit. non enim contentus duobus Comitatibus Morecolij in Normannia, & Cornugalliæ in Anglia, Comitatum Cantiæ, quem *Odo* patruus habuerat, â rege exigebat: infeſtus & improbus adeò, vt infama arrogantia ſe deuotaret non induturum chlamydem, niſi â patruo, (vt dictitabat) ſibi refuſam conſequeretur hæreditatem. Sed tunc quidem ſuſpenſi calliditate reſponſi fruſtratus eſt Rex prudentiſſimus hominem. diſcuſſis verò turbinibus, ſerenáque pace reddita, non ſolùm, quæ petebat, non annuit, verumetiam indebitè retenta repetere cœpit: modeſtè tamen & iudiciali placito, vt nihil quod faceret videretur reſultare iuri, & calcitrare ab æquo. Tunc verò *Willielmus* ſententia iudicij expunctus, indignabundus, & fremens Normanniam abijt. Ibi præter aſſultus, quos Regijs caſtellis irritus fecerat, in *Richardum*

quoque

quoque Comitem Ceſtrenſem *Hugonis* filium debacchatus, nonnulla partibus eius appendicia inuaſit, carpſit, abraſit. Erat ille tunc pro ætate paruulus, & regis fidei, tutelæq; accommodatus.

HI ergo duo factionum capita, rebellionum incentiua cum alijs quos nominare pudet, patriam populationibus latè contriſtabant. Cõſumebanturq; frequentes, ſed caſſæ apud Comitem querelæ prouincialium de violentia clamantium. Mouebatur his ille, ſed rebus ſuis timens, ne exacerbati eius interpolarent otium, diſſimulabat. At verò rex *Henricus* pro fratris infamia, quam cumulabat patriæ miſeria, dolorem tranſeuntem ferre nequibat; crudele & à boni principis officio longè eſſe perpenſus, quòd impij homines pauperum fortunis ingluuiem ſuam vrgebant. itaq; fratrem ad ſe accitum in Angliam ſemel blandè verbis, pòſt verò in Normanniam veniens non ſemel durè bellis admonuit, vt Comitem non Monachum ageret. Nam & incentori *Willielmo* omnia, quæ habebat in Anglia, abſtulit, caſtella ad ſolum complanauit. Sed cùm ad pacem nihil promoueret, diu deliberatione conſilij regia ſublimitas curis pectus exercuit, vtrum fraternæ neceſſitudinis oblitus patriam diſcrimini eriperet, an indiſcretam pietate fluctuare permitteret. et profectò commune commodum, & pietas priuatæ neceſſitudinis intuitu terga dediſſet, niſi (vt aiunt) *Paſchalis* Apoſtolicus dubitantem ad opus Epiſtolis impelleret, aſſeuerans facundia, qua vigebat, non fore ciuile bellum, ſed præclaræ patriæ prędicandum emolumentum. Itaq; Normanniam veniens breuì totam cepit, vel potiùs recepit, omnibus ad eius dominium confluentibus, vt feſſæ prouinciæ vigore, quo pollebat, conſuleret. Non tamen ſine ſanguine tantam victoriam conſummans, multos ex chariſſimis amiſit. Inter quos *Rogerium* de Gloceſtre probatũ militem in obſeſſione Faleſij arcubaliſtæ iactu in capite percuſſum, præterea *Robertum* filium *Haimonis*, qui conto ictus tempora, hebetatuſque ingenio non pauco tempore quaſi captus mente ſuperuixit. Meritò mulctatum ferunt, quòd eius liberandi cauſſa rex *Henricus* Baiotas ciuitatem, cum principali Eccleſia ignibus abſumpſerit. Sed vtrique, vt ſperamus, purgabile fuit. Nam & detrimẽta Eccleſiæ rex mirificè reſarciuit, & *Robertus* Monaſterium Theochesberiæ ſuo fauore, non facilè memoratu, quantum exaltauit, vbi & ædificiorum decor, & Monachorum charitas aduentantium rapit oculos, & allicit animos. horum diſpendium, vt fortuna ſarciret, ſummam manum ingruente bello impoſuit, venientemque contra ſe cum non contemnenda manu fratrem, & *Willielmum* Comitem Morecolij & *Robertum* Beleſmi ditioni eius facili opera contradidit. Hoc bellum actum eſt apud Tenerſebrei caſtellum Comitis Moritolienſis, ſabbato in ſancti *Michaëlis* vigilia. Idem dies ante 40. circiter annos fuerat, cùm *Willielmus* primus Haſtingas appulit, prouido forſitam Dei iudicio, vt eo die ſubderetur Angliæ Normannia, quo ad eam ſubiugandam olim venerat Normannorum copia. Captus eſt ibi Comes Moretolij, qui eo venerat ſtudioſam ſui operam oppidanis pollicitus, ſimul & iniurias ſuas vltum iri ſperans. Sed (vt dixi) preſſus, ſqualoris carcerei tota vita accolatum accepit, viuacitate mentis & alacritate iuuentutis nonnihil laudandus, ſed pro perfidia finem aſperum emeritus. Et tunc quidem Beleſmenſis in ipſo exordio mortem cauit effugio: ſed dum poſtmodum clandeſtinis factionibus regem irritaſſet, & ipſe captus cæterorum inuolutus eſt periculo, ad mortem perpetuo incluſus ergaſtulo. vir pro incompoſitis moribus intolerabilis, & in aliorum delicta inexorabilis: præterea ſæuitia notabilis cùm in alijs tum in hoc, quòd puerulum ex baptiſmo filiolum, quem in obſidatum acceperat, pro modico delicto patris excæcauerit, lumina miſelli vnguibus nefandis abrumpens; ſimulationis & argutiarum plenus, frontis ſereno, & ſermonum affabilitate credulos decipiens, gnaros autem malitiæ exterritans, vt nullum eſſet maius futuræ calamitatis indicium, quàm prætenſæ affabilitatis eloquium.

ITa rex clarus ſucceſſibus ouans in regnum regreſſus eſt compoſita pace in Normannia, qualem nulla ætas meminit, qualem nec ipſe pater magno illo rerum, & verborum * faſtu vnquam efficere potuit. In cæteris quoque genitoris æmulus rapinas curialium, furta, ſtupra, edicto compeſcuit; deprehenſis oculos cum teſticulis euelli præcipiens. contra trapezitas (quos vulgò monetarios vocant) pręcipuam ſui diligentiam exhibuit, nullum falſarium, quin pugnum perderet, impunè abire permittens, *al. roncho*

qui

qui fuiſſet intellectus falſitatis ſuæ commercio fatuos irriſiſſe.

SCottorum Reges lenitate ſua palpauit morem fratris æmulatus. ſiquidem ille *Dunecanum* filium *Malcolmi* nothum, & militem fecit, & regem Scottorum mortuo patre conſtituit. ſed eo patrui *Duuenaldi* fraude interempto, *Edgarum* in regnum promouit, præfato *Duuenaldo* aſtutia *Dauid* iunioris, & viribus *Willielmi* extincto. *Edgaro* fatali ſorte occumbente, *Alexandrum* ſucceſſorem *Henricus* affinitate detinuit, data ei in coniugium filia notha, de qua ille viua nec ſobolem, quod ſciam tulit, nec ante ſe mortuam multum ſuſpirauit. defuerat enim fœminæ, vt fertur, quod deſideraretur, vel in morum modeſtia, vel in corporis elegantia. *Alexandro* maioribus ſuis appoſito, *Dauid* iunior filiorum *Malcolmi*, quem Rex Comitem fecerat & connubio inſignis fœminæ donauerat, ſolium Scottorum aſcendit. Iuuenis cæteris curialior, & qui noſtrorum conuictu, & familiaritate limatus à puero, omnem rubiginem Scotticę barbariei deterſerat. denique regno potitus mox omnes compatriotas triennalium *tributorum penſione leuauit, qui vellent habitare cultiùs, amiciri elegantiùs, paſci accuratiùs. Neque verò vnquam in acta hiſtoriarum relatum eſt tantæ ſanctitatis tres fuiſſe pariter reges, & fratres, maternæ pietatis nectar redolentes. Namque præter victus parcitatem, eleemoſynarum copiam, orationum aſſiduitatem, ita domeſticum regibus vitium euicerunt, vt nunquam feratur in eorum thalamos, niſi legitimas vxores iſſe, nec eorum quenquam pellicatu aliquo pudicitiam contriſtaſſe. Solus fuit *Edmundus Margaritæ* filius à bono degener, qui *Duuenaldi* patrui nequitiæ particeps, fraternæ non inſcius necis fuerit, pactus ſcilicet regni dimidium. Sed captus & perpetuis compedibus detentus ingenuè pœnituit, & ad mortem veniens cum ipſis vinculis ſe tumulari mandauit, profeſſus ſe plexum meritò pro fratricidij delicto.

al. cubitorum

*WAllenſes Rex *Henricus* ſemper in rebellionem ſurgentes crebris expeditionibus in deditionem premebat, conſilióque ſalubri nixus, vt eorum tumorem extenuaret: Flandrenſes omnes Angliæ accolas eò traduxit. plures enim, qui tempore pro matris paterna cognatione confluxerant, occultabat Anglia, adeò vt ipſi regno pro multitudine oneroſi viderentur. Quapropter omnes cum ſubſtantijs & neceſſitudinibus apud Ros prouinciam Walliarum velut in ſentinam congeſſit, vt & regnum defæcaret, & hoſtium brutam temeritatem retunderet. Nec eò ſeciùs illuc expeditionem pro temporum opportunitate dirigebat; in quarum vna, incertum, cuius audacia eminus inſidianti arundine impetitus probè & pulchrè euaſit, fideliter hamatę thoracis adiutus beneficio, & ſimul perfidiam fruſtrante Dei conſilio. Sed nec tunc autor teli eminuit, nec vnquam poſteà inueſtigari valuit, quamuis ille ſtatim non hæſitaſſet dicere, ſagittam non à quolibet Wallenſi, ſed à prouinciali emiſſam, per mortem domini noſtri talia pronuntians, quem morem iurandi vel iræ nimietas, vel rei ſerietas ab ore principis extorquebat. Nam & ea hora in proprio ſolo, non in hoſtica regione progrediebatur ſenſim & cautè exercitus, vt nihil minùs, quàm inſidias quis opinari poſſit. Nec tamen inteſtini diſcriminis metu pedem ab incepto retulit, donec Wallenſes, datis obſidibus nobilium ſuorum filijs, cum aliquanta pecunia, & multo peculio regiæ magnanimitatis motum ſedarent.

al. Gwalenſes

BRittones trāſmarinos, quos adoleſcens vicinos caſtellis ſuis * Danfronto, & monti *S. Michaëlis* habuerat, pecunijs ad obſequiū tranſducebat. Eſt enim illud genus hominum egens in patria, aliâſq; externo ære laborioſę vitę mercatur ſtipendia. Si dederis, nec ciuilia ſine reſpectu iuris & cognationis detrectans prœlia, ſed pro quantitate *nummorum ad quaſcunq; voles partes obnoxium. Huius conſuetudinis ille non inſcius, ſi quando opus habuiſſet ſtipendiarijs militibus multa perdebat in Brittones, fidem perfidæ nationis nummis ſuis mutuatus.

al. Dranfonto

al. munerum

R*obertū* Comitē Flādrię primis regni ſui tēporibus offendit hac cauſſa *Baldwinus* ſenior huius *Roberti* auus: *Willielmū* in Angliā venientē arguto quo pollebat, cōſilio, et militū additamēto viuaciter iuuerat. His ille illuſtres crebrò retributiones refuderat, omnibus, vt ferunt, annis trecētas argēti marcas pro fide, & affinitate ſocero annumerans. Ea munificentia in filio *Baldwino* non imminuta, hęſit in *Roberti Friſonis* malitia, quā ſuperior nō pręterijt ſermo. Porrò iſte *Robertus Friſonis* filius omiſſū munus à *Willielmo* 2. non difficulter impetrauerat, quòd, & is cognationē pretēderit: & ille inuictū

animum

animum in ſpargenda pecunia haberet. Verùm *Henricus* maiori pondere rem ventilans, vt nec indebitè adamaret pecunias, nec niſi debitè dilapidaret habitas: *Roberto* ab Ieroſolyma reuerſo,& quaſi pro Imperio 300. argenti marcas exigenti, in hanc reſpondit ſententiam: Non ſolitos reges Angliæ Flandritis vectigal pendere, nec ſe velle libertatem maiorum macula ſuæ timiditatis fucare. Quapropter ſi ſuo cõmittat arbitrio libenter ſe, quod opportunitas ſiuerit, vt cognato & amico dare, ſi verò in exactione permanendum putauerit, omninò negare. Hac ille ratione deiectus, animum multo tempore in regem tumuit, ſed parum aut nihil ſimultatibus adiutus, manſuetudini mentem accommodauit, expertus regem poſſe flecti precariò, non faſtu tyrannico. Iam verò *Baldwino* filio eius varietas temporum cauſſas irarum in regem dedit. Siquidem *Willielmum* filium *Roberti* Normanni volens hæreditati intrudere, alienis ſe ſponte negotijs immiſcuit, crebróque caſtella regis in Normannia inopinatis fatigabat aſſultibus. Magnum incommodum, ſi fata ſiuiſſent, terræ minatus. ſed apud Archas maiori manu militum, quàm timebat exceptus mortem maturauit, crebris ictibus galea quaſſata cerebrum violatus. cauſſam ferunt morbi augmentati, quòd ea die allium cum auca præſumpſerit, nec nocte Venere abſtinuerit. Hic intueantur poſteri eximium regalis pietatis exemplum, quòd medicum peritiſſimum decumbenti miſerit, illachrymatus, ſi credimus, morbo perire, quem pro admiratione fortitudinis ſaluari maluiſſet. Succeſſor eius *Carolus* nulla moleſtia vires regis inquietauit, primò fœdere ſuſpenſo, mox etiam confirmato amicitiam eius amplexus.

PHilippus rex Francorum regi noſtro nec vtilis, nec infeſtus fuit, propterea quòd eſſet ventri magis, quàm negotijs deditus, nec præterea caſtellis eius collimitaneus. pauca enim, quæ tunc habebat in Normannia, magis Brittanniæ, quam Franciæ vicina erant. Adde quòd (vt ſuperiùs dixi) *Philippus* accedente ſenio, libidine grauis, comitiſſæque Andegauenſis ſpecie luſus, illicitis ardoribus defœneratus famulabatur. Quocircà ab Apoſtolico excommunicatus, cùm in villa, qua manſitabat, nihil diuini ſeruitij fieret, ſed diſcedente eo tinnitus ſignorum vndique concreparent, inſulſam fatuitatem cachinnis exprimebat; Audis, inquiens, bella quomodo nos effugant? adeò erat omnibus Epiſcopis Prouinciæ ſuæ deriſui, vt nullus eos deſponſaret præter *Willielmum* Archiepiſcopum Rothomagenſem. Cuius facti temeritatem luit multis annis interdictus, & vix tandem aliquando per *Anſelmum* Archiepiſcopum Apoſtolicæ communioni redditus. *Philippo* intereà nulla mora inſanæ temulentiæ ſatietatem fecit, niſi quòd in extremo vitæ tactus morbo Monachicum apud Floriacum accepit habitum. pulchriùs & fortunatiùs illa, quòd ætate & ſanitate integra nec ſpecie rugata apud fontem *Euraldi* ſanctimonialium appetijt velum. Nec multò pòſt præſenti vitę vale fecit, Deo forſitan prouidente non poſſe delicatæ mulieris corpus religionis laboribus inſeruire.

AT verò *Ludouicus* filius *Philippi* varium ſe præſtitit, in neutra parte benè conſtans. primo enim tempore plurimus in fratrem irarum, auctor *Henrico* ad capiendam Normanniam fuit, corruptus videlicet Anglorum ſpolijs, & multo regis obryzo. non quòd ille obtulerit, ſed quòd alter inuitauerit vltrò adhortans, ne clariſſimæ olim patriæ neruos diſſimulatione ſua ſuccidi ſineret. poſteà verò ſimultas inter eos exorta eſt pro *Theobaldo* Comite Bleſenſi, filio *Stephani,* qui apud Ramulam occubuit, quòd *Theobaldus* ſuſceptus erat *Stephano* ex *Adala* filia *Willielmi* magni. diu igitur ex parte regis noſtri labores viarum conſumpſerunt nuncij, vt dignaretur *Ludouicus* ſatisfactionem *Theobaldi.* Ille verò parui faciens preces, *Theobaldum* ab Apoſtolico denotari fecit quaſi arrogantem, & Deo rebellem, qui præter auſteritatem morum, quæ omnibus videbatur intolerabilis, ferebatur dominum ſuum fraudare auitis poſſeſſionibus. Itaque diu productis inimicitijs, cùm vterque groſſum tumeret, nec alter alteri pro perſona cederet, *Ludouicus* Normanniam venit inflatiori anhelitu latè omnia exhauriens. Nunciabantur hæc regi, qui apud Rothomagum ſe cõtinebat, quoad vulgus militum aures eius infeſtaret, pateretur repelli *Ludouicum,* hominem aqualiculi pondere olim lectum fouentem: ſed nunc pro diſſimulatione ſua minis auras onerantem. Ille paterni memor exempli fatuitatem Franci patientia extundere, quàm viribus re-

bus repellere malebat. Quinetiam milites benignè appellando hac ratione mulcebat. non debere eos mirari, si sanguinis eorum prodigus esse caueret, quos sibi fideles non modicis experimentis approbasset. impium esse, vt ad regnum sibi parandum eorum glorietur mortibus, qui vitam suam pro eius salute vltroneis deuoueant certaminibus: Illos regni sui nutritos pietatis alumnos, quapropter boni principis se velle sequi exemplum, vt modestia sua eorum remoretur impetum, quos ita paratos pro se videat ad moriendum. Postremò cùm videret prudentiam suam sinistra interpretatione turbari, & ignauiam vocari in tantum, vt *Ludouicus* propè Rothomagum quatuor millia-rijs ignes faceret, prædas ageret, maiori fortitudine vim animi concussit, & procinctu parato vicit egregiè, præteritas dissimulationes feroci puniens victoria. Verumtamen aliquantò pòst pax parta est, *Quia & omnium rerum est vicissitudo, & nummi quaslibet iniurias leuant, ad persuadendum quod intendunt potentes.* Quare *Willielmus* filius regis nostri homagium regi Francorum de Normannia fecit, iure legitimo de eo Prouinciam cogniturus. Illud fuit tempus quo idem puer filiam *Fulconis* Comitis Andegauensis despondit, & accepit patris prudentia satagente, vt hinc pecunia, hinc affinitate mediante nihil contra filium turbaretur.

HIs diebus *Calixtus* Papa, de quo posteriùs dicam plura, præsentiam suam propè Normanniam exhibuit. cuius colloquio potitus rex Angliæ, Romanos prudentiam Normannorum mirari, & prædicare coëgit. Namque ille (vt fertur) infesto venerat animo, vt eum asperiùs conueniret, quare fratrem, & sancti Sepulchri peregrinum in captione teneret. Sed responso principis, quod erat simile veri, & probabilibus argumentis perstrictus parum contrà retulit. possunt enim communes loci ad quamlibet partem inflecti pro facundia orationis, præsertim cùm non contemnatur eloquentia, quam prætiosa condiunt xenia. Et vt nihil cumulatæ pompæ deesset, adolescentulos clarissimi generis, filios Comitis de Mellento, vt contrà Cardinales de dialectica disputarent, subornauit. quorum tortilibus sophismatibus cùm pro viuacitate rationum obsisti nequirēt, non puduit Cardinales confiteri, maiori occiduas plagas florere literarum peritia, quàm ipsi audissent, vel putassent in patria. Itaque hæc collocutio hunc finem meruit, vt pronuntiaret Apostolicus nihil Anglorum Regis caussa iustius, prudentia eminentius, facundia vberius.

HOrum puerorum pater erat Comes de Mellento *Robertus*, (vt dixi) filius *Rogerij* de Bello monte, qui Pratellum cœnobiū Normanniæ construxit, homo antiquæ simplicitatis & fidei, qui crebrò à *Willielmo* primo inuitatus, vt Angliam veniret largis ad voluntatem possessionibus munerandus, supersedit pronuncians patrum suorum hæreditatem se velle fouere, non transmarinas & indebitas possessiones vel appetere, vel inuadere. Hic duos filios habuit *Rodbertum* istum, & *Henricum*. *Henricus* Comes Warwicensis dulcis, & quieti animi vir, congruo suis moribus studio vitam egit & clausit. alter astutior & pro moribus ad versutiam cordis, prȩter paternam hæreditatem in Normannia, & ingentia prȩdia in Anglia, castellum, quod matris suæ frater *Hugo* filius *Gualerauni* tenuerat, Mellentum nomine, à rege Franciæ nundinatus est pecunia. Qui cum superiorum regum tempore spe sensim pullulante in gloriam procederet, huius ætate summo prouectu effloruit, habebatque eius consilium, quasi quis diuinum consuluisset sacrarium. Iamque non immeritò assecutus æstimabatur, quòd esset æui maturus ad consulendum, suasor concordiæ, dissuasor discordiæ, & prorsus ad quod intenderet, pro viribus eloquentiæ citissimus persuasor. Ingentis in Anglia momenti, vt inueteratum vestiendi, vel comedendi exemplo suo inuerteret morem. denique consuetudo semel prandendi in omnium optimatum curijs per eum frequentabatur, quam ipse caussa bonæ valetudinis acceptam, nuncijs à Constantinopolitano Imperatore *Alexio*, suo, (vt dixi) cæteris refudit exemplo. Quod tamen magis parcitate dapsilitatis fecisse, & docuisse, quàm timore cruditatis & indigeriei immeritò culpatur, quia nemo eo, vt fertur, in dapibus alijs sumptuosior, vel sibi moderatior fuit. In placitis propugnator iustitiæ, in guerris prouisor victoriæ; dominum regem ad seueritatem legum custodiendam exacuens: ipse non eas sequens, sed proponens, expers in reges perfidiæ, in cæteros eius persecutor.

HAbebat præterea rex *Henricus* Episcopum Saresburiensem *Rogerium* à secretis,

cuius

cuius maximè nitebatur conſilio. nam & ante regnum omnibus ſuis præfecerat rex, primùm Cancellarium, mox epiſcopum cõſtituerat, prudentiam viri expertus. ſollerter adminiſtrati epiſcopatus officiũ ſpem infudit, quòd maiori dignus haberetur munere. Itaq; totius regni moderamen illius delegauit iuſtitiæ ſiue ipſe adeſſet Angliæ, ſiue moraretur Normãniæ. Refugit epiſcopus tantis ſe curis inuoluere, niſi tres archiepiſcopi Cantuarienſes *Anſelmus*, *Radulphus*, *Willielmus*, & poſtremò Papa iniunxiſſent ei munus obedientiæ. Sategit ita fieri *Henricus* non neſcius, quòd fideliter ſua tractaret commoda *Rogerius*, nec defuit ille ſpei regiæ, ſed tanta integritate, tanta ſe agebat induſtria, vt nulla contra eum conflaretur inuidia. denique rex plerumq; triennio, nonnunquã quadriennio & eo ampliùs in Normãnia moratus. Inter hæc eccleſiaſtica officia nõ negligere, ſed quotidiè omnia manè honeſtè perſoluere, vt expeditiùs, & tutiùs cæteris poſſet accedere. Pontifex magnanimus, & nullis vnquam parcens ſumptibus, dum quæ facienda proponeret ędificia, præſertim conſummaret. Quod cùm aliâs, tum maximè in Sareſberia, & Malmeſberia eſt videre. fecit enim ibi ędificia ſpatio diffuſa, numero pecuniarum ſumptuoſa, ſpecie formoſiſſima: Ita iuſtè compoſito ordine lapidum, vt iunctura perſtringat intuitum, & totam maceriam vnũ mentiatur eſſe ſaxum. eccleſiã Sareſburienſem, & nouam fecit, & ornamẽtis excoluit, vt nulli in Anglia cedat, ſed multas præcedat, ipſeq; non falſò poſſit dicere: *Domine dilexi decorem domus tuæ.*

HIbernienſium regem *Murcardum* & ſucceſſores eius, quorum nomina fama non extulit, ita deuotos habuit noſter *Henricus*, vt nihil niſi quod eum palparet, ſciberent, nihil niſi quod iuberet, agerent: quamuis feratur *Murcardus*, neſcio qua de cauſſa, paucis diebus inflatiùs in Anglos egiſſe, ſed mox pro interdicto nauigio, & mercimonio nauigantium tumorem pectoris ſedaſſe. Quanti enim valeret Hibernia, ſi non adnauigarent merces ex Anglia? ita pro penuria, imò pro inſcientia cultorum ieiunum omnium bonorum ſolum, agreſtem & ſqualidam multitudinem Hibernenſium extra vrbes producit: Angli verò, & Franci cultiori genere vitæ vrbes nundinarum commercio inhabitant. *Paulus* Orcadum Comes, quamuis Noricorum regi hæreditario iure ſubiectus, ita regis amicitias ſuſpiciebat, vt crebra ei munuſcula miſſitaret. Nam & ille prona voluptate exterarum terrarum miracula inhiabat, Leones, Leopardos, Lynces, Camelos, quorum fœtus Anglia eſt inops, grandi, (vt dixi) iucunditate à regibus alienis expoſtulans. Habebatque conſeptum, quod **Wodeſtoke** dicitur, in quo delicias talium rerum confouebat. Poſueratque ibi animal, quod ſtrix vocatur, miſſum ſibi à *Willielmo* de monte Piſlerio, de quo animali *Plinius* ſecundus in octauo naturalis hiſtoriæ libro, & *Iſidorus* de etymologijs memorant: Eſſe animal in Africa, quod Afri ericij genus dicunt, coopertum hiſpidis ſetis, quas in canes inſectantes naturaliter emittant. ſunt verò, (vt vidi) palmo & plus longæ in vtraque ſummitate acutæ, ſimiles pennis aucarum, vbi deſinunt plumæ, ſed paulò plus groſſæ, nigro, & albo quaſi intertinctæ.

ILlud præter cætera *Henricum* inſigniebat, quòd quamuis pro tumultibus Normannicis ſæpe, & diu regno ſuo deeſſet: ita timore ſuo rebelles fręnabat, vt nihil pacis in Anglia deſiderares. Quocircà etiam exterę gentes illuc, velut ad vnicum tutæ quietis portum libenter appellebant. Denique *Siwardus* rex Noricorum primo æui proceſſu fortiſſimis conferendus, incepto itinere Ieroſolymitano, rogataque regis pace in Anglia tota reſedit hyeme. Plurimo per Eccleſias auro expenſo, mox, vt Fauonius ad ſerenitatem pelagi vernales portas aperuit, naues repetijt, prouectuſque in altum, Baleares inſulas, quę Maiorica & Minorica dicuntur, armis territans, faciliores ad ſubigendum præfato *Willielmo* de monte Piſlerio reliquit. Inde pertendit Ieroſolymam omnibus nauibus incolumibus præter vnam, quæ dum retinacula à portu abſoluere tardat, abſorpta eſt immani voragine (quam inter Sequanica, & Aquitanica littora eſſe *Paulus* hiſtoricus Longobardorum aſſeuerat) tanto vndarum impetu, vt ad triginta milliaria garrulitas diſcernatur aquarum. Ieroſolymam veniens, Tyrum & Sidonem vrbes, quas mare allambit, ad Chriſtianitatis gratiam obſedit, effregit, ſubegit. Mutato itinere Conſtantinopolim ingreſſus, nauem aureis roſtratam draconibus faſtigio ſanctæ *Sophiæ* pro trophæo affixit, hominibus ſuis in eadem vrbe cateruatim morientibus remedium excogitauit, vt reliqui parciùs, & aqua mixta vinum biberent.

berent.Ingēti ingenij acrimonia,vt porcino iecore mero iniecto,moxq; pro aſperitate liquoris reſoluto,idem in hominibus fieri primo pręſagiret, pòſt etiā quodā defuncto exenterato viſu addiſceret. Quare cōtuitu prudentiæ,& fortitudinis,quæ grande quid pollicebantur, Imperatore illum retinere tentantem ſpem eius, qua iam aurum Noricum deuorauit, pulchrè caſſauit,impetrata ad proximam vrbem licentia, ciſtas theſaurorum plumbo impletas, & obſignatas apud eum deponens quaſi citiſſimi reditus vades.Ita ille illuſus eſt: alter pedes domum contendit.

SEd enim vt ad *Henricum* regrediatur oratio, erat ille in rebus ſuis prouidendo efficax, defendendo pertinax,bellorum quatenus poſſet cum honeſtate repreſſor, cùm verò decreuiſſet non pati impatiendus iniuriarum exactor, obuia pericula virtutis vmbone decutiens,odij & amicitiæ in quemlibet tenax,in altero nimio irarum æſtui, in altero regiæ magnanimitati ſatisfaciens. hoſtes videlicet ad miſeriam deprimens, amicos & clientes ad inuidiam efferens. Nam & hanc curam vel primam, vel maximam boni principis Philoſophia proponit, vt parcat ſubiectis, & debellet ſuperbos. Iuſtitiæ rigore inflexibilis Prouinciales quietè, proceres dignanter continebat; fures, & falſarios latentes maxima diligentia perſcrutans,inuentos puniens,paruarum quoque rerum non negligens. cùm nummos fractos licèt boni argenti venditoribus non recipi audiſſet, omnes vel frangi vel incidi præcepit. Mercatorum falſam vlnam caſtigauit brachij ſui menſura adhibita, omnibuſq; per Angliam propoſita. Curialibus ſuis vbicunque villarum eſſet, quantum â ruſticis gratis accipere, quantum, & quoto pretio emere debuiſſent,edixit; tranſgreſſores vel graui pecuniarum mulcta, vel vitæ diſpendio afficiens. Principio regni,vt terrore exempli reos inureret,ad membrorum detruncationem, pòſt ad pecuniæ ſolutionem procliuior. pro morum ergo prudentia, vt ferè fert natura mortalium, optimatibus venerabilis, Prouincialibus amabilis habebatur. Quodſi qui maiorum iurati ſacramenti immemores â fidei tramite exorbitarent,continuò & conſiliorum efficacia, & laborum perſeuerantia erroneos reuocabat ad lineam, per aſperitatem vulnerum detrectantes reducens ad ſanitatem animorum. Nec facilè, quàm diuturnos ſudores in talibus effuderit,enumerem,dum nihil patitur inultum, quod â delinquentibus commiſſum dignitati ſuæ non eſſet conſentaneum. Pugnarum erat maxima cauſſa, Normannia, vt ante dixi,in qua ipſe pariter multis annis degens, Angliæ quoque proſpiciebat, nullo audente caput erigere, dum ille audaciā,ille ſuſpiceret prudentiam. Nec verò propter rebellionem aliquorū procerum vnquam ſuorū appetitus eſt inſidijs,niſi ſemel: auctor earū fuit quidam cubicularius plebeij generis patre,ſed pro regiorum theſaurorum cuſtodia famoſi nominis,homine natus.Is deprehenſus & facilè cōfeſſus pœnas perfidiæ acriter luit, præter hoc tota vita ſecurus animos omnium timori, ſermones amori obſtrictos habebat.

STatura minimos ſupergrediens,â maximis vincebatur,crine nigro,& iuxta frontem profuſo, oculis dulce ſerenis,thoroſo pectore,carnoſo corpore, facetiarū pro tempore plenus, nec pro mole negotiorum,cùm ſe cōmunioni dediſſet, minùs iucundus: minùs pugnacis famæ *Scipionis* Africani dictum repręſantabat, *Imperatorem me mater mea,non bellatorem peperit.* Quapropter ſapientia nulli vnquam modernorum regum ſecundus, & penè dicam, omnium anteceſſorum in Anglia facilè primus, libentiùs, bellabat conſilio, quàm gladio. vincebat,ſi poterat ſanguine nullo,ſi aliter non poterat,pauco.Omnium tota vita omninò obſcœnitatum cupidinearum expers,quoniam (vt â conſcijs accepimus) non effræni voluptate,ſed gignendę prolis amore mulierum gremio infunderetur: nec dignaretur aduenæ delectationi præbere aſſenſum,niſi vbi regium ſemen procedere poſſet in effectum: effundens naturam vt dominus, non obtemperans libidini vt famulus. cibis indifferenter vtens, magiſque explens eſuriem, quàm multis obſonijs vrgens ingluuiem: potui nunquam pręter ſitim indulgens;continentiæ minimum exceſſum cùm in ſuis, tum in omnibus execrans;ſomnij grauis,& quem frequens roncatio interrumperet, facultatis in dicendo magis fortuitæ, quàm elaboratæ; non præcipitis, ſed maturæ.

PIetatis in Deum prędicandæ Monaſteria in Anglia & Normannia conſtruxit. quibus quia nondum ſupremam manum impoſuit,ego quoque interim iudiciū meum differrem,niſi me Radingenſiū fratrū charitas tacere non ſineret. Hoc ille cœnobium

inter

inter duo flumina Kenetam & Tamesim constituit, loco vbi penè omniũ itinerantium ad populosiores vrbes Angliç posset esse diuersorium; posuitq; ibi monachos Cluniacenses, qui sunt hodiè pręclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ & dulcis indicium; videas ibi quod non alibi, vt plus hospites totis horis venientes, quàm inhabitantes insumant. Pręproperum me & adulatorem fortasse quis dixerit, quòd nunc primùm nascentem religionem tanto efferam præconio, nesciens quod ventura pariat dies. sed ipsi (vt spero) cum Dei gratia enitentur vt in bono durent. Ego non erubesco, si sanctis viris blandiar, & bonum quod in me non habeo, in alijs admirer. Inuestituras Ecclesiarum Deo & sancto *Petro* remisit, post multas controuersias inter eum & *Anselmum* archiepiscopum habitas, vix tandem ad consentiendum pro ingenti Dei gratia, ingloriosa de fratre victoria inflexus. Sed harum causarum tenorem multo verborum circuitu egit dominus *Edmerus*. nos pro pleniore notitia *Paschalis* sæpè dicti Apostolici scripta ad hanc rem pertinentia subnectemus.

PAschalis *Episcopus* Henrico *regi salutem. In literis, quas nuper ad nos per familiarem tuum, nostræ dilectionis filium, clericum* Willielmum *transmisisti, & personæ tuæ sospitatem cognouimus, & successus prosperos, quos tibi superatis regni aduersarijs benignitas diuina concessit. Audiuimus præterea optatam virilem sobolem ex ingenua te & religiosa cõiuge suscepisse. Quod profectò cùm nos lætificauerit, oportunum rati sumus, nunc tibi præcepta, et voluntatem Dei validiùs inculcare, cùm amplioribus beneficijs benignitati eius te prospicis debitorem. Nos quoq; diuinis beneficijs benignitatem nostram penes te sociare optamus, sed graue nobis est, quia id à nobis videris expetere, quod omnino præstare non possumus. Si enim consentiamus aut patiamur inuestituras à tua excellentia fieri, & nostrum proculdubio & tuum erit immane periculũ. Qua in re contemplari te volumus quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conquiras. nos enim in prohibitione hac nihil amplius obediẽtiæ, nihil liberalitatis per ecclesias nãciscimur, nec tibi debitæ potestatis, aut iuris subtrahere quicquã nitimur, nisi vt erga te Dei ira minuatur, & sic tibi prospera cuncta contingant. Ait enim Dominus* Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me erunt ignobiles. *Dices itaque. Mei hoc iuris est. Non vtique. non est Imperatorium, non regium sed diuinum. Solius illius est, qui dixit,* Ego sum ostium. *vnde pro ipso te rogo, cuius hoc munus est, vt reddas hoc ipsi, ipsi dimittas, cuius amori etiam quæ tua sunt debes. Nos autem cur tuæ obniteremur voluntati, cur obsisteremus gratiæ? nisi Dei sciremus nos in huius negotij consensũ voluntati obuiare, gratiam amittere. Cur tibi quicquã negaremus? quod cuiquã esset mortaliũ concedendũ, quum beneficia de te ampliora sumpserimus. Prospice (fili charissime) vtrũ decus an dedecus tibi sit, quòd sapientissimus et religiosissimus Gallicanorũ episcoporũ* Anselmus, *propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno cõsistere. Qui tanta de te bona hactenùs audierant, quid de te sentient? quid loquentur, cùm hoc fuerit in regionibus diuulgatũ? Ipsi, qui coram te tuos excessus extollunt, cùm præsentia tua caruerint, hoc profectò validiùs infamabũt. Redi ergo (charissime fili) ad cor tuũ propter misericordiã Dei, et propter amorem vnigeniti deprecamur: reuoca pastorem tuũ, reuoca patrem tuũ, et si quis quod nõ opinamur, grauiùs aduersus te gesserit, si inuestituras auersatus fuerit, nos iuxtà voluntatem tuã, quãtum cũ Deo possumus, moderabimur: tu tamen talis repulsæ infamiam à persona tua & regno remoueas. Hæc si feceris & si grauia quælibet à nobis petieris, quæ cum Deo præberi facultas sit, profectò cõsequeris, & pro te Dominũ ipso adiuuante exorare curabimus, & de peccatis tam tibi, quàm coniugi tuæ sanctorum Apostolorum meritis indulgentiam & absolutionem faciemus. Filium autem tuum, quem expectabili & gloriosa coniuge suscepisti, quem (vt audimus) egregij patris* Willielmi *nomine nominasti, tanta tecum imminentia confouebimus vt qui te vel illum læserit, Romanam Ecclesiam videatur læsisse. Datum Lateranis 9. Kal. Decembris.*

PAschalis Anselmo. *Suauissimas dilectionis tuæ accepimus literas, charitatis calamo scriptas. In his reuerentiam deuotionis tuæ cõplectimur, & perpendentes fidei tuæ robur, et piæ sollicitudinis instantiã exultamus; quia gratia Dei tibi præstãte auxiliũ, te nec promissa sustollunt, nec minæ cõcutiunt. Dolemus autẽ, quia cũ fratres nostros episcopos, legatos regis Anglorũ benignè susceperimus, quæ nec diximus ijs, nec cogitauimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixisse, quia si rex in alijs bene ageret, nos inuestituras ecclesiarũ nec prohibere, nec factas excõmunicare; & quod ideò nolebamus chartæ committere, ne sub occasione ea cæteri principes in nos inclamarent. Vnde* Iesum, *qui corda & renes scrutatur, in animam nostram testem inuocamus si ex quo huius sanctæ sedis curã suscepimus gerere, hoc immane scelus vel descendit*

in mentem. Et infra. *si ergo virgam pastoralitatis signũ, si annulũ signaculũ fidei tradit Laïca manus, quid in Ecclesia Pontifices agunt? Episcopos autem, qui veritatem in mendacium commutauerunt, ipsa veritate, quæ Deus est, in medium intraducta, à beati* Petri *gratia, & à nostra societate secernimus, donec Romanæ Ecclesiæ satisfaciant. Quicunque verò inter prædictas inducias inuestituras consecrationum acceperunt, à consortio nostro & Ecclesiæ alienos habemus.*

PAschalis Anselmo. *Quòd Anglici regis cor ad Apostolicæ sedis obedientiam Omnipotentis Dei dignatio inclinauit, eidem miserationum Domino gratias agimus, in cuius manu corda regum versantur. Hoc nimirum tuæ charitatis gratia, tuarumque orationum instantia factum credimus: vt in hac parte populum illum, cui tua sollicitudo præsidet, miseratio superna respiceret. Quòd autem & regij, & ijs, qui videntur obnoxij, adeo condescendimus, eo affectu & compassione factum noueris, vt eos, qui iacebant, erigere valeamus. te autem (in Christo venerabilis & charissime frater) ab illa prohibitione, siue (vt tu credis) excommunicatione absoluimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ* Vrbano *Papa aduersus inuestituras aut hominia factam intelligis. Tu verò eos, qui aut inuestituras accipere, aut inuestitos benedicere, aut hominia facere, cum ea satisfactione, quam tibi per communes legatos* Willielmum *ac* Baldwinum *viros fideles, & veridicos significamus, Domino cooperante suscipito, & eos vice nostræ auctoritatis absoluito, quos vel ipse benedicas, vel à quibus volueris, benedici percipias, nisi in ijs aliud fortè reperias, propter quod à sacratis honoribus sint repellendi. Si qui verò deinceps præter inuestituras Ecclesiarum prælationes assumpserint, etiamsi regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc à benedictionis munere arceantur, donec per Omnipotentis Dei gratiã ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea super Episcopis, qui falsum (vt nosti,) à nobis rumorem retulerunt, cor nostrum commotum est vehementiùs, quia non solum nos læserunt, sed multorum simplicium animas deceperunt, & regem aduersus charitatem sedis Apostolicæ impulerunt. vnde & inultum eorum flagitium Domino cooperante non patimur. Sed quia filij nostri regis instantia pro ijs nos pulsat hactenus, etiam ipsis communionis tuæ participium non negabis. Sanè regem & coniugem, & proceres illos, qui pro hoc negotio cum rege ex præcepto nostro laborauerunt, quorum nomina ex supradicti* Willielmi *suggestione cognosces, iuxtà sponsionem nostram à peccatis, & pænitentijs absolues. Rothomagensis Episcopi causam tuæ deliberationi committimus, & quod ei indulseris, indulgemus.*

HÆc *Paschalis* summus Papa pro Ecclesiarum Dei libertate sollicitus agebat. Fuerunt autem Episcopi, quos mendacij arguit, *Girardus* Archiepiscopus Eboracensis, & *Herbertus* Norwicensis: quorum errata reprehenderunt veraciores Legati *Willielmus*, posteà Exoniensis Episcopus, & *Baldwinus* Beccensis Monachus. Eratque tunc *Anselmus* Archiepiscopus iterum tempore istius Regis Lugduni exul, apud *Hugonem* eiusdem ciuitatis Archiepiscopum, quando Epistola prima, quam apposui emissa est: quia nec ipse vllo desiderio veniendi tenebatur, nec rex animositatem suam pro copia susurronum sedari patiebatur. Diu ergo & reuocare illum, & monitionibus Apostolicis obsecundare distulit, non elationis ambitu, sed procerum, & maximè Comitis de Mellento instinctu, qui in hoc negotio magis antiqua consuetudine, quàm recti tenore rationem reuerberans, allegabat multum regiæ maiestati diminui, si omittens morem antecessorum non inuestiret electum per baculum, & annulum. Veruntamen Rex diligentiùs inspecto, quid viuida Epistolarum ratio, quid diuinorum munerum in se vbertim cõfluens admoneret largitio: inuestituram annuli, & baculi indulsit in perpetuum; retento tamen electionis, & regalium priuilegio. Coacto ergo apud Londoniam magno Episcoporum, & procerum, Abbatúmque consilio, multa Ecclesiasticarum & sæcularium rerum ordinata negotia, decisa litigia. Nec multò pòst vno die quinque sunt ordinati Episcopi in Cantia ab *Anselmo* Archiepiscopo: *Willielmus* ad Wintoniam, *Rogerius* ad Salesberiam, *Willielmus* ad Exoniam, *Reinaldus* ad Herefordam, *Vrbanus* ad Glamorgan. Itaq; controuersia frequentibus dissenssionibus agitata, plurimoq; *Anselmi* ad Romam itu, & reditu ventilata, laudabilem finem accepit.

al. Wintoniam

VXor Regis ex antiqua & illustri regum stirpe descendit *Matildis*, filia Regis Scottorum (vt prædixi) à teneris annis inter sanctimoniales apud *Wiltoniam, & Rumesium educata, literis quoque fœmineum pectus exercuit. vnde vt ignobiles nuptias respueret, plusquam semel à patre oblatas, peplum sanctæ professionis index gestauit.

Quapropter

Quapropter cùm rex susciperet eam thalamo, res in disceptationem venit, nec nisi legitimis productis testibus, qui eam iurarent sine professione caussa procorum velum gessisse, archiepiscopus adduci potuit ad cõsentiendũ. Hęc igitur duobus partubus altero alterius sexus contenta, in posterum & parere, & parturire destitit: æquanimiterq; ferebat, rege aliâs intẽto, ipsa curię valedicere, Westmonasterio multis annis morata. nec tamen quicquã ei regalis magnificentię deerat, sed indefessa frequentia, vndæ salutãtiũ, & totis apportantiũ temporibus accipiebantur & vomebãtur superbis ędibus; hoc regis iubebat liberalitas, hoc ipsius gratia & dulcis attrahebat benignitas. sanctitudinis egregiæ, non vsquequaq; despicabilis formæ, maternæ pietatis ęmula, nihil sinistrum quantum ad se moribus admittens, præter regiũ cubile, pudoris integra nulla etiam suspicione lęsa, cilicio sub regio cultu conuoluta, nudipes diebus quadragesimæ terebat ecclesiarum limina. Nec horrebat pedes lauare morbidorum, vlcera sanie destillantia contrectare, postremò longa manibus oscula protelare, mensam apponere. Erat ei in audiendo seruitio Dei voluptas vnica, ideoq; in clericos benè melodos incõsideratè prodiga, blandè quoscunq; alloqui, multa largiri, plura polliceri. Inde liberalitate ipsius per orbem sata, turmatim huc aduẽtabant scholastici cùm cantibus, tum versibus famosi; fœlicemq; se putabat, qui carminis nouitate aures mulceret dominę. Nec in his solùm expensas cõferebat, sed etiam omni generi hominum, pręsertim aduenarũ, qui muneribus acceptis famam eius longè per terras venditarent. Est enim cupiditas glorię ita innata mentibus hominũ, vt vix aliquis bonę cõscientię pretiosis cõtentus fructibus, si quid benè fecerit, non dulce habeat efferri in vulgus. vnde aiunt, & cõstat dominæ esse surreptũ, vt extraneos, quos posset, pręmijs deliniret, cęteros promissis aliquando efficacibus, aliquando & sępiùs inanibus suspenderet. Eo effectũ est, vt prodigè donantium non effugeret vitium, multimodas colonis suis deferens calumnias, inferens iniurias, auferens substantias, quo bonę largitricis nacta famam, suorum parui pensaret cõtumeliam. Sed hęc qui rectè iudicare volet, consilijs ministrorũ imputabit, qui more harpyarum quicquid poterant corripere vnguibus, vel infodiebant marsupijs, vel insumebant conuiuijs. Quorum fœculentis susurris aures oppleta, nęuũ honestissimę menti cõtraxit, de reliquo factis omnibus approbanda, & sancta. Inter hęc erepta est patrię magno prouincialiũ damno, suo nullo. nam & funus nobiliter curatũ apud Westmonasteriũ, quietem accepit, & spiritus se cœlũ incolere nõ friuolis signis ostendit. Obijt regno post 17. annos, &*septem menses libenter relicto, fatũ parentum *al. sex* experta, qui penè omnes virente potissimũ ęuo excessêre mundo. successit thoro eius, sed non ita citò *Adala* filia ducis de Lauanio, quod est castellum caput Lotharingiæ.

Filium habuit rex *Henricus* ex *Matilde* nomine *Willielmum* dulci spe, & ingenti cura in successionem educatum, & prouectũ. Nam & ei, vix dum 12. annorũ esset, omnes liberi homines Anglię & Normãnię, cuiuscunq; ordinis & dignitatis, cuiuscunq; domini fideles, manibus et sacramẽto se dedere coacti sunt. Filiã quoq; *Fulconis* Comitis Andegauensis vix nubilem ipse etiã impubis despõdit, & accepit, dato sibi à socero comitatu Cenomannico pro munere sponsalicio. Quin & Ierosolymã *Fulco* ire cõtendens, cõmendauit comitatũ regi, suũ, si *veniret, futurũ profectò generi, si non rediret. Plu- *al. viueret* res ergo prouincię spectabant nutum pueri, putabaturq; regis *Edwardi* vaticiniũ in eo cõplendum: ferebaturq; spes Anglię modò arboris succisa, in illo iuuenculo iterũ floribus pubescere, fructus procudere, & ideò finem malorũ sperari posse. Deo aliter visum. huiusmodi enim opinionem tulerunt aurę, quòd eum proxima dies vrgebat fato satisfacere. Enimuero socero tunc annitente, simulq; *Theobaldo* filio *Stephani*, et *Adalæ* amitę, *Ludouicus* rex Franciæ Normanniam concessit puero, vt facto sibi hominio possideret eam iure legitimo. ordinabat hęc, & efficiebat prudentissimi patris prudẽtia, vt hominium, quod ipse pro culmine imperij fastidiret facere, filius delicatus, & qui putabatur viã seculi ingressurus, non recusaret. His agitandis & placita concordia cõponendis quatuor annorum tempus rex impendit, in Normannia toto hoc tempore moratus. Veruntamen tam splendidę & excogitatę pacis serenũ, tam omniũ spes in speculã erectas confudit humanæ sortis varietas. Namq; indicto in Angliam reditu, rex sub ipso noctis crepusculo 7. Kal. Decembris apud *Barbelflut naues soluit, eumq;, qui imple- *al. Barbeflut* uerat carbasa, ventus fœliciter regno & amplæ fortunæ inuexit. At verò adolescentulus iam septemdecim annorum & paulò plus, cui nihil deliciarum pręter nomen Regis

pro paterna indulgentia deeſſet, aliam ſibi nauem parari præcepit, omnibus penè adoleſcentulis procerum filijs quaſi pro colludio ætatis puerilis eò accurrentibus; quin & remiges immodicè mero ingurgitati, voluptate nautica, quam potus miniſtrabat, maturè illos, qui præceſſerant, poſt tergum relinquendos clamitabant. Erat enim nauis optima tabulatis nouis & clauis recenter compacta. Itaque cæca iam nocte iuuentus ſapientiæ indiga, ſimulque potu obruta nauem à littore impellunt. Volat illa pennata pernicior arundine, & criſpantia maris terga radens, imprudentia ebriorum impegit in ſcopulum non longè à littore ſupra pelagus extantem. conſurgunt ergo miſeri, & magno clamore ferratos contos expediunt, diu certantes, vt nauem à rupe propellerent, ſed obſiſtebat fortuna omnes eorum conatus in irritum deducens. Itaque & remi in ſaxum obnixi crepuêre, concuſſaque prora pependit. Iamque alios vndis exponebat, alios ingreſſa per rimas aqua enecabat, cùm iam eiecta ſcapha filius Regis excipitur, ſaluarique potuiſſet ad littus regreſſus, niſi ſoror eius notha Comitiſſa * Perticiæ in maiori naue cum morte luctans, fœmineo vlulatu fratris opem implorasſet, ne tam impiè ſe relinqueret. ille miſericordia infractus lembum carinæ applicari iuſſit, vt ſororem exciperet, mortem miſellus pro clementiæ teneritudine indeptus. continuò enim multitudine inſilientium ſcapha victa ſubſedit, omneſque pariter fundo inuoluit. Euaſit vnus & ille agreſtis, qui tota nocte malo ſupernatans, manè totius tragœdiæ actum expreſſit. Nulla vnquam nauis fuit Angliæ tantæ miſeriæ, nulla toto orbi tam patulæ famæ. perijt ibi cum *Willielmo* alter filius regis *Richardus*, quem ante regnum ex prouinciali fœmina ſuſceperat, iuuenis magnanimus, & patri pro obſequio acceptus: *Richardus* Comes Ceſtriæ, & frater eius *Otnellus* nutricius, & magiſter filij Regis: filia Regis Comitiſſa Perticæ, & neptis eius ſoror *Theodbaldi* Comitiſſa Ceſtriæ. Præterea quiſquis erat in curia lectiſſimus miles, vel capellanus, vel optimatum filij ad militiam prouehendi. accurrerant enim vndique (vt dixi) non leue gloriæ ſuæ numeraturi commodum, ſi filio Regis vel deferrent ludicrum, vel conferrent obſequium. Accumulauitque calamitatem difficultas inueniendorum cadauerum, quia diſperſis per littora quæſitoribus nullum facilè repertum eſt, ſed ierunt tam delicata corpora æquoreis crudelia pabula monſtris. Iuuenculi ergo morte cognita res mirum in modum mutatæ. Parens enim cœlibatui renuntiauit, cui poſt mortem *Matildis* ſtuduerat, futuros hæredes ex noua coniuge iamiamque operiens. Socer ex Ieroſolymis domum reuerſus, partibus *Willielmi* filij *Roberti* Normanni Comitis improbus aſtitit, tradens ei alteram filiam nuptum, & Cenomannicum Comitatum. Irarum ſtimulos in regem acuebat dos filiæ, poſt mortem filij in Anglia retenta.

al. Perticæ

FIliam *Matildem* ex *Matilde* ſuſceptam dedit Rex *Henricus Henrico* Imperatori Alemanniæ filio *Henrici*, de quo tertius liber memoriam fecit. Fuit hic *Henricus* quintus eius nominis apud Teutonicos Imperator. Qui licèt pro contumelijs Apoſtolicæ ſedis patri grauiter ſuccenſuiſſet, ipſe tamen eiuſdem ſententiæ ſequax, & propugnator ſuo tempore fuit infeſtus. Namque cùm *Vrbano* Papæ *Paſchalis* ſucceſſiſſet, vir nullo virtutis genere carens, rurſus quæſtio de inueſtituris Eccleſiarum, rurſus bella, rurſus lites agitari, neutris partibus loco cedentibus. Imperator omnes Epiſcopos, & Abbates regni ſui, quod citra montes eſt, fautores habebat: quia *Carolus* magnus pro contundenda gentium illarum ferocia, omnes penè terras Eccleſijs contulerat, conſilioſiſſimè perpendens; Nolle ſacri ordinis homines tam facilè, quàm Laicos fidelitatem domini reijcere: prætereà ſi Laici rebellarent, illos poſſet excommunicationis auctoritate & potentiæ ſeueritate compeſcere. Papa vltramontanas Eccleſias ſuæ rationi ſubiecerat, parúmque ſuſcipiebant vrbes Italiæ *Henrici* dominium, ſeruitio ſe putantes exutas poſt *Conradi* fratris eius interitum, qui à patre relictus Longobardiæ in regem, apud Aretium obierat diem. at verò *Henricus* antiquis Cæſaribus in nullo virtute deiectior, poſt pacatum regnum Teutonicum præſumebat animo Italicum, rebellionem vrbiū ſubiugaturus, quæſtionemq; de inueſtitura ſuo libito deciſurus. Sed iter illud ad Romam magnis exercitationibus pectorum, magnis angoribus corporum conſummatum. *Dauid* Scottus Bancornenſis Epiſcopus expoſuit magis in Regis gratiam, quàm hiſtoricum deceret, accliuus. denique & inauditam

violentiam, quòd Apoſtolicum cepit, quamuis liberè cuſtodierit, laudi ducit, ab exemplo, quòd *Iacob* Angelum violenter tenens benedictionem ab eo extorſit. Præter hæc laborat aſſerere dictum Apoſtoli, *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus*, non aduerſari cupiditatibus pontificum per laïcos inueſtitorum, quia non ſit ſeculare negotium, ſi clericus laïco fecerit hominium. Quæ quantum ſint friuola cuiuſlibet dijudicabit prudentia. Ego interim ne bonum virum verbo videar premere, ſtatuo indulgendum, quia non hiſtoriam, ſed panagyricum ſcripſit. Nunc verò priuilegium, & conuentionem violenta trium ſeptimanarum captione a Papa extorta veraciter inſeram, & qualiter non multò pòſt religioſiori conſilio eneruata ſunt, ſubijciam.

D*ominus Papa* Paſcalis *non inquietabit dominum regem, nec eius imperium vel regnum de inueſtitura epiſcopatuum, & abbatiarum, neq; de iniuria ſibi illata, & ſuis in perſona & bonis, neq; aliquod malum reddet ſibi, vel alicui perſonæ pro hac cauſa; & penitus in perſonam regis* Henrici *nunquam anathema ponet, nec remanebit in domino Papa, quin coronet eum, ſicut in ordine continetur, & regnum & imperium officij ſui auxilio eum tenere adiuuabit pro poſſe ſuo. Et hoc adimplebit dominus Papa ſine fraude, & malo ingenio.* Hæc ſunt nomina illorum epiſcoporum, & cardinalium, qui præcepto domini Papæ *Paſchalis* priuilegium, & amicitiam domino *Henrico* imperatori ſacramento confirmauerunt. *Petrus* Portuenſis epiſcopus. *Cenſius* Sabinenſis epiſcopus, *Robertus* Cardinalis ſancti *Euſebij*, *Bonifacius* Cardinalis ſancti *Marci*, *Anaſtaſius* Cardinalis ſancti *Clemētis*, *Gregorius* Cardinalis Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, item *Gregorius* Cardinalis ſancti **Chryſogoni*, *Iohānes* Cardinalis ſanctæ *Potentianæ*, *Riſus* Cardinalis ſancti *Laurentij*, *Remerus* Cardinalis ſanctorum *Marcellini* & *Petri*, *Vitalis* Cardinalis ſanctæ *Balbinæ*, **Cuzo* Cardinalis ſancti *Marci*, *Theobaldus* Cardinalis *Iohannis* & *Pauli*, *Iohannes* Decanus in ſchola Græca, *Leo* Decanus ſancti *Vitalis*, *Albo* Decanus Sergij, & Bachij.

al, Griſogoni

al, Tenzo

IPſe etiam rex hoc ſacramentum fecit. *Ego* Henricus *rex liberos dimittam, quarta vel quinta feria proxima, & dominum Papam, & epiſcopos, & Cardinales, & omnes captiuos, & obſides, qui pro eo, vel cum eo capti ſunt, & ſecurè perduci faciam intra portas tranſtiberinæ ciuitatis, nec vlteriùs capiam, aut capi permittam eos, qui in fidelitate domini* Paſchalis *permanent: & populo Romano & tranſtiberinæ ciuitati pacem & ſecuritatem ſeruabo, tam per me, quàm per meos in perſonis, qui pacem mihi ſeruauerint. Dominum Papam fideliter adiuuabo, vt Papatum ſuum quietè & ſecurè teneat. Patrimonia & poſſeſſiones Romanæ eccleſiæ, quæ abſtuli reſtituam, & cuncta quæ habere debet more anteceſſorum ſuorum recuperare, & tenere adiuuabo, bona fide, ſine fraude, & malo ingenio: & domino Papæ* Paſchali *obediam, ſaluo honore regni et imperij, ſicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis.* Et iſti ſunt iuratores ex parte ipſius regis. *Fridericus* Colonienſis Archiepiſcopus, *Godebardus* Tridentinus epiſcopus, *Bruno* Spirenſis epiſcopus, *Berengarius* Comes, *Albertus* Cancellarius, *Hermannus* Comes, *Fridericus* Comes Palatinus, *Bonifacius* Marchio, *Albertus* Comes de Blandriaco, *Fridericus* Comes, *Godefridus* Comes, *Warnerius* Marchio.

HAc conuentione expleta & prædictorum epiſcoporum, & Cardinalium ſacramēto confirmato, oſculo vtrinque dato, dominus Papa 4. Idus Aprilis Dominica *Quaſi modò geniti* Miſſam celebrauit, in qua poſt communionem ſuam, & miniſtrorum altaris, imperatori corpus, & ſanguinē Domini dedit in hæc verba. Hoc dominicum corpus, quod ſacroſancta retinet eccleſia, natū ex *Maria* virgine, eleuatū in cruce pro redemptione humani generis, damus tibi (fili chariſſime) in remiſſionem peccatorum tuorum, & in conſeruationem confirmandæ pacis, & veræ amicitiæ inter me & te, & regnum & ſacerdotium. Altero verò die Apoſtolicus & rex ad columnas, quę ſunt in foro conuenerunt, diſpoſitis præſidijs loricatorum vbicunque videbatur opus eſſe, ne impediretur regis conſecratio. Et in argentea porta receptus eſt rex ab epiſcopis, & Cardinalibus, & toto clero Romano, & cepta oratione, quę in ordine cōtinetur ab Oſtienſi epiſcopo, quoniā *Albanus* deerat, à quo debuiſſet dici, ſi adeſſet, ad mediam rotam ductus eſt, & ibi recepit ſecundā orationem à Portuenſi epiſcopo, ſicut præcipit Romanus ordo. Deinde duxerunt eum cum Letanijs, vſque ad confeſſionem Apoſtolorum, & ibidem impoſita ſibi corona ab ipſo Apoſtolico in imperatorem eſt conſecratus. Poſt impoſitam coronam Miſſa de reſurrectione Domini eſt celebrata, in qua ante communionem dominus Papa priuilegium imperatori propria manu dedit,

in

in quo sibi & regno suo, quod hic scriptum est, concessit, & in eodem loco sub anathemate confirmauit.

PAschalis *episcopus seruus seruorum Dei, charißimo in Christo filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum imperatori Augusto* Henrico *salutem, et Apostolicam benedictionem. Regnum vestrum sanctæ Romanæ ecclesiæ cohærere diuina dispositio constituit, prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia, Romanæ vrbis coronã & imperium consecuti sunt. Ad cuius videlicet coronæ, & imperij dignitatẽ, tuam quoq; personam (fili charißime* Henrice) *per nostri sacerdotij ministerium maiestas diuina prouexit. Illud igitur dignitatis *priuilegium, quod prædeceßores nostri vestris prædecessoribus catholicis imperatoribus concesserunt, & priuilegiorũ paginis confirmauerunt, nos quoq; tuæ dilectioni concedimus, & præsentis priuilegij pagina confirmamus, vt regni tui episcopis, vel Abbatibus liberè præter violentiam, vel Symoniam electis, inuestituram virgæ, & annuli conferas, post inuestionem verò canonicè consecrationem accipiant ab episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à clero, vel populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te inuestiatur, à nemine consecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscoporũ, vel in Romani pontificis solent dispositione consistere. Sanè Archiepiscopi, vel episcopi libertatem habeãt à te inuestitos episcopos, vel Abbates canonicè consecrandi. Prædecessores enim vestri ecclesias regni sui tantis regaliũ suorum beneficijs ampliarunt, vt regnum ipsum maximè episcoporum, vel Abbatum præsidijs oporteat communiri, & populares dissentiones, quæ in electis omnibus sæpe contingunt, regali oporteat maiestate compesci. Quamobrem prudentiæ tuæ, & potestati cura debet sollicita imminere, vt Romanæ ecclesiæ magnitudo, & cæterarum salus, tuis Deo præstante beneficijs, & seruitijs conseruetur. Si qua igitur ecclesiastica, vel secularis persona hanc nostræ concessionis paginã sciens, contra eam temerario ausu venire tentauerit, anathematis vinculo, nisi resipuerit, innodetur, honorísq; ac dignitatis suæ periculum patiatur. Obseruantes autem hoc misericordia diuina custodiat, & personam, potestatémq; tuam ad honorem suum & gloriam fœliciter imperare concedat.*

N.
al, illam prærogatiuam

PEracto itaq; toto ipsius cõsecrationis officio Apostolicus & imperator complexis inuicem dextris iuerunt cum celebri pompa ad cameram, quæ est ante confessionem sancti *Gregorij*: vt ibi deponeret Apostolicus sua sacerdotalia, imperator autem sua regalia. Imperatori autẽ exeunti de camera, & suis regalibus exuto, occurrerũt Romani patricij cum aureo circulo, quẽ imposuerunt imperatori in capite, & per eum dederũt sibi summũ patriciatũ Romanæ vrbis, communi consensu omnium, & volenti animo.

OMnem hanc ambitionem priuilegiorum & consecrationis, verbo de scriptis præfati *Dauid* transtuli, quæ ille (vt dixi) pronius, quàm deberet, ad gratiam regis inflexit. Sequenti verò anno congregatum est consilium Romæ non tam præcipiente, quàm conniuente Papa, & priuilegium illud irritum factum est. Authores fuere huiusce mutationis, Archiepiscopus * Viennensis, qui posteà sedem Apostolicam rexit, & episcopus Engolismensis *Girardus* nomine, qui coepiscopos ad hęc exinanienda irritabant. Eius consilij hæc est ergo actio.

al, Ensgolismensis

ANno ab incarnatione Domini 1112. indictione quinta, anno domini Papę *Paschalis* secundi 13. mense Martio, 15. Kalend. Aprilis, celebratũ est consiliũ Romę Lateranis in basilica Constantiniana. In qua cùm dominus Papa *Paschalis* resedisset, cum Archiepiscopis, episcopis & Cardinalibus, & varia multitudine clericorũ & laicorũ vltima die cõsilij facta corã omnibus professione catholicę fidei, nequis de fide ipsius dubitaret, dixit. *Amplector omnẽ diuinã scripturã veteris, ac noui testamẽti, legemã* Moyse *scriptam, et à sanctis prophetis. amplector 4. euangelia, septẽ canonicas epistolas, epistolas gloriosi doctoris beati* Pauli *Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor consilia vniuersalia sicut quatuor euangelia, Nicenum, Ephesinum, Constãtinopolitanum, Chalcedonense, præterea Antiochenum consilium, & decreta sanctorum patrum Romanorum pontificum, & præcipuè decreta domini mei Papæ* Gregorij *septimi, & beatæ memoriæ Papæ* Vrbani. *Quæ ipsi laudauerunt, laudo, quæ tenuerunt, teneo, quæ confirmauerunt, confirmo, quæ damnauerunt, damno, quæ repulerunt, repello, quæ interdixerunt, interdico, quæ prohibuerunt, prohibeo, in omnibus & per omnia semper in his perseuarabo.* Quibus expletis surrexit pro omnibus *Girardus* Engolismensis episcopus, legatus in Aquitania, & communi assensu domini Papæ *Paschalis*, totiúsque consilij legit hanc scripturam.

al, iure

PRiuilegium *illud quod non est priuilegium, sed * verè debet dici priuilegium pro liberatione captiuorum, & ecclesiæ, à domino* Paschali *Papa per violentiam regis* Henrici *extortum,*

nos

nos omnes in hoc sancto concilio cum domino Papa congregati canonica censura, & ecclesiastica authoritate iudicio sancti spiritus damnamus, & irritum esse iudicamus, atq; omnino quassamus, & nequid auctoritatis, & efficaciæ habeat, penitus excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est, quia in eo priuilegio continetur, quòd electus à clero canonicè & populo, à nemine consecretur, nisi priùs à rege vestiatur: quod est contrà spiritum sanctum & canonicam institutionem. perlecta verò hac charta acclamatum est ab omnibus & vniuerso consilio, Amen, Amen, fiat, fiat.

ARchiepiscopi, qui cum suis suffraganeis interfuerunt, hij sunt: *Iohannes* Patriarcha Veneticus, *Sennes* Capuanus, *Landulfus* Beneuentanus, Amalfitanus, Regitanus, Hydontrinus, Brundisinus, Capsanus, Gyrontinus: & Græci, *Rosanus* Archiepiscopus sanctæ *Seuerinæ*: episcopi verò, *Censius* Sabinensis, *Petrus* Portuensis, *Leo* Hostiensis, *Cono* Prænestinus, *Girardus* Engolismensis, *Galo* Leonensis legatus pro Bituricensi, & Viennensis Archiepiscopus, *Rogerius* Vlturinensis, *Gaufridus* Senensis, *Rollandus* Populonensis, *Gregorius* Tarracinensis, *Willielmus* Turianus, *Willielmus* Syracusanus legatus pro omnibus Siculis: & alij ferè centum episcopi. *Siwinus*, & *Iohannes* Tusculanus episcopus, cùm essent Romę, illa die concilio non interfuerunt, qui posteà lecta damnatione priuilegij consenserunt & laudauerunt.

FErebantur ista per orbem, nec dissimulabat omnis Gallia imperatorem execrari ecclesiastici zeli vigore in eum intentato. His commotus Romam 17. anno *Paschalis* Papæ contendit, acriùs in illum vlturus. Sed hic fœlici transitu mundanas effugerat ærumnas, ridebátque in requie positus ex alto contumacis *Cæsaris* minas, cuius morte accepta alacriùs imperator celerabat viam, vt *Iohanne Gritano*, superioris Papæ Cancellario, qui iam electus, & *Gelasius* dictus fuerat, eiecto, *Mauricium* Bracarensem episcopum cognomento *Burdinam* intruderet. Sed hæc epistola *Gelasij* certiùs proponet.

GElasius *seruus seruorũ Dei Archiepiscopis, episcopis, Abbatibus, clericis, principibus, & cæteris per Galliam fidelibus salutem. Quia vos Romanæ ecclesiæ membra estis, quæ in ea nuper acta sunt, dilectioni vestræ significare curamus. Siquidem post electionem nostram dominus imperator furtiuè, & inopinata velocitate Romam veniens nos egredi compulit. Pacem posteà & minis & terroribus postulauit, dicens, quæ posset se facturũ, nisi nos ei iuramẽto pacis certitudinem faceremus: ad quæ nos ista respondimus, De controuersia, quæ inter ecclesiam & regnum est, vel conuentioni vel iustitiæ libenter acquiescimus loco & tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremonæ in proxima beati* Lucæ *festiuitate, fratrum nostrorum iudicio, qui à Deo sunt iudices constituti in ecclesia, & sine quibus hæc causa tractari non potest. Et quoniam dominus imperator à nobis securitatem quærit, nos verbo & scripto eam promittimus nisi ipse eam interim impediat. Aliàs enim securitatem facere, nec honestas ecclesiæ, nec consuetudo est. Ille statim die post electionem nostram* 44. Bracarensem episcopum, anno præterito à domino prædecessore nostro* Paschali *Papa in concilio Beneuenti excommunicatum in matris ecclesiæ gremium ingessit. Qui etiam cùm per nostras olim manus pallium accepisset, eidem domino nostro, & catholicis successoribus, quorum primus ego sum, fidelitatem iurauit. In hoc autem tanto facinore, nullum de Romanis dominus imperator (Deo gratias) socium habuit: sed Wibertini soli,* Romanus *de sancto Marcello,* Censius, *qui dicebatur sancti* Chrysogoni, *Teuto, *qui multo per Daciam debacchatus est tempore, tam infamem gloriam celebrarunt. Vestræ igitur experientiæ, literarum præsentium perceptione mandamus, vt super his per Dei gratiam communi deliberatione tractantes, ad matris ecclesiæ vltionem communibus, præstante Deo, auxilijs, sicut oportere cognoscitis, accingamini. Datum Gaitæ 17. Kalend. Februar.*

al. 45. — *al. Teucro*

EXpulsus autem *Gelasius* Salerni nauibus conscensis inde venit Genuam, indéque itinere pedestri Cluniacum contendens ibidem obijt. Tunc, id est, anno Dominicæ incarnationis 1519. Cardinales, qui cum *Gelasio* venerant, simúlque omnis ecclesia cisalpina *Guidonem* Archiepiscopum Viennensem in Papam grandi paratu leuantes, *Calixtum* vocarunt, religionis & efficaciæ ipsius intuitu sperantes, se per illius potentiam, quòd esset in auxiliando facultatis maximæ, imperatoris viribus obniti posse. Nec ille credulos spei effectu exinaniens, mox consilio Remis celebrato inuestitos, vel inuestiendos à laicis, ab ecclesijs remouit, pariter & imperatorem, nisi resipisceret, inuoluens. Ita tempore aliquanto in inferioribus plagis moratus, vt partes suas augeret, Romam compositis in Gallia rebus venit, libentérque à ciuibus (nam iam imperator discesserat)

diſceſſerat) receptus eſt. Tum *Burdinus* in medio relictus, Sutrium effugit, multis peregrinorum calamitatibus Papatum ſuum fouere meditatus. Sed quo modo inde ſit eiectus, ſequenti epiſtola cognoſces.

CAlixtus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis fratribus, & filijs Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Prioribus, & cæteris tam clericis, quàm laicis beati* Petri *fidelibus per Gallias conſtitutis, ſalutem, & Apoſtolicã benedictionem. Quia dereliquit populus legem Domini, & in iudicijs eius non ambulabat, viſitat dominus virga iniquitates eorum, & verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conſeruans viſcera pietatis, de ſua confidentes miſericordia non relinquit. Diu ſiquidem peccatis exigentibus per illud Teutonicorum regis idolum,* Burdinum *videlicet, fideles eccleſiæ conturbati ſunt, & alij quidem capti ſunt, alij vſque ad mortem carceris maceratione afflicti ſunt. Nuper autem feſtis Paſchalibus celebratis, cùm peregrinorum & pauperum clamores ferre penitus non poſſemus, cum eccleſiæ fidelibus ab vrbe digreſſi ſumus, & tamdiu Sutrium obſedimus, donec diuina potentia, & ſupradictum eccleſiæ inimicum* Burdinum, *(qui diabolo nidum ibidem fecerat) & locum ipſum omninò in noſtram tradidit poteſtatem. Rogamus itaq; charitatem veſtram vt pro tantis beneficijs vnà nobiſcum regi regũ gratias referatis, & in Catholicæ eccleſiæ obedientia, & ſeruitio conſtantiſſimè maneatis, retributionem debitam in præſenti & futuro ab omnipotente Domino, per gratiam eius recepturi. Rogamus etiam, vt has literas alter alteri præſentari, omni remota negligentia, faciatis. Datum Sutrij, 5. Kalend. Maij.*

VRbana omninò, & excogitata facetia, vt eum, quem oderat, regis Teutonici vocaret idolum, quòd ille *Mauritij* peritiam, tum in literis, tum in ciuilibus negotijs magni penſaret. Erat hic, vt dixi, Bracarenſis epiſcopus, quæ eſt ciuitas Hiſpaniæ, quem multùm quilibet reuereri, & penè adorare pro viua, & magna induſtriæ ſpecie debuiſſet: niſi tam famoſo facinore eniteſcere maluiſſet. Nec enim ſanctiſſimam ſedem nummis nundinari dubitaſſet, ſi tam deſperatus inueniretur venditor, quàm paratus erat emptor. Tum autem captus & monachus factus in caueam (monaſterium ita vocant) directus eſt.

PRoceſſit vlteriùs in augendo bono laudabilis Papę magnificentia, vt illam effrænẽ, & ingenitã Romanorum cupiditatem cohiberet. Nullæ ipſius tempore viantibus circa Romam inſidiæ, nullæ vrbem ingreſſis iniuriæ. Oblationes apud ſanctum *Petrum* (quas pro petulantia, próque libidine potentes diripiebant, anteriores Apoſtolicos, qui vel mutire auderent, indignis afficientes contumelijs) *Calixtus* reuocauit ad medium, ſcilicet ad Apoſtolicæ ſedis rectoris publicum vſum. Nec quicquam in eius pectore pecuniarum, vel habendarum ambitus, vel habitarum amor operari bono abhorrens potuit. Adeò vt Anglos peregrinos magis ad Sanctum dictum, quàm Romam pergere admoneret pro viæ longitudine, ad illum locum bis euntibus idem benedictionis refundendum commodum, quod habent, qui ſemel Romam irent. Quid quòd illam inueteratam inueſtituræ controuerſiam inter regnum & ſacerdotium, quæ iam plus quàm quinquaginta annis turbas fecerat, adeò vt aliquo hæreſis fautore morbo, vel morte ſucciſo, illico quaſi hydræ capita plura pullularent, ipſe ſua induſtria abraſit, decidit, deleuit, vel euellit, Teutonicæ animoſitatis colla vigore ſecuris Apoſtolicæ decutiens. Quod & eius & Apoſtolici profeſſiones mundo his dictis oſtendent.

EGo Calixtus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei tibi dilecto filio* Henrico *Dei gratia Romanorum imperatori* Auguſto, *concedo electiones epiſcoporum, & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſque Symonia, & abſque vlla violentia. Vt ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, Metropolitani, vel prouincialium conſilio, vel iudicio, ſaniori parti aſſenſum, vel auxilium præbeas. electus autem regalia à te recipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat, ex alijs verò partibus imperij conſecratus infra 6. menſes regalia à te per ſceptrum recipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat, exceptis omnibus, quæ ad Romanam eccleſiam pertinere noſcuntur. De quibus verò mihi querimoniam feceris, & auxilium poſtulaueris, ſecundùm officij mei debitum auxilium tibi præſtabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in tua pace ſunt, vel fuerunt tempore huius diſcordiæ.* Vale.

In

IN *nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Ego* Henricus *Dei gratia Romanorum imperator* Augustus, *pro amore Dei & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domini* Calixti *Papæ, & pro remedio animæ meæ dimitto Deo, & sanctis Apostolis* Petro & Paulo, *sanctæque catholicæ ecclesiæ omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesijs, quæ in regno vel imperio meo sunt, canonicam fieri electionem, & liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati* Petri, *quæ à principio huius discordiæ, vsque ad hodiernum diem, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem ecclesiæ sanctæ Romanæ restituo, quæ non habeo, vt restituantur fideliter iuuabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum, & principum, & omnium aliorum tam laicorum, quàm clericorum, quæ in guerra ista amissæ sunt, consilio principum, vel iusticia, quas habeo reddam, quas non habeo fideliter vt reddantur, iuuabo. Et do veram pacem domino Papæ* Calixto, *& sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnibus qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus sancta Romana ecclesia auxilium postulauerit, fideliter iuuabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi faciam iusticiam. Hæc omnia acta sunt consensu, & consilio principum, quorum nomina subscripta sunt.* Albertus *Archiepiscopus Moguntiæ*, Fredericus *Coloniensis Archiepiscopus, Ratisbonensis episcopus, Babenburgensis episcopus*, Bruno *Spirensis, Augustensis, Traiectensis, Constantiensis, Abbas Foldensis*, Heremannus *dux*, Fredericus *dux*, Bonifacius *Marchio*, Theobaldus *Marchio*, Ernulfus *Comes Palatinus*, Othbertus *Comes Palatinus*, Berengarius *Comes*.

SEdato itaq; tam veterno morbo, qui ecclesiæ statũ conturbauerat, magnum gaudium quisquis Christianè sapuit, accepit, quòd is imperator, qui proxima fortitudinis gloria acriter *Caroli Magni* inuaderet vestigia, etiam à deuotione ipsius in Deum non degeneraret: qui præter Teutonici regni nobiliter sopitas rebelliones, etiam Italicum ita subegit, vt nullus adeò. Ter enim in decennio Italiam ingressus vrbium tumorem compescuit, primo aduentu Nouariam, Placentiam, Aretium, secundo, & tertio Cremonam, & Mantuam incendio exterminans. sed & Rauennæ motum paucorum obsidione dierum leniuit. Namq; Pisani, & Papienses cum Mediolanensibus amicitiam eius, quàm vim experiri malebant. Huic, (vt antè fatus sum) filia regis Angliæ nupta exhibebat patrem fortitudine, matrem religione: contendebat in ea pietas industriæ, nec quod magis probares, discerneres facilè.

ERat tunc *Willielmus* Comes Pictauorum fatuus & lubricus, qui priusquam de Hierosolyma, (vt superiore libro lectum est) redijt, ita omne vitiorum volutabrum premebat, quasi crederet omnia fortuitò agi, non prouidentia regi. Nugas porrò suas, salsa quadam venustate cõdiens, ad facetias reuocabat, audientium rictus cachinno distendẽs. Deniq; apud castellum quoddam *Iuor habitacula quędam, quasi monasteriola, construens Abbatiam pellicum ibi se positurum delirabat, nuncupatim illam & illam, quæcunq; famosioris prostibuli esset, abbatissam, vel priorem, cætera verò officiales instituturum cantitans, legitima quoq; vxore depulsa vicecomitis cuiusdam coniugẽ surripuit, quam adeò ardebat, vt clypeo suo simulachrum mulierculæ insereret, perinde dictitans se illã velle ferre in prælio, sicut illa portabat eum in triclinio. vnde increpitus & excommunicatus à *Girardo* Engolismorum episcopo, iussúsq; illicitam venerem abijcere; Antea, inquit, crispabis pectine refugũ à fronte capillum, quàm ego vicecomitissæ indicam repudium, cauillatus in virum cuius pertenuis cæsaries pectinem non desideraret. Nec minùs, cùm *Petrus* præclaræ sanctitatis Pictauorum episcopus eum liberiùs argueret, & detrectantem palàm excommunicare inciperet; ille præcipiti furore percitus crinem antistitis inuolat, strictúmq; mucronem vibrans; Iam, inquit, morieris, nisi me absolueris. Tum verò præsul timore simulato inducias petens loquendi, quod reliquũ erat excomunicationis, fidenter perorauit, ita Comitẽ à christianitate suspendens, vt nec cum aliquo conuiuari, nec etiam loqui auderet, nisi maturè resipisceret. Ita officio suo, vt sibi videbatur peracto, martyrijq; trophæum sitiens collum protendit; feri, inquiens, feri. At *Willielmus* refractior consuetum lepórem intulit, vt diceret. tantùm certè te odio, vt nec meo te digner odio, nec cœlum vnquam intrabis meæ manus ministerio. Veruntamen post modicum viperio * meretriculæ infectus sibilo, incesti dissuasorem detrusit exilio. Vbi beato fine conclusus, frequentibus, & magnis miraculis innuit mundo, quàm gloriosè viuat in cœlo. Quibus auditis Comes dicacitate insolenti non abstinuit, professus palàm pœnitere se, quòd non ei iamdudum

al. Mort

al. mulier-cula

iamdudum mortem acceleraſſet, vt ipſi anima ſancta grates haberet potiſſimùm, cuius furore cœleſte mercatus eſſet commodum. Vitam *Petri* & mortem verſus iſti commendant.

De viuo dictum eſt.

Corpus, opes, ſtudium, mores, cibus aſper, egenus,
Lectio, probra, domat, carpit, alit, fugiunt.
Virtutes, culpas, fructum, colit, amputat, auget:
Ius litem, pacem, protegit, odit, amat.
Fert miſero, tribuit peccanti, ſeruat amico,
Auxilium, veniam, continuámque fidem.
Mente Maria *vacat, ſed in actum* Martha *laborat,*
Eſt intenta gregi Martha, Maria *Deo.*
Sic apud hunc regnat Deus intrà, proximus extrà,
Hic deſiderio, proximus obſequio.
Diligit ille Rachel, *nec etiam ferre recuſat,*
Vxorémq; nouus duxit vtramq; Iacob:
Huius amat vultum, iuuat huius carpere fructum,
Cùm ſit pulchra Rachel, *fertiliórq;* Lea.

De mortuo dictum eſt.

Exutus rebus, intentus, pulſus ab vrbe
Præſul pauperiem vincla, fugamq; tulit.
Nunc diues, liber, ſtabilis, ſua præmia, Chriſtum,
Aſtra, capit, ſequitur, poſſidet iſte Petrus.
Vitam religio, mentem diſcretio, famam
Lux operum, ſtudium lectio, verba modus,
Iudicium ius, iuſticiam rigor, ora venuſtas,
Ornabant pietas viſcera, virga manum.
Promouit, priuauit eum, profugúmque recepit,
Papa, Comes, Chriſtus *ordine, ſede, polo.*

al. Arbreiſel HVius *Petri* fuerunt contẽporanei & in religione ſocij *Robertus* de* Arbeiſel & *Bernardus* Abbas Turinenſis, quorum primus omnium huius temporis ſermocinatorum famoſiſſimus, & profuſiſſimus: non vt tantum in ſpumea, ſed mellea viguit eloquentia, vt hominibus certatim opes congerentibus illud egregiũ ſanctimonialium monaſterium apud fontem *Ebraldi* conſtrueret, in quo tota ſeculi voluptate caſtrata fœminarum Deo deuotarum quanta nuſquam multitudo in Dei feruet obſequio. Nam præter cęterarum illecebrarum abdicationem, quantulum illud eſt, quod in nullo loco loquuntur niſi in capitulo, propoſita à magiſtro perennis taciturnitatis regula, quia ſemel laxato ſilentio fœminæ pronæ ſunt ad muſſitandum friuola. Alter famoſus paupertatis amator, in ſaltuoſum & deſertum locum, relicto ampliſſimarum diuitiarum cœnobio, cum paucis conceſſit, ibíque, quia lucerna ſub modio latere non potuit, vndatim multis confluentibus monaſterium fecit, magis inſigne religione monachorum, & numero, quàm fulgore pecuniarum, & cumulo.

ET ne Anglia expers boni putetur, quis poſſit præterire *Serlonem* Abbatem Gloceſtrenſem, qui locum illum ex humili & pene nullo ad glorioſum prouectum extulit? Nota eſt omnibus Anglis Gloceſtrenſis diſcreta religio, quam infirmus poſſit ſuſpicere, nec poſſit fortis contemnere. Hoc illis ſignifer *Serlo* intulit, vt nequid nimis. Quamuis vt erat bonis humilis, ita ſuperbis minax atque terribilis. Ad quod firmandum verſus de eo *Godefridi* Prioris in medium adducam.

Eccleſię murus cecidit, Serlone *cadente,*
Virtutis gladius, buccina iuſticiæ,
Vera loquens, & non vanis ſermonibus vtens,

Et

Et, quos corripuit, principibus placuit.
Iuditium præceps, contrarius ordinis error,
Et leuitas morum non placuere sibi.
Tertius à Iano *mensis, lux tertia mensis*
Cum nece suppressum vita leuauit eum.

QVis *Lanzonem* taceat, qui ea ætate nullo inferius sanctitate floruit, monachus Cluniacensis, & Prior sancti *Pancratij* in Anglia, qui probitate sua ita locum illum reuerentiæ monachilis gratia nobilitauit, vt vnicum bonitatis pro vero asseratur esse domicilium. De cuius vita, quia quicquid dixero infra illius merita esse denuncio, solum illius obitum verbis, quibus scriptum inueni apponam, vt liquidò pateat, quàm gloriosè vixit, qui tam gratiosè obijt.

PIus Dominus, qui flagellat omnem filium, quem recipit, qui iustos suæ socios passionis simul & consolationis fore promittit, tam acerbo languore dominum *Lanzonem* triduo passionem suam præuenire permisit: vt si aliquis ex terrena conuersatione mundissimę menti eius puluis adhæsit, illa eum tribulatione excussum esse non sit ambiguum. Cùm enim dicat tantus Apostolus, qui super dominicum pectus recubuit, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Cúmque peccatum omne aut leuiùs hîc, aut in futuro grauiùs iudicet Christus, noluit ei aliquid offensionis post mortem occurrere, quem se toto corde sciebat amare. Ideóque si quid in eo examinandum iudicabat, voluit in iuuentute decoquere. Huic nempè assertioni fiducia morientis attestata est. Nam cùm quinta feria ante passionem Domini incolumis, dicto ex quotidiana quadragesimæ consuetudine Psalterio, se hora tertia Missam celebraturus vsque ad casulam induisset, & vsque ad incipiendam Missam, quæq; dicenda erant, prædixisset, subito languore tam molesto corripitur, vt ipse, quæ induerat, vestimenta exuens, etiam non plicata reliquerit. Egressúsque oratorio sine intermissione per biduum, hoc est, vsque ad Sabbatum conteritur, non sedendo, non ambulando, non iacendo, non stando, neq; dormiendo vllam omninò requiem habens. Nunquam tamen noctibus est locutus, rogantibus fratribus, vt silentium solueret, non acquieuit, rogans ne monachatus sui pudicitiam libarent, quòd nunquam postquam monachicum habitum accepisset à completorio exiens vsque ad sequentis diei primam locutus fuisset. Sabbato autem sequenti dum ita quassatus se putaret iam iámque defungi, surgentes ad matutinam Synaxim fratres, ad se inungendum venire præcepit; quos cùm inunctus ex more osculari voluisset, nimio eorum compulsus amore, non iacendo, nec sedendo, sed quamuis ad mortem anxiatus, inter brachia sustentatus, stando osculatus est. Die illucescente in capitulum ductus cùm sedisset, fratres ante se omnes venire rogauit, quibus paternam benedictionem & absolutionem impertiens, idem sibi ab ijs voluit impertiri. Postea docuit, quid si obiret, eis esset agendum. Sicque regressus est vnde venerat, reliquum diei cum sequenti Dominica aliquanto quietiùs transigens, cum ecce post hæc, id est, post Dominicam imminentis mortis indicia deprehenduntur, & ipse manibus ablutis, pexo capite Missam auditurus oratorium ingreditur, sumptóque corpore & sanguine Domini ad lectum regressus est. Post modicum obmutuit, fratres ante illum venientes sigillatim benedicebat, simili modo totum conuentum. At verò oculis in cœlum erectis, vtráq; manu dominum Abbatem cum omnibus sibi commissis benedicere nitebatur. Rogatus autem à fratribus vt apud Dominum ad quem ibat, eorum memor esset, capite inclinando benignissimè acquieuit. Hęc & his similia cùm fecisset, innuit sibi porrigi crucem: quam capite imò toto corpore inclinato adorans, manibus amplexans, læto ore salutare videbatur, & iocũdo affectu deosculabatur, cùm illico astantes migrãdo percellit, raptúsq; in manibus eorũ viuus adhuc in presbyteriũ ante altare S. *Pancratij* defertur. Vbi aliquandiu superuiuens, roseo faciei rubore suauis eadem diei hora, qua purgandus, infirmatus est, cariturus perenniter omni malo purus migrauit ad Christum. Et vide, quàm *mirabiliter in eo cuncta concurrerunt: passio serui cum passione Domini; hora incipientis infirmitatis, cum hora incipientis *al. mutabiliter*

R æternæ

æternæ ſalutis; quinque dies, quos ſuſtinuit, ægritudinis quinis corporis ſenſibus, quibus nemo vitat peccatum, emundandis. Porrò quòd quinto die nec dum tranſacto deceſſit, vt reor innuit eum in vltimo ſenſu, qui tactus dicitur, non perfeciſſe peccatum. Tertia verò diei hora, qua & infirmatus eſt, & moriendo in vitam ingreſſus eſt ęternam, quid aliud inſinuat, quàm eandem ſpiritus ſancti gratiam, qua omnem eius vitam gubernatam cognoſcimus, & infirmato & obeunti euidenter affuiſſe. Vt etiam eſſe ſupparem illis patribus noſtris, *Odoni* ſcilicet, atque *Odiloni*, & merito & præmio non ambigamus: inſigne quiddam illis conceſſum, huic quoque collatum eſt. Cùm enim illis contulerit Dominus, vt octauo die ſolennitatum, quas præ cæteris diligebant, tranſirent. Nam & beatus *Odo* feſtiuitatem beati *Martini*, & ſanctus *Odilo* natiuitatem Domini præcipuè amabant, in quorum octaua die vterque deceſſit. Domino *Lauzoni*, qui præ cæteris huius æui hominibus regulam ſancti *Benedicti* obſeruabat, & beatam Dei genetricem, eiúſque ſolennia ſingulari venerabatur affectu, contulit, vt ſolita ſibi conſuetudine, & in tranſitu ſancti *Benedicti*, & in feſtiuitate ſanctæ *Mariæ* (quæ annunciatio Dominica dicitur) maiorem Miſſam in conuentu celebraret, & octauo à prædicto ſancti *Benedicti* tranſitu die præuentus infirmitate, octauo nihilominus die ab Annunciatione Dominica migraret ad Chriſtum. Igitur qui vitam domini *Lauzonis* ignorat, quàm placens Deo fuerit, ex fine colligat, nec vſitato morientium more prædicta illi contigiſſe nobiſcum credat, quem ſpiritus ſancti chariſmatibus nemine huius temporis inferiùs ditatum ſciat.

NEc memoria *Godefridi* Prioris Wintonienſis ire debet in perditum, qui temporibus his literatura & religione inſignis fuit. Literaturam proteſtantur libri plures, & epiſtolæ familiari illo & dulci ſtylo editæ, maximéque Epigrammata, quæ Satyrico modo abſoluit, præterea verſus de primatum Angliæ laudibus. Quid? omne diuinum officium, quod agreſti quadam vetuſtate obſoletum, per induſtriam ſuam natiua excultum venuſtate fecit eniteſcere: Religionis & hoſpitalitatis normam pulchrè inchoatam deliniauit in monachos, qui hodiéque ita in vtríſque Prioris terunt veſtigium, vt aut nihil, aut parum ijs deſit ad laudis cumulum. Denique eſt in ea domo hoſpitium, terra, maríque venientium quantum libuerit diuerſorium, ſumptu indeficienti, charitate indefatigata. Inter hæc inerat ſancto viro morum humilitas, vt nihil ex illo vnico Philoſophiæ promptuario redoleret niſi humile, procederet niſi dulce. Quantula vero poteſt videri hæc eius laudatio? Quotus enim quiſque eſt, qui vel minimùm literis imbutus non alios infra dignitatem ſuam opinetur tumido geſtu, & pompatico inceſſu præ ſe ferens conſcientiam literarum. Veruntamen, ne quid perfectionis ſanctæ deeſſet animæ multis annis ille grabbatum fouit, camino diuturnę tabis medullas, & peccata excoctans.

SEd quid de talibus plura? erant prorſus tunc in Anglia multi ſcientia illuſtres, religione celebres, quorum virtus eo probabilior, quo ſeculo ſeneſcente conſtantior & viridior. Laudabiliter igitur viuendo fidem præteritis faciebant hiſtorijs, ne vetera poſſint falſitatis argui, cùm nouorum exemplo probentur potuiſſe fieri. Quin etiam ſi qui eſſent eccleſiarum prælati, qui viderentur ab antiquorum ſanctitate degeneres, in mundialibus ſcilicet efficaces, in ſpiritualibus deſides, tales, inquam, ſi qui eſſent, ſumptuoſis locorum cultibus conabantur errata obumbrare. Erigebat quiſque templa recentia, ſanctorúmque ſuorum argento & auro amiciebat corpora, nihil prætermittendo charitate ſumptuum, quod ad gratiam poſſit allicere oculos intuentium. Quorum eſt *Ranulphus* ſuperiùs nominatus, qui apud Dunelmum factus epiſcopus in ædificijs monachorum nouis, & beati *Cuthberti* veneratione nonnullam gloriam nomini ſuo commentus eſt. Cuius extulit famam ſancti corporis tranſlatio, quod è mauſoleo leuatum cunctis volentibus fecit conſpicuum. Tractauit illud auſu fœlici *Radulphus* tunc Abbas Sagij, poſteà Cantuariæ Archiepiſcopus, & propalam illibatum protulit, quod quibuſdam veniſſet in dubium, vtrum olim vulgatum adhuc de integritate compaginis duraret miraculum. Eodémque ferè tempore

re in * Eliensi cœnobio sub Abbate *Richardo* virginales exuuiæ beatæ *Etheldridæ* integræ visæ: videntibus stupori & plausui fuêre. Monasterium illud nuper à rege *Henrico* in episcopatum mutatum, primum *Herueum* accepit episcopum, qui pro penuria victualium Bancornensem, vbi inthronizatus fuerat, deseruerat locum. Et ne Lincolliensis pontifex mutilatam suam quereretur diœcesim, ex rebus Eliensis cœnobij damnum rex sarciuit, querelam composuit. Sanè quicquid eius tempore de primatu duorum Metropolitanorum Cantuariensis, & Eboracensis sit vel iusticiæ surreptum, vel violentia præsumptum, dicam cùm ad ordinem venero. Iam enim terminata serie regum, de successione totius Angliæ pontificum mihi video esse dicendum. In quo vtinam afflueret vber dicendi copia, ne vlterius sub obliuione iaceant tam præclara patriæ lumina. Et quidem erunt multi fortassis in diuersis regionibus Angliæ, qui quædam aliter, ac ego dixi, se dicant audisse, vel legisse. Veruntamen si recto aguntur iudicio, non ideo me censorio expungent stylo. Ego enim veram legem secutus historiæ, nihil vnquam posui, nisi quod à fidelibus relatoribus, vel scriptoribus addidici. Porro quoquo modo hæc se habeant, priuatim ipse mihi sub ope Christi gratulor, quòd continuam Anglorum historiam ordinauerim post *Bedam* vel solus, vel primus. Si quis igitur, sicut iam susurrari audio post me scribendi de talibus munus attentauerit, mihi debeat collectionis gratiam, sibi habeat electionis materiam.

al. Heliensi

HÆc habui (domine venerabilis Comes) de gestis Anglorum, quæ dicerem, ab aduentu eorum in Angliam vsque in annum * vicesimum fœlicissimi regni patris vestri. Cætera proprium occupabunt libellum, si benignum istis non negaueritis vultum. Hoc autem opus postquam absolui, circumspectis plurimis vobis potissimum delegandum credidi. Cùm enim alios considero, in vno nobilitatem, in altero militiam, in isto literaturam, in illo iusticiam, in paucis munificentiam inuenio. Itaque in alijs aliqua, in singulis singula, in vobis admiror vniuersa. Si quis enim vnquam fuit nobilis, vos in ea re præcellitis, cuius genus à præcellentissimis regibus, & Comitibus lineam trahit, animus * à moribus imitationem conducit. Habetis ergo à Normannis bellandi peritiam, à Flandrensibus liniamentorum gratiam, à Francis generositatis eminentiam. De militiæ porrò vestræ industria quis hæsitat, cùm eam excellentissimus pater in vobis suspiciat? Cùm enim aliqui motus in Normannia nunciantur, vos præmittit, vt virtute vestra profligentur suspecta, sagacitate redintegretur concordia. cùm redit in regnum, vos reducit, vt sitis ei foris tutelæ, domi lætitiæ, ornamento vbique.

al. vicesimũ octauum

al. amoribus

LIteras ita fouetis, vt cùm sitis tantarum occupationum mole districti, horas tamen aliquas vobis surripiatis, quibus aut ipsi legere, aut legentes possitis audire. Digno itaque moderamine fortunæ vestræ celsitudinem componitis, dum nec militiam propter literas postponitis, nec literas propter militiam, vt quidam, conspuitis. In quo etiam scientiæ vestræ patescit miraculum, quia dum libros diligitis, datis iudicium, quàm auidis medullis fontẽ eorum combiberitis. Multis siquidem res etiam cùm non habentur, desiderantur, philosophiam nullus amabit, qui eam extrema satietate non hauserit. Iusticiæ vestræ fama regiones etiam nostras attigit; à vobis siquidem prauum iudicium nunquam extorsit vel personę sublimitas, vel fortunæ tenuitas. Nihil reperit in vestro pectore quod suis conducat artibus, qui iusticiam labefactare conatur, seu oblatione muneris, seu delinimento fauoris. Munificentię vestrę pecunięque contemptum prętendit * Teokesberię cœnobium. De quo (vt audio) non solum xenia non corroditis, sed etiam vltrò missa remittitis. Quantum hoc sit isto pręsertim tempore, quantæ in seculo gloriæ, quantę apud Deum gratiæ ipsi certè intelligitis. Beata est igitur secundum sententiam *Platonis* respublica, cuius rector est Philosophus, cuius princeps non delectatur muneribus. Plura de talibus dicerem, nisi & suspicio meæ adulationis, & laudanda modestia vestri pudoris dicturientem cohiberet. Sanè, quæ dixi, non prætermitte-

al. Theochesberiæ

re fuit conſilium, vt per officium linguæ meæ probitas veſtra poſteros non lateat; & ipſa de virtute in virtutem proficere contendat. Et quidem iamdudum quibuſdam perſuadentibus ferebat animus, vt quæ prætereunda non putarem, per ſucciduos ſemper annos huic operi apponerem. Sed conſultius videtur alium de talibus librum procudere, quàm iam abſoluto frequenter noua inſuere. Nec vero quiſquam ſuperfluam me operam dicat inſumere, ſi clariſſimi omnium ſua ætate regum geſta propono. Multa enim ſublimitati eius mea humilitas debet, & adhuc plura debebit, vt ſi nihil aliud eſſet, quòd ſe talem filium habere gauderet. Nam & olim fœlici ſorte ſuſceptum, non perfunctoriè, vt hodiè claret, literis erudiri præcepit, poſt etiam ampliſſimarum poſſeſſionum fecit Dominum, nunc poſtremò paternum in vos reclinat affectum. Sit ergo hic liber, vt eſt, veſtræ gloriæ abſolutè conſecratus, in altero erit idem vitæ, qui ſcripturæ terminus. Quod ſupereſt, munus meum dignanter ſuſcipite, vt gaudeam grato cognitoris arbitrio, qui non erraui eligendi iudicio.

(****)

Prologus ad Robertum Comitem Gloceſtriæ.

D*omino amantiſsimo* Roberto *filio regis* Henrici, *& conſuli Gloceſtrenſi* Willielmus *bibliothecarius Malmesberiæ poſt emerita trophæa in terris, triumphare in cœlis. Pleraque geſtorum præcellentis memoriæ patris veſtri ſtylo apponere non neglexi, & in quinto libro regalium, & in tribus libellis, quibus Chronica dedi vocabulum. Nunc ea, quæ moderno tempore magno miraculo Dei acciderunt in Anglia, vt mandentur poſteris deſiderat animus veſtræ ſerenitatis: pulcherrimum planè deſiderium, & veſtrorum omnium ſimile. Quid enim plùs ad honeſtatis ſpectat commodum? quid magis conducit æquitati? quàm diuinam agnoſcere circa bonos indulgentiam, & erga peruerſos vindictam. Quid porrò iocundius? quàm fortium facta virorum monumentis tradere literarum: quorum exemplo cæteri exuant ignauiam, & ad defendendam armentur patriam. Quod quia officio ſtyli mei præceptum eſt fieri, ordinatiùs puto poſſe hiſtoriam tranſigi, ſi paulò altiùs repetens, à reditu imperatricis in Angliam poſt viri deceſſum ſeriem contexam annorum. Itaque primò vocata in auxilium, vt decet, diuinitate, rerum veritatem ſcripturus, nihilque offenſæ daturus aut gratiæ, ita incipiam.*

***

¶ Historiæ Nouellæ

LIB. I.

ANno *Henrici* regis Anglorum 26. qui fuit incarnationis Dominicæ, millesimus, centesimus, vicesimus sextus, *Henricus* imperator Alemannorum, cui præfati regis filia *Mathildis* nupserat, in ipso ætatis & victoriarum flore obijt. Morabatur eo tempore rex noster Normanniæ, ad pacificandos, si qui in eis partibus fierent motus. Qui vbi primùm obitum generi accepit, non multò pòst honoratis viris à se missis filiam reuocauit. Inuita, vt aiunt, Imperatrix redijt, quòd dotalibus regionibus consueta esset, & multas ibidem possessiones haberet. Constat certè aliquos Lotharingorum & Longobardorum principes succedentibus annis plùs quàm semel Angliam venisse, vt eam sibi dominam requirerent: sed fructu laborũ caruisse, cogitante rege vt filiæ connubio inter se & Andegauensẽ Comitem pacẽ componeret. Mirum enim in modum vir ille omnium regum, quos nostra & etiam patrum nostrorum tenet memoria, maximus; suspectam tamen semper habuit Andegauensium potentiam. Hinc est quòd sponsalitia, quæ *Willielmus* nepos suus Comes postea Flandriæ cum filia Comitis Andegauensis *Fulconis*, postea regis Ierosolymorum contracturus esse dicebatur, dissoluit, & cassauit. Hinc est quòd aliam eiusdem filiam filio suo *Willielmo* impubi vix dum adolescenti coniunxit. Hinc est quòd hanc filiam suam, (de qua incepimus loqui) post imperatorium thorum eiusdem *Fulconis* filio nuptum collocauit; sicut sermo procedens dicere perget.

ANno 27. regni sui rex *Henricus* Angliam venit mense Septembri, adducens secum filiam suam. Primo verò natali conuocato apud Londoniam magno cleri & optimatum numero, vxori suæ filiæ ducis Louannensis, quam post obitum *Mathildis* duxerat, comitatum Salopesberiæ dedit. Quam videlicet fœminam dolens non concipere, dum & perpetuo sterilem fore timeret, de successore regni meritò anxius cogitabat. De qua re antea multùm diúque deliberato concilio, tunc in eodem Concilio omnes totius Angliæ optimates, episcopos etiam & Abbates sacramento adegit, & obstrinxit: vt si ipse sine hærede masculo decederet, *Mathildem* filiam suam quondam imperatricem incunctanter & sine vlla retractione dominam reciperent: præfatus quanto damno patriæ fortuna *Willielmum* filium suum sibi surripuisset, cui iure regnum competeret: nunc superesse filiam, cui soli legitima debeatur successio, ab auo, auunculo, & patre regibus, & à materno genere multis retrò seculis. Siquidem ab *Egbirtho* Westsaxonum rege, qui primus cæteros insulæ reges vel expulit, vel subegit, anno Dominicę incarnationis octingesimo sub quatuordecim regibus, vsque ad eiusdem incarnationis annum millesimũ quadragesimum tertium, quo rex *Edwardus*, qui apud Westmonasterium iacet, in regnum sublimatus est. Nec vnquam eiusdem regalis sanguinis linea defecit, nec in successione regni claudicauit. Porrò *Edwardus* illius progeniei vltimus, idémque & præclarissimus, proneptem suam *Margaritam* ex fratre *Edmundo* Ireneside, *Malcolmi* regis Scottorum nuptijs copulauit: quorum filia, *Mathildis*, huius Imperatricis mater extitit. Iurauerunt ergo cuncti, quicunque in eodem Concilio alicuius videbantur esse momenti: primò *Willielmus* Cantuariæ Archiepiscopus, mox cæteri episcopi, nec minùs Abbates. Laicorum primus

iurauit *Dauid* rex Scotiæ, eiuſdem imperatricis auunculus: tunc *Stephanus* Moritonij Comes & Bononiæ, nepos *Henrici* regis ex ſorore *Adala*: mox *Robertus* filius regis, quem ante regnum ſuſceperat, & Comitem Gloceſtriæ fecerat. Notabile fuit (vt fertur) certamen inter *Robertũ* & *Stephanũ*, dum ęmula laude virtutum inter ſe contenderent, quis eorum prior iuraret: illo priuilegium filij, iſto dignitatem nepotis ſpectante. Ita obſtrictis omnibus fide & ſacramento, tunc quidem à quoque in ſua diſceſſum eſt: poſt Pentecoſten verò miſit rex filiam ſuam in Normanniam, iubens eam per Rotomagenſem Archiepiſcopum deſponſari filio prædicti *Fulconis*, adoleſcenti magnæ nobilitatis, & prædicandi roboris. Nec diſtulit quin ipſe quoq; Normanniam nauigaret, eóſq; matrimonio coniungeret. Quo facto quodam vaticinio omnes prædicabant, vt poſt mortem eius à ſacramento deciſcerent. Ego *Rogerium* Salesberienſem epiſcopum ſæpè audiui dicentem, ſolutum ſe à ſacramento, quod imperatrici fecerat. Eo enim pacto ſe iuraſſe, ne rex præter conſilium ſuum & cæterorum procerum filiã cuiquam nuptum daret extra regnũ. eius matrimonij nullum authorem, nullum fuiſſe conſcium: niſi *Robertum* comitem Gloceſtriæ, & *Brianum* filium Comitis, & epiſcopũ Luxonienſem. Nec verò hoc idcirco dixerim, quòd credam vera fuiſſe verba hominis, qui ſe vnicuiq; tempori pro volubilitate fortunæ accommodare noſſet: ſed ſicut verax hiſtoricus opinionem prouincialium ſcriptis appono.

Reliquos annos vitæ & regni *Henrici* breuiter percẽſere libet; vt nec rerum cognitione fraudentur poſteri, nec in ijs, quæ minùs ad hanc hiſtoriam pertinent, prolixiùs immorari videar. Anno 28. redijt in Angliam à Normannia rex. Anno 29. quiddã accidit in Anglia, quod mirũ videatur crinitis noſtris, qui obliti quid nati ſunt, in muliebris ſexus habitum capillorũ longitudine ſeipſos transformant. Quidã prouincialium militum magno crinium luxu ſuperbiens, conſcientiáq; ſtimulante perterritus, viſus eſt ſibi videre in ſomnis, quaſi aliquis eum capillorum ſuorum criniculis ſuffocaret. Quare ſomno excuſſus, quicquid ſuperfluebat comarum citò abſcidit. cucurrit exemplum per Angliam, & (ſicut recens pæna mentem mouere ſolet) omnes penè milites ad iuſtum modũ crines ſuos reſcindi æquanimiter tulerunt. ſed non diu ſtetit hęc ſanctitas. Vix enim anno elapſo, cuncti qui ſibi curiales eſſe videbantur, in prius vitium reciderunt: longitudine capillorum cum fœminis certabant; & vbi crines deficiunt inuolucra quędam innodabant: obliti vel potiùs ignari ſententiæ Apoſtolicæ: *Vir ſi comam nutrierit, ignominia eſt illi.*

Anno 30. rex *Henricus* tranſijt in Normanniam; Eo anno defuncto Papa *Honorio* magna contentione eligendi Apoſtolici Romana fluctuauit eccleſia. Erant tunc in eadẽ vrbe duo famoſiſſimi Cardinales *Gregorius* diaconus S. Angeli, & *Petrus* presbyter Cardinalis, filius *Leonis* Romanorum principis: ambo literis & induſtria inſignes; nec erat facile diſcernere populo quiſnam eorum iuſtiùs eligeretur à clero. Præuenit tamen pars, quæ fauebat *Gregorio*, vt pontifex ordinatus vocaretur *Innocentius*. Sparſus eſt etiam rumor in plebem, quòd adhuc *Honorius* ſpiraret, & ita fieri præciperet. Authores fuerunt huius ordinationis *Willielmus* Præneſtinus epiſcopus, *Matthæus* Albanenſis, *Cuonradus* Sabinenſis, *Iohannes* Oſtienſis, *Petrus* Cremenſis de titulo ſancti *Griſogoni*, *Haimerus* Cancellarius. *At* verò pars altera ſepulto iam *Honorio*, annitentibus fratribus *Petri* locupletiſſimis Romanorum & potentiſſimis, eum electum & ſacratum vocauit *Anacletum*. *Maximus* huius ordinationis hortator & author *Petrus* Portuenſis epiſcopus fuit. Cuius epiſtolam ſi poſuero, ea omnem controuerſiam aperiet, pronior tamen in *Anacletum*.

Petrus *Portuenſis epiſcopus quatuor epiſcopis* Willielmo *Præneſtino*, Matthæo *Albanenſi*, Cuonrado *Sabinenſi*, Iohanni *Oſtienſi*. *Quanta ſit pro vobis tribulatio cordis mei, ille ſolus nouit, qui omnia nouit: vobis quoque meis literis cognitum ſaltem iam ex parte fuiſſet, niſi eccleſiæ ſententia & communis authoritas prohiberet. De commendatione ſeu vituperatione perſonarum, de quibus nunc ſermonum varietas agitatur, non eſt huius temporis iudicare: eſt qui quærat & iudicet. Si tamẽ quiſquam præſtò fuerit accuſare, præſtò erit & qui debeat reſpondere: præſertim cum in veſtro & meo immò in totius eccleſiæ conſpectu vterq; ſapienter vixerit & honeſtè; & quæ officij ſui erant plena hucuſque exercuerint libertate. Abſtinere vos potiùs conuenit à ſermonibus otioſis, & verbis præcipitationis. Si de rumoribus agitur, longè ſe aliter*

habent

habent res, quàm vestræ apud me protestantur literæ. Ad hæc si verba, quæ posuistis, si ordinis rationem attenditis (vt salua reuerentia vestra loquar) factionem illam vestram qua confidentia, qua fronte electionem vocare præsumitis? cur illum vestrum dicitis ordinatum, cùm prorsus in causa eius ordo non fuerit? siccine didicistis Papam eligere? in angulo, in abscondito, in tenebrosis, & vmbra mortis? si mortuo Papæ viuum succedere volebatis, cur mortuum viuere prædicabatis? multò melius erat mortuo humanitatem impendere, & sic de viui solatio cogitare. sed ecce! dum de mortuo solatium viuo requiritis, & viuum & mortuum pariter suffocatis. postremò nec vestrum, sicut nec meum fuit eligere: sed potiùs electum à fratribus spernere, vel approbare. Quia igitur neglecto ordine, contempto canone, spreto etiam ipso à vobis condito anathemate, me inconsulto Priore vestro, inconsultis etiam fratribus maioribus & Prioribus; nec etiam vocatis aut expectatis: cùm essetis nouitij, & in numero breui paucissimi facere præsumsistis: pro infecto habendum esse, & nihil omnino existere ex ipsa vestra æstimatione potestis aduertere. Citò autem nobis Dominus affuit, & viam, qua errori vestro contraire possemus, ostendit. fratres siquidem vestri Cardinales (quorum præcipua in electione potestas) cum clero vniuerso expetente populo, cum honoratorum consensu, in luce, in manifesto, vnanimi voto & desiderio delegerunt dominum Petrum *Cardinalem in Romanum Pontificem* Anacletum. *Hanc ego electionem Canonicè celebratam conspexi & authore Deo confirmaui. hunc Ecclesia suscipit, & veneratur: hunc per Dei gratiam Episcopi & Abbates, Principes capitanei, & Barones, quidam per seipsos, quidam per nuncios suos videntibus nobis frequentant. Deprædationem illam & crudelitatem, quam prætenditis, non videmus. quicunque ad eum pro responsis seu negotijs suis veniunt benignè suscipiuntur, benigniùs reuertuntur. Redite iam, redite ad cor: nolite schisma in Ecclesia facere ad animarũ subuersionem: nolite vlteriùs laborare: teneat vos timor Domini, non pudor seculi. Nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat? desistite iam mendacijs, in quibus impij spem suam ponere consueuerunt. Dominus* Tiburtius *in scriptis suis cum sacramento testificatus est, dicens quòd ego diaconum sancti Angeli solum idoneum iudicaui ad Pontificatus ordinem. videat ipse quid dixerit: ego in occulto locutus sum nihil; non est aliquis, qui hoc verbum ab ore meo vnquam audierit. Hæc fuit sententia mea semper, vt non nisi sepulto Papa, de successoris persona mentio haberetur. Vnitatem Ecclesiæ tenui, & tenebo: veritati & iustitiæ adhærere curabo, confidenter sperans quia iustitia & veritas liberabit me.*

Sic prædictus *Petrus* Portuensis Episcopus in *Petrum Leonis* filium pronior scripsit. Nec verò pars altera cessabat, quin & ipsum *Petrum* catulum leonis diceret, & fautores eius factionis complices nominaret. Et illi quidem varia inter se dubijs de rebus agebant. *Innocentius* verò exclusus Roma, transcensis Alpibus Galliam contendit. Ibi ab omni citramontana Ecclesia incunctanter susceptus est: quin etiam & rex *Henricus*, qui non leuiter à sententia, quam semel proposuisset, deijci nosset, illi apud Carnotum vltrò manus dedit: & apud Rotomagum non modò suis, sed & optimatum, & etiam Iudeorum muneribus eum dignatus est. Nec verò *Innocentius* quamuis ab Anglorum & Francorum regibus simul & ab Imperatore Alemannorum valdè iuuaretur, nunquam tamen quietè potiri potuit, quoad *Anacletus* Romanæ Ecclesiæ sedem teneret. At verò ipso *Anacleto* octauo præsumpti, (vt dicebatur) sui Episcopatus anno defuncto, dominus *Innocentius* inconcussa ad hoc tempus pace Apostolica fruitur dignitate.

ANno tricesimo primo regni sui rex *Henricus* redijt in Angliam, Imperatrix quoque eodem anno natali solo aduentum suum exhibuit, habitoque non paruo procerum conuentu apud Northantonam priscam fidem apud eos, qui dederant, nouauit, ab ijs qui non dederant, accepit. Eodem anno *Lodouicus* rex Francorum & in senium vergens, & nimia corpulentia grauis, filium coronari iussit, vt regni successorem. Quo non multò pòst casu equi exanimato, alterum per manum Pontificis Romani diademate insigniuit. Is vt ferunt ab antiqua Francorũ fortitudine non degenerans, etiam Aquitaniam iuri suo per vxoris dotale fœdus acquisiuit, quam post *Lodouicum Caroli* Magni filium in proprio dominatu Francorum reges non habuisse noscuntur.

ANno xxxj. regni *Henrici* infesta lues domesticorum animalium totam peruagata est Angliam. Plenæ porcorum haræ subitò vacuabantur: integra boum præsæpia repente destituebantur: durauit sequentibus annis eadem pestis, vt nulla omnino totius regni villa huius miseriæ immunis, alterius incommoda ridere posset. Tunc

etiam

etiam contentio inter *Bernardum* Epiſcopum Meneuenſem, & *Vrbanum* Landauenſem de iure parochiarum, quas idem *Vrbanus* illicitè vſurpauerat, æterno fine ſopita eſt. Tot enim ad curiam Romanam appellationibus, tot itinerum expenſis, tot cauſidicorum conflictibus multis annis ventilata, tandem aliquando morte *Vrbani* apud Romam ſoluta, vel potiùs deciſa eſt. Nam & Apoſtolicus æquitate rei perpenſa, religioni & iuſtitiæ Meneuenſis Epiſcopi, qua decebat ſententia ſatisfecit. Eodem etiam anno *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ legationem in Angliam Romanæ ſedis indulgentia perſonaliter impetrauit.

ANno triceſimo ſecundo regni pridie tranſacto, *Henricus* nonis Auguſti, (quo die quondam apud Weſtmonaſterium coronæ culmen acceperat) Normanniam nauigauit. vltimus ille fataliſque regi tranſitus fuit. Mira tunc prorſus prouidentia deitatis rebus alluſit humanis, vt eo die nauem aſcenderet, nunquam viuus reuerſurus, quo dudum coronatus fuerat, tam diu, & tam fœliciter regnaturus. Erant tunc (vt dixi) nonæ Auguſti: & feria quarta proſecuta ſunt elementa dolore ſuo extremum tanti principis tranſitum. Nam & ſol ipſa die hora ſexta tetra ferrugine (vt Poetæ ſolent dicere) nitidum caput obtexit, mentes hominum eclipſi ſua concutiens: & feria ſexta proxima primo mane tantus terræ motus fuit; vt penitus ſubſidere videretur horrifico ſono ſub terris antè audito. Vidi ego & in eclipſi ſtellas circa ſolem: & in terræ motu parietem domus, in qua ſedebam, bifario impetu eleuatum, tertio reſediſſe. Fuit ergo rex in Normannia triennio continuo, & tanto plus quantum eſt inter nonas Auguſti, quo die (vt dictum eſt) mare tranſiuit, & Calendas Decembris, qua nocte diſceſſit. Nec verò dubitandum, multa eum, quæ non immeritò ſcribi deberent, in Normannia geſſiſſe: ſed conſilium fuit prȩterire, quæ ad noſtram notitiam non integrè peruenere. Opiniones reditus eius in Angliam multæ, ſiue fato quodam, ſiue diuina voluntate omnes fruſtratæ.

REgnauit ergo annis xxxv. & à nonis Auguſti vſque ad Calendas Decembris: id eſt, menſibus quatuor diebus quatuor minus. apud Leonas exercitio venationis intentus valetudine aduerſa correptus decubuit. qua in deterius creſcente, euocauit ad ſe *Hugonem*, quem primò ex Priore de Lewis Abbatem apud Radingas: mox Rotomagi Archiepiſcopum fecerat; meritò ſibi, & hœredibus ſuis pro tantis beneficijs obnoxium. Optimates rumor ægritudinis celeriter contraxit. Affuit & *Robertus* filius eius Comes Gloceſtriæ, qui pro integritate fidei, & virtutis eminentia victuram in omne ſeculum memoriam ſui nominatim promeruit. A quibus de ſucceſſore interrogatus, filiæ omnem terram ſuam citra & vltra mare legitima & perenni ſucceſſione adiudicauit: marito eius ſubiratus, quòd eum & minis & iniurijs aliquantis irritauerat. Septimo incommodi die tranſacto, nocte iam intempeſta naturæ ceſſit. cuius magnanimos mores hîc dicere ſuperſedeo; quia in quinto libro regalium geſtorum pleniſſimè illos contexui. Quàm Chriſtianè obierit, hæc ſubſequens Epiſtola ſupradicti Rotomagenſis Archiepiſcopi docebit.

D*omino & patri ſuo* Innocentio *Papæ ſeruus* Hugo *Rotomagenſis ſacerdos obedientiæ debitum. De domino meo rege, non ſine dolore memorando, piæ paternitati veſtræ notificandum duximus: quia ſubita præuentus ægritudine nos, miſſis quàm citiſſimè legatis ſuis, ægritudinis ſuæ ſolatijs voluit intereſſe. Venimus ad ipſum, & cum ipſo plenum mæroribus confecimus triduum: prout ei dicebamus ipſe ore proprio ſua fatebatur peccata, & manu propria pectus ſuum percutiebat, & malam voluntatem dimittebat. Conſilio Dei & noſtro & Epiſcoporum emendationem vitæ ſuæ obſeruaturum ſeſe promittebat. Sub iſta promiſſione pro noſtro officio tertiò eum & per triduum abſoluimus. crucem Domini adorauit, corpus & ſanguinem Domini deuotè ſuſcepit, eleemoſynam ſuam diſpoſuit ita dicendo: Soluantur debita mea, reddantur liberationes, & ſolidatæ, quæ debeo: reliqua indigentibus diſtribuantur. Vtinam ſic feciſſent, qui theſauros eius tenebant & tenent. Tandem illi authoritatem de vnctione infirmorū, quam Eccleſia à beato* Iacobo *Apoſtolo ſuſcepit, ſtudioſè propoſuimus: & ipſius pia petitione oleo ſancto eum inunximus: ſic in pace quieuit: pacem det ei Deus, quia pacem dilexit.* Hæc prȩfatus Rothomagenſis Archiepiſcopus, de fide regis *Henrici* morientis verè conteſtatus eſt.

FVnus regaliter curatum, Proceribus viciſſim portantibus, Rothomagum vſque delatum eſt: Illic in quodam receſſu Eccleſiæ maioris exenteratum eſt: ne diuturni-

tate

tate corruptum nares aſſidentium vel aſtantium exacerbaret: reliquiæ interaneorum in cœnobio ſanctæ *Mariæ* de pratis iuxta vrbem humatæ: quod ipſe vt audio â matre ſua inchoatũ,non paucis cõpendijs honorauerat. Corpus Cadomi ſeruatum,quouſq; ſerenas auras paulò clementior hyems inueheret,quæ tum aſpera inhorrebat. Interea *Stephanus* Comes Moritonij & Bononiæ,nepos regis *Henrici*(vt ſuprà dixi)qui poſt regem Scotiæ primus Laicorum fidem ſuam Imperatrici obſtrinxerat,in Angliam per Witſand maturauit aduentum. Imperatrix certis ex cauſis, ſimul & frater eius *Robertus* Comes Gloceſtrię cum omnibus penè proceribus redire in regnum diſtulerunt. Quædam tamen caſtella in Normannia, inter quæ præcipuum Danfrontum partibus hæredis ſe applicuere. Conſtat ſanè illo die, quo *Stephanus* appulſus eſt Angliam, ſummo mane contra naturam hyemis in regionibus noſtris terricrepum ſonum tonitrui cum horrendo fulgure fuiſſe, vt paulò minus mundus ſolui æſtimaretur. Ille verò â Londonienſibus & Wintonienſibus in regem exceptus eſt: etiam *Rogerium* Sareſberienſem Epiſcopum, & *Willielmum* de ponte arcus, cuſtodes theſaurorum regalium ad ſe tranſduxit.Ne tamen veritas celetur poſteris,omnes eius conatus irriti fuiſſent,niſi *Henricus* frater eius Wintonienſis Epiſcopus, qui modò Apoſtolicæ ſedis legatus eſt in Anglia, placidum ei commodaſſet aſſenſum: ſpe ſcilicet captus ampliſſima,quòd *Stephanus* aui ſui *Willielmi* in regni moderamine mores ſeruaret,præcipueq; in Eccleſiaſtici vigoris diſciplina. Quapropter diſtricto ſacramento,quod â *Stephano* *Willielmus* Cantuariæ Archiepiſcopus exegit de libertate reddenda Eccleſiæ & conſeruanda, Epiſcopus Wintonienſis ſe mediatorem & vadem appoſuit. cuius ſacramenti tenorem poſtea ſcriptum inditum loco ſuo non prætermittam. Coronatus eſt ergo in regem Angliæ *Stephanus* vndecimo Kalendas Ianuarij Dominica viceſima ſecunda die poſt exceſſum auunculi; anno Dominicæ incarnationis 1135. tribus Epiſcopis præſentibus, Archiepiſcopo, Wintonienſi, Sareſberienſi, nullis Abbatibus, pauciſſimis Optimatibus. Vir quidem impiger,ſed imprudens,armis ſtrenuus,immodici animi ad quælibet ardua inchoanda, lenis, & exorabilis hoſtibus, affabilis omnibus. Cuius cùm dulcedinem in promiſſis ſuſpiceres, veritatem tamen dictorum, & promiſſorum efficaciam deſiderares. Vnde fratris conſilium non multo pòſt lapſo tempore poſtponebat, cuius(vt dixi) auxilio munitus,& aduerſantes ſummouerat,& ad regnum aſcenderat.

ANno Dominicæ incarnationis 1135. regis *Henrici* corpus leuibus flabris ſpirantibus ſtatim poſt natale Domini impoſitum naui Angliam deuectum eſt: et apud Radingenſe cœnobium,(quod foris prædiorum magnitudine,intùs religioſorum monachorum ordine decorauerat) præſente regni ſucceſſore humatum eſt. Poſtea verò rex *Stephanus* in Northumbria paulò ante quadrageſimam contendit,vt *Dauid* regem Scotiæ, qui diuerſa ſentire dicebatur, conueniret. nec difficilè ab eo quod voluit impetrauit,quia & ille morum lenitate,& propiori iam ſenectute infractus,libens in ocium vel veræ, vel ſimulatæ pacis conceſſit. Eodem anno poſt Paſcha *Robertus* Comes Gloceſtriæ venit in Angliam,cuius prudentiam maximè *Stephanus* verebatur. Is dum eſſet in Normannia multa cogitatione fatigarat animum, quidnam ſibi ſuper hoc negotio ſtatuendum putaret. ſi enim regi *Stephano* ſubderetur,contra ſacramentum,quod ſorori fecerat, videbat fore: ſi refragaretur nihil ſorori vel nepotibus profuturum, ſibi certè immaniter nociturum intelligebat. Habebat enim (vt ſuprà tetigi) rex immenſam vim theſaurorum, quos multis annis auunculus aggeſſerat. æſtimabantur denarij, & ij exquiſitiſſimi ferè ad centum millia libras: erant & vaſa tam aurea, quàm argentea magni ponderis, & inæſtimabilis pretij,& antiquorum regum,& *Henrici* potiſſimùm magnanimitate congeſta. Hanc copiam gazarum habenti auxiliatores deeſſe non poterant: præſertim cùm eſſet ipſe in dando diffuſus, & (quod minimè principem decet) prodigus. Currebatur ad eum ab omnium generum militibus, & â leuis armaturæ hominibus, maximéque ex Flandria & Brittannia. erat genus hominum rapaciſſimum, & violentiſſimum, qui nihil penſi haberent, vel cœmeteria frangere, vel Eccleſias expilare, religioſi quinetiam ordinis viros non ſolùm equis proturbare,ſed & in captionem abducere: nec ſolùm aduenæ,ſed etiam indigenę milites, qui pacem Regis *Henrici* oderant, quòd ſub ea tenui victu vitam tranſigebant. hi

omnes

omnes gratanter principi assenserant, quem leui negotio ad sua commoda inflectere possent, Prouincialium dispendio suas fortunas vrgentes. Erat præterea *Stephanus*, cùm esset comes, facilitate morum, & communione iocandi, considendi, consuescendi etiam cum infimis, amorem tantum demeritus, quantum vix aliquis mente concipere queat: Et iam omnes proceres Angliæ in eius assensum pronis mentibus transierant. Erat quidem anxius prudentissimus Comes, vt illos delicti coargueret, & ad saniorem sententiam præsenti colloquio reuocaret. Nam viribus obuiare nulla propter pręfatas causas dabatur facultas, cui nimirum nec in Angliam venire liberum erat: nisi quasi defectionis eorum particeps, mentis suæ arcanum ad tempus dissimularet. Itaque homagium regi fecit, sub conditione quadam, scilicet quamdiu ille dignitatem suam integrè custodiret, & sibi pacta seruaret, spectato enim iamdudum regis ingenio instabilitatem fidei eius pręuidebat.

EOdem anno non multò post aduentum Comitis, iurauerunt Episcopi fidelitatem regi, quamdiu ille libertatem Ecclesiæ & vigorem disciplinæ conseruaret. Ipse quoque iurauit iuxta tenorem scripti, quod sic habetur in subditis. *Ego* Stephanus *Dei gratia assensu cleri & populi in regem Angliæ electus, & à domino* Willielmo *Archiepiscopo Cantuariæ, & sancta Ecclesiæ Romanæ Legato consecratus, & ab* Innocentio *sanctæ sedis Romanæ Pontifice postmodum confirmatus, respectu & amore Dei sanctā Ecclesiam liberam esse concedo, & debitam reuerentiam illi confirmo. nihil me in Ecclesia, vel in rebus Ecclesiasticis symoniacè acturum, vel permissurum esse promitto. Ecclesiasticarum personarum & omnium clericorum, & rerum eorum iustitiam & potestatem, & distributionem bonorum Ecclesiasticorum in manu Episcoporum esse perhibeo & confirmo. dignitates Ecclesiarum priuilegijs earum confirmatas, & consuetudines earum antiquo tenore habitas, inuiolatè manere concedo et statuo. Omnes Ecclesiarum possessiones & tenuras, quas die illa habuerant, qua* Willielmus *Rex auus meus fuit viuus & mortuus, sine omnium calumniantium reclamatione eis liberas & absolutas esse concedo. Si quid verò de habitis aut possessis ante mortem Regis, quibus modò careat, Ecclesia deinceps repetierit, indulgentiæ & dispensationi meæ, vel discutiendum, vel restituendum reseruo. quæcunque verò post mortem Regis liberalitate regum, largitione principum, oblatione vel comparatione, vel qualibet transmutatione fidelium collata sunt, confirmo. pacem me & iustitiam in omnibus facturum & pro posse meo conseruaturum promitto. Forestas, quas* Willielmus *Rex auus meus, &* Willielmus *secundus auunculus meus instituerunt & tenuerunt, mihi reseruo. Cæteras omnes, quas* Henricus *rex superaddidit, Ecclesijs & regno quietas reddo & concedo. si quis autem Episcopus vel Abbas, vel alia Ecclesiastica persona ante mortem suam rationabiliter sua distribuerit, vel distribuenda statuerit, firmum manere concedo. si verò morte præoccupatus fuerit, pro salute animæ eius Ecclesiæ concilio eadem fiat distributio. Dum verò sedes proprijs fuerint pastoribus vacuæ, & ipsæ & omnes earum possessiones in manu & custodia clericorum, vel proborum hominum eiusdem Ecclesiæ committantur, donec pastor canonicè substituatur. Omnes exactiones & mescheningas, & iniustitias, siue per vice-Comites, vel per alios quoslibet malè inductas, funditus extirpo. Bonas leges, & antiquas, & iustas consuetudines in murdris, & placitis, & alijs causis obseruabo, & obseruari præcipio, & constituo: apud Oxeneford anno incarnationis Domini 1136. regni mei primo.*

Nomina testium, qui multi fuerunt, apponere fastidio: quia penè omnia ita perperam mutauit, quasi ad hoc tantum iurasset, vt pręuaricatorem sacramenti se regno toti ostenderet. Liceat enim mihi pace mansuetissimi hominis verum non occulere: qui si legitimè regnum fuisset ingressus, & in eo administrando credulas aures maleuolorum susurris non exhibuisset, parum ei profecto ad regiæ personæ decorem defuisset. Itaque sub eo aliquarum Ecclesiarum thesauri direpti, possessiones terrarum Laïcis datæ: Ecclesiæ clericorum alienis venditæ, Episcopi capti, * vel res suas abalienare coacti: Abbatiæ vel amicorum gratia, vel relaxatione debitorum indignis concessæ. Sed hęc non tam illi, quàm consiliarijs eius ascribenda puto, qui persuadebant ei, nunquam eum debere carere denarijs, dum Monasteria essent referta thesauris.

al. &

ANno Dominicæ incarnationis 1137. rex primo tempore quadragesimæ transijt mare. Comes etiam, pertentatis illorum & cognitis animis, quos datæ fidei, tenaciores esse nouerat, dispositoque quid deinceps agendum decerneret, ipse die Paschæ mare ingressus, plenaque fœlicitate in terram euectus est. Nec multò pòst malignitatem

tatem aduersæ fortunæ paulò minùs expertus est. Rex enim eum incentore quodam *Willielmo* de Ipre insidijs intercipere conatus est. Comes autem per quendam insidiarum conscium prçmonitus, paratos sibi euitauit dolos: & curia, quò sępè inuitabatur, aliquantis diebus abstinuit. Rex consternatus animo, quòd insidijs parùm profecisset, astutia agendum ratus, serenitate vultus & gratuita confessione magnitudinem culpæ attenuare studuit. Iurauit tamen verbis pro placito Comitis conceptis, se nunquam vlteriùs tanto sceleri affuturum. et vt magis in gratiam reciperetur, manu Archiepiscopi *Hugonis* Rothomagensis in manum *Roberti* missa sacramentum solidauit. Et hæc quidem egit ille, sed nunquam plenam ei exhibuit amicitiam, cuius semper suspectam habebat potentiam. Itaque coram Comite pulchrè iocundéque Comitem illum appellans, retrò maledicis verbis mordebat, & quibus poterat possessionibus vellicabat. *Robertus* quoque arte artem eludens, occultabat fronte animum, pacificéque regem in regnum redire dimittens, ipse commodis suis in Normannia manens intendit. Ita *Stephano* multis tumultibus in Anglia impedito, & nunc super vnos, nunc super alios irruente, vt meritò illi, quod de *Ismaële* dictum est, coaptari posset: *Quia manus omnium contra illum, & illius contra omnes*: *Robertus* toto anno illo securum in Normannia egit otium. Rex promptè contra sibi resistentes, crebrò, (vt ferebatur) dicere solebat: Cùm me in regem elegerint, cur me destituunt? per nascentiam Dei nunquam Rex deiectus appellabor. *Robertus* quasi positus in specula rerum prouidebat exitum, & ne de iuramento, quod sorori fecerat, erga Deum & homines perfidiæ notaretur, sedulò cogitabat.

ANno Dominicæ incarnationis 1138. intestinis dissidijs Anglia quatebatur. Multi siquidem, quos vel nobilitas generis, vel magnitudo animi, vel potiùs viridioris ętatis audacia ad illicita prçcipitabat, à rege hi prędia, hi castella, postremò quęcunque semel collibuisset, petere non verebantur. Quæ cùm ille dare differret, excusata mutilatione regni, vel quòd eadem alij calumniarentur, aut etiam possiderent: illi continuò ira commoti castella contra eum obfirmabant, prædas ingentes ex eius terris agebant. Nec verò ille aliquorum defectione frangebatur animo: sed modò hîc, modò illîc subitus aderat, semperque suo magis, quàm resistentium damno rem conficiebat. Multis enim, & magnis laboribus suis in cassum effusis, datis vel honoribus, vel castellis simulatam ad tempus pacem ab illis promerebatur. denique multos etiam Comites, qui antè non fuerant, instituit: applicitis possessionibus & redditibus, quæ proprio iure regi competebant. Erant illi auidiores ad petendum, & is profusior ad dandum. quia fama per Angliam volitabat, quòd Comes Glocestriæ *Robertus*, qui erat in Normannia, in proximo partes sororis foret adiuturus, rege tantummodo antè diffidiato. Nec veritas rerum famæ leuitatem destituit. Celeriter enim post Pentecosten missis à Normannia suis regi, more maiorum amicitiam & fidem interdixit, homagio etiam abdicato, rationem præferens quàm id iustè faceret, quia & rex illicitè ad regnum aspirauerat, & omnem fidem sibi iuratam neglexerat, ne dicam mentitus fuerat: ipsemet quin etiam contra legem egisset, qui post sacramentum, quod sorori dederat, alteri cuilibet ea viuente se manus dare non erubuisset. Animabant nimirum mentem eius multorũ religiosorum responsa, quos super negotio cõsuluerat: nullo modo eum posse sine ignominia vitam præsentem transigere, vel merere beatitudinem futuræ, si paternæ necessitudinis sacramentum irritum haberet. Adde, quòd etiam Apostolici decreti præ se tenorem ferebat, prçcipientis, vt sacramento, quod prçsente patre fecerat, obediens esset. Cuius decreti paginam posteriori libello indicere curabo. Hęc vir ille, qui plena satietate literarum scientiam combiberat, magno fructui sibi fore in posterum sciebat. Cęterùm rex ęgrè ferens Comitis magnanimitatem, omnibus eum possessionibus in Anglia priuauit, quantum in ipso fuit; & quędam eius castella complanauit. Solùm Bristoue remansit, vt non solùm hostes expelleret, sed etiam crebris incursionibus regem fatigaret. Sed quia primum librum nouellæ historiæ à reditu Imperatricis (post mortem mariti) ad patrem, hucusque protraxisse suffecerit: nunc secundum ordiemur ab eo anno, quo eadem virago in Angliam venit, ius suum contra *Stephanum* assertura.

Historiæ Nouellæ

LIB. II.

Anno Dominicæ incarnationis 1139. venenum malitiæ diu in animo *Stephani* regis nutritum, tandem erupit in publicum. Serebantur in Anglia rumores iam iamque venturum è Normannia Comitem *Robertum* cum sorore. Qua spe cùm multi à rege non solùm animo, sed & facto deficerent, ipse iniurias suas multorum dispendijs sarciebat. plures etiam pro sola suspicione diuersarũ contra se partium in curia sua contra decus regium captos,& ad redditionem castellorum,& ad quascunque voluit conditiones adduxit. Erant tunc duo in Anglia Episcopi potentissimi, *Rogerius* Salesberiensis, & nepos eius ex fratre, *Alexander* Lincolniensis. *Alexander* ad tutamen(vt dicebat)& dignitatem episcopij castellum de Neuwerche construxerat. *Rogerius*, qui ędificiorum constructione magnanimũ se videri vellet, plura apud Sciteburnam, & apud Diuisas multum terrarum ędificijs amplexus, turritas moles erexerat. Apud Malmesberiam in ipso cœmiterio ab Ecclesia principali vix iactu lapidis castellum inchoauerat. Castellum Salesberiæ, quod regij iuris proprium esset ab *Henrico* rege impetratum, muro cinctum, custodiæ suæ attraxerat. His moti quidam potentes Laïci, qui se à clericis & opum congerie,& municipiorum magnitudine superatum iri dolerent, cæcum intra pectus vulnus alebant inuidiæ. Itaque conceptas querimonias regi effundunt, Episcopos oblitos ordinis in castellis ędificandis insanire, nulli dubium esse debere, quin hæc ad perniciem regis fierent omnia, dum illi statim vt venisset imperatrix cum traditione castellorum dominæ occurrerent, paternorum scilicet beneficiorum memoria inducti. Pręueniendos ergo citiùs,& ad deditionem munitionum arctandos, alioquin regem seram pœnitentiam acturum, cùm in potestate hostium videret, quæ si saperet sibi apponere potuisset. Hæc optimates sæpiùs. Ille, quamuis eis nimio esset fauore obnoxius, aliquandiu auribus suis blandientes dissimulauit audire, molliens dilationis amaritudinem, vel religionis in Episcopis gratia, vel (quod magis opinor) suæ detractionis inuidia. Denique illorum, quæ proceres suaserant, effectum non distulit, cùm primùm volenti se occasio ingessit. Ea fuit huiusmodi.

Apud Oxeneford circa viij. Calendas Iulij facto conuentu magnatum, prædicti quoque Pontifices aduenerunt. Inuitus valdè Salesberiensis hanc expeditionem incepit. Audiui eum dicentem verba in hanc sententiam: Per Dominam meam sanctam *Mariam* (nescio quo pacto) reluctatur mens mea huic itineri. Hoc scio, quòd eius vtilitatis ero in curia, cuius est equinus pullus in pugna. Ita præsagiebat animus mala futura. Tunc quasi fortuna famulari videretur voluntati regis, concitatus est tumultus inter homines Episcoporum,& *Alani* Comitis Brittannię pro vendicandis hospitijs, euentu miserabili, vt homines Episcopi Saresberiensis mensæ assidentes, semesis epulis ad pugnam prosilirent. primò maledictis, mox gladijs res acta. satellites *Alani* fugati, nepos eius paulò minùs occisus: victoria non incruenta Episcopalibus cessit, multis sauciatis, vno etiam milite occiso. Rex occasionem aucupatus, per antiquos incentores conueniri iussit Episcopos, vt curiæ suæ satisfacerent de hoc, quòd homines eorum pacem ipsius exturbassent: modus satisfactionis foret, vt claues castellorum suorum quasi fidei vades traderent. Illos ad satisfaciendum paratos, sed de

deditione

deditione castellorum cunctantes ne abirent arctiùs asseruari præcepit. Itaque *Rogerium* Episcopum absque vinculis, Cancellarium, qui nepos, vel plusquàm nepos eiusdem episcopi esse ferebatur, compeditum duxit ad Diuisas, scilicet castellum multis, & vix numerabilibus sumptibus, non (vt presul, ipse dictabat) ad ornamentum, sed (vt se rei veritas habet) ad Ecclesiæ detrimentum edificatum. In ipsa obsessione castella Salesberiæ, Scireburniæ, Malmesberiæ regi data: Ipsæ Diuisæ post triduum redditæ, cùm sibi vltroneum ieiunium Episcopus indixisset, vt hac angustia sua animositatem Episcopi Elyensis, qui eas occupauerat, flecteret. Nec Episcopus Lindecolniensis obstinatiùs egit, redditione castelli liberationem mercatus.

HOc Regis factum in diuersas sententias soluit ora multorum. Quidam dicebant iure castellis alienatos Episcopos videri, qui preter scita canonum edificassent: Illos Euangelistas pacis esse debere, non architectos domorũ, que autoribus forent refugium maleficij. Hæc amplioribus rationibus & sermonibus agebat *Hugo* Archiepiscopus Rotomagi, quantum illa facundia poterat maximus Regis propugnator. Alij contrà, quorum partibus assistebat *Henricus* Wintoniensis Episcopus, sedis Apostolicæ in Anglia legatus, frater regis *Stephani*, vt antè dixi: quem nec fraterna necessitudo, nec periculi metus à vero exorbitare cogebat. Sic porro dicebat; Si Episcopi tramitem iustitiæ in aliquo transgrederentur, non esse regis, sed Canonum iudicium: sine publico & Ecclesiastico concilio illos nulla possessione priuari debuisse; regem id non ex rectitudinis zelo, sed commodi sui compendio fecisse, qui castella non Ecclesijs, ex quarum sumptibus, & in quarum terris cõstructa erant, reddiderit; sed Laïcis, eisdemque parùm religiosis contradiderit. Ista vir ille cùm priuatim, tum etiam publicè coram rege affirmans, eiusdemque aures de liberatione & restitutione Pontificum appellans, omnem consumpsit operam, in nullo auditus. Quapropter vigorem canonum experiendum ratus, concilio, quod quarto Calend. Septembris celebraturus erat Wintoniæ, fratrem incunctanter adesse præcepit.

DIcto die omnes ferè Episcopi Angliæ cum *Theobaldo* Archiepiscopo Cantuariensi, qui *Willielmo* successerat, venerunt Wintoniam. Archiepiscopus Eboracensis *Turstanus* pro valetudine, qua grauabatur: vix enim animi viribus corpus regebat: cæteri verò pro guerra literis absentiam suam excusarunt. Lectum est primò in concilio decretum *Innocentij* Papæ, quo iam à Calendis Martij (si benè commemini) partes sollicitudinis suæ idem Apostolicus domino Episcopo Wintoniensi iura legationis in Anglia iniunxerat. Exceptum id summo fauore, quòd diuturnitate temporis temperantiam suam ostendens episcopus, non se prærupta legatum promulgasset iactantia. Processit deinceps in concilio sermo eiusdem latiariter ad literatos habitus, de indignatione captionis Episcoporum, quorum Salesberiensis in camera curiæ, Lindecolniensis in diuersorio suo intercepti essent, Helyensis exemplum simile veritus, veloci profugio ad Diuisas se calamitati exemisset. Scelus miserabille regem ab incentoribus ita fuisse seductum, vt hominibus suis præsertim Episcopis, in curiæ suæ pace manus inijci iussisset. Adiecta esset regio dedecori cœlestis iniuria, vt sub obtentu culpæ Pontificum Ecclesiæ possessionibus suis spoliarentur: Sibi regis contra legem Dei excessum tanto dolori esse, vt mallet se multo dispendio & corporis & rerum suarum affici, quàm Episcopalem celsitudinem tanta indignitate deijci: Quin etiam regem de emendatione peccati multotiens admonitum; postremò tunc consilij vocationem non abnuisse. Proinde archiepiscopus & cæteri consulerent in medium, quid opus esset facto: se ad executionem concilij nec pro regis amicitia, qui sibi frater erat, nec pro damno possessionum, nec etiam pro capitis periculo defuturum.

CVm hæc ille sensim per amplificationem exponit, Rex causæ suæ non diffisus, Comites in concilium misit, quærens cur vocatus esset. Responsum est à Legato ex compendio: Non debere illum, qui se *Christi* fidei subiectum meminisset, indignari, si à ministris *Christi* ad satisfactionem vocatus esset, tanti reatus conscius, quantum nostra secula nunquam vidissent. Gentilium quippe seculorum opus esset, Episcopos incarcerare, & possessionibus suis exuere. Dicerent ergo fratri, quòd si consilio suo placidum commodare dignaretur assensum, tale illi Deo authore largiretur, cui nec Ecclesia Romana, nec Curia regis Franciæ, nec Comes *Theobaldus*

frater amborum (ſapiens profectò vir & religioſus) ex ratione contraire poſſet, ſed quod fauorabiliter complecti deberent. Conſultè verò in præſentiarum Rex faceret, ſi vel rationem facti ſui redderet, vel Canonicum iudicium ſubiret: Ex debito etiam oportere, vt Eccleſiæ faueret, cuius ſinu exceptus non manu militum in regnum promotus fuiſſet. Sic cum dicto Comites egreſſi, nec multò pòſt prouiſo reſponſo reuerſi ſunt. Comitabatur eos quidam *Albricus de Ver*, homo cauſarum varietatibus exercitatus: Is reſponſum regis retulit, & quantum potuit cauſam Antiſtitis *Rogerij* (Epiſcopus enim *Alexander* abierat) grauauit: Modeſtè tamen ſine vlla verborum cõtumelia: quamuis quidam Comitum ſtantes iuxtà, crebrò loquelam eius interrumperent, probra in Epiſcopum iacientes.

HÆc ergo fuit ſumma dictorum *Albrici*: Multis iniurijs *Rogerium* Epiſcopum affeciſſe regem *Stephanum*: rariſſimè ad curiam regis veniſſe: quin homines ſui de eius potentia præſumentes ſeditiones mouiſſent. Qui cùm ſæpè aliàs, tum nuper apud Oxeneford feciſſent impetum in homines, & in ipſum nepotem Comitis *Alani*: in homines etiam *Heruei* de Leions, qui eſſet tantæ nobilitatis, tanti ſupercilij, vt nunquam Regi *Henrico* petenti animum indulſerit in Angliam venire. Iniuriam ergo Regi *Stephano* redundare, pro cuius amore venerit, quòd ei tanta vis illata ſit. Epiſcopum Lincolnienſem ex veteri odio in *Alanum* ſeditionis per homines ſuos autorem fuiſſe: Epiſcopum Saleſberienſem inimicis Regis clam fauere, diſſimulata interim pro tempore verſutia. Id Regem ex multis indubitanter comperiſſe: eòque potiſſimùm, quòd *Rogerium* de Mortemer cum militibus Regijs, quos ductitabat in ſummo de Briſtowenſibus metu, nec vna nocte idem Epiſcopus Malmesberiæ manere dimiſiſſet. Omnibus eſſe in ore, quòd ſtatim vt Imperatrix veniſſet, ille ſe ad eam cum nepotibus & caſtellis conferret. *Rogerius* itaque captus ſic, non vt Epiſcopus, ſed vt Regis ſeruiens, qui & procurationes eius adminiſtraret, & ſolidatas acciperet. Caſtella non per violentiam Rex eripuerit, ſed Epiſcopi ambo gratanter reddiderint: vt calumniam de tumultu, quem in Curia concitauerant, euaderent. Aliquantulum pecuniarum Rex in caſtellis inuenerit, quæ ipſius legitimè eſſent: quia eas tempore *Henrici* Regis auunculi, & anteceſſoris ſui, ex fiſci Regij redditibus Epiſcopus *Rogerius* collegiſſet. Eis tamen, ſicut & Caſtellis idem præſul pro timore commiſſorum in regem libens ceſſerit: inde non deeſſe teſtes Regi. Ipſum proinde velle, vt pacta inter ſe & Epiſcopos rata permanerent.

REclamatum eſt ab Epiſcopo *Rogerio* contra ſermones *Albrici*, quòd nunquam Regis *Stephani* miniſter fuiſſet, nec ipſius ſolidatas accepiſſet. Minæ quinetiam ab animoſo viro, & qui malis erubeſceret frangi, prolatæ, ſi iuſtitiam de rebus ſibi ablatis in illo Concilio non inueniret, eam in audientia maioris curiæ quærendam. Leniter Legatus, vt cætera: Omnia quæ dicuntur contra Epiſcopos priùs in concilio Eccleſiaſtico & accuſari, & an vera eſſent, decuiſſet inquiri, quàm in indemnes contra Canonum decreta ſententiam proferri. Rex itaque faciat, quod in forenſibus iudicijs legitimum eſt fieri, vt reueſtiat Epiſcopos de rebus ſuis. Alioquin iure gentium diſſaiſati non placitabunt. dictis in hunc modum vtrobique multis, cauſa petitu Regis in poſterum diem dilata, nec minùs in craſtinum, ad aduentum Archiepiſcopi Rotomagenſis poſtridie prolongata. Is vbi venit, omnium ſuſpenſis animis, quidnam afferret: dixit ſe concedere, vt caſtella Epiſcopi haberent, ſi ſe iure habere debere per Canones probare poſſent: quod quia non poſſent, extremæ improbitatis eſſe contra Canones niti velle. Et eſto, (inquit) iuſtum ſit, vt habeant: Certè, quia ſuſpectum eſt tempus, ſecundum morem aliarum gentium optimates omnes claues munitionum ſuarum debent voluntati regis contradere, qui pro omnium pace debet militare. Ita omnis controuerſia Epiſcoporum infirmabatur. Aut enim ſecundum Canonum ſcita iniuſtum eſt, vt habeant caſtella, aut ſi hoc pro indulgentia principali toleratur, vt tradant claues neceſſitati temporis debent cedere. His addidit prædictus cauſidicus *Albricus* ſignificatum eſſe Regi, quòd minarentur inter ſe Pontifices, pararentque aliquos ex ſuis contra eum Romam mittere. Et hoc (ait) laudat vobis Rex, ne quiſquam veſtrum præſumat facere, quia ſi quis contra voluntatem ſuam & regni dignitatem ab Anglia quoquam iret, difficilis ei fortaſſis

reditus esset. Ipse quinetiam, quia se grauari videt, vltrò vos ad Romam appellat. Hæc postquam Rex partim quasi laudando, partim minando mandasset, intellectum est, quò tenderet. Quapropter ita discessum est, vt nec ipse censuram Canonum pati vellet: nec Episcopi eam consultum exerere ducerent duplici ex causa, seu quia principem excommunicare sine Apostolici conscientia temerarium esset, seu quoniam audirent, quidam etiam viderent gladios circa se nudari. Non enim iam ludicra erant verba, sed de vita, & sanguine penè certabatur. Non omiserunt tamen Legatus & archiepiscopus, quin tenorem officij sui prosequerentur. Suppliciter enim pedibus regis in cubiculo affusi, orauerunt, vt misereretur Ecclesiæ, misereretur animæ & famæ suæ, ne pateretur fieri dissidium inter Regnum & Sacerdotium. Ille dignanter assurgens, quamuis â se facti eorum amoliretur inuidiam, malorum tamen præuentus consilijs, nullum bonorum promissionum exhibuit efficaciam.

CAlendis Septembris solutum est concilium. pridie verò Calendarum Octobrium Comes *Robertus* tandem nexus morarum eluctatus, cum sorore Imperatrice inuectus est Angliæ, fretus pietate Dei, & fide legitimi sacramenti. Cæterum multo minore armorum apparatu, quàm quis alius tam periculosum bellum aggredi tentaret. Non enim plusquam centum & quadraginta milites tunc secum adduxit. Testimonio veridicorum relatorum sermo meus nititur. dicerem nisi adulatio videretur non imparem fuisse *Iulio Cæsari* duntaxat animo, quem *Titus Liuius* commemorat quinque solùm cohortes habuisse, quandò ciuile bellum inchoauit, cum quibus inquiens Orbem terrarum adorsus est: quamuis iniqua comparatione *Iulius* & *Robertus* conferantur. *Iulius* enim veræ fidei extorris, in fortuna sua, (vt dicebat) & legionum virtute spem reclinabat. *Robertus* Christiana pietate insignis, in sancti Spiritus & Dominæ sanctæ *Mariæ* patrocinio totus pendulus erat. Ille in tota Gallia, & partim in Germania, & Brittannia fautores habens, omnem etiam Romanam plebem, excepto senatu, muneribus sibi deuinxerat. Iste præter paucissimos, qui fidei quondam iuratæ non immemores erant, in Anglia Optimates vel aduersantes, vel nihil adiuuantes expertus est. Appulit ergo **Arundel**, ibique nouercæ suæ, quam amissa matre Imperatricis (vt præfatus sum) *Henricus* Rex quondam lecto copulauerat, tuta (vt putabat) custodia sororem interim delegauit: Ipse per tam confertam barbariem, vix dum (vt audiui) duodecim militibus comitatus, **Bristowe** contendit: occurrente sibi medio itineris *Briano* filio Comitis de Walingeford. Nec multò pòst cognouit sororem ex Arundel profectam. Nouerca enim fœminea leuitate fidem totiens etiam missis in Normanniam nuncijs promissam fefellerat. dedit ergo Rex Imperatrici Wintoniensis Episcopi *Henrici*, & Comitis Mellentensis *Waleranni* conductum, quem cuilibet quamuis infestissimo inimico negare laudabilium militum mos non est. Et *Walerannus* quidem vltra Calnam tendere supersedit, Episcopo in conductu perseuerante. Contractis ergo Comes celeriter copijs ad metas â rege datas aduenit, sororemque **Bristowe** ad tutiora perduxit. Recepit illam postea in Gloecestriam *Milo*, qui castellum eiusdem vrbis sub Comite habebat, tempore regis *Henrici*, dato ei homagio & fidelitatis sacramento. Nam eadem ciuitas caput est sui Comitatus.

TOta itaque regio circa Gloecestriam vsque profundas Gualas, partim vi, partim beneuolentia pedetentim residuis illius anni mensibus se dominæ Imperatrici applicuit. Aliquanti castellanorum intra munitiones suas se continentes, exitum rerum speculabantur. Ciuitas **Hereford** sine difficultate recepta, pauci milites in castello animis obstinatis se includentes, â foris obsessi. Appropinquauit Rex si fortè laborantibus opem aliquam comminisci posset: sed frustratus voto inglorius discessit. Equitauit etiam iuxta **Bristow**, superiúsque cõtendens, villasq;, quæ in circuitu **Dunestore** erant, combussit, nihil omninò (in quantum valebat) reliquum faciens, quod posset inimicis suis esui, vel alicui vsui esse.

TErtio idus Decembris *Rogerius* episcopus Salisberiæ febrem quartanam, qua iamdudum quassabatur, beneficio mortis euasit. dolore animi aiunt eum contraxisse valetudinem, vtpote tantis & tam crebris â rege *Stephano* pulsatũ incõmodis. Eum mihi videtur Deus exemplũ diuitibus pro volubilitate rerũ exhibuisse, ne sperent in incerto

diuitiarum: quas quidam (vt ait Apoſtolus) appetentes â fide naufragauerunt. Inſinuatus eſt primò Comiti *Henrico*, qui poſtmodum Rex fuit, pro prudentia res domeſticas adminiſtrandi, & luxum familiæ cohibendi. Fuit enim *Henricus* ante regnum in expenſis parci animi & frugi, penuria ſcilicet rei familiaris aſtrictus, fratribus *Willielmo* & *Roberto* arroganter eum tractantibus. Cuius cognitis moribus *Rogerius* ita eum tempore inopiæ demeruit, vt cùm ille ſolium regni aſcendiſſet, nihil ei aut parum negaret, quod ipſe petendum putaſſet: largiri prædia, Eccleſias, præbendas clericorum, Abbatias integras Monachorum, ipſum poſtremò regnum fidei eius committere: Cancellarium in initio regni, nec multò pòſt Epiſcopum Saleſberiæ fecit. *Rogerius* ergo agebat cauſas, ipſe moderabatur expenſas, ipſe ſeruabat gazas. Hoc quando Rex erat in Anglia, hoc ſine ſocio & teſte, quando (quod crebrò & diu accidit) morabatur Normanniæ. Nec ſolùm â rege, ſed & ab optimatibus, ab ijs etiam, quos fœlicitatis eius inuidia clam mordebat, maximéque â miniſtris & debitoribus Regis, ei, quæcunque penè cogitaſſet, conferebantur. Si quid poſſeſſionibus eius contiguum erat, quod ſuis vtilitatibus conduceret, continuò vel prece, vel pretio, ſin minùs violentia extorquebat. Ipſe ſingulari gloria (quantum noſtra ætas reminiſci poteſt) in domibus ædificandis, ſplendida per omnes poſſeſſiones ſuas conſtruxit habitacula, in quibus ſolùm tuendis ſucceſſorum eius fruſtra laborabit opera, ſedem ſuam mirificis ornamentis, & ædificijs citra vllam expenſarum parcimoniam extulit in immenſum. Erat prorſus mirum videre de homine illo: quanta eum in omni genere dignitatum opum ſequebatur copia, & quaſi ad manum affluebat? quantula illa gloria, qua quid poſſet accidere maius, quòd duos nepotes ſuæ educationis opera honeſtæ literaturæ & induſtriæ viros, effecit Epiſcopos? nec verò exilium Epiſcopatuum, ſed Lindocolienſis, & Helienſis, quibus opulentiores neſcio ſi habeat Anglia. Sentiebat ipſe quantum poſſet, & aliquanto duriùs, quàm talem virum deceret, diuinitatis abutebatur indulgentia. denique ſicut Poëta quidam de quolibet diuite dicit,

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis:

Ita *Rogerius* Abbatias in Epiſcopatum, res Epiſcopatus in Abbatiam alterare conatus eſt. Malmesberienſe & Abbedesberienſe antiquiſſima cœnobia (quantum in ipſo fuit) Epiſcopatui delegauit. Sciréburnenſem Prioratum, qui proprius eſt Epiſcopi Salesberienſis, in Abbatiam mutauit: Abbatia de Hortuna proinde deſtructa & adiecta. Hæc tempore regis *Henrici*, ſub quo res eius (vt dixi) magnis ſucceſſibus floruerunt; ſed enim ſub *Stephano* (ſicut prædixi) retrò ſublapſæ ſunt: niſi quòd in initio regni eius nepotibus ſuis vni Cancellariam, alteri Theſaurariam, ſibi Burgum Malmesberiæ impetrauit, ſubinde rege familiaribus ſuis ingeminante; Per naſcentiam Dei medietatem Angliæ darem ei, ſi peteret, donec tempus pertranſeat: Antè deficiet ipſe in petendo, quàm ego in dando. Poſterioribus annis fortuna nimium antè & diu blandita ei, ad extremum ſcorpiacea crudeliter hominem cauda percuſſit. Quale fuit illud, quòd ante ora ſua vidit homines de ſe benè meritos ſauciari, & familiariſſimum militem obtruncari: poſtero die ſeipſum, & (vt ſuprà fatus ſum) nepotes ſuos potentiſſimos Epiſcopos, vnum fugari, alterum teneri, tertium dilectiſſimum ſibi adoleſcentem compedibus vinciri: poſt redditionem caſtellorum theſauros ſuos diripi, & ſe poſtmodum in Concilio fœdiſſimis conuitijs proſcindi: Ad vltimum cùm apud Saleſberiam penè anhelaret in exitum, quicquid reſiduum erat nummorum & vaſorum, quod ſcilicet ad perficiendam Eccleſiam ſuper altare poſuerat, ſe inuito aſportari. Extremum puto calamitatis, cuius etiam me miſeret; quòd cùm multis miſer videretur, pauciſſimis miſerabilis erat. Tantum liuoris & odij ex nimia potentia contraxerat, & immeritò apud quoſdam, quos etiam honoribus auxerat.

ANno incarnati Verbi 1140. Monachi abbatiarum, quas *Rogerius* epiſcopus contra fas tenuerat, rege adito antiqua priuilegia & abbates habere meruerunt. Electus eſt in Abbatem Malmesberiæ â Monachis ſecundum tenorem priuilegij, (quod beatus *Aldelmus* â *Sergio* Papa iam ante 466. annos impetrauerat, & â regibus Weſtſaxonum *Ina*, Merciorum *Ethelredo* roborari fecerat) eiuſdem loci Monachus *Iohannes*, vir benignitate morum, & animi liberalitate apprimè inſignis. Probauit Legatus cauſam,

impro-

improbauit perſonam. Nullo enim modo menti eius per ſuaderi poterat regem præter dationem pecuniæ electioni conſenſiſſe. Et quidem aliquantum nummorum promiſſum fuerat cauſa libertatis eccleſiæ, non electionis perſonæ. Itaque *Iohannes*, quamuis immatura morte anno eodem pręreptus fuerit, ęternam tamen, & laudabilem ſui memoriam cunctis poſt ſe ſeculis dereliquit: Nullus enim (verè fateor) eius loci Monachus tantæ magnanimitatis facto aſſiſteret, niſi *Iohannes* inchoaſſet. Itaque habeant ſucceſſores eius laudem, ſi libertatem eccleſiæ tutati fuerint, ipſe proculdubio eam â ſeruitute vendicauit.

TOtus annus ille aſperitate guerræ inhorruit. Caſtella erant crebra per totam Angliam, quæque ſuas partes defendentia, immo (vt veriùs dicam) depopulantia. Milites caſtellorum abducebant ab agris & pecora & pecudes, nec eccleſijs, nec cœmiterijs parcentes. Domibus miſerorum ruricolarū vſq; ad ſtratum expilatis ipſos vinctos incarcerabant: nec niſi omnibus quęcunq; habebant, & quæcunq; quocunq; modo acquirere poterant, in redemptionem cōſumptis dimittebant. Plures in ipſis tormentis, quibus ad ſe redimendum conſtringebantur, dulces efflabant animas, quod ſolum poterant Deo miſerias ſuas applorantes. Et quidem ex voluntate Comitis legatus cū epiſcopis omnes effractores cœmeteriorū, & violatores eccleſiarū, & qui ſacri vel religioſi ordinis hominibus, vel eorum famulis manus inieciſſent, multoties excommunicauit; ſed nihil propemodum hac profecit induſtria. Erat ergo videre calamitatem, Angliam pręclariſſimam quondam pacis nutriculam, ſpeciale domicilium quietis, ad hoc miſerię deuolutā eſſe, vt nec etiam epiſcopi, nec monachi de villa in villam tutò poſſent progredi. Sub *Henrico* rege multi alienigenæ, qui genialis humi *turbellis exagitabantur, Angliam adnauigabant, & ſub eius alis quietum otium agebant. Sub *Stephano* plures ex Flandria & Brittannia rapto viuere aſſueti ſpe magnarū prædarū Angliam inuolabant. Comes interea modeſtè agere ſe, nihil magis cauere, quàm ne vel paruo detrimento ſuorū vinceret. Magnates Anglorū quos ad religionē iuriſiurandi ſeruandam flectere non poſſet, ſatis habebat in officio continere, vt qui nihil adiuuare vellent, minùs nocerent. *Volens* ſecundū Comicum *quod poſſet, dū non poſſet, quod vellet.* Vbiq; tamen fieri cōmodè poſſe videbat, & militis, & ducis probè officiū exequebatur. deniq; munitiones, quæ potiſſimùm partibus ſuſceptis nocebant, ſtrenuè debellabat. fratrem etiā ſuum **Rainaldū* in tanta difficultate temporis Comitem Cornubiæ creauit. Nec verò minor erat regi animus ad adeunda, quæ ſibi competebant munia, qui nullam occaſionem prętermittebat, quo minùs ſæpe & aduerſarios propulſaret, & ſua defenderet. Sed fruſtrabatur ſucceſſibus, vergebatq; in peius omnia pro iuſtitię penuria. iamq; caritas annonę paulatim creſcebat; et pro falſitate difficultas monetę tanta erat, vt interdū ex decem, & eo amplius ſolidis vix duodecim denarij reciperentur. ferebatur ipſe rex pōdus denariorū, quod fuerat tempore regis *Henrici*, alleuiari iuſſiſſe; quia exhauſto prædeceſſoris ſui immenſo illo theſauro tot militum expenſis nequiret ſufficere. Erant ergo Angliæ cuncta venalia & iam non clam, ſed palam Eccleſiæ, & Abbatiæ venum diſtrahebantur.

* *al. inquietationibus*

* *al. Raginaldum*

EO anno in Quadrageſima 13. Kal. Aprilis, hora nona, feria quarta fuit eclipſis per totam Angliam, vt accepi. Apud nos certè, & apud omnes vicinos noſtros ita notabiliter ſolis deliquiū fuit, vt homines (quod tunc fere vbiq; accidit) mēſis aſſidentes primùm antiquū chaos timerent, mox re cognita progrediētes ſtellas circa ſolem cernerent. Cogitatum & dictum eſt à multis non falsò regem non perannaturum in regno.

SEquente hebdomada ipſo tempore paſſionis 7. Kal. Aprilis, *Robertus* quidam filius *Huberti* immanis ac barbarus, & ad furta belli peridoneus, caſtellum de Deuiſis clanculò intercepit. Homo cunctorum, quos noſtri ſeculi memoria complectitur, immaniſſimus, in Deum etiam blaſphemus. Vltro quippe gloriari ſolebat ſe interfuiſſe vbi viginti quatuor Monachi pariter cum eccleſia concremati fuerint. Idem ſe in Anglia factitaturum & Deum contriſtaturum deprædatione Wiltonienſis Eccleſiæ, & ſubuerſione Malmesberienſis cum Monachorum illius loci omnium cæde. Id ſe muneris eis repenſurum, quòd Regem ad nocumentum ſui admiſiſſent. Hoc enim illis imponebat, ſed falsò. hiſce auribus audiui, quod ſi quando captiuos, (quod quidem rariſſimè fuit) immunes abſq; tortionibus dimittebat, & gratiæ ipſi de

Dei parte agebantur, audiui (inquam) eum respondisse, nunquam mihi Deus grates sciat. Captiuos melle litos flagrantissimo sole nudos sub diuo exponebat, muscas, & id genus animalia ad eos compungendum irritans. Iam verò nactus Diuisas, iactare non dubitauit se totam regionem à Wintonia vsq; ad Londoniam per id castellum occupaturum, & ad tuitionem sui pro militibus Flandriam missurum. Hęc facere meditantem vltio cœlestis impediuit per *Iohannem* quendam magnæ versutię virum, qui apud **Merlebeorge** castellum habebat. Ab eo siquidem vinculis innodatus, quia Diuisas dominæ suę Imperatrici reddere detractabat, more latronum suspensus est. Miro circa sacrilegum Dei iudicio concitato, vt non à rege, cui aduersabatur, sed ab illis quibus fauere videbatur, exitium tam turpe meruerit. Mortis illius authores digno attollendi præconio, qui tanta peste patriam liberarent, ac intestinum hostem iustè damnarent.

EOdem anno in Pentecoste resedit rex Londoniæ in turri, episcopo tantummodo Sagiensi pręsente: cęteri vel fastidierunt, vel timuerunt venire. Aliquantò pòst mediante Legato colloquium indictum est inter Imperatricem & regem, si fortè Deo inspirante pax reformari posset. Conuentum iuxta Bathoniam misso ex parte Imperatricis *Roberto* fratre, & cæteris suis: ex parte regis Legato & Archiepiscopo, simul & regina. Sed inaniter, inaniter inquam, triuerunt & verba, & tempora, infectáque pace discessum. Nec fuit ambarum partium æquum diffidium, dum Imperatrix ad bonum pronior, Ecclesiasticum non se vereri iudicium mandasset, & rex illud quàm maximè caueret, consilijs illorum malè credulus, qui nihil minùs, quàm pacem vellent. dum ei dominari ad vtilitates suas valerent: Postremo Septembri Legatus, qui nosset officij sui potissimùm interesse, vt pax conueniret, pro ea restituenda laborem itineris transmarini aggressus, in Galliam nauigare maturauit. Ibi à rege Franciæ & Comite *Theobaldo*, multísque religiosi ordinis personis, magno, & sollicito tractatu de pace Angliæ habito, reuersus est in fine penè Nouembris salubria patriæ mandata referens, si esset, qui verba factis apponeret. Et planè Imperatrix & Comes confestim assensêre, Rex verò de die in diem producere, postremò in summa frustrari. Tum demum Legatus se intrà se continuit, rerum exitum, vt cæteri, spęculaturus. Quid enim attinet contra torrentem brachia tendere? & cùm *laboribus non nisi odium quærere, extrema sit*, (vt quidam ait) *dementia*.

ANno incarnationis Dominicæ 1142. inextricabilem laberinthum rerum, & negotiorum, quæ acciderunt in Anglia, aggredior euoluere; ea causa ne per nostram incuriã lateat posteros, cùm sit operæ pretium cognoscere volubilitatem fortunę, statusq; mutabilitatem, Deo duntaxat permittente vel iubente: Itáque quia moderni non mediocriter, & meritò reprehẽdunt prędecessores nostros, qui nec sui, nec suorũ post *Bedam* vllam reliquerunt memoriam: ego, qui à nobis hanc proposui summouere infamiam, debeo apud lectores bonam, si rectè iudicabunt, pacisci gratiam.

REx *Stephanus* ante natale à Lindocolina prouincia pacificè abcesserat, Comitémque Cestrensem, & eius fratrem honoribus auxerat. Is Comes filiam Comitis Glocestrensis iamdudum à tempore regis *Henrici* duxerat. Ciues interim Lindocolinæ ciuitatis, qui vellent apud regem grandem locare amicitiam, eum Londoniæ manentem per nuntios certiorem faciunt ambos fratres in castello eiusdem vrbis securos resedisse, eos nihil minùs quàm Regis aduentum opinantes leui negotio posse circumueniri; se daturos operam, vt quàm occultissimè Rex castello potiatur. Ille qui nullam occasionem ampliandæ potestatis omittere vellet, lætus eò contendit. Ita fratres circumuenti, & obsessi sunt in ipsis natalis Dominici ferijs. Iniquum id visum multis, quia (sicut dixi) suspicione nulla rancoris ab eis ante festum abcesserat, nec modò more maiorũ amicitiam suam eis interdixerat, quod diffidiare dicunt. Porrò Comes Cestrensis, quamuis ancipiti periculo inuolutus, probè tamen castelli angustias euasit. Non definio qua versutia, siue consensu aliquorum obsidentium, siue, quia virtus deprehensa solet multis modis quęrere, & plęrúnque inuenire consilium. Itáque non contentus sua solum liberatione, de salute fratris, & vxoris, quos in castello reliquerat, sollicitus animum partes versabat in omnes. Sanior sententia visa flagitare à socero auxilium, quamuis animos eius iamdudum nonnullis ex causis offendisset,

offendiſſet, maximè quia in neutro latere fidus videretur eſſe. Miſit ergo perpetuam per nuntios pactus fidelitatem Imperatrici, ſi reſpectu pietatis magis, quàm vllius ſui meriti, periclitantes, qui in ipſis captionis faucibus tenebantur eximeret iniuriæ.

NOn habuit Comes Gloceſtriæ difficiles aures, indignitatem rei non ferens. ſimul etiam pertæſus moræ, quia præclariſſima patria cauſa duorum hominum inteſtinis rapinis, & cædibus vexabatur; maluit (ſi Deus permiſiſſet) rem in extremos deducere caſus. Sperabat etiam diuinum in incepto fauorem, quia Rex generum ſuum nullis eius culpis iniuriauerat, filiam obſidebat, Eccleſiam beatæ Dei genetricis de Lindocolino incaſtellauerat. Hæc quanti apud mentem principis eſſe debebant? Nonne preſtaret mori & glorioſè occumbere, quàm tam inſignem contumeliam pati? vlciſcendi ergo cauſa Deum & ſororem, ſimúlque neceſſitudines ſuas liberandi dedit ſe diſcrimini. Comitati ſunt eum impigrè ſuæ fautores partis, quorum erat maior exhæredatorum numerus, quos in Martem accendebat rerum amiſſarum dolor, & conſcia virtus. Quamuis toto itinere, quod protenditur â Gloceſtria in Lindocolinum, ipſe callidè intentionem diſſimularet, quibuſdam ambagibus totum exercitum præter pauciſſimos ſuſpendens.

VEntum ad ſupremum ipſa die Purificationis beatiſſimæ *Mariæ* ad flumen, quod inter duos exercitus prçterfluebat, Trenta nomine. quod & ortu ſuo, & pluuiarum profluuio tam magnum fuerat, vt nullatenus vado tranſitum præberet. Tum demum & genero, qui cũ manu valida occurrerat, & cæteris, quos ductauerat, detegens animum, hoc ſibi propoſitum iam dudum eſſe adiecit, quòd nulla vnquam neceſſitate terga verteret: vel moriendum, vel capiendum eſſe, ſi non viciſſet. Cunctis igitur bona ſpe ipſum implentibus (mirabile auditu) illico belli diſcrimen initurus, prædicti rapacitatem fluminis cum omnibus ſuis nando tranſgreſſus eſt. Tantus erat Comiti ardor finem malis imponere, vt mallet vltima experiri, quàm regni calamitatem vlteriùs protendi. Nam & Rex cum Comitibus quàm pluribus, & non inerti militum copia, bello ſe animoſè, intermiſſa obſidione, obtulerat. Tentauêre primò regij proludium pugnæ facere, quod Iuſtam vocant, quia tali arte erant periti. At vbi viderunt, quòd conſulares, vt ita dictum ſit, non lanceis eminùs, ſed gladijs cominùs rem gererent, & infeſtis viribus, & vexillis aciem regalem perrumperent, fuga ſibi omnes ad vnum Comites conſuluêre. Pauci barones prædicandæ fidei & fortitudinis, qui regem, nec in hac neceſſitate, deſerendum ducerent, capti ſunt. Rex ipſe, quamuis ad ſe defenſandum non ei defuiſſet animus, tandem â militibus Comitis Gloeceſtriæ circumquáque aggreſſus, ictu lapidis cuiuſdam terræ procubuit: â quo autem id factum fuerit, ignoratur, ita omnibus circa ſe vel captis, vel fugatis, cedendum pro tempore, & teneri ſuſtinuit. Prædicandus itaque Comes Gloeceſtriæ præcepit regem viuum & illæſum aſſeruari, non paſſus etiam vllo exprobrationis conuitio illum proſcindi: & quem iratus modò impugnabat regno faſtigiatum, placidus, ecce! protegit triumphatum. vt compoſitis iræ, & lætitiæ motibus, & conſanguinitati impenderet humanitatem, & in captiuo diadematis reſpiceret dignitatem. vulgus ergo ciuium Lindocolinum multa parte obtruncatum eſt, iuſta ira illorum, qui viciſſent, nullo dolore illorum, qui victi eſſent, quòd ipſi principium, & fomes iſtius mali fuiſſent.

REx iuxta morem illius generis hominum, quos captiuos nominant, imperatrici â fratre prçſentatus Gloeceſtriæ, poſt etiam ad **Briſtow** ductus, & ibi honorificè præter progrediendi facultatem ſeruatus eſt primò: ſuccedenti verò tempore propter inſolentiam quorundam palam & probroſè dictitantium non expedire Comiti, vt regem, ſecus ac ipſi vellent, ſeruaret, ſimul &, quia ipſe ferebatur plus quàm ſemel vel eluſis, vel delinitis cuſtodibus extra ſtatutam cuſtodiam noctu præſertim inuentus, annulis ferreis innodatus eſt.

INterim & Imperatrix & Comes apud Legatum fratrem eius nuntijs egerunt, vt ipſam tanquam *Henrici* Regis filiam, & cui omnis Anglia, & Normannia iurata eſſet, incunctanter in Eccleſiam & regnum reciperet. Quarto decimo Kalend. Martij, eo anno prima Dominica Quadrageſimæ fuit. Ita mediantibus vtrobíque nuntijs ad hoc res expedita, vt ad colloquium in patenti planitie camporum citra Wintoniam

conueniretur. Ventum ergo Dominica tertia Quadragesimæ pluuioso, & nebuloso die, quasi mæstam causæ vicissitudinem fata portenderent. Iurauit, & affidiauit Imperatrix episcopo, quòd omnia negotia maiora in Anglia, & præcipuè donationes Episcopatuum & Abbatiarum eius nutum spectarent, si eam ipse cum Sancta Ecclesia in Dominam reciperet, & perpetuam ei fidelitatem teneret. Idem iurauerunt cum ea, & affidiauerunt pro ea *Robertus* frater eius Comes Glocestriæ, & *Brianus* filius Comitis Marchio de Walingaford, & Milo de Glocestria, postea Comes de Hereford, & nonnulli alij. Nec dubitauit Episcopus Imperatricem in Dominam Angliæ recipere, & ei cum quibusdam suis affidiare, quòd quamdiu ipsa pactum non infringeret, ipse quoq; fidem ei custodiret. Crastino, quod fuit quinto nonas Martij honorifica facta processione recepta est in ecclesia Episcopatus Wintoniæ, Episcopo eodemq; Legato eam ducente in dextro latere, *Bernardo* verò de Sancto *Dauid* episcopo in sinistro. Affuerunt præterea episcopi, *Alexander* Lincolinensis, *Robertus* Herefordiæ, *Nigellus* de Hely, *Robertus* de Bathonia: Abbates etiam *Ingulfus* de Abbendonia, *Edwardus* de Radingis, *Petrus* de Malmesberia, *Gilbertus* de Glocestria, *Rogerius* de Theochesberia, & nonnulli alij. Paucis post diebus *Theobaldus* Cantuariæ Archiepiscopus venit ad Imperatricem apud * Wintoniam inuitatus à Legato. distulit sane fidelitatem Dominæ facere, inconsulto rege aliàs diuertere, famæ & personæ suæ indignum arbitratus. Itáque & ipse, & pleríque præsules cum aliquantis Laïcis permissi ad regem ire, & colloqui, dignantérque impetrata venia, vt in necessitatem temporis transirent, in sententiam Legati cessêre. Pascha, quod tunc fuit 3. Calend. Aprilis Imperatrix apud Oxeneford egit, à cęteris in sua discessum.

al, Wiltoniam

Feria secunda post octauas Paschæ concilium Archiepiscopi Cantuariæ *Theobaldi*, & omnium Episcoporum Angliæ, multorúmque Abbatum Legato Præsidente Wintoniæ ingenti apparatu inceptum. Si qui defuerunt, Legatis & literis, causas cur non venissent, dederunt. Cuius concilij actioni, quia interfui, integram veritatem rerum posteris non negabo. Egregiè quippe memini, ipsa die post recitata scripta excusatoria quibus absentiam suam quidam tutati sunt, seuocauit in partem Legatus Episcopos, habuítque cum eis arcanum consilij sui, Mox Abbates, postremò Archidiaconi conuocati. ex consilio nihil processit in publicum, volutabatur tamen per omnium mentes, & ora, quid foret agendum.

Feria tertia hoc ferè sensu Legati cucurrit oratio. *Dignatione Papæ se vices eius in Anglia tenere. Ideóque per eius authoritatem Clerum Angliæ ad hoc concilium congregatum, vt de pace Patriæ, quæ grandi periculo naufragabatur, consuleretur in medium. Tempore regis* Henrici *auunculi sui singulare domicilium pacis in Anglia fuisse, ita vt per viuacitatem, animositatem, industriam eiusdem præcellentissimi viri non solum indigenæ cuiuscúnque potentiæ vel dignitatis essent, nihil turbare auderent, sed etiam eius exemplo finitimi quicunq; Reges, & Principes in otium & ipsi concederent, & subiectos vel inuitarent; vel impellerent. Qui videlicet Rex nonnullis ante obitum annis filiæ suæ quondam Imperatrici (quæ sola sibi proles ex desponsata quondam coniuge superarat) omne regnum Angliæ, simul & ducatum Normanniæ, iurari ab omnibus Episcopis, simúlque Baronibus fecerit, si successore masculo ex illa, quam ex Lotharingia duxerat, vxore careret. Et inuidit (inquit) atrox fortuna præcellentissimo auunculo meo, vt sine masculo hærede in Normannia decederet. Itáque quia longum uidebatur Dominam expectare, quæ moras ad veniendum in Angliam nectebat (in Normannia quippe residebat) prouisum est paci Patriæ, & regnare permissus frater meus. Enimuerò quamuis ego vadem me apposuerim inter Deum & eum, quòd sanctam Ecclesiam honoraret, & exaltaret, & bonas leges manu teneret, malas verò abrogaret; piget meminisse, pudet narrare, qualem se in regno exhibuerit. quomodo in præsumptores nulla iustitia exercitata, quomodo pax omnis statim ipso penè anno abolita: Episcopi capti, & ad redditionem possessionum suarum coacti: Abbatiæ venditæ; Ecclesiæ thesauris depilatæ: Consilia prauorum audita, bonorum vel suspensa, vel omnino contempta. Scitis quoties eum tum per me, tum per Episcopos conuenerim, concilio præsertim anno præterito ad hoc indicto, & nisi odium nihil acquisierim. Nec illud quenquam, qui rectè pensare velit, latet, debere me fratrem meum mortalem diligere, sed causam Patris immortalis multo pluris facere. Itáque quia Deus iudicium suum de fratre meo exercuit, vt eum, me nesciente, in potestatem potentium incidere permitteret, ne*

regnum

regnum vacillet, ſi regnante careat, omnes vos pro iure legationis meæ huc conuenire inuitaui. Ventilata eſt heſterno die cauſa ſecretò coram maiori parte cleri Angliæ, ad cuius ius potiſſimùm ſpectat principem eligere, ſimúlq; ordinare. Inuocata itaque primò, vt par eſt, in auxilium diuinitate, filiam pacifici regis, glorioſi regis, diuitis regis, boni regis, & noſtro tempore incomparabilis in Angliæ Normanniæq; dominam eligimus, & ei fidem & manutenementum promittimus.

CVmque omnes præſentes vel modeſtè acclamaſſent ſententiæ, vel ſilentes non contradixiſſent, ſubiecit. Londinenſes (qui ſunt, quaſi optimates pro magnitudine ciuitatis in Anglia) nuncijs noſtris conuenimus, & conductum, vt tutò veniant, miſimus, eóſque confido non vltra hunc diem moraturos, bona venia vſque cras ſuſtineamus.

FEria quarta venerunt Londinenſes, & in concilium introducti cauſam ſuam eatenus egerunt, vt dicerent, miſſos ſe à communione quam vocant Londoniarum, non certamina ſed preces afferre, vt dominus ſuus rex de captione liberaretur. Hoc omnes Barones, qui in eorum communionem iamdudum recepti fuerant, ſummopere flagitare à domino Legato, & ab Archiepiſcopo, ſimúlque omni clero, qui præſens erat. Reſponſum eſt eis à Legato vbertim, & ſplendidè, & quo minùs fieret, quod rogabant, eadem oratio, quæ pridie habita. Adiectum etiam *Non decere, vt Londonienſes, qui præcipui habebantur in Anglia ſicut proceres, illorum partes fouerent, qui dominum ſuum in bello reliquerant, quorum conſilio idem ſanctam eccleſiam exhonorauerat, qui poſtremò non ob aliud ipſis Londonienſibus fauere videbantur, niſi vt eos pecunijs emungerent.*

INterea ſurrexit quidam cuius nomen, ſi bene memini, *Chriſtianus* reginæ (vt audiui) clericus, porrexitq; chartam Legato, qua ille ſub ſilentio lecta, voce, quantum potuit, exaltata dixit, non eſſe legitimam, nec quæ deberet, in tanto, præſertímq; ſublimium, & religioſarum perſonarum conuentu recitari. Præter cætera enim quæ repræhenſibilia, & notabilia erant ſcripta, teſtem appoſitum, qui præterito anno, in eodem, quo tunc ſedebant, capitulo venerabiles epiſcopos maxima verborum affecerit contumelia. Ita illo tricante clericus legationi ſuæ non defuit, ſed præclara fiducia literas legit in audientia, quarum hæc erat ſumma. *Rogabat regina obnixè omnem clerum congregatum, & nuncupatim epiſcopum Wintoniæ fratrem domini ſui, vt eundem dominum regno reſtituerent, quem iniqui viri, qui etiam homines ſui eſſent, in vincula conieciſſent.* Huic ſuggeſtioni retulit legatus verba in eandem ſententiam, qua & Londinenſibus. Illi communicato conſilio dixerunt ſe decretum concilij conuicaneis ſuis relaturos, & fauorem ſuum, quantum poſſent, præſtituros.

FEria quinta ſolutum eſt concilium, excommunicatis antè multis, qui regiarum erant partium: nominatim *Willielmo Martello*, qui quondam Pincerna regis *Henrici*, tunc dapifer *Stephani*. Iſte immaniter exulcerauerat Legati animum, multis rebus eius interceptis & ſubreptis. Itaque multæ fuit molis Londinenſium animos permulcere poſſe, vt cùm hæc ſtatim poſt Paſcha (vt dixi) fuerint actitata, vix paucis ante natiuitatē beati *Iohannis* diebus imperatricem reciperent. Plæraq; tunc pars Angliæ dignanter dominatum eius ſuſpiciebat; frater eius *Robertus* aſſiduus circa eam, omnibus, quibus decebat, modis eius gloriam exaltare, proceres benignè appellando, multa pollicendo, diuerſas partes vel terrendo, vel etiam per internuncios ad pacem ſollicitando, iam iamque in omnibus partibus imperatrici fauentibus iuſticiam, & patrias leges, & pacem reformando. Satiſque conſtat, quòd, ſi eius moderationi, & ſapientiæ à ſuis eſſet creditum, non tam ſiniſtrum poſtea ſenſiſſent aleæ caſum. Aderat & dominus Legatus ſedula, vt videbatur, fide imperatricis commodis præſtò. Sed ecce dum ipſa putaretur omni Anglia ſtatim poſſe potiri, mutata omnia. Londonienſes ſemper ſuſpecti, & intra ſe frementes, tunc in aperti odij vocem eruperunt, inſidijs etiam (vt fertur) dominam, eiúſque comites appetiuerunt. Quibus illi præcognitis, & vitatis, ſenſim ſine tumultu quadam militari diſciplina vrbe ceſſerunt. Comitati ſunt imperatricem Legatus & rex Scotiæ *Dauid* auunculus eiuſdem viraginis, & frater eius *Robertus* in omnibus vt ſemper, ſic & tunc fortunarum ſororis ſocius, & (vt de compendio dicam) partium eius omnes ad vnum incolumes. Londinenſes cognito eorũ abſceſſu in hoſpitia inuolant, quicquid rerum pro feſtinatione relictum erat, abradentes.

Nec

NEc multis pòſt diebus ſurrexit ſimultas inter Legatum & imperatricem, quem caſum verè poſſum dicere fomitem omnium malorũ rurſum in Anglia fuiſſe. Quod qualiter acciderit, expediã. Habebat rex *Stephanus* filiũ *Euſtachium* nomine, ex filia *Euſtachij* Comitis Bononienſis ſuſceptum. Rex enim *Henricus* pater imperatricis (vt altiùs repetam, ne veritas geſtorum lateat poſteros) ſororem vxoris ſuæ, matris iſtius dominæ, *Mariam* nomine, nuptum dedit prędicto Comiti, quod eſſet is, & amplis maioribus ortus, ſimúlq; prudentia, & fortitudine iuxtà inſignis. Ex *Maria Euſtachius* nihil liberorum tulit præter filiam *Mathildem* vocabulo. Hãc patre defuncto, nubilem idem magnificentiſſimus rex *Stephano* nepoti legitimo matrimonio copulauit, & pariter Bononienſem comitatũ induſtriè acquiſiuit; nam antea Moritolienſem in Normannia ex ſuo dederat. Hos Comitatus nepoti ſuo, quẽ nominaui, *Euſtachio* Legatus iure dandos deſtinauerat, dum pater in captione teneretur, imperatrice prorſus abnuente, incertũ an alijs etiam promittente. Qua ille offenſus iniuria multis diebus ab eius abſtinuit curia, & quamuis ſæpè reuocaretur, negare perſeuerauit. Interea familiare apud Geldeford cum regina, vxore fratris, colloquiũ habuit, & eius lachrymis, & ſatiſfactione infractus ad liberationem germani animum intendit; omnes etiam illius partis, quos in concilio excommunicauerat, inconſultis epiſcopis abſoluit, ferebantur etiam per Angliam eius querelæ in imperatricem, quòd eum capere voluerit, quod quicquid ei iurauerat pro nihilo haberet. Omnes Barones Angliæ fidem ſuam circa eam impleſſe, ſed ipſam temeraſſe, quæ acquiſitis vti modeſtè neſciret.

AD hos motus, ſi poſſet, componendos Comes Gloceſtrenſis non adeò denſo comitatu Wintoniam contendit, ſed re infecta ad Oxeneford redijt, vbi ſoror ſtatiua manſione iamdudum ſe continuerat. Ipſa itaque & ex his, quæ continuè audiebat, & a fratre tunc cognouit Legatum nihil molle ad ſuas partes cogitare intelligens, Wintoniam cum quanto potuit apparatu venit. Illic intra caſtellum regium ſine cunctatione recepta bona mente forſitan per nuncios epiſcopum conuenit, vt quia ipſa præſens erat, non pigritaretur ad eam venire. Ille non integrum ſibi fore arbitratus ſi veniret, ambiguo reſponſo nuncios eluſit; hoc tantum verbo, *Ego parabo me*. Statímque miſit propter omnes, quos regi fautores ſciebat. Venerunt ergo ferè omnes Comites Angliæ. erant enim iuuenes & leues, & qui mallent equitationum diſcurſus, quàm pacem. Præterea plures illorum confuſi, quia regem bellantem, vt ſuperiùs dictum eſt, deſeruerant, conuentu illo fugæ ſuæ opprobriũ lenire conabãtur, pauci verò cum imperatrice conuenerant. Rex Scotiæ *Dauid*, *Robertus* Comes Gloceſtriæ, *Milo* de Hereford, & Barones pauci: *Ranulfus* enim Comes Ceſtriæ tardè, & inutiliter aduenit. Vt ergo magnam ſeriem rerum breui verborum compendio explicemus: à regina & Comitibus, qui venerant, vndique foras muros Wintoniæ obſeruatæ ſunt viæ, ne victualia fidelibus imperatricis inferrentur. Andeuera etiam vicus incenſus. ab occidente itaq; raro & anguſtè importabantur neceſſaria, viatoribus nõnullis interceptis, & vel occiſis, vel parte membrorũ mutilatis, ab oriente verò toto tramite verſus Londoniam conſtipabantur ſemitæ multitudine commeatuum epiſcopo, & ſuis importandorum, & Londinenſibus maximè annitentibus, nihílque omnino, quod poſſent, prætermittentibus, quo imperatricem contriſtarent. Wintonienſes porrò vel tacito ei fauebant iudicio, memores fidei, quam ei pacti fuerant, cùm inuiti propemodum ab epiſcopo ad hoc adacti eſſent. Interea ex turre Pontificis iaculatum incendium in domos burgenſium, (qui, vt dixi, proniores erant fœlicitati Imperatricis, quàm epiſcopi) comprehendit, & combuſſit totam Abbatiam ſanctimonialium intra vrbem, ſimúlque cœnobium monachorum, quod dicitur ad Hidam extrà. Erat ibi imago crucifixi Domini magna mole auri, & argenti, ſimúlque gemmarum, dono *Cnutonis* quondam regis operoſa deuotione fabrefacta. Hæc igne tunc comprehenſa, & ſolo proſtrata, poſt etiam iubente Legato excruſtata eſt. Inuentæ pluſquam quingentæ argenti marcæ, & auri triginta donatiuo militum profecere. Combuſta eſt etiam Abbatia ſanctimonialium de Warewella à quodam *Willielmo* de Ipra homine nefando, qui nec Deo, nec hominibus reuerentiam obſeruaret, quòd in ea quidam imperatricis fautores ſe contutati eſſent.

Comes

COmes interea quamuis quotidiano regiorum prælio cum suis affligeretur, minúsque, quàm cogitarat, res ex sententia caderet, semper tamen ab incendio ecclesiarũ temperandum putauit, quamuis in vicino S. *Swithuni* hospitatus esset. Veruntamen indignitatem rei vltra non ferens, se suósque penè obsideri, & fortunam in alteros declinare, cedendum tempori ratus compositis ordinibus discessionem parauit. Itaq; in primo agmine vt liberè abiret sororem præmittens cum reliquis, ipse cum paucis, qui auderent animis multos non timere, lentè progreditur. Quapropter comitibus confestim insecutis, dum & ipse fugere pudori, & citra dignitatem suam æstimat, & solus ab omnibus præcipuè impetitur, captus est. Cæteri ceptum iter, proceres præsertim cõtinuare, summaq; cum festinatione Diuisas peruenerũt. Sic à Wintonia die S. Crucis exaltationis, quæ tunc habebatur in dominica discessum, cùm illuc paucis ante Assumptionem beatæ Dei genetricis diebus ventum fuisset. Nonnulliq; miracbli exemplum, & multorum materia sermonum fuit in Anglia, quòd sicut rex Dominica in dominæ nostræ Purificatione, ita comes Dominica in viuificæ Crucis exaltatione vnam eandémque sortem experti sunt. Illud verò percelebre magnificúmque fuit, quòd pro isto euentu nemo Comitem Glocestriæ vel infractum mente, vel etiam tristem vultu vidit. Ita conscientiam altæ nobilitatis spirabat, ne se fortunæ ludibrio subijceret. Quamuis enim primò blanditijs irritatus, pòst etiam minis lacesseretur, nunquam tamen inflexus est, vt de liberatione sua prẹter conscientiam sororis tractaretur. Ad vltimum eo modo res ventilata, vt æquis conditionibus & rex & ipse absolueretur, nullo pacto alio interueniente, nisi vt quisque partes suas pro posse sicut priùs tutarentur. Hẹc ab exaltatione sanctæ Crucis vsque ad festum omnium sanctorum plurimo verborũ agmine sæpè versata, tunc demùm debito fine conclusa. Ea enim die rex eluctatus captionem, in eadem apud **Bristow**, reginam suã & filium cum duobus magnatibus reliquit vades liberandi Comitis, continuò cùm festinato itinere Wintoniam venisset, ibi enim asseruabatur Comes reductus à **Rouecester**, quo priùs abductus fuerat. Tertio die mox, vt rex Wintoniam venit, Comes abcessit, dimisso ibi, quoúsque regina absolueretur, in eodẽ die obsidatũ filio suo *Willielmo*. Celeriter igitur permensa via **Bristow** veniens reginam absoluit. Cuius reditu *Willielmus* filius Comitis ab obsidatu liberatur. Satis autem constat toto tempore captionis, & sequentibus mensibus vsq; ad natale multis & magnis pollicitationibus sollicitatum vt à sorore descisceret, pluris semper pietatem germanitatis, quàm quaslibet promissiones fecisse. Nam & relictis rebus & castellis suis, quibus cõmodè frui posset, circa germanam sedulò apud **Oxeneford** mansitabat, quo loco, vt præfatus sum, illa sibi sedem constituens curiam fecerat. Interea Legatus, immodici animi Pontifex, qui, quod semel proposuisset, non inesfectum relinquere vellet, concilium pro iure legationis suæ apud Westmonasterium die Octauarum S. *Andreæ* coegit. Eius concilij actionem non ita exacta fide pronuncio, vt superioris, quia non interfui. Auditum est lectas in eo literas domini Apostolici, quibus modestè legatum argueret, quòd liberare fratrem suum dissimulasset. Delicti tamen superioris gratiam facere, & magnopere cohortari, vt quocunq; modo vel ecclesiasto, vel seculari posset, ad germani liberationem accingeretur. Regem ipsum in concilium introisse, & apud sanctum conuentum querimoniam deposuisse, quòd homines sui & eum ceperint, & afflictionem contumeliarũ paulò minùs extinxerint, qui iusticiam eis nunquam negasset. Ipsum Legatum magnis eloquentiæ viribus factorum suorum inuidiam tentasse alleuiare; quòd scilicet imperatricem non voluntate, sed necessitate recepisset, quippe cùm recenti adhuc fratris sui clade (omnibus Comitibus, vel fugatis, vel euentũ rei suspecta mente præstolantibus) ipsa cum suis muros Wintoniæ circumsonasset, ipsã quæcunque pepigerat ad ecclesiarum ius pertinentia obstinatè fregisse: quin etiam certis authoribus ad se delatum, eam & suos non solùm dignitati suæ, sed & vitæ struxisse insidias. Cæterùm Deum pro sua clementia secus, quàm ipsa sperasset, vertisse negotia, vt & ipse perniciem vitaret, & fratrem suum vinculis eximeret. Itaq; iubere se de parte Dei & Apostolici, vt regem voluntate populi, & assensu sedis Apostolicæ iunctum quantis possent viribus enixè iuuarent, turbatores verò pacis, qui Comitissæ Andegauensi fauerent ad excommunicationem vocandos, præter eam, quæ Andegauorum domina esset.

HÆc verba eius nō dico, quòd omnes clerici gratis animis exceperint, certè nullus expugnauit, omnes vel metu, vel reuerentia frænarunt ora. Vnus fuit laicus imperatricis nuncius, qui palam Legato interdixit, ne per fidem, quam ei pactus fuerat, quicquam in illo concilio statueret, quod eius honori aduersum foret: fidem ab eo hanc factam imperatrici, ne fratrem suum vllo auxilio iuuaret, nisi fortè viginti ei milites, nec plures mitteret. Quòd in Angliam ipsa venisset, frequentibus epistolis eius factum; quòd regem cepisset, quòd in captione tenuisset, ipso potissimùm conniuente actum. Dixit nuncius hæc, & alia plæraque magna verborum austeritate, nihil omnino Legato blanditus. Nec verò vllo sermonum pondere ille moueri potuit, vt iram proderet, semel incepti (vt priùs dixi) non segnis executor, fuit ergo hic annus (cuius tragœdias compendio digessi) fatalis, & penè perniciosus Angliæ: in quo, cùm aliquo modo sibi ad libertatem respirandam putasset, rursus in ærumnam recidit, & nisi Dei misericordia maturè occurrat, diu hærebit.

PRincipia gestorum huius anni, qui est incarnationis Dominicæ, 1143. ex reliquijs superioris anni successit animo resarcire, simúlque summam rerum, quæ de *Roberto* filio regis *Henrici* Comite Glocestriæ sparsim dictæ sunt, quasi in fasciculum collectam lectoris æstimationi per recapitulationem proponere. Ipse quippe sicut primus ad partes sororis suæ iustè defendendas initium suscepit, ita semper inuicto animo incepto gratis perseuerauit: gratis dico, quia nonnulli fautorum eius vel fortunam sequentes, cum eius volubilitate mutantur, vel multa iam emolumenta consecuti spe ampliorum præmiorum pro iusticia pugnant. Solus vel penè solus *Robertus* in neutram partem pronior, nec spe compendij, nec dispendij timore vnquam flexus est, sicut ex sequentibus liquebit. Non ergo alicui, si hæc integrè scribo, adulationis surrepat suspicio. Nihil enim à me dabitur gratiæ, sed sola veritas historiæ sine vllo fuco mendacij posterorum producetur notitiæ.

Dictum est de Comite quo modo primus omnium primatum post *Dauid* regem Scotiæ, præsente patre *Henrico* fidelitatem sorori suæ imperatrici de regno Angliæ & ducatu Normanniæ sacramento firmauit. Nonnulla (vt dixi) contentione inter eum & *Stephanum* tunc Bononiæ Comitem, postmodum Angliæ regem, quisnam prior sacramentum faceret: *Roberto* excellentiam filij; *Stephano* dignitatem nepotis defendentibus. Dictum est etiam quam rationabiles causæ eum à Decembri, quo pater defunctus est, vsq; post sequēs Pascha in Normānia continuerint, ne statim in Angliam veniens sororis iniurias vindicaret. Postremò veniens quàm prudenti consilio, & qua exceptione ad hominium regis se inclinauerit, & quàm iustè idem sequenti anno & deinceps abiecerit. Nec est prætermissus secundus eius post mortem patris à Normannia in Angliam cum sorore aduentus, in quam se sicut in quandam syluam frequentiū belluarum immisit, Dei quidem gratia, & animi confidentia fretus, sed vix 140. militibus stipatus. Sed nec illud tacitum, quòd in tanto motu bellorum, cùm sollicitæ vbiq; prætenderentur excubiæ, cum solis 12. militibus impigrè ad Bristow venit, sorore interim apud Arundel fida, (vt putabat) custodia commissa. Qua prudentia & tunc sororem suam è medijs hostibus ad se receperit & postmodum in omnibus pro posse prouexerit; sempérque circa eam conuersatus ipsius commoda procurans, sua postponens, cùm quidam abutentes eius absentia terras ipsius vndiq; vellicarent. Ad postremum qua necessitate adductus, vt generum suum, quē rex incluserat, periculo eximeret, bello se graui dederit, & regem ceperit. Sed tam fœlicem euentum captio apud Wintoniam, vt in superioris anni gestis perstrinxi, paulò minùs decolorauit, quanquam ea captione non tam miserandum, quam laudandum se ipse per Dei gratiam exhibuerit. Cùm enim videret regios Comites, ita obstinatos ad sequendum, vt sine suorum detrimento res transigi nequiret, omnes, quibus timebat, & nominatim imperatricem præmisit. Quibus prægressis, vt iam tutò possent euadere, ipse sensim æquitans, ne similis fugæ profectio putaretur, admisit in se persequentium manus, amicorum liberationem impedimento sui mercatus. Iam verò in ipsa captione nemo eum (vt ante dixi) vel sensit deiectum animo, vel audiuit humilem in verbo: adeo supra fortunam eminere videbatur, vt persecutores suos (nolo enim dicere hostes)

ſtes) ad reuerentiam ſui excitaret. Itaq; regina, quæ licèt meminiſſet virum ſuum eius iuſſu fuiſſe compeditum, nihil ei vnquam vinculorum inferri permiſit, nec quicquam inhoneſtum de ſua maieſtate præſumpſit: deniq; apud Roſaceſtram (illuc quippe ductus fuit) liberè ad eccleſias infra caſtellum, quò libebat, ibat, & quibus libebat, loquebatur, ipſa duntaxat regina præſente. Nam poſt profectionem eius in turrim ſub libera cuſtodia ductus eſt, adeò præſenti, & ſecuro animo, vt ab hominibus ſuis de Cantia accepta pecunia equos non parui pretij compararet, qui ei pòſt aliquanto tempore & vſui, & commodo fuère. Tentauère primò Comites, & hi quorum intererat de talibus loqui, ſi fortè regem & ſe ſineret ęquis conditionibus liberari. Hoc quamuis *Mabilia* Comitiſſa præ deſiderio viri ſui ſtatim amplexa nuncijs acceptis eſſet, in eius liberationem coniugali charitate propenſior, ille profundiori conſilio contradixit, regem, & Comitem non æqualis ponderis eſſe aſſeuerans. Cæterùm ſi permitterent omnes, qui vel ſecum, vel ſui cauſa capti eſſent, liberari, id ſe poſſe pati. Sed noluerunt aſſentiri Comites, & alij, qui regalium partium erant, regem quidem liberari cupientes, ſed citra ſuas in pecuniæ amiſſione iacturas. Nam & *Gillebertus* Comes *Willielmũ* de Salesberia, & *Willielmus* de Ipra *Humfridum* de * Buhun, & nonnulli alij, quos poterant, Wintoniæ ceperant, multis in eorum redemptione marcis inhiantes. Itaq; alia via Comitem adorſi promiſſis ingentibus, ſi fortè poſſent, illicere cupiebant. Concederet ſorore dimiſſa in partes regis, habiturus proinde totius terræ dominatum, vt ad ipſius arbitrium penderent omnia, eſſétq; in ſola corona rege inferior, cæteris omnibus pro velle principaturus. Repulit Comes immenſas promiſſiones memorabili reſponſo, quod poſteritas audiat, & miretur, volo: Non ſum meus, inquit, ſed alieni iuris, cùm meæ poteſtatis me videro, quicquid ratio de re, quam allegatis, dictauerit, facturum me reſpondeo. Tum illi concitatiores & nonnihil moti, cùm blanditijs nihil promouerent, minas intentare ceperunt, quòd eum vltra mare in Bononiam mitterent, perpetuis vinculis vſque ad mortem innodandum. Enimuerò ille minas ſereno vultu diſſoluens, nihil minùs ſe timere proteſtatus eſt conſtāter & verè. Confidebat enim in magnanimitate Comitiſſæ vxoris ſuæ, & animoſitate ſuorum, qui ſtatim regem in Hiberniam mitterent, ſi quid perperam in Comitem factum audiſſent. Tranſijt in his mēſis, tantæ molis erat liberari poſſe principes, quos fortuna ſua innexuerat catena. Tandem porrò communicato conſilio quicunque imperatrici fauebant, crebris legationibus Comitem conueniunt, vt quia non poſſet, quod vellet, ſecundum Comici dictũ, vellet quod poſſet; pateretur ergo regem, & ſe liberari mutuis conditionibus: alioquin timemus, aiebant, ne Comites facti ſui maximi & præclariſſimi, quo te ceperunt, erecti conſcientia, vnos, & vnos ex nobis inuadant, caſtella expugnent, ipſam ſororem tuam oppugnent. Tum demum *Robertus* mollitus Legato, & Archiepiſcopo aſſenſit, ita tamen, ne quicquam caſtellorum, vel terrarum redderetur, quod poſt regis captionem in ius imperatricis, vel quorúmq; fidelium eius tranſierat. Illud ſanè nullo potuit obtinere modo quatenus ſui ſecum liberarentur, offenſis videlicet alijs, quòd tantas eorum promiſſiones de principatu totius regni quodã quaſi faſtu faſtidiens repudiauerat. Et quia maximè annitebantur, vt propter regiam dignitatem primò rex liberaretur, deindè Comes, cùm id ille dubitaret concedere, firmauerunt iureiurando Legatus & Archiepiſcopus, quòd ſi rex poſt liberationem ſuam detrectaret Comitem liberare, ipſi ſe in captionem Comitis incunctanter inijcerent, quocunque ipſi libuiſſet abducendi. Nec adhuc quieuit, ſed præter hæc, quo ſibi præuideret, ſagax animus inuenit. Poſſet nempè fieri, vt rex malorum, quod ſæpe fit, præuentus conſilio captionem fratris ſui, & Archiepiſcopi parui duceret, dummodo ipſe liber in pluma iaceret. Exegit ergo ab vtróque ſigillatim breuia, & ſigilla ſua ad Apoſtolicum in hunc ſenſum; *Sciret dominus Apoſtolicus eos ob regis liberationem, & regni pacem hoc ſe pacto Comiti aſtrinxiſſe, quòd ſi rex eum poſt ſuam ipſius liberationem liberare diſſimularet, ipſi vltro ſe in captionem ipſius immitterent. Quapropter ſi ad hoc infortunium peruentum foret obnixè rogare, (quod Apoſtolicæ humanitatis eſſet ſponte facere) vt et eos qui ſuffraganei ipſius erant, et Comitẽ pariter ab indebitis nexibus exueret*. Et quædam talia. Hæc ſcripta *Robertus* ab vtriſq; pontificibus recepta tuto loco depoſuit, & Wintoniam cum ijſdem, & ſimul magna Baronum copia venit. Rex quoq;, vt in præteritis dictum eſt, non multò pòſt eodem veniens familiare colloquium

al.Bohun

quium cum Comite communicauit. Sed quamuis & ipſe,& cuncti principes, qui aderant,magno anniſu ſatagerent Comitem in ſua vota traducere; ille velut pelagi rupes immota reſiſtens omnes eorum conatus vel irritos fecit, vel rationabiliter compeſcuit. Non eſſe rationis dicens ſed nec humanitatis, vt ſororem ſuam deſereret, cuius partes iuſtè defendendas ſuſcepiſſet: nullius commodi cauſa nec tam regis odio quàm reſpectu Sacramenti ſui, quod violare nefas eſſe ipſi quoq; deberent attẽdere præſertim cum ab Apoſtolico ſibi mandatũ meminiſſet vt ſacramento,quod ſorori,pręſente patre,fecerat,obedientiam exhiberet. Ita infecta pace ab vtriſque diſceſſum. hæc ideò in ſuperioris anni geſtis non appoſui,quia clam conſcientia mea erant. Semper quippe horrori habui aliquid ad poſteros tranſmittendũ ſtylo committere, quod neſcirem ſolida veritate ſubſiſtere. Ea porrò, quæ de præſenti anno dicenda ſunt,hoc habebunt principium.

VTræque partes imperatricis & regis ſe cum quietis modeſtia egerunt à natale vſque ad Quadrageſimam, magis ſua cuſtodire, quàm aliena incurſare ſtudentes, rex in ſuperiores regiones abceſſit,neſcio quæ compoſiturus. Superueniens Quadrageſima omnibus vacationem bellorum indixit, qua mediante imperatrix cum ſuis ad Diuiſas venit,illic myſterium conſilij ſui habitum. Quod tamen eatenus exijt in vulgus,vt ſciretur omnibus fautoribus complacitum quatenus pro Comite Andegauenſi mitteretur, qui coniugis, & filiorum hæreditatem in Anglia iure defenſitare deberent.Miſſi ſunt ergo ſpectabiles viri,& qui meritò tantæ rei curam exequerentur.Non multò pòſt in ipſis penè Paſchalibus ferijs regem quædam (vt aiunt) dura meditantem grauis incommodum morbi apud Northamtunam detinuit, adeò vt in tota propemodum Anglia ſicut moriturus conclamaretur. Durauit improſpera valetudo vſque poſt Pentecoſten. Tunc enim ſenſim refuſus ſalutis vigor eum in pedes erexit. Interim nuncij ex Andegauis redeuntes, iteratò apud Diuiſas in ipſis Octauis Pentecoſtes coacto concilio, imperatrici & principibus audita reportant. Comitem Andegauenſem legationibus procerum nonnulla ex parte fauere, cæterum ſolum ex omnibus Comitem Gloceſtrenſem recognoſcere, eiúſq; prudentiam, & fidem, magnanimitatem,& induſtriam probatam iam olim habuiſſe. Is ſi ad ſe tranſito mari adueniat, voluntati eius ſe pro poſſe non defuturum, alioquin cæteros in eundo, & redeundo fruſtra laborem conſumpturos. Ita omnium audientium ſpebus erectis, ad Comitem preces verſæ, vt hunc laborem pro ſororis, & nepotum hæreditate dignaretur. Diſſimulauit ille primò,difficilem rem prætendens, ſuſpectum per confertiſſimos hoſtes iter citra & vltra mare; periculoſum ſorori, quam in abſentia eius alij ægrè tuerentur, qui eam in captione ſua penè reliquerant, rebus ſuis ipſi diffiſi. Fauens tandem omnium vnanimi voluntati obſides popoſcit, ſigillatim ab his, qui optimates videbantur, ſecum in Normanniam ducendos, vadéſque futuros tam Comiti Andigauenſi, quam etiam imperatrici; quòd omnes iunctis vmbonibus ab ea, dum ipſe abeſſet, iniurias propulſarent viribus ſuis apud **Oxenford** manentes. Acclamatum eſt ſententiæ, datique obſides Normanniam ducendi.

Robertus ergo valefaciens ſorori,ductis ſecũ obſidibus cum expeditis militibus per tuta hoſpitia ad **Warham** profectus eſt,quem vicum cum caſtello iamdudum commiſerat filio ſuo primogenito *Willielmo*. Ibi aliquanto poſt feſtum ſancti *Iohannis* alto ſe per Dei gratiam committens,naues quas tunc habebat,ſoluit.Quæ ferè in medium mare delatæ omnes præter duas tempeſtate coorta in diuerſa iactatæ, quædamq; retro verſæ,quædam vltra deſtinatum propulſæ ſunt.Duæ ſolummodo in quarum vna Comes cum fidiſſimis erat,rectum curſum tenentes in idoneam ſtationem appulerũt. Veniens itaque Cadomũ Comitem Andigauenſem per nuncios accerſiuit. Venit ille non aſpernanter,ſed auditæ legationi ſua impedimenta & ea multa obiecit: inter quę, quòd rebellione multorum caſtellorum in Normãnia detineretur, quo minùs in Angliam veniret. Eares moras redeũdi Comiti Gloeceſtrẽſi vltra placitũ innexuit. Nam vt Andigauẽſem omni occaſione nudaret,cum eo 10.caſtella in Normãnia expugnauit.Sed propemodũ nihil quantum ad legationem hac promouit induſtria. Andigauenſis Comes & alias occaſiones,prioribus ſolutis,ſubſtituit,quibus in Angliã aduentum excuſaret ſuum. Magni ſanè loco beneficij filium ſuũ ex imperatrice primogeni-

tum auunculo concessit in Angliam deducendum, cuius intuitu proceres iusti hæredis partes propugnare animarentur. *Henricus* vocatur puer nomen aui referens, vtinam fœlicitatem, & potentiam quandóq; relaturus. Interea rex in Anglia Comitis absentiam aucupatus, subitò ad Warham veniens & vacuum propugnatoribus offendens, succenso & deprædato vico, statim, etiam castello potitus est. Nec eo contentus (qui fortunam sibi aspirare videret) tribus diebus ante festum sancti *Michaelis* inopinato casu Oxeneford ciuitatem concremauit, & castellum, in quo cum domesticis militibus Imperatrix erat, obsedit: ita scilicet obfirmato animo, vt nullius spe commodi, nullius timore detrimenti discedendum pronuntiaret, nisi castello reddito, & imperatrice in ditionem suam redacta. Mox optimates omnes imperatricis confusi, quia à domina sua præter statutum abfuerant, confertis cuneis ad Walingeford conuenerũt eo proposito, vt regem bello impeterent, si ipse in aperto campo Martem experiri voluisset, sed eum intra ciuitatem aggredi consilium non fuit, quam ita Comes Glocestriæ fossatis munierat, vt inexpugnabilis præter incendium videretur. His rumoribus in Normannia disseminatis Comes *Robertus* reditum maturauit. Trecentos itaq; milites, & aliquanto plures, quorum tamen numerus ad 400. non peruenit, nauibus 52. imposuit, his duas, quas in redeundo in pelago expugnauit, adiunxit. Itaque piæ voluntati Deus per suam gratiam egregiè fauit, vt nulla è tanto numero nauium longius euagaretur, sed omnes vel pariter iunctis lateribus; vel leniter vnæ ante alias progressæ placida sulcarent maria. Nec verò violentia fluctuum nauigia impetebat, sed quodam famulatu prosequebatur; sicut aspectus maris solet esse gratissimus, cùm placidis allisa lapsibus alludit vnda littoribus. In portum ergo Warham delatæ, Comites & omnes socios desiderijs suorum fœlices carinæ restituêre. Cogitauerat primò ad Hamtunam appellere, vt dispendio ciuium simul & domini eorum iniurias suas vlcisceretur. Sed flexerũt eius impetum precibus multis Vituli, qui arctissimarum necessitudinum parentes, quos apud Hamtunam habebant, ærumnis cæterorum inuolui timerent. Genus hominum nauticorum est, quos Vitulos vocant. Qui, quia fide clientes Comitis sunt, preces eorum non negligendas arbitratus, cepto destitit. Simul & honoratius visum, vt in locum, de quo egressus fuerat, reuerteretur, quod per violentiam amiserat vi recuperaturus. Statim ergo portu & vico in potestatem subactis, castellum obsedit, quod lectissimorum militum, quos ibi rex locauerat, munitione sua confirmabat animositatẽ, ne dicam contumaciam. At enim paulò pòst milites machinis Comitis labefactati, & consternati petierunt inducias, vt sicut moris est, illorum hominũ efflagitarent à rege suppetias, die dicta, si fortè venire negaret castellum reddituri. Id spe regem ab obsidione sororis abducendi acceptissimum Comiti fuit, quamuis impatienti desiderio castelli habendi teneretur. Qua putamus animi confidentia, vt nullo ex Anglia fultus adhuc auxilio cum 300. & paulò plus militibus regem intrepidus operiretur, qui mille milites & eo amplius habere ferebatur. Multi enim non tam imperatricis odio quàm auiditate prædæ ad obsidendum conuolauerant. Veruntamen cùm relatum esset, quòd obsessis apud Warham à rege negaretur auxilium, ea scilicet obstinatione, qua prædixi, castellum recepit, & eodem impetu insulam Portland, quam incastellauerant, subegit. Nec minùs & tertiũ cuius nomen *Lullewerden [*al. Sullewerden*] armis perdomuit. Inde omnes imperatricis fautores ad Cireceastram cõuocauit, iam ingresso domini aduentu. Ibi igitur ad dominæ suæ succurrendum omnibus viribus conspirati, profectionem ad Oxeneford meditabantur, infensis mentibus, cum rege, nisi abscederet, præliaturi. Enimuero iam progressis plausibile nuncium allatum est, egressam imperatricem ab obsesso castello Oxeneford, & apud Walingeford tutò manere. Illuc ergo diuertentes eiusdem dominæ consilio, quia & milites, qui ea exeunte remanserant, castello reddito indemnes abierant, & sancti dies quiescere, vel parum admonebant, bello abstinendum rati ad sua quique sunt reuersi. Modum sanè liberationis imperatricis grauanter apponerem, si pro certo compertum haberem. Est*[*al. enim*] ergo euidens Dei miraculũ. Illud satis constat, quòd metu aduenientis Comitis, obsessoribus plurimis apud Oxeneford, quò quisque poterat, dilapsis: reliqui laxiores custodias, & remissiores excubias fecêre, magis si ad bellum veniretur saluti suæ solliciti, quàm aliorum exitio infesti.

feſti. Quare ab oppidanis animaduerſa imperatrix cum ſolis quatuor militibus per poſterulam egreſſa amnem tranſijt. Mox vt nonnunquam, & ferè ſemper neceſſitas & remedium excogitat, & audaciam ſubminiſtrat, pede Abbadoniam profecta, hinc ad **Walingford** equo ſubuecta eſt. Quæ tamen latiùs perſequi fert animus, ſi vnquam dante Deo ab his, qui interfuêre, veritatem accepero.

(*,*)

Emendanda.

Prior numerus folium, poſterior verſum, b. paginam poſteriorem indicat.

4.13.ſubſternebantur,15.ſcena compoſita.b.39.qui tam.41.augmentis fuit.53.admoneri.5.b.50.fui quaſi.b.1.regni inſulas. 24.chriſtianiſmum.7.b.7.quia ſimul.15.crinem dep.9,54.chriſtianam.10.b.40.cauerant,11,43.hiſtoria Brit.b.1.aliquando vt te.12,26.reliquijs.b.22.exquiſitiores.53.Meroueus.13,9.Ausbertus.14.Martellus.33.clarè videntem.15,31.proficere opt.b.36.(ſicut.16,b,25.gratia.17.b 43.Withlaſius.55.dele poſt mortē.5,Ethelb,regis Cantiæ.18,27.quæ poteſtati. b.17.Sexredus.19,21.Haugust.46.corporis.23.b.44. vacuarūt.24,15.in fidel.b.50.omnia à ſp.27,2.excuſſus.b.15.ageret: omnē omnino.43.maieſtatis ſerius.29.b.41.& ſint terræ.49.Elfredus pater.30. b,11,955.Edwius filius.31.34.ſimul quoniā.32.b.15.ſuperbo geſtu victor.18.retudit ille.33,31.venādi.b.13.cùm Abbas Ailp.45.ex tunc.34.b.28.cōclamari.35,29.Archiepiſcopium ſuum Cantuariæ,b.36.Diuionenſem.50.apocriſiarium.36,23.dele Gotthi.25.interfecerat,Gotthi cath. b.5.videmur.46.paruus intuitu.55.monitu domini.37,47.ſubtexeret.38.b.41.regiones veniens Oxenf.39. b.42.altum cum.40,18.quidem Edm.43. b.26.illa non refut.49,27.ſancto regi.50,8.prætendens.43.tum maximè.b.4.propalam.51.b.28.faſtigiatus.54.8.Waleſdunas. b.30.Ebroicenſi.56.24.iturum,quò. 50.perpenſis.54.indixit.57.18.tumulo.51.fulgurat.58.b.41.infidel.49.Arduena.59.b.47.Ei,vt.60,54.citra montes.b.36.texit Al.61.23.coram nobis.33.muſſitauerant.b.30.intentaſſe.62,b.13.Cadomis.63.6.auro molito.42.fouens iocatus,b.9.dele ſecundò.10.quinquageſimo ſecundo do.64. 1.Iani.65.1.Henrici.67.19.metum.26.homine literato.36.victurum.69.6.inde pſalt,25.tranſigebat.49.pretium.70.24.præclaræ.71.15.tranſmarinus.48.1100. 72.23.Ambroſianos. b.40.competeret.45.ſuſpiciendus.73.12.in Ceſtrenſi.19.periculo exemit.43.noſtrum. b.18.obæratis.74.b.2.arctois.32.viuere.16.ſententiam.52.incaſtigato.77.2.iſta.21.Biſtonio.42.Heraclius.b.10.Flandrita.11.Niceam.45.epotatura.78.41.temeraria.47.prolato.79.21.Eucherius.37.perculſis.b.10.Coſroe.44.tabulatu.80.b.24.refulgurat.83.25.intuto.84.12.nulla vnq.b.2.Lizianenſis.85.b.17.patriam.24.genij & nihil.T.C.e.nouarent.86.20.Tortolam.37.adoleſcere.b.3.tum verò.34.ſed deſertorum.88.b.24.fortitudine.41.rediuiuum.44.Moretolij.89.b.26.tempore patris pro matris.91.44.plurimóque.92.6.neſciens quid.44.ex ſpectabili,b.11.regi.26.pulſat attentius etiam.95,b.55.tua parte ſunt.

Prologus Libri Primi.

Prima sedes episcoporum post Christianitatem Anglorum, Cantuariæ habita est, & habetur. Ea vrbs est Angliæ, nec adeò magna, nec exiliter parua, quæ & positione terræ, quippe soli affinis maxima vbertate, & integro murorum ambitu, licèt multoties Martias fortunas experta, ciues suos fouet, multorum sanctorum cineribus copiosa, patrocinijs gloriosa, nec fluminis irriguo, nec nemorum opportunitate indiga, prætereà, maris ad duodecim milliaria vicinitate, piscium fœcunda. Gens vrbana & rustica, plusquàm cæteri Angli, conscientiam adhuc antiquæ nobilitatis spirans, & ad honorificentiam & hospitium cuiuslibet pronior, & ad propulsandas iniurias acrior. Ibi prima sedes Archiepiscopi habetur, qui est totius Angliæ Primas et Patriarcha. Cæterùm vbi fuerit Archiepiscopatus, tempore Brittonum, cognitio labat, quia vetustas consumpsit nostri seculi memoriam. De huius vrbis Archiepiscopis & eius suffraganeis dicere successit animo, quicquid nostram attigit memoriam. Nec puto à ratione dissidere, vt qui quondam regum Anglorum gesta perstrinxi, nunc Anglorum Pontificum nomina trãscurram; vt pollicitam dudum operam, iam tandem domino adiuuante, compleam. Quod cùm fecero, videbor mihi rem nulli attentatam consummasse, non meo fretus ingenio, sed dignæ cognitionis allectus studio. Quid enim dulcius quàm maiorum recensere gratiam, vt eorum acta cognoscas, à quibus acceperis, & rudimenta fidei, & incitamenta bene viuendi? Erat certè plenum segnitiei & ignominiæ, nescire saltem nomina principum nostræ prouinciæ, cùm pertendat aliàs cognitio nostra ad tractus vsq; Indiæ, & si quid vltrà iacet, quod infinito Oceano patet. His adductus rationibus, & hîc & alibi traxi stylum per latebrosissimas historias: quanquã mihi non hîc affluat eadem copia scientiæ, quæ in gestis regum. Siquidem ibi aliquid de chronicis, quæ præ me habebam, mutuatus, veluti è sublimi specula fulgente facula, qua gressum sine errore tenderem, admonebar. Hîc autem, penè omni destitutus solatio, crassas ignorantiæ tenebras palpo, nec vlla lucerna historiæ præuia, semitam dirigo. Aderit tamen (vt spero) lux mentium, vt & integra non vacillet veritas, & instituta conseruetur breuitas. Quæ duo, si quis non neglexerit, nec ineptus, nec importunus erit. Itaque propositam in alijs voluminibus seriem dicendi seruabo: vt sicuti in primo libro gestorum Regalium, regnorum distinxi ordinem; ita hîc per singula volumina, episcopatus prouinciarum distinguam. Si quid infra promissum fuerit, lector qui ratione factum viderit, veniam prærogabit. Hic igitur primus liber habebit gesta Archiepiscoporum Cantuariensium & episcoporum Roffensium, apud quos primum excreuit regnum: cæteri quinque suo ordine sequentur.

(*.*)

De Archiepiscopis Dorobernensibus.

CAntuariæ sedit primus *Augustinus, Gregorij* magni discipulus, vt vulgò notum est. Pallium autem & priuilegium Archiepiscopatus idem *Gregorius Augustino* ad Londoniam concessit, vt in primo libro gestorum Regalium, per *Kenulfi* ostendimus epistolam; quia scilicet ad id tempus alterius obscuræ vrbis notitia Romanos non attigisset. Veruntamen quia primus doctor sedulitate regis, hospitis, & ciuium charitate captus, Cantuariæ incolatum viuens throno annis *quindecim, & mortuus tumulo fouit, omnis eò in posterum honor translatus. Eius merita quanti apud dominũ pensentur, signa præconantur illustria, quæ ille non fastidit tot adhuc inculcare seculis; Cantiam suam, immò totam Angliam in sui veneratione torpescere non sinens.

al. sedecim

HVic successit *Laurentius* annis quinque; cuius virtutes, & cæterorum, (de quibus *Beda* narrans, breuiter perstringit omnia, tædij scilicet offensam veritus) :Horum ergo virtutes, quantum veterum relatione addiscere potuit, *Goscelinus* quidam, (de quo aliâs dixi) scripsit miras prorsus & prædicandas, adijciens, quas oculata fide perspexerat, nouas. Eorum hæc sunt nomina.

Mellitus, annis item quinque.
Iustus, annis tribus.
Honorius, viginti sex.
Deus dedit, decem.
Theodorus, viginti duos.

Eum ab Apostolica sede missum, *Beda* commemorat primum omnium antistitum Cantuariæ vigorem pontificalem in tota Brittannia exercuisse; denique & citra & vltra Humbram episcopos hos pro placito abegisse, hos posuisse; in ipsa Eboraco aliarum vrbium præsules consecrasse, & (vt in vita beati *Wilfridi* legitur,) eiusdem ciuitatis pontifices, *Ceddam* & ipsum *Wilfridum* seu ratione, seu vi expulisse. Vbi videri & doleri potest humana miseria, quòd videlicet quantalibet quis sanctitate polleat, non ad plenum peruicaces mores exuat; quia illi duo oculi Brittanniæ controuersias inter se egerint. Siquidem *Theodorus Wilfridum* iniustè, quantum nostra habet coniectura, eiecerit, *Wilfridus* Romano Papæ *Agathoni*, multis ante periculis iactatus, querelam detulerit. Modestè sanè: vt nec ab Apostolica sede directum, accusationibus vrgeret, nec tamen, innocentiam suam fluctuare permitteret. Eius enim verba hæc sunt in suggestione, quam obtulit Papæ: *Quid autem acciderit, vt* Theodorus *sanctißimus Archiepiscopus, me superstite in sede, quam, licèt indignus, dispensabam, sine consensu cuiuslibet episcopi, tres, sua authoritate, mea humilitate non acquiescente, ordinaret episcopos, omittere magis, quàm vrgere, pro eiusdem viri reuerentia, condecet: quem quidem, pro eo quòd ab hac Apostolicæ sedis summitate directus est, accusare non audeo.* Itaque, quamuis tunc iudicio concilij Romani indemnis *Wilfridus* iudicatus, & ad sedem suam remissus fuerit: non tamen, rem obtinuit, regis *Egfredi* violentia, cùm præsertim *Theodorus*, vel obsisteret ex sententia, vel permitteret ex conniuentia. Quod ideò dicere non

non abstinui,vt ostenderem quanti apud Romam habitus sit, cuius statuta etsi perperam acta,eneruare illa sedes non omninò voluit. Nam & epistola, quam idem *Agatho* sextæ Synodo apud Constantinopolim congregatæ direxit, huius sermonis testimonio assistit, & mecum facit, in qua, inter cætera dicit. *Sperabamus deinde de Brittannia* Theodorum *consamulum atq; coepiscopum nostrum,magnæ Insulæ Brittanniæ Archiepiscopũ & Philosophum, cum alijs, qui ibidem hactenùs demorantur, exinde ad humilitatem nostram c niungere, & hac causa hucusq; concilium distulimus.* Vides quanti eum fecerit, vt eius expectatione vniuersale concilium differret.

EI successit *Berctualdus* annis 37. Huic *Tatwinus* horum (vt dicere cœperam)& non minùs S.*Letardi*, quem cum regina *Berta* venisse antiquitas serit, miracula suprafatus authòr prædicat,signa exaltat.*Letardum* tum in cæteris potentem,tum in pluuię petitione velocem non multis retro annis iucundum exhibuisse spectaculũ. Cùm enim media æstate cancrum sol inureret, arua squalerent puluere, & furens Syrius sitientes scriberet agros,elatum ad processionem sancti corpus tarditate miraculi desideriũ expectantiũ irritasse.Tum post reditum cantorem stomachatum ingenti clamasse hiatu: nonne vides quanta sit siccitas & tribulatio in toto mundo,& tu negligenter agis? hoc quasi festo conuitio sanctũ notatũ multo imbriũ diluuio desiderantium auiditatẽ plusquã satiasse. cõmemorat inde seriem regum cum totis necessitudinibus in *Augustiniana* ecclesia requiescentium:quos ille non immeritò luminaria vocat Angliæ & senatores Anglorũ curiæ.Huic sanctorum choro,vt regis æterni diademati elaborato adijcit inæstimabilis gloriæ lapides, qui perniciem in proteruos, auxilium fulgurent in supplices, *Adrianum* dico Abbatem & *Mildridam* virginem parili laude conspicuos.

T*Atwino*,qui annis 3.Archiepiscopatu potitus eodem anno quo *Beda* obijt,successit *Nothelmus*,quẽ ferunt illum esse,quem in Prologo historiæ Anglorũ dicit,idem historicus ecclesiæ Lundonensis presbyterum multo sibi emolumento fuisse ad gesta compaginanda,ex Romano scrinio allatis epistolis, quæ essent illi necessariæ operi.

EO post quinq; annos defuncto,*Cuthbertus* qui erat Merciorum apud Herefordũ Episcopus, Apostolicas reparat vices.Hic est qui *Bonifacij* contemporaneus, pro cõpescendis vitijs concilium magnũ coegit Angliæ,eiusdẽ *Bonifacij* admonitu, & *Ethelbaldi* regis ope,vt in gestis regum dixi.Cuius Synodi principiũ & actio per capitula hìc ponetur meis aliquãdo verbis antiquorum semper sententijs expostulata fastidij venia; quia & parum Pontificaliũ gestorum habemus, & patrum præcedentiũ in Dei rebus zelum sit audire operæ pretiũ. Regnante in perpetuũ Domino nostro Iesu Christo,qui cuncta patris imperio ac paritèr Spiritus sancti gratia viuificãte disponit; Hęc quæ subter habentur Synodalia gesta,Septembris mensis * 11.propè locum qui voca- al.initio
tur Clouesho peracta sunt,præsentibus his Deo dilectis pręsulibus ecclesiarũ Christi, hoc est honorabili Archiepisc. *Cuthberto*, venerabili episcopo Roffensis ecclesiæ *Dunno*, atq; reuerendissimis episcopis Merciorũ, *Totta* & *Huuita*, ac *Podda*: sed & probatissimis episcopis Occidentaliũ Saxonum,*Humfredo* & *Herewaldo*, venerabilibúsq; sacerdotibus *Herdulfo* Orientalium Anglorũ,atq; *Egtulfo* Orientalium Saxonum, & *Milirdo* Wictiorum:sed & honorabilibus episcopis, *Alwio* Lindissæ prouinciæ atq; *Siga* Australium Saxonũ; anno Dom.incarnationis,747.Indictione 15.Anno autem regni *Ethelbaldi* regis Merciorum, qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus 33. Cum igitur ex diuersis Brittanniæ prouincijs sacri ordinis præfati præsules cum minoris ordinis dignitatibus conuenissent, & recitata essent scripta in duabus chartis venerandi Papæ *Zachariæ*, quibus admonebat Anglos, vt castigatiùs viuerent, & contemnentes excommunicare minabatur: *Primo capitulo decreuerunt,vt episcopi sollicitiùs à modò viuerent,& sollicitiùs subditos admonerent. Secundo, vt pacifico animo viuerent, quamuis locis discreti degerent. Tertio, vt omni anno, parochias suas singuli circumirent. Quarto, vt quisque in sua diœcesi, Abbates & monachos moneant regularitèr viuere, & prælatos subiectos suos non opprimere,sed diligere. Quinto, vt etiam monasteria, quæ seculares homines peruaserant,nec tunc ab eis auferri poterant, docerent regularitèr *viuere. Sexto, ne aliquis ordine-* al.conuersari
tur, nisi priùs eius vita examinetur. Septimo, vt per monasteria, lectio sacrarum scripturarum frequentetur. Octauo, vt presbyteri non sint negotiorum secularium dispositores. Nono, vt ipsi presbyteri non accipiant pretium pro baptizandis pueris. Decimo, vt Dominicam orationem & Symbolum Anglicè discant & doceant. Vndecimo, vt omnes vno eodémque modo,

sua ministeria peragant. Duodecimo, vt modesta voce sacra in ecclesijs canant. Tertiodecimo, vt vno eodémque tempore, vbique Dominicæ festiuitates, & sanctorum natalitia celebrentur. Quartodecimo, vt honorabiliter obseruetur Dominicus dies. Quintodecimo, vt septem canonicæ horæ diebus singulis obseruentur. Sextodecimo, vt Rogationum dies & minorum & maiorum non omittantur. Septimodecimo, vt festiuitas Sancti Gregorij *&* Augustini *patris nostri obseruetur. Octauodecimo, vt ieiunia quatuor temporum obseruentur. Nonodecimo, vt monachi & sanctimoniales regulariter vestiantur. Vicesimo, vt episcopi obseruent, ne ista decreta negligantur. Vicesimo primo, ne ecclesiasticus ordo inebrietur. Vicesimo secundo, vt communio ab ecclesiasticis non negligatur. Vicesimo tertio, vt idem à laicis pro temporibus obseruetur. Vicesimo quarto, vt priùs probentur laici, quàm monachentur. Vicesimo quinto, vt eleemosynæ non negligantur. Vicesimo sexto, vt hæc præcepta singuli episcopi subiectis notificent. Vicesimo septimo, de vtilitate eleemosynæ disputatum est. Vicesimo octauo, de vtilitate Psalmodiæ. Vicesimo nono, vt congregatio pro modo facultatum constituatur. Tricesimo, vt monachi inter laicos non habitent. Tricesimo primo, vt pro regibus & principibus publicè oretur.* Cuius Synodi actionem, (nam capitula tantum tetigimus) *Cuthbertus* Archiepiscopus statim per *Kinebertum* diaconum suum *Bonifacio* Moguntino Archipræsuli misit; ipse congratulans eleganter rescripsit, sicut suo loco lector inueniet. Sed, quia huius viri *Bonifacij*, qui antè *Winfridus* dicebatur, toties se ingessit mentio, quiddam non adeò auditum cunctis & memorabile de *Friderico* eius discipulo, quod aures meas attigit, stylo mandabo. Nam & sanctitas magistri ex discipuli virtute potest conijci, quod habuerit ille domi, vnde addisceret potentes non timere, mortem contemnere. *Willebrordus* primus Traiectensium Episcopus, de quo *Beda* memorat, sanctitate & senio emeritus diem clauserat, curæq; & prædicationi eius in Frisia *Bonifacius* successerat, apud Traiectũ **Conabo* episcopo ordinato. (al. Cobano) Spatiosum ergo tempus pręterijt, quòd hi ambo incolatus mortalis pertęsi reposcebãtur cęlo, cùm ecce Frisones furijs vt creditur infernalibus acti vtrósq; trucidantes Martyres fecerunt. (al. Banco) Tum *Bonifacij* sedem apud Moguntium impleuit, vt *dixi *Lullus*; **Eubano* non adeò festinus successor propter ferociam gentis, apud Traiectum fuit *Fridericus*: (al, dixit) (al, Banco) eum sanctitatis *Bonifacij* nectar spirantem, vtpote nepotem & discipulum, *Ludouicus Pius* filius *Caroli Magni* eò promouit, licèt multi tum pro se, tum pro suis adniterentur, primáque ordinationis die confessu dexteræ in prandio nouum præsulem dignatus est. Multa ergo edulij parte consumpta ad eum purpurati sermo dirigitur, vt recentis professionis memor, antecessorúmque constantiæ sequax, sine acceptione personarũ vera proponat, contemnentibus anathema indicat. At ille pudibundo lumine & dimisso capite: rectè inquit domine imperator agis, qui professionis meæ teneritudinem sanctis animas hortatibus: sed oro te non grauetur maiestas tua soluere, quod animi mei recessus diu volutarunt. Et ne longè exempla petantur, vtrum piscem hunc mensæ appositum honestius est à capite an à cauda aggredi; ille præproperus, & quantum se inuiscaret nesciùs, à capite respondit. Nec moratus *Fridericus* rapuit verbum, dicens, sic eat, domine *Auguste*, sic eat, vt fides & pietas christiana de tuis erratis te securè compellat, ne subiecti audeant spernere, quod te viderint tolerasse. Renuncia ergo incesto, quod contraxisti, matrimonio: quia ista *Iudith*, quam tuo fœderasti lateri, proximo tibi affinis est sanguine, nec decet vt thorus regius infametur libidine. Hoc dictum licet *Ludouicus* ægrè accepisset, modesta tamen taciturnitate absoluit, raptímque Episcopum ad suam sedem ire laxauit. Veruntamen sermo in tanta Palatinorum frequentia effusus occultari non potuit: quin omnium episcoporum regionis aures inquietaret, corda exulceraret, non friuolo dolore conferentium; quod episcopus nouus talia aperta promulgasset libertate, qualia veteres ipsi nec tacito damnassent murmure. Quare ad audiendum erecti frequentibus egere concilijs, vt deducto connubio cælebs viueret imperator. Itaque ipsum in ergastulum, fœminam in monasterium includunt, conante quàm maximè, vt supra dixi, *Lothario Ludouici* primogenito, vt his dictitabat, Christianitatis instinctu, sed reuera inuidiæ obtentu. Posteriùs verò mediante Apostolicæ sedis pietate molliori concilio decretum est, vti indicta pœnitentia legitimo de cætero lætarentur coniugio, & imperator quidem libens cessit sententiæ, rancorem aduersus omnes benignitate mentis eijciens. At *Iudith*

fœmineum virus exhalans, & in cœtu suorum de iniurijs *Friderici* Traiectensis Episcopi conquesta, quo potissimùm authore pertulisset mala, inuenit duos, qui ad eius interfectionem operam suam pollicerentur. Nec ista præsulem latebant, qui esset ipsius deitatis sacrarium, sed venturos operiebatur intrepidus carnifices, accusabátque nebulonum moras impatiens martyrij cupido. Ita ipso mane, quo venturos non nesciebat, ad Missam se parat. Iamque albam induerat, cùm ingressus puer, cuius erat officium admittere volentes dominum conuenire, nunciat imperatricis legatos pro foribus astare. Ille impedimento excusato iubet eos interim expectare in triclinio. Missa cantata sicuti erat sacris vestibus indutus secretarium ingressus est, illúcq; introduci lictores semotis arbitris mandat. Ingressos ita claritate visus, & vestium reuerentia perculit, vt animis concidentes, etiam manibus sicas amitterent. Quo ille animaduerso, qui vitam præsentem spe futuræ proiecerat, vltrò ad perficiendum, propter quod venerant, animauit percussores, vt resumerent animos, repararent vires, hortatus: Ita (*quia nequitia facilis est ad persuadendum*) sedentē adorti, alter, à pectore ad inguina, alter per media ilia, sicas duxere. Tum ille comprehendens & constringens ambabus manibus vitalia defluentia, abite inquit miseri, abite, dum res clam meis est fidelibus, ne si vos deprehenderint, actum de vobis sit. Sicarij verò velocitati pedum stimulos timoris addentes decurrere ad Rhenum, & inde brachiorum robore nauem vltra impegere. Cubicularium intereà superuenientem, percunctatúmque quid ita exanguis sederet, turbidè abegit, iubens citò de muro specularetur si imperatricis nūcij Rhenum transissent: compertóque, quòd longinquitas fugæ comprehendendi illos difficultatem procurasset, clerum properè conuocari iussit, totius tragœdiæ integro & sermone & sensu expositor. Imposita igitur per se antiphona, aperite mihi portas iusticiæ & cætera, viuens se mauseolo composuit, pulchra & venerabili morte cælum adeptus. Quod idcircò, præter materiam exteriùs lecturis proferre duxi non inutile, vt Anglorum deputetur gloriæ, quòd terras alienas illustrarint, peregrinante etiam sanctitate. *Cuthbertus* post 17. annos episcopatus morbo tactus & mori pergens iussit suis vt apud Archiepiscopium infoderetur, & quia *Augustiniani* monachi ex antiqua consuetudine peruicaces defunctorum Archiepiscoporum corpora cum quadam rapiebant violentia, luctuosos vlulatus per curiā & vrbem cessare pręcepit, funebrésq; exequias palam fieri prohibuit. Ita dum interiùs cessante tumultu alieni arcerentur aditu, cadauer præsulis ecclesiæ principalis finibus illatum, nec ab alteris, qui se ingenio circumscriptos viderent, repetitum.

HVic *Breguinus* 3. annis substitutus sedem *Lambritho* S. *Augustini* priùs Abbati vacuefecit, de isto in lib. 1. Regalium gestorum diximus, & nunc non tacemus, quòd *Offa* rex Merciorum contractis inimicitijs cum Cantuaritis eum primatu spoliare conatus est. Simul regnū Merciorū Archiepiscopatu insignire affectans epistolis ad *Adrianum* Papā & fortassis muneribus egit, vt pallio Licetfeldēsem episcopū contra morem veterum efferret, omnésq; Merciorū pontifices ei subiugaret, (quorū hæc fuere nomina: *Denebertus* Wigornensis, *Werenbertus* Legecestrensis, *Edulfus* Sidnacestrensis, *Wlfeard* Herefordensis) & duos Orientaliū Anglorum episcopos, **Elcard* Helmanensem, *Litfrid* Dammucensem, vocabatur autem episcopus Licetfeldēsis *Aldulphus*. Plures enim episcopatus pro potentia sua *Offa* in Mercijs fecerat, & Orientales Anglos occiso rege eorū *Ethelbritho* inuaserat. episcopatuū verò quidā aliò translati, vt Helmanēsis in Norwicensem; quidā alteris vniti, vt Dammucensis in eūdem: quidam omninò nō extant, vt Legecestrensis & Sidnacestrensis. Remanserunt autē 4. episcopi; episcopo Cantuariensi, Lundoniensis, Wintoniensis, Roffensis, Selesieensis. Stetit hæc peruersitas toto præsulatus *Lambrithi* tempore, quamuis nihil ille vel sumptibus, vel laboribus omisisset, quo dignitatem sedis assereret, cupiditatem peruasorum contunderet.

al. Albterd

SEd eo post 27. annos defuncto, & in capitulo apud S. *Augustinū* tumulato successit annis 13. **Ethelardus* Wintoniensis episc. vir excellentis industrię, potētis apud optimates gratię: cuius consilijs **Egfertus* filius *Offæ* mollitus, Cantuariæ honorē Archiepiscopatus restituisset, nisi eum fata de medio tollere properassent. At verò *Kenulfus* rex Merciorū eius & *Eanbaldi* Ebor. Archiepisc. monitis quantū nefas antecessor cōmisisset edoct⁹ antiquitatis morē reparauit in solidū, ad *Leonē* successorē *Adriani* missis sua & omniū episc. Anglię epistolis, ipso Archiepisc. legationē grauiter administrante:

al. Athelardus

al. Egfridus

ad quæ manifeſtiùs probanda portiunculas competentes ex epiſtolis *Alquini* ſubijciam. Sanctiſſimo patri & in membris Chriſti valdè venerando *Ethelardo* Archiepiſcopo *Alquinus* diaconus in Chriſti charitate ſalutem. *Audiens ſalutem & proſperitatem veſtram & conuentū cum* Eaubaldo *Eboracenſi Archiepiſcopo filio meo, ſatis mihi placuit ſperanti ex veſtræ colloquio ſanctitatis honorem ſanctæ eccleſiæ exaltari, & Deo in eis ſeruientium corrigi vitam. Ideo ſuaſi alijs literarum mearum apicibus ſanctitatem veſtram permanere in patria, nolens lumen Brittanniæ extingui. Sed fiat quod Deo placet, vt proficiat Chriſti eccleſijs, proſperum iter faciat vobis Deus, angeloq; eius comitante proſperè vos ducat atq; reducat dulciſſime & amantißime pater. maximè autem precor vt apud ſanctos Apoſtolos mei habeatis memoriam, ſicut nos apud S.* Martinum *veſtri habere dulce habemus.* Domino ſanctiſſimo atq; omni honore digniſſimo *Ethelardo* Archiepiſcopo. *Lectis proſperitatis veſtræ literis et proſperitate itineris veſtri & reuerſionis in patriam & qualiter Apoſtolica benignitate ſuſcepti fuiſtis, toto cordis affectu animóq; lætißimo gratias egi Domino Deo ſempiterno, qui magno clementiæ dono viam veſtræ perigrinationis proſpero direxit itinere, & dedit vobis gratiam in conſpectu *patris Apoſtolicæ legationis effectu & voti compotem redire cōceßit: & primi noſtri doctoris ſanctißimam ſedem ad priſtinum culmen dignitatis per te iterum exaltare dignatus eſt: quæ cuiuſdam diſſenſionis ſciſſura, quorundam inuidioſa contentione ad horam diſciſſa eſſe videbatur. Fœlix qui vnitatem pacis fraterno amore conſeruare ſtudet: ſed ille multò fœlicior, qui ab alijs diſrupta charitatis viſcera pio labore ad vnius compagem corporis reformare nititur. Igitur nunc gratia operante diuina membrorum vnitas adhæret capiti proprio, & ſacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore, & germana pax inter ſummos Brittanniæ pontifices ſplendeſcit, & ſub duabus Metropolitanorum ciuitatibus vna pietatis & concordiæ viget voluntas, ſicut in literis veſtræ beatitudinis lectum intellexi.* Itē in alia Epiſtola intercedit pro Merciorum epiſcopo vt viuens pallio non exuatur his verbis. *Sanctarum Scripturarum lectio per tuam ſanctißimam curam renouetur & eccleſiaſtica dignitas vbiq; exaltetur, & ſancta ſedes quæ prima fuit in fide, prima ſit in ſanctitate & honore, quæ partim diſciſſa eſt, non rationabili conſideratione ſed quadam pietatis cupiditate. Quod ſi fieri poßit vt pacificè adunetur, & ſcißio reſarciatur, bonum videtur eſſe cum conſilio omniū ſacerdotum Chriſti & coepiſcopi veſtri Eboracenſis eccleſiæ vt fiat, ita tamen vt pater pius diebus ſuis pallio non exuatur, licèt ordinatio epiſcoporum ad ſanctam et primam ſedem recurrat.* Fuit igitur *Ethelardus* vnus, qui nobis non cunctando ſed ſatagendo reſtituit rem. Licet enim nobis mutuari dictum *Ennij* de *Fabio. Ei non ſolum Cantia ingentis beneficij eſt obnoxia, quòd eam ad priſtinam dignitatem laboribus ſuis ſuſcitauerit, verumetiam tota Anglia, quam degeneri ſedi ſubſterni paſſus non fuerit.* Vir poſt primos doctores ſummis pontificibus comparādus, & penè dixerim præferendus, atq; haud ſcio ſi dicto delinquo: cùm profectò excellentius videatur reſtauraſſe dignitatem amiſſam, quàm conſeruare partam, quamuis & illud nonnullæ laudis habeatur. Quod ſi alicui in quęſtionē venerit, quantæ ſanctitatis & reuerentiæ fuerit, legat epiſtolam *Leonis* Papę *Kenulfo* regi miſſam, quę in primo libro geſtorum Regalium inuenitur: in qua, vocat eum ſanctiſſimum, digniſſimum, chariſſimum, peritiſſimū. Quæ nimirum verba ſummus ille & ſanctus Papa nō iteraret, niſi rata eſſe conſtaret.

al. patris Apoſtolici, & legationis effectu voti compotem

POſt eum *Wilfredus* annis 28.

**Egeldus* menſibus tribus.

Celnothus menſibus 41.

**Etheredus* annis 18. continuatis ſucceſſionibus Archiepiſcopi multa Deo & ſeculo digna vt credimus exercuere: ſed omnia vetuſtas obſorduit & deleuit; nihilq; illorum inter nos niſi tenuis fama manet.

al. Theogildus

al. Aethelredus

POſt *Etheredum*, *Pleimundus* 33. annis fuit, magiſter *Elfredi* regis, qui vt in ſecundo libro geſtorum Regalium dixi ſeptem epiſcopos vno die Cantuariæ ordinauit, quorum nomina & locos ibi qui volet, leget.

HAbuítque ſucceſſorem *Athelmum*, vnum ex illis, quem eccleſiæ Wellenſi ordinauerat.

A*Thelmo* ſucceſſit *Wlfelmus* tredecim annis in Wellis, eidémque defuncto in Cantuaria.

TVnc *Odo* ſanctus Wiltunenſium epiſcopus in Archiepiſcopum viginti annis emicuit. Siquidem præter illos quinque Weſtſaxoniæ epiſcopos, quos *Edwardi* ſenioris

nioris tempore *Pleimundum* consecrasse nescio quoties dixi, non multò pòst additus est sextus, qui haberet sedem in Ramesburia, diœcesim in Wiltonensi pago, permanente Episcopo in Scireburnia, saluaque parochia Dorsatensis & * Bertrensis pagi. al. Beruntrensis *Odonis* igitur non leuem in sanctitate & miraculis gloriam libare par est, quantum ad nos ex successione fama manarit. & hoc non solùm de eo, sed & de alijs sanctis Angliæ, quorum occurret occasio, facere fert animus, præsertim quorum gesta non vbiq; sunt celebria. nam eorum gesta, quos aliorum extulerunt ingenia hîc enucleatim renoluere, res esset amentiæ. *Odo* vt testatior eius esset sanctitatis indoles, sicut ortu suo dumorum asperitatem eluctatur rosa depressa feritate Danica, cuius gentis *Ormundus* erat, in magnum specimen bonitatis euasit. Parentes eius tempore regis *Elfredi* infestauerant Angliam. ipse cæteris vel abeuntibus vel extinctis *Edwardo* aliquandiu militans, nec multò pòst comam tonsus clericatum professus fuerat, meritisque crebrescentibus Wiltunensi Ecclesiæ prælatus, regem *Ethelstanum* in sui amicitiam exciuerat. vnde factum est, vt rege contra *Analauum* profecto, Episcopus lateri adesset, qui accensor in prosperis, corrector in fortuitis esset. Quare illa lugubri nocte, qua, vt in secundo regalium gestorum libro dixi, ipsa securitate incautior, ab hostibus penè præuentus ensem etiam amisisset, inclamatus *Odo* affuit. Cumque omnia cæci tumultus essent plena, primus ille porrectis in cœlum precibus intuitus vidit gladium, cœleste scilicet munus, vaginæ regiæ illapsum diuinitus. Qui casus statim eo clamante *Ethelstano* relatus, tantum momenti habuit, vt & tunc *Odonem* vitæ suæ patronum non dubitaret dicere: Et post *Wulfhelmo* defuncto in primatem Cantiæ sublimare. Ille qui nondum amicisset Monachum, constantiùs reniti, ne morem maiorum ambitione sua turbare videretur. nullum enim ad id tempus nisi monachili schemate indutum Archiepiscopum fuisse. Sed cùm regiæ voluntati Episcoporum omnium assensus accederet, tandem vix reuerentissimus propositi sui rigore edomito, in communem perrexit sententiam, recogitans illud prouerbium, *Vox populi, vox Dei.* Itaque transito mari apud Floriacum monachilia accepit, frugi homo & prudens: vt nec fauorem ciuium rideret, nec priscam consuetudinem decoloraret. Ita toto quo *Ethelstanus* vixit æuo, incorrupta regis & Pontificis familiaritas viguit: dum mutuis officijs iste excerceret in Dei rebus eloquium, ille, si necesse esset, vibraret gladium. Sed postquam æmula florentem fata tulere iuuenem, *Odo* ætate maturus, & canos sanctitate nobilitans, non imparis amicitiæ apud *Edmundum* & *Edredum* gratiam tenuit: quia nihil illi moribus prætenderent, in quod rigor Episcopalis intentari deberet. Quinimò cum illis in Northanimbros profectus est, non vt prœlia faceret, sed vt sanctorum sacros cineres, quorum illa humus olim ferax fuerat, efferret. vnde factum est, vt præcellentissimi patris *Wilfridi* dirutam per Danos apud Ripensem Ecclesiam dolenter conspicatus, ruinis super mausoleum eruderatis, reliquias Cantuariam reuerenter transferret: Et vt clarissimum Patriæ iubar produceret in speculam, heroico metro vitam illius texi præcepit. Executus est id munus *Fridegodus* quidam versibus non ita improbandis, nisi quòd latinitatem perosus græcitatem amat, græcula verba frequentat, vt meritò dictis eius aptetur illud *Plautinum*, *Hæc quidem præter Sibillam leget nemo.* Ipse quoque *Odo* non mediocre literarum dedit in epistola iudiciū, quam post Synodale tempore regis *Edmundi* concilium ad suffraganeos dedit: cuius hæc forma est. *Mirabili cunctipotentis præsulis polorum clementia opitulante Ego* Odo *Ecclesiæ saluatoris Domini nostri* Iesu Christi *Archiepiscopus, Dorobornensis ciuitatis Metropolitanus, coepiscopis fidei Catholicæ compaginatoribus, spiritali charitate, etiam comitatus rigore, meis confratribus, præsentium prosperitatem æthereiq; decoris beatitudinem. Si aliquo modo fieri posset, vt totius mundi opes ante nostros ponerentur obtutus, ita vt Imperiali munere nobis vniuersaliter deseruirent, libenter illa omnia distribuerem, meque ipsum insuper pro vestrarum animarum salute impenderem. Quippe quoniam meipsum à vestræ sanctitatis studio cupio & spero corroborari super eo, in quo Dominus Deus nos operarios constituit. Et multa, quibus onus Pontificatus exponit, subdidit: Idcircò humiliter, quasi indignus sed deuotus precor & hortor sanctitatem vestram, ne tepidè & negligenter in regimine animarum conuersemini, vt non in tempore tremendæ vindictæ conqueratur de vobis Dominus dicens.* Pastores non pascebant gregem meum sed semetipsos. *Et iterum,* Principes extiterunt, & ego

ignoraui:

ignoraui: *Sed potiùs curemus familiæ domini ſuper qua nos conſtituit rectores cibum dare in tempore ſuo, menſuram tritici, probatam ſcilicet doctrinam. Et quamuis meritorum qualitate, non præſumam conſolari & hortari quemquam, quippe qui ſolus indignus & innumerabilium culparum reus, gaudeo & indigeo fraternis admonitionibus fidelitèr corroborari, tamen propter antiquam authoritatem prædeceſſorum meorũ beatæ ſcil. memoriæ* Auguſtini *& aliorum ſanctorum, quorũ ſtudijs regula Chriſtianitatis, primùm ab hac archiepiſcopali ſede cunctis finibus Anglorũ innotuit: Idcirco iſtos diuinos apices ad vtilitatem omnium veſtrum caraxare decreui: quatenùs rex auguſtiſſimus egregio vocabulo* Edmundus *cum omni populo ſuo imitari gaudeat, quod in nobis & ex nobis audiat, omneſque gentes quæ vndique regali imperio ipſius ſubiectæ ſunt, titulos liquidæ noſtræ conuerſationis ouantèr ſequi ament & delectent.* At verò *Edwinus* filius *Edmundi* & regni poſt *Edredum* patruum ſucceſſor prẹcipitis temeritatis & corporei luxus infamis, Pontificis animos irritauit, vt & ipſum à Chriſtianitate ſuſpenderet & ganeæ pellicatum, primò expulſione, poſt ſucciſura poplitis interrumperet. retulit ille vicem in Monachos totius Brittanniæ furibundè bacchatus, dum nemo, prẹter *Odonem* & *Dunſtanum* tunc abbatem, vel verbo reſiſtere auderet. Quia vt *Seneca* ait, *Gallus in ſterquilinio ſuo plurimùm valet.* intereà præſul mentem in Dominum dirigere, miracula non egenè facere, multa ſedis ſuæ appendicia prædia, quæ Danica excurſione ablata erant, ad ius legitimum trahere, in tantum, vt conſtet neminem illius ætatis Archiepiſcopum parem *Odoni* in talibus fuiſſe. quantulum autem eſt teſtimonium, quod ei perhibet *Osbernus*, qui eum dicit pro ſanctitate ſua & induſtria ab omni Anglorũ orbe ſemper deflendum, niſi *Dunſtanus* ſucceſſiſſet. neſcio qua incuria Eccleſiam Archiepiſcopatus tecto vacantem ita orationibus operuit, vt toto quo tectura parabatur tempore (niſi quod dicam incredibile videatur) nec pluuiẹ ſtillicidium loci madefecerit ambitum. Et hoc eo celebrius habetur, quòd plurima vis imbrium, frequens tempeſtas turbinum, totum illis diebus concuſſit mundum: plurimoſque de veritate Dominici corporis dubitantes ita roborauit, vt panem altaris verſum in carnem, vinum calicis in ſanguinem, propalam oſtenderet, & denuò in genuinam ſpeciem retorta vſui humano conducibilia faceret. Beatiſſimum *Dunſtanum* electum Wigornienſem antiſtitem dum Cantuariẹ benediceret, totius conſecrationis egit ordinem, vt Wicciorũ non Pontificem, ſed Cantuariæ benedicere videretur archipræſulem. Clericis modeſtè muſſitantibus vaticinium protulit, ſcire ſe quid faceret, quòd ſe defuncto *Dunſtanus* Primatis Eccleſiæ rector foret. Quapropter quòd miniſterio ſuo nutus diuinus actitaſſet, calumnia ſi rectè iudicarent, carere deberet. Nec verò præſagio matura fides defuit: licèt *Elfinus* Wintonienſis Epiſcopus illud interpolare tentaſſet. namque cùm *Odo* iamdudum exſpectantes ſuperos ſua præſentia lætificaſſet, ille paratis aduocatis, quorum manus palpauerat, ſubreptoque regis *Edgari* edicto Cantiam intruſus eſt: primoque exceptionis die non abſtinuit, quin furias mente confotas euomeret, tumulum beati viri pede pulſans, animam voce laceſſens. tandem, ait, peſſime ſenex, viuacem animam effudiſti, ſerò meliori locum faciens abiſti. Itaque quod diu cupiueram, te inuito teneo, inde tibi malas gratias ago, & habeo. Sed illo exacto die, cùm rabiei efflator cubili ſe dediſſet, vidit beati viri effigiem aſtantem, & improperare conuitium, & velox minari exitium. Ille qui volatico phantaſmate ſe derideri putaret, nihilominùs ad recipiendum pallium Romam per Alpes contendebat. Ibi niuali frigore gelatus, nihil aliud remedij comminiſci potuit, quàm vt exenteratorum equorum adhuc ſpirantibus extis immergeret pedes, quibus ſancti Sepulchrum violarat. Sed nec ſic algore tepente, in mortem anima fugiente diriguit.

E*lfino* ergo defuncto *Dunſtanus* iamdudum archipontifex diuino prẹſignatus oraculo, regis *Edgari* ambitur precibus, vt ſedem Primariam dignaretur ſanctitatis ſuæ induſtria. Sed ipſe non ſemel ſurdis auribus rogantem differens, tandem cõcordi omnium epiſcoporũ aſſenſu preſſus, manus dedit. fuerat ille *Athelmi* archiepiſcopi ex fratre nepos, priùs abbas Glaſtoniæ, poſt Wicciorũ, & Londonienſiũ epiſcopus: vltimò Cantuariẹ archiepiſcopus, promotionis ſuæ gradus indefeſſis comebat virtutibus. afflauerat profectò cor regis diuinitatis ſpecie, vt eius conſiliũ ſuſciperet in omnibus incunctantèr, faciens quẹcunq; Pontifex iubenda putaret. Ille quoque, quicquid famæ &

saluti regis cōcinnum esse intelligeret, non omittere, differentem acriùs vrgere. Ipsius priùs mores in subditorum speculum effigians, cùm excessisset, absque personæ respectu ferociùs vlciscens. Exemplum dicti in gestis regum apposui: quòd eum septenni mulctasset pœnitentia, pro illicita in eam, quę vel vmbraticè sanctimonialis fuisset concupiscentia. Ita vt proceres ad specimen & normam regis compositi, parùm vel nihil contra ius, & ęquum auderent; qui Dominum suum tàm obnoxium *Dunstano* intelligerent. Iam verò non dubites quantū temperaret à noxio vulgus promiscuum, vel mercari volens dominorum gratiam, vel vitare volens austeram legū sententiam. huc accedebāt militaris disciplina, custodita probè furum rapacitas, argētariorum falsitas capitali damno coercita; nihil prorsus omissum, quod internum offenderet arbitrium. Ordo monasticus ęmulam professionis suę vitam per omnia loca non negligebat, propterea quòd haberent rectores vita religiosos, scientia claros, quos nec desidia tardos, nec audacia præcipites faceret. tales enim librato diu multúmq; examine propensaque & certante animorum perspicacia, cùm rex, tum archiepiscopus promouerant vbicunque locorum. Itaque clerici multarum Ecclesiarum data optione, vt aut amictum mutarent, aut locis valedicerent, cessere melioribus, habitacula vacua facientes. surgebant ergo in tota Insula religiosorum Monasteria, cumulabantur mole pretiosi metalli sanctorum altaria, nec degenerabant â decore ędium mores ędificantium. Ita hominibus omnis ordinis, feruentibus in Dei obsequio, terra quoque ipsa videbatur gaudere otio. Agri prouentu vberi respondebant cultoribus, omnium bonorum copia plenis effluebat cornibus, nec facilè vnquam tempore *Dunstani* spem Prouincialium messis ęgra decepit. Elementa lætis renitebant vultibus, nullæ nebulæ, nubila nulla pigro contrahebant cœlo contagia, transmarinorum hostium metus procul, quieta & tranquilla omnia. In vrbibus, nec in pauperes prędiudicium, nec inter viuentes dissidium, nec propter morientes iusticium. horum bonorū radix per Domini gratiam spectabat ad *Dunstanum*, de *Dunstano* prodijt in *Edgarum*, de *Edgaro* pullulauit in populum. Fœlicia tunc fuere tempora habentia præsulem, qui nihil infra dictum faceret: regem, qui sedulus edictis præsulum intenderet. Hæc immortalem viro pepererunt & seruauerunt gloriam multò magis quàm miracula. quamuis Domino administrante nec eorum mendicus fuerit. quorum hîc vel breuiter indiculā ponere illā efflagitat ratio, vt si quis gestorum eius expers ista fortassis attigerit, norit quantum sanctus iste huius adhuc peregrinationis incola mente superna prælibauerit gaudia. denique sanctitatis eius futuræ præsagus idem qui author Deus iucundo prodigio natiuitatem eius præcurrit. Siquidem cùm mater eius fertilis in aluum maturoque iam in partum fœtu in purificatione sanctæ *Mariæ* frequenti ciuium collegio templo assisteret, omnium repentè luminaria seu casus, seu Dei nutus extinxit. Omnibus stupefactis, matronæ cereus lucem accepit cælitùs, communicatóque cæteris igne, timorem dispulit, securitatem induxit. Puer literis datus cùm omnes institutionis libros potenter addisceret, tum libentius & charius illa exosculabatur, quæ moribus informatis mentem ad superna dirigerent. Eius ętatulæ pusio diabolū noctu occursantem, rabidorumque canum agmine stipatum virga abegit: obseratam ecclesiam obuijs angelorum auxilijs ad terram leniter depositus intrauit. Cui processu cithara eius paxillo appensa, vocale melos sine hominis digito intonuit: *Gaudent in cælis animæ sanctorum,* & sequentia. Quo audito, ad tribulationum patientiam se admoneri, & tunc intellexit, & non multò pòst expertus, exhorruit. Iuuenis olim defuncti officio concepit oraculum quantum profectum sumpturus esset in domino, & in seculo. ne se derideri phantasmatis inanis arbitraretur nebula, signum accepit, monstrato loco, quo post triduum esset sepeliendus presbyter, qui nec dum erat inualidus, nec æger. regem effrænis equi cursu delatum ad præcipitium nomine suo à prçeunte inclamato, absens liberauit, animalis cursu cohibito, in ipso præruptarum faucium hiatu. trabalem molem incuria artificum deorsum vergentem, signaculo crucis eminus porrecto, loco restituit suo. Iam Pontifex & Brittannię Primas, ad diuinum ministerium egens aqua, ex natiuo silicis sinu laticem produxit, qui perennes riuos deducit ad hanc diem. diaboli quascunque insidias præuidebat perspicaciter, & eludebat potenter. fœmineas quondam sordes insusurrantem ignitis forcipibus adurens, eundemq; sibi in oratione

infestum,

infeſtum, ſimulacroque, vel vulpis, vel vrſi indutum, baculo abigens. effuſos pro exilij ſui lætitia cachinnos ingeminantem minis arguens, minas effectui mancipauit, dum ab exilio regreſſus ingentem diabolo iacturam, de lucrandis Domino animabus, faceret. *Edmundi* regis proximè futurum & *Edwini* præteritum obitum dæmonum edoctus lætitia: illius corpus Glaſtoniæ ſepeliuit, iſtius animam inimicorum violentiæ eripuit. Quid illud? nonne magnæ reuerentiæ metu dicendum quod corporalibus oculis ſanctum intuitus ſpiritum columbina ſpecie agonizanti fœminæ & ſibi Miſſas facienti vidit adeſſe, indeq; ſuper memoriam beatiſſimi *Odonis*, plauſibili volatu ſediſſe? Quapropter cunctis in poſterum occaſionibus acceptis *Odonem* bonum vocauit vſitato & quàm proprio nomine *Ode* the good. tum præterea quàm familiaritèr illi, Deus bone, ſuperni ſpiritus apparebant? quàm conſertè cum eo famulabantur? cuius adhuc patriam ſuſpirantis tædium ſanctis hortatibus animantes. *Edgari* regis ortum & fœlicitatem futuram ſymphonia angelica: *Edredi* deceſſum ferociori nubium impulſu cognouit. horriſonum enim ſtrepitum probauit mors animalis, cui inſederat, non morata. Diſcipuli fælicem ad cœlos exceſſum abſens vidit & pronunciauit, prophetia perſpicuus, nec vllius vnquam falſitatis repulſam paſſus. *Ethelredo* regi futuram ęrumnam, virgini *Edithæ*, & *Ethelwoldo* antiſtiti mortem prædixit conterminandam, eidemq; ſanctum *Elfegum* ſubſtituit, admonitorem nactus Apoſtolum *Andræam*: eius enim præcipuè fruebatur ſolatio, vel vitare aduerſa vel moderari ſecunda. ſed excellit omnia, prę-iuit vniuerſa, quòd dominã Domini matrem pręſenti miraculo & vigilanti oculo conſpicatus eſt ſocias pudoris, (inter quas, & eiuſdem Pontificis matrem) ad *Chriſti* laudem inuitare, illudque ſedulianum modulato canore concinere & repetere.

Cantemus Domino ſociæ, cantemus honorem:
Dulcis amor Chriſti perſonet ore pio.

Mirum eſt prorſus, mirum omninò quod dicitur, nec tamen à ſtabilitate veritatis alienum, vt, (quod Dei magno munere ſanctis in futura vita concedendum, ounc eos ſpe beata ſollicitat mollitèr, palpat fœlicitèr,) ipſe lutea compage circundatus oculis caperet, auribus hauriret, & credo equidem, nec vana fides, quod etiam Angelorum cantum audierit Kyrie eleeſon pſallentium, quod nunc libentèr Eccleſiæ diſcunt & docent Anglorum. His glorioſus triumphis, victorioſus adoreis viceſimo ſeptimo Patriarchatus ſui anno exacto, tranſlatus eſt ad ſuperos, ingenti ſua gloria, immani patriæ ærumna. Siquidem ſtatim læta elementorum facies emarcuit, pax per eius ſapientiam procurata ſuperuentu Danorum euanuit, quamuis ille maximis ſignis filiorum calamitates leuigaret. Quarum illud ſcriptum non vidi, quod nuper quodam Eccleſiæ *Chriſti* Monacho referente audiui: furem damnatum præcipitio, ſancti *Dunſtani* auxilium inclamaſſe, ligatiſque oculis â carnificibus retroactum, deſiluiſſe in præruptum, nec læſum: Ibi beatum *Dunſtanum*, corporalitèr cum eo locutum, nexus oculorum ſoluiſſe. Quo ſolatio miſerum animatum, per confragoſas ſemitas in ſuperiora euaſiſſe manus cuiuſdam quam non videret niſu, pendula pergentis terga, ne retrò laberetur, ſuſtentante. ſed quia de temporum turbine in noſtris; de ſancti miraculis in aliorum legitur literis, ſucceſſionem Epiſcoporum repetam.

DVnſtano ſucceſſit anno vno *Ethelgarus*, qui primus in nouo Monaſterio Abbas â beato *Ethelwoldo* Wintoniæ factus, poſt etiam præſulatum Auſtralium Saxonum acceperat, cuius ſedes tunc erat apud Seleſeiam, nũc eſt Ciceſtriæ. Hoc de medio facto ſedit annis xj. Wiltunenſium priùs Epiſcopus *AElfricus*, qui & antè Abbas Abendonenſis fuerat. de quo quod quidam dicunt eum Cantuariæ Monachos proturbatis clericis poſuiſſe; veriſimile non videtur. conſtat enim Monachos in Eccleſia ſancti *Saluatoris* fuiſſe â tempore *Laurentij* Archiepiſcopi, qui primus beatiſſimo *Auguſtino* ſucceſſit, ſicut in Epiſtola *Bonefacij* Papæ ad regem *Ethelbertum*, quæ inferiùs ponetur, conſtabit.

POſt eum *Siricius* & ipſe Wintoniẽſis præſul annis quinque, cuius conſilio in geſtis regum dixi *Ethelredum* regem animi libertatem Danis precio vendicaſſe, vt eorum pacem argento redimeret, quos ferro propellere poſſet, niſi corde careret. vnde importabilis tributi penſio impoſita Angliæ fortunas prouincialium ad ſolum vſque deſtruxit.

QVod cùm ſucceſſor eius *AElphegus* ex Epiſcopo Wintonienſi archiepiſcopus annis ſex,& menſibus ſeptem,facere contemneret,ne molliciem otij ſui miſerorum diſpendio mercaretur;tentus,& in compedes coniectus; poſtremóq; ab ipſis Danis lapidatus,animam cœlo dedit. Cuius vitam ſcripſit *Osbernus* plenam virtutibus,& miraculis: illo præcipuè, quòd Romæ poſitus, obitum *Kenulfi*, qui ei in Wintonia ſucceſſerat, perſpicua veritate ſuis nunciauit. prætereà die gloriæ ſuæ illuceſcente iam iamque morte furorem hoſtium ſatiaturus, vidit *Dunſtanum* tranſitoriam prænunciantem pænam, & futuram promittentem gloriam. nam quòd corpus eius etiam recentis cruoris præferens veſtigia labem putredinis ad hunc diem ignorauerit, & aliâs dixi & populariter tritum non eget inculcari.

SVcceſſit martyri *AElphego Liuingus* qui & *Ethelſtanus*, annis ſeptem : ex Epiſcopo Wellenſi ſuffragio Regis *Ethelredi* in archiepiſcopum prouectus. Spirabat adhuc vitam rex ille,veram prophetiam beatiſſimi *Dunſtani*,quam ſuperiùs diximus,calamitatibus ſuis nimis expertus, vir qui coràm videret Prouincias ſuas ſubuerti, ſeipſum poſtremò exulem agi,nec vllum comminiſceretur remedium. Id quidam inęqualitati corporis,quidam ſegnitiei animi deputant.veruntamen vtcunque dicta mea ferant poſteri,abſolutè pronuncio: magnum inſigne fuiſſe miſeriæ,quòd Primati patriæ ſeptem menſibus incarcerato nullam opem rex attulerit, nec ſe ad vindictam excitauerit,ſeu præſulis maieſtate,ſeu calamitatis indignitate permotus. Quare de *Etheldredo* poſſum antiquum illud prouerbium dicere, quòd *è conſpicuo probitatis fulmine, natæ fuiſſent inertes tenebræ.* Quid enim vnquam *Edgaro* patri, in probitate, quid huic filio in ſocordia comparabile habuit Anglia? Impleuit ergo locum defuncti *Elfegi*, *Liuingus*, vt dixi.

ET poſt eum *Egelnodus*, octodecim annis, de quo in geſtis *Cnutonis* aliqua commemoraui.

HVic *Edſius* ſucceſſit annis vndecim, qui poſt mortem *Hardecnuti* regem *Edwardum* prouexit in regnum, aſſiſtens authoritate & benedictione ſua, conatibus *Godwini* Comitis, & Danorum contrà nitentium votis irritis. Nec multò pòſt incurabilem morbum nactus,viuens & volens poteſtati deceſſit,cùm priùs ſecretiori conſilio apud regem & Comitem egiſſet, vt ei *Siwardus* Abbas Abendonienſis ſuccederet. Sed cùm ille in ipſum qui honorem intulerat ingratus, etiam neceſſario victu infirmum fraudaret, iam deſignatus ſucceſſor eliminatus eſt, datuſq; ei epiſcopatus *Roffenſis*, quo leuiaret verecundiam, quo detrementum conſolaretur.

TVnc rex *Robertum*, quem ex monacho Gemmeticenſi Londoniæ fecerat Epiſcopum,archiepiſcopum creauit annis duobus, ampliſſimo prēmio bona ſibi quondam in Normannia exulanti ab ipſo impertita recompenſans. Is ergo & amore antiquo & recenti honore primas partes in conſilijs regalibus vendicabat, quos vellet deponeret,quos liberet,ſublimaret. Anglis nota loquor, & aliâs dicta repeto. Angli ergo Normanno inuidere,& regis beneuolentiam extenuare. Ille contra pertinaciùs inſiſtere, donec præcipuos optimates *Godwinum* dico & filios eius proditionis apud reges accuſatos Anglia expelleret. Expulſionis aliæ quoque fuere cauſæ,& alij authores,ſicut aliâs non tacuimus. Sed ille clariùs claſſicum cecinit, inſtantiùs accuſauit.Et tunc quidem animi ſententiæ blanditus eſt effectus rei. ſed poſteriori anno cauſa in ſuffragiū popularium deducta, exules reſtituti. Quorum reconciliationem cùm ſibi nocituram archiepiſcopus non dubitaret,iudicij deliberationem pręueniens Romam iuit. vnde cum epiſtolis innocentiæ & reſtitutionis ſuæ allegatricibus rediens finem vitæ apud Gemmeticum inuenit.

TVnc *Stigandus* quidam, qui quondam dimiſſo Orientalium Anglorum epiſcopatu,ſublimiorem gradum meditatus Wintonienſem inuaſerat, rapuit occaſionem deſideratam,vt innocentis regis ſimplicitatem circumueniens, Archiepiſcopatū ſeptendecim annis tantis honoribus adiungeret: aliâs ſanè nec imprudens, nec inefficax. Cæterùm aduerſus ambitum nihil dignitati ſuæ conſulens, quæcunq; poſſet alijs pręripere, ſibi abſcondere, nunquam auaritiam ſuam moderari: ſacros honores Eccleſiarum,hos ſibi pecunia comparans,iſtos alijs lingua vendicans: prorſus publicas nundinas ex epiſcopatibus & abbatijs faciens,& ibi cupiendi modeſtiā admittens,vbi quod

cuperet

cuperet deeſſet. Nonne illud belluinæ rapacitatis dices,quod Wintoniæ Epiſcopatum & Cantuariæ Archiepiſcopatum, prætereà multas abbatias ſolus ipſe poſſidebat, quæ ſingula ſatis ſuperque ſufficerent alicui probo viro? Sed ego conijcio illum non iudicio ſed errore peccaſſe,quòd homo illiteratus(ſicuti plęrique & penè omnes tunc temporis Angliæ epiſcopi) neſciret quantum delinqueret, rem Eccleſiaſticorum negotiorum ſicut publicorum actitari exiſtimans. Quare nunquam pallium à Roma meruit, quamuis & ibi venalitas multùm operetur, niſi quòd quidam *Benedictus* Apoſtolicæ ſedis peruaſor ipſi miſit gratulatus, quòd eum quem alij Archiepiſcopi ducebant ludibrio,ipſe Papam appellaſſet. Sed illo pòſt non multùm deiecto, omnia eius facta euacuata, decretumque conſilio ſalubri non potuiſſe eum dare legitimè pallium, qui iuſtè non habuiſſet Papatum. Non reſipuit ſuper his *Stigandus* ſed perſtitit,parùm cogitans de animarũ ſalute,tantùm forenſi frueretur honore. Intereà *Willielmus* Comes Normanniæ Angliam veniens armis Prouinciam perdomuit, cùm & Dei permiſſio ſuffragaretur, & nonnullæ cauſæ ſuppeterent, quas non infirmas ipſe arbitraretur. Qui cùm & belli Haſtingẽſis victoria, & caſtelli Dofrenſis deditione terrorem ſui nominis ſparſiſſet, Londoniam venit, venienti *Stigandus* cum potentiſſimis Anglis proceſſu & fauore ſuo applauſit: conſertiſq; loquelis *Willielmus* eum in patrem & Archiepiſcopum,ipſe *Willielmum* in regem recepit, & filium. Veruntamen coronam regni de manu eius rex detractauit ſuſcipere,aſtutia,qua conſueuerat, prohibitores ex parte Apoſtolici ſubornans. Nec multò pòſt in Normanniam nauigans ſub velamine honoris illum renitentem ſecum traxit, ne quid perfidię ſe abſente per eius authoritatem in Anglia pullularet. Inter quæ difficile dictu eſt, quantis eum exceperit officijs dignantèr vbicunque locorum aſſurgendo, & contra eum in omnibus Epiſcopatibus Normanniæ & Abbatijs longa ſerie pompæ procedi faciendo. Sed quicquid his tegebatur inuolucris,erupit in clarum veniente in Angliam *Ermenfredo*, Seduenſe Epiſcopo,Legato *Alexandri* Papæ, qui ad voluntatem regis, coacto concilio *Stigandum* depoſuit, fidem *Willielmi* appellantem,& violentiam reclamantem. Et quamuis ille ſe blandè excuſans præceptum Papæ obiectaret, non tamen opinionem affectatæ depoſitionis excluſit,quòd eum toto æuo in vinculis Wintoniæ habuerit. Ibi ergo *Stigandus* tenui victu vitam tolerauit, quòd ei parum de fiſco ferebatur, & ipſe ingenita mentis duritia nihil de ſuo inferri pateretur. Quin & hortantibus amicis & præcipuè regina *Edgitha, Edwardi* regis relicta,vt ſe delicatiùs veſtiret, & paſceret, per omne ſanctum peierabat non ſe habere nummum nec valens. Sed huic ſacramento ſoliditatem veri abfuiſſe probauit ingens vis opum poſt mortem eius in ſubterraneis ſpecubus inuentarum. ad quarum indicium vt veniretur, auxilio fuit clauicula collo exanimati dependens, quæ familiaris ſcrinij eſſet cuſtos. ea ſeræ immiſſa, manifeſtauit per cartas inuentas, & qualitatem metallorum & quantitatem ponderum.

NOndum ille efflauerat, cùm à *Willielmo* rege *Lanfrancus* Cadomenſis Abbas ad archiepiſcopatum electus eſt. Is gente Longobardus,non adeò abiecta & obſcura progenie oriundus erat. Sed literatura perinſignis liberales artes quæ iamdudum ſorduerant, à Latio in Gallias vocans, acumine ſuo expoliuit. teneriorem ætatem in ſecularibus deterens, in ſcripturis diuinis animo & æuo maturuit. Quibus edoctus mundi fumos & ampullata gentilium eloquia paruipendens Monachatus deſiderium imbibit. multiſque diu locis cirumſpectis ex omni Abbatiarum copia Beccum apud Normanniam potiſſimùm elegit, paupertate loci & Monachorum religione captus. (Siquidem eò fortè adueniens ipſum Abbatem *Herlewinum* nomine, ad coquendos panes ſuccinctum,& manus fimo oblitum cõſpicatus eſſet.) factus ergo ibi Monachus homo,qui neſciret agreſti opere victum quærere, publicas ſcholas de Dialectica profeſſus eſt,vt egeſtatem Monaſterij ſcholarum liberalitate temperaret. exiuit fama eius remotiſſimas Latinitatis plagas,eratque Beccum magnũ & famoſum literaturæ gymnaſium. gloria laudis conflauit apud improbos viros inuidiam, capellanis, qui infra eius ſcientiam ſe viderent, animum Comitis *Willielmi* in ipſum turbantibus, quòd vnum eorum palàm de inſcitia literarum irriſiſſet. Quapropter *Lanfrancus* edictum accipiens, vt Normanniam ſua importunitate vacuaret, curiam venit, moxque indulgentiam Comitis meruit,quòd ille ſtatim viuacitate ſenſus intellexiſſet, quantæ prudentiæ

dentiæ

dentiæ *Lanfrancus* eſſet ex dignitate frontiſpicij, & facetia reſponſi, interiora coniectans. Nec multò pòſt apud Cadomum Abbatem fecit, vbi ſancto *Stephano* Monaſterium à fundamentis leuauerat. Quin & regni faſtigiatus ſolio, Archiepiſcopum, vt dixi, inſtituit, quod ipſe meliùs ſcripto ſuo inſinuabit, quod de ordinatione ſua, & de cōtrouerſia inter ſe & Eboracenſem *Thomam* commota & ſedata, ita ſcripſit.

Anno Dominicæ incarnationis milleſimo ſeptuageſimo intrauit Anglicam terram *Lanfrancus* Cadomenſis cœnobij Abbas, mouentibus & præcipientibus *Willielmo* glorioſo Rege Anglorum, & fœlicis memoriæ *Alexandro* totius ſanctæ Eccleſiæ ſummo Pontifice. Is poſt paucos ſui introitus dies Dorobernenſem Eccleſiam ſuſcepit regendam. Conſecratus eſt autem quarto Calendarum Septembris in ſede Metropoli à ſuffraganeis ipſius ſedis *Willielmo* Londonienſi Epiſcopo, *Siwardo* Roffenſi, *Walchelmo* Wentano, *Remigio* Dorcenſi ſiue Lincolnienſi, *Herfaſto* Helmanenſi ſiue Thetfordenſi, *Stigando* Seleſienſi, *Hermanno* Schireburnenſi, *Giſone* Wellenſi. Cæteri, qui abſentes fuerunt, cauſas ſuæ abſentiæ tàm Legatis, quàm literis oſtenderunt. Ipſo anno *Thomas* Eboracenſis Eccleſiæ antiſtes electus Cantuariam ex priſca conſuetudine ab eo ſacrandus aduenit. à quo cùm *Lanfrancus* ſcriptam de obedientia ſua profeſſionem cum adiectione iuriſiurandi, cuſtodito anteceſſorum ſuorum more, expoſceret: Reſpondit *Thomas* ſe id nunquam facturum niſi priùs ſcriptas de hac re authoritates legeret, niſi teſtes huius antiquitatis aſſertores cerneret: Poſtremò, niſi congruas ſuper hac re rationes audiret, quibus id iuſtè & rationabilitèr ſine ſuæ Eccleſiæ præiudicio facere deberet. Hoc autem ignorantia magis quàm ſpiritus elati pertinacia faciebat. Nouus enim homo & Angliæ conſuetudinis penitùs expers, verbis adulatorum plus æquo & bono fidem exhibebat. *Lanfrancus* tamen in pręſentia paucorum Epiſcoporum, qui ad eum pro hac conſecratione aduenerant, quod poſtulabat oſtendit. At ille aſpernatus omnia, non ſacratus abſceſſit, quod Rex audiens grauitèr accepit, exiſtimans *Lanfrancum* iniuſta petere, & ſcientia literarum magis quàm veritate & ratione confidere, quamuis nec ipſi *Thomæ* deeſſet literarum peritia, multo ingenio multoque ſtudio comparata. Paucorum dierum ſpatio euoluto *Lanfrancus* ad curiam venit, à Rege audientiam poſtulauit, redditis rationibus eius animum mitigauit, tranſmarinis, qui aderant, ſuæ parti iuſtitiam adeſſe ſuaſit & perſuaſit. Angli enim qui rem nouerant aſſertionibus eius per omnia conſtantiſſimè teſtimonium perhibebant. Itaque regio edicto communique omnium decreto ſtatutum eſt, ad præſens debere *Thomam* ad matrem totius regni Eccleſiam redire, profeſſionem ſcribere, ſcriptam legere, lectam inter examinandum in præſentia Epiſcoporum *Lanfranco* porrigere, in qua præceptis quidem eius in omnibus, quæ ad Chriſtianæ Religionis cultum pertinent, ſe obtemperaturum abſolutè nulla interpoſita conditione promitteret, ſucceſſoribus verò eius non ita, niſi priùs vel coram vel in Epiſcopali concilio competens ei ratio redderetur, qua anteceſſores ſuos Dorobernenſis Eccleſiæ Primatibus id feciſſe & facere debuiſſe euidentiſſimè comprobaretur. Igitur redijt, quæ iuſſa ſunt impleuit, ſacratus abſceſſit. Non multos poſt dies *Lanfrancus* ab vniuerſis Anglici regni Epiſcopis, qui diuerſis temporibus, diuerſis in locis ab alijs Archiepiſcopis vel à Papa tempore *Stigandi* ſacrati ſunt, profeſſiones petijt & accepit. ſequenti anno cum præfato Archiepiſcopo Romam iuit, & honorificè à ſede Apoſtolica ſuſceptus vnum quidem pallium ab altari Romano more accepit, alterum verò in indicium ſui amoris, videlicèt cum quo Miſſam celebrare ſolebat, *Alexander* ei Papa ſua manu porrexit. In cuius præſentia *Thomas* calumniam mouit de Primatu Dorobernenſis Eccleſiæ, & de ſubiectione trium Epiſcoporum Dorcenſis ſiue Lincolnienſis, Wigornienſis, Leceſeldenſis, qui nunc eſt Ceſtrenſis, dicens Cantuarienſem Eccleſiam atque Eboracenſem parem ad inuicem honorem habere, nec alteram alteri ſecundum beati *Gregorij* conſtitutionem debere vllatenus ſubiacere, excepto quòd alter vtrius Archiepiſcopum priorem & digniorem oporteat eſſe eo quem conſtiterit fuiſſe poſteriùs ordinatum. Prædictos verò tres Epiſcopos ſuæ ſedi, ſuiſq; anteceſſoribus ab antiquis tēporibus extitiſſe ſubiectos. *Lāfrancus* hoc audiens etſi moleſtè tulit, modeſta tamen diſcretione verba illius veritate penitus carere reſpondit, aſſeuerans *Gregorianam* illam

V conſtitutionem

conſtitutionem non de Cantuarienſi & Eboracenſi Eccleſia, ſed de Londonienſi, & Eboracenſi eſſe prolatam. De qua re & de tribus Epiſcopis multis hinc inde verbis prolatis, decreuit *Alexander* Papa, oportere cauſam hanc in Anglicam terram audiri, & illic totius regni Epiſcoporum, & Abbatum teſtimonio & iudicio definiri. *Lanfrancus* quamuis alligatum illum ſuo tempore facta ab eo profeſſione teneret, maluit tamen pro ſucceſſoribus laborare, quàm eis in poſterùm indiſcuſſam hanc tantam calumniam diſcutiendam reſeruare. vterque ergo in Paſchali ſolemnitate ad Regem venit, ibique prolatis in medium partium rationibus ſententiam de negotio regalis curia dedit. Iuſſum eſt fieri tranſcriptum totius cauſæ continens finem. *Lanfrancus Alexandro* Papæ direxit Epiſtolam, in qua ei totius negotij geſtionem breuitèr & veracitèr enarrauit. Vtraque ſcripta ſunt, ſubter annexa præmiſſa profeſſione quam *Thomas Lanfranco* coram Rege & eius curia manu in manum porrexit.

Decet Chriſtianum quemque Chriſtianis legibus ſubiacere, nec his quæ à Sanctis patribus ſalubritèr inſtituta ſunt, quibuſlibet rationibus contrarire. Hinc namque iræ, diſſenſiones, inuidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amatores ſuos in pœnas æternas demergunt. & quantò quiſque altioris eſt ordinis, tantò impenſiùs diuinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas *ordinatus iam Eboracenſis Eccleſiæ Metropolitanus antiſtes, auditis cognitiſque rationibus abſolutam tibi* Lanfrance *Dorobernenſis Archiepiſcope, tuiſque ſucceſſoribus de Canonica obedientia profeſſionem facio, & quicquid à te vel ab eis iuſtè & Canonicè mihi iniunctum fuerit, ſeruaturum me eſſe promitto. de hac re autem dum à te ordinandus eſſem, dubius fui. Ideoque tibi quidem ſine conditione, ſucceſſoribus verò tuis conditionabilitèr obtemperaturum me eſſe promiſi. Anno ab incarnatione Domini noſtri* Ieſu Chriſti *milleſimo ſeptuageſimo ſecundo, regni verò* Willielmi *glorioſi regis Anglorum & ducis Normannorum ſexto, Pontificatus autem Domini* Alexandri *Papæ vndecimo, in præſentia Regis & Epiſcoporum atque Abbatum ventilata eſt cauſa de Primatu. Quem* Lanfrancus *Dorobernenſis Archiepiſcopus ſuper Eboracenſem Eccleſiam iure ſuæ Eccleſiæ proclamabat, & de ordinationibus quorundam Epiſcoporum, de quibus ad quem ſpecialitèr pertinerent certum minimè conſtabat. Et tandem aliquando diuerſis diuerſarum cauſarum authoritatibus probatum atque oſtenſum eſt, quòd Eboracenſis Eccleſia Cantuarienſi Eccleſiæ debeat ſubiacere, eiuſque Archiepiſcopi, vt Primatis totius Brittanniæ diſpoſitionibus in ijs, quæ ad Chriſtianam Religionem pertinent in omnibus obedire. Subiectionem verò Dunelmenſis hoc eſt Lindiſfarnenſis Epiſcopi, & omnium regionum à terminis Licefeldenſis Epiſcopi, & Humbræ magni fluuij vſque ad extremos fines Scotiæ, & quicquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracenſis Eccleſiæ iure competit, Cantuarienſis Metropolitanus, Eboracenſi Archiepiſcopo, eiuſque ſucceſſoribus in perpetuum obtinere conceſſit: Ita vt ſi Cantuarienſis Archiepiſcopus concilium cogere voluerit; vbicunque ei viſum fuerit, Eboracenſis Archiepiſcopus ſui præſentiam cum omnibus ſibi ſubiectis Epiſcopis ad nutum eius exhibeat, & eius Canonicis diſpoſitionibus obediens exiſtat. Quòd autem Eboracenſis Archiepiſcopus profeſſionem Archiepiſcopo Cantuarienſi facere etiam cum ſacramento debeat,* Lanfrancus *Dorobernenſis Archiepiſcopus ex antiqua anteceſſorum conſuetudine oſtendit, ſed ob amorem Regis,* Thomæ *Aichiepiſcopo Eboracenſi ſacramentum relaxauit, ſcriptamque tantùm profeſſionem recepit, non præiudicans ſucceſſoribus ſuis qui ſacramentum cum profeſſione à ſucceſſoribus* Thomæ *exigere voluerint. Si Archiepiſcopus Cantuarienſis vitam finierit, Eboracenſis Archiepiſcopus Doroberniam veniet, & eum, qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ Eccleſiæ Epiſcopis vt Primatem proprium iure conſecrabit. Quod ſi Archiepiſcopus Eboracenſis obierit, is qui ei ſucceſſurus eligitur, accepto à rege Archiepiſcopatus dono Cantuariam, vel vbi Cantuarienſi Archiepiſcopo viſum fuerit, accedet, & ab ipſo ordinationem canonico more ſuſcipiet.* Hic ſi Epiſtolam *Lanfranci* ad *Alexandrum* Papam totam poſuero, erit oneroſum profectò. Quapropter quod ad rem tantùm attinet, ſupponam, adijciens etiam priuilegia ſedis Apoſtolicæ, quæ ad ſuam cauſam firmandam magno fuiſſe ſuffragio ipſe aſſeuerat. Vnde me iure nullus criminari debebit, quaſi talibus ſcriptis volumen implendo, alienam in me transferam gloriam, ſed dabit potiùs ſi æquum iudicat neceſſitati ſuſceptæ hiſtoriæ veniam. Quinimò à ſtudioſo Lectore habendæ ſunt ſcriptori gratiæ, quòd omnia hìc congeſta inueniet, quæ & labori eſſet per multa volumina ſcrutari, & dubietati, ſi vnquam fortè poſſent inueniri.

inueniri. simul quòd nec adhuc controuersia inter duos Metropolitanos conquieuit, sed in magno etiam nunc versatur litigio, cùm ad istos qui modò dissident ordine venero, non habebo necesse ostendere, quæ pars veritate nitatur, cùm iam tempore istius *Lanfranci* præoccupauero. *Domino totius Christianæ religionis summo speculatori,* Alexandro *Papæ,* Lanfrancus *sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ antistes, debitam cũ omni seruitute obedientiam. In concilio, quod Angliæ per vestram authoritatem coactum est, vbi querelæ* Thomæ *Archiepiscopi prolatæ & ventilatæ sunt, allata est Ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis Ecclesiæ presbyter & Anglorum doctor* Beda *composuit: lectæ sententiæ, quibus pace omnium demonstratum est, à tempore beati* Augustini, *Primi Dorobernensis Archiepiscopi, vsq; ad ipsius* Bedæ *vltimam ætatem, quæ ferè centum & quadraginta annorum spatio terminatur, antecessores meos, super Eboracensem Ecclesiam totamq; Insulam, quam Brittanniam vocant, necnon & Hiberniam, Primatũ gessisse, curam pastoralem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi vrbe persæpè, locisque finitimis, vbi eis visum fuit, Episcopales ordinationes atque concilia celebrasse, Eboracenses antistites ad ipsa concilia vocasse, & cùm res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. Episcopos quoque, quorum subiectionem in quæstionem* Thomas *adduxerat, infra illud centum & quadraginta annorum spatium, per Dorobernenses Archiepiscopos fuisse sacratos, ad concilia vocatos, quosdam quoque, culpis exigentibus, ab eis cum Romanæ sedis authoritate depositos: multaque in hunc modum, quæ Epistolaris modestia per singula explicare non potest, Diuersa ad legendum porrecta concilia, quæ diuersis temporibus, diuersis de causis, à meis sunt antecessoribus celebrata. Quæ tametsi eandem suæ institutionis non habuere materiam, eandem tamen de Primatu & subiectione Episcoporum tenuere sententiam. recitatæ eorundem, de quibus quæstio versabatur Episcoporum ante prædecessores meos factæ electiones, & per eos ordinationes, qui Dorobernensi Ecclesiæ de sua obedientia scriptas reliquerunt professiones. Vrbs namque, quæ nunc Cantuaria vocatur, antiquis temporibus ab ipsius terræ incolis Dorobernia vocabatur. Nec defuerunt gesta quibus referatum est, cùm Anglia per plures esset regulos diuisa, Nordanhumbrorum Regem vbi sita est ciuitas Eboraca, accepto pretio cuidam symoniaco Episcopium vendidisse, pro qua culpa à Dorobernensi Archiepiscopo ad concilium vocatum esse, nolentemque venire pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertulisse. Cuius communionis atque consortij omnis illarum partium Ecclesia tam diu abstinuit, quoad vsque concilio seipsum exhibuit, & quod malè gestum est correxit. vltimum quasi robur totiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum,* Gregorij, Bonefacij, Honorij, Vitaliani, Sergij, *Item* Gregorij, Leonis, Iohannis *priuilegia, atque scripta, quæ Dorobernensis Ecclesiæ præsulibus Anglorumque regibus alijs atque alijs temporibus varijs de causis sunt data atque transmissa. reliqua enim reliquorum tam autentica quàm eorum exemplaria in ea combustione atque abolitione quàm Ecclesia nostra ante quadriennium perpessa est, penitùs sunt absumpta. His atque alijs, quæ particularitèr breuiterq; explicari non possunt ex parte Ecclesiæ nostræ in causa peroratis contra tantam tantarum auctoritatum euidentiam paucissimas contradictiones opposuit, Epistolam illam præcipuè ferens in medium, qua beatus* Gregorius *Londoniensem atque Eboracensem Ecclesiam pares esse, nec alteram alteri subiacere instituit. Quam scripturam cùm in rem nihil facere concordi sententia cuncti protinùs definissent, pro eo quòd nec ego Londoniensis Episcopus essem, nec de Londoniensi Ecclesia eset quæstio instituta, vertit se ad alia egena atque infirma argumenta, quæ post paucam moram* Christo *reuelante paucis sunt obiectionibus abolita, &c.* Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio regi Anglorum *Ethelberto, Bonefacius* Episcopus seruus seruorum Dei. *Dum Christianitatis vestræ integritas ita circa conditoris sui cultum excreuerit, vt longè lateq; resplendeat, & in omni mundo annunciata vestra Deo dignæ operationis augmenta referat: enormes largitori omnium bonorum Deo grates exsoluimus, qui vos de excelso prospexit, & in tanto culmine virtutũ erexit. Quapropter, fili gloriose, quod ab Apostolica sede per coepiscopum nostrum* Mellitum *postulastis, libenti animo concedimus, id est, vt vestra benignitas, in Monasterio in Dorobernensi ciuitate constituto, quod sanctus doctor vester* Augustinus *beatæ memoriæ* Gregorij *discipulus sancti* Saluatoris *nomini consecrauit, cui ad præsens preesse dignoscitur dilectissimus frater noster* Laurentius, *licentèr per omnia Monachorum regularitèr viuentium habitationem statuat Apostolica authoritate decernentes, vt ipsi vestri prædicatores Monachi Monachorum gregem sibi associent, & eorum vitam sanctitatum moribus exornent.*

Quæ nostra decreta, si quis successorum vestrorum, siue Regum, siue Episcoporum, clericorum siue Laicorum irrita facere tentauerit, à principe Apostolorum Petro, & à cunctis successoribus suis anathematis vocabulo subiaceat, quoad usque quod temerario ausu peregit, Domino placita satisfactione pœniteat, & huius inquietudinis veram emendationem faciat. In Christo valeas Domine fili. missa per manū Melliti Episcopi Londoniensis, anno Dominicæ incarnationis 615. Dilectissimo fratri Iusto Bonefacius Episcopus seruus seruorum Dei. Susceptis vestræ dilectionis apicibus, in quibus reperimus inter alia plurimos ex gentilibus ibidem degentibus Deo Omnipotente & Domino nostro Iesu Christo auxiliante cōuersos, maximè autem in partibus Cātiæ, ad veri Dei nostri fidem vestris laboribus esse perductos: valdè gratulati sumus. Edbaldi quoque Regis animum ad veræ agnitionis viam esse correctum, Dominum Omnipotentem in eo laudamus, qui sui nominis sacramentum, vestrique laboris fructum non deseruit, sicut ipse prædicatoribus Euangelij veraciter repromisit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Multa enim clementia, apud Dominum, multa est in vobis demonstrata, cùm aperiantur corda barbararum gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium. vt enim proficerent, vestris meritis est eorum saluatio procurata, Domino dicente, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Cognoui siquidem in vestris syllabis, vt sanctæ recordationis prædecessor noster Gregorius constituit Augustino & omnibus successoribus suis in posterum Metropolitanam & Primitiuam sedem in ciuitate Dorobernia, vbi caput totius gentis Anglorum à diebus Paganorum habetur. At verò nunc per reuelationem Iesu Christi, qui est origo, & caput Christianitatis, eadem ciuitas exaltatur & orthodoxa fides, quæ est radix nobilissima ibidem collocatur. vt ex illa segete vberrimum fructum boni operis ad pabulum cœlestis patriæ omnes Insulani metere queant. O quàm fœlix illa ciuitas quæ meruit in se Christum habitatorem habere! fœlix illa ciuitas: fœlix & tota gens cùm illos superna misericordia visitare non dedignata sit, quos ante mundi creationem prædestinauerat sibi sociare. Quare absit ab omni Christiano, vt ex illa ciuitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur nunc vel futuris temporibus, quæ à prædecessore nostro Domino Papa Gregorio statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur. Sed magis ex authoritate beati Petri Apostolorum principis ad ipsum præcipientes firmamus, vt in Doroberniâ ciuitate semper in posterum Metropolitanus totius Brittanniæ locus habeatur. omnesque prouinciæ regni Anglorum præfati loci Metropolitanæ Ecclesiæ subijciantur, immutilata & perpetua stabilitate decreuimus. Hanc autem Ecclesiam vtpote specialem, consistentem sub potestate & tuitione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eique de concessæ potestatis iure quicquam abstulerit, auferat eum Omnipotens Deus de libro vitæ suæ, sciatque se sub anathematis vinculis esse nodatum. Deus te incolumem custodiat Reuerende frater. Dilectissimo fratri Honorio Honorius Episcopus seruus seruorum Dei. Susceptis vestræ dilectionis literis in ijs reperimus vestri laboris sollicitudinem circa vobis commissum gregem multa fatigatione occupatam, multo labore & angustia crebrescentibus malis & mundanis vsibus mentis vestræ difficultates sæpiùs sustinere grauitatem. Nos verò hortamur vestram dilectionem, vt opus Euangelij, quod cepistis, teneatis. quod in eo laborandum tibi atque perseuerandum magis quàm omittendum est. Memento Euangelici præcepti, quo dicitur: Ego pro te rogaui Petre vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Et iterum in Apostolo: Stabiles estote & immobiles, scientes quòd labor vester non est inanis coram Domino. Ideo suppliciter vestram dilectionem admonemus, vt fide & opere in timore Dei & caritate vestra adquisitio, decessorumque vestrorum, quæ per domini Gregorij exordia pullulat conualescendo ampliùs extendatur, vt ipsa promissio Dominici eloquij vos ad æternam festiuitatem euocet, quæ dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Et iterum, Euge serue bone & fidelis, quòd super pauca fuisti fidelis super multa te constituam. Interea tuæ sedis authoritatem nostræ authoritatis priuilegio firmari postulasti. Nos verò absque vlla dilatione gratuito animo annuentes quod rectum est, vt quod semel statutum atque dispositum à prædecessoribus nostris cognouimus, hoc ipsum & nos confirmemus, eorumque vestigia sequentes iuxta ritum priscæ consuetudinis, quæ à tempore sanctæ recordationis Augustini prædecessoris vestri nunc vsque Ecclesia tua detinuit ex auctoritate beati Petri Apostolorum principis Primatum omnium Ecclesiarum Brittanniæ tibi Honorio tuisque successoribus in perpetuum obtinere concedimus. Tuæ ergo iurisdictioni subijci præcipimus omnes

Angliæ Ecclesias & regiones, & in ciuitate Dorobernia Metropolitanus locus & honor Archiepiscopatus & caput omnium Ecclesiarum Angliæ semper in posterum seruetur: & à nulla persona per aliquam malam suasionem in alium locum mutetur. Aliter autem si quis fecerit typho superbiæ instinctus, & nostræ præceptioni inobediens, & prænominatæ Ecclesiæ concessis suæ dignitatis contenderit reniti, sciat se separatum à participatione corporis & sanguinis redemptoris Iesu Christi. *Deus custodiat te incolumem reuerende frater.* Dilectissimo fratri *Theodoro Vitalianus* Episcopus seruus seruorum Dei. *Inter plurima, quæ per vestras syllabas nobis intimari iussisti, cognouimus etiam desiderium vestrum pro confirmatione diœcesis, quæ tuæ subiectioni subiacet, quia in omnibus ex vestro Apostolicæ authoritatis priuilegio splendescere desideras. Nos ergo petitioni vestræ annuentes, quia congruit pastorali sollicitudine circa Ecclesias Dei, quæ à priscis temporibus ab hac sede statuta intelligimus, irrefragabili ratione volumus vt sicut à nobis ita & à successoribus nostris perpetua stabilitate muniantur. vnde nobis visum est te exhortari ac in præsenti commendare tuæ sagacissimæ sanctitati omnes Ecclesias in Insula Brittanniæ positas. Omnia ergo, quæ à sancto* Gregorio *prædecessore nostro* Augustino *Sincello suo statuta sunt atque firmata, vel etiam per sacrum vsum pallij concessa, nos tibi in æuum concedimus, & Doroberniam ciuitatem, vbi primitùs per Reuelationem* Iesu Christi *Domini nostri fides Catholica secundum institutionem sacrorum Canonū suscepta est, habeto. Ex authoritate autem* Petri *Apostolorum principis, cui à Domino Deo potestas data est ligandi atque soluendi in cœlo ac in terra, nos licet immeriti eiusdem beati* Petri *clauigeri regni cœlorum vicem tenentes, tibi* Theodore *tuisque successoribus sicut abolinatis temporibus fuerint condonata in perpetuum, ita in ipsa tua Metropolitana sede, quæ sita est in Dorobernia, immutilanda concedimus obtinenda. Si quis verò, quod non optamus, contra hanc nostræ Apostolicæ definitionis priuilegij authoritatem venire tentauerit, siquidem Episcopus aut Presbyter aut Diaconus fuerit, ex hac Apostolica authoritate decernimus, vt Episcopus ordine præsulatus careat, & Presbyter vel Diaconus à suis gradibus se nouerint deiectos. ex numero autem Laïcorum tam ex regibus quàm principibus siue magna siue parua persona fuerit, sciat se alienum à participatione Domini nostri* Iesu Christi. *Hanc autem priuilegij paginam suffultam authoritate beati* Petri *Apostolorum principis, cuius ministerio fungimur, tibi* Theodore *tuisque successoribus in perpetuum obtinendam delegamus. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater.* *Sergius* Episcopus seruus seruorum Dei *Ethelredo, Alfrido, Aldulfo* regibus Anglorum. *Donum gratiæ spiritualis, sancti Spiritus illustratione fidelium corda succendit, ac reparando reficit, & virtutis mirificæ constantia roborat, & cœlestium donorum beneficiorum instituit perenniter promereri suffragia, & labentium rerum exitia nihilominus præcauere. Quo vsi munere pietatis Dei sancti Patres, vt quædam astrorum cœlestium splendifera luminaria mundi totius per ambitum renitentes gloriosè post præsentis vitæ fœlicia gaudia inter numerum electorum meruere ascribi. Porrò vos gens sancta, genus electum, populus acquisitionis, filij lucis, stirps regia, fidei propago ac incrementa virtutum gaudete in Domino & exultate quòd vestri non immemor studij egregius ac primus Apostolorum* Petrus *fidei firmissima petra, dum mentis ac conscientiæ vestræ sensu lætatur, nominum quoque vestrorū reminiscitur & agnoscit. Cōfidimus namq; quòd & aditum regni cœlestis aperiat, quibus tantum inter gentes, quibus Deo auspice præpolletis, fauorem contulit dignitatis. Et vos igitur Christianissimi ac dilectissimi filij, eius authoritate collatum vobis antistitem* Brithwaldum *Cantiæ sedis præsulem totiusque Brittaniæ primū Pontificem alacri pectore menteque deuotā suscipite, scientes quòd mercedem prophetæ accipiet, si quis hunc vt prophetam accipiat, & si spernere illum forsan, quod absit, fastu quisquam prosiliat, non eum sed à quo missus est spernet. Qui iuxta Dominicam vocem absque vllo adminiculo condemnabitur. Procul ergo à vobis longéque talis absit infanda temeritas ne diram hostis antiquus inobedientiæ faciem in vobis inueniat, quos sancta Dei Ecclesia in gremio filiorum adoptionis sociare dignata est. Optamus ergo, quò misericordia solita Dominus noster* Iesus Christus *faciat vos ineffabiliter ministerij ac regij culminis honore sublimari, & in examine futuri iudicij reseruari.* Dilectissimis fratribus vniuersis episcopis per Brittanniā constitutis *Sergius. Sicut nobis quibus curam officij pastoralis beati* Petri *Apostolorum principis superne dignatio miserationis, regimenq; cōcessit fratris ignoti, reuerendā aduexit præsentiam, ita quoq; vestri religiosissimi præsulatus collegij, agnita salus geminum attulit tripudij munus. Nam omnium bonorum autori Domino Deo nostro immensas peregimus gratias reperta fratrum fidelium in sinu sanctæ ma-*

tris Ecclesiæ vnanimitatis deuota constantia & amore feruente inter se dilectionisque consortio. Sic enim sagaci solertia Deum complacare noscuntur, offerentes ei pura libamina cùm in arca pectoris splendorem veri luminis refouentes nullis illecebris mentem illudant, nullis fratrum stimulis corda percellant, nullis proximos nocentibus mentibus animant: sed vt Dei ministri speculum se subiectis vitæ morumque probitate exhibeant. Hinc sibi Dominum prosperantem inuenient in aduersis, nec quicquam poterunt hostis insidiæ ijs nocendo surripere. etenim vbi præstò est Domini adiutorium, cuncta fugatur spirituum malignorum aduersitas. Cum ita sit, paternis affatibus collætantes vestræ fraternæ dilectionis vnanimi religiositati, insinuamus vobis, quòd præsens dilectissimus frater * Brithwaldus Cantuariæ Prouinciæ Præsul qui in sedem reuerendæ memoriæ Theodori quondam Archiepiscopi subrogatus est, iuxta ritum priscæ consuetudinis, quæ à tempore sanctæ ac reuerendæ memoriæ D. prædecessoris nostri Gregorij Rom. Pontificis nunc vsque sua Ecclesia detinuit à nobis, imò à beato Petro Apostolorum principe Primatum omnium Ecclesiarum Brittanniæ sortitus, cum sacro vsu Pallij ac venerabilis dalmaticæ illic demandatus est. Quod non incommodè fratres charissimi adeptus promeruit, cùm nequaquam fastu sine tumore iactantiæ, sed mente subnixa ac humili corde tantum munus dignus obtinuit. Quocirca hortamur fratres vestrum à Deo dicatum consortium salubrique consilio monemus, vt propter Dei amorem atque futuræ vicissitudinis spem, eidem fratri vestræ regionis Archiepiscopo, acsi nobis debitum ministerij honorem exsoluere, & vt præsuli Primatum gerenti efficaciter sciatis obedire, non ignari quid vas electionis insinuet, Obedite præpositis vestris: Et rursum, Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ideoque fratres vos admonemus vniuersosque ordinum gradus, præcipientes ex hac Apostolica authoritate, vt nullus sit, qui præsumat contra hæc, quæ ab hac Apostolica sede olim constituta præsentibus vel futuris temporibus contraire. sed semper præmemoratæ Ecclesiæ concessæ potestates illibatæ seruentur in perpetuum. Et quòd vos annuente diuina clementia hæc peracturos indubitata mente confidimus quæ commouere statuimus, fraternitatis vestræ religiosum propositum ineffabilem Sancti saluatoris nostri potentiam exoramus, vt pia vos semper religione pollentes perenni tribuat lætitia gratulari, & fraternis affectibus collætantes sanctorum meritis in æterna beatitudine sociari. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi fratres.

al. Bertwaldus

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei Episcopis Angliæ salutem. Dei Omnipotentis immensæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui suæ maiestatis gloriam sic dilatare dignatus est, vt in omnem terram exierit iam sonus prædicatorum suorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cuius ineffabili pietatis gratia, sicut noscimur procreati: ita quoque sumus adoptati, sanctæ regenerationis portantes mysterium in spem gloriæ filiorum Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Reuerentiæ itaque vestræ dicato collegio collætantes, vt in fide stabiles, & in opere efficaces inueniamini, hortamur honore inuicem præuenientes, & alter alterius onera portantes, quòd sic adimplebitis legem Christi, charitatem continuam habentes in dilectione Dei & proximi, sine qua impossibile est placere Deo. Fratris igitur nostri Tatwini, qui beatæ memoriæ Augustini prædicatoris vestri cathedræ subrogatus est, aduentus nos admodum lætificauit. quòd virum religionis & magnæ probitatis, sub ipso tempore, quo apud nos stetit, eum cognouimus. Proinde auditis eius petitionibus antecessorum eius iura dignitatis perquiri in sacro scrinio fecimus: & inuenientes eum iusta postulâsse, sacrum pallium cum venerabili vsu dalmaticæ Apostolica ei autoritate tradidimus, annuentes quoque iura dignitatis omnia, quæ prædecessores sui à tempore beatæ memoriæ Augustini habuisse noscuntur. Sicut ergo prædecessoris nostri Gregorij Rom. Pontificis decretum præfato Augustino sincello suo prædicatori vestro omnes Episcopos Angliæ subiecit, sic nos Deo autore & beato Petro Apostolorum principe licèt indigni eius nomine vicem gerentes, tibi Tatwine Doroberniæ ciuitatis Archiepiscopo tuisque successoribus legitimis omnes Ecclesias Brittanniæ earumque rectores subijcimus, Apostolica authoritate præcipientes, vt omnis homo totius Angliæ tuis canonicis iussionibus obediat, & te sciat esse Primatem atque speculatorem totius Insulæ, cui vices nostras per omnia gerendas in regione illa commisimus. Tuam autem Ecclesiam Doroberniæ constitutam vt propriam & primā sobolem religionis vestræ in Christo specialiter sub tuitione manus nostræ tenemus, quam volumus in pacis tranquillitate vigere, eiusque iura & dignitatis priuilegia in perpetuum immutilata seruari. quod prima & mater est aliarum omnium, primitus in vestra regione constituta in honore Sancti saluatoris Domini nostri Iesu Christi. Scriptum est enim, Non est sanctus vt est Dominus, & vbi est caput vegetum, reliqua membra

bra fortiùs vegetantur. Vos itaque fratres hæc Apostolicæ authoritatis mandata cum alacritate & subiectionis reuerentia audite & suscipite, & cum præfato fratre nostro Archiepiscopo vestro in messe Dei laborate. Si autem quiuis hæc perturbare voluerit, & nostræ definitionis statuta diuellere contenderit ac violare, sciat se contra ipsum mundi saluatorem, & beati Petri authoritatem niti: & ideo nisi resipuerit æternæ damnationis sententiam incurrere. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi fratres. Leo episcopus seruus seruorum Dei. *Edhelardo Archiepiscopo Dorobernensis ecclesiæ in perpetuum. al. Athelardo Pontificali discretioni præcipuè conuenit præsulibus ecclesiarũ secundũ eorum irreprehensibilem fidem audientiam præbere, & eorum, qui per beatum Petrum Apostolorũ principẽ, & nos gerere desiderauerint, quæ canonicis non refragentur sanctionibus, effectum concedere; & cùm id, quod desiderant obtinuerint, flagrantiores erga religionis amorẽ existant. Exhortãda itaq; nobis est ac prædicãda fraterna almitas, pro diœcesibus Angliæ tibi cõmissis videlicet episcoporũ seu monasteriorũ tam monachorũ quàm clericorum & puellarum. Quæ sicut abolitanis temporibus tua ecclesia tenuit, vt in sacro scrinio nostro requisita cognouimus, ita tibi tuísque successoribus tenenda confirmamus. omnes Anglorum ecclesias sanctus ac egregius prædicator Gregorius ordinauit, atque catholicè confirmauit beato Augustino Archiepiscopo sincello suo subiectas fore in æuum per sacrum vsum pallij: & ideo ex authoritate beati Petri Apostolorum principis (cui à Domino Deo potestas ligandi atque soluendi concessa est dicente: Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam & portæ inferni non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis) immò & secundum instituta sacrorum canonum censuram licèt immeriti eiusdem Petri clauigeri regni cælorum vicem gerentes tibi Adelardo tuísque successoribus omnes Anglorum ecclesias sicut à priscis temporibus fuere, in perpetuum in ipsa tua Metropolitana sede per subiectionis cognitionem irrefragabili iure concedimus obtinendas. Si quis verò, quod non optamus, contra hanc definitionis nostræ vel Apostolici priuilegij authoritatem venire tentauerit, ex Apostolica authoritate statuimus, vt si Archiepiscopus vel episcopus fuerit, ex ordine præsulatus sit deiectus: similiter presbyter vel diaconus, vel alius quilibet minister sacri ministerij si fuerit, ab ordine sit depositus. Si autem ex numero laicorum fuerit, tam rex, quàm princeps, aut quælibet siue magna siue parua persona sit, à sacræ communionis participatione se nouerit alienum. Hanc priuilegij paginam authoritate beati Petri Apostolorum principis, cuius ministerio fungimur, tibi Edhelardo tuísq; successoribus in perpetuum concedimus obtinendam. Ad cuius firmitatem manibus nostris subscripsimus, illúdque nomine nostro signari mandauimus. Quam etiam à Sergio scrinario nostro scribi præcepimus mense Ianuario, data 15. Kalend. Febr. per manum primicerij Eustathij sedis sanctæ Apostolicæ imperante domino Carolo pijssimo Consule Augusto à Deo coronato magno pacificóque imperatore, anno secundo post consulatum eiusdem domini, indictione 10. Fratribus & filijs in Christo omnibus episcopis Angliæ Formosus. Audito nefandos ritus Paganorum partibus in vestris repullulasse, & vos tenuisse silentium, vt canes non valentes latrare, gladio separationis à corpore Dei ecclesiæ vos ferire deliberauimus. Sed quia, vt nobis dilectus frater noster Pleimundus intimauit, tandem euigilastis, & semina verbi Dei olim venerabiliter iacta in terra Anglorum cœpistis renouare, mucronem deuotationis retrahentes, Dei omnipotentis & beati Petri Apostolorum principis benedictionem vobis mittimus orantes, vt in benè cœptis, perseuerantiam habeatis. Vos enim estis fratres de quibus loquens Dominus inter alia inquit. Vos estis sal terræ, & si sal euanuerit in quo salietur. Et iterum. Vos estis lux mundi, significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum à vobis debere: & in moribus & in vita vestra bonæ actionis studium quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes, ad vitam quomodo cautè ambulent, videant, vt ad promissionem æternam beatitudinis sine offensa currentes, valeant peruenire. Nunc accingimini ergo & vigilate contra leonem, qui circuit quærens quem deuoret, & non patiamini vlteriùs in regione vestra penuria pastorum Christianam fidem violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cùm vnus obierit, alter qui idoneus fuerit, canonicè protinus subrogetur. Nam secundum legem plures facti sunt sacerdotes eoquòd morte prohiberentur permanere. Quod Dauid considerans, & in spiritu Christi ecclesiam fore permansuram ad finem seculi prospiciens, ait, Pro patribus tuis nascentur tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Nulla itaque mora sit subrogandi alium, cùm quilibet sacerdotum ex hac vita migrauerit, sed mox vt ille, qui primæ sedis principatum

tum gerens inter vos cæteris episcopis præesse dignoscitur, fratris obitus fuerit denũciatus, facta electione canonica alter consecratus succedat. quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæue sedes episcopalis cæteris præpolleat habeatq́; primatum abolitanis temporibus notißimum est. Nam vt ex scriptis beati Gregorij *eiúsque successorum tenemus, in Dorobernia ciuitate Metropolim sedemq́; primam episcopalem constat esse regni Anglorum, cui venerabilis frater noster* Pleimundus *nunc præesse dignoscitur, cuius honorem dignitatis nos nullo pacto imminui permittimus, sed ei vices Apostolicas per omnia gerere mandamus. Et sicut beatus* Gregorius *Papa primo vestræ gentis episcopo* Augustino *omnes Anglorum episcopos esse subiectos constituit: sic nos prænominato fratri Doroberniæ siue Cantorberiæ Archiepiscopo eiusque successoribus legitimis eandem dignitatem confirmamus, mandantes, & authoritate Dei, & beati* Petri *Apostolorum principis præcipientes, vt eius canonicis dispositionibus omnes obediant, & nullus eorum, quæ ei suisque successoribus Apostolica authoritate concessa sunt, violator existat. Si autem quiuis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere ista tẽtauerit, sciat se proculdubio multandum fore graui anathemate, & à corpore sanctæ ecclesiæ, quam inquietare molitur, perpetuò, nisi resipuerit, separandum.* Iohannes *Episcopus seruus seruorum Dei confratri* Dunstano *Dorobernensis ecclesiæ Archiepiscopo vitæ perpetuæ permanendam in Christo salutem. Si pastores ouium solem gelúque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, & oculis conspectant vigilantibus, ne aliqua ex ouibus aut errando pereat, aut ferinis laniata morsibus rapiatur, quanta cura quantóque sudore debemus esse peruigiles ob salutem animarum, qui dicimur pastores esse earum. Attendamus igitur nos officium exhibere erga custodiam ouium Dominicarum, & ne quasi lupo veniente territi fugiamus: ne in die diuini examinis pro desidia nostra ante summum pastorem & negligentia vestra excruciemur, vnde modò honoris reuerentia in sublimiore arce cæteris dijudicamur. Primatum itaque tuum in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices Apostolicæ sedis exercere conuenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum* Augustinum, *eiusq́; successores præfatæ ecclesiæ pontifices habuisse dignoscitur. Pallium verò fraternitati tuæ ex more ad missarum solennia celebranda commendamus, quo tibi non aliter vti concedimus, quàm eo vsu, quem antecessores nostri prodiderunt, ecclesiæ tuæ priuilegijs in suo statu manentibus. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cuiuscunque, quantum indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honestati morum tuorum hæc ornamenta conueniunt quatenus Deo authore poßis esse conspicuus, ita vt vita tua filijs tuis sit regula. Et in illa, si qua fortitudo illis inest, dirigatur, dum in ea, quæ imitentur, aspiciant. Et in fine epistolæ, Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiæ suæ protectione circundet, atque ita in timoris sui viam te dirigat, vt post vitæ huius amaritudinem ad æternam peruenire simul mereamur dulcedinem. Et hoc scriptum est per manum* Leonis *scrinialis sedis Apostolicæ, in mense Octobr. indictione 4. die primo Kalend. Octob. Anno 12. summi Pontificis* Iohannis. Hæc sacra priuilegia sanctorum Apostolicorum in consilio totius Angliæ lecta, tunc magnũ *momentum Cantuariensis ecclesiæ Primatui attulere. Hîc quoq; inserta, si lectorum poterunt euitare nauseã, non incommodum locum obtinebunt. Contra quæ Thomas Eboracensis Archiepiscopus parum virium habebat, nec ei diffusior calumniarum campus patebat, licèt secum fautorum classes ascisceret. Opposuit tamen soli *Augustino* à beato concessum *Gregorio*, vt nõ solùm episcopos quos ordinauit, neq; hos tantummodo, qui per Eborac. episcopũ essent ordinati, sed etiã omnes Brittanniæ sacerdotes haberet Domino Deo nostro Iesu Christo authore subiectos. Post obitũ verò eius esset inter Londinensem & Eboracensem episc. mutua gratiæ vicissitudo, & foret amplitudo prior honoris anticipatio ordinationis, voluisse *Gregoriũ* vt *Augustinus* poneret sedẽ Londoniæ, sed ipsum charitate regis *Ethelberti* delinitũ resedisse Cantiæ. Nõ difficile fuisse *Gregorio*, si competere videret, vt pauculis verbis controuersiæ ambiguitatẽ sedaret, dicens, hęc tibi *Augustine*, & omnibus successoribus tuis cõcedo; sed quòd hoc rationi resultare cerneret, voluisse verba sua ventis diffundere. Hęc & huiusmodi plura pergenti dicere, quòd & defensionis necessitas, & antiquitatis inscitia eius eloquio ministraret arma, *Lanfrancus* disputationis pedẽ cõtulit huiusmodi vigilãtissimo respõso occurrẽs. Opinio est veritatis egena, qua niteris vt dicatur soli *Augustino* concessũ habere subiectionẽ omniũ episcoporũ Brittãnię, & eorũ etiã, qui essent ordinati per episcopũ Eboracens. Exile & omnino angustũ id esset munus, quod familiari ab olim suo, nouo Anglo vir largiretur Apostolicus; pręsertim cùm viuo *Augustino* nullus Eboracẽsis Põtifex ordinaret, quos subiectos haberet *Augustinus*, sed nec aliquis ibi extiterit episcop9.

al. firmamentum

Beatus

Beatus siquidem *Paulinus* primus eiusdem vrbis præsul non tempore *Augustini*, sed tempore *Iusti*, qui quartus fuit Cantiæ Pontifex, illuc directus est. Nescientem gesta Anglorum docebunt, quod dico. Hoc intelligentes sanctissimi sedis Apostolicæ præsules subiectionem omnium episcoporum Angliæ successoribus *Augustini* confirmarunt, sicut priuilegia recitata testantur. *Gregorianam* vt dicunt constitutionem verbis ornantes amplissimis & liberalitate munifica prosequentes, eiusdem sedis arbitri, eiusdem sententiæ patroni. Æquúmque censent vt omnes Anglorum ecclesiæ ab eo loco mutuentur viuendi disciplinam, à cuius fomite rapuerunt credendi flammam. Quis enim nesciat, quod à Cantia manauit *Christi* credulitas in Eboracum, & in cæteras Angliæ ecclesias. Porrò quod dicis potuisse beatum *Gregorium* si voluisset successoribus *Augustini* confirmare dicto quod concesserat *Augustino*, verum omnino est nec potest ambigi. Sed quod quæso præiudicium hoc Cantuariensi sedi affert? A simili causam proponam. Nam quando Dominus & saluator noster *Iesus Christus* dixit beato *Petro*, *Tu es* Petrus *& super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum*, potuisset adijcere si voluisset, *eandem potestatem successoribus tuis concedo*: verùm dicti prætermissio nihil reuerentiæ imminuit successoribus *Petri*. Ibis ne his verbis obuiam? referes ne aduersa? Enimuerò omnium Christianorum conscientijs est inclitum vt nihilo minus quàm beato *Petro*, successoribus eius & minantibus attremant, & serenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant. Estque tunc demum omnium ecclesiasticarum rerum rata dispensatio, si successorum beati *Petri* fuerit comprobata iudicio. Quid illud agit, nisi vis diuinæ liberalitatis per Dominum Iesum à beato *Petro* in vicarios eius diffusa? ergo de similibus idem pronunciabis iudicium si dialecticam nosti. Præterea *quod valet in toto valet in parte: quod valet in maiori, valet in minori.* Romana ecclesia quasi totum est omnium ecclesiarum, cæteræ ecclesiæ quasi eius partes. Sicut enim quodam intuitu homo est genus indiuiduorum suorum, & tamen in vnoquoque indiuiduo inest totius hominis tota proprietas, ita quodam respectu sedes Romana est genus, & totum omnium ecclesiarum; & tamen in vnaquaque ecclesia totius Christianæ fidei tota regnat integritas. Ipsa est maior omnium ecclesiarum, & quod in ea valet, debet & valere in minoribus, vt potestas primi cuiuscunque ecclesiæ principis in succedentes dimanet, nisi siquid personaliter & nominatim excipiatur. Quare sicut *Christus* dixit omnibus præsulibus Romanis quod dixit beato *Petro*, ita quòd dixit *Gregorius* omnibus successoribus *Augustini* dixit in *Augustino*. hinc conficitur, vt sicut Cantia subijcitur Romæ, quod ex ea fidem accepit: ita Eboracum subijciatur Cantiæ, quæ eò prædicatores misit. Iam veró quod allegas voluisse *Gregorium* vt *Augustinus* resideret Londoniæ, fluctuat planè. Qui enim firmari potest, vt ipse magistri sui voluntati resultans, in repulsam decretorum iret? Sed famæ tam multorum assensu firmatæ derogare fidem refuto. Esto enim vt aliâs migraret, quid ad me, qui Londinensis episcopus non sum? Nihil enim mea interest, nisi quòd vsus antiquitatis non patitur, si tu cum Londinensi pontifice primatus honorem partiaris. Ea de re si, lite sequestra, pace media negotium ventilari desideres, pro mei iuris officio non deero recto iudicio. Succubuit tantis rationibus *Thomas*, & placitum ad moderationem transferens libenter conditioni concessit animum: vt vlterior ripa Humbræ fluminis esset principium suæ diœcesis, citerior esset limes parochiæ Cantuariensis. Emicat *Lanfrancus* tripudio, & victrici causa fretus gesta scripto excepit, ne se præterirent, & laberentur recentia, & rerũ necessariarum posteri fraudarẽtur notitia. modestè sanè: vt nec scienda prætermitteret, nec dicendo efflueret, quod *in proprias laudes facetiari odiosa iactantia est*. Veruntamen ego conijcio nullum alium potuisse tantam dubietatem ad planum absoluere quantalibet quis vigeret industria, & cui etiam suffragaretur ipsa, quæ *Lanfranco*, iusticia. Erat enim tunc temporis in doctrina & mundi sapientia famosissimus, & quem venerabiliter suspiceret *Alexander* Apostolicus: honoris maximum fuit indicium cùm Romam venienti sequestrato illo Romani supercilij fastu dignanter assurgeret, professus, Hanc venerationem non se illius Archiepiscopatui, sed magisterio literarum deferre. Quapropter se fecisse quod esset honoris: illum debere facere quod esset iusticiæ, vt pro more omnium Archiepiscoporum Sancti *Petri* vicarij vestigijs aduolueretur. Reddidit ille debitum tanti amoris expertus insignia, vt

quæcunq;

quæcunque petenda putaſſet haud dubiè impetraret. Denique ambos itineris ſui Comites *Thomam* Archiepiſcopum Eboracenſem, & *Remigium* Epiſcopum Lincolnienſem baculis & annulis expoliatos; quòd primus eſſet filius presbyteri, Secundus pro auxilijs *Willielmo* venienti Angliam præbitis factus eſſet epiſcopus, diuinum munus bellicoſis laboribus nundinatus, precibus ſuis reſtituit officio. Papa enim pondus facti à ſe reijciens in eum conſiderationem transfudit, benè an ſecus fieret, redderet ipſe inueſtituras ſi vellet, ſi minùs, faceret quod commodum ſciret. Ita illi de manu *Lanfranci* baculos & annulos recipientes lætum ad patriam cum eodem moliti ſunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curauit *Gregorius Alexandri* ſucceſſor multa illius conſilio tranſigens, multa etiam domeſticis ſuis ignota illius conſcientiæ communicans. Sermonis huiuſcemodi veritati aſſiſtit epiſtola initio Papatus Angliam directa, quæ inter epiſtolas *Lanfranci* reperitur. Porrò *Willielmus* rex in omnibus ei aſſurgebat, aggaudebatque & ei & alijs, quos in bono feruore audiſſet, permiſitque ei concilia congregare, quorum vnius actio hæc eſt.

Anno Domini, milleſimo, ſeptuageſimo quintò. Regnante Willielmo *anno nono, congregatum eſt concilium in Londonia, præſidente* Lanfranco *Archiepiſcopo Dorobernienſi, conſidentibus ſecum* Thoma *Archiepiſcopo Eboracenſi & cæteris Epiſcopis. Roffenſis eccleſia per id tempus paſtore carebat.* Lindiffarnenſis *qui & Dunelmenſis Epiſcopus canonicam excuſationem habens concilio intereſſe non potuit. Et quòd multis retrò annis in Anglico regno vſus conciliorum obſoleuerat; renouata ſunt nonnulla, quæ antiquis etiam fuerant canonibus definita. Ex concilio igitur Toletano quarto Mileuitano atque Bracarenſi ſtatutum eſt, vt ſinguli ſecundum ordinationis ſuæ tempora ſedeant, præter eos, qui ex antiqua conſuetudine ſiue ſuarum eccleſiarum priuilegijs digniores ſedes habent. De qua re interrogati ſunt ſenes & ætate prouecti, quid vel ipſi vidiſſent, vel à maioribus atque antiquioribus veraciter ac probabiliter ipſi audiſſent, ſuper quo reſponſo petitæ ſunt induciæ ac conceſſæ vſque in craſtinum. Craſtina autem die concorditer perhibuere, quòd Eboracenſis Archiepiſcopus ad dexteram Dorobernenſis ſedere debeat; Londonienſis Epiſcopus ad ſiniſtram.* Wenlanus *iuxta Eboracenſem, ſi verò Eboracenſis deſit, Londinenſis ad dexteram,* Wenlanus *ad ſiniſtram. Ex regula beati* Benedicti, *& ex antiqua regularium locorum conſuetudine, vt monachi proprium ordinem tenerent, & proprietate careant. Si quis verò cum proprietate inconfeſſus obierit, in cœmeterio non ſepeliatur. Ex decretis ſummorum Pontificum* Damaſi *&* Leonis, *nec non ex concilijs Sardicenſi & Laodicenſi, in quibus prohibetur epiſcopalis ſedes in villis exiſtere, conceſſum eſt regia munificentia, & Synodali authoritate Epiſcopis de villis tranſire ad ciuitates,* Hermanno *de* Schireburne *ad Salesberiam:* Stigando *de* Seleſeia *ad Ciceſtriam:* Petro *de* Lichfield *ad Ceſtriam. Ex multis Romanorum Præſulum decretis, diuerſiſque ſacrorum Canonum authoritatibus, ne quis alienum Clericum, vel Monachum ſine commendatitijs literis ordinet, vel retineat. Ad comprimendam quorundam indiſcretorum inſolentiam ex communi decreto ſancitum eſt, ne quis in conſilio loquatur, præter licentiam à Metropolitano conceſſam, exceptis Epiſcopis, & Abbatibus. Ex decretis* Gregorij *maioris, & minoris vt nullus de propria cognatione vel vxoris defunctæ, ſeu quam cognatus habuit vxorem accipiat, quoad vſque parentela ex alterutra parte ad ſeptimum gradum perueniat. Vt nullus ſacros ordines ſeu officium eccleſiaſticum emat, vel vendat. Ne Sortes ſeu diuinationes ab aliquo exerceantur. Ex concilijs Heliberitano & Toletano decimo, vt nullus Epiſcopus vel Abbas, ſeu quilibet ex clero, hominem truncandum membris, vel occidendum iudicet, vel iudicantibus faueat.*

Interea cùm pater *Lanfrancus* omnibus virtutibus ſolidaret ingenium, componeret animum, tum eleemoſyna præcipuè: aiunt eius Prognoſticon fuiſſe: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Quo ille accepto ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum direxit, Certemus ergo mutua viciſſitudine, tu dando, ego diſpertiendo. Reſpondit cœleſtis pietas prædicabilis viri voto: affluebant-

affluebàntque sibi tanta, quæ quantumlibet ambitum possent & explere, & vincere. Nec ille segnis erat in erogando, auaritiam familiare Longobardis vitium, ex sua persona propulsans, & decutiens. Et erat non inconsideratus dator, nec deperibat eius liberalitas, quam discretio, & animi condiebat alacritas: lúxque vultus eius non cadebat in terram, sed erat accipienti gratissima, sicut Sol mane nouo exoriens, qui discussis nubilis tranquillat ventos, & serenat aëra. Expendebantur ergo pauperibus panes, calcei, & prorsus quæ ad victum pertinent & vestitum, denarij non dabantur maturiori tractatu, consilio profundiori, quòd huius temporis vulgus suffarcinato etiam marsupio, sicco concoquat ore famem. Et quasi aliquid sacrosanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, & monasterijs immensum quantum nummorum cumulat, plærúmq; verecundiores ad rogandum inuitans. Nec pudebat Archiepiscopum altè succinctum pauperibus cibos apponere, & tenuioris fortunæ scholares ad disputationum pugnam committere. Post verba vtrique læti abibant, dum & victor scientiæ præmium, & victus acciperet verecundiæ solatium. Edificia ecclesiæ, cui sedebat, vorax flamma antè non multùm consumpserat, cumulabántque ruinam aggeres parietum, disiecta tectorum. Ille deturbatis veteribus fundamentis suscitauit in ampliorem statum omnia: ignores maiore pulchritudine, an velocitate. Auxit enim bonæ voluntatis gloriam celeritatis industria. Et primò quidem monachos, tumultuarijs & angustis, pòst elaboratis & magnificis ædibus inclusit. Iam verò ex abundanti est dicere quantum ibi ornamentorum congesserit, vel in pallijs, & sacris vestibus, in quibus cedente materia manus aurificum vincebat expensarum precium, vel in diuersi coloribus picturis, vel lenocinante splendore fucorum ars spectabilis rapiebat animos, & pulchritudinis gratia sollicitabat oculos ad lacunaria. Possessiones omnes villarum, quæ vel antecessorum incuria, vel exactorum violentia aliena ingemiscebant imperia, in ius domesticum reuocauit, fauente rege, & manu tenente: adeò vt etiã ab eiusdem regis fratre *Odone* Baiocensi episcopo, & Comite Cantiæ placito extorqueret, quod ille iniustè detinebat. Animus enim versipellis, & fallax bona Cantuariensis ecclesiæ inhiauerat, & profectò pessum dedisset, nisi *Lanfrancus* obstaret. Præualebat in eo animæ viuacitas, sed & beatissimi *Dunstani* in eum fauor effusus. Nam quotiescunque in talibus cunctabundus ne res malè vergeret suspensam differret sententiam, aderat ille soporato detegens aduersariorum argutias, & euadendi demonstrans semitas. Quinetiam quondam ægrum, & cunctantis vitæ pertæsum in visione, qua videretur cum eo luctam iniuisse, eripuit discrimini, restituit bonæ valetudini. Monachi Cantuarienses, sicut omnes tunc temporis in Anglia secularibus haud absimiles erant, nisi quòd pudicitiam non facilè proderent, canum cursibus auocari, auium prædam raptu aliarum volucrum per inane sequi, spumantis equi tergum premere, tesseras quatere, potibus indulgere, delicatiori victu, & accuratiori cultu fragilitatem nescire, parcimoniã abnuere, & cætera id genus, vt magis illos consules, quàm monachos præ frequentia famulantium diceres: hoc ille conspicatus aliquandiu patientiam tenuit, nec comminus pauidos rancore austeritatis exterruit. Sciebat enim artis artium, id est, regiminis animarum peritissimus *consuetudinem à natura esse secundam, & repentina morum conuersione teneriores exacerbari animos.* Quapropter blandis monitionibus per interualla temporis nunc illa, nunc ista subtrahens cote virtutum rudes exacuebat ad bonum mentes, elimabátque ab ijs vitiorum rubiginem; & vndecunque malorum extirpabat plantaria, continuò ibi bonorum iaciebat semina. Nec priùs abstitit, quàm adulterinis abdicatis fœtibus vltronei geniales virtutum adoptarent successus. Sunt hodie ampliori, quàm vspiam Angliæ, vt decet numero, religione Cluniacensibus non impares. Plurimus inest ijs adhuc *Lanfrancus*, multa viri memoria, ingens in Deum deuotio, pulchra in aduenientes affabilitas manet; nec in æuum abolebitur communis in omnes, singularis in vnumquémq; illius charitas. Quòd nullum vnquam tristem permitteret, sed si quenquam subnubilum videret, statim sciscitaretur causam & quæreret, cognitæ impiger mederetur. Vltroneus iuuenibus offerre denarios, quibus necessitudinum propriarum inopiæ occurrerent. Si autem datum fortuitò excideret, geminare, idque clam alijs esse præcipere. Prouidens prætereà per totam Angliam monachis: vt nec deplorarent, necessaria, nec claudicarent à regula.

Iámque

Iámque enim epiſcoporum liuor increuerat, volentium ab epiſcopalibus ſedibus monachos clericis immiſſis extrudere. Author huius factionis fuit *Walchelmus* Wentanus ad cætera bonus, ſed in hoc ad prauum conſilijs ſuſurronum flexus, plus 40. canonicos, cappis, & ſuperpellicijs ornauerat. Regem in ſententiam traxerat, & tantum morę in medio vt Archiepiſcopi conſenſum eliceret. Is quo minùs haberetur, nihil dubitandum. At ille auditum facinus exhorruit, & tot potentum excogitatas machinas, vt caſſes aranearum, ſolo intuitu diſſoluit. Quinetiam ne idem auderent poſteri, egit, vt *Alexander* Papa ſcriptis inhiberet: magnum id, & laudandum, vt quod ſedula ſanctorum benignitas tempore regis *Edgari* inchoauerit, iſte labefactari non permiſerit. Quamuis nunquam comparatione factum huius cum illorum facto penſitetur. Nam illi totius Angliæ magiſtri, arridente etiam rege facilè quod vellent efficerent. Iſte autem ſolus contra tot obſiſtentes rem profligauerit & vicerit, Abbatiam ſancti *Albani* per *Paulum* Abbatem, quem ibi conſtituit, in eum quo nunc eſt ſtatum peruexit. In Roffenſi epiſcopatu clerici ſeruientes vix ad quaternariũ numerum aſſurgere poterant, & ipſi quotidiani panis egentes. Hos per *Gundulfum* epiſcopum ſuſtentãs ſumptibus proprijs monachos ad quinquaginta introduxit, quibus villa magnifica data procurauit, vt non ſolùm non afficerentur inopia, ſed etiam victualium gauderent copia. Extra Cantuariam vrbem in Aquilonali parte lapideas domos omnibus egenis, in Occidentali parte regia valetudine fluentibus ligneas locauit, canonicis etiam apud ſanctum *Gregorium* regularibus inſtitutis, qui ijs diuina facerent officia, diuiſis pro varietate ſexuum habitaculis, ſumptibus prouiſis, miniſtris delegatis huiuſmodi tempore *Willielmi* maioris inſiſtebat operibus, non multas de his, quæ ab eo petenda putaſſet, repulſas paſſus. Nam ad cæteros minùs ciuilis, illi erat affectuoſus & dulcis, laboranti ergo iuſticiæ præbebat manum ne laberetur in præceps; cæterum multoties vitæ ſuæ tædium apud amicos ingemiſcens, coniectabatque & prædicebat ex præſentibus futurorum peſtem vir ſagacis animi, & æui maturus. Nec eum fefellit æſtimatio. Siquidem defuncto patre iunior *Willielmus* in regnum ſuffectus, cùm *Lanfrancum* parum ſibi conniuentem offenderet, ingentibus promiſſis iuris & æqui tenendi mollitum ad ſuffragium ſuum auertit. Sed poteſtate potitus, multiſque pro defectione principum penè omnium angoribus conflictatus promiſſa negligebat. Quapropter ſponſionis ab Archiepiſcopo admonitus turbidè reſpondit, Quis omnia poteſt facere, quæ promittit? His pertæſus non moras longas in luce traxit: Sed poſt annos 19. epiſcopatus febrim nactus, cùm medici conſulti neceſſariam potionem reſpondiſſent, priùs ſe confeſſione & viatico muniuit. Hinc poculo ſumpto, ſed in contrarium verſo efflauit, qualem ſemper optauerat exitum, ſortitus. hoc enim domeſticis cõfitebatur, ſe dominum deprecari, vt vel diſſenteria vel febri vrgente moreretur, quod hæ valetudines nec memoriam turbent, nec loquelam implicent. Vir cuius induſtriam prædicabit Cantia, cuius doctrinam in diſcipulis eius ſtupebit latinitas, quantum omnes anni durabunt. Nam ipſe pauca ingenij ſui monumenta reliquit, decretales epiſtolas, & præcipuam contra *Berengarium*.

POſt eum vacauit ſedes Archiepiſcopatus annis plus quatuor. Rex enim malorum ſuſurronum conſilijs, plus iuſto credulus omnes ſibi redditus annumerabat. Sed de talibus aliâs dixi, multum, vt decet, regiæ maieſtati deferens. Ad præſens nos aliud vrget opus, vt de ſucceſſore *Lanfranci* rerum ſeriem pertendamus. Quanquam non ſeriatim verba, ſed ſummatim facta executurus ſum, prono fauore domino *Edmero* cedens, qui omnia ita lucidè expoſuit, vt ea quodammodo ſubieciſſe oculis noſtris videatur. De *Anſelmo* eſt ſermo, qui in Auguſta ciuitate oriundus, quæ ſe primam tranſcendentibus Alpes exhibet, mediocritatem natalium in clariſſimam famam face virtutum ſuarum extulit. Puer literis inſtitit, pueritiam egreſſus nunquam vel laſciuiori aſpectu caſtimoniam turbauit. Patriam terram exeundi patris ira adoleſcenti occaſionem ingeſſit: quam cùm ille nullo poſſet lenire ingenio: ne domeſtica ſimultas in violationem naturæ tranſiret, abſceſſu fefellit ſuo. Euaſis Alpibus, cùm volutaret anxius animi quò tenderet, diuina dignatio fluctuantem ſerenauit, Normanniam ad *Lanfrancum* eundum, cum quo ſi moraretur, & patriæ neceſſitudine, & literarum fomite incolatum leuigaret. Cùm ergo Beccum veniſſet, non aſpernanter

ter

ter a *Lanfranco* ſuſceptus, magnū ei leuamentū ad ſcholas regendas fuit. Adoleſcebat, interea virtus cū ęuo, induſtria cū ingenio. Iámq; vernans tempus ætatis meditabatur in robur iuuentutis ſerpere. Erat enim 27. annorū cùm deſiderio monaſticæ religionis afflatus eſt. Nam etiam olim tenellus puer idē deſiderauerat, inſignes auſus in anguſto corpuſculo verſans. Petierat, & acceperat adeo grauis morbi incommodū, quo parens vterq; perterritus Deo filiū voueret. Tunc verò pluribus ſecū ratiocinationibus agebat, quid pręſtaret, heremitā agere vel monachū. Si monachū, vtrū cōduceret animæ diuiti loco, an tenui. Diues ſcilicet locus conferret otium pro vbertate redditiuū, ſed auferret pęnitudinis tędiū pro copia neceſſariorū. Tenuis è contra pro laboribus laſciuiam excuteret, ſed pro debilitate viriū multiplicaret ſuſurrū. Item vtrū melius eſſet monachū fieri Becci, an alibi. ſi Becci, fruſtra ſe ingeniū triuiſſe in literis, cùm nullus eſſet, ibi quē doceret, quòd quālibet magnā ſcientiā fama *Lanfranci* obſcuraret. Si alibi, vbi pauci eſſent literis probati, ex ſolitudine, & ſingularitate ſcientiæ poſſe ſuperbiam generari. Has ratiocinationes ſecū diù decoctas in amantis ſui *Lanfranci* ſinum cōpetenti euaporauit tempore. Ille ad *Maurelium* Rothomagenſem archiepiſcopū referēdū cenſuit, quòd eſſet monachus, & quòd pro longęuitate religionis ſectarum omniū diſcretus arbiter. Quid morer? Prolatis & diſcuſſis rationibus monachatus præfertur cunctis religionibus, quòd ſoli monachi viuant ſub alieno arbitrio, ſubſternantur obedientiæ, valefaciant voluntati proprię. locus Beccus eligitur: vbi temperato inter egenū & ſuperfluū vſu, nec labor frangeret, nec mollities eneruaret, vbi ſurgentē faſtū in *Anſelmo* premeret *Lanfranci* comparatio. Monachi non eſſe, vt per doctrinā nundinetur famā, vt cupiditate glorię vendat literaturā. Fit ergo ibi monachus, & poſt trienniū trāſlato *Lanfranco* Cadomū, Prior ab *Herlewino* abbate inſtitutus eſt. In quo officio 15. annis vitā ſuam omnibus virtutibus excoluit, iuuenibus maximè intendens, quòd pro ętatis teneritudine poſſent vel induſtria ad bonū, vel incuria ad malū effigiari. frugalitati adeo inſueuit, vt tunc conſtricta vitalia, poſteriori tempore, etiamſi vellet, ampliori cibo aditū negarent. Peculiaritatis vitiū cùm in ſe voluntate, tùm in alijs prædicatione extirpabat, id eſſe ſolū dictitans, quod Diabolū è cœlo, hominē è paradyſo eliminauerat, quòd ipſi Dei præcepti tranſfugæ, voluntati indulſiſſent propriæ. Itaq; proprio mentis arbitrio indulgentiam auferens, nihil omnino exterius aggregabat omnis generis peccatū adeò cauens, vt diceret, malle ſe eſſe ſine peccato in inferno, quàm cū peccato in cœlo: Dictū tunc plauſibus exceptū, nunc intellectorē deſiderat, ſed aliâs quærēdus expoſitor. Orationū, & meditationū eius inſtantiā indicat liber de his, ſpiritu ſancto, vt credimus, dictante conſcriptus, cuius ipſe affluentiā bibulis hauſerat medullis: Soliloquiorū etiam ad ſe & allocutionū ad Deū libri, quibus cogitata omnium anteceſſorū euicit, vel vt mitiùs dicā in vnū aceruū coegit. Credulitatem enim noſtrā, quā illi authoritate extorquere volunt, ille ratione roborat, quod credimus, ita eſſe, nec aliter eſſe poſſe, inuincibilibus approbans argumētis. diſcretione & patientia æmulorū animos obtinuit, qui ſibi pręlatū illū dolerent. Sedulitate in defunctū iuuenē cæterorū omniū ad bonū accendit ignauiā, animauit induſtriā. Nec interea tacita in eius pectore ſine miraculis viuebat religio, ſed non paucis ſignis Deus viri gratiā exhibebat. cogitanti nocte quomodo Deus potuiſſet prophetis vno momento oſtendere præterita, præſentia & futura, idem munus collatū. Recluſis enim â dormitorio in eccleſiā omniū parietū obſtaculis, vidit monachū, cuius id curę erat, a lecto egreſſum funē ſigni tenere, quo monachos admoneret ſurgere. pudendorū ſanies ſolo eius viſu in ſanitatē refloruit. lauatura manuū eius in potu ſumpta leproſus luridam cutē exuit. Lāguidū morti vicinū, qui ſe videret a lupis immanibus circumſeptū, belluinóq; rictu deuorandum, ideóq; clamores horrēdos eijceret, aduentu ſuo fugatis hoſtibus placida quiete donauit. Alter à deſperato morbo per aquæ benedictæ, iactū conualuit. tertius illecebras carnis eius benedictione euaſit: is fuit *Boſo* tunc iuuenis, poſtea Beccenſis abbas, qui cùm *Anſelmo* in libro, Cur Deus homo, loquitur. Qui iuuenis adhuc ab eo monachus fact9 recētis profeſſionis tędiū patiebatur: veteris & deſuetę flāmę agnoſcēs & ingemiſcēs veſtigia. Quapropter patri ęſt9 ſuos confeſſus: hoc tantū reſponſi accepit. De9 miſereatur tibi fili. Quo dicto, animæ patientis lux ſerena influens coagulū vitiorū extenuauit & depulit. Defuncto dehinc *Herlewyno* abbate amplius mun9 ſuſcepit *Anſelmus* ab omnib9 Beccēſib9 in abbatē elect9: quāuis multis excuſationib9 refugere niteretur.

Hoc ille magis virtutibus inſeruit, de quibus par videretur aliquas perſtringere. nam xv. annis, quoque hoc officium exercuit: ſed quia eſt animus magis illa deſcribere, quæ ad eius Archiepiſcopatum pertinent, furabor, & pertranſibo locum hunc. Caſtigat enim & præcipitat dicendi moras ſuſcepti operis neceſſitas: ne reculcare videar, quæ clariſſimo præoccupata ſunt ingenio. Quamuis, ſicut in alijs dixi, non videatur abſurdum ſi virtutum eius & operum indicem texuero, vt qui ſpatioſa illa volumina non attigit, iſto inſtruatur compendio. Suſcepto ergo in alteram vitā *Lanfranco*, deprædationes eccleſiarum vbique in Anglia, bonorum proſcriptiones exerceri. Mater eccleſiarū in Cantuaria fiſco adiecta regio, annuis & ſæpe etiam menſtruis exactoribus vellicabatur. Tolerabilius enim propemodum videretur, ſi vnius, cui conſueſſet, perpetuum imperium ingemiſceret, quàm nouis & ſibi ſemper ſuccedentibus dominis ſubiaceret. Inter hæc apud epiſcopos ſilentium grande, nec erant canes, qui latrare valerent. Nulla vox credebatur dolori, * intra conſcientiam ſtrangulabatur iudicium ob vnius hominis metum. Nam quid attinet loqui, vbi loquendo irrites odium, nec vllum nanciſcaris emolumentum? Erat tamen ſpes nonnulla his malis poſſe imponi finem, ſiquando Cantuarienſem Archiepiſcopum viderent, qui eſſet os omnium, vexillifer præuius, vmbo publicus. Spargebaturque in vulgus rumor, haud equidem ſine mente & numine Dei, vt arbitror, *Anſelmum* fore Archiepiſcopum virum penitus ſanctum, anxiè doctū, fœlicem futuram huius hominis benedictionibus Angliam. Huiuſmodi verba ad aures eius prolata continuerunt eum in Normannia totis 5. annis, quamuis crebrò cauſis ingruentibus vltra mare aduocaretur. Inuitabat ergo eum multorum neceſſitas, ſed retrahebat timor, ne famæ melioris oblitus raptari ambitione archiepiſcopatus putaretur. Poſtremò, cùm iam differre ſine diſpendio animarum nequiret, in Angliam nauigauit, conſcientiæ ſuæ puritatem domino ſacrificans. Cæterùm quid homines loquerentur, ipſi viderent, cùm quantum ſua intereſſet, eorum obloquia honeſta diu conuerſatione vitaſſet. Simul etiam rumor de eius archiepiſcopatu minas olim intentans longinquitate temporis detepuerat. Aduentus plures & rationabiles fuere cauſæ, ſed hæ præcipuæ: vt Abbatiam apud Ceſtrum firmaret, quam eiuſdem ciuitatis Comes *Hugo* monachis potiſſimùm Beccenſibus implere volebat; vt eundem *Hugonem* iamdudum languentem viſitaret, quanquam in ſupremis poſitus omnium in confeſſione ſupercilium recuſans *Anſelmum* expetebat, veteris amicitiæ pignus apud eum depoſiturus, ſi moreretur; vt prædiorum ſuorum vectigalia lenito interceſſionibus ſuis rege leuigaret. Et prima quidem continuò expediuit, tertium verò abſoluturus, curiam contendit. Nec molles, vt alij rimatus aditus, ſtatim vt venit ſanctitatis reuerentia in interiora admiſſus eſt. Data ſecreti copia, cuncta, quibus regem accuſabat fama, incunctanter aperuit, neceſſitates quoque ſuas modeſtè, allegans. Ille omnia negotia Beccenſis eccleſiæ ad arbitrium rectoris componens, cæterarum rerum amaritudinem cachinno diſſoluit, famæ licentiæ non ſe poſſe obuiare dictitans, cæterùm ſanctum virum non debere illa credere. neq; enim procaciore reſponſo exſufflare hominem tunc volebat, ſciens quanti eum pater & mater pendere ſoliti eſſent, dum aduiuerent. Nam & hoc in rege magnificum videri debet, quòd qui omnia pro poteſtate facere poſſet, magis quædam ioco eludebat, ad ſales multa extra iudicium animi transferens. Cùm enim ab Epiſcopis ei ſuggereretur, vt permitteret orationes per regnum fieri, quo Deus ei dignaretur inſpirare vt matrem eccleſiarum paſtore ſubleuaret: Reſpondit ludibundus riſu iram diſſimulans, Orate quod vultis, ego faciam quod placebit, quòd nullius vnquam oratio voluntatem meam labefactabit. Item cùm in conſeſſu procerum de *Anſelmo* haberetur verbum, vnus intulit, ipſum eſſe ſolum noſtro tempore nullius honoris cupidum: Tum ille ſubſannans, nec ait Archiepiſcopatus Cantuarienſis? quod cùm ei æquè a colloquente negaretur, affirmauit *Anſelmum* omnia pedibus, manibuſq; acturum, ſi modò vllius ſpei honoris illius conſequendi nanciſceretur ſpiritum. ſed per ſanctum inquit vultum de *Luca*, & ipſe & omnes Archiepiſcopatus competitores hoc tempore mihi cedent, quòd ego Archiepiſcopus ero. Talia frequēter ingeminans, mox vim morbi grauem perſenſit, quo aucto poſt paucas horas decubuit. Ac tum fortè *Anſelmus* à tumultibus curiæ ſe remouerat, ſed pernicitate a rege directi nuncij concitatus, deſideranti præſentiam ſuam exhibuit, cuius confeſſione,

al, contra

ex consensu episcoporũ suscepta, de peccatis dolentẽ instituit, vt virgã emendationis indicẽ per episcopos, qui tunc frequentes conuenerant, super altare vadẽ mitteret, viduatis ecclesijs pastores sufficeret, exules restitueret, vinculatos expediret. Facit ille omnia, nihilo remissiori deuotione quàm si à Deo iuberetur. vrgebat eum amarior valetudo, pœnasq; delictorum reposcere sperabatur. Tunc commodè ad circũstantes sermonẽ produxit ægrotus de consolatione Cantuariensis ecclesiæ, in episcopos eius rei consideratione transmittens. Plausu exceptũ est verbum, ibátq; clamor in cœlũ, bona, & salutẽ regi optantium. Transfunditur tamen in eũ consultationis dignatio, pronísq; mentibus in assensum regium pendetur, vt quem ipse dignũ pronunciaret, cuncti profectò susciperent. Ita ille cubito sese attollens, hunc ait sanctũ virum *Anselmũ* eligo, ingenti subsequuto fragore fauentium. Hoc audito securitatem *Anselmi* pectoris pauor hausit, simul & facies impalluit. Conantẽ super his excusationes moliri, in partẽ tulerunt episcopi: & primò quidem his verbis deliniunt. Gratularetur tempori, quod ipse Deus proculdubio administrasset, vt per eius Archiepiscopatum possent tot per Angliam mala recidi, perturbationibus omnibus dexter modus imponi. Pronũciaret ille, quod fieri in Dei rebus vellet, se non defuturos eius suffragio. Ille dominũ pro eis oraret, ipsi forensia, siqua essent, pro eo susciperẽt. Susciperet ergo benignè, quod diuinitùs regi feroci videbatur inspiratũ, nè omnium peruersitatum, quæ deinceps in regno emergerent, culpabilis esset. Talia iactaban t: sed ipse futurorũ præsagus, omnes eorum ratiocinationes leui responso exuit. Tanto ponderi se pro ætatis debilitate non esse cõgruum; præsumptuosum si iuuenis quilibet tantũ tentaret laborem, nedũ ipse cui sanguis heberet, & cuius vires æmula senectus carpsisset. Sæcularia negotia se nescire, quia nollet scire, quorũ occupationes, semper post monachatũ horruisset, liberũ affectans animũ voluptati sanctarũ scripturarũ intendere: velle illos dissonantia facere, vt aratrũ sanctæ ecclesiæ, quod in Anglia duo boues validi, & pari fortitudine ad bonum certantes, id est rex, & archiepiscopus Cantuariensis debeant trahere, nunc oue vetula cum tauro indomito iugata distorqueatur à recto. & ego, inquit, sum ouis vetula, qui si quietus essem, verbi Dei lacte, & operimẽto lanæ aliquibus possem fortassis non ingratus esse: sed si me cum hoc tauro coniungitis, videbitis pro disparilitate trahentiũ aratrũ non rectè procedere. Nullũ ergo de hoc facto emolumentũ habebitis, imo dũ timor vestra opilauerit ora, videbitis ecclesiam, cui inconsultè consulere vultis, viuo pastore carentem. Prætereà, cùm sim alterius regni abbas, quàm indecens, & ambitione plenũ sit videtis, vt defraudẽ monachos, quibus tutelam:& archiepiscopũ exhonorẽ, cui professionem debeo. Eo instantiùs illi vrgere, & omnibus quæ obiecerat festinam medelã promittere. Rex quóq; nũciata sibi obstinatione repulsæ, per paternam & maternam amicitiam obtestari, ne suæ detrimento animæ, velit in sententia permanere. quin etiam omnibus ad eius pedes prouolutis, ipse quoq; in faciẽ concidit, nullísq; flectebatur heros lachrymis, nullis lactabatur promissis, adeo (vt postea sub obtestatione deitatis dicebat) tunc anxius, vt si voluntas Dei esset, mallet carere spiritu, quàm tanto curarũ fluctuare æstu: quin & monachos suos præsentes de suffragio lachrymabiliter appellabat, donec episcopi mutuò se cohortati, impetũ quasi in hostẽ coniurant. Itaq; pars à tergo, pars ab antè, eum ad lectũ iacentis impellunt. Arreptæq; manus digitos, quos in volã strictè curuauerat, erigere conantur: aliquantóq; labore cassato, quòd fortitudinẽ in viro suscitauerat ira, & dolor, vix indice leuato, cũ ille pro violentia voces dolentis exprimeret, baculũ pastoralem apposuere. Stringentes cõtinuò manũ ne abijceret, traxerunt potiùs, quàm duxerunt in ecclesiã, solennia pro more munia executi: & licèt læta vox omnium, *Te Deum laudamus*, canentiũ, diuerberaret auras: ille, nisu, quo poterat, clamabat, Nihil est, quod agitis, nolo, non consentio: Regressúsq; ad regẽ illũ propediem meliùs habiturũ dixit, se non consensisse violentiæ: Ideóq; omnia, quæ facta fuerant, de hac re in se in irritũ deduci posse, & debere. His dictis, comitatus magnatibus excedens curia, successit hospitio, lachrymas vbertim eijciens, multóq; dolore grauis. Tali ergo gestu internæ voluntatis interprete, magis * intendit decumbentis *al. accendit* animos, vt statim iuberet ipsum pronunciari in vulgus archiepiscopũ, inuestiriq; omnibus, quæ ad ecclesiæ Cantuariensis spectant reditus, vrbem prætereà Cãtuariæ, quam archiepiscopus *Lanfrancus* habuerat ex beneficio, isti concessit ex solido. Act. anno ab incarnatione Domini 1093. pridie Non. Martij prima Dominica quadragesimæ.

Anselmus igitur in prædia ecclesiastici iuris abijt, & rex discussa infirmitate conualuit. Impigrè enim quod inceperat, vrgebat, vt *Anselmum* in Archiepiscopatu firmaret; misśiq; sunt nuncij in Normanniam cum literis regis ad Archiepiscopum Rothomagensem, & monachos Beccenses, qui liberam ei cessionem impetrarent. Illi quoq; rationem rei, quæ petebatur, diligenti lance pensantes, aliquantis controuersijs prolatis, & euentilatis tandem concesserunt. Sed suspendit ordinationem eius simultas inter ipsum & regem, irrepens huiuscemodi de causa. Conuenerat eum rex fauorabilibus assentationibus, vt possessiones ecclesiæ *Christi*, quas ipse abalienauerat, voluntaria dignatione in clientum suorum ius æternum transscriberet, qui illas post decessum *Lanfranci*, per eius donum inuaserant: negauit *Anselmus* infligere damnum ecclesiæ, cui ipse nihil contulisset. Commota ex his principis bile, quod antè de pontificatu eius summo celebrabat studio, dilatum, & pænè omissum: vnde egregia mens eius assurrexit lætitia, sperans se omni prælationis defunctum munere, & in solitariam vitam transferendum. Iam enim Abbatiæ dato baculo decesserat per Rothomagensem Archiepiscopum *Willielmum* absolutus. Solebátq; tunc, & sæpè profiteri, quòd ad nullam prælationem valeret, nisi ad Prioratum claustri, quia & gauderet ocio, & alijs laboribus impar, linguam ad benedicendum promptam haberet. Veruntamen multo fluente tempore omnium querelis rex turbatus, quòd carentes rectore pessum irent ecclesiæ, vix persuasit ei, vt suscipiens Archiepiscopatum consensu suo cunctorum roboraret desiderium. Ingentibus autem promissis, quæ ipsas onerarent auras, effusis, quæ hominem illicerent, tardantem impellerent, Regalia pro more illius temporis faciens principi, 7. Kal. Octobris, Cantuariæ assedit; sed pridiè N. Decembris ab omnibus episcopis Angliæ solennia episcopalia suscepit: fuitq; Prognosticon eius, *Vocauit multos, & misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia parata sunt omnia, & cœperunt omnes simul excusare*, Nec multò pòst rex mare transijt. Erant his diebus duo competitores Romani præsulatus, *Wibertus* & *Vrbanus*, summi ambo, & præstantes viri, neutérque alteri pro persona cedebat. Consensu dubio fluctuabat Anglia, in *Wibertum* tamen metu regis inclinatior. *Anselmus* iamdudum *Vrbanum* in Papam susceperat, ídque rege non abnuente exceperat, cùm ad Archiepiscopatum eligeretur. Veruntamen cùm ille redisset in regnum, cassus moliminis, quo meditatus fuerat fratrem prouincia spoliare, adijt eum Pontifex, petijtque licentiam Romam eundi pro pallio sumendo à Papa *Vrbano*. Hoc dicto rex, vt semper calori pronus erat, nouas causas irarum inuenit: excitatúsque in malum pronunciauit, non rectam eum fidem, quam sibi promiserat, posse seruare, si sua sine licentia *Vrbanum*, vel quemlibet Papam appellaret. Differendum id ad frequentiorem conuentum respondit *Anselmus*, serióque tractandum, vtrum ideò fidelitatem terreni Domini debilitaret, si vicarium sancti *Petri* appellaret. Magnis ergo vtrinque motibus, magnis consultationibus actum: erátque ratiocinatio regis huiusmodi. Consuetudo regni mei est à patre meo instituta, vt nullus præter licentiam regis appelletur Papa. Qui consuetudines regni tollit, potestatem quoque, & coronam regni violat. Qui coronam mihi aufert, inimicitias, & infidelitatem in me agit. Respondebat *Anselmus*, Dominus contrà sapit, qui hanc quæstionem duobus præceptis absoluit, & enodem reddidit. Quid enim fidelitatis debeamus vicario beati *Petri*, ipse docet. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: &, tibi dabo claues regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram erunt ligata & in cœlis, &, quæcunque solueritis super terram, erunt soluta, & in cœlis*, & communitèr omnibus, *Qui vos audit, me audit, &, qui vos spernit, me spernit.* Et iterum, *Qui vos tangit, quasi qui tangit pupillam oculi mei.* Porrò quid debeamus regi, aliâs declarat. *Reddite quæ sunt* Cæsaris, Cæsari, *& quæ sunt Dei, Deo.* Reddam ergo sine offensa in his, quæ Dei sunt, vicario beati *Petri* obedientiam: & in his, quæ terrenæ dignitati domini mei competunt, fidele auxilium & consilium pro posse meo non subtraham. In his exequendis omnes episcopi Angliæ Primati suo suffragium negarunt, partes agentes mercenarij, & libertatis profugi. Et quasi parum id esset, omnem ei obedientiam, & subiectionem abnegauerunt. Incentor, & vexillifer factionis erat *Willielmus* Dunelmensis episcopus, homo importunæ facundiæ, & ambitionis infestæ. Qui speraret Archiepiscopatui intrudi *Anselmo* depulso: ideóque im-

probiùs

probiùs insistebat negotio, promiseràtq; regi futurum sua solertia, vt cederet honori, sponte reddito annulo,& baculo. Sed ventilabat ingenium aduerso Deo, cùm omnia eius,& cæterorum consilia longis ambagibus volutata vno contudit responso. Si quis esset, qui probare præsumeret, quòd ideo fidem terreno negaret regi, quia appellaret vicarium beati *Petri*, esset ipse contrà paratus, cui,& vbi deberet, respondere. Eo magis illi animis labefactati, maiorem, quàm opinabantur animaduerterunt viro inesse prudentiam quòd sciret non debere Archiepiscopum Cantuariæ iudicari, nisi in consistorio Apostolici. Ita toto acumine limatorum in consilijs virorum inaniter aduersus eum, cui Deus aderat, certabatur. Nam quæcunq; dicenda putassent, inuenta statim ratione, sicut vehementi flatu casses araneorum dirumpebat; adeò immotus animo, & sollicitudinis vacuus, vt illis in partes secedentibus, & dicta sua huc, & illuc ponderantibus, ipse sopori ad parietem reclinatus indulgeret. Eodem vultu mente inconcussus, nec ira turbulentus, nec metu anxius, tranquillitatem animi, & ipse fatebatur,& faciei prætendebat hilaritas. Surrectum ergo in clamores, & furias, Dunelmensi episcopo palàm pronunciante, Eum qui ratione non possit compesci, debere vi opprimi. Reclamatum est à proceribus, qui multò magis quàm episcopi, ab iniurijs Archiepiscopi temperandum censebant. Denique iussi vt ei subiectionem abnegarent, prorsus refutarunt, dicentes se Christianos esse, nec velle in aliquo Archiepiscopi sui voluntati resultare. Id rex quamuis molestè tulisset, formidine tamen maioris tumultus, iram intra fauces repressit. Tùm quoniam sponsio episcoporum non benè processerat, in eorum reclinatur consilium, volens vt *Anselmus* priuatus baculo & annulo pelleretur regno. Sed cùm id vi nequiret obtinere, & ille, se quidem Anglia cedere, sed insignia, & nomen non reddere profiteretur, dilata omnia cum bona pace ab Idibus Martij, quæ tunc erant ad Octauas Pentecostes. Hoc illi iam vacationem meditanti, cùm proceres renunciassent, producto suspirio gemebundus retulit; Quanquam ex præteritis futura non nesciam, tamen ne omnia meo videar vrgere arbitrio, pacem amplector, quantum mea refert, ab ea non deuiaturus. Qui violator pacis extiterit, ipse, quantum ad Deum est, videret. Nec fortuitum dictum viri à veritate decidit. Naui ante præfinitum tempus multa ei impacta contraria, camerarius eius ad pœnam ante oculos eius abreptus, quidam, quorum consilijs potissimùm innitebatur, vltra mare fugati. Arguta malignitatis consilia, ad eius honoris detrimentum excogitata, & ad rem deducta. Nuncij duo, singulares versutiarum artifices ipso ignorante, & nihil minùs suspicante Romam missi, vt explorato vrbis statu agerent apud papam, vt pallium regi mitteret tradendum cui liberet. Strenuè illi, & impigrè, quæ iussi fuerant executi, Albanensem episcopum *Walterum* ex præcepto *Vrbani* papæ Angliam adducunt. Is Dofris appulsus, clam *Anselmo* curiam venit, ingentibúsque promissis animum *Willielmi* sitientem expleuit. Si *Vrbanus* in Anglia reciperetur ad papam, fore vt quæcunque rex petenda existimasset, ille priuilegio sedis Apostolicæ roboraret. Cæterùm ad causam Archiepiscopi nihil suffragij, nisi quòd rogatus vt eum expelleret, impossibile factu respondit, vt vir celebratissimæ sanctitatis, & scientiæ, & in præsulatum introductus legitimè, deturbaretur, nullius obnoxius culpæ. Continuò igitur edictum per prouinciam promulgatur, *Vrbanum* Apostolicum debere dici, & credi. Eo audito mirari *Anselmus*, cùm ecce frequentes episcopi ad eum missi venerunt: pertentatóque sensim homine, vtrum ad redimendam regis amicitiam esset infractior, cùm nihilo mutatum experirentur, quòd latebat aperuere. Dominum regem sua opera, & impensa pallium à Roma meruisse, suóque labore transegisse negotium, quod illi constaret multis marcis. Par esse vt tanto Principis beneficio, digno respondeat muneris officio. Ingemuit ille doli machinam in effectum deductam, dicta Episcoporum largis suspirijs excipiens, negauítque se quicquam propter hoc daturum, quia parui æstimaret beneficium, cuius amplitudinem ipsi tanti penderent. Per hoc Rex edoctus nullo modo mentis eius robur eneruari posse, vt in amicitiam suam cederet, salua dignitatis suæ magnanimitate vltro eam expetijt, & impetrauit. Dataque ei publicè potestate, vt per totum regnum Primatus sui ius

exerceret liberè, dies præfixa, qua Albanenſis epiſcopus cum pallio Cantuariam veniret, venienti, & ſacrum inſigne in vaſe argenteo deferenti vulgò applauſum, ab Archiepiſcopo nudipede, ſed ſacerdotalibus veſtimentis induto occurſum. Inde ſuper altare Domini ſaluatoris pallium aſſumptum ſacratus Pontifex beatis humeris compoſuit, & ad diuina celebranda proceſſit: erat tunc dies Dominica, 4. Idus Iunij, fuitque nonnullis ingenti miraculo, quòd idem euangelium illa die occurrit, quod antè Prognoſticon eius fuerat, *homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos, & miſit ſeruos ſuos hora cœnæ, &c.* Ita concordia inita, & rege vltra mare profecto, ſerena pacis tranquillitas toto illo anno ab animo *Anſelmi* curas depulit, & bonorum hominum leuauit ſollicitudines. Sed poſteriori tempore *Willielmo* reuerſo rurſus tempeſtas intonuit, rurſus procella odiorum inhorruit. Enimuerò ille fœlici lætus euentu, ſtatim in Walenſes contendit. Nam maxima Dei gratia omnibus eius conatibus occurrente, ita in omnibus vſus eſt placido alluſu fortunæ, vt videretur cum eo Deus beneficijs certare. Si pugnam adoriretur, opimas manubias referebat: ſi pelago impacato nauigare volebat, ſtatim venti furorem ponerent. Videbat hæc *Anſelmus*, & aggaudebat, ſperans illum propter tam affluentem gratiam quandoque liberam facere eccleſiam. Quocirca de Gualenſi expeditione reuerſum meditabatur leniter aggredi, ſed præuenit ille conuitijs per nuncium exagitando Archiepiſcopum, cauſatus militum, quos in hoſtem miſerat, paucitatem, & inertiam. Quo allato ſpes omnis emendationis apud *Anſelmum* obtorpuit. Dimiſit igitur nuncium reſponſione vacuum, ne reciprocis relatibus iurgiorum campus aperiretur. Sæuiebat credo, inſtinctu diaboli contra Pontificem fortuna; parabantúrq; in proximam curiam contra eum machinamenta. Quæ omnia petendo licentiam eundi Romam quaſſauit, & depulit; cùm priùs multis moliminibus voluntatem eius ſuper eccleſiarum ſtatum attentaſſet. Quocirca hæc communicaturus cum Papa, rogauit, vt dixi, licentiam pergendi Romam, bis térq; fruſtra. Intelligo enim, aiebat rex, licentiam interdicendam, cùm eum nullo graui peccato ſciam onerari, cuius à Roma petat abſolutionem, nec egere illius loci conſilio, cùm ei nullius ſcientiæ deſit copia. Magis certè dixerim, *Vrbanum Anſelmi* cedere ſapientiæ, quàm *Anſelmum Vrbano* indigere. Quod ſi pertinaciùs cœptis inſtiterit, omnem Archiepiſcopatum in meum fiſcum redigam. Tranſgreditur enim promiſſa ſua, quibus fidem ſuam aſtrinxit omnes conſuetudines ſeruaturum regni mei. Inſolitum eſt quippè mihi, vt quiſquam procerum meorum eat Romam, niſi meo potiſſimùm miſſu. Ideò vel iuret mihi ſe nũquam deinceps pro qualibet *oppreſſione ſedem Apoſtolicam appellaturum, vel euacuet regnum. Hæc, inquit, vos fideles mei dicite ſibi, & ſi videritis eum velle deſiſtere itinere, tunc vigorem curialis iudicij experiatur, quòd me toties inquietare non timuerit de re, quam ad ſummam perducere nolit. Contra hæc per nuncios *Anſelmus* agendum non ratus, ipſe ad regem ingreſſus, pro more dextræ illius aſſedit, habuitq; orationem ad hanc ſententiam. Quòd dicis me non debere ire Romam, quòd graui peccato caream, & ſcientia affluam, quamuis neutrum pro vero arrogem, tamen Dei libræ committo examinanda. Quod dicis me promiſiſſe, vt conſuetudines tuas ſeruarem, amplector, ſed conditiones requiro: cum exceptione enim dixi me ſeruaturũ illas duntaxat, quæ legibus Dei conſentaneæ, cum honeſtate eſſent conſtitutæ. Quòd dicis me fidem excedere, quòd præuaricatis conſuetudinibus tuis ſedem appello Apoſtolicam, cuſtodita reuerentia principatus tui, *non verum eſſet, ſi alter diceret: fidelitatem enim, quam tibi rex debeo, ex Dei fide habeo, cuius vicarius eſt ſanctus *Petrus*, cuius ſedem appello. Quòd dicis, debere me iurare, ne vlteriùs pro quauis cauſa Romam appellem, publicè pronuncio, quòd Chriſtianus princeps ab Archiepiſcopo ſuo tale ſacramentum exigit iniuſtè. Si enim ſanctum *Petrum* iureiurando abiurarem, negarem *Chriſtum*. Quando verò pro vlla re Chriſtum negauero, tunc tibi de petitæ licentiæ peccato ſatiſfacere non tardabo: forſitan autem me diſcedente procurabit Deus vt non diu res eccleſiaſticæ, ſicut minaris, tuis famulentur compendijs. Obſtrepunt dicenti rex, & proceres, illud maximè obiurgantes, nunquam in conſuetudinibus ſeruandis mentionem Dei fuiſſe, vel honeſti recti. Tum ille comi vultu, & pænè in riſum reſoluto dixit hæc verba eadem. Papé! Si nec Dei, nec rectitudinis mentio, vt dicis, facta fuit, cuius tunc? Abſit ab omni Chriſtiano

al. in preſſione

al. non verum eſſe alter diceret

no

no leges, vel conſuetudines tenere, & tueri, quæ Deo, & rectitudini noſcuntur eſſe contrariæ. hoc illi dicto quaſi malleo frontes impudentes repercuſſi, demiſſione capitum, & vocis ſilentio iniuſtitiam ſuam teſtati ſunt. Nihil enim ille turbabatur, ſed quandocunque illi ſucclamarent, tacens rurſus ad caput ſententię impermotus reuertebatur. veruntamen non continuit rex animum, quin crudeles minas intorquens, diceret, non illum quicquam de regno ſuo exportaturum. At ille impauidus, pedes, (inquit) & nudus pergam; ſi equitaturas meas & veſtes veſtrum eſſe quis affirmauerit. Puduit principem dicti, & rubore cinctus ora, non ita inquit volo, ſed vndecimo ab hinc die, cùm ad portum veneris, nuncio meo in portandis, vel dimittendis parebis. Iraſceretur alius, ſed *Anſelmus* imperturbatus manens benedictionem ſuam regi non abnuenti obtulit, præloquutus moleſtè ſe quidem, & ægrè iram regiam ferre: ſed ſi dignaretur intelligere ad commodum eius animæ viam inchoatam ſpectare. Subterfugerunt hoc negocium, ſicut & prius Epiſcopi: quos cùm ille de ſuffragio conueniſſet, reſponderunt illum & religioſum & ſapientem eſſe. Pro ſapientia conſilio eorum non indigere: ſed quid faciendũ ſit, optimè ſcire: pro ſanctitate incunctantèr bonum exequi velle, & poſſe: ſed aduerſum dominum ſuum non poſſe aſſurgere, cuius gratia carere nollent pro honoribus, & parentibus ſuis, quos diligerent. Ille qui eſſet omnis labis mundanæ, & cupiditatis immunis, rem Dei, vt cæperat, perſequeretur, habiturus Epiſcoporum voluntatem tacitam, cæterùm vocis opem nullam. Quanquam ſi qua fides, ſi quis aditus meliori conſilio eſſet, præſtaret domi dulce confouere ocium, quàm patria & honoribus extorrem tanto indulgere labori. Ita omnes diſceſſere, ſoliſque duobus pœnitentiam, antequam mare tranſiret, petentibus benignus ignouit. Eorum nomina fuerunt *Oſmer* * Saleſberienſis, & *Robertus* Hereforденſis. vna ergo die Cantuariæ commoratus, peram & baculum, ſolatia, & indicia itineris conſuetudine aſſumpſit. Inde Doueram veniens, xv. diebus propter inclementiam venti, ibi contra votum retentus erat. Quo ſpacio nuncius, vt dicebatur, à rege miſſus contubernioque & conuiuio eius indefeſsè potitus cauſam aduentus ſecretam tenuit. Sed cùm iam proſperitas flatuum naues vocaret in altum, ille ex præcepto regis omnes bulgias, & manticas efferri coram, & expilari imperauit. Crudele, & miſerabile ſpectaculum Primatem Angliæ, caput totius religionis, & ſapientiæ, prædonis more exagitari. Sed cùm ſolummodò neceſſaria ſuppellex, & nihil pecuniarum inueniretur, ille qui venerat facti, quod inuitus fecerat, pœnitens, abire permiſit indemnem. Solutas naues Notus prouexit in ſalum, primò quidem ſegnitèr, adeo vt retorto flamine retro viderentur Angliam annare. Quod cùm præ dolore cordis ſiccis oculis nequiret pater videre, eleuatis in altum manibus auxilium cœlo detraxit. venti enim placatis animis conſtrauerunt æquora, & verſus Flandriam intenderunt carbaſa: ita naues flatu ſecundo ſulcantes mare, non multò pòſt Withſandum appulére. Primum hoſpitium illi cum monachis ſancti *Bertini* fuit: cætera fauor adminiſtrauit, omnibus certatim eum Epiſcopis, & abbatibus inuitantibus, & inuitum etiam detrahentibus. Ibat fama viri prænuncia, & dulci corda audientium afflabat aura. Quocirca quanto amore omnium ſuſceptus, quantis officijs delinitus ſit, conanti dicere ſuccumbit ſermo, & fatiſcit oratio, mira rerum conuerſione, vt honoratior eſſet in aliena prouincia, quàm fuerat ciuis in patria, Archiepiſcopus in Eccleſia. Ipſe Lugdunenſis Archiepiſcopus *Hugo* Legatus Apoſtolicus in Gallia magni nominis, & potentiæ, nec religionis egenus, vbi ad eum Lugdunum iter aduertere audiuit, alacritèr occurrit, deuotè obſequutus eſt. Eius igitur conſilio ibi reſedit, totius cauſæ indices Romam *Vrbano* Apoſtolico mittens, valetudo ſubitanea flagitabat ocium ſimul & cõſilium. Videbatur interim Wibertinis prædonibus cedere. ferebat enim per omnium rumor ora veniſſe Archiepiſcopum Cantuarienſem ab Anglia, Romamq; tendere ad *Vrbanum* ſuffarcinatum pecunia, magnum eſſe quod ſecum ferat Archiepiſcopus Angliæ, quæ ſit Prouincia omnium fertiliſſima. His illi animos incenſi iam tum ſemitas omnes obſederant, anguſtias locorum occupauerant, ne quà elaberetur. Ingens domino ſuo fore commodũ, ſi prenderetur, qui *Vrbani* partium propugnator eſſet. Quare paſſus eſt ardores eorum ad tempus negata præda langueſcere, vt ſe opinione deceptos eſſe credentes, domum redirent: hoc conſilio fructum detraxit inſidiantibus, &

* *al. Schireburnenſis*

iam

iam redierat nuncius pręcipiens ex parte Apostolici, vt remota omni excusatione per obedientiam Romam veniret. Nescius ille contraire obedientiæ, & de spe misericordiæ Dei audentior viam inuasit. Nam & vigor salutis refusus audaciam suggerebat, & citra senium viridis, & cruda senectus benè adhuc labores patiebatur. Euasis ergo Alpibus Romam incolumis venit, nullo suorum homine, vel iumento desiderato; vno tantum in toto itinere tentatus discrimine, quod tamen fuit successus & alimentum gloriæ. Dux siquidem Burgundiæ eadem, qua Wibertini spe raptatus, ad eum deprædandum inflatiore spiritu animatus erat: sed vno tantum aspectu eius emollitus, omnem exhalauit superbiam, resumpsit humilitatem. Adeo dulci intuitu, leni facie, placida canitie aspicientem rapiebat, vt in quemcunque oculorum gratiam inijceret, statim in amorem sui alliceret. Ita cordis tumor duci per nebulonum verba conceptus eo viso resedit. Continuóque Pontificis exceptus osculo benedictionem vltrò expetijt: aduocatóque vno ex magnatibus suis, (stipatus enim multis, cum maximo venerat tumultu) præcepit, vt eum securè per terram suam deduceret: & non minùs ei quàm sibi vbique seruiri faceret. Fœderata ergo amicitia discedit, sæpiùs contra maledicos infrendens, & ingeminans eis odium Dei, qui sibi persuasissent, vt persequeretur Dei angelum. *Anselmus* ergo securus, Cluniacum, mox vt dixi, Lugdunum, inde Romam peruenit. Quem Apostolicus magnificè suscipiens coram senatu amplissimis laudibus extulit. Illum esse totius latinitatis magistrum, in disciplinis liberalibus, in religione parem non inuenirent: contumelias multas pro fidelitate Romana passum, tandem per plenas periculis, & mortibus vias ad se venisse, flagitare à se suffragium, cuius ipse magis egeret consilio. Talia *Vrbanus* iactabat: sed *Anselmus* pudore caput demissus silentium premebat. sed vbi summus Pontifex laudum finem fecit, ille data copia causam suā omnem veracitèr allegauit. Pollicetur præsul, pariterq; senatus auxilium; scribuntur literæ *Willielmo* regi Angliæ: Iubetur *Anselmus* omnibus suis reuestiri. Statim enim vt ille mare transierat, Archiepiscopatum totum suæ ditioni substerni, & quæcumque antè statuerat, in irritum deduci iusserat. Literarum responsum iubetur Archiepiscopus circa Papam operiri. Sed non fuit animus diu ibi consistere, quòd illius vrbis aër insalubris esset peregrinis. Quocirca cuidam *Iohanni*, qui olim suus Monachus apud Beccum fuisset, sed tum ab *Vrbano* abbas cœnobij sancti Saluatoris, quod prope *Telesinam vrbem est, institutus, roganti cessit, vt in villa sua Sclauia nomine, ęstum ęstatis vitaret. Ea villa in supremo montis vertice constituta, ideóque hinc inde veniente temperie refrigerata propè momentis omnibus pestiferi nihil habet spiritus. Iuuabat itaque *Anselmū* captiuitas sua, videns sibi redditum, quod diu desiderauerat ocium. Quapropter iamdudum resides animos in Deum excitans, consummauit ibi librum egregium, cuius titulus & materia est, *Cur Deus homo*; omnibúsque amori, & honori erat, adeo vt *Rogerius* dux Apuliæ, apud quem rex Angliæ illū literis insimulandum curauerat, spretis nænijs longè alitèr sententiam suam in viri honorem trāsferret: Illi villas, illi castella, illi postremò quęcunq; placerent, offerens, tantum remanentia sua terram suam beatificaret. Cùm circa Papam esset, in omnibus illi secundus in processionibus, in stationibus habebatur: ad eum salutationes, ad eū post Apostolicum munera commeabant. Audiebatur libentèr ab omnibus, fiebatq; quod iubebat, cùm diuinos intonaret sermones. Quod maximę sibi delectationi erat, fructū scientiæ pronuncians esse, si cùm benè dicas, alius de doctrina tua profectum benè viuendi accipiat. ferebatur ergo magna cupiditate, vt Archiepiscopatus deposito fasce Deo posset intendere. Quod cùm ab Apostolico obnixè postularet, renuit prorsus: Immo, inquit, per obedientiā iubeo, vt vbicunq; sis, nomen & honorem Cātuariensis Archiepiscopi non deponas. *Delicati militis est antè bellum fugere: nec est religiosi, & cōstantis animi citra vllā læsionem minis tantū & terroribus cedere.* Tùm ille, obedienā pater non refugio, nec plagas, quia & mortem ipsam pro Deo non horreo, nisi fortè animus meus mihi mentiatur. Sed quid inquit, ibi faciam, vbi non solùm vacillat, sed iā omnis oppressa est iustitia? vbi suffraganei mei partes boni non modò propter timorem non adiuuant, verùm & propter fauorem impugnant. De his, respondit Papa, & talibus, gestit animus in cōsilio apud Barū agere, vbi & pręsentiā tuam volo, & auxilium desidero. Vt ergo ventū ad conciliū, Apostolicus ante corpus sancti *Nicholai* cōstratus,

*al, Teselniam

tapetibus,

tapetibus,& pallijs, ipſe caſula cum pallio amictus tribunal aſcendit: cæteri cum cappis ſedebant. omnibus ergo ſuum locum ex antiquo vendicantibus, *Anſelmus* humilitate ſummus, quô poterat aſſedit. Exciderat animo ſummi Pontificis ingruente tumultu,vt ei locum delegaret. Sed erroris admonitus eſt,quæſtionis neceſſitate à Græcis propoſita,probare volentibus, Spiritum ſanctum non niſi à Patre procedere. hanc ergo queſtionem dum expedire tentans, magis inuolueret,Græcis contrà non improbabilitèr occurrentibus, *Anſelmi* recordatus exclamat, viuidæ vocis tonitruum,ędis capacitas, & turbæ multiplicitas ingeminant, Pater & Magiſter *Anſelme* Anglorum Archiepiſcope,vbi es. Ille vbi ſe vocari audiuit,in pedes conſtitit. Quem apoſtolicus compellans,nunc,inquit,magiſter opus eſt ſcientia,opus eloquentiæ tuæ opera:veni, aſcende huc, & defende matrem tuam Eccleſiam, quam Græci labefactare conantur. ſuccurre ergo,quaſi à Deo huc miſſus. Continuò cuncti aſtantes,& aſſidentes oculos & ora in eum conuerſi,percunctari quis eſſet,annitentibúſque proximis ad conſeſſum Apoſtolici leuatus,ſedere iuſſus iuxta Romanum Archidiaconum, cui ante Papam ſedere moris eſt, Includamus, inquit, hunc in orbe noſtro,quaſi alterius orbis Papam. Nec moratibus omnibus expoſuit palam qui genus,vnde domo,cuius ſcientiæ, cuius facundiæ,quàm religioſus,quanta pro fidelitate Romanæ ſedis paſſus eſſet. Dilatuſq; in poſteram diem quæſtionis tractatus, quamuis *Anſelmus* ſtatim reſpondere non dubitaret. Sed ſequenti die ſolito maturiùs cætu coacto promotus in editum, ita pertractauit quæſtionis latera, ita penetrauit, & enubilauit intima, vt Latini clamore teſtarentur gaudium, Græci de ſe præberi dolerent ridiculum: Nullus porrò inops, & inanis ſcientiæ diſcederet. Senſus illius ſermonis procedente tempore luculentèr digeſſit in libro de proceſſione Spiritus ſancti facto. Tunc verò vbi verbum abſoluit, omnes in eum oculos,& ora conuerſi, hic laudare fidem,ille ſcientiam,omnes eloquētiam. Sedato fragore, quem laus eius ſuſcitauerat, intendens in eum ſummus Pontifex, ait, Benedictum ſit cor tuum, & ſpiritus tuus,& os, & ſermo oris tui benedictus. Nec mora, cùm conſenſu omnium roboratus in aliter ſentientes fulmem excommunicationis intorſiſſet, ventilari de rege Anglorum ſermo cępit. Proferuntur in medium ſcelera dictu horrenda, adijcitur contemptui humano cœleſtis iniuria, quòd ſcilicet, bis, terque admonitus nihil correctionis exhibuerit. Quocircà cùm ſuffragio & clamore omnium Papa ad excommunicandum iam paratus eſſet, *Anſelmus* genibus affuſus eius, orat dilationem,& vix impetrat. Quæ res non mediocrem ei apud cunctos videntes peperit gratiam: eò quòd oſtenſione veræ ſanctitatis viciſſet famæ ſuæ gloriam. Quàm pulchrum erat,vt illi oraret veniam, à quo tantam exceperat contumeliam! Papa Romam regreſſo, comitatuíque eius adhęrente *Anſelmo*, ſuperuenit nuncius à rege directus, qui allegationes *Anſelmi* eneruaret, obiecta crimina dilueret. Quanquam omnem verecundiam proiecerat, in immenſum elatus, non multum curaret, quid de ſe diceretur. Legati hoc fuit verbum ad Papam coram Archiepiſcopo. Miratur Dominus meus cur tibi vel in mentem venerit,vt *Anſelmum* iuberes reſaiſiri. cùm illud ei incunctanter prædixerit, ſi ſine permiſſu ſuo egrederetur Angliam. Accuſat inquit eum Apoſtolicus de alia re? non,ait. Et pro hoc arripuiſti,ait, tantum laborem huc veniendi, vt diceres Primatem ideo rebus ſuis omnibus expoliatum, quòd Apoſtolicum appellauit iudicium? Si ergo amas dominum tuum, matura reditum,& dic ei,vt ſi non vult excommunicari,citò eum faciat omnibus ſuis inueſtiri.Et ne te de termino reddam ſuſpenſum, tertia hebdomada poſt Paſcha ad concilium in hac vrbe celebrandum affer reſponſum: certè pulſator iam excommunicatus eſſet, niſi pulſatus interceſſiſſet: perculſus ille tàm inſperato reſponſo, myſterium domini ſui ſe illi ſecretò communicaturum reſpondit. Ardebat enim aliquid efficere, vt ampliorem locaret apud regem amicitiam. Itaque arte,qua peritus erat,negotium conficiens,ſingulos ambiendo muneribus, & pollicitationibus, regi terminum ad feſtum ſancti *Michaëlis* obtinuit. Cunctatus eſt multùm ad id concedendum *Vrbanus*, quòd luctarentur in eius animo,*Anſelmi* religio,& munerum oblatio. ſed præualuit tandem pecunia. Itane omnia ſuperat,omnia deprimit nummus? Indignum factum,vt pectori tanti viri,*Vrbani* dico,vileſceret famę cura,Dei reſpectus cederet,& pecunia iuſtitiam præuerteret. Viſum ergo eſt *Anſelmo*, circa tam vænalem hominem expectationem non

non perdere,ſed Lugdunum remeare. Sed enim licentiam impetrare non potuit, retinente Papa, vt inuidiam facti aliquo leuaret ſolatio. Fecit igitur eum manere ſecum, vſque ad concilium in Patriarchio, dedítque ei domum iure hoſpitij perpetuo: Crebróque ad eum veniens ioca, & ſeria cum eo tranſigebat, vt vnam curiam non duorum diceres. Iámque aderat tempus concilij, omnibuſque Epiſcopis Gallicanis ſedes ſuas agnoſcentibus, nullóq; recordante aliquem Cantuarienſem Archiepiſcopum concilio Romano interfuiſſe, poſita eſt ei ſedes in corona,vt antea dixi,& in ętarnum ius ſibi, & ſucceſſoribus ſuis tranſcripta. In Eccleſia ſancti *Petri* erat concilium, ingens ſtrepitus aſtan tium,multus concurſus venientium. Ideóque cùm decreta minùs audirent,præcipit Papa *Reingerio* Lucenſi Epiſcopo, vt vocali ſonoritate cuncta enunciaret in vulgus. Aſſurgit ille imperato muneri,nec clamor inceptus fruſtrabatur hiantem: ſed etiam longè poſitorum pulſabat, & penetrabat auditum. Multáque parte decretorum ediſſerta, repentè quaſi animo excuſſus, aliena, & quæ à negocio diſſidere videbantur, verba intulit. Sed væ: quid faciemus? præceptis ſubditos oneramus,& auxilium à nobis quærentibus nullum afferimus. Dolet hinc, & conqueritur totus mundus,quod caput omnium membris ſuis non conqueritur. Ecce quidam inter nos modeſtè ſedet & tacitè, cuius ſilentium clamor magnus eſt apud Deum,qui iam ſecundo anno Apoſtolicæ ſedis vigorem operiens, de omnibus ſuis iniuſtè ablatis quid quæſo excepit auxilij? *Anſelmus* eſt, de quo dico, Archiepiſcopus Angliæ. hæc dicens, virgæ quam tenebat, graui ad pauimentum illiſione, indignitatem rei exaggerare viſus eſt. Hîc Papa in eum tendens, Abſiſte,inquit,moueri, frater *Reingeri*, procurabitur huic rei correctio. At *Reingerius* feruore ſpiritus actus, cùm dixiſſet: ita expedit, aut iuſtum iudicem res non tranſibit, rurſus interruptam ſeriem decretorum contexuit. Horum dictorum ſtupor affecit *Anſelmum*, cùm ſciret nec ſuorum, nec ſuis querelis *Reingerium* ad hæc commemoranda inductum fuiſſe. In hoc concilio Papa cum omnibus ſententiam excommunicationis vibrauit in Laïcos inueſtitores Eccleſiarum, & inueſtitos à Laïcis, & in taliter inueſtitos conſecrantes, & in illos,qui pro Eccleſiaſticis honoribus Laïcorum homines fiunt. Poſtero die concilij Archiepiſcopus iter retrogradum compoſuit: plurimíſque laborum iactatus periculis, per montuoſa, & ſaltuoſa loca Lugdunum contendit. Neque enim rectum tramitem tenere potuit, quòd ferebatur *Wibertus* pictore Romam miſſo imaginem eius in tabula pingi feciſſe, vt quocunque ſe habitu effigiaret, non lateret. Lugdunum ergo perueniens, ſolitam benignitatem *Hugonis* expertus eſt, vt proprius loci dominus, non vt peregrinus. Omnium ius intus, & foris antiſtes non roganti obtulit, & vt vellet coëgit, Primatum in conſeſſu, amorem in occulto, reuerentiam in publico, officium in omnibus. Solari curas, partiri vel potiùs totos exponere honores: adeo vt Miſſas celebranti ſuffraganei loco ſeruiret, vbicunque ſermonem facienti ad pedes ſederet. vir magnanimus, & conſtans, qui auderet opes contemnere, fortunam prouocare. Fuit igitur ibi pater *Anſelmus* toto tempore quo ſuperfuere *Vrbanus*, & *Willielmus*. Nec multò pòſt vtrumque fata rapuere. Audita morte regis fudit lachrymas *Anſelmus*, amoris indices, pietatis interpretes, continuóque à nouo Rege *Henrico* inuitatus, Angliam aduentu ſuo dignatus eſt: vbi etiam proceres, qui à fide deficiebant, ſæpè ex voluntate regis conueniens multos ad rectum inuitauit. timebant conſcij cæteri, libera fronte & vuidis luminibus in eum intenti etiam acclamabant dicenti. Poſtremò cùm iam *Robertus* frater Regis appuliſſet, & multi diſceſſionem facere meditarentur, toto excercitu circumſtante locum editiorem aſcendens verba fecit ad populum. Quo quaſi claſſico excitata agmina elatis vocibus bona Regi, & fidem promiſerunt, ſi malorum ſub *Willielmo* iuniore inſtitutorum remiſſam faceret, ſi bonas leges ſanciret. Horum ille faciendorum omnibus *Anſelmum* vadem obtulit, & fidem in manu dedit. Ita omnes feruentiore ſpiritu in Regis fidem animati ſunt, vt ſi oporteret conſpiratis animis, & deuotis dextris in ferrum pro Rege ruerent. Quo vulgato *Robertus*, qui magis aliorum perfidia, quàm ſua fidens induſtria, venerat, deſtitit prœlio, deſciuit à negocio: & qui ſpe regnum præſumpſerat; obuijs manibus pacem amplexus in fraternæ neceſſitudinis amorem libentèr accurrit.

Veruntamen

Veruntamen cùm Rex more anteceſſorum ſuorum ab Archiepiſcopo hominium interrogaret,& ille pro excommunicatione Romæ facta differret, miſſi Romā ab vtraq; parte nuncij. Iubetur regi interim hominium facere, vel abſolutis moratum nexibus regno excedere. Quin potiùs reſpondit ille, inſpiciantur Apoſtolicæ literæ, & quod tenor earum continet, fiat. Redierant enim iam Roma nuncij,& caſſo labore,ſemitam triuerant, quòd *Paſchalis* Papa ſententiā anteceſſoris ſui inuicto robore tuebatur. Quid ad me de literis Apoſtolici ait rex? Iura regni mei nolo amittere. Procedente in contentionem ſermone, aſſeruit *Anſelmus* terram ſe non exiturum,ſed ad ſuam iturum Eccleſiam, conſideraturúmque quis ſibi, vel ſuis inferret violentiam: ita tunc diſceſſum,ſed poſterioribus diebus molliores ex parte regis virum conuenere literæ, vt pacato animo curiæ præſentiam ſuam exhiberet,futurum, vt habito inter ſe colloquio,omnis ſopiretur contentio. Non negat ille aduentum,ſi fortè Deus inſtinctu ſuo regalem contigiſſet animum. Rurſus igitur communi edicto,mittuntur legati Romam, qui tam dura pręcepta tentent vel lenire,vel reſcindere. ex parte antiſtitis *Baldwinus*,& *Alexander* Monachi: ex parte regis,*Girardus* Archiepiſcopus Eboracenſis, *Herebertus* Norwicenſis, *Robertus* Ceſtrenſis Epiſcopi. Sed priores familiaris quoque cauſa vrgebat, *Girardum* pro adeptione pallij,*Herebertum* pro reſciſſione priuilegij Abbatiæ ſancti *Edmundi*, quod *Baldwinus* Abbas illi cœnobio per *Alexandrum* Papam multis laboribus acquiſiuerat. Id erat,vt Abbas illius loci nec Epiſcopo *Norwicenſi*, in cuius parochia eſſe cognoſcitur, nec vlli alij, niſi Primati Angliæ ſubijciatur. Hoc *Herebertus* depellere intendens, & pergens,ignoro quo infortunio ſocios relinquens, & deuia ſequutus prædonum manum incurrit. Sed,xl.marcis datis ſeruitutem exuit, libertatem viæ recepit: primò per omnem (quod dicitur) ſanctum iurare compulſus *Gwidoni*, (id nomen viro raptorum magiſtro) nihil ſe Romæ acturum, quod ad domini ſui *Anſelmi* Archiepiſcopi ſpectaret incommodum. Datis ergo nummis,raptim ſocios proſequebatur,liberiore ocio,quia leuiore marſupio. Coniuncti corripiunt viam, Papæque obtutibus præſentati, quicquid poterant promiſſis & muneribus agunt, vt regis voluntatem effectui mancipare poſſint: ſed nequicquam: ſtat ille inflexibilis, nolens, vt dicebat, ſtatuta ſanctorum patrum eneruare pro voluntate vnius hominis. Nihil ergo iſte labor profecit ad aliud,niſi vt lites conſererētur in regno, legatis inter ſe diffidentibus. Nam rex Epiſtolam ab Epiſcopis ſibi allatam, quòd ſuæ voluntati refragari viderat,occulendam putauit. Cæterùm nuda verba foras extulit, quibus illi pro Epiſcopali veritate aſſerebant Apoſtolicum regis inueſtituras ęquinanimiter ferre, ſi cætera boni principis officia exequeretur. Ideò autem noluiſſe hæc literis videre,ne accepta occaſione,cæteri principes in eum inclamarent. Contrà Monachi palam clamitabant Apoſtolicis præceptis fraudem innecti conquerentes. Siquidem,& Epiſtola, quam *Anſelmo* attulerant, vulgò iam lectitabatur: in qua non ſolùm inueſtituras non concedere, ſed etiam ſtatuta *Vrbani* pertinacitèr probabatur *Paſchalis* vrgere, ſeruandaque monere. Strepebat igitur omnis aula murmure,non debere attendi Monachis,qui libentèr fucis veritatem obſcurent,dummodò Archiepiſcopo placeant. Epiſcopalem gradum, & ſermonem magni eſſe ponderis: Monachos ius in ſæcularium rerum teſtimonio perdidiſſe. at iſtud, inquit *Baldwinus*,ſæculare negocium non eſt. tùm proceres: probum, & prudentem te ſcimus virum, nec de illis eſſe, quæ maxima turba ordinem veſtrum malè viuendo infamat, ſed tamen & humana, & diuina exigit ratio, vt magis tribus Epiſcopis, quàm duorum Monachorum credatur teſtimonio. Diu ergo fluctuauit *Anſelmi* ſententia, quò vergeret: quòd & aduerſa fronte teſtimonium Epiſcoporū refellere, videbatur ſuperbum: porrò epiſtolæ, quæ ſigillum Apoſtolicum prætendebat,non credere ſtultum. Confirmato animo reſpondit ad certitudinem facti cognoſcendam miſſurum ſe Romam. Interim illis, qui inueſtirentur,nec communionem ſuam negandam, nec benedictionem impartiendam. Erant electi *Rogerus* Cancellarius regis ad Salesburiam, *Reynelmus* Cancellarius reginæ ad Hereford. *Willielmus* etiam fuerat adhuc recenti poteſtate *Henrici* violenter ad Wintonienſem Epiſcopatum electus, nec electioni aſſentiens, immò eligentes aſperis conuitijs, & minis inceſſens. Sed regrediente *Anſelmo*,ab eo,& baculo paſtorali donatus,& in Eccleſiam eſt introductus. Quare ad illius benedictionem libens

bens assensum commodabat. Ita rex paulò commotior *Girardo* Eboracensi consecrationis omnium munus iniunxit. Nec ille retractasset, si non illi electi altiore ratione refugissent. Quorum *Reinelmus* mox relato regi annulo, & baculo Episcopatu cessit. *Willielmus* non minùs nisi quòd annulum non reddidit. *Rogerus* prædicanda prudentia ita rem temperauit, vt nec regem irritaret, nec Archiepiscopo iniuriam faceret. Ita cùm *Anselmus* nullo modo desisteret, dicerétque se nec pro vitę suæ damno contra sedis Apostolicæ definitiones acturum nisi ab eadem absolutionis procedat remedium, omnis laboris procella super eum cecidit. Cõuenitur à rege, & Episcopis, & magnatibus, vt ipse Romam dignetur proficisci, quod alij minùs egerant sua pręsentia suppleturus. Non careret effectu, quod vellet, quẽ sedes Apostolica tanti pẽderet: impenderet modò hunc laborem patriæ quo pacem Ecclesię, quo dignitatem repararet imperij. Iste precibus flecti non nescius, ne omnia suo tantùm videretur præsumere arbitrio, consensit; iturum se, ne cunctorum voluntati deesset: quanquam legatorum penuria eos ad vnum senem annis grauem, corpore debilem adegisset; scirent tamen nihil se Apostolico suggesturum, quod antecessoris sui gloriam abrogaret, statuta effringeret. Tu tantùm, inquit vade, & in Apostolici præsentia, Legato si vera dicat testimonio tuę authoritatis adstipulare. Consensu accepto discessum est ab inuicem. *Anselmus* continuò prosperis flatibus maxima pericula transuectus bona etiam fortuna terrenum iter Romam vsque emensus est. Vbi Apostolico fauore, & senatoria frequentia exceptus paucis diebus silentio, & quieti indulsit iubente Papa. Cúmque vires resumpsisset ocio, die constituto palatium Lateranense ingreditur. adest & nuncius, qui paucis diebus aduentum eius pręuenerat, notus iam Romę *Willielmus* de Warlewast, electus Exoniensis Ecclesiæ. Is omnes impendens eloquentiæ vires, causam regis perorabat, vt ei omnes paternæ, fraternæq; consuetudines redderentur, Angliam peculiarem esse Romanæ Ecclesiæ prouinciam, & ei tributa quotannis pensitare, regem sicut munificum, ita magnanimum. Dedecus ei, & videri, & esse, si antecessorum suorum iura perderet, quos ipse & animi magnitudine, & opum affluentia longè præiret, & premeret. Prouideret itaque Papa regis honori, consuleret sibi quem non dubitaret magno fructu emungendum pecuniæ, nisi putaret abstinendum canonum seueritate. His & alijs ad causam valentibus dictis traducta est in sententiam Romana curia obnixis fauoribus regis, vota debere impleri pronuncians. Silebat intereà Pontifex vterque, perorantis ampullas, & adulantium fumos prudenter attendens, latentèr irridens. Tum Legatus putans illorum taciturnitatem esse conniuentiam, securus erupit. Plurima hîc inde possunt agitari verba, sed hæc est summa, quòd dominus meus nec pro amissione regnì patietur sibi Ecclesiarum inuestituras auferri. Nec ego, inquit Papa, pro capitis mei redemptione eum inuestituras permittam impunè habere. huiuscemodi dicti tenore conuersæ fautorum linguæ, & in diuersa mutatæ: Benedicta, inquiunt, cordis tui constantia, benedicta oris tui loquela. Legatus confusus obticuit: effecit tamen vt nonnullæ consuetudines patris regi laxarentur, ipsóque interim ab excommunicatione, quòd aliquos inuestierat immuni, inuestiti authoritati canonum subiacerent: eorum satisfactio *Anselmi* commissa iudicio. Qui cùm remeandi licentiam accepisset, alter reditum excusauit, dicens se voti reum eundi ad sanctum *Nicholaum*. auersabatur dicto intentio. Nitebatur enim, vt quoquo modo Papam à sententia traduceret. Quod vbi ad nihilum tendere vidit, compendiario tramite Archiepiscopum ad Placentiam anticipauit. Aliquantis ergo diebus communitèr perrectum. Sed cùm eos viæ separaret diuortium, ille quod antè celauerat aperuit, dicens, Mandat tibi dominus meus, quòd si sic te sibi exhibueris, sicut antecessor tuus exhibuit se patri suo, libentèr volet aduentum tuum in Angliam: sin minùs, prudenti loquor, scis quid sequatur. Ita *Willielmus* citatò Angliam, *Anselmus* Lugdunum contendit. Indeq; misit literas regi super veritate dictorum *Willielmi* exculpenda. Epistolarum seriem, quæ in immensum porrigitur, Apostolici ad regem, & *Anselmi* ad regem, & regis ad *Anselmum*, hîc non placuit intexere, volentibus legere liber *Edmeri* copiam faciet, quas ideo vir ille apposuit, vt nullus eum mendacij carperet, & vt ipse inuictum robur dictorum assumeret. effluebat enim ocio, vtpote solius *Anselmi* gestis enucleandis intentus. ego maius opus moueo, & in multorum gesta conor, ideoq; necessaria tan-

tùm

tùm libans, fastidio lectorum mederi meditor. Rex ergo Archiepiscopatum saisiuit, propensiori tamen modestia, quàm frater, vt res Ecclesiasticas non extraneis, sed ipsius Archiepiscopatus hominibus administrandas delegaret. At verò *Anselmus* Lugduni resedit anno integro, & mensibus quatuor. Quo toto tempore nihil ab Apostolico, nisi persuasorias literas, nihil à rege nisi dilationum causas obtinuit. Ibant enim crebrò Romam regales nuncij, redibántque inefficaces, nisi quòd moras quasdam impetrabant, quæ protelarent boni viri exilium, emendandis rebus afferrent impedimentum. Quapropter prospiciens quo loco rerum suarum fortuna staret, fœcundum pietate pectus ad vltionem tandem concussit, excommunicationem in regem meditatus. Quod dum ex rescripto sororis suæ *Adalæ* Blesensis Comitissæ, regem ipsum non latuisset, precibus exegit, vt Normanniam, vbi ipse Rex erat, *Anselmus* cum ipsa Comitissa veniret. Venit, & rege multùm fauente de omnibus suis resaisitus est: sed eius in Angliam transitus ideo dilatus est, quia nolebat communicare cum inuestitis. Rex igitur Angliam, ille Beccum diuertitur. Directi Romam Legati *Willielmus* de* Warlewast, & *Baldwinus* Monachus controuersiam tot annis agitatum singulari probitate sedarunt. Concessit siquidem Papa, vt Rex homagia de electis acciperet, sed nullum per baculum, & annulum inuestiret. Dum autem nuncij morarentur crebræ ad *Anselmum* ex Anglia ferebantur querelæ, de sceleribus vbique nimiùm pullulantibus, rogabatúrque reditum accelerare, ab Episcopis præsertim, quos iam scelera ipsa pigeret. Nam & presbyteros concilij Lugdunensis violatores (quod ante abscessum *Anselmi* celebratum fuerat) præsbyteros inquam, qui post concilium mulierculas domibus suis vel introduxerant recentes, vel reuocauerant veteres, Rex discrimine pecuniæ mulctare meditabatur. Id verò *Anselmus* ferendum non arbitratus, regi scripsit vt ab hac exactione temperaret. Quòd Ecclesiasticorum ministrorum vitia Episcoporum non sæcularium corripi debeant instantia. Ille, qui sua prudentia consilio Mellentini Comitis *Roberti* iam in omnibus defæcatus maturuerat, consilia salutaria dignantèr accepit: Leniter rescripsit, venturum proxime Normanniam, si quid deliquisset in his & alijs, per eius emendaturum obedientiam. Cùm ergò Roma redissent nuncij, non multas ipse moras aucupatus apud Beccum *Anselmum* conuenit. Itaque omnia, quæ illos hactenus in diuersa trahebant, tunc per Dei gratiam prolata & sedata. Ecclesias siquidem, quas *Willielmus* frater eius censui subiecerat, ipse in manus *Anselmi* liberas reddidit: & se de his nil accepturum, quamdiu pastore carerent, promisit. damnum presbyterorum, qui pecuniam dederant ita sarciuit, vt toto triennio ab omnibus functionibus vacarent: qui dare supersederant, vlteriùs nihil darent; omnia de Archiepiscopatu sublata, cùm Angliam redisset, redditurum vadimonio dato pollicitus est. *Anselmo* ergo fœlicibus auris Angliam euecto, bona spes quam de illo prouinciales habebant, minimè desiderantes fefellit. Siquidem statim firmarij Ecclesiarum eiecti, symoniaci damnati, pellicatus presbyterorum inhibiti, amplexus consanguineorum deturbati: pluráque in hunc modum illicita, quæ antehac impunè vagabantur, castigata. Accessit serenitati temporum fœlicitas regis, à quo tunc temporis in Normannia *Robertus* frater suus captus & in vincula coniectus est: multique alij, quos vel iam pro importunitate oderat, vel pro rebellione timebat: videbaturque debitum talionem rependere fratri, quòd illum quieto regno sollicitauerat: simulque mentiebatur illum minùs habilem ad gubernandum Rempublicam pro lenitate ingenij, quòd videret Normanniam suam, genialem amborum patriam ab improbissimis grassatoribus vastari, nec nosset tueri. Huius ergo victoriæ gaudium Rex *Anselmo* confestim literis enunciauit suis: quas hîc apponere videtur non extraordinarium, propter vnicum deuotionis regiæ insigne. *Henricus* Rex Anglorum *Anselmo* Cantuariæ Archiepiscopo, salutem & amicitiam. *Paternitati & sanctitati vestræ significamus* Robertum *Comitem Normanniæ cum omnibus copijs militum & peditum, quos prece & precio coadunare potuit, die nominata & determinata mecum ante* Tenebrachium *acriter pugnasse: sed tandem sub misericordia Dei vicimus, & sine multa cæde nostrorum. Quid plura? diuina misericordia ducem Normanniæ, & Comitem Moretonij, &* Willielmum *Crispinum, &* Willielmum *de Ferenis, &* Robertum *de* Stu-

al. Warelwast

treuilla *ſenem, & alios vſque ad 400 milites, & decem peditum in manus noſtras, & Normanniam dedit. De illis autem, quos gladius peremit non eſt numerus. Hoc autem non elationi, vel arrogantiæ, nec viribus meis, ſed dono diuinæ diſpoſitionis attribuo. Quocirca, pater venerande, ſupplex & deuotus genibus tuæ ſanctitatis aduolutus te deprecor, vt supernũ iudicem, cuius voluntate & arbitrio triumphus iſte glorioſus & vtilis mihi contigit, depreceris, vt non ſit mihi ad damnum & detrimentum, ſed ad initium bonorum operum & ſeruitij Dei, & ad ſanctæ Eccleſiæ Dei ſtatum traquilla pace tenendũ & roborandũ, vt amodò libera viuat, & nulla cõcutiatur tempeſtate bellorum.* Hinc eſt contemplari quanta materia boni in regis pectore fuerit, ſi quis tam ingenuæ fidei ſcintillas fomento verborum animaret, & in maiores vires bonis admonitionibus excitaret. Venit igitur rex ſublimi trophæo ſplendidus, & triumphali gloria Angliam inuectus inueſtituraſque Eccleſiarum *Anſelmo* in perpetuum in manum remiſit: eodem concedente, vt propter hominium regi factum nullus arceretur à benedictione. Conſecrati ſunt ergo Cantuariæ quinque Epiſcopi ab *Anſelmo*, die qui fuit quartus Idus Auguſti: *Willielmus* ad Wintoniam, *Rogerus* ad Salesberiam, *Reinelinus* ad Hertfordum, *Willielmus* de Warlewaſt ad Exoniam, *Vrbanus* ad Clamorgan. Erant & ibi aſſiſtebant primæ ſedis ſuffraganei, *Girardus* Eboracẽſis, *Richardus* Lincolnienſis, *Iohannes* Bathonienſis, *Herebertus* Norwicenſis, *Robertus* Ceſtrenſis, *Radulphus* Ciceſtrenſis, *Ranulphus* Dunelmenſis. Ita per reuerendum *Anſelmum* libertas Eccleſiarum redijt, pax ſerena infulſit. Cæterùm de decretis conciliorum ab eo celebratorum nihil attinet dicere, cùm omnia iam obſoleta ſciantur deperiſſe; vnde non caſu factum, ſed diuino ſenſu putatur, vt & in eius conſecratione, & in pallij ſuſceptione legeretur, *Miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, &c.* In nullo enim ei efficaciter obtemperatum, ſed omnibus penè prætenta excuſatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed ad exemplum ſerui Euangelici, qui bino exitu de non inuitatis nuptiale impleuit triclinium, ipſe bino ab Anglia exceſſu multa lucra animarum prædicando euexit ad cœlum. Veruntamen ne ſtudioſos rerum fraudare videar, leue iudicabo in deſcribendo concilij textu operam perdere.

Anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo ſecundo, quarto autem præſulatus *Paſchalis* ſummi Pontificis, tertio regni regis glorioſi *Henrici* Anglorum, ipſo annuente, cõmuni conſenſu Epiſcoporum, & Abbatum, & principum totius regni, adunatum eſt concilium in Eccleſia beati *Petri* in Occidentali parte iuxta Londoniam ſita: in quo præſedit *Anſelmus* Dorobernenſis Archiepiſcopus, & Primas totius Brittanniæ, conſidentibus venerabilibus viris, *Girardo* Eboracenſi Archiepiſcopo, *Mauricio* Londinenſi Epiſcopo, *Willielmo* Wintoniæ electo Epiſcopo, alijſq; tam Epiſcopis quàm Abbatibus. huic conuentui affuerunt, *Anſelmo* Archiepiſcopo petente à rege, primates regni, quatenus quicquid eiuſdem concilij authoritate decerneretur, vtriuſque ordinis concordi cura & ſollicitudine ratum ſeruaretur. Sic enim neceſſe erat, quia multis retro annis ſynodali cultura ceſſante vitiorum vepribus ſuccreſcentibus, Chriſtianæ religionis feruor in Anglia nimis refrixerat. *Primùm ergò ex authoritate ſanctorum patrum ſymoniacæ hæreſis ſurreptio in eodem cõcilio damnata eſt, in qua culpa inuenti depoſiti ſunt:* Guido *de Perſora, &* Wymundus *de Tauiſtoc, &* Aldowinus *de Rameſey, & alij nondũ ſacrati, remoti ab Abbatijs ſuis: ſcilicet,* Godericus *de Burgo,* Haymo *de Cernel,* Egelricus *de Middeltone. abſque ſymonia verò remoti ſunt ab Abbatijs ſuis, pro ſua quiſq; cauſa.* Richardus *de Heli, &* Robertus *de ſancto* Edmundo, *& ille qui erat, apud Micheuſey. Statutum quoq; eſt, ne Epiſcopi ſeculariũ placitorũ officium ſuſcipiant: & vt non ſicut Laici, ſed vt perſonas religioſas decet, ordinatas veſtes habeant: & vt ſemper & vbiq; honeſtas perſonas habeant teſtes conuerſationis ſuæ; vt archidiaconatus non dentur ad firmam: vt Archidiaconi ſint diaconi: vt nullus Archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus vxorem ducat, aut ductam retineat. Subdiaconus verò quilibet, qui canonicus non eſt, ſi poſt profeſſionem caſtitatis vxorem duxerit, eadem regula conſtringatur. vt presbyter quamdiu illicitam conuerſationem mulieris habuerit, non ſit legalis, nec miſſam celebret, nec ſi celebrauerit, eius miſſa audiatur. vt nullus ad ſubdiaconatum aut ſupra ordinetur ſine profeſſione caſtitatis. vt filij presbyterorum non ſint hæredes Eccleſiarum patrũ ſuorum. nec quilibet clerici ſint ſecularium præpoſiti vel procuratores aut iudices ſanguinis. vt presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant, vt veſtes clericorum ſint vnius coloris, & calceamenta ordinata. vt Monachi vel clerici, qui ordinem ſuum abiecerunt,*

*abiecerunt, aut redeant aut excommunicentur. vt clerici patentes coronas habeant. vt decimæ non nisi Ecclesijs dentur. ne Ecclesiæ aut præbendæ emantur. ne nouæ capellæ fiant sine consensu Episcopi. ne Ecclesia sacretur, donec prouideantur necessaria & presbytero, & Ecclesiæ. ne Abbates faciant milites, & vt in eadem domo cum Monachis suis dormiant & comedant, nisi aliqua necessitate prohibente. ne Monachi pœnitentiam cuiuis iniungant sine consensu Abbatis sui, & quòd Abbates sui de hoc eis licentiam dare non possunt, nisi de eis, quorum animarum curam gerunt. ne Monachi compatres, nec Monachæ commatres fiant. ne Monachi teneant villas ad firmam. ne Monachi Ecclesias nisi per Episcopos accipiant, neque sibi datas ita expolient suis redditibus vt presbyteri ibi seruientes in his, quæ sibi & Ecclesijs necessaria sunt, penuriam patiantur. vt fides inter virum & mulierem, occultè & sine testibus data de coniugio, si ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur. vt criniti sic tondeantur, vt pars aurium appareat, & oculi non tegantur. ne cognati vsque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant, & si quis huius incestus conscius fuerit & non ostenderit, eiusdem criminis se participem esse cognoscat. ne corpora defunctorum extra parochiam suam sepelienda portentur. vt presbyter parochiæ perdat, quod illi inde iustè debetur: ne quis temeraria nouitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut alijs rebus, (quod contigisse cognouimus) sine Episcopali authoritate reuerentiam sanctitatis exhibeat. ne quis illud nefarium negotium, quo hactenus in Anglia solebant homines sicut bruta animalia venundari, deinceps præsumat. Sodomiticum flagitium facientes, & eos in hoc voluntariè *viuentes, in eodem concilio graui anathemate damnati sunt,* *al. iuuantes* *donec confessione & pœnitentia absolutionem mereantur. Qui verò in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, siquidem fuerit persona religiosa, vt ad nullum ampliùs gradum promoueatur, & si quem habet, ab eo deponatur; si autem Laïcus, vt in toto regno Angliæ legali suæ conditionis dignitate priuetur, & ne huius criminis absolutionem, his qui se sub regula non nouerunt, aliquis nisi Episcopus deinceps facere præsumat. Satutum quoque est, vt per totam Angliam in omnibus Ecclesijs, & in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renouetur.* Perseuerauit ergo in *Anselmo* ad exitum vitæ inuictus vigor, pietatis feruor. Excessit anno incarnationis Dominicæ millesimo * centesimo nono, regni *Henrici* nono, ętatis suæ sexagesimo sexto, Pontificatus decimo sexto: sepultusque primò *al. decimo* ad caput prædecessoris sui *Lanfranci*, posteà dignius mausoleum in Orientali porticu accepit: vir qui omnes, quos quidem viderimus, sapientia & religione præstaret. Adeò peccatorum extorris, vt viro veracissimo, mihique notissimo dixerit, nunquam se posteaquam Monachus fuisset, ita stimulis iræ actum, vt alicui impingeret conuitium, nisi semel tantùm in hoc excidisse. Nunquàm nisi vnum dictum emisisse, cuius memoria conscientiam exulcerasset. Super cœnam quondam recordatus crudum se halec comedisse, percusso pectore peccatum ingemuit, quòd crudam carnem contra legem assumpsisset. *Edmero* verò qui assideret dicenti, quòd sal cruditatem halecis excoxisset; sanasti me, inquit, ne peccati torquerer memoria. Obedientiæ pertinax custos, cùm Archiepiscopus liberæ potestatis esset, rogauit Papam *Vrbanum*; vt sibi aliquem proponeret, cuius iussis vitam disponeret. Is *Edmerum* exhibuit, cuius *Anselmus* iussa tanti faciebat, vt cùm eum cubili locasset, non solùm sine præcepto eius non surgeret, sed nec latus inuerteret. Eloquentiæ etiam in communi loquela torrens profluus, qui nec inter comedendum à diuinis vacaret eloquijs. Delectabaturque eximiè cùm quæstionibus propositis obijcientium acumen experiretur, ferè omnia vel sua assumpta similitudinibus, vel aliorum obiecta transfigens vel eludens. Iam verò ex industria hebetem in secularibus se præbebat, vt turbulenta talium negotiorum procella vexatus, artubus quoque deficeret. Quod cùm domestici contubernales viderent, semotis turbis subornabant aliquem, qui animum residem cote quæstiuncularum exacueret. Continuóque ille suscitata mente, & scintillanti lumine in quærentes intendens robur vtriusque resumebat materiæ. Quàm penitùs verò arcanos humanorum & diuinorum sensuum sinus intrauerit, indicio sunt libri: quibus iamdudum decedente liuore, orbis latini successit fauor. *Nec verò Episcopatus onus, tantorum negotiorum moles, consuetis miraculis ferias infixit. Ignes materiales & fulmineos, qui iam vicinas ædes depascebātur, porrecto salutari signo in cinerem compescuit. Stupuit Campania nouum ebullire de rupe fontem, quando ipsius benedictione silex cauatus euomuit laticem.*

Lepusculus ab hostibus circumuentus, dum sub pedibus animalis cui sanctus insederat, quærit remediū, saluus effugit: iussit ille, & persequutores inhiantes latratus destituit, simul & conantes cursus fefellit. Ecce mulieris orbes vacuos sputo iniecto iubar serenum impleuit. febricitantis rigorem panis ab eo datus coercuit. Cùm iam supremum post decem & sex annos Episcopatus efflasset, percontatus est Baldwinū Radulphus Roffensis Episcopus qui aderat, an balsami vel aliquantas guttas haberet, quo caput saltim delibutum corruptionis labem euitaret in posterum. Protulit ampullam, in fundo cuius paruissimum quiddam resederat. Manui ergo Ædmeri nectareus liquor quantus erat infusus, vix volæ medietatem madefecerat: Quo velocitèr expenso, iterum tantum effluxisse miratus est. nec destitit auarus exactor repetitis ausibus vrgere prodigium, donec totum corpus ex omni sui parte, non perfunctoriè balsamico vnguine inficeret. Quòque magis facto applaudas, ampulla modò demisso ventre, modò obliquato sinu totiens vacuata, peracto solenniter inunctionis officio inuenta est plena plus medio. Posteroque die cùm ad sepeliendum componeretur, offenderunt lapidem corporis receptaculum minus pleno palmo temerè cauatum. Cùmque omnes mussitarent, quòd nec altus lapis facilis esset inuentu, nec corpus curuando iniuriam vellent sancti Spiritus facere organo, repentè viderunt lapidem idoneum, & corpus sine adminiculo decentèr sepulchro illapsum. Astantium oborta lætitia clamor impulit astra; quem non tam meruit (quāquàm prædicanda) miraculi dignitas, quàm subuentionis nō expetita celeritas. Vndecimo Calendarum Maij in alterum seculum abijt: nec tamen amantes sui vacuos opis mundo exposuit: militat ahuc se inuocantibus, nec facilè quisquam prona spe accedit ad tumulum, qui non plenariè precum referat effectum. Mirum illud, quod nuper Lugduni contigit; erant ibi duæ anus reclusæ, quibus nihil sanctius, nihil concordius. ad has Anselmus dum ibi maneret dignantèr veniens, crebras admonitiones virtutum infundebat: sed post eius discessum, simultas inter eas propè (vt mos est fœminarum) ebulliens, rupit pacem, scidit concordiam. Sensim itaque in manus processum: quòd obliqua inuidia, & amaris stimulis opprobriorum dies noctesque agerent, furor armabat linguas, ira ministrabat contumelias, & ambas quidem stultitiæ inuoluebat communio; sed magis vnam premebat reatus, quæ dedisset liti principium. Huic Anselmus nocte astitit, multùm mutatus ab illa lenitate vultus, quā in viuente viderat. Dabat authoritatē sermonibus austeritas, & quasi à longè & ab alieno petita seueritas. Pulchrè ait monita mea seruastis, quæ vobis seruanda commendare debuissent vel professionis vestræ religio, vel meæ sedulitatis dilectio. Nunc seritis iurgia, irritatis odia oblitæ famæ vestræ, reuerentiæ meæ, profectus vtrorúmque. Quare per tanta terrarum interualla me ad vos fatigastis: vt si desinitis pacem restituam, si permanetis interminer pœnam. Hæc visio litigatricum mansuefecit mentem, leniuit timorem: Eisdemque nocte sequenti cùm post lachrymas iuges fessas sopor reclinasset, cœlestes protelauit excubias. Nam remotis terrenorum sensuum nebulis, visa est perspicuè Dominæ nostræ sanctæ Mariæ assistere, iussa pedibus assedit. Cùmque dominæ dignatio copiā quæ vellet interrogandi fecisset, illa fœlici ausu animata, de Hugone illius vrbis Archiepiscopo recentèr defuncto interrogauit quid sperare posset. Benè, inquit, filia erit, & per misericordiam Dei in proximo, & iam in foribus est remissio. Et de domino meo Anselmo Cantuariæ Archiepiscopo quid sciendum? De illo, ait nullo modo dubites quin in magna Dei sit gloria. Hęc dicta quasi anilium somniorum figmenta, nullus quęso excipiat cachinno, nullus prosequatur ludibrio. Constat enim fœminas illas & omnis rigore abstinentiæ & salubri mentis compunctione, nullis vsquam sanctis inferiores fuisse. Igitur postquam venerandæ memoriæ Anselmus lutei corporis nodos euadens, huic vitæ valefecit, vacauit Archiepiscopatus pleno quinquennio. Hoc toto spatio cùm rex admoneretur vt matris suæ Ecclesiæ viduitati consuleret, miti responso differebat: Optimos fuisse Archiepiscopos quos pater fraterque misissent: se nolle à parentum fœlicitate degenerare. Quocirca magno scrutinio debere agitari consilium, vt eum poneret Archiepiscopū qui vel ęquis passibus virtutum antecessores suos consequeretur, vel ęmularetur proximis. Talia responsa videbantur plena iuris & æqui, & erant planè. Diu ergò multumq; librato cōsilio concilium Windlesoris coëgit, summam manum negotio impositurus. Eratque mentis propositum, vt eligeretur Faricius Abbas Abendoniensis, vir ingentis acrimoniæ, & insignis industriæ ad ea quæ cœpisset explenda. Nihil tamen in Archiepiscopi duntaxat electione voto indulgens suo, in commune arbitrium refudit electionem: quod & tunc, & aliâs insigni continentia fecisse dignoscitur, ipsorum in diuino examine interesse, quo animo iudicium sibi delegatum ventilauerint. Tunc ergo cùm

cùm ex clericali ordine aliquem vellent, reclamatum est: nullum vnquam clericum Archiepiscopum Cantuariæ fuisse præter vnum *Stigandum*, qui & proteruè ingressus, & dignè expulsus fuerit. Non esse necesse consuetudinem tantæ antiquitatis infatuari, præsertim cùm contra fidem esse non posset probari. Hoc deiecti consilio, habentesque suspectum rigorem *Faricij*, hæc contulere. Si Longobardus ille fuerit Archiepiscopus, rursus lites, rursus dissidia: nulli nostrûm parcet, præsertim cùm eum Rex non aliter suscipiat, quàm si è cœlo demissus sit. Sed hæc palàm non dicenda: dicatur quod nullius vulneret conscientiam. Satis superque alienæ gentis homines fuisse Archiepiscopos: abundare patriæ linguæ viros, qui referant *Lanfrancum* scientia, religione *Anselmum* exhibeant, pannis vtrunque. Esse *Radulphum* Roffensem Episcopum, qui fama æquet antiquos, humili affabilitate vincat & veteres & nouos. Si genus explores, spectabili Normannorum prosapia oriundum: si vitam inquiras, nulla etiam infamia præstrictum. Solum esse cuius religionem nec liuor carpere possit quòd discreta sit. Si scientiam literarum rimeris, totas exhausit Athenas: si eloquentiam exigas, melleo quodam lapsu ex eius ore fluit oratio: cui accedit genialis soli id est Cænomanici accuratus & quasi depexus sermo. hæc meruerunt suffragia, vt continuò mutata sententia rex in eorum voluntatem transiret. Actum quinto die post exactum quinquennium à morte *Anselmi*.

RAdulphus apud *Sagium* quæ est Abbatia Normanniæ, primo adolescentiæ flore Monachum se deuouerat; coalescentibusque virtutum incrementis primò supprior, mox Prior, postremò Abbas fuerat. Hunc ille locum exilem admodum & angustum, probè foris & intus exaltauerat. Assentiebatur ei primò *Robertus* Belesmensis illius prouinciæ dominus, patiebaturque hominem liberè religioni excubare. Sed simul, vt aliâs diximus, ab *Henrico* Rege Anglia pulsus, Normanniam concessit, de sacramento & homagio Abbatem exagitare, pertinaciùs insistere: alter qui Romæ Papæ prohibitionem audisset, prorsus abnuere. Quapropter Abbatia relicta Angliam appulsus, circuitione Abbatiarum, in quibus vitæ & sermocinationum merito gratiosè suscipiebatur, multum tempus elusit & perdidit. Nec enim ad Normanniam ad *Robertum* redire iudicabat ingenuum, quòd esset ille omnium fæditatum & iniquitatum altissimus gurges. Nec verò alicubi in Anglia diù fouere hospitium putabat honestum, ne importunitate sua indigenarum nauseam irritare videretur. Multitudo enim Normannorum Abbatum tunc inundauerat Prouinciam, qui meditatos in patria & exsculptos sermones inferebant Anglis, nunc hîc nunc illic aliorum impendio lenta consumentes ocia: assueti venditare linguas, fauoris venari auras. istas fastidij causas quantum modestè poterat *Radulphus* euitans, magis circa Archiepiscopum conuersabatur, cuius iam inde ab adolescentia fuisset sancto familiaris contubernio. Hinc fuit, vt illum, *Gundulfo* Roffensi Episcopo defuncto subrogaret: accepto ab eo priùs homagio & sacramento fidelem fore sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ. Imminente consecrationis die, *Anselmum* obnixè Deum rogasse accepimus, vt quia *Radulphum* elegisset Episcopum, tale illi pronosticon efferret, quo suum iudicium diuinæ voluntati concordare gauderet. Affuit simplici preci pia diuinitas, & hunc versum exhibuit, *Erunt similes Angelis Dei.* Ita factus Episcopus ęstimationem boni quam de eo habuerant homines non fefellit: sed prouexit in effectum, euexit in publicum. Quare cùm de Archiepiscopo ageretur, omnes in eius electionem voluntate prona, tum etiam voce consona concurrerunt. ductus ergo ad sedem, non multò pòst pallium meruit Romanæ sedis indulgentia, afferente *Anselmo* Legato, nepote ex sorore *Anselmi* Archiepiscopi. Nam & in principio regni *Henrici* venerat Angliam ad exercendam legationem *Guido* Viennensis Archiepiscopus, qui postea Apostolicus fuit: tunc *Anselmus*, nec multo pòst quidam *Petrus*, omnesque reuersi nullo effectu rei, grandi præda sui, *Petrus* maximè, quod omnes eum incendere cauerent, qui esset filius *Petri Leonis*, summi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat Legatio Romanorum insidiantiantium imbecillitati *Radulphi*. Sed effugabantur omnes cautela *Henrici*. Nolebat enim ille in Angliam præter consuetudinem antiquam recipere Legatum nisi Cantuariensem Archiepiscopum: illique libenter refringebant impetum propter vio-

lentiam denariorum. At non ita facilis flecti *Cono* legatus in Gallia, omnes Episcopos & Abbates Normanniæ suspensionis nota implicuit, quòd tertiò vocati ad concilia sua, non venerant. super quo habito tractatu, missus Romam *Radulphus* Archiepiscopus & *Herebertus* Norwicensis, vt suo labore tantam Legatorum confusionem digererent. Sed cùm ad castellum, quod Feritatem vocant, venisset, fædissimum vlcus faciem eius inuasit & tumefecit, certum futuræ paralyseos indicium. Carbunculum vocat *Plinius* secundus, peculiare vultus vitium, quod vel cutem ad ossa corrodat, vel medicorum preuentum diligentia, deformem cicatricem relinquat. Multis ergo diebus decubuit. Sed postea valitudine sedata, vel potiùs morte dilata Romam peruenit. Absens tunc erat *Paschalis* Papa, Beneuentique morabatur. Obsederant Imperatoris satellites, qui tunc secundò Romam armis territabat, medios calles: nec potuit Archiepiscopus potiri Papæ colloquio nisi per internuncios. Illi quid apud Papam egerint, Epistola manifestabit. *Paschalis* Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Angliæ Episcopis, & charissimo filio *Henrico* illustri Regi salutem & Apostolicam benedictionem. *Veniente ad nos charissimo ac reuerendissimo fratre nostro* Radulpho *Archiepiscopo, vestram ad nos missam Legationem per venerabilem Episcopum* Herebertum *Norwicensem cognoscimus. Et quidem grauibus infirmitatum molestijs impediti ijdem fratres & coepiscopi, peruenire ad nostram præsentiam minimè valuerunt. Sed nuntiorum honestis venerabilibusque personis peruenientibus, eorum scripta suscepimus: in quibus & ipsorum postulationes & vestræ legationis vota perspeximus. Id enim optabatur, id poscebatur, ne Ecclesia Cantuariensis temporibus nostris, sua dignitate priuetur: ne nos eandem dignitatem minuamus, aut minui sinamus, qua videlicet potita est, ex quo à beato* Gregorio *per beatum* Augustinum *fundata est. Præter hæc literarum indicia, Legati, qui ad nos missi sunt, vt sapientes ac strenui viri, assertiones suas prudentèr, instantèr, efficacitèr exequuti sunt. Nos profectò & legatorum personas, & assertiones, & vestrum omnium legationes tanquàm charissimorum fratrum, benignè hilariterque suscepimus: quòd vobis in Domino propter dominum placere optamus. Vestræ ergo dilectioni notum habere volumus, quòd Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem nec imminuimus nec imminuere* * *desideramus. Beatum namque* Gregorium *Apostolicæ sedis Pontificem tanquam præcipuum* Christi *Domini membrū tanquam Christiani populi pastorem & doctorem, & tanquam salutis æternæ ministrum in omnibus veneramur: & rata esse cupimus, quæ ab eius institutionibus processerunt. Illam ergo dignitatem, quam ab eo per beatū* Augustinum *Cantuariensis suscepit Ecclesia, & quam sanctæ memoriæ frater noster* Anselmus *iure ac possessione legitima tenuisse cognoscitur, nos profectò nullatenus imminuimus: sed in eodem statu esse Cantuariensem Ecclesiam volumus, vt authentica eius priuilegia iuxta canonum sanctiones nullis perturbationibus violentur. Data Beneuenti ix. Calend. Aprilis.* Hîc si Papa expresse dixisset, has & has dignitates habuit Ecclesia Cantuariensis, & easdem illi confirmo, absoluisset litigium, controuersijs imposuisset modum. Sed dicens, quæcunque autentica habet, nos nullatenus imminuimus, indeterminatam rem, vt erat, reliquit in medio. Sic callidus lepos Romanorum nouit se conuertere ad oratorum versutias, & quæ vult, cassa suspendit ambage, non parcens alienis laboribus, dummodo consulat suis profectibus. Ita circa Romam plures dies *Radulphus* cōmoratus, modò in Imperatoris exercitu Papæ duntaxat concessu, modò iu Sutrio colloquium operiebatur Papæ, quem rumor disperserat iam iamque affore. Qua ille suspectatione suspensus perdidit impensam. Namque illo non veniente regressus Normanniam circa regem mansit plùs anno, meditatus *Gelasio* successori *Paschalis* citra montes venienti occurrere, vt præsens suæ partis patronus obiectiones aduersariorum dispelleret. *Turstanus* enim Eboracensis electus, qui nollet Cantuariensi Archiepiscopo professionem facere, impigrè mentes Romanorum ad sui fauorem sollicitabat. Quin & *Gelasio* de medio facto, cùm *Guido* Vienensis Archiepiscopus, *Calixtus* in Papatu dictus, successisset, & Remis concilium celebraret; misit ei *Radulphus* nuncios suæ partis astipulatores, quos ille & palam suscepit gratiùs, & clàm fefellit callidiùs, quàm tantum virum deceret, Eboracensem electum spreta omni antiquitatis regula consecrando. sed quibus modis rationes suas tutatus fuerit aduerso etiam rege *Turstanus*, cùm ventum fuerit ad recensionem Eboracensium, sermo non prætermittet euoluere. Sed Angliam reuersus *Radulphus* veteri, quod diximus, paralysis incom-

* *al. delibe-ramus*

incommodo indies aucto angebatur, non vsq; adeo tamen vt solennia prętermitteret. Quanquam voce impeditior, at in consilijs non futilis author, imò ad iram acrior, quòd sit illius valetudinis consuetudo, vt ad iracundiam agat animum, cùm aliquid contra ius ecclesiæ suæ fieret, ægrè ferre & asperè vlcisci. Nec verò diu mansit in vita cùm morbus quotidie ferocior exitum mutararet. obijt xiij. Kalendas Nouembris, anno ix. patriarchatus, incarnationis Dominicæ millesimo centesimo vicesimo secundo. Hunc habuit finem *Radulphus* religione impar nulli, peritia literarum magnificè pollens, affabilitate certè facilè omnium primus. Qui fortunarum amplitudine nihil plus aquisierit, nisi vt plùs benefacere posset, quibus vellet. Quanquam ad æstimationem vulgi tantum eius decedebat glorię, quantũ accedebat fortunæ. Cæterùm nullius delicti suspicione vel leui notabilis, nisi quòd ad risus & iocos inclinatior erat, quàm vel dignitatis vel gradus interesse videretur. Sed quæcunq; faciebat, bono vtiq; animo vir ille faciebat: de quo quicquam sinistrum suspicari, contra religionem est niti.

De Episcopis Roffensibus.

CAntuariensem ecclesiam sequitur Rofensis, vicinitate loci, non authoritate priuilegij proxima. quæ & olim illa lactante fidem imbiberit, & nunc sequaci virtutum linea matrem imitari contendat. Rofa est oppidum situ nimium angustum, sed quòd in edito locatum fluuio volentissimo alluitur, hostibus sine periculo non accessibile. Pauca prorsus & penè nulla præsulum illius vrbis gesta didicerim, quæ memoranda putem. Nuda ergo nomina si ponam, succenseri mihi non debet. *Dicendorum enim penuria pauca dicenti amolietur inuidiam.*

PRimus ibi *Iustus* à beato *Augustino* constitutus episcopus decedente *Mellito* archiepiscopo thronum Cantuariensem conscendit.

A *Iusto Romanus* apud Rofam substitutus, & ecclesiasticæ legationis causa ad *Honorium* papam directus, marinorum fluctuum rabie suffocatus animam amisit.

VAcanti sede successit *Paulinus*. Huius laudem semper hactenus præ se tulit antiquitas, & in immensum extulit. Natione fuisse Romanũ, a beato *Gregorio* cum cæteris in sum Verbi Angliam missum, à *Iusto* archiepiscopo Northanimbrorum genti ordinatum episcopum. prælatum apostolum regem detrectantem euocasse ad fidem denuntiatione cœlestis oraculi, quod quondam diuinæ assensus clementiæ *Edwino* ostenderit, nunc spiritus vaticinij *Paulino* infuderit. Ipsum ab *Honorio* papa pallium suscepisse, *Honorium* in archiepiscopum Cantuariæ post *Iustum* consecrasse. Post multa populi Aquilonalis spolia Diabolo detracta ne militi emerito persecutionum deesset temptatio, violentia hostili perturbatum à sede, Cantiam concessisse: tum (vt superiùs dixi) Rofensem ecclesiam suscepisse regendam, *Honorio* archiepiscopo & rege *Edbaldo* fauorabili assentatione sanctissimũ sacerdotem ambientibus. Suscepit ille * quod *al. vt* ex fraternis animis suggerebat charitas, & inferioris loci solio interim contentus tempore suo tramitem carnis ingressus est post annos, ex quo ad Eboracum ordinatus est, xix, menses duos, dies xxi. Tumulatus est in ecclesia, quam ibi rex *Ethelbertus* a fundamentis excitauerat sancto *Andrææ* apostolo, cuius honorem illa sedes adornat: famosus in illa prouincia sanctus, & pro velocitate impigri ad preces occursus ab omnibus venerabiliter dilectus.

PAulini locum expleuit apud Rofam *Ithamar* ab archiepiscopo *Honorio* datus & consecratus: Anglus quidem ortu, sed in quo nihil perfectæ sanctitatis quantum ad vitam, nihil elegantiæ Romanæ quantum ad scientiam desiderares. Ita primus in patriam põtificalis honoris in Angli persona ferens gratiam, prouincialibus suis nonnullam dignitatem adiecit. Post *Honorium* ordinauit apud Cantuariam *Deusdedit*

Archiepiscopum

Archiepiſcopum,eſſet id Archiepiſcopi Eboracenſis ſolenne,ſed pulſo (vt dixi) *Paulino* nullus ſucceſſerat.Nam & Scoti,qui Northanimbrorum regum fauore prouinciam compleuerant illam, magis in paludibus inglorij deliteſcere, quàm in excelſis vrbibus conſueuerant habitare.Simul, quia cùm in multis, tum in obſeruatione Catholicæ Paſchæ delirabant,cauebant Romanorum apud Cantiam reliquiȩ ordinationes erroneorum ſuſcipere.

DEfunćto *Ithamar* ſucceſſit *Damianus* à *Deus-dedit* Archiepiſcopo conſtitutus.

HVic *Puttam Theodorus* ſuccedere iuſſit, quantùm idoneum otio eccleſiaſtico, tantùm hebetem & ſegnem forenſi negotio. Denique cùm ſæpè rerum adhuc profunda pace decedere meditaretur epiſcopatui, hoſtilis iniuriæ cauſam libens ſuſcepit. Nam *Ethelredus* rex Merciorum, neſcio quo inſolenti Cantuariæ regis reſponſo incenſus, totam Cantiam ferro & flamma premebat, omnéſque terras Roffenſis Epiſcopatus abolitioni addixerat. Hanc *Putta* patienti animo complexus ærumnam, ad *Sexwlfum* Merciorum Epiſcopum ſeceſſit. Cuius liberalitatis munere eccleſiam campeſtrem & agellum adeptus, quod reliquum erat æui pacificè conſumpſit, cantuum eccleſiaſticorum publicam ſcholam quocunque ire rogabatur exercens.

TVm *Quichelmus* ad locum ordinatus,non pòſt multo neceſſariorum penuria confuſus & ipſe abſceſſit.

Gebmundus ſubſtitutus permanere ſuſtinuit.

HAbuítque ſucceſſorem *Thobiam* ſcientia literarum (vt *Beda* dicit) extrema ſatietate imbutum, quippe qui non modò Latinam, ſed & Græcam linguam ita familiares haberet,vt eis quodcunq; vellet æquè vt propria, non minùs facetè quàm expeditè proferret.

ISq; *Aldulfo* ſucceſſore deceſſit,qui videlicet extremus in recenſione Roffenſium Pontificum apud *Bedam* inuenitur: hactenus enim ille. Cæterorum nomina in cartulis notata ſubijciam.

Dun.
Erdulfus.
Deora.
Weremundus.
Berumodus.
Burthricus.
Alſtanus.
Godwinus.

S*Iwardus*, hic eo tempore erat Epiſcopus, quo Normanni venerunt Angliam,paucíſque diebus ſuperueniens fatum expleuit. Derelicta eccleſia miſerabili & vacua, omnium rerum indigentia intus & extrà. vix enim quatuor canonici erant, qui victu exili, & ipſo ad horam vel prece vel pretio comparato, & indumento plebeio vitam tolerarent.

HAs miſerias corrigere pergens ſapientiſſimus *Lanfrancus* Archiepiſcopus *Arnoſtum* quendam monachum pontificem loco dedit.

SEd eo veloci morte præerepto *Gundulfum* æquè monachum induxit. Sub eo res eccleſiæ auctæ magnificè. Monachi plùs quinquaginta facti, à quibus & amatur regula, & omnia abundant neceſſaria. Deputatur id *Gundulfi* gloriæ, maximéque *Lanfranci* induſtriæ, qui etiam ex ſuo villam Heddraam coemptam, monachorum ſancto Apoſtolo famulantium vſibus victuro iure tranſcripſit. Erátque *Gundulfus* religionis plenus, literarum non neſcius, in rebus forenſibus acer & elimatus,& qui putatus ſit diuina potiſſimùm electione hunc honorem meruiſſe. Nam cùm adhuc apud Cadomum diuinas ſcripturas audiret, fortè cum duobus alijs iuxta magiſtrũ euangeliũ tenens conſederat. Alteri vocabulũ *Gualterius*, alterius nomen elapſum eſt. Tum magiſtro aliàs interim intento,illi inter ſe nonnulla ludo agentes,experiamur, inquiunt,

inquiunt, reuolutione foliorum, quis nostrûm futurus sit Abbas, quis Episcopus. Simúlq; cum dicto reuoluto folio inuenit *Gundulfus* prior. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Walterus: *Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Tertium nescio quid durum inuentum turbauit: quod etsi audiui, libenter oblitus sum, quia *ingenuæ mentis non est alienis insultare malis.* Cachinnis ex euentu crepantibus, interrogauit *Lanfrancus* quid haberent lætitiæ, vtque cognouit, indubitatè pronunciauit *Gundulfum* episcopum, *Walterum* fore Abbatem, tertium ad lubrica seculi reuoluendum. Euentus rei probauit veritatem dicti. *Gundulfus* enim apud Rosam præsul, *Walterus* Abbas apud *Euesham* fuere: tertius abijt in vanum. Eóq; maius miraculum visum est posteriùs, quòd nullam adhuc spem Archiepiscopatus, nec etiam ad Angliam transitus *Lanfrancus* conceperat.

FVnctus ergo sancto fine *Gundulfus*, *Radulfum* (vt antè dixi) Sagiensem Abbatem successorem habuit.

QVo ad Archiepiscopatum leuato *Ernulfus* successit. Is natione Gallus, apud cœnobium sancti *Luciani* in Beluaco nō paucum tempus monachus egit. Sed quùm nonnulla plena insolentiæ videret, quæ nec emendare posset, nec pati vellet, discessum intendit. Quæsito priùs à *Lanfranco* consilio, incunctanter facturus quicquid ille iubendum putasset. Ille, qui hominis industriam probè calleret (nam & apud eum diu Becci studuerat) persuasit, vt ad se veniret, quia ibi animam suam saluare non posset. Venit ergo, & toto tempore *Lanfranci* monachus apud Cantuariam, ab *Anselmo* Prior ibidem, mox apud Burgum Abbas, à *Radulfo* episcopus apud Rosam constitutus est. Graue quidem memoratu, quantæ probitatis & prudentiæ in omnibus officijs fuerit. Cantiæ deiectam priorem partem ecclesiæ, quam *Lanfrancus* ædificauerat, adeò splendidè erexit, vt nihil tale possit in Anglia videri, in vitrearum fenestrarum luce, in marmorei pauimenti nitore, in diuersicoloribus picturis, quæ mirantes oculos trahunt ad fastigia lacunaris. In Burgo monachorum numerus auctus, religio bonis monitis confota, ædium veterum ruderibus deturbatis noua fundamenta iacta, culmina erecta. Eaque omnia cùm vorax ignis absumpsisset meditanti reficere honos pontificalis impactus. Ibi quamuis omnia iam facta viderentur (præuenerat enim viuacitas *Gundulfi* omnium successorum diligentiam) tamen semper aliquid comminisci, vbi virtus enitescere posset; firmare antiqua, moliri recentia. Vixit in episcopatu aliquot dies super nouennium. Decessitq; quatuor & octoginta annos natus, multa probitatis suæ monumenta relinquens.

PROLOGVS LIBRI SECVNDI.

LIbrum primum huc vsque Christo solatiante protraxi, in quo nihil infra pollicitationem meam fecisse videor, dicens quicquid de Cantuariorum vel Rofensium episcopis memorabile nostra scientia potuit attingere. Nunc ergo secundum regalium gestorum propositum ordo posceret, vt statim Westsaxonicos prosequerer, nisi me vicinitas locorum admoneret, vt illis Orientalium Saxonum & Orientalium Anglorum Pontifices anteponerem. Quòd autem aliam seriem regnorum tenui, norit lector factum necessitate, vt maximis priùs regnis enumeratis, quorum & anni & facta exstabant, tunc demùm illa subijcerentur, quorum penè omnia annorum

rum veterno & poteſtatis exiguitate obſoleuerant. Hîc autem poſſet aſcribi iniuriæ, ſi epiſcopatus ſuis fraudarem locis; quorum nec eſt ſeries clauda, nec adeò fama obſcura. In hoc igitur ſecundo libro enumerabo nomina Epiſcoporum Orientalium Saxonum, & Orientalium Anglorum, illíſque ſubdam epiſcopatus omnes Weſtſaxoniæ. Nec prætergredietur cura mea quaſcunque noui in horum epiſcopatuum diœceſi Abbatias, ſanctóſque in eis requieſcentes, breuitérque omnia digerens, quantum potero conſulam ſtudioſorum notitiæ & faſtidioſorum nauſeæ. Hoc ſanè impetratum iri rogo, ne quis mihi vertat vitio, quòd quædam, quæ aliâs poſui, huc ijſdem verbis & ſententijs tranſtuli. Quod ſcilicet ideò feci, vt ſeries rerum non aliundè petendarum pulchriùs vno loco conſtaret, & ſi quid alibi commodè dixi, non hîc me commodiùs dicturum poſſe putaui.

De Epiſcopis Lundonienſibus.

LIB. II.

HAud longè à Roſa quaſi 25. milliarijs eſt Lundonia ciuitas nobilis, opima ciuium diuitijs, conſtipata negotiatorum ex omni terra, & maximè ex Germania venientium, commercijs. Vndè fit vt cùm vbiq; in Anglia * caritas victualium pro ſterili prouentu meſſium fit, ibi neceſſaria diſtrahantur & emantur minore quàm alibi, vel vendentium compendio, vel ementium diſpendio. Peregrinas inuehit merces ciuitatis finibus Tameſis fluuius famoſus, qui citra vrbem ad 80. milliaria fonticulo fuſus, vltra plus 70. nomen profert, apud Doueram enim pelago conditur.

al. raritas

HIc primus ſedit cathedram pontificalem *Mellitus* beato *Auguſtino* conſtituente. *Mellitus* Romæ Abbas non cum *Auguſtino* Angliam venerat, ſed poſtmodum ad prædicatorum ſupplementum miſſus fuerat. Epiſcopus ordinatus habuit ſedem in Apoſtoli *Pauli* eccleſia, quam *Ethelbertus* rex Cantiæ fecerat Londoniæ. Eius enim inclinabatur imperio rex Orientalium Saxonum *Sebirthus*, eiuſdem ex ſorore *Ricula* nepos, ad quem Londonia ſpectabat. Antiquitùs enim Orientales & Auſtrales Saxones, & Orientales Angli Cantuaritarum parebant regi. Quòd illas prouincias à *Vortigerno* rege Britonum *Hengiſtus* primus apud Cantiam rex non bello, ſed dolo obtinuiſſet. Poſt *Ethelbertum* verò Auſtrales Saxones Occidentalium Saxonum ditioni ſubiecti ſunt. Alteris Merciorum reges principabantur, donec & hos & illos Weſtſaxonum occupauit, & ſubiecit imperium. Sed iſta poſteriùs. Tunc verò *Mellitus* Deo cooperante, & *Ethelberti* adiutus adminiculo Chriſtianitatis fidem egregiè in prouincia propagauit. Nam & monaſterium beato *Petro* in Occidentali ciuitatis parte fecit, ipſius Apoſtoli, vt fertur, admonitus nuncio. Qui & coram viſus eccleſiam recens factam per ſe dedicauerit, & per ruſticum Epiſcopo Xenium gratiſſimum, grandem ſcilicet piſcem deſtinauerit. Nec verò de dicto dubitare voluit, qui videret agreſtis fatuitatis hominem, qui nec Chriſtianus eſſet, de *Petro* afferentem nuncium, eiuſdémq; corporis lineamenta, quæ *Mellitus* noſſet, ex pictura veraciter pronunciantem. Creditum ergo nec conſecrationis myſterium repetitum,

quam

quam perfectam monstrarent candelæ per totam ecclesiam accensæ, cruces factæ, nec minùs aquæ aspersæ, & sacrati olei locis debitis non friuola vestigia. Cessit diuino officio humana sedulitas, pronunciauítque voce prophetica momenti magni futurum monasterium, in quo Apostolus Pontificale exercuisset obsequium. Sensim vaticinij veritas processit in mediū, præsertim tempore regis *Edwardi* vltimi, qui ampliori monachorum conuentu ibidem adunato ecclesiam ædificationis genere nouo fecit. Nec minùs sed multo etiam magis rex *Willielmus* exstulit locum magnis redditibus prædiorum, quòd ibi regni susceperit insignia. Consuetudo igitur apud posteros eualuit, vt propter *Edwardi* inibi sepulti memoriam, regiam regnaturi accipiant coronam.

Post mortem itaque *Ethelberti* & *Seberti* à successoribus regulis sede deturbatus *Mellitus* Cantuariam venit. Ibi magno curarum æstu, quæ sociorum pectora decoquebant, exceptus, coniuncto sibi *Iusto* secessit in Galliam expectaturus si fortè temporum serenaretur turbo. Veruntamen affuit diuinitatis instinctus, qui corde regis *Ethelbaldi* ad credendum emollito ambos maturè reuocauit. & quidem *Iustus* sedem propriam non difficulter intrauit. *Mellitum* verò pro penuria potestatis *Ethelbaldus* restituere nequiuit. Ita aliquanto tempore honoris exsors. Postmodum *Laurentio* decedente Archiepiscopus Cantuariæ factus est.

DVrauit in Orientalibus Saxonibus perfidiæ labes ad tempora *Sigeberti* regis eorū, qui hortatu regis *Oswij* Northanimbrorū à *Finano* episcopo baptizatus gentē suam ad fidem, quam cum *Mellito* expulerant, reduxit per episcopum *Ceddum*. Is fuit secundus Londinensium episcopus, sed in Northanimbria apud Lestingei monasteriū suum sepultus. Latiùs ista in *Beda* reperies, qui & commemorat *Ceddam* fratrem istius *Ceddi* habuisse sedem episcopalem & sepulturam in **Lichfield**. Post *Sigebertum*, *Swithelmus* frater eius regnauit, eo mortuo *Sighere* & *Sebbi* regnum tenuere sub *Wlferij* regis Merciorum regimine. *Sebbi* illibatæ fidei speciosi finis compos fuit. *Sighere* tempore mortalitatis fidei signaculum fregit. Sed instantia *Wlferij* per *Ierumanum* episcopum recepit.

IS *Wlferius* defuncto *Ceddo* per pecuniam corruptus *Wine* quendam, qui Westsaxonum fuisset episcopus, vacanti throno induxit.

SVccedentibus autem annis *Theodorus* à *Vitaliano* Papa Cantuariam Archiepiscopus missus, *Erkenwaldum* venerabilem virū Londoniensibus presulem dedit. Eum in miraculis perspicuum fuisse confirmat & recens fama & vetus memoria. Quorum illud notabilius fuit, quòd quùm æger pedes parochias lectica circumiret, ad oram rapacissimi amnis fortè deuenit. Ibi quùm comites hæsitarent, quòd infirmus nec equo nec pedibus transuadare posset, essétque timor ne vehiculum aquarum violentia subsideret, repentè gurges disparuit, fluuius in eo loco totus diffugit: statímq; vt episcopus cum comitatu transijt, amnis, qui stans seorsum crispantibus vndis se collegerat in cumulum, alueo suo redditus est. Eiusdem lecticæ attactu imbecilles multos curatos author est *Beda*. Fecit duo monasteria, vnum sibi, alterum sorori. Suum Certesiæ dicitur, quòd per adminiculum cuiusdam *Frithwoldi*, qui sub *Wlferio* subregulum agebat, opulentia rerum & monachis impleuit. Splenduit ibi religio, nec defuit necessariorum copia vsque ad Danos, qui vt cætera locum illum pessundedere, ecclesia succensa cum monachis & Abbate. At verò rex *Edgarus* princeps incomparabilis non contentus nouis monasterijs, quæ vbique tum per se, tum per episcopos ædificabat, nisi & vetera resarciret: illud refecit in solidum, vndique veteribus chartis conquisitis, quarum testimonio prædia reuocaret ad locum, quæ quidam ex magnatibus seu vi, seu vetustatis authoritate occuparant ad ius suum. Sororis cœnobium appellatur Berekingum in latere Londoniæ ad octo milliaria situm. Ibi illa *Ethelburga* vocata habuit cohærentes sibi sanctitatis & * pietatis socias *Hildelidam* proximo loco successorem, ad quam extat emissus beatissimi *Aldelmi* de virginum laude codex: *Wlfildam* penè modernam, quæ paucis annis *Eadgari* regis tempora præuenit, quæq; vetustatem cæterarum sanctitatis gratia compensat & ferè dixerim anticipat. Nihil enim orator irritum rogat, modò credulitate non careat. Quarum (verè fateor) orationibus locus ille nunquam omninò destructus, nunc etiam tempore Normannorum, vt plæráq; alia, numero sanctimonialium & ędium pulchritudine ad supremum euectus. Habetur ergo *Erkenwaldus*

* *al. potestatis*

dus

dus Londoniæ maximè ſanctus, & pro exauditionis celeritate fauorem canonicorum nonnihil emeritus. Alij adeo ſub obſcuritatis nubilo iacent, vt non eorum ſciantur mauſolea. Omnes etiam epiſcopatus hæc infecit miſeria, vt apud habitatores illius memoria magnæ gloriæ ducatur, qui ſciat epiſcoporum loci vel proferre nomina. Cæterùm de geſtis vel ſepulchris, nec verbum. ſucceſſorum itaque hæc ſunt nomina.

Waldhere.
Ingnaldus.
Egulf.
Wigeth.
Edbriht.
Eadgar.
Kenwalk.
Eadbald.
Hecbertus.
Oſmundus.
Ethelnoth.
Celbertus.
Cernulf.
Swithulf.
Etſtan.
Wlſius.
Ethelward.
Elſtan.
Theodred.

Huius non penitus exſoletam memoriam ciues prædicant, dicentes eum fuiſſe regis *Ethelſtani* tempore. Cum eo ad bellum contra *Analauum* profectum, cœleſtis muneris, vnde ſuprà diximus, cum *Odone* Wiltenſi deprecatorem & indicem. Cognomen boni, vulgò ſortitum pro prærogatiua virtutum, vno excidiſſe magis errore quàm crimine, quòd fures apud ſanctum *Eadmundum* deprehenſos, quos conatibus irritis martyr inuiſibili nodo aſtrinxerat, ſeueritati legum addixerat patibulis adiudicatos. Sed de facto recogitantem piguiſſe, totóq; vitæ tempore pòſt exercuiſſe pœnitentiam, culpa mordente conſcientiam. Eius corpus iuxta feneſtram *Criptæ* locatum eſt in ędito prætereuntibus conſpicuo. Poſt *Theodredum* hij ſucceſſiones continuas habuerunt.

Wlſtanus.
Brithelmus.
Dunſtanus poſtea Cantuariæ Archiepiſcopus.
Elfſtanus.
Wlſtanus.
Elfhunus.
Elfwius.
Elfwordus.

Rodbertus, ex monacho Gemmeticenſi ab *Edwardo* rege factus, priùs Londonienſis epiſcopus, mox Cantuarienſis Archiepiſcopus. Cuius qui fuerit finis, ſermo antecedens dicere præuenit.

Ei *Willielmus* ab eodem rege datus ſucceſſor fuit.

PORrò *Willielmus* ex Comite Normanniæ rex Angliæ *Hugonem*, quendam cognomento *de Orinal* epiſcopum creauit. Is poſt paucos ordinationis annos in morbum incurabilem incidit. Siquidem regia valetudo totum corpus eius purulentis vlcerbus occupans, ad pudendum remedium tranſmiſit. Nam credens aſſerentibus vnicum fore ſubſidium, ſi vaſa humorum receptacula verenda ſcilicet exſecarentur, non abnuit. Itaque & opprobrium ſpadonis tulit epiſcopus, & nullum inuenit remedium, quoad vixit leproſus.

HVgoni ſucceſſit *Mauritius* regis Cancellarius, quamuis in quibuſdam minùs proſperæ famæ, prędicabilis tamen efficaciæ. Magnanimitatis certè ipſius eſt indicium baſilica beati *Pauli*, quam inchoauit Londonię, tanta eſt decoris magnificentia, vt meritò

ritò inter præclara numeretur ædificia: Tanta Criptæ laxitas, tanta superioris ædis capacitas, vt cuilibet populi multitudini videatur posse sufficere. Quia igitur *Mauritius* erat mentis immodicus, laboriosi operis impensam transmisit ad posteros.

Denique cùm *Richardus* successor eius omnes redditus ad episcopatum pertinentes ædificationi basilicæ transcripsisset, aliundè se suósque sustentans propemodum nihil efficere visus est, totúmq; censum ad hoc benè prodigus exhauriebat, & parùm in effectum prodibat. Quare, impetus boni, quem in initio episcopatus habuit cedentibus annis, desperatione lassescens, paulatim elanguit. Locus est in diœcesi Londoniensi apud Orientales Saxones * Cit, gentili vocabulo dictus, vbi est beatæ *Osgithæ* in miraculis famosæ virginis requies: hunc vir ille terris aliquantis & regularibus impleuit canonicis. Erant ibi & sunt clerici literatura insignes eorúmq; exemplo talis habitus hominum, læta, vt ita dicam, totam patriam vestiuit seges. Meditabatúrq; ipse depositis olim inuolucris mundi eò transire, præsertim longæ paralysis tabe admonitus, si non ægrum illecebris animum potestatis consuetudo retraheret. Huius loci fuit primus Prior *Willielmus de Corbuil* qui defuncto *Radulpho* Cantuariæ Archiepiscopo in illum honorem euectus est. Quem, quamuis monachi trepidassent suscipere, quòd esset clericus, tamen nihil pœnitendum fecit. Erat enim religionis multæ, affabilitatis nonnullæ, cæterùm nec iners, nec imprudens.

al, Cic

De Episcopis Orientalium Anglorum, & Monasterijs.

Primus Orientalium Episcopus Anglorum fuit *Fælix*, Burgundus natione, qui *Sigeberto* in Gallia exulanti familiaris effectus, Angliam cum eodem post mortem *Eorpwaldi* venit. Illóque regnum prouinciæ sortito, episcopus ordinatus animositati regiæ non defuit, quin ingenti studio & vigilanti labore toti regioni Christianam credulitatem infunderet. Scholas quoque literarum opportunis locis institués barbariem gentis sensim comitate Latina informabat. Decursa vitæ meta post septendecim annos episcopatus sepultus est in Domuc sede sua, inde translatus apud Seham, quæ est villa iuxta stagnum, quod volentibus ire in Heli quondam periculosum nauibus, nunc facta via per palustre harundinetum transitur pedibus. Sunt ibi adhuc indicia dirutæ & à Danis incensæ ecclesiæ, quæ ibi habitatores pariter exustos ruinis operuit suis. Corpus verò sancti multò pòst quæsitum & repertum in Ramesiensi cœnobio, de quo posteriùs dicetur, humatum est.

Ei substitutus est *Thomas* Diaconus suus ex Giruiorum prouincia oriundus.

Cuius post quinq; annos defuncti sedem impleuit *Bonifacius*, gente Cantuarita, eodémque annorum numero, quo *Fælix* prædecessor suus, egit officium.

Tum *Bisi* vir venerabilis à *Theodoro* Archiepiscopo creatus episcopus, quoad valetudo prospera permisit sine crimine vitam duxit. Sed aduerso morbo correptus duobus locum dedit. Rexerunt ergo duo semper Episcopi prouinciam illam vsq; ad tempus *Egbrithi* regis Westsaxonum, quorum vnus sedebat apud Domuc, alter apud Helmaham.

Baldwine & *Heta*.
Nortbertus & *Astulfus*.
Netholacus & *Edredus*.

Edelfridus & *Cuthwinus.*
Lamferd & *Albrithus.*
Athewlf & *Eglaf.*
Huferd & *Eudred.*
Sigge & *Albun.*

ALberd & *Titfrid,* hij duo erant episcopi Orientalium Anglorum; *Alberd* Helmonensis, *Titfrid* Domucensis, quando *Offa* rex Merciorum fecit Archiepiscopatum apud Lichfield.

HVmbrith & *Weremand,* & post eum *Wildred.* tempore enim *Ludecanij* regis Merciorum, & *Egbrithi* regis Westsaxonum *Humbrithus* & *Wilredus* fuerunt episcopi Orientalium Anglorum. Sed eodem *Ludecano* & antecessore eius *Burhredo* incursante prouinciam, etiam episcopi necessariorum copia destituti sunt. Et quidem vtrique reges intra regionem prouincialium incursu extincti. cessarunt tamen episcopatus, & ex duobus vnus factus sedem apud Helmaham villam non adeò magnam accepit. Fuerunt ergo hi Pontifices.

Athulf.
Affricus.
Duo *Theodredi.*
Athelstanus.

ALgarus. De istius sanctitate non minimum indicium dedit scriptor vitæ venerabilis beati *Dunstani,* quod hîc eiusdem verbis apponam. Dies, inquit, Ascensionis Christi festiuus diem clarificationis beati *Dunstani* præcessit tertius. Tantæ itaque diei surgente aurora sacerdos quidam nomine *Algarus* doctrinæ & actionis merito præcipuus, quem postea nobilem in Helmeham episcopum claruisse accepimus, dum sacros Dominicæ Ascensioni honores in ecclesia saluatoris peruigil impenderet, & mentem ad cœlestia contemplanda extenderet, seipso & omnibus huius mundi rebus transcensis, *Dunstanum* pontificali throno conspicit præsidentem, & clero iura canonica dictantem. Et ecce per omnis ecclesię ianuas irruentium Angelorum infinita ingrediuntur agmina. Qui dum coactis ordinibus sedenti astarent pontifici, huiusmodi illi salutationis alloquium persoluerunt. Salue *Dunstane* noster, si paratus es, veni, & nostro gratiosus contubernio vtere. Respondit *Dunstanus,* scitis ô sancti spiritus hodie *Christum* ascendisse, nostriq; officij esse tam verbo quàm sacramento populum Dei reficere: ideóq; hodie venire nequeo. Dixerunt, paratus esto die Sabbati hinc nobiscũ Romam transire, & ante summum Pontificem *sanctus æternaliter manere. Discessere Angeli. At sacerdos qui rerum tam euidens contemplator extiterat, exitum earum stupidus & tacitus explorabat. Et infrà. Sacerdos etiam, qui tam mirabilem in ecclesia extasin viderat, cognito quòd non in imagine, sed in rerum veritate eandem sustinuisset, palam omnibus & cum gemitibus magnis, quæ viderat, absoluit. Hæc ab alieno scripto mutuatus sum, vt ostendatur lecturis quàm venerabilis *Algarus* fuerit, qui tam occulta mysticis intuitus luminibus, foras quoque efferre dignus fuerit. Nec verò credibile putauerim, vt maiori suscepto gradu minùs sanctitudini aduigilaret; imò credẽdum & propter reuerẽtiam virtutum episcopum factum, & inter Angelorum agmina, quæ viderat, suo die in cælum receptum.

al. cum sanctis

Post eum *Alfwinus.*
Duo *Elfrici.*
Stigandus, sed eiectus.

ET pró auro *Grimketel* electus tenuit duas parochias Orientalium Anglorum & Australium Saxonum. Intercessu verò temporis sic redditis rationibus *Stigandus* eualuit, vt sibi Australium Saxonum episcopatum restitueret, & Orientalium Anglorum fratri *Ethelmero* acquireret. Minimum id animositati suæ ratus, Wintoniensem & Cantuariensem thronos ascendit, vix ægréq; exoratus, vt Australibus Saxonibus proprius ordinaretur antistes.

POst *Ethelmerum* fuit Helmanensis Episcopus *Herfastus,* sicut inuenitur in concilij textu, quod sexto anno *Willielmi* regis pro primatu duorum Metrapolitanorum factum est. Qui ne nihil fecisse videretur, vt sunt Normanni famæ in futurum studiosissimi,

dioſiſſimi, epiſcopatum de Helmaham tranſtulit ad Thethfordum. Parcæ (vt aiunt) mentis homo,& nonnulla ex parte literis eruditus : quíq; ante aduentum *Lanfranci* in Normanniam probabilis in eis ſcientiæ æſtimatus ſit. Sed eo apud Beccum monachato,cùm vbíq; ſcholares inflatis buccis dialecticam ructarent, *Herfaſtus* iam *Willielmi* Comitis poſtea regis capellanus, ad famoſum gymnaſium magna ſociorum & equorum pompa peruenit. Tum *Lanfrancus* ex prima colloquutione intelligens quàm propè nihil ſciret,Abecedarium ipſi expediendum appoſuit, ferociam hominis Italica facetia illudẽs. Quo is irritatus per Comitem effecit,vt *Lanfrancus* Becco Normanniáq; omni ſummoueretur.Sed intercedente Dei gratia animus *Willielmi* pacatus eſt, altèrq; retentus: ſatagente maximè *Willielmo* filio *Osberni*. Maximáq; fuit recuperandæ gratiæ occaſio,quòd cùm *Lanfrancus* ad curiam commeatum petiturus veniſſet,equus eius fortè claudicans Comiti cachinnum excuſſit.

POſt hunc diebus *Willielmi* minoris emit epiſcopatum Tetfordenſem *Herebertus* cognomento *Loſinga*, quod ei ars adulationis impegerat, ex Priori Fiſcanij, & ex Abbate Rameſeiæ factus epiſcopus, patre ſuo *Roberto* eiuſdem cognominis in Abbatiam Wintoniæ intruſo. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia ſymoniæ fomes, etiam Abbatiam epiſcopatúmque nummis aucupatus, pecunia ſcilicet regiam ſollicitudinem inuiſcans,& principum fauori promiſſiones non leues aſſibilans. Veruntamen erroneum impetum iuuentutis aboleuit pœnitentia Romam profectus ſeuerioribus annis, vbi loci baculum ſymoniacum & annulum deponens, indulgentia clementiſſimæ ſedis iterum recipere meruit. quòd Romani ſanctiùs & ordinatiùs cenſeant, vt eccleſiarum omnium ſumptus ſuis potiùs ſeruiant marſupijs, quàm quorumlibet regum vſibus militent. Ita *Herebertus* domum reuerſus ſedem epiſcopalem tranſportauit ad inſignem mercimonijs & populorum frequentia vicum nomine Norwic. Ibi monachorum congregationem numero & religione percelebrem inſtituit, omnia ijs neceſſaria ſumptu mercatus domeſtico.Prouidens ſcz.ſucceſſorum querelæ, nullas de epiſcopo terras monachis largitus eſt,ne illi Dei famulos fraudarẽt victualibus,ſi quid offendiſſent,quod ſuis competeret rebus.Pręterea apud Theodfordũ monachos Cluniacẽſes inſtituit, quòd ſint illius cœnobij profeſſores vbiq; gentium penè diſperſi,locupletes in ſeculo,& ſplendidiſſimæ religionis in Deo. Ingenti ergo & numeroſa virtutum gratia præteritarum offenſarum obumbrauit molem,pręcipuè Prognoſtico anteceſſoris & ſuo,à malo exterritus,& ad bonum erectus. *Herfaſti* fuit, *Non hunc ſed Barabam :* ſuum; *Amice,ad quid veniſti:* quo audito nec lachrymis, nec his ferè verbis abſtinuit: *Malè quidẽ intraui Confiteor,ſed Dei gratia operante benè egrediar.* Erat ergo diſertitudinis & literarũ copia,nec minùs ſecularium rerum peritia, Romanæ celſitudini ſuſpiciendus.Mutatúſq; *Herebertus* fuit (vt *Lucanus* de Curione dicit) *momentum & mutatio rerum :* ſicut tempore *Willielmi* regis ſymoniæ cauſidicus, ita regnante *Henrico* propulſator inuictus.Neq; ab alijs fieri voluit,quod à ſe quondam pręſumptũ iuuenili feruore indoluit.Præ ſe(vt ferunt)ſemper ferens *Ieronimi* dictum; *Errauimus iuuenes,emendemus ſenes.* Poſtremò quis in illius facti laudem dignè attexat, quod tam nobile monaſteriũ epiſcopus non multùm pecunioſus fecerit,in quo nihil fruſtra deſideres vel in ædificiorum ſpecie ſublimium,vel in ornamentorum pulchritudine, tum in monachorum religione,& ſedula ad omnes charitate ? Hæc & viuum ſpe fœlici palpabant, & defunctum (ſi non vana fides pœnitentiæ) ſuper æthera tulerunt. Ad Epiſcopi Norwicenſis diœceſin pertinere dignoſcitur monaſterium ſancti *Edmundi*. De quo,quanquam aliâs dixerim,nunc ſi breuiter commemorauero,non vacat à ratione. Sic enim & diſpoſitum meum ordine procedet quo cogitaui,poſt commemorationem epiſcoporum ſanctos in eorum parochijs requieſcentes non præterire. Et gratioſè fateor accidit, vt primus ſanctus *Edmundus* occurreret, qui quaſi rex & princeps patriæ compatriotarum ſanctorum primus palmam laudis vendicaret. Regnauit ille in Orientali Anglia,vir Deo deuotus,& auita regum proſapia excellens. Qui,quum aliquot annis pacificè prouinciæ præfuiſſet,in illa temporum mollitie virtutem eiurare compulſus:Danorum duces *Hinguar* & *Hubba*,Northanimbrorum & Orientalium Anglorum depopulaturi prouincias venere. Quorum primus regem non reſiſtentem,ſed armis proiectis ſolo pronum, & orantem cepit, & poſt nonnulla tormenta decapitauit.

Tunc & sedes episcopalis apud Seham,(vt supra dixi) & monasterium Heliense sanctimonialibus effugatis incensa, & solo complanata. Sed emicuit post necem beati viri transactæ vitæ puritas dignis miraculis. Caput à corpore lictoris sæuitia diuisum dumeta Danis proijcientibus occuluerant. Quod dum ciues quærerent, hostem abeuntem vestigijs insecuti, funeri regio iustas inferias absoluturi, iocunda Dei munera hausere, exanimati capitis vocem expressam omnes ad se lictores inuitantem, lupum feram carnibus assuetam lacertis illud circumplexam innoxiam prætendere custodiam: eundem more domestici animalis baiulos post tergum ad tumbam modestè secutum nullum læsisse, à nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, tumultuario iniecto cespite terrea gleba superiecta, & exilis pretij lignea capella superstructa. Sed & domunculam succedenti tempore vepres obtexerant, animisque prouinciales memoriam martyris abiecerant. Affuit ille oscitantibus, semisopitas mentes eorum ad sui reuerentiam signis excitans, & leue quidem ac frigidum sit, sed tamen primum virtutum eius experimentum, quod subijciam. Cæci, qui baculo viam tentaret, errore nocturno capellam ingressi lux cælitùs obuia orbes impleuit. Mox latrunculos eandem ædem noctu expilare aggressos, inuisis loris in ipsis conatibus irretiuit, formoso admodum spectaculo, quòd præda prædones tenuit, vt nec cæpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Londoniæ præsul plebeiæ machinæ diuturnam sustulit inuidiam, augustius ædificium super veneranda membra molitus, quæ & miranda incorruptione, & lacteo quodam candore gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput reliquo corpori compaginatum, signum tamen martyrij coccinea cicatrice prætendens. Porro illud humana excedit miracula hominis mortui crines & vngues pullulare, quos Oswen quædam sancta mulier quotannis hos tonderet, illos desecaret magna veneratione posteris futuros: sanctæ temeritatis fœmina, quæ contrectaret artus, quibus omnis inferior est mundus. At non ita Lefstanus effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris minis inflatioribus ostendi exegerat, famæ (vt dicebat) incertum fide oculorum ponderare deliberans. Ideòque præcipitis ausus pœnam tulit amens effectus, & post modicum scaturiens vermibus & mortuus. Nouit profectò, quæ olim consueuerat, nouit Edmundus facere, Parcere subiectis & debellare superbos. Quibus duobus ita omnes sibi Brittanniæ deuinxit incolas, vt beatum se inprimis astruat, qui locum requietionis eius, vel nummo, vel pretio illustret. Ipsi reges aliorum Domini seruos se illius gloriantur, & coronam ei regiam missitant, magno, si vti volunt, redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui aliàs bacchantur, fas nefásque iuxtà metientes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi litigationes sistunt, experti multorum pœnam, qui perseuerandum putarunt. Fossatum Cnuto rex præcepit fieri, patris sui Swani miserabili fine edoctus ad bonum. Nam cùm ille tempore regis Edelredi totam Angliam deuastans, in terra sancti Edmundi nihilo refractiores minas anhelaret, à martyre leuiter admonitum per somnium ferunt, sed barbarica ineptia duriùs respondentem conto percussit & exanimauit. Tantum moræ in medio, quòd excussus sopore authorem & modum mortis astantibus patefacerit. Confabulationes enim altercantium & sonum ictus custodes corporis mirum in modum audierant. Sciebat hæc Cnuto, ideòque nihil non effecit, vt sancto blandiretur. Præter fossatum, quod prælibaui, quod terras sancti ab omni inquietudine defenderet: denique basilicam animositate regia, quantum illius temporis vsus flagitabat, super venerabile corpus construxit, Abbatem & monachos instituit, prædia multa & magna contulit. Perstat hodiéque donorum eius amplitudo integra, quòd locus ille infra se aspiciat Angliæ nonnulla monasteria. Per successiones Abbatum fuit ibi Lefstanus tempore regis Edwardi: hic quibusdam de incorruptione sancti malè credulis malè consulens, suo discrimine aliorum fidei prospexit. Prolatúmque corpus in medium inspiciendum exhibuit, ipso à capite monacho suo à pedibus trahente. Palam itaque imprecatus est dicens. Domine sancte Edmunde, tu nosti quòd non infideli mente, sed pro aliorum salute hoc fecerim, ne diuinum in te mundo celaretur miraculum: quia tamen peccatorum multorum sum reus, nec à me debuisset contrectari sancti spiritus organum, si tibi factum displicet in me temporaliter vlciscere. Præstat enim, & malo, vt aliqua insignior corporis clade, quàm æterna inuoluar vltione. Vix orationem finierat, cùm ecce ambarum manuum digiti vel retro miserabiliter retorti, vel volæ pertinaciter infixi, pœna, quam rogauerat, virum mulctauere. Post etiam alijs debilitatibus correptus, regem Edwardum per nuncios conuenit, vt sibi medicum mitteret. ille Baldwinum sancti Dionysij monachum eius artis peritum dirigendum curauit. Qui cùm in cæteris probè, in digitorum curatione nihil promoueret, mirari cæpit

cæpit homo, qui magnæ in medendo fortunæ eſſet. Sed cauſam morbi à ſcientibus edoctus, in loco remanſit, amorem martyris totis præcordijs amplexus. Pluribus ergo annis notitiam plenam principum adeptus, *Leſſtano* non tam ſucceſſit, quàm acceſſit Abbas, illo amittente, rege volente. Sub eo & per eum libertas monaſterij ab *Alexandro* Papa data, vt nulli epiſcopo locus ille ſubdatur in aliquo, Archiepiſcopi tantummodo nutum in legitimis ſpectaturus. Omnia intùs & extrà innouata. Ædificiorum decus oblationum pondus quale & quantum in Anglia nuſquam. Iacent in eccleſia duo ſancti, *Germanus* & *Botulfus*. Quorum geſta nec ibi, nec alibi haberi memini, niſi quòd primus frater ſanctæ *Etheldrithæ*, ſecundus epiſcopus aſſeritur.

De Epiſcopis Occidentalium Saxonum, *& primò de VVintonienſi.*

AGe nunc, quia Cantuarienſium epiſcoporum & Roffenſium, Orientalium Saxonum & Anglorum nomina tranſcurrimus, cæterorum ſedes & geſta, quantùm vel fama vel ſcripto ſciuntur, commemoremus. Ac primùm pro ratione propoſiti offerunt ſe Weſtſaxones, quibus primò fuit Epiſcopus vnus in Dorceſtria: mox duo, vnus in Wintonia, alter in Schireburnia. Duobus tempore regis *Edwardi* tres additi, Wellenſis, Cridienſis, Cornubienſis. Nec multò pòſt ſextus in Ramesburia. De quibus omnibus quia ordinatum ſermonem meditatur oratio, primùm pro dignitate ciuitatis de Wintonienſi dicendum.

TEmpore igitur quo *Kinegiſlus* & *Quicelmus* apud Weſtſaxones regnabant, *Birinus* (dubium vnde oriũdus) hortante *Honorio* Papa in Brittanniam prædicationis munus ſuſcepit. Ordinatúſq; in epiſcopum ab *Aucterio* Genuenſi epiſcopo pertendit ad pelagus, quo Brittanniam tranſmitteret. Cúmq; reculas ſuas in ſarcinas componeret, nautis pro tempeſtiuo vento vrgentibus, corporalia (quæ dicuntur) oblitus eſt. Sed iam in altum promotus, cùm ſerenum ſalum puppis ſulcaret læta, recordatus iacturæ hæſit mente: ſi nautas appellaret de reditu, pro ſecunda nauigatione nõ dubium quin rideretur; ſi taceret, damnum Apoſtolici muneris pateretur. *Itaq; animoſitate tota credulitatis arma concutiens, deſcendit pedibus in mare, concitoq; curſu littus relictum repetijt. Ibi corporalibus repertis & acceptis geminato beatæ fœlicitatis auſu ad ſocios redijt, vndarum cumulos & mille obuias mortes fide diſpergens.* Illi quoq; tanto emolliti miraculo, iactis ancoris curſum nauis tenuerunt. Quapropter certatim omnium obſequio receptus, non multò pòſt continentem attingit in regione Weſtſaxonum. Is erat annus 40. poſt aduentum *Auguſtini*, regnantibus prædictis regibus, anno 25. pollicitus fuerat *Birinus Honorio* Papæ, quòd extremas Anglorum penetraret prouincias, ibi credulitatis ſaturus ſemina, vbi nec euangelij fuiſſet nomen auditum. Veruntamen, continuò vt appulit, omnes ibi ſacrilegis ritibus pertinaciſſimè deditos inuenit. Quocirca ſatuum viſum eſt vlteriùs pertendere, &, cùm illic nullum ſanum reperiret, ægros, quibus mederetur, quęrere. Reſtitit ergo, & cùm diuino nutu, tum ſuo anniſu priùs ipſi regi *Kinegiſlo*, mox etiam prouinciæ omni lauacrum ſalutare impertijt. Contigitque laudabili planè ſpectaculo, vt dies dicta regis baptiſmati occurreret diei, quo filiam ſuam deliberauerat nuptum tradere *Oſwaldo* ſanctiſſimi Northanimbrorum regi. liberali ergo commercio actum eſt, vt futurus *Kinegiſli* carnalis gener, priùs eius fieret in baptiſmo ſpiritualis pater. Reges igitur ambo dederunt prædicatori ſuo ſedem Epiſcopalem Dorceſtriam, tunc vrbem, modò villam: quam tempore illo reges habuerunt Weſtſaxonum, ſed ſequenti Pontifices Merciorum. Denique ad noſtram ætatem durauit ibi Epiſcopalis Merciorum ſedes, nunc verò eſt apud ciuitatem Lincolniam. Ita *Birinus* ſacris laboribus emeritus vitaque defunctus, Dorceſtriæ in eccleſia, quam ædificauerat, ſepultus eſt. Poſterioribus annis confirmato epiſcopatu Weſtſaxonũ in

 Wintonia,

Wintonia, illuc à Pontifice *Hedda* translatus patronus ciuitatis post Deum habetur.

POst eum *Angilbertus* natione Gallus prouinciæ præsulatum tenuit. De cuius aduentu & abscessu in *Beda* latiùs lecturus, hîc cognosces compendio. Subintroducto in episcopatum Wintoniæ *Wine* vocabulo, homine Anglo, sed apud Gallos ordinato, abscessit infensus. Nec diu inuasor fouit otium, sed eiusdem regis tyrannide pulsus ad *Wlferium* regem Merciorum fecit confugium: emptóq; ab eo episcopatu Londoniæ dies vitæ residuos consumpsit sæuo exemplo posteris, vt non facilè discernas maiore peccato & infamia, an illius qui rem sacram venum proposuerit, an illius qui emerit. Tum *Angilbertus* per nuncios regis exoratus vt rediret, excusauit aduentum, quòd Parisiaci episcopatus vinculis teneretur astrictus. Ne tamen spem postulantis eluderet, misit nepotem *Lutherium*, qui prono prouincialium assensu exceptus, & à *Theodoro* Archiepiscopo consecratus, 7. annis Westsaxonum rexit ecclesiam. Quod ideo non tacui, quia de annis episcopatus eius *Beda* nihil expressum reliquit, mihi ex Chronicis cognitum dissimulare silentio præter religionem videbatur.

EIus successor fuit plus 30. annis *Hedda*, qui priùs fuerat monachus & Abbas. Hunc *Beda* dicit officium exercuisse magis insito sibi amore virtutum, quàm vllius literaturæ doctrina præditum. Vnde non paruo moueor scrupulo, quippe qui legerim eius formales epistolas non nimis indoctè compositas, & *Aldelmi* ad eum scripta maximam vim eloquentiæ & scientiæ redolentia. Sanctitatis eius reuerentiam numerus miraculorum cœlitùs emissorum hominum manifestauit notitiæ: quæ nunc interim supprimit contentus gloria olim post recentem obitum acquisita.

IPso defuncto, quia diœcesis eius ab vno nequibat gubernari idoneè pro circuitus spaciositate, diuisa est in duas; vna data *Danieli*, altera *Aldelmo*. De *Aldelmo* & eius successoribus tempus erit Deo comite cùm sermo procudetur, quantum vtilitati auditorum sufficiat; nunc vt spopondi Wintonienses aggrediar. *Daniel*, defuncto *Aldelmo*, multo tempore superstes fuit 43. annis in episcopatu. Postmodum, vt viuacem senectam sancto consummaret otio viuens honorem exuit, Melduni (quantum vixit) monachum exercens, vt fama fert sinceriter ad nos per successiones manans. Ibidémq; sepultus asseueratur. Quamuis Wintonienses eum apud se habere contẽdant, nec eius mausoleum vel verè vel suspiciosè ostendere præualeant.

Successit *Humfredus*, cuius memoria fit in concilio *Cuthberti* Archiepiscopi.

Tum *Kinebardus*.

Illi *Athelardus*, ex Abbate Melduni mox Archiepiscopus.

Athelardo Egbald.

Dudd.

Cineberd.

Almund.

Wighten.

Herefrith.

Eadmund.

Helmstan, hic fuit tempore regis Westsaxonum *Egbrithi*.

QVo viam patrum ingresso, *Swithunus* successit, eiusdẽ presbyter ecclesiæ ab *Helmstano* iamdudum ordinatus. In quo, dum vitæ religio cum simplici prudentia conquadraret, natura industriáq; laudabilis regis auditum non effugit. Quocirca illum hactenus excoluit, vt & multa negotiorum eius consilio transigeret, & filium *Adulfum* eius magisterio locaret. Quo facto prælusit fœlicitati futuræ adolescentis fortuna, vt sub sanctissimo pædagogo addisceret, qualiter non rudis olim ad gubernandã remp. procederet. Est enim *Platonis* vetus & laudata sententia; *Tunc fore beatam rempublicam, si vel Philosophi regnarent, vel reges philosopharentur.* Veritas dicti prodijt in effectum per istum *Adulfum*, cùm patre defuncto, quia alter legitimus hæres non extaret, ex gradu Subdiaconi Wintoniensis in regem translatus est, concedente *Leone* illius nominis Papa tertio. Tum verò palam erat, quid eum spiritualis Philosophia docuisset, dum magis famulorum Dei, quàm suis vtilitatibus prospiciens omne regnum Deo decimaret: Nihil faceret nisi ratum, nihil iuberet nisi pium. Sed hæc aliàs egimus: nunc in

manibus

manibus *Swithuni* gesta euoluimus. Quem ille vt altorem, doctorémque suum suspiciens (sic enim eum vocabat) non priùs abstitit, quàm Episcopatu Wintoniensi honoraret consentiente clero, ordinante Archiepiscopo Cantuariæ *Celnotho*. Lætis ergo incrementis fundamenta bonorum in regno iacta per regem, pullulabant per Pontificem, dum iste bonum vrgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium, sed aggaudebat duabus maximè, clementia & humilitate. Ambarum insignia stilus subijciet. Operarijs ad pontem in Orientali parte vrbis faciendum fortè assederat, vt instanti præsentia suscitaret stimulos desidum incuriæ. Et ecce per pontem commeabat in ciuitatem fœmina * commercij ferens oua. prosiliunt vndique (vt mos est eius generis hominibus) & petulanti excussu omnia oua ad vnum confringunt. Id non leue sanioris mentis hominibus visum, sed statim in notitiam domini Episcopi delatum. Is ante se adductæ mulierculæ annis & pannis squalidę querelam auscultat, damnum suspirat, misericordia mentis cunctantem* miraculum excitat, statimque porrecto crucis signo fracturam omnium ouorum consolidat. Exiguúmne est hoc sanctitatis & clementiæ documentum? Quid de humilitate? Quandocunque nouam fabricam in Dei Ecclesiam consecrare deberet, eò quamlibet longum esset, non equo vel vehiculo, sed pede impiger contendebat. Et ne daretur ab imperitis ridiculo, vel superbis iactantiæ notaretur elogio, visibus hominum abditus, nocturnus viator totum iter conficiebat. Solitariæ sanctitatis amator, nulla pompa bona sua prostituebat. Hinc factum opinor, vt cœlo tantum teste fruitus, omnium miraculorum suorum notitia posterorum fraudaret conscientiam. Iam verò vitæ pręsenti valefacturus Pontificali authoritate præcepit astantibus, vt extra Ecclesiam cadauer suum humarent: vbi & pedibus prætereuntium, & stillicidijs ex alto rorantibus esset obnoxium. Excessit anno ab incarnatione Domini 863. post mortem *Adulphi* 6. Præteriere multa tempora, & margarita Dei latebat ingloria annis fere centum. Hoc annorum discursu, octo Episcopi dies suos expleuere: Quorum hæc sunt nomina.

al. commercij causâ

al. in miraculum

Alfrithus.
Duubertus.
Denenulfus.
Frethestamus.
Birnstanus.
Elphegus.
Elfsius.
Brithelmus.

Quorum aliquos celebriore vita diffamatos nostra sedulitas non omittet. *Deneuulfus* si famæ creditur, ad multam ætatem non solùm literarum expers, sed & subulcus fuit. Eum *Elfredus* rex hostium violentia regno cedens, & in siluam profugus, casu sues pascentem offendit. Et ne multis innectar, comperto eius ingenio, quòd ad bonum spectaret, literis informandum tradidit. Nec desciuit ab officio, donec perfectiùs institutum crearet Episcopum, commentus rem dignam miraculo. *Frithestamus* fuit vnus ex septem Episcopis, quos *Pleimundus* Archiepiscopus tempore Regis *Eduardi* filij *Elfredi* vno die consecrauit Cantuariæ. Multa eius bona ostendit adhuc librorum copia, vitæ sanctitatem, non ita vt aliorum, in obscura latens sepultura. *Birnstanus* quatuor tantum annis rexit Episcopatum. Illum purissimæ sanctitatis fuisse accepimus, quotidiè non intermissa sedulitate Missam pro defunctorum requie cantasse: noctibus depulsa formidine solum circuire solitum, pro animarum salute psalmos frequentasse. Hoc cùm quadam vice faceret, & expletis omnibus subiungeret, *requiescant in pace*, voces quasi exercitus infiniti à sepulcris audiuit respondentium, *Amen*. Istud mirabilius quo infrequens est mortuos cum viuo seuisse sermonem, ne eum officij pigeret, quod tot animabus gratum audiret. Idem Dominici exempli ardentissimus executor, pedes egenis omni die semotis arbitris lauabat, mensam & cibos apponens, nec minùs pro disciplina famulantium reliquias abstergens. Obsequio consummato, pauperibusque dimissis, ad multas ibi remanebat horas, orationibus, (vt creditur) vacans. Quadam ergo die pro consuetudine ingressus, nulla antea interpellatus molestia ęgritudinis

tudinis ſubitò clam omnibus ſpiritu vitali caruit. Clientes, qui conſuetudinem eius noſſent, tunc quoque orationibus occupatum crederent, tota die iacere paſſi. At verò ſequenti diluculo irrumpentes, inueniunt cadauer ſine mente. Conclamatus eſt ergo,& ſepulturæ datus. Sed ciues, quòd interceptum morte videbant, omnem eius memoriam obliterauére ſilentio, neſcientes quod ſcriptum eſt, *Non poteſt malè mori qui benè vixerit. Et iuſtus quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Correxit id diuina rectitudo longo pòſt tempore, ſuccedente *Ethelwoldo*, cui noctium principio ante ſanctorum reliquias lucubrare ſolito, apparuêre tres aſſiſtere perſonæ, non in extaſi, ſed planè inſomni. Quarum quæ media, has exprimere voces eſt audita. *Ego ſum* Birnſtanus,*quondam huius vrbis Epiſcopus: hic (dextram oſtendens) eſt* Birinus *prædicator primus: iſte (& oſtendit ſiniſtram) eſt* Swithunus, *ſpecialis huius Eccleſiæ & ciuitatis patronus. Noueriſque quòd ſicut me cum eis hîc vides in præſentia, ita cum eis in cœlo non diſpari fruor gloria. Cur igitur fraudor honorificentia mortalium, qui magnificor conſortio cœleſtium ſpirituum?* Finierat, & in aërem cum ſocijs elapſus precioſa ſui memoria prouincialibus appoſita, nihil non venerationis deinceps emeruit. *Ephelgus* ad cæterarum virtutum cumulum, quibus tam laudabilitèr quàm abundè pollebat, etiam prophetia clarus fuit. Huiuſmodi dicti duo erant cauſa exempli. * Dies cinerum, & Pontifex pro more pœnitentes Eccleſiæ liminibus excludebat: cæteros adhortatus eſt, vt ieiunio & caſtitati vacantes, etiam vxorias delicias abijcerent: illis diebus fructum dignum pœnitentiæ eſſe, ſi qui multa illicita commiſeris, etiam licitis abſtineas. Doctrinam reuerentèr audientibus cæteris, vnus ioculari voce emiſſa alijs riſum excuſſit. Non poſſe ſe temperare conuiuio ſimul & coniugio, vt paritèr abſtineat cibis & Venere. Quinimò vxorem, quam cubili aliquandiu ſubmouiſſet, in proximo ad vſum noctis reuocaturum, petulanti & vulgari verbo fatuitatem ſuam exaggerans. Tum vox Epiſcopi ſubmurmurantis ab aſtantibus audita & intellecta eſt. Contriſtas me miſer, neſciens quid ventura pariat dies. Duram prophetiam vicina mors nebulonis excepit. Poſtero enim mane in cubiculo repertus eſt exanimis, incertum â diabolo guttur eliſus. Alio tempore ordinauit pariter ad præsbyteratus gradum tres Monachos: *Dunſtanum*, *Ethelwoldum*, & quendã *Ethelſtamũ*, qui poſtmodum Monachicæ veſtis apoſtata, cœlibatu cõtempto in meretricijs amplexibus vitam effudit. Completis ſolemnijs, ſanctæ recordationis præſul adhærentes alloquitur. Hodiè coram Deo tribus viris manus impoſui, quorum duo Pontificalis ordinis gratiam nanciſcentur: vnus in ciuitate Wigornia, deindè in Cancia: alter meam ſedem implebit quandoque ſucceſſione legitima: tertius voluptatum volutabro ſe ingurgitans miſerabilem ſortietur exitum. Hic *Ethelſtamus*, qui pro familiaritate cognationis præſens eſſet, proterua conſultatione ſacerdotem inuaſit. Num ego ero vnus ex duobus, qui epiſcopali dignitate ſublimandi ſunt? Non, inquit, erit tibi pars neque ſors in eo, quem prefatus ſum ordine, neque permanſurus es in ea, qua hominum oculis lenocinaris, veſte. Quanta ſanctiſſimæ mentis dignitas, vt euidentèr & ſine fuco cœlorum efferret ſecreta? Neque enim in terram ceciderunt verba iſta, ſed omnia in rerum ſolidauit conſequentia, quòd *Dunſtanus* & *Ethelwoldus* anguſtam viam, quæ ducit ad vitam, terentes, inſignes in predictis Epiſcopatibus emicuêre: tertius latas ſeculi ſemitas curſitauit. *Elffy* precipitem in emendo Archiepiſcopatu rabiem & miſerabilem mortem ſuperior liber abſoluit.

al. dies erat cinerum

QVare iam congruum video, vt de patre *Ethelwoldo* aliquid vel breuiter dicam, qui ſucceſſit *Brithelmo* ſucceſſori *Elffy* in Wintonia. Eius vterque parens, nec egenus fortuna, nec abiectus ſtirpis linea ciuis Wintoniæ fuit. Ipſe in pueritia literas, in adoleſcentia curiam frequentans, *Ethelſtano* percharus fuit. Cuius cõſilio â predicto *Elphego* tonſoratus in clericum, non multò pòſt â *Dunſtano* Glaſtonienſi abbate eſt cucullatus in Monachum: ordinatuſque in Monaſterij Decanum. Hos doctrina, illos religione, omnes amore demerebatur. Quo tempore abbas vidit de eo ſomnium ſanè memorandum. Arborem infra eiuſdem cœnobij ſepta ſuccreſſere, quæ per quatuor mundi plagas ramis diffuſis totam inumbraret Angliam: opertam per omnes frondes cucullis, maximamque cucullam in ſummo poſitam, ceteras minores manicarum quaſi fomento protegere. Stupefactũ illum tantæ viſionis miraculo, ab aſtante venerabilis

canitiei

canitiei sene quæsisse oraculum. Arbor illa, inquit, est hęc insula: cuculla maior est Monachi tui *Ethelwoldi* vita: cæteræ hominum innumerorum, quos ipse verbo & exemplo trahet ad Dominum. Consonat huic præsagio matris eiusdem visio, quæ ipsi iam vtero grandescenti, iamque puerperium meditanti ostensa est. Auream aquilam ex ore suo auolasse, quę pennarũ plausu diù ciuitatem perlustrans, nouissimè altitudine nubium euecta cœlum subisse. Harum visionum veracem iam prelambens fortuna ferebat in populum. cùm ille arctioris vitæ desiderio Sallicanum exilium sitiens ab *Edredo* rege retentus est: agente id & filium stimulante matre *Edgifa*, omni religionis laude orbi Britannico nota. Datur ergò ei cœnobium perexile Abendonia dictum, vbi vires suæ prudentiæ experiretur. Nec ipse spei datorum strenuitate abfuit, sed in laudabilem (vt hodiè cernitur) celsitudinem erexit. Paucis verò elabentibus annis iam *Dunstano* Archiepiscopo facto, ipse ab *Edgaro* rege, ad Episcopatum Wintoniensem electus, & ab eodem Archiepiscopo consecratus est. Tum verò magnis conatibus ad Ecclesiarum vtilitatem consurgere, extirpare vitia, virtutum inserere plantaria. Nescires quid in eo magis laudares: sanctitatis studium, an doctrinarum exercitium, in prædicatione instantiam, in ædificijs industriam. Clerici Episcopatus simul & alterius Ecclesiæ, quæ iuxtà erat, quam nouum Monasterium vocabant, data optione, vt aut vitam mutarent, aut loco cederent, molliorem partem eligentes, exturbati sunt Monachis introductis. Plura eis ex Episcopatu delegata prædia viciniora situ, ampliora redditu. In eadem vrbe sanctimonialium fundatum & factum Monasterium. De cæteris, quæ in diuersis regionibus instituit, fiet verbum cùm ad eorum Episcopos ventum fuerit. Et mirum quidem videtur, quòd tanta fecerit, nisi quòd rex *Edgarus* omnino voluntati eius deditus erat: â quo supra omnem infra *Dunstanum* diligeretur. maximoque & laudabili operibus eius fuit emolumento beatissimus *Swithunus* eodem tempore reuelatus. Qui antiquæ vitæ humilitatem tenens, non alicui inflatiori personæ, sed homuncioni pauperculo, qui manuum artificio vitam toleraret, per visionem talia proferre visus est. Vade Wintoniam ad vetus Monasterium, requisitoque loci ęditu, præcipe vt dicatur Episcopo *Ethelwoldo* quatenus *Swithuni* olim Episcopi mausoleum aperiens, efferat reliquias, inuenturus ibi omni thesauro pretiosiores margaritas. Respexit tempora eius clemens diuinitas, vt per me cœlestibus illustrentur prodigijs: & ne cuncteris, hoc habe signum. Annulos ferreos violenter cum plumbo lapidi sepulcri affixos leui annisu cùm voles extrahes, cùm voles appones: cęteri si idem tentauerint frustra erit: iuit ille, & promissionis coram æditu compos effectus, ad præsentiam Pontificis admissus est. ibi rem intrepidè prosequutus, fidem dictorum habuit. Die ergo dicta eleuantur ossa de tumulo, componuntur in scrinio. Concurrit vis ingens vulgi, vota offerre, vota cumulare. Nullus se queritur fraudatum, omnia fiunt, cuncta conceduntur. Denique tanta miraculorum copia in omni genere valetudinum exhibita est, quantam nulla memoria hominum alibi factam attingere potest. habet ergo cognomentum *Pij* sanctus ille, omni se inuocanti, nisi fides defuerit, ad auxiliandum celer. Cuius bonitas iamdudum inchoata, nec nostra ætate exsolescit. Vidi ego, quod mirum sit, hominem cui violentia raptorum effodisset lumina, oculis vel illis vel alijs (nam illi longiusculè proiecti fuerant) receptis, serenam lucem per *Swithuni* merita recepisse; eratque præteritæ calamitatis indicium, quòd aculei punctionum palpebras deformabant. Vult intereà sanctus, vt in omnibus glorificetur Deus, nec patitur, vt aliquis per eum sanatus, carnis volutetur lubricro, qui nolit præterito implicari morbo. Quinetiam cùm olim Monachi miraculorum frequentia defessi essent, & medijs noctibus euentu alicuius prodigij, sese inopes quippè somni *citarent, [*al. tricarent*] non latuit torpor eorum sancti oculum de longè intuentem. Continuóque *Ethelwoldo* apud curiam regis soporato astitit, vacationem minitans sanitatum, si Monachi vlterius â laude Dei putassent cessandum. Cur enim in Dei dormitarent laude, cùm ipse pro eorum vigilaret salute? Sed nec ipse *Ethelwoldus* â miraculis ociabatur: videbaturque æmula viui & mortui sanctorum pietas, dum hinc indè crebrescẽtibus sanctorum prodigijs huius corroboraretur fides, huius valetudini reuocaretur sanitas: mortiferum virus fraudulentia ministrorum haustum, cùm iam per artus irrepens depasceretur vitalia, fide discussit: vas oleagini liquoris receptaculum reparauit

rauit perditũ, accumulauit inuentũ; furacis Monachi brachia inuisibilibus laqueis verbo irretiuit, solâq; benedictione eiusdem confitentis lora euoluit: alterũ in præcipiti stantem casus deiecit, sed oratio *Ethelwoldi* ruenti manum supposuit, officio restituit. Inedia ciborum pro sterilitate soli prouinciam inuaserat, iussit ille sacrata vasa confringi & distribui, protestatus melius esse vt metalla miserorum inopię, quàm sacerdotum famularentur iactantiæ. Noua ergo Ecclesia, vt diu desiderauerat, ędificata sublatus est mundo magna monachorum ęrumna, sua nulla. Quippe ille sublimis exultat in gloria: cœnobia, quæ fecerat post eius obitum multa diruta, cuncta minorata.

Ethelwoldo successit *Elphegus*, bono bonus: de quo superiùs aliquid dixi, & nunc latiùs garrire libet. Puer librorũ amplexus scholas, adolescens alterauit habitum apud**Diherst* tunc exiguum cœnobium, nunc inane antiquitatis simulacrum. Illic cùm vitæ Monachilis regulam accepisset, altius qnid anhelans Bathoniam contendit, vbi se cellulæ secretioris parietibus includens cœlestia mente libabat. Plures per eum boni ad locũ Monachi congregati, etiam vt fit in magno corpore corruptelam morbi contraxere. Quidam enim ex eis nesciente patre conuiuia in noctem ducere, perindeque potationibus ad lucem insistere. Non tulit id diutiùs Deus: sed signiferum factionis in æde conuenticulorum conscia, morte perculit nocte intempesta. Interim sanctus orationibus interpolatis concepit auribus sonum ab eadem domo prolatum quasi vim inferentium & sustinentium. Miratus rei nouitatem, pedetentim suspenso halitu accessit ad ostium. Tum verò per rimas fenestrarum vidit duos ingentes dæmones, cadauer exanime crebris malleorum ictibus torquẽtes, illo miserabilibus eiulatibus suffragium quærente. Respondebant hostes, nec tu obedisti Deo, nec nos tibi. Quod cùm manè cæteris retulisset, non mirum fuit si commessationum complices facti sunt abstinentes. Defuncto ergo Wentano Episcopo *Dunstanus* Archiepiscopus *Andreæ* Apostoli *Elphegum* nominatum eligentis animatus oraculo, eundem substituit throno. Ipse prudens in sęculo, simplex in Deo, extima prouidere, intima non negligere. Antecessoris sui ossa extulit anno 12. post depositionem eius, signis quibusdam, & eis non leuibus ad audendum persuasus. Atque vt tanti patris sedem dignè ornaret, vestigia sanctitatis eius terens, quando sedebat ad mensam, nec ventris ingurgitabat lacunam, nec abstinentis incurrebat pompam. Carnibus nunquam nisi ęger indulsit: pocula summo tenus ore semper libauit. Prodebat abstinentiam commestionis tenuitas corporis, quòd vix ossibus hærebat. Noctibus fallens custodes procedebat solus ad amnem, vbi demersus ad ilia, & in Dei laudibus excubans, albescente iam diluculo, nescientibus suis succedebat cubiculo. Exactis in Episcopatu annis duobus & viginti, translatus est Cantiam, inuitus (vt aiunt) quòd consueto priuatus honore, maiore premeretur onere. Wentanum enim Episcopatum *Kenulphus* Burghensis Abbas nummis nundinatus fuerat; sed non diu sacrilego ausu lętatus, ante duos annos hominem exuit. At *Elphegus*, vt pallium ab Apostolico reciperet, Romã contendens, Alpes transcendit. Ibi in vico quodam hospitatum rustica multitudo adorsa, omnibus suis exuit. Statimq; ignis, incertum vnde natus, domos corripuit, qui spiraculo venti adiutus toti vico exitium minabatur. Tum brutæ mentis homines ęgrè licèt animaduertentes delictũ, rabidis passibus iam egressum iamq; profectũ consequũtur: adorant, veniam rogant, ablata restituunt. *Elphegus* flecti facilis, signũ crucis igni ẽ regione opposuit: cõtinuóq; in se retorta flamma elanguit, incendiũ omne ad cineres refrixit. Romæ cùm esset, excessum successoris sui, nemine, vt aliâs dictũ est, afferente vidit & enunciauit. Inde ad sedem regressus annis septem patriarchatũ fœlicitèr egit: quibus elapsis, â Danis in vincula coniectus 7. mensibus ergastuli inhabitator fuit. Causas vinculorum aliâs quęre. Intereà tabes lætifera grassata in Danos cateruatim hostes *Elphegi* fundebat, adeò vt celeritas mortis pręueniret sensum doloris. Putor itaq; cadauerũ insepultorum aërem infecit, corruptiorq; cœli tractus, cæteris, qui sani videbantur, pestem creauit. Ruebant ergò sine modo, sine numero, cùm ille exoratus pane â se benedicto communicatis pestem depulit, salutem restituit. Nec minùs illi beneficiorum ingrati curatorem suum lapidibus contrucidarunt. Nonnulli verò, quibus sanius consilium, de sepeliendis exuuijs Pontificis contendentes, aliquamdiu percussores aduersarios habuerunt. Sed lite in iudiciũ deducta, conuenit, vt lignũ aridum, quod sors obtulerat, si sanguine

*al. Dubest

si sanguine eius litū crastino reuiresceret, arbitratu suo Christiani cadauer humarent. Factumque est: & lignum, cui tunc etiam & cortex deerat, manè inuentum reuiruisse, pubescens floribus, turgescens fructu. Quocircà corpus apud sanctum *Paulum* Londoniæ tunc pacificè humari permissum: indeque decimo anno iubente & astante rege *Cnutone* sublatum, sine vlla sui labe patriarchatus sedem glorificat. Durat adhuc & nuperrimè visa fuit & sanguinis nouitas, & corporis integritas. Nec sanè aliquis euasit ex occisoribus, quin pœnas lueret: quas veracitèr enumerare possem, nisi me calamitates miserorum narrare pigeret. Satis inculcatur miseria persequutoris, quādo eminet gloria Martyris.

Post *Elphegum* in Wintonia sedit *Ethelwoldus*.

Ethelwoldo **Elsius*. *al Egelsius*

Elsio Elwinus.

Elwino Stigandus successit.

Stigando (vt sępè dictum est) deposito successit *Walkelmus* à *Willielmo* rege datus, cuius bona opera famam vincentia senium à se vetustatis repellent, quamdiu inibi sedes Episcopalis durabit. *Maurilius* eum Archiepiscopus Rothomagensis viam mortis meditans in fidei pignus commendauerat, quòd esset in eo spes indolis laudandæ, si haberet materiam, qua virtus posset enitescere. Sponsionem Pontificis *Walkelmus* produxit ad verum, faciens quanta non possent sperari in religione, & numero monachorum, in ędificijs domorum. Et primò quidem aduena nouus monachos exosus fuerat: sed facile correctus vmbraticum illud odium sępè deplorauit: deinceps fouens eos vt filios, diligens vt fratres, honorans vt dominos: nihil minùs pro dissimilitudine vestis exhibens eis vel adiutorij vel familiaritatis. Nullum conuicijs incessere, pronuntians quòd Episcopalis grauitas suam indigna macula respergat gloriam, si in pauperiorum descendat contumeliam. Vnum est permaximum, in quo peccauit, quòd ad trecentas libratas terras Monachis auferens, suis & successorum vsibus implicuit. Constituit ipse Priorem loci *Godefridum* quendam ex Cameraco genitum, qui religione & literatura insignis fuit. Literaturam protestantur Epistolæ, familiari illo & dulci stilo editæ, maximéque epigrammata, quæ satyrico modo absoluit, prætereà versus de Angliæ Primatum laudibus; Quid quod omne diuinum officiū, quod vetustate quadam obsoletum, natiua excultum venustate fecit splendescere? Religionis & hospitalitatis normam pulchrè inchoatam delineauit in monachos, qui hodie in vtrisque *Godefridi* ita formam sectantur, vt aut nihil aut parum eis desit ad laudis cumulum. Denique est in ea domo hospitium terra marique venientium, quantum libuerit, diuersorium sumptu indeficiente, charitate indefatigata. Inter hæc inerat sancto viro morum humilitas, vt nihil ex illo vnico philosophiæ promptuario redoleret nisi humile, procederet nisi dulce. Quantula verò potest videri hæc eius laudatio? Quotus vero quisque est qui vel minimùm imbutus literis, non alios infra dignitatem suam opinetur, tumido gestu, & pompatico incessu præ se ferens conscientiam literarum? Veruntamen ne quid perfectionis sanctæ deesset animæ, multis ille annis grabbatum fouit, camino diuturnæ tabis peccata excoctus.

De Monasterijs.

Est etiam in eadem ciuitate Monasterium, quod quondam Rex *Elfredus* mente conceperat, & *Edwardus* filius ędificauerat, & in eo canonicos posuerat, *Grimbaldo** quondam Flandrensi suadente, qui ibidem magna gloria humatus, sanctus prædicatur & creditur. Sed beatæ memoriæ *Ethelwoldus* canonicis expulsis Monachos posuit, præficiens eis Abbatem *Edgarum* nomine, de quo superiùs dixi. Ad huius Monasterij officinas instituendas sufficiens terræ spacium ab Episcopo *Denewlfo* & canonicis illius temporis mercatus supradictus Rex, ad unumquemque pedem mancam auri publico pondere pensitauit. Et erant ambæ Ecclesiæ sic uicinæ parietibus cōtiguis, vt voces canentiū aliæ obstreperent alijs. Vnde tum propter hoc, tum propter cætera infœlix liuor plurimas effodiebat causas, quibus non modicas inuicem exculperent

al, quodam Monacho Flandrensi & sacerdote &c.

culperent offensas. Quapropter nuper illud cœnobium extra vrbem translatum sanius incolitur, liberiùs insignitur. Præterea construxit suprà dictus rex in eadem vrbe sanctimonialium cœnobium, sed posterioribus annis per beatum *Ethelwoldum* ampliatus est locus ille: quibus præposuit *Ethelritham* virginem anum, quæ ad coniecturam somnij, quod mater eius de aquila viderat aurea, multa de ipso prophetauit. Fuerat ibi ante hanc Monasteriolum, in quo *Edburga* regis *Edwardi* senioris filia conuersata & defuncta fuerat, sed tunc penè destructum. *Edburga* vix dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, vtrum ad Deum an ad sæculum declinatura esset pusiola. Posueratque in triclinio diuersarum professionum ornamenta: hinc calicem & Euangelia, inde armillas & monilia. Illùc virguncula à nutrice allata genibus parentis assedit: iussaque vtrum vellet eligere, toruo aspectu sæcularia despuens, promptéque manibus repens Euangelia & calicem puellari adornauit innocentia. Exclamat cætus assidentium, auspicia futuræ sanctitatis exosculatus in puella. Pater ipse arctioribus basijs dignatus sobolem: vade (inquit) quò te vocat diuinitas, sequere fausto pede, quem elegisti sponsum. Ita sanctimonialium habitum induta, cunctas sodales ad amorem sui sedulitate obsequij inuitauit. Nec resupinabat eam prosapiæ celsitudo, quod generosum putaret in *Christi* inclinari seruitio. Crescebat cum ætate sanctitas, adolescebat cum adulta humilitas in tantum, vt singularum soccos furtim noctu surriperet, & diligentèr lotos & inunctos lectis rursus apponeret. Deuotionem ergo pectoris eius & integritatem corporis, miracula in vita & post mortem commendant plurima, quæ custodes templorum viuâ voce meliùs pronuntiant. In eiusdem Episcopatus diœcesi sunt tria Monasteria: Certeseia, Rumeseiæ, Warewellæ. Sed de Certesiensi dictum est. De Warewellæ scitur, quòd *Elfrida* vxor Regis *Edgari* ædificauerit illum in honore sanctæ crucis, compuncta priuigni sui *Edwardi* nece indigna: cuius ipsa conscia & autor fuit. Apud Rumeseiam, quod cœnobium præcellentissimus Rex *Edgarus* instituit, noui iacere duarum virginum corpora *Merewinnæ*, & *Elfredæ*: quarum gesta, quòd nescio, non tam prætereo, quàm ad maiorem scribendi diligentiam reseruo, si forte cognouero.

De Episcopis Schireburnensibus, Salesburiensibus, VViltunensibus.

IN diuisione Westsaxonici Episcopatus, hoc obseruatum palam est, vt qui Wintoniæ sederet, haberet duos pagos, Hamptonensem, & Sudreiensem: Alter, qui Schireburniæ, haberet Wiltunensem, Dorsetensem, Beruchensem, Somersetentem, Domnoniensem, Cornubiensem. Schireburnia est viculus, nec habitantium frequentia, nec positionis gratia suauis, in quo mirandum, & penè pudendum sedem Episcopalem per tot durasse sæcula. Nunc de præsulatu in Abbatiam mutatus, commercio nostra ætate non insueto, qua omnia factione atque libidine deprauata, virtus ludibrio & probro habetur.

PRimus ibi sedit pater *Aldelmus*, quem hic tantum loco ordinis nomino. Namque, quòd eius vitam nusquam plenè digestam reperi, spectantque ad eam quamplurima, * quæ si in posteros celauero, delinquo, cogitaui anuente Deo, in extremo huius opusculi libro cum eiusdem modi materia liberiori congredi otio.

al quæ si posteras, &c.

POst eum igitur sederunt in Schireburnia *Fordere*,
Herewald.
Ethelmod.
Denefrith.
Wibertus.

Alstanus.

ALſtanus. Hic tempore *Egbrithi* regis Weſtſaxonū & *Adulfi* filij eius ſimul, & vltra, magnę in ſæculo potentiæ, & ingens in cōſilijs author fuit: *Egbritho* regi Cātuaritas & orientales Anglos bellicis ſubegit laboribus. *Aldulfum* videns māſuetioris ingenij, ſedulis admonitionibus ad ſcientiam regni ſtimulabat, contra Danos, qui tū primùm inſulā infeſtabant, ſegnem animans, ipſe pecunias ex fiſco ſufficiēs, ipſe exercitū componens. multa per eum in talibus, & inchoata conſtanter, & perfecta fœliciter, qui annales legerit, inueniet. vixit in Epiſcopatu annis 50. fœlix, qui tanto tempore in procinctu bonorum operum fuerit! Quem libenter laudarem, niſi quòd humana cupiditate raptatus vſurpauit indebita, quando Monaſterium noſtrum ſuis ſubſtrauit negocijs. Sentimus ad hunc diem impudentiæ illius calumniam, licèt locus ille ſtatim eo mortuo omnem epiſcoporum eluctatus fuerit violentiam, vſq; ad noſtrum tempus, quando idem diſcrimen recidit. *Ita proteruum eſt mala inchoare, quod ſi author decidit, exemplum non tranſit. Delectat pertinacem animum, quid mali alius geſſerit, recognoſcere, & quid gerere poſſit, audire.* Minori dedecore monachi illius temporis ſuſpirauerunt libertatem ademptam, quam nos amiſimus, ſtatim per eos præſertim reſtitutam. Et erat ille (vt ex ſcriptis audiuimus) ſicut cupiditate præferuidus ita liberalitate præcipuus. Noſtri prędones, & populantur, & premunt, vt nec libera vox dolori concedatur. Potentiam eius per hoc quilibet cognoſcere poterit, quòd regem ipſum Roma reuertentem regno arcuerit, ſtatutóq; ad vmbram regnandi filio, niſi arbitratu ſuo pace compoſita ſenem in ſua regredi non ſiuerit. Reliquit eccleſiam ſuam prædiuitem prædijs vndecunque acquiſitis, quanta ſi audias, hominis vel cupiditatem, vel fœlicitatem mireris.

Illum ſubſecuti ſunt *Eadmundus.*

Ethelegus.

Alſius.

Aſſerus.

SIghelmus. quorum vltimi ambo ſub rege *Alfredo Adulfi* quarto filio fuiſſe noſcuntur. *Aſſerus* ex ſancto *Dewi* euocatus, non vſquequaq; contemnendæ ſcientiæ fuit: qui librum *Boetij* de Conſolatione Philoſophię planioribus verbis elucidauit, illis diebus labore neceſſario; noſtris ridiculo. Sed enim iuſſu regis factum eſt, vt leuiùs ab eodem in Anglicum transferretur ſermonem. *Sighelmus* trans mare cauſa eleemoſynarum regis, & etiam ad ſanctum *Thomam* in Indiam miſſus, mira proſperitate, quod quiuis in hoc ſæculo miretur, Indiam penetrauit, indéq; rediens exotici generis gemmas, quarum illa humus ferax eſt, reportauit. Nonnullę illarum adhuc in eccleſiæ monumentis viſuntur.

SIghelmo ſucceſſit *Ethelwardus*, quo mortuo ceſſauit epiſcopatus Weſtſaxonum annis ſeptem, vi ſcilicet hoſtilitatis cogente. Poſtmodum verò *Pleymundus*, archiepiſcopus, & rex *Edwardus* filius *Elfredi* minis & edictis *Formoſi* papę coacti quinq; epiſcopos pro duobus facere (vt ſæpius diximus) & nunc importunè pro contexenda rerum ſerie repetimus. *Athelmum* ad Wellenſem eccleſiam, *Edulfum* ad Cridienſem.

WErſtanum ad Schireburnenſem, *Athelſtanum* ad Cornubienſem, *Fideſtanum* ad Wintonienſem. Habebat ergo *Ethelmus* Somerſetam, *Edulfus* Domnoniam, *Athelſtanus* Cornubiam, cuius ſucceſſorū nomina nuſquam reperio. *Werſtano* relicti ſunt pagi tres: Dorſatenſis, Berkenſis, Wiltenſis. Veruntamen non multò pòſt eodem viuēte rege in Wiltenſi pago propius factus epiſcopus *Ethelſtanus* nomine, ſedem in Ramesberia habuit. *Werſtanum* ferunt in prælio contra *Analafum* a rege *Ethelſtano* ſuſceptum, a paganis trucidatum. Cùm enim (vt aliàs dictum eſt) rex conſultò ceſſiſſet, epiſcopus ad bellum cum ſuis veniens, incautúſque inſidiarum pro viridantis campi æquore vnde rex abſceſſerat, tabernaculum tetendit: *Analafus*, qui pridie locum explorauerat, noctu paratus adueniens, quod reperit, incunctanter deleuit.

Poſt eum hi fuerunt epiſcopi, *Ethelbaldus.*

Alfredus.

WIlſſinus. Hunc *Duſtanus*, archiepiſcopus cùm eſſet epiſcopus Londonię, Abbatem apud Weſtmonaſterium fecerat; inſtructo ad 12. monachos cænobiolo, in loco vbi quondam *Mellitus* eccleſiam Sancto *Petro* fecerat. Ita cōmiſſum officium

ſanctè & prudenter adminiſtranti honos epiſcopalis apud Schireburniam impactus: qui confeſtim in ſede epiſcopali Monachos clericis eiectis inſtituit, ne in tanta contemporaneorum epiſcoporum ſedulitate dormitare videretur. Cœnobitis nihil ad victus neceſſitatem ex epiſcopatu largitus, ſed ex alieno mercatus, Abbatem quoq; inſtituere cogitauit. Illis reclamantibus, quòd eius dulci dominatione, dum aduiuerent carere nequirent, ceſſit inuitus, palámq; pronuncians magnarum id calamitatum initium ſucceſſoribus eorum fore. Cuius ſanctitatis documentum, cùm in vita ſæpe, tum in morte pręcipuè manifeſtatũ eſt. Namq; cùm iam proxime mortis ianuas vrgeret, apertis mẽtis oculis exclamauit in cantum: *Ecce video cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei.* Quo cantu ſine titubantia expreſſo inter cantandum defungitur; ſancta & venerabilis anima, quæ dictum primi & beatiſſimi Martyris, mutuari potuit; beata, quæ cœlum apertum vidit, & introire meruit. Seruatur ibi adhuc baculus eius, & quædam alia pontificis inſignia, mediocritatis, & humilitatis eius, viuum (vt ita dicam) ſimulachrum præferentia.

Succeſſerunt ei *Alfwoldus.*
Ethelricus.
Ethelſius.
Brithwinus.
Elmerus.
Brinwinus.

A*Lfwoldus* frater eius, ex monacho Wintonienſis epiſcopus, qui apud Schireburniã imaginem ſanctiſſimi *Swithuni* collocauit, facem venerationis extulit. Conſtat eum reuerendiſſimæ vitæ fuiſſe, & inter profuſiſſimos conuiuiorum apparatus, qui tunc in Anglia a Danorum tempore exhibebantur, catino ligneo, ſine vllo vnctiori cibo, & pocillo exiguo aqua ſuperfuſa, vt omnis ſapor ceruiſiæ dilueretur, ſemper vſum. Audiui ego bonæ fidei presbyterum, & iam canis ſparſum, bona eius lachrymabili gaudio referentem. Quorum illud non excidit, nullum vnquam vel ante, vel poſt obitum eius impunè potuiſſe ſedem eius dormitando premere, quin ſtatim tetris imaginibus territus reſiliret, increpantibus, cur ſedem epiſcopi vſurparet indignus. Id multis nonnullo fuiſſe ſpectaculo. Surrexerat inter eum & *Godwinum* comitem ſimultas anxia, qua de cauſa incertum mihi. Die placito dicta cùm res non ad pacem, ſed ad litigium procederet, diſceſſit epiſcopus poſt altercationem, has minas in Comitem iaculatus, Per dominam meam ſanctam *Mariam* male tibi erit, quòd contriſtaſti me. Domum ergo regreſſus vix pedem terræ appoſuerat, equitaturam peditatu commutans, cùm ecce ſatelles Comitis aduenit, equo admiſſo & pulſu ilium curſus celeritatem prodente. Rogare ille miſerabiliter genibus affuſus vt redeat. Dominum ſuum ſtatim poſt eius abſceſſum æſtuare cordę, vix lingua palpitare. Tum inquit epiſcopus, Nondum ſedata ira, Per dominam meam ſanctam *Mariam,* væ ſibi erit. Sed vnanimi orantium prece inflexus, delicti gratiam fecit, benedictionem dedit, ægrum reparauit. Referebátque Presbyter, quòd fuiſſet epiſcopus prona obſequela S. *Cuthberto* deuotus, ad omnem eius memoriam lætanter illachrymans. Penéque ſemper antiphonam illam de ſanctõ tenebat corde, *ruminabat ore exercebat opere.* Sanctus antiſtes *Cuthbertus,* vir perfectus in omnibus, in turbis erat, Monachus dignè cunctis reuerendus. Cúmque quotidianus amor in eius pectore dulce incrementum acciperet, nec in eo bona flamma ſe caperet, ad ſanctum *Cuthbertum* Dunelmum profectus eſt. Ibíque quod magnæ videtur audaciæ reuulſo ſepulchri operculo, cum eo quaſi cum amico fideliter colloquutus, xeniolum in perpetui amoris pignus depoſuit, & abijt. Iam verò fatali puncto inſtante, antiphonam quamdiù vox ſuffecit cantitans, ſermone præcluſo, vt dicerent cæteri, manu innuit. Ita indicium amoris, quem in ſanctum habebat, cum extremo efflatu emiſit. Poſt cuius obitum iterum Epiſcopatus Wiltonienſis cum Salesberienſi iunctus eſt. Quod quomodo actum ſit dicam, ſi priùs nomina epiſcoporum poſuero.

Primus ibi Wiltunenſis epiſcopus fuit *Ethelſtanus.*
Secundus *Odo,* poſteà archiepiſcopus.
Tertius *Oſulfus.*
Quartus *Algarus.*

Quintus

QVintus *Elstanus.* Hic primò Monachus sancti *Ethelwoldi* apud Abendoniam fuit, cuius obedientiæ miraculum relator eiusdem vitæ sic insinuat. Erat in congregatione quidam frater *Elstanus* nomine, simplex & magnæ obedientiæ vir, quem Abbas iussit præuidere cibaria artificum monasterij: cui seruitio deuotissimè se subdens, coxit ipse carnes quotidiè, & operarijs sedulus attendebat, aquam apportans, & vasa denuò emundans: existimante Abbate illum, hoc cum solatio, & iuuamine alterius ministri facere. Accidit namq; quadam die, cùm Abbas more solito peragraret monasterium offendit inopinatè fratrem illum iuxta feruentem lebetem stantem, viditq; omnia vasa munda, & pauimentum scopatum. Delectatus ergo facto, dixit ad eum, frater *Elstane*, hanc obedientiam mihi furatus es. Sed si talis miles es, qualem te ostendis, mitte manum tuam in bullientem aquam, & frustum de imis mihi impiger attrahe. Paruit ille, cessitq; feruor indomitus audaci fidei, nihilque est læsus Monachus. Eundem fratrem posteà Abbatem vidimus, qui etiam deinde pontificali honore sublimatus sancto fine quieuit in Domino.

Sextus *Siricius.*

SEptimus *Alfricus*, qui ambo (vt superiùs memoratum est) archiepiscopi fuere Cantuarienses.

OCtauus *Brithwoldus*, ex monacho Glastoniensi, qui multis annis a tempore regis *Ethelredi* vsque ad *Edwardum* vltimum, administrauit episcopatum. Is tempore regis *Cnutonis* quadam vice cœlestibus apud Glastoniam, vt sæpe faciebat, intentus excubijs, diuinam visionem expertus est. Cùm enim subisset eum cogitatio, quæ frequenter eum angebat, de Anglorum regia stirpe penè deleta, hoc meditanti sopor irrepsit, & ecce in superna raptus, vidit Apostolorum principem *Petrum* manu tenentem *Edwardum* filium regis *Ethelredi*, qui tunc in Normannia exulabat, & in regem consecrare cœlibe designata vita, & certo 24. annorum numero computato, quo regni metam terminaret: eidémque de posteritate conquerenti respondisse, Regnum Anglorum est Dei, post te prouidebit regem ad placitum sui. Decurso vitæ spacio sepultus est *Brithwoldus* Glastoniæ, cuius possessiones multis prædijs, & redditibus ampliauerat, nostro quoque monasterio perliberalis. Regnabat iam tunc *Edwardus*, qui *Hermanno* Capellano suo, natione Flandrensi continuò pontificatum donandum putauit. Eius animi magnitudini, vel potiùs cupiditati cùm non sufficeret rerum angustia, quoniam apud Ramesberiam nec Clericorum conuentus, nec quo sustentaretur erat, à rege petijt, vt qui se dignatus honore fuisset, non inhonorum victitare permitteret. Antecessores suos indigenas fuisse, se alienigenam nullo parentum compendio vitam quo sustentet habere. Proinde Meldunense cœnobium sibi ad faciendam sedem concederet, abbatem opportuno sibi casu proximè obijsse. Id rex pro simplicitate, cui pronior, quàm prudentiæ semper erat, legitimè concedendum ratus, tertio abhinc die dissoluit. Nam antequam *Hermannus* in re, vel saisitione inuiscaretur, excellentis prudentiæ Monachi, audito quid in curia actum, quid iustitiæ surreptum esset, ad Comitem *Godwinum* eiúsque filium summa celeritate contendunt. Illi rei indigna nouitate permoti regem adeunt, & a sententia deducunt. facilè id fuit viris summis amplissima authoritate præditis, quibus & causæ rectitudo, & regis facilitas suffragaretur. Ita *Hermannus*, nec dum planè initiatus expulsus est. Quo pudore confusus Angliam indignabundus reliquit. Nec multò pòst ægritudine admonente simul, & quòd sæcularia parùm prosperauerant, fortunæ iratus mundo renuntiauit, Monachus apud sanctum *Bertinum* factus. Sed vt ferè fit talibus repentino illo impetu religionis frigescente, indies in Angliam reditum meditabatur. Figebat hominem assuetum obsequijs, innutritum delicijs, carere delinimentis, quæ ab ineunte fuerat expertus ætate. afflaueràtque secundus rumor aures eius, *Alwoldum* episcopum Schireburnensem obijsse, cuius episcopatum suo vniendum antiquis *Edgithæ* reginæ promissis operiebatur. Quo concitatior veniens congruum spei suæ effectum inuenit. Et iam *Godwinus*, quem vehementer timebat, discesserat, filiúsque eius voluntati regis & in hoc & in alijs accesserat, adoptioni scilicet inhians.

ACcepit ergo *Hermannus* Schireburnensem episcopatum integrum, cum tribus pagis *Edwardo* rege dante, viuacitatéque sua datoris annos transcendens ad

Willielmi tempora durauit . Sub quo cùm ex canonum decreto edictum eſſet, vt ſedes epiſcoporum, ex villis ad vrbes migrarent, tribunal ſuum tranſtulit a Schireburnia Salesberiam, quod eſt vice ciuitatis caſtellum locatum in edito, muro vallatum non exiguo, cæteris commeatibus vtcunque valens, aquæ penuria laborans, adeo vt miſerabili commercio ibi aqua væneat. Illic inchoata noui operis eccleſia, morte ſenili tempus dedicationis præuenit.

VEruntamen ſuccedente ſibi *Oſmundo* viro probatiſſimo eccleſia ad ſummam deducta, & cætera, quæ competebant, adaucta. Clerici vndecunque literis inſignes venientes non ſolùm libenter retenti, ſed & liberaliter coacti vt remanerent. Denique emicabat ibi magis quàm aliâs canonicorum claritas cantibus & literatura iuxtà nobilium: librorum copia conquiſita, cùm epiſcopus ipſe nec ſcribere, nec ſcriptos ligare faſtidiret, caſtitate præminens; de cuius virtute mentiri erubeſceret famæ volubilitas, vnde fiebat, vt pœnitentibus aſperior æquo videretur, dum quod in ſe non inueniret, in alijs duriùs vindicaret: Ambitionis immunis ſua ſtultè non perdere, aliena non quærere, abbatias intra diœceſin ſuam ſitas nulla penſione graui emungere. Veruntamen quæque mundiali labe contracta creditur patientia ſua luiſſe, diuturno morbo ante mortem tabefactus.

De Monaſterijs.

IN Dorſatenſi pago ſunt abbatiæ: Cemelienſis, Mildeltunenſis virorum, Sceptonienſis fœminarum, præter aliquas, quæ vel omnino deſtructæ, vel multùm imminutæ ſunt. Cernelienſis exordium ita accepimus. *Auguſtinus* primus Doctor Anglorum poſt Cantiam *Chriſto* ſubditam, reliquas Anglorum prouincias peruagabatur, quantum *Ethelberthi* regis imperium protendebatur. Habebat enim (vt aliâs diximus) ſibi ſubiectum, quicquid Angli Britanniæ incolunt, præter ſolos Northanimbros. Pagum ergo ſuprà nominatum *Auguſtinus* adorſus crebris à diaboli damno prædis Chriſtianitatis augebat numerum. Sed loco illo virtus hæſit dæmonis conflata inuidia, qui tantis animarum lucris doleret. Aggrediuntur ergo virum & ſocios, furiatis mentibus incolæ, & magnis dehoneſtatum iniurijs, ita vt etiam caudas racharum veſtibus eius affigerent, impellunt, propellunt, expellunt. Patienter ille & modeſtè gaudénſque pro nomine *Ieſu* contumeliam pati, & ne magis miſerorum irritaret inſaniam excuſſo pedum in eos puluere, longè quaſi miliarijs tribus receſſit. Tum verò perſecutionis remoto turbine in quietem regreſſus animi, vidit mentis oculo diuinam adeſſe præſentiam, exhilaratóque vultu ait ſuis. Cerno Deum, qui & nobis retribuet gratiam, & furentibus illis emendatiorem infundet animam. Cum dicto aduenerunt illi properatis greſſibus, facti poſcentes veniam, fidem pollicentes ſuam. Euentus, vel potiùs verbum loco indidit vocabulum, vt vocaretur Cernel ex duobus verbis Hebraico & Latino. quod Hel Deus dicatur Hebraicè, *Dixit* Auguſtinus *dominum ſe cernere*: nec veritas ſermoni abſuit, quòd tam citò mente mutata plebs antè lymphata credidit. Nam & ibidem cùm ad baptiſmum deeſſet aqua, ad iuſſum pontificis ex occultis meatibus fons erupit, qui hodiéque & *Auguſtini* merito, & vſus ſui commodo incolis clarus habetur. Ibi ſuccedentibus annis, *Edwoldus* frater *Edmundi* regis & Martyris vitam heremiticam ſolo pane cibario, & aqua triuit, pertæſus (vt fama eſt) mundi deliciarum, quòd ſe & fratrem durior excepiſſet fortuna. Fit enim plærúmque, vt aduerſitatibus ſeculi admonitus generoſus animus, ad dominum ſe conuertat attentiùs, qui nec falli, nec fallere nouit. *Et prima quidem virtus eſt bene per ſe velle, ſecunda cogi poſſe.* Non minoris vt æſtimo, deputatur meriti *Paulus*, qui ad bonum flagello coactus eſt aſpero, quàm *Petrus*, qui libens & ſtatim accurrit vocanti domino. *Edwoldus* poſt religioſè actam vitam magna ſanctitatis opinione ibi ſepultus, dedit occaſionem poſteriori tempore *Egelwaldo* prædiuiti homini, vt cœnobium eo loco ſancto *Petro* conſtrueret: Non ita exiliter (vt putatur) quinimo abundanter, ſi illi quorum intereſt, non ea nebulonibus ſuis, ſed Dei ſeruis impertirent. Sed ita omnia noſtro tempore

in

in Angliam immutauit, & peruertit ambitio, vt res quas antiqui viri liberaliter contulerunt monasterijs, magis dispergantur pro possessorum ingluuie, quàm famulentur monachorum, hospitum, egenorum vitæ. Et certè datores non fraudabuntur mercede sua. viderint isti quomodo eorum intentiones olim examinentur in diuina libra. Mildeltunensem ecclesiam fecit rex *Ethelstanus* pro anima fratris sui *Edwini*, quem prauo corruptus consilio Anglia eiecit. Cuius qui fuerit finis aliâs non silui. Ibi multas sanctorum reliquias ex Britannia transmarina emptas reposuit, inter quos eminent præcipuè beatissimi *Sampsonis* ossa, Dolensis quondam archiepiscopi sanctissimi & planè Deo digni viri: cuius virtutes aliquas hîc referrem, nisi quia notæ sunt, & indigenarum sanctorum miraculis scribendis occupatas manus habeo. Scephtonia est vicus modò, quondam vrbs, locus in prærupto montium situs: vetustatis indicium dat lapis in capitulo sanctimonialium insculptus, ita a vetustissimi muri ruinis illuc translatus. Anno Dominicæ incarnationis 880. *Elfredus* rex, fecit hanc vrbem, regni sui 8. Ibi *Elgifa* vxor *Edmundi*, qui fuit pronepos huius *Alfredi*, monasterium sanctimonialium fecit. ibidémque carnis exuuias post fatum deposuit: Mulier bonis operibus semper intenta, pietate & dulcedine prædita, & vt reos, quos tristis sententia iudicum palam damnauerat, ipsa occultè redimeret: preciosus amictus, qui mulieribus nonnullis est leno soluendi pudoris, illi erat supellex munificentiæ, vt quamlibet caram vestem conspecto statim largiretur pauperi: speciem corporis & artificium manuum in ea liuor quoque laudaret, cùm nihil reprehendere posset. De prophetali gratia, quam ei Deus affuderat, aliâs dictum est, & viuens quidem virtutum fecit opera: sed post mortem micuerunt miracula sicut rithmicè quondam cecini. *Nam nonnullis passa annis morborum molestiam, defæcatam & excoctam Deo dedit animam, functas ergo vitæ fato beatas exuuias, infinitis clemens signis illustrabat Deitas. Inops visus & auditus, si adorant tumulum, sanitati restituti probant sanctæ meritum. Rectum gressum refert domum, qui accessit loripes, mente captus redit sanus, boni sensus locuples.* Eo loci iacet vel potiùs iacuit sanctus *Edwardus* huius sanctæ ex filio *Edgaro* nepos, quem nouercali fraude innocenter cæsum cœlum excepit, & prima quidem sepultura illi apud Warham fuit, quòd non longè a loco, in quo occisus fuit, qui Corf vocatur, imminet mari. Iacuit ergo ibi triennio inuidentibus inimicis mortuo cespitem ecclesiasticum: cui viuo inuiderant decus regium. Sed affuit diuina potentia, qui insontem signorum leuaret gloria. *Ibi ostensa de cœlo lumina, ibi claudus gressum composuit, ibi mutus organum resumpsit, ibi prorsus omnis inualetudo sanitati locum fecit. Sparsus rumor per Angliam Martyris prædicabat merita, quo excita interfectrix illuc iter adoriebatur. Sed animal familiare, quo sedere consueuerat, antè ventis pernicius, quod auras ipsas (vt dici solet) præcurreret, tunc nutu Dei stabat immobile: flagris ministrorum instantibus cassus labor consumitur. mutatóque iumento, casus idem sequitur. Intellexit tardè licèt brutum pectus, quo portentum illud respiceret; ideo quod per se non potuit, per alium fieri consensit, vt sacræ reliquiæ de ignobili tumulo leuatæ Scephtoniam cum magna deferrentur gloria.* Posteriori verò tempore pars corporis Lesmonasterium, pars Abendoniam deportata est: vbique ipse viget, maximéque Sceftoniæ & virtutum gratia & sanctissimo virginum choro coruscat. locúsq; ille ab eo cognomen sortitus, vulgò per metonomiam ad sanctum *Edwardum* dicitur. *Miraculo sanè ostentatur pulmo toto dudum consumpto corpore, adhuc integra viriditate palpitans.* Sed quòd penè omne miraculum reprehensioni patet, quidam illud sinistra interpretatione distorquent, meritò pulmonem incorruptum, qui teste *Suetonio* si sit veneno tinctus, putredine, sed nec igne confici nequeat. Constat enim inter bibendum sica foratum, volúntque virus siticuloso propinatum, ferróque vim veneni præuentam. At ego diligentiùs re animaduersa mendacium intelligo, quòd tam citò venenum vitalia penetrare nequiuerit, præsertim cùm *Suetonius* non hoc de pulmone sed de corde dixerit. Sit ergo cœleste miraculum, quod nullius hominis tergiuersationi possit esse obnoxium. In Wiltensi pago sunt ista cœnobia: Malmesberiæ virorum, Wiltoniæ & Ambresberiæ fœminarum. De Malmesberiensi aliâs loqui sedit animo. de Ambresberiensi nihil aliud ad nostram notitiam attigit, nisi quòd ab *Helfrida* sancti *Edwardi* interfectrice, & illud & Warewellense facta sunt causa pœnitentiæ. Iacet ibi sanctus *Melorius*, cuius prosapiæ cuiusue sanctimoniæ incertum

mihi. Wiltoniense cœnobium beata *Editha* filia regis *Edgari* sedem ossium suorum dulcibus exuuijs ornat, amore'fouet. Wiltuna est vicus non exiguus supra Wile fluuium positus, tantæ celebritatis, vt totus pagus ab eo vocetur. Ibi ab infantia Editha Deo sacrata incorrupta virginitate Domini, obsequiorum sedulitate hominum gratiam emebat, natalium tumorem ingenuitate mentis premens. vnum a maioribus accepi, quo non mediocriter iudicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum apparatu auratarum vestium. Siquidem cultioribus indumentis ornata procederet, quàm illius professionis sanctitudo exposceret, vnde a sancto *Ethelwoldo* palam increpata respondisse fertur nec ineptè, nec infacetè. verax inquit, & irrefragabile iudicium Dei sola mortalium operitur conscientia: nam & in sordibus luctuosis, vt *Augustinus* dicit, potest esse iactantia. Quocirca puto, quod tam incorrupta mens potest esse sub istis auratis vestibus, quàm sub tuis discissis pellibus. viderat eam sanctus *Dunstanus*, in consecratione basilicæ beati *Dionysij*, quam illa ob amorem martyris ædificauerat, pollicem frequenter dextrum protendere, & signum crucis fronte è regione pingere, delectatúsque admodum, nunquam ait putrescat hic digitus, continuóque intra Missarum agenda prorupit in lachrymas, lachrymas adeò profluas, vt singultiente voce diaconum propè astantem concuteret. Causam quæsitus, citò inquit hæc florida rosa marcescet, citò auis Deo dilecta euolabit, post sex ab hoc die septimanas. Consequuta est e vestigio rerum veritas pontificale vaticinium. Namque illa nobilis propositi tenax prædicta die, citra iuuentæ terminum efflauit; cùm esset annorum xxiij. Nec multò pòst idem beatus vidit somnij visione sanctum *Dionysium* virginem amicabiliter manu tenentem, & ex oraculo diuino iubentem, vt â famulis honorificaretur in terris, sicut a sponso & Domino venerabatur in cœlis. *Ita crebrescentibus ad tumbam miraculis, edictum, vt efferretur virginis corpus, Inuentúmque totum in cineres solutum, præter digitum & aluum aluóque subiecta, vnde sancto dubitanti virgo ipsa per visum assistit, dicens: non mirum esse, si partes illæ corporis putruerint, quòd vsus habeat exanimata corpora in quosdam arcanos naturæ sinus defluere, & ipsa vtpote puella membris illis peccauerit. Cæterùm ventrem nulla corrumpi iustè putredine, qui nullâ vnquam aculeatus sit libidine immunem se fuisse crapulæ, & carnalis copulæ.* Huius fuit frater *Ethelredus* rex, ad exterminium Angliæ penè propter inertiam suâ natus. Cui successit *Cnuto*, natione Danus, vir efficax, sed qui pro gentilitijs inimicitijs sanctos Anglos non diligeret. Quâ consuetudine contumacior, cùm quadam Pentecoste apud Wiltunam esset, in ipsam virginem solemnes cachinnos effudit: nunquam se crediturum filiam regis *Eadgari* sanctam esse, qui vitijs deditus, maximéque libidinis seruus, in subiectos propior tyranno fuisset. Hæc dum ille stomacho suo seruiens crudelitate ructaret barbaricâ, contradicebat *Ednodus* archiepiscopus, qui aderat. Cnuto concitatior aperiri sepulchrum iubet, visurus quid sancti mortua virgo afferret. Effracto ergò mausoleo, defuncta oppanso ante faciem velo cingulo tenùs assurgere, & in contumacem regem impetum facere visa. Hoc ille turbatus metu, longè reducto capite debiliatóque rigore genuum lapsus humo concidit. Ruina corpus attriuit, adeò vt intercepto diutiùs anhelitu exanimis putaretur. Sed redeunte paulatim vigore lætùm erubuit, quòd, quamuis seuerè castigatus, pœnitentiæ reseruatus sit. Habetur ergò in plurimis locis Angliæ festum eius venerabile, quod nemo impunè temerare præsumat. Iacet in eâdem ecclesiâ mater eius *Wilfrith*, quam non sanctimonialem, sicut opinio vulgaris * delegat, sed subito timore regis suo tantum consilio velatam constat, abrepto velo regio cubili subactam. vnde ille, quòd fœminam attigisset, quæ vel vmbraticè sanctimonialis fuisset, a sancto *Dunstano* redargutus, septennem exegit pœnitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati frequentandæ non inhæsit: sed doluit potiùs & spreuit, sanctáque pro vero asseritur, & celebratur. In Berkensi pago sunt monasteria duo: Abendoniense, & Radingense, virorum vtrúmque. Abendoniæ cœnobium fundauerunt *Cissa* pater *Inæ*, mox ipse *Ina* rex occidentalium Saxonum, multíque ab origine reges. Sed *Elfredi* tempore regis, cùm barbarica vbiq; Dani discursarent petulantia, ædificia loci ad solum complanata. Tum rex malorum præuentus consilijs, terras, quæcunque appendices essent, in suos suorúmque vsus redegit. At verò rex *Edredus Elfredi* nepos, loci miseratus solitudinem, simúlque aui animæ consulens, cuncta restituit ablata per manum

al. delirat

manum *Ethelwoldi*, quem ibi abbatem posuerat. tantúmque amoris assumpsit in ecclesiam, vt per se loca ædificiorum metaretur, & fundamenta iactaret; meditans inibi celeberrimæ famæ monasterium construere. fecissétque voluntati satis, si non eum fata de medio properè repulissent. Institit tamen *Ethelwoldus* cœptis, sed antequam summam manum rebus imponeret, ad episcopatum Wintoniæ ab *Edgaro* prædicandæ memoriæ rege raptus est. Compleuit magistri molimina *Ordgarus*, ab eo in Abbatiā substitutus, ditatúsque est locus, & immane quantum exaltatus, successoribus semper aliquid recens molientibus, quo antecessoribus non impares æstimarentur. Emicuit præcipuè nostris temporibus Abbas *Faricius* in meliorandis rebus, Tuscus genus, arte medicus, * Aretinus, noster profectò monachus. Cuius laudes effigiare, quia successit animo, non quòd ipse comminiscar, sed sodalis mei *Petri* monachi versus apponam; quibus & laudabilis Abbatis virtus enitescet, &, si quis hæc lectione dignabitur, versificatoris in primis egregij leporem animaduertet. Erit ergo hîc experimentum eius eloquentiæ duntaxat exiguum, cæterùm ipse aliâs in pluribus assecutus est famam altioris gloriæ.

al. ciuis Aretinus

Vir probus & prudens, vir verè consiliorum,
Extera ditauit, curauit & intima morum.
Omnibus instructus, quos tradit litera fructus,
Ad decus ecclesiæ vertit monumenta Sophiæ.
Omnibus imbutus, quas monstrat physica leges,
Ipsos demeruit medicandi munere reges.
*Reges & proceres * subiti, parere videres,*
Illius ad nutum credentes viuere tutum.
Hinc animos illi fauor Anglicus hactenùs hausit,
Vt de iure suo certare potentibus ausit.
Quos adeò fregit, quos ad tantilla redegit,
Vt sibi subiectos Dominos premeret dominator.
Fallo nisi Gyffard *flexit sua colla cucullo,*
Ingenuos inter non exæquatus ab vllo.
Hinc amissa diu reuocauit sub ditionem:
Hinc infrendentem sibi repulit ambitionem.
Quid turbam memorem procerum, populúmque minorem?
Quotquot pulsauit de iure suo superauit.
Ex his fama viro, de famâ gloria creuit.
Ex his ecclesiæ maturè res adoleuit.
Ille Dei donum memor esse fluenta bonorum,
Omnem splendorem conuertit ad interiorem.
Addita prædia, pallia regia, munera, vestes,
Vascula ditia, picta tapetia sunt mihi testes.
Fulgurat aurea per laquearia pompa decoris
Crusta metallica, gemmea fabrica plena stuporis.
Nec tamen ad votum suffecit vita beatum,
Rupit vtrúmque simul raro tam flebile fatum.

al. subici

Radingis fuit quondam cœnobium sanctimonialium, sed iam multis annis abolitum. Illud rex *Henricus* pro indictâ sibi pœnitentiâ restaurare intendens, duo olim diruta monasteria **Lefminstre** & **Celsi** adiunxit: constituítque illud inter duo flumina, Kenetum & Tamensem in honorem matris Domini, & *Ioannis* Euangelistæ loco, vbi ad populosiores vrbes Angliæ omnium penè itinerantium posset esse diuersorium. Posuítque ibi monachos Cluniacenses præclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ indicium. De corporibus sanctorum in duobus monasterijs requiescentium nihil attinet dicere, cùm aliunde illuc aduecta peregrinos incolatus exerceant, & iam olim scriptorum prædicata nostro non necesse habeant suspirare silentio.

De

De Episcopis Wellensibus.

TErtius episcopatus Westsaxonum fuit apud Wellas, villam in Somersetensi pago, pro copiâ fonticulorum ibi ebullientium ita dictam. Ibi à tempore regis *Edwardi* senioris, vsque ad tempus *Willielmi* iunioris hi fuerunt episcopi.

Athelmus.
Wlfelmus. Ambo posteà Cantuarienses archiepiscopi.
Elfeh.
Wlfelmus.
Brithhelmus.
Kinewardus.
Sigarus.
Elwinus.

LIuingus qui & *Elstan*, posteà tempore regis *Ethelredi* post sanctissimum *Elphegum* Cantuariensis archiepiscopus.

al. Elwinus *Ethelwinus* abbas de Euesham posteà eiectus.

BRithwinus. *Elwinus* iterum reuersus, & *Brithwinus* eiectus: itémq; *Elwino* reiecto, *Brithwinus* reuersus.

al. Merewitt * MEruith, qui & *Brithwi* natione Lotharingus, tempore regis *Edwardi* & *Willielmi* magni. Omnes hi sedes suas Wellis habuerunt, in ecclesiâ sancti *Andreæ*.

CVm verò ijs successisset *Ioannes*, natione Turonicus, professione medicus, qui non minimum quæstum illo conflauerat artificio, minoris gloriæ putans si in villâ resideret inglorius, transferre thronum in Bathoniam animo intendit. Sed cùm id inaniter viuente *Willielmo* patre seniore cogitasset, tempore *Willielmi* filij effecit. Nec eo contentus, totam etiam ciuitatem in suos & suorum vsus transtulit; ab *Henrico* rege quingentis libris argenti mercatus vrbem, in quâ balnearum calidarum latex emergens authorem *Iulium Cæsarem* habuisse creditur. Salubres sunt aquæ illæ lauantibus, sed odor sulphuris primò aduenientibus grauis, donec consuetudo sensus horrorem compescat. Ibi rex *Offa* monasterium posuerat: & *Edgarus* sicut pleráq; alia more suo auxerat, delectatus loci magnificentiâ, & quòd ibi coronam regni susceperat. Hanc ergo abbatiam *Ioannes* a rege non grauatè obtinuit. Primóque aliquantum durè in monachos agebat, quòd essent hebetes, & eius æstimatione barbari, & omnes terras victualium ministras auferens, pauculúmq; victum per laicos suos exiliter inferens: sed procedentibus annis factus nouus, monachis mitiùs se agere, aliquantulum terrarum, quo se hospitésque suos quoquomodo sustentarent, Priori indulgens. Multa ibi nobiliter per eum incœpta & consummata in ornamentis & libris, maximéque monachorum congregatione, qui sunt scientia literarum & sedulitate officiorum iuxtà prędicabiles. Erat medicus probatissimus non scientiâ sed vsu, vt fama (nescio an vera) dispersit. Literatorum contubernio gaudens, vt eorum societate aliquid sibi laudis adsciseeret. Salsioris tamen in obloquentes dicacitatis, quàm gradus eius interesse deberet. Valetudinis bonæ, dapsilis cùm in se tum in alios. Obijt grandæuus, qui nec etiam moriens emolliri potuit, vt plena manu monachorum terras redderet, successoribus suis non imitandum prębens exemplũ. Sepultus est in ecclesiâ S. *Petri*, quam à fundamentis erexerat magno & elaborato parietũ ambitu. Cessit enim *Andræas Simoni* fratri, frater maior minori. Omnis tractus episcopatus illius in solo Somersetensi pago iacet, habétq; tres abbatias virorũ: Glastoniensem, Adelingensem, Miclaniensem. Glastonia, est villa in quodã recessu palustri posita, quę tamẽ & equo & pede aditur, nec situ nec amænitate delectabilis. Ibi primò rex *Hına* cõsilio beatissimi *Aldelmi* monasteriũ ędificauit, multa illuc prędia, quę hodiéq; nominantur, largitus. Et varia quidẽ vicissitudine tẽporũ, sed indeficientibus successionibus, cõgregationibus monachorũ splenduit locus, vsq;

Abbatia Glastoniensis.

ad

ad Danorum sub *Elfredo* rege aduentũ. Tunc enim, vt cætera, desolatus, aliquantis annis notos desiderauit incolas. Porrò, quicquid turbo bellorum obtriuerat, reparauit egregiè *Dunstanus*, qui priùs eo loci vitam solitariam monachus actitarat. Postmodò verò liberalitate regis *Edmundi* omnia quondam appendicia, & ijs multò plura nactus, abbatiam composuit: qualis nusquam in Anglia sit, fueritue. Tanta est diffusio & opportunitas fundorum, tanta librorum pulchritudo & antiquitas exuberat. Cæterùm (nescio quo) infortunio semper post aduentũ Normannorũ pessimis infracta est laboribus, nec in nouis ædificijs, nec in habitorũ compendijs profecit. Abbates rerum gloria elati non religiosos, sed tyrannos agunt, foris tumidi sed inualidi, intus crudeles & incõmodi. Ad quod probandum *Turstini* solius sufficiet factum. Qui dono regis *Willielmi* patris eius monasterij factus abbas, terras & pecunias in * lectatorũ suorum abusus consumpsit. A monachis seuerè ordinẽ exigere, sed inter hæc eos in victualibus miserabiliter tractare. hinc lites verborum, animorũ discordiæ: qua, vt *Lucanus* ait, *Nescit* **plebes ieiuna timere*. Post iurgia ventũ ad arma, coactiq; â militibus monachi in ecclesiam, sancto altari miserias applorabant suas. Sed irrumpentibus militibus duo ex ijs ibidem cœsi, xiiij. vulnerati, cæteri repulsi. Nam & furor insanientium dum eminus monachos impetit, crucifixum sagittis inhorrere fecerat. huius criminis noxa tota vita regi infamatus abbas, exilio apud Cadomum deportatus est: eóq; defuncto pro redemptione peccati auxiliaribus annumeratâ pecuniâ honori restitutus est, Impudens & infamis, qui tanti sacrilegij conscius, ausus sit iterum loco, quem violauerat, intrudi. Iacet ibi *Patricius*, si credere dignũ, natione Britto, beati *Germani* Autisiodorensis discipulus, quem à papa *Celestino* ordinatum episcopum Hiberniensibus misit apostolum. Qui cùm multis annis in conuersione illius gentis suo agente labore, Dei gratia cooperante non nihil promouisset, tandem annosę peregrinationis tædio simul & vicino senio admonitus patriam redeundum ratus, ibi diem clausit. Subsequuti sunt magistrum * *Hindrachus* Hiberniensis regis filius (cuius indole nihil dulcius, nihil sanctius) & vij. comites illius terræ spectabiles: Quos ibidem irruentibus latrunculis cœsos, in martyres credula consecrauit antiquitas. Quid porrò de cæteris sanctis ibi requiescentibus sermo exilis maiestate rerum comminiscetur dignum? multos illuc rex *Edmundus* misit in expeditione aquilonali compertos, & de terrâ leuatos: Inter quos *Hildam* abbatissam cœnobij, quod olim **Sterneshalh** nunc **Witebi** nuncupatum, tunc sanctimonialium, modò monachorum. Cuius quanti penderit merita verax historicus *Beda*, promptum faciet historia *Celfrithum* abbatem Wirensis cœnobij, de quo idem *Beda* proprium texuit librum. Eum in extremâ ætate dum Romam tenderet apud Lingones morte præoccupatum & sepultum, sed postmodò constat relatum: partem ossium *Aidani* Lindisfarnensis antistitis primi. Nam, quòd partem *Colmannus* Scotiam eodem historiographo teste asportauerit, notius est, quam vt dubitari debeat. Prædicatur ibi *Benignus* confessor, qui non longè hinc anachorita fuerit, prædicuísq; miraculis vicinos monachos ad sui venerationem & translationem excitauerit. Sepulti sunt in eo cœnobio reges: *Edmundus*, de quo superiùs dixi, loci instaurator, & *Edgarus* filius eius, qui paternæ memoriæ non ingratus donis genitoris amplissimarum possessionum adiecit cumulum. Adelingea est non maris insula, sed ita stagnorum refusionibus & paludibus inaccessa, vt nullo modo nisi nauigio adiri queat. Alnetum in eâ per maximum, ceruos & capreas multásque id genus bestias continet. Terra solida vix duobus iugeribus lata monasteriolum & monachorum officinas habet. Eius constructor fuit rex *Elfredus*, qui quondam à Danis pulsus prouinciâ, tutas illic aliquandiu latebras confouerat. Mox cùm per somnium restitutionis suæ vadem sanctum *Cuthbertum* accepisset, ibidem se monasterium constructurum Deo pollicitus est, fecítque ecclesiam situ quidem pro angustiâ spacij modicam, sed nouo ædificandi nodo compactam. Quatuor enim postes solo infixi totam suspendunt machinam: quatuor cancellis opere sphærico in circuitu ductis. Sunt ibi monachi pauci numero & pauperes, sed qui egestatem suam quietis & solitudinis amore vel magni pendant vel consolentur: Qui laudes patroni sui sancti *Egelwini* ferant in astra præconijs, sanctitatem sentiant continuis impensis beneficijs. Illum fratrem regis Westsaxonum *Kenewalh* fuisse, & generis magnitudinem sanctitatis indole inaltasse perseuerans est opinio, languoris perpetuo detentum

al. lecatorum

al. plebs

al. Indrabtus

Abbatia Adelingensis.

detentum compede nihilo segniùs Deo seruisse, bono fine consummatum omnibus se inuocantibus præstò ad remedia occurrere. Author * Miceluensis cœnobij idem, qui Middeltunensis, vbi eadem illectus causâ, similia contulit & villarum & reliquiarum xenia; eóque plùs quòd monachi liberiùs cœlestibus possunt excubare secretis, quò minùs frequentantur hominum conuenticulis. Est enim aditu difficilis, permeatúrque æstate pede vel equo plærúmque, hyeme nusquam. Sed de hoc satis est, flectendúsque sermo, quia huius prouinciæ vocant reliqua.

al. Micelneiensis

De Episcopis Cridiensibus, Exoniensibus, *Cornubiensibus.*

SEriem ergo Cridiensium Pontificum hîc sermo euoluet. Cridia est villula Domnoniæ, quæ vulgô dicitur Deuenescira, xij. millibus ab Exoniâ. hîc sederunt per ordinem pontifices isti.

Edulfus.
Edelgar.
Elfwod.
Sideman.
Alfric.
Elfwold.
Ednod qui & *Wine.*

L*iuingus*, ex monacho Wintoniensi abbas Tauistokensis & episcopus Cridiensis, maximę familiaritatis & potentiæ apud *Cnutonem* regem habitus est. Cum eo Danamarciæ multo conuersatus tempore in Romano itinere comitatui adhæsit: nec minùs explicitis apud Romam negotijs, cùm rex pedestri viâ Danamarchiam contendisset, ille regiarum epistolarum baiulus, & mandatorum executor futurus, nauigio Angliam venit: omnibúsque, quæ iniuncta fuerant, sapienter & mirificè ante aduentum regis consummatis, eò apud eum gratię processit, vt defuncto auunculo suo *Brithwoldo*, qui erat Cornubiensis episcopus, ambos arbitratu suo vniret episcopatus. Ambitiosus & proteruus ecclesiasticarum legum tyrannus vt fertur inuictus, qui nihil pensi haberet, quo minùs omni voluntati suæ assisteret. Denique à maioribus accepimus, cùm ille spiritum efflaret, tum horrisonum crepitum per totam Angliam auditum, vt ruina & finis totius putaretur orbis. humatus est Tauistokiæ, quo loci multa spectabilia contulerat, tantámque sui gratiam apud monachos locauerat, vt hodiéque xv. graduum Psalmos continuata per successores consuetudine pro eius decantent quiete.

HVic tēpore regis *Edwardi* successit *Lefricus* apud Lotharingos altus & doctus, qui sedem episcopatus transtulit in ciuitatem, quæ propter fluuium Exam, qui muros lapsu suo allambit, vocatur **Excestre.** Hanc vrbem primus rex *Ethelstanus* in potestatem Anglorum effugatis Brittonibus redactam turribus insigniuit, muro ex quadratis lapidibus cinxit, vbi omne adeò abundat mercimonium, vt nihil frustra desideres, quod humano vsui conducibile iudices: licèt solum ieiunum & squalidum, vix steriles auenas & plærúnq; inane folliculum sine grano producat. hîc *Lefricus* eiectis sanctimonialibus a sancti *Petri* monasterio episcopatum & Canonicos statuit, qui contra morem Anglorum ad formam Lotharingorum vno triclinio comederent, vno cubiculo cubitarent. Transmissa est huiuscemodi regula ad posteros, quamuis pro luxu temporum nonnullâ iam ex parte deciderit. habéntque clerici œconomum ab episcopo constitutum, qui eis diatim necessaria victui, annuatim amictui commoda suggerat.

al. modestice

SVccessit *Lefrico Osbernus* regis *Willielmi* tempore, natione Normannus, frater *Willielmi* præcellentissimi Comitis, in Angliâ sub *Edwardo* rege liberaliter & * domesticè conuersatus: quippe qui cognationem regiam vicino attingeret gradu. Vnde in victualibus & cæteris rebus ad Anglicos mores pronior parum Normannorum pompam suspiciebat,

ſuſpiciebat, conſuetudines Domini ſui regis *Edwardi* efferens, & cùm per alios exhiberentur cum aſſidentibus manu & geſtu aggaudens, ita pro more antiquorum præſulum veteribus contentus ædificijs, liberalis animo & caſtus habebatur corpore. vixit ad quartum annum regis *Henrici* imminente ſenio non paucis annis lumine captus. Eſt in Domnonia cænobium monachorum iuxta Tau fluuium, quod **Tauiſtok** vocatur, quod per *Ordgarum* Comitem Domnonienſem, patrem *Elfridæ*, quæ fuit vxor regis *Edgari* ſurgendi exordium, per *Liuingum* epiſcopum creſcendi accepit auſpicium locus amœnus opportunitate nemorum, captura copioſa piſcium, eccleſiæ congruente fabricâ, fluuialibus riuis per officinas monachorum decurrentibus, qui ſuo impetu effuſi, quicquid inuenerint ſuperfluum, portant in exitum. *Rumonus* ſanctus ibi prædicatur, & iacet epiſcopus pulchritudine decoratus ſcrinij, vbi nulla ſcriptorũ fides aſſiſtit opinioni, quòd non ſolùm ibi, ſed in multis locis Angliç inuenies violentia hoſtilitatis abolitã omnem geſtorum notitiam, nuda ſanctorum nomina, & ſi quæ modò prætendunt miracula ſciri. Cernitur in eodem monaſterio ſepulchrum *Ordgari*, ſpectaculóque ducitur enormitas mauſolei filij eius. *Edulfus* hic vocatus eſt, giganteæ molis & immanis roboris, ſicut breuiter demonſtrare incidit animo. Viam agebat cum *Edwardo* rege, cuius erat cognatus, Exoniam verſus. Ita, cùm iuxta portam equis diſſiluiſſent, offenderunt introitum forinſecùs repagulis, intus ſeris damnatum. Et fortè ianitor, quem latuiſſet eorum aduentus (nam domeſtico adequitauerant ocio) longè diſceſſerat. Tum *Edulfus* ambabus manibus arripiens repagula, paruo (vt videbatur) conamine deiecit in fruſta, partem etiam muri pariter euellens. Semélque calefactus & ſecum infrendens ſecundò virtutum periculum dedit. Nam pedis impulſu valuas debilitans, biforem recluſit cardinem, adeò vt etiam materiam eliderer. Cæteris laudantibus rex factum iocolariter attenuans, diabolicæ fortitudini non humanæ virtuti attribuit. Eſt præterea in Dorſeta nemus iuxta Hortunam, quæ modo deſtructa, tunc eius liberalitate inter abbatias numerabatur. Ibi mirandæ fortitudinis dabat ſpectaculum, ſi quando remiſſis curis venerat in ocium. Riuulus iuxta ſaltum venationis feracem labitur, ab vna ripa ad alteram decem pedum ſpacio. Ille diuaricatis pedibus vtrámque continuabat, paruóque cultro ferarum ad ſe actarum capita leuibus & pœnè irritis ictibus decutiebat in amnem. Sed enim tantus taliſque adhuc ætatis calore perferuidus ceſſit morti, iuſsitque ſe apud Hortunam ſepeliri. Veruntamen quia ſecum quædam eccleſiæ danda demãdauerat, præuenit abbatis *Sictritij* violentia, datorem, & data pariter transferens in ſua. *Sithtricius* poſteà ſub rege *Willielmo* piraticam aggreſſus religionem polluit, eccleſiam inflammauit. Cornubienſium ſanè pontificũ ſuccidũum ordinem nec ſcio nec appono, niſi quòd apud ſanctum *Petrocum* confeſſorem fuerit epiſcopatus ſedes. Locus eſt apud aquilonales Brittones ſupra mare iuxta flumen, quod dicitur **Hegelmithe.** quidam dicunt fuiſſe ad ſanctũ *Germanum* iuxta flumen **Liner** ſupra mare in auſtrali parte.

De Epiſcopis Seleſienſibus.

PErcenſitis omnibus epiſcopatibus Weſtſaxonicæ, ad Auſtralium Saxonum epiſcopos ordo narrandi dirigitur. Prouincia illa collimitatur ab vna parte Weſtſaxonibus, ab altera Cantuaritis, occidentalium regum ditioni ſemper ſubiecta cum regulis, poſtquam *Cedwalda* regem eorum *Edelwalk* bello ſudit. Is *Edelwalk* ſuadente rege *Wlferio* baptizatus, in Mercia beatiſſimum *Wilfridũ* a ſede ſuâ exulantem benigno dignatus hoſpitio epiſcopatus etiam ſede extulerat, loco, qui Seleſige dicitur, nec niſi vno introitu poteſt adiri, mari vndique circumgyratus. Veruntamen (vt dixi) rege occiſo, & *Wilfrido*, qui ibidem monaſterium ędificauerat, domũ redditã pace regreſſo, multis

multis annis episcopatus vacauit, spectabátque interim pontificatus administratio ad Wintoniensem antistitem.

Postmodo verò à *Nochelmo* archiepiscopo factus est episcopus *Edbrith.*

Cui successit *Ella.* Eo defuncto seriem successionis continuauerunt.

Sigelin, qui interfuit concilio *Cuthberti* archiepiscopi.

Alubrith.

Bosa.

Gisthere.

Totta.

Pelitum.

Ebelnulf.

Bernegus, quem ordinator suus *Pleimūdus* archiepiscopus idoneū fuisse pronunciat.

Ceared.

Gutheard.

Elfred.

Eallhelm.

Ethelgar priùs abbas Wintoniensis, posteà Cantuariensis archiepiscopus.

Ordbrich.

Elmar.

Ethelric.

Grimkatel, qui eiectus à sede orientalium Anglorum quam emerat, etiam hanc pecuniâ emeruit, & obsedit.

Hetta.

Stigandus, non ille, qui posteà fuit episcopus Wintoniensis, & archiepiscopus Cantuariensis. Hic *Stigandus* à *Willielmo* rege ibi factus episcopus mutauit sedem in Cicestram diœcesis suæ ciuitatem prope mare vbi antiquitùs & sancti *Petri* monasterium, & congregatio sanctimonialium fuerat.

Huic successit *Willielmus.*

Willielmo *Radulfus* proceritate corporis insignis, sed & animi efficaciâ famosus, qui cõtuitu sacerdotalis officij *Willielmo* iuniori in faciem pro *Anselmo* archiepiscopo, quem immeritò exagitabat, restiterit. Cúmq; ille conscientiâ potestatis elatus minas ingeminaret, nihil alter reueritus baculum protendit, annulum exuit, vt, si vellet, acciperet; nec verò vel tunc vel posteà austeritatem inflecteret, si assertorem haberet. sed quia discessu suo spem eius & cæterorum, si qui boni essent, *Anselmus* eneruauit, & tunc causâ decidit, & postmodo damno succubuit. succedentibus quóq; annis religiosam contumaciam mandatis *Henrici* regis exhibuit, volentis per totam Angliam à presbyteris pecuniam exigere. Id alijs vel concedentibus, vel metu silentium tenentibus, in solo *Radulfo* rigor pontificalis emolliri nequiuit, per totam siquidem diœcesin diuina vacare officia, ianuas ecclesiarum spinis obstrui præcepit, monachorum cantum non inhibens, sed tamen laicis aditum arcens. atrocitas facti regem inflexit, vt ei soli quasi mentis inconsideratæ homini censum præsbyterorum indulgeret. Veruntamen religio & animositas viri magnam sibi apud regium animum laudem parauit, vt ipsi omnia remitteret, subinde dictitans pauperem esse episcopatum, ecclesiam esse absumptam, non debere tributis expilari, sed oblationibus augeri. ita constans innocentia hominem spectabilem fecit, vt rex, qui alijs auferret, ipsi libens & summissus daret: deniq; ecclesiam suam, quam à nouo fecerat, cùm fortuitus ignis (vt dixi) pessundedisset, liberalitate potissimùm regis breui fecit. obijt christianissimè, omnibus suis in vsum pauperum distractis, qui & panniculos suos vsq; ad stramen moriens ante se iusserit erogari. Vir æternam boni memoriam meritò adeptus, qui sedem suam ex humili & miserabili ad summum gloriæ culmen prouexit. Clerum quantum victualia episcopatus sustinere possunt, congregauit: ornamenta omnis generis adiecit: quorum omnium pudendam ante paucitatem taxare piget. Ter omni anno diœcesin suam causa prædicandi circuibat, nihil episcopali potestate à prouincialibus suis exigens, sed quæ offerebantur gratabundus accipiens: delinquentibus increpando non parcens, & si minùs increpatio valeret, ingenuo ludo culpam elidens.

De Monasterijs.

IN eius diœcesi sunt duo duntaxat cœnobia ê nouo facta: sancti *Martini* de bello, quod Rex *Willielmus* fundauit & prouexit in loco, vbi Angliam debellauerat, multa ibi & prætiosa cùm viuus tum mortuus delegans. Altare Ecclesiæ est in loco, vbi *Haroldi* pro patrię charitate occisi cadauer exanime inuentum est. Sancti *Pancratij* de Lewes, quod auctore *Willielmo* Comite de Warrenna, *Lanzo* quidam Monachus Cluniacensis in supremo religionis locauit cacumine. Efficaciam viri sublimitas prętendit loci, adeò vt veraciter asseratur, nullum omninò Monasterium posse illud vincere religione ad Monachos, affabilitate ad hospites, charitate ad omnes. Vincit pompam famæ rerum veritas, licèt fatiget audientes referentium verbositas. Certè de *Lanzone* plura loquerer, nisi aliâs non contemnenda dixissem, simúlque eius meritum omne transcendit eloquium.

Prologus Libri Tertii.

SEcundæ post Cantuariam dignitatis est Eboracum, vrbs ampla & Metropolis, elegantiæ Romanæ præferens indicium, à duabus partibus Husæ fluminis ædificata includit in medio sinu sui naues â Germania & Hibernia venientes: furori Aquilonalium gentium prima semper obnoxia, barbaritos Danorum motus toto tempore, quo dominati sunt Angliæ, excepit & ingemuit. Quapropter multis ruinis quassata, vltima peste sub Willielmo *Rege concidit. Qui vrbanis iratus, quòd Danis aduentantibus receptui & consultui fuissent, priùs inedia, mox flamma ciuitatem confecit. regionis etiam totius vicos & agros corrumpi, fructus & fruges igne vel aquâ labefactari iubet. Ita prouinciæ quòndam fertilis nerui, præda, incendio, sanguine succisi. Humus per 60. & eo amplius milliaria omnifariam inculta, nudum omnium solum ad hoc vsque tempus. Vrbes olim præclaras, turres proceritate suâ in cœlum minantes; agros lætos pascuis, irriguos fluuijs, si quis videt modò peregrinus, ingemit; si quis vetus incola, non agnoscit. In aliquibus tamen parietum ruinis, qui semiruti remansere, videas mira Romanorum artificia; velut est in Lugabalia ciuitate triclinium lapidum fornicibus concameratum, quod nulla vnquam tempestatum contumelia, quin etiam nec appositis ex industriâ lignis & succensis valuit labefactari.* **Cumberland** *vocatur regio, & Cumbri vocantur homines, scripturáq; legitur in fronte triclinij:* MARII VICTORIÆ. *Quòd quid sit hæsito, nisi fortè pars Cimbrorum olim his locis insederit, cùm fuissent â* Mario *Italia pulsi. Sanè tota lingua Northanimbrorum, & maximè in Eboraco, ita inconditum stridet, vt nihil nos australes intelligere possimus. Quod propter viciniam barbararum gentium, & propter remotionem regum quondam Anglorum modò Normannorum contigit, qui magis ad austrum, quàm ad Aquilonem diuersati noscuntur. Rex ipse in istis partibus domestico contentus militum numero, si quando partes illas regni adit, non nisi magno auxiliatorum comitatu vadit. viderat quondam** Albinus *hanc fore* *al. Alquinus* *calamitatem regionis, ex prodigio, quod Eboraci acciderat: viderat (inquam) & annunciauerat his verbis in Epistolâ ad* Ethelredum *regem:* Quid significat pluuia sanguinis, quàm quadragesimali tempore in Eboraca ciuitate, quę caput totius regni est, in Ecclesiâ beati *Petri* principis Apostolorũ vidimus, de Borealibus domus sereno aëre, de summitate tecti cadere minaciter? Nonne potest putari â Borealibus partibus venire sanguinem

ſuper populum. *Hæc quidem* Albinus *coniecit ſuo tempore vętura, quæ poſteritas vel per Borealium violentiam, vel propter Borealium culpam veniſſe liquidò cognouit. Nam tempore ſuccedente Dani vaſtauerunt Prouinciam, inde Normanni propter Danorum aduentum efferati, quod reliquum erat peſſundederunt. Dicam igitur in hoc libro, qui tertius eſt Pontificalũ geſtorum, quicquid ſe de Pontificibus Eboracenſibus notitiæ noſtræ vel maiorum relatione vel librorum reuolutione infudit. Quorum vt mihi videtur fuit præcipuus* Wilfridus *primus, tot periculis omni pænè vita immeritò iactatus. Cuius vitam & omnia geſta huic breuiario inducere commodum opinor, quòd nec ita nota, & multa ex hiſtoria* Bedæ *vacant. Quamuis hoc igitur meditanti aperiatur immenſum opus, conabor tamen, quantum valuero, breuiter facere, illa ſemper conſiderata mei auſus excuſatione, vt qui omnes ſanctorum vitas legere nequeat, hîc deflorata vtiliora inueniat. Itaq́ omiſſis longarum narrationũ ambagibus veritatem ſequar, & quæ* Stephanus *presbyter de* Wilfrido *magno verborum agmine egit in compendium coarctabo.*

¶ De Archiepiſcopis Eboracenſibus, Epiſcopis Hanguſtaldenſibus, & Witternenſibus.

LIB. III.

P*Aulinus*, fuit primus Eboraci Archiepiſcopus, qui ab *Honorio* Papâ pallium accepit, vt notum eſt.

Illo pulſo, Scotti: *Aidanus.*

Finanus.

Colmãnus, nec pallio nec vrbis nobilitate voluerunt attolli, in Inſula Lindisfarnenſi deliteſcentes.

C*olmanno* per *Wilfridum* de Paſcha erroneo conuicto, idem *Wilfridus* ad Epiſcopatum Eboracenſem electus, ab *Alfrido* rege *Oſwij* filio regis Galliam conſecrandus iuſſus eſt.

QVo vltra mare moras nectente, *Oſwius* rex, pręuentus conſilijs Quartadecimanorũ, (qui vocabantur ita, quia Paſcha in quarta decima Lunâ cum Iudęis celebrabant) *Ceddam* virum ſanctiſſimum, tamen contra regulas, intruſit tribunali Eboracenſi. Sed hæc iniquitas miſſo ab Apoſtolicâ ſede *Theodoro* Cantuarienſe Archiepiſcopo correcta eſt, extruſóque *Cedda Wilfridus* inthronizatus eſt. *Wilfridus* igitur vt retrò redeam non infimis parentibus apud Northanimbros natus, ſi quid natalibus defuit gratiæ generoſitate morum expleuit. *Hunc dum genitrix parturiens in lucem effunderet, clientes foris ſtantes viderunt, vt putabant domum puerperij conſciam ignibus vndiq́ conflagare, ita vt iam flamma in altum longos produceret crines. Cúmque illi ad incendium ſopiendũ voces & aquam iactarent, excurrerunt ancillulæ clamoribus eorum excitæ, edictoque ne dominam parturientem inquietarent mirabantur in ſuis non fuiſſe oculis* illi ſe vidiſſe clamarent. Nam iam ignis innoxius euanuerat, nec erat quo pudorem ſuum excuſare poſſent famuli, dum ſtarent ædes incolumes. Intellectum eſt ergò ignei vigoris eſſe puerum, in cuius ortu tantum afflatum eſſet incendium.* Cucurrit ille pueritiam ſine literis: ſed cùm iam 10. annis creſcens ætas quatuor adieciſſet, nouercalem faſtum peroſus (nam mater obierat) domo exceſſit paternâ, Curialibúſque annitentibus, quibus obſequelam apud patrios lares exhibuerat, **Eanſſledæ* reginæ perductus eſt in notitiam. Quæ cùm adoleſcentuli ſecreta crebris percunctationibus elicuiſſet, quòd Deo libentiùs quàm ſæculo proponeret militare, cuidam *Cuddæ*, qui ex ſenatore & regis cubiculario religioſam vitam apud Lindisfarnum

al. quod illi

al. Earfleda

disfarnum meditaretur, delegauit. Is eum secum aliquantis annis benignè habitum Reginæ remisit, Psalmos & nonnulla Ecclesiastica memoriter retinentem, sed excellentioris profectus studio Romam eundi desiderium ingressum. At Regina desiderium ephœbi, quòd supra annos esset, amplexa, misit eum peculiari adiuuandum curâ regi Cantuariorum *Ercomberto*, qui filius erat patrui sui. Ita *Wilfridus* Cantiam aduenięns Romanas consuetudines, quæ Scottorum scientiam vincebant, gnarus addidicit: Psalterium denique, quod â Scottis iuxta translationem beati *Hieronymi* acceperat, pro Romano more iuxta quintam editionem lectitauit & tenuit. Post annum datus â rege in comitatum industrij iuuenis *Benedicti*, qui postea Wirensis Abbas fuit, Romanum iter maturabat. Lugdunúmque perueniens, faciei venustate morúmque compositione *Balfinum* vrbis Archiepiscopum ad sui dilectionem inuitauit. Quem cùm vel clericatu imposito, vel nuptijs neptis suæ retinere tentasset, neutrum promouit: excusante nuptias *Wilfrido* pro cælibatus studio, clericatum differente, quoad Roma rediret. Ideóque Archiepiscopi fultus consilio, & subleuatus marsupio, cæptam viam aggressus, socium, qui moræ illius iratus præcesserat, breuî consequutus est. Romam ergò venit, cuncta, quæ optauerat, assecutus prosperè beato *Andrea* suffragante. Cuius triumphalibus liminibus affusus, opem & literarum ingenium orauerat. Adeptus igitur beatissimi *Bonifacij* tunc Archidiaconi priuatam notitiam, per eum supremæ sedis Pontificis gratiam meruit. Quorum contubernio fruitus & rationem Paschalis cycli edoctus, cùm plurimùm in vrbe moratus esset, Lugdunum ad *Dalfinum* Archiepiscopum remeauit. Qui cùm eum nihilo segniore indulgentia excepisset, hoc confœderati sunt placito: peregrinus adoptatus in filium, & clericus factus, Archiepiscopus electus in patrem, qui sedulitate beneuola omnem memoriam reditus in patriam ab animo *Wilfridi* deleuerat. Sed inuidit diabolus *Wilfrido* Galliam, *Dalfino* longiorem vitam, *Bathildi* Reginæ furias infernales immittens, vt eum post nouem, quos trucidarat Episcopos, accumularet in decimum. Mandauerat per satellites illi, vt veniret. fortior ille malis, quamuis eum non lateret muliebris nequitia, venire properauit. Quem cùm continuò carnifices gladijs excepissent, adolescens Anglus mirabili constantia propè in ipsos enses immergens consortium paternæ necis sitiebat. Sed licèt iam expoliatus, iam protenso *cingulo, miseratione lanistarum Angliæ suæ reseruatus est! Cuius aduentum cùm fama vulgaret, ab *Alfrido* rege regis *Oswij* filio dignantèr accitus est. Ei cùm laborem & seriem itineris, Gallicanam elegantiam, pompam Romanam, prætereaq; canonum regulam edissertaret, libenter est auditus & gratè. Ergò circa se multis diebus habitum accuratè propter nuper conceptam coluit amicitiam, quam comparauerat honesta conuersatio, industria, prædicatio, rerum scientia, sermonis copia. Data ei, in Ripis à rege mansio, qua cœnobium ædificaret, collatáque â proceribus multorum xeniorum oblatio. Ibi ab *Angilberto* Episcopo Gallo de Scotia veniente præsbyter ordinatus, & abbas post non multos dies Scottis conuictis falsi Paschæ errorem depulit, scientiam recti reduxit. Lætabantur reges, & heroes, gloriabatur prouincia se habere prædicatorem indigenam, qui iam cruditatem nauseabant Scotticam. cōferebanturq; multa *Wilfrido*, quibus tolleraret vitam, quibus inopum fulciret penuriam. Nec ille erat angustioris cordis in erogãdo pauperibus & aduenis, quod affluebat â sæculo, æmula quadam iocunditate, vt quò plus erogaret pauperibus, eo copiosiùs Deus eroganda inferret. Præterea ventre castigatior, vigilijs & orationibus promptior, à matre integram seruans pudicitiam, nec in adolescẽtia incurrit culpam: frequentauitq; vsq; ad senium morem, vt nocte pergens cubitum aquâ frigida totos infunderet artus. Sed *Iohannis* Papæ iussu tandem vel serò destitit, ne algor senilis corporis frigidi elementi infusione auctus incurabilem morbum contraheret. Per hoc fauorabili plausu ab omnibus electus est, dignus qui Eboracensis Ecclesiæ cathedram sanctificaret. Sed perstitit ille negare, ne ab Episcopis Scottis vel ab ijs, quos Scotti ordinauerant, cōsecrationem susciperet, quorum communionem sedes aspernaretur Apostolica. Quorũ sicut suum non esset vllum nominare, ita proprium famæ consulere, saluti prouidere. pateretur regia dignitas, concederet popularis religio se â Gallicanis antistitibus sacrato insigniri munere: quo facto fore, vt inthronizato legitimè multùm accresceret scientiæ. probato consilio mittitur Galliam

al. iugulo

 consecrandus

consecrandus magno apparatu commeantium, magna expectatione remeantium. vbi 12. Episcopis, (quorum in numero excellebat *Angilbertus*) electionem acclamantibus, & in sede aurea sedentem *sustollentibus demum ante altare ductus & consecratus est. Sed re perfecta redeuntem venti corripientes aduersi in littus contrarium Australium Saxonū detulere: nauem appulsam æstus Oceani refluens inimicorum hiantium prædæ destituit. barbari qui adhuc veri Dei nescij Bacchanalia viuebant in furiā concitati, bello conspiratis viribus classicum canunt. Tum quanquā Pontifex indulgendum tempori ratus pacem prętenderet, promissa cumularet, nihilo fractiores gentiles in arma ruunt. Quin & sacerdos sacrorum sacrilegorum in editiore stans loco fanaticis incantationibus Christianorum vires effringere nitebatur. Tum quidā ex socijs Pontificis funda lapidem intorquens fronti gentilis illisit, tam validis viribus vt osse penetrato cerebrū violaretur, hoc acrior populus barbarorū in Christianos bellū nouat. At illi in vtramnis partē parati quò fortuna vergeret, vel morte occūbere nobili, vel victoria potiri, vniti in confertam multitudinem 120. irruunt & bis terq; auertunt, orante interim & genu flectente præclaro sacerdote cū clero in littore. quorū precata ante horam ascensionis regressus maris ęstus famulante sinu nautas excepit. Qui non multò pòst ad **Sandwic** appulerunt, lætum celeuma cantantes: quòd innumeris ex hostibus interemptis vix quinq; suorum desiderarent. victor ergo periculorū omniū domum reuersus turbā rerum offendit, *Ceddamq;* in suam sedem subintroductum: quod animis religiosissimis in causa pręsertim honoris sui facilè surripi potest. Quocircà *Wilfridus* tribus annis in Ripis habitans, sacerdotale officium, quocunq; ire petebatur, exercuit, magno semper comitatus virorum agmine, qui eum relinquendum nō putabant. Inuitabaturq; creberrimè à *Wlferio* Merciorū rege, qui ei locum **Licefeld** vocatum ad construendum quodlibet, vel episcopatum vel Monasterium largitus est. sed nec tenacior in honore viri fuit *Egbertus* rex Cantuariorum, quo accersente multos in Cantia ordinibus Ecclesiasticis prouexit, quorum fuit vnus *Putta*, per eum ad presbyterium, per *Theodorum* Episcopatum Rofensem posteà promotus. *Deusdedit* enim archiepiscopo defuncto, expectabatur *Theodorus* de trāsmarinis partibus venturus. Qui cùm venisset, cognoscens rem cōtra canones perperam factā, *Ceddam* degradauit modesto & immoto animo iniuriam sustinentem. Patientia viri sanctissimi cōmouit *Wilfridi* viscera, vt eum suffragio suo per omnes gradus iterum eleuatum Licefeldi Pontificem induceret. vbi superstes aliquot annis cōuenientem sanctitati suæ finem inuenit. Non spaciabatur intereà in delitijs *Wilfridus*, sed inprimis Christianitatē augere, Christianorum mores informare; in secundis noua ędificia excitare, vetera reparare. Basilica, quondam ab *Edwino* rege monitu beati *Paulini* in Eboraco facta, tecto vacabat, parietes semiruti, & ruinam plenam minantes solis nidis auium seruiebant pro indignitate rei Pontifex interno dolore commotus, materiam solidauit, culmem leuauit, leuatum plumbeis laminis ab iniuria procellarū muniuit, fenestris lucem dabant vel panni linei tenuitas, vel multiforatilis asseraxis. ipse vitreas fecit. decorem materiarum vetustas, & multimoda tempestas obduxerat. ipse illas alba calce dealbauit. Sensit & Ripis industriam antistitis, ędificata ibi à fundamentis Ecclesia, * miro in fornicum inflexu, lapidum tabulatu, porticuum anfractu. Inuitati ad eius cōsecrationem reges Germani. *Egfridus*, & *Elwinus*. Nam pater inter hæc *Oswius* decesserat. Dotauerunt illi locum ingentibus prædijs, retulerúntque famæ * pręmium amplissimis verbis coram populo laudati, tribúsque diebus lautissimo apparatu obsoniorum redempti. mundialis vt videbatur pompæ lętitiam continuauit de resurrectione mortui diuinum miraculum. res ita acta est. *Ingresso Episcopo villam Tiddanefrǽ occurrit vis fœminarum ingens, paruos ad confirmandos offerens. Immiscuit se confluenti vndæ muliercula, & callidè agens filium exanimem catechizandū prætendit, mortē dissimulans, lachrymas resorbens, credebatq; integrè, quòd hoc commento posset vitam resumere. Sed enim antistes obuelatam faciem pusioli cum retexisset, vt exequeretur officium, anima priuatū aduertit. tum mulier, quæ successu fraudis exciderat, ad preces conuersa orare per Deum, per matrem, si qua fides, si qua pietas, vt excitaret exanimem. simul vestigijs aduoluta violentiam quandā facere, loco penitus non moueri. fluctuabat interim sanctissimi hominis sententia, an temerarius insuetū miraculū attentaret, an duras lachrymas orbatæ mulieris despiceret. Sed vicit pietas pectus virtutis, paucaq; diuinorū Psalmorū*

al. succollantibus

al. miro fornicum inflexu, &c.

al. precium

intra

intra se immurmurans, indeq́; dextrã cadaueri apponens animam induxit corpusculo. confestim enim oscitans, & alacri palpebrarum motu totiusq́; corpusculi nisu se reuixisse testatus est. Exclamat mater in gaudium, sed ab Episcopo coercita siluit. vocatus est puer Ethelwaldus, *& in Ripis posteà Monachus factus, miraculorum* Wilfridi *non leue augmentum videbatur.* Simile huic miraculũ apud *Henglesteldem (*al. Hengsteldeheim*) illis fermè diebus exhibuit. *Ibi eius sumptibus in altum surgebat Ecclesia, ex cuius fabricæ summitate Monachus delapsus totis ossibus dilaceratus est. Inde portatus in oratorium, dubium intuentibus faciebat, vtrum omnino exanimis esset, cui neq́; vox neq́; sensus inesset. At Pontifex lachrymis infusus oculos, Monachos ad orationem vocat, hortatur, vt fidei desidiam excutiant, nihil credentibus difficile fore. Oratio ergò in altum vno porrigitur ore, misericordia è cælo extrahitur, respirat Monachus, sanitatis speratur indoles à videntibus, ligatur ossium fractura, conualescit ægrotus cum gratia.* Nec minùs rex *Egfridus* suo deerat officio regnum dilatando in Pictos, tuendo in Mercios. Picti enim defuncto rege *Oswio* parui facientes teneram infantiam reguli, proruunt vltrò & conspirant in Northanimbros: quibus cùm subregulo *Bernego* regius iuuenis occurrens ita paucis suis militibus innumerabilem Pictorum deleuit exercitum, vt campi cadaueribus constrati planitiem amitterent, flumina cursu intercepto subsisterent. *Wlferius* quoque rex Merciorum in eosdem efferatus ductauit exercitũ, quippe qui meminisset patrem suum ab eis interemptum. Itaque veniebat animo regi fidenti, vt aut sarciret dispendium, aut adquireret regnum. Enimuerò prosequabatur eum fortuna non bona, nec pænè prosperior, quàm paterna: nisi quòd terga turpiter nudatus inglorius effugit, nec multis post diebus superstes, partem prouinciarum Northanimbrorum regi cesserit. Harum euentu victoriarum multiplicata *Wilfrido* prędia, Ecclesiæ cum monachis cõstitutæ. Diligebatur enim ab omnibus pro virtutum reuerentia laudabili: præter illas, quas suprà enumerauimus, cõmendatus abstinentia. Nam eũ in continentissima cœna raro plusquã vnũ ferculũ absumpsisse, nunquã verò vnũ poculũ exhausisse percelebre est. Pretereà mitis & affabilis omnibus, eos in gratiã alliciebat. Ideoq; abbates & abbatissę vel viuentes suarum rerum Dominum, vel morientes hęredem instituebant. Proceres filios suos illi educandos cõmittebant, cũ adoleuissent militaturos vel Domino vel sæculo. hinc liuor infœlix *Ermenburgæ* reginę & quorundam satellitum afflauit pectora, qui tantas diuitias *Wilfrido* inuiderent. Dum enim beatissima *Etheldritha* specietenùs famularetur regio cubili, illa maritum beatissimo conciliabat antistiti, si quid contra susurraretur, sanitate consilij deliniens. Ipse quoque dum gratia Pontificis niteretur, rebus bello & domi ex voluntate fluentibus fruebatur. Sed postquam noua nupta intrauit triclinium, pax rupta Pontificis euanuit, domusq; regis paulatim immutata, vltimò decubuit. Conflauit ergò Pontifici regina inuidiam, quòd tot Abbates, tot Abbatias haberet; quòd aureis & argenteis vasis sibi ministrari faceret: quòd clientum turba, nitore vestium superbiens, illius latus obambularet. Cucurrit ergo tam inuidiosa relatio ad Archiepiscopum Cantuariensem *Theodorum*. Is non moratus sed xeniorum obtentu vigorem animi eneruans, inconsulto *Wilfrido* tres alterius regionis Episcopos in eius diœcesim introduxit. *Prætendebant (*al. prætendebat*) tamen causam iustitiæ, vt inde tres alerentur Episcopi, vnde vnus tumebat: sufficere tantos sumptus tantæque diœcesis circuitum quatuor Episcopis. Et hæc quidem rectè dicta possent videri, si eum qui sua industria omnia conquisiuerat, vel non omninò spoliatum deijceret, vel saltem cum consensu eius ageret. Nec celari potuit manifestissima violentia, cùm ipse pro tribunali regem adisset, iniuriarum causam expostulans. Nihil enim, dixerunt, tibi reatus opponimus, sed quod constituimus, ratum esse volumus. Quo dicto quid absurdius? quasi dicerent illud *Iuuenalis*,

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

At verò cùm pręsul sedem Apostolicã appellasset, subsannatoribus, qui propter regem astarent, in risum crepantibus hoc dictum obiecit. Hęc derisio, quam de meo abscessu modò facitis, in magnũ mærorem vobis cõmutabitur futuro anno hoc eodem die: verax euentus rerum ęmulatus est antistitis dictum. *Ethelredus* enim rex Merciorum frater *Wlferij*, post abcessum *Wilfridi* non multis diebus guerram inceptans, fraternas iniurias vltum ire cupiebat. Occurrit ei animosus *Egfridus* solito terrore acturum existi-

mans : ſed fugauit Mercius copias eius, fudítque fratrem *Edwinum*. quo dolore verſa in luctum Northanimbria, conſiliatoris ſui quondam abſentia modò ingemiſcebat. Contigitque vt anno reuoluto eodem die, quo ille præiudicium in Eboraco paſſus fuerat, cadauer regij adoleſcentis illatum vrbi longum indiceret inſtitium. Ita *Ethelredus* triumpho functus integritate regni recepta *Winfridum* Epiſcopum, qui *Ceddæ* apud Liceſeld ſucceſſerat, quòd *Egfridi* partium fuerat, expulit. Is Gallico littori fortè appulſus, in *Theodoricum* regem & *Ebroinum* ducem Francorum incidít; quibus à Brittannia mandatum erat, vt *Wilfridum* Epiſcopum caperent, & ſpoliarent. Quem illi errore nominis acti ſocijs occiſis & rebus ablatis, abire ſiuerunt. Luit ergò ille ambiguitatem vocabuli, alienúmq; periculum ſuo redimens, vel nudus profugit à latronibus. At *Wilfridus*, cuius prudentiam hoſtilium conſiliorum machinæ non laterent, leui Fauonio prouectus in altum, proras in Eurũ obuertit, vt Friſiam nauigaret; Exceptúſq; à rege & populo honorificè, ibidem hyemem, quę imminebat, exegit. Commercium miſerandum, vt inter barbaros tutiùs quàm inter ſuos viueret, eiectus à patriâ, dilectus in Friſia. Continuò igitur ad prædicationem eius *Adalgiſus* Rex gentilem tumorem inflexus, faciliorem in cęteros prędicationis viam aperuit. Hunc ad necem vel expulſionem viri Dei *Ebroinus* Epiſtolis cùm tentaſſet, aurũ immẽſum pollicitus, irritus fuit. Chartam enim audiente *Wilfrido*, & epulante in triclinio lectam *Adalgiſus* proiecit in ignem, dicens : Sic ardeat, qui pactum cum amico initum pro auri cupiditate diſſoluit. Iamque ſe verna temperies aperiebat in flores, cùm *Wilfridus* itinere reincæpto ad *Dagobertum* regem tranſrhenanorum Francorum venit. Is non immemor, quòd eum quondam factione magnatum pulſum, & de Hibernia ad ſe venientem hoſpitio receperit, & equis ſocijſque adiutum patriæ remiſerit, benignè habuit, multiſque precibus fatigauit, vt prouinciam remanentia ſua dignaretur, epiſcopatum Strawburgenſem accipiens. Cùm ille rogantem ad reditum ſuum de Roma diſtuliſſet, cum *Deodato* Epiſcopo ſuo *iram laxauit. Sociali ergo gratia fretus per Campaniam iter faciens inde Romam ingreſſurus, ad *Bertharium* ducem Prouinciæ diuertit, per legationes inimicorum cauſam eius iam edoctum, & ad nocumentum promiſſis illectum. Qui licèt in principio ſuperbiã erexiſſet, tamen veraci relatione audita iram reſorbuit. Itaq; non ſolùm nocumento abſtinuit, ſed & ſuffragio ſuo bonum negotio finem impoſuit, dicens, ad hoc ſe admoneri cuiuſdam regis Hunorum, apud quem exulaſſet olim, humanitate, qui quamuis eſſet gentilis, nulla tamen ad eius damnum, cui iuraſſet, potuerit corrumpi pactione. Tandem ergò aliquando Romam veniens attonitam ſui expectatione vrbem offendit. Præuenerat enim à *Theodoro* miſſus modeſtæ religionis Monachus *Kenewald*, accuſationes ſcriptas deferens, & amaritudine delationis verbis immitibus. quo commotus *Agatho* ſanctiſſimus Papa cõſiliũ 50. tam epiſcoporũ quàm Abbatum in baſilica Saluatoris, quæ appellatur Conſtantiana, coëgit. Cuius concilij hæc eſt forma : Agatho *ſanctiſsimus ac beatiſsimus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ atq; Apoſtolicæ vrbis Romæ conſidentibus ſecum dixit : Non credo latere veſtram ſanctam fraternitatem, quamobrem ad hunc venerabilem conuentum eam aſciuerim. Cognoſcere quippe cupio veſtram reuerentiam, mecumq; tractare, qualis in Eccleſia Inſulæ Brittanniæ, vbi per Dei gratiã fidelium multitudo concreuit, nuper eſt exorta diſſenſio, quæ ad nos tam per relationem huc aduenientium, quam per ſcriptorum ſeriem delata eſt.* Andreas *reuerendiſsimus Hoſtienſis Epiſcopus &* Ioannes *Portuenſis Epiſcopus dixerunt: Omnium quippe Eccleſiarum ordinatio in veſtræ Apoſtolicæ authoritatis pendet arbitrio, qui vicem beati* Petri *Apoſtoli geritis. verùm & nos nuper conſidentibus coepiſcopis, & conſamulis noſtris, iuſſu veſtro relegimus ſingula ſcripta, quæ de Brittannia Inſula directi Apoſtolico veſtro conſpectui detulerunt, tam ea, quæ ex perſona reuerendiſsimi Archiepiſcopi olim hinc illuc ab Apoſtolica ſede directi miſſa ſunt, aliorũue relationes aduerſus quendam Epiſcopum ſubterfugientem (vt aiunt) quàm ea, quæ à* Wilfrido *Deo amabili ſanctæ Eboracæ Eccleſiæ Epiſcopo oblata ſunt: qui de ſua ſede eiectus à prænominato ſanctiſsimo huc vſque peruenit : in quibus cùm multas quæſtiones inſererent, neque ſanctorum Canonum ſubtilitate conuictum eum aliquibus facinoribus, & ideo non Catholicè deiectum reperimus, neque eum aliqua facinora perpetraſſe accuſatores eius verbis proprÿs oſtenderunt, pro quibus degradari debuiſſet: potiùs autem & modeſtiã hunc tenuiſſe cognouimus: quòd nõ ſeditioſis quibuſdam decertationibus ſe immiſcuit, ſed de ſua ſede repulſus, coepiſcopis ſuis facti meritum*

al.ire

tum

tum innotescens, memoratus Deo amabilis Wilfridus episcopus huc ad sedē Apostolicā accurrit: Agatho sanctißimus ac ter beatißimus episcopus ecclesiæ Catholicæ atq; Apostolicæ vrbis Romæ considentibus dixit: Wilfridus Deo amabilis sanctæ Eboracæ ecclesiæ episcopus, quē præ foribus venerabilis secretarij nostri esse narratū est: ad nostrum secretarium iuxta suā postulationē cum petitione, quam secū afferre dicitur, admittatur. Wilfridus Deo amabilis episcopus dum venerabile secretariū ingrederetur, dixit. Deprecor vestram pontificalem beatitudinem, vt meæ humilitatis petitionem excipi corámque relegi præcipiatis. Agatho sanctißimus episcopus dixit: Wilfridi Deo amabilis episcopi petitio suscepta coram omnibus relegatur: & accipiens Iohannes notarius, relegit sancto & Apostolico concilio. Wilfridus humilis & indignus episcopus Saxoniæ ad hoc Apostolicum fastigium tanquam ad locum munitum turrémque fortitudinis gressus, Deo præuiante, perduxi; quòd inibi normam sacrorum canonum in omnes Christi ecclesias emanare cognosco: ex eo meæ humilitati iustitiam fieri confidenter expeto: cognouisse quippe non ambigo vestrum pontificale fastigium tam ex humilitatis meæ suggestione, quàm quæ viua voce præsentialiter obtuli vestris Apostolicis obtutibus, in ipso mei aduentus exordio præsentatus; quòd quidam mei episcopatus inuasores, nulla in me conuicta culpa, contra sacrorum scita canonum in conuentu sanctißimi Theodori Cantuariorum Archiepiscopi & aliorum conuenientium antistitum sedem meam, quam per decem, & eo ampliùs annos tenueram, vsurpare moliti sunt: & in meo episcopatu tres episcopi promoti sunt, licèt canonica non sit eorum promotio. Quid autem acciderit, vt Theodorus sanctißimus Archiepiscopus me superstite in sedē, quam licèt indignus dispensabam, absque consensu cuiuslibet episcopi tres sua authoritate mea humilitate non acquiescente ordinaret episcopos? omittere magis quàm flagitare pro eiusdem viri reuerentia condecet: quem quidem, eò quòd ab hac Apostolicæ summitatis sede directus est, accusare non audeo. Veruntamen si claruerit, quòd contra ius regularium sanctionum, citra vllius delicti piaculum, quod canonica percellit seueritas, de pristina pulsus sede tumultuosus nulli apparui, sed tantum consamulos & consacerdotes meos illius prouinciæ episcopos contestatus abceßi. siquidem prauidit vestra Apostolica summitas priuatum me esse humili deuotione, quæ censentur, libenter amplector. Si autem & pristinum episcopatum suscipere, sequor totísque viribus veneror ab Apostolica sede prolatam sententiam, tantùm vt inuasores de pristinis parochijs ecclesiæ, cui ego indignus famulus vester præfui, pellantur. Et si rursus in eadem parochia, cui præfui, præsules adhiberi præuiderit, saltem tales iubeat promouendos, cum quibus pacifica & tranquilla poßim concordia obtinente Deo vnanimiter deseruire, &c. Agatho sanctißimus ac ter beatißimus episcopus Sanctæ ecclesiæ Catholicæ atque Apostolicæ vrbis Romæ dixit. Non mediocriter satisfacit audientibus petitionis series, quam Wilfridus Deo amabilis episcopus obtulit, in hoc, quòd cùm se indignè de episcopali sede deiectum agnouit, non contumaciter per vim secularem obstitit, sed humiliter sentiēs authoris nostri beati Petri Apostolorū principis canonicū expetiuit subsidium, & supplici præstolatione, quæ super eo censenda sunt se suscepturum perhibens quod ex ore nostro beatus Petrus Apostolus author noster, cuius ministerio fungimur, præuiderit statuendum. vniuersa sancta Synodus, quæ residebat, inter cætera definiens ait: statuimus atque decreuimus, vt Deo amabilis Wilfridus episcopus episcopatum, quem nuper habuerat, suscipiat, & quos cum consensu concilij ibidem congregandi elegerit sibi adiutores, à sanctißimo Archiepiscopo ordinati promoueantur episcopi, expulsis procul eis, qui in eius absentia in episcopatum enormiter mißi sunt, & cætera, quibus interdicunt hæc non suscipientes decreta. His decretis gloriabundus episcopus etiam iussu Papę iussus est residere in numero sanctorum episcoporum 150 qui agitabant concilium contra illos, qui vnam operationem prędicant in duabus naturis Domini nostri Iesu Christi. Hinc reditum aggressus omnium periculorum, Deo protegente, immunis patriam venit, ægréque licèt ad regem aditu impetrato, scita Apostolici sigillata prætendit. Ille cùm ea episcopis contubernalibus suæ factionis legi fecisset, tantum à reuerentia Romanæ sedis absuit, vt spoliatum suis omnibus, comitibúsque in diuersa deductis, beatum Pontificem cuidam præfecto notabilis sæuitiæ viro in ergastulum trudendum committeret: credulus asserentibus, decreta illa coempta precio, quia Romani munerantibus se lenocinentur. scatebat omnis curia pruritu episcopalis iniurię, adeò vt regina chrismarium Pontificis vi extortum (horresco referens) non dubitaret cum reliquijs vel collo vel vehiculo circumferre. immoto animo & vultu sacerdos ferebat omnia & monitionibus sacris suos, quibus timebat, hortabatur vt fortiter ferrent, donec Dei pietas & inuicta fœlicitas finem calamitatibus afferret. At

præfectus

præfectus in alios barbarus & immanis, in istum anglus & lenis, nil illi tormenti præter tenebras ingessit, non penitùs ausus regijs mandatis obstrepere. Sed enim non passa est diuina dignatio tenebrarum indignitate premi lumen Brittanniæ, quod fax cælica signauit, cùm adhuc genetrix pondus alui absolueret. perrupit densitatem carceris lucerna supernè directa, absentémque diem lux agebat æmula, repercussit fulgor carnificum oculos per rimas inspectantium, & fugere coegit ad dominum, ille quidem auditu cohorruit, sed *Egfridi* timore nihil præter solitum nouauit. stimulauit differentem morbus vxoris, quo repentè correpta hianti rictu & spumanti vomitu maritum exterruit: mox etiam maiori concussa Dæmone exanguis & elinguis cùm diriguisset, exilijt ille & Pontificijs pedibus affusus, non grauatè obtinuit à misericordi antistite veniam. statim enim orationem dedit, aquam benedictam gutturi hiantis infudit, & mulier morbo caruit, valetudinem bonam resumpsit. Audiuit hoc *Egfridus* nuncio præfecti dolentis & orantis, ne se immeritum immolaret diabolo, reum in Pontificis innocentis supplicio. sed nihilo mutatus auferri eum ab *Offritho* (id enim nomen viro) vt degeneris animi hominem iubet, & crudelioris audentiæ satelliti *Tumber* nomine tradi. *Cum crudelitate regis adoleuit miraculum, nam cùm eum vinculari ille iussisset, & ferox minister compedes ferreos expediret, quibus tibias sancti nodaret; semper inter ipsas conantis manus fallax compes assiduo dilabebatur furto. nam vel angustior compes tibias grossiores circumplecti non poterat, vel cathena laxior graciles tibias non contingebat. Iam verò si quando laboratæ arti nihil deesset, tanta celeritate se vincula euoluebant, quanta oculi cernentium occurrere non poterant. Dedit locum improbitas religioni, solutus est sanctus, & in libera custodia tentus.* Nihil horum *Egfridus* curabat, sed si quando audiebat, vel suspendebat ludo, vel infamabat opprobrio. Commeabant tamen frequenter ab eo ad pontificem cum mandatis nuncij, vt decretorum tenorem, quæ attulerat, vltro infirmaret, dicerétque ea extorta pretio, non impetrata iudicio. Id si faceret, fore vt per indulgentiam regis partem episcopatus & sua omnia reciperet: sin minùs, sui foret dispendij, qui esset author dissidij. Parum hæ minæ mouebant animum Pontificis ad consentiendum: quinimo referebat non se illud facturum pro discrimine capitis, vt infamaret authoritatem sedis Apostolicæ. quid interim regina *Ermenburga* totius mali fomes & incentrix? continuabat dies ac noctes conuiuijs, ducebátque triumphali pompa crismarium antistitis, opimis gauisa spolijs. Sed cùm nocte quadam hospitata fuisset apud Abbatissam *Ebbæ* amitam mariti, totis medullis diabolo infuso cepit aliena sapere, insana dicere. Vocibus eius excitata Abbatissa accurrit, quid morbi haberet blandè interrogans: Illa nihil contrà: (nam iam angustia valetudinis vocem præcluserat) tum Dei famula causam intelligens, author nepoti fuit, vt beatissimi viri redderet crismarium: ipse suis omnibus secundum Apostolica præcepta reuestiretur; quod præstaret, si collateralem suam saluam vellet: si verò regia in malo perseuerandum putaret animositas, quæ tulerat, redderet: ipsum liberum abire fineret. actum est, & regina tunc quidem pulchrè conualuit, & post obitum mariti habitu mutato religiosè de facto pœnituit. *Wilfridus* ergo natali solo pulsus Westsaxoniam tendebat, exceptúsque ibi à quodam *Berethwaldo* viro nobili paucissimis omnino diebus latebram fouit. Siquidem rex Merciorum *Ethelredus*, cui vir ille parebat, (erat enim filius fratris eius) acriter per nuncios denuntiauit, vt ne vno quidem die ipsum retineret. hæc in assentationem *Egfridi* fiebant; cuius soror *Osdrida* in solatium *Elwini* fratris occisi *Egelredo* nupserat, pacem inter maritum & fratrem componens. Inde monasteriolo iam ibi ædificato *Wilfridus* relictis monachis suis, profugus ad Australes Saxones adhuc paganos diuertit, cui inter Christianos nullus ad latendum superat locus. Rex eorum **Edelwalk* vocabatur, qui auditis peregrinationis causis ad auxiliandum antistiti animo concurrit. Firmissimum itaque fœdus * iecit, vt eum inimicis nec prece proderet, nec precio distraheret: qua tutela fretus, primùm regi & reginæ Christianitatem prædicauit, pòst etiam prouincialibus. nec fuit in persuadendo difficultas: cùm continuò rex baptizatus, cæteros exemplo suo ad idem animaret: dedítque propriam mansionem Episcopo, quam familiariùs incolebat, vocabulo

al. Edelwalch

al. icit

Selesey,

Seleſey,quam ipſe monachis implens ad epiſcopalem ſedem poſteris tranſmiſit. Erat tunc *Cedwalla* per factionem principum à Weſtſaxonia expulſus,quem frequenter ad ſe conſilij cauſa venientem ſanctus promptè refecit, præbens ei & ſuis cùm equitaturas tum pecunias: is dum omnibus iraſcitur,dum omnibus infrendit, *Edelwalk* regem aliquo ſibi occurrentem infortunio neci dedit: idémque tota Weſtſaxonia potitus,vt magiſtrum & dominum omni prouinciæ præfecit *Wilfridum*, nihil in tota prouincia ſine illius aſſenſu faciendum arbitratus. Denique & ampliſſimas in Wetha inſula poſſeſſiones dedit, & quæ ante habuerat libens edicto firmauit.tranſierunt in his anni perplures: iam *Egfridus* in bello Pictorum occubuerat: iam *Theodorus* in mortem vergebat,qui de peccato in *Wilfridum* commiſſo ſauciatus conſcientiam, ipſum & *Erkenwaldum* epiſcopum euocauit Londoniam: ipſis omnia peccata confeſſus,illo ſe potiſſimùm permoueri ſcrupulo dixit,quod in ſanctum commiſiſſet, paſſus eum contra regulas ſpoliari,vel aperta inſtantia,vel occulta patientia. Et quia,inquit,finis mihi futuro anno imminet,ſicut Deo prænunciante cognoui,& frequens *ægritudo, rogo te ſanctiſſime Pontifex,vt benignus mihi commiſſum indulgeas, & ſedem Archiepiſcopatus mei ſubeas: quippe qui ſis omnium Anglorum in Romanis legibus peritiſſimus; ego Deo donante conabor, vt veteres offenſas recenti officiorum ſedulitate deleam,reges & authoritate & precibus amicos facturus. Placidè ad hæc & vt virum ſanctum decebat,reſpondit *Wilfridus*: ſed vt Archiepiſcopatum ſine maioris definitione concilij ſuſciperet,non *conſentit: totis ergo viribus *Theodorus* exſurrexit,vt *Wilfridus* epiſcopatum reciperet, miſſis legatis & ſcriptis ad *Alfridum* regem Northumbrorum, qui *Egfrido* ſucceſſerat,& ſororē eius *Elfledam* Abbatiſſam de Streneſhalh,vt ſimultatibus retropoſitis incunctanter *caritatem eius complecterentur. Cuius ſtudij vt feruor pateſcat,epiſtolam,quam regi Merciorum *Ethelredo* direxit,hîc ponam. *Glorioſiſſimo & excellentiſſimo regi Merciorum* Theodorus *Dei gratia Archiepiſcopus in Domino perennem ſalutem,cognoſcat(fili dilectiſſime)tua miranda ſanctitas pacem me habere cum venerando epiſcopo* Wilfrido,*& ideò chariſſimè te admoneo,& in Chriſti charitate præcipio tibi, vt eius ſanctæ deuotioni,quantum vires ſuppetunt patrocinium, ſicut ſemper feciſti, quamdiu viuas indulgeas,quia longo tempore proprijs orbatus ſubſtantijs, multùm inter paganos in domino laborauit. Et idcirco ego* Theodorus *humilis epiſcopus decrepita ætate hoc tuæ beatitudini ſuggero,quia Apoſtolica hoc,ſicut ſcis, commendat authoritas, & vir ille ſanctiſſimus in patientia ſua poſſedit animam ſuam,& iniuriarum ſibi irrogatarum mitis & humilis,caput ſuum ſequens medicinam expectauit. & ſi inueni gratiam in conſpectu tuo, licèt tibi pro longinquitate itineris graue videatur,oculi mei iucundâ faciem tuam videant, & benedicat tibi anima mea antequam moriar. Age ergo (fili mi) taliter de illo præfato ſanctiſſimo,ſicut te deprecatus ſum. Quòd ſi patri tuo non longè de hoc ſeculo receſſuro obedieris,multùm tibi proficiet ad ſalutem. Vale.* Venienti ergo ad reges cum epiſtolis Archiepiſcopi *Wilfrido*,ſalutatio impertita,indultus fauor. *Alfrithus*,qui eum quondam probè noſſet,ad ſe ſponte inuitato priùs cœnobium Heugſteldeim, hinc definitione concilij Eboracenſem epiſcopatum, & Ripis monaſterium liberaliter indulſit. ſtetit hæc amicitia inter eos vix annis 5.quoad viroſa conſilia, in finibus quorundam confota, eruperunt in publicum: quibus præuentus rex *Alfrithus*, monaſterium Ripenſe poſſeſſionibus proprijs mutilans, epiſcopatum ibi conſtituere meditabatur,aſſerens decretis *Theodori* Archiepiſcopi conſentiendum non primo & vltimo tempore prolatis, ſed illis,quæ medijs diebus edicta diſcordia agitare noſcuntur, quibus infenſus *Wilfridus* ad regem Merciorum *Ethelredum* amicum ſuum diſceſſit: ſub eo plurimo conuerſatus tempore,*Sexwlfo* Licetfeldenſi epiſcopo defuncto,epiſcopatum illum rexit, omnibus prouincialibus amandus iuxtà & reuerendus: plurima machinamenta rege *Alfrido* & *Berthwaldo* Archiepiſcopo, qui *Theodoro* ſucceſſerat,in *Wilfridum* ſtruentibus,& deterentibus. Hoc tandem ſedit,vt cum ſpe pacis prætenta vocarent ad concilium,ibi vel blandimentis ad libitum ſuum inflecteret, vel, ſi non conſentiret,opprimerent. ille doli neſcius, & alios ex rectitudine animi ſui metiens,ad concilium perrexit: ſed longè aliud,quàm ſperauerat,expertus eſt: ſiquidem cùm eum comitijs & falſis obiectionibus criminum diu fatigaſſent, ad vltimum eum interrogarunt,ſi *Theodori* Archiepiſcopi decretis obedire vellet: quorum ille nequitiam perſentiens,callido reſponſo fruſtratus eſt, dicens, ſe libenter illis *Theodori* definitionibus

al. ægritudo admonet,&c

al. conſenſit

al. charitatem

onibus obediturum, quæ sanctis canonibus consonarent. Deinde longa disputatione in ipsos inuectus, acriter & verè quòd iam per 22. annos præceptis trium Apostolicorum *Agathonis, Benedicti, Sergij Increduli, Theodori* Archiepiscopi decreta per dissentionem acta diligerent, quieuit, & iam *Alfrido* surgebant cristæ, adeò vt Archiepiscopo diceret: si præcipis, pater, opprimam eum per violentiam. quod cùm etiã inimicis displicuisset, vt tanti nominis vir, & qui eorum fiducia captus ad concilium venisset, sustineret oppressionis præiudicium, alio itinere gradiendum putarunt. itaque quasi pacificè suadere adorsi sunt, vt quia frequentissimæ dissensiones in ecclesia Dei eius causa pullulabant, ipse voluntate sua possessionibus & episcopatu cederet, & hanc renunciationem scripto firmaret; hoc eius commendaret famam, hoc accumularet gloriam, si priuatus mallet sub quiete degere, quàm pro suo pontificatu vel per se vel per alios procellas seditionum mouere. [*al. nimis*] Sensit pater in his * minis implicitum negotium, & respondit: nihil æquè ad cumulum infamiæ homini valere, quàm si se sua damnaret voce. Se primum fuisse, qui verum Pascha in Northanimbria Scotis eiectis docuerit, qui cantus ecclesiasticos antiphonatim instituerit, qui sanctissimi *Benedicti* regulam à monachis obseruari iusserit, pro quibus omnibus nunc senem & septuaginta ferè annorum Pontificem hoc in munere recipere, vt cogatur seipsum scripto damnare. Nossent ergo se illud non facturum, quod esset sibi dedecus, calamitas subiectis, incommodum cunctis: quin potiùs sedem Apostolicam appellare, & si quis eorum ecclesiasticum conflictum præsumeret eò prouocare. Iam ergo septuagenarius iterum labores, iterum Romam meditabatur, nec diu moratus mare transijt, viámq; permensus vrbem introijt, sustinuítq; aliquantis diebus accusatores dum venirent: qui, cùm venissent, illi causam suam epistolis, ipse quod ad se attinebat, hoc allegauit modo. *Domino beatissimo vniuersali Papæ* Iohanni Wilfridus *supplex & humilis seruus seruorum Dei Episcopus. Cognoscat sanctitas vestra, quòd perturbationibus nuper in Brittannia ortis ex parte eorum, qui contra decreta beatissimi* Agathonis *Papæ illiúsque successorum venerabilium patrum sibimet episcopatum & monasteria terrásque cum omnibus facultatibus meis vsurpabant, compulsus hanc sacrosanctam Apostolicam sedem appellaui, contestans eos per omnipotentem Dominum & beatum* Petrum *Apostolum, vt si quis aliquam accusationem contra me haberet, ad vestram præsentiam veniret, sicut beatissimi* Sergij *prædecessoris vestri scripta decernebant: & ideò petitionem humilitatis meæ gloriosæ presentiæ vestræ offerendam curaui, vt vos largiflua pietatis beneuolentia confirmare dignemini, quæ à beatissimis antecessoribus vestris erga meam paruitatem decreta sunt. & si quis contra me accusator aduenerit, per vestram iussionem productus in medium, quod voluerit obijciat: & si quidlibet vel minimum obiectum non probabiliter cassauero, paratus sum seueritatem canonum experiri. Deinde rogo, vt litteras commendatorias de vestra celsitudine ad* Ethelredum *regem Merciorum adipiscar, vt omnia monasteria mea, quæ in eius sunt prouincia quietem habeant;* [*al. Alfrithum*] *ad* * Alfridum *regem Northanimbrorum epistolam habeam, vt omnia mea mihi reddat. Quodsi fortè sibi graue videbitur, vt episcopatum Eboracensem habeam, præuideat Apostolica sedes, quis ibi habeatur Episcopus: ego tamen monasteria duo in ea prouincia posita Ripis & Hagustaldeiæ, quæ fundaui, non amittam. In fine quoque spondeo me omnibus decretis* [*al. Berthwaldi*] * Brethwaldi *Archiepiscopi pariturum, quæ contra prædecessorum vestrorum fundatissima decreta erga meam paruitatem non fuerint. His cùm accusatores à* Berthwaldo *Archiepiscopo missi respondere iussi essent, hoc primum dixerunt: Esse crimen capitale, quòd in concilio in Brittannia congregato decretis* Brithwaldi *Archiepiscopi se non obediturum* Wilfridus *contumaciter dixisset. De hoc stans in medio Pontifex se expurgauit, vt diceret, Se sic non indefinitè respondisse, sed his tantummodo pariturum, quæ contra canonum decreta non essent: esse autem contra regulas, vt ipse se sine vllo criminis obiectu adiudicaret.* Hæc tam probabilis & facilis responsio cùm lætum plausum Romanis excitasset, iussi sunt accusatores domum redire, dicentibus Episcopis, quòd quamuis canonibus cautum esset, vt accusator primo accusationis capitulo decidens, vlteriùs ad aliorum tentamentum non assurgeret, se tamen pro reuerentia *Brithwaldi* Archiepiscopi non defuturos, quin omnia per ordinem

discuterent,

discuterent.factúmq; est vt quatuor mensibus,70.conciliabula coacta vel propter hoc solum vel hoc præcipuum finem gloriosum *Wilfrido*,ignominiosum accusatoribus habuerint,Romanis maxima impensa mirantibus illorum impudentiam,illius eloquentiã,dum quicquid accusationum obiecissent,ille nullo excogitato responso,sed Dei & veritatis fultus auxilio,quasi casses aranearum primo motu labiorum discuteret & subrueret. hoc proniùs episcopi mirabantur causidicorum audaciam, quomodo ecclesiasticorum graduum immunes (nisi quòd vnus eorum diaconus esset) pręsumerent accusare venerandum senem 70. annorum Pontificem, torrentem eloquentiæ. inter se ergo multum diúq; Græcizantes, tandem ad nostra verba conuersi damnarunt missos dignos carcere,missorem arguerunt stultitiæ, *Wilfridum* pronunciarunt exsortem ab omni crimine. Hic subijcerem quantum emolumenti causæ illius attulerit Synodus *Agathonis* Papæ lecta,sed & illud,quòd in Meldis ciuitate Franciæ ab Oriente Parisij posita cùm domum rediret infirmitate pressus, visione sanatus sit Angelica; nisi *Beda* venerabilis historicus dignus pro sermonum sobrietate cui debeat credi,narrationem præuertisset.Nos ab ipso omissa scripturæ perstrictè inserimus. Quamuis igitur antistes rem obtinuisset,ambiebat tamen Romæ remanere,senilem spiritum sub dominorum Apostolicorum pedibus effusurus. Restitit pio voto pontificis *Iohannis* ratio, qua diceret eum Anglię necessarium,ideóque iussit,vt quod supererat æui non in peregrinis auris consumeret,sed patriæ commodis impenderet. Redijt igitur & Apostolicas epistolas regi Merciorum iam monacho *Ethelredo* attulit. humiliter illi & genu flexo dignationem salutationis Apostolicæ suscepit,& perlectis chartis, quod tenor earum iubebat à *Kenredo* filio fratris *Wlfarij*,quem sibi regem suffecerat,compleri non grauatè obtinuit.Erat enim & ille timore Dei plenus,sicut post quadriennium voluntaria regni abrenunciatione mundo probatum est. nec segniùs *Brithwaldus* Archiepiscopus pacem non aspernanter ambiens in vnanimitatem fraternæ concordiæ accurrit. Exterritum minis Apostolicæ sedis aiunt, legatis damnationem suam grauibus querimonijs aggerentibus,quamuis *Wilfridus* eos iam adiudicatos exemisset. Solus *Alfrithus* rex Northanimbrorum obstinatioris animi *sententiam terens, peruicaciam tenuit. *al.semitam* Nuncijs enim ad se ex parte *Wilfridi* directis, serenum primò responsum retulit, sed deprauatus (vt creditur) maleuolorum consilijs, quibus extra suam dignitatem nimis indulgebat,redeuntes ad se die condicto tali sententia contristauit: se quidem legatorum personis, quòd essent & vita graues & aspectu honorabiles, honorem vt parentibus deferre, ceterùm assensum legationi omninò abnuere,quòd esset contra rationem homini iam bis à toto Anglorum concilio damnato propter quælibet Apostolica scripta communicare.Sed nec ipse multò pòst in vita moratus est tempore. Statim enim illis abeuntibus acerba correptus valetudine ad mortem exercebatur, amaritudo tormenti rationem olim in animo regali sopitam elicuit, & secundum prophetam, *Vexatio dedit intellectum auditui*. Intelligens enim se merito inobedientiæ plexum,promisit omnem emendationẽ facti *Wilfrido* exhibiturum, Si sibi viuenti adduci potuisset,nec cessauit quantum ante præclusam vocem loqui potuit, idem promittere, & si ipse voti effectu careret,hæredem suum vt faceret adiurare: & ille quidem maturè defunctus Apostolicas literas se spreuisse serò indoluit,quarum minas effugere non meruit: quas quia crebrò commemoraui,hîc abbreuiatas ponere fert animus,vt palàm sit quanta miseria inuoluat mortales,quòd illi viri,quos sanctissimos celebrat antiquitas, *Theodorus,Bertwaldus,Iohannes,Bosa*,nec non & *Hilda* Abbatissa digladiabili odio impetierint *Wilfridum* Deo,vt ex antè dictis probatur,acceptissimum. *Dominis eminentissimis* Ethelredo *regi Merciorum,&* Alfrido *regi Deirorum,& Berniciorum*, Iohannes *Papa. De vestræ quidem religionis accessibus gratia Dei cooperante gaudemus, feruorem fidei cernentes in vobis, quam ex prædicatione principis Apostolorum Deo vestros animos illuminante percepistis,& efficaciter tenetis: & vtinam gaudium nostrum meliorum excessus amplificet. inextricabilis verò quorundam dissentio nostros animos afficit quam oportet corrigi,ne Apostolicorũ præceptorũ præuaricatores sed custodes esse inueniamini.Dudum enim sub Apostolicæ memoriæ* Agathone *Papa, cùm* Wilfridus *episcopus,pro sua causa sedẽ hanc appellasset, & accusatores à* Theodoro *sanctæ Cantuariorum ecclesiæ Archiepiscopo hinc illuc mandato, & ab* Hilda *religiosæ memoriæ Abbatissa missi venissent, episcopi tunc hîc de diuersis partibus congregati rem*

regularitèr

regulariter quæsierunt, & definierunt, eandémque sententiam successores eiusdem pontificis prædecessores nostri tenuerunt. sed neque Theodorus *Archiepiscopus obuiasse cognoscitur, qui nunquam postmodum aliquam huc accusationem demandauit: nunc quoque eorum accusationes, qui contra* Wilfridum *episcopum huc de Brittannia aduenerunt, & eius excusationes apud conuentum reuerendissimorum episcoporum, qui hîc inuenti sunt per dies aliquot fieri procurauimus, tam de epistolis anterioribus & modernis, quàm quæ verbialiter partes detulerunt, dum principales personæ, de quibus contentio omnis exorta est, hîc non affuerint: quas necesse est, vt contentio finem accipiat, aduenire. Iccirco commonemus* Berthwaldum *Archiepiscopum fratrem nostrum vt Synodum conuocet vnà cum* Wilfrido *episcopo, &* Bosam *atque* Iohannem *in Synodum faciat conuenire, vocésq; partium audiat, & consideret quid sibi inuicem partes valeant approbare: & siquidem apud illam Synodum potuerit rem determinare, gratum erit nobis. Sin autem moneat eos ad sedem Apostolicam accurrere, vt maiori concilio decidatur, quod hactenus terminari non potuit. Sciat autem quòd quicunque venire contempserit, seipsum deiectioni submittit, nec hîc nec ibi pro episcopo amplius suscipiendus. vestra proinde regalis sublimitas faciat concursum, vt ea, quæ Christo aspirante perspeximus, perueniant ad effectum. quicunq; autem cuiuslibet personæ audaci temeritate contempserit, non erit à Deo impunitus, neque sine damno cœlitùs alligatus euadet.* Defuncto ergo *Alfrido, Edulfus* quidam tyrannidem meditatus furorem quoque malè sanæ mentis in *Wilfridum* euomuit, quasi in vecordiam *Alfridi* iuratus esset. Cùm enim eum pontifex quondam recordatus amicum esse, non inconsultum æstimaret adire, adeò stultus efferbuit, vt eum continuò de regno suo exire iuberet, in omnibus suis exspoliatus cum dedecore eijci vellet. Sed enim post duos menses vita & regno priuatus captiuo diademate moribundus humum pulsauit, proceribus regni filium *Alfredi, Osredum* solio restituentibus: quorum qui maximus fide & authoritate *Berthfridus* summonitus à *Berthwaldo* Archiepiscopo concilium in Northanimbria fieri consensit, vt tandem iusta *Wilfredi* causa placabilem terminum acciperet. ibi ex præceptis Apostolicis data est optio episcopis, vt aut *Wilfrido* in sua episcopatus sede cederent, aut Romam pro sua defensanda causa pergerent, qui his resultandum putaret exors à communione fieret. Episcopis suo more obnitentibus beatissima virgo *Elfleda* soror *Alfridi* Abbatissa post *Hildam* de **Strenesbalh**, terminum negotio fixit, dicens: Dimissis ambagibus testamentum fratris mei, cui præsens interfui, profero: quòd si conualesceret iussa se Apostolicæ sedis incunctantèr facturum promisisse, vel quod morte interueniente facere nequiret, hæredi suo faciendum transmisisse cognoscitur. Tum **Berfridus* verbis virginis conglutinans sua: Ego iussionibus Papæ obediendũ censeo, inquit, præsertim cùm eorum robori accedat & regis nostri iussio & nostræ necessitatis sponsio. namq; dum nos post mortẽ eius inimicis vrgẽtibus in **Bebbaburh** inclusi essemus, in obsessionis angusto, in vitæ periculo, vouimus Deo impleturos nos iussionem Papæ, si potuissemus euadere. Vix votũ finieramus, & fateor (sacratissimè archipræsul) statim certant obsequela, omnis in nostrum assensum accurrit prouincia. Puer regius in regẽ leuatus, hostis abactus, tyrannus extinctus. Est igitur regiæ volũtatis, vt episcopus *Wilfridus* reuestiatur. his dictis emotæ dissentionũ nebulæ, serenitas pacis infusa: cucurrit episcopalis grauitas in amplexum, & concordibus animis quantum superfuit æui exegit. Dimissis *Wilfrido* duobus cœnobijs, Ripis & Hengesteldein; ille incõcussa pace potitus post 4. reditus annos, vt *Michael* Archangelus prędixerat, tentatus est eadem infirmitate, qua quondam in Meldis, tam validè, vt subitò sensu & voce careret. Sed suis ad eum orantibus vt saltem ad diuisionem rerum suarum loquelam mereretur, resumpsit ingenuè, vt & loqueretur continuò, & post dies salutis vigore refuso cuncta loca sua *obiret. tum pro frequẽtibus morbis vicinæ mortis non dubius, quicquid antè in aliquibus bonis tepidiùs fecisse videbatur, suppleuit: præpositos omnibus cœnobijs ordinauit: gazas in quatuor diuisit: vnã & eam optimam portionem Romanæ dandam ecclesiæ, cuius authoritate cunctis semper iniurijs exemptus, & honoribus restitutus fuerit: quod & per se implere quamuis annis grauis meditaretur nisi ferrea quies cogitantem anticiparet: Secundam pauperibus: tertiam cœnobiorum præpositis delegauit, qua potentiorũ amicitiam redimerent, qua contrariorum impetum refringerent: quartam illis, qui laborum suorum indiuidui comites, nec dum terras, quibus se sustentarent, acceperant. Sic accepta licentia à Ripensibus, quos præcipuo

* *al. Berfrithus*

* *al. ambiret*

semper

ſemper amore coluerat,& cęteris Northanimbris ad colloquiũ *Celredi* regis Merciorũ, quo inuitabatur, ſimul vt & monaſteriorum ſuorũ, quæ in illa regione plurima per indulgentiã regum inſtituerat,quietem procuraret,profectus eſt.Ibi ergo cunctis circuitis & auctis,exacto anno & ſemis poſtquam ſecundò proximi obitus fuerat admonitus,apud inundatum languore irruente agitatus,extremũ diem ſibi ſenſit adeſſe: pauciſque,quantum vires ſuppetebant,alloquutus filios ſacrámq; benedictionem impertiens,omnis vt videbatur expers angoris finem iniuit:recenſito iam à monachis pſalterio vſque ad illum verſum: *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur,&c.* exceſſit anno ætatis 76. 46. epiſcopatus: vir pro iuſtitiæ merito multis iactatus periculis, quique in ipſis exilijs non otio deditus,ſed cœnobijs & epiſcopatibus fundandis induſtrius eſſet: egregiè factus ad promerendam gratiam principum,apud quos exularet,idémq; pro rigore iuſtitiæ compatriotis regibus odioſus: reliquit cœnobia quot nullus, quæ ſolus aggregauerat,multis diuidens hæredibus. corpus eius in Ripis portatum,& multa reuerentia conditum: ea, qua efflauit hora cantus ſuauis auium & plauſus alarum in cœlum reuolantium auditus nec viſus. Id cùm ſæpè in illa funeris pompa fieret, periti,qui aderant, voluerunt intelligi,quòd eſſet Angelorum concio, quæ ad defunctum veniſſet ex promiſſio. Lauacro veſtis,ſuper quam corpus iacuerat tacta paralytica ſoliditatem recepit artuum.Ædem,in qua obierat,cùm quidã incendere fuiſſent ingreſſi, ignis expauit: quin & viſus iuuenis ſpecioſus,qui flammã ſummoueret. Plures poſt annos Ripis cœnobio deſtructo,Cantiã delatus *Wilfridus* inter præcipuos habetur, inter primicerios honoratur.Veruntamen vt ad recenſionem epiſcoporũ,quaſi poſt diuturnam digreſſionem,in callem regrediar: expulſo primitùs (vt dictum eſt) *Wilfrido*, qui totius Northanimbrorum regionis erat epiſcopus,duo pro eo conſtituti ſunt:

In Eboraco *Boſa*. In Hanguſtald *Eta*.

DEfunctóq; *Eta*, *Iohannes* ordinatus pro eo. tempore verò *Alfridi* regis redijt in epiſcopatum totum *Wilfridus* 5.annis, expulſis *Iohanne* de Hauguſtaldo, & *Boſa* de Eboraco. Poſt 5.annos *Wilfrido* iterum ab *Alfrido* expulſo, illi ſedibus ſuis reſtituti ſunt. Defuncto verò *Alfrido*, *Wilfridus* in concordiam receptus ſedem apud Hauguſtaldum habuit,*Iohanne* in Eboracum migrãte,quia iam *Boſa* defunctus erat. *Iohannes* vir eximiarum virtutũ notiſſimũ prædicatorẽ habet *Bedã* in geſtis Anglorũ. Sed nec modò minor eſt laudibus ſuis,nec adhuc defunctus miraculis. celeberrimũ illud habetur quod habitatores Beuerley,quo loci iacet,pro ſpectaculo ſoleãt exhibere. *Tauri ferociſſimi, qui nodoſiſſimis vinculis aſtricti magno virorũ fortiũ ſudore adducũtur,ſtatim vt cœmiteriũ ingreſſi fuerint,ita omni feritate ſopita cõquieſcunt, vt oues ſimplicitate putes. Laxatis ergo nodis dimittũtur,per atriũ proludere,qui antè quicquid obſtabat,ſolebãt cornibus & pedibus impetere.*

EI ſucceſſit in Eboraco *Wilfridus* presbyter ſuus,qui tranſcendit tẽpora *Bedæ*.nam eũ illo anno quo obijt fuiſſe in Eboraco epiſc.aſſeuerat,quocirca lis inextricabilis inter Cantuariẽſes & Eborac.verſatur: quòd dicãt Cãtuarienſes ſe *Wilfridũ* ſeniorẽ habere, contra Eboracenſes contendant hunc minorẽ ab Archiep. *Odone* Cantiã tranſlatum.

HOc defuncto emicuit in Põtificali ſpeculo *Egbertus* frater *Egberti* eiuſdẽ prouinciæ regis.Is & ſua prudẽtia,& germani potẽtia ſedẽ illã in genuinũ ſtatum reformauit. námq;,quòd cuiuis geſta legenti Anglorũ in promptu eſt, *Paulinus* eiuſdẽ primus antiſtes vi hoſtilitatis loco pulſus,vt apud Rouceſtriã diem obiens,ibidẽ illud inſigne pallij,quod ab *Honorio* Papa ſuſceperat reliquit. Cæteri poſt eũ tantæ vrbis præſules ſimplici epiſcopi vocabulo contenti nihil altius anhelarunt. At verò *Egbertus* inthronizatus animoſioris ingenij homo cogitans; *Quòd ſicut ſuperbum eſt ſi appetas indebita,ita ignauũ ſi negligas debita*,palliũ multa throni apoſtolici appellatione reparauit.Hic omniũ liberaliũ artiũ armariũ(vt ita dicã)fuit, & nobiliſſimam Bibliothecã Eboraci cõſtituit. Cuius rei teſtẽ idoneum aduoco *Alcwinũ*,qui dixit in epiſtola ad *Carolũ Auguſtũ*: *Date mihi exquiſitioris eruditionis ſcholaſticæ libellos,quales in patria habui, per bonã & deuotiſſimã magiſtri mei* Egberti *Archiepiſcopi induſtriã.Et,ſi placet excellẽtiæ veſtræ,remittã aliquos ex pueris noſtris,qui excipiãt inde quæq; neceſſaria, & reuehant in Franciã flores Brittanniæ.* Sepultus eſt cum fratre ſuo in * vna porticu apud Eboracum,poſt 36.annos epiſcopatus. *al.ima*

HVius ſucceſſor ſenex ſubſtitutus eſt *Eanbaldus*,pręfati *Alcuini* diſcipulus induſtrius: vnde in epiſtola ad eundem dixit. *Laus & gloria Deo,qui dies meos in proſperitate bona*

 conſeruauit,

conseruauit, vt in exaltatione filij mei charissimi gauderem, qui laboraret vice mea in ecclesia, vbi ego nutritus & eruditus fueram. Præesse thesauris sapientiæ: in quibus me magister meus dilectus Archiepiscopus *Egbertus* reliquit hæredem. Ipse est *Eanbaldus*, qui cum *Aethelardo* Archiepiscopo Cantuariensi mutuis probitatis officijs inuasionem, quam *Offa* rex Merciorum super Cantuariensem ecclesiam fecerat, ad nihilum redegit: quod *Alquinus* significare videtur, in epistola ad eundem *Athelardum* ita dicens: *Audiens salutem & prosperitatem vestram & conuentum cum Eboracensi episcopo filio meo* Eanbaldo *satis mihi placuit, speranti ex vestræ colloquio sanctitatis vnitatem sanctæ ecclesiæ recompaginari, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione, sed quadam potestatus cupiditate.* Post eum hi fuerunt Archiepiscopi.

Wilfridus.
Wimundus.
Wlfere.
Ethelbald.
Rodewald.

Wlstanus. Hic tempore regis *Eadmundi* fratris *Ethelstani* pertinacioribus studijs iram eius emeritus, quòd Danis contra eum rebellantibus faueret, ita quietum & benignum excitauit animum, vt eum in vincula conijceret. Sed non multò pòst actus pœnitudine, & respectu clericalis reuerentiæ indemnem abire permisit: quamuis ille sibi datam veniam indignatus, vitam è vestigio *exuit. *al. exierit*

POst eum *Oskitel* gradum accipiens honoris, floruit temporibus *Edredi*, & *Edwij*, & *Edgari* regum, habuitq; successores.

Oswaldum.
Edulfum.

Wlstanum. Qui omnes episcopi etiam Wigornienses fuere hac de causa. *Oswaldus* non exili progeniè oriundus, vtpote *Odonis* Archiepiscopi nepos, apud Floriacum in Gallia alteratus est in monachum familiari per id tempus Anglis consuetudine: vt si qui boni afflati essent desiderio in beatissimi *Benedicti* monasterio cœnobialem susciperent habitum, à quo religionis huiuscemodi manauit exordium. In hoc ergo loco iuuentutis fregit lubricum, multis annis religioni & literis seruiendo. Et licèt ab Archiepiscopo inuitaretur, crebris restitit epistolis, prætendens causam nouitatis in veste, teneritudinis in religione, nec nisi tardè venit, nuncio ægri iam discumbentis auunculi percussus. Iam ergo Dofris appulsus, vt defunctum audiuit, minimum absuit, quin statim Floriacum rediret, sed admonitu sociorum necessitudines parentum non negligendas, post iusta sancto Archiepiscopo soluta, ad Archiepiscopum Eboracensem *Oskitellum*, quem proximo consanguinitatis gradu attingebat, venit: eius dulcedine captus, non paucis annis religione & contubernio eius *fructus est. *al. fruitus* Interea *Dunstanus* Wigorniensi & Londoniensi episcopatibus decedens, Cantiam transijt, qui sanctitatis & efficaciæ *Oswaldi* non nesciens, Wigorniensem episcopatum ipsi à rege impetrauit. Ille paulatim considerans in clericorum ibi consistentium animis boni materiam inesse, si quis eam hortando animare & effigiare nosset, non eos turbulentè repulit, sed sanctissima circumuenit arte. Nam quòd sedes episcopalis sancti *Petri* famulabatur honori, alteram in eodem cœmiterio, in genetricis Dei nomine fecit ecclesiam. Vbi dum monachos posuisset, libentiùs cum eis conuersari, familiariùs diuina officia exercere. Quod videns populus, qui benedictionibus tam religiosi episcopi carere nefas immane duceret, omnis eò accurrere. Ita clerici in medio relicti, maluerunt monachorum vestem suscipere, quàm sibi dispendio, plebi ludibrio esse. Ex eo tempore dedit locum * ianitrici *al. genitrici Dei* cœli clauiger paradisi pulchro inter cœlicolas commercio, zelo bono. huiuscemodi rumoris aura multam *Oswaldo* amicitiam apud regem conflauit & proceres: rex consilio *Dunstani* vacuatū episcopo Eboracum viro impleuit, qui barbariem gentis moderari pro antiquo conuictu probè nosset. Nec tamen Wigorniensi sedi renunciare permissus est, ne monachorum recens habitatio altoris sui destitueretur fomento, optimates submissi viro esse, certatim possessiones ad monasteria, quæ nō exstabant, fundanda, ad ea quæ deciderant, subleuanda offerre. De quibus, cùm se locus obtulerit, quantū competere videbitur, dicam. Prętereà literis excellentes viros in Angliam

gliam euocatos munificentèr curare ne illo bono fraudaret patriam, sine quo cætera bona penè mihi videntur inania. quorum vnus fuit *Abbo* Floriacẽsis monachus, qui multã scientiæ frugẽ Angliæ inuexit, qui passionem *Edmundi* martyris iubente *Dunstano* Archiepiscopo, plenitudini literarum adiecit, is domum reuersus postea, & ibidem Abbas constitutus seueritati religionis sedulus extitit: quem morem cùm in cella quadam cœnobij Floriacensis, quæ in Wasconia posita hodiéque ad regulam dicitur, exercere contenderet: non tulit Wasconia, sed lancea exanimatum superis transmisere. At *Oswaldus* multis annis vtriq; sufficiens episcopatui, magis ad Wigorniam ventitabat: supervixit quinque annis *Dunstano*, decem *Ethelwaldo*: tantámque sui admirationem Angliæ præbuit, vt solus eos exhibere videretur, authoritate illũ, efficacia istum, ambos sanctimonia. Pridiè quàm excederet, Wigorum pro foribus astans, diu suspexit cœlum lætabiliter illachrymatus. Percunctantibus, qui aderant, quid ita irreuerberato lumine aspectaret, respondit. Sinite me fratres respicere, quò intendo pergere: velox est depositio corporis mei, & tempus resolutionis meæ instat. Mirati sunt illi, quòd nec antè aliquam suspicionem ægrotantis dedisset, sed largiori curæ corporis indulsisset. Sed postero die cùm pro more lotis pauperum pedibus diceret hymnum: *Gloria patri & filio, & spiritui sancto*; in ipsa genuflexione vitali spiritu priuatus est. Tunc in ecclesia beatæ *Mariæ* sepultus, post duodecim annos signis diuinitùs ostensis à terra elatus est. *Quid sanè miraculi sit, quòd toto corpore in puluerem assumpto, stola sacerdotalis, qua fuerat amictus corruptelæ vsque ad hunc diem damnum non sentiat, Domini reseruetur examini?* Successit ei in vtráque sede *Aldulphus* ex Abbate Burchensi, sanctus (vt perhibent) vir & reuerendus. Ipsi pro sanctitate ignoscitur, quòd contra regulas canonum duas sedes tenuerit, quòd scilicet non hoc ambitione, sed necessitate fecerit: *Wlstano* non ita, qui sanctitate discrepabat & habitu. Iacet *Aldulphus* Wigorniæ etiam Floriacensi monasterio pro copia xeniorum, quibus *Oswaldi* munificentiam æmulari sategit, prædicandus.

POst *Wlstanum* sedem Eboracensem *Elfricus*, Wigorniensem *Lefsius*. *Elfricus* tempore *Cnuti* & *Hardacnuti* fuit, habetúrque in hoc detestabilis, quòd *Hardacnutus* eius consilio fratris sui *Haroldi* cadauere defosso caput truncari, & infami mortalibus exemplo in Tamensem proijci iussit. Quin & Wigorniensibus pro repulsa episcopatus infensus, author *Hardecnuto* fuit, vt quòd illi pertinaciùs exactoribus regiorum vectigalium obstiterant, vrbem incenderet, fortunas ciuium abraderet.

E*Lfrico Kinsius*. Illi quoque *Aldredus* suffectus est, antè ex monacho Wintoniensi Wigorniensis episcopus: qui simplicitati *Edwardi* illudens, morémque antecessorum magis pecunia quàm ratione allegans, Archiepiscopatum Eboracensem non intermissa priori sede suscepit. Dispositóque apud regem consilio Romam pertendit comitatus duobus electis episcopis, *Gisone* Wellensi, & *Waltero* Herefordensi: nec non & *Tostino* Comite Northambrorum. Comitem *Nicolaus* Papa gratiosè suscepit, & eum in Synodo, quam contra Symoniacos coegerat, sibi à latere assidere fecit. *Gisonem* & *Walterum* voti compotes reddidit, qui essent non vsquequaque contemnendæ scientiæ, & nullius notati ignominia Symoniæ. *Aldredum* suapte responsione culpabilem vtrobique repertum, omni honore seuerus exspoliauit. Ita differenti effectu cùm regrederentur, vna pariter ærumna omnes inuoluit: nam prædonibus irruentibus, præter simplices vestes exspoliatis omnibus, ad * nummum valens corporibus *al. minimum* tamen illæsis Romam refugere. Hæc calamitas peperit *Aldredo* recuperandorum occasionem honorum. *Tostinus* quoque grauibus verborum contumelijs Apostolicum aggressus in sententiam sibi placitam reduxit, parùm metuendam à longinquis gentibus eius excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent. in supplices enim furere, in rebelles parùm valere, aut sua sibi per eius authoritatem reddenda, quæ per eius fraudulentiam constaret amissa: futurum vt hæc rex Anglorum audiens tributum sancti *Petri* meritò *Nicolao* subtraheret, se non defuturum rerum veritati exaggerendæ. Hoc minarum fulmine Romani territi Papam flexerunt, vt *Aldredo* Archiepiscopatum redderet, & palliũ: esse impiũ, si & inglorius, & vastatus repatriaret. fecit ille, quod monebat ratio, hac moderationis libra adiecta, vt Wigorniensi sedi proprius antistes accederet. abierũt ergo domũ incolumes magna & diffusa omnes

Apoſtolici liberalitate de damno priori conſolati. Conſequuti ſunt abeuntes Romanorum legati, qui ſanctiſſimum *Wlſtanum* per conſenſum *Aldredi* Wigorniæ ordinarunt epiſcopum. Nec enim à *Stigando* tunc Cantuarienſi nomine tenus Archiepiſcopo quiſquam bonus Pontificale munus ſuſciperet, qui non per oſtium in ouile ouium intraſſet, qui quamuis ſępè à ſede vocaretur Apoſtolica, tamen nunc dilationibus, nũc muneribus eludebat omnia, donec veniret rex *Willielmus*, quem nulla corrumpere poſſet tergiuerſationis aſtutia: is *Stigandum* palam notabilem reddidit, nolens ab eo ſacramentum regiæ benedictionis ſuſcipere: exhortatus *Aldredus* conſecrationem egit, exacto priùs coram omni populo iureiurando, quòd ſe modeſtè erga ſubiectos ageret, & æquo iure Anglos, quo Francos, tractaret: itaque illum quàmdiu erga ſuos temperiem habuerit, dilexit vt prolem, veneratus eſt vt regem. Sed cùm importabilis tributi penſum à prouincialibus exigeret, conuenit eum per legatos antiſtes, quos ægrè admiſſos cum turbulento reſponſo abegiſſet, non moratus ille maledictionis telum in illum & omnem eius vibrabat progeniem. Præfatus, Poſſe ſe maledictionem dare meritò, qui benedictionem dediſſet immeritò, quod cùm relatum eſſet regi amicorum admonitione delinitus miſit, qui epiſcopum exorarent. Veruntamen præuenerat nuncios mors antiſtitis, qui ex ægritudine animi (vt plærúmque fit) contracto morbo decubuerat, & obierat. libertas animi eius in vno verbo enituit præclarè, quod Anglicè apponam, quòd Latina verba non ſicut Anglica *concinnanti reſpondent. *Vrſus* erat vicecomes Wigorniæ à rege conſtitutus, qui in ipſis penè faucibus monachorum caſtellum conſtruxit, adeò vt foſſatum cœmiterij partem decideret. querela ad Archiepiſcopum qui tutor eſſet epiſcopatus delata eſt: ille cum vidiſſet, *Vrſum* his verbis adorſus eſt. **Hateſt thou Vrſe, haue thou Gods curſe:** elegãter in his verbis, ſed durè nominum euphoniæ alludens; vocaris inquit Vrſus: habeas Dei maledictionem, & (quod Anglicè non appoſui) meam, & omnium conſecratorum capitum, niſi caſtellum hinc amoueris: & ſcias profectò quòd progenies tua non diu de terra ſanctæ *Mariæ* hæreditabitur. Dixit ille implenda, quæ nos videmus impleta. Siquidem nõ multis annis filius eius *Rogerius* paternarũ poſſeſſionum compos, graui regis *Henrici* indignatione pulſus eſt, quòd quendam ex miniſtris regijs præcipiti furore iuſſiſſet interimi. *Aldredo* defuncto, & in Eboraco ſepulto, clades illa, quam prædixi, ſequuta eſt è veſtigio, iuſſu *Willielmi* regis inflicta. Et tunc quidem omnis nobilitas popularis emarcuit falce belli demeſſa. Nam iam olim tempore Danorum monaſteria per totam prouinciam vice ſyderum micantia peſſum ierant. Stant adhuc ſemiruti parietes, qui ſint non delectationi oculo, ſed triſtitiæ monumento. ibi fuit olim apud **Wiremuth** monaſterium, *Bedæ* & multorum literatorum virorum nobile gymnaſium. Ibi **Streneſhalh** ſanctarum virginum choro, beatorum antiſtitum, & egregiorum regum mauſoleis inſigne, quod nunc **Witebi** dictum ſemiſopitos cineres in vitam quorundam induſtria ſatagente ſuſcitat: inuentáq; ſunt nouitèr, & in eminentiam elata ſanctorum corpora; *Trumwini* epiſcopi, *Oſwij* regis, & *Elfledæ* filiæ eius quæ eidem monaſterio poſt *Hildam* præfuit: nec non & illius monachi, quem diuino munere ſcientiam cantus accepiſſe *Beda* refert. Cuius non fuiſſe apud Deum populare meritum, miracula modò multa (vt ferunt) ſupernè demiſſa prætendunt indicium, vnde neceſſariò illius prouinciæ monaſteria non euoluo, quòd vetuſta omninò diruta, vel ſi noua, adhuc ignota. quamuis hoc opere non omnia per Angliam enumeranda ſuſceperim, niſi quæ ſint pro indigenarum ſanctorum corporibus maioris famæ, altioris gloriæ. Huc accedit, quòd quædam noſtræ notitiæ occulit memoriæ vetuſtas, quædam conſtructionis nouitas: iſta prouinciæ longinquitas, illa ſanctorum in eis requieſcentium pro miraculorum raritate obſcuritas: quibus omnibus etſi ex neceſſitate ſtyli noſtri deeſt officium, parùm tamen noſtrum ſuſpirabunt ſilentium, cùm fuerint olim vel Dei voluntate vel ſua induſtria propalata. Intereà dum diuerſamur in hac prouincia, ſucceſſit animo epiſcoporum Hauguſtaldenſium, & ad candidam caſam, quod Anglicè **Witerne** dicitur, non reticere nomina: quia enim quondam Archiepiſcopatui Eboracenſi ſubiecti, ad tempus non excurrerunt noſtrum, rectè in referendo proprium non occupant locum, furtim ergo ſe Archiepiſcopis immiſceant, vt eorum contubernio ſociata commemoratione non careant. Hauguſtaldehem vocatur locus quinquaginta

* *al. concinnitati*

ab

ab Eboraco milliaribus diſparatus, fiſco regio famulabatur, quando eum beatæ memoriæ *Wilfridus* à beatiſſima *Etheldritha* regina pro alijs poſſeſſionibus commutauit. Ibi ædificia minaci altitudine murorum erecta, & diuerſis anfractibus per cochleas circunducta, mirabile quantum expoliuit, arbitratu quidem multa proprio, ſed & cæmentariorum, quos ex Roma ſpes munificentiæ attraxerat, magiſterio. Ferebatúrque tunc in populo celebre, ſcriptíſque etiam eſt inditum, nuſquam citra Alpes tale eſſe ædificium: nunc qui Roma veniunt idem allegant, vt, qui Hanguſtaldenſem fabricam vident, ambitionem Romanam ſe imaginari iurent; adeò tot temporum & bellorum iniuriæ venuſtatem ædificijs non tulere.

PRimus ibi fuit *Wilfridus* epiſcopus, quo violenter eiecto, ſubrogati ſunt,

Eata.

Tumbert.

Iohannes.

AT verò *Wilfrido* reuerſo, & poſt receptionem ſedis defuncto ſucceſſit *Acca*, vir imprimis induſtrius & ſanctus. Vtrarúmque rerum aſtipulator eſt idoneus *Beda*, cuius inſtinctu & fauore multa (vt notum eſt) elaborauit volumina: veruntamen non proſperiore fortuna vſum, quàm magiſtrum ex chronicis accepi: pulſúmque poſt obitum *Bedæ* triennio à ſede ſua, incertum an regreſſum.

Accæ Fredebert.

Ei *Tilbert.*

IPſi quoque *Ethelbreth* ſucceſſit. ad hunc & congregationem eius eſt epiſtola *Alcuini*, in qua inter cętera dicit; *O nobiliſſima progenies ſanctorum patrum, illorum honoris, venerabiliſq́; vitæ ſucceſſores, & pulcherrimorum habitatores locorum, veſtrorum ſequimini veſtigia patrum: vt de his pulcherrimis habitationibus ad horum, qui nos genuerunt, æternæ beatitudinis conſortium peruenire mereamini.* Poſt *Ethelbrethum* tres tantum epiſcopi Hanguſtaldenſes fuere.

Herdred.

Eambertus.

Thiffriddid. Exercitus enim Danorum, qui iam tempore *Alcuini* metuebatur, vt aliâs diximus & dicemus, veniens habitatoribus exſtinctis vel effugatis habitaculorum tecta ſuccendit, & ſecreta cœlo expoſuit. Nunc eſt Hauguſtaldem villa Archiepiſcopi Eboracenſis.

Epiſcopi Candidæ Caſæ.

CAndida caſa vocatur locus in extremis Angliæ iuxta Scotiam finibus, vbi beatus confeſſor *Nima* requieſcit, natione Britto, qui primus ibidem *Chriſti* prædicationem euangelizauit. Nomen loco ex opere inditum, quod eccleſiam ibi ex lapide polito Brittonibus miraculum fecerit. Sanctum hunc *Nimam* præclarum virtutibus experta eſt antiquitas. Scribit *Alcuinus* in epiſtola ad fratres eiuſdem loci dicens: *Deprecor veſtræ pietatis vnanimitatem vt noſtri nominis habeatis memoriam in eccleſia ſanctiſſimi patris veſtri* Nimę *epiſcopi, qui multus claruit virtutibus, ſicut mihi nuper delatum eſt per carmina metricæ artis, quæ nobis per fideles noſtros diſcipulos Eboracenſis eccleſiæ ſcholaſticos directa ſunt, in quibus & facientis cognoui eruditionem, & facientis miracula ſanctitatem.*

IBi ſub extremo *Bedæ* tempore primus factus eſt epiſcopus *Pethelmus*, qui multo antè tempore in Weſtſaxonia commoratus ſanctiſſimi *Aldelmi* diſcipulatui intereſſe meruerat: eum ſubſequuti ſunt.

Frethewald.
Pecwine.
Ethelbrith.

B*Ealdulf.* nec præterea plures alicubi reperio, quòd citò defecerit episcopatus, qui extrema Anglorum in ora est, & Scottorum vel Pictorum depopulationi opportuna. His igitur, quæ prætermittere consilium non erat, decursis, ad Eboracum regredietur oratio.

ANno ab incarnatione Domini, 1070. *Thomas* Canonicus Baiocensis à *Willielmo* rege Archiepiscopus Eboraco datus est, permansitq; in honore 30. annis omni vita integer, & cui nihil vel in gestis, vel in dictis succenseri debeat, nisi quòd primo Archiepiscopatus tempore in causa Primatus Cantuariensis magis errore quàm pertinacia certauit: cuius rei exitum primus liber gestorum Pontificalium absoluit. elegantia personatus spectabilis desiderio videntibus erat, iuuenis vigore & æqualitate membrorum commodus, senex viuido faciei rubore & capillis cygneus. liberalitate sua successores suos cõtristauit, vt qui multam episcopalium terrarum partem in clericorum vsum nimiè (vt dicunt) prodigus distraxerit, clerum sufficientem opibus & literis adunauit, ecclesiam à fundamentis inchoatam consummauit. cœlibatum eius nunquam sinister rumor aspersit; Philosophus antiquis scientia comparandus, nec elatus sermone, & vultu comis, moribus dulcis. Nec cantu, nec voce minor multa ecclesiastica composuit carmina. Si quis in auditu eius arte ioculatoria aliquid vocale sonaret, statim illud in diuinas laudes effigiabat: illud apud clericos quàm maximè agere, vt masculam in ecclesia musicam haberent, *nec quicquam*, effœminatè diffungentes, *tenero*, vt Persius ait, *supplantarent verba palato.* Æuo igitur & honore sæculi & gratia Dei abundè plenus obijt anno primo *Henrici* in Nouembri, cùm eum anteà in Augusto ad regem coronasset propter absentiam Cantuariensis Archiepiscopi.

NEc mora *Girardus* nepos *Walchelmi* episcopi Wintoniensis, qui erat episcopus Herefordensis, electus est, & introductus in Archiepiscopum, qui dum cunctatur subijci Primati Cantuariensi, has ei literas misit *Paschalis* Papa. Paschalis *Papa, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Eboracensi Archiepiscopo*, Girardo *salutem, & Apostolicam benedictionem. Quanquam prauè contra nos, imò contra matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam te non ignoremus egisse: præsentibus tamen tibi literis mandamus, vt professionem venerabili fratri nostro* Anselmo *Cantuariensi Archiepiscopo facere non negligas. Audiuimus enim* Thomam *quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem mouisse & cùm in præsentia domini* Alexandri *Papæ secundi ventilata esset, ex præcepto eius definitione habita post varias adquisitiones* Lanfranco *prædecessori suo & successoribus suis eandem professionem fecisse. Vnde & nos, quod tunc temporis definitum est, volumus authore Deo firmum illibatumq; seruari.* Hanc epistolam directam sibi *Girardus* non legit, quia necesse non fuit. Præuenerat ipse iussum Apostolicum, & hortatu regis *Anselmo* in manum dederat seruaturum se ipsi eandem professionem in Archiepiscopatu Eboracensi, quam fecerat in episcopatu Herefordensi. Nequitia, qua eum Papa notat, hæc fuit, quòd à Roma cum pallio regressus, mendacio suo sedem Apostolicam infecit dicens regi, quòd si se in alijs ecclesiasticè ageret, inuestituras ecclesiarum fieri æquanimiter Papa toleraret. literarum non nescius, in eloquentia diffusus. Decessit insperatè, morbo quidem sed leui antea tactus. Nam cùm aliquantulum æger in quodam viridario domui suæ vicino cubitaret, vt salubriore aura, quam suauè halantes herbarum flores animarent, foris frueretur, iussit vt astantes domum secederent, corporis curæ interim prouisuri. Abierunt illi, & post epulas reuersi, fleuerunt dominum exanimem. Vtinam hæc rumor finxerit, nec homo Pontificalis gratiæ sic obierit: certè canonici Eboracenses, ne in ecclesia sepeliretur, pertinacissimè restitere, vix ignobilem cespitem cadaueri pro foribus inijci passi.

QVamuis post aliquot annos *Thomas* successor eius indignitatem facti leniẽs, in ecclesia ipsum iuxta prædecessores suos eminentissimè tumulauerit. Is filius *Samsonis* Wigorniensis episcopi, dum in Archiepiscopatum electus ad consecrationem suam suscipiendam pro more Cantuariam venire inuitaretur ab *Anselmo*, primò benignè respondit, grates se quòd vocaretur agere, sed inducias petere ad tam magnum

apparatum

apparatum immodico ſumptu opus eſſe. ſecundò accitus, vi ſe & rationibus ſuorum clericorum teneri renunciauit. Tertiò etiam per Epiſcopos Londonienſem & Roffenſem conuentus, omnino negauit. Quare *Anſelmus* cùm de conſilio *Thomæ Paſchalem* Papam certum feciſſet, & defectus ipſe corporis viribus cœleſte iter acceleraret, ſcripſit *Thomæ* Epiſtolam, quam & Epiſcopis omnibus Angliæ ſingulam ſingulis cum ſuo ſigillo miſit, vt ſcirent qualiter erga *Thomam* agere deberent. Anſelmus *miniſter Eccleſiæ Cãtuarienſis* Thomæ *electo Archiepiſcopo Eboracenſi. Tibi* Thoma *in cõſpectu Dei Omnipotentis ego* Anſelmus *Archiepiſcopus Cantuariæ & totius Brittanniæ Primas loquor, loquens ex parte ipſius Dei; ſacerdotale officiũ, quod meo iuſſu in parochia mea per ſuffraganeum meum ſuſcepiſti, tibi interdico, atque præcipio, ne te de aliqua cura paſtorali vllo modo præſumas intromittere, donec â rebellione, quam contra Eccleſiam Cantuarienſem incepiſti, diſcedas, & ei ſubiectionem, quam anteceſſores tui*, Thomas *videlicet, &* Girardus *Archiepiſcopi ex antiqua anteceſſorum conſuetudine profeßi ſunt, profitearis. Quòd ſi in his, quæ cœpiſti, magis perſeuerare, quàm ab ijs deſiſtere delegeris, omnibus Epiſcopis totius Brittanniæ ſub perpetuo anathemate interdico, ne tibi vllus eorum manus ad promotionem Pontificatus imponat. vel ſi ab externis ordinatus fueris, ne pro Epiſcopo ijdem in aliqua Chriſtiana communione te ſuſcipiant. Tibique* Thoma *ſub eodem anathemate ex parte interdico Dei, vt nunquam benedictionem Epiſcopatus Eboracenſis ſuſcipias, niſi priùs profeßionem, quam anteceſſores tui videlicet* Thomas *&* Girardus *Eccleſiæ Cantuarienſi fecerunt, facias. Si Epiſcopatum Eboracenſem ex toto dimiſeris, concedo vt officio ſacerdotali, quod iam ſuſcepiſti, vtaris.* Erat enim Rex Normanniæ, qui cùm in regnum rediiſſet, ventilare cauſam cœpit. Lecta eſt ante eum Epiſtola prohibitionis *Anſelmi*, & ab Epiſcopis omnibus ſuſcepta & approbata; quamuis ſuſceptionem eius ad Regalis potentiæ contemptum retorquere Comes de Mellento viſus eſſet. Tantus autem Epiſcoporum fuit conſenſus non refragante & patre *Thomæ* Wigornienſi antiſtite, vt mallent omni honore ſpoliari, quàm præcepta patris ſui *Anſelmi* tranſgredi. confirmauit religionem illorum principalis aſſenſus, cùm ſubiecit: Quicquid aliorum ſententia ferat, ego patris *Anſelmi* excommunicationi nec ad horam ſubiacere aliquatenus volo. Itaque quia præter Epiſtolam *Anſelmi* ſunt priuilegia ſedis Apoſtolicæ, ſunt definitiones ante patrem meum & matrem cum conſilio totius regni ſtatutæ, quibus authoritas Cantuarienſis Eccleſiæ nititur: eligat *Thomas* aut ſubiectionem Eccleſiæ Cantuarienſi facere, aut Epiſcopatui valefacere. Ceſſit ille non rationi ſed potentiæ, factáq; profeſſione ſubiectionis ſuæ Cantuarienſi Eccleſiæ: ſuſcepit â miniſtro *Richardo* ſcilicet Londonienſi Epiſcopo, quod detrectauerat ſuſcipere â magiſtro. De facilitate ergo credulitatis in clericos ſerò doluit, exulceratam quantum vixit deferens conſcientiam, quòd benedictione *Anſelmi* fuerat priuatus. Erat tunc temporis in Anglia *Odolricus* quidam Cardinalis, qui pallium Eboracenſis eccleſiæ attulerat per *Anſelmi* conſilium dandum. Sed cùm eum iam obijſſe inueniebat, hærebat animo incertus quid faceret. Sedata ergo omni per poteſtatem regis controuerſia, decretum eſt, vt Eboracum ab eodem Cardinali deportaretur pallium. Factum eſt, & redimitus *Thomas* pallio in Archiepiſcopum enituit, expers (vt credebatur) ab adoleſcentia fœminarum, ſed & obſcœnitatum omnium, dapſilis exemplo ſui ad omnes, prædicandæ pietatis & fauoris in clericos. deceſſit iuuenis vix 14. annis functus gradu.

SVcceſſit *Thurſtanus* prædicandæ conſtantiæ clericus. Qui cùm poſt aliquot annos acceptæ electionis profeſſionem *Radulfo* Archiepiſcopo Cantuariæ facere nollet, volente rege vltrò Archiepiſcopatu ceſſit. Sed clericorum ſuorum monitu poſteà Romam profectus hanc Epiſtolam meruerat. Paſchalis *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei* Henrico *illuſtri regi Anglorum, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Nos authore Deo de probitate tua non tantùm bona ſed meliora confidimus. Idcircò monemus excellentiam tuam, vt diuinæ gratiæ memor ſemper exiſtas, qui tibi & regni pacem & iuſtitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei & Eccleſiarum eius in regno tuo diligenter obſerua, & iuſtitiam efficaciter exequere; quia per honorem Dei tuus profectò augebitur. Audiuimus Electum Eboracenſem virum ſapientem & ſtrenuum ſine iudicio ab Eboracenſi Eccleſia ſequeſtratum, quod nimirum diuinæ iuſtitiæ & ſanctorum patrum inſtitutionibus aduerſatur. Nos quidem neque Cantuarienſem Eccleſiam minui, neque Eboracenſem volumus præiudicium pati, ſed eam conſtitutionem,*

tionem, quæ â beato Gregorio *Anglicæ gentis Apostolo inter easdem ecclesias constituta est, firmam censemus illibatamq́; seruari. Idem ergo Electus, vt iustitia exigit, ad suam Ecclesiā omnimodis reuocetur. Siquid autem quæstionis inter easdem Ecclesias nascitur, præsentibus vtrisque partibus in nostra præsentia pertractetur.* Hac epistola fretus *Turstanus*, sedem suam repetijt libens. Augebatur indies dissidium inter eum & *Radulphum* Archiepiscopū, quia *Radulphus* nullis delinimentis, nullis minis adduci potuerat, vt ei manus imponeret, nisi professionem faceret, nec *Turstanus* id se facturum pro capitis periculo pollicebatur. Successori ergo *Paschalis* Papæ *Gelasio* citra montes venienti ambo statuerunt occurrere, causarum suarum patrocinio affuturi. Sed mors Apostolica non diu prolongata tardauit eorum impetum, donec *Calixtus*, qui ei successerat, Rhemis ad celebrandum venit concilium. Eo *Turstanus* impiger contendit, pollicitus regi nihil se contra decus Ecclesiæ Cātuariensis moliturum. Quod mox, vt opportunum vidit, oblitus effregit; ab Apostolico contra omnes consuetudines maiorum benedictionem episcopalem suscepit. Præcesserat sanè *Turstanum* ad Papam Legatus regis, idemque frater *Radulfi Sefredus*, posteà Cicestrensis episcopus, denunciaturus Papæ, ne vllo modo *Turstanum*, aut ipse sacraret, aut ab aliquo nisi â Pontifice Cantuariorum secundum antiquum morem sacrari permitteret. Et si contra hoc ipse Apostolatus sui iure niti vellet; certus existeret, quia nec pro amissione coronæ suæ propositū suum in hac caussa mutaret. His respondit Apostolicus, *Ne putet Rex me de quo agit negotio aliter acturum, quàm ipse velit. Neque enim voluntas mea vnquam me tulit, vt Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem, cui tot præclari patres (vt penè toti mundo notissimum est,) præsederunt, quoquo modo humiliem.* His blanditijs persuasus Legatus reditum maturauit. Post cuius discessum Apostolicus Romanorum iussis obnoxius, qui in amicitiam *Turstani* transierant, eum sacrauit, palam illud interdicente *Iohanne* archidiacono Cātuariensi. responditq; ei Apostolicus: nullam iniustitiam ecclesiæ Cantuariensi volumus facere, sed salua iustitia & dignitate illius, quod proposuimus, exequamur. Friuolū id audientes iudicauerunt, cùm diffideret factum â dicto. Hoc audito rex *Turstano* interdixit omnem dominationis suæ terram. Quam seueritatem nec tunc voluit diminuere, cùm eum apud Gisortium præsens appellasset Apostolicus, asserens se de fide, qua se Rex obligatum esse dicebat, eum authoritate beati *Petri* soluturum. Quod cùm frustra fuisset, tunc quidem rex impacatus remansit. Sed sequenti anno, cùm iam præfatus Papa in sede Apostolatus corroboratus, liberiùs, quę vellet, disponeret, misit Epistolam, qua videbatur, vt aut *Turstanus* episcopatu suo potiretur, aut rex anathemate, & Pontifex Cantuariensis suspensione sacerdotalis officij plecteretur. Hic metus coëgit regem cœptis desistere: receptus est *Turstanus* in sede. Ita ille quamuis *Radulphus* & successor eius *Willielmus* multa conarentur, multa effunderent, omnes eorum allegationes instantia sua dissoluit, & irritas fecit. Obijt sanctissimè post exactum quadriennium mortis *Henrici* regis abrenuncians priùs episcopatui, & monachus factus apud pōtem fractū, cellam Cluniaci.

De Episcopis Lindisfarnensibus & *Dunelmensibus.*

EX omnibus, qui quondam in Northanhimbria episcopatibus positi, principatum Eboracensem suspiciebant, solus ille, qui apud **Lindisfarne** fuit, remansit. **Lindisfarne** est Insula exigua, quæ nunc â prouincialialibus **Halieland** vocatur, quam sanctissimus *Aidanus* appetitor silentij & sanctæ paupertatis in sedem episcopatus, spreta illa Eboracensis frequentię pompa, elegit. Viri tenuitatem & modestiā secuti sunt successores eius, *Finanus. Colmannus. Tuda. Eata.*

Celeberrimus

CEleberrimus & illibato corpore adhuc pausans eximius *Cuthbertus*, qui solus hanc gratiam meruit, quòd nunquam eius incorruptio vel in quæstionem venerit.

E*Dberthus*, qui pro maximæ sanctitatis prærogatiua meruit in tumulo sepeliri, quem antecessor suus fœlicissimæ memoriæ 11. annis integro consecrauerat cadaueri. Euentum citò sequuturæ mortis & sepulturæ prædixit ipse allatis ad se sacratissimis induuijs, quæ tot annis infossæ labem putredinis euaserant. Hæc *Beda* in vita *Cuthberti* latissimè exequitur.

E*Dfridus*, cuius iussu & rogatu idem historiographus fœlicem *Cuthbertum* tam oratione rhetorica, quàm dulcedine metrica extulit.

Ethelwoldus.

Cinewlfus.

H*Igebaldus.* Huius tempore depopulati sunt Dani Insulam, vt nec sacrosanctis parcerent altaribus, sicut manifestũ facit Epistola *Alchwini* ad eundem in hunc modum. *Beatissimi patris* Cuthberti *Episcopi in* Christo *filijs* Hingbaldo *Episcopo & omni congregationi Lindisfarnensis Ecclesiæ* Alchwinus *diaconus salutem. vestræ charitatis familiaritas me multùm lætificare solebat, sed versâ vice vestræ tribulationis calamitas licèt absentem multùm me contristauit quòd Pagani contaminauerunt sanctuaria Dei & fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris, calcauerunt corpora sanctorum in templo quasi sterquilinium in plateæ. Quæ est fiducia Ecclesijs Brittanniæ, si sanctus* Cuthbertus *cum tanto sanctorum numero suam non defendit Ecclesiam? &c.* Quibus hortatur, ne â moribus antecessorum degeneres vestium luxui & gulæ intemperiei professionis suæ reuerentiam decolorent. per transgressionem diuinæ legis accidisse talia, accessuráque deteriora, si perseuerandum in vetitis putauerint. Adijcit etiam in Epistolę calce, *Cùm Dominus noster Rex* Carolus *hostibus per misericordiam Dei subditis domum reuerteretur, nos Deo iuuante ad eum venire disponimus, & si quid tunc vel de pueris, qui in captiuitatem ducti sunt â Paganis, vel de alijs necessitatibus nostris proficere poterimus, diligenter ad effectum producere curabimus.* Item ad *Ethelredum* regem. *Ecce Ecclesia sancti* Cuthberti *sacerdotis Dei sanguine aspersa omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Brittannia venerabilior Paganis gentibus datur ad debellandum. Et vbi primùm post discessum sancti* Paulini *ab Eboraco Christiana religio in *Northambrorum gente sumpsit exordium, ibi miseriæ & calamitatis cœpit initium.* *al. Northanimbrorum* Quapropter pensato consilio decretum est, vt ab Insula illa, quæ esset maritimorum prædonum hiatibus exposita, corpora sanctorũ in continentem transferrentur. Tunc beatum magni *Cuthberti* corpus cùm quidam religioso (vt putabant) furto Hiberniam transuehere ambirent, perdiderunt fructum operæ, dum aut multis diebus ventum operirentur in littore, aut flatu aliquantum concitatiore in altum prouecti, statim repellerentur. Quocirca cum honore debito sacrum corpus apud * **Bulbeford**, incertum an Episcopatus sedem deposuere iuxta amnem Twyda. *al. Bubedford* Iacuit ibi multis annis vsque ad aduentum *Ethelredi* regis. Nec tamen interim in adiutorio prouincialium feriabatur, sed per totam Angliam vagabatur miraculis; quorum vnum si retulero, non ab re vt ęstimo fecero, eo insignius, quo illud in clarissima persona ostensum totius Angliæ libertatem reduxit, seruitutem exuit. Erat Rex *Elfredus* barbarorum infestatione ad hoc redactus inopiæ, vt in Insula quadam paruissima quæ vocatur **Adeligei** lateret inglorius. Dixi superiùs de hac Insula in gestis Pontificum Wellensium. Ibi ergo quadam die cùm domi soporatus iaceret, (dolor enim animi somnum impetrauerat) socijs per oram fluminis dispersis ecce beatus *Cuthbertus* dormientem alloquitur. *Ego sum* Cuthbertus *Lindisfarnensis quondam antistes. Misit me Deus, vt prospera tibi annuntiem. Quia enim Anglia iamdudum peccatorum pœnas enormiter luit, modò tandem indigenarum sanctorum meritis super eam misericordiæ suæ oculo respexit. Tu quoque tam miserabiliter regno extorris gloriosè post paucum tempus in solio reponeris. Atque adeo signum eximium tibi dabo. Venient hodie piscatores tui magnam vim grandium piscium corbibus euehentes. Quod eo erit mirabilius, quia his diebus gelante aqua stagnum asperatum nihil tale sperari permittet. Super hæc gelido rore stillans aër omnium piscantium artem eludit. Verùm tu fortunæ secundæ verè compos regaliter feceris, si adiutorem tuum Deum & me eius nuncium competenti deuotione demerueris.* Hæc dicens sanctus regem soporatum sollicitudinibus exuit, matremq; propè cubantem eiusdem nuncij lætitia confortauit. Experrecti

ambo vnum & idem ſe ſomniaſſe frequenti recurſu verborũ iterabãt : cùm piſcatores ingreſſi copia innumerabili piſcium fidem ſomnio fecere. Nec multò pòſt ille regnum & regni gloriam ſuſcepit, vt latiùs in geſtis diximus. ***Hingebaldo*** hi ſucceſſere :

Egberth.
Erdulf.
Cutheard.
Milred.
Witred.
Sexhelm.
Aldredus.
Alſius.
Aldum.

E*Admund*, qui quantumuis mirabili caſu in Epiſcopũ creatus eſt. Electio enim olim prę ſulum & Abbatum tempore Anglorum penes clericos & monachos erat. Monachi ad corpus ſancti *Cuthberti* non ſeruiebant, quamuis Epiſcopi conſuetudinaliter Monachi eſſent, ad exemplum ſanctiſſimi patris, qui monachus clericis præfuerat. Defuncto ergo *Aldulmo* antiſtite, clerici conſederant de rectoris futuri electione conſultantes: nec (vt fit in talibus) quicquã certi pro ſciſmate partium definientes. Tum *Eadmundus*, quem nullus accerſendum putauerat, cunctantibus ſuperueniens, conſuetáq; vſus facetia, me (inquit) accipite, & Epiſcopum facite. Illi omnes quaſi diuinitus accenſis ſpiritibus rapuerunt ex ore eius verbum quaſi diuinum miraculum. ſtupentemq; & dicti pœnitentem, vtpote qui mallet luſum pilæ, quàm vſum cuculli, monachum fecerunt, & regi **Egelredo*, qui tunc regnabat, in Epiſcopum ſibi poſtulauerunt. omine fœlici fuit hæc facta proluſio, vt commemorant indigenæ loci. Regis enim ſerenitas, quod petebatur, annuit, & propitia diuinitas, quod ſperabatur, impleuit. Sub eo enim præſule multum in modum Eccleſię promouit proſperitas. Corpus ſanctum delatum Dunelmũ, baſilica ibidem à fundamentis conſummata; multa prætereà, quę nullo vnquam apud ciues ęuo fallax conſumet obliuio. Dunelmum eſt collis, ab vna vallis planitie paullatim & molli cliuo turgeſcens in tumulum : & licèt ſitu edito & prærupto rupium omnem aditum excludat hoſtium, tamen ibi moderni collibus impoſuerunt caſtellum. Ad radices pedis caſtelli defluit amnis piſcoſus, & vt plæraq; & omnia pęnè Northambriæ flumina. ita enim *Iſicius* in partibus Occidentalibus & Aquilonalibus Angliæ ſuperfluit, vt ruſtici proiectis piſcibus ſues paſcant.

* *al. Ethelredo*

POſt *Eadmundum* fuerunt, *Edred.*
Egelwinus.

E*Gelricus*, quorum vltimus ſub rege *Willielmo* rebellionis accuſatus, quòd turbaſſet pacem regiam piraticam adorſus, perpetuo exilio Weſtmonaſterium deportatus eſt. Ibi quantum vixit voluntaria inedia & lachrymarum affluentia præteritos reatus attenuans & diluens, ſanctitatis opinionem apud homines concepit. Denique ab ijs, qui eum viderunt, poſteris memoriam tradentibus, hodiéque tumulus eius nec votis nec frequentia petitorum caret.

SVperpoſitus eſt adhuc viuenti *Walkerus*, qui eſſet dux pariter prouinciæ & Epiſcopus, frænaretque rebellionem gentis gladio, & reformaret mores eloquio. Qui dum id exequeretur ſedulò, indignè peremptus occaſionem dedit Regi, vt prouinciæ illius * prouincias, quæ aliquantulum reſpirauerant, funditus exterminaret. Cauſa cædis hæc fuit. Præfecerat Epiſcopus, rebus forenſibus *Gilebertum* cognatum, interioribus *Leobinum* clericum, ambos in rebus commiſſis ſtrenuos, ſed effrænes. Tolerabat Epiſcopus eorum immodeſtiam gratia ſtrenuitatis inductus. Et quia eos eleuarat, cumulum benignitatis augebat. *Indulget enim natura ſibi, placidóque fauore aſſentatur ſuis ipſa muneribus.* Is *Leobinus Liulfum* beatiſſimi *Cuthberti* miniſtrum adeò dilectum, vt ipſe Sanctus coram vigilanti aſſiſtens placita imperaret, hunc inquam *Leobinus* per *Gilebertum* obtruncari fecit, liuore ictus quòd amplioris amicitiæ locum apud Pontificem pro ſcientia & æquitate iudiciorum haberet. Perculſus nuncio *Walkerus* parentelæ furenti defuncti legalis placiti iudicium

* *al. reliquias*

cium obtulit,proteſtatus *Leobinum* ſuæ ſuorumque necis authorem.vbi ventum ad placitum, nullis effera gens rationibus emolliri potuit, quin in Epiſcopum referret culpam, quòd ambos homicidas poſt necem *Liulfi* in curia eius familiariter diuerſatos vidiſſent. Surrectum ergo in clamores & iras, & *Gilebertus* de Eccleſia, in qua cum Epiſcopo aſſederat, vltrò egrediens, vt ſuo periculo vitam domini mercaretur, impiè occiſus eſt. Præſul etiam pro ianuis prætentum ramum præferens neci datus, fomeſque mali *Leobinus* ſemiuſtulatus; quòd niſi cremata Eccleſia exire nolebat exiliens mille lanceis exceptus eſt. Prædictum id ab *Edgitha* Regina relicta Regis *Edwardi*. Quæ cùm vidiſſet *Walkerium* Wintoniæ ad conſecrandum duci cæſarie lacteolum, vultu roſeum, ſtatura prægrandem, pulchrum (ait) hic Martyrem habemus, coniectura videlicet immoderatæ gentis ad præſagiendum inducta. Hunc exitum vitæ tulit *Walkerius*, vir neque immodeſtus neque illiteratus, qui canonicos Monachili ſeruitio aſſuetos, quòd ſemper Monachum habuiſſent epiſcopum, ad vſum clericorum redegit.

SVcceſſit ei *Willielmus* ex Abbate Sancti *Karileſi*, qui Monachos Dunelmo poſuit; potens in ſæculo & oris volubilitate promptus, * maximus ſub *Willielmo* rege iuniore. *al. maximè, vel maximo* quapropter & amicorum cohorti additus, & Angliæ prælatus, non permanſit in gratia. Quippe nullis principis dictis vel factis contra eum exiſtentibus, ab amicitia deſciuit, in perfidia *Odonis* Baiocenſis & cæterorum ſe immiſcens. Quapropter victis partibus ab Anglia fugatus poſt duos annos indulgentia principis redijt. Epiſcopatu ergo reſumpto ſedulò agebat, vt in antiquum reſumeretur amorem, ſpectatóque regis ingenio quocunque ille vergendum putaſſet, & ipſe vergere. vnde factum eſt, vt in turbine, qui inter *Anſelmum* & *Willielmum* ſurrexit maximas contra Archiepiſcopum turbas iſte ſignifer excitaret: Sperans (vt aiunt) vel alliciendam regis gratiam, vel ſe pro *Anſelmo* fore Archiepiſcopum. ſed enim vtróque excidit. Nam non multò pòſt orto inter ipſum & regem diſſidio ægritudinem apud Gloceſtriam incurrit. ibi tunc erat curia, & iuſſus eſt Epiſcopus exhiberi, vt cauſam ſuam defenſaret. Cui cùm reſponſum eſſet infirmitate detineri, quo minùs veniret: per vultum de *Luca* fingit ſe inquit. Enimuerò ille vera valetudine correptus morti appropinquabat. Cumque conſidentes epiſcopi iudicaſſent, vt in eccleſia Dunelmi, quam ipſe magnificè inchoauerat, ſepeliretur, reſumptis viribus hęc verba ſpirauit. non placeat Deo, vt pro me mutetur vel minuatur Domini mei ſancti *Cuthberti* reuerentia, pro cuius honore nullus vnquam anteceſſorum meorum in eccleſia humatus eſt: ſed in capitulo me ponite. Defunctus ergo Dunelmumque delatus pulchrum ſuæ induſtriæ monumentum apud Monachos habet, quòd & eos congregauerit, & tam libris quàm cæteris ornamentis eccleſiam decorauerit, quin & Priorem loci hoc inſigni extulerit, vt in toto epiſcopatu Decanus & vicedominus eſſet.

QVod cùm *Turgotus* ab eo Prior conſtitutus ſeueriùs exequeretur, ita *Ranulphum* ſucceſſorem *Willielmi* exacerbauit, vt eo ad epiſcopatum ſancti *Andreæ* in Scottia tranſlato nullum alium Priorem ponendum putaret. Is eſt *Ranulphus* quondam regis *Willielmi* capellanus, ex quo ambiguum genere, lingua & calliditate prouectus ad ſummum, & totius regni procurator effectus. Iſte ſi quando edictum regium proceſſiſſet, vt nominatum tributum Anglia penderet, duplum adijciebat, ſubinde ridente rege ac dicente, ſolum eſſe hominem, qui ſciret ſic agitare ingenium, nec aliorum curaret odium, dummodo complacaret dominum. Quibus artibus fretus epiſcopatum Dunelmenſem meruit. Venit ergo Dunelmum, & primùm quidem timidiùs ſe agebat ſanctum verens offendere, qui fertur peccantium ſeuerus inprimis correptor eſſe. Sed vno & altero delicto cõmiſſo nec vindicato, eò proceſſit, vt reum ſiquando ad Eccleſiam Sancti confugeret abſtrahere non dubitaret, auſus ſcelus omnibus retrò annis inauditum. In ędificijs autem Monachorum nouis & tranſlatione beatiſſimi *Cuthberti* nonnullam gloriam nomini ſuo commeritus eſt. Extulit ergo eius famam ſacri corporis elatio, quòd è mauſoleo leuatum cunctis volentibus fecit conſpicuum. Tractauit illud auſu fœlici *Radulphus* tunc *Sagienſis* Abbas, poſteà Archiepiſcopus Cantuarienſis, & propalam illibatum protulit, quòd quibuſdam veniſſet in dubium, vtrum olim vulgatum adhuc de integritate compaginis miraculum duraret. veſtes quoque omnes

recenti ſplendore nitentes, calix ſuper pectus eius, cuius ſuperior pars aurea, inferior onychina eſſet, facies tam ſtrictè obuoluta ſudario, vt nullo Abbatis niſu diſſociari poſſet. caput *Oſwaldi* regis, & Martyris inter brachia eius inuentum. oſſa ſanctorum *Bedæ* & *Celuulfi*, qui apud Lindisfarnum Monachus, & ſanctus, in ſingulis ſaccis lineis reperta. Erat ſpectaculum ingens in cœmiterio ſereno aëre, nulla pendente nubium craſſitudine, monachis omnibus ſolemnibus indutis veſtibus, lõga pompa euntium & redeuntiũ magnaq; cõſtipatio ſe ingerentiũ, dũ ſemel viſum iuuat iterumq;*iterumq; videre. Viſum ergo vt ſancto putatur indignum, quòd ita eſſet expoſitus ad ſpectaculum, pluuiáq; ingens inopinatè oborta omnes intra Eccleſiam coëgit. Nec caruit miraculo, quòd monachorum veſtes tanta inundante procella non ſolùm illæſæ, ſed nec etiam madefactæ. Macte virtute (Præſul ſanctiſſime) præclarum omnino miraculum & tuæ ſanctitati congruum: qui etiam non multis antè diebus aliud exhibueras. Ad tranſlationem corporis parata erant omnia in noua Eccleſia: chorus monachorum, altare, ſepulcrũ. expectabatur tantùm, vt materia lignorum, quę recentem presbyterij teſtudinem ſuſtinebat, leuiter deponeretur. Sed non paſſus es (beatiſſime) ſanctum tuorum deſiderium prolongari, & omnia nocte intempeſta ſubruiſti. Quis enim alius tanti facti autor? Accurrit Prior ſono excitus, altari & pauimento timens, de lignis cura minor. ſed non ſolùm illa de quibus metuebatur, ſed & ligna ita ſeruaueras integra, vt fuerant appoſita. Meritò â Monachis tuis timeris, vt nullus rebellionis contra Priorem vel in ſe grauis criminis conſcius, pernoctare audeat delicti ſine confeſſione reus. Quapropter te ſupplex oro, vt mei in bono meminiſſe digneris, qui vbi ſe occaſio dedit laudem tui quanquam exilem prætermittere nolui Domine ſancte & meritò dilecte pater.

*al. iterum

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

INæquales dicto libros, quia non æquè affluit nobis vbique dicendorum copia. Et promptum quidem habeo velle ſanctos Patriæ meæ laudare, ſed deſtituit conantem ſcire & poſſe. Nam nec omnes ſanctos valeo ſcire, vel quos remotiſſimè â nobis diſparant plagæ, vel quorum nullæ propter ſcriptorum deſidiam extarent, quas viderimus, vitæ: nec illos, quos mihi diuinitatis munus donauit & vicinia terrarum & ſcientia literarum aliquantulum noſſe, poteſt ſterile ingenium & exile eloquium dignis informare laudum titulis, æquiparare victoriarum triumphis. ſed rurſum hoc meditanti fides occurrens, dubietatis nebulas diſijcit, ſecuritatem inducit: cùm ſciam ſolam hominis bonam voluntatem, ſi fortè fortuna æmula effectum inuideat, æternæ mercedi ſufficere. Mentior ſi non angeli bonæ voluntatis pacem annuntiauerint. Militet ergo ſanctis, ſi aliud in me non eſt, pronæ deuotio mentis. ſeruiat ei ſi poteſt lingua dicentis, quem ſæpe hactenus ſeruatum, nuper præclaro miraculo, nuper inſigni exemerunt periculo. Iuxta ergo inceptum iter circumibo in hoc quarto libro Pontificatus Merciorum, ſicut quarto ordine peruagatus ſum olim eorum Imperium. id fuit ſemper pro tempore ampliſſimum, ideóque in plures Epiſcopatus diuiſum, animoſitate præſertim Regis Offæ, *qui in* **Licefeld** *Archiepiſcopatum conſtituit, non authoritate ſed in cunctæ religionis medulla ductus. Hinc igitur propoſitum executuro curſum, tale ſe offert dicendi auſpicium.*

(* ⁎ *)

De Epiſcopis

De Episcopis Wigornensibus.

LIB. IIII.

PRouincia Merciorum quinque habet modò Episcopatus, olim forsitan plures. Et apud Wigorniam quidem hi fuerunt Episcopi:

Bosel.	*Herebertus.*
Osteor.	*Alwinus.*
Edwinus.	*Henferdth.*
Wilfrid.	**Ecelin.* al.Ethelin
Milred.	*Wilfert.*
Weremund.	*Kinewold.*
Tilher.	*Dunstan.*
Ethelred.	*Oswald.*
Denebertus.	*Aldulf.*

W*Lstanus.* Isti tres fuerunt Archiepiscopi:
Lefsius.
**Bribegus.* al.Britegus
Liuinigus.
Alred.

W*Lstanus* in sanctitate nostro sæculo nominatissimus, de quo si se amplior porrexerit sermo, nullum quæso tædeat. *Wlstanus* à puero educatus honestè, inter disciplinatos viros & literarum curam quanta tunc in Anglia erat, adoleuit. Cùm verò id ætatis esset, presbyteratum accepit, nec à gradu morum vitijs degenerauit. Non enim, vt tunc & nunc quidam Missa cursim manè cantata, tota die post hoc gulæ vel quæstibus inhiabat, sed morosiore cura debitum consummans officium, orationes quotidianas & diuturnas adijciebat, oblationibus fidelium contentus. His vitam tolerabat. Pudoris singularis saluum signaculum post virginitatis vitam cœlo exhibuit. Ita adhuc constitutus in sæculo maior quolibet æstimabatur Monacho, superflui potus expers, esui carnium indulgebat: quas tamen statim, vt potuit, occasionem rapiens, spreuit. caussa fuerat, quia die certa ad quoddam placitum exire deberet, necessitas rei omni excusationi repudium indixerat. Visum est tamen vt ante Missam cantatam inediæ consuleret. Acceleratur à clientibus, ne impransus abiret dominus: apponitur auca igni. Astitit altari presbyter, & deuotione, qua solet agit, cùm inter secreta Missæ, quia erat Ecclesia domui vicina, nidor adustæ carnis nares eius oppleuit. Odor mentem aduocauit, vt & voluptatis illecebra caperetur, continuóque reducto animo culpam agnoscens, luctabatur validè vt cogitationem aliâs auerteret. sed cùm id frustra esset, iratus sibi iuramentum ad sacramenta, quæ tangebat, fecit, nullo se ampliùs pacto id genus cibi comesturum. Cantata ergo Missa cibo vacuus ad negotium discessit, quòd iam tardior hora vrgeret causatus. occasio illa effecit, vt arduum penitus sequutus exemplum, omni in perpetuum carne & etiam vnctiori cibo temperaret. non tamen comedentes rigido suspendens supercilio, nullo se affirmabat eorum ciborum teneri desiderio, si qua tamen esset caro delectabilis, opinari se, quòd alaudæ maiorem vescentibus darent voluptatem. Crescente autem deuotione propositi apud Wigorniam Monachus factus per omnia officia ad Prioratum ascendit. In quo, dum sublimi laude virtutum refulget, tentationem diaboli bonis eius (credo) inuidentis expertus est. Qui cùm quadam nocte ante altare orantem, vt luctaretur secum est aggressus. Fortior ille metu prouocantem adorsus diris brachiorum nodis elisit. idem secundò, & tertiò fecit, nisi quòd tertia vice suspiriosus,

extis incaleſcentibus ilium pulſu ſe defeciſſe pænè ſignificauit. Sed affuit clemens diuinitas, quæ monſtrum inſaniens abegit. Quo in auras euaneſcente, intellexit *Wlſtanus* diabolum eſſe, cum antè putaſſet ſeruientem quendam fuiſſe, cuius ille formam induerat. Cuius rei non fallax dabatur indicium, quòd quocunque euentu ſeruientem illum videret, ſtatim tremore membra pererrante totus expalleſceret. Cætera omni timore vacuus, vt affirmaret ſe neſcire quid eſſet terror, qui nunquam pro fractura pontis equo deſcenderit, qui in ſummitate fabricarum per anguſtiſſimos axes ſecurus inceſſerit, vt de ipſo meritò dicatur, *Iuſtus vt leo confidit.* Intereà, quam ſuperiùs dixi, cauſa exorta eſt, qua Roma veniens *Alredus* Archiepiſcopus conſecutis eueſtigio Cardinalibus Wigornienſi ciuitati Epiſcopum vrgeretur conſecrare. Ille conſilio deducto in medium cauenſque rebus ſuis in poſterum *Wlſtanum* elegit, inefficacem ſcilicet ratus, cuius ſimplicitate & ſanctimonia rapinas vmbraret ſuas, rapturus de rebus Epiſcopatus, quod liberet. Cardinalium ergo fauore *Wlſtanus* approbatus, & examinatus ſeueritate, diuinum munus ſuſcepit; pulchróq; & venerabili præſagio prognoſticon obuenit: *Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt!* Nihil prorſus verius: nec enim bonum in eo ſimulatæ ſanctitatis, nec ſi ſecus quid, callidæ fraudulentiæ fuit. Sed nec *Aldredus* ita ſegnem (vt putabat) perſenſit. Siquidem maiorem partem rerum, quas indebitè detinebat, blanditijs ab eo ſurripuit, tenuitatem ſuam illi ex tempore allegans. Ita officium iniunctũ magis inſito virtutum amore quàm literatura fretus exercebat. Quanquam non ita hebes in literis (vt putabatur) fuerit, qui cętera negotia ſciret, pręter fabulas Poëtarum & tortiles ſyllogiſmos dialecticorum, quæ nec noſſet, nec noſſe dignaretur. Cæterùm probè doctus poſſe ſermonem quamlibet elegantem extemporaliter facere, auditorum lachrymas, gaudia cœli, & pœnas inferni proponendo artifex mouere, perſuadere dictionem, quam vellet, dum quadraret vita doctrinæ, nec aliter viueret, quàm viuendum doceret. Ideóque ſuggerebat ei Deus eloquium, quòd eſſet & laudũ eius incremento & auditoribus proficuo. Cibi, & potus (vt ante dixi) erat abſtinens, quamuis in aula eius pro more Anglorum, totis poſt prandiũ biberetur horis, cũ quibus ipſe aſſidens Pſalmos ruminabat. ordine tamen ſuo ſe bibere ſimulabat. hauriebant alij ſpumantes pateras; ipſe vaſculum minutiſſimum tenens eos ad hilaritatem inuitabat magis conſuetudini patriæ, quàm iudicio ſatisfaciens animi. Nam & cõſuetudines Normannorum non omittebat, pompam militum ſecum ducens, qui ſtipendijs annuis quotidianiſq; cibis immane quãtum populabantur. Circa religiones, talem accepimus. Quotidie Miſſam cantans, addebat Pſalterium, omniumq; ſanctorũ memorias, quorũ toto anno ſingula ſolemnia ſuccedunt, ſingulis in ſeptem diuiſas, per ſeptem non omittebat horas. Quotieſcúnq; Wigorniæ eſſet, Miſſam maiorem impiger cãtabat dicens id ſe repẽdere ſeptimanarij officio, quo ipſe pro epiſcopatu abſolui nollet. collationem quoque frequenter interebat, ienſq; cum cæteris in Eccleſiã facta confeſſione redditaq; benedictione in tricliniũ ſe recipiebat. Equo quocunq; uadens Pſalterium frequẽtabat, orationales verſus, qui occurrebant, ad faſtidium cõcantantis crebrò repetens. Nullius vnquã perſonę cõtuitu, nec etiam in curia regis poſitus, & ad menſam eius aſſidens, benedictiones, quas Angli ſuper potũ faciebant, omiſit. Si quando eum neceſſitas ad comitatũ vrgebat, omnium primò maledictionem prauis, benedictionem rectis imprecabatur arbitris. Tum cõfidens ſi diuinum quid euentilaretur, vigilanter intendebat mentis aciem: ſi ſæculare, quod crebrius erat, faſtidio ſegnis obdormiſcebat, licèt ſi quis contra eum dicendum putaſſet, non eum obtuſæ ſcientię eſſe in reſpondendo intelligeret. Venerat ad eum fama religionis accitus presbyter vocabulo *Egelricus*; cuius exemplo ſcintillante multum in ſe ſanctitatis fomitem rapuerat. Erat enim ille orationibus continuis etiam inter turbas ad miraculum videntium deditus, vt qui quotidie Pſalteriũ cum orationibus, non minoris numeri euoluerat poſt Miſſam. Adeò in corripiendo acer, vt etiam Epiſcopum ipſum, ſi quando (vt fit in loquendo) eſſet remiſſior, ſtatim vel argueret verbis, vel reuerberaret oculis. Nam antiſtes ſuorum à recto tranſgreſſiones alumnorum corripiebat, ſed ſæpiùs quatenus honeſtas ſineret, tolerabat; In diuino ſegnitiem obſequio nullo modo patiens. ſi quis miniſtrorũ vel temulentia, vel ſomnolentia victus, matutinis non affuiſſet, acri ferulæ ictu in illum vlciſci. Poſtremò perſonas honeſtiores per ſe excitando ipſe matutinas eis

cantare,

cantare. Indifferenter vilioribus vtebatur vestibus, magis agninis quàm alterius generis pellibus frigus depellens. Si verò ei diceretur, vt saltem cattinas pelles amiciret, iocosa comitate respondebat; Crede mihi (nam hic mos iurandi Episcopo inoleuerat) nunquam audiui cantari, cattus Dei sed Agnus Dei, ideóque non catto, sed agno volo calefieri. ita Dei timor mentem eius insederat, vt quod alij torquebant in pompam, ipse in compunctionis transferret materiam. Cùm Ecclesiæ maioris opus, quod ipse à fundamentis inceperat, ad hoc incrementi processisset, vt iam monachi migrarent in illam, iussum est veterem Ecclesiam, quam & beatus *Oswaldus* fecerat, detegi & subrui. Ad hoc spectaculum stans sub Diuo *Wlstanus*, lachrymas tenere nequiuit. Super quo modestè à familiaribus redargutus, qui gaudere potiùs deberet, quòd se superstite tantus Ecclesiæ honor accessit, vt ampliatus Monachorum numerus ampliora exigeret habitacula, respondit: Ego longè aliter intelligo, quòd nos miseri sanctorum opera destruimus, vt nobis laudem cōparemus. non nouerat illa fœlicium virorū ętas pompaticas ędes construere, sed sub qualicunque tecto seipsos Deo immolare, subiectosq; ad exemplum attrahere: nos ę contrà nitimur, vt animarū negligentes curam accumulemus lapides. dixit plura in hunc modum, allegationibus suis occurrentes sententias infirmans. Nunc quòd miraculorum expers non fuerit, sermo subijciet: nam de moribus eius dicta hunc modum tenebunt. In cuiusdam Ecclesiæ dedicatione sermonem fecerat ad populum, in quo multa de cęteris plura de pace dixerat: quo cōmoti nonnulli, qui digladiabili diffidebant odio, offensas vtrinq; donauere. vnus erat, qui nullis admonitionibus, nullis suadelis adduci potuit, vt fratris necem indulgeret inimico. huic adducto in medium, & post multum sermonē pertinacissimè recusanti, eadem quæ referam, verba dixit Episcopus. Dominus dixit in Euangelio; *Beati pacifici, quoniā filij Dei vocabuntur.* constat ergo quod si pacifici sunt beati, & filij Dei, discordantes sunt miseri & filij diaboli. Illi igitur, cuius filius es, te cōmendo, & trado te Satanę ad interitū carnis, iuxta pręceptum Apostoli, *vt spiritus saluus sit in die Domini. vix sanctus sermonē expleuerat, cùm miser ille mancipiū hostile factus, corā omni plebe dentibus stridere, spumas iacere, crinem rotare occepit. postremò in terrā elisus volutabatur furens. Exoratus* Wlstanus *vt misereretur, distulit: sed pressus tandē & victus lachrymis, iubet inimico vt abeat. ille discedit eadem facilitate qua venerat reductus in mentem homo, cōuentusq;, vt delicti gratiā cederet, mira pacē negauit imprudētia. iterū ergo vexari, iterumq; sanari iussus inficiari perstitit. Tertiò iam cùm totus membris labefactatus ex cōcussione dæmonis pænè singultiret animā, pacem inijt, perpetuò post hoc vsq; ad mortē integer & incolumis.* Sub seniore *Willielmo* inclamatum est in *Wlstanū* à *Lanfrāco* de literarū inscitia: à *Thoma* Eboracensi archiepiscopo, quòd subijci deberet ei ex antiquo iure. vtrisq; obiectionibus cùm in cōcilio respondere iuberetur, egressus est vt strictiore consilio responsum comeret suum. Tum Monachorum, qui cum eo erant, animis ad summum negotiū attonitis, ille subintulit: crede mihi adhuc non cantauimus Nonam: cantemus ergo. socijs referentibus, vt priùs propter quę venerant expedirent, quòd satis superq; sufficeret cantibus tempus; regem & proceres, si hoc audierint, risui se haberi non immeritò credituros: priùs (crede mihi) faciemus Dei seruitiū, et post agitabimus hominū litigium. hora igitur cantata, nulla excogitata falsi tergiuersatione, nullo cōmentato veri splendore aulam concilij pergebat ingredi: suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit: Quin potiùs timentibus causæ, pro certo, ait, noueritis visibiliter me hîc videre beatos Archiepis. *Dunstanū* & *Oswaldū*, qui hodie me suis precibus tuentes falsiloquorum acumen hebetabunt. ita data benedictione monacho minimę facundiæ viro, sed Normanniæ linguæ sciolo rem obtinuit, vt qui diœcesis antè putabatur indignus regimine, ab Archiepisc. Eboraci suppliciter rogaretur, vt suas dignaretur lustrare, quò ipse pro timore hostium vel sermonis ignorantia cauebat accedere. Nec solùm hoc, sed & villas reliquas episcopatus, quas *Aldredus* Archiepiscopus retinuerat, recuperauit ad vnam, cùm *Lanfrancus* Archiepiscopus constanter assisteret causæ, vrgens videlicet ęmulum primatus & potentiæ. Sub *Willielmo* iuniore *Rogerius* Comes de monte Gomerico perfidiam cōtra principē meditatus, cū eiusdem factionis cōplicibus arma mouebat infestus: Iamq; à Scrobesberia vsq; ad Wigorniensem coloniā omnibus vastatis vrbē ipsam appropinquabat, cùm milites regij, qui prętendebāt, periculū exponunt episcopo. is maledictionis fulmen iaculatus

in perfidos, qui Domino ſuo fidem non ſeruarent,iubet milites properare, Dei & Eccleſiæ iniurias vlturos. mirum quis dixerit, quod ſubijciam, ſed auctoritati veracium narratorum credendum. quidam enim aduerſariorum regijs conſpectis timore inerti perculſi, quidam & cecati victoriam plenam & qualem ſperare nequibant, oppidanis ceſſere. multi enim â paucis fugati, pars cæſi, pars ſaucij abducti. Quid quòd prophetia non caruit? *Aldwinus* erat quidam ab eo factus Monachus, ſicque in vaſtiſſimo illo ſaltu, quod Maluernum vocatur Eremiticam vitam cum *Guidone* ſocio exercebat. *Guidoni* poſt longos agones compendioſius ad gloriam viſum, vt Ieroſolymam iret, vbi labore itinerario vel Domini ſepulcrum videret, vel fœliciter manu Sarracenorum mortem anticiparet. *Aldwinus* eidem ſententiæ inductus conſilium tamen cum patre *Wlſtano* quæſiuit. diſſuaſit Pontifex, & ardentem refrigerauit dicens: Noli ſodes *Aldwine* quoquàm ire,ſed in loco mane: crede mihi,mirareris ſi ſcires quod ſcio:quantum in illo loco per te Deus operaturus eſt. Diſceſſit hoc audito Monachus,firmoque iam durabat in propoſito,leuiabatq; ſpe prophetiæ omne genus ęrunnæ. Nec multò pòſt vaticinium properauit impleri: veniebantque ad *Alwinum* alter poſt vnum, tertius poſt alterum, & ita vſque ad tricenarium numerum; affluebatque eis in primis victualium copia,vicinis beatos ſe iudicantibus, qui aliquid Dei famulis impertirentur. quod verò eis deerat, fide ſupplebant,dum parui facerent, ſi cauerent carnali cibo, qui ſpirituali pingueſcebant gaudio. *Sewlfus* quidam negociator ad eum quotannis venire conſueuerat,vt eius conſilio morbis mederetur animæ. cui ſemel poſt abſolutionem factam dixit, Sæpe peccata, quæ confeſſus es reiteras,quia (vt dicitur) *opportunitas latronem facit.* Quare conſulo,vt Monachus fias,quod ſi feceris,horum peccatorum opportunitate carebis. Cùm retuliſſet ille, non ſe Monachum pro rigore propoſiti fieri poſſe, ſubſtomachatus Epiſcopus, vade (inquit) Monachus fies velis nolis, ſed cùm vitiorum vtenſilia in te ſenuerint. Quod nos poſteà vidimus quia in noſtro Monaſterio, iam ſenectute fractus morbo admonente conuerſus eſt. Sed licèt multotiens pœnituerit, quotieſcunque tamen dictum Epiſcopi aliquis præſentaſſet ei, reuocabat impetum, remolliebat animum. *Nicolaus* ſpecialis eius alumnus, qui poſteà Wigornienſis Eccleſiæ Prior fuit, pedibus eius aſſidebat. Epiſcopus interim effuſus in lætitiam, blanda manu caput iuuenis palpauit, crinibus defluentibus improperio caluitij vicinum,& puto(inquit)caluus fies. At ephębus,qui iam in adoleſcentia ſe illa parte ſeneſcere doleret,queſtus fata capillorum cadentium,quare(inquit) non eos tenes? contra Epiſcopus renidens crede mihi, ait,nunquam quantum vixero,qui reſidui ſunt deficient. Factum eſt, quod dixerat. Sed eadem hebdomada qua vitæ huic renunciauit,ita omnes(quò neſcio) euanuere vt nudam cutim relinquerent. Suam mortem non occultis indicijs manifeſtauit ſæpe quidem,ſed hîc apertiùs. Allato ſibi nuncio de ſororis exceſſu, quam vnicam habebat, reſpondit, modò aratrum ad meum peruenit ſulcum. Sequeturque frater ſororem, non multis poſt diebus. decubuit ergo febribus iam dimidium annum obitus, exercebaturque cœleſtis vitæ introitum. Magnanimiter ille ferebat incommodum,& ſuos ante ſe lachrymantes,& tyrannidem futuri Pontificis metuentes cõſolabatur dicens; ceſſent gemitus,vacent fletus. non eſt enim iſta vitæ amiſſio,ſed vitæ commutatio, neque vnquam vobis deero,ſed quantò lutea compage ſoluta Deo fuero præſentior, tantò ero in auxiliando celerior. me impetrante, accedet vobis proſperitas,me propulſante,diſcedet aduerſitas. Fœlix lingua,quæ de abundanti penu conſcientiæ, tam ſecura verba in hominum aures auderet effundere. Alij ſuſpirijs & ſingultibus agunt,vt pro ſe oretur,ille pro alijs ſe oraturũ pollicebatur. Quid iſtud eſt miraculi? An nullius peccati cõſcius erat? Imò loquebatur ſancta ſimplicitas, ſimplicitas neſcia de Dei diffidere miſericordia. Sublatus ergo præſentibus magno Laïcorum & Monachorum eiulatu, delatus in Eccleſiam triduo ſuper terram detentus eſt. Nam ipſa ſpecies & forma exanimis corporis videbatur gratiam viuentis Pontificis prætendere,mulcebatque oculos leniebatque dolorem. Iacebatque in libitina corpus ante altare Pontificalibus inſignibus ornatum,carens operimento,populiq; vndiq; confluentes, datis oblationibus, & adorato corpore recedebant cum mœrore. Quarto die terræ delatum â *Roberto* Herefordenſi Epiſcopo,ſancta illi iampridem familiaritate coniuncto. Iacet inter duas pyramides, arcu lapideo pulchrè ſuperuoluto,

uoluto, lignũ in superiori prominet, quod casses ferreos, quos vocant araneas, infixos habet. Hæc eò dixerim, quia miraculo subijciendo materia cohæret. Post non paucos annos eius decessus, ignis ab vrbe per incuriam veniens, Ecclesiæ tectum omnino cõsumpsit. plumbo liquefacto, asseres regnante incendio in carbonem mutati, trabes perinde grandes vt integrę arbores ambustæ deciderunt ad solum. Quod ignem intra Ecclesiam effugere potuit, tantę molis ruina dissiluit & crepuit. *Sepulchrum inter hoc sancti non solùm à furore flammæ immune, sed nec fuligine tinctum nec fauilla opertum fuit. Et vt augeretur miraculũ, natta quã accubitare solebant orantes ante mausoleũ incolumis reperta. lignũ & quod supernè prominere dixi, quantum extra lapides extabat, inuentum integrũ, quod petra incluserat ipsa corrupta in cineres solutũ.* Et hoc miraculum non primum, sed alijs celebratius, quia publicũ. Quis enim illa quotidiana enumeret, quæ in domesticis necessitatibus homines sentiunt, dum nullus cum fide affusus ad tumulũ exors redeat votorũ. Superant illa cuiuscunq; facundissimi facultatẽ eloquij, quę nec colligi numero, nec queunt excipi scripto. Et profectò, si facilitas antiquorũ hominum adiuuaret, iamdudum elatus in altum sanctus prędicaretur. Sed nostrorum incredulitas, quæ se cautelæ vmbraculo exornat, non vult miraculis fidem adhibere, etsi conspiciat oculo, etsi palpet digito. Ego me reum silentij timui fore, si certis auctoribus cognita taciturnitati addicerem, & notitiam studiosorum fraudarem. qui enim mihi assumam, vt inertes quique legant vel pro amore sancti vel nostra, qui sancta fastidiunt Euangelia?

WLstano successit *Samson* canonicus Baiocensis non paruæ literaturę vir, nec contemnendæ facundiæ. Antiquorum homo morum: ipse liberaliter vesci, & alijs dapsiliter largiri. Innoxius ad monachos, nisi quòd eis Westberiam abstulit, vbi *Wlstanus* monachos posuerat, & priuilegio sanctitatis suæ munierat. Illud *Sampson* dirupit, nec multis pòst annis in eadem villa, qua culpam commiserat, excessit.

POst eius mortem, qui dono *Willielmi* iunioris Episc. acceperat, data est eadem sedes ab *Hẽrico* rege *Thiulfo* Baiocẽsi ęquè canonico. qui antecessori suo nõ absimilis moribus, eodẽ rege regnante diẽ clausit. sepulti sunt ambo in naui ecclesię ante crucifixũ.

PRæsulatus tunc à rege datus est *Symoni* capellano reginæ *Adelidæ*, quæ post prioris vxoris mortem *Henrico* nupserat. *Simon* igitur affabilitate & morum dulcedine, munificentiáque quoad res Episcopatus angustæ pati possent, insignis habetur.

POst eum successit *Alfredus* capellanus regis *Henrici* iunioris. Diœcesis Wigorniensis pagos habet; Glaucestrẽsem, Wigorniensem, Warwicensem dimidiũ. Gloucestria est ciuitas super flumine Sabrina posita, putaturq; à *Claudio* nominata, qui secundus Romanorũ Imperator post *Iulium Cæsarem* Brittanniam adijt. Deniq; Brittannicè vocabatur Airchalu. Meminit quoq; *Seneca* in lib. de morte *Claudij*, *Barbaros in Bretannia eũ pro Deo colere, & in honorẽ ipsius ciuitatẽ ædificare.* Ab ea ciuitate tota regio vallis Glocestrensis vocatur. Terra omnis frugũ opima, fructuũ ferax hîc & sola naturę gratia, illic culturę solertia, vt quamuis tædiosum per socordiã prouocet ad laboris illecebrã: vbi centuplicato fœnore responsura sit copia. cernas tramites publicos vestitos pomiferis arboribus nõ insitiua manus industria, sed ipsius solius humi natura. Ipsa se terra spõte subrigit in fructus, eosq; sapore & specie cęteris plurimũ pręstantes. quorũ plures ante annũ marcescere nesciunt, vt omnes vsq; ad nouos successores pręstent officium. Regio plusquã alię Anglię prouincię vinearũ frequẽtia densior, prouentu vberior, sapore iucundior. Vina enim ipsa bibentiũ ora tristi nõ torquent acredine, quippe quę parũ debeãt Gallicis dulcedine. villę innumerabiles, abbatię pręstantes, vici frequẽtes. quibus omnibus accedit ad gloriã fluuius Sabrina, quo nullus in hac terra alueo latior, gurgite rapacior, arte piscosior. In eo quotidianus aquarũ furor, quod vtrũ voraginem vel vertiginem vndarũ dicam nescio, fundo ab imo verrens arenas & conglobans in cumulũ cum impetu venit, nec vltrà quàm ad põtem pertendit, nonnunquã etiã ripas trãscendit, & magna vi parte terræ circuita victor regreditur. Infœlix nauis, si quã à latere attigerit. nautę certè gnari cùm vident illã Higram (sic enim Anglicè vocant) venire, nauem obuertunt, & per mediũ secantes violentiam eius elidunt. In eadẽ valle est vicus celeberrimus Bristow nomine, in quo est nauium portus ab Hibernia & Noregia & cæteris transmarinis terris venientium receptaculum, ne scilicet genitalibus diuitijs tam fortunata regio, peregrinarum opum fraudaretur commercio.

Gloucestria.

Bristow.

De Monasterijs.

EST ergo in ipsa ciuitate Glouceſtriæ ſancti *Petri* Monaſterium, quod ibi *Aldredum* Archiepiſcopum incepiſſe non ſemel dixi. Paucos ibi & non plus quàm tres monachos inuenit abbas *Serlo* à rege *Willielmo* ſeniore donum exile adeptus. Sed quantùm Dei gratia cum illius conſpirans induſtria locum extulerit, illum quis congrua explicet facundia? Nota eſt Glouceſtrenſis religionis diſcretio, quam infirmus poſſit * ſuſcipere, nec validus poſſit contemnere. Hoc illis ſignifer intulit *Serlo*, vt *Ne quid nimis*: quamuis vt erat bonis humilis, ita minax ſuperbis & terribilis. Contrà fremunt de ſancto *Oſwaldo* canonici, quòd terras quæ ſuæ deberent famulari Eccleſiæ *Thomas* Archiepiſcopus Monachis dederit. In eadem enim vrbe tempore regis *Elfredi* filia eius *Elfleda* cum coniuge ſuo *Ethelredo* Monaſterium ędificauerant, nulla parcimonia ſumptuum, nulla inopia victualium: Illucque ex Bardanio reliquias *Oſwaldi* regis tranſtulerant, quòd omnis Mercia pareret imperio. Floruit id cœnobium ad tempus Danorum, fuitque affinitate arctiſſima noſtro, id eſt, Malmesberienſi coniunctum, ſicut in archiuis vtriuſque reperitur Eccleſiæ. Sed Monachis vi hoſtilitatis dilapſis, dum Archiepiſcopus Eboracenſis occaſione Wigornienſis Epiſcopatus Monaſterium illud habuiſſet, canonicos recepit, pręcipuamque ibi *Turſtanus* Archiepiſcopus exhibuit diligentiam, & in ſcrinio ſancti renouando, & in Eccleſia dilatanda, vbi cùm veteribus fundamentis deturbatis noua iacerentur, inuenta ſunt amborum coniugum in porticu Auſtrali ſepulchra, & corpora antiquam reuerentiam prætendentia. De beatiſſimo ſanè *Oſwaldo* in libro geſtorum regalium plura dixi, dubium mihi eſſe pronuncians, vtrum brachia apud **Bebenburch** ſeruarentur, ſicut *Bedam* dixiſſe memineram. Veruntamen, quid de his poſteà cognitioni meæ acceſſerit, cùm ad locum venero, non tacebo. In eodem pago eſt Wincelcumbenſe Monaſterium, quod *Kenulfus* rex Merciorum conſtruxit, ingenti, & temporibus noſtris incredibili munificentia, fecitq; dedicari Eccleſiam à 13. epiſcopis, quorũ princeps *Wilfridus* Cantuariæ Archiepiſcopus. Ibi in illa dedicationis pompa in decem ducum conuentu manumiſit ad altare regem Cantuaritarum, quem nuper belli iure ceperat captiuum. Ibi præter illa xenia, quæ magnates ſuſceperant, ineſtimabilis ſcilicet numeri & pretij, erogauit omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, Monachis ſolidum vnum, pręterea toti populo plura. Hoc Monaſterium, vt *ſemper mortalia labuntur in decurſum*, cùm tempore regis *Edgari* ſolo ferè nomine ſtaret, per beatum *Oſwaldum* Archiepiſcopum nonnihil reſuſcitatum eſt. Factus ibi *Germanus* Abbas, quem de Floriaco ſecum adduxerat, magno adiumento fuit & religioni & reſtaurationi Eccleſiæ. Ibi requieſcit pater *Kenulfus* cum filio *Kenelmo*, quem genitor ſeptennem *Quendridæ* ſorori reliquerat alendum. Sed illa falsò cupiditati ſuæ regnum pollicita, fraterculum tollendum è medio ſatelliti, qui alumnus erat, commendauit. Is inſontem quaſi venatum ducens, inter fruticeta obtruncatum occuluit. *Et mirum dictu, quòd fraus tam celatè in Anglia commiſſa Romæ diuinitùs innotuit. Siquidem membrana ſuper altare ſancti* Petri *columba ſupernè ferente delapſa, necis & ſepulturæ loci per ordinem index fuit. Quæ quòd elementis Anglicis erat conſcripta, à Romanis & aliarum gentium hominibus, qui aderant, fruſtrà legi tentata. Sed ſalubriter & in tempore aſtitit Anglus, & latialiter linguæ inuolucrum euoluens, effecit vt Apoſtolici Epiſtola regibus Anglis compatriotam Martyrem indicaret. Quocirca frequenti cœtu pueruli corpus leuatum, vehebatur Wincelcumbam. Ita clericorum vocali cantu, & Laico alacri plauſu parricida fœmina commota, è feneſtra cœnaculi, in quo ſtabat, caput extulit, & fortè Pſalmum cantabat*, Deus laudem meam. *Quem à fine neſcio quo præſtigio retrogradum ducens, nitebatur lætitiam cantantium infirmare. Tum verò vi diuina lumina veneficæ cauis orbibus euulſa cruore verſum polluerunt.* Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala aduerſus animam meam. *Cruoris ſigna extant hodiè immanitatem muliérculæ, & Dei vltionem ſpirantia.* Eſt & Monaſterium Theokesberiæ, quod nouiter *Robertus* filius *Hamonis* fauore ſuo prouexit, nec facilè memoratu, quantum exaltauit, vbi & ædificiorum

al. ſuſpicere

decor,

decor, & monachorum charitas aduentantium rapit oculos,& allicit animos.Fuerat illud primitùs apud Craneburnam: ſed Abbatis *Giraldi* prouiſione, pro vicini fluminis opportunitate, & dominicarum terrarum contiguo, Theokesberiam aptiùs locari viſum. Simul & videbatur voluntati religioſæ nomen applaudere. quòd Theokesberia dicatur quaſi Theotocosbiria, id eſt, Dei genitricis curia, vocabulo ex Græco & Anglico compoſito. Increuit etiam noſtris temporibus in eadem prouincia Maluernenſe monaſterium, quod mihi per antiphraſin videtur ſortitum eſſe vocabulum.Non enim ibi malè,ſed benè & pulcherrimè religio vernat, vbi ad immortalem ſpem commemoro, dum mortalium rerum penuria monachos trahit & animat. Habet etiam Wigornienſis prouincia Abbatiā Eueſhamenſem,Perſcorenſem.Eueſhamum fundauit beatus *Egwinus* epiſcopus, de quo quid miraculi ſit, quòd *Beda* tacuerit, nondum per me potui aduertere,vel per alios addiſcere, præſertim quòd cùm *Kenredo* rege Merciorum & *Offa* rege Orientalium Anglorum Romam ierit,quorum profectionem hiſtoricus non ſiluit. Verùm tamen quæcunque res hanc taciturnitatem imperauerit, conſtat eum tertium Wigornienſium præſulem fuiſſe, locum illum, quo nunc cœnobium viſitur, peculiariter amaſſe, incultum anteà & ſpinetis horridum, ſed eccleſiolam ab antiquo habentem, ex opere forſitan Brittannorum. Eo loci vir ſanctiſſimus, dum ſolitudine inuitante frequentaret excubias, Dei genitricis viſione & alloquutione mulceri meruit, planè & abſque ſcrupulo præcipientis, vt ibidem ſibi fundaret cœnobium futurum ſibi gratioſum, illi negotioſum. Inſtitit ille iuſſis, & complens opus, Apoſtolicis & regijs priuilegijs corroborauit. *Quid illud? credendumne putatur, quod tradit antiquitas? peccatorum iuuenilium quondam conſcium, pedes compedibus irretijſſe, clauibus compedum in amnem iactatis palàm dixiſſe, tunc ſe demùm de peccatis ſecurum futurum, cùm compedes vel diuinitùs, vel ipſis reſerarentur clauibus, ita Romam profectum proſperéque reuerſum. Iam verò in illo mari, quo à Gallico continenti Angliam nauigio tranſmittitur, cùm nauigaret, immanem piſcem ſaltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingreſſum certatímque annitentibus nautis retentum. In eius exenterati iecore clauem repertam, ſeræque compedum appoſito, ſancto ſoluto ſecuritatis plurimum donaſſe.* Nominatiſſimus profectò pater eſt, & petentibus exorabilis, ſi credulitas rogantium non titubauerit. *Implebis & tu laude tua huius paginulæ partem, qui cœnobium idem illustras,* Fœlix *puer* Wolſtane *fili* Wimundi, *filij* Wictlaſij, *regis Merciorum, Et* Ethelfledæ *filiæ* Celwlfi,*qui fuit patruus* Kenelmi. *Te (inquam) non tacebo, quem* Berferthus *cognatus nephariè interemit. Norintque poſteri, ſi qui has cognitione dignas literas putauerint, nihil in ſeculo indole tua glorioſius, qua irritatus lanio te morti dederit, nihil in Deo puritate tua innocentius, qua inuitatus internus arbiter te glorificauerit. Nam cœlo dimiſſa columna lucifera, denſæq; noctis dirumpens pallia, profundæ caueæ ſcelus detexit, carnificis nequitiam arguit.* Quapropter venerandæ reliquiæ leuatæ parentum obſequio, Rapendune locatæ ſunt, tunc temporis famoſo monaſterio: nunc eſt villa Comitis Ceſtrenſis, cuius gloria pro ſitu vetuſtatis exoleta. Nunc Eueſtamum (vt dixi) inhabitas, dignus qui fauentûm votis ſerenus indulgeas. Perſcore fundauit & perfecit cœnobium tempore regis *Edgari Egelwardus* dux Dorſatenſis minimè parcus animo,ſed effuſo in largitatem ſtudio. Verùm & illud, vt cætera, quanto ſuccubuerit detrimento miſerabile, plus ſui medietate diminutum. Partem diuitum occupauit ambitio, partem ſepeliuit obliuio, maiuſculam portionem reges *Edwardus* & *Willielmus* contulere Weſtmonaſterio. Habentur hîc aliquanta fœlicis *Edburgæ* oſſa, celebrantúrq; inſtanti reuerentia, quod ibi frequentiori quàm aliâs miraculorum meruit gloria.

(*,*)

De

De Episcopis Herefordensibus.

TRans Sabrinam penè collimitatur Wallensibus ciuitas Hereford, non grandis, quæ tamen fossatorum præruptorum ruinis ostendat se aliquid magnum fuisse. huius à principio hi fuerunt Episcopi.

Putta.
Tirtel.
Tortere.
Walstoch.

Cuthbert, postea Cantuariensis Archiepiscopus. Cuius eximiam in rebus ecclesiasticis diligentiam, cùm in Archiepiscoporum rebus sermo versaretur, edisseruit: sed & versus isti nuper mihi visi antiquitatem viri quantumcunque antecessores suos honorificauerit insinuabunt, & si quid ab eis ad ornatum domus Dei cœptum, ipse suo studio perfecerit.

Hæc veneranda crucis Christi veneranda sacrata
Cœperat antistes venerandus nomine Walstod
Argenti atque auri fabricare monilibus amplis.
Sed quia cuncta cadunt mortalia tempore certo,
Ipse opere in medio moriens, è carne recessit.
Ast ego successor præfati præsulis, ipse
Pontificis tribuente Deo qui munere fungor,
Quique gero certum Cuthbert *de luce vocamen,*
Omissum impleui, quod cœperat ordine pulchro.

Item super sepulchrum antecessorum.

Qui quondam extiterant famosi, altique per orbem,
Corpora sena tenet hominum, hic marmor obumbrans.
Tumbáque mirifico præsens fabricata decore
Desuper ex alto cohibet cum culmine tecta.
Hos ego Cuthbertus *sacri successor honoris*
Inclusi titulis, exornauique sepulchris:
Pontifices ex his ternos sancta infula cinxit,
Nomina sunt quorum Walstodus, Torhere, Tirhtil,
Regulus est quartus Milfrith *cum coniuge pulchra*
Quenburga, *extitit è senis hæc ordine quinta.*
Sextus præterea est Oselini *filius* Offrith.

POst *Cuthbertum, Podda.*
Ecca.
Cedda.
Altbertus.
al, Elne **Esne.*
Celmundus.
Vtel.
Wlfeard.
Benna.
Edulf.
Cutulf.
al. Mutel **Mucel.*

Deorlaf.

Deorlaf.
Cuemund.
Edgar.
Tidhelm.
Wlfelm.
Alfricus.
Athulfus.
Ethelstan.
Leouegar. Hunc tempore regis *Edwardi Grifin* rex Walensium vrbe cremata expulit sede & vita.

WAlterus successit, qui à *Nicolao* Papa Romæ sacratus, pertendit ad quintum annum *Willielmi* regis, & cum indecoro exitu, nisi fama mentitur, decessit. Erat in villa muliercula, quam nescio quo infortunio ex occursu visam, multo arsit tempore. Ignorabat illa flammas pontificis; & si sciret, contemneret: *Interea sæpe cogitans Pontifex quòd nihil est miserius quàm senex amans,* luctabatur pro ætatis & gradus reuerentia morbum depellere. Probéque iam conualuerat, & victus furor terga dederat, cùm ex occasione, quam diaboli fraus administrauit intra cubiculū illā accersijt. *Sub- *al. suberat* iecerat causam, vt cubicularijs vestes incideret. Dicebatur enim officij perita. Illa in- *causa* gressa, & operi propter quod venerat intenta, clientes secretorum conscij agmine facto discedunt. Tum, ne multis morer, episcopo post obscæna dicta vim inferre paranti fœmina forcipibus, quas tenebat, inguina suffodit. Rumor criminis & vltionis totam peruagatus Angliam regis quoque aures attigit. Ille dignitate regia credulitatem dissimulans, ne vel cæteri disseminarent, grauissimo coercuit edicto.

NOn multò pòst accepit sedem illam *Robertus* Lotharingus, qui ibi ecclesiam tereti ædificauit schemate, Aquemsem basilicam pro modo imitatus suo: omnium liberalium artium peritissimus, abacum præcipuè, & lunarem compotum, & cœlestium astrorum cursum rimatus. Erat tunc temporis monachus * *Marianus* apud Magonti- *al. Mari-* am inclusus, qui longo solitudinis otio chronographos scrutatus dissonantiam cyclo- *mannus* rum *Dionysij*, ex igni contra euangelicam veritatem, vel primus vel solus animaduertit. Itaque ab initio sæculi annos singulos recensens, 22. qui circulo deerant, superaddidit, magnam & diffusissimam chronicam facere adorsus. Eum librum *Robertus* miratus vnicè, æmulatus mirificè Angliæ inuehendum curauit. Denique captus *Mariani* ingenio quicquid ille largiùs dixerat, in arctum contrahens deflorauit. Adeò splendidè, vt magis valere videatur defloratio, quàm ingentis illius voluminis diffusio. Præ cæteris contemporaneis episcopis sanctissimi *Wlstani* familiaritati deditus erat, quem & vicinitate præsulatus attingebat. Remotis ergo sæpissimè forensibus negotijs domesticum illi contubernium præstabat, delectatus vitæ illius puritate, & innocentia, quem quamuis ante se extulerit, non tamen socialis amoris vinculum mors illius perlongata corrupit. Decumbebat *Wlstanus* Wigorniæ, beato iam proximus fini: *Robertus* in curia inuitus duntaxat regalia placita transigens, astitit ipsi in visu dicens omninò intelligibiliter, Si me vis videre viuum, festina venire Wigorniam, antequam obeam. Quo viso petita à rege licentia venire festinabat concitus, nulli quieti siue die vel nocte indulgens. Metus enim pius præsagium, quod res firmauit, infuderat, ne non superstitem inueniret. Longiusculè enim fuerat curia. Et iam in mansione proxima Wigorniæ somno deditus, iteratò videt *Wlstanum* dicentem, Nihil minùs quàm pius amor poscit, fecisti: sed frustratus es desiderio tuo. Iam enim migraui, tu modò (amice sodalis) vitæ tuæ consule, prouide saluti: quia non longas moras post me facies in hac luce. & ne phantastica visione te credas illudi, signum accipe. Postquam cras corpus, quod iam triduo tuum sustinet aduentum, terræ mandaueris, dabitur tibi xenium ex parte mea, quod meum esse cognosces. Ita Pontifex expergefactus viam peregit; Wigorniam venit, officium sepulturæ impleuit, re omnibus relata. Iamque valedicto monachis meditabatur discedere, calciatúmque calcaribus equus operiebatur, cùm Prior loci genibus eius reuerenter affusus prætendit xenium dicens, *Accipite domi- *al. accipe* ne, si vobis placet, amatoris vestri cappam agninis pellibus infultam, qua indutus æquitare solebat; quæ & longum vestrum testetur amorem & sanctitatis Domini nostri

ſtri mereantur protectionem. Hoc ille audito & munere recognito impalluit, gelidúſque cucurrit per oſſa tremor: ſtatímque dilata profectione, concionem monachorum acciuit in capitulum, lachrymis & ſuſpirijs quantum res exigebat, referens quanta veritate ſomnium & factum quadraſſent. Itaq; omnibus ſua morte commendata diſceſſit de admonitione quidem lætus, ſed ſemper ſancto timore ſollicitus. Ianuario mediante *Wlſtanus* tranſijt, nec *Robertus* Iunium tranſcendit.

Girardo ſucceſſori eius in Eboracum tranſlato

SVbſtitui iuſſus eſt à rege quidam *Rogerius Lardarius*. Sed is nullo Pontificali munere ſuſcepto infra octo dies electionis apud Londoniam, vbi tunc erat curia, defunctus eſt: Mandato antè Archiepiſcopo *Anſelmo* (Deus bone quàm mira ineptia!) vt ſe in epiſcopum conſecraret antequam moreretur, eóque anxiè & inſtantiſſimè poſtulato. quam hominis fatuitatem nullo relato reſponſo ſanctus antiſtes ſolius modeſtia riſus infirmauit.

TVnc ſtatim electus eſt *Rainaldus* reginę Cancellarius, vt mortui locum teneret. Qui ſecundum morem, quem rex legitimum tunc arbitraretur, per principem annulo & baculo inueſtitus, vbi benedicere illum & cæteros ſic inueſtitos Archiepiſcopo recuſante perperam ſe feciſſe intellexiſſet, vltro nec rogatus, nec iuſſus retulit annulum & baculum regi. Quocirca amicitiæ regalis extorris curia quoque arceri iuſſus eſt. Tacitè id ille & patienter tulit, donec dulciori aura cor regium ſerenante, legitimè introductus & honorificè conſecratus eſt. Manſit in epiſcopatu magna modeſtia, tum virtutibus cæteris, tum compunctione timoris Dei vbiq; & maximè inter Miſſarum agenda lachrymis irriguus, nullius mali opinione infamis, niſi quòd minùs quàm decebat, & citra facultatem ſuam eſſe dapſilis dicebatur.

DEceſſit poſt paucos annos vitio podagræ, accepítq; ſucceſſorem *Gaufredum* cognomento de *Diua* non plus quinque annis, vulgatiſſimo iam per ora hominum infortunio, vt non diu quiſquam epiſcopus apud Hereford ſuperſit. Bonus quidem & ille continentiſſimúſq; indifferenter cibis & veſtibus, quæ minori precio taxarentur, vtens, agriculturæ ſtudens, terras epiſcopatus, quæ antè exactionibus vectigalium multùm læſæ fuerant, reparauit & prouexit. Quare & farre & cæteris, quę victum miniſtrant, ſufficiens paulò tenacioris animi ad pauperes fuit: lacerandam ergo famam ſuam meritò præbuit, quòd nulla miſericordia erga egentes motus magnam copiam victualium nulli hæredi reliquit.

DAtus ergo eſt epiſcopatus ab rege *Henrico Richardo* clerico de ſigillo, qui non multis annis ſuperfuit.

TVm demum bono (ſi Deo placet) omine electus eſt factúſq; præſul *Robertus* prior canonicorum de Lantoni, qui hodiéque ſupereſt, cuius facta poſteri iudicabunt. Nunc planè illi benignum fama ſtrauit iter, ipſum eſſe religioſiſſimum, in victu & veſtitu abſtemium. Apoſtolicæ certè curiæ ita notus, vt ei poſt legatum & Archiepiſcopum omnes diſpoſitiones ſuas in Anglia iniungat. Ornat epiſcopalem ſedē reliquijs ſuis rex & martyr *Egelbrithus* apud Orientales Anglos natus & principatus: hunc rex Merciorum *Offa* pro confirmatione (vt putabat) & prouectu regni nullis extantibus cauſis peremit, nefariam rem in procum filiæ machinatus. Inuaſítq; continuò eo mortuo regnū Orientale, inuaſionis hæreditatē tranſmittens in ſucceſſores. Verùm mors *Egelbrithi* innocua morte *Offæ* non multò pòſt ſubſecuta, & eiuſdē filij breui regno creditur vindicata. Quin & Deus adeò euidentibus ſignis ſanctitatem eius notitiæ ciuiū tradidit, vt tantæ dignitatis epiſcopatus ſub eius conſecretur nomine. Eſt ergo martyr, & creditur nō rationibus humanis, ſed virtutibus diuinis. Nec ineptū videri debet aut incongruū, quòd anteceſſores noſtri probi præſertim & religioſi viri vel taciturnitate tolerauerunt, vel authoritate roborauerunt. Nunquid enim beatus *Dunſtanus*, vt cæteros omittam, in quem ſe ſcientia literarum & Dei gratia pleno ſinu infuderat, pateretur vel *Kenelmum* vel *Egelbrithnm* vel *Wlſtanum* coli vt martyres, niſi ei gratum eſſe conſtaret apud ciues cœleſtes? Succumbat ergo mortalis ſententia vbi Dei fauor oſtenditur per miracula.

De

De Monasterijs.

IN diœcesi præsulatus sunt duo cœnobia: apud Scrobesberiã, & Wenloch. Scrobesberiensium recens est à *Rogero* Comite de monte Gomerico constitutum. Ibi monachos locauit ex Sagio, angusto victu & amictu; sed qui has ærumnas spe futuræ mercedis lætis animis paruipendant. Apud * Wenloch fuit antiquissima sanctimonialium habitatio. Ibiq; beatissima *Milburga* soror sanctæ * *Mildredæ* neptis *Pendæ* regis Merciorum ex filio transegit vitam, & sita est. Sed locum omninò desertum prædictus Comes monachis Cluniacensibus impleuit, vbi modò speciosa germina virtutum conantur in cælum. Enimuerò sepulchrum virginis clam erat nouis aduenis, omnibus videlicet vetustatis monumentis violentia hostium & temporum deletis. *Nouiter verò dum inchoata noui templi fabrica, quidam puer per pauimentum concitatiùs cursitaret, effracta mausolei fouea propalam corpus virginis fecit. Tunc balsamici odoris aura per ecclesiam spirante altiùs elatum tot miracula præbuit, vt cateruatim eò populorum vndæ confluerent. vix patuli campi capiebant populorum agmina, dum æquis vmbonibus diues & mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum euentum res habuit, vt nullus exinde nisi extincta vel mitigata valetudine discederet, nonnullos etiam regius morbus medicus sanè incurabilis per merita virginis relinqueret.*

al. Mildritha

De Episcopis Licefeldensibus, & *Cestrensibus.*

Licetfeld est villa exigua in pago Standfordensi longè à frequentia vrbium. Nemorosa circà regio: riuulus aquæ propter fluit. ecclesia angusto situ erat, antiquorum virorum mediocritatem & abstinentiam præferens. Locus pudendus nostri æui episcopis, in quo episcopalis dignitas diuersari deberet. Ibi, vt prædictum est, sanctissimus *Cedda* & sedit, & obijt. Nam præter duos episcopatus Merciorum, quos supra recensui, tota reliqua prouincia Merciorum & Lindisfarorum primis annis Christianitatis vnum habuit episcopum, singulos singulis succedentes: quorum hæc sunt nomina.

Diuma.

Cellah, ambo de Scotia.

Post hos *Dumhere* natione Anglus.

Iaruman.

Cedda, cuius fuit sedes, vt dictum est sæpè, apud Licetfeld.

Ceddæ substituit *Theodorus* Archiepiscopus *Wilfridum,* qui diaconus antecessoris sui fuerat.

Et huic *Sexwlfum.*

Sexwlfo duo successerunt, *Hedda* apud Licetfeld.

Wilfridus apud Legecestram, *Wilfrido* vi hostilitatis deiecto ambas tenuit parochias *Hedda.*

Et post eum *Aldwinus.* Quo defuncto tres facti sunt episcopi in illa diœcesi.

Wita Licetfeld. *Totta* Legecestræ. *Ethead* Dorcestræ. Licetfeldenses hi fuerunt Episcopi.

Post *Witam Hemel.*

Cuthfrid.

Cuthfrid.
Berthum.
Aldulf, qui tempore *Offæ* regis accepit pallium.
Herewin.
Herkenwald.
Humbert.
Cinebert.
Bumfrith.
Elle tempore regis *Elstani.*
Elgar.
Kinsi.
Winsi.
Elfeth.
Godwine.
Lefgar.
Brithmar.
Wlsi.
Leowine.

PEtrus, hic tempore regis *Willielmi* senioris derelicta Licetfeld migrauit in Cestram, quæ abest ab eo loco millibus quinque & viginti. Cestra legionum ciuitas dicitur, quòd ibi emeriti legionum militarium resedere: collimitatur Aquilonaribus Britannis. Regio farris & maximè tritici, vt plæráq; Aquilonalium, ieiuna & inops, pecorum & piscium ferax. Incolæ lac & butyrum delicias habent, qui ditiores sunt carnibus viuunt, panem hordeacium & siliginem pro magno amplectuntur. transmittitur à Cestra Hyberniam, reuehuntúrq; ciuitati necessaria, vt quod minùs natura soli habet, labor negotiantium apportet.

De Monasterijs.

IN vrbe fuit ex antiquo sanctimonialium monasterium, nunc per *Hugonem* Cestrensem Comitem monachis repletum. Prædicatur ibi *Wireburga* virgo filia *Wlferij* regis Merciorum, & *Ermenildæ* filiæ *Sexburgæ*, quæ fuit filia *Annæ* regis Orientalium Anglorum, & vxor *Erkomberti* regis Cantuariorum. Wereburga *cælibatum professa in illa ciuitate plurimo temporum curriculo bonus emicuit virtutibus, cuius vnum narro miraculum, quod ab incolis celebritate sui famam & memoriam meruit. Rus extra muros habebat, cuius segetes depascebantur aucæ syluestres. Villicus cuius officij intererat, omni cura abigere, sed parum promouere. Quare dum herili assisteret obsequio, huiusce rei inter cæteras diei fabulas subintulit querimoniam. Vade, inquit illa, & include omnes in domo. Stupefactus agrestis nouitate præcepti ludere putabat dominam: sed illa constanter & seriò præcepiente, ad segetem reuersus vbi prædictas improbas primum conspicatus est, vt se ex præcepto heræ sequerentur, clara edixit voce. Tum omnes grege facto collis demissis hostem secutæ tecto inclusæ sunt. quarum vnam præsumpsit rusticus ad cœnam, nullum accusatorem scilicet veritus. Diluculo venit virgo, & de rapina rerum alienarum volucres increpitans, fugam capescere imperauit. Nec defuit alitibus sensus, quæ se integras non esse scirent, quin circa dominæ pedes circumeuntes, nec vsquam prodeuntes, querela, qua poterant, pietatem virginis excitarent. Illa Deo sibi reuelante intelligens non ex nihilo esse tantam querimoniam auium, villicum sedulò percunctata furtum cognouit. Iubet ossa recolligi, nec mora, signo virgineæ manus medicante, cutis & caro ossibus superducta. cutis cœpit plumescere, donec ales animata, saltu primò alacri, mox volatu se librauit in æthera. Sequutæ sine cunctatione cæteræ constante iam numero, exhibito prius liberatrici venerationis officio.* Huius virginis apud Cestram prædicantur merita, extolluntur miracula. Cúmque omnium petitioni sit incunctanter fauorabilis, tum maximè orationes fœminarum & puerorum vicino & contiguo auxilij pede attingit.

In eadem ciuitate (vt dixi) fecit *Petrus* episcopus sedem in ecclesia sancti *Petri*, positis pauculis canonicis.

AT verò successor eius *Robertus* iterum sedem in Couentreiam migrauit. Erat in diœcesi Cestrensi Couentreiæ cœnobium a magnificentissimo Comite *Leofrico* & vxore *Godiua* constructum, tanto auri & argenti spectaculo vt angusti viderentur ipsi parietes ecclesiarum thesaurorum receptaculis, miraculo porro visentium oculis. hoc *Robertus* inhians ex ipsis ecclesiæ gazas sic cepit, vnde regis occupationes falleret, vnde Romanorum auiditati irreperet. Ex vna enim trabe quingentas marcas argenti corrasit, quæ scrinia sustentabat. Plures ibi moratus annos, nihil probitatis exhibuit loco: adeo tecta ruinam minantia nunquam exemit periculo, adeo sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit * repetendarum reus futurus episcopus, si esset accusator paratus. (*al. repetundarum*) Monachos miserabili stipe cibans nec regularis ordinis amorem curauit accendere, nec nisi ad popularem literaturam passus est adspirare, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor & scientiæ vigor redderet elatos contra se. Agresti igitur victu & triuiali literatura contenti satis habebant si vel quietè viuere possent. Quin etiam moriens non apud Cestram sed apud Couentreiam se tumulatum iri præcepit, sua opinione relinquens successoribus non indebitum ius calumniandi sed quasi legitimum vindicandi.

EI successit alter *Robertus* cognomento *Peccam* ex capella *Henrici* ad episcopatum datus. vixit paucis annis & ibidem sepultus est, prædecessoris sui quoad vixit sedulò emulatus vestigia.

NVnc est ibi *Rogerus* episcopus ex dono eiusdem regis nepos cuiusdam *Galfridi* de Clintone, magni quondam in Anglia nominis. Couentreiæ habetur brachium magni *Augustini* theca inclusum argentea. Cernuntúrq; in celatura huiusmodi literæ: *hoc brachium S.* Augustini, Egelnodus *archiepiscopus rediens a Roma ad Papiam emit centum talentis argenti & talento auri*. Ibi ergo iacet episcopus *Robertus* non ita infamis in omnibus. nam & iocundus dicitur & dapsilis, & magnarum apud Licefeld ædificationum inchoator extitit. In ambabus porticibus Couentreiæ iacent ædificatores loci præcellentissimi coniuges, quorum maximè prædicatur fœmina: quæ cùm thesauros viuens ibi totos congessisset, iamiamque moritura circulum gemmarum, quem filo insuerat, vt singularum contactu singulas orationes incipiens numerum non pretermitteret; hunc ergo gemmarum circulum collo imaginis sanctæ *Mariæ* appendi iussit. Sed quàm pretiosarum putas gemmarum? profectò a gnaris centum marcis argenti æstimantur.

De Episcopis Legecestrensibus.

LEgecestra est ciuitas antiqua in mediterraneis Angliæ, a Legra fluuio præterfluente sic vocata; cuius episcoporum nomina solum ponam, quòd de ipsis nihil aliud ad nos manauit.

Totta.
Edbertus.
Vnwina.
Werenberth.
Bethum.
Aldred.
Celred.

LEouinus hic tempore regis *Edgari* coniunxit episcopatus Lindisfarorum qui nunc dicitur Lincolniensis & Legecestrensium.

De Episcopis Dorcecestrensibus, siue *Lincolnienfibus.*

DOrcecestria est villa in pago Oxenfordensi, exilis & infrequens: maiestas tamen ecclesiarum magna, seu veteri opera, seu sedulitate noua.

Ibi post *Hedhedum* hi fuerunt episcopi: *Epelpine.* (al. *Edelwine*)

Edgar.

Kinebert.

* *Alpith.* (al. *Alwih*)

Aldulf.

Celnulf.

Edulf.

Bricthred.

Leouine. Hic est ille, qui ambos coniunxit episcopatus.

Elfnod.

* *Escpi.* (al, *Escwi*)

Elfelm.

Ednod.

Etheweric.

Ednod.

Wluin.

REmigius ex monacho Fiscannensi, qui *Willielmo* Comiti Normannorum in Angliam venienti auxilium in multis præbuit, episcopatum si vinceret pactus. Nec fuit *Willielmus* segnior in dando quàm *Remigius* in accipiendo. Cùm eum vnde *Alex.* papa (vt iam dixi) conuicisset & adiudicasset, rogatu tamen archiepiscopi *Lanfranci* honori restituit. Ille primis annis egregia apud Dorkecestram meditatus, & aliqua facere ingressus, nouissimè curam omnem & sedem trāstulit ad Lindocolniam ciuitatem vnam ex populosioribus Angliæ, emporium hominum terra mariq; venientium. Ibi *Remigius* in honorem dominæ matris fundatam ecclesiam canonicis multis impleuit, & ipsis literarum scientia & diuitiarum affluentia, quas ex suo coemerat, eminentibus. cœnobium monachorum apud sanctam *Mariam* de Stou ex nouo fecit: alterū apud Bardenei ex veteri fauore suo innouauit. Quod eo iucundius erat, quia ipse pro exiguitate corporis penè portentum hominis videbatur, luctabatur excellere & foris eminere animus, erátque

Gratior exiguo veniens è corpore virtus.

Quem ideo natura compegisse videtur, vt sciretur beatissimum ingenium in miserrimo corpore habitare posse. Fœliciter ergo acta vita in ipso apparatu consecrationis suæ Lindocolniam pridie futuræ dedicationis æmula illum mors tantis gaudijs subtraxit. Nam & magnanimi viri hortatu omnes vndique pontifices regium edictum acciuerat. Solus *Robertus* Herefordensis venire abnuerat, & certa inspectione syderum dedicationem tempore *Remigij* non processuram viderat, nec tacuerat.

TVnc ergo rem dilatam successor eius non grauiter expleuit, vtpote qui in labores alterius delicatus intrasset, *Robertus Bloet* homini nomen. vixit in episcopatu annis paulo minus xxx. discessit procul a sede apud Woodstocke, vbi, cùm regio lateri cum alio quodam episcopo adequitaret, subito fato interceptus est. Cætera satis suis hilaris, & parùm grauis: negotiorum scientia secularium nulli secundus, ecclesiasticorum non ita. ecclesiam cui sedit ornamentis preciocissimis decorauit. Defuncti corpus exenteratum, ne tetris nidoribus vitiaret aerem, viscera Egnesham, reliqua Lindocolniæ sepulta sunt. Monachos enim qui apud Stou fuerunt, viuens Egnesham migrauerat. Notum est autem monachos Egneshamenses Dominæ nostræ deuotos,

&

& ab ea dilectos. Denique, cùm præterito anno quidam eorum adoleſcens decumberet, conſpicatus eſt eam ſibi auxilio aduentantem turbas dæmonum, qui conuenerant, effugare. Quos ille digito præſentibus oſtendens, benedictæ aquæ aſpergine rogabat abigi. Illi ex vna parte propulſati, ſtatim alibi aderant. Veruntamen potenti imperatice adueniente omnes euanuere. Tum ægrotus prorſus quaſi incolumis canora voce reſponſorium incepit: *Gaude* Maria *virgo.* Cúmque medium feciſſet, vi morbi vel potiùs obliuionis vitio hæſit: ſed ab aſtante monacho admonitus memoriam recollegit, itaq; cum extremo verbo vltimum exhalauit ſpiritum. Hac igitur occaſione de hoc cœnobio prælibata, cætera in Lincolnienſi diœceſi ſita ſtylo peruagabimur.

Fuit antiquitùs in Oxenfordenſi ciuitate monaſterium ſanctimonialium, in quo requieſcit * *Frideſwida* virgo ſacratiſſima, regis filia, regis thoros deſpexit, integritatem ſuam Domino *Chriſto* profeſſa. Sed ille cùm ad virginis nuptias appuliſſet animum, precibus & blanditijs inaniter conſumptis, vi agere intendit. Quo *Frideſwida* cognito, fugæ in ſyluam conſuluit. Nec latibulum latere potuit amantem, nec cordis deſidia obfuit, quin perſequeretur fugitantem. Iteratò ergo virgo iuuenis furore comperto, per occultos tramites Deo comitante Oxenfordiam ingreſſa eſt nocte intempeſta. Illuc cùm mane curioſus amator * deuolaſſet, puella iam de fuga deſperans, ſimúlque pro laſſitudine nuſquam progredi potens, Dei tutelam ſibi, proſequutori pœnam imprecata eſt. Iamque ille cum comitibus portas ſubibat vrbis, cùm cæleſti plaga irruente cæcitatem incurrit. Intellectóque pertinaciæ ſuæ delicto, & *Frideſwida* per nuncios exorata, eadem celeritate, qua perdiderat, lumen * accepit. Hinc timor regibus inoleuit Angliæ, illius vrbis ingreſſum & hoſpitium cauere: quòd feratur peſtifer eſſe, ſingulis refugientibus ſui damno periculi veritatem rei experiri. Ibi ergo fœmina virginei triumphi compos, ſtatuit monaſterium & diebus ſuis ſponſo vocante ſubiuit fatum. Tempore verò *Egelredi*, cùm Dani neci adiudicati in monaſterium illud confugiſſent, pariter cum domibus inſatiabili ira Anglorum flammis abſumpti ſunt. Sed mox regis pœnitentia purgatum ſacrarium, reſtitutum monaſterium, veteres terræ redditæ, recentes poſſeſſiones additæ. Noſtro tempore, pauciſſimis ibi clericis, qui pro libito viuerent reſiduis datus ille locus a *Rogero* Saleſberienſi epiſcopo *Guimundo* excellentis literaturæ & non aſpernandæ religionis canonico: Qui non inoperosè commiſſo inſudans muneri multos ibi canonicos regulariter victuros Deo exhibuit. Pagus Bedefordenſis continet abbatiam ſancti *Albani*. Is non mercenarius nec futilis martyr habet laudatores & teſtes martyrij præcipuos, *Bedam* & *Fortunatum*, quorum copiæ ſi vellem aliquid adijcere, tale eſſet ac ſi cuperem mari aquas infundere. Corpus ſanctiſſimum, quod diu in terræ puluere iacuerat, rex *Offa* in ſcrinio collocatum erexit in lumen, baſilica pulcherrimi operis, & monachorum numeroſitate honorauit. Nec res eſt in ambiguo cum Bathoniæ conſiſtentem admonitum ſomnio, cúmque illuc iter ageret, eſſétq; vir proximo, lucis in modum ingentis faculæ ſupra locum ſepulchri, & noctu & interdiu deſcendentis animatum indicio. Id cœnobium nunquam omninò ruinæ patuit, ſed noſtra ætate per *Paulum* abbatem agente *Lanfranco* archiepiſcopo in ſummum auſpicium religionis euaſit. In Huntendinienſi pago ſunt Burch & Rameſeia & Croland. Burch olim Medehamſtede dicebatur: ſed poſtquam *Kenulfus* abbas locum muro erexit, à ſimilitudine vrbis Burch vocatus eſt. Hîc beatiſſimus *Æthelwoldus* monaſterium conſtruxit, adeò elaboratis ſumptibus & ampliatis poſſeſſionibus, vt penè tota circà regio illi ſubiaceat. Colunt & fouent in eo reliquias corporum ſuorum virgines eximiæ, *Kinedreda* & *Kineſwida Pendæ* regis filiæ. Ambæ ab infantia Deo dicatæ nobile propoſitum tenuerunt ad ſenium. Sed iunior non ſolius ſui contenta ſalute etiam *Offam* ſponſum cælibatui conſecrauit. is fuit rex orientalium Anglorum paucis annis, ephœbus iucundi vultus & animi, ætatis floridæ, maximi apud ciues amoris, *Kineſwidæ*, cuius nuptias ſperauerat, monitu edoctus amores mutare in melius. Romam cum *Kenredo* rege Merciorum & *Egwino* Wicciorum antiſtite iuit, vbi attonſus in monachum, terrenis ſuo tempore valefecit. Ornat ſodalitatem virginum (vt prædicant) rex ſanctus *Oſwaldus*, cuius ibi brachium haberi dicunt, neruis, cute, carne, integrum ab antiqua requietionis ſede furtim ablatum: Datúrque oſtenſui ſcrinium magnum illius theſauri receptaculum, ſed fides dictorum vacillat, vbi nihil auditor viſu explorat. Hoc verò non

al. Fritheſwida

al. aduolaſſet

al. recepit

non dixerim, quòd de integritate sanctissimi dubius, sed vtrum eo loci cõtineatur, nolo esse affirmator præproperus. Ramesiensis abbatiæ fuit ædificator sanctus *Oswaldus* Eboracensis * episcopus, cooperante *Egelwino* quodam orientalium Anglorum Comite; laudabili liberalitate vtriq; prædicabiles, sed maximè laicus, qui hoc loco, quòd vidisset antistitem cuiusdam principis inferias agentem dulciter defixo in solũ lumine ingenuè illacrymasse, adeo religione ipsius captus est, vt ei omnia sua prona faceret. Sancto ergo fauore propensus cœnobium illud opulentissimè construxit in palustri quadam vligine situm. Fœlix ibi orientalium Anglorum episcopus primus de Seham iussu Comitis *Egelwini* asportatus iacet: sed & duo germani *Egelredus* & *Egelbrithus*, quos filios patrui sui *Egbertus* rex Cantuariorum in spem regni adolescere metuens, aliquandiu circa se habitos tandem ab aulæ frequentia remouit, contuitum suum eis inuidens. Accessit regiæ malignitati minister funestus nomine *Thunre*, quod tonitruum sonat, qui eos quotidianis deceptos basijs inter amplexus ipsos pugione confodit: interemptos scrobi profundæ, & (vt fertur) sub ipso sedili regis immersit, ne quisquam ibi pueros quærendos putaret. quis enim eos ibi quæreret? sed diuinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit insontes in lucem, multas ibi largitus sanitatum copias. prętereà terribili miraculo regem afficiens, vt eum suprà sedentem afflaret incendium. Vicini ergo commoti, rudera illa tumultuario cespite corporibus iniecta effodientes, basilicam eorum martyrio posuere. Ipse rex pœnitens cædis sorori puerorum partem prægrandem insulæ Tanati ad monasterium delegauit ædificandũ pro piaculo interfectoris & interfectorũ. Quod cùm consueta impudentia *Thunre* in prauum torqueret, subito telluris hiatu absorptus, videns & viuens intrauit infernum. Locus erat sepulchri sanctorum in orientali Anglia, cuius nomen Eastreia. Quapropter Comes prouinciæ *Egelwinus* de obscura leuatos ecclesia celebri pompa Rameseiam perduxit. Iam verò illum & istos præcedit miraculis, transcendit signis, qui iacet ibidem *Iuo* Persa episcopus. Is quondam pertæsus deliciarum, quas * ibi amplissimus episcopatus administrabat, reliquit clam suis omnia, peregrinationem longissimam tribus tantùm socijs aggressus. Multorum ergo annorum iter permensus, & rusticum se habitu pannoso videntibus ementitus Angliam tandem adnauigauit, Delectatúsque admodum ignotæ linguæ Barbarie, quòd quasi fatuus ab omnibus rideretur, in lutosa prouincia substitit, ibique vitam suam, quanta fuit, exegit. Sequuti ordine, quo Deus præuiderat, Comites prouinciales nec locum sepulchri, nec nomen sancti norant. Lapsa sunt multorum momenta temporum, iacebátq; sub obliuionis obscuro cœleste margaritum. Iam beatus *Oswaldus* reliquerat terras, iam *Egelwinus* finem vitæ fecerat, cùm autem complacuit ei, qui tempora disponens in mensura & numero & pondere cuncta ordinat, apparuit in visu sanctus *Iuo* simplicitatis innocentis viro, eiq; nomen & gradum & sepulchri locum per ordinem exposuit. Iret ergo, & abbati Ramesiensi seriem visionis explanans, adijceret: vt se Rameseiam exportato socios ibi relinqueret, non corpus suum locandum in scrinio, sed in loco altari contiguo adeuntibus oportuno. hactenus hæc visio valuit, vt abbatis Ramesiensis credulitatem eliceret. Qui sicut ad credendum tardus, ita semel fide concepta, ad facienda quæ visa fuerant, celer & maturus. perrectum est igitur, & sepulchrum quæsitum, inuentum apertum. continuóque sancto corpore in linteo exposito, ex ipsis mausolei sinuosis anfractibus erupit vnda bullis vberrima fugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis potui, accomodus omnium valetudini. nec potest numero æstimari, nedum comprehendi scripto multitudo per beatum illum sanatorum; adeo vt nullus sit in Anglia sanctus *Iuone* vel exoratu facilior vel effectu efficacior. Vidi ego quod dicam, Monachus quidam morbo intercutis aquæ languebat. Iam turgida pellis in altum creuerat, iam grauis halitus astantes submouebat, Ipse sibi epotaturus totos amnes, exsiccaturus plena dolia videbatur. Admonitus in somnis ad sanctum *Iuonem* perrexit, ibique tertiò potata aqua vndam superflui humoris ore reiecit. Detumuit venter, remarcuerunt crura, & ne plura, totus homo in sanitatem reuiruit, tandémque gloriatus est pro tam salubri vomitu se aliquando satiari posse de potu. **Croland** est vna insularum iacentium in illo tractu orientalium stagnorum, quæ a meditullio terræ orientia, & per centum & eo amplius millia fluentia in mare, cum multis & magnis fluminibus impetu suo præcipitantur.

al. archiepiscopus

al. illi

cipitantur. Hic *Guthlacus* non deiecta stirpe oriundus ephœbus, spreto vsu armorum, quo pollebat, cùm esset viginti quinque annorum solitariam vitam ingressus quindecim annis deguit. Quibus assistente Dei gratia & sacerdotij gradu & signorum honore & vaticiniorum veritate approbatus est. Sed magis virtutum eius gratia post obitum splenduit tam sacratissimi corporis post annum incorruptela, quàm multorum miraculorum ostensione præcipua. meritis quoque eius datur, quòd ad corpus eius ædificato monasterio inter tot bellorum turbines, inter tot temporum volubilitates nullam ærumnam vel detrimentum sui locus ille persenserit. Accessit & nouus hospes, sed vetus apud Dominum patronus sanctus *Neotus*, qui quondam beatissimi *Erkenwaldi* discipulus apud Einulfesberi maxima semper veneratione habitus est. Sed illinc pro Danorum incursu sublatus, & Croland delatus, modò iuncto cum *Guthlaco* vmbone indigenas protegit, aduenarum etiam vocibus exorabilis. Quamuis enim locus nisi per aquam, nusquam adiri possit, tamen ante portam monasterij publicus (vt ita dicam) præternauigantium trames habetur. Quo fit, vt penè nunquam ibi desint hospites vltra citráque commeantes. Inuenerunt quoque nostra tempora, quem consecrarent martyrem, quòd innocenter cæsum fama pronunciet, quod vtinam a veritate non dissideat. *Waldefus* is est amplæ prosapiæ Comes, filius *Siwardi* magnificentissimi Northumbranorum Comitis. Hic a *Willielmo* rege seniore pro cuiusdam coniurationis in se factæ suspicione comprehensus diu in vinculis tentus, vltimò capite spoliatus est, & apud Croland sepultus. Opiniones Normannorum in malum in gestis regum posui. hîc Angli quid de diuerso asserant, non tacebo, Angli plurimùm veritate præstantes: necessitate Comitem in conuiuio interceptum ad coniurationem solùm motu labiorum non voluntate * addictum infidelitatis sacramentum agitasse, eo id fuisse palàm, quòd & *Lanfranco* archiepiscopo & ipsi regi vltrò confessus pœnitentiam de simulato ad horam consensu fecerit. Anglorum astipulationi diuinitas assentiri videtur, miracula multa & ea permaxima ad tumbam illius ostendens. Aiunt enim in catenas connexum quotidianis singultibus perperam commissa diluisse. Mihi Prior loci narrauit, se miraculis commotum, corpus nobile ab omni labe immune contrectasse, caput reliquo corpori compaginatum rubra tantùm quasi linea signum cædis ostentante vidisse. Quapropter non se dubitare illum in omni sermone sanctum appellare, in illius nomine orationes & beneficia loci petentibus dare dicebat.

al. adductum

De Episcopis Eliensibus.

RESTAT Heliensis episcopatus a nobis percensendus, qui cùm fuerit explicitus ferias tantarum circuitionum hic labor noster accipiet. Heli stagnantium insularum maxima ab anguillarum copia ita dicta, sicut *Beda* communi noticię consentiens author est. Deniq; illorũ & omnes penè amnicorum piscium generis tanta est copia, vt sit aduenis miraculo, indigenis pro illorum admiratione ludibrio. Nec minor aquaticarũ volucrũ vilitas, vt pro vno asse de vtroq; cibo quinque homines & eo ampliùs nõ solùm famem pellant, sed & satietatẽ expleant. Ibi fœlicissima domina * *Edeldrida* prima monasterium statuit ancillarum Dei: post eam *Sexburga* soror eius vxor *Erkomberti* regis Cantuariorũ & mater sanctissimæ virginis *Ercongettæ*: in eodẽ loco sub religione & nomine Abbatissæ cõsenuit. Ibi successit in regimine altera eius filia *Ermenilda*, quæ fuerat vxor *Wlferij* regis Merciorum, & mater *Wereburgæ* virginis, de qua superior sermo veritatẽ perstrinxit. Hæ tres continuatis successionibus abbatissæ fuerunt: habueruntq; successiuis tẽporibus multas & regiminis & religionis imitatrices vsq; ad tẽpora Danorũ, qui etiã in ipsas paludes irruentes, habitatricibus effugatis habitacula subruunt.

al. Etheldritha

ruunt. *Quorũ vnus, cui cordis immanitas rabiem aſpirabat, precioſum pallium, quo tumba virginis* Etheldridæ *operiebatur, ſurripuit, & marmor mauſolei bipenni percuſsit : quo ictu cùm cruſta diſsiluiſſet marmoris, fragmentũ illud repercuſſo à terra impetu in oculũ percuſſoris volauit. ſed & ipſe in terram ſine mente ruit. Cæteri certatim illo * eiecto aliarum ſanctarum ſepulchra, quæ temerare meditabantur, inuiolata relinquentes in fugam proruunt.* Sed non diu ſolitudo ſacratiſſimi loci durauit, annitentibus & rege Angliæ & prouincialibus. *Poſiti ergo ad tempus clerici, qui ſacra diuina frequentarent. Eorum aliquis procacior cæteris aut puto ſyncera mente ad virginis incorruptionem certiùs explorandam ſocios exacuere tentauit. Illis periculum rei præ ſe ferentibus ipſe acceſsit, primóque per foramen, quod Dani effecerant, appoſitam virgæ candelam immittens, curioſitate oculorum quantum poterat ſequutus, omnia rimari : mox ſummitate virgæ fiſſa pannos, quibus ſacrum corpus inuoluebatur, ad ſe trahere conari. Iamque partem attraxerat, cùm virgo indignata nudum corpus a nebulone videri, pannum introrſum violenter retraxit, adeo vt illum contranitentem terra ſupinum elideret : quo caſu perpetuò debilis, & poſteriùs amentia non caruit.* Id foramen poſteà *Ethelwoldus* epiſcopus ſanctus cæmento & lapide damnauit, extruſiſq; clericis monachos induxit : contulitq; ibi magna & quanta quis miretur prædia, omnia ex ſuo mercatus. Quantitatem poſſeſſionum antiquarũ ex hoc conijce : quòd licèt plura dempta plura vſurpata, is qui modò rem regit, mille & quadragintas libras marſupio ſuo quotannis annumerat : monachis vix trecentas contulerit, præter ea, quæ in ſuos & ſeruientium & hoſpitum vſus abſumit. *Brithnodus* ibi ab *Ethelwoldo* abbas conſtitutus tranſtulit ad cœnobium corpus *Withburgæ* ſororis ſanctæ *Etheldredæ. Iacebat ad hoc tempus illa in rure ignobili in quo ipſa pluribus annis cælebs & ciborum continens tranſegerat: miniſtrabat ei quotidianum ex vberibus potum cerua domeſtica & manui aſſueta, quam cùm quidam ſeu telo ſeu iaculo appetiſſet & exanimaſſet, regio non multò pòſt morbo captus extabuit. Huius ergo illibatum corpus impoſitum naui* Brithnodus *transferebat, ciuibúſque ad arma recognita proſilientibus niſi puppim in fluctus præcipitare properaſſet, profectò pœnas luiſſet. Non enim inſula tunc niſi nauigio adiri poterat : ſed noſtra ætas ſolertior vicit naturam, aggeribúſque in paludem iactis tramitem terreſtrem præbuit, & inſulam pedibus acceſsibilem fecit. Nautis ergo inter vndarum volumina periclitantibus, quia illi timore periculi ſe inexplorato ſtagno commiſerant, columna ignea è cœlo ad nauem pertendens, nauem cito curſu ad littus perduxit.* At verò de *Withburgæ* incorruptione cùm quibuſdam veniſſet in dubium, tempore *Richardi* abbatis cùm transferrentur corpora ſanctarum, dubietas euentilata eſt : & beatam quidem *Etheldritham* nemo penitus pro veteri fide præſumpſit attingere, ipſam vero vltra mammas detexere, viſáque eſt toto corpore integra, dormienti ſimilior quàm mortuæ, puluillo ſerico ad caput appoſito, velo & totis veſtibus integra nouitate renitentibus, ſerena facie, roſeo rubore ſuauis, dentibus candidis, labijs paululum reductis, papillis admodum paruulis. Habuit ergo hoc cœnobium abbates vſque ad nonum annum *Henrici* regis. Tunc enim, quia Lincolnienſis epiſcopatus diœceſis nimiùm protendebatur, conſilium habitum eſt, vt apud **Hely** conſtitueretur epiſcopus, haberetque pagum Grantebrigenſem. & ne Lincolnienſis ſumptus ſuos imminutos quereretur, dedit regia liberalitas ex alieno villam Helienſem **Spallinges** vocatam, quæ epiſcopi damnum ſarciret, querelam compeſceret.

al. erecto

INtronizatus eſt ergo ibi *Herueus* quidam, qui fuerat Bancorenſis epiſcopus, dimiſerátque ſpe maiorum diuitiarum ſedem, cauſatus quòd ſibi & Wallenſibus non conueniret. Eſt enim **Bancor** in ipſis Wallis, monaſterium quondam nobile & tot habitatoribus plenum, vt (ſicut *Beda* refert) ſi in ſeptem partes diuideretur, non minus quæque portio quàm trecentos homines haberet: ſunt certè adhuc ibi tot ſemiruti parietes eccleſiarum, tantæ turbæ ruinarum quantæ vix alibi. In eius (Helienſis dico) epiſcopi parochia eſt Thorneię cœnobiũ. Thorneia vlterior ſcripto & cõtractior ſpacio, ſed prior laudũ titulo, paradiſi ſimulachrũ, quòd amœnitate iam cœlos ipſos imaginetur, in ipſis paludibus arborum ferax, quæ enodi proceritate luctantur ad ſydera, ęquorea planities herbarũ viridantibus comis oculos aduocat, currentibus per campũ nullus offenſioni datur locus. Nulla ibi vel exigua terræ portio vacat, hîc in pomiferas arbores terra ſe ſubigit; hîc prætexitur ager vineis, quæ vel per terram repunt, vel per baiulos palos in celſum ſurgunt. Mutuum certamen naturæ & cultus, vt quod obli-

uiſcitur

nascitur illa, producat iste. Quid dicetur de ædificiorum decore, quæ solum mirabile quantum inter illas paludes solidum inconcussis fundamentis sustinet? Solitudo ingens ad quietem data monachis, vt eo tenaciùs hęreant superis, quo castigatiùs mortales conspicantur. Fæmina ibi si visitur monstro habetur, maribus aduenientibus quasi Angelis plauditur. Cæterum ibi nullus nisi momentaneè conuersatur, famuli monachorum & ipsi feriatis diebus absunt. Verè dixerim insulam illam esse castitatis diuersorium, honestatis contubernium, diuinorum philosophorum gymnasium. Thorneie propter condensitatem dumorum vocata.

AT vero *Ethelwoldus* vepres extirpari, spinas * sarciri iussit, iam a principio episcopatus meditatus omnibus mundi omissis heremiticam exercere ibi vitam. *al. sarriri* Libabàtq; vt poterat, futuræ quietis primitias diebus quadraginta in remotissima, quam ipse construxerat, ecclesia solus Deo vacans. iccircóque non tantum terrarum illuc, quantum alibi, congessit: sed quantum sibi & 12. monachis satis esset. omne verò, quicquid loco contulit, ab omnibus in perpetuum publicis functionibus liberum fecit regis edicto cunctorum episcoporum & optimatum assensu firmato. Corpora sanctorum, qui olim in illa eremo diuersati fuissent, necnon & aliorum per Angliam tot aduexit, vt omnes penè anguli ecclesiæ pleni sint: quorum nomina scribere vltrò refugio, quia barbarum quiddam strident: non quòd eos sanctos vel discredam, vel diffitear. cuius enim auctoritatis ego sum, qui in disceptationem vocem, quæ facta consecrauit antiquitas? sed quia (vt dixi) vocabula eorum inconditum sonant, horridum olent, fatuis duntaxat hominibus quales multos nostra parit ætas, nolo sanctos exponere ludibrio: præsertim cùm eorũ vitas nec habitatores legant, friuolúmq; videatur, si eorum prædices merita, quorum nulla inuenias miracula. igitur omni reuerentia custodita pace solum *Benedictum* ausim propalare, qui *Bedæ* nutritius & Abba fuit. Hic Wiræ amnis vtrasq; ripas (qui apud Northumbros non incelebris famæ habetur) monasterijs prætexuit sub apostolorum *Petri* & *Pauli* nomine, charitatis & regulæ vnione non discrepantibus. huius industriam mirabitur, qui leget librum, quem idem *Beda* composuit de vita eius & cæterorum abbatum suorum: Industriam, quód copiam librorum aduexerit, quòd artifices ædium lapidearum & vitrearum fenestrarum primus omnium Angliam asciuerit: totum æuum penè, transigendo talia, peregrinatus. Quippe studio aduehendi cognatis aliquid insolitum amor patriæ & voluptas elegantiæ asperos fallebant labores. nec enim lapidei tabulatus in Anglia ante *Benedictum* nisi perrarò videbantur, nec perspicuitate vitri penetrata lucem solaris iaciebat radius: Patientiam, quòd in possessione cœnobij sancti *Augustini* apud Cantuariam libenter venienti *Adriano* cesserit, non reueritus *Theodori* archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium. fuerat enim illius cœnobij abbas ab *Egberto* rege constitutus, sed (vt dixi) reuerentiæ *Theodori* cessit: cui præceperat *Vitalianus* papa, vt *Adrianum* iuxta se locaret speculaturum ne quid in ecclesia more Græcorum nouaret: quòd dum per alienas terras cursitat, diu absens subintroductum à monachis suis Wirensibus se inconsulto abbatem æquanimiter imò magnanimiter tulerit: domúmq; reuersus parilem illi honorem in consessu, in omni porrò potestate communicauerit: quin & ictus paralysi tam validè, vt nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quòd alter (de quo diximus) eadem decoqueretur valetudine non mitiùs quàm ipse. Cúmque morbus iam crescens quateret vitalia, socio ad se accito solo nutu valedixit. sed nec ille præstantius valuit redhibere officium, vtpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. Nam ante *Benedictum* defunctus est. Huius ergo corpus magno coëmptum pretio *Adelwoldus* Thorneiam aduexit, & obscurioribus sanctis lucifluum iubar inuexit.

Emendanda.

108.28 eodem obsidatu, 43. afflictione, b. 20. in incepto. 38. frementium. 109.27. nimis nihil. b. 39. vicibus. 111.47. cæteri quique. 114.3. Berkensis. 5. manauit. 9. oriundus. b. 30. vt non wicciorum pont. 115. b. 34. Quorum. 116. b. 51. viro. 118. b. 3. anathematis vinculo. 119.52. supernæ. b. 15. siue. 25. commonere. 120.10. vt cùm. 121. b. 53. dom. dixerit. 122. b. 13. prouexit. 123. b. 1. magnis vir. 30. qui quamquam. 34 pro sanct. 125. 29. Nam ante. 126.25. pro con. 129.55. de Ferreris. 130.25. vouerunt. b. 23. properè. 33. tumorem. 132.36. in vsum. b. 40. superuiuens. 133. b. 37. sedit Mellitus. 134.9. regiam ibi. 136. b. 50. insigniar. 137.29. Asterio. 138.48. requiescant. b. 43. Elfsij. 139. b. subisset. H. V. veracem exitum. 7. Gallicanum. 23. omnes. 141.12. in idem. 39. fecere. b. 21. Wintoniensi. 143.1. in Anglia. 144.52. prædicata præconio de nost. 145.8. inhabitatorum. 49. modo. 146.34. infamauit. b. 10. Pehtũ. 13. Cenred. 47. refecit. 148.11. Dalfinum. b. 15. precatu. 27. ad epis. 149. b. 4. iustitium. 24. Stratebur. 150. b. 16. homine. 152. b. 21. ni omn. 153.5. Ins. Inundalum. 24. Haugustald. 43. & apud. 50. exquisitiores. 154.11. Wigorniæ. b. 55. sociati. 160. b. 18. carerent. 39. ad cœl. 161. b. 48. laicorum. 162.28. appositam. 163.29. Dionysij Exigui. 38. prolongata. 164. b. 8. Tunfrith. 166.38. in proximo lucis. b. 1. sancti sum dubius. 167.44. omnis.

HENRICI

ARCHIDIACONI

Huntindonienſis

HISTORIARVM

LIBRI OCTO.

LONDINI,
Excudebant *G. Biſhop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione, cIↃ IↃ xcvi.

Prologus, ad Alexandrum Episcopum Lincolniensem.

CVm in omni ferè literarum studio dulce laboris lenimen, & summum doloris solamen, dum viuitur, insitum considerem: tum delectabilius & maioris prærogatiua claritatis historiarum splendorem amplectendum crediderim. Nihil námque magis in vita egregium, quàm vitæ calles egregiè indagare & frequentare. Vbi autem floridiùs nitescit virorum fortium magnificentia, prudentium sapientia, iustorum iudicia, temperatorum modestia, quàm in rerum contextu gestarum? audiuimus quidem quid Homericam laudans historiam Flaccus intimauerit dicens: qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non, pleniùs & meliùs, Chrysippo & Crantore dicit. Crantor siquidem & Chrysippus circa doctrinam morum Philosophantes, multis codicibus desudauerunt. Homerus autem velut spectaculo eliquans prudentiam Vlissis, fortitudinem Agamemnonis, temperantiam Nestoris, iusticiam Menelai: & è contra imprudentiam Aiacis, debilitatem Priami, intemperantiam Achillis, iniusticiam Paridis, honestum & vtile & his contraria lucidiùs & delectabiliùs Philosophis historiando disseruit. Sed quid in alienis moramur? vide quo modo sancta doceat historia morum instituta, dum Abrahæ iusticiam assignat, Moysi fortitudinem, Iacob temperantiam, Ioseph prudentiam, & contrà dum Achab iniusticiam, Oziæ inualitudinem, Manasse intemperantiam, Roboam imprudentiam demonstrat. Præsertim O Deus bone, quantæ humilitatis fax est, quòd sanctus Moyses, Deum se protegentem & vlciscentem vt ab hostibus suis auerteret, thuris odorationem cum fratre admouens, in medium periculi terribilis se iniecit, & pro Maria se blasphemante lachrymas effudit; & pro maleuolis semper orando sudauit! quantæ benignitatis lux est, quòd Dauid maledictis, iniurijs * Simei, & blasphemijs læsus, & irritatus ab eo vehementer, vnum & persequentem & debilem armatus & comitatus & fortissimus contrà feriri prohibuit; & postea victor & regno restitutus vltionem fieri in eum non permisit? sic etiam in rebus gestis omnium gentium & nationum, quæ vtiq; Dei iudicia sunt, benignitas, munificentia, probitas, cautela, & his similia, & contraria non solùm spirituales ad bonum accendunt, & à malo repellunt; sed & seculares ad bona sollicitant, & in malis muniunt. Historia præterita quasi præsentia visui repræsentat: futura ex præteritis imaginando dijudicat. Habet quidem & præter hæc illustres transactorum notitia dotes, quòd ipsa maximè distinguat à brutis rationabiles: bruti námque homines & animalia vnde sint nesciunt, genus suum nesciunt, patriæ suæ casus & gesta nesciunt, immò nec scire volunt. Quorum, homines quidem illos infæliciores iudico; quia quod bestijs ex creatione, hoc illis ex propria contingit inanitione; & quod bestiæ si vellent non possent, hoc illi nolunt cùm possint; sed de his iam transeundum est, quorum mors & vita sempiterno dotanda est silentio. Hæc ergo considerans, huius regni gesta & nostræ gentis origines iussu tuo (præsul Alexander) qui flos & cacumen regni & gentis esse videris, decurrenda suscepi: tuo quidem consilio Bedæ venerabilis ecclesiasticam, qua potui, sequutus historiam nonnulla etiam ex alijs excerpens, authoribus, inde chronica in antiquis reseruata librarijs compilans, vsque nostrum ad auditũ & visum præterita repræsentaui. In quo scilicet opere sequenda & fugienda lector diligens dum inuenerit, ex eorum imitatione & euitatione Deo cooperante melioratus mihi fructum afferet exoptabilem. Plærumq; etenim ad ipsam morum puritatem iuxta callem directum historiæ resiliuimus, nihil autem sine diuina inuocatione incipientes, Deo inuocato incipiamus.

al. Cusi

ADonai, opifex, paſtor, ſuſceptio noſtra,
Principium rerum, vegetatio, finis earum,
Hoc opus aſpira, deduc finique precamur.
Hoc opus, in patribus, quod es ipſe parens operatus,
Iudicio grandis, & regna leuánſque preménſque,
Iudicio nunc occulto, nunc verò patenti.
His pœnas dum complerent ſua crimina tardans,
His pœnas cùm compleſſent ſua crimina librans.
Quicquid enim reges, quicquid populi meditantur,
Vt faciant, ſi perficiunt, fieri facis illud,
Pacificánſque malúmque citans teſtante propheta,
Ens ſolus, tantúſque manens, quantus voluiſti:
Ex quo, per quem ſunt, in quo ſunt omnia ſolo.
Túque pater patriæ, princeps à rege ſecundus,
(Præſul Alexander*) ſi qua perſcripſimus apta,*
Laude tua niteant, minùs apta precamur vt aptes.
Hîc reges populóſque vides, quos alea fati,
Extulit & preſſit, ſed ab his metire futura.
Aſpice (magne pater) quò deuenere potentes:
Aſpice quàm nihili ſit honor, lux, gloria mundi.

Henrici Huntindonienſis *Hiſtoriarum.*

LIB. I.

BRittannia igitur beatiſſima eſt inſularum, fœcunda frugibus & arboribus, copioſa riuis & nemoribus, iucunda volucrum & ferarum venatibus, ferax auium multi & diuerſi generis terra, mari, & fluuijs; alendis autem mira pecoribus & iumentis. Vnde *Solinus, Ita pabuloſa in quibuſdam locis eſt Brittannia, vt pecua, niſi interdum à paſtibus arceantur, ad periculum agat ſatietas.* Fluuijs verò abundat valdè piſcoſis, fontibus præclara copioſis: & quidem præcipuè iſicio redundat & anguilla; abundat & vitulis marinis, nec non & halecia & oſtrea mirè in ea redundant, & varia conchyliorum genera: inter quæ ſunt & muſculæ, quibus ſæpè incluſam margaritam omnis quidem coloris optimam inueniunt, rubicundam ſcilicet & hyacinthinam, purpuream, & praſſinam, ſed maximè candidam: nec deſunt cocleæ, quibus tinctura coccinei coloris conficitur: cuius rubor pulcherrimus nullo vnquã ſolis ardore, nulla valet iniuria pluuiarũ palleſcere; ſed quo vetuſtior, eo ſolet eſſe venuſtior. capiunrur & ſæpè delphines & balenæ. vnde *Iuuenalis.*

Quantum Delphinis balena Britannica maior.

Venis etiam metallorum æris redundat, ferri ſcilicet, ſtanni, & plumbi, nec non & argenti, ſed rariùs. Aduehitur autem argentum à proxima parte Germaniæ per Rhenum pro mira fertilitate piſcium & carnium, lanæ pretioſiſſimę & lactis armentorúmq; abſque numero; vt maior ibi videatur copia argenti, quàm in Germania: vnde omnis moneta eius argento puro conficitur. Gignit etiam lapidẽ Gagatem plurimum optimúmque. Eſt autem nigrogemmeus & ardens: igne accenſus ſerpentes fugat, attritu calefactus adplicita detinet, æquè vt ſuccinum. Fontes etiã ſalinarum habet: adſunt & fontes calidi, & ex eis fluuij balneorum calidorum omni ætati & ſexui per diſtincta loca iuxta ſuum cuíq; modum accommodi. *Aqua enim* (vt ſanctus *Baſilius* dicit) *feruidam qualitatem recipit, cùm per certa quædam metalla tranſcurrit, & fit non ſolùm calida ſed & ardens.*

Hæc autem inſularũ nobiliſſima, cui quondã nomen Albion fuit, poſtea verò Brittannia, nunc autẽ Anglia, inter Septentrionem & Occidentẽ ſita eſt; 800. millibus longa, & 200. millibus lata, exceptis duntaxat prolixioribus diuerſorũ promontoriorum tractibus, quibus efficitur vt circuitus ei⁹ quadragies octies ſeptuaginta quinq; millia cõpleat, habet autem ab Oriente Germaniam & Daciam, ab Occidente Hyberniã, à meridie Galliã Belgicam; cuius proximũ littus tranſmeantibus aperit ciuitas, quæ dicitur *Rucupi portus, à gente Anglorum nunc corruptè Reptaceſter vocata, interpoſito *al, Rutubi* mari à Geſſoriaco Morinorum gentis littore proximo traiectu milliũ 50. ſiue (vt quidam ſcripſerunt) ſtadiorum 450. Gallia autẽ Belgica à Beluaci nobiliſſima quondam vrbe Galliæ dicta eſt: quæ prouincia nunc in duas diuiſa videtur: in eam ſcz. quæ vocatur Pontica, & in eam quæ vocatur Normannia, vbi modò Normanni gens noua ſed validiſſima degunt. Habet autem à Septentrione, vnde Oceano infinito patet, Orcadas inſulas nouem, de quarum vltima Thule dictũ eſt: *Tibi ſeruiat vltima Thule.* Cùm autẽ plurimas inſulas habeat Brittãnia, tres maiores habet, vnã Orcadas, de quibus dictũ eſt: aliã Man, vel Euboniã, quæ in vmbilico maris inter Hyberniam & Brittanniam ſita eſt: tertiam *Wicht, quæ Auſtralis eſt, & vergit contra Normannos & Armoricos, qui *al, Guith*

nunc Brittanni dicuntur: ſicut in prouerbio dicebatur antiquo, quando de iudicibus & regibus ſermo fiebat: *Iudicabit Brittanniam cum tribus inſulis.* Erat autem & ciuitatibus quondam 28. nobiliſſimis inſignita, præter caſtella innumera, quæ & ipſa muris, turribus, portis, ac ſeris erant inſtructa firmiſſimis. ciuitatum autem nomina hæc erant Brittannicè, Kair-Ebranc, id eſt, Eboracum. Kair-chent, i. Cantuaria. Kair-Gorangon, *al. Lirion* i. Wigornia. Kair-Lundene, i. Lundonia. *Kair-Legion, i. Leiceaſtria. Kair-Collon, i. Coleceaſtria. Kair-Glou, i. Gloueceaſtria. Kair-Cei, i. Ciceaſtria. Kair Briſtou. Kair-Ceri, i. Cireceaſtria. Kair-Guent, i. Winceaſtria. Kair-Grant, i. Granteceaſtria, quæ *al. Grantebrigia* modò dicitur *Cantebrigia. Kair-Lion, quam vocamus Carleuil. Kair-Dauri, i. Doreceaſtria. Kair-Dorm, i. Dormeceaſtre, quæ ſita in Huntedonenſi prouincia ſuper flumen, quod vocatur Nen, penitus deſtructa eſt. Kair-Loitchoit, i. Lincolnia. Kair-Merdin, quæ nunc quoque ſic vocatur. Kair-Guorcon. Kair-Cucerat. Kair-Guortigern. Kair-Vrnac. Kair-Celemion. Kair-Meguaid. Kair-Licelid. Kair-Peris, i. Porceſtre. *al. Lerion* *Kair-Legion, in qua fuit Archiepiſcopatus tempore Brittonum: nunc autem vix mœnia eius comparent, vbi *Vſca cadit in Sabrinam. *al. Oſca* Kair-Draiton. Kair-Mercipit. Kair-Segent, quæ fuit ſuper Tameſin non longè à **Reding**, & vocatur **Silceſtre**. Hæc erant nomina ciuitatum tempore Romanorum & Brittannorum. Quinque autem plagas ab exordio vſq; ad præſens immiſit vltio diuina Brittanniæ, quæ non ſolùm viſitat fideles, ſed etiam dijudicat infideles: primam per Romanos, qui Brittanniam expugnauerunt, ſed poſtea receſſerunt: ſecundã per Pictos & Scottos, qui grauiſſimè eam bellis vexauerunt: nec tamen obtinuerunt: tertiam per Anglicos, qui eam debellauerunt & obtinent: quartam per Dacos, qui eam bellis obtinuerunt, ſed poſtea deperierunt: quintam per Normannos, qui eam deuicerunt, & Anglis impræſentiarum dominãtur. Quando autem Saxones hanc terram ſibi ſubiugauerunt, reges 7. ſtatuerunt, regniſque *al. Cent* nomina pro libitu impoſuerunt. Primum regnũ vocatum eſt ***Kent**: 2. **Sudſeax**, in quo ſita eſt Ciceaſtria: 3. **Weſtſeax**, cuius caput erat Wiltonia, quæ nunc data eſt ſanctimonialibus, in quo ſunt vrbes Winceaſtria, Salesburia, & plures aliæ: 4. regnum **Eſtſeax**, quod non durauit, ſed cæteris regnis ſubiugatum eſt: 5. **Eaſtangle**, in quo ſunt prouinciæ, quæ vocantur **Nordfolc** & **Sudfolc**. 6. **Merce**, in quo eſt Lincolnia, & aliæ complures: 7. **Nordhumbre**, in quo eſt Eboracum. Poſtquam autem reges **Weſtſeax** cæteris præualuerunt & monarchiam obtinuerunt, terras per 35. prouincias ſibi diuiſerunt: quarum ſitus & nomina, quamuis inhabitantibus notiſſima ſint, non tamen pigeat ſubſcribere. Deueniet enim forſitan, vt quemadmodum nomina ciuitatum prædicta, quæ olim grata & excelſa erant, modò in barbariem & riſum vertuntur, ita & decurſu temporum quæ modò notiſſima ſunt, incognita & incredibilia fiant. vnde patet quàm miſerè & fruſtra nominis noſtri famam incolæ prouinciarum appetamus, cùm nec ipſarum vrbium vel prouinciarum nomina durare poſſint. Prima igitur prouincia eſt ***Kent**, *al. Cent* in qua eſt Archiepiſcopatus Cantuariæ, & epiſcopatus Roueceaſtriæ: ſecunda eſt **Sudſeax**, in qua eſt epiſcopatus Ciceaſtriæ: tertia **Suthrie**: quarta **Hamteſire**, in qua eſt epiſcopatus Winceaſtriæ: quinta **Bercſire**: ſexta **Wilteſire**, in qua eſt epiſcopatus Salesberiæ: ſeptima eſt **Dorſet**: octaua **Sumerſet**, in qua eſt epiſcopatus **Badhe**, vel Acemaneceſtriæ: nona **Deueneſire**, in qua eſt epiſcopatus Exceaſtriæ: decima ***Cornuallie**: *al. Cornugallia* vndecima **Eaſtſeax**: duodecima **Midleſeax**, in qua eſt epiſcopatus Lundoniæ: tertiadecima **Sudfolc**: quartadecima **Northfolc**, in qua eſt epiſcopatus Norwiciæ: quintadecima **Cantebrigeſire**, in qua eſt epiſcopatus **Ely**: ſextadecima **Lincoleſire**, cuius caput eſt Lincolnia, cui ſubiacent ſeptem aliæ prouinciæ, ſcilicet prouincia Leiceaſtriæ, & Hamtoniæ, & Huntundoniæ, & ***Hereford**, *al. Herteford* **Bedeford**, **Bukingeham**, **Oxeneford**. Extenditur enim epiſcopatus Lincolniæ à magno flumine Humbræ vſque ad flumen Tameſis. Vigeſima quarta eſt **Glouceaſtreſire**: vigeſima quinta eſt **Wireceaſtreſire**, in qua eſt epiſcopatus Wigorniæ: vigeſima ſexta **Herefordſire**, in qua eſt epiſcopatus Herefordiæ: vigeſima ſeptima **Salopſire**, vigeſima octaua **Ceaſtreſire**, in qua eſt epiſcopatus Ceaſtriæ: vigeſima nona **Warewic**: trigeſima **Stafford**: poſt trigeſimam prima eſt **Dereby**: ſecunda **Notingham**: tertia **Euerwiceſire**, in qua eſt Archiepiſcopatus Eboraci: quarta eſt **Northumberland**, cui

cui prȩest episcopus*Dunolmiȩ.quinta illa regio,in qua est nouus Episcopatus *Caruil.* Syra verò Anglicè latinè dicitur prouincia. igitur 17.Episcopatibus insignita nostro tempore florescit Anglia.vrbes verò multò plures sunt quàm episcopatus,vt Glouueceastria,Leiceastria,Oxenefordia,& aliæ plures episcopis carentes. sed in Occidentali parte Brittanniæ, quæ vocatur Wallia, tres supersunt Episcopatus. Vnus apud sanctum *Dauid:* alius apud *Bangor: tertius apud Clamorgan. sunt tamen hi tres nullarum vrbium Episcopi propter desolationem Walliȩ,quæ sola deuictis remãsit Brittannis. tempore autem nostro recepit Episcopus sancti *Dauid* pallium â Papa, quod scilicet fuerat olim apud Kairlegion,sed statim tamen amisit. Vrbes autem prȩdictæ amœnis insitȩ locis super flumina coruscant fertilia et pulcherrima.sunt autem duo flumina cæteris clariora, Tamesis & Sabrina quasi duo brachia Brittanniæ, per quæ sibi suas & alienas effert & infert diuitias. propriè verò proprium Brittanniæ est,vt incolæ eius in peregrinationem tendentes omnibus gentibus cultu & sumptu clariores, ex hoc vnde sint,dignosci possunt.Cùm autem tot rebus abundet Brittannia,vineæ quoq; fertilis est,sed rarò, vt habeant,qui diuitias eius emendas appetunt,secum quod inferant. De cuius laude quidam ita scripsit.

al. Dunhelmia

al. Paingor

Illa quidem longè celebri splendore beata
Glebis,lacte,fauis supereminet Insula cunctis.
Quas regit ille Deus, spumanti cuius ab ore.
Profluit Oceanus.

Et paulo post.

Testes Londoniæ ratibus,Wintonia Baccho,
Herforda grege, Wirecestria fruge redundans.
Batha lacu,Salebira feris,Cantuaria pisce,
Eboracum siluis, Excestria clara metallis.
Noruicium Dacis, Hibernis Cestria,Gallis
Cicestrum,Norwagenijs Dunelma propinquans.
Testis Lincolia gens infinita decore,
Testis Ely formosa situ, Rouecestria visu.

Nec tacendum arbitror quòd temperie gratissima,& ideo inhabitantibus saluberrima sit Brittannia. Cùm enim inter Septentrionem & Occidentem sita sit, frigus,quod recipit â Septentrione,temperat calor,quem recipit â sole Occidente. Nunquam autem in ea aliquos arripuit ignis sacer,sed â Gallijs allati ibi solent sanari. & quia prope Septentrionalem mundi verticem iacet, lucidas ȩstate noctes habet, ita vt in medio sæpe tempore noctis in inquisitionem veniat intuentibus, vtrum crepusculum adhuc maneat vespertinum, an iam aduenerit matutinum, vtpote nocturno sole non longè sub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte. vnde etiam plurimæ longitudinis habet dies ȩstate sicut & noctes contra in bruma,sole nimirum tunc Lybicas in partes redeunte, id est, horarum decem & octo. Plurimæ item breuitatis noctes ȩstate & dies habet in bruma: hoc est,sex solummodo Æquinoctialium horarum. cùm in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque eiusdem lineæ regionibus longissima dies siue nox 15. breuissima 9. compleat horas. Quatuor autem sunt, quæ mira videntur in Anglia. Primum quidem est, quòd ventus egreditur de cauernis terræ in monte qui vocatur Pec, tanto vigore, vt vestes iniectas repellat, & in altum eleuatas procul eijciat. Secundum est apud Stanenges, vbi lapides miræ magnitudinis in modum portarum eleuati sunt, ita vt portæ portis superpositæ videantur: nec potest aliquis excogitare, qua arte tanti lapides adeò in altum eleuati sunt,vel quare ibi constructi sunt. Tertium est apud *Chederole,vbi cauitas est sub terra,quam cùm multi sæpe ingressi sint,& ibi magna spatia terræ & flumina pertransierint, nunquam tamen ad finem euenire potuerunt. Quartum est quod in quibusdam partibus pluuia videtur eleuari de montibus, & sine mora per campos diffundi. Tantæ autem gratiæ inhabitantibus fuit Brittannia,quòd quatuor in ea calles â fine in finem construerent regia sublimatos authoritate, ne aliquis in eis inimicum inuadere auderet. Primus est ab Oriente in Occidentem & vocatur Ichenild: secundus est ab Austro in Aquilonem, & vocatur Erningestrate, Tertius est ex transuerso â Dorobernia in Cestriam scilicet ab euro-austro

al. Chederhole, vel Chedrenhole

auſtro in Zephyrum Septentrionalem,& vocatur **Watlingeſtrate**, quartus maior cęteris incipit in **Catenes** & deſinit in **Totenes** ſcilicet â principio Cornugalliæ in finem Scottiæ: & hic callis vadit ex tranſuerſo â Zephiro Auſtrali in Eurũ Septentrionalem,& vocatur Foſſa,tenditq; per Lincolniam. Hi ſunt 4.principales calles Anglię, multùm quidem ſpatioſi, ſed nec minùs ſpeciosè ſanciti edictis regum, ſcriptiſq; verendis legum. Quinq; autem linguis vtitur Brittãnia: Brittonum videlicet, Anglorum, Scottorum, Pictorum,& Latinorum, quæ doctrina ſcripturarum cęteris omnibus eſt facta cõmunis: quamuis Picti iam videantur deleti, & lingua eorũ ita omnino deſtructa, vt iam fabula videatur, quòd in veterum ſcriptis eorum mentio inuenitur. cui autem non comparet amorem cœleſtium,& horrorem terreſtrium, ſi cogitet non ſolùm reges eorũ,& principes, & populũ deperijſſe; verũ etiam ſtirpem omnem,& linguam, & mentionem ſimul defeciſſe? et, ſi de alijs mirum non eſſet, de lingua tamen, quam vnam inter cæteras Deus ab exordio linguarum inſtituit, mirandum videtur.

HVc vſque de ſitu & habitu Brittannię, licèt de multis pauca dixerimus, dicta ſufficiant. Nunc â quibus,& quo tempore primùm inhabitata fuerit dicendũ eſt: quod in *Beda* non inuentũ in alijs authoribus reperi. ſcripſerunt enim â *Dardano* principium emanaſſe Brittonnum. *Dardanus* autem pater fuit *Troij*, *Troius* autem pater *Priami* & *Anchiſæ*, *Anchiſes* pater *AEneæ*, *AEneas* pater *Aſcanij*, *Aſcanius* pater *Siluij*, *Siluius* autem cùm vxorem duxiſſet,& pręgnans eſſet, prędixit magus quidam filium, vnde pręgnans erat, interfecturum patrem ſuum. Occiſo igitur mago pro vaticinatione illa, natus eſt filius,& vocatus eſt *Bruto*. poſt multum verò interuallum, dum ipſe luderet cum pueris, ictu ſagittæ occidit patrem, non induſtria ſed caſu. quamobrem expulſus ab Italia peruenit in Galliam, ibiq; condita ciuitate Turonorum, quæ vocatur Turonis, inuaſit tractum Armoricanum: de tractu autem Armoricano huc aduenięns Auſtrales ſibi partes Inſulæ ingentis vendicauit. et ex nomine ſuo Brittanniã vocauit. dicunt autem illi authores quòd quando *Bruto* regnabat in Brittannia, *Hely* ſacerdos iudicabat Iſrael. et *Poſthumus* ſiue *Siluius* filius *AEneæ* regnabat apud Latinos, cuius nepos erat *Bruto*. Poſt interuallum verò octoginta annorum contigit gentem Pictorum de Scythia Oceanum ingreſſam circumagente flatu ventorum extra fines Brittanniæ Hyberniam perueniſſe, eiuſque Septentrionales oras intraſſe, atque inuenta ibi gente Scottorum ſibi quoq; in partibus illis ſedes petiſſe, nec impetrare potuiſſe. Dixerunt itaq; Scotti: nos ambos Inſula hæc non caperet, ſed nouimus Inſulam eſſe aliã non longè â noſtra contra ortum ſolis, quam ſępe lucidioribus diebus de longè aſpicere ſolemus: hanc adire ſi vultis, habitabilem vobis facere valetis: vel ſi quis reſiſtere voluerit, nobis auxiliarijs vtimini. Itaq; petentes Brittanniã Picti, habitare per Septentrionales Inſulæ partes cœperunt. Nam Auſtrinas Brittones occupauerunt. Cumq; vxores Picti non habentes peterent eas â Scottis, ea ſolùm conditione dare conſenſerunt, vt vbi res veniret in dubium, magis de fœminea regum proſapia quàm de maſculina regem ſibi eligerent. quod vſque hodie apud Pictos conſtat eſſe ſeruatum. Hæc ſunt, quæ â ſcriptis veterum traduntnr de aduentu Brittonum in partem illam terrarum, quæ Brittannia vocatur, & de aduentu Pictorum in Inſulam eandem. quæ quamuis Inſula ſit, cùm maximi ſit ſpatij, non minoris excellentiæ eſt quòd Inſula eſt, cùm totus mundus Inſula ſit. Sed quia vulgò dicitur, *Vento pluuia, & riſus dolori miſcetur*; ob pręrogatiuas ipſius Brittanniæ diuitias omniũ circumadiacentium in ſe liuorem & inuidiam mouit. Quamobrem ſæpe expugnata, ſæpiſſimè verò impugnata eſt. procedente namque tempore venerunt & Scotti ab Hibernia in Brittanniam duce *Reuda*, qui in Pictorum parte vel amicitia vel ferro ſedes ſibi, quas hactenus habent, vendicarunt. â quo videlicet duce Dalreudini vocantur. Nam lingua eorum Dal partem ſignificat. dicendum eſt igitur paucis de Hibernia. quod quamuis de propoſito non ſit, propè tamen eſt,& ad laudem Dei Omnipotentis hoc ſcribere apponam.

HIbernia enim poſt Brittanniam omniũ inſularũ optima eſt. quæ quãuis Brittannię diuitijs cedat, latitudine tamen ſui ſtatus & ſalubritate ac ſerenitate aërum multũ ei pręſtat. quę ſicut cõtra Aquilonẽ breuior eſt, ita in meridiem ſe trans illius fines plurimũ protẽdens vſq; cõtra Hiſpanię Septentrionalia quamuis magno ęquore interiacente peruenit. Nunquã aut raro ibi nix pluſquàm triduana remanet. Nemo propter

hyemem aut fœna ſecat æſtate, aut ſtabula fabricat iumentis. Nullum ibi reptile videri ſolet, nullus ſerpens viuere valet. nam ſæpe illò de Brittannia allati ſerpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aëris illius attacti fuerint, intereunt. *Cùm *al.quin* potiùs omnia, quæ de eadem Inſula ſunt, contra venenum valent. denique quibuſdam vidimus â ſerpente percuſſis raſa folia codicum, quæ de Hibernia fuerunt, & ipſam raſuram aquæ immerſam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedaſſe tumorem. Mirabili igitur dono Deus hanc ditauit Inſulam, multitudinemq; ſanctorum ad eius tuitionem in ea cōſtituit: pręterea lacte & melle ditauit, vinearúmq; non expertem, venatu piſciū, & volucrum, ceruorum & caprearum inſigniuit: hęc autem propriè patria Scottorum eſt. ſi quis autē ſcire voluerit quo tempore primùm habitata fuerit, de hoc nihil apud venerabilem *Bedam*, ſed apud quendam authorem reperi. Quòd Ægyptijs in mari rubro ſubmerſis, illi, qui ſuperfuerant, expulerunt â ſe quendam nobilem Scyticū, qui apud eos degebat, ne dominium ſuper eos inuaderet. at ille expulſus diu circuiens per Africam peruenit cum familia ad aras Philiſtinorū, & per lacum Salinarum venerunt inter *Ruſſicadam & montana Syrię, & venerunt per flumen Malua, tranſieruntque per *al.ruſicadam* Mauritaniam, & ad columnas *Herculis* nauigarunt Tyrrhenum mare, & peruenerunt vſq; ad Hiſpaniam, & ibi per annos habitarunt multos, & progenies eorum multiplicata eſt valdè. Inde autem venerunt Hiberniam, poſt mille & duos annos â trāſitu Iſrael per mare rubrum. Brittones tamen occuparunt, priùs Brittanniam. Brittones namque in tertia mundi ætate Brittanniam: Scotti in quarta venerunt Hiberniam. Hæc cùm non certiſſima ſint, hoc tamen certum eſt, quòd ab Hiſpania, Hiberniam venerunt, & inde pars eorum egreſſa tertiam in Brittannia Brittonibus & Pictis gentem addiderunt. nam & pars, quæ ibi remanſit, adhuc eadem vtitur lingua, & Nauarri vocantur. eſt autem ſinus maris permaximus, qui antiquitùs gentem Brittonnum â Pictis ſecernebat, qui ab Occidente in terras longo ſpatio erumpit, vbi eſt ciuitas Brittonum munitiſſima vſq; hodie, quæ vocatur * **Aldclud**: ad cuius videlicet ſinus partem Septen- *al. Aldclid* trionalem Scotti, quos diximus, aduenientes ſibi locum patriæ fecerunt.

IVlius verò *Cæſar* primus Romanorum Brittanniam bello laceſſiuit, 60. annos ante incarnationem Domini noſtri, anno ab vrbe cōdita ſexcenteſimo nonageſimo tertio. ipſe ergo functus gradu Conſulatus cum *Lucio Bibulo*, cùm Germanos & Gallos iure prēlij ſuperaſſet, qui tum Rheno tantū flumine dirimebantur. inde venit ad Morinos, vnde in Brittanniā breuiſſimus eſt tranſitus. fecit igitur naues parari octoginta onerarias & actuarias, & ipſe cum legionibus in Brittanniam tranſuolat: nec tamen ſecundum quod ſperabat euenit. egrediens enim de nauibus Brittonum pugnam acerbam pluſquam credere poſſet ſenſit. videns ergo ſuos pauciores, alioſque quàm putauerat prēſtantiores, vi compulſus eſt naues reintrare. Tunc verò tempeſtate correptus magnam claſſis partem, magnum militum numerū, equites verò omnes penè amiſit. confuſus & reuerſus in Galliam acriùs exarſit: legionibuſq; hyemantibus ſexcentas naues vtriuſq; commodi parauit. vere autem vir expectato cum maximis copijs Brittanniam reuehitur: egrediens cum exercitu in hoſtem pergebat: naues interim anchoris fixæ tempeſtate corripiuntur, colliduntur, confringuntur. Ex quibus 40. perierunt: cæterę poſt longum non ſine difficultate ſunt reparatæ. dux igitur magnus ſpe fugiendi amiſſa acriùs animos militum hortatur, & in ipſo hortatu hoſtibus cōmiſcetur. vnanimiter vtrinq; viribus & animis extenſis pugnatur, dum Romanis ſpes fugiendi nulla, Brittānis ſpes vincendi ex ſolito certa. *Labienus* ergo tribunus militum dum primam aciem in *Dolobelli* cuneum, qui Proconſul erat Brittannici Regis, acriùs immergit, cedenteſque cedit, proſternit, & perſequitur, regalis acies inter Cæſareas, & *Labieni* Phalanges infigitur. Rex autem vocabatur *Belinus* frater *Caſſibellani* regis: & erat filius *Liud* regis fortiſſimi, qui multas Inſulas maris bellis occupauerat. Circumuentum igitur *Labienum* cum tota acie ſua cædunt, ſubitóque morti tranſmittunt. Videns *Iulius* diem infauſtum, dicenſque pugnandum cum Brittannis magis artibus quàm viribus, antequam maiora detrimenta ſuſtineret, fugæ indulſit. perſequuti ſunt Brittanni Romanos multiſque peremptis nemorum vicinitate cohibiti ſunt. Tertiò *Cæſar* congreſſus eſt Brittannos, taliterque ſuos exhortatus eſt.

Conſortes

COnſortes fortiſsimi quorum virtuti nec aſperitas maris, nec labor terrarum refragari potuit; quorum vires nec audacia Gallorum, nec fortitudo Germanorum perferre ſuſtinuit; non me exhortari vos arbitremini, vt veſtram verbis augeam probitatem. quæ enim ſumma, & perfectiſsima eſt, & tot in periculis toties probata creſcere nequit, decreſcere neſcit: illa inquam virtus, quæ ſemper in aſperrimis clariùs refulſit, & vbi alij deſperarent, ſpe certa progrediens, & ſecura hilaritate confligens. quid nota vobis, imò cunctis gentibus memorem; quoties victi victores noſtros vicerimus, & ira compulſi fortioribus fortiores deuenerimus? Debet læſa probitas iraſci. *Nunc igitur, ſi aliqua laus Romani nominis, nunc diſciplinam militarem, quam perfectè didiciſtis, perfectiùs exercuiſtis, perfectiſsimè ſupremo in periculo demonſtretis. Ego certè ex duobus alterum ineuitabiliter elegi, aut hodie* Vincere, quod beatum eſt; aut mori pro patria, quod ſecurius eſt: ſola fuga miſerorum eſt. *Vnde ſi alicui veſtrum idem animus eſt, erigat dextram inexpugnabilem, ſtupeantque hoſtes nos detrimentis refocillari, & diminutione roborari.* Sic loquutus erexit dextram, cunctuſque tollens ad ſydera clamorem exercitus dextris erectis infrenduit, & in ipſo clamore miſcentur hoſtibus; apparuitque virtus Romana, dum ſagaciùs ordinati cautiùs pugnant, obſtinatiùs perſeuerant. fatigatis ergo Brittannis percutiendo, Romaniſque ſtudentibus in ſe protegendo, cùm diu prælium duraſſet, feſſis Inſulanis *Cæſarei* recentes videntur. Tunc igitur non ſine magno ſuorum diſcrimine victores fiunt Romani. inde ad flumen * Tameſim prouectus in huius vlteriore ripa *Caſsibellauno* duce immenſa hoſtium multitudo conſederat; ripamque fluminis ac penè totum ſub aqua vadum acutiſſimis ſudibus prętruxerat: quarum veſtigia ſudium ibidem vſque hodie viſuntur: & videtur inſpectantibus, quòd ſingulæ earum ad modum humani fæmoris groſſæ & circumfuſæ plumbo immobiliter fundo fluminis infixæ perſeuerant. ſed hoc Romani deprehenderunt, vitanteſque barbaris irruerunt. illi impetum Legionum non ferentes ſiluis ſe occuluerunt, vnde crebris irruptionibus Romanos grauiter ac ſæpè vexabant. at Trinouantum firmiſſima ciuitas cum *Androgeo* duce datis ſeptuaginta obſidibus *Cæſari* ſeſe dedit. ſimiliter & aliæ vrbes complures in fœdus Romanorum venerunt. iiſdem demonſtrantibus, *Cæſar* oppidum *Caſsibellauni* inter duas paludes ſitum, obtentu inſuper ſiluarum munitum, omnibus rebus confertiſſimum tandem graui pugna cepit. Poſtquam verò *Cæſar* â Brittannis reuerſus in Galliam, Legiones in *Hiberniam miſit, repentinis bellorum curis circumuentus pro Legionibus, quæ remanſerant in Brittannia, & in * Hiberniam miſit, vt ſecum Romam irent. de qua re *Lucanus:*

al. Tamenſem

al. Hiberna

al. Hibernia, vel Hibernis

Soluuntur flaui longa ſtatione Britanni.

Romam verò inuitam recipiens, in honorem ſuum Quintilem menſem Iulium iuſſit vocari; ſiquidem Idibus Martijs in curia dolo perimitur. ſed quia de *Cæſare* & ſucceſſoribus eius, qui rexerunt Brittanniam vſque ad tempus *Martiani*, qui fuit quadrageſimus quartus â *Cæſare*, tractandum eſt, non pigeat laudes eorum perſtingere: vt Chriſtianos principes noſtros, ſi moribus non pudeat illis æquiparari, ſaltem pudeat illos deteriores eis inueniri. Authentica laus *Cæſaris* ex *Solino*. *Quantùm fortiſsimi militum* Sergius & Siſinnius *cæteris militibus præfulſerunt, tantùm omnibus ducibus, imò omnis temporis hominibus* Cæſar *prænituit. eius ſiquidem ductu vndecies centena nonaginta & duo millia hoſtium cæſa ſunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, noluit adnotare. ſignis collatis quinquagies & bis dimicauit,* Marcum Marcellum *ſolus ſupergreſſus, qui triginta & nouem vicibus pari modo fuerat præliatus. ad hoc nullus celeriùs ſcripſit, nemo velociùs legit, quaternas etiam Epiſtolas ſimul dictauit. tantæ fuit bonitatis, vt quos armis ſubegerat, clementia magis vicerit.*

A*Vguſtus Iulio Cæſari* ſuccedens Monarchiam totius mundi tenuit. deſcripſit autem vniuerſum Orbem, & â Brittannia ſicut ab alijs regnis cenſum accepit, vt *Virgilius* ait:

Purpurea intexti tollunt aulæa Britanni.

Hoc autem fecit anno Imperij eius quadrageſimo ſecundo, quando lux vera mundo nata innotuit, per quem omnia regna mundi & Inſulæ caligine oppreſſæ cognouerunt Deum vnum eſſe, & viderunt eum, qui creauit eos. Cùm autem regnaſſet *Auguſtus* 55. annis & dimidio legem mortis ſequutus eſt. *Laus* Auguſti *ex Eutropio.*

Auguſtus

Augustus, *exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, subegit Armeniam, AEgyptum, Galatiam, Cantabriam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhetiam, Vindelicos, Talassos, Pontum, & Cappadociam. Dacos, & Germanos ita vicit, quòd 40000. captiuorum ex eis super ripam Rheni in Gallia collocaret. Persæ obsides ei, quod nulli antea, dederunt, & signa* Crasso *direpta reddiderunt. fuit mitis, gratus, ciuilis animi, corpore toto pulcher, sed oculis præcipuè, in ciues clemens, in amicos tantus, vt penè eos sibi coæquaret: nulli genti nisi iustis de causis bellum indixit, pessimum ducens causa triumphandi dubios euentus adire. Sic à Barbaris dilectus, vt quidam Reges ad ei obsequendum Romam sponte venerint: quidam in honore eius ciuitates conderent, vt* Iuba *&* Herodes. *omni die legebat, scribebat, declamabat, cibi ac vini multum abstinens, probra sibi dicta non vlsciscens, proditionis suæ reis dans veniam, Romam lateritiam inuenit, reliquit marmoream.*

T*iberius* priuignus *Augusti* post eum regnauit annis 23. tam super Brittanniam quàm super alia regna totius mundi. *Laus* Tiberij. Tiberius *prudens in armis fortunatusque fuit. vnde sub* Augusto *meruit, vt ei succederet. erat literarum scientissimus, sed magis eloquio clarissimus, repentinis responsionibus aut consilijs melior quàm præmeditatis. arguebatur autem simultatis, quasi infensus his, quos diligebat, his verò quos oderat quasi beneuolus apparens.*

Caius cognomento *Caligula* regnauit super Orbem terrarum annis ferè quinque.

C*Laudius* post sexaginta duos annos ab incarnatione Domini, anno ab vrbe condita septingentesimo nonagesimo octauo Imperium suscepit. quarto anno regni sui Brittanniam adijt, quosdamque rebelles sine vllo prælio vel sanguine citissimè in deditionem recepit. Orcadas etiam Insulas vltra Brittanniā in Oceano positas, de quibus prædiximus, Romano adiecit Imperio, & sexto, quo profectus erat, mense Romam redijt, sibique & filio suo Brittannici nomen indidit. de quo *Iuuenalis:*

Ostendensque tuum generose Britannice ventrem.

Quo etiam anno fames grauissima per Syriam facta est: quæ à *Luca* in Actibus Apostolorum per Prophetam *Agabum* prædicta esse memoratur. Temporibus *Claudij Petrus* fidèi nostræ princeps cathedram Romæ suscepit, quam 25. annis tenuit, id est, vsq; ad vltimum *Neronis* annum. ab eodem *Claudio Vespasianus* missus in Germanniam, ac deinde in Britanniam, trigesies & bis cum hoste conflixit: duas validissimas gentes afflixit: 20. oppida armis cepit: Insulam quoque Vectam Brittanniæ adiacentem Romano subiecit Imperio. Cùm autem regnasset 13. annis & plusquam dimidio viam patrum obtinuit. *Laus* Claudij. Claudius *multa gessit tranquillè & moderatè, quædam minus cautè. Romanum Imperium auxit, vir bellicosus fuit: adeo ciuilis circa quosdam amicos extitit, vt etiam* Paulinum *nobilem virum, qui in expeditione Brittānica multa egregiè fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium læuus incederet.*

N*Ero* regnauit annis 13. & plusquam dimidio. hic quamuis iuuenis strenuus fuisset, tamen cùm imperaret, in re militari segnis factus est. vnde inter alia Romani Imperij detrimēta Brittanniā penè amisit. Nam duo sub eo nobilissima oppida illic subuersa & destructa fuerūt. hic eo anno quo *Petrū* & *Paulū* occidit, ignominiosè deperijt.

V*Espasianus*, qui Ierusalem destruxit, regnauit annis ferè decem: ipse scilicet qui Brittanniam sub *Claudio* adierat, & Insulam Vectam Romanæ ditioni subiecerat: quæ habet ab Oriente in occasum 30000. circiter passuum, ab Austro in boream 12. in Orientalibus sui partibus mari sex millium, in Occidentali trium à meridiano Brittanniæ littore distans. Hic etiā vir nobilissimus colossum erexit, habētem altitudinis 107. pedes. *Laus authentica* Vespasiani. *Romæ se Imperio moderatissimè gessit, pecuniæ tantum auidior fuit, ita tamen vt eam nullis iniustè auferret: quam cùm omni diligentiæ prouisione colligeret, tamen studiosissimè largiebatur, præcipuè indigentibus. nec facilè ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimæ lenitatis erat: vt qui maiestatis contra se reos non facilè punierit vltra exilij pœnam. hic vicit Iudæam, Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzātium, Samum, Thraciam, Ciliciam, Comagenem: offensarum & inimicitiarum immemor fuit. conuitia à causidicis & Philosophis leuiter tulit; senatui, populo, cunctis amabilis & iucundus.*

T*Itus* filius eius regnauit annis duobus & mensibus duobus, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeò vt amor & deliciæ humani generis diceretur. hic amphitheatrum

atrum Romę ędificat,& in dedicatione eius 5000. ferarum occidit. Laus *Titi* ſumma. Titus *facundiſſimus, bellicoſiſſimus, moderatiſſimus, cauſas Latinè egit, poëmata & tragœdias Græcè compoſuit. in oppugnatione Ieroſolymorum ſub patre militans 12. propugnatores 12. ſagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis Imperio fuit, vt nullum omninò puniret. conuictos aduerſum ſe coniurationis dimiſit, & in eadem familiaritate qua antè habuit. facilitatis & liberalitatis tantæ fuit, vt cùm nulli quicquam negaret, & ab amicis reprehenderetur, reſponderit; nullum triſtem debere ab Imperatore diſcedere. Pro hoc inuſitato fauore dilectus eſt, & tantus luctus eo mortuo publicus fuit, vt omnes tanquam in propria dolerent orbitate. cùm procul à Roma mortuus eſſet, ſenatus obitu ipſius circa veſperum nuntiato, nocte irrupit in curiam, & tantas mortuo laudes gratiaſq́; conceſſit, quantas nec viuo vnquam egerat, nec præſenti.*

D*omitianus* frater *Titi* annos regnauit 15. menſibus 5. hic ſecundus poſt *Neronem* Chriſtianos perſequitur, quem diuina prouidentia omnibus inuiſum ſenatus coegit, vt ſe ipſe perimeret.

Nerua anno vno & paulò plus Imperium terrarum tenuit.

T*raianus* annos regnauit 19. & dimidium. hic tam Brittanniam quàm cętera regna mirabili vigore rexit. Romanum enim Imperium, quod poſt *Auguſtum* defenſum magis fuerat quàm ampliatum, longè lateq; diffudit. Hic eſt ille, qui cauſa iuſtitiæ oculum ſibi & oculum filio eruit: quem *Gregorius* ab inferis reuocauit. intelligite igitur legentes quanti ſit iuſtitia, quæ nec infidelem tam perfectũ amatorem ſui relinquere potuit deſolatum. Laus *Traiani* ex *Suetonio*. Traianus *inuſitatæ ciuilitatis & fortitudinis Daciam ſubegit, & ea, quæ ſunt circa Danubiũ, & Armeniã, quam occupauerant Parthi. Albanis regem dedit, Hiberorũ regem, & Sauromatarum, & Boſphoranorum, et Arabũ, & Oſdroenorum, & Colchorũ in fidem accepit, Corduenos, Marchamedos occupauit, & Antemuſiũ magnam Perſidis regionem, Seleuciam, & Cteſiphontem, Babylonem, & Meſſenios vicit, ac tenuit. vſq; ad Indiæ fines & mare rubrũ acceſſit, atq; ibi tres prouincias fecit, Armeniã, Aſſyriam, Meſopotamiã, cum his gentibus, quæ Madenã attingunt. Arabiam poſtea in prouinciæ formam redegit, in mari rubro claſſem inſtituit, vt per eam Indiæ fines vaſtaret. gloriam tamen militarem ciuilitate & moderatione ſuperauit, Romæ & per prouincias æqualem ſe omnibus exhibens, amicos ſalutandi cauſa frequẽtans, vel ægrotantes: cùm feſtos dies habuiſſent, cõuiuia cũ eiſdem indiſcreta viciſſim habens, ſæpe in vehiculis eorũ ſedens, nullum ſenatorem lædens, nil iniuſtũ ad augendum fiſcum agens, liberalis in cunctis; publicè priuatimq́; ditans omnes, & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognouiſſet, orbem terrarũ ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens, nihil non tranquillũ & placidum agens; adeo vt omni eius ætate vnus ſenator damnatus ſit, atq; is tamen per Senatum ignorante* Traiano. *ob hoc per orbem terrarũ Deo proximus, nihil nõ venerationis meruit & viuus et mortuus. inter alia dicta hoc ipſius fertur egregiũ: amicis enim culpantibus quòd nimiũ circa omnes comis eſſet, reſpõdit: ſe talem Imperatorẽ eſſe priuatis, quales ſibi Imperatores eſſe priuatus optaſſet. ſolus omniũ intra vrbẽ ſepultus eſt. oſſa collata in vrnã auream in foro, quod ædificauit, ſub columna poſita ſunt, cuius altitudo 140. pedes habet. huius tantũ memoriæ delatum eſt, vt vſq; ad noſtrã ætatem non aliter in ſenatu principibus adclametur, niſi fœlicior* Auguſto, *melior* Traiano.

A*Drianus* rexit orbẽ terræ annis 21. hic Iudęos ſecundò rebelles perdomuit, Ieruſalemq; reędificauit, Iudęiſq; eam vidẽdi licentiam abſtulit. Laus *Adriani*. Adrianus *princeps medius fuit: pacẽ omni tẽpore Imperij ſui habuit. ſemel tantũ per præſidem dimicauit: Orbẽ Romanũ circuijt: multa ædificauit: facundiſſimus latino ſermone, Græco eruditiſſimus fuit.*

A*Ntoninus* Pius Monarchiam mundi tenuit annis 23. & dimidio. *Laus* Antonini *Pij*, *vir honeſtus & inſignis meritò* Numę Põpilio *cõfertur, vt* Romulo Traianus *æquatur: nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderatus, defendere magis prouincias quàm amplificare ſtudens; viros æquiſſimos ad adminiſtrandum rempublicam quærens, bonos in honore habens, improbos ſine aliqua acerbitate deteſtãs, regibus amicis tam venerabilis, vt ad eum controuerſias deferrent, ſententiæq́; parerent: in amicos liberaliſſimus, ærarium tamen opulentum reliquit, Pius propter clementiam dictus eſt.*

M*Arcus Antoninus* Verus cũ fratre *Aurelio Lucio Cõmodo* annis 19. menſibus 2. hi primũ ęquo iure Imperiũ adminiſtrauerunt, cùm vſq; ad hoc tempus ſinguli *Auguſti* fuiſſent. bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & fœlicitate geſſerunt. quorum temporibus cùm *Eleutherius* Pontificatui Romanæ Eccleſiæ præeſſet, miſit ad

eum *Lucius* Brittanniarum rex Epistolam, obsecrans vt per eius mandatũ Christianus efficeretur. Et mox effectum piæ postulationis consequutus est. susceptamque fidem Brittanni vsque in tempora *Dioclesiani* principis inuiolatam integrámque quieta pace seruabant. Laus *Antonini Veri* ex historia Romana. *Hic* Antonio *consorte suo per apoplexiam defuncto suprà laudabilis in imperio remansit: quippe qui nunquam vultum vel è gaudio vel mærore immutauerit. Philosophiæ deditus Stoicæ, summus moribus & eruditione philosophus, literis Latinis & Græcis eruditißimus, omnibus æquus, nunquam elatus, liberalitate promptißimus, prouincijs benignus ac moderatus. Contra Germanos fæliciter conflixit; bellum Marcomanicum gesit contra Squados, Wandalos, Sarmatas, Suetos & omnem barbariem, quantum nulla memoria tradit, adeo vt Punicis conferatur. vir igitur diuinus tanti prælij victor cum* Commodo *filio triumphauit. cùm igitur ærario exhausto regios cultus vendidißet, eis, qui reddere voluerant, postea precia restituit, eis, qui noluerunt, immolestus fuit. hic permisit viris clarioribus, vt cõuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. in editione munerũ post victoriam adeo magnificus extitit, vt centum simul leones exhibuisse tradatur.*

C*Ommodus* prædicti *Commodi* filius imperauit annis xiij. hic aduersum Germanos bellum fœliciter gessit, colosśiq; capite sublato suæ imaginis caput iussit ei imponi.

* *Aelius Pertinax* menses sex, qui *Iuliani* iuris periti scelere occiditur in palatio. *al. Celius*

S*Euerus Pertinax* interfecto *Iuliano* iuris perito regnauit xvij. annis. hic genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti, natura sæuus, multis semper bellis lacessitus, fortissimè quidem remp. sed laboriosissimè rexit. victor ergo ciuilium bellorum, quæ ei grauissima occurrerant, & *Didio Albino*, qui se in Gallia *Cæsarem* fecerat apud Lugdunum interfecto in Britannias transit. vbi magnis grauibúsq; prælijs sæpe gestis receptã partem insulæ a cæteris indomitis gentibus non vt quidam æstimant muro, sed vallo distinguendam putauit. murus etenim de lapidibus, vallum verò, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis è terra velut murus extruitur altus super terram, ita vt in antè sit fossa, de qua leuati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. itaque *Seuerus* magnam fossam firmissimúmque vallum crebris insuper turribus communitum à mari vsque ad mare duxit, ibique apud Eboracum oppidum morbo obijt. reliquit duos filios *Baßianum* & *Getam*: quorum *Geta* hostis publicus iudicatus interijt. *Baßianus Antonini* cognomine assumpto regno potitus est. Laus *Seueri* ex *Eutropio*. Seuerus *bella multa & fæliciter geßit, vicit Parthos, & Arabas, & Azabenos, vnde Parthicus, Arabicus, Azabenicus dictus est. multa toto orbe ad Romanũ decus reparauit.* Seuerus *tamen præter bellicam gloriam etiam ciuilibus studijs clarus fuit, & literis doctus Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus* Diuus *appellatus est.*

Antoninus Caracalla filius *Seueri*, vij. annis regnum mundi tenuit.

M*Acrinus* cùm vno anno regnasset apud Archelaidem, cum filio suo militari tumultu occiditur.

M*Arcus Aurelius Antoninus* iiij. annis dominium terrarum habuit. *Aurelius Alexander* annis xiij. hic in *Mammeam* matrem suam vnicè pius fuit; & ob id omnibus amabilis. Laus *Alexandri. Hic suscepto aduersus Persas bello* Xersen *regẽ gloriosißimè vicit, militarem disciplinam seuerißimè rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctorauit. Romæ admodum fauorabilis fuit, militari tumultu perijt in Gallia.*

Maximianus prior annis tribus terras & insulas rexit. hic Germanos bello vicit.

G*Ordianus* annis vj. origines floruit, qui v. millia librorum scripsit, vt narrat *Hieronymus*. hic Persas vicit.

P*Hilippus* cum *Philippo* filio annis vij. hic primus imperatorum omnium Christianus fuit: ac post tertium imperij eius annum millesimus a conditione Romæ annus expletus est: magnificisq; ludis hic augustissimus omnium præteritorum annus à Christiano imperatore celebratus est. Laus *Philippi* iunioris. *hic adeò seueri animi fuit, vt nullo commento ad ridendum solui potuerit, patrémque cachinnantem vultu auerso notauerit, semper vitijs restans, & ad ardua virtutis anhelans.*

D*Ecius* anno vno mensibus iij. hic cùm Philippos patrem & filium interfecisset, ob odium eorum Christianos persequitur.

G*Allus* cum *Volusiano* filio annis ij. & mensibus iiij.

Valerianus cum filio *Gallieno* annis xv. hic in Christianos persequutione cõmota

ſtatim à Preſarum rege capitur: ibique luminibus orbatus ſeruitute miſerabili conſeneſcit.

CLaudius ſecundus anno j. menſibus ix. iſte Gothos iam per annos xv. Illyricum Macedoniamque vaſtantes ſuperat: ob quod in curia clipeus aureus, ei & in capitolio ſtatua aurea collata eſt.

AVrelianus annis v. menſibus vj. hic cùm Chriſtianos perſequeretur, fulmen ante eũ magno horrore circumſtantium ruit, & paulò pòſt a militibus occiditur. Laus *Aureliani* ex geſtis mirabilium virorum. *Cùm* Alexander *annis xij.* Cæſar *xiiij. orbem ſubiugaſſent, iſte triennio tribúſque prælijs orbem pacificauit. iſte primus Romanorum diadema ſumpſit, gemmiſq́; & aurata omni veſte vſus eſt: diſciplinæ militaris & morum diſſolutorum corrector. ſed ferus nimis, & ſuperbus, & ſæuus omni tempore.*

TAcitus vj. menſibus, quo apud Pontum occiſo regnauit *Floriarus* iij. menſibus, & ſic apud Tarſum occiditur.

PRobus annis vj. menſibus iiij. hic Gallias iamdudum a barbaris occupatas deletis tandem hoſtibus ad perfectum liberauit. Laus *Probi* ex authenticis. *Probus vir illuſtris, acer, ſtrenuus, iuſtus:* Aurelianum *penè gloria æquauit, ſed morum ciuilitate ſuperauit. hic cùm bella innumera geſſiſſet pace parata dixit, breui milites neceſſarios non futuros.*

Carus annis ij. hic cùm Perſas ſuperaſſet, ſuper Tigride flumine perijt.

DIocleſianus cum *Herculio Maximiano* xx. annis: quorum tempore *Carauſius* quidam genere quidem infimus, ſed conſilio & manu promptus, cùm ad obſeruanda oceani littora, quę tunc Franci & Saxones infeſtabant, poſitus plus in perniciem, quàm in*proficuum remp. ageret, & ereptam pręEdonibus pręEdam nulla ex parte reſtituendo dominis, ſed ſibi ſoli vindicando, accendens ſuſpitionem, quia ipſos quoq; hoſtes ad incurſandos fines artifici negligentia permitteret. quamobrem a *Maximiano* iuſſus occidi, purpuram ſumpſit, ac * Britanniam occupauit. quibus ſibi per ſeptem annos fortiſſimè vindicatis ac retentis, tandem fraude *Allecti* ſocij ſui interemptus eſt. *Allectus* poſtea erepta *Carauſio* inſula per triennium tenuit, quem *Aſclepiodotus* præfectus prætorio oppreſſit, Brittanniámque poſt x. annos recepit. bellis verò coacti prædicti imperatores *Conſtantium* in occidente, *Galerium Maximinum* in oriente aſſumunt in regnum. eo tempore perſequutio crudeliſſima vbique terrarum exarſit in Chriſtianos. S. *Albanus* ſe Deo ſacrificium ea tempeſtate obtulit, de quo *Fortunatus* in laude virginum ſcribit:

al. profectum reip.

al. Britannias.

Albanum egregium fœcunda Britannia profert.

Qui cùm ciuis apud Verolamium eſſet, & clericum quendam paganos fugientem hoſpitio recepiſſet, & per eum latentem conuerſus interim fuiſſet, pro eo quærentibus ſe pœnis obtulit: cúmq; tormentis affectus excapitandus duceretur, *Flumen ſiccatum eſt per orationem Sancti, quia populus tantus per pontem tranſire nequibat. quod cùm inter alios ipſe etiam carnifex eum percuſſurus vidiſſet, genibus eius aduolutus, fidelis & cum eo martyr factus eſt: fons etiam martyrio eius affuit, qui poſt martyrium eius reuerſus eſt in naturam. oculi autem percutientis eum cum capite Sancti in terram deciderunt.* Paſſus eſt autem iuxta Verolamium id eſt **Wirlamecester**, ſiue **Wadlingecaster**, vbi pòſt eccleſia mirandi operis conſtructa eſt, & Abbatia nobiliſſima: vbi etiam vſq; hodie fit curatio infirmorum & operatio virtutum. paſſi ſunt quoq; eo tempore *Aaron* & *Iulius* Legionum vrbis ciues. alij quoq; plures vtriúſq; ſexus inaudita membrorũ diſcerptione & diuerſis cruciatibus in teſtimonium Dei excelſi. hæc perſequutio tam crebra erat, vt intra vnum menſem xvij. millia martyrum pro *Chriſto* paſſa inueniantur. cùm autem vigeſimo regni ſui anno *Diocletianus* Nicomediæ, *Maximianus* Mediolani purpurã depoſuerunt: cœpit perſequutio mitigari vſq; ad tempus *Arrij*. Laus *Diocleſiani*. Diocleſianus *moratus callidè fuit, ſagax præterea & admodum ſubtilis ingenio, & qui ſeueritatem ſuam aliena inuidia vellet explere. diligentiſſimus tamen & ſollertiſſimus princeps, quamuis contra Romanam libertatem adorari ſe iuſſerit, cùm ante eum cæteri ſalutarentur. gemmas veſtibus calciamentiſq́; indidit, inuſitata virtute vſus, vt ſolus omnium ex tanto faſtigio ſponte priuatus fieret. Contigit igitur ei, quod nulli poſt natos homines, vt cùm priuatus obijſſet, inter diuos tamen referretur.* Maximianus *verò vir crudeliſſimus & vultu fuit horrendus.*

COnſtantius, qui ſub prædictis imperatoribus regnauerat ſuper Galliam & Britanniam & Hiſpaniam xv. annis, vno anno poſt depoſitionem eorum imperauit in

occidentalibus

occidentalibus partibus, *Maximino* imperante in orientalibus. condidit autem * Conſtantiam in ea parte Galliæ, quæ nunc vocatur Normannia. accepitq; filiam regis Brittannici de **Coleceſtre**, cui nomen erat **Coel**, ſcilicet *Helenam*, quam ſanctam dicimus, & genuit ex ea *Conſtantinũ* magnum. obijt autem *Conſtantius* vir ſummæ magnitudinis & ciuilitatis in Brittannia Eboraci. Laus *Conſtantij*. Conſtantius *vir præſtantiſſimus diuitijs prouincialium ac priuatorum ſtudens, fiſci commoda non admodum affectauit: dicens meliùs publicas opes à priuatis haberi quàm intra vnum clauſtrum reſeruari. cultus modici, mitis animi. hic non modò amabilis ſed venerabilis etiam Gallis fuit.*

al. ciuitatem Conſtantiam

C*Onſtantinus* flos Brittanniæ regnauit 30. annis & 10. menſibus. hic igitur Brittannicus genere & patria: ante quem nec poſt ſimilis eſt egreſſus de Brittannia. duxit exercitum à Brittannia & Gallia in Italiam. *Maximianus* enim *Maxentium* filium ſuum Romæ *Auguſtium* conſtituerat. *Contra quẽ* Conſtantinus *adhuc infidelis tendens, vidit angelum Dei oſtendentem ſibi ſignum crucis, & hortantem ſe vt crederet. credidit ille ſtatim. Maxentiumq; Deus flumine ſubmerſit. Conſtantinus* igitur potitus imperio *Maximinũ* bis lege belli ſuperauit, ſolúſq; regnum mundi tenuit: & à vulnere lepræ, vt ſcripta tradunt, per S. *Siluestrum* in baptiſmate mundatus, fecit Romæ vbi baptizatus eſt baſilicam *Ioannis Baptiſtæ*, quæ vocatur *Conſtantiniana*: item baſilicam *Petro* & *Paulo* in templo *Apollinis*, corpus vtriúſq; ære cipro circundans 5. pedes in groſſo: item baſilicam in Palatio Soſoriano, quæ cognominatur Hieruſalem: vbi de ligno crucis Domini poſuit: itẽ baſilicam ſanctæ matris *Agnetis* ex rogatu filiæ ſuæ: item baſilicam beato *Laurentio* via Tiburtina in agro *Verano*: item baſilicam via Laricana *Petro* & *Marcellino* martyribus: & mauſoleum vbi matrẽ ſuam poſuit in * ſartophago purpureo: item baſilicam in ciuitate Hoſtia iuxta portum vrbis Romæ: item baſilicam in ciuitate Albanenſi S. *Ioannis Baptiſtæ*: item baſilicam in vrbe Neapoli. *Conſtantinus* vrbem ſui nominis ſtatuens in Thracia ſedẽ Romani imperij & totius orientis caput eſſe voluit: item Depranã ciuitatem Bythiniæ in honorem martyris *Luciani* ibi conditi inſtaurans ex vocabulo matris ſuæ Helenopolim vocauit. idem ſtatuit citra vllam hominum cædem paganorum templa claudi. *Helena* verò Brittanniȩ nobilis alumna Londoniam muro, quod adhuc ſupereſt, cinxiſſe fertur, & Coleceſtriã mœnibus adornaſſe. ſed & inter alia multa Hieruſalem inſtaurauit, mundatámq; idolis baſilicis pluribus adornauit. Laus *Conſtantini* ex ſacris ſcrinijs. *Vir primo imperij tempore optimis principibus, vltimo medijs comparandus: innumeræ in eo animi corporiſq; virtutes claruerunt, militari gloria ſummus, fortuna par et induſtria, ciuilibus artibus & ſtudijs liberalibus deditus, affectator iuſti amoris, in amicos egregius, verùm inſolentia rerum ſecundarum aliquantum ex illa fauorabilis animi docilitate tandem immutatus eſt.*

al. ſarcophago

C*Onſtantius* cũ *Conſtantino* & *Conſtante* fratribus annis 24. menſibus 5. hæreſis Arriana *Conſtantij* regis fulta præſidio variè & valdè catholicos afflixit.

I*Vlianus Apoſtata* 2. annis menſibus 8. hic dignè a barbaris hoſtis bellando perimitur. Laus *Iuliani* ex *Paulo*. *Fuit* Marco Antonino *non abſimilis, quẽ etiam æmulari ſtudebat: liberalibus diſciplinis adprimè eruditus, memoriæ tenacis et amplæ, facundiæ ingentis & promptæ, philoſopho propior. ciuilis in cunctos, auidus gloriæ, & per hoc animi plærunq; immodici.*

Iouinianus bonus & pius 8. menſibus, cuius læta principia mors immatura corrupit.

V*Alentinianus* cum fratre ſuo *Valente* 11. annis regnorum iura cuſtodiuit. Laus *Valentiniani* ex hiſtoria *Pauli*. *Fuit* Aureliano *ſimilis, vultu decens, ſolers ingenio, grauis animo, ſeuerus, vehemens, infeſtus vitijs, maximéq; auaritiæ, doctus pingere venuſtiſſimè, noua arma meditari, fingere ſimulachra cera ſeu limo; ſermone cultiſſimus, prudens & aſtutus.*

V*Alens* cum *Gratiano* & *Valentiniano* fratris ſui prædicti filijs, regnauit annis 4. *Valens* ab Arrianis baptizatus catholicos perſequitur, legéq; data vt monachi militarent, nolentes fuſtibus iuſſit interfici. Gens Hunorum diu in inacceſſis ſecluſa montibus repentina rabie percita exarſit in Gothos: eóſq; ſparſim conturbatos ab antiquis ſedibus expulit. Gothi tranſito Danubio fugientes, à *Valente* ſine armorũ depoſitione ſuſcepti, mox per auaritiam *Maximi* ducis fame ad rebellandũ coacti ſunt. victóq; *Valentis* exercitu per Thraciam ſeſe miſcentes, ſimul omnia cædibus, incendijs, rapiniſque fuderunt.

G*Ratianus* cum fratre *Valentiniano* anno ab incarnatione Domini trecenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo regnauit annis vj. quamuis iamdudum cum patruo ſuo *Valente* regnaret.

regnaret. qui cùm afflictum & penè collapſum reip. ſtatum videret, *Theodoſium* Hiſpanum virum reſtituendæ reip. neceſſitate apud Sirmiam purpura induit, orientíſque & Thraciæ ſemel præfecit imperio. *Theodoſius* igitur maximas illas Scythicas gentes, hoc eſt, Alanos, Hunos, & Gothos magnis & multis prælijs vicit. interea *Maximus* a Brittannia oriundus, vir quidem ſtrenuus & laude dignus, niſi contra ſacramenti fidem per tyrannidem emerſiſſet in Brittanniam; ibidem imperator creatus in Galliam tranſijt: vbi *Gratianum*, *Auguſtum* ſubita incurſione perterritum interfecit, fratrémque eius *Valentinianum Auguſtum* Italia expulit, qui ad *Theodoſium* in oriente refugit. Laus *Gratiani*. *Fuit* Gratianus *literis haud mediocriter inſtitutus, carmen facere, ornatè loqui, explicare controuerſias rhetorum more, nihil aliud die noctúque agere quàm ſpiculis meditari, ſummæq́ voluptatis diuinæq́ artis credere deſtinata ferire, parcus cibi, ſomniq́ ac libidinis victor.*

T*Heodoſius* poſt mortem *Gratiani* annis 11. regnauit cum *Valentiniano*, quem regno reſtituit, clauſo videlicet intra muros Aquileiæ & occiſo *Maximo* tyranno. Brittones verò, quos *Maximus* ſecum adduxerat in Gallia Armorica vſque hodie remanſerunt: vnde & Brittones Armorici vocantur: à quibus ſpoliata emarcuit Brittannia. Laus *Theodoſij*. *Theodoſius propagator reip. fuit atque defenſor eximius, moribus & corpore* Traiano *ſimilis quantum ſcriptura veterum & pictura docent, a quo & originem traxit: ſic eminens ſtatus, membra eadem, par cæſaries: ſed illi non tam ingentes oculi erant: neſcio an & tanta gratia tantúſque flos in facie ſeu tanta dignitas in inceſſu fuit. mens verò prorſus ſimilis, adeo vt nihil dici queat, quod non ex libris in iſtum videatur tranſferri. miſericors, communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans, in omnes homines honorificus, verùm effuſiùs in bonos: ſimplicia ingenia diligere, erudita mirari, ſed innoxia; largiri magno animo magna. illa tamen, quibus* Traianus *aſperſus eſt, vinolentiam ſcilicet & cupidinem triumphandi vſq́ eò deteſtatus, vt bella non mouerit ſed inuenerit. miniſteria laſciua, pſaltriáſque commeſſationibus adhiberi lege prohibuit. literis mediocriter doctus, ſagax planè, multúmque diligens ad noſcenda geſta maiorum. execrabatur, cùm legiſſet ſuperbiam dominantium, præcipuè perfidos & ingratos. iraſci ſanè rebus indignis, ſed ſubitò flecti. & quod eſt raræ virtutis, poſt auctam annis potentiam imperialem auri argentiq́ pondera ſublata â tyrannis, multis ex ſuo reſtituit. patruum pro genitore habuit, nepotes & cognatos pro filijs. elegans lætúmque conuiuium dare, nec tamen ſumptuoſum, miſcere colloquia pro perſonis & dignitatibus ſermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. regebat valetudinem continentia veſcendi, ambulatione moderata. huius & apud homines manſuetudo, & apud Deum extitit ſumma deuotio.*

A*Rcadius* filius *Theodoſij* cum fratre *Honorio* annis 13. Gothi Italiam, Wandali atq; Alani Gallias aggrediuntur. *Pelagius* Britto & *Iulianus* Campanẽſis hęreſin ſuam longè latéq; ſeminauerunt, quibus ſanctus *Auguſtinus*, ſicut & cæteri patres orthodoxi multis ſententiarum catholicarũ millibus reſponderunt. nec eorum tamen dementiam corrigere valebant. ſed quod grauius eſt correpta eorum veſania magis augeſcere contradicendo, quàm fauẽdo veritati voluit emendari. vnde *Proſper* rhetor verſificans ait:

> *Contra* Auguſtinum *narratur ſerpere quidam*
> *ſcriptor, quem dudum liuor adurit edax.*
> *Aut hunc fruge ſua æquorei pauere Britanni,*
> *aut hic campano gramine corda tumet.*

H*Onorius* cum *Theodoſio* minore fratris ſui *Arcadij* filio annis 15. cuius temporibus cùm Alani, Sueui, Wandali totas ſæuirent per Gallias, apud Brittanniam *Gratianus* municeps tyrannus creatur & occiditur. huius loco *Conſtantinus* ex infima militia propter ſolam ſpem nominis ſine merito virtutis eligitur, qui continuò vt inuaſit imperium in Gallias tranſijt: ibi ſæpe à barbaris incertis fœderibus illuſus detrimento magno reip. fuit. inde mox iubente *Honorio Conſtantinus* Comes in Galliam cum exercitu profectus apud Arelatem ciuitatem eum clauſit, cepit, & occidit: *Conſtantémq́* filium eius, quem ex monacho *Cæſarem* fecerat, *Gerontius* comes ſuus apud Viennam interfecit. contigit autem quòd *Alaricus* rex Gothorum Romam inuaſit & cepit anno conditionis eius milleſimo, centeſimo, ſexageſimo quarto: cúmque partem eius cremaſſet incendio, deprædata vrbe ſexto die egreſſus eſt, poſt annos ferme quadringentos ſeptuaginta, ex quo *Iulius Cæſar* ſibi Brittanniam ſubiecit. Habitabant autem Romani intra vallum (quod *Seuerum* trans inſulam feciſſe commemorauimus) ad plagam meridianam,

meridianam, quod ciuitates, pontes, fari, & stratæ ibidem factæ vsque hodie testantur. cæterùm vlteriores Brittanniæ partes, vel eas etiam, quæ vltra Brittanniam sunt, insulas iure dominandi possidebant. Brittannia igitur militaribus copijs floridaque iuuentute spoliata (quæ maximè per *Maximum* tyrannum fuerant abductæ, pòst etiam reliquiæ per proximè dictum *Constantinum*) prædæ siquidem tantum patuit Scottis & Pictis gentibus sæuissimis. hæ quidem remotæ sunt a Brittonibus duobus finibus maris interiacentibus, quorum vnus ab orientali mari, alter ab occidentali longè irrumpunt, quamuis ad se inuicem * pertinere non possint. orientalis autem habet in medio sui vrbem Guidi: occidentalis supra se, hoc est ad dextram sui habet vrbem Aldclyhit: quod lingua eorũ significat Petrum clyhit. est autẽ iuxta fluuium nominis illius. ob harum ergo infestationem gentium Brittones legatos Romam cum epistolis mittunt auxilia flagitantes. quibus mox legio destinatur, quæ hostiũ magnam multitudinem sternens cæteros à finibus expulit. sicque domum cum magno triumpho reuersa est, indicentes Brittannis vt super vallum *Seueri* murum constituerent, quatenus vbi munitio aquæ deerat præsidium valli adesset. at Brittanni murum non tam lapidibus quàm cespitibus construentes ad nihil vtilem statuunt: vestigia verò valli illius latissimi & altissimi vsque hodie cernuntur. incipit autem fermè duorum millium spatio a loco, qui vocatur **Peneltune**, & terminatur in occidentem iuxta vrbem **Adclyhit**. verùm priores inimici vt Romanum militem abijsse conspexerunt, mox aduecti nauibus irrumpunt acriùs. vnde prece Brittannorum rursum Romani redeunt, & cæsum hostem trans maria fugant. coniunctisque sibi Brittannis murum non vt ante ex cespitibus, sed ex saxo à mari vsque ad mare collocant. Sic & in littore meridiano, quia & inde hostis timebatur, turres per interualla ad prospectum maris statuunt, sic valedicunt socijs tanquam vltra non reuersuri, dicentes vltrà se tam laboriosis expeditionibus non posse fatigari. Romanis igitur domum reuersis hostes acriùs insultant, insulæque partem vsque murum capessunt. deinde murum vrbésque appositas sternunt, postea cis murum longè patriam vastant, vt & ipsi Brittanni latrocinio ac rapacitate famem temperarent, donec omnis regio totius cibi sustentaculo, excepto venandi solatio, vacuaretur. Laus *Honorij. Fuit* Honorius *moribus & religione patri* Theodosio *non valdè absimilis. cuius temporibus quamuis externa multa & ciuilia bella surrexerunt, vel nullo vel minimo sanguine quieuere.*

al. pertingere

T*Heodosius* secundus qui vocatur iunior Brittanniæ potestatem amisit. imperauit autem Romanis 28. annis, cuius regni anno 23. *Aetius* vir illustris cum *Symmacho* gessit consulatum: ad hunc Brittonum reliquiæ mittunt epistolam, in processu epistolæ cuius hoc principium est (*Aetio* ter consuli) ita suas calamitates explicant. *Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum: aut iugulamur aut mergimur.* Neq; hoc tamen agentes quicquam ab illo auxilij impetrare quiuerunt: vtpote qui grauissimis eo tempore bellis cum *Bledda* & *Attila* regibus Hunorum erat occupatus. & quamuis anno ante hunc proximo *Bledda Attilæ* fratris sui interemptus sit insidijs, *Attila* tamen ipse adeo intolerabilis reip. remansit hostis, vt totam penè Europam excisis inuasisq; ciuitatibus atque castellis corroderet. quin etiam & eisdem temporibus fames Constantinopolim inuasit, nec mora pestis sequuta est. sed & plurimi eiusdem vrbis muri cum 56. turribus corruerunt. multis quoque ciuitatibus collapsis fames & aërum pestifer odor plurima hominum millia iumentorùmq; deleuit. Brittaniam quoque sicut & cæteras prouincias præfata fames affecit: tunc igitur Brittanni videntes humanum deesse auxilium inuocant diuinum: misertúsq; est eorũ Dominus omnipotens & tentauit eos, immisitq; eorum robur brachijs & aciem gladijs. exiluerunt igitur de montibus & latebris & siluis, irruentésq; in Scottos & Pictos vndique cœperunt indeficienter cædere & sternere. hostes verò nec se in ictibus suis cognoscebant, nec in protectione armorum iam confidebant: quæ scilicet iam Brittannorum armis erant quasi vestis. contabuit ergo cor hostium, dissolutísque viribus horrescentes aufugiunt. fit itaq; in eis strages innumera. Scotti cum dedecore Hyberniam redeunt. Picti in extrema insulæ parte tunc primùm & deinceps quieuerunt: dedítq; Dominus victoriam populo suo, & confusi sunt qui eos confundebant. his temporibus scilicet anno *Theodosij* octauo mittitur *Palladius* à Papa *Celestino* ad Scottos

 primus

primus eorum futurus episcopus. *Theodosius* etiam potestatem Galliæ & Hispániæ & Africæ amisit: gens quippe Wandalorum & Alanorum & Gothorum omnia ferro, flammis arripuerant & destruxerant. sed beatus *Augustinus* Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam videret, tertio obsidionis eius mense migrauit ad Dominum *Geiserico* crudelissimo eam obsidente.

BRittannis ergo victoribus & quieti datis misit Dominus ineffabilem frugum abundantiam, quantam nulla ætas retrò meminit: vt sicut confusiones ante habitas triumpho releuauerant, ita famem præfatam opulentia releuarent: probauítque Deus vtrum omnimoda prosperitas redderet gratiosos, quos nulla aduersa reddiderant correctos. illi tunc verò omnia scelera transacta superantes in luxuria furere, & in omniũ lue scelerum sine respectu Dei cœperunt. ita verò demum crudelitas & odium amorq; mendacij in eis exarsit, vt si quis eorum mitior & veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quasi Brittanniæ subuersorem omnium odia teláque sine respectu contorquerentur, & non solùm hoc sæculares viri, sed & ipse grex Domini eiúsque pastores egerunt, ebriositate, animositate, litigio, contentione, inuidia, cæteris huiusmodi facinoribus sua colla abiecto leui iugo *Christi* subdentes. respexit ergo Dominus, & in iram concitatus corruptæ mentis homines acerba peste contriuit, quæ in breui tantum eius multitudinem strauit, vt ne sepeliendis quidem mortuis viui sufficerent. sed nec morte quidem suorum, nec timore mortis, hi, qui supererant, à morte animæ, quia peccando sternebantur, reuocari poterant. iusto itaq; & patenti iudicio constituit Deus exterminare gentem illam, mandauítq; statim stimulos iræ suæ Scottos scilicet & Pictos, qui cædes suas vindicaturi iracundiùs solito adueniunt, irruúntq; Brittannis, quasi lupi in agnos, cognouerúntq; se in ictibus suis, & Brittannos in fuga sua. rursúmque igitur ex more Brittanni latebras & siluas & saltus repetunt: postea verò inierunt consiliũ quid agendum, vbi quærendum esset præsidium ad euitandas vel repellendas tam feras tamque creberrimas gentium aquilonalium irruptiones: placuítq; omnibus cum rege suo *Vortigerno*, vt Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium vocarent. quod Domini nutu dispositum esse constat, vt veniret contra improbos malum, sicut euidentiùs rerum exitus probauit.

Henrici Huntindoniensis
Historiarum
LIB. II.

TRactatum est in superioribus de 45. imperatoribus, qui tam Brittanniam quàm cæteras mundi partes rexerunt: quorum si aliqui gloria potiuntur in cœlis, illam tantùm habent, quia iam hîc nullam habent. viluit enim sermocinatio de eis, & prolixior confabulatio de actibus eorum videtur amara, tædij scilicet & odij generatrix. quapropter excogitemus ex eorum comparatione, quorum potentiæ & maiestati vix sufficiebat vniuersus mundus, quàm nihil sit gloria nostra, potentia nostra, tumor noster, quorum de causa laboramus, sudamus, insanimus. si autem gloriam cupimus, vt humanè loquar, concedo, cupiamus, sed veram: si famam, illam, quæ non euanescit: si honorem, illum, qui non deflorescit: non qualem prædicti imperatores, quorum omnis gloria iam non est nisi viles reliquiæ fabularum: ve-

ram autem gloriam, & famam, & honorem habebimus, si ei, qui solus verus est, cum iucunditate & lætitia innitamur, si spem nostram & fiduciam omnem in Deo ponamus, non in filijs hominum, sicut Brittanni, qui Deo abiecto & magnificentia timoris eius, auxilium petierunt a paganis, habuerúntque sed quale decebat. *Gens namq; Saxonum vel Anglorum inuitata a rege præfato Brittanniam tribus longis nauibus aduehitur, anno gratiæ quadringentesimo quadragesimo nono, cùm* Martianus *&* Valentinus, *quorum imperium 7. annis durauit, imperarent, vigesimo quarto anno postquam regnum Francorum inchoauerat: quorum primus rex fuit* Pharamundus. *Saxones igitur in orientali parte insulæ iubente eodem rege locum manendi quasi pro patria pugnaturi, re autem vera hanc expugnaturi susceperunt.* Inierunt autem certamen contra Pictos & Scottos, qui iam venerunt vsq; ad Stanfordiam, quæ sita est, in australi parte Lincolniæ, distans ab ea 40. miliarijs. cùm igitur illi pilis & lanceis pugnarent, isti verò securibus gladijsq; longis rigidissimè decertarent, nequiuerunt Picti pondus tantum perferre, sed fuga saluti suæ consuluerunt. Saxones victoriosi triumpho, & præda potiti sunt. *quod vbi Saxoniæ nuntiatum est, simul & insulæ fertilitas ac segnities Brittonum, mittitur confestim illô classis prolixior armatorum ferens manum fortiorem: quæ promissæ adiuncta cohorti inuincibilem fecit exercitum. susceperunt ergo qui aduenerant donantibus Brittonibus locum habitationis inter eos: ea tamen conditione, vt hi pro patriæ pace & salute contra aduersarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent. aduenerunt autem de tribus Germaniæ populis fortioribus. i. Saxonibus, Anglis, Iutis. de Iutarum origine sunt Cantuarij, & Victuarij: hæc est ea gens, quæ Vectam tenet insulam: & ea, quæ vsque hodie in prouincia occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, posita contra ipsam insulam vectam. de Saxonibus. i. ea * generatione, quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, venere orientales Saxones, meridiani Saxones, occidui Saxones. porrò de Anglis (hoc est, illa patria, quæ Angulus dicitur, & ab eo tempore vsque hodie manet deserta, & inter prouincias Iutarum & Saxonum esse perhibetur) orientales Angli, mediterranei Angli, Mercij, tota Northanhumbrorum progenies. i. illarum gentium, quæ ad boream Humbri fluminis inhabitant, cæteriq; Anglorum populi sunt orti.* Duces eorum primi fuisse perhibentur duo fratres *Hengist* & *Horsa*: erant autem filij *Widgils*, filij *Wicta*, filij *Vecta*, filij *Woden*, filij *Frealof*, filij *Fredulf*, filij *Fin*, filij *Flocwald*, filij *Ieta*: quem dixerunt filium *Dei* scilicet alicuius Idoli: de quorum patrum progenie multarum prouinciarum regium genus originem duxit. non mora ergo confluentibus certatim in insulam gentium memoratarum cateruis grandescere populus cœpit aduenarum, ita vt ipsis quoque, qui aduocauerant, indigenis essent terrori. dicitur autem a quibusdam, quòd rex *Vortigernus* formidans robur eorum filiam *Hengisti* paganam duxerit. dicitur etiam quòd ad cumulũ damnationis suæ propriam filiam suam duxerit, & ex ea filium genuerit: vnde à S. *Germano* & ab omni conuentu episcopali excõmunicatus est.

al. regione

REx *Vortigernus* à genero suo & ab exercitu belli occasionem (Deo volente) quærentibus, annonas eis affluentiùs ministrare reposcitur, minantes nisi profusior eis copia alimentorum detur, se cuncta insulæ loca rupto fœdere vastaturos: nec segniter minas persequuntur effectibus: inito namque fœdere cum Pictis & congregato, innumerabili exercitu, neminem, qui eis restare auderet, vsquam inuenerunt. accensus igitur manibus paganorum ignis iustas de sceleribus populi Dei vltiones expetijt, non illius impar, qui quondam a Caldæis succensus Hyerosolymorum mœnia imò ędificia cuncta consumpsit. sic enim & hic agente impio victore, imò disponente iusto iudice proximas quasque ciuitates agrósque depopulans ab orientali mari vsque ad occidentale nullo prohibente suum continuauit incendium, totámq; propè insulæ pereuntis superficiem obtexit. ruebant ædificia publica simul & priuata, passim sacerdotes inter altaria trucidabantur. præsules cum populis sine vllo respectu honoris ferro pariter & flammis absumebantur: nec erat qui crudeliter eos interemptos sepulturæ traderet. itaq; nonnulli in montibus comprehensi iugulabantur: alij fame confecti procedentes manus hostibus dabant, pro accipiendis alimentorum subsidijs æternum subituri seruitium, si tamen non continuò trucidarentur: alij transmarinas regiones dolentes petebant: alij perstantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, siluis, vel rupibus arduis suspecta semper mente agebant. rex autem *Vortigernus* in occidentali parte Brittanniæ inter prærupta montium & siluarum omnibus exosus degebat

gebat. dicitut autem quòd cùm rex prædicationem sancti *Germani* audire nollet: fugerétque sanctum se sequentem, quadam nocte ignis de cœlo cecidit super arcem, in qua rex erat. rex autem tam ruina quàm igne destructus nusquam comparuit. At vbi Saxones dispersis indigenis copiam exercituum domum remiserunt, cœperunt Brittanni emergentes de latibulis vires resumere animósq;, congregatóq; permaximo exercitu in Cantiam contra *Hengist* & *Horsa* vexilla direxerunt. vtebantur eo tẽpore duce *Ambrosio Aureliano* viro modesto, qui solus fortè Romanę gentis præfatæ tempestati superfuerat, occisis in eadem parentibus nomen regum & insigne ferentibus: duóque filij *Vortigerni* duces erant cum eo, *Gortimer* & *Catiger*. *Ambrosius* igitur primam aciem bello induxit, *Gortimer* secundam, *Catiger* tertiam: *Hors* verò & *Hengist* licèt multò minores numero essent, audacissimè tamen eis obuiauerunt, duoq; fratres duas acies in hostem direxerunt.

ANno 7. aduentus Saxonum in Angliam commissum est bellum apud **Aeilestreu**. principio ergo percussit *Hors* aciem *Catigerni* tanto vigore, vt ad modum pulueris dispersa prosterneretur, & filium regis prostratum cecidit. *Gortimer* autem frater eius vir verè strenuissimus ex obliquo aciem *Horsi* disrupit, & ipso *Horso* interfecto virorum fortissimo, reliquię cohortis ad *Hengistum* fugiunt, qui cum *Ambrosij* cuneo inuictè confligebat. totum ergo pondus prælij versum est super *Hengistum*, & probitate *Gortimeri* coarctatus, cùm diu perseuerasset, non sine magno detrimento Brittannorum victus, qui nunquam fugerat, fugit. Scripserunt quidam *Hengistum* postea in eodem anno ter contra eos pugnasse, nec potuisse resistere probitati *Gortimeri* & numero Brittonũ; sed semel in insulã **Tenet**, semel ad naues fugisse, & pro his qui abierãt in patriam misisse.

ANno verò sequenti, regnante *Leone* imperatore, qui regnauit 17. annis, morbo perijt flos iuuenum *Gortimerus*, cum quo simul spes & victoria Brittonum exstincta est. *Hengist* igitur & *Esc* filius suus receptis auxilijs à patria sua, & morte iuuenis freti, bello se præparant apud **Creganford**. Brittanni verò 4. phalanges maximas 4. ducibus munitas fortissimis bello prostituunt. Sed cùm ludum belli Brittones inissent, numerum Saxonum maiorem solito malè ferebant. recentes quippe, qui superuenerant, & viri electi erant, securibus & gladijs horribiliter corpora Brittonum findebant: nec tamen cesserunt donec quatuor duces eorum prostratos & cæsos viderunt. tunc verò vltra quàm credi potest perteriti a **Cent** vsque in Londoniam fugerunt, & nunquam in * Cantia postea gratia pugnandi venire ausi sunt. exinde regnauit *Hengist* & *Esc* filius suus in Cantuaria. regnum igitur Cantiæ incepit 8. anno aduentus Anglorum.

al. Cantiam

CIrca ea tempora venerat *Germanus* Antisiodorensis episcopus, vir sanctitate miraculísque conspicuus, & *Lupus* Trecasinæ ciuitatis episcopus in Brittanniam ad Pelagianam hæresim destruendam. *Quibus ratione coram omni populo deuictis, ad confirmationem suæ rationis filiam tribuni 10. annis cæcam curauit: præterea casulam, in qua infirmus iacebat, ab igne circumquaq; furente, & adiuncta ipsi casulæ consumente saluauit:* peténsque sepulchrum sancti *Albani* reliquias in ipso diuersorum martyrum imposuit. massámque pulueris adhuc rubentis sanguine martyris secum portaturus abstulit: quo in loco innumeram hominum turbam eadem die conuertit ad Dominum.

INterea Saxones & Picti bellum contra Brittannos iunctis viribus inierunt. Brittones trepidi sancti *Germani* petierunt auxilium: Sanctus adueniens ducem se prælij profitetur. in valle igitur circundata medijs montibus é regione, quà sperabatur aduentus hostium, componit exercitum ipse dux agminis. & iam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare speculatores intuebantur. tunc subitò sanctus signifer vniuersos admonet, vt voci suæ vno clamore respondeant: securísque hostibus qui se insperatos adesse considerent, Alleluia iam tertiò repetitum, sacerdotes exclamabant. sequitur vna vox omnium, & elatum clamorem repercusso aere montium conclusa multiplicant. hostile agmen terrore prosternitur: & super se non solùm rupes circundatas, sed & ipsam cœli machinam contremiscunt. dum igitur fugientibus vix sufficere pedũ pernicitas creditur, passim ruunt, arma proijciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini: plures etiam timore cæcatos flumen, quod transierant, deuorauit: vltionem suam innocens exercitus intuetur, & spolia cœlestis palmæ cum gaudio colligunt. triumphant pontifices hostibus fusis sine sanguine victoria fide obtenta

non

non viribus. superatis igitur hostibus mentis & corporis beati pontifices ad sua remearunt. *Sed non multò pòst Pelagiana hæresi iterum pullulante precibus omnium sacerdotum Brittanniæ rediit* Germanus *cum* Seuero *episcopo Treueris, fidemq́ rectam restituens filium* *Elafij *principis contractum neruis & poplite in conspectu omnium sanauit*: omnibúsq; prosperè gestis indè ad Rauennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus aduenit, ibiq; à **Valentiniano* summa reuerentia susceptus migrauit ad *Christum*, nec multò pòst *Valentinianus* interimitur à satellitibus *Aetij* patritij, quē occiderat: cui Brittanni quondam miserant vt prædiximus epistolam. cum quo simul Hesperium concidit regnum. *al. Elaui* *al. Valentiniano*

SVperuenientibus verò auxiliarijs post aliquantum temporis *Hengist* rex & *Esc* filius suus inuictissimum congregauerunt exercitum anno 17. aduentus eorum in Angliam: contra quos omnis Brittannia viribus congregatis 12. phalanges nobiliter ordinatas opposuit apud **Wippedesflede**. pugnatum est diu & acriter, donec *Hengistus* 12. principes cuneorum prostrauit, & vexillis eorum deiectis, & manipulis eorum proturbatis in fugam coegit. ipse autem multos principum suorum & gentis amisit, & quendam magnum principem qui vocabatur *Wipped*, ex cuius nomine locū belli illius prædicto nomine vocauit. victoria igitur illis lachrymabilis fuit & odiosa, ita vt postea nō paruo tempore nec ipse intra Brittannorū fines, nec Brittanni in Cantiam venire præsumererent. Brittanniæ igitur dum cessarent externa bella, non cessabant ciuilia. sed inter exterminia ciuitatum ab hoste dirutarum pugnabant inuicem, qui hostem euaserant ciues. dum tamen recens esset memoria calamitatis inflictæ, seruabant vtcunq; reges, sacerdotes, priuati, & optimates, suum quiq; ordinem. cùm autem iunior ætas creuisset, præsentis solum serenitatis statum experta, ita cuncta veritatis & iustitiæ moderamina concussa sunt ac subuersa, vt earum non dicam vestigium, sed nec in memoria quidem prȩter in paucis & valdè paucis vlla appareret. immisit ergo Deus ex partibus Germaniæ duces plures ferocissimos per successiones temporum, qui gentem Deo inuisam delerent. & in primis dux *Aelle* venit & 3. filij sui *Cymen*, & *Pleting*, & *Cissa*.

IGitur dux *Aelle* cū filijs suis & classe militaribus copijs instructissima in Brittannia ad **Cymenesore** appulerunt. egredientibus autem Saxonibus de mari, Brittanni clamorem excitarunt, & à circumadiacentibus locis innumeri conuolarunt, & statim bellum initum est. Saxones verò statura & vigore maximi, impudenter eos recipiebant, illi verò imprudenter veniebant. nam sparsim & per interualla venientes à conglomeratis interficiebantur, & vt quiq; attoniti veniebant, rumores sinistros ex improuiso sentiebant. Fugati sunt igitur Brittanni vsq; ad proximum nemus quod vocatur **Andredesleige**. Saxones autem occuparunt littora maris in **Sudsexe**, magis magisq; sibi regionis spatia capessentes vsq; ad nonū annum aduentus eorum. tunc verò cum audaciùs regionem in longinquum capesserent, conuenerunt reges & tyranni Brittonum apud **Mercredesburne**, & pugnauerūt contra *Aelle* & filios suos, & fere dubia fuit victoria. vterq; enim exercitus valdè læsus & minoratus alterius congressum deuouens ad propria remearunt. misit igitur *Elle* ad compatriotas suos auxilium flagitans. annus autem, quo *Elle* venit in Angliam fere 30. fuit ab aduentu Anglorum 42.

MOrtuus est *Hengist* rex Cantiæ 40. anno post aduentum suum in Brittaniam, & regnauit *Esc* filius eius pro eo 34. annis, tempore *Zenonis* imperatoris, cuius imperium fuit 17. annis. *Esc* autem patria virtute patriam contra Brittannos potenter tenuit: regnúmque suum regnis eorum ampliauit.

REgnum **Sudsexe** incipit, quod *Ella* diu & potentissimè tenuit. venerant enim ei auxiliares à patria sua anno tertio post mortem *Hengisti*, tempore *Anastasij* imperatoris Romani, qui regnauit 27. annis. fretus igitur copijs ingentibus obsedit **Andredecester** vrbem munitissimam. congregati sunt igitur Britanni quasi apes, & die expugnabant obsidentes insidijs, & nocte incursibus. nullus dies erat, nulla nox erat, quibus sinistri & recentes nuntij Saxonum animos non acerbarent. inde tamen ardentiores effecti continuis insultibus vrbem infestabant. semper verò dum assilirent instabant eis Brittones a tergo cum viris sagittarijs & amentatis telorum missilibus. dimissis igitur mœnibus gressus & arma dirigebant in eos Pagani. tunc Brittones eis celeritate præstantiores siluas cursu petebant: tendentibúsq; ad mœnia rursum à tergo aderant. hac arte Saxones diu fatigati sunt, & innumera strages eorum fiebat, donec in duas partes

exercitum

exercitum diuiſerunt, vt dum vna pars vrbem expugnaret,eſſet eis a tergo contra Brittonum excurſus bellatorum acies ordinata. tunc verò ciues diuturna fame contriti, cùm iam pondus infeſtantium perferre nequirent, omnes ore gladij deuorati ſunt cum mulieribus & paruulis, ita quòd nec vnus ſolus euaſit. & quia tot ibi damna tolerauerant extranei,ita vrbem deſtruxerunt,quòd nunquam poſtea reædificata eſt. locus tantum quaſi nobiliſſimæ vrbis tranſeuntibus oſtenditur deſolatus.

ANno 47. aduentus Anglorum, *Certic* & *Cinric* filius ſuus cum 5. puppibus venerunt ad **Certiceſore**. eodem die conuenit multitudo regionis, & pugnatum eſt contra eos. Saxones acie conferta coram nauibus immobiliter ſtabant,Inſulani audacter in eos irruebant, & ſine perſequutione reuertebantur, aduenis quippe nunquam locum deſerentibus. ſic irruendo & redeundo bellatum eſt, donec noctis tenebræ litem dirimerunt. inuentis igitur Saxonibus aſperis Brittanni ſe retraxerunt, & neutra ex parte habita eſt victoria. hoſpitati tamen *Certic* & filius ſuus in terra hoſtili, magis magiſq; circa littora maris cœperunt occupare non ſine frequentibus bellis regiones.

SEptimo autem anno poſt aduentum *Certici* venit *Port*,& duo filij eius,*Beda* & *Megla* cum duabus nauibus maximis apud Porteſmudham, ſtatimque clamor maximus impleuit omnem prouinciam. dux igitur prouinciæ & omnis multitudo pugnam aggreſſi, abſque ordine vt quiſque adueniebat in ictu oculi deperiere. audacia namque agebat Brittones in hoſtem : fortitudo verò hoſtis agebat imprudentiam eorum in confuſionem. duce igitur & populo perempto vel fugato victoria potiti ſunt *Port*, (de quo dicta eſt Porteſmuham) & duo filij eius.

BEllum ſcripturus ſum,quod *Nazaleod* rex maximus Brittannorum egit contra *Certic* & *Cinric* filium eius ſexageſimo anno aduentus Anglorum. *Nazaleod* verò magni nominis erat & magnæ ſuperbiæ, a quo regio illa dicta eſt Nazaleoi,quæ modò dicitur **Certicheſtorde**. congregata igitur omni multitudine Brittanniæ auxilium petierat in ſupremis negotijs *Certic* & filius eius ab *Eſc* rege Cantuariorum, & ab *Ella* magno rege Sudſexorum,& à *Port* & filijs eius,qui nuper venerant.& duas acies bello ſtatuerunt, vnam regebat *Certic*, aliam verò * *Cinric* filius eius. *Certic* regebat cornu dex-

al,Cenric

trum. *Cinric* verò ſiniſtrum. inito ergo prælio rex *Nazaleod* dextrum cornu videns præſtantius, irruit ipſe & omnes vires eius, vt illud, quod fortiſſimum erat, priùs proſterneretur. proſtratis ergo vexillis & acie perforata, *Certic* in fugam verſus eſt, & facta eſt ſtrages maxima aciei eius in momento. videns autem ſiniſtrum cornu ductum a filio, quod dextrum cornu patris ſui deſtructum eſſet, irruit in terga perſequentium, & aggrauata eſt pugna vehementer & cecidit rex *Nazaleod*, & verſi ſunt ſui in fugã & interfecti ſunt ex eis quinque millia : cæteris verò celeritas fuit ſubſidium. Saxones igitur prærogatiua victoriæ potiti ſunt,& quies data eſt eis annis non multis : aduenerúntque eis adiutores fortes & multi.

SExto namque anno poſt bellum prædictum venerunt nepotes *Certic*, *Stuf*, & *Witgar* cum tribus nauibus apud **Certiceſore**. Primo autem mane duces Brittannorum acies in eos ſecundum belli leges pulcherrimè conſtruxerunt. cúmque pars eorum in montibus, pars eorum in valle progrederetur cautè & excogitatè, apparuit ſol oriens, offenderúntq; radij clipeis deauratis, & reſplenduerunt colles ab eis, aërque finitimus clariùs refulſit, timuerúntq; Saxones timore magno & appropinquauerunt ad præliũ. dum autem colliderentur exercitus fortiſſimi, fortitudo Brittannorum diſſipata eſt, quia Deus ſpreuerat illos, & facta eſt victoria patens, & adquiſierunt duces prædicti regiones non paucas, & per eos fortitudo *Certici* terribilis facta eſt, pertranſijtq; terram in fortitudine graui.

CIrca hoc tempus obijt *Ella* rex auſtralium Saxonum, qui omnia iura regni Anglorum, reges ſcilicet & proceres & tribunos in ditione ſua tenebat. regnauítque poſt eum *Ciſſa* filius eius,progeniéſque eorum poſt eos. at in proceſſu temporum valdè minorati ſunt,donec in aliorum iura regum tranſierunt.

REgnum Weſtſexe incipit anno aduentus Anglorum lxxj. anno ab incarnatione Domini D. XIX. tempore *Iuſtini*, qui vocatur ſenior, qui imperauit viij. annis : quod ſcilicet regnũ cætera omnia ſibi proceſſu temporum ſubiugauit,& monarchiam totius Britanniæ obtinuit : quam ob cauſam omnium aliorum tempora regnorum ad hos

hos reges applicare libet, vt sicut horum potentia creuit, ita tempora regnorum per eos dinoscantur.

CErtic regnauit xvij.annis in **Westsexe**: inierant namq; bellum fortissimi Britannorum contra eum apud **Certicesford** in eodem anno: perstiterúntq; duces eorum magnanimiter & proterué ex vtraq; parte, donec declinante iam die ad vesperū Saxones victoriam obtinuerunt, & facta est plaga magna in die illa super incolas Albion: atrocior verò multo fuisset, nisi sol occidens prohiberet. ampliatum est autem nomen *Certici*, & diuulgata est fama bellorum eius & *Kinrici* filij sui per vniuersam terram. ab illa quippe die incepit regnum Westsexorū, quod vsq; ad nostra tempora cæteris regnis omnibus sibi vendicatis durat. *Certic* & *Kinric* filius eius anno nono regni eius pugnauerunt iterum contra Britannos apud **Certicesford**, & facta est strages magna ex vtráque parte. ea tempestate venerunt multi & sæpe de Germania, & occupauerunt **Eastangle** & **Merce**: sed nec dum sub vno rege redacta erant. Plures autem proceres certatim regiones occupabant, vnde innumerabilia bella fiebant. proceres verò, quia multi erant, nomine carent.

ARthurus belliger illis temporibus dux militum & regum Britanniȩ contra illos inuictissimè pugnabat. duodecies dux belli fuit, duodecies victor * bellatorum. primum bellū contra eos inijt iuxta ostium fluminis, quod dicitur * Glenus. at secundum, tertium, quartúmq; ac quintum bellum super alium amnem, qui nominatur Britannicè * **Dulgas**, qui est in regione Inijs. sextum bellū super flumen, quod vocatur **Bassas**. septimum verò contra illos inijt bellum in silua Chelidonis, quæ Britannicè **Cattoit** Celidon nominatur. octauū contra barbaros egit bellum iuxta castellū **Guinnion**: in quo idem *Arthurus* imaginem sanctæ *Mariæ* Dei genetricis sempérq; virginis super humeros suos portauit, & tota illa die Saxones per virtutem Domini nostri *Iesu Christi* & sanctæ *Mariæ* matris eius in fugam versi sunt, & multi ex illis magna cæde perierunt. nonum egit bellum in vrbe Leogis, quæ Britannicè **Kaerlion** dicitur. decimum verò gessit bellum in littore fluminis, quod nos vocamus **Tracteheuroit**. vndecimum in monte, qui nominatur **Breuoin**: vbi illos in fugam vertit, quem nos * **Cathbregion** appellamus. duodecimum contra Saxones durissimè *Arthur* bellum in monte Badonis perpetrauit, in quo corruerūt impetu illius vna die 440. viri, nullo sibi Britonū in adiutorium adhærente, ipsum solū Domino confortante. hæc autem bella & loca bellorū narrat *Gildas* historiograpus; quę tamen omnia loca nostræ ætati incognita sunt. quod prouidentia Dei factum esse putamus ad despectū popularis auræ, laudis adulatoriȩ, famæ transitoriæ. interim tamen vbiq; multa bella fiebant, in quibus quandoq; Saxones quandóq; Brittones victores erant. quanto magis autē plures Saxonū prosternebantur, tanto plures in auxiliū eorū veniebant, ab omnibus circūiacentibus terris inuitati.

al. bellorum

al. Glemu

al. Duglas.

al. Cathere-gio

REgnum **Estsexe**, id est, orientalium Saxonum incipit, quod primus (vt putatur) tenuit *Erchenwin*, secundum quod ex veterum scriptis conijcere possimus. qui fuit filius *Offæ* filij *Biedcan*, filij *Sigewlf*, filij *Spoewe*, filij *Gesac*, filij *Andese*, filij *Saxnat*. post *Erchenwin* verò regnauit *Slede* filius eius, qui ducens filiam *Ermerici* regis Cantuariorum, sororem scilicet *Ethelberti* genuit ex ea * *Sibrictum*, qui primus regum **Estsexe** conuersus est ad fidem. al. Siberctū

CErtic namq; & *Kinric* filius eius cōgregatis ingentibus copijs apud **Witland** præliati sunt, bellóq; deuicto insulā ceperunt, & innumerabilem stragem hostiū fecerūt apud **Witgaresburcg** 13. anno regni sui. eandem autem insulam, quæ scilicet Latinè dicitur Vecta, dederunt quarto post hunc anno duobus nepotibus suis *Stuf* & *Witgar*.

CErtic primus rex **Westsexe** cùm regnasset 18. annis mortuus est, & *Kinric* filius eius regnauit post eum 26. annis, *Iustiniano* Romæ imperante, qui imperauit 38. annis, tempore *Vigilij* papæ.

KInrici anno 5. obscuratus est sol a mane vsque ad tertiam mense Martio, septimo verò anno regni eius obscuratus est sol a tertia penè vsque ad nonam, ita vt stellæ apparerent. 12. Kalendis Iulij, decimo autem anno regni eius obijt *Witgar*, & sepultus est apud **Witgaresbirg**, quæ sic ab eo vocatur.

REgnum Nordhumbrorum incipit xiij. anno regni *Kinrici*. cùm enim proceres Anglorum multis & magnis prælijs patriam illam sibi subiugassent, *Idam* iuuenem nobilissimum

al.Coppe
al.Eſe

biliſſimum ſibi regẽ conſtituerunt, qui fuit filius* *Eope*, filij* *Eſc*, filij *Inguim*, filij *Angenwit*, filij *Aloc*, filij *Beonoc*, filij *Brand*, filij *Beldet*, filij *Woden*, filij *Fredelaf*, filij *Fredeulf*, filij *Fin*, filij *Godwlf*, filij *Heatæ*. Hic igitur regnauit xij. annis fortiſſimè, ſemper armatus & laborioſus. conſtruxit autem **Bebanburgh** & circundedit eam priùs ſepe, poſtea muro. regnum hoc incepit anno gratiæ D. XLVII.

al.Cheuling

K*Inric* rex anno xviij. regni ſui pugnauit contra Britannos, qui venerant cum maximo exercitu vſq; ad **Saleſbirig**. ille autem vndiq; congregatis auxilijs occurrit eis inuictiſſimè, ingentibúſq; copijs fuſis, vtrinque diſperſit eos, & in fugam conuertit.

K*Inric* xxij. anno regni ſui &* *Ceaulin* filius eius pugnarunt iterum contra Britannos. ſic autem pugnatum eſt. Britanni quaſi vindicaturi confuſionem belli, quam circa quinquennium pertulerant, congregatis viris bellicoſis armis & numero munitis acies ordinauerunt apud **Beranburi**. Cúmq; ſtatuiſſent nouem acies, qui numerus bello eſt aptiſſimus, tribus ſcilicet in fronte locatis, & tribus in medio, & tribus in fine, ducibúſq; in ipſis aciebus conuenienter inſtitutis, viriſque ſagittarijs & telorum iaculatoribus equitibúſque iure Romanorum diſpoſitis, Saxones in eos omnes in vna acie conglomerati audaciſſimè irruerunt, vexilliſque colliſis & deiectis, fractiſue lanceis gladijs rem egerunt: donec adueſperaſcente die victoria in dubio remanſit. nec hoc mirum videri debet, cùm illi maximæ ſtaturæ & vigoris & audaciæ fuerint; quamuis noſtri tẽporis exercitus in ipſa prima colliſione ſtatim alteruter in fugam conuertatur, viris ſcilicet modò paruæ ſtaturæ & vigoris & audaciæ exiſtentibus.

K*Inric* cùm regnaſſet xxvj. annis mortuus eſt, & *Ceaulin* filius eius regnauit pro eo xxx. annis. Similiter eodem anno obijt *Ida* rex Nordhumbræ, & *Ella* poſt eum regnauit xxx. annis, quamuis iſte non fuiſſet filius *Idæ*, ſed filius *Iffæ*, filij *Vſefrea*, filij *Witgils*, filij *Weſtrefalena*, filij *Sefugil*, filij *Seabald*, filij *Sigegeat*, filij *Wepdeg*, filij *Woden*, filij *Fredealaf*.

al.Cheulingo

*C*Eaulino* vj. anno regnante ſuper Weſtſexe cœpit *Ædelbert* rex magnus regnare ſuper **Kent** tempore *Iuſtini* Imperatoris: qui tertius quidem in regibus gentis Anglorum cunctis auſtralibus eorum prouincijs, quæ Humbræ fluuio & contiguis ei terminis ſequeſtrantur à borealibus imperauit. nam primus imperium huiuſmodi tenuit *Aella* rex auſtralium Saxonum. ſecundus *Ceaulin* rex occidentalium Saxonum. tertius (vt diximus) *Æthelbert* rex Cantuariorum. quartus *Redunald* rex orientalium Anglorum, qui etiam viuente *Æthelberto* eidem ſuæ genti ducatum præbebat. quintus *Edwine* rex Northumbrorum gentis maiore potentia cunctis, qui Brittanniam incolunt, Anglorum pariter & Brittonum populis præfuit, præter Cantuarijs tantùm. nec non & Meuanias Brittonũ inſulas, quæ inter Hiberniam & Brittanniam ſitæ ſunt Anglorum ſubiecit imperio. ſextus *Oſwald* rex Nordhumbræ ſanctiſſimus eiſdem finibus regnum tenuit. ſeptimus *Oſwius* frater eius æqualibus penè terminis regnum nonnullo tempore coercens. Pictorum quoque atque Scottorum gentes, quæ ſeptentrionales Brittanniæ fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit. octauus* *Egbert* rex Weſtſexe, qui vſq; ad Humbram imperauit. nonus nepos eius *Alfredus*, qui omnes partes regni in ditione ſua ſuſcepit. decimus *Edgar* nepos nepotis *Alfredi*, rex fortis & pacificus, qui & Anglos & Scottos vel in dominio vel prorſus ad libitum ſuum habuit, & hæredes eius poſt eum vſque ad hanc diem. regis autem *Æthelberti* tempore conuerſi ſunt Anglici ad fidem: vndè diligenter in ſequentibus tractabitur.

al.Egbriht

al.Cheuling
al.Cutha

*C*Eaulin* nono anno regni eius, &* *Chuta* frater eius, viri audaciſſimi cauſis varijs cõpellentibus pugnauerunt contra *Aedelbert*, qui in regnum eorum viribus ſuperbis introierat. ingreſſi verò prælium apud **Wipandune** duos conſules eius ſcilicet *Oſlaf* & *Cneban* & innumeram multitudinem cum eis bello fulminantes ceciderunt, regémque *Aedelbert* vſque ad **Kent** fugauerunt. iſtud eſt primum bellum, quod inter ſe reges Anglorum geſſerunt.

al.Lienbirig

*C*Eaulini* anno xij pugnauit *Cutha* frater eius cum Brittannis apud Bedeanfordã, quę modò dicitur Bedeforda. & eſt modò caput prouinciæ circumiacentis. pugnauit igitur & vicit, cepitque armorum effectu iiij. caſtra munita, ſcilicet* **Lienberig**, & **Aeleſbury**, & **Beneſintune**, & **Aegneſham**. ſed *Cutha* vir magnus frater regis eodem anno obijt.

Regnum

REgnum **Estangle** incipit, quod continet **Northfolck** & **Sudfolck**. hoc autem regnum primus tenuit *Vffa*, à quo reges orientalium Anglorum *Vffingas* appellant, quod posteà * *Titulus* filius eius tenuit pater *Reduualdi* fortissimi regis **Eastangle**.

al. Titilus

CEaulin & *Cutwine* filius eius xviij. anno regni eius pugnauerunt contra Britannos, tres autem reges eorum *Commagil* & *Candidan*, & *Farinmagil* acies in eos consertas & splendidas prælij legibus distinxerunt apud * *Deboram*: bellatum est igitur robustissimè, victoriam verò dedit hostibus suis Dominus omnipotens, abiecítque suos, qui vanè offenderant eum, & ceciderunt die illa tres reges Christianorũ prædicti, reliqui autem in fugam versi sunt. Saxones verò horribiles eis facti inter sequendum eos tres vrbes excellentissimas sibi ceperunt: **Gloucestre**, & **Cirecestere**, & **Badecestre**.

al. Deorham

C*Eaulin* vigesimo quinto anno regni sui & *Cuthwine* pugnauerunt cum Brittannis apud * Fedhalnea. pugnatum est autem perniciosè & horribiliter vtrinque: *Cutwine* graui multitudine oppressus, prostratus & occisus est. victi sunt igitur Angli & fugæ dati. rex tamen *Ceaulin* rursus reparato exercitu cùm fugam sui abiurassent tandem prelio victores vicit, persequensque Brittannos regiones multas & innumerabilia spolia cepit.

al. Fedhanlea

REgnum **Merce** incipit, quod *Crida* (vt ex scriptis Conijcere possumus) primus obtinuit. nunc igitur inchoata sunt omnia regna Anglorum. quorum ætates & variationes secundum quod in libris veterum inuenimus, vt distinctius poterimus, designauimus; conferentes tamen ea ętati regum **Westsex**.

C*Eaulin* 30. regni sui anno mortuus est, & *Ceolrick* regnauit post eum 5. annis. simili modo *Ella* rex Nordhumbrorum eodem anno obijt, & *Edelric* post eum regnauit 5. annis. tertio autem post hunc anno Brittanni & Saxones bellum cõstituerunt apud **Wodnesbirue**. Cùm autem Britttones more Romanorum acies distinctè admouerent, Saxones verò audacter & confusè irruerent, maximum prælium factum est. concessitque Deus victoriam Brittannis. Saxones verò quanto in bellis præstantiores esse solebant, tanto in fuga segniores effecti, valdè contriti sunt. Post hæc tempora *Crida* rex **Merce** perijt, cui successit filius eius *Wipha*. circa hæc etiam tempora post *Edelric* regnauit *Edelfert*, qui vocatur ferus, super Nordhumbre. his etiam temporibus occuparunt Longobardi Italiam. nec multò pòst *Gregorius* verbum Dei signauit in Angliam.

C*Elrico* regnante super **Westsexe**, *Edelfert* super Nordhumbre, & *Wippa* super **Merce** conuersi sunt rex *AEthelbertus* Cantiæ, & populus Kentensis ad fidem. vt in sequenti libro ostendemus. Post *Wippam* verò regnauit * *Cherlus*, qui non filius eius sed consanguineus fuit.

al. Keorlus

C*Elric* cùm 5. annis regnasset viuendi finem fecit, post quem regnauit *Ceolwlf* super **Westsex** 14. annis, & cunctis diebus regni sui pugnabat vel contra Anglos, vel contra Scottos, vel contra Pictos. *Ceolwlf* fuit filius *Chuta*, *Chuta* filius *Kinric* filij *Certic*.

C*Eolwlfi* regis igitur anno 7. *Phocatus* Imperatoris anno primo, qui 8. annis imperauit Romæ, *Edelfert* rex ferus Nordhumbrorum, fortis & gloriæ cupidus plus omnibus Anglorum regibus gentem vastabat Brittonnum. nemo in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras exterminatas vel subiugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud aptari *Beniamin. Lupus rapax: mane comedet prædã, & vespere diuidet spolia*. Vnde motus eius profectibus * *AEden* rex Scottorum, qui Brittanniam inhabitant, venit contra eum cum immenso ac forti exercitu, sed cum paucis victus aufugit. siquidem in loco celeberrimo, qui dicitur **Degsastan**, omnis penè eius est cæsus exercitus. in qua etiam pugna *Tedbald* frater *Edelfridi* cum omni illo, quem ipse ducebat, exercitu peremptus est. neque ex eo tempore quisquam regum Scottorum aduersus gentem Anglorum in prælium venire ausus est.

Bed. lib. 1. c. vltimo

al. Ædan

C*Eolwlfi* verò regis anno nono pugnauit prædictus rex *Edelfert* contra Brittannos, victor apud Kaerlegion. de quo bello bellorum maximo in libro conuersionis Anglorum, qui hunc sequitur, dicendum est.

C*Eolwlfus* verò inter multa bella contra multos facta, quæ causa breuitatis prætermissa sunt, pugnam maximam habuit contra Sudsexas. in qua vterque exercitus

ineffabiliter contritus eſt. Clades tamen deteſtabilior contigit Sudſexis.

CEolwlf cùm regnaſſet 14. annis, homo eſſe deſijt. *Kenegils* verò regnauit poſt eum 31. annis ſuper **Weſtſexe** tempore *Heraclij* Imperatoris, qui Imperauit 26. annis. *Kinegils* fuit filius * *Ceola*, filij *Chuta*, filij *Kinric*, filij *Certic*. Quarto autem regni ſui anno aſſumpſit ſecum * fratrem ſuum *Kichelmum* in regnum, & inierunt bellum contra Brittannos apud **Beandune**. ordinatis igitur manipulis & cuneis & aciebus cùm eis lege rata centuriones & conſules & duces vtrinque præeſſent, bellum inceptum eſt. Cum igitur obuiarent ſibi acies terribiliter & pulcherrimè vexillis inclinatis in ipſa prima colliſione inuaſit horror Brittannos, timentéſque aciem ſecurium maximarum ſplendentium & framearum magnæ longitudinis, fuga in principio, ſerò tamen potiti ſunt. Saxones igitur ſine detrimento ſui victores numerauere mortuos Brittannorum, & inuenti ſunt mortui duo millia & ſexaginta duo.

al. Ceolric
al. filium

KInegils verò cùm ſex annis regnaſſet, mortuus eſt *Ethelbert* Rex Kentenſis. cui ſucceſſit *AEdbold* filius eius. Sequenti quoque anno *Edelfridus* rex Nordhumbrorum, & *Redwaldus* rex **Eſtangle** obuiauerunt ſibi prouocati vtrinque cum exercitibus copioſis. Pugnatum eſt igitur in finibus Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur **Idle**, vnde dicitur: *Amnis* Idle, *Anglorum ſanguine ſorduit*. *Edelfridus* Rex ferus dedignans & mirans, quòd aliquis ei auderet reſiſtere, cum militibus electis & bello aſſuetis audaciſſimè quidem, ſed inordinatè irruit in hoſtem: quamuis acies *Redwaldi* eleganter ordinatæ terribiles eſſent aſpectu. Nam hirſutæ galeis & haſtis & innumeris decoræ vexillis terno procedebant ordine, multóque maiores erant numero quàm hoſtes. Rex tamen Nordhumbrorum quaſi præda inuenta ſubitò proruens in cuneos conglomeratos *Rainerum* filium regis cum tota acie ſua gladijs proſtrauit, & ad inferos ante ſe miſit. *Redwaldus* autem tanta clade non perterritus, ſed iracundior, inuincibiliter cum duabus aciebus perſtitit. Cúmque impenetrabiles eſſent Nordhumbris, *Edelfridus* findens cuneos vltrà poſſe ſuum longè à ſuis ſuper magnam ſtragem hoſtium proſtratus eſt. Fugit igitur rege adempto totus eius exercitus. Huic ergo in regnum ſucceſſit *Edwinus* qui poſteà factus eſt Chriſtianus. Tanta autem pax erat in Brittannia tempore regis *Edwini*, vbicunque Imperium eius attingebat, vt mulier cum nato paruulo à mari ad mare ſecura gradi poſſet. Rex autem ad lucidos fontes iuxta vias ob refrigerium viantium erectis ſtipitibus æreos caucos ſuſpenderat, quos nullus vel magnitudine timoris auderet, vel amoris vellet attingere. Vbique autem ante regem vexilla geſtabantur, nec non per plateas illud genus vexilli, quod Romani *Tuffam* vocant, Angli **Tuf** appellant, ante eum vbilibet ferri ſolebat.

KInigils cùm regnaſſet ſexdecim annis, & *Kichelmus* pugnantes contra *Edwinum*. regem prædictum, quem priùs morti proditione parauerant tradere, iure * necati ſunt, vt pòſt dicetur. Eodem anno *Penda Strenuus* cœpit regnare ſuper **Merce**. regnauit autē triginta annis. *Penda* autem fuit filius *Wibba*, filij *Crida*, filij *Cinewald*, filij * *Cnibba*, filij *Icil*, filij *Comer*, filij * *Angeltean*, filij *Offa*, filij *Weremund*, filij *VVitlac*, filij *Woden*. Eodem anno obijt *Sebertus* Rex **Eſtſexe**, cui duo filij eius ſucceſſerunt in regnum, nec longè pòſt pugnauerunt contrà *Kinigels* & *Kichelm*, audacter quidem cum paucioribus contrà plures, ſed infœliciter. vterque enim iuuenis acie gladij corruit, & ex toto eorum exercitu vix aliquis fugam capeſſere potuit obſtantibus cadauerum ſuorum montibus, & ſanguinis torrentibus. Quibus ſucceſſit *Sigebertus* cognomine *Paruus*, cui poſteà *Sigebertus* vir ſanctus, & virtutibus plenus, quem ſui proditione occiderunt.

al. victi

al. Cnidda
al. Angeltheau

KInigils & *Kichelm* tertio anno poſt hunc pugnauerunt cōtra *Pendam* apud **Cirancestre** congregata vtrinque multitudine graui. Cúmque vterque exercitus fuga abiurata inuincibiliter perſiſterent, ſolis occidentis gratia dirempti ſunt. manè autem cùm ſe vtraſq; in perniciem redigendos, ſi applicarentur, viderent, moderatis vtrinq; impetitionibus concordati ſunt.

KInigils cùm regnaſſet viginti tribus annis, occiſus eſt Rex *Edwine* per *Pendam Strenuum*, quæ res in libro ſequenti dignè & prolixè tractabitur. Anno verò ſequente *Oſwald* Rex ſanctus adeptus eſt regnum Nordhumbrorum & regnauit nouem annis. Anno hunc ſequente conuerſus eſt *Kinegils* ad fidem. Anno etiam proximo

baptizatus

baptizatus eſt *Kichelm* regnans cum *Kinegils* fratre ſuo, qui obijt eodem anno. Diebus in ijſdem conuerſus eſt * *Carpwald* rex Eſtanglorum filius *Redwaldi* regis ad fidem re- *al. Eorpwald* ctam, & eo mox occiſo per *Pendam Strenuum*, conuerſus eſt *Sigbert* frater & ſucceſſor ſuus per *Fælicem* Epiſcopum, & tota gens Orientalium Anglorum cum eo. Quarto poſt hunc anno obijt *Eadbald* rex **Kent**, qui regnauit viginti tribus annis. Poſt quem regnauit filius ſuus* *Erchenbriht* 26. annis tempore* *Eradonas* Imperatoris, qui impera- *al. Ercombert* uit duobus annis.

K*inigils* cùm regnaſſet 31. annis vita caruit tempore *Conſtantini* Imperatoris, qui *al. Eraclonas* imperauerat* triginta tribus annis, filius ſcilicet *Conſtantini* prioris, qui regnauerat *al. 28.* dimidio anno. Succeſſit autem *Kinigilſo* filius eius* *Cenwald*, & regnauit vno & triginta *al. Kenwalkius* annis ſuper **Weſtſexe**, ſicut & pater eius fecerat. Eodem anno occiſus eſt rex ſanctus *Oſwald*, ſicut in conſequenti libro dicetur, & poſt eum regnauit *Oſwi* frater eius viginti octo annis.

C*enwald* quinto anno regni ſui inuaſus eſt à rege *Penda*, quia ſororem eius dimiſerat: ſed non potuit ei reſiſtere vt pater eius fecerat: ſed prœlio victus fugit ante faciem eius, & fugatus eſt à regno ſuo. Poſt triennium verò regno recuperato dedit *Cenwald AEdredo* cognato ſuo, & adiutori ter mille villas iuxta* **Eſeſdune**. His *al. Æſcendune* temporibus ſucceſſit *Carpwaldo* regi Eſtanglorum *Sigebert* frater eius Dei ſeruus. Qui nimirum Deo tantum adhæſit, vt cognato ſuo * *Ecgnice* regno commendato Mo- *al. Egrico* naſterium intraret, & tonſuram acciperet. Poſt multos annos autem coëgerunt eum exire contra regem *Pendam*, ille tamen non niſi virgam in manu habebat in prœlio. occiſus eſt igitur cum rege *Ecgnice* & totus eorum exercitus. Succeſſit autem eis *Anna* filius *Eni* de regio genere vir optimus, & optimæ pater ſobolis.

C*enwald* cùm regnaſſet tredecim annis, inuaſit *Annam* prædictum regem Eſtanglorum *Penda Strenuus*. Cui benè poterat aptari illud *Lucani*:

Totus in arma furens nullas niſi ſanguine fuſo,
Gaudet habere vias.

Inſurrexit igitur exercitui perituro regis *Annæ*, inſurrexit & infrenduit.

Vt Lupus ad caulas iniuſtæ prodigus iræ,
Molle pecus nec pro meritis mactatque voratque,
Ora fluunt ſanie, latus vndique ſanguine manat,
Perſtat atrox nec abit donec ſimul omnia fundat,
Sic ſuper attonitos fertur rex Penda *propinquos.*

Deuorati ſunt igitur *Anna* rex & exercitus eius ore gladij in momento, ita quòd vix aliquis ſuperfuit ex ijs. Succeſſit autem *Annæ* frater eius *Edelhere*. Quo mox occiſo à rege *Penda* ſucceſſit * *Adelwold* in regno. Prædato igitur regno acies & vexilla in *al. Ethelwald* **Nordhumbre** direxit *Penda Strenuus*.

C*enwald* cum regnaſſet quatuordecim annis, *Penda*, qui cæteros gladio perimebat, gladio peremptus eſt: Secundum illud, *Qui gladio percuſſerit, gladio peribit*. Percuſſus verò eſt per *Oſwium* regem apud amnem **Winwed**. vnde dicitur,

In **Winwed** *amne vindicata eſt cædes Annæ,*
Cædes regum Sigbert *&* Ecgnice
Cædes regum Oſwald *&* Edwine.

Succeſſit ei filius eius *Peda*, qui primus regum **Merce** baptizatus eſt, & gens regni **Merce** (quæ etiam vocatur **Midelengle**, id eſt, mediterranea Anglia) cum eo, & per eum ad fidem conuerſi ſunt. Sed ipſo poſt breue interuallum occiſo, regnauit *Wlfere* frater eius pro eo viginti annis, vir patriæ virtutis hæres. Eo etiam tempore baptizatus eſt rex **Eſtſexe**, id eſt, Orientalium Saxonum, nomine *Sigbert*, qui poſt *Sigbertum* cognomento *Paruum* prouinciæ illius regnum tenuit.

*C*enwald* rex Occidentaliū Saxonū 17. anno regni eius pugnauit cōtra Brittannos *al. Cenworth aut Cenwalh* apud Pennū. ſcientes enim eū victū fuiſſe à *Penda Strenuo*, & à regno fugatū, minùs aptū exiſtimantes ad onus prœlij ſuſtinendū, cōgregata multitudine graui cū ſuperbia bellum inierunt. Prima quidem colliſione Brittones Anglos aliquantulum repulerunt.

Cùm autem Angli magis horrerent fugā quàm mortem, & in repercutiendo perſiſterent, defatigati ſunt Brittanni & more niuis liquefacta eſt vis eorum. dederunt ergo terga percutientibus, & fugati ſunt â Pennum vſque ad Pedredan, & facta eſt ſuper progeniem *Bruti* plaga inſanabilis in die illa.

CEnwald verò 20. anno regni eius aliter pugnauit contra *Vulfere* regem **Merce** filium *Pendæ*. Rex namq; **Merce** patria virtute & fortuna vſus, hoſti *Martis* euentibus prǽſtitit. Cúmque rex **Weſtſexe** campo Martio expulſus fugam elegiſſet, pertranſijt *Vulfere* terram hoſtilem in multitudine grandi, & Inſulam **Wiht** vltra poſitam

al. Edelwalkius debellauit, & obtinuit. Eius autem induſtria conuerſus eſt rex * *Adeluuold* rex **Sudſexe** primus ad fidem. cui de lauacro ſuſcepto dedit in ſignum adoptionis Inſulam

al. Eppam **Wiht**; & vt eandem Inſulam ad fidem *Chriſti* conuerteret, miſit illô * *Epam* presbyterum ad prædicandum: illa tamen necdum conuerti potuit. Anno poſt hunc tertio ſol obſcuratus eſt, tertio die Maij: Quod ſignum peſtilentia grauiſſima tam in Brittannia quàm in Hibernia perſecuta eſt. Eo igitur anno *Ercembert* rex Kentenſis, & *Deus-dedit* Archiepiſcopus Kentenſis vno & eodem die obierunt. Poſteà filius eiuſdem prædicti regis *Egbriht* regnauit 9. annis ſuper Cantuariam. Ipſe igitur rex *Egbriht* & rex *Oſwi*

Beda, Wigardus miſerunt *Wihard* presbyterum Romam, vt fieret Archiepiſcopus. Sed eo ibidem defuncto miſit *Vitallianus* Papa pro eo *Theodorum* Archiepiſcopum magnum, de cuius ſtrenuitate in ſuo loco dicetur.

CEnwald regis anno 29. obijt rex *Oſwi* maximus **Nordhumbre** morbo confectus. Poſt quem *Egferd* filius eius regnauit 15. annis.

CEnwald cùm regnaſſet 31. annis mortuus eſt. Pòſt quem *Sexburgh* vxor eius regnauit vno anno. prǽcedenti autem anno fuit maxima pugna volucrum in Anglia. Quod vt credibilius videatur, hoc etiam tempore noſtro contigit in Normannia, rege *Henrico*, qui primus regum Angliǽ ſic vocatus eſt. (Hoc autem determinatum eſt, quia ſic aliquis alius futuro tempore forſitan vocabitur.) *Palam verò apud Rotomagum volucres pugnauerunt, ita vt millia volucrum occiſa inuenirentur, & extranei volucres fugam iniſſe viderentur. Quod ſignum ſcilicet fuit prælij, quod geſtum eſt inter* Henricum *dominum Angliæ & Normanniæ, &* Ludouicum *filium* Philippi *regem Franciæ. Quo in prælio rex fortis* Henricus *victor extitit, &* Ludouicus *victus aufugit.*

SExburgh regnante mortuus eſt *Egbricht* rex Cantuariæ, cui ſucceſſit *Lotarius* in regnum. Tunc etiam tenuit *Theodorus* concilium apud **Tedforde**. *Lotarius* autem filius regis prædicti regnauit 12. annis.

EScwine cœpit regnare ſuper **Weſtſexe**, ſed breuî regnum eius, morte præripiente, durauit. Cuius regis anno ſecundo fuit pugna grauiſſima inter eum & *Vulfere* regem Mercenſem. Rex verò Mercenſis patria & auita virtute vſus aliquantulum præſtantior pugna fuit. vterque tamen exercitus terribiliter contritus eſt, & multa millia vtrinque ad inferos demerſa ſunt. Operæ autem pretium eſt attendere quàm viles ſint actus hominum, quàm vilia ſint bella regum glorioſa & geſta nobilia. cùm enim reges prædicti tantam cladem genti ſuæ cauſſa pompæ & tumoris & inanis gloriæ ingeſſiſſent, alter eorum ſcilicet *Vulfere* eodem anno morbo perijt, alter verò ſequenti. Poſt hunc *Edelred* regnauit ſuper **Merce**.

EScwine cúm duobus annis regnaſſet vitæ demptus eſt, & *Kenwine* regnauit ſuper **Weſtſexe** nouem annis. Eodem anno rex *Edelred* nouus **Merce** inſurrexit contra *Lotarium* regem Kentenſem. *Lotarius* verò patriam & auitam virtutem formidans diuertit ſe â conſpectu eius, nec obuiàm proceſſit. Rex igitur Mercenſis vrbem Rouenſem deſtruxit, prouinciam Kentenſem tranſmeauit, prædam innumerabilem reduxit.

Bed. l. 4. c. CEntwine regis anno tertio cometa per tres menſes apparuit, & vnoquoque mane velut ſol reſplenduit. Anno verò ſequente *Egferd* Rex **Nordhumbre** & *Edelred* Rex **Merce** pugnauerunt grauiſſimè iuxta **Trent**. Et ibi occiſus eſt *Alwine* frater

Bed. Ælfwine regis *Egferdi* iuuenis vtrique prouinciæ multùm amabilis. Nam & ſororem eius, quæ dicitur *Oſtrith*, rex *Edelred* habebat vxorem. Cúmque materies belli acrioris & inimicitiæ longioris inter reges populoſque feroces videretur exorta, *Theodorus* Deo dilectus antiſtes diuino functus auxilio ſalutifera exhortatione cœptum tanti periculi

funditùs

funditùs extinguit incendium, adeò vt pacatis alterutrum regibus ac populis nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodò mulcta pecuniæ regi vltori daretur. Cuius fœdera pacis multo ex inde tempore inter eosdem reges eorumque regna durauerunt. Eodem anno obijt *AEdeldrida*, quæ fuerat vxor regis *Egferdi*, virgo tamen perpetua.

KEntwine rex 7. anno regni sui congressus est Brittannos, eosq; malè resistentes victoriosus & vehemens cæde & incendijs vsque ad mare fugauit. Circa hoc tempus tenuit *Theodorus* concilium apud **Hatfeld.**

KEntwino rege defuncto venit *Cedwalla* ad regnum, qui mox Insulam Vectam captam conuerti fecit ad fidem, ad quam ipse posteà conuersus est.

OMnes igitur reges Angliæ iam fideles effecti, & vniuersæ regionum partes *Christi* lumine & gratia fruebantur.

TRactatum est, vt estimamus, in confusione de gestis Anglorum adhuc infidelium, in libro hoc, quem vocamus, De aduentu Anglorum; perduximusq; seriatim ab ipsa inuasione Brittanniæ, quæ per Saxones facta est, vsque dum singula regna suis regibus illustrata, & reges singuli fulgore fidei sunt irradiati. Nunc igitur cùm liber hic licèt verbis breuis sit, gesta tamen multa, euentus, & bella contineat: termino donandus est. Scribendum namq; attentiùs est in libro sequente, qui prædicatores, quorum hortatu, quibus miraculis, qua prædicatione, quos reges, quo ordine ad fidem Domini nostri cōuerterint. Hæc autem bella gesta sunt tempore 14. Imperatorum, annis circiter 218. tempore *Marciani*, qui regnauit 7. annis: Tempore *Leonis*, qui regnauit 17. annis. Tempore *Zenonis*, qui etiam regnauit 17. annis. tempore *Anastasij*, qui regnauit 18. annis. tempore *Iustini* senioris, qui regnauit 8. annis: tempore *Iustiniani* maioris, qui regnauit 38. annis: tempore *Iustini* Iunioris, qui regnauit 11. annis: tempore *Tiberij*, qui regnauit 7. annis: tempore *Mauricij* qui regnauit 21. annis: tempore *Focatis*, qui regnauit 8. annis: tempore *Heraclij*, qui regnauit 26. annis: tempore *Eraclonas*, qui regnauit 2. annis: tempore *Constantini*, qui regnauit dimidio anni: tempore *Constantini* filij sui, qui regnauit 38. annis.

NOmina ergo omnium regum Angliæ, qui vsque ad hunc terminum fuerunt, quia confusè dispersa sunt, si secundum regna singula breuissimè recapitulem, non tædiosus, vt æstimo, sed apertior & lectori gratior existam.

¶ Reges autem * *Centenses* hi sunt ex ordine. *al. Kentenses*

PRimus rex *Hengist* 8. annis regnū sibi cōquisiuit, & postea 32. annis regnauit.
Esc filius eius regnauit 34. annis gloriose.
Otta circa 20. annos obscurè regnauit.
Irmiricus etiam circa *25. annos similiter regnauit. *al. 10.*
Aedelbertus filius *Irmirici* primus Christianus *50. annis spēdidissimè regnauit. *al. 56.*
Eadbaldus 34.
Erchembrictus. 34.
Egbrictus. 9.
Nonus Lotharius. 12.

¶ Reges verò **Westsexe** hi sunt ex ordine.

PRimus *Cerdic* anno 71. ab aduentu Anglorum, regnauit 17. annis.
Kinric filius *Cerdici* regnauit 26. annis.
**Ceuling* filius *Kinrici* regnauit 30. annis. *al. Cheuling*
Chelric filius *Cheulingi* regnauit 5. annis.
Chelwlf filius *Cutha* fratris *Ceulingi* regnauit 14. annis.
Kinigils filius *Ceola*, filij *Cutha* regnauit 31. annis, & fidem primus suscepit.
**Cenwalh* filius *Kinigilsi* similiter regnauit 31. annis. *al. Chenwalh*
**Serburh* vxor *Cenwalh* regnauit vno anno *al. Sexbugh*
Escwine filius *Cenwalh* regnauit 2. annis.
Cenwine cognatus *Escwini* regnauit 9. annis.

¶ Reges verò **Eſtſexe** hi ſunt ex ordine.

al. Erchewine

al. Seberth

PRimus **Exchenwin.*
Slede.
** Sebert.* Primus ſuſcepit fidem.
Sigebertus.
Sibertus.
Swithelmus.
Sebbi.
Sigardus.

¶ Reges etiam **Nordhumbre** hi ſunt ex ordine.

PRimus *Ida.*
AElla.
Edelfert.
Edwinus. Primus fidem ſuſcepit.
Oſwaldus.
Oſwi.
Egferd.

¶ Reges verò **Eſtangle** hi ſunt ex ordine.

al. Titulus

PRimus *Vffa.*
** Titilus.*
Redwaldus.
Erwaldus. Fidem primus ſuſcepit.
Sigebertus.
Egnicus.
Anna.
Adelhere.
Adelwold.
Aldulfus.

¶ Reges quoque **Merce** hi ſunt ex ordine.

PRimus *Crida.*
Wibba.
Ceorlus.
Penda.
Peda. Fidem primus ſuſcepit.
Wlfhere.
AEdelred.

¶ Reges **Sudſexe** hi ſunt ex ordine.

PRimus *AElle.*
Sciſſe.

Cæteros pænuria ſcriptorum, vel fama obſcura recondit, præter Regem *Adeluuold,* qui iure adhuc nomen habet, quia primus nomen *Chriſti* agnouit. Et hæc quidem expliciunt. Vide igitur lector & perpende, quanta nomina quàm citò ad nihilum deuenerint. Attende quæſo & ſtude, cùm nihil hîc duret, vt adquiras tibi regnum & ſubſtantiam illam, quæ non deficiet; nomen illud & honorem, qui non pertranſibit; monimentum illud & claritatem, quæ nullis ſæculis veteraſcet. Hoc præmeditari ſummæ prudentiæ eſt, adquirere ſummæ calliditatis, adipiſci ſummæ fœlicitatis.

Henrici Huntindoniensis Historiarum

LIB. III.

ANno gratiæ quingentesimo octogesimo secundo *Mauricius*, qui quinquagesimus quartus ab *Augusto* imperauit, imperium suscepit: cuius principijs anno quartodecimo, misit seruus Dei *Gregorius Augustinum* & alios plures cum eo monachos prædicaturos in Angliam, anno aduentus Anglorum in Brittanniam circiter centesimo quinquagesimo. qui iussis pontificalibus obtemperantes cùm Angliam appropinquarent, horrore maximo nimirum perculsi redire domum potiùs quàm adeò feram gentem, cuius nec linguam nossent, adire cogitabant. Nec mora *Augustinum*, quem ijs episcopum ordinandum, si ab Anglis susciperentur, disposuerat, domum remittunt; qui à beato *Gregorio* humili supplicatu obtineret, ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias literas mittens in opus eos verbi diuino confisos auxilio proficisci suadet. quarum videlicet literarum ista est forma.

GRegorius *seruus seruorum Dei seruis Domini nostri. Quia meliùs fuerat bona non incipere quàm ab ijs, quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsum redire: summo studio dilectissimi filij oportet, vt opus bonum, quod auxiliante Domino cœpistis, impleatis. Nec labor vos ergo itineris nec maledicorum hominum linguæ deterreant, sed omni instantia omníque feruore, quæ inchoastis, Deo authore peragite; scientes quòd laborem magnum maior æternæ retributionis gloria sequitur. Remeanti autem* Augustino *præposito vestro, quem & Abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite, scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens Deus sua gratia vos protegat, & vestri laboris fructum in æterna me patria videre concedat, quatenus si vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inueniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi filij. Data die decimo Kalendarum Augustarum imperante domino nostro* Mauricio Tiberio *pijssimo* Augusto, *Anno decimo quarto imperij eiusdem domini nostri, Indictione 14.*

ROborati ergo beati patris confirmatione, Brittanniam prædicatores perueniunt. Erat eodem tempore rex *Ethelberth* in Cantiâ potentissimus, qui ad confinium vsque Humbræ fluminis maximi, quo Meridiani & Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperij tetenderat. Est autem ad Orientalem Cantiæ plagam Tenatos insula non modica, id est, magnitudinis iuxta consuetudinem æstimationis Anglorum, familiarum sexcentarum. Quam à continenti terra secernit fluuius Wantsumu, qui est latitudinis circiter trium stadiorũ, & duobus tantum in locis transmeabilis, vtrúmq; enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit seruus Dei *Augustinus* & socij eius, viri, (vt ferũt) fermè 40. missisq; interpretibus mandauit regi prędicto, sese venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus æterna in cœlis gaudia, & regnum sine fine cum Deo viuo & vero futurum sine vlla dubietate promitteret. Qui hoc audiens manere eos in ea, quam adierant insula, & ijs necessaria ministrari, donec videret quid de illis faceret, iussit. Nam & anteà fama Christianæ religionis

gionis ad eum peruenerat, vtpote qui & vxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum reginam vocabulo *Berte*. quam ea conditione à parentibus acceperat, vt ritum fidei ac religionis ſuæ cum epiſcopo, quem adiutorem dederant, nomine *Ludhardo* inuiolatum ſeruare licentiam haberet. Poſt dies verò paucos venit ad inſulam rex, & reſidens ſub diuo iuſſit *Auguſtinum* cum ſocijs ſuis ad ſuum ibidem aduenire colloquium. Cauerat enim, ne in aliquam domum ad ſe introirent veteri vſus augurio: ne ſuperuentu ſuo, ſi quid maleficæ artis habuiſſent, eum ſuperando deciperent. At illi non dæmoniaca ſed diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini ſaluatoris in tabulis depictam, letaniáſque canentes pro ſua ſimul & eorum, propter quos & ad quos venerant, ſalute æterna Domino ſupplicabãt. Cúmque ad iuſſionem regis reſidentes verbum ei vitæ vnà cum omnibus, qui aderant, eius comitibus prædicarent, reſpondit ille dicens.

PVlchra ſunt quidem verba & promiſſa, quæ affertis, ſed quia noua ſunt & incerta, non ijs poſſum aſſenſum tribuere, relictis ijs, quæ tanto tempore ſeruaui cum omni gente Anglorum. Verùm quia de longè huc peregrini veniſtis, & vt ego mihi videor perſpexiſſe, ea, quæ vera vos & optima credebatis, nobis quoque communicare deſideraſtis; nolumus moleſti eſſe vobis: quin potiùs benigno vos hoſpicio recipere curamus, & quæ victui ſunt neceſſaria veſtro miniſtrare, nec prohibemus, quin omnes, quos poteſtis fidei veſtræ religioni prædicando ſocietis. Dedit ergo ijs manſionem in ciuitate Dorouernenſi, quæ imperij ſui totius erat Metropolis: iiſque vt promiſerat, cum adminiſtratione victus temporalis licentiam quoque prædicandi non abſtulit. Fertur autem quia appropinquantes ciuitati more ſuo cum cruce ſua & imagine magni regis Domini noſtri *Ieſu Chriſti* hanc letaniam conſona voce modularentur: *Deprecamur te Domine in omni miſericordia tua, vt auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate iſta & de domo tua ſancta, quoniam peccauimus, Alleluia.*

INgreſſi ergo vrbem, vitam Apoſtolicam primitiuæ eccleſiæ imitantes, conuerſatione cœleſti & dulcedine doctrinæ multos ad fidem & baptiſmum compulerunt. Baptizabant autem, Miſſáſque celebrabant in eccleſia Sancti *Martini* ad Orientem ipſius ciuitatis antiquitùs à Britannis facta, in qua regina prædicta orare conſueuerat. At vbi rex inter alios delectatus vita mundiſſima ſanctorum, & oſtenſione miraculorum ad fidem conuerſus eſt, cœpêre innumeri *Chriſti* eccleſiæ vniri. Quos quidem arctiùs rex diligebat, nullum tamen ad fidem cogebat. Didicerat enim à ſuæ ſalutis authoribus ſeruitium *Chriſti* voluntarium, non coactum eſſe debere. Locum verò ſedis congruum, poſſeſſionéſque varias conferre non diſtulit. Pergens igitur vir domini *Auguſtinus* Arelas, & ab Archiepiſcopo eiuſdem ciuitatis *Aetherio* iuxta præceptum domini Papæ ordinatus Archiepiſcopus, reuerſus eſt Brittanniam; miſitque *Laurentium* presbyterum Romam, per quem & res geſtas ſummo Pontifici mandauit, & gerenda nouem quæſtionibus conſuluit. Contra quas reſcripta Papæ recepit, quæ quia prolixa ſunt, in decretis vel canonibus lector quærat & inueniet.

MIſit etiam Papa *Gregorius*, *Auguſtino* epiſcopo tunc temporis ab vrbe Roma cooperatores ac verbi miniſtros plures, in quibus primi & præcipui erant *Mellitus*, *Iuſtus*, *Paulinus*, *Ruffinianus*. miſit & per eos vaſa, & indumenta, codices, & ornamenta eccleſijs neceſſaria. Miſit & litteras, quarum iſte eſt textus: *Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri* Auguſtino *coepiſcopo* Gregorius *ſeruus ſeruorum Dei. Cùm certum ſit pro omnipotenti Deo laborantibus *ineffabilia æterni regni præmia reſeruari, nobis tamen ijs neceſſe eſt honorum beneficia tribuere, vt in ſpiritualis operis ſtudio ex remuneratione valeant multipliciùs inſudare. Et quia noua Anglorũ eccleſia ad omnipotentis Dei gratiam eodẽ Domino largiente & te laborante perducta eſt, vſum tibi pallij in ea ad ſola Miſſarum ſolennia agenda concedimus: ita vt per loca ſingula duodecim epiſcopos ordines, qui tuæ ſubiaceant ditioni, quatenus Londonienſis ciuitatis epiſcopus ſemper in poſterum à Synodo propria debeat conſecrari, atq; honoris palliũ ab hac ſancta et Apoſtolica, cui Deo authore deſeruio, ſede percipiat. Ad Eboracam verò ciuitatẽ te volumus epiſcopũ mittere, quẽ ipſe iudicaueris ordinare, ita duntaxat, vt ſi eadẽ ciuitas eum finitimis locis Verbũ Dei receperit, ipſe quoq; 12. epiſcopos ordinet, & Metropolitani perfruatur honore.*

al. inæſtimabilia

Quia

Quia ei quoque, ſi vita comes fuerit, pallium tribuere Domino fauente diſponimus: quem tamen tuæ fraternitatis volumus diſpoſitioni ſubiacere. Poſt obitum verò tuum ita epiſcopis, quos ordinauerit, præſit, vt Londonienſis epiſcopi nullo modo ſubiaceat ditioni. Sit verò inter Londoniæ & Eboracæ ciuitatis epiſcopos in poſterum honoris iſta diſtinctio, vt ipſe prior habeatur, qui priùs fuerit ordinatus. Communi autem conſilio & concordi actione quæq; ſunt pro Chriſti *zelo agenda, diſponant vnanimiter, rectè ſentiant, & ea, quæ ſenſerunt, non ſibimet diſcrepando perficiant. Tua verò fraternitas non ſolùm epiſcopos quos ordinauerit, neque hos tantummodò qui per Eboraci epiſcopum fuerint ordinati, ſed etiam omnes Britanniæ ſacerdotes habeat Domino noſtro* Ieſu Chriſto *ſubiectos: quatenus ex lingua & tuæ vitæ ſanctitate & rectè credendi & benè viuendi formam percipiant, atque officium ſuum fide ac moribus exequentes ad cæleſtia, cùm dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data die decimo Kalendarum Iuliarum imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *pijſſimo* Auguſto, *anno decimo ſeptimo.*

CVm autem legatarij prædicti Brittanniam peterent, miſit poſt eos Apoſtolicus literas, in quibus quàm ſtudioſus erga ſalutem gentis noſtræ fuerit, apertè demonſtrat ita ſcribens: *Dilectiſſimo filio* Mellito *Abbati* Gregorius *ſeruus ſeruorum Dei. Poſt diſceſſionem congregationis noſtræ quæ tecum eſt, valdè ſumus ſuſpenſi redditi, quia nihil de proſperitate veſtri itineris audiſſe nos contigit. Cùm ergo Dominus omnipotens vos ad reuerendiſſimum virum fratrem noſtrum* Auguſtinum *epiſcopum perduxerit, dicite ei, quid diu mecum de cauſa Anglorum cogitans tractaui: videlicet quia fana idolorum deſtrui in eadem gente minimè debeant: ſed ipſa, quæ in ijs ſunt, idola deſtruantur, aqua benedicta fiat, in ijſdem fanis aſpergatur, altaria conſtruantur, reliquiæ componantur. Quia ſi fana eadem benè conſtructa ſunt, neceſſe eſt vt à cultu dæmonum in obſequium veri Dei debeant commutari. vt dum gens ipſa eadem fana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens & adorans ad loca, quæ conſueuit, familiariùs currat. Et quia boues ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet ijs etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari, & die dedicationis vel natalitijs ſanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt de ramis arborum faciant, & religioſis conuiuijs ſolennitatem celebrent. Nec diabolo iam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant. Et dum ijs aliqua exteriùs gaudia reſeruantur, ad interiora gaudia faciliùs conſentire valeant.* Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt. *Quia & is, qui ſummum locum aſcendere nititur, gradibus vel paſſibus, non autem ſaltibus eleuatur. Sic Iſraelitico populo in Egypto Dominus ſiquidem innotuit: ſed tamen ijs ſacrificiorum vſus, quæ diabolo ſolebat exhibere, in cultu proprio reſeruauit: vt ijs in ſuo ſacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent. Vt etſi ipſa eſſent animalia, quæ conſueuerant immolare, vero tamen Deo hæc & non idolis immolantes iam ſacrificia ipſa non eſſent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri neceſſe eſt dicere, vt ipſe in præſenti illic poſitus perpendat qualiter omnia debeat diſpenſare. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime fili. Datum die quintodecimo Kalendarum Iuliarum imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *pijſſimo* Auguſto *anno nonodecimo: poſt conſulatum eiuſdem domini noſtri anno octauo decimo, indictione quarta.*

A*Vguſtino* etiam ſuper miraculis eius miſit epiſtolam, ne in ijs extolleretur, his verbis: *Scio (frater chariſſimè) quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, miracula oſtendit. Vnde neceſſe eſt vt de eodem dono cæleſti & timendo gaudeas & gaudendo pertimeſcas. gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: Pertimeſcas verò, ne inter ſigna quæ fiunt infirmus animus præſumptione ſe eleuet, & vnde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminiſſe etenim debemus quia diſcipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes dum cæleſti magiſtro dicerent.* Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubiecta ſunt, *Protinus audierint,* Nolite gaudere ſuper hoc, ſed potiùs gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. *In priuata enim & temporali lætitia mentem poſuerant, qui de miraculis gaudebant, ſed de priuata ad communem, de temporali ad æternam lætitiam reuocantur. Quibus dicitur, In hoc gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. Non enim omnes electi miracula faciunt, ſed tamen eorum nomina in cælo tenentur adſcripta. Veritatis enim diſcipulis*

eſſe

esse gaudium non debet, nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaq; (frater charissime) vt inter ea, quæ operante Domino exterius facis, semper te interius subtiliter iudices, ac subtiliter intelligas, et temetipsum quis sis, & quãta sit in eadem gente gratia, pro cuius conuersione etiam faciendorum dona percepistis signorum. Et si quando te creatori nostro seu per linguam siue per opera reminisceris deliquisse, semper hæc ad memoriam reuoces: vt surgentem cordis gloriam memoria reatus premat, & quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hæc non tibi, sed illis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.*

al. super

AEdelberto quoque regi misit Papa *Gregorius* epistolam simul & dona in diuersis speciebus, vt temporalibus donis extolleret, quem gratiæ cœlestis muneribus consignauerat. *Domino gloriosissimo atq; præcellentissimo filio* Ædelberto *regi Anglorum* Gregorius *episcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quosq; ad populorum regimina perducit, vt per eos omnibus, quibus prælati fuerint, dona pietatis suæ impendat. quod in Anglorum gente factum cognouimus. Cui vestra gloria idcirco est præposita, vt per bona, quæ, nobis concessa sunt, etiam subiectæ vobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideo (gloriose fili) eam, quam accepisti diuinitus gratiam, sollicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina. Zelum rectitudinis tuæ in eorum conuersione multiplica, idolorum cultus insequere, fanorum ædificia euerte, subditorum mores & magna vitæ mundicia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, boni operis exemplo monstrando ædifica: vt illum retributorem inuenias in cœlo, cuius nomen atq; cognitionem dilataueris in terra. Ipse enim vestræ quoq; gloriæ nomen etiam posteris gloriosum reddet, cuius vos honorem quæritis & seruatis in gentibus. Sic etenim* Constantinus *quondam pijssimus imperator Romanam rempublicam à peruersis idolorum cultibus, reuocans omnipotenti Deo & Domino nostro* Iesu Christo *secum subdidit, seq; cum subiectis populis tota ad eum mente conuertit. vnde factum est, vt antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, & tanto in opinione, quanto & in bono opere, superaret præcessores suos. Et nunc itaq; vestra gloria cognitionem vnius Dei patris & filij & spiritus sancti regibus ac populis sibimet subiectis festinet infundere: vt & antiquos gentis suæ reges laudibus ac meritis transeat, & quanto in subiectis suis etiam aliena peccata deterserit, & tanto etiã de peccatis proprijs ante omnipotẽtis Dei terribile examen securior fiat. Reuerendissimus frater noster* Augustinus *episcopus in monasterij regula edoctus, sacræ scripturæ sciẽtia repletus, bonis authore Deo operibus præditus, quæq; vos admonet, libenter audite, deuotè peragite, studiosè in memoria reseruate. Quia si vos eum in eo, quod pro omnipotenti Deo loquitur: audieritis, idẽ omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si enim (quod absit) verba eius postponitis, quando eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in feruore fidei stringite atq; nisum illius virtute, quam vobis diuinitas tribuit, adiuuate, vt regni sui vos ipse faciat esse participes, cuius vos fidem in regno vestro recipi facitis & custodiri. Præterea scire vestram gloriam volumus, quia sicut in scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi terminus iam iuxta est, & sanctorũ regnum venturũ est, quod nullo vnquã fine poterit terminari. Appropinquãte autẽ eodem mundi termino multa imminẽt, quæ antè nõ fuerunt, viz. immutationes aëris, terrorésq; de cœlo, & contra ordinationem temporũ tempestates, bella, fames, pestilẽtiæ, terræmotus per loca. Quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequẽtur. Vos itaq;, si quæ ex ijs euenire in vestra terra cognoscetis, nullo modo vestrum animum perturbetis, quia idcirco hæc signa de fine seculi præmittuntur, vt de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, vt venturo iudicio in bonis actibus inueniamur esse præparati. Hæc nunc (gloriose fili) paucis loquutus sum, vt cum Christiana fides in regno vestro excreuerit, nostra quoque apud vos loquutio latior excrescat, & tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra gaudia de gentis vestræ perfecta conuersione multiplicant. Parua xenia transmisi, quæ vobis parua non erunt, cùm à vobis ex beati* Petri *Apostoli benedictione fuerint suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam, quam cœpit, perficiat, atque vitam vestram & hic per multorum annorum curricula extendat, & post longa tempora in cœlestis vos patriæ congregatione suscipiat. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Data die decimo Kalendarum Iulij, imperante domino nostro* Mauricio Tiberio *pijssimo* Augusto, *anno decimo nono, post consulatum eiusdem domini, anno decimo octauo, indictione quarta.*

Augustinus

AVGustinus autem in regia ciuitate ecclesiam, quam Romani fideles olim construxerant, in sedem sibi & successoribus suis sacrauit in honorem saluatoris. Rex verò ecclesiam *Petri* & *Pauli* ad orientem ciuitatis construxit & dicauit, in qua Archiepiscoporum & regum Cantiæ poni corpora possent. Cuius primus Abbas *Petrus* presbyter fuit, qui legatus Galliam missus demersus est in sinu maris, qui vocatur **Amfleot**, & ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ. Sed omnipotens Deus vt qualis meriti fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulchrum eius lux cœlestis apparuit, donec animaduertentes vicini, qui videbant sanctum fuisse virum, qui ibi fuisset sepultus, & inuestigantes vnde vel quis esset, abstulerunt corpus, & in Bononia ciuitate juxta honorem tanto viro congruum in ecclesia posuerunt.

SExcentesimo anno gratiæ transacto, magnus Papa *Gregorius* ad veram vitam migrauit, anno post hunc quinto, secundo *Focatis* imperatoris anno. Qui genere Romanus, ortu nobilis, diuitijs abiectis monachicam elegit vitam. Posteà verò de monasterio abstractus Constantinopolim apocrisiarius à *Fœlici* Papa directus est, vbi moralia *Iob* inchoauit, quæ postea Papa perfecit. Vbi etiam **Eutychij* hæresim præsente impe- *al. Euticij* ratore damnauit. composuit etiam librum egregium, qui vocatur Pastoralis, librósque dialogorum 4. & homilias 40. primámq; & vltimam *Ezechielis* partem exposuit: quamuis omnis iuuentutis suæ tempore viscerum doloribus, & stomachi imbecillitate, & lentis quidem, sed tamen continuis febribus cruciaretur. Hæc quidem de immortali eius sunt dicta ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restringi. Nam alij quidem pontifices ecclesijs ornandis operam dabant: hic autem omnia pauperibus dispergebat, vt illud beati *Iob* dicere posset: *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, quòd liberarem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor. benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum, iusticia indutus sum, & vestiui me sicut vestimento & diademate iudicio meo. oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & caussam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam.* Et paulò pòst: *Si negaui* (inquit) *quod volebant pauperes, & oculos viduæ expectare feci, si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* Fecit autem inter alia beatus Papa super corpora Apostolorum *Petri* & *Pauli* Missas celebrari in ipsa verò missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis adiecit. *Diésque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari.* Dicitur autem (vt ait *Beda*) quòd vir Dei prædictus, die quodam Romæ in mercaturam profectus iuuenes Anglorum viderit corpore & vultu capillísque valdè venustos. Quos cùm de Brittannia venisse & paganos esse cognouisset, suspirans (inquit,) Heu pròh dolor! quòd tam lucidi vultus homines tenebrarum author possidet, interrogauit ergo quod esset vocabulum gentis illius, responsum est, quòd Angli vocarentur. At ille, benè inquit, nam & Angelicam faciem habēt, & tales Angelorum in cœlis decet esse cohæredes. Quod habet prouincia nomen ipsa de qua isti sunt allati? responsum est, quòd Deiri vocarentur ijdem prouinciales. At ille, Benè, inquit, Deiri, de ira eruti, & ad misericordiam Christi vocati. Rex prouinciæ illius quo modo appellatur? responsum est, quod *Alle* diceretur. At ille alludens ad nomen ait, *Alleluia* ad laudē creatoris in illis partibus oportet cantari. Accedens igitur ad pontificem Romanum, (nondum enim erat pontifex factus) legationem prædicandi ijs petijt. quod cùm impetrare non posset, mox vt ipse pontifex factus est, per alios opus diu desideratum perfecit. Sepultus est autem in ecclesia beati *Petri* Apostoli ante sacrarium, vbi est Epitaphium huiusmodi.

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas viuificante Deo.
Spiritus astra petit, leti nil iura nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis ipsa via est.
Præsulis hoc summi clauduntur membra sepulchro,
Qui tamen innumeris viuit vbique bonis.
Anglos ad Christum vertit pietate magistra,
Multiplicans fidei semina gente noua.

Sic

Sic conſul domini factus lætare Gregori:
Namque triumphalis iam tibi laurus adeſt.

ORdinauit autem *Auguſtinus Iuſtū* in ipſa Cantia epiſcopum in ciuitate Dorubreui, quam Angli à quodam principe *Roſ* Roſeceſtriam vocant. in qua rex *Edelbert* Apoſtoli *Andreæ* eccleſiam fecit, factamq; territorijs ac poſſeſſionibus ditauit. diſtat autem à Dorouernenſi milliarijs viginti quatuor. Pertractatū eſt igitur, quo modo rex & populus Cantiæ ad fidem Chriſti ſunt conuerſi.

SEcunda pars incipit, qua aperitur quo modo rex et populus **Eſtſexe**, id eſt, Orientalium Saxonum verbum Dei ſuſceperint. Miſit namq; *Auguſtinus* ad eos virum perfectum & probatum euangelizare, *Mellitum* ſcilicet. Orientales autē Saxones Tameſi dirimuntur à Cantia. quorum Metropolis Londonia multorum emporium populorum terra mariq; venientium eſt. Ibi tunc temporis *Sebertus* nepos *Aedelberti* ſub eo tamen regnabat, qui omnibus, vt ſupra dictum eſt, vſq; ad Humbram imperabat. Re igitur benè proſperata & rege *Seberto* & populo ad fidem conuerſo fecit rex *Edelbertus* in Londonia eccleſiam *Pauli* ad ſedem epiſcopi, multiſq; prędijs dotauit, in qua videlicet *Mellitus* dignè pontifex conſtitutus eſt.

AT *Auguſtinus* adiutorio vſus *Aedelberti* regis cum *Mellito* epiſcopo & *Iuſto* conuocauit ad ſuum colloquiū epiſcopos ſiue doctores maximæ & proximæ Brittonum prouinciæ, in loco, vbi vſq; hodie lingua Anglorum **Auguſtines ac**, id eſt, robur *Auguſtini* in confinio **Wicciorum* & Occidentalium Saxonum appellatur. *Cumq; de celebratione Paſchæ contrà Scottos & Pictos certaret, & illi inuictiſsimæ rationi aſſentire nollent, aſſertionem ſuam confirmauit cæco Anglico in commune adducto ad ſanandū, ex conuentione ad alterutræ partis confirmationem. Quem cùm pontifices eorum curare non poſſent, flectens genua* Auguſtinus *coram omnibus ad illuminationem totius gentis cæcum illuminauit.* Tunc Brittanni & Scotti petentes inducias à quodam, qui videbatur ijs prudēs & religioſus eſſe, conſilium petiere quid agendum eſſet. Quibus ille dixit, ſi ſeruus Dei eſt, aſſentite ei. At illi: vnde hoc poterimus dignoſcere, tū ille, Si mitis eſt & humilis corde, ſeruus Dei videtur eſſe. At illi contrà, Quomodo, vtrum humilis ſit poterimus ſcire. Quibus ille, Si vobis aſſurrexerit humilis habeatur. Si autē, cùm plures numero ſitis, aſſurgere ſpreuerit, & vos ſpernite illū. Cùm ergo conueniſſent, & *Auguſtinus* Romano more in ſella reſidens ijs non aſſurrexiſſet, obiurgantes & diſcordantes abiere. Quibus *Auguſtinus* prædixit, quia ſi pacem cum fratribus accipere nollent, bellum cum hoſtibus forent accepturi, & ſi nationi Anglorum noluiſſent viam vitæ prædicare, per horum manus vltionem eſſent mortis paſſuri. Quod ita per omnia (vt prædixerat) diuino iudicio agente patratum eſt. Siquidem poſt ipſe (de quo diximus) rex Anglorum *Edelfrid* ferus collecto grandi exercitu ad ciuitatem legionū, quæ à gente Anglorum **Lege-Ceſtre** vocatur, à Brittonibus autem rectiùs Kaerlegion appellatur, maximā gentis perfidæ ſtragem dedit. Cúmq; bello acturus videret ſacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bello agente conuenerant, ſeorſum in tutiori loco conſiſtere, ſciſcitabatur qui eſſent hi, quidue acturi illuc conueniſſent. Erant autē plurimi eorundem monaſterio ***Bangor**, in quo tantus fertur fuiſſe numerus monachorum, vt cùm in ſeptē portiones eſſet cum præpoſitis ſibi rectoribus monaſterium diuiſum, nulla harum portio minùs quàm trecentos homines haberet: qui omnes de labore manuum ſuarum viuere ſolebant. Horū ergo plurimi ad memoratam aciem peracto triduano ieiunio cum alijs orandi cauſa conuenerunt, habentes defenſorem nomine *Brocmailum*, qui eos intentos precibus à barbarorum gladijs protegeret. Quorum cauſam aduentus cùm intellexiſſet rex *Edelfridus* ait: Ergo ſi aduerſum nos ad dominū ſuum clamant, profectò & ipſi quamuis arma non ferant contra nos pugnāt, qui aduerſis nos imprecationibus perſequuntur. Itaq; in hos primùm arma verti iubet, & ſic cæteras nefandæ militiæ copias non ſine magno exercitus ſui damno deleuit. Extinctos in ea pugna fertur de ijs qui ad orandum venerant, viros circiter mille ducentos, & ſolùm quinquaginta fuga eſſe lapſos. *Brocmail* ad primum hoſtium aduentum cum ſuis terga vertens, eos, quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladijs reliquit. Sicque completum eſt præſagium ſancti pontificis *Auguſtini*, quamuis ipſo iam multo antè tempore ad cœleſtia regna ſublato: vt etiam temporalis interitus vltionem ſentirent perfidi, quòd

al. Pictorum

al. Brancor

quòd oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreuerunt.

DEfunctus est autem Deo dilectus *Augustinus*, & sepultus est foras iuxta ecclesiam *Petri* & *Pauli*, quia needum perfecta erat nec dedicata. Vt verò dedicata est, à successore eius *Laurentio*, in porticu illius Aquilonali decenter translatus est, in qua Archiepiscoporum omnium corpora vsque ad *Theodorum* sepulta sunt, nam plura porticus capere nequiuit. Scriptum verò est in tumba sancti Epitaphium huiusmodi. *Hîc requiescit dominus* Augustinus *Dorouernensis Archiepiscopus primus, qui olim huc à beato* Gregorio *Romanæ vrbis pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum suffultus,* Edelbertum *regem ac gentem illius ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxit, & completis in pace diebus officij sui defunctus est septimo Kalendas Iunij, eodem rege regnante.*

LAurentium verò adhuc viuens ordinauerat *Augustinus* in Archiepiscopum, exemplo beati *Petri*, qui *Clementem* similiter ordinauerat, ne se defuncto status ecclesiæ tum rudis, vel ad horam pastore destitutus vacillaret. qui strenuiter fidem fundatam auxit, non solùm nouæ ecclesiæ Anglorum curam gerens, sed etiam veterum Brittonum & Scottorum, qui in obseruatione Paschæ errabant. Quibus & epistolam misit, cuius hoc principum est: *Dominis fratribus charißimis, Episcopis vel Abbatibus per vniuersam Scotiam,* Laurentius, Mellitus *&* Iustus *Episcopi serui seruorum Dei. Dum nos sedes Apostolica more suo sicut in vniuerso orbe terrarum in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atq; in hanc insulã contigit introisse, antequã cognosceremus, credentes quòd iuxta morem vniuersalis ecclesiæ ingrederentur, in magna reuerentia sanctitatis tam Brittones quàm Scottos venerati sumus. Sed cognoscentes Brittones, Scottos meliores putauimus. Scottos verò per* Daganum *Episcopum &* Columbanum *Abbatem nihil discrepare à Brittonibus in eorum conuersatione didicimus. Nam* Daganus *Episcopus ad nos veniens non solùm cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio, quo vescebamur, sumere voluit.*

MEllitus episcopus Londoniæ Romam profectus concilio *Bonifacij* Papæ interfuit, in quo de vita & quiete monachorum tractauit. Hic est *Bonifacius* quartus à *Gregorio* Papa, qui templum Pantheon à *Focate* imperatore impetrauit, quod in honorem omnium sanctorum dedicauit.

EDelbertus rex obijt sexcentesimo sextodecimo anno gratiæ, qui regnauerat 56. annis, & sepultus est in ecclesia prædicta *Petri* & *Pauli*. Hic vir maximus & eximius inter cætera bona genti suæ decreta iudiciorum scripsit. At verò post mortem *Edelberti*, *Edbald* filius eius infidelis vxorem patris duxit. vnde multi ad priorem vomitum redierunt. rex tamen crebra mentis vesania puniebatur. Rex autem Orientalium Saxonum defunctus tres filios paganos hæredes regni reliquit. Qui cùm essent idololatræ, derisoriè dicebant episcopo in Missarum so lennijs. Quare non & nobis panẽ nitidum porrigis, quem patri nostro dabas, & adhuc populo donas? quibus ille respondebat: Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cuius ille participabat, esse participes: sin autem lauacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. at illi, Nolumus, inquiunt, fontem, illum intrare, quia illo nec opus nos habere nouimus, sed tamen pane illo refici volumus. Cumq; diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam ita fieri posse, vt absq; purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicet, ad vltimum furore commoti aiebant, Si non vis assentire nobis in tam facili causa, quam petimus, non poteris iam in nostra prouincia demorari. Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire iusserunt. Qui expulsus inde venit Cantiam tractaturus cum *Laurentio* & *Iusto* coepiscopis, quid in his agendum esset. Decretúmque est communi consilio quòd satiùs esset, vt omnes in patriam redeuntes libera mente ibi Domino deseruirent, quàm inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Discessêre itaque primi *Mellitus* & *Iustus* atque ad partes Galliæ recessêre, ibi finem rerum expectare disponentes. Sed non pòst multo tempore reges, qui præconem à se veritatis expulerunt, dæmoniacis cultibus impunè non seruiebant. Nam egressi contrà gentem Geuissorum in prælium omnes pariter cum sua militia corruerunt. Nec licèt authoribus perditis exercitatum ad scelera vulgus potuit recorrigi, atq; ad simplicitatem fidei

& charitatis, quæ eſt in Chriſto, reuocari. Cùm verò & *Laurentius Mellitum Iuſtúmque* ſecuturus, ac Brittanniam eſſet relicturus; iuſſit ipſa nocte ſibi in eccleſia beatorum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* de qua frequenter iam diximus, ſtratum parari. In quo cùm poſt multas preces ac lachrymas ad dominum pro ſtatu eccleſiæ fuſas ad quieſcendum membra poſuiſſet, atque obdormiſſet, apparuit ei beatiſſimus Apoſtolorum princeps, & multo illum tempore ſecreto noctis flagellis arctioribus afficiens, ſciſcitabatur Apoſtolica diſtrictione, *Quare gregem, quem ſibi ipſe crediderat, relinqueret? vel cui paſtorum oues* Chriſti *in medio luporum poſitas fugiens ipſe dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis, quos mihi in indicium ſuæ dilectionis commendauerat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipſam poſtremò mortem, mortem autem crucis ab infidelibus & inimicis* Chriſti *ipſe cum Chriſto coronandus pertuli?* His admonitus *Laurentius* mox regi omnia reuelauit. Rex autem nimio terrore perterritus abdicato non legitimo connubio baptizatus eſt: mitténſque ad Gallias reuocauit *Mellitum* & *Iuſtum*. *Iuſtum* Rouenſes receperunt. *Mellitum* Londonienſes abiecerunt, idololatris magis pontificibus ſeruire gaudentes. Rex autem *Edbald* non erat tantæ poteſtatis, quantæ pater, vt ijs inuitis reſtituere poſſet epiſcopum.

EDbaldi regis tempore obijt *Laurentius* cui *Mellitus* Londonienſis epiſcopus ſucceſſit. Ipſe igitur & *Iuſtus* Roffenſis epiſcopus cum magno labore eccleſiam Anglorum regebant. Erat autem *Mellitus* podagricus, ſed mentis greſſibus ſanus, carne nobilis, ſed mente nobilior. *Vnum autem virtutis eius opus eſt quòd flammis vrbem conſumentibus ipſe ſe ferri obuiam iuſſit, & ſtatim orando deſtruxit flammarum impetus. Iuſtus* Rouenſis epiſcopus *Mellito* quinque annis Archiepiſcopo ſucceſſit. Cui *Bonifacius* Papa ſucceſſor *Deus-dedit* miſit & pallium cum his literis. *Dilectiſſimo fratri* Iuſto Bonifacius. *Quàm deuotè quámque vigilanter pro* Chriſti Euangelio *elaborauerit veſtra fraternitas, non ſolùm epiſtolæ directæ à vobis tenor, immò indulta deſuper operi veſtro perfectio indicauit. Nec enim omnipotens Deus aut ſui nominis ſacramentum, aut veſtri laboris fructum deſeruit, dum ipſe prædicatoribus Euangelij fideliter repromiſit,* Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. *Suſceptis námque apicibus filij noſtri* Edbaldi *regis, reperimus quanta ſacri eloquij eruditione eius animum ad veræ conuerſationis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas veſtra perduxerit. Pallium itaque per præſentium latorem fraternitati tuæ direximus, quo videlicet in ſacroſanctis celebrandis myſterijs vtendi licentiam imperauimus, concedentes etiam tibi ordinationes epiſcoporum exigente opportunitate, domini præueniente miſericordia celebrare, ita vt Chriſti euangelium plurimorum annuntiatione in omnibus gentibus, quæ nec dum conuerſæ ſunt, dilatetur. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime frater.*

TErtia pars incipit, de conuerſione Nordhumbrorum, id eſt, eorum, qui ad Aquilonalem Humbræ fluminis plagam inhabitant. Rex verò eorum *Edwinus* tanta poteſtate terreni creuerat Imperij, vt (quod nemo Anglorum ante eum) omnis Brittanniæ fines acciperet, & omnes prouinciæ, quas vel Angli vel Brittones habitabant, ſub ditione eius eſſent. Quin & Meuanias Inſulas Imperio ſubiugauit Anglorum: quarum prior, quæ ad auſtrum eſt, & ſitu amplior & frugum prouentu atque vbertate fœlicior, nongentarum ſexaginta familiarum menſuram: Secunda trecentarum & vltra ſpatium tenet. Rex autem ille filiam *Edelberti* regis *Edelburgam* Chriſtianam paganus duxerat: quæ alio nomine vocabatur *Tate*. Cum qua venit *Paulinus* vt ibi prædicaret, ad hoc ordinatus epiſcopus à *Iuſto* Archiepiſcopo. Anno autem ſequente venit quidam ſicarius nomine *Eumer* miſſus à rege Weſtſexe *Chichelmo* vt regem *Edwinum* interficeret. Qui ſimulans legationem Domini ſui, cucurrit in regem cum ſica bicipiti toxicata, iuxta amnem Doruencionem. quod videns *Lilla* regius miniſter interponens ſe ictui transfixus eſt. & eodem ictu rex parumper vulneratus eſt. interfectóque alio equite ſicarius ille gladijs cæſus eſt. Eadem nocte peperit regina filiam nomine * *Einflat*. Cumque rex gratias inde dijs ageret, dixit *Paulinus* quòd precibus ſuis apud Deum obtinuerit, vt regina illam pareret abſque dolore. Cuius verbis delectatus rex promiſit ſe *Chriſto* ſeruiturum ſi victoriam donaret ei aduerſus *Chichelmum*, & in pignus promiſſionis implendæ filiam ſuam baptizari iuſſit. Quæ cum vndecim de familia eius baptizata eſt. Rex autem ſuperato *Chichelmo* & hoſtibus ſuis aut occiſis

al. Eanfled

decim de familia eius baptizata est. Rex autem superato *Chichelmo* & hostibus suis aut occisis aut in deditionem receptis cùm victor rediret in patriam, non statim Christianus effectus est: sed sæpè solus, sæpè cum alijs ratione fidei audita, quid ageret discutiebat vir natura sagacissimus.

Bonifacius ergo Papa exhortatorias ad fidem literas ei misit. Misit & munera, de quibus in fine epistolæ meminit his verbis: *Prætereà benedictionem protectoris vestri beati* Petri *Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro vnam, et lænam ancirianam vnam. quod petimus vt eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

E*Delburgæ* quoque reginæ misit literas & munera, de quibus in fine epistolæ sic ait: *Prætereà benedictionem protectoris vestri beati* Petri *Apostolorum principis vobis direximus, id est, pectinem eburneum auratum, et speculum argenteum, quod petimus, vt eo benignitatis animo vestra gloria suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

P*Aulino* autem spiritus sanctus oraculum reuelauit regi *Edwino* quondam ostensum hoc modo. Cùm *Edelfrido* illum persequente, qui ante eum regnauit, profugus apud regem *Redwaldum* moraretur, cognouit per quendam amicum suum *Redwaldum* corruptum muneribus regis *Edelfridi* eum interficere velle, promisitque se à prouincia illa eum eductúrum, si vellet: cui *Edwinus:* quò nunc fugiam, qui per omnes Brittanniæ prouincias tot annis hostium insidias vitaui? Si autem mori oportet, malo vt hic me interficiat quàm ignobilior. His dictis remansit solus, dúmque mentis angoribus & cæco carpitur igne, vidit intempesto noctis silentio hominem incognitum dicentem sibi, ne formides. scio enim causam tristiciæ tuæ: quid autem dares ei, qui hac te absolueret, & *Redwaldo* regi suaderet, vt te amaret. Qui cùm responderet, omnia quæ possem, adiecit ille, quid si etiam & te regem futurum potentiorem prioribus extinctis hostibus verè promittat? respondente *Edwino* vt priùs, adiecit iterum. Quid si is meliorem viam vitæ tibi ostenderit, quam aliquis parentum tuorum habuerit, obtemperabísne ei? Promittente hoc *Edwino* firmissimè, subdidit ille imponens manus capiti eius, cùm ergo hoc tibi signum aduenerit, memento huius temporis & sermonis. Quo dicto repentè disparuit, vt intelligeret non hominem esse sed spiritum. Et cùm regius iuuenis solus adhuc ibidem sederet, præfatus eius amicus venit & ait, Surge hilaris, mutatum est cor regis, consilióque reginæ fidem suam tibi dispOsuit seruare. Quid plura? *Redwaldus* congregato exercitu *Edelfridum* sibi occurrentem occidit in finibus Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur Idle. Ibi tum filius *Redwaldi* nomine *Rainer* occisus est, ac sic *Edwine* regno Nordhumbrorum potitus est. Cùm autem *Paulinus* hoc oraculum regi dixisset, imponens manum capiti eius, procidere volentem ad pedes eius leuauit.

REx igitur ad fidem promptus, vt lucraretur suos, sciscitabatur quid eis videretur. Cui *Coifi* pontifex ait, Nemo studiosiùs seruiuit dijs quàm ego ad lucrum terrenum. Multi autem sunt, qui maiora beneficia à te receperunt, vnde nil valere Deos probaui. Tum alius optimatum regis subdidit, talis mihi videtur, rex, vita hominum præsens in terris ad comparationẽ eius, quod nobis incertum est temporis, quale cùm te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio & calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluuiarum vel niuium, adueniens vnus passer domum citissimè peruolauerit, qui cùm per vnum ostium ingrediens mox per aliud exierit, ipso quidem tempore, quo intus est, hyemis tempestate non tangitur, sed tamen paruissimo spatio serenitatis ad momentum excurso, in hyemem mox de hyeme regrediens oculis tuis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet. quid autem sequatur quidue præcesserit, prorsùs ignoramus. vnde si hæc noua doctrina certius aliquid attulit, meritò sequenda esse videretur. His similia cùm etiam cæteri dicerent, adiecit *Coifi*, quòd vellet ipsum *Paulinum* audire de Deo dicentem. Quo audito exclamauit se & alios penitùs errasse, fidémque *Christi* se suscepturos omnes pariter promiserunt. *Coifi* autem Pontifex accepto equo emissario à rege, cùm Pontificem idolorum non liceret nisi super equam equitare, arreptóque gladio & lancea, quod etiam non licebat, videntibus cunctis succendit & destruxit, quas ipse sacrauerat

aras. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem vltrà amnem Doruencionem, id est, **Derewent**, & vocatur hodiè * **Godmundham**.

al. Godmundingeham

IGitur baptizatus est rex *Edwinus* die sancto Paschæ & multi cum eo in ecclesia sancti *Petri*, quam ipse de ligno construxerat sedem episcopatus *Paulino*. Mox autem maiorem incepit lapideam, quam posteà perfecit *Oswald*. baptizati sunt etiam *Ofrid* & *Eadfrid* filij regis *Edwini*, qui ambo ei exuli nati sunt de *Quenburga* filia regis *Cearli* Merciorum, baptizati sunt tempore sequenti & liberi eius de *Edilburga* regina progeniti, quorum duo adhuc albati mortui sunt, & Eboraci in ecclesia sepulti. Tanta autem fertur tunc fuisse verborum fides ac desiderium lauacri salutaris gentis Nordhumbrorum, vt quodam tempore *Paulinus* veniens cum rege & regina in regiam villam, quæ vocabatur **Adgebrin**, triginta sex diebus ibidem cum ijs catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur. In prouincia Berniciorum baptizabat in fluuio **Gleni**, iuxta locum, qui vocatur **Melmin**: In prouincia verò Deirorum in fluuio * **Swale**, qui vicum Cataractam præterfluit.

al. Swalua

PAulinus etiam conuertit prouinciam Lindissæ, quæ est ad meridianam ripam Humbræ fluminis, priusquam præfectum Lindocolinæ ciuitatis cui nomen *Blecca* cum domo sua conuertit, in qua ciuitate ecclesiam egregij operis fecit, & in ea *Honorium* consecrauit Archiepiscopum. Cuius tecto vel longa incuria vel hostili manu deiecto parietes hactenùs stare videntur. Vrbs autem Lincolniæ, quæ tunc Lindocolina vocabatur, & prouincia Lindissæ ei adiacens, quæ circumquáque clauditur vel fluuijs vel paludibus vel mari, ad **Merce** regnum pertinet. Vrbs autem illa & situ splendida est, & prouincia rerum multarum locuples, vnde quidam:

Vrbs in colle sita est, & collis vergit ad Austrum.

Narrauit Abbas de **Peartaneu** se vidisse seniorem à *Paulino* baptizatum cum cætera turba coram rege *Edwino* in fluuio Trenta iuxta ciuitatem, quæ tunc * **Fingecester** vocabatur. De cuius effigie dicebat quòd esset vir longæ staturæ, paululum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco pertenui, venerabilis simul & terribilis aspectu.

al. Tiowlfingacestre,

HOnorius autem Papa misit accensorias regi *Edwino* literas his auditis. Quarum postremam partem necessarium duxi apponere, quæ scilicet *De agendis Archiepiscoporum Angliæ* tractat distinctè per hæc verba. *Prædicatoris vestri domini mei Apostolicæ memoriæ* Gregorij *frequenter lectione occupati præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit habetote, quatenùs eius oratio & regnum vestrum populúmque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehensibiles repræsentet. Ea verò, quæ à nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda sperastis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præsentium portatores laudabiliter insinuata est, gratuito animo retribuere vlla sine dilatione prouidemus. & duo pallia vtrorúmque Metropolitanorum, id est,* Honorio & Paulino *direximus. Vt dum quis eorum de hoc seculo ad authorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum episcopum ex hac nostra authoritate debeat subrogare. Quod quidem tam pro vestræ charitatis affectu, quàm pro tantarum prouinciarum spatio, quæ inter nos et vos esse noscuntur, sumus inuitati concedere, vt in omnibus deuotioni vestræ nostrum concursum iuxta desideria vestra præberemus. Incolumem excellentiam vestram superna gratia custodiat.*

QVarta pars incipit de conuersione Anglorum Orientalium. Quorum rex *Erpwaldus* filius *Redwaldi* regis hortatu *Edwini* regis sibi amicissimi fidem suscepit. Et quidem pater eius *Redwaldus* iamdudum in Cantia fidem susceperat, sed frustrà. nam rediens domum, ab vxore sua & à quibusdam peruersis seductus habebat altare *Christi* & dæmonis in eodem fano. Quod rex eiusdem prouinciæ *Aldulf*, qui venerabilis *Bedæ* ætate fuit, vsque ad suum tempus perdurasse testatur. Verùm *Erpwaldus* non multo postquam credidit tempore occisus est à viro gentili *Rigberto*. cui successit *Sigbert* frater eius Christianissimus, & cæteros christianizans cum *Fælice* episcopo: quem de Burgundia ortum miserat illuc *Honorius* episcopus ad prædicandum. Iuxtáque nomen suum acceptam sedem episcopatus in ciuitate **Domoc** septendecim annis tenuit, & in pace ibidem obijt.

Hæc

HÆc inter *Iusto* Archiepiscopo defuncto *Paulinus Honorium* sibi occurrentem ordinauit in vrbe Lindecolniæ, quæ modò vocatur Lincolina, in ecclesia, quam ipse fecerat ibidem, sicut prædictum est. *Honorius* autem Papa misit *Honorio* Archiepiscopo pallium, & literas de ordinatione & dignitate vtriusq; Archiepiscopatus, quarum hæc est forma. *Dilectissimo fratri* Honorio Honorius. *Inter plurima, quæ redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos affectus vnanimē dilectionem quadam contemplatione alterius aspectibus repræsentat. pro quibus maiestati eius gratias indesinenter absoluimus, eúmq; votis supplicibus exoramus, vt vestram dilectionem in prædicatione euangelij elaborantem & fructificantem, sequentemq́, magistri & capitis sui* Gregorij *sancti regulam perpetua stabilitate confirmet, & ad augmentum ecclesiæ potiora per vos suscitet incremēta. vt fide & opere in timore Dei & charitate vestra acquisitio decessorumq; vestrorum, quæ per domini* Gregorij *exordium pullulat, conualescendo amplius extendatur, vt ipsa vos Dominici eloquij promissa in futuro respiciant: vosq; vox illa ad æternam festiuitatem euocet,* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. *& iterum,* Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. *Et nos quidem fratres charissimi hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba promittentes, quæ rursus pro ecclesiarum vestrarum priuilegijs congruere posse conspicimus, non desistimus impartire, & tam iuxta petitionem vestram quàm filiorum nostrorū regum vobis præsenti nostra præceptione vice beati* Petri *Apostolorū principis authoritatem tribuimus, vt quando vnum è vobis diuina ad se iusserit gratia euocari, is, qui superstes fuerit, alterutrum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus: vt per nostræ præceptionis autoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere. Quia vt hoc vobis concederemus longa terrarum marisq; interualla, quæ inter nos & vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coegerunt, vt nulla possit ecclesiarum vestrarum iactura per cuiuslibet occasionis obtentum quoquomodo prouenire: sed potiùs commissi vobis populi deuotionem pleniùs propagare. Deus te incolumen custodiat dilectissime frater. Data die tertio iduum Iuniarum, imperantibus dominis nostris pijssimis* Augustis Heraclio, *anno vigesimo quarto, post consulatum eiusdem anno vigesimo tertio, & consulatus eius anno tertio, sed* Heraclio *fœlicissimo* Cæsare, *id est, filio eius anno tertio, indictione septima, id est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.*

MIsit & idem Papa *Honorius* genti Scottorum literas correctorias de obseruatione Paschæ, ne paucitatem suam cunctis per orbem *Christi* ecclesijs sapientiorem æstimarent. Sed & *Iohannes*, qui successori eiusdem *Honorij Seuerino* successit, misit literas pro eodem errore corrigendo, & Pelagiana hæresi, quam apud eos reuiuiscere didicerat; quæ dicebat, hominem sine peccato posse existere ex propria voluntate & non ex gratia Dei. *Nec enim homo potest sine peccato esse nisi* Iesus Christus *sine peccato conceptus & natus.* Nam cæteri homines etsi actuali peccato careant, contrahunt tamen originale secundum illud: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.*

AT verò *Edwinus* post septēdecim annos regni sui conserto graui prælio in campo, qui vocatur * **Hatfeld**, occisus est à *Cedwalla* rege Brittonum adiuuante eum *al. Hethfeld*
Penda Strenuo, qui ex eo tempore rex fuit Merciorum, eiúsque totus vel peremptus est vel dispersus exercitus. *Offrid* quoque bellicosus filius eius occisus est ante eum. Alter *Edfrid* necessitate cogente ad *Pendam* refugit, à quo postmodum regnante *Oswaldo* perfidè peremptus est. Dicitur autem quòd **Hatfeld** rubens vndique nobilium fumabat cruore. Ibi námque miserabilis & inopinata fortissimorum facta est strages. *Cedwalla* siquidem rex potentissimus innumerabilem multitudinem secum adduxerat: *Penda* verò *Strenuus* strenuissimos, facta est igitur magna strages in ecclesia Nordhumbrorum. *Penda* enim Paganus erat, *Cedwalla* verò pagano sæuior, nec mulieribus nec paruulis parcens, se Anglos Brittannia erasurum deliberans. Nec Brittones magis communicant Anglis quàm paganis, fidem eorum nihili pendentes. Allatum est autem caput *Edwini* regis Eboracum & illatū in ecclesia *Petri*, quam ipse cœpit, sed *Oswaldus* perfecit. Nordhumbris igitur nihil præsidij nisi fugam habentibus,

Paulinus aſſumpta ſecum regina *Edelburga*, quam pridem adduxerat, redijt Cantiam nauigio, atque ab *Honorio* Archiepiſcopo & rege *Eadbaldo* honorificè ſuſceptus eſt, habens etiam ſecum filium & filiam *Edwini*. Quos poſteà mater metu *Eadbaldi* & *Oſwaldi* regum miſit in Galliam nutriendos regi *Dagoberto*, qui erat amicus illius, ibique pueri defuncti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa *Edwini* & crucem magnam auream & calicem aureum, qui in eccleſia Cantiæ adhuc ſunt. *Romano* autem Rouenſi, præſule abſorpto fluctibus Italici maris, dum legatarius *Honorij* tenderet Romam, *Paulinus* eundem epiſcopatum tenuit vſquedum vixit: ibique moriens pallium, quod à Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in eccleſia ſua Eboraci *Iacobum* Diaconum virum ſanctum, qui ex hinc baptizabat, & docebat, vſquedum recuperata pace in prouincia, & creſcente numero fidelium magiſter eccleſiaſticæ cantationis iuxta morem Romanorum cœpit exiſtere, & ipſe ſenex & plenus dierum iuxtà ſcripturas vias patrum ſecutus eſt.

E*Adwino* regi ſucceſſit *Oſric*, cognatus eius in prouincia Deirorum. *Eanfrid* filius *Edelfridi* regis ſuſcepit regnum Berniciorũ. Nam in has duas prouincias gens Nordhumbrorum antiquitus diuiſa erat. Hi autẽ iuuenes tempore regis *Edwini* apud Scottos & Pictos exulantes baptizati ſunt. vbi autem reges facti ſunt, ad idola conuerſi ſunt. Quos rex *Cedwalla* impiè, ſed iuſtè peremit, & primò quidem proxima æſtate *Oſricum*, dum ſe in oppido municipio temerario obſediſſet, erumpens ſubitò cum ſuis omnibus imparatum deſtruxit. Poſt annum verò occidit *Enfridum* ad ſe poſtulandæ pacis gratiâ venientem cum duodecim militibus. Infauſtus ille annus tam propter regum apoſtaſiam, quàm propter *Cedwallæ* tyrannidem, qua non terras vt victor acquirebat, ſed vt peſtis deſtruebat. vnde ille annus ſequentibus regis *Oſwaldi* aſſignatur. Qui poſt occiſionem fratris *Enfridi* ſuperueniens cum paruo exercitu ſignum ſanctæ crucis manibus ſuis erexit, ac foueæ impoſitam ceſpitibus firmauit. Dixitque flectamus genua & Deum omnipotentem viuum ac verum in commune deprecemur, vt nos ab hoſte feroci ac ſuperbo ſua miſeratione defendat. Scit enim, quia iuſta pro ſalute gentis noſtræ bella ſuſcipimus. Quo facto, incipiente diluculo congreſſi *Cedwallam* & copias illas, quibus nihil reſiſtere poſſe iactabat, ceciderunt apud **Deniſesburne**, id eſt, riuus *Deniſij*: Vnde dicitur, *Cædes* Cedwallæ *Deniſi curſus coercuit*. Qui locus in magna veneratione habetur, ut in libro miraculorum dicetur.

O*Swaldus* igitur rex vt fidem augeret, miſit in Scotiam vbi exulauerat, accepítque pontificem *Aidanum* ſummum virum, quamuis Paſcha non rectè celebraret more Septentrionalium Scottorum. Auſtrales enim Hyberniæ inſulæ partes iamdudum admonitione Papæ rectum Paſcha ſuſceperant. Venienti ergo epiſcopo rex ſedem epiſcopalem in inſula Lindeſſarnenſi tribuit. Igitur fides cœpit dilatari, pulchróque ſpectaculo ſæpè contigit, vt euangelizante *Aidano*, qui Anglorum linguam perfectè non nouerat, ipſe rex ſuis ducibus ac miniſtris interpres exiſteret. Longo enim exilij ſui tempore linguam Scottorum plenè didicerat. Creſcebat igitur fides, monachíſque venientibus de Scotia, feruenter docebatur. monachus enim ipſe epiſcopus erat de inſula, quæ vocatur **Hii**, cuius monaſterium Septentrionalium Scottorum & omnium Pictorum arcem tenebat. Quæ inſula ad ius quidem Brittanniæ pertinet, non magno ab ea freto diſcreta: ſed donatione Pictorum, qui illas Brittanniæ plagas incolunt, monachis Scottorum tradita, eò quòd ab illis fidem perceperunt.

NAmque anno gratiæ, 565. regnante poſt *Iuſtinianum Iuſtino* minore, venerat de Hibernia Abbas *Columba* ad prædicandum Septentrionalibus Pictis, id eſt, ijs, qui arduis & horrentibus montium iugis ab Auſtralibus Pictis ſeparantur. Auſtrales enim Picti priùs conuerſi fuerant per *Niniam* epiſcopum Brittonem Romæ edoctum. Cuius ſedem epiſcopatus Sancti *Martini* nomine, vbi ipſe *Columba* ſepultus eſt, iam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad prouinciam Berniciorum pertinens vulgò vocatur, Ad Candidam Caſam, eò quòd ibi eccleſiam de lapide inſolito Brittonibus more fecerit. venit autem *Columba* regnante *Bridio* filio *Meilocon* rege Pictorum potentiſſimo, vigeſimo anno regni eius, gentémque illam conuertit. vnde & præfatam inſulam ab ijs accepit, quæ eſt quaſi familiarum quinque

iuxta

iuxta æſtimationem Anglorum, quam ſucceſſores eius vſque hodiè tenent. vbi & ipſe ſepultus eſt. Erat autem & aliud Monaſterium nobile in Hibernia de Armach, id eſt, campus roborum. Ex quo vtróque Monaſterio plurima in Hibernia & Anglia propagata ſunt: in quibus omnibus Monaſterium Hii principatum tenet. Abbati autem illius Inſulæ omnis prouincia & etiam Epiſcopi ordine inuſitato ſolent eſſe ſubiecti, quia *Columba* prædicator non Epiſcopus fuit, ſed presbyter & Monachus. Cuius ſucceſſores eius imitatione valdè claruerunt: tamen in obſeruatione Paſchæ errabant, donec *Egbertus* Anglicus eos correxit. *Aidanus* igitur hinc miſſus Epiſcopatum Nordhumbræ tenuit. Cuius inſtitutione formatus rex *Oſwaldus*, vt mente proficiebat, ita & regno plus quàm omnes maiores eius. Omnes igitur gentes Brittanniæ, ſcilicet, Brittones, Anglos, Pictos, Scottos in ditionem accepit. adeò tamen ſublimis humilis fuit, & benignus peregrinis & pauperibus.

QVinta pars ſequitur, de conuerſione Occidentalium Saxonum, qui antiquitùs Geuiſſæ vocabantur: quæ facta eſt per *Birinum* Epiſcopum: qui concilio Papæ *Honorij* adueniens, ad quod etiam ordinatus eſt Epiſcopus per *Aſterium* Genuenſem Epiſcopum, gentem Geuiſſorum ingrediens paganiſſimam, baptizauit eos & regem eorum *Kinigils.* contigit autem pulchrè ſanctum regem *Oſwaldum* affuiſſe, eumque de lauacro ſuſcepiſſe, cuius filiam *Oſwaldus* erat accepturus in coniugem. Donauerunt autem ambo reges *Birino* ciuitatem Dorcic ad ſedem Epiſcopij, ibique constructis Eccleſijs ſepultus eſt. Et poſt multos annos *Hedde* epiſcopatum agente, tranſlatus inde in Wentam ciuitatem, quæ Wincestre vocatur, & in Eccleſia *Petri* & *Pauli* poſitus eſt. defuncto autem rege *Kinigilſo* ſucceſſit filius eius *Cenwalh*, qui fidem renuit, nec impunè. Repudiata enim ſorore *Pendæ* regis Merciorum, quam duxerat, aliamque ducens bello victus eſt, & regno priuatus ab illo: Trienniōq; exulans apud *Annam* regē Orientaliū Anglorū fidelem fidem recognouit. Cum verò *Cenwalh* reſtitutus eſſet in regno, conſtituit Epiſcopū **Ailbertum* natione Gallum, ſed tunc de Hibernia gratia legendi venientem. Poſteà verò rex Anglicum ſciens tantum pertæſus barbaræ loquelæ ſubintroduxit in prouinciam ſuæ linguæ Epiſcopum *Wine*, & ipſum in Gallia ordinatum, diuidenſq; in duas parochias prouinciam, huic in Wenta ſedem tribuit. vnde offenſus *Ailbertus*, quòd hoc ipſo inconſulto ageret, redijt Galliam, & acceptum Epiſcopatum Pariſijs vſque ad obitum tenuit. Poſteà rex idem pepulit etiam *Wine* ab Epiſcopatu, qui ſecedens ad *Vulfere* regem Merciorum emit pretio ab eo ſedem Londoniæ ciuitatis, eiuſq; Epiſcopus vſque ad obitum manſit. Carente igitur paſtore prouincia, cùm rex hoſtibus & damnis ideò ſæpiùs affligeretur, miſit pro *Ailberto* Pariſios. qui nolens Epiſcopatum illum dimittere, miſit *Leutherium* nepotem ſuum. hic igitur ordinatus Epiſcopus à *Theodoro* Archiepiſcopo epiſcopatum Geuiſſorum longo tempore rexit ſolus.

al. Agilbertum

EA tempeſtate poſt *Eadbaldum* regem Centenſem, *Ercembert* filius eius 24. annis nobiliter regnauit. hic primus in toto regno idola deſtrui, & ieiunium quadrageſimale obſeruari præcepit, pœnas tranſgreſſoribus poſuit; duxitq; *Sexburh* maiorem filiam regis *Annæ*, minorem verò filiam ſuam *Edelburh* & filiam vxoris ſuæ *Setrid* miſerat rex *Anna* ad Monaſterium Bruges ad ſeruiendum Domino. quæ vtraque cùm eſſet peregrina merito virtutum Bregenſis Abbatiſſa effecta eſt. Tunc ſiquidem mittebant nobiles Angliæ filias ſuas erudiendas in Bruge & in Kala & in Andilegum Monaſterio. Miſit & *Ercembert* Bruges filiam ſuam *Erchengotam Chriſti* virginem ſanctam & præclaram. Cuius opera virtutum, cuius ſigna miraculorum ab incolis loci illius vſq; hodiè narrantur. de cuius laude in libro miraculorum dicemus.

EO quoque tempore *Oſwaldus*, cùm regnaſſet nouem annis internumerato illo anno aliorum prædicto, occiſus eſt etiam à *Penda Strenuo* commiſſo graui prœlio apud *Mesafeld, anno ætatis ſuæ 38. die quinto Auguſti. Vnde dicitur, *Campus* Mesafeld *ſanctorum canduit oſſibus.* Occulto autem Dei iudicio inuiſi Deo Pagani dilectos eius mactauerunt, & eſcas volatilibus cœli dederunt. In loco autem cædis illius miracula vſque hodiè fiunt. Succeſſit verò regi ſancto frater eius *Oſwi*, regnans 28. annis in prouincia Berniciorum. Sed in prouincia Deirorum *Oſwine* filius *Oſrici* regis (de quo prædictum eſt) 7. annis regnauit. Ingraueſcentibus verò cauſſis cùm reges ſimul conflicturi

al. Maſenfeld

flicturi

flicturi eſſent apud **Wilfareſdune**, id eſt montem *Wilfari*, & eſt à vico **Cataractone** decem fermè millibus contrà Solſtitialem occaſum, videns ſe *Oſwine* imparem viribus, remittens exercitum abſcondit ſe in domo *Hunwaldi* Comitis, quem ſibi amiciſſimum putabat, cum vno tantum milite nomine *Tondehere*. ſed ab eodem Comite proditus eſt *Oſwio*, & deteſtanda omnibus morte cum eodem milite per præfectum eius * *Edelwinum* interfectus eſt in Getlingum: vbi pro vtriuſque regis anima, id eſt, occiſi & eius qui occidere iuſſit, Eccleſia conſtructa eſt. Erat autem rex *Oſwine* aſpectu venuſtus, ſtatura ſublimis, affatu iucundus, moribus ciuilis, manu largus, & ideò ab omnibus dilectus, & â nobilibus cuiuſque prouinciæ frequentatus. de cuius humilitate digna relatu inter ſancti *Aidani* ſibi dilectiſſimi opera referemus. Secundo autem anno *Oſwi* regis ſucceſſit patri magno *Paulino Itamar* Epiſcopus in Rouenſi Eccleſia. Tunc temporis regno Orientalium Anglorum poſt *Carpwaldum Redwaldi* ſucceſſorem *Sigbert* frater eius præerat homo religioſus: qui in Gallia exulans pro inimicitia *Redwaldi* baptizatus fuerat. Rexque factus, vt in Gallia viderat, ſcholas puerorum inſtituit, iuuante ſe *Fœlice* Epiſcopo. ad quem ſanctus *Furſeus* de Hibernia veniens nobiliter ſuſceptus eſt. Rex autem tantum Deo adhæſit, vt cognato ſuo * *Egnice* regno commendato Monaſterium intraret, & tonſuram acciperet. Poſt multos autem annos coëgerunt eum exire contra regem *Pendam*. Ille tamen non niſi virgam in manu habebat in prœlio. occiſus eſt igitur cum Rege *Egnice* & exercitu. quibus ſucceſſit *Anna* filius *Eni* de regio genere vir bonus & bonæ pater ſobolis: quem etiam *Penda* poſteà cecidit. *Fœlici* autem Epiſcopo Orientalium Anglorum ſucceſſit *Thomas*, poſt quem *Bonefacius*. Hos omnes cùm ordinaſſet *Honorius* Archiepiſcopus, mortuus eſt. cui *Deus-dedit* ſextus Archiepiſcopus Centenſis ſucceſſit, ordinatus ab *Ithamar* Rouenſi Epiſcopo. *Ithamaro* verò ſucceſſit *Damianus*.

al. Etlwinum

al. Egrico

SExta pars ſequitur de conuerſione **Midelengle**, id eſt, Mediterraneorum Anglorum ſub principe *Peda*, quem pater illi genti præfecerat. dederat namque Rex *Oſwi* *Pedæ* filio *Pendæ* regis filiam ſuam eo pacto vt Chriſtianus efficeretur. Hoc etiam maximè factum eſt perſuaſione *Alfredi* filij *Oſwi* regis, qui ſororem eius duxerat *Chineburgam* filiam *Pendæ*. baptizatus eſt igitur *Peda* cum ſuis â *Finano* Epiſcopo in vico, qui dicitur Ad murum. acceptiſque presbyteris ſecum *Ceadda* & * *Adda* & *Betti* & *Diuma*, reuerſus eſt ad propria. Nec prohibuit * *Penda* quin de ſua, hoc eſt Merciorum natione crederent, qui vellent, temnebatque credentes & malè viuentes. Poſt biennium verò conuerſi ſunt Merci hoc modo. *Oſwi* namque Rex cùm irruptiones *Pendæ* regis intolerabiles ferre non poſſet, obtulit ei munera innumera. *Penda* verò *Strenuus*, quia gentem eius exterminare decreuerat, munera ſpreuit. Igitur *Oſwi* ſupremis accenſus doloribus ait: Si Paganus neſcit accipere noſtra donaria, offeramus ei qui nouit Deo. vouit ergo ſe filiam ſuam Deo ſacraturum, & duodecim prædia Monaſterijs danda, & ſic cum paucis multos aggreſſus eſt. Denique fertur quia, tricies maiorem Pagani habuerunt exercitum: ſiquidem ipſi triginta legiones ducibus nobiliſſimis inſtructas in bello habuere. Quibus *Oſwius* Rex cum *Alfrido* filio ſuo perparuum (vt dixi) habens exercitum, ſed *Chriſto* duce confiſus occurrit. Nam alius filius eius *Egfrid* eo tempore in prouincia Merciorum apud reginam *Cinewiſſem* obſes tenebatur. Filius autem *Oſwaldi* regis *Edilwald*, qui ijs auxilio eſſe debuerat, in parte erat aduerſariorum, ijſdemque contra patriam & patruum ſuum pugnaturus ductor extiterat. Quamuis in ipſo tempore pugnandi ſeſe pugnæ ſubtraxerat, euentumque diſcriminis tuto in loco expectabat. inito ergo certamine fugati ſunt & cæſi Pagani duces triginta. Deus enim Omnipotens cum ſuis aderat, diſſoluitque fortitudinem regis *Pendæ*, ſolitumque robur neruorum brachijs eius dempſit, & cor magnanimum contabeſcere iuſſit. ideò nec ſe in ictibus ſuis cognouit, nec armis hoſtium impenetrabilis fuit: ſtupuitque hoſtes tales eſſe, qualis ipſe hoſtibus eſſe ſolebat, ſe verò talem, quales illi eſſe ſolebant. Qui ergo ſemper alienũ ſanguinem fuderat, ſenſit quod egerat, dum iam cruore ſuo terram imbuit, & cerebro reſperſit. ergo qui ad auxilium eius venerant penè ſunt omnes interfecti. In quibus *Adilhere* frater

al. Abda

al. Peda

Annæ

Annæ regis Orientalium Anglorum, qui post eum regnauit, auctor ipse belli perditis militibus sine auxilijs interemptus est. Et quia propè fluuium **Winwed** pugnatum, qui tunc per inundantiam pluuiarum latè alueum suum imò omnes ripas suas transierat, contigit vt multò plures aqua fugientes quàm bellantes perderet ensis. Igitur *Elfieda* filia *Oswi* regis Monachata est in * **Hertei**, id est, Insula Cerui. deinde constructo Monasterio in *Streneshalh*, Abbatissa ibidem obijt, Vbi sepultus est pater eius *Oswi* & mater eius *Enflad* & pater matris eius *Edwine*. Tribus igitur annis post mortem *Pendæ* rexit *Oswi* gentem Merciorum & cæteras Australes prouincias gentemque Pictorum ex parte magna. dedit etiam *Pedæ* filio *Pendæ* cognato suo regnum Australium Merciorum, qui sunt familiarum 5. millium, discreti fluuio **Trente** ab Aquilonaribus *Mercis*, qui sunt familiarum 7. millium. *Peda* autem proditione coniugis suæ occisus est. *Oswio* igitur regi gentes Merciorum tribus annis subiectæ fuerunt, quæ desecto capite perfido ad fidei Christianæ gratiam per eum conuersæ sunt. Igitur *Diuma* factus est Episcopus **Midelengle**, & Merciorum, & Lindisfarorum: qui ibidem defunctus est. cui successit * *Coellet*, qui ad Scottos vnde venerat redijt. Sed post tres annos duces Merciorum rebellantes *Vulfere* filium *Pendæ* in regem leuauerunt. Quo regnante 17. annis, fuit primus Episcopus *Trumhere*; secundus *Iaruman*, tertius *Ceadda*, quartus *Wilfrid*.

al. Herten

al. Coellec

TVnc quoque Orientales Saxones, qui olim *Mellitum* expulerant, iterum conuersi sunt. Erat enim rex eiusdem gentis *Sigbert*, qui post *Sigebertum* cognomento *Paruum* regnauit, amicus regis *Oswi*. Ad quem cùm sæpe veniret, & prædicaretur ab eo, baptizatus est à *Finano* episcopo in vico ad murũ, qui est 12. millibus à mari Orientali. Vocatus autẽ *Ceadda* à Medelenglis factus est Episcopus super **Estsexe**, baptizabatq; maximè in ciuitate **Itancestre**, quæ est in ripa Pentę, amnis, & in **Tilaburh**, quæ est in ripa Tamesis. Consuli ergo cuidam pro illicito coniugio vetuit omnium communionem: quod contemnens rex prandit cum eo: reuertensque obuiantis Episcopi cecidit ad pedes. quem iacentem iratus virga tangens prædixit eum in ipsa domo moriturum: contigitq; vt consul prædictus & frater eius eum in ipsa domo interficerent. dixeruntque se id fecisse, quia nimis mitis erat & parcens hostibus. Successit autem *Sigberto Switelm* baptizatus ab ipso *Ced*, in Estanglia in **Rendlesham**, id est, mansione *Rendli*. suscepitque eum de lauacro *Adelwald* rex ipsius gentis, frater *Annæ* regis eorundem. *AEdelwaldus* verò filius regis *Oswaldi* rex Deirorum eidem *Ced* Episcopo tribuit locum ad Lestingaei Monasterij faciendi. Quo constructo cùm illuc ab **Estsexe** sæpe rediret, tempore mortalitatis ibidem obijt. cui successit in Episcopatu frater eius *Ceadda*.

INtereà *Finan* Episcopus in Insula Lindisfamensi Ecclesiam fecit totam de secto robore. Quam cùm posteà *Theodorus* Archiepiscopus dedicasset, *Edbert* Episcopus ibidem plumbo parietes & tectum operuit. *Finano* defuncto successit *Coleman*, qui malè seruabat Pascha sicut *Aidanus* & *Finan*. igitur inde disputatum est coram *Oswi* rege & *Alfrido* rege filio eius. Hinc erat *Colmannus* & *Ced* Episcopus prædictus: inde *Ailbertus* Episcopus Occidentalium Saxonum, qui ad *Alfridum* regem amicum eius venerat, & *Iacobus* diaconus *Paulini*: quorum dignè pars præualuit. *Ced* igitur posteà rectum Pascha seruabat. *Colmannus* verò cum parte ossium patris *Aidani* nolens mutare sectam, in patriam reuersus est. Cui successit *Tuddà* in Episcopatu Nordhumbræ. *Eata* verò prius custos, posteà Episcopus factus est Lindesfarnensis. Hi autem tres episcopi Scottorum, *Aidanus, Finan, Colmannus* miræ sanctitatis fuerunt & parcimoniæ. Nec enim potentes sæculi suscipiebant, qui ad eos nisi orandi caussa non veniebant. Rex ipse cum quinque vel sex ministris cùm orasset vel discedebat, vel cibo fratrum vtebatur. Adeò autem sacerdotes erant illius temporis ab auaritia immunes, vt nec territoria nisi coacti acciperent. Nec longè pòst facta est eclipsis Solis die tertio Maij hora decima diei: quam grauis pestilentia sequuta est, Brittanniam & Hiberniam magna strage deuastans. Qua plaga *Tuda* episcopus mortuus est, & sepultus in **Wemalet**.

ALfridus verò filius *Oswi* iam regnans in parte regni patris misit *Wilfridum* presbyterum ad regem Galliarum, vt eum consecrari faceret episcopum. quem *Ailbertus* prædictus iam tunc præsul Parisius cum plurimis episcopis honorificè consecrauit

in vico, qui vocatur Compendium. Rex autem *Oſwi* imitatus induſtriam filij miſit *Ceddam* presbyterum, quia Archiepiſcopus iam obierat, ad *Wine* Epiſcopum Occidentalium Saxonum, qui ab eo ordinatus eſt Epiſcopus Eboracenſis Eccleſiæ. *Cedda* igitur Epiſcopus *Aidanum* magiſtrum ſuum cœpit ſequi, & exemplum *Ced* fratris ſui, pergens non equo ſed pedibus, inſtans lectioni, ſtudens veritati, amicus caſtitatis, ſeruus humilitatis. veniens quoque Brittanniam *Wilfrid* iam Epiſcopus doctrina ſua multa Eccleſiæ Anglorum contulit.

POſt *Switelm* regem Eſſexe cùm *Sighere* & *Sebbi* regnarent, pro præfata mortalitate *Sighere* & gens ſua ad idola reuerſi ſunt. Rex autem *Vulfere* mittens ad eos *Iaruman* Epiſcopum reuocauit eos ad fidem per eum fœliciter. Tunc quoque regibus Anglorum nobiliſſimis *Oſwi* & *Egbert* miſit *Vitallianus* Papa literas, requiſitus de ſtatu Eccleſiæ & Paſchæ. Nec longè pòſt miſit ijs *Theodorum* Archiepiſcopum.

THeodorus poſt *Damianum* ordinauit *Puttam* Roffi Epiſcopum. regis etiam *Vulferi* petitione *Ceddam* tranſtulit à Monaſterio, quod eſt in Leſtingei ad Epiſcopatum Lichefeld, vbi miraculis claruit, quæ ſuo loco dicentur. *Oſwio* autem rege infirmitate defuncto, regnante *Egfrido* filio eius anno tertio coëgit *Theodorus* concilium cum cæteris Epiſcopis, cuius decreta in vltimo librorum ponentur. Poſt hæc offenſus per quandam inobedientiam *Theodorus Winfridum* Epiſcopum Merciorum depoſuit, pro quo *Sexwlfum* ordinauit. Londoniæ etiam *Ercenwaldum* conſtituit Epiſcopum tempore *Sebbi* & *Sighere* regum prædictorum, cuius miracula ſuo loco dicentur. Eo tempore *Edelred* rex Merciorum Cantiam vaſtauit, Roffi deſtruxit, *Putta* epiſcopus aufugit. Huic *Chichelmus* ſucceſſit, ſed paupertate ſeceſſit. Tunc verò *Getimundus* ſucceſſit. Anno eodem Cometa apparuit tribus menſibus manè.

EGfridus rex Nordhumbriæ fugauit *Wilfridum* ab Epiſcopio. Loco cuius *Boſa* Deirorum prouinciam, *Eata* Berniciorum ſuſcepit, hic Eboraci, ille in Hauguſtaldenſi vel Lindisfarnenſi Eccleſia. Tunc etiam *Eadhed* in prouincia Lindisfarorum, quam nuperrimè rex *Egfrid* ſuperato *Vulfere* obtinuerat, ordinatur epiſcopus. Et hunc primum eadem prouincia proprium accepit præſidem, ſecundum **Ailwinum*, tertium *Eadgarum*, quartum *Kinebertum*, quem in præſenti habet, inquit *Beda*. Habebat enim ante *Eadhedum* antiſtitem *Sexulfum*, qui etiam Merciorum & Midelengle ſimul epiſcopus fuit. vnde & expulſus de Lindeſei in illarum prouinciarum regimine permanſit, ordinati ſunt autem *Eadhed* & *Boſa* & *Eata* Eboraci à *Theodoro*, qui etiam poſt annos tres abſceſſionis *Wilfridi* horum numero duos addidit antiſtites, *Trumbertum* ad Eccleſiam Hauguſtaldenſium, remanente *Eata* ad Lindisfarnenſem, & *Trumwine* ad prouinciam Pictorum, quæ tunc Anglis ſubiecta erat. *Eadhedum* de Lindeſſei reuerſum, eò quod rex *Ædelred* prouinciam recepiſſet, Ripenſi Eccleſiæ præfecit.

al. Ædilwinum

SEptima pars ſequitur de conuerſione Auſtralium Saxonum per *Wilfridum* Epiſcopum facta, qui ab epiſcopio pulſus (vt ſuprà dixi) Roma petita Brittanniam redijt, & Auſtrales Saxones, qui ſunt familiarum ſeptem millium, ad fidem conuertit. Rex autem eorum **Adilwald* paulò antè baptizatus fuerat in prouincia Merciorum ſuaſione regis *Vulfere*, à quo etiam de lauacro ſuſceptus eſt. in cuius ſignum adoptionis dederat illi Vectam Inſulam & Meanwarorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonum. Concedente igitur immò gaudente rege *Wilfridus* prædicans, primò duces & milites, deinde plebem ſacro fonte abluit. Ipſa igitur die populo imber affluxit, qui tribus ceſſauerat annis; vnde fames acerbiſſima plebem proſtrauerat. Denique ferunt, quia ſæpè 40. ſimul aut 50. inedia homines macerati proceſſerunt ad præcipitium aliquod ſiue ripam maris, & vinctis miſerè manibus pariter omnes aut ruina perituri aut fluctibus abſorbendi deciderent. Sed baptiſmate ſimul & pluuia veniente refloruit terra, redijt viridantibus aruis annus lætus & frugifer. Sic & cor omnium & caro omniũ exultauit in Deum viuum. Docuit etiam eos antiſtes piſcari. nec enim priùs niſi ad anguillas tantũ piſcari ſciebãt. Collectis ergo retibus miſit ſe in mare, & mox trecentis piſcibus captis, centum pauperibus dedit, centũ ijs quorum erant retia, centum in ſuos vſus reſeruauit. Quod videns populus libentiùs eius verbis cœleſtia bona ſperare cœperunt, cuius miniſterio temporalia bona ſumpſerunt. Dedit autem ei rex *Adelwald* Inſulam 87. familiarum, nomine Seleſei, id eſt, Inſulam vituli marini. Circumdatur

al. Adilwaluh

vndique mari præter fundæ iactum ab Occidente. qualis locus â Latinis peninsula, â Græcis χερρόνησος vocatur. Ibi ergo *Wilfrid* fundato templo 5. annis fuit, id est, vsque ad mortem *Egfridi* regis, vbi seruos suos & ancillas 250. Christianos fecit & liberos.

INtereà *Ceadwalla* iuuenis de regio genere Geuissorum exulans interfecit regem *Adelwald*. Sed mox expulsus est â ducibus regis *Bertuno* & *Anduno*, qui priùs regnauerunt. Sed cùm *Cedwalla* esset rex Geuisorum, priorem occidit & prouinciam grauiter vexauit tam ipse quàm successor eius. Vnde toto illo tempore reuocato domum *Wilfrido* proprio caruit antistite, & Episcopo *Wentæ* subiecti sunt.

C*Edwalla* rex debellauit Insulam Vectam adhuc idololatram, & secundum votum quartam partem dedit *Wilfrido* Episcopo, qui tunc fortè de gente sua superueniens aderat. Est autem Insula mille ducentarum familiarum. vnde data est Episcopo possessio trecentarũ familiarum. Duos autem filios *Arwaldi* regis Insulę iam occisi post patrem occidendos fecit Abbas **Redford** (id est, vadum arundinis,) priùs baptizari concessione *Cedwallæ*. Sic conuersa est Vecta vltima regio Brittanniæ. Hoc ergo ordine postquam omnes Brittanniarum prouinciæ fidem *Christi* susceperant, *Theodorus* Archiepiscopus ad confirmandam fidem tam recentium quàm veterum, concilium constituit cum Episcopis Brittanniæ de fide catholica tractaturus: & tractatum synodalibus literis ęternæ memoriæ commendauit. Quas literas in exordio sequentis libri, quem de gestis regum Anglorum fidelium vsque ad aduentum & bella Dacorum perducturi sumus, dignum duxi proponere. Huius namque libri partes omnes secundum ordinem & propositum pertractatæ sunt.

Henrici Huntindoniensis *Historiarum*

LIB. IIII.

I*N nomine Domini nostri* Iesu Christi *saluatoris nostri, imperantibus dominis nostris pijssimis* Egfrido *rege Hymbronensium anno decimo regni eius, &* Centwino rege **Westsexe**, *anno 5. regni eius, &* Edelredo *rege Merciorum anno 6. regni eius, &* Aldulfo *rege Estanglorum anno septimo decimo regni eius, &* Lothario *rege Cantuariorum anno 7. regni eius, sub die quintodecimo Kalendarum Octobrium, indictione septima, præsidente* Theodoro *gratia Dei Archiepiscopo Brittanniæ Insulæ & ciuitatis Doruernensis, vna cũ eo sedentibus cæteris Episcopis Brittanniæ Insulæ viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis Euangelijs in loco, qui Saxonico vocabulo* **Hatfeld** *nominatur. Pariter tractantes fidem rectam & orthodoxam exposuimus, sicut Dominus noster* Iesus Christus *incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt & audierunt sermones eius, atque sanctorum patrum tradidit symbolum, & generaliter omnes sanctæ & vniuersales Synodi, & omnis probabilium Catholicæ Ecclesiæ doctorum chorus. Nos itaque sequentes eos piè atque orthodoxè iuxta diuinitus inspiratam doctrinam eorum professi credimus constanter & confitemur secundum sanctos patres propriè & veraciter, patrem & filium & Spiritum sanctum, Trinitatem in vnitate consubstantialem, & vnitatem in Trinitate: hoc est, vnum Deum in tribus subsistentibus personis & consubstantialibus, æqualis gloriæ & honoris. Et post multa huiusmodi, quæ ad rectæ fidei confessionem pertinebant, hoc quoque*

sancta

ſancta Synodus ſuis literis addidit: Suſcipimus ſanctas & vniuerſales quinque Synodos beatorum & Deo acceptibilium patrum, id eſt, qui in Nicea congregati fuerunt 318. contra Arrium *impijſſimum & eiuſdem dogmata, & in Conſtantinopoli 150. contra veſaniam* Macedoni *&* Eudoxi *& eorum dogmata, & in Epheſo primo 200. contra* Neſtorium *nequiſſimum & eius dogmata, Et in Chalcedone 430. contra* Eutychen *&* Neſtorium *& eorum dogmata, Et iterum in Conſtantinopoli quinto congregati ſunt concilio in tempore* Iuſtiniani *minoris contra* Theodorum, *&* Theodoreti, *&* Ibæ *Epiſtolas, & eorum dogmata contra* Cyrillium. Et paulò pòſt, *Et Synodum quæ facta eſt in vrbe Roma in tempore* Martini *Papæ beatiſſimi, indictione prima, imperante* Conſtantino *pijſſimo anno nono ſuſcepimus, & glorificamus Dominum noſtrum* Ieſum Chriſtum *ſicut iſti glorificauerunt, nihil addentes vel ſubtrahentes. & anathematizamus corde & ore, quos anathematizauerunt, &, quos ſuſceperunt, ſuſcipimus, glorificantes Deum patrem ſine initio, & filium eius vnigenitum ex patre generatum ante ſecula, & Spiritum ſanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, ſicut prædicauerunt hi, quos memorauimus ſuprà, ſancti Apoſtoli, & Prophetæ, & doctores, & nos omnes ſubſcripſimus, qui cum* Theodoro *Archiepiſcopo fidem Catholicam expoſuimus.* Intererat autem huic Synodo *Iohannes* archicantator Eccleſiæ ſancti *Petri* Romæ, & abbas ſancti *Martini*, qui nuper inde venerat iuſſu Papæ *Agathonis* cum *Benedicto* Abbate venerabili. *Benedictus* autem conſtruxerat Monaſterium ſancto *Petro* iuxta oſtium fluminis Wiri. Qui Romam profectus ad confirmandum priuilegium templi illius ex conceſſione regis *Egberti*, rediens *Iohannem* prædictũ ſecum adduxit. Huius *Benedicti* ſucceſſor fuit *Ceolfridus* Abbas ſub quo *Beda* deguit. Ibi ergo *Iohannes* cantare docuit Romano more, & decreta Synodi *Martini* Papæ vbi ipſe interfuerat, ibi ſcripta reliquit. Repetens verò Romam, relaturus qualitatem fidei Anglorum in via mortuus eſt, & Turonis ſepultus. Nunc igitur his ita pertractatis redeundum eſt ad contextum hiſtoriæ regum Anglorum, quem in fine libri ſecundi deſecuimus: connectendúſque eſt illi tractatui tractatus iſte, vt in directum protendatur narratio.

al. Kentwino *CEntwino igitur Occidentalium Saxonum rege defuncto *Cedwalla* poſt eum regnans auxilio *Mul* fratris ſui Inſulam Vectam ſuam viribus ſuis fecit. namq; frater eius *Mul* laudabilis & gratioſus, terribilis erat viribus, & decorus aſpectu: ideóque & omnibus amabilis erat, & famæ prærogatiua clariſſimus. Perrexerunt ergo fratres prædicti in Centenſem prouinciam cauſſa virium ſuarum exercitandarum & famę ampliandæ. Ipſi namq; necdum baptizati erant, quamuis prędeceſſores eorum & populus omnis Chriſti eſſent. Igitur ingredientes Cent nullo obſiſtente prædati ſunt totam prouinciam.

C*Edwalla* namque cum regnum ſuum inuaderet, *Lotarius* rex Cantiæ regnum ſuum moriens deſeruit. vulneratus namque eſt rex impiger *Lotarius* in pugna Auſtralium Saxonum, quos contra eum *Eadric* filius *Egberti* aggregauerat, & vulnerum immanitate inter medendum defunctus eſt. Ac poſt eum idem *Eadric* anno vno & dimidio ſine amore & reuerentia Centenſium regnauit. Eo quoq; tempore *Egfridus* rex Nordhumbre mortuus eſt. miſerat namq; anno pręcedente Hiberniam ducem *Berctum* cum exercitu, qui miſerè gentem innoxiam, & nationi Anglorum ſemper amicam vaſtauit. At Hiberni & pro poſſe ſuo repugnantes, & diuinę auxilium pietatis inuocantes, cœlitus ſe vindicari continuis Deum imprecationibus poſtulabant. Et quamuis maledici regnum Dei poſſidere non poſſint, creditum eſt tamen, quod ij, qui meritò impietatis ſuæ maledicebantur, ocyùs Domino vindice pœnas ſui reatus luerent. Siquidem anno poſt hunc proximo idem rex cùm temerè exercitum ad vaſtandum Pictorum prouinciam duxiſſet, multum prohibentibus amicis & maximè beatæ memoriæ *Cutberto*, qui nuper fuerat ordinatus Epiſcopus (Anno namque eodem fecerat rixidem Lindisfarnenſem Epiſcopum) introductus eſt ſimulantibus fugam hoſtibus in anguſtias inacceſſorum montium, & cum maxima parte copiarum, quam ſecum adduxerat, extinctus. datumque eſt illi, ne audiret amicos reuocantes ſe, quia noluerat audire patrem *Egbertum* ne Scotiam nil ſe lædentem impugnaret. Exinde ſpes cœpit & virtus Anglorum fluere, & retro ſublapſa referri. nam & Picti terram ſuam cuius partem tenebant Angli recuperauerunt; Brittones quoq; nonnullam libertatem receperunt, quam hactenus habent. Vir autem Domini *Trumwine* abbas Ebercurni poſiti quidem

in

in regione Anglorum sed iuxta fretum, quod Anglorum terras Pictorumque disterminat, fugit inde & in Monasterio Strenesthal sæpè dicto obijt. Successit autem *Egfrido* in regnum *Alfrid* vir in Scripturis doctissimus, qui frater eius & filius regis *Oswi* esse dicebatur: destructumque regni statum, quamuis intra fines angustiores, nobiliter recuperauit.

Cedwalla secundo anno regni sui misit fratrem suum *Mul* fortissimum, & iuuenes cum eo fortissimos prædatum Cent, petitione eiusdem fratris sui. Allexerat enim eum præteriti anni lucrum gloriosum, & famæ pretium non exosum. Pergens igitur in Cent non inuenit, qui ei resisteret, & terram prædando in solitudinem redigens, & *Christi* seruos immeritos affligens, maledicta eorum merita sensit. Nam cùm hostes effœminatos duceret, & nihil sibi pro viribus præuideret, irruit in domum quandam longè à suis cum duodecim tantùm militibus prædaturus. vbi inopinata multitudine circumuentus cùm hostes interficiendo non deficeret nec proficeret, qui armis cædi non poterat, in ipsa domo cum duodecim militibus suis igne combustus est. Perijt ergo flos iuuenum, & iuuenilis euanuit exercitus. Vnde comparet quàm nihili sit confidentia fortitudinis ad Dei Omnipotentiam. Hæc audiens *Cedwalla* rursus ingressus est Cantiam vbi mirabili cæde & innumera satiatus rapina, cùm non inueniret quid cæderet vel raperet, ad sua magnus vindex & victor sæuus redijt.

Cedwalla Rex cùm duobus annis regnasset, se regnumque suum abdicans propter Deum regnumque perpetuum Romam petijt, Illud gloriæ singularis sibi æstimans, si ibi baptizaretur & moreretur. *Sergius* ergo Papa baptizauit eum, & ex nomine Apostoli *Petrum* vocauit. rex verò secundum votum infra septem dies in albis mortuus est duodecimo Kalen. Maij, & sepultus est in ecclesia sancti *Petri*, super quem scriptum est hoc Epitaphium.

Culmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,
Exuuias, proceres, mœnia, castra, lares,
Quæque patrum virtus, & quæ congesserat ipse
Cedwal *armipotens liquit amore Dei:*
Vt Petrum *sedemque* Petri *rex cerneret hospes,*
Cuius fonte meras sumeret almus aquas:
Splendificumque iubar radianti carperet haustu,
Ex quo viuificus fulgor vbique fluit.
Percipiensque alacer rediuiuæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem nomen & inde suum
Conuersus conuertit ouans, Petrumque *vocari*
Sergius *antistes iussit, vt ipse pater.*
Fonte renascentis quem Christi *gratia purgans,*
Protinus albatum vexit in arce poli.
Mira fides regis, clementia maxima Christi,
Cuius consilium nullus adire potest.
Sospes enim **veniens supremo ex orbe Britanni* *al. iuuenis*
Per varias gentes, per freta, perque vias,
Vrbem Romuleam vidit, templumque verendum
Aspexit Petri *mystica dona gerens.*
Candidus inter oues Christi *sociabilis ibit,*
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi *promeruisse vides.*

INe regnauit post hunc super Westsexe 37. annis. *Ine* fuit filius *Cenred*, filij *Ceolwold*. *Ceolwold* fuit frater *Cinewold*, fueruntq; ambo filij *Cudwine* filij *Ceauling* filij *Chenric* filij *Certic*. Huius regis anno secundo *Theodorus* Archiepiscopus 22. anno Episcopatus sui transijt: cuius loco *Britwold* Abbas *Raculf* lectus est, & sacratus Archiepiscopus. ad hoc vsque tempus fuerunt Romani Archiepiscopi: ex inde fuerunt Angli. Ipse verò

Britwoldus ordinauit *Thobiam* Rouenſem Epiſcopum, Latina, Græca, & Saxonica lingua multipliciter inſtructum. Eo tempore erant duo reges in **Cent**, non tam ſecundum ſtirpem regiam quàm ſecundum inuaſionem. Scilicet *Nithred* & *Webhard*.

INe 6. anno regnante legitimus Rex Centenſis *Withred* confortatus in regno religione ſimul & induſtria ſuam gentem ab extranea inuaſione liberauit. *Withred* namque fuit filius *Egbrith*, filij *Erchenbricth*, filij *Eadbald*, filij *Edelbrith*. Tenuit autem regnum Centenſe 32. annis nobiliter & pacificè. Anno eodem *Ine* rex caſtrorum acies ordinatas & terribiles in Cantiam deduxit vindicaturus combuſtionem *Mul* cognati ſui. Rex autem *Withred* obuiam ei affuit non cum feroci arrogantia ſed pacifica ſupplicatione, non cum frendentibus minis, ſed rhetorici mellis dulcedine. qua regi fero perſuaſit, vt armis depoſitis multam pecuniæ à Centenſibus acciperet pro cæde iuuenis. et ſic lis finita ruit, pax confirmata reuixit. Rex verò Centenſis abhinc ſemper in pace regnauit. Tertio poſt hunc anno Merci, qui dicuntur etiam* Sudhumbri, turpe ſcelus commiſerunt. reginam namque *Oſtridam* vxorem *Edelredi* regis ſui & *Egfridi* regis ſororem inhumanè occidêrunt.

al. Subhimbri

INe 11. anno regnante* *Bertus* prædictus Conſul *Egfridi* ſenſit maledicta Hybernenſium, quorum Eccleſias deſtruxerat, ſicut & dominus ſuus ſenſerat. Sicut enim *Egfridus* rex ingreſſus terram Pictorum cædem ibi pertulit, ita & iſte ingreſſus terram eorundem vindicaturus dominum ſuum ab iiſdem occiditur. Circa hoc tempus ab incarnatione Domini ſeptingenti anni fuerunt. *AEdelred* filius *Pendæ* rex Mercæ Omnipotentis benignitate viſitatus fit Monachus anno 29. regni eius, & ſepultus eſt apud Bardenie fœliciter: cui ſucceſſit *Cenred* cognatus eius ſimilis virtute & fœlicitate. Cùm enim quinque annis regnum nobiliter tenuiſſet, nobiliùs multò ſceptra regni reliquit. Veniens namque Romam, & Monachus ibi factus *Conſtantino* Pontificante vſque ad diem permanſit vltimum: cum quo etiam *Offa* filius *Sigheri* regis Orientalium Saxonum, rex ſi remanſiſſet futurus, pari ductus deuotione Romam iuit, & Monachatum ſuſcepit. Imitamini ergo reges horum duorum regum fœliciſſimam ſtrenuitatem, ſcilicet *Edelredi* & *Cenredi*, quorum nomen permanet in æternum, qui diademata, vxores, vrbes, cognatos, & omnia relinquentes multis millibus idem faciendi exemplum fuerunt. O Deus bone! quæ & qualia diademata eis reddes, & ipſe manu tua ceruicibus eorum ſummus Pontifex impones in die exultationis & lætitiæ, quando cunctis millibus legionum cœleſtium & terreſtrium tecum reges prædictos ſuſcipientibus cum triumpho, & faciem eorum videre deſiderantibus, afferent fructum non centenum tantùm, ſed potiùs millenum! fructum odoriferum, fructum expectabilem, & tibi ipſi viſu delectabilem. O Deus bone! quis nunc etiam igne ſancti Spiritus accenſus exempla regum illorum, & verè regum ſequatur, vt adhuc etiam creſcat eis exultatio noui fructus, & vberiora tibi ſequentium probitate munera offerant cum deuotiſſima iocunditate? heu miſeri. dimittendus eſt ſermo de regibus cœli, qui ô vtinam perennis in cordibus noſtris miſerulis & inertiſſimis figatur. Sed redeundum eſt de cœlo ad terras. Succeſſit namque regibus prædictis Mercæ *Ceolred* in regno, quod idem octo annis patriæ & auitæ virtutis hæres clariſſimè rexit.

al. Bribt

INe, viceſimo anno regni ſui diuiſit Epiſcopatum Weſtſexiæ in duo, qui vnus eſſe ſolebat. partem Orientalem à ſiluis tenuit *Daniel*, Occidentalem *Aldelmus*. *Aldelmo* verò ſucceſſit *Forthere*. Eodem anno *Wilfridus* Epiſcopus, de quo inter miracula non ſilebitur, obijt apud Vundalum, 45. anno Epiſcopatus ſui, & ſepultus eſt apud **Ripun**. Anno huic proximo pugnauit rex *Ine*, & *Nun* cognatus eius contra* *Gerentem* regem **Wales**. Cuius pugnæ principio occiſus eſt dux *Higebald*, ad vltimum verò *Gerente* cum ſuis faciem ab Anglis auertit, & fugiens arma & ſpolia ſequentibus reliquit. Tunc etiam *Berfrid* Conſul reſtitit ſuperbiæ Pictorum, dimicans inter **Peue**, & **Cere**; vbi multitudine magna Pictorum ſtrata vltor extitit regis *Egfridi* & Conſulis *Berti*. *Acca* presbyter ſucceſſit *Wilfrido* Epiſcopo. *Alfridus* verò rex **Nordhumbre** quarto ante hunc anno infirmatus perierat apud **Driffeld**, anno regni ſui viceſſimo nondum impleto. Cui ſuccedens *Oſredus* filius eius puer octo annorum regnauit 11. annis. *Oſred* verò rex belli infortunio iuxta **Mere** pugnans interfectus eſt. Cui ſuccedens *Cenred*

al. Gerente

red regnauit duobus annis, & mortuus est. Post quos *Osritius* regnauit ibidem vndecim annis. Hi namque quatuor reges regnauerunt in Nordhumbre tempore *Ine* regis.

INe 26. anno regni sui pugnauit contra *Ceolred* regem Merce filium *Edelredi* regis apud Wonebirih, adeo autem horribiliter pugnatum est vtrinque, vt nesciatur, cui clades detestabilior contigerit. Anno verò sequente idem rex Merce *Ceolred* mundo exijt, & sepultus est apud Lichfeld. *Adelbold* successit ei in regnum Merce, vir fortis & vehemens, regnauitque victoriosè 41. annis. Eodem anno *Egbertus* vir venerabilis conuertit Monachos, qui erant in Hii ad catholicum Pascha & canonicam tonsuram. Cúmq; cū ijsdem conuersis moratus fuisset 13. annis, iam securus de correctione fratrum ipso die Paschali cùm Missarū solemnia celebrasset, exultauit vt videret diem Domini, vidit, & gauisus est. Eo tempore *Naiton* rex Pictorum conuersus fuerat ad rectum Pascha literis instructorijs â *Ceolfrido* abbate directis, qui post *Benedictum*, de quo prędiximus, rexit Monasterium, quod est ad ostium Wiri amnis, & iuxta amnem Tina in loco, qui vocatur Ingiruum. scripsit ergo regi literas de Pascha & de tonsura magna plenas authoritate. quod autem ille literis persuasit, rex in toto regno suo regia authoritate perfecit. Circa hoc tempus *Cudburh* soror *Cneburh* constituit abbatiam apud Wineburn, quæ data fuerat *Egferdo* regi Nordhumbre sed eo viuente separata.

INe 36. anno regni eius exercitum suum in Sudsexe promouit, pugnauitque contra Sudsexas potenter & victoriosè, & interfecit in eodem prælio *Ealdbrith*, quem priùs fugauerat â Castro, quod vocatur Cantune, quod quidem rex *Ine* construxerat, sed quia iuuenis prædictus *Ealbriht* castrum introierat, qui regius hostis erat, *Edelburh* regina vxor *Ine* castrum cepit armis, captumque destruxit, & eum fugere compulit in Sudrei. Eodem anno *Withred* rex Centensis, cùm per 34. annos penè regnasset, defunctus est; tres filios, *Edilbertum, Edbertum, Aeilricum*, relinquens hæredes. Circa hoc tempus *Thobias* Rouensis Episcopus, *Theodori* Archiepiscopi & abbatis *Adriani* discipulus expirauit, cui successit *Aldulfus*.

INe rex potens & fœlix relinquens *Adelardo* cognato suo regnum, Romam petijt, & ibi peregrinans in terris stipendia promeruit in cœlis. Huius autem regis tempore, vt mundi volubilitas quàm velox sit ex hinc perpendatur, fuerunt Imperatores *Iustinianus* minor, qui regnauit decem annis. *Leo* qui regnauit tribus annis. *Tiberius*, qui regnauit 7. annis. *Iustinianus* secundus, qui regnauit sex annis. *Philippus*, qui regnauit anno & dimidio. *Anastasius*, qui regnanit tribus annis. *Theodosius*, qui regnauit vnó anno. *Leo*, qui regnauit nouem annis. *Constantinus* etiam, cuius regni anno tertio *Ine* Romam profectus est. Apostolici autem in eius tempore hi fuerunt. *Sergius* Papa, *Iohannes*, alius *Iohannes*, *Sisinnius*, *Constantinus*, *Gregorius*, cuius tempore rex *Ine* sponte victor cupiditatis exulauit. Reges autem Francorū hi fuerunt ex ordine tempore eius: Rex *Childericus*, rex *Theodoricus*, rex *Clodoueus*, rex *Childebertus*, rex *Dagobertus*. Tempore etiam huius regis cœli palatia conscenderunt: Sanctus *Heddi* Episcopus Wincestrensis, Sanctus *Gutlacus* heremita Croilandensis, Sanctus *Iohannes* Eboracensis Archiepiscopus. Reges verò contigui *Cedwalla* & *Ine*, magni viribus, quod commune fuit eis cum belluis: maiores verò sanctitate, quod proprium est angelorum & hominum sed paucorum, egregiè fecerunt. Vnde beatos dicent eos omnes generationes. sicut & duo reges contigui Merce fecerunt, scilicet *Edelred* & *Cenred*: qui relictis omnibus bonis falsis verum & summum bonum, quod Deus est, adepti sunt. Reges ergo terræ pręsentes imitamini reges prædictos sapientes & beatos, non furiosos & infœlices. quorum distinctionem opera & finis operum in præsenti tractatu demonstrant. Quatuor ergo reges prędicti luminaria sunt omnibus regibus terræ, vt boni quos imitentur habeant, mali vnde excusentur non habeant. Vos etiam, qui reges non estis, reges prædictos imitamini, vt cœli reges efficiamini. Si enim cùm illi maiora reliquerunt, vos minora relinquere nolueritis, sancti reges prædicti vestræ damnationis iudices erunt.

ADelhard Rex Westsexe primo anno regni sui pugnauit contra *Oswald* iuuenem de regia stirpe, regnum idem sibi acquirere conantem. *Oswald* namque filius fuit

al. Ædelbold
al. Cinric

* *Adelbold*, filij *Chenebold*, filij *Cudwine*, filij *Ceaulin*, filij * *Chinric*. Cùm autem iuuenis impar numero regalibus turmis, pondus prœlij diu pertulisset, & vltrà non posset, fuga regi regnum reliquit. Rex igitur prædictus in regno confortatus est.

ADelhardi regis anno tertio, apparuerunt duæ Cometæ circa solem terribiles, vna quippe solem præcedebat Orientem, alia sequebatur Occidentem, quasi Orienti simul & Occidenti diræ cladis præsagæ. vel certè vna diei, altera noctis præcurrebat exortum, vt vtroq; tempore mala mortalibus imminere signarent. Portabant autem faciem ignis contra Aquilonem quasi ad accendendum accliuem; apparebantq; mense Ianuario, & duabus fermè septimanis permanebant. Quo tempore grauissima Sarracenorum lues Gallias & Hispanias latè misera cæde vastabat. Et ipsi pòst non multò in eadem prouincia dignas suæ perfidiæ pœnas luebant. Eodem quoque anno *Osricus* rex Northumbre vita discedens, regnum, quod 11. annis gubernauerat, *Ceolwlfo* reliquit fratri illius, qui ante se regnauerat tempore *Cenredi* regis. Rex autem *Ceolwlf* 8. annis regnum tenuit. Hic est rex ille, cui *Beda* vir sanctus & venerabilis, vir ingenij florentis & *Christi* philosophus Ecclesiasticam historiam Anglorum scripsit. qua regi missa quantum profecerit finis beatus regis ostendit.

ADelardo regnante quinque annis *Britwoldus* Archiepiscopus penè 38. annis, obijt: & *Tadwinus*, qui fuerat presbyter apud Bredune in Merce factus est Archiepiscopus. Illum autem sacrauerunt viri beatæ memoriæ *Ingvald* Londoniensis episcopus, & *Daniel* Wintoniensis episcopus, & *Aldulf* Rouensis episcopus, & *Aldwine* Licesfeldensis episcopus. Post bienniū verò *AEdelbold* rex Merce fortissimus congregato terribili exercitu obsedit Sumerton castris dispositis per gyrum. cúmq; non esset, qui auxilium inclusis inferret, vel includentibus resistere posset, eam recepit in suam. *Edelbald* igitur rex Mercensis maxima virtute super reges coætaneos prouectus, omnes prouincias Angliæ vsque ad Humbram flumen cum suis regibus sibi subiectas esse voluit, & fecit. Eodem anno Sol obscuratus est.

ADelhardi regis anno 8. *Tadwinus* archiepiscopus vir religione & prudentia insignis sacris quoque literis nobiliter instructus hominibus vltrà non apparuit. Ascendit

al. Ecgbrith

autem in loco eius * *Egbricht* recepto Romæ pallio. Anno eodem venerabilis *Beda* semper mente inhabitata cœli conscendit palatia. qui regia virtute sua & aliorum vitia compescens, cùm regibus ipsis inferior non sit, dignissimè regum in ordine quasi rex ponatur.

BEda igitur presbyter Monasterij, quod est ad Wiremudham, & Ingiruum à *Benedicto* abbate eiusdem loci, ac deinde *Ceolfrido* educatus & eruditus, semper scripturis studuit. reliquit autem mundum anno 62. ætatis suæ, senex annis & sapientia, & plenus dierum non in vano consumptorum. quod apparet in operum suorum numero. Scripsit ergo à principio Genesis vsque ad natiuitatem *Isaac* libros tres. De tabernaculo & vasis eius & vestibus lib. tres. In primam partem *Samuëlis* vsque ad mortem *Saulis*, lib. quatuor. De ædificatione Templi allegoricè, duos. De libris Regum librum 30. quæstionum. In Prouerbia *Salomonis* tres. In Cantica canticorum sex. In *Esdram* & *Neemiam* tres. In canticum *Abacuc*, vnum. In librum *Tobiæ*, vnum. Capitula quoque lectionum veteris testamenti. In Euangelium *Marci* quatuor. In *Lucæ* sex. In Apostolum quæcunque in opusculis *Augustini* inuenit cuncta per ordinem transcripsit. In actus Apostolorum duos. In septem Epistolas Canonicas libros septem. In Apocalypsim tres. Item capitula lectionum in totum Nouum Testamentum excepto Euangelio. Item librum Epistolarum ad diuersos. Item de Historijs sanctorum. Item de vita sancti *Cutberti* primùm heroicè, postea plano sermone. Item de vita abbatum Monasterij sui duos. Item Martyrologium. Item librum Hymnorum. Item librum de temporibus. Item librum de metrica arte. Et historiam Ecclesiasticam Anglorū in libris quinque, in qua piè perorat, vt apud omnes legentes, fructum intercessionis inueniat.

DE statu autem Ecclesiastico in suo tempore ita idem *Beda* ait. In præsenti Cantuariensis archiepiscopus est *Tadwine*. Rouensis episcopus *Aldulfus*. Londoniensis *Ingualdus*. Super Orientales Anglos sunt *Edbertus* & *Hedhelac* episcopi. super Merce est *Aldwinus* episcopus. super gentem quæ ad Occidentem Sabrinæ amnis habitat, est *Walsted* episcopus. in prouincia Vicciorū est *Wilfridus* episcopus. in prouincia Lindisfarorum

farorum *Chinebertus*. Vecta insula ad *Danielem* Episcopum Wentæ pertinet. Et prouincia Australium Saxonum iam aliquot annis sine episcopo eundem colit. Sub rege verò *Ceolwlfo* sunt quatuor episcopi, *Wilfrid* Eboracensis, *Edelwold* Lindisfarnensis, *Acca* Haugustaldensis, *Wettelmus* in Candida Casa. quæ nuper Pontificata ipsum primum habet antistitem. Rex vero Cent est *Eadbriht*. Rex Westsexe * *AEdelhard.* Rex *al. Ædelred* Estanglorum *Selred*. Rex Nordhumbre *Ceolwlfus*. Rex Merce *Edelbaldus* maximus omnium. Anno aduentus Anglorum circiter ducentesimo octogesimo octauo. Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo tricesimo quarto, in cuius regno perpetuo exultet terra, & congratulante in fide eius Brittannia lætentur multæ insulæ, & confiteantur memorię sanctitatis eius. Huc vsque authoritatem venerabilis *Bedæ* presbyteri in hac nostra historia contexenda secuti sumus, & maximè in ijs omnibus, quæ de rebus Ecclesiasticis dicta sunt: in alijs etiam semper quantumcunque potuimus. Hinc igitur, quæ in scriptis veterum diligenti scrutinio collectis inuenire potuimus, ad instructionem posteritatis literis mandare studuimus. Namque sicut in prologo historiæ Anglorum doctissimus *Beda* testatur, *Vera lex historiæ est simpliciter id, quod fama vulgante colligitur, scribendo posteris notificare.*

ADelardi regis anno decimo *Nottelmus* Archiepiscopus accepit pallium â Papa. nec longè post *Forthere* Episcopus & * *Frigedida* regina relictis possessionibus *al. Fridegia* splendidis, & deliciarum voluptatibus Romam profecti sunt. Quod ijs temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobiles, clerici, laïci, viri, ac fœminæ, certatim facere consueuerunt. Eo etiam tempore *Adilwaldus* Lindisfarnensis episcopus viuendi finem fecit; post quem episcopatus honorem *Chenewlf* adeptus est. Nec segniùs venerabilis *Acca* presbyter & Haugustaldensis postea præsul corporeis rebus exutus est.

ADelardi regis anno 11. *Ceolwlf* rex nobilissimus Nordhumbre nobilissimè fecit. *Ceolwlf* namque fuit filius *Cudha*, filij *Cudwine*, filij *Ledwold*, filij *Egwold*, filij *Aldelin*, filij *Ocche*, filij *Idæ* regis. *Ceolwlf* igitur cùm sępe viuenti *Bedæ* colloqueretur, & sępè ante mortem eius, & post mortem historiam eius ad se scriptam oculis adhiberet, cœpit diligenter regum singulorum facta & finem secū discutere, viditq; luce clariùs *regna terrena & res humanas cum labore perquiri, cum timore possideri, cum dolore amitti*. Et quia quibusdam minùs callidis, vel ętate teneris videntibus temporalia pulchra & delectabilia, cùm audierint prædicari ea deserenda & temnenda, videtur friuolum & contra rationem, quia nondum perceperunt quomodo mordeant mundi diuitiæ, quomodo ad nihilum deueniant, & fructū tandem nullum nisi seram pœnitudinem generent. Horum nihil regem callentem & expertum impediebat. Senserat enim in seipso regnum sibi cum labore fuisse perquisitum, cum timore possessum: noluit verò cum dolore amittere. Sponte igitur diuitiarum non seruus, sed Dominus, quasi magnus viles abiecit. Maximè autem accenderat eum quòd cùm pueri vel mulieres vulgusq; vel etiam ditiores prosilirent ad eum conspiciendum & eius beatitudinem mirandā, ipse horribilibus curis necis & proditionis & multimodæ calamitatis intùs cruciabatur, & animo & corpore decoquebatur. Cúmque alij iudicarent eum beatissimum, ipse qui solus animi sui secreta nouerat iudicabat se miserrimum. quum ergo paruo spatio, id est, octo annis regnasset, permaximum visum est ei, & valdè anxiatus est quòd tanto tempore vitam suam amiserit curis vanis & disciplinis fragilibus deditam; reliquum autem saltem vitæ suę non erroneę stultitiæ sed sapientiæ & vtilitati proprię dicare certauit. Exemplumque assumens ex historia beati viri prædicta sex reges fortissimos vir verè fortissimus prosecutus est: scilicet *Edelredū* regem Merce, & *Cenredum* successorem eius, nec non *Cedwallam* regem Westsexe, & *Ine* successorem eius, sed & * *Sigebertum* regem *al. Sibrectum* Estangle, qui Monachus effectus est, quem postea *Penda* occidit, & *Sebbi* regem Estsexe, qui Monachus effectus diem iucundum mortis suæ præuidit, vidit & gauisus est. Isti non deuorarunt substantias suas cum meretricibus, sed euntes cum dolore semina sua seminauerunt, vt venientes veniant cum exultatione suos Deo manipulos afferentes. Compleuit ergo *Ceolwlfus* hebdomadam regum perfectorum; & habitu Monachali suscepto capiti eius corona de lapide pretioso imposita est â Domino. *al. Ædbricto* * *Egbricto* verò cognato suo regni sceptra reliquit. *Egbrictus* namq; fuit filius * *Eccæ*, filij *al. Etatæ* * *Ledwoldi*, regnauitq; 51. annis. In hoc regum commercio *Edelbold* rex superbus Mer- *al. Lethwoldi*

cenſis,alterius vir animi,& ideo aliuſmodi deditus fini. ſpreta ſanctificatione,gladijſq; iura poſtponens, introiuit **Nordhumbre**, & cùm non eſſet, qui ei reſiſtere poſſet, præda arrepta quantam voluit ſecum ad ſuos tranſuexit.

A*Delhardus* rex decimo quarto anno regni ſui mortuus eſt, & regnauit *Cudred* cognatus eius pro eo ſuper **Weſtſexe**,ſexdecim annis.*Edelbaldus* verò rex ſuperbus ſępè eum nunc ſeditionibus, nunc bellis affligebat. Fortuna autem varia vicibus varijs modò hunc modò illum Martis euentibus extollebat.Aliquando verò pacem inter ſe

al.rebellabant

ſtatuebant,quam breui tenentes ſpacio denuo*debellabant. Eodem anno **Egbert* ſacratus eſt archiepiſcopus tẽpore *Zachariæ* Papę, & *Dun* epiſcopus apud **Rouecestre**.

al. Ædbert

C*Vdredus* anno regni ſui quarto,& *Edelbald* rex **Merce** tunc ſimul pacificati pugnauerunt viribus coniunctis contra Brittannorum vndique congeſtorum innumerabilem multitudinem. Cúmque reges fortiſſimi exercituſq; eorum clariſſimus inter ſe diuiſi, hinc & inde certatim & quaſi ex inuidia Brittannorum phalanges percutientes ſternerent, nequierunt tantum bellandi onus perferre Brittanni. Fugam igitur eligentes dederunt terga percutientibus, & ſpolia ſequentibus. Reges autem victorioſi remeantes ad ſua,triumphalibus gaudijs ſuſcepti ſunt. Anno verò ſequenti obijt *Wilfrid*, qui fuerat epiſcopus *decem annis apud Eboracum. Anno verò eodem viſum eſt ſignum mirabile in cœlo,ſtellę namque hâc & illâc diſcurrebant per aëra,quod omnibus intuentibus magno fuit monſtro. Anno verò hunc ſequente deceſſit *Daniel* quadrageſimo tertio anno,ex quo fuit epiſcopus. Anno etiã hos prędictos ſequente rex *Selred* vitæ ademptus eſt, ſcripta namque veterum,quòd hoc anno occiſus fuerit,dicunt; quomodo autem,vel à quo occiſus fuerit, non dicunt.

al.triginta

C*Vdredi* anno nono occiſus eſt *Kinric* filius eius, armorumque decus,debellatorque ferarum; ętate tener,ſed armis acer,annis paruus, ſed vigore magnus. qui cùm ſucceſſibus ſuis inſtaret fortunamque *Martis* nimis ſollicitaret, immoderationem animi cędes militari ſeditione illata puniuit. Eodem anno obijt *Edbrit* rex Centenſis,qui regni infula 22.annis potitus fuerat.

C*Vdredus* anno vndecimo regni ſui pugnauit contra *Edelhun* audaciſſimum Conſulem. qui ſeditionem mouens in dominum, licèt numero militum longè domino debilior eſſet,diu tamen & grauiſſimè Martio perſtitit in campo: probitaſque conſulis excelſa loco millium fuit.Cúmque ei iam penè victoria lætis applauderet alis,infixum tandem corpori vulnus, & animo periurium, iuſtam regis cauſam triumphare compulerunt.

C*Vdredus* decimo tertio anno cùm iam regis *Edelboldi* ſuperbas exactiones & inſolentiam ferre non poſſet, occurrit ei cum legionibus vexillatis apud ***Hereford** omni ſpe viuendi poſtpoſita libertati. Adduxit autem ſecum *Edelhun* prędictum Cõſulem iam ſibi concordem, cuius viribus fretus,& conſilio belli diſcrimen ingredi potuit. *Edelboldus* verò rex regum cum Mercenſibus Centenſes adduxerat,Orientaleſq; Saxones & Anglos,copiaſque multiplices. Aciebus igitur diſpoſitis cùm in directum tendentes appropinquarent, *Edelhun* præcedens Weſtſexenſes regis inſigne draconem ſcilicet aureum gerens transforauit vexilliferum hoſtilem. Vnde clamore orto pars *Cudredi* valdè confortata eſt, ſtatimq; acies ſibi inuicem offenderunt. Ergo tonitruum belli, ſicut offenſionis armorum & ſonitus ictuum clamoriſq; cadentium terribiliter exarſit, bellum maximum & inęſtimabile incipitur. Quòd vel Mercenſes,vel eos **Weſtſexe** vſque in longam poſteritatem vincenti ſupponeret. Videres igitur acies loricis criſpantes,galeis acutas,lanceis hirſutas, vexillis depictas,auro reſplendentes, paruo tempore ſanguine perfuſas, lanceis caſſas, ruina diſſipatas, cerebris aſperſas, viſu horrendas. congregantes autem ſe ad vexilla vtrinq; procaces & fortiſſimi, gladijs & ſecuribus Amazonicis rem agentes,acies aciebus funeſtè irruebant. Memoria fugæ nulla, ſpes victoriæ vtrinque certa, Mercenſes ſuperbiæ tumor inuitabat, Weſtſexas ſeruitutis horror accendebat. At vbicunque Conſul prædictus aciebus ſe infigebat, via ruinarum patebat,dum ſecuris eius timendiſſima modo fulminis corpora finderet & arma. Rex fortiſſimus autem *Edelboldus* quacunq; ruebat ſtrages hoſtilis fiebat, dum gladio eius inuictiſſimo eſſent arma pro veſte, oſſa pro carne. Cùm igitur quaſi duo ignes diuerſis in partibus impoſiti obſtantia quęque conſumerent,contigit vt ſibi

al. Bereford

obuiam

obuiam rex & Conſul venirent. Vterq; verò alteri terribilis corpore infrenduit,dextram excuſſit,ſe in armis collegit, & ictibus vniuerſis arma obſtantiſſima pares laceſſunt. Deus autem,qui ſuperbis reſiſtit,à quo robur,fortitudo, & magnanimitas procedit, gratiæ ſuæ regi *Edelboldo* terminum poſuit, animóque regis confidentiam ſolitam dempſit. Cùm igitur nec animum ſuum nec vires ipſe recognoſceret,pugnantibus adhuc ſuis à Domino omnipotenti territus fugam primus incepit. Nec ab hac die vſque ad mortis ſuæ tempora proſperum aliquid ei Deus permiſit. Quartò ſiquidem poſt hunc anno rurſum pugnans apud **Secandune** non ſine mirabili exercituum ruina fugam dedignans occiſus eſt. Occiſus apud **Secandune**, ſepultus eſt apud **Repandune.** ſic itaq; rex validiſſimus cùm quadraginta & vno annis regnaſſet ſuperbiæ immoderatæ pœnas exſoluit. Regnum verò **Weſtſexe** ex hoc tempore valdè roboratum creſcere vſque in perfectum non deſtitit.

C*vdredus* quartodecimo anno regni ſui pugnauit contra Brittannos, qui victori regis *Edelboldi*, vt prædictum eſt fruſtra reſiſtentes citò fugam inceperunt, cladémq; maximam ſine hoſtium detrimento dignè pertulerunt. Anno ſequente *Cudredus* rex magnus & excelſus tot proſperitatibus & victorijs potitus mortis inclementia lætitiam finiuit.

S*igebertus* regis prædicti cognatus ſucceſſit ei, ſed breui tempore regnum tenuit. Námque ex præceſſoris ſui euentibus tumefactus & inſolens,etiam ſuis intolerabilis fuit. Cùm autem omnibus modis malè tractaret eos,legéſque vel ad commodum ſuum deprauaret,vel pro commodo ſuo deuiraret,*Cumbra* conſul eius nobiliſſimus prece totius populi querimonias eorum regi fero intimauit. Quem quia regem ſuaſerat,vt leniùs populum regeret,& inhumanitate depoſita, Deo & hominibus amabilis appararet, mox impia nece iuſſit interfici:populóque ſæuior & intollerabilior tyrannidem augmentauit.

S*igebertus* rex in principio ſecundi anni regni ſui cùm incorrigibilis ſuperbiæ & nequitiæ eſſet,congregati ſunt proceres & populus totius regni & prouida deliberatione,& vnanimi conſenſu omnium expulſus eſt à regno.*Kinewlf* verò iuuenis egregius de regia ſtirpe oriundus,electus eſt in regem. *Sigebertus* verò rex fugatus à ſuis non minora meritis metuens,in ſyluam magnam,quę vocatur **Andredeſwald**,fugiens ſe abſcondit, vbi quidam Porcarius *Cumbræ* conſulis,nequiter, vt diximus,interfecti,regem abſconſum iuuenit,inuentum cognouit, cognitum domini ſui vindex occidit. Ecce manifeſtum Domini iudicium, ecce quomodo Domini iuſticia non ſolùm in futuro ſeculo,verùm etiam in iſto digna meritis recompenſat. Eligens námque reges improbos ad contritionem promeritam ſubiectorum, alium diu inſanire permittit, vt & populus prauus diu vexetur,& rex prauior in æternum acriùs crucietur,veluti *Edelboldum* regem **Merce** præfatum: alium verò cita diſterminatione præoccupat, ne populus ſuus nimia tyrannide oppreſſus non reſpiret,& immoderata principis nequitia, citiſſimas vltionis æternæ debitò pœnas incurrat,veluti *Sigebertum* hunc,de quo tractamus. Qui quanto nequior extitit, tanto viliùs à ſubulco interfectus, à dolore in dolorem tranſijt. Vnde Domini iuſticiæ æternæ laus & gloria nunc & ſemper.

K*inewlfi* regis,anno primo *Edelboldo* regi **Merce** ſucceſſit *Beornred* in regnũ,ſed breui. *Offa* enim eodẽ anno fugauit eum,regnauítq; ſuper **Merce** 39.annis. *Offa* iuuenis nobiliſſimus fuit,filius quidem *Wingferd*,filij *Eanwlf*,filij *Oſmod*,filij *Epa*,filij *Wippa*,filij *Creada*,filij *Kinewald*,filij *Cnibba*, filij *Icil*, filij *Eomer*, filij *Ageltheu*, filij *Offa*, filij *Weremund*,filij *Withlad*,filij *Woden*. *Offa* ſtrenuiſſimus rex fuit,vicit namque Centenſes prælio,vicit quoque Weſtſexas prælio, vicit quoque Nordhumbros prælio. *Offa* fuit vir religioſus:tranſtulit namq; oſſa ſancti *Albani* in monaſterium,quod conſtruxerat, multíſque modis ditauerat,deditque vicario beati *Petri* Romanæ vrbis pontifici redditum ſtatutum de ſingulis domibus regni ſui in æternum.

K*inewlfi* regis anno tertio *Eadbert* rex **Northumbre** videns regum prædictorum *Edelboldi* ſcilicet & *Sigeberti* vitam ærumnoſam & finem infauſtum, *Ceolwlfi* verò prædeceſſoris ſui vitam laudabilem & finem glorioſum,meliorem partem elegit; quæ non auferetur ab eo. Regno namque relicto tonſuram capitis æternum diadema generaturam ſuſcepit,furuáſq; veſtes æthereum ſplendorem collaturas induit. Iſte eſt octa-

uus

uus regum illorum, qui regna ſua pro *Chriſto* ſponte dimiſerunt, immò vt veriùs dicam pro regno æterno commutarunt, quibus octo beatitudinum iocunditas perennis multiplici delectamento ineffabiliter iocundatur, quorum ſtrenuitatem imitari beatorum eſt. Succeſſit autem in regno *Oſulf* filius ſuus, ſed cùm vno anno regnaſſet à familia ſua nefanda proditione occiſus eſt. Poſt quem *Mol Edelwold* regnauit ſex annis. Circa hoc tempus *Cudbrictus* Archiepiſcopus vitæ demptus eſt.

K*inewlf* cùm *6*. annis regnaſſet *Edelbricht* rex Centenſis metas viuendi attigit. eodẽ anno *Ceowlfus* tunc monachus, ſed quondam rex nõ hîc obijt, ſed hinc abijt, ſtipendia mirabilia recepturus. Anno verò ſequente *Mol* rex Nordhumbre interfecit *Oſwine* fortiſſimum ducum ſuorum, qui committens prælium erga dominum ſuum apud *Eadwineſcliue iure gentiũ ſpreto iure Dei occiſus eſt. Anno verò ſequente *Iambeth* factus eſt Archiepiſc. Eborac. Tunc etiã *Fridwald* epiſc. Ceaſtrenſis viuere deſtitit, qui factus fuerat epiſc. *6*. anno regni *Ceolwlf*. Eo tempore *Witwine* factus eſt epiſc. Witern. *Mol* verò cùm *6*. annis regnaſſet, regnum Nordhumbre dimiſit: poſt quem *Alred* 8. annis regnauit. Cuius regni anno 2. animas emiſerunt *Egbert* Archiepiſc. Eborac. cùm Archiepiſc. fuiſſet 3*6*. annis, & *Fridebertus* epiſcopus Hauguſtaldenſis, cùm epiſcopus fuiſſet 34. annis: *Edberto* Archiepiſc. ſucceſſit *Adelbert*, *Frideberto* epiſcopo ſucceſſit *Alcmund*. Anno 4. *Alredi* regis obierunt *Pipinus* rex Francorum, & *Stephanus* Papa Romanorum & *Eadbert* filius **Eatæ* dux famoſiſſimus Anglorum.

al. Edwineſcliue

al. Eccæ

A Nno gratiæ *769*. *Kinewlfi* verò regis anno 15. incepit fieri mutatio dextræ excelſi, imperium námq; Romanum, quod tot annis in ſe præcellentiſſimum fuerat, *Carolo* regi magno Francorum ſubiectum eſt poſt 30. annos regni eius, quod in hoc anno inceperat & ſucceſſoribus eius vſque ad hunc diem exinde contigit.

K*inewlfi* regis anno 20. pugnauit rex *Offa* cum Mercenſibus contra Centenſes apud Oxenford, clade autem horrenda vtrinq; peracta, belli ſucceſſibus *Offa* clarus effulſit. Eodem anno Nordhumbri fugauerũt regem eorum *Alred* ab Couerwic in hebdomada Paſchali; & elegerunt ſibi in regem *Edelred* filium *Mol*, qui regnauit annis 4. Hoc autẽ anno viſa fuerant in cœlo rubea ſigna poſt occaſum ſolis, & horrendi ſerpentes viſi fuerunt in Sudſexe cum magna admiratione. Secunda autem ab hoc anno Saxones antiqui, vnde gens Anglorum deſcendit, ad fidem conuerſi ſunt. Quo anno *Witwine* epiſcopus Witterne 24. anno epiſcopatus ſui morte affectus eſt.

K*inewlf* 24. anno regni ſui pugnauit contra *Offam* circa Benetune. Martis autem caſu minoratus loco ſeceſſit, & *Offa* rex caſtrum idem in iura ſua redegit. Eodẽ anno *Edelbert* ſacratus eſt apud Couerwic epiſc. in Witterne. *Anno ſequente* Edelbald, *et* Herbert *duces regis* Nordhumbre *rebellantes domino ſuo, occiderunt* Aldulf *filium* Boſe *regalis exercitus primatem*, Martis *congreſſibus apud* Kingſcliue, *& poſtea duces regis* Kinewlf, *&* Eggan *prælio ingenti occiderunt duces prædicti apud Hilathirnum*. Rex autem prædictus *Adelred* ducibus ſuis & ſpe amiſſis fugit à facie eorũ: illi verò conſtituerunt *Alfwld* in regem, qui regnauit decem annis. Anno autem hunc ſequente principes & præpoſiti Nordhumbre quendam Conſulem & iuſticiarium ſuũ, quia rigidior æquo extiterat, combuſſerunt. Eodem anno *Edbert* Archiepiſc. obijt in Ceſtre, cui ſucceſſit *Enbald*. Eodem anno *Kinebold* factus eſt epiſcopus Lindiſfarnenſis. Eodem anno antiqui Saxones, & Franci pugnauerunt: Franci verò vicerunt. Anno verò proximo rex Nordhumbre *Alfwld* miſit Romam propter pallium, & dedit *Embaldo* Archiepiſcopo. Tunc *Alcmundo* epiſcopo Hauguſtoldenſi defuncto *Tilbeth* ſucceſſit. *Carolus* eo anno Romam iuit. Circa hoc tempus concilium fuit apud Acle.

K*inewlf* cùm regnaſſet 20. & *6*. annis, & contra Brittãnos victorioſus multa geſſiſſet prælia, & eos ex omni parte domaſſet, tandẽ exulare ſtatuit adoleſcentem *Kineard* fratrẽ *Sigeberti*. Ipſe autẽ impetijt regem apud Meretune, vbi priuatè perrexerat ad quandã mulierẽ. Rex autẽ id cõperiens in oſtio viriliter ſe defendebat, donec cõſpecto iuuene foras exiliẽs vulnerauit eũ, & omnes ſocij eius in regẽ pugnãtes interfecerũt eũ. Clamore autẽ audito milites regis, qui in vrbe erant, in iuuenẽ cucurrerũt, renuentéſq; oblatas ab eo terras & pecuniã, pugnãdo omnes mortui ſunt, prętrer vnũ Brittannũ obſidẽ grauiter vulneratũ. Manè autẽ milites regis, qui circà erãt in atrio, vbi rex occiſus erat, obſederunt iuuenem & ſuos. Qui dixit eis. Cognati veſtri mecũ ſunt, vobiſq; dabo

terram & pecuniam ſecundùm cor veſtrum, ne pugnetis contra nos: idem autem ſocijs veſtris obtuli renuentéſque perierunt. Illi autem reſponderunt nullam pecuniam cariorem Domino ſuo eſſe ijs, ſéque Domini ſociorúmque ſanguinem vlturos, irrumpentéſque graui prælio in portam iuuenem & 84. qui cum eo erant, interfecerunt. Remanſitq; ſolus filiolus iuuenis, vulneratus tamen. *Kinwlf* igitur 31. anno regni ſui ſepultus eſt apud **Wincestre**, iuuenis autem apud **Acſemminſter**.

BRictrich, qui etiam de progenie *Certici* ſæpè dicti regis erat, poſt *Kinwlfum* regnauit ſuper **Weſtſexe** ſexdecim annis, cuius anno ſecundo *Adrianus* Papa miſit legatos in Brittanniam ad renouandam fidem quam prędicauerat *Auguſtinus*. Ipſi verò honorificè à regibus & populis ſuſcepti, ſuper fundamentum ſtabile ædificauerunt, pulchrè *Chriſti* miſericordia cooperante. Tenuerunt autem concilium apud **Cealtide**, vbi *Iambert* dimiſit partem epiſcopatus ſui. Ibi etiam *Higebrit* electus eſt ab *Offa* rege. Eodem anno **Egfert*, ſacratus eſt in regem Kentenſis prouinciæ. Anno verò ſequente, *al. Egferd* qui eſt annus gratiæ ſeptingenteſimus octogeſimus ſextus, apparuit ſignum crucis in veſtibus, quod dictu & auditu ſeculis omnibus videri poteſt mirabile. Factúmne igitur fuit ad demonſtrationem motionis Ieroſolymitanæ cum crucibus aſſumptis, quæ facta eſt poſt trecentos & nouem annos tempore iunioris *Willielmi*, aut potiùs factum eſt ad correctionem gentium, ne plagam *Dacorum*, quæ proximè ſecuta eſt, correcti perferrent? Nos autem nihil temerè definimus ſed Domini ſecreta Domino relinquimus.

BRictricus anno regni ſui quarto duxit in vxorem *Eadburh* filiam regis *Offæ* **Merce**. vnde confortatus eſt in regno, & prouectus in ſuperbiam. His autem diebus venerunt Daci cum tribus puppibus in Brittanniam prædationis cauſa. Quod præpoſitus regis illius prouinciæ videns, occurrit eis debitò ſecuriùs, vt comprehenſos ad regium duceret caſtrum. Neſciebat autem qui eſſent, qui appulerant, vel cur appuliſſent. Statim verò immixtus eis occiſus eſt. Hic primus fuit Anglorũ cæſus à Dacis, poſt quem multa millia millium ab ijſdem cæſa ſunt, & hæ puppes primæ fuerunt, quas huc Daci adduxerunt. Anno ſequenti conuenit conciliũ apud **Nordhumbre** in **Wincenhale**.

BRictrici regis 6. anno congregata eſt Synodus apud *Aclea, *Sigan* verò occidit nefanda proditione *Alfwld* regem **Nordhumbre**. In eo autem loco, vbi rex amicus Domini occiſus eſt, lumen cœleſte ſæpè viſum eſt. Et ipſe ſepultus eſt in eccleſia apud Hanguſtaldam: poſt quem *Oſredus* regnare incepit, ſed anno ſequenti proditus eſt, & à regno fugatus, & *Edelred* filius *Mol* item regno eſt reſtitutus. *Oſredus* verò 4. anno poſtquam rex fuerat, cùm congregatis viribus rediret, vt *Edelred*, per quem expulſus fuerat, regno expelleret, inter eũdum captus eſt & occiſus, & ſepultus eſt Tinemuthæ. Quàm benè igitur dixit, qui dixit. *O cæca futuri mens hominũ*. Cùm enim iuuenis prædictus *Oſred* tripudians & lætabundus rex fieret, quàm parùm æſtimabat ſe, anno 2. regali ſede, anno verò 4. vitali luce priuandum, vnde ſemper inter proſpera ſolliciti ſimus, ignari ſcilicet quàm propè ſint aduerſa. Ea tempeſtate *Offa* rex **Merce** præcepit amputari caput S. *Edelbricti*. His etiam diebus *Iambrih* Archiepiſcopus vltrà non vixit, & Abbas *Edelred* electus eſt in Archiepiſcopum. *Eubaldus* verò Archiepiſcopus Eboracenſis ſacrauit *Baldulf* epiſcopum apud **Witerne**.

al. Adea

BRictrici regis anno 10. viſi ſunt flammei dracones, volantes per aëra, quod ſignum duæ peſtes ſecutæ ſunt: primò maxima fames, poſtea gens pagana à Norwagia & Dacia veniens, quæ priùs gentem Nordhumbrenſem miſerè deſtruxerunt, & pòſt in Lindiſfarnenſi prouincia eccleſias *Chriſti* cum inhabitantibus horribiliter deſtruxerũt in Idibus Ianuarij. Qua etiam tempeſtate *Sigga* dux qui *Alfwold* regem beatum indignè *prodiderat, dignè deperijt. *al. prodierat*

BRictrici regis anno 11. Nordhumbri regem ſuum *Edelred* occiderunt, qui anno eo, quo rex *Oſredus* occiſus fuerat, in ſuperbiam elatus, ſua relicta nouam duxerat vxorem, ignorans, quòd & ipſe poſt biennium perimendus eſſet, breuíſque regni gaudium mortis deſolatione tam citò terminandum foret. Poſt quem *Ardulf* regnũ **Nordhumbre** ſuſcepit. Hunc igitur *Eubaldus* Archiepiſcopus, & *Edelbertus* epiſcopus, & *Higebaldus* epiſcopus, & *Baldulfus* epiſcopus ſacrauerunt in regem, & eleuatus eſt in regia ſede apud Eboracum. Nec multò pòſt obijt *Eubaldus* Archiepiſcopus apud Eboracum, cui ſucceſſit alter *Eubaldus*. His diebus *Adrianus* Papa & rex magnus *Offa* vitæ metas attigerunt,

runt. Poſtea *Egfert* filius *Offæ* regnauit ſuper Merce, & 141. die mortuus eſt; cui ſucceſsit rex *Cenwlf*. Eodem anno *Eadbrict* vocatus alio nomine *Pren* adeptus eſt regnum Centenſe. gens verò pagana prædauerunt Nordhumbre; & monaſterium Egfert ſpoliauerunt apud Donemuth. Tunc verò occurrentibus eis nobiliſsimis, & bello aſſuetiſsimis Anglorum, ducibus eorum occiſis victi ad puppes fugerunt. Cùm verò in puppibus fugiendo perſeuerarent, aliquæ earum per tempeſtatem fractæ ſunt, & multi virorum naufragati ſunt. quidam verò viuentes capti ſunt, & iuxta littus capite priuati ſunt. Nec multò pòſt *Cenwlf* rex Merce Centenſem prouinciam tranſuerberans prędatus eſt, regémque eorum *Pren* viribus ſibi imparem, & ideò per latibula & diuortia deliteſcentem comprehendit, & victum victorioſus ſecum reduxit.

BRictrici regis anno 10. quarto Romani amputauerunt linguam *Leonis* Papę, & oculos ſibi eruerunt, eúmq; à ſua ſede fugauerunt. Sed ipſe (vt ſcripta tradunt) per Domini miſericordiam iterum videre & loqui potuit, rurſúſq; Papa effectus eſt. Poſt triennium verò *Carolus* rex factus imperator & à *Leone* Papa ſacratus damnauit morti illos, qui Papā dehoneſtauerant, ſed poſtea precibus Papæ mortem indulſit, & in exilium eos retruſit. Poſt trienniū quoq; defecit *Brithric* rex Weſtſexe. Hoc in tempore fuit magnum prælium in Nordhumbre apud Wellehare, in quo perijt *Alric* filius **Heberti*, & alij cum eo multi. Singulorum autem bellorum geſta, & fines, & modos ad plenum determinare nimietas prolixitatis neceſſariò prohibet. Gens enim Anglorum naturaliter dura erat & ſuperba, & ideo bellis inteſtinis inceſſanter attrita.

al. Hereberti

EGbricht, anno gratiæ 808. numero, 10. regum fortiſsimorum, quos in 2. libro prærogatiua ſingularis excellentiæ notauimus, regnauit 37. annis & ſex menſibus, ſuper Weſtſexe, quem iuuenili quidem ætate *Brictrich* præceſſor eius & *Offa* rex Merce ab hac terra fugauerant; exulauit igitur 3. annis cum rege Francorum, nobiliter tamen & egregiè. Defuncto autē rege prędicto, cùm reuerſus regnū ſuſcepiſſet, eodem die **Edelmūd* Conſul receſsit à *Wicū* & veniens Kinemereſford obuiauit *Wicſtan* Conſuli cum Wilſatis, & ilico ſimul pugnauerunt, & ambo conſules occiſi ſunt, & Wilſates vicerūt. Quarto poſt hunc anno deceſsit *Edelred* Archiepiſc. Centenſis & *Wlfred* loco ſuo ſacratus eſt. Inde verò poſt biennium *Cudred* rex Centenſis vitali priuatus aura. Anno verò ſequenti *Hardulf* rex Nordhumbre fugatus eſt à regno ſuo.

al. Adelmūd

EGbricht 14. anno regni ſui prædauit in regnis Brittonum ab Oriente vſq; ad Occidentem, nec fuit, qui eius immanitati vel conaretur reſiſtere. Anno autē huic proximo *Carolus* rex Francorū, & imperator Romanus vita exierat. Anno autem huic proximo, S. *Leo* Papa venerabilis corpus depoſuit, & *Stephanus* ei ſucceſsit: *Stephano* verò *Paſchalis*. Poſt paruū verò ſpaciū tēpore *Cenwlf* rex Merce morti datus eſt. Poſt quē regnauit *Ceólwlf* in loco ei⁹. Sed 3. ab hoc anno regnū amiſit, & *Beornwlf* ſibi illud occupauit.

EGbricht 24. anno regni ſui commiſit prælium contra *Beornwlf* regem Merce apud Ellendune, vnde dicitur: *Ellendune riuus cruore rubuit, ruina reſtitit, fœtore tabuit.* Ibi autem maximo gentis exterminio vtrinq; peracto *Egbricht* victor funeſtus extitit. Inde verò ſucceſſus vrgens ſuos, & fortunæ inſtans miſit *Adelwlf* filium ſuum, qui poſtea rex deuenit, **Alcſtan* epiſcopū, & *Walard* Conſulem cum magno exercitu in Cent, qui fugauerunt regem *Balred* vltra Tameſim. Tunc ergo populos Cantiæ, & Sudriæ, & Sudſexe, & Eſtſexe, rex *Egbricht* in dominiū ſuſcepit, quos priùs cognat⁹ ſuus *Pren* iniuſtè amiſerat. Hoc etiā anno rex Eſtangle cum gente ſua recepit *Egbricht* regem in patronum: & poſtea hoc eodem anno Eſtangli occiderūt *Beornwlf* regem Merce, cui ſucceſsit *Ludecen*. Eodem anno maximum prælium fuerat inter Brittones & gentem Daueneſcire apud Gauelford, vbi multa millia vtrinque corruerunt. Anno verò proximo *Ludecen* rex Merce & quinque Conſules cum eo occiſi ſunt.

al. Healeſtan

EGbricht 27. anno regni ſui fugauit *Wilaf* regem Merce, qui regi *Ludecen* ſucceſſerat, regnúmq; ſibi acquiſiuit. Cùm ergo obtineret omne regnū ex auſtrali parte Humbre duxit exercitū contra Nordhumbras apud Dore. Illi verò regi magno deuotè cōcordiā offerentes & ſubiectionē, pacificè ſeparati ſunt. Anno verò ſequēte rex *Egbricht* miſericordia motus conceſsit *Wilaf*, vt regnum Merce teneret ſub eo. Et inde rex *Egbricht* duxit exercitum in Nordwales, & eam ſibi patrocinio armorum ſubdidit. Anno verò hos ſequente *Wilfrido* Archiepiſcopo Centenſi defuncto **Celnod* ſucceſsit.

al. Ceolnod

Egbrichti

EGbrichti regis anno 33.redierunt Daci in Angliam,38.anno poſtquam apud Donemutham victi,& fugati ſunt.Primùm igitur prædauerunt Sepeige. Rex verò *Egbricht* pugnauit cum exercitu ſuo contra eos, qui triginta & quinque maximis puppibus aduecti fuerant anno ſequente apud Carrum,& ibi Dacenſes alea belli præualuerunt: et duo epiſcopi ſcilicet *Herefert* & *Wigfert*, & duo Duces, ſcilicet *Dudda* & *Oſmod* perierunt. Anno verò ſequente venit exercitus Dacorum naualis in Weſtwales: & Walenſes cum Dacis coadunati ſunt,& contra regem *Egbricht* inſurrexerunt.Rex verò ſecunda vſus fortuna Dacos & Walenſes contritione contriuit, & triumphoſè fortiſſimos fugauit apud * Hengiſtendune. Anno his proximo *Egbricht* rex & monarcha Brittanniæ fatis conceſſit.Regnorum,quæ in manu propria tenebat,filios fecit hæredes: *Edelwlfum* ſuper Weſtſexe, *Edelſtan* verò ſuper Cent & Sudſexe & Eſtſexe. Sed cùm iam ad monarchiam Angliæ peruenimus,& ad plagam horribilem, quæ per Dacos illata eſt,liber proprius rebus nouis donandus eſt.

al. Hengiſteſdune

VErùm vt in libro ſecundo factum eſt, ea, quæ in hoc libro dicta ſunt,breuiter repetenda ſunt: & regnorum ſingulorum progreſſio ex ordine dirigetur, vt quod confuſum eſt in tot regum commixtionibus,hæc abbreuiatio diligenter elucidet. Vnde cùm lectori gratior extitero, fructum laboris deſiderabilem, Domini gratia percipiam.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus Cantuariæ in hoc libro prætractatis.*

LOtharius regnauit duodecim annis, & pugna Auſtralium Saxonum neci traditus eſt.

Eadricus regnauit anno & dimidio,extraneus à regali proſapia.

Nidred & *Wibbehard* ſimiliter extranei regnauerunt 6.annis & repulſi ſunt.

Withred de regia ſtirpe ortus regnauit 34.annis in pace, & cum rege *Ine* concordiam fecit.

Edbriht filius *Witredi* cum duobus fratribus regnum tenuit 22.annis.

Edelbriht ſceptro regni potitus eſt 12. annis.

Egfert regnum idem 34.annis, vt conijcere poſſumus ex ſcriptis,tenuit.

Edbrit Pren regnauit 3.annis,& captus eſt,& abductus à *Cenwlfo* rege Merce.

Cudred regni infulas obtinuit 9.annis.

Balred regnauit 18.annis,& fugauit eum à regno rex *Egbricht* Weſtſexe.

Egbrichtus rex Weſtſexe regnum conquiſitum dum vixit obtinens *Adelſtano* filio ſuo morien s reliquit, ceſſauit ergo regia ſtirps Cantuariæ, & in aliena iura regnum tranſijt.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus* Weſtſexe *in hoc libro prætractatis.*

CEdwalla cùm duobus annis regnaſſet Vectam inſulam acquiſiuit: Cent bis prædauit,pergénſq; Romam in albis mortuus eſt,& inſignia regni commutauit.

INe regnauit 37.annis: vicítque prælio *Gerentem* regem *Walenſem*, domuítque bello Auſtrales Saxones: Romámq; petens ſe fœliciter regno depoſuit.

ADelhardus cognatus regis *Ine* regnum ſibi ab eodem traditum rexit in pace quatuordecim annis.

CVdredus regnauit ſexdecim annis, vicitque Brittannos bis lege prælij, & regem *Edelboldum.*

* SIgebertus crudelis regnauit vno anno,& paulò plus,& a regno iuſtè expulſus,& poſtea occiſus eſt. *al. Sigebrictus*

Kinewlf regnauit viginti tribus annis quem * *Sigebert* frater regis neci tradidit. *al. Sigeberch*

BRictricus regnauit 16. annis, cuius tempore primum Dacorum ſæuitia Brittanniam laceſſiuit.

EGbrichtus regnauit 37.annis & prædauit in Brittanniã ab Oriente vſq; ad Occidentem,vicitq; Marte *Beornwlfum* regem Merce, & *Balred* regem Cantiæ, & regem *Wilaf*,& Dacos.

¶ *Hæc*

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus* Nordhumbre *in hoc libro præſignatis.*

A*Lfridus* frater regis *Egfridi* doctus in ſcripturis, ſtrenuus in bellis, regnauit viginti annis.

Oſredus filius eius regnauit 11. annis, & pugnans interfectus eſt.

Cenred regnauit 2. annis, & infirmatus mortis celeritate præuentus eſt.

Oſricus regnauit 11. annis, & vitali luce caruit.

C*Eolwlfus* frater *Cenredi* prædicti regis regnauit 8. annis, & monachus effectus eſt. Cuius tempore *Beda* presbyter venerabilis & *Chriſti* Philoſophus fœliciter deceſſit.

al. Adbrichtus * E*Gbrictus* cognatus eius regnauit 21. annis, effectúſq; monachus fragilem vitam fine glorioſo perluſtrauit.

Oſulf filius eius regnauit vno anno, & à familia ſua proditus eſt, & occiſus.

Mol Edelwold regnauit 6. annis, & coactus dimiſit illud.

Alredus regnauit 8. annis, & fugatus depoſitus eſt à gente ſua.

al. Adelred * A*Delred* filius *Mol* regnauit tribus annis, & fugit à facie ducum ſuorum rebellantium.

Alfwold regnauit 10. annis, quem *Sigga* dux proditione occidit.

O*Sred* nepos regis prædicti regnauit vno anno & à regno fugatus eſt à ſuis, & poſt triennium occiſus.

A*Delred* filius *Mol* iterum regnauit quatuor annis, & occiſus eſt à populo ſuo ſemper nequiſſimo.

A*Rdulf* regnauit 12. annis, & à ſuis fugatus eſt à regno ſuo. Poſtea Nordhumbri (vt apparet) inſania nequitiæ preoccupati aliquantiſper ſine rege fuerunt, & *Egbrichto* regi concordati ſunt.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio regum* Merce *in hoc libro prædictorum.*

al. Adelred * E*Delred* filius *Pendæ* regnauit 29. annis, & glorioſè monachus effectus eſt.

Cenred cognatus eius regnauit 5. annis, Romamque petijt, & victorioſus monachatum ſuſcepit.

C*Eolred* filius *Edelredi* regis regnauit octo annis, pugnauitque validè contra regem *Ine.*

al. Adelbald * E*Delbold* ſuperbus regnauit 41. annis; hic prædauit Nordhumbre, vicitque gentem Walliæ, præfuitque regibus omnibus Angliæ. Sed tandem à *Cudredo* rege victus, & poſtea occiſus eſt.

Beornred vno anno regnum tenuit, ſed *Offa* validus eum aufugauit.

O*Ffa* 39. annis regnauit. Is regem Weſtſexe *Kinewlf* bello minorauit, & Centenſes, & Nordhumbras.

Egferd filius *Offæ* regis vno ad plenum anno viuere non ſuffecit.

Cenwlf regnauit 26. annis pacificè, & mortuus eſt communi morte.

Ceolwlf tribus annis regnum tenuit, quod tunc ei *Beornulf* ferox diripuit.

Beornulf vno anno regnauit, & ab *Egbricto* rege bello victus demarcuit.

Ludicen rex primo anno regni ſui cum conſulibus quinque ſuis occiſus eſt.

W*Ilaf* ab rege *Egbricto* victus bellando tributariè ſub eo regnum tenuit. Regnum verò Eaſtangle iam regnis alijs varijs modis ſubiectum fuerat.

Prologvs Libri Qvinti.

*In huius historiæ principio quinq; plagis percussam diximus Brittanniam: quarum de quarta, quæ per Dacos facta est, præsenti libro tractabimus. Hæc siquidem longè immanior, longè crudelior cæteris fuit. Romani námque sibi Brittanniam breuì subiugauerunt, & lege dominantium splendidè rexerunt. Picti verò & Scoti crebras irruptiones ex Boreali parte Brittanniæ faciebant, sed nec eam ex omni parte aggrediebantur, nec nunquam perniciosè repulsi tempore non pauco ab inuasione cessabant. Saxones autem pro viribus paulatim terram bello capessentes, captam obtinebant, obtentam ædificabant, ædificatam legibus regebant. Nec non & Normanni citò & breuiter terram subdentes sibi, victis vitam & libertatem legésque antiquas regni iure concesserunt, de quibus in antea dicendum est. Daci verò terram vndiq; creberrimè, diutissimè insilientes & assilientes eam non obtinere sed prædari studebant, & omnia destruere, non dominari cupiebant. Qui si quandóq; vincerentur, nihil proficiebant victores, cùm alibi classis & exercitus maior insurgeret: Miróq; modo cùm reges Anglorum in orientalem partem contra eos pugnaturi tenderent, antequam hostilibus turmis appropinquarent, aduolabat nuntius dicens. Rex quònam tendis? Classis paganorum innumerabilis ex australi parte Angliæ littora occupauit, vrbesq́; & villas depopulans, omnia cædi tradit & igni. Eadem die accurrebat alius dicens. Rex quo fugam capessis? Terribilis exercitus in occidentali parte Angliæ appulit, contra quos nisi festinus reuertaris, te fugisse existimantes, cæde & flamma à tergo persequentur. Adueniebat eadem die vel crastina nuntius alius, qui diceret. Quò tenditis proceres? Daci Borealibus plagis appulsi, iam domos vestras combusserũt, iam res vestras asportarunt, iam pueros sursum iactatos lancearum acumine susceperunt, iam coniuges vestras quasdam vi oppresserunt, quasdam secum abduxerunt. Sic tot rumorum miserabili plaga percussi rex & populus manibus & corde dissoluebantur, & tabescebant. Igitur nec cùm vincerent, lætitia vt * assolent erat eis vlla, nec spes salutis aliqua. Cur autem tanto furore Dei iustitia in eos exarserit, causa hæc est. In primitiua Angliæ ecclesia religio clarissimè splenduit: ita vt reges & reginæ, duces & episcopi, vel monachatum vel exilium, vt præmonstrauimus, appeterent. Processu verò temporum adeo omnis virtus in eis emarcuit, vt gentem nullam proditione & nequitia sibi parem esse permitterent. Quod maximè apparet in historia regum* Nordhumbre. *Sicut autem in regalibus gestis impietas eorum descripta est, ita vniuscuiusq; ordinis & officij homines dolo & proditione insistebant. Nec erat dedecori nisi pietas, & causa dignissima cædis innocentia. Immisit ergo Dominus omnipotens velut examina apium gentes crudelissimas, quæ nec ætati nec sexui parcerent, scilicet Dacos cum Gothis, Norwagenses cum Suathedis, * Wandallos cum Fresis, qui ab exordio regni* Edelwlfi *regis vsque ad aduentum Normannorum* Willielmi *regis ductu ducentis triginta annis terram hanc desolauerunt. Qui etiam nonnunquam ex affinitate Brittanniæ Dei vindices & stimuli Galliam pro meritis crudeliter inuaserunt. Sed iam ad historiæ ordinem his explanatis redeundum est.*

al. assolet

al. Wandalos

Henrici Huntindonienſis
Hiſtoriarum
LIB. V.

ADdelwlf primo anno regni ſui cùm ipſe aduerſus hoſtes prædictos in vna parte regni ſui perſiſteret, vndique confluente paganorum multitudine miſit *Wlfard* conſulem cum parte exercitus ad debellandum Dacos, qui cum 33. nauibus apud Hamtonam appulerant. vbi magna ſtrage hoſtium patrata clariſſimè triumphauit. Miſit etiam rex *Aedhulf Aedelhem* conſulem vt pugnaret contra alium exercitũ apud Port cum exercitu Weſtſexe. Cúmque diu conflixiſſent, occiſo prædicto conſule Daci victores extiterunt. Anno verò ſequente *Herebertus* conſul pugnauit contra eos apud Mercſware, Dacíſque vincentibus, ſuíſque fugientibus occiſus eſt. Eodémque perrexit paganorum exercitus per orientales partes Angliæ, ſcilicet per Lindeſie, & Eſtangle, & Cantiam, gentiq; innumeræ vitam ferro rapuerunt. Anno verò hos ſequente terram profundiùs introiens exercitus circa Cantuariam & Roueceſtriam & Londoniam multitudinem magnam ſtrauit.

ADelwlf quinto anno regni ſui cum parte exercitus (diuiſi namque erant exercitus) pugnauit contra gentem 35. puppium apud Carrum: Dacique victores fuerunt. licèt enim paruus fuiſſet numerus puppium, magnus tamen erat puppes maximas numerus ingreſſorum. Anno verò ab hoc quinto * *Aleſtan* epiſcopus venerabilis & dux *Ernulfus*, cum Sumerſetis & dux *Oſredus* cum Dorſetis pugnauerunt contra Dacos apud Pedredeſmuth, & Deo auxiliante multos eorum proſtrauerunt, & victoriæ ſplendorem obtinuerunt, *Adelwlf* decimo ſexto anno regni ſui & *Edelbaldus* filius ſuus congregatis omnibus copijs pugnauerunt cum maximo exercitu, qui cum 250. nauibus appulerant ad Temeſmuth, vrbéſq; præclaras & multis inclitas annis Londoniam ſcilicet & Cantuariam fregerunt, & fugauerunt *Bricwlf* regẽ Merce victum cum exercitu ſuo, qui nunquam poſtea viguit. Cui ſucceſſit *Burred* in regnum Merce. Ingredientéſque Sudreiam regalibus cuneis obuiauerunt apud Haclea. Commiſſum eſt igitur inter maximos exercitus tantum & tam graue prælium, quantum nullus retrò audierat in * Angliam commiſſum. Videres igitur viros bellatores more ſegitis vtrinq; ruere; ſanguiniſq; fluuios capita & membra cæſorum ſecum voluere. Scribere autem ſingula nonne nimiæ & faſtidioſæ prolixitatis eſſet? Conceſſit ergo Deus fortunam belli in ſe credentibus, & inenarrabilem contritionem ſe contemnentibus. Rex igitur *Edelwlfus* victor extitit clariſſimus, Eodem anno *Edelſtan* rex Cantiæ & dux *Ealhere* nauali prælio contra Dacos pugnauerunt apud Sandwic: & magna ſtrage hoſtium facta nouem puppes eorum ceperunt: aliæ verò fugerunt. Conſul quoq; nomine *Cheorl* cum gente Daueneſcyre pugnauit contra paganos, multóſque percuſſit, & victor extitit apud * Wienorne. Hic igitur annus Anglorum genti fortunatus extitit. Hoc anno primum quidem paganorum exercitus per totam hyemem in hac patria * conuerſatus eſt.

al. Alcſtan, vel Algſtan

al. Anglia

al. Wienbeorne

al. conuerſatus eſt apud Tenet

ADelwlfus decimo octauo anno regni ſui adiuuit *Burred* regem ad ſubiugandum, ſibi Nordwalenſes potentiſſimè, ſociauítque ei filiam ſuam in matrimonio. Anno eodem miſit rex *Adelwlf Aluredum* filium ſuum *Leoni* papæ Romam, quem *Leo* poſtea

postea in regem benedixit & loco filij suscepit. Hoc anno dux *Ealhere* cum Centensibus, & *Huda* cum Sudrigensibus pugnauerunt contra exercitum paganorum apud Tenet: & magna gens ex vtraque parte occisa est, & naufragata, & ambo duces mortui sunt.

ADelwlfus decimo nono anno regni sui, qui totam terram suam ad opus ecclesiarum decumauit propter amorem Dei & redemptionem sui: postea verò cum magno honore Romam perrexit, & ibi vno anno conuersatus est. Et inde rediens filiam *Caroli Calui* regis Franciæ assumpsit in vxorem, & eam secum in hanc patriam adduxit: & cùm duobus annis eam tenuisset, hominibus ademptus est, & sepultus apud Wincestre. *Hic primùm fuerat episcopus apud** Wincestre, *sed* Egbricto *patre suo defuncto necessitate cogente factus est rex; & vxore ducta quatuor filios genuit, qui omnes post eum reges fuerunt.* Circa hoc tempus pagani perendinauerun t tota hyeme apud Sepeiget. *al. Winceastre*

AEdelbaldo filio suo reliquit prędictus rex nobilissimus regnum hæreditarium Westsexe: *Adelbricto* filio suo alij reliquit regnum Cantiæ, & Estsexe, & Sudsexe. Ambo igitur fratres optimæ indolis iuuenes regnum suum, dum vterq; vixit fœlicissimè tenuerunt. *Adelbaldus* rex Westsexe cùm regnum suum quinque annis in pace tenuisset, morte immatura præreptus est. planxit autem omnis Anglia *Adelbaldi* regis iuuentutem, & factus est luctus vehemens super eum: & sepelierunt eum apud Sireburne. Sensitq; posthac Anglia quantum amiserit in eo.

ADelbricht frater regis prædicti regnauit post eum super Westsexe, qui priùs erat rex Centensis. In diebus eius venit naualis exercitu s & egredientes destruxerunt Wincestre, & sic

Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Tunc verò dux *Osric* cum Hamtonescyre & dux *Edelwlf* cum Barruescyre pugnauerunt contra eundem exercitum. Quibus cum magna contritione fugatis nostri victores extiterunt.

ADelbricti regis anno quinto venit exercitus paganorum apud Tenet. quibus cùm Centenses causâ induciarum pecuniam promisissent, infra inducias nocte quadam improuisè proruperunt, & Cantiam ex orientali parte deprædati sunt. Eodem anno *Aedelbrictus* cùm regnasset super Westsexe quinque annis, super Cantiam verò decem annis mortem gustauit. Post quem *Edelred* frater eius regni suscepit insignia. Hoc autem anno venit maximus exercitus paganorum in terram Anglorum, quorum duces fuerũt *Hinguar* & *Vbba*, viri strenuissimi, sed crudelissimi. *Hinguar* erat ingentis ingenij, *Vbba* verò fortitudinis admirandę. Perendinantes igitur in hyeme in Estangle inducias & equos ab ijs acceperunt & quietis gratia fortitudini suæ ad tempus pepercerunt.

ADelredi regis anno secundo venit exercitus prædictus quem *Hinguar* & *Vbba* rexerunt in Nordhumbre apud Eouirwic, eratque inter gentem patriæ illius solita proditione magna discordia, quia regem suum *Osbric* abiecerant, & alium degenerem nomine *Ellan* acceperant: ideóq; tardè concordati congregato exercitu venerunt ad Eouirwic, in qua erat paganus exercitus; fractóque muro intus irruentes cum eis pugnauerunt, & ibi occisus est vtérque rex *Osbric* & *Ellan*, & innumera multitudo gentis Nordhumbre intra vrbem & extra. Et qui residui fuerunt, inducias cum paganis ceperunt. Hoc anno obijt *Alfstan* episcopus, sepultus apud Scyreburne, vbi fuit episcopus quinquaginta annis.

ADelredus rex anno tertio regni sui iuit Snotingham cum fratre suo *Alfredo* in auxilium *Burredi* regis Merce. exercitus namq; prædictus venerat Snotingham, & ibi in hyeme fuit. congregatis igitur omnibus copijs Anglorum, cùm suos obsessos & viribus impares *Hinguarus* videret, vulpeculari astutia verbísque delinitis inducias ab Anglis impetrauit. Rediénsq; Eboracum, ibi crudeliter vno anno permansit. Sanctus *Eadmundus* anno Dominicæ incarnationis 870. *Adelredi* regis anno quinto cœli palatia conscendit. exercitus namque prædictus *Hinguari* regis veniens per Merce ad Tedforde, ibi in hyeme permansit, cladémq; maximam genti miserrimæ intulit. Rex verò *Edmundus* magis eligens mortem perferre, quàm desolationem suorum videre, captus est ab ijs, corpúsque sanctissimum sagittis impiorum ad stipitem vndique transuerberatus: Dei vero clementia multa super eo signauit miracula.

E*Delredi* regis anno ſexto venit exercitus nouus & maximus, quaſi fluuius inundans & omnia ſecum voluens in Weſtſexe vſq; ad Redingum, præ nimia verò multitudine cùm ſimul non poſſent procedere, diuerſis turmis & locis gradiebantur. Duces eorum autem fuerunt duo reges *Baſreg* & * *Aldene*. Itaq; poſt tres dies dux *Edelwlf* duobus obuians conſulibus exercitus apud Englafeld pugnauit cum eis & vicit, & vnum occidit, qui vocabatur *Sidrac*. Et poſt quatuor dies rex *Edelred* & frater ſuus cum magna gente venientes Redingũ, pugnauerunt cum exercitu, & multi ceciderunt ex vtraq; parte, & Daci victores fuerunt. Et poſt quatuor dies iterum pugnauerunt rex *Adelred* & frater ſuus *Alfred* contra totum exercitum apud Eſceſdune, qui fuit diuiſus in duas partes. ex vna parte fuerunt *Baſreg* & *Aldene* reges pagani, contra quos pugnauit rex *Edelred*, & occidit regem *Baſrege*: ex alia verò parte fuerunt pagani conſules, contra quos pugnauit *Alfred* frater regis, & occidit quinq; conſules: *Sidroc* ſenem, & *Sidroc* iuuenem, & *Osbearn*, & *Frena*, & *Harolde*: & exercitus fugatus eſt, & multa milia occiſa ſunt, durauítq; prælium vſque ad noctem. Iterum poſt 14. dies *Adelred* rex, & frater ſuus *Alfred* pugnauerunt cum exercitu apud Baſingum, & Daci vicerunt. Iterum poſt duos menſes rex *Adelred* & frater ſuus *Alfred* pugnauerunt cum exercitu apud Meredune, & multi ex vtraq; parte ceciderunt. & Daci diu fugati in fine vicerunt. Ibi occiſus eſt *Edmundus* epiſcopus, & multi proceres Angliæ. Poſt hoc prælium venit in æſtate magnus exercitus apud Redingum. hoc anno obijt *Adelred* rex poſt paſcha ſepultus apud Winburnham-minſter, qui regnauit quinq; annis. Tunc *Alfred* frater ſuus filius *Edelwlfi* regnauit ſuper Weſtſexe, & poſtea circa vnũ mẽſem pugnauit cum pauca gente apud Wintune contra exercitum & diu fugauit eum & poſtea Daci vicerunt. Hoc anno fuerunt nouem prælia campeſtria contra exercitũ in regno ex auſtrali parte Temeſe: præter inuaſiones, quas *Alfred* frater eius & duces regis ſępe fecerũt. Et hoc anno ſunt occiſi rex vnus & nouẽ Comites, & proceres Weſtſexe ceperunt inducias cũ exercitu paganorũ.

al. Hamdene, vel Alfdene

A*Lfredi* regis anno primo exercitus venit Londoniam à Reding & ibi per hyemem fuit, & Mercenſes ceperunt inducias cum exercitu. Secundo verò anno rex Haldene duxit exercitum eundem hyematũ in Lindeſei apud Torchſeige. Tertio autem anno hyemauerunt apud Rependune. Tunc verò congregati ſunt cum eo tres alij reges *Godrun*, & *Oſcetin*, & *Anwed*, & facti ſunt inuincibiles, & *Burred* regem, qui regnauerat 22. annis ſuper Merce trans mare fugauerunt. Rex autem *Burred* Romam perrexit, ibiq; moriens ſepultus eſt in eccleſia S. *Mariæ* apud Anglecneſcolam. Daci autem tradiderunt regnum Merce *Ceolwlfo* cuidam inſipienti regi ad ſeruandum ad opus eorum. Ipſe autem iurauit, & obſides ijs dedit ſe redditurum illis regnum quandocunque vellent, & ſeipſum præſto eſſe cum omnibus quos adducere poſſet in auxilium eorum.

al. Alwredi, vel Aluredi

al. Torcheſeige

A*Lfredi* regis anno quarto exercitus receſſit à Rependune & diuiſus eſt. *Aldene* rex cum parte quadam exercitus perrexit in Nordhumbre & fuit in hyeme iuxta Tinam & ſaiſiuit terram & diuiſit eam ſuis, & coluerant eam duobus annis, & ſæpe prędauit ſuper Pictos. Tres verò reges Dacorum prædicti venerunt cum maiori parte exercitus ad Grantebrige, & ibi vno permanſerunt anno. Hoc anno pugnauit rex *Alfred* nauali prelio contra 7. puppes, quarũ vnam cepit, ceteras fugauit. Anno verò ſequente exercitus trium regum venit apud Werham in Weſtſexe. Rex verò *Alfredus* cepit inducias cum exercitu, acceptis ab eo obſidibus ex nobilioribus eorum. Ipſi autem iurauerunt ei, quod nunquam alicui antea fecerant, ſe cito exituros a regno illius, & in proxima nocte furtim recedens exercitus, qui equos habebant, perrexerunt Exanceaſtre. Hoc anno *Rollo* cum ſuis Normanniam venit. anno verò ſequente exercitus periurus venit a Werham ad Exanceaſtre, & naualis exercitus circum remigans tempeſtate obrutus eſt, perierúntq; 120. puppes apud Swanawic. Rex autẽ *Alfred* cum magna gente ſecutus eſt exercitũ, qui equos habebant, nec eos cõſequi potuit ante Exanceaſtre. Tũc exercitus tradidit illi quotquot obſides ipſe volebat, & pacem tenere iurauit, & benè tenuit. Tunc exercitus iuit in Merce, & partẽ regni tenuit, partẽ dedit *Ceolwlfo*.

A*Lfredi* regis anno ſeptimo, cùm iam Daci omne regnum à boreali parte * *Temeſis* obtinerent, regnarétq; rex *Haldene* in Nordhumbre, & frater *Haldeni* eſſet in Eſtangle, tres verò reges prædicti cum *Ceolwlfo* rege eorũ eſſent in Merce, & Londonia, & Eſtſexe: regi verò *Alfredo* non remanſiſſet niſi terra vltra Tameſim, indignũ viſum eſt

al. Tamiſis, vel Tamaſis

Dacis

Dacis, vt vel hoc ei remaneret. Tres igitur reges venerunt **Cipenham** in **Westsexe** cũ mira multitudine, quę nuper à Dacia venerat. Operientésq; terram quasi locustæ, cùm nullus eis posset resistere, occupauerunt eam sibi. pars igitur populi trans mare fugit, pars *Alfredum* regem secuta est, qui cum paucis se in nemoribus abscondebat, pars verò subdita est hostibus. Cùm autem rex *Alfredus* iam nec terram haberet, nec spem habendi, respexit in reliquias plebis suæ Dominus. venit namq; frater regis *Haldene* cùm 23. nauibus in **Westsexe** in **Dauenscyre.** Gens autem regis *Alfredi* occidit eum, & 840. homines exercitus sui, captúmq; est ibi vexillum eorum, quod vocabatur **Rauẽ.** Ergo rex *Alfredus* hoc successu confortatus parauit firmitatem quandã apud **Ethelingeie**, & sic fretus pugnauit sæpè cũ exercitu auxilio Sumersetensium, qui ibi propinqui erant. Et in septima hebdomada post pascha perrexit ad Eghrichstã ex orientali parte ***Sealũdu**, & venerunt contra eũ omnes Sumerseti, & Wilsati, & qui residui fuerant de **Pãtunescyre**, læti pro aduentu suo, & ipse in crastino inde perrexit ad **Aeglea**, & inde alia die ad **Edendune**, & ibi pugnauit cõtra exercitũ, & eum fugauit, & eum persecutus est vsq; ad firmitatẽ suam, & ibi fuit 14. diebus. Tunc exercitus tradidit regi obsides, & iurauit se recessurũ a regno suo. Promisit etiam quòd rex eorum baptizaretur, & factũ est. venit enim *Godrun* princeps regũ eorũ ad *Alfredum* regẽ, & baptizatus est. *Alfredus* verò patrinus eius factus, cùm eum secum 12. diebus tenuisset, abeunti multa dedit munera. al. Sealwdic

Alfredi anno octauo iuit exercitus prædictus a **Chipenham** ad **Cyrencestre**, & ibi hyemauit in pace. Eodem anno ***Wincigi** collegerunt nouum exercitum, & manserunt apud **Fulenhã** iuxta Tamesim. hoc anno sol obscuratus est. Anno verò sequente exercitus prædictus regis *Godrum* recessit a **Cyrenceastre** & perrexit in Estangliam, & terram illam obtinuit, & diuisit. Eodem anno exercitus, qui fuit apud **Fulenham** mare transijt, & ad **Gant** vno anno permansit. Sequenti verò anno pugnauerunt cum Francis, & vicerunt eos. tertio autem anno venerunt per Mese in Franciam. Quo in tempore rex *Alfredus* nauali prælio quatuor puppes Dacorum cepit, & eos, qui inerant, interfecit. quarto verò anno venit exercitus apud **Scat** in **Cundoet**, & ibi vno anno permansit. hoc anno *Macrinus* papa misit *Alfredo* regi lignum Domini. *Alfredus* autem misit elemosynam suam Romæ, & etiam in Indiam ad sanctum *Thomam*, secundum votum quod fecerat, quando hostilis exercitus hyemauit apud Londoniam. al. Wicingi

Alfredi regis anno decimo quarto pars exercitus qui in Gallia erat, venerunt ad Roueceстriam : & ciuitatem obsidentes, ceperunt facere ibi aliam firmitatem. Adueniente verò rege, ad puppes fugerunt, & mare transierunt. Misit autem rex *Alfred* naualem exercitum ad **Cent** in Estanglia, qui cùm venissent **Sturemutham** obuiantes 16. puppibus Wiccingorum vicerunt eas bello : sed redeuntes cum spolijs & victoria obuiauerunt magno exercitui Wiccingorum, & cum ijs pugnantes victi sunt. Eodem anno interfecit aper quidam *Carolum* regem Franciæ filium *Lodouei* filij *Caroli Calui*, cuius filiam **Iuhetam* duxerat rex *Edelwlf*. Tunc quoque papa *Marinus* obdormiuit. Anno sequente venit exercitus Dacorum per Secanam ad pontem Parisius, & illic hyemauit. *Alfredus* rex Londoniam obsedit, quia maxima vis Dacorum secuta fuerat Gallicanum. exercitum omnes autem Anglici statim ei subditi sunt, & receperunt eum. Daci namq; aufugerunt. Rex verò tradidit *Aedredo* duci ciuitatem in custodiam. Anno verò hos sequente exercitus recedens a ponte Parisius iuit per Secanam vsq; ad Marnam, & per Marnam vsq; ad **Cadri** & in ea, & in * Iorna duobus annis conuersati sunt. Circa hoc tempus factione *Ernulfi* quinque reges facti sunt in Francia. al. Iuhetham al. Iorata

Alfredi regis anno 19. *Godrun* rex Dacus, qui fuit filiolus *Alfredi* regis, & regnauit in **Estangle**, luce demptus est. hoc anno venit exercitus a Secana ad Scanlaudam quod est inter Brittanniam, & Franciam. Brittones verò cum eis pugnantes, & in flumen quoddam fugantes, multos necauerunt: hic *Pleumundus* archiepiscopus a Deo & omni populo electus est. Anno verò sequente exercitus iuit in orientem, & rex *Arnulfus* cùm Francis, & Saxonibus & Bauerìensibus pugnauit contra exercitũ, & repulit eos. Postea redijt in Angliam ille magnus exercitus cum omnibus rebus suis ad portum **Limene** cum 250. nauibus; qui portus est in orientali parte **Cent** iuxta magnũ nemus **Andredeslaige**, quod 120. millia in longitudine, 30. in latitudine continet. Egressi verò construxerunt castrum apud **Anoldre.** Interim venit *Hasting* cùm 80. nauibus in portum

Tameſis,& parauit caſtrũ apud Middletune:poſtea verò regi *Alfredo* iuramenta fecit, ne in aliquo ei noceret. rex ergo ipſi,& vxori ſuæ,& filijs multa dona dederat. quorum alterum rex ipſe in baptiſmate tenuerat, alterũ verò *Edredus* dux magnus. *Haſteng* autem ſemper infidus,caſtrum conſtruxit apud Beamfled. Cúmque iſſet prædatum ſuper regem, fregit rex caſtrum prædictum, & cepit ibi vxorem eius, & filios,& pecuniam,& ſpolia, & puppes. Vxorem verò & filios reddidit *Haſtengo*, quia patrinus eorum erat. Regi autem *Alfredo* venit nuntius dicens: centum puppes venerunt à Nordhumbre & Eſtangle,& obſident Exanceaſtre. Rex igitur dum illuc tendit, exercitus,qui erat apud Awldre, inuaſit Eſtſexe, & caſtrum fecit apud Scobrith: indeq; permeantes venerunt vſque ad Budingtune iuxta Sauernam, &ibi caſtrum fecerunt. vnde tamen bello repulſi, fugerunt ad caſtrum ſuum in Eſtſexe. illi autem, qui obſederant Exanceaſtre, audito aduentu regis ad puppes fugerunt, & in mari prædantes manebant. Quartus exercitus venit eodem anno a Nordhumbre vſque in Legeceſtriam, ſed ibi obſeſſi ſunt,& tanta fame afflicti ſunt,quod etiam equos ſuos comederent.

A*Lfredi* regis anno 23. Daci qui erant in Legeceſtria, iuerunt circũ per Nordwales & Nordhumbre ad Mereſeige inſulam Eſtſexe, & poſt in hyeme traxerunt puppes ſuas per Tameſim in flumen Luye, ille autem exercitus,qui obſederat Exanceaſtre,deprehenſus eſt prędans iuxta Ciceaſtre,vbi multos ex ſuis amiſerunt,& quaſdam ex puppibus ſuis perdiderunt. Anno verò ſequenti exercitus,qui erat in Luye,fecit iuxta idem flumen caſtrum quoddam viginti millibus a Londonia. venerunt igitur Londonienſes ad caſtrũ illud,& cum Dacis pugnantes, quatuor ex ducibus eorũ occiderũt,& victoriam in tempore opportuno dedit ſuis Dominus omnipotens . Cùm ergo fugiſſent Daci ad caſtrũ,fecit rex aquam Luye findi in tria brachia, ne puppes ſuas per eam reducere poſſent.quod Daci comperientes relictis puppibus perrexerunt vſq; ad Quadruge iuxta Sauernam,& ibi caſtrũ fecerunt,& ibidem hyemauerunt,cõmendatis vxoribus ſuis in Eſtangle. Rex verò cum exercitu perſecutus eſt eos. at Londonienſes puppes Dacorũ relictas quaſdam ad Londoniam duxerunt, quaſdam combuſſerunt. Hi igitur his tribus annis prædictis, ſcilicet ex quo Daci ad portũ Limene appulerunt, Anglis multa mala fecerunt,ſed & ipſi multò plura tolerauerunt. Anno verò quarto diuiſus eſt exercitus partim in Nordhumbre,& partim in Eſtangle.pars verò tranſfretans iuit in Secanam : poſtea tamen quędam puppes Dacorum venerunt iuxta littora Weſtſexe,quæ crebris irruptionibus ſæpè prædantes & ſæpè pugnantes cladem non modicam prouincialibus Weſtſexe contulerunt. De multis verò conflictibus vnũ pertractabo,quia inſoliti fuit euentus. Rex *Alfredus* naues longas ſcilicèt 40. remorum vel plurium fecit parari contra puppes Dacorũ prædictas. ſex autẽ puppes Dacorum, cùm in quodam littore Dauenſcyre ſtarent, præoccupauerunt eas nouem regiæ naues. Quod Daci videntes tres rates contra eos cõmouerunt.aliæ namq; tres ſtabant in littore immobiles nereo ſcilicet retracto. ſex igitur puppes Anglorum pugnauerunt contra tres puppes Dacorũ. Tres verò reliquæ progreſſæ ſunt ad tres naues Dacorum in littore ſtantes. Tres igitur naues Dacorum contra ſex deſperatè & omnino audaciſſimè & diu pugnantes conflictum aſperrimum peregerunt. Vicit tamen numerus maior,duæque rates Dacorum captæ ſunt: tertia verò aufugit, omnibus tamen occiſis,qui inerant , præter quinque. Hoc autem perpetrato, cùm ad naues ſociorum , quæ iuxta puppes Dacorum ex aduerſo littore erant,reuerti vellent,exiccatæ ſunt: quod Daci videntes egreſſi de tribus puppibus pugnabant contra gentem Anglorum,quę erat in tribus ratibus. Videres autem gentem ſex nauium bellum aſpicientem & auxilium ferre nequientem, pugnis cędere pectus, & vnguibus rumpere crines. Angli tamen viriliter agebant, & Daci fortiſſimè inſtabant. ceciderunt ex Anglis 42, & ex Dacis 120. Daci tamen *Lucheman* præpoſitũ regalis exercitus acriùs inſiſtentem occiderunt. ob quam rem Angli dum paulatim cederent, Daci penè victores viſi ſunt. Sed ecce, mari redeunte ad puppes Daci maris alta inuadunt, quos poſtea 9. puppes Anglorũ ſerò & fruſtra perſecutæ ſunt. Ventus verò aduerſus victores Dacos aggreditur, & duas ex puppibus eorum ad terram proiecit, vnde homines capti & adducti ad regem, omnes ſuſpenſi ſunt apud Winceſtriam,qui verò in tertia puppe erant valdè ſauciati appulerunt in Eſtangle, Eodem anno perierunt 20.naues cum hominibus iuxta auſtralia littora.

A*Lfredus* rex, cùm regnasset viginti octo annis & demidio super totam Angliam, præter illas partes quæ subditæ erant Dacis mortis sensit aculeum. De cuius regimine laborioso & inextricabili vexatione versificè proloqui dignum duximus.

Nobilitas innata tibi probitatis honorem
Armipotens Alfrede *dedit, probitásque laborem,*
Perpetuúmque labor nomen. cui mixta dolori
Gaudia semper erant, spes semper mixta timori.
Si modò victor eras, ad crastina bella pauebas.
Si modò victus eras, ad crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi, cui sica cruore
Tincta iugi, quantum sit onus regnare, probarunt.
Non fuit immensi quisquam per climata mundi,
Cui tot in aduersis vel respirare liceret.
Nec tamen aut ferro contritus ponere ferrum,
Aut gladio potuit vitæ finisse labores.
Iam post transactos vitæ regníque dolores,
Christus ei sit vera quies, sceptrumq́ perenne.

E*Dwardus* filius regis *Alfredi* paternũ regnũ tenuit, 24. annis **Edwldus* verò frater suus iunior accepit vxorẽ, & saisiuit Winburnã sine volũtate tam regis quàm nobilium regni quapropter iuit rex *Edwardus* cũ exercitu vsq; ad Bathã iuxta Winburnã. *Edwldus* autẽ cũ hominibus suis in Winburna permanens ianuis clausis dicebat, quia ibidẽ persisteret aut occũberet. Nocte tamẽ inde recedẽs iuit ad exercitum, qui erat in Nordh. Illi verò nobilitati iuuenis cõgaudẽtes cõstituerunt eũ regẽ & principẽ super reges & duces suos. Rex autẽ saisiuit vxorẽ eius, quam iuuenis prędictus vltra vetitum episcopi duxerat, quia sacrata fuerat in sanctimonialẽ. Eodẽ anno obierat *Edred* dux* Dauene vno mense ante obitum *Alfredi* regis, qui cum eo multa fidelis & fortis gesserat bella.

al. Aedelwoldus

al. Dauenescyre

E*Dwardi* regis anno tertio, *Edelwoldus* frater regis coactis viribus duxit nauigiũ immensum in Estsexe, & Estsexenses sine mora subditi sunt. Anno verò sequente duxit exercitũ grauissimum in Merce, & prædauit eam vndiq; vsq; ad Cricalade. Ibiq; transiens Tamesim cepit* Inbrithenden, & circũquaq; quicquid aderat. Sicq; patrato facinore suo domum reuersi sunt cum gaudio. At rex *Edwardus* congregans exercitum quàm citiùs potuit, iuit post eos & terram eorum totam prædatus est inter* Dicũ & Vsam vsq; ad paludes in * Nordhumbre; postea cùm inde recedere vellet, præcepit per totum exercitum suum, vt omnes simul recederent. & recesserunt omnes præter Centenses, qui remanserunt vltra præceptum regis, & rex misit propter eos 7. nuntios. Tunc exercitus Dacorum ibi eos intercepit, & pugnauit cum eis, ibiq; occisus est *Siulf* dux, &* *Sigbelm* dux, & *Adelwald* baro regis, & *Cenwlf* abbas, & *Sigebricht* filius *Siulfi*, & *Eadwold* filius *Accæ*, & plures alij, licèt ditiores nominentur. Et ex parte Dacorũ occisus est rex *Eoric* & *Edeluoldus* iuuenis, quem elegerant in regem, & *Beorthsigt* filius *Brithnodi Adeling*, & *Hispohold*, & * *Occelhold*, & plures alij, quos omnes nominare nequiuimus, & multus populus cecidit ex vtraq; parte, & ex parte Dacorum plures occisi sunt, licèt ipsi victoriam obtinuissent. Hoc eodem anno obijt *Ealcswid* vxor regis *Edwardi*.

al. Inbrethdenne

al. Ducum

al. Nord

al. Sighelm

al. Oscetelhold

E*Dwardus* rex anno quinto constituit inducias cum Estanglis & Nordhumbris apud Itingforde. Anno verò sequenti misit exercitum rex fortissimum ex Westsexe & Merce, qui prædam maximam ceperunt ab exercitu, qui erat in Nordhumbre, tam hominum quàm animalium. Multísq; Dacorum occisis manserunt in terra eorum quinque hebdomadis prædantes. Anno sequenti exercitus Dacorum venit in Merce prædatum. Rex autem congregauerat centum puppes: & misit eas contra exercitum, quas postquam comperuit exercitus, putauit ab eis habere auxilium, & quòd securiùs possent ire quoquò vellent. Porro rex misit exercitum post eos ex Westsexe & Merce, qui consecuti sunt eos a tergo, cùm domum reuerterentur, & cum eis pugnauerunt. Bellum ingens est commissum. Contriuit autem Dominus infideles contritione magna, & ex eis multa millia mors cruenta deuorauit. corruerúntq; principes eorũ in confusione, & deuorati in puluere sorduerunt. Occidit namq; rex *Haldene*, & rex *Eolwlf*, & *Vthere* consul, & *Scurfa* consul, & *Owlfhold*, & *Benesinghold*, & *Hanlasinger*, & *Wrferhold*,

& *Offerhold*, & *Offerdhlyte*, & *Hahmundhold*, & *Gudferdhold*, & alius *Gudſerd*. Serui autem Domini victoria tanta potiti, exultantes in Deum viuum, in hymnis & concentibus dominum exercituum benedicebant. Anno ſequente defuncto *Edredo* duce Merce, rex *Edwardus* ſaiſiuit Londoniam, & Oxinefordiam, omnémque terram Mercenſi prouinciæ pertinentem.

Edwardus rex anno 9. regni ſui conſtruxit Herefordiam caſtrū non immenſum ſed pulcherrimum inter Beneficiam, & Mimeram, & Luye flumina non profunda ſed clariſſima. Eodem anno conſtruxit burgum quendam Witham in Eſſexe, & interea manebat apud Mealdune: & ei ſubdita eſt magna pars gentis illius, quæ priùs erat in ſubditione Dacorum. Sequenti verò anno exijt Dacorum exercitus ab Hamtonia & Legeceſtria, & fregerunt inducias, quas rex ijs dederat, & fecerunt cædem magnam Anglorum apud Hocheneretune, & ibi circum in Oxinefordſcyre. Et poſtquam domum redierunt, ſtatim exijt alia caterua, & iuit ad Ligetune. Gens autem patriæ illius eos comperiens pugnauit cum eis, & eos fugauit, & totam prędam, quam ceperant, eis abſtulit, & etiam equos eorum.

al. Vhter

Edwardus regis anno vndecimo venit magnus naualis exercitus ab auſtro ex Lidwicum & duo conſules * *Vther* & *Rahald*, & circuierunt in Weſt, quouſq; venerunt ad littus Sauerne, & ibi prædati ſunt in Nordwales, vbicunq; poterant iuxta littora, ceperúntque *Camelegeac* epiſcopum, & duxerunt eum ad puppes ſuas. Rex autem *Edwardus* redemit eum quadraginta libris. Poſtea exercitus exijt volens prædari ſuper Yrcingafeldas, & tunc obuiauerunt eis Legeceaſtrenſis, Herefordienſéſq; & homines ex alijs caſtris, quæ ibi erant propinqua, & cum eis pugnantes eos fugauerunt: occidéruntq; *Rahald* conſulem, & *Geolcil* fratrem *Vtheri* conſulis, magnámq; partē exercitus, & fugauerunt eos in caſtrum quoddam obſidentes eos ibi, quoúſq; illi dederunt eis obſides iurauerúntque ſe receſſuros à terra regis. Rex autem fecit cuſtodiri littora Sauerne ex auſtrali parte a Walia vſq; ad Afenam, ita quod ipſi nullo modo ex illa parte irrumpere præſumſerunt. ipſi tamen bis furtim exierunt, vna vice ex orientali parte Weced, alia vice apud Pordacan: & vtraq; vice pauci euaſerunt, qui occiſi non eſſent præter illos, qui poterant natare ad puppes. Et tunc manſerunt in inſula Stepen cum magna miſeria, ita quòd cibus eis defecit, & multi fame mortui ſunt, quia cibum conquirere nequibant. Tunc receſſerunt ipſi in Deomedum, & inde in Hiberniam. Eodémq; anno rex *Edwardus* iuit cum exercitu ad Buchingaham, ibiq; manſit quatuor habdomadis, fecítque vallum ex vtraque parte aquæ, antequam inde receſſiſſet. Et *Turchefel* conſul ibi ſubditus eſt regi: omnéſque conſules & meliores barones, qui appendebant ad Bedefordiam, & plures ex illis, qui appendebant ad Hamtoniam.

Edwardi regis anno duodecimo fuiſſe prælium apud Holme inter Centenſes & Dacos ſcripturæ veterum dicunt. quis autem victor fuerit nonnè indeterminatum relinquunt? ſecundo ab hoc anno luna valdè obſcurata eſt, & magno fuit horrori vidētibus. Tertio anno apparuit cometa. quarto anno Legeceſtria renouata eſt. quinto anno corpus ſancti *Oſwaldi* tranſlatum eſt a Bardenei in Merce. ſexto anno Anglici & Daci

al. Totenhale

pugnauerunt apud *Totanhale. Quis autem cuneorum horrendos aggreſſus, ignitas colliſiones, formidabiles tinnitus, feras irruptiones, miſerabiles occaſus, clamores horriſonos, ſcriptis exequetur? Tandem ſuos diuina pietas victoriâ decorauit, & Dacos

al. Adelfled

infideles cęde ſimul & fuga dehoneſtauit. Eodē anno * *Edelfled* domina Merce, quę ſub *Etheredo* patre ſuo infirmo regnū Merce regebat, conſtruxit burgū Brunneſburih.

Edwardi regis anno 18. mortuus eſt *Ethered* dominus Merce, pater *Edelfled*, qui fuerat diu infirmus, & dedit terram ſuam filiæ ſuæ, quia nullum filium habebat. Secundo ab hoc anno *Edelfled* domina Merce conſtruxit burgum ad Scoriate & eodem anno burgum apud Bruge. tertio anno *Edelfled* domina Merce conſtruxit burgum Tameworthe in principio æſtatis: & ante Auguſtum, illum apud Stafforde. quarto *Edelfled* domina Merce conſtruxit burgum Edelbirh in principio æſtatis, & in fine Auguſti illum apud Wirengewic: quinto *Edelfled* domina Merce conſtruxit burgū apud Cereburih poſt natale, & illum apud Wardebirh in æſtate, & eodem anno illum apud Rumcouen. ſexto miſit exercitum in Walliam, Walenſibúſq; victis fregit Brecanammere, in qua cepit vxorem regis Walenſis cum 33. hominibus. ſeptimo

Edelfled

Edelfled domina Merce adquiſiuit Derebi cum prouincia ei appendicia: cum autem multitudo hoſtium intra Derebi concluſa, egredi contra eam non auderet, caſtellum acerrimè inuaſit, & in ipſo portæ introitu prælij maxima vis exarſit, vbi quatuor duces fortiſſimi *Edelfled* cæſi ſunt. ſed ſui nihilominus portam & muros fregerunt. octauo *Edelfled* domina Merce conquiſiuit Legeceſtriam, & maior pars exercitus, qui ibi erat, ſubdita eſt, Eboracenſéſq; illi promiſerant, & quidam eorum fidem dederant, quidam verò iurauerant quòd forent in auxilium eius. Poſt illam autem conuentionem ipſa obijt apud Tamewrthe, duodecim diebus ante feſtum S. *Iohannis*, octauo anno, ex quo obtinuit dominium Merce, & ſepulta eſt apud Glouceſtre in porticu ſancti *Petri*. Hæc igitur domina tantæ potentiæ fertur fuiſſe, vt a quibuſdam non ſolùm domina vel regina, ſed etiam rex vocaretur ad laudem & excellentiam mirificationis ſui. Et vt æſtimatum & dictum eſt, niſi fati velocitate prærepta fuiſſet, viros virtute tranſiſſet vniuerſos, vnde ad tantæ probitatis memoriam, camænam diuturnitatis largitricem vel pauca dicere compulimus.

O Elfleda *potens, ô terror virgo virorum,*
victrix naturæ, nomine digna viri.
Tu quò ſplendidior fieres, natura puellam,
te probitas fecit nomen habere viri.
Te mutare decet, ſed ſolam, nomina ſexus,
tu regina potens, rexque trophæa parans.
Iam nec Cæſarei *tantum meruere triumphi,*
Cæſare *ſplendidior virgo virago vale.*

EDwardus rex viceſimo ſexto anno regni ſui exhæreditauit ex dominio Merce totius *Alfwen* ſororem *Adelfled*, quæ poſtea regnum illud tenuit, magis curans an vtiliter vel inutiliter, quàm an iuſtè vel iniuſtè. Poſtea verò conſtruxit burgum apud Glademuthan. Nec longè poſt migrauit a corpore apud Ferandune, & *Alfwarde* filius eius citò poſt patrem defecit apud Oxineforde, & ſepulti ſunt apud Wynceſtre. Nec multò antè *Sedric* rex Nordhumbre occiderat fratrem ſuum *Nigellum*, quo ſcelere patrato rex *Reginaldus* conquiſiuerat Eouirwic.

ADelſtan filius *Edwardi* electus eſt rex in Merce, & ſacratus apud Kingſtun, qui regno quidem parùm vixit, ſed clarè geſtis non parùm ſplenduit: qui a fortiſſimis laceſſiri, ſed bello nunquam potuit vinci. Curriculo ſiquidem ſequentis anni *Gudfridū* regem Dacorum, patrem *Reginaldi* prædicti regis bello laceſſitus, bello repulit, repulſum fugauit, fugatum perdidit. Nec multò pòſt aduersâ percuſſus fortunâ, fratrem ſuum *Edwinum* magni vigoris iuuenem, & bonæ indolis, maris fluctibus flebiliter amiſit. At verò rex *Adelſtan* his tranſactis gentem perfidam Dacorum, & infidam Scottorum in exterminium traducere diſponens, confertiſſimum duxit exercitum terra & mari in Nordhumbram, & Scotiam. cui cùm non eſſet, qui reſiſtere inciperet, vel qui reſiſtere perſiſteret, vbiq; terrarū progrediens, & pro libitu prædans, cū triumphali redijt lauro.

ADelſtan rex anno gratiæ 945. regni verò ſui anno quarto commiſit prælium ad Bruneburh præliorum maximum contra *Anlaf* regem Hiberniæ, qui vires ſuas gente Scottorum & Dacorum in Anglia conuerſantium adauxerat. De cuius prælij magnitudine Anglici ſcriptores quaſi carminis modo proloquentes, & extraneis tam verbis quàm figuris vſi, tranſlatione fida donandi ſunt, vt penè de verbo in verbum eorum interpretantes eloquium, ex grauitate verborum grauitatem actuum & animorum gentis illius condiſcamus.

REx Adelſtan *decus ducum, nobilibus torquium dator, &* **frater eius* Edmundus *longa ſtirpis ſerie ſplendentes percuſſerūt, in bello acie gladij apud* Brunesburh, *ſcutorum muros fiderunt, nobiles ceciderunt, domeſticæ reliquiæ defuncti* Edwardi. *Sic namq; ijs ingenitum fuerat à genibus cognationum, vt bellis frequentibus ab infeſtis nationibus defendere, vt patriæ theſauros, & domos, pecunias, & xenia. Gens verò Hibernenſium, & puppium habitatores fatales corruerunt, colles reſonuerunt: ſudauerunt armati, ex quo ſol manè prodijt micans hilariter, lætificans profunda, Dei luminare, fax creatoris; vſque quò idem nobilis ductor occaſu ſe occulit. Ibi viri iacuerunt multi à Dacia oriundi, telis perforati, ſub ſcutis lanceati, ſimul & Scotti bello fatigati. Gens verò* Weſtſexe *tota ſimul die priùs electi, poſt indefeſſi, inuiſæ gentis*

* *al. filius*

tis globos ſtrauerunt. viri elegantes haſtas cedebant, viri Mercenſes acuta iacula mittebant duro manus ludo. ſanitas ibi nulla his, qui cum Anlauo *trans maris campos in ligni gremio terram petierunt Marte morituri. Quinque occubuerunt in loco belli reges iuuenis gladijs percuſsi, ducéſque ſeptem regis* Anlaui, *abſque numero ceciderunt Scotti, deperijtq́; Normannorum tumor; nec enim paucos ad litem belli duxerant ſecum. Cum paucis verò in maris fluctus rex naui prouectus intrinſecus gemebat. Simul &* Froda *ductor Normannus cumque ſuis notis dux* Conſtantinus *de Martis congreſſu iactare nequierunt, vbi cognationis ſuæ fragmen apparuit, vbi amici ſui corruerant in ſtatione populi bello proſtrati, & filium ſuum in loco prælij vulneribus demolitum charum reliquit. Nec* Gude *Dacus declamare potuit, licèt verbis blandus, & mente vetuſtus. nec* Anlaf *ipſe cum reliquijs ſuis mentiri potuit, quòd ad hoc negotium ſui præſtiterint in campo belli, ictuum immanitate, telorum tranſforatione, in concilio proborum. Matres verò & nurus planxerunt ſuos belli alea cum* Edwardi *filijs luſiſſe. Cum Normanni nauibus clauatis, &* Anlaf *labefactus vltra profundum flumen terras ſuas mæſto animo repetiſſent. Poſtea frater vterq́; redijt* Weſtſexe *belli reliquias poſt ſe deſerentes, carnes virorum in eſcam paratas. Ergo coruus niger ore cornutus, & buffo liuens, aquila cum miluo, canis, lupúſque mixtus colore: his ſunt delitijs diu recreati. Non fuit bellum hac in tellure maius patratum, nec cædes tanta præceſsit iſtam, poſtquam huc venerunt trans mare latum Saxones & Angli, Brittones pulſuri: clari Martis fabri Walenſes vicerunt, reges fugauerunt, regna ſuſceperunt.* His cauſa recreandi interpoſitis ad hſtioriam redeamus.

A*Delſtanus* rex cùm regnaſſet quatuordecim annis hominibus vltrà non apparuit. ſucceſſit autem ei in regno *Eadmundus* filius ſuus, & regnauit * ſex annis & dimidio. cuius regni anno quarto occiſus eſt per proditionem regis Franciæ, *Willielmus* filius *Rollionis*, qui terram, quæ vocatur Normannia, a rege Franciæ conquiſierat. A *Rollione* autem gens Normannorum duxit originem.

al. nouem

E*Admundus* rex ducens exercitum in illam partem Merce, quæ paganis diu ſubdita fuerat vſq; ad latiſſimum flumen Humbre, belli ſorte Dacos vicit, & quinque vrbes victorioſus cepit Lincolniã, Legeceſtriam, & Stanfordiam, & Snotingham, & Derebi. Dacos igitur, qui etiam eo tempore Normanni ſunt vocati, penitus extirpauit, & ab vrbibus prædictis infidelitate remota Dei gratia fidei fulgorem reſtituit. Eo in tempore obijt rex *Anlaf*, de quo prædiximus. poſtea verò rex *Eadmundus* ſuſcepit quendam alium *Anlaf* regem Dacorum in baptiſmate tam viribus regis cedentem, quàm prædicationi credentem. Et poſt paucos dies *Reginaldum* regem Eboracenſem (de quo prædiximus) quia Eboracum conquiſierat tenuit ad manum epiſcopi.

E*Dmundus* rex cùm rediſſet ad Weſtſexe & honorabili triumpho ſuſceptus eſſet, reges prædicti Dacorum ſcilicet *Anlaf* filius *Sidrici* & *Reginaldus* filius *Gudferdi* fregerunt pacem, quam cum eo conſtituerant, deprædantes in parte regni ſibi direpta. Rex igitur fortiſſimus *Eadmundus* cum militari copia prouectus in Nordhumbre bello commiſſo reges vtróſque & a regno fugauit, & Nordhumbram primus regum Weſtſexe in dominio proprio tenuit. Sequenti verò anno totam Cumberland, quia gentem prouinciæ illius perfidam & legibus inſolitam ad plenum domare nequibat, prædauit & contriuit. & commendauit eam *Malculmo* regi Scotiæ hoc pacto, quòd in auxilio ſibi foret terra & mari.

E*Dmundus* rex inuictus cùm regnaſſet fœliciter ſex annis & dimidio, & omnia ei proſperè cõtigiſſent, & ſolus diceretur rex in Anglia, nefanda proditione confoſſus eſt, & omnibus ſeculis deteſtanda die ſancti *Auguſtini*. cui morte inæſtimata prærepto parcat *Chriſti* pia benignitas.

E*Dredus* frater *Eadmundi* regis, filiúſque regis *Adelſtani* fratri ſuo ſucceſſit in regno: & eodem anno Nordhumbras iugum dominationis ſuæ ferre nolentes, cum valida armatorum manu petijt, totámque ſibi conquiſiuit. Inde verò in Scotiam vexilla direxit. Scotti igitur nimio terrore percuſſi, ſine bello ſubdiderunt ſe regi, & iurauerunt ei tam Nordhumbri quàm Scotti debitam domino fidelitatem. quod tamen iuramentum diu non durauit.

E*Dredo* namque reuerſo in auſtrales regni ſui partes, *Anlaf*, qui a regno Nordhumbre aufugatus fuerat, redijt cum magna claſſe in Nordhumbram, & cum gaudio ſuſceptus eſt a ſuis, & regno iterum reſtitutus, quod in fortitudine tenuit quatuor annis.

Quarto

Quarto autem anno ſolita infidelitate vtentes Nordhumbri fugauerunt regem eorum *Anlaf*, & ſuſceperunt *Hirc* filium *Haraldi* in regem. ſed ille iterum breuí tenuit regnum.

EDredus rex 7. anno regni ſui receptus eſt iterum in regno Nordhumbre. gens namque patriæ illius dominum diu non perferens, vnum tertio anno regni ſui *Hirc* filium *Haraldi* vt leuiter acceperat, leuiter abiecerat, & regem *Edredum* ad ſe ſponte vocatum regni ſede reponunt.

EDredus rex eximius & inuictus cùm ſuper omnes partes Angliæ tandem rex ſolus regnaſſet fatis exigentibus hominem exuit octauo anno poſtquam diadematis inſigni ſublimatus fuerat.

EDwi filius regis *Edmundi* ſuper vniuerſam Angliam poſt hunc regnauit. *Edmundus* namque filius *Adelſtani* probiſſimi regis, filij *Edwardi* fortunati principis, filij *Alfredi* laborioſi ducis, filij *Edelwlfi* magni patris, filij *Egbricti*, qui regnum Weſtſexe maximè primus in ſublime prouexit, & in monarchiam ſuæ fortitudinis diligentia protelauit, duos filios habuit, *Edwi* primogenitum, & *Edgar* minorem, quos ſecundum ordinem natiuitatis ordo regnandi diſpoſuit. Secundo autem anno regni eius *Wlſtan* archiepiſcopus vitali priuatus eſt aura. Rex autem prædictus *Edwi* non illaudabiliter regni infulam tenuit.

EDwi rex anno regni ſui quinto cùm in principio regnum eius decentiſſimè floreret, proſpera & lætabunda exordia mors immatura perrupit.

EDgarus pacificus, frater regis prædicti 16. annis regnauit. in diebus eius hæc terra maximè meliorata eſt, & Dei omnipotentis gratia, quam ipſe pro poſſe ſuo deuotiſſimus meruit, ſemper dum vixit in pace regnauit. Ille namque *Chriſti* fidem in regno ſuo validiſſimè dilatauit, & opera ſalutis exemplo ſuo clariſſimè fœcundauit. Dilectus namq; Deo & hominibus gentes terræ ſuæ ſemper pacificare ſtuduit, nec aliquis prædeceſſorum ſuorum tanta pace & gaudio regnum tenere potuit. Ipſe ſiquidem nomen Dei honorabat, & de lege Dei ſępius inquirens libenter eam diſcebat, & gaudenter docebat, & verbis & operibus populum ſuum bonorum operum exercitationi promptus inuitabat. Domini autem omnipotentia ſeruo ſuo *Edgaro* benè geſta non ſolùm in futuro, verùm etiam in præſenti ſeculo retribuit, quia regulos omnes & conſules & patrię totius gentem cum tremore & amore prò velle ſuo ſubdidit, abſque prælio & aliqua Martis perturbatione. fama verò & nomen regis clariſſimum terris vniuerſis dilatabatur ampliſſimè, & veniebant extranei videre gloriam eius & audire doctrinam oris eius. In hoc tamen peccabat quòd paganos eos, qui in hac patria ſub eo degebant, nimis firmauit, & extraneos huc adductos plùs æquo diligens valdè corroborauit. *Nihil enim in rebus humanis perfectiſſimum eſt.*

EDgari pacifici anno quinto *Edelwaldus* venerabilis fœliciter epiſcopatũ Wincestre ſuſcepit. Hic ſecundo epiſcopatus ſui anno quoſdam canonicos in veteri monaſterio Wincestre degentes, & ordinem ſuum pigrè & negligenter obſeruantes eiecit, & monachos impoſuit. Quæ eccleſia noſtris temporibus loco auulſa eſt: quia nimis coniuncta erat matri eccleſiæ, quæ ſedes eſt epiſcopi. Conſenſu igitur epiſcopi & Abbatis eiuſdem monaſterij extra muros vrbis fundata eſt. *Adelwaldus* verò egregius præſul ædificator ſepium fuit, auertens ſemitas iniquitatis, & plantans radices charitatis. Ipſe namque ſeminator optimi conſilij fuit, cuius montis rex *Edgarus* nouellas plantationes & arbuſta teneritudinis Deo gratiſſima inſtituit. Abbatiam namq; Glastinbirh conſtruxit, Abbatiam Abancune ſuper Tameſim compoſuit, Abbatiam apud Burch propè Stanfordiam ſtabiliuit: Abbatiam Thornei prope illam, quę eſt apud Burch in medijs paludibus, loco tamen amœniſſimo fixit. Conſilio etiam *Edelwoldi* epiſcopi, *Ailwinus* conſul eiuſdem regis Abbatiam Rameſei in inſula pulcherrima intra eaſdem paludes fixit. Eſt autem palus illa, de qua loquimur, latiſſima, & viſu decora multis fluuijs decurrentibus irrigata, multis lacubus magnis & paruis depicta, multis etiam ſiluis & inſulis florida: intra quam ſunt eccleſia Helienſis, Abbatia Rameſienſis, Abbatia Chateric, Abbatia Thorneie, Abbatia Crulande, ſed iuxta eam ſunt abbatia Burgenſis, abbatia Spaldinge, eccleſia S. *Iuonis* ſuper Vſam fluuium Huntendonię, eccleſia S. *Egidij* ſuper Grentam fluuium Cantabrigiæ, eccleſia S. *Trinitatis* in Tedfordia.

Rex

REx *Edgarus* vndecimo anno regni ſui iuſſit prædari inſulam **Tenet**, quia iura regalia ſpreuerant, non vt hoſtis inſaniens, ſed vt rex malo mala puniens.

EDgarus rex 13. anno regni ſui ſacratus eſt in die Pentecoſtes apud **Badam**: inde verò poſt pentecoſten duxit exercitum ſuum ad **Legececeſtre**, vbi venerunt contra eum ſex reges, qui omnes ditioni eis ſubiecti ſunt, & omnes illi domino debitam dederunt fidem ſe terra & mari ſeruituros ei ad eius imperium.

EDgarus pacificus rex, magnificus, *Salomon* ſecundus: cuius tempore nunquam exercitus aduenarum venit in Angliam, cuius dominio reges & principes Angliȩ ſunt ſubiecti; cuius potentiæ Scotti etiam colla dedere; cùm regnaſſet ſedecim annis & duobus menſibus fœliciter viuens fœliciter obijt. nec potuit malè mori, qui benè vixerat, qui tot eccleſias Deo fundauerat, qui tot bona perennia breui tempore ſtatuerat. cuius plantationum gratiæ quanto inſtantiùs Deum laudare non ceſſant, tanto beati regis in cœleſtibus gloria creſcere non deſiſtit. De cuius laude muſam aliquantulum dicere pro meritis promouimus.

Auctor opum, vindex ſcelerum, largitor honorum,
Sceptriger Edgarus *regna ſuperna petit.*
Hic alter Salomon, *legum pater, orbita pacis;*
quòd caruit bellis claruit inde magis.
Templa Deo, templis monachos, monachis dedit agros,
nequitiæ lapſum, iuſtitiæq; locum.
Nouit enim regno verum perquirere falſo,
immenſum modico, perpetuúmq; breui.

EDwardus filius *Edgari* regis, qui dicitur ſanctus, regnauit pro patre ſuo: cuius regni principio apparuit cometa, ſignum ſcilicet maximæ famis, quæ in anno ſequente ſecuta eſt. Tunc verò conſul quidam nequiſſimus *Elfere* nomine Abbatias plures, quas rex *Edgarus* & *Edelwld* epiſcopus conſtruxerant, quorundam potentum aſſenſu & factione deſtruxit, inde dominus ad iram permotus priſtinam renouare ſtatuit cladem.

EDwardi ſancti regis anno quarto, omnes optimates Anglorum ceciderunt a quodam ſolio apud **Calne** præter ſanctum *Dunſtanum*, qui trabe quadam apprehenſa reſtitit. vnde quidam eorum valdè læſi ſunt, quidam verò mortui: Signum ſcilicet Dei excelſi fuit, quòd proditione & interfectione regis ſui ab amore Dei caſuri eſſent, & a diuerſis gentibus digna contritione conterendi.

EDwardus ſanctus cùm quinque annis regnaſſet, occiſus eſt proditione gentis ſuæ perfidè die aduerſpera ſcente apud **Corueſgate**: & inimicitias, quas viuenti ingeſſerant, in mortuum protelantes, ſepelierunt eum ſine regio honore apud **Warham**; vt ſicut vitam regis extinxerant, ita & nomen eius extinguerent. Hic verò comperum eſt, contra diuinam prouidentiam non ſufficere prauum cor hominis & inſcrutabile. Quem enim perfidi terris abiecerant Deus in cœlo glorioſè ſuſcepit: & memoria æterna inſigniuit eum Dominus, cuius mentionem proditores obnubilare ſtuduerant. Inde Dominus iterum ad iram promotus & plùs ſolito irritatus genti peſſimæ malum inextricabile conferre cogitauit. *Dicitur autem, quòd nouerca eius mater ſcilicet regis* *Edelredi *dum ciphum ei porrigeret, cultello percuſſerit.*

al. Ailredi
al. Adelred

*EDelred filius *Edgari* regis & frater *Edwardi* coram ducibus Anglorum ſacratus eſt in regem apud **Kingſtun** omine ſiniſtro ſicut de eo cùm paruulus eſſet ſanctus *Dunſtanus* prophetauerat. Minxit namque cùm baptizaretur in ſacro fonte. Vnde vir Domini exterminium Anglorum in tempore eius futurum prædixit. Poſt paruum verò tempus, ex quo *Edeldred* regnauit, tranſtulit *Alfere* conſul corpus ſancti *Edwardi* à **Warham** ad **Scafteſbirh** cum debito honore nutu Dei compellante. Venerunt autem tertio anno regis *Edelredi* ſeptem puppes Dacorum quaſi prænuntiæ futuræ vaſtationis, & prædauerunt **Hamptune.** Poſtea verò *Alfere* conſul vitam deſeruit, cui ſucceſſit *Alfricus*, quem rex crudeliter exulauit. Eo tempore ſanctus *Adelwold* epiſcopus pater monachorum, & ſidus Anglorum Domini viſionem, quàm ſemper optabat, adeptus eſt. Nec longè pòſt ſanctus *Dunſtanus* archiepiſcopus à mundi tenebris tranſijt ad cœli gloriam. His autem duobus luminaribus Anglorum genti ſubtractis caruit Anglia lorica protectionis ſuæ, & vindictȩ Dei præmeditatæ deſolata patuit. Succeſſit verò

verò sancto *Dunstano Adelgarus, Adelgaro* verò post annum *Siritius*. Rex autem *Edelred* crudeliter destruxerat episcopatum Roueceastre, inde iterum Dominus ad iram promotus, quod facere parauerat, non distulit. venerúntque Daci ex multis partibus, & operuerunt Angliam quasi nubes cœli. ex vna igitur parte *Wecheporte prædata est. Inde autem Daci progredientes exercitui Anglorum obuiati sunt. qui confligentes * *Gadam* ducem eorum occiderunt, & partem illam exercitus in exterminium redegerunt. Ex alia verò parte Wic prædata est. *Britnod* verò consul cum magnis viribus obuians eis, pugnauit & victus est, & gladijs cæsus occubuit, & phalanges eius in perniciem redactæ sunt.

al.Wechport *al.Godam*

EDelredi regis anno decimo tertio primùm statuerunt Angli consilio infausto *Siricij* Archiepiscopi, quòd ipsi censum Dacis persoluerent, quatenus à rapinis & cæde cessarent, & dederunt eis decem mille libras. Hoc autem malum vsque in hodiernum diem durauit, & diu, nisi Dei pietas subueniat, durabit. Regibus námque nostris modò persoluimus ex consuetudine, quod Dacis persoluebatur ex ineffabili terrore. Post hæc rex Dacis insidias molitus est. *Alfric* verò consul, quem rex exulauerat, & postea tamen receperat, præmunire fecit exercitum. Iure autem dicitur: *quem semel grauiter læseris, non facilè tibi fidelem credideris.* Cùm ergo venisset regia classis à Londonia, quibus præerant *Alfricus* & *Toroldus* consules, vt interciperent Dacos; præmoniti omnes euaserunt. Tunc exercitus maior Dacorum obuiam puppibus regijs venerunt, qui nauali prælio pugnantes & multos Londoniensium cædentes, puppes totas armatas triumphosè ceperunt, & *Alfricum* consulem qui inerat. Eodem anno Sanctus *Oswaldus* Eboracensis Archiepiscopus transit ad gloriam cœli, & *Eadwlf* suscepit sedem Eouerwic: ex inde Bebanburh fracta est & prædata, & pòst inde meauit exercitus in Humber, & prædati sunt ex vtráque parte in Lindsey & Nordhumbre. At verò Angli militaribus copijs aggregatis cùm contra eos acies direxissent, ante ipsam collisionem inceperunt fugam *Frena* & *Godwine*, & *Fridegist*, qui duces erant exercitus Anglorum. Ea tempestate fecit *Edwinus* erui oculos *Alfgaro* filio *Alfrici* consulis, vnde odium & infamia eius crudelitatis adaucta est. Tunc *Richardo* veteri defuncto successit *Richardus* filius eius in Normannia. His transactis *Anlaf* & *Suain* Londoniam impetierunt cum nonaginta quatuor nauibus in natiuitate Sanctæ *Mariæ*. Cuius gloriosæ virginis auxilio liberati sunt Christiani à Paganis. Vrbem námque assilientes, & flammis demoliri parantes, inæstimata confusione repulsi sunt. Quamobrem spe frustrati in Eastsexe, & Cent, & Sudsexe, & Hamtunescire, acceptis equis sæuiores solito perrexerunt, omnia cæde & incendio replentes. Idcircò rex missis nuncijs promisit censum eis & cibum, quod concedentes hyemauerunt in pace apud Hamtune. Rex autem *Edelred* mittens pro rege *Anlaf* datis obsidibus honorificè suscepit eum apud Andoure: tenénsque eum ad confirmationem episcopi multis lætificauit muneribus. *Anlaf* itaque se nunquam ampliùs sine pace venturum in terram Anglorum regi promisit, promissúmque tenuit. His temporibus obijt *Siritius* Archiepiscopus, post quem *Alfricus* pallio est potitus.

EDelredi regis anno decimo nono Daci circa Cornugalliam perrexerunt in Sauernam prædantes in Dauene & Sudwales, egredientésque ad Wecheport cum ferro & flamma inde reuersi sunt circa *Penwistrit, ex Australi parte, venientésque in Tamremutham, & inde apud Lideford facibus & flammis omnia commendabant, & monasterium *Ordulfi* apud Elingestoche combusserunt. His transactis perrexerunt hostes in Frondmudham exeuntésque à puppibus perambulauerunt Dorsete cum clade solita nullo resistente. Hoc tamen anno quandóque perendinabant in Vecta insula, & pascebantur de Hamtunescire & Sudsexe. Posthæc verò venerunt in Tamesim, & inde per flumen Medewei ad Roueceastriam. Illic igitur Centenses congregati sunt cuneísq; constructis acerrimè bellum inceperunt. Daci verò semper & soli bello nitenti Martio tandem potiti sunt campo.

al.Penwiht-strict

Mm Exinde

Exinde rex *Edelred* iuit in Cumberland cum exercitu grauiſſimo, vbi maxima manſio Dacorum erat: vicitq; Dacos bello maximo, totamq; ferè Cumberland prædando vaſtauit. His actis venit quidam exercitus Dacorum ad Exammutham, & ibi caſtrum expugnare ſatagentes, viriliter reſiſtentibus ceſſerunt. Itaq; diffuſi ſunt per patriam circumquaq; cum ducibus ſolitis *Marte* & *Vulcano*. Congregati ſunt ergo contra eos Summerſeti & pugnauerunt apud Penho. Daci verò ſemper bellis exercitati belli fortuna potiti ſunt. Sed iam liber hic Dacorum magnitudinis ſuæ meritis termino donandus eſt.

MOre autem ſolito lux apertionis ex ordinata abbreuiatione genita, perſtrictis huius libri ſummitatibus, lectori diligenter anteponenda eſt.

DE regno Canciæ pauca dicenda ſunt, ſiquidem cùm *Egbrictus* rex Weſtſexe, *Balredo* fugato regnum Canciæ in dominio ſuo tenuiſſet. *Adelſtano* filio ſuo moriens illud reliquit. *Adelſtano* verò defuncto ad fratrem *Edelwlfum* regem Weſtſexe regnum illud rediјt, quod cùm hæreditario iure* *Adelberto* filio ſuo reliquiſſet, & alius filius eius *Athelbaldus* rex Weſtſexe poſt 5. annos periјſſet, regnum vtrúmq; *Adelbricto* ſubditum eſt, & nunquam poſtea diuiſum. Hîc igitur omnino regnum Canciæ explicit.

¶ *De regno verò* Weſtſexe *hæc elucidatio adhibeatur.*

Ethelwlfus regnauit 19. annis, victúſq; à Dacis apud Carrum, pernicioſè vicit eos apud Aclea.

AThelboldus filius regis prædicti regnauit quinque annis & ſepultus eſt apud Scireburnam.

EThelbricht frater eius regnauit 5. annis, cuius duces & exercitus Dacos vicerunt apud Wincestre.

AThelred frater eorum 5. annis, & paulò plùs, qui contra Dacos apud Redingum mirè cum fratre ſuo conflixit.

ALfredus regnauit 28. annis, & dimidio, de quo nihil breuiter dici poteſt, quia multa fecit & miranda.

EDwardus 23. annis, & pugnauit contra Dacos in Nordhumbre, & in egreſſione Merce, vicit eos glorioſè, & occidit reges fortes, vicit quoq; Dacos apud Totenhale, & conquiſiuit Merce.

ADelſtan filius *Edwardi* quatuordecim annis, qui fecit maximum prælium apud Bruneburh.

EDmundus 6. annis & dimidio qui ſuper Dacos 5. vrbes cepit, & eiſdem victis Nordhumbram in dominio tenuit.

Edredus frater *Edmundi* 9. annis omnes Angliæ partes fœliciter obtinuit.

Edwi filius *Edmundi* 4. annis eodem ſpatio & potentia tenuit.

Edgarus filius *Edmundi* 16. annis pacificè & glorioſiùs omnibus aliјs imperauit.

Edwardus rex Sanctus 5. annis regnum tenuit & fœliciter occiſus eſt.

EDelred frater eius ira Dei perturbatus ærumnoſè regnauit, de quo nobis multa reſtant dicenda.

DE regno verò Nordhumbre pauliſper tangendum eſt. *Osbrictus* namque tempore regis *Athelwlfi* regnauit ibidem quem more ſuo abiјcientes conſtituerunt *Ellam* regem. Qui vtrique cùm à Dacis occiſi fuiſſent, regnauerunt Daci multo tempore in Nordhumbre: Scilicet rex *Haldene*, & *Gudfert*, & *Nigellus*, & *Sidric*, & *Reginaldus*, & *Aulaf*. Confuſè autem regnauerunt Daci, ita quòd modo ibi rex vnus erat, modò duo, modò reguli multi. Poſtea verò *Edredo* regi Weſtſexe in dominium contigit, & ſucceſſoribus eius. Hîc igitur omnino regnum Nordhumbre explicit.

DE regno verò Merce paucis dicendum eſt. *Britulf* namque rex Merce tertio anno regni ſui fugatus eſt à Dacis. *Burhred* etiam cùm regnaſſet viginti & duobus annis fugatus eſt à regno. Daci ergo regnum illud ſibi conquiſitum priùs *Ceolwlfo* ad ſeruandum tradiderunt, poſtea verò ſibi minutè diuiſerunt. itaque pars patriæ & procerum quandóque erat ſub legibus Weſtſexe. *Edmundus* vero rex Merce Weſtſexe totam ſibi in dominium ſubdidit. Hîc igitur regnum Merce dominio Weſtſexe penitus ſubiectum explicit.

Regnum verò Eſtangle, quod dudum regnis alijs vt prædictum eſt varijs modis ſubiectum fuerat, nunc reges Weſtſexe vel Cantiæ in dominio tenebant, nunc alicui vel aliquibus dabant. Igitur rex vnus ibi erat, aliquando multi alij reguli: vltimus tamen Anglorum ſub rege Weſtſexe regnauit ibidem S. *Edmundus* quo interfecto regnauit *Godrun* Dacus, poſtea regnum minutim Daci partiti ſunt, fuitq; ſub eis vſq; dum regi *Edwardo* ex maxima parte ſubiecta eſt. Hic igitur regnum Eſtangle dominio Weſtſexe contingens explicit, & iam ad primordia cauſamque aduentus Normannorum peruenimus.

Henrici Huntindonienſis

Hiſtoriarum.

LIB. VI.

ANno milleſimo ab incarnatione Domini, *Richardi* Conſulis Normannorum filiam rex prædictus *Edelred* in coniugem aſſumere præcogitauit ad tuitionem regni ſui. Ille enim fortiſſimus erat, & omni regno Francorum formidabilis. Ipſe autem ſe ſuóſq; valdè debilitatos videbat, futurámq; cladem nõ mediocriter horrebat. Hoc autem Dei nutu factũ eſſe conſtat, vt veniret contra improbos malum. Genti enim Anglorũ, quam ſceleribus ſuis exigentibus diſterminare propoſuerat, ſicut & ipſi Brittones peccatis accuſantibus humiliauerãt, Dominus omnipotens duplicem contritionem propoſuit, & quaſi militares inſidias adhibuit. Scilicet vt hinc Dacorum perſecutione ſæuiẽte, illinc Nordmannorum coniunctione accreſcente, ſi ab Dacorum manifeſta fulminatione euaderent, Nordmannorum improuiſam cum fortitudine cautelam non euaderent. Quod in ſequentibus apparuit, cùm ex hac coniunctione regis Anglorum & filiæ ducis Normannorum. Angliam iuſtè ſecundum ius gentiũ Normanni & calumniati ſunt & adepti ſunt. Prædixit etiam eis quidam vir Dei, quòd ex ſcelerum ſuorum immanitate non ſolùm quia ſemper cædi & proditioni ſtudebant, verum etiam quia ſemper ebrietati & negligentię domus Domini dediti erant, eis inſperatum à Francia aduenturum dominium: quod & eorum excellentiam in æternum deprimeret, & honorem ſine termino reſtitutionis euentilaret. Prædixit etiam, quòd non ea gens ſolùm, verùm & Scottorum, quos viliſſimos habebant, eis ad emeritam confuſionem dominaretur. Prædixit nihilominus varium adeò ſeculum creandum; vt varietas, quę in mentibus hominum latebat, & in actibus patebat, multimoda variatione veſtium & indumentorum deſignaretur. Hac igitur prouidentia cum legatarijs ad ducem Normannorũ miſſis rex Anglorũ ſuę petitionis conceſſionem obtinuiſſet, Statuto tempore tanto digno miniſterio ad dominam ſuã recipiendã & adducendã proceres Anglorũ mittũtur in Normanniã, quæ longo & digno regibus apparatu dirigitur in Angliam.

MIlleſimo 2. anno *Emma* Normannorum gemma venit in Angliam, & diadema noménq; reginæ ſuſcepit. Quo prouentu rex *Adelred* in ſuperbiam elatus, & perfidiã prolatus, omnes Dacos qui cum pace erant in Anglia, clãdeſtina proditione fecit mactari vna eadémq; die, ſcz. in feſtiuitate S. *Brity*, de quo ſcelere in pueritia noſtra quoſdam vetuſtiſſimos loqui audiuimus: quòd in vnamquámq; vrbem rex præfatus occultas miſerit epiſtolas, ſecundum quas Angli Dacos omnes eadẽ die & eadem hora vel gladijs truncauerunt impręmeditatos, vel igne ſimul cremauerũt ſubitò cõprehenſos. Eodẽ anno rex præfatus *Leffium* ducẽ exulauit, quia *Effic* regis vicecomitẽ occiderat.

al.ſangimine MIlleſimo 3.anno ira Daci exarſerunt digna,ſicut ignis,quē * ſanguine velit aliquis extinguere. Aduolantes igitur quaſi multitudo locuſtarū quidam Exaceaſtriā venerunt,& vrbem totam funditus deſtruxerunt,& omnia ſpolia ſecū, cineribus tantùm relictis,deportauerunt. *Hugonem* verò Normannum, quem ibi iam regina *Emma* vicecomitem ſtatuerat in perniciem compegerunt. Congregatæ ſunt itaq; gentes **Hamptuneſcire** & **Wiltuneſcire** pugnatum cum exercitu. Cùm autem appropinquarent ad prælium finxit ſe dux eorum *Alfricus* infirmum,& cogebat ſe ad vomitum:ſicq; gentem Anglorum,quam ducebat,prodidit. Et quoniam verum eſt quod vulgò dicitur, *Quando dux deficit exercitus vileſcit*, Daci videntes defectum hoſtium, perſequuti ſunt eos vſque ad **Wiltune**, quam prædantes & comburentes venerunt ad **Saleſbiri** & inde ad puppes ſuas cum præda & triumpho remearunt.

ANno 4. *Suain* rex Dacorum fortiſſimus,cui Deus regnū Angliæ deſtinauerat,cum nauibus multis venit ad **Nordwic**,& eam prædatus eſt,& combuſſit. Quod * *Vsketel* dux illius prouinciæ videns,fecit pacem cum exercitu, improuiſum eius aduentum ſuſtinere non ſufficiens. Infra pacem verò exercitus poſt tres hebdomadas furtim perrexit ad **Tedford**,& eam prædatā combuſſit. Quod comperiens dux *Vlfketel* manè ex improuiſo cum parua manu reuertenti ad puppes occurrit exercitui, quibus grauitèr & diù reſiſtere,ſed non ſuffecit perſiſtere. *al.Wlfketel*

ANno 5. Daci redierunt in patriam ſuam. Ne tamen intereà plaga carerent Angli, tāta deſolatio famis Brittanniā inuaſit, quantā nullus hominū meminiſſe potuit.

al.Swein ANno 6. cùm * *Suain* vir audaciſſimus cum magna claſſe rediſſet ad **Sandwic**, quē ſemper comitabantur tres ſociæ,prædatio,combuſtio,occiſio: frēduit omnis Anglia,& commota eſt velut arundinetū Zephiro vibrante colliſum. Rex autem congregato exercitu cùm toto autumno contra eos perſiſteret,nihil profecit; illi námq; claſſem aliò dirigentes ludum ſolitum exercebant. In principio verò hyemis in inſula Vecta manſerunt,& ſicut per prophetam dictum eſt, *Dies feſtos vertam in luctum*, in natale Domini perābulauerunt **Hamtoneſcire** & **Bercſcire**,vſq; ad **Redings**,inde ad **Wallingford**,inde ad **Coleſcige**,inde iuxta * **Elendune** ad **Chichelmeſlaue**. Quocunq; autem pergebant,quæ parata erant hilaritèr comedentes cum diſcederent, in retributionē procurationis reddebant hoſpiti cædem,hoſpitio flammā. Reuertentibus,autem *Dacis* ad mare obuiauit exercitus **Weſtſex** & pugnauit cū eis. Quid autē aliud profecit niſi,quòd ſpolijs ſuis Dacos victus ditauit. Vidit igitur gens **Wınceſtre** exercitū hoſtilē,ſuperbū,& audacē iuxta portas vrbis tranſeuntē:& cibū,quē vltra 50.milliaria à mari conquiſiuerat,& ſpolia,quæ à bello victis acceperat,ſecū deferentē. Rex autē *Adelred* cū mœſtitia & cōfuſione erat ad firmā ſuā in **Salopſcire**,ſępè rumorū ſauciatꝰ aculeis. *al.Etſeſdune*

ANno 7. rex & ſenatus Anglorū dubij quid agerent,quid omitterent, communi deliberatione grauem conuentionem cum exercitu fecerunt: & ad pacis obſeruationem 30.millia librarum ei dederunt. Eodem anno Dei prouidētia ad perniciem Anglorum factus eſt *Edricus* dux ſuper **Merce**,proditor nouus ſed maximus.

ANno 8. qui eſt annus 30. regni prędicti regis,fecit rex parari per totam Angliam ex trecentis & decem hidis nauem vnam, & ex octo hidis loricam & galeam. Hida autem Anglicè vocatur terra vnius aratri culturæ ſufficiens per annum.

ANno 9. *Richardo* Normannorum duci miſit rex nuncios ſuos cauſa conſilij & auxilij poſtulandi. Puppes autē prædictæ congregatæ ſunt apud **Sandwic**, & viri optimè armati. Nec fuit tantus numerus nauium tempore alicuius in Brittannia. Illuſit autem eos Deus. Siquidem rex exulauerat *Wlnod* puerum nobilem **Sudſexe**. Ille verò cum 20. nauibus cœpit prædari iuxta littora maris. Igitur *Brictric* frater ducis *Edrici* laudem ſibi volens adquirere,80.ex puppibus prędictis ſecum duxit:& hoſtem viuum vel defunctū ſe regi allaturū promiſit. Sed inter eundū,ventus vltra modum horribilis naues eius,omnes ad terram pernicioſè iactauit. *Wlnod* verò ſuperueniēs ſtatim eas cōbuſſit. Siniſtris angariatæ nuncijs puppes reliquæ, Londoniā redierunt. Exercitus quoq; diuiſus eſt,& ſic omnis labor Anglorum caſſatus eſt. Tempore igitur meſſis venit exercitus Dacorum nouus & innumerabilis apud **Sandwic**, & indè ad Cantuariā progreſſi ſtatim cepiſſent eam,niſi 3000.libras dando,ciues pacem impetraſſent. Daci ergo in Vectam deuenerunt:& inde **Sudſexe** & **Hamtuneſcire**,& **Bercſcire** prædati ſunt.

ſunt. Rex autem *Aedelred* collectis omnibus Anglorum viribus regredientibus Dacis obuiauit; finémq; ſæuitiæ eorum impoſuiſſet, niſi dux *Edricus* ſemper proditor rumoribus fictis, & terroribus falſis regi pugnam diſſuaſiſſet. Poſtea Daci redeuntes hiemauerunt in Tameſe, Londoniámq; ſæpe aſſilientes, ſępè repulſi ſunt. Trans natale verò perrexerunt per **Chiltern** ad **Oxineford.** Qua combuſta redeuntes, perſtantes in Cantia puppes ſuas contra ſe adductas in Quadrageſima emendauerunt.

ANno 10. venerunt Daci apud **Gipeſwic** in die aſcenſionis Domini, & inſurrexerunt in **Owlfketel** ducem exercitus. & Eſtangli protinus fugerunt. Sed homines **Grantebrigeſcire** viriliter obſtiterunt; vnde dum Angli regnauerunt, laus Grantebrigienſis prouinciæ ſplendidè floruit. Cuneis verò inter ſe inuincibilitèr confligentibus mortiſque caſum vilipendentibus, occiſus eſt *Athelſtan* ſororius regis, & *Oſwi* dux, & *Edwi* frater *Euici*, & *Wulfrie* conſul, & multi cum eis principes. Anglis verò cùm memoria fugæ nulla adeſſet, *Turcetil Mireneheued*, id eſt-caput formicæ, primus fugam incepit, & opprobrium meruit ſempiternum. Daci verò victores terram **Eſtangle** tribus menſibus, & etiam paludes præcedenti libro deſcriptas cum eccleſijs vel prædati ſunt, vel combuſſerunt: deſtruxerunt etiam **Tedford:** combuſſerunt quoque **Grantebrige**; & inde recedentes per montana amœniſſima loci delectabilis, qui vocatur ***Waleſham**, quoſquos inuenerũt, in eodem loco neci dederunt: pueróſq; iactãtes ſuper acumina lancearum recipiebant. Quidam verò fama dignus extenta in gradus turris templi, quod adhuc ibidem ſtat, aſcendit: & tam loco quàm probitate munitus ab omni ſolus exercitu ſe defendit Inde verò Daci tranſeuntes per Eſtſexam venerunt ad flumẽ Tameſis. Nec ſegnes inde promouerunt acies in **Oxinefordſcire**, & in **Bokinghamſcire:** & ſic iuxta Vſam ad **Bedeford**, & ſic ad **Temeſford.** Flumẽ verò Vſę per tria caſtra, quæ ſunt capita prouinciarum, decurrit: ſcz. **Bukingham, Bedeford** & **Huntendune.** Huntendonia verò, id eſt, mons venatorum loco **Godmundceſtre** nobilis quondam vrbis, nunc verò villæ non inamabilis ex alia parte fluminis ſita, Caſtris duobus prædictis, tam ſitus fulgore, quàm ſui decore, tam prædictarum paludum vicinitate quàm ferarum & piſcium fertilitate longè præminet. Ad feſtum verò S. *Andreæ* diuerterunt ad **Northamtune.** Qua combuſta pertranſeuntes cis Tameſim, totam terram combuſſerunt, & ad natale claſſi ſuæ ſe reddiderunt. *al. Beleſham*

ANno 11. cùm iam Daci prædaſſent ex Boreali parte Tameſis, **Eſtangle** & **Grantebrigeſcire** & **Oxinefordſcire** & **Bukinhamſcire** & **Eſſexe** & **Middleſexe** & **Herfordſcire** & **Bedefordſcire**, & partem **Hunteduneſcire**, quę eſt ex ea parte fluminis, & multum in **Hamtuneſcire:** ex Auſtrali parte Tameſis **Kent** & **Sudreie** & **Haſtings** & **Sudſex** & **Bercſcire**, & **Hamptſcire**, & multũ in **Wiltuneſcire**, Metropolim Angliæ Cantuariam obſiderunt, & proditione ceperunt. *Almar* enim quem **Alfegus* Archiepiſcopus à morte liberauerat, eam prodidit. Ingreſſi igitur ceperũt *Alfegum* Archiepiſcopum, & *Godwine* epiſcopũ, & *Lefwine* Abbatem, & *Alfword* præpoſitum regis, & clericos cum monachis, & viros cum mulieribus: ſicq; victores ad puppes redierunt. Videres autem ſpectaculum horrendũ faciem vrbis antiquæ & pulcherrimæ totam in cineres redactam, cadauera ciuium per vicos denſiſſimè iacentia, ſanguine ſolum fluménq; nigreſcentia, fletum & eiulatum puerorum & mulierum in captiuitatem tranſducendorum, caput fidei fontémq; doctrinæ Anglorum vinculis mancipatum opprobrioſè pertrahi. *al. Alfsei*

ANno 12. cùm Sabbatũ adeſſet in hebdomada Paſchali, commoti ſunt Daci erga Archiepiſc. quia prohibebat pecuniam dari pro ſe. Erant etiã ebrij vino, quod venerat ab auſtro. Adducto igitur Archiepiſc. in medio eorũ iactauerunt in eum oſſa & capita boum; vnde cum Deo omnipotenti grates lætiſſimas ex intimo corde redderet, percuſſus eſt capite cum ſecuri. Cecidit ergo vir Dei ſanctóq; cruore terrã aſpergens, anima beata cœli decorauit tẽpla. Manè autẽ epiſcopi *Ednod* & *Helhũ* ſuſceptũ corpus cũ debito honore detulerunt, & ſepelierunt ad monaſteriũ S. *Pauli:* quo in loco Deus merita ſancti Martyris oſtendit. Succeſſit autẽ ei *Lefwing* Archiepiſc. Tũc verò rex nimis ſerò pacẽ fecit cum Dacorũ exercitu, dans eis 8000. librarũ. Nunquã enim tẽpore opportuno pax fiebat, donec nimia cõtritione terra lãgueret. Subdiderunt autẽ ſe regi 45. puppes Dacorũ, promittẽtes quòd Angliã tuerẽtur, rex verò inueniret eis victum & veſtitum.

Anno

ANno 13. *Swein* rex Dacorũ venit per Humbram vſq; Gainſburh: ſtatímq; ſubditus eſt ei *Vctred* dux Nordhumbre & tota gens illa. Gens etiã Lindſey, & gens vrbiũ 5. & omnes ex Boreale parte Watlingſtreet dederũt ei obſides. Rex verò tradidit obſides, & puppes *Cnut* filio ſuo cuſtodiẽdas: pergénſq; ad Oxinefordiã & Winceſtriã gentes illas in ditionẽ accepit. Inde reuertens Lundoniam, populũ multum amiſit in Tameſi, quia non curabant ire ad pontem. Ciues verò, quia rex *Adelred* inerat, fortiter ei reſtiterunt. *Suain* igitur inde recedens iuit ad Wallingford, & inde ad Bathan: & omnis Weſtſex ſubdita eſt ei. Poſtea verò cùm *Suain* reuerſus eſſet ad puppes ſuas, Londonienſes etiã ſubditi ſunt ei, quia timebant, ne eos in perniciem redigeret. Quod videns rex *Aedelred* miſit *Emmam* reginam *Richardo* fratri ſuo in Normanniam: & poſtea *Edwardum* & *Aelfredum* filios ſuos. *Suain* verò ab omni populo habebatur pro rege, iuſſitq; dari per Angliam victum & cenſum exercitui ſuo. *Turchil* verò ſimiliter iuſſit dari exercitui ſuo, qui erat in Grenewic. Rex autem *Aedelred* petijt Withland, quo per natale moratus tranſfretauit fugitiuus ad *Richardum* Normanniæ ducem.

ANno 14. *Suain* iam rex Anglorum in exordio regni ſui ſubita morte perijt. Exercitus autem eius elegit *Cnut* filium ſuum in regem. Angli verò in Normanniam *Aedelredo* regi nuncios direxerunt, intimantes ei, quòd ſi humaniùs ſolito vellet eos tractare, nullum eo libentiùs ſe in regem recepturos. Ille autem per *Edwardum* filium ſuum præmiſſum omnia rege & populo digna ſpondens eis, adueniens ab omni Anglorum gente cum lætitia ſuſceptus eſt. *Cnut* verò cum exercitu ſuo moratus apud Geinſburh, vſq; ad Paſcha, hominibus Lindſey concordatus eſt. Quod audiens rex *Adelred* cum maximo exercitu ſuperueniens prouinciam illam combuſſit, & prouinciales penè omnes interfecit. *Cnut* verò intimè dolens gentem illam ſui cauſa deſtructã, perrexit cum nauibus ad Sandwic, ibique *emittens obſides nobiliſſimos, qui erant patri ſuo traditi, abſcidit eis manus & naſum. Præter hoc malum iuſſit rex exercitui, qui erat apud Greenwic, reddi 21. mille librarum. Addidit autem Dominus malis ſolitis malum inſolitum. mare námque aſcendens ſolito ſuperiùs villas cum populo ſubmerſit innumero.

al. admittens

ANNo 15. dux *Edricus* prodidit *Siferd* & *Morchere* proceres egregios; vocatos námq; in cameram ſuam fecit occidi. *Edmundus* filius regis *Adelredi* terram eorum ſaiſiuit, & vxorem *Sigeferdi* duxit. *Cnut* verò redijt à Dacia in Sandwic, venienſq; in Weſtſexe ad Frothemuthã, inde prædauit Dorſet & Sumerſet, & Wiltſire. Rex verò *Adelred* iacebat infirmus apud Choſam. Tunc *Edmundus* filius regis & dux *Edricus* congregato exercitu contra *Cnut*, cùm ſimul veniſſent, voluit dux prodere iuuenem. Ideóque diuiſi ſunt, & præliũ dimiſſum eſt. Igitur Weſtſexe ſubdita eſt *Cnut* regi Dacorum.

ANno 16. dux *Edricus* cum 40. nauibus ſubdens ſe *Cnut* regi, & rex cum 160. nauibus conuenerunt in Tamaſim; pergentéſq; apud Crikelade, Warewicſire ferro & flamma deſtruxerunt. Rex autem *Adelred* fecit edictum, vt quicunq; Anglorum ſanus eſſet, ſecum in bello procederet. Cùm autem congregata eſſet gens innumera, dictum eſt regi, quod ſui prodere volebant eum. Quamobrem dimiſſo exercitu redijt Londoniam. *Edmundus* verò iuit ad *Vctred* ducem Nordhumbre, prædaueruntque ſimul in Staffordſcire, & in Scropſcire, & in Legeceaſtre. *Cnut* verò ex alia parte iuit per Bukinghamſcire, in Bedfordſcire, & ſic in Huntenduneſcire, & inde iuxta paludes ad Standford: & ſic in Lincolnſcire, & inde in Snotinghamſcire, & ſic in Nordhumbre erga Euerwic. Quod audiens *Vctred* dimiſit prædationem ſuam & reuerſus eſt in Nordhumbre, & neceſſitate ſubditus eſt *Cnut* & cum eo tota Nordhumbre: & dedit obſides, & tamen ibi occiſus eſt. *Edmundus* verò redijt Londoniam ad patrem ſuũ. Sed *Cnut* ſtatuens *Hirc* conſulem ſuper Nordhumbre in loco *Vctredi*, redijt ad puppes ſuas ante Paſcha; poſt Paſcha verò cum nauigio ſuo tendebat Londoniam.

A*Delred* cùm regnaſſet 37. annis, poſt multos labores & anxietates vitæ ſuæ deceſſit in Londonia antequam nauigium hoſtile aduenißet.

POſt quem *Edmundus* filius eius electus eſt in regem: qui cognominatus eſt *Ireneſide*, id eſt, ferreum latus; quia maximi vigoris, & mirabilis patientiæ bellicis erat in negotijs. *Edmundus* rex iuit in Weſtſexe, & omnis gens ei ſubdita eſt. Interea venerũt Dacorum puppes ad Grenewic, & inde Londoniam: facientéſque foueam magnam ex

Auſtrali

Australi parte, traxerunt puppes suas ex Occidentali parte pontis, fodientésq; circa vrbem, ita quod nemo intrare vel exire posset, vrbem sæpè & grauiter assilierunt, sed ciues eis cautè & viriliter restiterunt. De bellis verò regis *Edmundi*, & de fortitudine eius nonne hæc scripta sunt in historijs veterum cum laude summa?

E*Dmundus* primum bellum gessit contra exercitum Dacorum apud Peonnam iuxta **Gillinges**, successúsq; manifestior contigit *Edmundo*. Secundum bellum gessit contra *Cnut* regem apud **Sceorstan**, vbi pugnatum est acerrimè. Dux verò *Edric*, & *Almer Derling* erant in prælio contra regem *Edmundum*. Igitur multi ex vtraque parte ceciderunt, & exercitus per se diuisi sunt. Tertio cum manu electa bellatorum venit Londoniam: & fugato exercitu ad puppes, qui obsederat vrbem, fortissimè liberauit eam: & cum debito triumpho ingressus est in eam. Quartum bellum gessit contra eundem exercitum post duos dies apud **Brendforde**. Multi autem suorum in eo transitu nimis festinantes flumine submersi sunt: ipse tamen belli festiuum decus obtinuit. Rex igitur *Cnut* summo timore perstrictus manum suam multis copijs ad se mandatis augmentauit. Cogitauerunt etiam *Cnut* rex & dux *Edricus*, vt quem armis vincere nequibant, proditione vincerent. Igitur dux *Edricus* concordatus est ei, vt eum proderet. Iuit ergo consilio eius in **Westsexe**, vt maximum contra *Cnut* duceret exercitum. *Cnut* verò intereâ Londoniam obsidens, terra & aqua fortiter assiliuit: sed ciues ei viriliter obstiterunt. Quinta vice rex *Edmundus* transiens iterum Tamesem fluuium apud **Brendeforde** iuit in **Kent** pugnatum cum Dacis. Sed in ipsa obuiatione præcedentium vexillatorum horror nimius Dacos inuasit, & in fugam versi sunt. *Edmundus* verò persequutus est eos cum occisione magna vsque ad * **Ilesford**. Quòd si eos persequi persisteret, vltimus ille dies bello Dacisque fuisset. Dux verò *Edricus* consilio nequissimo fecit eum resistere. Consilium peius datum nõ fuerat in Anglia. Sextum bellum commisit *Edmundus* cum maxima gente, & *Cnut* cum omnibus Dacorum exercitibus congregatis in **Estsexe** apud **Esesdune**. Bello igitur acerrimo & finali pugnatum est, & vtrique inuincibiles cæde despecta persistebant. Apparuit autem ibi virtus *Edmundi* iuuenis. Cùm enim Dacos solito acriùs pugnare videret, loco regio relicto, quod erat ex more inter draconem & insigne, quod vocatur **Standard**, cucurrit terribilis in aciem primam; vibrans igitur gladium electum, & brachio iuuenis *Edmundi* dignum, modò fulminis fidit aciem: abrumpensq; mediam pertransijt, seque sequentibus obruendam dedit. Inde in aciem regalem aduolat; vbi cùm clamor & stridor horrendus inciperet, videns dux *Edricus* ruinam Dacorum imminere, clamauit Anglorum genti, **Flet Engle, flet Engle: ded is** *Edmund*. Quod interpretatur, *Fugite Angli, fugite Angli: mortuus est* Edmundus. Sic igitur clamans fugam cum suis primus incepit, quem tota gens Anglorum in fugam subsequuta est. Illic igitur miranda strages Anglorum facta est: illic occisus est *Ednod* dux, & *AElfric* dux, & *Godwine* dux, & *Vifketel* dux de **Estangle**: & *Ailward* filius *Alfsi* ducis, & omnis flos nobilitatis Brittanniæ. Rex verò *Cnut* tanta fretus victoria Londoniam & sceptra cepit regalia. Septima tamen vice congregati sunt exercitus in **Gloucestrescyre**. Hinc autem formidantes fortitudinem regis *Edmundi*, illinc verò regis *Cnut*, dixerunt inter se proceres: *Cur insensati necis periculum totiens incurrimus? pugnent singulariter, qui regnare student singulariter.* Placuit sententia regibus. nec enim mediocris erat rex *Cnut* probitatis. Positi igitur reges Molaniæ duellum inceperunt. Telis igitur & lanceis vtrinque fractis super arma omnium armorum præstantissima rem gladijs egêre. Audiebant igitur, & videbant horribiles tinnitus, & igneas collisiones populus vterq; cum gemitu & clamore. tandem vigor incomparabilis *Edmundi* fulminare cepit. Cui *Cnut* rex cum magno vigore resistens, & tamen sibi timens, inquit; *Iuuenum omnium fortissime, quæ necessitas est alterum nostrum regnandi causa ferro perire. Simus fratres adoptiui, regnumque partiamur, imperemusque ego rebus in tuis, tuque in meis. Dacia quoque tuo disponatur imperio.* Hjs verbis iuuenis mens generosa delinita est: & osculum pacis inuicem datum est. Conueniente igitur populo, & præ gaudio lacrimante, *Edmundus* regnum suscepit **Westsexe**; *Cnut* verò regnum **Merce** suscipiens reuersus est Londoniam.

al. Eilesford

E*Dmundus* rex post paucos exhinc dies proditione occisus est apud **Oxineford**. Sic autem occisus est. Cùm rex hostibus suis terribilis & timendissimus in regno floreret

reret, iuit nocte quadam in domum euacuationis ad requiſita naturæ, vbi filius *Edrici* ducis in fouea ſecretaria deliteſcens conſilio patris, regem inter celanda cultello bis acuto percuſſit: & inter viſcera ferrum figens fugiens reliquit. *Edricus* igitur ad regem *Cnut* veniens, ſalutauit eum dicens; Aue rex ſolus. Cui cùm rem geſtam denudaſſet, reſpondit rex; *Ego* te ob tanti obſequij meritum cunctis Anglorum proceribus reddam celſiorem. Iuſſit ergo eum excapitari, & caput in ſtipite ſuper celſiorem Londoniæ turrim figi. Sic perijt *Edmundus* rex fortis cùm vno anno regnaſſet: & ſepultus eſt iuxta *Edgar* auum ſuum in **Glastengebirh.**

CNut rex Anglorum *Emmam* ducis Normannorum filiam, vxorem regis *Adelredi* duxit. Poſtea verò rex dignam retributionem nequitiæ Anglis reddidit. Ipſe namque in dominio ſuo Weſtſexam habebat, *Hyrc* Nordhumbram, *Turchillus* **Est-angle**, *Edricus* **Merce.** Rex verò *Cnut Edricum* occidit: *Turchillum* exulauit; *Hyrc* fugere compulit: Præterea ſummos procerum aggreſſus Normannum ducem interfecit; *Edwiadelinge* exterminauit; *Adelwoldum* detruncauit; **Edwi Cheorleging* exulauit; *Bridric* ferro vita priuauit. Fecit quoque per Angliam mirabilem cenſum reddi ſcilicet 82. mille lib. præter vndecies mille lib. quas Londonienſes reddiderunt. Dignum igitur *exactorem Dominus iuſtus Anglis impoſuit.

al. Edwice-orleking

al. exauctorem

CNut tertio anno regni ſui iuit in Daciam, ducens exercitum Anglorum & Dacorum in Wandalos. Cùm autem hoſtibus craſtina die conflicturus appropinquaſſet, *Godwinus* Conſul Anglorum ducens exercitum rege inſcio nocte profectus eſt in hoſtes. Igitur improuidos inuaſit, occidit, fugauit. Rex verò ſummo mane cùm Anglos fugiſſe, vel ad hoſtes perfidè tranſiſſe putaret, acies ordinatas in hoſtem dirigens non inuenit in caſtris, niſi ſanguinem & cadauera & prædam. Quamobrem ſummo honore deinceps Anglos habuit, nec minori quàm Dacos. His actis in Angliam redijt. Hoc circa tempus *Leuing* Archiepiſcopo defuncto, *Athelnold* ſucceſſor eius Romam petijt. Cum quo *Lefwinus* abbas Elienſis profectus abbatiam iniuſtè ſibi ablatam, Papa *Benedicto* iubente, rehabuit. Archiepiſcopus verò Roma rediens corpus ſancti *Alfei* à Londonia tranſtulit Cantuariam.

CNut regis anno octauo dux Normannorum *Ricardus* ſecundus pater *Emmæ* reginę Anglorum viuere non adiecit. Poſt quem *Ricardus* filius ſuus anno propè vno imperauit: & poſt eum *Robertus* frater eius octo annis. Anno verò ſequenti iuit cum exercitu Anglorum rex in Daciam contra *Vlf* & *Eilaf*: qui grauiſſimam contra eum multitudinem terra & mari adduxerunt de gente Speon. Ibi ergo perijt populus multus Anglorum & Dacorum ex parte *Cnut*, & Speon vicerunt.

CNut rex anno duodecimo iuit ab Anglia cum quinquaginta puppibus in Norwegiam, & bello fugauit *Olaf* regem Norwegenſium, regnumque illud recepit in ſuam ſubditionem. Cùm verò inde rediſſet in Angliam rex *Olaf* rediens in Norwegiam à patriæ illius gente occiſus eſt. Remanſitque *Cnut* regnum illud dum vixit. Circa hoc tempus *Roberto* regi Francorum ſucceſſit *Henricus* filius ſuus.

CNut regis anno decimoquinto *Robertus* dux Normannię in perigrinatione Ieroſolimitana mortuus eſt. cui ſucceſſit *Willielmus* nothus filius ſuus in puerili ętate. Rex verò *Cnut* Romam ſplendidè perrexit: & eleemoſynam, quæ vocatur **Romscot,** quam anteceſſores ſui dederant Eccleſiæ Romanæ, perenniter aſſignauit. Quis autem numeret eleemoſynas eius, & dapſilitates eius, & magnalia, quæ geſſit rex magnus in peregrinatione illa? Non fuit rex ſub Occidentali limite, qui tam ſplendidè, tam famoſè Romæ ſancta loca petiſſet. Eodem verò anno Roma rediens, perrexit in Scotiam: & *Melcolm* Rex Scotiæ ſubditus eſt ei, & duo alij reges *Melbeathe* & *Iermarc.*

CNut rex cùm viginti annis regnaſſet, viuere deſtitit apud **Scaftesbirh**, & ſepultus eſt apud **Wincestre** in veteri Monaſterio. de cuius regis potentia pauca ſunt perſtringenda. Nec enim ante eũ tantæ magnitudinis rex fuerat in Anglia. Erat enim dominus totius Daciæ, totius Anglię, totius Norwagię, ſimul & Scotiæ. enimuero extra numerum bellorũ, quibus maximè ſplenduit, tria geſſit eleganter & magnificè: Primũ eſt, quod filiam ſuam Imperatori Romano cum ineffabilibus diuitijs maritauit. Secundũ, quod Romam pergens omnes malas exactiones in via, quæ per Gallias Romam tendit

tendit (quæ vocantur tolonea vel transuersa) data pecunia sua diminui fecit vsque ad medietatem. Tertium, quid cum maximo vigore imperij, *sedile suum in littore maris, cùm ascenderet, statui iussit. Dixit autem mari ascendenti, tu meæ ditionis es, & terra in qua sedeo mea est: nec fuit qui impunè meo resisteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam ascendas, nec vestes nec membra dominatoris tui madefacere præsumas. Mare verò de more conscendens pedes regis & crura sine reuerentia madefecit. Rex igitur resiliens ait. Sciant omnes habitantes orbem vanam & friuolam regum esse potentiam, nec regis quempiam nomine dignum præter eum, cuius nutui cœlum terra mare legibus obediunt æternis. [Rex igitur* Cnut *nunquam postea coronam auream ceruici suæ imposuit, sed super imaginem Domini, quæ cruci affixa erat, posuit eam in æternum, in laudem Dei regis magni:*] Cuius misericordia *Cnut* regis anima quiete fruatur.

HAraldus filius *Cnut* regis & * *Ailiuæ* filiæ *Alfelmi* ducis electus est in regem. Fuit namque placitum magnum apud **Oxenford**: vbi *Lefricus* Consul & omnes principes ex Boreali parte Tamesis cum Londoniensibus elegerunt *Haraldum*, vt cõseruaret regnum fratri suo *Hardecnut*, qui erat in Dacia. *Godwinus* verò Consul pater *Haraldi* postea regis, & principes **Westsexe** cęperunt contradicere, sed non profuit. Consilium ergo inierunt, quòd *Emma* regina cum regis defuncti familia conseruaret **Westsexe** apud **Wincestre** in opus filij sui: *Godwinus* verò Consul dux eis esset in re militari.

al. Alwinæ, vel Aliwæ

HAraldus rex exulauit *Emmam* reginam, nouercam scilicet suam. quæ diuertens ad *Baldewinum* consulem Flandriæ accepit ab eo castrum **Bruge**, vt ibi & inde degeret. *Willielmo* namque Normannorum domino adhuc in ętate puerili cum rege Francorũ manente, Normannia fiscus regalis erat. Anno sequente* *Atelnod* archiepiscopo Cantuariensi migrante, successit *Eadsi*.

al. Athenold

HAraldus rex cum regnasset 4. annis & mensibus 4. mortem sensit apud **Oxenford**, & sepultus est apud **Westminster**. In diebus illis redditæ fuerant 16. puppibus ab vnoquoque portu 8. marcæ argenti, sicut & patris sui tempore.

HArdecnut filius regis *Cnut* & *Emmæ* reginæ, veniens â Dacia apud **Sandwic** illico susceptus est, & electus in regem simul ab Anglis & Dacis. Huius anno secundo redditus est census exercitui Dacorum. scilicet 21000. lib. & 89. lib. & postea sunt redditæ 32. puppibus 11000. lib. & 48. lib. Eodem anno venit *Edwardus* filius *Edelredi* regis â Normannia, ad regem *Hardecnut* fratrem suum: ambo etenim erant filij *Emmæ* filiæ *Ricardi* Consulis.

HArdecnut rex morte pręreptus est cùm regnasset 2. annis, in medio flore iuuentutis suæ apud* **Lambuthe**, qui claræ indolis & benignæ iuuentutis fuerat suis. Tantæ namque largitatis fertur fuisse, vt prandia regalia quatuor in die vicibus omni curiæ suæ faceret apponi, Malens â vocatis apposita fercula dimitti, quàm â non vocatis apponenda fercula reposci, cùm nostri temporis consuetudo sit, causa vel auaritiæ, vel (vt ipsi dicunt) fastidij, principes semel in die tantùm suis escas anteponere. Sepultus est autem rex *Hardecnut* in veteri Monasterio apud **Wincestre** iuxta *Cnut* patrem suũ. **Proceres igitur Anglorum iam Dacorum dominio liberati, hilares pro* * Alfredo *primogenito filio* Ædelredi, *vt regni diademate sublimetur, nuntios mittunt. Ille autem cùm esset patre Anglicus, & matre Normannus aliquos ex consanguineis matris suæ, multos ex coæuis commilitantibus â Normannia secum duxit in Angliam.* Godwinus *verò cùm esset Cõsul fortissimus, & proditor sæuissimus, præcogitauit se* Edwardo *fratri minori & simpliciori posse dare filiam suam in reginam. Hunc verò* Alfredum, *quia primogenitus erat & magnæ probitatis, nullo modo filiam suam dignaturum præuidebat. Intimauit igitur proceribus Angliæ,* Alfredum *nimiam copiam Normannorum secum adduxisse: terras Anglorum eis promisisse: gentem fortissimam & subdolam: inter eos instirpare Anglis securum non esse. Hos persoluere pœnas oportere, ne alij posthæc audeant pro regis cognatione se Anglis ingerere. Capti sunt igitur & ligati Normanni, qui venerant cum* Alfredo: *& cùm ordine sederent, nouem semper excapitati sunt, & decimus remansit apud* **Gildeforde**. *Cùm autem omnes interfecti essent, nisi decima pars, nimium visum est Anglis tot superesse: feceruntque decimam decimari, & sic paucissimi euaserunt.* Alfredum *verò captum duxerunt in* **Ely**, *& oculos eius eruerunt, & mortuus est. Miserunt ergo pro* Edwardo *iuniore in Normanniam nuntios, & obsides, mandantes ei, quòd paucissimos Normannorum secum adduceret, & eum in regem fidelissimè stabilirent. Paruit* Edwardus

al. Lambhite

Et antequã sepultus esset, electus est* Edwardus *frater eius ab omni populo: & sacratus est ab* Eadsi *archiepiscopo apud* **Wincestre *in die Paschæ.*

al. Aluredo

wardus *& cum paucis venit in Angliam, & electus eſt in regem ab omni populo, & ſacratus eſt ab* Eadſi *Archiepiſcopo apud* Winceſtre *in die Paſchæ. Eadſi* verò Archiepiſcopus dimiſit archiepiſcopatum propter infirmitatem,& ſacratus eſt *Siward* in loco eius. Tunc quoque factus eſt *Stigandus* Epiſcopus **Eſtangle.**

al, Edieuam

EDwardus rex in patrocinium regni ſui duxit filiam *Godwini* fortiſſimi Conſulis nomine **Edgitham,* ſororem regis *Haraldi* futuri. Circa hoc tempus tanta fames Angliam inuaſit, quòd ſextarius fruměti, qui equo vni ſolet eſſe oneri venundaretur 5. ſolidis,& etiam plùs. Poſtea verò *Stigandus*, qui erat epiſcopus in **Eſtangle**, factus eſt Epiſcopus etiam apud **Winceſtre.** Rex autem exulauit *Suain* Conſulem, filium *Godwini* prædicti conſulis. Qui recedens ad *Balwinum* conſulem Flandriæ, ibidem hyemauit apud **Bꝛuge.**

EDwardi regis anno ſexto commiſſum eſt bellum apud **Waleſdune** inter *Henricum* regem Francorum, & proceres Normanniæ, quia nolebant *Willielmum* in dominum recipere. Quos cùm dux *Willielmus* victos obtinuiſſet quoſdā exulauit, quoſdam corpore minuit. venerunt eo tempore duo principes Dacorū, *Lothen* & *Hirling* apud **Sandwic**, vbi capta innumerabili prẹda, auri quoq; & argěti copia, per mare gyrantes Eſtſexam prẹdati ſunt. Inde verò dirigentes iter in Flandriā, vendita prẹda ſua reuerſi ſunt vnde venerant. Anno ſequenti redijt *Suain* conſul in Angliā impetratum pacem â rege. Quod cū *Haraldus* frater eius & *Beornd* Conſul diuertiſſent, venit poſtea ad *Godwinum* patrem ſuum apud **Peuenſe**. cui humillimè ſupplicans & fratribus ſuis *Haraldo* & *Toſti* & *Beornd* Conſuli, obtinuit ab eis, vt *Beornd* Conſul ſecum proficiſceretur vſq; ad **Sandwic** ad amicitiam regis impetrandam. *Beornd* igitur introiens in naues *Suain* conſulis ad auxiliū eius, nequiter occiſus eſt ab eis: cadauerq; eius proiectum ſepelierunt amici ſui apud **Winceſtre** iuxta *Cnut* regem auunculum ſuum. *Suein* verò reuerſus eſt in Flandriam. Sequenti verò anno *Suein* regi concordatus eſt cautela *Godwini* patris ſui. Eo tempore *Leo* Papa tenuit ſynodum apud Verzelei, vbi *Vlf* epiſcopus Dorſeceſtriæ interfuit: & penè fractus eſt baculus eius Epiſcopalis, niſi maius pretium dediſſet. Neſciebat enim officium ſuum ſicut Epiſcopum deceret. *Eadſi* Archiepiſcopus vita caſſatus eſt, Obierat etiam *Siwardus* ſucceſſor eius.

EDwardus decimo anno regni ſui dedit *Roberto* Epiſcopo Londoniæ Archiepiſcopatum Cantuariæ. Regi verò delatum eſt, quod *Godwinus* gener ſuus & *Suein* filius eius & *Haraldus* prodituri eum eſſent. Quos in cauſam vocatos, cùm ſine obſidibus venire recuſarent, rex exulauit. Itaque *Godwinus* & *Suein* iuerunt in Flandriam, *Haraldus* verò in Hyberniam. Rex verò in iram promotus, dimiſſa regina theſaurum ſuum & terras ei abſtulit. Deditq; *Odoni* conſulatum **Dauenesyꝛe**, & **Sumerſete**, & **Doꝛſete**: *Algaro* verò filio *Lefrici* conſulis dedit conſulatum *Haraldi.*

al, Portlocan

EDwardi regis anno 11. *Emma* Normannigena, vxor regum & mater regum morem mortis pertulit. *Godwinus* autem Conſul & *Suein* filius eius currentes velis extenſis â Flandria ad inſulam **Wiht**, prẹdati ſunt eam: prẹdati ſunt quoq; **Poꝛtland.** *Haraldus* vero veniěs ab *Hibernia* prẹdatus eſt apud ***Poꝛdocan**: & inde veniens ad patrē ſuum in **Wiht** perrexerunt in **Peuenſe**, & inde ad **Neſſe**, & in **Rumene**, & in **Hithe**, & in **Folceſtane**, & in **Douere**, & in **Sanwic**, & in **Scepeie**: vbiq; accipientes obſides & puppes. Quidam verò exeuntes **Middeltune** villam regis combuſſerunt, claſſis verò per Nordmutham tendens in Londoniam, obuiauit 50. puppibus, quibus rex inerat. Tunc igitur per internuncios conſilio *Stigandi* Epiſcopi datis obſidibus concordati ſunt rex & gener ſuus: redditq; illi & ſuis terras, & omnia, quæ priùs habuerant, & iterum accepit reginam ſuam. *Robertus* verò archiepiſcopus & omnes Franci, quorum conſilio rex conſulem exulauerat, exulati ſunt. *Stigandus* autem factus eſt archiepiſcopus Cantuariæ. Circa hoc tempus *Siwardus* Conſul fortiſſimus **Noꝛdhumbꝛe**, penè gigas ſtatura, manu verò & mente prædura, miſit filium ſuum in Scotiam conquerendam. Quem cùm bello cæſum patri renuntiaſſent, ait: Recepitne vulnus letale in anteriori vel poſteriori corporis parte? Dixerunt nuntij: in anteriori; At ille, gaudeo planè. non enim alio me vel filium meum digner funere. *Siwardus* igitur in Scotiam proficiſcens regem bello vicit, regnum totum deſtruxit, deſtructum ſibi ſubiugauit.

Edwardus

EDwardus 12. anno regni sui cũ pranderet apud Windleshores, vbi plurimùm manere solebat, *Godwinus* gener suus & proditor recumbens iuxta eum dixit. Sępe tibi rex falsò delatum est me proditioni tuæ inuigilasse: sed si Deus cœli verax & iustus est, hoc panis frustulum concedat ne guttur pertranseat, si vnquam te prodere vel cogitauerim. Deus autem iustus & verax audiuit vocem proditoris, & mox eodem pane strangulatus mortem prędegustauit ęternam. *Haraldus* verò filius eius habuit consulatum patris sui. Sed *Algarus* Consul Cestriæ habuit consulatum *Haraldi*.

EDwardi regis anno 13. pugnauerunt proceres Normanniæ contra gentẽ Francorũ apud castrum, quod vocatur mortuum mare: & interfectus est *Radulphus* Camerarius princeps exercitus Francorum: contigitque victoria Normannis. Et quidem rex *Hẽricus* Francorum, & dux *Willielmus* Normannorum bello non intererant. Anno sequente *Siwardus* Consul rigidissimus profluuio ventris ductus mortẽ sensit imminere. Dixitque; quantus pudor me tot in bellis mori non potuisse, vt vaccarum morti cum dedecore reseruarer? Induite me saltem lorica mea impenetrabili, præcingite gladio, sublimate galea: scutum in læua, securim auratam mihi ponite in dextra, vt militum fortissimus modo militis moriar. Dixerat: & vt dixerat, armatus honorificè spiritum exhalauit. Sed quia *Walteof* filius eius adhuc paruulus erat, datus est consulatus eius *Tosti* filio *Godwini* Consulis. Eodem anno *Algarus* Consul Cestriæ exulatus est, quia de proditione regis in consilio conuictus fuerat. Ille verò pergens ad *Griffinum* regem Nordwales, rediens cum eodem rege combussit Hereford & Ecclesiam sancti **Ailbricti*. *al. Athelbricti* Postea venit *Edwardus* filius *Edmundi Irenside* in terram istam, & statim mortuus est, & sepultus apud Londoniam in Ecclesia sancti *Pauli*. Hic fuit pater *Margaretæ* reginæ Scottorum, & *Edgari* * *Adelinge*. *Margareta* verò fuit mater *Matildis* reginæ An- *al. Atheling* glorum, & *Dauidis* vrbanissimi regis Scottorum. *Lefricus* quoque Consul nobilissimus Cestriæ defunctus est eo tempore: cuius vxor *Godiua* nomine perpetuo digna, multa probitate viguit, & abbatiam apud Couentre construxit: & auro & argento incomparabiliter ditauit. Construxit etiam Ecclesiam Stow sub promontorio Lincolniæ, & multas alias. *Algarus* verò filius eius suscepit consulatum Cestriæ.

EDwardi regis anno 22. cùm iam *Henrico* rege defuncto *Philippus* filius eius regnaret, *Willielmus* dux Normannorum subiugauit sibi Cenomanniam. *Haraldus* verò transiens in Flandriam, tempestate compulsus est in Ponticam prouinciam. Quem captum Consul Ponticus *Willielmo* duci Normannię reddidit. *Haraldus* verò iurauit *Willielmo* super reliquias sanctorum multas & electissimas se filiam eius ducturum: & Angliam post mortem *Edwardi* regis ad opus eius seruaturum. Summo igitur honore susceptus, & muneribus amplis ditatus, cùm reuersus esset in Angliam periurij crimen elegit. Anno verò sequenti *Haraldus* & *Tosti* perrexerunt in expeditionem in Walliam. Gens verò patriæ subdita est eis, & obsides dedit. Post ea siquidem occiderunt regem suum *Griffinum*, & attulerunt *Haraldo* caput eius. *Haraldus* verò statuit ibi alium regem. Contigit autem eodem anno, quòd in aula regia apud Windleshores *Tosti Haraldum* fratrem suum regi vina propinantem capillis coram rege ipso arripuerit. Inuidię namque & odij fomitem ministrauerat, quòd cùm *Tosti* ipse primogenitus esset, arctiùs à rege frater suus diligeretur. Igitur impetu furoris propulsus non potuit cohibere manus à cesarie fratris. Rex autem pernitiem eorum iam appropinquare prędixit, & iram Dei iam non differandam. Tantæ namque sæuitiæ fratres illi erant, quòd cùm alicuius nitidam villam conspicerent, dominatorem de nocte interfici iuberent, totamque progeniem illius, possessionemque defuncti obtinerent. Et isti quidem iusticiarij erant regni. *Tosti* igitur furibundè discedens à rege & à fratre suo, perrexit ad Hereforde, vbi frater suus corrodium regale maximum parauerat: vbi ministros fratris sui omnes detruncans singulis vasis vini, medonis, ceruisiæ, pigmenti, morati, siceræ, crus humanum, vel caput, vel brachium imposuit. Mandauitque regi, quòd ad firmam suam properans cibos salsatos sufficienter inueniret, alios secum deferre curaret. Rex ergo eum ob scelus adeo infinitum delegari, & exulari præcepit.

EDwardi regis anno 24. Nordhumbri hæc audientes *Tosti* consulem suum, qui multas eis cædes & clades ingesserat, fugauerunt: Omnémque familiam suam interficientes tam Anglos quàm Dacos, ceperunt thesauros & arma eius in Euerwic.

Constituerunt

Constituerunt igitur *Marcherum* filium *Algari* consulis super eos consulem: qui cum gente illa & cum Lincolnesire, & Snotinghamsire, & Derbisire perrexit vsq; ad Hamtune, & *Edwinus* frater suus venit contra eum cum hominibus consulatus sui, & plures Brittanni cum eo. Tunc venit *Haraldus* consul ad eos. Ipsi verò miserunt eum ad regem & nuncios cum eo precantes, vt possent habere *Marcherum* consulem super eos. Quod rex concessit, & remisit *Haraldum* ad eos, ad Hamtune, qui hæc eis affirmauit. Ipsi verò interim comburentes & prædantes & occidentes prouinciæ illi non pepercerunt, sed multa millia hominum secum abducentes cum petitionem suam obtinuissent, multis annis deteriorem partem illam regni reddiderunt. *Tosti* verò & vxor sua ad *Baldwinum* consulem Flandriæ diuertentes hyemauerunt.

MIllesimo sexagesimo sexto anno gratiæ, perfecit dominator Dominus de gente Anglorum, quod diu cogitauerat. Genti namque Normannorum asperæ & callidæ tradidit eos ad exterminandum. Enimuerò cùm basilica S. *Petri* apud Westminster dedicata esset in die sanctorum innocentium, & postea in vigilia *Epiphaniæ* rex *Edwardus* mundo decessisset, & sepultus esset in eadem ecclesia, quam ipse construxerat, & possessionibus multis ditauerat, quidam Anglorum *Eadgar*, * *Adeling* promouere volebant in regem. *Haraldus* verò viribus & genere fretus regni diadema inuasit. *Willielmus* verò dux Normanniæ tribus de causis mente stimulatus, & intrinsecùs irritatus est. Primò, quia *Alfredum* cognatum suum *Godwinus* & filij sui dehonestauerant & peremerant. Secundò, quia *Robertum* episcopum & *Odonem* consulem & omnes Francos *Godwinus* & filij sui arte sua ab Anglia exulauerant. Tertiò, quòd *Haraldus* in periurium prolapsus regnum, quod iure cognationis suum esse debuerat, sine aliquo iure inuaserat. Principes verò Normannorum conuocans, auxilium Angliæ conquirendæ ab eis petijt. Quibus ad se consiliandos euntibus *Willielmus* filius *Osberti* dapifer ducis interfuit: qui grauissimum iter ad Angliam capessendam, gentémque Anglorum fortissimam perhibens, contra paucissimos in Angliam ire volentes acerrimè litigauit. quod audientes proceres valdè gauisi fidem dederunt ei, vt quod ipse diceret omnes concederent. Ingressus igitur ante eos coram duce, dixit. Paratus sum in hac expeditione cum omnibus meis deuotè proficisci. Oportuit ergo omnes Normannorum principes verbum eius prosequi. Classis itaque maxima parata est ad portum, qui vocatur Sancti *Walerici*. Quod audiens rex *Haraldus* vir bellis acerrimus, cum nauali exercitu contra *Willielmum* ducem in mare profectus est. Interea venit *Tosti* Consul in Humbram cum 60. puppibus: *Edwinus* verò Consul veniens cum exercitu fugauit eum. Ille verò fugiens in Scotiam obuiauit *Haraldo* regi Norwagiæ cum 300. puppibus: & *Tosti* gauisus valdè subditus est ei. Deinde ambo venerunt in Humbram vsque ad Eouirwic, & iuxta vrbem pugnauerunt cum eis *Edwinus* & *Markerus* consules: Cuius locus pugnæ in Australi parte vrbis adhuc ostenditur. *Haraldus* verò rex Norwagiæ & *Tosti* cum eo Martis omine glorioso potiti sunt. Quod audiens *Haraldus* rex Angliæ cum manu valida obuiauit eis apud *Stainfordbrige. Pugna igitur incepta est, qua grauior non fuerat. Coeuntes namque â summo mane vsque ad Meridiem, cùm horribiliter ruentes vtrinque perseuerarent, maximus numerus Anglorum Norwagenses cedere, sed non fugere compulit. Vltra flumen igitur repulsi, viuis supra mortuos transeuntibus magnanimiter restiterunt. Quidam verò Norwagensis fama dignus ęterna super pontem restitit, & plus 40. viris Anglorum securi cædens electa vsque ad horam diei nonam omnem exercitum Anglorum detinuit solus: vsquequô quidam nauim ingressus per foramina Pôtis in celandis eum percussit iaculo. Transeuntes igitur Angli *Haroldū* regem & *Tosti* occiderunt, & totam Norwagensium aciem vel armis strauerunt vel igne deprehensos combusserunt.

* al. Atheling

* al. Steinfordesbrige

H*Araldus* rex Anglorum eadem die reuersus ad Eouirwic cum summa lætitia, dum pranderet, audiuit nuntium dicentem sibi. *Willielmus* dux Normanniæ littora Australia occupauit, & castellum construxit apud Hastings. Rex igitur non segnis aduolans aciem suam construxit in planis Hastinges. *Willielmus* verò 5. cateruas equitum splendidè promouit in hostem; *Quibus terribiliter dispositis orationem huiuscemodi habuit. Vos alloquor Normanni gentium fortissimi; non quasi vestræ probitatis incertus, non quasi de victoria non securus: quæ nunquam casu aliquo, vel impedimento á vobis euadere*

potuit

potuit. Quod si semel non vincere potuissetis exhortandi forsitan essetis, vt probitas vestra præradiaret. Quod autem natiuum vobis est, & quasi necessarium, qua indiget exhortatione? O mortalium validissimi, quid potuit rex Francorum bellis proficere cum omni gente quæ sunt à Lotaringa vsque ad Hispaniam contra Hasting *antecessorem nostrum? Qui quantum voluit Franciæ sibi adquisiuit, quantum voluit regi permisit, dum placuit, tenuit, dum satiatus est: ad maiora anhelans reliquit. Nonne* Rou *pater meus dux primus & author nostræ gentis cum patribus nostris regem Francorum * Parisius in medio regni sui bello vicit? nec Francorum rex potuit sperare salutem, nisi & filiam suam & terram, quæ ex vobis Normannia vocatur, supplex obtulisset? Nonne patres vestri regem Francorum in Rotomago ceperunt, & tenuerunt, donec* Richardo *puero duci vestro Normanniam reddidit, eo pacto, quòd in omni collocutione regis Franciæ & ducis Normanniæ gladio dux accingeretur, regem verò nec gladium nec etiam cultellum ferre liceret? Hanc æternam sanctionem patres vestri regi magno cogentes statuerunt. Nonne idem dux patres vestros vsque ad Mirmandam iuxta Alpes adduxit: & vrbis ducem generũ scilicet suum sponsæ suæ prælians parere coegit? Et ne parum sit vobis homines vicisse, vicit & ipse diabolum corporaliter colluctans, & prosternens, ligansq́ manus eius post terga confusumque victor Anglorum reliquit. Sed quid prisca narro? Nonne vobis cõgredientibus in eo tempore apud Mortemer, Franci præcipites præposuere fugã bellis, calcaria telis? Vos autem* Radulfo *summo duce Francorũ interfecto, fama spolijsq́ potiti, naturale bonũ solita necessitate tenuistis. Eia procedat aliquis Anglorũ, quos centies antecessores nostri & Daci & Norwagenses bellis vicerunt: demonstretq́ gentem* Rou *ex eius tẽpore vsq́ nunc semel militiæ naufragia perpessum esse, & ego victus abscedo. Nonne igitur pudori vobis est gentẽ vinci solitã, gentem belli cassam, gentem nec etiam sagittas habentem contra vos (ô fortissimi) quasi bello ordinatã procedere? Nõne vobis pudet regem* Haraldũ *contra me in præsentia vestri periurũ faciem suam vobis ostendere ausum fuisse? Mihi tamen stupori est, quòd eos qui parentes vestros cum* Alfredo *cognato meo proditione nefanda excapitauerunt oculis vestris vidistis, & eorum capita adhuc humeris eorũ supersunt. Erigite vexilla viri: nec sit iræ promeritæ modus vel modestia. Ab Oriente ad Occidentem videatur fulmen gloriæ vestræ; audiatur tonitruum impetus vestri, vindicesq́ generosissimi sanguinis. Nondum perorauerat dux* Willielmus: *omnes ira accensi vltra quã credi potẽst secundũ acies suas impetu ineffabili prouolabant in hostem, ducemq́ iam sibi soli loquentem relinquebant.* Quidam verò nomine *Taillefer* diu antequam coirent bellatores, ensibus iactatis ludens coram gente Anglorũ, dum in eum omnes stuperent, quendam vexilliferum Anglorum interfecit. Secundò similiter egit. Tertiò idem agens, & ipse interfectus est: & acies sibi offenderunt. Incipit lætifera nubes sagittarum. Tonitruum sequitur ictuum. Insilit ignita collisio galearum & ensium. Cùm ergo *Haraldus* totam gentem suam in vna acie strictissimè locasset, & quasi castellum inde construxisset, impenetrabiles erant Normannis. Docuit igitur dux *Willielmus* genti suæ fugam simulare. Fugientes autem ad quandam foueam magnam dolosè protectam deuenerunt: vbi multus numerus eorum corruens oppressus est. Dum igitur Angli in sequendo persistunt, acies principalis Normannorum mediam Anglorum cateruam pertransijt. Quod videntes qui persequebantur per foueam prædictam, redire compulsi, ibidem ex magna parte perierunt. Docuit etiam dux *Willielmus* viros sagittarios, vt non in hostem directè, sed in aëra sursum sagittas emitterent, cuneum hostilem sagittis cæcarent. Quod Anglis magno fuit detrimento. Viginti autem equites strenuissimi fidem suam dederunt inuicem, quod Anglorum cateruam perrumpentes, signum regium, quod vocatur **Standard**, arriperent. Quod dum facerent plures eorum occisi sunt. Pars autem eorum via gladijs facta **Standard** asportauit. Interea totus imber sagittariorum cecidit circa regem *Haraldum:* & ipse in oculo percussus corruit. Irrumpens autem multitudo equitum regem vulneratum interfecit, & *Girh* consulem interfecit, & *Lewine* consulem & fratres cum eo. Sic igitur contritus est exercitus Anglorum. *Willielmus* verò tanta potitus victoria susceptus est à Londoniensibus pacificè & coronatus est apud **Westminster** ab *Aldredo* Eboracensi Episcopo. Et facta est mutatio dextræ excelsi; quam Cometa ingens in exordio eiusdem anni designauerat. Vnde dictum est,

Anno milleno sexageno quoque seno
Anglorũ metæ flammas sensere Cometæ.

Cõmissum est autem bellũ mense Octob. in

* al. Parisijs

Nn festiuitate

feſtiuitate ſancti *Calixti*. Quo in loco rex *Willielmus* abbatiam nobilem poſtea pro defunctis ſuis conſtruxit: & eam dignè nomine Belli vocauit.

WIllielmus rex anno ſequenti mare tranſijt ducens ſecum obſides & theſauros: & eodem anno rediens diuiſit terram militibus ſuis. Sed *Eadgar* iuuenis cum multis militibus pergens in Scotiam, regi Scottorum ſororem ſuam *Margaretam* deſponſauit. Cùm autem rex *Roberto* Comiti conſulatum Nordhumbre dediſſet, prouinciales eum & cũ eo nongintos homines occiderunt. Tunc *Edgar* iuuenis cum omni gente Nordhumbre venit Eouirwic: & Burgenſes cum eo pacem fecerunt. Rex verò veniens cum exercitu ciuitate prædata, magnam gentis perfidæ ſtragem dedit. *Edgarus* autem reuerſus eſt in Scotiam.

WIllielmi regis anno tertio venerunt duo filij *Swain* regis Dacorum & *Osbertus* Conſul frater ſuus cum trecentis puppibus in Humbram, ad quos *Walthef* Conſul & *Edgar* iuuenis venerunt: iunctique ſimul Daci & Angli caſtellum de Eouirwic ceperunt; multoſque Francorum perimentes, principes eorum vinctos & theſauros ad puppes tulerunt: & inter Vſam & Trentam hyemauerunt. Rex autem aduenien Dacos aufugauit, & Anglos illius prouinciæ deſtruxit. At Conſul *Walthef* cum rege concordatus eſt. Anno ſequenti *Baldewino* Flandriæ Conſuli defuncto, cuius filiam Rex *Willielmus* duxerat, ſucceſſit filius ſuus *Ernulfus*: quem rex *VVillielmus* Anglorum, & *Philippus* rex Francorum manu tenebant. *Rodbertus* autem Friſenſis frater eius bello confligens occidit *Ernulfum* Conſulem, & *VVillielmum* filium *Osberti*, de quo prædiximus, & multa millia hominum vtriuſque regis.

WIllielmi regis anno quinto *Markerus* & *Edwinus* Conſules ceperunt prædari per campos & nemora. *Edwinus* autem occiſus eſt à ſuis. *Markerus* verò &
al. Eli *Herewardus* & *Alwinus* Epiſcopus venerunt in * Heli. Rex verò ducens exercitum terra & mari Inſulam obſedit, pontem parauit, domum belli artificioſè conſtruxit, quę vſque hodie perſtat: viros prædictos introiens Inſulam cepit præter *Herewardum*, qui ſuos viriliter ſtrenuiſſimus eduxit. Sequenti anno duxit Rex exercitum terra & mari in Scotiam, *Melcolm* verò Rex Scottorum homo ſuus effectus eſt, & obſides ei dedit. Anno ſequenti Rex duxit exercitum Anglorum & Francorum in Cenomanniam. Angli verò terram illam deſtruxerunt villas comburendo, vineas cædendo, & eam regi ſubdiderunt. Proximo verò anno iuit Rex in Normanniam, & *Edgar* iuuenis concordatus eſt ei, & in curia regis diu permanſit.

WIllielmi regis anno nono, *Radulfus*, cui Rex conſulatum Eſtangle dederat, regem à regno expellere præcogitauit conſilio *VValthef* conſulis, & *Rogeri*, qui fuit filius *VVillielmi* filij *Osberti*: cuius ſororem Conſul prædictus duxit, & in ipſis nuptijs hanc proditionem prolocuti ſunt. Proceres verò regni ei viriliter obſtiterunt: vnde ipſe naues introiens apud Nordwic receſſit in Daciam. Rex autem rediens in Angliam *Rogerum* Conſulem cognatum ſuum miſit in carcerem. Sed *VValthef* Conſulem decollari fecit apud Wincestre, & ſepultus eſt apud Crulond. Cæterorum verò, qui nuptijs prauis interfuerant, multos fugauit, multos oculis priuauit. *Radulfus* autem Conſul adducens ſecum *Cnuth* filium *Suein* regis Dacorum & *Hacun* Conſulem redijt in Angliam cum 200. puppibus. Sed cùm non auderent contra regem *VVillielmum* pugnare transfretauerunt in Flandriam. Eodem anno *Edith* regina deceſſit, & ſepulta eſt iuxta virum ſuum regem *Edvvardum* apud Weſtminſtre. Anno ſequenti Rex transfretans obſedit Dol. Brittanni autem caſtellum tenuerunt viriliter, donec Rex Franciæ adueniens liberauit eos. Poſtea verò rex Franciæ, & rex *VVillielmus* concordati ſunt. Rex autem Scottorum *Melcolm* prædatus eſt in Nordhumbre vſque ad Tine: & prædam maximam, multoſque homines ſecum in vinculis reduxit. Rex quoque *VVillielmus* ſeditione militari agens contra *Robertum* filium ſuum apud Gerberei, quod eſt caſtrum in Francia, equo ſuo propulſus eſt: & *VVillielmus* filius ſuus vulneratus eſt, & multi ex ſuis occiſi. Maledixit autem Rex *Roberto* filio ſuo. Porro Nordhumbri proditione occiderunt *VValkerum* Epiſcopum Dunelmiæ, in quodam placito pacificè ſtatuto iuxta Tinam, & centum homines cum eo.

VVillielmus

W*Illielmus* Rex anno decimo quinto duxit exercitum in Walliam, & eam sibi subdidit: *Odonem* Episcopum fratrem suum postea in carcerem posuit. His transactis Regina *Matildis* obijt. Eo tempore cepit Rex ab vnaquaque hida Angliæ sex solidos. *Turstanus* verò Abbas **Glastingebirh** turpe scelus commisit. Tres namque Monachos sub altare positos occidi fecit: & octodecim vulnerari; Ita quòd sanguis eorum cucurrit ab altari super gradus & à gradibus super arenam.

W*Illielmus* rex anno decimo octauo, (quo in anno *Vrbanus* Papa effectus est Romanus) redijt à Normannia in Angliam cum tanto exercitu Francorum, Normannorum, Brittannorum; quòd mirum videbatur, quomodo hæc terra pascere eos posset. Didicerat enim fama crebrescente, quòd rex Daciæ *Cnuth*, & *Robertus* Frisensis Consul Flandriæ volebant ditioni suæ Angliam Martis gressibus supponere: cùm autem apparatus eorum Deo volente defecisset, remisit magnas partes exercituum ad natale solum. Misit autem dehinc rex potentissimus iusticiarios per vnamquamque scyram, id est prouinciam Angliæ, & inquirere fecit per iusiurandum quot hydæ, (id est iugera vni aratro sufficientia per annum) essent in vnaquaque villa, & quot animalia, fecit etiam inquiri, quid vnaquæque vrbs, castellum, vicus, villa, flumen, palus, sylua, redderet per annum. Hæc autem omnia in chartis scripta delata sunt ad regem, & inter thesauros reposita vsque hodiè seruantur. Eodem anno *Mauricius* effectus est Episcopus Londoniæ, qui templum maximum quod necdum perfectum est, incepit.

W*Illielmus* rex fortis anno decimo nono regni sui cum de more tenuisset curiam suam in Natali apud **Gloucestre**, ad Pascha apud **Wincestre**, ad Pentecosten apud Londoniam, *Henricum* filium suum iuniorem virilibus induit armis. Deinde accipiens hominium omnium terrariorum Angliæ, cuiuscunque feudi essent, iuramentum etiam fidelitatis recipere non distulit. Postea rex adquisitis magni thesauri copijs super quoscúnque aliquam causam inuenire poterat, siue iustè siue iniustè, iuit in Normanniam.

ANno vigesimo primo regni *Willielmi* regis cùm iam Domini iustam voluntatem super Anglorum gentem Normanni complessent: nec iam vix aliquis princeps de progenie Anglorum esset in Anglia, sed omnes ad seruitutem & ad mœrorem redacti essent: ita etiam, vt Anglicum vocari esset opprobrio: Huius author vindictæ *Willielmus* vitam terminauit. Elegerat enim Deus Normannos ad Anglorum gentem exterminandam: quia prærogatiua sæuitiæ singularis omnibus populis viderat eos præminere. Natura siquidem eorum est, vt cum hostes suos adeo depresserint, vt adijcere non possint, ipsi se deprimant, & se terrasque suas in pauperiem & vastitatem redigant: semperque Normannorum domini cùm hostes contriuerint, cùm crudeliter non agere nequeant, suos etiam hostiliter conterunt. Quod liquidè in Normannia, & Anglia, Apulia, Calabria, Sicilia, & Antiochia terris optimis, quas eis Deus subiecit, magis, magisque apparet. In Anglia ergo tholonea iniusta, & pessimæ consuetudines his temporibus pullulauerunt. Principes omnes auri & argenti cupiditate cæcati adeo erant, vt illud de ijs verè dici possit, Vnde habeat, nemo quærit, sed oportet habere: quanto magis loquebantur de recto, tanto maior fiebat iniuria. Qui iusticiarij vocabantur, caput erant omnis iniustitiæ. Vicecomites, & præpositi, quorum erat officium iustitia, & iudicium furibus & raptoribus atrociores erant, & omnibus sæuissimis sæuiores. Rex ipse cùm ad firmam terras suas, quanto cariùs poterat, dedisset: alij magis offerenti, & deinde alij, semper negligens pactum, & ad maiora studens, dabat. Nec erat cura quanta iniuria pauperibus à præpositis fieret. In hoc anno igitur pestes infirmitatis & famis Angliæ Deus immisit, vt qui febribus euaderet, fame moreretur. Immisit etiam tempestates, & tonitrua, quibus multos hominum occidit: nec animalibus, nec pecori pepercit. Iuerat autem hoc anno Rex *Willielmus* in Franciam prædauitque regnum Regis *Philippi*, & multos suorum neci dedit. Combussit quoque castrum nobile quod vocatur * Maante; & omnes Ecclesias, quæ ibi inerant, ple- *al. Anaante*
bemque multam, & duos Anachoritas sanctos igni tradidit. Quibus de causis Deus

 irritatus

irritatus regem cùm inde rediret infirmitati,poſtea morti conceſſit.De cuius regis potentiſſimi vita bona perſtringenda ſunt,& mala: vt â bonis ſumantur exempla,& â malis diſcatur cautela.

W*Illielmus* omnibus Normanniæ cõſulibus fortior fuit, omnibus Anglorũ regibus potentior fuit: omnibus prędeceſſoribus laude dignior fuit.Erat autem ſapiens,ſed aſtutus: locuples,ſed cupidus: glorioſus,ſed famæ deditus:erat humilis Deo ſeruientibus, durus ſibi reſiſtentibus. Poſuerat namq; conſules, & principes in carcerem: Epiſcopos,& abbates poſſeſſionibus ſuis priuauerat: fratri proprio non pepercerat: nec erat,qui reſiſteret. Auferebat quoq; potentiſſimis etiam auri & argenti millia, ad caſtella ſolus omnes fatigabat conſtruenda.Si ceruum caperent,aut aprum,oculos ijs euellebat,nec erat,qui obmurmuraret. Amauit autem feras, tanquam pater eſſet earum: vnde in ſyluis venationum,quæ vocantur **Noueforeſt**, Eccleſias & villas eradicari, gentem extirpari,& â feris fecit inhabitari. Cùm autem raperet ſuis ſua,non pro aliqua neceſſitate,ſed prę nimia cupiditate,in intimis cordium amaricabantur,& tabeſcebant. Ipſe verò nihili pendebat iras eorum. Sed oportebat omnies obſequi regis nutui: ſi amore eius, vel pecunia, vel terris vel vita vellent perfrui. Heu quanto dolore plangendum eſt,quòd aliquis hominum, cùm cinis, & vermis ſit, adeo ſuperbiat, vt ſuper omnes ſe ſolum mortis oblitus extollat. Regi namq; præfato Normannia hereditariè peruenerat.Cenomanniam armis acquiſierat: Brittanniam ſibi accliuem fecerat. Super Angliam ſolus totam regnauerat: ita quòd nec ibi vna ſola hyda inerat,de qua neſciret cuius eſſet, & quid valeret. Scotiam quoque ſibi ſubiugauerat: Walliámque reuerendus in ſuam acceperat: pacis autem tantus author fuerat, quòd puella auro onuſta regnum Angliæ pertranſire poſſet impunè. Si aliquis quempiam quacunque de cauſa peremiſſet, capitali ſubiacebat ſententiæ: ſi aliquem vi oppreſſiſſet, genitalibus priuabatur armis.Conſtruxit autem abbatiam *Belli*,de qua prædictum eſt. et illam apud * *Cahom* in Normannia, in qua ipſe ſepultus eſt. Vxor verò ſua *Matildis* nomine abbatiam ſanctimonialium ibidem conſtruxit,in qua ipſa ſepulta eſt. Quorum animabus miſereatur,qui ſolus poſt mortem medetur. vos igitur qui legitis,& viri tanti virtutes & vitia videtis bona ſequentes,& â malis declinantes, pergite per viam directam,quæ ducit ad vitam perfectam.

al,Chaam

EOdem anno Pagani ſuper Chriſtianos in Hiſpania prædati ſunt, & partes regni magnas occupauerunt. *Amphos* verò rex Chriſtianus accepto circumquaq; a Chriſtianis auxilio reſurgens Paganos occidit,fugauit, terræ ablatæ damna reparauit. Accidit etiam in Dacia,quod Daci nunquam antea in dominum fide læſi,*Cnut* regem ſuum in Monaſterio quodã proditione peremerunt.*Willielmus* verò rex *Roberto* filio ſuo primogenito dimiſerat Normanniã: *Willielmo* filio eius ſecundo regnum Angliæ:*Henrico* tertio filio ſuo theſauri copiam: pro quo cùm *Robertus* partem ei Normanniæ vendidiſſet,theſauro habito terram ei abſtulit.Quę res Deo valdè diſplicuit:ſed vindictam in tempore diſtulit. *Willielmus* verò pergens apud **Winceſtre** theſaurum patris ſui ſecundum imperium eius diuiſit. Erant autem in theſauro illo 60.mille librę argenti:excepto auro,& gemmis & vaſis & pallijs.Deditq; inde quibuſdam eccleſijs decem marcas auri,quibuſdã ſex,& vnicuiq; eccleſiæ villę quinq; ſolidos,& miſit in vnumquemque Comitatum centum libras diuiſum pauperibus. Pręcepto quoq; patris ſui omnes vinctos â vinculis ſoluit. Rex igitur nouus curiam ſuam ad natale tenuit apud Londoniã, in qua affuerunt *Lamfrancus* archiepiſcopus,qui eum ſacrauerat in regem,& *Thomas* Eboracenſis archiepiſcopus,& *Mauricius* Londonienſis epiſcopus,& *Walchelmus* Wintonienſis, & *Gaufridus* epiſcopus **Execeſtre**,& *Wlnod* epiſcopus ſanctus Wireceſtriæ,& *Willielmus* Tedfordiæ,& *Robertus* **Ceaſtre**,& *Willielmus* Dunelmię,& *Odo* epiſcopus Baiocenſis iuſticiarius & princeps totius Angliæ: & *Remigius* epiſcopus Lincolnienſis, de quo pauca tangere res exigit.

R*Emigio* igitur, qui Monachus fuerat apud **Feſcamb** dederat Rex Epiſcopatum **Woreceſtre**, quæ ſita eſt ſuper Tamaſim. Cùm autem Epiſcopatus ille maior omnibus Angliæ â Tamaſi vſque ad Humbram duraret, moleſtum viſum eſt Epiſcopo, quòd in ipſo termino Epiſcopatus ſedes eſſet Epiſcopalis: Diſplicebat etiam ei, quòd vrbs illa modica erat, cùm in eodem Epiſcopatu ciuitas clariſſima Lincolniæ dignior

dignior ſede Epiſcopali videretur. Mercatis igitur prædijs in ipſo vertice vrbis iuxta caſtellum turribus fortiſſimis eminens in loco forti fortem, pulchro pulchram, virgini virginum conſtruxit Eccleſiam: quæ & grata eſſet Deo ſeruientibus, & vt pro tempore oportebat inuincibilis hoſtibus. Prouinciam tamen Lindiſſe Archiepiſcopus Eboracenſis calumniabatur ex antiqua temporum ſerie. *Remigius* verò nihili ducens impetitionem eius, non ſegniter opus inceptum peregit: peractúmque clericis doctrina & moribus approbatiſſimis decorauit. Erat ſiquidem ſtatura paruus, ſed corde magnus: colore fuſcus, ſed operibus venuſtus. De regia quidem proditione fuerat impetitus: ſed famulus eius ferri igniti iudicio dominum purgans regio reſtituit amori, & maculam Pontificali deterſit decori. Hoc tempore, hoc authore, his cauſis incepta eſt Eccleſia moderna Lincolnienſis.

VErùm iam rebus vſque ad tempora noſtra perductis, nouis nouus liber eſt donandus. Si autem & hîc prædictorum recapitulatio elucidans requiratur, nec ob iſta, cùm pauca ſint, lectori moleſtus apparebo. Ecce igitur ſpeculum de regibus libri terminati.

AEthelred regnauit ſuper vniuerſos fines Angliæ 37. annis ſemper cum labore.

Edmundus iuuenum fortiſſimus regnauit vno anno, & proditione occiſus eſt.

Cnut omnium prædeceſſorum ſuorum maximus regnauit glorioſè viginti annis.

Haraldus filius eius regnauit quatuor annis, & 16. hebdomadis.

H*Ardecnut* munificus regis *Cnut* filius, cùm regnaſſet duobus annis ſex diebus minus, morte præreptus eſt.

Edwardus Rex bonus & pacificus regnauit in pace viginti quatuor annis.

Haraldus rex periurus vno anno, & tamen nõ pleno, quẽ proprio perdidit iniuſtitia.

W*Illielmus* omnium prædictorum ſummus viginti vno annis glorificè ſplenduit, de quo dictum eſt,

> *Cæſariem,* Cæſar, *tibi ſi natura negauit,*
> *Hanc* Willielme *tibi ſtella * cometa dedit.* al.comata

Henrici Huntindonienſis
Historiarum
LIB. VII.

HActenus de ijs, quę vel in libris veterum legendo reperimus, vel fama vulgante percepimus, tractatum eſt. Nunc autem de his, quæ vel ipſi vidimus, vel ab ijs, qui viderant, audiuimus, pertractandum eſt. Declaratumque conſtat, quo modo Dominus ſalutem & honorem genti Anglorũ pro meritis abſtulerit, & iam populum non eſſe iuſſerit. Patebit à modò, quomodo & ipſos Normãnos vindices quidem ſuos varijs cladibus afficere inceperit. Omnes namq; nobiliores procerũ in *Willielmum* iuniorem non ſine periurio bellum mouentes, & *Robertum* fratrem ſuum in regnum aſciſcentes, ſuis quique prouincijs debacchati ſunt. *Odo* præſul Baiocenſis, princeps & moderator Angliæ, in Cantia ſeditionem exordiens, regis & Archiepiſcopi villas inuaſit, & combuſſit. *Rogerus* Conſul de * Moretiel circa Peuenſe idem incepit. *Galfridus* Epiſcopus prodiens à Brigeſtou vrbem Bade, & Berchelai, & circumiacentia deſtruxit. al.Moretuil

Rogerus in caſtello **Nordwic** ſceleris exercitiũ per **Eſtangle** non ſegniùs inchoauit. *Hugo* in prouincia Legeceſtriȩ & Hãptoniȩ nihil mitiùs egit. *Willielmus* epiſcopus Dunelmiȩ in finitimis ſimilia perpetrauit. Principes verò **Hereforduſhyre** & **Saloupeſcyre** cum Walenſibus prædantes combuſſerunt prouinciam Wireceſtre vſque ad portas vrbis. Cùm autem templum & caſtellum aſſilire pararent, *Wlſtanus* Epiſcopus ſanctus quendam amicum familiarem ſummis in neceſſitatibus compellauit, Deũ videlicet excelſum. Cuius ope coram altari iacens in oratione paucis militibus emiſſis quinque mille hoſtium, vel occidit, vel cepit: cȩteros verò mirabiliter fugauit. Rex autẽ congregato Anglorũ populo, reddidit venatus, & nemora, legeſq; promiſit exoptabiles. Porrexit igitur ad caſtellum **Tunebruge**: vnde *Gilebertus* ei rebellabat. Cùm autem regalis exercitus iam caſtellum conſtringeret, cum rege pacificatus eſt. Rex inde progrediens ad **Peueneſe**, obſedit ibi *Odonem* epiſcopum, & *Rogerum* conſulem per ſex hebdomadas. Interea *Robertus* dux Normanniȩ Angliã feſtinans adire, & auxilio prȩdictorũ obtinere, prȩmiſit partem exercitus in auxilium ſuorum, diſponens cum copijs ingentibus eos proſequi. Anglici verò mare cuſtodientes occiderũt, & ſubmerſerunt ex illis innumerabiles. Igitur qui erant in **Peueneſe** deficiente cibo caſtrũ regi reddiderunt. *Odo* ſiquidẽ epiſcopus iurauit ſe ab Anglia receſſurum, & caſtellum Roueceſtriȩ redditurum: cùm autem vt illud redderet cum regis hominibus eò veniſſet, *Euſtacius* Conſul & cȩteri proceres, qui vrbi inerant fallacia ipſius epiſcopũ regiſq; miniſtros ceperunt, & in carcerem retruſerunt. Quibus rex auditis Roueceſtriã obſedit, donec firmitas reddita eſt: & epiſcopus *Odo* non rediturus mare tranſijt. Mittens quoq; rex exercitũ Dunelmiæ obſedit vrbem, donec reddita eſt ei. Epiſcopus verò multiq; proditorum propulſi ſunt in exilium. Rex verò terras infidelium fidelibus ſuis diſtribuit. *Lanfrancus* archiepiſc. doctor luculentus clericorum, & pater dulciſſimus monachorum, à rebus tranſitorijs anno ſequente tranſijt. quo in anno terræ motus fuit terribilis.

IVnior *Willielmus* anno 3. regni ſui vlciſci paratus iniurias, quas ei frater ſuus ingeſſerat, muneribus datis acquiſiuit ſibi caſtellũ *S. Walerici* & **Albemarle**. qui milites ſuos mittens, prȩdari, & comburere terram fraternã cœpit. Anno verò ſequenti rex ipſe ſequens eos cõcordiam cum fratre ſuo fecit. Eo tamen pacto, vt caſtra illa, quæ frater ab eo iniuria acquiſierat, regi remanerent. Rex autem adiuuaret eum ad omnia, quæ pater ſuus habuerat, conquirenda. Statuerunt etiã, ſiquis eorum moreretur prior altero ſine filio, quòd alter fieret hæres illius. Hoc pactum iurauerunt duodecim principes vice regis, & duodecim vice ducis. Interea *Melcolm* rex Scottorum prædatum veniens in Angliã, validiſſimè vexauit eam. venientes igitur in Angliã rex & cũ eo *Robertus* frater ſuus, direxerunt acies in Scotiam. Itaque *Melcolm* nimio timore perſtictus homo regis effectus eſt, & iuramento fidelitatis ei ſubiectus. *Robertus* autem dux cum fratre ſuo diu perẽdinans cùm plus ficti amoris quàm veri circa eum reperiſſet, transfretauit ad propria. Succedente anno rex reȩdificauit **Carleol**, & ex auſtralibus Angliæ partibus illuc habitatores tranſmiſit. *Remigius* verò præſul cùm Eccleſiam Lincolnienſem iam perfectam dedicaturus eſſet, vno die ante hoc languore correptus expirauit.

IVnior *Willielmus* in Quadrageſima infirmatus eſt apud **Gloueceaſtre** 6. anno regni ſui deditq; archiepiſcopatũ Cantuariæ *Anſelmo* abbati viro ſancto, & venerabili: *Roberto* quoq; cognomento *Bloet* cancellario ſuo dedit epiſcopatum Lincolniȩ, quo non erat alter forma venuſtior, mente ſerenior, affatu dulcior. Promiſit quoq; rex ſe prauas leges emendaturum, & in domo Domini pacẽ poſiturum. Sed ex quo ſanus fuit, pœnituit eum, & ſolito peior effectus eſt. Condolens igitur, quòd epiſcopatum Lincolniȩ non vendiderat, cum Archiepiſcopo Eboracenſi calumniatus eſt *Robertũ* epiſcopum, quòd vrbs Lincolniæ, & prouincia **Lindiſſe** archiepiſcopo eidẽ ſubiacere debuiſſent. Nec potuit cauſa terminari, donec *Robertus* 5000. lib. regi pro libertate Eccleſiæ ſuæ pepigerit; quod regi quidem ſymoniæ, prȩſuli verò iuſtitiæ deputatũ eſt. Eodem anno *Melcolm* rex Scotiæ in Anglia prædans, ex improuiſo eſt interceptus, & interfectus, & *Edwardus* filius ſuus hæres ſi viueret eius. Quod vt audiuit *Margareta* regina, duplici contritione anxiata eſt in anima vſq; ad mortem: pergenſq; ad Eccleſiã confeſſionem & communionem recepit, & Domino precibus ſe commendans animam reddidit. *al. Dunenal.* Scotti verò elegerunt **Duneual* fratrem *Melcolm* in regem. Sed *Dunecan* filius *Melcolm* regis

regis, qui erat obses in curia regis *Willielmi*, auxilio eiusdem regis superueniens auunculum suum fugauit, & susceptus est in regem. Anno verò sequenti consilio eiusdem *Dunenal* Scotti regem suum *Dunecan* insidiantes occiderunt.

IVnior *Willielmus* 7. anno regni sui, prouocatus à fratre suo, quòd iusiurandum nō seruasset, transfretauit in Normanniā. Cùm ergo fratres simul venissent iuratores omnē culpā regi imposuerunt. Rex verò ferus ea negligens, & iracundè discedens castellum **Bures** inuasit, & cepit. E contra dux castellū Argentes cepit, & in eo consulē regis nomine *Rogerū* Pictauēsem & cum eo 700. milites, & postea castrū **Hulme.** Fecit interim rex summoneri 20000. peditum Anglicorum, vt venirent in Normanniam; cùm autem ad mare venissent, rex ab vnoquoque eorum pecuniam victualem scilicet decem solidos accipiens, eos domum remisit. Dux verò *Robertus* adduxit *Philippum* regem Francorum secum, & exercitum copiosum: vt obsiderent regem *Willielmum* apud ***Hou.** Ingenio autem & pecunia regis *Willielmi* rex Francorum reuersus est, & sic totus exercitus pecuniæ tenebris obnubilatus euanuit. [*al. Ou*] Rex verò *Willielmus* mandauit *Henrico* fratri suo, qui erat apud **Damfrunt,** vt esset in natali contra eum in Anglia. *Henricus* ergo in natali fuit apud Londoniam: rex verò apud **Withsand:** vnde appulit Doroberniam. Anno verò sequenti misit *Henricum* fratrem suum in Normanniam cum pecunia multa, vt eam loco regis diutinis inuasionibus expugnaret. Cùm autem *Robertus* consul Nordhumbræ in superbiam elatus, quia regem Scottorum strauerat, curiam regis adire repudiaret: promouit rex exercitum in **Nordhumbre:** statimq; in quadam firmitate, quæ vocatur Nouum castellum, omnes meliores consules & proceres cepit. Inde verò castellum **Tinemuth** conquisiuit, & fratrem consulis in eo. Post hæc obsedit consulem ad ***Bahanburh:** quod cùm armis inexpugnabile videret, parauit antè illud castellum aliud, quod appellauit **Malueisin:** in quo partem relinquens exercitus recessit. [*al. Bebanburh*] Quadam verò nocte cùm consul recessisset à **Bahanburh,** secutus est eum regalis exercitus vsque in Tinemuthan: vbi cùm se defendere conaretur, nec posset, vulneratus est & captus, & apud **Winleshores** in carcere positus. Ergo redditum est regi castrum **Behamburch:** fautores verò consulis malè pacati sunt. Nam *Willielmus* de **Ou** oculis priuatus est; *Odo* consul Campaniæ, cæterique complures exhæredati sunt. Eodem anno rex impiger vexilla direxit in Walliam, causa autem hæc est. Anno præterito multos Francorum occiderant, & procerum firmitates confregerant, & ferro & igne finitimos inuaserant. Anno etiam præsenti castellum **Mungumerie** strauerant, & inhabitantes necauerant: rex igitur pertransiens omnes fines Walliæ cùm in diuersorijs montium & syluarum eos persequi non posset, parum vel nihil proficiens, reuersus est. Eo tempore stellæ visæ sunt de cœlo cadere, ita spissę, quòd numerari non poterant.

ANno millesimo nonagesimo sexto facta est motio Ierosolymitana prædicatione *Vrbani* Papæ. *Robertus* igitur dux Normanniæ illuc proficiscens posuit Normanniam in vadimonium fratri suo regi *Willielmo*. Iuit autem cum eo *Robertus* dux Flandriæ, & *Eustachius* consul Boloniæ. Iuerunt & ex alia parte dux *Godefridus*, & consul de monte *Baldewinus*, & alius *Baldewinus* reges Ierosalem futuri. Iuerunt quoque ex tertia parte Comes de Sancto *Aegidio Reimundus*, & Episcopus Podiensis. Quis autem taceat *Hugonem* magnum fratrem regis Francorum, & *Stephanum* Comitem * *Blais*? Quis non memoret *Buamundum*, & nepotem eius *Tancredum*? [*al. Blesis*] Hoc est miraculū Domini magnum temporibus nostris factum, sæculis omnibus inauditum: vt tam diuersæ gentes, tot fortissimi proceres, relictis possessionibus splendidis, vxoribus & filijs, omnes vna mente loca ignotissima morte spreta peterent: ob cuius rei magnitudinem digrediendi veniam à lectore postulo. Nec enim si voluero tam miranda Dei magnalia tacere vel coactus potero, cùm nec absit causa, Normannorum ducis occasio.

A*Lexi* igitur apud Constantinopolim imperante cuncti prædicti proceres consensu imperatoris siue volentis, siue obedientis ibidem congregati sunt, pertranseuntésq; mare strictissimum, quod olim Hellespontiacum nunc brachium S. *Georgij* vocatur, Nicæam vrbem, quæ caput est Romaniæ, obsederunt. Ad portam igitur *Orientalem* consederat dux Normanniæ *Robertus*, iuxta quem consul Flandriæ: ad portam Borealem

lem dux *Buamundus*, iuxta quem *Tancredus*: ad Occidentalem dux *Godefridus*, iuxta quem *Hugo* magnus, & Comes *Stephanus*: ad Auſtralem conſul *Reimundus*, iuxta quem Podienſis Epiſcopus. Turba autem ibi innumerabilis erat Angliæ, Normanniæ, Brittanniæ, Aquitaniæ, Hiſpaniæ, Prouinciæ, Franciæ, Flandriæ, Daciæ, Saxoniæ, Alemanniæ, Italiæ, Græciæ, & regionum multarum. Non perluſtrauerunt radij ſolares à prima ſui creatione tantam, tam præclaram militiam, tam verendam, tam numeroſam turbam, tot & tam bellicoſos duces. Ceſſet Troia, ceſſent Thebæ duces & principes deſtructionis ſuæ, vt excuſentur, nominare. Hic affuerunt electiſſimi omnium temporum filij fulgentes occidentis: omnes crucis ſigno inſigniti: omnes in regnis ſuis reliquorum fortiſſimi. Igitur in die Aſcenſionis Domini lituis vndique concinentibus vrbs aggreſſa eſt. Repletur cœlum clamoribus, nigreſſit aer ſagittis, mugit terra propulſibus, reſonant aquæ ſtridoribus, venitur ad murum, foſſoribus res agitur. Paganis non ſagittæ, non tela, non ligna, non lapides, non fragmenta, non moles, non ignis, non aqua, non ars, non vires, non proſunt amentata miſſilia. Cùm ecce Turcorum exercitus acie terribilis ordinata, ex Auſtrali regione vexillis erectis apparuit. Quibus conſul *Reimundus*, & Epiſcopus Podienſis diuina virtute protecti, & armis terrenis fulgidi cum ſuo lætantes occurrunt exercitu. Dum igitur noſtri vehementer irruunt in illos, horrore inſperato liquefacti Domino iubente diſſoluuntur. Magna quidem pars fugientium capitibus minorata eſt: quæ fundis in vrbem proiecta non modicum contulerunt inhabitantibus tremorem. Igitur inæſtimabiliter perterriti noſtris vrbem reddunt: noſtri verò ſecundùm quod pepigerant imperatori. Cùm igitur per ſeptem hebdomadas, & tres dies ibi morati fuiſſent, iter ad Antiochiam dirigunt: contigit autem quòd die tertia in duo diuideretur exercitus. In vno quidem principes erant, dux Normannorum *Robertus*, *Buamundus*, *Richardus* de Principatu, *Tancredus*, *Euerardus* de Puiſat: *Achardus* de monte Merloy, & plures alij. Hos igitur circumdederunt Parthorum, qui modo Turci vocantur, & Perſarum, & Publicanorum, & Medorum, & Cilicienſium, & Sarracenorum, & *Angulanorum, ter centum ſexaginta millia, extra Arabes: quorum non erat numerus. Mittitur ergo nuncius à prædictis principibus ad alium exercitum. Interim verò bellum geritur horrendum. Dum námque Turci, & Perſæ, & Medi mortem immittunt ſagittis, Cilicienſes verò & Angulani tælis, Sarraceni quidem & Arabes lanceis, ſed Publicani clauis ferratis & gladijs; proſtrati ſunt vehementer Chriſtiani. Equi námque eorum inſolitum non ferentes clamorem & buccinarum clangorem, & ictus taburciorum, calcaribus non obtemperabant. Noſtrates quoq; tanto ſtridore perculſi, quid eſſet ignorabant. Dum igitur iam fugam Chriſticolæ vel meditarentur, vel inciperent, occurrit *Robertus* dux Normanniæ clamans: Quò milites? Quò fugitis? Equi eorum velociores noſtris ſunt: fuga non eſt præſidio: Hic potiùs moriendum eſt, mecum ſentite, me ſequimini. Dixerat, & in quendam Paganorum regem lanceæ direxit aciem, quæ lignum & æs & corpus æquè diffidit, ſtrauítque in momento ſecundum, ac tertium. Igitur *Tancredus* impiger & *Buamundus* belliger & *Richardus* de Principatu & *Robertus* de Anſa dux & miles fortiſſimus non ſegniùs indulgent ictibus. Redit animus noſtris, pugna committitur grauiſſima, & horrendè prolixa, cùm ecce *Hugo* magnus, & *Anſelmus* de *Ripemunt cum centum tantum militibus alium præuolantes exercitum defeſſos Paganos recentes findunt. Erat námque *Hugonis* lancea quaſi fulmen aduolans: gladius *Anſelmi* quaſi flamma diuidua. Tunc duo principes noſtrorum cæſi ſunt, dum Arabum quanto plures cæduntur tanto plures ingruunt. *Willielmus* námque frater *Tancredi* dum regem lancea tranſfixit, lancea eiuſdem regis tranſfigitur. *Godefridus* quoq; de Monte Scabioſo dum caput Arabis amputat ſagitta Parthi corpus perforatur, lorica calefacta iam non reſiſtente. Pondus & numerum hoſtium iam Franci vltrà perferre nequibant, cùm ecce ex aduerſo ſylua vexillorum alterius exercitus apparuit. Cùm autem bellum duraſſet vſq; in horam 9. innumeri in primo exercitu occiſi ſunt, nullúſq; eorum euaſiſſet niſi alius cætus ſuperueniſſet. Nec quoquã poſtea tempore Pagani tam ſedulò pugnauerũt.

al. Angulanorum

al. Ribemũt

Exercitus

Exercitus autem superuenientis prima *Godefridi* acies procedebat, ad dextram cuius vterque *Baldwinus* aciem dirigebat. Ad sinistram verò consul *Stephanus* & * *Vsewardus* de *Nulsione*. Aciem quidem *Baldwini* à longè sequebatur *Remundus* consul cum suis, aciem verò *Stephani Robertus* validissimus consul Flandriæ cum suis. Sed aciem *Godefridi* sequebatur acies procerum, & turbæ absq; numero. Episcopus verò Podiensis ex alio monte cum exercitu inuictissimo apparuit. Pugnantes igitur Pagani dum tot hostes ex insperato prospiciunt, quasi cœlum ruiturum super eos esset animis deliquerunt & fugæ indulserunt cum *Solimanno* duce suo. Christiani autem victoria licèt damnosa & spolijs innumeris potiti sunt primo die Iulij. Porrò Franci continuantes propositum Antiochiæ petendæ venerunt ad Erachiam. Inde ad Tarsum, quæ subdita est *Baldwino* mirifico Comiti. Athena verò & Manustra subditæ sunt *Tancredo* viro fortissimo. Dux autem nobilissimus Normannorum dedit quandam ciuitatem Turcorum, *Simeoni*. *Reimundus* verò consul magnus, & *Buamundus* lux belli, dederunt aliam ciuitatem, *Petro* de Alpibus. Inde peruenerunt Christiani vsque ad Coxan, quæ ciuitas subdita est eis. Princeps autem quidam *Petrus* de Rosa, cepit Rusam & plurima castra. Gens verò Christianorum peruenit Marasim, quæ se dedit eis. Inde peruenerunt ad pontem ferreum. Postea Antiochiam, quæ caput est Syriæ, obsederunt, 12. Kalendas Nouembris. Audiens verò *Buamundus*, quòd Turci essent in castro congregati, quòd vocatur Areg, iuit cum exercitu suo pugnatum contra eos, multósq; cum paucis Deo volente prostrauit, multósq; ante portam vrbis decollandos, vt ciues amaricaret, adduxit. Natali verò à Christianis in eadem obsessione celebrato; *Buamundus* & Comes Flandriæ cum viginti millibus bellatorum, in terram Saracenorum perrexerunt. Congregati autem erant multi ab Ierusalem & Damasco, & Alef, & alijs regnis ad succurrendum Antiochiæ: quibus irruentes vnanimiter nostri alios in fugam *verterunt, alios occiderunt. Reuertentésq; duces prædicti cum spolijs maximis, debito triumpho à nostris suscepti sunt. Interea vrbe inclusi obsidentibus acerrimè rebellabant: vexilliferúmq; Podiensis episcopi, & multos alios morti dederunt. In Februario verò congregatus est mirabilis exercitus Paganorum vltra pontem ferreum, apud castellum Areth. Dimittentésque omnes pedites in obsidione, omnes milites promouerunt principes ad bellum: & sex acies equitum parauerunt. Primam ducebat dux inuictus Normannorum, secundam dux *Godefridus* Alemannorum; tertiam *Reimundus* consul egregius; quartam *Robertus* Flandriæ decus; quintam nobilissimus Podiensis episcopus; sextam, quæ maxima erat, cum *Tancredo Buamundus*. Dum ergo fortissimè colliduntur hostibus, clamor resonabat ad cœlum, imbres telorum obnubilabant diem, vnusquisque percutiebat, & percutiebatur. Postquam venit maxima vis Parthorum, quæ retrò erat, nostros tam acriter inuasit, vt paulatim iam cederent; *Buamundus* verò bellorum arbiter, & certaminum iudex cuneum suum adhuc intactum medijs immisit hostibus. Tunc *Robertus* filius *Girardi* miles optimus, & signifer eius, quasi leo inter agmina gregum, sic proruit inter agmina Turcorum: & semper linguæ vexilli eius volitabant super capita Turcorum. Quod videntes alij animo recuperato vnanimiter inuadunt hostes. Dux igitur Normannorum gladio caput cuiusdam, & dentes, & collum & humeros vsq; in pectora diffidit. Dux verò *Godefridus* quendam medium secauit. Cùm igitur pars terræ cecidisset, partem domini ferebat equus inter Paganos pugnantes, quo monstro perterriti simul cuncti fugientes in iram damnationis abierunt. Capita igitur multorum delata sunt ad Antiochiam cum gaudio, factum autem est hoc bellũ inchoante Quadragesima. Venerant interea multi de gente *Amiralij* Babylonis in Antiochiam. Cúmque nostri construerent castrum ante portam, vbi pons est & mahumeria; *Reimundúsq*; & *Buamundus* iuissent ad portũ Sancti *Simeonis* pro victualibus, exercitus ciuitatis processit audacter ad prælium, irruentésq; nostris miserunt eos in fugam, multísque occisis vsque in tentoria fugauerunt. Crastina verò die *Reimundum* & *Buamundum* inuadentes, mille ex suis occiderunt. Duces verò fugientes ad nostros aduolarunt. Franci igitur bis sauciati & in iram compulsi, in campo ante portas vrbis statuunt terribiliter castrorum acies ordinatas. Pagani non segniter aciebus dispositis nostros inuadunt: at Christiani signum crucis acclamantes, tam acriter in prima inuasione hostes percusserunt & propulerunt, vt statim fugæ darentur. Venientésque ad angustum pontem, vel gladijs cæsi

al. Oswardus de Nulsione

al. miserunt

cæſi ſunt,vel flumine ſubmerſi ſunt. Pauci námq; per pontem euadere poterant.Vnda fluminis ſanguine rubens & aucta torrebat.Itaq; 12. Amiralij ibidem cæſi ſunt,deditq; Dominus victoriam clariſſimam populo ſuo. Sed in craſtino cùm ciues ſuos mortuos ſepeliſſent,noſtri diffodientes eos,aurum & argentū & pallia, quæ circa eos erant, ceperunt,& capita eorum in vrbē proiecerunt.Iámq; omnis ſpes & ſuperbia ciuium euanuerat.*Tancredus* námq; caſtellum prædictum ante portam cuſtodiens,ſpem victualiū eis eripuit.*Pirrhus* igitur quidam Amiralius,de gente Turcorum ſæpè prouocatus in amicitiam à *Buamundo*,præuidénſq; ſuos perituros,tres turres,quæ ſui iuris erant,*Buamundo* reddidit. Erectis itaq; vexillis ſuper turres, Franci portis fractis, in vrbem irruerunt. Turcorum verò alij repugnantes occiſi ſunt, alij extra vrbem fugerunt, quidā autem caſtellum ſuperiùs obtinuerunt. *Caſſianus* verò dominus vrbis fugiens, à Surianis comprehēſus eſt, & caput eius *Buamūdo* delatū.Sic Antiochia 3.nonas Iunij capta eſt. *Curbaran* princeps militiæ *Soldani* Perſiæ, & rex Dammaſci, & rex Ieruſalē adduxerunt *al. Curtos* ſecum,ad obſidēdos Francos,Turcos,Arabes,Sarracenos,Azimitas,*Curtas, Perſas, Augulanos. Sed quid numerē maris arenā? Hi igitur obſederunt vrbē.*Curbaran* igitur partē militię ſuæ poſuit in ſuperiori caſtello,quæ die nóctéq; cōtra nos pugnabat.Cęteri verò obſidebant vrbē ne alimenta intrarent. Tertia quidē die egreſſi ſunt filij Dei, contra filios diaboli. Quibus bello parato putabant ſe poſſe reſiſtere,ſed tanta fuit vis & numerus infideliū,quòd noſtri reintrare vrbē coacti ſunt,multis hoſtiū armis,multis oppreſſione ad introitum portæ mortuis.Craſtina die quatuor proceres exercitus ſcz. *Willielmus*,& alius *Willielmus*,& *Albericus*, & *Lambertus* fugerunt latenter ad portum S. *Simeonis*, ſuaſione autem eorum omnis claſſis victuaria cum eis aufugit. Noſtri verò, cùm caſtellanorum crebros incurſus perferre non poſſent,murum inter ſe & illos conſtruxerunt.ſpes igitur creuit Paganis,& fames Chriſtianis. Námque dum expectarent imperatoris,quem promiſerat,aduentum, gallinam 15.ſolidis emebant, ouum duobus ſolidis, vnam nucem vno denario. Præterea folia arborum & cardui cocta comedebant,ſic etiam coria equorum & aſinorum dequoquebant & vorabant. *Stephanus* igitur Comes muliebriter aufugiens obuiauit imperatori,cui Francos omnes iam perditos nuncians flentem fecit reuerti.Spes igitur nulla populo Dei iam remanſerat,cum fame victi nec arma iam ferre poſſent. Apparuit autem ignis de cœlo & cecidit inter exercitum Turchorum.Seruo autem ſuo apparuit Dominus in viſione, dixitq; Deus: Hæc dices filijs occidentis,Ego Niceā ciuitatem vobis tradidi, & omnia bella exterorum,& ciuitatem fortiſſimā Antiochiæ,quam cùm lęti & incolumes poſſideretis,operati eſtis cum mulieribus Chriſtianis & Paganis vnde fætor aſcendit in cœlū; corruēs vir Dei ad pedes eius ait,Domine ſubueni in oppreſſione tanta, dixítq; Dominus: ſubueni & ſubueniam. Dic populo meo reuertimini ad me,& ego ad vos,& infra 5. dies, vobis ipſe propugnator adero. Apparuit autem cuidam S. *Andræas* Apoſtolus lanceā, vnde percuſſus ſaluator fuerat,ei reuelans,ſicut ipſe populo firmauit iuramento. Peractis igitur triduanis ieiunijs,proceſſionibus celebratis,miſſis ſolemnizatis,eleemoſynis datis,6.aciebus diſpoſitis ductore Domino progrediuntur in hoſtes cum lachrymis ad bellum.Primam aciem ducebat *Hugo* magnus & conſul Flandrenſis; 2.dux *Godefridus* & *Baldwinus*; 3. *Robertus* fortis Normannus; 4. Podienſis epiſcopus & *Willielmus* de Muntpeiller cum exercitu *Reimundi* conſulis, qui remanſerat in cuſtodia ciuitatis; 5. ducebat *Tancredus* cum *Richardo* principe; 6. *Buamundus* cum conſule de Ruſinole. Egreſſi verò 7. ſtatuerunt in honorem S.Spiritus, cui præfuit *Rainaldus*. Epiſcopi verò presbyteri,clerici,monachi ſacris veſtibus induti ſuper muros vrbis hymnos Deo concinebant.Ipſi itaq; viderunt exercitū cœleſtem equis albis & phœbeis armis,quorum ductores erāt *Georgius Mercurius*,& *Demetrius*. *Curbarā* verò nunquā lætior quàm tempore illo diſpoſitis turmis innumeris fecit fænum copioſum ex aduerſo monte accendi,vt noſtri fumo cæcarentur.Dominus autem ventorum præſes ventum conuertit,& Pagani fumo cæcati ſunt,& præcipites fugerunt.Inſecuti ſunt eos Chriſtiani cęde magna & tanta nunquam ſpolia in aliquo bellorum capta ſunt. His viſis Amiralius, qui caſtellum ſuperius cuſtodiebat reddidit illud Chriſtianis, & Chriſtianus effectus eſt.Hoc bellum egit Dominus in Vigilia *Petri* & *Pauli*, & exaltatum eſt nomen eius ſolius in die illa.Chriſticolæ igitur cum gaudio perendinauerunt in regno illo vſq; ad

Kalendas

Kalendas Nouembris. Interea quidam procerum,cui nomen *Reimundus Pilctus* exercitum congregans cepit castrum,cui nomen Talamannia. Inde venit ad vrbem,cui nomen Marra,quæ plena erat Saracenis,qui venerant ab Alef: prælíantes ergo Barbari contra nostros primitus fugere coacti sunt, in fine tamen vicerunt & magna Francorum occisio facta est ibi. Mense Nouembri congregati sunt duces & exercitus Christianorum ad capessendam viam Ierusalem. Quarto verò die ante Octobrem, venerunt ad Marram, & assiliuerunt eam, & turri lignea super quatuor rotas ducta & alijs ingenijs debellauerunt eam, 11. die Decembris. Manentes igitur in vrbe illa in natali morati sunt ibi, per vnum mensem & quatuor dies, quia iter Hierosolymitanum impeditum erat pro discordia, quæ erat inter *Buamundum* & *Remundum* causa Antiochiæ possidendæ. Ibi tanta fames inuasit Christianos, quòd de cadaueribus Paganorum frusta coquerent & comederent. Sed 14. die Ianuarij exeuntes ceperunt duo castra bonis omnibus referta. Postea verò vrbem quæ vocatur Zaphaila: inde castrum opulentissimum in valle Desem. Mediante verò Februario obsederunt castrum Arche per tres fermè menses, ibique pascha celebratum est. Sed **Anselmus* de Ripemunt miles fortissimus iactu lapidis ibi deperijt, & *Willielmus Picardus*, & alij multi. Rex verò Camelæ ciuitatis pacem fecerat cum exercitu. Interea pars exercitus cepit Tortosam ciuitatem,& vrbem Maracleam. Amiralius verò *Gibel* fecit pacem cum exercitu. Postea ante vrbẽ Tripolim multitudinem ciuium interfecerunt, ita quòd omnes aquæ vrbis & etiam cisternæ ruberent. Postea verò rex Tripolis ducibus Francorum dedit 300. peregrinos & 15. millia Bisantia,& 15. equos preciosos, vt discederent à Tripoli & à castro Arche,quod suum erat. Franci igitur transeuntes per castrum Betelon applicuerunt in die ascensionis Domini ad vrbem iuxta mare,quæ dicitur Barat,inde ad Sagittam,inde ad Surh,inde ad Acram,inde ad Caiphas,inde ad Cæsaream in Pentecostẽ,inde ad vicum sancti *Georgij*,inde ad Hierusalem, & obsederunt eam 8. Idus Iunij. A Septentrione dux electissimus Normannorum; ab Oriente consul *Robertus*; ab Occidente dux *Godefridus* & *Tancredus*; à meridie scilicet in monte Sion Comes *Reimundus*. Sæpe igitur vrbem assilientes erexerunt castrum ligneum altissimum, contra quod cùm turres lapideas Pagani construxissent, turrim ligneam nostri dissoluerunt,& in alia parte vrbis, quæ immunita erat, erexerunt. Inde igitur vrbem opprimentes & scalis muros ascendentes vrbem ceperunt,& multos in templo Domini rebellantes occiderunt, & ciuitatem sanctam ab immundis nationibns filij Dei mundauerunt. Obtulerunt igitur regnũ Ierusalem *Roberto* Normannorum duci. Quod quia causa laboris repudiauit, offensus est in eum Deus,nec prosperum quid deinceps ei contigit. Ipse itaque, & consul Flandriæ,& *Reimundus* consul ad propria remearunt. Dux verò *Godfridus* regnauit in Ierusalem,& post eum *Baldwinus* sternuissimus frater eius,& postea *Baldwinus* secundus nepos eorum, & pòst *Gaufridus* dux Andegauensis,& post eum *Gaufridus* filius eius multa & grauissima bella peragentes, subdiderúntque prouincias *Christo* & vrbes finitimas præter Ascalon,quæ adhuc in scelere suo perseuerat.

al. Anselius de Ribemunt

IVnior *Willielmus* anno 10. regni sui cùm Normanniam, quam à *Roberto* fratre suo ad Ierusalem profecto in vadimonium acceperat,pro libitu suo disposuisset,redijt ad Vigiliam Paschę in Angliam, appulit apud **Arundel.** Cùm autem festiuè diadematus esset ad Pentecosten apud **Windlesores**, postea cum magno exercitu pergens in Walliam,sæpè multas Wallensium turmas prostrauit: sæpè multos suorum angustijs locorum amisit. Videns igitur eos plus inexpugnabiles situ terræ,quàm viribus & armis,fecit parare castella iuxta fines Walliæ,& redijt in Angliam. *Anselmus* verò Archiepiscopus recessit ab Anglia,quia nihil recti rex prauus in regno suo fieri permittebat. Sed prouincias intolerabiliter vexauit in tributis, quæ nunquam cessabant, in opere muri circa turrim Londoniæ: in opere aulæ regalis apud **Westminster**, in rapina, quam familia sua hostili modo,vbicunque rex pergebat,exercebant. At rex ad festum sancti *Martini* mare transiens in Normanniam misit *Eadgarum* iuuenem cum exercitu in Scotiam qui regem *Duuenal* magno prælio fugauit,& *Edgarum* cognatum suum filium *Melcolm* regis in regem statuit. Eodem anno Cometa apparuit.

IVnior *Willielmus* anno 11. regni sui in Normannia fuit, semper hosticis tumultibus & curis armorum deditus,tributis interim & exactionibus pessimis populos Anglo-

rum non abradens,ſed excorians. In æſtate autem viſus eſt ſanguis ebullire à quodam ſtagno apud **Finchamſtede** in **Bercſcire.** Poſt hoc apparuit cœlum tota nocte penè, quaſi arderet. Eodem anno *Walkelmus* epiſcopus in **Wínceſtre** defunctus eſt,& *Hugo* conſul **Salopiſcire** occiſus eſt ab Hybernenſibus,cui ſucceſſit *Robertus* de Belem frater eius.

IVnior *Willielmus* 12.anno regni ſui rediens in Angliam,tenuit primùm curiam ſuam in noua aula apud **Weſtminſter**: quam cùm inſpecturus primum introiſſet,cùm alij ſatis magnam vel æquo maiorem dicerent: dixit rex eam magnitudinis debitæ dimidia parte carere. Qui ſermo regi magno fuit,licèt paruo conſtaret,honori. Rurſus cùm venaretur in nouo Foreſto,venit ei ſubitò nuncius à Cenomannia, dicens ei familiam ſuam ibi obſideri. Illico rex feſtinus ad mare veniens naues introiuit: cui nautæ: *Cur regum maxime tempeſtate intolerabili maris alta laceſſis, & mortis iminens periculũ non formidas? Quibus rex: De rege fluctibus ſubmerſo loqui non audiui.* Ergo mare tranſiens nihil dum viueret,egit,vnde tantam famam,tantum glorię decus haberet.Cenomanniam verò petens *Heliam* conſulem fugauit,& ſui iuris eſſe iuſſit,& in Angliam redijt. Anno illo rex *Ranulfo* placitatori ſed peruerſori,exactori,ſed exuſtori totius Angliæ dedit epiſcopatum Dunelmiæ.Hoc etiam anno deceſſit *Oſmundus* Salesbiriæ epiſcopus.

MIlleſimo centeſimo anno gratiæ, decimo tertio anno regni ſui rex *Willielmus* vitam crudelem miſero fine terminauit.Namque cùm glorioſè & patrio honore curiam tenuiſſet ad natale apud **Glouceſter**,ad Paſcha apud **Wincheſter**, ad Penteco-ſten apud Londoniam,iuit venatum in nouo Foreſto,in craſtino Kal. Auguſti,vbi *Walterus Tyrel* cum ſagitta ceruo intendens regem percuſſit inſcius: rex corde ictus corruit,nec verbum edidit.Paulò ſiquidẽ ante ſanguis viſus eſt ebullire à terra in **Bercſcire,** iure autem in medio iniuſticiæ ſuæ præreptus eſt.Ipſe námque ferus vltra hominem erat,& conſilio peſſimorum,quod ſemper eligebat,ſuis nequam, ſibi nequiſſimus, vicinos werra ,ſuos exercitibus frequentiſſimis & geldis continuis vexabat. Nec reſpirare poterat Anglia miſerabiliter ſuffocata. Cùm autem omnia raperent & ſubuerterent, qui regi famulabantur,ita vt adulteria etiam violenter & impunè committerent, quicquid antea nequitiæ pullulauerat, in perfectum excreuit: quicquid antea non fuerat, his temporibus pullulauit. Inuiſus namq; rex nequiſſimus Deo & populo epiſcopatus & abbatias aut vendebat aut in manu ſua retinens ad firmam dabat: hæres autem omnium eſſe ſtudebat. Siquidem in die qua obijt,in proprio habebat Archiepiſcopatum Cantuariæ,& epiſcopatum Winceſtriæ,& Salesbiriæ, & 11. Abbatias ad firmam datas.Poſtremò quicquid Deo,Deúmque diligentibus diſplicebat,hoc regi regémq; comitantibus placebat.Nec luxuriæ ſcelus tacendum exercebat occultè, ſed ex impudẽtia coram ſole. Sepultus eſt autem in craſtino perditionis ſuæ apud **Winceſter,** & *Hẽricus* frater eius iunior ibidem in regem electus dedit epiſcopatum Winceſtriæ *Willielmo Giffard*, pergénſque Londoniam ſacratus eſt ibi à *Mauricio* Londonienſi epiſcopo, melioratione legum & conſuetudinum optabili repromiſſa.His auditis *Anſelmus* Archiepiſcopus rediens in Angliam deſponſauit *Matildem* filiam *Malcolm* regis,& *Margaretæ* reginæ *Henrico* regi nouo. Capta verò vrbe Ieruſalem (vt dictum eſt) & ingenti prælio poſtea victorioſè patrato contra exercitum Amiralij Babyloniæ redijt *Robertus* dux in Normanniam menſe Auguſto, & cum lætitia ſuſceptus eſt ab omni populo. *Thomas* Eboracenſis Archiepiſcopus vir ingenij florentis & Muſarum à ſecretis hominibus apparere deſijt.

HEnricus rex cùm ad Natale tenuiſſet curiam ſuam apud **Weſtminſter,** & ad Paſcha apud **Winceſtre**,commoti ſunt principes Angliæ erga regem cauſa fratris ſui *Roberti* aduenientis cum exercitu; miſit autem rex in mare nauale prælium geſturos contra fratris ſui aduentum;ſed quædam pars eorum ſubdidit ſe *Roberto* venienti.Cùm ergo appuliſſet apud **Portesmuth**,ante Kalendas Auguſti, & rex tenderet contra eum cum maximis copijs,principes vtrinq; fraternum bellum non perferentes concordiæ fœdus inter illos ſtatuerunt, eo pacto quòd *Robertus* vnoquoq; anno tria mill.marcarum argenti haberet ab Anglia,& qui diutiùs viueret,hæres alterius eſſet,ſi alter abſq; filio moreretur.Hoc autem iurauerunt 12.eximiores procerũ vtrinq;.*Robertus* igitur in pace perendinauit vſq; ad feſtum S.*Michaelis* in regno fratris ſui,& ad propria redijt.

Ranulfus

Ranulfus autem peruersus Episcopus Dunelmiæ, quem rex *Henricus* posuerat in vinculis consilio gentis Anglorum, cùm à carcere euasisset clandestinè perrexerat in Normanniam consilio & admonitione sua *Robertum* promouens in fratrem suum.

HEnricus rex quendam consulem nequissimum & perfidum *Robertum* de Belesme iure in eum exurgens exulauit, obsedit námq; priùs castellum Arundel. Quod cùm grauissimum esset ad conquirendum, castellis ante illud constructis, iuit & obsedit Bruge, quousq; castellum ei redditũ est: & *Robertus* de Belesme gemebundus in Normanniam migrauit. Eodem anno ad festum S. *Michaelis* tenuit *Anselmus* Archiepiscopus concilium apud Londoniam, in quo prohibuit vxores sacerdotibus Anglorum antea non prohibitas. Quod quibusdam mundissimum visum est, quibusdam periculosum, ne dum munditias viribus maiores appeterent, in immũditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus inciderent. In illo concilio multi Abbates, qui acquisiuerant Abbatias suas sicut Deus noluit, amiserunt eas sicut Deus voluit. Anno sequenti venit *Robertus* Normannorum Consul in Angliã, causisq; varijs intercedẽtibus, & cauta regis versutia condonauit ei ter mille marcas, quas rex debebat ei per annum. Eodem anno visus est sanguis ebullire à terra in Bercscire apud Hamstude. Curriculo anni sequentis rex & frater suus discordati sunt causis intercedentibus. misit igitur rex milites in Normanniam, qui à proditoribus consulis recepti, prædis & combustionibus non minimam cladem rebus consularibus ingesserunt. *Willielmus* verò consul *Morteuil, causa perfidiæ ab Anglia exhæredatus à rege, in Normanniam discedens animo perfecto & exercitio seruenti vir probissimus indixit & infixit regalibus turmis Werram calamitate refertam. Hoc anno apparuerunt circa solem in meridie quatuor circuli albi coloris. *al. Moretuil*

HEnricus rex quinto anno regni sui perrexit in Normanniam, contra fratrem suum certaturus. conquisiuit igitur Cadomum pecunia, Baiocum armis & auxilio Cõsulis Andegauensis. cepit quoq; alia plurima castra, & omnes ferè principes Normanniæ regi se subdiderunt. His actis mense Augusto, redijt in Angliam. In anno quidem sequenti venit dux Normannorum ad regem fratrem suum apud Northamptune, amicabiliter ab eo petens, vt ablata sibi fraterna redderet gratia. Cùm verò Deus eorum concordiæ non assentiret, dux iratus perrexit in Normanniam, & rex ante Augustum secutus est eum. Cùm ergo rex obsedisset castrum Teuerchebrai venit dux Normannorum, & cum eo *Robertus* de Belesme, & Consul Moretuil, & omnes fautores eius. Rex verò secum omnes proceres Normanniæ, & robur Angliæ, & Andegauis, & Brittanniæ non improuidus habebat. Igitur cùm cornua rauco strepuissent cantu, dux Normanniæ cum paucis multos audacissimè aggressus est: assuetúsq; bellis Ierosolymitanis aciẽ regalem fortiter & horrendè repulit. *Willielmus* quoq; Consul de Mortuil aciem Anglorum de loco in locum turbans promouit. Cùm acies equestris Brittannorum (rex namq; & dux & acies cæteræ pedites erant vt constantiùs pugnarẽt) aciẽ ducis ex aduerso promens subitò diffidit, & mole magnitudinis oppressa gens ducis dissoluta est & victa. *Robertus* verò de Belesme simul hoc aspexit, fuga sibi consuluit. Captus est igitur dux fortissimus Normãnorum *Robertus*, & *Willielmus* consul de Mortuil: reddiditq; Dominus vicem duci *Roberto*; quia cùm gloriosum reddidisset eum in actibus Ierosolymitanis, regnum Ierusalem oblatum sibi renuit, magis eligens quieti & desidiæ in Normannia deseruire, quàm Domino regum in sancta ciuitate desudare. Damnauit igitur eum Deus desidia perenni & carcere sempiterno. Huius rei signum in eodem anno cometa apparuerat. Visæ sunt in cœna Domini duæ lunæ, vna ad Orientem, altera ad Occidentem.

HEnricus rex anno septimo regni sui cùm deletis vel subiectis hostibus Normanniam pro libitu disposuisset, redijt in Angliam, fratrémq; suum ducem magnificum & Consulem de Mortuil carceralibus ingessit tenebris: igitur victoriosus & tunc primùm rex fortis tenuit curiam suam ad pascha apud Winlesores: in qua proceres Angliæ simul & Normanniæ cum timore & tremore affuerunt. Antea namque & dum iuuenis fuisset, & postquam rex fuerat, in maximo habebatur despectu. Sed Deus, qui longè aliter iudicat, quàm filij hominum, qui exaltat

humiles & deprimit potentes, *Robertum* omniũ fauore celeberrimum depoſuit, & *Henrici* deſpecti famam per orbem terrarum clareſcere iuſſit, deditque ei gratis tria Dominus omnipotens mũnera; ſapientiam, victoriam, diuitias. Quibus ad omnia proſperans omnes ſuos anteceſſores præceſſit; vnde omnes ſuos ditauit. Hoc anno obijt *Mauricius* epiſcopus incœptor Londonienſis eccleſiæ, & *Eadgarus* rex Scotiæ: cui ſucceſſit *Alexander* frater ſuus conceſſu regis *Henrici*.

HEnricus 8. anno regni ſui cùm deceſſiſſet *Philippus* rex Francorum tranſijt in Normanniam contra *Lodouicum* filium *Philippi* regem nouum Franciæ Werram promouens maximam. Anno eodem *Gerardo* Archiepiſcopo Eboracenſi defuncto, *Thomas* poſtea ſucceſſit. Tempeſtate ſequentis anni miſſi ſunt ab *Henrico* imperatore Romano nuncij, mole corporis & cultuũ ſplendoribus excellentes, filiam regis in domini ſui coniugiũ poſtulantes. Tenens igitur curiam ſuam apud Londoniam, quam nunquam ſplendidiorẽ tenuerat, ſacramenta depoſtulans de connubio filię ſuæ, ab imperatoris recepit legatis ad Pentecoſten, obierat autem *Anſelmus* Archiepiſc. *Christi* philoſophus in Quadrageſima. Anno igitur ſequenti data eſt filia regis imperatori, (vt breuiter dicam) ſicut decuit. Rex itaq; cepit ab vnaquaq; hida Angliæ tres ſolidos. Eodem anno cùm rex curiam ſuam tenuiſſet ad Pentecoſten apud nouam Winleſores, quam ipſe ædificauerat, exhæredauit eos, qui ei nocuerant, ſcilicet *Philippum* de Brahuſe, & *Willielmum Malet*, & *Willielmum Bainard*: *Helias* verò Conſul Cenomanniæ, qui etiam ſub *Henrico* rege tenebat, vita priuatus eſt. At Conſul Andegauenſis ſuſcipit Cenomanniam cum filia ipſius, & tenuit eam contra regem *Henricum*. Hoc in anno apparuit cometa quidam more inſolito. Cùm námque ab Oriente inſurgens in firmamentum aſcendiſſet, regredi videbatur. Eodem anno *Nicolaus* pater illius, qui hanc ſcripſit hiſtoriam, mortis legibus conceſſit, & ſepultus eſt apud Lincoliam. De quo dictum eſt:

Stella cadit cleri, ſplendor marcet Nicolai,
ſtella cadens Cleri ſplendeat arce Dei.

Hoc ideò ſcriptor operi ſuo inſeruit, vt apud omnes legentes mutuum laboris obtineat, quatenus pietatis affectu dicere dignentur. Anima eius requieſcat in pace, *Amen.*

HEnricus rex anno 11. regni ſui pergens in Normanniam contra Conſulem Andegauenſem, qui Cenomanniã eo tenebat inuito, Werræ leges in eum ferro & flamma exercuit conſtanter. Deceſſit autem *Robertus* Conſul Flandrię, qui Ieroſolymitano clariſſimus interfuerat itineri, vnde memoria eius non pertranſeat in æternũ. Poſt quẽ *Baldwinus* filius eius Conſul effectus eſt, iuuenis omninò ſtrenuus armis. Proximo anno exulauit rex Conſulem **Eureus*, & *Willielmũ Criſpin* à Normãnia. Cepitq; *Robertum Beleſme* virum nequiſſimum, de quo prædiximus, rediénſque anno ſequenti in Angliam, poſuit eum in carcerem perennem apud Warram. Succedenti autem anno rex dedit Archiepiſcopatum Cantuariæ *Radulfo* epiſcopo Roueceſtriæ. Tunc quoque *Thoma* Eboracenſi Archiepiſcopo defuncto *Turſtanus* ſucceſſit. Inter *Radulfum* verò & *Turſtanum* Archiepiſcopos orta eſt magna diſſenſio, quia Eboracenſis Cantuarienſi de more ſubijci nolebat. Cauſa autem ſæpè coram rege, ſæpè coram Apoſtolico ventilata eſt, ſed nec dum definita. Hoc in anno duxit rex exercitum in Walliam: Walenſes verò ſubditi ſunt ei ſecundum magnificentiam libitus ſui. Cometa ingens in fine Maij apparuit. Rex verò tranſijt in Normanniam, & anno ſequenti fecit omnes proceres patriæ fidelitatem Domino debitam *Willielmo* filio ſuo iurare, & in Angliam redijt.

al. Ebreus

HEnricus rex 16. anno regni ad natale interfuit dedicationi eccleſiæ ſancti *Albani*, quam dedicauit *Robertus* venerabilis epiſcopus Lincolnienſis per *Richardum* memorabilem *Abbatem eiuſdem loci. Cùm autem rex ad Paſcha tranſfretaſſet in Normanniam, fuit maxima diſcordia inter eum & regem Francorum; cauſa autem hæc erat: *Tedbaldus* Conſul Bleſenſis nepos regis *Henrici* contra dominum ſuum regem Francorum arma promouerat, in cuius auxilium rex Anglorum duces ſuos militiámque ſuam miſit, & regem *Lodouicum* non mediocriter afflixit. Spacio igitur ſequentis anni grauiſſimus labor *Henrico* regi inſurrexit. Iurauerunt námque rex Francorum & Conſul Flandrenſis, & Conſul Andegauenſis ſe Normanniam regi *Henrico* ablaturos,

al. militem

&

&*Willielmo* filio *Roberti* ducis Normannorum eam daturos Multi etiam procerum regis recesserunt ab eo,quod maximo ei fuit detrimento. Rex tamen non improuidus in auxilio suo *Thedbaldum* prædictum & Consulem Brittannorum habebat. Venerunt igitur rex Francorum & Consul Flandrensis cum exercitu in Normanniam. In qua cùm vna nocte fuissent, formidantes aduentum regis *Henrici* cum Anglis & Normannis & Brittannis, ad sua sine bello reuersi sunt. Hoc anno pro necessitate regis geldis creberrimis & exactionibus varijs Anglia compressa est. Tonitrua verò & grandines in Kalendis Decembris affuerunt, & in eodem mense cœlum rubens quasi arderet apparuit. Eodem autem tempore maximus terræ motus in Longobardia ecclesias,turres,& domos,& homines prouoluens destruxit. Curriculo anni sequētis continua debellatio iam dictorum principum grauissimè regem vexauit, donec *Baldwinus* strenuissimus Flandriæ Consul apud Du, in Normannia seditione militari funestè vulneratus ad sua recessit. Porrò *Robertus* Consul de Mellent sapientissimus in rebus secularibus omnium vsq; in Ierusalem degentium, & regis *Henrici* consiliarius, in fine stultus apparuit. Etenim cùm terras quas abstulerat sacerdotū suasu, nec reddere, nec confessionem qualem oportuit vellet inire,corde pauperimus quasi sponte deperijt. Benè igitur dictum est,*Stultitia est apud Deum omnis sapientia huius mundi.* Tunc quoque regina *Matildis* luce caruit. De cuius facetia & morum prærogatiua dictum est:

Prospera non lætam fecère,nec aspera tristem:
Aspera risus ei,prospera terror erant.
Non decor effecit fragilem,non sceptra superbam,
Sola potens humilis,sola pudica decens.
Maij prima dies,nostrarum nocte dierum
Raptam perpetua fecit inesse die.

Rex *Henricus* quinquagesimo secundo anno,ex quo Normanni Angliā obtinuerūt, regni verò sui anno 19.pugnauit gloriosè contra regem Francorum.Præposuerat quidem rex Francorum aciem,cui præerat *Willielmus* filius *Roberti* fratris *Henrici* regis. Ipse verò cum maximis viribus in sequenti erat agmine. Rex verò *Henricus* in prima acie proceres suos constituerat, in secunda cum propria familia eques ipse residebat, in tertia verò filios suos cū summis viribus pedites collocauerat.Igitur acies prima Francorum agmen procerum Normanniæ statim equis depulit,& dispersit. Postea verò aciei,qua rex *Henricus* inerat,collidens,& ipsa dispersa est.Acies itaq; regales sibi inuicē offenderunt,& acerrimè pugnatum est; hastæ franguntur omnes,gladijs res agitur.Interim *Willielmus Crispin* regis *Henrici* caput gladio bis percussit: cúmq; lorica esset impenetrabilis,magnitudine tamen ictuū ipsa lorica aliquantulum capiti regis inserta est, vt sanguis prorumperet.Rex verò percussorem suum ita gladio repercussit, vt cùm galea esset impenetrabilis,mole tamen ictus equitem & equum prosterneret, & mox ante regios pedes captus est. Sed acies pedestris, in qua filij *Henrici* regis inerant, nōdum percutiens sed mox percussura,lanceis inclinatis ex aduerso insurrexerunt.Quod Frāci videntes horrore insperato liquefacti terga dederunt. *Henricus* autem rex victoriæ perstitit in campo, donec Optimates hostium capti sunt, & ante pedes eius positi. Reuersus verò Rhotomagum in signorū sonitibus & cleri concentibus Deū & Dominum exercituum benedixit.De cuius magnificentia victoriæ sic quidam scripsit Heroicè;

Henricus *regum rex & decus abstulit altos*
Francigenis animos; Lodouicum *námque Nugensi*
Rex regem campo,magnum maior superauit.
Præposuere fugam bellis,calcaria talis
Galli præcipites.fama spolijsque potitos
Laurea Normannos & laus æterna coronat.
Sic decus iste ducum,sic corda tumentia pressit,
Oráq; Francorum mutire superba coegit.

Eodem anno Papa *Gelasius* obijt,& sepultus est apud Cluniacum. Tunc *Wido* Viennensis Archiepiscopus electus est in Papam,vocatus *Calixtus*,& tenuit conciliū Rhemis. Inde profectus est Gisors contra regem *Henricum*,& collocuti sunt sacerdos magnus,& rex magnus. *Baldwinus* etiam Consul Flandriæ per vulnus, quod in Normania

nia acceperat, deceſſit. Cui ſucceſſit *Carolus* cognatus eius filius *Cnut* S. regis Dacorũ.

ANno 1120. gratiæ omnibus domitis & pacificatis in Gallia cum gaudio rex *Henricus* redijt in Angliam: ſed in ipſo maris tranſitu duo filij regis *Willielmus* & *Richardus*, & filia regis & neptis, nec non & multi proceres, dapiferi, camerarij, pincernæ regis, & *Richardus* Conſul Ceſtriæ naufragati ſunt. Qui omnes vel ferè omnes Sodomitica labe dicebantur & erant irretiti. ecce choruſcabilis Dei vindicta! deperierunt etenim & omnes ferè ſepultura caruerunt. Improuiſè igitur mors abſorbuit emeritos, cùm mare tranquilliſſimum ventis careret. De quibus ita ſcripſit Poeta:

Dum Normannigenæ Gallis clari ſuperatis
Anglica regna petunt, obſtitit ipſe Deus.
Nam fragili toruum dum percurrunt mare cimba,
Intulit excito nubila denſa mari.
Dúmque vagi cæco rapiuntur tramite nautæ,
Ruperunt imas abdita ſaxa rates.
Sic mare dum ſuperans tabulata per vltima ſerpſit,
Merſit rege ſatos, occidit orbis honos.

HEnricus rex ad natale fuit apud **Bramtune**, cum *Theobaldo* Conſule Bleſenſi, & poſthac apud **Winleſores** duxit *Adelidam* filiam ducis Luuaniæ cauſa pulchritudinis. Cùm autem rex ad Paſcha fuiſſet apud Berklea, ad Pentecoſten fuit diadematus cum regina ſua noua apud Londoniam. In æſtate verò, dum tenderet cum exercitu in Walliam, Walenſes ei ſuppliciter obuiantes ſecundũ magnificentiam libitus ſui concordati ſunt ei. At in vigilia natalis Domini ventus inſolitus non ſolùm domos ſed turres deiecit lapideas. De pulchritudine verò reginæ prædictę ſic quidã dixit elegiacè:

Anglorum regina tuos *Adelina *decores* (al. *Adelida*)
ipſa referre parans Muſa ſtupore riget.
Quid diadema tibi pulcherrima? quid tibi gemma?
Pallet gemma tibi, nec diadema nitet.
Deme tibi cultus, cultum natura miniſtrat,
nec meliorari forma beata poteſt.
Ornamenta caue, nec quicquam luminis inde
accipis, illa micant lumine clara tuo.
Non puduit modicas de magnis dicere laudes,
ne pudeat dominam te precor eſſe meam.

HEnricus rex fuit anno ſequẽti ad natale apud **Nordwic**, & ad Paſcha apud **Northamtune**, & ad Pentecoſten apud **Winleſores**, inde ad Londoniam, & **Cent**, & poſtea perrexit in **Northumberland** ad Dunelmiam. Eodẽ anno obijt *Radulfus* Cantuarienſis Archiepiſc. & *Iohannes* Bathenſis epiſc. Anno verò huic proximo fuit rex ad natale apud **Duneſtaple**, & inde perrexit ad **Berchameſted**. Ibi rem dignam Deus oſtendit. Erat namq; quidam Cancellarius regis *Rãdulfus* iam 20. annis infirmitate decoctus, ſemper tamen in curia iuuene promptior ad omnia ſcelera, innocentes opprimens, terras multas ſibi diripiens, erátq; ei pro magno, quòd dum corpore langueret, ſic animo vigeret. Cùm igitur regem ad hoſpitandum ſecum duceret in ipſo montis vertice, vnde caſtellum eius proſpiciebatur, elatus mente corruit ex equo, & monachus ſuper eum equitauit. vnde ſic contritus eſt, vt poſt paucos dies vita careret. Ecce quanta ſuperbia quàm viliſſimè Deo volẽte deperijt! Inde iuit rex ad **Wodeſtoc**, ad locum inſignem, vbi rex cohabitationem hominum & ferarum fecerat. Ibíque *Robertus* Lincolnienſis epiſcopus diem clauſit vltimum, cuius Epitaphium hoc eſt.

Pontificum Robertus *honor, quem fama ſuperſtes*
perpetuare dabit, non obiturus obit.
Hic humilis diues, (res mira) potens pius, vltor,
compatiens, mitis cùm pateretur erat.
Noluit eſſe ſuis Dominus, ſtuduit pater eſſe,
ſemper in aduerſis murus & arma ſuis.
In decima Iani *mendacis ſomnia mundi,*
liquit, & euigilans vera perennè videt.

Poſtea

POstea ad festum Purificationis dedit rex Archiepiscopatum Cantuariæ *Willielmo* de Curbuil, qui prior fuerat apud **Chicce.** Ad Pascha verò apud **Wincester** dedit episcopatum Lincolniæ *Alexandro* venerabili viro, qui nepos* erat *Rogeri* Salesburiensis episcopi. *al. est* *Rogerus* autem iusticiarius *fuit totius Angliæ, & secundus à rege. *al. est* Dedit etiam rex episcopatum Bathæ *Godfrido* Cancellario reginæ. At circa Pentecosten mare transijt, & recessit ab eo Comes de*Mellend discordia propalata. *al. Meslend* Rex autẽ castellum eius, quod vocatur * Puntaldemer, obsedit & cepit. *al. Pundaldemer* Anno verò sequente rex fortunatè glorificatus est. *Willielmus* namq; de Tancaruile Camerarius regis aciebus statutis confligens cepit Comitem prædictum, & *Hugonem* de Munford sororium eius, & *Hugonem* filium *Geruasij*, & tradidit eos regi: rex autem posuit eos in carcerem. Eodẽ anno *Teulfus* Wigorniensis episcopus, & *Ernulfus* Rouecestriæ episcopus obierunt. Sequenti anno toto rex fuit in Normannia, & ibi dedit episcopatum Wigorniæ * *Simoni* clerico *al. Simeoni* reginæ. *Sifrido* quoque Abbati Glastengbiri dedit episcopatum Cicestriæ. Porrò *Willielmus* Archiepiscopus dedit episcopatum Rouecestriæ *Iohanni* Archidiacono suo. Ad Pascha verò *Iohannes* Cremensis Cardinalis Romanus descendit in Angliam, Perendinánsque per episcopatus & abbatias non sine magnis muneribus ad natiuitatem Sanctæ Mariæ celebrauit concilium solenne apud Londoniam. Sed quia *Moises* Dei secretarius in historia sancta parentum etiam suorum vt virtutes scripsit & vitia: scilicet facinus *Lot*, scelus *Ruben*, proditionem *Simeon* & *Leui*, inhumanitatem fratrum *Ioseph:* nos quoque veram historiæ legem de bonis & malis sequi dignum est. Quod si alicui Romano vel Prælato displicuerit, taceat tamen, ne *Iohannem* Cremensem sequi velle videatur. Cùm igitur in concilio seuerissimè de vxoribus sacerdotum tractasset, dicens summum scelus esse à latere meretricis ad corpus *Christi* conficiendum surgere: cùm eadem die corpus *Christi* confecisset cum meretrice post vesperam interceptus est. Res apertissima negari non potuit, cælari non decuit. Summus honor vbique habitus in summũ dedecus versus est. Repedauit igitur in sua Dei iudicio confusus & inglorius. Eodem anno obijt *Henricus* imperator gener *Henrici* regis. Operæ precium verò est audire quàm seuerus rex fuerit in prauos. Monetarios enim ferè omnes totius Angliæ fecit ementulari, & manus dextras abscindi, quia monetam furtiuè corruperant. Iste est annus carissimus omnium nostri temporis, in quo vendebatur onus equi frumentarium 6. solidis. Hoc etiam anno perrexerunt Romam, *Willielmus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Turstanus* Eboracensis Archiepiscopus, & *Alexander* Lincolniensis episcopus: de cuius laudabili munificentia & inexterminabili fama sic quidam dixit Heroicè:

Splendor Alexandri *non tam renitescit honore,*
Quàm per eum renitescit honor, flos námque virorum.
Dando tenere putans thesauros cogit honoris,
Et gratis dare festinans, ne danda rogentur.
Quod nondum dederit, nondum se credit habere,
O decus, O morum directio! quo veniente
Certa fides, hilaris clementia, cauta potestas,
Lene iugum, doctrina placens, correctio dulcis,
Libertásque decens, venêre, pudórque facetus.
Lincoliæ gens magna priùs, nunc maxima semper,
Talis & iste diu sit nobis tutor honoris.

VIgesimo sexto anno regni sui rex *Henricus*, ad Natale, & Pascha, & ad Pentecosten moratus est in Normannia, & confirmatis pactis cum Franciæ principibus, qualia regem victoriosissimum decebat, circa festum Sancti *Michaelis* redijt in Angliam; adduxit siquidem secum filiam imperatricem, tanto viro (vt prædictum est) viduatam. Decessit *Robertus* Cestrensis Episcopus. Anno sequenti rex curiam suam tenuit ad Natale apud **Winlesores**, pergens inde Londoniam. In Quadragesima & Pascha fuit apud **Wodestoc**, vbi nuncius dixit ei. *Carolus* Comes Flandrensis tibi dilectissimus nefanda proditione occisus est à proceribus suis in templo apud Brige: rex autem Francorum dedit Flandriam *Willielmo* nepoti & hosti tuo, qui iam valdè

roboratus diuerſis cruciatibus omnes proditores *Caroli* multauit. Super his igitur rex anxiatus concilium tenuit ad Rogationes apud Londoniam. Et *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuarienſis ſimiliter in eadem villa apud Weſtminſter. Cùm autem ad Pentecoſten fuiſſet apud Wincester, miſit filiam ſuam in Normanniam deſponſatum filio conſulis Andegauenſis, & ſequutus eſt eam ipſe rex in Auguſto. *Richardus* verò Londonienſis epiſcopus obierat, cuius epiſcopatum rex dedit *Gileberto* vniuerſali viro doctiſſimo. Deceſſit etiam *Richardus* Herefordenſis epiſcopus.

al. fortiſſimus

H*Enricus* rex * ſapientiſſimus toto ſequenti anno moratus in Normannia, perrexit hoſtiliter in Franciam, quia rex Francorum tuebatur nepotem & hoſtem ſuũ. Perendinans igitur apud Sparnum octo diebus tam ſecurè, ac ſi in regno ſuo eſſet, compulit regem *Lodouicum* auxilia Comiti Flandrenſi non ferre. Vbi cùm originem & procurſum regni Francorum rex quæreret *Henricus*, ſic quidam non indoctus reſpondit. *Regũ potentiſſime ſicut pleræq; gentes Europæ, ita Franci à Troianis duxerunt originẽ.* Antenor *námque cum ſuis profugus ab excidio Troiæ in finibus Pannoniæ ciuitatem Sicambriam nomine ædificauit. Verùm poſt mortem* Antenoris *conſtituerunt ſui duces ſuper ſe* Turgotum *&* Franctionem, *à quo Franci appellantur. Quibus defunctis elegerunt ducem* Marcomirum: Marcomirus *verò genuit* Faramundum *primum regem Francorum*. Faramundus *rex genuit* Clodium *crinitum; à quo reges Francorum criniti habentur.* Clodio *decedente*, Meroueus *cognatus eius regnauit, à quo reges Francorum* Merouingi *ſunt appellati*. Meroueus *genuit* Childericum: Childericus Clodoueum, *quem baptizauit Sanctus* Remigius: Clodoueus Clotarium: Clotarius Chilpericum: Chilpericus Clotarium *ſecundum*: Clotarius *verò ſecundus genuit* Dagobertum *famoſiſſimum ac dulciſſimum regem*: Dagobertus Clodoueum: Clodoueus *genuit tres filios ex* Batilde *regina ſua Sancta* Clotarium, Childericum, *atque* Theodoricum: Theodoricus *rex* Childebertum: Childebertus Dagobertum: Dagobertus Theodoricum: Theodoricus Clotarium *huius proſapiæ vltimum regem. Poſt quem regnauit* Hildericus, *qui tonſus & in monaſterio retruſus eſt*, Pipino *rege effecto. Ex alterius autem ſerie generationis ex filia* Clotarij *regis genuit* Ausbertus Arnoldum: Arnoldus *ſanctum* Arnulfum, *poſtea Metenſem epiſcopum*: *Sanctus* Arnulfus Auchiſem: Anchiſes Pipinum *maiorem domus*: Pipinus Carolum Martellum; Karolus Pipinum *regem*: Pipinus *rex* Karolum *magnum imperatorem, qui quaſi ſydus effulſit præcedentium, & ſequentium*: Carolus *genuit* Lodouicum *imperatorem*; Lodouicus Carolum *imperatorem* Caluum: Carolus Lodouicum *regem patrem* Caroli Simplicis: Carolus Simplex Lodouicum: Lodouicus Lotarium: Lotarius Lodouicum *huius proſapiæ regem vltimum*. Lodouico *igitur defuncto Francorum proceres regem ſuper ſe ſtatuunt* Hugonem *ducem, qui filius* Hugonis *magni ducis fuit*. Hugo *verò rex genuit piiſſimum regem* Robertum: Robertus *verò rex genuit tres filios* Hugonem *dulciſſimum ducem*, Henricum *regem amantiſſimum*, Robertúmque *Burgundiæ ducem.* Henricus *rex genuit* Philippum *regem, qui ad finem monachatus eſt, &* Hugonem *magnum, qui in motione Ieroſolymitana Ieroſolymam cum multis ducibus Europæ debellatum eam petijt ſuper Paganos anno ab incarnatione Domini milleſimo nonageſimo quinto.* Philippus *verò rex genuit* Lodouicum, *qui regnat in præſenti. Qui ſi probitatis antiquorum veſtigia teneret, tam ſecurè in regno eius non quieſceres.* His dictis & actis reuerſus eſt rex *Henricus* in Normanniam. Aduenit autem à partibus Alemaniæ quidam dux *Theodoricus* Flandriam calumnians, quoſdam proceres Flandriæ ſecum habens, & hoc ſuaſu regis *Henrici*. *Willielmus* autem Comes Flandrenſis aciebus ordinatis obuiam venit ei. Pugnatum eſt acriter. *Willielmus* conſul numerum ſuorum, cùm pauci eſſent, ſupplebat probitate inexterminabili. Cruentatus igitur omnia arma ſua ſanguine hoſtili, findebat enſe fulmineo cuneos hoſtium, nec pondus potuerunt terribile iuuenilis brachij perferre hoſtes perterriti & fugę dediti. Victorioſiſſimus itaque conſul, dum caſtrum hoſtile obſideret & in craſtino reddi deberet iam penè annihilatis hoſtibus Deo volente paruo vulnere ſauciatus in manu deperijt. Nobiliſſimus autem iuuenum ætate breui famam promeruit ſempiternam, de quo *Walo* verſificator ſic ait:

Mars obit in terris, deflent par ſydera ſydus,
Numina par numen, parq; decora decus.

Res noua! temporibus moriuntur numina nostris,
A modò credibile est numina posse mori.
Vnicus ille ruit, cuius non terga sagittam,
Cuius nosse pedes non potuère fugam.
Nil nisi fulmen erat, quoties res ipsa monebat.
Et si non fulmen, fulminis instar erat.
Flandria se iactat tumulo, Normannia cunis,
Hic fuit occasus sideris, ortus ibi.

Hoc etiam anno *Hugo* de Paiens, magister militum Templi Ierosolymitani veniens in Angliam secum multos duxit Ierusalem. Inter quos *Gaufridus* Andegauensis Consul rex futurus perrexit. Obierunt *Randulf Flambardus* Dunelmensis Episcopus, & *Willielmus Giffardus* Wintoniensis Episcopus.

SEquenti anno *Lodouicus* rex Francorum fecit sublimari filium suum *Philippum* in regem. rex verò *Henricus* pacificatis omnibus, quæ in Francia, Flandria, Normannia, Brittannia, Cænomannia, Andegauia erant, cum gaudio in Angliam rediit. Tenuit igitur concilium magnum ad Kalendas Augusti apud Londoniam de vxoribus sacerdotum prohibendis. Intererant siquidem illi concilio *Willielmus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Turstanus* Archiepiscopus Eboracensis, *Alexander* Lincoliensis Episcopus, *Rogerus* Salesburiensis episcopus, *Gilbertus* Londoniensis episcopus, *Iohannes* Roueceſtrensis, *Sifridus* Sudsexensis, *Godfridus* Batensis, *Symon* Wigorniensis, *Euerardus* Norwicensis, *Bernadus* sancti *Dauidis*, *Herueus* primus Heliensis Episcopus. Nam Wintoniensis, & Dunelmensis, & Cestrensis, & Herefordensis obierant. Hi columnę erant regni & radij sanctitatis hoc tempore. Verùm rex decepit eos simplicitate *Willielmi* Archiepiscopi: concesserunt namque regi iusticiam de vxoribus sacerdotum & improuidi habiti sunt, quod postea patuit, cùm res summo dedecore terminata est. Accepit enim rex pecuniam infinitam de presbyteris, & redemit eos. Tunc, sed frustra, concessionis suæ pænituit Episcopos, cùm pateret in oculis omnium gentium deceptio prælatorum, & depressio subiectorum. Eodem anno illis, quos *Hugo* de Paiens (de quo prædictum est) secum duxerat Ierosolymam, malè contigit: Deum siquidem offenderant illius sanctæ telluris incolæ luxuria, & rapina, & varijs sceleribus: vt autem scriptum est in *Moyse* & regum libris: Non diu scelera locis illis sunt impunita. In vigilia namque sancti *Nicolai* à paucis Paganorum multi Christianorum deuicti sunt, cùm antea soleret è contrario contingere. In obsidione igitur Damacena cùm magna pars Christianorum progressa esset ad victualia perquirenda, mirati sunt Pagani Christianos plures & fortissimos se muliebriter fugientes: & persequentes innumeros trucidarunt. Eos autem, qui fuga sibi salutem quæsierant, in montibus, tempestate niuis & frigoris Deus ipsa nocte persecutus est, ita quòd vix aliquis euasit. Contigit etiam quòd filius regis Francorum *Philippus*, qui diademate regni fuerat (vt prædictum est) decoratus, dum cornipedem ludens agitaret, obuium suem habuit: cùm pedes equi currentes offenderent, cecidit rex nouus, & fractis ceruicibus expirauit. Ecce res misera & insolita & admiratione dignissima! Ecce quanta celsitudo quàm citò quàm leuiter annihilata est!

ANno trigesimo regni sui, fuit rex *Henricus* ad natale apud * **Wirecestre**, ad Pascha *al. Wincestre* apud **Wodstoc**, vbi fuit accusatus *Galfridus* de Clintune, & infamatus de proditione regis falsò. Ad Rogationes fuit apud Cantuariam ad dedicationem nouæ Ecclesiæ. Ad festiuitatem sancti *Michaëlis* transiit in Normanniam: eodem anno decessit *Honorius* Papa. Sequenti anno recepit rex apud Carnotum Papam *Innocentium*, *Anacleto* subijci recusans. Hos enim vtrosque Romani bipartiti elegerant. Expulsus verò ab vrbe *Innocentius* vi *Anacleti*, qui *Petrus* de Leues priùs vocabatur, auxilio regis *Henrici* receptus est per totas Gallias. Post quod in ęstate rediit in Angliam secum filiam suam adducens. Fuit igitur in Natiuitate sanctæ *Mariæ* magnum placitum apud **Norhamtune**: In quo congregatis omnibus principibus Angliæ deliberatum est, quòd filia sua redderetur viro suo scilicet Consuli Audegauensi eam requirenti. Missa autem post hæc filia regis viro suo recepta est fastu tanta viragine digno. Post Pascha mortuus est *Reginaldus* Abbas Ramesiensis huius nouæ * fundator Ecclesiæ. In principio *al. auctor*

cipio hyemis obijt *Herueus* primus Helienſis Epiſcopus. Anno ſequenti fuit rex *Henricus* ad natale apud **Dunſtaple**, ad Paſcha apud **Wodeſtoc**. Poſt Paſcha fuit magnum placitum apud Londoniam, vbi de pluribus quidem & maximè de diſcordia Epiſcopi ſancti *Dauidis* & Epiſcopi Clamorgenſis de finibus parochiarum ſuarum tractatum eſt. Obijt *Baldewinus* rex Hieroſolumæ, & *Galfridus* ſucceſſit. Anno regni ſui trigeſimo tertio fuit rex *Henricus* ad natale apud **Windleſores** infirmus. Ad caput ieiunij fuit conuentus apud Londoniam ſuper Epiſcopos ſancti *Dauidis* & Clamorgenſis, & pro diſcordia Archiepiſcopi & Lincolienſis Epiſcopi. Ad Paſcha fuit rex apud **Oxineford** in noua aula: & ad *Rogationes* fuit iterum conuentus apud **Wincester** ſuper rebus prædictis. Poſt Pentecoſten dedit rex Epiſcopatũ Helienſem *Nigello* & Epiſcopatum Dunelmiæ *Galfrido* Cancellario. Fecit etiam rex nouum Epiſcopatum apud **Karloil**, & tranſijt mare. Eclipſis ſolis facta eſt quarto nonas Auguſti. Sequenti anno rex *Henricus* moratus eſt in Normannia præ gaudio nepotum ſuorum, quos genuerat Conſul Andegauenſis in filia regis. Obijt *Gilebertus* Londonienſis Epiſcopus & * Lauendenſis Epiſcopus in via Romæ pro cauſa ſua tam diu agitata. Hoc anno transfretauit Archiepiſcopus *Willielmus* & *Alexander* Lincollienſis Epiſcopus ad regem pro diſcordia, quæ inter eos erat pro quibuſdam conſuetudinibus parochiarum ſuarum. Anno trigeſimo quinto rex *Henricus* continuè moratus eſt in Normannia, & ſæpè non rediturus in Angliam redire proponebat: ſed detinebat eum filia eius varijs diſcordijs, quæ oriebantur pluribus cauſis inter regem & Conſulem Andegauenſem, artibus ſcilicet filiæ ſuæ. Quibus ſtimulationibus rex in iram & animi rancorem excitatus eſt, quæ â nonnullis cauſa naturalis refrigidationis, & poſtea mortis eius cauſa fuiſſe dictæ ſunt. Cùm igitur rex â venatu redijſſet apud ſanctum *Dyoniſium* in ſylua Leonum comedit carnes murænarum: quæ ſemper ei nocebant, & ſemper eas amabat. Cùm autem medicus hoc comedi prohiberet, non adquieuit rex ſalubri Conſilio: ſecundum quod dicitur,

al. Lauandenſis

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.

Hæc igitur comeſtio peſſimi humoris illatrix, & conſimilium vehemens excitatrix ſenile corpus lethaliter refrigidans, ſubitam & ſumma perturbationem fecit. Contra quod natura renitens excitauit febrem acutam ad impetum diſſoluendum materiei grauiſſimæ. Cùm autem reſtare nulla vi poſſet, deceſſit rex magnus cùm regnaſſet triginta quinque annis & tribus menſibus in prima die Decembris. Et iam in tanti fine regis finem libro præſenti dicabimus, cui tamen (ſi meruit) Muſam memoriale dare comprecemur.

Rex Henricus *obit, decus olim nunc dolor orbis:*
Numina flent numen deperijſſe ſuum.
Mercurius *minor eloquio, vi mentis* Apollo,
Iupiter *Imperio, Marſq; vigore gemunt,*
Ianus *cautela minor,* Alcides *probitate,*
Conflictu Pallas, *arte* Minerua *gemunt.*
Anglia, quæ cunis, quæ ſceptro numinis huius
Ardua ſplenduerat, iam tenebroſa ruit.
Hæc cum rege ſuo, Normannia cum duce marcet:
Nutrijt hæc puerum, perdidit illa virum.

LECTORI

LECTORI.

I*Nter librum septimum & eum, qui hic est octauus, ex codicibus manuscriptis nõnulli duos alios libros interponunt. Initium prioris,* Hic est annus qui comprehendit scriptorem. *Posterioris,* De viris illustribus Anglorum, & quę per eos. *In priore libro continentur tres Epistolæ. prima ad* Henricum *regem eius nominis primum de serie regum potentissimorum, qui per orbem terrarum vsq; ad sua tempora fuerunt. altera ad* Warinum *Britonem de serie regum Brittannorũ ex* Galfredo Arthuro. *Tertia ad* Walterum *Archidiaconum Oxinefordiensem consortem suum de contemptu mundi. Posterior liber est de Miraculis Anglorum, ex* Beda *ferè totus sumptus. Hos itaq; libros, (quãuis ab Huntindonensi sine dubio conscriptos) & quia alterius sunt argumenti, & quia in plurimis codicibus non extant, & quia nihil afferunt noui, quod non in* Beda, *Monemuthensi, alijs plenius reperiatur, omittere visum est.*

Henrici Huntindoniensis *Historiarum*

LIB. VIII.

DEfuncto igitur rege *Henrico* magno, libera (vt in mortuo solent) iudicia populi depromebãtur. Alij enim eum tribus vehementer irradiasse splendoribus asserebant: sapientia summa: nam & consilio profundissimus, & prouidentia conspicuus, & eloquentia clarus habebatur: victoria etiam, quia exceptis illis, quæ egregiè gesserat, regem Francorũ belli lege superauit: diuitijs quoque, quibus omnes antecessores suos longè lateq; pręcesserat. Alij autem diuerso studio tribus illum vitijs inficiebant: cupiditate nimia: qua (vt omnes parentes sui) pauperes opulentus tributis & exactionibus inhians delatorijs hamis intercipiebat: Crudelitate etiam: qua Consulem de Moretoil cognatum suum in captione positum exoculauit: Nec sciri facinus tam horrendum potuit vsque quo mors secreta regis aperuit: Nec minùs & alia proponebant exempla, quæ tacemus: Luxuria quoque: quia mulierum ditioni regis more *Salomonis* continuè subiacebat. Talia vulgus liberum diuersificabat. Successu verò temporis atrocissimi, quod postea per Normannorum rabiosas proditiones exarsit, quicquid *Henricus* fecerat vel tyrannicè vel regiè comparatione deteriorum visum est peroptimum. Venit enim sine mora *Stephanus Tedbaldi* Blesensis Consulis frater iunior eo, vir magnæ strenuitatis & audaciæ, & quamuis iurasset in sacramentum fidelitatis Anglici regni filiæ regis *Henrici*, fretus tamen vigore & * impudentia regni diadema Deum tentans inuasit. *al. imprudentia*

uaſit. *Willielmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, qui primus ſacramentum filiæ regis ſecerat, eum (proh dolor) in regem benedixit. vnde iuditium illud Deus in eum ſtatuit, quod ſacerdoti magno *Ieremiæ* percuſſori ſtatuerat: ſcilicet ne poſt annum viueret. *Rogerus* magnus Salesburienſis Epiſcopus, qui ſecundus ſacramentum illud prædictum fecerat, & omnibus alijs prædicauerat, diadema ei & vires auxilij ſui contribuit: vnde iuſto Dei iudicio poſtea ab eodem, quem creauit in regem, captus & excruciatus miſerandum ſortitus eſt exterminium. Sed quid morer? Omnes qui ſacramentum iurauerant tam præſules quàm conſules & principes aſſenſum *Stephano* præbuerunt, & hominium fecerunt. Hoc verò ſignum malum fuit, quòd tam repentè omnis Anglia ſine mora, ſine labore, quaſi in ictu oculi ei ſubiecta eſt. Diadematus igitur curiam ſuam tenuit ad natale apud Londoniam. Corpus autem regis *Henrici* adhuc inſepultum erat in Normannia. Rex namque *Henricus* prima die Decembris obierat: cuius corpus allatum eſt Rotomagum, & ibi viſcera eius & cerebrum & oculi conſepulta ſunt. Reliquum autem corpus cultellis circumquaque deſecatum, & multo ſale aſperſum, corijs taurinis reconditum eſt cauſa fætoris euitandi, qui multus & infinitus iam circumſtantes inficiebat. Vnde & ipſe, qui magno precio cōductus ſecuri caput eius diffiderat, vt fætidiſſimum cerebrum extraheret, quamuis linteaminibus caput ſuum obuoluiſſet, mortuus tamen ea cauſa precio malè gauiſus eſt. Hic eſt vltimus è multis, quem rex *Henricus* occidit. Inde verò corpus regium Cadonum ſui deportauerunt. vbi diu in Eccleſia poſitum, in qua pater eius ſepultus fuerat, quamuis multo ſale repletum eſſet, & multis corijs reconditū, tamen continuè ex corpore iugiter humor & horribilis ſcoria pertranſiens decurrebat, & vaſis ſub feretro ſuſceptus â miniſtris fætore & horrore fatiſcentibus abijciebatur. Vide igitur quicunque legis, quomodo regis potentiſſimi corpus, cuius ceruix diadematizata auro & gemmis electiſſimis, quaſi Dei ſplendore vernauerat: cuius vtraque manus ſceptris præradiauerat, cuius reliqua ſuperficies auro textili tota rutilauerat, cuius os tam delicioſiſſimis & exquiſitis paſci ſolebat cibis, cui omnes aſſurgere, omnes expaueſcere, omnes congaudere, omnes admirari ſolebant: vide (inquam) quo corpus illud deuenerit, quàm horribiliter delituerit, quàm miſerabiliter abiectum fuerit. Vide rerum euentum, ex quo ſemper pendet iudicium. Et diſce contemnere quicquid ſic diſterminatur, quicquid ſic annihilatur. Tandem reliquiæ regalis cadaueris allatæ ſunt in Angliam, & ſepultæ ſunt intra duodecim dies Natalis Domini apud Abbatiam **Redinges**, quam rex *Henricus* fundauerat, & multis poſſeſſionibus ditauerat. Ibique rex *Stephanus* venit â curia ſua, quam tenuerat apud Londoniam in ipſo natali contra corpus patrui ſui. & *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ & multi præſules & proceres ſepelierunt regem *Henricum* cum debita tanto viro reuerentia. Inde perrexit rex *Stephanus* apud **Oxineforde**, vbi recordatus eſt, & confirmauit pacta, quæ Deo & populo & ſanctæ Eccleſiæ conceſſerat in die coronationis ſuæ. Quæ ſunt hæc. *Primò vouit, quòd defunctis Epiſcopis nunquam retineret Eccleſias in manu ſua, ſed ſtatim electioni Canonicæ conſentiens Epiſcopis eas inueſtiret. Secundò vouit, quòd nullius clerici vel Laïci ſiluas in manu ſua retineret, ſicut rex* Henricus *fecerat, qui ſingulis annis implacitauerat eos, ſi vel venationem cepiſſent in ſiluis proprijs, vel ſi eas ad neceſſitates ſuas extirparent, vel diminuerent.* Quod placiti nefandi genus adeo fuit execrabile, vt ſi alicuius lucum, quem habere pecuniam æſtimarent, â longè conſpicerent, ſtatim vaſtatum perhiberent ſiue eſſet ſiue non, vt eum immeritò redimerent. *Tertio vouit, quòd Danegeldum, (id eſt) duos ſolidos ad Hidam, quos anteceſſores ſui accipere ſolebant, ſingulis annis in æternum condonaret.* Hæc principaliter Deo vouit & alia, ſed nihil horum tenuit.

S*Tephanus* rex primo anno regni ſui, cùm veniſſet in fine natalis Domini ad **Oxeneford**, audiuit nuncium dicentem ſibi: Rex Scottorum ſimulans ſe pacificè venire ad te gratia hoſpitandi, veniens in **Karloil** & nouum caſtellum doloſè cepit vtraque: Cui rex *Stephanus*: quę doloſè cepit, victorioſè recipiam. Promouit igitur rex impiger exercitum tantum erga *Dauid* Scottorū regem, quantū nullus in Anglia fuiſſe memorare potuit. occurrens igitur ei rex *Dauid* circa Dunelmiā concordatus eſt ei, reddens nouū caſtellū; **Karloil** verò retinuit cōceſſione regis *Stephani*, rex tamen *Dauid*, homo

regis

regis *Stephani* non est effectus; quia sacramentum primus omnium Laicorũ iurauerat filiæ regis, scilicet nepti suæ de Anglia ei manu tenenda post mortem *Henrici* regis. Filius autem *Dauid* regis *Henricus* homo regis *Stephani* effectus est, Deditque ei rex *Stephanus* Burgum, quod vocatur Huntendonia in augmentum. Rediens autem inde rex *Stephanus* in Quadragesima tenuit curiam suam apud Londoniam in solemnitate Paschali, qua nunquam fuerat splendidior in Anglia multitudine, magnitudine, auro, argento, gemmis, vestibus, omnimoda dapsilitate. Ad *Rogationes* verò diuulgatum est regem mortuum esse. Quod audiens *Hugo Bigot* in castellum **Nordwic** subintrauit, nec reddere voluit, nisi ipsi regi aduenienti valdè tamen inuitus. Iam ergo cępit rabies Normannorum prædicta periurio & proditione pullulare. Cepit igitur rex castellum de **Bathentune**, cuius dominus *Robertus* quidam proditor à rege desciuerat. Inde obsedit vrbem **Execestre**, quam tenebat *Baldwinus* de *Reduers contra eum, ibique diu *al. Riuers,* morando, machinas multas construendo, multum thesauri sui absumpsit. Serò tamen redditum est ei castellum, & vindictam non exercuit in proditores suos, pessimo consilio vsus: si enim eam tum exercuisset, postea contra eum tot castella retenta non fuissent. Inde igitur rex perrexit in Insulam Vectam, & abstulit eam *Baldwino* de Reduers (de quo prædiximus) & exulauit eum ab Anglia. Elatus igitur rex hisce prosperè gestis venit venatum apud Bramptoniam, quę abest miliario ab Huntendonia: & ibi placitauit de forestis procerum suorum (id est) de siluis & venationibus, & fregit votum & pactum Deo & populo.

Stephanus rex anno secundo fuit ad natale apud **Dunstaple.** In Quadragesima verò transfretauit in Normanniam. Transijt autem Lincoliensis Episcopus *Alexander* & multi proceres cum eo. Vbi rex Martijs altercationibus assolitus omnia, quæ incæpit, luculenter perfecit, hostium circumuentus repulit, hostilia castella depulit, egregiè inter summos splenduit, concordiam cum rege Francorum composuit, & *Eustachius* filius eius homo regis Francorum effectus est de Normannia, quæ Francorum adiacet imperio. Quod videns Consul Andegauensis, qui supremus hostis eius erat (qui nimirum filiam regis *Henrici* duxerat, quæ Imperatrix Alemanniæ fuerat, & sacramenta de regno Angliæ acceperat: vnde & calumniabantur Angliam sponsus & sponsa) cepit tamen inducias cum rege *Stephano*. Videbat enim se ad præsens regias vires non posse perstringere, tam pro multitudine probitatis quàm pecuniæ, quæ adhuc ex abundantia thesauri regis defuncti supererat. Cunctis igitur prosperè gestis in ipso vestibulo natalis Domini redijt rex in Angliam clarus. Hi ergo duo anni *Stephano* regi prosperrimi fuerunt. Tertius verò, de quo dicemus, mediocris, & intercisus; Duo verò vltimi exitiales & prærupti.

Stephanus rex impiger tertio anno in ipso ingressu Angliæ prouolauit ad Bedefordiam, & in vigilia natalis Domini & in toto natali obsedit eam: quod etiam multis Deo displicuisse visum est, quia solennitatem solemnitatum parui vel nihili pendebat. Reddita autem Bedfordia in Scotiam promouit exercitum. Rex namque Scottorum, quia sacramentum fecerat filiæ regis *Henrici*, quasi sub velamento sanctitatis per suos execrabiliter egit. Mulieres enim grauidas findebant, & fætus anticipatos abstrahebant, pueros super acumina lancearum iactabant, presbyteros super altaria detruncabant, crucifixorum capita abscissa super cęsorum corpora ponebant, mortuorum verò capita mutuantes super crucifixa reponebant. Quæcunque igitur Scotti attingebant, omnia erant plena horroris, plena immanitatis. Aderat clamor mulierum, eiulatus senum, morientium gemitus, viuentium desperatio. Rex igitur *Stephanus* insurgens combussit & destruxit Australes partes regni regis *Dauid*: ipso quidem *Dauid* non audente cum eo congredi. Post Pascha verò exarsit rabies proditorũ nefanda. quidam namq; proditorum nomine *Talebot* tenuit contra regem castellum Herefordiæ in **Wales**; quod tamen rex per obsidionem in suum recepit. *Robertus* Consul filius *Henrici* regis nothus tenuit contra eum fortissimum castellum, quod vocatur **Bristo**, & alium, quod vocatur **Slede**. **Willielmus Luuel* tenuit castellum de Kari: *Paganellus* castellum de *al. Radulfus* **Ludelau**: *Willielmus* de *Moun castellum de **Dunestor**: *Robertus* de **Nichole** ca- *al. Moiun* stellum de **Warram**: *Eustachius* filius *Iohannis* castellũ de **Weltune**: *Willielmus* filius *Alani* castellum de **Salopesbiri**, quod rex quidem cepit armis, captorumque nonnullos

nullos

nullos ſuſpendit. Quod audiens *Walkelinus*, qui tenebat caſtellum de **Doure**, reginæ ſe obſidenti reddidit illud. Occupato igitur rege circa partes Auſtrales Angliæ *Dauid* Scottorum rex innumerabilem exercitum promouit in Angliam, contra quem proceres Borealis Angliæ admonitione & iuſſu *Turſtani* Archiepiſcopi Eboracenſis reſtiterunt viriliter, fixo **Standard** (id eſt) regio inſigni apud **Aluerton**. Cum autem morbi cauſa non poſſet Archiepiſcopus intereſſe pugnæ, miſit loco ſui *Radulfum* Epiſcopum Orcadum: qui ſtans in acie media loco eminenti huiuſmodi vſus eſt incentiuo.

PRoceres Angliæ clariſsimi Normannigenæ (meminiſſe enim veſtri vos nominis & generis præliaturos decet) perpendite qui, & contra quos, & vbi bellum geratis. vobis enim nemo impunè reſtitit: Audax Francia vos experta delituit. Ferax Anglia vobis capta ſuccubuit: Diues Apulia vos ſortita refloruit: Hieroſolyma famoſa & inſignis Antiochia ſe vobis vtraque ſuppoſuit. Nunc autem Scotia vobis ritè ſubiecta repellere conatur inermem: præferens temeritatem, rixæ quàm pugnæ aptior. In quibus quidem nulla vel rei militaris ſcientia, vel præliandi peritia, vel moderandi gratia. Nullus igitur verendi locus ſed potiùs verecundiæ, quòd hi, quos ſemper in patria ſua petiuimus & vicimus, in patriam noſtram ritu tranſuerſo ebrij dementeſq; conuolarunt. Quod tamen vobis ego præſul & archipræſulis noſtri loco ſitus diuina prouidentia factum denuncio, vt hi, qui in hac patria templa Dei violauerunt altaria cruentauerunt, preſbyteros occiderunt, nec pueris nec prægnantibus pepercerunt, in eadem condignas ſui facinoris luant pœnas. Quod iuſtiſsimum ſuæ diſpoſitionis arbitrium per manus noſtras hodie perficiet Deus. Attollite igitur animos viri elegantes, & aduerſus hoſtem nequiſsimum freti virtute patria, immo Dei præſentia exurgite. Neque vos temeritas eorum moueat, cùm illos tot noſtræ virtutis inſignia non deterreant. Illi neſciunt armare ſe in bello, vos in pace armis exercemini, vt in bello caſus belli dubios non ſentiatis. Tegitur vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totumque corpus clipeo; vbi feriat hoſtis non reperit, quem ferro circumſeptum conſpicit. Procedentes igitur aduerſus inermes ac nudos quid dubitamus? An numerum? ſed non tam numerus multorum quàm virtus paucorum bellum conficit; *Multitudo enim diſciplinæ inſolens ipſa ſibi eſt impedimento in proſperis ad victoriam, in aduerſis ad fugam. Præterea maiores veſtri multos pauci ſæpe vicerunt. Quid ergo conferet vobis gloria parentalis, exercitatio ſolemnis, diſciplina militaris, niſi multos pauciores vincatis. Sed iam finem dicendi ſuadet hoſtis inordinatè proruens, & quod animo valdè meo placet diſperſè confluens. Vos igitur archipræſulis veſtri loco, qui hodie commiſſa in Domini domum, in Domini ſacerdotes, in Domini gregem puſillum vindicaturi eſtis, ſi quis veſtrûm prælians occubuerit, abſoluimus ab omni pœna peccati in nomine Patris, cuius creaturas fœdè & horribiliter deſtruxerunt; & filij, cuius altaria maculauerunt, & Spiritus ſancti, à quo ſublimatos inſanè ceciderunt.*

RESpondit omnis populus Anglorum, & reſonuerunt montes & colles Amen, Amen: Exclamauitque ſimul exercitus Scottorum inſigne patrium, & aſcendit clamor vſque in cœlum, Albani, Albani. Extinctus autem clamor eſt ictuum immanitate & horrendo fragore. Principium pugnæ. dum acies Loenenſium, qui gloriam primi ictus à rege Scottorum inuito præripuerant, amentatis miſſilibus & lanceis longiſſimis ſuper aciem equitum noſtrorum loricatam percutiunt, quaſi muro ferreo offendentes, impenetrabiles inuenerunt. Viri verò ſagittarij equitibus immixti obnubilantes eos nimirum inermes penetrabant. Tota namque gens Normannorum & Anglorum in vna acie circum **Standard** conglobata perſiſtebant immobiles. Percuſſo igitur ſagitta ſummo duce Loenenſium corruit ipſe, & tota gens eorum in fugam verſa eſt. Offenſus namque Deus excelſus erat in eis, & omnis virtus eorum tanquam aranearum contextio demolita eſt. Quod videns acies maxima Scottorum, quę ex alia parte accerrimè pugnabat, animo deliquit, & fugę indulſit. Regalis autem acies, quam ex pluribus gentibus rex *Dauid* conſtituerat, ſimul hoc vidit, cæperunt primum ſingillatim, poſtea cateruatim aufugere, rege iam penè ſolo perſiſtente. Quod amici regis videntes, coegerunt eũ ſonipede arrepto terga dare, filius autem regis ſtrenuiſſimus non attendens ad hæc, quæ à ſuis fieri videbat, ſed ſoli gloriæ & virtuti inhians fugientibus reliquis fortiſſimè aſſiluit aciem hoſtium, & miro impetu percuſſit. Sola namq; acies eius equis reſidebant ex Anglis videlicet & Normannis compoſita, qui patris in familia conuerſabantur. Equitantes autem nulla ratione diu perſiſtere potuerunt contra

milites

milites loricatos pede persistentes, & immobiliter coaceruatos: sed lanceis confractis & equis vulneratis aufugere quidem, gloriosè tamen re gesta compulsi sunt. Vndecim millia Scottorum in eo campo fama refert occisa, extra eos, qui in segetibus & siluis inuenti, & perempti sunt. Nostri verò minimo sanguine fœliciter triumpharunt. Huius pugnæ dux fuit *Willielmus* Consul de **Albemarle** & *Willielmus Piperellus* de **Notingam** & *Walterius* **Espect*, & **Ilbertus* de Laci, cuius frater ibi solus ex omnibus equitibus occisus est. Cuius euentus belli cùm regi *Stephano* nunciatus esset, ipse & omnes qui aderant summas Deo gratias exsoluerunt. Hoc bellum mense Augusti factum est. At in aduentu Domini Concilium apud Londoniam *Albericus* Ecclesiæ Romanæ Legatus, & Hostiensis Episcopus tenuit. Et ibidem annitente Rege *Stephano Thedbaldus* Abbas Beccensis Cantuariensis Archiepiscopus effectus est.

al. Espech
al. Gillebert de Laci

ANno quarto rex *Stephanus* post natale castellum de **Slede** cepit obsidione; Perrexit autem post hæc in Scotiam, vbi cùm rem *Marte* & *Vulcano* ducibus ageret, Rex Scotiæ cum eo concordari coactus est. *Henricum* igitur filium regis Scottorum secum ducens in Angliam obsedit **Ludlaue**, vbi idem *Henricus* vnco ferreo equo abstractus, penè captus est: sed ipse rex eum ab hostibus splendidè retraxit. Inde re *imperfecta Oxinfordiam petijt, vbi res infamia notabilis & ab omni consuetudine remota comparuit. Rex namque *Rogerum* Episcopum Salesburiensem, & *Alexandrum* Lincolniensem ipsius nepotem cùm pacificè suscepisset, violenter in curia sua cepit nihil iusticiæ recusantes, & iudicij æquitatem deuotissimè poscentes. Ponens igitur ibidem *Alexandrum* Episcopum in carcere, Episcopum Salesburiensem secum duxit ad castellum eiusdem, quod vocatur **Diuise** (quo non erat aliud spendidius intra fines Europæ) Angarians igitur eum & ieiunij tormento & filij eius, qui Cancellarius regis fuerat, laqueo collum circumnectens, vt suspenderetur. Tali modo castellum sibi extorsit malè recordans bonorum, quæ in introitu regni sui præ omnibus alijs ei congesserat. talem ei deuotionis suæ retributionem exhibuit. Similiter cepit Sireburnam, quod parum Diuisis decore cedebat; Accipiensque thesauros Episcopi comparauit inde *Constantiam* sororem *Lodouici* regis Francorum ad opus *Eustachij* filij sui. Rex inde rediens *Alexandrum* Episcopum Lincoliensem, quem dimiserat in captione apud Oxinefordiam, duxit secum ad Newercam. Ibique construxerat Episcopus super flumen **Trente** in loco amænissimo Vernantissimum florida compositione castellum, Quô cùm venisset rex, indixit Episcopo ieiunium non legitimum, astruens fide data eum omni cibo cariturum, donec ei redderetur castellum. Vix igitur Episcopus lachrymis & precibus â suis obtinere potuit, vt castrum suum â iure suo in extraneorum custodiam deponerent. Similiter redditum est castellum aliud eius, quod vocatur **Slaforde**, neque forma neque situ â prædicto secundum. Nec longè pôst, cùm *Henricus* Wintoniensis Episcopus frater regis iam Legatus Romanæ Ecclesiæ concilium apud Wintoniam teneret ipse & *Tedbaldus* Archiepiscopus Cantuariensis & omnes Episcopi, qui aderant ad pedes regios deuoluti sunt, deuotissima supplicatione poscentes, vt Episcopis prædictis possessiones suas redderet, vt omnia in eos commissa regi benignè condonarent. Sed rex consilio prauorum tot & tantorum tam verendam prosternationem despiciens, nihil eos impetrare permisit. Ob quod patefacta est domus regis *Stephani* finitimæ condemnationi. Statim namque filia regis *Henrici*, quæ fuerat Imperatrix Alemanniæ, cui Anglia iuramento dedicata fuerat, venit in Angliam. Quam cùm rex obsedisset apud **Arundel** vel perfida credens consilia, vel quia castrum videbat inexpugnabile, ire permisit ad **Bristou**. Eodem anno *Rogerus* prædictus Episcopus tam mœrore quàm senio confectus demarcuit. Stupeant igitur omnes lecturi tantam tam subitam rerum permutationem. Viro namque præfato tot â iuuentutis exordio bona contigerant, & sine interpellatione in cumulum creuerant, vt diceremus omnes in eo fortunam suæ volubilitatis oblitam: nec aliquibus aduersis in tota vita sua potuit affici, donec tantæ miseriæ cumulus simul confluens in extremis eum præfocauit. Nullus igitur de fœlicitatis assiduitate confidat. Nullus de fortunæ stabilitate præsumat. Nullus in rota volubili sedem confixam diu superesse contendat.

al. perfecta

QVinto anno regni ſui fugauit rex *Stephanus Nigellum* Epiſcopum Elyenſem de Epiſcopatu ſuo, quia nepos prædicti Epiſcopi Salesburienſis erat, à quo odij incentiuum in progeniem eius traxerat. vbi autem ad natale, vel ad Paſcha fuerit, dicere non attinet. Iam quippe curiæ ſolennes & ornatus regij ſcematis ab antiqua ſerie deſcendens prorſus euanuerant. Ingens theſauri copia iam deperierat: pax in regno nulla: cædibus, incendijs, rapinis omnia exterminabantur; clamor, & luctus, & horror vbique, vnde ſic dictum eſt elegiacè:

Quis mihi det fontem, quid enim potiùs lachrymarum?
Et lachrimer patriæ geſta nefanda meæ.
Aduenit caligo ſtygis dimiſſa profundo,
Quæ regni faciem conglomerata tegit.
Ecce furor, fremitus, incendia, furta, rapinæ,
**Clades, nulla fides conſociata ruunt.*

al. cædes

Iam furantur opes, & opum dominos, & in ipſis
Sopitos caſtris (ô noua furta) premunt.
Periurare, fidem mentiri nobile factum,
Prodere vel dominos actio digna viris.
Concio prædonum cœmiteria, templa refringit,
Namque ſacerdotes, res miſeranda, rapit.
Detorquent vnctos Domini, ſimul & mulieres
Proh pudor, vt redimant, excruciare ſtudent.
Affluit ergo fames, conſumpta carne gementes
Exhalant animas oſſa, cutiſque vagas.
Quis tantos ſepelire queat cætus morientûm,
Ecce ſtygis facies, conſimiliſque lues!

SExto anno rex *Stephanus* Lincoliæ vrbem infra natale obſedit, cuius munitiones fraudulenter ceperat *Ranulfus* Comes Ceſtrenſis, Seditque ibi vſque ad purificationem Sanctæ Dei genetricis Virginis *Mariæ*. Tunc namque *Ranulfus* Comes prædictus adduxit ſecum *Robertum* filium *Henrici* regis, generum ipſius, & proceres validiſſimos alios ad obſidionem regis diſſoluendam. Cùm autem Conſul audaciſſimus paludem penè intranſibilem vix tranſiſſet in ipſa die aciebus diſpoſitis regem bello aggreſſus eſt: Ipſe cum ſuis aciem primam conſtruxerat, ſecundam illi, quos rex *Stephanus* dehæreditauerat; Tertiam dux magnus *Robertus* cum ſuis. à latere verò erat turma Walenſium magis audacia quàm armis inſtructa. Tunc Conſul Ceſtrenſis vir bellicoſus, & armis inſignibus coruſcans *Robertum* Conſulem, proceresſque reliquos ſic alloquitur: *Gratias tibi multas (dux inuictiſſime) vobíſque (proceres, & commilitones mei) cum ſumma deuotione perſoluo, qui vſque ad vitæ periculum amoris affectum mihi magnanimiter exhibuiſtis. Cùm igitur ſim vobis cauſa periculi, dignum eſt, vt periculo me priùs ingeram, & infidiſſimi regis, qui datis inducijs pacem fregit, aciem priùs illidam. Ego quidem tam de mea virtute, quàm de regis iniuſtitia confidens, iam iam regalem cuneum diffindam, gladio mihi viam per hoſtes medios parabo; veſtræ virtutis eſt ſequi præeuntem, & imitari percutientem. Iã videor animi mei præſagio regias acies tranſuolare, proceres pedibus cõculcare, regem ipſum gladio tranſuerberare.* Dixerat. Dux autem *Robertus* ſic iuueni reſpondit, & in loco ſtans eminenti huiuſmodi orationem habuit, *Non indignum eſt, quòd ictus primi dignitatem poſcis, tam ex nobilitate, quàm virtute, qua præcellis. Si tamen de nobilitate contendas: ego filius regis nobiliſſimi, & nepos regis ſummi non antecellor: Si de virtute, hîc multi ſunt electiſſimi, quibus nemo viuentium probitate poteſt præferri. Sed longè alia me mouet ratio. Rex enim contra ſacramenta, quæ ſorori meæ fecit, regnum crudeliter vſurpauit, & omnia conturbans multis millibus cauſa necis extitit, & exemplo ſui nihil iuris habentibus terras diſtribuit, iure poſsidẽtibus diripuit. ab ipſis nequiter dehæredatis (ſummo iudice cooperante & vindictam ſubminiſtrante) priùs aggrediendus eſt. Reſpiciet, qui iudicat populos in æquitate, de excelſo cælorum habitaculo, & iniuſtum iuſtè appetentes in hac tanta neceſsitate nequaquam relinquet. Vnũ verò eſt (proceres fortiſſimi militeſq; vniuerſi) quod vobis animo firmiter*

ingerere

ingerere volo, quia per paludes, quas vix pertransistis, nulla potest esse fugientibus reuersio. Hîc igitur vel vincendum vel occumbendum, spes fugæ nulla. Hoc solum superest vt in vrbem gladijs viam paretis. Siquid autem verè coniecturat animus mihi, hoc quòd fugere nusquam potestis, illud est, quod hodie vobis Deo adiuuante victoriam præstabit. Necesse est enim vt ad probitatem confugiat, cui non potest esse aliud diffugium. Ciues autem Lincolienses, qui stant vrbi suæ proximi in impetus grauedine animis liquescentibus ad domos suas transfugere victoriosi videbitis. Veruntamen contra quos bellum geratis attendite. Alanus Britonum dux contra nos immò contra Deum procedit armatus, vir nefandus, & omnium scelerum genere pollutus, malicia paris nescius, cui nunquam nocendi defuit affectus, cui, se non esse crudelitate incomparabilem, solum & supremum videtur opprobrium. Procedit quoque contra nos Comes Mellensis, doli callidus, fallendi artifex, cui innata est in corde nequitia, in ore fallacia, in opere pigritia, gloriosus corde, magnanimus ore, pusillanimus opere, ad congrediendum vltimus, ad digrediendum primus, tardus ad pugnam, velox ad fugam. Procedit contra vos Hugo Consul, cui parum visum est se contra Imperatricem periurum fuisse, nisi & secundò se patentissimè periuraret, affirmans Regem Henricum Stephano regnum concessisse, & filiam suam abdicasse, qui nimirum fallaciam virtutem credit, & elegantiæ periurium ducit. Procedit Consul de Albemarle, vir in crimine singularis constantiæ, ad agendum volubilis, ad relinquendum immobilis, quem sponsa sua causa spurcitiæ intollerabilis fugitiua reliquit. Procedit contra vos Consul ille, qui consuli prædicto sponsam abripuit, adulter patentissimus, & excellenter impurus, Baccho deuotus, Marti ignotus, vino redolens, bello insolens. Procedit Simon Comes Hamptoniensis, cuius actus sola loquutio, cuius datum sola promissio, qui cum dicit, fecit; cùm promittit, dedit. Procedunt cæteri proceres, regi suo consimiles, latrocinijs assueti, rapinis delibuti, homicidijs saginati, omnes tandem periurio contaminati. Vos igitur (viri fortissimi) quos magnus Henricus rex erexit, iste deiecit: Ille instruxit, iste destruxit: Erigite animos, & de virtutibus vestris, immo de Dei iusticia confisi vindictam vobis á Deo oblatam de facinorosis præsumite, & gloriam immarcessibilem vobis posterisque vestris præfigite. Iam si vobis idem animus est ad hoc iudicium Dei perpetrandum, progressionem vouete, fugam abiurate, erectis in cœlum vnanimiter dextris. Vix finierat, & omnes in cœlum manibus extensis terribili clamore fugam abiurauerunt, & se in armis colligentes, in hostem splendidè progrediuntur. Rex interea Stephanus curarum magnis exæstuans fluctibus Missam in tanta solemnitate audierat. Cùm autem de more cereum rege dignum Deo offerens manibus Alexandri Episcopi imponeret, confractus est. Hoc fuit regi signum contritionis, cecidit etiam super altare pixis, cui corpus Domini inerat abrupto vinculo præsente Episcopo: Hoc fuit regi signum ruinæ. Proinde rex strenuissimus egreditur, aciesque cum summa securitate bello disponit. Ipse pedes omnem circa se multitudinem loricatorum equis abductis strictissimè collocauit, consules cum suis in duabus aciebus equis pugnaturos instituit; Sed admodum paruæ illæ equestres acies comparuerunt. Paucos enim secum ficti, & factiosi consules adduxerant: acies autem regalis maxima erat, vno tantum scilicet ipsius regis insignita vexillo. Tunc quia rex Stephanus festiua voce carebat, Baldwino filio Gileberti, magnæ nobilitatis viro, & militi fortissimo sermo exhortatorius ad vniuersum cætum iniunctus est. Qui loco stans excelso omnium oculis in eum erectis, vbi attentionem eorum modesta taciturnitate stimulauit, sic exorsus est.

Omnes (qui aciebus dispositis conflicturi estis) tria præuidisse oportet, primùm iusticiam causæ, deinde militum copiam, postremò adstantium probitatem. Iusticiam causæ, ne periculum animæ incurratur; copiam militum, ne hostium numerositate comprimatur: probitatem astantium, ne numero confisa, debilibus tamen innixa subruatur. In his omnibus negotium, quo tenemur, expeditum conspicimus. Causa namque nostra iustitia est, quòd regi ea, quæ coram Deo nouimus seruantes, contra suos in eum periuros in periculo mortis adstamus. Numerus verò nobis in equitibus non inferior, in peditibus confertior. Probitatem verò tot Consulum, tot procerum, militum quoque bellis semper assuetorum, quis vocibus exæquet? Virtus autem ipsius regis infinita vobis loco perstabit millium. Cùm igitur sit in medio vestrum dominus vester vnctus Domini, cui fidem deuouistis, votum Deo persoluite, tanto donatiuum maius á Deo accepturi; quanto fideliùs & constantiùs pro rege vestro fidi contra infidos, legitimi contra periuros pugnaueritis. Securi quinetiam &

ſumma repleti confidentia, contra quos bellum geratis perpendite. Roberti *ducis vires notæ ſunt. Ipſe quidem de more multum minatur, parum operatur, ore leoninus, corde leporinus, clarus eloquentia, obſcurus inertia. Conſul autem Ceſtrenſis vir audaciæ irrationabilis, promptus ad conſpirandum, inconſtans ad perficiendum, ad bellum impetuoſus, periculi improuidus, altiora ſe machinans, impoßibilibus anhelans, aßiduorum paucos adducens, conuenarum diſperſam multitudinem congregans: nihil habet, quod timeri debeat: Semper enim quicquid viriliter incepit, effœminatè reliquit. In omnibus quippe geſtis ſuis infortunatè rem agens, vel in congreßibus victus aufugit, vel ſi rarò victor extitit, maiora victis detrimenta ſuſtinuit. Walenſes autem, quos ſecum adduxit ſolos, vobis deſpectui ſint, qui inermem bello præferunt temeritatem, & arte, & vſu belli carentes, quaſi pecora decurrunt in venabula: alij verò tam proceres, quàm milites, transfugæ, & gyrouagi, vtinam plures adducerentur, qui quanto numero plures, tanto effectu deteriores. Vos igitur Conſules, & viri conſulares meminiſſe vos decet (namque decet) veſtræ virtutis, & nobilitatis. Hodie probitates veſtras numeroſas in cacumen florentißimum extollite, & patrum imitatores filijs veſtris ſplendorem ſempiternum relinquite. Aßiduitas itaque victoriarum incentiuum ſit vobis confligendi: aßiduitas infortuniorum incentiuum fiet illis fugiendi. Iam ſiquidem (nec fallor) eos aduenisſe pœnitet: iam de fuga meditantur, ſi locorum aſperitas admittat. Cùm ergo nec illis confligere, nec confugere ſit poßibile: quid aliud egerunt, niſi quòd vobis Dei nutu, & ſe, & impedimenta ſua obtulerint? Equos itaque eorum, arma, & ipſorum corpora ditioni veſtræ ſubiecta conſpicitis. Extendite ergo animos veſtros: & dextras inexpugnabiles (viri bellicoſi) ad diripiendum cum ſummo tripudio, quod ipſe vobis obtulit Deus.* Sed iam antequam orationis ſeriem terminaret, clamor adeſt hoſtium, clangor lituorum, equorum fremitus, terræ ſonitus.

PRincipium pugnæ. Acies exhæreditatorum, quæ præibat, percuſſit aciem regalem: in qua Conſul *Alanus*, & ille de **Mellent**, & *Hugo* Conſul de **Eſtangle**, & *Symon* Comes, & ille de Warrenna inerant tanto impetu, quòd ſtatim quaſi in ictu oculi diſſipata eſt. & diuiſio eorum in tria deuenit. Alij namque eorum occiſi ſunt, alij capti, alij aufugerunt. Acies cui principabatur Conſul de **Albemarle**, & *Willielmus* Iprenſis percuſſit Walenſes, qui à latere præcedebant, & in fugam coegit. Sed acies Conſulis Ceſtrenſis perculit cohortem prædicti Conſulis, diſſipata eſt in momento, ſicut acies prior. Fugiunt igitur omnes equites regis, & *Willielmus* Iprenſis à Flandria oriundus vir exconſularis, & magnæ probitatis. Qui cùm eſſet belli peritiſſimus, videns impoſſibilitatem auxiliandi reges, diſtulit auxilium ſuum in tempora meliora. Rex itaque *Stephanus* cùm acie ſua pedeſtri relictus eſt in medio hoſtium. Circuierunt igitur vndique aciem regalem, & totam in circuitu expugnabant, ſicut caſtellum ſolet aſſiliri. Tunc verò horrendam faciem belli videres in omni circuitu regalis aciei, ignem proſilientem ex galearum & gladiorum colliſione, ſtridorem horrendum, clamorem terrificum: reſonabant colles, reſonabant vrbis muralia. Impetum igitur equorum regalem turmam offendentes, quoſdam cædebant, quoſdam ſternebant, nonnullos abſtractos capiebant. Nulla quies ijs, nulla reſpiratio dabatur, niſi in ea parte, qua Rex fortiſſimus ſtabat, horrentibus inimicis imcomparabilem ictuum eius immanitatem. Quod vbi Comes Ceſtrenſis comperit regis inuidens gloriæ cum omni pondere armatorum irruit in eum. Tunc apparuit vis regis fulminea bipenni maxima cædens hos, ruens illos. Tunc nouus oritur clamor: omnes in eum, ipſe in omnes. Tandem regia bipennis ex ictuum frequentia confracta eſt. Ipſe gladio abſtracto dextera regis digno, rem mirabiliter agit, donec & gladius confractus eſt. Quod *WWillielmus* videns Dekains, miles validiſſimus, irruit in regem, & eum galea arripiens voce magna clamauit. Huc omnes, huc, regem teneo. Aduolant omnes, & capitur rex. Capitur etiam *Baldwinus* qui orationem fecerat perſuaſoriam multis confoſſus vulneribus, multis contritus ictibus, vbi egregiè reſiſtendo gloriam promeruit ſempiternam. Capitur etiam *Richardus* filius *Vrſi*, qui in ictibus dandis, & recipiendis clarus, & glorioſus comparuit. Adhuc capto rege pugnabat acies regalis; nec enim circumuenti fugere poterant, donec omnes vel capti vel cæſi ſunt. Ciuitas ergo hoſtili lege direpta eſt, & Rex in eam miſerabiliter introductus eſt.

Dei

DEi igitur iudicio circa regem peracto ducitur ad Imperatricem, & in turri de **Bristow** captiuus ponitur. Imperatrix ab omni gente Anglorum suscipitur in dominam, exceptis Kentensibus, vbi regina, & *Willielmus* Iprensis contra eam pro viribus suis repugnabant. Suscepta est priùs â Legato Romano Wintoniensi Episcopo, & mox â Lõdoniensibus. Erecta est autem in superbiam intolerabilem, quia suis incerta belli prosperauisset, & omnium fere corda â se alienauit. igitur siue subdolorum instinctu, siue Dei nutu, imò quicquid homines egerint Dei nutu expulsa est â Londonia. Irritata igitur muliebri angore, regem vnctum Domini in compedibus poni iussit. Post dies autem cum auunculo rege Scottorum, & fratre suo *Roberto* viribus coactis veniens obsedit turrim * Londoniensis Episcopi. Episcopus autem misit *al. Wintoniensis* pro Regina, & *Willielmo* Iprensi, & pro vniuersis ferè proceribus Angliæ. Factus est igitur exercitus, vtrinque magnus. Dimicabant quotidie non congressibus acierum, sed militarium anfractuum circuitionibus. Non igitur sicut in belli cæcitate confundebantur gesta. Sed patebat cuiusque probitas, & gloria pro meritis aderat, vt mora illa pro omnibus his voluptuosa videretur in illustrium splendoribus excelsis. Venit tandem exercitus Londoniensis, & aucti numerosè, qui contra Imperatricem contendebant, fugere eam compulerunt. Capti sunt in fuga multi. Captus est & *Robertus* frater Imperatricis, in cuius turri Rex captiuus erat: cuius sola captione Rex euadere poterat. Absolutus est vterque. Sic Rex Dei iustitia miserabiliter captus, Dei misericordia mirabiliter liberatus est. & ab Anglorum proceribus cum magno gaudio susceptus est.

SEptimo anno Rex *Stephanus* construxit castrum apud Wiltonam. Tunc superueniens multitudo hostium ex insperato cùm regij milites circuitionibus bellicis incepissent, & non potuissent resistere, regem in fugam compulerunt. Capti sunt ex suis plærique. captus est etiam *Willielmus Martel* dapifer regis, qui pro redemptione sua dedit insigne castellum de **Syreburne**. Eodem anno rex obsedit Imperatricem apud **Oxineford** post festum sancti *Michaëlis* vsq; ad aduentum Domini. In eo quippe termino non procul â natali aufugit Imperatrix per Tamasim glaciatã circumamicta vestibus albis reuerberatione niuis & similitudine fallentibus oculos obsidentium: fugit autem ad castellum de **Wallingford**, & sic **Oxineford** regi tandem reddita est.

OCtauo anno rex *Stephanus* interfuit concilio Londoniæ in media Quadragesima: quòd quia nullus honor vel clericis vel Ecclesiæ Dei â raptoribus deferebatur, & æquè capiebantur, & redimebantur clerici, vt Laïci, tenuit consilium Wintoniensis Episcopus vrbis Romanæ Legatus apud Londoniam clericis pro tempore necessarium; In quo sancitum est, ne aliquis qui clerico violentas manus ingesserit, ab alio possit absolui, quam ab ipso Papa, & in præsentia ipsius, vnde clericis aliquantulum serenitas vix eluxit.

EOdem anno cepit rex *Gaufridum* de magna villa in curia sua apud sanctum *Albanum*, magis secundum retributionem nequitiæ Consulis, quàm secundum ius gentium, magis ex necessitate, quàm ex honestate. Nisi enim hoc egisset perfidia Consulis illius regno priuatus fuisset. Igitur, vt Rex eum liberaret, reddidit ei turrim Londoniæ & castellum de **Waledene**, & illud de Plaisseiz. Possessionibus igitur carens Consul prædictus inuasit Abbatiam Ramesiensem, & Monachis expulsis raptores immisit, & Ecclesiam Dei speluncam fecit latronum. Erat autem summæ probitatis, sed summæ in Deum obstinationis: magnæ in mundanis diligentiæ, magnæ in Deum negligentiæ. Ipso anno ante natale Wintoniensis Episcopus & postea Cantuariensis Archiepiscopus Romam petierunt de legatione acturi: Mortuo iam *Innocentio* Papa, cui successit *Celestinus*.

NOno rex *Stephanus* anno Lincoliam obsedit. vbi cùm munitionem contra castellum, quod vi obtinebat Consul Cestrensis construeret, operatores sui ab hostibus præfocati sunt, ferè octoginta. Re igitur imperfecta rex cõfusus abscessit. Anno autem ipso Consul *Gaufridus* de magna villa regem validissimè vexauit, & in omnibus valdè gloriosus effulsit. Mense autem Augusti miraculum iustitia sua dignũ Dei splendor exhibuit. Duos namq;, qui Monachis auulsis Ecclesias Dei conuerterant in castella similiter peccantes simili pœna mulctauit. *Robertus* namq; *Marmiun* vir bellicosus hoc in

Eccleſia de **Couentre** peruerſus exegerat. Porro *Gaufridus* de magna villa (vt diximus) in Eccleſia Ramaſienſi ſcelus idem patrauerat. Inſurgens igitur *Robertus* Marmium in hoſtes inter ingentes ſuorum cuneos coram ipſo Monaſterio ſolus interſectus eſt,& excommunicatus morte depaſcitur ęterna. ſimiliter *Gaufridus* Conſul inter acies ſuorum confertas, à quodam viliſſimo pedite ſolus ſagitta percuſſus eſt. Et ipſe vulnus ridens poſt dies tamen ex ipſo vulnere excommunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis omnibus ſeculis prædicanda eiuſdem ſceleris eadem vindicta. Dum autem Eccleſia illa pro caſtello teneretur, ebulliuit ſanguis ė parietibus Eccleſiæ,& clauſtri adiacentis indignationem diuinam manifeſtans, ſceleratorum exterminationem denuncians. Quod multi quidem, & ego ipſe oculis meis inſpexi. Quia igitur improbi dicebant Deũ dormire,excitatus eſt Deus,& in hoc ſigno, & in ſignificato. Eodem quippe anno & *Ernulfus* filius Conſulis, qui poſt mortem patris Eccleſiam incaſtellatam retinebat,captus eſt,& per hoc exulatus: et princeps militum ſuorum in hoſpitio ſuo ab equo corruens effuſo cerebro expirauit: Princeps autem peditum ſuorum *Reimerus* nomine,cuius officium fuerat Eccleſias frangere, vel incendere,dum mare cum vxore ſua tranſiret(vt multi perhibuerunt)nauis immobilis facta eſt. Quod monſtrum nautis ſtupentibus, ſorte data rei cauſam inquirentibus, ſors cecidit ſuper *Reimerum*: quod cùm ille nimirum totis contradiceret niſibus, ſecundò & tertiò ſors iactata in eum deuenit. Poſitus igitur in ſcapha eſt,& vxor eius,& pecunia ſceleſtiſſimè acquiſita: & ſtatim nauis curſu velociſſimo, vt priùs fecerat, pelagus ſulcat. ſcapha verò cum nequiſſimis ſubita voragine circumducta in ęternum abſorpta eſt. Eodem anno *Celeſtino* Papa defuncto, *Lucius* ſubſtituitur.

DEcimo anno rex *Stephanus* priùs in agendis circa diſcurſus *Hugonis Bygot* occupatus fuit. Sed in ęſtate *Robertus* Conſul,& omnis inimicorum regalium cætus conſtruxerat caſtellum apud Ferendois. Rex non ſegnis viribus coactis aduolat, & Londonienſium terribilem, & numeroſum duxit exercitum. Aſſilientes igitur totis diebus caſtrum,dum *Robertus* Conſul,& fautores ſui copias maiores non procul ab exercitu regis expectarent, laborioſiſſima probitate, non ſine magna ſanguinis effuſione ceperunt. Tunc demum regi fortuna cepit in melius permutari,& in ſublime protelari. Eodem anno Epiſcopus Lincollienſis *Alexander* iterum Romam pergens munificentiſſimè ſe, vt priùs, habuit. Itaque honorificentiſſimè ſuſceptus eſt ab *Eugenio* Papa nouo viro ſumma dignitate condigno. Cuius mens ſemper benigna: cuius diſcretio ſemper ęqua: cuius facies ſemper non ſolum hilaris, ſed & iocunda: Rediens autem ſequenti anno,cum ſumma ipſius Papæ, totiuſq; curię gratia,à ſuis cum ſumma reuerentia,& gaudio ſuſceptus eſt.Eccleſiam verò ſuam,quæ combuſtione deturpata fuerat,ſubtili artificio ſic reformauit: vt pulchrior quàm in ipſa nouitate ſui compareret, nec vllius ædificij ſtructuræ circa fines Angliæ cederet.

VNdecimo anno rex *Stephanus* magnum congregans exercitum caſtellum cõſtruxit inexpugnabile ſitũ contre **Walinford**,vbi *Ranulfus* Comes Ceſtrenſis iam regi concordia coniunctus,cum magnis interfuit copijs.Dehinc verò Conſul ipſe ad regis curiam cùm pacificè veniſſet apud Nordhamtonam, nihil tale metuentem cepit,& in carcerem*retruſit,donec redderet ei caſtellum clariſſimum Lincollię,quod ab eo doloſè ceperat: & cætera quæcunque fuerant ditionis ſuæ caſtella. Sic igitur Conſul eiectus carcere,in liberum reſtitutus eſt arbitrium.

al.intruſit

DVodecimo rex *Stephanus* anno ad natale Domini in vrbe Lincollienſi diademate regaliter inſignitus eſt,quo regum nullus introire,prohibentibus quibuſdã ſuperſtitioſis,auſus fuerat: vnde comparet,quantæ rex *Stephanus* audaciæ, & animi pericula non reformidantis fuerat. Poſt diſceſſum verò regis venit Conſul Ceſtrenſis Lincolliam cũ militaribus copijs,vt aſſiliret eam. Dux igitur eius vir fortis & inuictiſſimus in introitu portę Borealis occiſus eſt. & ipſe Conſul pluribus amiſſis fugere cõpulſus eſt. Ciues igitur victorioſi ſummo gaudio repleti virgini virginum protectrici eorum laudes & gratias inſigniter exſoluerunt. Ad Pentecoſten rex Franciæ *Lodoueus*, & Conſul Flandriæ *Theodoricus*, & Conſul de ſancto *Egidio*, & innumerabilis exercitus de vniuerſo Franciæ regno,& multi de gente Anglorum crucibus aſſumptis iter Ieroſolymitanum arripuerunt, vt Paganos, qui ceperant vrbem Roheis expugnarent.

Maiorem

Maiorem exercitum tamen duxit imperator Alemanniæ *Conradus*, transijtq; exercitus vterque per imperatorem Constantinopolis, qui eos postea prodidit. Mense Augusto profectus est *Alexander* Lincolliensis episcopus Altissiodorum ad *Eugenium* Papam, qui priùs Parisius, tunc ibi morabatur. Ipse quidem à Papa honorificè susceptus est, sed ex intempestiua caloris nimietate seminarium languoris attulit in Angliam. Vnde mox infirmitati, deinde languori, tandem morti succubuit.

ANno igitur 13. regis *Stephani* mortuus est *Alexander* episcopus, & sepultus apud Lincolliam in capite ieiunij. Dicenda sunt igitur de viri moribus secundum consuetudinem *Moisi* vera. Nutritus igitur in summis delicijs à *Rogero* auunculo suo Salesberiensi episcopo, maiores inde animos contraxit, quàm opportunum esset suis. Siquidem præterire volens principes cæteros largitione munerum & splendore procurationum, cùm proprij redditus ad hoc nō sufficere possent, à suis summo studio carpebat, vnde egestatem suam nimietate prædicta comparatam complere posset: nec tamen complere poterat, qui semper magis, magisq; dispergebat. Fuit autem vir prudens, & adeò munificus, vt à curia Romana vocaretur magnificus. Anno eodem exercitus imperatoris Alemanniæ & regis Francorum, qui summis ducibus illustrati cum summa incedebant superbia ad nihilum deuenerunt: quia Deus spreuit eos. Ascendit enim in conspectu Dei incontinētia eorū, quam exercebant in fornicationibus non occultis; In adulterijs etiam, quod Deo valdè displicuit, postremò in rapinis & omni genere scelerum. Priùs itaq; fame consternati proditione imperatoris Constantinopolitani, postea ferro hostili emarcuerunt. Rex autem Franciæ & imperator Alemanniæ cum paucissimis priùs Antiochiam, postea Ierosolymam ignominiosè aufugerunt. Tunc verò rex Franciæ, quasi aliquid acturus ad detrimentum famę refocillandum auxilio militū templi, quod est in Ierusalem, & viribus vndiq; congestis obsedit Damascū. Sed gratia Dei carens, & ideò nihil proficiens redijt in Galliam. Interea quidam exercitus naualis virorum non potentum, nec alicui magno duci innixi, nisi Deo omnipotenti: quia humiliter profecti sunt optimè profecerunt. Ciuitatem námq; in Hispania, quæ vocatur Vlixisbona, & aliam, quæ vocatur Almaria, & regiones adiacentes à multis pauci Deo cooperante bellis obtinuerunt. Verè *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Exercitus námq; regis Francorum & imperatoris Alemanniæ splendidior & maior fuerat, quàm ille, qui priùs Ierusalē conquisierat; & à paucissimis contriti sunt: & quasi telæ aranearum disterminati sunt, & demoliti. His autem pauperibus, de quibus prædiximus, nulla multitudo *restare poterat. sed quando plures ijs insurgebant, debiliores efficiebantur. Pars autem eorum maxima venerat ex Anglia. *al. resistere*

EOdē anno appropinquante natali *Robertus* cuius cognomen est de querceto Archidiaconus*Leicestrēsis iuuenis omni laude dignus elect⁹ est in episc. Lincolniēsem. *al. Legrecestrensius* A cunctis igitur honore tanto dignus est habitus, rege, & clero, & populo cum summo gaudio annuente benedictionem pontificalem ab Archiepiscopo Cantuariensi suscepit, & apud Lincolliam cum summo tripudio magnus expectatione, maior aduentu à clero & populo cum deuotione susceptus est. Prosperet ei Deus tempora praua, & iuuentutem eius foueat rore sapientiæ, & exhileret faciem eius iocunditate spirituali.

ANno 14. *Henrico* nepoti suo *Dauid* rex Scotorum virilia tradidit arma. Cùm autem congregati essent in solemnitate, rex Scotorum cum viribus suis, & nepos suus cum Occidentalibus Angliæ proceribus: timens rex *Stephanus* ne Eboracum inuaderent, venit in vrbē cum maximo exercitu: ibiq; moratus est per mensem Augustum. *Eustachius* verò filius regis *Stephani* (nam & ipse eodem anno virilia sumserat arma) irruit in terras procerum, qui erant cum *Henrico* filio imperatricis. Nullo ergo contradicente, *Marte* & *Vulcano* comitantibus, non modicum illis damnum inflixit. Rex verò Anglorum, & rex Scotorum, quorum alter erat apud Eboracum, alter apud **Karloil**, sibi mutuò cauentes, & offendere timentes, per seipsos diuisi sunt, & ad domicilia regnorum repedauerunt.

ANno 15. rex *Stephanus* agminibus congregatis vrbem **Wirecestre** pulcherrimè assiliuit: & captam incendio deturpauit, castellum tamen, quod vrbi inerat, capere non potuit. Vrbs namq; illa *Waleramni* Consulis erat de Mellent, quam ipse rex *Stephanus* ei malo suo dederat. Ditatæ igitur spolijs vrbis direptæ regales turmæ, per terras

inimicorum remeauerunt, & inde prædam innumerabilem nullo reſiſtente ſecum reduxerunt.

ANno decimo ſexto, *Tedbaldus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & Apoſtolicæ ſedis legatus tenuit Concilium generale apud Londoniam in media Quadrageſima, vbi rex *Stephanus*, & filius ſuus *Euſtachius*, & Angliæ proceres interfuerunt, totúmq; illud Concilium nouis appellationibus infrenduit. In Anglia námque appellationes in vſu non erant, donec eas *Henricus* Wintonienſis, dum legatus eſſet, malo ſuo crudeliter intruſit. In eodem námque Concilio ad Romani pontificis audientiam ter appellatus eſt. Rex autem *Stephanus* eodem anno iterũ Winceſtriam irrupit: & quia caſtellum anno prædicto capere non potuit, ad eius captionem totis viribus deſudabat. Porrò cùm viriliter incluſi reſtarent, duo caſtella ad illud expugnandum conſtruxit. Quoſdam igitur ex proceribus ſuis ibidem relinquens ad propria remeauit. Sed quia mos regius erat, quòd multa ſtrenuiter inciperet, & ſegniter exequeretur, arte Conſulis de Legeceſtria caſtella regis obſidentia demolita ſunt, & obſeſſum callidè deliberatum eſt. Conſul etenim prædictus frater erat Conſulis de Mellent. Itaque regis ſtudium, & labor emarcuit, & euanuit. Eodem anno Conſul Andegauium regis *Henrici* gener, & regis Ieroſolymitani filius, vir magnus & clariſſimus mortis conceſſit legibus. Igitur *Henrico* filio ſuo primogenito Andegauiam, & Normanniam contradidit: & ius hæreditarium, quod in Angliæ regno licèt carens obtinebat, ei conceſſit. Contigit autem, quòd *Lodouicus* rex Francorum à ſponſa ſua filia Conſulis Pictauenſis per cognationis iuſiurandum diuideretur. *Henricus* igitur dux nouus Normannorum, duxit eam, & per eam Conſulatum Pictauenſem ſummis honoribus ampliatus poſſedit. Ea tamen deſponſatio incentiuum, foméſq; odij maximi fuit & diſcordiæ inter regem Francorum, & ipſum ducem.

INſurgens itaque *Euſtachius* filius regis *Stephani* cum ipſo rege Francorum non modicis aſſultibus Normanniam oppugnabant. Dux vtriſque & omni Francorum exercitui robuſtiſſimè reſtabat. Rex tamen quoddam caſtellum, quod vocatur nouum mercatum, copijs omnibus aggregatis aſſilijt, & potentiſſimè & penè inexpugnabile cepit, & obtinuit, & *Euſtachio* filio regis Angliæ, qui ſororem eius duxerat reddidit.

ANno decimo ſeptimo, rex *Stephanus* filium ſuum *Euſtachium* regio diademate voluit inſignire. poſtulans igitur ab Archiepiſcopo Cantuarienſi *Theobaldo*, & cæteris epiſcopis, quos ibidem congregauerat, vt eum in regem vngerent, & benedictione ſua confirmarent, repulſam paſſus eſt. Papa ſiquidem literis ſuis Archiepiſcopo prohibuerat, ne filium regis in regem ſublimarent: videlicet, quia rex *Stephanus* regnum contra iuſiurandum præripuiſſe videbatur. Intimo igitur dolore decoctus, & ira nimia feruеſcens tam pater, quàm filius, in domo quadam omnes includi iuſſerunt, & vehementer angariantes, vt poſtulata peragerent, compellabant. Illi ſummo perterriti timore (rex námque *Stephanus* nunquam clericos liquidè dilexerat, & pridem duos incarcerauerat epiſcopos) reſtiterunt tamen capitum ſuorum * pericula nihil metuentes. Receſſerunt tamen omnes illæſi poſſeſſionibus quidem ſpoliati, quas poſtea rege pœnitente rehabuerunt. Rex eodem anno caſtrum Nubiriæ, quod non procul abeſt à Wintonia obſidens oppugnauit, & tandem expugnauit. Inde caſtellum de **Wallingford** obſedit, & in ipſo pontis ingreſſu caſtellum obſeſſorium conſtruxit, quod incluſis eſcarum illationem liberam progreſſionem diripuit. Tunc igitur primò grauiſſimè compreſſi, à domino ſuo duce Normanniæ petierunt, vel auxilij exhibitionem, vel caſtellum in manus regis reddendi licentiam.

al. pericula metuentes

ANno regis *Stephani* decimo octauo dux Normannorum tanta neceſſitate compulſus inſperatus aduolauit in Angliam. Tunc verò miſerabilis Anglia deſtructa quidem, ſed iam per aduentum eius quaſi vitam rehabitura, in hæc verba cum lachrymis irrupit.

Dux Henrice *nepos* Henrici *maxime magni*
Anglia celſa ruo, nec iam ruo tota ruina.

Dicere

Dicere vix poſſum,fueram: ſum namq; receſsit.
Si mihi,quæ miſeris ſupereſt,vel ſpes ſupereſſet,
Clamarem miſerere,veni,ſuccurre,reſiſte.
Nam ſum iure tui iuris,potes,erige lapſam,
Sed nunc ora rigent: nunc vox,nunc vita recedunt.
At quis clamor adeſt,venit ingeminant quoque venit?
Quis dux ille ducum puer annis,mente ſenilis?
Gemma virûm,vir aue,mea ſpes,dum ſpes mihi,ſalue,
Serò venis: perij: clames tamen,Anglia ſurge,
Immo reſurge: tuam refero tibi mortua vitam.
Ad vocem rediuiua tuam poſt fata reſurgam.
Ergo reuiuiſcens,video quod inhorreo: cernis
Prælia quanta mouet Stephanus*: moueat,volo: quippe*
Gloria nulla foret,ſi prælia nulla moueret.
Quot contra Stephanum,*cui copia multa virorum,*
Duxiſti? paucos: cur paucos? gloria maior
Eſt multos paucis,quàm multos vincere multis.
Cùm rex Francorum Comites,procereſq;,ſed omnes
In te conſurgunt: leuis eſt iactura: repugno
Dijs abſens,pugno tibi præſens,cur ſimul,edam,
Si non pugna duplex,nec erit mihi gloria duplex:
Multò magíſque nitet reges,quàm vincere reges:
Quis tibi ſignifer eſt: ipſius gratia Chriſti,
Quam mihi conciliat mea,nec minùs actio regis.
Námque placet pax ſola mihi,diſcordia regi.
Pacem ſerò ſero,pacem tibi ſanguine quæro,
Dulcis alumna mei,cui tanta pericula ſumpſi.
Te potiar,ſi pace tamen per me potiare,
Si ſecus,emoriar,ne te videam morientem.

Cùm igitur dux glorioſus Angliæ littora tempeſtate propulſus occupaſſet, ſubitis afflata rumoribus infrenduit terra,velut arundinetũ zephiro vibrante colliſum.Tranſuolans itaq; fama,(vt aſſolet) alis pernicibus ſemina ſparſit,alijs exultationis,& lætitię, alijs formidinis,& mœſtitiæ. Diu tamen de aduentu eius admodum tripudiantes ſuper hoc,quòd paucos ſecum duxerat,aliquantulum commouebantur.Hoſtium verò confuſio ex eadem paucitate non modicum releuabatur. Vtrique tamen ſuper hoc mirabantur. Et,quòd in medio hiemis gremio mare tempeſtuoſum intraſſet,ſui magnanimitatem, alij iudicabant audaciam. At iuuenis ſtrenuiſſimus congregans ſuos, tam quos inuenerat,quàm quos adduxerat,mora maximè peroſa caſtellum de Mamnebirh obſedit: & quia viri tanti probitates magnæ ſunt, & multæ breuiter quidem perſtringendæ ſunt,ne rerum geſtarum copia pleniùs elucidata nimietatem congerat prolixitatis. Obſeſſum igitur caſtellum ſtatim;nunquam enim moram gerendis intermiſcebat, aſſiluit móxq; cepit.Expugnata tamen vrbe turris excellentiſſima *Iordani*,quam regali obſeruabat imperio, ſola fame domabilis manſit. Vnde *Iordanus* cum ſumma feſtinatione egrediens, rem geſtam regi *Stephano* propalauit. Siniſtris angariatus rex *Stephanus* nuncijs ſui vultus dignitatem obducto mœrore commutauit. Non ſegniter tamen copijs omnibus congregatis nõ longè à Manbebirh fixit tentoria. Craſtina verò aduentus ſui die acies equitibus electiſſimis refertas, legibus bellicis diſtinctas, eleganter ordinauit. Erat quidem exercitus ingens procerum numeroſitate condenſus, inſignibus aureis coruſcus,valdè terribilis,& decorus,ſed procul ab ijs receſſerat Deus, in quo ſolo tota ſalus.Apertis enim cataractis cœli tantas in facies ipſorum miſit inundationes,tantas acerrimi frigoris obſtinationes, tantas ventuoſi turbinis impulſiones, vt Deus ipſe videretur pro duce rem agere.Ibant tamen aciebus diſpoſitis,quaſi contra Dei potentiam contendentes horrendis quidem exagitati cruciatibus.ſtabat è regione iuuenilis exercitus,magis viribus confiſus,quàm numero. Præcipuè tamen Dei gratia corrobo-

corroboratus, quàm eis iuſticiæ cauſa, prò qua ſcilicet aſtabant miſericorditer. Stabant equidem non procul ab vrbis præfatæ muralibus propè fluenta fluminis, quod pluuiarum, & niuium inundatio tanto impulſu, tanta immenſitate ducebat, vt ingreſſuris horrorem incuteret, ingreſſis egreſſum negaret. Præcedebat ſuos iuuenis nobiliſſimus armis tanto duce dignis inſignitus, animi plenitudinem ſpecie corporis imaginans, quē adeò formæ dignitas commendabat: vt ſi dicere licet, eum non tantum arma decerent, quantum ipſius decor arma ſplendificaret. Erat quidem ei, ſuiſq; tempeſtas à tergo; regi, ſuiſq; in faciem, vt nec arma ſuſtinere, nec lanceas imbribus profluentes contrectare poſſent. Et quia præuiderat Deus, quòd puero ſuo terram ſine ſanguinis effuſione contraderet, cùm nullus eorum flumen tranſgredi poſſet, nec rex tantas illuuiones vltrà perferre ſufficeret, repedauit Londoniam opera caſſatus, confectus moleſtia. Igitur turri, quam obſederat, duci reddita properauit exhilaratus ad id, pro quo venerat, ſcilicet vt caſtro de **Wallingford** iam fame perituro ſuccurreret. Congregata igitur militum copia, quæ victualibus inferendis caſtro **Wallingford** eſſet ſubſidio, proſperauit Deus & hoc inceptum, tranquillum ijs largiens effectum. Erant equidem caſtella numeroſa in circuitu militia regali referta, nec tamen impedire venientes, vel redeuntes Domino volente potuerunt, paruum fuit medij ſpacium temporis & iam dux validiſſimus omni militia, quæ ſibi adhærebat coadunata obſedit caſtellum de ***Crau-mers**, rem arduam & inæſtimatam laudabiliter incipiens, cinxit caſtellum regis & exercitum ſuum vallo maximo: vt ſuis egreſſus tantum pateret per caſtellum de **Wallingford**; obſeſſis verò nullus permitteretur exitus. Quod rex audiens, tunc prorſus omnibus copijs ſuæ ditioni pertinētibus agglomeratis duci ſuperuenit terribilis. Terrore tamen nullo dux permotus, licèt impar copijs eſſet regi, vallū, quod exercitui ſuo fuerat pro munimento, ſtatim deijci iuſſit: & obſidionem relinquens aciebus diſpoſitis contra regem ſplendidè proceſſit. videns igitur inopinatè regalis exercitus acies hoſtium ordinatas in facies ſuas exurgentes, timuerunt valdè. Rex autem nullo timore compreſſus ſuorum quoq; turmas caſtrorum terribiliter diſpoſitas progredi iuſſit. Inſurrexerunt autem proceres, immò proditores Angliæ de concordia inter eos agentes, nihil tamen magis, quàm diſcordiam diligentes. ſed bellum committere nolebant, quia neutrum exaltare volebant, ne altero ſubacto, alter ijs liberè dominaretur: ſed ſemper alter alterum metuens, regiam in eos poteſtatem exercere non poſſet. Inducias igitur inter ſe rex dúxque conſtituerunt coacti nolentes, vterq; proditione ſuorum comperientes. Iuueni tamen ſuo Deus honorem de more contulit. Caſtrum námq; regium, quod dux obſederat, ex illius compactione fœderis detectum eſt. Locuti ſunt poſtea rex ſolus, & dux ſolus amne interpoſito de pace perpetua inter eos conſtituēda de proditione procerum ſuorum anxiè conquerentes inter ſe. Prælibatum eſt illud pacis negotium, ſed tamen in aliud tempus delatum eſt. Nondum igitur ſopita diſcordia cùm ad ſua remeaſſent, diluculum fœlicitatis duci magno ſereniſſimè comparuit. Suos etenim hoſtes immaniſſimos, & ſumma potentia præditos filium ſcilicet regis *Euſtachium*, & *Simonem* Comitem de **Northamptune**, Dei prouidentia nil tale metuentes, in eodem demoliuit tempore. vnde virtus & ſpes omnium ei rebellantium ex improuiſo emarcuit euentu, vterq; iuuenis eodem morbo eadem deperierunt hebdomada. Sepultus eſt *Simon* Comes apud **Northamptune**, plenus omnium, quæ non licebant, omnium quæ non decebant. Sepultus eſt filius regis in Abbatia, quam mater eius fundauerat, apud **Feuereſham**, militia quidem probatus, ſed in ea, quæ Dei ſunt, obſtinatus, rectoribus eccleſiarum duriſſimus, perſequentibus eam deuotiſſimus. exſtirpatis igitur hoſtibus *Henrici* dilecti ſui fortiſſimis iam Deus ipſe tranquillitatem regni ipſius præparabat benigniſſimè.

al.Crawemerſe

TErtiam igitur obſidionem congeſſit circa caſtellum de **Stanford**, capta ſtatim vrbe *rebellantes ei, qui turri inerant, nuncios regi miſerunt, auxiliū incluſis poſcentes. Rex autem obſederat caſtellum de **Gipeſwig**, quod *Hugo Bigot* contra eum tenebat, cuius obſidionem cùm nollet dimittere, nec incluſus auxilium impendere, redditum eſt caſtellum *Henrico* principi magno; ſed & caſtellum, quod rex obſederat, regi redditum eſt. A Stanfordia dux Normānorum diſcedens, **Nottingham** petijt, & ſtatim vrbem cepit. Illi verò, qui caſtello vrbis inerant, vrbem ipſam combuſſerunt.

al.debellantes

Interim

Interim verò *Tedbaldus* Archiepiscopus cum rege de concordia cum duce componenda magno opere tractabat. Ipse frequenter regi colloquens, duci verò per internuncios. Erat ei coadiutor *Henricus* Wintoniensis Episcopus, qui priùs regnum funestè turbauerat, *Stephano* fratri suo regni diadema contradens: nunc autem pœnitentia motus cùm omnia videret, rapinis, incendijs, cædibus demolita, ad tantorum finem malorum concordiæ principium inuigilabat. Dispositio præsertim Dei faciens pacem, & creans bonum, condignis Angliæ flagellis finem destinans; dedit eis euentum incœpti, & ab eo per ipsos pacis serenitas, concordia sacramentis confirmata resplenduit. O quàm inæstimabile gaudium! quàm beata dies! cum in vrbe Wintoniæ processione pontificum & heroum coruscante, & innumerabilis populi frequentia congratulante, iuuenis clarissimus ipso rege ducente gloriosè susceptus est. Ipsum siquidem rex in filium suscepit adoptiuum: & hæredem regni constituit. Exinde rex ducem Londonias secum duxit, ibíque non minori gaudio ab innumerabilis conuẽtu plebis, processionibus luculentissimis, vt tantũ decebat virum, susceptus est: sic Dei misericordia pacis auroram, & noctis ærumnosæ finem regno diruto contribuit Anglorum. His igitur actis cum summo gaudio & amore rex *Stephanus* & filius eius nouus mox conuenturi discesserunt. hæc etenim concordia ante Natale Domini confirmata est. Ad Octauas autem Epiphaniæ rursus conuenerunt apud Oxinefordiam, cùm iam dux per annum fecit in expugnatione, immò in resuscitatione Angliæ in ipsa commoratus fuisset. Igitur ibi principes Anglorum iussu regis hominium, & domino debitam fidelitatem duci simul exhibuerunt: regi autem honorem debitum, fidémque dum viueret conseruaturi. At hoc conuentu magnifico pace noua fruentes ad propria cum gaudio discesserunt. Nec longa fuit medij mora temporis, cùm iterum apud **Dunestaple** conuenerunt. Ibi aliquantulum dies clarissima obnubilata est. Displicebat enim duci, quòd castella post mortem *Henrici* regis in pessimos vsus circumquaque constructa non diruerentur, sicut confirmatum & sancitum fuerat inter eos in concordia & firmissimo fœdere, pars quidem magna iam erat diruta; quibusdam tamen castellis suorum regis clementia vel versutia parcens, pacti communionem debilitare videbatur. Dux igitur super hoc regem angarians, repulsam passus est. Sed tamen patri nouo consentiens, ægrè quidem rem distulit, ne concordiæ lumen extinguere videretur. vtrinque igitur discessum est in pace; sed non multò pòst accepta dux à rege licentia victoriosissimus Normanniam repedauit.

HÆc sunt gesta *Henrici* iuuenum splendidissimi in secundo aduentu suo in Angliam. nec succenseat mihi quispiam, quòd de multis ab eo splendidè gestis pauca scriptis tradiderim: nec enim de tot & tantis regibus, neque de rebus per tot sæcula gestis Historiæ plenitudinem contexere potui, quòd multos exigeret codices: sed potiùs historiarum abbreuiationes, ne posteros res gestæ penitus laterent, in vnum contraxi; nunc ad propositum reuertamur. Itaque dux gloriosus in Gallias rediens, à genetrice sua, & fratribus, & omni gente Normanniæ, & Andegauis, Cenomaniæ & Pictauiæ debita lætitia & honore susceptus est. Rex autem *Stephanus* in pace tunc primò, quæ regio debebantur honori, adoptiui filij gratia potentissimus obtinuit. O dira mortalium rabies! O nephanda peruersitas! Quidam filij hominum, quorum dentes arma & sagittæ, & lingua gladius acutus, inter regem præsentem & ducem absentem summopere stimulum discordiæ studebant seminare. Rex autem vix eorum persuasionibus restare poterat, & processu temporis (vt æstimabant nonnulli) iam non restabat. Et prauorum consilia non inuitus, sed quasi nollet dissimulans, æquo licentiùs audiebat. Sed aliter filij hominum, aliter iudicabat Deus, qui (vt decebat) incœpta perficiens, prauorum consilia, peruersásque machinationes ad nihilum redigebat. Cùm námque castellum, quod vocatur **Drake**, iuxta Eboracum obsedisset, & obsessum tandem cepisset, aliáque multa victor obtinuisset, & castella diruisset, Doroberniam petijt cum Comite Flandrensi locuturus. Cui alloquens infirmitate, & tandem morte præreptus est, octo diebus ante festiuitatem omnium Sanctorũ, & in abbatia de **Feuersham**, iuxta vxorem suã, & filiũ sepultus est, cùm ferè 19 annis laboriosè nimis, & infœliciter regnasset. Miserũt itaq; *Thedbaldus* Archiepiscop9, &

& quamplures ex Angliæ proceribus nuncios feſtinantes pro domino ſuo duce Normannorum, vt regnum ſuſcepturus incunctanter adueniret. Impeditus tamen ventis, & mari, cauſiſq; quàm pluribus, paucis diebus ante natale Domini, cum coniuge, fratribúſq; ſuis, multiſq; potentibus, magniſq; copijs applicuit apud **Nouefoꝛeſt.** Fuit igitur Anglia ſine rege quaſi ſex hebdomadis, nec tamen Dei gratia præueniente pace caruit: vel pro regis amore venturi, vel timore. At (vt dictũ eſt) cùm applicuiſſet Londonias petens, vt decebat tantum & tam beatum virum cum ſumma lætitia, & multis præ gaudio lachrymantibus, in regem benedictus eſt, & in throno regni ſplendidiſſimè collocatus eſt. De cuius temporis beatitudine ſic diximus Heroicè.

Rex obijt, nec rege carens caret Anglia pace,
Hæc Henrice *creas miracula primus in orbe.*
Rex nondum, præſens nondum, tamen efficis illud,
Quod rex non potuit præſens (digniſsime ſceptris.)
Quàm benè ſceptra geres, qui regni flectis habenas,
Nondum ſceptra gerens, dum trans maris alta moraris.
Per te, ſed ſine te fruitur tamen Anglia pace,
Hæc aurora tuos præceſsit Phœbe nitores,
Ecce venis radians: radij ſunt aduenientis
Certa fides, hilaris clementia, * *tanta poteſtas,* al. cauta
Lene iugum, vindicta decens, correctio dulcis,
Caſtus amor, libratus honor, frænata voluptas.
His igitur radijs dum ſceptra decora decoras,
Tu diadema magis, quàm te diadema perornat.
Anglia lethali iamdudum frigore torpens,
Nunc Solis feruore noui rediuiua caleſcens,
Erigis impreſſum terræ caput, & vacuatis
Mæſtitiæ lachrymis, præ lætitia lachrymaris.
Cum lachrymis hæc verba tuo profundis alumno:
Spiritus es, caro ſum: te nunc intrante reuixi.

Emendanda.

173.b.1.ædificauit.176.21.Laulcana.38.barbaris Dei hoſtis.177.Petram clyb.178.16.præmiſſam.179.dele in. 181.42.exterminatis.186.b.40.eorum de mo.118.b.17.priuſque.191.2.ſiue.b.22.Gebmundus.195.b.43.belli, ſcilicet.197.b.21.gratiæ octingeſimo, octauus numero.

ROGERI DE HOVEDEN ANNALIVM

Pars prior, & posterior.

LONDINI,
Excudebant *G. Bishop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↄ Iↄ xcvi.

PROLOGVS.

IN exordio huius operis genealogiam regum Northanhimbrorum libet demonstrare, vt ad eorum tempora valeamus peruenire, de quibus non est narratum post obitum reuerentissimi sacerdotis Bedæ. Ida rex annis * duodecim regnauit, quo decedente Glappa vno regnauit anno, quem secutus Adda, octo annis tenuit regni fastigia: quo mortuo Edelric regnum adeptus est terrenum, quod tenuit septem annis; quo defuncto Theodericus annis quatuor regnum tenens demum vitam perdidit, & Fridubuldo regnum dereliquit, qui septem annis monarchiam tenens * Husco reliquit imperium, ipse quoque septem annis imperium tenens regnum & vitam perdidit. Octauus in regno claruit Ethelfridus, fortissimus regum, qui viginti & octo annis regno potitus est. Huic successit Edwinus rex, qui fidem Christianitatis percipiens, rex & martyr cœlos penetrauit, postquam septemdecim annis regnauerat. Oswaldus verò rex post hunc regnum Northanhimbrorum Christianissimus suscepit, quod & septem annis tenuit, quo cœli secreta scandente, regnum post ipsum Oswius rex suscepit, quod & viginti annis & octo tenuit; quo sublato ad supera, Ecgfridus imperium suscepit, qui regnauit annis quindecim: quo à Pictis interfecto, quia iniustè vastauerat Hyberniam, regnauit pro eo Alfridus frater eius: Alfrido verò successit filius eius Osredus. quo occiso Choenredus regni gubernacula suscepit, cui in regnum successit Osricus, Osrico verò successit Ceolwlfus frater Choenredi: huic Beda historiographus Anglorum historiam destinauit. His peractis libet ex sanctissimi doctoris Anglorum Bedæ riuulis historiæ, fundamentum assumere huius operis, incipientes ab vltima ipsius prædicti viri sententia, & sic annos Domini consignantes, & regum tempora cauta ratione disponentes, cæterorumque fidelium vitam, & miracula breuiter pro posse annotantes, optamus summopere cum ipsis æternæ retributionis palmam à Christo percipere.

al,vndecim

al,Husso

Spiritus alme veni, sine te non disceris vnquam.
Munera da linguæ, qui das in munere linguas.

Rogeri de Houeden Annalium
Pars prior.

ANno ab incarnatione Domini 732. vt *Beda* narrat, *Brectwaldus* Archiepiſcopus Doroberniæ eſt defunctus, & in eccleſia ſancti *Petri* ſepultus. Eodem anno *Tatwine* eſt conſecratus archiepiſcopus nouus Dorobernenſis eccleſiæ, *Edilbaldo* rege Merciorum quintum decimũ agente annum imperij. Ipſo quoque anno *Ceolwlfus* rex captus, attonſus, & remiſſus eſt in regnum. Erat verò miro ſcripturarum ſtudio imbutus, vt *Beda* teſtatur in exordio ſui proœmij veridicus. *Acca* epiſcopus eodem anno de ſua ſede eſt fugatus, & *Cynebrect* Lindiſfarnorum eccleſiæ antiſtes obijt. Anno 733. *Thatwine* Archiepiſcopus ab apoſtolica ſede accepto pallio ordinauit * *Alwin* & *Sigfrid* epiſcopos. eclipſis ſolis facta eſt decimo nono Cal. Septembris circa horam diei tertiam, ita vt penè totus orbis ſolis quaſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe coopertus. Anno 734. luna ſanguineo rubore eſt perfuſa, quaſi hora integra, ſecundo Calendas Februarij, circa gallicinium, dehinc nigredine ſubſequente, ad lucem propriam eſt reuerſa. Eodem anno *Thatwine* Archiepiſcopus nouus Dorobernenſis ciuitatis in Cantia obijt die tertio Calend. Auguſti. Primus ipſius ciuitatis epiſcopus erat *Auguſtinus*, glorioſus doctor totius regni, ac egregius fundator Chriſtianæ fidei ac religionis, quem ordine ſequuti ſunt *Laurentius*, *Mellitus*, *Iuſtus*, *Honorius*, *Deuſdedit*, *Theodorus* doctiſſimus, *Brictwaldus*: quos ſequutus eſt *Thatwine* epiſcopus, ſicut præfati ſumus. Eodem anno ordinatus eſt *Fridebertus* Hauguſtaldenſis epiſcopus. Anno 735. *Nothelmus* archiepiſcopus Cantuarienſis ordinatus eſt, & *Egbert* Eboraci antiſtes primus poſt *Paulinum*, accepto ab Apoſtolica ſede pallio, genti Northanhimbrorum in Archiepiſcopum ordinatus eſt. *Beda* doctor obijt in Giruum. Anno ab incarnatione Domini 736. *Nothelmus*, pallio a Romano pontifice ſuſcepto, ordinauit tres epiſcopos; *Cuthbertum* videlicet, *Heordwaldum*, & *Ethelfridum*. Anno 737. *Aldwine*, qui & *Wor* epiſcopus defunctus eſt, ac pro eo *Hwntta*, & *Tota* Mercis, ac Midleanglis ſunt conſecrati antiſtites. Eodem anno pro *Ceolwlfo* regnum Northanhimbrorum *Eadbert* filius patrui eius ſuſcepit. Anno 738 *Swetbrit* Orientalium Saxonum rex obijt. Anno ſequenti, *Ethelheard* rex Occidentalium Saxonum defunctus eſt, & pro eo *Cuthredus* frater eius rex conſtituitur. Ipſo quoque anno, *Notelhmus* Archiepiſcopus, poſt annos quatuor accepti epiſcopatus diem obijt, & *Adulf* Roſenſis eccleſiæ epiſcopus eſt defunctus. Anno 740 *Ethelwald* Lindiſfarnenſis eccleſiæ antiſtes migrauit ad Dominum, & *Kinewlfe* in epiſcopatum ſubrogatus eſt. Eodem verò anno reuerendæ memoriæ, *Acca* epiſcopus ſubleuatus eſt in regionem viuentium, peractis in epiſcopatu Hauguſtaldenſis eccleſiæ annis viginti quatuor, ad cuius eccleſiæ partem Orientalem corpus eius honorificè conditum eſt: ac deinde peractis a depoſitione ſua pluſquam trecentis annis, a quodam presbytero diuina reuelatione tranſlatus eſt, ac in eccleſia intra feretrum condigno honore poſitus, vbi vſque hodie in magna veneratione habetur; ob cuius ſanctitatis meritum omnibus demonſtrandum, caſula, & tunica, & ſudarium, quæ cum ſanctiſsimo eius corpore in terra poſita erant, non ſolùm ſpeciem

* al. Alwig

ciem, sed etiam fortitudinem pristinam vsque in hodiernum diem seruant. ipso autem anno, quo sanctus *Acca* episcopus ad cœlestia regna migrauit, *Arwine* filius *Eadulfi* occisus est die nono Calend. Ianuarij, feria * sexta. (*al. septima*) Eodem anno *Cuthbertus* vndecimus Dorobernensis ecclesiæ Archiepiscopatum suscepit, at verò post *Adulfum* Rofensis ecclesiæ sacerdotium *Dun* accepit. Anno 741. monasterium in Eboraca ciuitate succensum est nono Calendas Maij feria prima. Anno 744. factum est prælium inter Pictos & Brittones; sequenti verò anno visi sunt in aere ignei ictus, quales nunquam antea mortales illius æui viderunt, & ipsi penè per totam noctem visi sunt Calendas scilicet Ianuarij. Eodem quoque anno (vt quidam referunt) Dominus *Wilfridus*, secundus Eboracæ ciuitatis episcopus, migrauit ad Dominum tertio Calendas Maij. nos verò dicimus, quòd priusquam *Beda* suam historiam explicuisset, translatus sit ille primus *Wilfridus* ad cœlestem patriam. Ipsis diebus Lundoniæ ciuitatis episcopus nomine * *Inguad* obijt, his temporibus floruit sanctus *Gutilacus*. (*al. Ingnald*) Anno 749. *Elfwald* rex Orientalium Anglorum defunctus est, regnumque *Hunbenna*, & *Albert* sibi diuiserunt. sequenti verò anno, hoc est 750. *Eadbert* rex *Kinewlfum* episcopum in vrbem Bebbam captiuum adduxerat, basilicámque sancti *Petri* obsideri fecit in Lindisfarnea. *Offo* quoque filius *Alfredi* ad reliquias sancti *Cuthberti* Pontificis, innocens coactiuè accurrebat, penè defunctus fame de ecclesia sine armis abstractus est; eodem anno *Allwich* episcopus obijt, & *Aldulfe* diaconus eius ordinatus est in episcopum. *Cuthred* autem, rex Occidentalium Saxonum, surrexit contra *Ethilbaldum* regem Merciorum. Anno ab incarnatione Dominica 752. eclipsis lunæ facta est, Pridie Calendarum August. Anno 753. *Bonefacius* Archiepiscopus qui & *Winfridus*, Francorum martyrio coronatus est cum quinquaginta tribus. Sequenti anno *Cuthred* rex Occidentalium Saxonum obijt, cuius regni sceptra *Sigbert* accepit. Anno 756. *Eadbert* rex * decimo quinto anno regni sui, & *Vnnust* rex Pictorum duxerunt exercitum ad vrbem Alclutit, ibique Brittones inde conditionem receperunt, (*al. decimo octauo*) prima die mensis Augusti; decima autem die mensis eiusdem interijt exercitus penè omnis, quem duxit *Deouama* ad **Niwambirig** id est ad nouam ciuitatem. Eodem anno *Baltere* Anachorita vitam sanctorum sequutus est, & migrauit ad Dominum: Luna autem sanguineo rubore superducta octauo Calendas Decembris quindecima ætate, id est plena, sicque paulatim decrescentibus tenebris ad lucem pristinam peruenit: nam, mirabiliter, ipsam lunam sequente lucida stella, & pertranseunte, tanto spatio eam antecedebat illuminatam, quanto sequebatur, antequam esset obscurata. Anno 757. *Ethelbald* rex Merciorum a suis tutoribus fraudulenter occisus est. Eodem verò anno Merci bellum ciuile inter se inierunt; *Bearnred* in fugam verso, *Offa* rex victor extitit. Anno 758. *Eadbert* rex sponte contulit regnum sibi a Deo collatum filio suo nomine *Osulfo*, qui vno anno regnum tenuit, amisit, perdidit; quia occisus est nequiter a sua familia iuxta **Mechilwongtune** nono Calend. Augusti. Sequenti verò anno *Ethelwald*, qui & *Mollis* dictus est, regnare cœpit nonis Augusti, cuius tertio anno inchoante grauissimum iuxta Cladunum gestum est bellum septimo idus Augusti, in quo cecidit *Oswine* post triduum prima feria. *Ethelwald* verò rex prædictus victoriam sumpsit in bello: ipso quoq; anno *Vnnust* Pictorum rex defunctus est. Anno 762. *Ethelwald* rex præfatus accepit reginam *Etheldritam* Calendas Nouembris in Cateracta. Tertio denique anno hoc est 764. nix ingens gelu ligata; omnibus retro seculis incomparabilis, a principio hyemis pene vsque ad mediam veris terram oppressit, cuius vi arbores, & olera magna ex parte aruerunt, ac marina animalia multa inuenta sunt mortua. Eodem quoque anno *Ceolwlf*, quondam rex tunc Domini nostri *Iesu Christi* seruus, monachúsque obijt. Huic verò regi *Beda* historiographus veridicus direxit epistolam sic inchoando: *Gloriosissimo regi* Ceolwlfo Beda *famulus* Christi *& presbyter, Historiam gentis Anglorum, quam nuper edideram, libentissimè tibi, rex, desideranti, & prius ad legendum, & post ad scribendum, ac pleniùs ex tempore meditandum transmitto.* Ipse rex postmodum abrenuntians seculo, in Lindisfarnensi ecclesia monachus effectus, cœlesti regno militauit; cuius corpus postea delatum in ecclesiam **Northam**, multis ibidem (vt fertur ab habitatoribus ipsius loci) miraculis claruit. Hoc rege, iam monacho facto efficiente, data est Lindisfarnensis ecclesiæ mo-

nachis licentia bibendi vinum vel ceruisiam; antea enim non nisi lac vel aquam bibere solebant, secundum antiquam traditionem sancti *Aidani* primi eiusdem ecclesiæ antistitis, & monachorum, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem donante rege *Oswaldo* mansionem acceperant; & cum magna districtione, futuræ vitæ seruientes degere gaudebant. anno eodem multæ vrbes, monasteriáque, atque villæ per diuersa loca, nec non & regna repentino igne vastatæ sunt, verbi gratia * Sterburgwenta ciuitas, **Homunic**, Lundonia ciuitas, Eboraca ciuitas, **Donacestir**, aliáque multa loca illa plaga concussit. Eodem anno *Frehelm* presbyter & Abbas obijt, & episcopus Merciorum gentis nomine * *Tocca* defunctus est, & *Eadbert* pro eo ordinatus est episcopus. his quoque temporibus *Frithwald* episcopus Candidæ Casæ ex hoc seculo migrauit, pro quo *Pechtwine* in loco illius subrogatur. Anno 765. ignei ictus in aere visi sunt, quales quondam apparuerunt tempore nocturno Calend. Ianuarij. vt superius annotauimus. Eodem anno *Ethelwald* regnum Northanhimbrorum amisit in **Wincanheale** tertio Calend. Nouembris: cui *Alcred*, prosapia *Idæ* regis, (vt quidam dicunt) successit in regnum. *Hemeli* quoque Merciorum episcopus obijt. *Cuthred* ordinatus est episcopus in Licetfeldam; eadem quoq; tempestate *Bregwine* Archiepiscopus defunctus *Lambertum* habuit successorem; *Aldulfo* quoque antistiti defuncto in **Lindisse** *Ceolwlfe* successit. Anno 766. *Egbert* Archiepiscopus Eboracæ ciuitatis in pace *Christi* requieuit decimo tertio Calend. Decembris: trigesimo quarto anno episcopatus sui: eodem anno sanctus *Frithebertus* * Haugustaldensis episcopus obijt. Anno 767. *Albert* Eboracæ ciuitatis, & *Alcmund* Haugustaldensis ecclesiæ consecrati sunt episcopi octauo Calend. Maij. Eodem anno *Albert* ad Eastsexos ordinatus est episcopus, & *Ceolwlfe* in **Lindisse** consecratus est episcopus. Ipso quoque anno *Etha* Anachorita fœliciter in **Eric** obijt, qui locus distat ab Eboraca ciuitate 10. milliarijs. Anno 768. *Eadbert* decimo anno amissionis regni sui in clericatu & Dei seruitio fœliciter emisit spiritum. eodem anno *Pippin* rex Francorum obijt, & *Hadwine* ordinatur episcopus ad Macuhi. Anno 769. Cataracta succensa est ab *Carnredo* tyranno, & ipse infœlix eodem anno incendio perijt Dei iudicio. Anno 771. *Offa* rex Merciorum Hestingorum gentem armis subegerat. eodem anno *Carlemon* rex Francorum subita præuentus infirmitate defunctus est, sed & frater eius *Carolus*, cùm demidium prius patris obtinuisset principatum, totius regni monarchiam, & Francorum fastigium populorum dehinc est adeptus inuicta fortitudine. Anno 772. *Carolus* Francorum rex collecta manu valida, & bellicosis suæ maiestatis viris coniunctis Saxonum gentem est ingressus, multisque ex principibus ac nobilibus viris amissis in sua se recepit. Anno ab incarnatione Dominica 773. *Hadwinus* Migensis ecclesiæ antistes obijt, & *Leuthfrid* pro eo subrogatus est episcopus. *Wlfeth* quoque Abbas Beuerlacensis obijt, & *Albertus* Eboracensis Archiepiscopus pallium ab *Adriano* Papa sibi directum accepit. Anno 774. *Eadwlf* dux obijt, & *Alcredus* rex consilio, & consensu suorum omni regiæ familiæ, ac principum destitutus societate, exilio imperij maiestatem mutauit, primò in vrbem Bebban, postea ad regem Pictorum nomine *Cynoth*, cum paucis fugæ comitibus se contulit. Bebba verò ciuitas, vrbs est munitissima non admodum magna sed quasi duorum, vel trium agrorum spatium, habens vnum introitum cauatum, & gradibus miro modo exaltatum; habet in summitate montis ecclesiam perpulchrè factam, in qua est scrinium preciosum, in quo inuoluta pallio iacet dextra manus sancti *Oswaldi* regis incorrupta, sicut narrat *Beda* historiographus huius gentis: est in occidente, & in summitate ipsius ciuitatis fons miro cauatus opere, dulcis ad potandum, & purissimus ad videndum. *Ethelredus* quoque filius *Ethelwaldi* pro eo regnum suscepit, & vix quinque annos tenuit, vt postea clarebit. Eadem tempestate *Carolus* rex Francorum inuictissimus nobilissimam Longobardorum vrbem Tycinam longa obsidione vexatam simul cum ipso rege *Desiderio*, ac totius Italiæ imperio cepit. Anno 775. rex Pictorum *Cynoth* obijt, & *Eadulf* dux per insidias fraudulenter captus, post spatium exigui temporis occiditur, sepelitur, obliuiscitur: *Ebbi* quoque Abbas obijt, *Carolus* quoque rex (vt præfati sumus) bellicosissimus Francorum cum omni exercitus sui virtute vallatus, confortatus, glorificatus, gentem Saxonum est ingressus centuriatus, atque legionibus stipatus; quam regionem grauissimis prælijs vastauit,

al. Streburgwenta

al. Totta

al. Hagustaldensis.

vaſtauit, igne, ferróq; debacchando; quia erat efferatus animo, vrbes denique **Sigeburch**, & **Areſburch**, atque prouinciam **Bohweri**, olim a Francis oppreſſam, ſuo potenter adiecit ſummo imperio. Anno 777. *Pecwine* epiſcopus Candidæ Caſæ migrauit ad Dominum, cui *Ethelbricth* ſucceſſit. anno 779. *Ethelredo* quippe de regali ſolio expulſo, & in exilium fugato, cogitur mœſtos inire modos. *Elfwald* verò filius *Oſulfi*, *Ethelredo* expulſo, regnum Northanhimbrorum ſuſcepit, tenuítque decem annis. Erat enim iſte rex pius & iuſtus, vt ſequens demonſtrabit articulus. Anno 780. *Osbald*, & *Ethelheard* duces congregato exercitu, Bearnpatricium *Elfwaldi* regis in * **Seletunh** ſuccenderunt nono Calendas Ianuarij. Eodem anno *Alberth* archiepiſ- *al. Seletune* copus ex hac luce migrauit ad *Chriſtum*, *Eanbaldo*, ſe adhuc viuente, ad eandem ſedem ordinato. *Ciniwlf* quoque epiſcopus eodem anno relictis ſecularibus curis *Higbaldo* gubernacula eccleſiæ cum electione totius familiæ commiſit. Eodem etiam anno *Eanbald* epiſcopus pallium ab apoſtolica ſede ſibi directum accepit, qui eo accepto in epiſcopatum ſolemniter eſt confirmatus. Anno 781. *Alchmundus* Hauguſtaldenſis eccleſiæ præſul eximiæ religionis, & magnarum virtutum vir, regnante glorioſo rege *Elfwaldo* anno tertio regni eius, ſeptimo idus Septembris migrauit ad *Chriſtum*, & ei ſanctus *Gilbertus* ſucceſſit. Anno 783. qui eſt annus quintus *Elfwaldi* regis iuſti, *Werburc* quondam regina Merciorum, tunc verò Abbatiſſa defuncta eſt ſemper cum *Chriſto* victura. Eo tempore *Kinwlf* epiſcopus, anno ſui epiſcopatus 40. ad cœleſtia regna migrauit. Anno 786. qui eſt annus *Elfwaldi* regis octauus, *Bothwine* venerabilis Abbas Hripenſis eccleſiæ in conſpectu aſtantium fratrum ad cœleſtem patriam tranſiuit, & *Abbert* pro eo electus eſt, & ordinatus. Eodem anno *Aldulf* conſecratus eſt epiſcopus ab *Eanbaldo* Archiepiſcopo, *Gilbertóque* & *Higbaldo* epiſcopis apud **Corabrige**. his diebus *Ricthrith* iamdudum regina tunc Abbatiſſa tranſiuit ad Dominum. Ea tempeſtate *Kinwlf* Occidentalium Saxonum rex a perfido tyranno *Kinebardo* lugubri morte interfectus eſt, & ille crudelis interemptor ab *Oſredo* duce in vltionem domini ſui immiſericorditer interfectus eſt; regnúmque Occidentalium Saxonum *Bricthrich* accepit. Tempore illo legati ab Apoſtolica ſede a Domino *Adriano* Papa ad Brittanniam directi ſunt (in quibus venerabilis epiſcopus *Georgeus* primatum tenuit) qui antiquam inter nos amicitiam & fidem Catholicam, quam ſanctus *Gregorius* Papa per beatum *Auguſtinum* docuit, innouantes honorificè ſuſcepti ſunt a regibus, & præſulibus ſiue primatibus huius patriæ, & in pace domum reuerſi ſunt cum magnis donis, vt iuſtum erat. Anno 787. Synodus congregata eſt in **Pyncanhale** quarto Non. Septembris, in quo tempore *Albert* Abbas Hripenſis deceſſit, & ei *Sigred* ſucceſſit. Anno 788. *Elfwaldus* rex, coniuratione facta, ab eius patricio *Sigga* nomine, miſerabili occiſus eſt morte nono Cal. Octobris in loco, qui dicitur * **Sylteceſter** iuxta *al. Scycleceſter* murum. Corpus verò eximij regis ad Hauguſtaldenſem eccleſiam cum magnis monachorum cuneis, & clericorum cantilenis perlatum eſt, & in eccleſia ſancti *Andreæ* apoſtoli honorificè ſepultum eſt: cui ſucceſſit *Oſredus* filius *Alcredi* regis, nepos eius pro eo annum vnum. In loco verò, quo *Elwaldus* rex iuſtus interfectus eſt lux celitùs emiſſa dicitur videri a plurimis. Conſtructa eſt ibidem eccleſia a fidelibus illius loci, atq; in honorem Dei & ſanctorum *Cuthberti* epiſcopi, & *Oſwaldi* regis, & Martyris conſecrata. Anno 790. *Ethelredus* de exilio liberatus eſt, & iterum per gratiam *Chriſti* regni ſolio eſt ſubthronizatus. *Oſredus* autem rex dolo ſuorum principum circumuentus, * a regno priuatus attonſus eſt in Eboraca ciuitate, & poſtea neceſſitate coactus exilium petit. Cuius anno ſecundo *Eardulf* dux captus eſt, & ad * **Hripum** *al. ac* perductus, ibique occiſus extra portam eccleſiæ a rege præfato. Cuius corpus fra- *al. Ripum* tres cum Gregorianis concentibus ad eccleſiam portantes, & in tentorio foris ponentes, poſt mediam noctem viuus eſt in eccleſia inuentus. Eodem anno *Baldwlf* ad Candidam Caſam ordinatur epiſcopus in loco, qui dicitur **Hearrahaldh**, quod interpretari poteſt locus Dominorum. Anno verò priori *Ethelbert* epiſcopus ſua ſede relicta, ſancto *Gilberto* defuncto, epiſcopatum Hauguſtaldenſem in propriam accepit dominationem. Anno 791 filij *Elwaldi* regis ab Eboraca ciuitate vi abſtracti, & de eccleſia principali per promiſſa fallatiæ abducti, & miſerabiliter ſunt perempti ab *Ethelredo* rege in **Wonwaldremere**, quorum nomina *Elf* & *Elfwine* fuerunt. Eo quoque

anno

anno *Lambertus* Dorouernensis ecclesiæ Archiepiscopus migrauit ad Dominum, cui *Ethelheardus* Hludensis monasterij abbas electus, & consecratus successit. Anno 792. *Carolus* rex Francorum misit synodalem librum ad Brittanniam, sibi a Constantinopoli directum, in quo libro (heu proh dolor) multa inconuenientia, & veræ fidei contraria reperiebantur; maximè, quòd penè omnium orientalium doctórum non minùs quàm trecentorum, vel eo amplius episcoporum vnanima assertione confirmatum fuerit, imagines adorari debere, quod omnino ecclesia Dei execratur. Contra quod scripsit *Albinus* epistolam ex authoritate diuinarum scripturarum mirabiliter affirmatam; illamque cum eodem libro ex persona episcoporum, ac principum nostrorum regi Francorum attulit. Ipso quoque anno *Osredus* de exilio sacramentis & fide quorundam principum, clam de Eusania venit, ibique deficientibus ab eo suis militibus, captus est a rege præfato *Ethelred*, atque eo iubente occisus in loco, qui dicitur **Dingburch** decimo octauo Calendas Octobris; corpus verò eius ad ostium Tini fluminis perlatum est, & in basilica eiusdem eximij cœnobij sepultum. Eodem anno *Ethelred* rex accepit reginam *Elfledam* filiam *Offæ* regis Merciorum tertio Calendas Octobris apud Cataractam. Anno 793. qui est annus *Ethelredi* regis quartus, dira prodigia miseram Anglorum terruêre gentem, siquidem fulmina abominanda, & dracones per aera, igneique ictus sæpe vibrare, & volitare videbantur: quæ scilicet signa famem magnam, & multorum hominum stragem pessimam, atque inediscibilem, quæ subsecuta est, demonstrauêre. Ipso quoque anno *Sigga* dux, qui interfecit *Elfwaldum* regem, interijt propria nece, cuius corpus ad insulam Lindisfarnensem perlatum est nono Calendas Maij. Lindisfarnensis insula magna est per ambitum, verbi gratiâ, octo vel amplius milliarijs se extendens: in qua est nobile monasterium, quo eximius *Cuthbertus* antistes positus erat, cum alijs præsulibus, qui eius successores dignissimi extiterant, de quibus conuenientèr dici potest, quod canitur, *Corpora sanctorum in pace sepulta sunt*. Lindis dicitur flumen, quod in mare excurrit duorum pedum latitudinem habens, quandò **Ledon** fuerit, id est minor æstus, & videri potest; quando verò Malina fuerit, id est maior æstus maris, tunc nequit Lindis videri. Æstus Oceani lunam sequitur, tanquam eius aspiratione retrorsum trahatur in accessum, eiusque impulsu retracto refundatur, qui quotidiè bis affluere, & remeare vnius horæ dodrante, & semiuntia (quæ est dimidia) transmissa videtur, vt *Beda* testatur. **Farne** autem insula est in qua beatissimus *Cuthbertus* heremeticam duxit vitam. Non tanta est vt **Lindisfarne** sed est posita in mare, magnis exturbata fluctibus diebus & noctibus. Eodem sanè anno Pagani ab aquilonali climate nauali exercitu, vt aculeati crabrones, Brittanniam venientes, hâc illâcque, vt dirissimi lupi, discurrentes, prædantes, mordentes, interficientes, non solùm iumenta, boues & oues, verùm etiam sacerdotes, leuitásque, choróśque monachorum, atque sanctimonialium. veniunt, vt præfati sumus, ad Lindisfarnensem ecclesiam, miserabili prædatione, vastant cuncta, calcant sancta pollutis vestigijs, altaria suffodiunt, & omnia thesauraria sanctæ ecclesiæ rapiunt, quosdam è fratribus interficiunt, nonnullos secum vinctos assumunt, perplurimos opprobrijs vexatos nudos proijciunt, aliquos in mare demergunt, quibus rectè illud aptari potest fortuna vices premit insontes,

Debita sceleri noxia pœna.
At peruersi resident celso more solio,
Sanctáque calcant iniusta vice colla nocentes.
Latet obscurus condita virtus clara tenebris,
Iustósque tulit crimen iniqui.

Illis verò recedentibus, & de præda, vel prauis actibus gratulantibus, quid infortunij sequens annus attulerit, prosequemur. Anno 794. prædicti Pagani portum *Egfredi* regis vastantes, Monasterium Doni amnis prædauerunt. sed sanctus *Cuthbertus* non sine punitione eos sinebat abire. Princeps quippe eorum ibidem crudeli nece est occisus ab Anglis, & post exigui temporis spatium vis tempestatis eorum naues quassauit, perdidit, contriuit, & perplurimos mare operuit. Nonnulli itaque ad littus sunt

eiecti,

eiecti, & mox interfecti absque misericordia, & hæc rectè illis contigerunt, quoniam se non lædentes grauiter læserunt. Ea tempestate *Ethelheard* dux quondam, tunc autem clericus in Eboraca ciuitate obijt. *Adrianus* Papa venerabilis eodem anno migrauit ad Dominum 7. Calendas Ianuarij, qui sedit annos 26. menses decem, dies duodecim. Est quoque in ecclesia Sancti *Petri* Apostolorum principis sepultus, & super sepulchrum eius Platona (id est marmor) parieti infixa gesta bonorum eius aureis literis, & versibus scripta iubente rege *Carolo*. Anno 795. idem rex fortissimus *Carolus* cum manu valida Hunorum gentem armis vastando subegerat, & eorum principe fugato, & ipsius exercitu superato, vel perempto, sublatis inde quindecim plaustris auro, argentóque, pallijsque holosericis preciosis repletis, quorum quodque quatuor boues trahebant; quæ omnia idem rex propter victoriam a Domino sibi concessam, *Christi* ecclesijs, atque pauperibus diuidere præcepit, grates Deo referens, cum omnibus secum pugnantibus. Anno 796. qui est annus septimus *Ethelredi* regis, *Alric* quondam dux, tunc clericus in Eboraca ciuitate obijt, & paulò post (id est quinto Cal. Aprilis) eclipsis lunæ facta est inter gallicinium, & auroram. Eodem anno *Ethelred* rex occisus est apud **Cobre** 14. Cal. Maij. *Osbald* verò patricius a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, & post viginti septem dies omni regiæ familiæ, ac principum est societate destitutus, fugatúsque, & de regno expulsus, atque ad insulam Lindisfarnensem cum paucis secessit, & inde ad regem Pictorum cum quibusdam e fratribus nauigio peruenit. *Eardulf* enim, de quo suprà diximus, filius *Earnulfi* de exilio vocatus regni insulis est sublimatus, & Eboraci in ecclesia sancti *Petri* ad altare beati *Pauli* (vbi illa gens primùm perceperat gratiam baptismi) consecratus est septimo Cal. Iunij. Et non multò pòst, id est septimo Cal. Augusti, *Offa* potentissimus rex Merciorum postquam 39. annos regnauit, defunctus est, cui sucessit in regno filius eius *Ecfreth*, quique obijt eodem anno. *Kenulfus* pater *Kenelmi* quoque dehinc diadema regni Merciorum suscepit, glorioséque tenuit inuicta virtute sui potentatus, ipso quoque anno *Ceolwlf* in **Lindisse** obijt, & paulò pòst, id est quarto idus Augusti *Eanbaldus* archiepiscopus obijt in monasterio, quod dicitur **Edete**, corpúsque eius magno comitante agmine ad Eboracam ciuitatem portantes in ecclesia beati *Petri* apostoli sepultum est honorificè. statim verò alter *Eanbaldus* eiusdem ecclesiæ presbyter electus est, & consecratus ab episcopis *Ethelberto*, & *Hygbaldo*, atque *Baldwlfo*, apud **Sochesburg**. Anno 797. *Eanbaldus* ille posterior, accepto ab apostolica sede pallio, in Archiepiscopatum genti Northanhimbrorum solemniter confirmatus est sexto idus Septembris in natiuitate sanctæ *Mariæ*. vnde Poeta ait:

Splendet honore dies, in quo bona virgo Maria
Stirpe Dauid *regis procedens edita mundo est.*

Eodem anno *Ethelbertus* episcopus Hagustaldensis obijt, cui *Eadred* successit. ordinatus ab *Eanbaldo* archiepiscopo; & *Higbaldo* episcopo in loco, qui dicitur Wdforda. Anno 798. Coniuratione facta ab interfectoribus *Ethelredi* regis *Wada* dux in illa coniuratione cum illis bellum inierunt, contra *Erdulfum* regem in loco, qui appellatur ab Anglis **Billingahoh** iuxta **Wallalege**, & ex vtraque parte plurimis interfectis, *Wada* dux cum suis in fugam versus est, & *Eardulfus* rex victoriam regaliter sumpsit ex inimicis. Eodem anno Lundonia igne repentino cum magna multitudine hominum consumpta est. his tempestatibus *Kenulf* rex Merciorum cum omni exercitus sui virtute prouinciam Cantuariorum ingressus, miserabili prædatione penè vsque ad internetionem potenter vastauit. Captus est eodem tempore *Eadbert* rex Cantuariorum, cuius oculos præcepit auelli rex Merciorum, & manus immisericorditer præcidi, pro superbia, & fraude eorum: deinde domini suffragio potitus adiecit imperium ipsius regni suo imperio, imponens sibi coronam in capite, sceptrúmque in manu. Eodem quoque anno, qui est annus tertius *Kenwlfi* prædicti regis, synodo congregata in loco, qui dicitur **Phincahnhal**, præsidente *Ehanbaldo* Archiepiscopo, alijsque quamplurimis principalibus, & ecclesiasticis viris. multa de vtilitate sanctæ Dei ecclesiæ, gentísque Northanhimbrorum, omniúmque prouinciarum consiliati sunt, & de obseruatione Paschalis festi, & iudiciorum diuinorum, & secularium, quæ diebus iustorum regum, & ducum bonorum,

atque

atque sanctorum episcoporum aliorumq; sapientium, clericorum scilicet, atq; monachorum, quorum prouidentia & iustitia, atque diuinis * artibus status regni Northanhumbrorum suauiter redolebat his temporibus. Præcepit dominus antistes *Eanbaldus* recitari quinque synodorum fidem, de quibus in historia Anglorum sic scribitur, *suscipimus sanctas, & vniuersales quinque synodos beatorum, & Deo acceptabilium patrum, sicut præsentis libri continet textus &c.* Anno 799. naues plurimæ in Brittannico vi tempestatis quassatæ sunt, atque concussæ, vel collisæ, & cum magna multitudine hominum demersæ sunt. Eodem anno *Brorda* Merciorum princeps, qui & *Hyldegils* vocabatur, defunctus est. Abbas verò vocitatus more *Altilthegno* præfecto suo lugubri morte interemptus est. Ipso quoque tempore *Osbald* quondam dux, & patricius, & ad tempus rex, tunc verò abbas obijt, & in Eboracensi ecclesia sepultus est. *Aldred* verò dux, interfector *Ethelredi* regis a *Thormundo* duce in vltionem Domini sui eiusdem regis interfectus est. Anno 800. *Heardred* Haugustaldensis ecclesiæ præsul anno tertio episcopatus sui obijt, cui *Eanbrith* successit. Tempore quoque eodem, ante natale Domini 9. Cal. Ianuar. ventus ingens ab Africo, vel a Fauonio exsurgens suo inenarrabili flatu vrbes multas, domos, ac villas perplurimas per diuersa loca destruxit, & ad solum diruit, arbores quoq; innumeræ radicitus euulsæ, & ad terram prostratæ sunt. quo anno inundatio maris vltra terminos suos profluxit; facta est etiam magna pecorum strages in locis diuersis. Anno 801. *Edwine* qui & *Eda* dictus est, quondam dux Northanhumbrorum, tunc verò per gratiam saluatoris mundi abbas in Dei seruitio roboratus diem clausit vltimum in conspectu fratrum 18. Cal. Februar. his temporibus *Eardulf* rex Northanhumbrorum duxit exercitum contra *Kenwlfum* regem Merciorum propter susceptionem inimicorum eius, qui & ipse congregans exercitum secum aliarum prouinciarum promouit auxilia plurima: longa inter eos expeditione facta, tandem cum consilio episcoporum, ac principum Anglorum ex vtraque parte pacem inierunt per gratiam regis Anglorum. factáque firmissima pacis concordia inter eos, quam sub iureiurando in euangelio *Christi* ambo reges confirmauerunt, Deum testem, atq; fideiussorem interponentes, vt in diebus eorum, quamdiu vita presenti potirentur, & regni essent infulis suffulti, pax firma, veráque amicitia inter eos inconcussa, & inuiolata persisteret. Eodem anno *Hathubert* Londoniensis episcopus obijt, & paulò pòst magna pars vici ipsius repentino igne consumpta est. hoc anno potentissimus rex Francorum *Carolus*, Romæ summus imperator declaratur ab omni senatu, imposito capiti eius diademate imperiali a domino Papa. Anno 802. ab incarnatione dominica *Bricthrich* occidentalium Saxonum rex, qui eidem genti 17. annis nobilissimè præfuit, obijt, cui *Egbert* successit. Prædictus autem rex *Bricthric* acceperat sibi in matrimonium *Eadburgam*, quæ erat filia regis Merciorum nomine *Offa*, qui vallum magnum inter Brittanniam, & Merciam, id est de mari vsque ad mare, fieri iussit. hæc igitur *Eadburga*, cùm esset filia regis, multis suffulta honoribus, miris se extollebat ambitionibus, quæ more paterno tyrannicè viuere cœpit, & omnem hominem execrari, sicque, vt omnibus esset perosa, non solùm ducibus, & magistratibus, verùm etiam cunctis populis. Omnes religiosos viros semper ad regem accusare non cessauit, & ita * maledica virum suum constrinxit blanditijs, vt illos, quos accusabat, aut vita, aut regno priuaret, & si a rege impetrare non posset, veneno eos clam necare non distulit. erat eodem tempore quidam præclarus adolescens regi prædicto valdè amabilis, & charus, quem cùm accusare vellet ad regem, & minimè præualeret, veneno ipsum maleuola extinxit, de quo veneno cùm ipse rex ignoranter gustasset, animam exuit. neque enim illa venenum regi proposuerat dare, sed puero, quem princeps duxit. cum præoccupans, ambo necis poculum biberunt, amarissimo ambo gustu perierunt. quo ex hoc scelere perempto, venefica illa nequissima timore perterrita, fugiendo cum innumerabilibus thesauris mare transijt, regem adiens Francorum famosissimum *Carolum*. ad quem cùm ante solarium adstaret, & regi deferret munera pretiosa, sic eam affatus est, elige *Eadburg*, quem velis, me, vel filium meum, qui mecum in solario astat; at illa sine deliberatione stultè respondet dicens, si mihi optio daretur filium tuum magis, quàm te eligerem, quia iunior esse videtur: cui rex *Carolus* respondisse fertur, si me elegisses, haberes filium meum, sed quia illum elegisti, nec me, nec illum propitium

al. actibus

al. maledicta

propitium habebis. contulit tamen illi propter improbitatem eius optimum monasterium, in quo (deposito seculari habitu, sub specie hypocrisina indumento sanctimonialium assumpto) perpaucis fungebatur annis. Sicut enim execrabilis ipsa nequiter in propria vixit regione, ita multo miserabiliùs,& nequiùs in terra aliena vixisse deprehenditur. namque paruo tempore peracto, dum, quæ sancta erant, exercere a quibusdam æstimaretur, a quodam suæ propriæ gentis ignobili viro constuprata est.

Cedat iustitiæ nubilus error,
Cessent profectò mira videri,
Mulierem, inquit, in adulterio deprehensam.

Nihil est quod admirêre; *nihil occultum, quod non sciatur.* post hoc, præcipiente magno *Carolo* imperatore, proiecta est cum magno mentis tædio & angore a suo sancto monasterio; quæ in paupertate & miseria vitæ suæ tempora vituperabilitèr ad finem perduxit; quæ ad vltimum vno seruulo comitata, quotidiè mendicans per domos, & ciuitates, atque castella in Pauia miserabiliter obijt. Defuncto rege glorioso *Bricthtrico* occidentalis regni successit post ipsius obitum in regnum, & imperium * *Egberth* (*al. Egbert*) rex, qui ex regali ipsius gentis prosapia exortus, diadema totius regni capiti imposuit, maximo serto redimitus. Erat enim strenuissimus vir, & potens, multáque regna suo subiecit imperio. Regnauit autem 36. annis & 7. mensibus. *Egberto* successit *Ethelwlfus* filius eius potentissimus, qui de sua nobili coniuge habebat filios quatuor, quorum ista sunt nomina: scilicet *Ethelbald, Ethelbricth, Ethelred,* & *Alfred,* qui omnes sibi inuicem in regnum successerunt.

Cuthredus

CVthredus igitur suprà dictus rex Westsexe post deuictum *Edelhun* fortissimum consulem, vt alibi iam diximus 13. anno regni sui, cùm iam regis Merciorum * *Edelbaldi* (*al. Ethelbald*) superbas exactiones & insolentiam ferre non posset, occurrit ei cum regionibus vexillatis apud Bereford omni spe viuendi postposita libertati. Adduxit autem secum *Edelhun* prædictum consulem bellicosum iam sibi concordem, cuius viribus & consilio fretus belli discrimen ingredi potuit. *Ethelbaldus* verò rex regum cum Mercensibus Kentenses adduxerat, orientalésque Saxones, & Anglorum multiplices copias. aciebus igitur dispositis, cùm in directum tendentes appropinquarent, *Edelhun* præcedens Westsexenses regis insigne, draconem scilicet aureum, gerens transforauit vexilliferum hostilem. Vnde clamore orto, pars *Cuthredi* valdè confortata est, moxq; sibi acies inuicem offenderunt, & in mutuas cedes horrendis ictibus & terribili fragore concurrerunt. hoc bello Mercenses cum omni superbia sua ita detriti sunt, vt eos Westsexæ vsque in longam posteritatem fortuna subijceret. videns autem acies loricis crispantes, galeis acutas, lanceis hirsutas, vexillis depictas, auro resplendentes, paulo post videret sanguine perfusas, lanceis cassatas, ruina dissipatas, cerebris humanis aspersas, visu horrendas. congregantes autem se ad vexilla vtrinq; procaces, & fortissimi viri, gladijs & securibus amazonicis rem agentes, acies aciebus funestè irruebant. Memoria fugæ nulla, spes victoriæ vtrinque certa; Mercenses superbæ dominationis tumor inuitabat; Westsexas seruitutis horror accendebat. At vbicunque consul prædictus *Edelhun* aciebus se infigebat, via ruinarum patebat, dum securis eius horrenda strage corpora simul, & arma dissecaret. Rex autem fortissimus Mercensium *Ethelbaldus* quacunque ruebat, strages hostilis fiebat, dum gladio suo inuictissimo essent arma pro veste, ossa pro carne. Cùm igitur, (quasi duo ignes diuersis in partibus impositi obstantia quæque consumerent) contigit, vt sibi obuiam rex, & consul venirent. Vtérque verò alteri terribiliter, vehementérque infrenduit, dexteram excussit, seque in armis collegit, & ictibus immensis arma instantia pares lacessunt. Deus autem, qui superbis resistit, animo regis superbi solitam confidentiam depressit. cùm igitur, nec animum suum, nec vires ipse recognosceret, pugnantibus adhuc suis territus fugam cœpit. Nec ab hac die vsque ad mortis suæ tempora prosperum ei Deus quicquam concessit. Quarto siquidem post hoc anno rursus pugnans apud Secandune non sine miserabili exercituum ruina, fugam dedignans occisus est, & apud Repand sepultus, sicque rex validissimus, cùm 41. anno regnasset immoderatæ superbiæ pœnas exsoluit. Regnum verò Westsexe ex hoc tempore valdè roboratum crescere vsq; in perfectum non destitit. * *Cudredus* (*al. Guthredus.*) decimo quarto anno regni sui pugnauit contra

Brittannos,

Brittannos, qui frustra resistentes ei, qui regem *Edelbaldum* deuicerat, citò fugam inierunt, cladémq; maximam sine hostium detrimento dignè pertulerunt. Anno sequente *Cudredus* rex magnus, & excelsus, tot prosperitatibus, & victorijs clarus diem clausit extremum.

Sigebertus.

al. patrias

SIgebertus regis prædicti cognatus ei successit, sed breuî regnum tenuit, namque ex prædecessoris sui euentibus tumefactus, & insolens etiam suis intolerabilis fuit, cùm autem omnibus modis malè tractaret eos, communésq;, & * proprias leges vel ad commodum suum deprauaret, vel pro lucro suo deuitaret, *Cumbra* consul eius nobilissimus prece totius populi, querimonias eorum regi fero intimauit, cúmque regem hortaretur mitiùs agere, populum benignè tractare, solitáque crudelitate deposita Deo & hominibus amabilem apparere, mox eum rex impia nece iussit interfici, populóq; sæuior & intolerabilior tyrannidē augmentauit. *Sigebertus* rex in principio secundi anni regni sui, cū intolerandæ superbiæ & nequitiæ perduraret, congregati sunt proceres, & populus totius regni, & prouida deliberatione, & vnanimi consensu omnium expulsus est a regno. *Kenewlf* verò iuuenis egregius de regia stirpe oriundus electus est in regem. *Sigebertus* verò impius fugatus a suis, & debitam nequitiæ suæ mortem metuens in siluam magnam, quæ vocatur **Andredeswald**, fugiens se abscondit, vbi quidam porcarius *Cumbræ* consulis nequiter, (vt diximus) interfecti, regem absconditum inuenit, inuentum cognouit, cognitū domini sui vindex occidit. Ecce manifestū Dei iuditium, ecce quomodo Dei iustitia non solùm futuro in sæculo, verùm & in isto digna meritis recompensat. Eligens namq; reges improbos ad contritionem promeritam subiectorum, alium insanire diu permittit; vt & populus prauus diu vexetur, & rex prauior in æternum acriùs crucietur; veluti *Edelbaldum* regem **Merce** præfatum; alium verò cita disterminatione præoccupat: ne populus suus nimia tyrannide oppressus non respiret, & immoderata principis nequitia citissimas vltionis æternæ debitò pœnas incurrat; veluti *Sigebertum* hunc, de quo tractamus, qui quanto nequior extitit, tanto viliùs a subulco interfectus, a dolore in dolorem transijt. Vndè iustitiæ ęternæ laus & gloria nunc & semper.

Kinewlfus.

al. Kanwlf

KInewlfi regis anno primo, *Edelbaldo* regi **Merce** successit *Beornred* in regnum, sed breuī. *Offa* enim eodem anno aufugauit eum, regnauítque super **Merce** 39. annis. *Offa* iuuenis nobilissimus, fuit filius quidem *Wingfred*, filij * *Chanwlf*, filij *Osmod*, filij *Epa*, filij *Wippa*, filij *Creada*, filij *Chynewald*, filij *Cinbba*, filij *Hycis*, filij *Comer*, filij *Ageltheu*, filij *Offa*, filij *Wermund*, filij *Widat*, filij *Wodan*. *Offa* rex strenuissimus fuit: vicit namque Kentenses prælio, vicit etiam Westsexas prælio, vicit quoque Northumbras prælio. *Offa* vir religiosus fuit; transtulit namque sancti *Albani* ossa in monasterium, quod construxerat, multísque modis ditauerat, deditque vicario beati *Petri* Romanæ vrbis pontifici, redditum statutum de domibus singulis regni sui in æternum. *KInewlfi* regis anno tertio, *Eadbert* rex Northanhumbrorum videns regum prædictorum (*Edelbaldi* scilicet, & *Sigeberti*) vitam ærumnosam, & finem infaustum; *Ceolwlfi* verò prædecessoris sui vitam laudabilē, & finem gloriosum, meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab eo. Regno namq; relicto, tonsuram capitis in æternum diadema generaturam suscepit, furuásq; vestes æthereum splendorem collaturas induit. Iste est octauus regum illorum, qui regna sua pro *Christo* sponte dimiserunt, immò, (vt veriùs dicam) pro regno æterno commutauerunt: quibus octo beatitudinum iucunditas perennis multiplici delectamento ineffabiliter cumulatur, quorum strenuitatem imitari beatorum est. successit autem ei in regno *Osulf* filius suus, sed cùm vno anno regnasset, a familia sua nefanda proditione occisus est. Post quem *Moledelwald* regnauit 6. annis. Circa hoc tempus *Cuthbrictus* archiepiscopus obijt. *KInewlfi* regis anno sexto *Ethelbrit* rex Kentensis defunctus est. eodem anno *Ceolwlf*, qui monachus relicto regno terreno factus fuerat, ad regnum cœleste migrauit. Anno verò sequente *Lambertus* factus est archiepiscopus Cantuariensis. *Molledelwald* cùm 6. annis regnasset, regnum Northumbrorum dimisit: post quem *Aelred* octo annis regnauit, cuius regni anno secundo obijt *Egbert* archiepiscopus Eboracensis, expletis in archiepiscopatu annis 36. obijt & *Frideberch* episcopus Haugustaldensis, cùm episcopus fuisset triginta quatuor annis. *Egberto* archiepiscopo successit *Adelbert*: *Frideberto* episcopo successit *Almund*.

Anno

Anno quarto *Ælredi* regis obierunt *Pippinus* rex Francorum, & *Stephanus* Papa Romanorum, & *Eadbert* filius *Hectæ*, dux famosissimus Anglorum. Anno gratiæ septingentesimo sexagesimo nono, *Kinewlfi* regis, anno decimo quinto, incepit fieri mutatio dexteræ excelsi. Imperium námque Romanum, quod tot annis in se præcellentissimum fuerat, *Karolo* regi magno Francorum subiectum est. Post triginta annos regni eius, quod in hoc anno inceperat, & successoribus eius vsque ad hunc diem contigit exinde. *Kinewlfi* regis anno vicesimo, pugnauit rex *Offa* cum Mercensibus contra Kentenses apud **Ottanforde**, clade autem horrenda vtrinque peracta, belli successibus *Offa* clarus effulsit. Eodem anno Northimbri fugauerunt regem eorum *Ælred* ab **Euerwic** in hebdomada Paschali, & elegerunt sibi in regem *Edelred* filium *Molledelwald*, qui regnauit quatuor annis. Hoc autem anno visa fuerunt rubea signa in cœlo post occasum solis horrenda: serpentes visi sunt in **Sutdsexe** cum magna admiratione. Secundo autem ab hoc anno Saxones antiqui, vnde gens Anglorum descendit, ad fidem conuersi sunt, quo anno *Withwine* Episcopus Winternæ, vicesimo quarto anno episcopatus sui morte affectus est. *Kinewlfus* vigesimo quarto anno regni sui, pugnauit contra *Offam* circa **Benetune**; Martis autem casu minoratus * iocosè cessit, & *Offa* rex castrum idem in iura sua redegit. (*al. loco secessit*) Eodem anno *Edelbertus* sacratus est apud **Eworwic**, Episcopus in **Winterne**. Anno sequente *Edelbald*, & *Herebert* duces regis Northimbre, rebellantes domino suo occiderunt *Aldulf*, filium *Bose*, regalis exercitus primatem, martis congressibus apud * **Kingesdiwe**, & postea duces regis *Kinewlf* & *Eggaim* prælio ingenti occiderunt duces prædicti apud Hilatirnum. (*al. Kingescliwe*) Rex autem prædictus *Edelred*, ducibus suis, & spe amissa, fugit à facie eorum; illi verò constituerunt * *Alfimod* in regem, qui regnauit decem annis. (*al. Alfsimold*) Anno autem hoc sequente principes, & præpositi Northimbræ quendam consulem, & Iusticiarium suum, qui rigidior æquo extiterat, combusserunt. Eodem anno *Esbert* Archiepiscopus obijt in **Cestre**, cui successit *Enbald*. Eodem anno *Kinebald* factus est Episcopus Lindissarnensis. Eodem anno antiqui Saxones & Franci pugnauerunt; Franci verò vicerunt. Anno verò proximo rex Northimbræ *Alfinild* misit Romam propter pallium, & dedit *Embaldo* Archiepiscopo. Tunc *Alcmundo* Haugustaldensi defuncto *Gilbert* successit. *Karolus* eo anno Romam iuit, circa hoc tempus concilium fuit apud Ade. *Kinewlf* cùm regnasset viginti, & sex annis, & contra Brittannos victoriosus multa gessisset prælia, & eos ex *Dei parte domasset, (*al. omni*) tandem exulare statuit adolescentem *Kineard* fratrem *Sigebritti*. Ipse autem impetijt regem apud **Meretune**, vbi priuatè perrexerat ad quandam mulierem. Rex autem id comperiens in ostio viriliter se defendebat, donec, conspecto iuuene, foras exiliens vulnerauit eum, & omnes socij eius in regem pugnantes interfecerunt eum; clamore autem audito, milites regis, qui in vrbe erant, in iuuenem cucurrerunt, renuentésque ab eo oblatas terras, & pecuniam, pugnando omnes mortui sunt præter vnum Brittannum obsidem grauiter vulneratum. Mane autem milites regis, qui circa erant in atrio, vbi rex occisus erat, obsederunt iuuenem, & suos, qui dixit ijs: Cognati vestri mecum sunt, vobísque dabo terram, & pecuniam secundum cor vestrum, ne pugnetis contra nos, idem obtuli socijs vestris, renuentésque perierunt. Illi autem responderunt nullam pecuniam chariorem domino suo esse ijs, séque Domini, sociorúmque sanguinem vlturos, irrumpentésque graui prælio in portam, iuuenem & octuaginta quatuor, qui cum eo erant interfecerunt; remansit solus filiolus iuuenis, vulneratus * tamen. (*al. tantum*) *Kinewlf* igitur tricesimo primo anno regni sui sepultus est apud **Wincestre**: iuuenis autem apud **Acseminster**.

B*Ricthricus*, qui etiam de progenie *Certici* sæpè dicti regis erat, post *Kinewlfum* regnauit super **Westsexe** sexdecim annis. cuius anno secundo misit *Adrianus* Papa legatos in Brittanniam ad renouandam fidem, quam prædicauerat *Augustinus*:

ipsi verò honorificè à regibus, & populo suscepti super fundamentum stabile ædificauerunt pulchrè, *Christi* misericordia cooperante, tenuerunt autem concilium apud *Cealtide*, vbi *Iamber* dimisit partem episcopatus sui; ibi etiam *Higberit* electus est ab *Offa* rege. Eodem anno *Egfert* sacratus est in regem Kentensis prouinciæ. Anno verò sequente, qui est annus gratiæ, 786. apparuit signum in vestibus, quod dictu & auditu sæculis omnibus videri potest mirabile. factúmne igitur fuit ad demonstrationem motionis Ierosolymitanæ cum crucibus assumptis, quæ facta est post trecentos, & vndecim annos tempore iunioris *Willielmi*, an potius factum est ad correctionem gentium, ne plagam Dacorum, quæ proximè sequuta est, correcti perferrent, nos autem nihil temerè definimus, sed Dei secreta Deo relinquimus? *Brithricus* anno regni sui quarto duxit in vxorem *Eadburch* filiam *Offæ* regis Merciorum. Vnde confortatus est in regno, & prouectus est in superbiam. his autem diebus venerunt Daci cum tribus puppibus in Brittanniam prædationis causa, quod præpositus regis illius prouinciæ videns, occurrit eis debito securiùs, vt comprehensos ad regium duceret castrum: nesciebat autem, qui essent, vel cur appulerant, statim verò immixtus eis occisus est. Hic primus Anglorum cæsus à Dacis, post quem multa millia millium diuersis temporibus ab ijsdem cæsa sunt, & hæ fuerunt puppes, quas huc Daci adduxerunt primitùs. Anno sequenti concilium apud **Northimbre** in **Wincenhale** conuenit. *Brictrici* regis sexto anno congregata est Synodus apud Aclea: *Sigga* verò nefanda proditione occidit *Alwlfum* regem iustum **Northimbre**. In eo autem loco, vbi rex amicus Dei occisus est, lumen cœleste sæpe visum est, corpus verò eius in Haugustaldensi ecclesia sepultum est, post quem *Osredus* regnare cœpit, sed anno sequenti proditus est, & à regno fugatus. *Ethelredus* filius *Molledelwaldi* regno est restitutus: *Osred* verò quarto anno postquam rex fuerat, cùm congregatis viribus rediret, vt *Ethelredum*, per quem expulsus fuerat, regno expelleret; inter eundum captus est, & occisus, & sepultus apud Tinemuta, quam benè igitur dixit, qui dixit, *O cæca futuri mens hominum*. Cùm enim iuuenis prædictus *Osredus* tripudians, & lætabundus rex fieret, quam parùm æstimabat se anno secundo regali sede, anno verò quarto vitali luce priuandum. Vnde semper inter prospera solliciti simus, ignari quàm propè sint aduersa. Ea tempestate *Offa* rex Merciorum præcepit amputari caput Sancti *Ethelbricthi*, his etiam diebus *Lambricthus* Archiepiscopus obijt, & Abbas *Ethelredus* pro eo electus est in Archiepiscopum Cantuariæ. *Eanbaldus* verò Archiepiscopus Eboracensis sacrauit *Badulfum* Episcopum apud **Winterne**. *Brictrici* regis anno decimo, visi sunt flammei dracones volantes per aera, quod signum duæ pestes sunt sequutæ. Priùs dira fames, posteà gens Pagana à Norwagia, & Dacia veniens, quæ priùs gentem Northimbrensem miserè vastauerunt, & post in Lindisfarnensi prouincia ecclesias *Christi* cum inhabitantibus horribiliter destruxerunt in Idibus Ianuarij, qua etiam tempestate *Sigga* dux perfidus, qui iustum regem *Alfwaldum* prodiderat, deperijt. *Brictrici* regis anno vndecimo, id est, anno gratiæ septingentesimo nonagesimo quinto, Northimbræ regem suum *Edelredum* occiderunt, qui anno illo, quo rex *Osredus* occisus fuerat in superbiam elatus, sua relicta, nouam induxerat vxorem, ignorans quòd & ipse post biennium perimendus esset. Post quem * *Herdulfus* regnum Northimbræ suscepit, quem *Embaldus* Archiepiscopus, & *Ethelbertus* Episcopus, & *Hingbaldus* Episcopus, & *Baldulfus* Episcopus sacrauerunt in regem, & eleuatus est in regia sede apud Eboracum. His diebus *Adrianus* Papa, & rex magnus *Offa* obierunt: hic *Offa* triginta nouem annis potenter regnauit in Mercia; Is regem **Westsexe** *Kenulfum* minorauit, & Kentenses & Northimbras. *Offæ* regi successit filius eius *Egfreth*, centum quadraginta & vno diebus, & mortuus est: cui successit rex *Kenulfus* pater *Kenelmi* maris potentissimus. Eodem anno *Eadbricthus* vocatus alio nomine *Pren*, adeptus est regnum Kentense; gens verò Pagana prædauerunt **Northimbre**, & monasterium *Egfredi* spoliauerunt apud **Tinemuthe**; tunc verò occurrentibus eis nobilissimis, & bello assuetissimis Anglorum, & ducibus eorum occisis victi ad puppes fugerunt barbari; cum verò etiam per mare fugere non cessarent in puppibus; ali-

al, Erdul

quæ

aliquæ earum tempestate confractæ sunt, & multi virorum naufragati, quidam verò * venientes capti, & iuxta littus capite priuati sunt. Nec multo pòst *Kenwlfus* rex Mercæ, Kentensem prouinciam deprædatus est, regémque eorum *Pren* sibi viribus imparem, & ideò per latibula, & diuortia delitescentem comprehendit, & vinctum secum adduxit. *Brictrici* regis anno decimo quarto, Romani amputarunt linguam *Leoni* Papæ, & oculos sibi eruerunt, cúmque à sua sede fugauerunt, sed ipse, (vt scripta tradunt) per gratiam *Christi* iterum videre, & loqui potuit, rursúsque Papa effectus est. Post triennium verò rex *Karolus* factus est imperator, & ab eodem *Leone* Papa sacratus damnauit morti illos, qui Papam dehonestauerant, sed posteà precibus Papæ mortem eorum indulsit, & eos in exilium trusit. Post trienniúmque defecit *Brictricus* rex Westsexæ, postquam eidem genti septendecim annis nobilissimè præfuit, hausto scilicet ignoranter veneno, quod vxor eius *Eadburga* filia regis *Offæ*, cuidam iuueni parauerat, vnde & vtrique mortui sunt, vt in superioribus copiosiùs scribitur, hoc in tempore fuit magnum prælium in Northimbre apud Wellehare, in quo perijt *Alricus* filius *Herberti*, & alij multi cum eo. Singulorum autem bellorum gesta, & modos, & fines ad plenum determinare nimietas prolixitatis necessariò prohibet; gens enim Anglorum dura naturaliter erat, & superba, & ideò bellis intestinis incessanter attrita.

al. iuuenes

* EGbertus igitur, anno gratiæ octingentesimo, vel vt quidam volunt octingentesimo secundo, octauus numero decem regum fortissimorum, quos alibi singularis excellentiæ prærogatiua notauimus, defuncto *Brictrico* successit, & regnauit triginta septem annis, & septem mensibus super Westsexe: quem in iuuenili ætate quidem *Brictricus* prædecessor eius, & *Offa* rex Merce ab hac terra fugauerunt. exulauit igitur tribus annis cum rege Franciæ, nobiliter tamen & egregiè. Defuncto autem rege prædicto, cùm reuersus regnum suscepisset, eodem die *Edelmundus* consul recessit à Wicum, & veniens Kinemeresforde obuiauit *Wicstano* consuli cum Wilsatis, & illico pugnauerunt, & ambo consules occisi sunt, & Wilsates vicerunt. Quarto post hunc anno decessit *Edelredus* Archiepiscopus Kentensis, & *Wilfredus* successit; inde verò pòst biennium *Cudredus* rex Kentensis obijt. Anno sequenti *Hardulfus* rex Northimbræ fugatus est à regno suo. *Egbrictus* decimo quarto anno regni sui prædauit in regnis Brittonum ab Oriente vsque ad Occidentem, nec fuit, qui eius immanitati vel conaretur resistere. Anno autem post hunc proximo *Karolus* rex Francorum, & imperator Romanorum obijt: sequenti quoque anno Sancto *Leoni* Papæ defuncto *Stephanus* successit, & ei *Paschalis*; nec multò pòst *Kenwlfus* rex Merce defunctus est, & ei *Ceolwlfus* successit, sed tertio ab hinc anno regnum amisit, & *Beornulfus* sibi illud occupauit. *Egbrictus* decimo quarto anno regni sui commisit prælium contra *Bernwlfum* regem Mercæ apud Ellendune. Vnde dicitur in antiquo prouerbio, Ellendune *riuus cruore rubuit, ruina restitit, fœtore tabuit.* Ibi autem maximo gentis exterminio vtrinque peracto, *Egbrit* victor funestus extitit. Inde verò successus suos vrgens misit *Edelwlfum* filium suum, qui postea rex factus est, & *Alcstan* Episcopum, & *Walhard* Consulem cum magno exercitu in Kent, qui fugauerunt regem *Balredum* vltra Tamesim. Tunc ergo populos Sudriæ, & Cantiæ & Sutdsexæ rex *Egbrictus* in dominium suscepit, quos priùs cognatus eius *Pren* iniustè amiserat. Hoc etiam anno rex Eastangle, cum gente sua recepit *Egbrictum* regem in patronum. Et postea hoc eodem anno Estangli occiderunt *Bernulfum* regem Merciorum; cui successit *Ludecen*. Eodem anno maximum prælium fuerat inter Brittones, & gentem Deuenescshire, apud Gauelfordam, vbi multa millia hominum vtrinque corruerunt. Anno sequenti *Ludecen* rex Merce, & quinque Consules cum eo occisi sunt. *Egbrictus* vigesimo septimo anno regni sui fugauit *Wilafum* regem Merciorum, qui regi *Ludecenti* successerat, regnúmque sibi adquisiuit. Cùm ergo obtineret omne regnum ex Australi parte Humbræ, duxit exercitum contra Northimbras apud Dore; illi verò re-

Egbertus
al. Egbrictus

gi magno deuotè concordiam offerentes, & subiectionem, pacificè seperati sunt. Anno verò sequenti rex *Egbrictus* misericordia motus concessit *Wilafo* prædicto, vt regnum Merciorum teneret sub eo. Et inde rex *Egbrictus* duxit exercitum in **Northwales**, & eam sibi patrocinio armorum subdidit. Anno autem sequenti *Wlfredo* Archiepiscopo Kentensi defuncto *Ceolnodus* successit. *Egbricti* regis anno tricesimo octauo redijt exercitus Danorum in Angliam postquam apud * **Danemute** victi, & fugati sunt. Primùm igitur prædauerunt **Sepey**, rex verò *Egbrictus* cum exercitu suo pugnauit contra eos, qui triginta quinque nauibus maximis aducti fuerant; anno sequenti apud Carram, & ibi Dacenses præualuerunt, & ibi duo episcopi scilicet *Herefredus*, & * *Wilfredus*, & duo duces scilicet *Dudda* & *Osmodus* perierunt. Anno verò sequenti venit exercitus Danorum naualis in **Westwales**, & Walenses cum Dacis coadunati sunt, & contra regem *Egbrigthum* insurrexerunt. Rex verò secunda vsus fortuna eos gloriosè contriuit, & fortissimos fortiter effugauit apud **Hengistendune.** Anno his proximo *Egbricthus* rex magnus, & monarcha Brittanniæ decessit, regnorum, quæ in manu propria tenebat, filios fecit hæredes, *Ethelwlfum* super **Westsexe**, *Ethelstanum* verò, super **Kent**, & **Sudsexe**, & **Estsexe**: sed cùm iam ad monarchiam Angliæ peruenimus, & ad plagam horribilem, quæ per Danos illata est, liber proprius rebus nouis donandus est.

al. Donemuth

al. Wigfert

Plaga per Danos facta

IN principio historiæ nostræ quinque plagis percussam diximus Brittanniam, quarum de quarta, quæ per Danos facta est, præsenti libro tractabimus. hæc siquidem longe immanior, longè crudelior cæteris fuit. Romani siquidem Brittanniam breuì sibi subiugauerunt, & lege dominantium splendidè rexerunt. Picti verò, & Scoti crebras irruptiones ex Boreali parte Brittanniæ faciebant, sed nec eam ex omni parte aggrediebantur, & nonnunquam pernitiosè repulsi, tempore non pauco ab inuasione cessabant; Saxones autem pro viribus paulatim terram bello capessentes, captam obtinebant, obtentam ædificabant, ædificatam legibus regebant; nec non & Normanni citò, & breuitèr terram subdentes sibi victis vitam, & libertatem, legésque antiquas regni iure concesserunt, de quibus suo tempore dicendum est. Dani verò terram vndique creberrimè, & vndique diutissimè insilientes, & assilientes eam non obtinere, sed prædari & perdere studebant, & omnia destruere, non dominari cupiebant, * quòd si quandóque vincerentur, nihil proficiebat, cùm alibi classis, & exercitus maior ex improuiso insurgeret; miróque modo cùm reges Anglorum in Orientalem partem contra eos pugnaturi tenderent, antequàm hostilibus turmis appropinquarent, aduolabat nuncius dicens: rex quónam tendis? Classis Paganorum innumerabilis ex Australi parte Angliæ littora occupauit, vrbésque & villas depopulans omnia cædi & incendio tradidit; eadem die accurrebat alius dicens; rex quo fugam capescis? terribilis exercitus in Occidentali parte Angliæ appulit, contra quos nisi festinus reuertaris, te fugisse existimantes cæde & flamma persequentur à tergo. eadem die, vel crastina veniebat alter nuncius, currens & anhelans, qui diceret, quô tenditis proceres? Daci Borealibus plagis appulsi iam domos vestras combusserunt, iam res vestras asportauerunt, iam pueros sursum iactatos lancearum acumine susceperunt, iam coniuges vestras quasdam vi oppresserunt, quasdam secum abduxerunt: * sic ergo tot malis rumoribus, & sinistris nuncijs perturbati rex & populus manibus, & corde dissoluebantur, & animis consternati tabescebant. Igitur nec cùm vincerent lætitia, vt assolet, erat eis vlla, nec spes salutis aliqua. cur autem tanto furore Dei iusticia in eos de sæuiret, vel quare tam fortiter ira eius exarsit, causa hæc est. In Anglorum primitiua ecclesia religio clarissimè splenduit, ita vt reges & reginæ, duces & principes, & ecclesiarum præsules cœlestes regni desiderio succensi vel monachatum, vel spontaneum exilium, vt præmonstrauimus, appeterent. Processu verò temporis adeò in eis virtus omnis emarcuit, vt gentem nullam proditione & nequitia sibi parem esse permitterent, quod maximè apparet in historia regum Northimbræ; sicut autem in regalibus gestis impietas eorum descripta est, ita vniuscuiusque ordinis, & officij homines dolo & proditioni insistebant, nec erat dedecori nisi pietas, & causa dignissima

al. qui

al. sic tot rumorum miserabili plaga percussi rex.

cædis

cædis innocentia. Immisit ergo eis dominus omnipotens, velut apum examina, gentes crudelissimas, quæ nec ætati, nec sexui parcerent, scilicet Dacos cum Gothis, Northegenses cum Swathedis, Wandalos cum Fresis. qui ab exordio regni *Ethelwlfi* regis, vsque ad aduentum Normannorum, & *Willielmi* regis per annos * trecentos, & triginta terram hanc vehementer affligentes, & desolantes vastauerunt. Qui etiam nonnunquam ex affinitate Brittanniæ Dei vindices & stimuli etiam Gallias pro meritis crudeliter inuaserunt, sed iam ad ordinem historiæ nostræ his explanatis redeundum est. *al. ducentos*

A*Delwlfus* igitur primo anno regni sui cùm ipse aduersus prædictos hostes in vna parte regni sui persisteret; vndique confluente Paganorum multitudine, misit *Wlfradum* consulem cum parte exercitus ad debellandos Dacos, qui cum triginta tribus nauibus apud Hamptonam appulerant; vbi magna strage hostium patrata clarissimè triumphauit. Misit etiam rex *Adelwfus Edelhelm* consulem, vt pugnaret contra alium exercitum apud Port cum exercitu Westsexe: cúmque diu conflixissent, occiso prædicto consule, Daci victores extiterunt. Anno verò sequenti *Herbertus* consul pugnauit contra eos apud Werseware, Dacísque vincentibus, & suis fugientibus occisus est. Eodem anno Paganorum exercitus per Orientales partes Angliæ perrexit, scilicet per Lindesseie, & Eastangle, & Cantiam, & gentem innumerabilem ferro trucidauerunt, anno verò post hunc proximo, terram profundiùs introiens exercitus circa Cantuariam, & Rouecestriam, & Lundoniam multitudinem magnam strauit. *Adelwlfus* quinto anno regni sui cum parte exercitus pugnauit contra gentem triginta quinque puppium apud Carrum, & Daci victores fuerunt. Licet enim paruus esset numerus puppium, magnus tamen erat numerus eorum, qui in puppibus fuerant. Anno verò ab hoc quinto *Alstanus* Episcopus venerabilis, & dux *Ernulfus* cum Sumersetensibus, & dux *Osredus* cum Dorsetensibus, pugnauerunt contra Dacorum exercitum apud Pendredesmuthe, & Deo auxiliante multos eorum prostrauerunt, & victoriæ splendorem obtinuerunt. *Adelwlfus* anno decimo sexto regni sui, & *Edelbaldus* filius suus congregatis omnibus copijs suis pugnauerunt cum magno exercitu barbarorum, qui cum * ducentis quinquaginta nauibus ad Temessemuthe, vrbésque præclaras, & multis inclytas annis Lundoniam scilicet, & Cantuariam fregerunt, & fugauerunt *Brectwlfum* regem Merciorum cum exercitu suo, qui nunquam postea viguit, cui sequenti anno defuncto, *Burhredus* successit. Post hæc audaciores effecti Dani omnis exercitus eorum ad Suthrie congregatus, regalibus cuneis obuiauerunt apud Akelea. Commissum est igitur inter maximos exercitus tantum, & tam graue prælium, quantum nullus retrò audierat in tota Anglia vnquam fuisse commissum. videres igitur viros bellatores more segetis vtrinque ruere, sanguinísque fluuios capita & membra occisorum secum voluere; scribere autem singulariter singula vt sunt gesta nonne nimiæ & fastidiosæ prolixitatis esset? Concessit ergo Deus fortunam belli suis fidelibus, & in eo confidentibus; inimicis autem suis, & contemptoribus ruinam, & inenarrabilem contritionem. Rex itaque *Edelwlfus* victor illius magni certaminis gloriosè claruit. Eodem anno *Edelstanus* rex Cantiæ, & dux *Ealredus* nauali prælio contra Dacos pugnauerunt apud Sandwicum; & magna strage hostium facta, nouem puppes eorum ceperunt; aliæ verò fugerunt. Consul quoque nomine Theorle, cum gente Dauenescire pugnauit contra Paganos apud Wienoruem, multósque eorum percussit, & victor extitit. hic igitur annus Anglorum genti fortunatus extitit. Hoc anno primùm quidem Paganorum exercitus per totam hyemem in hac patria conuersatus est apud Teneit. *Adelwlfus* decimo octauo anno regni sui adiuuit *Burheardum* regem Merciorum ad subiugandos sibi Nortwallenses potentissimè, sociauítque ei filiam suam in matrimonio: habebat autem quatuor filios, qui omnes post eum reges fuerunt, id est, *Adelbaldus*, *Adelbricthus*, *Ælredus*, *Aluredus*: Hunc *Aluredum* misit pater *Adelwlfus* *al. 315.*

ſuus rex *Adelwlfus* anno præfato Romam ad *Leonem* Papam, cùm eſſet infans annorum 5. quem idem Papa in regem poſtea benedixit, & loco filij ſuſcepit. Hoc anno dux *Ealere* cum Kentenſibus, & *Huda* cum Surenſibus pugnauerunt contra exercitum Paganorum apud Tenect, & magna multitudo ex vtraq; parte occiſa eſt, & ſubmerſa naufragio, & ambo duces prædicti mortui ſunt. *Adelwlfus* inſignis rex Weſtſexe 19. anno regni ſui totam terram ſuam decimauit, & eccleſijs dedit, propter amorem Dei, & redemptionem ſui. Poſtea verò cum magno honore Romam perrexit, filiúmq; ſuum *Aluredum*, quem præ cæteris amabat, ſecum adducens vno ibi anno conuerſatus eſt, & inde rediens filiam *Karoli Calui* regis Franciæ aſſumpſit in vxorem, & eam in hanc patriam ſecum perduxit; & cùm duobus annis eam tenuiſſet diem obijt & ſepultus eſt apud Winceſtriam. Hic primùm fuerat epiſcopus apud eandem vrbem, ſed *Egbrictho* patre ſuo defuncto, neceſſitate cogente factus eſt rex, & accepta nobili vxore quatuor prædictos filios genuit, circa hoc tempus Pagani perhendinauerunt tota hieme apud Sepey, id eſt, Inſulam ouium. Prædictus rex moriens *Adelbaldo* filio ſuo reliquit regnum hæreditarium Weſtſexe, *Adelbrictho* verò alteri filio ſuo reliquit regnum Canciæ & Sudſexe, & Eſtſexe. Ambo igitur fratres optimæ indolis iuuenes regnum ſuum, dum vterque vixit, fœliciſſimè tenuerunt.

Adelbaldus

A*Delbaldus* rex Weſtſexe, cùm regnum ſuum 5. annis in pace tenuiſſet, morte immatura præreptus eſt. Planxit autem omnis Anglia *Adelbaldi* regis iuuentutē, & factus eſt luctus vehemens ſuper eum, & ſepelierunt eum apud Scireburne, ſenſitq; poſtea Anglia, quantum in eo amiſerat.

Adelbrichus

al. egredientes

A*Delbrichus* frater regis prædicti regnauit poſt eum in Weſtſexe, qui priùs erat rex Kentenſis. In diebus eius venit naualis exercitus, & * ingredientes deſtruxerunt Winceſtriam, ſic

Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

al. Aluredus

Adelbrictho poſt decem annos defuncto *Edelredus* ſucceſſit annis 6. cui ſucceſſit rex * *Elfredus* annis 28. cuius genealogia cum geſtis, & euentibus ſuis poſteriùs deſcribitur.

Reges Weſtſexe.

al. Kinigils · *al. Kenwalh* · *al. Sexburga* · *al. Edwalla* · *al. Edwy*

Cerdic, 15. annis.	*Adelwlfus*, 18. annis.
Kinricus filius eius, 26. annis.	*Adelbaldus*, 5. annis.
Chenlingus filius eius, 31. annis.	*Adelbrichtus*, 6. annis.
Chelricus, 6. annis.	*Adelredus* frater eius, 5. annis.
Chelwlfus, 14. annis.	*Aluredus* literatus, 29. annis.
**Kiniglis* Chriſtianus, vno anno baptizatus à S. *Birino*.	*Edwardus*, 24. annis.
	Adelſtanus frater eius, 16. annis.
**Kenwaldus* filius eius, 31. annis.	*Edmundus*, 6. annis & die.
**Sexburba* regina, vno anno.	*Edredus*, 9. annis & die.
Eſcwine, duobus annis.	*Edwinus*, 3. annis, & 9. menſibus.
Kentwine, 9. annis.	*Edgarus Iuſtus*, 16. annis.
**Cedwalla*, duobus annis, & Romæ in albis obijt.	*Edwardus* Martyr, 4. annis.
	Ethelredus frater eius, 38. annis.
**Ine*, 36. annis, & poſtea Romæ obijt.	*Edmundus* Ironeſide, nouem menſibus.
Adelardus, 13. annis.	
Chutredus, 16. annis.	*Knut* Danus, 19. annis.
Sigebrictus crudelis vno anno, & expulſus eſt.	*Haroldus* filius eius, 5. annis.
	Hardecnut, duobus annis.
Kinewlfus, 26. annis, & poſtea occiſus eſt.	*Edwardus Iuſtus*, 24. annis.
	Haroldus, 9. menſibus.
Brictrichus, 16. annis, Dani primùm venerunt.	*Willielmus* Baſtard, 21. annis.
	Willielmus Ruffus, 13. annis.
Egbertus 35. annis, hic fuit monarcha totius Angliæ.	*Henricus* Leo iuſticiæ 35. annis, & tribus menſibus.

Anno

ANno ab incarnatione Domini 849. Angulſaxonum rex *Elfredus* in illa plaga, quæ dicitur **Berocſchire**, naſcitur, cuius genealogia tali ſerie contexitur. *Elfredus* rex filius *Adelwlfi* regis, qui fuit *Egberti*, qui fuit *Ealmundi*, qui fuit *Eafeo*, qui fuit *Eoppa*, qui fuit *Ingild: Ingild*, & *Ine* famoſus Occidentalium rex Saxonum, germani duo fuerunt, qui *Ine* Romam perrexit & ibi præſentem vitã finiens cœleſtem patriam cum Chriſto regnaturus adijt: qui fuerunt filij *Cœnred*, qui fuit *Ceolwald*, qui fuit *Cutha*, qui fuit *Cuthwine*, qui fuit *Ceaulin*, qui fuit *Cynric*, qui fuit *Creda*, qui fuit *Cerdic*, qui fuit *Eleſa* qui fuit *Elta*, qui fuit *Gewis* à quo, Britones totam illam gentem Gewis nominant: qui fuit *Wig*, qui fuit *Freawine*, qui fuit *Freoderegeat*, qui fuit *Brand*, qui fuit *Bealdeag*, qui fuit *Woden*, qui fuit *Friderwald*, qui fuit *Frealaf*, qui fuit *Fridrewolf*, qui fuit *Fingoldulf*, qui fuit *Geta*, quem *Getam* iamdudum pagani pro Deo venerabantur, qui fuit *Cetua*, qui fuit *Bean*, qui fuit *Sceldua*, qui fuit *Heremod*, qui fuit *Itermod*, qui fuit *Hathra*, qui fuit *Wala*, qui fuit *Beadwig*, qui fuit *Sem*, qui fuit *Noe*, qui fuit *Lamech*, qui fuit *Mathuſſale*, qui fuit *Enoc*, qui fuit *Malaleel*, qui fuit *Canan*, qui fuit *Enos*, qui fuit *Seth*, qui fuit *Adam*. Mater quoque *Elfredi Osburch* nominabatur, religioſa nimium fœmina, nobilis ingenio, nobilis & genere, quæ erat filia *Oslac* famoſi pincernæ regis *Adelwlfi*, qui *Oslac* Gothus erat natione. Ortus enim erat de Gothis & Iutis de, ſemine ſcilicet *Stuf* & *Withgar* duorum fratrum, & etiam Comitũ, qui accepta poteſtate Vectę Inſulę ab auunculo ſuo *Cerdico* rege, & *Cinrico* filio ſuo conſobrino eorum, paucos Brittones eiuſdem Inſulæ accolas, quos in ea inuenire potuerunt, in loco, qui dicitur **Winchgarabурh**, occiderunt. cęteri verò accolæ eiuſdem Inſulæ aut occiſi erant, aut exules fugerant.

Genealogia regis Elfredi

ANno 851. *Cheorl* Domnaniæ Comes cum Domnanijs pugnauit contra Danos, & vicit. Eodem anno magnus exercitus Paganorum cum 350. nauibus in oſtium Tameſis fluminis veniens, Doroborniam, id eſt, vrbem Cantuariorum depopulati ſunt, & *Bertwlfum* regem Merciorum, qui contra illos ad pugnam venerat, in fugam verterant. Poſthæc audaciores effecti Dani, omnis exercitus eorum ad **Suthrige** eſt congregatus. Quod audiens bellipotens *Ethelwlfus* congregato exercitu cum filio ſuo *Ethelbaldo* in loco, qui dicitur Akelea, conſerto prælio Paganos ſuperans, inaudita cæde mactauit. Anno 852. rex Merciorum *Bertwlfus* vita deceſſit, cui *Burhredus* ſucceſſit. Ipſo anno *Ethelstanus* rex, & *Alcherus* Comes magnum exercitum Paganorum apud Sandwicum ſuperauerunt, & cunctis ferè occiſis de nauibus eorum 9. rapuerunt. Anno 853. *Burhredus* Merciorum rex ſuffultus auxilio *Ethelwlfi* regis Mediterraneos Brittones aggreſſus eſt, vicit, & ſuæ ditioni ſubegit. Eodem anno rex *Ethelwlfus* filium ſuum *Elfredum* cùm eſſet annorum 5. Romam cum multo nobilium agmine tranſmiſit; quem ſanctus *Leo* Papa ſui patris rogatu ordinans vnxit in regem, & in filium adoptionis ſibimet accipiens confirmauit, & ad patrem cum benedictione remiſit. Anno 854. *Vulfre* ſuſcepto pallio confirmatus eſt in Archiepſcopatum Eboracenſem, regnante *Osberto* ſuper Northimbros; *Eardulfus* quoque ſuſcepit Epiſcopatum Lindisfarnenſem. Ea tempeſtate *Alchere* Comes cũ Cantuarijs & *Wada* dux cum Suthrijs in Inſula **Tened** contra Paganos acriter pugnauerant, & in primo cõgreſſu vincentes, tandem plurimis vtrinque cadentibus, vtrique duces occubuerunt. Hoc anno *Ethelwlfus* Occidentalium Saxonum rex tradidit nuptum filiam ſuam Merciorum regi *Burhredo* in villa regia, quæ dicitur Cyppanhane cum affluentia rerum omnium. Anno 855. magnus Paganorum exercitus tota hyeme in Inſula **Sceapege**, id eſt, in Inſula ouium hiemauerunt: Eodem anno *Ethelwlfus* rex decimam totius regni ſui partem ab omni regali ſeruitio, & tributo liberauit, & in ſempiterno graphio in cruce Chriſti pro redemptione animæ ſuæ, & anteceſſorum ſuorum vni & trino Deo immolauit; ſic quoque magno cum honore Romam perrexit, filiumque ſuum *Elfredum*, quem plùs cæteris dilexit, quemq; iam antea Romam miſerat, etiam nunc ſecum illô deducens ibidem anno integro remoratus eſt, quo peracto ad patriam ſuam remeauit adducens ſecum *Iuthinam Caroli* Francorum regis filiam; vixit verò poſtquam Romam redijt duobus annis, qui inter cætera bona opera, quæ geſſit, omni anno trecentas mancuſas denariorum Romam portari præcepit; centum in honore ſancti *Petri* ad emendum oleum, quo impleantur omnia luminaria illius Eccleſiæ in vigilia Paſchę, & ſimiliter in galli cantu: centum etiam in honore ſancti *Pauli* Apoſtoli eadem

de

al. Manculas *al. rixit*

de cauſa; centum verò * manculas vniuerſali Papæ Apoſtolico. Defuncto autem illo & apud Wintoniam ſepulto *Ethelbaldus* filius eius duobus, ac dimidio annis Occidentalium Saxonum poſt patrem regni gubernacula * ſuſcepit, & *Iuditham Caroli* regis filiam, quam pater ſuus habuerat, infami ſcelere duxit vxorem. Eadem tempeſtate ſanctiſſimus *Edmundus* ex antiquorum Saxonum proſapia oriundus Orientalium Anglorum regnum ſuſcepit. Anno octingenteſimo ſexageſimo rex *Ethelbaldus* defunctus eſt, & in Scyreburna ſepultus, & * *Ethelbrectus* frater ſuus ei ſuccedens, Cantiam ſupremam, Sudſexam quoque dominio ſuo mancipauit, in cuius diebus magnus Paganorum exercitus de mari adueniens, & Wintoniam ciuitatem hoſtiliter inuadens depopulatus eſt: Quibus ad mare cum ingenti prȩda repedantibus *Oſricus* Hamtunenſium Comes cum ſuis, & *Ethelwlfus* Comes cum Bearrocenſibus viriliter obuiauerunt, conſertoque prælio Pagani paſſim trucidantur, cæteris per fugam diſperſis. *Edelbertus* itaque quinque annis in regno pacificè & amabiliter peractis cum magno ſuorum dolore defunctus eſt, & in Syreburna iuxta fratrem ſuum ſepultus eſt anno 863. Hoc anno ſanctus *Swithunus* Epiſcopus Wintonienſis tranſiuit ad Dominum. Anno octingenteſimo ſexageſimo quarto Pagani hyemauerunt in Inſula **Tened**, firmumque fœdus cum Cantuarijs pepigerunt: quibus pecuniam pro fœdere conſeruando Cantuarij dare promiſerunt: interea tamen vulpino more Pagani noctu clam caſtris erumpentes, fœdere dirupto maioris ſpe lucri, totam Orientalem Cantiæ plagam depopulati ſunt.

al. Ethelbertus

Ethelredus

Anno 866. *Ethelredus* regis *Ethelberti* frater Occidentalium Saxonum regni gubernacula ſuſcepit. Eodem anno magna Paganorum claſſis de Danubia Brittanniam aduenit, & in **Eaſtangle** hiemauit, ibique exercitus ille magna ex parte equeſtris factus eſt. Anno octingenteſimo ſexageſimo ſeptimo prædictus Paganorum exercitus de Orientalibus Anglis ad Eboracam ciuitatem migrauit omnia vaſtando vſque ad Tinemutham. Eo tempore orta ſeditione inter Northimbros regem ſuum legitimum * *Hosbrichtum* nomine regno expulerunt, & tyrannum quendam *Ellam* nomine, non de regali proſapia genitum, in regni apicem leuauerunt; ſed aduenientibus Paganis, pro communi vtilitate aliquatenus ſedata diſcordia, *Osbrictus*, & *Ella* viribus adunatis, & exercitu congregato Eboracum adeunt. Quibus aduenientibus mox Pagani in vrbem refugiunt, & intra mænia ſe defendere procurant. Quorum fugam & pauorem Chriſtiani cernentes, etiam intra vrbis mænia eos perſequi & murum frangere cœperunt; cumque iam fracto muro multi Chriſtianorum in ciuitatem ſimul cum Paganis introiſſent, Pagani dolore & neceſſitate compulſi ſuper eos atrociter irrumpunt, cædunt, fugant, proſternunt, intus, & extra; illic maxima ex parte omnes Northimbrenſium cæſi, occiſis duobus regibus, occubuerunt; reliqui verò, qui euaſerunt, pacem cum Danis fecerunt. Quibus prædicti Pagani ſub ſuo dominio regem *Egbertum* præfecerunt, regnauitque ſuper Northimbros vltra **Tine** ſex annis. Hæc geſta ſunt Eboraci 11. Kalendas Aprilis feria ſexta ante Dominicam palmarum. Eodem anno *Elſtanus* Epiſcopus Scireburnenſis Eccleſiæ defunctus eſt, & in Sciteburna ſepultus. Anno octingenteſimo ſexageſimo octauo Cometis manifeſtiſſimè viſa eſt. venerabilis *Elfredus* frater *Ethelredi* regis vxorem de Mercia nobilem ſcilicet genere filiam *Ethelredi* Gamorum Comitis, qui cognominabatur *Mucil*, id eſt, magnus, ſubarrauit, & duxit, cuius mater *Eadburga* nominabatur de regali genere Merciorum; venerabilis ſcilicet fœmina & per multos annos poſt obitum patris caſtiſſima vidua letho tenus permanſit. Eodem anno prædictus Paganorum exercitus Northimbros relinquens **Notingham** adijt, & in eodem loco hiemauit. Cum quibus *Burredus* Merciorum rex pacem pepigit. Anno 869. exercitus prædictus rurſus ad gentem Northimbrorum profectus eſt, ibique anno integro permãſit debacchans, & inſaniens, occidens, & perdens plurimos viros, ac mulieres. Anno 870. congregata ſunt Danorũ multa millia, quorũ duces fuerant *Inguar* & *Hubba*, qui ad Orientales Anglos venientes apud **Teodford** hiemarunt. Eadem tempeſtate rex *Eadmundus* ſuper omnia regna Orientalium Anglorum regnabat, vir ſanctus & iuſtus per omnia, quique eodem anno contra præfatum exercitũ atrociter, & viriliter cum ſuis pugnauit, ſed quoniam Deus eum Martyrio coronandum præuiderat,

al. Osbrichtum

derat, ibidem gloriosè occubuit. quo anno *Ceolnothus* Archiepiscopus Dorobernię defunctus est, cui successit *Ethelredus*. Anno 871. prædictus Paganorum exercitus Occidentales Saxones adiens Readingum venit in Meridiana Tamesis fluminis ripa, in illa plaga quæ dicitur Bearrocscira; tertioque aduentus sui die, duo Comites eorum cum magna multitudine in prædam equitauerunt, alijs interim vallum facientibus inter duo flumina, Tamesen, & Cinetan â dextra parte eiusdem villæ regiæ; quibus *Ethelwlfus* Barrocensis plagæ Comes cum suis in loco, qui Anglicè **Englefeld**, id est, campus Anglorum dicitur, obuiauit, vbi animosè pugnatum est ex vtraque parte, quousque altero Paganorum Comite occiso, & maxima exercitus parte deleta, cæterisque fuga lapsis Christiani victoria potirentur. Post quatuor verò dies *Ethelredus* rex & *Elfredus* frater eius congregato exercitu Reddinggum venerunt, cędendo & prosternendo vsque ad portam arcis quoscunque de Paganis inuenire extra arcem poterant. Tandem Pagani totis portis irrumpentes, totis viribus bellum perquirunt, ibique diu & atrociter ex vtraque parte dimicatum est, ac demum Christianis terga vertentibus, victoria cessit Paganis, ibique *Adelwlfus* Comes præfatus occubuit. Post quatuor item dies rex *Ethelredus* cum fratre suo *Elfredo*, adunata omni virtute exercitum suorum, contra præfatum exercitum in loco, qui dicitur **Escheðun** (id est, mons fraxini) totis viribus, & plæna voluntate in bellum prodeunt, sed Pagani in duas se turmas diuidentes ęquali testudine bellum parant. Habebant enim tunc duos reges, & multos Comites; concedentes mediam partem exercitus duobus regibus, & alteram partem omnibus Comitibus: Quod videntes Christiani, etiam ipsi exercitum in duas turmas diuidentes testudines testudinibus non segniùs cõstituunt. Sed *Elfredus* citiùs & promptiùs ad locum certaminis venit; erat enim tunc frater suus rex *Ethelredus* in tentorio in oratione positus, audiens Missam, nimiumque affirmans se inde non discessurum, antequam sacerdos Missam finiret, & diuinum pro humano nolle deserere seruitium. quæ Christiani regis fides multum apud Deum valuit, vt in sequentibus declarabitur. decreuerant ergo Christiani, vt *Ethelredus* rex cum suis copijs contra duos Paganos reges bellum iniret; *Elfredus* verò frater illius cum suis cohortibus contra omnes Paganorum duces belli sortem sumere deberet. Quibus ita dispositis, cùm rex in oratione positus moras innecteret, & Pagani parati ad locum certaminis citiùs aduenissent, *Elfredus* tunc secundarius cùm diutiùs hostiles acies ferre non posset, nisi aut bello retrorsum cederet, aut ante fratris aduentum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more Christianas copias contra hostiles exercitus produxit, ac diuino fretus auxilio, & testudine ordinabiliter condensata confestim contra hostes vexilla mouet. Tandem rex *Ethelredus* expletis orationibus, quibus erat occupatus, aduenit, & inuocato magno mundi principe, mox se certamini dedit. Sed in hoc loco nescientibus intimandum est, quòd locus ille certaminis belligerantibus inęqualis erat. Nam Pagani editiorem locum præoccupauerant, Christiani ab inferiori loco aciem dirigebant, erat quoque in eodem loco arbor quædam spinosa, breuis admodum, circa quam hostiles inter se acies cum ingenti omnium clamore hostiliter conuenerunt; cumq; aliquandiu animosè, & acriter hinc & inde vtriq; pugnarent, Pagani diuino iudicio Christianorum impetũ diutiùs non ferentes maxima parte suorũ occisa, opprobriosam arripuêre fugam. Quo in loco alter de duobus regibus Paganorum & 5. Comites occisi occubuerunt, & multa millia eorum in eodem loco, & per totam campestrem Latitudinem **Escheðun** vbique sparsim occisa corruerunt. cecidit ergo illic *Baiseg* rex, & Comes *Sydroc* senior; & alter Comes *Sydroc* iunior, *Osbernus* Comes, *Freana* Comes, *Haraldus* Comes, & totus Paganorum exercitus vsque ad noctem, & vsque ad diem alteram (quousque ad arcem, qui euaserant, peruenissent) in fugam versus est. His itaque gestis iterum post quatuor dies *Ethelredus* rex vna cum fratre suo *Elfredo* adunatis viribus contra Paganos pugnaturus Basengam adijt; quibus hostiliter conuenientibus, & diu simul certantibus tandem vicêre Pagani. Rursus duobus euolutis mensibus rex *Ethelredus*, & frater eius *Elfredus* cum Paganis, qui se in duas diuiserant turmas apud **Meretun** pugnantes diu victores existunt, aduersarijs omnibus in fugam versis; sed illis in prælium redeuntibus multi ex his, & ex illis corruunt, & Pagani victoria potiuntur.

Eodem

Elfredus

EOdem anno post Pascha rex *Ethelredus*, quinque annis in regno per multas tribulationes strenuè peractis, defunctus est, huic germanus suus *Elfredus* in regnum successit, anno ab incarnatione Domini 872. hic Poetarum Saxonicorum peritissimus, in Dei seruitio vigilantissimus, & in exequendis iudicijs erat discretissimus; cui Regina sua *Elswisa* duos filios *Eadwardum*, & *Egelwardum*, & tres filias *Egelfledam* Merciorum dominam, *Ethelgeuam* Sanctimonialem, & * *Elethtritham* peperit. Expleto vno*anno, quo regnare cœpit, in monte qui dicitur ***Waltun*** contra Paganos cum paucis acerrimè belligerauit, sed proh dolor hostes victoria potiuntur. nihil enim mirandum, quòd Christiani paruum in prælio numerum habebant. erant enim in vno anno octies prælijs contra Paganos attriti, in quibus vnus rex Paganorum & nouem duces cum innumeris cohortibus occisi sunt. Anno 872. defuncto Hwicciorum Episcopo *Alchuno*, sanctæ Wigorniensis Ecclesiæ nutricius, & vir in diuinis scripturis doctissimus *Werefrithus* septimo idus Iunij die Pentecostes, ab *Etheredo* Doroberniæ Archiepiscopo Antistes est ordinatus; qui iussu regis *Elfredi* libros dialogorum beati *Gregorij* Papæ de latinitate in Saxonicam linguam transtulit. Eadem tempestate Northimbræ regem suum *Egbertum*, & Archiepiscopum suum *Wlferum* expulerunt. Paganorum exercitus Londoniam adijt, ibique hiemauit, cum quo Merci pacem pepigerunt. Anno 873. memoratus exercitus Londoniam deserens in Northimbrorum regionem primùm perrexit, & ibi hiemauit in plaga, quæ dicitur **Lindesig** apud **Torkeseie**, cum quo iterum Merci pacem pepigerunt. *Egbertus* rex Northanimbrorum moriens successorem habuit *Risiggum*, qui tribus annis regnauit. *Wlferus* quoque in suum Archiepiscopatum receptus est. Anno 874. suprà memoratus exercitus **Lindisse** deserens *Morrerciam adijt, & hiemauit in loco, qui dicitur **Reopadun**; *Burredun* quoq; Merciorum regem de regno suo expulerunt anno regni sui 22. quiq; Romam adiens ibidem defungitur, & in Ecclesia sanctæ *Mariæ* in schola Saxonum honorificè sepelitur. Dani quoq; post eius expulsionem regnum Merciorũ dominio suo subdiderunt; cõmendauerunt illud cuidam militi ipsius gentis nomine *Ceolwlfo* ea ratione, vt quãdo vellent sine dolo accipere & habere possent. Anno 875. Paganorum exercitus **Reopadun** deserens in duas se diuisit turmas, cuius altera pars cum* *Alfdano* in regionem Northanhimbrorum perrexit, & totam Northanhimbrorũ regionem dominio suo subdidit. tunc *Erdulfus* episc. Lindisfarnensis, & *Edredus* abbas corpus *S. Cuthberti* de insula Lindisfarnensi tollentes per 7. annos passim vagabãtur; altera autẽ pars exercitus cum* *Gudero*, & *Osbitello*, & *Amundo* tribus regibus apud **Grãtebrige** hiemauit, rex verò *Elfredus* cum 6. nauibus Paganorum nauali prælio pugnans vnam cępit, cęteræ fugerunt. Anno 876. rex Paganus *Haldenus* Northimbriam sibimet, suisq; diuisit. *Risiggus* rex Northimbrorũ moritur, cui secundus *Egbertus* succedit. *Rollopanus* genere Danus cum suis Normanniã penetrauit 15. Kal. Decemb. hic primus dux Normannorũ, annis 30. postea baptisatus vocatus est *Robertus*. præfatus exercitus nocte de **Grantebrige** exiens, castellum, quod dicitur **Werham**, intrauit; quorum subitum aduentum rex Saxonum cognoscens fœdus cum eis pepigit, ea cõditione, vt ab eius regno discederent acceptis obsidibus. Ipsi verò more solito obsides, & iuramẽta non seruantes nocte quadã, fœdere dirupto, ad **Examcestre** diuerterunt, quod Brittannicè dicitur **Caerwisc**. Anno 877. exercitus prędictus Examcestrem derelinquẽs **Cyppanham** villã regiam adijt, ibiq; hyemauit. *Elfredus* verò rex his diebus magnas sustinuit tribulationes, & inquietam vitam agebat; eodem denique anno *Inguar*, & *Haldenus* cum 20. & 3. nauibus de Metica regione, in qua hiemauerant, egressi vt lupi feroces, post multas ibi Christianorum strages patratas, post combustiones cœnobiorum ad Domnaniam enauigauerunt, & ibi à ministris regis *Edfredi* fortissimis cum mille ducentis viris occisi sunt ante **Cinwich**, in qua se prædicti regis ministri, refugij causa, concluserant: rex autem *Elfredus* aperto confortatus oraculo per sanctum *Cuthbertum* contra Danos pugnauit, quo ipse sanctus iusserat tempore, & loco; & victoria potitus est, semperque deinceps hostibus terribilis, & inuincibilis erat. rex quippe in Domino confidens, venit cum immenso exercitu ad locum, qui dicitur **Edderandun**, quo iuxta Paganorum immensas phalanges inuenit ad bellum paratas. Commisso itaque prælio graui per longa tempora diei Pagani victi, & prostrati

al. Etheltritam
al. mense
al. Wiltun
al. in Orrerciam
al. Alfdene
al. Guthrum

proſtrati ſunt; cęteri concluſi regis exercitu, ob famis, & frigoris aſperitatem verentes, & regis auſteritatem metuentes lacrymoſis precibus pacem poſtulant, & obſides cum iuramentis offerunt. rex verò ipſorum * *Guthnum* nomine Chriſtianum ſe velle fieri teſtatus eſt: quæ rex *Elfredus* omnia cum conceſſiſſet, prædictus Paganorum rex cum 30. electiſſimis de exercitu ſuo viris ad eum, in loco, qui dicitur **Aalr**, peruenit, quem rex *Elfredus* in filium adoptionis ſuſcipiens, de fonte ſacri baptiſmatis eliminauit, & vocauit eum *Ethelſtan*, multiſque muneribus ditauit tam ipſum, quàm omnes ſocios eius, qui cum ipſo baptizati erant. Manſit autem apud regem 12. diebus in magna gloria; cui rex Æſtangliam dedit, in qua ſanctus *Edmundus* regnauerat. Anno 878. prædictus Paganorum exercitus de **Scippanhame**, vt promiſerat **Cyrenceſtre** adijt, ibique vno permanſit anno. Eodem verò anno immenſus Paganorum exercitus venit de tranſmarinis partibus in Tameſis fluuio, & prædicto ſe cuneo ſociauit, quo anno Eclipſis Solis facta eſt inter nonam & veſperas. Anno 879. Paganorum exercitus de **Syrenceſtre** egreſſus ad Orientales Anglos acceſſit, ipſamque regionem diuidentes inhabitare cœperunt. Pagani, qui in Inſula **Hame** hiemauerant, Franciam viſitare cœperunt, & apud Gent vno anno perendinauerunt. Anno 880. præfatus exercitus equis aſcenſis in Francorum fines deuenit, at Franci conſerto cum eis prælio cum triumpho reuerſi ſunt. Pagani equis adquiſitis hac, illacque diſcurrunt omnia deuaſtantes. his diebus plurima in eadem gente Monaſteria concuſſa ſunt, & deſolata. Nam & fratres cœnobij ſancti *Benedicti* Abbatis ipſius reliquias à tumulo, quo locatæ fuerant, eruentes & ſecum auferentes huc illucque diſcurrebant. Anno 881. prædictus exercitus in vlteriora Franciæ per flumen **Mese** nauibus pertractis, ibidem anno vno hiemauit. Eodem anno rex *Elfredus* nauali prælio confligens contra naues Paganorum vicit, & duas cepit occiſis omnibus, qui in eis fuerant. Poſthæc etiam principes duarum nauium multis vulneribus afflixit, donec armis depoſitis cum ſupplici prece ſeſe illi dederant. Anno 882. ſæpe dictus Paganorum exercitus occupans **Cundoth** ibidem per annum graſſatur. exercitus verò, qui ducente *Alfdeno* Pagano rege, Northimbriam inuaſerat, iam ſine duce remanſerat, occiſo (ſicut ſupra dictum eſt) ipſo *Alfdeno*, & *Inguar* à miniſtris *Elfredi* regis. Iam verò ſubactis ſibi indigenis terræ dominium vſurpauit, ibique manere parauit, & vaſtatas Northimbriæ prouincias incolere. Tunc ſanctus *Cuthbertus* Abbati *Edredo* per viſionem aſſiſtens præcepit, vt Epiſcopo, & omni exercitui Anglorum, & Danorum diceret, quatenus *Guthredum* filium *Hardecnut*, quem Dani vendiderant in ſeruum cuidam viduę apud **Wintingham**, dato redemptionis prętio redimerent, & redemptum in regem ſibi leuarent. Quod factum eſt 13. anno regni *Elfredi* regis. *Gutredo* itaque in regem promoto ſedes Epiſcopalis, quæ priùs erat in Lindisfarnenſi Inſula, inſtauratur in **Ceſtre** (quæ antiquitus dicebatur **Cunecaceſtre**, poſt ſeptem annos tranſmigrationis ex Inſula Lindisfarnenſi. Tunc & legem pacis, quam & ipſe ſanctus *Cuthbertus* per prædictum Abbatem mandauerat, (vt ſcilicet quicunque ad corpus illius fugerit, pacem à nullo infringendam per 37. dies habebat) tam rex *Guthredus*, quàm *Elfredus* perpetuò conſeruandam cenſuerunt. ad hoc ante, in augmentum prioris Epiſcopatus totam terram inter **Tine**, & **Teiſeam** præfati duo reges omnium conſenſu ſancto *Cuthberto* perpetuò poſſidendam addiderunt. Iam enim multo ante defecerat epiſcopatus Haguſtaldenſis Eccleſiæ, quicunque autem hęc ſtatuta, quocunque ingenio infringere tentauerit, hunc infernalibus pænis tradendum perpetuo anathemate damnauerunt. ſanè ad Epiſcopatum Lindisfarnenſem pertinebant antiquitus Lugubalia, id eſt, **Luel**, & **Northam**, omnes quoque Eccleſiæ ab aqua, quæ vocatur Tweda, vſque ad Tinam Auſtralem, & vltra deſertum vſque ad Occidentem, pertinebant illo tempore ad præfatam Eccleſiam. Et hæ manſiones **Carnham**, & **Culterham**, & duæ **Gedewrde** ad Auſtralem plagam fluminis **Teinete**, quas *Ecgredus* Epiſcopus condidit, & **Meilros**, & **Tigbre**, & **Tinigham** & **Colingham**, & **Bricgham**, & **Tillemuthe**, & **Northam** ſupradictam, quæ antiquitus **Ubbanford** dicebatur. **Wercwrde** quoque ipſius Eccleſiæ poſſeſſio erat, donante rege *Ceolwlfo*, cum omnibus appendicijs ſuis. Hanc enim manſionem ipſe rex abrenuntians mundo, ſecum Eccleſiæ Lindisfarnenſi contulit, in qua Monachus factus cœleſti regno militauit,

al. Guthrum

tauit,

tauit. Cuius corpus poſtea delatum in Eccleſiam ſupradictæ villæ **Northam** multis ibidem, (vt fertur ab habitatoribus loci ipſius) claruit miraculis. hoc Rege, iam Monacho facto, efficiente, data eſt Lindisfarnenſis Eccleſiæ monachis licentia bibendi vinum, vel ceruiſiam. antè enim non niſi lac, * & aquam bibere ſolebant, ſecundum antiquam traditionem ſancti *Aidani* primi eiuſdem Eccleſiæ Antiſtitis, & Monachorum, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem donante rege *Oswaldo* manſionem acceperant; & cum magna diſtrictione Deo ſeruire gaudebant. Preterea memoratus Epiſcopus *Egredus* ędificans Eccleſiam in loco, qui dicitur **Geinforde**, donauit eam ſancto *Cuthberto*; condidit etiam * **Bellingham** in **Heorternesse**, & duas alias villas **Wecclif**, & **Wigeclif** ad Auſtralem plagam fluminis **Teise**, quas ſancto *Cuthberto* ad victum ei ſeruientium dedit; ſimiliter & **Wdecester**, & **Hwitingham**, & **Edulsingham**, & **Ecwlingham**, donante rege *Ceolwlfo*, fuerant antiquitùs ſancti *Cuthberti*. Anno 883. *Marinus* Papa ſcholam Saxonum in Roma morantium pro amore, & deprecatione regis *Elfredi* ab omni tributo, & telone liberauit benignè, qui etiam multa dona prædicto regi tranſmiſit, inter quæ dedit ei non paruam illius ſanctæ crucis partem, in qua filius Dei pro ſalute hominum pependit. Prædictus Paganorum exercitus per flumen **Sunne** adiens Embenum, ibidem per annum graſſatur. Tempore *Elfredi* regis venit Angliam *Iohannes* Scottus vir perſpicacis ingenij, & multæ facundiæ, qui dudum relicta patria, Franciam ad *Carolum Caluum* tranſierat, â quo magna dignatione ſuſceptus, familiarium partium habebatur, tranſigebatque cum eo tam ſeria, quàm ioca, indiuiduuſque comes & menſæ & cubili erat, multæque facetiæ, ingenuique leporis, quorum exempla hodieq; conſtant; vt ſunt iſta: Aſſederat ad menſam contra regem ad aliam menſæ partem, procedentibus poculis, conſumptiſque ferculis *Carolus* fronte hilarior poſt quædam alia, cùm vidiſſet *Iohannem* quiddam feciſſe, quod Gallicanam comitatem offenderet, vrbanè increpauit, & dixit, quid diſtat inter ſottum & Scottum? retulit ille ſolemne conuitium in auctorem, & reſpondit menſa tantum: quid hoc dicto facetius? interrogauerat rex de morum differenti ſtudio, reſpondit *Iohannes* de loci diſtante ſpacio. Nec verò rex commotus eſt, quòd miraculo ſcientiæ ipſius captus, aduerſus magiſtrum nec dicto inſurgere vellet: ſic enim eum vſitatè vocabat. Item cùm regi conuiuanti miniſter patinam obtuliſſet, quæ duos piſces prægrandes, adiecto vno minuſculo, contineret, dedit ille magiſtro, vt accumbentibus duobus iuxta ſe clericis departiretur; erant illi giganteæ molis, ipſe perexilis corporis: Tunc qui ſemper aliquid honeſti cōminiſcebatur vt læticiam conuiuantium excitaret, retentis ſibi duobus maioribus, vnum minorem duobus diſtribuit, arguenti iniquitatem participationis regi, immo, inquit, benè feci, & æquè. Nam hîc eſt vnus paruus de ſe dicens, & duo grandes, piſces tangens; itemque ad eos conuerſus hîc ſunt duo magni, clericos innuens & vnus exiguus, piſcem nihilominus tangens. *Caroli* ergo rogatu hierarchiam *Dionyſij* Areopagitæ in Latinum de Græco verbum ê verbo tranſtulit, quo fit, vt vix intelligatur latina litera, quæ volubilitate magis, Græca, quàm poſitione conſtruitur noſtra. compoſuit etiam librum, quem περὶ φύσεων μερισμοῦ, id eſt, de naturæ diuiſione intitulauit, propter perplexitatem quarundam quæſtionum ſoluendam bene vtilem, ſi tamen ignoſcatur ei in quibuſdam. In quibuſdam certè â Latinorum tramite deuiauit, dum in Græcos acriter oculos intendit, quare & hęreticus putatus eſt, ſcripſitque contra eum quidam *Florus*. ſunt enim re vera in libro περὶ φύσεων perplurima, quæ niſi diligenter diſcutiantur, â fide Catholicorum abhorrentia videantur. huius opinionis particeps fuiſſe dignoſcitur *Nicolaus* Papa, qui ait in Epiſtola ad *Carolum*, *Relatum eſt Apoſtolatui noſtro, quòd opus beati* Dionyſij *Areopagitæ, quod de diuinis nominibus, vel cœleſtibus ordinibus Græco deſcripſit eloquio, quidam vir* Iohannes *Scottus genere nuper in Latinum tranſtulerit. quod iuxta morem nobis mitti, & noſtro iudicio debuit approbari, præſertim cùm idem* Iohannes *licèt multæ ſcientiæ eſſe prædicetur, olim, non ſanè ſapere in quibuſdam frequenti rumore dicatur.* Propter hanc ergo infamiam, tæduit eum Franciæ, venitque ad regem *Elfredum*, cuius munificentia illectus, & magiſterio eius, vt ex ſcriptis regis intelligitur, Melduni reſedit. Vbi poſt aliquot annos â pueris, quos docebat, graphijs foratus animam exuit tormento graui, & acerbo, vt dum iniquitas valida, & manus infirma, ſæpe fruſtraretur, & ſæpe impeteret, amaram mortem

al. vel

al. Billingham

mortem obiret, iacuit aliquandiu inhonora sepultura in beati *Laurentij* ecclesia infandæ cædis conscia, sed vbi diuinus fauor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, admoniti monachi in maiorem transtulerunt ecclesiam, & ad sinistram altaris posuerunt. Anno 884. supradictus exercitus Paganorum in duas se turmas diuisit, vna in Orientalem Franciam secessit, altera rediens in Cantiam, ciuitatem **Rouecestre** obsedit, sed viriliter repugnantibus ciuibus, superueniens rex* *Elfredus* cum exercitu [al. *Aluredus*] Paganos ab obsidione compulit ad naues, relicta ibi arce, quam ante portas prædictæ extruxerant vrbis, nec non & præda sua cum hominibus & equis, quos secum de Francia adduxerant, quo anno classis ab *Elfredo* rege directa ad defensionem locorum circa Estangliam. Cùm venissent ad ostium fluminis **Stur**, inuenerunt ibi 16. naues piratarum, quas omnes comprehenderunt, interfectis omnibus, qui in eis erant. qui autem fugere poterant ex Danis cateruatim vndique congregauêre naues, consertoque nauali prælio cum Anglis, vbi dormiebant somno inerti, occisa est inermis multitudo, & Dani victores extiterunt, ea tempestate *Karlemannum* Occidentalium Francorum, id est, Alemannorum regem in venatione, singulari congressu aper dente dilacerans occidit, cuius frater *Ludouicus* præcedenti anno defunctus fuerat, etiam ipse rex Francorum. Fuerant enim ambo filij *Ludouici* regis Francorum, qui suprà memorato anno, quo eclipsis solis facta est, decessit. Ipse quoque filius *Caroli* regis Francorum erat, cuius filiam *Iutthittam* rex Occidentalium Saxonum *Ethelwlfus* duxit reginam: quo anno magnus Paganorum exercitus de Germania in regionem antiquorum Saxonum nauibus aduehitur, contra quos adunatis viribus Saxones, & Frisones bis vno anno pugnauerunt, & victoriam adepti sunt. Eodem quoque anno *Karolus* Alamannorum rex Occidentalium Francorum regnum, & omnia regna (quæ sunt inter mare Thirrenum, & sinum maris, qui antiquos Saxones, & Gallos diuidit) voluntario omnium consensu præter Armoricanum regnum accepit. Hic *Karolus* erat filius *Ludouici* regis, *Ludouicus* germanus *Karoli* regis Francorum patris *Iutthittæ* prædictæ; qui duo germani fuerunt filij *Ludouici*, qui erat filius *Karoli* magni illius antiqui & sapientissimi, filij *Pippini* regis. Anno octingentesimo octogesimo quinto, memoratus exercitus, qui priùs in Orientalium Francorum regnum secesserat, iterum ad Occidentales Francos rediens per flumen Segene peruenit Parisium, ibi per annum obsidens ciuitatem, ciuibus viriliter defendentibus, munitionem irrumpere nequibat. *Elfredus* rex post incendia vrbium, stragésque populorum Londoniam honorificè restaurauit, & habitabilem fecit, quam etiam *Etheredo* Merciorum Comiti commendauit seruandam. Ad quem regem omnes Angli & Saxones, qui priùs vbique dispersi fuerant, aut cum Paganis sine captiuitate erant, venerunt, & voluntariè se dominio eius subdiderunt. his temporibus præfuit ecclesiæ Cantuariensi *Plegmundus* Archiepiscopus. Anno octingentesimo octogesimo sexto, supradictus exercitus Parisium deserens, nihil ibidem agere præualens classem per Segenam, vsque ad locum, qui Cathiei dicitur, direxit, vbi per annum grassantes anno sequenti ostium fluminis Iona subintrarunt, magnóq; regionis damno per annum ibi morati sunt. Hoc anno *Karolus* rex Francorum sexta hebdomada, postquam ab *Ernulfo* filio fratris sui de regno fuerat expulsus, moritur: quo defuncto regnum in 5. diuisum est, sed principalior pars prouenit *Ernulfo*, cui alij 4. fidelitatem sponte sua iurauerunt, quia nullius eorum ex paterna progenie poterat esse legitimus hæres, præter solum *Ernulfum*: apud illum enim remansit imperium. talis autem erat regni diuisio. *Ernulfus* obtinuit regionem ad Orientem *Reni* fluminis; *Hrodulfus* mediterraneum regnum; *Odo* Occidentale, *Beorgarus* & *Wido* Longobardiam, omnésque regiones, quæ ex illa parte montis sunt, sed hæc ita inter se diuisa regna magnis sese mutuò concusserunt bellis, altérque alterum se regno pepulerunt reges. hoc anno *Ethelbem Comes Wiltunnensium eleemosynam regis *Elfredi* detulit Romam. Anno [al. *Ethelhem*] 887. inter innumera bona, quæ rex *Elfredus* gessit, duo nobilissima construxit monasteria; vnum monachorũ in loco, qui dicitur **Ethelingege**, i. nobilium insula, vbi diuersi generis adunatis monachis primitꝰ *Iohannẽ* presbyterũ, & monachũ genere Ealdsaxonẽ abbatẽ constituit: aliud quoq; monasteriũ iuxta Orientalẽ portã **Scafresbriḡ** habitationi sanctimonialiũ nobile cõstruxit: in quo propriã filiã *Ethelgeosam* deuotam

Deo virginem, Abbatissam constituit. Quæ duo monasteria terrarum possessionibus, omnibúsque diuitijs locupletauit. Anno 888. *Ethelfredus* Archiepiscopus Dorobemiæ defunctus est, cui *Pleigmundus* successit. Anno 889. *Guthrumnus* rex, quem (vt præfati sumus) de sacro fonte rex *Elfredus* suscipiens nomen ei *Ethelstanum* imposuit, hoc anno obijt. hic in Orientali Anglia cum suis habitauit, & prouinciam illam post martyrium sancti regis *Eadmundi* primitus incoluit & possedit. Anno 890. *Wlferus* Archiepiscopus Eboracensis obijt anno sui archipræsulatus 39. Anno 892. rex paganus *Hesteng* cum 80. *paronibus ostium Tamesis intrans munitionem sibi apud Middletum ædificauit. Anno 893. *Guthredus* rex Northimbrorum obijt. Northimbrenses pagani pacem cum *Elfredo* iuramentis stabiliere. Anno 894. pagani naues suas per fluuium Tamesen, & postmodum per amnem Ligeam sursum traxerunt, sibique munitionem prope ipsum amnem 20. milliarijs à Lundonia ædificare cœperunt. Anno 895. æstatis tempore, magna pars ciuiū Londoniensium, & de vicinis locis quamplures, munitionem, quam sibi pagani construxerant, destruere moliebantur, sed illis fortiter resistentibus Christiani in fugam vertuntur, quatuórq; de ministris regis *Elfredi* occiduntur. Anno 896. Paganorum exercitus in Estanglia, & Northimbria residentium furtiuam prædam circa ripas maris agentes terram Occidentalium Saxonum grauiter vexabāt, maximè longis, celeribúsque nauibus, quas ipsi ante plures annos fabricarant, aduersus quos bis longiores, *acutiores, celeriores, minúsq; nutantes ex præcepto regis *Elfredi* fabricantur naues, quarum violentia prædictæ naues hostium superari possent. Quibus in mare missis, mandat rex, vt quos capere possent viuos caperent, & quos viuos capere non possent, occiderent; vnde actum est, vt eodem anno triginta naues Danicorum piratarum comprehenderentur, quorum quidam occiduntur, quidam ad regem viui perducuntur, & in patibulo suspenduntur. Anno 897. *Rollo* primus Normannorum dux cum exercitu suo Carnotensem ciuitatem obsedit, sed episcopus eiusdem ciuitatis *Walzelmus Richardum* Burgundiæ ducem, & *Ebalum* Pictauensem Comitem in suum prouocans auxilium, & tunicam sanctæ *Mariæ* in manibus ferens, *Rollonem* ducem diuino nutu fugauit, & ciuitatem liberauit. Anno 898. *Ethelbaldus* Archiepiscopus Eboracensis ordinatur. anno ab incarnatione Domini 899. rex *Elfredus* pijssimi regis *Ethelwlfi* filius 29. annis, sexque mensibus regni sui peractis, indictione quarta, mortem obijt, 5. Kalend. Nouembr. & Wintoniæ in nouo monasterio sepultus est.

al. fortemyoparonibus

al. altiores

Edwardus

HVic filius eius successit *Edwardus* cognomento senior, literarum cultu patre inferior, sed dignitate, potentia, pariter & gloria superior. Nam (vt in sequētibus clarebit) multò latiùs, quàm pater fines regni sui dilatauit. Siquidem ciuitates multas ædificauit, nonnullas verò destructas restaurauit; totam Estsaxoniam, Estangliam, Northimbriam, plurésque etiam Merciæ prouincias, quas Dani multo possederant tempore, manibus illorum potenter extorsit; Merciam post obitum suæ germanæ *Ethelfredæ* totam obtinuit, & possedit, Scottorum, Cumbrorum, Stretcglendwalorum, omnésque Occidentalium Brittonum reges in deditionem accepit, reges & duces ab eo prælio victi, cæsique quamplurimi, ex muliere nobilissima *Egewinna* filium suum primogenitum *Ethelstanum*; ex regina autem sua *Edgiua* filios tres: *Edwinum, Eadmundum, Edredum*, filiámq; Deo deuotissimam virginem *Eadburgam*, trésque insuper habuit filias; quarum vnam *Otto* Romanorum imperator octogesimus nonus, alteram verò in coniugem habuit rex Occidentalium Francorum *Karolus*, cuius amitam, *Karoli* scz. imperatoris filiam, vxorem duxit rex Occidentalium Saxonum *Ethelwlfus*; tertiam autē filiam in vxorem habuit rex Northanhimbrorum *Sithricus*. Hoc anno *Erdulfus* episcopus Lindisfarnensis obijt, cui *Guthredus* successit: *Osbrichtus* etiam regno pulsus est. Anno 900. strenuissimus dux *Athulfus, Ealwitæ* reginæ matris regis *Eadwardi* germanus, & venerabilis Abbas de Scotia *Virgilius* obierunt, sanctus & presbyter *Grimbaldus*, vnus magistrorum *Elfredi* regis, gaudia scandit regni cœlestis. anno 902. Cantuarienses cum multitudine Danicorum piratarum in loco, qui Holme dicitur, pugnauerunt, & victores extiterunt. Anno 903. religiosa Christi famula regina *Elshwitha* mater regis *Eadwardi* vita decessit, quæ sanctimonialium monasterium Wintoniæ construxit. Anno 904. Paganorum exercitus de Estanglia, & Northimbria inuictum esse

esse regem *Eadwardum* scientes, pacem cum eo faciunt in loco, qui lingua Anglorum **Thitingafort** dicitur. Anno 905. ciuitas, quæ **Karlegion** Brittannicè, & Legacestria dicitur Saxonicè, iussu *Etheredi* ducis, & *Egelfledæ* restaurata est. Anno 906. sancti *Oswaldi* regis & martyris ossa de **Bardonig** in Merciam translata sunt, rex inuictissimus *Eadwardus*, quia pactum, quod secum Dani pepigerant, præuaricati sunt Westsaxonum & Merciorum exercitum in Northimbriam misit, qui cùm illuc venissent per 40. fermè dies eam deuastare non cessantes, quàmplures occiderunt Danorum; & reges, ducésque eorum cum rege *Eadwardo* pacem, quam fregerant redintegrare compulerunt. Anno 907. in prouincia Steffordensi in loco, qui dicitur **Teotenhale**, inter Anglos & Danos insigne prælium actum est; sed Angli potiti sunt victoria. Anno 908. *Etheredus* subregulus Merciorum vir magnæ probitatis vita decessit, post cuius mortem vxor *Egelfleda* illius regis *Elfredi* filia regnum Merciorum, exceptis Lundonia & Oxenforda (quas suus germanus rex *Eadwardus* sibi retinuit) non breui tempore strenuissimè rexit. Anno 909. *Egelfleda* Merciorum domina, 2. Non. Maij cum exercitu in loco, qui **Sceargete** dicitur, venit, ibidémque arcem munitam construxit, dehinc in Occidentali plaga Sabrinæ fluminis, in loco, qui dicitur **Brige**, aliam. Anno 910. æstatis initio *Egelfleda* Merciorum Domina cum Mercensibus ad **Tamuirting** perrexit, ipsámq; vrbem restaurauit. *Niel* rex occisus est à fratre *Sithrico*. Anno 911. defuncto * Wiciorum Episcopo Wigorniæ *Werfreto* magnæ sanctitatis viro, & scientiæ, qui (vt suprà dictum est) regis *Elfredi* rogatu dialogum beati *Gregorij* Papæ in Saxonicam verterat linguam *Athelhunus* successit. *Egelfleda* Merciorum Domina vrbem condidit, quæ **Eadesbirig** dicitur, & in fine Autumni alteram, quæ **Warewic** nominatur. Anno 912. rex inuictissimus *Eadwardus* ante festiuitatem sancti *Martini* Bedefordam adijt, & eam cum habitatoribus eius in deditionem accepit, ibidémque per triginta dies moratus vrbem in Australi plaga amnis **Use** condi præcepit. Anno 913. *Egelfleda* Merciorum Domina in terram Brittonum ad expugnandam arcem apud **Bricenamere** misit exercitum, qui expugnata arce vxorem regis Brittonum cum triginta quatuor hominibus captiuos in Merciam adduxerunt. Anno 914. *Egelfleda* Merciorum Domina ante Kalend. Augusti Dorbeiam infringendo expugnauit, ipsámque prouinciam obtinuit: cuius ministri quatuor de charioribus in porta vrbis fortiter pugnantes occisi sunt. Anno 915. *Egelfleda* Merciorum Domina insignis prudentiæ, & iusticiæ, virtutísque eximiæ fœmina octauo anno, ex quo sola regnum Merciorum strenuo moderamine rexit, 19. Kalend. Iulij obijt, & vnicam filiam suam *Elfwinam* ex *Etheredo* subregulo susceptam hæredem regni reliquit; cuius corpus Glauornam delatum in ecclesia sancti *Petri* est honorificè tumulatum. Anno 916. rex *Eadwardus* misit in Northimbriam Merciorum exercitum, vt vrbem **Mamecestre** instaurarent, & in ea fortes milites collocarent, post hæc *Elfwinnæ* neptæ suæ potestatem regni Merciorum penitus ademit, & in Westsaxoniam duci præcipit, Rex quoq; *Sitricus* infregit **Deuenport**. Anno 917. rex Scottorum cum tota gente sua, & *Reginaldus* rex Danorum cum Danis & Anglis Northimbriam incolentibus, rex autem Strecglendwallorũ cum suis regem *Eadwardum* seniorem sibi in patrem & dominum elegerunt, firmúmq; fœdus cum eo pepigerunt. Anno 918. *Clito Ethelwardus*, regis *Eadwardi* germanus 17. Kalend. Nouembris defunctus, in Wintonia sepelitur, Hwictiorum episcopo *Athelhuno* defuncto, *Wilfretus* succedit. Anno ab incarnatione Domini, 919. inuictissimus rex Anglorum *Eadwardus* senior, qui cunctis Brittanniam incolentibus Anglorum, Scottorum, Cumbrorũ, Danorum pariter, & Brittonum populis gloriosissimè præfuit, post multas res egregiè gestas regni sui anno 34. in regia villa, quæ **Fearndun** nominatur, indictione 15. ex hac vita transiens, * *Athelstano* filio suo regni gubernacula reliquit, cuius corpus Wintoniam delatum in nouo monasterio regio more sepelitur.

al. Hwiciorum

al. Ethelstano

Athelstanus

A*Thelstanus* verò in **Kingestun**, id est, in regia villa, in regem leuatur, & honorificè ab *Athelino* Dorobornensi Archiepiscopo consecratur, cuius temporibus oritur puer strenuus *Dunstanus* in Westsaxoniæ finibus. Anno 920. strenuus & gloriosus rex Anglorum *Athelstanus* sororem suam, cum magno honore & gloria Northanhimbrorum regi *Sitrico* Danica stirpe progenito in matrimonium dedit. Anno 921.

Northanhimbrorum rex *Sitricus* vita decessit, cuius regnum rex *Athelstanus* filio illius *Guthfredo*, qui patri in regnum successerat, expulso, suo adiecit Imperio. omnes etiam reges totius Albionis regem scilicet Occidentalium Brittonum *Huwaldum*, dehinc regem Scottorum *Constantinum*, regemque Wentorum *Wuer* prælio vicit, & fugauit. Hi omnes vbi se viderunt non posse strenuitati illius resistere, pacem ab eo petentes, in loco, qui dicitur Eamotum 4. Idus Iulij, conuenerunt, datoque sacramento firmum cum eo fœdus pepigerunt. Anno 922. Hwictiorum Episcopo *Wilfreto* defuncto successit *Kinewoldus*. Anno 923. vir eximiæ sanctitatis *Frithestanus* Wintoniensis Episcopus, ordinato pro se in Episcopatum viro religioso *Brinstano*, Wintoniæ resedit, & anno sequenti transiuit ad Dominum. Anno 924. rex *Athelstanus* iussit *Eadwinum* fratrem suum in mare submergi. anno 925. strenuus, & gloriosus rex Anglorum *Athelstanus*, quia rex Scottorum *Constantinus* fœdus, quod cum eo pepigerat, fregit, cum multo exercitu Scotiam tendens ad sepulchrum sancti *Cuthberti* venit, illiusq; patrocinio se, suumque iter commendauit, multa & diuersa dona, quæ regem decerent, ei obtulit, nec non & terras; ęterno igni contradens cruciandos, quicunq; ei aliquid ex his subtraxerint: deinde maxima vi hostes subegit, Scotiam vsque dum **Feoder**, & Wertermorum terrestri exercitu vastauit, nauali verò vsque **Catenes** depopulatus est: vnde vi compulsus rex *Constantius* filium suum obsidem cum dignis muneribus illi dedit, pace redintegrata rex Westsaxoniam redijt. Sanctus *Bristanus* eodem anno obijt. Anno 935. religiosus monachus *Elfegus* cognomento caluus, beati *Dunstani* propinquus suscepit episcopatum Wintoniensis ecclesiæ. Anno 937. Hybernensium multarúmq; insularum rex paganus *Anlafus* à socero suo rege Scottorum *Constantino* incitatus ostium Humbræ fluminis valida cum classe, id est, cum 615. nauibus ingreditur; cui rex *Athelstanus* fraterque suus *Clito Eadmundus* in loco, qui dicitur **Brunanburch** cum exercitu occurrerunt, & prelio à principio diei in vesperum tracto 5. regulos, septémque duces, quos aduersarij sibi in auxilium conduxerant, interfecerunt; tantúmq; sanguinis quantum eatenus in Anglia nullo in bello fusum est, fuderunt, & reges *Anlafum* & *Constantinum*, regem quoque Cumbrorum ad naues fugere compulerunt, magnóq; cum triumpho reuersi sunt: Illi verò summam infœlicitatem de interitu sui exercitus consecuti cum paucis redeunt in sua.

Eadmundus

ANno ab incarnatione Domini 940. strenuus, & gloriosus rex Anglorum, *Athelstanus* anno 16. regni sui, indictione 14. sexto Kalend. Nouembris, feria 4. apud Glauornam vita decessit, & ad Maidulfi vrbem delatus honorificè est tumulatus. cui frater suus *Eadmundus* 18. anno ætatis suæ in regnum successit. Anno 941. Northimbrenses fidelitati, quam magnifico regi Anglorum *Eadmundo* debebant, infidelitatem præferentes, regem Noregensium *Anlaphum* sibi in regem elegerunt. *Richardus* senior suscepit Comitatum Normannorum, & tenuit 52. annis, anno autem primo regni *Eadmundi* regis rex *Onlaf* primò venit Eboracum, deinde ad Austrum tendens Hamtoniam obsedit, sed nihil ibi proficiens vertit exercitum ad **Tameworde**, & vastatis omnibus per circuitum dum rediens ad Legacestriam perueniret, occurrit ei rex *Eadmũdus* cum exercitu; nec erat ei difficilis pugna, quoniam duo Archiepiscopi *Odo*, & *Wlstanus*, placatis alterutrínq; regibus, pugnam sedauerunt. pace itaq; facta terminus vtriusq; regni erat **Watlingastrete**, *Eadmundus* ad Australem plagam, *Onlaf* ad Aquilonalem regnum tenuerunt. *Onlaf* vastata ecclesia S. *Baltheri*, & incensa **Tinningham** mox perijt. Inde Eboracenses Lindisfarnem insulam vastantes multos occiderunt. filius verò *Sitrici* nomine *Onlaf* regnauit super Northimbros. Anno 942. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* quinq; ciuitates: Lindicolniam, & **Snotingham**, Deorbeiam, Leogereceastriam, & Stanfordiam manibus Danorum penitus extorsit; totámque Merciam in sui potestatem redegit. Hic Dei seruo *Dunstano* summus, & eius consilijs gloriosus. A quo ille diuersis honoribus sublimatus Glestoniæ, in qua educatus est Abbatis iure præficitur. Anno 943. magnifico regi *Eadmundo* cum sua regina Sancta *Elgiua* filium peperisset *Eadgarum*, Sanctus *Dunstanus* audiuit quasi in sublimi voces psallentium, & dicentium: pax Anglorum ecclesiæ exorti nunc puero, nostríq; *Dunstani* tempore. eodem anno idem rex *Onlafum* regẽ, cuius suprà meminimus, de lauacro sanctæ regenerationis suscepit, regióque munere donauit, & paruo pòst tempore

Reginaldum

Reginaldum Northimbrorum regem,dum ab epiſcopo confirmaretur,tenuit,ſibíque in filium adoptauit. Anno 944. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* duos reges *Onlaſum*,regis videlicet *Sitrici* filium,& *Reginaldum Guthferthi* de Northimbria expulit, eámque ſuæ ditioni ſubegit. Anno 945. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* terram Cumbrorum depopulatus eſt,illámq; regi Scottorũ *Malculmo* eo tenore dedit,vt terra maríque ſibi fidelis exiſteret.

ANno ab incarnatione Domini 946. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* die feſtiuitatis ſancti *Auguſtini* doctoris Anglorum, dum in regia villa, (quæ Anglicè **Pudecirce** dicitur) ſuum dapiferum *Leonem* è manibus peſſimi cleptoris ne occideretur, vellet eripere, quinque annis ſeptémque menſibus regni ſui peractis,indictione quarta,ſeptimo Kalendas Iunij,feria tertia, ab eodem interficitur: & Glaſtoniam delatus à beato *Dunſtano* Abbate ſepelitur; cui *Edredus* frater ſuus in regnum ſucceſſit, & à Sancto *Odone* Archiepiſcopo in **Kingeſtune** rex eſt conſecratus. Anno 947. *Wlſtanus* Eboracenſis Archiepiſcopus, proceréſque Northimbrenſes omnes in villa, quæ dicitur **Tadeneſclif**, egregio regi Anglorum *Edredo* fidelitatem iurauerunt, ſed non illam diu tenuerunt. nam *Eiricum* quendam Danica ſtirpe progenitum ſuper ſe regem leuauerunt. Anno 948. pro infidelitate Northimbrenſium egregius rex Anglorum *Edredus* totam Northimbriam deuaſtat, in qua deuaſtatione monaſterium, quod dicitur in **Hripum** à ſancto *Wilfrido* epiſcopo quondam conſtructum, igne eſt combuſtum: redeunte verò domum rege, exercitus de Eboraca erumpens ciuitate in loco, qui dicitur **Ceſterford**, de extrema parte exercitus regis multam ſtragem dedit. Vnde rex nimis offenſus voluit illico redire, & totam illam terram penitus delere. verùm hoc cognito Northimbrenſes timore perterriti *Eiricum*, quem ſibi regem pręfecerant, abiecerunt, regis iniurias honoribus, detrimenta muneribus expleuerunt, cuiuſque offenſam pecunia non modica placauerunt. Anno 951. ſanctus *Elfegus* cognomento *Caluus* Wentanus epiſcopus,qui beatum *Dunſtanum* monachatu, & presbyteratus gradu decorauit, huic vitæ modum fecit; cui *Elſinus* in epiſcopatum ſucceſſit, * *Oſwel* quoque rex Brittonum obijt. Anno 952. inclytus rex Anglorum *Edredus* Eboracenſem Archiepiſcopum *Wlſtanum* in **Withanbrig** arctam poſuit in cuſtodiam, quia frequenter apud eum certis ex cauſis accuſabatur. Anno 953. *Wlſtano* Eboracenſi Archiepiſcopo à cuſtodia ſoluto, epiſcopalis honor apud **Dorckaceſtre** reſtituitur. Iam deficientibus, (vt ſupra diximus) Northimbrenſium regibus, qualiter, vel quibus Comitibus ipſa prouincia ſubiacuerit, hîc placet inſerere.

Edredus

* al. Owel

VLtimus regum illius prouincię(vt paulò ante dictũ eſt) fuit *Eiricus*,quẽ Northimbrenſes violata fide,quam regi *Edredo* iurauerant, ſibi regem fecerunt. Quare offenſus rex iuſſit, vt tota prouincia funditus vaſtaretur. Illico Northimbrenſes expulſo rege ſuo, & occiſo *Amanco* filio *Onlafi*, iuramentis & muneribus placauerunt regem *Edredum*, commiſſa prouincia *Oſulfo* Comiti, qui regnante Comite poſtmodum *Edgaro*, ſocium accepit *Oſlacum*: deinde *Oſulfus* ad Aquilonem plagam **Tine**, *Oſlac* verò ſuper Eboracum, & eius fines curas adminiſtrabat. huic ſucceſſit *Waltef* ſenior, qui ſucceſſorem habuit filium *Vcthredum*. Is cùm regnante *Edredo*, rex *Cnuto* hoſtiliter inuaderet Northimbriam, neceſſitate compulſus ſe cum ſuis ad *Cnutonem* contulit, factóque iuramento & obſidibus datis, peremptus eſt à quodam Dano prædiuite *Thurebrando* cognomento **Holde**, permittente *Cnutone*, in cuius locum frater eius *Eadulfus Cudel* ſubſtituitur, reliquerat autem Comes *Vcthredus* tres filios; *Aldredum*, *Eadulfum*, *Coſpatricum*: quorum duo primi Comites fuerunt Northimbrorum, alter poſt alterum: tertius verò ſine Comitatus honore habuit filium *Vcthredum*, cuius filius erat *Eadulfus* cognomento *Rus*, qui poſtea ducem ſe exhibuit eorum, qui *Walcherum* epiſcopum occiderunt,ipſéque dicitur ſua illum interfeciſſe manu; ſed mox & ipſe à fœmina occiſus, ſepultus eſt in eccleſia apud **Gedewrde**, ſed poſt à *Turgoto* quondam Priore Dunelmenſis eccleſiæ, & Archidiacono talis inde ſpurcities proiecta eſt. Poſt *Eadulfum Cudel*, *Aldredus* filius præfati Comitis *Vcthredi* ſuſcepto Comitatu in vindictam patris occiſi homicidam *Thurebrandum* occidit. cuius *Thurebrandi* filius *Carl*, & præfatus Comes *Aldredus*, dum vitæ ſuæ

Northimbrenſes Comites

inuicem inſidiarentur, tandem repacificantur, ſed non multo pòſt *Aldredus* nil mali ſuſpicans dolo in ſilua, quæ **Riſewde** vocatur, â *Carl,* *comiuramento ſibi fratre, occiditur. Poſt fratris interitum *Eadulfus* Comes efficitur Northimbrenſium, qui cum ſuperbia extolleretur Brittones, id eſt, Wallos ſatis atrociter deuaſtauit, ſed tertio pòſt anno cùm ad *Hardecnut* reconciliandus in pace veniſſet, interfectus eſt â *Siwardo*, qui poſt illum totius prouinciæ Northimbrorum, id eſt, ab Humbra vſque ad Twedam Comitatum habuit, cui mortuo ſucceſſit *Toſtius:* quo propter graues iniurias quas intulerat Northimbrenſibus de Anglia expulſo, ducatus illius *Morkaro* committitur â rege *Eadwardo*,& poſtmodum â rege *Willielmo*. *Morkarus* verò quoniam aliâs grauibus negotijs impeditus fuerat, Comitatum vltra **Tine** tradidit *Oſulfo* adoleſcenti, filio præfati Comitis *Eadulfi*. capto poſtmodum,& cuſtodiæ mancipato *Morkaro* rex *Willielmus* Comitatum *Oſulfi* commiſit *Copſio*, qui erat patruus *Thoſti* Comitis, viro conſiliario & prudenti. Iſte ſancto *Cuthberto* deuotus donauit ſeruientibus in ſua Eccleſia ſcilicet Dunelmenſi has terras : in Merſcum decem carucatus terræ & dimidium,& eiuſdem villæ Eccleſiam ſancti *Germani*, & in Thortuna duas carucatas, & in Theſtrota decem bouetas terræ, & in **Readecliue** dimidiam carrucatam, & in Gisburgam vnam carrucatam terræ. Pulſus â *Copſio* de Comitatu *Oſulfus*, in fame & egeſtate ſiluis latitans,& montibus; tandem collectis quos eadem neceſſitas compulerat ſocijs, *Copſium* in **Niwebrin** concludit, qui inter tumultuantes turbas lapſus, dum lateret in Eccleſia proditus, incendio Eccleſiæ compellitur ad oſtium vſque procedere, vbi in ipſo oſtio manibus *Oſulfi* detruncatur, quinta hebdomada commiſſi Comitatus quarto idus Martij. Mox ſequenti autummo,& ipſe *Oſulfus* cùm in obuij ſibi latronis lanceam præceps irrueret, illico confoſſus interijt. Quo mortuo *Coſpatricus* filius *Maldredi* filij *Crinani VVillielmum* regem adiens, multa emptum pecunia adeptus eſt Comitatum Northimbrenſium, nam ex materno ſanguine attinebat ad eum honor illius Comitatus, erat enim ex matre *Algitha* filia *Vtthredi* Comitis, quam habuit ex *Elgiua* filia *Ethelredi* regis. Hanc *Algitham* pater dedit in coniugium *Maldredo* filio *Crinani*. tenuit autem *Coſpatricus* Comitatum, donec ei rex auferret, imponens illi quod conſilio & auxilio affuit illis, qui Comitem *Robertum Cumin* cum ſuis in Dunelmo peremerant, licèt ipſe ibi præſens non fuiſſet, & quia in parte hoſtium fuiſſet, cùm Normanni apud Eboracum necarentur. Fugiens ergo ad *Malcolmum*, non multò pòſt Flandriam nauigio petit, cui poſt aliquantum tempus Scotiam reuerſo, donauit ei rex ſupradictus *Dunbar* cum adiacentibus terris in Lodoneio, vt ex his donec lætiora tempora redirent, ſe ſuoſque procuraret : ſed non multo pòſt exacto tempore vſque ad extrema infirmatus, accitis ad ſe *Aldwino*,& *Turgoto* Monachis, qui tunc in Meilros pauperes rebus & Spiritu pro Chriſto degebant, confeſſione peccatorum intima, magniſque pænitentiæ lamẽtis terminans vitam apud Vbbanfordam, quod eſt **Northam**, in ipſo Eccleſiæ exitu ſepultus eſt. Dederat autem eis duo Dorſalia honeſta, vt in quocunque loco ſedem manendi acciperent, ea ibidem in ſui memoriam, reponerent quæ adhuc in Dunelmenſi reſeruantur Eccleſia. Iſte *Coſpatricus* eſt pater *Dolfini, Waltheni*, & *Coſpatrici*. poſt Coſpatricum datus eſt Comitatus *Waltheuo Siwardi* Comitis filio, qui ei tam ex patris, quàm ex matris proſapia debebatur. fuerat enim *Siwardi* Comitis filius ex filia *Alfredi* quondam Comitis *Elfleda*. capto poſtmodum *Waltheuo* commiſſa eſt cura Comitatus *Walchero* Epiſcopo vſque ad diem occiſionis ſuæ. Inde rex dedit illum honorem *Albrico*. Quo in rebus difficilibus parum valente, patriamque reuerſo idem rex *Robertum* de Mulbrio præfecit Comitem Northimbrenſium, ſed eo capto rex *Willielmus* iunior, & poſt eum rex *Henricus* Northimbriam in manu ſua tenuerunt.

al. coniurato

Edwinus

ANno ab incarnatione Domini 955. egregius rex Anglorum *Edelredus* decimo anno regni ſui ægrotauit & deſperatus eſt. qui miſſa celeri legatione, cõfeſſionum ſuarum patrem, beatum ſcilicet *Dunſtanum* abbatem accerſiuit. Quo feſtinè ad palatium tendente, & medium iam iter peragente vox deſuper clarè ſonuit ipſo audiente. Rex *Edelredus* nunc in pace quieſcit. ad hanc vocem equus, cui inſedit, pondus vocis Angelicæ ferre non valens, abſque vlla ſeſſoris læſione cum interitu ſuo in terram

corruit

corruit: regis autem corpus Wintoniam defertur, & ab ipso Abbate *Dunstano* in veteri monasterio sepulturæ *honorificè traditur. cuius fratruus *Clito Edwinus* regis scilicet *Eadmundi* & sanctæ *Elgiuæ* reginæ filius monarchiam imperij suscepit; & eodem anno in **Kingstone** ab *Odone* Archiepiscopo rex consecratus est. Anno 956. beatus *Dunstanus* Abbas à rege Anglorum *Edwino* pro iusticia ascriptus, mare transijt, & in monasterium, quod Blandimum dicitur, sub exilij sui tempore mansionem accepit. *Wlstanus* Eboracensium Archiepiscopus septimo Kalendarum Ianuarij defunctus est, in Vndalam tumulatur, cui vir reuerendus successit *Oskitellus*. — *al. honestissimè*

ANno 957. rex Anglorum *Edwius*, quoniam in commisso regimine insipienter egit, à Mercensibus, & Northimbrensibus contemptus relinquitur, & suus germanus *Clito Eadgarus* ab eis rex eligitur, sicque res regum seiuncta est, vt flumen Tamense regnum disterminaret amborum. Mox rex Mercensium *Edgarus* beatum *Dunstanum* Abbatem cum honore, & gloria de exilio reuocauit. Excurso de hinc parui spatij tempore pastor Winensis ecclesiæ *Coenwaldus* vir magnæ humilitatis, & monasticæ professionis defungitur. Pro quo beatus *Dunstanus* ad episcopatum eligitur, & ab *Odone* Dorobernensi Archiepiscopo consecratur. Anno 958. Sanctus *Odo* Doroberniæ Archiepiscopus regem Westsaxonum *Edwiam*, & *Elfgiuam* vel quia, vt fertur, propinqua illius extiterit, vel quia ipsam sub propria vxore adamauit, ab inuicem separauit. Eodem anno idem Archipræsul vir quidem clarus ingenio, & virtute laudabilis, spiritu quoque prophetiæ pollens humanis excessit rebus Angelorum manibus ad Paradisum deductus. huic successit Wemstanus episcopus *Elfsinus*, & pro eo ad episcopatum Wintoniensis ecclesiæ ordinatus est *Brihtelmus*. Anno 959. *Elfsinus* Dorobornensis Archiepiscopus, dum Romam pro petendo pallio tenderet, in Alpinis montibus gelu niueq; obstrictus defecit. Rex etiam Westsaxonum *Edwius* quatuor annis regni sui peractis defunctus Wintoniæ in nouo monasterio est sepultus, cuius regnum suus germanus rex Mercensium *Edgarus* ab omni Anglorum populo electus (anno ætatis suæ 16. aduentus verò Anglorum in Brittanniam quingentesimo decimo, trecentesimo autem sexagesimo tertio ex quo Sanctus *Augustinus* & socij eius in Angliam venerunt) suscepit, diuisaque regna in vnum copulauit. *Brihtelmus* Dorsetensium episcopus ad primatum Cantuariæ sedis eligitur, sed quia ad tantam rem minùs erat idoneus iussus à rege Cantuaria discedit, atque ad relictam nuper ecclesiam suam redit. Dehinc beatus *Dunstanus* ecclesiæ Wigorniensis episcopus nutu diuino, & sapientium consilio primæ Metropolis Anglorum Primas, & Patriarcha constituitur, à quo & cæteris sapientibus rex Anglorum ipse *Eadgarus* decenter instructus passim improbos oppressit, rebelles sub asperitatis iugo corrigendo redarguit, iustos & modestos dilexit, destructas Dei ecclesias renouauit, & ditauit, abiectis etiam ex cœnobijs clericorum scholarium venenis, ad laudem summi creatoris monachorum, & Sanctimonialium cateruas aggregauit, & plus quàm quadraginta monasteria cum eis constitui præcepit, quos omnes vt fratres honorabat, & vt filios charissimos diligebat, admonens per se pastores, quos ipsis præposuit, vt illos regulariter, & irreprehensibiliter viuere admonerent, quatenus Christo, & sanctis eius in omnibus placerent. Anno 960. Sanctus *Dunstanus* ad Romuleam vrbem profectus indictione tertia pallium à Iohanne Papa suscepit, sicque per pacis itinera ad patriam remeauit. Paucis exinde mensibus interiectis regalia petit limina, ianuam regiæ pietatis suggestione precéq; pulsat humillima, vt religiosum, mitem, humilémq; monachum sui prædecessoris *Odonis* fratruelem, beatum *Oswaldum*, quem in timore diuino, sanctísq; virtutũ operibus, verissimè probauerat excreuisse, promoueret ad pontificale decus Wigorniensis ecclesiæ. Annuit rex *Eadgarus*, quod sanctus petebat *Dunstanus*, & ab ipso inthronizatus est ad summum sacerdotium beatus *Oswaldus*. Anno 963. Sanctus *Ethelwaldus* venerabilis Abbas à beato *Dunstano* educatus, mortuo *Brichtelmo* episcopatum Wintoniensis ecclesiæ suscepit, & eodem anno iussu regis, expulsis clericis, vetus monasterium cum monachis instituit. hic namque regem, cuius eximius erat consiliarius, ad hoc maximè prouocauit, vt clericos à monasterijs expelleret, & Monachos, Sanctimonialésq; in eis collocaret. Anno 964. rex Anglorum pacificus *Eadgarus Ordgari* ducis Domnaniæ filiam *Elfthritham* nomine, post mortem viri sui *Elfwoldi* gloriosi ducis Orientalium Anglorum, — Eadgarus

in

in matrimonium accepit, ex qua duos filios *Eadmundum* & *Egelredum* ſuſcepit; habuit etiam priùs ex *Egelfleda* candida *Ordmeri* ducis filia *Eadwardum* poſtea regem & martyrem, & de ſancta *Elfthritha* virginem Deo deuotiſſimam *Editham*. Eodem anno rex idem monachos in nouo monaſterio, & in **Middletun** collocauit, & illis *Ethelgarum*, & iſtis *Kinewardum* Abbates conſtituit. Anno 967. rex Anglorum pacificus *Eadgarus* in monaſterio **Rameſeie** (quod auus ſuus rex *Eadwardus* ſenior conſtruxerat) Sanctimoniales collocauit, ſanctámque *Meruinnam* ſuper eas abbatiſſam conſtituit. Anno 968. *Aldredus* epiſcopus apud ſanctum *Cuthbertum* in **Cunecaceſtre** vita deceſſit, cui *Elfſinus* in epiſcopatum ſucceſſit. Anno 969. rex Anglorum pacificus *Eadgarus* ſancto *Dunſtano* Dorobernenſis, & beato *Oſwaldo* Wigornenſis, & S. *Ethelwaldo* Wintonienſis eccleſiæ epiſcopis præcepit, vt expulſis clericis in maioribus monaſterijs per Merciam conſtructis, monachos collocarent. vnde S. *Oſwaldus* ſui voti compos effectus, clericos Wigornienſis eccleſiæ monachalem habitum ſuſcipere renuentes de monaſterio expulit; conſentientes verò huic ipſe antiſtes monachizauit, eiſq; *Winſinũ* magnæ religionis virum loco Decani præfecit. Anno 970. ſancti ac venerabilis antiſtitis *Swithuni* reliquiæ (peractis à ſepultura eius centum & decẽ annis) indictione 14. Idus Iulij, feria 6. ſublatæ ſunt, & de monumento à S. *Ethelwaldo* venerabili præſule, & ab *Elſtano* glaſtonienſis, & *Ethelgaro* noui monaſterij abbatibus, & in Baſilica Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* ſunt reconditæ. Anno 971. *Clito Eadmundus*, *Eadgari* regis filius obijt, & in monaſterio **Rameſege** honorificè eſt ſepultus. Non multò pòſt *Ordgarus* dux Domnaniæ ſocer regis *Eadgari* deceſſit, & in **Exanceſtre** ſepultus eſt. Anno 972. rex pacificus Anglorum *Eadgarus* noui monaſterij eccleſiam à patre ſuo rege *Eadmundo* inceptam, à ſe verò perfectam honorificè dedicari fecit. Defuncto Eboracenſi Archiepiſcopo *Oskitello* ſuus propinquus S. *Oſwaldus* Wigornienſis epiſcopus pro eo in Archiepiſcopatum eligitur. Anno 973. rex pacificus *Eadgarus* anno ætatis ſuæ 30. indictione 5. Idus Maij die Pentecoſtes à beatis præſulibus *Dunſtano* & *Oſwaldo*, & à cæteris totius Angliæ præſulibus, antiſtibus in ciuitate Accamanni benedicitur, & maximo honore & gloria conſecratur, & in regem inungitur. Interiecto deinde tempore ille cum ingenti claſſe Septentrionali Brittannia circumnauigata ad Legionum ciuitatem appulit, cui ſubreguli eius octo, *Rinath* ſcilicet rex Scottorum, *Malcolmus* rex Cumbrorum, *Maccus* plurimarum rex inſularum, & alij quinque ſcilicet *Duſnal*, *Sifrethus*, *Huwaldus*, *Iacobus*, *Inchillus*, vt mandarat, occurrerunt, & quod ſibi fideles, & terra marique cooperatores eſſe vellent, iurauerunt, cum quibus die quadam ſcapham aſcendit, illiſque ad remos locatis ipſe clauum gubernaculi arripiens eam per curſum fluminis peritè gubernauit, omníque turba ducum & procerum, ſimili nauigio comitante à palatio ad monaſterium ſancti *Iohannis Baptiſtæ* nauigauit, vbi facta oratione, eadẽ pompa ad palatium remeauit: quod dum intraret, optimatibus fertur dixiſſe, tunc demum quémque ſuorum ſucceſſorum ſe gloriari poſſe regem Anglorum fore, cùm tot regibus ſibi obſequentibus potiretur pompa talium honorum. Sanctus *Oſwaldus* pallium à *Stephano* 134. Papa ſuſcepit. Anno 974. terræ motus per totam Angliam factus eſt magnus.

Edwardus Martyr.

ANno 975. Anglici orbis baſileus flos, & decus anteceſſorum regum pacificus rex *Eadgarus* (non minus memorabilis Anglis, quàm *Romulus* Romanis, *Cyrus* Perſis, *Alexander* Macedonibus, *Arſaſes* Parthis, *Karolus Magnus* Francis, *Arthurus* Brittannis) poſtquam cuncta regaliter conſummauit, anno ætatis ſuæ 32. regni autẽ illius in Mercia & Northimbria 19. ex quo verò per totam Angliam regnauit 16. indictione 3. 8. Idus Iulij, feria quinta, ex hac vita tranſiuit, filiumque ſuum *Eadwardum* & regni & morum reliquit hæredem, corpus verò illius Glaſtoniam delatum regio more eſt tumulatum. Is itaque dum viueret 3600. robuſtas ſibi congregauerat naues, ex quibus Paſchali emenſa ſolennitate omni anno 1200. in Orientali, mille 200. in Occidentali, 1200. in Septentrionali inſulę plaga coadunare, & ad Occidentalẽ cum Orientali claſſe, & illa remiſſa ad Borealẽ cum Occidentali, ipſaq; remiſſa cum Boreali ad Orientalẽ claſſem remigare: eóq; modo totã inſulam omni æſtate circumnauigare conſueuerat, viriliter hoc agens ad defenſionẽ contra exteros regni ſui, & ad ſuũ ſuorũq; ad bellicoſos vſus exercitiũ. hyeme autem, & vere infra regnũ vſquequáq; per omnes prouincias

Anglorum

Anglorum transire; & quomodo legum iura, & suorum statuta decretorum à principibus obseruarentur. neue pauperes à diuitibus præiudicium passi opprimerentur, diligenter solebat inuestigare. In vno fortitudini, in altero iusticiæ studens, in vtróq; reipub. & regni vtilitati consulens. Hinc hostibus circumquáque timor, & omnium sibi subditorum erga eum excreuerat amor; cuius discessu totius regni status est perturbatus, & post tempus lætitiæ, quod illius tempore vigebat pacificè, cœpit tribulatio vndíque aduenire. Nam princeps Merciorum *Elferus*, compluréſque regni primates, magnis obcæcati muneribus, Abbates cum monachis de monasterijs, in quibus rex pacificus *Eadgarus* eos locauerat, expulerunt, & clericos cum vxoribus suis introduxerunt, sed huic vesaniæ viri temerarij, dux Orientalium Anglorum *Ethelwinus* Dei amicus, & suus germanus *Elfwoldus*, & *Brithnothus* Comes vir religiosus restiterunt, & in Synodo constituti se nunquam ferre posse dixerunt, vt monachi eijcerentur de regno, qui omnem religionem tenuerunt in regno. congregato deinde exercitu monasteria Orientalium Anglorum maxima strenuitate defenderunt, dum hæc aguntur de rege eligendo magna inter regni principes oborta est dissensio. Quidã enim regis filium *Eadwardum*, quidã verò fratrem eius elegerũt *Egelredum*: quam ob causam Archipræsules, *Dunstanus* & *Oswaldus* cum coepiscopis, abbatibus, ducibúsq; quamplurimis in vnum conuenerunt, & *Eadwardum*, vt pater suus præceperat, elegerunt, electum consecrauerunt, & in regem vnxerunt. Cometis stella autumnali tempore visa est. Anno 976. fames valida Estangliam inuasit. Anno 977. in Estanglia apud villam, quæ **Kirding** nominatur, maxima Synodus celebratur, dehinc apud **Calne** regiam villam dum alia celebraretur, totius Angliæ maiores natu, qui ibidem congregati fuerant, excepto sancto *Dunstano*, de solario corruerunt: quorum quidam mortui sunt, quidam verò mortis periculum vix euaserunt.

ANno ab incarnatione Domini, 978. rex Anglorum *Eadwardus* iussu nouercæ *Elfdrithæ* reginæ in loco, qui **Corvesgate** dicitur, à suis iniustè perimitur, & apud **Werham** non regio more sepelitur, cuius frater *Egelredus Clito* egregius, moribus elegans, pulcher vultu, decorus aspectu, indictione sexta, die Dominica, 8. Kalend. Maij, post Paschalem festiuitatem à sanctis Archiepiscopis *Dunstano*, & *Oswaldo*, & decem episcopis in **Kingestun**, ad regni fastigium est consecratus. prædixit autem ei sanctus *Dunstanus* prophetico spiritu plenꝰ, quòd multas in regno passurus esset tribulationes, his verbis. *Quoniam aspirasti ad regnum per mortem fratris tui, quem occidit mater tua, propterea audi verbum Domini, hæc dicit Dominus: Non deficiet gladius de domo tua sæuiens in te omnibus diebus vitæ tuæ interficiens de semine tuo quousque regnum tuum transferatur in regnum alienum, cuius ritum, & linguam gens cui præsides, non nouit: nec expiabitur nisi longa vindicta peccatum tuum, & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum, qui interfuere consilio eius nequam. Igitur post hæc nubes per totam Angliam media nocte nunc sanguinea nunc ignea visa est. Dehinc in radios diuersos & colores varios mutata circa auroram disparuit.* Anno 979. dux Merciorum *Elferus* cum multitudine populi **Werham** venit, sanctúmq; corpus preciosi regis & martyris *Eadwardi* de tumulo subleuari præcepit, vbi miracula multa facta fuerant: quod dum esset nudatum sanum atq; incolume ab omni clade, & contagione inuentũ est, lotum deinde nouísque vestimentis indutum, ad **Sceaftesbirig** est delatum, & honorificè tumulatum. Anno 980. Suthamtonia à Danicis Piratis deuastatur, & eius ciues omnes ferè vel occisi, vel captiui abducti sunt. Nec multò pòst **Tenedland** insulam idem deuastauit exercitus. Quo etiam anno ciuitatis Legionum prouincia à Norwegẽsibus piratis deuastatur. Anno 981. S. *Petroci* confessoris monasteriũ in Cornubia deuastatur à piratis, quę anno præterito Suthamtoniã vastauerunt, qui deinde in Domnania, & in ipsa Cornubia circa ripas maris frequenter prędas agebant. Anno 982. ad prouincias Dorotensium tres naues piratarum applicuerunt, & **Portland** deuastauerunt. Ciuitas Lundonia igne cremata est. Anno 983. dux Merciorum *Alferus* regis Anglorum *Eadgari* propinquus decessit, eiúsq; ducatum filius suus *Alfricus* suscepit. Anno 984. sanctus *Ethelwoldus* Wintoniensis episcopus indictione, 2. Kalend. Augusti è sæculo migrauit ad Dominũ, cui successit Batonicus Abbas *Elfegus*. Hic in monasterio, cui **Deorhirst** vocabulum est, religionis habitum susceperat. Anno 986. rex Anglorum *Egelredus* propter quasdam dissensiones ciuitatẽ Hrofi obsedit

Egelredus *al. Ethelredus*

ſedit,& viſa capiẽdi illã difficultate iratus diſceſſit, & terras S.*Andreæ* apoſtoli deuaſtauit.Dux Merciorũ *Alfricus Alferi* ducis filius Anglia expellitur.An.987.hoc anno duæ retro ſeculis Anglorum genti incognitæ peſtes, ſcilicet febres hominum, & lues animalium,quæ Anglicè Scitha nominatur,Latinè autem fluxus interraneorum dici poteſt,totam Angliam plurimùm vexauerunt, & clade perualida tam homines afficiendo,quàm animalia penitus conſumendo per omnes fines Angliæ inedicibiliter ſæuierunt. Anno 988.**Wecedport** à Danicis Piratis deuaſtatur, à quibus ſatrapa etiã Domnaniæ *Goda* nomine, & miles fortiſſimus *Stremewoldus* cum alijs nonnullis perimuntur, ſed tamen ex illis pluribus occiſis, Angli loco dominantur fluminis,beatus *Dunſtanus* Archiepiſcopus indictione prima, 14.Kalend. Iunij, Sabbato ex hac vita tranſiuit, & cœli regna petiuit, pro quo *Ethelgarus* Seoleſigenſis epiſcopus Archipræſulatum ſuſcepit, & vno anno tribúſque menſibus tenuit.Anno 989.defuncto *Aldredo* Archiepiſcopo *Aldunus* ſucceſſit. Anno 991. **Gippeſwic** à Danis depopulatur.Horum duces fuerunt *Iuſtinus*,& *Guthmundus* filius *Steitani* cum quibus non multò pòſt ſtrenuus dux Orientalium Saxonum *Bricthnothus* iuxta Meldunam prælium commiſit,ſed vtrinque multitudine occiſa ipſe dux occubuit,Danica verò fortuna vicit. Quo inſuper anno *Sirici* Dorobornenſis Archiepiſcopi, & ducum *Athelwardi*, & *Alfrici* conſilio Danis tributum,quod erat decem librarum,primitus datum eſt,vt à crebris rapinis,incendijs, & hominum occiſionibus, quas circa maris ripas frequenter agebant deſiſterent, pacémque firmam cum ijs tenerent. Sanctus *Oſwaldus* Archiepiſcopus monaſterium **Rameſe**, quod ipſe, & Dei amicus dux Orientalium Anglorum *Ethelwinus* conſtruxerant diuino adiutus auxilio, & confortatus adminiculo 6.Idus Nouembris,feria tertia dedicauit. Anno 992.ſanctus *Oſwaldus* Archiepiſcopus indictione quinta pridie Kalendas Martij feria ſecunda ante pedes pauperum,vbi mandatum more ſolito faciebat tranſiens ex hac vita, ſicut ante prædixerat, regni cœleſtis gaudia conſcendit, & Wigorniæ in eccleſia Sanctæ *Mariæ*, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat, requieſcit,cui venerabilis Medeſhanſtundenſis Abbas *Adulfus* ſucceſſit, nec diu pòſt exceſſum beati patris *Oſwaldi* egregiæ dux memoriæ *Athelwinus* Dei amicus defunctus eſt, & in **Rameſege** honorificè ſepultus. Anno 993. prædictus exercitus Danorum **Bebbanburg** infregit, & omnia, quæ in ea reperta ſunt, ſecum aſportauit. Dehinc ad oſtium **Humbre** fluminis curſum ſuum dirigens in **Lindiſſege**, & Northimbria multis villis incenſis, hominibuſque cæſis magnam prædam cepit ; contra quos prouinciales quamplures conglobati properanter aſcenderunt, ſed cùm prælium eſſent commiſſuri duces exercitus *Frana* videlicet, *Frithegiſtus*, & *Godewinus*, quia ex paterno genere Dani fuerunt, ſuis inſidiantes authores fugæ primitus extiterunt. Anno 994. *Anlafus* rex Noreganorum, & *Swanus* rex Danorum die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* cum 94. trieribus Lundoniam aduehuntur ; quam mox infringere, & incendere conantur, ſed Dei ſuæque genitricis *Mariæ* iuuamine non ſine paruo ſuo exercitus detrimento à ciuibus repelluntur. Vnde furore ſimul & triſtitia exaſperati eadem die receſſerunt inde, & primitus in Eſtſaxonia, & Cantia, circaque ripas maris, deinde in Suthſaxonia, Suthamtonenſique prouincia villas incendunt,agros deuaſtant, & ſine reſpectu ſexus, vel ætatis quamplures ferro, & flamma abſumunt, prædámque ingentem agunt ; ad poſtremum verò equos ſibi rapientes multáſque prouincias debacchando diſcurrentes, nec ſexui quidem muliebri, nec innocuæ paruulorum pepercerunt ætati, quin vniuerſos atrocitate ferina contraderent morti. tunc rex *Egelredus* procerum ſuorum conſilio ad eos legatos miſit promittens tributum & ſtipendium, ea condicione illis ſe daturum, vt à ſua crudelitate omnino deſiſterent. qui petitioni regis adquieſcentes ad ſuas reuerſi ſunt naues, & ſic ad **Suthamtun** totus congregatus exercitus, ibidem hiemauerunt. Quibus de tota Weſtſaxonia ſtipendium dabatur ; de tota verò Anglia tributum, quod erat ſexdecim librarum dependebatur ? Interea iuſſu regis *Egelredi* Wintonienſis Epiſcopus *Elfegus*, nobiliſq; dux *Ethelwaldus* regem *Alafum* adierunt , obſidibúſque datis illum ad regiam villam **Andeafaran**, vbi rex manebat cum honore deduxerunt . Quem rex honorificè ſuſcepit , & confirmari ab Epiſcopo fecit , ſibíque in filium adoptauit , & regio munere donauit , ille verò ſe non ampliùs ad Angliam cum exercitu venturum regi

regi *Egelredo* promisit, & post hæc ad naues redijt, æstate quoq; imminente ad patriam deuectus sua promissa bene custodiuit. Anno 995. *Aldunus* episcopus transtulit de **Cestre** in **Dunholm** corpus sancti *Cuthberti*. Anno 996. *Elfricus* Dorobernię Archiepiscopus consecratur. Anno 997. Danorum exercitus, qui remanserat in Anglia circumnauigata Westsaxonia ostium Sabrinæ fluminis intrauit, & nunc Septentrionalem Brittanniam, nunc Cornubiam, nunc in *Domnaniam **Wetedport** deuastauit, *al. Dompnaniam* villisq; quamplurimis incęsis multas hominum strages dedit, deinde **Penwithsteort** regyrato in ostium fluminis **Camere**, Domnaniam & Cornubiam sequestratis nauibus deuectus prosiliuit, nullóque prohibente, vsque ad Lidefordam suum continuauit incendium, & cædes hominum reiterauit; ad hæc etiam *Ordulfi* primatis monasterium, quod **Tauistoke** dicitur, combussit, ingentiq; præda onustus ad naues repedauit, eodémq; in loco hiemauit. Anno 998. memoratus exercitus Paganorum ostium fluminis, quod dicitur **Frome**, appulsus Dorsetaniam repetijt, & more solito prædæ institit, & quotiescunque inuecta iacuit de Suthsaxonia, & Suthamtunensi prouincia sibi victum accepit, aduersus tantam tempestatem multoties congregatus exercitus est, sed quoties prælium essent commissuri Angli, aut insidijs, aut aliquo infortunio impediti terga verterunt, & hostibus victoriam dederunt. Anno 999. sæpè dictus exercitus Paganorum ostium Tamesis fluminis ingressus per flumen **Meodewege**, **Rouecestre** aduehitur, eámque paucis diebus obsidione cinxit, ad quos repellendos conglobati Cantuarienses asperum cum ijs prælium ineunt, sed multis ex his, & ex illis cæsis Dani loco dominantur *fluminis: *al. funeris* hinc equites effecti occidentalem Cantiæ plagam ferè totam sunt demoliti. qua re cognita rex Anglorum *Egelredus* suorum primatũm consilio, & classem, & pedestrem congregauit exercitum. Verùm dum paratæ erant naues, duces exercitus moram de die in diem cœptis innectentes populum grauiter vexabant. Ad vltimum verò nec pedestris, nec classica manus quicquam communis vtilitatis agebat præter populi laborem, pecuniæ perditionem, hostium incitationem. Anno millesimo Danorum classis præfata Normanniam petijt, rex Anglorum *Egelredus* terram Cumbrorum depopulatus est, hic suæ classi mandauit, vt circumnauigata Septentrionali Brittannia in loco constituto sibi occurrerent, sed vi ventorum præpedita non potuit, insulam tamen quæ **Monege** dicitur, deuastauit. Anno 1001. memoratus exercitus Paganorum de Normannia Angliam reuectus ostium fluminis **Exe** ingreditur, & mox ad expugnãdam vrbem Exancestriam egreditur; sed dum murum illius destruere moliretur, à ciuibus vrbem viriliter defendentibus repellitur. Vnde nimis exasperatus, more solito villas succendendo, agros depopulando, homines cædendo, per Domnaniam vagatur: quare Domnanienses, & Sommerseatunenses in vnum congregati in loco, qui dicitur **Penhou**, certamen cum eis ineunt. Sed Angli pro militum paucitate Danorum multitudinem non ferentes fugam capessunt; illi verò multa strage facta victores existunt, deinde adeptis caballis per totam ferè Domnaniam peiora prioribus mala gesserunt, ingentiq; præda capta naues repetierunt. Inde ad Vectam insulam cursum direxerunt & modò in ea, modò in Suthamtonia, modò in Dorsetania nullo obsistente diu solitæ prædæ institerunt, & in homines ferro, & in villas igne sunt in tantum grassati; vt cum illis nec classica manus nauali, nec pedestris exercitus certare auderet prælio terrestri. Idcirco & regi non parua mœstitia, & populo incredibilis tristicia inerat. Anno 1002. rex Anglorum *Egelredus* habito concilio cum regni sui primatibus, vtile duxit à Danis dextras accipere, illisque, vt à malis cessarent, stipendium dare, & placabile tributũ soluere: huius rei gratia dux *Leoffius* ad eos transmissus est, qui cùm venisset stipendium, & tributum, vt acciperent, flagitauit: illi verò legationem eius libenter amplectentes petitis adquieuerunt, & pro tenenda pace quãtum tributi sibi dispenderetur, statuerunt. nec diu pòst viginti quatuor libræ illis persoluebantur. Interea idem dux *Leoffius* nobilem virum *Easig* summum regis præpositum occidit, vnde rex ira succensus, patria illum expulit. Eodem anno rex **Egelredus* *al. Edelredus* vxorem duxit *Emmam* Saxonicè *Elgiuam* vocatam, ducis Normannorum *Richardi* primi filiam. *Ardulfus* Archipræsul Eboracensis Metropolis Abbatibus, presbyteris, monachis, religiosis quoq; viris aggregatis S. *Oswaldi* Archipræsulis ossa anno regis *Egelredi* 25. indictione 26. 17. Kalend. Maij, feria 4. è tumulo leuauit, & in scrinio, quod apparauerat,

parauerat honorificè locauit, & non multò pòſt, id eſt, Pridie Non. Maij ipſe defunctus in eccleſia ſanctæ *Mariæ* Wigorniæ eſt ſepultus, cui ſucceſſit Abbas *Wlstanus*. Quo etiam anno rex *Egelredus* omnes Danos Angliam incolentes maiores & minores vtriuſque ſexus iuſſit occidi, quòd illum ſuóſque primates vita regnóque præuare, & totius Angliæ dominium ſuæ ditioni conati ſunt ſubdere. Anno milleſimo tertio, rex Danorum *Swein* per incuriam, & proditionem Normannici Comitis *Hugonis*, quem regina *Emma* Domnanſæ præfecit, ciuitatem Exceſtram infregit, ſpoliauit, murum ab Orientali vſque ad Occidentalem portam deſtruxit, & cum ingenti præda naues repetijt. Poſt hæc verò cum Wiltonienſem prouinciam deuaſtaret, fortis exercitus de Suthamtunenſi & Wiltunenſi prouincia congregatus viriliter & conſtanter aduerſus hoſtes pugnaturus aſcendit, ſed cùm tam propè eſſent exercitus, vt alter alterum videre potuiſſet, *Alfricus* dux ſuprà memoratus, qui loco ducis Anglis tunc præfuit, antiquas arces ſtatim prodidit, & ſimulata infirmitate vomerę cœpit dicens, magnam infirmitatem incurriſſe, & ob hoc cum hoſtibus dimicare non poſſe: cuius inertiam & timiditatem, vt vidit exercitus, à ſuis inimicis ſine pugna diuertit mœſtus, vnde dictum eſt in antiquo Prouerbio; *Tremeſcente duce in prælio cæteri omnes præliatores efficiuntur pauidiores. Swein* autem videns Anglorum inconſtantiam ad ciuitatem Wiltoniam ſuum duxit exercitum, eámque deuaſtauit & incendit, ſimili quoque modo Serbiriam conſumpſit, & poſt ſuas naues repetijt. Anno milleſimo quarto, rex Danorum *Swein* cum ſua claſſe **Norwich** aduectus, illam deuaſtauit, & incendit. Tunc magnæ ſtrenuitatis dux Eſtanglorum *Vlfketellus*, quòd ex improuiſo venit, nec ſpatium congregandi contra eum exercitum habuit, habito cum maioribus Eſtangliæ conſilio pacem cum eo pepigit, verùm ille dirupto fœdere tertia poſt hæc hebdomada cum copijs ſuis latenter è nauibus proſiliens Theodfordam inuaſit, deuaſtauit, nocte vna in ea manſit, & diluculo incendit. quo cognito dux *Vlfketellus* quibuſdam de prouincialibus mandauit, vt hoſtium naues confringerent, at illi non audebant, vel iuſſa perficere negligebant. Ipſe verò quàm citiùs potuit, interim clam ſuum congregans exercitum aduerſus hoſtes audacter aſcendit, quibus ad naues repedantibus non æqua manu militum illis occurrit, duriſſimúmque cum ijs pręlium commiſit, multíſque ex his & ex illis cæſis nobiliores quíque de Eſtanglia corruerunt, Dani verò vix euaſerunt, ſed ſi vires Eſtanglorum iam adeſſent, naues ſuas Dani nullo modo repeterent, vt enim ipſi atteſtati ſunt, durius & aſperius bellum in Anglia nunquam experti ſunt, quàm quod ille dux *Vlfketellus* intulerat. Anno milleſimo quinto dira, magnáque fames Angliam inuaſit. Quapropter rex Danorum *Swein* Danemerciam reuertitur poſt non longum tempus reuerſurus. Anno milleſimo ſexto, *Alfricus* Dorobernenſis Archiepiſcopus obijt, cui Wintonienſis epiſcopus *Elfegus* ſucceſſit, & pro illo *Kenulfus* epiſcopatum ſuſcepit. Menſe Iulio Danorum claſſis innumera Angliam aduecta, portum Sanwicum ſubijt, & cæde & incendio quæque conſumens, modò in Cantia, modò in Suthſaxonia maximam prædam egit. ab hoc rex *Egelredus* de Mercia, & Weſtſaxonia exercitum congregauit, & fortiter cum eis dimicare ſtatuit, ſed illi cum eo palam confligere nullatenus voluerunt, verùm nunc in his, nunc in illis locis frequenter rapinas exercueruut, & mox ad naues ſolito more repedabant, eóque modo per autumnum Anglorum vexabant exercitum. Quo demùm imminente hieme domum redeunte, illi cum enormi præda Vectam inſulam adiêre, & ibidem vſq; ad Natiuitatem Domini manſere. qua adueniente, quia rex tunc temporis in Scrobesberienſi prouincia morabatur per Suthamtunenſem prouinciam ad **Bearrukeſchire** venerunt, & Redingum, & Walingfordum Ceoleſiam, viróſque quamplures combuſſerunt. inde mouentes **Eaſkeſdune** tranſito **Cwichelmelow** adierunt, vnde per aliã viam reuertentes, iuxta Kinetam incolas loci piratas ad prælium offenderunt, ſtatímq; cum eis prælium commiſerunt, illóſque fugauerunt, & poſtmodum cum præda quam ceperant ad naues repedarũt. Anno milleſimo ſeptimo, rex Anglorum *Egelredus* primatum ſuorum conſilio nuncios ad Danos legans, ijs mandauit, quòd ſumptus, & tributum eo tenore illis dare vellet, vt à rapinis deſiſterent, & pacem cum eo firmam tenerent; cuius poſtulationi conſenſerunt, & ex eo tempore de tota Anglia ſumptus illis dabatur, & tributum, quod erat 36000. librarum, illis perſoluebatur. Quo etiam

anno rex *Egelredus Edricum* quendam cognomento *Streone* Merciorum constituit ducem, qui licèt regis filium *Edgitam* in coniugium habuisset, tamen multimoda versutia perfidus, & patriæ proditor, & publicus hostis, vt in sequentibus apparebit, frequenter expertus, dignum quandóque sub rege *Cnuto* fraudium suarum finem sortitus est. Anno 1008. rex Anglorum *Egelredus* de trecentis & decem cassatis vnam trierim, de nouem verò loricam, & cassidem fieri, & per totam Angliam naues intentè præcepit fabricari. quibus paratis electos in eis milites cum alimentis posuit, &, vt ab exterorum irruptionibus fines regni sui defenderent, illas ad Sandwicum portum congregauit. Eo tempore frater perfidi ducis *Edrici Streone Brictricus*, homo lubricus, ambitiosus, & superbus apud regem iniustè accusauit Suthsaxonicum ministrum *Wlnothum*, qui ne caperetur mox fugam inijt, & nouem nauibus adquisitis circa ripas maris rapinas frequentes exercuit. Vbi autem regiæ classi nuntiatum est, quòd si quis illum vellet, facilè capere posset: octoginta trieribus assumptis ad persequendum illum *Brictricus* profectus est, sed cùm diu prosperè nauigasset, subitò validissima tempestas oborta naues conquassauit, diuerberauit, & in aridam proiecit, quas *Wolnothus* non multò pòst excussit. Ea re cognita rex cum ducibus, & proceribus domum redijt, classis verò iussu illius Lundoniam adijt, sicque totius populi labor maximus perijt. Anno 1009. Danicus Comes *Turkillus* cum sua classe ad Angliam venit, exinde mense Augusto alia classis Danorum innumerabilis, cui præerant duces *Hemmingus*, & *Ailafus* ad Tenedlandam insulam applicuit, & prædictæ classi sine dilatione se iunxit, deinde ambæ Sandwicum portum subeunt, & e nauibus prosilientes ciuitatem Cantuariam hostiliter adeunt, eamque infringere cœperunt: a quibus mox ciues Cantuarienses cum orientalibus Cantuarijs dextras petentes acceperunt, & eis tria millia librarum pro firma pace dederunt. Illi autem naues repetentes ad Vectam insulam cursum direxerunt, deinde in Suthsaxonia, & Suthamtunensi prouincia circa ripas maris vti consueuerant, frequenter prædam egerunt, & villas quamplures incenderunt. Quocirca rex *Egelredus* de tota Anglia exercitum congregauit, & per prouincias mari vicinas aduersus illorum irruptiones locauit. sed illi pro hoc non destiterunt, quin pro situ vbique locorum rapinas agerent. Quadam igitur vice, dum illi solito longiùs a mari prædatum descenderent & onerati præda redirent, viam, qua ad naues suas reuersuri erant, rex præoccupauit multis armatorum millibus instructus, & vt totus exercitus erat, mori vel vincere, paratus. At perfidus dux *Edricus Streona* gener eius, & insidijs & perplexis orationibus, ne prælium inirent, sed ea vice suos hostes abire permitterent, modis omnibus elaborauit. Suasit, & persuasit, & a manibus Anglorum Danos, vt patriæ proditor, eripuit, & abire permisit. Illi verò diuertentes ab eis, magno cum gaudio ad naues suas regressi sunt. Post hæc, emensa sancti *Martini* festiuitate; in Cantiam diuecti, & in Tamensi flumine hyemalem stationem elegerunt, & sumptus de Estsaxonia, alijsq; prouincijs vtrique ripæ fluminis vicinis, sibi rapuerunt. sæpe etiam Lundoniam ciuitatem aggressi, expugnare moliti sunt, sed a ciuibus, non sine paruo suorum detrimento, repulsi sunt. Anno 1010. memoratus Danorum exercitus, mense Ianuario, nauibus exilientes, per saltum, qui dicitur **Cylter**, Horenefordam adeunt, eamque deuastantes incendunt, & sic in vtraque parte Tamesis fluminis in redeundo, prædam agunt: quibus cùm nuntiatum fuisset, exercitum aduersus illos Lundoniæ congregatum, & cum eis prælium commissurum; pars exercitus per septentrionalem ripam gradientis, in loco, qui dicitur **Stane**, transiuit, & in vnum congregati prædæque vbertate ditati, per Suthreiam ad suas repedarunt naues, quas tempore quadragesimali, dum consisterent in Cantia, refecerunt. Post Pascha Estangliam aduecti, & propè **Gipeswic** nauibus egressi, ad locum, qui dicitur **Rigmere**, vbi ducem *Vlfketellum* cognouère cum exercitu consedisse, perrexerunt, & durũ cum eo prælium tertio Non. Maij commiserunt. sed cùm pugna vehemens esset, Estangli terga verterunt, quodam Danico ministro *Turketello* cognomine *Merenheauod*, fugam primitùs incipiente; verùm Cantesbritenses viriliter pugnantes diù restiterunt, victi demum fugerunt. In eo prælio, gener regis *Ethelstanus*, nobilis minister *Oswius* cum filio, *Wlfricus Leofwini* filius, *Edwius* * *Effutci* germanus, & multi alij nobiles ministri, populúsque innumerabilis *al. Effici*
corruerunt. Dani verò loco funeris dominati, Estangliam obtinuerunt; & equites

effecti, tribus mensibus per totam prouinciam discurrere, prædas agere, villas cremare, homines & animalia non cessabant trucidare; ex inde Teodfordam, & **Grauntebrigge** deuastantes cremauerunt; his gestis pedites nauibus deuecti, equites verò equis subuecti, Tamesin fluuium repetierunt. Paucis diebus interiectis, iterum prædaturi exeunt, & recto tramite ad Oxenfordensem prouinciam tendunt, eamque primitùs, deinde Buckinghamnensem, Bedefordensem prouincias, villásq; cremando homines & animalia trucidando depopulantur, & pòst ad naues suas cum ingenti præda regrediuntur. Post hæc, circa festum sancti *Andreæ* Apostoli, Northamtunam, & in circuitu eius, & quantum volebant, igni tradiderunt, & inde Tamesin fluuium transeuntes, Westsaxoniam adierunt; & Caningamersce maiorique parte Wintoniensis prouinciæ cremata, solito more cum præda magna suas ad naues circa natale Domini, reuersi sunt. Anno 1011. in boreali parte Thamesis, Estanglia, Estsaxonia, Middlesaxonia, Heordtfordensi, Bukinghamnensi, Oxenifordensi, Bedefordensi, Grantebrigensi, prouincijs, medietate quoque Huntedunensis prouinciæ, magnaque parte Northamtunensis pagi; in Australi verò plaga Tamesis fluminis, Cantia, Suthreia, Suthsaxonia, Suthamtunensi, Wiltoniensi, Barrokeschirensi prouincijs, a prædicto Danorum exercitu, ferro, flammáque demolitis: rex Anglorum, *Egelredus*, & regni sui primates, ad illos miserunt legatos, pacem ab ijs petentes, & vt a sua populatione desisterent, stipendium, & tributum eis promittentes. quibus auditis, vt rei probauit exitus, non sine dolo, & simulatione, oblatis consenserunt. Licèt enim eis affluentèr sumptus pararetur, & ad sua vota tributum penderetur; non tamen destiterunt, quin turmatim per prouincias vbilibet discurrentes, villas deuastarent, rebus suis miseros quosdam spoliarent, quosdam verò necarent. Eodem anno, Danorum exercitus vastata magna parte Angliæ, ad vltimum, inter natiuitatem sanctæ *Mariæ* & sancti *Michaelis* festiuitatem, vrbem Cantuariam circumuallantes obsederunt. Vicesimo autem obsidionis die, per insidias *Elmeri* Archidiaconi (quem sanctus *Elphegus* ne morti traderetur, priùs eripuit) pars ciuitatis incenditur, exercitus ingreditur, vrbs capitur; alij ferro iugulantur; alij flammis consumuntur; Plures quoque de muris præcipites dantur; nonnulli per verenda suspensi deficiunt; matronæ crinibus per plateas ciuitatis distractæ, demum flammis iniectæ moriuntur: paruuli a matrum vberibus auulsi, aut lanceis excipiuntur, aut superacto carro minutatim conteruntur.

Elfegus *al. Elmerus*

INtereà Archipræsul *Elfegus* capitur, vincitur, tenetur, & varijs modis afficitur. * *Ailmarus* Abbas Monasterij sancti *Augustini*, abire permittitur. Capiuntur *Godwinus* Hrofensis episcopus, *Leoufruna* Abbatissa monasterij sanctæ *Mildrithæ*. *Elfrigus* regis præpositus, monachi quoque & clerici, populúsque innumerabilis vtriúsque sexus exinde ecclesia *Christi* spoliata comburitur; grex monachilis, & turba virilis, sed & muliebris, nec non infantilis decimatur, nouem trucidantur, decimus vitæ reseruatur; quatuor monachis & octingentis viris, decimatorum summa perficitur. Populo cæso, vrbe spoliata, & tota cremata, Archipræsul *Elfegus* vinctus extrahitur, vi impellitur, grauitèr sauciatur, hinc ad classem ducitur, post in carcerem truditur, ibique septem mensibus affligitur. Interim ira Dei in homicidam populum desæuiens, ex ijs duo millia per diros internorum cruciatus prostrauit. Cæteri quoque simili modo percussi, a fidelibus commouentur, vt pontifici satisfaciant, sed differunt. Præualebat interim clades, & nunc denos, nunc vicenos, nunc plures similitèr absumebat. Anno 1012. perfidus dux *Edricus Streona*, & omnes Angliæ Primates, ante Pascha Lundoniæ congregati sunt, & ibi tam diu morati sunt, quousque tributum Danis promissum, quod erat 48. librarum, persolueretur. Intereà sacrosancto Dominicæ requiei sabbato, archipræsuli *Elfego* a Danis proponitur conditio, vt si vita, & libertate velit potiri, tria millia librarum persoluat. illo nolente, necem eius vsque ad aliud sabbatum protelant; quo adueniente, aduersus illum exarserunt ira magna, & quia nimis vino inebriati fuerant; & quia prohibuerat, ne quis pro sua redemptione quicquam daret eis; proinde carcere educitur, & ad eorum Concilium protrahitur. quo viso, mox illi de sedibus prosiliunt, auersis securibus illum deijciunt, lapidibus, ossibus, bouinis capitibus obruunt. Ad vltimum quidam *Thrum* nomine, quem confirmarat pridie, impia motus pietate, securim capiti illius infixit, qui statim in Domino, decimo tertio Cal.

Maij

Maij obdormiuit,& victorem ſpiritum cum triumpho martyrij direxit ad cœlos. cuius corpus die ſequenti Lundoniam defertur, a ciuibus honorificè ſuſcipitur, & ab epiſcopis, *Ednotho* Lincolnienſi, & *Alfhuno* Lundonienſi, in eccleſia ſancti *Pauli* ſepelitur. Poſt hæc tributo ſoluto, pace iuramentis firmata Danica claſſis, vt priùs, erat congregata, longè latèque diſpergitur, ſed cum rege quadraginta quinque naues remanſere, eique fidelitatem iurauere, & aduerſus exteros Angliam ſe defenſuros, eo tenore promiſerunt, vt eis victum tegiménque præberet. Anno 1013. *Liuingus* archiepiſcopatum Doroberniæ ſuſcepit. Menſe Iulio, rex Danorum *Swanus* cum valida claſſe ad Sandicum portum eſt appulſus, ibique paucis diebus moratus deceſſit; & Eſtanglia circumnauigata, oſtium **Humbre** fluminis intrauit, de quo, in flumen Trentam ingreſſus, ad **Gainesburg** nauigauit, vbi & caſtra poſuit. cui ſine cunctatione, Comes *Vcthredus*, & Northimbrenſes, & Lindiſienſes primitùs, deinde Fif burgenſes, mox etiam omnis populus, qui habitabat in ſeptentrionali plaga **Wathlingaſtrete** id eſt ſtrata, quam filij *Wethle* regis, ab orientali mari vſque ad occidentale per Angliam ſtrauerunt; deditionem obtulerunt, & pace cum illo ſtabilita obſidibúſque datis, fidelitatem ei iurauerunt, quibus præcepit, vt equos, & alimenta, ſuo exercitui præpararent. His impletis, & claſſe cum obſidibus *Cnuto* filio ſuo commendata, ſibi lectos auxiliarios de deditis ſumens, aduerſus Auſtrales Mercios expeditionem mouit, & per tranſita **Wathlingeſtrete**, ſuis edictum poſuit, videlicèt vt agros deuaſtarent, villas cremarent, eccleſias ſpoliarent, quicquid Maſculini ſexus in manus veniret, ſine reſpectu miſericordiæ iugularent, fæminas ad ſuam libidinem explendam reſeruarent, & omnia, quæ poſſent, mala peragerent. quibus ita facientibus, & rabie ferina debacchantibus, venit Oxenfordã, & illã citiùs, quã priùs putauit, obtinuit, obſidibúſq; acceptis, feſtinatò Wintoniã properauit, quò cùm veniſſet, crudelitatis eius magnitudine ciues Wintonienſes perterriti, pacem cum eo ſine mora fecerunt, & obſides quos vel quot expetijt, dederunt. quibus acceptis, verſus Lundoniam mouit exercitum; de quo multi in Tameſi fluuio ſubmerſi interierunt; quia nunquam pontem, neque vadum quærere voluerunt, cúmq; Lundoniam veniſſet, multis modis illam, vel dolo capere, vel vi expugnare conatus eſt. ſed rex Anglorum *Egelredus* cum ciuibus, & iuuamine Danici Comitis *Turkilli* ſæpè memorati, qui ſecum tunc temporis intus erat, muros vrbis viriliter defendit, & illum abegit, qui repulſus primò Walingfordam, deinde Batham; obuia quoque more ſolito rapiendo, & demoliendo, adijt, ibiq; exercitum ſuum recreando, conſtituit. Tunc venit ad eum *Athelmarus* Domnaniæ Comes, & cum eo occidentales miniſtri, & pace cum illo facta, obſides illi dederunt, quibus omnibus ad velle peractis, ad ſuam claſſem reuerſus ab omni populo Anglorum rex appellabatur, & habebatur, licet cuncta ferè tyrannicè faceret, ciues etiam Lundonienſes obſides illi miſerunt, & pacem cum eo fecerunt. metuebant enim furorem illius in tantum ſuper ſe inardeſcere, vt omnibus ſuis rebus ablatis, vel oculos illorum erui, vel manus, vel pedes detruncari iuberet. Quod cùm vidiſſet rex *Egelredus*, reginam *Emmam* Normanniam ad ſuum fratrem ſecundum *Ricardum* Normannorum Comitem, & filios ſuos *Eadwardum* & *Elfredum*, cum magiſtro eorum *Elfhuno* Lundonienſi epiſcopo, & *Elfſium* Medesbuhrhamſtundenſem abbatem, nauitèr miſit; ipſe verò cum Danica claſſe, quæ in Tameſi iacebat, in loco, qui **Grenwic** nominatur, aliquantum permanſit; & pòſt ad Vectam inſulam deuectus, natiuitatem Domini celebrauit in illa: qua peracta, Normanniam deuehitur, & a *Richardo* Comite honorificè ſuſcipitur. Intereà *Swanus* tyrannus, ſuæ claſſi ſumptus affluentèr parari, & tributum ferè importabile ſolui præcepit. Similitèr per omnia Comes *Turkillus*, claſſi, quæ apud **Grenewic** iacebat, ſolui mandauit. Et ſuper hæc omnia, vterque illorum, quotieſcunque eis libuerat, prædas egerunt, & multa mala fecerunt. Anno 1014. *Swanus* tyrannus poſt innumerabilia, & crudelia mala, quæ vel in Anglia vel in alijs terris geſſerat, ad cumulum ſuæ damnationis ex oppido, vbi corpus pretioſi martyris, & regis *Edmundi* incorruptum requieſcit, (quod nemo priùs audebat facere, ex quo id oppidum datum fuerat memorati ſancti eccleſiæ) grande tributum auſus eſt exigere: quod ſi citò non ponderetur, ſe proculdubio ipſum oppidum cum oppidanis crematurum, ipſius martyris eccleſiam funditùs euerſurum, clericos varijs modis cruciaturum ſæpiſſimè minatus eſt. Inſuper

& ipſi martyri multis modis frequentèr detrahere, & illum nil ſanctitatis habere, fuit auſus dicere. at quia noluit modum ſuæ malitiæ ponere, vltio diuina non permiſit blaſphemum diutiùs viuere. denique cum imminente veſpera diei, qua in generali placito, quod apud **Geagnesburt** tenuerat, hæc eadem minitans iteraret, atq; Danorum cuneis circumuallatus eſſet denſiſſimis ſanctum *Eadmundum* ex aduerſo venientem ſolus vidit armatum, quem cùm vidiſſet, expauit, & nimio cum clamore vociferari cœpit, ſuccurite commilitones,inquiens, ſuccurrite, ecce, ſanctus *Eadmundus* me venit occidere,& cùm hęc diceret,acritèr a ſancto confoſſus cuſpide,de emiſſario,cui inſederat, decidit,& vſq; ad noctis crepuſculum,magno cruciatus tormento, tertio Non. Februarij, miſerabili morte vitam finiuit. quo mortuo, filium eius * *Cnutum* ſibi regem conſtituit claſſica manus Danorum. At maiores natu totius Angliæ, ad regem *Egelredum* pari conſenſu nuntios feſtinanter miſere, dicentes ſe nullum plus amare vel amaturos eſſe,quàm ſuum naturalem Dominum,ſi ipſe vel rectiùs gubernare, vel mitiùs eos tractare vellet, quàm prius tractarat. quibus auditis, *Eadwardum* filium ſuum cum legatis ſuis ad eos dirigens, maiores, minoréſq; gentis ſuæ, amicabilitèr ſalutauit,promittens ſe illis mitem, deuotúmque dominum futurum, in omnibus eorum voluntati conſenſurum,conſilijs adquieturum, & quicquid ſibi, vel ſuis, ab illis probroſè dictum, vel contrariè factum fuerat, placido animo condonaturum, ſi omnes vnanimiter & ſine perfidia illum recipere vellent in regnum. ad hæc cuncti benignè reſponderunt, deinde amicitia plenaria ex vtráque parte,& verbis, & pacto confirmatur. Ad hæc principes, ſe non ampliùs Danicum regem admiſſuros in Angliam, vnanimiter ſpoſponderunt. His geſtis ab Anglis in Normanniam mittitur, rex feſtinatò quadrageſimali tempore reducitur, & ab omnibus honorabiliter excipitur. Intereà *Canuto*, & Lindiſienſibus conuenit, vt caballis exercitui ſuo paratis, prædatum ſimul deſcenderent, ſed antequam eſſent parati, venit illuc rex *Egelredus* cum exercitu valido,& *Canuto* cum claſſica manu expulſo, Lindeſeiam totam depopulans, flammíſq; conſumens, omnes incolas, quos poterat, occidit. ille verò fugæ præſidio celeritèr arrepto, verſus Auſtrum curſum dirigens breuí ad Sandwicum portum eſt appulſus, & obſides, qui de tota Anglia patri ſuo dati fuerant, in terram expoſuit, illorúmque manibus truncatis, auribus amputatis, naribus præciſis, abire permiſit, & deinceps profectus eſt Danemerciam, anno ſequenti reuerſurus. Super hæc omnia mala rex *Egelredus* claſſi, quæ apud **Grenwic** iacuit, tributum quod erat 30000. librarum, pendi mandauit. Mare littus egreditur tertio Calend. Octobris, & in Anglia villas quamplurimas, innumerabilémque populi multitudinem ſubmerſit anno 1015. hoc anno, cùm apud Oxenfordam magnum haberetur placitum, dux perfidus *Edricus Streona* digniores, & potentiores miniſtros ex Seouenburgenſibus *Sygeferth*, & *Morkerum* filios *Earngrimi*, in cameram ſuam dolo ſuſcepit, & occultè eos ibi necari iuſſit. Quorum facultates rex *Egelredus* accepit, & derelictam vxorem *Sigeferth Aldgitam*, ad Maidulfi vrbem duci præcepit, quæ cùm ibi cuſtodiretur, venit illuc *Eadmundus* filius regis, cognomento ferreum latus, & contra voluntatem ſui patris illam ſibi vxorem accepit, & inter Aſſumptionem & Natiuitatem ſanctæ *Mariæ* profectus ad Fif burgenſes,terras *Sigeferthi* & *Morkeri* inuaſit, ac populum illarum ſibi ſubiugauit. Eodem tempore *Canutus* rex Danorum cum magna claſſe ad Sandicum portum venit, & mox Cantia circumnauigata, oſtium Fromæ fluminis intrauit, & in Dorſetania, & in Somerſetania, Wintonienſique prouintia magnam prædam egit. Tunc quia rex *Egelredus* apud Cosſham ægrotauit, *Eadmundus Clito* filius eius in ſua parte; & dux inſidijs & dolo plenus *Edricus Streona* in ſua parte, magnum congregauerunt exercitum, ſed cùm in vnum conuenirent, modis omnibus inſidias *Clitoni* dux *Edricus* tetendit, illúmque dolo perimere tentauit. quibus cognitis, mox ab inuicem diſceſſerunt, & locum ſuis inimicis dederunt. Non diu pòſt idem dux de regia claſſe quadraginta naues Danicis militibus inſtructas, ſibi allexit, & *Canutum* adiens ipſius dominio ſe mancipauit. idem Weſtſaxones, datis obſidibus, fecerunt, & pòſt exercitui caballos parauerunt. Anno 1016. rex Danorum *Canutus*, & dux perfidus *Edricus Streona* cum multo * comitatu, amnem Tameſem in loco, qui **Crikelade** dicitur, tranſeuntes, ante Epiphaniam Domini Merciam hoſtilitèr intrauerunt, & multas villas in Warwicana prouincia populantes, incenderunt, ac

al. Canutum

al. equitatu

ac omnes quos inuenerant, occiderunt. Quod vt audiuit *Clito Eadmundus* cognomine ferreum latus, exercitum feſtinatò congregauit, ſed cùm congregatus eſſet, cum Weſtſaxonicis, & Danis nolebant congredi Mercenſes, niſi cum illis eſſet rex *Egelredus*, & ciues Lundonienſes, quapropter expeditione dimiſſa, vnuſquiſque redijt in ſua. feſtiuitate verò tranſacta, iterum *Eadmundus Clito* maiorem congregauit exercitum; quo congregato, nuntios Lundoniam miſit, rogans patrem ſuum, vt cum omnibus, quos habere poterat, ſibi, quàm citiùs poſſet, occurreret; qui multis pugnatoribus coadunatis illi feſtinanter occurrit. ſed cùm in vnum exercitus conueniſſet, intimatum eſt regi quòd niſi præcaueret ſibi, quidam ex ſuis auxiliarijs eſſent illum tradituri; idcirco mox exercitu dimiſſo, Lundoniam redijt; *Clito* verò in Northimbriam venit. Vnde putabant nonnulli, quod adhuc aduerſus *Canutum* congregare maiorem vellet exercitum, ſed ſicut *Canutus* & *Edricus* in ſua parte, ita ille, & *Vthredus* Northimbrorum Comes, prouincias nonnullas depopulati ſunt. Nam priùs Staenfordenſem, deinde Scrobesberienſem, & Legaceſtrenſem prouincias deuaſtauere, quia aduerſus Danorum exercitum, ad pugnam exire noluerunt. Intereà *Canutus* & *Edricus Streona*, primitùs Bukinghamnenſem, Bedefordenſem, Huntendunenſem, Northamtunenſem, Lincolnienſem, Nottinghamnenſem prouincias, deinde Northimbriam depopulantur. Quo cognito, *Clito Eadmundus* ferreum latus, populatione dimiſſa, ad patrem ſuum Lundoniam properauit; Comes verò *Vcthredus* domum feſtinanter redijt, & neceſſitate compulſus ad *Canutum* cum omnibus Northimbrenſibus ſe contulit, & obſides ei dedit, & tamen eius iuſſu, vel permiſſu, a *Turebrando* nobili, & Danico viro eſt peremptus, cum *Turketello Nauenæ* filio: quo perempto, *Canutus Ericum* pro *Vcthredo* Comitem poſuit, & poſt alacer verſus Auſtrum * reuerſus ante Paſchalem feſtiuitatem ſuas cum omni exercitu naues repetijt. *al. per aliam viam regreſſus.*

EOdem tempore, rex Anglorũ *Egelredus* decima quarta indictione, nono Cal. Maij, feria ſecunda, Lundoniæ defunctus eſt poſt magnos labores, & multas vitæ ſuæ tribulationes, quas pro ſui fratris *Eadwardi* nece ſuper eum eſſe venturas Beatus *Dunſtanus* ei prædixerat, ſicut in anno primo regni eius ſcriptum eſt. Corpus verò illius in eccleſia ſancti *Pauli* apoſtoli, honorificè ſepultum eſt. poſt mortem cuius, epiſcopi, abbates, duces, & quique nobiliores Angliæ in vnum congregati, pari conſenſu in dominum, & regem ſibi *Canutum* elegêre; & ad eum in Suthamtoniam venientes, omnemque progeniem regis *Egelredi* coram illo abnegando repudiantes, pacem cum eo compoſuêre, & fidelitatem ei iurauere. Quibus & ille iurauit, quòd & ſecundum Deum, & ſecundum ſæculum fidelis eſſe vellet eis dominus. At ciues Lundonienſes, & pars nobilium, qui eo tempore conſiſtebant Lundoniæ, *Clitonem Eadmundum* vnanimi conſenſu in regem leuauere, qui ſolij regalis ſublimatus culmine, intrepidus Weſtſaxoniam adijt, & ab omni populo magna ſuſceptus gratulatione, ſuæ ditioni ſubegit eam citiſſimè, quibus auditis, multi Anglorum populi magna cum feſtinatione illi ſe dederunt voluntariè. *Canutus* autem interim cum ſua tota claſſe circa Rogationes Lundoniam deuehitur, quô cùm veniſſent, in Auſtrali parte Tameſis, magnam ſcrobem foderunt, & naues ſuas in occidentalem plagam pontis traxerunt, deinde vrbem alta latáq; foſſa, & obſidione cingentes, ingreſſum, & egreſſum cunctis intercluſerunt: ac eam frequentèr expugnare moliti ſunt. ſed a ciuibus illis viriliter reſiſtentibus, procul a mœnibus repelluntur, quapropter obſidione ad tempus dimiſſa exercitúſque parte ad naues cuſtodiendas relicta, in Weſtſaxoniam abierunt properè, & regi *Eadmundo* ferreo lateri ſpatium congregandi exercitũ non dedêre. quibus tamen ille cum exercitu, quem in tantillo ſpatio congregarat, Dei fretus auxilio, audactèr in Dorſetania occurrit, & in loco, qui Peomum vocatur, iuxta **Gillingham** cum eis congreſſus, vicit, & eos in fugam vertit. Poſt hæc, media æſtate tranſacta denuò maiori, quàm priùs exercitu congregato, fortitèr confligere ſtatuit cum *Canuto*, * qui occurrit in Hwictia, in loco, qui **Cearſtam** nominatur, vbi exercitum pro loco & copijs inſtruit, optimum quenque in primam aciem ſubducit, cæterum exercitum in ſubſidijs locat, vnumquemque nominans appellat, hortatur, rogat, vt ſe meminerint pro patria, pro liberis, pro coniugibus atq; pro ſuis domibus certare, & optimis ſermonibus militum animos accendebat, deinde tybicines canere, & cohortes paulatim incedere iubet.

Edmundus Irenſide.

al. cui

Idem facit hoſtium exercitus. Vbi eo ventum eſt,vbi ab illis prælium committi poſſet, maximo clamore cum infeſtis ſignis occurrunt, lanceis & gladijs pugna geritur,maxima vi certatur. Intereà rex *Eadmundus* ferreum latus, in prima acie comminùs acritèr inſtabat,omnia prouidebat, multùm ipſe pugnabat, ſępè hoſtem feriebat,ſtrenui militis & boni imperatoris officia ſimul exequebatur, ſed quia ſororius eius *Edricus Streona* dux perfidiſſimus, & *Almarus* dilectus, *Algarúſque* filius *Mehu*, qui ei auxilio eſſe debuerant,cum Suthamtunenſibus & Wiltonienſibus prouincialibus,innumeráque populi multitudine in parte Danorum erant, eius exercitus nimis laborabat. ſed tamen primo die belli ſcilicèt die lunæ, tam durum, tamque cruentum extitit prælium, vt vtérque exercitus præ laſſitudine diutius non valens pugnare, ſole iam ruente, ab inuicem ſit digreſſus ſpontanea voluntate. ſed poſtera die rex *Eadmundus* Danos protereret omnes ſi perfidi ducis *Edrici Streonæ* non eſſent inſidiæ. ſiquidem cùm pugna vehemens eſſet, & Anglos fortiores eſſe cerneret, cuiuſdam viri regi *Eadmundo* facie, capellíſque ſimillimi, *Oſmeri* nomine, capite amputato, & in altum leuato; exclamat Anglos fruſtra repugnare, dicens: vos Dorſetenſes, Domnani, Wiltonienſes, amiſſo capite,* principes fugite.En Domini veſtri caput *Eadmundi* Baſilei,hîc teneo manibus; cedite quantotiùs. Quod vbi Angli audiere, magis atrocitate rei, quàm fide nuntij terrentur. Vnde factum eſt,vt inconſtantiores quique paulùlum a fuga abeſſent, ſed illicò quòd rex viueret comperto, animos tollebant, & in Danos acritèr incedebant, ex illíſque multos proſternebant, ſummis certantes viribus vſque ad crepuſculum noctis, qua adueniente,vt pridie, digreſſi ſunt ſponte: at vbi plurimum noctis proceſſit, *Canutus* e caſtris ſuos abire ſilentio iuſſit, & verſus Lundoniam iter arripiens, ad naues repedauit, ac non multò pòſt Lundoniam reobſedit. vbi autē dies aduenit, & rex *Eadmundus* ferreum latus Danos fugiſſe comperit, maiorem congregaturus exercitum, in Weſtſaxoniam reuertitur. cuius ſtrenuitatem videns ſororius eius dux perfidus *Edricus*, vt naturalem dominum requiſiuit illum, & pace cum eo redintegrata, ſe fidelem ei permanſurum iurauit, itaque exercitu, vice tertia congregato, Lundonienſes ciues ab obſidione rex liberauit, Danos ad ſuas naues fugauit. poſt biduum transfretauit Tameſim, in loco, qui **Brenford** nominatur, cum Danis tertiò præliaturus, & cum eis prælium commiſit, & fugatis eis, victor extitit. ea vice, multi Anglorum populi, dum incautiùs flumen tranſirent, demerguntur: exinde rex numeroſiorem congregaturus exercitum, in Weſtſaxoniam properat:Dani verò Lundoniam repetunt, obſidione illam cingunt, & omni ex parte * expugnant. ſed Deo iuuante, nil omnino proficiunt. ob quam rem, cum ſua claſſe recedentes inde, amnem, qui **Arewe** dicitur, intrant, & nauibus exilientes,prædatum in Merciam pergunt, obuios quoſq; cędunt, more ſolito villas incendunt,prædam agunt,pòſt ad naues redeunt,pedeſtres in flumen,quod **Meodewege** nuncupatur, nauibus deuehuntur, equeſtres verò abducere viuam prædam per terram minantur. Intereà rex *Eadmundus* ferreum latus exercitum fortem de tota Anglia quartò congregauit,& in loco,vbi priùs Tameſi fluuio tranſmeato in Cantiam citus intrauit,ac iuxta Ottafordam cū Danis pugnam inijt: at illi non ferentes impetū eius,terga verterunt,& cum ſuis equis in **Scepege** fugerunt.Ex quibus tamen omnes, quos comprehendere potuit,occidit,& niſi perfidus dux *Edricus Streona* ſuis inſidijs eū apud *Eagleford*,ne ſuos perſequeretur hoſtes,retineret, ea die plena potiretur victoria; quo in Weſtſaxoniam reuerſo, *Canutus* ſuas in Eſtſaxoniam copias traiecit, & iterum prædandi cauſa Merciam repetijt,& peiora prioribus exercitum facere iuſſit. Illi verò ſatis impigrè iuſſa peragunt,& omnibus qui in manus venerant obtrūcatis,villis quamplurimis incenſis, agris depopulatis, proinde vbertate ditati, ad naues repedant feſtini. quos rex Anglorum *Eadmundus* ferreum latus cum exercitu, quem de tota Anglia extraxerat inſecutus, in monte, qui **Aſſendun** id eſt mons Aſſini nuncupatur,abeuntes eſt conſecutus. Ibi feſtinè triplicibus ſubſidijs aciem inſtruit, deinde ſingulas turmas circuiens monet,atq; obteſtatur,vt memores priſtinæ virtutis atq; victoriæ ſeſe regnūq; ſuum a Danorum auaritia defendant,cum his certamen fore,quos anteà vicerunt. Intereà *Canutus* paulatim in ęquum locum ſuos deducit; at contra rex *Eadmundus* aciem, ſicut inſtruxerat velocitèr mouet, & repentè dato ſigno, Danos inuadit; ſumma vi vtrinq; dimicatur,ex his & ex illis multi cadunt,verùm dux perfidiſſimus & nequiſſimus

al. præcipites

al. oppugnant

Edricus

Edricus Streona, videns Danorum aciem inclinatam,& Anglos habituros victoriam, vt priùs *Canuto* promiſerat,cum Maieſetenſibus & exercitus parte,cui præerat,fugam capeſſit,& dominum ſuum regem *Eadmundum* & Anglorũ exercitum dolis circumuenit, & Danis victoriam ſuis inſidijs dedit.Occiſus eſt ea in pugna *Africus* dux,*Godwinus* dux, *Vlfketellus* Eſtanglorum dux, *Athilwardus* dux filius ducis Eſtanglorum *Athelwini* Dei amici, totúſque fere globus nobilitatis Anglorum, qui nullo in bello maius vnquam vulnus quàm ibi acceperunt. *Eadnothus* quoque Lincolnienſis epiſcopus, & *Wlſius* abbas,qui ad exorandum dominũ pro milite bellum agente,conuenerant,interfecti ſunt. Interiectis poſt hęc paucis diebus,cùm rex *Eadmundus* ferreum latus ad huc cum *Canuto* congredi vellet, dum nequiſſimus, & dolo plenus *Edricus*, & quidam alij, id nullo modo ſinebant fieri, ſed illi conſilium dabant, vt pace facta cum *Canuto* regnum diuideretur; quorum ſuggeſtionibus, licèt inuitus, ad poſtremum cùm conſentiret, recurrentibus ad inuicem nuntijs, & obſidibus vtrinq; datis,ambo reges ad locũ, qui **Deorhirst** nominatur, in vnum conuenerunt: *Eadmundus* cum ſuis in occidentali ripa Sabrinæ, *Canutus* verò in orientali cum ſuis conſedjt. Dein vterq; rex in inſulam, quæ **Olanege** appellatur, & eſt in ipſius fluminis medio ſita,trabarijs aduehitur; vbi pace, amicitia,fraternitate,& pacto, & ſacramentis confirmata, regnũ diuiditur. Dein armis & veſtibus mutatis,tributóque, quod claſſicæ manui penderetur, ſtatuto, ab inuicem diſceſſerunt; Dani tamen cũ præda,quam diripuérant, ad ſuas naues redierunt,cũ quibus pacẽ,dato pretio, ciues Lundonienſes fecerunt ,& eos ſecũ hyemare permiſerunt.

POſt hæc rex *Eadmundus* ferreum latus, circa feſtiuitatem ſancti *Andreæ* apoſtoli 15. indictione deceſſit Lundoniæ, ſed cum auo ſuo rege pacifico *Eadgaro* ſepultus eſt Glaſtoniæ. cuius poſt mortem rex *Canutus*,omnes epiſcopos,& duces,nec non & principes, cunctóſq; optimates gentis Angliæ, Lundoniæ congregari iuſſit,qui cùm veniſſent ante eũ, quaſi neſciens interrogauit eos ſagaciſſimè,qui fuerunt teſtes inter eum,& *Eadmundum*, quando conuentionem amicitiæ & diuiſionẽ regni inter ſe fecerunt,qualitèr ipſe,& *Eadmundus* de fratribus & filijs eius, inter ſe locuti fuiſſent, vtrum fratribus & filijs eius liceret in regno occidentalium ſaxonum poſt patrem eorum regnare, ſi *Eadmundus*, ipſo viuente moreretur; at illi cœperunt dicere ſe proculdubio ſcire, quòd rex *Eadmundus*,fratribus nullam portionem regni ſui nec viuens,nec moriens commẽdâſſet. de filijs autem eius,hoc ſe noſſe dixerunt,quòd rex *Eadmundus* vellet *Canutũ* adiutorem & protectorem eſſe filiorũ eius, donec regnandi ætatem haberent. verùm illi, teſtante Deo,falſum exhibuerunt teſtimoniũ,& fraudulentèr mentiti ſunt,æſtimantes illum ſibi & mitiorem eſſe propter mendatium ſuum, & ſe ab illo præmium magnum ſuſcepturos, ex quibus falſis teſtibus quidam poſt non multum tempus ab eodem rege interfecti ſunt: tunc rex *Canutus* poſt ſupradictam interrogationem a præfatis optimatibus fidelia iuramẽta recepit. & illi iurauerunt illi,quòd illũ regem ſibi eligere vellent, eiq; libentèr obedire, & ſuo exercitui vectigalia dare, & accepto pignore de manu ſua nuda cum iuramentis a principibus Danorum, fratres & filios *Eadmundi* regis omnino deſpexerũt,eóſq; reges eſſe negauerunt. vnus autem ex ipſis prędictis Clitonibus erat *Eadwinus* egregius & reuerentiſſimus *Eadmundi* regis germanus quẽ ibidem cum conſilio peſſimo, exulem eſſe debere conſtituerunt. Cùm ergo audiſſet *Canutus* adulationem ſupradictorũ, & deſpectionem, quam fecerunt in *Edwinum* gaudens introiuit in Cameram ſuam,vocánſq; ad ſe perfidum ducem *Edricum*,ſciſcitabatur ab eo,quo modo poſſet decipere *Edwinum* vt mortis ſubiret periculum, qui reſpondens dixit ſe ſcire quendam virũ *Athelwardum* nomine,qui facilius eum in mortem tradere quiuiſſet,cum quo colloquium habere poſſet,illiq; nimiam mercedem promitteret. cognito autẽ viri nomine,vocauit eum rex ad ſe callidè dicens. ſic & ſic allocutus eſt me dux *Edricus*,dicens te poſſe ſeducere *Edwinũ Clitonem*,vt occidatur modò adquieſce conſilijs noſtris, & quære mihi caput eius,& potieris omni honore,& dignitate patrum tuorũ;& quære mihi caput eius, & eris mihi charior fratre germano. ille verò dicebat ſe velle eũ quærere,vt interficeretur,ſi vllo modo valuiſſet,veruntamen nondũ voluit illum occidere, ſed propter excuſationẽ hoc promittebat. erat enim ille ex nobiliſſimo genere Anglorũ ortus. Hoc anno rex *Canutus* totius Anglię ſuſcepit imperium,idq; in quatuor partes diuiſit .Weſtſexoniã ſibi,Eſtangliã *Turkillo* Comiti, Merciam *Edrico* perfido duci, Canutus

Northimbriam

Northimbriam *Eirico* Comiti, fœdus etiam cum principibus & omni populo percuſſit, & amicitiam firmam inter ſe iuramentis ſtabilierunt, omnéſque veteres inimicitias poſtponentes ſedauerunt. Dein conſilio perfidi ducis *Edrici*, rex *Canutus Clitonem Edwinum* regis *Eadmundi* germanum,& *Eadwinum*,qui rex appellabatur ruſticorum,exlegauit. verùm cum rege pacificatus eſt *Edwinus*. *Edwinus* verò *Clito*, deceptus illorum inſidijs,quos eatenus amiciſſimos habuit,iuſſu & petitione regis *Canuti*,hoc eodem anno innocentèr occiditur. dedit etiam conſilium *Edricus*, vt Clitunculos *Eadwardum*,& *Eadmundum* regis *Eadmundi* filios necaret,ſed quia magnum dedecus ſibi videbatur,vt in Angliam perimerentur, paruo elapſo tempore, ad regem Swanorum occidendos miſit, qui licèt fœdus eſſet inter eos, precibus illius nullatenùs adquieſcere voluit: ſed illos ad regem Hungariorum Salomonem nomine miſit nutriendos, vitæque ſeruandos; quorum vnus ſcilicet *Eadmundus* proceſſu temporis ibidem vitam finiuit. *Eadwardus* verò *Agathani* filiam germani imperatoris in matrimonium accepit, ex qua *Margaretam*,poſtea Scotorum reginam,& *Chriſtinam* ſanctimonialem virginem,& *Clitonem Edgarum* ſuſcepit. Menſe Iulio rex *Canutus*, derelictam regis *Egelredi* reginam

al,Elfgiſiam * *Emmam* in coniugium accepit, ex qua genuit *Heardecnutũ* poſtea regem, & filiam nomine *Gunildam*, quæ nupſit *Henrico* Romanorum imperatori. Anno 1018. cùm eſſet rex *Canutus* Lundoniæ in natiuitate Domini,perfidum ducem *Edricum Streona* in palatio iuſſit occidi, quia timebat inſidijs ab eo circumueniri quandóque, ſicut domini ſui prioris *Egelredus* & *Eadmundus* frequentèr ſunt circumuenti. Corpus verò eius ſuper murum ciuitatis proijci, ac inſepultum præcepit dimitti. cum quo dux Normannus filius *Leofwini* ducis, frater ſcilicet *Leofrici* Comitis, & *Athelwardus* filius *Agelmari* ducis, & *Brictricus* filius *Alfegi* Domnanienſis ſatrapæ ſine culpa interfecti ſunt. *Leofricum* pro Normanno germano ſuo rex conſtituit ducem, & eum poſtmodum valdè carum habuit. Hoc anno de tota Anglia 72. & de Lundonia 410. libræ exercitui Danorum ſunt perſolutæ, *Aldunus* epiſcopus Dunelmenſis obijt, ingens bellum inter Anglos, & Scotos apud Carrum geritur. Angli & Dani apud Oxenfordam de lege regis *Eadgari* tenenda concordes ſunt effecti. Anno 1019. rex Anglorum & Danorum *Canutus* Denemerciam adijt,& ibi per totam hyemem manſit. Anno 1020. rex *Canutus* in Angliam redijt, & in Paſchali feſtiuitate apud **Chiremceſtre** magnum concilium habuit. *Eadmundus* ſuſcepit epiſcopatum Dunelmenſem, *Liuingus* Doroberniæ archiepiſcopus vita deceſſit, cui *Agelnothus*, qui bonus appellatur, nobilis viri *Agelmari* filius ſucceſſit. Eodem anno eccleſia, quam rex *Canutus* & Comes *Turketellus* in monte,qui **Aſſendun** dicitur,conſtruxerant,illis præſentibus,a *Wlſtano* Eboracenſi archiepiſcopo & multis alijs epiſcopis cum magno honore,& gloria dedicata eſt. Anno 1021. *Canutus* rex Anglorum & Danorum, ante feſtum ſancti *Martini*, *Turkillum* ſæpè dictum Comitem cum vxore ſua *Egitha* expulit Anglia. *Algarus* orientalium Anglorum epiſcopus obijt, cui *Alfwinus* ſucceſſit. Anno 1022. *Agelnothus* Doroberniæ archiepiſcopus Romam iuit,quem *Benedictus* papa magno cum honore ſuſcepit, & pallium illi dedit. Anno 1023.corpus ſancti *Elfegi* martyris,de Lundonia Doroberniam eſt tranſlatum. *Wlſtanus* Eboracenſium archiepiſcopus,Eboraci quarto Cal.Iunij,feria tertia defungitur; ſed corpus eius **Heli** defertur,& ibi ſepelitur; cui ſucceſſit *Alfricus* Wintonienſis præpoſitus. Anno 1026. *Alfricus* Eboracenſium archiepiſcopus,Romam iuit,& a *Iohanne* papa pallium ſuſcepit. Obijt *Richardus* ſecundus dux Normannorũ,cui ſucceſſit *Richardus* tertius,qui eodẽ anno mortuus eſt, cui ſucceſſit frater eius *Robertus*. Anno 1027. cùm regi Anglorum,& Danorum intimatum eſſet, quòd Norregani regẽ ſuum

al,Olawm *Olanũ* propter eius ſimplicitatem,& manſuetudinem, æquitatẽ, & religioſitatem, nimis vili penderent,multũ auri & argenti quibuſdam illorũ miſit,multis rogãs petitionibus, vt illo ſpreto,& abiecto deditionem illi facerent,ac illũ ſuper ſe regnare permitterent; qui cùm ea,quæ miſerat, auiditate magna ſuſcepiſſent, ei renunciari iuſſerunt ad illum ſuſcipiendum paratos fore, quandocunq; voluiſſet venire. Anno 1028. *Canutus* rex Anglorum & Danorũ 50. nauibus magnis Norregiam deuectus,*Olanum* regem de illa expulit, ſibiq; eum ſubiugauit. Anno 1029. *Canutus* rex Anglorum & Danorum, & Norreganorum ad Angliam redijt, & poſt Danicum Comitem *Hacun* (qui nobilem matronam *Gunhildam* ſororis ſuæ & *Wirtegornin* regis Windorũ filiam in matrimonio habuit)

habuit) quasi legationis causa in exilium misit. timebat enim ab illo vel vita priuari. Anno 1030. prædictus Comes *Hacun* in mari perijt: quidam tunc dicunt eum fuisse occisum in Orcada insula: sanctus *Olauus* rex & martyr *Haroldi* regis Norreganorum filius, quem rex *Canutus* expulerat reuersus in Norregam iniustè perimitur a Norreganis. Anno 1031. *Canutus* rex Anglorum & Danorum & Norreganorum de Denemercia magno cum honore Romam iuit, & sancto *Petro* apostolorum principi ingentia dona in auro & argento, alijsq; rebus pretiosis obtulit, & a *Iohanne* papa, vt scholam Anglorum in Roma morantium, ab omni tributo & telône liberaret, impetrauit; & in eundo & redeundo largas pauperibus elemosynas erogauit, ac multas per viam clausuras, vbi telon a peregrinis exigebatur, ingenti pretio dato, dissipauit; vitæque suæ, & morum emendationem, ante sepulchrum apostolorum deuouit. Anno 1032. ecclesia sancti *Eadmundi* regis & martyris dedicata est. Ignis penè inextinguibilis multa per Angliam loca concremauit. *Alffigus* Wintoniensis episcopus obijt, cui *Elfwinus* presbyter regis successit. Anno 1033. magnæ religionis, & modestiæ vir *Leolfsius* Hwicciorum episcopus, in episcopali villa Kemesia, decimo quarto Cal. Septembris feria tertia obijt, &, vt fas est credi, ad cælica regna migrauit, cuius corpus in ecclesia sanctæ *Mariæ* Wigorniæ cum honore tumulatur, in cuius sedem Perscorensis abbas *Bricthegus*, filius videlicèt sororis *Wlstani* Eboracensis archiepiscopus leuatus est. Anno 1034. *Malcholmus* rex Scotorum obijt, cui *Machetad* successit. Anno 1035. *Canutus* rex Anglorum ante suum obitum super Norreganos *Swanum* filium suum regem constituit; super Danos verò *Hardecnutum* suum & *Emmæ* reginæ filium, regem locauit; *Haroldum* verò suum ex Hamtunensi * *Elfgiua* procreatum regem Anglorum constituit, & posteà hoc anno secundo Idus Nouembris, feria quarta apud Scaftesbiriam vita decessit: sed Wintoniæ, in veteri monasterio satis honorificè tumulatur. Quo tumulato regina *Elfgiua* quæ & *Emma*, ibidem resedit. *al. Elgina*

HAroldus verò, adepta regia dignitate, misit Wintoniam suos constipatores celerrimè, & gazarum, opúmque, quas rex *Canutus* ei reliquerat, maiorem, meliorémq; partem ademit illi tyrannicè, spoliatámque dimisit ibidem, vt cœperat, residere. atque consentientibus plurimis maioribus natu Angliæ, quia iustus hæres cœpit regnare, non tamen ita potentèr vt *Canutus*, quia iustior hæres expectabatur *Hardecnutus*: vnde breui pòst tempore, regnum sorte diuiditur Angliæ, & *Haroldo* pars septentrionalis, *Hardecnuto* prouenit Australis. *Robertus* dux Normannorũ obijt, cui successit *Willielmus Bastard* filius eius, in puerili ætate. Anno 1036. innocentes *Clitones*, *Alfredus*, & *Eadwardus Egelredi* quondam regis Anglorum filij, de Normannia, vbi cum *Richardo* auunculo suo manserant tempore longo, multis Normannicis militibus secum assumptis, in Angliam paucis transuecti nauibus, ad suæ matris colloquium, quæ Wintoniæ morabatur, venêre. Quod indignè grauitérque ferebant potentes nonnulli; quia, licèt iniustum esset, *Haroldo* multò deuotiores extitere quàm illis, maximè, vt fertur, Comes *Godwinus*. hic quidem *Alfredum* cùm versus Lundoniam ad regis *Haroldi* colloquium, vt ei mandarat, properaret, retinuit, & arctam in custodiam posuit; sociorum verò illius quosdam disturbauit, quosdam catenauit, & posteà cæcauit, nonnullos cute capitis abstracta, cruciauit, & manibus ac pedibus amputatis multauit; multos etiam venundari fecit, & mortibus varijs ac miserabilibus, apud Geldefordam sexcentos viros occidit. sed illorum animas, nunc in Paradiso credimus gaudere cum sanctis, quorum corpora tam crudelitèr sine culpa perempta sunt in aruis. Quo audito, regina *Emma* filium suum *Eadwardum*, qui secum remanserat, magna cum festinatione in Normaniam remisit. Deinde *Godwini*, & quorundam aliorum iussione, ad insulam Elig *Clito Elfredus* strictissimè vinctus ducitur, sed vt ad terram nauis applicuit, in ipsa, mox abstraxerunt oculos eius cruentissimè, & sic ad monasterium ductus monachis traditur custodiendus vbi breui pòst tempore de hac migrauit luce, & in australi porticu in Occidentali parte ecclesiæ, corpus eius sepelitur debito cum honore, anima verò Paradysi fruitur amœnitate. *Haroldus* rex Merciorum, & Northimbrorum anno 1037. vt per totam regnaret Angliam, a principibus & omni populo, rex eligitur. *Hardecnutus* verò quia in Denemercia moras innexuit, & ad Angliam, vt rogabatur, venire distulit, penitus abijcitur, cuius mater *Elfgiua*, quæ & *Emma*,

Haroldus.

quondam Anglorũ regina, hyemis initio ſine miſericordia expellitur Anglia, quæ rate mox parata in Flandriam tranſuehitur, & a nobili Comite *Baldewino* cũ honore ſuſcepta eſt. Is vt talem virum decuit, quamdiu neceſſitas popoſcerat, ei neceſſaria gratantèr miniſtrari curauit. Eodem anno paulo ante magnæ religionis vir, *Auicus* Eoweſhamtunenſis Decanus obijt. Anno 1038. *Egelnothus* Dorobernenſis archiepiſcopus quarto Calend. Nouembris vita deceſſit, cuius obitus die ſeptimo *Agelredus* Suthſaxoniæ præſul obijt. petierat enim a Deo, ne poſt mortem ſui dilectiſſimi patris *Egelnothi* in hac luce diu viueret, cui *Grimketellus* in*epiſcopatũ; *Agelnotho* verò regis Capellanus *(al. præſulatũ)* *Eadſius* in archiepiſcopatum ſucceſſit. deceſſit etiam eodem anno Wigornienſis epiſcopus *Britthegus*, decimo tertio Calend. Ianuarij, feria quarta, cui ſucceſſit *Liuingus*. Anno 1039. hyems extitit aſperrima, *Brithmarus* Lichfildenſis epiſcopus obijt, cui *Wlſius* ſucceſſit. *Hardecnutus* rex Danorum Flandriam deuectus ad matrem ſuam *Emmam* deuenit.

Hardecnutus. Haroldus rex Anglorum obijt Lundoniæ, & in Weſtmonaſterio ſepelitur, quo ſepulto proceres ferè totius Angliæ, legatos ad *Hardecnutum* Brige, vbi cum matre ſua morabatur, mittentes, & ſe benè facere putantes, rogauerunt illum vt Angliam veniret, & ſceptra regni ſuſciperet, qui nauibus 40. paratis, & Danicis militibus inſtructis, ante mediam æſtatem Angliam aduehitur, & gaudentèr ab omnibus ſuſcipitur, regníque ſolio mox ſublimatur; ſed ſui imperij tempore, nil egit dignum poteſtati regiæ. nam mox vt regnare cœpit, iniuriarum, quas vel ſibi, vel ſuæ genitrici ſuus anteceſſor fecerat rex *Haroldus*, (qui frater ſuus putabatur) non immemor, *Alfricum* Eboracenſem archiepiſcopum, *Godwinum* Comitem, *Stir* maiorem domus, *Edricum* diſpenſatorem, *Throndſ*uum carnificem, & alios magnæ dignitatis viros Lundoniam miſit, & ipſius *Haroldi* corpus effodere & in gronnam proijcere iuſſit, quod cùm proiectum fuiſſet, præcepit illud extrahi, & in flumen Tameſen mandauit proijci. breui autem pòſt tempore, a quodam captum eſt piſcatore, & ad Danos allatum ſub feſtinatione eſt, & in cœmeterio, quod habuerunt Lundoniæ, ſepultum eſt ab ipſis cum honore. quibus per actis, rex *Hardecnutus*, octo marchas vnicuique ſuæ claſſis remigi, & duodecimo vnicuique gubernatori de tota Anglia præcepit dependi, tributum viz. tam graue vt vix aliquis id poſſet perſoluere. Quapropter omnibus, qui priùs eius aduentum deſiderabant magnoperè, factus eſt exoſus ſummopere. Adhuc etiam, pro nece fratris ſui *Elfredi*, aduerſus *Godwinum* Comitem, & Wigornienſem epiſcopum *Liuingum*, accuſantibus illos *Alfrico* Eboracenſi archipræſule, & quibuſdam alijs, exarſit ira magna. Idcircò epiſcopatum Wigornienſem *Liuingo* abſtulit, & *Alfrico* dedit: ſed ſequenti anno, ablatum *Alfrico Liuingo* ſecum pacificato, benignè reddidit. *Godwinus* autem regi, pro ſua amicitia dedit trierem, id eſt, nauem fabrefactam, roſtrũ deauratum habentem, armamentis optimis inſtructam, decoris armis, electíſque octingeſimo militibus decoratam. Quorum vnuſquiſque habebat duas in ſuis brachijs armillas aureas ſexdecim vncias pendentes, loricam triplicem, indutam in capite caſſidem ex parte deauratam, gladium deauratis capulis renibus accinctum, Danicam ſecurim auro argentóque redimitam in ſiniſtro humero pendentem, in manu ſiniſtra clipeum, cuius vmbo clauíque erant deaurati, in dextra lanceam, quæ lingua Anglorum **Ategar** appellatur. Inſupra etiam non ſui conſilij, nec ſuæ voluntatis fuiſſe, quod frater eius cæcatus fuiſſet, ſed dominum regem ſuum *Haroldum* facere, quod fecit, iuſſiſſe, cùm totius ferè Angliæ principibus & miniſtris dignioribus, regi iurauit. Anno 1041. rex Anglorum *Hardecnutus*, ſuos huſcarlas miſit per omnes prouincias regni ſui ad exigendum, quod indixerat, tributum, ex quibus duos, *Feader* ſcilicet, & *Turſtanum*, Wigornienſes prouinciales cum ciuibus, exorta ſeditione, in cuiuſdam turris, Wigornienſis monaſterij ſolario, quò celandi cauſa confugerant, 4. nonas Maij, feria 2. peremerunt. Vnde rex ira commotus, ob vltionem necis illorũ *Thuri* mediterraneorum, *Leofricum* Merciorũ, *Godwinum* Weſtſaxonum, *Siwardum* Northimbrorũ, *Romeium* Mageſetenſium, & cæteros totius Angliæ Comites, omnéſq; ferè ſuos huſcarlas cũ magno exercitu *Alfrico* adhuc Wigornienſem pontificatũ tenente, illô miſit, mandans, vt omnes viros, ſi poſſent, occiderent, ciuitatem deprædatam incenderent, totámque prouinciam deuaſtarent. Qui paulo poſt feſtum omnium ſanctorum, & vrbem, & prouinciam

uinciam vaſtare cœperunt, idque per quatuor dies agere non ceſſauerunt, ſed paucos e ciuibus, vel prouincialibus ceperunt, ac occiderunt, quòd præcognito aduentu eorum, prouinciales quoquo locorum fugerunt; ciuium verò multitudo, in quandam modicam inſulam in medio **Sabrine** fluminis ſitam, quæ **Beuerege** nuncupatur, confugerant, & munitione facta, tam viriliter ſe aduerſus ſuos inimicos defenderunt, quoad pace recuperata, liberè domum liceret eis redire quinta igitur die, à ciuitate cremata, vnuſquiſque cum magna præda rediit in ſua, & regis ſtatim ira quieuit. non multò pòſt *Eadwardus Egelredi* quondam regis Anglorum filius, de Normannia vbi multis exulabat annis, venit Angliam, & a fratre ſuo *Hardecnuto* rege ſuſceptus honorificè, in curia eius manſit. Anno 1042. Rex Anglorum *Hardecnutus* dum in conuiuio (in quo *Oſgodus Clapa* magnæ vir potentiæ, filiam ſuam *Gytam* Danico, & præpotenti viro *Tuuio, Prudan* cognomento, in loco, qui dicitur * **Lamtithe** magna cum lætitia tradebat nuptui lætus, ſoſpes, & hilaris cum ſponſa prædicta, & quibuſdam viris, bibens ſtaret, repentè inter bibendum miſerabili caſu ad terram corruit, & ſic mutus permanens ſexto Idus Iulij, feria tertia expirauit, & Wintoniam delatus iuxta patrem ſuum regem *Canutum* eſt tumulatus; cuius frater *Eadwardus*, annitentibus maximè Comite *Godwino*, & Wigornenſi præſule *Liuingo*, Lundoniæ leuatur in regem, cuius pater *Egelredus*, cuius pater *Eadgarus*, cuius pater *Eadmundus*, cuius pater *Eadwardus* ſenior, cuius pater *Alfredus*.

*al. Lambhth

Sanct. Edwardus.

ANno ab incarnatione Domini 1043. *Eadwardus* ab archipræſulibus *Edſia* Doroberenſi, & *Alfrico* Eboracenſi, alijſque fermé totius Angliæ præſulibus, prima die Paſchæ 3. Non. Aprilis, vngitur in regem Wintoniæ. Eodem anno, poſt feſtum ſancti *Martini*, rex cum Comitibus *Leofrico, Godwino*, & *Siwardo*, de ciuitate Glauorna Wintoniam venit improuiſè; & vt illi conſilium ei dederant ſuæ genitrici quicquid in auro, argento, gemmis, lapidibus, alijſq; rebus pretioſum habuerat, abſtulit; vel quia priuſquā rex eſſet effectus, vel pòſt, minùs quàm volebat illi dederat, & ei valdè dura extiterat. defuncto *Eadmundo* Dunelmenſi epiſcopo, *Egelricus* ſucceſſit, *Siwardo* adminiſtrante Comitatum Northumbrorum. Anno 1044. *Alwordus* Lundonienſis præſul, qui & ante epiſcopatum, & in epiſcopatu abbatis iure Eoueſhamnenſi cœnobio præfuit, cum pontificatū adminiſtrare pro ſua infirmitate minùs ſufficeret, & Eoueſhammi reſidere voluit, ſed fratres illius loci ad id omnino conſentire noluerunt. Quapropter ablatis ex magna parte libris, & ornamentis, quæ ipſe eidem loco contulerat, & quibuſdam vt fertur quæ alij contulerant, ad monaſterium **Rameſege** ſeceſſit, & omnia quæ attulit, ſancto contulit *Benedicto*, ibiq; reſedit, & eodem anno octauo Cal. Auguſti feria quarta defunctus ſepelitur ibidem. In generali verò concilio, quod eodem tempore celebratum eſt Lundoniæ, religioſus Heoueſhamnenſis monachus, qui & Manni vt abbatis iure ſuo monaſterio præeſſet eligitur, & quarto Idus Auguſti, feria ſexta ordinatur. eodem anno, nobilis matrona *Gunnilda*, regis *Wertgeorni*, & ſororis *Canuti* regis filia, & Comitis *Hacun*, & poſt mortem *Haroldi* viduata, cum duobus filijs *Hemmingo*, & *Turkillo* expellitur Anglia. quæ Flandriam deuecta in loco, qui **Bricge** dicitur, aliquando reſedit, & ſic Danemerciam adijt. Anno 1045. *Brictwoldus* Wiltonienſis epiſcopus obijt, cui regis Capellanus *Hermannus* de Lotaringia oriundus ſucceſſit. Quo anno, rex Anglorum *Eadwardus* ad Sandicum portū congregauit claſſem præualidam, contra magnum Noreganorum regem Angliam adire diſponentem, ſed bellum a *Swano* rege Danorum ſibi illatum, iter impediuit. Anno 1046. *Liuingus* Hwicciorum Domnaniæ, & Cornubiæ præſul, decimo Calend. Aprilis die dominica obijt. poſt cuius obitum, regis Cancellario *Leofrico* Brittannico, mox Cridiatunenſis & Cornubenſis datus eſt præſulatus. Et *Aldredus*, qui primò monachus Wintonienſis, poſt abbas Tauiſtokenſis extitit, Hwicciorum pontificatum ſuſcepit. *Oſgodus Clapa* expellitur Anglia. magnus Norreganorum rex ſancti *Olaui* regis filius, fugato rege Danorum *Swano*, ſibi Danemerciam ſubegit. Anno 1047. nix in occidente tanta cecidit, vt ſiluas quoque frangeret. *Aldwinus* Wintonienſis epiſcopus deceſſit, in cuius ſedem *Stigandus* ſublimatur. *Swanus* rex Danorum, ſuos legatos miſit ad *Eadwardum* regem Anglorum, & rogauit, vt ſibi claſſem mitteret contra magnum regem Norreganorum. tunc Comes *Godwinus* conſilium regi dedit, vt ſaltem 50. naues militibus inſtructis,

ei

ei mitteret, sed quia *Leofrico* Comiti & omni populo id non videbatur consilium, nullam ei mittere voluit. Post hæc, magnus rex Noreganorũ, classe multa & valida constipatus, cum *Swano* prælium commisit, & multis millibus vtrinque occisis, illum de Danemercia expulit; & pòst in illa etiam regnauit, atque tributum sibi non modicum pendere Danos coegit, ac non multò pòst obijt. Anno 1048. *Swanus* Danemerciam recepit, & *Haroldus Harfager*, *Swardi* regis Norreganorum filius, & ex parte matris frater sancti *Olaui*, patruus scilicèt magni regis, Norregam repetijt, breuiq; post tempore suos nuntios ad regem Anglorum *Eadwardum* misit, & pacem, amicitiámq; ei obtulit, & recepit. Terræmotus Calend. Maij, die Dominica extitit magnus Wigornæ, Wic, Deorbiæ, & multis alijs locis: mortalitas hominum, & animalium multas occupauit Angliæ prouincias, & ignis aereus vulgo dictus siluaticus, in Deorbensi prouincia, & quibusdam alijs prouincijs villas & segetes multas vstulauit. Anno 1049. *Leo* Papa, centesimus quadragesimus quintus, iste est *Leo*, qui nouum cantum de sancto *Gregorio* Papa fecit. *Henricus* imperator innumerabilem congregauit exercitum, contra Flandrensium Comitem *Balwinum*, maximè eô quòd apud Neomagum suum palatium combussisset, atque fregisset pulcherrimum. In qua expeditione fuit *Leo* Papa, & de multis terris nobiles & magnifici viri quamplurimi. *Swanus* etiam rex Danorum, vt imperator illi mandarat, cum sua classe ibi affuit, & ea vice fidelitatem imperatori iurauit, misit quoq; ad regem Anglorum *Eadwardum*, & rogauit illum ne *Baldewinum* permitteret effugere, si vellet ad mare fugere. Idcirco cum magna classe rex Sandicum portum adijt, & ibi tamdiu mansit, quoad imperator de *Baldewino* omnia, quæ voluit, habuisset. Intereà *Swanus* Comes, *Godwini* Comitis, & *Gytæ* filius, qui relicta priùs Anglia (quòd *Edgiuam* Leonensis monasterij abbatissam, quam corruperat, in matrimonium habere non liceat) Danemerciam adierat, nauibus 8. redijt, dicens cum simulatione, se cum rege a modò fidelitèr permansurum. Cui *Beorne* Comes, filius auunculi sui Danici Comitis *Vlfi*, filij *Spraclingi*, filij *Vrsi*, ac frater *Swani* regis Danorum promisit a rege impetraturum, vt suus Comitatus ei redderetur. pacificato itaq; cum imperatore Comite *Baldwino*, Comites *Godwinus* & *Beorn* 42. nauibus Peuenesea, regis licentia sunt deuecti, reliquam verò classis partem domum iussit redire, paucis secum nauibus ibi retentis. Cui cùm nuntiatum fuisset, quòd *Osgodus Clapa*, cum 29. nauibus in *Vlpe* iaceret, de nauibus, quas remisit, quot potuit, reuocauit. *Osgodus* autem, vxore sua, quam apud **Brige** commiserat, recepta, 6. nauibus Denemerciam redijt. aliæ verò Estsaxoniam adeuntes, præda non modica, circa promontorium *Eadulfi*, rapta, redibant. Verùm eas in redeundo sæua corripuit tempestas, omnésq; submersit, exceptis duabus, quæ in transmarinis partibus captæ sunt, occisis omnibus, qui in illis erant. dum hæc agebantur, *Swanus* Comes Peuenesea venit, & consobrinũ suum *Beorn* Comitem cum dolo rogauit, vt ad Sandicum portum secum iret, & vt illi promiserat, eum cum rege pacificaret. qui fisus in consanguinitate, tribus tantum socijs assumptis, cum illo proficisci cœpit; at ille ad **Bosanham**, vbi eius naues erant, duxit eum, & in nauem introductum duris mox loris vinciri iussit, ac secum tamdiu habuit, donec ad ostium **Dorte** veniret, vbi illo occiso, & in altam fossam proiecto, terráque obruto, dimiserunt illum sex naues, quarum duas paulò pòst ceperunt Heastingenses, & occisis, qui fuerunt in eis, naues ad Sandwicum conducentes, regi obtulerunt. *Swanus* verò ad Flandriam, duabus fugiens nauibus ibi mansit, quoad Wigorniensis episcopus *Aldredus*, illum reduxit, & cum rege pacificauit. Eodem anno, sanctus *Leo* papa, rogatu eximiæ religionis abbatis *Herimari*, in Franciam venit, habens in comitatu suo præfectum, & digniores quosq; Romuleæ vrbis, & sancti *Remigij* Francorum apostoli monasterium, Remis constitutum, maximo cum honore dedicauit; & postmodum, in ipsa vrbe, magnam synodum archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, sex diebus celebrauit: in qua synodo, fuit *Aldwinus* Ramesigensis, & abbas monasterij sancti *Augustini* a rege Anglorum *Eadwardo* illô missus. Anno 1050, rex Scotiæ *Machetad* Romæ argentum spargendo distribuit: *Edsius* Dorobernensis archiepiscopus obijt, cui *Robertus* Lundoniensis episcopus, genere Normannus successit: *Hermannus* Wiltoniensis episcopus, & *Aldredus* Wigorniensis episcopus Romam ierunt. Anno 1051. *Alfricus*, qui & *Putta*, Eboracensis archiepiscopus Suthwellæ defunctus, **Medeshamburcstede** sepelitur, cui

cui *Kinsius* regis capellanus successit. Rex *Edwardus* absoluit Anglos à graui vectigali, trigesimo octauo anno, ex quo pater suus rex *Egelredus* primitùs id Danicis solidarijs solui mandarat. Post hæc, mense Septembri, Bononiensis Comes *Eustachius* senior, qui sorore *Eadwardi* regis *Godam* nomine in coniugium habuerat, paucis Doroberniam applicuit nauibus. In qua milites eius, cum stolidè & insipienter sibi hospitia quærerent, vnum è ciuibus peremerunt: quod videns conciuis eius vlciscitur illum, occiso milite quodam. ob quam rem Comes, & sui, nimis irati, viros & mulieres quamplures armis interfecerunt, pueros & infantes suorum pedibus equorum contriuerunt; sed vbi ciues ad obsistendum concurrere viderunt, turpem fugam ineuntes, vix euaserunt, septem ex socijs eorum peremptis, & ad regem *Eadwardum*, qui tunc temporis **Glauorne** morabatur, fugerunt. Talia geri in suo Comitatu Comes *Godwinus* grauitèr ferens, nimiáque commotus ira de toto Comitatu suo, scilicet de Cantia, Suthsaxonia, Westsaxonia, & filius eius primogenitus *Swanus* de suo, id est, de Oxenfordensi, Glauornensi, Herefordensi, Summerseatunensi, Berrukeschirensi prouincijs; altérque filius *Haroldus* de suo Comitatu, videlicet, Estsaxonia, Estanglia, Huntendunensi, & Grantebrigiensi prouincijs innumerabilem congregauerunt exercitum, quod regem *Eadwardum* non latuit. Idcirco, nuncijs ad *Leofricum* Mercensium, & *Siwardum* Northimbrorum Comites festinatò missis, rogauit vt ad se in magno periculo constitutum, cum omnibus, quos habere poterant, venire accelerarent. Illi autem primò cum paucis venerunt: sed vbi cognouerunt quo modo se habuit res, per suos Comitatus celeres miserunt veredarios, & magnum congregauerunt exercitum. similiter & *Rodulfus* Comes, *Godæ* sororis *Eadwardi* regis filius, de suo comitatu quot potuit congregauit. Interea *Godwinus* & filij eius, cum suis exercitibus post natiuitatem Sanctæ *Mariæ*, in Glauornensem prouinciam venientes, in loco qui **Langeto** dicitur, castra metati sunt, & legatis Glauornam ad regem directis, Comitem *Eustachium*, & socios eius insuper & Normannos, & Bononienses, qui castellum in Dornbernæ cliuo tenuerunt, sub denuntiatione belli reposcebat. Ob id autem ad tempus rex perterritus, & in angore magno constitutus, quid ageret pœnitùs ignorabat; sed vbi exercitum Comitum *Siwardi*, *Leofrici*, & *Rodulfi* aduentare comperijt, se nullatenùs *Eustachium*, alióśque requisitos traditurum constantèr respondit; quo audito, vacui redeunt legati; quibus abeuntibus, exercitus Glauornam intrauit, ita inflammato & concordi animo ad pugnam paratus, vt statim si rex permitteret, cum exercitu *Godwini* pugnam inire vellet. At quia de tota Anglia, quíque meliores in sua, & in illorum parte erant coadunati Comiti *Leofrico*, & quibusdam alijs, magnum videbatur consilium, ne ipsi cum suis compatriotis bellum inirent; sed obsidibus adinuicem datis, rex & *Godwinus*, die constituto ad placitandum Lundoniam conuenirent. probato consilio, & nuncijs intercurrentibus, obsidibus datis & acceptis, dux in Westsaxoniam redijt; rex verò de tota Mercia & Northimbria copiosiorem exercitum congregauit, & secum Lundoniam adduxit. *Godwinus* autem & filij eius ad **Suthweorc** venêre cum magna Westsaxonum multitudine: sed quia suus paulatim defluxerat exercitus, placitum inire cum rege non audebat, verùm nocte superueniente fugam inijt. Quare mane facto, rex in suo consilio, & omnis exercitus, vnanimi consensu illum, & quinque filios eius exules fore decreuerunt: qui cum coniuge sua *Githa* & *Tosti* cum vxore sua *Iuthitha* filia videlicet *Baldwini* Flandrensis Comitis, ac duo alij filij eius *Swanus*, & *Girth*, ad **Tornege**, vbi naues eius paratæ fuerant, venerunt. In qua, tantum auri, & argenti aliarúmque rerum pretiosarum, quantum illa portare potuit, festinanter imponentes, eámque certatim conscendentes, ad Flandrensium Comitem *Baldwinum* direxerunt cursum. Porrò *Haroldus* & **Leolwinus* *al. Leofrinus* filij eius, Bristowam adeuntes, nauem quam frater illorum *Swanus* sibi parauerat, conscenderunt, & in Hyberniam transuecti sunt: reginam verò *Edgitam* rex propter iram, quam aduersus patrem eius *Godwinum* habuerat, repudiauit, & cum vna pedissequa ad Werewellam eam sine honore misit, & Abbatissę custodiendā cōmendauit. his gestis

Normannicus dux *Willielmus*, cum multitudine Normannorum Angliam venit, quem rex *Eadwardus*, & ſocios eius honorificè ſuſcepit, & magnis multiſque donatum muneribus ad Normanniam remiſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſecundo, *Alfgiua*, id eſt, *Emma* regina quondam & coniux regum *Egelredi*, & *Canuti*, ſecundo Nonas Martij Wintoniæ obijt, & ibi ſepulta eſt. Eodem anno Wallenſium rex *Griffinus*, magnam partem Herefordenſis prouinciæ depopulatus eſt, contra quem prouinciales illi, & de caſtello quàm plures Normanni aſcenderunt, ſed multis ex illis occiſis, ille victoriam habuit, & ſecum magnam prædam adduxit. Hæc pugna facta eſt eodem die, quo ante tredecim annos fratrem Comitis *Leofrici Edwinum* Wallenſes interfecerunt. paruo poſt tempore, *Haroldus* Comes, & frater eius *Leolfwinus* de Hybernia redeuntes, & oſtium Sabrinæ nauibus multis intrantes, in confinio Summerſetanæ, & Dorſetanæ applicuerunt, & illis in partibus villas, & agros deprædati ſunt multos. aduerſus quos de Domnania, & Summerſetania quamplures aſcenderunt, ſed eos vicit *Haroldus*, cæſis ex illis pluſquam triginta nobilibus miniſtris, cum alijs multis: dein ad naues cum præda redijt, & mox **Penwichthſteort** circumnauigauit. Tunc rex *Eadwardus* quadraginta naues alimentis, electiſque militibus inſtructas, ad Sandwicum portum feſtinatò miſit, & eos aduentum Comitis *Godwini* opperiri, & obſeruare iuſſit, ſed tamen ignorantibus omnibus, ille cum paucis nauibus reuerſus in Cantia applicuit, & miſſis latentèr nuncijs, primitùs Cantuarienſes, dein Suthſaxones, Eſtſaxones, Suthregienſes, & omnes Buthſecarlas de Haſtinga, & vbique circa ripas maris, alióſque nonnullos in auxilium ſui allexit; hi omnes, vno ore aut viuere, aut mori ſe paratos fore ſibi promiſerunt. Quod vbi regiæ claſſi, quæ ad Sandwicum portum iacebat, innotuit, illum inſequuntur, ille verò fugiens euaſit, & quo in loco potuit, ſe occultauit. Illi verò ad Sandwicum portum ſunt reuecti, & inde Lundoniam ſunt reuerſi. Hoc cognito, Comes *Godwinus* ad Vectam inſulam reuehitur, & circa ripas maris tamdiu nauigabatur, donec ad illum filij eius *Haroldus* & *Leolfwinus*, ſua cum claſſe venirent, cúmque in vnum conueniſſent à deprædatione, & depopulatione deſtiterunt; victum autem exercitui ſuo, cùm res expoſceret, ſumebant, circa ripas autem maris & vbicunque locorum, omnes quos poterant ſibi in adiutorium allicientes, & Buthſecarlas omnes, quos obuios inuenerant ſecum legentes, verſus Sandwicum portum curſum direxerunt, quò cùm veniſſent, regi *Eadwardo* tunc temporis Lundoniæ demoranti, illorum aduentus nuntiatur; qui, nuncijs properè miſſis, omnibus, qui à ſe non defecerant, mandauit, vt in adiutorium ſui venire maturarent, at illi nimis tardantes, ad tempus non venerunt. Intereà cum ſua claſſe *Godwinus* Comes aduerſus curſum Tameſis deuectus, die exaltationis Sanctæ Crucis, feria ſecunda ad **Suthweorc** venit, & ibi tam diu expectauit, quoad maris acceſſus adueniret. Interim quoſdam per internuncios, ciues Lundonienſes, quos varijs pollicitationibus priùs illexerat, conuenit, & vt omnes ferè, quæ volebat, omninò vellent, effecit. Inde rebus omnibus diſpoſitis, & ordinatis, reumate adueniente, feſtinanter anchoras ſuſtulerunt, ac nullo in ponte, obſiſtente, per Auſtralem fluminis crepidinem ſurſum nauigauerunt. Venit, & pedeſtris exercitus, ac ſe per oram fluminis ordinatim diſponens, ſpiſſam, terribilémque fecit teſtudinem: dein claſſis ſe verſus Aquilonem in ripam vertit, quia regis claſſem circumdare vellet. Habebat enim & rex claſſem, & numeroſam pedeſtrem exercitum: ſed quia ibi & cum rege, & cum *Godwino* erant perpauci, qui fortitudinis aliquid haberent, (in tantum Angli pugnare aduerſus ſuos propinquos ac compatriotas penè omnes abhorrebant). Vnde ſapientiores quique ex vtráque parte, inter regem, & ducem pacem reintegrantes, exercitum ab armis diſcedere iuſſerunt; mane autem facto rex habuit concilium, priſtinúmque honorem plenitèr reddidit *Godwino*, & vxori ſuæ, filiiſque omnibus, excepto *Swano*. Ille enim ductus pœnitentia, eò quòd vt prædiximus conſobrinum ſuum *Beorn* occiderat, de Flandria nudis pedibus Ieruſalem adierat, indéque rediens inualitudine ex nimio frigore contracta, mortuus eſt in Licia, filiam quoque ducis *Ed-*

githam

githam reginam digniter rex recepit, ac pristinæ dignitati restituit. Facta igitur concordia pacéque firmata, omni populo rectam legem promiserunt, & omnes Normannos, qui leges iniquas adinuenerant, & iniusta iudicia iudicauerant, multáque regi consilia aduersus Anglos dederant, exlegauerunt; paucos tamen scilicet *Robertum* Draconem, & generum eius *Richardum Scrobi* filium *Alfredum* regis stratorem, *Aufridum* cognomento *Ceockesfot*, & quosdam alios quos plùs cæteris rex dilexerat, eique & omni populo fideles extiterant, in Anglia * remeare permiserunt. Porrò *Robertus* Doroberniæ Archiepiscopus, & Lundoniæ præsul *Willielmus* & *Vlf* Lincolnensis antistes, cum suis Normannis vix euadentes mare transierunt, sed *Willielmus* propter suam bonitatem, paruo post tempore reuocatus, in suum Episcopatum recipitur. *Osbernus* verò cognomento *Pentecost*, & socius eius *Hugo* sua reddiderunt castella, & Comitis *Leofrici* licentia, per suum comitatum Scotiam adeuntes à rege Scottorum * *Machetad* recepti sunt. Eodem anno in nocte festiuitatis Sancti *Thomæ* Apostoli, tantus támque vehemens extitit ventus, vt multas ecclesias, domósque dirueret, & innumeras arbores frangeret, vel radicitus euelleret.

* al. remanere

* al. Matheotha

Anno millesimo quinquagesimo tertio, *Griffrini* regis Australium Wallensium frater *Rees* nomine, propter frequentes prædas, quas egit in loco, qui **Bulendun** dicitur, iussu regis *Eadwardi* occiditur, & Glauornam caput eius ad regem in Vigilia Epiphaniæ est allatum. Eodem anno, dum secunda Paschalis festiuitatis celebraretur feria, Wintoniæ *Godwino* Comiti ex solito regi ad mensam assidenti, suprema calamitas euênit. Graui etenim morbo ex improuiso percussus, mutus in ipsa sede declinauit. Quod filij Comes *Haroldus*, *Tostius*, & *Girth* videntes, illum in cameram regis portauerunt, sperantes eum post modicum de infirmitate conualescere, sed ille expers virium, quinta posthæc feria, decimo septimo Kalendas Maij vita decessit, & in veteri monasterio sepultus est. Cuius ducatum suscepit filius eius *Haroldus*, & eius Comitatus datus est *Algaro Leofrici* Comitis filio.

Anno millesimo quinquagesimo quarto, strenuus dux Northimbrorum, *Siwardus* iussu regis *Eadwardi*, & equestri exercitu & classe valida Scotiam adijt, & cum rege Scottorum *Machetad*, prælium commisit; ac multis millibus Scottorum, & Normannis omnibus, quorum supra mentionem fecimus, occisis, illum fugauit, & *Malcolmum* regis Cumbrorum filium, vt rex iusserat, regem constituit. In eo tamen prælio filius suus, & multi Anglorum, & Danorum ceciderunt. Mortuo *Godwino* VVincelcumbensi Abbate, *Alredus* VVigorniensis Episcopus, in festiuitate Sancti *Kenelmi*, *Godricum*, *Godmanni* regis capellani filium, loco eius Abbatem constituit. Dein magnus cum xenijs idem Episcopus, regis fungitur legatione ad imperatorem, à quo simul, & *Heremanno* Colonensi Archipræsule, cum magno susceptus honore, ibidem per integrum annum mansit, & ex parte regis, imperatori suggessit, vt legatis Hungariam missis, fratruelem suum *Edwardum*, regis videlicet *Eadmundi* ferrei lateris filium reduceret, Angliámque venire faceret.

Anno millesimo quinquagesimo quinto, *Siwardus* dux Northimbrorum Eboraci decessit, & in monasterio Galmanho, quod ipse construxerat, sepultus est; cuius ducatus *Tostio Haroldi* ducis germano datus est. Non multò pòst rex *Eadwardus* habito Lundoniæ concilio, *Algarum* Comitem, filium *Leofrici* Comitis sine culpa exlegauit, qui mox Hyberniam petijt, & decem & octo piraticis nauibus adquisitis, redijt, & *Griffinum* regem VVallensium adijt, eúmque petiuit, vt contra regem *Eadwardum* sibi esset in auxilium; ille autem statim de toto regno suo copiosum exercitum congregans, *Algaro* præcepit, vt loco constituto, sibi & exercitui cum suis copijs occurreret; quibus in vnum conuenientibus, fines Anglorum depopulaturi Herefordensem prouinciam intrauerunt, contra quos timidus dux *Rodulfus* regis *Eadwardi* sororis filius exercitum congregans, & duobus milliarijs à ciuitate Hereforda, nono Kalendas Nouembris illis occurrens, Anglos contra morem in equis pugnare iussit, sed cùm prælium

eſſent commiſſuri, Comes cum ſuis Francis & Normannis fugam primitùs capeſſit; quod videntes Angli, ducem ſuum fugiendo. Quos aduerſarij ferè omnes inſecuti quadringentos vel quingentos viros ex eis peremerunt, multóſque vulnerauerunt; dein victoria potiti, rex *Griffinus*, & Comes *Algarus* Herefordam intrauerunt, & ſeptem Canonicis, qui valuas principalis baſilicæ defenderant occiſis, ac monaſterio, (quod verus Chriſticola antiſtes *Athelſtanus* conſtruxerat) cum omnibus ornamentis & reliquijs ſancti *Agelberti* regis, & martyris, aliorúmque ſanctorum, combuſto, & nonnullis è ciuibus necatis, multíſque captiuatis, ciuitate etiam ſpoliata & cremata, prædæ vbertate ſunt ditati. Mox Anglia exercitum congregari iuſſit, cui Glauornæ congregato, ſtrenuum ducem *Haroldum* præfecit, qui eos perſequitur, ac fines VValanorum audacter ingreſſus, vltra **Stradele** caſtra metatus eſt. Sed illi, qui virum fortem & bellicoſum imperatorem ſciebant, cum eo committere bellum non audebant, in Suthwaloniam fugerunt. Quo comperto, maiorem exercitus partem ibi dimiſit, mandans eis, vt ſuis aduerſarijs, ſi res expoſceret, viriliter reſiſterent, cum cætera verò multitudine Herefordam rediens, vallo alto illam cinxit, portis & feris muniuit. Interea legatis intercurrentibus, *Griffinus*, *Algarus*, & *Haroldus*, & qui cum illis fuerant in loco, qui **Biligeſleage** dicitur, conuenerunt, & pace data & accepta, firmam amicitiam inter ſe pacti ſunt. quibus patratis, claſſis *Algari* Comitis Legaceſtram deuecta, ſtipendium, quod eis promiſerat, ibi expectauit. Ipſe verò ad regem venit, & ab eo ſuum Comitatum recepit. Eodem tempore, religioſus vir *Tremerinus* VValonicus antiſtes deceſſit. hic, multo tempore, vicarius *Adhelſtani* Herefordenſis præſulis extitit, poſtquam ipſe miniſterium epiſcopale per ſe implere nequiuit. Erat enim per annos tredecim, oculorum lumine priuatus. *Hermannus* Wiltoniæ prouinciæ præſul offenſus, quia ei ſedem epiſcopalem transferre de villa, (quæ **Ramnebirig** dicitur) ad Abbatiam Malmesburienſem rex nollet concedere, epiſcopatum dimiſit, maríque transfretato, apud ſanctum *Bertinum* monachicum habitum ſuſcepit, ibíque in ipſo monaſterio tribus annis manſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſexto, *Henricus* imperator Romanorum obijt, cui ſucceſſit *Henricus* filius eius. Vir magnæ ſanctitatis Herefordenſis epiſcopus *Adhelstanus*, quarto Idus Februarij, in villa, quæ dicitur **Boſanbrig**, deceſſit, cuius corpus Herefordam delatum in eccleſia, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat, eſt tumulatum. Cui *Leonegarus* ducis *Haroldi* capellanus ſucceſſit, qui eodem anno decimo ſexto Kalendas Iulij, à *Griffino* VValanorum rege in loco, quæ **Glaſtingebirie** dicitur, cum clericis ſuis, & vicecomite *Agelnotho*, & multis alijs occiſus eſt, manſit autem in epiſcopatu vndecim ſeptimannis, & quatuor diebus. Quo perempto, *Aldredo* Wigornienſi præſuli, donec antiſtes conſtitueretur, epiſcopatus Herefordenſis commiſſus eſt. Poſthæc idem epiſcopus, & Comites *Leofricus*, ac *Haroldus*, cum rege *Eadwardo*, *Griffinum* Walanorum regem pacificauerunt. Comes Agelwinus *Oddo* eccleſiarum amator, pauperum recreator, viduarum & pupillorum defenſor, virginitatis cuſtos, ab *Alredo* Wigornienſi epiſcopo, ante ſuum obitum monachizatus, 2. Kalendas Septembris, apud **Deorhirſt** deceſſit, ſed in monaſterio Perſcorenſi, honorificè ſepultus quieſcit. Dunelmenſis epiſcopus *Algericus*, epiſcopatu ſponte relicto, ad monaſterium ſuum, quod dicitur **Burh**, vbi nutritus, & monachus eſt factus, ſeceſſit, ibíque annis duodecim degit. cui eiuſdem monaſterij monachus frater ipſius *Agelwinus*, in epiſcopatu ſucceſſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſeptimo, *Clito Eadwardus*, regis *Eadmundi* ferrei lateris filius, vt ei mandarat ſuus patruus, rex *Eadwardus* de Hungaria, quò multò antè (vt prædiximus) in exilium miſſus fuerat, Angliam venit. Decreuerat enim rex illum poſt ſe regni hæredem conſtituere, ſed ex quo venit, paruo pòſt tempore vita deceſſit Lundoniæ. excellentis vir memoriæ, laudabilis Comes *Leofricus*, *Leofwini* ducis filius, in propria villa, quæ dicitur **Bromleage**, ſecundo Kalendas Septembris, in bona ſenectute deceſſit, & Couentro ſepultus eſt honorificè; quod monaſterium, inter cætera bona opera, quæ in ſua vita geſſit, ipſe, & vxor illius Dei cultrix & Sanctæ *Mariæ* ſemper virginis amatrix deuota, nobilis Comitiſſa *Godiua*, de ſuo patrimonio à fundamentis conſtruxerunt, & id terris ſufficientèr locupletauerunt, ornamentis varijs

rijs adeò ditauerunt, vt in nullo monasterio totius Angliæ, tanta copia auri, argenti, gemmarum, lapidúmque pretiosorum inueniretur, quanta tunc temporis habebatur in illo. Leonense etiam & Wanlokense cœnobium, sanctique *Iohannis Baptistæ*, ac Sanctæ *Wereburgæ* virginis monasteria, in Legacestria sita, & ecclesiam, quam Lincolniensis præsul *Eadnothus* in loco famoso, qui Sanctæ *Mariæ* Stou Anglicè, Latinè verò Sanctæ *Mariæ* locus appellatur, pretiosis ditauerunt ornamentis: Wigorniense quoque monasterium terris, & Heueshamuense, ædificijs, ornamentis varijs, terrísque locupletauerunt. Huius itaque Comitis sapientia, quam diu vixit, regibus, omníque populo Anglorum multùm profecit, cuius ducatum filius suus *Algarus* suscepit, *Hecca* præsul Australium Saxonum obijt, pro quo *Egelricus* monachus ecclesiæ *Christi* Cantuariensis eligitur. Anno millesimo quinquagesimo octauo, *Algarus* Merciorum Comes, à rege *Eadwardo* secundo exlegatus est: sed regis Walanorum *Griffini* iuuamine, & Norreganicæ classis adminiculo, quæ ad illum venerat ex improuiso; citò per vim suum Comitatum recuperauit. *Aldredus* Wigorniensis episcopus ecclesiam, quam in ciuitate Glauorna à fundamentis construxerat, in honore principis Apostolorum *Petri* honorificè dedicauit: & postea regis licentia *Wlstanum* Wigorniensem monachum à se ordinatum Abbatem constituit ibidem. Dein præsulatu dimisso Wiltoniensis ecclesiæ, qui sibi ad regendum commissus fuerat, & *Hermanno*, cuius suprà mentionem fecimus, reddito, mare transijt, & per Hungariã profectus est Ierosolymam; quod nullus Archiepisc. vel episc. Angliæ eatenus dignoscitur fecisse. Anno 1059. *Nicolaus* Florentiæ ciuitatis episcopus Papa eligitur, & *Benedictus* eijcitur. Anno 1060. *Henricus* rex Francorum obijt, cui filius eius primogenitus *Philippus* succedit. Willensis episcopus *Duduc* obijt, cui successit *Gisa* regis capellanus, ambo de Lotharingia oriundi. Eboracensis Archiepiscopus *Kinsius* 11. Kal. Ianuarij, Eboraci obijt, cuius corpus ad monasterium, quod Burh dicitur, delatum, honorificè est tumulatum. Pro quo Wigorniensis episcopus *Aldredus* ad Archiepiscopatum in natiuitate Domini eligitur, & Herefordẽsis præsulatus, qui ei propter industriam suam fuerat commissus, capellano *Edgithæ* reginæ, *Waltero* Lotaringo est datus. Anno 1061. *Aldredus* Eboracensis Archiepiscopus cum *Tostio* Comite Romam iuit, & à *Nicolao* Papa pallium suscepit. Interim rex Scotorum *Malcolmus* sui coniurati fratris *Tostij* Comitatum, id est, Northimbriam fortitèr depopulatur, violata pace sancti *Cuthberti* in Eilond. Eodem anno *Nicolaus* Papa obijt. *Alexander* Papa electus 149. successit. Anno 1062. *Wlstanus* vir venerandus pontifex Wigorniensi ecclesiæ præficitur. Hic Deo amabilis, regione Merciorum in prouincia Warewicensi, parentibus religiosis oriundus, patre viz. *Eustano* matre verò *Wlfgeoua* nomine, in nobili autem monasterio (quod Burch nominatur) literis & ecclesiasticis officijs imbutus, extitit; qui ambo scilicet parentes eius in tantum religioni studebant, vt longè ante finem vitæ, castitatem professi se ab inuicem seperantes, sub sanctæ conuersationis habitu, vitam consummare gauderent. Quorum exemplo ipse adolescens incitatus, matre id maximè persuadente, seculum reliquit, atque in eodem Wigorniensi monasterio, in quo & ante pater eius Deo seruierat, monachicum habitum & ordinem à venerabili *Brichthego* eiusdem ecclesiæ Episcopo suscepit, à quo etiam in gradu tam diaconatus, quàm presbyteratus ordinatus est. Statim igitur in ipso initio arduam, & omni religione plenam arripiens vitam, in vigilijs, ieiunijs, orationibus, omníque virtutum genere, subitò admirandus apparuit. hinc ob morum disciplinam, primò magister & custos infantium aliquandiu constituitur, deinde ob solertiam ecclesiastici officij cantor simul, & thesaurizarius ecclesiæ ex præcepto seniorum efficitur. Nactus verò occasionem liberiùs Deo seruiendi, ex custodienda sibi commissa ecclesia, totum se contemplatiuæ vitæ dedit; die noctúque in ea aut orationi, aut diuinæ lectioni insistens, biduo, triduóque ieiunio assiduè corpus macerans; sacris vigilijs in tantum deditus, vt non modò diem cum nocte, sed & aliquando, quod à nobis vix crederetur si non ab ipsius ore hoc audiuissemus, quatuor dies cum noctibus absque somno pertransiens ferè exsiccato cerebro periculum incurreret, nisi sopore prælibato naturæ satisfacere festinaret. Denique & cùm vi naturæ dormire compelleretur non lecto, aut lectisternijs membra ad soporem fouebat,

ſed ſuper ſcamnum eccleſiæ libro, in quo orabat ſiue legebat, caput ſuſtentans, pauliſper ſe reclinabat. Poſt aliquod autem tempus, defuncto *Agelwino* Priore monaſterij, ipſe vir reuerendus Prior & pater congregationis ab *Aldredo* epiſcopo conſtituitur. Quod officium valdè laudabiliter adimplens prioris conuerſationis auſteritatem minimè reliquit, immò vt cæteris benè viuendi exemplum daret multiplicitèr adauxit, deinde poſt aliquot annorum curricula, electo ad Archiepiſcopatum Eboracenſis eccleſiæ prædicto *Aldredo* Wigornienſi epiſcopo, fit vnanimis conſenſio tam cleri, quam etiam totius plebis in eius electione, rege viz. *Eadwardo* annuente, vt quem ſibi vellent præſulem eligerent. contigit námque eo tempore vt & legatos Apoſtolicæ ſedis eius electioni intereſſe *Armenfredum* ſcilicet Sedunenſem epiſcopum, & alium, qui à domino Papa *Alexandro* pro reſponſis eccleſiaſticis ad regem Anglorum *Eadwardum* miſſi, regio præcepto Wigorniæ per totam ferè Quadrageſimam degebant, expectantes reſponſum ſuæ legationis vſque ad curiam regalem proximi Paſchę. Hi videntes dum ibi morarentur, eius laudabilem vitam, in eius electionem non tantùm conſentiebant, immò tam clerum, quàm plebem maximè ad hæc inſtigabant, ſuáque autoritate electionem firmabant: illo verò obſtinatiſſimè renuente, ſeque indignum acclamante, & cum ſacramẽto etiam affirmante ſe multò libentiùs decollationi quàm tam altæ ordinationi ſuccumbere velle, cùm ſæpè à viris religioſis ſuper hoc circumuentus, ad conſentiendum minimè perſuaderi poſſet, tandem à viro Dei *Wlſio* incluſo, qui tunc plus 40. annis ſolitariam vitam egiſſe noſcebatur, acritèr pro inobedientia & obſtinatia correptus, diuino etiam oraculo territus conſentire cum maximo cordis dolore compulſus eſt, & epiſcopatu ſuſcepto, Dominico die, quo ſanctæ *Mariæ* natiuitas celebrabatur, conſecratus, vita & virtutibus clarus Wigornienſis eccleſiæ præſul effulſit. Conſecratus eſt igitur ab *Aldredo* Eboracenſi Archiepiſc. eò quòd *Stigando* Dorobomiæ Archiepiſcopo officium epiſcopale tunc à domino Papa interdictum erat, quia *Roberto* Archiepiſcopo viuente Archiepiſcopatum ſuſcipere præſumpſit: canonica tamen profeſſione, præfato Dorobernenſi Archiepiſcopo *Stigando*, non ſuo ordinatori *Aldredo* facta. Inſuper & ipſe archipræſul Eboracenſis ordinator eius coram rege, & regni optimatibus, ipſo *Stigando* factitante, propter ſubſequentium calumnias, profiteri iuſſus eſt, ſe nullum ius eccleſiaſticæ, ſeu ſecularis ſubiectionis ſuper eum deinceps velle clamare, nec propter quod ab eo conſecratus eſt, nec quia ante conſecrationem eius monachus factus eſt. facta eſt autem hæc illius ordinatio, anno ætatis ſuę plus 50. regni verò regis *Eadwardi* anno 20. indictione 15. Anno 1063. ſtrenuus dux Weſtſaxonum *Haroldus*, iuſſu regis *Eadwardi* poſt Natiuitatem Domini æquitatu non multo ſecum aſſumpto, de Glauorna, vbi tunc rex morabatur, ad Radelam multa cum feſtinatione profectus eſt, vt regem Walanorum *Griffinum* propter frequentes depopulationes, quas in Anglorum finibus agebat, ac verecundias, quas domino ſuo *Eadwardo* ſæpè faciebat, occideret. At ille, eius aduentu præcognito fugam cum ſuis inijt, nauem conſcendit, & vix euaſit. *Haroldus* verò, vt eum fugiſſe comperit, palatium eius incendit, & naues eius cum armamentis combuſſit, eodémque die redijt, ſed circa Rogationes de **Brikeſtow** claſſica manu profectus, magna ex parte terram Walanorum circumnauigabat, cui frater ſuus *Toſtius* Comes cum equeſtri (vt rex mandarat) occurrit exercitu, & viribus ſimul iunctis regionem illam depopulari cęperunt. Vnde Walani coacti, datis obſidibus, ſeſe dederunt, & ſe tributum illi daturos promiſerunt, regémque ſuum *Griffinum* exlegantes abiecerunt. Anno 1064. rex Walanorum *Griffinus* nonas Auguſti à ſuis interficitur, & caput eius, capútque nauis ipſius cum ornatura, Comiti *Haroldo* mittitur. Quæ mox ille regi detulit *Eadwardo*. Quibus geſtis, fratribus illius *Blethogento*, & *Rithwalano* rex *Eadwardus* terrã Walanorũ dedit, cui & *Haroldo* Comiti fidelitatem iurauerunt illi, & ad imperiũ illorum terra, mariq; ſe fore paratos, ac omnia, quæ priùs de terra illa regibus anterioribus fuerant penſa, obedientèr ſe penſuros ſpoponderunt. Anno 1065. reuerendus vir *Agelwinus* Dunelmenſis epiſcopus, ſancti *Oſwini* regis quondam Berniciorum oſſa, in monaſterium, quod iuxta oſtium fluminis **Tine** ſitum eſt, de tumulo leuauit, tranſactis à ſepultura eius 415. annis, & in ſcrinio cum magno honore locauit. Strenuus dux VVeſtſaxonum *Haroldus*, in terram Walanorum in loco, qui **Portaſcith** nominatur, menſe Iulio, magnum ædificari

ficari iussit ædificium, & multa, quæ pertinent ad esum & potum illuc congregari mandauit, vt dominus suus rex *Eadwardus* illic aliquandiu venationis causa degere posset. Sed *Caradoc* filius regis Suthwalanorum occiderat, eiúsque regnum inuaserat, cum omnibus, quos habere poterat, die festiuitatis sancti *Bartholomæi* Apostoli illuc venit, & operarios ferè cunctos cum illis, qui eis præerant, peremit, & omnia bona, quæ ibi congregata fuerant, abstulit. Deinde 5. Nonas Octobris, feria 2. Northimbrenses ministri Gamelbarn, *Dunstanus* filius *Agelnothi*, *Gloniern* filius *Eardulfi* cum 200. militibus, Eboracum venerunt, & pro execranda nece nobilium Northimbrensium, ministrorum *Gospatrici* (quem regina *Egitha* germani sui *Tostij* causa in curia regis quarta nocte natiuitatis Dominicæ per insidias occidi iussit) & *Gamelus*, filij *Orm*, ac *Vlfy*, filij *Dolfini*, quos anno præcedenti Eboraci in camera sua sub pacis fœdere per insidias Comes *Tostius* occidi præcepit, necnon pro immensitate tributi, quod de tota Northimbria iniustè acceperat, eodem die, primitus illius Danicos huscarlas *Amundum* & *Rauenesweårcum* de fuga retractos, extra muros ciuitatis, ac die sequenti, plusquam 200 viros ex curialibus in Boreali parte fluminis Humbræ, peremerunt, ærarium quoque ipsius fregerunt, ac omnibus quæ illius erant, ablatis recesserunt, omnes ferè dehinc, comitatus illius, in vnum congregati, *Haroldo* Westsaxonum duci, & alijs, quos rex *Tostij* rogatu pro pace redintegranda ad eos miserat, in Northamtonia occurrerunt. Vbi priùs, & post apud Oxenefordam, die sanctorum Apostolorum *Symonis* & *Iudæ*, dum *Haroldus* & alij quamplures Comitem *Tostium*, cum eis pacificare vellent, omnes vnanimi consensu contradixerunt, ac eum cum omnibus, qui legem iniquam statuere illum incitauerant, exlegauerunt. Et post festiuitatem omnium sanctorum, cum adiutorio Comitis *Edwini* de Anglia *Tostium* expulerunt. Qui mox cum vxore sua *Baldwinum* Flandrēsium Comitem adijt, & apud sanctum *Audomarum* hyemem exegit. **Morgarus* verò iussu regis Northumbris est prælatus Comes. Post hæc rex *Eadwardus* paulatim ægrotare cœpit, in natiuitate verò Domini curiam suam, vt potuit Lundoniæ tenuit, & ecclesiam, quam ipse à fundamentis construxerat die sanctorum Innocentium in honore sancti *Petri* Apostolorum principis cum magna gloria dedicari fecit. *al. Morkarus*

ANno ab incarnatione Domini 1066. Anglorum decus, pacificus rex *Eadwardus* *Egelredi* regis filius postquam 23. annis, mensibus 6. & 27. diebus potestate regia Anglis Saxonibus præfuit, indictione quarta vigilia Epiphaniæ Domini, feria 5. mortem obijt Lundoniæ, & in crastino sepultus regio more; ab omnibus, qui tunc affuere, non sine lachrymis plangebatur amarissimè. Quo tumulato, subregulus *Haroldus Godwini* ducis filius, quem rex ante suam decessionem regni successorem elegerat, à totius Angliæ primatibus ad regale culmen electus, die eodem ab *Aldredo* Eboracensi Archiepiscopo in regem honorificè est consecratus. De miraculis, quæ Deus, qui semper est mirabilis & gloriosus in sanctis suis, dignatus est operari pro beato *Eadwardo* rege, & confessore in vita sua, híc pauca scribuntur. *Igitur quadam die, dum idem rex, ad celebrationem Missæ apud Westmonasterium ante altare, in oratione prostratus iaceret, vidit qualitèr rex Danorum parato nauigio magno, vt in Angliam hostiliter veniret, cum de nauicula in maiorem nauem intrare deberet, lapsus inter vtramque in profundum maris, submersus est, & statim dissipatum est nauigium eius. Quo viso miraculo, beatus rex* Eadwardus *risit, immensas agens gratias Deo. Episcopus verò, qui Missam illam celebrauit, timuit, quòd rex aliquid de eo vidisset in celebratione Missæ, vnde risum fecisset: celebrata itaque Missa, episcopus conuocatis Comite* Haroldo, *& alijs magnatibus regis, qui aderant, diligentèr quæsiuit à rege, qua de causa ipse in celebratione Missæ risum fecerat, & narrauit ei rex visionem, quam viderat, & notatis die, & hora, miserunt legatos in Denemarchiam, & inuenerunt ita accidisse regi Danorum, sicut rex* Eadwardus *prædixerat. Item de eodem. Quadam die, cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus, *iter ageret, habuit sibi obuium beatum* Iohannem *Apostolum & Euangelistam in specie pauperis, petentem ab eo eleemosynam, & cùm rex non haberet quod commodiùs ei daret, extraxit annulum suum à digito suo, & dedit illi. Eodem verò die, beatus ille Euangelista apparuit cuidam peregrino exeunti de sancta ciuitate Ierusalem, & ait illi; vnde es? & quo vadis? cui peregrinus respondit; de Anglia sum, & ad Angliam redire desidero: cui Apostolus dixit, nostine regem Angliæ* Eadwardum? *& respondens ille dixit, noui Domine, & ait illi Apostolus; Accipe annulum hunc, & affer regi* Eadwardo, *& dic ei, quod* Iohannes

Apostolus Haroldus

Apostolus remittit ei hunc annulum, quem ipse illi dederat hodie in via, qua ambulabat, & angelus Domini bonus comitetur tecum, & faciat tibi prosperum iter, Amen; & sic accepto annulo, & valedicto, Apostolicus vltra non comparuit illi. Eodem autem die, peregrinus ille, Domino duce, cui nihil est impossibile, venit in Angliam, & tradito regi annulo suo narrauit ei omnia, quæ illi acciderant in via, & quod illo die à Ierosolymis recesserat; quod quamuis impossibile videbatur, tamen per assertionem peregrinorũ, qui cum eo Ierosolymis erant, post longi temporis spatium in Angliam redeuntium, verum esse comprobatur. Item de eodem rege Eadwardo *quadam die contigit, quòd cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus, *regina, & Comite* Haroldo *deducentibus ærarium suum intrauit, vt pecuniam videret magnam, quam regina & Comes* Haroldus, *rege ipso nesciente, collegerant ad opus regis (scilicet per singulos Comitatus totius Angliæ de vnaquáque hida terræ quatuor denarios, vt rex inde contra natale Domini pannos emeret ad opus militum, & seruientium suorum) cúmque rex intrasset ærarium suum, comitantibus regina, & Comite* Haroldo, *vidit diabolum sedentem super denarios illos, & ait illi rex, quid hic facis? cui Dæmon respondit: custodio hîc pecuniam meam. & dixit ei rex: coniuro te per patrem & filium, & spiritum sanctum, vt indices mihi quamobrem pecunia ista tua est. Et respondens dixit ei Dæmon: quia iniustè adquisita est de substantijs pauperum. Illi autem, qui illum comitabantur, stabant stupefacti, audientes quidem illos loquentes, neminem autem videntes præter solum regem; & ait illis rex: reddite denarios istos illis à quibus capti sunt, & fecerunt sicut præcepit illis rex. Item de eodem rege* Eadwardo. *Quadam die solemni, cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus *Londoniæ esset coronatus, & regalibus indutus esset indumentis, & versus monasterium ab aula sua stipatus agmine nobilium, Archiepiscoporum, episcoporum, cleri, & populi, progrederetur, sedit quidam leprosus vlceribus plenus, in via, qua rex transiturus erat, & qui præibant, increpabant eum, vt taceret, volentes eum inde remouere, quibus rex, ait, sinite eum ibi sedere, & cùm rex appropinquasset illi, dixit ei leprosus; coniuro te per Deum viuum, vt portes me in scapulis tuis, vsque in ecclesiam, & statim rex demisso capite præcepit leprosum illum in collo suo poni, & factum est ita, cúmque rex procederet, precatus est Dominum, vt ipse sanitatem redderet leproso illi, & exaudita est oratio eius, & leprosus sanus factus est ex hora illa, laudans & benedicens Dominum.*

Haroldus verò mox vt regni gubernacula susceperat, leges iniquas destruere, ęquas cœpit condere, ecclesiarum ac monasteriorum patronus fieri, episcopos, abbates, monachos, clericos colere simul, ac venerari, pium, humilem, affabilémq; se bonis omnibus exhibere, malefactores exosos habere. Námq; ducibus, satrapis, vicecomitibus, & suis in commune præcepit ministris, fures, raptores, regni disturbatores comprehendere, & pro patriæ defensione ipsemet terra mariq; desudare. Eodem anno, 8. Kalendas Maij, stella cometis, non solùm in Anglia, sed etiam vt fertur, per totum mundum visa, per 7. dies, splendore nimio fulgebat. Vnde quidam sic ait.

Anno milleno, sexageno, quoque seno,
Anglorum metæ crinem sensêre cometæ.

Non multò pòst Comes *Tostius* de Flandria rediens, ad Vectam insulam applicuit, &, postquam insulanos sibi tributum, & stipendium soluere coegerat, discessit, & circa ripas maris, donec ad Sandwicum portum veniret, prædas exercuit. Quo cognito, rex *Haroldus*, qui tunc Lundoniæ morabatur, classem non modicam, & equestrem exercitum congregari præcepit. Ipse verò Sandwicum portum adire parabat. Quod dum *Tostio* Comiti nunciatum fuisset, de butsecarlis quosdam volentes, & quosdam nolentes secum assumens, recessit, & cursum ad Lindeseiam direxit. In qua villas quamplures incendit, multósque homines neci tradidit. His cognitis, dux Merciorum *Edwinus*, & Northimbrorum Comes *Morcarus* cum exercitu aduolant, illúmq; de regione illa extrudunt. Ille autem inde discedens, regem Scottorum *Malcolmum* adijt, & cum eo per totam æstatem permansit. Intereà rex *Haroldus* ad Sandwicum portum venit, ibiq; classem suam expectauit, quæ cùm esset congregata, Vectam insulam adijt, & quia Normannorũ Comes *Willielmus Eadwardi* regis consobrinus in Angliam cum exercitu venire parabat, tota æstate & autumno aduentum illius obseruabat, ad hæc autem, pedestrem exercitum locis opportunis circa ripas maris locabat. Adueniente itaque natiuitate S. *Mariæ*, victu deficiente, classicus & pedestris exercitus domũ redijt.

Post

Post hæc igitur, cum classica manu perualida scilicet plus quingentis magnis nauibus *Haroldus Haruagra* rex Norreganorum, frater sancti regis *Olaui* in ostio **Tine** fluminis improuisè applicuit; ad quem Comes *Tostius* (vt priùs condixerant) cum sua classe venit, & citato cursu ostium Humbræ fluminis intrauerunt, & sic aduersus cursum **Wse** fluminis nauigantes in loco, qui **Richale** dicitur, applicuerunt. Quod vbi regi *Haroldo* innotuit, versus Northimbriam, expeditionem properè mouit, sed priusquam rex illuc veniret, duo germani Comites, *Edwinus* scilicet & *Morcarus*, cum ingenti exercitu in vigilia S. *Matthæi* Apostoli, feria 4. in Boreali ripa **Wse** fluminis, iuxta Eboracum cum Norreganis prælium commisere: & in primo belli impetu, viriliter pugnantes, multos prostrauêre. At postquam diu certatum est, Angli Norreganorum impetum non sufferentes, non sine paruo detrimento suorum, terga dederunt, multóque plures ex illis in fluuio demersi fuere, quàm in acie cecidêre. Norregani verò adepta victoria, & obsidibus 150. de Eboraca sumptis ad naues repedarunt, relictis in ea de suis 150. obsidibus. verum 5. post hunc die, scilicet 7. Kalend. Octobris, feria 2. rex Anglorum *Haroldus*, multis millibus pugnatorum armis bellicis instructorum stipatus, Eboracum venit, & Norreganis in loco, qui dicitur **Stanfordbrige**, occurrens, regem *Haroldum Haruagra*, Comitémq; *Tostium* in ore gladij, cum maiore parte exercitus sui occidit, ac plenam victoriam, licèt acerrimè repugnatum fuisset, adeptus est: filium autem eius *Olanum*, & Comitem de Orchada insula *Paulum* nomine, (qui ad naues custodiendas cum parte exercitus dimissi fuerant) acceptis priùs ab eis obsidibus, & sacramentis, cum 20. nauibus, & reliquijs exercitus, in patriam liberè redire permisit.

Willielmus senior.

INterea dum hæc agerentur, & rex omnes inimicos suos æstimaret fuisse detritos, nunciatum est ei *Willielmum* Comitem gentis Normannicæ, cum innumera multitudine equitum, fundibulariorum, sagittariorum, peditúmque aduenisse, (vtpote, qui de tota Anglia sibi fortes auxiliarios conduxerat, & in loco, qui penuesca dicitur, suam classem *applicuisse; *al. appulisse* vnde rex statim versus Lundoniam, suum mouit exercitum cum magna festinatione. Et licèt de tota Anglia, fortiores quósq; in duobus præscriptis prælijs benè sciret concidisse, mediámq; partem sui exercitus nondum conuenisse, quàm citiùs tamen potuit in Suthsaxonia suis hostibus occurrere non formidauit, & 9. milliarijs ab Hastinga, vbi sibi castellum firmauerat, priusquam tertia pars sui exercitus ordinaretur, 11. Kalend. Nouembris, Sabbatho die, scilicet sancti *Calixti* Papæ & martyris, cum eis prælium commisit, sed quia arcto in loco constituti fuerant Angli, de acie se multi subtraxere, & cum eo perpauci constantes corde remansere. Ab hora tamen diei tertia, vsque ad noctis crepusculum suis aduersarijs restitit fortissimè, & seipsum pugnando tam fortiter defendit, & tam strenuè, vt vix ab hostili agmine posset interimi. At postquam ex his & ex illis plurimi corruere, heu, ipsemet cecidit, crepusculi tempore; Comites etiam *Girth*, & *Leolfwinus* frater illius ibi cecidere, & ferè nobiliores totius Angliæ; *Willielmus* verò Comes cum suis Hastingam velocitèr redijt, regnauit autem *Haroldus* mensibus 9. & diebus totidem. Vt autem sciatur origo causæ, quare, *Willielmus* Angliam bello petijt, breuitèr, quæ paulò ante gesta sunt, repetantur, orto inter regem *Eadwardum*, & Comitem *Godwinum* graui, (vt supradictum est) dissidio, exul ab Anglia cum suis Comes propellitur; cui postmodum gratiam regis requirenti, vt ei repatriare liceret, nullo modo rex concordare voluit, nisi primò, quibus sibi securitas pararetur, obsides haberet. Qua de causa, *Wlnothus* filius ipsius *Godwini*, & *Hacun* filius *Swani* filij eius obsides dantur, ac in Normanniam, *Willielmo Bastardo* Comiti, filio *Roberti*, filij *Richardi* fratris matris suæ custodiendi destinantur.

Elapso

Elapſo de hinc tempore,cùm iam *Godwinus* Comes eſſet mortuus, *Haroldus* filius eius petijt à rege ire Normanniam, & fratrem ſuum,atque nepotem,qui obſides ibidem tenebantur,liberare,& liberos ſecum patriam reducere; cui rex non hoc, inquit, fiet per me; veruntamen ne videar te velle impedire, permitto,vt eas, quocunque vis,& experiaris,quod poſſis; præſentio tamen te ad nihil aliud tendere, niſi in detrimentum totius Anglici regni,& opprobrium tui,nec enim ita noui Comitem mentis expertem, vt eos aliquatenus velit concedere tibi, ſi non præſcierit in hoc magnum proficuum ſui. Aſcendit itaque *Haroldus* nauem,quæ tempeſtate valida eiecta cum omnibus, quæ ferebat, in Pontinum fluuium, qui Maia vocatur, à Domino terræ illius pro ritu loci captiuitati illius addicitur.Conſtrictus ergo *Haroldus*,quẽlibet ex vulgo promiſſa mercede illectum,clam ad Comitem Normanniæ dirigit exponere, quid illi contigerit; hoc ille audito,protinùs per nuncios feſtinatò mandauit domino Pontini *Haroldũ* cum ſuis,ab omni calumnia liberum ſibi quantotius mitti,ſi priſtina illius amicitia à modò, ſicut hucuſq;,vellet potiri,ſed cùm ille hominẽ dimittere noluit, iterum à *Willielmo* in mandato accepit, ſe neceſſariò *Haroldũ* miſſurũ, alioquin ſciret certiſſimũ *Willielmum* Normanniæ Comitẽ armatũ,pro eo abducendo cum ſuis vſq; ad nouiſſimũ quadrantẽ quantotiùs Pontiuũ aditurum:talibus ille minis exterritus,mittit virũ cum ſocijs,qui à *Willielmo* multũ honorificè ſuſcipitur,& audito,cur patria exierit,benè quidẽ rem proceſſurã,ſi in ipſo nõ remaneret,*Willielmus* reſpõdit. tenuit ergo virũ aliquot diebus circa ſe,ſatiſq; humanũ,ac familiarẽ ſe illi exhibuit, vt huiuſmodi re,animum eius in ſuos conatus alliceret,cui tandẽ aperuit,quod in mente habuit,dicebat itaq; regẽ *Eadwardũ* quãdo ſecum iuuene olim iuuenis in Normãnia demoraretur, ſibi interpoſita fide ſua, pollicitũ fuiſſe,quòd ſi rex Angliꝑ foret,ius regni in illum iure hꝑreditario poſt ſe trãſferret; & ſubdens ait;tu quoq; ſi mihi te in hoc ipſo adminiculaturum ſpoſponderis,& inſuper caſtellũ Dofris,cum puteo aquæ,ad opus meũ te facturũ,ſororẽmq; tuã,quam vni de principibus meis dederis in vxorẽ,te ad me tempore,quo nobis cõueniet,deſtinaturũ,nec non filiã meã in coniugem accepturũ,promiſeris, tunc & modò nepotem tuum,& cum in Angliam venero regnaturus,fratrem tuum incolumen recipies;in quo regno,ſi tuo fauore confirmatus fuero, ſpondeo quòd omne quod à me rationabiliter tibi poſtulaueris,obtinebis. Senſit *Haroldus* periculũ vndiq;, nec intellexit, qua euaderet,niſi in omnibus *Willielmi* adquieſceret volũtati,adquieuit itaq;.At ille,vt omnia rata forent,perlatis ſanctorũ reliquijs; ad hoc *Haroldũ* perduxit,quatenus ſuper illas iureiurando teſtaretur ſe cuncta,quꝑ conuenerãt inter eos,opere completurũ.His itaq; geſtis *Haroldus* recepto nepote,reuerſus eſt in patriã,vbi verò quid acciderit, quid egerit, regi percunctanti narrauit,nonne dixi tibi,me *Willielmũ* noſſe, & in itinere tuo plurima mala huic regno cõtingere poſſe, magnas in hoc facto tuo calamitates præſentio genti noſtræ venturas,quas concedat mihi quæſo pietas ſuperna,ne meis diebus veniant?In breui poſt hæc obijt rex *Eadwardus*,& iuxta quod ipſe ante mortẽ ſtatuerat,in regnũ ei ſucceſſit *Haroldus*.Cui mãdauit *Willielmus*,vt quãuis,violata fide, cætera nõ ſeruaſſet, ſi tamen filiã ſuam duceret vxorem,leuitèr ferret. Alioquin ſe promiſſam regni ſucceſſionem armis ſibi vindicaturum procul dubio ſciret. At ille quidem non illud facere ſe velle,nec hoc formidare dixit:vnde *VVillielmus* indignatus magna ſpe vincendi ex hac *Haroldi* iniuſticia eſt animatus. Parata igitur claſſe non modica, Angliam petit,conſertóq; graui prælio, *Haroldus* in acie cecidit, & *VVillielmus* victor regnum obtinuit. De quo prælio teſtantur adhuc Franci,qui interfuerunt. Quin licèt varius caſus huic inde extiterit, tamen tanta ſtrages ac fuga Normannorum fuit, vt victoria, qua potiti ſunt, verè & abſque dubio Dei iudicio ſit aſcribenda, qui puniendo ſcelus periurij oſtendit ſe Deum nolentem iniquitatem . Audita igitur *Haroldi* regis morte, Comes *Edwinus*, & *Morcarus*, qui ſe cum ſuis certamini ſubtraxerunt, Lundoniam venêre, & ſororem ſuam *Aldgitham* reginam ſumptam, ad ciuitatem legionum miſere . *Aldredus* autem Eboracenſis Archiepiſcopus, & ijdem Comites cum ciuibus Lundonienſibus, & Buthſecarlis, *Clitonem Edgarum Edmundi* regis ferrei lateris nepotem, in regem leuare voluere, & cum eo ſe pugnam inituros promiſere . Sed dum ad pugnam multi ſe pararent deſcendere , Comites ab eis ſuum auxilium retraxêre, & cum ſuo exercitu domum rediêre. Interea Comes *VVillielmus*

Suth-

Suthsaxoniam, Cantiam, Suthamtunensem prouinciam, Suthregiam, Middlesaxoniam, Herefordensem prouinciam deuastabat, & villas cremare, hominésque interficere non cessabat, donec ad villam, quæ **Beorcham** nominatur, veniret. Vbi *Aldredus* Archiepiscopus, & *Wlstanus* episcopus Wigorniensis, *Walterus* Herefordensis episcopus, *Clito Edgarus*, Comites *Edwinus* & *Morcarus*, & de Lundonia quinque nobiliores cum multis alijs ad eum venerunt, & datis obsidibus illi deditionem fecerunt, fidelitatémq; iurauerunt. Cum quibus & ipse fœdus pepigit, & nihilominus exercitui suo villas cremare, & rapinas agere permisit.

APpropinquante igitur Dominicæ natiuitatis festiuitate, cum omni exercitu Lundoniam, vt ibi in regem sublimaretur adijt, & quia *Stigandus* primas totius Angliæ ab Apostolico Papa, calumniatus est pallium non suscepisse canonicè, ipsa natiuitatis die, (quæ illo anno feria secunda euenit) ab *Aldredo* Eboracensium Archiepiscopo in Westmonasterio consecratus est honorificè, sed priùs, vt idem Archipræsul ab eo exigebat, ante altare S. *Petri* Apostoli coram clero & populo, iureiurando promittens se velle sanctas Dei ecclesias, ac rectores earum defendere, nec non & cunctum populum sibi subiectum iustè, ac regali prouidentia regere, rectam legem statuere, & tenere, rapinas iniustaque iudicia penitus interdicere. Anno 1067. adueniente autem Quadragesima, rex *Willielmus* Normanniam repetijt, ducens secum Dorobernensem Archiepiscopum *Stigandum*, Glastoniensem Abbatem *Agelnothum*, *Clitonem Eadgarum*, Comites *Edwinum* & *Morcarum*, *Waltenum Suiardi* ducis filium nobilem satrapam, *Agelnothum* Cantuariensem, & multos alios de primatibus Angliæ; fratrémq; suum *Odonem* Baiocensem episcopum, & *Willielmum* filium *Osburni*, (quem in Herefordensi prouincia Comitem constituerat) Angliæ custodes relinquens, castella per loca firmari præcepit. *Wlsius* Dorkestrensis episcopus decessit Wintoniæ, sed sepultus est **Dorkeacestre.** Eo tempore extitit quidam præpotens minister *Edricus*, cognomento *Siluaticus*, filius *Alfrici* fratris *Edrici Streone*, cuius terram, quia se dedere regi dedignabatur, Herefordenses castellani, & *Richardus* filius *Scrob*, frequentèr vastauerunt; sed quotiescunq; super eum irruerant, multos è suis militibus, & scutarijs perdiderunt. Idcircò, accitis sibi in auxilium regibus Walanorum *Bleothgento* videlicet, & **Riwardo*; *al. Rinoad*
idem vir *Edricus* circa Assumptionem S. *Mariæ*, Herefordensem prouinciam, vsque ad pontem amnis Lucgę, deuastauit, ingentémq; prædam reduxit. Post hęc hyeme imminente, rex *Willielmus* de Normannia Angliam redijt, & Anglis importabile tributum imposuit, deinde in Domnaniam profectus hostilitèr ciuitatem Exceftram, quam ciues & nonnulli Anglici ministri contra illum retinebant, obsedit, & citò infregit. *Githa* verò Comitissa, mater scilicet *Haroldi* regis Angliæ, ac soror *Swani* regis Danorũ cum multis de ciuitate fugiens euasit, & Flandriam petijt; ciues autem dextris acceptis, regi se dedebant. Anno 1068. duo Papæ in Roma facti sunt, id est, episcopus Parmensis, qui expulsus est, & episcopus de Luca, qui Papa permãsit. Post Pascha verò Comitissa *Matildis* de Normannia venit Angliam, quam die Pentecostes *Aldredus* Eboracensis Archiepiscopus consecrauit in reginam. Post hæc igitur, *Marleswein*, & *Cospatricus*, & quiq; Northumbranæ gentis nobiliores, regis austeritatem deuitantes; & ne sicut alij quamplures in custodiam mitterentur formidantes, (sumptis secum *Clitone Edgaro*, & matre sua *Agatha*, duabúsq; sororibus suis *Margareta* & *Christiana*) nauigio Scotiam adierunt; ibidémq; regis Scottorum *Malcolmi* pace, hyemem exegerunt. Rex autem *Willielmus* cum exercitu suo **Snothingham** venit, vbi castello firmato, Eboracum perrexit, ibidémq; duobus castellis firmatis, 500. milites in eis posuit, & in ciuitate Lincolnia alijsq; locis castella firmari præcepit. Dum hæc agerentur *Haroldi* regis filij, *Godwinus*, & *Edmundus magnus* de Hybernia redeuntes in Summersetanea applicuerunt; quibus *Eadnothus*, qui fuit *Haroldi* regis stallarius, occurrit cum exercitu, & cum eis prælio commisso, cum multis alijs occisus est. Illi verò potiti victoria de Domnania, & Cornubia præda rapta non modica, in Hyberniam redierũt. An. 1069. misit rex *Willielmus* Northumbris ad Aquilonalem plagam **Tine**, Comitem *Robertum Cumin* 3. regni sui anno (at illi omnes in vnam coacti sententiam, ne alienigenæ dominio subderentur, statuerunt aut illum interficere, aut ipsi omnes simul in ore gladij caderent:) cui appropinquanti, Dunelmensis episcopus *Egelwinus* occurrens, insidias sibi præcauere præmonuit

al.admonitionem nuit,ſed ille neminẽ hoc audere exiſtimãs,deſpexit*admonentẽ. Dunelmum itaq; cũ multa militũ manu ingreſſus permiſit ſuos hoſtilitèr vbiq; agere, occiſis etiã nõnullis eccleſię ruſticis,ſuſceptus autẽ eſt ab epiſc.cũ omni manſuetudine & honore. At Northimbri tota nocte feſtinãtes Dunelmũ ſumma vi diluculo per portas irrũpunt, & ſocios Comitis imparatos vbiq; locorũ interficiũt.atrocitèr nimis res geritur, proſtratis per domos & plateas militibus,domũ epiſcopi,in quã Comes fuerat ſuſceptus,aggrediuntur pugnantes.ſed cùm non ferrent iacula defendentium,domum cum inhabitantibus concremarunt.tanta fuit interfectorũ multitudo,vt omnia penè vrbis loca replerentur cruore,nam de 700.hominibus nemo præter vnum euaſit.Hæc cædes hominũ facta eſt 5.Kalend.Februarij, feria 4. quo anno ante natiuitatem S.*Mariæ, Swani* regis Danorum filij,*Haroldus,Canutus*,& eorum patruus *Osbernus* Comes, & epiſcopus eorũ *Chriſtianus*, & Comes *Turkillus* 240. nauibus de Danemarchia venientes in oſtio **Humbre** fluminis applicuerunt. Vbi eis *Clito Eadgarus*, Comes *Aldeus* & *Marleſuein*, multiq; alij cum claſſe,quam parauerant,occurrerunt,affuit & *Coſpatricus* Comes cum totis viribus Northimbrorum,vnanimitèr omnes contra Normannos congregati; de quorum omnium aduentu Eboracenſis Archiepiſcopus *Aldredus* valdè triſtis effectus in magnam decidit infirmitatem,& 10.anno ſui Archipræſulatus 3.Idus Septemb.feria 6.vt Deum rogauerat, vitam finiuit, & in eccleſia S. *Petri* eſt ſepultus. octauo poſt hunc die,ſcilicet 13.Kalend.Octobr.Sabbato,Normanni,qui caſtella cuſtodiebant,timentes ne domus,quæ propè caſtella erant,adiumenta Danis ad implendas foſſas caſtellorum eſſent,igne eas ſuccendere cœperũt, qui nimis excreſcens totam ciuitatem inuaſit,monaſteriumq; S.*Petri* cum ipſa *combuſſit. ſed vltione diuina citiſſimè in eis vindicatum eſt grauiſſimè. nam priuſquam tota ciuitas eſſet combuſta, Danica claſſis ſuperuenit feria 2.& hinc Dani,illinc Northimbri expugnantes caſtella eadem die infregerunt, & plus tribus millibus ex Normannis trucidatis *Willielmo Malet*, qui tunc vicecomitatum gerebat,cum ſua coniuge,& duobus liberis,& *Gilleberto* de Gant,alijſque perpaucis vitæ reſeruatis,naues Dani cum innumeris manibus, ſuáſq; ſedes repetiere Northimbri.Quod vbi regi *Willielmo* innotuit,nimia commotus ira, iurauit omnes Northimbrenſes vna ſe lancea peremptur͠um.at mox exercitu cõgregato in Northimbriam efferato properauit animo; eámq; per totam hyemen deuaſtare,hominéſq; trucidare,& multa alia non ceſſabat agere. Interea nuncijs ad Danicum Comitem *Oſbernum* miſſis,ſpoſpondit ſe clanculò daturum illi non modicam ſummam pecuniæ,& permiſſurum licenter exercitui ſuo victum circa ripas maris ſibi rapere, ea tamen interpoſita conditione,vt ſine pugna diſcederet,peracta hyeme: ille autem auri,argentique auidus non ſine magno dedecore ſui, petitis adquieuit. Normannis igitur Angliam vaſtantibus in Northimbria, & quibuſdam alijs prouincijs anno præcedenti, ſed præſenti, & ſubſequenti ferè per totam Angliam,maximè pro Northimbriam,& contiguas illi prouincias,adeò fames præualuit,vt homines humanas, equinas, caninas,& catinas carnes, & quicquid vſus abhorret, cogente inedia, comederent: alij verò in ſeruitutem perpetuam ſe vendiderunt, dummodo qualitercunque miſerabilem vitam ſuſtentarent; alij extra patriam profecti in exilium, medio itinere deficientes animas emiſerunt. erat horror ad intuendum, per domos, plateas, & itinera cadauera humana diſſolui,& tabeſcentia putredine cum fœtore horrẽdo ſcaturire vermibus: neque enim ſupererat qui ea humo cooperiret, omnibus extinctis, vel gladio & fame, vel propter famem paternũ ſolum relinquẽtibus.Ita,terra cultore deſtituta,lata vbiq; ſolitudo patebat per 9.annos.Inter Eboracum & Dunelmum, nuſquam villa inhabitata, beſtiarũ tantùm & latronum latibula,magno itinerantibus fuere timori.Cùm hæc Eboraci circumquaq; ageret rex,*Egelwinus* Dunelmenſis epiſc. & optimates populi, timentes ne propter occiſionẽ & Comitis Dunelmi, & Normannorũ apud Eboracũ, gladius regis innocẽtes æquè,ac nocẽtes pari clade inuolueret; vnanimi conſilio tollentes ſacrũ & incorruptũ beati patris *Cuthberti* corpus,fugã ineunt,3.Idus Decembr. feria 6.primam manſionem habuerunt in **Gir wine**,ſecundã in **Bethlingtun**,tertiam in **Tughale**, quartam in **Ealande**.ſed circa veſperã cùm plenũ vndiq; mare,aduenientibus prohiberet ingreſſũ,ecce,ſubito ſui receſſu,liberum præſtitit introitũ, ita vt feſtinantes nec aliquãto tardiùs ſequerentur fluctus marini,nec tardãtes aliquando citiùs pręcurrerẽt; cùm

al.conſumſit

cùm autem terram attigissent, ecce, refluum mare sicut ante totas arenas operuerat. Intereà regis exercitus, etiam per loca quæque inter Theisam, & **Tine** diffusus, vacuis vbique domibus solam inuenit solitudinem, indigenis fugæ præsidium quærentibus vel per siluas, & abrupta montium latitantibus. tûc & ecclesia sancti *Pauli* apostoli in **Gyrwin**, flammis est consumpta. Dunelmensis ecclesia omni custodia, & ecclesiastico officio destituta erat, vt ait scriptura, sicut desertum, spelunca erat pauperum & debilium & ægrotantiû. qui fugere non poterant, illuc declinantes, fame ac morbo deficiebant. Imago crucifixi, quæ sola de ornamentis ecclesiæ remanserat (quoniam non facilè pro sui magnitudine a festinantibus poterat asportari) auro suo & argento est spoliata, detrahentibus Normannis; rex autem cùm non longè esset, agnoscens ecclesiæ solitudinem, & crucifixi expoliationem grauitèr satis tulit, ipsósque, qui hęc fecerant, perquiri præcepit. Non multò pòst eosdem ipsos fortè sibi obuios habuit, quos, cùm è publica via declinare conspiceret, illico intellexit homines mali alicuius esse conscios. qui protinùs comprehensi aurum & argentum, quod de Crucifixo tulerant, ostenderunt. quos statim ad iudicium episcopi, & eorum qui cum illo erant, iam de fuga regredientium, transmisit, sed illi a reatu absolutos impunè dimittunt. instante namque verno tempore, redeunte ad Suthumbriam rege, *Egelwinus* episcopus cum omni populo transactis in **Ealande** tribus mensibus, & aliquot diebus, cum thesauro sacri corporis ad Dunelmensem ecclesiam reuersus est. Anno 1070. *Willielmi* Comitis Herefordensis, & quorundam aliorum consilio, tempore quadragesimali, rex *Willielmus*, monasteria totius Angliæ, suos perscrutari fecit; & pecuniam, quam ditiores Angli propter illius austeritatem, & depopulationem in eis posuerant, iussit auferri, *Egelwinus* episcopus rediens (vt supradictum est) de fuga, perpetuam animo fugam meditabatur. Videns namque res Anglorum vndiq; turbari, exteræ gentis (cuius nec linguam, nec mores nouerat) graue sibi metuens dominium decreuit episcopatu dimisso, quaque posset aduena sibi prouidere: itaque nauis ei præparata, & rebus necessarijs impositis prosperum expectauit ventum in portu Wiremutnensi. fuerant ibidem eo tempore, & aliæ naues nonnullæ, quarum ductores erant *Clito Eadgarus* cum matre *Agatha*, & duabus sororibus *Margareta* & *Christiana*, *Siwardus Barn*, *Marleswein*, & *Elfwinus* filius Normanni, & alij complures (qui post expugnationem castellorum Ebоraci, Danis in sua reuertentibus, quoniam eis auxilio fuerant, indignationem regis sibi metuebant) Scotiam ire profugi parabant, ibique nauigationem prosperam præstolabantur. Per idem tempus, infinita Scotorum multitudo, ducente *Malcolmo* rege, per **Cumberland** traducta versus orientem diuertens, vniuersam **Tesedale**, & eius finitima loca vltra citráq; feroci depopulatione vastauit. vbi autem ventum est ad locum, qui dicitur Anglice **Hundredeskelde**, Latine autem centum fontes, trucidatis ibidem quibusdam gentis Anglicæ nobilibus, rex parte exercitus retenta, partem per viam qua venerant, cum infinita præda domum remisit, hac scilicet calliditate, vt cùm totus hostis putaretur abijsse, miseros indigenas, qui sese, suáque propter hostilem metum latibulis quibus poterant, tutò conseruauerant, securè in villas suas, domósque ingressos, ipse subito incursu improuisos præoccuparet. quod & factum est. Nam depopulata **Cliuelande** ex parte, repentina depopulatione Heorternisse occupat, indeq; per terras sancti *Cuthberti* ferocitèr discurrens, omnes omnibus rebus, nonnullos etiam ipsis priuat animabus. Tunc etiam ecclesiam sancti *Petri* apostoli in Wiremutha, flamma suorum, ipso inspectante, consumpsit; alias quoque ecclesias cum his, qui in eas confugerant, concremauit, vbi cum circa ripas fluminis equitaret, deque altiori loco suorum crudelia in miseros Anglos facinora perspiciens, tali spectaculo animos & oculos pasceret, nuntiatum est illi *Clitonem Eadgarum*, suasque sorores regiæ stirpis puellas decoras, pluresque alios prædiuites de suis sedibus profugos, in illum portum applicuisse nauibus. datis ergo dextris, venientes ad se benignè alloquitur. eisque cum suis omnibus regni sui habitationem, quamdiu vellent, cum firmissima sua pace donauit. Inter has Scotorû vastationes & rapinas, *Cospatricus* Comes, qui (vt supradictum est) a rege *Willielmo* comitatum Northimbrorum pretio assecutus fuerat accitis auxiliatoribus strenuis, atroci depopulatione **Cumberland** inuadit; peracta cæde, & incendio cum magna præda reuertitur, seque cum suis socijs in munitionem **Bebbam**-

burg

burg firmissimam conclusit, ex qua sæpè prorumpens, vires hostium debilitauit. Erat enim eo tempore **Cumberlande** sub regis *Malcolmi* dominio, non iure possessa, sed violentèr subiugata; auditis ille *Malcolmus* (cùm adhuc flamma suorum ardentem sancti *Petri* ecclesiam spectaret) quæ *Cospatricus* in suos fecerat, vix præ furore se ipsum ferens iussit suis, vt nulli Anglicæ gentis vlteriùs parcerent, sed omnes vel necando in terram funderent, vel captiuando sub iugo perpetuæ seruitutis abducerent. Qua licentia accepta, miseria erat etiam videre, quæ in Anglos faciebant. senes & vetulæ alij gladijs obtruncantur, alij vt porci ad esum destinati lanceis confodiuntur, rapti ab vberibus matrum paruuli, in altum aëra proijciuntur, vnde recidentes, lancearum * aculeis excipiuntur, hastilibus confertim solo infixis. hac crudelitate pro ludorum spectaculo delectabantur bestijs crudeliores Scoti: sic innocens ætas cœlum ascensura, inter cœlum pendens, & terram emittit animas. Iuuenes verò & iuuenculæ, & quicunque operibus & laboribus idonei videbantur ante faciem hostium vincti compelluntur, vt perpetuo exilio in seruos & ancillas redigantur. horum quidam, dum, plus quàm vires ferrent, currendo ante ora compellentium fatigarentur, illico ruentes in terram eundem locum casus & mortis habebant. hæc *Malcolmus* considerans, nullis miserorum lachrymis, nullis gemitibus flectebatur ad misericordiam, sed potiùs iussit, vt perurgerentur eundo. repleta est ergo Scotia seruis, & ancillis Anglici generis, ita vt etiam vsque hodiè nulla non dico villula, sed nec domuncula sine his valeat inueniri. reuerso Scotiam *Malcolmo*, *Egelwinum* episcopum versus Coloniam incipientem nauigare, mox ventus surgens contrarius in Scotiam repulit, quo etiam *Clitonem Eadgarum*, cum socijs suprà nominatis prospero cursu peruexit. Cuius *Eadgari* sororem *Margaretam*, rex *Malcolmus*, consensu propinquorum illius, matrimonio sibi iunxit, fœminam regali prosapia nobilem, sed prudentia & religione multò nobiliorem, cuius studio & industria rex ipse, deposita morum barbarie, factus est honestior, atque ciuilior. Ex qua sex filios suscepit *Eadwardum*, *Eadmundum*, *Eadgarum* regem, *Ethelredum*, *Alexandrum* regem, *Dauid* regem, & duas filias, *Matildam* reginam Anglorum, & *Mariam*, quam *Eustachius* Comes Bononiæ in coniugium accepit. Eodem anno concilium magnum in octauis Paschæ Wintoniæ celebratum est, iubente & præsente rege *Willielmo*, domino *Alexandro* papa consentiente, & per suos legatos *Hermenfredum* Sedunensem episcopum, & præsbyteros *Iohannem*, & *Petrum* Cardinales, sedis apostolicæ suam authoritatem exhibente. in quo concilio *Stigandus* Dorobernię archiepiscopus degradatur tribus de causis; scilicèt quòd episcopatum Wintoniæ cum archiepiscopatu iniustè possidebat, & quòd viuente *Roberto* archiepiscopo non solùm archiepiscopatum sumpsit, sed etiam eius pallio, quod Cantuariæ remansit, dum vi & iniustè ab Anglia pulsus est, in Missarum celebratione aliquamdiu vsus est, & a *Benedicto*, quem sancta Romana ecclesia excommunicauit, eo quòd pecunijs sedem apostolicam inuasit, pallium accepit: frater quoq; eius *Agelmarus* Estanglorum episcopus est degradatus, abbates etiam nonnulli ibi degradati sunt operam dante rege, vt quamplures ex Anglis suis honoribus priuarentur, in quorum loco suæ gentis personas subrogaret ob confirmationem scilicet sui, quòd nouitèr adquisierat regni. hinc & nonnullos tam episcopos, quàm abbates, quos nulla euidenti causa nec concilia, nec leges seculi damnabant, suis honoribus priuauit, & vsque ad finem vitæ custodiæ mancipatos detinuit, suspitione (vt diximus) tantum inductus noui regni. In hoc itaq; concilio, dum cæteri trepidi, vtpote regis agnoscentes animum, ne suis dignitatibus priuarentur, timerent, venerandus vir *Wlstanus* Wigorniensis episcopus possessiones quamplures sui episcopatus ab *Aldredo* archiepiscopo (dum a Wigorniensi ecclesia ad Eboracensem transferetur) sua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in potestatem regiam deuenerant, constanter proclamabat, expectabatque iustitiam fieri tam ab ipsis, qui concilio præerant, quàm a rege flagitabat. at Eboracensis ecclesia, non habens pastorem, qui pro ea loqueretur muta erat. Iudicatum est igitur, vt ipsa querela sic remaneret quousque archiepiscopo ibi constituto, qui ecclesiam defenderet, dum esset, qui eius querelæ responderet, ex obiectis & responsis posset euidentius, ac iustius iudicium fieri, sicque tunc ea querela ad tempus remansit. Die autem pentecostes, rex apud Windeshoram venerando Baiocensi canonico *Thomæ* Eboracensis ecclesiæ archiepiscopatum, & *Valcelino* capellano suo

Wintoniensis

* *al. acuminibus*

Wintonienſis eccleſiæ præſulatum dedit. Cuius iuſſu mox in craſtino prædictus Sedunenſis epiſcopus * *Armenfredus* ſynodum tenuit, *Iohanne* & *Petro* Cardinalibus præfatis Romam reuerſis. In qua ſynodo *Agelricus* Suthſaxonum pontifex non canonicè degradabatur; quem rex ſine culpa mox apud Mearleſberge in cuſtodiam poſuit, abbates etiam quamplures ſunt depoſiti, quibus depoſitis, rex ſuis Capellanis, *Arfracto*, orientalium Anglorum præſulatum; & *Stigando* Suthſaxonum dedit epiſcopatum, nonnullis etiam Normannicis monachis abbatias dedit, & quia Dorobernenſis archipræſul depoſitus eſt, & Eboracenſis erat defunctus, iuſſu regis in octauis pentecoſtes ab eodem *Armenfredo* Sedunenſi epiſcopo ſedis Apoſtolicæ legato, ordinatus eſt *Walcelinus*. Imminente autem feſtiuitate ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, Comes *Osbernus* cum claſſe, quæ in Humbꝛe flumine hyemauerat, Danemarchiam adijt, ſed frater ſuus rex Danorum *Swanus*, illum propter pecuniam, quam contra voluntatem Danorum a rege *VVillielmo* acceperat, exlegauit. vir ſtrenuiſſimus *Edricus* cognomento *Siluaticus*, cuius ſuprà meminimus, cum rege *VVillielmo* pacificatur. Poſt hæc, rex de Normannia accito *Lamfranco* Cadomenſi abbate, genere Longobardo, viro vndecúnque doctiſſimo, omnium liberalium artium, diuinarúmque ſimul ac ſecularium literarum ſcientia peritiſſimo, conſilijs quoque ac gubernatione rerum mundialium æque prudentiſſimo die Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* archiepiſcopum conſtituit Cantuarienſis ecleſiæ, & in feſtiuitate ſancti *Iohannis Baptiſtæ* die dominica conſecrari fecit Cantuariæ. Conſecratus eſt autem ab epiſcopis *Giſone* Willenſi, & a *Waltero* Herefordenſi, qui ambo Romæ a *Nicholao* papa ordinati ſunt; quando *Aldredus* Eboracenſis archiepiſcopus pallium ſuſcepit. vitabant enim a *Stigando*, qui tunc archiepiſcopatui Doroberniæ præſidebat, ordinari, quia illum nouerant non canonicè pallium ſuſcepiſſe. *Hermannus* etiam Sariſbirienſis epiſcopus, cum quibuſdam alijs eius interfuit conſecrationi, deinde *Lamfrancus Thomam* Eboracenſem conſecrauit archiepiſcopum. his geſtis, reuerendi *Wlſtani* Wigornienſis epiſcopi, mota eſt iterum querela, epiſcopo iam conſecrato *Thoma*, qui pro Eboracenſi loqueretur eccleſia, & in concilio, in loco, qui vocatur Pedreda, celebrato, coram rege ac Doroberniæ archiepiſcopo *Lamfranco*, & epiſcopis, abbatibus, Comitibus, & primatibus totius Angliæ, (Dei gratia adminiculante) eſt terminata. cunctis ſiquidem machinamentis, nequaquam veritate ſuffultis *Thomas* Eboracenſis archiepiſcopus, eiuſque fautores Wigornienſem eccleſiam deprimere, & Eboracenſi eccleſiæ ſubijcere, ancillámqne facere modis omnibus ſatagebat. Veruntamen iuſto Dei iudicio, ac ſcriptis euidentiſſimis detritis, & penitùs annihilatis, non ſolùm vir Dei *Wlſtanus* proclamatas & expetitas poſſeſſiones recepit, ſed & ſuam eccleſiam, (Deo donante & rege concedente) ea libertate liberam ſuſcepit, qua primi fundatores eius ſanctus rex *Athelredus*, & *Hoſherus* Hwicciorum ſubregulus ſanctus viz. *Cenredus*, *Athelbaldus*, *Offa*, ſanctus *Kenulfus* pater *Kenelmi* martyris, eorúmque ſucceſſores, ac poſtea totius Angliæ monarchiam obtinentes, ſcilicet *Eadwardus* ſenior, *Athelſtanus*, *Eadmundus Edredus*, *Edgarus* pater *Eadwardi* regis & martyris illorúmque ſucceſſores liberauerat.

al. Armenfredo

ANno ab incarnatione Domini 1071. *Lamfrancus* & *Thomas* Romam iuerunt, & ab *Alexandro* Papa pallium ſuſceperunt. Comites *Edwinus* & *Morcarus*, quia rex *VVillielmus* eos in cuſtodiam ponere voluit latentèr e curia eius fugerunt, & aliquandiu contra eum rebellauerunt. Verùm vbi quod cæperunt, non proſperè ſibi ceſſiſſe viderunt, *Edwinus* regem Scotorum *Malcolmum* adire decreuit, ſed in itinere, a ſuis inſidias perpeſſus, occiditur; *Morkerus* verò & *Hereuardus* vir ſtrenuiſſimus, cum multis alijs Helı inſulam nauigio petierunt, in ea hyemare volentes: *Egelwinus* quoque Dunelmenſis epiſcopus & *Swardus* cognomento *Barn* de Scotia renauigantes illò aduenerant. Sed, hoc audito, rex cum Buthſecarlis in orientali plaga Inſulæ omnem illis exitum obſtruxit, & pontem in occidentali plaga duum miliariorum longam fieri iuſſit, at illi vbi ſe viderunt ſic eſſe incluſos, repugnare deſtiterunt: & omnes excepto *Herewardo*, qui per paludes cum paucis euaſit, regi ſe dediderunt. qui mox epiſcopum *Egelwinum* Abbandoniam miſſum in cuſtodiam poſuit, vbi in ipſa hyeme vitam finiuit; Comitem verò *Morkarum* cæteróſ-

que per Angliam diuisos partim custodiæ mancipauit, partim manibus truncatis vel oculis erutis abire permisit. *Walcherum* verò Dunelmensi ecclesiæ rex præfecit episcopum de clero Leodiensis ecclesiæ, consecratus est apud Wintoniam. Inuitatus namque ab ipso rege, venerat ad illum prosapia clarus honestus moribus diuinæ ac secularis scientiæ gratia præditus: quem *Eilaf Huscarl* apud regem præpollens honore, cum alijs principalibus viris perduxit Eboracum, vbi iussu regis occurrens Comes *Cospatricus* suscepit pontificem perducendum vsque ad Dunelmum. venit autem in ecclesiam sedis suæ, media quadragesima. Anno 1072. post Assumptionem sanctæ *Mariæ*, rex *Willielmus* habens in comitatu suo *Edricum* cognomento *Syluaticum*, cum nauali & equestri exercitu Scotiam profectus est, vt eam suæ subiugaret ditioni: grauitèr namque rex Scotorum *Malcolmus* eum offenderat, qui, vt supradictum est, anno præterito, regni sui terminos tam atrocitèr depopulatus fuerat. Sed vbi rex Anglorum Scotiam intrauerat, rex *Malcolmus* occurrit ei in loco, qui dicitur Abernithi, & homo suus deuenit. rediens autem inde *Willielmus*, *Cospatricum* Comitatus honore priuauit, imponens illi quòd consilio & auxilio affuisset eis, qui Comitem in Dunelmo peremerant, & quia in parte hostium fuisset, cùm Normanni apud Eboracum necarentur. quo deiecto **Waltheuus* in Comitatum sustolitur, ei ex patris & matris prosapia debitum. fuerat enim *Siwardi* Comitis filius, ex filia *Ealdredi* quondam Comitis *Elfreda*. Eodem tempore, scilicet quo rex reuersus de Scotia fuerat, in Dunelmo castellum condidit, vbi se episcopus cum suis tutè ab incursantibus habere potuisset; & quoniam Normannorum quidam discredebant beatum *Cuthbertum* vel esse sanctum, vel corpus ipsius ibidem haberi, in ipsa omnium sanctorum festiuitate, celebrante missam episcopo, *præcepit rex duobus capellanis, vt ingredientes sanctuarium aperto sepulchro visu & manu explorarent, vtrúmne sanctum corpus ibi haberetur. Iam enim disposuerat rex, vt si ibidem non esset, vniuersi maiores natu obtruncarentur. Itaque omnibus pauentibus Capellani intendebant iussa perficere; erat autem multa frigoris asperitas. Intereà rex intolerabili cœpit æstu fatigari, ac nimium sudare, & horrore quodam nimio concuti, moxque ad Capellanos mittens imperauit, ne præsumerent attingere sepulchrum.* Confestimque ascendens equum, donec Teisam videret, vrgere in cursum non destitit, atque deinceps ipsum sanctum in multo honore habuit, legésque ecclesiæ ipsius, & consuetudines, quas meliores retrò actis temporibus habuerat, in perpetuum firmauit seruandas, & insuper dedit & concessit, & charta sua confirmauit, Deo & sancto *Cuthberto*, & Priori & monachis ibidem Deo seruientibus, in puram & perpetuam elemosynam regium manerium suum videlicet villam de **Hemingburch** cum omni terra de **Brakenholm**, & cum omnibus terris adiacentibus, cum ecclesia villæ prædictæ, & cunctis rebus eidem pertinentibus in bosco, & plano, moris, ac prato, in siluis & paludibus, aquis, molendinis, & stagnis cum merc & mere, & Sach, & Soschene, & Tol, & Them, & infangentheof, & omnibus rectis diuisis eius ita benè & quietè & liberè, cum rectitudinibus, & omnibus consuetudinibus suis: sicut vnquam sanctus *Cuthbertus* alias terras suas meliùs & quietiùs habuit cum omnibus consuetudinibus regijs, & libertatibus, quas ipse rex habuit in ipso, dum illud post victoriam Angliæ in manu propria tenuit, & per easdem diuisas, quibus ipse siue ante eum *Tostius*, vel *Siwardus* ipsum manerium tenuerunt. fuerunt autem amicissimi sibique mutuò acclines *Walcherus* episcopus, & **Waltheofus* Comes, vnde vnâ cum episcopo, & in synodo præsbyterorum residens, humilitèr & obedientèr prosequebatur quicquid, pro corrigenda in suo comitatu Christianitate, statutum ab episcopo fuisset.

* *al. Waltheofus*

* *al. Walthews*

ANno ab incarnatione Domini millesimo septuagesimo tertio, omnia iuxta cursum Solis & Lunæ habentur sicut in anno decimo quinto *Tiberij*, in quo baptizatus est Dominus, id est dies baptismatis octauo Idus Ianuarij die Dominica Epiphaniæ, & secunda feria, initium ieiunij eius quadraginta dierum: itaque a baptismate Domini, in anno decimo quinto *Tiberij*, hucusque sunt reuoluti duo magni cycli hoc est mille sexaginta quatuor anni. rex Anglorum *VVillielmus* ciuitatem, quæ vocatur Cynomannis, & prouinciam ad illam pertinentem, maximo Anglorum auxilio, quos de Anglia secum adduxerat, sibi subiugauit. *Clito Eadgarus*

garus de Scotia venit Normanniam per Angliam, & cum rege *VVillielmo* se repacificauit, Comes * *VValtheofus* missa manu valida Northimbrensium, necem aui sui *Aldredi* Comitis crudelitèr vlciscitur, siquidem filios *Carl*, qui eum occidi fecerat, apud **Seteringetun** simul conuiuantes gladius insidiantium consumpsit. Anno millesimo septuagesimo quarto, *Hildebrandus* qui & *Gregorius* Romanus archidiaconus papa est electus, & consecratus. iste papa, synodo celebrata ex decreto sancti *Petri* Apostoli, & sancti *Clementis* aliorúmque sanctorum patrum, & banno interdixit clericis, maximè diuino mysterio consecratis, vxores habere, vel cum mulieribus habitare, nisi quas Nicena synodus, vel alij canones exceperunt. decreuit quoque sub sententia sancti *Petri*, vt cum *Simone Mago* damnaretur non solùm emptor & venditor cuiuscúnque officij, vt puta episcopatus, abbatiæ, præposituræ, Decaniæ, vel decimationis ecclesiæ, sed & quicunque consentiret eis. Dominus enim dixit *gratis accepistis, gratis date.* Tres monachi pauperes spiritu de prouincia Merciorum, id est, **Heuesham** diuinitus missi in prouinciam Northimbrorum venerunt Eboracum: petentes ab *Hugone* filio *Baldrici*, qui tunc vicecomitatum gerebat, vt eis ducem itineris inueniret vsque locum, qui **Munekeceastre**, id est, monachorum ciuitas appellatur, qui nunc Nouum castellum nominatur. quo perducti venientes, ad tempus ibidem morati, cùm nullum antiquum seruorum *Christi* ibi reperirent vestigium diuerterunt ad Giruum, vbi ruinis vix ostendentibus, quid antiquitus fuerit, monachorum, cum semiruptis ecclesijs visebantur edificia multa, episcopo *Walchero* summa congratulatione illos suscipiente, & necessaria præbente. horum nomina fuerant, prior eorum ætate & moribus erat *Aldwinus*, secundus verò *Elfwinus*, tertius *Remifreidus*; ex his tribus tria in regione Northimbrorum instaurata sunt monasteria. vnum Dunelmi apud patris *Cuthberti* sacrum corpus & incorruptum, in honore sanctæ *Mariæ* virginis. Aliud Eboraci in honorem eiusdem Dei genetricis *Mariæ*, vbi factum nobile cœnobium primum habuit abbatem *Stephanum*, secundum *Richardum*, tertium *Gaufridum*, quartum, qui & in præsenti, *Seuerinum.* tertium autem in loco, qui quondam **Streoneshalf**, id est sinus fari, nunc * **Withebi** appellatur, hodie habet *Benedictum* abbatem. denique postquam sæuissima Paganorum deuastatio gladio ac flamma ecclesias ac monasteria in cineres redegerat, deficiente penè Christianitate, vix aliquæ ecclesiæ ex virgis & fœno contextæ, sed nulla vspiam monasteria per ducentos annos reædificabantur. tepescente paulatim fidei religione, cultu verò religionis penitus deficiente; monachorum nomen erat prouincialibus inauditum, in stupore vertebantur, cùm quemlibet monachilis habitus, & vitæ fortè conspicerent: sed prædictis tribus viris inter illos habitare incipientibus, incipiebant & ipsi de bestiali vita mores in melius commutare, illis ad restauranda sancta loca opem impendere, ipsi per se semirutas ecclesias renouare, vel etiam in quibus antea erant locis, nouas ædificare. Multi de seculari vita & etiam in monachalem militiam concurrere, sed hi pauci ex prouincialibus; plures verò de remotis Angliæ partibus fama illorum acciti eis adiungebantur vnanimes. Horum *Turgotus* erat vnus, postea Scotorum episcopus. Is prosapiam de genere Anglorum non infimo trahens, vnus erat inter alios obsides, qui nuper subiugata Normannis Anglia, pro tota Lindissia in Lindicollino castro custodiebantur. Ille pecunia emolliens custodem cum magno suorum periculo fugit clanculò ad Norwegenses, qui tunc apud **Grimesbi** nauem Merciatoriam vsque Norwegeiam onerauerant, in qua naui, etiam legati regis *VVillielmi* Norwegeiam mittendi, subuectionem sibi parauerant. Iamque nauis illa totis aduolans velis, terras aspectibus subtraxerat, cùm ecce fugitiuus obses regis ab inferioribus nauis partibus, vbi Norwegenses eum absconderant in medium erumpens, legatos eorúmque socios in stuporem conuertit. Nam vbique locorum perquisitus fuerat, & in naui eadem exactores regis scrutinia fecerant, sed calliditas abscondentium delusit oculos perscrutantium. Itaque legati instabant, vt depositis velis, nauem cum fugitiuo regis ad Angliam quoquo modo reflecterent. Norwegenses acrius repugnabant, vt cœpta ve-

al. Walthewi

al. Withebistond

lificatio

lificatio prospero cursu, in antè perferret. fit partium altercatio, ita vt aduersus se inuicem armarentur. Sed cùm maior vis erat Norwegensium, citiùs compressa est audacia legatorum, quantóque magis terræ appropinquabant, tanto magis illis se humiliabant. veniens autem illô iuuenis fugitiuus honestè, & castè se agebat, nobilibus & optimatibus gratus apparebat, peruenit & ad notitiam regis *Olaui*, qui cùm valdè religiosus erat, sacros codices inter manus tractare, & literas inter regni curas consueuit addiscere; sæpè etiam sacerdoti ad altare assistere, & induentem vestimenta sacra adiuuare; aquam manibus fundere, & cætera huiusmodi deuotè peragere. audito itaque, quòd de Anglia clericus venisset, quod magnum tunc temporis videbatur, eum ad discendos psalmos quasi magistrum sibi adhibuit. inter hæc satis supérque abundabat rebus, regis virorúmque nobilium largitate profluentibus. compungebatur sæpè animus illius ad contemptum mundi, & vbi poterat conuiuijs lætantium declinans, solitarijs delectabatur, in lachrymis orans Dominum, vt eum derigeret in viam salutis: quia religiosa desideria dum differuntur, sæpè mutantur; & ab illo statu paulatim animus defluebat, quem iocunditas seculi ex successu rerum ad se trahebat, sed qui inuitatus sponte venire noluit, quandóque compulsus domum cœlestis patrisfamilias intrauit. post aliquot namque annos patriam cum multa pecunia renauigabat, sed medio in mari (naui prævalida tempestate dissoluta) rerum omnium iacturam pereuntibus socijs sustulit, solámque vitam, cum quinque vel sex alijs vix cum multo labore seruauit veniens Dunelmum ad orationem, *Walchero* episcopo omnia circa se acta exposuit, & quòd monachilis propositi animum gereret, indicauit. Quod episcopus satis humiliter suscepit, mitténsque ad *Alwinum*, de quo suprà dictum est, hunc, inquit, filium meum precor, & iubeo, vt suscipias, atque monachili habitu indutum vitam quoque monachilem doceas seruare, quem susceptum ille regulariter probauit, & probato monachicum quandóque habitum tradidit, atque ita verbo informauit & exemplo, vt eidem defuncto, iubente *Willielmo* episcopo in Dunelmensis ecclesiæ succederet Prioratum, quod per viginti annos strenuè administrauit duodecim diebus minùs. anno enim episcopatus *Ranulfi*, qui *Willielmo* successit, octauo impetrante *Alexandro* rege Scotorum ab *Henrico* rege Anglorum, assumitur ad episcopatum ecclesiæ sancti *Andreæ*. Eodem anno, quo *Hildebrandus* Papa prædictum celebrauit concilium, *Rogerus* Comes Herefordensis, filius *Willielmi* Comitis Estanglorum, Comiti *Rodulpho*, contra præceptum regis *Willielmi*, sororem suam coniugem tradidit, nuptiásque permagnificas cum plurima multitudine optimatum in Grantebrigensi prouincia in loco, qui Ixninga dicitur, celebrantes magnam coniurationem plurimis assentientibus contra regem *Willielmum* fecerunt, Comitémque **Waltheofum* suis insidijs præuentum, secum coniurare compulerunt: qui mox, vt potuit, *Lamfrancum* Dorobernensem archiepiscopum, adijt, pœnitentiamque ab eo pro facto, licèt non sponte; sacramento accepit; eiúsque consilio regem *Willielmum* in Normannia degentem expetijt, eíque rem gestam ex ordine pandens, illius misericordiæ vltrò se dedit. Verùm illi suprà memorati principes, coniurationis cœptis operam daturi, sua castella repetiere, rebellationémque adoriri omni conatu cum fautoribus cœpere. sed Herefordensi Comiti, ne, Sabrina transuadata, *Rodulpho* Comiti ad locum destinatum cum suo exercitu occurreret; restitit venerabilis *Wlstanus* Wigorniensis episcopus, cum magna militari manu, & *Agelwinus* Eoweshamniensis abbas, cum suis ascitis sibi in adiutorium, *Vrsone* vicecomite Wigorniæ, & *Waltero* de Laceio cum copijs suis, & cætera multitudine plæbis. At verò *Rodulpho* Comiti prope Grantebrigam castra metanti, *Odo* Baiocensis episcopus frater regis, & *Godefridus* Constantiensis episcopus, congregata magna copia tam Anglorum, quàm Normannorum ad bellum parati, * occurrerunt; ipse autem suos conatus infirmari cernens, multitudinem resistentium veritus ad Norwic clanculò refugit, & castello suæ coniugi, militibúsque suis commendato, ascensa naui, de Anglia ad minorem Brittanniam fugit, quem fugientem aduersarij

al. Waltevum

al. cucurrerunt

illius insecuti, omnes, quos de suis comprehendere poterant, vel interemerunt, vel diuersis pœnis debilitauerunt. Dein principes castellum tamdiu obsederunt, quoad pace data, permissu regis, Comitissæ cum suis exire de Anglia liceret. his gestis rex autumnali tempore de Normannia rediens, Comitem *Rogerum* in custodia posuit, Comitem etiam *Waltheofum*, licèt ab eo misericordiam petierit, custodiæ similitèr tradidit. *Edgytha* quondam Anglorum regina decessit Wintoniæ, mense Decembri, cuius corpus iussu regis Lundoniam delatum, iuxta corpus Domini sui regis *Eadwardi* honorificè est tumulatum in Westmonasterio. Vbi rex proxima natiuitate Domini, curiam suam tenuit, & ex eis, qui contra eum ceruicem suam erexerant, de Anglia quosdam exlegauit, quosdam erutis oculis, vel manibus truncatis, deturbauit; Comites verò *Waltheofum* & *Rogerum*, iudiciali sententia damnatos, acriori custodiæ mancipauit. Anno millesimo septuagesimo quinto, Comes *Waltheofus* iussu regis *Willielmi* extra ciuitatem Wintoniam ductus est indignè, & crudelitèr securi decapitatur, & in eodem loco terra obruitur, sed processu temporis, Deo sic ordinante, corpus eius de terra leuatur, & cum magno honore **Crulande** deportatur, & in ecclesia honorificè tumulatur. hic dum adhuc temporali frueretur vita, arcta positus in custodia, ea, quæ gesserat iniquè, incessantèr defleuit, & amarissimè vigilijs etiam & orationibus, ieiunijs, nec non, & eleemosynis Deum studuit placare, cuius memoriam voluerunt homines in terra delere, sed illum veracitèr cum sanctis in cœlo credimus gaudere, prædicto archipræsule piæ memoriæ *Lamfranco*, a quo facta confessione pœnitentiam acceperat, fidelitèr attestante. qui ab imposito crimine supradictæ scilicet coniurationis, illum immunem affirmabat esse, & quæ in cæteris conuenisset, vt verum Christianum pœnitentialibus lachrymis defleuisse, seque fœlicem fore, si post exitum vitæ illius fœlici requie potiretur. post quem, cura Comitatus Northimbrensium committitur *Walchero* Dunelmensi episcopo. post hæc mari transito, rex in minorem Brittanniam suam mouit expeditionem, & castellum *Rodulphi* Comitis, quod **Dol** nominatur, tamdiu obsedit, donec Francorum rex *Philippus* illum inde fugaret. Ea tempestate, dum clerici magis eligerent anathemati subiacere, quàm vxoribus carere, *Hildebrandus* Papa, vt per alios, si posset, eos castigaret, præcepit, vt nullus audiret Missam coniugati presbyteri his verbis.

GRegorius papa, qui & *Hildebrandus* seruorum Dei seruus per totum Italicum regnum, & Teutonicum, debitam sancto *Petro* obedientiam * exhibentibus, *al. exigentibus* apostolicam benedictionem. Si qui sunt presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui iacent in crimine fornicationis, interdicimus eis ex parte omnipotentis Dei, & authoritate sancti *Petri* introitum ecclesiæ, vsque dum emendent, & pœniteant. si qui autem in peccato suo perseuerare maluerint, nullus vestrum ad officium eorum auscultare præsumat: quia benedictio illorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum testante Domino per Prophetam, *Maledicam* (inquit) *benedictionibus vestris*, &c. Anno millesimo septuagesimo sexto, rex Danorum *Swanus* benè literis imbutus obijt, cui filius suus *Haroldus* successit. Anno millesimo septuagesimo septimo, *Robertus Willielmi* regis primogenitus, eò quòd Normanniam, quam sibi ante aduentum ipsius in Angliam coram *Pilippo* rege Francorum dederat, possidere non licebat, Franciam adijt & auxilio *Philippi* regis, in Normannia magnam frequentèr prædam agebat, villas comburebat, homines perimebat, & patri suo non paruam molestiam, & anxietatem inferebat. Anno millesimo septuagesimo octauo, rex Scotorum *Malcolmus* post Assumptionem sanctæ *Mariæ*, Northimbriam vsque ad magnum flumen **Tine** deuastauit, multos occidit, plures captiuauit, & cum magna præda redijt. Anno millesimo septuagesimo nono, rex *Willielmus*, filio suo *Roberto* ante castellum Gerbohtret, quod ei rex *Philippus* præstiterat, dum pugnam inferret, ab ipso vulneratus in brachio, de suo deiectus est emissario, sed mox, vt illum per vocem cognouit, festinus descendit, ac illum suum caballum ascendere iussit, & sic abire permisit. Ille autem multis suorum occisis, nonnullisque captis, ac filio suo *Willielmo* cum multis alijs vulnerato, fugam

inijt.

inijt. venerandus vir *Robertus*, qui per miniſterium reuerendiſſimi *Wlſtani* Wigornienſis epiſcopi, gradum presbyteratus ſuſcepit, a *Lamfranco* arch ipræſule Doroberniæ, ad Herefordenſem eccleſiam quarto Calendas Ianuarij die Dominica, epiſcopus ordinatur Cantuariæ. Anno milleſimo octageſimo, *Walcherus* Dunelmenſis epiſcopus, genere Lotharingus, moribus inſignis; in loco, qui dicitur **Gateſheued**, id eſt, capræ caput, pridie Idus Maij feria quinta, a Northimbrenſibus innocentèr eſt occiſus, in vltionem ſcilicet necis *Liulfi* nobilis, generoſique miniſtri. hic itaque vir latè per Angliam poſſeſſiones multas ex hæreditario iure poſſedit, ſed quia vbique locorum Normanni inceſſantèr ea tempeſtate operam dabant ſuæ feritati, cum ſuis omnibus ad Dunelmum ſe contulit, quia ſanctum *Cuthbertum* corde ſincero dilexit. habuit autem in coniugio *Adgitam* filiam *Aldredi* Comitis, ex qua procreauit filios *Vchtredum*, & *Morkarum*. huius *Aldgita* ſoror fuit *Elfleda* mater *Waltheoui* Comitis, vnde ipſe Comes conſobrinum ſuum paruulum prædictum *Morkarum* Deo nutriendum monachis in Gyrwa commendauit. Quo tempore, ipſe Comes erat apud **Tinemuthe**, quem locum ſimul cum prædicto paruulo, ipſis monachis commiſit diſponendum; Cuius pater *Liulfus* ab epiſcopo in tantum diligebatur, vt abſque illius conſilio, maiores ſecularium negotiorum cauſas, nullatenùs agere vellet, aut diſponere. ob quam rem ſuus capellanus *Leodwinus*, quem in tantum exaltauerat, vt in epiſcopatu, & in Comitatu ferè nil ſine illius arbitrio agitaretur, inuidiæ ſtimulis ſuccenſus & propter ſuam potentiam, tedis ſuperbiæ nimis inflatus, ſe contra prædictum virum arrogantèr erexit. Quapropter nonnulla eius iudicia, & conſilia flocci pendebat, omnibúſque modis annullare ſudabat. frequentèr etiam coram epiſcopo non ſine minis cum eo litigans, illum verbis probroſis ſæpiùs ad iracundiam prouocabat. quadam itaque die, cùm idem vir *Liulfus* ab epiſcopo vocatus ad conſilium, legalia quæque & recta decerneret, obſtinatiùs ei *Leodwinus* obſtitit, & loquelis illum contumelioſis exacerbauit. ſed quia ille reſpondit ei duriùs ſolito, de placiti loco ſurrexit illicò, & euocans ad ſe *Gillebertum* (cui præſul, quia ſuus propinquus erat, Comitatum Northimbrenſium ſub ſe regendum commiſerat) vt ſe vindicaret, obnixè rogauit, & *Liulfum* quàm citiùs poſſet, morti tradere maturaret. Ille confeſtim iniquis petitionibus adquieſcens ſuis, & epiſcopi, & eiuſdem *Leothwini* militibus in vnum coadunatis, ad villam vbi tunc *Liulfus* morabatur, nocte quadam perrexit, ac illum cum ſua familia ferè tota, in domo propria iniuſtè peremit. Quo cognito, grauitèr antiſtes ex corde ſuſpirauit intimo, & capitio de capite extracto, & in terram proiecto, *Leolwino*, qui tunc præſens adierat; triſtis dixit continuò. Tuis, *Leolfwine*, factionibus doloſis, acta ſunt hæc, & inſidijs ſtolidiſſimis. Idcircò volo te ſcire pro certo, quòd & me, & te, omnemque familiam meam tuæ linguæ peremiſti gladio. hoc dicto in caſtellum ſe proripuit feſtinatò, confeſtímque nuntijs per Northimbriam miſſis, omnibus nuntiari præcepit, ſe necis *Liulfi* conſcium non fuiſſe, quin potiùs eius occiſorem *Gillebertum*, & omnes ſocios eius de Northimbria exlegaſſe penitùs, ac paratum fore ſemetipſum purgare, ſecundum iudicium pontificale; dein miſſis intercurrentibus, ille parentéſque occiſorum, pace ad inuicem data & accepta, locum & diem, quo conuenire, interque ſe pacem firmiorem facere poſſent, ſtatuêre. Quo adueniente, loco conſtituto, in vnum conuenere. verùm cum illis epiſcopus ſub diuo noluit placitare, ſed in eccleſiam, quæ ibi erat cum ſuis clericis, ac honorabilioribus militibus intrauit, & conſilio habito, ſemel, & iterum de ſuis, quos voluit, pro pace facienda foras ad eos miſit. At illi nequaquam petitis adquieſcebant, quòd *Liulfum* illius iuſſione peremptum fuiſſe, pro certo credebant. Nam *Gillebertum* eiúſque ſocios nocte proxima poſt necem propinqui ſui, non ſolùm in domum ſuam *Leolfwinus* familiaritèr & amicabilitèr ſuſcepit, verùm etiam epiſcopus ipſe illum, vt priùs in ſuam gratiam, familiámque recepit. vnde omnes, qui ex parte antiſtitis foris inuenti fuerant, primitùs occiderunt, paucis fuga reſeruatis. quo viſo, vt hoſtium furori ſatiſfaceret, propinquum ſuum præfatum *Gillebertum*, cuius anima quærebatur, præſul de eccleſia iuſſit exire: quem

quem egredientem milites repugnaturi e veſtigio ſunt ſecuti, ſed mox ab hoſtibus vndique gladijs & lanceis appetiti, in momento ſunt perempti: duobus tamen Anglicis miniſtris, propter conſanguinitatem pepercerunt. *Leofwinum* quoque, quia ſæpius epiſcopo aduerſus illos multa dederat conſilia, & clericos alios mox, vt egreſſi ſunt, occiderunt. epiſcopus autem vt intellexit furorem illorum nulla ratione mitigatum iri, niſi caput, & auctor totius illius calamitatis *Leofwinus* occideretur, rogauit illum egredi foras; ſed cùm penitus, vt egrederetur, ab illo extorquere non poſſet, ad eccleſiæ ianuas ipſemet epiſcopus acceſſit, ſibíque vitam concedi popoſcit, quibus renuentibus caput ſuæ clamydis limbo cooperiens foras exiuit, & mox inimicorum gladijs percuſſus occubuit; deinde *Leofwinum* egredi iuſſerunt, quo nolente eccleſiæ tecto parietibúſque ignem impoſuere. at ille potius vſtulatione, quàm occiſione vitam eligens finire, flammas aliquandiu ſuſtulit, ſed cùm ſemiuſtus eſſet exiliuit, & fruſtatim conciſus, nequitiæ ſuæ pœnas exſoluendo, miſer interijt. Ob quorum deteſtandæ necis vindictam, rex *Willielmus*, eodem anno deuaſtauit Northimbriam, miſſo illuc *Odone* Baiocenſi epiſcopo, cum multa militari manu. quo anno idem rex *Willielmus*, autumnali tempore *Robertum* filium ſuum Scotiam contra *Malcolmum* miſit. ſed cùm perueniſſet ad *Egelbereth* infecto negotio reuerſus, caſtellum nouum ſuper flumine Tine, condidit. *Willielmus* ſuſcepit epiſcopatum Dunelmenſem, quinto Idus Nouembris, ſed quarto Nonas Ianuarij, a *Thoma* Eboracenſi conſecratur apud Glouceſtre. *Henricus* imperator, *Hildebrandum* papam, in pentecoſte Magontiæ decreuit deponendum, & *Wibertum* Rauennæ vrbis epiſcopum, in natali ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, pro eo fecit papam. Anno milleſimo octageſimo primo, *Henricus* imperator hoſtilitèr Romam aduerſus papam adijt, oppugnans vrbem, non tamen intrauit. Anno milleſimo octageſimo ſecundo, multis homicidijs & prædationibus inter *Henricum* * imperatorem, & *Hildebrandum* papam actis, in nocte palmarum, multi ſunt occiſi. Rex *Willielmus*, fratrem ſuum *Odonem* Baiocenſem epiſcopum Normanniæ, in cuſtodiam poſuit. Anno milleſimo octageſimo tertio, *Henricus* imperator vrbem Romæ infregit, & cepit, *VVibertum* in ſede Apoſtolica conſtituit. *Hildebrandus* verò Beneuentum adijt, & ibi vſque ad ſuum obitum deguit. *Henricus* autem in Teutoniam redijt. ſeditio nefanda inter monachos & indignè nominandum abbatem *Turſtinum* Glaſtoniæ facta eſt; quem rex *VVillielmus* de monaſterio Cadomi nulla prudentia inſtructum, eidem loco abbatem præfecerat. hic inter cætera ſtultitiæ ſuæ opera, Gregorianum cantum aſpernabatur, & monachos cœpit compellere, vt illo relicto, cuiuſdam *VVillielmi* Fiſkamnenſis cantum diſcerent, & cantarent, quod dum ægrè acciperent, quippe qui iam tam in hoc quàm in cæteris eccleſiaſticis officijs ſecundum Romanæ eccleſiæ morem inſenuerant, ſubitò armata militari manu, illis ignorantibus quadam die in capitulum irruit, monachos nimio terrore fugientes in eccleſiam, ad altare vſque perſequitur, iaculíſque & ſagittis cruces, & imagines, ac pheretra ſanctorum manus militaris transfigens, vnum etiam monachum ſacrum amplexantem altare lancea tranſuerberans interemit, alium ad altaris crepidinem ſagittis confoſſum necauit, cæteri verò neceſſitate compulſi, ſcamnis, & candelàbris eccleſiæ, fortitèr ſe defendentes, licèt grauitèr vulnerati, milites omnes retrò chorum abegerunt. ſicque factum eſt, vt duo occiſi, quatuordecim vulnerati ex monachis, nonnulli etiam de militibus ſauciati extiterunt. hinc moto iudicio, dum maxima abbatis culpa eſſe patuit, rex eundem abbatem ſummouit, & in ſuo monaſterio in Normannia poſuit. De monachis verò quamplures per epiſcopatus, & abbatias, iuſſu regis, cuſtodiendi diſperguntur; poſt cuius mortem idem abbas iterum abbatiam ſuam a filio eius rege *VVillielmo*, quingentis libris argenti emit, & per eccleſiæ poſſeſſiones, aliquot annis peruagatus, longè ab ipſo monaſterio, vt dignus erat homicida, & miſer deceſſit; monachi in Dunelmum conuenerunt, iubente rege *VVillielmo* maiore, ſeptimo Calendas Iunij feria ſexta: regina *Matildis*, quarto Nonas Nouembris, feria quinta, deceſſit in Normannia, & Cadomi eſt ſepulta.

* *al, regem*

Thomas *Dei gratia Eboracenſis archiepiſcopus, epiſcopus, abbatibus per Angliam tàm conſtitutis, quàm in poſterum ſucceſſuris, & omnibus ſibi in Eboraco archiepiſcopis ſucceſſuris*

in

in perpetuum ſalutem. Cùm noſtrum ſit officium, omnibus præſtare pietatis obſequium: his tamen maximè ſanctorum Dei debemus obſequium noſtræ deuotionis impendere, a quibus nos conſtat peculiare muneris beneficium percepiſſe, nos quidem flagello Dei caſtigati, & febrium languoribus, per biennium modo incredibili exuſti, cùm omnes medici ſolius mortis exitum nobis prominere promitterent, nilq; vnquam fuit, in quo continuæ noxam ægritudinis temperarent; per viſum ergò commonitus ad tumbam ſancti Cuthberti, gemens, & fremens pernoctaui, qui morbo ſimul, & mole fatigatus, dum ſomnum ſurripui, in viſum mihi beatus Cutbbertus aſtitit, qui manu ſua ſingula membra mea de infirmitate mea percurrens mox vigilantem ab omni infirmitate ſanum reddidit, & me ſibi in omnibus deuotum fore, & quæcunque in mea diocœſi, ipſe vel ſui poſſeſſuri erant, ab omni fatigatione, ſecura & libera eſſe præcepit; quique beati confeſſoris adiutus beneficijs, eo ei deuotior extiti, quo maiora perſoluere debui. Willielmo interim Dunelmenſi epiſcopo, de ſede apoſtolica literas Gregorij papæ ſeptimi, ad Willielmi regis concilium apud VVeſtmonaſterium deferente, Canonicos de eccleſia ſua amouere & monachos ſubſtituere, omnium conſenſu impetrauit. quibus plurimum gauiſus, ex præcepto præfati papæ, & ex imperio domini regis Willielmi beati Cuthberti amore debito, ſubſcriptas literas ſancto Cuthberto, & eius epiſcopo, & omnibus monachis ei ſeruientibus, conſenſu & permiſſione capituli Eboraci, & totius ſynodi confirmatione, dedi, conceſſi, & præſenti carta confirmaui, & pòſt propria manu, ſuper altare ſancto Cuthberto obtuli. ſciant igitur tam præſentes quàm futuri, quod ego Thomas Eboracenſis archiepiſcopus, ex præcepto papæ Gregorij ſeptimi, & confirmatione domini Willielmi regis, ſub teſtimonio vniuerſalis Anglorum concilij, & conſenſu Eboracenſis capituli, do, & concedo Deo, & ſancto Cuthberto, & omnibus eius epiſcopis ſucceſſuris, & omnibus monachis ibidem in poſterum futuris, vt omnes eccleſias quaſcunque in præſenti in diocœſiana parochia mea poſſident, vel in poſterum canonicè adquirere poterunt conceſſione regum, largitione fidelium, vel ædificauerint in proprio fundo terrarum: habeant liberas, & quietas omnino in perpetuum a me, & omnibus ſucceſſoribus meis, ab omnibus quæ ad me, vel ad ſucceſſores meos pertinent. Quare volo, & præcipio, vt omnes eccleſias ſuas, in manu ſua teneant, & quietè eas poſſideant, & vicarios ſuos in eis liberè ponant, qui mihi, & ſucceſſoribus meis de cura tantum intendant animarum, ipſis verò, de omnibus cæteris elemoſynis & beneficijs. concedo inſuper, confirmo, & præcipio, vt tam ipſi quàm ipſorum vicarij liberi, & quieti in perpetuum ſint ab omni redditu ſynodali, & ab omnibus auxilijs, grauaminibus, vel redditibus, exactionibus, vel hoſpitijs, tam a me, quàm a decanis, archidiaconis, vel omnium noſtrorum vicarijs, & miniſtris. ſub anathemate etiam prohibeo, ne aliquis vltrà, ipſos, vel eorum clericos, aliqua ſub occaſione fatiget, vel ad ſynodos, vel capitula ire, niſi velint ſponte compellant. ſed ſi quis, erga eos vel ſuos aliquam querelam habuerit, ad curiam ſancti Cuthberti, Dunelmum veniat, vt ibi qualem, debuerit, rectitudinem percipiat. omnes enim libertates, & dignitates, quas ego, vel mei ſequaces in eccleſijs proprijs, vel terris noſtris poſſederimus, ipſis, & ſancto Cuthberto in omnibus eccleſijs, & terris ſuis liberè in perpetuum concedimus, & abſque tergiuerſatione ſine calumnia, a me, meiſque ſucceſſoribus liberas & quietas confirmamus. Anno 1084. Hildebrandus qui & Gregorius papa obijt. Rex Anglorum Willielmus, de vnaquaque hida, per Angliam ſex ſolidos accepit. Anno 1085. vir eximiæ probitatis Perſcorenſis abbas Eadmundus decimo ſeptimo Calendas Iulij, die dominica obijt. Canutus rex Danorum, filius Swani eodem anno cum claſſe valida, & auxilio ſoceri ſui Roberti Flandrenſis Comitis, (habuit enim filiam eius vxorem) in Angliam venire paratus erat. vnde rex Willielmus de tota Gallia ſolidarijs, pedonibus, & ſagittarijs multis millibus conductis, & nonnullis de Normannia ſumptis, autumnali tempore Angliam redijt, & eis, per totum regnum diuiſis Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, Baronibus, Vicecomitibus, ac regijs præpoſitis, victum præbere mandauit. Sed vbi cognouit ſuos inimicos impeditos fuiſſe, partem exercitus remiſit, partem ſecum per totam hyemem retinuit, & in Natiuitate Domini curiam ſuam Glauornæ tenuit. vbi tribus ſuis Capellanis, Mauricio ſcilicet Lundonienſem, VVillielmo Teodfordenſem, Roberto Ceſtrenſem dedit præſulatum. Anno 1086. Willielmus rex fecit deſcribi omnem Angliam, quantum terræ quiſque Baronum ſuorum poſſidebat, quot feudates milites, quot carrucas, quot villarios, quot animalia, imò quantum viuæ pecuniæ quiſque haberet, in

in omni regno suo a maximo vsque ad minimum, & quantum redditus quæque possessio reddere poterat, & vexata est terra multis cladibus inde procedentibus. post hæc in hebdomada pentecostes, filium suum *Henricum* apud Westmonasterium, vbi curiam suam tenuit, armis militaribus honorauit, nec multò pòst mandauit, vt archiepiscopi, episcopi, abbates, Comites, barones, vicecomites cum suis militibus, Cal. Augusti sibi occurrerent **Saresbirie**. quò cùm venissent, milites illorum sibi fidelitatem contra omnes homines iurare coegit. eo tempore *Clito Eadgarus* licentia a rege impetrata, cum 200. militibus mare transijt, & Apuliam adijt. Cuius germana virgo *Christiana*, monasterium, quod Rumseie nuncupatur, intrauit, & vestem sanctimonialis habitus suscepit. eodem anno, animalium pestis, & magna extitit aeris intemperies. Anno 1087. reliquiæ sancti *Nicholai* de Mirrea transferuntur in Barrensem ciuitatem. *Alwinus* prior Dunelmensis decessit. ferox flamma vrbes multas, ecclesiam quoque sancti *Pauli* apostoli, cum maiori & meliori parte Lundoniæ consumpsit. Dani suum dominum *Canutum* regem, sexto Idus Iulij, sabbato, in quadam ecclesia martyrizauerunt. Cicestrensis episcopus *Stigandus*, abbas sancti *Augustini Scollandus*, abbas Bathoniensis *Alsius*, & abbas Perscorrensis *Turstinus* decesserunt. Eodem anno, ante Assumptionem sanctę *Mariæ*, rex *Willielmus* in Franciam cum exercitu venit, & oppidum, quod Matuntun nuncupatur, & omnes ecclesias in eo sitas, duosq; reclusos, igne succendit, & in Normanniam redijt, sed in ipso reditu dirus viscerum dolor illum apprehendit, & magis ac magis de die in diem grauabat, cùm autem ingrauescente ægritudine, diem sibi mortis imminere sensisset, fratrem suum *Odonem* Baiocensem episcopum, Comites *Morkarum*, & *Rogerum Siwardum*, cognomento *Barn*, & *Wlfnothum*, regis *Haroldi* germanum, quem a pueritia in custodia tenuerat, & omnes, quos in Normannia, vel in Anglia, custodiæ manciparat, laxauit. Deinde filio suo *Willielmo* regnum tradidit Angliæ, & *Roberto* filio primogenito, qui tunc exulabat in Francia, Comitatum concessit Normanniæ, & sic cœlesti munitus viatico, postquam 20. annis, mensibus 10. & 28. diebus genti Anglorum præfuit, 5. iduum Septembris die, cum vita regnum perdidit, & Cadomi, in ecclesia sancti *Stephani* protomartyris, quam ipse a fundamentis construxerat, bonísque ditauerat, sepultus requiescit.

Willielmus iunior.

W*illielmus* autem filius eius, Angliam festinatò adijt, ducens secum *Morkarum*, & *Wlnothum*, sed mox vt Wintoniam venit, illos, vt priùs fuerant, custodiæ mancipauit. post hæc, sexto Cal. Octobris die dominica in Westmonasterio a *Lamfranco* Doroberniæ archiepiscopo, in regem est consecratus. deinde Wintoniam rediens, thesauros patris sui, vt ipse iusserat, per Angliam dimisit, scilicet quibusdam principalibus ecclesijs 10. marcas auri, quibusdam sex, quibusdam minus; ecclesijs verò in villis sitis, per singulas solidos 5. dari, cruces, altaria, scrinia, textos, candelâbra, situlas, fistulas, ac ornamenta varia, gemmis, auro, argento, lapidibúsque pretiosis redimita, per ecclesias digniores, ac monasteria, iussit diuidi. eius quoque germanus *Robertus* in Normanniam reuersus, thesauros, quos inuenerat, monasterijs, ecclesijs, pauperibus, pro anima patris sui largitèr diuisit, & *Vlfum Haroldi* quondam regis Anglorum filium, * *Dunecaldúmq;* filium *Malcolmi* regis Scotorum, a custodia laxatos, & armis militaribus honoratos, abire permisit. Anno 1088. inter primates Angliæ magna orta est discordia. pars enim Normannorum nobilium fauebat regi *Willielmo*, sed minima; pars verò altera fauebat *Roberto* Comiti Normannorum, & maxima, cupiens hunc sibi asciscere in regnum; fratrem verò, aut fratri tradere viuum, aut regno priuare peremptum. huius

al. Dunecanúmque

execrandæ

execrandæ rei principes extiterunt, *Odo* Baiocensis episcopus, qui erat etiam Comes Cantuariensis & *Gaufridus* episcopus Constantiensis, & *Robertus* Comes Mortuensis, & *Rogerus* Comes Scrobesbiriensis, & excellentiores principes totius regni excepto *Lamfranco* archiepiscopo: execrabile hoc factum tractauerunt clam in quadragesima, statimque post pascha cœpit quisque circa se vastare, rapere, deprædari, omnia castella munire fossa & victu. *Goffridus* episcopus Constantiensis & *Robertus* de Mubrai iuerunt Bristohw, vbi habebant castrum fortissimum, & omnia deuastabant, vsque ad locum, qui vocatur Bathan: Proceres quoque de Herefordia, & de Scrobesbirie, cum multitudine Vallensium perrexerunt vsque ad Wircestre, omnia ante se vastantes, & igne consumentes. cogitauerunt etiam, quòd castrum, & ecclesiam vellent accipere, quod viz. castrum tunc temporis commendatum erat *Wlstano* venerabili episcopo. Quando episcopus ista audiuit valdè contristabatur, & cogitans quid consilij inde haberet, vertit se ad Deum suum, & rogat, vt respiciat ecclesiam suam, & populum suum ab hostibus oppressum. Hæc eo meditante, familia exiliuit de castro, & acceperunt, & occiderunt ex eis quingentos viros, & alios in fugam verterunt. *Rogerus Bigot* intrauit castra de Norwic, & omnes vicit in malum. *Odo* episcopus, per quem ista mala cœperunt, perrexit Cantiam, & vastauit villas regias, nec non & omnium, qui regi fidem tenuerunt, terras depopulatus est, & castrum obfirmauit Rofense. his auditis rex fecit congregari Anglos, & ostendit eis traditionem Normannorum, & rogauit, vt sibi auxilio essent eo tenore, vt si in hac necessitate sibi fideles existerent, meliorem legem, quam vellent eligere, eis concederet, & omne iniustum scottum interdixit: & concessit omnibus syluas suas, & venationem, sed quicquid promisit paruo tempore custodiuit. Angli tunc fideliter eum iuuabant. conuocauit igitur rex exercitum suum, vt iret Rouecestriam, vbi putabat auunculum suum *Odonem* episcopum esse. venientes autem ad Tunebrige inuenerunt castrum obfirmatum contra regem. Sed Angli viriliter insilientes in illud, destruxerunt totum castrum, qui autem intus erant, manus regi dederunt. his ita gestis rex cum exercitu vertit iter versus castrum de Peuenesea; iam enim episcopus *Odo* recesserat a Rouecestria, & intrabat castrum illud, quem rex secutus obsidebat castrum per sex integras septimanas cum magno exercitu. dum hæc fiunt in Anglia *Robertus* Comes Normanniæ congregat exercitum magnum, & parat eum in Angliam mittere mox secuturus, quasi de Anglia per *Odonem* episcopum, & cæteros, qui ex sua ibi parte erat, securus. Sed *Willielmus* iunior iam mare munierat suis piratis, qui venientes in Angliam tot occiderunt, & in mare merserunt, vt nullus sit hominum, qui sciat numerum pereuntium.

Interim dum hæc fiunt in mari, *Odo* episcopus, & qui cum eo erant, fame coacti reddentes castrum de Peuenesea promiserunt cum iureiurando se Angliam exituros, nec amplius intraturos nisi rege *Willielmo* præcipiente; castrum quoque Rofense ante redituros, sed cùm venisset Rouecestriam cum hominibus regis, qui ex parte regis deberent castrum recipere, statim cum eisdem, ab his, qui in castello erant, ponitur in vinculis. Quidam asserunt hoc factum esse calliditate episcopi. In hoc certè castro erant strenui milites, & penè tota nobilitas Normanniæ. Erat ibi *Eustachius* iuuenis Boloniensis Comes, & multi nobiles Flandrenses. hæc cùm audisset rex, venit cum exercitu Rouecestriam, & obsedit ciuitatem & paruo peracto spatio hi, qui intus erant, se reddiderunt. Et ita episcopus, qui ferè fuit secundus rex Angliæ honorem suum irrecuperabiliter amisit. Sed veniens Normanniam statim a *Roberto* Comite totius prouinciæ curam suscepit. Cuius ordinem causæ libellus in hoc descriptus ostendit. Dunelmensis episcopus etiam *Willielmus*, & multi alij de Anglia exierunt. Anno 1089. *Lamfrancus* Dorobernensis archiepiscopus nono Cal. Iunij, feria quinta obijt. Eodem anno, tertio Idus Augusti sabbato, circa horam diei tertiam terræ motus permaximus extitit per Angliam. Anno 1090. rex Anglorum *Willielmus* iunior fratri suo *Roberto* Normanniam adimere, & suæ ditioni cupiens subiugare, primò castellum *Walteri* de sancto *Walerico*, & castellum, quod vocatur Albemarle: deinde alia castella sibi condixit, & in eis milites, qui Normanniam deuastarent, posuit. qua re visa, & suorum infidelitate cognita, Comes *Robertus* legatis ad regem Francorum *Philippum* dominum suum missis illum in Normanniam venire fecit; vnumque de castellis, in quo

fratris

fratris sui milites erant, rex & ipse obsederunt, quod cùm regi *Willielmo* nunciatum fuisset, non modica pecuniæ quantitate regi *Philippo* occultè transmissa, vt ab obsidione discederet, flagitans impetrauit. Anno millesimo nonagesimo primo, rex *Willielmus* iunior Normanniã petijt mense Februario, vt eam fratri suo *Roberto* abriperet, sed dum ibi moraretur, pax inter illos ea conuentione facta est, vt Comes regi Comitatum de Owe, Fescamnum, * Abbatiam in monte Sancti *Michaelis* sitam, & Keresburg, & castella, quæ à se defecerant, bono animo concederet: Cynomanicam verò prouinciam, & castella, quæ tunc in Normannia Comiti reluctabantur, illius dominio rex subiugaret. Omnibus etiam Normannis terras, quas in Anglia ob fidelitatem Comitis perdiderant, redderet. Et tantum terræ in Anglia, quantum conuentionis inter eos fuerat, Comiti daret; ad hæc etiam inter se constituerunt, vt si Comes absque filio legali matrimonio genito moreretur, hæres eius fieret rex: similiq; modo, si regi cõtigisset mori, hæres illius fieret Comes: hanc conuentionem 12. Barones ex parte regis, & 12. ex parte Comitis iurauerunt. Interim dum hæc fierent germanus illorum *Henricus* montem Sancti *Michaelis* quibusdam monachis loci ipsius illum adiuuantibus, cum omnibus militibus, quos habere potuit, intrauit, regísque terram vastauit & eius homines quosdam captiuauit, quosdam exspoliauit. Quapropter rex & Comes congregato exercitu per totam Quadragesimam montem obsederunt, & frequenter cum eo prælium commiserunt, & homines, & equos nonnullos perdiderunt. At rex cùm obsidionis diutinæ pertæsus fuerat, impacatus recessit, & non multò pòst *Eadgarum Clitonem* honore, quem ei Comes dederat, priuauit, & de Normannia expulit. Interea mense Maio rex Scottorum *Malcolmus* cum magno exercitu Northimbriam inuasit; si prouentus successisset, vlteriùs processurus, & vim Angliæ incolis illaturus. noluit Deus; ideò ab inceptis est impeditus. quo rex audito cum fratre suo *Roberto* redijt Angliam mense Augusto. Nec multò pòst cum classe non modica, & equestri exercitu Scotiam profectus est, vt *Malcolmum* debellaret, veniénsque Dunelmum *Willielmum* episcopum restituit in sedem suam, post tres annos ipso die, quo eam reliquit, scilicet, tertio Idus Septembris, sed antequam rex intraret Scotiam, paulò ante festum Sancti *Michaelis* ferè tota est demersa classis, multique de equestri exercitu eius fame & frigore perierunt, cui rex *Malcolmus* cum exercitu in prouincia Loidis occurrit, quod videns Comes *Robertus Clitonem Eadgarum*, quem rex de Normannia expulerat, & tunc cum rege Scottorum degebat, ad se accersiuit. cuius auxilio fretus pacem inter reges fecit, ea conuentione, vt regi *VVillielmo* sicut patri eius obediuit *Malcolmus* ita ei obediret, & *Malcolmo* duodecim villas, quas in Anglia sub patre eius habuerat, *VVillielmus* redderet, & duodecim marcas auri singulis annis daret. sed pax inter eos facta non multo tempore durauit, ipsum etiam *Eadgarum* cum rege *VVillielmo* Comes pacificauit. Idibus Octobris, feria quarta turrim Wincelcumbensis ecclesiæ vehemens ictus fulminis concutiens parietem iuxta culmen amplè perforauit, vnámq; de trabibus discidit, capútque imaginis *Christi* fortiter percussum in terram deiecit, & crus eius dextrum fregit. imago etiam Sanctæ *Mariæ*, quæ iuxta crucem stabat, ictu percussa ad terram decidit; magnus deinde fumus, cum nimio fœtore subsecutus totam ecclesiam repleuit, & tamdiu durauit, quoad loci illius monachi cum aqua benedicta, & incenso, & reliquijs sanctorum officinas monasterij psalmos decantando circuirent, nec minùs decimo sexto Kalendas Nouembris, feria sexta turbo veniens ab Affrico perualidus Lundoniæ plusquam sexcentas domos, & ecclesias quamplures concutiendo diuerberauit. in ecclesiam quoque Sanctæ *Mariæ*, quæ dicitur ad arcum irruens, in ea duos homines occidit, & tectum cum tignis, in altum leuans, & huc, illúcq; diu per aera ferens, tandem sex de tignis, eo ordine, quo priùs tecto infixa erant, tam altè in terram defixit, vt de quibusdam eorum septima, de quibusdam verò octaua pars appareret. erant enim viginti septem, vel viginti octo pedum longitudinis. Post hæc rex de Northimbria per Merciam in Westsaxoniam redijt, & secum ferè vsque ad natiuitatem Domini retinuit Comitem, sed conuentionem inter eos factam illi persoluere noluit. Quod Comes grauiter ferens 10. Kalendas Ianuarij cum *Clitone Eadgaro* Normanniam repetijt. Erant duo, vt in Anglia ferebatur, qui dicebantur

al. Albariam

Romani pontifices à se inuicem discordantes, & ecclesiam Dei inter se diuisam trahentes post se: *Vrbanus* scilicet, qui primum dictus fuerat *Odo*, episcopus *Ostiensis*, & *Clemens*, qui *Wibertus* vocatus fuerat, Archiepiscopus Rauennensis; quæ res, vt de alijs mundi partibus sileamus, per plures annos ecclesiam Angliæ in tantum occupauit, vt ex quo *Gregorius*, qui & *Hildebrandus*, defunctus fuit, nulli loco Papæ vsque ad hoc tempus subdi, vel obedire voluerit, sed *Vrbanum* pro vicario beati *Petri* Italia, Galliáque recepit. Anno 1092. ciuitas Lundonia maxima ex parte incendio conflagrauit. *Osmundus* Saresbiriensis episcopus ecclesiam, quam Sarisbiriæ in castello construxerat cum adiutorio episcoporum Wacellini Wintoniensis, & *Iohannis* Bathoniensis Nonas Aprilis, feria secunda dedicauit. Antistes etiam *Remigius*, qui licentia regis *Willielmi* senioris episcopalem sedem de **Dorkeceastre** mutauerat ad Lindecolniam, constructam in ea ecclesiam pontificali cathedra dignam dedicare volebat, quia diem mortis sibi imminere sentiebat. Sed *Thomas* Eboracensis Archiepiscopus contradicendo illi resistebat, affirmans eam in sua parochia esse constructam. At rex *VVillielmus* iunior, pro pecunia, quam ei *Remigius* dederat ferè totius Angliæ episcopis mandauit, vt in vnum conuenientes septenis Idibus Maij ecclesiam dedicarent, sed biduo ante diem statutum occulto Dei iudicio ipse *Remigius* episcopus migrauit è seculo, & ecclesiæ per hoc remansit dedicatio. His actis rex in Northimbriam profectus ciuitatem, quæ Britanniæ **Cairleil**, Lugubialia Latinè vocatur, restaurauit, & in ea castellum ædificauit. Hæc enim ciuitas, vt illis in partibus aliæ nonnullæ à Danis Paganis ante ducentos annos diruta, & vsque ad id tempus mansit deserta.

ANno 1093. rex *VVillielmus* iunior in regia villa, quæ vocatur **Aluuestan** vehementi percussus infirmitate ciuitatem Glauornã festinanter adijt, ibiq; per totam Quadragesimam languosus iacuit, qui cùm se putaret citò moriturum, vt ei Barones sui suggesserunt, vitam suam corrigere, ecclesias non ampliùs vendere, nec ad censum ponere, sed illas regia tueri potestate, irrectas leges destruere, ac rectas statuere Deo promisit. Archiepiscopatum Cantuariæ, quem ipse in manu sua tenuit, *Anselmo* Beccensi Abbati, qui tunc in Anglia morabatur, & Cancellario suo *Roberto*, cognomine *Bloet*, Lincolniensem dedit præsulatum. Ecclesia noua Dunelmi est incœpta tertio *Kalend. Augusti feria quinta episcopo *Willielmo*, & *Malcolmo* rege Scottorum, & *Turgoto* priore, ipso die ponentibus primos in fundamento lapides. Rex Scottorum *Malcolmus* die festiuitatis Sancti *Bartholomæi* Apostoli regi *VVillielmo* iuniori, vt priùs per legatos inter eos statutum fuerat, in ciuitate Glaworna occurrit, vt sicut quidam primatûm Angliæ voluerunt, pace redintegrata, stabilis inter eos amicitia firmaretur, sed impacati ab inuicem discesserunt. Nam *Malcolmum* videre, aut cum eo colloqui pro nimia superbia, & potentia *VVillielmus* despexit. Insuper etiam illum vt secundum iudicium tantum Baronum suorum incuria sua rectitudinem ei faceret, constringere voluit, sed id agere, nisi in regnorum suorum confinijs, vbi reges Scottorum soliti erant rectitudinem facere regibus Angliæ, & secundum iudicium vtriusque regni primatûm *Malcolmus* nullo modo voluit. Post hæc in sole signum apparuit valdè mirabile. Eodem anno Comes Scrobesbiriensis *Rogerus*, & *VVido* Abbas Sancti *Augustini*, & * *Paulinus* Abbas ecclesiæ Sancti *Albani* decesserunt. Iste *Paulinus* contra interdictum monachorũ Dunelmensium ecclesiam de **Tinemuth**, quam ipsi possiderant, per violentiam *Roberti* Comitis ingressus, tactus ibidem infirmitate rediens in itinere in **Seteringtun** moritur.

al. Idus

al. Paulus

Rex Scottorum *Malcolmus*, & primogenitus filius eius *Eadwardus* cum suis exercitibus in Northimbria die festiuitatis sancti *Bricij* à militibus *Roberti* Comitis Northimbrorum occisi sunt, in cuius morte iusticia Dei iudicantis apertè consideratur, vt videlicet in illa prouincia cum suis interiret, quam sæpè ipse vastare, auaricia stimulante, consueuit. quinquies námque illam atroci depopulatione attriuit, & miseros indigenas in seruitutem redigendos abduxit captiuos. Primò *Edwardo* regnante *Egelwino* episcopante Dunelmi, quando *Tostius* Comes Northimbrorum profectus Romam fuerat. secundò regnante *VVillielmo*, & prædicto *Egelwino* episcopante quando Cliuelandia depopulata est. tertiò regnante eodem rege *VVillielmo* & *VValchero* episco-

episcopante Dunelmi vsque Tynam progressus post cædes hominum, & concremationes locorum, cum multa præda reuertitur; quartò regnante *Willielmo* iuniore, & *Willielmo* regente episcopatum Dunelmensem cum suis copijs infinitis vsque Cestre peruenit, animo intendens vlteriùs progredi, sed adunata contra eum militari manu non multa, metu ipso citiùs reuertitur. quintò cum omni, quo potuit, exercitu, in vltimam deducturus desolationem, Northimbriam inuasit, sed iuxta fluuiū Alne perimitur à **Morello* milite strenuissimo, cum primogenito suo *Edwardo*, quem hæredem regni post se disposuerat. *al, Merkello* Exercitus illius, vel gladijs confoditur, vel qui gladios fugerunt, inundatione fluminum, quæ tunc pluuijs hyemalibus plus solito excreuerant, absorbti sunt. Corpus verò regis & cruentissimi carnificis, cùm nullus suorum remaneret, qui terra illud cooperiret, duo ex indigenis carro impositum in Tinemuth sepelierunt; sicque factum est, vt vbi multos vita, & rebus, & libertate priuauerat, ibidem ipse iudicio Dei vitam simul cum rebus amitteret. Cuius morte cognita *Margareta* Scottorum regina tanta affecta est tristitia, vt subitò magnam incidiret infirmitatem. Nec mora presbyteris ad se accersitis ecclesiam intrauit, eísque peccata sua confessa oleo se perungi, cœlestique viatico muniri fecit; dominum intentissimis & assiduis precibus exorans, vt in hac ærumnosa vita diutiùs illam viuere non permitteret. Et exaudita est oratio eius, nam tertia die post regis occisionem, soluta vinculis carnis, vt creditur ad gaudia transiuit æternæ salutis. Quippe dum viueret, pietatis, iusticiæ, pacis, & charitatis cultrix extitit deuota, frequens in orationibus, corpus vigilijs, & ieiunijs macerauit, ecclesias, & monasteria ditauit, seruos Dei, & ancillas dilexit, & honorauit, esurientibus panem frangebat, nudos vestiebat, & omnibus peregrinis ad se venientibus, hospitia, vestimenta, & alimenta præbebat, & Deum toto corde diligebat. Qua mortua Scotti elegerunt sibi in regem *Dufenaldum* fratrem *Malcolmi* regis, & omnes Anglos, qui de curia regis fuerant, de Scotia expulerunt; quibus auditis *Dunekanus Malcolmi* regis filius *Willielmum* regem cui tunc militabat, vt ei regnum patris sui concederet, petijt & impetrauit illique fidelitatem iurauit, & sic ad Scotiam cum multitudine Anglorum, & Normannorum properauit, & patruum suum *Dufenaldum* de regno expulit, & in loco eius regnauit. Deinde nonnulli Scottorum in vnum congregati, homines illius penè omnes peremerunt. Ipse verò cum paucis euasit, veruntamen posthæc illum regnare permiserunt, ea ratione vt ampliùs in Scotiam, nec Anglos nec Normannos introduceret, sibíque militare sineret. Conuenientibus ferè totius Angliæ Episcopis, in quibus *Thomas* Eboracensis Archiepiscopus primatum tenebat, *Anselmum* Beccensem Abbatem secundo Nonas Decembris consecrauerunt ad Archipræsulatum Cantuariensis ecclesiæ. Eodem anno *Willielmus* Comes de Owe auri ingenti victus cupiditate, & promissi honoris captus magnitudine à naturali domino suo *Roberto* Normannorum Comite, cui fidelitatem iurauerat, defecit, & in Angliam ad regem *Willielmum* veniens illius se dominio vt seductor maximus subiugauit.

ANno 1094. Comes Normannorum *Robertus* fratri suo regi *Willielmo* iuniori per legatos mandauit, pacem, quam inter se firmauerant, se diutiùs non esse seruaturū; insuper vocauit illum periurum, & perfidum, nisi conuentionem inter illos in Normānia factam ei persolueret. ob hanc causam rex circa Kal. Februarij Heastingam adijt, & dum ibi moraretur, ecclesiam de bello in honorem Sancti *Martini* dedicari fecit. Vbi etiam *Herebertum* Theodfordensem episcopum pastorali baculo priuauit. latenter enim *Vrbanum* Papam adire, & ab eo pro episcopatu, quem sibi, & Abbatia, quam patri suo *Roberto* ab ipso rege *VVillielmo* mille libris emerat, absolutionem quærere volebat. Deinde media Quadragesima rex Normanniam petijt, & ad fratris colloquium sub pace statuta venit, sed impacatus ab eo recessit. Denuo in Martij conuenêre campo: vbi illi qui sacramentis inter illos pacem confirmauere, regi culpam omnem imposuere. At ille nec culpam agnoscere, nec conuentionem voluit persoluere. Idcirco nimis irati discesserunt impacati. Comes quidem Rotomagum perrexit; rex verò ad Owe redijt, & in illo resedit, solidarios vndique conduxit, aurum, argentum, terras, quibusdam optimatum Normanniæ dedit,

quibusdam promisit, vt à germano suo *Roberto* deficerent, & cum castellis suis se eius ditioni subijcerent: quibus ad velle patratis per castella, quæ vel priùs habuerat, vel quæ tunc conduxerat, suos milites distribuit. Interea castellũ, quod Bures vocatur, expugnauit, Comitis milites in illo captos partim in Angliam custodiendos misit, partim in Normannia custodiæ mancipauit, & fratrem suũ multis modis vexans, exhæredare laborabat. At ille necessitate compulsus dominum suum *Philippum* regem Francorum cum exercitu Normanniam adduxit; & rex quidem castellum Argentinum obsedit, & ipso die obsessionis 700. milites regis cum bis totidem scutarijs, & castellanis omnibus, qui intùs erant sine sanguinis effusione cepit, captósq; in custodia tamdiu seruare mandauit, donec quisq; se redimeret, & posthæc in Franciam redijt. Comes verò *Robertus* Castellum, quod Holm nuncupatur, obsedit, donec *Willielmus Peuerel* & 800. homines, qui id defendebant, illi se dederent. quod cùm regi innotuisset, nuncijs in Angliã missis 20. millia Pedonum in Normanniam sibi in auxilium mitti iussit, quibus **Hastings** congregatis, vt mare transirent, pecuniam, quæ data erat eis ad victum, *Ranulfus* præcepto regis abstulit, scilicet vnicuiq; 10. solidos, & eos domum repedare mandauit, pecuniámq; regi transmisit. Interea graui, & assiduo tributo, hominúmq; mortalitate prȩsenti anno & sequẽti tota vexabatur Anglia. Adhęc primitus Norwalani, deinde Suthwalani seruitutis iugo, quo diu premebantur, excusso, & ceruice erecta, libertatem sibi vendicare laborabant. Vnde collecta multitudine, castella, quæ in Westwalania firmata erant, fregerunt, & in Cestrensi, & Scrobesbiriensi, & Herefordensi prouincijs frequenter villas cremabant, prædas agebant, & multos ex Anglis, & Normannis interficiebant, fregerunt & castellum in Meuania insula, eámq; suæ ditioni subijciebant. Interim Scotti regem suum Dunecanum, & cum eo alios nonnullos per insidias peremerunt, suasu & hortatu Dufenaldi, & illum sibi regem rursus constituerunt. Posthæc rex *Willielmus* *4. Kal. Ianuarij Angliam redijt, & vt Walanos debellaret, mox exercitum in Waloniam mouit, ibíq; homines & equos perdidit multos.

al. tertio

ANno 1095. vir venerabilis, & valdè admirabilis vitæ *Wlstanus* episcopus S. Wigornensis ecclesiæ ab adolescentia diuinis mancipatus obsequijs, post multos sancti sudoris agones, quibus pro gloria regni cœlestis adipiscenda magna mentis deuotione, & humilitate sedulus Deo seruiuit intentissimè, die mensis Ianuarij decimo octauo nocte Sabbati septima hora mediante migrauit è seculo. Anno à primo seculi diecerta ratione diuinæ scripturæ 5299. noui magni anni ab initio seculi quadringentesimo septuagesimo sexto, à passione Domini secundum Euangelium, 1084. iuxta Chronica *Bedæ* 1066. secundum *Dionysium* 1061. ab aduentu Anglorum in Britanniam, 745. ab aduentu S. *Augustini* 498. à transitu S. *Oswaldi* archiepræsulis 103. vndecimi magni Paschalis cycli 32. decimi verò à capite mundi 510. secundi solaris cycli quarto, Bissextilis cycli tertio; secundi Decemnouennalis cycli 13. secũdi lunaris cycli 10. Endecadis 5. indictionalis cycli 3. lustro suæ ætatis 18. sui verò pontificatus septimi lustri anno tertio, miróq; modo in ipsa transitus sui hora, suo, quem specialiter dilexerat, amico *Roberto* Herefordensi episcopo, in oppido, quod **Crikelade** vocatur, in visione apparuit, illíque ad se tumulandum Wigorniam properare mandauit, annulum etiam, cum quo pontificalem susceperat benedictionem, neminem Deus passus est digito extrahere, ne post mortem vir sanctus suos videretur fallere, quibus prædixerat sæpissimè, nec illum vita comite se velle perdere, nec etiam die sepulturæ. Pridie Nonas Aprilis visæ sunt in nocte stellæ, quasi de cœlo cadere. *Walterus* Albinensis episcopus sanctæ Romanæ ecclesiæ legatus ab *Vrbano* Papa missus ante Pascha venit Angliam, pallium, pro quo rex *Willielmus* anno præcedenti miserat, illi deferens, quod iuxta condictum die Dominica, quæ erat quarto Idus Iunij, ab eodem Cantuariam delatum super altare saluatoris ab *Anselmo* assumptum est, atque ab omnibus pro reuerentia sancti *Petri* suppliciter deosculatum vir magnæ religionis *Robertus* Herefordensis episcopus sexto Kalendas Iulij feria tertia obijt. Huic prædictus *Wlstanus* Wigorniensis episcopus tricesimo die postquam de hoc seculo migrauit, denuo in visione apparuit, eúmque pro sui negligentia, & ignauia acriter corripuit, admonuitque vt tam de suæ vitæ, quàm de subiectorum emendatione, quàm vigilantissimè posset, studeret, quod si faceret, dicebat eum omnium peccaminum à Deo posse veniam citò

promereri, adiunxítque quòd non diu in cathedra, qua tunc ſedebat, ſedem haberet, ſed ſecum ſi vigilantior eſſe vellet, coram Deo conuiuari deberet. Fuerant enim ambo hi patres nimia charitate in Dei dilectione, & ad ſe inuicem coniuncti; ideóque credi fas eſt, ipſum, qui priùs de hoc ſeculo migrauit ad Deum, ſollicitudinem egiſſe ſui chariſſimi, quem in hoc ſeculo reliquit, & vt quantotius ſimul ante Deum gauderent, operam dediſſe. Ea tempeſtate *Robertus* de Moulbrai Comes Northimbrenſis, & *Willielmus* de Ou, cum multis alijs regem *Willielmum* regno, vitaque priuare, & filium amitæ illius *Stephanum* de Albamarnlo conati ſunt regem conſtituere, ſed fruſtrà. Nam ea re cognita, rex exercitu de tota Anglia congregato, caſtellum prædicti Comitis *Roberti*, ad oſtium Tyni fluminis ſitum, per duos menſes obſedit, & interim quadam munitiuncula expugnata fere omnes meliores milites Comitis cepit, & in cuſtodiam poſuit, deinde obſeſſum caſtellum expugnauit, & fratrem Comitis, & equites, quos intùs inuenit, cuſtodiæ tradidit. Poſt hæc ante **Bebbanbirg**, id eſt, vrbem *Bebbæ* reginæ, in qua Comes fugerat, caſtellum firmauit, idque **Maluesin** nominauit, & in illo milites poſuit, & ad Suthimbriam redijt. Poſt cuius diſceſſum vigiles noui caſtelli promiſère *Roberto* Comiti in id ſe permiſſuros illum intrare, ſi veniret occultè, ille autem lætus effectus, quadam nocte cum triginta militibus, vt id perageret, exiuit, quo cognito equites, qui caſtellum cuſtodiebant, illum inſequentes, eius exitum cuſtodibus noui caſtelli per nuncios intimauerunt, quod ille neſciens, quadam die Dominica tentauit peragere cepta, ſed nequiuit; deprehenſus enim erat. Quapropter ad monaſterium Sancti *Oſwini* regis, & martyris fugit, vbi ſexta die obſeſſionis ſuæ grauiter eſt vulneratus in crure, dum ſuis aduerſarijs repugnaret, quorum multi ſauciati; multi verò ſunt perempti; de ſuis quoque nonnulli vulnerati; omnes ſunt capti; ille verò in eccleſiam fugit, de qua extractus in cuſtodiam eſt poſitus. Interea Walenſes caſtellum **Muntgumerie** fregerunt, & homines *Hugonis* Comitis Scrobesbiriæ nonnullos in illo occiderunt, vnde rex iratus expeditionem citò mandauit, & poſt feſtum Sancti *Michaelis* exercitum in Waloniam duxit, ibique homines, & equos quamplures perdidit, qui inde reuerſus Comitem *Robertum* ad **Bebamburch** duci, & eius oculos erui iuſſit, niſi vxor illius, ac propinquus eius *Moreal* caſtrum redderent; qua neceſſitate compulſi caſtrum reddiderunt, Comes autem forti cuſtodiæ mancipandus ad Windleſhoram eſt ductus, *Moreal* verò factæ traditionis cauſam regi detexit. Anno milleſimo nonageſimo ſexto, *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus apud Windleſhoram in curia regis quarto Nonas Ianuarij, feria ſecunda obijt, ſed Dunelmi eſt ſepultus in capitulo ad Aquilonalem partem, habens ad Auſtrum corpus *Walcheri* Epiſcopi, in medio autem *Turgotus* Scottorum quondam epiſcopus, & eccleſiæ ipſius Prior requieſcit. Octauis Epiphaniæ celebrato concilio apud Saresbiriam iuſſit rex *VVillielmo* de Ou in duello victo oculos eruere, & teſticulos abſcindere, & *VVillielmum* * *Deandri* dapiferum illius filium *amitæ illius traditionis conſcium, præcepit ſuſpendi; Comitem verò *Odonem* de Campania, ſcilicet patrem prædicti *Stephani*, & *Philippum* filium *Rogeri* Comitis Scrobesbirienſis, & quóſdam alios traditionis participes in cuſtodiam poſuit. *Vrbanus* Papa venit in Galliam & apud Clarum montem Quadrageſimali tempore Synodo celebrata, hortatus eſt Chriſtianos, vt Ieruſalem proficiſcerentur ad debellandos viz. Turcos, Saracenos, Turcopolos, Perſas, alióſq; Paganos, qui tunc temporis Ieroſolymam peruaſerant, totámq; Iudæam Chriſtianis expulſis poſſidebant; cuius hortatu mox in ipſa Synodo *Raimundus* Comes S. *Egidij*, & cum eo multi alij cruce Chriſti ſignati peregrinatione̅ pro Deo ſe ſubituros, & quod ſuaſerat peracturos ſpoſponderunt: quibus auditis, de Italia, Germania, Gallia, Anglia, cęteri Chriſtiani ad eandem profectione̅ certatim ſe parauere. quorum duces & primates extitere *Adimarus* Podienſis epiſc. cum alijs epiſc. quampluribus, *Petrus* heremita, *Hugo* magnus *Philippi* regis Francorum germanus, *Godefridus* dux Lotharienſis, *Stephanus* Comes Carnotenſis, *Robertus* Comes Normannorum, *Robertus* Comes Flandrenſis, duo germani *Godefridi* ducis ſcz. *Euſtachius* Comes Bononienſis, & *Baldwinus*, *Raimundus* etiam prædictus Comes, *Boamundus* filius *Roberti Wiſcardi*, his ergo ſubſecutus eſt populus innumerabilis omni-

al. Dealdri

al. amica

um linguarum.*Sampson* Wigorniensis episcopus ab *Anselmo* Archiepiscopo Dorobherniæ in ecclesia S.*Pauli* Lundoniæ, 17.Kal.Iulij Dominica die consecratur. Posthæc *Robertus* Comes Normannorum cùm Ierosolymam proficisci cum alijs proponeret animo, nuncijs in Angliam missis, germanum suum regem *Willielmum* petijt, vt inter se pace redintegrata, illi decem mille marcas argenti pręstaret, & ab eo Normanniam in vadimoniũ acciperet, qui mox petitioni eius satisfacere gestiens indixit maioribus Angliæ, vt quisq; illorũ pro posse sibi pecuniam festinanter accommodaret. Idcirco episcopi, abbates, abbatissæ aurea & argentea ecclesiæ ornamenta fregerũt, Comites, Barones, Vicecomites, suos milites, & villanos spoliauerunt, & regi non modicam summã auri & argenti detulerunt. Rex autem mense Septembris mare transijt, pacem cum germano suo fecit, & 6666. libras illi præstitit, & ab eo Normanniam accepit in vadimonium. Anno 1097. rex Anglorũ *Willielmus* Quadragesimali tempore Angliam redijt, & post Pascha cum equestri, & pedestri exercitu secundò profectus est in Waloniam, vt omnes masculini sexus internitioni daret; at ille de eis vix aliquem capere, aut interimere potuit, sed de suis nonnullos, & equos perdidit multos. Posthæc *Clitonẽ Eadgarum* ad Scotiam cum exercitu misit, vt in ea *Eadgarũ* consobrinum suum *Malcolmi* regis filium regem constitueret, *Dunefaldo* patruo suo, qui regnum inuaserat, expulso. Christiani Niceam ciuitatem ceperunt 13.Kal.Iulij Sabbato. Cometa 3.Kal. Octobr. & per 15. dies apparuit. Nonnulli signum mirabile, & quasi ardens in modum crucis eo tempore in cœlo se vidisse affirmabant. Mox inter regem, & Dorobernensem Archiepisc. *Anselmum* orta dissensione (quia ex quo archipræsul factus est, synodum tenere, & praua, quæ per Angliam pullulauerant, non licuit corrigere) mare transijt, & ad tempus in Gallia mansit, & post ad *Vrbanũ* Papam perrexit Romam. Rex autẽ circa festum S. *Andreæ* de Anglia Normãniam profectus est. Eximię religionis vir *Baldewinus* abbas monasterij S.*Eadmundi*, genere Gallus 2.Kal.Ianuarij obijt. Anno 1098. *Walcelmus* Wintoniẽsis episcopus 3.Non.Ianuarij die Dominica obijt. Æstatis tempore *Willielmus* rex Anglorum iunior ciuitatem, quæ Cynomannis dicitur, magnámq; partem illius prouinciæ per vim suæ ditioni subegit. Interea *Hugo* Comes Scrobesburiensis Meuaniam Insulam, quæ dicitur consuetè Anglesege, & cum eo *Hugo* Comes de Cestria cum exercitu adierunt, & multos Walanorum, quos in ea ceperant, occiderunt; quosdam verò manibus vel pedibus truncatis, testiculísq; abscisis excęcauerunt. Quẽdam etiã prouectæ ætatis presbyterum nomine *Kenredum*, à quo Walani in his quæ agebãt, consilium accipiebant, de ecclesia extraxerunt, & eius testiculis abscissis, & vno oculo eruto linguam illius absciderunt, sed die tertia miseratione diuina illi reddita est loquela. Eo tempore rex Noreganorũ magnus filius regis *Olani*, filij regis *Haroldi Haruagri* Orchadas & Meuanias insulas cum suo adiecisset imperio, paucis nauibus aduectus illuc venit. at cum rates ad terram appellere vellet, *Hugo* Comes Scrobesbiriensis cum multis armatis militibus in ipsa maris ripa illi occurrit, & (vt fertur) mox ab ipso rege sagitta percussus die 7. quo crudelitatem in præfatũ exercuerat presbyterum, interijt. Antiochia ciuitas à Christianis 3.Non.Iunij, feria 4. capta est, in qua paucis diebus transactis, lancea, qua mundi saluator in cruce pendens vulneratus fuit, *Andrea* Apostolo sanctorum mitissimo reuelante in ecclesia S.*Petri* Apostoli inuenta est, cuius inuentione animati Christiani 4.Kal.Iulij, feria 2. secum illam deferentes de ciuitate exierunt. Et cum Paganis prælio commisso, *Corbaran* principem militiæ *Soldani* regis Persiæ, & Turcos, Arabas, Saracenos, & alias multas gentes in ore gladij fugantes, multísq; millibus occisis Dei virtute plenam victoriam habuerunt; splendor insolitus per totam ferè noctẽ 5.Kal.Octobr. emicuit. Eodem anno ossa *Canuti* regis & martyris de tumulo leuata, & in scrinio sunt honorificè collocata. *Rogerus* dux Apuliæ adunato grandi exercitu Capuanam ciuitatem à sua ditione resilientem obsedit. *Vrbanus* Papa comitante secũ *Anselmo* Dorobernensi Archiepiscopo, vt illi mandarat, ad concilium, quod apud Barum Kal.Octobr. celebrari constituit, proficiscitur. in quo concilio plurima de fide catholica ab Apostolico disserta sunt facunda ratione; vbi etiam mota quæstione ex parte Græcorum euangelica autoritate probare volentium spiritum sanctum processionem non habere, nisi tantum à patre, præfatus *Anselmus*, sic de negotio tractauit, disseruit, absoluit, vt in eo conuentu nemo existeret, qui non inde sibi satisfactum *diceret.

al. putaret

Anno

ANno 1099. Vrbanus *Papa tertia hebdomada Paschæ magnum concilium tenuit Romæ, in quo excommunicauit omnes Laicos inuestituras Ecclesiarum dantes, & omnes easdem inuestituras de manibus Laicorum accipientes, nec non omnes in officium sic dati honoris consecrantes. Excommunicauit etiam eos, qui pro Ecclesiasticis honoribus Laicorum homines fiunt. dicens nimis execrabile videri, vt manus, quæ in tantam eminentiam excreuerant, vt quod nulli angelorum cõcessum est, vt Deum cuncta creantem suo signaculo creent, & eundem ipsum pro salute totius mundi Dei patris obtutibus offerant, in hanc ignauiam, vel stultitiam detrudantur, vt ancillæ fiant earum manuũ, quæ diebus & noctibus obscenis contactibus inquinantur, siue rapinis, ac iniustæ sanguinis effusioni addictæ maculantur; & ab omnibus est clamatum, fiat, fiat, & in his consummatum est concilium.* Posthæc archiepiscopus Lugdunũ perrexit. Rex Anglorum *Willielmus* iunior de Normannia redijt Angliam, & in Pentecosten Londoniæ curiam suam tenuit, ac *Ranulfo*, quem negotiorum totius regni exactorem constituerat, Dunelmensem Episcopatum dedit, quem *Thomas* Eboracensis Archiepiscopus ibi mox consecrauit. Idus Iulij feria sexta Ierusolyma a Christianis capta est, & posthæc 11. Kal. Augusti *Godefridus* dux Lothariensis ab omni exercitu in regem est electus. *Vrbanus* Papa quarto Kalend. Augusti feria quinta obijt. Christiani cum * *Lauedalio* principe militiæ, & secundo in potestate totius regni Babyloniæ ante ciuitatem Aschalonam secundo Idus Augusti eadem feria bellum habentes maximum *Christo* largiente, mirabili victoria potiti sunt. *Paschalis* vir venerandus, qui ab *Hildebrando* Papa presbyter fuerat ordinatus, a Romano populo electus die sequenti in Papam est consecratus. Tertio Nonas Nouembris mare littus egreditur, villas, & homines quamplures, boues, & oues innumeras demersit.

al. Luedalio

ANno ab incarnatione Domini 1100. *Clemens* Papa, qui & *Wibertus*, obijt. Rex Anglorum *Willielmus* iunior dum in noua foresta, quæ lingua Anglorum **Itene** dicitur, venatu esset occupatus, à quodam *Waltero* Franco cognomine *Tyrello* sagitta incautè directa percussus vitam finiuit, quarto Nonas Augusti, feria quinta, indictione octaua, & Wintoniam delatus in veteri Monasterio in Ecclesia *S.Petri* est tumulatus, nec immerito, vt populi rumor affirmabat, hanc procul dubio magnam Dei esse virtutem, atque vindictam. Antiquis enim temporibus *Edwardi* scilicet regis, & aliorum regum Angliæ prædecessorum eius eadem regio incolis, & Dei cultoribus, & Ecclesijs vberrimè renitebat, sed iussu regis *Willielmi* senioris, hominibus fugatis, domibus semirutis, Ecclesijs destructis terra ferarum tantum colebatur habitatione, & inde, vt creditur, causa erat infortunij. nam & antea eiusdem *Willielmi* iunioris germanus *Richardus* in eadem foresta multo ante perierat, & paulo ante suus fratruelis *Richardus* filius *Roberti* Comitis Normannorum, dum & ipse in venatu fuisset à suo milite sagitta percussus, interijt. In loco etiam, quo rex occubuit, priscis temporibus Ecclesia fuerat constructa, sed patris sui (vt prædiximus) tempore diruta erat. Eiusdem regis tempore, vt ex parte supradictum est, in sole, luna, & stellis multa signa visa sunt, mare quoque littus persæpè egrediebatur, & homines & animalia submersit, villas, & domos quamplures subuertit. In pago, qui **Barukeshire** nominatur, ante occisionem regis sanguis de fonte tribus septimanis emanauit. Multis etiam Normannis diabolus in horribili specie se frequenter in siluis ostendens, plura cum eis de rege & *Ranulfo*, & quibusdam alijs locutus est. Nec mirum. nam illorum tempore ferè omnis legum siluit iustitia, causisque iustitiæ subpositis, sola in principibus imperabat pecunia. Denique eadem tempestate nonnullis regiæ voluntati magis, quàm iustitiæ obedientibus, *Ranulfus* contra ius Ecclesiasticum, & sui gradus ordinem (presbyter enim erat) ad censum primitus Abbatias, dehinc Episcopatus, quorum patres à vita discessarant, nouiter accepit à rege, & in singulis annis persoluit ei non modicam summam pecuniæ. cuius potentia tam vehemens extitit, & paruo tempore adeo creuit, vt placitatorem, ac totius regni exactorem rex illum constitueret. Qui tanta potestate adepta, vbique locorum per Angliam ditiores, ac locupletiores quosdam rerum, terrarumque ablatione mulctauit. Pauperiores autem graui iniustoq; tributo incessanter oppressit; multisque modis, & ante Episcopatum, & in Episcopatu maiores & minores communiter afflixit. Et hoc vsq; ad regis eiusdem obitũ. Nam eo die, quo occisus perijt, Cantuariensem archipręsulatum, Wintoniensem, & Saresbiriensem pręsulatũ in sua manu tenuit.

¶ Henricus

Henricus primus.

REgnauit autem idem rex *Williehmus* 14. annis, diebus 28. minus, cui successit frater suus iunior *Henricus*. Et mox Nonis Augusti in Westmonasterio à *Mauritio* Londoniensi Episcopo in regem est consecratus; qui consecrationis suæ die, sanctam Dei Ecclesiam, quæ fratris sui tempore vendita, & ad firmam erat posita, liberam fecit, & omnes malas consuetudines, & iniquas exactiones, quibus regnum Angliæ iniustè opprimebatur, abstulit, pacem firmam in toto regno suo posuit, & teneri præcepit; legem regis *Eadwardi* omnibus in commune reddidit, cum illis emendationibus, quibus pater suus illam emendauit, sed forestas, quas ille constituit, & habuit, in manu sua retinuit, nec multò pòst, id est 7. Idus Septembris *Ranulfum* Dunelmensem Episcopum in turri Londoniæ custodiæ mancipauit, & Dorobernensem Archiepiscopum *Anselmum* de Gallia reuocauit. Interea ab Ierosolimis domum redierunt Comites *Robertus* Flandrensis, *Eustachius* Bononiensis primitus, deinde *Robertus* Comes Normannorum cum vxore, quam sibi in Sicilia desponsauerat, repatriauit. Posthæc igitur rex Anglorum *Henricus* maiores natu Angliæ congregauit Londoniæ, & regis Scottorum *Malcolmi*, & *Margaretæ* reginæ filiam, *Matildem* nomine, sororem etiam regum *Edgari*, *Alexandri*, & *Dauid* in coniugem accepit, quam *Anselmus* Dorobernensis Archiepiscopus Dominica die festiuitatis Sancti *Martini* reginam consecrauit, & coronauit. Venerandæ memoriæ, & vir religionis eximiæ, affabilis, omnibúsque amabilis Eboracensis Archiepiscopus *Thomas* 14. Kal. Decembris die Dominica decessit Eboraci, cui successit *Girardus* Herefordensis Episcopus.

ANno milleno centeno primo *Lodouicus* rex Francorum interfuit curiæ regis *Henrici* Londoniæ in natiuitate Domini. Dunelmensis Episcopus *Ranulfus* Kalend. Februar. de custodia calliditate maxima euasit, mare transijt, *Robertum* Comitem Normannorum adijt, eique suasit, vt Angliam hostiliter adiret; nec minùs perplures huius terræ principes missis ad eum legatis, rogauerunt, vt Angliam festinatò veniret, coronam, & regnum ei promittentes. Ciuitas Glauorna cum principali monasterio, & alijs multis 8. Id. Iunij incendio cōflagrauit. *Robertus* igitur Comes Normannorum, equitum, sagittariorum, & peditum congregans multitudinem, in loco, qui Normannica lingua dicitur *Tresport, naues coadunauit; quibus rex *Henricus* cognitis buzsecarlis præcepit mare custodire, ne quis de partibus Normanniæ fines adiret Angliæ. Ipse verò innumerabili congregato exercitu de tota Anglia non longè ab *Hestinga castra posuit in Suthsaxonia. Autumabat enim pro certo fratrem suum illis in partibus naue appulsurum. At ille consilio *Ranulfi* Episcopi, quosdam de regis Buzsecarlis adeo rerum diuersarum promissionibus fregit, vt fidelitate, quam regi debebant, postposita, ad se confugerent, & sibi ad Angliam duces existerent. Paratis igitur omnibus cum exercitu nauem cōscendit, & circa festum Sancti *Petri* ad vincula in loco, qui ***Portesmudh** dicitur, appulit, statimque versus Wintoniam exercitum mouens, apto in loco castra posuit. Cuius aduentu cognito, quidā de primoribus Angliæ, mox ad eum (vt antè proposuerant, trāsfugēre, quidam verò cū rege ficta mente remansēre. Sed Episcopi, milites gregarij, & Angli animo constanti cum illo perstitēre, vnanimiter ad pugnam cum ipso descendere parati. Verùm sapientiores vtriusq; partis, habito inter se salubri consilio, pacem inter fratres ea ratione composuere, vt tres mille marcas argenti singulis annis rex persolueret Comiti, & omnibus, suos pristinos honores, quos in Anglia pro Comitis fidelitate perdiderant, restitueret gratuitò: similiter & cunctis, quibus honores in Normannia causa regis ablati fuerant,

al. Vltresport

al. Hastinga

al. Moresmuth

Comes

Comes redderet ſine pretio; quibus pacatis regis exercitus domum, Comitis verò pars in Normanniam redijt, pars in Anglia ſecum remanſit. filius *Euſtachij* ſenioris Comitis Bononienſium *Godefridus* rex Ieroſolymorum, qui præpotens extiterat dux Lotharienſium, diem clauſit vltimum, & in Eccleſia Golgathana ſepultus requieſcit. Poſt cuius obitum Chriſtiani conſilio vnanimi eius germanum *Baldewinum* in regem ſibi elegerunt. Ea tempeſtate *Robertus* de Beleſmo Comes Scrobesbirienſis filius *Rogeri* Comitis, arcem (quam in Occidentali Sabrinæ fluminis plaga, in loco, qui dicitur **Brige**, *Agelfleda* quondam Merciorum domina conſtruxerat, fratre ſuo *Edwardo* ſeniore regnante) contra regem *Henricum*, (vt rei probauit exitus) muro lato, & alto reſtaurare cœpit; cœpit etiam edificare in Walonia aliam in loco, qui **Carrocoue** dicitur. Anno 1102. ſupradictus Comes *Robertus* de Beleſmo, qui Comitatum etiam Pontinenſis pagi rexit eo tempore, ac in Normannia caſtella poſſedit quamplurima: ciuitatem Scrobesbiriam, & caſtellum in ea ſitum, caſtella quoque **Arundel** & **Tikehil**, alimentis, machinis, armis, militibus, & peditibus contra regem *Henricum* fortiter muniuit. Muros quoque, ac turres caſtellorum videlicet **Brige**, & **Carrocoue** die noctuque operando perficere modis omnibus feſtinauit; Walanos quoque ſuos homines, vt promptiores, ſibiq; fideliores, ac paratiores eſſent ad id faciendum, quod volebat, honoribus, terris, equis, armis, incitauit, varijſque muneribus donauit. ſed conatus illius, & opera nimis citò ſunt impedita. Inſidijs enim & conatibus eius per certa indicia detectis, publicum hoſtem rex illum pronuntiauit. Idcirco mox Walanis, & Normannis, quot tunc habere potuit, in vnum congregatis, ipſe, & ſuus germanus *Arnoldus* partem Stafordenſis pagi vaſtauerunt, ac inde iumenta, & animalia multa, hominesſque nonnullos in Waloniam abduxerunt. At rex ſine dilatione caſtellum eius **Arundel** primitus obſedit, & caſtellis ante illud firmatis, receſſit. deinde *Robertum* Lindicolniæ ciuitatis Epiſcopum cum parte exercitus **Tykehil** obſidere iuſſit. ille autem **Brige** cum exercitu penè totius Angliæ obſedit, machinas quoque ibi conſtruere, & caſtellum firmare præcepit. interim Walanos, in quibus fiduciam magnam *Robertus* habuerat, vt iuramenta, quæ illi iurauerant, irrita fierent, & ab illo penitus deficerent, & in illum conſurgerent, donis modicis facile corrupit. Infra igitur triginta dies ciuitate & omnibus caſtellis redditis inimicum ſuum *Robertum* ſuperauit, & ignominioſe de Anglia expulit, germanum quoque illius *Arnoldum* paulò pòſt pro ſua perfidia ſimili ſorte damnauit.

POſthæc in feſtiuitate *S. Michaëlis Henricus* rex fuit Londoniæ apud Weſtmonaſterium, & cum eo principes regni ſui omnes, tam Eccleſiaſtici, quàm ſecularis ordinis, vbi duos de clericis ſuis duobus Epiſcopatibus inueſtiuit; *Rogerum* videlicet Cancellarium Epiſcopatu Salesbirienſi, & *Rogerum* Larderarium ſuum Pontificatu Herefordenſi. vbi etiam *Anſelmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus magnum tenuit concilium, de his, quæ ad Chriſtianitatem pertinent, conſidentibus ſecum Archiepiſcopo Eboracenſi *Girardo*, Epiſcopis verò, *Mauricio* Londonienſi, *Willielmo* electo Epiſcopo Wintonienſi, *Roberto* Lincolnienſi, *Samſone* Wigornienſi; *Roberto* Ceſtrenſi, *Iohanne* Batonienſi, *Hereberto* Norwicenſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, *Gundulfo* Roſenſi, & duobus inueſtitis *Rogero*, & alio *Rogero*. * *Osburnus* Epiſcopus Exonienſis infirmitate detentus intereſſe non potuit. In hoc concilio plures francigenæ Abbates, & Angli ſunt depoſiti, & honoribus priuati, quos iniuſtè adquiſierunt, aut in eis inhoneſtè vixerunt, ſcilicèt *Wido* perſcorenſis, *Aldwinus* Rameſienſis, & ille de **Middeltune**, *Bodricus* de **Burch**, *Richardus* de **Heli**, *Robertus* de *S. Edmundo*. Præfatus *Rogerus* Herefordenſis Eccleſiæ Epiſcopus electus Londoniæ infirmitate percuſſus, mortuus eſt, & Cancellarius reginæ *Reinelmus* nomine, in loco illius pari inueſtitura ſubrogatus eſt. Rex Anglorum *Henricus Mariam Matildis* reginæ ſororē *Euſtachio* Bononienſiū Comiti nuptum tradidit. Anno 1103. magna diſcordia facta eſt, inter regem *Henricum*, & *Anſelmum* Archiepiſcopum, eò quòd Archiepiſcopus nollet conſentire vt rex daret inueſtituras Eccleſiarum, neque conſecrare, neque communicare ijs, quibus rex iam dederat Eccleſias, quia Apoſtolicus ſibi, & omnibus hoc interdixerat. Vnde rex præcepit *Girardo* Eboracenſi Archiepiſcopo, vt conſecraret Epiſcopos, quibus ipſe rex dederat inueſtituras, ſcilicet *Willielmum Giffardum*, & *Rogerum*, qui fuerat capellanus eius, etiam

al. Osbertus

iam

iam dederat, Salesbirienſem Eccleſiam. *Girardus* præceptum regis ſuſcepit, ſed *Willielmus Giffardus* cauſa iuſtitiæ illud, & benedictionem *Girardi* Archiepiſcopi ſpreuit. Vnde regis iuditio omnibus exſpoliatus eliminatur â regno, cæteri verò inconſecrati remanſerunt. *Reinelmus* autem paulò antè Epiſcopatum Herefordenſem regi reddidit, quia intellexit ſe Deum offendiſſe, in hoc, quòd de manu Laïci alicuius inueſtituram Eccleſiæ ſuſcepiſſet. Poſt hæc tenuit rex curiam ſuam in Paſcha Wintoniæ, vbi *Anſelmus* Archiepiſcopus poſt multas iniurias, & diuerſas contumelias, quas paſſus eſt, rogatus â rege perrexit Romam 5. Kalend. Maij, ſicut ei, & regi conueniebat, habens in Comitatu *Willielmum* Wintonienſis Eccleſiæ electum Antiſtitem, & Abbates de Abbatijs depoſitos: *Richardum* Elienſem, & *Aldwinum* Abbatem Rameſenſem. *Robertus* Comes Normanniæ venit in Angliam loqui cum rege fratre ſuo, & antequã rediſſet de Anglia perdonauit ter mille marcas argenti, quas rex ſibi omni anno per conuentionem debuit. In prouintia etiam, quæ vocatur **Barukſchire**, in loco, qui dicitur **Hamſtede**, viſus eſt â multis ſanguis effluere de terra. Eodem anno tertio Idus
al.frugibus Auguſti magna intemperies venti facta eſt, quæ tantum damnum fecit *fructibus terræ per Angliam, quantum nunquam viderunt retro actis temporibus, qui tunc vixerunt. Anno 1104. venerandi abbates *Walterus* Eoueſhamnenſis 13. Kal. Februarij, & *Serlo* Gloeceſtrenſis tertio Nonas Martij obierunt. Rex Anglorum *Henricus* tenuit curiam ſuam apud Weſtmonaſterium in Pentecoſten. Eodem anno 7. Idus Iunij, feria tertia quatuor circuli viſi ſunt circa ſolem albi coloris circa horam ſextam, quiſque circulus ſub alio quaſi eſſent picti. mirati ſunt, qui hoc videbant, omnes, quaſi nunquam talia videbant. *Willielmus* Comes de Moretunio exhæredatus eſt de tota terra ſua, quam habuit in Anglia. non facilè poteſt narrari miſeria, quam ſuſtinuit illo tempore terra Anglorũ propter regias exactiones. *Corpus S.*Cuthberti *epiſcopi ob quorundã abbatum incredulitatem, Pontificante* Ranulfo *Epiſ. oſtenſum eſt, & â* Radulfo *Saienſi abbate, poſtmodũ Rofenſi epiſcopo, & deinde Cantuarienſi Archiepiſ. & fratribus Dunelmenſis Eccleſiæ, cum capite Sancti* Oſwaldi *regis & Martyris, Sanctique* Bedæ, *multorumque Sanctorum reliquijs certo iudicio incorruptum inuentum eſt, præſente* Alexandro *Comite* Eadgari *regis Scottorum fratre, poſtea rege.* Et hæc tranſlatio eius facta eſt poſt annos depoſitionis eius quadringintos octodecim, & quinque menſes, & 12. dies, qui eſt annus ſextus *Henrici* regis, & Epiſcopatus *Rannulfi* ſextus. Ab origine mundi ſecundum *Bedam* & Hebraicam veritatem tranſacti quinq; milia trecenti & octo, ſecundum 70. interpretes 6308. Anno milleſimo centeſimo quinto rex Anglorum *Henricus* tranſijt mare, omnes autem penè maiores Normannorum ad eius aduentum, ſpreto Comite domino ſuo, cui fidelitatem iurauerant, in aurum, & argentum regis, quod ipſe de Anglia illuc portauerat, cucurrerunt, eique caſtra, munitaſq; ciuitates tradiderunt. Ille verò Baiocas cum Eccleſia Sanctæ *Mariæ*, quæ intùs erat, combuſſit, & Cadomum fratri ſuo abſtulit, & poſt Angliam redijt, quia Normanniam ſibi totam ſubiugare non poterat, & vt copioſiori pecunia fretus, rediens anno ſequenti, quod reſiduum erat, exhæredato fratre ſuo ſibi ſubijceret. Comes vero *Willielmus* de **Moretun** vbicunq; potuit, rebus & hominibus regis nocuit, propter honorem ſuum, quem in Anglia perdiderat. Anno 1106. *Robertus* Comes Normãniæ venit in Angliam, vt loqueretur fratri ſuo regi *Henrico*, quem inuenit apud **Northamtun.** Tunc Comes quęſiuit ab eo, vt redderet ſibi ea, quæ acceperat ſuper eum in Normannia, cui rex omnia contradixit, quamobrem Comes iratus mare tranſijt.

IN prima verò ſeptimana Quadrageſimæ, feria ſexta 13. Ka. Martij in veſpera oſtenſa eſt quædam inſolita ſtella, & per 25. dies, eodem modo, eadem hora viſa eſt lucere inter Auſtrũ, & Occidẽtem. Parua quidem viſa eſt, & obſcura, ſed ſplendor, qui de ea exiuit, valdè erat clarus, & quaſi ingens trabes de Orientali, & Aquilonali parte claritas ſe ingeſſit in eandem ſtellam. Quidã dixerunt ſe plures inſolitas ſtellas vidiſſe illo tempore. In cœna autẽ Domini viſæ ſunt duæ lunæ, paulo ante diẽ, vna in Oriente, altera in Occidente, & vtraque plena, & erat eo die 14. luna, quo anno facta eſt nimis execrabilis contentio inter Imperatorem de Alemannia *Henricum*, & filium eius *Henricum*, ita quòd in bello congreſſi ſunt, & pater â filio peremptus eſt, cùm regnaſſet annos quinquaginta. cui ſucceſſit filius eius prædictus *Henricus*. Rex Anglorum

Henricus ante Auguſtum menſem tranſiuit mare, vadens in Normanniã, cui omnes ferè primi Normannorũ ſe dederunt, exceptis *Roberto* de Beleſmo, & *Willielmo* de Moreteon, & paucis alijs, qui ſe tenebant cũ Comite *Roberto*. Rex Anglorũ *Hẽricus* in aſſumptione *S. Mariæ* venit Beccum, vbi ipſe, & *Anſelmus* Archiepiſcopus colloquentes ad inuicem cõcordati ſunt. non multò pòſt idem archiepiſcopus iuſſu & rogatu regis Angliam redijt. Poſthac rex *Henricus* congregato exercitu ad quoddam caſtrum Comitis de Moreteon, quod de* Tenerchebra perrexit, & obſedit illud. Interea dum ibi moraretur, venit *Robertus* Comes frater eius ſuper eum cum exercitu ſuo, in vigilia *S. Michaëlis*, & cum eo *Robertus* de Beleſmo, & *VVillielmus* Comes de Moreteon. facto igitur cõgreſſu rex *Henricus* victoriam adeptus eſt. Ibi captus eſt *Robertus* Comes Normanniæ, & Comes *VVillielmus* de Moreteon, & *Robertus* de Stuteuilla, & *VVillielmus Criſpinus*, & multi alij cum illo capti ſunt. *Robertus* autem de Beleſmo in fugam verſus eſt. his ita geſtis rex *Henricus* ſubegit ſibi totam Normanniã, & ſecundum voluntatem ſuam diſpoſuit; & hoc per literas *Anſelmo* Archiepiſcopo indicauit. Anno 1108. *Edgarus* rex Scottorum 6. Idus Ianuarij obijt, cui *Alexander* frater ſuus ſucceſſit. Normannia ſub regia pace diſpoſita, duceq; Normannorum *Roberto* & *VVillielmo* Comite Moreteoni in Angliã ſub captione pręmiſſis, rex ipſe ante Paſcha in regnum ſuum reuerſus eſt. In Kal. Auguſti conuentus omnium epiſcoporum, abbatum, & procerũ regni Londoniæ factus eſt, & per tres dies abſente *Anſelmo* archiepiſcopo, inter regem & Epiſcopos ſatis actum eſt de Eccleſiarum inueſtituris; quibuſdam ad hoc nitentibus; vt rex eas faceret more patris, & fratris ſui, non iuxta pręceptum, & obedientiam Apoſtolici. Nam *Paſchalis* Papa in ſententia, quæ inde promulgata fuerat, firmus ſtans conceſſerat omnia, quæ Papa *Vrbanus* æquè vt inueſtituras interdixerat; ac per hoc regem ſibi de inueſtituris conſentaneum fecerat. Dehinc pręſente *Anſelmo*, aſtante multitudine, annuit rex & ſtatuit; vt ab eo tempore in reliquum nunquam, per donationem baculi paſtoralis, vel annuli quiſquam de Epiſcopatu, aut abbatia per regem vel quamlibet Laïcam manum in Anglia inueſtiretur; concedente quoque *Anſelmo*, vt nullus in prælationem electus pro hominio, quod regi faceret, conſecratione ſuſcepti honoris priuaretur. *Girardus* Archiepiſcopus Eboracenſis ſua manu impoſita manui *Anſelmi*, vt ipſe volebat, interpoſita fide ſua, pollicitus eſt, ſe eandem ſubiectionem, & obedientiam ipſi, & ſucceſſoribus eius in Archiepiſcopatu exhibiturum, quam illi promiſerat, cùm ad Herefordenſem Eccleſiam ab eo ſacrandus eſſet. *VVillielmus Giſardus* Wintonienſis, *Rogerus* Salesbirienſis, *Reinelmus* Herefordenſis Eccleſiæ, *VVillielmus* Exceſtrenſis, & *Vrbanus* Glamorgacenſis Eccleſiæ, quæ eſt in Walonia, electi Epiſcopi ſimul Cantuariam venerunt, & tertio Idus Auguſti Dominica pariter ab *Anſelmo* conſecrati ſunt, miniſtrantibus ſibi in hoc officio ſuo ſuffraganeis ſedis ſuæ *Girardo* ſcilicet Eboracenſi Archiepiſcopo, *Roberto* Lincolnienſi, *Iohanne* Bathonienſi, *Herberto* Norwicenſi, *Roberto* Ceſtrenſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, *Ranulfo* Dunelmenſi. Nullus certe fuit tunc temporis, qui miminiſſet retrò actis temporibus ſimul tot paſtores electos, & conſecratos in Anglia, niſi *Edwardi* ſenioris tempore, quando *Pleigmundus* Archiepiſcopus ſeptem Epiſcopos ſeptem Eccleſijs in vna die conſecrauit. Eodem anno *Mauricius* Londonienſis Epiſcopus, *Richardus* Abbas Elienſis, *Robertus* Abbas de Sancto *Edmundo*, *Milo Criſpinus*, *Robertus* filius *Haimonis*, *Rogerus Bigot*, *Richardus* de Reduers vita diſceſſerunt. Anno milleſimo centeſimo octauo *Gundulfus* Epiſcopus Roſenſis Eccleſiæ obijt Nonis Martij. *Henricus* rex Anglorum pacem firmam, legemque ſtatuit, vt ſi quis in furto, vel latrocinio deprehenſus fuiſſet, ſuſpenderetur. Monetam quoque corruptam & falſam ſub tanta animaduerſione corrigi ſtatuit, vt quicunque falſos denarios facere deprehenſus fuiſſet, oculos, & inferiores corporis partes ſine vlla redemptione amitteret, & quoniam ſępiſſimè dum denarij eligebantur, flectebantur, rumpebantur, reſpuebantur, ſtatuit, vt nullus denarius vel obolus, quos & rotundos eſſe iuſſit, aut etiam quadrans, ſi integer eſſet, reſpueretur. Ex quo facto magnum bonum toti regno prouiſum eſt, quia & ipſe rex hæc in ſecularibus ad releuandas terræ ærumnas agebat. *Girardus* Eboracenſis Archiepiſcopus obijt, pro quo *Thomas* fratruelis prædeceſſoris ſui *Thomæ* eligitur. *Philippus* rex Francorum obijt, cui *Lodouicus* filius ſuus ſucceſſit.

*al. Tenerkebrei

Anſelmus Archiepiſcopus, vt rex ei rogauerat, *Richardum* electum Pontificem Londonienſis Eccleſiæ in capella ſua apud **Paggaham** conſecrauit, miniſtrantibus ei in hoc officio *Willielmo* Wintonienſi Epiſcopo, *Rogero* Salesbirienſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, & *Willielmo* Exceſtrenſi, accepta prius ab eo conſueta profeſſione de obedientia, & ſubiectione ſua. Poſthæc Cantuariam veniens *Radulfum* Sarenſem Abbatem virum religioſum pro *Gundulfo* ad Roſenſem Eccleſiam tertio Idus Auguſti Epiſcopum conſecrauit, miniſtrantibus ei in hoc officio *VVillielmo* Wintonienſi Epiſcopo *Radulfo* Ciceſtrenſi, & *Richardo* Londonienſi. Qui *Ricardus* more anteceſſorum ſuorum honorauit ipſo die matrem ſuam Eccleſiam Cantuarienſem honeſto munere.

HAec ſunt ſtatuta de Archidiaconibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, & Canonicis in quocunque gradu conſtitutis, quæ anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octauo ſtatuerunt Anſelmus *Cantuarienſis Archiepiſcopus, &* Thomas *Eboracenſis Archiepiſcopus electus cum eo, omneſque alij Epiſcopi Angliæ in præſentia glorioſi regis* Henrici *aſſenſu Comitum & Baronum ſuorum. ſtatutum eſt, vt Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, caſtè viuant, & fœminas in domibus ſuis non habeant præter proxima conſanguinitate ſibi iunctas, ſecundum hoc, quod Sancta Synodus Nicena definiuit. Illi verò Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, qui poſt interdictum Londonienſis concilij fœminas ſuas tenuerunt, vel alias duxerunt, ſi amplius Miſſas celebrare voluerunt, eas omnino à ſeſe ſic faciant alienas, vt nec illæ in domos eorum, nec ipſi in domos earum ingrediantur, ſed nec in aliqua domo ſcienter conueniant, neque huiuſmodi fœminæ in territorio Eccleſiæ habitent; ſi autem propter aliquam honeſtam cauſam eos, vel eas colloqui opporteat, cum duobus legitimis teſtibus extra domum colloquantur. ſi verò in duobus, aut tribus legitimis teſtibus, vel publica parochianorum fama aliquis eorum accuſatus fuerit, quod hoc ſtatutum violauerit; purgabit ſe adductis ſecum ordinis ſui idoneis teſtibus ſex, ſi Presbyter fuerit, ſi autem Diaconus quatuor, ſi Subdiaconus duobus. Cui autem hæc purgatio defecerit, vt tranſgreſſor ſtatuti ſacri iudicabitur. Illi autem Presbyteri, qui diuini altaris, & ſacrorum ordinum contemptores, prælegerunt cum mulieribus habitare, à diuino officio remoti, omnique Eccleſiaſtico beneficio priuati, extra chorum ponantur infames pronuntiati; qui verò rebellis, & contemptor fœminam non reliquerit, & Miſſam celebrare præſumpſerit, vocatus ad ſatisfactionem ſi neglexerit, excommunicetur. Eadem ſententia Archidiaconos, & Canonicos omnes complectitur, & de mulieribus relinquendis & de vitanda earum cohabitatione, & de diſtrictione cenſuræ, ſi ſtatuta tranſgreſſa fuerint. Iurabunt etiam Archidiaconi omnes quòd pecuniam non accipient pro toleranda tranſgreſſione huius ſtatuti, nec patientur Presbyteros, quos ſciunt fœminas habere, Miſſam cantare, vel vicarios habere; ſimilitèr, & Decani iurabunt. Archidiaconus verò vel Diaconus ſiue Decanus, qui hæc iurare noluerit, Archidiaconatum vel Decaniam perdet. Presbyteri verò, qui relictis mulieribus Deo & ſacris altaribus ſeruire elegerint 40. diebus ab officio ceſſantes, pro ſe interim vicarios habebunt, iniuncta eis penitentia ſecundum hoc quod Epiſcopis eorum viſum fuerit.*

ANno milleſimo cẽteſimo nono *Anſelmus* Dorubernenſis archiepiſcopus vndecimo Kal. Maij, feria quarta Cantuariæ obijt, & ſequenti die, quæ fuit cœna Domini honorificè ſepelitur. Rex Anglorum *Henricus* circa Rogationes Angliam redijt, & curiam ſuam apud Weſtmonaſterium in Pentecoſten tenuit. vbi *Thomas* Eboracenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus electus à *Richardo* Londonienſi Epiſcopo quinto Kalend. Iulij Londoniæ conſecratur, & poſt ab *Vlrico* Cardinali pallium, quod ſibi Papa miſerat, in Kalend. Auguſti die Dominica Eboraci ſuſcepit, & ipſo eodem die *Turgodum* Dunelmenſem Priorem ad Epiſcopatum Sancti *Andreæ* de Scotia, qui dicitur * Cenrimunt, conſecrauit. Eodem anno rex *Henricus* Abbatiam Elienſem ad Epiſcopalem mutauit ſedem, & *Herueum* Bancornenſem Epiſcopum eidem Eccleſiæ præfecit. Stella cometa menſe Decembris viſa eſt circa lacteum circulum crinem in Auſtralem cœli dirigens plagam. Anno 1110. rex Anglorum *Henricus* dedit filiam ſuam *Henrico* regi Teutonicorum in coniugem. Eodem anno diuerſa per Angliã ſigna monſtrata ſunt. Terræ motus Scrobesbiriæ factus eſt maximus; fluuius, qui Trenta dicitur, apud **Nottingham** à mane vſq; ad horã diei tertiam ſpatio vnius milliarij exſiccatus eſt, ita vt homines ſicco veſtigio incederent per alueũ.

al. cenrumunt

Stella

Stella cometa sexto Idus Iulij apparuit, & per tres hebdomadas lucere visa est. Anno melleno centeno decimo primo, rex *Henricus* Teutonicorum Romam venit, *Paschalem* Papam cepit, & in custodiam posuit, sed postmodum ad pontem via salaria vbi Paschalem festiuitatem in campo celebrauerunt, pacem cum eo fecit. *Baldwinus* Comes Flandrensium moritur, cui *Baldwinus* filius suus successit. Rex Anglorum *Henricus* Flandrenses, qui Northimbriam incolebant, cum tota suppellectili sua in Waloniam transtulit, & terram, quæ nominatur **Ros**, incolere præcepit. Nouum autem monasterium, quod infra murum Wintoniæ constructum erat, agente *Willielmo* Wintoniensi episcopo, rex extra murum construi iussit, & non multò pòst mare transijt. Eodem anno hyems asperrima, fames valida, mortalitas hominum, pestis animalium agrestium simul, & domesticorum, & strages auium permaxima fuit. Anno 1112. *Samson* Wigornensis archiepiscopus 25. tertio Nonas Maij die dominica obijt. Rex Anglorum *Henricus* Comitem *Robertum* de Beleasmo in Keresburga mense Octobris in custodiam posuit. Anno 1113. ciuitas Wigorna cum principali ecclesia, & omnibus alijs, nec non & castello 13. Calend. Iulij igne concremata est. de monachis vnus vtilissimus monasterio cum duobus seruientibus & quindecim de ciuibus igne conflagrauerunt. Rex Anglorum *Henricus* mense Iulio Angliam redijt, & Comitem *Robertum* de Beleasmo de Normannia ductum apud **Warham** in custodia arctissima posuit. viri probitatis eximiæ venerabilis domus prior *Thomas*, & *Cholemannus* sanctæ *Mariæ* Wigornensis ecclesiæ nobiles cœnobitæ quarto Nonas Octobris sabbato modum fecerunt huic vitæ. *Teulfus* regis capellanus quinto Cal. Ianuarij die dominica Wigornensem episcopatum apud Windleshoram suscepit. Anno 1114. filia regis *Henrici* Anglorum *Matildis* octauo Idus Ianuarij *Henrico* imperatori Romanorum desponsata est Magontiæ, & in imperatricem consecrata. *Thomas* iunior Eboracensis archiepiscopus sexo Calen. Martij feria tertia obijt; quo ęgrotare incipiente dixerunt ei medici sui, quòd non conualesceret, nisi per coitum, quibus ille respondit. Væ ægritudini cui competit medicina luxuriæ, & sic virgo electus a Domino vitam finiuit temporalem. *Radulfus* episcopus Rofensis sexto Calendas Maij die Dominica ad archiepiscopatum Cantuariensem apud Windleshoram eligitur. Ciuitas Cicestra cum principali monasterio per culpam incuriæ tertio Nonas Maij feria tertia flammis consummata est. * *Turstinus* [*al. Torstanus*] regis capellanus ad Eboracensem archiepiscopatum die assumptionis sanctæ *Mariæ* eligitur Wintoniæ, & *Arnulfus* abbas de **Burch** ad Herefordensem ecclesiam eligitur episcopus. *Henricus* rex Anglorum postquam exercitum in Waloniam duxit, ante festum sancti *Michaelis* mare transijt. fluuius, qui dicitur **Medewai**, per nonnulla miliaria sexto Idus Octobris ita a se defecit, vt in medio alueo sui etiam paruissimæ naues elabi aliquatenus non possent; Tamisia etiam in eadem die similem defectum sensit; nam inter pontem & Regiam turrem, & etiam sub ponte in tantum fluminis ipsius aqua diminuta est, vt innumera hominum, & puerorum multitudo pedibus illud transuadarent, aqua vix genua illorum attingente. Durauit hic aquæ defectus a medio noctis præcedentis vsque in profundas tenebras noctis subsequentis. similem quoque aquarum defectum ipso die apud **Giruemuthe**, & in alijs locis per Angliam certo relatu contigisse didicimus. Anno 1115. hyems extitit asperrima, ita vt omnes ferè per Angliam pontes glacie frangerentur. Imperator *Henricus* postquam diu Coloniam obsedit, & multos suorum campestri prælio perdidit, apud ciuitatem Nussam pacem iuramento fecit. *Radulfus* Dorobernensis archiepiscopus ab *Anselmo* sanctæ Romanæ ecclesiæ legato quinto Calendas Iulij die Dominica pallium suscepit Cantuariæ, & ipso die cum magno honore consecratus est, ibique fuerunt congregati totius Angliæ episcopi. *Teoulfus* Wigornensis episcopus obijt, & *Wilfridus* episcopus de sancto *Dauid* in Walonia est vsque ad illum episcopi extitere Brittonici, cui *Barnardus* cancellarius reginæ successit. In octauis Apostolorum *Petri* & *Pauli* magnum concilium a *Cono* Romanæ ecclesiæ Cardinali Catalaunis celebratum est. In quo excommunicauit episcopos, qui concilio non interfuere; quosdam etiam degradauit, & plurimos abbates suis baculis priuatos de sedibus deposuit, ecclesiasticum illis interdicens officium. Rex Anglorum *Henricus* mense Iulio Angliam redijt. *Turgotus* quondam ecclesiæ Dunelmensis Prior, tunc autem

episcopus Scottorum, rediens Dunelmum, ibidem vita decessit. *Reinelmus* Herefordensis episcopus circa festiuitatem omnium Sanctorum obijt, huic *Goffridus* regis capellanus successit. *Radulfus* archiepiscopus Cantuariæ *Arnulfum* abbatem de Burch ad Rosensem, & *Goffridum* regis capellanum ad Herefordensem ecclesiam die sancti *Stephani* martyris episcopos ordinauit Cantuariæ. Anno 1116. *Griffinus* filius *Res* verno tempore Waloniæ prædam egit, & castella incendit, eo quòd rex Angliæ *Henricus* particulam de terra patris sui ei dare noluit.

al. Serebe-rium — Comites & Barones totius Angliæ apud * Salesberiam decimo quarto Calendas Aprilis conuenerunt. habita est ibi causa de quærela, quæ inter archiepiscopum Cantuariensem *Radulfum*, & electum pontificem *Turstinum* Eboracensem per integrũ annum versata fuerit. hic electus, cum ab ipso pontifice moueretur vt ecclesiæ Cantuariensi faceret, quod debebat, & benedictionem suam ecclesiastico more susciperet, respondit, benedictionem quidem se libenter suscipere velle, sed professionem quam exigebat nulla ratione se facturum. Rex autem *Henricus* vbi aduertit *Turstinum* in sua peruicacia stare, apertè protestatus est, illum aut morem antecessorum suorum tam in professione facienda, quàm in alijs dignitati ecclesiæ Cantuariensis ex antiquo iure competentibus, executurum, aut episcopatu Eboracensi cum benedictione funditus al. credens — cariturum; his auditis, ille sui cordis consilio inpræmeditatus * cedens renuntiauit pontificatui, spondens regi & archiepiscopo se dum viueret illum non reclamaturum, nec aliquam calumniam inde moturum, quicunque substitutus fuisset. *Owinus* rex Walanorum occiditur. Eodem tempore rex Anglorum *Henricus* mare transijt, comitante secum *Turstino* Eboracensi electo, sperante se reuestituram sui pontificatus recuperaturum, & ex regio iussu benedictionem ab archiepiscopo sine exactione professionis adepturum. *Anselmus* prædictus sanctæ Romanæ ecclesiæ legatus, qui pallium archiepiscopo Cantuariæ a Roma detulerat, circa mensem Augustum reuersus a Roma, venit Normanniam ad regem *Henricum* literas apostolici deferens, quæ illi vices apostolicas in Anglia administrare concedebant. Quod cùm mox per omnem Angliam diuulgaretur consilio reginæ & quorumlibet Nobilium Cantuariensis archiepiscopus *Radulfus* transacta natiuitate sanctæ *Mariæ*, transijt mare, regem adijt, illúmque Rotomagi consistentem reperit, & cum ipso de negotijs pro quibus venerat, iuxta rerum ordinem diligenter agens, ad consilium eius Romani itineris viam ingreditur. Anno 1117. apud Cirenceastre secundum *Henrici* regis præceptum, nouum opus est inceptum. Apud Longobardiam magno terrę motu facto & vt testati sunt, qui nouêre, quadraginta dierum spatio durante plurima domorum ædificia corruerunt: & quod visu, dictúq; constat mirabile, villa quædam pergrandis mota est repentè de statu proprio, iamq; ab omnibus in loco longè remoto consistere cernitur. Viri Mediolani patriciæ dignitatis dum de repub. tractantes sub vna residerent turri, auribus omnium vox foris insonuit, vnum ex illis nomine vocans, & festinatò exire rogans: quo tardante, persona quædam apparuit quæ vocatum virum, vt egrederetur, prece obtinuit, exeunte illo turris repentè cecidit, & omnes, qui ibidem erant, casu miserabili oppressit. Cal. Decembris extiterunt nimia tonitrua, & fulgura, quæ secuta est magna pluuiarum inundatio, & grandinis. & tertio Idus eiusdem mensis Luna primò sanguinea, & postea obtenebrata apparuit. *Robertus* Cestrensis episcopus obijt. Anno 1118. sacræ memoriæ Paschalis papa decimo quarto Calend. Februarij defungitur, & loco eius *Iohannes* quidam *Gaitæ* natus, est substitutus, & mutato nomine *Gelasius* est nuncupatus. hic in monasterio montis *Cassini* ab infantia monachus est nutritus, & adultus in ministerio venerabilium apostolicorum *Desiderij*, *Vrbani*, & *Paschalis* assiduus fuerat Cancellarij officio functus.

Rex *Henricus* Teutonicus, qui & Romanus imperator, audiens papam esse defunctũ, Romam aduolat, & Bracarensem episcopum iam anno præterito ab eodem papa Beneuenti excommunicatum, cedente ab vrbe *Gelasio*, papam instituit, & ex *Burdino Gregorium* nominauit. *Matildis* regina Anglorum pridie Kal. Maij apud Westmonasterium obijt, & in ipso monasterio decenter est sepulta. Eodem tempore plures Normannorum fidelitatem, quam regi *Henrico* iurauerant, postponentes, ad regem Francorum *Lodowicum*, principésque eius, aduersarios scilicet ipsius naturalis domini sui non veriti

iustitiam

iustitiam se transtulerunt. *Robertus* Comes de Mellento moritur. Præfatus papa *Gelasius* per mare Burgundiam venit, & aduentus eius mox Galliæ innotuit qui decimo septimo Calen. Februarij missa per Gallias epistola archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clericis, & principibus conquestus est se ab imperatore de Roma violenter expulsum esse, & Bracharensem episcopum excommunicatum, in apostolicam sedem intrusum: simul exhortans, vt ad matris ecclesiæ vltionem communibus auxilijs, sese præpararent. his discurrentibus per prouincias literis, excitati potentes quique, cum mediocribus occurrere apostolico, & certatim parabant interesse concilio, quod ipse disposuit se media Quadragesima Remis celebraturum. hoc anno ecclesia quædam in Anglia apud villam, quæ dicitur *Momerfeld, a *Gaufrido* Herefordensi episcopo dedicata, redeuntibus ad propria, qui ad dedicationem venerant, post aeris serenitatem, quæ priùs exciterat, nimia repentè cum tonitruo orta est tempestas maxima, qua perculsi quidam interiêre, dum loco, in quem venerant, cedere non valerent. erant quidem numero quinque, tres scilicet viri, & duæ feminæ, quarum vna ictu fulmineo percussa occubuit, altera verò ab vmbilico vsque ad pedum vestigia miserè percussa, & ignita decidit: viris duntaxat vix vitæ reseruatis, quinque etiam caballi eorum fulmine interierunt. Anno 1119. *Gelasius* papa apud Cluniacum obijt, ibidémque sepelitur. In cuius locum Cardinales, alijque Romani, qui eum illuc secuti fuerant, *Widonem* Viennensem archiepiscopum substituerunt, eumque *Calixtum* nominauerunt. Dumque in Burgundia hæc geruntur apostolatus. Romanæ ecclesiæ a supradicto *Gregorio* administratur. super his duobus ita in papatum sublimatis, orbis concussus in studia partium diuiditur, atque alijs hunc, alijs illum fauore prosequentibus, graui ecclesia scandalo percellitur. *Gaufridus* Herefordensis episcopus quarto Nonas Februarij, & *Herbertus* Norewicensis episcopus decimo Calend. Septembris obierunt. Terræ motus magnus in pluribus locis per Angliam factus est quarto Calend. Octobris die Dominica circa horam diei tertiam. al. Mormerfeld

C*Alixtus* papa decimo tertio Kal. Nouembris generale concilium constituit Remis. ad hoc concilium multiplex factus est archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, & principum diuersarum prouinciarum concursus, cum clericorum, ac plebium multitudine numerosa. Numeratæ sunt ibi personarum pastoralium virgæ 424. inter quos & *Turstinus* Eboracensis electus archiepiscopus, vix quandóque licentia a rege impetrata propter suum proficiscitur negotium. præmiserat autem rex legatum suum ad apostolicum, quatenus & hoc ei inter alia diceretur, ne Eboracensem electum, aut sacraret, aut ab alio nisi ab archiepiscopo Cantuariæ, vti moris esse solebat, sacrari vel iuberet, vel permitteret. Ad hoc apostolicus: Ne putet (inquit) rex, me de negotio, de quo agit, * quamuis ratione eius careat petitio, secùs acturum, quàm ipse velit. nec enim me vnquam ad hoc mea tulit voluntas, vt antiquam Cantuariensis ecclesiæ dignitatem humiliem. sed mane Dominicæ diei præcedentis diem præstituti concilij (*Turstino* ad consecrationem pontificatus præparato) legati Cantuariensis archiepiscopi calumniati sunt eius consecrationem a Cantuariensi archiepiscopo debere fieri, sicut mos antiquus, & vsque in præsens obseruatus exigeret; ad quod apostolicus: nullam, inquit, iniustitiam ecclesiæ Cantuariensi facere volumus, sed salua illius dignitate, quod proposuimus, exequemur. Consecratus tamen est ab apostolico *Turstinus*, *Ranulfo* Dunelmensi episcopo (qui ad prohibendam hanc consecrationem a rege fuerat missus) nec dum adueniente, postea autem venit. postera die residentibus ordine in consilio ecclesiasticorum graduum personis, assidente quoque rege Francorum *Lodowico*, multísque alijs principalibus viris, ex consensu cunctorum patrum renouantur statuta de statuendis, & recidenda de recidendis, quorum hæc sunt quinque capitula. *Quæ sanctorum patrum sanctionibus de prauitate symoniaca stabilita sunt, nos quoque sancti spiritus iudicio, & auctoritate sedis apostolicæ confirmamus, si quis ergo vendiderit, aut emerit vel per se, vel per quamlibet submissam personam, episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præposituram, præbendam, altaria, vel qualibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes; dedicationes ecclesiarum, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut qualibet ecclesiastica officia, & vendens, & emens dignitatis & officij sui, ac beneficij periculo subiaceat; quod nisi resipuerit anathematis mucrone perfossus* al. quauis ratione secus acturum

 ab

ab ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindantur: episcopatuum, abbatiarum, aut quarumlibet ecclesiasticarum possessionum inuestituram per manum Laicam fieri penitus prohibemus. Quicunque igitur Laicorum deinceps inuestire præsumserit, anathematis vltioni subiaceat. Porro qui inuestitus fuerit, honore, quo inuestitus est, absque spe recuperationis omni modo careat. vniuersas ecclesiarum possessiones inconcussas in perpetuum, & inuiolatas esse decernimus. Quòd si quis eas abstulerit, aut inuaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud beati Simmachi *capitulum anathemate perpetuo feriatur. nullus episcopus, nullus presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates, vel beneficia cuilibet, & quasi hæreditario iure derelinquat: illud etiam adijcientes præcipimus, vt pro baptismatis, crismatis, olei sacri, ac sepulturæ acceptione nullum omnino pretium exigatur; presbyteris, diaconibus, subdiaconibus concubinarum, & vxorum contubernia penitus interdicimus. si qui autem huiusmodi reperti fuerint ecclesiasticis & officijs priuentur, & beneficijs. sanè si neque sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana.* Hæc concilij decreta *Henrico* imperatori, cùm non longè abesset, ex concilio primùm per honestas personas, ad vltimum per ipsum apostolicum mandantur, vt ante seperationem concilij notum esset, vtrum ecclesijs per regnum, & singulas quasque sibi subiectas prouincias consentiat canonicas electiones, videlicet vt episcopi, & abbates eligantur ab ecclesia, & liberas consecrationes, vt vbi & a quibus oporteat electi consecrentur, vt per inuestituram pastoralis virgæ & annuli, per ostium, id est, *Christum* ingrediantur, & inuestituram rerum ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona; ad hæc ille respondit nihil in his se prætermissurum, quod sui iuris esse, suorúmque sibi contulit antiqua consuetudo progenitorum. Quandoque tamen flexus auctoritate generalis concilij tria illa priora concessit. vltimum verò scilicet inuestituram rerum ecclesiasticarum concedere noluit. Quapropter, reuerso ad concilium papa excommunicandus decernitur. Quod cùm quidam in concilio ægrè ferrent, sententiam protulit apostolicus, vt qui in hoc scandalizarentur, exeuntes, a fratrum consortio separarentur; proposito de illis septuaginta exemplo, qui cùm de carne Domini manducanda, & sanguine bibendo scandalizarentur, retrò abierunt, & iam cum illo non ambulabant, & quoniam, inquit, *qui non colligit cum Domino, spargit, & qui non est, cum eo aduersus illum est*, illam inconsutilem tunicam desuper contextam scilicet sanctam ecclesiam, qui nobiscum sentiendo indiscissam seruare nolunt, dissentiendo a nobis discindere contendunt. talia sermocinante apostolico illico omnes in eundem consensum reducti in imperatorem *Henricum* excommunicationis sententiam iaculantur.

Tandem post dies aliquot dissoluto concilio *Henricus* rex Anglorum offensus *Turstino* archiepiscopo, quod præter consensum suum, non vti mos antiquus exigebat, se consecrari fecisset, interdixit ei reditum in omnem dominationis suæ locum. Post hæc *Calixtus* papa Gisortium venit, quo ad eius colloquium rex Anglorum occurrit. acta sunt multa inter illos, quorum gratia parerat tantas conuenisse personas; inter quæ rex a papa impetrauit, vt omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia, & in Normannia habuerat, sibi concederet, & maximè vt neminem aliquando legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse (aliqua præcipua querela exigente, quæ ab episcopis regni sui terminari non posset) hoc fieri a papa postularet, quibus omnibus pro statu temporis definitis, papa rogat regem *Turstino* amicum fieri, eúmque pontificatui, ad quem ipsum consecrauerat, pro amore suo restitui. at rex hoc se, dum viueret, non facturum in sua fide spopondisse confessus est, & ille, ego apostolicus sum, & si feceris, quod postulo ab hac fidei sponsione te absoluam. Tractabo de hoc ait, & quod consilij mei tenor inuenerit, tibi notificabo. hinc a papa recessit, cui per internuntios de negotio ita respondit: Pro amore vestro, qui tantopere postulatis, ea conditione *Turstinum* admitto in pontificatum, vt subiectionem, quam prædecessores eius fecerant ecclesiæ Cantuariensi faciat, aliter, me regnante, ecclesiæ Eboracensi non præsidebit. his ita gestis, abeunte apostolico, *Turstinus* remansit in Gallia. *Willielmus* filius *Henrici* regis, & *Matildis* reginæ cùm esset iuuenis septemdecim annorum, accepit vxorem filiam Comitis Andegauensis: *Baldewinus* Comes Flandrensium moritur ex vulnere, quo apud Ou vulneratus fuerat.

Anno

Anno 1120. rex Anglorum *Henricus*, & rex Francorum *Lodowicus* post multa suarum partium detrimenta, die præstituta ineunt colloquia; quo ex consensu concordiæ peracto, iussu regis *Henrici* filius eius *Willielmus*, facto regi Francorum * homagio, *al.hominio* Normanniæ sub illo suscepit principatum. Ita redeuntibus in pacem regibus, tota tumultuantis Normanniæ seditio comprimitur: & qui contra dominum suum *Henricum* regem arma leuauerant, curuata sub eius dominio ceruice, redeunt. Et quoniam in concordia regum facienda *Turstinus* archiepiscopus vigilantem se, ac diligentem exhibuit, hac sui efficacia proniorem ad sese recipiendum regis animum inflexit. ad hoc epistola Apostolici ad regem iam parantem redire in Angliam directa *Turstinum* suscipere archiepiscopum, & in * eam præcepit ecclesiam, omni postposita *al.suam* occasione, & excusatione, restituere. sed ad hoc præceptum, quid potissimum respondeat, rex distulit, donec redisset in Angliam; vbi congregato concilio quid facto opus esset, maturiùs perquireret.

NOrmanniæ principes, iubente rege, filio suo *Willielmo* iam tunc octodecim annorum hominium faciunt, & fidelitatem iurant, & securitatem sacramentis affirmant. Itaque rex omnibus, qui contra se insurrexerant vel deuictis, vel repacificatis, cunctisque ad votum prosperè peractis, quinto profectionis suæ anno, necdum completo, lætior solito in Angliam multo nauigio reuehitur. delegauerat autem filio suo, cunctóque Comitatui illius nauem, qua nulla in tota classe videbatur melior, sed vt euentus * ostendit, nulla infœlicior. *al.probat* patre namque præeunte paulo tardiùs, sed infœliciùs sequebatur filius. Naue quippe non longè a terra in ipso velificationis impetu super scopulos (qui dicuntur Chaterase) delata, ac dissoluta, filius regis cum omnibus, qui secum erant, interijt sexto Calendas Decembris, feria quinta, noctis initio apud Barbeflet. mane facto thesaurus regis, qui in naui fuerat, inuenitur per arenas, corpora verò pereuntium nulla. perierunt cum regis filio frater suus Nothus *Richardus* Comes cum filia regis, quæ erat vxor *Rotronis*, & *Richardus* Comes Cestrensis cum vxore sua nepte regis, sorore *Tedbaldi* Comitis nepotis regis, perijt & *Othoel* magister filij regis, & *Gaufridus Ridel*, & *Robertus Maldint*, & *Willielmus Bigot*, multíque alij principales viri, nobiles quoque feminæ quamplures cum regijs pueris non paucis; militaris numeri centum & quadraginta, & nautarum quinquaginta, cum tribus gubernatoribus. solus quidam macellarius tabula naufragij pendens euasit; rex verò prospero cursu attingens Angliam, alium portum intrasse putabat filium; sed die tertio de interitu illius tristi perturbatur nuntio, & primò quidem subito casu, veluti pusillanimis deficiebat; sed mox dissimulato dolore regios animos ex contemptu resumpsit fortunæ. Illum quippe solum ex legitimo coniugio susceptum regni post se constituerat hæredem. Anno 1121. rex Anglorum *Henricus* in purificatione beatæ *Mariæ* apud Windleshoram, totius Angliæ adunato consilio, filiam *Godefridi* ducis Luuaniæ *Adelinam* matrimonio sibi iunxit. *Richardus* Capellanus regis ad Herefordensis, & *Robertus* * *Pecche* alius Capellanus regis ad Couentrensis eccle- *al.Peccator* siæ præsulatum eligitur. *Herbertus* elemosinarius sancti *Petri* Westmonasterij in abbatem eiusdem loci eligitur. *Edmerus* Cantuariensis ecclesiæ monachus præcedenti anno electus ad episcopatum sancti *Andreæ* in Scotia, deposita intentione regendi episcopatum, reuertitur ad locum suum. *Willielmus* de capellis Catalaunensis episcopus octo diebus ante exitum suum, suscepto habitu monachico, vita decessit decimo quinto Calend. Februarij.

EPistola *Calixti* Papæ super *Turstino* directa ad regem *Henricum*, & *Radulfum* Cantuariensem Archiepiscopum; ipsi sacerdotale, & episcopale interdicit officium, & tam in matrice Cantuariensi, quàm in principali Eboracensi ecclesia cum suis parochijs, diuina omnia celebrari officia, cum sepultura mortuorum prohibet, præter baptisma infantûm, & pœnitentias morientium, nisi infra vnum mensem post acceptionem ipsius epistolæ *Turstinus*, sine exactione professionis in suam restituatur ecclesiam; quamobrem a rege mox reuocatus in Angliam reducitur in archiepiscopatum suum. Eodem anno peracto Paschali festo *Calixtus* papa cum multa manu ab vrbe digressus tamdiu Sutrinam ciuitatem obsedit, donec & *Burdinum* pseudopapam, & locum ipsum cepisset, sicut epistola subdita planius edocet.

CAlixtus episcopus seruus seruorum Dei, dilectis fratribus, & filijs, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, & cæteris tam clericis, quàm laicis beati *Petri* fidelibus per Gallias constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Quia dereliquit populus Domini legem, & in iudicijs eius non ambulat, visitat Dominus in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conseruans viscera pietatis de sua confidentes misericordia non repellit; diu siquidem peccatis exigentibus per illud Teutonicorum regis idolum *Burdinum* videlicet fideles ecclesiæ conturbati sunt; & alij quidem capti, alij vsque ad mortem carceris maceratione sunt afflicti. nuper autem festis Paschalibus celebratis, cùm peregrinorum, & pauperum clamores nos ferre penitus non possemus, cum ecclesiæ fidelibus ab vrbe digressi sumus, & tamdiu Sutrinam ciuitatem obsedimus, donec diuina potentia supradictum *Burdinum* ecclesiæ inimicum, qui Diabolo nidum ibidem fecerat, & locum ipsum in nostram omnino tradidit potestatem. rogamus itaque charitatem vestram, vt pro tantis beneficijs vnà nobiscum gratias referatis regi regum, & in Catholicæ ecclesiæ obedientia, & in Dei seruitio constantissimè maneatis, retributionem debitam in præsenti, & in futuro ab omnipotente Domino per eius gratiam recepturi. rogamus etiam, vt has literas nostras alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Data Sutrij sexto Calend. Maij.

FIlia *Fulconis* Comitis Andegauensis, vxor quondam *Willielmi* submersi filij regis *Henrici*, rogante patre, remittitur patriam a rege. filij regis Walanorum, audita submersione *Richardi* Comitis Cestrensis, incensis duobus castellis, multísque hominibus interfectis, quædam in illo Comitatu loca grauiter depopulati sunt. vnde rex *Henricus* indignatus, de tota Anglia producto exercitu infinito, ad deuastandam Waloniam intendit, sed cùm ad Snawedun peruenisset, rex Walanorum muneribus & obsidibus oblatis, regi Anglorum placato reconciliatur, moxque exercitus domum * reuertitur. ea tempestate rex *Henricus* facto, longa terræ incisione, fossato a **Torkesei** vsque Lincolniam per deriuationem Trentæ fluminis fecit iter nauium. *Ranulfus* quoque Dunelmensis episcopus castellum incepit apud **Norham** super ripam **Thwede**, & in vigilia natalis Domini ventus insolitus non solùm domos, sed etiam turres deiecit lapideas.

al. remittitur

Anno 1122. rex *Henricus* fuit ad natale apud **Norewic**, & ad pascha apud **Northamtune**, & ad Petecosten apud **Windlesores**, inde ad Lundoniam, & **Kent**, & postea in **Northumberland** apud Dunelmum. Eodem anno obierunt *Radulfus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Iohannes* Bathoniensis episcopus. Anno 1123. *Henricus* rex fuit ad natale apud **Dunstaple**, & inde perrexit ad **Berkamstede**, vbi quidam regis Cancellarius *Ranulphus* nomine 20. annis infirmitate decoctus, semper tamen in curia glorians in malitia, promptus ad omnia scelera, innocentes opprimens, terras multorum sibi diripiens, cùm regem ad hospitandum duceret secum, in ipso vertice montis, vnde castellum eius prospiciebatur, elatus mente corruit ex equo, & monachus super eum equitauit, vnde sic contritus est, vt post paucos dies vita careret. Inde cùm rex, comitante secum *Roberto* præsule Lincolniensi, ad **Wodestoke** pergeret, ibidem præsul morbo subitaneo grauatus obmutuit, & deportatus ad hospitium paulò pòst animam exuit decimo die mensis Ianuarij. Anno 1124. ad festum purificationis dedit rex archiepiscopatum Cantuariæ *Willielmo* de **Curbuil**, priori Canonicorum de **Chiche**. Deinde ad Pascha dedit rex *Henricus* apud Wintoniam episcopatum Lincolniæ *Alexandro* nepoti *Rogeri* Sarisbiriensis episcopi, iusticirij totius Angliæ; dedit etiam rex episcopatum de **Bathe** *Godefrido* Cancellario reginæ, & circa Pentecosten mare transijt, & recessit ab eo Comes de Mellent discordia propalata: rex autem castellum eius, quod * Pontandemer dicitur, obsedit, & cepit. Anno 1125. magna regi arrisit fortuna. *Willielmus* quippe de Tankeruile Camerarius regis aciebus statutis configens prædictum Comitem de Mellent cepit, & *Hugonem* de Munfort sororium eius, & *Hugonem* filium *Geruasij*, & tradidit eos regi, & rex eos in carcerem posuit. Eodem anno obierunt *Theolfus* Wigornensis, & *Ernulfus* Rofensis episcopi.

al. Puntaldmer

Anno 1126. fuit rex *Henricus* toto illo anno in Normannia, & ibi dedit episcopatum

patum Wigorniæ *Symoni* Clerico reginæ; * *Sefrido* quoque abbati Glastingebiriensi dedit episcopatum Cicestriæ. Porro *Willielmus* Cantuariensis Archiepiscopus dedit episcopatum Rofensem *Iohanni* archidiacono suo. ad Pascha verò *Iohannes* Cremensis Cardinalis Romanus descendit in Angliam, perendinánsque per episcopatus & abbatias non sine magnis muneribus ad Natiuitatem sanctæ *Mariæ* celebrauit solemne concilium apud Lundonias; vbi magnum ei accidit infortunium. Cùm enim in concilio seuerissimè de vxoribus sacerdotum tractasset, dicens summum scelus esse a latere meretricis ad corpus *Christi* conficiendum surgere, cùm eadem die corpus *Christi* confecisset, cum meretrice post vesperam interceptus est. res apertissima Lundoniæ gesta negari non potuit. summus honor priùs vbique habitus in summum dedecus versus est. remeauit igitur in sua Dei iudicio confusus & ingloriosus. Eodem anno obijt *Henricus* Romanorum imperator gener *Henrici* regis Anglorum. sed a quibusdam asseritur, quòd idem imperator pœnitentia ductus, eò quòd ipse patrem suum interfecerat, quadam nocte cùm ad lectum imperatricis *Matildis*, scilicet filiæ *Henrici* regis Anglorum, more solito accederet, extinctis lucernis & ministris abeuntibus, ipse solus nudus pedes, & in laneis recessit, relictis imperialibus & vxore, & imperio, & nusquam comparuit, nec compertum est, vbi esset cognitus. Imperatrix verò sumptis secum manu beati *Iacobi* Apostoli incorrupta, & corona imperiali, ad regem *Henricum* patrem suum redijt. *Lotharius* verò post decessum, vel discessum *Henrici* imperatoris suscepit imperium. rex verò Anglorum *Henricus* præ gaudio manus beati *Iacobi* Apostoli fundauit nobilem abbatiam de **Reddinges**, & eam bonis multis ditauit, & in eam manum beati *Iacobi* Apostoli posuit. Coronam autem imperialem in thesauro suo recondidit. Monetarij verò ferè totius Angliæ, iubente rege, comprehensi, qui monetam furtiuè corruperant, dextris amputatis, ementulantur. hoc anno fames magna, & annonæ tanta fuit caritas, quantam nemo nostro in tempore vidit, quandó vendebatur onus equi frumentarium sex solidós. hoc etiam anno *Willielmus* Cantuariensis præsul, & *Turstinus* Eboracensis, & *Alexander* Lincolniensis episcopus abierunt Romam.

al. Sigefrido

Anno 1127. *Henricus* rex ad natale, & Pasca, & Pentecosten moratus est in Normannia, & confirmatis pactis honorabilibus cum rege Franciæ ante festum sancti *Michaelis* rex victoriosissimus redijt in Angliam; adduxitque secum filiam suam imperatricem tanto viro vt prædictum est viduatam. *Robertus* quoque Cestrensis episcopus obijt. Anno 1128. rex *Henricus* curiam suam tenuit ad natale apud **Windleshores**, pergens inde Lundoniam. In Quadragesima, & in Pascha fuit apud **Wodestoke**, vbi nuntiatum est ei, quòd *Carolus* Comes Flandrensis amicus eius carissimus nefanda proditione occisus esset a proceribus suis in templo apud **Brige**, & quòd rex Francorum dedisset Flandriam *Willielmo* filio *Roberti Curthose* nepoti, & hosti eius, & quòd iam valdè roboratus multis cruciatibus omnes proditores *Caroli* mulctauerit. super his igitur rex anxiatus concilium tenuit ad Rogationes apud Lundonias: & *Willielmus* Archiepiscopus similiter in eadem villa apud Westmonasterium. Circa Pentecosten misit rex filiam suam in Normanniam desponsandam *Gaufrido* filio Comitis Andegauensis, & postea secutus est eam ipse rex in Augusto. *Richardus* Lundoniensis episcopus obijt, cuius episcopatum rex dedit *Gilleberto* vniuersali viro doctissimo, decessit etiam *Richardus* Herefordensis episcopus. Anno 1129. rex *Henricus* per totum annum moratus in Normannia perrexit hostiliter in Franciam, quòd rex Francorum tuebatur nepotem & hostem suum perendinánsque apud Sparnum octo diebus, tam securè ac si in regno suo esset; compulit regem *Lodowicum* auxilia Comiti Flandrensi non ferre; vbi cùm originem, & procursum regni Francorum *Henricus* rex quæreret, quidam vir doctus sic ei respondit.

REgum potentissime, sicut pleræque gentes Europæ, ita Francia a Troianis duxerunt originem. *Antenor* quippe cum suis profugus ab excidio Troiæ in finibus Panioniæ ciuitatem Sycambriam nomine ædificauit. verùm post mortem *Antenoris* constituerunt sibi duces super se *Turgotum*, & *Francionem*, a quo Franci sunt appellati, quibus defunctis successit *Marcomerus*, qui genuit *Pharamundum* primum regem Franco-

rum

rum; *Pharamundus* genuit *Clodium Crinitum*, a quo reges Franciæ Criniti habentur, *Clodio* ſucceſſit *Meroueus* cognatus eius, a quo reges Franciæ Merouingi ſunt appellati, *Meroueus* genuit *Childericum*, & ille genuit *Clodouium*, quem baptizauit ſanctus *Remigius*; *Clodoueus* genuit *Clotarium*, & ipſe genuit *Chilpericum*, & ille *Clotarium* ſecundum. *Clotarius* genuit *Dagobertum* famoſiſſimum regem, & ille genuit *Clodoueum*, *Clodoueus* genuit tres filios de ſancta *Batilda* regina ſua, videlicet, *Clotarium*, *Childericum*, atque *Theodericum*. *Theodericus* rex genuit *Childebertum*, & ille *Dagobertum*, & ille genuit *Theodericum*, & ille *Clotarium* huius proſapiæ vltimum, poſt quem regnauit *Hildericus*; qui poſtea tonſus, & in monaſterio eſt retruſus, *Pippino* rege effecto. Ex alterius autem ſerie generationis ex filia *Clotarij* regis *Ansbertus* genuit *Arnoldum*, & ſanctus *Arnoldus Arnulfum*, poſt Metenſem epiſcopum; ſanctus *Arnulfus* genuit *Anchiſem*, & ille *Pippinum* maiorem domus, *Pippinus Carolum Martellum*, & ille *Pippinum* regem; *Pippinus* rex *Carolum Magnum* imperatorem, qui quaſi ſydus effulſit præcedentium & ſubſequentium; *Carolus* genuit *Lodowicum* imperatorem, & ille *Carolum Caluum* imperatorem, & ille *Lodowicum* regem patrem *Caroli Simplicis*; *Carolus Simplex* genuit *Lodowicum*, & ille *Lotharium*, & ille *Lodowicum* huius proſapiæ regem vltimum; quo defuncto, Franci ſuper ſe ſtatuerunt *Hugonem* ducem, filium *Hugonis* magni ducis. *Hugo* verò rex genuit piiſſimum regem *Robertum*, *Robertus* autem rex genuit tres filios *Hugonem* dulciſſimum ducem, & *Henricum* amantiſſimum regem, & *Robertum* Burgundiæ ducem. *Henricus* rex genuit *Philippum* regem, qui ad finem monachizatus eſt, & *Hugonem* magnum, qui cum magno exercitu Chriſtianorum, & multis Europæ ducibus Ieroſolymam obſedit, & eam de manibus Paganorum eripuit. Anno ab incarnatione Domini 1129. *Philippus* rex genuit *Lodowicum*, qui regnat in præſenti, qui ſi probitatis antiquorum veſtigia teneret, tam ſecurè in regno eius non quieſceres. His dictis & actis rex *Henricus* in Normanniam reuerſus eſt.

ADuenit autem quidam dux *Theodericus* nomine a partibus Alemanniæ Flandriam calumnians, quoſdam Flandriæ proceres ſecum habens, & hoc ſuaſu regis *Henrici*. *Willielmus* autem Comes Flandrenſis collecto exercitu, & aciebus ordinatis proceſſit contra eum, & pugnatum eſt acriter. *Willielmus* Conſul numerum ſuorum, cùm pauci eſſent, ſupplebat perbitate inexterminabili. cruentatis igitur omnibus armis ſuis ſanguine hoſtili, findebat enſe fulmineo cuneos hoſtium, nec potuerunt pondus terribile iuuenilis brachij perferre hoſtes perterriti, & fugæ dediti. victorioſiſſimus itaq; conſul, dum caſtellum hoſtile obſideret, & in craſtina reddi deberet, iam penè adnihilatis hoſtibus, Deo volente, paruo vulnere ſauciatus in manu deperijt. Iuuenum autem nobiliſſimus ætate breui, famam meruit æternam, vnde quidam ait:

Mars *obit in terris, deflent par numina numen.*

Hoc etiam anno *Hugo* de Pains magiſter militum templi de Ieruſalem veniens in Angliam ſecum multos duxit Ieruſalem; inter quos *Fulco* frater *Gaufridi* Andegauenſis Conſulis rex futurus perrexit. *Ranulfus Flambard* Dunelmenſis epiſcopus, & *Willielmus Giffart* Wintonienſis epiſcopus obierunt. Anno 1130. *Lodowicus* rex Francorum fecit ſublimari filium ſuum *Philippum* in regem. rex verò *Henricus* pacificatis omnibus, quæ in Francia, Flandria, Normannia, Brittannia, Cenomannia, Andegaui erant, cum gaudio in Angliam redijt. tenuit igitur concilium magnum ad Calend. Auguſti apud Lundonias de vxoribus ſacerdotum prohibendis. Intererant huic conſilio *Willielmus* Cantuarienſis archiepiſcopus, *Turſtinus* archiepiſcopus Eboracenſis, *Alexander* Lincolnienſis epiſcopus, *Gillebertus* Lundonienſis, *Rogerus* Salesbirienſis, *Iohannes* Roſenſis, *Sifridus* Suthſexenſis, *Godefridus* Bathonienſis, *Symon* Wigornienſis, *Euerardus* Norewicenſis, *Bernardus* ſancti *Dauidis*, *Herueius* primus Elienſis epiſcopus; Wintonienſis autem, & Dunelmenſis, & Ceſtrenſis, & Herefordenſis epiſcopi obierant. hi columnæ regni erant, & radij ſanctitatis hoc tempore. verùm rex decepit eos ſimplicitate *Willielmi* archiepiſcopi. conceſſerunt namque regi iuſtitiam de vxoribus ſacerdotum, & improuidi habiti ſunt, quod poſtea patuit, cùm res ſummo dedecore terminata eſt. accepit enim rex pecuniam infinitam de presbyteris, & redemit eos. tunc ſed fruſtrà pœnituit epiſcopos conceſſionis ſuæ, cùm pateret in oculis omnium gentium deceptio prælatorum, & depreſſio ſubiectorum.

Eodem

Eodem anno malè illis contigit, quos *Hugo* de Paens, de quo prædictum est, secum duxerat ad Ierusalem. Dominum siquidem offenderant sanctæ illius telluris incolæ luxuria, & rapina, atq; varijs sceleribus. vt autem scriptum est in *Moyse* & Regum libris, non diu scelera locis in illis sunt impunita. In vigilia namque sancti *Nicholai* a paucis Paganorum multi Christianorum deuicti sunt, cùm antea soleret e contrario contingere. In obsidione igitur Damascena cùm magna pars Christianorum progressa esset ad victualia perquirenda, mirati sunt Pagani Christianos plures, & fortissimos se muliebriter fugientes, & persequentes eos innumeros occiderunt. eos autem, qui refugerant in montibus, tempestate niuis, & frigoris Deus ipsa nocte persecutus est, ita quòd vix aliquis euasit. contigit etiam vt filius regis Francorum, qui diademate regni fuerat (vt prædictum est) decoratus, dum caballum ludens agitaret, ob uiam suem habuit, cui cùm pedes equi currentis offenderent, rex nouus cecidit, & fractis ceruicibus expirauit. ecce res misera, & admiratione dignissima! ecce quanta celsitudo, quàm citò, quàm leuitèr adnihilata est!

Anno verbi incarnati 1131. rex *Henricus* anno tricesimo regni sui fuit ad natale apud **Wirecestre**, & ad pascha apud **Wdestocke**, vbi *Gaufridus* de **Clintune** fuit accusatus, & infamatus de proditione regis. ad Rogationes fuit rex apud Cantuariam ad dedicationem nouæ ecclesiæ. Ad festum sancti *Michaelis* transijt rex in Normanniam. Eodem anno decessit *Honorius* papa, quo defuncto factum est scisma. duo enim eliguntur in Romanum pontificem videlicet *Innocentius*, & *Anacletus*. Anno 1132. rex apud Carnotum recepit papam *Innocentium*, & *Anacletum* refutauit. hos enim vtrósque Romani bipartiti elegerant. Expulsus verò ab vrbe *Innocentius* vi *Anacleti*, qui *Petrus* de Leues priùs vocabatur, auxilio regis *Henrici* receptus est per totas Gallias. post hæc rex *Henricus* redijt in Angliam adducens secum filiam suam, quam postea ex communi consilio principum totius Angliæ viro suo consuli Andegauensi, tunc eam requirenti reddidit. *Herueius* Eliensis episcopus obijt. Anno 1133. rex *Henricus* fuit ad natale apud **Dunestaple**, & ad pascha apud **Wdestoke**. Eodem anno obijt *Baldewinus* rex Ierusalem, cui successit *Fulco* frater *Gaufridi* Andegauensis Consulis. Iste *Fulco* rex Ierusalem genuit ex vxore sua filia prædicti regis *Baldewini* duos filios scilicet *Baldewinum*, & *Amauri*. *Baldewinus* successit *Fulconi* patri suo in regnum Ierosolimitanum, qui decessit sine prole. quo defuncto *Amauri* frater eius successit ei in regnum, qui regnauit vndecim annis, & genuit *Baldewinum* leprosum, postea regem, & duas filias scilicet *Sibillam*, & *Milisent*, de quibus in subsequentibus dicetur plæniùs. Anno 1134. *Henricus* rex Angliæ post Pentecosten dedit episcopatum Eliensem *Nigello* thesaurario, & episcopatum Dunelmensem *Gaufrido* Cancellario; fecit etiam rex nouum episcopatum apud **Carluil**, & dedit illum *Adelulfo* Priori de sancto *Oswaldo*. Eodem anno facta est eclipsis Solis quarto Nonas Augusti circa horam diei sextam, ita vt totus orbis Solis, quasi nigro scuto videretur obtectus. Eodem die nonnullis ob periculi metum prohibentibus, & dissuadentibus regi, ne transfretaret, rex tamen fœliciter mare transijt.

Anno 1135. *Gillebertus* Lundoniensis episcopus obijt. rex *Henricus* moratus est in Normannia pro gaudio nepotum suorum, quos de filia eius *Gaufridus* Consul Andegauensis genuerat, & fecit Archiepiscopos, & Comites, & Barones totius suæ dominationis iurare fidelitates *Matildi* imperatrici filiæ eius, & *Henrico* filio eius adhuc minimo, & constituit eum regem post se; deinde sæpiùs proponebat redire in Angliam rex *Henricus*, sed detinebat eum filia eius imperatrix discordijs varijs, quæ oriebantur pluribus causis inter regem, & Consulem Andegauensem, artibus scilicet filiæ suæ. quibus stimulationibus rex in iram, & animi rancorem excitatus est, quæ a nonnullis causa naturalis refrigidationis, & postea mortis eius causa fuisse dictæ sunt. Cùm igitur rex a venatu redijsset, apud sanctum *Dionysium* in silua Leonum comedit carnes murenarum, id est, lampredarum, quæ semper ei nocebant, & semper eas amabat. Cùm autem medicus hoc eum comedere prohiberet, non adquieuit rex salubri consilo eius, secundum quod dicitur:

Nitimur in vetitum semper, cupimúsque negata.

Hæc igitur comeſtio peſſimi humoris illatrix, & conſimilium vehemens excitatrix, ſenile corpus letaliter refrigidans ſubitam, & ſummam fecit perturbationem, contra quod natura renitens excitauit febrem acutam ad impetum diſſoluendum materiei grauiſſimæ, ſed præualente morbo, deceſſit rex magnificus, cùm regnaſſet triginta quinque annis & tribus menſibus, in prima die Decembris; de quo quidam ſic ait.

Rex Henricus *obit, decus olim, nunc dolor orbis,*
numina flent numen deperiȷſſe ſuum.
Mercurius *minor eloquio, vi mentis* Apollo,
Iupiter *imperio,* Marſque *vigore gemunt.*
Ianus *cautela minor,* Alcides *probitate,*
conflictu Pallas, *arte* Minerua *gemunt.*
Anglia, quæ cunis, quæ ſceptro numinis huius
ardua ſplenduerat, iam tenebroſa ruit.
Hæc cum rege ſuo, Normannia cum duce marcet,
nutriȷt hæc puerum, perdidit illa virum.

Hic annus ab aduentu Brittonum in Angliam 2265. ab aduentu Normannorum 69. ab initio mundi 5317. annus gratiæ 1135.

Defuncto igitur *Henrico* rege magno libera, vt in mortuo ſolent, iudicia populi depromebantur. Alij enim tribus vehementer irradiaſſe ſplendoribus aſſerebant, ſapientia ſumma, victoria, atque diuitijs; ſapientia, nam & conſilio profundiſſimus, & prouidentia conſpicuus, & eloquentia clarus habebatur: victoria, quia exceptis alijs, quæ egregiè geſſerat, regem Francorum lege belli ſuperauerat: diuitijs, quibus omnes prædeceſſores ſuos longè præceſſerat. alij autem diuerſo ſtudio tribus illum vitijs inficiebant; cupiditate nimia, quia cùm eſſet opulentus, vt omnes parentes ſuos pauperes faceret, tributis & exactionibus inhians delatorijs hamis intercipiebat; crudelitate etiam, qua Conſulem de Moretuil cognatum ſuum in captione poſitum exoculauit; nec ſciri tam horridum facinus potuit, vſque mors ſecreta regis aperuit, nec minùs & alia proponebant exempla, quæ tacemus: luxuria quoque quia mulierum conditioni, more *Salomonis* continuè ſubiacebat. Talia vulgus liberè diuerſificabant. Succeſſu verò temporis atrociſſimi, quod poſtea per Normannorum rabioſas proditiones exarſit, quicquid *Henricus* fecerat vel tyrannicè, vel regiè, comparatione deteriorum viſum eſt peroptimum. venit enim ſine mora *Stephanus Theobaldi* Conſulis Bleſenſis frater iunior eo; vir magnæ ſtrenuitatis, & audaciæ; & quamuis ipſe iuraſſet ſacramentum fidelitatis Anglici regni imperatrici, & *Henrico* filio ſuo; tamen quaſi tempeſtas, inuaſit diadema regni Angliæ. *Willielmus* Cantuarienſis archiepiſcopus, qui primus ſacramentum fecerat, eum, proh dolor, in regem benedixit; vnde iudicium illud Deus in eum ſtatuit, quod ſacerdoti magno *Ieremiæ* percuſſori ſtatuerat, ſcilicet ne poſt annum viueret: ſimiliter *Rogerus* Salesbirienſis epiſcopus (qui ſecundus ſacramentum illud prædictum fecerat, & omnibus alijs prædictauerat) diadema ei, & vires auxilij ſui contribuit, vnde poſtea digno Dei iudicio ab eo, quem creauit in regem, captus, & excruciatus miſerum ſortitus eſt exterminium. ſed quid moror? omnes qui ſacramentum iurauerant, tam præſules, quàm Conſules, & principes aſſenſum *Stephano* præbuerunt, & hominium fecerunt. hoc verò ſignum malum fuit, quòd tam repentè omnis Anglia ſine mora, ſine labore quaſi in ictu oculi ei ſubiecta eſt.

* * *

Stephanus Rex.

ANno igitur gratiæ 1136. die ſancti *Stephani* diadematus rex *Stephanus*, curiam ſuam tenuit apud Lundonias, in cuius coronatione (vt dicitur) pax Domini ad Miſſam nec dicta fuit, nec data populo, cùm hoc ſacramentum factum eſt. Corpus autem regis *Henrici* adhuc inſepultum erat in Normannia. nam ipſe prima die Decembris obierat; cuius corpus allatum eſt Rothomagum, & ibi viſcera eius, & cerebrum, & oculi conſepulta ſunt; reliquum autem corpus cultellis circumquaque diſſecatum, & ſic multo ſale aſperſum, corijs taurinis reconditum eſt & conſutum, cauſa fœtoris euitandi, qui multus & infinitus iam circumſtantes inficiebat. vnde & ipſe, qui magno pretio conductus, ſecuri caput eius diffiderat, vt fœtidiſſimum cerebrum extraheret, quamuis linteaminibus caput ſuum obuoluiſſet, mortuus tamen ea cauſa pretio malè gauiſus eſt. hic eſt vltimus e multis quos rex *Henricus* occidit. Inde verò corpus regium Cadomum ſui deportauerunt, vbi dum diu in eccleſia poſitum, in qua pater eius ſepultus erat, quamuis multo ſale repletum eſſet, & multis corijs reconditum, tamen continuè ex corpore niger humor, & horribilis coria pertranſiens decurrebat, & vaſis ſubpoſitis ſub feretro ſuſceptus, a miniſtris horrore fatiſcentibus abijciebatur. vide igitur quicunque legis, quomodo regis potentiſſimi corpus cuius ceruix diademate, auro, & gemmis electiſſimis quaſi diuino ſplendore vernauerat, cuius vtraque manus ſceptris præradiauerat, cuius reliqua ſuperficies auro textili tota rutilauerat, cuius os tam deliciofiſſimis, & exquiſitis cibis paſci ſolebat, cui omnes aſſurgere, omnes expaueſcere, omnes congaudere, omnes admirari ſolebant: vide (inquam) quò corpus illud deuenerit, quàm horribiliter deliteſcerit, quàm miſerabiliter abiectum fuerit. vide rerum euentum ex quo ſemper pendet iudicium, & diſce contemnere, quicquid ſic diſterminatur, quicquid ſic adnihilatur. Tandem reliquiæ regalis cadaueris allatæ ſunt in Angliam, & ſepultæ ſunt infra duodecim dies natalis apud Abbatiam de **Redinges**, quam idem rex *Henricus* fundauerat, & multis poſſeſſionibus ditauerat. Ibique rex *Stephanus* venit a curia ſua, quam Lundonijs tenuerat in ipſo natali, contra corpus patrui ſui, nec non & *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ, & multi præſules, & proceres, & ſepelierunt regem *Henricum* cum debita tanto viro reuerentia. Inde perrexit rex *Stephanus* Oxonfordiam vbi recordatus eſt, & confirmauit pacta, quæ Deo, & populo, & ſanctæ eccleſiæ conceſſerat in die coronationis ſuæ. Quæ ſunt hæc. *Primò vouit, quòd defunctis epiſcopis, nunquam retineret eccleſias in manu ſua, ſed ſtatim electioni conſentiens epiſcopis eas inueſtiret. ſecundò vouit, quòd nullius Clerici vel Laici ſiluas in manu ſua retineret, ſicut rex* Henricus *fecerat, qui ſingulis annis implacitauerat eos, ſi vel venationem caperent in ſiluis proprijs, vel ſi eas ad neceſſitates ſuas extirparent, vel diminuerent, quod placiti nefandi genus adeo fuit execrabile, vt ſi viſores alicuius ſiluam, quem eſſe pecunioſum æſtimarent, a longè conſpicerent, ſtatim vaſtatam prohiberent ſiue eſſet, ſiue non, vt eum quoquomodo redimere poſſent; tertiò vouit, quod Denegeldum, id eſt, duos ſolidos ad hydam, quos anteceſſores ſui accipere ſolebant ſingulis annis, in æternum condonaret.* Hæc principaliter Deo vouit, & alia, ſed nihil horum tenuit. dum autem rex *Stephanus* in fine natalis moram faceret apud **Oxenforde** audiuit nuntium dicentem ſibi: Rex Scottorum *Dauid* ſimulans ſe pacificè venire ad te gratia hoſpitandi veniens in * **Carduil**, & in Nouum caſtellum, doloſè cepit vtráque. Cui rex *Stephanus* reſpondit. *al. Carloil* Quæ doloſè cepit, victorioſè recipiam, promouit igitur rex impiger exercitum ſuum tam magnum, fortem, & validum, quantum nullus in Anglia fuiſſe memorari potuit. occurrens autem ei rex *Dauid* circa Dunelmum concordatus eſt ei, reddens Nouum caſtellum. Carduil verò retinuit conceſſione regis *Stephani*. rex tamen *Dauid* homo regis *Stephani* non eſt effectus, quia ſacramentum primus Laicorum iurauerat

rat imperatrici, filiæ regis *Henrici* scilicet nepti suæ de Anglia ei manu tenenda post mortem regis *Henrici*. filius autem regis *David Henricus* nomine homo regis *Stephani* effectus est, deditque ei rex *Stephanus* burgum, quod vocatur Huntundona in augmentum. rediens autem inde rex in Quadragesima tenuit curiam suam apud Lundonias in solemnitate Paschali, cum tanta claritatis gloria, quòd ea nunquam fuit splendidior in Anglia, multitudine, magnitudine, auro, argento, gemmis, vestibus, omnimodo dapsilitate. ad Rogationes verò laborante de letargia rege, diuulgatum est eum mortuum esse. Quod audiens *Hugo Bigod* in castellum de **Nortwich** subintrauit, nec reddere voluit, nisi ipsi regi aduenienti, valdè tamen inuitus. Iam ergo cœpit rabies prædicta Normannorum periurio, & proditione pullulare. cepit igitur rex **Bakentun**, cuius dominus *Robertus* quidam proditor erat, qui a rege desciverat. Inde obsedit vrbem **Excestre**, quam tenebat *Baldewinus* de Redwers contra eum, ibique diu morando, & machinas multas construendo multum thesauri sui absumpsit, serò autem redditum est ei castellum, & vindictam non exercuit in proditores suos pessimo vsus consilio. si enim eam tunc exercuisset, postea contra eum tot castella retenta non fuissent. Inde igitur rex perrexit in insulam **Wecte**, & abstulit eam *Baldewino* de Redwers, de quo prædiximus, & exulauit eum ab Anglia. elatus igitur rex his prosperè gestis, venit venatum apud **Bramtun**, quæ abest miliario ab **Huntendun**, & ibi placitauit de forestis procerum suorum, id est de siluis, & venationibus, & fregit votum, & pactum Deo, & populo.

Anno gratiæ 1137. qui est annus secundus regni *Stephani* regis, ipse rex *Stephanus* in Quadragesima transfretauit in Normanniam. Transijt autem *Alexander* Lincolniensis præsul, & multi proceres cum eo, vbi rex bellicis altercationibus assolitus, omnia, quæ inceperat, luculenter perfecit, hostium circumuentus repulit, hostilia castella depulit, egregiè inter summos summus splenduit. Concordiam cum rege Francorum composuit, & *Eustathius* filius eius homo regis Francorum effectus est de Normannia, quæ Francorum subiacet imperio. Quod videns consul Andegauensis, qui supremus hostis eius erat, qui nimirum filiam regis *Henrici* duxerat, quæ imperatrix Alemanniæ fuerat, & sacramenta de regno Angliæ acceperat; vnde & Angliam calumniabantur sponsus & sponsa: cepit tamen inducias cum rege *Stephano*. videbat enim se ad præsens regias vires non posse perfringere, tam pro multitudine probitatis, quàm pecuniæ, quæ adhuc ex abundantia thesauri regis defuncti supererat. Cunctis igitur his prosperè gestis in ipso vestibulo natalis domini rex in Angliam clarus redijt. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum grossus obijt, cui successit *Lodowicus* filius eius. Hi ergo duo anni *Stephano* regi prosperrimi fuerunt; tertius verò, de quo dicemus, mediocris & intercisus, duo verò vltimi exitiales, & prærupti. Anno gratiæ 1138, qui erat annus tertius regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* in ipso ingressu Angliæ prouolauit ad Bedefordiam, & in vigilia natalis Domini, & in toto natali obsedit eam. Quod etiam multis, displicuisse Deo visum est, quia solemnitates solemnitatum parui vel nihili pendebat. Eodem anno *Petrus* de Leues antipapa obijt, reddita autem regi *Stephano* Bedefordia, ipse statim promouit exercitum suum in Scotiam. rex namque *David*, qui sacramentum fecerat filiæ regis *Henrici*, quasi sub velamento sanctitatis per suos exercitus execrabiliter egit. mulieres enim grauidas findebant, & fœtus anticipatos abstrahebant, pueros super acumina lancearum iactabant, presbyteros super altaria detruncabant, crucifixorum capita abscisa super cæsorum corpora ponebant: mortuorum verò capita mutuantes super crucifixa reponebant. Quæcunque igitur Scotti attingebant, omnia erant plena horroris, plena immanitatis. aderat clamor mulierum, * vlulatus senum, morientium gemitus, iuuenum desperatio. [*al.eiulatus*] rex igitur *Stephanus* insurgens combussit, & destruxit australes partes *David* regis, ipso quidem *David* non audente ei congredi. post Pascha verò exarsit rabies nefanda proditorum. Quidam namque Proditorum nomine *Talebot* tenuit contra regem Herefordiam in Wallia, quod tamen rex per obsidionem in suam recepit. *Robertus* Consul filius *Henrici* regis nothus tenuit contra eum fortissimum castellum, quod dicitur **Bristoue**, & aliud quod vocatur **Slede**, *Willielmus Luuel* tenuit castellum de **Kari**, *Paganellus* tenuit castellum de **Ludelaue**; *Willielmus* de Mouns tenuit castellum

castellum de **Dunestor**; *Robertus* de Nichole tenuit castellum de **Waram**; *Eustachius* filius *Iohannis* luscus & proditor nequam tenuit castellum de Maltona; *Willielmus* filius *Alani* tenuit castellum de **Salopesbury**, quod rex quidem cepit armis, captorumque nonnullos suspendit. Quod *Walkelmus* audiens, qui tenebat castellum de **Doure** reginæ se obsidenti reddidit illud. occupato igitur rege *Stephano* circa partes Australes Angliæ, *Dauid* rex Scottorum innumerabilem exercitum promouit in Angliam. Contra quem proceres Borealis Angliæ, cum *Willielmo* insigni Comite Albemarlie admonitione, & iussu *Turstini* Eboracensis Archiepiscopi restiterunt fixo **Standard**, id est, regio insigni apud **Aluertun** in **Cutune more**. cùm autem morbi causa non posset archiepis. Eboracensis interesse pugnæ, misit loco sui *Radulphũ* Episcopum Orcadum, qui stans in acie media, loco eminenti huiusmodi oratione vsus est.

*PRoceres Angliæ clarißimi Normannigenæ, (meminisse enim vestri vos nominis, & generis præliaturos decet) Perpendite, qui & contra quos, & vbi bellum geratis; vobis enim impunè nemo resistet. audax Francia vestram militiam experta delituit, * ferox Anglia vobis captiua succubuit, diues Apulia vos sortita refloruit, Ierusalem famosa, & insignis Antiochia se vobis vtraque supposuit, nunc autem Scotia vobis ritè subiecta repellere conatur; inermem præferens temeritatem; rixæ, quàm pugnæ aptior. In quibus quidem nulla vel rei militaris scientia, vel præliandi peritia vel moderandi gratia. nullus igitur verendi locus, sed potiùs verecundiæ; quòd hi, quos semper in patria sua petiuimus, & vicimus, in patriam nostram ritu transuerso, vt ebrij dementesque conuolarunt. Quod tamen vobis ego præsul, & Archipræsulis vestri loco situs, diuina prouidentia factum denuntio: vt hi, qui in hac patria templa Dei violauerunt, altaria cruentauerunt, Presbyteros occiderunt, nec pueris, nec pregnantibus pepercerunt, in eadem condignas sui facinoris luant pœnas. Quod iustißimum suæ dispositionis arbitrium per manus vestras hodie perficiet Deus. attollite igitur animos (viri elegantes) et aduersus hostem nequißimũ freti virtute patriæ, immo Dei præsentia exurgite. neque vos temeritas eorum moueat, cùm illos tot vestræ virtutis insignia nõ deterreant. illi nesciunt armari se in bello; vos in pace bellis exercimini, vt in bello casus dubios belli non sentiatis. tegite ergo vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totumq; corpus clipeo, vt vbi feriat hostis non inueniat, quem ferro sic septum circumspicit. precedentes igitur aduersus inermes ac timidos quid dubitamus? an fortè numerum?* Sed non tam numerus multorũ quàm virtus paucorũ conficit bellũ. *Multitudo enim disciplinæ insolens, ipsa sibi est impedimento, in prosperis ad * iniuriã, in aduersis ad fugã. Præterea maiores vestri multos pauci vicerunt sæpe; quid ergo vobis confert gloria parentelæ, exercitatio solemnis, disciplina militaris, nisi multos pauciores vincatis, sed iã finẽ dicendi suadet hostis inordinatè proruens, et quod animo meo valdè placet dispersè cõfluens. nos igitur archipræsulis vestri loco, qui hodie cõmissa in domini domũ, in dom. sacerdotes, & in domini regẽ pusillũ vindicaturi estis, si quis vestrũ prælians occubuerit, absoluimus eũ ab omni pœna peccati in nomine patris, cuius creaturas fœdè et horribiliter destruxerũt, & filij, cuius altaria maculauerunt, et Spiritus sancti, à quo sublimatos insanè ceciderunt.* Respõderunt omnes populi Anglorũ Amen, Amen, & resonuerunt montes, & colles. Exclamauitq; simul exercitus Scottorum insigne patrium, & ascendit clamor vsq; in cœlum Albani, Albani; & mox conserta pugna totus clamor absorptus est horrendo fragore, & ictuum immanitate.

al. ferax.

al. victoriam

DVm acies Lodonensiũ, qui gloriã primi ictus à rege Scottorũ inuito prẹripuerant, amẽtatis missilibus & lanceis lõgissimis super acies equitũ Anglorũ loricatas percutiunt, quasi muro ferreo offendentes impenetrabiles inuenerunt, viri verò sagittarij equitibus immixti obnubilantes eos, nimirũ inermes penetrabant, tota nãq; gens Normãnorũ, & Anglorũ in vna acie circũ **Stãdard** cõglobata persistebant immobiles. percusso igitur sagitta summo duce Lodonensiũ, corruit ipse, & tota gens eorũ in fugã conuersa est, offensus namq; Deus excelsus erat eis, & omnis virtus eorum tanquam aranearũ cõtextio demolita est. quod videns acies maxima Scottorũ, quẹ ex alia parte acerrimè pugnabat, expauit animo, & fugæ indulsit, regalis autem acies, quam ex pluribus gentibus *Dauid* rex constituerat, simul vt hoc vidit, ceperunt primum singillatim, postea cateruatim aufugere, rege iam ferè solo persistente. Quod amici regis videntes coegerunt eum sonipede arrepto terga dare; filius autem regis *Henricus* strenuissimus non attendens ad ea, quæ fieri à suis videbat, sed soli glorię, & virtuti inhians, fugientibus reliquis, fortißimè asiluit aciem hostium, & miro impetu percusit. Sola namque acies eius equis residebat, ex Anglis viz. & Normannis composita,

qui in patris familia conuersabantur: equites autem nulla ratione diu persistere potuerunt contra milites loricatos pede persistentes, & immobiliter coaceruatos, sed lanceis confractis, & equis vulneratis aufugere compulsi sunt. Et multa quidem millia Scottorum in eodem campo fama refert occisa, exceptis illis, qui in segetibus, & in siluis inuenti sunt perempti. Angli itaque & Normanni minimo sanguine effuso, fœliciter triumpharunt. Huius igitur pugnæ duces fuerunt prædictus *Radulfus* Episcopus Orcadum, & insignis, & regio sanguine nec non & militari probitate clarus *VVillielmus* * Consul Albemarliæ, & *VValterus Espec* procerum egregius, & *VVillielmus Piperellus* de **Notingham**, & *Hilbertus* de Laci, cuius frater ibi solus ex omnibus equitibus occisus est, cuius euentus belli cùm regi *Stephano* mutiatus esset, ipse & omnes, qui aderant, summas gratias Deo exsoluerunt. Hoc bellum mense *Augusti* factum est, at in aduentu Domini *Albricus* Romanæ Ecclesiæ Legatus, & Hostiensis Episcopus concilium tenuit Londonijs, & ibidem, annuente rege *Stephano*, *Theobaldus* Abbas Beccensis Cantuariensis Archiepiscopus effectus est.

al.Comes

ANno gratiæ millesimo centesimo tricesimo nono, qui est annus quartus regni regis *Stephani*, idem *Stephanus* post natale castellum de Slede cepit obsidione. perrexit autem post hæc in Scotiam, vbi cùm ferro, & igne quæque vastaret, rex Scotiæ cum eo concordari coactus est. *Henricum* igitur filium regis Scottorum ducens secum in Angliam obsedit **Ludelawe**, vbi idem *Henricus* vnco ferreo equo abstractus penè captus est, sed ipse rex eum ab hostibus splendidè retraxit. Inde re imperfecta Oxenfordiam petijt, vbi res infamia notabilis, & ab omni humana consuetudine remota comparuit. Rex namque *Rogerum* Episcopum Salesbiriensem, & *Alexandrum* Lincolniensem, cùm pacificè suscepisset, violenter in curia sua cepit, nihil iustitiæ recusantes, sed & iustitiæ æquitatem poscentes deuotissimè. Ponens igitur ibidem *Alexandrum* Episcopum in carcerem, Episcopum Salesbiriensem secum duxit ad castellum eiusdem, quod vocatur **Diuise**, quo non erat aliud splendidius intra fines Europæ. Angarians igitur eum ieiunij tormento, & collum filij eius, qui Cancellarius fuerat regius laqueo circumnectens vt suspenderetur; tali modo castellum sibi extorsit malè recordans bonorum, quæ in introitu regni sui præ omnibus alijs ei congesserat: talem ei deuotionis suæ retributionem exhibuit: similiter Syresburnam cepit, quod parùm Diuisis decore cedebat, accipiensque thesauros Episcopi comparauit inde *Constantiam* sororem *Lodowici* regis Francorum ad opus filij sui *Eustachij*. Rex inde rediens *Alexandrum* Episcopum, quem dimiserat in captione apud Oxenfordiam, duxit secum ad Newercam, ibi quidem construxerat idem Episcopus castellum super flumen **Trente** fortissimum, & florentissimum. Quô cùm venisset, indixit rex Episcopo ieiunium non legitimum, astruens fide data, eum omni cibo cariturum, donec redderetur castellum. vix igitur Episcopus lacrymis, & precibus â suis obtinere potuit, vt castrum suum â iure suo in extraneorum custodiam deponerent; similiter redditum est aliud castellum eius quod vocatur **Slaford**, neque forma neque situ â prædicto secundum; nec longè pòst cùm *Henricus* Wintoniensis Episcopus frater regis iam Legatus Romanæ Ecclesiæ concilium apud Wintoniam teneret, ipse *Tedbaldus* Cantuariensis Archiepiscopus, & omnes Episcopi, qui aderant, ad pedes regios deuoluti sunt, deuotissima * deuotione poscentes, vt Episcopis prædictis possessiones suas redderet, & ipsi omnia, quæ in eis rex commiserat, benignè condonarent. Sed rex prauorum consilio tot, & tantorum tam venerandam prosternationem despiciens, nihil eos impetrare permisit. ob quod patefacta est domus regis *Stephani* finitimæ condemnationi. Statim namque filia regis *Henrici*, quæ fuerat * Romanorum Imperatrix, cui Anglia iuramento fuerat addicata, venit in Angliam. quam cùm rex *Stephanus* obsedisset apud **Arundel**, vel perfida credens consilia, vel quia castrum videbat inexpugnabile, ire permisit ad **Bristowe**. Eodem anno *Rogerus* Salesbiriensis Episcopus tam mærore, quàm senio confectus demarcuit, & vitam finiuit. stupeant igitur omnes lecturi tantam, tamque subitam rerum permutationem! Viro namque præfato tot â iuuentutis exordio bona contigerant, & sine interpolatione in cumulum

al.supplicatione

al.Almanniæ

lum creuerant, vt omnes dicerent fortunam suæ volubilitatis oblitam. Nec aliquibus aduersis in tota vita sua potuit affici, donec tantæ miseriæ cumulus simul confluens in extremis eum pręfocauit. N ullus igitur de fœlicitatis assiduitate confidat, nullus de fortunæ *instabilitate præsumat, nullus in rota volubili sedem confixam diu supereſſe contendat. *al. stabilitate*

ANno gratiæ millesimo centesimo quadragesimo, qui erat quintus annus regni regis *Stephani*, idem rex *Stephanus* post natale fugauit *Nigellum* Episcopum Eliensem de Episcopatu suo; quia nepos prædicti Episcopi Salesbiriensis erat, â quo odij incendium in progeniem eius traxerat. Vbi autem ad natale, vel ad Pascha fuerit dicere non attinet. Iam quippe solemnes curiæ, & ornatus regij scematis ab antiqua serie descendens prorsus euacuerant, ingens thesauri copia iam deperierat, pax in regno nulla, cædibus, incendijs, rapinis omnia exterminabantur, Clamor, & luctus, & horror vndique tonabat, & terrebat vndique violenta prædatio cum tumultu, vnde sic dictum est elegiacè.

Quis mihi det fontem, quid enim potius lacrymarum,
Et lacrymem patriæ gesta nefanda meæ?
Aduenit caligo stigis dimissa profundo,
Quæ regni faciem conglomerata tegit.
Ecce furor, fremitus, incendia, furta, rapinæ,
Cædes, nulla fides consociata ruunt.
Iam furantur opes, & opum Dominos, & in ipsis
Sopitos castris, ô noua furta! premunt.
Periurare fidem, mentire nobile factum,
Prodere vel Dominos actio digna viris.
Concio prædonum cimiteria, templa refringit,
Iamque sacerdotes (res miseranda) rapit.
*Detorquent *vnctos Domini, simul & mulieres,* *al. victos*
Proh dolor, vt redimant excruciare student.
Affluit ergo fames, consumpta carne, gementes
Exhalant animas ossa cutisque vagas.
Quis tantos sepelire queat cœtus morientûm?
Ecce stigis facies, consimilisque lues.

EOdem anno rex *Stephanus* dedit Northimbriam *Henrico* filio *Dauid* regis Scottorum. Eodem anno obijt *Turstinus* Archiepiscopus Eboracensis, quo defuncto statim fit scisma in Ecclesia Eboracensi de electione Pontificis. Quidam enim Canonicorum elegerunt *VVillielmum* Eboracensis Ecclesiæ Thesaurarium, quem *Henricus* Wintoniensis Episcopus Romanæ Ecclesiæ Legatus consecrauit. Cęteri verò Canonicorum elegerunt sibi Archiepiscopum *Henricum Murdac*, qui pręualuit, & Archiepiscopatum tenuit, quamdiu vixit. Et *Willielmus* Archiepiscopus remansit cum *Henrico* Episcopo Wintoniensi, qui eum consecrauerat, vsque ad obitum *Henrici Murdac.*

ANno gratiæ 1141. qui erat annus sextus regni regis *Stephani*, idem rex obsedit infra natale ciuitatem Lincolniæ. Cuius munitiones *Ranulfus* Comes Cestrensis fraudulenter ceperat, seditque ibi rex vsque ad purificationem Sanctæ *Mariæ*. Tunc quippe Comes *Ranulfus* adduxit secum *Robertum* filium regis *Henrici*, generum ipsius, & proceres alios validissimos ad obsidionem regis dissoluendam; cùm autem *Consul audacissimus paludem penè intransibilem, vix transisset, in ipsa die aciebus dispositis regem bello aggressus est. Ipse cum suis primam aciem construxerat, secundam illi, quos *Stephanus* rex exhæreditauerat: tertiam *Robertus* dux magnus cum suis: â latere verò erat turba Wallensium, magis audacia, quàm armis instructa. Tunc Consul Cestrensis vir bellicosus, & armis insignibus choruscans, *Robertum* Consulem proceresque alios sic alloquitur. *al. Comes*

G*Ratias tibi multas, dux inuictissime, vobisque proceres, & commilitones mei, cum summa deuotione persoluo, qui vsque ad vitæ periculum amoris effectum mihi magnanimiter exhibuistis. Cùm igitur sim vobis causa periculi, dignum est, vt periculo me prius*

 ingeram,

ingeram. Et infidissimi regis, qui datis inducijs pacem fregit, aciem priùs illidam. Ego quidem tam regis iniustitia, quàm de mea confidens virtute iamiam regalem cuneum diffindam. Gladio mihi viam per medios hostes parabo. Vestræ virtutis est sequi præeuntem, & imitari percutientem. Iam videor animo mihi præsago regias acies transuolare, proceres pedibus conculcare, regem ipsum gladio transuerberare. Dixerat. Dux autem Robertus sic iuueni respondit, & in loco stans eminenti huiusmodi oratione vsus est. Non indignum, quòd ictus primi dignitatem poscis tam ex nobilitate, quàm virtute, qua præcellis. si tamen de nobilitate contendas, ego filius regis nobilissimi, & nepos regis summi non antecellor. Si de virtute: hîc multi sunt electissimi, quibus nemo viuentium probitate potest præferri. Sed longè alia me mouet ratio. Rex enim contra sacramenta, quæ sorori meæ fecit, regnum crudeliter vsurpauit, & omnia conturbans, multis militibus causa necis extitit, & exemplo sui, nihil iuris habentibus terras distribuit, iure possidentibus diripuit; ab ipsis nequiter dehæredatis, summo iudice Deo cooperante, & vindictam subministrante, prius aggrediendus est. Respiciet, qui iudicat populos in æquitate, de excelso cœlorum habitaculo, qui iustum iustè appetentes in hac tanta necessitate nequaquam relinquet. Vnum verò est, proceres fortissimi, militesque vniuersi, quod vobis animo firmiter ingerere volo, quòd per paludes, quas vix pertransistis, nulla potest esse fugientibus reuersio. Hîc igitur vel vincendum, vel occumbendum: spes fugæ nulla. Hoc solum superest, vt in vrbem gladijs viam paretis. Si quid autem veri coniecturat animus mihi, & hoc quod fugere nusquam potestis: illud est, quod hodie, Deo vobis adiuuante, victoriam parabit. Necesse est enim, vt ad probitatem confugiat, cui non potest esse aliud diffugium. Ciues autem Lincolnienses, qui stant vrbi suæ proximi, in impetus grauedine animis liquescentibus ad domos suas transfugere victoriosi videbitis. Veruntamen contra quos bellum geratis attendite. Alanus Brittonum dux contra nos, imò contra Deum procedit armatus; vir nefandus & omnium scelerum genere pollutus; malicia paris nescius, cui nunquam nocendi defuit affectus, cui se non esse crudelitate incomparabilem, solum & supremum videtur opprobrium. Procedit quoque contra nos Comes Mellensis, doli callidus, fallendi artifex, cui innata est nequitia in corde, in ore fallacia: in opere pigritia, gloriosus in corde, magnanimus ore, pusillanimus opere, ad congrediendum vltimus, ad digrediendum primus, tardus ad pugnam, velox ad fugam. Procedit contra nos Hugo Consul, cui parum visum est se contra Imperatricem periurum fuisse, nisi & secundò patentissimè periuraret, affirmans regem Henricum Stephano regnum concessisse, & filiam suam abdicasse, qui nimirum fallaciam virtutem credit, & elegantiæ periurium ducit. Procedit Consul de Albemarle vir in crimine singularis constantiæ, ad audiendum volubilis, ad relinquendum immobilis: quem sponsa sua causa spurcitiæ intollerabilis fugitiua reliquit. Procedit Consul ille, qui prædicto consuli sponsam abripuit, adulter patentissimus, & excellenter impurus, Baccho deuotus, Marti ignotus, vino redolens, bellis insolens. Procedit Simon Comes Hamtuniensis, cuius actus sola locutio, cuius datum sola promissio, qui cùm dicit, fecit, cùm promittit, dedit. Procedunt cæteri proceres regi consimiles, latrocinijs assueti, rapinis delibuti, homicidijs saginati, omnes tandem periurio contaminati. Vos igitur viri fortissimi, quos magnus rex Henricus erexit, iste deiecit: ille instruxit, iste destruxit; erigite animos, & de virtutibus vestris, imò de Dei iustitia confisi, vindictam vobis à Deo oblatam de facinorosis præsumite, & gloriam immarcessibilem posteris vestris præfigite. At iam si vobis idem animus est ad hoc Dei iudicium perpetrandum, progressionem vouete, fugam abiurate, erectis in cœlum vnanimiter dextris. Vix finierat, cùm omnes extensis in cœlum manibus terribili clamore fugam abiurauerant; & se in armis colligentes in hostem splendidè progrediuntur.

Rex interea Stephanus curarum magnis exæstuans fluctibus Missam in tanta solemnitate audierat. Cùm autem de more cereum rege dignum Deo offerens manibus Alexandri imponeret Episcopi, confractus est. Hoc fuit regi signum contritionis. Cecidit etiam super altare pixis, cui corpus Domini inerat, abrupto vinculo præsente Episcopo. Hoc fuit signum regi ruinæ. Deinde rex strenuissimus egreditur, aciesque cum summa securitate bello disponit: ipse pedes omnem circa se multitudinem loricatorum, equis abductis, strictissimè collocauit. Consules cum suis in duabus aciebus in equis pugnare instituit: sed equestres acies illæ admodum

dum paruæ cõparuerunt. Paucos enim ſecum, fictos tamen cõſules adduxerant. Acies autẽ regalis maxima erat vno tantũ, ſcil. ipſius regis inſignita vexillo. tunc quia rex *Stephanus* feſtiua carebat voce, *Baldewino* magnę nobilitatis viro, et militi fortiſſimo ſermo exhortatorius ad vniuerſum cœtũ iniunctus eſt, qui loco ſtans excelſo omnium oculis in eum erectis, vbi attentionem eorum modeſta taciturnitate ſtimulauit, ſic exorſus eſt.

O*Mnes, qui aciebus diſpoſitis conflicturi ſunt, tria præuidiſſe oportet. Primum iuſtitiam cauſæ; deinde militum copiam; poſtremò aſtantium probitatem. Iuſtitiam cauſæ, ne periculum animæ incurratur; Copiam militum; ne hoſtium numeroſitate opprimatur; Probitatem aſtantium; ne numero confiſa, debilibus tamen innixa ſubruatur. In omnibus hiſce negotijs negotium, quo tenemur, expeditum videmus. Cauſa namque noſtræ iuſtitia eſt; quòd regi ea, quæ coram Deo vouimus, ſeruantes, contra ſuos in eum periuros in periculo mortis aſtamus. Numerus verò nobis in equitibus non inferior, in peditibus confertior. Probitatem verò tot conſulum, tot procerum, militum quoque bellis ſemper aſſuetorum quis vocibus exæquet? Virtus autem ipſius regis infinita vobis loco perſtabit millium. Cùm igitur ſit in medio veſtrum Dominus veſter, vnctus Domini, cui fidem deuouiſtis, votum Deo perſoluite; tanto donatiuum maius à Deo accepturi, quanto fideliùs & conſtantiùs pro rege veſtro fideles contra infideles, legitimi contra periuros pugnaueritis. Securi, quin etiam & ſumma repleti confidentia, contra quos bellum geratis, perpendite.* Roberti *ducis vires notæ ſunt. Ipſe quidem de more multum minatur, parum operatur, ore leoninus, corde leporinus, clarus eloquentia, obſcurus inertia. Conſul autem Ceſtrenſis vir audaciæ irrationabilis, promptus ad conſpirandum, inconſtans ad perficiendum, ad bellum impetuoſus, periculi improuidus, altiora ſe machinans, impoſſibilibus anhelans, aſſiduorum paucos adducens; aduenarum diſperſam multitudinem congregans, nihil habet, quo timeri debeat. Semper enim quicquid viriliter incœpit, effœminatè reliquit. In omnibus quippe ſuis geſtis infortunatè rem agens, vel in cõgreſſibus virtus aufugit, vel ſi raro victor extitit, maiora victis detrimenta ſuſtinuit. Wallenſes autem, quos ſecũ adduxit, ſoli deſpectui nobis ſunt, qui inermem bello præferunt temeritatẽ, & arte, & vſu belli carentes, quaſi pecora decurrunt in venabula. Alij verò tam proceres, quàm milites trãsfugæ, & gyrouagi, vtinam numero plures adducerentur, qui quantò numero plures, tantò effectu deteriores. Vos igitur conſules, & viri conſulares, meminiſſe decet veſtræ virtutis, & nobilitatis. Hodie probitates veſtras numeroſiſſimas in cacumen florentiſſimum extollite, & primùm imitatores filijs veſtris ſplendorem ſempiternũ relinquite. Aſſiduitas itaq; victoriarum incentiuũ ſit vobis confligendi: Aſſiduitas infortuniorum incentiuum fiet illis fugiendi. Iam ſiquidem ni fallor eos aduenisse pœnitet: iam de fuga meditantur, ſi locorũ aſperitas admittat. Cùm igitur nec illis confligere, nec cõfugere ſit poſſibile: quid aliud fecerunt, niſi quod vobis Dei nutu, & ſe, & impedimenta ſua* adduxerunt, equos itaq; eorum, & arma, & ipſorum corpora ditioni veſtræ ſubiecta conſpicitis. Extendite ergo animos veſtros, & dextras inexpugnabiles, viri bellicoſi, ad diripiendum cum ſummo tripudio, quod ipſe vobis* attulit Deus.* Sed iam antequã orationis ſeriem terminaret, clamor adeſt hoſtium, & clangor lituorum, equorum fremitus, terræ ſonitus.

al. obtulerunt

al. obtulit

Acies exhęredatorum, quæ præibat, percuſſit aciem regalem (in qua Conſul *Alanus*, & ille de Mellent, & *Hugo* conſul de **Eaſtangle**, & *Simon* Comes, & ille de Warrenna inerant) tanto impetu, quòd ſtatim quaſi in ictu oculi diſſipata eſt: & diuiſio eorũ in tria deuenit: alij namq; eorum occiſi ſunt; alij capti, alij aufugerunt. Acies, cui principabatur conſul de Albemarle, & *Willielmus* Yprẽſis percuſſit Wallenſes, qui à latere procedebant, & in fugã coëgit. ſed acies Cõſulis Ceſtrenſis perculit cohortẽ prędicti cõſulis, & diſſipata eſt in momento ſicut acies prior. fugerunt omnes equites regis, & *Willielmus* Yprenſis à Flandria oriundus, vir & cõſularis, & magnę probitatis. Rex itaq; *Stephanus* cum acie ſua pedeſtri relictus eſt in medio hoſtium. Circuerunt igitur aciem regalem vndiq;, & totam in circuitu expugnabant, ſicut caſtellum ſolet aſſiliri. Tunc verò horrendã belli faciem videres, in omni circuitu regalis aciei ignẽ proſiliẽtem ex galearũ & gladiorum colliſione, ſtridorem horrendũ clamorem terrificum, reſonabant colles, reſonabant vrbis muralia. Impetu igitur equorũ regalem turmã offendẽtes, quoſdam cędebant, alios ſternebant, nonnullos abſtractos capiebant. Nulla ijs quies nulla reſpiratio datur, niſi in ea parte, qua rex fortiſſimus ſtabat. horrentibus inimicis incomparabilem ictuũ eius immanitatem. Quod vbi Comes Ceſtrenſis comperijt regis inuidens gloriæ cũ omni pondere* armorũ irruit in eum. Tunc apparuit vis regis fulminea bipenni maxima cędens hos, diruens illos. Tunc nouus oritur clamor, omnes in eũ, & ipſe

al. armatorũ

ipse in omnes. Tandem regia bipennis ex ictuum frequentia confracta est. Ipse mox gladio abstracto dextra regis digno, rem mirabiliter agit, donec & gladius confractus est. Quod videns *Willielmus* de Kahamnes, miles validissimus irruit in regem, & eum galea arripiens voce magna clamauit, huc omnes, huc, regem teneo. Aduolant omnes, capitur rex, capitur & *Baldwinus*, qui orationem fecerat persuasoriam, multis confossus vulneribus, multis contritus ictibus, vbi egregiè resistendo gloriam promeruit sempiternam. Capitur etiam *Richardus* filius *Vrsi*, qui in ictibus dandis, & recipiendis clarus, & gloriosus comparuit. Adhuc capto rege pugnabat acies regalis; nec enim circumuenti fugere poterant, donec omnes vel capti, vel cæsi sunt. Ciuitas ergo hostili lege direpta est, & rex in eam miserabiliter introductus est.

DE ergo iudicio circa regem peracto, ducitur ad Imperatricem, & in turri de **Bristoue** captiuus ponitur. Imperatrix ab omni gente Anglorum in Dominam suscipitur, exceptis Kentensibus, vbi regina, & *Willielmus* Yprensis contra eam pro viribus repugnabant. Suscepta priùs est à Romano legato Wintoniensi Episcopo, & mox à Londoniensibus. Erecta est autem in superbiam intollerabilem, quia suis incerta belli prosperassent, quod omniũ ferè corda à se alienauit. Igitur siue subdolorum instinctu, siue Dei nutu expulsa est à Londonia. Irritata igitur muliebri angore regem vnctum Domini in compedibus poni iussit. Post dies autem paucos cum auunculo rege Scottorum, & fratre suo *Rodberto* viribus coactis veniens obsedit Wintoniensis Episcopi turrim. Episcopus autem misit pro regina, & *Willielmo* Yprensi, & pro vniuersis ferè proceribus Angliæ, factus est igitur exercitus vtrinque magnus. Dimicabant quotidiè non congressibus acierum, sed militarium anfractuum circuitionibus. Non igitur sic in belli cæcitate confundebantur gesta, sed patebat cuiusque probitas, & gloria pro meritis aderat; vt mora illa probis omnibus voluptuosa videretur in illustrium virorum splendoribus excelsis. Venit tandem exercitus Londoniensis, & aucti numerosè, qui contra Imperatricem certabant, fugere eam compulerunt. Capti sunt multi in fuga; captus est etiam *Robertus* frater Imperatricis, in cuius turri rex captiuus erat, cuius sola captione rex liberari poterat; absolutus est vterque. Sic igitur rex Dei iustitia miserabiliter captus, Dei misericordia misericorditer liberatus est, & ab Anglorum proceribus magno susceptus gaudio. Eodem anno *Albericus* de Vere occisus est Londonijs seditione ciuium. Eodem anno obijt *Gaufridus* Dunelmensis Episcopus, cui successit in Episcopatu *Willielmus* de Sancta *Barbara* Eboracensis Ecclesiæ Decanus, quem *Henricus* Episcopus Wintoniensis Romanæ Ecclesiæ legatus consecrauit. Anno gratiæ 1142. qui erat annus septimus regni regis *Stephani*, idem rex *Stephanus* construxit castrum apud Wintoniam. Tunc superueniens multitudo nimia hostium ex insperato, cùm regij milites congressionibus bellicis incepissent, & non potuissent resistere: regem in fugam compulerunt. Capti sunt autem ex suis plærique, captus est etiam *Willielmus Martel* dapifer regis, qui pro redemptione sua dedit insigne castellum de **Sireburne**. Eodem anno rex obsedit Imperatricem apud Oxenfordam. post festum Sancti *Michaëlis*, vsque ad aduentum Domini, & parum ante natale fugit Imperatrix per Tamensem glaciatam, circumamicta vestibus albis; reuerberatione niuis, & similitudine fallentibus oculos obsidentium, fugit ad castellum **Walingford**, & sic **Oxenford** regi tandem est reddita.

Anno gratiæ 1143. qui erat annus octauus regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* interfuit concilio Londoniæ in media Quadragesima. quòd quia nullus honor vel clericis vel Ecclesiæ Dei à raptoribus deferebatur, & æquè capiebantur, & redimebantur Clerici, vt Laïci. tenuit inde Wintoniensis Episcopus vrbis Romanæ Legatus concilium apud Londoniam Clericis pro tempore necessarium. in quo sancitum est, ne aliquis, qui clerico violenter manus iniecerit, ab alio possit absolui, quàm ab ipso Papa, & in præsentia ipsius, vnde clericis aliquantulum serenitatis vix tandem illuxit. Eodem anno cepit rex *Gaufridum* de Mandeuilla in curia sua apud Sanctum *Albanum* magis secundum retributionem nequitiæ Consulis, quàm secundum ius gentium: magis ex necessitate, quàm ex honestate. Nisi enim hoc egisset, perfidia consulis illius, quem de barone consulem fecerat, regno priuatus fuisset. Igitur vt rex eum liberaret, reddidit ei turrim Londoniæ, & castellum de **Wallinden**, & illud

de

de **Plaiſſers.** Poſſeſſionibus igitur carens Conſul prædictus inuaſit Abbatiam S. *Benedicti* de Rameſeia, & monachis expulſis raptores immiſit, & eccleſiam Dei ſpeluncam fecit latronum. Erat autem ſummæ probitatis, ſed ſummæ in Deum obſtinationis, magnæ in mundanis diligentiæ, magnę in Deum negligentiæ. Ipſo anno ante Natale Wintonienſis epiſcopus, & poſtea Cantuarienſis Archiepiſcopus Romanum petierunt de legatione acturi, mortuo iam *Innocentio* Papa, cui ſucceſſit *Cœleſtinus.*

Anno gratiæ 1144. qui fuit annus 9. regni regis *Stephani,* rex *Stephanus* Lincolniam obſedit, vbi cum munitionem contra caſtellum, quod Ceſtrenſis conſul vi obtinebat, conſtruxerat, operatores ſui ab hoſtibus præfocati ſunt ferè octoginta, itaq; re imperfecta rex confuſus abceſſit. Anno autem ipſo conſul *Gaufridus* de Mandeuilla regem validiſſimè vexauit, & in omnibus valdè glorioſus effulſit. Menſe autem Auguſti miraculum iuſticia ſua dignum virtus diuina monſtrauit. Duos namque, qui monachis euulſis eccleſias Dei conuerterant in caſtella, ſimiliter peccantes ſimili pœna mulctauit. *Robertus* namque *Marmiun* vir bellicoſus hoc in eccleſia de **Couentre** peruerſus exegerat. Porrò *Gaufridus,* vt diximus in eccleſia Rameſienſi ſcelus idem patrauerat. Inſurgens igitur *Robertus Marmiun* in hoſtes inter ingentes ſuorum cuneos coram ipſo monaſterio ſolus interfectus eſt, & excommunicatus morte perenni depaſcitur. Similiter *Gaufridus* prædictus conſul nouus, inter acies ſuorum confertas, à quodam pedite viliſſimo ſolus ſagitta percuſſus eſt. Et ipſe vulnus ridens, poſt aliquot dies tamen ex ipſo vulnere excommunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis, & omnibus ſeculis prædicandæ eiuſdem ſceleris eadem vindicta! Dum autem eccleſia illa pro caſtello teneretur, ebulliuit ſanguis à parietibus eccleſiæ & clauſtri adiacentis, indignationem diuinam manifeſtans: ſceleratorum exterminationem denuncians. Quod multi quidem viderant, & ego ipſe quidem meis oculis inſpexi. Quia igitur improbi dicebant Deum dormire, excitatus eſt Deus, & in hoc ſigno, & in ſignificato. Eodem quippe anno, & *Arnulphus* filius *Gaufridi* Conſulis, qui poſt mortem patris eccleſiam incaſtellatam retinebat, captus eſt, & per hoc exulatus, & princeps militum ſuorum in hoſpitio ſuo ab equo corruens effuſo cerebro expirauit. Princeps autem peditum ſuorum *Reimerius* nomine, cuius officium fuerat frangere eccleſias, vel incendere, dum mare cum vxore ſua tranſiret, vt multi perhibuerunt, nauis immobilis facta eſt. Quod monſtrum nautis ſtupentibus, ſorte data rei cauſam inquirentibus, ſors cecidit ſuper *Reimerum.* quod cùm ille nimirum totis contradiceret viribus, ſecundò, & tertiò ſors iacta, in eum deuenit. Poſitus igitur in ſcapha eſt, & vxor eius, & pecunia ſceleratiſſimè acquiſita, & ſtatim nauis curſu velociſſimo, vt priùs fecerat, mare ſulcat. Scapha verò cum nequiſſimis ſubita voragine circumducta in æternum abſorpta eſt, eodem anno *Cœleſtino* Papa defuncto *Lucius* ſubſtituitur. Anno gratiæ 1145. qui fuit decimus annus regni regis *Stephani,* rex *Stephanus* priùs in agendis circa diſceſſum *Hugonis Bigot* occupatus fuit. Sed in æſtate *Robertus* conſul, & omnis inimicorum regalium cœtus caſtellum conſtruxerant apud ***Ferendimer,** rex *inſignis viribus collectis aduolat, & Londonienſium terribilem, & numeroſum exercitum adduxit. Aſſiliens igitur totis diebus caſtrum (dum *Robertus* conſul, & fautores ſui copias maiores nō procul ab exercitu regis expectarent,) laborioſiſſima probitate non ſine magna ſanguinis effuſione cepit. Tunc demùm regi fortuna cœpit in melius permutari, & in ſublime protelari. Eodem anno *Lucius* Papa obijt, cui ſucceſſit *Eugenius* Papa. Eodem anno epiſcopus Lincolnienſis *Alexander* iterum Romam petens honorificè ſuſceptus eſt ab *Eugenio* Papa nouo, viro ſumma dignitate condigno. Cuius mens ſemper benigna, cuius diſcretio ſemper æqua, cuius facies ſemper non ſolùm hilaris, ſed etiam & iocunda. Rediens autem ſecundo anno eccleſiam Lincolnienſem, quæ ex combuſtione deturbata fuerat, miro artificio ſic reformauit, vt pulchrior appareret, quàm cùm primùm noua facta fuerat.

al. Ferendune

al. non ſegnis

Anno gratiæ 1146. qui erat annus 11. regni regis *Stephani.* Rex *Stephanus* magnū congregans exercitum caſtellum conſtruxit inexpugnabile, ſitum contra **Wallingford,** vbi *Ramnulfus* Comes Ceſtrenſis iam regi concordia coniunctus, cum magnis interfuit copijs. Dehinc verò conſul ipſe ad regis curiam cùm pacificè veniſſet, apud Northamtunam nihil tale metuentem rex cepit, & in carcerem intruſit, donec redderet ei clariſſimam Lincolniæ caſtellum, quod ab eo doloſè ceperat, & cætera quæcunque fuerant ditionis

ditionis suæ castella. Sic igitur cõsul eiect⁹ carcere, in liberũ restitutus est arbitriũ. Eodẽ anno nobilis ciuitas Edissæ Syriæ, quæ nunc Roaise vocatur, in nocte natiuit. Dom. proditione capitur à Saracenis, dũ episc. & consul de S. *Aegidio Raimundus*, & innumerabiles exercitus de vniuerso regno, & populus vacarẽt diuino officio, & ipsi à Paganis detrũcati sunt. In hac ciuitate beatus *Thomas* Apostolus olim ab India trãslatus dicitur requiescere. Anno gratiæ 1147. qui erat annus 12. regni regis *Stephani*, idẽ rex *Stephanus* ad natale Dom. in vrbe Lincolniensi diademate regali insignitus est, quo regũ nullus introire, (prohibentibus quibusdã superstitiosis) ausus fuerat. Post discessum verò regis venit consul Cestrensis Lincolniã cũ militaribus copijs, vt assiliret eam. Dux igitur eius vir fortis, & inuictissimus in introitu portæ Borealis occisus est, & ipse consul pluribus amissis fugere cõpulsus est. Ciues igitur Lincolnienses victoriosi summo gaudio repleti virgini virginũ protectrici eorũ laudes, & gratias insigniter exsoluerũt. Ad Pentecostẽ rex Franciæ *Lodouicus*, & consul Flandrensis *Theodoricus*, & consul de S. *Aegidio*, & innumerabiles exercitus de numeroso regno Francorũ, & multi de gente Anglorũ crucibus assumptis iter Ierosolymitanũ arripuerũt, vt Paganos, qui ceperant vrbẽ Rohais expugnarent. Imperator verò Alemanniæ *Conradus* maiorẽ satis exercitum duxit, transijtq; vterq; exercitus per imperatorẽ Constantinopolis, qui eos postea prodidit. Mense Augusto profectus est *Alexander* episc. Lincolniensis Altisiodorum ad *Eugeniũ* Papã, qui priùs Parisijs, tunc ibi morabatur. Ipse quidẽ à Papa honorificè susceptus est: sed ex intempestiua caloris nimietate seminariũ languoris, & mortis attulit in Angliã, & anno sequẽti defunctus est, & successorem habuit *Robertũ* de Chednei. Anno gratiæ 1148. qui erat 13. annus regni regis *Stephani*, exercitus imperatoris Alemaniæ, & regis Francorum, qui summis ducibus illustrati cum summa incedebant superbia, ad nihilum deuenerunt, quia Deus spreuit eos. Ascendit enim in conspectu Dei incontinentia eorũ, quam exercebant in fornicationibus, & in adulterijs manifestis; quod Deo multum displicuit; postremò in rapinis, & in omni genere scelerũ. Priùs itaque fame consternati proditione imperatoris Constantinopolitani, postea ferro hostili defecerunt. Rex autẽ Franciæ, & imperator Alemanniæ cum paucissimis priùs Antiochiã, posteà Ierosolymã ignominiosè confugerunt. Tunc verò rex Franciæ, quasi aliquid acturus ad detrimentũ famæ refocillandũ, auxilio militũ templi, quod est in Ierusalẽ, & viribus vndiq; congestis obsedit Damascũ, sed nihil proficiens redijt in Galliã. Interea quidã exercitus naualis virorũ non potentum, nec alicui magno duci innixi, nisi Deo omnipotenti, quia humiliter profecti sunt, gratiã Dei meruerunt, & magnã probitatem ostenderunt. Ciuitatem namq; in Hispania famosum, quæ vocatur Vlixisbona, & aliam, quæ vocatur Almade, & regiones adiacẽtes à multis pauci, Deo cooperante bellantes obtinuerant. Verè *Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiã.* Exercitus enim Francorũ regis, & imperatoris, splẽdidior, & maior fuerat, quàm ille prior, qui Ierosolymã cõquisierat; & à paucissimis contriti sunt, & quasi telæ aranearũ disterminati sunt, & demoliti. His autẽ pauperibus (de quibus prædixi) nulla multitudo resistere poterat, sed quãto eis plures insurgebant, debiliores efficiebantur. pars autẽ eorũ maxima venerat ex Anglia. Interim *Gaufredus* consul Andegauensis maritus supradictæ imperatricis, filiæ regis *Hẽrici* intrauit Normanniã cũm magno exercitu, & debellauit eã, & obtinuit in ea multa castella, & ciuitates munitas. Proceres enim Normanniæ memores sacramenti, quod fecerãt prædictæ imperatrici, & hæredibus suis de Normãnia, ex facili se cõuertebant ad seruitia eorũ. *Eustatius* nãmq; filius regis *Stephani*, qui dux erat Normanniæ, & *Constantiã* sororẽ *Lodouei* regis Franciæ in vxorẽ duxerat, iam obierat, & rex Frãciæ dederat *Constantiã* sororẽ suã *Raimundo* Comiti de S. *Aegidio* in vxorẽ, & iam tanta dehinc guerra accreuerat regi *Stephano* in Anglia, quòd non potuit intendere ad defensionem Normãniæ. *Henricus* autẽ filius *Matildis* imperatricis iam 16. annorũ iuuenis nutritus in curia *Dauid* regis Scottorũ aui matris suæ, fact⁹ est miles ab eodẽ rege *Dauid* in ciuitate **Carleoli**, priùs dato sacramento, quòd si ipse rex Angliæ fieret, redderet ei Nouũ castellũ, & totã Northumbriã; & permitteret illũ, & hæredes suos in pace sine calũnia in perpetuũ possidere totã terrã, quæ est à fluuio **Twede** ad fluuiũ **Tine**. Deinde idẽ *Hẽricus* ꝑ auxiliũ, & consiliũ *Dauid* regis Scottorũ trãsfretauit in Normanniã, & recept⁹ à proceribus Normãniæ factus est inde dux. An. gratiæ 1149. qui est 13. an. regni regis *Steph.* *Henricus* dux Normannorũ venit in Angliã cũ magno exercitu, & reddita sunt ei

castella

caſtella multa,& munitiones quamplures,& fecit monetam nouã,quam vocabant monetam ducis; & non tantum ipſa,ſed omnes potentes,tam epiſcopi,quàm Comites & & Barones,ſuam faciebant monetam.ſed ex quo dux ille venit,plurimorũm monetam caſſauit.Eodem anno *Lodoueus* rex Francorum,& vxor eius *Alienor* à Ieroſolymis redierunt in Galliam.Anno gratiæ 1150.qui eſt annus 15.regni regis *Stephani* facta eſt abbatia de **Holcoltram**,& Abbatia de **Kinros** in Mureuia; eodem anno ordo Præmōſtracenſis venit ad **Driburc** ad feſtum S.*Martini.* Anno gratiæ 1151.qui eſt annus 16 regni regis *Stephani*,Papa *Eugenius* 4.pallia per legatum ſuum *Iohãnem Papirum* in Hyberniam tranſmiſit,quo nunquam antea pallium delatum fuerat,& in 4.locis,4.conſtituit Archiepiſcopos: vnum apud **Armarc**; alterum apud **Caſſel**; tertiũ apud **Diueline**; quartũ apud **Connath**.eodẽ anno *Gaufridus* Comes Andegauẽſis obijt,& *Henricus* filius eius ſucceſſit ei in Comitatu.Anno gratiæ 1152.qui eſt 17.annus regni regis *Stephani*, hoc anno & duobus præcedentibus rex *Stephanus*, & *Henricus* dux Normanniæ ſæpè,& multùm congreſſi ſunt,& ab inuicem non ſunt ſeparati,niſi cum magno rerum,& hominum detrimento,ſed dux Normanniæ ſemper victoriam obtinuit. Nam vires eius creſcebant in maius,& in melius de die in diem, regis autem potentia magis ac magis decreſcebat. Principes námq; regni memores ſacramenti,quod fecerant imperatrici, & hæredibus ſuis ferè omnes adhæſerunt prædicto imperatrici, & filio ſuo duci Normanniæ.Eodem anno *Henricus* Comes Northanhimbrorum, filius *Dauid* regis Scottorum,& *Matildis* filia eius obierunt. Anno gratiæ 1153.qui eſt annus 18.regni regis *Stephani*,pax Angliæ reddita eſt,pacificatis ad inuicem rege *Stephano*, & *Henrico* duce Normanniæ,quem rex *Stephanus* adoptauit ſibi in filiũ,& conſtituit hæredem, & ſucceſſorem regni,mediantibus venerabilibus viris,*Theobaldo* Cantuarienſi Archiepiſcopo,& *Henrico* Wintonienſi epiſcopo.Rex verò conſtituit ducem iuſticiarium Angliæ ſub ipſo, & omnia regni negotia per eum terminabantur; & ab illo tempore rex & dux vnanimes extiterunt in regimine regni,ita quòd de cætero inter illos nulla oriebatur diſcordia.Eodem anno obijt *Dauid* rex Scottorum nono Kal.Iunij, & *Malcolmus* nepos eius,filius Comitis *Henrici* puer 12.annorum ſucceſſit ei in regnum.Eodem anno obijt Papa *Eugenius*,cui ſucceſſit *Anaſtaſius* in Papatu. Eodem anno obijt *Bernardus* abbas de clara valle;eodem anno obijt *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus,cui ſucceſſit *Hugo* de Puteaco Theſaurarius Eboracenſis eccleſiæ, prædicti regis *Stephani* nepos, & conſecratus eſt ab *Anaſtaſio* Papa Romæ Dominica ante natale Domini. Eodem anno obijt *Henricus* Eboracenſis Archiepiſcopus,quo defuncto *Willielmus* Archiepiſcopus, quem Papa *Eugenius* ſuſpenderat, Romam profectus eſt, & inuenit gratiam apud *Anaſtaſium* Papam, & redditus eſt ei Archiepiſcopatus Eboracenſis. Anno gratiæ 1154. qui eſt annus 19. regni regis & vltimus *Stephani*, obijt *Euſtachius* filius regis *Stephani*. Eodem anno *Willielmus* Eboracenſis Archiepiſcopus in ſedem ſuam honorificè eſt ſuſceptus; ſed non multò pòſt proditione clericorum ſuorum poſt perceptionem Euchariſtiæ infra ablutiones liquore lethali infectus extinctus eſt, quem *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus ſepeliuit honorificè in eccleſia Sancti *Petri* Eboraci, cui ſucceſſit dono regis *Stephani* in Archiepiſcopatu *Rogerus* Cantuarienſis Archidiaconus.Eodem anno rex *Stephanus* multa obſedit caſtella,& obtinuit, & multa ex illis proſtrauit, inter quæ fuit ferè vltimum caſtellum de **Drax**,& paulò pòſt obijt rex *Stephanus*,& ſepultus eſt in Abbatia de **Feuereſham**. Cui *Henricus* dux Normannorum filius *Matildis* imperatricis ſucceſſit in regnum,coronatus,& in regem conſecratus à *Theobaldo* Cantuarienſi Archiepiſcopo Lundonijs,Dominica ante natale Domini. Eodem anno *Theobaldus* Cantuarienſis Archiepiſcopus dedit *Thomæ Becket* clerico ſuo Archidiaconatum Cantuariæ. Eodem anno *Lodoueus* rex Francorum fecit diuortium fieri inter ipſum,& vxorem ſuam *Alienor*,filiam ducis Aquitaniæ, iurantibus Archiepiſcopis,Epiſcopis,Comitibus,& Baronibus illam demeruiſſe vxorem ſuam eſſe.*Henricus* autẽ rex Angliæ duxit prædictam *Alienor* in vxorẽ,de qua genuit filios & filias. Rex verò Franciæ non habens ex *Alienor* vxore ſua prolem virilis ſexus, niſi tantummodo duas filias, quarum vnum dedit *Henrico* Comiti de Campania in vxorem, & alterum *Theobaldo* Comiti Bleſenſi, fratri prædicti Comitis *Henrici*. Deinde *Lodoueus* rex Francorum duxit ſibi in vxorem filiam regis Hiſpanię,de qua duas tantummodo genuit filias.

¶ Henricus

Rogeri de Houeden Annalium
Pars posterior.

ANno gratiæ 1155. qui erat primus annus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis;idem *Henricus* castella inimicorum suorum in Anglia obsedit,& cepit; & quædam illorum in manu sua retinuit;quædam autem prostrauit.Deinde transfretauit in Normanniam,& homagium fecit *Lodouico* regi Francorum de Normannia,& Aquitannia,& Andegauia,& Cenomannia, & Turonica,& de omnibus earum pertinentijs. Eodem anno obijt Papa *Anastasius*,cui successit *Adrianus*. Anno gratiæ 1156.qui erat annus secundus *Henrici* filij *Matildis* imperatricis,idem *Henricus* redijt de Normannia in Angliam: & omnia ferè castella, quæ facta fuerant in Anglia tempore regis *Stephani*, demoliri fecit,& nouam fecit monetam,quæ sola recepta erat, & accepta in regno; & ipse pacem stabiliuit in regno,& leges *Henrici* regis aui sui præcepit per totum regnum suum inuiolabiliter teneri, & in multis acquieuit consilio *Theobaldi* Cantuariensis Archiepiscopi. Eodem anno conuentus Sanctimonialium secundò venit ad **Eccles.** Anno gratiæ 1157. qui erat annus 3. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idē rex *Henricus* prece, & consilio *Theobaldi* Cantuariensis Archiepiscopi dedit Cancellariam suam *Thomæ* Cantuariensi Archidiacono, & multos redditus tam ecclesiasticos, quàm seculares ei contulit, & eum in tantam dilectionem, & familiaritatem recepit, quòd nullus par ei erat in regno,excepto solo rege. Eodem anno *Malcolmus* rex Scottorum venit ad regem Angliæ apud **Cestre**,& homo suus deuenit, eo modo quo auus suus fuerat homo veteris regis *Henrici*,saluis omnibus dignitatibus suis. Anno gratiæ 1158.qui erat annus 4. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* secundò fecit se coronari apud Lincolniam extra muros ciuitatis in **Wikeford**.Eodem anno iterum firmatum est castellum de **Werc**,præcepto regis. Et ipse rex,& *Malcolmus* rex Scottorum conuenerunt apud **Carlel**, sed non benè ad inuicem * placiti recesserunt,ideóq; rex Scottorum nondum factus est miles. Anno gratiæ 1159. qui erat annus 5.regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* tertiò fecit se, & *Alienor* vxorem suam coronari,in solennitate Paschali apud **Wirecestre**: vbi cùm ad oblationem venirent,deposuerunt coronas suas,& eas super altare obtulerunt; vouentes Deo,quòd nunquam in vita sua de cætero coronarentur. Eodem anno obijt *Walde-uus* abbas de Melros,4.Nonas Augusti,qui fuit auunculus regis *Malcolmi*. Eodem anno *Adrianus* papa obijt,cui successit *Alexander* Papa 3.canonicè electus,& consecratus. Sed *Fredericus* Romanorum imperator, nolens eum recipere,erexit sibi idolum, *Octouianum* scz.Antipapam;quem in execrabili concilio,& conuenticulo sanguinū aduersus Papam *Alexandrum* facto, cum gente sua statuit adorandum, & schisma factum est in ecclesia decem & 8.annis perdurans.Eodem anno *Henricus* rex Angliæ,magno cōgregato exercitu,obsedit Tolosam,& quamuis ibi diu sedisset, & thesauros suos in varijs expensis exinanisset,tamen nihil ibi proficiens imperfecto negotio inde recessit. In eodem verò exercitu obierunt *Willielmus* Comes Boloniæ,filius regis *Stephani*, & *Hamo* filius comitis Gloucestriæ,& multi alij. Rediēs ab hoc exercitu *Malcolmus* rex Scottorum factus est miles Turonis à rege Anglorum *Henrico*. Anno gratiæ 1160. qui erat annus 6.regni regis *Henrici* filij Matildis imperatricis,*Malcolmus* rex Scottorū redijt in terrā suā de exercitu Tolosæ.Cúmq; venisset in villā,quę dicitur Pert,*Feretach* Comes, & 5.alij Comites,irati contra regē,quia ipse Tolosam perrexerat, obsederūt villam de Pert,& regē capere voluerūt,sed nō poterant. *Malcolmus* rex tribus vicibus cū magno exercitu perrexit in Galweiā,& tandem subiugauit eam sibi.Eodē anno rex *Malcolmus* dedit

al.placati

dedit sororem suam *Margaretam Conano* duci Britanniæ in vxorem. Anno gratiæ 1161. qui erat annus 7. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex, & *Lodoueus* rex Francorum dissenserunt propter quasdam terrarum suarum diuisas, & propter castella de Gisortio, & de Neafle, quæ tunc temporis erant in manu *Lodouei* regis Francorum: quæ idem rex *Henricus* calumniatus est suo debere adiacere ducatui Normanniæ. sed mox pacificati sunt in hunc modum: quòd rex Franciæ traderet duas filias suas, quas habebat de vxore sua, filia regis Hispaniæ (quarum vna vocabatur *Margareta,* & altera *Alesea*) ad opus duorum filiorum regis *Henrici,* scilicet *Henrico* & *Richardo,* adhuc puerulis minimis: & traderet prædicta castella de Gisortio, & de Neaffle in manu Templariorum custodienda, donec prædictæ filiæ desponsarentur præfatis filijs regis *Henrici;* & quandocunq; constaret eis, scilicet, *Roberto* de Pirou, & *Tostes* de sancto Homero, quòd *Margareta* filia regis Franciæ desponsata fuisset *Henrico* filio regis Angliæ, traderent *Henrico* regi vtrúmq; castellum. His itaque ex vtraque parte gestis, & fidei sacramento confirmatis, rex Francorum tradidit vtrámque filiam suam regi Angliæ, & prædicta castella Templarijs in custodia. Et paulò pòst *Henricus* rex Angliæ fecit *Henricum* filium suum desponsare *Margaretam* filiam regis Franciæ, cùm adhuc essent peruli in cunis vagientes; videntibus & consentientibus *Roberto* de Pirou, & *Tostes* de sancto Homero, & *Richardo* de Hastings Templarijs, qui custodiebant præfata castella; & statim tradiderunt illa castella regi Angliæ. Vnde rex Franciæ plurimùm iratus fugauit illos tres Templarios de regno Franciæ, quos rex Angliæ benignè suscipiens multis ditauit honoribus. Eodem anno obijt *Theobaldus* Cantuariensis Archiepiscopus, Romanæ ecclesiæ legatus. Anno ab incarnatione Domini 1162. qui erat annus 8. regni *Henrici* regis filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* dedit *Thomæ* Cancellario suo Archiepiscopatum Cantuariæ. Eodem anno *Alexander* Papa venit in Galliam expulsus à sede sua per *Fredericum* Romanorum imperatorem. Quem *Alexandrum Lodoueus* rex Francorum, & *Henricus* rex Anglorum honorificè susceperunt, & pro Papa Catholico habuerunt. Eodem anno *Malcolmus* rex Scottorum dedit sororem suam *Adæ* Comiti de Hotland in vxorem. Anno gratiæ 1163. qui erat annus 9. regni regis *Henrici,* filij *Matildis* imperatricis idem rex Angliæ redijt de Normannia in Angliam: & rex *Malcolmus* conualuit apud Doueca stre de magna infirmitate, & pax firma facta est inter illum, & regem Angliæ. Eodem anno generale concilium tenuit Turonis *Alexander* Papa: in quo excommunicauit *Octouianum* antipapam. Eodem anno grauis discordia orta est inter regem Angliæ, & *Thomam* Cantuariensem Archiepiscopum, de ecclesiasticis dignitatibus, quas idem rex Anglorum turbare, & minuere conabatur; & Archiepiscopus ille leges, & dignitates ecclesiasticas modis omnibus illibatas conseruare nitebatur. Rex enim volebat presbyteros, diaconos, subdiaconos, & alios ecclesiæ rectores, si comprehensi fuissent in latrocinio, vel murdra, vel felonia, vel iniqua combustione, vel in his similibus, ducere ad secularia examina, & punire, sicut & laicum. Contra quod Archiepiscopus dicebat, quòd si clericus in sacris ordinibus constitutus, vel quilibet alius rector ecclesiæ, calumniatus fuerit de aliqua re, per viros ecclesiasticos, & in curia ecclesiastica debet iudicari: & si conuictus fuerit, ordines suos amittere, & sic alienatus ab officio, & beneficio ecclesiastico, si postea forisfecerit, secundum voluntatem regis, & bailiuorum suorum iudicetur.

Anno gratiæ 1164. qui erat annus 10. regni regis *Henrici,* filij *Matildis* imperatricis idem *Henricus* dedit *Henrico* duci Saxoniȩ *Matildem* filiam suam in vxorem. Eodem anno rex, magno congregato concilio, & omnibus Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ in vnum coram illo congregatis, petijt ab eis, vt ipsi pro amore & seruicio suo, & pro stabilitate regni, reciperent leges *Henrici* aui sui, & eas fideliter custodirent. Cui *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus, pro se & pro alijs, respondit: quòd ipsi leges illas, quas rex auitas vocabat, reciperent, & bona fide seruarent: saluo in omnibus ordine suo, & honore Dei, & sanctæ ecclesiæ: sed conuentio illa plurimùm displicuit regi, & nitebatur modis omnibus efficere, vt episcopi promitterent ei, se leges illas seruaturos sine aliqua exceptione; sed Cantuariensis Archiepiscopus hoc nullo modo concedere voluit. Deinde post multum tempus *Ernulfus* Lexouiensis episcopus venit in Angliam, & sollicitè laborauit die ac nocte, vt pax fieret inter regem, & Archiepiscopum,

pum, sed ad plenum fieri non potuit. Deinde per consilium Lexouiensis episcopi rex separauit *Rogerum* Archiepiscopum Eboracensem, & *Robertum* de **Melun** episcopum Herefordensem, & *Robertum* Lincolniensem episcopũ, & alios quosdam ecclesiæ prælatos à consortio & consilio Cantuariensis Archiepiscopi, vt per illos præfatum Cantuariensem Archiepiscopum in suos conatus faciliùs alliceret. Deinde venit in Angliam quidam vir religiosus dictus *Philippus* de eleemosyna, missus à latere *Alexandri* summi pontificis, & Cardinalium omnium ad pacem faciendam inter regem, & Archiepiscopum Cantuariensem: per quem summus pontifex, & omnes Cardinales mandauerunt Cantuariensi Archiepiscopo, vt ipse pacem cum domino suo rege Angliæ faceret, & leges suas sine aliqua exceptione custodiendas promitteret. His igitur, & alijs magnorum virorum consilijs acquiescens *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus venit ad regem apud **Wodestoke**, & ibi promisit regi, & concessit se bona fide, & sine malo ingenio leges suas seruaturum. Et paulò pòst congregato Clero, & populo regni apud **Clarendun** pœnituit Archiepiscopum, quòd ipse concessionem illam fecerat regi. Et volens resilire à pacto dixit se in illa concessione grauiter peccasse, & quòd in hoc ampliùs non peccaret. Vnde rex plurimùm in ira aduersus eum commotus, minatus est ei, & suis *exitium & mortem. Venerunt ergo ad Archiepiscopum Salesbiriensis, & Norwicensis episcopi, & *Robertus* Leicestriæ, & *Reginaldus* Cornubiæ Comites; & duo Templarij, scilicet *Richardus* de **Hastings**, & *Tostes* de sancto Homero: & lachrymantes prouoluti ad pedes Archiepiscopi petebant, vt saltem propter honorem regis veniret ad eum, & coram populo diceret, se leges suas recepisse. Precibus igitur tantorum virorum Archiepiscopus victus venit ad regem, & coram clero, & populo dixit, se leges illas, quas rex auitas vocabat, suscepisse. Et concessit, vt episcopi leges illas susciperent, & vt illas custodire promitterent. Tunc præcepit rex vniuersis Comitibus, & Baronibus regni, vt irent foras, & recordarentur legum *Henrici* regis aui sui, & eas in scripto redigerent. Quod cùm factum fuisset, præcepit rex Archiepiscopis & episcopis, vt sigilla sua apponerent scripto illi, & cùm cæteri proni essent ad id faciendũ, Archiepiscopus Cantuariensis iurauit, quòd nunquam scripto illi sigillum suum apponeret, nec leges illas confirmaret. Cúmque vidisset rex, quòd tali modo non posset procedere, fecit leges illas in chirographo poni, & medietatem illius tradidit Cantuariensi Archiepiscopo, quam ipse contra prohibitionem totius cleri recepit de manu regis, & conuersus ad clerum dixit. Sustinete fratres, per hoc scriptum scire poterimus malitiam Regis, & à quibus debeamus cauere nos; & sic recessit Archiepiscopus à curia: sed in nullo gratiam regis assequi potuit. Et quia ipse hoc inconsultè fecerat, ipse seipsum suspendit à celebratione diuini officij ab illa hora, vsque dum ipse, vel nuncius eius locutus fuisset cum domino Papa. Deinde venit in Angliam *Rotrodus* Rothomagensis Archiepiscopus ex parte domini Papæ, ad pacem faciendam inter regem, & Archiepiscopum Cantuariensem. Quod rex nullo modo concedere voluit, nisi dominus Papa bulla sua leges illas confirmasset. Quod cùm nulla ratione fieri posset, misit rex *Iohannem* Oxenefordensem, & *Gaufridum Ridel* clericos suos ad *Alexandrum* Papam, petens ab eo legationem totius Angliæ committi *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo, vt sic per eum posset Cantuariensem Archiepiscopum confundere. Sed dominus Papa petitionem regis in hac parte audire noluit. tamen ad petitionem clericorum regis, concessit dominus Papa, vt rex ipse legatus esset totius Angliæ: ita tamen, quòd ipse nullum grauamen facere posset Cantuariensi Archiepiscopo. Quod cùm rex vidisset, per indignationem remisit domino Papæ literas legationis suæ, quas *Iohannes* Oxenefordensis, & *Gaufridus Ridel* attulerant. Eodem anno, in vigilia sanctæ *Agathæ* virginis, & martyris, factus est terræmotus magnus in insula Siciliæ: adeò quòd Catenensium ciuitatem funditus subuerteret, & episcopum & clerum, & omnes illius ciuitatis habitatores occidit; viros siquidem belligeros numero triginta tria millia, exceptis mulieribus, & paruulis, qui numerari non poterant. Eodem die post subuersionem ciuitatis, mare Catenensium retraxit se per triginta passuum stadia, relicta in arena diuersorum piscium copia, ad quam comprehendendam suburbani ciuitatis subuersæ concurrerunt, & dum intenderent capturæ piscium, refluxit mare, & inuoluit eos, & traxit eos in profundum. Eodem anno *Willielmus* frater *Henrici* regis Angliæ obijt. Eodem anno

* al. exilium

anno *Octauianus* Antipapa obijt: cui successit *Wido* Cremensis Antipapa. Eodem anno facta est abbatia de Cupre à rege *Malcolmo.* Eodem anno *Sumerledus,* regulus de Arregaidele surrexit contra naturalem dominum suum regem *Malcolmum:* & cum exercitu magno Hiberniensium applicuit apud Remfrin, & ibidem à paucis comprouincialibus interfectus est. Eodē anno obijt *Herebertus* Glascuensis episcopus: cui successit *Ingelrannus* regis Cancellarius, & consecratus est ab *Alexandro* Papa apud Senonem ciuitatem; licèt nuncij *Rogeri* Eboracensis Archiepiscopi plurimùm resisterent.

ANno gratiæ 1 1 6 5. qui erat annus vndecimus regni *Henrici* regis, filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* magnum congregauit concilium apud **Northamtun**; vbi rex tædium magnum fecit *Thomæ* Cantuariensi Archiepiscopo. Inprimis enim fecit rex equos suos hospitari in hospitijs illius; sed Archiepiscopus mandauit regi, quòd ipse ad curiam non veniret, donec hospitia sua vacuarentur ab equis, & hominibus suis. In crastino colloquij venit *Thomas* Archiepiscopus ad curiam regis in capella eius, & statim petijt ab eo licentiam transfretandi ad *Alexandrum* Papam, qui ea tempestate moram faciebat in Francia, & habere non potuit. Dixit enim ei rex, tu priùs respondebis mihi de iniuria, quam fecisti *Iohanni* Marescallo meo in curia tua. Conquestus enim erat regi idem *Iohannes,* quòd cùm calumniatus esset in curia Archiepiscopi terram quandam de illo tenendam iure hæreditario, & diu indè placitasset, nullam inde potuit assequi iusticiam, & quòd ipse curiam Archiepiscopi sacramento falsificauerat secundum consuetudinem regni, cui Archiepiscopus respondit: nulla iusticia defuit *Iohanni* in curia mea, sed ipse (nescio cuius consilio, an propriæ voluntatis motu) attulit in curia mea quendam toper, & iurauit super illum, quòd ipse pro defectu iusticiæ à curia mea recessit; & videbatur iusticiarijs curiæ meæ, quod ipse iniuriam mihi fecit, quia sic à curia mea recessit; cùm statutum sit in regno vestro. *Quòd qui curiam alterius falsificare voluerit, oportet eum iurare super sacrosancta euangelia.* Rex quidem non respiciens ad verba hæc, iurauit, quòd ipse haberet de eo iusticiam, & iudicium. Et Barones curiæ regis iudicauerunt eum esse in misericordia regis, & quamuis Archiepiscopus niteretur iudicium illud falsificare: tamen prece, & consilio Baronum posuit se in misericordia regis de quingentis libris, & inuenit ei inde fideiussores. Et sic à curia recedens ad hospitium suum iuit, & propter * tædium, & dolorem, quem in animo conceperat, decidit in lectum, & in grauem ægritudinem. quod cùm regi constaret, vt eum magis affligeret, statim misit ad eum, & summonuit eum per bonos summonitores, quòd in crastino venisset, paratus reddere illi rationem villicationis suæ, quam habuit in regno suo ante consecrationem suam. Archiepiscopus autem sciens, quòd graue ei imminere exterminium, si in curia venire properasset, modis omnibus dilationem quæsiuit: tum quia tempus summonitionis breuissimum erat, tum quia ipse grauiter infirmabatur. Cúmq; rex vidisset, quòd Archiepiscopus non veniret ad diem illum, misit ad eum *Robertum* Comitem Leicestriæ, & *Reginaldum* Comitem Cornubiæ ad videndū ægritudinem illius. Qui cùm venissent, inuenerunt illum in lecto iacentem infirmum, & ad petitionem illius dederunt ei respectum veniendi ad curiam vsq; mane. Eodem die dictum erat ei, & nunciatum à familiaribus regis, quòd si ipse ad curiam regis venisset, vel in carcerē mitteretur, vel interficeretur. Super his igitur Archipræsul habito cum suis familiaribus consilio, per consiliū cuiusdam sapientis, in crastino antequam ipse ad curiam pergeret, cum summa deuotione celebrauit Missam de S. *Stephano* protomartyre, cuius officiū tale est. *Etenim sederunt principes & aduersum me loquebantur, &c.* & causam suā summo iudici, qui Deus est, commēdauit. Tamen pro celebratione Missę illius grauiter accusatus fuit postmodū à *Gileberto* Lundoniensi episcopo, qui pro rege loquebatur. Imponebat enim illi Lundoniensis episc. quòd Missam illā celebrauerat per artem magicam, & in contemptu regis. Itaq; post celebrationē Missæ Archiepiscopus imposuit collo suo stolam, deinde induit cappam nigram canonicalem, & profectus est statim ad curiam regis. Et statim factus est vndique magnus concursus populi, vt viderent finem. Ipse autem crucem suam portabat in manu sua dextra, cum sinistra veró tenebat lorum equi, in quo sedebat, & cùm venisset ad aulam regis, descendit & ipse crucem suam baiulans, intrauit domū regis. Deinde intrauit exteriorem cameram solus portans crucem suam. Nullus enim suorū sequebatur eum, & cùm intrasset, inuenit

al. iram & indignationem quam

plebem multam in ea, ſeditque inter illos. Rex autem erat in ſecretiori thalamo cum ſuis familiaribus. Tunc venit ex parte regis ad Archiepiſcopum *Gilebertus* Lundonienſis epiſcopus, qui multùm increpauit eum, quòd ſic cruce armatus venit in curia. Et voluit crucem à manibus eius eripere, ſed Archiepiſcopus fortiùs eam tenuit. *Henricus* igitur Wintonienſis epiſcopus dixit Lundonienſi epiſcopo, frater, dimitte Archiepiſcopum crucem ſuam tenere; ipſe enim debet illam benè portare. Tunc Lundonienſis epiſcopus multùm iratus aduerſus Wintonienſem epiſcopum dixit ei: malè locutus es frater,& malum tibi inde continget,quia contra regem locutus es. Deinde venit ad eum *Rogerus* Archiepiſcopus Eboracenſis.

O quotiens voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces,

Sed antiquum odij incendium repugnabat,nec permiſit eum quicquam pacificè loqui, immò plurimùm increpabat eum, quòd ſic armatus cruce ad curiam veniret: dicens quòd rex gladium habebat acutiorem,& ideò ſi conſilio ſuo acquieſceret,tolleret crucem ſuam. At quidam de circumſtantibus ſic ait,

Crede mihi,ſi credis ei,tu decipieris.
Fiſtula dulce canit volucres dum decipit auceps.
Impia ſub dulci melle venena latent.

Archiepiſcopus autem Cantuarienſis crucem ſuam deponere noluit, ſed dicebat. Si gladius regis carnaliter corpora cædit, gladius meus ſpiritualiter percutit, & animam mittit in gehennam. Et dum ipſe ſederet expectans, dixerunt quidam ſecretò, quòd mors eius iurata erat à regalibus. & ex illa hora quæſiuit occaſionem recedendi à curia,& vt commodiùs recedere poſſit, appellauit ad præſentiam ſummi pontificis; & cauſam eccleſiæ,& ſuam poſuit ſub protectione Dei,& domini Papæ; & præcepit vniuerſis epiſcopis appellationem ſuam inuiolatam ſeruare. Tunc omnes epiſcopi laudauerunt ei, vt ipſe ſatiſfaciens voluntati regis, redderet ei Archiepiſcopatum ſuum in miſericordia illius,ſed Archiepiſcopus noluit ijs inde credere. Tunc mandauit ei rex per milites ſuos,vt ſine dilatione veniret, & redderet ei plenariam computationem de omnibus receptis,quæ receperat de redditibus regni,quamdiù Cancellarius eius fuit. Et nominatim,de triginta millibus librarum argenti, quibus Archiepiſcopus reſpondit: Dominus meus rex ſcit, quòd ego ſæpius ei reddidi computationem de omnibus his, quæ ipſe modò à me petit, antequam electus fuiſſem ad Archiepiſcopatum Cantuarienſem. Sed & in electione mea *Henricus* filius eius,cui regnũ adiuratum fuit,& omnes Barones Scaccarij,& *Richardus* de Luci iuſticiarius Angliæ,clamauerunt me quietũ Deo,& ſanctæ eccleſiæ,de omnibus receptis,& computationibus,& ab omni exactione ſeculari ex parte domini regis; & ſic liber,& abſolutus electus fui ad huius officij adminiſtrationem; & ideò ampliùs nolo inde placitare. Quod cùm regi conſtaret,dixit Baronibus ſuis,citò facite mihi iudicium de illo,qui homo meus ligius eſt, & ſtare iuri in curia mea recuſat. Et exeuntes iudicauerunt eum capi digni,& in carcerẽ mitti. Tunc miſit rex *Reginaldũ* Comitem Cornubiæ,& *Robertum* Comitem Leiceſtriæ ad indicandum illi iudicium de illo factum. Qui dixerunt ei: Audi iudiciũ tuum. Quibus Archiepiſcopus reſpondit: prohibeo vobis ex parte omnipotentis Dei, & ſub anathemate, ne faciatis hodie de me iudicium,quia appellaui ad præſentiã domini Papæ. Dum autẽ prædicti Comites redirẽt ad regẽ cum reſponſo illo, Archiepiſcopus exiuit à thalamo, & progrediens per mediũ illorum venit ad palefridum ſuũ,& aſcendit,& exiuit ab aula, omnibus clamantibus poſt eum,& dicentibus: quo progrederis proditor; expecta & audi iudicium tuum. Cùm autem veniret ad portas exteriores inuenit eas clauſas, & timuit ſibi valdè,ne ab inimicis ſuis caperetur,ſed Deus omnipotẽs eum liberauit. Nam *Petrus* de Munctorio, quidã ſuus ſeruiens, vidit claues multas pendere iuxta portam in clauo: quas arripiens ianuam aperuit,& Archiepiſcopus exiliuit eques. Ianitores autẽ regis ſtabant attoniti,non dicentes verbum. Archiepiſcopus verò feſtinanter venit ad domum canonicorum regularium,vbi ipſe hoſpitatus fuerat & præcepit menſas apponi,& omnes pauperes, quicunq; inuenti fuerunt ante ianuam, introduci ad edendũ & bibendum in nomine Domini *Ieſu Chriſti.* Et factum eſt ita. Ipſe verò cum illis & gente ſua decenter cœnauit in refectorio canonicorum, & poſt cœnam in eccleſia ſtrauit lectum

ctum ſuum inter templum, & altare. Interim ſecretò fecit præparari iter ſuum. volebat enim de nocte abire, & in crepuſculo dum rex & cæteri cœnarent per villam ipſe ſumpſit ſecum duos fratres de ordine Ciſtercienſi, quorum vnus dicebatur *Robertus* de Caune, & alter *Scaiman*, & vnum ſolum ſeruientem, qui dicebatur *Rogerius* de * Brot. *al. Brot*

Et exierunt villam ad portam, quæ ſola erat ſine cuſtode, & in diluculo venerunt Lincolniam, & in domum *Iacobi* hoſpitati ſunt. Archiepiſcopus verò habitum ſuum mutauit, & mutato nomine fecit ſe appellari *Dereman*. Et ita à paucis cognitus & per ignotas vias & ſemitas ad mare properauit. Et equitauerunt in noctibus, & in diebus latuerunt inter amicos, & notos, & ſic tandem peruenerunt ad mare, vſque ad Sandicum portum.

Et ille nauem clam intrauit, clámque receſſit, & mane in Flandriam applicuit, & ſtatim perrexit in Franciam. Sed antequam ipſe ad *Lodowicum* regem Francorum veniret, *Gilebertus Foliot* Lundonienſis epiſcopus, & *Willielmus* Comes de **Arundel** peruenerunt ex parte regis Angliæ ad prohibendum regi Franciæ, ne ipſe illum Cantuarienſem Archiepiſcopum in regno ſuo reciperet; & vt ipſe mandaret domino Papæ, ne pro amore illius Cantuarienſem Archiepiſcopum in familiaritatem ſuſciperet. Sed quanto magis præfati nuncij regis Angliæ plus laborarent, vt Cantuarienſis Archiepiſcopus à regno Franciæ expelleretur; tanto magis rex Franciæ illum, & cauſam fouebat ſuam. Præterea rex Franciæ miſit fratrem *Franciſcum* eleemoſynarium ſuum ad *Alexandrum* Papam, qui tunc morabatur in Francia: mandans ei, vt ſicut honorem Romanæ eccleſiæ diligebat, & auxilium regni Franciæ; ſic in omnibus manu teneret *Thomam* Cantuarienſem Archiepiſcopum, & cauſam eius contra tyrannum Angliæ. Et ex illo tempore dominus Papa recepit Cantuarienſem Archiepiſcopum in magnam familiaritatem. Interim *Henricus* rex Angliæ miſit ad dominum Papam *Rogerum* Eboracenſem Archiepiſcopum, & *Henricum* Wintonienſem, & *Gillebertum* Lundonienſem, & *Hilarium* Ciceſtrenſem, & *Bartholomæum* Exonienſem epiſcopos; & *Widonem Rufum*, & *Richardum Iuecceſtre*, & *Iohannem* de **Oxeneford** clericos; & *Willielmum* Comitem de **Arundel**, & *Hugonem* de **Gundeuile**, & *Bernardum* de ſancto *Walerico*, & *Henricum* filium *Geraldi*.

Et illi inuenerant Papam apud ciuitatem Senonenſem, & multa mala, & falſa dixerunt aduerſus Cantuarienſem Archiepiſcopum: ſed dominus Papa eis non credidit; ſciens, quòd falſum dixerunt aduerſus eum teſtimonium. Illi autem videntes ſe non poſſe proficere, petierunt à domino Papa duos legatos mitti in Angliam, ad cognoſcendam controuerſiam, quæ erat inter regem, & Archiepiſcopum Cantuarienſem, & ad determinandam eam ad honorem Dei, & ſanctæ eccleſiæ, & regni. Sed dominus Papa nullum Cardinalem, nec aliquem legatum mittere voluit: ſciens quòd rex Angliæ potens erat in opere & ſermone, & quòd legati ex facili poſſent corrumpi, vtpote qui plùs aurum, & argentum ſitiunt, quàm iuſticiam & æquitatem. Nuncij itaque regis Angliæ nihil proficientes, à curia domini Papæ receſſerunt. Et quarto die ſequenti venit illuc *Thomas* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & ad pedes domini Papæ proſtratus, obtulit ei Chirographum ſupradictum, in quo leges Angliæ, quas rex auitas vocabat, erant ſcriptæ.

Quas cum dominus Papa coram omnibus Cardinalibus, & clero, & populo multo lectas audiret, damnauit illas in perpetuum, & anathematizauit omnes, qui eas tenerent, vel aliquo modo fouerent. Eodem anno duæ Cometæ apparuerunt ante Solis ortum, menſe Auguſti; vna ad Auſtrum, altera ad Aquilonem. Cometa eſt ſtella, quæ non omni tempore, ſed maximè in obitu regis, aut in excidio regionis apparet. Et quando cum crinito diademate apparuerit fulgens, regale nunciat lethum: ſi autem ferens comas, rutilánſque ſparſerit illas, patriæ monſtrat excidium. Eodem anno Papa *Alexander* Romam rediens, à Romanis honorificè ſuſcipitur. Eodem anno obijt *Malcolmus* rex Scottorum, cui

cui successit *Willielmus* frater eius. Eodem anno *Henricus* rex Anglorum transfretauit de Anglia in Normanniam, faciens graue edictum & execrabile, contra *Alexandrum* Papam, & *Thomam* Cantuariensem Archiepiscopum. Cuius capitula hæc sunt.

Edictum Henrici regis contra Papam.

Si quis inuentus fuerit, ferens literas, vel mandatum domini Papæ, vel Cantuariensis Archiepiscopi, continens interdictum Christianitatis in Anglia, capiatur, & de eo, sicut de regis traditore & regni, sine dilatione iusticia fiat. Item nullus clericus, vel monachus, vel conuersus alicuius religionis, permittatur transfretare, vel redire in Angliam; nisi de transfretatione habeat literas iusticiarum, & de reditu literas regis. Et si aliquis aliter inuentus fuerit, capiatur, & retineatur. Item interdictum est, ne aliquis ferat mandatum aliquod domini Papæ, vel Cantuariensis. Et si quis talis inuentus fuerit, capiatur, & retineatur. Item generaliter interdictum est, ne aliquis appellet ad dominum Papam; vel ad Cantuariensem Archiepiscopum, neque de cætero aliquod eorum mandatum in Anglia recipiatur, neque aliquod placitum ex mandato eorum teneatur. Et si quis contra hoc interdictum aliquid fecerit, capiatur, & retineatur. Item si episcopi, vel presbyteri, vel Abbates, siue monachi, vel clerici, vel laici sententiam interdicti tenuerint, sine dilatione de terra eijciantur, & tota eorum cognatio, ita quòd nihil de catallis suis secum deferant, & catalla & possessiones eorum capiantur in manu regis. Item omnes clerici, qui habent redditus in Anglia, sint summoniti per omnes Comitatus, quòd sint infra tres menses post summonitionem in Anglia ad redditus suos, sicut diligunt habere ipsos redditus, & redire in Angliam. Et si non venerint ad terminum prædictum, catalla, & possessiones eorum capiantur in manu regis. Item Lundoniensis, & Norwicensis episcopi summoneantur, vt sint coram iusticiarijs regis, ad rectum faciendum, quòd contra statuta regni interdixerunt terram Comitis *Hugonis*, & in ipsum sententiam tulerunt. Item denarij sancti *Petri* colligantur, & custodiantur.

Verba beati *Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi ad Henricum *regem Angliæ in concilio suo apud* Chinun.

DEsiderio desideraui videre faciem vestram, & loqui vobiscum; multùm quidem propter me, sed maximè propter vos. Propter me, vt visa facie vestra reduceretis ad memoriam seruitia, quæ dum essem in obsequio vestro, exhibui vobis deuotè iuxta animi mei conscientiam; sic me adiuuet Deus in vltimo examine, quando omnes astabunt ante tribunal ipsius, recepturi prout gesserunt in corpore suo, siue bonum, siue malum. Et vt commouerem vos in pietate super me, quem oportet mendicando viuere inter alienos; licet tamen gratia Dei cum abundantia victualia ad sufficientiam habeamus. Estque nobis consolatio quàm multa, quòd dicit Apostolus: *Omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.* Et Propheta: *Non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Propter vos, tribus ex causis: tum quia dominus meus estis, tùm quia rex, tum quia filius meus spiritualis. Eò quòd dominus, debeo & offero vobis consilium meum, quodcunque debet Episcopus secundum honorem Dei & sanctæ ecclesiæ domino: eò quòd rex, teneor vobis ad reuerentiam, & communionem: eò quòd filius, officij ratione ad castigationem, & coertionem. *Corripit enim pater filium, nunc blandis, nunc asperis, vt sic, vel sic reuocet eum ad benefaciendum.* Nosse debetis, vos Dei gratia regem esse primò, quia vos ipsum regere debetis, vitámque vestram optimis informare moribus, vt vestri exemplo cæteri prouocentur ad melius, iuxta illud sapientis, *Componitur orbis, regis ad exemplum.* Secundariò, alios demulcendo, alios puniendo, potestatis authoritate, quam accepistis ab ecclesia cùm sacramento vnctionis, tùm gladij officio, quem gestatis ad malefactores ecclesiæ conterendos. Inunguntur enim reges in tribus locis, in capite, in pectore, & brachijs, quod significat gloriam, scientiam, & fortitu-

fortitudinem. Qui antiquis temporibus, iustificationes Dei non obseruabant, sed præuaricati sunt mandata eius, his sublata est gloria, scientia, & fortitudo, & eorum generationi: exempla probationis *Saul*, *Nabucodonosor*, & *Salomon*, & alij quamplures. Qui autem post delictum suum, cordis contritione humiliauerunt se Domino; his gratia Dei accessit cum omnibus suprà dictis abundantiùs, & effectius, sicùt *Dauid*, *Ezechiæ*, & alijs quampluribus. *Christus* fundauit ecclesiam, eique comparauit libertatem sanguine proprio; sustinendo flagella, sputa, clauos, mortis angustias, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius; vnde Apostolus. *Si compatimur, & conregnabimus. Si commorimur, & conresurgemus.* Ecclesia Dei in duobus constat ordinibus, in clero, & populo. In clero sunt Apostoli & Apostolici viri, episcopi, & cæteri rectores ecclesiæ, quibus commissa est cura, & regimen ipsius ecclesiæ, qui tractare habent negotia ecclesiastica, vt totum reducant ad salutem animarum. Vnde dictum est *Petro*, & in *Petro* alijs rectoribus ecclesiæ. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* In populo sunt reges, duces, & Comites, & aliæ potestates, quæ secularia habent tractare negotia, vt totum reducant ad pacem, & vnitatem ecclesiæ. Et quia certum est, reges potestatem suam ab ecclesia accipere, & non ipsam ab illis, sed à *Christo*, (salua pace vestra loquor) non haberetis episcopis præcipere, absoluere aliquem, vel excommunicare, trahere clericos ad secularia examina, iudicare de decimis, de ecclesijs, interdicere episcopis ne tractent de transgressione fidei, vel iuramenti, & multa alia, quæ in hunc modum scripta sunt inter consuetudines vestras, quas dicitis auitas. Dominus enim dicit, *Leges meas custodite.* Et iterum per Prophetam, *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes scribunt iniusticias, opprimunt pauperes in iudicio, & vim faciunt causæ humilium populi Dei.* Audiat itaque dominus meus (si placet) consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, castigationem patris sui. Neque cum schismaticis aliquam de cætero habeat familiaritatem, vel communionem. Notum enim est ferè toti mundo, quàm deuotè, quàm honorificè dominum Papam receperitis, quantum Romanã ecclesiam foueritis, & honoraueritis, quantum dominus Papa, & ecclesia Romana personam vestram dilexerint, honorauerint, & in quibuscunq; secundum Deum potuerint, vos exaudierint. Nolite (Domine mi) ergo, si salutem animæ vestræ desideratis eidem ecclesiæ quod suum est, aliqua ratione subtrahere, seu in aliquo ei citra iusticiam contra ire; immò eandem ei in regno vestro permittatis habere libertatem, quam in alijs habere dignoscitur. memores quoq; sitis professionis quam fecistis, & posuistis scriptam super altare apud Westmunsterg, de seruanda ecclesiæ Dei libertate sua, quando consecrati fuistis, & vncti in regẽ à prædecessore nostro. Ecclesiam etiam Cantuariæ, in qua promotionem, & consecrationem recepistis, in eum statum, & dignitatẽ restitutis, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum & nostrorum. Possessiones autem ad ipsam ecclesiam pertinentes, villas, castella, prædia, quæ pro voluntate vestra distribuistis, res etiam omnes ablatas tam nostras, quàm clericorum nostrorum, & laicorum in integrum nobis restituatis; permittatis etiam nos liberè, & in pace redire in sedem nostram, & nos vobis tanquam charissimo domino, & regi fideliter & deuotè seruire parati sumus, in quibuscunque poterimus, saluo honore Dei, & ecclesiæ Romanæ, & ordine nostro: alioquin pro certo sciatis, quod diuinam seueritatem, & vltionem sentietis.

Epistola beati *Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi, ad Alexandrum *summum pontificem*.

AD audientiam tuam (pater sanctissime) confugio; vt, qui ecclesiæ libertatem tanto tui discrimine redemisti, eam vel solam, vel maximam meæ persecutionis causam attendas, qui exemplo tuo vsus sum. Dolui enim statum ecclesiæ labefactari paululùm, & iura eius in auariciam principum dissipari, & occurrendum, credidi morbo venienti; & quo plus illi domino meo, cui post Deum cætera debeo, me sciebam obligatum, eo tutiùs iniquis eius instigationibus arbitrabar resistendum, donec obtinuerunt illi, & serenitatem illius obfuscauerunt mihi. Exinde, vt moris est apud principes, criminationes, & calumnias iniecerunt in occasionem persecutionis meæ: & ego eijci malui quàm succumbere. Accessit enim his malis, quod vocatus

catus fui coram rege tanquam laicus ſatiſfacere. Et vnde mihi reſiſtendi ſuffragia ſperaueram,inde deceptus ſum. Animaduerti etenim dominos,& confratres noſtros epiſcopos iſtos, pro aulicorum arbitrio,in me paratos animaduertere. Ita cunctis incurſantibus ferè ſuffocatus,ad tuæ pietatis audientiam, quæ nec in extremis agentes negligit, reſpiraui. ſub qua demonſtraturus aſſiſto, me nec ibi fuiſſe iudicandum,nec ab illis. Nam quid aliud hoc eſſet, patres mei, quàm veſtra iura vobis ſubtrahere? quid aliud,quàm ſpiritualia temporalibus ſubmittere? ſemel natum hoc exemplum eſſet ad multa, eóque credidi firmiùs eſſe reſiſtendum, quòd procliuior via nocendi naſceretur: ſi priùs debilitatem agnoſcerent. At inquient *reddenda erant* Cæſari,*quæ* Cęſaris *ſunt:* ſed ſi in pluribus obtemperandum ſit regi, in illis tamen obtemperandum non eſt, quibus efficitur, ne ſit rex. Non eſſent illa *Cæſaris,* ſed tyranni; in quibus, & ſi non pro me,pro ſeipſis ei reſiſterent. Nam ſi illi extremum iudicium reſeruatur, qui potens eſt iudicare corpus & animam, nunquid extrema erit inter homines ſumma, qui iudicat ſecundũ ſeipſum? ſi iuſtam fouerunt partem,quid me impetebant,quid me arguunt? ſi ad eum appellaui apud quem ius vitari, vel nõ licet,vel non expedit,aut iniuſtè me cauſabantur,aut de iuſticia veſtra diffidebant. Dupliciter námq; confundebar,ſi coram ſanctitate veſtra conuincerer. Numquid eorum perſecutionem merui,pro quibus tantis occurſibus me oppoſueram,& obtinuiſſem, ſi voluiſſent illi? ſed malè caput agit,ſi iam membris deſtituitur. Qui etiam ſi oculi contra caput linguam aſſumant, ſi benè præuidiſſent, in ſe perniciem machinabantur, & eorum vſi ſunt principales auxilio in eorum ſeruitutem. Quod hæc tanti odij cauſa fiant, vt pro me extinguendo, ſe ipſos extinguerent, ita pro temporalibus ſpiritualia negligunt, deficiunt in vtriſque. Quid quod etiam me reclamante, & ad audientiam veſtram appellante, patrem ſuum iudicio damnare auſi ſunt? Quinetiam ſi in vniuerſam eccleſiam cum offenſo nobis principe aſpirationem fecerunt, & te (pater ſanctiſſime) ſuſpicio iſta potuit attingere. At inquient, regi tenebantur ex debito Domini: ſed illi corporaliter, ſpiritualiter mihi. Cui potiùs teneri potuerunt; quàm ſibi ipſis? nonne potiùs corporalium damnum, quàm ſpiritualium? At rurſus inquient: hoc tempore principem non fuiſſe prouocandum. Quàm ſubtiliter in ſeruitutem ſuam argumentantur. Immò ipſi prouocant, qui exceſſibus ſuis alas præbent ad ſuffragium. Quieuiſſet enim, niſi adquieuiſſent illi. Et quo tempore magis conſtantia exigitur,quàm inter perſecutores? nonne familiares eius perſecutionibus comprobantur? Si ſemper ſuccumbant, qualiter obtinebant? neceſſe eſt aliquando reſiſtant. Condeſcende ergo, (pater ſanctiſſime) in fugam meam,& perſecutionem, & me aliquando magnum fuiſſe reminiſcere tempore tuo, & propter te iniurijs laceſſitum. Vtere rigore tuo, coerce illos, quorum inſtinctu nomen huius perſecutionis obrepſit, nec domino regi horum aliquid imputetur, qui huius machinationis potiùs eſt miniſter, quàm repertor.

¶ Epiſtola beati *Thomæ* Cantuarienſis Archiepiſcopi *ad ſuffraganeos ſuos.*

T*Homas* Dei gratia Cantuarienſis eccleſiæ miniſter humilis, venerabilibus fratribus ſuis Lundonienſi, cæteriſque totius Cantuarienſis prouinciæ epiſcopis, ſic tranſire per bona temporalia,vt non amittant æterna. Fratres mei dilectiſſimi, quare non conſurgitis mecum aduerſus malignantes? Vt quid non ſtatis mecum aduerſus operantes iniquitatem? An ignoratis quoniam diſſipat dominus oſſa eorum,qui hominibus placent? confundentur,quoniam dominus ſpreuit eos. Satis nouit diſcretio veſtra,quoniam error cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas cùm minimè defenditur,opprimitur. Videturq; teſtante *Gregorio* conſentire erranti, qui ad reſecanda, quæ corrigi debent,non occurrit. Inde eſt, quòd dominum noſtrum regem Angliæ ſatis, ſuperque ſatis ſuſtinuimus: nec vllum ex eo ſuſtinentiæ noſtræ aſſecuta eſt eccleſia Dei compendiũ. Periculoſum & intolerabile de cætero nobis viſum eſt,& tantos illius officialiúmq; ſuorũ circa eccleſiam Dei,& eccleſiaſticas perſonas exceſſus,vt hactenus impunitos

impunitos relinquere. Præsertim cùm sæpissimè literis,& nuntijs,modisque alijs,prout decuit,studuerimus â peruerso proposito suo eum reuocare. Et quoniam vix ab eo auditi sumus, nullatenus tamen exauditi,scriptum illud,in quo illæ non cõsuetudines, sed potiùs prauitates,quibus perturbatur & confunditur ad præsens Anglicana Ecclesia,continentur,ipsiusque scripti auctoritatem, inuocata Spiritus sancti gratia publicè condemnauimus,& cessauimus.vniuersos etiam obseruatores,exactores,cõsiliatores, adiutores,seu defensores earum excommunicauimus.Omnesque vos Episcopos â promissione quâ contra institutionem Ecclesiasticam, & ad earum obseruationem tenebamini,auctoritate Dei & nostra absoluimus.Quis enim dubitat sacerdotes *Christi*,regum & principum,omniumque fidelium,patres & magistros censeri? Nonnè miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum potestati suæ subijcere: â quo credit non solùm se in terra,sed etiam in cœlis ligari posse,& solui? Proinde ne in huius sententiæ commissum incidamus, auctoritatem ipsius scripti, ipsumque scriptum, cum prauitatibus, quæ in eo continentur,in irritum duximus,& cassauimus. Præsertim his, *Quòd non appelletur ad sedem Apostolicam super aliqua causa, nisi licentia regis. Quòd non liceat Archiepiscopo, vel Episcopo, exire de regno, & venire ad vocationem domini Papæ, sine licentia regis. Quòd non liceat Episcopo excommunicare aliquem, qui teneat de rege in capite, sine licentia regis,vel aliquem alium officialium suorum, sub interdicto ponere. Quòd non liceat Episcopo coercere aliquem de periurio,vel fide læsa, quòd clerici trahãtur ad secularia iudicia, quòd laici seu rex seu alij tractent causas de ecclesijs,vel decimis,& alia in hunc modũ.* Denuntiamus etiam excommunicatum, & excommunicauimus ex nomine *Iohannem* de Oxenford, qui in hæresim damnatam incidit, parando iuramentum scismaticis, per quem scisma iam ferè emortuum in Alemannia reuixit; communicando etiam nominatissimo illi scismatico *Reginaldo* Coloniensi; & quia contra mandatum domini Papæ,& nostrum Salesbiriensis Ecclesiæ decanatum sibi vsurpauit. Quod quidem factum, tam detestabile, tam iuri contrarium, tam Ecclesiæ Dei exemplo perniciosum penitus cassauimus, & deuocauimus in irritum. præcipientes Episcopo Salesbiriensi, & capitulo in virtute obedientiæ, & in periculo ordinis sui,ne de cætero,visis literis nostris ex eo facto eum Decanum haberent. Similiter & *Richardum* de Iuecestre denuntiamus excommunicatum, & excommunicauimus, eò quòd in eandem heresin damnatam inciderit, communicando *Reginaldo* Coloniensi scismatico, machinando etiam,& fabricando omnia mala,cum scismaticis,& Theutonicis illis in perniciem Ecclesiæ Dei,& præsertim Ecclesiæ Romanæ, ex pactis contrarijs inter dominum regem,& ipsos. Excommunicauimus etiam *Ricardum* de Luci,& *Iocelinum* de Bailol: qui prauitatum illarum auctores, & fabricatores extiterunt. *Ranulfum* etiam de Broc, qui bona Ecclesiæ Cantuariensis, quæ alimenta de iure sunt pauperum, occupauit,& detinet, hominesq; nostros tanquam Laicos cepit,& in captione detinet. Excommunicauimus etiam *Hugonem* de sancto *Claro*,& *Thomam* filium *Bernardi*, qui eiusdem Ecclesiæ Cantuariensis bona,& possessiones absque conniuentia siue assensu nostro occupauerunt. Omnesq; qui de cætero in possessiones & bona Ecclesiæ Cantuariensis contra voluntatem nostrum,& consensum, manus violentas extendent, eadem excommunicationis sententia innodauimus. Iuxta illud Papæ *Lucij*: *Omnes Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores â liminibus eiusdem matris Ecclesiæ sequestratos anathematizamus, damnamus, atque sacrilegos esse indicamus.* Et non solùm eos, sed etiam cum ijs comprehendit consentientes. Et alibi dicit Scriptura. *Qui consentit peccantibus, et alium peccantem defendit, maledictus erit apud Deum, & apud homines; corripietur que increpatione seuerissima.* Et iterum. *Si quis peccantem defendit: acrius, quàm qui peccauit, coerceatur.* Sanè in domini regis personam sententiã adhuc ferre distulimus, expectantes si fortè inspirante diuina gratia resipiscat; in proximo tamen eam laturi, nisi citius resipuerit. Et inde est, quòd fraternitati vestræ mandamus atque in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus viros prætaxatos, qui â nobis excommunicati sunt, vos quoque prout excommunicatos habeatis, & denuntiari faciatis. Iuxta illud decretum *Honorij* Papæ: *Licitum sit omnibus Episcopis excommunicatorum suorum nomina, tam vicinis Episcopis, quàm suis parochianis pariter indicare: eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ, cunctis venien-*

tibus

tibus inculcare, quatenus in vtraque diligentia excommunicationis, vbique Ecclesiasticus aditus denegetur & excommunicationis causa omnibus auferatur. Tibi autem, (frater Episcope Londoniensis) mandamus, & in vi obedientię iniungimus, quatenus literas pręsentes alijs fratribus, & coepiscopis nostris omnibus de prouincia nostra manifestes & ostendas. Valete in *Christo*, & pro nobis constanter orate.

His ita gestis, *Henricus* rex Angliæ redijt de Normannia in Angliam, & cum magno exercitu perrexit in Guallias, vbi multos de nobilibus, baronibus, & hominibus suis perdidit. Et iustitiam fecit de filijs *Ris*, & de filijs, & filiabus nobilium suorum; oculos puerorum eruit scilicet, & nares, auresque puellarum abscidit. Anno gratiæ millesimo centesimo sexagesimo sexto. Qui erat annus duodecimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis. Idem rex *Henricus* expulit ab Anglia, & ab omnibus terris suæ dominationis, omnes homines & fæminas, quoscunque inuenire potuit de cognatione beati *Thomæ* Cantuariensis: Pueros etiam in cunis vagientes, & adhuc ad vbera matrum pendentes, misit in exilium: vt visis illis augmentaretur dolor præfati Archiepiscopi. Quid facis tyranne? Quæ te dementia vicit, vt sic sine causa expelleres de regno tuo, qui malum non fecerunt, nec dolus inuentus est in ore eorum? Nil impedit ortos exule seruatis legibus vrbe frui. Quos cùm beatus ille *Thomas* videret, turbatus est valdè, & dolori eorum compatiens plusquam martyr fuit.

Nec mirum est igitur, si mens sua turbida facta
De niue manantis more liquescit aquæ.

Tamen hęc omnia vir Dei cum multa patientia sufferebat. Ex vix per Duos annos moram fecerat in Abbatia de Pontenie, cum *Gwarino* Abbate, & Monachis ibidem Deo seruientibns, quibus commendatus fuerat in custodia, ab *Alexandro* summo Pontifice. Et ecce rex Angliæ mandauit prædicto Abbati de Pontenie, quòd si ille vlteriùs retineret Cantuariensem Archiepiscopum in domo sua, ipse fugaret ab Anglia omnes Monachos sui ordinis. Vnde factum est vt beatus *Thomas* sponte sua alienatus est à domo illa, ne causa illius tot domus religiosorum perirent. Transtulit ergo se ad beatum regem Francorum *Lodowicum*; à quo benignè susceptus missus est ad abbatiam sanctæ *Columbæ* iuxta Senonem ciuitatem.

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Henricum* regem *Angliæ*.

ALexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio *Henrico*, illustri Anglorum regi, salutem, & Apostolicam benedictionem. Etsi circa nos, & matrem tuam sacrosanctam Ecclesiam filialis in te deuotio videatur aliquatenus tepuisse; paternum tamen affectum circa te, & regnum tuæ gubernationi commissum, nullo tempore deseruimus. Tua ergo seueritas, quòd *amici verbera potiora, quàm oscula inimici* existant, diligenter aduertens, consideret studiosiùs, & attendat, quòd sicut clerici à viris secularibus vita & habitu distinguuntur; ita & iudicia clericorum à Laïcorum iudicijs diuersa penitus comprobantur. Quare si ea, ordine quo non decet, peruertas, & quæ sunt *Iesu Christi* tuæ potestati vsurpas, nouas leges ad oppressionem Ecclesiarum, & *Christi* pauperum, pro tuo beneplacito condas; consuetudines etiam, quas auitas vocas, inducas, tu ipse proculdubio in extremo examine, quod effugere non poteris, modo consimili iudicaberis; *Et eadem mensura, qua mensus fueris, remetietur tibi.* Verùm ne commonitiones nostræ auribus excellentię tuæ tædiosæ vel asperæ aliquatenus videantur: scriptum recollige, quòd *filium quem corripit pater diligit*, pro certo cognoscens quòd quanto personam tuam ardẽtiori in Domino charitate diligimus, & sincerissimæ tuæ deuotionis insignia nobis & Ecclesiæ Dei multipliciter & magnificè olim exhibita ad memoriam sæpiùs & studiosiùs reuocamus, tanto hæc tibi, cui spiritualem & æternam salutem totis cordis affectibus exoptamus, libentiùs intimamus. Si enim te in aliquo futurum iudicium deterret, aut præmiorum in ęterna requie corona delectat, veram, quæ Deus est, iustitiam colere, ius suum vnicuique tribuere, negotia Ecclesiastica, & præsertim criminalia, quæ de læsione fidei vel iuramenti

menti emergunt, cauſas quoque ſuper rebus & poſſeſſionibus Eccleſiarum, perſonis Eccleſiaſticis tractandas relinquere; regnum & ſacerdotium non confundere, non adeo ſerenitatem tuam deceret, nec etiam expediret. Si autem vniuerſa, quæ in vſus tuos per huiuſmodi angarias de bonis Eccleſiaſticis conuertuntur, in refectione pauperum vel alijs operibus pietatis expenderes, obſequium non magis Deo gratum efficeres, quàm ſi altari quolibet diſcooperto aliud cooperires: aut ſi *Petrum* crucifigeres vt *Paulum* â mortis periculo liberares. Recolere ſiquidem debes, & præ oculis ad huius rei exemplum habere, qualiter rex *Saul*, qui deuicto Amalech prædam contra Domini præceptum reſeruare volebat, cùm ſe ad excuſationem ſui hæc ad ſacrificandum reſeruaſſe proponeret, â Domino fuerit reprobatus, & alius eo viuo in honorem & dignitatem regiam ſubrogatus. Quem vtique peccata populi regem effecerant: ſed tamen â gubernatione regni, commiſſa propria deſtituerunt. Quomodo etiam rex *Ozias* dum thurificare voluit, & ſacerdotis officium ſibi vſurpare, lepra digna vltione percuſſus fuiſſet, tuæ ſaluti congruit ad animum reuocare. Si verò ſucceſſus tuos viribus & poteſtati tuæ, & non Deo aſcribas, ille proculdubio, qui te alijs præfecit, & magnum in orbe principem, ad fidelium ſuorum gubernationem, non ad depreſſionem conſtituit, talenta tibi commiſſa, graui â te cum cenſura requiret; & ſicut de *Roboam* filio *Salamonis* legitur, qui pro delicto patris â regno eiectus eſt, ſic Deus cōmiſſum paternum in hæredes transfundet. Tu ergo prauis ſuggeſtionibus cuiuſlibet non adquieſcas, nec his, qui ſemper mala ſuſurrant, aures inclines, ſed quæ tuam ſalutem expediant, diligenter audias. Et ita ad honorem Dei & Eccleſiæ tranquillitatem & pacem, ad quod ſolummodo regni gubernationem adeptus es, idem regere, & ſecundum quod Dominus tibi adminiſtrauerit, ſtudeas viriliter gubernare, vt regnum temporale conſeruet, & poſt illud det tibi Deus ſine fine manſurum.

☞ Epiſtola *Alexandri* Papæ, ad *Gillebertum* Londonienſem *Epiſcopum, pro beato* Thoma.

ALexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri *Gileberto* Londonienſi Epiſcopo, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Quod circa ea, quæ tuæ iniunximus fraternitati, efficax ſtudium & diligentiam impendiſti, & chariſſimum in *Chriſto* filium noſtrum *Henricum*, illuſtrem regem Angliæ, ſuper incremento, & exaltatione Eccleſiæ, ac noſtra, fideliter ſollicitare ac commonere curaſti, gratum omnimodis & acceptum habemus, & tibi exinde gratias vberrimas exoluentes, ſollicitudinis tuæ prudentiam magnificis ſuper hoc laudibus in Domino commendamus. Quoniam verò eundem regem tanquam filiū chariſſimum, & inclytum principem arctiori charitate diligimus, idcirco per te & per venerabiles fratres noſtros, Rothomagenſem Archiepiſcopum, & Herefordenſem Epiſcopum, nec non per chariſſimam filiam noſtram in *Chriſto*, illuſtrem quondam Romanorum Imperatricem, matrem eius, ſæpè ac ſępè ipſum ſolicitandum duximus, & ad Eccleſiæ deuotionem multimodis prouocandum. Gaudemus autem & exultamus in Domino ſuper ea deuotione eiuſdem regis, quam tuis literis nobis ſignificaſti. Cęterùm quoniam eum volumus deuotum eſſe eccleſiæ Dei & nobis, ſicut ab ipſo principio conſueuit exiſtere: rogamus fraternitatem tuam, monemus atque mandamus, quatenus ipſum ſolicitè ac diligenter ſępe & ſępiùs per te & alios commoueas, horteris modis omnibus, & inducas, vt ad eiuſdem Eccleſiæ honorem pariter & exaltationem ſolito modo intendat, & cauſam ipſius ſtrenuè foueat, & manuteneat atque defendat. Eccleſias verò & Eccleſiaſticas perſonas diligat & honoret, & eorum iura conſeruet. Venerabilem quoque fratrem noſtrum Cantuarienſem Archiepiſcopum, in amorem & gratiam ſuam reducat. Nos enim ſi eam, quam incepit, beato *Petro* & nobis reuerentiam exhibuerit & honorem, eum feruenti affectione diligemus, & ad honorem & exaltationem ipſius, & conſeruationem regni ſibi commiſſi, modis omnibus, prout decuerit, intendemus. Malumus enim ipſum in patientia & manſuetudine vincere, quàm eum aliquo modo grauare, quamdiu id poterimus ſuſtinere. Datum in gradu *Mercurij* vndecimo Kalend. Septembris.

¶ Epiſtola

Epiſtola *Gilleberti* Londonienſis Epiſcopi ad *Alexandrum Papam de reſponſo regis ſuper negotio Cantuarienſis Archiepiſcopi.*

PAtri ſuo & domino ſummo Pontifici *Alexandro*, frater *Gillebertus* Londonienſis Eccleſiæ miniſter, debitum ſinceræ charitatis humiliſque obedientiæ famulatum. Mandatum veſtrum, (pater in *Chriſto* chariſſime) debita veneratione ſuſcipientes, illico filium veſtrum dominunq; noſtrum, chariſſimum illuſtremq; Anglorum regem, in ipſis iam Galliæ finibus agentem exercitum, adiuimus. Et adiuncto nobis venerabili fratre noſtro *Richardo* Herefordenſi Epiſcopo, iuxta veſtri formam mandati diligenter, & intentè conuenimus. Cui ſingula, quæ veſtris nobis ſunt expreſſa literis, ante oculos ponentes, ipſum obſecrando, & quantùm regiam decebat maieſtatem arguendo, conſtanter, & inſtanter hortati ſumus, vt de propoſitis ſibi ſatisfaceret, & ſi à rationis tramite deuiauerat, ad viam veritatis & iuſtitiæ redire veſtra per nos reuocatus admonitione non tardaret. A patre piè commonitus à prauis actibus omnino deſiſteret, Deum puro corde diligeret, & matrem ſuam ſanctam Romanam Eccleſiam ſolita veneratione reſpiceret: nec eam viſitare volentes inhiberet, appellationes ad eam factas non impediret, & * fratrem noſtrum dominum Cantuarienſem benignè reuocans & reducens, in beati *Petri* & veſtra reuerentia firmus immobiliſque perſiſteret, & pietatis intendens operibus Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas tam regni quàm terræ ſuæ non grauaret, nec per ſe nec per alium grauari permitteret: ſed ipſas diligens regia protectione conſeruaret, vt ille per quem reges regnant temporale regnum ſibi conſeruaret in terris, & æternum largiretur in cœlis. Alioquin niſi monitis ſalutaribus adquieſceret ſanctitas veſtra, quæ hucuſque patienter ſuſtinuit, vlteriùs in patientia ſuſtinere non poſſet. Ad hæc adiecimus timendum ſibi fore, ne ſi errata non corrigeret, iram omnipotentis Dei citò incurreret, vt nec regnum eius diu ſtaret, nec ſuos proſperari permitteret. Sed qui humilem exaltauerat iam iam exaltatum ab ipſo regni culmine duriùs allidendo deijceret. Ipſe verò correptionem veſtram multa gratiarum actione ſuſcipiens, multa animi temperantia multaque modeſtia conſequenter reſpondit ad ſingula. Inprimis aſſerens, mentem ſuam à vobis ſe nullatenus auertiſſe, nec id vnquam propoſiti mente concepiſſe, quin dum paternam ſibi gratiam exhibueritis, vos vt patrem diligat, & ſanctam Romanam Eccleſiam vt matrem veneretur & foueat, & ſacris iuſſionibus veſtris, ſalua ſibi ſua regnique ſui dignitate, humiliter obtemperet & obediat. Quòd ſi vos aliqua iamdiu reuerentia non reſpexit, hanc huius rei cauſam aſſerit, quòd cùm vobis in neceſſitate toto corde, tota mente, totis viribus aſtiterit, ſibi poſtmodum per nuntios in neceſſitate recurrenti ad vos, dignè pro meritis ſanctitas veſtra non reſpondit: ſed in omni ferè petitione ſua ſe repulſam ſuſtinuiſſe conqueritur, & erubeſcit. De paterna tamen confiſus gratia, quæ filium cùm volet exaudiet, vultus ſperans & expectans lætiores in beati *Petri* & veſtra, vt dictum eſt, fidelitate, immobili conſtantia perſeuerat. Inde eſt, quòd ſanctitatem veſtram viſitare volentem nullum impediet: ſed nec hactenus vt aſſerit impediuit. In appellationibus ex antiqua ſui regni inſtitutione, id ſibi vendicat honoris & oneris, vt ob ciuilem cauſam nullus clericorum regni ſui eiuſdem regni fines exeat, niſi, an ipſius auctoritate & mandato ius ſuum obtinere queat, priùs experiendo cognoſcat. Quod ſi nec ſic obtinuerit ad excellentiam veſtram ipſo in nullo reclamante, cùm volet, quilibet appellabit. In quo ſi iuri veſtro vel honori præiudicatur in aliquo, id ſe totius Eccleſiæ regni ſui conſilio correcturum in proximo, Domino iuuante, pollicetur. Imperatorem illum, & ſi ſciſmaticum nouerit, à vobis tamen excommunicatum eſſe vſque hodie non reſciuit. Quòd ſi denuntiatione noſtra reſcierit, ſi fœdus illicitum cum ipſo aut aliquo alio quolibet inijt, & hoc Eccleſiæ regni ſui iudicio, ſimiliter & conſilio ſe correcturum promittit. Patrem noſtrum dominum Cantuarienſem ſuo ſe regno nequaquam expuliſſe aſſerit. Vnde ſicut abſceſſit vltroneus, ſic ad Eccleſiam ſuam, cùm ſibi ſederit in animo, plena pace ſua reuertendi

* al. patrem

reuertendi ſibi liberum erit. Dum tamen in ſatisfaciendo ſibi ſuper his, vnde conqueritur, regias ſibi & iniquas ipſe iuratus eſt, velit dignitates integrè conſeruari. Si qua verò Eccleſia vel Eccleſiaſtica perſona ab ipſo vel à ſuis ſe grauatam oſtenderit, ſatisfactione plenè totius Eccleſiæ iudicio paratus erit. Hæc à domino noſtro rege in reſponſis accepimus. qui vtinam ad omnem voluntatem veſtram vberius aliquid accepiſſemus. Eadem verò ſublimitati veſtræ notificanda duximus, vt ex reſponſis ipſius aduertat diſcretio veſtra, quo negotium hoc fine concludat. cauſam námque ſuam dominus rex plurimùm ſibi iuſtificare videtur, cùm in omnibus quæ dicta ſunt, Eccleſiæ regni ſui conſilio ſimul & iudicio ſe pariturum, & patris noſtri domini Cantuarienſis reditum, iuxta quod dictum eſt, ſe nullatenus impediturum pollicetur. Vnde veſtræ ſupplicandum æſtimauimus excellentiæ, quatenus illud præ oculis habentes, *Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet.* Zelum illum, qui ad vlciſcendam omnem, quæ Eccleſiæ Dei irrogatur, iniuriam, laudabiliter igne diuini ſpiritus accenſus eſt, ſi placet, ad tempus intra fines modeſtiæ cohibeatis; ne vel interdicti ſententiam, vel vltimum illud præciſionis elogium proferendo, Eccleſias innumeras ſubuerti miſerè toleratis, & tam regem ipſum, quàm innumeros cum eo populos, à veſtra, quod abſit, obedientia irreuocabiliter auertatis. bonum eſt membrum capiti cohærere, vel ſaucium, quàm à corpore proijci, iam præciſum. redeunt ad ſanitatem ſaucia, vix corpori coaleſcunt iam præciſa. adducit deſperationem præciſio: cùm ſanet vulnus ſæpiſſimè cautè medicantis operatio. Vnde ſi placet bonum eſt, vt ſanando vulneri, ſi quod eſt, ad præſens operam detis, quàm Eccleſiæ Dei partem nobiliſſimam præcidendo, quæ turbata ſunt hoc tempore, longè ſupra quàm poſſit exprimi, perturbetis. Quid enim ſi ſermo veſter nondum plenè capit aut capitur. Numquid diuina deſperanda eſt gratia? quia tempore accepto & capiat & capiatur? numquid abbreuiata eſt manus Domini vt ſaluare nequeat? aut auris eius aggrauata vt non exaudiat? currens ille ſermo velociter: potenter cùm vult immutat omnia, & dat ſanctorũ precibus etiam inſperata. Sanguis regius tunc ſcit demũ vinci, cùm vicerit. Nec erubeſcit cedere cùm ſuperauerit. Manſuetudine leniendus eſt, monitis & patientia ſuperandus. Quid enim ſi iacturam quandam temporaliũ infert, vel exhibita vel in tempus exhibenda adhuc etiam patientia. Numquid non ſeueritati retrahendum eſt cùm ſtrages imminet populorum? Numquid non in mare multa iactanda ſunt, cùm iam ſpondet interitum cõfuſio tetra maris & fluctuum? Inſipienter attamen in charitate non ficta loquimur. Si hic rei finis extiterit, vt amiſſis ſuis dominus Cantuarienſis exilium iuge ſuſtineat, & veſtris, quod abſit, mandatis vlteriùs Anglia nõ obediat, fuiſſet ſatius patienter in tempus ſuſtinuiſſe, quàm tanto zelo ſeueritatis partibus inſtitiſſe. Quid enim ſi plures è nobis ab obedientia veſtra perſecutio ſeperare non poſſit? Non deerit tamen, qui genu curuet ad *Baal*, & de manu idoli pallium Cantuariæ, non habito religionis & iuſtitiæ delectu, ſuſcipiat. Nec deerunt, qui ſedes noſtras occupantes, & cathedras inſidentes ipſi tota mentis deuotione obediant. Iam multi præmaſticant ad talia, optantes vt veniant ſcandala, & directa ponantur in praua. Vnde non propria, pater, plangimus aut ploramus incommoda: ſed niſi his malis occurreritis, fœdam Eccleſiæ Dei ſubuerſionem imminere cernentes, pertimeſcimus, ne citiùs ob vitæ tædium optemus periſſe diem, qua ad ſpectacula huiuſmodi nati ſumus. Conſeruet incolumitatem veſtram in tempora longa omnipotens Deus, in *Chriſto* dilecte pater.

❧ Epiſtola beati *Thomæ* ad regem *Henricum*.

REuerendiſſimo domino ſuo, *Henrico* Dei gratia illuſtri Anglorum regi, duci Normannorum & Aquitanorum, & Comiti Andegauorum, *Thomas* eadem gratia Cantuarienſis Eccleſiæ humilis miniſter, ſalutem, & vtinam per omnia benefacere. Loqui de Deo liberæ & quietæ mentis eſt valdè. Inde eſt quod loquor ad Dominum meum, & vtinam ad omnes pacificè. Obſecro (mi domine) vt ſufferatis cum animi patientia modicum quid commonitionis, conferentis per gratiam Dei, quæ nunquam *vacata eſt, ad animæ veſtræ ſalutem, & meæ liberationem. Anguſtiæ *al. vacuata*

mihi

mihi ſunt vndique: tribulatio enim & anguſtiæ inuenerunt me, inter duo grauiſſima & timenda conſtitutum: Et inter duo conſtituta grauiſſima, timendum ſilentium loquor, & commonitionem. Si autem ſiluero mors mihi eſt, nec effugium manus Domini dicentis: *Si non annuntiaueris delinquenti peccatum ſuum, & moriatur in peccato ſuo, ſanguinem eius de manu tua requiram.* Si commonuero, timeo, ne non effugiam domini mei, quod abſit, indignationem: Nec accidat mihi, quod ſapiens ille dixit: *Cùm is, qui non placet ad intercedendum vel commouendum accedit vel mittit, verendum eſt ne irati animus ad deteriora prouocetur.* Quid ergo faciam? loquar, an ſileam? Vtrobique certè periculum. Veruntamen quoniam tutius eſt incidere in hominis indignationem, quàm in manus Dei viuentis, confiſus de miſericordia altiſſimi, in cuius manu ſunt corda regum, & quo voluerit inclinabit ea (& vtinam in partem meliorem) loquar ad dominum meum, quia ſemel cœpi. Multotiens enim bona parantur inuitis; maximè cùm eorum potiùs ſaluti conſulitur, quàm voluntati. In terra veſtra captiua tenetur filia Syon, ſponſa regis magni oppreſſa à multis, affecta ab his, qui à tempore longo oderunt eam, & à quibus potiùs honoranda eſſet quàm affligenda, maximè a vobis. Habita igitur vobiſcum recordatione beneficiorum ſingulorum, quæ vobis cõtulit Deus in initio regni veſtri, in medio, & ferè, vſque modo; ſoluite eam, & permittite conregnare ſponſo ſuo, vt benefaciat vobis Deus, & incipiat ſtatim conualeſcere regnum veſtrum, & auferatur opprobrium de generatione veſtra, fiatque ſumma pax in diebus veſtris. Credite mihi (dilectiſſime domine ſereniſſime princeps) patiens enim retributor eſt dominus: longanimis expectator: ſed vltor grauiſſimus. Audite me, & benefacite. Sin autem, verendum eſt, quod abſit, ne accingatur gladio ſuo ſuper femur ſuum potentiſſimus, & veniat in manu valida cum malitia multa, liberare ſponſam ſuam, non ſine grandi plaga de oppreſſione & ſeruitute tribulantis. Si verò me audieritis, quoniam neceſſe habet dominus in hoc inſtanti obſequium veſtrum experiri, tanquam ſtrenui militis ſui, benefaciet vobis Deus, & addet gloriam gloriæ veſtræ in progeniem filiorum & filiarum veſtrarum, vſque in tempora longa. Alioquin, vereor (quod tibi Deus auertat) ne non deficiat gladius de domo veſtra, donec veniat, qui vlciſcatur de plano ſuam & ſuorum iniuriam, altiſſimus. ſicut nec de domo *Salomonis* à quo, licèt eum Deus elegiſſet, & contuliſſet ei tantam ſapientiam & pacem, vt diciretur ab omnibus, hic eſt filius ſapientiæ & pacis: Et quoniam receſſit à via Dei, & ambulauit in iniquitate ſuper iniquitatem, ſcidit Deus regnum ſuum, & dedit illud ſeruo ſuo; maximè quia non quæſiuit ſubitò poſt delictum placare Dominum; ſicut & *Dauid* pater ſuus, qui ſtatim poſt offenſam humiliauit ſe domino, emendauit culpam, petiuit miſericordiam, & obtinuit veniam. Vtinam & vos cum Dei gratia ſimiliter faciatis. Hæc vobis ad præſens ſcribo, cætera in ore latoris præſentium, viri religioſi, & magnæ opinionis, fidelis etiam (vt credimus) veſtri, poſuimus. Quibus quæſo ſi placet fideliter credatis: potiùs tamen deſidero cum gratia veſtra benigno veſtro vti colloquio. benè valeat ſemel & ſemper dominus meus.

Epiſtola beati *Thomæ* ad *Robertum Herefordenſem Epiſcopum.*

THomas Dei gratia Cantuarienſis Eccleſię miniſter humilis, venerabili fratri *Roberto* eadem gratia Herefordenſi Epiſcopo ſalutem, & per omnia benefacere. Si literæ noſtræ fraternitatis tuæ excitauere ſollicitudinem, vtinam non affectu deſidem reperiſſem, nec circa officij ſuſcepti debitum effectu minus vigilem. Elegi abiectus eſſe & anathema pro omnibus vobis, opprobrium hominum & abiectio plebis, ne viderem mala ſanctorũ, & diſſimularem iniuriam gentis noſtræ: expectans ſi quis fortè ex omnibus vobis zelans legem Dei, & eccleſię libertatẽ affectans, exiret poſt me, & veniret poſt me, vt non daremus cornua peccatoribus. Et ecce tu, quẽ credebam mihi à domino datum eſſe, vt mecũ ędificares, euelleres, & plantares, propinas mihi ſtimulũ in ruinã, ſolatiũ in deſperationem, prędicans humiliationem, immò deiectionẽ, annuncians bonũ, cùm vndeq; ſit turbatio in perniciem Dei, & clericorum. & cùm deberes animi vacillantis firmare conſtantiam, ſuſtinere mecum congreſſum ad defendendum patrimo-

patrimonium crucifixi, ad reprimendos & expugnandos hostes ecclesiæ, instillare auribus meis, inspirare animo meo, vt obsecrarem instantiùs, arguerem arctiùs, increparem duriùs. Quòd si me non audirent, exclamare certè debueras contra me. exurge, quare obdormis? Exere gladium sancti *Petri*, vindica sanguinem seruorum *Christi*, qui effusus est; iniurias ecclesiæ, quæ in nobis & nostris fiunt tota die. Exciditnè a memoria tua quantis sim iniurijs afflictus, quibus affectus contumelijs, cùm in persona mea contra omnem authoritatem, & contra omnem iuris formam, vtrum iudicaretur *Christus* ante tribunal præsidis. Non reuoco certè ad animum propriæ personæ iniuriam etsi ecclesiæ. Attende diligentiùs, altiùs in corde tuo repone, quid ageretur ante exitum meum, quid in exitu, quid postea, quid etiam agatur singulis diebus in terra illa circa ecclesiam Dei, & eius ministros. Qua animi conscientia ista dissimulare potes tu, de quo sperabatur, quòd esses redempturus Israel, liberaturus a seruitute ecclesiam? Et nunc quia tanto tempore tacuisti, doleo semper te (fili mi progenite) & timeo ne succedat tibi, qui tollat progenita tua, & auferat benedictionem primogeniti (quod absit) a te. Veruntamen etsi hactenus * tacuisti, resume vires (fili charissime) clama, *al. siluisti* ne cesses, exalta vocem tuam contra eos, immitte eis timorem, incute contritionem, excute satisfactionem, ne ira Dei descendat super eos, & tota gens pereat, vel (quod absit) maiores in gente. Vltio enim diuina iam in ianuis est. Hæc tibi scribo, non ad confusionem tuam, sed ad cautelam: vt fultus auctoritate Dei & nostra, de cætero valeas & velis necessitates officij tui fortiùs & validiùs exercere. Hoc vnum in summa te volo scire: per miserecordiam Dei non extorquebitur a me ecclesiæ confusio. Præterea gratias tibi ago, quòd vel nunc visitasti me, & solatio tuo confortasti. Quid plura? Vnum est, quòd sine multa animi mei amaritudine sustinere non valeo. Fleo equidem super dilectissimo domino meo rege. Timor enim & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ, eò quòd videam domino meo regi tribulationem & angustiam imminere. Nec mirum. Commouit enim ecclesiam Dei, & conturbauit eam: ostendens clero suo dura, & potans eam vino mœroris. Propterea dicit ei dominus. Vbi sunt nunc sapientes consilarij tui, qui dederunt tibi consilium insipiens; qui dicebant: filius sapientum tu es, filius regum antiquorum, quorum consuetudines obseruandæ in Anglia: quas qui non obseruauerit, non est amicus *Cæsaris*, hostis est coronę, reus iudicio. sed certè magis est amicus crucis *Christi*, quoniam væ his, qui condunt leges iniquas, & scribentes scripserunt iniustitias, vt opprimerunt pauperes in iudicio & vim facerent causæ humilium populi mei; vt essent ecclesiæ, & viduæ præda eorum, & clericorum aliquorum diriperent bona. Quid facient in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius confugient auxilium, & derelinquent glorias suas, ne incuruentur sub iudicio, & cadant cum interfectis? Vbi sunt nunc sapientes eius? procedant, annuntient ei, & dicant, quid cogitauerit dominus exercituum super Angliam. Stulti facti sunt sapientes eius, & emarcuerunt principes eius, deceperunt Angliam Anglorum populorum, dominus immiscuit in medio eius spiritum vertiginis. Errare fecerunt Angliam in opere suo, sicut errat ebrius, vomens, treménsque & non erit Angliæ opus. Quis faciet caput aut caudam, quia comederunt *Iacob* & locum eius desolauerunt, & dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuarium Dei, exprobrando sacerdotibus, & eorum principibus, dicentes: quo confugietis e manibus nostris? aut in quo est vobis fiducia? Quare recessistis, & obstitistis præceptis meis? ô quàm inanes cogitationes istæ! quàm pessimæ operationes in conspectu domini, qui videt quàm vanæ sunt! Ipse enim irridebit sic cogitantem, sic operantem prospiciens, quòd propè veniat dies eius, & iam in ianuis sit, & dicet: ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem suum, sed sperauerunt in multitudine diuitiarum suarum, & præualuerunt in vanitate suâ. Sed frustra hæc faciunt: non relinquet dominus ecclesiam suam, nec clerum suum sine defensore, sine vltione grauissima. Fundata est enim supra firmam petram, Petra autem ipse est *Christus*, qui eam proprio sanguine suo fundauit. Certè si ista non emendauerint, non ferent ea impunè, quoniam conculcauerunt sancta sanctorum, domum Dei, sacerdotes eius iniurijs afficiendo, verbísque probrosis. Hi sunt, quibus dominus ipse ait, *Dixi dij estis & filij excelsi omnes.* Et alibi. *Qui vos odit, me odit: & qui vos spernit, me spernit: & qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Reuertantur ad

ad cor; abijciant mala ista a se: agant pœnitentiam cum summa humilitate. Alioquin verendum est, ne dominus noster citò, quod absit, veniat: adducens super eos, & terram eorum, grandem tribulationem, & vltionem retributionis grauissimam. Ecce veniet dominus noster & non tardabit: & ipse saluabit nos, quoniam nunquam derelinquet sperantes in se. Propheta enim dicit, *Spera in domino & fac bonitatem, & pasceris in diuitijs eius*. Et alibi, *Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum, citòque liberaberis a laqueo venantium, & a verbo aspero.* & vt cætera omnia debito fine concludam, quoniam ostendit nobis dominus quæ & quanta oporteat nos pati pro nomine suo, & pro defensione suæ ecclesiæ, necesse habemus, vt ores tu, & tota ecclesia tibi commissa instanter pro nobis: vt quod nostris meritis non valemus, tua & sanctorum virorũ intercessione, qui in ditione tua sunt, sustinere valeamus; & ob id gratiam sempiternam consequi mereamur. Vale, & confortare; valeat & tota Anglicana ecclesia, & confortetur in Domino: vt & nos benè valeamus. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ, post reditum suum de Guallia transfretauit de Anglia in Normanniam; & *Willielmus* rex Scottorum secutus est eum. Eodem anno obijt Comes *Cospatricus* in Albania, & *Waldeuus* filius eius successit illi. Anno gratiæ millesimo centesimo sexagesimo septimo, qui erat annus decimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis. obijt *Matildis* quondam Romanorum imperatrix, mater prædicti regis *Henrici* Angliæ, & sepulta est apud Rothomagum in abbatia, quæ dicitur sancta *Maria* de Pratis. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator venit Romam, & *Widonem* de Crema, Antipapam, scismaticum, vi & armata manu in sedem apostolicam intrusit. quo recedente, statim pestis mortifera in populum eius grassata est, & *Reginaldus* Coloniensis electus, totius scismatis caput, in Alpibus extinctus est: & vt ossa eius a carnibus disiungerentur, & Coloniam deferrentur, totus in aqua coctus est.

Epistola beati *Thomæ* Archiepiscopi ad *Alexandrum* Papam.

AMantissimo patri, & domino, *Alexandro* Dei gratia summo pontifici *Thomas* Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, debitam, & deuotam obedientiam. Satis superque satis sustinui, (pater amantissime) correctionem regis Angliæ, expectans, nec vllum omnino patientiæ meæ fructum obtinui: quin potiùs detrimentum, & exterminium auctoritatis, & libertatis ecclesiæ Dei, dum incautè sustineo, cumulaui. Conueni eum multotiens per nuntios religiosos, & idoneos, & ad debitam satisfactionem frequenter inuitaui: literis etiam, quarum transcripta vobis misi. diuinam ei seueritatem, & vltionem, nisi resipisceret intimaui, ipse verò magis, ac magis procedit in deterius, conculcans, & deprimens ecclesiam Dei: sic & personam meam, & eos, qui mecum exulant, adeo persequens, vt etiam beneficia seruorum Dei, qui nobis Dei & vestri causa victualia prouident, minis, & terroribus suis auferre conetur. Scripsit enim abbati Cistertiensi, quod sicut abbatias ordinis, quæ in ipsius potestate sunt, diligit: ita nos a beneficio, & familiaritate ordinis faciat alienos. Quid multis? eoúsque sub patientia nostra, tam ipsius regis, quàm officialium suorum perfecit duritia, vt si multitudo virorum quantumlibet religiosorum rem nobis, vt est, interpositis etiam iuramentis, assereret, miror si vllus sic eorum assertioni credulitatem aliquam vestra sanctitas adhiberet. Hæc igitur cum anxietate mentis attendens, & periculum, tam regis, quàm vestrum considerans, pernitiosas illas, non tam consuetudines, quàm peruersitates, vel prauitates, quibus perturbatur, & confunditur Anglicana eclesia, scriptum, & auctoritatem scripti, quo fuerant confirmatæ publicè condemnaui, tam obseruatores quàm exactores, & patronos earum; fautores etiam, & consiliatorios, seu adiutores quicúnque fuerint, siue clerici, siue laici generaliter excommunicans; & episcopos nostros a iuramento, quo ad earum obseruantiam violenter astricti fuerant, absoluens. Sunt autem hæc, quæ in scripto illo specialiter condemnaui: *Quòd non appelletur ad sedem apostolicam quâlicunque de causa absque assensu regis. Quòd non liceat episcopo coercere aliquem de periurio, vel fide læsa. Quòd non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui tenet aliquid*

de rege in capite, vel terram eius, vel officialium suorum sub interdicto ponere absque licentia regis. Quòd clerici vel viri religiosi trahantur ad secularia iudicia, Quòd laici siue rex, siue alij, tractent causas de ecclesijs vel decimis. Quòd non liceat archiepiscopo, vel episcopo, exire de regno, & venire ad vocationem domini papæ sine licentia regis; & alia in hunc modum. nominatim autem excommunicaui *Iohannem* de **Oxenforde**, qui communicauit scismatico & excommunicato illi *Reginaldo* Coloniensi: quique contra mandatum domini papæ & nostrum, vsurpauit sibi decanatum Salisburiensis ecclesiæ, & in curia imperatoris pro scismate renouando, præstitit iuramentum. similiter & *Richardum* de **Iuecestre** denuntiauimus & excommunicauimus, eò quòd inciderit in eandem heresim damnatam, communicando famosissimo illi scismatico Coloniensi; machinando, & fabricando omnia mala cum scismaticis & Teutonicis illis, in perniciem ecclesiæ Dei, maximè ecclesiæ Romanæ, ex pactis contractis inter regem Angliæ & ipsos, & *Richardum* de **Luci**, & *Iocilinum* de Balliol, qui regię tyrannidis fautores, & hæreticarum prauitatum illarum fabricatores extiterunt. *Ranulfum* etiam de **Broc**, & *Hugonem* de sancto *Claro*, & *Thomam* filium *Bernardi*, qui possessiones & bona ecclesiæ Cantuariæ, absq; licentia & consensu nostro, sibi vsurpauerunt. Excommunicauimus etiam omnes, qui in possessiones & bona ecclesiæ Cantuariæ, manus contra voluntatem & assensum nostrum extendunt. ipsum tamen regem nondum personaliter excomunicauimus, adhuc expectantes correctionem eius: quem tamen excommunicare non differemus, nisi celeriter resipuerit, & ex his quæ fecerit apprehenderit disciplinam. Vt ergo (beatissime pater) apostolicæ sedis auctoritas, & ecclesiæ Dei libertas, qua in partibus nostris tota ferè deperijt, vtcúnque valeat instaurari: necesse est, & modis omnibus expedit, vt quod a nobis gestum est, ratum omnimodis habeatis, & literis vestris confirmetis. Valeat, & vigeat sanctitas vestra.

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Henricum regem Angliæ.*

ALexander episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio *Henrico*, illustri Anglorum regi, salutem & apostolicam benedictionem. Quàm paternè, & quàm benignè, regiam sæpiùs excellentiam conuenerimus, & per literas, & nuntios frequentiùs exhortati fuerimus, vt venerabilem fratrem nostrum, *Thomam* Cantuariensem archiepiscopum, tibi reconciliare deberes, & sibi, ac suis ecclesias cum cæteris ablatis restituere, sublimitatis tuæ prudentia nequaquam ignorat, cùm id toti ferè Christianitati publicum & manifestum existat. Vnde quoniam in hoc huc vsque proficere minimè potuimus, nec animi tui motum blandis & lenibus emollire, tristes & dolentes efficimur. Et nos spe ac fiducia nostra frustrati sumus, & dolemus: præsertim cùm te, sicut charissimum filium, sinceriùs in Domino diligamus: cui in hoc graue periculum imminere videmus. & quoniam scriptum est, *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum*; & alibi, *nisi annunciaueris impio impietatem suam, sanguinem ipsius de manu tua requiram.* & aliàs, per *Ieremiam*, *Piger homo stercore boum lapidari iubetur.* Duritiam tuam, sicut hactenus, contra iustitiam & salutem nostram, non duximus vlteriùs supportandam; nec præfato archiepiscopo os de cætero aliqua ratione claudemus, quin officij sui debitum liberè prosequatur, & suam & ecclesiæ suæ iniuriam ecclesiasticæ seueritatis gladio vlciscatur. Quæ autem in literis istis, tam de his, quàm de alijs minùs continentur: dilecti filij nostri Prior de monte Dei, & frater *Bernardus* de Corilo, viri siquidem plus Deum quàm homines reuerentes, serenitati tuæ latiùs viua voce proponent. Quorum admonitioni ille, cui seruire regnare est, & in cuius manu corda regum consistunt, animum & voluntatem tuam inclinet, vt potiùs flecti velis, quàm contra Deum & salutem tuam in tantæ obstinationis proposito diutiùs permanere. Quod si nos in illis nec sic audire volueris, ea, quæ tibi ex parte nostra proposuerint, proculdubio ventura poteris formidare, poteris diuinam vltionem in proximo timere.

Epistola beati *Thomæ* Archiepiscopi ad *Gillebertum Lundoniensem Episcopum.*

THomas Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, *Gilleberto* episcopo Lundoniensi, quod semel, hoc iterum, sic transire per bona temporalia, vt non amittat æterna. Mirandum & vehementer stupendum est, virum prudentem, sacris literis eruditum, præsertim religionem habitu præferentem, adeo manifestè ne dicam irreuerenter, & timore Dei postposito, aduersari veritati, iustitiæ resistere, & ad omne fas nefasque confundendum, statum sanctæ ecclesiæ, quam ipse fundauit altissimus, velle euertere. veritas enim est qui dicit, portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Non sani igitur capitis esse dignoscitur, qui intentat ei ruinam, & homini similis, montem magnum fune circumligatum tentanti deijcere. Sed nunquid ira vel odio deferbui, vt exacerbatus iaculari compellar huiusmodi verba in fratrem meum, & collegam, & coepiscopum meum. Absit. Sed de literis tuis, quas per Archidiaconum tuum destinatas accepi, talia collegi. neque enim de spinis vuas, aut de tribulis ficus colligere potui. Vt clareat an ita sit, proponamus eas, & continentiam earum in lucem proferamus. Finis collatus principio, similitudinem scorpionis conformat. Illud blandiens, ad nos ingreditur, ille pungens nos acerbè, silentium nobis imponere machinatur. Quid enim aliud est primò recognoscere debitam nobis subiectionem, & subiectioni cohærentem obedientiam promittere, demum ne obedire debeas, ad appellationem conuolare. *Numquid apud me sunt, est, & non,* dicit apostolus? Sed neque apud apostoli deberent esse discipulum. Necessariò acceperunt discipuli à Domino potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones. Habitat *Ezechiel,* & hodie cum scorpionibus. Et illud vide quo sensu dixeris, ad appellationis remedium confugimus. *Christi* sequelam te dicis, in hoc dicto secus inueniris. Omnium enim malorum nostrorum efficax, immo efficacissimum remedium, commendauit nobis *Christus* obedientiam, non solùm verbo, sed euidentissimo exemplo, factus obediens patri suo vsque ad mortem. & tu qua fronte appellas remedium obedientiæ impedimentum? Quod non remedium, sed detrimentum rectiùs habet nominari. Sed & hoc qua fiducia præsumis? Speras ne te habiturum defensorem ad non obediendum illi, qui vindicandi in omnem inobedientiam & officium accepit & præceptum? Malè hoc est sperare de eo, & in ipsum grauiter offendere. Poterant te retardare ab huiusmodi præsumptione, quas iam passus es, prima & secunda repulsio. Viua quippe vox tua primùm, & deinde literæ tuæ ad persuadendum compositæ expertæ sunt, quàm firmiter stet, quàm veraciter sit vicarius *Petri,* quem non precibus, non donis, nec commonitionibus, vel promissis mouere potuisti. Sed tertiò attentandus est, vt domini sui exemplo, tertia attentatione triumphum reportet. Porro vt nihil deesset grauaminis, defixisti terminum tuæ appellationi, anni ferè spacium. Nec misertus es nostri exilij, vel laboris, sanctæ ecclesiæ sponsæ *Christi,* quam ipse suo sanguine adquisiuit, & vt hæc omittam (non omittenda tamen) prouidere debueras, cui te fauere dicis: domino nostro regi, qui quandiu sic aget in nos, vel in ecclesiam *Christi,* nec ad bella procedere, nec in pace degere, sine periculo animæ suæ poterit. Ad reliqua transeamus. Quædam turbata esse commemoras in discessu & ex discessu nostro. Timeant huius perturbationis auctores & consiliarij, ne & ipsi perturbentur. Magnis me laudibus extollis, quasi de bono principio meæ perigrinationis, & quidem sapientis est famam non negligere: sed discreti est nulli magis de se quàm sibi credere. De iniurijs insimulor quasi illatis domino nostro regi. Sed quia nullam designas ex nomine, nec ego scio cui respondere debeam. Quia ergo superficie tenus accusor, superficie tenus in hac parte me excuso. Hoc tamen interim accipe responsum: quia nullius mihi conscius sum, nec propterea iustificatus sum. De comminatorio miraris: quod nos in eum emisimus. Quis pater videt filium aberrare & tacet? Quis virgâ non percutit, ne gladium incurrat? Desperat pater de filio, quem comminatione non corripit, vel flagello. Absit autem, vt tecum sentiamus: dominum nostrum impatientem correptionis ad exterminationem apostasiæ lapsurum. Non enim patris cœlestis plantatio eradicabitur. Nauem concutit sæuissima tempestas, Clauum teneo, & ad somnum me vocas? Congeris & statuis ante oculos nostros beneficia

neficia nobis a domino nostro rege collata, & de exili commemoras ad summa proue-ctum? Vt autem hinc aliquantisper respondeam in insipientia mea; tamen de qua exili putas? Si tempus, quo ministerio suo me præstituit, respitias, archidiaconatus Cantuariensis præpositura Beuerlaci, plurimæ ecclesiæ, præbendæ nonnullæ: alia etiam non pauca, quæ nominis mei erant possessio tunc temporis, adeo tenuem, vt dicis, quantum ad ea quæ mundi sunt, contradicunt me fuisse. Quòd si ad generis mei radicem, & progenitores meos intenderis, ciues quidem fuerunt Lundonię, in medio conciuium suorum habitantes sine querela, nec omnino infimi. Sed vt aliquando mundi tenebris semotis iudicemur a lumine veritatis, quid gloriosius nasci de mediocribus vel etiam infimis, an de mundi magnatibus & honoratis? cùm dicat apostolus, *Inhonestiora corporis nostri membra abundantiori circumdamus honore? Stemmata quid faciunt*, ait Gentilis poëta. Quid habet dicere Christianus episcopus literatus & religiosus? sed fortassis de exiguitatis meæ memoria, notam confusionis mihi objcere voluisti: confundere autem patrem quantum cedat in reatum ipse videris, ex præcepto Domini, quòd de honorando patre accepisti. Pro gratia verò regis nobis commendanda, commemoratione beneficiorum eius non multum fuit laborandum. Testem enim dominum inuoco, nihil sub sole me gratiæ ipsius & saluti præponere; tantùm salua sint quæ Dei sunt & sanctæ ecclesiæ. Non enim aliter fœliciter regnare poterit, vel securè. Esto: quia ita est. Multa sunt plura, & ampliora, quàm tua explicet oratio, beneficia eius erga me. Debuíne pro his omnibus, vel etiam si conduplicarentur, ecclesiæ Dei libertatem exponere? Quanto minùs pro famæ meæ, quæ sæpiùs a vero deuiat, conseruatione. Si mitiùs in alios egi, in hoc nec tibi, nec alij parco, neque Angelo, si descenderit de cœlo, sed statim vt audiuero talia commonentem, audiet ex me. *Vade retro Satana: non sapis quæ Dei sunt*. Absit a me ista dementia. Auertat a me dominus amentiam istam: vt aliquatenus persuadeat aliquibus tergiuersationibus inire commercium de corpore *Christi*. Vnde ego *Iudæ* venditori, & dominus meus Iudeis assimiletur emtoribus *Christi*. de promotione verò mea, quam scribis factam, matre domini nostri dissuadente, regno reclamante, ecclesia Dei quoad licuit suspirante, hæc tibi respondeo. Quòd regni reclamationem non audiuimus, sed potiùs acclamationem: dissuasio verò genitricis domini nostri si fuit, vsque ad publicum non prodijt. Potuit autem fieri, aliquas ecclesiasticas personas ad eandem promotionem, vt solet, aspirantes, suspirasse, cùm se sentirent ab ea, quam conceperant, spe decidere. Qui & hodie fortassis in vltionem sui casus, præsentis dissentionis auctores sunt, & consiliarij. *Sed væ illi per quem scandalum venit*. Prætaxatis verò obstaculis, & alijs si qua fuerunt, diuina præualuit dispensatio, vt est hodie cernere. Exigor itaque ab eo, qui est ipsa iustitia, & nulli omnino eum postponere, qui me statuit in gradu isto sua miseratione. Illud etiam quòd ad iustificandum dominum regem videris proposuisse, iudicauimus non prætereundum leuiter, vel absque discussione. Et vtinam a iustitia non dissentiret, & nostra aduersus eum minùs iusta appareret quærela. Dicis enim ipsum esse ad satisfaciendum, & semper fuisse paratum. Hoc te confidenter dicere, hæc te asseris prædicare. Sustine igitur paulisper, & ad interrogata responde. Illud, quod dicis, paratum esse ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos quorum se Deus dicit patrem, & iudicem, orphanos, viduas, pupillos, innocentes, & omnino huius, quæ nos mouet, controuersiæ ignaros, vides proscribi, & taces; clericos exterminari & non reclamas: alios bonis suis spoliari, & contumelijs affici, & non contradicis; seruientes meos in vincula conijci, & teneri, & obmutescis: matris tuæ Cantuariensis ecclesiæ bona diripi, & non resistis: me patrem tuum gladios ceruici meæ iam iam imminentes, vix euasisse, & non doles. Sed quod deterius est, cùm persecutoribus meis, & in me, Deo & ecclesiæ ipsius, & hoc non in occulto, stare non erubescis. Est nè hoc satisfacere, perpetrata mala non corrigere, & malis deteriora de die in diem adijcere. Sed fortassis illud in contrarium intelligis, vt sit hoc satisfacere, voluntati impiorum deseruire secundum illud, *Inebriabo sagittas meas sanguine*. Sed dicis mihi (pater mi) de quibus me calumniaris? Absoluo me paucis, Tunicæ meæ timeo. verum est (fili mi) & nimis verum, quod respondes, & ideò gladium non habes. Quod enim scribis ipsum paratum stare iudicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc; quis est in terra, vel etiam in cœlo,

cœlo, qui de diuina diſpenſatione præſumat iudicare. Humana iudicentur: diuina penitus inconcuſſa remaneant, & relinquantur. Quanto melius (frater mi) illi ſalubrius, tibi ſecurius, intimare ei & perſuadere omnibus modis elaborares voluntatem Dei de conſeruanda pace eccleſiæ ſuæ; de non appetendis his, quæ conceſſa non ſunt eius adminiſtrationi: de honorandis ſacerdotibus Dei, nec qui ſunt attendat, ſed cuius ſerui ſunt. In Salesburienſem epiſcopum, & *Iohannem* Oxenefordenſem, non decanum, vt dicis, ſed decanatus inuaſorem, me præiudicio abuſum calumniaris. Sed meminiſſe debuiſti quædam manifeſta præcedere ad iudicium. & motum te dicis, quidni? Vcalegon *trepidat paries cùm proximus ardet.* Et vtinam benè mouearis ab eo, in quo non benè ſtetiſti. Sciat ergo & intelligat, te intimante, dominus meus, quòd qui dominatur in regno hominum, ſed & Angelorum: duas ſub ſe poteſtates ordinauit, principes & ſacerdotes; vnam terrenam, alteram ſpiritualem: vnam miniſtrantem, alteram præminentem: vnam cui potentiam conceſſit, alteram cui reuerentiam exhiberi voluit. Qui verò his vel illis de ſuo iure ſubtrahit, Dei ordinationem reſiſtit. Non indignetur itaque dominus noſter deferre illis, quibus omnium ſummus deferre non dedignatur: deos appellans eos ſæpiùs in ſacris literis: Sic enim dicit, *Ego dixi dij eſtis,* &c. Et iterum, *Conſtitui te Deum* Pharaonis. *Et dijs non detrahes:* id eſt, ſacerdotibus. Et de eo qui iuraturus erat loquens per *Moyſen,* ait, *Applica illum ad deos;* id eſt, ad ſacerdotes. Nec præſumat dominus noſter iudices ſuos velle iudicare. Terrenis enim poteſtatibus non ſunt commiſſæ claues regni cœlorum: ſed ſacerdotibus. Inde ſcriptum eſt, *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini eſt.* Et *Paulus* etiam dicit, *Nonne angelos iudicabimus: quanto magis homines?* Illud etiam te ſuggerente commemoretur domino noſtro dignum memoria, & imitatione, quòd in eccleſiaſtica legimus hiſtoria de *Conſtantino* imperatore. cui cùm oblatæ fuiſſent ſcripto accuſationes contra epiſcopos, accuſationis quidem libellos acceptos, & accuſatos conuocans, in eorum conſpectu eoſdem incendit: dicens, vos dij eſtis, a vero Deo conſtituti. Ite & inter vos cauſas veſtras diſponite, quia indignum eſt, vt nos homines iudicemus deos. O magnum imperatorem! o diſcretè regnantem in terra! quæ aliena ſunt fraude non vſurpantem, & regnum æternum in cœlo promerentem! Studeat itaque Dñus noſter tantum, tam diſcretum, tam fœlicem imitari principem: cuius & memoria laudabilis frequentatur in terris, & vita perpetua & glorioſa habetur in cœlis. Alioquin timeat quod in Deuteronomio Dominus minatus eſt: dicens, Homo quicunq; fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat ſacerdotem, ante iudicem morietur. Ad hoc enim vocatus eſt, & in hoc ipſum temporalis regni pax & magnificentia, de qua nos commones, miniſtratur ei de cœlo. Alioquin non ſaluatur rex per multam virtutem ſuam, & ſi ſubdantur ei regna, & inclinentur nationes. Sed hæc hactenus. Quoſcunq; autem prætexatarum habuiſti conſcriptores literarum, quod tibi reſponſum eſt nouerint ſibi eſſe reſponſum. De cætero fratres commoneo vos: rogo & obſecro, vt nos non ſeparent ſciſmata, nec obnubilent ſimultates: ſed ſit nobis in Domino cor vnum, & anima vna, & audiamus illum qui dicit, pro iuſtitia agonizare pro anima tua, & vſque ad mortem certa pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Non obliuiſcamur illum diſtrictum iudicem, ante cuius tribunal conſtitutos ſola nos veritas iudicabit, amoto timore & fiducia omnis terrenæ poteſtatis. Valeat in Domino fraternitas veſtra.

Epiſtola Suffraganeorum Cantuarienſis eccleſiæ ad *beatum* Thomam *Cantuarienſem Archiepiſcopum.*

VEnerabili patri & domino *Thomæ*, Dei gratia Cantuarienſi archiepiſcopo ſuffraganei eiuſdem eccleſiæ epiſcopi & perſonæ per eorundem diœceſes locis varijs conſtitutæ, debitam ſubiectionem & obedientiam. Quæ veſtro pater diſceſſu in longinqua inopinata rei ipſius nouitate turbata ſunt, veſtra ſperabamus humilitate & prudentia in pacis priſtinæ ſerenitatem, cooperante gratia, reuocari. Erat quidem nobis ſolatio, quòd poſt diſceſſum veſtrum, ad omnes fama diuulgante peruenit: vos ſcilicet in transmarinis agentem, nil altum ſapere: vos in dominũ noſtrum regem aut regnum eius

eius nulla machinatione inſurgere, ſed ſponte ſuſceptum paupertatis onus cũ modeſtia ſuſtinere: lectioni & orationi inſiſtere, præteritorúmq; iacturam temporum ieiunijs, vigilijs, lachrymíſq; redimere,& ſpiritualibus occupatũ ſtudijs ad perfectum beatitudinis virtutum incrementis aſcendere. Ad pacis bona reformanda nos ſtudijs huiuſmodi gaudebamus inſiſtere: ex quibus ſpes erat,vos in cor domini regis noſtri hanc poſſe gratiam deſuper euocare, vt vobis iram ſuam regia pietate remitteret, & illatas in diſceſſu & ex diſceſſu veſtro iniurias, ad cor de cætero non reuocaret. Erat amicis veſtris & beneuolis ad ipſum aliquis acceſſus,dum hæc de vobis audirentur,& ob conciliandam vobis gratiam ſupplicantes benignè quemque ſuſtinuit. Iam verò quorundam relatione didicimus, quod ad memoriam anxiè reuocamus, vos ſcilicet in eum comminatorium emiſiſſe,quo ſalutationẽ omittitis, quo non ad obtentum gratiæ cõſilium preceſue porrigitis, quo non amicum quid ſentitis aut ſcribitis, ſed intentatis minis interdictum aut præciſionis elogium in eum iam dicendum fore multa ſeueritate proponentis. Quod ſi quàm durè dictum eſt tam fuerit ſeuerè completum: quæ turbata ſunt non iam ſperamus ad pacem redigi, ſed in perenne quoddam odium, & inexorabile pertimeſcimus inflammari. Rerum verò finem prudentia ſancta conſiderat, dans operam ſolicitè, vt quod prudenter inchoat, bono quoque fine concludat. Aduertat itaque (ſi placet) diſcretio veſtra, quô tendat, an conatibus huiuſmodi finem queat obtinere, quem optat. Nos quidem his auſis a ſpe magna cecidimus, & qui pacis obtinendæ ſpem quandoq; concepimus, ab ipſis iam ſpei liminibus graui quadam deſperatione repellimur. Et dum velut extracto gladio pugna conſeritur, pro vobis ſupplicandi locus vtique non inuenitur. Vnde patri ſcribimus ex charitate conſilium, ne labores laboribus, iniurias ſuperaddat iniurijs: ſed omiſſis minis,patientiæ,& humilitati inſeruiat. Cauſam ſuam diuinæ clementię,domini ſui gratiæ,miſerecordiæ committat, & ſic agendo carbones ignis in multorum capita coaceruat & congregat. Accenderetur hoc modo charitas, & quod minæ non poterant, inſpirante domino, bonorúmq; conſilio ſuadente, de paupertate voluntaria glorioſè laudari, quàm de beneficij ingratitudine ab omnibus in commune notari. Inſedit altè cunctorum mentibus, quàm benignus dominus noſter rex vobis extiterit, in quam vos gloriam ab exili prouexerit,& in familiarem gratiam tam lætam vos mente ſuſceperit,vt dominationis ſuæ loca,quæ a boreali oceano Pyreneum vſq; porrecta ſunt,adeo poteſtati noſtræ cuncta ſubiecerit, vt in his ſolùm hos beatos reputaret opinio, qui in veſtris oculis poterant complacere. Et ne veſtram gloriam mobilitas poſſet mundana concutere, vos in his, quæ Dei ſunt,voluit immobiliter radicare. Et diſſuadente matre ſua,regno reclamante,eccleſia Dei,quoad licuit,ſuſpirante,& ingemiſcente,vos in eam qua præeſtis dignitatem modis omnibus ſtuduit ſublimare,ſperans ſe de cætero regnare fœliciter,& ope veſtra & conſilio ſumma ſecuritate gaudere.Si ergo ſecurim accepit,vnde ſecuritatem ſperabat,quæ de vobis erit in cunctorum ore narratio? Quæ retributionis hactenus inauditę remuneratio,vel rememoratio? parcatis ergo,(ſi placet) famæ veſtrę,parcatis & gloriæ,& humilitate dominũ noſtrum, filiúmq; veſtrum charitate vincere ſtudeatis. Ad quod ſi noſtra vos monita mouere nequeunt,debet ſaltẽ ſummi pontificis,ſanctęq; Romanæ eccleſiæ dilectio, & fidelitas inclinare. Vobis enim ſuaderi debet ẽ facili, nè quid attentare velitis,quod laboranti iamdiu matri veſtræ,labores augeat;quo vel multorum inobedientiam deploranti in eorum qui obediunt amiſſione dolor accreſcat. Quid enim,ſi veſtra quod abſit exacerbatione, vel opera,dominus noſter, quem largiente domino populi ſequuntur & regna, a domino papa receſſerit? Ipſúmque fortaſſis aduerſum vos ſolatia denegantem,ſequi de cætero declinauerit? Ipſum namq; in hoc, quæ ſupplicationes, quæ dona, quot quantaue promiſſa ſollicitant? In petra cùm huc vſq; firmus perſtitit, & totum,quod mundus offerre poteſt, victor alta mente calcauit. Vnum nobis timori eſt, vt quem oblatæ diuitiæ, & totum quod in hominũ gloria prætioſum eſt, flectere nequiuerunt, animi ſui valeat indignatio ſola ſubuertere. Quod ſi per vos acciderit in threnos *Ieremiæ* totus ire poteritis, & lachrymarum fontem oculis veſtris de cętero negare nulla quidem ratione poteritis. Reuocetis itaq;, ſi placet,ſublimitati veſtræ conſilium, domino quidem papæ, ſanctæq; Romanæ eccleſiæ vobis etiam (ſi placet) aduertere, modis omnibus,ſi proceſſerit,obfuturum. Sed qui penes vos

alta

alta ſapiunt, vos fortè hac via progredi non permittunt. Hortantur experiri in dominũ noſtrum regem, quis ſitis, & in omnia quæ ſua ſunt poteſtatem exercere qua præeſtis. Quæ nimirũ poteſtas peccanti timenda eſt, ſatiſfacere nolenti formidanda. Dominum verò regem nõ quidem peccaſſe nunquam dicimus, ſed ſemper domino paratum ſatiſfacere confidenter dicimus, & prædicamus. Rex a domino conſtitutus paci prouidet ſubiectorum per omnia vt hanc conſeruet eccleſijs & commiſſis ſibi populis, dignitates regibus ante ſe debitas & exhibitas ſibi vult exhiberi, & exigit. In quo ſi inter ipſum & vos aliqua oborta eſt contentio, a ſummo ſuper hoc pontifice paterna gratia per venerabiles fratres noſtros Lundonienſem & Herefordenſem epiſcopos conuentus & commonitus, non in cœlum os ſuum poſuit: ſed de omnibus in eccleſia vel eccleſiaſtica perſona quæcunq; ſe grauatam oſtenderet ſe non alienum quærere, ſed eccleſiæ regni ſui pariturum iudicio humiliter & manſuetè reſpondit. Quod quidem & factis implere paratus eſt, & dulce reputat obſequium, cùm monetur vt corrigat ſi quid offenderit in Deum. Nec ſolùm ſatiſfacere, ſed & ſi ius exigat in hoc ſatis dare paratus eſt. Si & ſatis dare ſatiſq; facere volentem eccleſiæ ſe iudicio in his, quæ eccleſiæ ſunt nec in modico ſubtrahentem, colla *Chriſti* iugo ſubdentem, quo iure, qua lege, quoue canone, aut interdicto grauabitis, aut ſecuri, quod abſit, euangelica præcidetis? Non impetu quidem ferri ſed iudicio prudenter regi laudabile eſt. Vnde noſtrum omnium vna eſt in commune petitio? ne conſilio præcipiti mactare pergatis, & prodere. Sed commiſſis ouibus, vt vitam, vt pacem, vt ſecuritatem habeant, paterna ſtudeatis gratia prouidere. Mouet quidem nos omnes, quod in fratrem noſtrum dominum Saleſberienſem epiſcopum, & decanum eius, præpoſterè, vt quidam ęſtimant, nuper actum audiuimus. In quos ſuſpenſionis, aut damnationis pœnam ante motam de culpa controuerſiam, calorem, vt videtur, iracundiæ, pluſquam iuſticiæ ſecuti tramitem, intorſiſtis. Ordo iudiciorum nouus hic eſt, hucuſq; legibus & canonibus, vt ſperamus, incognitus, damnare primùm, & de culpa poſtremò cognoſcere. Quem ne in dominum noſtrum regem, & regnũ eis, nec in nos, & commiſſis nobis eccleſias, & parochias in domini papæ damnum, ſanctæq; eccleſiæ Romanæ dedecus, & detrimentum, veſtræq; confuſionis augmentum non modicum exercere tentetis & extendere: remedium vobis appellationis opponimus, & qui contra metum grauaminum, in facie eccleſiæ, viua iamdudum voce ad dominum papam appellauimus; iterato iam nunc ad ipſum ſcripto, etiam appellamus, & appellationi terminũ diem aſcenſionis Dominicæ deſignamus. Quanta quidem poſſumus deuotione ſupplicantes, vt inito ſalubriori conſilio, veſtris, ac noſtris laboribus, expenſiſq; parcatis, cauſamq; veſtram, in hoc vt remedium habere queat ponere ſtudeatis. Valere vos optamus in Domino pater.

Epiſtola Suffraganeorum Cantuarienſis eccleſiæ ad Alexandrum *ſummum Pontificem.*

PAtri ſuo, & domino ſummo pontifici *Alexandro*, prouinciæ Cantuarienſis epiſcopi, & perſonæ per eorundem diœceſes locis pluribus, conſtitutæ domino patriq; debitum charitatis, & obedientiæ famulatum. Veſtram (pater) meminiſſe credimus excellentiam: vos deuotum filium veſtrum; dominúmq; noſtrum chariſſimum, illuſtrémq; regem Anglorum, per venerabiles fratres noſtros Lundonienſem, & Herefordenſem epiſcopos directis iamdudum literis conueniſſe, & de corrigendis quibuſdam, quæ ſanctitati veſtræ, in ipſius regno corrigenda videbantur, paterna gratia commonuiſſe. Qui mandatum veſtrum debita veneratione ſuſcipiens, vt ſatis notum eſt, ad veſtra quidem mandata non iratus intumuit, non elatus obedire contemſit: verùm gratias agens paternæ correptioni, eccleſiæ ſe ſtatim ſummiſit examini: aſſerens de ſingulis quæ iuxta veſtri formam mandati ſibi diligenter expreſſa fuerunt; eccleſiæ regni ſui ſe pariturum iudicio; & qua corrigenda decerneret, ipſius ſe conſilio laudabili quidẽ, & in principe digne cõmendabili deuotione correcturum. Ab hoc verò non recedit propoſito, nec mentem reuocat a promiſſo. Sed qui ſedeat, qui cognoſcat, & iudicet: ipſe diuini reuerentia timoris, nõ maieſtatẽ præferens, ſed vt filius obediens iudicio ſiſtere, legitiméq; parere ſententiæ, ſeq; legibus alligatũ principem, prę̄ſtò eſt in omnibus exhibere, filius obediens,

obediens. Vnde nec interdicto, nec minis nec maledictionum aculeis ad satisfactionem vrgere necesse est diuinarum se legum examini subdentem. Eius enim opera, nequaquam se luci subtrahunt: nec occultari tenebris aliqua ratione deposcunt. Rex namque fide Christianissimus in copula castimoniæ coniugalis honestissimus, pacis & iustitiæ conseruator, & dilatator incomparabiliter strenuissimus, hoc votis agit totis, in his feruet desiderijs, vt de regno suo tollantur scandala, cum spurcitijs suis eliminentur peccata, pax totum obtineat atque iustitia, & alta securitate & quiete placita sub ipso gaudeant & refloreant vniuersa. Qui cùm pacem regni sui enormi insolentium quorundam clericorum excessu, non mediocriter aliquando turbari cognosceret: clero debitam exhibens reuerentiam, eorundem excessus ad ecclesiæ iudices retulit episcopus, vt gladius gladio subueniret: & pacem, quam regebat & fouebat in populo, spiritualis potestas fundaret, & solidaret in clero. Qua in re partis vtriúsque zelus innotuit episcoporum in hoc stante iudicio: vt homicidium, & si quid eiusmodi est, ex auctoritate sola puniretur in clero. Rege verò existimante pœnam hanc, non condignè respondere flagitio, nec stabiliendę paci benè prospici, si lector aut acolytus perimat quam præclara nitentem virum religione vel dignitate vt sola iam dicti ordinis amissione tutus existat. Clero itaque statuto cœlitus ordini deferente, domino verò regi peccatum iusto sicut sperat odio persequente, & pacem altiùs radicare intendente, sancta quędam oborta est contentio, quam excusat (vt credimus) apud dominum simplex vtriúsque partis intentio. Hinc non dominationis ambitu, non opprimendæ ecclesiasticæ libertatis intuitu; sed solidandæ pacis affectu, eam progressus est, vt regni sui consuetudines & dignitates regibus ante se in regno Angliæ a personis ecclesiasticis obseruatas & pacificè reuerenter exhibitas dominus noster rex deduci vellet in medium. Et ne super his contentionis * funis traheretur in posterum, notitiæ publicæ delegari, adiuratis itaque per fidem, & per eam, quæ in Deum spes est maioribus natu episcopis, alijsque regni maioribus retroacti temporis insinuato statu, dignitates requisitæ palam prolatæ sunt, & summorum in regno virorum testimonijs propalatæ. Hæc est domini nostri regis in ecclesiam Dei toto orbe declamata crudelitas, hæc ab eo persecutio, hæc opera eius, inter nos vel vndique diuulgata malignitas. In his tamen omnibus siquid siue periculosum animæ, siquid ignominiosum ecclesiæ continetur, id vestra monitus atque motus auctoritate, ob reuerentiam *Christi*, ob ecclesiæ sanctæ, quam sibi matrem profitetur, honorificentiam, ob animæ suæ remedium, ecclesiæ regni sui consilio se correcturum deuotione sanctissima iam diu pollicitus est, & constantissimè pollicetur. Et quidem pacis optatum finem,* noster pater, vt speramus, obtinuisset iam postulatio: si non iras iam sopitas, & ferè prorsus extinctas, patris nostri domini Cantuariensis de nouo suscitasset exacerbatio. Verùm his, de cuius patientia pacem, de cuius modestia redintegrationem huiusce gratiæ sperabamus; ipsum quem monitis emollire, quem meritis & mansuetudine superare debuerat, per tristes & terribiles literas, deuotionem patris aut pontificis patientiam minimè redolentes, cum in pacis perturbatores exercitium nuper ageret, durè satis & irreuerenter aggressus est. In ipsam excommunicationis sententiam in regnum eius interdicti pœnam acerrimè comminando: cuius si sic remuneratur humilitas? quid in contumacem statuetur? Si sic estimatur obediendi prompta deuotio, in obstinacē peruersitatem quonam modo vindicabitur? Minis quoque grauibus superaddita sunt grauiora. Quosdam namque fideles & familiares domini regis, primarios regni proceres, regijs specialiter assistentes secretis, in quorum manu consilia regis & regni negotia diriguntur, non citatos, non defensos, non vt aiunt culpæ sibi conscios, non conuictos, aut confessos, excommunicationis innodauit sententia, & excommunicatos publicè denuntiauit. Adiecit etiam, vt venerabilem fratrem nostrum Salisbiriensem episcopum, absentem & indefensum, non confessum, aut conuictum, sacerdotali priùs & episcopali suspenderet officio, quàm suspensionis eius causam conprouincialium aut aliquorum etiam fuisset arbitrio comprobata. Si hic itaque iudiciorum ordo circa regem, circa regnum, tam præposterè, ne dicamus, inordinatè processerit: quidnam consequi posse putabimus? Dies enim mali sunt, & occasionem habentes malignandi quamplurimam, nisi vt tenor pacis, & gratiæ, quo regnum & sacerdotium vsque modò cohærent, abrumpatur, & nos

al. funus

al. nostra

cum

cum commisso nobis clero in despersionem abeamus exilij, aut a vestra, quod absit, fidelitate recedentes, ad scismatis malum in abyssum iniquitatis & inobedientiæ peruoluamur. Compendiosissima quippe via hæc est ad omne religionis dispendium, ad cleri pariter populiq; subuersionem, & interitum. Vnde ne Apostolatus vestri tempore tam miserè subuertatur ecclesia; ne dominus noster rex & seruientes ei populi à vestra, quod absit, auertantur obedientiâ: ne totum, quod priuatorum consilio machinatur, possit in nos domini Cantuariensis iracundia aduersus eum & eius mandata, domino nostro regi, aut regno eius, nobis, aut commissis nobis ecclesijs grauamen aliquod importantia; ad sublimitatem vestram voce & scripto appellauimus: & appellationi terminum diem Ascensionis Dominicę designauimus: eligentes apud vos in omne quod sanctitati vestræ placuerit humiliari, quàm ad sublimes ipsius animi motus, nostris non id exigentibus meritis, de die in diem tædiosissimè pergrauari. Conseruet incolumitatem vestram ecclesię suæ in longa tempora profuturam omnipotens dominus, in *Christo* dilectę pater. Eodem anno obijt *Robertus* de **Chennei** episcopus Lincolniensis, sexto Idus Ianuarij. Eodem anno *Almaricus* rex Ierusalem cepit Babyloniam & fecit eam sibi in tributariam. Anno gratiæ 1168, qui erat annus decimus quartus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, *Richardus* Comes de **Striguil**, magno congregato exercitu, inuasit Hyberniam, & maximam illius partem subiugauit sibi, auxiliante ei *Milone* de **Coggeham**, viro bellicoso, & facta concordia cum rege Diuiliniæ, filiam illius in vxorem duxit cum regno Diuiliniæ. Eodem anno obijt *Wido* Cremensis secundus Antipapa, cui successit *Iohannes* abbas de Struine, qui appellatus est papa *Calixtus*. Eodem anno obijt *Robertus* Comes Leicestriæ summus Angliæ Iusticiarius.

Epistola beati *Thomæ* Cantuar. episcopi ad *Gillebertum Lundoniensem episcopum de sententia in eum prolata.*

THomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus & apostolicæ sedis legatus, *Gilleberto* Lundoniensi episcopo, vtinam verò fratri, declinare a malo, & facere bonum. Excessus vestros, dum licuit, supportauimus: & vtinam mansuetudo patientiæ nostræ, quæ nobis vltra modum damnosa extitit, in totius ecclesiæ perniciem non redundet. Sed quia patientia nostra semper abusi estis, & neque dominum papam nec nos in verbo salutis vestræ voluistis audire: sed obduratio vestra in deteriora semper creuit, vos vrgente necessitate officij, & ratione iuris persuadente, ex iustis & manifestis causis anathematis sententia percellentes excommunicauimus; & à corpore *Christi*, quod est ecclesia, donec condignè satisfaciatis, amputauimus. Præcipimus igitur in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis, & ordinis, quatenus prout forma ecclesiæ præscribit, ab omnium communione fidelium abstineatis: ne vestra participatio Dominicum contaminet gregem ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus, & exemplis informandus erat ad vitam.

Epistola beati *Thomæ* Cantuariensis archiepiscopi ad *capitulum Lundoniensis ecclesiæ de vitandis excommunicatis.*

THomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, & apostolicæ sedis legatus, decano, & archidiacono, & clero Lundoniensis ecclesię, salutem, & a communione excommunicatorum fideliter abstinere. Vestram non debet latere prudentiam, quod ferè totus Latinus orbis agnouit, quàm iniquè sumpta opportunitate, ex causa scismatis generalis, *Gillebertus* Lundoniensis episcopus frater noster, vtinam verus, in causa ecclesię versatus sit, & pacem eius studuerit perturbare. Supportauimus enim in multa patientia hactenus, qua ille semper abutens, iugis inobedientiæ crimen multiplicatis excessibus incorrigibiliter cumulauit. Nos ergo quibus vltrà dissimulare non licuit, eum vrgente necessitate officij, & ratione iuris persuadente publicè excommunicauimus; & vobis præcipimus, in virtute obedientiæ, & in periculo ordinis, & salutis, vt a communione eius, sicut *Christi* fideles decet, prorsus abstineatis. Similiter & alios

sub

ſub eadem interminatione præcipimus euitare, quorum nomina inferiùs ſcripta ſunt. Simili quoque ſententia Deo auctore, eos, qui a nobis ſolemniter citati ſunt, niſi interim ſatiſfecerint, condemnabimus in die Aſcenſionis; ſcilicet & *Gillebertum* Cantuarienſem archidiaconum, & *Robertum* vicarium eius, *Richardum* de Iuecestre, *Richardum* de Luci, *Willielmum Giffardum*, *Adam* de Cheringes, & eos qui ex mandato regis, vel propria temeritate, noſtra vel clericorum noſtrorum occupauerunt bona, & eos, qui ope, vel conſilio domini regis animum aduerſus libertatem eccleſiæ, & innocentum proſcriptionem, & depopulationem inſtigaſſe noſcuntur, & qui nuntios domini papæ, & noſtros ne perſequantur eccleſiæ neceſſitates impediunt. Non turbetur cor veſtrum in his, neque formidet, quia contra tergiuerſationes malignantium & appellationum ſubterfugia Deo propitio ſedis Apoſtolicæ munimine tuti ſumus. Hæc ſunt nomina excommunicatorum. *Iocelinus* Saresbirienſis epiſcopus; Comes *Hugo*, *Ranulfus* de Broc, *Thomas* filius *Bernardi*, *Robertus* eccleſiæ de Broc, *Hugo* de ſancto *Claro*, *Letardus* clericus de Norflicta, *Nigellus* de Saccauilla, *Richardus* frater *Willielmi* de Hastinges, qui eccleſiam noſtram de nouo Cotona occupauit. Valete.

Epiſtola beati *Thomæ* Archiepiſcopi ad *Robertum* Herefordenſem Epiſcopum.

THomas Dei gratia Cantuarienſis eccleſiæ humilis miniſter, venerabili fratri *Roberto* eadem gratia Herefordenſi epiſcopo ſalutem, & perſeuerantem in iuſtitia & matris eccleſiæ defenſione conſtantiam. Ad ſanctorum gloriam, & reproborum damnationem neceſſe eſt ſcandala prouenire: in tribulationibus probentur electi, qui per patientiam coronam adquirunt ſibi, & alijs proficiunt per exemplum. Sed væ illi, per quem ſcandalum venit. Quia ergo Lundonienſis epiſcopus non parcit a ſcandalis, ſed inter cætera patentis maliciæ opera, poſtquam Sathanæ traditus eſt, etiam contra matrem ſuam & veſtram ſanctam Cantuarienſem eccleſiam, tam impudenti audacia, & parricidali impietate, calcaneum erexit, vt dicere auſus ſit, ſe ei, ex quo tranſlatus eſt, nullam debere ſubiectionem, aut obedientiam exhibere. Et ad cumulum damnationis ſuæ adiecit, quòd cathedram archiepiſcopalem ad eccleſiam Lundonienſem tranſferri faciet. Fraternitatem ergo veſtram, de qua plenè confidimus, quanta poſſumus affectione rogamus, quatenus pro matre veſtra defenſionis clipeum opponatis filio *Belial*, qui præ cæteris allophylis, tanquam alter *Goliath* de Geth, ſolus auctore Domino de caſtris incircumciſorum progredi non erubuit, nec timuit vniuerſitatem filiorum Cantuarienſis eccleſiæ ad certamen prouocare, dum matris eorum ſanguinem ſitit, & catholicæ pacis deſerit vnitatem. Scripſerat domino papæ pro fratre noſtro Eboracenſi archiepiſcopo: ſolicitans eum etiam atteſtatione mendaci, & mendoſa, vt eum pateretur crucem deferre per prouinciam noſtram, neſcio quid emolumenti ſibi ſuſpicans euenturum, ſi odio perſonę noſtrę eccleſiam, cui ex profeſſione fidem & obedientiam debet, quocúnque læſiſſet modo. Sed *Chriſtus*, qui Cantuarienſem eccleſiam a prima fundatione inter turbines varios & magnas multáſque procellas rexit & fouit, miſericorditer operatus eſt, vt in pleno conſiſtorio per teſtes omni exceptione maiores reuelaretur falſitas & iniquitas eius. Deo autem in primis gratias agimus, deinde vobis & cæteris fratribus noſtris, qui vos, vt oportuit, ex quo eum conſtitit anathemate condemnatum, ab illius participatione vos ſuſpendiſtis, & tam illum, quàm cæteros excommunicatos veſtros, per epiſcopatum veſtrum edicto publico iuſſiſtis euitari. Claruit hìc fides veſtra, conſtantia virtutis effulſit, quæ publicæ poteſtatis & officialium minas æquè vt blanditias mandatis Dei cenſuit poſtponendas. Liberaſtis conſcientias veſtras, famam ſeruaſtis, dũ tam verbo veritatis quàm fortitudinis exemplo docuiſtis, quòd Deo potius oportet quàm hominibus obedire. Certum itaq; habeat ſinceritas, quandoquidẽ tanta charitas Dei per ſpiritum ſanctum diffuſa in cordibus veſtris teſtimonio clari operis proceſſit in publicum, ſeruili timore depulſo, & excluſo: quòd Deus citò Satanam conteret ſub pedibus veſtris, & de certamine educet prouentum glorioſum. Et quidem tanto citiùs & glorioſiùs, quanto

ſeruentiùs

feruentiùs & conſtantiùs in incœpta percepta veritate. Vnde vos oramus & obſecramus in charitate Dei, & obteſtamur per fidem, per obedientiam, per ſinceritatis affectionem, quam matri veſtræ Cantuarienſi eccleſiæ debetis; quatenus ad tuendam dignitatem, & iura Cantuarienſis eccleſiæ, cui profeſſionem exhibuiſtis, contra præfatum epiſcopum exurgatis in auxilium nobis, & domino papæ ſcribatis & curiæ teſtimonium veritatis, quale filios pro matre eccleſia reddere decet. Nam qui illud ſubtraheret in articulo tantæ præſumptionis, proculdubio infidelis habendus eſſet, & infideli deterior, in quem ius exigeret vſque ad internecionem omnes fideles irruere. Nec tamen res iſta quicquam poteſt habere periculi, cùm veritas perſpicua ſit, & (vt dici ſolet) lippis & tonſoribus patens. Sed quia maledictus eſt, qui gladium reuocat a cruore, & peſtilens flagellandus eſt, vt erudiatur ſapiens ad ſalutem: ſe ipſum legis ſubijcit maledicto quicunque parricidæ cum lapide non occurrit & gladio. Videtur namque parare conſenſum, qui cùm poſſit non arguit aut impedit talia committentem. Et ne a nobis diſtrictiùs exigatur, ſi eorum, qui eccleſiam perſequuntur, & quos vt pœnitententiam agerent in multa patientia iam ferè toto quinquennio ſupportauimus, magnas, & manifeſtas vlteriùs diſſimulauerimus culpas, fraternitati veſtræ denuntiamus nos publicè excommunicaſſe, *Gaufridum* Cantuarienſem archidiaconum & *Robertum* vicarium eius, *Richardum* de **Iueceſtre**, *Willielmum Giffard*, Comitem *Hugonem*, *Richardum* de **Luci**, *Adam* de **Cheringes**, & item eos, qui officia vel beneficia eccleſiaſtica contra ſacrorum canonum inſtitutionem de manu laica acceperunt, vel ea vſurpauerunt propria auctoritate. Similiter & illos qui domini papæ nuntios & noſtros, ne eccleſiæ neceſſitates proſequantur, impediunt: vobis ergo auctoritate domini papæ & noſtra mandamus, quatenus tales eos habeatis, & in epiſcopatu veſtro habere faciatis, quales haberi debere ſolemniter excommunicatos ſacrorum canonum diſciplina præſcripſit. Valeat ſemper in domino veſtra fraternitas; & nos, & cauſam Dei, quæ in manibus noſtris eſt, ſanctorum orationibus commendare meminerit.

Eodem anno *Gwido* de Leſrinnam interfecit *Patricium* Comitem Salesbirienſem redeuntem in perigrinatione a ſancto *Iacobo*. Vnde *Henricus* rex Angliæ plurimùm iratus expulit eum de Pictauia. Qui accepta cruce peregrè profectus eſt Ieroſolymam, & ibi remanſit in obſequio *Baldewini* leproſi regis Ieruſalem, & propter probitatem illius a rege, & principibus regni plurimùm dilectus eſt, & honoratus. Vt autem ſciatur origo regum Latinorum, qui dominabantur in ſancta ciuitate Ieruſalem, vſque ad tempora *Saladini*, pauca repetamus, quæ ſuperiùs geſta ſunt. Itaq; ſciendum eſt, quòd poſt captionem Antiochiæ, deuicto *Curberant* a *Roberto* duce Normannorum, capta eſt à Chriſtianis ciuitas Ieruſalem, & erepta de manibus Paganorum, anno gratiæ milleſimo nonageſimo nono: & per electionem vniuerſorum exercitus *Godefridus* dux Lotharienſis, filius *Euſtachij* ſenioris Comitis Boloniæ, electus eſt in regem ſanctæ ciuitatis Ieruſalem. Sed coronari noluit: dicens ſe nunquam ibi geſtaturum coronam auream, vbi *Chriſtus* ſpineam portauit coronam. Quo defuncto ſine prole *Baldewinus* frater eius ſucceſſit ei in regnum, & coronatus eſt rex. Iſte fuit primus Latinorum rex coronatus in ſancta ciuitate Ieruſalem. Nam ante illud tempus quamdiu fuerat in manu Chriſtianorum, fuerunt ibi reges Græci. Defuncto autem *Baldewino* rege, *Baldewinus* filius eius ſucceſſit ei in regno, & coronatus eſt. Qui vnicam * habuit filiam ſibi in regno ſucceſſuram. Quo defuncto, principes regni miſerunt pro *Fulcone* fratre *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, & dederunt ei prædictam filiam regis *Baldewini* in vxorem cum regno Ieroſolymitano, & coronati ſunt. *Fulco* itaq; rex genuit ex vxore ſua filia regis *Baldewini* duos filios: quorum primogenitus dicebatur *Baldewinus*, & alter *Amauri*. *Baldewinus* ſucceſſit *Fulconi* patri ſuo in regnum, & coronatus eſt. Quo decedente ſine prole, *Amauri* frater eius ſucceſſit ei in regnum, & coronatus eſt. Iſte *Amauri* cepit Babyloniam, & fecit illam ſibi tributariam. Iſte *Amauri* regnauit vndecim annis, & genuit *Baldewinum* leproſum, & duas filias: quarum primogenita vocabatur *Sibilla*, & altera *Mileſent*. *Baldewinus* leproſus ſucceſſit *Amauri* patri ſuo in regnum, & coronatus eſt, qui regnauit duodecim annis, & vxorem ducere noluit. In diebus autem illius operatus eſt Deus pro illo in terra Ieroſolymitana multa mirabilia. Nam

Genealogia regum, qui dominabãtur in Ieruſalem vſque ad tempora *Saladini*.

al. genuit

Nam licèt ipſe leproſus eſſet, multitudo tamen Paganorum ſæpiùs ab eo confecta eſt, & demolita. Iſte *Baldewinus* leproſus conſilio principum ſuorum miſit pro *Willielmo* de Marchis de Munferrat, & dedit ei in vxorem *Sibillam* ſororem ſuam cum Comitatu Ioppen. Iſte verò *Willielmus* de Marchis genuit ex *Sibilla* vxore ſua filium vnum dictum *Baldewinum*. quem *Baldewinus* leproſus conſtituit ſibi hæredem, & depoſuit ſeipſum â regno, & tradidit illud *Baldewino* puero nepoti ſuo: & fecit eum inde coronari. Et paulò pôſt obijt *Willielmus* de Marchis, pater *Baldewini* pueri iã regis, & *Sibilla* vxor eius mater regis pueri, nupſit prędicto *Guidoni* de Leſzinnan. & paulò pôſt obijt *Baldewinus* rex leproſus, & *Baldewinus* puer nepos eius regnauit pro illo duobus annis, & dimidium anni. *Guido* autem de Leſzinnan Comes Ioppen dedit *Amfrido* de Turonis *Mileſent* ſororem vxoris ſuæ in coniugem.

ANno gratiæ 1169. qui erat annus decimus quintus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, obijt *Nigellus* Elienſis epiſcopus venerabilis heremita, & monachus ſanctus *Godridus* de Finchale migrauit ad Dominum. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ timens, quòd beatus *Thomas* Cantuarienſis Archiepiſcopus in perſonã ipſius excõmunicationis ſententiam, & in regnũ eius proferret interdictum, appellauit pro ſe, & regno ſuo ad pręſentiam ſummi põtificis; & miſſis ad eum legatis, petijt mitti in Angliam â latere ſuo vnum, vel duos legatos, ad cognoſcendam cauſam, quæ vertebatur inter ipſum, & *Thomã* Cantuarienſem archiepiſcopum; & ad eam determinandam ad honorem Dei, & ſanctæ eccleſiæ; & vt prædicti, quos Cantuarienſis archiepiſcopus excommunicauerat, interim abſoluerentur. Vnde dominus Papa in hac forma ſcripſit.

Epiſtola *Alexandri* ad *Henricum* regem Angliæ.

A*Lexander* Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, illuſtri Anglorum regi *Henrico* ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Magnificentiæ tuæ nuntios, ſcilicet dilectos filios noſtros *Iohannem Cumin*, & *Radulfum* de Tamewrde nobis, & Eccleſiæ Dei deuotos, & regiæ ſublimitati (ſicut credimus) per omnia fideliſſimos, & literas, quas excellentia tua nobis per eoſdem tranſmiſit, tanto benigniori mente ſuſcepimus, & tanto eos maiori gratia præuenimus, & honore, quãto pleniùs ſciuimus ipſos â magnifico principe, & rege Chriſtianiſſimo fuiſſe tranſmiſſos: cui vtiq; omnẽ, quam cum Deo poſſumus, gratiam cupimus & honorẽ, & ad cuius incrementum modis omnibus, quibus honeſtè poterimus, nos & fratres noſtri ac tota eccleſia quanto deuotiſſimæ ſinceritatis tuæ affectum in maiori ſumus neceſſitate experti, tanto ardentiùs intendimus aſpirare. Non enim tuę deuotionis inſignia nobis tẽpore tam opportuno exhibita â noſtra in poſterũ memoria, vlla poterit ratione diuelli, vel in cõſpectu eccleſię aliqua deſuetudine inumbrari. Petitiones quoq; tuas, quas nobis per iã dictos nuntios tuos miſiſti, in quibus cũ Deo & honeſtate noſtra potuimus, ſicut ijdem magnificentię tuæ nuntij viua voce pleniùs enarrabant, curauimus executione mãdare. Perſonas ſiquidẽ de latere noſtro, iuxta quod rogaſti, licèt nobis grauiſſimũ, ac difficillimũ hoc tempore maximè videatur aliquos â nobis emittere, cum fratrũ noſtrorum & eorum pręſertim quos tu deſideras pręſentia & cõſilio opus habeamus, illius tamẽ recolẽdę, ac magnificæ deuotionis tuæ, vt diximus, nõ immemores exiſtentes, ad ſublimitatis tuæ præſentiã duximus deſtinãdas cũ plenitudine poteſtatis, eccleſiaſticas cauſas, quæ inter te & venerabilẽ fratrẽ noſtrum archiepiſc. Cantuarienſem hunc inde vertuntur, & illa quę inter eundẽ archiepiſ. & epiſco. regni tui ſuper appellatione ad nos facta mouetur, nec non alias cauſas tres, quas nouerint expedire, cognocendi iudicandíque, & prout ſibi dominus adminiſtrauerit, canonicè terminandi. Eidem quoque archiepiſcopo ne te aut tuos ſeu regnum gubernationi tuæ commiſſum, donec cauſæ illæ debitum ſortiantur effectum, in aliquo grauare vel turbare aut inquietare attentet, omnimodis inhibemus. Verùm ſi præfatus archiepiſcopus in te, aut regnum tuum, vel perſonas regni interim aliquam ſententiam tulerit, nos eam irritam eſſe, & non te tenere cenſemus. ad indictionem autem huius rei, & argumentum noſtræ voluntatis, literas præſentes, ſi articulus ingruerit neceſsitatis oſtendas. Alioquin ſerenitatem tuam rogamus, & attentiùs commonemus, vt literas ipſas, aut earum tenorem â nullo ſciri permittas, ſed eas habeas omnino ſecretas. Illos autem familiares, & conſiliarios tuos, quos iam dictus Archiepiſcopus

ſententiæ excommunicationis ſubiecit, perſonę de latere noſtro tranſmiſſæ, domino au&ore,abſoluent.Si autem aliquis illorum interim metu mortis laborauerit, pręſtito ſecundum eccleſiæ cõſuetudinem iuramento,quòd noſtro ſi cõualuerit debeat parere mandato,ipſum ab aliquo epiſcopo,vel religioſo, & diſcreto viro,abſolui cõcedimus.

VEnientibus itaque in Normanniam pręfatis domini Papæ legatis, quidam Cantuarienſis Eccleſiæ ſuffraganei in hęc verba,ſcripſerunt. Medicinæ potiùs eſt quàm querelæ. Nam peccatis exigentibus, inter malleum, & incudem poſita ſancta mater Eccleſia, & niſi diuina ſuper eam reſpiciat miſeratio, ictum mallei eſt ſenſura. Crebeſcente enim nequitia ſciſmaticorum, pro fidei ſuæ defenſione,& amore iuſtitiæ, pater patrem exulat â patria, & ne ad propriam ſedem liber pateat ei regreſſus prohibet Pharaonis animus induratus. Accedit ad hoc, quòd Cantuarienſis Eccleſia,tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus miſerabiliter imminuitur. Quæ tanquam nauis mari proprio rectore deſtituta fluctuat, & ventis exponitur, dum eius paſtor infra nationis ſuæ terminos regia poteſtate remanere prohibetur. Qui ſuo & ſuæ Eccleſiæ, noſtro etiam ſapiens periculo pænarum & laborum ſecum nos expoſuit acerbitati: non conſiderans quoniam blandiri oportet non detrahere poteſtati. Qui vobis, licèt eius laboribus totis affectibus compatiamur, ingratus exiſtit. Et nos cum in eadem ſimus damnatione proſequi non deſiſtit. Inter ipſum ſiquidem & sereniſſimum regem Anglorum quædam controuerſia verſabatur. de vtriuſque voluntate dies pręfigitur,vt in ea iuſtitia mediante illorum controuerſia terminetur.Ad eandem diem ex præcepto regio Archiepiſcopi, Epiſcopi, & cæteri prælati clericorum conuocantur, vt quanto generalior eſſet concilij celebratio, tanto manifeſtior fieret fraudis & malitiæ denudatio. Conſtituta die Catholicæ principis aſpectui ſe præſentat regni turbator & Eccleſiæ, qui de ſuorum meritorum qualitate non ſecurus Dominicæ crucis ſe armat ſignaculo, tanquam ad tyranni præſentiam acceſſurus. Nec tamen inde regia maieſtas offenditur.Sed cauſæ ſuæ iudicium epiſcoporum fidei committit, vt ſic ab omni ſuſpicione liberetur. Reſtabat ergo vt Epiſcopi cauſam iudicio terminarent, vt ſic diſſidentes in gratiam fœderarent, & diſſentionis eorum materiam ſepelirent. Occurrit tamen ille, & prohibet ne de ipſo coram rege ſententia proferatur, vt ſic grauiùs ad iracundiam regius animus accendatur. Cuius exceſſus facit quantitas, vt ipſe auctor cuilibet ſe debeat exponere vltioni, erubeſcens pœnam meritam deprecari, qui principem potentiſſimum in tempore perſecutionis Eccleſiæ, offendere non horruit. Cuius offenſio malleum perſecutionis augmentauit. Melius erat ſibi,vt fœlicitati ſuæ frænos imponeret, ne dum ad rerum cacumen præſumptuoſè peruenire nititur,præſumptionis merito ſuæ ad inferiora detrudatur. Et ſi eum non mouerent Eccleſiæ detrimenta, debebant eum ſaltem reuocare, ne contra regem ageret, â rege ſibi exhibita, tam in diuitijs quàm honoribus incrementa. At obuiat aduerſarius, & obijcit, quem ipſum ſtare iudicio coram rege eſſet Apoſtolicæ ſedis dignitatis diminutio. Ac ſi neſciat quòd ſi in illo iudicio aliquantulum Eccleſiæ dignitati derogaretur,diſſimulandum tamen erat,pro tempore,vt pax eccleſiæ redderetur.Obijcit iterũ,patris ſibi nomen aſcribens,quod arrogantiam videtur redolere, quòd filij in patris damnationem minimè debuerant conuenire. Sed ſi pater eſſet,inprimis ſuperbiam filiorum humilitas temperaret, ne poſt patrem in filijs patris odium parentaret.Liquet itaq; ex pręd&is(patres ſanctiſſimi)quòd aduerſarij noſtri irrita debet langueſcere occaſio, qui odij ſola malignitate impetebat, nullius rationis patrocinio fultus,& quoniam nobis omnium Eccleſiarum ſollicitudo noſcitur imminere.

CVm igitur *Thomas* Cantuarienſis archiepiſcopus, & nonnulli de coexulibus ſuis in octabis beati *Martini* inter Giſortium & Trie ad colloquium legatorum accederent; legati multa propoſuerunt ipſi Archiepiſcopo, de charitate domini Papæ, de ſollicitudine Eccleſiæ Romanæ, quam attentiùs circa eum huc vſque geſſerat, de laboribus ipſorum & itineris ſui periculis, de magnitudine regis Angliæ,& de neceſſitate Eccleſiæ, de malitia temporis, de amore & beneficijs, quibus rex Angliæ præuenerat eum, & de honore, quem rex ei ſemper exhibuit. Adiecerunt etiam querelas & iniurias,quibus rex Angliæ ſe ab ipſo læſum eſſe conqueſtus eſt: Imponens ei etiam inter cætera, quòd ei excitauerat guerram regis Francorum. Quærentes conſilium, quomodo

quomodo tantam indignationem placare poſſent, quia ſine multa humilitate, & moderatione, & honoris exhibitione, nouerant tantis periculis remedium adhiberi non poſſe. Cantuarienſis autem, in omni humilitate & manſuetudine ſpiritus, poſt gratiarum actionem domino Papæ & illis debitam, reſpondit ad ſingula, rationibus veris & probabilibus, querelas regis euacuans, & iniurias Eccleſiæ & damna intolerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem & delationem honoris ab eo exigebant, reſpondit ſe libentiſſime omnem humilitatem exhibiturum, & honorem reuerentiæ quantumcunque poſſet ſaluo honore Dei & libertate Eccleſiæ, & honeſtate ſuæ perſonæ, & poſſeſſionibus Eccleſiarum: & ſi eis videretur aliquid adijciendum, aut demendum, aut mutandum, rogauit vt ei cõſilium darent: habens adquieſcendi propoſitum, ſalua conditione profeſſionis & ordinis. Illis autem dicentibus, ſe non veniſſe, vt ei, ſed vt eũ conſulerent, & reconciliationis temperarent viam. Item quęſitũ eſt ab archiepiſcopo, an in pręſentia legatorum vellet promittere obſeruantiam conſuetudinum, quibus prędeceſſorũ ſuorum tempore reges vſi ſunt, & ſic ſopitis omnibus querelis redire in gratiã regis, & redire in ſedem ſuam, & adminiſtrationẽ, & pacem ſibi & ſuis. Ad hęc Archiepiſc. reſpondit, nullum prædeceſſorũ ſuorum ſub aliquo regũ ad hanc profeſſionem fuiſſe arctatum. Neq; ſe, Deo auctore, promiſſurum vnquam, vt obſeruet cõſuetudines, quę legi Dei patenter aduerſantur; ſed & Apoſtolicũ conuellunt priuilegium, Eccleſię perimunt libertatem. Quas dominus Papa Senonis in illorũ & multorum pręſentia condemnauit, & ipſe poſtea domini Papę ſecutus auctoritatem quaſdam earum cum obſeruatoribus ſuis ſubiecit anathemati, ſicut in multis conſilijs Eccleſia catholica feciſſe dignoſcitur. Tunc interrogatus eſt, an ſi non confirmationem, ſaltem diſſimulationem, & tolerantiã vellet repromittere, aut non facta altrinſecus aliqua mentione conſuetudinum recipere ſedem ſuam, & pacem. Reſpondit archiepiſcopus, quòd gentis noſtræ prouerbium eſt, quòd taciturus prætendit ſpeciem confitentis. Et cùm rex ſibi videatur eſſe in poſſeſſione conſuetudinum, & ad eas obſeruandas iniuſtè & violenter cogat Eccleſiam: ſi ſic taciturnitate impetrata ceſſaret concuſſio, auctoritate legatorũ maximè interueniente, ſtatim ſibi, & alijs videretur obtinuiſſe in cauſa iſta. Adiecit etiam, ſe malle exulare, perpetuò proſcribi, &, ſi Deus ita diſpoſuit, pro iuſticiæ defenſione mori, quàm in ſalutis ſuę diſpendium & præiudicium Eccleſiæ libertatis hanc ineat pacem. Deus enim eſt, qui in tali cauſa tacere prohibet ſacerdotes, quibus diſſimulantibus gehennam præparauit: vbi nulla diſſimulatio erit. Pene lectus eſt & libellus illarum abominationum, & quæſitum â Cardinalibus, an â Chriſtianis liceat talia obſeruari, nedum â paſtoribus diſſimulari. progreſſi ſunt ad aliam quæſtionem, ſciſcitantes, an eorum vellet ſtare iudicio ſuper his, quæ vertuntur inter ipſum & regem. Ille autem ſe de cauſæ ſinceritate confidere reſpondit. Et cùm ipſe & ſui qui â multo tempore deſtituti ſunt plenè ad omnia fuerint reſtituti, habita ratione cauſarum & rerum, & temporis, iuri libenter pariturum, & ſe non poſſe nec velle declinare qui vbi & quando & quomodo debebit, ſubeat iudiciũ eius vel illorũ, cuius vel quorũ iudicio dominus Papa debere ſtare decreuerit. Interim ſe & ſuos ad litigandũ vrgeri nõ poſſe, nec paupertatẽ ſuã ad hoc ſufficere, cui etiã victualia deſunt, niſi Chriſtianiſſimi regis Francorum iuuatur expenſis. Noluit enim prima faciè declinare iudiciũ, & ſi aliquẽ eorum iure optimo poſſit habere ſuſpectum, ne cauſam regis iuſtificare videretur, nec ſe liti immergere antequã ſit ad omnia reſtitutus, vt poſſit cauſã ſufficienter inſtruere. Ea tempeſtate *Lodowicus* rex Francorũ magno exercitu congregato, intrauit Normanniã, & combuſſit Andeli villã *Rotrodi* Rotomagenſis archiepiſc. non reſiſtente *Hẽrico* rege Angliæ, in vindictam Calui montis nobilis Caſtelli regis Franciæ, quod prędictus rex Anglię anno pręcedenti combuſſerat per Wallenſes ſuos. Eodẽ anno *Henricus* rex Anglię cæpit per vim fortiſſimũ Caſtellũ, quod dicebatur Finuel, & demolitus eſt illud. Item eodẽ anno, ex quo regis in minore Brittannia deſierunt pręeſſe, duo Comites in iiſdẽ locis principari cęperunt. Sed quoniã omnis poteſtas impatiens ſemper cõſortis erit, ſeſe varijs diſſẽſionibus afflixerunt. *Conanus* tandẽ iure ſucceſſorio nactus Comitatũ vtrunq; dum in fata cõcederet, ex ſorore regis Scottorum filiã reliquit hęredem. Quã rex Anglorum filio ſuo *Gaufrido* vxorẽ accipiens, & in pace paſſim per Brittanniã ſtatuenda ſtudioſus exiſtens, clerum terrę illius ſibi conciliauit, & populum.

ANno gratiæ millesimo centesimo septuagesimo, qui erat annus decimus sextus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* Imperatricis, idem *Henricus* tenuit solemne festum apud Namnetim in Brittannia die natalis Domini, quæ quinta feria euenit. Deinde idem rex profectus est hostiliter in terram *Ludonis* Comitis, & eã ferè totam destruxit, & ipsum Comitem Ludonem ad deditionem coëgit. Deinde in prima hebdomada mensis Martij transfretauit de Normannia in Angliã, inter **Barbeflet**, & **Portesmue.** In qua trãsfretatione sæuissima tempestate quassatus â media noctis hora vsq; ad crastinæ diei horam nonam, vix applicuit in Anglia apud **Portesmue.** Cęteræ autem naues ferè omnes, quę cum eo erant, fractæ sunt & cõminutæ. quę applicuerunt in diuersis portubus Angliæ prout vis venti eas tulit. vna tamen illarũ, quę melior, & recentior cęteris omnibus erat, sed infœlicior, *submissa est, cũ *Henrico* de Agnellis, & cum duobus filijs suis, & cum *Gilleberto* de Sullemni, & cum magistro *Radulfo* de **Bealmunt** medico, & familiari regis, & cum alijs numero quadringentis viris & fœminis. Deinde *Henricus* rex fecit *Dauid*, fratrem *Willielmi* regis Scottorum, millitem. Eodem anno fuit rex *Hẽricus* apud **Windeshores** in solemnitate Paschali. Deinde venit rex Londonias, & ibi deposuit ferè omnes vicecomites Angliæ; & facta inquisitione de priscis illorum per sacramenta hominũ regni, redemit eos. Deinde in festo *S.** *Bernardæ* apostoli idem rex magnum celebrauit concilium Londonijs, cum principibus, & magnatibus terræ suæ, de coronatione *Henrici* filij sui, & Dominica sequenti, quę euenit decimo septimo Kalendarum Iulij, clero & populo consentientibus, & assentientibus, fecit ipse prędictũ *Henricum* filium suum coronari, & in regem consecrari apud Westmonasterium, â *Rogero* Archiepiscopo Eboracensi, ministrantibus ei in illo officio *Hugone* Dunelmensi episcopo, & *Waltero* Rofensi episcopo, *Gilleberto* Londoniensi episcopo, & *Gocelino* Salesbiriensi episcopo nulla mentione facta de beata *Thoma* Cãtuariensi archiepiscopo: ad quem coronatio illa & cõsecratio de iure Ecclesię suę spectabat. Et in crastino coronationis illius fecit rex pater *Willielmum* regem Scottorum & *Dauid* fratrem suũ, & Comites & barones regni deuenire homines noui regis, & iurare ei fidelitates contra omnes homines salua fidelitate sua. Cùm autem constaret *Lodowico* regi Francorum quòd *Margareta* filia sua non erat cum viro suo rege Angliæ coronata, magnum cõgregauit exercitum, & hostiliter intrauit Normanniam. Quo audito rex Anglię pater, dimisso rege filio suo in Anglia, transfretauit in Normanniam, & pacem fecit cum *Lodowico* rege, in colloquio apud Wendoniã in festo *S. Mariæ Magdalenæ*, promittens quòd in proximo iterum faceret filium suum coronari, & vxorem suã cum eo. Deinde â colloquio illo venit rex pater in Normanniã & apud Motamgerni incidit in grauem ęgritudinem, & diuisit terras suas filijs suis in hunc modum. Dedit itaq; *Richardo* filio suo ducatum Aquitaniæ, & omnes terras, quas accepit cum matre illius *Alienor* regina, & *Gaudefrido* filio suo dedit Brittanniam cum *Alais* filia Comitis *Conani*, quas ad opus illius acquisierat â *Lodowico* rege Francorũ. Et *Henrico* rege filio suo dedit Normanniam, & omnes terras, quę fuerunt patris sui *Gaufridi* Comitis Andegauẽsis. Et fecit illos tres filios suos deuenire homines *Lodowici* regis Frãciæ. Et *Iohanni* filio suo adhuc minimo dedit Comitatum Moretanij. Deinde post multum temporis rex *Henricus* pater de infirmitate sua conualescens, peregrè profectus est ad *S. Mariam* de Rupe adamatoris. Interim beatus *Thomas* Cantuariensis archiepiscopus sextum annum exilij sui peragẽs, conquestus est *Alexandro* summo pontifici de *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo, & de supradictis quatuor episcopis, qui ei adstiterunt in coronatione noui regis in Cantuariensi diœcesi. Ad cuius instantiã summus pontifex excõmunicauit Londoniensem, & Rofensem, & Salesbiriensem episcopos, & Eboracensem archiepis. & *Hugonem* Dunelmensem epis. suspendit ab omni episcopali officio. Vnde in hanc formam scripsit illis.

al. submersa — *al. Barnaba*

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Rogerum* Eboracensem *Archiepiscopum, &* Hugonem *Dunelmensem episcopum.*

ALexander Episcopus seruus seruorũ Dei venerabilibus fratribus *Rogero* Eboracensi archiepiscopo, & *Hugoni* Dunelmẽsi epis. salutem, & apostolicam benedictionem. Licèt nobis cõmendabiles, & grati in pluribus existatis, & sincerè vos complectamur brachijs

brachijs charitatis: propter hoc tamen non debemus omittere, quin ea, quę perpetrata ſunt, & incorrecta, generant mortem, & requiramus in vobis, & zelo rectitudinis corrigamus: dicente Domino per Prophetam, *Si loquente me ad impium, morte morieris, niſi annuntiaueris ei, neq; locutus fueris, ipſe quidem in peccato ſuo morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram.* Depreſſio ſiquidem Anglicanæ Eccleſię, & diminutio libertatis illius, quę per regem veſtrũ, ſiue proprio motu, ſiue potiùs alijs ſuggerentibus facta dignoſcitur, plurimùm iampridem animum noſtrum afflixit, & non modicum nobis ſollicitudinis, & doloris ingeſſit. Cùm enim oportuerit eum de corrigendis his, quę ab anteceſſoribus ſuis malè cõmiſſa fuerant, cogitare: ipſe potiùs pręuaricationibus pręuaricationes adijciens, tam iniqua conſtituta ſub regiæ dignitatis obtentu, & poſuit, & firmauit. Sub quibus & libertas perit eccleſię, & Apoſtolicorũ virorum ſtatuta, quantum in eo eſt, ſuo robore vacuantur. Nec credidit debere ſufficere, ſi ſub eo diuinæ leges in regno Anglię ſilentium, & vacationem acciperent, niſi peccatum tranſmitteret ad hęredes, & longo tempore faceret ſuum regnũ ſine ephod, & ſine ſuperhumerali ſedere. Inde fuit quòd illas iniquas vſurpationes, abſq; vlla exceptione, veſtro, & aliorum fratrum, & coepiſcoporum noſtrorum iuramento, fecerit firmare, & plectendo iudicauit, vt hoſtem, quicunque vellet ab iniquis illis conſtitutionibus diſſentire. Indicat hoc venerabilis fratris noſtri *Thomæ* Cantuarienſis archiepiſcopi exiliũ: demonſtrat & hoc clericorũ & conſanguineorum eius, illorum etiam, qui adhuc pendentes ab vberibus matris vagiebant in cunis, miſeranda proſcriptio. Et metus mortis incutitur, ſi ad hoc cuiuſq; animus erigatur, vt cõtra ſtatuta illa diuinis velit legibus obedire. nos ipſi quorũ iudicio pręuaricationes illæ corrigendæ fuerant aut plectendæ, ad confirmationem illarum ſub occaſione temporis impacati multa fuimus inſtãtia prouocati. Et laboratũ eſt apud nos exactione non modica, vt vſurpationibus illis, cùm nondũ nobis expreſſæ fuiſſent, auctoritatis cõferremus apoſtolicę confirmationem. Et hoc quidẽ à principio. Proceſſu verò temporis exulante pro debito paſtoralis officij iã dicto archiepiſcopo, & conſuetum Romanæ Eccleſiæ ſubſidium ab officio noſtro ſæpiùs requirente: miſimus ad iam dictũ regem de melioribus & maioribus fratribus noſtris, miſimus & alias eccleſiaſticas perſonas, & putauimus quòd duritia eius in noſtra humilitate & manſuedine frangeretur: & fieret, quod *Salomon* dicit, *Patientia lenietur princeps; & lingua mollis frangit iram.* Ipſe verò ſufferentiam noſtrã multiplici legatorũ arte deludens, vſq; adeo contra monita noſtra videtur animum obduraſſe, vt nec contra pręnominatum archiepiſcopũ deferueat, nec de peruerſis ſtatutis illis quicquam minui patiatur: immo & ipſam Cantuarienſem Eccleſiam plurimo detrimento poſſeſſionum ſuarum afficiat, & in ipſo eam eccleſiaſtico miniſterio antiqua ſpoliauerat dignitate. Nuper enim cùm filium ſuum coronari voluerit, contempto eodem Archiepiſcopo, ad cuius hoc officium de antiquo iure dicitur pertinere, per manũ tuam, frater archiepiſcopus ei in aliena prouincia diadema regni fecit imponi. In coronatione autem illius, nulla ex more de cõſeruanda Eccleſiæ libertate cautio eſt pręſtita, vel ſicut aiunt exacta: ſed iuramento potiùs aſſeritur confirmatum, vt regni conſuetudines, quas auitas dicunt, ſub quibus dignitas periclitatur Eccleſiæ, illibatas debeat omni tempore conſeruare. In quo etſi multùm pręnominati regis nos vehementia conturbat: ampliùs tamen de veſtra & aliorum coepiſcoporum noſtrorũ poſſumus infirmitate moueri, qui, quod dolentes dicimus, facti ſicut arietes non habentes cornua, abijſtis abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis. Etſi enim hoc tibi licere fortè (frater Archiepiſcope) in propria prouincia potuiſſet, quomodo tamen hoc in prouincia aliena, & illius pręcipuè, qui exulare pro iuſtitia, & ferè ſolus exire & dare gloriã Deo, tibi licuerit, nec de ratione poſſumus, nec de ſanctorũ patrum cõſtitutionibus inuenire. Quòd ſi ad excuſationem tantæ pręuaricationis quiſquam obijciat in alijs quoque regnis, grauia plurima & enormia perpetrari: in veritate poſſumus reſpondere, quòd nullum adhuc regnum in tantum diuinæ legis contemptum inuenimus corruiſſe, vt ſcriptis & iuramentis Epiſcoporum tam manifeſtas enormitates fecerit communiri, niſi quiſquam illud impudenter allegет, quòd ſciſmatici poſtmodum à fidelium communione præciſi inaudita & damnabili ſuperbia commiſerunt. Vnde quia iuxta verbum Prophetæ, in vobis factum eſt peruerſum, quid vltra omnes alias prouincias in vſurpationibus ſuis, &

post tam iniquas consuetudines iuramenta firmatas, non adiecistis resumere scutum fidei, vt staretis in domo Domini in die prælij: sed posuistis corpus vestrum in terram, vt per vos fieret via transeunti. Et ne si diutiùs tacuerimus vna vobiscum in die iudicij damnationis sententia inuoluamur, auctoritate sacrosanctæ Romanæ, cui auctore domino ministramus, Ecclesiæ, ab omni officio Episcopali vos suspendimus dignitatis; sperantes quòd sub disciplina saltem & paterno verbere constituti redire tandem ad cor, & de tuenda de beatis Ecclesiæ libertate satagere. Si verò nec sic zelum Episcopalis officij resumpseritis, nos adhuc auctore Domino, quod vobis imminet, faciemus. Vos videte, ne illud vobis dicatur, quod cuidam dictum per prophetam dicitur, *Quia tu sanctam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Nos enim quia locum illius tenere, Deo prout ipsi placuit disponente, conspicimur, qui à prædicatione verbi Dei, nec verberibus poterat, nec vinculis coerceri: non debemus sub ambigua expectatione pacis creditam nobis diuini verbi pecuniam in sudario reponere, & alligatam eam tamdiu conseruare, donec paulatim lucrandi hora occurrat, & creditor veniens de reddenda acerbè nos conueniat ratione.

INterim *Lodouicus* rex Francorum, & Archiepiscopi, & Episcopi, & magnates de regno Franciæ, pro eodem Cantuariensi Archiepiscopo sollicitauerunt Romanum pontificem in virtute amoris, & sub impensi protestatione obsequij, ne vlteriùs dilationes frustratorias, quas rex Angliæ protendebat, prorogaret, sicut regnum Francorũ diligebat, & honorem sedis Apostolicæ. Miratus etiam Anglicanæ Ecclesiæ desolationem *Willielmus* Senonensium antistes sedem Apostolicam petijt, & à Romana Ecclesia impetrauit, vt rex Anglorum omni appellatione cessante, subijceretur anathemati, & regnum interdicto, nisi pax Cantuariensi Ecclesiæ redderetur. Sic deniq; placuit omnium dispensatori Deo, sui *Thomæ* recompensare merita, & labores *diutinos consummare victoriosa martyrij palma. Regis ergo sententiam mutauit in melius, & mediantibus tàm domini Papæ paterna exhortatione, regisque Francorum, & plurimorum Episcoporum consilio, quàm etiam principum supplici interuentu, Archiepiscopum recepit in gratia, & ad suam redire concessit Ecclesiam.

al. longos

Pax facta inter regem, & Archiepiscopum.

Facta est autem pax ista inter Archiepiscopũ & regem Angliæ, quarto Idus Octobris feria secunda, in monte laudato, qui est inter Turonim & Ambasium. Sicque omnibus completis, vnusquisque reuersus est in locum suum. *Thomas* verò Cantuariensis Archiepiscopus reuersus est ad Abbatiam sanctæ Columbæ, vbi iam ferè per quatuor annos degebat. Quadam verò die, dum idem Archiepiscopus ibidem in Ecclesia ante quoddam altare in oratione prostratus iaceret, audiuit vocem de cœlo dicentem sibi, Surge velociter & abi in sedem tuam, & glorificabis Ecclesiam meam sanguine tuo, & tu gloriaberis in me. Inchoante autem anno septimo exilij sui, cùm iam esset Deo amabilis, spiritualibus excercitijs sanctificatus, & septiformi Spiritus sancti gratia perfectior, ad sedem suam quantotiùs repedare festinabat. Noluit enim pius pater Cantuariensem Ecclesiam diutiùs desolatam relinquere: vel quam vt creditur in spiritu viderat certaminis sui gloriam protelare, aut alibi moriendo sedem propriam martyrij sui honore priuare.

Vita beati *Thomæ.*

HVius autem vita irreprehensibilis erat coram Deo & hominibus. Non enim erat illi vanum surgere ante lucem: sciens quòd dominus promisit coronam vigilantibus. Quotidiè namque ante lucem surrexit, cæteris omnibus dormientibus, & intrans in oratorium suum prolixiùs orauit, sic demum rediens suscitauit capellanos & clericos suos à somno, & cantatis matutis & horis diurnis, Missam deuotè celebrauit, & singulis diebus & noctibus ternas vel quinquenas accepit de manu sacerdotis disciplinas. Post verò celebrationem Missæ quotidie reintrauit oratorium suum, & clauso ostio post se vacabat orationi cum lachrymis vberrimis; & nemo nisi solus Deus sciebat afflictionem, quam faciebat carni suæ. Et sic faciebat carni suæ quotidie vsque ad horam prandij, nisi maior solemnitas & causa euidentior impediret. Exiens verò ab oratorio prandere inter suos venit, non vt corpus suum pretiosis saturiret cibis: sed vt familiam suam exhilararet & vt pauperes Domini satiaret bonis: quos quotidiè secundum facultatem suam numero augebat. Et quamuis pretiosi & exquisiti cibi & potus ei apponerentur tamen erant ei in cibo & potu panis & aqua. Quadam autem die

die dum idem Archiepiscopus in mensa *Alexandri* summi pontificis sederet, quidam secreti sui conscius posuit coram eo scyphum aqua plenum. Quem cùm summus pontifex apprehendisset,& inde gustasset,inuenit vinum merissimum & suaue ad potandũ. Et dixit. Putabam hoc fuisse aquam, & reposuit scyphum coram Archiepiscopo, & mox vinum redijt in pristinam saporẽ aquæ. O mira mutatio dexteræ excelsi! Singulis autem diebus cùm Archipræsul à prandio surrexisset, nisi maiora negotia impedirent, semper vacabat lectioni diuinæ vsque ad horam vespertinam, & auditis vesperis cùm sol ad occasum tenderet, paratus erat lectus eius superpositis mollibus stramentis & pannis sericis,per totum desuper auro contextis. Et cùm cæteri dormirent ille solus iacebat in nuda area ante lectũ suum,in hymnis,& psalmis, & nunquam ab oratione cessabat, donec labore victus paululum reclinaret caput suum subposito lapide loco puluinaris. Et sic oculi somnum capiebant,sed cor eius semper ad Dominum vigilabat. Vestis autem eius interior erat cilicina ex pilis caprarum aspera, qua totum corpus eius tegebatur,à cubitis vsque ad poplites. Exteriores autem eius vestes erant nitidæ,& satis pretiosæ,vt sic decipiens humanos visus,diuinis placeret aspectibus. Nullus quidem hominum erat huius secretæ vitæ suæ conscius,præter duos tantùm: quorum vnus erat *Robertus* canonicus de **Meretun** capellanus eiꝰ,& alter dicebatur *Brun*, qui custodiebat cilicia sua,& lauabat quãdo fuit necesse.& isti erant illi fide & sacramẽtis astricti,quòd hæc nemini dicerent in tota vita sua. Venit ergo Archipræsul *Thomas* ad **Withsand**,& cùm audisset,quòd *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus, & Lundoniensis,& Salesbiriensis episcopi essent apud **Doure** in occursum eius, noluit illô ire, sed applicuit in Anglia apud **Sandwic.** Transito itaq; mari Archiepiscopus, & futurus martyr in magna gratia,gloria,& honore, præcipuè à monachis cum solemni processione quasi angelus Dei susceptus est in ecclesia sua,omnibꝰ præ gaudio illachrymãtibus,& cũ gratiarũ actione clamãtibus, *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Ipse autẽ tanquam bonus pastor, omnibus in osculo pacis acceptis,illos paterna exhortatione monuit,& docuit fraternitatem diligere,Deo obedire, in bonis perseuerare,& certare pro lege Dei vsq; ad mortẽ.Ea verò tempestate erat *Henricus* rex Anglię regis *Henrici* filius in Anglia,& natiuitas Domini instabat, quam rex ille cum primatibus terræ suæ solemniter celebraturus erat. Ad quã beatus *Thomas* licèt non esset inuitatus ire proposuit. Et cùm Lundonias veniret, venit ad eũ *Gocelinus* frater reginæ,& prohibuit ei ex parte regis ne vlteriùs procederet.Et sic beatus *Thomas* Cantuariam reuersus est.Ergo damnis iterũ, & atrocioribus iniurijs supra modũ & numerum athleta *Christi* affectus est, & edicto publico præceptus ecclesiæ suæ septa non exire. Quisquis ei, vel alicui suorum faciem hilarem prætendebat hostis publicus censebatur. Sed hæc omnia vir Dei cum multa patientia sufferebat, & familiariter inter suos commorans,conuersatione sua & exhortationis verbo omnes ædificabat.Resedítq; in sua pontifex ecclesia intrepidus,expectans horã,qua adeò perciperet martyrij coronam. Præmunitus siquidẽ à multis sciebat,quòd breuis foret vita eius, & mors in ianuis. Ibi quasi tũc cœpisset viuere,exactum vitæ tempus spiritualibus exercitijs redimere satagebat. Sciénsq; quòd vita præsens via est,& militia, vt esset sanctus corpore, & spiritu vitijs expeditus, succinxit se ad cursum virtutibus armatus, accinxit se ad pugnæ conflictum. cursum ergo consummando cucurrit non quasi in incertum, benè certando pugnauit non quasi aerem verberans. Prodibat tunc ferè omnis eius cogitatio,& sermo de fine huius vitæ & vię miseria. Aliquando etiam in sermone suo,quem faciebat ad fratres suos Cantuariensis ecclesiæ monachos,& ad clerum ciuitatisq; populum dicebat.Veni ad vos mori inter vos. Aliquando autem dicebat,in ecclesia ista sunt martyres,& in proximo augebit Deus numerum illorum. hæc dicebat significans,qua clarificaturus esset ille dominum morte. Iterum *Henricus* rex Angliæ pater calumniatus est Archiepiscopatum Bituricensem debere adiacere ducatui Aquitaniæ,sed *Lodowicus* rex Franciæ modis omnibus contradicebat. Et sic orta inter eos graui discordia vterq; magnum congregauit exercitum. Venítq; rex Angliæ cum suo exercitu in Berria vsq; Munlutum, volens vlteriùs procedere. Ex confessione enim Bituricensis Archiepiscopi in extremis laborantis,& in confessione profitentis, quòd de iure Archiepiscopatus Bituriensis spectabat ad ducatũ Aquitanniæ,sperabat se susceptururũ. Sic *Lodouicus* rex Franciæ

peruenit

peruenit, & ſic rex Angliæ à deſiderio ſuo fraudatus, dedit,& accepit treugas vſq; ad feſtum S.*Hilarij*.

ANno gratiæ milleſimo, centeſimo ſeptuageſimo primo, qui erat annus decimus ſeptimus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, idem rex Angliæ fuit in Normannia apud Burum die natalis Domini; qui ſexta feria euenit, & *Alienor* regina, & *Richardus*, & *Gaufridus*, & *Iohannes* filij eius cum eo. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ filius erat in Anglia. Beatus verò *Thomas* Cantuarienſis Archiepiſcopus eo die Cantuariæ reſidens poſt ſermonem ad populum factũ excommunicauit *Robertum* de Broc, qui die præcedenti amputauerat caudam ſumerij ſui. Vix ergo pater in eccleſia ſua per menſem moram fecerat, & ecce quinta die natalis Domini venerunt Cantuariam quatuor milites, immò Sathanæ condicti ſatellites; quorum nomina ſunt hæc. *Willielmus* de Traci, *Hugo* de Moreuile, *Richardus* Brito, *Reginaldus* filius *Vrſi*: viri quidem generis præminentia conſpicui; ſed enormis ſceleris auſu militiæ gloriam,& ſtemmatis titulum perpetua ignominia mox damnaturi. Hij ergò introeuntes ad Archiepiſcopum: & quia non directa in manu eorum ſalus,ex concepta malitia ſalutationis eloquiũ prætermittentes,cum faſtu & ſuperbia alloquũtur. Accipiunt reddúntq; minas,minis adijciẽtes reſponſum. Deniq; probra & contumelias poſt ſe relinquentẽs exierũt.Continuóq; reuertentes,clauſtrũ monachorũ irrumpũt cum multa armatorũ ſequela,& ipſi armati. Iam præſul cum modeſtia & grauitate præceſſerat eos in oratorium,ſuadentibus,immò & compellentibus monachis, propter diẽ ſolemnem,ad peragendam veſpertinam ſynaxim. cùm eos à tergo reſpiceret in medio clauſtri armatos,arcere eos templo debuit propria malignitas; ſed nec facinus diſſuaſit ſolemnitatis reuerentia,nec à ſanguine cohibuit patriarchæ innocentia.Vſq; adeò occupauit & excæcauit eos impudorata patrandi facinoris voluntas: vt nec militiæ iacturã recogitarent,nec vllius diſcriminis haberent æſtimationem.Præcipites ergo & ſtupidi inſequẽtes Archiepiſcopũ,extractis gladijs intrant eccleſiã furioſè clamantes. Vbi eſt proditor ille? Nemine verò reſpondente,ingeminant illi.Vbi eſt Archiepiſcopus?Sciens itaq; *Christi* confeſſor,& martyr mox futurus,priori nomine ſe falſò impeti, alterũ verò ſibi pro officio competere,à gradibus obuiã illis progrediens, ecce inquit aſſum. In tanta autem ſe exhibebat conſtantia, vt nec animus eius pauore,nec corpus horrore concuti videretur. Cui vnus funeſtorum militum in ſpiritu furoris intulit, tu modò morieris, impoſſibile enim eſt,vt vlteriùs viuas. Reſpondit autem Archiepiſcopus, non minori conſtantia verbi quàm animi. Ego pro Deo meo mori paratus ſum, & pro aſſertione iuſticiæ & eccleſiæ libertate: ſed ſi caput meum quæritis, prohibeo ex parte omnipotentis Dei, & ſub anathemate, ne cuiquam alij ſiue monacho,ſiue clerico,ſiue laico maiori vel minori, in aliquo noceatis. Sed ſint à pœna immunes, ſicut extiterunt à cauſa. Verba eius nonne *Chriſtum* exprimere videntur in paſſione dicentem, ſi me quæritis ſinite hos abire? Cui ſtatim inijcientes manus milites tenuerunt, vt extra eccleſiam ad peragendum propoſitum traherent, ſed non potuerunt. Videns ergo Archiepiſcopus carnifices eductis gladijs, in modum orantis inclinauit caput, hæc nouiſſima proferens verba. *Deo, & ſanctæ* Mariæ, *& ſanctis huius eccleſiæ patronis, & beato* Dionyſio *commendo meipſum & eccleſiæ cauſam*. Tunc in omnibus his cruciatibus inuicti animi, & admirandæ conſtantiæ martyr non verbum vel clamorem emiſit, nec edidit gemitum nec brachium oppoſuit ferienti: ſed caput inclinatum, quod gladijs expoſuerat, donec conſummaretur, tenebat immobile. Prædicti igitur milites, timentes concurrentium vndique vtriuſque ſexus multitudinem, ne fortè voto infecto eriperetur, facinus accelerauerunt. Cúmque vnus ex eis extendens vibraret gladium in caput Archiepiſcopi, brachium cuiuſdam clerici, qui dicebatur *Eadwardus Grimfere* abſcidit, & ipſum pariter in capite vulnerauit chriſtum Domini. Extenderat enim idem clericus brachium ſuper caput patris, vt ferientis exciperet, vel potiùs elideret ictum. Stabat adhuc iuſtus pro iuſticia patiens, velut agnus innocens,ſine murmure,ſine querimonia: & ſeipſum holocauſtũ offerens Domino, ſanctorum patrocinia implorabat. Et,ne quis funeſtorum ſatellitum intacto præſule inſceleſtus argui poſſet, ſecundus & tertius gladios ſuos vertici conſtantis athletæ atrociter illiſerunt,confregerunt,& Spiritus ſancti victimam ſolo tenus præcipi-

præcipitauerunt,quartus pluſquam ferali, immò furiali crudelitate debacchatus, iam proſtrato,iam expiranti coronam raſilem abſcidit,teſtam capitis diſſipauit, & mucrone vertice intruſo,cerebrum cum ſanguine ſuper pauimentum lapideum effudit. Diſcolor in mixtura vtriuſq; ſubſtãtia bifariam diſcreta martyris merita piè intuentẽ docere videbatur.Candebat námq; in cerebro byſſus innocentię,purpura martyrij rubebat in ſanguine: vtróq; martyr *Thomas* quaſi veſte nuptiali decenter adornatus,cœleſtis menſæ conuiua dignus efficitur. Sic, ſic martyr *Thomas* virtute conſtantiæ adamantinus cœleſtis ædificij lapis pretioſus,gladiorum quadratus ictibus angulari lapidi *Chriſto* in cœlis eſt coniunctus. Conſummatus ergo noſter *Abel* in martyrij gloria in breui expleuit tempora multa. Itaque inchoante ſeptimo anno exilij ſui præfatus martyr *Thomas* pro lege Dei, & eccleſiæ libertate, quæ tota ferè deperierat in Anglicana eccleſia,certauit vſque ad mortem; & à verbis impiorum non timuit. fundatus enim ſupra firmam petram,id eſt, *Chriſtum*, pro nomine *Chriſti*,in eccleſia *Chriſti* gladijs prophanorum, quinta die natalis Domini, id eſt in craſtino innocentûm ipſe innocens occubuit.Cuius vitam innocentem,& mortem cauſæ merito in conſpectu Dei pretioſam,innumera prædicant miracula,quæ non ſolùm loco requietionis eius,ſed & in diuerſis nationibus,& regnis mirificè exhibentur. Eodem die paſſio beati *Thomæ* reuelata eſt beato *Godrico* Anachoritæ per ſpiritum ſanctum apud **Finkhale**.Qui locus diſtat à Cantuaria plus quàm per centum ſexaginta milliaria. Monachi autem Cantuarienſis eccleſiæ clauſerunt oſtia eccleſiæ, & ita permanſit eccleſia ſuſpenſa celebratione Miſſæ ferè per vnum annum, quouſque receperunt reconciliationem eccleſiæ per dominum Papam *Alexandrum*. Monachi verò detulerunt martyrem ſuum, & poſuerunt nocte prima,in choro agentes,circa illum exequias defunctorũ.Et veraciter dicitur,quòd expletis circa corpus obſequijs humanitatis, cùm iam in choro iaceret ſuper feretrũ,circa aurorã, leuata manu dextera dedit benedictionẽ deinde ſepelierunt eum in crypta. Milites autem, qui illud prophanum opus perpetrauerunt ſtatim prophani operis ſui conſcij,& de venia deſperantes, ad curiam regis Angliæ,vnde venerant, redire non auſi fuerunt,ſed in Occidentales partes Angliæ ſeceſſerunt, vſq; ad **Cnareſburc**,villam *Hugonis* de Moreuile,& ibi tamdiu remanſerunt, donec viles habiti fuerãt à compatriotis illius prouinciæ. Omnes enim illorum vitabant alloquia, nec aliquis cum eis manducare vel bibere voluit. ſoli ergò manducabant & ſoli bibebant, & fragmenta cibariorum ſuorum proijciebantur canibus,& cùm inde guſtaſſent,nolebant inde quicquam comedere. Ecce manifeſta & digna Dei vindicta! vt illi qui contempſerunt chriſtum domini,à canibus etiam contemnebantur.Poſt multum verò temporis, prædicti quatuor milites,quos propria actionis conſcientia accuſabat, *Alexandrum* Romanum pontificem adierunt, & accepta ab eo pœnitentia Ieroſolymam profecti ſunt. Et ex præcepto Papæ in monte nigro pœnitentiam agentes obierunt, & ſunt Ieroſolymis ſepulti ante oſtium templi. Quorum ſuperſcriptio hæc eſt, *Hic iacent miſeri, qui martyrizauerunt beatum* Thomam *Archiepiſcopum Cantuarienſem.*

Annus millenus, centenus, ſeptuagenus,
Primus erat, Primas quo ruit enſe Thomas.

Epiſtola *Lodowici* regis Francorum, ad *Alexandrum Papam, de morte beati* Thomæ.

DOmino & patri ſuo ſanctiſſimo, *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici, *Lodowicus* rex Francorum,ſalutem & debitam reuerentiam.Ab humana pietatis lege recedit filius,qui matrem deturpat,neque creatoris beneficij reminiſcitur: qui de ſanctæ ſedi illata turpitudine non triſtatur. Verùm ſpecialiùs eſt condolendum, & nouitatem doloris excitat inauditæ nouitas crudelitatis,quam in ſanctum Dei inſurgens malignitas in pupillam *Chriſti* gladium infixit,& lucernam Cantuarienſis eccleſiæ, non tam crudeliter quàm turpiter iugulauit. Excitetur exquiſitæ genus iuſticiæ. Denudetur gladius *Petri* in vltionem Cantuarienſis martyris: quia ſanguis eius pro vniuerſali clamat eccleſia,& non tam ſibi quàm vniuerſæ conquerens de vindicta eccleſiæ. Ecce ad

tumulum

tumulum agoniſtæ, vt reuelatum eſt nobis, diuina in miraculis reuelatur gloria, & diuinitus demonſtratur vbi humanitus requieſcit, pro cuius nomine certauit. Valeat pietas & fraternitas veſtra in Domino.

Epiſtola *Willielmi* Senonenſis Archiepiſcopi, ad Alexandrum *Papam, de eiuſdem morte.*

SAnctiſſimo patri ac domino *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici *Willielmus* Senonenſis eccleſiæ humilis miniſter, ſalutem & debitam cum omni deuotione obedientiam. Veſtro apoſtolatui (pater ſancte) data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Gladius anceps in manibus veſtris. Super gentes & regna conſtituti eſtis, ad alligãdos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo (Domine) & conſidera quem vindemiauerunt ita. Vineam nãmq; Domini Sabaoth exterminauit aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Eccleſia ſiquidem Cantuarienſis, immò vniuerſalis eccleſia, ſanguineas rorantes lachrymas, & amaritudine aſperſas, à finibus terræ in conſpectu veſtro effundit: quia poſita eſt quaſi ſignum ad ſagittã, facta eſt opprobrium vicinis ſuis. Et qui vident eam mouent capita ſua ſuper eam dicẽtes, Vbi eſt Deus eorum? Ipſa autem gemens, & conuerſa retrorſum, clamat in auribus Domini exercituum: vindica (Domine) ſanguinem ſerui tui, & martyris, Cantuarienſis Archiepiſcopi, qui occiſus eſt, immò pro libertate eccleſiæ crucifixus. Pater ſancte, verbum horrendum, facinus flagitioſum, & enorme flagitium factum eſt in diebus veſtris: quod quicunque audierit tinnient ambæ aures eius non eſt auditum in **Theman**: non eſt viſum in Canaan. Alter ſiquidem *Herodes* ſemen *Canaan* & non *Iuda*, progenies viperarum, miſſis à latere ſuo lictoribus, ſignum dominicæ paſſionis, quod deſuper in vertice gerebat, nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, & notis turpibus cœleſtem deformare imaginem. Propter hæc, ſicut omnis eccleſia aſſerit, ipſum facit Martyrem cauſa pariter & pœna. Pœna, dolor paſſionis illatæ. Cauſa rigor eccleſiaſticæ cenſuræ, quia pro lege Dei ſui certauit vſque ad mortem. Veſtra ergo intereſt, (pater clementiſſime, cuſtos murorum Ieruſalem) remedium adhibere præteritis, & prouidentiam futuris. Quis enim locus poterit eſſe tutus, ſi rabies tyrannica ſancta ſanctorum cruentat? Et vicarios *Chriſti*, alumnos eccleſiæ, impunè dilacerat? Inſurgant ergo eccleſiaſticæ leges, armentur iura eccleſiaſtica. Introeat in conſpectu veſtro vltio ſanguinis glorioſi martyris, qui de Anglia clamat. Clamabit ſiquidem, & commouebit, non ſolùm terram ſed & cœlum. & ſic noſtro conſulite dolori, vt honeſtati veſtræ pariter conſulatis, & *libertati eccleſiæ. De cætero, ſanctæ paternitati veſtræ inſinuare dignum duximus, quòd cum domino Rotomagenſi & nobis in mandatum dederitis, vt terram regis Angliæ ciſmarinam, ſi pacem, quam glorioſè memoriæ domino Cantuarienſi promiſerat, non obſeruaret, ſub interdicto poneremus: adijcientes etiam quòd ſi vterque noſtrum rei executioni non poſſet, aut nollet intereſſe, alter nihilominus mandatum veſtrum exequeretur. Prædictus verò Rotomagenſis, poſtquam literas veſtras ei præſentari fecimus, nobis ſignificauit, quòd ad Senonenſem ciuitatem veniret, & iuxta formam mandati*veſtri procederet. Cùm autem illuc veniſſet, vnà cum Lexauienſi, & Ebroicenſi, & Wigornenſi epiſcopis, & alijs quàm pluribus, tam clericis quàm laicis de familia prædicti regis: poſt tergiuerſationes & excuſationes verborum inde diductas, reſpondit, ſe ad præſentiam veſtram iter arripuiſſe, & prædicto regi exacerbationem ſe nolle infundere acerbiorem. Nos verò ſcientes, quòd vitium Paganitatis incurrit, quiſquis mandatis Apoſtolicis obedire contemnit, iuxta ſeriem mandati veſtri, de communi conſilio fratrum noſtrorum omnium epiſcoporum, & S. *Dionyſij*, & S. *Germani* de Pratis, & *Ponti* magni Walcellenſis, & Cenmenſis abbatũ, & aliorũ quamplurium religioſorũ virorũ, & ſapientũ in terrã eius ciſmarinã ſententiã tulimus, & memorato Archiepiſcopo, & epiſcopis, vt eam obſeruari facerent ex parte veſtra iniunximus. Scimus enim, quòd nec poſſeſſiones ſicut promiſerat reſtituit, nec ſecuritatem, ſicut mors eius indicat, inſtituit. Per Canturienſem quoq;, quem ad eum miſeramus nobis ſignificauit, quòd cauſam mortis eius dederat, & quòd eum occiderat,

* *al. ſaluti*

* *al. Apoſtolici*

occiderat. Inde eſt quòd clementiæ veſtræ ſupplicamus, quatenus prædictam ſententiam ratam habeatis,& ſicut maieſtatem veſtram decet, & incolumitati expedit eccleſiæ,eam taliter faciatis obſeruari, vt honor Dei,& veſter conſeruetur. Et nos, qui veſtram ſanctitatem,ea qua ſcitis deuotione amplectimur,minimè propter hæc poſſimus illudi. Valete,& ſicut decet maieſtatem & ſanctitatem veſtram facite.

Epiſtola *Theobaldi* Comitis Bleſenſis, ad *Alexandrum* Papam de morte beati *Thomæ*.

REuerendiſſimo domino, & patri ſuo *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici, *Theobaldus* Comes Bleſenſis,& regni Francorum procurator,ſalutem,& debitam cum filiali ſubiectione reuerentiam. Veſtræ placuit maieſtati, vt inter dominum Cantuarienſem,& regem Angliæ pax reformaretur,& integra firmaretur concordia. Itaque iuxta veſtri tenorem mandati,illum rex Angliæ hilari vultu,& fronte lęta,& pacem ſpondente,& gratiam ſibi referente, recepit. huic paci, & concordiæ affui, & me præſente dominus Cantuarienſis apud regem de coronatione filij ſui conqueſtus eſt, quem voto feſtinante,& ardenti deſiderio,in culmen regiæ dignitatis fecerat promoueri. huius autem iniuriæ reus,& ſibi malè conſcius rex Angliæ, iuris,& ſatiſfactionis ipſi Cantuarienſi pignus dedit. Conqueſtus eſt etiam de epiſcopis, qui contra ius,& decus Cantuarienſis eccleſiæ,nouum regem in ſedem regiam præſumſerunt intrudere: non zelo iuſticiæ,non vt Deo placerent,ſed vt tyrannum placarent. De illis verò liberam, & licentem rex ei conceſſit poteſtatem,vt ad veſtræ, & ſuæ poteſtatis arbitrium in eos ſententiam promulgaret. Hæc ſiquidem vobis, vel iuramento, vel quolibet alio libuerit modo,atteſtari paratus ſum,& ſancire. ſic itaque pace facta,vir Dei nil metuens receſſit,vt gladio iugulum ſubderet,& ceruicem ferienti exponeret. Paſſus eſt ergo martyrium agnus innocens craſtina ſanctorum innocentium die: effuſus eſt ſanguis iuſtus, vbi noſtræ viaticum ſalutis,ſanguis *Chriſti* ſolebat immolari. Canes aulici regis familiares & domeſtici,ſe miniſtros regis præbuerunt,& nocentes ſanguinem innocentem hauſerunt. huius prodigij modum deteſtabilem vobis verbo ſignificarem,ſed vereor ne mihi in odio aſcribatur, & latores præſentium patenter & pleniùs euoluent: ex eorum relatione diſcetis quantus mæroris cumulus, quanta ſit vniuerſæ eccleſiæ & martyris Cantuariæ calamitas,hanc calamitatem ſaluo pudore non poteſt diſſimulare Romana mater eccleſia. Quicquid enim in filiam præſumitur vnicam, redundat in parentem,nec ſine matris iniuria filia captiuatur. Ad vos itaque clamat ſanguis iuſti,& flagitat vltionem. Vobis ergo (pater ſancte) adſit & conſulat pater omnipotens:qui filij ſui cruorem mundo impendit,vt mundi noxas detergeret, & deleret maculas peccatorũ; ille vobis vindictæ voluntatem inſinuet & ſuggeret facultatem,vt eccleſiæ inauditi ſceleris confuſa magnitudine,diſtricta hilareſcat vltione.

Epiſtola *Willielmi* Senonenſis Archiepiſcopi, ad *dominum Papam contra regem Angliæ de morte beati* Thomæ.

AMantiſſimo patri ac domino *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici,*Willielmus* Senonenſis eccleſię humilis miniſter ſpiritum conſilij & fortitudinis,cum omni obedientiæ famulatu. Inter ſcribendum hæc,immò priuſquam ſcriberem,mox ſteti,& hęſi dubius admodũ,quo *dictaminis genere nuper patrati ſceleris atrocitatẽ, & ſupplicij recenter illati immanitatẽ,clementiæ veſtræ oculis præſentarem. Et profectò arbitror clamorẽ mundi iam veſtræ ſanctitatis aures impleuiſſe,vtpote qui in mundi ſpecula reſidetis,qualiter ille non rex Anglorũ,ſed Anglorũ potiùs & totius corporis *Chriſti* inimicus,proximè ſit malignatus in ſancto,in filio dextræ tuæ,quem confirmaſti tibi. Cuius ex hoc mundo exceſſum,& exceſſus modum,& ſi fortè ex aliquorum diuerſo ſiue aduerſo relatu acceperitis,quod mihi innotuit ab his qui interfuerant,conſcius fidelis intimo,& patrati ſceleris ordinem paucis explico: cuius tamen immanitas excogitari non

* *al. dictationis.*

non potest. In natali Domini, proximo post festum innocentiũ die, occidente iam sole, circa horam vesperarum, intromissi spiculatores, tres duntaxat qui primi fuerant, ad fortem illum athletam *Christi* terribiliter admodum & fastuosè accesserunt: quorum memoria vt in maledictione perpetuò sit, intersero nomina, *Hugo* de Moreuilla, *Willielmus* de Traci, *Reginaldus* filius *Vrsi*, qui in primo accessu à viro Dei salutati non resalutauerunt, vtpote qui iam vias perditionis ingressi manifestè respuebant salutem. Quin potiùs contumeliosè, & asperè minis intonuerunt, "si episcopos suspensos, siue excommunicatos, ad regis absoluturus mandatum. Quo manifestè respondente, id ad singularis primatus vestri spectare censuram, nec aliquid sibi vendicaret, vbi tanta interuenisset authoritas. Mox ipsum ex parte regis diffiduciauerunt, & continuò exierunt ad cohortem. Militibus, qui de familia hominis Dei erant super periculo vitæ, & honorum omnium proscriptione, in exitu suo præcipientes ex parte regis, vt ipsi pariter exirent, & rei euentum taciti & patientes expectarent. Publicè per ciuitatem simile regis edictum exiuit. Singularis verò ille *Christi* athleta, in nostris diebus minas principum spreuit, & de loco ipso vbi iam velut mortis acceperat initium, ad militum instantiam vix egredi compulsus est. Et hæc quidem, ne videretur consummari inuitus. Deo itaque dispensante metropolitanam ecclesiam, in ipsius *Christi* honore dedicatam, ingressus, idem christus Domini pro nomine *Christi* meruit immolari, vbi quotidie immolatur & *Christus*. Et sacerdos ille altissimi stans antè altare, & crucem, quam antè se gestare consueuerat, brachijs suis amplectens, & orans, voluntariè seipsum inter crucis & altaris cornua pacificam Deo hostiam obtulit. Nam appropinquante iam hora passionis, ipse flexis genibus, extento collo, & curuata ceruice, calicem salutaris accepit, & à tribus prænominatis spiculatoribus decaluatus est; priùs tamen contumelijs & probris multis affectus, vt nec ipse passionis Domini sui titulo fraudaretur. Cuius vt ipso adhuc magis forma clareſceret, eadem hora pro occisoribus suis exorauit: adijciens & deuotè supplicans, vt à malis præsentibus eius familia seruaretur illæsa. Solus itaque pontifex non sine sanguine intrauit in sancta. Et quia post viri sancti transitum, operante Domino, memoranda quædam ex multorum crebra relatione accidisse audiuimus; omninò præteriri non debent. Dicitur námque, & constanter asseritur, post passionem suam, in visu apparuisse multis, quibus perhibet se non mortuum esse sed viuere: & non vulnera sed vulnerum tantum cicatrices ostentat. Inter quos veterano cuidam monacho, nomine *Neel* manifestè apparuisse dicitur: sed qualiter, hoc non edissero, vt euitetur longitudo sermonis; sed horum baiuli fideliter & patenter exponent. De cæco verò quodã, qui mox passione consummata crudo adhûc sanguine oculos perliniuit, oculos & visum recepit, omninò auditum est. De cereis etiam circa corpus positis & extinctis, sed postea per se reaccensis, non infida multorum relatio est. Et quod maius est adhuc gaudium, & miraculum habet: expletis omnibus circa corpus humanitatis obsequijs, cùm iam in choro iaceret super feretrum, circa auroram, leuata manu dextera, benedictionem dedit. Age ergo homo Dei, & quorũ tenes sedem, indue fortitudinem; excutere fili excussorum, hinc miseratio, inde verò indignatio moueat. vnam filio debes, tyranno alteram; & huius in terris auge gloriam, quam de cœlis tam mirabiliter glorificat Deus. Illi verò para ignominiã, qui in terris tam horribiliter persecutus est Deum, & proprij ventris tui percussit latera, excussit viscera, & conculcauit in terra. Qui etiam filium tuum, quem sicut matrẽ vnicum diligebas, nescio per quos incircumcisos & immũdos tam perfidè, tam inhumanè mactauit: patris non reueritus offensam, nec miseratus ætatem. Quorum ergo sortitus es ministeriũ, sortiaris & zelum. Et quia cernis *Achab* scelus, *Heliæ* te apprehendat æmulatio. Occidit *Achab* & possedit; sed *Athab* quidem totius patrati sceleris facie operosè perpensa, *Achab* ab ipso iustificatus est. Illud siquidẽ est, quod inter omnia quæ leguntur seu referuntur sceleratorũ scelera longè primum obtinet locũ. Quòd omnem *Neronis* nequitiam, *Iuliani* perfidiã, sacrilegam etiam *Iudæ* proditionem excedit. Vide siquidem & attende, qualis persona in quali ecclesia, quale etiam tempus patrandi sceleris elegerit: natale scz. Domini, proximam post sanctorum innocentiũ diem, vt nouus ex veteri nostris dieb9 suscitaretur *Herodes*. Pax etiã publicè data proditorem nihilominus reuocauit â scelere. Qui tanquam per se satis non insaniret, instigatores habuit, dantes

dantes cornua peccatori, falsos viz. illos, & ab omni ecclesiarum orbe perpetuò detestandos fratres: *Rogerum* viz. Archiepiscopum Eboracensem diabolum illum, & Lundoniensem episcopum *Gillebertum*, & *Iocelinum* Salesbiriensem episcopum; non episcopos sed postaticos. Qui filium tuum fratrem suum nō mysticè vendiderunt, sed in veritate occiderunt, patris iam senis nec maledictionem metuentes, nec dolori vel ætati parcentes. Quorum vita præsens, vt in perpetua amaritudine sit, & memoria in maledictione æterna, vestra, (pater sancte) authoritas pariter & austeritas efficiat. Valeat sanctitas vestra pater sancte.

INterim *Rotrodus* Rothomagensis Archiepisc. & *Egidius* Ebroicensis episc. & *Rogerus* Wigornensis episc. & *Richardus Barre*, & quidam alij de clericis & familiaribus regis Angliæ, iter arripuerunt ad Romanum pontificem pro ipso rege, & pro regno eius. Sed dominus Rothomagensis senio & infirmitate laborans, cùm iam ferè mediam peregisset viam, vlteriùs procedere non potuit: sed reuersus est in Normanniam ad sedem suam, & prædicti episcopi cum clericis regis processerunt. Et à summo pontifice cū magna difficultate impetrauerunt, vt duo Cardinales, scz. *Theodinus*, & *Albertus* ex parte domini Papę in Normanniam venirent ad cognoscendam causam, quæ vertebatur inter regem & ecclesiam Cantuariensem, & de morte Cantuariensis martyris, & de alijs ecclesiasticis dignitatibus, & prout Deus eis administraret iudicandam. Ipsi verò, qui Romam profecti fuerant, in hac forma scripserunt domino regi.

Charissimo domino suo Henrico *illustri Angliæ regi, duci Normanniæ & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ*, Robertus *Abbas Wallatiæ, Salesbiriensis Archidiaconus*, Robertus *Lexouiensis Archidiaconus*, Robertus Barre, *& magister* Henricus, *salutem & fidele in omnibus, & vbique obsequium. Nouerit vestra maiestas, quòd* Richardus Barre *nos præcessisset, & cum multò periculo, & grauamine, nos ad curiam domini Papæ præuenisset nos quatuor cum duobus episcopis, & decano Ebroicensi, & magistro* Henrico *cum multa difficultate venimus vsque Senas. Ibi diebus aliquot detenti sumus.* Comes enim *Macharius* sic ex omni parte vias obsederat, quòd nulli patebat egressus. Cùm verò nos quatuor, cum episcopis, qui plurimùm exire desiderabant, non potuissemus: in maxima animi angustia positi, ex communi consilio, media nocte & latenter exiuimus, & sic per abrupta montium, & per loca ferè inuia sub magno timore & periculo tandem venimus Tusculanum. Ibi *Richardus* de Barre de vestro honore, sicut dicebat, sollicitum, & ad vestram vtilitatem prudenter & vtiliter, atque instanter laborantem inuenimus: Multùm tamen contristatum, & confusum, quia nec dominus Papa eum receperat, nec alij benignos & humanos se illi exhibuerant. Nos autem venientes dominus Papa nec videre, nec ad osculum, nec ad pedem voluit recipere. Vix enim plerique Cardinalium dignati sunt nos recipere, vel in verbo. Diu ergo in amaritudine spirituum nostrorum anxie conturbati, his qui vos fideliùs diligebant omnimodè supplicauimus, vt eorum interuentu dominus Papa nobis quocunq; modo audientiam indulgeret. Ad eorum tandem instantiam recepti sunt dominus Abbas Wallatiæ, & *Robertus* Lexouiensis Archidiaconus, qui minùs habebantur suspecti. Ipsi autem cùm nomen vestrum, tanquam deuotissimi filij Romanæ ecclesiæ in salutationem ex parte vestra proponerent, acclamauit tota curia: sustinete, sustinete, tanquam domino Papæ abominabile esset audire nomen vestrum. Sic à curia venientes, serò redierunt ad dominum Papam, eique de nostro communi consilio exponentes, quòd nobis à vestra maiestate fuerat iniunctum. Referentes etiam seriatim singula beneficia, quæ contuleratis Cantuariensi, & singulos excessus, & inopportunitates, quas contra vestram commiserat dignitatem. Totúmque hoc primùm secretò, postea coram domino Papa, & omnibus Cardinalibus, contendentibus etiam contra eos *Alexandro* & *Gunthero* Flandrensi clericis Cantuariensibus. Instante verò quinta feria ante Pascha, in qua de consuetudine Romanæ ecclesiæ solet dominus Papa publicè absoluere vel publicè excommunicare: cùm certi essemus quod de vestro & regni vestri grauamine, tanquam ad hoc proni diutissimè tractassent, consuluimus eos, quos vestræ maiestati fideliores cognouimus, scilicet dominum Portuensem, dominum Iacinctum, dominum Papiensem, dominum Tusculanensem, dominum *Petrum* de Mirio, (dominus *Iohannes* Neapolis aberat) cum omni studio, & instantia exorantes,

vt nobis animum domini Papæ,& quid circa nos statuere proponeret,aperirent. Ipsis verò in nihil nisi sinistrum,& vestræ celsitudini ignominiosum reportantibus, ex singultuosa eorum,& fratris *Franci* fidelis viri relatione præsensimus, quòd ea die immutabiliter disposuerat dominus Papa,in vos nominatim,& in totam terram vestram cismarinam,& transmarinam,de communi fratrum consilio interdicti ferre sententiam, & eam,quæ in episcopos lata fuerat confirmare.Positi ergo in arctissimo omni studio attentauimus per Cardinales,& per illos de socijs nostris, qui ad illum habebāt accessum,& per familiares suos,vt cessarēt ab hoc proposito,vel saltem differrent vsq; ad aduentum episcoporum vestrorū.Quod cùm nullo modo fieri possit,nos sicut decet,& sicut debitores vobis sumus, personæ vestræ dedecus, & totius terræ vestræ grauamen sustinere nō valentes, nec debentes, tandē conuocatis socijs nostris coram quibusdam Cardinalibus,& viam inuenimus saluti vestræ,& honori,bonā, & securam,& vniuersæ terræ vestræ vtilem,episcopis quoq; necessariam.Pro qua à vobis,& à terra vestra,& ab episcopis vestris dedecus,& periculum, quod imminebat, auertimus,& nos ipsos pro hac libertate toti periculo exposuimus,credentes,& certam spem habentes,quòd totū negotium procedet,secundum quod credimus vos velle, & secundū quod scimus vos velle debere.dominus Wigornensis,& dominus Ebroicensis episcopi, & *Robertus* Decanus Ebroicensis,& magister *Henricus* in proximo venturi erant,& eos quidē dimisimus vltra modum anxios,& turbatos, quia pro explēdo negotio vestro, pro velle suo, venire non poterant.Fuitq; de consilio eorū & nostro, quòd nos quocunq; modo præcederemus eos,vt dedecus & malum,quod parabant nobis aduersarij nostri, impedire possemus.Certi enim eramus,quòd vestrū grauamen,in curia præparabatur,& timuimus illius diei consuetudinem. Valeat & diu vigeat sublimitas vestra, confortamini in Domino,& exultet cor vestrū,quoniā præsens nubilū ad gloriam vestrā sequetur serenū.Die Sabbati ante ramos palmarum ad curiā venimus, & lator præsentium die Paschæ recessit à nobis. Interim venerunt in Normannia,duo legati Cardinales, à latere *Alexandri* summi pontificis missi,*Gratianus*,scz.& *Viuianus*. qui magnis & diuersis vexationibus regem Angliæ angariauerunt; volentes eum & terram suam sub interdicto ponere.Sed rex Angliæ inde pręmunitus,ante illorum ingressum ad præsentiam summi pontificis appellauit,& sic se & terram suam à grauamine illorum custodiuit illæsos. At tum Apostolicam timens seueritatē, ad mare properauit, & de Normannia in Angliam transfretauit,præcipiens quòd nullus breuis lator cuiuscunq; fuerit conditionis, vel ordinis permitteretur transfretare, neq; de Normannia in Angliā, neq; de Anglia in Normanniā,nisi priùs data securitate,quòd nullū malum, vel grauamē quæreret regi nec regno suo.Deinde idem rex magna classe nauiū congregata,fecit eas onerari victu, & armis,& congregari pręcepit in portu de Milford,qui propè est de Pembroc. Ipse autem interim magnum congregauit exercitum equestrem,& pedestrem,& venit vsq; ad Pembroc obuiam nauibus suis.Quibus congregatis,& omnibus ritè peractis, ipse cum exercitu suo naues ascendit in portu de Milford Sabbato, 17.Kal.Nouemb. & in crastino fœliciter,& cū gaudio applicuit in Hybernia in loco, qui dicitur Croch, qui distat à ciuitate de Waterford per 8.milliaria hora diei 9.cum 400.magnis nauibus onustis viris bellicosis,& equis,& armis,& victu. cúmque ipse de naui in terram,quidam lepus albus prosiliuit de vepribus,& statim captus,& ei oblatus,in signum victoriæ.

IN crastino aduentus regis Angliæ in Hyberniam,scz.15.Kal.Nouembris, feria 2. festo S.*Lucæ* euangelistæ,ipse & omnes exercitus eius profecti sunt vsq; Waterford, ciuitatem episcopalem.Et inuenit ibi *Willielmum* filium *Aldelini* dapiferum suū,& *Robertum* filium *Bernardi*,& alios quosdam de familia sua,quos ipse ab Anglia præmiserat.Et ibi moram fecit per 15.dies.& ibi venerunt ad eum per mandatum ipsius rex Corcensis & rex de Limerich,& rex de Oxerie,& rex de Mida,& *Reginaldus* de Waterford,& ferè omnes potentes Hyberniæ,propter regē de Conacta, qui dicebat se de iure esse dominū Hyberniæ totius.Præterea venerunt ibidem ad regem Anglię omnes Archiepiscopi, episcopi,abbates totius Hyberniæ,& receperunt eum in regem,& dominū Hyberniæ,iurantes ei,& hæredibus suis fidelitatē, & regnādi super eos potestatem in perpetuum,& inde dederūt ei chartas suas.Exemplo autem clericorum prædicti reges, & principes Hyberniæ,receperunt simili modo *Henricum* regem Angliæ in dominum & regem

regem Hyberniæ,& homines sui deuenerunt,& ei & hæredibus suis fidelitatem iurauerunt contra omnes homines. Est sciendum, quòd in Hybernia sunt 4. Archiepiscopi, & 29. episcopi, quorum nomina hæc sunt. *Gelasius* igitur Armacensis Archiepiscopus totius Hyberniæ Primas, habet sub se octo Suffraganeos, quorum nomina hæc sunt; *Odanus* episcopus, *Mauritius* Charensis episcopus, *Malethias* Thuenẽsis episcopus, *Neemias* Chonderensis episcopus, *Gillebertus* Ratphpothensis episcopus, *Thaddeus* Ceneuersis, *Christianus* Ardahachdensis, *Eleutherius* Cluencrardensis episcopi. *Donatus* Casselensis Archiepiscopus habet sub se 11. Suffraganeos, quorũ nomina hæc sunt; *Christianus* Lismorensis episcopus, apostolicæ sedis legatus: Ingmelleccensis episcopus, Cluanumensis episcopus, Arcmorensis episcopus, Lucapniarensis episcopus, Kildarenensis episcopus, Waterfordensis episcopus, Archferdensis episcopus, Rosensis episcopus, Finabrensis episcopus. *Laurentius* Dublinensis Archiepiscopus habet sub se quinque Suffraganeos, quorum nomina hæc sunt; Bistaghnensis episcopus, Fernensis episcopus, Leghglensis episcopus, Kindarensis episcopus, Exupolensis episc. Quartus Catholicus Tuaimensis Archiepisc. habet sub se 5. Suffraganeos, quorum nomina sunt hæc; Kinfernensis episc. Kinlathensis episc. Maigonensis episc. Aelfinensis episcopus, Achathkourensis episc. Et hij omnes tam Archiepiscopi, quàm episcopi receperũt sibi *Henricũ* regem Angliæ, & hæredes suos, in reges & dominos in perpetuũ; quod & chartis suis confirmauerunt. Quo facto, rex Angliæ misit *Nicholaũ* capellanum, & *Radulfum* Archidiaconum de Olaudat, clericos suos, vnà cum Archiepiscopis, & episcopis Hyberniæ vsq; ad Casselensem ciuitatẽ, ad celebrandũ concilium de statutis ecclesiæ. In concilio autẽ illo statutum est, vt pueri deferrentur ad ecclesiã, & ibi baptizentur in aqua mũda sub trina mersione. In nomine patris filij & spiritus sancti. Et hoc à sacerdotibus fiat, nisi metu mortis impediente, ab alio & aliâs oportuerit fieri, & tunc à quolibet fiat sine exceptione sexus & ordinis. Et vt decimæ dentur ecclesijs de omnib⁹ quæ possidentur. Et vt omnes laici, qui vxores habere velint, eas secundũ ius ecclesiasticum habeant. Rex verò Anglię misit transcriptum chartarũ vniuersorum Archiepiscoporũ, & episcoporum Hybernię, ad *Alexandrũ* Papam, & ipse authoritate Apostolica confirmauit illi & hæredibus suis regnum Hyberniæ, secundũ formam chartarum Archiepiscoporum & episcoporum Hyberniæ. His ita apud Waterford factis, rex Angliæ perrexit inde vsq; Diueline, & ibi morã fecit à festo S. *Martini*, vsq; ad caput ieiunij: ibiq; fecit sibi construi iuxta ecclesiã S. *Andreæ* apostoli extra ciuitatẽ Diueliniæ, palatiũ regium miro artificio, de virgis leuigatis ad modũ patriæ illius constructum. In quo ipse cum regibus & principibus Hyberniæ festum solemne tenuit die natalis Domini. Interim *Gillebertus* Lundoniensis & *Iocelinus* Salesbiriensis episcopi Romam miserunt, & literas absolutionis in hac forma receperunt.

Epistola *Alexandri* Papæ ad Bituricensem *Archiepiscopum.*

40 ALexander episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Bituricensi Archiepiscopo, & Niuernensi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionẽ. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum, qualiter sanctæ recordationis *Thomas*, quondam Cantuariensis Archiepisc. de mandato nostro in Lundoniensem & Salesbiriensem episc. excõmunicationis sententiam promulgauit: quam vtique nos ratam habentes, & firmam eam authoritate Apostolica curauimus confirmare. Quia verò prædicti episcopi, senio & debilitate corporis confecti, & alter morbo laborans, ad præsentiam nostram venire non possunt: vobis, de quorũ prudentia & honestate confidimus, absolutionem eorum, pro qua nuncij regis *Henrici* Angliæ, & eorundem episcoporum apud nos vehementiùs institerunt, duximus committendam. Ideóq; fraternitati vestrę per Apostolica scripta mandamus; quatenus infra mensem, postquam ijdem nuncij ad propria redierint, de aduentu legatorum nostrorum, quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris & sceleris, quod perpetratum est, & reconciliatione regis disposuimus transmittere, quòd transalpinauerint vobis non innotuerit: eos, publicè recepto iuramento secundum morem ecclesiæ, quòd nostro debeant astare mandato, ab excommunicationis vinculo absoluatis sententia & suspensionis ob eam

causam, quâ fuerant vltimo in excommunicationem deducti, in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit, quòd Salesbiriensis episcopus, morbo laborans ad vos venire non possit: illuc in propria persona quod nobis placeret accedatis. Aut si accedere non poteritis personas idoneas, de quibus nos & vos confidere valeamus, transmittatis. Quæ illum, recepto iuramento publicè, in conspectu ecclesiæ, quòd nostro debeat parere mandato, absoluant. Si autem huic rei, (frater Archiepiscope) interesse non poteris, tu (frater episcope) ipse cum Pontineacensi abbate quæ dicta sunt diligentiùs exequaris. Datæ Tusculani 8. Kal. Maij.

EOdem anno, *Auigouth*, Armiramimdi, imperator Affricanorum transiuit mare Africũ, & applicuit in Hispania in manu forti, & brachio extẽto. Et defuncto *Lupo* rege qui Paganus erat occupauit terram illius, scz. Murtiam & Walentiam, & alias ciuitates multas, & inde per consilium regis *Ferandi* de S. *Iacobo*, intrauit terrã *Aldefonsi* regis castellę, & cepit per vim Coneam ciuitatem, & Octam ciuitatẽ, & omnes Christianos, quos cepit, in eis occidit, præter paucos, quos in perpetuam redegit seruitutem. Anno gratiæ 1172. qui erat annus decimus octauus regni regis *Henrici* secundi, idem rex fuit in Hybernia apud **Diueline**, die natalis Domini quæ Sabbato euenit: & ibi festum regale tenuit, & facta ibi mora vsque ad caput ieiunij perrexit inde ad ciuitatem de **Wesseford**, & ibi moram fecit vsq; ad Pascha. Dum autem ibi moram faceret, *Theodinus* & *Albertus* Cardinales, missi à latere summi pontificis, venerunt in Normanniam. Quorum aduentu cognito, rex ad eos ire properauit: sed antequam ab Hybernia recederet, dedit, & charta sua confirmauit *Hugoni* de Lasci, totam terram de Mida cum omnibus pertinentijs suis; tenendam in feodo, & hæreditate, de ipso & hæredibus suis; per seruitium centum militum: & tradidit ei in custodia ciuitatem Diueliniæ, & constituit eum iusticiarium Hyberniæ. Et tradidit *Roberto* filio *Bernardi* in custodia ciuitatem Waterfordiæ, & ciuitatem Wellefordiæ, cum pertinentijs earum; & præcepit castella in eis firmari. Adueniente solemnitate Paschali familia regis transfretauit de Hybernia in Angliã, ipso die Paschæ, & applicuit in portu de **Mileford** iuxta **Penbroc**. Rex verò propter diem solemnem illo die mare intrare noluit: sed in crastino mare intrauit, & applicuit in Wallia propè sanctum *Dauid*. Deinde venit rex cum festinatione ad **Portesmue**, & ducens secum *Henricũ* filium suum transfretauit de Anglia in Normanniam, & inuenit apud Cadomum prædictos Cardinales, & cõsilio eorum pacem fecit cum *Lodowico* rege Francorum de coronatione filiæ suæ, ita quòd ex consensu & consilio prædictorum Cardinalium remisit regem filium suum in Angliam, & cum eo *Rotrodum* Rothomagensem Archiepiscopum, & *Aegidium* Ebroicensem episcopum, & *Rogerum* Wigornensem episcopum ad coronandum illum, & *Margaretam* vxorem suam, filiam *Lodowici* regis Franciæ, & coronauerunt eos Wintoniæ, in ecclesia S. *Swithuni* sexto Kal. Septembris, die dominica. Et statim post coronationem rex filius & regina vxor eius & Archiepiscopus Rothomagensis & Ebroicensis, & Wigornensis episcopi, transfretauerunt de Anglia in Normanniam.

❧ Purgatio *Henrici* regis pro morte *beati* Thomæ.

HEnricus rex Angliæ pater, & *Henricus* rex filius eius, & *Rotrodus* Rothomagensis Archiepiscopus, & omnes episcopi & abbates Normanniæ conuenerunt apud Abrincam ciuitatem, in præsentia *Theodini* & *Alberti* Cardinalium. In quorum audientia rex Angliæ pater, quinto Kalendarum Octobris, feria quarta, festo sanctorũ *Cosmæ* & *Damiani* martyrum, in ecclesia sancti *Andreæ* Apostoli purgauit innocentiam suam, coram prædictis Cardinalibus & omni clero & populo, præstito sacramẽto, super sanctorum reliquias, & super sacrosancta euangelia, quòd ipse nec præcepit, nec voluit, quòd Archiepiscopus Cantuariensis occideretur: & quando audiuit vehementer indoluit. Sed quia malefactores illos, qui sanctæ memoriæ *Thomam* Cantuariensem Archiepiscopum occiderunt habere non poterat, & quia timebat ipsos illud profanum opus impetrasse causa animi motus & turbationis, quam in eo viderant, de satis-

factione talē præſtitit ſacramentum. Iurauit itaq; inprimis quod ab *Alexandro* ſummo pontifice, & catholicis ſucceſſoribus eius non recederet, quamdiu ipſum ſicut regem catholicum habuerint. Iurauit etiam, quòd neq; appellationes impediret, neque impedire permitteret. quin liberè fierent in regno ſuo ad Romanum pontificem, in eccleſiaſticis cauſis, ita tamen, vt ſi ei ſuſpecti fuerint aliqui, ſecuritatem faciant, quòd malum ſuum vel regni ſui non quærant. Iurauit etiam quòd ab inſtante natiuitatis Domini, vſque in triennium crucem accipiet, & in proxima ſequenti æſtate in propria perſona Ieroſolymam iturus, niſi remanſerit per *Alexandrum* ſummum pontificem, vel per catholicos ſucceſſores eius. Sed ſi interim pro vrgente neceſſitate in Hiſpaniam ſuper Saracenos profectus fuiſſet, quantum temporis in illo itinere conſummaret, tantundem Ieroſolymitanæ ſpacium profectionis poſſet prolongare. Præterea iurauit, quòd interim tantum pecuniæ dabit Templarijs, quantum ad arbitrium fratrum Templi poſſit ſufficere ad retinendam ducentos milites, ad defenſionem terræ Ieroſolymitanæ per ſpacium vnius anni. Præterea perdonauit iram & maleuolentiam ſuam omnibus tam clericis quàm laicis, qui pro ſancto *Thoma* erant in exilio. Et conceſſit eis liberè & in pace ad propria redire. Iurauit etiam, quòd poſſeſſiones Cantuarienſis eccleſiæ, ſi quæ ablatæ ſunt, in integrum reſtituet, ſicut habuit vno anno antequam ab Anglia egrederetur beatus *Thomas* Cantuarienſis Archiepiſcopus. Iurauit etiam quòd conſuetudines, quæ inductæ ſunt contra eccleſias terræ ſuæ in tempore ſuo, penitus dimittet. Et hæc omnia iurauit ſe fore obſeruaturum bona fide & ſine malo ingenio. Fecit etiam *Henricum* regem filium ſuum hæc omnia capitula iurare tenenda: præter illa, quæ propriam eius perſonam contingebant. Et vt hæc in memoria Romanæ eccleſiæ haberentur, rex pater fecit apponi ſigillum ſuum ſcripto illi, in quo ſupradicta capitula continebantur, vnà cum ſigillis prædictorum Cardinalium.

Charta abſolutionis domini regis.

HEnrico Dei gratia illuſtri regi Anglorum, *Albertus* tituli Sancti *Laurentij* in Lucinia, & *Theodinus* tituli Sancti *Vitalis* presbyteri Cardinales, Apoſtolicæ ſedis legati, ſalutem in eo, qui dat ſalutem regibus. Ne in dubium veniant, quæ geruntur & vſus habet, & communis conſideratio vtilitatis expoſcit, vt ſcripturæ ſerie debeant annotari. Inde quidem eſt quòd nos mandatum illud in ſcriptum duximus redigendum, quod vobis pro eo facimus, quia malefactores illos, qui ſanctæ memoriæ *Thomam* quondam Cantuarienſem Archiepiſcopum occiderunt, occaſione motus & turbationis, quam viderant in vobis, ad illud facinus proceſſiſſe timetis. Super quo tamen facto purgationem in præſentia noſtra de voluntate propria præſtitiſtis, quod videlicet nec præcepiſtis nec voluiſtis vt occideretur. Et quando peruenit ad vos, plurimùm condoluiſtis. Ab inſtanti feſto Pentecoſtes vſque ad annum, tantam dabitis pecuniam, vnde ad arbitrium fratrum templi ducenti milites valeant ad defenſionem terræ Ieroſolymitanæ, per ſpacium vnius anni teneri. Vos autem à ſequenti natalis Domini, vſque ad triennium accipietis crucem, proxima tunc æſtate illuc in propria perſona, ducente domino, profecturi, niſi remanſeritis per dominum Papam, vel catholicos ſucceſſores eius. Sanè ſi contra Sarracenos pro vrgente neceſſitate in Hiſpaniam profecti fueritis: quantum temporis fuerit, ex quo arripueritis iter, tantundem ſupradictum ſpacium Ieroſolymitanæ profectionis poteritis prolongare. Appellationes nec impedietis, nec impediri permittetis, quin liberè fiant in eccleſiaſticis cauſis ad Romanum pontificem bona fide & abſque fraude, & malo ingenio, vt per Romanum pontificem cauſæ tractentur, & conſequantur effectum ſuum: ſic tamen, " vt ſi vobis ſuſpecti fuerint aliqui, quòd malum veſtrum vel regni veſtri non quærunt, conſuetudines, quæ inductæ ſunt contra eccleſias terræ veſtræ in tempore veſtro penitùs dimittens. Poſſeſſiones Cantuarienſis eccleſiæ, ſi quæ ablatæ ſunt, in plenum reſtituetis, ſicut habuit vno anno, antequam Archiepiſcopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea & laicis vtriuſque ſexus pacem veſtram in gratiam & poſſeſſiones ſuas reſtituetis: qui occaſione prænominati Archiepiſcopi deſtituti fuerunt.

Hæc autem vobis,authoritate Domini Papæ, in remiſſionem peccatorum veſtrorum iniungimus & præcipimus obſeruare, abſq; fraude & malo ingenio. Hoc ſane coram multitudine perſonarum iurauiſtis vos pro diuina reuerentia maieſtatis. Iurauit & filius veſter,excepto eo,quòd perſonam veſtrã ſpecialiter contingebat. Et iuraſtis ambo, quòd à Papa domino *Alexandro* & catholicis ſucceſſoribus eius,quamdiu vos ſicut anteceſſores veſtros,& catholicos regis habuerint,minimè recedetis. Atq;,vt in memoria Romanæ eccleſiæ firmiter habeatur,ſigillum veſtrum præcepiſtis apponi.

Epiſtola eorundem Cardinalium ad *Archiepiſcopum Rauennenſem.*

VEnerabili in *Chriſto*,& dilecto fratri,*Gilleberto* Dei gratia Rauennenſi Archiepiſcopo *Albertus* dignatione diuina tituli S. *Laurentij* in Lucinia, & *Theodinus* tituli S. *Vitalis*,presbyteri,Cardinales, Apoſtolicæ ſedis legati, quod promiſit Deus diligentibus ſe. Quoniam deſiderare vos credimus,vt de ſtatu noſtro & de iniuncti nobis promotione negotij aliquid audiatis,idcirco qualiter nobiſcum, & per miniſteriũ mediocritatis noſtræ Deus egerit his diebus fraternitati veſtræ præſenti ſcripto duximus iudicandum. Noueritis itaq; quòd poſtquam illuſtris rex Angliæ veniſſe nos in regnum ſuum in veritate cognouerit,totius amoto tarditatis obſtaculo, de Hybernia in Angliam,incumbentibus ſibi negotijs prætermiſſis, de Anglia verò ad Normanniæ partes acceſſit,atq; incontinenti,plures ad nos nuntios, & honorabiles deſtinauit, inquirens à nobis in quo loco potiùs conuenire cum eo,& loqui vellemus. Placuit tandẽ ad Sauinium monaſterium pro colloquio habendo concurrere vbi religioſorum virorũ poſſemus orationibus adiuuari. Conuenimus illuc,conuenerunt & multæ perſonæ vtriuſq; ordinis de regno ſuo,& tractauimus diligentia, qua potuimus,quod ad ſalutẽ ipſius,& iniunctam nobis obedientiam pertinebat. Cùm autem nõ poſſemus in omnibus conuenire,receſſit à nobis velut in Angliam profecturus,& nos expectauimus ſequenti die ad Abrincam ciuitatem ituri.Poſtera autem die venerunt ad nos Lexouienſis epiſcopus,& duo Archidiaconi,& conceſſo quod petebamus,ad prædictã proceſſimus ciuitatem.Ad quam,dominica qua cantatur *vocem iucunditatis*,conuenimus,cum perſonis plurimis,& ipſi nobiſcũ.Et cum tanta humilitate quod fuerat condictũ expleuit, vt illius extitiſſe opus ſine dubitatione credatur, qui reſpicit terram,& facit eam tremere.Sanè quàm timoratum Deo,quàm obedientẽ eccleſiæ ſe curauerit exhibere, nõ eſt opus præſenti abbreuiatione referre.Satis enim opera illius manifeſtant,& manifeſtabunt adhuc pleniùs,ſicut & nobis ſpes data eſt in futurum. Primùm itaque ſuper morte ſanctæ memoriæ *Thomæ*,quondam Cantuarienſis Archiepiſcopi,nõ de noſtra exactione,ſed de propria voluntate,tactis ſacroſanctis euangelijs, ſuam conſcientiam expurgauit,iurans ſcilicet quòd nec præcepit,nec voluit,quòd idem Archiepiſcopus occideretur,& quando audiuit,vehementer doluit.Quia verò quod factum fuerat, ex ſua occaſione factum eſſe timebat,de ſatiſfactione paranda,tale præſtitit iuramentum.*Primò quippe iurauit quòd à domino Papa noſtro* Alexandro *,& eius catholicis ſucceſſoribus non recedet,quamdiu ſicut catholicũ regem habuerint eum & Chriſtianum.Et hoc ipſum iurare fecit filium ſuum maiorem in charta abſolutionis pro morte beati* Thomæ.*Iurauit etiã et alia clero,& populo valdè neceſſaria, quæ omnia diligenter & per ordinẽ ſicut ea iurauerat in abſolutionis eius charta pernotauimus . Promiſit etiam & alia de libera voluntate gerenda,quòd non oportet ſcripturæ ſeriè denotare.* Hæc autẽ ſcripſimus,vt cognoſcatis ipſum obedientẽ Deo, atq; ad diuinum obſequium multo ampliùs quàm adhuc fuerit animatũ. Noueritis ad hoc filium ſuum de prædictis conſuetudinibus pariter cum eo iuraſſe.Sanè,quod ibi factũ eſt,iterato adhuc, ne dubitationis locus alicui remaneret, apud Cadomum in maiori frequentia perſonarũ publicè ſtatuit ſe acturum.Relaxauit præterea epiſcopos de promiſſione quam ei fecerant de conſuetudinibus conſeruandis,& promiſit quod nõ exiget in futurum.In craſtino autem prędicti Cardinales ibidem celebrauerunt magnum concilium cum Archiepiſcopo,& epiſcopis,& clero Normanniæ, & ibi hæc decreta ſubſcripta ſtatuerunt,& vniuerſis firmiter,& inuiolabiliter obſeruanda iniunxerunt.

¶Decreta

¶ Decreta per *Theodinum* & *Albertum* Cardinales *apud Abrincas promulgata.*

PVeri ad regimen illarum Ecclesiarum & ad illa administranda, in quibus cura est animarum, minimè admittantur. Item filij sacerdotum non ponantur in Ecclesijs patrum suorum. Item Laici partem oblationum in Ecclesia non percipiant. Item Ecclesiæ vicarijs annuis non committantur. Item sacerdotes maiorum Ecclesiarum, quibus ad hoc suppetunt facultates, alium sub se Presbyterum cogantur habere. Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo. Item Ecclesiæ ad firmam annuam non tradantur. Item de tertia parte decimarum nihil Presbytero, qui seruit Ecclesiæ auferatur. Item his, qui decimas hæreditario iure tenent licentia sit cui voluerint idoneo clerico dare, eo quidem tenore, vt post eum ad Ecclesiam, cui de iure competunt reuertantur. Vir ad religionem non transeat vxore in seculo remanente, vel è conuerso, nisi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint. Item in aduentu Domini, omnibus qui poterunt, maximè autem clericis, & militibus, ieiunium, & abstinentia carnium indicatur. Item clerici Iudæi non ponantur ad iurisdictiones secularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserint, â beneficijs Ecclesiasticis arceantur. Item de nouis libris excommunicatorum, & rebus morientium quas auferunt sacerdotes, & benedictionibus sponsarum, & baptismo, & de quadraginta & octo libris, quæ pro absolutione excommunicatorum exiguntur, nihil perfectum est, quia Episcopi Normanniæ illud decretum recipere noluerunt. In eodem verò concilio Archiepiscopus Turonensis calumniatus est Archiepiscopatum Doli debere adiacere Archiepiscopatui suo: affirmans sedem Archiepiscopalem ibi esse non debere. sed clerici de Dolo constanter contradicebant.

HIs ita transactis, circa festum omnium sanctorum, nouus rex Angliæ cum regina sua transfretauit de Anglia in Normanniam, per mandatum regis patris sui, multum tamen inuitus. Cúmque peruenissent ad eum statim misit eos ad loquendum cum rege Franciæ. Rex enim Franciæ desiderio magno desiderabat videre filiam suam & cum ea loqui. Qui cùm ad eum in Francia venissent, cum magno honore & gaudio ab eo sunt recepti, & per aliquot dies cum eo moram fecerunt. Vnde magnum damnum prouenit regno Angliæ, & etiam regno Franciæ. Nam *Lodowicus* rex Francię, qui semper regem Angliæ odio habebat, consuluit nouo regi Angliæ, vt statim cùm veniret in Normannia, exigeret â rege patre suo sibi donari vel totam Angliam, vel totam Normanniam, vbi ipse cum filia sua morari posset. Et consuluit quòd si pater suus neutram illarum terrarum ei concedere vellet, ipse cum regina sua rediret in Franciam ad eum. Interim rex timens fraudem & malitiam regis Franciæ, quas sæpè expertus fuerat, misit in Francia pro rege filio suo & pro vxore eius. Ipsi verò accepta â rege Franciæ licentia, ad mandatum regis in Normanniam redierunt. Appropinquante igitur solemnitate natiuitatis Dominicæ rex accessit versus Andegauiam, & ibi curiam suam die natalis domini tenuit, & dimisit regem filium suum cum vxore sua in Normannia. Eodem anno *Adam* de Port calumniatus fuit de proditione regis. Et quia ipse ad summonitionem regis stare iudicio noluit: exlegatus est ab Anglia.

Seminariũ discordiæ inter regem patrem, & regem filiũ.

ANno gratiæ millesimo centesimo septuagesimo tertio, qui est annus decimus nonus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit die natalis Domini apud Chinonem in Andegauia, & regina *Alienor* fuit ibi cum eo, & rex filius eius, & vxor illius fuerunt in Normannia. Et post natale misit rex pater pro rege filio, & profecti sunt in Aluerniam vsq; ad montem Ferratz; & illuc venit ad eos *Hubertus* Comes de Mauriana, & adduxit secum filiam suam *Aalays* primogenitam. Quam rex pater comparauit pro quinque millibus marcis argenti ad opus *Iohannis* filij sui cum toto Comitatu de Moriana, si prædictus Comes filium ex vxore sua non habuerit. Si verò legitimum susceperit filium, prædictus Comes concessit eis in perpetuum & hæredibus eorum Russillum cum toto mandato suo siue omnibus pertinentijs suis, & totum Comitatum Belicensem, sicut eum habet, illis concedit. Et Perecastel cum omnibus pertinentijs suis & Totam vallem Noualesiæ: & Cambriacum cum omnibus pertinentijs suis, & Aiz, & Asperum montem, & Rocheram, & montem maiorem, & Cameram cum burgo, & toto mandato. Ista omnia cum omnibus pertinentijs suis eis incontinenti circa montes concedit in perpetuum. Vltra montes quoque illis & hæredibus eorum

eorum dònat, & concedit in perpetuum, Taurinum totum cum omnibus pertinentijs ſuis: Canorech collegium cum omnibus pertinentijs ſuis,& omnia ſeoda quæ tenent de ipſo Comites de Cananeis,& eorũ ſeruitia,& fidelitates.In Comite quoque de caſtro annuit ſimiliter feuda,fidelitates,& ſeruitia.In valle Auguſtenſi cõceſſit ijs Caſtellionium,quod de illo tenet vicecomes Auguſtæ, in perpetuũ contra omnes homines. Hæc omnia prefatus Comes concedit prædicto filio regis Angliæ in perpetuum,cum filia ſua prænominata,ita liberè,integrè,& quietè,in hominibus,& ciuitatibus,caſtris, & alijs munitionibus,in pratis,paſcuis,& molēdinis,in boſco,& plano,in aquis,& vallibus,& montanis,& paagijs, & in omnibus alijs rebus, ſicut vnquã pater eius, aut ipſe meliùs ea omnia,quæ ſubſcripta ſunt,aut liberiùs tenuit. Vult etiam prædictus Comes, quòd incontinenti aut quandocunq; placuerit domino regi Angliæ, vt filio eius fiant & præſtentur hominia & fidelitates ab omnibus hominibus ſuis per totam terram ſuam, ſalua fidelitate ſua, quamdiu terram tenebit. Præterea concedit ijs,& hæredibus eorum in perpetuum quicquid iuris habet in toto Comitatu Graciopolitano, & quicquid in eo adquirit, vel acquirere poterit. Si autem filia ſua primogenita ſupradicta in fata conceſſerit, quæcunque cum primogenita conceſſit, illuſtris regis Angliæ filio, cum ſecunda filia ſua, eadem ſicut ſcriptum eſt cuncta concedit. Hanc præſcriptam conuentionem tenendam inter dominum regem Angliæ,& Comitem Maurianæ, iurauerunt ipſe Comes Maurianæ, & Comes Gebennæ, & pene omnes alij potentes terræ ſuæ, quòd Comes Maurianenſis hanc conuentionem ſeruabit firmiter, & ſi ab ea, aliquo modo reſiliret, iurauerunt quòd aduocationem domini regis Angliæ, vel nuntij ipſius, & etiam ſine omni vocatione,ſi Comes reſiliret, ex quo hoc ſcient, reddent ſe obſides domino regi Angliæ in terra ſua vbicunque voluerit, & tamdiu in ſua captione morabuntur,donec Comitem ad regis beneplacitum reuocauerint,vel cum ipſo rege pro voluntate ipſius compoſuerint. *Petrus* quoque venerabilis Tarentaſienſis Archiepiſcopus, & *Arduno* Gebenenſis, & *Willielmus* Maurianenſis Epiſcopi, & Abbas ſancti *Michaëlis*, coram poſitis ſanctis Euangelijs,de mandato Comitis firmiter promiſerunt, quòd ad beneplacitum regis, & quando voluerit, perſonam Comitis excommunicabunt, & terram eius ſub interdicto ponent, ſi Comes hanc pactionem inter eos factam non ſeruauerit. Idem facient de perſonis hominum Comitis,& terris eorum,per quos ſtabit,quòd non ſeruetur pactio inter regem & Comitem facta, & tamdiu Comitem,& eos,qui pacem ſeruare noluerint, & terras eorum ſub interdicto tenebunt,donec domino regi ſatisfactũ fuerit. Dominus rex hanc fecit conuentionem,& conceſſionem preſcriptam cũ Comite Maurianenſi,& eam de mandato ipſius tenendã iurauerunt Comes *VVillielmus* de Mandeuilla, *VVillielmus* Comes de **Arundel**, *Radulfus* de Faia, *VVillielmus* de Curci, *VVillielmus* de Hinnez, *Fulco Painel*, *Robertus* de Brinecurt, *VVillielmus Maingot*, *Theobaldus Chabot*, *Willielmus* de Munluſzun, *Petrus* de Muntaſſun, *Gaufridus* Foreſtarius. De cætero ſciendũ eſt,quòd Comes ſuam ſecundam filiam nuptui tradere poterit, cui voluerit ſine nimio Comitatus detrimento,poſtquam primogenita eius filia filio regis fuerit deſponſata,vel per legitimam etatem, vel per Romanæ Eccleſiæ diſpenſationem. parentibus autem ſuis vel alijs & pro ſalute animæ ſuæ poterit de terra ſua dare ſine multa Comitatus diminutione. Incontinenti verò mittit rex Comiti mille marcas argenti. Et quàm citò filiam Comitis recipiet,habebit ad minus alias mille marcas argenti;& quicquid fuerit de quinque millibus marcis reſiduum recipiet Comes, quando matrimonium inter filium regis & filiam Comitis fuerit contractum per legitimam etatem,vel Romanæ Eccleſiæ diſpenſationem. Si autem dominus rex, (quod Deus auertat) antè in fata conceſſerit,vel extra terras ſuas profectus fuerit, neque ipſe, neque ipſi, qui de mandato ſuo iurauerunt, vel aliquam Comiti ſecuritatem fecerunt, tenebuntur de præſcripta conuentione,niſi dominus rex filius regis & ſui.

PAucis igitur euolutis diebus in terram regis Angliæ venerunt, ex parte Comitis Maurienſis, Marchio montis Ferrati, & *Gaufridus* de Plozac, & *Merlo* filius eius, & Richardi Comitis Cancellarius, & *Berlo* de Cambot, & *Petrus* de Bouet, Caſtellani: & *Petrus* de ſancto Geneſio, & *Petrus* de Taurino, milites: & *Gaufridus* de Aqua bella, & *Radulfus* de Varci, burgenſes. Qui iurauerunt tactis ſacroſanctis Euangelijs, quòd conuentionem

conuentionem factam inter regem & Comitem, de filio regis & filia Comitis, ſicut legitimè facta, ſcripta, & intellecta eſt, facient firmiter Comitem obſeruare. Et niſi eam obſeruauerit, iurauerunt, quòd ad vocationem domini regis vel nuntij ipſius venient vel etiam ſine omni vocatione, ſi Comes reſiliret à conuentione, ex quo hoc pro certo ſcirent, ſe reddent obſides regi in terra ſua, & tamdiu in captione ſua morabuntur, donec Comitem ad bene placitum regis reuocent, vel cum domino rege pro voluntate ſua componant. Iurauerunt etiam prædicti nuntij quòd Comes filiam ſuam ſecundam non tradit nuptui, donec eius filia primogenita filio regis in matrimonio ſit copulata, vel per legitimam ætatem, vel per Romanæ Eccleſiæ diſpenſationem; niſi de conſilio & voluntate domini regis eam interim alij donauerit. Iurauerunt etiam quòd pecuniam, quam recepit, vel recipiet Comes à domino rege, ſi filia Comitis, vel filius regis, (quod abſit) fortè in fata conceſſerit, antequam matrimonium fuerit inter eos contractum, totam reddet regi pecuniam, vel beneplacitum regis inde faciet, vel cui rex aſſignauerit. Et prædicti iuratores, donec fuerit ſoluta, ſi voluerit rex, & quando voluerit, ſe reddent ei obſides in terra & in poteſtate ſua. Iurauerunt ſimiliter, quòd conceſſione *Vmberti* iunioris facient pro poſſe ſuo habere filio regis Ruſſillum, & Perecaſtel, & quicquid ei à Comite conceſſum eſt in Comitatu Belicenſi. Si fortè *Vmbertus* hæc concedere noluerit, iurauerunt, quòd Comes dabit ei legitimũ excambium ad arbitrium abbatis de Cluſa, & *Reginaldi* Salesbirienſis Archidiaconi, vel aliorum legitimorum per regem aſſignatorum, ſi illi præſentes eſſe non poſſent.

DEinde venit rex Angliæ pater, & rex filius eius cum eo vſque ad Limoges, & *Raimundus* Comes de ſancto *Egidio* venit illuc ad eos, & deuenit ibi homo vtriuſque regis Angliæ, & *Richardi* Comitis Pictauiæ de Toloſa tenenda de eis iure hæreditario, per ſeruitium veniendi ad eos ad ſummonitionem eorum, & moram faciendi cum eis in ſeruitio eorum per quadraginta dies ſine aliquo cuſtamento eorum: ſed ſi illi voluerint eum habere diutiùs in ſeruitio ſuo, illi inuenient ei expenſas ſuas rationabiles. Præterea idem Comes de ſancto *Egidio* dabit eis de Toloſa & pertinentijs ſuis ſingulis annis centum marcas argenti, vel decem dextrarios vnumquemque de precio decem marcarum.

VEnit etiam ad Limoges Comes Mauriang, & ſcire voluit quid, & quãtum rex Angliæ pater daret *Iohanni* filio ſuo de terra ſua. Et cùm rex vellet ei dare caſtellum de Chinum, & caſtellum de Londun, & caſtellum de Mirabel, rex filius nullo modo concedere voluit, nec fieri permiſit. Ipſe enim iam moleſtè ferebat, quòd pater ſuus aliquam terrarum ſuarum ei aſſignare noluit, vbi ipſe cum vxore ſua morari poſſet. Ipſe quidem petierat à patre ſuo donari ſibi Normanniam, vel Andegauiam, ſiue Angliam: & hanc petitionem fecerat per conſilium regis Franciæ, & Comitum & Baronum Angliæ & Normanniæ, qui patrem ſuum odio habebant. Et ex illo tempore rex filius cauſas quærebat & opportunitatem, vt à patre ſuo recederet. Et iam animum ſuum à voluntate ipſius ita declinauerat, vt nihil cum eo pacificè loqui potuiſſet. Et nacta opportunitate loci & temporis rex filius à patre ſuo diſceſſit, & ad regem Francorum perrexit. Cancellarius autem eius *Richardus Barre*, & *Walterus* capellanus eius, & *Ailwardus* camerarius ſuus, & *Willielmus Blundus* hoſtiarius ſuus relicto eo redierunt ad patrem. Perdidit itaque regis filius mentem, perdidit & ſenſum: fugat innocentem, perſequitur genitorem: vſurpat Imperium, inuadit regnum: & ipſe vnus eſt reus, & vniuerſus contra patrem conſpirat exercitus, *Vnius dementia dementes efficit multos.* ipſe enim ſanguinem patris, cruorem appetit genitoris. Interim *Lodowicus* rex Francorum magnum celebrauit concilium Pariſius. in quo ipſe & omnes principes Franciæ iurauerunt filio regis Angliæ, quòd ipſi auxiliarentur ei modis omnibus ad patrem ſuum de regno eijciendum, niſi ad voluntatem ipſius compoſuerit. Et ipſe iurauit eis, quòd ipſe cum patre ſuo pacem non faceret, niſi de conſenſu & voluntate eorum. Deinde iurauit ſe daturum *Philippo* Comiti Flandriæ pro homagio ſuo mille libratas redditũum in Anglia, & totam Cantiam cum caſtello de Dowere, & caſtello Roſenſe: & *Mathæo* Comiti Boloniæ pro homagio ſuo Socam de Kirketona in Lindeſeia, & Comitatum Moretonij cum honore de Heia: & Comiti *Theobaldo* Bleſenſi pro homagio ſuo *ducentas libratas redditũum in Andegauia, & caſtellum de Ambaſio cum toto iure, *al. quingentas*

quod

quod ille calumniatus fuit in Turonica, & clamauit ei quietum totum ius, quod rex pater eius & ipse calumniati sunt in castello *Reginaldi*. Et omnes istas donationes, & alias multas, quas cæteris fecit, confirmauit sigillo suo nouo, quod rex Franciæ ei fieri fecit. Præterea alias fecit donationes, quas ipse eodem sigillo confirmauit: scilicet *Willielmo* regi Scotiæ pro auxilio suo totam Northumbriam vsq; ad fluuiũ **Tine**. & dedit fratri eiusdem regis pro seruitio suo Comitatum de Huntendona, & de **Cantebrigesire**. & Comiti *Hugoni Bigot* castellum de Nortwiz pro seruitio suo. Et statim post Pascha totum regnum Franciæ, & rex filius regis Angliæ, & *Richardus* frater eius Comes Pictauiæ, & *Gaufridus* Comes Brittanniæ, & fere omnes Comites & barones Angliæ & Normanniæ & Aquitanniæ & Andegauiæ & Brittanniæ, insurrexerunt in regem Angliæ patrem, & terras eius vndique deuastauerunt igne, & gladio, & rapinis; & castella sua obsederunt, fregerunt, & ceperunt, & non erat, qui adiuuaret. Sed ipse in quantum potuit resistebat illis. Habuit enim secum viginti millia Brabancenorum, qui fideliter seruierunt illi, & non sine magna mercede, quam eis dedit. Tunc impletum fuisse videtur illud Merlini *vaticinium, quo dicitur: Euigilabunt rugientes catuli, & postpositis nemoribus infra mœnia ciuitatum venabuntur. stragem non minimam ex obstantibus facient, & linguas taurorum abscindent. colla rugientium onerabunt catenis, & auita tempora renouabunt.* Rex ergo pater omnibus Imperatoribus, & regibus, quos sibi putabat amicos, de infortunio, quod ei acciderat per promotionem, quam ipse filijs suis fecerat, conquestus est, ne ipsi exaltent filios suos supra id, quod debent, commonens. Vnde *Willielmus* rex Siciliæ ei in hac forma scripsit.

HEnrico *Dei gratia illustri Anglorum regi & duci Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ,* Willielmus *eadẽ gratia rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, salutis fœlicitatem, & de hostibus desideratũ victoriæ triumphum. In receptione literarum vestrarum cognouimus, quòd quidem sine admiratine maxima proferre non valemus, videlicet quòd ordine humanitatis oblito, & naturæ lege soluta insurrexit filius in parentem, in genitorem genitus, commota sunt viscera ad bellum intestinum, irruerunt ad arma præcordia, & quod nouum prodigium est, & nostris temporibus inauditum, caro desæuit in sanguinem, & seipsum quærit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum, potentiæ nostræ auxilium loci incommoditas non admittit, eo quo possumus charitatis affectu, quem locorum spacia non concludunt, personam & honorem vestrum deuotiùs amplectentes, dolori vestro compatimur, persecutionem vestram molestè ducimus, & quasi propriam reputamus. Confidimus autem & speramus in Domino, cuius iudicio regum iudicia terminantur: quod diutiùs non permittet filios vestros tentari supra id quod possunt vel debent: Et qui factus est obediens patri vsque ad mortem, ipse in ijs filialis lumen obedientiæ inspirabit, per quod memorabuntur quòd caro & sanguis vester sunt, & relictis hostilitatis erroribus, agnoscent se filios, redibunt ad patrem, naturæ solidabunt incommoda, & debitæ dilectionis fœdera pristinus ordo continebit.*

ITaque statim post Pascha (vt supradictum est) exarsit nefanda proditorum rabies. Ipsi enim furore diabolico debacchati, circumquaq; deuastabant igne & gladio terras regis Angliæ cismarinas & transmarinas. *Philippus* autem Comes Flandriæ cum magno exercitu intrauit Normanniam, & obsedit Albemarle & cepit eam. Et procedens inde obsedit castellum de Drincurt, & redditum est ei. vbi & *Mathæus* frater eius Comes Boloniæ ex inopinato ictu sagittæ percussus obijt. Quo defuncto, *Petrus* frater eius, electus Cambriensis Ecclesiæ, successit ei in Comitatu Boloniæ: & renuntians electioni suæ factus est miles, & paulò pòst obijt sine prole.

INterim *Lodowicus* rex Francorum & rex Angliæ filius obsederunt Vernolium: sed *Hugo* de Lasci, & *Hugo* de Bello campo, qui inde constabularij erant villam Vernolij viriliter & cõstanti animo defenderunt. Attamen cùm rex Franciȩ ibi per mensem moram fecisset, vix expugnauit partiunculam villæ illius, ex parte illa vbi machinæ suæ bellicȩ positȩ erant. Erant quidẽ infra Vernoliũ tres burgi prȩter castellũ: & vnusquisq; illorũ separatus erat ab altero, & interclusus forti muro, & fossa aquâ plena. & vnus illorũ dicebatur magnus burgus, vbi extra murũ fixa erant tentoria regis Frãciæ, & machinȩ illius bellicæ. In fine autẽ illius mensis cùm burgenses de burgo magno viderent, quòd victus & necessaria eis defecissent, nec haberent quid manducarent, compulsi fame & inopia

inopia inducias triduanas ceperunt â rege Franciæ eundi ad dominum ſuum regem Angliæ, propter ſuccurſum ab eo habendum. Et niſi infra ſequens triduum ſuccurſum haberent, redderent ei burgum illum. Et ſtatutus eſt eis dies peremptorius in vigilia ſancti *Laurentij* : & dederunt regi Franciæ obſides inde, & rex Franciæ & rex Angliæ filius, & Comes *Robertus* frater regis Franciæ, & Comes *Henricus* de Trois, & Comes *Theobaldus* de Blais, & *Willielmus* Archiepiſcopus Senonenſis iurauerunt eis, quòd ſi ipſi reddidiſſent burgum illum regi Franciæ ad terminum ſtatutum, rex Franciæ redderet eis obſides ſuos liberos & quietos: Et quòd eis nullum damnum faceret, nec ab alijs fieri permitteret. His ergo ita conceſſis ſuprà dicti burgenſes venerunt ad dominum ſuum regem Angliæ, & indicauerunt ei conuentionem, quam fecerant cum rege Franciæ, & rege filio ſuo. Quo audito rex Angliæ pater congregauit totum exercitum, quod habere poterat de Normannia, & alijs terris ſuis; & venit vſque **Bertuel** caſtellum *Roberti* Comitis Leiceſtriæ, quod ipſe Comes in aduentu regis fugiens ſine cuſtode reliquit. Quod ipſe rex totum redegit in cineres, & in craſtino præliatus cum rege Franciæ proceſſit vſque in montem altum propè Vernolium cum exercitu ſuo, & diſpoſuit acies ſuas ad bellum. Et dies illa erat dies peremptorius in quo portio illa de Vernolio reddenda erat, niſi haberent ſuccurſum. Et *Lodowicus* rex Francorum miſit *Willielmum* Senonenſem Archiepiſcopum, & Comitem *Henricum*, & Comitem *Theobaldum* ad regem Angliæ patrem, & ceperunt colloquium inter eos in craſtino. Et credidit illis rex Angliæ malo ſuo: quia deceptus eſt. Rex namque Franciæ in craſtino, nec ad colloquium venit, nec nuntium miſit. Rex autem Angliæ miſerat exploratores ſuos ad explorandum ſtatum regis Franciæ, & exercitus eius. Et dum exploratores illi moram facerent, reddita eſt regi Franciæ portio illa de Vernolio, quam obſederat. Sed ipſe non auſus eam retinere, tranſgreſſus eſt ſacramenta, quæ ipſe Burgenſibus fecerat. Ipſe namque obſides eorum non reddidit, nec pacem, quam promiſerat, ſeruauit: ſed villam intrauit, Burgenſes captiuauit, catalla eorum aſportauit, Burgum incendit, & fugiens duxit ſecum in Franciam prædictos Burgenſes. Quod cùm regi Angliæ nunciatum eſſet, ſecutus eſt eos in ore gladij, & multos ex illis interfecit, & quamplures cepit, & in crepuſculo Vernolium venit. Et ibi vna nocte quieuit, & muros qui ceciderant reædificari præcepit. Vt autem hæc in memoria habeantur, ſciendum eſt, quòd hæc fuga regis Franciæ facta eſt quinto Idus Auguſti, feria quinta, in Vigilia ſancti *Laurentij*, ad laudem & gloriam Domini noſtri *Ieſu Chriſti*, qui puniendo ſcelus periurij, iniuriam martyri ſuo illatam tam celeriter vindicauit. In craſtino autem cùm rex Angliæ pater â Vernolio recederet, cepit Dammeuile caſtellum *Gileberti* de Tileres, & multos milites & ſeruientes in eo cepit. Et inde venit rex Rothomagum, miſitque inde Braibancenos ſuos, de quibus plus cæteris confidebat, in Brittanniam contra *Hugonem* Comitem Ceſtriæ & *Radulphum* de Fulgerijs, qui eam iam ferè totam occupauerant. Appropinquantibus autem illis, Comes Ceſtriæ & *Radulphus* de Fulgerijs venerunt obuiam illis. Diſponitur itaque propè bellum: acies dirigitur, pugna paratur. Igitur conſerto bello proſternuntur hoſtes regis Angliæ, Britones cadunt, & vincuntur. Comes autem & *Radulfus* de Fulgerijs cum multis de potentioribus Brittanniæ incluſerunt ſe infra turrim Doli, quam dolo ceperant: & Braibanceni obſederunt eos per circuitum decimo tertio Kalend. Septembris, feria ſecunda. Capti ſunt autem in prælio illo â Braibancenis ſtrenuiſſimi milites numero ſeptemdecim, quorum nomina hæc ſunt. *Haſcuil* de ſancto *Hilario*. *Willielmus Patric*. *Patric* de la Laude. *Haimeri* de Faltiſia. *Gaufridus Farſi*. *Willielmus* de Rulent. *Radulfus* de Sens. *Iohannes* Pincerna. Vicarius de Dolo. *Willielmus* des Loges. *Willielmus* de la mote. *Robertus* de Treham. *Paganus Cornutus*. *Reginaldus Pincun*. *Reginaldus* de campo *Lamberti*. *Eudo Baſtardus*. Præterea multi capti ſunt tam equites quàm pedites, & pluſquàm mille quingenti de Brittonibus interfecti ſunt. In craſtino autem huius captionis & interfectionis,

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget,

Peruenit ad aures regis Angliæ: qui ſtatim iter ſuum verſus Dolum arripiens, feria quinta illuc venit, ſtatimq; fecit parari perarias ſuas & alias machinas bellicas. Comes

verò

verò Cestriæ, & qui infra turrim erant cum eo, non valentes eam defendere, reddiderunt eam regi septimo Kalend. Septembris die Dominica. Similiter & tota Brittannia reddita est ei cum munitionibus eius: & principes eius ducti sunt in captiuitatem. Infra turrim Doli capti sunt milites & seruientes multi, quorum nomina hæc sunt. *Hugo* Comes Cestriæ. *Radulfus* de Fulgerijs. *VVillielmus* de Fulgerijs. *Hamo Spine-Ceones. Robertus Patricius. Ingeram Patricius. Richardus* de Luuecot. *Gwigain Guiun. Oliuerus* de Rupe. *Alanus* de Tintimac. *Iuellus* filius *Radulfi* de Fulgerijs. *Gilo* de castello **Girun**. *Philippus* de Landewi. *VVillielmus* de Gorram. *Iuellus* de Meduana. *Gaufridus* de Buisserio. *Reginaldus* de Marchia. *Lemarchis. Herueius* de Nitri. *Hamelinus* de Eni. *VVillielmus* de sancto *Bricio. VVillielmus* del Chasteller. *Willielmus* de Orenge. *Radulfus Waintras. Robertus Pincerna. Henricus* de Grai. *Grumbaldus* filius *Haket. Gaufridus* Abbas. *Iohannes* Caurein. *Iohannes* de Breerrec. *Hugo Auenel. Hamelinus* de Pratellis. *Swalo* de la Bosothe. *Secardus Burdin. VValterus Bruo. Iohemp Ramart. Hugo* de Bussai. *Iordanus* de Masrua. *Henricus* de sancto *Hilario, Philippus* de sancto *Hilario*: fratres *Hascuil. Bartholomæus* de Busseria. *Herbertus* de Buillo. *Bauran* de Tanet. *Rollandus* filius *Radulfi. Roellinus* filius *Radulfi. Gaufridus* de Minihac. *Guido* Butefact. *Celdewinus Guiun. Iuellus* de Ponte. *Hamelinus* Abbas. *Robertus* de Baiochis. *Elias* de Aubenni. *Reginaldus Cactus. Iohannes* de Curtizt. *Philippus* de Luuenni. *Henricus* de Wastinis. *Henricus* de sancto *Stephano. VVillielmus* de Capella. *Rogerus* des Loges. *Bencellardus* de Serlando. *VVillielmus* de Bosco *Berengerij. Iohannes* de Ruella. *Oliuer* de Munsorel. *Hamundus* de **Rochefoꝛd**. *Robertus* de Lespinei. *Iohannes* del Loges. *Gaufridus Carloel. Radulfus* de Tomal. *Radulfus* li Poters. *Gillebertus* de Croe. *Radulfus* Pucin. *Mathæus* de Praels. *Richardus* de Cumbrai. *Willielmus* li Franceis. *Oliuer* Rande. *Radulfus Ruffin. Springad. Rogerus* de Cheuereulle. *Willielmus* de Loges. Et alij multi, quorum nomina non scribuntur in libro hoc. Post has igitur victorias, quas Deus contulit regi Angliæ filio *Matildis* Imperatricis, rex Franciæ & fautores sui deciderunt in desperationem, & modis omnibus nitebantur, vt pax fieret inter regem Angliæ & filios suos.

CONuenerunt ergo ad vltimum inter Gisortium & Trie, *Lodowicus* rex Francorum, cum archiepiscopis, episcopis, Comitibus, & baronibus regni sui; adducens secum *Henricum*, & *Richardum*, & *Gaufridum* filios regis *Hērici* Anglię: & *Henricus* rex Anglię pater cum archiepiscopis, episcopis, Comitibus, & baronibus terræ suæ. Et habitum est ibi colloquiū de pace facienda inter ipsum & filios suos, 7. Kal. Octobris, feria tertia. In quo colloquio rex Angliæ pater obtulit regi filio suo medietatem reddituū dominicorū suorum Angliæ, & quatuor castra idonea in eadem terra. aut si filius suus mallet morari in Normannia, rex pater obtulit ei medietatem reddituum Normanniæ, & omnes redditus terræ patris sui Comitis Andegauię, & tria castra idonea in Normannia, & vnum castrū in Andegauia idoneum, & vnū castrum in Cenomannia idoneum, & vnum castrum in Turonica idoneū. *Richardo* etiã filio suo obtulit medietatem reddituum Aquitannię, & quatuor castella in eadem terra idonea. & *Gaufrido* filio suo obtulit terram illam, quę contingebat iure hęreditario filiam Comitis *Conani*, si ipse pręfatam mulierem assensu domini Papę posset sibi in matrimonium copulare. Supposuit etiã rex pater se omnino arbitrio archiepiscopi Tharentensis & legatorū domini Papę, vt tantum de redditibus superadderet & daret filijs suis quantū illi dicerent ęquum, retenta sibi iustitia & regia potestate. Sed non fuit de consilio regis Francię, vt filij regis hanc pacem cum patre suo facerent. In eodem autem colloquio *Robertus* Comes Leicestrię multa conuitia & opprobria dixit regi Anglię patri, & apposuit manum gladio, vt percuteret regem. sed prohibitum est ei à circumstantibus, & in his finitū est colloquium. In crastino autem colloquij, milites regis Francię inierunt cōgressum cū militibus regis Anglię inter Curteles, & Giforz: in quo conflictu, *Ingeramus* Castellanus de True captus est, à Comite *Willielmo* de **Mandewile**, & traditus est regi patri.

INterim *Robertus* Comes Leicestrię magno cōgregato exercitu transfretauit in Angliã, Comes *Hugo Bigot*, suscepit eum in castello de **Fremingham**, & ministrauit ei necessaria. Deinde idē Comes Leicestrię obsedit **Hakenech** castellū *Ranulfi* de Broc, & cepit illud. In tempore autem illo *Richardus* de Luci iustitiarius Anglię, & *Humfredus* de

de Boun regis conſtabularius, profecti fuerant cum exercitu magno in Lonais terram regis Scotiæ ad deuaſtandam eam. Qui cùm audiſſent aduentum Comitis Leiceſtrię in Angliam, timuerunt valdè. Et omnibus alijs negotijs poſtpoſitis dederunt, & ceperunt inducias a rege Scotiæ, datíſque hinc & inde obſidibus de pace ſeruanda, vſq; ad feſtum ſancti *Hillarij*, feſtinato curſu peruenerunt ad ſanctum *Eadmundum*. Veneruntque illuc ad eos *Reginaldus* Comes Cornubiæ auunculus regis, & *Robertus* Comes Glouceſtriæ, & *Willielmus* Comes de **Arundel**. Appropinquante igitur feſto omnium ſanctorum, prædictus Comes Leiceſtriæ receſſit de **Fremingham** ad Leiceſtriam iturus, venítque cum exercitu ſuo prope ſanctum *Eadmundum* in loco, qui dicitur **Foꝛneham**, in quodam mariſco, non longè ab eccleſia ſanctæ *Genouefæ*. Cuius aduentu cognito præfati Comites cum exercitu magno, & *Humfridus* de Boun cum trecentis militibus ſolidarijs regis, exierunt armati obuiam Comiti Leiceſtriæ, præferentes ſibi vexillũ ſancti *Eadmundi* regis & martyris pro ſigno. Et ordinatis aciebus ſuis in virtute Dei, & glorioſiſſimi martyris ſui *Eadmundi*, percuſſerunt aciem in qua Comes Leiceſtriæ erat. & in momento, in nictu oculi victus eſt Comes Leiceſtriæ & captus, & vxor eius, & *Hugo* de Caſtellis vir nobilis de regno Francorum, & omnis eorum virtus demolita eſt. Et ceciderunt in prælio illo pluſquam decem millia Flandrenſium: cæteri autem omnes capti & vinculis & carceribus mancipati fame & inopia perierũt. Comes verò Leiceſtriæ, & vxor eius, & *Hugo* de Caſtellis, & cæteri ditiores qui cum eis capti fuerant miſſi ſunt in Normanniam ad regem patrem: & rex incarcerauit eos apud Faleiſiam, & *Hugonem* Comitem Ceſtriæ cum eis. In feſto autem ſancti *Martini* venit rex pater in Andegauiam cum exercitu ſuo. & paulò pòſt *Gaufridus* dominus de Haia reddidit ei caſtellum de Haia. Deinde redditum eſt ei caſtellum de Pruilli, & caſtellum de Campeni, quod *Robertus* de Ble tenuit contra eum. In quo caſtello multi milites & ſeruientes capti ſunt: quorum nomina hæc ſunt. *Haimericus* de Ble. *Baldewinus* de Briſehaia. *Hugo* de Laloc. *Hugo* de Danars. *Hugo* De la mote. *Willielmus* de Riuan. *Simon* de Bernezai. *Iohannes Maumonie. Hubertus Ruſceuals. Willielmus Maingot. Saerus Terreis. Iohan.* de Champemu. *Walterus* de Pouiz. *Bricius* de Ceaus. *Haimericus Ripant. Robertus Anglicus. Groſſinus Champemain. Iſrinbert Wellun. Gaufridus Carre. Paganus Iudex. Willielmus Bugun. Caſteius*, homo Saeri de Terreis. *Gwiardus*, homo *Iohannis Maumoniæ. Rogerus* homo *Willielmi Riuan. Petrus*, homo *Iohannis* de Champemie. *Philippus*, homo *Hugonis* le Dauis. *Ruſſellus*, homo *Huberti* Ruſceuans. *Vulgerius, Haimericus*: homines *Petri* de Poſci. *Hoſmundus, Euerardus, Gaufridus*: homines *Haimerici* de Ble. *Gilbertus, Albinus*: homines *Hugonis* de Laloc. *Brito Gaufridus*: homines *Walteri Pouiz*: *Haimericus, Petrus*: homines *Hugonis* de Mota: *Brito* & *Sunennum*: homines *Simonis* de Bernezai. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum fecit *Richardum Henrici* regis filium militem. Eodem anno *Robertus* præpoſitus Dari, qui electus erat epiſcopus eccleſiæ de Arraz illam refutauit electionem, & factus eſt electus epiſcopus eccleſię de Chambrai. ſed antequam conſecraretur ab inimicis ſuis interfectus eſt. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater, contra prohibitionem *Henrici* regis filij ſui, & poſt appellationem factam ad dominum papam dedit *Richardo* priori de **Dowere** archiepiſcopatum Cantuarienſem: & *Reginaldo* filio *Iocelini* Salesbirienſis epiſcopi epiſcopatum Batonienſem: & *Richardo* de **Iuecestre** Pictauenſi archidiacono epiſcopatum Wintonienſem: & *Roberto Foliot* epiſcopatum Herefordenſem: & *Gaufrido Ridel* Cantuarienſi archidiacono epiſcopatum Elienſem: & *Iohanni* de **Oxenefoꝛd** epiſcopatum Ciceſtrenſem. Deinde in feſto ſancti *Andreæ* rex Angliæ pater per vim cepit Vendomiam, quam *Bucardus* de Lauardin contra eum tenuit, expulſo inde patre ſuo Comite de Vendomia.

ANno gratiæ 1174, qui eſt annus viceſimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis: idem *Henricus* fuit in feſto Natiuitatis Dominicæ apud Cadomum in Normannia, & datæ ſunt treugæ inter ipſum & *Lodowicum* regem Francorum a feſto ſancti *Hilarij* vſq; ad clauſum Paſcha. Eodem anno & tempore ſupradicto *Hugo* Dunelmẽſis epiſcopus, habito colloquio inter ipſum & *Willielmum* regem Scottorum in confinio regnorum Angliæ & Scotiæ, videlicet apud **Reuedeur**, dedit regi Scottorũ prædicto trecentas marcas argenti de terris baronũ Northumbriæ, pro habendis treugis a feſto ſancti *Hilarij* vſq; ad clauſum Paſcha. Interim *Rogerus* de Moubrai firmauit caſtellum

apud Kinardeferie in Haxiholm : & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus firmauit caſtellum apud Aluertun. Poſt Paſcha diruptis treugis *Henricus* filius regis Angliæ, & *Philippus* Comes Flandriæ, magno congregato exercitu in Angliam venire propoſuerunt. Interim *Willielmus* rex Scottorum venit in Northumbriam cum exercitu magno: & ibi per Scottos & Galawenſes ſuos execrabiliter egit. Nam ſui mulieres prægnantes findebant, & fœtus extractos ſuper lancearum acumina iactabant. infantes, pueros, iuuenes, ſenes, vtriúſque ſexus a maximo vſque ad minimum ſine vlla redemptione & miſericordia interfecerunt. ſacerdotes autem & clericos in ipſis eccleſijs ſuper altaria detruncabant. Quæcunq; igitur Scotti & Galawenſes attingebant plena erant horroris & immanitatis. Deinde rex Scottorum miſit *Dauid* fratrem ſuum vſq; Leiceſtre ad ſuccurrendum militibus Comitis Leiceſtriæ : ſed antequam illuc veniret, *Reginaldus* Cornubiæ, & *Richardus* de Luci iuſticiarius Angliæ combuſſerunt villam de Leiceſtre totam cum eccleſijs & ædificijs, excepto caſtello. Poſt Pentecoſten verò *Anketillus Mallore*, conſtabularius Leiceſtriæ commiſſo prælio cum Burgenſibus de Nothamptun & eos * deuicit & ex illis pluſquam ducentos cepit, & quamplures interfecit. *Robertus* autem de Ferrers Comes, vnà cum militibus Leiceſtriæ, venit diluculo ad Notingham villam regis, quam *Reginaldus* de Luce cuſtodiuit : & eam cepit, & combuſſit, & prędauit, & Burgenſes captiuos ſecum duxit. Eo tempore *Gaufridus* Lincolnienſis electus *Henrici* regis filius cepit caſtellum de Kinardeferie & ſubuertit. *Robertus* verô de Mubrai eiuſdem caſtelli conſtabularius, dum iret verſus Leiceſtre pro auxilio, in ipſo itinere captus eſt de hominibus de Clay & retentus. Item Comes *Hugo Bigot* infregit ciuitatem de Noretwiz & combuſſit. Item *Gaufridus* Lincolnienſis electus vnâ cum *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo obſedit Maleſart caſtellum *Rogeri* de Mubrai & cepit & multos milites & ſeruientes in eo. Et tradidit illud Eboracenſi archiepiſcopo cuſtodiendum. Et antequam recederet, firmauit caſtellum apud Topeclíue, quod & tradidit *Willielmo* de Stuteuile in cuſtodia.

al. Confecit

INterim *Richardus* Cantuarienſis electus & *Reginaldus* Batonienſis electus Romam profecti ſunt, pro electione ſua & aliorum electorum Angliæ electione confirmanda. Contra quos *Henricus* rex filius miſit Romam magiſtrum *Berterum* Auralienenſem. Cúmq; præfatæ partes aduerſæ in preſentia *Alexandri* papæ & cardinalium conſiſterent, & dominus papa plurimùm increparet abſentiam cæterorum electorum Angliæ, & dominus Cantuarienſis electus eorũ abſentiam ſufficienter excuſaret dominus papa interrogabat attentiùs quare non venit ille electus Elienſis. Cui *Berterus* Aurelianenſis ſic reſpondit. Domine euangelicam habet excuſationem. Cui papa, quam (frater) excuſationem? Et ille, vxorem duxit : & ideo non poteſt venire. Et quamuis multa altercatio & verborum tergiuerſatio hinc inde coram domino papa & cardinalibus diducta fuiſſet, tamen dominus papa Cantuarienſem electum conſecrauit. Vnde *Reginaldus* Batonienſis electus in hac forma ſcripſit domino ſuo regi Angliæ.

HEnrico *illuſtri Angliæ regi, & duci Normanniæ & Aquitaniæ, Comiti Andegauiæ chariſſimo domino ſuo,* Reginaldus *Dei gratia Bathonienſis electus ſalutem in eo qui dat ſalutẽ regibus. Nouerit veſtræ prudentia maieſtatis, nos in curia domini papæ duros de regno Francorum & de terra veſtra duriores aduerſarios inueniſſe. Ideoq; nos ibi multa pati, & moram oportuit facere tædioſam, tandemq; ad inſtantiam noſtram diuina cooperante gratia domini papæ duritia adeo eſt emollita, quòd domini Cantuarienſis electi electionem ſolemniter in præſentia omnium confirmauit. Eumq; etiam confirmatum, Dominica ſequenti conſecrauit. Conſecrato, pallium die tertia dedit, & modici temporis ſpatio excurrente primatiam addidit. Nos præterea deſiderantes ipſum habere plenariam poteſtatem, vindictam eccleſiaſticam excercendi in homines regni veſtri, qui contra innocentiam veſtram nequiter & proditione ſua malitiæ calcaneum extulerunt, multa ſolicitudine obtinuimus, quòd dominus papa eidem prouinciæ ſuæ legationem indulſit. meum itaq; & aliorum electorum negotium adhuc in pendenti eſt. nec de nobis dominus aliquid ſtatuere vel definire, decreuit, donec vobiſcum filius veſter ad concordiam reformetur. Speramus tamen in domino, quòd mea & omnium aliorum electorum promotio, domini Cantuarienſis archiepiſcopi prouidentiæ committetur.*

Eodem anno in feſto Natiuitatis ſancti *Iohannus Baptiſtæ*, *Richardus* de Luci obſedit caſtellum de Huntedun, milites verò caſtelli villam combuſſerunt. Et *Richardus* de

Luci

Luci nouum castellum firmauit ante portas castelli de Huntedune supradicti, & tradidit illud Comiti *Simoni.* Interea *Willielmus* rex Scottorum obsedit Carleolum, quod *Robertus* de Vals in custodia habuit. Et dimissa parte exercitus sui in obsidione castelli ipse cum reliqua parte exercitus sui perambulauit Northumbriam, terram regis, & baronum suorum deuastans. Et cepit castellum de Lidel, & castellum de Burgo, & castellum de Appelbi, & castellum de Wercworde, & castellum Irebothe, quod *Odonellus* de Umframuile tenuit, & postea rediјt ad obsidionem Carleoli. Et tamdiu ibi moram fecit, donec *Robertus* de Vals, victu sibi & cæteris inclusis deficiente, cum eo pacem fecit in hunc modum. Quòd ad festum sancti *Michaelis* proximo sequens, redderet ei castellum & villam Carleoli, nisi interim haberet succursum a domino suo rege Angliæ. Rex verò Scottorum procedens inde, obsedit Prudehou castellum *Odonelli* de Umframuile, sed illud capere non potuit. Nam *Robertus* de Stuteuile vicecomes Eboraci, & *Willielmus* de Vesci, & *Ranulfus* de Glamuile, & *Radulfus* de Tilli constabularius familiæ *Rogeri* Eboracensis archiepiscopi, & *Bernardus* de Bailol, & *Odinellus* de Umframuile magno congregato exercitu illô ire properabant. Quorum aduentu cognito, rex Scotiæ inde recedens obsedit Alnewic castellum *Willielmi* de Vesci & diuidens excercitum suum in tres partes, vnam secum retinuit, & reliquis duabus pręfecit Comitem Dunecanum, & Comitem de Anegus, & *Rich.* de Morenile. Et præcepit vt ipsi circumiacentes deuastarent prouincias, homines interficerent, & prædas abducerent. Proh dolor! Tunc audires clamorem mulierum, vlulatus senũ, gemitus morientium, desperationem iuuenum. Interea rex Anglię filius & *Philippus* Comes Flandrię venerunt cum magno exercitu vsq; Grauelinges, parati ad transfretandum in Angliam. Quo audito rex Anglię pater qui profectus fuerat cum exercitu suo in Pictauiam, & multas munitiones castra & Sanctonensem ciuitatem & duas turres in ea, quarũ vna vocabatur turris Maror, & ecclesiam episcopalem Sanctonensem, quam milites & seruientes contra eum victu & armis munierant, ceperat: rediјt in Andegauiam & cepit Ancenam villam Guionu de Ancenis iuxta sanctum Florentium. Et in ea munitionē fortissimum firmauit, & in manu sua retinuit, prouinciámq; circumiacentem igne & gladio deuastauit. Vineas & arbores fructiferas eradicauit, & postea in Normanniam rediјt, rege filio suo & Comite Flandrię adhuc moram facientibus apud Grauelinges. ventus enim erat illis contrarius, & transfretare non poterant. Venit ergo rex Angliæ pater ad Barbeflet vbi naues multæ cõgregatæ erant in aduentu eius. & sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictũ: qui virtute potenti vim venti mutauit in melius, & prosperum iter nauigandi tam subitò dedit illi. Ille enim nauibus ascensis in crastino applicuit in Anglia apud Suthhamtun, octauo idus Iulij, feria secunda, & adduxit secum *Alienor* reginam vxorem suam, & *Margaretam* reginam filiam *Lodowici* regis Francorum, vxorem *Henrici* filij sui, & *Robertum* Comitem Leicestriæ, & *Hugonem* Comitem Cestriæ, quos statim custodiæ mancipauit.

I*N crastino autem ad beatum* Thomam *Cantuariensem martyrem peregrè profectus est. Et cùm appropinquasset, ex quo ecclesiam videre potuit, in qua corpus beati martyris sepultum est, equum in quo sedebat, deseruit, & extractis calceamentis, nudus, pedes, & in pannis laneis per tria milliaria profectus vsq; ad sepulcrũ martyris, in tanta humilitate, & cordis compunctione, vt credatur illius opus sine dubio extitisse, qui respicit terram, & facit eam tremere. Vestigia autem eius in via qua ambulabat intuentibus apparuerunt sanguinolenta, & erant. sanguis enim multus a teneris pedibus eius lapidibus duris incisis, profluebat in terram. Cùm autem ad tumbam veniret, pium erat intueri afflictiones quas faciebat cum fletu singultuoso, & disciplinas, quas de manu episcoporum, sacerdotumq; plurimorum & monachorum recepit. Ibidem etiam ante sepulchrum beati martyris in oratione, in ieiunio, & planctu pernoctauit adiutus plurimorum sanctorum virorum suffragijs. Dona autem & redditus, quos ecclesiæ illi in remissionem peccatorum suorum contulit, a memoria ecclesiæ nulla poterunt ratione diuelli. In crastino autem summo mane Missa audita inde recessit, tertio Idus Iulij, sabbato, Lundonias iturus. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Dominus victoriam de inimicis suis, & tradidit eos captiuos in manu sua.*

IGitur eodē die sabbati, quo ipse rex a Cãtuaria recessit, captus est *Willielmus* rex Scottorum apud Alnewic a præfatis militibus Eboracensis scira, qui secuti fuerant eum

post recessum de **Prudehou**. Sic,sic raro antecedentem scelestum deserit pœna pede claudo. captiq; sunt cum eo *Richardus Cumin*,& *Willielmus* de Mortimer, *Willielmus* de Insula, *Henricus Reuel*, *Radulfus* de Ver, *Iordanus* Flandrensis, *Waldeuus* filius *Baldewini* de Bicre, *Richardus Maluuel*,& alij multi, qui sponte sua se capi permiserunt,ne viderentur in captione domini sui consensisse. Eodem die apud **Herterpol** applicuit *Hugo* Comes de Bar supra Secaniam nepos *Hugonis* Dunelmensis episcopi cum quadraginta militibus & quingentis Flandrensibus, pro quibus prædictus episcopus miserat: sed episcopus statim propter captionem regis Scotiæ permisit prædictos Flandrenses repatriare, datis priùs illis liberationibus suis & donis quadraginta dierum. Comitem autem *Hugonem*,& milites,qui cum eo venerant, secum retinuit,& tradidit illis castellum suum de **Aluertun** in custodia. His ita gestis *Vctredus* filius *Fergus*, & *Gillebertus* frater eius principes Galawensium, statim post captionem domini sui regis Scottorum, regressi sunt in terram suam, & ministros regis a finibus suis expulerunt; Anglicos & Francigenas,quos in terris suis inuenerunt, sine misericordia interfecerunt. munitiones & castella, quæ rex Scottorum in terris eorum firmauerat,obsederunt, ceperunt,& comminuerunt. Regi verò Angliæ patri plurimũ supplicauerunt,& dona plurima obtulerunt, vt ipse eos a dominio regis Scotiæ eriperet,& suo subiugaret imperio.

INterim *Lodowicus* rex Francorum, audita transfretatione regis patris in Angliam, & captione regis Scottorum,cui plurimùm condoluit,reuocauit regem Angliȩ filium, & *Philippum* Comitem Flandriæ,qui adhuc morabantur apud **Grauelinges**. qui cùm ad eum redissent, obsedit Rothomagum ex omni parte,excepta illa,quam fluuius Sequana præterfluit. Rex igitur pater, audita regis Scottorum captione, gauisus est gaudio magno valdè, & gratias omnipotenti Deo, & beato *Thomæ* martyri cũ gratiarum actione persoluens,profectus est Huntendoniam,& castellum obsedit: quod *traditum (*al. redditum*) est ei die Dominica proximò sequenti, duodecimo Cal. Augusti. Milites verò & seruientes qui erant in castello illo reddiderunt se in misericordia regis, saluis vita & membris. Et statim perrexit rex inde cum exercitu sua versus **Fremingham** castellum Comitis *Hugonis Bigot*: vbi ipse Comes cum magna Flandrensium multitudine fuit. Et cùm rex venisset propè **Fremingham**, fixit tentoria sua in loco qui dicitur **Seleham**,& ibi nocte illa mansit. In crastino venit ad eum Comes *Hugo Bigot*, & facta cum eo pace reddidit ei castellum de **Fremingham**,& castellum de **Bungaie**,& cum magna difficultate impetrauit a rege, vt Flandrenses qui cum eo erãt sine impedimento possent repatriare. Ibidem verò equus *Tostes* de sancto *Homero* cuiusdam militis Templi percussit regem in tibia & multùm læsit. In crastino autem, videlicet septimo Calendas Augusti rex recessit de **Seleham** & perrexit Northamptoniam. Quò cùm venisset, adductus est ei *Willielmus* rex Scottorum sub ventre equi compeditus. Venítq; illuc ad eum *Hugo* Dunelmensis episcopus, & tradidit ei castellum de Dunelmia, & castellum de **Norham**,& castellum de **Aluertun** nouum,quod firmauerat,& vix impetrauit, vt Comes de Bar nepos suus, & milites qui cum eo venerant in terram suam redire possent. Venit etiam ibidem ad regem *Rogerus* de **Mubrai**, & reddidit ei castellum de **Tresk**. Et Comes de Ferreres reddidit ei castellum de **Tutesberie**, & de **Duffeld**. Et *Anketillus Mallore*,& *Willielmus* de Diue, constabularij Comitis Leicestriæ,reddiderunt ei castellum de Leicestria, & de **Muntsorel**, & de **Grobi**. Sic igitur infra tres hebdomadas tota Anglia pacificata est, & omnes munitiones eius traditæ sunt in manu regis. Quibus pro voluntate sua dispositis ipse festinanter transfretauit de Anglia in Normannia,& applicuit apud **Barbeflet** sexto Idus Augusti feria quinta,& reduxit secum Braibancenos suos,& mille Walenses,& *Willielmum* regem Scottorum,& *Robertum* Comitem Leicestriæ,& *Hugonem* Comitem Cestriæ,& incarcerauit eos primò apud Cadomum, deinde apud Faleise. Eodem verò die, quo rex apud Barbeflet applicuit, habuit sibi obuios in ipso littore maris *Richardum* Cantuariensem archiepiscopum redeuntem ab *Alexandro* summo pontifice cum pallio & legatia & primatia totius Angliæ, & *Reginaldum* Bathoniensem episcopum cum eo: quem idem archiepiscopus consecrauerat apud sanctum *Iohannem* de Mauriana, cùm a Roma redissent. Et noluit rex eos secum tenere,sed misit eos in Angliam. Et sic die Dominica sequente venit rex pater cum Braibancenis & Walensibus suis Rothomagum, quam rex Franciæ

Franciæ & rex Angliæ filius obsederant ex vna parte, ex altera verò parte patebat securus ingressus & egressus. Et in crastino manè misit rex Walenses suos vltra Sequanam: qui per vim transeuntes per medium castrorum regis Franciæ illæsi peruenerunt ad nemus magnum, & eodem die plusquam centū de hominibus regis Franciæ interfecerunt. Rex autem Franciæ vix per mensem ibidē moram fecerat, & ecce rex Angliȩ pater veniens de Anglia portas ciuitatis, quas burgenses obstruxerant, reserauit, & exiens cum militibus & seruientibus, fossata, quæ facta fuerant inter exercitū regis Franciæ & ciuitatem, fecit impleri lignis, lapidibus, & terra, & in planum redigi. Rex autem Franciæ & sui erant in tentorijs nolentes exire. Cæteri autem de familia regis Angliæ stabant ad propugnacula murorum, sed nemo eis repugnabat. Pars quidem exercitus regis Franciæ intendebat dissoluere machinas suas bellicas. Et in crastino præmisit rex Franciæ debiliores exercitus sui in terram suam mane: & permissione regis Angliȩ, eodem die secutus est eos vsque ad locum, qui dicitur Malaunai, qui est inter Rothomagū & villam quæ dicitur Tostes: data prius securitate per manū *Willielmi* Senonensis archiepiscopi, & Comitis *Theobaldi*, quòd ipse in crastino reuerteretur ad colloquiū cum rege Angliæ de pace facienda inter illum & filios suos. Rex autē Franciæ, fidem & sacramenta non seruans ad colloquium non venit in crastino, sed abijt in terram suam.

PAucis igitur euolutis diebus iterū misit præfatum archiepiscopum Senonensem & Comitem *Theobaldū* ad regem Angliæ, statuens diem colloquij apud Gisortium in natiuitate S. *Mariæ*. Quò cum venissent, non potuit inter eos conuenire propter *Richardū* Comitem Pictauiæ, qui tempore illo erat in Pictauia expugnans castella & homines patris sui. & ideo aliud ceperunt inter se colloquium: hoc est ad festum S. *Michaelis* inter Turonim & Ambasiū, & statuerunt treugas inter se hac conditione; Quòd scilicet *Richardus* Comes Pictauiæ excluderetur a treugis illis; & quòd rex Franciæ & rex Angliæ filius nullum succursum ei facerent. His itaque hinc & inde concessis rex Angliæ pater promouit exercitū suum in Pictauiam. Cuius aduentum *Richardus* Comes Pictauiæ filius eius non ausus expectare fugit de loco in locum. Et cùm constaret illi, quòd rex Franciæ & rex frater suus exclusissent eum a treugis indignatus est inde. Et cum lachrymis veniens cecidit pronus in terram ante pedes regis patris sui, & postulans veniam in sinu patris recipitur. Facta autem sunt hæc in Pictauia vndecimo Calen. Octobris, feria secunda. Et ita rex & *Richardus* filius eius facti amici ciuitatem Pictauis ingressi sunt. Deinde profecti sunt ambo simul ad colloquium inter Turonim, & Ambasium pridie Calend. Octobris, feria secunda, in crastino sancti *Michaelis*. Vbi rex filius, & *Richardus*, & *Gaufridus* fratres eius, consilio, & voluntate regis, & baronum Franciæ hanc pacem subscriptam fecerunt, cum rege patre suo.

NOtū sit tam præsentibus, quàm futuris, quòd pax inter dominū regem, & filios suos Henricum *v*z. *&* Richardū, *&* Gaufridum, *in hunc modū Deo volente reformata est.* Henricus *rex filius regis, & fratres sui prædicti, ad patrē suum, & ad seruitium eius sicut ad dominum suum redierunt liberi, & absoluti ab omni iuramento, & in ipsa, quam inter se, vel cū alijs fecerunt contra eum, vel homines suos, et omnes homines et barones, qui à fidelitate patris causa eorum recesserant, clamauerunt quietos ab omni iuramento, quod ijs fecerant, & ita quieti et liberi ab omni iuramento, & absoluti ab omni cōuentione, quam ijs fecerant, in hominiū, et ligantiam domini regis redierunt. Et dominus rex debet rehabere ipse & homines sui & barones sui, omnes terras suas et castella sua, quæ habuerunt quindecim diebus antequam filij sui recederent ab eo. Similiter & barones & homines sui qui recesserunt ab eo, & secuti sunt filios suos, debent rehabere terras suas, quas habuerunt quindecim diebus antequā ab eo recederent. Et dominus rex remisit omnē maleuolentiam baronibus & hominibus suis, qui recesserunt ab eo, ita ꝙ propter hoc nullū malum eis faciet, quamdiu fideliter ei seruient sicut ligio domino suo. Et rex filius eius similiter perdonauit omnibus tam clericis quàm laicis, qui cum patre suo fuerant omnē maleuolentiam, & adsecurauit in manu domini regis patris sui, quòd illis qui seruierunt ei nec malum nec damnum aliquod hac de causa faciet, vel perquiret in tota vita sua. Et dominus rex per hanc conditionem donat regi filio suo duo castella idonea in Normannia ad voluntatem patris illius, & singulis annis quindecim millia librarum Andegauensium. &* Richardo *filio suo duo receptacula idonea in Pictauia, vnde regi damnum non possit prouenire: & medietatem redditum Pictauiæ in denarijs.* Gaufrido *verò filio suo dat in Brittannia in denarijs medietatem*

maritagij filiæ Comitis Conani, *quam ducere debet in vxorem. Et postquam concessione Romanæ ecclesiæ eam in vxorem duxerit, habebit omnes redditus illius maritagij, sicut continetur in charta Comitis* Conani. *Prisones verò qui cum domino rege finem fecerunt ante factam pacem cum domino rege: videlicet rex Scotiæ, & Comes Leicestriæ, & Comes Cestriæ, &* Radulfus *de Fulgerijs, & obsides eorum, & obsides aliorum prisonum quos prius habuerat sint extra conuentionem istam. Alij autem prisones ex vtraq; parte deliberari debent: ita scilicet, quòd dominus rex obsides accipiet de prisonibus suis de quibus habere voluerit, & qui dare poterunt. Et de alijs habebit securitatem per fidem & sacramentum suum & amicorum suorum. Castella verò quæ firmata sunt vel infortiata postquam guerra incepit in terra domini regis pro voluntate sua debent redigi in illum statum in quo fuerunt quindecim diebus ante guerram. Præterea sciendum est, quòd rex* Henricus *filius regis concessit domino regi patri suo se quàm firmiter obseruaturum omnes donationes eleemosynarum, quas dederat vel daturus erat de terris suis, & donationes terrarum quas dederat hominibus suis, vel daturus erat pro seruitio suo. Concessit etiam se firmiter & inconcussè obseruaturum donationem, quam rex pater suus fecit* Iohanni *fratri suo, videlicet mille libratas redditum in Anglia de dominico suo & de excaetis suis ad voluntatem suam & pertinentijs suis: & castellum de* Notingham *cum Comitatu & castellum de Merleberga cum pertinentijs suis: & in Normannia mille libratas redditum Andegauensium, & duo castella in Normannia ad voluntatem patris, & in Andegauia & in terra quæ fuit Comitis Andegauiæ mille libratas redditũ Andegauiæ, et vnum castellum in Andegauia, & vnum castellum in Turonica, & vnum castellum in Cenomannia. Concessum est autem a domino rege pro amore filij sui, quòd omnes illi, qui recesserunt ab eo post filium suum et in recessu suo forisfecerunt, in terra domini regis ad pacẽ eius reuertantur. Ita quòd de catallis, quæ asportauerunt in recessu suo, non respondeant: de morte vel proditione vel perditione alicuius membri respondeant secundum iudicium & consuetudinem terræ. Qui autem ante guerram quacunq; de causa aufugerunt, & ad seruitium filij sui venerunt pro amore filij sui ad pacem reuertantur, si vagium & plegium dederint standi iudicio de his, quæ ante guerram forisfecerunt. Illi autem qui in placito erant quando recesserunt ad filium suum ad pacem reuertantur, ita quòd in eo statu placita sua sint, in quo erant quando recesserunt. Hanc conuentionem tenendam firmiter ex parte sua assecurauit* Henricus *rex filius domini regis in manu patris sui. Præterea assecurauerunt* Henricus *filius regis & fratres sui quòd a domino rege patre suo nunquam ampliùs exigent vltra donationem præscriptam & determinatam contra voluntatem & beneplacitum domini regis patris sui: & quod neq; se neque seruitia sua patri suo subtraherent.* Richardus *verò et* Gaufridus *frater eius deuenerunt homines patris sui de his, quæ eis concessit & dedit. Cùm autem filius eius* Henricus *hominium ei facere voluisset, noluit dominus rex ab eo recipere, quia rex erat, sed securitatem accepit ab eo.*

Eodem anno orta dissensione inter *Vctredum*, & *Gillebertum* filios Fergus duces Galwalensium, *Malcolmus* filius *Gilleberti* proditiosè cepit ipsum *Vctredum*, & fecit eum interfici, abcissis testiculis, & oculis euulsis. Eodem anno *Richardus* Cantuariensis archiepiscopus consecrauit in Anglia apud Cantuariam *Richardum* episcopum Wintoniæ, & *Robertum Foliot* episcopum Herefordiæ, & *Gaufridum Ridel* episcopum Eliensem, & *Iohannem* episcopum Cicestrensem. Eodem anno combusta est ferè tota ciuitas Cantuariæ cum ecclesia sanctæ Trinitatis metroplitana. Eodem anno obijt *Willielmus Turbe* Norwicensis episcopus. Eodem anno pax, & finalis concordia facta est inter *Rogerum* Eboracensem archiepiscopum & *Hugonem* Dunelmensem episcopum in hac forma. Capella & cœmiterium de Aluertun in manu Prioris Haugustaldensis erit, ita quòd archiepiscopus non coget aliquem ibi sepeliri, nec episcopus prohibebit. Ecclesia Augustaldensis chrisma & oleum recipiet a Dunelmensi ecclesia sicut solet. Prior quoque Augustaldensis veniet ad synodum Dunelmensem. Clerici & canonici Haugustaldenses ab episcopo Dunelmensi ordinem recipient. Parochiani Haugustaldenses, in Pentecosta, si voluerint, incitabunt ecclesiam de Dunelmensi sine coactione episcopi vel suorum, & sine prohibitione archiepiscopi, vel suorum. Quod si sui contra facere præsumpserint, ipsi domini corrigent. Prior Augustaldensis omnia placita ecclesiastica illius parochiæ placitabit, sine pœna pecuniaria, sed & pœnitentias dabit. Decedente verò Priore qui nunc est *Richardo*, eandem auctoritatem habebit episcopus Dunelmensis in alterius Prioris constitutionem, quam idem Prior *Richardus*, &

Prior

Prior de Giseburne, & *Petrus* frater Prioris de Bridlingtun, iurauerunt ecclesiam Dunelmensem habuisse in constitutione eiusdem Prioris *Richardi*, si quam habuisse eam iurauerint. De ecclesijs beati *Cuthberti*, quorum nomina hæc sunt in archidiaconatu de Cliueland: Ecclesia de Hemmingburc, ecclesia de Schipwicd, ecclesia de Haleuertun, ecclesia de Brettebi, ecclesia de Osmunderleie, ecclesia de Seigestun, ecclesia de Lec, ecclesia de Oteringtun, ecclesia de Craik, ecclesia de Holtebi. Et in archidiaconatu Eboraci, ecclesia omnium sanctorum in Vsegate, & ecclesia sancti *Petri* quæ dicitur parua, & dimidium ecclesiæ sanctæ Trinitatis in Gudersgate. Et in archidiaconatu Thesaurarij, ecclesia de Houeden, ecclesia de Welletun, ecclesia de Brentingtun, ecclesia de Walkintun. non exiget archiepiscopus denarios synodales. Si verò clerici earundem ecclesiarum, vel laici de dominicis manerijs beati *Cuthberti* in Eboracensi siria aliquid dignum ecclesiastica correctione perpetrauerint, per archiepiscopum emendabitur, tali facta priùs summonitione, quòd episcopus interesse poterit vel eius minister. Hæc supradicta firmauerunt archiepiscopus & episcopus, fide inuicem interposita, se seruaturos sine dolo & fraude quamdiu ipsi duo vixerint, sine præiudicio vtrius ecclesiæ post alterius decessum. Præterea promisit archiepiscopus episcopo sub eadem fidei interpositione, quòd ipsum vel ecclesiam suam vel aliquem de episcopatu suo in nullo grauabit, nisi causa priùs palam cognita iudiciario ordine.

ANno gratiæ 1175. qui est annus vicesimus primus regni regis *Henrici* secundi filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Normannia apud Argentonium in festo Natiuitatis Domini. Et in Purificatione sanctæ *Mariæ* ipse & rex filius eius fuerunt apud Cenomannum, & inde redierunt in Normannia, & habuerunt colloquium apud Gisortium cum *Lodowico* rege Francorum. Et cùm inde venissent in Normannia apud Burum, rex filius, vt omnem ambiguitatem ab animo patris sui tolleret, deuenit homo suus ligius, & iurauit ei fidelitatem contra omnes homines, coram *Rotrodo* Rothomagensi archiepiscopo, & *Henrico* Baiocensi episcopo, & *Willielmo* Comite de Mandeuilla, & *Richardo* de Humez constabulario, & alijs multis de familia vtriúsq; regis. In solemnitate Paschali fuerunt ambo reges apud *Cæsaris* burgum: & post Pascha venerunt Cadomum obuiam *Philippo* Comiti Flandriæ: qui paulò antè crucem Ierosolymitanæ peregrinationis acceperat. aduersus quem rex pater effecit, quòd ipse quietum clamauit regem filium ab omni conuentione, quam cum eo fecerat tempore hostilitatis. Et Comes Flandriæ tradidit in manu regis patris chartam regis filij, quam habuit de supradicta conuentione. Et ipsi confirmauerunt prædicto Comiti redditum, quem ipse annuatim percipere solebat in Anglia ante guerram. Rex verò pater misit *Richardum* filium suum in Pictauiam, & *Gaufridum* filium suum in Brittanniam: pręcipiens vt castella, quæ firmata vel infortiata fuerant tempore guerræ redigerentur in eum statum, quo fuerunt quindecim diebus ante guerram. Deinde rex pater & rex filius transfretauerunt, & applicuerunt in Anglia apud Portesmue, septimo Idus Maij feria sexta. Et venientes Lundonias inuenerunt *Richardum* Cantuariensem archiepiscopum apud Westmonasterium celebraturum concilium, die Dominica ante Ascensionem Domini. Ad quod conciliũ venerunt ferè omnes episcopi & abbates Cantuariensis diœcesis. Et coram prænominatis regibus, & episcopis, & abbatibus, *Richardus* Cantuariensis archiepiscopus in eminentiori loco constitutus, hæc decreta subscripta promulgauit. Ideo in ecclesia Dei secundum antiquam patrum consuetudinem concilia congregantur, vt hi, qui constitui sunt in eminentiori cura pastorali, vitam subditorum de communi consilio regularibus institutis informent, & enormitates, quæ pullulant incessanter, consultiore censura compescant. Nos itaq; potiùs inhærentes orthodoxorum patrum regulis, quàm aliquid de nouo statuentes, quædam certa capitula dignum duximus in medium promulganda; quæ vniuersis prouincialibus nostris firmiter & inuiolabiliter obseruanda iniungimus. Omnes enim sacrorũm censemus canonum transgressores, qui statutis huius sacrosanctæ synodi præsumserint contraire.

SI quis sacerdos vel clericus, in sacris ordinibus constitutus, ecclesiam vel ecclesiasticum beneficium habens publicè fornicariam habeat, & semel, secundò, & tertiò commonitus fornicariam suam non dimiserit, & a se prorsus non expulerit, sed potiùs in

Ex decretali epist. *Alexand.* papæ tertij ad *Rog.* Wigorn. episcopum.

in immunditia ſua duxerit perſiſtendum: omni officio & beneficio eccleſiaſtico ſpolietur. Si qui verò infra ſubdiaconatum conſtituti matrimonia contraxerint: ab vxoribus ſuis niſi de communi conſenſu ad religionem tranſire voluerint, & ibi in Dei ſeruitio iugiter permanere, nullatenus ſeparentur: ſed cum vxoribus viuentes eccleſiaſtica beneficia nullo modo percipiant. Qui autem in ſubdiaconatu vel ſupra ad matrimonia conuolauerint, mulieres etiam inuitas & renitentes relinquant. Decreuimus etiam eiuſdem epiſtolæ auctoritate, ne filij ſacerdotum in paternis eccleſijs à modò perſonæ inſtituantur, nec eas qualibet occaſione media non intercedente perſona obtineant.

Ex concilio Carthaginenſi.

Clerici in ſacris ordinibus conſtituti edendi vel bibendi cauſa tabernas non ingrediantur, nec publicis potationibus interſint, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi. Si quis verò tale quid fecerit, aut ceſſet, aut deponatur.

Ex concilio Toletano.

His qui in ſacris ordinibus conſtituti ſunt iudicium ſanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus ne aut per ſe membrorum truncationes faciant, aut inferendas indicent. Quòd ſi quis tale fecerit, conceſſi ordinis priuetur officio & loco. Inhibemus etiam ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos habeat vicecomitatum, aut præpoſiti ſecularis officium.

Ex concilio Agathenſi.

Clerici, qui comam nutriunt, ab archidiacono etiam inuiti tondeantur. Veſtimentis etiam vel calceamentis, niſi quæ honeſtatem & religionem deceant, eos vti non liceat. Si quis autem contra hoc facere præſumpſerit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi ſubiaceat.

Ex diuerſis decretis *Vrban. Innocentij* & cõcilii Chalcedon. & Carthaginenſ.

Quia quidam clerici deſperantes ab epiſcopis ſuis ordinari, vel propter imperitiam, vel vitæ incontinentiam, vel natiuitatis conditionem, aut tituli defectum, aut ætatem minorem, extra prouinciam ſuam, interdum etiam a tranſmarinis epiſcopis ordinantur, vel ordinatos ſe mentiuntur, ignota ſigilla epiſcopis ſuis deferentes: ſtatuimus talium ordinationem irritam eſſe habendam: ſub interminatione anathematis inhibentes, ne a quoquam ad officij ſui executionem ſuſcipiantur. Epiſcopum quoque noſtræ iuriſdictionis, qui talem ſciens & prudens ordinauerit vel ſuſceperit ab illius ordinis collatione, ad quem eum ordinauit vel ſuſcepit, vſque ad condignam ſatisfactionem ſe nouerit eſſe ſuſpenſum. Item: Cùm eccleſia Dei, ſecundum euangelicam veritatem, domus orationis eſſe debeat, & non ſpelunca latronum, & ſanguinis forum: ſeculares cauſas, in quibus de ſanguinis effuſione vel de pœna corporali agitur in eccleſijs vel in cœmiterijs agitari, ſub interminatione anathematis. Abſurdum enim eſt & crudele ibi ſanguinis iudicium exerceri, vbi & reis conſtituta eſt tutela refugij.

Ex concilio Triburienſi.

Dictum eſt, ſolere in quibuſdam locis pro perceptione chriſmatis nummos dari: ſimiliter pro baptiſmo & communione. hæc Symoniacæ hæreſis eſſe deteſtata eſt ſancta ſynodus, & anathematizauit. Statuimus ergo, vt de cætero nec pro ordinatione, nec pro chriſmate, nec pro baptiſmo, nec pro extrema vnctione, nec pro ſepultura, nec pro communione, nec pro dedicatione quicquam exigatur: ſed gratis dona *Chriſti* gratuita diſpenſatione donentur. Si quis contra hoc facere præſumpſerit anathema ſit.

Ex decreto *Vrbani* papæ.

Nullus prælatus, in recipiendo monacho, vel canonico, vel ſanctimoniali pretium ſumere, vel exigere ab his, qui ad conuerſationem veniunt, aliqua pacti occaſione præſumat. Si quis autem hoc fecerit anathema ſit.

Decretum nouum.

Nulli liceat eccleſiam nomine Dotalicij ad aliquem transferre, vel pro præſentatione alicuius perſonæ pecuniam, vel aliquod emolumentum pacto interueniente accipere. Quod ſi quis fecerit, & inde in iure vel confeſſus vel conuictus fuerit, ipſum, tam regia quàm noſtra freti auctoritate, patrocinio eiuſdem eccleſiæ in perpetuum priuari ſtatuimus.

Ex decretis patrum

Secundum inſtituta patrum noſtrorum ſub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi vel clerici cauſa lucri negotientur: & ne monachi a clericis vel laicis firmas teneant, neque laici eccleſiaſtica beneficia ad firmas ſuſcipiant.

Ex concilio Meldenſi.

Quicunque ex clero videntur eſſe, arma non ſumant, nec armati incedant: ſed profeſſionis ſuæ vocabulum religioſis moribus ex religioſo habitu præbeant. Quod ſi contempſerint, tanquam ſacrorum canonum contemptores, & eccleſiaſticę auctoritatis

tis

tis prophanatores, proprij gradus amissione multentur: quia non possunt simul Deo & seculo militare.

Illud etiam de vicarijs, qui personis fide & sacramento obligati sunt, duximus statuendum, quòd si fide vel sacramenti religione contempta personatum sibi falsò assumentes contra personas se erexerunt, super hoc in iure vel confessi vel conuicti fuerint, de cætero in eodem episcopatu ad officij sui executionem non admittantur.

Ex decreto *Alexandri* papæ 3. episc. Norwicensi.

Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de fructibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Sed quia multi modò inueniuntur decimas dare nolentes: statuimus, vt iuxta domini papæ præcepta admoneantur semel, secundò, & tertiò, vt de grano, de vino, de fructibus arborum, de fœtibus animalium, de lana, de agnis, de butyro, & caseo, de lino, & canabe, & de reliquis, quæ annuatim renouantur, decimas integrè persoluant. quod si commoniti non emendauerint anathemati se nouerint subiacere.

Ex concilio Rothomagensi.

Item. Calumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensas & alio multiplici remedio imperialis sanctio compescat. Quoniam igitur hoc sacris institutis consonare dignoscitur: præcipimus vt de cætero in causis pecuniarijs, quæ inter clericos agitabuntur, victus victori condemnetur in expensis. Qui autem soluendo non fuerit, eum in arbitrio episcopi sui puniendum relinquo.

Inuenimus tantum decem præfationes in sacro catalogo recipiendas: vnam in Albis Paschalibus. *Et te quidem omni tempore.* Secundam in die Ascensionis. *Qui post resurrectionem.* Tertiam in Pentecoste. *Qui ascendens super omnes cælos.* Quartam de natali. *Quia per incarnati verbi mysterium.* Quintam de apparitione Domini. *Quia cùm vnigenitus tuus.* Sextam de apostolis. *Et te Domine suppliciter exorare.* Septimam de sancta Trinitate. *Qui cum vnigenito tuo.* Octauam de cruce. *Qui salutem humani generis.* Nonam de ieiunio quadragesimali tantummodo dicendam. *Qui corporali ieiunio.* Decimam de beata virgine. *Et te in veneratione beatæ* Mariæ. Huius igitur decreti & domini papæ *Alexandri* auctoritate districtè præcipimus, ne quis præfatis præfationibus aliquam omnino præsumat adijcere.

Ex decreto *Pelagij* papæ.

Inhibemus ne quis quasi pro complemento communionis intinctam alicui eucharistiam tradat. Nam intinctum panem alijs *Christum* præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderit, non quæ sacramenti huius institutionem signaret.

Ex decreto *Iulij* papæ.

Præcipimus ne consecraretur eucharistia, nisi in calice aureo vel argenteo, & ne stanneum calicem aliquis episcopus a modò benedicat, interdicimus.

Ex concilio Remensi.

Nullus fidelis cuiusque conditionis sit occultè nuptias faciat, sed benedictione accepta a sacerdote publicè nubat in Domino. Si quis ergo sacerdos aliquos occultè coniunxisse inuentus fuerit, triennio ab officio suspendatur.

Ex decreto *Ormisdæ* papæ.

Vbi non est consensus vtriusque non est coniugium. ergo qui pueris dant puellas in cunabulis nihil faciunt, nisi vterque puerorum postquam venerint ad tempus discretionis consentiat. Huius ergo decreti auctoritate inhibemus, ne de cætero aliqui, quorum vterq; vel alter, ad ætatem legibus constitutam & canonibus determinatam non peruenit, coniungantur: nisi fortè aliquando vrgente necessitate interueniente, pro bono pacis coniunctio talis toleretur.

Ex decreto *Nicholai* papæ.

IN quo etiam concilio clerici *Rogeri* Eboracensis archiepiscopi calumniati fuerunt ius Eboracensis ecclesiæ de cruce portanda in diœcesi Cantuariensis ecclesiæ. Præterea calumniati sunt ibidem ex parte Eboracensis archiepiscopi, episcopatum Lincolniensem, & episcopatum Cestrensem, & episcopatum Wigornensem, & episcopatum Herefordensem de iure pertinere debere ad metropolitanã Eboracensium ecclesiam. Et super hoc prædictum Cantuariensem archiepiscopum appellauerunt ad Romani pontificis præsentiam. Pręterea appellauerunt ipsum Cantuariensem archiepiscopum ad Romanum pontificem super iniuria & anathematis sententia, quam intulit clericis Eboracensis archiepiscopi, qui per eum ministrauerunt in ecclesia sancti *Oswaldi* de Gloucestria, pro eo quòd ad illum venire nolebant ad ipsius summonitionem sicut clerici diœcesis suæ fecerunt. In ipso autem concilio clerici ecclesiæ sancti *Asaf* petierunt a Cantuariensi archiepiscopo, vt in vi obedientiæ præciperet *Godefrido* episcopo ecclesię sancti *Asaf* ad sedem ecclesiæ suæ redire, cui præfuit pontificali dignitate: vel,

vt prædictus archiepiscopus alium episcopum loco ipsius institueret. Ipse enim *Godefridus* episcopatum suum deseruit, paupertate & Walensium infestatione compulsus. veniensq; in Angliam a Christianissimo rege *Henrico* benignè & honorificè susceptus est: cui & tradidit abbatiam Abbendoniæ vacantem in custodia, donec ad propriam sedem liberum haberet regressum. Itaque præfatus Cantuariensis archiepiscopus in ipso concilio ad instantiam prænominatorum clericorum, & admonitione *Alexandri* summi pontificis: necnon & consilio venerabilium coepiscoporum suorum conuenit iam dictum *Godefridum*, vt in vi obedientiæ ad sedem propriam rediret, vel curam pastoralem, quæ sibi fuerat commissa in manu ipsius liberè & absolutè resignaret. Ipse verò *Godefridus*, sperans quòd abbatia de Abbedonia, quæ tradita fuerat ei in custodia, posset sibi remanere, episcopatum suum nullo cogēte resignauit in manu Cantuariensis archiepiscopi: liberè & absolutè tradens illi annulum & baculum pastoralem. Et sic deceptus amisit vtrúmque. Nam rex dedit episcopatum sancti *Asaf*, magistro *Ada* Walensi, & abbatiam de Abbendona cuidam monacho. *Robertus* Comes Gloucestriæ eo tempore reddidit regi Angliæ turrim de **Bristoue**, quam nunquam antea rex habere potuit. Eodem anno in Octabis Natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ* venerunt ambo reges vsq; ad **Wodestoke**, & occurrerunt eis illuc *Richardus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Richardus* Wintoniensis episcopus, & *Reginaldus* Bathoniensis episcopus, & *Iocelinus* Salesbiriensis episcopus, & *Rogerus* Wigornien. episcopus, & *Gaufridus* Eliensis episcopus, & *Iohannes* Cicestrensis, & *Walterus* Rofensis episcopus, & *Bartholomeus* episcopus Exoniensis, & *Hugo* Dunelmensis episcopus, qui illuc venerat pro negotio suo. Venerunt etiam illuc omnes abbates Cantuariensis diœcesis, & magnum celebrauerunt concilium de pastore eligendo ad sedem pontificalem Norwicensis ecclesiæ: & de pastoribus eligendis ad abbatias, quæ tunc vacabant per Angliam: videlicet abbatia de **Grimesbi**, abbatia de **Crulande**, abbatia de **Thornai**, abbatia de Holmo, abbatia de **Westminster**, abbatia S. *Augustini* Cantuariæ, abbatia de Bello, abbatia de Hida Wintoniæ, abbatia de **Abbendune**, abbatia de **Abotesbiri**, abbatia de Michennia. *Iohannes* verò de **Oxeneforde** clericus regis electus est ad episcopatum Norewicensis ecclesiæ, & consecratus est a *Richardo* Cantuariensi archiepiscopo. Prædictæ autē abbatiæ distributæ sunt viris religiosis, sicut domino regi & prædicto archiepiscopo placuit. Eodem anno dominus papa *Alexander* confirmauit electionem *Gaufridi* Lincolniensis * episcopi. Eodem anno rex pater implacitauit omnes clericos & laicos regni sui, qui tempore hostilitatis forisfecerant illi de forestis suis & captione venationis: & omnes redemit, licèt *Richardus* de Luci warrantizaret hoc totum factum fuisse per ipsum & per præceptum regis de vltra mare. Deinde ambo reges perrexerunt Eboracum: vbi occurrerunt eis *Willielmus* rex Scottorum, & *David* frater eius ferè cum vniuersis episcopis & abbatibus & alijs magnatibus terrarum suarum. Et ibi renouata est pax & finalis concordia, quam prædictus rex Scotiæ fecerat cum domino suo rege Angliæ patre apud Falesiam, dum esset in captione eius, coram rege filio, & *Rogero* Eboracensi archiepiscopo, & *Hugone* Dunelmensi episcopo, & Comitibus, & baronibus Angliæ: & coram episcopis & abbatibus, Comitibus & baronibus de regno Scotiæ; in ecclesia sancti *Petri* Eboraci lecta est & concessa in hunc modum.

al. electi

WIllielmus *rex Scotiæ deuenit homo ligius domini regis contra omnes homines de Scotia & de omnibus alijs terris suis: & fidelitatem ei fecit vt ligio domino suo, sicut alij homines sui ipsi facere solent. Similiter fecit homagium* Henrico *regi filio suo, salua fide domini regis patris sui. Omnes verò episcopi, abbates, & clerus terræ regis Scotiæ & successores sui facient domino regi sicut ligio domino fidelitatem, de quibus habere voluerit, sicut alij episcopi sui ipsi facere solent, &* Henrico *regi filio suo & hæredibus eorum. Concessit autem rex Scotiæ, &* Dauid *frater eius, & barones, & alij homines sui domino regi, quòd ecclesia Scotiæ talem subiectionē a modò faciet ecclesiæ Angliæ, qualem illi facere debet, et solebat tempore regum Angliæ prædecessorum suorū. Similiter* Richardus *episcopus sancti* Andreæ, *&* Richardus *episcopus de* **Dunkelden**, *et* Gaufridus *abbas de* **Dunfirmelin**, *&* Herbertus *prior de* **Coldingham**, *concesserunt vt etiam ecclesia Anglicana illud habeat ius in ecclesia Scotiæ, quod de iure debet habere, & quòd ipsi non erunt contra ius Anglicanæ ecclesiæ. Et de hac concessione, sicut quando ligiam fidelitatē domino regi &* Henrico *filio suo fecerunt, ita eos inde assecurauerunt.*

Hoc

Hoc idem facient alij episcopi, et clerus Scotiæ, per conuentionē inter dominum regem & regem Scotiæ, & Dauid *fratrē suum, et barones suos factam. Comites etiam & barones & alij homines de terra regis Scotiæ, de quibus dominus rex habere voluerit, facient ei homagium contra omnē hominem, & fidelitatem vt ligio domino suo, sicut alij homines sui facere ei solent, &* Henrico *regi filio suo, & hæredibus suis, salua fide domini regis patris sui. Similiter hæredes reges Scotiæ & baronum & hominum suorum homagium et ligantiam facient hæredibus domini regis contra omnem hominem. Præterea rex Scotiæ & homines sui nullum a modò fugitiuum de terra domini regis pro felonia receptabunt in Scotia vel in alia terra sua, nisi voluerit venire ad rectū in curia domini regis, & stare iudicio curiæ. Sed rex Scotiæ & homines sui quàm citiùs poterūt eum capient, & domino regi reddent, vel iustitiarijs aut balliuis suis in Anglia. Si autē de terra regis Scotiæ aliquis fugitiuus fuerit pro felonia in Anglia, nisi voluerit venire ad rectū in curia domini regis Scotiæ, & stare iudicio curiæ non receptabitur in terra regis, sed liberabitur hominibus regis Scotiæ per balliuos domini regis, vbi inuentus fuerit. Præterea homines domini regis habebunt terras suas, quas habebant & habere debent de domino rege, & hominibus suis, & de rege Scotiæ & de hominibus suis. Et homines regis Scotiæ habebunt terras suas, quas habebant & habere debent de domino rege & hominibus suis. Pro ista verò conuentione & fine firmiter obseruando domino regi, &* Henrico *filio suo & hæredibus suis, a rege Scotiæ & hæredibus suis, liberauit rex Scotiæ domino regi castellū de* Rokesburc, *& castellum de* Berewic, *& castellum de* Geddewurde, *& castellum Puellarum, & castellum de* Striueline *in misericordia domini regis. Et ad custodienda castella illa assignabit rex Scotiæ de redditu suo mensurabiliter ad voluntatem domini regis. Præterea pro prædicta conuentione, & fine exequendo, liberauit rex Scotiæ domino regi* Dauid *fratrem suum in obsidem, & Comitem Dunecanum, & Comitem Waldeuum, & Comitem* Gilbertum, *& Comitem de Anegus, &* Richardum *de* Moreuile *constabularium, &* Nes *filium* Willielmi, *&* Richardum Cumin, *&* Walterum Corbet, *&* Walterum Olifard, *&* Iohannem *de Vals, &* Willielmum *de* Lindesei, *&* Philippum *de* Coleuile, *&* Philippum *de* Valuines, *&* Robertum Frēbert, *&* Robertum *de* Burneuile, *&* Hugonem Giffard, *&* Hugonem Ridel, *&* Walterum *de* Berkelai, *&* Willielmum *de la* Haie, *&* Willielmū *de* Mortimer. *Quando verò castella reddita fuerint,* Willielmus *rex Scotiæ, &* Dauid *frater suus liberabuntur. Comites quidem & barones prænominati vnusquisq; postquam liberauerit obsidem suum, scilicet filium legitimum, qui habuerit, & alij nepotes suos, vel propinquiores sibi hæreds, & castellis (vt dictum est) redditis liberabuntur. Præterea rex Scotiæ & barones sui prænominati assecurauerunt, quòd ipsi bona fide, & sine malo ingenio, & sine occasione facient, vt episcopi & barones & cæteri homines terræ suæ, qui non affuerunt quando rex Scotiæ cum domino rege finiuit eandem legantiam, & fidelitatem domino regi &* Henrico *filio suo, quam ipsi fecerunt & vt barones & homines, qui affuerunt, obsides liberabunt domino regi, de quibus habere voluerit. Præterea episcopi, Comites & barones conuentionauerunt domino regi, &* Henrico *filio suo, quod si rex Scotiæ aliquo casu a fidelitate domini regis & filij sui & à conuentione prædicta recederit, ipsi cum domino rege tenebunt, sicut cum ligio domino suo, contra regē Scotiæ, & contra omnes homines regi inimicantes. Et ipsi sub interdicto ponent terram regis Scotiæ, donec ipse ad fidelitatem domini regis redeat. Prædictam itaque conuentionem firmiter obseruandam, bona fide & sine malo ingenio, domino regi &* Henrico *filio suo & hæredibus suis, a* Willielmo *rege Scotiæ, &* Dauid *fratre suo, & à baronibus suis prædictis, & hæredibus eorum assecurauit ipse rex Scotiæ, &* Dauid *frater eius, et omnes barones sui prænominati sicut ligij homines domini regis, contra omnem hominem, &* Henrici *filij sui, salua fidelitate patris sui. His testibus,* Richardo *episcopo Abrincensi, &* Iohanne *Salisbiriense decano, &* Roberto *abbate Malmesburiæ, &* Radulfo *abbate de* Mundeburg, *&* Herberto *archidiacono Northamtoniæ, &* Waltero *de Constantijs, &* Rogero *capellano regis, &* Osberto *clerico de Camera, &* Richardo *filio domini regis Comite Pictauiæ, &* Gaufrido *filio domini regis Comite Brittanniæ, & Comite* Willielmo *de* Estsexe, *&* Hugone *Comite Cestriæ, &* Richardo *de* Humezt *constabulario, & Comite de* Mellent, *&* Iordano Thessun, *&* Humfrido *de Boun, &* Willielmo *de Curci senescallo, &* Gilleberto Malet *senescallo apud Falesiam. His itaq; recitatis in ecclesia* S. Petri *Eboraci corā prædictis regibus Angliæ, &* Dauid *fratre regis Scotiæ, & vniuerso populo, episcopi Comites et barones, & milites de terra regis Scotiæ iurauerūt domino regi Angliæ, &* Henrico *filio suo, & hæredibus suis, fidelitatem contra omnem hominē sicut ligijs dominus suis.*

Interim

INterim *Philippus* Comes Flandriæ cepit *Walterum* de Fontanis militem, siquidem nobili prosapia ortum, & in armis militaribus præ vniuersis consortibus suis conspicuum: imponens ei quòd illicitè cognouerat Comitissam Flandriæ. Prædictus autem *Walterus* tendens in inficias obtulit purgare innocentiam suam modo quolibet: affirmans quòd ipse Comitissam illam nunquam cognouerat, nec vnquam in mente habuit, vt eam cognosceret. Comes verò purgationem aliquam ab eo recipere noluit: sed in furore iræ suæ præcepit, vt ipse fustibus cæsus interficeretur. Ceperunt ergo eum carnifices, & ligatis pedibus & manibus, cum fustibus ceciderunt eum, & semiuiuum suspenderunt illum per pedes, inclinato capite deorsum, in quadam vili cloaca, & sic cloacali fœtore extinctus miserimè vitam finiuit. Tunc *Aelisinus* & cæteri filij prædicti *Walteri* de Fontanis, & *Iakes* de Auennis, & cæteri parentes illorum, munitis castellis suis, insurrexerunt in Comitem, & terras suas igne & gladio deuastauerunt. Et sic demum coegerunt illum, satisfacere illis de morte prædicti *Walteri* de Fontanis. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ filius *Henrici* regis Angliæ, obsedit castellonium supra Agiens, quod *Arnoldus* de **Boiuile** contra eum munierat, nec reddere voluit. Et paratis ibi machinis suis bellicis, infra duos menses cepit, & triginti milites in eo, & in manu sua retinuit. Eodem anno *Henricus* rex pater magnum * congregauit consilium apud **Windeshores** in octabis festi sancti *Michaelis*: præsentibus rege filio, & *Richardo* Cantuariensi archiepiscopo, & episcopis Angliæ; & coram *Laurentio* Dublenensi archiepiscopo, præsentibus etiam Comitibus & Baronibus Angliæ. In quo concilio Catholicus Tuamensis archiepiscopus, & *Cantordis* abbas sancti *Brandani*, & magister *Laurentius* Cancellarius *Roderici* regis Conactensis, hunc finem & concordiam subscriptam fecerunt cum domino rege patre, ex parte *Rogerici* Conactæ.

*al. celebrauit

HIc est finis, & concordia, quæ facta fuit apud **Windeshores** in octabis sancti *Michaelis*, anno gratiæ millesimo centesimo septuagesimo quinto, inter dominum regem Angliæ *Henricum* filium *Matildis* imperatricis & *Rodericum* regem Conactæ per Catholicum Tuamensem archiepiscopum & abbatem *Cantordem* sancti *Brandani*, & magistrum *Laurentium* cancellarium regis Conactæ. Scilicet quòd rex Angliæ concedit prædicto *Roderico* ligio homini suo, regi Conactæ, quamdiu ei fideliter seruiet, vt sit rex sub eo paratus ad seruitium suum, sicut homo suus, & vt teneat terram suam ita benè, & in pace sicut tenuit antequam dominus rex Angliæ intraret Hiberniam: reddendo ei tributum, & totam aliam terram & habitatores terræ habeat sub se, & iustitiet vt tributum regi Angliæ integrè persoluant, & per manum eius & sua iura sibi conseruent, & illi qui modò tenent, teneant in pace quamdiu manserint in fidelitate regis Angliæ, & ei fideliter & integrè persoluerint tributum & alia iura sua, quæ ei debent per manum regis Conactæ, saluo in omnibus iure & honore domini regis Angliæ & suo. Et si qui ex eis regi Angliæ & ei rebelles fuerint, & tributum & alia iura regis Angliæ per manum suam soluere noluerint, & fidelitate regis Angliæ recesserunt, ipse eos iustitiet & amoueat. Et si eos per se iustitiare non poterit, constabularius regis Angliæ & familia sua de terra illa, iuuabunt eum ad hoc faciendum, cùm ab ipso fuerint requisiti, & ipsi viderint quod necesse fuerit. Et propter hunc finem: reddit prædictus rex Conactę domino Anglię tributum singulis annis scilicet, de singulis decem animalibus vnum corium placabile mercatoribus, tam de tota terra, quàm de aliena. Excepto quòd de terris illis, quas dominus rex Angliæ retinuit in dominio suo, & in dominio baronum suorum, nihil se intromittet, scilicet Diuilina cum pertinentijs suis, & *Nida* cum omnibus pertinentijs suis, sicut vnquam Marchat *Vamaileth-lachlin* eam meliùs & pleniùs tenuit, aut aliqui, qui eam de eo tenuerunt. Et excepta Wasefordia, cum omnibus pertinentijs suis, scilicet cum tota Lagenia. Et excepta Waterfordia, cum tota terra illa quæ est a **Waterforde** vsque ad **Duncaruan**, ita quod **Dunecaruan** sit cum omnibus pertinentijs suis infra terram illam. Et si Hibernenses, qui aufugerunt, redire voluerint ad terram baronum regis Angliæ, redeant in pace, reddendo tributum prædictum, quod alij reddunt, vel faciendo antiqua seruitia, quæ facere solebant, pro terris suis. Et hoc sit in arbitrio & voluntate dominorum suorum. Et si aliqui eorum redire noluerint ad dominum eorum regem Conactæ, ipse cogat eos redire ad terram suam, vt ibi remaneant & pacem habeant,

&

& rex Connactæ accipiat obſides, ab omnibus, quos ei commiſit dominus rex Angliæ, ad voluntatem domini regis & ſuam. Et ipſe dabit obſides ad voluntatem domini regis Angliæ, illos vel alios, & ipſi ſeruient domino regi de canibus & auibus ſuis ſingulis annis, de præſentis ſuis. Et nullum omnino de quacunque terra domini regis ſit, retinebunt contra voluntatem & mandatum domini regis. His teſtibus: *Richardo* Epiſcopo Wintoniæ; *Gaufrido* Epiſcopo Elienſi: *Laurentio* Diuilinienſi Archiepiſcopo, *Gaufrido*, & *Nicholao*, & *Rogero*, capellanis regis; *Willielmo* Comite de Exeſſe, *Richardo* de Luci, *Gaufrido* de Pertico, *Reginaldo* de Cortinea & alijs multis. In eodem verò concilio dedit rex Angliæ magiſtro *Auguſtino* Hybernenſi Epiſcopatum Waterfordiæ, qui tunc vacabat in Hibernia. Et miſit eum in Hiberniam cum *Laurentio* Diueliniæ Archiepiſcopo, ad conſecrandum à *Donato* Caſſelenſi Archiepiſcopo. Eodem anno extitit in Anglia & in regionibus adiacentibus peſtifera hominum mortalitas, ita vt plæriſque diebus ſeptem vel octo mortuorum cadauera deferebantur ad ſepeliendum. Et ſtatim poſt illam peſtiferam mortalitatem, ſecuta eſt dira fames. Eodem anno, paulo ante feſtum omnium ſanctorum, applicuit in Anglia quidam Cardinalis nomine *Hugezun*, Apoſtolicæ ſedis legatus, pro quo dominus rex Romam miſerat. Et inuenit dominum regem apud Wintoniam, & dominus rex venit ei obuiam, & *Henricus* filius eius cum eo. & eum cum debito honore ſuſceperunt. Et dominus Rex per aliquot dies moram faciens apud Wintoniam, diutiſſimè tractauit de pace facienda inter *Rogerum* Eboracenſem Archiepiſcopum, & *Richardum* Cantuarienſem Archiepiſcopum; & de capella ſancti *Oſwaldi* Glouceſtriæ, & de cruce Archiepiſcopi Eboracenſis portanda. Et tandem per conſilium regis inter prædictos Archiepiſcopos in hunc modum conuenit. Quòd ſcilicet Archiepiſcopus Cantuarienſis quietam clamauit Archiepiſcopo Eboracenſi, & liberam ab omni iuriſdictione ſua, capellam ſancti *Oſwaldi* Glouceſtriæ, ſicut dominicam capellam domini regis. Et abſoluit clericos Eboracenſis Archiepiſcopi, quos excommunicauerat. Et de cruce portanda, & alijs controuerſijs, quæ inter Eccleſias ſuas erant, ſtarent iudicio Rothomagenſis Archiepiſcopi, & aliorum vicinorum Epiſcoporum de regno Franciæ. Et quòd ſic pacem inter ſe haberent per quinquennium: ita quòd neuter illorum alteri malum vel damnum quæreret, donec controuerſia illa determinata eſſet, & ad debitum finem perducta, per prædictum Archiepiſcopum & alios Epiſcopos. Prædictus autem *Hugezun* Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis Legatus, dedit domino regi licentiam implacitandi clericos regni ſui, de foreſtis ſuis, & de captione venationis. Eodem anno *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſcopus depoſuit *VVillielmum* de **Walteruile**, Abbatem ſancti *Petri* de Burgo, pro eo quòd ipſe violenta manu, & armata, clauſtrum ſuum infregerat, & reliquias ſanctorum vnâ cum brachio ſancti *Oſwaldi* regis & martyris aſportare volebat. In quorum defenſione Monachi & miniſtri Eccleſiæ quidam vulnerati, & quidam interfecti ſunt. Huius tamen depoſitionis ſumma, & principalis cauſa fuit, quòd dominus rex eum oderat propter *VValterum* de **Walteruile** fratrem ſuum, quem ipſe cum cæteris inimicis regis receptauerat tempore hoſtilitatis. Eodem anno obijt *Reginaldus* Comes Cornubiæ, auunculus regis, apud **Certeſſe**, & ſepultus eſt apud **Redinges**.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſexto, Qui erat annus viceſimus ſecundus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, Idem rex & rex *Henricus* filius ſuus fuerunt in feſto Natalis domini apud **Windeſhores**. Eodem die, prædictus *Hugezun* tituli ſancti *Michaëlis* de Petra leonis diaconus Cardinalis & Apoſtolicæ ſedis Legatus, fuit apud Eboracum cum *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo. Poſt natale domini in feſto conuerſionis ſancti *Pauli* venit dominus rex pater vſque **Notingam**, & ibi celebrauit magnum concilium, de ſtatutis regni ſui, & coram rege filio ſuo, & coram Archiepiſcopis, Epiſcopis, Comitibus, & baronibus regni ſui communi omnium concilio diuiſit regnum ſuum in ſex partes; per quarum ſingulas, tres iuſtitiarios itinerantes conſtituit, quorum nomina hæc ſunt.

Regnum in 6. partes diuiſum.

1	HVgo de Cressi *Walterus* filius *Roberti* *Robertus Mantel*	Norfolc. Sutfolc. Cantebrigesire. Huntedunesire. Bedefordesire. Bukinhamsire. Essexe. Hertefordesire.
2	*Hugo* de Gundeuilla *Willielmus* filius *Radulfi* *Willielmus Basset*	Lincolnesire. Notingamsire. Derebisire. Staffordesire. Warwikesire. Northamtesire. Leicestresire.
3	*Robertus* filius Bernardi *Richardus Giffard* *Rogerus* filius *Reinfrai*	Kent. Surrie. Suthantesire. Suthsexa. Berkesire. Oxenefordsire.
4	*Willielmus* filius *Stephani* *Bertam* de Verdun *Turstani* filius *Simonis*	Herefordesire. Gloucestersire. Wirecestersire. Salopes sire.
5	*Radulfus* filius *Stephani* *Willielmus Ruffus* *Gillebertus Pipard*	Wiltesire. Dorsete. Sumersete. Deuonia. Cornubia.
6	*Robertus* de Wals *Radulfus de* Glaouile *Robertus Pikenot*	Euerwikesire. Richemundesire. Loncastre. Coplande. Westmerilande. Northumberlande. Cumberlande.

Et postea fecit dominus rex omnes prędictos iusticiarios iurare supra sacrosancta Euangelia, quod ipsi bona fide, & sine malo ingenio has subscriptas assisas custodirent, & inuiolabiliter ab hominibus regni faceret custodiri.

Assisæ *Henrici* regis, factæ apud *Clarendun*, *& renouatæ apud* Northamtune.

SI quis retatus fuerit coram iustitijs domini regis, de murdro, vel latrocinio, vel roberia, vel receptatione hominum tale facientium, vel de falsoneria, vel iniqua combustione, per sacramentū duodecim militū de hundredo, & si milites non adfuerint per sacramentum duodecim liberorum & legalium hominū, & per sacramentum quatuor hominum de vnaquaq; villa hundredi, eat ad iudiciū aquę: & si perierit alterū pedem amittat. & apud Northamtune additū est pro rigore iustitiæ, quòd dexterum similiter pugnū cum pede amittat, & regnum abiuret, & infra quadraginta dies â regno exulet. Et si ad aquam mundus fuerit, inueniat plegios, & remaneat in regno, nisi retatus fuerit

fuerit de murdro, vel aliqua turpi felonia per cōmune Comitatus & legalium militum patriæ. de quo si prędicto modo retatus fuerit, quamuis ad aquā mundus fuerit nihilominus infra quadraginta dies à regno exeat, & catalla sua secum asportet, saluo iure dominorū suorum, & regnum abiuret in misericordia domini regis. Hęc autem assisa attenebit à tempore, quo assisa facta fuit apud **Clarendun**, cōtinuè vsq; ad hoc tempus, & à modò quamdiu domino regi placuerit, in murdro, & proditione & iniqua combustione, & in omnibus prædictis, nisi in minutis furtis & roberijs, quæ factæ fuerant tempore gwerrę, sicut de equis, & bobus, & minoribus rebus. Nulli liceat neq; in burgo, neq; in villa hospitali, aliquem extraneum, vltra vnā noctem in domo sua, quē ad rectū habere noluerit, nisi hospitatus ille essonium rationabile habuerit, quòd hospes domus monstret vicinis suis, & cùm recesserit coram vicinis recedet, & per diem.

SI quis saisitus fuerit de murdro, vel de latrocinio, vel roberia, vel falsoneria, & inde sit cognoscens, vel de aliqua alia felonia, quam fecerit coram præposito hundredi vel burgi, & coram legalibus hominibus, id postea coram iustitijs negare non poterit. Et si idem sine saisina coram eis aliquid huiusmodi recognouerit, hoc simul coram iustitijs negare non poterit.

Si quis obierit francus tenens, hæredes ipsius remaneant in tali saisina qualem pater suus habuit die, qua fuit viuus & mortuus, de feodo suo & catalla sua habeant, vnde faciant & diuisam defuncti & dominum suum postea requirant, & ei faciant de releuio & alijs, quę eis facere debent de feodo suo. Et si hæres fuerit infra ętatem dominus feodi recipiat homagium suum, & habeat in custodia illum, quamdiu debuerit, alij domini si plures fuerint homagium eius recipiant, & ipse faciat eis, quod facere debuerit. Et vxor defuncti habeat dotem suam, & partem de catellis eius, quæ eam contingit. Et si dominus feodi negat hęredibus defuncti saisinam eiusdem feodi, quam exigunt Iusticiarij domini regis faciant inde fieri recognitionem per duodecim legales homines qualem saisinam defunctus inde habuit die qua fuit viuus & mortuus. Et sicut recognitum fuerit, ita hæredibus eius restituant. Et si quis contra hoc fecerit, & inde attaintus fuerit, remaneat in misericordia regis.

Iusticiæ domini regis faciant fieri recognitionem de dissaisinis factis super assisam à tempore, quo dominus rex venit in Angliam proximo post pacem factam inter ipsum & regem filium suum.

Iusticię capiant fidelitates domini regis infra clausum Pascha & ad vltimū infra clausum Pentecostæ ab omnibus videlicet Comitibus, baronibus, militibus, & liberè tenentibus, & etiā rusticis, qui in regno manere voluerint, & qui facere noluerit fidelitatem, tanquam inimicus domini regis capiatur. Habent etiā iusticię pręcipere, quòd omnes illi, qui nondū fecerunt homagiū & ligantiā domino regi, quòd ad terminū quem eis nominabunt, veniant, & faciant regi homagium & ligantiam sicut ligio domino.

Iustitiæ faciant omnes iustitias & rectitudines spectantes ad dominum regem, & ad coronam suam, per breue domini regis vel illorum qui in loco eius erunt de feodo dimidij militis & infra: nisi tam grandis sit querela quòd non possit deduci sine domino rege, vel talis quam iustitiæ ei reponent pro dubitatione sua, vel ad illos, qui in loco eius erunt. intendant tamen pro posse suo ad commodum domini regis faciendum. Faciant etiam assisam de latronibus iniquis & malefactoribus terræ, quæ assisa est per consilium regis, filij sui, & hominum suorum, per quos ituri sunt Comitatus. Item Iustitiæ prouideant, quòd castella diruta prorsus diruantur & diruenda benè prosternantur. Et nisi hoc fecerint dominus rex iudicium curiæ suæ de eis habere voluerit sicut dę contemptoribus præcepti sui.

Iusticiæ inquirant de excaetis, de Ecclesijs, de terris, de fœminis, quæ sunt de donatione domini regis.

Balliui domini regis respondeant ad Scaccarium, tam de assiso reditu, quàm de omnibus perquisitionibus suis, quas faciunt in baillijs suis: exceptis illis, quæ pertinent ad Vice-comitatum.

Iusticiæ inquirant de custodijs castellorum, & qui, & quantum, & vbi eas debeant, & postea mandent domino regi.

Latro, ex quo capitur, vice-comiti tradatur ad custodiendū: & si vice-comes absens fuerit

rit ducatur ad proximum castellanum, & ipse illum custodiat, donec illum liberet vice-Comiti.

IVsticiæ faciant quærere per consuetudinem terræ illos, qui à regno recesserunt; & nisi redire voluerint infra terminum nominatum, & stare ad rectum in curia domini regis, postea vthlagentur, & nomina vthlagorum afferantur ad Pascha, & ad festum sancti *Michaëlis*, ad Scaccarium, & exinde mittantur domino regi.

AD prædictum verò concilium apud **Northamtune** celebratum venit *Willielmus* rex Scottorum per mandatum domini regis, adducens secum *Richardum* Episcopum sancti *Andreæ*, & *Iocelinum* Episcopum de **Glascou**, & *Richardum* Episcopum de **Dunkelden**, & *Christianum* Episcopum de Candida casa, & *Andream* Episcopum de **Catenesse**, & *Simonem* de Toum Episcopum de Mureuia, & cæteros Episcopos, & abbates & priores regni sui. Qui cùm coram domino rege Angliæ conuenissent, præcepit ijs dominus rex, per fidem, quam ei debebant, & fidelitatis sacramentum, quod ei fecerant, vt eandem subiectionem facerent Anglicanæ Ecclesiæ, quam facere debebant, & solebant tempore regum Angliæ prædecessorum * meorum. Cui responderunt, quod ipsi nunquam subiectionem fecerant Anglicanæ Ecclesiæ, nec facere debent. Ad hoc autem respondit *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus: affirmans quòd Glascuenses Episcopi, & Episcopi Candidæ Casæ subiecti fuerant Eboracensi Ecclesiæ tempore Archiepiscoporum prædecessorum suorum. Et super hæc priuilegia Romanorum pontificum sufficienter instructa demonstrauit. Ad quod *Iocelinus* Glascuensis Episcopus respondit. Glascuensis Ecclesia specialis filia est Romanæ Ecclesiæ, & ab omni subiectione Archiepiscoporum, siue Episcoporum exempta: & si Eboracensis Ecclesia aliquo tempore dominationem habuit in Ecclesia Glascuensi, constat illam demeruisse aliquam de cætero in ea habere dominationem. Et quia *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus nitebatur, vt Ecclesia Scotica Canturiensi subijceretur Ecclesiæ, effecit aduersus regem Angliæ, quòd ipse permisit Episcopos Scotiæ in terras suas redire, nulla subiectione facta Anglicanæ Ecclesiæ. Eodem anno, in medio Quadragesimæ supradictus *Hugerun* tituli sancti *Machaëlis* de Petra leonis Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus, Londonias venit celebraturus concilium. Et conuenientibus ibidem in vnum Cantuariensi, & Eboracensi Archiepiscopis, & omnibus Episcopis & Abbatibus Angliæ, & clero multo; prædictus Cardinalis sedit cathedratus apud Westmonasterium in capella monachorum infirmorum, & Episcopi & abbates cum illo, vnusquisque in loco suo secundum ordinem & dignitatem suam. Sed inter Cantuariensem & Eboracensem Archiepiscopos orta est contentio, quis illorum sederet à dextris Cardinalis. Et cùm Eboracensis Archiepiscopus ibi sedere vellet, seruientes domini Cantuariensis irruerunt in eum & proiecerunt in terram, & pedibus suis conculcauerunt, & cappam suam fregerunt. Et sic dispersi sunt, & Cardinalis fugit, & abscondit se à facie illorum, & ita impeditum est, quod nullum, tenuit cõcilium: Sed factis appellationibus hinc & inde ad summum pontificem, vterque illorum conquestus est domino regi de iniurijs sibi factis. Eodem anno, in solennitate Paschali fuit rex pater apud Wintoniam, & rex filius, & *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Gaufridus* Comes Brittanniæ filij domini regis fuerunt ibi cum illo. Post Pascha verò *Henricus* rex filius, & *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Gaufredus* Comes Brittanniæ per licentiam regis patris sui, transfretauerunt de Anglia in Normanniam. Et statim cùm *Richardus* Comes Pictauiæ in Pictauiam venisset, magnum congregauit exercitum, & commisit prælium cum Braibancenis, inter sanctum *Megrinum*, & **Butewile**, & eos deuicit. Deinde debellauit *Haimericum* Vice-comitem de Limoges, pro eo quòd ipse pacem suam fregerat. Deinde obsedit castellum, quod vocatur Aessa, & cepit illud, & quadraginta milites in eo. Deinde obsedit ciuitatem de Limoges & cepit; deinde venit Pictauium in occursum regis fratris sui, qui illuc in adiutorium ipsius venit; & ipsi obsederunt nouum castellum & ceperunt. Quò capto, rex frater eius cum eo diutiùs moram facere noluit; sed prauo vsus consilio ab eo recessit. *Richardus* verò Comes Pictauiæ obsedit **Mulinows**, castellum Vice-comitis de Engolismo, & cepit. *Willielmum Tailefer* quoque Comitem de Engolismo, & *Bugerum* filium eius, & *Haimarum* Vice-comitem de Limoges, & Vice-comitem de Vendadur, & Vice-comitem de Cambanais

al. suorum

Cambanais cepit in eo. Et Comes de Engolismo tradidit Comiti Pictauiæ castellum de **Buteuile**, & castellum de **Archiac**, & castellum de **Muntimac**, & castellum de **Lachese**, & castellum de **Melpis**. Rex verò filius cùm in reditu suo Pictauim veniret, cepit *Adam* de **Chirchedune**, Vice-cancellarium suum, clericum videlicet *Gaufridi* præpositi Beuerlaci, Cancellarij regis filij, & fecit eum fustibus cædi, imponens illi, quòd ille secreta sua detexerat regi patri suo: & flagellatum duci fecit nudum per plateas ciuitatis Pictauis fusticando, & sub voce præconia clamando. Sic debet dehonestari, qui secreta domini sui detegit. Eodem anno venerunt in Angliam nuntij *Willielmi* regis Siciliæ, videlicet Episcopus Traiocensis, & electus Capuæ, & Comes Florius ad *Henricum* regem Angliæ patrem, & petierunt ab eo *Ihohannam* filiam suam donari in vxorem *Willielmo* regi Siciliæ domino suo. Habito igitur inde consilio Londonijs, rex pater consilio vniuersorum Episcoporum, Comitum, & baronum regni, concessit regi Siciliæ filiam suam. Et cum illa concessione præmisit rex ad regem Siciliæ Episcopum Troiacensem, & *Iohannem* Nortwicensem Episcopum, & *Parisium* Rofensem Archidiaconum, & *Baldewinum Bulot*, & *Richardum* de **Camuile**. Et rex pater interim præparauit *Iohannæ* filiæ suæ & itineri suo necessaria. Quibus more debito completis, rex misit *Iohannam* filiam suam regi *Willielmo* Sicilię in vxorem. Quæ cùm Panormum veniret in Sicilia, vna cum *Egidio* Ebroicensi Episcopo, & alijs nuntijs domini regis, tota ciuitas eis applausit, & tot & tanta accensa sunt luminaria, vt ciuitas penitus crederetur comburi, & stellarum radij pro fulgore tantorum luminum nullatenus possent comparere. De nocte enim intrauerant ciuitatem Panormum. Ducta est ergo prædicta regis Angliæ filia, super equum regium, vestibus regalibus insignita, in quoddam palatium, vt ibidem desponsationis & coronationis suæ diem gratiùs posset expectare. Paucis itaque lapsis diebus prænominata regis Angliæ filia desponsata est *Willielmo* regi Siciliæ, & solemniter coronata Panormi, in capella regia, coram *Egidio* Ebroicensi Episcopo, & alijs nuntijs regis Angliæ, qui propter hoc missi fuerant. Desponsata itaque & coronata fuit, die Dominica ante ingressum Septuagesimæ, idibus Februarij. Et dotata est honorificè de Comitatu sancti Angeli, & de ciuitate Siponti, et de ciuitate Vestę, & pluribus alijs tam castellis quàm locis. Vnde rex Siciliæ fecit ei chartam suam in hac forma.

Charta *Willielmi* regis Siciliæ, quam fecit *Iohannæ* *filiæ* Henrici *regis Angliæ de dote sua.*

IN nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Rerum fœdus, & concordiam humanarum, inter cętera pacis bona ligat fortiùs & astringit vinculum coniugale; quod & sacramenti altitudine venerandum, & ipsa suæ institutionis est singularitate pręclarum, & solemni ab initio mundi & temporis consuetudine celebratum. cuius itaque virtus & forma, quia de diuina institutione traxit originē, nec de peccato induit maculam, nec de longęui seria temporis desuetudinis potuit sentire iacturam. Quinetiam id honoris venerando accessit mysterio, vt maris & fæminę consensus in matrimonium *Christi* & Ecclesiæ teneat sacramentum. Tanti ergo mysterij ratione simul & veneratione inducti, nos *Willielmus* diuina fauente * gratia rex Siciliæ, & ducatus Apuliæ, & *al. clementia*
principatus Capuæ, *Iohannam* puellam regij excellentiæ sanguinis illustrissimam filiam *Hērici* magnifici regis Anglorum, diuino nutu & fælici auspicio sacri lege matrimonii, & maritali nobis fœdere copulamus: vt bonum coniugij castæ dilectionis fides exhibeat, vnde nobis in posterū proles regia Deo donante succedat, quę diuini gratia muneris virtutum simul & generis titulo ad regni possit & debeat fastigiū sublimari. Quia verò dignum nostra est celsitudine, vt tam nobile ac insigne coniugiū decenti dodario debeat honorari, per hoc pręsens scriptū damus, & in dodarium concedimus præfatæ reginæ charissimæ vxori nostræ Comitatum montis sancti Angeli, ciuitatem Siponti, & ciuitatem Vestæ, cum omnibus iustis tenementis & pertinentijs earum. In seruitio autem cōcedimus ei de tenementis Comitis *Godefridi*, Alesine, Peschizam, Bicum, Caprile, Baranū, & Filizū, & omnia alia, quæ idē Comes de honore eiusdē Comitatus

 montis

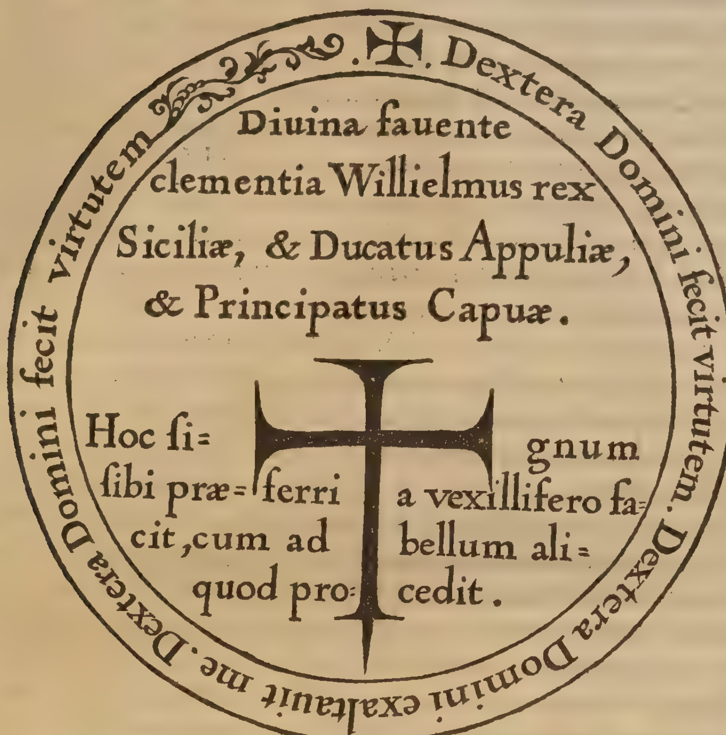
montis ſancti Angeli tenere dignoſcitur. Concedimus etiam ei ſimiliter in ſeruitio: *Candelarium* ſanctum clericum, caſtellum Paganum, Berſentium, & Cagnanum. Inſuper concedimus, vt ſint de honore ipſius dodarij, Monaſterium ſanctæ *Mariæ* de Pulſano, & monaſterium ſancti *Iohannis* de Lama, cum omnibus tenementis, quæ ipſa monaſteria tenent de honore prædicti Comitatus ſancti Angeli. Ita quidem vt ipſa regina vxor noſtra prædicta omnia ſemper recognoſcat, ab hæredibus noſtris, nobis noſtra ordinatione in regnum ſuccedentibus, & de omnibus præſcriptis tenementis ſeruitium, prout exigit feodum eorum, integrè & illibatè iam dictis hæredibus noſtris faciat: & maneat ſemper in eorum fidelitate. Ad huius autem donationis & conceſſionis noſtræ memoriam, & inuiolabile firmamentum: priuilegium præſens per manus *Alexandri* notarij noſtri ſcribi, & bulla aurea noſtro Typario impreſſa, roboratum noſtro ſigillo, iuſſimus decorari. In quo familiares noſtri & aliæ perſonæ præcepto noſtro ſe ſcripſerunt hoc modo.

Ego *Walterus* Panormi Archiepiſcopus.
Ego *Alfanus* Capuanus Archiepiſcopus.
Ego *Richardus* Syracuſanus Epiſcopus.
Ego *Bartholomæus* Agrigentinus Epiſcopus.
Ego *Reginaldus* Barenenſis Archiepiſcopus.
Ego *Nicholaus* primus Meſſanenſis Archiepiſcopus.
Ego *Ruffus* Coſentinus Archiepiſcopus.
Ego *Theobaldus* Epiſcopus Abbas regalis monaſterij ſanctæ *Mariæ* nouæ.
Ego *Robertus* Catanienſis Epiſcopus.
Ego *Wido* Cephelienſis Epiſcopus.
Ego *Ebias* Troianus electus.
Ego *Iuſtus* Mazenſis Epiſcopus.
Ego *Robertus* Tricaricenſis Epiſcopus.
Ego *Petrus* Galethanenſis Epiſcopus.
Ego *Iohannes* Potentinus Epiſcopus.
Ego *Robertus* de Bizino.
Ego *Robertus* Malcuuenanz.
Ego *Alexander* Gupillenſis.
Ego *Matheus* domini regis vice Cancellarius.
Ego *Robertus* Caſertanus Comes.
Ego *Amphuſus* Comes Scrulac.
Ego *Iocelinus* Comes Loret.
Ego *Hugo* Comes Cathazarij.
Ego *Richardus* Fundanus Comes admiratus.
Ego *Walterus* de Moac regij Fortunati ſtolij admiratus.
Ego *Aldewinus* de candida domini regis Seneſcallus.
Ego *Berardus* gentilis regiæ priuatæ Maiſnede conſtabularius.
Ego *Richardus* ſacri regij palatij Logotheta.
Ego *Bamalis* de monte forti magiſter iuſticiarius.
Ego *Perſicus* regiæ curiæ magiſter iuſticiarius.
Ego *Fredericus* regiæ curiæ iuſticiarius.

Data in vrbe Panormi fœlici per manus *VValteri* venerabilis Atchiepiſcopi Panormi, & *Matthei* regis vice-Cancellarij, & *Richardi* venerabilis Epiſcopi Siracuſani familiarium domini regis. Anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo menſe Februarij, indictione decima: regni verò domini noſtri *Willielmi* Dei gratia magnifici & glorioſiſſimi regis Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, Anno vndecimo fœliciter. Amen.

Signum

Signum *Willielmi* regis magni Siciliæ.

Eodem anno *Alexander* Papa miſit *Viuianum* presbyterum Cardinalem, apoſtolicæ ſedis legatum, in Scotia & in inſulis circumiacentibus, & in Hybernia, & in Noreweia, ad cauſas eccleſiaſticas audiendas, & determinandas ſecundum quod Deus ei adminiſtraret. Qui cùm in Angliam veniret, dominus rex miſit ad eum *Richardũ* Wintonienſem, & *Gaudefridum* Elienſem epiſcopos, vt interrogarent eum cuius authoritate auſus erat intrare in regnum ſuum ſine licentia ipſius. His igitur interrogationibus prædictus Cardinalis plurimùm territus, de ſatiſfactione iurauit regi, quòd ipſe nihil ageret in legatione ſua contra voluntatem ipſius & ſic data eſt ei licentia tranſeundi vſque in Scotiam. Et dominus rex inuenit ei conductum & expenſas, vſque dum veniret in terram regis Scotiæ. Eodem anno *Gaudefridus* Elienſis epiſc. calumniatus coram rege à *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo, quòd ipſe violentas manus iniecerat in eum, in ſupradicto conſilio, quod *Haggezun* tenere debuit Lũdonijs, purgauit innocentiam ſuam: dicens in verbo veritatis, quòd violentas manus in eum non iniecerat. Et hoc idẽ atteſtatus eſt in verbo Domini ſupradictus Cantuarienſis Archiepiſcopus. Et ſic facti ſunt amici *Rogerus* Eboracenſis Archiepiſcopus, & *Gaufridus* Elienſis epiſcopus. Et ad inſtantiam domini regis, Cantuarienſis & Eboracenſis Archiepiſcopi ſtatuerunt inter ſe inducias per quinquennium, ſuper controuerſia, quæ vertebatur inter illos tam de verberatione Eboracenſis Archiepiſcopi, quàm de alijs controuerſijs, quæ inter illos & eccleſias ſuas vertebantur: ſupponentes ſe omnino arbitrio & examini Rothomagenſis Archiepiſcopi, & epiſcoporum de regno Franciæ, & iurauerunt quòd iudicio illorum ſtarent, & quòd neuter illorum alteri malum interim quæreret vel damnum. Eodem anno *Petrus* frater *Philippi* Comitis Flandriæ, qui fuerat electus de Cambrey, duxit in vxorem filiam *Odonis* domini Diſſodum cum Comitatu de Neuers quæ erat vxor *Widonis* de Neuers, ſed infra annum obijt ſine prole. Eodem anno *Willielmus* Comes Glouceſtriæ filius *Roberti* Comitis fratris imperatricis, dedit *Iohanni* filio regis Angliæ filiam ſuam in vxorem cum Comitatu Glouceſtriæ, ſi prædictam mulierem licentia domini Papæ poſſet ſibi in matrimonio copulare. Et pro hac conceſſione dominus rex Angliæ pater dedit primogenitis filiabus eiuſdem Comitis ducentas libratas reddituum in Anglia; videlicet vxori *Amauri* Comitis Ebroicarum centum libratas & vxori *Richardi* Comitis de Clare centum libratas. Eodem anno *Philippus* frater

Lodowici

Lodowici regis Francorũ Archiepiſc. Remenſis obijt, cui ſucceſſit *Willielmus Senonenſis* Archiepiſc. facta ſedium Archiepiſcopalium commutatione, *Alexandri* ſummi pontificis permiſſione. Eodem anno dominus rex Angliæ pater dedit *Iohanni* filio ſuo Hyberniam. Eodem anno magiſter *Iohannes* Sariſbirienſis, quondam clericus & familiaris beati *Thomæ* Cantuarienſis martyris,factus eſt epiſcopus Carnothenſis.Eodem anno obijt *Richardus* Comes de Striguil,quem dominus rex Angliæ pater iuſticiarium Hyberniæ conſtituerat in cuius loco dominus rex conſtituit *Willielmum* filium *Aldelini*,qui ſaiſiuit in manu regis omnes munitiones,quas prædictus Comes in Hybernia habuit.Eodem anno obijt *Willielmus* Comes de Arundel: cui ſucceſſit filius eius *Willielmus*.Eodem anno obijt *Willielmus* de Curci iuſticiarius Normanniæ; cui ſucceſſit *Willielmus* filius *Radulfi*. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator magnũ congregauit exercitum Teutonicorũ & Alemannorum:& inter Cumas & Mediolanũ prope Securum cum Longobardis cõmiſit præliũ. Quod cùm à mane vſq; ad veſperas duraſſet;contigit quòd imperator,amiſſa maiore parte exercitus ſui verſus eſt in fugã,& inter cæteros,quos perdidit,amiſit vexilliferũ ſuũ, & alios multos, qui à Longobardis in carcere detenti ſunt. Eodẽ anno dominus rex pater fecit demoliri caſtellũ,& mœnia Leiceſtriæ,& caſtellũ de Grobi,& caſtellũ de Treſk,& caſtellũ de Maleſart, & caſtellum nouũ de Aluertun,& caſtellũ de Fremingham, & caſtellũ de Bungey,& ferè omnia caſtella Angliæ & Normanniæ, quæ fuerunt contra eum tempore guerræ. Sed caſtellũ de Paſci retinuit in manu ſua & caſtellũ de Muntſorel ſicut ſuum proprium, quod ei adiuratum fuit per recognitionẽ legalium hominum de Viſueto.Eodem anno obijt *Radulfus* de dolis in Berria,cuius filiã & hæredem dominus rex Anglię pater dedit *Baldwino* de Riuers in vxorem, cum honore caſtelli *Radulfi*. Eodem anno 16.Kal.Nouembris,die Dominica, dedicata eſt eccleſia canonicorum regulariũ Cirenceſtriæ in honore beatæ Dei genetricis *Mariæ*,à *Bartholomæo* Exonienſi epiſcopo,pręſente domino rege patre Angliæ, qui eidem eccleſiæ in dedicatione ſua magnos redditus dedit. Eodem anno *Manuel* Conſtantinopolitanus imperator,habito prælio campeſtri cum *Soltano* Iconij,& illo deuicto,in hac forma ſcripſit domino regi Angliæ.

Epiſtola Manuelis *Conſtantinopolitani Imperat.ad regem Angliæ patrem.*

M*Anuel* in *Chriſto* Deo fidelis imperator Porfirogenitus, diuinitus coronatus, ſublimis,potens,excelſus,ſemper Auguſtus,& moderator Romanorũ,*Comnanus*, *Henrico* nobiliſſimo regi Anglię,chariſſimo amico ſuo,Salutem & omne bonum.Cùm imperium noſtrum neceſſarium reputet notificare tibi,vt dilecto amico ſuo,de omnibus, quæ ſibi obueniunt; ideò & de his,quæ nunc acciderunt ei,opportunum iudicauit declarare tuę voluntati.Igitur à principio coronationis noſtræ imperiũ noſtrum aduerſus Dei inimicos Perſas noſtrũ odiũ in corde nutriuit,dũ cerneret illos in Chriſtianos gloriari,eleuariq; in nomine Dei & Chriſtianorũ dominari regionibus. Quocirca & alio quidem tempore indifferenter inuaſit eos,& prout Deus ei conceſſit,ſic & fecit.Et quę ab ipſo frequenter patrata ſunt ad contritionem ipſorum & perditionem,imperiũ noſtrum *credit nobilitatem tuam non latere. Quoniam autem & nunc maximum exercitum contra eos ducere propoſuit, & bellum contra omnẽ Perſidem mouere,quia res cogebat.Et nõ vt voluit multum aliquem apparatum fecit,ſicut ei viſum eſt. Veruntamen prout tempus dabat, &rerum ſtatus potenter eos inuaſit. Collegit ergo circa ſe imperium noſtrum, potentias ſuas: ſed quia carpenta ducebat armorum & machinatum *Paganorum & aliorum inſtrumentorum conferentium ciuitatum expugnationibus pondera portantia:idcircò nequaquã cum feſtinationẽ iter ſuũ agere poterat.Ampliùs autẽ dum adhuc propriam regionẽ peragraret,antequam barbarorum aliquis aduerſus nos militaret in bellis aduerſarius;ęgritudo difficillima,fluxus vẽtris inuaſit nos, qui diffuſus per agmina imperij noſtri pertranſibat,depopulando & interimẽdo multos omni pugnatore grauior.Et hoc malũ inualeſcens maximè nos contriuit. Ex quo verò fines Turcorum inuaſimus, bella quidem primùm frequẽtia concrepabant & agmina Turcorum cum exercitibus imperij noſtri vndique dimicabant. Sed Dei gratia ex toto à noſtris in fugam vertebantur barbari. Poſt verò, vbi ei qui illic adiacet anguſtiæ loci, quæ à Perſis nominatur Cibrilcimam propinquauimus, tot Perſarum turmæ peditum, & equitum, quorum pleræque ab interioribus partibus Perſidis occurre-

al. ſperat

al. Manganorum

occurrerant in adiutorium contribulium suorum, exercitui nostro superuenerunt, quot pene nostrorum excederent numerum. Exercitu itaq; imperij nostri propter viæ omninò angustiam & difficultatem, vsque ad decem milliaria extenso; & cum neque qui præibant possent postremos defendere, neque versa vice rursus postremi possent præeuntes iuuare, non mediocriter ab inuicem hos distare accidit. Sanè primæ cohortes permultum ab acie imperij nostri diuidebantur, postremùm oblitæ, illas non præstolantes. Quoniam igitur Turcorum agmina ex iam factis prælijs cognouerant, non conferre sibi à fronte nobis repugnare, loci angustiam bonum subuentorem cùm inuenissent, posteriora statuerunt inuadere agmina, quod & fecerunt. Arctissimo igitur vbiq; loco existente, instabant Barbari vndiq; à dextris, & à sinistris, & aliunde dimicantes, & tela quasi imbres super nos descendentia interimebant viros & equos quamplures. Ad hæc itaque imperium nostrum vbi malum superabundabat, reputans secum opportunum iudicabat retrò expectare, atque illos, qui illic erant, adiuuare, expectando vtique contra infinita illa Persarum agmina bellum sustinuit. Quanta quidem dum ab his circundaretur, patrauerit, non opus est ad tempus sermonibus retexere; ab illis autem, qui interfuerunt, forsitan discet de his tua nobilitas. Inter hæc tamen existente imperio nostro, & omne belli grauamen in tantum sustinente, postremæ cohortes vniuersæ Græcorum & Latinorum, & reliquorum omnium generum conglobatæ, quæ iaciebantur ab inimicis tela non sustinentes, in pactione vtuntur, & ita violenter ferebantur, dum in adiacentem ibi collem quasi ad propugnaculum festinarent: sed præcedentes impellunt nolentes. Multo autem eleuato puluere, ac perturbante oculos, & neminem permittente videre, quæ circa pedes erant, in præcepitium, quod aderat, profundissimæ vallis alius super alium homines & equi sic incontinenter portati corruerunt, quòd alij alios conculcantes ad inuicem interemerunt non ex gregarijs tantùm, sed ex clarissimis & intimis nostris consanguineis. Quis enim inhibere poterat tantæ multitudinis importabilem impulsum. At verò imperium nostrum tot & tantis consertum barbaris sautians, sautiatúmque, adeò vt non modicam in eos moueret perturbationem, obstupentes perseuerantiam ipsius, & non remittebatur, benè iuuante Deo campum obtinuit. Neque locum illum scandere aduersarios permisit, in quo dimicauit cum barbaris. Nec quidem equum suum illorum timore incitauit, celeriùs aliquando ponere vestigia. Sed congregando omnia agmina sua, & de morte eripiendo ea collocauit circa se; & sic primos attigit, & ordinatim proficiscens ad exercitus suos accessit. Ex tunc igitur videns Soltanus, quòd post tanta, quæ acciderant exercitibus nostris, quòd imperium nostrum sicut opportunum erat, rem huiusmodi dispensauit, vt ipsum rursum inuaderet: mittens supplicauit imperio nostro, & deprecatorijs vsus est sermonibus, & requisiuit pacem illius, promittens omnem imperij nostri adimplere voluntatem, & seruitiũ suũ contra omnẽ hominẽ dare, & omnes, qui in regno suo tenebantur, captiuos absoluere, & esse ex toto voluntatis nostræ. Ibidem ergo per duos dies integros, in omni potestate morati sumus, & cognito, quòd nihil poterat fieri contra ciuitatem Iconij, perditis testudinibus, & machinis bellicis, eò quòd boues cecidissent à telis in modo pluuiæ iactis, qui eas trahebant. Simul autem eò quòd & vniuersa animalia nostra irruente in illa difficillima ægritudine laborabant, suscepit Soltani depræcationem & fœdera & iuramenta peracta sub vexillis nostris, & pacem suam ei dedit. Inde ingressum imperium nostrum in regionem suam regreditur, tribulationem habens non mediocrem supra his, quos perdidit, consanguineis, maximas tamen Deo gratias agens, qui per suam bonitatem, & nunc ipsum honorauit. Gratum autem habuimus, quòd quosdam nobilitatis tuæ principes accidit interesse nobiscum, qui narrabunt, de omnibus, quæ acciderant, tuæ voluntati seriem. Cæterùm autem licèt contristati simus propter illos, qui ceciderunt: opportunum tamen duximus de omnibus, quæ acciderant, declarare tibi, vt dilecto amico nostro, & vt permultum coniuncto imperio nostro per puerorum nostrorum intimam consanguinitatem. Vale. Data mense Nouembris indictione decima.

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* imperatricis dedit *Alenor* filiam suam *Aldefonso* regi Castellæ in vxorem. Eodem anno *Gillebertus* filius *Fergus* princeps Galwanorum, qui *Vcthredum* fratrem suum consanguineum *Henrici* regis Angliæ

interimere

interimere fecerat, venit in Angliam in conductu *Willielmi* regis Scottorum, & deuenit homo *Henrici* regis patris, & fidelitatem ei iurauit contra omnes homines. Et pro amore eius habendo, dedit ei mille marcas argenti, & *Dunicanum* filium ſuum in obſidem de pace ſeruanda. Eodē anno *Henricus* rex Angliæ pater ſaiſiuit in manu ſua omnia caſtella Angliæ, & Normanniæ, tam epiſcoporum quàm Comitum & Baronum, & cuſtodes ſuos in ijs poſuit. Eodem anno *Petrus* Prior de **Wenelocke** factus eſt epiſcopus S. *Dauid* in Wallia. Eodem anno damnata eſt Arriana hæreſis, quæ ferè totam prouinciam Toloſanam fœdauerat coram Archiepiſcopis, & epiſcopis, & alijs religioſis viris, & honeſtis ſubſcriptis.

Hæreſis Arriana, eiuſque damnatio.

ERant itaq; in prouincia Toloſana quidam hæretici, qui ſe appellari faciebant bonos homines, quos manu tenebant milites de Lumbertio, proponentes, & docentes populum contra fidem Chriſtianam: dicentes etiam quòd non recipiebant legem *Moiſi*, neque Prophetas, neq; Pſalmos, neq; vetus teſtamentum, neque doctores noui teſtamenti, niſi ſolummodo euangelia, & epiſtolas *Pauli*, & ſeptem Canonicas epiſtolas, & Actus Apoſtolorum, & Apocalypſim. Et interrogati de fide ſua, & de baptiſmo paruulorum, & ſi ſaluabantur per baptiſmum, & de corpore & ſanguine Domini vbi conſecrabatur, vel per quos, & qui ſumebant, & ſi magis vel meliùs conſecrabatur per bonum quàm per malum; & de matrimonio, ſi poterant ſaluari, ſi carnaliter iungebantur vir & mulier. Reſponderunt, quòd de fide ſua, & de baptiſmo paruulorū non dicerent, neque dicere cogebātur. De corpore & ſanguine Domini dicebant, quòd qui dignè ſumebat ſaluabatur; & qui indignè, adquirebat ſibi damnationem. De matrimonio autem dicebant, quòd vir & mulier iungebantur propter luxuriā & fornicationem vitandam, ſicut dicit *Paulus*. Dixerunt etiam multa non interrogati, quòd non debebant iurare omninò per aliquod iuramentum, ſicut dicebat *Ioannes* in Euangelio, & *Iacobus* in epiſtola ſua. Dixerunt etiam quòd *Paulus* prædicebat, quòd eſſent ordinandi in eccleſia epiſcopi & presbyteri, & ſi tales non ordinabantur, quales præcipiebat, nō eſſent epiſcopi nec presbyteri, ſed lupi rapaces, hypocritæ, & ſeductores, amantes ſalutationes in foro, primas cathedras, & primos accubitus in cœnis, volentes vocari Rabbi, contra præceptū *Chriſti*; ferentes albas & candidas veſtes, geſtātes in digitis aureos annulos, & gemmatos, quod non præcipit magiſter eorum. Et idcirco quia tales epiſcopi & presbyteri erant, quales fuerunt presbyteri, qui tradiderunt *Ieſum*, non debebant illis obedire, quia mali erāt. Auditis itaq; vtrinq; allegationibus coram *Girardo* Albienſi epiſcopo, electis etiam & ſtatutis iudicibus ab vtráq; parte, & conſentientibus, & aſſidētibus præfato epiſcopo *Girardo* Albienſi, & *Rogero* Caſtrenſi abbate, & *Petro* abbate Ardurellēſi, & abbate de Candilio, & *Arnaldo* Narbone, in præſentia bonorum virorum tam prælatorū & clericorum, quàm laicorum, viz. domini *Petri* Narbonenſis Archiepiſcopi, atq; aliorum epiſcoporum & abbatum, Archidiaconorum, necnon & Comitum, & virorū potentū numero viginti illius prouinciæ, & ferè totius populi Albiæ, & Lumberci. Contra quæ prædicti hæretici proponebant, & inductæ ſunt noui teſtamenti multæ autoritates à domino *Petro* Narbonenſi Archiepiſcopo, & à Neumacenſi epiſcopo, & à *Petro* Ceudracenſi abbate, & abbate de fonte frigido. Præfati enim hæretici nolebant recipere iudicium niſi per nouum teſtamentum. Talem ergo definitiuam ſententiam ex nouo teſtamento protulit Lugdonenſis epiſcopus coram omnibus prædictis, facto à cunctis ſilentio. Ego *Gilebertus* Lugdonenſis epiſcopus, ex mandato Albienſis epiſcopi, & aſſeſſorum eius, iudico iſtos eſſe hæreticos, & damno ſententiam *Oliuerij*, & ſociorum eius vbicunq; ſunt. Et hoc iudicamus per nouum teſtamentum. In primo capitulo damnamus eos & iudicamus hæreticos eſſe. Lex enim recipienda eſt per Euangelium, & qui legem non recipit Dominum *Ieſum Chriſtum* non credit, ipſe enim in euangelio dicit, *Si crederetis Moiſi, &c.* Et iterum, *Nō veni legē ſoluere, ſed adimplere.* Et iterū, *Oportet impleri, quæ ſcripta ſunt in lege, & prophetis, & pſalmis de me, &c. Et incipiens à* Moyſe *interpretabatur illis ſcripturas, &c.* Quare autē interpretabatur ſcripturas, & quare dabat doctrinam de lege & prophetis, niſi quia volebat vt legē & prophetas reciperent: &

& vt confirmarentur in fide per legem & prophetas. Multa etiam Dominus *Iesus* inducebat de lege & Prophetis & Psalmis, quod quidem bonus magister non fecisset, nisi lex & prophetæ,& psalmi recipiendi essent. Ostendit etiam factis legem esse bonam, quia circumcisus est, &in templo præsentatus, & hostia pro eo oblata secundũ legem *Moysi.* Et ipse vt scriptum est ascendit ad diem festum. In transfiguratione qua *Moises,* & *Elias* prophetæ apparuerunt, perhibentes ei testimonium. Conuincimus etiam eos per epistolas,ait enim *Paulus. Quæcunque scripta sunt,ad nostram doctrinam scripta sunt,*&c. Et iterum, *Omnis scriptura diuinitus inspirata,*&c. Et iterum, *Nihil extra dico quàm ea quæ locuti sunt prophetæ futura esse.* Et *Petrus, Habemus firmiorem propheticum sermonem,* &c. Quod etiam doctores recipiendi sunt,testatur *Paulus. Quosdam quidem posuit Deus in ecclesia doctores,*&c. *Paulus* etiam inducit legis exemplum : dicens, *Maledictus omnis,qui non permanet in omni verbo legis.* Et tam ipse quàm cæteri Apostoli multa inducunt testimonia de lege &prophetis,& psalmis. Quod quidem non fecissent, si eorum dicta recipienda non essent . Confessi sunt etiam isti hæretici se recipere *Moysen* & prophetas & psalmos,in his tantùm testimonijs,quæ inducuntur à *Iesu* & Apostolis,& nõ alijs. Non enim dicimus,quòd si instrumentum, vel scriptum testimoniũ, in aliqua parte sui creditur debet totum credi,vel in nulla parte sui recipi.

IN secundo capitulo conuincimus istos & indicamus hæreticos esse, authoritatibus noui testamenti. Dicimus enim quòd fidem catholicam non habet,qui eam non confitetur,quando interrogatur,vel fides periclitatur. Vnde dominus in actibus Apostolorum ad *Ananiam* de *Paulo* dicit, *Vas electionis est mihi, vt portet nomen meum,* &c. Item dominus de Centurione, *Non inueni tantam fidem in Israel.* Cùm fuisset etiam Apostolis denunciatum,ne loquerentur in nomine *Iesu Christi,* confidenter dicit *Petrus,* Oportet nos obedire Deo magis quàm hominibus,&c. Interrogatus quis de fide *Iesu Christi* respondere debet,sicut fecit *Petrus.* Interrogatus enim à Domino,quem dicunt homines esse filium hominis. Respondit, *Tu es Christus filius Dei viui.* Interrogatus quoq; cæcus illuminatus à Domino,si credat in filium Dei,respondit, *Credo Domine,* Interrogata autem à Domino *Martha,* credis hoc,ait illi ; *Vtique Domine ; ego credidi, quia tu es* Christus *filius Dei viui,qui in hunc mundum venisti.* Item Apostolus, *Corde creditur ad iustitiam ; ore autem confessio fit ad salutem.* Item *Petrus* in fine epistolæ suæ ait,melius enim traduntur memoriæ,quæ in fine sermonum dicuntur. Dominum *Iesum Christum* sanctificare in cordibus vestris,&c. Isti etiam hæretici iactabant se non mentiri, nos autem dicimus,quia planè mentiuntur. Est enim fraus in tacendo & in dicendo, Vnde *Paulus* confidenter in faciem restitit *Petro,* quia circumcidebat. Visum enim fuerat *Paulo* quòd veritatem euangelij non annunciaret : quia aliud præcipiebat quàm credebat. Veritas enim constat in tribus,in corde & ore,& opere. Veraciter enim dicit qui voluntatem suam sono vocis enunciat,& qui corde tenet,ore fatetur,& operibus exequitur.

IN tertio autem capitulo conuincimus istos & iudicamus hæreticos esse, noui Testamenti authoritatibus. Dicimus enim quòd Deus vult omnem hominem saluum fieri, &c. Nec *Christus* pro omnibus esset crucifixus,si tantùm saluarentur maiores,qui originali peccato actualia peccata addiderunt;& si infantes nõ saluarentur,quos Deus creauerat & formauerat ad imaginem & similitudinem suam, qui nullum fortè peccatum fecerant, sed tamen originale contraxerunt. Baptisma enim omnibus generaliter est traditum, tam maioribus quàm minoribus,sicut ait Dominus discipulis. *Ite,docete, omnes gentes,baptizantes eos, In nomine patris,& filij,& spiritus sancti.* Et iterum, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto,*&c. Et iterum Dominus: *Sinite paruulos venire ad me.* Quod quidem duplici dicit ex causa. Scilicet,vt qui saluari volunt malitia & dolo paruuli sint,& ijdem simplices,sicut ipse ait : nisi efficiamini sicut paruulus iste,&c. Et idem dicit, ne Apostoli eorúmq; sequaces super paruulis baptizandis vnquam dubitarent. Baptisma enim successit in locum circumcisionis, quæ quidem præcepta erat in maioribus,& in infantibus . Et baptisma est generalius & plenius, quia masculi & fœminæ baptizantur,& gratiæ ibi præstantur. Si autem cum fide saluantur infantes, cùm ipsi fidem non habeant,sine qua impossibile est placere Deo,dicimus quia fide ecclesiæ, vel fide patrinorum,sicut paralyticus est curatus fide offerentium & per tegulas submittentium eum. Et filius reguli,& filia Cananeæ,saluati sunt eadem hora, qua regulus & Cananea

nanea crediderũt. Dicimus enim quòd baptiſma debet celebrari in eccleſia & per miniſtros eccleſiæ niſi aliter neceſſitas vrgeatur. Vnde dicit *Paulus*. Qui idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti.

IN quarto capitulo conuincimus & iudicamus iſtos hæreticos eſſe, noui teſtamenti authoritatibus. Quia dominicum corpus non conſecratur niſi per ſacerdotem ſiue bonus ſit ſiue malus. Per verba enim ſacra, quæ dixit ſaluator in cœna, ſcilicet, *Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus*, conſecratur & conficitur Dominicum corpus. Sicut enim imperatoris, vel regis Franciæ, vel alicuius potentis nuncius, non corrumpit nec vilificat ſui abiectione vel pannoſitate quod dicit: ſic verba domini non variantur nec maculantur. Et ſicut ſolis radius tranſiens per Cloacas maculam non contrahit, nec fœtorem: Vel ſicut aqua puta & nitida trãſit ad arriolas per canales luteos aut fordidos vel limoſos: ſic verba Dominica non ſordidantur, nec meliùs nec nitidiùs per bonum quàm per malum proferuntur. Quoniam apud Deum non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbratio. Quod autem Dominicum corpus * celebrari non debeat niſi in Eccleſia, *Paulus* ait: Aut Eccleſiam Dei contemnitis. Numquid domos non habetis ad manducandum. Item *Paulus* ad *Titum*. Oportet te conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Omnes etiam fideles debent doctrinam ſuam in Eccleſia accipere. Vnde *Paulus*, mulieribus loqui in Eccleſia non permitto, &c. Hic eſt enim panis Angelorum, quem manducat homo, qui de cœlo deſcendit; & ſicut manna quod pluerat de cœlo, & virga *Aaron* quæ fronduerat ſeruabantur in archa, & tabulæ teſtamenti quæ erant ſcriptæ digito Dei: ſic corpus dominicum non conſecratur nec cuſtoditur niſi in Eccleſia ſicut chariſſimum ſanctuarium Domini. Et ſicut arca deferebatur in humeris, á ſolis Leuitis & cuſtodiebatur, & ſoli Leuitæ miniſtrabant in tabernaculo Domini: ſic ſolis ſacerdotibus & illorum miniſtris commiſſa eſt Eccleſiæ cura & tradita. De hac arca dicitur in Apocalypſi, *Apertum eſt cœlum, & viſa eſt arca teſtamenti in templo eius*. Solis etiam ſacerdotibus tradita eſt poteſtas ligandi atque abſoluendi. Vnde Dominus ait *Petro*, *Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c.* Et *Paulus* ad *Timotheum*, *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt corrigas mala, & ea quæ Dei ſunt cuſtodias, et vt presbyteros conſtituas per ſingulas ciuitates*. Item de ordinibus, *Presbyteri, qui bene præſunt duplici honore digni habeantur*. Item, *aduerſus presbyterum accuſationem noli accipere, niſi ſub duobus vel tribus teſtibus, &c.* Item, *Oportet diaconos pudicos eſſe*, Et item, *Omnibus qui ſunt Philippi Epiſcopis, & diaconis gratia ſit vobis & pax*. Ecce quibus committit verba Dei prædicationis & correptionis. Item *Paulus*, *Argue, obſecra, increpa, &c.* Et item Dominus ad diſcipulos, *Docete eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis*. Iſtis ergo presbyteris, Epiſcopis, diaconis, clerici & Laici obedire debent, propter Deum, ſiue boni ſiue mali ſunt. Vnde Dominus, *Supra cathedram* Moyſi *ſedebunt ſcribæ & Phariſæi: quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt*. Et Paulus de poteſtatibus, *Subditi eſtote Dominis veſtris, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis, &c.* Item, *Sit paſtor potens in doctrina ſua, &c.* Et item, *Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Ipſi enim propter vos vigilant quaſi pro animabus veſtris, rationem reddituri, vt cum gaudio hæc faciant, & non gementes*. Et item, *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conuerſationis imitamini fidem. Quia qui altari deſeruit de altare participet. Et ſi vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum ſi veſtra carnalia metamus, &c.* Item ad *Timotheum*, *Tu autem permane in his, quæ didiciſti et credita ſunt tibi: quia ab infantia ſacras literas didiciſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem.*

al. cōſecrari,

IN quinto capitulo conuincimus et iudicamus hæreticos eſſe iſtos, Noui teſtamenti auctoritatibus, Nolunt enim confiteri, quòd vir et mulier poſſint ſaluari, ſi carnaliter miſceantur. Qui quidem palam prædicare ſoliti ſunt, quòd vir et mulier ſaluari non poterant, ſi carnaliter conuenirent. Laudant enim et approbant pecudum fœcunditatem, et improbant hominum fœcunditatem. Amant ſterilitatem mulierum, ſicut dicit Scriptura, *Beatæ ſteriles quæ non genuerunt, &c.* Et hæc prædicant, vt innumerabilis ſubſtantiæ rarus inueniatur Dominus, et quæ facta eſt creatura ad vſum et ſeruitium hominũ, careat poſſeſſore, habitatore, rectore; volentes omnes eſſe ſicut ipſi ſunt, iuxta quod ait *Paulus*, *Volo omnes eſſe ſicut ego ſum*. Et ſic virginitatem videntur prædicare, vt

ſint

ſint omnes virgines ſicut fuit *Chriſtus* & *Maria* virgo, quamuis ipſe dixerit, *Creſcite & multiplicamini & replete terram*. Videntur enim nuptijs detrahere, & eas damnare, quas quidem Dominus *Ieſus Chriſtus* & *Maria* matris ſuæ, & diſcipulorum præſentia dedicauit, & ſua, & aquæ in vinum verſæ miraculo illuſtrauit. Dicitur enim in Euangelio, *quod Deus coniunxit, homo non ſeparet,* * *nec niſi cauſa fornicationis liceat viro vxorem dimittere.* (al, &) Item *Paulus*, *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit.* Et item, *Si nubat virgo non peccat.* Item, *Mulier alligata eſt legi quanto tempore viuit vir eius, nec poteſtatem habet corporis ſui, ſed vir.* Similiter & de viro. Item, *Nolite fraudare inuicem niſi ex conſenſu vt vacetis orationi, poſtea autem reuertimini in idipſum, ne tentet nos Satanas.* Item, *volo iuuenes nubere, filios procreare, patresfamilias eſſe.* Et item, *Non ego dico ſed Dominus; ſaluabitur mulier per filiorum generationem.* Si eſſet peccatum filios procreare quare diceret Dominus? quare diceret Apoſtolus bonam eſſe? & cur diceret reuertimini, & volo? nunquid vult Deus, numquid vult Apoſtolus, vt fiat peccatum? credimus itaque quòd vir & mulier ſaluantur, licèt carnaliter miſceantur.

IN ſexto capitulo conuincimus & iudicamus iſtos hæreticos eſſe, & ab vnitate eccleſiæ præciſos, noui Teſtamenti authoritatibus. Dicimus enim quia miniſterium & poteſtatem ligandi atque ſoluendi Dominus tradidit *Petro* dicens: *Quodcunque ligaueris ſuper terram, &c.* Et *Iacobus*, *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, &c.* Item, *Ecce ego mitto ad vos & ſapientes & ſcribas.* Sed ſicut ait Dominus, *Non omnes capiunt verbum iſtud.* Præterea dicimus quòd ſtantes deberent de Euangelio reſpondere, & diſputare, cùm omnes Chriſtiani ſtent quando Euangelium recitatur, & ſi tunc ſtatur cùm legitur, multo fortiùs cùm legitur ſimul & exponitur. nec debuiſſent tenere locum ſedendi poſtquam elegerant locum ſtandi. Multas etiam habemus authoritates, quibus colligitur manifeſtè, quòd ſtare debeat quis cum Euangelium annuntiatur. Vt eſt illud; *Stetit Ieſus in loco Campeſtri, &c.* Et item, *Stetit Ieſus & clamabat dicens, &c.* Et iterum, *Medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis.* Et iterum, poſt reſurrectionem Apoſtolos confirmans, & prædicans ſtetit vt dicitur, *Stetit Ieſus in medio Diſcipulorum ſuorum & dixit eis, pax vobis.* Ipſi autem non obtinent locum iudicantis: ſed reſpondentis. Dominus enim ſedere debuit; cui à patre omne iudicium datum eſt. Iſti autem non iudicant ſed iudicantur. Nec eis eſt in eccleſijs myſterium prædicandi conceſſum. Iſti autem hæretici tales ſunt, quales futuros eſſe prænunciat *Paulus* dicens, *Mali homines & ſeductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes, erit enim tempus cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed à veritate auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Item, *quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, nec intelligentes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* Iſtorum autem inobedientiam punire deberent eccleſiæ prælati, atque corrigere coram omnibus. Vnde Apoſtolus, *Peccantes coram omnibus arguantur vt cæteri corrigantur.* Item *Paulus* ad prælatos, *Habentes in promptu vlciſci omnem inobedientiam, & eos, qui contra dicunt, potentes arguere.* Item, *Argue, obſecra, increpa, in omni imperio.* Item, *tradidi huiuſmodi Sathanæ, vt in die iudicij, &c.* Item, *Abſens iudicaui eum, qui huiuſmodi eſt.* Item, *Qui aliud vobis annunciauerit anathema ſit.*

SEptimo loco interrogauit eos prædictus Epiſcopus de pœnitentia ſi in fine fieret, ad ſalutem, vel ſi milites, qui vulnerabantur letaliter ſaluarentur, ſi pœniterent in fine; vel ſi deberet vnuſquiſque confiteri peccata ſua ſacerdotibus & miniſtris eccleſiæ vel cuilibet laico, vel illis de quibus dixit *Iacobus*, *Confitemini ad alterutrum peccata veſtra.* Qui reſpondentes dixerunt. Infirmis ſufficere ſi confitentur, cui vellent. De militibus verò dicere noluerunt, quia non dicit *Iacobus* niſi de infirmantibus. Quæſiuit etiam ab eis ſi ſufficiebat ſola cordis contritio & oris confeſſio; vel ſi erat neceſſe, vt facerent ſatiſfactionem poſt datam pœnitentiam, ieiunijs, elymoſynis, afflictionibus, peccata ſua lugentes, ſi ſuppeteret eis facultas. Reſponderunt, dicentes, quia *Iacobus* dicebat. Confitemini alterutrum peccata veſtra vt ſaluemini, & per hoc ſciebant quòd Apoſtolus aliud non præcipiebat niſi vt confiterentur,

& sic saluarentur, nec volebant meliores esse Apostolo, vt aliquid de suo adiungerent, sicut episcopi faciunt. Subiunxerunt etiam hæretici illi, quòd episcopus qui sententiam dederat hæreticus erat, & non ipsi, & quòd inimicus eorum erat, & quòd lupus rapax erat, & hypocrita, & inimicus Dei, & quòd non benè iudicauerat: nec de fide sua respondere voluerunt, quia cauebant se ab eo sicut eis præceperat dominus in euangelio, *Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces:* & quòd ipse erat persecutor eorũ fraudulentus, & parati erant ostendere per euangelia & epistolas, quòd nõ erat bonus pastor, nec ipse, nec cæteri episcopi vel presbyteri, sed potiùs mercenarij. Respondit episcopus dicens: quòd sententia in eos de iure erat dictata, & hoc paratus erat probare in curia domini *Alexandri* Papę catholici, vel in curia *Lodowici* regis Franciæ, vel in curia *Raimundi* Comitis Tolosani, vel vxoris eius quę erat pręsens, vel in curia pręsentis *Trenkewelli* quod rectè fecerat iudicatũ, & quòd ipsi manifestè essent hæretici, & quòd hæresi notati. Et promisit se eos accusare, & publicare de hæresi, in omni curia catholica, & se subiturum iudicium discriminis. Videntes autem hæretici, se esse conuictos atq; confusos, conuerterunt se ad omnem plebem dicentes: Audite (ô boni viri) fidem nostram, quam confitemur, nunc confitemur autem propter amorem & gratiam vestram. Respondit episcopus prædictus. Vos dicitis, quòd non propter Deum dicatis, sed propter gratiã populi. Et illi inquiunt; *Nos credimus vnũ Deum trinum & vnũ, patrem, & filium, & spiritum sanctũ, & filium Dei carnem nostrã suscepisse, baptizatũ esse in Iordane, ieiunasse in deserto, prædicasse salutem nostram, passum, mortuũ, atq; sepultũ, ad inferos descendisse, resurrexisse tertia die, ad cœlos ascendisse, spiritũ paracletũ in die Pentecostes misisse, venturũ in die iudicij ad iudicandũ viuos et mortuos, & omnes resurrecturos.* Cognoscimus etiã quia quod corde credim⁹ ore debemus cõfiteri, credim⁹ quia nõ saluatur qui nõ manducat corpus *Christi*, & quòd corp⁹ *Christi* nõ cõsecratur, nisi in ecclesia, & nõ nisi à sacerdote, siue bono siue malo, nec meliùs fieri per bonũ quàm per malũ. Credimus etiã quòd non saluatur quis, nisi qui baptizatur, & paruulos saluari per baptisma. Credimus etiã quòd vir & mulier saluãtur licèt carnaliter misceãtur, & pœnitentiã debeat vnusquisq; accipere ore & corde, & à sacerdote, & in ecclesijs baptizari, & si quid ampliùs posset eis ostendi per euangelia vel epistolas illi crederẽt & confiterentur. Interrogauit etiã eos prædictus episcopus si iurarent, se tenere fidem istam & credere & si quid amplius deberẽt confiteri, quia malè senserant & prædicauerant antè. Respondentes dixerunt, quòd nullo modo iurarent, quia contra euangeliũ & epistolas facerẽt. Cõtra eos igitur à prędictis catholicis personis introductæ sunt noui Testamẽti authoritates. Auditis itaq; vtrinq; authoritatibus, surgẽs prædictus episcopus iudicauit sic. Ego *Gocclinus* Lodouẽsis episc. iussu & mandato *Alberici* episc. & assessorũ eius, iudico, & in præsentia dico, quòd malè sentiunt hæretici isti de iureiurãdo, & debent iurare si resipiscere volunt, præstandũq; est iusiurandũ vbi fides periclitatur. Et quia infames sunt & de hæresi notati, debent purgare suam innocentiã, & redeuntes ad vnitatem ecclesiæ, fidẽ suam debent iureiurando astruere, sicut tenet & credit ecclesia Catholica; ne infirmi, qui in ecclesia sunt, corrumpantur, & ne oues morbidę vniuersum gregem contaminent. Nec contra euangeliũ est vel epistolas *Pauli*. Quod enim dicitur in euangelio, *sit sermo vester, est, est, non, non, neq; iurabis per cœlũ, neq; per terram, &c.* tamen non prohibetur iurare per Deum sed per creaturas. Gentes enim colebant creaturas, & si licitũ fuisset per creaturas iurare, reuerentia & honor, qui Deo soli debetur, creaturis exhiberetur: & sic idola & creaturæ, sicut Deus, adorarentur. Legitur enim Apocalypsi quòd *Angelus leuauit manũ suam in cœlũ, & iurauit per viuentem in secula seculorũ.* Et *Paulus* ad Hebræos, inquit, *Quoniã Deus neminem habuit, per quem iuraret maiorẽ, iurauit itaq; per semetipsum. Homines enim per maiorem sui iurant, & omnis controuersiæ eorũ finis, ad confirmationẽ est iuramentũ.* In quibus abundantiùs volens ostendere Deus pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui interposuit iusiurandum. Iurauit enim Deus dicens, *Iuraui per memetipsum.* Et item, *Iurauit Dominus & non pœnitebit eum.* Apostolus etiam frequenter iurauit per Deũ sic, *Testis est mihi Deus.* Item, *Testor Deum.* Si itaq; iurauit Dominus, iurauit Angelus, iurauit Apostolus, cur non rectè iuratur, vbi maximè fides periclitatur. Vel illud quod dicitur in Euangelio & epistola *Iacobi*, consilium est & non præceptum. Quia si non iuraretur non deieraretur, & quod amplius est à malo

est,

est, id est, à peccato vel Diabolo qui suadet iurare per creaturas. Videntes itaque quòd super hoc erãt conuicti, dixerunt, quòd episcopus *Albericus* fecerat eis pactum, quòd non cogeret eos iurare. Quod & Albiensis episcopus negauit. Surgens itaq; Albiensis episcopus, dixit. Sententiam, quam protulit *Gocelinus* Lodowensis episcopus, ego confirmo, & iussu meo data est. Et commoneo milites de Lumbercio, vt non manu teneant eos, per finitionem quam fecerunt in manu mea. Ego Candeliensis abbas, electus iudex, hanc sententiam laudo, & assensu meo sic data est. Ego Ardulesensis Abbas electus iudex, hanc sententiam laudo, & assensu meo sic data est. Ego *Arnaldus* de Be electus iudex hanc sententiam laudo, & meo assensu sic data est. Ego *Petrus* Narbonensis episcopus, & ego *A.* Nemancensis episcopus, & ego *Gocclinus* Tolosanus episcopus, & ego *V.* Agathensis episcopus, & ego *R.* Abbas sancti *Pontij*, & ego *R.* Abbas sancti *Willielmi*, & ego *N.* Abbas Galliacensis, & ego Abbas fontis frigidi, & ego *M.* Tolosanus præpositus, & ego *G.* Albiensis præpositus, & ego *N.* Narbonensis præpositus, & ego *R.* Agathensis Archidiaconus, & ego *G.* Prior de sancta *Maria*, & ego *P.* Sendracensis Abbas, & ego magister Blancus, & ego Bego de Veireiras, & ego *Trenkewellus* Vicecomes, & ego *Constantia* soror regis Franciæ vxor *Reimundi* Comitis Tolosani, & ego *Sicardus* vicecomes Lantrocensis, hanc sententiam ratam habemus, & istos hæreticos esse scimus, & eorum sententiam improbamus.

ANno gratiæ 1177. qui erat annus vicesimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem *Henricus* & *Gaufridus* Comes Brittanniæ, & *Iohannes* filij eius fuerunt simul in Anglia apud Northamtun in festo natalis Domini. Eodem die *Henricus* rex filius eius, & vxor illius fuerunt in Normannia apud Argentomium. Eodem die *Richardus* filius eius Comes Pictauiæ fuit in Aquitannia apud ciuitatem Burdegalensem: qui statim post natale Domini obsedit Akensem ciuitatem, quam *Petrus* vicecomes Akensis, & Comes Bigorniæ contra eum munierant, & infra decem dies cepit. Deinde obsedit Baioniam ciuitatem, quam *Ernaldus Bertramus* vicecomes Baioniæ contra eum munierat, & infra decem dies cepit. Et inde promouens exercitum suum vsque ad portas Sizaræ, quæ nunc portæ Hispaniæ dicuntur, obsedit castellum sancti *Petri*, & cepit & demolitus est illud; & compulit per vim Basclos & Nauarrenses iurare, quòd pacem ab illa hora peregrinis & inter se seruarent in perpetuum, & destruxit omnes malas consuetudines, quæ inductæ erant apud Sorges & apud Espurim. Interim rex Angliæ pater, celebrato concilio generali apud Northamtun post festum sancti *Hilarij*, reddidit *Roberto* Comiti Leicestriæ omnes terras suas citra mare & vltra, sicut eas habuerit quindecim diebus ante guerram: exceptis castellis de Munsorell & de Pasci. Similiter *Hugoni* Comiti Cestriæ reddidit omnes terras suas quas habuit quindecim diebus ante guerram, & *Willielmo* de Albeneio filio *Willielmi* Comitis de Arundel dedit Comitatum de Suthsexe. Et in eodem concilio *Guido* decanus refutauit in manu *Richardi* Cantuariensis Archiepisc. decanatũ suũ de Waltham, & totum ius, quod ipse in ecclesia de Waltham habuit quietũ, clamauit simpliciter & absolutè. Similiter fecerunt canonici seculares de Waltham de præbendis suis, resignantes eas in manu Archiepiscopi: sed dominus rex dedit eis inde plenariam recompensationem ad domini Cantuariensis Archiepiscopi æstimationẽ. Deinde dominus rex authoritate Papæ domini instituit in eadem ecclesia de Waltham canonicos regulares de diuersis domibus Angliæ sumptos, & constituit *Walterum* de Gaunt canonicum sumptum de ecclesia de Oseneie abbatem primum super congregationẽ illam, & magnis redditibus & domibus pulcherrimis ditauit illos. Eodem anno idem rex expulsis Sanctimonialibus de abbatia de Ambresbirie propter incontinentiã suam, & per alias domus religiosas in arctiori custodia distributis, ipsam abbatiã de Ambresbirie dedit abbatissæ & domui de Frunt Euerolt in perpetuum possidendam: & misso à Frunt Euerolt vno conuentu Sanctimonialiũ, *Richardus* Cantuariensis Archiepisc. introduxit eas in abbatiam de Ambresbirie 11. Kal. Iunij, die Dominica, præsentibus domino rege patre, & *Bartholomæo* Exoniensi, & *Iohanne* Norwicensi episcopis, & alijs multis clero & populo. Eodem die ibidem præfatus Cantuariensis Archiepisc. consecrauit *Guidonem* Pangoriensem episc. Eodẽ anno *Philippus* Comes Flandriæ misit aduocatũ Bituniæ *Robertũ*, & *Rogerũ* Castellanũ de Curcerai, ad dominũ *Henricũ*

regem Angliæ patrem,significans ei quòd *Lodowicus* rex Francorũ ab eo petierat primogenitam filiarũ *Mathæi* fratris sui Comitis Boloniæ ad opus *Philippi* filij sui, & alteram filiam Comitis Boloniæ ad opus *Lodowici* filij Comitis *Theobaldi*;sed sine eius consilio illas nemini dare voluit. Præterea idẽ Comes petijt à rege Angliæ pecuniã,quam promiserat se daturũ pro anima *Mathæi* Comitis Boloniæ fratris sui ad milites retinendos in defensione Ierosolymitanæ terræ.Quibus dominus rex respondit,Rem quidem benè processuram nisi in Comite remãserit:& adiecit,quòd si Comes Flandriæ vellet neptes suas filias Comitis Boloniæ ad voluntatem & consiliũ ipsius maritare, & exinde facere eum securum,ipse omnia promissa plenius & perfectius quàm promiserat,impleret.Et ad audiendum inde responsum Comitis misit *Walterũ* de Constãtijs vicecancellarium suum,& *Ranulfum* de Glanuilla,in quorum præsentia idem Comes Flandriæ iurauit,quòd prædictas neptes suas nemini maritaret,nisi de consilio & voluntate regis Angliæ patris.Sed sacramento non obseruato prædictus Comes maritauit eas sine licentia & voluntate regis. Eodem anno prædictus *Viuianus* tituli S.*Stephani* de Cœlio monte presbyter Cardinalis & Apostolicę sedis legatus,fuit die natalis Domini in insula de Man, cum *Guthredo* rege: & post Epiphaniam transfretauit in Hyberniam, & applicuit apud Dun in Vluestre,& cùm ambularet versus Diueline secus mare,obuiauit exercitui *Iohannis* de Curci,qui inijcientes in eum manũ tenuerunt:sed *Iohannes* de Curci liberauit eum,& abire permisit.Prædictus autem *Iohãnes* de Curci, ante Purificationem S.*Mariæ*,obsedit & cepit ciuitatem de Dun,quę est caput Vluestre,vbi etiam requiescunt corpora sanctorum *Patricij*,& *Columbæ* confessorũ, & S.*Brigidæ* virginis.Quo audito *Rodericus* rex Vluestre magnum congregauit exercitum Hybernensium,& cum prædicto *Iohanne* commisit prælium, & *Iohannes* de Curci amissa exercitus sui parte magna victoria potitus est,& deuicto rege *Roderico*,& in fugam conuerso, campũ obtinuit,& spolia interfectorum suis distribuit.In prælio autẽ illo captus est episcopus de Dun quem *Iohannes* de Curci pręcepit liberari prece Cardinalis.Eodem anno obijt Comes *Hugo Bigot*,cuius thesauros dominus rex pater sibi retinuit.Eodem anno *Aldefonsus* rex Castellæ,& *Sanctius* rex Nauarræ auũculus eius,post multas & magnas debellationes inter eos habitas,cõpromiserunt se in regẽ Angliæ patrem,de controuersijs & calũnijs,quæ inter illos erant.Venerunt itaq; in Angliã ex parte regis Castellæ,& ex parte regis Nauarræ,quatuor viri electi,quos fideles notabant,missi in Angliam ad audiendum iudiciũ curiæ regis Angliæ, & ad illud reportandum prædictis regibus Hispaniæ: scz.*Iohannes* episc.de Tarenzum,& *Petrus* de Areiso,& *Girtherus* frater templi,& *Petrus* de Rinoso.Præterea venerũt ex parte *Aldefonsi* regis Castellæ,*Mathæus* episcopus Palentinæ,Comes Gunes,Lobdiet, Gomelgarsiæ, & Garsias Garsiæ, *Petrus* Petri,Gotteri Fernant;& ex parte *Sanctij* regis Nauarræ, episc.de Pampelune, *Garsias* Bermer,*Sanctius Rimeri*,*Espanniol* de Taissonal,*Petrus Raimeri*, *Attenarde Chalet*. Hi omnes missi erant ad allegandum,& respondendum pro dominis suis.Venerunt etiam duo milites miræ probitatis,& audaciæ cum equis & armis bellicis,vnus ex parte regis Castellæ, & alter ex parte regis Nauarræ, ad suscipiendũ duellum in curia regis Angliæ,si iudicatum esset. Prima igitur dominica Quadragesimæ dominus *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* imperatricis venit Londonias concilium generale celebraturus.Cui interfuerunt *Richardus* Cantuariensis Archiepisc. *Gilbertus* Londoniensis episcopus,*Hugo* Dunelmensis episcopus,*Gaufridus* Eliensis episcopus,*Walterus* Rofensis episcopus,*Reginaldus* Bathoniensis episc. *Robertus* Herefordensis episc. *Iohannes* Norwicensis episc.*Bartholomæus* Exoniensis episc.*Rogerus* Wigorniensis episcopus,*Iohãnes* Cicestrensis episcopus,*Christianus* episcopus Candidæ casæ, episcopus de sancto *Dauid*,episcopus de sancto *Asaf*,episcopus de Pangor:& abbates,Priores,Comites & Barones Angliæ.Quibus in vnum conuenientibus apud Westmonasteriũ, præcepit rex præfatis nuncijs regni Hispaniæ,vt in scripto redigerent calumnias & allegationes suas,& postea ei offerrent : vt sic per interpretationem ipse & barones sui possent intelligere calumnias & allegationes illorum: quia neq; rex,neque barones curiæ intellexerunt loquelam illorum.Et ad faciẽdum scriptum illud datæ sunt illis triduanæ inducię. Quarta autem die protulerunt scriptum,in quo hæc continebantur.Rex *Sanctius* grossus genuit hos tres filios:viz.*Ferdinandum* regem Castellæ,& *Raimirũ* regẽ Aragoniæ,

&

& *Garsiam* regem Nauarræ & Nazarę. Rex *Ferdinandus* genuit regẽ *Aldefonsum*, qui cepit Toletum; & ipse genuit reginam *Vracham*, & ipsa genuit *Aldefonsum* imperatorem, & ipse genuit regem *Sanctium*, & ipse genuit regem *Aldefonsum*, qui *Alienor* filiam *Henrici* regis Angliæ duxit in vxorem. Rex *Raimirus* Aragoniæ genuit regem *Sanctium*, & ipse genuit regem *Petrum* & regem *Aldefonsum*. Rex *Petrus* decessit sine prole: cui successit frater suus rex *Aldefonsus*, qui cepit Cæsaraugustam. Rex *Garsias* Nauarræ & Nazaræ genuit regem *Sanctium*, qui postea occisus erat in Pennalen; & ipse genuit *Sanctiũ* puerum, qui decessit sine prole, & ei successit rex *Aldefonsus* consanguineus patris sui in Nauarra & Nazara vsq; ad pontem reginæ, & vsque Sangosa, qui cepit Toletum, & eidem puero successit rex *Sanctius* Aragoniæ consanguineus patris sui in reliqua parte Nauarræ & Pampilona.

Pactum & conuentio facta inter *Aldefonsum* regem *Castellæ &* Sanctium *regem Nauarræ.*

Hoc est pactum & conuentio, quæ facta fuit inter Aldefonsum *regem Castellæ, &* Sanctiũ *regem Nauarræ auunculum suum, de querelis videlicet, quas inter se habebant, vt iudicio regis Angliæ sibi satisfacerent. Adhæc vterque regum tria castella in fidelitate ponit, vt iudicium* Henrici *regis Angliæ, filij Matildis imperatricis, soceri regis* Aldefonsi, *accipiat & compleat, & per quem steterit quò minùs fiat, subscripta castella amittat. Rex verò* Aldefonsus *ponit in fidelitate Nagaram castellum Iudæorum, &* Arnedo *castellum Christianorum, & castellum Iudæorum, & Celorigo. Similiter* Sanctius *rex Nauarræ in hac fidelitate ponit Stellam castellum, quod* Petrus Roderici *tenet: & castellum Iudæorum, & Funes, & Maranon. Et ad hoc nuncij vtriusque regis sint ante præsentiam regis Angliæ in prima die præsentis Quadragesimæ, quæ est caput ieiunij ad hoc iudicium recipiendum. Et si forsitan nuncij cuiuslibet partis morte, vel infirmitate, vel captiuitate in via detenti fuerint, præcedentes nuncij expectent eos vsque triginta dies vltra diem præfixam in curia prænominati regis Angliæ. Et qui sani remanserint veniant ad curiam, & accipiant iudiciũ. Et si omnes infirmi vel capti vel mortui fuerint, nihil rex cuius fuerint, proinde amittat. Et si omnes vel aliqui nunciorum aliqua harum trium occasionum non fuerint detenti, & ad diem statutum ante regẽ Angliæ non venerint, rex cuius nuncij fuerint hæc prædicta castella amittat, & hoc fiat per bonam fidem, & sine malo ingenio. Et si fortè, quod absit, rex Angliæ interim mortuus fuerit, hoc eodem prædicto modo nuncij isti ad regem Francorum ad hoc iudicium recipiendum pergant, & per eum sicut per regem Angliæ hoc iudicium recipiant & compleant.* Sanctius *igitur rex Nauarræ hæc tria castella per militem, & per portarium suum recipiat, & donet Naiaram & Celorigo* Petro *Roderici, filio Comitis Roderici: & donet Arnedo D.   Semenes, & ipsi faciant sibi hominium de eis. Similiter* Aldefonsus *rex Castellæ hæc tria castella per militem, & per portarium suum recipiat, & donet Stellam* Petro *Roderici de Aragonia. & Funes S.   Raimiri, & Maranon R.   Martini: & ipsi faciant sibi hominium de eis. Et si aliquis regum istorũ hæc prædicta castella militibus ea tenentibus auferre voluerit, & alteri dare: donet illa* Sanctius *rex Nauarræ* Petro *Roderici, vel G.   vermundi, vel S.   Raimiri, vel I. Felez, vel R. Martini, vel E.   Almoran, vel S.   Almoran, vel E.   de Oriz, vel P.   Raimiri, vel G.   Oriz, vel P.   de Oriz. Similiter rex* Aldefonsus *Castellæ donet illa Comiti N.   vel Comiti P.   vel Comiti G.   vel Comiti Gomerz, vel R.   Gurtezt, vel P.   de Arazuri, vel D.   Senes, vel G.   Garsiæ, vel Ordomo Garsiæ, vel G.   Roderici de Aragra, vel P.   Guntez, vel L. Roderici de Agafra: sed ipsi qui tenentes fuerint non donent hæc prædicta castella, donec illi qui recipere debuerint faciant hominium de illis alteri regi, sicut supradictum est. Et in toto quantũ rex* Aldefonsus *tenet de rege Nauarræ melioret cum suo proprio auere, quãtum voluerit et potuerit. Similiter rex* Sanctius *Nauarræ meliores cum suo proprio auere, quantum voluerit & potuerit, in toto quantum tenet de rege* Aldefonso. *Et ad hoc iudiciũ audiendum isti reges quatuor fideles elegerunt, viz.* Iohannem *episc. Tirasonensem, &* Petrum *de Areis, & Ar   de Torrela, &* Gunterum Petri *de Rinoso, vel de istis, duo, vel tres, vel omnes, cũ nuncijs ad curiã regis Angliæ pergant, & querimonias vtriusq; regis ante eũ exponant, et auditis querelis, quos rex Angliæ causam suam primitus dicere mandauerit, dicant. Et per verbum horum fidelium, qui hoc iudicium à rege Angliæ audierint, vterq; regum supradictam conuenientiam, prout in*

hac charta continetur attendant et compleant, & milites, qui de prædictis castellis hominium fecerunt, secundum dictum horum fidelium hoc pactum præfatum regibus attendant et compleant per bonam fidem & sine malo ingenio. Insuper verò ambo reges prædicti, vnusquisque per fidem suam, firmauerunt & statuerunt treugas bonas & saluas, de hominibus, & castellis, & terris, et de omnibus alijs rebus, vsq; ad septem annos, & vt firmiter teneantur Sanctius *rex Nauarræ ponit Ergum in fidelitate, & rex* Aldefonsus *ponit Calagdernam. & si exercitus cuiuslibet horum regum, cum eo, vel sine eo, regnum alterius intrauerit, ille, qui hoc fecerit, prædictum castrũ perdat. Et si fortè aliquis vassallus horum regum, istas treugas in regno alterius fregerit, vel fortè vi castellum acceperit; rex, cuius ille vassallus fuerit, infra quadraginta dies suum castellum alteri regi reddat. quod si non fecerit, miles ille, qui castrum, quod in fidelitatem positum est, tenuerit, regi conquerenti prædictum castrum donet, et teneat illud in pignore, donec suum castellum recuperet. Et si aliquis horum regnorum, qui non sit vassallus istorum regum, aliquo casu in regno alterius castellum acceperit, ambo reges cum gente sua super eum veniant, & obsideant: et donec sit captum de eo non recedant. Statuerunt etiam vt omnes vassalli vtriusque regis, qui ex quo ista guerra incepit hæreditates amiserunt, eas ex integro recuperent, sicut erant tenentes die, qua eas perdiderunt, & pro malè facto vel iudicio, quod hactenus fecissent, eas non perdant, nec infra istos septem annos pro aliqua querimonia nulli respondeant. Et si deinceps de nouo querimonia aliqua, vel iudicium inter eos ortum fuerit, ad Medianetum veniant, & secundum quod ibi iudicatum fuerit sibi satisfaciant. Et omnes homines vtriusque regni, securi de regno ad regnum eant & redeant, exceptis notis homicidis. Et si aliquis istorum regum hæreditates, sicut supradictum est, reddere noluerit, prædictum castrum alteri regi reddat, & teneat illud in pignore, donec hæreditates & totum quantum de illis exegerit, recuperet. Et omnes vassalli vtriusque regis sint infra istas treugas cum hominibus, castellis, hæreditatibus, & etiam cum omnibus alijs rebus, quas habuerint, in qualicunque terra fuerint, & hæc omnia supradicta teneantur & seruentur per bonam fidem, & sine malo ingenio. Et rex* Aldefonsus *Aragoniæ sit in istis treugis, si ei placuerit, & si fortè sibi non placuerit in illis esse, tamen treugæ vt supradictum est, firmiter inter hos reges præfatos teneantur. Facta charta inter Narras & Lucronium. Gra 1214. 8. Kal. Septembris.*

Alia charta pacis, & concordiæ inter regem *Castellæ, & regem Nauarræ.*

H*Aec est charta pacis et concordiæ quæ fuit facta inter regem* Aldefonsum *de Castella, et regem* Sanctium *de Nauarra, in abbatia quæ vocatur Siterium. Placuit vtrique regum, vt fieret pax et concordia inter eos per decem annos: quæ facta est. et placuit vt hoc iuramento firmarent, et iurarent ipsi et barones vtriusq;, super altare, et super quatuor Euangelia, vt tenerẽt prædictam concordiam et treugas per fidem et sine malo ingenio et sine fraude per decem annos, et istæ treugæ factæ fuere de corporibus et pecoribus, de facultatibus et castellis per fidem et sine fraude et malo ingenio. et si aliquis regum vel baronum istas treugas fregerit, et infra quadraginta dies clamorem factum non emendauerit, sit periurus et aleuosor. Facta charta Gra. 1205. mense Octobris.* Vt autem hæ supradictæ chartæ pacis & concordiæ inter prædictos reges Castellæ & Nauarræ lectæ essent coram rege Angliæ & baronibus suis, homines qui pro rege Castellæ loquebantur huiusmodi sermone vsi sunt.

Calumnia regis Castellæ.

IN nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. In nomine Domini rex *Aldefonsus* Castellæ & Toleti conqueritur & petit à rege *Sanctio* Nauarræ auunculo suo, sibi fieri restitutionẽ de Logronio, de Athleua, de Vanaret, quod est citra Ribaronia, & de Agosceio, de Abtol, de Arresa, de Alaua cũ suis mercatis, scz. de Estwalez & de Diuina & omni iure suo de terra, quæ dicitur Durãgo; quæ omnia rex *Aldefonsus* bonæ memorię, qui Toletũ de potestate Saracenorũ liberauit, iure hæreditario possedit: & post mortẽ eius filia eius regina *Vracha* simili iure possedit, qua mortua, filius eius imperator *Aldefonsus*

fonsus bonę memoriæ similiter iure hęreditario possedit.& post mortem Imperatoris, rex *Sanctius* filius eius sine placito iure hæreditario possedit. & post mortẽ regis *Sanctij* filius eius dominus noster rex *Aldefonsus* similiter prædicta omnia iure hæreditario possedit,quousque hæc omnia iam dictus rex Nauarræ prædicto regi Castellæ nepoti suo orphano pupillo & innocenti,filio amici & domini sui,& non de his requisito abstulit, & violenter detinet.Conqueritur etiam & petit restitutionem sibi fieri,à pręnominato rege Nauarræ,de roba,quam iniustè detinet.Imperator enim adquisiuit eam à rege Saracenorum, qui dicebatur Zafadola, & dimisit eam filio suo regi *Sanctio*, qui eam post mortem Imperatoris toto tempore vitæ suæ in pace possedit. Quo mortuo dominus meus rex *Aldefonsus*,filius eius,iure hæreditario in pace possedit,quousque *Sanctius Ramires* de Perola eam amisit: qui tenebat eam secundum consuetudinem Hispaniæ de manu *Petri Ortiz*: qui *Petrus Ortiz* tenebat eam secundũ eandem consuetudinem â domino nostro rege *Aldefonso*. Petit etiam fructus,quos percepit sępedictus rex Nauarræ de Logronio, & de omnibus alijs prænominatis â tempore inuasionis, & damna,quæ intulit terræ eius eam deprædando & comburendo, quorũ omnium summam ęstimamus ferè centum millia marcarum auri. Pręterea petit Pontem reginæ,& Sangossa,& totam terram, quæ est ab his duabus villis vsque ad flumen Iberi: quam terram bonæ memorię rex *Aldefonsus* auus Imperatoris habuit,& in pace possedit.& per eum secundum consuetudinem Hispaniæ consanguineus eius rex *Sanctius* Aragonensis: & eo mortuo filius eius rex *Petrus*, & post mortem regis *Petri* frater eius rex *Aldefonsus* Arragonensis, similiter sicut consanguinei & amici tenuerunt. Petit etiam medietatem Tudelæ,ex causa maternæ successionis,quam Comes Dalpere donauit reginæ *Margareta* sobrinæ suæ, quæ vxor fuit regis Garsiæ, & auiæ eiusdem regis *Aldefonsi*,cùm iam dicta Tudela nullo modo pertinet ad Nauarram. Et cùm Episcopus Palentinæ, & Comes Gumes,& alij nuntij regis Castellæ hęc & his similia scripto & verbo protulissent finem dicendi fecerunt. Tunc surrexerunt Episcopus Pampelunæ & alij nuntij regis Nauarræ, & nihil eorum quæ ab aduersarijs suis proponebantur contradicentes, scriptum quoddam, in quo petitiones & calumniæ, & allegationes suæ scribebantur, protulerunt in hac forma.

Calumnia regis Nauarræ.

PEtit *Sanctius* rex Nauarræ Cudeio monasterium, montem de Oca, vallem sancti *Vincentij*, vallem de Oliocasto, Cingouilas,montem nigrũ,Sera alba,vsq; Agredã. Hęc omnia petit,& quicquid est infra hęc versus Nauarram,& istius terrę petit vniuersos fructus à tempore quo obijt rex *Sanctius* de Penalen.hęc omnia ad regnum suũ spectantia possedit et habuit in pace et quietè abauus huius regis *Sanctij*,*Garsias* scilicet rex Nauarræ & Nageræ. & proauus eius per violentiam fuit expulsus ab hoc regno propter imbecillitatem suam per *Aldefonsum* regem Castellæ consanguineum suum. procedente autem tempore rex *Garsias* nepos eius, & pater huius, inclitæ memoriæ, diuina voluntate & fide naturalium hominum suorũ adhibita,recuperauit regnum suum licèt nõ integrum,& quod restat adhuc petit filius eius *Sanctius* nunc rex Nauarrę. Pręterea petit hęc, quę Imperator abstulit regi *Garsiæ* patri suo per vim: scilicet Nagã castellum Christianorum & Iudęorum,Gramon, Pancoruo,Belforazt,Cereso monasteriũ,Celorigo,Bilibio Medria,Veguera,Clauuer,Verbea,Lantaron.Hęc autem repetit,& sibi restitui postulat,quia pater suus rex *Garsias* iure hęreditario ea possidebat,& Imperator sibi abstulit. Conqueritur etiam de Belforazt,quod Imperator reddiderat regi *Garsiæ* patri suo,& eo mortuo. Idem Imperator abstulit illud *Sanctio* nunc regi Nauarrę tunc habenti, & in pace possidenti,tanquam suam propriam hæreditatem. Præterea petit sibi restitui ab *Aldefonso* rege Castellę, possessionem castellorum nouissimè sibi ablatorum, cum fructibus inde perceptis, & quicquid habiturus esset, si non esset inde eiectus. sunt autem nomina castellorum hæc: Kel, Ocon, Parnugos, Gramon, Cereso, Valorcanas,Trepcana,Milier, Amihugo, Haiaga, Miranda, Sancta *Agathea*,Salmas, Portela, Maluerzin, Legiun & castrum quod tenet *Godin*. Hæc autem petit hac ratione quia habuit & possedit pro suo,& sine ordine iudiciario eiectus est,& idcirco que-

rela

rela ſua debet procedere, quia vltima eſt violentia, & priùs debet purgari. & etiam altera pars â iure ſuo cecidit,ſi quod habuit. & hoc parati ſumus docere per ſupradictam chartam, in qua continentur treugæ decem annorum quia *Sanctius* rex Nauarræ queritur & verum eſt,quod *Aldefonſus* rex Caſtellæ ſcriptæ conuentionis ſit læſus. Eſt autem læſus infra decem annos illos in ablatione iſtorum caſtellorum,Kel,Legiun,Maluezin,Portela. Præterea petit rex Nauarræ ſibi reſtitui â rege Caſtellæ, vſque ad ſummam centum marcarum argenti, rege *Sanctio* hodiè in Nauarra regnante, ſatisfactionem regi *Aldefonſo* offerente, de omnibus querelis ſuis,ſecundum arbitrium baronum vtriuſq;,vel sereniſſimi regis Angliæ: & confidenter dicimus,quoniã iſta,& his ſimilia infra talem conuentionem,& tales treugas perpetrata, debent priùs reſtitui antequam ad alium cauſæ perueniatur articulum. quoniã hoc habet hæc,hoc habet conſuetudo, hoc habet canon,hoc habent omnia iura. Hæc quæ dicta ſunt manifeſta ſunt litera,ſed plenius & copioſiùs manifeſtabuntur lingua.Cúmq; præfati nuntij regis Nauarræ hęc & his ſimilia proferrent,& nuntij regis Caſtellæ nihil eorũ, quæ ab alijs propoſita fuerant contradicerent: *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* Imperatricis, prolatis coram omni populo ſanctis Euangelijs, fecit prænominatos nuntios regis Caſtellæ & regis Nauarrę iurare ante ſententiam prolatam,quòd domini eorum,videlicet rex Caſtellę & rex Nauarræ iudicium ſuum tam de reſtitutionibus quàm de treugis reciperent, & firmiter obſeruarent,& niſi fecerint quod ipſi corpora ſua redderent in manum & poteſtatem ſuam. His itaque peractis,Comites & barones regalis curiæ Angliæ adiudicauerunt plenariam,vtriq; parti ſupradictorum, quæ in iure petita fuerant,fieri reſtitutionem. Vnde rex Angliæ in hac forma ſcripſit ſupradictis regibus Hiſpanię.

Charta *Henrici* regis Angliæ de iudicio in curia ſua *facto inter regem Caſtellæ,& regem Nauarræ.*

HEnricus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ & Aquitaniæ,& Comes Andegauiæ, chariſſimis amicis ſuis* Aldefonſo *regi Caſtellæ &* Sanctio *regi Nauarræ Salutem. Sicut ex literarum veſtrarum tenore & fidelium veſtrorum* Iohannis *Epiſcopi Tiraſonenſis,* Petri *de Areis,* Gunteri,*Petri de Rinoſo relatione,& nuntiorum veſtrorum, Epiſcopi Palentinæ, Comitis Gumes, Lobdiez, Gomes Garſiæ, Garſi Garſi,* Petri, Petri, Gotteri *Fernanz Epiſcopi Pampelunæ,* Garſiæ Bermer, Sanctij Rimiri, *Eſpaignol de Taiſſonal,* Petri Raimiri, Aſcenar *de Chalez aſſertione cognominis, placuit vtrique veſtrum querimonias inter vos habitas, ſuper quibuſdam caſtellis & terris cum earum terminis & pertinentijs, iudicio noſtro terminari. Nos verò fidelibus & nuntijs veſtris ea qua decuit veneratione ſuſceptis pacem inter vos honori Dei,& toti Chriſtianitati plurimùm profuturam attendentes,diuinæ pietatis & communis vtilitatis intuitu negotium hoc in nos ſuſcepimus. fidelibus itaq; â vobis communiter electis & procuratoribus & aduocatis cauſarum veſtrarum in præſentia noſtra, & Epiſcoporum & Comitum & baronum noſtrorum conſtitutis, petitiones & allegationes vtriuſque partis diligenter audiuimus & intelleximus. Proponebant ſiquidem hi, quibus cauſa* Aldefonſi *regis Caſtellæ commiſſa fuerat,* Sanctium *regem Nauarræ memorato regi Caſtellæ,dum adhuc pupillus eſſet, & orphanus,caſtella, & terras,ſcilicet Logronium,Nauarret, Andeua, Aptol, Agoſeio,cum omnibus terminis et pertinentijs ſuis, quæ pater ſuus die qua deceſsit,et ipſe poſt aliquot annis quietè poſſederat, iniuſtè & violenter abſtuliſſe. Vnde & eorum ſibi fieri reſtitutionem poſtulabant. Illi verò,quibus cauſa* Sanctij *regis Nauarræ commiſſa fuerat, nihil eorum quæ ab alijs propoſita fuerant contradicentes,aſſerebant* Aldefonſum *præfatum regem Caſtellæ* Sanctio *prænominato regi Nauarræ,caſtella; ſcilicet Legiun,Portol,& caſtellum quod tenet* Godin,*per guerram & iniuſtè abſtuliſſe: & parte altera in nullo contradicente ſibi, eorum ſibi fieri reſtitutionem pari petebant inſtantia. Prætereà in ſcripto veſtro continebatur communi,vos treugas inter vos vſque in ſeptennium fide interpoſita firmaſſe,& hoc ipſum nuntij veſtri in iure palam ſunt proteſtati. Habito igitur cum Epiſcopis,Comitibus,& baronibus noſtris cum deliberatione conſilio, pacem inter vos ad fidem Chriſtianorum propagandam, & ad inimicorum* Chriſti *confuſionem neceſſariam fore conſiderantes; plenam etiam tam ex ſcriptis veſtris quàm nuntiorum aſſertionibus fiduciam concipientes, quòd in pace firmanda & conſeruanda conſilio noſtro & præcepto parebitis,ante iudicij pronuntiationem ſuper præſcriptis querelis & treugis,mandamus vobis per*

nuntios

nuntios vestros & consulimus & præcipimus, & adhuc etiam præsenti scripto mandamus, vt pacem inter vos firmetis & in perpetuum fideliter obseruetis. Super querelis verò prætaxatis de castellis & terris cum omnibus terminis & pertinentijs suis hinc inde violenter & iniustè ablatis. cùm nihil contra violentiam vtrinque obiectam à parte alterutra alteri responderetur, nec quicquam quo minus restitutiones, quas petebant, faciendæ essent allegaretur, plenariã vtrique parti supradictorum quæ in iure petita erant fieri restitutionem adiudicauimus. adiunximus etiam ex iudicio treugas præfatas inter vos (vt prædictum est) fide firmatas sicut ex scripto vestro, & nuntiorum vestrorum publica confessione in iure facta nobis constitit, vsque ad constitutum inter vos terminum inuiolabiliter obseruandas. Volumus etiam & præcipimus pro bono pacis, vt rex Aldefonsus *dilectus filius noster donet* Sanctio *regi Nauarræ auunculo suo singulis annis vsque ad decennium tria millia marabotinorum ad tres terminos in anno Burgis recipienda, scilicet ad quatuor primorum mensium post prædictam restitutionem vtrinque factam mille marabotinorum, & ad finem quatuor mensium proximò sequentiam mille marabotinorum, & ad finem quatuor mensium tertiò sequentium mille marabotinorum. Ita vt singulis de decem annis sequentibus prædictam restitutionem saluantur tria millia marabotinorum, ad eosdem terminos & in loco prænominato,* Sanctio *regi Nauarræ. Præterea nuntij vtriusque firmiter iurauerunt ante sententiæ pronuntiationem, vos prædictum iudicium nostrum tam de restitutionibus quàm de treugis firmiter obseruaturos. Et nisi feceritis, quòd corpora sua reddent in manum nostram & potestatem. Testibus his,* Richardo *Archiepiscopo Cantuariensi,* Hugone *Dunelmensi Episcopo,* Gaufrido *Eliensi Episcopo,* Rogero *Wigornensi Episcopo,* Bartholomeo *Exoniensi Episcopo,* Gileberto *Londoniensi Episcopo,* Waltero *Rofensi Episcopo,* Reginaldo *Bathoniensi Episcopo,* Iohanne *Norewicensi Episcopo,* Iohanne *Cicestrensi Episcopo,* Roberto *Herefordensi Episcopo, Episcopo de sancto* Dauid, *magistro* Ada *Episcopo de sancto* Asaph *Episcopo de Pangor,* Christiano *episcopo Candidæ casæ, &* Gaufrido *filio regis Comite Britanniæ,* Willielmo *Comite Albemarliæ,* Roberto *Comite Leicestriæ,* Willielmo *de Mandeuile Comite de* Exere, Willielmo *Comite Glocestriæ,* Willielmo *de* Arundel *Comite de* Suthsere, Hugone *Comite Cestriæ: et de baronibus Angliæ* Richardo *de Luci,* Willielmo *de Vesci,* Henrico *de Laci,* Odonel *de Vmframuile,* Roberto *de Vals,* Rogero *de Mubrai,* Roberto *de Stuteuile,* Philippo *de Kimbe,* Rogero Bigot, *et alijs multis tam clericis quàm Laicis.*

IN eodem concilio frater Comitis de Ferrers nocte interfectus fuit Londonijs, & extra hospitium suum proiectus in luto platearum, pro quo facto dominus rex multos de ciuibus Londoniæ cepit: inter quos quidam nobilis, & diues captus fuit nomine *Iohannes* senex; qui cùm per iudicium aquę se mundare non posset, obtulit domino regi quingentas libras argenti pro vita habenda. sed quia ipse iudicio aquæ perierat, noluit rex denarios illos recipere, sed pręcepit eum suspendi in patibulo. Eodem anno *Philippus* Comes Flandriæ, contra sacramentum, quod fecerat regi Angliæ, maritauit primogenitam filiam fratris sui Comitis Boloniæ duci de Saringes: quæ relicto duce de Saringes nupsit Comiti de sancto *Paulo:* & postea relicto Comite de sancto *Paulo* nupsit Comiti *Reginaldo* de Dammartin, & ipse cepit cum illa Comitatum Boloniæ. Et alteram filiam Comitis Boloniæ dedit in vxorem *Henrico* duci de Luuein. Eodem anno venit in Angliam prædictus Comes Flandriæ, ad loquendum cum rege Angliæ, & accepta ab eo licentia peregrinandi, ipse & *Willielmus* de Mandeuile Comes de Exere, & multi barones & milites de diuersis regionibus, signo crucis signati Ierosolymam profecti sunt. & associatis sibi fratribus Templi & Hospitalis, & *Raimundo* principe Antiochiæ, & ferè omnibus militibus terræ Ierosolymitanæ, obsederunt Harang castellum Paganorum. vbi cùm per mensem in obsidione morati essent, & penè illud suffodissent, per consilium Templariorum acceperunt pecuniam magnam à Paganis, & dimiserunt eos imperfecto negotio. & abeuntibus illis in crastino magna pars castelli, quod obsederant, cecidit. & cùm ipsi domum redirent non inuenerunt de pecunia, quã de Paganis receperant, pręter cuprum & aurichalcum. Interim *Saladinus* rex Babyloniæ, associatis sibi regibus, & principibus Paganorum, cùm plusquam quingẽtis millibus militum & peditum intrauit terram Christianorum, & non longè à sancta ciuitate Ierusalem sua fixerunt tentoria. Quo audito Templarij, & Hospitalares, & milites regis Ierusalem, qui ad ciuitatem custodiendam remanserant, exierunt obuiam Paganis,

cum

cum plebe vrbis armata, episcopo de Bethleem lignum Dominicæ crucis prę ferente, & audacter fecerunt impetū in Paganos,& longiùs ire coegerunt. ô summa virtus Altissimi! Christiani,cùm non essent plusquā decem millia virorū pugnantium victoriam habuerunt de 500.millibus Paganorum per virtutem Altissimi.visum enim erat Paganis,quòd militia cœlestis exercitus quasi per scalam descēderet in similitudinem militum armatorum,& congressum cum illis faceret in adiutorium Christianorum.Cuius impetum Pagani sustinere nō valentes versi sunt in fugā & Christiani secuti sunt eos in ore gladij,& interfecerunt ex illis plusquā 100.millia,& multos ceperunt. Sed *Saladinus* per cursarios suos euasit:multos tamē de nepotibus & cōsanguineis suis & principibus exercitus sui in prelio illo amisit.Preterea ad cōfusionē Paganorū,& Christianę fidei cōfirmationem,visum erat Paganis,quòd summitas ligni Dominicę crucis,quod episcopus Bethleemiticus gestabat,cœlum attingebat,& quòd brachia illius totū amplexabantur orbem.Et inde exterriti fugerunt.Christiani autē gloriosa potiti victoria cum gaudio reuersi sunt in Ierusalē,& repleuerunt terram spolijs interfectorum. Factū est autem prœlium hoc ad laudem & gloriam Domini nostri *Iesu Christi* anno gratiæ 1177.in planitie de Rames 7.Kal.Decemb.festo *S.Katherinæ* virginis & martyris.Eodē anno Christiani firmauerunt castellum fortissimum in terra *Saladini*, ad vadum *Iacobi*, vltra fluuium Iordanis:sed *Saladinus* illud per vim cepit,in cuius captione summus magister Hospitalis Ierusalem captus fuit,& in terram *Saladini* ductus fame perijt.Eodem anno dominus rex Anglię pater tradidit *Willielmo* de Stuteuile castellum de Rakesburt in custodia:& *Rogero* de Stuteuile castellum puellarum in custodia:& *Willielmo* de Neuile castellum de Norham in custodia: & *Rogero* Eboracensi archiepisc.castellū de Scartheburc: & *Gaufrido* de Neuile castellum de Berewic in custodia: & *Rogero* de Comers turrim de Dunelmia in custodia:quā rex ab *Hugone* Dunelmensi episcopo abstulit, quoniam fictè seruierat ei in guerra sua; & ideo dedit ei episcopus duo millia marcarum argenti pro amore suo habendo,& vt castella sua starent,& vt rex daret *Herico* de Puteaco filio suo manerium regium de Wichtun cum pertinentijs suis.Deinde venit rex Oxeneford, & in generali concilio ibidem celebrato constituit *Iohannem* filium suum regem in Hibernia, concessione & confirmatione *Alexandri* summi pontificis. Et in eodem concilio venerunt ad regem *Resus* filius *Griphini* regulus de Suthwales,& *Dauid* filius *Owain* regulus de Northwales, qui sororem eiusdem regis Angliæ in vxorem duxerat, & *Cadewalanus* regulus de Delnain, & *Owanus* de Keuilian & *Griffinus* de Brunfeld,& *Madaeus* filius *Geruetrog*:&alij multi de nobilioribus Gallię, & omnes deuenerunt homines regis Anglię patris,& fidelitatem ei contra omnes homines,& pacem sibi & regno suo seruandā iurauerunt. In eodem autem cōcilio dedit dominus rex Angliæ prędicto *Reso* filio *Griffini* terrā de Meronith: de *Dauid* filio *Owain* terram de Eillesmare.Deditq; dominus rex *Hugoni* de Lasci(vt supradictū est)in Hibernia totam Midā cum pertinentijs suis pro seruitio 100.militū,tenendā de ipso & *Iohanne* filio suo,& chartam suā ei inde fecit. Deditq; ibidē *Roberto* filio *Stephani* & *Miloni* de Cogham regnum de Corch,pro seruitio 60.militum, tenendum de ipso & *Iohanne* filio suo,excepta ciuitate de Corch cū vno cantredo,quę dominus rex sibi & hęredibus suis retinuit. Deditq; ibidē *Hereberto* filio *Hereberti*,& *Willielmo* fratri Comitis *Reginaldi*, & *Iollano* de la Primerai nepoti eorum regnum de Limeric, pro seruitio 60. militum,tenendū de ipso & *Iohanne* filio suo: excepta ciuitate de Limeric cum vno cātredo,quæ dominus sibi & hęredibus suis retinuit.Tradidit autē dominus rex *Willielmo* filio *Aldelini* dapifero suo ciuitatem Wesefordię in custodia cum omnibus pertinentijs suis: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad seruitium Wesefordiæ, Harkelou cum pertinentijs suis, Glascarric cum pertinentijs suis; & terram *Gilberti* de Boisrohard, Ferneg Winal cum pertinentijs suis,Fernes cum pertinentijs suis:& totam terram *Heruei* inter Weseforde & aquam de Waterforde. Seruitium *Raimundi* de Druna. Seruitium de Frodreuelan. Seruicium *Vthmorthi* de Leighlerin. Tenementum etiam Machtaloe cum pertinentijs suis. Et Leis terram *Gaufridi* de Costentin cum pertinentijs suis: & totam terram *Otueldi*. Tradidit etiam ibidem dominus rex *Roberto* le Poer marescallo suo in custodia ciuitatem Waterfordiæ cum omnibus pertinentijs suis: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad seruitium Waterfordiæ:

Waterfordiæ: totam terram quæ est inter Waterforde & aquā quæ est vltra Lismors, & totam terram de Oiseric cum pertinentijs suis. Tradidit etiam ibidem dominus rex *Hugoni* de Laci ciuitatem Diueliniȩ cū omnibus pertinentijs suis in custodia: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad Seruitium Diueliniæ, totam terram de Offelana cū pertinentijs suis, & Kildaran cum pertinentijs suis, & totam terram de Offalaia cum pertinentijs suis, & Wikechelon cum pertinentijs suis, & seruitium de Mida, & seruitiū quatuor militum, quod *Robertus* Poer debet de castello suo de Dunauet. Postquam autem dominus rex apud Oxeneford in prædicto modo terras Hiberniæ, & earum seruitia diuisisset, fecit omnes quibus earundem custodias cōmiserat homines suos & *Iohannis* filij sui deuenire: & iurare eis ligantias & fidelitates de terris Hiberniæ. Et in eodē concilio dedit dominus rex *Richardo* Priori de Kikebi abbatiā de Witebi, & *Benedicto* Priori Ecclesiæ sanctæ Trinitatis. Cantuariæ abbatiam de Burgo, & *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus benedixit eum in abbatem. Eodem anno prædictus *Viuianus* presbyter Cardinalis & Apostolicæ sedis legatus, peracta legatione sua in Hibernia, redijt in Angliam, & per conductum domini regis redijt in Scotiam, & celebrato concilio apud castellum puellarum, suspendit â pontificali officio *Christianum* Episcopum Candidæ casæ, quia ad concilium suum venire noluit. sed Episcopus Candidȩ casȩ suspensionem illam non tenuit, septus munimine *Rogeri* Eboracensis archiepisc. cuius suffraganeus ipse erat. Deinde venit dominus rex vsque Merleberge: vbi rex dedit *Philippo* de Brensa totum regnum de Limeric pro seruitio sexaginta militum, tenendum de ipso & de *Iohanne* filio suo. Nam *Herbertus* & *Willielmus* fratres *Reginaldi* Comitis Cornubiæ, & *Ioslanus* de la Pumerai nepos eorum, regnū illud habere noluerunt, eò quòd non dum perquisitum erat. nam occiso â regalibus rege *Monodero*, qui rex erat de Limeric, & homo regis Angliæ inde fuerat, quidā de progenie illius, vir potens & fortis, regnum de Limeric inuasit, cepit, & potenter rexit, nullam subiectionem faciens regi Angliæ, nec suis obedire voluit propter infidelitatem eorum, & mala quæ faciebant populo Hiberniæ sine merito. Rex verò Corcensis & alij multi diuites Hiberniæ insurrexerunt in regem Angliæ, & suos: & erant nouissima eorum peiora prioribus, & se mutuò interfecerunt. Eodem anno reliquiȩ sancti *Amphiboli* sociorumq; eius diuina reuelatione inuentȩ sunt, & vsq; ad *S. Albanū* translatæ sunt septimo Kal. Iulij, Sabbato. Eodem anno *Margareta* vxor regis filij prægnans ad patrem suum regem Franciæ abijt, & Parisius veniens peperit filium abortiuum. dicebant tamen Franci quòd filius ille regis natus fuit viuus, & baptizatus, & *Willielmus* vocatus. Eodem anno decimo tertio Kal. Iulij pluit in Insula Vectæ sanguineus imber ferè per duas horas integras, ita quòd linei panni qui per sepes suspensi fuerant, sic rore illo sanguineo aspersi fuerunt ac si essent in sanguine mersi. Eodem anno *Martinus* canonicus regularis Ecclesiæ de Bomine furtiuè asportauit corpus sancti *Petroci*, & fugiens secum detulit in Britanniam ad abbatiam sancti *Meuenni*. Quo comperto *Rogerus* Prior Ecclesiæ de Bomine, cum saniore parte capituli sui, adijt regem Angliæ patrem, & aduersus eum effecit, quòd præcipiendo mandauit abbati & conuentui sancti *Meuenni*, vt sine dilatione redderent corpus beati *Petroci Rogero* Priori de Bomine: & nisi fecerint præcepit rex *Rollando* de Dinant iustitiario Britanniȩ, vt corpus illud sanctum vi tolleret & prȩdicto Priori de Bomine traderet. Quo audito abbas & conuentus *S. Meuenni*, Ecclesiȩ suæ prȩcauentes indemnitati, & non audētes regiȩ resistere voluntati, corpus illud reddiderunt sine aliqua diminutione *Rogero* Priori de Bomine, iurātes super sancta Euangelia, & super sanctorū reliquias, quòd ipsi idem corpus, & non alternatum cum omni integritate reddiderunt. Eodem anno dominus rex Angliæ pater reddidit *Bartholomeo* Exoniensi Episcopo capellariam de Bosehā, & eum inde capellanum suum constituit, annuente & consentiente *Arnulfo* Lexouiensi Episcopo, cui rex capellariam illam iniustè dederat. prȩdictus enim Lexouiensis Episcopus pœnitentia ductus dedit prȩfato Exoniensi Episcopo & Ecclesiȩ suȩ literas resignationis patentes super prȩfata capellaria de Boseham, quieta ab ipso & successoribus suis in perpetuum. Et dominus rex pater fecit chartam redditionis & cōfirmationis suȩ, Exoniensi Ecclesiȩ super capellaria de Boseham, coram *Richardo* Cantuariensi Archiepiscopo, & *Gaufrido* Eliensi Episcopo, & *Iohanne* Cicestrensi Episcopo, & alijs multis testibus. Eodem anno

anno dominus rex pater dedit licentiam Iudæis terræ suæ habendi cœmiterium in vnaquaque ciuitate Angliæ extra muros ciuitatum, vbi possent rationabiliter & in competenti loco emere ad sepeliendum mortuos suos. prius enim omnes Iudæi mortui Londonias ferebantur sepeliendi.

EOdem anno diuina miseratione *Alexander* Papa, & *Fredericus* Romanorum Imperator, facti sunt amici Venetiæ in Riuo alto, deleto scismate, quod iam ferè octodecim annis durauerat in Ecclesia Romana. Huic verò paci & concordiæ interfuerunt ex parte domini Papæ, *Himbaldus* Episcopus Ostiensis Cardinalis, *Willielmus* de Pauia Episcopus Portuensis Cardinalis, *Walterus* Episcopus Albanensis Cardinalis, *Conradus* Episcopus Sauinæ Cardinalis, *Manfridus* Episcopus Palestinus Cardinalis, *Iohannes* Neapolis presbyter Cardinalis, *Theodinus* presbyter Cardinalis, *Albertus* presbyter Cardinalis, *Petrus* de Bona presbyter Cardinalis, Bosus presbyter Cardinalis, *Viuianus* presbyter Cardinalis, *Herenbrandus* presbyter Cardinalis, *Iacinctus* diaconus Cardinalis, Herdizim diaconus Cardinalis, *Chinche Chapel* diaconus Cardinalis, *Laborandus* diaconus Cardinalis, *Hugeszim* diaconus Cardinalis, *Reinerus* diaconus Cardinalis, Archiepiscopus de Viane, Archiepiscopus Bituriensis, Archiepiscopus de Melan, Archiepiscopus de Rauenne, Archiepiscopus de Salerne, & Comes *Rogerus* de Andre ex parte *Willielmi* regis Siciliæ. Ex parte *Frederici* Romanorum Imperatoris interfuerunt præscriptæ paci viri subscripti. Archiepiscopus de Madeburc, *Philippus* Coloniensis Archiepiscopus, *Christianus* Maguntinus Archiepiscopus, Archiepiscopus de Besencun, Archiepiscopus de Treues, Electus de Wermeise, Protonotarius Imperatoris, Comes *Henricus* de Dice, Marchio *Albertus*, & multi alij. Congregatis itaque illis in ciuitate Venetiæ, nono Kalend. Augusti, in vigilia beati *Iacobi* Apostoli, præfatus Imperator, sicut prius tractatum fuerat & dispositum, venit ad Ecclesiam beati *Nicholai*, quæ per vnum milliare à Venetijs distat. & ibi tam ipse quàm Archiepiscopi, Episcopi, & alij principes Teutonici regni abrenuntiantes schismata, per Episcopos, & Cardinales, quos dominus Papa ad eos absoluendos miserat, absolutionis beneficium accipere meruerunt. Deinde venerunt Venetias, & ibi ante Ecclesiam beati *Marci*, prædictus Imperator domino Papæ sicut summo pontifici omnem obedientiam & reuerentiam humiliter exhibuit, & recepto ab eo pacis osculo eum deuotè dextrauit, & cum deuotione magna vsque ad altare in Ecclesiam introduxit. Sequenti verò die in festo sancti *Iacobi*, feria secunda, præfatus Imperator venit obuiam domino Papæ extra Ecclesiam sancti *Marci*, & dextero latere eius deuotè suscepto eum in Ecclesiam introduxit. & peractis Missarum solemnijs eum vsque ad ipsius Ecclesiæ portam dextrauit, & cùm dominus Papa palefridum suum ascenderet prędictus Imperator tenuit ei stapedem, & omnem honorem & reuerentiam exhibuit, quam prædecessores eius prędecessoribus suis exhibere consueuerunt. In hoc verò concilio *Iohannes* abbas de Struma, qui vocatus fuerat Papa *Calixtus*: qui etiam tertius et vltimus schismatis huius antipapa extiterat, degradatus est; et ab ipso Imperatore, et ab omnibus principibus Ecclesiasticis et secularibus deiectus est et reprobatus. Similiter omnes Archiepiscopi, et Episcopi, et abbates Teutonici regni, qui ab eo vel ab alijs antipapis prædecessoribus suis, videlicet ab *Octauiano* qui Papa *Victor* vocabatur, vel à *Guidone* de Creme, qui Papa *Paschalis* vocabatur, ordinati fuerant, degradati sunt. Et altaria, quæ ab ipsis siue ab ordinatis suis dedicata erant demolita sunt. In hoc autem concilio *Coenredus* frater consobrinus prædicti Imperatoris recepit à manu *Alexandri* Papæ Archiepiscopatū Sanceburge, & legatiam totius Teutonici regni in vita sua habendam. Iste verò *Conredus* cùm electus esset tempore schismatis ad Archiepiscopatum Maguntinū, noluit ab *Octouiano* antipapa consecrari: sed malens inter Catholicos pro nomine *Christi* pauper viuere, quàm inter schismaticos diuitijs & trāsitorijs abundare venit vsq; Senonem ciuitatem ad *Alexandrum* Papam: à quo benignè susceptus factus est Episco. Cardinalis de episcopatu Sauine. Et *Christianus* Imperatoris cancellarius successit ei in archiepiscopatu Maguntino, & pallium suscepit à *Guidone* de Crema: quod quia ab eo receperat, proprijs manibus suis combussit Venetiæ in Riuo alto in palatio Patriarchæ coram *Alexandro* Papa & Cardinalibus vniuersis, & à Domino Papa absolutus est: & remansit archiepiscopus Maguntinus, & pallium ab *Alexandro* recepit.

Epiſtola *Alexandri* papæ ad *Richardum* Cantuarienſem *archiepiſcopum & ad Suffraganeos ſuos de pace eccleſiæ reddita.*

ALexander epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo & ſuffraganeis eius, & dilectis filijs abbatibus ſpecialiter ad Romanam eccleſiam pertinentibus in archiepiſcopatu Cantuarienſi conſtitutis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Immenſas laudes & gratias agimus omnipotenti Deo: qui licèt nauem *Petri* diu permiſiſſet procelloſa maris tempeſtate quaſſari, nunc tandem imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. ita vt pacatis maris ſæuientis fluctibus, prædicta nauis ad portum quietis reducta ſit & ſalutis. Sanè chariſſimus in *Christo* filius noſter *Fredericus* illuſtris Romanorum imperator, proximo præterito die, Dominica ante feſtum beati *Iacobi* cum principibus eccleſiaſticis & ſecularibus Teutonici regni, cùm multa deuotione venit Venetiam ad præſentiam noſtram: & ibi coram innumera multitudine virorum ac mulierum altis vocibus reſonantium laudes altiſſimo, nobis ſicut ſummo pontifici omnem reuerentiam & honorem exhibuit, & in feſto beati *Iacobi* nobis ad preces eius beati *Marci* eccleſiam adeuntibus pro celebrandis Miſſarum ſolemnijs, obuiam venit: & finita Miſſa, quam a nobis licèt indignis reuerenter audiuit; nobis omnem honorem exhibuit, quem prædeceſſores eius noſtris conſueuerunt anteceſſoribus exhibere. In Calendis verò inſtantis menſis Auguſti præfatus imperator vbi erat numeroſa hominum multitudo, in anima ſua iurare fecit, & principes ſui, quos præſentes habebat, tam eccleſiaſtici quàm ſeculares præſtito iuramento firmauerunt, quòd pacem eccleſiæ perpetuò, & pacem chariſſimi in *Christo* filij noſtri *Willielmi* illuſtris Siciliæ regis, vſque ad quindecim annos & treugam Longobardorum a prædictis Calendis Auguſti vſque ad ſex annos, ſicut pax & treuga ipſa diſpoſita eſt, & tractata, & in ſcriptis redacta, illæſam debeat & illibatam ſeruare. Sicut autem idem imperator nos in catholicum papam & ſpiritualem patrem recepit: ita nos eum in catholicum imperatorem, & vxorem eius in catholicam imperatricem, & filium ipſorum in catholicum regem recepimus. Agite itaque gratias Creatori noſtro, qui ſponſam ſuam ſacroſanctam eccleſiam ſua miſeratione reſpexit, & ei poſt multas perſecutiones, quibus grauiter preſſa eſt, & attrita, per ſuam gratiam plenam pacem reddidit & quietem. Data Venetiæ in Riuo alto, octauo Idus Auguſti.

Epiſtola *Alexandri* papæ ad *Rogerum* Eboracenſem *archiepiſcopum, &* Hugonem *Dunelmenſem epiſcopum, de pace facta inter ipſum & imperatorem.*

ALexander epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo Apoſtolicæ ſedis legato, & *Hugoni* Dunelmenſi epiſcopo, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Exigunt gratiſſimæ deuotionis obſequia, quæ nobis & eccleſiæ tam deuotè quàm laudabiliter exhibuiſſe noſcimini, vt fœlices ſucceſſus eccleſiæ vobis ſicut ſpecialibus & deuotis eccleſiæ filijs ſpiritualibus deſcribamus, cùm dignum ſit & conueniens & honeſtum, vt quos ita habuimus in noſtra deuotione firmos & ſtabiles, de proſperitate noſtra & ipſius eccleſiæ reddamus hilares & gaudentes. Agite itaque vnà nobiſcum gratias omnipotenti Deo qui habitat in altiſſimis, & humilia reſpicit de ſupernis, de cuius munere venit, vt ſponſa ſua ſacroſancta eccleſia diu & grauiter procelloſis fluctibus & validiſſima tempeſtate quaſſata nunc tandem portum ſalutis attigerit: & pacatis ſæuientibus procellis debita & deſiderata tranquillitate lætetur. Sanè duodecimo Calendas inſtantis menſis Auguſti, de mandato chariſſimi in *Christo* filij noſtri *Frederici* illuſtris Romanorum imperatoris, filius *Marchionis Alberti* vir nobilis magnus & potens & camerarius ipſius imperatoris, præſentibus principibus eccleſiaſticis & etiam ſecularibus Teutonici regni, publicè in anima eius in præſentia noſtra coram innumeroſa hominum multitudine præſtiterunt, tactis ſacroſanctis euangelijs, iuramentum; quòd poſtquam idem imperator veniret Venetias, omni quæſtione & contradictione ſopita, pacem eccleſiæ ſicut per fratres noſtros & principes ſuos diſpoſita eſt, & tractata, & pacem chariſſimi in *Christo* filij noſtri

 ſtri

stri *Williehni* illustris Siciliæ regis, vsque ad quindecim annos, & treugam Longobardorum vsq; ad sex annos in anima sua, & etiam a principibus suis faceret, sicut in scripto pacis & treugæ continetur, iuramento firmari & principes Teutonici regni scilicet venerabiles fratres nostri Magdeburgensis, Coloniensis, & *Christianus* dictus Moguntinus archiepiscopi, & quidam alij in anima sua pro se iurare fecerunt. Nono verò Cal. Augusti præfatus imperator, sicut tractatum fuerat & dispositum, venit ad ecclesiam beati *Nicholai*, quæ per vnũ milliare distat a Venetijs: & ibi tam ipse quàm archiepiscopi, episcopi & alij principes Teutonici regni, abrenuntiantes schismati, per fratres nostros episcopos & Cardinales de mandato nostro præsentibus quibusdam alijs, absolutionis beneficium meruerunt. Deinde venerunt Venetias, & ibi ante ecclesiam beati *Marci* prędictus imperator, innumera multitudine virorũ & mulierum præsente & alta voce reddente gratias & laudes altissimo, nobis sicut summo pontifici obedientiam & reuerentiam humiliter & reuerenter exhibuit: & recepto a nobis pacis osculo nos deuotè dextrauit, & cum reuerentia, qua decuit, & deuotione vsq; ad altare in ecclesiam introduxit. Sequente verò die in festo beati *Iacobi*, ab eodẽ imperatore rogati ad prędictam ecclesiam S. *Marci* solemnia celebraturi Missarũ accessimus, & nobis illuc venientibus pręfatus imperator extra ecclesiã obuiam venit, & dextro latere nostro deuotè suscepto, nos in ecclesiam introduxit, & peractis Missarum solemnijs nos vsq; ad ipsius ecclesiæ portã dextrauit, & cùm ascenderemus palefridum nostrũ ibi paratũ, stapham tenuit, & omnem honorem & reuerentiam nobis exhibuit, quam prædecessores eius nostris consueuerunt antecessoribus exhibere. Erit itaq; sollicitudinis vestræ nobis & ecclesiæ in prosperis successibus congaudere, & effectum pacis alijs deuotis ecclesiæ filijs aperire: vt hi quos zelus domus Domini tangit de pacis munere diuinitus dato, in Domino gaudeant & exultent. Data Venetiæ in Riuo alto septimo Cal. Augusti.

Eodẽ anno *Petrus* tituli S. *Chrysogoni* presbyter Cardinalis apostolicæ sedis legatus, quõdam Meldensis ecclesię electus, venit in Franciam, & ab *Alexandro* papa in mandatis recepit, quòd tota Normannia, & omnes terræ regis Angliæ cismarinæ, & transmarinæ sub interdicto ponerentur nisi ipse permiserit *Richardum* filium suum Comitem Pictauiæ ducere in vxorem *Alesiam* filiam *Lodowici* regis Franciæ, quam ipse rex Angliæ iam diu & vltra, quam inter eos conuenerat, in sua custodia retinuerat. Quod cùm regi Angliæ constaret, appellauit ad præsentiam domini papæ pro seipso, & pro terris suis, & mox transfretauit de Anglia in Normanniam, & habito colloquio inter ipsum & regẽ Franciæ apud Iueri, vndecimo Cal. Octob. coram prædicto Cardinali & magnatibus vtriusq; regni rex Angliæ pater per suos fidem dedit & in animam suam iurare fecit, quòd *Richardus* filius eius Comes Pictauiæ prædictam *Alesiam* in vxorem duceret, si rex Franciæ pater puellæ dederit præfato *Richardo* Comiti Pictauiæ ciuitatem Bituricensem cum pertinentijs suis in maritagium cum filia sua, sicut conuentio inter illos inde facta exigit, & *Henrico* regi filio suo totum Vougesin Francigenum, videlicet totam terram, quæ est inter Gisortium & Punterse, quam ipse promiserat se daturum illi in maritagium cum filia sua. Sed quia rex Franciæ hæc dare noluit, rex Angliæ non permisit *Richardum* filium suum prædictam *Alesiam* in vxorem ducere. Tamen in eodem colloquio, consilio Cardinalis & principum vtriusq; regni, facta est amicitia & finalis concordia inter regem Franciæ, & regem Angliæ in hunc modum.

SCiant omnes tam præsentes quàm futuri, quòd ego Lodowicus *Dei gratia rex Francorum, et ego* Henricus *eadem gratia rex Angliæ, volumus ad omniũ tam præsentium, quàm futurorum notitiam peruenire; nos Deo inspirante promisisse & iurasse, quòd simul ibimus in seruitium Christianitatis, & crucem suscipiemus ituri Ierosolymam, sicut in scripto de susceptione crucis inter nos facto continetur. Volumus etiam quòd omnes sciant, quòd sic sumus & a modò volumus esse amici, quòd vterq; nostrum alteri conseruabit vitam, et membra, & terrenum honorem suum contra omnes homines pro posse suo. Et si quæcunq; persona alterutri nostrum malum facere præsumpserit, ego* Henricus *iuuabo* Lodowicum *regem Franciæ dominum meum contra omnes homines pro posse meo. Et ego* Lodowicus *iuuabo* Henricum *regem Angliæ contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem & fidelem meum, salua fide, quam debemus hominibus nostris, quàm diu ipsi fidem nobis seruabunt. Et neuter nostrum a modò retinebit inimicũ alterius in terra sua, ex quo requisitus inde fuerit. Et vt inter nos a modò tollatur omnis materia*

teria discordiæ, concessimus ad inuicem, quòd de terris et possessionibus, et alijs rebus, quas quisq; nostrum modò possidet, alter aduersus alterum inde nihil a modò petet, excepto eo de Aluernia vnde contentio inter nos est, et excepto feodo de castro Radulfi, *& exceptis minutis feodis et diuisis terrarum nostrarum de Beria, si homines nostri aliquid inde interceperint inter se vel aduersus alterum nostrum. Si autē super his, quæ superiùs excepta sunt, per nosmet ipsos conuenire non poterimus: ego* Lodowicus *rex Francorum elegi tres episcopos, Claremontensem, Niuernensem, Treternensem; & tres barones, Comitem* Theobaldum, *& Comitem* Robertum, *&* Petrum *de Turtenei fratres meos. Et ego* Henricus *rex Angliæ elegi tres episcopos,* Willielmum *Cenomanensem,* Petrū *Petragorensem &* Robertum* *Namuctensem: & tres barones,* Mauricium *de Croun* Willielmum Maingot *&* Petrum *de monte Rabel ex parte mea. qui inquisita diligenter hinc & inde veritate, tam per se ipsos quàm per iuramenta illarū terrarum prædicti episcopi in verbo veritatis asseruabunt, & laici iurabunt, ꝙ quæcunq; cognouerint de iure cuiusq; nostrum esse, hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si verò omnes illi episcopi, quos ego* Lodowicus *elegi interesse non poterunt: nihilominus stabimus dicto illorum duorum, qui intererunt. Et si omnes barones ex parte mea nominati non interfuerint, pro eo non remanebit, quin stemus dicto aliorum duorum, qui interfuerint. Et similiter erit de illis, quos ego rex* Henricus *elegi tam de episcopis quàm de baronibus. Iurauimus etiam ꝙ nullum malum faciemus eis propter hoc, quòd veritatē inde dixerint. Et si fortè quod Deus auertat inter nos de terris nostris aliqua querela à modò oriatur, per eosdem bona fide, et sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si autem aliqua prædictarū personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur. Si verò alteruter nostrûm ante susceptionē crucis, iter peregrinationis arripere voluerit, alter qui remanebit, terrā illius, qui in peregrinatione erit, & homines sicut sua propria et dominica fideliter custodiet et manutenebit. Postquā verò Deo volente crucem susceperimus, homines nostros qui nobiscum ibunt faciemus iurare, quòd si alteruter nostrū in via decesserit, quod Deus auertat, ita illi, qui superstes erit, fideliter seruient, sicut seruirent domino suo si viuus esset, quamdiu in terra Ierosolymitana morari voluerint. Pecuniā verò defuncti habebit viuus ad faciendum seruitium Christianitatis, præter partem illam, quam ante iter suum certis locis & certis personis dandam decreuerit. Et si vterq; nostrûm decesserit, eligemus si Deus nobis spatium indulserit de probis & fidelibus hominibus nostris, quibus cōmittetur pecunia vtriúsq; nostrum ad faciendum seruitium Christianitatis, & qui ducent & regent homines nostros antequam etiam iter arripiamus post susceptam crucem, faciemus illos iurare, quos custodes & gubernatores constituemus terrarū nostrarum, ꝙ ipsi bona fide cum omne posse suo si necesse fuerit sese ad inuicē iuuabunt ad defendendum terras nostras cùm ab inuicem requisiti fuerint, ꝙ illi, quos ego* Henricus *rex Angliæ præfecero ad gubernandum terras meas cū omni posse suo iuuabunt ad defendēdum terras* Lodowici *regis Franciæ domini mei, quemadmodum terras meas defenderent si ciuitas mea Rothomagi obsessa esset. Et eodē modò quòd illi quos ego* Lodowicus *rex Franciæ præfecero ad gubernandū terras meas cum omni posse suo iuuabunt ad defendendū terras* Henrici *regis Angliæ, quemadmodum terras meas defenderent, si ciuitas mea Parisius obsessa esset. Volo etiam quòd mercatores et omnes homines tam clerici quàm laici de terra sua, cum omnibus rebus suis securi sint & pacem habeant per omnes terras meas. Et ego* Henricus *rex Angliæ similiter volo quòd mercatores, et omnes homines tam clerici, quàm laici de terra regis Franciæ domini mei, cum omnibus rebus suis securi sint et pacē habeant per omnes terras meas. Hæc autē suprascripta nos firmiter obseruaturos promisimus, & iurauimus in præsentia venerabilis* Petri *tituli S.* Chrysogoni *presbyteri Cardinalis Apostolicæ sedis legati, & in præsentia* Richardi *Wintoniensis episcopi, et* Iohannis *Carnotensis episcopi, &* Henrici *Baiocensis episcopi, &* Frogerij *Sagiensis episcopi, &* Egidij *Ebroicensis episcopi, &* Henrici *regis Angliæ filij, & Comitis* Theobaldi, *& Comitis* Roberti, & Petri *de Curterai, & Comitis* Simonis *Ebroicensis, &* Willielmi *de Humez, & multorum aliorum tam clericorū quàm laicorum. Finito colloquio* Henricus *rex Angliæ pater venit Vernolium, & ibidem intuitu diuini amoris et prece bonorum hominū de Grandi monte motus, statuit coram* Richardo *Wintoniensi episcopo, &* Henrico *Baiocensi episcopo, &* Egidio *Ebroicensi episcopo, &* Frogerio *Sagiensi episcopo: & coram* Simone *Comite Ebroicensi, et* Roberto *Comite Leicestriæ, & coram multis alijs Comitibus & baronibus regni sui, ne quis pro debito Domini res hominis capere præsumat, nisi homo eiusdem debiti debitor aut plegius extiterit: sed redditus, quos homines reddere debent dominis suis, reddantur creditori dominorum suorū & non dominis. Cætera verò res hominum*

*al. Namnetensem

propriæ sint in pace, neq; eas pro dominorum debitis liceat cuiq; naintire. Hoc statutum et consuetudinem hanc statuit dominus rex, & teneri præcepit in omnibus villis suis & vbiq; in potestate sua, scilicet in Normannia & Aquitannia & Andegauia, & Cenomannia, & Turonica, & Brittannia generale & ratum. Et vt hoc statutum firmiter teneatur & ratum permaneat, scripto commendari, & sigilli sui aučtoritate confirmari fecit. Eodem anno quinto Cal. Octob. feria tertia, Gaufridus *nepos* Rogeri *Eboracensis archiepiscopi, præpositus Beuerlaci, cancellarius regis Angliæ filij, & magister* Robertus Magnus, *& alij multi numero trecenti viri ac mulieres, in vna eadémque naui transfretantes de Anglia in Normanniam perierunt in mari prope sanctum* Walericum, *in costera de Pontif. Deinde dominus rex Angliæ pater profectus in Berriam cum exercitu magno, cepit castrum* Radulfi. *& cùm processisset inde versus Castre, dominus oppidi illius venit obuiam illi, & reddidit ei filiam* Radulfi *de Dolis, quam rex dedit* Baldewino *de Reuers cum honore castelli* Radulfi. *Deinde dominus rex Angliæ pater perrexit ad Grandem montem, &* Albertus *Comes Marchiæ venit illuc obuiam ei, & coram archiepiscopo Burdegalensi,* Iohanne *Pictauensi episcopo, et pluribus alijs tam clericis quàm laicis, vendidit præfato regi Angliæ totum Comitatum Marchiæ pro quindecim millibus librarum Andegauensium, & pro viginti mulis, & pro viginti palefridis, & charta sua confirmauit.*

Charta *Audeberti* Comitis Marchiæ, quæ est facta de venditione *Comitatus sui, quam fecit* Henrico *regi Angliæ patri.*

NOtum sit tam præsentibus quàm futuris, quòd ego *Audebertus* Comes Marchiæ, mortuo filio meo, quem solum habebam hęredē, deuotus proprię voluntatis arbitrio, quia Deo voueram in perpetuum deseruire, vendidi totam terram meam, & quicquid me iure hæreditario contingebat, domino meo *Henrico* illustri Anglorum regi nullo penitus reclamante, imò nullo penitus existente, qui de iure posset reclamare, pro quindecim millibus librarum Andegauensis monetæ, mihi in integrum apud Grandem montem persolutis, & pro viginti mulis, & pro viginti palefridis. Firmaui autem fide mea corporaliter præstita in manu *Willielmi* Burdegalensis archiepiscopi, me domino regi & hæredi suo Pictauiæ, vel cuicúnq; donauerit eam predictam terram gwarantizaturum bona fide & sine malo ingenio contra omnes homines: & in tota vita mea me nihil facturum, neq; maritagio, neq; alio quocúnq; modo, quo minus prædicta venditio inconcussa permaneret. Ne autem hæc mea venditio solemniter celebrata aliqua posset in posterum malignitate diuelli eam sigillo meo muniui. Actum publicè anno ab incarnatione Domini 1177. mense Decembri apud Grandem montem, præsentibus archiepiscopo Burdegalensi, & *Iohanne* Pictauiensi episcopo, & pluribus alijs. His itaq; gestis apud Grandem montem, dominus rex Angliæ pater recepit homagia & fidelitates & ligantias de baronibus & militibus Comitatus Marchiæ, & *Audebertus* dictus Comes Marchiæ recessit inde cum supradicta pecunia sibi a rege Angliæ tradita. Eodem anno factum est diluuium magnum in Holland, ruptis fossatis marinis, & diluit ferè omnem substantiam illius prouinciæ, & homines multos submersit, septimo Idus Ianuarij. Interim electus abbas ecclesiæ sancti *Augustini* Cantuariæ, sæpè & multum sollicitauit, per seipsum & alios honestos viros intercessores, *Richardum* Cantuariensem archiepiscopum, vt ipse veniret ad ecclesiam sancti *Augustini* ad benedicendum eum in abbatem. Cui archiepiscopus respondit, se non debere illuc venire ad benedicendum illum, sed quòd ille potiùs deberet venire ad metropolitanam Cantuariæ ecclesiā pro benedictione sua recipienda. & propter hanc controuersiam prædictus electus appellauit ad præsentiam domini papæ, & in propria persona Romam profectus est, & ab *Alexandro* summo pontifice huiusmodi literas impetrauit.

Epistola *Alexandri* papæ pro electo ecclesiæ *sancti* Augustini *Cantuariæ.*

ALexander episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri *Rogero* Wigorniensi episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm venerabili fratri nostro *Richardo* Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato olim dederimus in mandatis, vt dilecto filio nostro electo sancti *Augustini* in monasterio suo, quod ad iurisdictionem

ctionem Romanæ eccleſiæ nullo mediante pertinet, munus benedictionis non differret aliquatenus impertiri, ex eo quòd archiepiſcopus hoc exequi recuſauit, de iure potuiſſemus eidem electo benedictionem ipſam per nos, vel etiam per alium, qui nobis non ita de facili contradiceret, exhibere. volentes autem in eo adhuc obedientiæ virtutem pleniùs experiri, poſt longam diſceptationem, quam idem archiepiſcopus in præſentia noſtra per nuntios ſuos contra ipſum electum ſuper controuerſia benedictionis habuit, quæ de communi fratrum noſtrorum conſilio per definitiuam ſententiam ita deciſa eſt: quòd Cantuarienſis archiepiſcopus ipſum & ſucceſſores ſuos in monaſterio ſancti *Auguſtini* abſque exactione obedientiæ contradictione poſtpoſita benedicat, ex conſueta & abundanti ſedis Apoſtolicæ benignitate, eundem electum pro munere benedictionis ad memoratum archiepiſcopum duximus remittendum. Attendentes igitur labores & expenſas, quas idem monaſterium ſuper hoc iam longo tempore ſuſtinuit, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus, & in virtute obedientiæ iniungimus, quatenus, ſi memoratus archiepiſcopus infra terminum noſtris literis conſtitutum eundem electum ſicut a nobis definitum eſt benedicere diſtulerit, tu noſtra fretus auctoritate omni excuſatione, contradictione, & appellatione ceſſante, quàm citiùs ſuper hoc fueris requiſitus id efficere non moreris nullo decreto noſtro vel alterius, quo præceptum ſit appellationi deferendum impediente, nullis etiam literis obſtantibus a nobis impetratis vel impetrandis, nulla exceptione, quo minùs vel tardiùs mandatum noſtrum adimpleas, reſiſtente. Data Laterani 15. Cal. Maij.

Quod cùm prædictus Cantuarienſis archiepiſcopus audiſſet, ſtatuit ſe ad monaſterium ſancti *Auguſtini* venturum ad prædictum electum benedicendum ſecundum formam Apoſtolici mandati. Quadam verò die dum prædictus electus pro negotijs domus ſuæ in alia prouincia iter ageret, venit ipſe archiepiſcopus cum clericis & laicis quàm pluribus ad monaſterium ſancti *Auguſtini*, aſſerens ſe illuc aduenisse ad prædictum electum benedicendum, & illo non inuento appellauit ad dominum papam pro ſe & eccleſiæ ſuæ dignitate. Vnde factum eſt, quòd electus ille Romam profectus ab *Alexandro* papa munus benedictionis recepit.

ANno gratiæ 1178. qui erat annus 24. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem *Henricus* fuit die natalis Domini apud Andegauim ciuitatem. Eodem anno deſiderio magno deſiderauit rex Angliæ pater redire in Angliam, & miſſis nuntijs ſuis ad *Lodowicum* regẽ Francorum impetrauit ab eo literas protectionis in hunc modum. *Lodowicus* rex Francorũ omnibus, ad quos præſentes literæ peruenerint, ſalutem. Nouerit vniuerſitas veſtra, quòd nos recepimus in cuſtodiam noſtram totam terram *Henrici* regis Angliæ chariſſimi fratris noſtri in ciſmarinis partibus ſitam, ſi contigerit eum in Angliam transfretare, vel peregrè proficiſci, ita quòd quando bailliui ſui de terra tranſmarina nos requiſierint, nos bona fide & ſine malo ingenio eis conſilium & auxilium pręſtabimus ad eiuſdẽ terræ defenſionem & protectionem. Actum apud Vicenas.

Interim Arriana hæreſis, quæ vt ſupradictũ eſt, damnata erat in prouincia Toloſana iam reuixerat. quod cùm ad aures regis Franciæ & regis Angliæ perueniret, zelo Chriſtianæ fidei accenſi ſtatuerunt, quòd illuc irent in proprijs perſonis, vt prædictos hæreticos prorſus a finibus illis eliminarent. elapſo deinde aliquantulo temporis ſpatio videbatur eis plùs poſſe proficere, ſi viros ſapientes illuc miſiſſent, qui hæreticos illos prædicatione & doctrina ad fidem Chriſtianam conuerterent, quàm ſi ipſi in proprijs perſonis illuc ire properaſſent. Dictum enim erat eis, Vindictam mandaſſe ſat eſt: plus nominis horror, Quam tuus enſis aget, minuit præſentia famam. Miſerunt ergo illuc *Petrum* tituli ſancti *Chryſogoni* presbyterum Cardinalem Apoſtolicæ ſedis legatum, & Bituricenſem & Narbonenſem archiepiſcopos, & *Reginaldum* Batonienſem, & *Iohannem* Pictauenſem epiſcopos, & *Henricum* abbatem Clareuallenſem, & alios multos viros eccleſiaſticos, vt prædicatione ſua hæreticos illos ad fidem Chriſtianam conuerterent, vel rationibus probabilibus illos eſſe hæreticos manifeſtarent, & a liminibus ſanctæ matris eccleſiæ, & fidelium conſortio ſequeſtrarent. Qui cùm veniſſent orauerunt pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum; nondum enim in quenquam illorum venerat. Pręterea prædicti reges elegerunt *Raimundum* Comitem Toloſanum, & vicecomitem de Turena, & *Raimundum* de caſtro nouo, & alios viros potentes, & præce-

perunt, quòd ipſi prædicto Cardinali & ſocijs ſuis in fide *Christi* aſſiſterent, & hæreticos illos a finibus illis virtute potenti expellerent. Cùm igitur prædictus Cardinalis, & cæteri viri catholici Toloſam eſſent ingreſſi, inuenerunt ibi quendam diuitem duo caſtella habentem, vnum infra ciuitatem, & aliud extra muros ciuitatis: qui antè illorum aduentum ſe hæreticæ prauitatis ſectatorem confitebatur. Sed iam præ timore exterritus ſectam illam execrabilem velare cupiens, Chriſtianiſſimum ſe eſſe ſimulabat. Quod cùm cardinali innotuit, præcepit prædictum diuitem ſibi præſentari. Qui cùm veniſſet vt fidem ſuam confiteretur in omnibus articulis inuentus eſt fidei Chriſtianæ contrarius. Et ideò a prædicto Cardinali, & epiſcopis, quicum eo erant manifeſtus hęreticus iudicatus eſt, & condemnatus. & ab illis præceptum eſt, vt res illius confiſcarētur & turres eius quas proceras & pulcherrimas habuit demolirentur. Videns ergo ſe damnatum, & res ſuas confiſcari, venit ad cardinalem & ad ſocios ſuos epiſcopos, & ad eorũ pedes proſtratus veniam poſtulauit, & iniuncta ſibi pœnitentia nudus ducitur, & flagellatur per plateas & vicos ciuitatis. Deinde iurauit ſe Ieroſolymam iturum, & ibidem in Dei ſeruitio per triennium moram facturum, & ſi poſt triennium domũ rediret, poſſeſſiones ſuæ redderentur ei: ita tamen quòd turres ſuę caderent in teſtimonium hęreticæ prauitatis, & ipſe daret domino ſuo Comiti Toloſano quingentas libras argenti. His ita geſtis multi hęretici, timentes vt ſimili modo tractarentur, venerunt ad Cardinalem & ad ſocios ſuos, & ſecretò confeſſi errorem ſuum, & veniam poſtulantes, miſericordiam conſecuti ſunt. Inter hæc peruenit ad aures illorum quòd quidam falſi fratres, *Raimundus* videlicet, & *Bernardus Raimundi*, & quidam alij hæreſiarchæ, transfigurantes ſe in angelos lucis, cùm ſint Sathanæ, & Chriſtianæ fidei contraria prædicantes, multorum animas falſa prædicatione ſua decipiebant, & ſecum traxerant ad inferos. Qui cùm inuitati fuiſſent, vt ad præſentiam Cardinalis, ſociorúmq; eius venirent, vt fidem ſuam confiterentur, reſponderunt, ſe ad illorum præſentiam venturos, ſi eundi & redeundi haberent ſecuritatem. Data itaq; eis ſecuritate eundi & redeundi, venerunt coram prædicto Cardinali, & epiſcopis, & Comitibus, & baronibus, & clero, & populo qui aderant; & in medium protulerunt quandam chartam in qua fidei ſuæ articulos conſcripſerant. quam cùm prolixiùs perlegiſſent, quædam verba videbantur in ea ſuſpecta exiſtere, & niſi pleniùs exponerentur hæreſim quam prædicauerant poſſent velare. Cúmq; vnus illorum articulos illos conſcriptos exponere & Latinè loqui vellet, vix duo verba coniungere potuit, vtpote qui lingam Latinam penitus ignorauit. Tunc neceſſe fuit cardinalem illum, & epiſcopos illis condeſcendere, & propter illorum imperitiam vulgarem habere ſermonem. Itaque de articulis fidei Cnriſtianæ examinati, reſponderunt ſuper omnibus articulis fidei ita ſanè & circũſpectè, ac ſi Chriſtianiſſimi eſſent. Quod cùm Comes Toloſæ, & cæteri qui priùs audierant ipſos Chriſtianæ fidei contraria prædicaſſe audiſſent, vehementi admiratione commoti Chriſtianæ fidei zelò ſuccenſi ſurrexerunt & eos planè in caput ſuum mentitos fuiſſe manifeſtiùs conuicerunt; dicentes, ſe audiſſe à quibuſdam illorum, quòd duo dij exiſterent, alter bonus & alter malus: bonus, qui inuiſibilia tantùm & ea quæ mutari aut corrumpi non poſſunt feciſſet, malus qui cœlum, terram, hominem & alia viſibilia condidiſſet. Alij autē affirmauerunt, ſe in illorũ prædicatione audiſſe, corpus *Christi* non confici per miniſterium ſacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus irretiti. Alij autem dicebant, ſe audiſſe ab eis in prædicatione ſua virum cum vxore non poſſe ſaluari ſi alter alteri debitũ reddat. Alij autem dicebant, ſe ab eis audiſſe baptiſmum paruulis non prodeſſe: & alias quam plures contra Deum & ſanctam eccleſiam atq; catholicam fidem blaſphemias protuliſſe. quas pro abominabili earum enormitate tacere vtilius eſt quàm referre. Hæretici autē illi hæc contradicebant, illos falſum dixiſſe aduerſus eos teſtimonium. Dicebant enim publicè coram prædicto Cardinali & epiſcopis, & vniuerſis aſtantibus & cōfitebantur, & firmiter aſſeruerunt, quòd vnus Deus altiſſimus omnia viſibilia & inuiſibilia condidiſſet: & penitus denegabant duo eſſe principia. Confeſſi ſunt etiam, ꝙ ſacerdos ſiue bonus, ſiue malus, iuſtus vel iniuſtus, & talis etiam quem adulterum aut aliâs criminoſum indubitanter eſſe ſcirent, corpus & ſanguinē *Christi* poſſet conficere, & per miniſterium huiuſmodi ſacerdotis, & virtutē diuinorũ verborum, quę a Domino prolata ſunt, panis & vinum in corpus & ſanguinem *Christi* verè tranſubſtantiabantur. aſſeruerunt,

runt,

runt quoq;,paruuli vel adulti noſtro baptiſmate baptizati ſaluantur:& nullus ſine eodẽ baptiſmo poteſt ſaluari:omninò inficiantes ſe aliud baptiſma aut manus impoſitionẽ, ſicut eis imponebatur,habere. Affirmauerũt nihilominus,quòd vir & mulier matrimonio copulati, ſi aliud peccatum non impediat, licet carnaliter alter alteri debitum reddat, propter bonum matrimonij excuſati ſaluantur,& propter hoc nunquam damnantur. Archiepiſcopos præterea & epiſcopos, presbyteros,monachos,canonicos,heremitas,templarios, & hoſpitalarios affirmauerunt eſſe ſaluandos. Dignum quoq; & iuſtum eſſe dicebant,vt eccleſias, in honorem Dei & ſanctorũ fundatas, cum ſumma deuotione viſitantes adirent, & ſacerdotibus & alijs earũ miniſtris honorem & reuerentiã exhibentes primitias & decimas eis deberent ſoluere,& de omnibus parochialibus deuotè & fideliter reſpondere. Eleemoſynam etiam tam eccleſijs quàm pauperibus, nec non & omni petenti eſſe tribuendas inter cætera laudabiliter aſſerebant. Hęc omnia licet priùs dicerentur negaſſe, iuxta ſanum intellectũ ſe intelligere aſſerentes, prædictus cardinalis & epiſcopi præceperunt,quòd ipſi iuraſſent,ſe ita corde credere,ſicut ore confitebantur. Ipſi verò,ſicut homines tortæ mentis & intentionis obliquæ,tandẽ hæreſim noluerunt relinquere, vbi craſſum & ſopitum intellectum eorum alicuius auctoritatis ſuperficies videbatur iuuare,occaſione verbi illius,ꝙ Dominus in Euangelio dixiſſe legitur: *Nolite omnino iurare,& ſit ſermo veſter eſt eſt,non non,* dicentes ſe non debere iurare,cùm ipſe dominus ſæpe iuraſſe legatur,ſicut ſcriptũ eſt, *Iurauit Dominus & non pœnitebit eum.* & alibi *per memetipſum iuraui dicit Dominus.* & Apoſtolus *omnis cõtrouerſiæ finis eſt iuramentum.* Cæterũ ipſi tanquam viri idiotæ,non intelligentes ſcripturas, in laqueum,quem abſconderant, ceciderunt. quia cùm priùs iuramentum tanquã rem execrabilẽ & a Domino prohibitam abhorrerent,in ipſa confeſſionis ſuæ charta iuraſſe conuicti ſunt,cùm dixerint, *in veritate quæ Deus eſt ita credimus,et dicimus ꝙ hæc fides noſtra.* Neſcientes quòd veritatem & verbũ Dei teſtimonium veræ aſſertionis adducere proculdubio ſit iurare. ſicut de apoſtolo legimus cùm dixerit; *Hæc enim vobis dicimus in verbo Dei.* & alibi, *Teſtis eſt mihi Deus:* & alia ſimilia cõprobant,quæ ab illis,qui diuinas ſcripturas intelligunt,& legerunt,poſſunt faciliùs inueniri. Cùm igitur a multis & ſufficientibus teſtibus fuiſſent conuicti: & adhuc multi ſe ad ferendũ contra eos teſtimonium properarent;quia eccleſia conſueuit redeuntibus miſericordię gremium nõ negare, eos diligentiùs monuerunt, vt omni hæretica prauitate depoſita ad fidei veritatẽ redirent. & quia a domino papa & a prædicto Cardinali,& Bituricenſi & Narbonenſi archiepiſcopis,& a Toloſano epiſcopo propter peruerſam pręedicationem & ſectam excommunicati fuerant ad fidem catholicam iuxta formam eccleſiæ reconciliandi venirent,monuerunt. Quodcùm illi in arcũ prauum conuerſi, & mente perdita indurati,facere recuſarent,prædictus cardinalis,& prænominati epiſcopi,in conſpectu totius populi,eos iterum accenſis candelis, vnà cum præfato Pictauenſi epiſcopo, & alijs religioſis viris,qui cum illis in omnibus aſtiterunt, excommunicatos denunciauerunt,& ipſos cum ſuo auctore diabolo condemnauerunt, & vniuerſis *Chriſti* fidelibus præceperunt; quatenus prædictos *Raimundũ* & *Bernardum* & eorum complices,tanquam excõmunicatos & Sathanæ traditos,cautiùs euitarent,& ſi quando aliud quàm in audientia illorũ ſunt confeſſi,eis de cætero prædicauerint,prędicationem illorum tanquã falſam, & catholicæ atq; apoſtolicæ fidei contrariam reſpuerent, & ipſos tanquam hæreticos & antichriſti præambulos a finibus eorum longiùs expellerent. Comes autem Toloſanus,& cæteri illius prouinciæ potentiores,coram omni populo præſtito ſacramento firmauerunt, quòd à modò nec prece nec pretio fauebunt hæreticis. Vnde prædictus Cardinalis vniuerſis ſanctæ matris eccleſiæ filijs in hac forma ſcripſit.

Epiſtola *Petri* tituli ſancti *Chryſogoni* presbyteri *Cardinalis Apoſtolicæ ſedis legati.*

PEtrus Dei gratia tituli ſancti *Chryſogoni,* presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legatus, vniuerſis ſanctæ matris eccleſiæ filijs, catholicam atque Apoſtolicam fidem ſeruantibus, in Domino ſalutem. Teſtante Apoſtolo,ſicut vnus Deus, ita & vna fides eſſe dignoſcitur. a cuius integritate nullus poteſt ſine periculo deuiare. Cuius fundamentum,

mentum, præter quod nullus aliud poteſt ponere, Apoſtoli & Apoſtolici viri ſucceſſores eorum, inſpirante & docente ſpiritu ſancto, ſanis doctrinis tanquam viuis ex lapidibus ita firmiter & circumſpectè iecerunt; quòd nec ſonantis impetus Aquilonis, nec impiorum machinæ licèt crebris aſſultibus impugnetur, illud poterunt a ſua firmitate mouere. Vnde quamuis diebus iſtis quidam falſi fratres, *Raimundus* videlicet de Baimiaco, *Bernardus Raimundi*, & quidam alij hæreſiarchæ transfigurantes ſe in angelos lucis, cùm ſint Sathanæ, priùs Chriſtianæ & Apoſtolicæ fidei contraria prædicantes, multorum animas, venenoſa prædicatione deceperunt, & ſecum traxerunt ad ruinam: nouiſſimè tamen, ille, qui reuelat myſteria, & ad confutandos ſeniores Iſrael dedit ſpiritum *Danieli*, ad animas diabolica fraude deceptas reſpiciens, noluit vlteriùs perfidiam illorum velari, nec Chriſtianæ fidei ſinceritatem illorum prædicatione corrumpi: ſed ſua admirabili poteſtate, audientibus & videntibus multis, quod priùs latuerat, venenum perfidiæ detexit, in augmentum & gloriam fidei Chriſtianæ. Cùm itaque prædicti *Raimundus* & *Bernardus*, atque alij, venerabili fratri noſtro *Reginoldo* Bathonienſi epiſcopo, & nobilibus viris, vicecomiti de Turena & *Raimundo* de caſtro nouo, qui de conſilio noſtro in terrã *Rogeri* de Bediers pro liberatione venerabilis fratris noſtri Albanenſis epiſcopi venerant, occurriſſent; & ſe confiterentur, a nobili viro Comite Toloſano & alijs baronibus, qui eos in perpetuum abiurauerant, iniuſtè tractari: cùm pro defenſione fidei ſuæ ad præſentiam noſtram ſe venturos proponerent, ſi veniendi & redeundi ſecuritatem haberent; memorati epiſcopus & vicecomes, ne corda ſimplicium, qui illorum fęce erant imbuti ſcandalum paterentur, & diffidentiæ noſtræ aſcriberent, ſi eis audientia negaretur, ex parte noſtra & prædicti Comitis indulſerunt, vt cum omni ſecuritate ſe conſpectui noſtro præſentarent, quatenus ſub noſtro & venerabilis fratris noſtri Pictauenſis epiſcopi, Apoſtolicæ ſedis legati, & aliorum diſcretorum virorum, & totius populi examine audirentur, & ſi rectè & ſanè crederẽt, probarentur: & poſtquam a nobis examinati fuiſſent, nihilominus ad propria remearent ſecuri, ne metu vel violentia qualibet viderentur inducti ad confeſſionem veræ fidei, ita tamen quòd poſt elapſos octo dies iuxta edictum, quod exierat, niſi ad fidem noſtram redirent, de terris principum, qui eos abiurauerant deberent expelli. Nos itaque indulgentiam eis ab epiſcopo & vicecomite factam, quamuis a præfato Comite Toloſano & alijs nobilibus viris (ſicut diximus) iam exierat edictum, vt de terris eorum deberent expelli, ratam habentes: eodem Pictauenſi epiſcopo, & prædicto Comite Toloſano, & alijs clericis & laicis quaſi trecentis, in eccleſia beati *Stephani* nobiſcum pariter congregatis, illis iniunximus vt fidem ſuam nobis exponerent, & ad Catholicæ fidei veritatem redeuntes, infamiam, quam & tota terra, & ipſi pariter per damnabilem prædicationem incurrerant, per ſalutiferam confeſſionem veræ fidei remouerent. Ipſi verò inter alia verba, quæ hinc inde proceſſerunt, chartam quandam, in qua fidei ſuæ articulos conſcripſerant, in medium protulerunt. & eam ſicut prolixiùs ſcripta fuerat perlegerunt. in qua cùm verba quædam depræhendiſſemus, quæ & ſuſpecta videbantur exiſtere, & niſi pleniùs exponerentur hæreſim, quam prædicauerant, poſſent velare, quæſiuimus vt Latinis verbis reſpondentes ſuam fidem defenderent. tunc quia lingua eorum non erat nobis ſatis nota, tunc quia euangelia & epiſtolæ, quibus tantummodo fidem ſuam confirmare volebant Latino eloquio noſcuntur eſſe ſcripta. Cúmque id facere non auderent, vtpote, qui linguam Latinam penitus ignorabant, ſicut in verbis vnius illorum apparuit: qui cùm Latinè vellet loqui vix duo verba iungere potuit, & omninò defecit; neceſſe fuit nos illis condeſcendere, & de eccleſiaſticis ſacramentis, propter imperitiam illorum, quamuis ſatis eſſet abſurdum, vulgarem habere ſermonem. Illi ergo duo eſſe principia denegantes, publicè coram nobis & prædictis viris confeſſi ſunt, & firmiter aſſeruerunt; quòd vnus Deus altiſſimus omnia viſibilia & inuiſibilia condidiſſet: quòd etiam ſcripturis, ſicut verum eſt, Euangelicis atque Apoſtolicis comprobabant. Confeſſi ſunt etiam, quòd ſacerdos noſter, bonus ſiue malus, iuſtus vel iniuſtus, & talis etiam quem adulterum, vel aliâs criminoſum, indubitanter eſſe ſcirent, corpus & ſanguinem *Chriſti* poſſet conficere; & per miniſterium huiuſmodi ſacerdotis, & virtutem diuinorum verborum, quæ a Domino prolata ſunt, panis & vinum

in

in corpus & sanguinem *Christi* verè transubstantiantur. Asseruerunt quoq; quòd paruuli vel adulti nostro baptismate baptizati saluantur, & nullus sine eodem baptismo potest saluari: omnino inficiantes se aliud baptisma, aut manus impositionem, sicut eis imponebatur, habere. Affirmauerunt nihilominus, quòd vir & mulier matrimonio copulati, si aliud peccatum non impediat, licèt carnaliter alter alteri debitum reddat, propter bonum matrimonij excusati saluantur: & propter hoc nunquam damnantur. Archiepiscopos præterea & episcopos, presbyteros, monachos, canonicos, heremitas, templarios, & hospitalarios affirmauerunt esse saluandos. Dignum quoque & iustum esse dicebant, vt ecclesias in honore Dei atque sanctorum fundatas cum summa deuotione visitantes adirent: & sacerdotibus & alijs earum ministris honorem & reuerentiam exhibentes primitias & decimas eis deberent soluere: & de omnibus parochialibus deuotè & fideliter respondere. Eleemosynas etiam tam ecclesijs quàm pauperibus, nec non & omnipotenti esse tribuendas, inter cætera laudabiliter asserebant. Hæc omnia licèt priùs dicerentur negasse, iuxta nostrum sanum intellectum se intelligere asserentes. Postquam autem ita a nobis examinati fuerunt, & ea quæ diximus spontaneâ voluntate confessi ecclesiam beati *Iacobi* intrauimus. vbi nobiscum innumera populi multitudo, quæ se quasi ad spectandum preparabat conuenit, & confessionem fidei eorum, quæ in prædicta chartula conscripta fuerat, vulgari sermone audiuit. Porrò cùm a nobis & omni populo, qui ibidem conuenerat in omni patientia, & sine tumultu aliquo fuissent auditi, & ipsi sponte finem dicendi fecissent: quia expositio suæ fidei satis laudabilis & catholica videbatur, iterum ab eis audiente vniuerso populo quæsiuimus, si corde crederent quod ore fuerant confessi, & si aliquando in contrarium, sicut eis sæpiùs impositum fuerat, prædicassent. Illis verò respondentibus, se ita credere, & nihilominus negantibus se vnquam aliter prædicasse, nobilis vir Comes Tolosanus, & multi alij clerici & laici, qui eos audierant aliter prædicantes, vehementi admiratione commoti, & Christianæ fidei zelo succensi surrexerunt, & eos planè in caput suum mentitos fuisse manifestiùs conuicerunt. Quidam enim constanter proposuerunt se a quibusdam illorum audisse, quòd duo dij existerent, alter bonus & alter malus; bonus inuisibilia tantùm, & ea quæ mutari aut corrumpi non possunt fecisset; malus, qui cœlum, terram, hominem, & alia visibilia condidisset. Alij affirmauerunt se in illorum prædicatione audisse, corpus *Christi* non confici per ministerium sacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus irretiti. Multi similiter testati sunt, eos prorsus negantes audisse, virum cum vxore saluari, si alter alteri debitum reddat. Alij in faciem illis firmiter opponebant, quòd ab ipsis audissent baptismum paruulis non prodesse: & alias quàm plures contra Deum & sanctam ecclesiam & catholicam fidem blasphemias protulisse, quas pro abominabili earum enormitate tacere maluimus, quàm referre. Quicquid autem illi in sua superiori confessione, quæ satis videbatur sufficere ad salutem, si ita corde crederent ad iustitiam & in corde & corde dixerint, sicut homines tortæ mentis & intentionis obliquæ, tandem hæresim noluerunt relinquere: vbi crassum & supinum eorum intellectum alicuius auctoritatis superficies videbatur iuuare, occasione verbi illius, quod Dominus in euangelio dixisse legitur, *Nolite omnino iurare: & Sit sermo vester est est, non non*; dicentes se non debere iurare, cùm ipse Dominus sæpè iurasse legatur, sicut scriptum est; *Iurauit Dominus, & cætera.* Et alibi, *Per memetipsum iuraui dicit Dominus.* & Apostolus, *Omnis controuersiæ finis est iuramentum.* Et multa in hunc modum in diuinis scripturis legentibus sese offerunt & occurrunt: quibus propter illorum infirmitatem quibus aliquid suademus iurare permittimur. Cæterùm ipsi tanquam viri idiotæ non intelligentes scripturas in laqueum, quem absconderant, ceciderunt. quia cùm prius iuramentum tanquam rem execrabilem & a Domino prohibitam abhorrerent, in ipsa confessionis suæ charta iurasse conuicti sunt, cùm dixerint, In veritate, quæ Deus est, ita credimus, & dicimus, quòd hæc est fides nostra: nescientes quòd veritatem & verbum Dei in testimonium nostræ assertionis adducere proculdubio sit iurare. sicut de Apostolo legimus cùm dixit, *Hoc enim vobis dicimus in verbo Dei*: & alibi, *Testis est mihi Deus.* Et alia similia comprobant, quæ ab illis, qui diuinas scripturas intelligunt, & legerunt, possunt faciliùs inueniri. Cùm autem a multis & sufficientibus testibus fuissent conuicti, & adhuc multi

multi se ad ferendum contra eos testimonium præpararent, quia ecclesia consueuit redeuntibus misericordiæ gremium non negare, eos diligentiùs monuimus, vt omni hæretica prauitate deposita ad fidei vnitatem redirent. & quia a domino papa,& venerabilibus fratribus nostris, Bituricensi & Narbonensi archiepiscopis, & a Tolosano episcopo, & a nobis ipsis propter peruersam prædicationem & sectam excommunicati fuerant, ad nos iuxta formam ecclesiæ reconciliandi venirent. Quod cùm illi in arcum prauum conuersi, & mente perdita indurati, facere recusarent, nos in conspectu totius populi, qui iugiter acclamabat, & in eos multa immanitate fremebat, eos iterum accensis candelis, vnà cum prædicto Pictauensi episcopo & alijs religiosis viris, qui nobis in omnibus astiterunt, excommunicatos denuntiauimus, & ipsos cum suo auctore diabolo condemnauimus. Ea propter vniuersitatem vestram monemus, & exhortamur in Domino, atq; in remissionem peccatorum iniungimus, quatenus prædictos *Raimundum* & *Bernardum* & complices eorum, tanquam excommunicatos & Sathanæ traditos, cautiùs euitetis; etsi quando aliud quàm in audientia nostra, sicut præscripsimus sunt confessi vobis de cætero præsumpserint prædicare,prędicationem eorum tanquam falsam & catholicæ atque Apostolicæ fidei contrariam respuatis, & ipsos tanquam hæreticos & Antichristi præambulos, â sinceritatis vestræ consortio, & vestris finibus longiùs expellatis.

Epistola *Henrici* abbatis Clareuallensis de eodem.

AVdite cœli, quod plangimus : sciat terra gemitum cordis nostri. Doleant vices *Christi* catholici Christiani,& ad detrimenta fidei fidelis populus ingemiscat. Quique terrigenæ & filij hominum humanæ salutis damna deplorent,& generalis vitæ nostræ subuersio ab omnibus viuentibus generaliter lugeatur. Stat contra phalangas Israel nouus nostri temporis Philistæus, hæreticorum ordo,exercitus peruersorum, qui agminibus Dei viuentis irreuerenter exprobrat, & Deum maiestatis in prima præsumptione blasphemat. Quid dubitas,ô *Dauid?* quid trepidas vir fidelis? sume tibi fundam & lapidem : percutiatur protinus in fronte blasphemus, & caput nequam, quod impudenter erigitur, suo tuis manibus mucrone tollatur. Si enim in hoc certamine pars *Christi* vincitur,si vel ad modicum & in puncto mater ecclesia conculcatur,scimus pro certo causæ non deesse meritum, sed patronum : scimus quòd non negabitur agonistæ nostro triumphus,si amore fidei militat pugnaturus. Verùm quia iuxta veritatis verbum messis multa est, & operarij pauci,si introierint audacter, tuorum bone *Iesu* depopulatores agrorũ parati sicut operarij subdoli, acerba magis eradicare quàm matura demetere,& tuæ messionis diem suis direptionibus præuenire : vbi sunt ergo agricolæ tui constituti super agrum fertilem & iucũdum, tuo cruore floridum,& aspersione pij sanguinis irrigatũ. Surgant & opitulentur nobis,& in necessitate nos protegant, seque ad cruentas bestias murum nobis defensionis opponant. Surgite inquam,surgite viri patres duces, gentium, principes populorum, abigite feras pessimas, quas vidimus,quas monstramus, vel saltem vulpes paruulas effugare & capere quidem melius, sed ad hoc quis idoneus? Non habent certos aditus : semitas ambulant circulares, & in quodam fraudium suarum labyrintho monstra sæuissima reconduntur. Tanquam damula de manu diffugiunt,& instar colubri tortuosi; quo eos plùs astrinxeris faciliùs elabuntur. Deo autem gratias quòd etsi capi nequeunt, fugari possunt, vt cùm perdiderint quod demoliebantur in nobis, confundantur & pereant in semetipsis. Hoc autem quòd sit facile per ea quæ vidimus & tractauimus, approbamus : vt iam à modò si factum non fuerit,non tam illorũ nequitiam quàm defectus nostros,nostrorúmq; negligentiam deploremus. Contigit enim nuper ad imperium domini papæ, & hortatu piissimorum principum *Lodowici* Francorum & *Henrici* Anglorum regum dominũ *Petrum* apostolicæ sedis legatum,viròsq; venerabiles Pictauensem & Bathonensem episcopos nosq; in Comitatu eorum vrbem adire Tolosam quæ sicut erat ciuitas maximæ multitudinis ita etiam dicebatur esse mater hæresis & caput erroris. Perreximus ergo ad illam,vt sciremus si iuxta clamorem, qui ascendit, esset dolor eius. Et ecce inuenta est plaga eius magna nimis : ita vt a planta pedis vsq; ad verticem capitis,vix esset in eo

ſanitas. verè enim tertia pars nobis nunciata non fuerat de omnibus abominationibus ſuis malis, quas ciuitas illa nobilis in incredulitatis ſuæ gremio confouebat. locũ in ea ſibi abominatio deſolationis inuenerat, & propheticorum ſimilitudo reptilium in latibulis eius domicilium obtinebat. Ibi hæretici principabantur in populo, dominabantur in clero, "eò quòd populus ſic ſacerdos, & in interitum gregis ipſa configurabatur vita paſtoris. loquebantur hæretici & omens admirabantur: loquebatur Catholicus & dicebant, quis eſt hic? in ſtuporem & miraculum deducentes, ſi eſſet aliquis inter eos, qui de verbo fidei auderet aliquid vel mutire. In tantum præualuerat peſtis in terra, quòd illi ſibi non ſolùm ſacerdotes & pontifices fecerant: ſed etiam euangeliſtas habebant, qui corrupta & cancellata euangelica veritate noua illis euangelia cuderent, & de corde ſuo nequam recentia dogmata ſeducto populo prædicarent. Mentior ſi non erat inter eos homo quidem ætate grandæuus, rebus locuples, ornatus fratribus & amicis, & magnus omnino inter maximos ciuitatis, quem ita peccatis exigentibus diabolus excæcauerat, vt ſeipſum *Iohannem* Euangeliſtam diceret; & verbum, quod erat in principio apud Deum, ab alio quodam rerum patricipio tanquam à Deo altero ſegregaret. Hic erat in vrbe illa pereuntium caput, & princeps hæreticorum. Qui licèt tanquam laicus & idiota nil ſaperet, inter eos tamen velut quidam diabolicæ ſapientiæ fons perditionis & mortis felleos latices emanabat. Conueniebant ad eum noctibus noctuæ tenebroſæ: & ille indumento quodam ad inſtar tunicæ dalmaticæque veſtitus, cum ſederet inter eos tanquam rex circumſtante exercitu erat, & inerat deſipientium prædicator. Totam penitus vrbem diſcipulis ſuis & diſciplina repleuerat: quippe cui aliquis de vrbe præ fortitudine ſua reſiſtere non audebat. In ipſo quoque introitu noſtro tanta erat hæreticis vbique licentia vt nos quoque per vicos & plateas recto itinere procedentes ſubſannarent verbo, digito demonſtrarent: nos apoſtatas, nos hypocritas, nos hæreticos conclamantes. Verùm procedente tempore & data nobis requie diebus paucis, iniunctum eſt vni de nobis verbum exhortationis aſſumere, & de regula veræ fidei coram infideli multitudine diſputare. habito autem ſermone orthodoxæ prædicationis ad plebem, conterriti ſunt in Sion peccatores, poſſedit tremor hypocritas: ita vt qui priùs obſtruebant ora loquentium, iam apparere coram loquentibus non auderent. Audiens illico vel videns vulpes transfiguratas in talpas, vt quæ priùs impunè in publico diſcurrebant; iam terrarum latebris, iam ſeſe cellulis immergerent cauernoſis, & plantaria ſacra, quæ iam non audebant in aperto commandere, intra terræ viſcera corroderent & necarent. Vt autem pardus ille diſcolor pellis ſuæ varietate ſe proderet, ſermonem ſibi nequam callidis adinuentionibus firmauerunt, vt ad noſtræ confirmationis ſimilitudinem ſimulandam tracti ad * diſcuſſiones graues, quicquid nos credimus ſe credere mentirentur. Ex illa ergo die dominus legatus & nos alij qui cum feris beſtijs in aperto congredi putabamus, ad preſcrutandos eos, quos timor & confuſio tanquam ignobiles in ima terræ detruſerat, ſtudium totum conuertimus, & laborem, vt vel coacti prodirent in publicum, & abijcerent in luce opera tenebrarum. factum eſt exinde, præcipiente legato, vt iuraret epiſcopus, & quidam de clero, & conſules ciuitatis, alijque ciuitatis viri fideles, quos nondum in aliquo perfidiæ fama reſperſerat, quòd quoſcunque vel hactenus nouerant, vel noſſe eos contingeret in futuro qui eſſent huius hæreſis vel complices vel auctores, eorum nobis nomina depromerent; Nulli penitus vel amore vel pretio vel cuiuſpiam neceſſitudinis ratione parcentes. Cúmque per ſingulos dies innumera multitudo in catalogum illius conſcriptionis incideret, nominatus eſt inter alios magnus ille *Petrus Moranus*, quem *Iohannem* Euangeliſtam, vt ſupradiximus, nominabant. Super quo nos omnes communicato conſilio decreuimus, ab illo inchoare iudicium, vt turba in reliquis perfida contremiſceret, cum falſi euangeliſtæ verſutiam veri euangelij ſimplicitas condemnaſſet. Miſſis ergo apparitoribus, præcepit eum Comes ſancti *Egidij*, qui fideliter nobis aderat accerſiri. Sed ille in multitudine diuitiarum ſuarum, & parentum numeroſitate confidens, primæ citationis edictum faſtuoſæ dilationis colludio declinauit. Altera ergo die prædictus Comes, blanditijs magis quàm terroribus enitens, eundem *Petrum* per amicos & notos leuiter aduocauit, & eum nobis tandem poſt difficultates plurimas veniendi, mixtis cum terrore blanditijs,

al. diſcuſſionis gramen

blanditijs, præſentauit. Tunc vnus, qui loquebatur è nobis, taliter eum exorſus eſt commonere. Eia nunc (Petre) tui te conciues accuſant, quòd ſanæ fidei regulis confutatis in Arrianæ hæreſis deueneris prauitatem: imò per multiplicium errorum deuia, & ducis ipſe alios, & ab alijs deducaris. Ad hæc ille de profundo ſuſpirans, & tactus dolore cordis intrinſecus, ſe non eſſe huiuſmodi eſt prima fronte mentitus. Et requiſitus an hoc iuramento probaret, ſimplici aſſertioni ſuæ tanquam fidelis viri & illuſtris credi oportere contendit. Cæterùm cùm in exigendo iuramento vniuerſi pariter inſtaremus, promiſit ſe continuò iuraturum, ne in hoc ipſo deprehenderetur hæreticus, ſi iuxta quod conſuetudo illius erroris obtinuit, vitandi iuramenti exiſteret obſtinatus. Mox igitur ſanctorum reliquiæ honorabiliter efferuntur, cum tam ſolemni reuerentia & deuotione ſuſceptæ, vt & fidelis populus compungeretur ad lachrymas, & hæreticos, qui conuenerant, latebræ potiùs quàm talia ſpectacula delectarent. Ipſum verò *Petrum*, in cantu, quem ad inuocandam Spiritus ſancti præſentiam profuſis lachrymis cantabamus, tremor euidens & pallor operuit: ita vt ab eo & color vultus aufugit, & vigor animi deperiret. Quomodo enim adueniente Spiritu ſancto, & in aduerſario eius ſpiritus remaneret? Cernere erat hominem quaſi morbo paralytico diſſolutum, nec loquelam retinuiſſe, nec ſenſum, quamuis tantæ facundiæ fuiſſe diceretur ab omnibus, quòd omnes in dicendo ſit ſolitus ſuperare. Quid plura? Iurat infœlix aſtantibus vniuerſis, quòd de omnibus articulis fidei, quos requireremus ab eo, ſuæ credulitatis exprimeret veritatem. Res mira, & in tali ſpectaculo pia iocunditate gratiſſima. Apertus eſt liber, in quo iurauerat: & vno de circumſtantibus religioſo quodam ioco occurrentis literæ prænoſticum perquirente illius ſcripturæ textus occurrit. *Quid tibi & nobis* Ieſu *fili Dei? veniſti ante tempus torquere nos?* Verè Domine *Ieſu* nihil tibi & illis, quos pater tuus cœleſtis a te vite vera tanquam infructuoſos palmites amputarat, & foras miſerat, vt areſcant. At nobis in tuo nomine congregatis, lætitiæ multiplicatur augmentum, & in gratiarum actione, & voce laudis, virtutis tuæ gloria reſonabat. Demum *Petrus* in virtute ſacramenti ſimpliciter requiſitus, vt de ſacramento altaris ſuam nobis fidem ſine fraude aliqua fateretur, quod corde non credidit ad iuſtitiam, nec ore confeſſus eſt ad ſalutem: ſed contra id, quod de omnibus mentiri decreuerat falſitati ſuæ prodidit veritatem; & panem ſanctum vitæ æternæ ſacerdotis miniſterio in verbo Domini conſecratum, non eſſe corpus Domini nouo dogmate contendebat aſſerere. Tunc ſurrexerunt omnes eum quodammodo lachrymis obruentesquas & ſacramentorum *Chriſti* contemptus elicuit, & habita erga miſerum compaſſio, Chriſtiana produxit. Nec plura. dant Comiti: Reus & hæreticus iudicatus eſt: ſtatímq; ſub diligenti pollicitatione parentum cuſtodiæ publicæ mancipatur. Volat facti rumor per vicos & plateas ampliſſimæ ciuitatis. Aperiuntur ora fidelium, & Catholicæ plebis labia in tua (Chriſte) præconia reſoluuntur; velut tunc primùm in eadem vrbe fidei ſplendor erumperet, & in ſpem ſalutis æternæ deſperata dudum ciuitas reſpiraret. Ex tunc ergò & deinceps verbum Dei creſcebat, & multiplicabatur indies: ita vt vniuerſa vrbis facies lætior videretur, per quæ in candorem lucidæ veritatis de tenebris euadebat erroris. Interea *Petrus* ad ſe reuerſus, & Domino reſpiciente compunctus, cùm ſe dignum penitus tam præſenti morte cerneret quàm futura; miſſis mediatoribus multis ſatisfactionis quærit aditum, & conuerſionis pollicetur effectum, vt poſſet in frugem melioris vitæ ab imminentis mortis interitu liberari. Venit, recipitur, & in conſpectu ſiſtitur populi contriſtantis nudo quidem corpore veteris perfidiæ exuens prauitatem. Ibi ſe coram omnibus hæreticum recognouit: ibi dedit manus fidei, ibi renuntiauit errori, præſtito, coram omnibus manu dextra iuramento, & datis fideiuſſoribus tam Comiti ipſi quàm militibus & præcipuis conciuibus ſuis, quòd ad omne mandatum domini legati ſe ſubderet, & iuſſionem eius in omnibus adimpleret. Tunc indictum eſt populo, vt omnes pariter ad eccleſiam ſancti *Saturnini* die altera conuenirent, audituri & viſuri ſolemniter quam pœnitentiæ formam *Petrus* ille ſuſciperet obſeruandam. Omnes igitur ſequenti die, vt fuerant prænominati, conuenerunt, tanta vtique multitudo, tam frequens; vt vix remaneret ſecus ipſa altaris cornua locus vacuus, qui domino legato Miſſæ ſolemnia celebranti ſine compreſſione nimia præberetur. Et ecce coram illa multitudine multa nimis *Petrus* ille iam noſter per

ipſas

ipſas Eccleſiæ valuas nudus & diſcalceatus adducitur, cædentibus hinc inde eum Epiſcopo Toloſano & abbate ſancti *Saturnini*, donec ad pedes Legati in ipſis altaris gradibus poneretur. Ibi in facie Eccleſiæ eccleſiaſticis reconciliatus eſt ſacramentis, abiurata omni hæreſi, & hæreticis anathematizatis ab eo. Mox autem poſſeſſionibus eius publicatis vniuerſaliter & proſcriptis, pœnitentia illi talis iniungitur: vt infra quadraginta dies â patria ſua exulaturus abſcederet in ſeruitio pauperum Ieroſolymis triennio moraturus. Interim verò ſingulis diebus Dominicis Eccleſias Toloſanæ vrbis nudus & diſcalceatus cum diſciplinalibus virgis iuſſus eſt circuire, Eccleſiarum bona, quę abſtulerat reddere, vſuras omnes, quas acceperat, reſtituere, damna pauperum, quos afflixerat, reſarcire, & caſtrum quoddam ſuum, quod hæreticorum conuenticulis profanarat ab ipſis fundamentis euertere. Deus bone, quot ibi lachrymas lætitia ſancta profudit, quas gratiarum actiones & laudes populus iubilans & deuotus cœleſtibus choris ingeſſit, cùm de cauernis perfidiæ talpa talis educitur, & in Iſraeliticam ouem lupus rapaciſſimus reformatur. Poſthæc illo dimiſſo dominus Legatus ad alios manus miſit, excommunicaturus vtiq; illos, quos in magno numero vel ſuſpicio publica, vel accuſatio priuata notauerat. Nos autem vix tandem cum lachrymis exorta lætitia reuertendi pro eo quod inſtantia capituli noſtros iam redditus exigebat, petita licentia, ſub ea nobis eſt exceptione conceſſa, vt Albienſem diœceſin intraremus, cōmonituri principem terræ *Rogerū* videlicet de Beders, vt & Albienſem epiſcopum, quem ſub cuſtodia hæreticorū in vinculis tenebat, abſolueret, & vniuerſam terram ſuam iuxta præceptum domini legati eliminatis hæreticis emundaret. Ingredientibus ergo nobis, vnà cum ſupradicto Bathonienſi Epiſcopo illam perditiſſimam regionem, quę velut totius ſentina malitiæ totam in ſe colluuionem hęreſis illuc diffluentis excepit. Prędictus *Rogerus* in vltimos & inacceſſibiles terræ ſuæ fines abſceſſit, tam mala conſcientia profugus, quàm cauſæ ſuæ merito deſperatus. oderat enim lucem veritatis, autor malitiæ, nec ſuſtinere poterat noſtrę collocutionis acceſſum, qui totus receſſerat in opera tenebrarum. Peruenimus tamen ad quoddam munitiſſimū caſtrum eius, quod propriè ac ſingulariter caſtri nomine incolæ nuncupabant. Ibi habitabat vxor illius cum militia magna, & familia multa nimis. Omnes ferè habitatores eiuſdē caſtri, vel hæretici vel hęreticorum complices erant, licèt ſola Domini virtute repreſſi nihil contra fidē, quam prędicabamus, præſumerent vel mutire. Quamuis enim eſſēmus in manus eorum poſiti, & velut in eorū quaſdam potentiæ ſuæ compedes hęretica vndiq; multitudine circumuenti, verbū tamen Domini non erat alligatum, quin eos continuis inuectionibus & increpationibus feriremus. Cumq; videremus quòd nihil omninò pręſumerent reſpondere, iudicauimus prędictum *Rogerum* proditorem, hęreticum, & de violata Epiſcopi ſecuritate periurum, eum tanquā publica excōmunicatione damnatum ex parte domini Papę ac prędictorum regum in pręſentia coniugis militumque ſuorum in nomine *Chriſti* confidenter diffidantes. Ecce â modò ſatis apparet quàm grande & euidens oſtium patet principibus Chriſtianis, vt *Chriſti* vlciſcantur iniurias, ponantq; deſertum quaſi hortum Domini & ſolitudinem eius in delitias Paradiſi. Ne autem vel parum vel nihil fieri contra illos poſſe cauſentur, ſciant omnes generalem fuiſſe in vrbe Toloſana ſententiam, quòd ſi iſta viſitatio fuiſſet adhuc triennio retardata, vix inueniretur in ea qui nomen *Chriſti* ampliùs inuocaret. Super hæc autem omnia prædictus Comes ſancti *Egidij* coram populo ciuitatis præſtito iuramento firmauit, quòd â modò nec prece nec pretio fauebit hæreticis.

EOdem anno rex Angliæ pater transfretauit de Normannia in Angliam, & apud **Wodestoke** fecit *Gaufridum* filium ſuum, Comitem Brittanniæ, militem: qui ſtatim poſt ſuſceptionem militaris officij, transfretauit de Anglia in Normanniam, & in confinibus Francię & Normannię militaribus exercitijs operā pręſtans gaudebat ſe bonis militibus ęquiparari: & eò magis ac magis probitatis ſuę gloriam quęſiuit, quo fratres ſuos, *Henricum* videlicet regem, & *Richardum* Comitem Pictauiæ in armis militaribus plùs florere cognouit. Et erat eis mens vna, videlicet, plus cæteris poſſe in armis: ſcientes, quòd ars bellandi, ſi non præluditur, cùm fuerit neceſſaria non habetur. Nec poteſt athleta magnos ſpiritus ad certamen afferre, qui nunquam ſugillatus eſt. Ille qui ſanguinem ſuum vidit; cuius dentes crepuerunt ſub pugno: ille qui ſupplantatus

aduerſarium toto tulit corpore,nec proiecit animum proiectus; qui quotiens cecidit, contumacior ſurrexit, cum magna ſpe deſcendit ad pugnam. *Multum enim adijcit ſibi virtus laceſſita:* fugitiua gloria eſt mens ſubiecta terrori. *Sine culpa vincitur oneris immenſitate, qui ad portandam ſarcinam impar, tamen deuotus occurrit. Bene ſoluuntur ſudoris præmia, vbi ſunt templa victoriæ.* Eodem anno *Willielmus* Remenſis Archiepiſcopus venit in Angliam ad beatum *Thomam* Cantuarienſem martyrem cauſa peregrinationis, cui rex Angliæ pater occurrens cum gaudio recepit, & dignis honorauit muneribus. Eodem anno *Alexander* Papa miſit legatos ſuos per vniuerſum orbem Romanæ Eccleſiæ ſubditum, ad inuitandum Eccleſiæ prælatos, vt Romam venirent in capite ieiunij anni proximò ſequentis, ad ſolenne concilium & generale celebrandum. Quotiens enim morborum violentia celeri greſſu ad animæ ſecreta feſtinat, obuias manus afferre non poteſt ſalutare conſilium, niſi ex collatione multorum. Venerunt igitur in Angliam duo legati, videlicet, *Albertus* de Suma, cui commiſſa erat Angliæ & Normanniæ pontificum & abbatum citatio: & *Petrus* de ſancta *Agatha*, cui commiſſa erat Scotiæ & Hiberniȩ & inſularum adiacentium Epiſcoporum & abbatum citatio. Idem autem *Petrus* de ſancta *Agatha* pro licentia tranſeundi per terram regis Angliæ iurauit, tactis ſacroſanctis Euangelijs, quòd in legatione ſua neque regi, neque regno ſuo malum quæreret, & quòd per eum rediret. & ita factum eſt. Eodem anno *Alexander* Papa in hac forma ſcripſit *Iohanni* Indorum regi.

Epiſtola *Alexandri* Papæ ad *Iohannem* regem *Indorum miſſa.*

ALexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, chariſſimo in *Chriſto* filio, illuſtri & magnifico Indorum regi, ſacerdotum ſanctiſſimo ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Apoſtolica ſedes, cui licèt immeriti præſidemus, omnium in *Chriſto* credentium caput eſt & magiſtra: Domino atteſtante, qui ait beato *Petro*, cui licèt indigni ſucceſſimus, *Tu es* Petrus, *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Hanc ſiquidem petram *Chriſtus* eſſe voluit in Eccleſiæ fundamentum, quam præconat nullis ventorum turbinibus nulliſque tempeſtatibus quatiendam. Et ideò non immeritò beatus *Petrus*, ſuper quem fundauit Eccleſiam ligandi atque ſoluendi ſpecialiter & prȩcipuè inter Apoſtolos alios meruit accipere poteſtatem. Cui dictum eſt à Domino, *tibi dabo claues regni cœlorum, & portæ inferni non præualebunt aduerſus eam. & quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cœlis; & quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis.* Audiueramus vtique iampridem, referentibus multis, & in fama communi, quomodo cùm ſis Chriſtianũ nomen profeſſus, pijs vel operibus indeſinenter intendere, & circa ea tuum animũ geras quȩ Deo grata ſunt, & accepta. Sed & dilectus filius magiſter *Philippus* medicus & familiaris noſter, qui de intentione pia, & propoſito tuo, cũ magnis, & honorabilibus viris regni tui ſe in partibus illis verbum habuiſſe proponit, ſicut vir prouidus & diſcretus, circũſpectus & prudens, conſtanter nobis & ſollicitè retulit, ſe manifeſtiùs ab his audiſſe, quòd tuæ voluntatis ſit, & propoſiti erudiri catholica & Apoſtolica diſciplina, & ad hoc feruenter intendas, vt tu & terra tuæ ſublimitati commiſſa, nihil vnquam videamini in fide veſtra tenere, quod à doctrina ſedis Apoſtolicȩ diſſentiat modo quolibet, vel diſcordet. Super quo ſanè tibi ſicut chariſſimo filio plurimùm congaudemus, & ei à quo omne donum procedit immenſas gratiarum exſoluimus actiones: vota votis & preces precibus adiungentes, vt qui dedit tibi nomen Chriſtianitatis ſuſcipere, mẽti tuȩ per ſuã ineffabilem pietatẽ inſpiret, quòd omnino velis ſapere quȩ ſuper omnibus articulis fidei tenere debet religio Chriſtiana. Non enim verè poteſt de Chriſtiana profeſſione ſperare ſalutem, qui eidem profeſſioni verbo, & opere nõ concordat: quia nõ ſufficit cuilibet nomine Chriſtiano cenſeri, qui de ſe ſentit aliud, quàm Catholica & Apoſtolica habeat diſciplina. iuxta illud quod Dominus in Euãgelio dicit, *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnũ cœlorum, ſed qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cœlis eſt.* Illud autẽ nihilominus ad cõmendationem tuȩ virtutis accedit, quòd ſicut prudens magiſter *Philippus* ſe à tuis aſſerit audiſſe, fluenti deſiderio cuperes in vrbe habere eccleſiam, & Ieroſolymitanum altare aliquod, vbi viri prudentes de regno tuo manere

manere possent, & Apostolica pleniùs instrui disciplina, per quos postmodum tu, & homines regni tui doctrinam ipsam reciperent & tenerent. Nos autem, qui licèt insufficientibus meritis in beati *Petri* cathedra positi, iuxta Apostolum, *Sapientibus et insipientibus, diuitibus et pauperibus, nos recognoscimus debitores*; de salute tua & tuorū omnimodam sollicitudinem gerimus, & vos ab his articulis, in quibus erratis á Christiana & catholica fide, prompto animo prout tenemur ex suscepti ministerio regiminis volumus reuocare: cùm ipse Dominus beato *Petro*, quem omnium Apostolorū principem fecit, dixit, *Et tu aliquando cõuersus confirma fratres tuos*. Licèt autē graue nimis videatur & laboriosum existere ad præsentiam tuam inter tot labores & varia itineris locorū discrimina, & inter longas & ignotas oras quemlibet â nostro latere destinare: considerato tamen officij nostri debito, & tuo proposito & intentione pensata, præfatum *Philippum* medicum & familiarem nostrum, virum vtique discretum, circumspectum, & prouidum, ad tuam magnitudinem mittimus, de *Iesu Christi* misericordia confidentes, quòd si volueris in eo proposito & intentione persistere, quam te, inspirante Domino, intelligimus concepisse; de articulis Christianæ fidei, in quibus tu & tui â nobis discordare videmini, in proximo per Dei misericordiam eruditus, nihil prorsus timere poteris, quod de errore tuam vel tuorum salutem prępediat, vel in vobis nomen Christianitatis offuscet. Rogamus itaque excellentiam regiam, monemus, & hortamur in Domino, quatenus eundem *Philippum*, pro reuerentia beati *Petri* & nostra, sicut virum honestum, discretum, & prouidum, & â nostro latere destinatum, debita benignitate recipias, & reuerenter & deuotè pertractes. & si tuæ voluntatis est & propositi, sicut omninò decet esse, vt erudiaris Apostolica disciplina, super his, quæ idem *Philippus* ex nostra tibi parte proponet: ipsum diligenter audias, & exaudias, & personas honestas & literas tuo sigillo sigillatas, quibus propositum & voluntatem tuam possimus plenè cognoscere, ad nos cum ipso transmittas: quia quanto sublimior & maior haberis, & minùs de diuitijs & potentia tua videris inflatus, tanto libentiùs, tam de concessione Ecclesiæ in vrbe, quàm etiam de conferendis altaribus in Ecclesia beati *Petri* & *Pauli*, & Ierosolymis in Ecclesia sepulchri Domini, & in alijs, quæ iustè quæsieris tuas curabimus petitiones admittere, & efficaciùs exaudire, vtpote qui desiderium tuum super hoc, quod multa commendatione dignum extitit, modis omnibus, quibus secundum Deum possumus, volumus promouere, & tuam & tuorum animas desideramus Domino lucrifacere. Data Venetiæ in Riuo alto. quinto Kal. Octobris.

Eodem anno *Richardus* Comes Pictauis venit cum exercitu magno ad Assiensem ciuitatem, & inuenit ibi Comitem Bigorniæ in carcere ciuium incarceratum, quem ciues tradiderunt ei. & ipse Comes Bigorniæ tradit Comiti Pictauis pro liberatione sua Clarum montem & castellum de Mumbrun. Deinde cepit Genzai & Martillan, & Grumuile, & Agenuile, & Tailebeburc, & Ponz, & omnia ista castella in terram deiecit. & Bugrius Comes de Engolismo reddidit ei ciuitatem Engolismi, & castellum de Muntiniac; & ipse eorum mœnia subuertit.

ANno gratiæ 1179. qui erat annus vicesimus quintus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem *Henricus* fuit in Anglia die natalis Domini apud Wintoniam. Infra illud natale Domini in Anglia apud **Grenehale** in territorio de **Derlingtun** eleuauit se terra in altum, ad similitudinem proceræ turris: & ita remansit ab hora diei nona immobilis vsque ad vesperam, & tunc cecidit cum tam horribili strepitu, quòd vicinos terruit omnes, & absorbuit eam tellus, & fecit ibidem puteum profundissimum, qui est ibi in testimonium rei vsque in hodiernum diem. Post natale Domini venerunt de Hibernia in Angliam, *Laurentius* Dublinensis, & *Catholicus* Tuamensis, Archiepiscopi, & quinque, vel sex Episcopi, Romam ad concilium ituri. similiter de regno Scotiæ transierunt per Angliam Episcopi & abbates quàm plures. & illi omnes tam de Hibernia quàm de Scotia & alijs insulis per Angliam transeuntes, pro licentia transeundi iurauerunt, quòd neque regi neque regno eius damnum quærerent. De Anglia autem quatuor Episcopi tantum Romam profecti sunt: videlicet, *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & *Iohannes* Norewicensis Episcopus & *Robertus* Herefordensis Episcopus, & *Reginaldus* Bathoniensis Episcopus, & Abbates quàm plures. Episcopi autem Angliæ constanter asseruerunt, quòd ad generale concilium

domini Papæ quatuor Epiſcopi de Anglia tantùm Romam mittendi ſunt. Congregatis itaque vniuerſis Romæ in præſentia domini Papæ *Alexandri*, ipſe Papa in Lateranenſi Eccleſia, in eminentiori loco cum Cardinalibus ſuis, & præfectis & ſenatoribus, & conſulibus vrbis, conſtitutus, feria ſecunda tertiæ hebdomadæ Quadrageſimæ, quę tertio nonas Martij euenit, primum concilij ſui diem celebrauit. ſimiliter ſecundum concilij ſui diem celebrauit quarta feria ſequentis hebdomadę, quę ſecundo Idus Martij euenit. In quo concilio *Willielmus* Remenſis Archiepiſcopus factus eſt præsbyter Cardinalis ad titulum ſanctæ *Sabinæ*, & *Henricus* abbas Clareualenſis factus eſt Epiſcopus Cardinalis Albanenſis. Et dominus Papa tertium diem concilij ſui celebrauit, ſecunda feria, ante dominicam in Ramis palmarum, quæ quarto decimo Kalendarum Aprilis euenit. In quibus hæc decreta ſubſcripta generaliter obſeruanda conſtituit.

Decreta *Alexandri* Papæ, de Romano *Pontifice eligendo.*

LIcèt de vitanda diſcordia Romani Pontificis in electione manifeſtè ſatis â prædeceſſoribus noſtris conſtituta manauerint: quia tamen ſæpè poſt illa, per improbæ ambitionis audaciam, grauem paſſa eſt ſciſſuram Eccleſia, nos etiam ad malum hoc euitandum de conſilio fratrum noſtrorum, & ſacri approbatione concilij aliquid decernimus adiungendum. Statuimus igitur, vt ſi ab inimico fortè homine ſuperſeminante Zizania inter Cardinales de ſubſtituendo Pontifice non potuerit eſſe plena cōcordia: duabus partibus concordantibus, cùm tertia pars concordare noluerit, aut ſibi alium præſumpſerit nominare, ordinare, ille abſque vlla exceptione ab vniuerſa Eccleſia Romanus Pontifex habeatur, qui â duabus partibus electus fuerit, & receptus. Si quis autem de tertiæ partis vocatione vel nominatione confiſus, quia ratione non poteſt nomen ſibi vſurpauerit, tam ipſe, quàm qui eum receperint, excommunicationi ſubiaceant, & totius ſacri ordinis priuatione multentur: ita vt viatici eis niſi tantum in extremis communio denegetur, & niſi reſipuerint, cum *Dathan* & *Abiram*, quos terra viuos deglutiuit, accipiant portionem. Præterea ſi a paucioribus aliquis quàm a duabus partibus electus fuerit ad Apoſtolatus officium, niſi maior concordia interceſſerit, nullatenus aſſumatur, & prædictæ pœnæ ſubiaceat, niſi humiliter voluerit abſtinere. Ex hoc tamen nullum canonicis conſtitutionibus præiudicium generetur, in quibus maioris, & ſanioris partis debet præualere ſententia: quia quod eis in dubium venerit ſuperioris poterit iudicio definiri. In Romana verò Eccleſia ſpirituale aliquid conſtituitur, quia non poteſt ad ſuperiorem recurſus haberi.

Qualiter prælati debeant proferre ſententiam *in ſubiectos.*

REprehenſibilis valdè conſuetudo in quibuſdam partibus inoleuit, vt cùm fratres & coepiſcopi noſtri, ſeu etiam archidiaconi, appellantes quoſdam in cauſis ſuis exiſtimant, nulla penitus admonitione præmiſſa, ſuſpenſionis & excommunicationis in eos ſententiam ferunt. Alij etiam dum ſuperioris ſententiam & diſciplinam canonicam reformidant, ſine vllo grauamine appellationem obijciunt, & defenſionem iniquitatis vſurpant, quod ad præſidium innocentium dignoſcitur inſtitutum. Quocirca vel prælati ſententia valeat grauare ſubiectos, vel ſubditi pro ſola voluntate ſub appellationis obtentu correptionem valeant eludere pręlatorum; pręſenti decreto ſtatuimus, vt nec pręlati, niſi canonica admonitione pręmiſſa ſuſpenſionis vel excommunicationis ſententiā proferant in ſubiectos, niſi fortè talis ſit culpa, quæ ipſo ſuo genere ſuſpēſionis vel excommunicationis pœnam inducat, nec ſubiecti contra diſciplinam Eccleſiaſticam ante cauſæ ingreſſum in vocem appellationis erumpant. Si verò quiſquam pro ſua neceſſitate crediderit appellandum, competens ei ad proſequendam appellationem terminus præfigatur. Infra quem ſi fortè proſequi neglexerit, liberè tunc Epiſcopus auctoritate ſua vtatur. ſi autem in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerit veniente qui appellauerit venire neglexerit: ſi proprium quid habuerit,

habuerit, competentem illi recompenſationem faciat expenſarum, vt hic ſaltem deterritus in grauamen alterius non facilè quis appellet. Præcipuè verò, & in locis religioſis, volumus obſeruari, nè monachi ſiuè quicunq; religioſi, cùm pro aliquo exceſſu fuerint corrigendi, contra regularem prælati ſui & capituli diſciplinam appellare præſumant: ſed humiliter ac deuotè ſuſcipiant quod pro ſalute ſua ſciant ijs iniunctum.

❧ Qualiter Prælati debeant cum ſub-iectis hoſpitare.

CVm Apoſtolus ſe & ſuos proprijs manibus decreuerit exhibendos, vt locum prædicandi auferret pſeudoapoſtolis, & illis, quibus prędicabat nō oneroſus exiſteret; graue nimis & emendatione dignum eſſe dignoſcitur, quòd quidam fratrū & coepiſcoporum noſtrorū ita graues in procurationibus ſubditis ſuis exiſtunt, vt pro huiuſmodi cauſa ipſa etiam Eccleſiaſtica ornamēta ſubditi exponere compellantur, & longi temporis victum breuis hora conſumat. Quocirca conſtituimus, quòd archiepiſcopi parochias viſitantes, pro diuerſitate prouinciarū & facultatibus Eccleſiarum quadrageſimum vel quinquageſimum euectionis numerum, Epiſcopi verò viceſimum, aut triceſimum, Cardinales viginti aut viginti quinque nequaquam excedant; archidiaconi quinque aut ſeptem, decani, conſtitutis ſub ipſis duobus equis, contenti exiſtant. nec cum canibus venatorijs proficiſcantur, & auibus, nec ſumptuoſas epulas requirant: ſed cum gratiarum actione recipiant, quod honeſtè & competenter illis fuerit miniſtratū. Prohibemus etiam, ne ſubditos ſuos talleijs & exactionibus Epiſcopi grauare præſumant, & ita procedant, vt non quæ ſua ſunt, ſed quæ *Ieſu Chriſti* quærere videantur. Cùm enim dicat Apoſtolus, *Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parētes filijs*, multum longè à paterna pietate videtur, ſi præpoſiti ſubiectis ſuis graues exiſtant, quos in cunctis neceſſitatibus paſtoris debent more fouere. Archidiaconi verò, ſiue decani, nullas exactiones vel taillias in presbyteros ſiue clericos exercere præſumant. Sanè quod de prædicto numero vectionum ſecundum tolerantiam dictum eſt, in illis locis poterit obſeruari, in quibus ampliores fuerint redditus & Eccleſiaſticæ facultates. In pauperibus autem locis tantam volumus teneri menſuram, vt ex acceſſu maiorū minores non doleant ſe grauari, ne ſub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis vti ſolebant, plurium ſibi credant poteſtatem indultam. Suſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquotiens ſuperuenerint, vt ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum auxilium valeant poſtulare.

❧ Ne noui cenſus imponantur Eccleſijs.

CVm in Eccleſiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod gratis receptum eſt, gratis debeat impendi: horribile nimis eſt quòd in quibuſdā Eccleſijs locū venalitatis perhibetur habere, ita vt pro Epiſcopis vel abbatibus, ſeu quibuſcunq; perſonis Eccleſiaſticis ponendis in ſede, ſeu introducendis presbyteris in Eccleſia, nec non pro ſepulturis & exequijs mortuorum, & benedictionibus nubentium, ſeu alijs Eccleſiaſticis ſacramentis requiratur; & non poſſit ille qui indiget iſta percipere, niſi manum implere curauerit largitoris. Putant etiam ſibi ex hoc plures licere, quia legem mortis de longa inualuiſſe conſuetudine arbitrantur, non ſatis, quia cupiditate excæcati ſunt, attendentes, quòd tanto grauiora ſunt crimina, quanto diutiùs animum tenuerint alligatum. Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro perſonis Eccleſiaſticis deducendis ad ſedem, vel ſacerdotibus inſtituendis, aut ſepeliendis mortuis, ſeu in benedicendis nubentibus, ſiue alijs ſacramentis exigatur, diſtrictiùs inhibemus. Siquis autem contra hoc venire præſumſerit, portionem cum *Giezi* ſe nouerit habiturum, cuius factum turpis muneris exactione imitatur. Prohibemus inſuper, ne ab Epiſcopis vel abbatibus, alijſue prælatis, noui cenſus imponantur Eccleſijs, nec veteres augeantur, nec partem reddituum ſuis vſibus appropriare præſumant: ſed libertatem, quam maiores ſibi conſeruari deſiderant, minoribus quoque ſuis bona voluntate conſeruent. Si quis autem aliter egerit, irritum quod egerit habeatur.

Prohibentur Chriſtiani ne ſeruiant *Saracenis.*

ITa quorundam animos occupauit ſæua cupiditas, vt cùm glorientur nomine Chriſtiano, Saracenis arma deferant, & pares aut etiam ſuperiores in malitia fiant eis, cùm ad expugnandos Chriſtianos eis arma & neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiã, qui pro ſua cupiditate in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus, regimen & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab Eccleſiæ communione præciſos, & pro ſua iniquitate excommunicationi ſubditos, & rerum ſuarum & per principes catholicos & conſules ciuitatum priuationi militari, & capientium ſeruos ſi capti fuerint, fore cenſemus. Præcipimus etiam vt per Eccleſias maritimarum vrbium crebra & ſolennis excommunicatio in eos proferatur. Excommunicationis pœnæ ſubdantur, qui Romanos, aut alios Chriſtianos pro negotiatione aut alijs honeſtis cauſis nauigio vectos, aut capere aut rebus ſuis ſpoliare præſumunt. Illi etiam qui Chriſtianos naufragium patientes, quibus ſecundum regulam fidei auxilio eſſe tenentur, damnoſa cupiditate rebus ſuis ſpoliare præſumunt, niſi ablata reddiderint, excommunicationi ſe nouerint ſubiacere.

Ne torneamenta fiant.

FÆlicis memoriæ Papæ *Innocentij* & *Eugenij* prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærentes, deteſtabiles nundinas vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex dicto conuenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ, temerè congrediuntur, vnde mortes hominum & pericula animarum ſæpè proueniunt, fieri prohibemus. Quòd ſiquis eorum ibi mortuus fuerit, quamuis ei pœnitentia non denegetur, Eccleſiaſtica tamen careat ſepultura.

De Treugis ſeruandis.

TReugas à quarta feria poſt occaſum ſolis vſque ad ſecundam feriam poſt ortum ſolis, & ab Aduentu Domini vſque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuageſima vſque ad Octauas Paſchæ, ab omnibus inuiolabiliter obſeruari præcipimus. Siquis autem treugam infringere tentauerit, poſt tertiam commonitionem ſi non ſatisfecerit, Epiſcopus ſuus excommunicationis ſententiam dictet, & ſcriptam vicinis Epiſcopis annuntiet. Epiſcoporum autem nullus excommunicatum in communione ſuſcipiat, immo ſcripto ſuſceptam ſententiam quiſque confirmet. ſi quis autem hoc violare præſumpſerit, ordinis ſui periculo ſubiaceat. & quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, præcipimus vt Epiſcopi ad ſolum Deum & ſalutem populi habentes reſpectum, omni cupiditate ſopita, ad pacem firmiter tenendam mutuum in conſilium & auxilium impendant, nec alicuius amore vel odio prætermittant. Quòd ſi quis in hoc opere Dei tepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis amittat.

De abolendis ordinationibus ab *Antipapis introductis.*

QVod à prædeceſſore noſtro fœlicis memoriæ Papa *Innocentio* factum eſt innouantes, ordinationes ab *Octauiano*, *Guidone*, hereſiarchis nec non & *Iohanne* Stumenſi qui eos ſequutus eſt, factas, & ab ordinatis ab ijs irritas eſſe cenſemus. adijcientes etiam vt qui dignitates Eccleſiaſticas ſeu beneficia per prædictos ſciſmaticos acceperunt, careant impetratis. Alienationes etiam ſiue inuaſiones quæ per eoſdem ſciſmaticos, ſeu per Laicos factæ ſunt, de rebus Eccleſiaſticis omni careant firmitate, & ad Eccleſiam ſine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præſumpſerit, excommunicationi ſe nouerit ſubiacere. Illos autem qui ſponte ſacramenta de tenendo ſciſmate pręſtiterunt, à ſacris ordinibus & dignitatibus decernimus manere ſuſpenſos.

Quales

Quales debent esse, qui eligendi sunt ad *regimen ecclesiæ.*

CVm in cunctis sacris ordinibus & ecclesiasticis ministerijs, & ætatis maturitas & grauitas morum, & literarum scientia sit quærenda: multò fortiùs in episcopo hoc inquiri oportet, qui ad curam aliorum positus, in seipso debet ostendere, qualiter alios oporteat in domo Domini conseruare ea propter, ne quod à quibusdam ex necessitate temporis factum est in exemplum trahatur à posteris; præsenti decreto statuimus vt nullus in episcopum eligatur, nisi qui iam tricessimum annum ætatis egerit, & de legitimo sit matrimonio natus: qui etiã vita & scientia commendabilis demonstretur. Cùm autem, qui electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, & ecclesiasticorum bonorum administrationem habuerit, decurso tempore de consecrandis episcopis à canonibus definito, ad quem spectant beneficia quæ habuerat *distribuẽdi, de his liberam obtineat facultatem. Inferiora etiam ministeria vtputa Decanatus, Archidiaconatus, & alia, quæ animarum curam habent annexam, nullus omninò accipiat, sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi qui iam vicesimum quintum annum ætatis habuerit, & qui scientia & moribus commendabilis existat. Cùm autem assumptus fuerit, si Archidiaconus in Diaconum: Decanus & reliqui admoniti non fuerint, præfixo à canonibus tempore in presbyteros ordinati, & ab illo remoueãtur officio, & alij conferatur, qui & velit & possit illud conuenienter implêre, nec prosit eis appellationis diffugium, si fortè in transgressione constitutionis istius per appellationem se voluerit tueri. Hoc sanè non solùm de promouendis, sed de his etiam, qui iam promoti sunt, si canones non obsistant, præcipimus obseruandum. Clerici sanè si contra formam istam quenquam elegerint, & eligendi potestate tunc priuatos, et ab ecclesiasticis beneficijs triennio nouerint se suspensos. Dignum est enim, vt quos Dei timor à malo non reuocat, ecclesiasticæ saltem coerceat seueritas disciplinæ. Episcopus autem, si aut contra hoc fecerit, aut consenserit fieri, in conferendis prædictis officijs potestatem suam amittat, & per capitulum, aut per Metropolitanum, si etiam capitulum concordare nequiuerit, ordinetur.

al. disponendi

De Hæreticis.

SIcut ait beatus *Leo*, *Licèt ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta iudicio cruentas effugiat vltiones*, catholicorũ tamen principũ constitutionibus adiuuatur, vt sæpè quærant homines salutare remedium, dum corporale super se metuerint euenire suppliciũ. Eapropter quia in Wasconia, Albegesio, & alijs locis ita hęreticorum, quos alij Catarros, alij Publicanos, alij Paterinos, alij alijs nominibus vocant, inualuit damnata peruersitas, vt iam non in occulto sicut alibi nequitiam suam exerceant: sed errorem suum publicè manifestant, & ad consensum suum simplices attrahant & infirmos: eos & defensores eorum & receptores anathemati decernimus subiacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis ipsos in domo vel in terra sua tenere vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, nec sub priuilegiorum nostrorum quibusque obtentu indultorum, ne sub aliqua quacunque occasione oblatio pro eis fiat, aut inter Christianos accipiant sepulturam. De Brabanconibus, & Arragonensibus, Nauarrijs, & Basclis, & Coterellis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent, vt nec ecclesijs, nec monasterijs deferant, nec viduis aut pupillis, nec pueris, aut senibus, nec cuilibet parcant ætati, aut sexui; sed more Paganorum omnia perdant, & vastent. Similiter constituimus etiam, vt ipsi, qui eos conduxerint, vel tenuerint, vel fouerint, vel religiones, in quibus talia debacchantur in Dominicis & alijs diebus solennibus per ecclesias excommunicati publicè nunciẽtur, & eadem omninò sententia & pœna cum prædictis hæreticis habeantur astricti, nec ad communionem recipiantur ecclesiæ, nisi societate illa pestifera & hæresi abiuratis. Relaxatos autem se nouerint à debito fidelitatis seu hominij aut totius obsequij, dum in tanta iniquitate

quitate permanserint, quicunq; pacto illis teneantur annexi. Illis autem cunctísque fidelibus in remissionem iniungimus omnium peccatorum, vt tantis cladibus se viriliter opponant, & contra eos armis tueantur populum Christianum. Confiscentur quoque bona eorum, & liberum sit principibus huiusmodi pestilentes homines subijcere seruituti. Qui autem in vera pœnitentia ita discesserint, & peccatorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ se non dubitent habituros. Nos autem de misericordia Dei, & beatorum *Petri* & *Pauli* Apostolorum authoritate confisi, fidelibus Christianis, qui contra eos susceperint, & ad eorum siue aliorum prælatorum consilium, ad eos decertauerint expugnandos, biennium de iniuncta pœnitentia relaxamus: aut si longiorem ibi moram habuerint, episcoporũ discretioni, quibus huius rei cura fuerit iniuncta, committimus, vt ad eorum arbitrium secundum modum laboris maior eis indulgentia tribuatur. Illos autem, qui admonitionem episcoporum in huiusmodi parere contempserint, à perceptione corporis & sanguinis Domini iubemus esse immunes. Interim verò eos, qui ardore fidei ad expugnãdum eos laborem istum assumpserint, sicut eos, qui sepulchrum Domini visitant, sub ecclesiæ defensione recipimus, & ab vniuersis inquietationibus, tam in rebus quàm in personis, statuimus manere securos. Si verò quisquam interim eos molestare præsumpserit, per episcopum loci excommunicationis sentẽtia feriatur, & talis sententia ab omnibus obseruetur, donec & ablata reddantur, & de illatis damnis congruè satisfaciat. Episcopi verò siue presbyteri, qui talibus fortè non restiterint, officij suspensione multentur, donec misericordiã sedis Apostolicæ obtineãt.

Leprosi semetipsis priuatam habeant *ecclesiam, & cœmiterium.*

CVm dicit Apostolus *Paulus abundantiorem honorem membris inferioribus deferendum*; è contra quidam quæ sua sunt non quæ *Iesu Christi* quærentes leprosis qui cum sanis habitare non possunt, vel ad ecclesiam cum alijs conuenire, ecclesias & cœmiteria non permittunt habere, nec proprij vicarij ministerium sacerdotis. Quod quia procul à pietate Christiana esse dignoscitur, de benignitate Apostolica constituimus, vt vbicunq; tot sub communi vita fuerint congregati, quòd ecclesiam cum cœmiterio sibi constituere & proprio valeant gaudere presbytero sine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen vt iniuriosi veteribus ecclesijs nequaquam existant, de iure parochiali. Quod enim pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de ortis & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

Ne Christiani habitent cum Iudæis vel Sarracenis.

IVdæi siue Sarraceni nec sub Alexandrorum puerorum obtentu, nec pro seruitio vel aliqua qualibet causa Christiana mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem, qui cum ijs pręsumpserint habitare, testimonium quoq; Christianorum aduersus Iudæos in omnibus causis, cùm illi aduersus Christianos testibus suis vtantur, recipiendum esse censemus: & anathemate decernimus esse feriẽdos, quicunq; Iudæos Christianis voluerint in hac parte præferre, cùm eos Christianis oporteat subiacere, & ab ijs pro sola humanitate foueri. Si qui verò præterea Deo inspirante ad fidem se conuerterint Christianam à possessionibus nullatenus excludantur, cùm melioris condicionis conuersos ad fidem esse oporteat, quàm antequam fidem susciperent habebantur. Si autem secus factum fuerit, principibus seu potestatibus eorundem locorum sub pœna excommunicationis iniungimus, vt portionem hæreditatis & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.

Ne monachus vel alius religiosus recipiatur *sub pretio.*

MOnachi non sub pretio recipiantur in monasterio, non peculiũ permittãtur habere; nõ singuli per villas & oppida siue quascũq; parochiales ponãtur ecclesias: sed

in maiori conuentu aut cum aliquibus fratribus maneant, nec ſoli inter ſeculares homines ſpiritualium hominum conflictum expectent: *Solomone* dicente, *Væ ſoli, nam cadit & non eſt qui eum ſubleuet*. Si quis autem exactus à ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros ordines non accedant, is autem qui eum receperit officij ſui priuatione multetur. Si verò peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit pro iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione altaris remoueatur, & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat ſepulturam. Quod etiam de diuerſis religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem qui diligenter iſta non curauerit officij ſui iacturam ſe nouerit incurſum, prioratus verò ſiue obedientiæ pretij datione nulli tradantur. Alioquin dantes & accipientes à miniſterio eccleſiaſtico fiant alieni. Priores verò cùm in conuentualibus eccleſijs fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta & rationabili cauſa non mutentur; videlicet ſi dilapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amouendi meritò videantur, aut ſi etiam pro neceſſitate maioris officij de conſenſu fratrum fuerit transferendus.

Ne aliquis multas habeat eccleſias.

QVoniam nonnulli modum auariciæ non ponentes, & diuerſas dignitates eccleſiaſticas, & plures eccleſias parochiales propter ſanctorũ canonum inſtituta nituntur adquirere, ita vt cum vnum officium vix implere ſufficiant ſtipendia ſibi vendicet plurimorum, ne id de cætero fiat diſtrictius prohibemus. Cùm igitur vel eccleſiaſticum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc perſona quæratur, quæ reſidere in loco, & cauſam eius per ſeipſũ valeat exercere. Quod ſi aliter actũ fuerit, & qui receperit, quod contra ſacros canones receperit, amittat, & qui dederit, largiendi poteſtate priuetur, & quia in tantum iam quorundam proceſſit ambitio, vt non duas vel tres, ſed ſex aut plures perhibeãtur habere, cùm nec duabus poſſint debitam prouiſionem impendere, per fratres & coepiſcopos noſtros hoc emendari præcipimus, & de multitudine canonibus inimica, quæ diſſolutionis materiam & euagationis inducit, & certum continet periculum animarum eorum, qui eccleſijs deſeruire valeant indigentiam ſubleuari. Præterea quia in tantum laicorum quorundam proceſſit audacia, vt epiſcoporum authoritate neglecta clericos inſtituant in eccleſijs, & remoueant etiam cùm voluerint; poſſeſſiones quoque atque alia eccleſiaſtica bona pro ſua plærumque voluntate diſtribuant, & tam eccleſias ipſas quàm homines earum taillis & exactionibus grauare præſumunt. Eos ſiquidem qui à modò iſta commiſerint, anathemate decernimus eſſe feriendos. Presbyter autem ſiue clericus, qui eccleſiam ſine proprij epiſcopi authoritate per laicos receperit, communione priuetur; & ſi perſtiterit, à miniſterio eccleſiaſtico & ordine deponatur. Sanè quia laici quidam eccleſiaſticas perſonas & ipſos etiam epiſcopos iudicio ſuo ſtare compellunt: eos qui de cætero id præſumpſerint à communione fidelium decernimus ſegregandos. Prohibemus etiam ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos poſſint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & eccleſiæ non reddiderit, Chriſtiana ſepultura priuetur.

Ne manifeſtus Vſurarius recipiatur ad *communionem altaris.*

QVia in omnibus ferè locis crimen vſurarum inualuit; vt multi negotijs prætermiſſis quaſi licitè vſuras exerceant; & qualiter vtriuſque teſtamenti pagina condemnetur, non attendunt: ideò conſtituimus, vt vſurarij manifeſti nec ad communionem recipiantur altaris, nec Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam, ſed nec oblationem eorum quiſquam accipiat. Qui autem acceperit, aut Chriſtianæ tradiderit ſepulturæ, & ea, quæ acceperit reddere compellatur, & donec ad arbitrium ſui epiſcopi ſatiſfaciat ab officij ſui executione maneat ſuſpenſus.

De

De teſtamentis Clericorum.

CVm in officijs charitatis primò videamur illis obnoxij, à quibus beneficium nos cognouimus recepiſſe, è contra quidam clerici cùm ab eccleſijs ſuis multa bona perceperunt, bona per eccleſias acquiſita in alios transferre præſumũt. Hoc igitur quia in antiquis canonibus conſtat eſſe inhibitum, nos etiam nihilominus inhibemus. Indemnitati itaq; eccleſiæ prouidere volentes, ſiue inteſtati deceſſerint, ſiue alijs conferre voluerint, penes eccleſias eadem bona præcipimus remanere. Præterea quoniam quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui decani vocantur, & pro certa quantitate pecuniæ epiſcopalem iuriſdictionem exercent, prẹſenti decreto ſtatuimus, vt qui de cætero id prẹſumſerit, officio ſuo priuetur, & epiſcopus conferendi hoc officium poteſtatem amittat.

De ordinatione eccleſiarum.

CVm in cunctis eccleſijs quod pluribus & ſenioribus fratribus viſum fuerit incunctanter debet obſeruari, graue nimis & digniſſimũ reprehenſione, quòd per quaſdam eccleſias pauci, quoniam non tam de ratione quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem eccleſiaſticam procedere non permittunt. Quocirca præſenti decreto ſtatuimus, vt niſi à paucioribus & minoribus rationabile aliquid fuerit oſtenſum, appellatione remota præualeat ſemper, & ſuum conſequatur effectum, quod à maioris & ſenioris conſilij parte fuerit conſtitutum. Nec conſtitutionem noſtrã impediat, ſi aliquis ad conſeruandam eccleſiæ ſuæ conſuetudinem ſe iuramento dicat eſſe conſtrictum. Nõ enim dicenda ſunt iuramenta ſed periuria potiùs, quæ contra vtilitatem eccleſiaſticam, & ſanctorum patrum veniunt inſtituta. Si quis autem huiuſmodi conſuetudines, quæ nec ratione iuuantur, nec ſacris congruunt inſtitutis, iurare præſumpſit, donec condignam egerit pœnitentiam, à Dominici corporis perceptione exiſtat alienus.

De præſentatione Clericorum.

QVum in quibuſdam locis fundatores eccleſiarum aut hæredes eorum poteſtate, in quam eccleſia eos hucuſq; ſuſtinuit, abijciuntur: & quum in Dei eccleſia vnus debeat eſſe qui præſit, ipſi plures ſine reſpectu ſubiectionis eligere moliuntur; & quum vna eccleſia vnius debeat eſſe rectoris, pro ſua defenſione plurimos repræſentant. Quocirca præſenti decreto ſtatuimus, vt ſi plures partes fundatorum ſe in contraria vota diuiſerint, ille præficiatur eccleſiæ, qui moribus iuuatur & meritis, & plurimorum eligitur & probatur aſſenſu. Si autem hoc ſine ſcandalo eſſe nequiuerit, ordinet antiſtes eccleſiam ſicut meliùs ſecundum Deum nouerit ordinandam, & idipſum faciat etiamſi de iure patronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, & ſi cui competat infra tres menſes fuerit definitum.

De pace ſeruanda.

INnouamus etiam, vt presbyteri, clerici, monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici, euntes & redeuntes, & in agricultura exiſtentes, & animalia, quibus arant, & quæ cætera portant in agrum congrua ſecuritate lætentur: nec quiſquam alicubi nouas rectorũ exactiones, ſine authoritate & conſenſu regũ & principum, ſtatuere, aut ſtatutas de nouo tenere, aut veteres attentare aliquo modo præſumant. Si quis autem contra hoc fecerit, & commonitus non deſtiterit donec ſatiſfaciat, communione careat Chriſtiana.

Ne eccleſiaſtica beneficia alicui permittantur, *antequam vacent.*

NVlla eccleſiaſtica beneficia, ſeu etiam miniſteria, vel eccleſiæ alicui tribuantur, ſeu promittantur, antequam vacent, ne deſiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum, & beneficium ſe crediderit ſucceſſurum. Cùm enim id etiã in ipſis gentiliũ legibus inueniatur inhibitũ, turpe nimis eſt & diuini plenũ animaduerſione iudicij,

ſi locum in eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio habeat, quam etiam ipſi gentiles homines condemnare curauerunt. Cùm verò præbendas eccleſias, ſeu quælibet officia in aliqua eccleſia vacare contigerit, vel ſi etiam modò vacant, non diu maneant in ſuſpenſo, ſed infra ſex menſes perſonis, quæ dignè adminiſtrare valeant, conferantur. Si autem epiſcopus, vbi ad eum ſpectauerit conferre diſtulit, per capitulum ordinetur. Quòd ſi ad capitulum electio pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, epiſcopus ſecundum Deum hoc cum religioſorum virorum conſilio exequatur. Aut ſi omnes fortè neglexerint, metropolitanus de epiſcopis ſecundum Deum abſque illorum contradictione diſponat.

Ne aliquis ordinetur ſine certo titulo.

EPiſcopus ſi aliquem ſine certo titulo, de quo neceſſaria vitæ percipiat in diaconum vel presbyterum ordinauerit; tamdiu ei neceſſaria ſubminiſtret, donec in aliqua ei eccleſia conuenientia ſtipendia militiæ clericalis aſſignet, niſi talis fortè ordinatus extiterit, qui de ſua vel paterna hæreditate ſubſidium vitæ poſſit habere.

Ne clerici in ſacris ordinibus conſtituti *focarias habeant.*

CLerici in ſacris ordinibus conſtituti, qui mulierculas in domibus ſuis ſub incontinentiæ nota tenuerint, aut abijciant eas & continenter viuant, aut beneficio & officio fiant eccleſiaſtico alieni. Quicunque in incontinentia illa, quæ contra naturam eſt, propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare: ſi clerici fuerint, eijciãtur à clero, vel ad agendam pœnitentiam in monaſterio retrudantur: ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitùs alieni. Monaſteria præterea Sanctimonialiũ ſi quiſquam clericus ſine manifeſta & neceſſaria cauſa frequentare præſumpſerit, per epiſcopum arceatur, & ſi non deſtiterit à beneficio eccleſiaſtico reddatur immunis.

Ne laici imponant eccleſijs onera.

NOn minùs pro illorum peccato qui faciunt, quàm pro illorum detrimento qui ſuſtinent, graue nimis eſſe dignoſcitur, quòd in diuerſis partibus mundi rectores & conſules ciuitatum, necnon & alij, qui poteſtatem videntur habere, tot eccleſijs onera frequenter imponunt, & ita grauibus eas & crebris exactionibus premunt, vt deterioris conditionis ſub eis ſacerdotium factum videatur, quàm ſub *Pharaone* fuerit, qui Dominicæ legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs ſeruituti ſubditis ſacerdotes ſuos & poſſeſſiones eorum in priſtina libertate dimiſit, & de publico eis alimoniam miniſtrauit, iſti verò vniuerſa ferè onera ſua imponunt eccleſijs, & tot angarijs ipſam affligunt, vt illud ei, quod *Ieremias* deplorat, competere videatur, *Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo.* Siue quidem foſſata ſeu expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis eccleſiarum, clericorum, & pauperum, *Chriſti* vſibus deputatis, cuncta volunt ferè complere. Iuriſdictionem etiam, & authoritatem epiſcoporũ & aliorũ prælatorũ ita euacuant, vt nil poteſtatis ei videatur in ſuis hominibus remanſiſſe. Super quo dolendum, pro eccleſijs dolendum eſt, nihilominus & pro ipſis, qui timorem Dei & eccleſiaſtici ordinis reuerentiã vidētur penitus abieciſſe. Quocirca ſub anathematis diſtrictione ſeueriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare prẹſumant, niſi epiſcopus vel clericus tantam neceſſitatem & vtilitatem inſpexerit, vt abſque coactione ad reuelandas communes neceſſitates, vbi laicorum non ſuppetant facultates, ſubſidia per eccleſias exiſtiment conferenda. Si autem conſules aut alij de cætero iſta commiſerint, & commoniti fortè deſiſtere noluerint, tam ipſi quàm fautores eorum excommunicationi ſe nouerint ſubiacere, nec communioni fidelium reddantur, niſi ſatiſfactionem fecerint competentem.

Vt prælati prouideant magiſtris ſcholarum *neceſſaria.*

QVoniam eccleſia Dei & in his quæ ſpectant ad ſubſidium corporis,& in his,quæ ad profectum perueniunt animarum, indigentibus ſicut pia mater prouidere tenetur,ne pauperibus, qui parentum opibus iuuari non poſſunt legendi, & proficiendi opportunitas ſubtrahatur,per vnamquámq; cathedralem eccleſiam magiſtro, qui clericos eiuſdem eccleſiæ,& ſcholares pauperes gratis doceat,competens beneficium aliquod præbeatur, quo docentis neceſſitas ſubleuetur, & diſcentibus via pateat ad doctrinam : & in alijs quoq; eccleſijs reſtituatur,ſeu monaſterijs,ſi retroactis temporibus aliquid in ijs fuerat deputatum. Pro licentia verò docendi nullus omnino pretium exigat,vel ſub obtentu alicuius conſuetudinis ab his,qui docent aliquid quærat,nec docere quenquam expetita licentia, qui ſit idoneus interdicat. Qui verò contra hoc venire præſumpſerit ab eccleſiaſtico fiat beneficio alienus. Dignum quippe eſſe videtur,vt in eccleſia Dei fructus laboris ſui non habeat,qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam,eccleſiaſticum profectum nititur impedire.

Decretum *Alexandri* Papæ,ne Clerici præſumant *ſeculares procurationes ſuſcipere.*

CLerici in ſubdiaconatu, & ſuprà,& in minoribus quoque ordinibus ſi ſtipendijs eccleſiaſticis ſuſtentantur coram ſeculari iudice aduocati, in negotijs forenſibus eſſe non præſumant,niſi propriam,vel eccleſiæ ſuæ cauſam fuerint proſecuti, aut pro miſerabilibus fortè perſonis,qui proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt, ſed nec procuratores villarum,aut iuriſdictiones etiā ſeculares ſub aliquibus principibus, & ſecularibus viris,vt iuſticiarij eorū fiant,clericorum quiſquam exercere præſumat.Si quis autē aduerſus hoc venire tentauerit, quia contra doctrinam Apoſtoli dicentis, nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negotijs,ſeculariter agit,ab eccleſiaſtico fiat miniſterio alienus, pro eo quòd officio clericali neglecto fluctibus ſeculi vt placeat potentibus ſe immergit. Diſtrictiùs autem decernimus puniendum, ſi religioſorum quiſquam aliquid prædictorum auſus fuerit attentare.

Decretum *Alexandri* Papæ de eccleſia inter*dicta,& interdictorum ſepultura.*

CVm & plantare ſacram religionē & plantatam fouere modis omnibus debeamus, nunquam hoc meliùs exequamur, quàm ſi nutrire quæ recta ſunt, & corrigere quæ profectum veritatis impediunt, commiſſa nobis à Deo authoritate cenſemus.fratrum autem,& coepiſcoporum noſtrorū vehementi conqueſtione comperimus, quòd fratres templi, & Hoſpitalis,alij quoque religioſæ profeſſionis,indulta ſibi ab Apoſtolica ſede priuilegia excedentes,contra epiſcopalem authoritatem, multa præſumunt, quæ & ſcandalum faciunt in populo Dei, & graue pariunt periculum animarum. propoſuerunt enim quòd eccleſias recipiunt de manibus laicorum : excommunicatos & interdictos ad eccleſiaſtica ſacramenta,& ſepulturam admittunt in eccleſijs ſuis,propter eorum conſcientiam, & inſtituant,& amoueant ſacerdotes, & fratribus eorum ad eleemoſynas quærendas euntibus cùm indultum ſit,eos vt in eorum aduentu ſemel in anno aperiantur eccleſiæ, atq; in eis diuina celebrentur officia, plures ex eis de vna ſiue de pluribus domibus ad interdictum locum ſæpiùs accedentes, & indulgentiam priuilegiorum in celebrandis officijs abutuntur,& tunc mortuos apud prædictas eccleſias ſepelire præſumunt ; occaſione quoque fraternitatum, quas in pluribus locis faciunt robur epiſcopalis authoritatis eneruant, dum contra eorum ſententiam ſub aliquorum priuilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, quæ ad eorum fraternitatem voluerunt ſe conferre. In his autem quia non tam de maiorum conſcientia, vel conſilio,

consilio, quàm de minorum discretione quorundam exceditur, & remouenda ea in quibus excedunt & quæ dubitationem faciunt decernimus declaranda. Ecclesias sanè & decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum tam illas quàm quoscunque alios religiosos recipere prohibemus. dimissis etiam quas contra tenorem istum moderno tempore receperint. Excommunicatos & nominatim interdictos tàm ab illis quàm ab omnibus alijs iuxta episcoporum sententiam statuimus euitandos. In ecclesijs suis quæ ad eos pleno iure non pertinent instituendos presbyteros episcopis repræsentent, vt eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos autem inconsultis episcopis non audeant remouere. Si verò Templarij siue Hospitalarij ad ecclesiam interdictam venerint, non nisi semel in anno ad ecclesiasticum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliant corpora interdictorũ. De fraternitatibus autem hoc constituimus, vt si non se prędictis fratribus omninò reddiderint, sed in proprietatibus suis duxerint remanendum, propter hoc ab episcoporum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem suam sicut in alios parochianos suos exerceant, cùm pro suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum est ab alijs quoque religiosis, qui præsumptione sua viam præripiunt, & contra canonicas eorum sententias & tenorem priuilegiorum nostrorum venire præsumunt, præcipimus obseruari. Si autem contra institutum hoc venerint; & ecclesiæ in quibus ista præsumpserint, subiaceant interdicto, & quod egerint irritum & vacuum habeatur. His itaque decretis promulgatis, & ab vniuerso clero & populo circumstante receptis, episcopi & cæteri viri ecclesiastici, qui conuenerant, cum munere benedictionis licentiam repatriandi accipere meruerunt.

Eodem anno rex Angliæ filius redijt de Normannia in Angliam in medio Quadragesimæ, & ad Pascha sequens ipse & rex pater suus fuerunt Wintoniæ. Et post Pascha *Richardus* de Luci Iusticiarius Angliæ, relicta iusticiaria potestate, factus est canonicus regularis in Abbatia sua de Leues, quam ipse in fundo suo fecerat, & bonis multis ditauerat; & paulò pòst ibidem obijt. Quo defuncto dominus rex pater magno celebrato concilio apud **Windeshores** communi consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, Comitum & Baronum, coram rege filio suo, diuisit Angliam in quatuor partes: & vnicuique partium præfecit viros sapientes ad faciendam iusticiam in terra, in hunc modum.

Richardus Episcopus Wintoniæ.
Richardus Thesaurarius regis.
Nicholaus filius *Toroldi.*
Thomas Basset.
Robertus de **Witefeld.**

Suthamtesire.
Wiltesire.
Glouceſtresire.
Dorsete.
Somersete.
Deuonia.
Cornubia.
Berkesire.
Oxenefordsire.

Gaufridus Eliensis episcopus.
Nicholaus capellanus regis.
Gilebertus Pipardus.
Reginaldus de **Wisebec** clericus regis.
Gaufridus Hosee.

Cantebrigesire.
Huntedunesire.

Northamteſire.
Leiceſtreſire.
Warewichſire.
Wireceſtreſire.
Herefordſire in Wallia.
Stafordeſire.
Salopeſire.
Iohannes epiſcopus Nortwicenſis.
Hugo Murdac clericus regis.
Michael Belet.
Richardus del Pec.
Radulfus Brito.
Norfolchie.
Sutfolchie.
Eſſexe.
Hertefordſire.
Midleſex.
Kent.
Surreia.
Sudſexe.
Bukinghamſire.
Bedefordſire.
Godefridus de Luci.
Iohannes Cumin.
Hugo de Gaerſt.
Ranulfus de Glanuilla.
Willielmus de Bendings.
Alanus de Furnellis. Iſti ſex ſunt iuſticiæ in curia regis conſtituti ad audiendum clamores populi: & eis aſſignatæ erant ſubſcriptæ prouinciæ.
Notinghamſire.
Derebiſire.
Euerwicſire.
Northumberland.
Weſtmerland.
Cumberland inter Rible & Mereſe.
Loncaſtre.

Eodem anno *Gaufridus* Comes Brittanniæ, præcepto regis patris ſui, tranſfretauit de Anglia in Britanniam; & congregato exercitu deuaſtauit terrā Guiomarij de Leims, & eum ad deditionem coegit. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ filius redijt de Anglia in Normanniam. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum Conſtantinopolim miſit *Agnetem* filiam ſuam quam *Ala* vxor ſua regina Francorum, ſoror *Willielmi* Remenſis Archiepiſcopi, ſoror etiam *Henrici* & *Theobaldi*, & *Stephani* Comitum, ei pepererat, maritandam *Alexi* filio *Manuelis* imperatoris Conſtantinopolitani. Eodem anno *Philippus* filius *Lodowici* regis Francorum, & prædictæ *Alæ* regina ægrotauit vſque ad mortem. vnde pater ſuus plurimùm condoluit, & diuina reuelatione in ſomnis admonitus, vt deuota peregrinatione adiret beatum *Thomam* Cantuarienſem martyrem, ſi vellet filium ſuum priſtinæ ſanitati reſtitui. Vndè factum eſt quòd *Lodowicus* rex Francorum, miſſis legatis ad *Henricum* regem Angliæ patrem, quæſiuit licentiam & ſecuritatem veniendi in Angliam; & ſine impedimento redire quæſiuit, & obtinuit. Rex igitur Francorum fiduciam habens in Domino, contra multorum conſilium, iter arripuit verſus Angliam. Et aſſumens ſecum *Philippum* Comitem Flandriæ, & *Baldwinum* Comitem de Ginnes, & *Henricum* ducem de Luuain, & Comitem *Willielmum* de Mandeuile, & aduocatum Betuiniæ, & alios Barones de regno Franciæ, peruenit vſque Witſand, & inde tranſfretauit in Angliam & applicuit apud Douere, 11. Kal. Septembris,

Septembris, feria quarta. Cui rex Angliæ pater in littore maris occurrens suscepit cum magno gaudio & honore, sicut charissimum dominum & amicum suum, & omnia necessaria sibi & hominibus suis honorificè ministrauit. Et in crastino, videlicet vigilia beati *Bartholomæi* Apostoli duxit eum Cantuariam vsque ad tumbam S. *Thomæ* martyris. Quô cùm venissent, *Lodowicus* rex Francorum obtulit super tumbam beati *Thomæ* martyris vnam cuppam de auro valdè magnam & pretiosam, & ad vsus monachorum ibidem Deo seruientium centum modios vini in perpetuum, singulis annis recipiendos apud Peissi in Francia ad omnimodam impensam regis Franciæ. Præterea concessit eis, quòd quæcunque de cætero emerentur in regno Franciæ ad proprios vsus illorum, quieta sint de teonnio & omnibus alijs consuetudinibus & exigentijs. Et hæc omnia fecit eis confirmari charta sua, quam ipsi receperunt de manu *Hugonis* de Puteaco cancellarij regis Franciæ, filij *Hugonis* Dunelmensis episcopi. Tertiò autem die sequenti, rex Franciæ & sui, qui cum eo venerant, rege Anglorum eos reducente, reuersi sunt ad **Douere**; & in crastino, videlicet septimo Kalendas Septembris, die Dominica, rex Franciæ cum suis transfretauit de Anglia in Flandriam, & applicuit apud **Witsand.** Interim *Philippus* filius eius, meritis & precibus beati *Thomæ* martyris pristinam adeptus est sanitatem. Quo audito rex Franciæ, in magno fluctuans gaudio publico, præcepit edicto, vt omnes principes regni sui ecclesiastici, & seculares conuenirent Remis in capite Kalendarum Nouembriū ad coronationem *Philippi* filij sui. Quibus congregatis *Willielmus* Remensis Archiepiscopus præfatum *Philippum* filium *Alæ* sororis suæ iam quintum decimum annum ætatis suæ agentem coronauit, & in regem vnxit Remis in ecclesia sedis Pontificalis die solemnitatis omnium sanctorum, ministrantibus ei in illo officio *Willielmo* Turonensi, & Bituricensi, & Senonensi Archiepiscopis, & ferè omnibus episcopis regni. *Henricus* autem rex Angliæ filius, in progressione à thalamo vsque in ecclesiam ipso die coronationis, ibat ante illum gestans coronam auream de iure ducatus Normanniæ, qua prædictus *Philippus* coronandus erat. & *Philippus* Comes Flandriæ præibat, ferens ante illum gladium regni. Alij verò duces, Comites, & barones præibant, & sequebantur diuersi diuersis deputati obsequijs, prout res exigebat. Sed *Lodowicus* rex pater eius, senio & morbo laborans paralytico, coronationi illius interesse non potuit. Nam cùm ab Anglia rediret, & ad beatum *Dionysium* iter arriperet, subito percussus frigore, incidit in paralysim, & vsum dexteræ partis corporis sui amisit. Eodem anno obijt *Rogerus* Wigornensis episcopus apud Turonim & ibi sepultus est. Eodem anno obijt *Willielmus* Comes Albemarliæ, & sepultus est in Abbatia sua de **Cornetun**. Eodem anno Tuscani & Pisani, & homines de Luca, & ciues de Pistura, & ciues de Florentia, & homines de valle Arne, & *Hugelinus* de valle Spolitæ concilium fecerunt, vt dolo caperent *Christianum* Maguntinum Archiepiscopum, *Frederici* Romanorum imperatoris Cancellarium; qui post pace factam inter dominum Papam & prædictum imperatorem apud Venetiam in Riuo alto, remanserat in Tuscana, & eos grauibus vexationibus ad inopiam redegerat. Facta itaque conuentione, conuenerunt *Conradum* filium *Willielmi* Marchias de monte Ferrato, vt eum dolo caperet: ipse enim præfatum Cancellarium odio habebat, sed iam cum eo pacem fecerat. Ad instigationem itaque cæterorum, & *Manuelis* imperatoris mandato, qui ei multas promisit diuitiarum facultates, si præfatum cancellarium cepisset: *Conradus* venit in manu forti ad ciuitatem de Camerin, vbi cancellarius ille cum paucis suorum conuenerat, & *Conradus*, iniectis in eum manibus tenuit, & in compedibus missum secum duxit, & incarcerauit eum primò in castello, quod vocatur Sanctus *Flauianus*, secundò incarcerauit eum in roca Venais, tertiò incarcerauit eum apud Eghependant, & tradidit eum *Bonifacio* fratri suo in custodia, & ipse *Conradus* profectus est ad *Manuelem* imperatorem Constantinopolitanum, cuius admonitione ipse ceperat prædictum Cancellarium. Et non ausus domum redire propter iniuriam quam fecerat *Frederico* Romanorum imperatori de captione Cancellarij sui, remansit cum *Manuele* Constantinopolitano imperatore, & vnam de neptibus illius imperatoris in vxorem duxit. Quo audito *Bonifacius* frater eius, qui prædictum *Christianum* Maguntinum Archiepiscopum *Friderici* Romanorum imperatoris

Cancellarium in carcere tenuit, cepit de eo duodecim millia perperorum & permiſit eum ab re.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo octogeſimo, qui erat annus 26. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Anglia die natalis Domini apud **Notingham**; cui feſto interfuit *Willielmus* rex Scottorum. Eodem anno *Philippus* rex Francorum, videns quòd pater ſuus morbo laboraret paralytico, adhæſit in omnibus conſilio *Philippi* Comitis Flandriæ. Cuius conſilio tyrannidem cepit exercere in populo, & omnes, quos nouerat patri ſuo fuiſſe familiares, ſpreuit & odio habuit: & matrem ſuam adeò perſequebatur, quòd à dominatione ſua expulit; & *Willielmum* Remẽſem Archiepiſcopum, & Comitem *Theobaldum*, & Comitem *Stephanum* auunculos ſuos grauiter perſequebatur. Quorum prece *Henricus* rex Angliæ filius transfretauit in Angliam, & indicauit patri ſuo exceſſus & importunitates, quas *Philippus* rex Franciæ faciebat matri ſuæ & auunculis ſuis per conſilium Comitis Flandriæ. Quo audito, rex Angliæ pater, & rex Angliæ filius transfretauerunt in Normanniam ante Paſcha. Venerunt ergò ad eos in Normanniam præfata regina Francorum, & cum ea Comes *Theobaldus*, & Comes *Stephanus* frater eius, & alij quamplures viri nobiles de regno Franciæ. Et datis regi Angliæ patri obſidibus & præſtitis ſacramentis, quòd à conſilio ſuo non recederent, adhæſerunt ei. Quo facto rex Angliæ pater magnum congregauit exercitum de terris ſuis ciſmarinis & tranſmarinis, habens in propoſito, quòd poſt Paſcha intraret hoſtiliter terram regis Franciæ, in vindictam iniuriarum quas ille nouus rex Franciæ fecerat matri ſuæ & auunculis ſuis. Poſt Paſcha verò *Philippus* rex Franciæ duxit in vxorem filiam Comitis de Hanou neptem *Philippi* Comitis Flandriæ, filiam ſororis ſuæ; cui idem Comes Flandriæ dedit in maritagio cum nepte ſua totam terram de Vermundeis vſque ad aquam de Lis. Deinde ſtatuit *Philippus* rex Franciæ, quòd ipſe & vxor eius coronarentur die Pentecoſtes apud Senonem ciuitatem: ſed per conſilium Comitis Flandriæ anticipauit terminum illum, & fecit ſe & vxorem ſuam coronari die Aſcenſionis apud ſanctum *Dionyſium* ab Archiepiſcopo Senonenſe. Quod cùm *Willielmo* Remenſi Archiepiſcopo conſtaret, indignatus eſt vehementer: & *Alexandro* ſummo pontifici conqueſtus eſt, de tranſgreſſione Senonenſis Archiepiſcopi, qui contra ius, & dignitatem Remenſis eccleſiæ regem Franciæ præſumpſerat coronare. Deinde *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Anglię pater conuenerunt ad colloquium inter Giſortium & Trie. In quo colloquio rex Angliæ, nunc blandis nunc aſperis effecit verſus regem Franciæ, quòd ipſe contra conſilium Comitis Flandriæ, & *Roberti Clement* omnem malitiam & indignationem, quas in animo aduerſus matrem & auunculos ſuos conceperat, remiſit eis, & eos in debitam familiaritatem recepit: ſtatuens quod ſingulis diebus ſolueret matri ſuæ ſeptem libras Pariſiorum ad quotidianum victum, & poſt diſceſſum patris ſui redderet ei dotalium ſuum plenarium & integrum, retentis ſibi caſtellis & munitionibus. In eodem colloquio rex Angliæ pater ad abundantem cautelam recepit homagium *Philippi* Comitis Flandriæ, coram *Philippo* rege Franciæ; & pro homagio illo conceſſit ei mille marcas argenti ſingulis annis recipiendas Lundonijs ad Scaccarium; ita tamen quòd in recompenſatione illarum mille marcarum Comes Flandriæ inueniet ſingulis annis quingentos milites in obſequium regis Angliæ per ſpacium quadraginta dierũ, quando ſummonitus inde fuerit. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorũ obijt Pariſijs, menſe Septembris, 14. Kalendas Octobris feria quinta, & ſepultus eſt in abbatia de Barbiaus. Deinde *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Angliæ pater conuenerunt ad colloquium inter Giſortium & Trie, vbi pacem & cõcordiam, fide & ſacramentis hinc inde confirmatam inter eos fecerunt in hunc modum.

E*Go* Philippus *Dei gratia rex Francorum, & ego* Henricus *eadem gratia rex Anglorum, volumus ad omnium tam præſentium quàm futurorum peruenire notitiam, quòd fœdus et amicitiam, fide media, & ſacramenta innouauimus, quàm dominus meus* Lodowicus *rex Francorum & ego* Henricus *firmaueramus inter nos coram Iueri, in præſentia* Petri *tituli S.*Chryſogoni *presbyteri, cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legati, et* Richardi *Wintonienſis epiſcopi, et aliorũ plurimorum epiſcoporum, Comitum & baronum, qui aderant. viz. quòd ſic ſumus & à modò volumus eſſe amici, quòd vterque noſtrum alteri obſeruabit vitam & membra, & terrenum honorem*

honorem suum contra omnes homines pro posse suo. Et si quæcunque persona alteri nostrum malum facere præsumpserit, ego Henricus *iuuabo* Philippum *regem Franciæ dominum meum contra omnes homines pro posse meo. Et ego* Philippus *iuuabo* Henricum *regem Angliæ contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem & fidelem meum, salua fide, quam debemus hominibus nostris, quamdiu ipsi nobis fidem seruabunt. Et neuter nostrum à modo retinebit inimicum alterius in terra sua, ex quo inde requisitus fuerit. Et vt inter nos tollatur à modò omnis materia discordiæ, concessimus adinuicem, quòd de terris, & possessionibus, & omnibus alijs rebus, quas modò habemus, alter aduersus alterum nihil à modò petet, excepto eo de Aluernia, vnde contentio inter nos est, & excepto feodo de castro* Radulfi, *& exceptis minutis feodis & diuisis terrarum nostrarum de Berri, si homines nostri aliquid interceperint inter se vel aduersus alterum nostrûm. Si autem super his quæ superiùs excepta sunt per nosmetipsos conuenire non poterimus, ego* Philippus *rex Francorum elegi tres episcopos, Claremontensem, Niuernensem, Trecensem; & tres barones, Comitem* Theobaldum, *& Comitem* Robertum, *&* Petrum *de Turtena patruos meos: & ego* Henricus *rex Angliæ elegi tres episcopos,* Willielmum *Cenomannensem,* Petrum *Petragoritensem,* Robertum *Nannetensem; & tres barones,* Mauritium *de Croun,* Willielmum Maingot, Petrum *de monte Rabel ex parte mea, qui inquisita veritate hinc inde tam per seipsos, quàm per iuramenta hominum terrarum illarum, prædicti episcopi in verbo veritatis asserent, & laici iurabunt, quòd quicquid cognouerint de iure alterius nostrûm esse, hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si verò omnes illi episcopi, quos ego* Philippus *elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus dicto illorum duorum, qui intererunt. & si omnes barones ex parte mea nominati non intererunt, pro eo non remanebit, quin stemus dicto illorum duorum qui intererunt. Et similiter de illis, quos ego* Henricus *elegi, tam de episcopis quàm de baronibus. Iurauimus etiam quòd nullum malum faciemus eis propter hoc, quòd veritatem dixerint. Et si fortè, quod Deus auertat, inter nos de terris nostris aliqua querela oriatur, per eosdem bona fide, & sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si autem aliquo prædictarum personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur. Si verò alter nostrûm iter peregrinationis arripere voluerit, alter, qui remanebit, terram illius, qui in peregrinatione erit, & homines sicut sua propria & dominica fideliter custodiet, & manutenebit, & defendet contra omnes homines, sicut ego* Philippus *defenderem ciuitatem meam Parisius si esset obsessa, & sicut ego* Henricus *defenderem ciuitatem meã Rothomagi si esset obsessa. Ego etiam* Philippus *volo, quòd mercatores, & omnes tam clerici quàm laici de terra* Henrici *regis Angliæ, cum omnibus rebus suis securi sint, & habeant pacem per omnes terras meas. Et ego* Henricus *similiter volo, quòd mercatores, & omnes homines tam clerici quàm laici de terra domini mei regis Franciæ, securi sint, & pacem habeant per omnes terras meas. Hæc autem omnia supradicta nos obseruaturos & fide & sacramento promisimus. Iurauerunt etiam de præcepto nostro homines nostri post nos, quòd bona fide consulent nos ad obseruandum quod iurauimus, nec consilium præstabunt quo minùs obseruetur.*

Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator expulit à regno suo *Henricum* ducem Saxoniæ: cuius expulsionis causa hæc est. In primis itaque notandum est, quòd decem principes constituti sunt custodes portarum ciuitatis Coloniæ, quorum nomina hæc sunt;

Dux de Lemburc.
Dux Saxoniæ.
Dux de Saringes.
Dux de Saxland.
Dux de Luuain.
Comes de Wilch.
Comes de Loo.
Comes de Gerle.
Comes Palatinus de Rheno.
Comes de

Et hi decem sunt homines Archiepiscopi Coloniæ, & habẽt singulis annis de mensa S. *Petri* Coloniæ duo millia marcarum argenti in retributione custodiarum suarum.

Præterea Archiepiscopus Coloniæ multos habet redditus, maximos autem in ducatu Saxoniæ, quos *Henricus* dux Saxoniæ gener *Henrici* regis Angliæ iniustè occupauit, & occupatos detinuit. Vnde *Reginaldus* Coloniensis Archiepiscopus conquestus est domino suo *Frederico* Romanorum imperatori. Præterea ipse imperator calumniatus est præfatum ducem de periurio, de fide læsa, de læsione maiestatis imperialis: & eum citari fecit, vt veniret in curiam suam, satisfacturus tam sibi quàm Archiepiscopo Coloniensi. Venit igitur data ei securitate veniendi & redeundi. Et cùm multa obijcerentur ei de fide læsa, de periurio, de læsione maiestatis imperij, & de iniurijs Archiepiscopo Coloniensi illatis; & cùm ipse ad obiecta cum consilio suorum respondere deberet: ascendit equos suos, & abijt, nullo dato responso, & imperator petijt de illo sibi fieri iudicium, & iudicatum est illum demeruisse ducatum suum, & data est licentia Archiepiscopo Coloniensi intrandi cum exercitu terram ducis Saxoniæ, in vindictam iniuriarum, quas dux ei fecerat. Et ipse imperator cum magno exercitu intrauit terram ducis Saxoniæ, & eam deuastauit ferro, flamma, fame, & ad tantam ducem illum coegit inopiam, quòd ipse posuit se in misericordiam imperatoris, & abiurauit terram suam per septem annos in misericordiam imperatoris, & exulans venit ad *Henricum* regem Angliæ patrem vxoris suæ. Tamen ipse imperator postmodum prece *Alexandri* summi pontificis, & *Philippi* regis Franciæ, & *Henrici* regis Angliæ, & *Philippi* Comitis Flandriæ, relaxauit præfato duci Saxoniæ quatuor annos de iniuncto sibi exilio. Eodem anno obijt *Manuel* Constantinopolitanus imperator, & *Alexis* filius eius qui filiam *Lodowici* regis Franciæ in vxorem duxerat successit ei in imperio; qui duobus annis pacificè regnauit. Sed interim *Maria* mater eius, filia *Raimundi* principis Antiochiæ, quendam habebat amasium, qui vocabatur Græcè *Prothosouastos*, Latinè verò, Comes Palatinus, quem prædicta imperatrix tam execrabili, & vehementi amore dilexerat, quòd *Alexim* filium eius imperatorem morti tradere volebat, vt sic amasium suum ad summum proueheret imperij gradum. Et cùm dies opportunus accidisset, dedit imperatori filio suo venenum bibere. Quo hausto, statim venenum per tenera membra diffusum, penè eum incontinenti suffocauit. At tandem per doctorum physicorum medicamenta vix euasit cum vita. Et volens sibi præcauere in posterum, misit pro *Androneo* filio fratris *Manuelis* patris sui, & associauit eum sibi in regnum. Cuius consilio matrem suam cepit, & incarcerauit: & post longam carceris macerationem, ligatam in sacco submergi fecit in mare, quod dicitur mare maius, anchora alligata collo eius. Et *Prothosouastos* amasium matris suæ excæcauit, & testiculos illi abscindi fecit. Post exiguum verò temporis, videns *Androneus*, quòd plurimùm placeret populo quadam die solenni ad argumentum veræ fidei & summæ dilectionis, portauit in humeris suis *Alexim* imperatorem à palatio suo vsque ad ecclesiam Sanctæ *Sophiæ*, & eum ibi coronari fecit à Basilio eiusdem ciuitatis Patriarcha, & iurauit ei sicut domino suo ligio fidelitatem contra omnes homines coram omni populo. Quibus perfectis *Alexis* imperator tradidit prænominato *Androneo* potestatem exercendi omnes voluntates suas & iusticias in populum. Post multum verò temporis venit *Androneus* ad *Alexim* imperatorem dicens quòd populus noluit mandatis eius obedire, & petijt vt ipse aliquem præficeret populo, cuius mandatis obediret. Cui *Alexis* ait, Ego elegi te & constitui super populum meum, & alium nescio, in quo magis confido. & respondens *Androneus* dixit, Si vis vt regam populum tuum, fac me coronari coram populo, vt sciat omnis populus, quòd ego regnaturus sum sub te super omnes gentes, quæ sub dominatione tua sunt. Et imperator non intelligens, quòd omnis potestas impatiens consortis erit, concessit quod petebat. Et conuocatis clero & populo imperij, *Alexis* imperator fecit se & *Androneum* simul coronari à prædicto Patriarcha in ecclesia sanctæ *Sophiæ*. Paruo igitur spacio temporis elapso, alter alteri inuidit, & quòd vni illorum placuit, alteri displicuit. *Nulla enim fides erit regni socijs, omnisque potestas impatiens consortis erit.* *Androneus* tamen simulatam dilectionem prætendens, sub velamento dilectionis insidiabatur domino suo imperatori; & ipse nihil horũ cogitans minùs sibi præcauebat. *Nullus námq; perniciosior hostis est quàm familiaris inimicus.* Nacta igitur opportunitate temporis & loci, *Androneus* per consiliũ *Basilij* patriarchæ *Alexim* imperatorem dominũ suum morti tradidit, & *Agnetem* filiam

regis

regis Franciæ vxorem ſuam ſibi in vxorem accepit,& tyrannidem exercebat in populum,& non tantum in populum ſed etiam in omnes nobiles Imperij, aut morti tradebat, aut oculis & teſticulis priuatos ab Imperio fugabat. Erat autem in partibus illis quidam iuuenis nomine *Iſaac* filius ſororis *Manuelis* Imperatoris defuncti,qui cùm vidiſſet tyrannidem,quam *Androneus* exercebat in principes Imperij, timuit eum valde: & fugiens â facie eius magnum congregauit exercitum, & commiſit præliũ cum Soltano Iconij, & captus eſt in prælio â *Rupino* de Lamintangne, qui venit auxiliari Soltano Iconij, quem cùm cepiſſet, & tradere voluiſſet Soltano Iconij, Soltanus noluit eum recipere,ſed donauit eum *Rupino*. Qui cùm domum redijſſet,miſit eum domino ſuo *Raimundo* Principi Antiochiæ: quem lætus ſuſcipiens petijt ab eo ſexaginta millia Biſantiorum de redemptione. & ſpoſpondit, & miſſis nuntijs ſuis ad diuites Inſulæ de Cipre: poſtulauit ab eis auxiliũ ad redimendum ſe. Qui inito conſilio miſerunt ei triginta millia Byſantiorũ,quę ipſe tradidit principi Antiochiæ,& pro reſiduo debiti tradidit ipſe filium & filiam ſuam obſides, & ſic liberatus â carcere principis Antiochiæ venit in Inſulam de Cipre,& principes Inſulę receperunt eum,& conſtituerunt dominum ſuum. vnde ipſe in ſuperbiam elatus coronam fecit ſibi Imperialem,& fecit ſe coronari & ſanctum Imperatorem vocari. ad terminum autem inter illos conſtitutum miſit ad eum princeps Antiochiæ pro reſiduo debiti, ſcilicet pro triginta millibus biſantiorum: ſed Imperator de Cipre noluit illa tradere nuntijs principis, ſed tradidit illa fratribus Templi ad deferendum principi Antiochiæ. Quibus proficiſcentibus occurrerunt piratæ, & abſtulerunt eis memoratam pecuniam. Quod cùm conſtaret Imperatori de Cipre dixit, hoc factum fuiſſe per inſidias principis Antiochiæ, & iurauit ſe de cætero nunquam pecuniam illam redditurum. Vnde factum eſt,quòd filius & filia illius remanſerunt per biennium obſides in manu principis Antiochiæ. Qui tandem cùm vidiſſet,quòd Imperator de Cypre nollet obſides ſuos redimere, pietate cõmotus permiſit eos abire liberos. Interim *Androneus* Imperator Conſtantinopolitanus, conſilio & auxilio Baſilij patriarchæ, totius Imperij monarchiam obtinuit, & diadema Imperij capiti ſuo & vxoris ſuæ impoſuit: & in tyrannide perſeuerans, quoſlibet nobiles Imperij aut oculis priuatos, aut alijs cæſis membris in exilium mittebat. Inter quos erat quidam nobilis vir dictus *Androneus Angelus*, qui fuerat cancellarius *Manuelis* Imperatoris, quem Græci vocabant *Laucete*. Hunc ergò cum duobus filijs ſuis fecit *Androneus* Imperator excæcari & ementulari, & fugauit â patria.

PRæterea prædictus *Androneus Angelus* tertium habebat filium clericum ſapientem,quem Græci nominabant *Sacwice*, Latini autem vocabant eum *Turſakium Angelum*. Hic autem ea tempeſtate perſecutionis in Francia profectus, Pariſius morabatur,& ſcholas frequentabat, vt in doctrinis Latinorum linguam & mores illorum diſceret. Qui cùm patris ſui & fratrum flebiles audiſſet euentus, conſolaturus eos citiùs aduenit: & tranſitum faciens per quandam Græciæ Inſulam, inuenit ibi quendam virum religioſum ſolitariæ vitæ deditum, & habentem ſpiritum propheticum, qui quondam extiterat archiepiſcopus in ciuitatem Tyri,& malens militare Deo quàm ſeculo, Archiepiſcopatum ſuum reliquerat, & in Inſula illa ſolus habitabat: cuius delitiæ erant radices herbarum ſilueſtrium,& hauſtus aquæ potus. Et accedens ad ſanctum virum illum indicauit ei & nomen ſuum & genus & itineris ſui cauſam. Cumque vir ſanctus omnia auſcultaſſet in fletum prorupit, ſciens pium eſſe flere cum flentibus & dolere cum dolentibus. Poſt fletum, modis omnibus quibus potuit dolorem iuuenis lenire conatus eſt. & ait illi, Reuertere in ciuitatem Conſtantinopolitanam,& eſto robuſtus,quia dabit eam Dominus in manu tua, & dominaberis in ea, & eris Imperator, & ex te egredientur Imperatores,qui regnabunt poſt te: & ecce Baſilius patriarcha,& principes Imperij quærunt te vt tui ſint, & habeant te pro domino & Imperatore ſuo. & noli diffugere quod præparauit tibi Deus & prædeſtinauit. Credidit ergo illi *Turſakius*, & abijt in ciuitatem Conſtantinopolitanam pauper & mendicus; & non auſus manifeſtare ſe palam populo, quia nondum venerat hora eius, manſit in ſuburbio ſolus cum vno ſolo pedite vnum ſolum runcinum debilem & claudum habens,& expectans expectauit promiſſum ſupradicti ſancti viri. & veniebant ad eum frequenter principes

terræ

terræ & patriarcha:non palam tamen ſed in occulto propter metum Imperatoris.Imperator autem iam erat odioſus omnibus,& ipſe omnes odio habebat. ipſum etiam patriarcham, qui eum promouerat, adeo perſequebatur, quòd contra voluntatem illius conſtruxit Eccleſiam quandam nobilem in ciuitate,& in ea conſtituit canonicos Latinos,quæ vſque in hodiernum diem dicitur Latina. Poſt multum verò temporis prædictus *Androneus* Imperator malè ſibi conſcius, per magos ſuos ſcire voluit ſi adhuc eſſet aliquis quem oporteret eum vereri. Qui reſponderunt ei,Date nobis puerum innocentem ad mactandum,& inducias triduanas,& nos indicabimus tibi quod petis.Et ſtatim datus eſt eis puer innocens, quẽ immolauerunt dæmonijs, & in ſanguine illius, & inteſtinis per magicas artes diu inquirentes,cognouerunt per indicia,quòd exterminium Imperij illius feſtinabat,& mors eius in ianuis,& qui eum morte traderet propè erat, & vocabatur *Turſakius Angelus.* Poſtera autem die venerunt ſupradicti magi ad *Androneum* Imperatorem & dixerunt ei.Nunc venerunt ſuper te peccata tua,quę operabaris, cùm ſederes pro tribunali innocentes opprimens, & ſanguinem iuſtum ſine cauſa damnares. dies enim perditionis tuę feſtinant, & ecce iam propè eſt, qui te perdet,& Imperiũ tuum obtinebit,& ipſe vocatur *Turſakius Angelus.* Ipſe quidem te poſt inauditos pœnarum cruciatus ſæuiſſima morte damnabit, & actus eius in ore populi celebrabitur,& ipſe erit cibus narrantibus,& regnabit ſuper nos,& poſteri eius ſequentur ſceptrum. Malo tuo patrem & fratres eius oculis & alijs bonis priuaſti.Ille iam in ſuburbio ciuitatis huius eſt. illũ ergo diffuge,ſi diffugere vales. Quum autem cognouiſſet *Androneus* quòd ille adueniſſet, qui eum morti traderet,miſit cancellarium ſuum cũ militibus & ſeruientibus armatis ad comprehendendũ illum. Qui cùm veniſſent ad hoſpitiũ illius,inuenerunt ianuas clauſas. & qui prçibant alta voce clamabant,Aperite nobis portas,aperite: ecce cancellarius Imperatoris venit: & dixerunt, *Turſaki*,exi foras. Videns tunc *Turſakius*,quòd illi ianuas frangerent,niſi ipſe celeriùs exiſſet,ſellam equo ſuo velociter impoſuit: & aſcendens in eo, accinxit ſibi gladium,& aperiens portas celeriùs exiuit, & vibrans gladium in obſtantes fecit ſibi viam,& irruens in cancellarium amputauit caput eius. Cæteri autem ſtabant attoniti, & nemo miſit in eum manum. Ipſe verò per medium illorum tranſiens ciuitatem intrauit: & per medium illius progrediens venit ad Eccleſiam ſanctę *Sophiæ*. & inuento ibi Baſilio patriarcha,cecidit ad pedes eius,& narrauit ei omnia,quę illi acciderant.Et Patriarcha eleuans eum à terra dixit vniuerſę plebi: Accedite huc & videte hominem,quẽ elegit ſibi Dominus regnaturum ſuper nos: Dicite ergò quid vobis inde videtur. & reſponderunt omnes, Placet nobis quòd ille Dominus noſter ſit, & quòd ille regnet ſuper nos, & vt abijciamus perfidum illum *Androneũ*,qui nos & gentem noſtram deſtruit.Conſenſit ergò Patriarcha voluntati plebis,quia & ipſe voluit: & illicò cõſecrauit illum in Imperatorem. Et Miſſa celebrata,& omnibus ritè perfectis,Patriarcha introduxit illum in domum ſuam,& fecit conuiuiũ magnum cum principibus & tribunis ciuitatis(erat enim dies feſtus) & conuenit illuc multitudo plebis & ſeniorum. Interim *Androneus* Imperator egreſſus fuerat à palatio ſuo vt videret finem *Iſakij Angeli*,ad quem comprehendendum miſerat cancellarium ſuum. Qui cùm audiſſet quòd prędictus cancellarius eſſet interfectus,& quòd *Iſakius Angelus* factus eſſet Imperator,regreſſus eſt in palatium ſuum,& clauſa eſt ianua. Venit ergò nouus Imperator cũ multa plebe armata, & obſedit palatium *Andronei.* Et ex improuiſo ſuperuenit coruus quidã ingens niger & horribilis,& ſedens ſuper murum palatij contra faciem *Andronei* Imperatoris, coruinam vocem in eum terribilem edidit. Quod ipſe conijciens prognoſticum eſſe deiectionis & confuſionis ſuę arcum ſuum arripuit & tetendit: & cum trahere in eum ſagittam conaretur, fractus eſt arcus eius,quem ipſe ad pedes eius proiecit iratus; dicens, Nunc ſcio verè quòd dies perditionis meæ feſtinant, & ira Dei cecidit ſuper me. Et adhuc illo loquente,homines noui Imperatoris vndiq; per muros aſcenderunt in palatium,& *Androneũ* Imperatorem ceperunt,& ligatum tradiderunt nouo Imperatori.Cui ipſe dixit, Nunc iuſto Dei iudicio venerunt ſuper te peccata tua, quibus iram demeruiſti, opprimens innocentes: & dominum tuũ *Alexim* Imperatorem peremiſti,& patrem meum, & fratres meos,& alios nobiles regni excęcaſti:&ideo morte peſſima morieris.Et tradidit eum tortoribus dicens, Accipite eum & flagellatum ducite per vicos & plateas ciuitatis,

ciuitatis,& habete potestatem eruendi ei oculum vnum & auriculam vnam,& pugnum vnum; & pedem vnum : vitam autem eius & cætera illius membra seruate ad maiora tormenta. Quibus expletis nouus Imperator tradidit illum iterum alijs tortoribus,qui spargentes super illum paleam,ignem apposuerunt lateribus eius,& combusserunt donec tota cutis illius contraheretur in rugam. Deinde ligauerunt eum ad caudas equorum,& sic trahentes eum per medium ciuitatis proiecerunt extra ciuitatem mortuum. Venerunt ergò ad *Tursakium* Imperatorem viri religiosi habitantes in ciuitate illa in Ecclesia quæ dicitur Latina, & petierunt corpus eius : & ipse donauit eis corpus eius. Et ipsi sepelierunt illud in Ecclesia sua,quam ipse cōstruxerat: sed manus eius abscissa, ferreis catenis suspensa est in patibulo. Deinde ex præcepto *Tursakij* Imperatoris & totius cleri & populi consultò definitum est,vt quicquid *Androneus* fieri voluit cassaretur. Hinc factum est, vt omnes, qui voluntate *Andronei* exules fuerant ad propria remearent. Præterea *Tursakius* Imperator duos filios *Andronei* interfecit: & præcauens sibi in posterum, supradictum Basilium patriarcham deposuit, & in monasterium intrusit, Et misit pro illo qui sibi ventura prædixerat, & constituit eum patriarcham contra voluntatem canonicorum Ecclesiæ sanctæ *Sophiæ*. Et ortum est inter illos schisma, adeò quòd nullus voluit obedire. & quia ille homo pacis erat, & noluit illis contendere, ipse seipsum deposuit : & Imperator constituit eum summum iudicem in Ecclesiasticis causis super omnes Ecclesias Imperij sui. Deinde Imperator *Isakius* consilio suorum duxit in vxorem filiam *Belæ* regis Hungariæ, de qua ipse genuit filios, & filias, quarum vnam *Rogerus* rex Siciliæ, filius *Tancredi* regis Siciliæ in vxorem duxit. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater nouam fecit monetam in Anglia, & monetarios redemit propter corruptionem veteris monetæ. Eodem anno *Richardus* Episcopus sancti *Andreæ* in Scotia obijt : quo defuncto, statim fit schisma de electione pontificis. Canonici enim de Ecclesia sancti *Andreæ*, elegerunt sibi in Episcopū magistrum *Iohannem* cognomento Scottum : & *Willielmus* rex Scottorum elegit *Hugonem* capellanum suum,& consecrari fecit ab Episcopis regni sui super appellationem à prædicto *Iohanne* electo ad dominum Papam factam. Vnde factum est,quòd *Alexander* summus Pontifex misit *Alexim* Romanæ Ecclesiæ subdiaconum in Scotiam ad cognoscendam controuersiam,quæ erat inter *Iohannem* electum & *Hugonem* consecratum,& ad illam determinandam. Qui cùm in Scotiam venisset,& coram clero & populo regni diu tractasset de electione *Iohannis* & *Hugonis*,& de cōsecratione ipsius *Hugonis*; & cognouisset,quòd præfatus *Iohannes* canonicè fuisset electus ; & quòd *Hugo* post appellationem ad Romanum Pontificem factam in Episcopatum sancti *Andreæ* per regem violenter esset intrusus : eum sine dilatione de Episcopatu sancti *Andreæ* deposuit, & perpetuum ei silentium auctoritate, qua fungebatur,imposuit; & electionem quæ de *Iohanne* facta fuit confirmauit,& eum ab Episcopis Scotię,rege nec prohibente nec contradicente, immò per consilium Episcoporum regni permittente, in Episcopum sancti *Andreæ* cōsecrari fecit. Sed rex statim post consecrationem suam prohibuit ei ne ipse in regno suo moram faceret. *Hugo* verò non minùs gerebat se Episcopum quàm antea,& asportatis secum capella Episcopali & baculo & annulo,cum cæteris quæ illicitè detinebat, Romam iturus abijt. Et quia ipse asportata reddere noluit, *Alexis* excommunicauit eum,& summus pontifex sententiam illam confirmauit. Vnde ipse in hac forma scripsit Episcopis & alijs viris Ecclesiasticis de regno Scotiæ.

Epistola *Alexandri* Papæ super *Iohanne* & *Hugone* *Episcopis sanctæ* Andreæ.

ALexander Episcopus seruus seruorum Dei Venerabilibus fratribus vniuersis Episcopis & dilectis filijs, abbatibus, & alijs Ecclesiarum prælatis per Scotiam constitutis,Priori,canonicis,clero & populo sancti *Andreæ*, Salutem & Apostolicam benedictionem. Comperto nobis, quòd iampridem venerabilis frater noster *Iohannes* nunc Episcopus sancti *Andreæ* canonicè fuisset electus, & post electionem suam *Hugo* (appellatione interposita)in Ecclesia illa per potentiam laicalem intrusus consecrari ausu temerario pręsumpsisset: electionem ipsius Apostolica auctoritate cassantes dilectum

filium

filium nostrum *Alexium* subdiaconum nostrum sedis Apostolicæ legatum, de electione præfati *Iohannis* cogniturum, ad partes vestras direximus. Qui cùm maturè satis, sicut per multorum testimonia nobis innotuit, & canonicè processisset, electionem ipsius canonicam comperiens: post multiplices inducias, in quibus regiæ magnitudini detulit, auctoritate Apostolica confirmauit, præcipiens omnibus, qui ad Ecclesiam sancti *Andreæ* pertinerent ex parte nostra, vt ipsi *Iohanni* sicut electo, obedientiam & reuerentiam exhiberent. Vnde cùm nullus propter metum regium in manifesto obedire auderet: idem legatus non regnum, sicut de iure poterat, sed Episcopatum interdicto subiecit. Cùm igitur tam Ecclesiastici quàm seculares principes à charissimo in *Christo* filio nostro *VVillielmo* illustri Scottorum rege districtiùs adiurati fuissent, de recto consilio dando, firmiter promittente ipse rege, quòd eorum consilio staret, responderunt omnes tanquam vnus, vt præfati *Iohannis* consecrationem coram legato nostro, & quatuor Episcopis (quinto ægrotante sed scripto consentiente) celebratam vlteriùs non turbaret, sed permitteret eum in pace sua sede consecrari. Inde est quòd vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque sub officij & beneficij pœna præcipimus, quatenus spiritum fortitudinis induentes ipsum Episcopum infra octo dies post harum susceptionem literarum honorificè, appellatione postposita ad sedem suam reducatis, & pro seruanda Ecclesiastica iustitia prudenter & viriliter laboretis, & ad placandum motum regium adhibeatis operam diligentem: atque præfato Episcopo omnem exhibeatis reuerentiam & honorem, quem ipsius prædecessoribus impendistis. Quòd si rex aliud voluerit aut etiam consilio prauorum inclinatus fuerit, Deo & sanctæ Romanæ Ecclesiæ magis oportet obedire quàm hominibus: alioquin sententiam, quam venerabilis frater noster *Hugo* Dunelmensis Episcopus in contumaces & rebelles tulerit, nos auctore Deo ratam habebimus, & præcipimus firmiter obseruari.

Epistola *Alexandri* Papæ super *eodem negotio.*

ALexander Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Ecclesiarum prælatis per Scotiam constitutis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Relatum est nobis, quòd cùm *Hugo*, qui Ecclesiam sancti *Andreæ* de Scotia inuaserat, capellam Episcopalem, baculum, & annulum, & cætera quæ irrationabiliter asportauerat, illicitè detineret, eum frequentiùs admonitum resipiscere contemnentem dilectus filius noster *Alexius* subdiaconus noster Apostolicæ sedis legatus, coram vobis & clero multo & populo, nisi infra quindecim dies ablata vel asportata redderet, vel congruè satisfaceret, vinculo excommunicationis, Apostolica auctoritate fretus, astrinxit. Ipse tamen in arrogantiæ malo perdurans, in nullo præfati legati monitis acquieuit. Nos itaque sententiam de auctoritate nostra prolatam ratam habentes, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus: quatenus præfatum *Hugonem*, Dei gratia & timore postposito, publicè, nullius appellatione obstante, vinculo denuntietis excommunicationis astrictum, & sicut excommunicatum attentiùs euitetis, donec quæ de scriptis rebus abstulit, vel æstimationem fratri nostro *Iohanni* Episcopo sancti *Andreæ*, & Ecclesiæ suę restituat, & de alijs quę destruxit satisfactionem exhibeat congruentem.

Præterea dominus Papa concessit *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo legatiam in Scotia; & præcepit ei, quòd ipse sententiam excommunicationis, vna cum *Hugone* Dunelmensi Episcopo, proferret in regem Scottorum, & regnum illius interdiceret, nisi ipse permisisset præfatum *Iohannem* tenere Episcopatum suum in pace, & nisi dedisset ei securitatem pacis seruandæ illi. Et idem Papa districtè & in vi obedientiæ inhibuit *Iohanni* Episcopo sancti *Andreæ*, ne alicuius amore aut timore vel suggestione aliqua seu voluntate, Ecclesiam sancti *Andreæ*, ad quam consecratus est, & auctoritate Apostolica confirmatus, ausu temerariò præsumeret derelinquere, vel aliam recipere: adiungens, quòd si attentauerit sine exceptione aliqua auferret ei vtrumque. Vnde summus Pontifex in hac forma scripsit.

Epistola

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Willielmum* regem *Scottorum pro eodem negotio.*

ALexander Episcopus seruus seruorum Dei *Willielmo* illustri Scottorum regi Salutem & Apostolicam benedictionem. Pro pace tua & libertate sollicitè nos meminimus laborasse, sperantes quòd ex hoc in deuotione sedis Apostolicæ meliùs firmareris & cresceretis, & libentiùs seruares Ecclesiasticam libertatem. cæterùm attendentes circa factum venerabilis fratris nostri *Iohannis* Episcopi sancti *Andreæ* de Scotia volueris vsque modò inclinari, contrarium spei, quam de feruore deuotionis regiæ habeamus, cogimur ęstimare. Volentes tamen experiri adhuc patientia nostra ad pœnitentiam regium motum adducat: magnitudinem tuam per Apostolica scripta monemus attentiùs & mandamus, quatenus memorato Episcopo infra viginti dies post harum susceptionem pacem & securitatem largiaris, ita quòd non oporteat eum de indignatione regia dubitare. Alioquin noueris nos venerabili fratri nostro *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis legato in Scotia mandasse, vt regnum tuum nullius appellatione obstante subijciat interdicto, excommunicationis sententiam in personam tuam, si desistere nolueris prolaturus. Pro certo quoque teneas, quòd si in tua duxeris violentia perdurandum, sicut laborauimus, vt regnum tuum libertatem haberet, sic dabimus studium, vt in pristinam subiectionem reuertatur. Sed rex Scotiæ in nullo volens obedire mandatis Apostolicis, expulit præfatum *Iohannem* Episcopum sancti *Andreæ*, & *Mathæum* Episcopum de Aberden auunculum eius à regno suo. Vnde *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & *Alexis* Apostolicæ sedis legatus, mandatum summi Pontificis prosequentes sententiam excommunicationis dederunt in personam regis Scotiæ, & sententiam interdicti in regnum eius.

EOdem anno quidam presbyter nomine *Swerre Birkebain* bellum inijt cum *Magno* rege Norweiæ. Fuit autem hæc causa calumniæ prædicti *Swerræ*, quam ipse habuit aduersus præfatum *Magnum* de regno Norweiæ. *Siwardus* & *Magnus* fratres erant. *Siwardus* erat rex Norweię, & *Magnus* frater eius transfretauit in Hiberniam, & magnam illius partem bello adeptus est, qui genuit *Haroldum*, & paulò post interfectus est ab Hibernensibus. Et pręfatus *Haroldus* post mortē patris sui transfretauit in Norweiam ad patruum suum regem *Siwardum*, & petijt ab eo partem regni, & ipse tradidit ei partem regni, quæ patrem suum de iure contingebat. *Siwardus* autem rex genuit filium, quem vocauit *Magnum*, & filiam quam vocauit *Christianam*, quam ipse dedit Comiti *Herlingo* in vxorem, de qua ipse *Herlingus* genuit filium, quem vocauit *Magnum*. Defuncto autem Comite *Herlingo Magnus* filius eius successit ei in Comitatu: & paulo post orto inter illum & *Haroldum* graui dissidio, præfatus *Haroldus* cepit eum in bello, & excæcauit & ementulauit, & *Reginaldum* Bergensem suspendit, & *Magnus* excæcatus factus est Monachus, & *Haroldus* totam monarchiam regni Norweiæ adeptus quatuor genuit filios, videlicet *Ingonem*, qui erat legitimus, & *Siwardum*, & *Augustinum*, & *Magnum*, qui erant spurij, & de diuersis matribus. Quidam verò clericus nomine *Siwardus*, pręfatum *Haroldum* regem interfecit nocturnis insidijs. quo interfecto extraxit præfatum *Magnum* cognatum suum ab abbatia volens restituere eum in regnum. & inito bello contra filios *Haroldi* interfectus est, similiter & *Magnus* interfectus est, qui fuerat monachus. Quibus interfectis *Hingo* & *Siwardus* & *Augustinus* regnum obtinuerunt. *Siwardus* autem genuit *Haconem*, & *Siwardum*, & *Swerum*, qui omnes spurij erant de diuersis matribus geniti. *Augustinus* genuit *Augustinum* legitimè natum: *Hingo* genuit *Siwardum* & *Augustinum*. Quibus interfectis prædictus *Haco* interfecit *Hingonem*, & obtinuit regnum. vnde indignati sunt proceres regni, & leuauerunt in regem *Magnum* filium *Herlingi* & præfatæ *Christianæ*. qui non valentes sustinere bellum contra *Haconem* secesserunt in Daciam: vbi in breui tempore reparatis sibi viribus redierunt in Norweiam, & habito prælio apud Tuneberghe inter ipsos & *Haconem*, retentis nauibus, & armis ipsum fugauerunt, quem in sequenti æstate *Magnus* filius *Herlingi* & *Christianæ* sequutus est. & commisso inter illos nauali prælio in loco qui

De regibus Norweiæ.

qui dicitur Vee interfectus est *Haco*: & *Magnus Herlingi* & *Christianæ* filius regnum adeptus est. Insurrexit ergo in eum *Siwardus* frater *Haconis*: & habito inter illos prælio, *Siwardus* frater *Haconis* interfectus est, & *Magnus* factus est rex, coronatus, secundo anno regni sui quintodecimo anno ętatis suę, quarto videlicet anno Papatus *Alexandri* Papæ tertij, magistro *Stephano* de vrbe veteri misso illuc legato. Cùm autem præfatus *Magnus* rex festum natiuitatis Dominicæ celebraret apud Tunnebergh superuenit *Augustinus* prædicti *Augustini* filius cum multitudine armatorum, volens regem interficere inter conuiuas: sed rex inde præmunitus exiuit contra eum, & conserto prælio interfecit eum cum quadringentis suorum. Illi verò, qui de illo euaserunt prælio, videlicet mille & centum viri bellicosi, adhæserunt supradicto *Swerræ* presbytero supradicto filio *Siwardi*. Qui *Swerre* magno congregato excercitu in sequenti nocte post festum sancti *Botulfi* intrauit latenter ciuitatem de Nidros, vbi rex *Magnus* cum patre suo Comite *Herlingo* & cæteris amicis suis moram fecerat, & inuasit eos & multos interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem *Herlingus* Comes pater regis, & *Iohannes* de Randeberghe, qui duxerat sororem regis in vxorem, & *Siwardus* filius *Nicolai*, & alij multi. Rex verò relicta ciuitate, cùm paucis suorum fugit. sed in sequenti anno rex *Magnus*, magno congregato exercitu, prædictum *Swerre* iuxta ciuitatem de Nidros inuasit, & multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. sed tandem occulto Dei iudicio, multis de melioribus de familia sua interfectis cum paucis suorũ euasit. quem ipse *Swerre* presbyter insecutus est vsque Verges, & rex inde fugiens eandem ciuitatem ei reliquit; Et *Augustinus* Nidrosiensis Archiepiscopus nolens aliquam facere subiectionem *Swerræ* presbytero Archiepiscopatum suum reliquit, & venit in Angliam, & excommunicauit *Swerre* presbyterum. Est autem sciendum quod iste *Magnus* rex, primus fuit rex coronatus de regno Norweiæ.

De legibus Angliæ & statutis VVillielmi senioris post conquestionem.

Eodem anno Henricus *rex Angliæ pater constituit* Ranulfum *de Glanuilla summum iusticiarium totius Angliæ; cuius sapientia conditæ sunt leges subscriptæ quas Anglicanas vocamus.*

Hic intimatur quid Willielmus *rex Anglorum cum principibus suis constituit, post conquisitionem Angliæ. In primis quidem super omnia vnum Deum vellet super totum regnum suum venerari: vnam fidem* Christi *semper inuiolatam custodiri: Pacem & securitatem inter Anglos & Normannos seruari. Statuimus etiam, vt omnis liber homo, fide & sacramento affirmet, qui intra & extra Angliam,* Willielmo *domino regi suo fideles esse volunt: terras & honorem illius omni fidelitate sua seruare: cum eo & contra inimicos defendere. Volo autem quòd omnes homines, quos mecum adduxi, aut post me venerunt, sint in pace mea. Et si quis ex illis occisus fuerit, dominus eius habeat homicidam eius* in quindecim dies si poterit: sin autem, persoluat mihi quadraginta sex marcas argenti, quamdiu substantia domini sui durauerit. Vbi verò substantia domini defecerit, totus Hundredus, in quo occisio facta est, communiter soluat, quod remanet. Et omnis Francigena, qui tempore* Edwardi *propinqui mei fuerit in Anglia particeps, consuetudinem Anglorum, quod ipsi dicunt (* Anlote *&* Anscote *) persoluat secundum consuetudinem Anglorum. Hoc decretum & sancitum est in ciuitate Claudia. Interdicimus autem vt nulla viua pecunia vendatur, aut ematur, nisi infra ciuitates, & hoc ante tres fideles testes, nec aliquam rem vetustam sine fideiussore & warranto. Quod si aliter fecerit, soluat & persoluat & postea forisfacturam. Decretum est etiam ibi, vt si francigena appellauerit Anglicum de periurio, aut murdro, furto, homicidio: Ran quod dicunt apertam rapinam, quod negari non potest, Anglicus se defendet per quod melius voluerit, aut iudicio ferri, aut duello. Si autem Anglicus fuerit infirmus, inueniat aliquem, qui pro se faciat.*

al, infra

Si

Si quis eorum victus fuerit : emendet regi quadraginta solidas. Si autem Anglicus appellauerit Francigenam, & eum appobare voluerit iudicio aut duello : volo tamen Francigenam purgare sacramento, non ferro. hoc quoque præcipio omnes conseruare legem Edwardi *regis in omnibus rebus, his adiectis quæ constitui ad vtilitatem Anglorum. Omnis homo, qui se tenuerit pro libero, sit in plegio; vt plegius eum habeat ad iustitiam, si quid offenderit, & si quisquam euaserit talium, videant plegij vt soluant quod calumniatum est, & purgent se, quod in enaso nullam fraudem nouerunt. Requiratur Hundredus & Comitatus sicut antecessores constituerunt. Et qui iustè venire debent, & noluerint, summoneantur semel. Et si secundò non venerint, accipiatur vnus bos, & reddatur de rebus illius hominis, qui calumniatus est quod dicitur Scapweld, & insuper regi forisfacturam. Et prohibeo ne quis vendat hominem extra patriam. Interdico etiam, ne quis occidatur, vel suspendatur pro aliqua culpa. Sed eruantur oculi sed abscindantur testiculi. & hoc praceptum non sit violatum super forisfacturam meam plenam.*

W*illielmus* rex quarto anno regni sui, consilio baronum suorum, fecit summoneri per vniuersos Consulatus Angliæ Anglos nobiles & sapientes, & sua lege eruditos, vt eorum & iura & consuetudines ab ipsis audiret. Electi igitur de singulis totius patriæ Comitatibus viri duodecim iureiurando confirmauerunt primò, vt quoad possent recto tramite, neque ad dextram neque ad sinistram partem diuertentes, legum suarum consuetudinem & sancita patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil præuaricando mutantes. A legibus itaque sanctæ matris ecclesiæ sumentes exordium, quoniam per eam rex & regnum solidum subsistendi habent fundamentum, leges libertatis & pacis ipsius concionati sunt dicentes.

De clericis & possessionibus eorum.

OMnis clericus, & etiam omnes scholares, & omnes res, & possessiones eorum, vbicunque fuerint pacem Dei & sanctæ ecclesiæ habeant.

De temporibus & diebus pacis domini regis.

AB aduentu domini vsq; ad octauam Epiphaniæ pax Dei & ecclesiæ per omne regnum. Similiter a Septuagesima, vsque ad octauam Paschæ. Item ab Ascensione Domini, vsque ad octabas Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor Temporum. Item omnibus sabbatis, ab hora nona vsque ad diem Lunæ. Item vigilijs sanctæ *Mariæ, Michaelis, Iohannis Baptistæ*, omnium sanctorum, apostolorum, & sanctorum quorum solemnitates a sacerdotibus dominicis annunciantur diebus, & omnium sanctorum in Kalendis Nouembris, semper ab hora nona vigiliarum in subsequentem solemnitatem. Item in parochijs ecclesiarum, vbi proprij festiuitas sancti celebratur. Similiter in parochijs in quibus dedicationis dies obseruatur, & si quispiam deuotè ad celebrationem veniat sancti, pacem habeat eundo, subsistendo, redeundo. Item omnibus Christianis ad ecclesiam causa orationis euntibus, pax in eundo & redeundo sit eis. Similiter ad dedicationes, ad synodos, ad capitula venientibus, siue submoniti sunt, siue per se quid agendum habuerint : sit pax summa etiam si excommunicatus aliquis absoluendi causa ad episcopum confugerit : absolutus eundo & redeundo pacem Dei & sanctæ ecclesiæ habeat. Quòd si aliquis ei forisfecerit, episcopus inde iustitiam faciat. Veruntamen si quis arrogans pro episcopi iustitia emendare voluerit, episcopus regi notum faciat. Rex autem constringet malefactorem, vt emendat cui forisfacturam fecit, scilicet primùm episcopo, deinde regi, & sic erunt ibi duo gladij, & gladius gladium iuuabit.

De iustitia sanctæ ecclesiæ.

VBicúnque regis iustitia, vel cuiuscúnque sit, placita tenuerit, si vllus episcopus veniat illuc, & aperuerit causam sanctæ ecclesiæ, ipsa prius terminetur; *iustitia enim est, vt Deus vbique præ cæteris honoretur.*

De vniuersis tenentibus de ecclesia.

QVicunque de ecclesia aliquid tenuerit, vel in fundo ecclesiæ mansionem habuerit, extra curiam ecclesiasticam coactis non placitabit, quamuis forisfecerit: nisi (quod absit) incuria ecclesiastica rectum defecerit.

De reis ad ecclesiam fugientibus.

VBicúnque reus vel noxius ad ecclesiam causa præsidij confugerit, ex quo aditum ecclesiæ tenuerit ab aliquo insequente nullatenus deprӕhendatur, nisi per pontificem, vel per ministros eius. Quòd si fugiendo domum sacerdotis, vel curiam eius intrauerit, eandem pacem & securitatem habeat, quam & apud ecclesiam: dum tamen sacerdotis domus, & curia eius in ecclesiæ fundo consistant. Hic si latro vel raptor est, quod malè cepit, si ad manum habet, reddat: & si penitus illud extirpauerit. & si suum proprium vnde reddat habuerit, integrum cui damnum intulit restituat. & si more solito latro taliter egerit, & si fortè fortuitu ad ecclesias, vel ad sacerdotis domus frequenter euaserit, ablatione restituta prouinciam foris iuret: & si nisi reddat nullus præsumat eum hospitari, nisi a rege data licentia.

De fractione pacis ecclesiæ.

SI quis verò pacem sanctæ ecclesiæ fregerit violenter, episcoporum est iustitia, quòd si nocens sententiam eorum diffugiendo vel arroganter contemnendo despexerit: clamor de eo deferatur ad regem per quadraginta dies, & regis iustitia ponet eum per vadium & plegium si habere poterit, vsque Deo primitus, & posteà regi satisfaciat. Qui si infra triginta & vnum diem siue per amicos aut notos, seu per iustitiam regis inuenire non poterit, vtlagabit eum rex verbo oris sui. Si verò postea repertus fuerit, & poterit teneri viuus, regi reddetur, vel caput eius si se defenderit. Lupinum enim gerit caput a die vthlagationis suæ, quod Anglicè **wuluesheued** dicitur. Et hæc est lex de omnibus vthlagis.

De decimis ecclesiæ.

DE omni annona decima garba Deo est reddita, & ideo reddenda. Si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum. qui vnam tantum vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat. Similiter qui plures vaccas habuerit decimum vitulum: qui vnam vel duas de singulis vitulis singulos denarios. & qui caseum fecerit det decimum Deo, & si non fecerit, lac decima die. Similiter agnum decimum, vellus decimum, butyrum dicimum, porcellum decimum.

De apibus & de omnibus alijs minutis decimis.

DE apibus verò similiter decimum commodi. quinetiam de bosco, de prato, & aquis, & molendinis, & viuarijs, piscarijs, virgultis, & ortis, & negotiationibus, & omnibus rebus, quas dederit Dominus, decima pars ei reddenda est, qui nouem partes simul cum decima largitur. Et qui eam detinuerit, per iustitiam episcopi, & regis si necesse fuerit, ad solutionem arguatur. Hæc enim sanctus *Augustinus* prædicauit & docuit, & hæc concessa sunt a rege, & a baronibus, & populo. Sed posteà instinctu Diaboli multi eam detinuerunt, & sacerdotes negligentes locupletes non curabant inire laborem ad perquirendas eas, eò quòd sufficienter habebant suæ necessaria vitæ. Multis enim locis sunt tres vel quatuor ecclesiæ, vbi tunc temporis vna tantùm erat, & sic cœperunt minui.

De illis, qui ad iudicium ferri, vel aquæ iudicati *ſunt per iuſtitiam regis.*

DE illo, de quo iudicium fieri debet, veniat illuc epiſcopus cum clericis ſuis, & ſimiliter iuſtitia regis cum legalibus hominibus prouinciæ illius, qui videant & audiant, vt omnia æquè faciant. & quos Dominus per miſericordiam ſuam, non per merita eorum, ſaluare voluerit, quieti ſint & liberi recedant, & quos iniquitas culpæ, non Dominus damnauerit, iuſtitia regis de ipſis iuſticiam faciat. Barones verò, qui ſuam curiam de ſuis hominibus videant vt ſic de eis faciant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, nec regem offendant. Et ſi placitum de hominibus aliorum baronum oritur in curijs ſuis, adſit ad placitum iuſtitia regis, quoniam abſque ea placitum finiri non licet. Siqui barones iudicia non habent in hundredo niſi palatium fuerit habitum ad propinquiorem eccleſiam, vbi iudicium regis erit determinandum, ſaluo iure illorum baronum.

De denario ſancti *Petri*, qui Anglicè dicitur **Romeſcot.**

OMnis qui habuerit triginta denariatas viuæ pecuniæ in domo ſua de proprio ſuo Anglorum lege dabit denarium ſancti *Petri*: & lege Danorum dimidiam marcam. Iſte verò denarius debet ſummoneri in ſolemnitate ſancti *Petri* & *Pauli*, & colligi ante feſtiuitatem quæ dicitur ad vincula ſancti *Petri*, ita vt vltra alium diem non detineatur. Si quiſquam detinuerit ad cuſtodiam regis clamor deferatur, quoniam denarius hic eleemoſyna regis eſt, iuſtitia faciat denarium reddi, & forisfactionem epiſcopi & regis. Et ſi quis plures domos habuerit; de illa vbi reſidens fuerit in feſto apoſtolorum *Petri* & *Pauli* denarium reddat.

Quid ſit **Danegeld**, & qua neceſsitate ſit conſtitutum.

DAnegaldi redditio propter piratas primitus ſtatuta eſt. Patriam enim infeſtantes, vaſtationi eius pro poſſe ſuo inſiſtebant. Ad eorum quidem inſolentiam reprimendam, ſtatutum eſt Danegaldum annuatim reddi; ſcilicet duodecim denarios de vnaquaque hida totius patriæ ad conducendos eos qui piratarum eruptioni reſiſtendo obuiarent. De hoc quoq; Danegaldo omnis eccleſia libera eſt & quieta, & omnis terra, quæ in proprio dominico eccleſiæ erat, vbicúnq; iacebat, nihil prorſus in tali redemptione perſoluens, quia magis in eccleſiæ confidebant orationibus, quàm in armorum defenſionibus, vſque tempore *Willielmi* iunioris qui *Ruffus* vocabatur, donec eodem a baronibus Angliæ auxilium requirente, ad Normanniam requirendam, & retinendam, de *Roberto* ſuo fratre cognomine *Cortehoſe* Ieruſalem proficiſcente, conceſſum eſt ei, non lege ſancitum, neque firmatum; ſed hac neceſſitatis cauſa ex vnaquaque hida ſibi dari quatuor ſolidos eccleſia non excepta. Dum verò collectio cenſus fieret, proclamabat eccleſia, ſuam repoſcens libertatem, ſed nil profecit.

De multimoda pace quatuor chiminorum viarum regalium, *& fluuiorum, quorum nauigio victualia deferuntur.*

PAx regis multiplex eſt. Alia enim data manu ſua, quam Anglici vocant **Kingeſhand, Sealdergrith** alia de qua primùm coronatus eſt: quæ dies tenet octo in natali Domini; dies octo Paſchæ; dies octo in Pentecoſte. Alia pax eſt per breue ſuum data, alia quam habent quatuor chimini: ſcilicet **Wathlingeſtrete, Foſſe, Hunildeſtrete, Ermigeſtrete:** Quorum verò alij in longitudinem regni, alij in latitudinem protenduntur. Alia eſt, quam habent aquæ nominatorum fluuiorum: quorum nauigio de diuerſis locis victualia deferuntur ciuitatibus vel Burgis. Illa autem pax ſuæ manus, & dierum coronationis, & breuis ſub iudicio vnius forisfacturæ eſt. Similiter

liter Chiminorum quatuor,& maiorum aquarum de aſſaltu. De opere verò ſi opus fiat deſtruatur, & medietas emendationis dabitur. Quicúnque ſcienter fregerit eam, octodecim hundreda in Denelaga, & corpus eius in miſericordia regis Anglorum Werre ſuum, id eſt, precium redemptionis ſuæ & **Manbote** de occiſis erga dominum, quorum homines interfecti ſunt, **Manbote** in Denelaga, & de Villano & de Scotman duodecim horas. De liberis autem hominibus tres marcas. **Manbote** verò Anglorum lege regi & archiepiſcopo tres marcas, & conſuli Comitatus, de hominibus eorum proprijs. Sed epiſcopo eiuſdem Comitatus, & dapifero regis viginti ſolidos. Baronibus autem alijs decem ſolidos. Parentibus occiſi fiat emendatio, vel guerra eorum portetur, vnde Anglicè prouerbium habetur, **Bige ſpere oſide other bere.** Hoc eſt, eme lanceam a latere aut fer. Pax autem chiminorum quatuor, & prædictarum aquarum,ſub maiori iudicio contrariè quàm diximus de aſſaltu. Si verò molendina vel piſcaria, vel alia quęlibet opera eis impedimentum facientia præparantur, opera ipſa penitus deſtruantur,& chimini & aquæ vbi fuerint priùs reparentur,& foriſfactura regis non obliuiſcatur. Chimini verò de ciuitate minores ad ciuitates quoſque ducentes, de Burgis ad Burgos, per quos mercata vehuntur & certa negotia fiunt, ſub lege Comitatus,ſi quiſpiam opus ad eorum perturbationem erigit,ſolo tenus deponatur, & chimini mox reparentur, & ſecundum legem Comitatus eiuſdem, erga Comitem & vicecomitem emendetur. Similiter fiat de aquis minoribus. Naues tamen, portantes ea, quæ neceſſaria ſunt burgis & ciuitatibus, ſaltem ligna & huiuſmodi,cum lege minorum chiminorum fit & emendatio eorum.

De diuiſionibus ſchirarum.

DIuiſiones verò hundredorum, wapentachiorum, Comitibus, vicecomitibus erunt iudicio Comitatus. Theſauri regis ſunt de terra, niſi in eccleſia vel in cœmiterio inueniantur. Et licèt ibi inueniantur, aurum regis eſt, & medietas argenti; & altera medietas eccleſiæ, vbi inuentus fuerit, quæcunque eſt ipſa vel diues, vel pauper.

De legibus murdratorum.

SI quis murdratus fuerit, & aliquis reprobatur, quæratur apud villam, & vbi inueniatur interfector illius. qui ſi inueniri poterit tradetur iuſtitiæ regis infra ipſos octo dies interfectionis. Si verò inuenire non poterit, menſis & vnius diei reſpectus habeatur ad quærendum eum. Qui ſi infra terminum inueniri non poterit, colligantur in villa quadraginta ſex marcæ. Sed ſi ad tantam ſolutionem non ſufficiat, per hundredum colligatur quod in villa non poterat. Veruntamen quoniam, ſi villa omnino deſtruetur, præuiderunt barones, quòd per hundredum colligerentur, & ſigillo alicuius baronis Comitatus ſigillarentur, & ad theſaurum regis deportarentur: quas ſigillatus ipſe ſeruaret per annum & vnum diem. Quod ſi murdrator infra hunc terminum poſſit inueniri, traderetur iuſtitiæ regis, & ipſi quadraginta ſex marchas in theſauro non poſitas rehaberent. Si infra hunc terminum non poſſit inueniri, parentes murdrati ſex marcas haberent & rex quadraginta. Si parentes deeſſent, dominus eius reciperet. ſi dominum non haberet, ſocius eius: ſcilicet, cum eo fide ligatus reciperet,ſi aliquem habuerit. Si verò nullum iſtorum haberet, rex tunc regni,ſub cuius protectione & pace ſunt & degunt omnes reciperet ſex marcas cum ſuis quadraginta marcis.

Murdra quidem inuenta fuit in tempore *Chnuti* regis Dani, qui poſt adquiſitam Angliam, & pacificatam, conſenſu baronum Anglorum miſit in Daniam exercitum ſuum. Ipſi verò Barones contra regem extiterunt fideiuſſores, quatenus in terra, quotquot ſecum retinere vellet, firmam pacem per omnia haberent. Veruntamen ſi quis Anglorum aliquem illorum interficeret, & ſi ſe ſuper hoc defendere non poſſet, iudicio Dei, ſcilicet aqua, vel ferro, fieret de eo iuſtitia. Si autem fugeret, ſoluentur ſicut ſupradictum eſt.

Regis officium.

REx autem atque vicarius eius ad hoc est constitutus, vt regnum terrenum, populum Dei, & super omnia sanctam ecclesiam, reuereatur & ab iniuriatoribus defendat, & maleficos ab ea euellat & destruat, & penitus disperdat. Quod nisi fecerit, nec regis nomen verum constabit, propheta *Iohanne* testante, nomen regis perdit, qui quod regis est non faciat. Cui *Pipinus* & *Carolus* filius eius, nec dum reges, sed principes sub rege Francorum, stultè scripserunt, quærentes si ita permanere deberent Francorum reges solo nomine regis contenti. A quo responsum est illos decet vocari reges, qui vigilant, defendunt, & regunt ecclesiam Dei, & populum eius: imitantes regem psalmographũ dicentem, *non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam &c.*

De reis lege damnatis ad regis misericordiam *recurrentibus.*

TAmen si quis forisfactus, regis misericordiam pro forisfacto suo poposcerit, & si sit reus mortis, vel membrorum suorum perdendorum, potest rex ei lege suæ dignitatis condonare si vult, etiam mortem promeritam. Ipse tamen malefactorum rectum faciat in quantumcúnq; poterit, quibus forisfactum fuerit, & fideiussores tradat de pace & legalitate tenenda. Si fideiussores verò defecerint, debet exulari de patria.

Quid debeant facere, quos rex voluerit a *morte liberare.*

HAbet etiam rex aliam potestatem misericordiæ super captos. Vbicúnque enim venerit in ciuitatem vel burgum, vel villam, vel viam, si captus fuerit potest eum solo verbo soluere a captione. Solutus tamen satisfaciat, cui forisfecerit. Murdrator verò, traditor, vel huiusmodi criminosus, quamuis rex ei condonauerit vitam & membra, tamen secundum legem remanebit in prisonia. sed statim iurabit se iturum ad mare, infra terminum ei a iustitia dictum, & mox transfretaturum. Quòd si periurus postea in terra remanserit, quicúnque eum inuenire poterit, de eo sine iudicio iustitiam faciat; & si quis gratis eum detinuerit pro vna nocte sola, maiore lege Anglorum vel Danorum pro secunda dupliciter, pro tertia socius & compar malefactorum iudicabitur.

De vxoribus malefactorum, & filijs eorum.

SIquidem tales habuerint vxores suas in patria subsistentes, & dixerit aliquis parentum murdrati eas nequitiæ fuisse participes, expurgent se iudicio Dei. Quas si clementia Dei & earum innocentia saluauerit, remaneant legales cum dotibus suis & maritagijs. Pueri verò qui ante malefactum nati erant vel generati, non exleges sint, super malefacto post generationem illorum peracto, vt perdant hæreditatem.

Quid sit Frithborg, quod Eboracenses vocant tenementale, *id est, sermo decem hominum.*

PRæterea est quædam summa & maxima, per quam omnes firmissimo statu sustinentur: videlicet, vt vnusquisque stabiliat se sub fideiussionis securitate, quam Anglici vocant Frithborgas. Soli tamen Eboracenses dicunt eandem tenementale, quod soluat Latinè decem hominum vnum. Hæc securitas hoc modo fiebat, secundum quod de omnibus villis totius regni sub decennali fideiussione debeant esse vniuersi, ita quòd si vnus ex decem forisfaceret, ad rectitudinem nouem haberent deci-

mum, qui ſi aufugerit, daretur eis terminus triceſimi primi diei. Quæſitus & inuentus ad iuſtitiam regis ducetur, de ſuo illico reſtauraretur damnum quod fecerat, & ſi ad hoc forisfecit de corpore ſuo fieret iuſtitia. Sed ſi infra prædictum terminum inuenire non poſſet, quia in omni Frithborgo vnus erat capitalis, quem vocabant **Frithborges Heued**, ipſe capitalis ſumeret duos de melioribus ſuorum Frithborgorum, & de tribus Frithborgis ſibi propinquioribus acciperet de vnoquoque capitalem & duos de melioribus vnius cuiuſque Frithborgi ſi poſſet habere, & inde ſe duodecimo expurgaret, & Frithborgum ſuum ſi facere poſſet de forisfacto, & fuga ſupradicti malefactoris. Qui ſi facere non poſſet, ipſe cum Frithborgo ſuo damnum reſtauraret de proprio malefactoris quantum duraret. Quo deficiente, de ſuo & Frithborgi ſui perficeret, & erga iuſtitiam emendaret, ſecundum quod legaliter iudicatum fuiſſet. Tandem verò ſacramentum, quod non potuerunt adimplere per tres Frithborgos ſibi viciniores, per ſeipſos nouem iurarent, ſeſe nullatenus fore culpabiles, & ſi quando eum recuperare poſſent, adducerent illum ad iuſtitiarium, aut diceret iuſticiæ vbi eſſet.

Quòd omnes pro miniſtris, & clientibus *ſuis Frithborgas dare debent.*

ARchiepiſcopi, epiſcopi, Comites, barones, ſuos milites, & ſibi ſeruientes, dapiferos, pincernas, camerarios, coquos, piſtores, ſub ſuo Frithborgo habeant. Qui ſi cui forisfecerint, & clamor vicinorum de eis aſſurgeret, ipſi tenerent eos rectitudini in curia ſua. illi dico qui habebant ſaccam & ſocam, & tol, & theam, & infangentheof.

De Sacca. Sacca eſt, quòd ſi quiſlibet nominatim aliquem de aliquo calumniatus fuerit, & ille negauerit, forisfactura probationis, vel negationis ſi euenerit, ſua erit.

Socca. Socca eſt, quòd ſiquis quærat in terra ſua, etiam ſua eſt iuſtitia, ſi inuentum fuerit, an non.

Tol. Tol quod nos dicimus teloneum, eſt qui habet poteſtatem vendendi, & emendi in terra ſua.

Theam. Theam eſt, quod ſi quiſpiam intertietur aliquid ſuper aliquem, & intertiatus ſuum warantum habere non poterit, erit forisfactura ſua, & iuſtitia ſimiliter de calumniatore ſi defecerit.

Infangentheof. Omnis qui habet ſaccam, & ſoccam, & tol, & theam, & infangentheof, prædictas videlicet conſuetudines, iuſtitia cognoſcentis latronis ſua eſt de homine ſuo, ſi captus fuerit ſuper terram ſuam. Illi verò, qui non habent conſuetudines, coram iuſtitia domini regis rectum faciant in hundredis, & in wapentacco, vel in ſchiris.

De hoſpitibus recipiendis.

SI quis hoſpitatur priuatum vel extraneum, (quod Anglicè dicitur **cuth other vncuth**) poterit eum habere per duas noctes, tanquam hoſpitem; & ſi forisfecerit non incurret domus damnum pro hoſpite. Veruntamen ſi cui damnum illatum fuerit, & ad iuſticiam de eo clamorem fecerit, quòd ipſi conſilio malum factum non fuerit, cum duobus legalibus vicinis purgabit ſe ſacramento de conſilio & facto. Quod niſi fecerit damnum emendet & forisfacturam. Quòd ſi tertia nocte hoſpitatus fuerit, & alicui forisfecerit, habeat ad rectum tanquam de propria familia, quod Anglicè dicitur, **Tuain nithes geſt, thrid nith hawan man.** Quem niſi ad rectum poterit habere, habebit terminum vnius menſis & vnius diei. Et ſi poterit inueniri malefactor, reſtauret damnum quod fecerat, & emendationem ſi poterit, etiam de corpore, ſi adiudicatum fuerit ei. Si verò malefactor damnum reſtaurare non poterit quod fecerat, hoſpes reſtaurabit & forisfacturam. Et ſi iuſtitia habeat eum ſuſpectum, purgabit ſe iudicio hundredi vel ſchiræ.

De inuentis quid faciendum ſit.

SI quis adduxerit animal in villam, vel apportauerit pecuniam, & dixerit ſe inueniſſe, priuſquam intùs ducat in domum ſuam vel etiam alterius, eat ad eccleſiam, &

coram

coram ſacerdote eccleſiæ, & præpoſito villæ, & melioribus villæ totum oſtendat inuentum quicquid ſit. Præfectus villæ mittat ad tres, vel ad quatuor villas propinquiores, pro ſacerdotibus & præpoſitis villarum, qui adducant ſecum quatuor de melioribus de vnaquaque villa. Eis congregatis oſtendatur totum inuentum. Poſtea verò teſtimonio iſtorum præpoſitus, de cuius dominio inuentor eſt, cuſtodiat vſque in craſtinum diem. Die autem craſtino, cum aliquantis vicinorum ſuorum, qui viderunt inuentum, ad hundredi eat præfectum, in quo ſua villa eſt, & ipſi totum oſtendat. Et ſi dominus, in cuius terra inuentum fuerit, non habet conſuetudines ſuas, Saca, & Soca, omnia tradat hundredi præfecto, ſi habere voluerit, cum bonis teſtibus. Sed ſi dominus conſuetudines habuerit in curia domini rectum teneatur.

De Iudæis in regno conſtitutis.

SCiendum eſt quoque, quòd omnes Iudæi, vbicúnque in regno ſint, ſub tutela & defenſione domini regis debent eſſe, nec quilibet illorum alicui diuiti ſe poteſt ſubdere ſine regis licentia. Iudæi & omnia ſua regis ſunt. Quòd ſi quiſpiam detinuerit eis, pecuniam eorum perquirat rex tanquam ſuum proprium.

De ijs, qui pacem per breue regis habent.

HI, qui pacem regis habent, vel manu vel breui, ei fideles exiſtant. Ideóq; ſumma neceſſitas eſt eis, vt eam inuiolabiliter cuſtodiant erga omnes, nec obſcuritatem pacis ademptam detineant rectitudines vel ſeruitia dominorum ſuorum; ſed nec vicinorum. quia non eſt dignus habere pacem, qui non vult obſeruare eam. Qui ſi nimis confidit in pace, quam habet, & alicui forisfecerit, damnum reſtauret, & iterum emendet, quod Angli vocanr **Murdre**, forisfacturam **aſtrideltbot**.

Quid regi, quid decano dabant, qui pacem *regis infringebant.*

PAx data manu regis, & octo dierum, quibus primum coronatus eſt, & pax prædictorum feſtorum, & pax per breue regis, vnum habent emendationis modum etiam hoc iudicio, quòd maius habetur in ſchira vbi pax fracta fuerit, verbi gratia: in denelaga octo. hundreda igitur numerus complet ſepties viginti libras & quatuor libras. Quoniam forisfactorum hundredi Dani & Norwenſes octo libras habeant. Multiplicatis igitur octo per octodecim faciunt centum & quadraginta quatuor. Et hoc non ſine cauſa. De iſtis autem octo libris rex habebat centum ſolidos, & conſul Comitatus, qui tertium habet denarium forisfacturæ, quinquaginta ſolidos. Decanus autem epiſcopi, ſi intus decanatum pax fracta fuerit, reliquos decem, præter pacem regis, ſi de pace manu regis, ſi de primo coronatu, & de ſupradictis feſtis.

Conſilium de illis, qui has leges deſpexerunt.

CVm contigerit, quòd aliqui ſtulti, & improbi, gratis & nimis conſuetè erga vicinos ſuos forisfaciebant: ſapientes ceperunt ſuper hos habere conſilium, & conſtituerunt iuſticiarios ſuper quoſque Frithborgos, quos decanos poſſumus appellare. Iſti Anglicè **tendeheued** dicti ſunt: hoc eſt, caput de decem. Item villas vicinas tales tractabant, & ſuper forisfacturas emendationes capiebant, & concordationes faciebant ſcilicet de paſcuis, pratis, meſſibus, negotiationibus, & huiuſmodi decertationibus innumerabilibus: quæ humanam fragilitatem infeſtant, & eam inceſſanter impugnant. Cùm autem cauſæ maiores erumpebant, referebantur ad ſuperiores eorum iuſtitiarios: quos prædicti ſapientes ſupra eos conſtituerunt, ſcilicet ſupra decem decanos, quos poſſumus dicere centuriones, vel centenarios, eò quòd ſupra centum Frithborgos iudicabant.

De Wapentagio, & qualiter se agebant, qui *VVapentagium accipiebant.*

WArewichsire, Lincolnescire, Notinghamsire, Leircestreschire, vsque ad Wathlingestrete,& octo milliaria vltra Wathlingestrete, sub lege Anglorum & Angli vocant Wapentagium, & non fine causa, cum accipiebat præpositūram Wapentagij die statuto, in loco vbi solent congregare omnes maiores natu, contra eum conueniebant, & descendente eodem de equo suo omnes assurgebant ei. Ipse verò erecta lancea ab omnibus secundum morem accipiebatur. Omnes verò, quotquot venissent, cum lanceis suis ipsius hastam tangebant, & ita se confirmabant per tactum armorum pace palàm concessa. Anglicè autem arma vocantur Wapne, & taccare, confirmare, quasi armorum confirmatio. vel magis vt expresè secundum Anglicam linguam dicamus, Wapentac armorum tactus. Quamobrem potest conijci, quòd de causa totus ille conuentus dicitur Wapentac, quòd per tactus armorum suorum confœderati sunt ad inuicem.

Quid sit inter Wapentagium & Trihingam *& Hundredum.*

ERant etiam aliæ potestates super Wapentagium, quas Trihingas dicebant, quod erat tertia pars prouinciæ. Qui verò super dominabantur, ad hos deferebantur causæ Trihinguiæ, quę non poterant definiri in Wapentagijs, quod Angli vocabant Hundredum, Isti Wapentag; & quod Anglicè vocabatur tria vel quatuor vel plura hundreda, isti vocabant Trihinga. In quibusdam verò prouincijs Anglicè vocatur lede quod isti thinge dicunt. Quod quoque in thinges definiri non poterat, ferebatur in schiram. Greue quidem nomen est potestatis Latinorum lingua, vel expresè idem, quod præfectura. Quoniam hoc vocabulum tam multipliciter distenditur, quòd de schira, de Wapentagijs, & quod etiam Lede, Hundredum, de burgis, de villis etiam Greue vocetur, in qua idem sonare, & significare videtur quod dominus.

Quid sit præpositus & præfectura, & quid alderman *quod Latinè senior populi sonat, & quàm multipliciter nomen præpositi distenditur.*

VIdetur etiam quibusdam, quòd Grieue vocabulum nomen est compositum ex Anglico Grith,& væ Latino. Grith enim pax est, væ verò miseria: ipso testante qui dixit, Væ tibi Corazin. Greue igitur ideo dicitur, quòd iure debeat Grith id est pacem ex illis facere: qui patriæ inferunt Væ, id est miseriam vel malum. Teutonici & etiam Frisones & Flandrenses consules suos: meregraue, quasi maiores dominos, vel bonos pacificos vocare consuescunt, & sicut modò vocantur, greue qui super alios præfecturas habent: ita apud Anglos qui antiquitus vocabantur alderman quasi seniores non propter senectutē, cùm quidam adolescentes essent: sed propter sapientiam.

Ex qua causa rex *Willielmus* leges Anglorum *dimisit & Danorum tenuit.*

ERat etiam lex Danorum in Northfolc, & Suthfolc, & Cantebrigesire. Quòd habeat in emendationem forisfacturę vbi supradicti Comitatus habebant octodecim hundreda, isti decem & dimidium. & hoc ex affinitate Saxonum temporis maior emendatio forisfacturæ quater viginti libræ & quatuor. In omnibus alijs causis & forisfacturis eandem legem habebant cum supradictis Norwensibus. quam cùm rex *Willielmus* audisset cum alijs sui regni legibus maximè appretiatus eam, & præcepit vt obseruaretur per vniuersum regnum. Proferebat enim, quòd antecessores eius, & ferè omnium baronum Normanniæ Norwenses extitissent: & quòd de Norweia olim venissent,

veniſſent, & hac auctoritate leges eorum cum prædictis regni legibus aſſerebat debere ſequi, & obſeruare, quippe cùm aliarum legibus nationum Brittonum ſcilicet Anglorum & Pictorum vbique præponderaſſent. Quo audito mox vniuerſi compatriotæ, qui leges edixerant, triſtes effecti vnanimiter deprecati ſunt, quatenus permittent leges ſibi proprias, & conſuetudines antiquas habere: in quibus vixerant patres, & ipſi in eis nati & nutriti ſunt, quia durum valdè ſibi foret ſuſcipere leges ignotas, & iudicare de eis quas neſciebant. Rege verò ad flectendum ingrato exiſtente, tandem eum proſecuti ſunt deprecantes quatenus pro anima regis *Eadwardi*, qui ei poſt diem ſuum conceſſerat coronam & regnum, & cuius erant leges, nec aliorum extraneorum, exaudiendo concederat ſub legibus perſeuerare patrijs. Vnde conſilio habito præcatui baronum tandem adquieuit. Ex illa ergo die viſa auctoritate, veneratę per vniuerſam Angliam, coroboratæ & obſeruatæ ſunt præ cæteris patriæ legibus, leges *Eadwardi* regis; quæ priùs inuentæ, & conſtitutæ erant, in tempore *Adgari* aui ſui, verùm poſt mortem ipſius, circiter annos ſexaginta octo. *Eadwardus* enim filius eius herilis, ſcilicet de vxore legitima natus, regnauit annis quatuor, hebdomadibus ſexdecim minùs. quo occiſo innocente, ſuæ dolo nouercæ, propter innocentem vitam eius, caſtam, & eleemoſynis plenam: interfectionem eius immeritam pro martyrio reputauerunt ei, & ſanctum habuerunt. Poſt ipſum *Aldredus* frater eius regnum ſuſcepit, & regnauit in multis aduerſitatibus, & periculis triginta octo annis. Poſt *Aldredum* verò *Eadmundus* filius eius regnauit, ferè nouem menſibus. in quibus viriliter contra Danorum regem *Chnutum* quinquies dimicauit. Vltimo verò bello peracto concordes inuicem effecti ſunt. Regnúmque per dimidium diuiſerunt: & vna medietas Angliæ *Cnuto* & altera medietas ceſſit *Eadmundo*, eo tenore quòd ſi quis eorum alterum ſuperuiueret, regnum ſuperſtes totum poſſideret: nec interim alteruter coronaretur. Firmatis igitur taliter, vniuerſis Angliæ primatibus aſſenſum præbentibus inter ſe conuentionem factam: poſt menſem *Eadmundus* ex hac luce, proh dolor, ſubtrahitur. *Chnutus* verò inde totum regnum ſuſcepit Angliæ, regnauitq; ferè octodecim annis. Quo defuncto *Haraldus* filius illius ab omnibus putatus, regnum ſuſcepit; & quinque annis regnauit. poſt quem *Hardechnutus* filius *Chnuti* & *Eluinæ*, & *Emmæ* ſororis *Roberti* Normannorum ducis, & matris regis vltimi *Eadwardi* regnauit duobus annis, hebdomadibus duodecim plus minus. Sicque completi ſunt quadraginta octo anni, in quibus leges prædictæ prætermiſſæ erant. Sed poſtquam rex *Eadwardus* venit ad regnum, conſilio baronum Angliæ, legem quadraginta octo annis ſopitam excitauit, excitatam reparauit, reparatam decorauit, decoratam confirmauit. Confirmata verò vocata eſt lex *Eadwardi* regis; non quia ipſe inueniſſet eam primus: ſed cùm prætermiſſa fuiſſet, & obliuioni penitus data, a diebus aui ſui *Eadgari*, qui priùs inuentor eius fuiſſe dicitur, vſque ad ſua tempora, ſcilicet, vt ſupradictum eſt, octodecim annis poſt dies ipſius *Eadgari* tempore, *Eadwardus*, quia iuſta & honeſta erat, â profunda abyſſo extraxit, & eam reuocauit, & vt ſuam obſeruandam tradidit.

Iſte præfatus *Eadmundus* habuit quendam filium *Eadwardum* nomine, qui mox patre mortuo timore regis *Cnuti* aufugit ad regnum Dogorum, quod nos meliùs vocamus Ruſſiam. quem rex terræ *Maleſcoldus* nomine, vt cognouit quis eſſet, honeſtè retinuit. Qui de nobili progenie ibidem duxit vxorem, de qua natus eſt ei *Adgarus Adeling*, & *Margareta* quæ fuit poſtea regina Scotiæ, & *Chriſtiana* ſoror eius. Cui *Chriſtianæ* rex *Eadwardus* dedit terram quam habuit. Poſtea *Radulfus* de Limeſi, propter quem miſit rex *Eadwardus* auunculus eius, & fecit eum veniſſe ad ſe. qui poſtquam venit, non multum poſtea vixit, & vxor illius in breui temporis curriculo defuncta eſt. Rex verò *Eadwardus Eadgarum* filium eorum ſecum retinuit, & pro filio nutriuit. Et quia cogitabat eum hæredem facere, nominauit eum *Adeling*, quod nos dicimus domicellum. ſed nos indiſcretè de pluribus dominis, quia barones vocamus domicellos: Angli verò nullum niſi natos regum. quod ſi expreſſius volumus dicere in Saxonica lingua imago dicitur. Adela Anglicè, nobilis Latinè. quod ſimul coniunctum ſonat nobilis imago *Adeling*. Vnde etiam occidentales Saxones Ceſtrenſes habent in prouerbio ſummi deſpectus *Edeling*, id eſt, ab omni honeſtate deiectus vel retrocedens imago. Rex verò *Eadwardus*, vt cognouit nequitiam gentis ſuæ, & præcipuè ſuperbiam filiorũ

Godwini,

Godwini, *Haroldi*, qui poſtea regnum inuaſit, *Eſtigurti*, *Leſwini*,& aliorum fratrum ſuorum: non poſſe fore ſtabile ratus, quod propoſuerat de *Eadgaro*, adoptauit *Willielmum* ducem Normannorum in regnum. *Willielmum* dico nothum, id eſt, baſtardum filium *Roberti* auunculi ſui, virum ſtrenuum & bellicoſum & fortem. Qui poſtea Deo annuente, debellando ſupradictum *Haroldum Godwini* filium, regnum Anglorum victorioſè adeptus eſt.

De latronibus pro latrocinio interfectis.

SI poſt iuſtitiam factam fecerit quis clamorem ad iuſtitiariũ, quòd quis iniuſtè interfectus fuerit, & quòd iniuſtè iacet inter latrones, & dixerit quòd hoc velit dirationari, det vadium & inueniat plegium. Tunc detur ei terminus vnius menſis, vt tunc habeat parentes interfecti ex vtraque parte generis ſui, ſcilicet è patre & matre eius, ex parte patris duodecim, & ex parte matris ſeptem. Quòd ſi iſti nouendecim velint dirationari cum illo qui primitus clamorem fecerit, & qui vadium dederit, det vnuſquiſque eorum vadium ſuum cum gladio, & poſtea inueniat plegios tales, qui poſſint reddere forisfacturam, id eſt, **werre** ſuum. Niſi poſſunt dirationari quod dicunt, tunc deinde interfector det ſuum vadium & inueniat plegium, quòd iuſtè interfectus ſit, & meritò iacet inter latrones, ſecundum legem ſicut latro. Et tunc primùm oſtendat quo latrocinio, & qua ratione interfectus ſit. Quod ſi recognouerit, quòd viuus captus ſit, nominet iuſtitiam, & iudices, & de vicinis legales teſtes. Qui ſi warantizauerint, quòd ſit rectè iuſtitia facta de illo ſecundum ſuum latrocinium, quietus erit interfector illius. Ipſi verò, qui vadimonia dederunt, emendent ſua vadimonia. Quòd ſi interfectori defecerint iudices, & teſtes; & dirationatum fuerit, quòd iuſtè ſit interfectus, interfectori dabit vadium iuſtitiæ epiſcopi & fideiuſſores rectum proſequendi. Deinde iuſtitia epiſcopi faciat venire proceſſionem, cum ſacerdote induto alba, & manipulo, & ſtola, & clericis in ſuperpellicijs cum aqua benedicta, & cruce, præcedentibus candelabris, & thuribulo, cum igne, & incenſo. Et amici extrahentes mortuum ponant in feretrum, portantes eum ad eccleſiam: vbi Miſſa pro defuncto celebrata, & alio officio peracto, interrent eum vt decet Chriſtianum. Ab ipſo verò die in quindecim dies reddat interfector illius epiſcopo tres forisfacturas. Vnam, quia legalem pro latrone interfecit: aliam, quia fratrem ſuum interrauit: quòd Angli dicunt **his euenchriſten**, tertiam, eò quòd vadium dedit ad dirationandum ſe & non potuit.

Decretum regis de vſurarijs.

VSurarios quoque defendit rex *Eadwardus* ne remanerent in regno: & ſiquis inde conuictus fuerit, quòd fœnus exigeret, omni ſubſtantia propria careret, & pro exlege haberetur. Hoc autem aſſerebat ipſe rex, in curia regis Francorum ſe audiſſe, dum ibidem moraretur, quòd vſura ſumma radix eſt omnium vitiorum. Prohibitũ eſt etiam in eadem lege, ne quis emeret viuum animal, vel pannum vſatum ſine plegijs, & bonis teſtibus. Et ſi fieret opus aureum, vel argenteum, vnde emtor dubitare poſſet, non emeret ſine aurifabris, vel monetarijs. Qui ſi vidiſſent, quòd eſſet de eccleſia, vel de theſauro, non emiſſet ſine plegijs, ſi venditor careret plegijs, retineretur cum cenſu, donec veniſſet dominus eius vel alius, qui poſſet eum benè warantizare. Si quis hominum aliter emiſſet, perderet & forisfacturam. Poſtea inquiſiſſet per lagamannos, & per meliores homines de Burgo, vel villa, vel Hundredo, vbi manſiſſet emtor, & qualis vitæ fuiſſet. & ſi vnquam audiſſent eum calumniari de exlegalitate, quòd ſi teſtaretur eum de bona fama & legalitate, purgaret ſe iudicio Comitatus, quod venditorem neſciret reum de hac venditione, nec de aliqua exlegalitate: & ſi ſciret venditorem ſuum quis eſſet, vel vbi fuiſſet, diceret: iuſticiarius eius verò quæreret eum ad faciendã iuſtitiam de eo. Qui ſi inueniri non poſſet, vthlagaretur. Cùm autem dictum eſt, quòd nullus hominum abſq; plegijs viuum animal emeret, clamauerunt macherarij de ciuitatibus, quòd vnaquaque die oportet eos viua animalia emere, vendere, & occidere.

Nam in occiſione animalium erat vita eorum. Vociferabantur etiam ciues, & burgenſes, & populus pro ſuis conſuetudinibus, eo quòd circiter feſtum ſancti *Martini* conſueuerant animalia in foro mercari ſine plegijs ad occiſiones contra natale domini faciendas. Murmur etiam multus ſuper hoc edicto erat in turba. Quare æſtimo ſi quæreretur ibi vtrum placeret nec ne illud decretum, vt fit in quibuſdam congregationibus, communi conſilio a multis redderetur, non placet. Ibi etiam, ſi adeſſes, audires, ſtridere ſecreta diuiſos aure ſuſurros, & clamores, & murmurationes tumultuantium populorum; & laudatum eſt regi, quatenus conſuetudines iuſtas, & ſapientes deductas non auferret, ijs tantum in foro regio, empto mercato ſuo, cum teſtibus & cognitione vendentium.

Genealogia ducum Normanniæ.

PRimus Normanniæ dux *Rollo*, qui & *Robertus* in baptiſmo dictus, regnauit annis triginta. *Willielmus* filius eius annis viginti quinque. *Richardus* ſenior quinquaginta quatuor. *Richardus* ſecundus triginta. *Richardus* tertius, & *Robertus* frater eius octo annis. *Willielmus Baſtardus* Comes triginta: qui poſtea fuit rex Anglorũ viginti duobus annis. *Richardus* igitur ſenior habuit filiam nomine *Emmam*, quæ nupſit *Adelredo* regi Anglorum. ex qua idem rex genuit *Eadwardum* & *Adelredum*. Tempore autem *Richardi* ſecundi *Adelredus* rex fecit occidere omnes Danos in Anglia. Ob quam rem *Suenus* rex Danorum Angliam inuaſit & obtinuit. *Adelredus* verò cum vxore ſua & filijs profectus eſt in Normanniam, ad *Richardum* ſecundum, vxoris ſuæ fratrem, & Normanniæ ducẽ. *Suenus* non multò pòſt moritur, & in Daciam fertur tumulandus. Intera *Adelredus* cum vxore ſua reuertitur ad terram ſuam, filijs ſuis cum auunculo dimiſſis. *Sueno* igitur intumulato, *Chnutus* filius eius cum magna claſſe, accito ſecum *Lacman* rege Sueuorum, & *Olauo* rege Nortorum, qui poſtea apud Rothomagum baptizatus eſt, Tamiſiam intrauit, & *Adelredum* regem infra Lundonias obſedit. Qui obſeſſus infirmitate præuentus moritur. *Chnutus* verò potitus regno prædictam *Emmam* reginam accepit in vxorem: ex qua genuit *Hardechnutum*, poſtea regem Danorum, & filiam nomine *Gunnildam*, quæ nupſit *Henrico* imperatori Romanorum. Interea defuncto ſecundo *Richardo*, *Richardus* filius eius ſucceſſit ei primo anno. Quo mortuo *Robertus* filius eius ſucceſſit: qui cupiens *Eadwardum* in regno ſubſtituere Anglorũm, eum claſſe imponit, regreſſus flante vento aduerſo apud inſulam Gernerwich diu detentus Normanniam reuertitur. Deinde Ieruſalem profectus, *Willielmum* paruulum ſuum reliquit hæredem: expletóq; voto ſuo in repatriando apud vrbem Niceam obijt. *Willielmo* itaque Normanniam regente, *Cnutus* rex Anglorum moritur: cui ſucceſſit filius eius *Haraldus* ex concubina *Cluia* natus. Quod indignè ferens *Eadwardus* cum quadraginta nauibus apud Hampton applicuit, reſiſtentibus ſibi Anglis capta præda in Normanniam reuertitur. Interea *Aluredus* frater eius cum multis militibus per partem aliam ingreſſus a *Godwino* Comite hoſpitio ſuſceptus, dolo nocte captus cum ſuis vinctus, ad *Haraldum* regem ductus cum ſocijs ſuis oculis priuatur, ſocijs interemptis. *Haraldus* quoque non multum poſt moritur, & ſucceſſit *Hardechnutus* a Dacia regreſſus, ex *Emma Eadwardi* matre progenitus: qui fratrem ſuum antè genitum *Eadwardum* a Normannia euocans ſecum habitare fecit, qui in breui tempore, ſcilicet duobus annis elapſis defunctus, *Eadwardum* reliquit hæredem. Hic *Eadwardus* carens ſobole, *Willielmo* cognato ſuo Normannorum duci miſit *Robertum* Cantuarienſem archiepiſcopum, & de regno eum conſtituit hæredem. Sed & Comitem *Haraldum* poſt eum miſit, & regnum inuaſit. Quod *Willielmus* audiens forti cum claſſe apud Peueneſellum applicuit: ibiq; ſecundo Idus Octobris bellum intulit. in quo ipſe *Haraldus* in primo occubuit. Bello tamen vſque ad noctem protracto, *Willielmus* victor effectus in ſubſequenti natali Domini, incarnationis Dominicæ anno milleſimo ſexageſimo ſexto Lũdonijs rex Anglorum coronatur. Regnauit autem annis viginti duobus. Quo mortuo regnauit *Willielmus* filius eius pro eo annis tredecim. Cuius anno nono peregrinatio multa facta eſt gentium in Ieruſalem contra Sarracenos. Quarto verò anno peregrinationis capta eſt Ieruſalem a Francis, & regnauit in ea dux Lotharingorum *Godefridus*,

anno tamen vno. Cui successit *Baldewinus* frater eius anno quinto. *Willielmus* autem rex decimo tertio anno regni sui occiditur venando sagitta. Cui successit *Henricus* frater eius, & regnauit triginta sex annis. Hic erat pastor ferarum & custos nemorum, quem *Merlinus Ambrosius* leonem iustitiæ in historia regum nominauit. Fecit enim iustitiam & iudicium in terra. Huic successit *Stephanus* nepos eius, & regnauit annis nouendecim. Quo mortuo *Henricus* filius *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, & *Matildis* quondam Romanorum imperatricis, filiæ scilicet præfati regis *Henrici* primi, regni Anglorum suscepit gubernacula, & regnauit triginta quinque annis. Quo mortuo, & in abbatia Sanctimonialium fontis * *Ebrardi* sepulto, *Richardus* filius eius successit ei in regimen regni: & regnauit annis nouem & mensibus septem & diebus viginti. Qui in obsidione castelli de Chaluz sagitta percussus octauo Idus Aprilis obijt: cuius viscera sepulta sunt apud Charron, & cor eius apud Rothomagum, & corpus eius apud fontem *Ebrandi*. Quo defuncto *Iohannes* frater eius successit ei in regno Angliæ, & regnauit.

al. Ebrandi

ANno gratiæ 1181. qui erat annus vicesimus septimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit die Natalis Domini apud Cenomannis: & post Natale Domini statuit per omnes terras suas transmarinas; vt vnusquisque homo habẽs centum libras Andegauensis monetæ in catallo, haberet equum, & arma militaria plenariè; omnis autem homo habens in catallo quadraginta, vel triginta, vel viginti quinque libras Andegauensis monetæ ad minus, haberet albergellum, & capellum ferreum, & lanceam, & gladium; cæteri autem omnes haberent wanbasiam, capellum ferreum, lanceam & gladium, vel arcum & sagittas: & prohibuit, ne aliquis arma sua venderet, vel inuadiaret: sed cùm moreretur, daret illa propinquiori hæredi suo. Quod cùm *Philippus* rex Franciæ, & *Philippus* Comes Flandriæ audissent, præceperunt, quòd homines sui simili modo armarentur. Eodem anno post Purificationem beatæ *Mariæ*, *Laurentius* Dublinensis archiepiscopus venit in Normanniam adducens secum filium *Roderici* regis * Conactensis, & tradidit eum regi Angliæ in obsidem super pactis inter ipsum, & regem Conactæ, contractis de tributo Hiberniæ soluendo. & paulò pòst idem Dublinensis archiepiscopus obijt in Normannia apud Aucum, & ibidem sepultus est. Quo defuncto, rex Angliæ misit in Hiberniam *Gaufridum* de Haya clericum suum, & clericum *Alexi* legati in Hiberniam ad saisiendum Archiepiscopatum de Diueline in manu sua, & cum eis misit in Hiberniam *Iohannem* constabularium Cestriæ, & *Richardum* de Pecco ad custodiendum ciuitatem Diueliniæ, quam *Hugo* de Lacy custodierat. Noluit enim dominus rex quòd ipse diutiùs eam custodiret; eò quòd ipse sine eius licentia ceperat sibi in coniugem, filiam regis Conactæ secundum morem patriæ illius. Eodem anno dominus papa districtiùs in mandatis dederat *Richardo* Cantuariensi archiepiscopo, vt omni occasione, & excusatione postposita, *Gaufridum* Lincolniensis ecclesiæ electum domini regis Angliæ filium, ecclesiastica censura compelleret electioni suæ renunciare, vel sine dilatione ordinem sacerdotis, & pontificalis officij dignitatem recipere. *Gaufridus* igitur in arcto positus, & imperfectum suum sentiens, considerans que se tantæ administrationi minimè posse sufficere, maluit ab episcopalibus abstinere, quàm onus importabile sibi imponere. Vnde in hac forma scripsit *Richardo* Cantuariensi archiepiscopo.

al. Conaccensis

¶ Epistola *Gaufridi* Lincolniensis electi de eiusdem *episcopatus resignatione.*

V*Enerabili patri & domino* Richardo *Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato,* Gaufridus *domini regis Angliæ filius, & Cancellarius salutem, & reuerentiam debitam ac deuotam. Placuit maiestati apostolicæ vestræ iniungere sanctitati, vt me certo tempore vocaretis ad suscipiendum ordinem sacerdotis, & pontificalis officij dignitatem. ego vero considerans quàm plures episcopos maturiores, ac prouectiores prudentia, & ætate vix tantæ administrationi sufficere, nec sine periculo animarum sui officium pontificatus ad perfectum explere; veritus sum onus importabile senioribus mihi imponere iuniori; faciens hoc non ex aliqua leuitate animi, sed ob reuerentiam sacramenti. Habito itaque tractatu super hoc cum domino*

mino rege patre meo, dominisq́, & fratribus meis rege, & Pictauiæ, & Brittanniorum Comitibus; episcopis etiam Henrico Baiocensi, Frogerio Sagiensi, Reginaldo Bathoniensi, Segfrido Cicestrensi, qui præsentes aderant, aliter de vita, & statu meo disposui, volens patris mei obsequijs militare ad tempus, & ab Episcopalibus abstinere. Omne itaque ius electionis meæ, & Lincolniensem Episcopatum spontaneè, liberè, & integrè in manu vestra, (pater sancte) resigno, tam electionis, quàm Episcopatus absolutionem postulans à vobis tanquam à Metropolitano meo, & ad hoc ab Apostolica sede specialiter delegato. Bene vale.

Similiter sub eadem forma idem electus Lincolniensis scripsit canonicis Ecclesiæ Lincolniensis, postulans ab eis tam electionis, quàm episcopatus absolutionem. Dominus autem rex cuius consilio *Gaufridus* filius eius electionem suam manu Cantuariensis Archiepiscopi resignauerat, dedit ei cancellariam suam, & quingentarum marcarum redditus in Anglia, & totidem in Normannia. Eodem anno *Saladinus* rex Babyloniæ videns, quod *Baldewinus* rex Ierusalem lepra percussus, non haberet vires resistendi ei; magno congregato exercitu venit in terram Ierusalem, & eam deuastauit, & non erat, qui resisteret ei. Eodem anno rex Angliæ fuit apud Chinonem in solemnitate Paschali; & post Pascha redijt in Normanniam, & habuit colloquium cum *Philippo* rege Franciæ ad vadum *S. Remigij* quinto Kal. Maij, feria secunda, in quo colloquio Templares, & Hospitalares Ierusalem obtulerunt prædictis regibus literas *Alexandri* summi Pontificis in hac forma.

Epistola *Alexandri* Papæ de subuentione *facienda terræ Ierosolymitanæ.*

ALexander *episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs, nobilibus viris, ducibus, & principibus, Comitibus, Baronibus, & vniuersis Dei fidelibus, ad quos literæ istæ peruenerint, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cor nostrum, & omnium fratrum nostrorum sinistri rumores, qui de Ierosolymitanis partibus ad nos, cōmuni transeuntium relatione, peruenerunt, nimio dolore conturbant; cùm vix vnquam aliquis, qui Christiano nomine censeatur, sine lachrymis, et suspirijs audire valeat, quæ de statu illius terræ miserabili recitantur. Est siquidem infidelium (quod dolentes dicimus) incursione contrita, & vsq́, adeo fortium virorum potentia, et proborum virorum consilio viduata, quod nisi à Christianis regibus et principibus orbis celerem, & potentem succursum habuerint, desolationē eius (quod absit) in ignominiam Dei, & in cōtemptū fidei Christianæ de proximo formidamus. Non est enim rex, qui terrā illā regere possit, cùm ille videlicet* Baldwinus, *qui regni gubernacula possidet, ita sit grauiter (sicut nosse vos credimus) iusto Dei iudicio flagellatus, vt vix ad tolerandos sufficiat cōtinuos sui corporis cruciatus. Quàm grauem siquidem iacturā, et quàm miserabilem casum in personis, & rebus illa terra (pro qua patres, & genitores nostri sanguinem proprium effuderunt in conflictu, quem olim cū gentibus habuit) peccatis exigentibus sit perpessa, nec nos sine multa cordis cōmotione recolimus, nec aliqui zelantes legem domini, possunt tantam stragem fideliū patienti animo tolerare; præsertim cum illa gens pessima Paganorum, ex incōmodis, & periculis, quæ genti Christianorū intulerunt, tantam audaciam sumpsisse dicantur, vt se iactent impudenter terrā illam (quod auertat Dominus) inuasuros. Moueat itaq́, vos Zelus Domini, nec religio Christiana super tanta, quæ illi terræ imminet, contritione dormitet: sed vniuersa loca illa, quæ Saluator, & Redemptor noster corporali præsentia dedicauit, viriliter tueamini, & cōtemnite gentes, quæ abijciunt Dominū, et Christianum nomen de terris abolere nituntur. Non est vtiq́, Christianus, qui præscriptæ terræ calamitatibus non mouetur, nec accingitur ad ipsam ab infidelium incursibus defendendā, quam occupare laborant, & suis (quod absit) spurcitijs prophanare. Hij autem, qui ex vobis fortes sunt, et bellis exercendis idonei, non minùs scuto fidei, & lorica iustitiæ, quàm materialibus armis induti, tam pium, quàm necessarium opus, ac laborem huius peregrinationis assumant; et loca illa, in quibus redemptor humani generis pro nobis nasci voluit, & mortem subijt temporalem, potenti virtute defendant, ne temporibus nostris sustineat in illis partibus Christianitas detrimentum. Cum enim Christus pro salute nostra opprobria multa, & demum crucis patibulum sustinuerit, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, * iustificatos autem spiritu; expedit admodum saluti fidelium, vt pro ipso corpora nostra periculis, & laboribus exponamus; ne precium sanguinis, quem pro nobis effudit, videamur obliti. Animaduertite igitur dilecti in Christo filij, & videte, quàm probrosum, & quàm mœrore dignum existeret Christianis, si aduersus habitatores*

al. viuificatos

terræ illius, inimici crucis Christi denuò præualerent, sicut eos præualituros non modicum formidamus, nisi de diuersis partibus Christianorum, auxilium habitatoribus ipsis cum festinatione succurrat. Ne igitur Christianitas gentilitati succumbat, totis nisibus præuidete, quia melius est superuenturo malo ante tempus occurrere, quàm remedium post causam quærere vulneratam. Illis autem, qui pro Christo huius viæ laborem assumpserint, illam indulgentiam peccatorum, quam patres, & predecessores nostri Vrbanus, & Eugenius Romani Pontifices statuerunt, Apostolica auctoritate concedimus, & confirmamus. Vxores quoq;, & filios eorum, & bona, & possessiones suas sub beati Petri, & nostra, necnon & archiepiscoporum, & episcoporum, & altorum prælatorum Ecclesiæ decernimus protectione manere; prohibentes attentiùs, ne aduersus eos de his, quæ pacificè possident, aliqua post susceptam crucem quæstio moueatur, donec redeant, vel de ipsorum obitu certißimè cognoscatur. liceat autem eis terras seu possessiones alias; postquam propinqui, aut etiam domini sui (ad quorum feodum pertinent) pecuniā ipsis mutuare, aut noluerint, aut non potuerint; Ecclesijs, vel ecclesiasticis viris, aut alijs fidelibus liberè, et sine vlla reclamatione pro expensis huius tineris titulo pignoris obligare. Præterea, quicunque de viris bellicosis, & ad illius terræ defensionem idoneis, illa sancta loca feruore deuotionis adierint, & ibi duobus annis contra Sarracenos pro Christiani nominis defensione pugnauerint; de Iesu Christi pietate, & de beatorum Petri, & Pauli Apostolorū auctoritate confisi, eis omnium suorum, de quibus corde contrito, & humiliato confessionem susceperint, absolutionem facimus delictorum, nisi fortè aliena bona rapuerint, vel vsuras extorserint, aut cōmiserint furta, quæ omnia debent in integrum emendari. si verò non est in facultatibus delinquentium, vnde valeant emendari, nihilominus consequentur veniam, prout diximus de commißis. Hi autem, qui illic per annum, sicut diximus, moram habuerint; de medietate sibi iniunctæ pœnitentiæ indulgentiam, & remißionem suorum obtineant peccatorum. Omnibus autem sepulchrum Domini pro instanti necesßitate visitare volentibus, siue in itinere moriantur, siue ad istum locum perueniant, laborem itineris ad pœnitentiam, & obedientiam, & remißionem omnium peccatorum iniungimus, vt de vita præsentis ergastulo ad illam beatitudinem, Domino largiente, perueniant, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quam repromisit Dominus diligentibus se. Datum Tusculani. 17. Kal. Februarij. Scripsit etiam idem Papa archiepiscopis, & episcopis, & alijs Ecclesiarū prelatis super eodem negotio in hac forma.

Epistola *Alexandri* Papæ de eodem negotio.

Alexander episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus, archiepiscopis, & episc. & dilectis filijs, abbatibus, & alijs ecclesiarū prælatis, ad quos literæ istæ peruenerint; Salutem, et apostolicam benedictionem. Cùm Orientalis terra per impreßiones infidelium, & incursus fortium virorū, potentia sit & proborū virorum consilio destituta, multo timore percutitur; & ad implorandam subuentionem fideliū dilectos filios nostros, milites templi, latores præsentiū, viros vtiq; religiosos, & Deum timentes, archiepiscopi, episcopi, & alij principes terræ, ad partes vestras mittere decreuerunt; Nos autem, quos illius terræ calamitas graui dolore conturbat, exemplo patrum & prædecessorum nostrorum de ipsius cōseruatione solliciti, Christianos, reges, & principes orbis ad defensionem locorum illorum, in quibus steterunt pedes Domini, salubribus monitis exhortamur; & sicut patres, & prædecessores nostri Vrbanus, & Eugenius Pontifices Romani statuerunt; ita & nos remißionem, et indulgentiam peccatorum statuimus vniuersis, qui pro Christo laborem Ierosolymitanum assumpserint, & contra Saracenos fideli curauerint deuotione certare. Monemus itaq; vniuersitatem vestram attentiùs, & mandamus, quatenus fratres, qui ad hoc mißi sunt, benigno recipiatis affectu, & per eos Orientalis terræ statu, & necesßitate comperta, principes, Comites, et alios fideles Christi parochianos vestros crebris, & sollicitis exhortationibus laboretis inducere, vt terram illam pro cuius liberatione patres, & genitores eorum sanguinem proprium effuderunt, adeant festinanter, & contra inimicos crucis Christi potentia, & virtute decertent. Literas autem, quas propter hoc generaliter mittimus, vniuersis facietis Ecclesijs publicè legi, & exponatis earum tenorem; & remißionem peccatorum, quam facimus illis, qui tam pium, & necessarium opus assumpserint, nuncietis; & ita omnes ad exequendum, quod suggerimus, moneatis, quòd per sollicitudinem, & exhortationem vestram terra illa festinanter fidelium sentiat auxilium, & iuuamen; & vos propter hoc ab Omnipotenti Deo mercedem poßitis consequi sempiternam. Datum Tusculani. 16. Ianuarij.

Quibus

Quibus auditis *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Angliæ plurimùm condolentes de aduersitate,& desolatione terræ Ierosolymitanæ promiserunt se, Domino auxiliante, celerem succursum facturos terræ illi,& in his finitum est colloquium. Interim *Willielmus* rex Scotiæ per mandatum domini regis Angliæ venit in Normanniam, cuius admonitione,& consilio idem rex Scotiæ concessit *Mathæo* de Aberden Episcopo, & *Iohanni* Episcopo *S. Andreæ*, quos ipse â Scotia fugauerat, licentiam repatriandi. Conuenit etiam inter eos, coram rege Angliæ, in hunc modum. Quòd *Mathæus* Episcopus de Aberden liberè, & sine aliqua contradictione per conductum regis Scotiæ ad sedem propriam remearet, & siqua ei ablata fuissent, restituerentur. & *Iohannes*, qui consecratus fuerat ad Episcopatum *S. Andreæ* propter amorem domini sui regis Scotię habendum concessit ei se dimissurum Episcopatum illum, si liceret ei eligere quem vellet episcopatum de regno Scotię,& si rex Scotiæ insuper dedisset ei cancellariam suam,& omnes redditus suos, quos habuit ante consecrationem suam,& 40. marcas reddituum in Ecclesia *S. Andreæ*. Misit igitur rex Scotię ad *Alexandrũ* Papam nuncios suos postulans, vt ipse pro bono pacis cõcessisset hanc fieri sedium episcopalium cõmutationem. Sed dominus Papa hoc concedere noluit. Deinde rex Anglię dedit *Iohanni* filio *Lucæ*, clerico suo episcopatum Eboracensem: & *Radulpho* de Warneuile cancellario suo, Eboracensis Ecclesię thesaurario dedit episcopatũ Lexoniensem, quem *Arnulfus* Lexoniensis episc. reliquerat propter odium, quod rex aduersus eum habuit; cuius amorem cùm nec prece, nec pretio obtinere potuisset, maluit ab episcopalibus abstinere, quàm odium regis diutiùs sustinere. & collectis vndiq; auro,& argento, quorũ copiã habere dicebatur,& accepto â rege Anglię pecunia magna pro dimissione episcô. sui, Parisius iuit, & ibi in ecclesia *S. Victoris* vsq; ad obitũ suum permansit. Deinde dum rex Anglię morã faceret apud Barbeflet transfretaturus in Angliã, ortum est diffidium inter *Philippũ* regem Francię,& *Philippũ* Comitem Flandrię propter Comitẽ de Claro monte, quem Comes Flandrię odio habuit. Venit ergo rex Anglię per mandatũ regis Francię ad colloquiũ inter illos apud Gisors, & pacem fecit inter regem Francię,& Comitem Flandrię. Deinde venit rex Anglię ad Cheresburc,& transfretauit inde in Angliam,& applicuit apud Portesmue 7. Kal. August. die Dominica, & *Willielmus* rex Scottorum cum eo. Deinde *Henricus* rex Anglię fecit hanc assisam de armis habẽdis in Anglia.

QVicunq; habet feodũ vnius militis habeat loricam, et cassidem, et clipeũ, et lanceam; & omnis miles habeat tot loricas, & cassides, & clipeos, et lanceas, quot habuerit feoda militũ in dominio suo. Quicunq; liber laicus habuerit in catallo, vel in redditu ad valentiam 16. marcarũ, habeat loricam, et cassidem, & clipeũ, & lanceã: quicunq; liber laicus habuerit in catallo ad valentiam 10 marcarum, habeat halbergellũ, & capelet *ferri, et lanceam: & omnes burgenses, et tota cõmunia liberorũ hominum habeant* wanbais, *et* capelet *ferri, et lanceã: & vnusquisq; iuret, quod infra festũ S.* Hilarij *hæc arma habebit, et domino regi scilicet* Hẽrico *filio* Matildis *Imperatricis fidẽ portabit, et hæc arma in suo seruitio tenebit secundũ præceptum suũ, et ad fidem domini regis et regni sui. Et nullus, ex quo hæc arma habuerit, ea vẽdat, nec inuadiet, nec præstet, nec aliquo alio modo ea â se alienet. nec dom. suus ea aliquo modo ab homine suo alienet, nec per forisfactũ, nec per donũ, nec per vadiũ, nec aliquo alio modo. Et siquis hæc habẽs arma, obierit, arma sua remaneant hæredi suo, et si hæres de tali ætate nõ sit, quòd armis vti possit, si opus fuerit; ille eũ, qui habebit in custodia, habeat similiter custodiã armorum, et inueniat hominẽ, qui armis vti possit in seruitio domini regis, si opus fuerit, donec hæres de tali ætate sit, quòd arma portare possit, et tunc ea habeat. Quicunq; verò burgensis plura arma habuerit, quã eum habere oportuerit secundũ hanc assisam, ea vendat, vel det, vel sic â se alienet alicui homini, qui ea in seruitio domini regis in Anglia retineat. Et nullus eorũ plura arma retineat, quã eum secundũ hanc assisam habere oportuerit. Item nullus Iudæusloricã, vel habergellũ penes se retineat; sed ea vẽdat, vel det, vel alio modo â se remoueat, ita quòd remaneant in seruitio domini regis Angliæ. Itẽ nullus portet arma extra Angliã, nisi per præceptũ domini regis, nec aliquis vẽdat arma alicui, qui ea portet ab Anglia, nec mercator, nec alius ea ab Anglia portet. Itẽ iustitiæ faciant iurare per legales milites, vel per alios liberos, et legales homines de hũdredis, & de visnetis, et de burgis, quot viderint expedire; quòd qui habeãt ad valentiã catalli, secundũ quod eũ habere oportuerit, loricã et galeã, et lanceã, et clipeũ, secundũ quod dictũ est: scil. quòd separatim nominabũt eos omnes de hũdredis suis, et visnetis, et burgis, qui habuerint 16. marcatas, vel in catallo vel in redditu; et iustitiæ postea*

omnes illos, ſcilicet, iuratores, & alios faciant inbreuiari, qui quantũ catalli, vel redditus habuerint; et qui ſecundum valentiã catalli, vel redditus, quæ arma habere debuerint; et poſtea coram eis in cõmuni audientia illorum faciant legere hanc aſſiſam de armis habendis, et eos iurare, quòd ea arma habebunt ſecundũ valentiam prædictam catallorũ, vel redditũum, et ea tenebunt in ſeruitio domini regis ſecundum hanc prædictam aſſiſam in præcepto, & fide domini regis Henrici *filij* Matildis *Imperatricis, & regni ſui. Et ſi contigerit, quòd aliquis illorum, qui habere debuerint hæc arma, non ſint in Comitatu ad terminum, quando iuſtitiæ in Comitatu illo erunt, iuſtitiæ ponant ei terminũ in alio Comitatu corã eis. Et ſi in nullo Comitatu, per quos ituræ ſint, ad eas venerint, et non fuerint in terra iſta, ponant ei terminũ apud* **Weſtminſter** *ad octauas* S.Michaëlis; *quòd tunc ſit ibi ad faciendũ ſacramentum ſuum, ſicut ſe, et omnia ſua diligit; et ei præcipiatur, quòd infra prædictũ feſtum S.*Hilarij *habeat arma ſecundum quod ad eum pertinet habendũ. Item Iuſtitiæ faciant dici per omnes Comitatus, per quos ituræ ſunt; quòd qui hæc arma non habuerint, ſecundum quod prædictum eſt, dominus rex capiet ſe ad eorum membra, & nullo modo capiet ab eis terram vel catalla. Item nullus iuret ſuper legales, et liberos homines, qui non habeat ſedecim marcatas, vel 10 marcatas in catallo. Item iuſtitiæ præcipiant per omnes Comitatus, per quos ituræ ſunt, quòd nullus, ſicut ſe ipſum, & omnia ſua diligit, emat vel vendat aliquã nauem ad ducendum ab Anglia: nec aliquis deferat, vel deferri faciat maireman extra Angliam. Et præcepit rex, quòd nullus reciperetur ad ſacramentum armorum niſi liber homo.*

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* Imperatricis dedit *Iohanni Cumin* clerico ſuo Archiepiſcopatum Diueliniæ in Hibernia 8.Idus Septembris apud **Eueſham.** Eodem anno *Willielmus* Remenſis archiepiſcopus venit in Angliam in peregrinatione ad *S. Thomam* Cantuarienſem martyrem. Eodem anno *Duuenaldus* filius *Willielmi* filij **Dunecan,** qui ſępius calumniatus eſt regnũ Scotię, venit cum exercitu magno in Scotiã, & deprędauit eam circa maritima. Eodem anno *Iohannes* epiſcopus *S. Andreæ* ſententiam excõmunicationis tulit in *Richardũ* de **Morevile** cõſtabularium, & *Richardum* de Prebenda, & alios familiares regis Scotiæ, qui pacem inter regem, & ipſum diſturbauerant. Et *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus legatus in Scotia, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus ex auctoritate domini Papę mandauerunt Priori *S. Andreæ*, & perſonis Eccleſiaſticis per Epiſcopatum *S. Andreæ* conſtitutis, vt venirent ad *Iohannem* epiſcopũ ſuum, & illi debitæ ſubiectionis reuerentiam facerent; ſin minùs; in contumaces, & rebelles ſententiam ſuſpenſionis inferrent. Cùm autem quidam virorum Eccleſiaſticorum de Epiſcopatu *S. Andreæ* metu ſuſpenſionis venirent ad pręfatum *Iohannem* epiſcopum; *Willielmus* rex Scotię illos â regno ſuo eiecit, cum filijs, & cognatis, & etiam illis, qui adhuc pendentes ab vberibus matrum vagiebant in cunis. Quorum miſerandam proſcriptionem, & exilium *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus videntes proceſſerunt in mandatum domini Papę; *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus excõmunicauit *Willielmũ* regem Scotię, & ipſe, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus tulerunt ſententiam interdicti in totam terram regis Scotię; mandantes epiſcopis, abbatibus, prioribus, & cęteris viris Eccleſiaſticis ſententiã illam interdicti firmiter, & inconcuſſè obſeruare: & ipſum regẽ ſicut excõmunicatum cautiùs euitare. Eodem anno obijt *Alexander* Papa tertius 22.anno Papatus ſui 12.Kal.Octobris, cui ſucceſſit in Papatu *Imbaldus* Oſtienſis epiſcopus Cardinalis, & vocatus eſt *Lucius* Papa tertius. Eodem anno *Rogerus* Eboracenſis archiepiſc. graui infirmitate laborans, cùm extremum vitę ſuę diem ſibi imminere ſenſiſſet, cõuocatis coram ſe abbatibus, & Prioribus, & cęteris viris Eccleſiaſticis diœceſis ſuæ, res ſuas ſatis prouidè in vſus pauperum diſtribuit, & inter cętera potentiæ ſuæ miranda ad perpetuitatem laudis ſuę, *Willielmo* Remenſi archiepiſcopo, & cęteris epiſcopis regni Francię miſit pluſquam quingentas libras argenti pauperibus diſtribuendas. Similiter Rothomagenſi archiepiſcopo, & cæteris epiſcopis Normanniæ. Similiter Cantuarienſi archiepiſcopo, & cæteris epiſcopis Angliæ. diſtributis itaq; vniuerſis rebus ſuis, tranſtulit ſe de Cowda, vbi infirmabatur, vſque Eboracum ad Metropolitanam archipræſulatus ſui ſedem, vbi decimo Kalend. Decembris die Sabbati in ipſo noctis crepuſculo plenus dierum, poſtquam in regimine Pontificatus ſui viginti ſeptem annis, & ſex hebdomadis fœliciter vixerat, migrauit â ſæculo. Cuius corpus *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus ſepeliuit in choro Canonicorum ſæcularium Metropolitanæ Eccleſiæ Eboraci: *Willielmo* rege

Scotiæ

Scotiæ remanente in ea excommunicationis ſententia, quam præfatus Eboracenſis archiepiſcopus in eum tulerat. Audito itaque quòd *Rogerus* Eboracenſis Archiepiſcopus eſſet defunctus, *Willielmus* rex Scotiæ gauiſus eſt gaudio magno: & habito cum Epiſcopis & Comitibus, & maioribus terræ ſuæ conſilio, *Iocelinum* Glaſcuenſem Epiſcopum, & *Arnulfum* abbatem de Melros, & cæteros viros eccleſiaſticos ſapientes, & diſcretos de regno ſuo Romam miſit ad *Lucium* ſummum Pontificem, vt ipſe à præfata excommunicationis ſententia, & terra ſua ab interdicto abſoluerentur; & vt ſi vllo modo fieri poſſet *Iohannes* epiſcopus ſancti *Andreæ* deponeretur. Cúmque domino regi Angliæ nuntiatum eſſet, quòd præfatus archiepiſcopus viam vniuerſæ carnis eſſet ingreſſus, miſit miniſtros ſuos per archiepiſcopatū Eboraceſem pręcipiens, quòd vniuerſa, quæ prædictus Archiepiſcopus in infirmitate ſua diſtribuerat, confiſcarentur; ſicque factum eſt. Nam tota diuiſa, quam ipſe in infirmitate ſua fęcerat, per præceptum regis, ad nihilum redacta eſt. Dicebat enim dominus rex, quòd præfatus Eboracenſis Archiepiſcopus iudicium fecerat in vita ſua, quòd de iure non liceret alicui viro Eccleſiaſtico diuiſam facere, niſi priuſquam ægrotare inciperet. Eodem anno Comes *Stephanus* auunculus *Philippi* regis Franciæ occupauit terram cuiuſdam vicini ſui, & eam vi detinuit, & deuenit inde homo *Philippi* Comitis Flandriæ. Quod cùm feciſſet rex Franciæ ſaiſiuit eam in manu ſua, & Comes Flandriæ petijt ſibi, & Comiti *Theobaldo* fieri inde reſtitutionem; & quia rex Franciæ id facere noluit, Comes Flandriæ ingreſſus eſt terram regis Franciæ in manu hoſtili, & eam deuaſtauit. Eodem anno obijt *Hugo* Comes Ceſtriæ, cui ſucceſſit in Comitatu *Ranulfus* filius eius. Defuncto itaque *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo, dominus rex præcepit iuſtitijs ſuis Angliæ, quòd diligentem inquiſitionem facerent de pecunia prædicti Archiepiſcopi: & vbicunque eam inuenirent, ad opus illius exigeretur. Vnde factum eſt, quòd prædictæ iuſtitiæ exegerunt ab *Hugone* Dunelmenſi Epiſcopo trecentas marcas argenti, quas idem Epiſcopus pauperibus diſtribuendas receperat de pecunia Archiepiſcopi: Quibus ipſe reſpondit; ego has trecentas marcas argenti, quas à me exigitis, viuente Archiepiſcopo, qui eas mihi tradidit, diſtribui leproſis, cæcis, claudis, mutis, & cæteris pauperibus: & in Eccleſiarum, & pontium refectionibus pro ſalute animæ ipſius, ſicut ipſe præceperat; & qui eas habere voluerit, colligat, quia per me nunquam colligentur. Talis itaque reſponſio ſupra modum domini regis animum exaſperauit, adeo quòd ipſe præcepit, quòd caſtellum de Dunelmo in manu ſua ſaiſiaretur, & vt ipſe Epiſcopus omnimodis afflictionibus affligeretur.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo octogeſimo ſecundo, qui erat annus viceſimus octauus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit in Anglia apud Wintoniam die Natalis Domini, qui ſexta feria euenit. Eodem anno obierunt Comes * de *Geres* qui filiam *Mathæi* Comitis Boloniæ primogenitam duxerat in vxorem: & Comitiſſa Flandriæ, filia *Radulfi* de Peruna, vxor *Philippi* Comitis Flandriæ. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater transfretauit de Anglia in Normanniam propter importunitates, & exceſſus, quos *Henricus* rex filius ſuus ei faciebat. Ipſe enim ad *Philippum* regem Franciæ cum vxore ſua profectus, mala omnia, quæ potuit, machinabatur in perniciem regis patris ſui, contra fidem, & ſacramenta, quæ illi ſæpiùs fecerat de fidelitate ſeruanda: petens ab eo per conſilium *Philippi* regis Franciæ, fratris vxoris ſuæ totam Normanniam, vel aliquam aliam terrarum ſuarum, in qua ipſe, & vxor ſua morarentur; & vnde ipſe militibus, & ſeruientibus ſuis ſeruitia ſua ſoluere poſſet. At tamen diuina inſpirante gratia ad patrem ſuum redijt, & iurauit, quòd de cætero à voluntate, & conſilio ſuo non recederet, nec ab eo ampliùs exigeret, quam centū libras Andegauenſis monetæ in die ad ſuas expenſas, & decem libras eiuſdem monetæ in die ad expenſas vxoris ſuæ. Præterea rex pater conceſſit regi filio ſuo quòd infra annum illum, centum de militibus ſuis ſeruitia ſua redderet. Deinde rex pater cepit colloquium inter regem Franciæ, & Comitem Flandriæ: in quo conuenit inter eos in hunc modum; quòd terra vnde Comes Flandriæ ſibi reſtitutionem fieri petebat, redderetur militi, qui eam amiſerat; & Comes Flandriæ reſtauraret regi Francię damnum, quod ipſe, & ſui fecerant in Francia: ſcilicet de combuſtione,

al. de Gelres

& præda capta. Prçterea idem Comes quietum clamauit regi Franciæ seruitium Comitis de Claro monte,& tradidit regi Franciæ ciuitatem de Amiens, cum pertinentijs suis, & totam terram inde vsque ad aquam de Lys post decessum suum cum nepte sua filia Comitis de Hanou: & idem Comes in iure confessus est,quòd Peruna cum pertinentijs suis vadium suum erat,& cõcessit,quòd rex Franciæ eam adquietaret pro sexaginta millibus librarum argenti. In eodem concilio idem Comes Flandriæ tradidit regi Angliæ patri chartam regis filij sui: & ipsum & fratres suos quietos clamauit ab omni conuentione inter eos facta tempore guerræ. Eodem anno *Lucius* Papa tertius ordinauit *Iohannem Cumin* in sacerdotem tertio Idus Martij apud Velletre: deinde consecrauit eum in Archiepiscopum Diueliniæ duodecimo Kalend. Aprilis Dominica in ramis Palmarum apud Velletre. Eodem anno ad instantiam nuntiorum regis Scotiæ, videlicet, *Iocelini* Glascuensis Episcopi, & *Arnaldi* abbatis de Melros,& *Osberti* abbatis de Kelron,& *Walteri* Prioris sanctæ *Columbæ* de Insula,*Lucius* Papa tertius absoluit *Willielmum* regem Scotiæ â sententia excommunicationis, & regnum suum ab interdicto,Romæ in Lateranensi palatio,coram Cardinalibus suis, scilicet,*Petro* de Pauia Episcopo Tusculanensi,& Episcopo Prçneste,& *Alberto* cancellario,& *Iacincto*, & *Hugesrun*, & *Petro* de Boua, & Magistro *Viuiano*,& *Reinero* magno, & *Chinchecapel*,& *Reinero* Paruo, & *Hardesrun*, & *Hardewin*, & *Mathæo* Andegauensi. Et postea tradidit literas absolutionis suæ præfatis nuntijs regis Scotiæ, in hac forma.

Epistola *Lucij* de absolutione *Willielmi* *regis Scotiæ.*

LVcius *Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus Episcopis, Abbatibus, Clero & populo per Scotiam constituto, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cùm regibus tanquam præcellentibus Apostolus statuerit deferendum, dignũ est, & consonum rationi, vt eos tanquã filios charißimos propensiùs honoremus, & in deuotione beati* Petri *& sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ annuendo iustis illorum desiderijs attendamus. Accepimus autem quòd cùm charißimus in* Christo *filius noster* Willielmus *illustris rex Scottorum electioni, & cõsecrationi venerabilis fratris nostri* Iohannis *Episcopi inexorabiliter obuiaret, obtentu literarum sanctæ recordationis* Alexandri *Papæ prædecessoris nostri, bonæ memoriæ* Rogerus *Eboracensis Archiepiscopus, & iam Episcopus dictus in eum, & regnum, & quosdam de regno sententiam excommunicationis promulgarunt. Cæterùm venerabilis frater noster* Iocelinus *Glascuensis Episcopus, & dilecti filij* Arnaldus *de Melros, &* Osbertus *Kalkoensis Abbates*, & Walterus *Prior sanctæ* Columbæ *de Insula propter hoc ad sedem Apostolicam accedentes, sua nobis assertione mõstrarunt, quod archiepiscopus excõmunicationis in regem, et interdicti in regnũ, & episcopus iam dictus in quosdã de regno excõmunicationis sentẽtiam protulerunt, quam ex multiplici ratione retractandam fore rationabiliter corã nobis, et fratribus ostenderunt. Inde vtiq; fuit quòd præfato regi, tanquam charißimo in* Christo *filio deferentes omnem sententiã iam dicti episcopi pro præfata causa in eum, vel suos, vel regnum prolatam, de cõmuni consilio fratrum auctoritate apostolica relaxauimus, et statuimus illum, & suos excommunicatione, et regnum interdicto ex præscripta sententia nostra non teneri. Quo circa vniuersitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus ei tanquam regi Catholico, & habenti communionem Apostolicæ sedis participare minimè dubitetis: sed in omnibus illi honorem congruum impendatis. Quanto enim certiores sumus de sinceritate deuotionis illius ecclesijs, & personis Ecclesiasticis regni sui, tanto ampliùs eum volumus in omnibus, in quibus secundum Deum possumus, honorari. Datum Velletræ 16. Kal. Aprilis.*

EOdem anno rex Angliæ pater misit nuntios suos videlicet *Willielmũ* de Mandeuilla Comitem Albemarliæ, & quosdam alios familiares suos ad *Fredericum* Romanorum Imperatorem, vt si aliquo modo fieri posset, auerterent iram, & maleuolentiam suam ab *Henrico* duce Saxoniæ. quod cùm ad plenum fieri non posset, concessit Imperator, quòd omnes, qui cum eo ire vellent, licentiam haberent repatriandi. Præterea idem Imperator concessit *Matildi* Ducissæ Saxoniç, pro amore regis Angliæ patris sui, vt ipsa liberè, & in pace remaneret, & totam dotem suam liberam, & quietam haberet, & si mallet cum Domino suo in exilium ire, concessit ei Imperator, vt custodes suos

poneret

poneret ad dotem ſuam cuſtodiendam. Appropinquante igitur termino, quo præfatus dux à terra & cognatione ſua recederet, ipſe & vxor eius, cum filijs, & filiabus ſuis, & cum Comitibus, & Baronibus, & ditioribus terrę ſuæ egreſſi ſunt de terra & cognatione ſua, & venerunt in Normanniam ad *Henricum* regem Angliæ patrem prædictę Duciſſæ, quos ipſe cum gaudio ſuſcepit. & paulò pòſt præfatus dux dedit Comitibus, & baronibus, & ditioribus terræ ſuæ licentiam repatriandi; quibus rex Angliæ pater duciſſæ munera multa dedit, & dimiſit eos, & dux ipſe peregrè profectus eſt ad beatum *Iacobum*, & duciſſa vxor eius remanſit cum rege patre ſuo in Normannia pregnans apud Argentonium, & peperit filium. Eodem anno Walenſes interfecerunt *Ranulfum Poer* vicecomitem regis de Glouceſtreſire. Eodem anno *Rollandus* electus Dolenſis Romanæ eccleſiæ ſubdiaconus venit in Angliam ex parte Papæ *Lucij* ad pacem faciendam inter regem Scotiæ, & *Iohannem* epiſcopum S. *Andreæ*, & perrexit ad regem Scottorum, vnà cum *Seluan* abbate Rieuallenſi collega ſuo: & diutiſſimè tractauerunt cum illo de pace facienda inter illum, & *Iohannem* epiſcopum S. *Andreæ*, ad quorum inſtantiam conuenit in hunc modum inter regem, & prædictum epiſcopum: quòd *Hugo* abiuraret epiſcopatum S. *Andreæ*, & *Iohannes* epiſcopus eundem epiſcopatum quietum clamaret à calumnia ipſius, & loco illius haberet epiſcopatum de Dunkelden, & omnes redditus, quos ipſe ante electionem ſuam habebat, & Cancellariam regis, & quadraginta marcatas redditus de epiſcopatu ſancti *Andreæ* in vita ſua. *Hugo* tamen cùm requiſitus eſſet à domino ſuo rege Scotiæ, quòd abiuraſſet epiſcopatum S. *Andreæ*, reſpondit ſe malle ſuſcipere iudicium in Romana curia, quàm ſic abiurare epiſcopatum, ad quem ipſe fuerat conſecratus. Et ſtatim literas, quas *Iohannes* epiſcopus contra eum à Romano pontifice impetrauerat, arguit falſitatis, & appellauit ad Romanum pontificem. Vnde prædictus *Rollandus*, & *Seluanus* abbas non valentes procedere prout deberent, in hac forma ſcripſerunt ſummo pontifici.

Epiſtola *Rollandi* Dolenſis electi, & *Seluani Rieuallenſis Abbatis ad* Lucium *Papam*.

R*Euerendo patri & domino* Lucio *Dei gratia ſummo, & vniuerſali pontifici,* Rollandus *eadem gratia Dolenſis electus, ſuæ ſanctitatis ſeruus, & alumnus Apoſtolicæ ſedis ſubdiaconorum minimus, &* Seluanus *dictus Abbas Rieuallenſis, debitæ ſubiectionis reuerentiam. Cùm literas, quas* Hugo *epiſcopus redarguerat falſitatis eidem epiſcopo dediſſemus, & eas in quibus proceſſus rei continetur, acceptáque à domino rege Scottorum licentia, recedere cum feſtinatione vellemus: dominus rex me Dolenſem electum diligenter, & affectuosè rogauit, vt per dominum* Iohannem *epiſcopum tranſitum facerem, & ei ex parte ſua Dunkeldenſem epiſcopatum, cum redditibus quos antea in epiſcopatu S.* Andreæ *habuerat, cum augmento quadraginta marcarum annuatim percipiendarum: Cancellariam quoque regiam in ſignum dilectionis offerrem, adiecítque ſe ei, & ſuis omnia ablata redditurum, præter hoc ſolum, quod ad manus eius deueniſſe ſciebat: eóſque in plenitudinem ſuæ gratiæ recepturum ſicut antea fuerat ei oblatum. Volebat tamen, quòd idem* Iohannes *epiſcopus omnia inſtrumenta ſua combureret, quæ ſuper facto ſancti* Andreæ *fuerant à piæ recordationis* Alexandro *prædeceſſore veſtro obtenta. Permittebat quoque, quòd* Hugo *epiſcopus ad Glaſcuenſem epiſcopatum transferretur, ſi aliter epiſcopus* Iohannes *conſentire non vellet, & ſi fieri non poſſet, tamen concederat, quod obtulerat. ſed epiſcopum* Iohannem *non ita diligeret, nec ei plenam gratiam redderet. Quæ omnia cùm in præſentia domini* Hugonis *Dunelmenſis epiſcopi obtuliſſet domino* Iohanni, *benignè conceſſit dicens; quòd nunquam* Hugonem *epiſcopum in eccleſia Sancti* Andreæ *permitteret remanere. Volebátque, quòd inſtrumenta prædicta in aliquo loco reponerentur, ita quòd nunquam ſibi contra voluntatem regiam eis vti liceret. Sic igitur ad regis præſentiam redeuntibus nobis, epiſcopo* Iohanne *propè Rokelburg expectante, dominus rex propoſuit nobis, quòd multùm ei placeret, ſi* Hugo *epiſcopus poſſet in eccleſia ſancti* Andreæ *remanere, & rogabat me vt epiſcopum ad hoc inducere laborarem, & cùm ego dicerem ei, quòd nunquam eum de cætero ſuper hoc rogarem, quia non poteram in hac parte proficere, Dixit; benè credo, quòd ex quo dominus* Iohannes *ad pacem & dilectionem meam redit, hoc conſideratione meæ dilectionis, & ad precum mearum inſtantiam ſuſtinebit, & de eo libenter cum eo loquerer, & rogauit me rex,*

vt

vt ei consulerem, quid veniret loqui cum eo. missis igitur clericis regis ad episcopum Iohannem, *respondit, quòd non veniret, quia à quibusdam consiliarijs domini regis se audisse, quòd dominus rex semper ad hoc omnibus modis nitebatur, vt* Hugo *in episcopatu* S. Andreæ *remaneret, et si venire vellet, illi non poterant ei securum præstare conductũ. Cumq; illi in hæc verba redijssent, dominus rex quendam episcopum, abbates, Comites & Barones ad eundẽ episcopum transmisit, rogans, vt locuturus cum eo veniret ad eum, præcepitq; eis, vt eidem episcopo omnem securitatem præstarent. Qui redeuntes dixerunt, quòd dominus* Iohannes, *quia præsentiens, quòd dominus rex vellet episcopum* Hugonem *in ecclesia* S. Andreæ *remanere, respondit se nunquam ad regem venturum nisi primò iurarent, quòd dominus rex omnia, quæ ei per me obtulerat, obseruaret, sed iurare nolebant, & sic dominus* Iohannes *ad propria remeauit. Nos verò prædictis episcopis* Iohanni, *&* Hugoni *statuimus terminum in Kalendis Octobris veniendi ad vos, & vestro parere iudicio.* Valete.

EOdẽ anno obijt *Walterus* Rofensis episcopus, cui successit in episcopatu *Walerannus* Baiocensis Archidiaconus. Eodem anno cùm *Walterus* seruiens domini *Eustacij* abbatis de Flaij dormiret nocte quadã, audiuit vocẽ de cœlo semel, secundò, & tertiò dicẽtem sibi Vade, & dic *Henrico* regi Angliæ. In nomine *Christi* perdele, endele: & dic ei; quòd ita faciat, & nisi fecerit, filij eius, & ipse morte morientur. Respondens autẽ prædictus *Walterus*, dixit. Quis sum ego, vt mandata vestra perferam regi? & accepit respõsum. Vade ad *Rotrodum* Rothomagensem Archiepiscopum, & ad capellanum suum, & ad *Eustachium* abbatẽ de Flaij, & ipsi tollent spinas, & tribulos de via tua, & nisi festinaueris, morte morieris. Post trinam itaq; monitionem venit prædictus *Walterus* ad præfatũ Rothomagensem Archiepiscopum, & ad capellanũ suum, & ad *Eustachium* abbatem, & cùm Archiepiscopus ille, & capellanus suus morbo & senio grauati interesse nõ possent, commiserunt vices suas abbati de Flaij; & ipse cum seruiente suo perrexit ad regem, & seruiens narrauit visionem suam regi & minas annexas, sed rex nihil illorum intelligens, cùm non esset, qui interpretaretur ei visionem, nullam inde curam egit; & paulò pòst obijt *Henricus* rex filius suus, & deinde *Galfridus* filius suus, Comes Britanniæ. Tempus verò, in quo hæc visio contigerat, erat tunc quando Publicani comburebantur in pluribus locis per regnum Franciæ, quod rex nullo modo fieri permisit in terra sua, licèt ibi essent perplurimi.

ANno gratiæ 1183. qui erat annus 29. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex Angliæ fuit in Normannia apud Cadomum die natalis Domini, & rex, & *Richardus*, & *Gaufridus* filij eius & *Henricus* dux Saxoniæ, & vxor eius cum filijs, & filiabus, & familia multa, & *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Iohannes* **Cunum* Dublinensis Archiepiscopus, & episcopi, & Comites & barones multi fuerunt ibidem cum illo. Post natale Domini præcepit rex regi filio suo accipere homagium à *Richardo* Comite Pictauiæ fratre suo, & à *Gaufrido* Comite Brittanniæ fratre suo. Ipse verò obediens patri recepit homagium *Gaufridi* fratris sui, & cum à *Richardo* fratre suo recipere vellet, noluit ei *Richardus* homagium facere, & postmodum cùm *Richardus* offerret ei homagium facere, noluit rex filius recipere. Vnde *Richardus* plurimùm indignatus recessit à curia regis patris sui, & veniens in Pictauiam terram suam castella noua firmauit, & vetera effortiauit. Rex autem frater eius secutus est eum per mandatum Comitum, & baronum Pictauiæ, qui adhærentes ei damna multa fecerunt Comiti *Richardo*. *Gaufridus* verò Comes Brittanniæ in Pictauiam venit cum exercitu magno ad auxiliandum regi fratri suo. Cùm ergo *Richardus* vidisset se non posse resistere fratribus suis, misit ad regem patrem suum pro auxilio, qui magno congregato exercitu festinanter aduenit, & obsedit castellum de Limoges, quod paulò antè traditum erat regi filio suo.

al, Cumin

Causa discordiæ inter regem *& filios suos.*

VT autem huius nefandæ controuersiæ, quæ inter patrem, & filios suos orta est, causa sciatur: sciendum est quòd sacrosancto Dominicæ circumcisionis die *Henricus* rex filius domini regis Angliæ sponte sua, nullo cogente, tactis sacrosanctis euangelijs

euangelijs, adhibita quoque clericorum, & laicorum copiosa multitudine, iurauit se ab illa die deinceps omnibus diebus vitæ suæ *Henrico* regi Angliæ, sicut patri suo, & domino fidelitatem integram seruaturum, & honorem & seruitium debitum exhibiturum; & quia vt asserebat nullam malitiam, nullúmq; rancorem in animo suo rex filius retinere volebat, vnde rex pater suus postmodum posset offendi, manifestauit ei se baronibus Aquitaniæ contra fratrem suum *Richardum* obligatum esse: ea scilicet intentione motus, quòd prædictus frater suus castellum de Clerefuals in patrimonio sibi post patrem suum debito, contra suam firmauit voluntatem. Vnde patri suo plurimùm supplicauit; vt præfatum castellum *Richardo* subtraheret, & in custodia sua retineret. Super quo *Richardus* à domino rege admonitus, quamuis prius facere recusaret, postmodum tamen liberè tradidit ad patris sui beneplacitum disponendum. Tres itaque filij domini regis, rex scilicet & *Richardus*, & *Gaufridus* venerunt Andegauiam cum domino rege patre suo inter se fœdus pacis perpetuò firmaturi. Vnde horum trium singuli fidelitatem perpetuam domino regi patri suo contra omnes homines iurauerunt seruandam, & honorem ei, & seruitium perpetuum se prętituros. Iurauerunt quoq;, quòd iuxta dispositionem patris sui pacem inter se perpetuam obseruarent. Statuta igitur die pacis inter eos dispositione patris sui confirmandæ apud Mirabel, quia barones Aquitanię, quibus rex filius iurauerat, non aderant, misit rex pater *Gaufridum* filium suum ad eos, vt ad hanc pacem, & concordiam venirent, & interim ab hostilitate cessarent. Præfatus verò *Gaufridus* Dei, & paternæ reuerentiæ, & iussionis prorsus immemor, non pacem misit sed gladium, & contempto sacramento, & homagio, & fidelitate, quæ totiens patri præstiterat, cum inimicis patris sui fœdus inijt persecutionis, gentémq; sacrilegam, & ab ecclesia Romana detestatam ad destruendam terram patris sui induxit. Hoc autem audiens rex filius, supplicauit patri suo, vt pacem inter *Richardum* fratrem suum, & barones Aquitaniæ stabiliret. Dominus verò rex ad preces filij sui pacem se seruaturum promisit; quò, & sicut in præterita æstate fuerat ordinata, ita & excessus ab vtraque partium facti emendarentur: aut si baronibus hoc non placeret, eos secundum curiæ suæ iudicium iudicaret. Quod regi filio plurimùm placuit: ita tamen quòd castellum de Clerefuals in manu regis patris sui saluum esset. Rex itaque filius impetrato à patre suo, quod petierat, cum licentia patris sui profectus est Lemouicum, vt tam *Gaufridum* fratrem suum, quam barones Aquitaniæ ad concordiam reuocaret, & vxorem suam misit in Franciam ad regem Franciæ fratrem illius interim custodiendam; & rex pater de voluntate, & consilio regis filij cum paucis alia via Lemouicum venit tutus de filijs, tutus de suis; & cùm in propria venisset, sui eum pessimè receperunt; quia in eum miserunt sagittas, ita vt etiam super tunicale suum crudeliter perforarent, & quendam militem suum coram oculis eius vulnerarent, ipsúmque regem ab ingressu tam ciuitatis, quàm castelli violenter arcerent, vnde oportuit eum, & *Richardum* filium suum migrare inde. Postmodum dominus rex ciuitatem Lemouicum ingressus est, ipso quoque ab eadem egresso, vt cum filijs suis paternaliter loqueretur, præsentibus filijs suis præfati castelli satellites sagittas direxerunt lethiferas: adeò vt equum, quo rex pater ferebatur, in capite vulnerarent, & nisi equus ad aduentum sagittæ altiùs caput eleuasset, sagitta in regio pectore profundiùs descendisset: quod filij eius *Henricus* & *Gaufridus* contemnentes, nec vindicauerunt, nec eò minùs ad letiferos hostes domini & patris sui redierunt. Paulò pòst rex filius ad patrem veniẽs obtulit ei, quòd nisi barones Aquitaniæ ad pedes suos pacem impetraturi venirent, ipse, eis prorsus relictis, ad eum rediret omnimodis seruiturus. Rex pater precibus filij interim motus, pacem, quam priùs baronibus promiserat, repromisit. Quare rex filius, vt dicebat, ad fratrem suum *Gaufridum* & barones Aquitaniæ proficiscens, & ab eis reuertens ad patrem eos prorsus inobedientes asseruit, & rebelles, quare ad seruitium & voluntatem patris sui reuertebatur. Hoc autem, vt ex pòst facto apparuit, fraudulenter actum est, vt interim gens perfida Brabancenorum, & filius perditionis *Gaufridus* in terram regis patris licentiùs grassarentur, eámque nefariè deuastarent, ornamenta ecclesiastica auferendo, oppida & villas incendijs inflammando: ouilia & agros rapinis euacuando; adeò vt mortificarent omnia, nec ætati, nec sexui, nec ordini, nec religioni parcẽtes, immò sola, vt videbatur, homicidia, sacrilegia, & rapinas affectantes. Postmo-

dum quoque rex filius audiens hæc à *Gaufrido* fratre suo fieri, dixit patri suo, quòd quicquid fecerat in hac parte, cõsilio *Gaufridi* fratris sui fecerat, & patri suo arma sua & equũ tradidit conseruanda, & sic cum patre suo aliquot diebus moratus est. Verùm cùm in eadem mensa cum patre suo comedisset, & in eodem catino manum intinxisset, recessit à patre, & iterum cum inimicis patris sui se sacramento præstito obligauit, & ad patrem rediens dixit se nullo modo posse videre, quòd ille hominibus castelli mala faceret, quæ meruerant; sicq; recedens à patre profectus est Doratũ. Pater verò putans eum pacificum reuocauit, qui rediens & ingrediens castellum, & scelus, quod conceperat ad optatum perducere effectum non valens, supra corpus beati *Martialis* iurauit se crucem accepturum. Pater verò credens eum hoc magis ex indignatione, quàm ex religione fecisse, ab incauto voto paternaliter studuit reuocare, quærens ab eo flexis genibus coram eo lachrymans, vtrum votum illud occasione rancoris, vel indignationis, vel paupertatis, vel religionis prouenisset. Cui filius cum omni iuramento respondit se votum hoc vouisse ob solam remissionem peccatorum, quæ ipse in patrem suum fecerat; adiecit quoque, cùm patrem suum lachrymari, & contradicere videret, quòd se propria manu interficeret, nisi pater desisteret à reuocando eum à proposito crucis capiendæ, quia corpus Dominicum, quod sacrari die illo coram oculis suis viderat, testabat, quòd crucem à multo tempore retro accepisset, sed hoc nondũ manifestauerat: sperans & confidens se patris sui gratiam pleniùs habiturum, quia peregrinari sine eius gratia nolebat. Pater verò intelligens propositum eius sanctum, & firmum, ait: fiat voluntas Dei, & tua. & ego ero tibi prouisor, & adiutor in acquirendo Comitatu, & sumptibus copiosis adeò Deo volente, vt nemo, quem audierim in partibus Ierosolymitanis seruitium Dei potuisset aliquando copiosiùs fecisse. Tunc rex filius gratias agens patri multiplices, supplicauit ei vt cum hominibus castelli, & baronibus Aquitaniæ misericorditer ageret. Pater verò lachrymatus promisit ad beneplacitum suum de his omnibus se facturum. Filius autem rex iterum gratias agens patri, burgenses castelli adduxit ei, & inuito patre cum ipsis burgensibus ad genua patris prouolutus, pacem pro eis petijt, & accepit obsides tamen seruandæ concordiæ præstaturis. Rex verò pater ad accipiendos obsides quosdam misit de suis, qui ferè ab eis, qui tradere debebant, interfecti sunt. Quod rex filius nullatenus vindicauit, sed abiecta crucis religione, factus est cum eis hostis, & patris proprij persecutor. Postea rex filius se pacem velle simulans petijt à patre, vt ei *Mauricium* de Croun cum treuga mitteret, & alios barones quosdam, & dum cum eo loquerentur quidam, qui secuti sunt eos, ab inimicis domini regis, præsente rege filio interfecti sunt. Aliquot diebus post elapsis *Gaufridus* filius iniquitatis malitiosè supplicauit, vt ei *Oliuerum* filium *Ernisij*, & *Gerom* de Musterol in treuga mitteret. quorum alter, scilicet *Gerum* percussus est cum gladio per cappam & tunicam, & camisiam non sine sanguinis effusione: alter scilicet *Oliuerus* de ponte in aquam proiectus est, ipso *Gaufrido* præsente, nec illam iniuriam vindicante. Postea iterum idem filius cum patre suo loqui volens, securè venit ad patrem, & de pace facienda dolosè tractans petijt à patre licentiam intrandi castellum, vt fratrem suum regem, & alios domini regis inimicos ad voluntatem domini regis inclinaret. Data est ei licentia, intrauit & beati *Martialis* feretrum decorticauit: & alia monasterij illius vasa aurea, & argentea asportauit; & cum præda illa per patrem suum rediens treugas vsque in crastinum petijt prorogari. Data est ei treuga, & ipse pontem transiens eadem die renunciauit patri treugam dissolutam; & de sacrilegio, & furto, quod beato *Martiali* fecerat, Brabancenis suis sua stipendia persoluit. Summa verò præfati furti secundũ æstimationẽ bonorum virorũ fuit 52. marcæ auri, & 27. marcæ argenti.

INterim *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Henricus* Baiocensis, & *Iohannes* Ebroicensis, & *Radulfus* Lexoniensis, & *Frogerius* Sagiensis, & *Walerannus* Rofensis episcopi, vnà cum abbatibus Normanniæ, & clero, & populo multo venerunt Cadomum; & ibidem in monasterio beati *Stephani* solenniter in communi plebis audientia sententiam excommunicationis tulerunt in omnes, qui pacem & concordiã inter dominũ regẽ, & filios suos faciendam impedirent, excepta solius regis filij persona. Rex filius deficiente sibi pecunia, perrexit ad S. *Mariam* de Rupe *Adamatoris*, & decorticauit feretrum sancti *Adamatoris*, & thesauros ecclesię asportauit. Paucis post elapsis diebus

rex

rex filius cùm vidisset se non posse multum nocere patri suo, ex indignatione & animi rancore in grauem incidit infirmitatem in villa, quæ dicitur Martel, non longè à ciuitate Lemouicensi. Primò enim arripuit eum febris, deinde fluxus ventris, & contriuit eum vsque ad mortem, qui cùm sensisset mortem sibi imminere, misit pro domino rege patre suo; qui ad eum venire noluit, timuit enim insidias illius. Rex igitur filius, conuocatis coram se episcopis, & viris religiosis, qui aderant, primùm secretò, deinde coram omnibus sua confessus peccata, pœnitentiam, & suorum recepit absolutionem peccatorum, & tradidit *Willielmo* Marescallo familiari suo crucem suam Ierosolymam deferendam. Deinde depositis mollioribus indumentis, cilicium induit, & ligato fune in collo suo, dixit episcopis, & cæteris viris religiosis circumstantibus: trado me peccatorem indignum, culpabilem, & obnoxium per funem istum vobis ministris Dei, postulans, vt dominus noster *Iesus Christus*, qui latroni confitenti in cruce peccata dimisit, per preces vestras, & per suam ineffabilem misericordiam misereatur infœlicissimæ animæ meæ. Et responderunt omnes, Amen. Et ipse ait illis, trahite me à lecto isto per hunc funem, & imponite lecto illi cinereo: quem sibi præparauerat, & fecerunt sicut ipse præcepit illis, & apposuerunt capiti & pedibus suis duos lapides magnos quadratos, & omnibus ritè peractis, ipse præcepit corpus suum deferri in Normanniam vsque Rothomagum, & ibidem sæpeliri. Et his dictis, ipse sacrosancti corporis, & sanguinis Domini viatico munitus in timore Domini emisit spiritum. Quod cùm domino regi patri suo nunciatum esset, lachrymatus corruit in terram, & vehementer planxit filium. *O quàm nefandum est filios patrem persequi! iniuriam námque patris, non pugnantis gladius, non hostilis manus defendit; sed vindicat febris, vlciscitur fluxus ventris cum excoriatione intestinorum.* Redeunt cuncti ad patrem prostrato filio. Gaudent omnes, cuncti lætantur, solus pater plangit filium. Quid plangis gloriosè pater? ille tuus non erat filius, qui sic violauit paternos affectus. Defensio tua securitatem patribus attulit, & parricidarum audaciam reuocauit. Graui enim supplicio debuit interire, qui seculo parricidium voluit intulisse: quia mentium arbiter, sicut tribulationes iustorum vlciscitur, ita nonnunquam prauorum persecutiones persequitur. Seruientes autem regis defuncti corpus regiũ multo sale aspersum, extractis cerebro & visceribus & apud Martel sepultis, plumbo & corijs taurinis inuoluerunt, vt sic Rothomagum deferrent ad sepeliendum ibi, & profecti sunt vnà cum illo cadauere regio: & cùm venissent in ciuitate Cenomannis, & in ecclesia beati *Iuliani* confessoris, atque pontificis circa illud cum hymnis, & psalmis pernoctassent, & mane voluissent inde cum cadauere illo recedere, episcopus ciuitatis, & clerus vnà cum plebe non permiserunt illos asportare illud: sed sepelierunt illud honorificè in ecclesia beati *Iuliani*. Quod cùm Rothomagensibus nunciatum esset, indignati sunt inde, & constanter petierũt corpus eius, iurantes, quòd per vim tollerent illud, nisi celeriùs redderetur eis, Rex ergo pater præcepit, vt corpus illud traderetur Rothomagensibus, sicut rex filius, dum adhuc viueret, præcepit, & factum est ita. Et effoderunt corpus regis à loco, vbi sepultum fuerat, & portauerunt Rothomagum, & sepelierunt illud in ecclesia beatæ *Mariæ*. Rex autem pater, defuncto rege filio suo, acriùs faciebat insultus de die in diem in castellum Limouicense, quod obsederat, & reddita sunt ei castellum illud, & ciuitas Lemouicensis, & omnia inimicorum suorum castella in illis partibus: quorum quædam in manu sua retinuit, & quædã prostrauit, non relinquens lapidem supra lapidem. Defuncto autem rege filio *Philippus* rex Francorum petijt à domino rege Angliæ dodarium, quod rex filius eius dederat sorori suæ, & totam terram de Voughesin cum castellis & munitionibus, quam *Lodowicus* rex Franciæ pater suus dederat eis in matrimonium, vnde accepto inter illos colloquio inter Gisortium & *Trie, conuenit in hunc modum. Quòd *Margareta* soror regis Franciæ, quæ fuerat vxor regis filij, pro quieta clamantia omnium supradictorum, quæ petebantur mille, & septingentas, & quinquaginta libras Andegauensis monetæ singulis annis reciperet Parisijs à domino rege Angliæ, & ab hæredibus suis quamdiu illa viueret. Eodem anno dominus rex dedit episcopatum Lincolniæ *Waltero* de Constantijs clerico suo, quem *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit apud Andegauim, & misit in Angliam ad sedem suam, quæ iam per octodecim annos vacauerat, scilicet à tempore *Roberti* de Chennai Lincolniensis episcopi vsque nunc. *Gaufridus* verò

Rex filius moritur.

al, Tiue

verò Comes Brittanniæ regis filius redijt ad patrem ſuum, & pacem fecit cum illo, & cum *Richardo* fratre ſuo Comite Pictauiæ. Eodem anno *Iohannes*, & *Hugo* epiſcopi, de quibus mentionem feceramus, Velletrem venerunt ad audientiam Papę *Lucij*, & vterque illorum propoſuit coram domino Papa, & vniuerſis Cardinalibus ſuis ius, quod petebat in epiſcopatu S. *Andreæ*. Quo audito dominus Papa de communi fratrum conſilio abiudicauit epiſcopatum illum vtriq;, & ipſi in manu ſummi pontificis reſignauerunt præfatum epiſcopatum S. *Andreæ* liberè, & abſolutè, & ſic à curia receſſerunt expectantes ſummi pontificis miſericordiam: & poſt paucos dies, & per conſilium vniuerſorum Cardinalium ſummus pontifex reddidit *Hugoni* epiſcopo epiſcopatum S. *Andreæ*, & confirmauit: & conceſſit *Iohanni* epiſcopo epiſcopatum de **Dunkelden**, cum vniuerſis ſupradictis, quæ ei ex parte regis Scotiæ oblata fuerant, & confirmauit. *Hugo* autem domum redijt, & recepit epiſcopatum S. *Andreæ*. *Iohannes* verò epiſcopus recepit epiſcopatum de **Dunkelden**: ſed quia rex Scotiæ noluit ei ablata reſtituere, ipſe iterum mouit quæſtionem contra *Hugonem* epiſc. de epiſcopatu S. *Andreæ*, ſicut inferiùs notatum eſt. Eodem anno dominus rex præcepit *Richardo* filio, & hæredi ſuo recipere homagium *Iohannis* fratris ſui de Pictauia, ſed recipere noluit. Eodem ortum eſt graue diſſidium inter Romanos, & Papam *Lucium* ſuper conſuetudinibus quibuſdam, quas prædeceſſores ſui facere ſolebant, quas prædictus Papa iurauit ſe nunquam facturum. Vnde Romani indignati ſunt, & frequẽter rapinas, & iniquas combuſtiones fecerunt in terra domini Papæ. Dominus verò Papa de loco in locũ fugiens, caſtella ſua & ciuitates munitas adijt. Ad cuius defenſionem *Chriſtianus* Maguntinus Archiepiſcopus domini *Frederici* Romanorum imperatoris Cancellarius magno congregato exercitu aduenit: cui Romani reſiſtere non valentes Romam redierunt; quos prædictus Cancellarius perſequens, omnia ad Romanos pertinentia deuaſtauit, & eos vſque ad portas ciuitatis Romæ ſecutus eſt, omnia ſuburbana incendio tradens. Romani verò videntes ſe perditioni traditos, machinabantur qualiter prædictũ Cancellarium dolo interficerent: & cùm alter aditus eis defeciſſet, ſtatuerunt eum veneno interficere, & ita fecerũt. Nam cùm Cancellarius ille, & exercitus eius ferè per 10. milliaria ab vrbe remoti eſſent, Romani direxerunt in paupere cultu legatos, qui ſtatũ curię addiſcerent, qui cùm totum eſſe didiciſſent, inter cætera comperierunt vnum, quòd perditioni illius prælegerunt. Erat námq; propè locum illum fons nitidiſſimæ aquæ, quam ſolitus erat Cancellarius, & exercitus eius vino mixtam potare. Fontem itaq; aggreſſi ſunt nefandi proditores illi, & ipſum vndiq; affecerunt veneno, ita vt manans aqua corrumperetur. Vt igitur potauit ex ea Cancellarius, feſtinæ morti ſuccubuit. Occubuerunt & poſt illum, plus quàm mille homines, qui ex prędicto fonte potauerunt. Cùm autẽ obitus Cancellarij diuulgaretur, exercitus eius diſſipatus eſt, & in fugam conuerſus, & Romani acrius inſurrexerunt in dominũ papam. Eodem anno *Philippus* Comes Flandriæ duxit in vxorem ſororẽ *Sanctij* regis Portugalenſis. Eodẽ anno dominus rex Angliæ dedit Archiepiſcopatũ Rothomagi *Waltero* de Conſtantijs Lincolnienſi epiſcopo: & dominus Papa *Lucius* miſit ei palliũ. Idem verò Papa non valens reſiſtere Romanis miſit legatos ſuos ad reges, & principes terrarũ tam ſeculares, quàm eccleſiaſticos, pro auxilio habendo ad defenſionẽ beati *Petri* contra Romanos. Venerunt ergo nuncij ſui ad *Henricũ* regem Angliæ; poſtulantes ab eo & à clericatu Angliæ auxiliũ. Conſuluit itaq; rex epiſcopos ſuos, & clerum Angliæ de petitione ſummi pontificis, cui epiſcopi, & clerus cõſuluerunt, vt ipſe ſecundum voluntatem ſuam & honorem, faceret auxilium domino Papæ, tam pro ſeipſo, quàm pro illis: quia tolerabilius eſſet, & plus placeret eis, quòd dominus rex ſi vellet, accepiſſet ab eis recompenſationẽ auxilij illius, quàm ſi permiſiſſet nuncios domini Papæ in Angliã venire ad capiendũ de ijs auxiliũ; quia ſi aliter fieret, poſſet verti in conſuetudinem ad detrimentum regni. Adquieuit rex conſilio eorum, & fecit auxiliũ magnum domino Papæ in auro & argento. Dominus autem Papa per pecuniã illam, & per pecuniam aliorũ principum ſibi vndique allatam pacem fecit cum Romanis, ſibi & eccleſiæ Romanæ neceſſariam. Eodẽ obijt anno *Rotrodus* Rothomagenſis Archiepiſc. cui ſucceſſit *Walterus* Lincolnienſis epiſc. Eodem anno obijt *Richardus Pecche* epiſc. Ceſtriæ, cui ſucceſſit *Girardus* Lapucele. Eodem anno *Gilbertus* dictus *Aſſaili*, ſummus magiſter domus hoſpitalis Ieruſalem venit in Normanniam ad

Henricum

Henricum regem, à quo honorificè ſuſceptus eſt, & accepta à domino rege licentia transfretandi in Angliam, venit vſque ad Depe, & ante feſtum S. *Michaelis*, nauẽ quandam, quæ iam ferè per annum in arena maris fracta, & deſiccata conſederat, & iam aliquantulum dealbata, & refecta, & in altũ deducta fuerat, cum multis tam clericis quàm laicis, qui iam longa expectatione fatigati fuerant, intrauit: ſed mox nauis illa extra portum in altum ducta velut lapis in profundum deſcendit compagibus diſſolutis: & ipſe *Gilbertus* & cæteri vniuerſi, qui in ea erant, præter octo tantùm, qui beneficio nauiculæ euaſerunt, ſubmerſi ſunt 13. Kal. Octobris. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ, habito colloquio inter ipſum, & *Philippum* regem Franciæ inter Giſortium, & Trie die S. *Nicholai*, deuenit homo *Philippi* regis Franciæ de omnibus terris ſuis transmarinis, cui nunquam ante tempus illud homagium facere voluit.

ANno gratiæ 1184. qui erat annus tricesimus *Henrici* regis Angliæ filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit apud Cenomannum die natalis Domini, qui die Dominica euenit. Eodem anno *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſcopus obijt 14. Kal. Martij, cui antequam inciperet ægrotare apparuit dominus in viſione dicens: *Tu diſſipaſti bona eccleſiæ meæ, & ego extirpabo te à terra.* Qua viſione plurimùm perterritus ſtatim incepit ægrotare & octaua die ſequenti obijt. Eodẽ anno rex Angliæ, facta pace inter *Philippum* regem Franciæ & *Philippum* Comitem Flandriæ de controuerſijs, quæ inter illos erant, ſuper terram de Vermundais, tranſitum fecit per medium Flandriæ, & transfretauit in Angliam inter Witſand, & Doueram, & applicuit apud Doueram 4. Idus Iunij: & duciſſa Saxoniæ filia eius transfretauit cum eo. Eodem anno in eadem hebdomada, qua rex in Angliam applicuit, quidam fons fluentis aquæ, iuxta eccleſiam S. *Winini* in Occidentalibus partibus terræ regis Scotiæ infra Cunigham non longè à caſtello de Irewin, manauit ſanguine per octo dies, & totidẽ noctes ſine intermiſſione. Eodem anno duciſſa Saxoniæ filia regis peperit filiũ apud Wintoniam. Eodem anno Comes *Theobaldus* de Blais auunculus *Philippi* regis Franciæ venit in Angliã in peregrinatione ad S. *Thomã* Cantuarienſem. Eodem anno *Henricus* dux Saxoniæ gener regis venit in Angliam. Eodem anno obijt Comes *Simon* de Huntedun, quo defuncto rex reddidit Comitatũ illum *Willielmo* regi Scottorũ, & ipſe ſtatim corã rege dedit Comitatum illũ *Dauid* fratri ſuo. Eodem anno, cùm *Gilbertus* de Plumtun miles nobili proſapia ortus ductus eſſet in vinculis vſq; Wigorniam, & accuſatus eſſet de raptu corã domino rege à *Ranulfo* de Glanuilla iuſticiario Angliæ, qui eum condemnare volebat, iniuſto iudicio iudicatus eſt ſuſpendi in patibulo; & cùm duceretur ad patibulũ, occurrit multitudo virorum ac mulierum clamantiũ, & dicentium virum iuſtum, & innocentem non debere hæc pati. *Baldwinus* igitur Wigornenſis epiſc. vir religioſus, & timens Deũ, audiens clamorem populi, & iniuriam, quæ fiebat miſero illi, cucurrit poſt eum; ſed miniſtri ſceleris facinus accelerãtes, ligato fune collo eius traxerunt illum in ſublime, & ecce epiſcopus ille Wigornenſis velociter aduenit, & dixit carnificibus: prohibeo vobis ex parte omnipotentis Dei, & ſub anathemate, ne iſtũ hodiè morti tradatis, quia dies Dominica eſt, & feſtum ſanctæ *Mariæ Magdalenæ.* Ad hanc vocem carnifices ſtabant ſtupefacti hæſitantes quid agerent, timebant enim Iuſticiam regis, & verebantur ſententiam anathematis. Præualuit ergò diuina potentia, & propter reuerentiam diei ſolennis laxauerunt funem, & dimiſerunt eum in terram, cuſtodiendum vſque mane ad idem ſupplicium. Eadem nocte dominus rex pietate commotus, conſilióque ſuorum præcepit ſic eum manere, donec ipſe aliud de illo fieri præcepiſſet, ſciebat enim quòd per inuidiam fecerat hæc illi *Ranulfus* de Glanuilla, qui eum morti tradere volebat propter vxorem ſuam filiam *Rogeri Gulewaſt*, quam idem *Ranulfus* dare volebat in vxorem cum hæreditate ſua *Reinero* vicecomiti ſuo Eboraci. Sic itaque miles ille à morte liberatus vſque ad obitum regis fuit incarceratus per *Ranulfum* de Glanuilla. Deinde venit dominus rex vſque Reddingges, & celebrato ibi concilio de paſtore Cantuarienſis eccleſiæ eligendo, orta eſt lis & contentio inter monachos Cantuariæ, & epiſcopos Angliæ. Volebant enim monachi illi eligendi primam habere vocem, & protulerunt chartam domini regis, per quam ipſe illis conceſſerat, & confirmauerat liberam electionem: Epiſcopi verò nitebantur probare chartam illam non debere teneri, tum quia contra ius, & in detrimentum Anglicanæ eccleſiæ facta fuit, tum quia ad eos ſpe-

ctabat Metropolitani sui electio. Et propter hanc controuersiam non potuit inter eos illa vice conuenire. Iterum per mandatum domini regis, episcopi Angliæ, & monachi Cantuarienses conuenerunt apud Lundonias in præsentia domini regis ad eligendum Cantuariensis ecclesiæ præsulem: quibus cōtendentibus *Gilbertus* Londoniensis episcopus, qui primam vocem eligendi ex antiquo ecclesiæ suæ iure habebat, elegit *Baldwinum* Wigornensem episcopum ad Archiepiscopatū Cantuariæ 4. Nonas Decembris, & omnes episcopi assensum præbuerunt electioni illi: sed soli monachi Cantuariensis ecclesiæ contradixerunt, & facta appellatione, ad dominū Papam abierunt, & episcopi Angliç obtulerunt domino regi electū suum. Ad quorum electionē, & prçsentationem dominus rex recepit eum in osculo pacis, & dilectionis. Similiter fecerunt *Richardus* & *Gaufridus* & *Iohannes* filij regis. Deinde venit dominus rex Cantuariam ad malitiam monachorū extinguendam. & habito colloquio cum illis obtinuit aduersus eos, quòd illi eligerent sibi in Archiepiscopū præfatum *Baldwinū*, & feceruntita: nam *Alanus* prior ecclesiæ S. Trinitatis Cātuariæ venit Lundonias cum saniore parte capituli sui, & cum literis ratihabitionis. Qui conuenientes in vnum in capitulo monachorum Westmonasterij elegerunt sibi, & Cantuariensi ecclesiæ in Archiepiscopum prædictum *Baldwinum* Wigornensem episcopum; & ne viderentur assensum præbuisse electioni episcoporum, suum cantauerunt *Te Deum laudamus*, & perduxerunt eum ad altare, & recepto eo in pacis osculo præsentauerunt eum regi, qui iterum recepit eum in osculo pacis, & dilectionis, similiter fecit *Richardus* Comes Pictauiæ regis filius. Deinde dominus rex firmauit pacem, & finalem concordiam scripto, & sacramentis confirmatam inter *Richardum* & *Gaufridum*, & *Iohannem* filios suos coram *Alienor* regina matre eorū, & *Henrico* duce Saxoniæ & alijs multis. Eodem anno Archiepiscopus Coloniæ venit in Angliam in peregrinatione ad S. *Thomam* Cantuariæ, cui rex Angliæ occurrens cum gaudio suscepit, & aduersus eum effecit, quòd ipse perdonauit *Henrico* duci Saxoniæ iram, & maleuolentiam suam, & eum in pristinam dilectionis familiaritatem recepit. Prædictus autem Archiepiscopus Coloniensis ad petitionem regis Angliæ concessit *Richardo* Comiti Pictauiæ regis filio, filiam *Friderici* Romanorum imperatoris dari in vxorē. Sciebat enim ipsum imperatorem hoc velle, & plurimùm desiderasse. Deinde prædictus Archiepiscopus, & *Philippus* Comes Flandriæ, qui cum eo in Angliam venerat, reuersi sunt in Flandriam, & magno congregato exercitu inuaserunt terram Comitis de Henou, & deuastauerunt eam propter iniurias, quas ipse fecerat Comiti Flandriæ. Eodem anno obijt imperatrix Romanorum, vxor *Friderici* imperatoris. Eodem anno obijt *Gilbertus* de Ver Abbas de Selebie. Eodem anno obijt *Gerardus* cognominatus *Pucella*, episcopus Cestriæ. Eodem anno obijt *Walrannus* Rofensis episcopus. Eodem anno obijt *Clemens* Abbas Sanctæ *Mariæ* Eboraci. Eodem anno obijt Comes *Simon* de Huntedon. Eodem anno obijt *Iocelinus* Sarisburiensis episcopus. Eodem anno obijt *Bartholomæus* Exoniensis episcopus. Eodem anno obijt Comes de Warewic. Eodem anno obijt filia *Frederici* Romanorum imperatoris, quæ maritanda erat *Richardo* Comiti Pictauiæ, vt suprà dictum est. Eodem anno combusta est ecclesia sancti *Iuliani* Cenomannensis. Eodem anno combusta est Abbatia de Glastingbirie. Eodem anno dominus rex Angliæ sollicitus de pace facienda inter ducem Saxoniæ, & imperatorem *Fredericum*, consilio Archiepiscopi Coloniensis misit nuncios suos, videlicet *Hugonem* de Nunant Lexoniensem Archidiaconum, & quosdam alios de clericis, & familiaribus suis ad *Lucium* summum pontificem, vt auxilio illius præfatus imperator recepisset ducem Saxoniæ in amorem. Venientes itaque nuncij regis ad curiam domini Papæ inuenerunt eum in Italia apud Veronem; & dum ibi moram cum eo facerent, venit illuc *Fredericus* Romanorum imperator ad loquendum cum domino Papa, ad cuius instantiam prædictus imperator dedit duci Saxoniæ licentiam redeundi in patriam suam, & relaxauit ei omne sacramentum, quod ei fecerat de exilio exequendo; & dominus Papa absoluit eum de sacramento illo, quod ipse imperatori fecerat. Eodem anno obijt *Thomas* filius *Bernardi*, qui post decessum *Alani* de Neouilla constitutus erat summus iusticiarius omnium forestarum Angliæ à domino rege: quo defuncto dominus rex diuisit forestas suas Angliæ in diuersas partes, & vnicuique partium præfecit quatuor iusticiarios: videlicet duos clericos, & duos milites,

&

& duos seruientes de domo & familia ipsius custodes venationis, & viridis super omnes alios forestarios, tam regis, quàm militum, & baronum, & misit eos placitare placita forestæ secundum suprascriptam assisam forestæ. Eodem anno dominus rex venit Wigorniam processurus inde cum exercitu magno in Guallíam ad debellandum Walenses, qui terram suam deuastauerant, & homines suos interfecerant: cuius impugnationem *Resus* filius *Grifini* pertimescens, rege præstante sibi conductum, venit Wigorniam, & ibi iurauit regi Angliæ fidelitatem, & quod filium suum daret regi & nepotes suos in obsides; quos cùm adducere vellet, noluerunt cum eo ire. Eodem anno dominus rex dedit *Willielmo* Priori ecclesiæ S. *Augustini* de Bristow episcopatum de Pangor. Eodem anno *Swerus* presbyter, qui dicitur *Birkebain*, interfecit magnum regem Norweiæ. Eodem anno Astrologi, tam Hispanenses, quàm Siculi, & ferè vniuersi orbis coniectores tam Græci, quàm Latini, vnam, eandémque proferentes sententiam de coniunctione Planetarum scripserunt. Vnde quidam Astrologus qui *Corumphira* dicebatur in hac forma scripsit.

Auguria de Planetarum coniunctione.

In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Nouit Deus omnipotens, & ostendit ratio numeri, quoniam Planetæ tam superiores, quàm inferiores conuenient in libra, scilicet Septembri, anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi æterni, & veri Dei, millesimo, centesimo, octogesimo sexto; Arabum verò anno quingentesimo octogesimo secundo. Præcedit autem in anno coniunctionem illam eclipsis solis particularis, igneique coloris in prima scilicet hora 21. diei mensis Aprilis, quam præcedet eclipsis Lunæ totalis eiusdem mensis Aprilis, scilicet die quinto, prima scilicet hora noctis, quæ præcedet diem Mercurij, si Deus voluerit, immò quia vult, volet, voluit, & non desinet hoc voluisse. Anno igitur prædicto Planetis, iussu Dei, in Libra, in signo scilicet aereo, & ventoso, cum cauda Draconis ibidem existente, terræmotus accedet mirabilis in regionibus præcipuè in quibus fieri consueuit, destruétque loca terræmotibus consueta, ærumnísque perditionis obnoxia. Nam partibus Occidentis orietur ventus vehemens, & validissimus denigrans aera, & fœtore corrumpens venenoso. Inde mortalitas, & infirmitas plures occupabunt, & audientur fragores, & voces in aere terrificantes corda audientium, & eleuabit ventus arenam, & puluerem à superficie terræ operiétque ciuitates in planitie sitas, & maximè in arenosis regionibus, in quinto scilicet climate destruetur penitus Meca, Barsara, Baldac, Babylonia; nec aliqua relinquetur quin operiatur terra, & destruentur arena & puluere, vt ferè fiant inhabitales regiones Aegypti & Aethiopiæ. & ab occidente pertinget hæc calamitas vsque in partes orientis. In partibus quoque Occidentalibus orietur discordia, fiéntque seditiones in populo, & erit vnus ex ijs qui infinitos congregabit exercitus, faciétque bellum secus littus aquarum, in quo tanta strages efficietur, quòd impetus sanguinis effusi adæquabitur vndis excrescentibus. Pro certo habeatur à singulis, quòd futura coniunctio mutationes regnorum, excellentiam Francorum, Saracenicæ gentis destructiones, & Christi legis pietatem maiorem & exaltationem maximam, & eorum qui postmodum nascentur prolixiorem vitam, quicquid dicant alij, mihi significat, si Deus voluerit.

Similiter *Willielmus* Astrologus clericus *Iohannis* Constabularij Cestriæ scripsit de supradictis planetarum coniunctionibus in hac forma.

Anno ab incarnatione Domini, millesimo, centesimo, octogesimo, sexto, mense Augusto, die eius tricesimo completo, nocte sequente, hora nona, gradu Virginis vicesimo nono, qui gradus terminorum, & terminus malorum dicitur, accendente Leone, plura portendit ista coniunctio, minor appellatur. Malum præest huic figuræ. Hanc sequitur *Martis* & *Saturni* coniunctio in quarto gradu Libræ, septima die Septembris, hora octaua, feria prima. Sol horæ dominus, Sagittarius Horoscopus. Hæc coniunctio media dicitur. In hac coniunctione fortunæ præsunt. Malitia hoc climate mitigatur. Sequitur *Iouis* & *Saturni* coniunctio, quæ maior dicitur, gradu Libræ octauo, die decima Octobris, feria sexta, hora nona. *Mercurius* horæ dominus, Capricornus Horoscopus, Marte in

in quarto decimo gradu iuncto caudæ draconis. Hæc coniunctio portendit mira: tonitrus & fulgura cum ſcintillis igneis in aere diſcurrentia. Sed eorum coniunctione omiſſa, de coniunctione omnium planetarum in Libra temporibus noſtris per effectus priùs incognita, & poſteris non cognoſcenda: quod alij ſub ænigmate protulerunt, nos figuraliter detegamus. Hęc autem coniunctio 16. die Septembris erit, feria tertia, hora prima, dominus horæ *Mars*, Sole Oriente, & Planetis in locis ſuis, vt ſubſequitur. Horoſcopus *Libra*. gradus primus Sol gradus 30. virginis. *Iupiter* gradus ſecundus, minuta 3. *Venus* gradus 3. minuta 49. *Saturnus* gradus 8. minuta 6. *Mercurius* gradus 4. minuta 10. *Mars* gradus 9. minuta 18. Cauda gradus 18. minuta 23. pars guerræ gradus 15. Luna gradus 17. minuta 8. pars fortunæ gradus 19. Secundus Libra, gradus 25. Tertius, Scorpius gradus 24. Quartus, Capricornus, gradus primus. Quintus, Aquarius gradus 5. Sextus, Piſces gradus 7. Septimus, Aries gradus primus. Cùm igitur *Saturnus* omnibus ſit circulo altior, de eo primitus dicamus. Ipſe eſt Paganorum ſignificator, & omnium legi Chriſtianorum aduerſantium. Cùm igitur in figura ſphæræ ſit in exaltatione ſua, triplicitate *Tr. F. G. S. M.* de victoria ſua ipſi iudicant: cùm Sol ſit in caſu ſuo petens coniunctionem planetarum ſuperiorem. Longè tamen aliter, & de figuræ iudicio ſentimus. Sol enim ſignificat magnates Chriſtianorum, qui in hac figura petit coniunctionem *Iouis*. *Iupiter* eam impotens *Veneri* committit, & ipſa *Saturno*. *Mercurius* per retrogradationem eam reſcindens retrogradando legis eorum elationem, & noſtræ depreſſionem natura indicaret. *Mercurio* eandem diſpoſitionem *Ioui* tranſportante, *Ioue* autem nulli cōmittente, legis noſtrę perſeuerantiam deſignat. Cùm autē Sol in figura ſit præpotens, vir inter nos magnæ famæ conſurgit *Chriſtianus*, cuius nomen vſque ad finem arin prædicabitur. Sed quia coniunctio fit in ſigno mobili, eiuſdem viri terminus antequam *Saturnus* ſignum ſuum peragrauerit, finietur. & quia *Iupiter* prophetias ſignificat, hic tandē inter prophetas cōnumerabitur. In hac figura *Mars* ſeparatus à *Saturno*, naturam cōmittit *Saturni* caudæ, quæ non retinens hanc diſpoſitionem, quaſi per retrogradationem, quod ſibi commiſſum fuerat, iterum defert vſque ad *Martem*. Sed quia *Mars* in orbe Solis comburitur, impeditus & inter duos malos *Saturnum* & caudam obſeſſus & eorum naturam in ſe retinens ſignificat ex ſui proprietate, triſtitias, contentiones, timores, horrenda, interfectiones, ſubſtantiarum ablationes. cauda quoque ſeparationes, detrimenta, pericula, rerum diminutiones: & quia *Mars* cum cauda ſuam in aſcendente committit malitiam, ideò ſuperſedeo huius figuræ iudicio iuxta *Albumaſar* in centiloquio. Auerte oculos à figura in qua *Mars* fuerit in angulo maximè cùm fuerit Scorpius aſcendens, aut ipſe cum cauda. Et quoniam omni Aſtrologo patet huic climati præeſſe *Saturnū*, Luna eo participante, ipſum immunem prædictæ maliciæ eſſe perpendi non poſſe. Vnde ſolum ſupereſt remedium, vt primates ſibi conſulant, Deo ſeruiant, dæmonem fugiant, vt dominus eorum pœnas auertat imminentes, Amen. Item de ſupradicta planetarum coniunctione.

Vniuerſis literatis, & præcipuè ſcholaribus, ad quorum præſentiam præſens pagina peruenerit *Anſelmus* Wigornenſis monaſterij frater humilis in domino, ſalutem. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis & operibus, qui miracula pro ſuis nunquam ceſſat operari. Et quia nemo ponit lucem ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat vniuerſis, miraculum ſupra modū eſt mirabile, quod in domo noſtra contigit pridie Kal. Nouemb. vt ad abſentium ſaltem ſcripto poſſet deuenire notitiā, in ſcripto commendaui. Noſcat itaq; veſtra diſcretio, quòd quidā fratrū noſtrorū ex toto laicus, cùm in mentis exceſſu laboraſſet 9. diebꝰ, & 9. noctibꝰ velut exanimis ante quoddā altare proſtratus in modū crucis iacuit; & quia vir religioſus erat, & ſanctæ cōuerſationis frater, nullꝰ noſtrū auſus erat eum inde remouere. In decima die hora 3. voce demiſſa modòq; lamentabili mira tamē lamētatione verſus iſtos decies, aut ſępiùs eodē ordine, quo hic ſcribūtur cecinit.

Humani generis caſum, ſubitámque ruinam
Infert huic orbi pernicioſa lues.
Aetatis teneræ pueros premit vnica clades,
Cum ſenibus pariter eſt peritura nece.
Corporis aerij vitio liquor inficietur:
Totaque letifero rore madebit humus.

Hinc

Hinc miseranda lues orietur, & vnica clades.
Vnica causa necis, vnica causa mali.
Nam simul Herculei *sol tanget terga leonis,*
Exuret geminus viscera sicca calor.
Si tunc mille forent Lacheses, & cuiq; manus tot,
Atropos *hæc carpet omnia fila simul.*
Mortis enim gladio populi peccata piabit
Vltio digna Dei. Me miserum quid agam?
Ecce micat gladius, qui totum conteret orbem.
Ecce manus Domini; quò miser hinc fugiam?
Ecce furor Domini! fugiámne, vel hic latitabo?
Quóue Deum fugiam, cùm sit vbique Deus?
Si nequeat flecti precibus diuina voluntas,
Granum cum palea conteret ira Dei.
Esse necesse probat sententia Philosophorum,
Rursus in antiquum cuncta redire chaos.
Sic tamen esse nequit, quia constat quæque fuisse
Pluráque, quæ veluti sunt modo, semper erunt.
Iam super astra feror, videóque relatus ad astra
Luminibus clausis solis vtrámque domum.
Nox sine syderibus, lunáque, dies sine sole
Est. sed cùm sit ita, nescio, cur sit ita.
Sidus Mercurij, Venerísque, Iouísque *latent nunc.*
Non sunt, vel si sunt, deseruere polum.
Toto Zodiaco passim spatiantur, & errant
Mars, *& falciferi stella nociua senis.*
Mars *ferit ense, ferit* Saturnus *falce nociua,*
Rebus in humanis nititur esse nocens.
Hinc feror ad Stygij iam lubrica regna tyranni,
In quibus æternæ sunt, & erunt tenebræ.
In tantis tenebris nec sol, nec luna, nec ignis,
Sufficit huic mæsto lumina ferre loco.
Hic labor atque dolor, & inextricabilis ardor;
Hic grauis est miseris pœna parata reis.
Hic sonat assiduè carmen lachrymabile væ væ.
Quantæ sunt tenebræ! væ mihi, væ mihi, væ.
Cerberus *ante fores furit, & tria guttura pandit,*
Tres simul horrendos mittit ab ore sonos.
Atria tres furiæ seruant, Alecto, Megæra,
Tisiphone: *quarum vultibus horror inest.*
Horridus aspectus, & fœdus anhelitus oris,
Voxque velut tonitrus, gutture rauca sonat.
Omnibus est sceleris innata malitia mentis:
Omnibus est animus pronus ad omne scelus.
Ore tenus media sitiens stat Tantalus *vnda:*
Quæ, ne potet eam, semper ab ore fugit.
Sisyphus *hic ingens saxum reuolubile voluit:*
Semper, vt ipsius sit sine fine labor.
Ille vorax vultur Tityi *vorat vsque iecur quòd*
Vt semper pereat, non nisi penè perit.
Quosdam dira fames, quosdam sitis aspera, quosdam
Opprimit, atque domat absque quiete labor.
Hos frigus stringit, alios calor ignis adurit,
Quemlibet, vt meruit, hic sua pœna grauat.
Omnibus introitus, nulli patet exitus; omnes

 Deuorat,

Deuorat, & furijs deputat iſte locus.
Tiſiphone *diris coniuncta ſororibus illis*
Diſtribuit pœnas, quas meruere pati.
Nunc Styga, nunc Lethen, nunc linquo reis Acherontem:
Ad ſuperos iterum, vixq́ reuerto gradum.

Cùm autem extremum hunc verſum recitaſſet, vltimò ad ſe reuerſus, & velut a ſomno foret excitatus, caput erexit, & quendam fratrem, qui admirandi cauſa illuc cum reliquis venerat acutiſſimo intuitu reſpiciens, ait,

Ne mea mireris ora, quia tu morieris.
Te grauis, & ſubitus ſubruet interitus.

POſthæc autem ad conuentum oculorum conuertens aciem, non minùs eleganter, quàm ſi ab infantia *Tulliana* ditatus eſſet eloquentia quædã tunc futura Latino prædixit eloquio. Vnde quia poſtea contigerunt, vt prædixerat, ſtupore repleti plurimo, vt nobiſcum mirentur alij verſus, quos ille laicus compoſuit, qui nunquam vllas cognouit literas, de ſcholis ad ſcholas propter fabulas, quas innectit, mittere decreuimus: vt earum examine noſtra ventiletur controuerſia. Quidam autem propter fabulas innexas cætera deſpiciunt; alij verò ſub quodam integumento (quoniam in pluribus ita accidit vt prædixerat) fabulas veritatis typum habere conantur oſtendere; & quia in nullo aliter accidit, quàm prædixerat, frater, cuius obitum prædixit, eadem die dentes conterendo vitam cum ſummo dolore terminauit. Quo facto, frater ille, qui verſus illos prædixerat in fletum prorumpens in ſingulorum præſentia, quid in hac vita deliquerat corde contrito confiteri non erubuit; & vt virum decuit religioſum, cum ſumma deuotione communionem ſuſcepit; qua ſuſcepta ſtatim emiſit ſpiritum dicens. In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Cùm igitur hæc, & his ſimilia audiſſet populus, turbatus eſt valdè, & quanto magis tempus illud peſtiferum, quod prędixerant præfati Aſtrologi, appropinquaret; tanto magis omnes pariter clericos, & laicos, diuites, & pauperes maximus timor inuaſit, & quàm plures illorum in deſperationem traxit. Erat tamen eis ſolatium ſcriptum quoddam, quod *Faramella* filius *Abdelabi* Cordubenſis miſit *Iohanni* Toletano epiſcopo in hac forma.

PHaramella *filius* Abdelabi *Cordubenſis, ex genere Arabum nutritus, & eruditus in palatio magni regis* Eueniacob *qui cognominatur* * Helimiramunoli, Iohanni *Toletano eorum, qui Chriſtiani dicuntur epiſcopo. ſalutem, ſuper omnes qui inuocant Deum. Qui timent Deum creatorem omnium exaltabuntur; & qui adorant eum puris manibus, & toto corde abluto. Vidimus quoſdam homines ſectæ veſtræ habitu nobis, & lingua diſsimiles, qui & negotiatores erant, & pannos laneos diuerſorum colorum ſatis bonos venales habebant. Dicebant autem ſe veniſſe de terra longinqua, quæ dicitur terra maiorum, id eſt, regnum Francorum. Inter cætera didicimus ab eis per interpretem* Ferrandum *nomine conciuem veſtrum hodiè captiuum noſtrum, quòd quidam falſi Aſtrologi de Occidente neſcientes virtutem cœleſtium corporum, & effectum quinque vagantium, duorúmque luminum in epicyclis, & eccentricis circulis ſuis per domos, & dignitates ſuas ſeſe mouentium, terruerunt corda credentium in* Chriſtum *veſtrum non tantùm eorum, qui ſimplices ſunt, ſed etiam eorum, qui apud vos ſapientes eſſe creduntur. Dicunt enim quia anno, qui eſt annus Alligeræ quingenteſimus ſeptuageſimus ſecundus, qui eſt etiam annus milleſimus centeſimus octogeſimus ſextus ab incarnatione Domini veſtri* Chriſti, *menſe, quem dicitis Septembrem, futurus eſt ventus maximus, quantus eſſe non ſolet, ædificia ſubuertens, ciuitates & oppida diruens, quicquid ſuper terram occurrit euertens. Veniet autem ventus (vt dicunt) ab Occidente, & pertinget vſque in Orientem, & poſt ventum fœtor peſsimus homines interficiens. Cuius rei nullam aliam cauſam reddunt, niſi quòd planetæ conuenient in libra, quod eſt ſignum aerium & ideò ventoſum. Quibus ſtatim à pueris noſtris reſponderi poteſt: quòd non ſolum libra ſignum aerium eſt, ſed & Gemini, & Aquarius ſigna ſunt aeria, in quorum vtróque plures planetarum nonnunquam conuenerunt, nec tamen aut ventorum, aut fœtoris, aut mortalitatis periculum ſecutum eſt. Sed cùm* Saturnus, *&* Mars *duæ ſunt infortunatæ,* Iupiter *autem &* Venus *fortunatæ ſunt ſtellæ, & propitiæ; ſi in eodem ſigno fuerint cum eis ſine reſpectu, aut applicatione, aut proportionaliter ſe habuerint, benignitas eorum*

al. Helimiramuli

eorum malitiam superiorum temperabit. Mensis autem die, qua id futurum dicunt, Mars *non in Libra, sed in 13. Virginis,* Venus *autem in Scorpione, qui est domus* Martis *totam ipsius* Martis *malitiam extinguet, tum propter eius domum, in qua regnabit, tum propter virginalem respectum, quo ipsum* Martem *ad beneuolentiam ipsius attrahit.* Iupiter *autem grauitatem* Saturni *faciet placabilem,* Mercurio *propinquiori* Ioui, *quam* Saturno. *Meminisse debent tales, quòd cùm* Saturnus *singulis triginta annis circulum suum perficiat, in singulis signis duobus annis, & dimidio moratur.* Mars *autem anno, & dimidio parùm minùs per singula signa cursum explet suum. Cùm ergò necesse sit intra tricennium* Saturnum *continuo biennio, & dimidio ferè anno in signo Libræ moram facere; eadem necessitate contingit antequam* Saturnus *Libram exeat,* Martem *cum* Saturno *in eadem Libra esse. Quòd si* Mars *&* Saturnus *per singula tricennia sanè semel, & simul in Libra hucusq; fuerint, & deinceps futuri sunt, aut perniciosi venti euenerunt, aut euenient ex malitia eorum in ventoso signo existentium, aut non. Sed quòd aliquando euenerint nec in scriptis magistrorum legimus, nec in diebus nostris vidimus. Ergò quòd non euenient certi debemus esse, quia ex iisdem argumentis nunquam simile contingit accidisse. Legant igitur astrologi vestri tabulas interiorum Persarum, atque Arabum,* Hermen, Astalium, *&* Abidemonum: *& moderni temporis* Albumasar, *& computent proportionaliter habitudines stellarum, respectus, applicationes, separationes, parilitates, & alia, quæ otiosis annumerare molestum est: & cùm inuenerunt ex simili stellarum coniunctione, id quod somniant falsum esse, aut relinquant opinionem suam fabulosam, aut conuertantur ad Ismaeliticam religionem nostram. Veruntamen secundum iudicia* Messehellæ, *&* Alkandi, *si Deus aliter non prouiderit, erit vindemia rara, messes mediocriter sufficientes, strages gladij multa, naufragia plura.*

ANno gratiæ 1185. qui erat annus tricesimus primus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit in Anglia apud **Windeshoueres** die natalis Domini. Eodem anno die circumcisionis Domini obijt *Gilbertus* filius *Fergus*, qui *Vthtredum* fratrem suum, patrem nobilis viri *Rollandi*, fraudulenter cepit, & à filio suo *Dunecan*, oculis, lingua, & testiculis priuari fecit; qui etiam præfatum *Dunecan* filium suum regi Angliæ obsidem tradiderat de pace seruanda. Quo defuncto, *Rollandus* filius *Vthtredi* totam terram prædicti *Gilberti* inuasit, & obtinuit. Eodem anno, *Baldewinus* leprosus rex Ierusalem, & Templares & Hospitalares miserunt ad regem Angliæ, filium *Matildis* Imperatricis *Heraclium* sanctæ ciuitatis Ierusalem Patriarcham, & summos Hospitalis, & Templi magistros vnà cum vexillo regio, & clauibus sepulchri Domini, & turris *Dauid*, & ciuitatis Ierusalem; postulantes ab eo celerem succursum, sicut ab hærede, & Domino terræ Ierusalem. Est enim sciendum, quòd *Fulco* frater *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, patris quoque istius *Henrici*, fuit rex Ierusalem, vt superiùs dictum est. Cùm autem prædictus Patriarcha, & magister Hospitalis venirent in Angliam, rex Angliæ occurrit eis in villa de **Redinges**, & eos cum gaudio suscepit. qui statim ad pedes regis prouoluti cum fletu magno, & singultu verba salutationis ex parte regis, & principum, & vniuersæ plebis terræ Ierosolymitanæ proferebant, & exponentes causam aduentus eorum, tradiderunt ei vexillum regium, & claues sepulchri Domini, & claues turris *Dauid*, & ciuitatis Ierusalem ex parte regis, & principum terræ Ierosolymitanæ, & literas ex parte *Lucij* Papæ in hac forma.

Epistola *Lucij* Papæ pro subuentione facienda *terræ Ierosolymitanæ.*

LVcius *Episcopus seruus seruorum Dei* Henrico *illustri Anglorum regi Salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm cuncti prædecessores tui præ cæteris terræ principibus armorum gloria, & animi nobilitate longè retrò claruerunt, eosq; fidelium populus habere in sua didicerit aduersitate patronos, meritò ad te non tantum regni, sed paternarum virtutum hæredem, quadam securitate præsumpta, recurritur, vbi populo Christiano imminere periculum, immò exterminium formidatur, vt per brachium regiæ magnitudinis, membris eius impendatur præsidium, qui te, vt ad tantæ gloriæ, & prælationis apicem peruenires, sua pietate concessit, & te contra sui nominis impugnatores nefarios murum inexpugnabilem ordinauit. Primum nouerit serenitas tua iam crebris, et molestis super hæc pulsata querelis, qualiter terra Ierosolymitana, specialis hæ-*

reditas Crucifixi; in qua nostræ salutis sunt prænunciata mysteria, et ipsius rei exhibitione completa, quam ille, qui cuncta condidit in suam sortem peculiari priuilegio deputauit; perfidæ & spurcissimæ gentis attrita, & conuallata pressuris, nisi ei celeri remedio succurratur, prona sit ad ruinam; & inde, quod absit, sustineat irreparabilem religio Christiana iacturam. Ille enim Saladinus *sancti & tremendi nominis immanissimus persecutor, ita spiritu furoris incanduit, & totius nequitiæ suæ vires ad internecionem populi fidelis exercet, vt nisi immanitatis eius vehemens impetus, quasi obiectis obicibus reprimatur, certam spem, fiduciamque suscipiat, quòd Iordanis influat in os eius, & terra aspersione viuifici sanguinis consecrata spurcissimæ superstitionis ipsius contagio polluatur, & quam gloriosi, & nobiles prædecessores tui à dominio gentis incredulæ multis laboribus, & periculis exemerunt, rursus nefando tyranni nequissimi dominio subiugetur. Ob hanc itaque necessitatis, & imminentis doloris instantiam magnificentiam tuam Apostolicis literis duximus exorandam, imò dilatatis præcordijs summa acclamatione pulsandam, quatenus ad honorem ipsius respiciens, qui te constituit in sublimi, & iuxta nomen magnorum, qui sunt in terris, nomen tibi contulit gloriosum, ad desolationem præfatæ terræ pietatis studio te conuertas, & vt eius confusio in hac parte tollatur, qui pro te in ipsa terra voluit haberi ludibrio, operam adhibeas efficacem; quatenus prædecessorum tuorum vestigia subsecutus, quam ipsi de principis tenebrarum faucibus eripuerunt, in cultu magni Dei per tuam diligentiam, auxiliante Domino, conseruetur. Eo autem curiosiùs celsitudinem tuam in tanta oppressionis angustia conuenit laborare, quòd terram ipsam regis intelligis præsidio destitutam, & totam spem defensionis suæ ipsius proceres in tuæ magnitudinis duxerunt patrocinio collocandam. Quod inde clariùs tua serenitas potest agnoscere, quòd summos terræ illius, & magnificos defensores venerabilem fratrem nostrum* Eraclium *Patriarcham, & dilectum filium nostrum magistrum Hospitalis ad tuam excellentiam destinarunt, vt ex ipsorum præsentia considerata dignitate perpenderes, quanta fuerit necessitatis angustia, pro qua eorum sustinent tam diu carere præsidio, vt per ipsos faciliùs ad vota sua tuam deuotionem inclinent. Viros igitur præfatos, tanquam ab ipso Domino tibi destinatos benignè suscipias, & debita charitate pertractes, eorúmque postulationibus tanto faciliùs acquiescas, quanto grauitatis, & honestatis intuitu fauor est eis & gratia exhibenda. Sanè recolat prudentia tua, & sollicita secum meditatione reuoluat promissionem illam, qua de impendendo sæpedictæ terræ præsidio tuam celsitudinem obligasti; & ita in hac parte te cautum, & studiosum exhibeas, vt te in tremendo iudicio tua conscientia non accuset, & eius, qui non fallitur, districti iudicis interrogatio non condemnet.*

His auditis Dominus rex respondit rem benè processuram Deo volente, & statuit eis terminum suę responsionis primam Dominicam Quadragesimę apud Londonias. Ad quam Dominicam dominus rex, & Patriarcha, & episcopi, & abbates, & Comites, & barones regi Angliæ; & *Willielmus* rex Scotiæ, & *David* frater eius cum Comitibus, & baronibus terræ suæ conuenerunt Londonijs, & habito inde cum deliberatione consilio, placuit vniuersis quòd dominus rex consuleret inde dominum suum *Philippũ* regem Franciæ, & sic soluto concilio dominus rex dedit vniuersis hominibus suis tam clericis, quàm Laicis licentiam capiendi crucem. Vnde factum est, quòd *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Rannulfus* Iustitiarius Angliæ, & *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & alij quàm plures Episcopi transmarini, & cismarini: & ferè omnes Comites, & barones, & milites Angliæ, Normanniæ, & Aquitanniæ, & Brittanniæ & Andegauiæ, & Cenomanniæ, & Turoniæ, crucem ceperunt. In cuius captione quiddam mirabile dictu contigit. Quadam enim die, dum mulier quædam grauida puerum gestaret in aluo, & tempus pariendi instaret, fugit à domo patris sui nolens à parentibus suis in delicto illo comprehendi; & ecce tempestas valida pluuiæ, & ventus apprehendit eam fugientem in campo soliuagam, & petentem à Domino auxilium, & domum refugij; & quia oratio eius statim non erat exaudita à Domino decidit in desperationem dicens: si tu Deus despicis orationem meam diabolus succurrat mihi, & statim apparuit ei diabolus in specie iuuenis, nudus pedes, succinctus ad viam, & ait mulieri, sequere me; & transeuntes viam inuenerunt ouile quoddam in campo, & pręcucurrit diabolus, & in ouili illo præparauit ignem, & sedile de stramine nouo, & mulier illa secuta est eum, & in domum veniens calefaciebat se ad ignem: & ait, sitio,

sitio,& fame torqueor. cui respondit diabolus; sustine parumper, & ego afferam tibi panem, & potum. & dum iret, duo viri transeuntes per viam illam, & videntes ignem in ouili illo, mirati sunt quid hoc esset; & accedentes intrauerunt ouile; & inuenientes eam grauidam iuxta ignem iacentem, interrogauerunt, quis esset, qui fecerat ei ignem illum: & illa respondit, diabolus; & illis interrogantibus vbi est ille? respondit, Esuriui, & sitiui, & ille abijt ad quærendum mihi cibum, & potum; & aiunt illi: Fiduciam habe in Domino *Iesu Christo*, & in gloriosa virgine *Maria* matre eius, & ipsi liberabunt te de manu inimici, & inquire ab eo futura: & his dictis abierunt ad villam, quæ propè erat, & narrauerunt clero, & populo, quæ viderant & audierant in via. Interim redijt diabolus, & afferens secum panem, & aquam confortauit mulierem, & illa incuruata peperit filium, quem diabolus ille recipiens loco obstetricis calefaciebat ad ignem: & ecce sacerdos præfatæ villæ fide Catholica, & cruce, & aqua benedicta armatus venit cum clero, & populo multo ad ouile illud; & inuenit eam enixam puerum, quem diabolus in vlnis suis tenebat. & aspersit aquam benedictam in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, quam diabolus nequaquam sustinere valens fugit, & puerum secum asportans vltra illis non comparuit. Mulier autem ad se reuersa ait. Nunc scio verè quia eripuit me Dominus de manu inimici. & narrauit eis se à diabolo illo audisse, quòd ex quo *Iesus Christus* spoliauit infernum, non erat tantus luctus, neque dolor in inferno, quantus erat propter captionem crucis; sed dolor eius vertetur in gaudium; quia tanta erit cruciatorum iniquitas, & peccatum, quòd Dominus delebit eos de libro vitæ; & multi eorum relicta crucis religione fient crucis, & nominis *Christi* persecutores: quod de post facto apparuit. Deinde dominus rex venit vsque **Windeshoueres**, & ibi in Dominica, qua cantatur *Lætare Ierusalem*, quæ illo anno pridie Kalendas Aprilis euenit, fecit *Iohannem* filium suum militem, & statim misit eum in Hiberniam, & inde eum regem constituit. Interim terræmotus magnus auditus est ferè per totam Angliam, qualis ab initio mundi in terra illa non erat auditus. petræ enim scissæ sunt; domus lapideæ ceciderunt; Ecclesia Lincolniensis Metropolitana scissa est à summo deorsum. Contigit autem terræmotus iste in crastino Diei Dominicæ in ramis palmarum: videlicet decimo septimo Kalendas Maij. et in crastino illius terræmotus dominus rex Angliæ, & *Eraclius* Patriarcha, & *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & multi de principibus Angliæ transfretauerunt inter **Douere**, & **Witsand**. Dominus autem rex Angliæ cùm in Normanniam venisset, magnum congregauit exercitum; mandans *Richardo* filio suo Comiti Pictauiæ; qui Pictauiam contra eum munierat, & *Gaufridum* Comitem Brittanniæ fratrem suum expugnauerat; quòd nisi reddiderit *Alienor* matri suæ totam Pictauiam liberam, & quietam, ipse visitaret eum in virga ferrea, & potenti virtute debellaret. Ad cuius mandatum prædictus *Richardus*, relicta hostilitate, reddidit matri suæ Pictauiam, & ad patrem suum rediens mansit cum eo sicut filius mansuetus. Interim Kalend. Maij ipso die Apostolorum *Philippi*, & *Iacobi* circa Meridiem visa est eclipsis Solis totalis: quam secuta sunt tonitrua cum fulgure, & tempestate magna, ex quorũ ictu homines, et animalia interierunt, et domus multæ incensæ combustæ sunt. Deinde *Philippus* rex Franciæ, et *Henricus* rex Angliæ habito colloquio de subuentione facienda terræ Ierosolymitanæ promiserunt se bonum auxilium illi facturos tam in hominibus, quàm in pecunia. Sed hæc omnia præfatus Patriarcha paruipendebat. sperabat enim quòd esset reducturus secum ad defensionem Ierosolymitanæ terræ præfatum regem Angliæ, vel aliquem de filijs suis, vel aliquem aliũ virũ magnæ auctoritatis; sed quia hoc esse non potuit repatriaturus dolens, et cõfusus à curia recessit. Eodem anno *Walterus* Rothomagensis electus pallium recepit à Papa *Lucio*; similiter *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus pallium recepit à Papa *Lucio*, et statim consecrauit *Gilbertum* de Glanuilla in Rofensem episcopum dono regis Angliæ. Eodem anno *Iohannes* filius regis in Hiberniam veniens, à *Iohanne* Dublinensi Archiepiscopo, et cæteris patris sui hominibus, qui præcesserant, honorificè est susceptus, et quia ipse omnia proprio suo inclusit marsupio nolens solidarijs suis stipendia sua soluere, maximam exercitus sui partem in conflictibus pluribus contra Hibernenses factis amisit; et tandem ad inopiam redactus, constitutis tamen iustitijs, et militibus suis per loca ad terram illam custodiendam, redijt

in

in Angliam. Eodem anno menſe Decembris obijt Papa *Lucius*; cui ſucceſſit in Papatu *Vrbanus* Papa tertius. Qui ſtatim vt eius notitia diuulgaretur in hac forma ſcripſit ſanctæ Eccleſiæ prælatis.

Epiſtola *Vrbani* tertij.

VRbanus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus archiepiſcopis, et epiſcopis, & dilectis filijs, abbatibus, Prioribus, & cæteris Eccleſiarum prælatis, ad quos literæ peruenerint Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cæleſtis altitudo conſilij firmā retinens in ſua diſpoſitione cenſuram ſacroſanctam Romanam eccleſiam, ad cuius regimen ſumus licèt inſufficientes aſſumpti, ſupra petram fidei ſoliditate fundauit: illud ei tribuens in Apoſtolicæ confeſſionis fortitudine firmamentum, cui nec procella turbinis, nec prævalere poſſit ſpiritus tempeſtatis. Vnde ipſa vniuerſalis mater Eccleſia vſque ad conſummationem ſeculi manentem ſecum retinens ſaluatorem, ita iuxta Canticum* Salomonis, Quem dilexit amplectitur, *vt pro nulla rerum varietate, vel temporū ab vnitate ſuæ fidei, vel pietatis propoſito ſeparetur. licèt enim vel crebra decedentium mutatione paſtorum in varia diſcrimina frequenter incidit, vel per mundanæ malignitatis incurſum perſecutiones innuneras pertulerit, & labores; nunquam tamen eam gratia Diuina deſeruit, quo minùs robur eius in qualibet tentatione perficeret, & inde obtineret ſpei ſuæ gaudium, vnde ſuſceperat fidei firmamentum. Sic igitur ante paucos hos dies faciente cum ea Domino, ſignū in bonum, quamuis ipſam de tranſitu pij patris* Lucij *non modicus dolor, triſtitiaque turbauit, ſtatum tamen eius in vnitate ſpiritus, & vinculo pacis Diuina prouidentia cōſeruauit, vt poſt veſpertinos fletus lætitia matutina ſuccederet; & ipſa velut columba pulcherrima ſuis lætificata gemitibus ſine ruga prorſus, & macula candoris ſui pulchritudinem retineret. Defuncto ſiquidem piæ recordationis patre, ac prædeceſſore noſtro Domino Papa* Lucio; *& reuerendiſſimo eius corpore honorificè tumulato, habitus eſt à fratribus de ſucceſſoris electione tractatus, in quo tanta fuit vnitas omnium, tantaq; ad inuicem concordia ſingulorum, vt ille intelligatur operatus in eis, in cuius manu corda ſunt omnium, & per quem adunatur diuerſitas animorum. Cæterùm cùm plures eſſent in Eccleſia Dei viri venerabiles, & prudentes, in quos eorum vota concurrere conſultiùs, vt credimus, & digniùs potuiſſent, ad inſufficientiam noſtram oculos intenderunt: & factum eſt ſicut Domino placuit, vt nos, quibus ad dignitatis tantæ faſtigiū, nec vires, nec merita ſuffragantur, in patrem ſibi elegerunt, & paſtorem. Nos autem licèt nobis conſcij propriæ infirmitatis eſſemus, ita vt crederemus eorum propoſito non immeritò reſiſtendum; ne tamen ex dilatione negotij, vel pertinacia reluctandi aliquod in Eccleſia periculum proueniret, conſenſimus licèt inuiti iniuncti oneris ſubire laborem, ab eo ſperantes dirigi greſſus noſtros, qui beato* Petro *in fluctibus nauiganti, & fiduciam præſtitit, vt in mare deſcenderet, & potenter occurrit, vt dubitans non periret. Nunc igitur in eo loco, & officio conſtituti, in quo valdè indigemus omnium fidelium ſuffragijs adiuuari: ad vos tanquam ad ſpeciales Eccleſiæ Romanæ filios cum fiducia, & ſecuritate recurrimus, voſque benedictionis Apoſtolicæ præuenientes alloquio, literis familiaribus admonemus, rogamus attentiùs, & exhortamur in Domino, quatenus trāſitum ſupradicti patris, & domini noſtri* Lucij *deuotis orationum ſuffragijs proſequentes fidem, & deuotionem, quæ nobis pro reuerentia beatorum* Petri, *&* Pauli *Apoſtolorum, & Apoſtolicæ ſedis communiter debetur, ab omnibus vos ſpecialiter impendatis, ita quòd ex hoc, & à Deo præmium conſequi, & maiorem ſemper gratiam valeatis in oculis noſtris, et totius Ecleſiæ promereri. Datum Veronæ ſecundo Idus Ianuarij.*

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ miſit nuntios ſuos ad *Vrbanum* Papam, & multa ab eo impetrauit, quibus Papa *Lucius* fortiter reſiſtebat; quorum vnum hoc fuit, quod ab eo impetrauit, Quòd vnus, quem vellet de filijs ſuis coronaretur de regno Hiberniæ; & hoc confirmauit ei dominus Papa bulla ſua, & in argumentum voluntatis, & confirmationis ſuæ miſit ei coronam de penna pauonis auro contextam. Eodem anno paulo ante feſtum ſancti *Petri* ad *Vincula*, cùm prędictus Patriarcha Ieroſolymā rediſſet, & nihil auxilij ad defenſionem terrę ſecū reportaſſet, timor magnus cecidit ſuper inhabitatores terrę Ieroſolymitanę. Vnde factū eſt, quòd quidā frater templi natione Anglicus, nomine *Robertus* de *S. Albano*, relicta lege Chriſtiana, abijt ad *Saladinum* regem Babylonię, & promiſit ei ſe traditurum illi ciuitatem Ieruſalem, & facta inde ſecuritate, *Saladinus* dedit ei neptem ſuam in vxorem, & tradidit ei exercitum magnum, & conſtituit eum principem exercitus ſui, & ducem. qui ſtatim profectus eſt cum

cum exercitu suo vsque ad planities sancti *Georgij*, & ibi diuisit exercitum suum in tres turmas; quarum duas misit in regiones circumiacentes ad deuastandum eas: & deuastauerunt omnem terram â monte regali vsque Neapolim; & Iericho, & ciuitas Sebasta, & aliæ ciuitates nonnullę destructæ sunt. Prędictus autem *Robertus* cũ tertia parte exercitus sui processit vsq; ad ciuitatem Ierusalem: & paucitas illa hominum, quę in ciuitate erat in Domino confidens, & per posternas egrediens, & lignũ crucis Dominicæ pro vexillo sibi præferens in virtute Domini percussit aciem, in qua præfatus *Robertus* erat, & ipse in fugam conuersus terga dedit percutientibus, & Ierosolymitani secuti sunt eum, & exercitum eius in ore gladij, & multos ex illis interfecerunt; *Robertus* tamen vix euasit. Deinde cùm *Saladinus* terram Ierosolymitanam bello aggredi proposuisset Templares, & Hospitalarij, & cæteri terræ Ierosolymitanæ principes dederunt ei sexaginta millia Bizantiorum pro treugis habendis, vsque ad octauas Paschæ proximo venturæ. Interim defuncto *Willielmo* le Marchis Comite Ioppen, *Baldewinus* leprosus rex Ierusalem deposuit se â regimine regni, & constituit *Baldewinum* puerum, filium prædicti *Willielmi*, & *Sibillæ* sororis suæ sibi hæredem, & eum coronari fecit in regem in sancta ciuitate Ierusalem; & paulò pòst obijt, & *Baldewinus* puer regnauit loco illius ferè per duos annos, & *Sibilla* mater eius nupsit *Guidoni* de le Zinant, de qua ipse genuit duas filias.

ANno gratię millesimo centesimo, octogesimo sexto, Qui erat annus tricesimus secundus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis; idem *Hẽricus* fuit in Normannia die natalis domini apud Danfrunt. Et post natale habito colloquio inter ipsum, & *Philippum* regem Franciæ apud Gisor iurauit, quod ipse liberaret *Richardo* filio suo Comiti Pictauiæ *Alesiam* sororem regis Franciæ in vxorem. & rex Franciæ concessit prędicto *Richardo* cum prędicta sorore sua: Gisortiũ & omnia, quæ *Lodowicus* pater suus cõcesserat cum *Margareta* filia sua *Henrico* regi Angliæ filio. Et iurauit, quòd ipse nunquã deinceps questionem aduersus eos inde moueret. Post colloquiũ autem illud rex Angliæ transfretauit in Angliam; Et dedit *Hugoni* Priori domus de Wicham quæ est de ordine Carturiensi in episcopatu de Ba, episcopatum Lincolniensem, quam *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus mox consecrauit. Deinde venit rex cum magno exercitu, vsq; Carleolũ volens vlteriùs pręcedere ad debellandum *Rolandũ*, filium *Vthredi* filij *Fergus* propter iniurias, et dissaisinas, quas ipse fecerat *Dunecano* filio *Gilberti* filij *Fergus*, sed prędictus *Rolandus* venit illuc ad regem, & fecit pacem cũ eo. Rex verò ibidem fecit *Paulinum* de Ledes eligi ad episcopatum Carleoli: quem idem *Paulinus* refutauit. Et vt *Paulinus* episcopatum illum recipere vellet: obtulit ei rex, quòd episcopatũ illum ditaret de trecentis marcarũ redditibus, videlicet de Ecclesia de Banburg, & ecclesia de Scartheburg, & capellaria de Tikehil, & duobus manerijs regis prope Carleolum. Eodem anno *Philippus* rex Francorũ dedit *Belæ* regi Hungariæ *Margaretã* sororem suam in vxorem, quę extiterat regis *Henrici* Anglię filij vxor. Eodem anno *Gaufridus* Comes Brittaniæ filius *Henrici* regis Angliæ in cõflictu militari pedibus equinis contritus Parisijs obijt. Et in ecclesia cathedrali eiusdem ciuitatis sepultus est. Eodem anno quidã Hibernensis amputauit caput *Hugonis* de Lasci in Hibernia. Eodem anno dominus rex Angliæ pater dedit *Ermengard*, consanguineam suã, filiam *Richardi* vicecomitis de Bello monte, *Willielmo* regi Scotię in vxorem. Et fecit eos desponsari in capella sua de Wodestocke à *Baldewino* Cantuariensi archiepiscopo: & ibidem fecit eis nuptias magnas in domibus suis per quatuor dies continuos. Et dominus rex Angliæ reddidit ibi regi Scotiæ castellũ puellarũ quod idem rex Scotię statim dedit prędictæ *Ermengard* vxori suæ in dodarium, & in augmẽtum dodarij sui dedit ei centum libratas reddituum, & quadraginta milites feodatos. Eodẽ anno dum idem rex Anglię moram fecerat apud Carleolũ; *Robertus Buteuilein* decanus Eboracensis ecclesię obijt: cui successit in decanatu *Hubertus Walteri* clericus *Rannulfi* de Glamuilla dono regis. Eodem anno dominus rex Anglię dedit *Willielmo* de Northale episcopatum Wigorniensem, & *Iohanni* subdecano Salesburiensis ecclesię, episcopatum Exoniensem, quos *Baldewinus* archiepiscopus Cantuariæ consecrauit. Eodem anno cùm *Vrbanus* Papa, conquerente *Iohanni* Dunkeldensi episcopo, audisset cõtrouersias quę vertebantur inter ipsum *Iohannẽ*, & *Hugonem* episcopum *S. Andreæ*, in hac forma scripsit regi Scotiæ.

¶ Epistola

Epistola *Urbani* Papæ ad *Willielmum* regem *Scotiæ*.

VRbanus *episcopus seruus seruorum Dei* Willielmo *illustri Scottorum regi, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cùm ex iniuncto nobis à Deo administrationis officio ad vniuersas ecclesias proximas nobis, et longè positas aciē nostræ tencamur considerationis extendere; & si qua in eis, vel ministris earum irrationabiliter attentata nouerimus ad factum congruum reuocare, non debent ex eo sæculi principes commoueri, si quando ad correctionem eorum, quæ perperam facta fuerint, manus nostras duxerimus extendendas; cùm & ipsi secundum sibi traditam potestatem auxilio nobis in his esse debeant, & cùm necesse fuerit, aliquorum pertinacia exigente, contumacium nequitiæ fortiùs obuiare. Regia siquidem excellentia non ignorat, quàm grauis inter venerabiles fratres nostros* Iohannem *Dunkeldensem, &* Hugonem S. Andreæ *episcopos fuerit exorta dissensio. Et licèt magnos vtraq; pars labores subierit, & expensas, et tempore fælicis memoriæ* Lucij *Papæ prædecessoris nostri apud sedem Apostolicam diutiùs litigauerint, negotium tamen non potuit finem habere. Vnde cùm ijdem episcopi nuper ad nostram præsentiam accessissent, & contendissent super hoc aliquandiu in auditorio nostro; de consilio fratrū nostrorum prædicto Dunkeldensi episcopo agendi licentiam super episcopatum* S. Andreę *tribuimus contra illum, & eidem* S. Andreæ *episcopo ad propria reuertendi ad nostram præsentiam sufficienter instructo in constituto sibi termino redituro, ita quòd si tunc non venerint venerabilis frater noster* Iocelinus *Glascuensis episcopus, & dilecti filij de Melros, & de Neubotle & de* **Dunfermelin** *Abbates, eum ex tunc ab officio episcopali suspendant, & si post-modum contumax fuerit, vinculo excommunicationis astringant, nec relaxent sententiam, donec nostro se conspectui repræsentet. Nolumus enim vt negotio ipso diutiùs in suspenso manente, præscripta sancti* Andreæ *Ecclesiæ graue rerum suarum detrimentum incurrat, sed potiùs cognita veritate: per nos finem congruum auxiliante domino, sortiatur. Præcipimus etiam præfatis Glascuensi, & collegis suis, quòd dilectos filios nostros* Aiulfum *decanum de Lodoneio, &* Odonem *Senescallum, &* Rogerum *de Fedic, & alios clericos, & amicos præfati Dunkeldensis episcopi à qualibet molestia, nostra freti auctoritate, defendant; & possessiones, vel alia bona eorum, seu redditus ipsius episcopi non permittant à quoquam inuadi. Si qui verò contra ipsorum prohibitionem super his venire præsumpserint: censura eos canonica, nulla appellatione obstante, compescant. Vt igitur, quæ mandamus valeant sine difficultate qualibet adimpleri, monemus regiam excellentiam, & hortamur in domino, atque in remissionem peccatorum iniungimus, quatenus pro amore iusticiæ, & reuerentia beati* Petri, *& nostra, in negotio illo iuxta mandati nostri tenorem procedi permittas; & prædictos Decanum, Senescallum, &* Robertum *de Fedic, atque alios consanguineos, & amicos prædicti Dunkeldensis episcopi, & episcopatum, & alios redditus eius regia protectione defendas; & nec tu ipse illos in aliquo aggraues, nec sinas ab alijs aggrauari. Ita quòd causa ipsa valeat sine impedimento terminari, & regia magnificentia de iustitiæ opere apud Deum præmium indeficiens, & nomen bonum apud homines consequatur. Noueritis autem memoratis episcopis in virtute obedientiæ nos iniunxisse, vt nec ab ecclesijs, nec à clericis sibi subditis, accipiant aliquid expensarum intuitu, quas in prosecutione memorati negotij sunt facturi, sed de proprijs solummodò redditibus sibi procurent necessaria prouidere. Nolumus enim vt facto ipsorum ecclesiæ, vel personæ aliæ regni tui debeant incurrere detrimentum. Regiam insuper excellentiam volumus non latere, quòd supradictus Dunkeldensis ita honestè suum est negotium prosecutus, & honori regio detulit, quòd nihil omnino proposuit, quod in derogationem regij nominis valeat redūdare, vel quo tua serenitas aduersus eum debeat commoueri. Vnde si quid ab æmulis eius in contrarium fuerit celsitudini tuæ suggestum, talium verbis aurem regiam non apponas. Datum Veronæ, secundo Kalendarum Augusti.*

Epistola eiusdem Papæ ad *Jocelinum* Glascu- *ensem episcopum, & Abbates: super eodem* negotio.

VRbanus *episc. seruus seruorū Dei venerabili fratri* Iocelino *Glascuēsi episc. et dilectis filijs de Melros, et de Neubotle, et de* **Dunfermelin** *abbatibus, salutē et aposto. benedictionem.*

Cùm

Cùm ex iniuncto nobis a Deo administrationis officio ad vniuersas ecclesias proximas nobis, & longè positas aciem nostræ considerationis teneamur extendere, & si qua in eis vel ministris earum irrationabiliter attentata nouerimus, ad factum congruum reuocare: non debent ex eo seculi principes commoueri. Vestra siquidem discretio non ignorat, quàm grauis inter venerabiles fratres nostros Iohannem *Dunkeldensem, &* Hugonem *sancti* Andreæ *episcopos fuerit exorta dissensio: & licèt magnos vtráque pars labores subierit & expensas, & tempore fœlicis memoriæ* Lucij *papæ prædecessoris nostri apud sedem apostolicam diutiùs litigauerint; negotium tamen non potuit finem habere. Vnde cùm ijdem episcopi nuper ad præsentiam nostram accessissent, & contendissent super hoc aliquandiu in auditorio nostro: tandem de consilio fratrum nostrorum prædicto Dunkeldensi episcopo agendi licentiam super episcopatu sancti* Andreæ *tribuimus contra illum, & eidem sancti* Andreæ *episcopo ad propria redeundi ad nostram præsentiam sufficienter instructo, in constituto sibi termino redituro. Et ne charissimus in* Christo *filius noster illustris Scottorum rex prosecutionem ipsius negotij sua potestate impediat; nostris eum literis commonemus, vt in negotio illo iuxta mandati nostri tenorem procedi permittat, & dilectos filios nostros* Aiulfum *decanum de Lodonero, &* Odonem *Senescallum, &* Robertum *de Fedic, & alios præscripti Dunkeldensis consanguineos, & amicos regia protectione defendat, nec eos ipse in aliquo aggrauet, nec sinat ab alijs aggrauari. Ne igitur præscriptum negotium diutiùs maneat in suspenso, et ecclesia sancti* Andreæ *per hoc rerum suarum detrimentum incurrat: discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, & in obedientiæ virtute præcipimus, quatenus ea, quæ vel per vos ipsos, vel per alios de ipsius negotij tenore scire poteritis, redigentes in scriptum nobis sub sigillorum vestrorum munimine designare curetis; vt nos ex vestra insinuatione instructi, consilio fratrum nostrorum adhibito, sicut procedendum fuerit, in negotio procedamus. Si qui verò in prædictum decanum,* Odonem *Senescallum,* Robertum *de Fedic vel alios Dunkeldensis amicos episcopi, & possessiones, seu alia bona ipsorum, aut episcopatus vel aliorum redditituum ipsius episcopi ausu temerario manus iniecerint, per censuram eos canonicam authoritate nostra suffulti, sine appellationis obstaculo, compescatis. Prædictis autem episcopis ex parte nostra vetetis, quod & nos fecimus viua voce, ne ab ecclesijs seu clericis sibi subditis accipiant aliquid expensarum intuitu, quas in prosecutione memorati negotij sunt facturi; sed de proprijs solummodo redditibus sibi necessaria subministrent. Nolumus enim, vt facto ipsorum ecclesiæ, vel aliæ ipsius regni personæ debeant incurrere detrimentum. Præfato autem episcopo sancti* Andreæ *authoritate nostra districtiùs iniungatis, vt in termino, quem vtriq; parti statuimus, sufficienter instructus ad præsentiam nostram accedat. Quòd si non venerit, ex tunc eum ab episcopali officio, appellatione postposita, suspendatis. Quòd si nec sic adquieuerit, excommunicationis vinculo eum innodetis, nec sententiam relaxetis: donec nostro se duxerit conspectui præsentandum. Regiæ insuper excellentiæ intimetis, quòd suprà dictus Dunkeldensis episcopus, ita honestè suum est negotium prosecutus, & honori regio detulit, quòd nil omnino proposuit, quod in derogatione regij nominis valeat redundare, vel quo aduersus eum debeat commoueri. Vndè ipsum instanti exhortatione curetis inducere: vt si ab emulis eius in contrarium fuerit suggestum: eorum verbis aurem regiam non apponat. Datum Veronæ secundo Calendarum Augusti.* Harum igitur auctoritate literarum *Iocelinus* Glascuensis episcopus, & collegæ sui, cùm tempus, quod a summo pontifice statutum erat prædictis Dunkeldensi, & sancti *Andreæ* episcopis veniendi Romam appropinquasset, semel, secundò, tertiò summonuerunt prædictos episcopos iter suum arripere. Dunkeldensis autem profectus est, sed episcopus sancti *Andreæ* terminum sibi statutum transgressus ire distulit. & præfati iudices delegati suspenderunt eum ab episcopali officio, & deinde propter suam contumaciam excommunicauerunt secundum formam apostolici mandati. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ postulauit ab *Henrico* rege Angliæ custodiam filiæ *Gaufridi* Comitis Brittanniæ, quam ipse moriens reliquit sibi hæredem, quod rex Angliæ nullo modo facere voluit, sed misit ad eum *Walterum* Rothomagensem archiepiscopum, & *Willielmum* de Mandeuilla Comitem Albemarlie, & *Rannulfum* de Glamuilla iusticiarium Angliæ, ad quorum instantiam rex Franciæ treugas dedit & pacem tenere promisit vsq; ad festum sancti *Hylarij* proximò venturi. Eodem anno *Richardus* de Vals miles regis Franciæ firmauit castellum in villa sua de Vals inter Gysortium & Trie, quod *Henricus* de Ver constabularius Gysortij sub prædicto *Willielmo* Comite de Albemarle videns graue tulit; & volens opus illud

impedire, ſi poſſet, venit illuc cum gente ſua, & homines prædicti *Richardi* de Vals exierunt obuiam illi, & facto congreſſu, *Rader* filius *Richardi* de Vals interfectus eſt, & multi de hominibus prædicti *Richardi* ibidem vulnerati fugerunt. Præfatus verò *Henricus* de Ver non auſus ad Giſortium redire, abijt ad *Richardum* Comitem Pictauiæ. Quod cùm regi Franciæ conſtaret, præcepit, quòd omnes, qui erant de terra regis Angliæ tam clerici, quàm laici, qui eſſent in terra ſua inuenti, caperentur, & catalla eorum. Bailliui autem regis Angliæ de terris tranſmarinis ſimiliter fecerunt de hominibus regis Franciæ, & de catallis eorum, quæ inuenta fuerunt in Baillijs eorum, ſed paulò pòſt rex Franciæ conſilio ſuorum præcepit, quòd homines regis Angliæ liberarentur, & catalla ſua eis reddi: ſimiliter fecerunt Bailliui regis Angliæ de hominibus regis Franciæ, & catallis eorum. Eodem anno *Conſtantia* comitiſſa Brittanniæ filia Comitis *Conani*, quam *Gaufridus* Comes Brittanniæ maritus eius moriens reliquit grauidam, peperit filium ſuum primogenitum in ipſa ſancta nocte Paſchæ, & vocatum eſt nomen eius *Arturus*. Eodem anno *Baldewinus* puer rex Ieroſolymitanus filius *Willielmi* le Marchis obijt: cui ſucceſſit in regnum *Sibilla* mater eius iure hereditario, ſed antequam coronaretur, factum eſt diuortium inter ipſam, & *Gwidonem* de Lirinant maritum ſuum per *Heraclium* patriarcham, & per Templares, & Hoſpitalares, qui volebant vt ipſa nupſiſſet *Walranno* Comiti Tripolis, vel alicui alij viro nobili de principibus terræ Ieroſolymitanæ, ſed ipſa mira calliditate decepit eos dicens, ſi diuortium factum fuerit inter me & maritum meum, volo quòd faciatis me ſecuram fide & ſacramentis, quod quemcúnque ego elegero, vos recipietis in regem, & dominum: quod cúm factum fuiſſet, introduxerunt eam in templum, & prædictus patriarcha coronauit eam, & paulò pòſt cùm omnes orationibus inſiſterent, vt Deus, & Dominus omnipotens prouideret terræ illi regem idoneum, præfata regina accepit coronam regiam in manibus ſuis, & poſuit eam ſuper caput *Guidonis* de Lerinant mariti ſui dicens; ego eligo te in regem, & dominum meum, & terræ Iereſolymitanæ, quia quos Deus coniunxit, homo ſeperare non debet. Ad hanc vocem omnes ſtabant attoniti, ſed propter iuſiurandum, quod fecerant, nemo auſus erat ei contradicere, & accedens patriarcha, vnxit eum in regem, & diuino officio celebrato, Templares introduxerunt regem & reginam in domum ſuam, & fecerunt eis conuiuium magnum. Comes autem Tripolis anxius, & dolens, quòd regina refutauerat eum, abijt ad *Saladinum* regem Babiloniæ, & inito cum eo fœdere, machinabatur mala multa in perniciem regis, & regni. *Saladinus* verò petijt ſupradictas treugas, quas ipſe vſque ad Paſcha dederat, prorogari per tres annos ſubſequentes, cuius petitioni præfatus rex *Guido* conſilio Templariorum, adquieuit, licèt conſtaret ei, quòd in proximo ventura eſſet copioſa peregrinorum multitudo tam de Anglia, quàm de alijs regnis per prædicationem patriarchæ. Venit itaque poſt Paſcha Ieroſolymam copioſa militum, cæterorúmque perigrinorum multitudo, ſed quia treugæ elongatæ fuerant, perpauci remanere volebant. tamen *Rogerus* de Mulbrai, & *Hugo* de Bello campo remanſerunt ibi in ſeruitio Dei.

Anno gratiæ milleſimo centeſimo octogeſimo ſeptimo, qui eſt annus triceſimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Anglia die natalis Domini apud **Geldeford**. Eodem anno poſt natale Domini *Vrbanus* papa miſit in Angliam *Octauianum* ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſubdiaconum cardinalem, & cum eo *Hugonem* de Nunant, quibus ipſe commiſit legatiam in Hiberniam ad coronandum ibi *Iohannem* filium regis: ſed dominus rex coronationem illam diſtulit, & prædictos legatos duxit ſecum in Normanniam ad colloquium inter ipſum, & *Philippum* regem Franciæ. Transfretauit itaque rex Angliæ, & applicuit apud **Witſand** in Flandria, & prædicti legati cum eo. & paulò pòſt, habito colloquio inter ipſum, & regem Franciæ ad vadum ſancti *Remigij*, inter eos conueniri non potuit propter intolerabiles exigentias, quas rex Franciæ ſibi fieri poſtulauit, & ſic ſine ſpe pacis, & concordiæ receſſerunt. Eodem anno poſt Pentecoſten *Philippus* rex Franciæ, magno congregato exercitu, obſedit *Richardum*, & *Iohannem* filios regis Angliæ in caſtro *Radulfi*, quod rex Angliæ audiens venit illuc cum magno exercitu ad ſuccurrendum filijs ſuis obſeſſis. cui rex Franciæ cum exercitu ſuo occurrens, diſpoſuit acies ſuas ad bellum campeſtre;

ſed per Dei miſericordiam, & mandatum ſummi pontificis *Vrbani*, nec non per conſilium archiepiſcoporum, & epiſcoporum, & aliorum principum vtriuſque regni, ſtatuerunt inter ſe treugas per biennium; ita quòd rex Franciæ haberet *Yſſoudum*, & *Vrſum* de freteual, vſque ad terminum treugarum. & ſub hac conditione deponentes arma, ad propria remearunt; & poſt pacem illam *Richardus* Comes Pictauiæ remanſit cum rege Franciæ contra voluntatem patris ſui; quem rex Franciæ in tantum honorabat, quòd ſingulis diebus in vna menſe ad vnum catinum manducabant, & in noctibus non ſeparabat eos lectus, & propter illum vehementem amorem, qui inter illos eſſe videbatur, rex Angliæ nimio ſtupore arreptus, mirabatur quid hoc eſſet, & præcauens ſibi in futurum, frequenter miſit nuntios ſuos in Franciam ad reuocandum *Richardum* filium ſuum, qui ſimulans ſe pacificum, & ad patrem ſuum venire volentem, tranſitum fecit per Chinonem, & maximam partem theſaurorum patris ſui, inuito cuſtode, ſecum aſportauit, & caſtella ſua Pictauiæ inde muniuit, nec tamen ad patrem ſuum venire voluit, & hoc Dei prouidentia factum eſſe creditur, ne rex pater ſimulata dilectione filij deciperetur, nec feſtinaret promouere illum ad regni gubernacula, ſicut & alium promouerat, qui eum, vt ſuprà dictum eſt, iniuſtis vexationibus ſupra modum inquietauit, ſed tandem hoc fit Dei miſericordia, quòd *Richardus* Comes Pictauiæ, ſpreto prauorum conſilio, ad patrem ſuum rediјt, & iterum homo ſuus deuenit coram multis tam clericis, quàm laicis, et ſuper ſacroſancta euangelia iurauit ei fidelitatem contra omnes homines, et quòd a conſilio ſuo non recederet. Quo facto rex Angliæ profectus eſt in Brittanniam, et obſidione cepit caſtellum de Muntrelais, quod *Herueius* de Liuns, et *Guimar* frater eius occupauerunt poſt mortem *Gaufridi* Comitis Brittanniæ. Eodem anno *Duuenaldus* filius *Willielmi*, filij *Dunecan* inimicus *Willielmi* regis Scotiæ, quem Scotti nominabant *Macwillam*, interfectus eſt in Mureuia. Eodem anno *Iſabel* regina Franciæ, filia Comitis de Henou peperit filium ſuum primogenitum tertio Nonas Septembris, feria quinta, & vocatum eſt nomen eius *Lodowicus*. Eodem anno *Saladinus* rex Babiloniæ cum immenſa Turcorum ſuorum multitudine, ex occaſione diſſenſionis, quæ fuit inter regem, & Comitem Tripolis, venit in terram Ieroſolymitanam. contra quem venerunt fratres Templi, & Hoſpitalis cum copioſa plebis multitudine. & facta inter illos congreſſione, præualuit Paganorum exercitus aduerſus Chriſtianos: Chriſtiani autem in fugam ſunt conuerſi; ex quibus multi ſunt interfecti, & multi capti. & eodem die, videlicet Calendis Maij ſexaginta fratres Templi, & ſummus magiſter domus Hoſpitalis cũ pluribus domus ſuæ fratribus interfecti ſunt. *Saladinus* igitur ſumma potitus victoria, caſtella, ciuitates, & munitiones Chriſtianorum quàm plures inuaſit, & cepit, & deinde regreſſus in regionem ſuam magnum congregauit exercitum; &, vt dicitur, per conſilium Comitis Tripolis, qui erat inimicus regis, intrauit terram Ieroſolymitanum die veneris proxima poſt feſtum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* cum octingentis millibus militum, & eo ampliùs: & cepit Thabariam excepta caſtri munitione, in qua ſe domina loci cum paucis militibus receperat. Quæ cùm nuntiata eſſent regi, de conſilio Comitis Tripolis, qui nuper ſecum fœdera pacis fraudulenter inierat: rex proceſſit verſus Thabariam per vnam dietam. Deinceps Comes Tripolis dux, & præuius itineris totum exercitum in eminentem locum, & ſaxoſum conſtituit. Ibi verò imminentibus hoſtibus, vndique neceſſitate compulſus rex de baronum conſilio, bellum committere dignum duxit, & ad eorum inſtantiam magiſtro, & militibus templi primos ictus conceſſit. Ergo militia templi ſicut leo fortis in hoſtes concurrens: partem ſtrauit, partémq; fugauit. Cæteri verò regio ſpreto mandato, non proceſſerunt ad pugnam, nec vllum eis præſtauere ſuccurſum, vnde templi milites retenti, & trucidati ſunt. Poſtmodum *Saladini* exercitus Chriſtianorum exercitum laborioſo itinere confectum, & nimio caloris æſtu prægrauatum, aqua omnino deficiente partim igne circumdedit. Tunc ſex ex militibus regis, ſcilicet *Baldewinus* de fortuna, & *Raimundus Buccus*, & *Laodicius* de Thabaria cum alijs tribus ſocijs diabolico ſpiritu arrepti ad *Saladinum* confugerunt, & ſponte Saraceni facti: de omni eſſe, & propoſito & continentijs Chriſtianorum eum inſtruxerunt. *Saladinus* verò, qui de diſcrimine belli antea anxius dubitabat, reſumpſit vires, & cum tubis, & infinita multitudine bellatorum in Chriſtianos, qui propter loca

 ſaxoſa,

ſaxoſa, & inuia pugnare non poterant, aſſultum fecit; & eos omni genere pugnandi impugnauit, & expugnauit. Tandem *Thekedinus* nepos *Saladini Guidonem* regem Ieruſalem fugam arripientem, & crucem dominici ligni cepit, interfecto *Ruffino* epiſcopo de Accon, qui eam portauit, & hoc digno Dei iudicio: ipſe enim contra conſuetudinem prædeceſſorum ſuorum maiorem fiduciam habens in armis terrenis, quàm in cœleſtibus, proceſſit ad pugnam loricatus, qui mox ictu ſagittæ perforatus interijt. Cæteri omnes ferè confracti, capti, trucidati, & vinculis mancipati ſunt, ab ipſis Parthis, proh dolor, campo omnino ſuperato: ſed ſolus Comes Tripolis proditionis huius conſcius, cum ſuis euaſit illæſus. Statim verò *Saladinus* militiæ templi, & hoſpitalis milites ſegregari fecit ab alijs, & coram ſe decapitari, & ipſe principem *Raimundum* de Caſtellione propria ſua manu interfecit. Deinde ciuitatem Accon cepit, et adiacentia loca, & munitiones ferè omnes de partibus illis. Interim *Conradus* le Marchis, frater ſupradicti *Willielmi* Comitis, Ioppen, facto homicidio in ciuitate Conſtantinopolitana, fugam inijt relicta vxore ſua, nepte *Yſakij* imperatoris Conſtantinopolitani, & eodem die, quo *Saladinus* victoriam habuit de Chriſtianis, venit ipſe *Conradus* Tyrum, & inuenit eam vacantem, nam omnes ferè ciues illius interfecti erant in ſupradicto prælio. Cùm igitur *Saladinus* illuc veniſſet, & liberum ſperaſſet habere ingreſſum, reſtitit illi *Conradus*, et ingreſſum negauit; vidénſque *Saladinus* ſe ibi nil poſſe per moram proficere, abijt, et cepit Baruth ciuitatem, et vtrámque ciuitatem, quæ dicitur Gibelet, et Sydonem, et Cæſaream ciuitatem, et Ioppen, et Nazareth, et ſanctum *Georgium*, et ſanctum *Abraham*, et Bethleem, et *Caiphas* caſtellum nouum, et Saphet et Iaunai, et montem Tabor, et Fabam, et Caffarmundel, et cauam Templi, et Calenzun, et Marle Templi, et caſtellum de planis, et Rames, et * Leturun a cheualiers, et caſtellum *Arnaldi*, et caſtellum Burguinnum, et Tarente, et la Blancheuarde, et Galaciam, et Gaſzeres, et Darun, et la Ruge Siſterne, et caſtellum ſancti *Petri*, et ſanctum *Lazarum* de Bethania, et ſanctam *Mariam* de monte Sion, et ciuitatem Ieruſalem.

al. Betherum

Regina verò vxor *Guidonis* regis recepit ſe cum familia, et duabus filiabus ſuis in ciuitate Aſcalona, et eam muniuit victualibus, et bellatoribus. quam ipſa poſtmodum in ſecundo anno ſequenti tradidit *Saladino* pro redemptione *Guidonis* mariti ſui: et ſic liberauit eum a carcere *Saladini*. Omnes verò qui de Accon confugerant et multitudo profugorum Chriſtianorum receperunt ſe in Tyro, et fecerunt *Conradum* dominum, et aduocatum ſuum; Antiochia verò, et Margatum cum tota ferè terra principis ſe benè munierunt contra *Saladinum*. Cúmque Comes Tripolitanus gentem ſuam a cultu diuino ſubuertere voluiſſet, et terram ſuam tradere propoſuiſſet *Saladino* inuentus eſt mortuus in lecto ſuo ſimilis dormienti, et vxor illius cum tota gente ſua tradidit ſe & ciuitatem Tripolim *Raimundo* principi Antiochiæ, & ipſe ſtatuit inde *Iocelinum* filium ſuum dominum. Cùm igitur papa *Vrbanus* audiſſet, quòd temporibus ſuis captus eſſet rex Ieroſolymitanus, & crux Dominica, & ciuitas ſancta Ieruſalem, doluit vehementer & incidit in ægritudinem, & mortuus eſt decimo tertio Kalendarum Nouembris, apud Ferrariam; cui ſucceſſit in papatu *Albertus* cancellarius ſuus, & vocatus eſt papa *Gregorius* octauus. Cardinales verò de aſſenſu domini papæ, inter ſe firmiter promiſerunt, quòd abiectis omnibus diuitijs, & delicijs, prædicarent crucem *Chriſti*, non ſolùm verbo, ſed opere & exemplo, & euntes mendicando acciperent crucem primi, & præcederent alios in terram Ieruſalem. Statuerunt etiam de aſſenſu domini papę firmiſſimam treugam inter omnes principes Chriſtianitatis vſque ad ſeptennium; ita quòd quicúnque guerram contra Chriſtianum medio tempore mouerit, maledictioni Dei, & domini papæ, atq; excommunicationi omnium prælatorum vniuerſalis eccleſię ſubiacebunt: firmiter etiam inter ſe promiſerunt, quòd de cætero nulla munera recipient ab aliquo, qui cauſam habeat in curia, ſed ea tantùm recipere poterunt, quæ fuerint pro eorum neceſſitate, & ſuſtentatione donata, vel miſſa: & non aſcendent in equum, quamdiu terra, in qua pedes Domini ſteterunt, fuerit ſub pedibus inimici. Eſt etiam notandum, & diuinæ prouidentiæ aſcribendum, quòd tempore illo, quo ciuitas Ieroſolyma, & Antiochia ereptæ fuerant de poteſtate Paganorum (per expugnationem * *Adimari* Podienſis epiſcopi, & aliorum quàm plurium epiſcoporum, & virorum religioſorum, & *Hugonis Philippi* Francorum regis Germani, &

al. Aimari

Godefridi ducis Lotharienſis; & *Stephani* Comitis Carnotenſis; & *Roberti* ducis Normannorum fratris *Willielmi* regis Angliæ ſecundi tunc regnantis, qui *Robertus* in duello vicit *Curberand* principem militiæ paganorum; & *Roberti* Comitis Flandriæ; & duorum Germanorum *Godefridi* ducis videlicet *Euſtachij* Comitis Bononienſis; & *Baldewini*; & *Raimundi* Comitis de ſancto *Egidio*; & *Boimundi* filij *Roberti Wiskard*; & aliorum multorum nobilium virorum) papa, qui tunc erat dicebatur *Vrbanus*, & patriarcha Ieroſolymitanus dicebatur *Eraclius*, & imperator Romanus dicebatur *Fredericus*; ſimiliter & nunc, quando terra Ieroſolymitana erepta fuit de poteſtate Chriſtianorum per expugnationem *Saladini*, papa dicebatur *Vrbanus*, & patriarcha Ieruſalem *Eraclius*, & imperator Romanus *Fredericus*. Et eſt ſciendum, quòd a tempore illo, quo Ieroſolyma erepta fuit de manibus Paganorum per prædictos expugnatores, vſque ad tempus illud, quo rex *Guido* eam perdidit: interlapſi fuerunt quater viginti & ſeptem anni.

Epiſtola *Terrici* præceptoris Templi de captione *terræ Ieroſolymitanæ.*

FRater *Terricus* pauperrimæ domus Templi dictus magnus præceptor, omniſque fratrum pauperrimus, & ferè omninò adnihilatus, conuentus vniuerſis præceptoribus, & fratribus Templi, ad quos literæ iſtæ peruenerint, ſalutem, & in illum ſuſpirare, in quo ſol & luna mirantur. Quot quantiſque calamitatibus ira Dei, noſtris peccatis exigentibus, nos in præſenti flagellare permiſerit, nec literis, nec flebili voce, proh dolor, explicare valemus. Turci enim immenſam ſuarum gentium multitudinem congregantes Chriſtianorum noſtrorum fines acritèr inuadere cœperunt; contra quos nos noſtrarum gentium phalanges coadunantes, infra octauas beatorum apoſtolorum *Petri* & *Pauli* in eos congredi, & verſus Tyberiadem (quam violenter, caſtro ſolo relicto, ceperant) iter arripere præſumpſimus. Cùm nos in ſcopulis peſſimis impuliſſent, nos ita acriter impugnauerunt (quòd ſancta cruce & rege noſtro captis, & omni multitudine noſtra interfecta, & fratrum noſtrorum (vt in veritate credimus) eodem die ducentis, & tricenis decollatis (exceptis illis ſexagenis, qui prima die Maij interempti ſunt) vix dominus Comes Tripolis, & dominus *Reginaldus* Sidonis, dominúſque Ballouius, & nos, de illo miſerabili campo vix euadere potuimus. Deinde Pagani Chriſtianorum noſtrorum ſanguine debacchati, verſus ciuitatem Accon, cum omni ſua multitudine venire non diſtulerunt; quàm violentèr capientes, totam terram ferè inuaſerunt; Ieruſalem, & Aſcalon, & Tiro, & Beriton: nobis, & Chriſtianitati ſolis adhuc relictis. Iſtas etiam ciuitates omnibus earum ferè ciuibus interfectis, niſi diuinum, & veſtrum præſtò ſit auxilium, nullo modo retinere poterimus. Ciuitatem etiam Tyrum in præſentiarum acriter obſidentes, violenter die, noctúque expugnare non ceſſant, & tanta eſt eoram copia, quod totam terræ faciem a Tyro, vſque ad Ieruſalem, & vſque ad Gazam velut formicæ cooperuerunt. Nobis ergò, & Chriſtianitati orientis, ad præſens omnino deperditæ qnantotius ſuccurrere dignemini, vt per Deum, & veſtræ fraternitatis eminentiam, reſiduas ciuitates veſtro fulti adminiculo ſaluare poſſimus. Valete. In eodem prælio quo captus fuit rex *Guido* Ieruſalem, captus fuit *Rogerus* de Mulbrai, quem in anno ſequenti fratres Hoſpitalis & Templi redemerunt de manu Paganorum, qui paulò pòſt obijt, & in eodem prælio *Hugo* de bello*campo interfectus eſt. Eodem anno rex Angliæ dedit *Conſtantiam* comitiſſam Brit- *al. monte* tanniæ matrem *Arturi Rannulfo* Comiti Ceſtriæ in vxorem. Eodem anno *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus noua ædificia, & baſilicam conſtruxit prope muros ciuitatis Cantuariæ, & præbendas in ea aſſignauit de eccleſijs Monachorum Cantuariæ: ſed ijſdem Monachis inde conquerentibus, *Vrbanus* papa prohibuit, ne fierent, & ſic in vanum laborauerunt, qui edificabant ea. ſed idem archiepiſcopus tranſtulit ea vſque **Lambe** ex oppoſito de **Weſtminſter** vltra Tamiſiam. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ cepit crucem Ieroſolymitanæ peregrinationis.

Epiſtola papæ *Gregorij* octaui ad vniuerſos Chriſti *fideles*.

G*regorius* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis *Chriſti* fidelibus, ad quos literæ iſtæ peruenerint, ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Audita tremendi ſeueritate iudicij, quod ſupra terram Ieruſalem diuina manus exercuit, tanto ſumus nos, & fratres noſtri horrore confuſi, tantiſque afflicti doloribus, vt non facilè nobis occurreret, quid agere, aut quid facere deberemus, niſi quod pſalmiſta deplorat, & dicit. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam: coinquinauerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam. carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ, & eſcas volatilibus cœli &c.* Ex occaſione quippe diſſentionis, quæ malitia hominum ex ſuggeſtione Diaboli facta eſt nuper in terra, acceſſit *Saladinus* cum multitudine armatorum ad partes illas, & occurrentibus eis rege & epiſcopis, & Templarijs, & Hoſpitalarijs, baronibus, ac militibus cum populo terræ, & cruce dominica (per quam ex memoria, & fide paſſionis *Chriſti*, qui pependit, & genus humanum redemit, certum ſolebat eſſe tutamen, & contra Paganorum incurſus deſiderata defenſio) facta congreſſione inter eos, & ſuperata parte noſtrorum, capta eſt crux Dominica, trucidati epiſcopi, captus eſt rex, & vniuerſi ferè, aut occiſi gladio, aut hoſtilibus manibus deprehenſi, ita vt pauciſſimi per fugam dicantur elapſi. Ipſi quoque Templarij, & Hoſpitalarij in eius oculis decollati. Superato autem exercitu qualitèr ſubſequentèr inuaſerint, & rapuerint vniuerſa, ita vt non niſi pauca loca remanſiſſe dicantur, quæ non in eorum deuenerint poteſtatem, non credimus noſtris literis explicandum. Nos autem licèt cum propheta dicere habeamus. *Quis det capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo nocte, ac die interfectos populi mei:* non tamen adeo deijcere nos debemus, vt in diffidentiam decidamus, & credamus, Deum ita populo ſuo iratum, vt quod communium faciente multitudine peccatorum fieri permiſit iratus: non citò per miſericordiam pœnitentia placatus alleuiet, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem inducat. Quiſquis ſanè in tanta lugendi materia, ſi non corpore, ſaltem corde non luget, non tantum fidei Chriſtianæ (quæ cum omnibus dolentibus docet eſſe dolendum) ſed ipſius, & humanitatis noſtræ oblitus, cùm ex ipſa periculi magnitudine, ac feritate Barbarica Chriſtianorum ſanguinem ſitiente, ac totam ſuam in hac apponente virtutem, vt prophanare ſancta, & titulum Dei valeant auferre de terra, quod nos tacemus diſcretus quiſque valeat æſtimare. Sanè cum prophetæ toto priùs ſtudio laborauerunt, poſt modum apoſtoli, & ſequaces eorum, vt diuinus cultus eſſet in terra illa, & ad omnia climata mundi ex ea deflueret, immo quod maximum, & ineffabile eſt, Deus (qui voluit incarnari, per quem facta ſunt vniuerſa per ineffabilem ſapientiam, & incomprehenſibilem miſericordiam ſuam, per infirmitatem carnis, eſuriem, ſitim, crucem, & mortem, & reſurrectionem ſalutem noſtram ibi voluit operari, iuxta quod dicitur: *Qui operatus eſt ſalutem in medio terræ per ſeipſum*) ad hoc dignatus eſt laborare, nec lingua dicere nec ſenſus cogitare poteſt, quantùm nobis & vniuerſo dolendum ſit populo Chriſtiano, quòd id nunc perpeſſa eſt terra illa, quod ſub veteri populo legitur pertuliſſe. Nos autem credere non debemus, quòd ex iniuſtitia iudicis ferientis, ſed ex iniquitate potiùs populi delinquentis iſta peruenerunt, cùm legamus quòd quando populus conuertebatur ad Dominum: perſequebatur vnus mille, & duo fugabant decem millia. immo ipſo populo quieſcente exercitum *Sennatherib* angelica manu conſumptum. ſed & terra illa deuorauit habitatores ſuos, & nec diu habere quietum ſtatum, nec tranſgreſſores legis diuinæ potuit retinere; doctrinam & exemplum tribuens illis, qui ad cœleſtem Ieruſalem intenderent: quòd non poſſunt ad eam niſi per exercitum boni operis, & per tentationes plurimas peruenire. Potuerunt autem iſta timeri iam pridem quando Arroaſia, & alia terra in poteſtatem tranſijt Paganorum; & fuiſſet benè prouiſum, ſi populus, qui remanſit, ad pœnitentiam rediſſet, & Deum quem præuaricatione offenderat, conuerſione placaſſet. Nec enim ſubitò venit ira eius; ſed vltionem differt, & tempus tribuit pœnitendi. Tandem verò, qui in miſericordia

ſericordia iudicium non amittit, vindictam ſuam ad pœnam tranſgredientium, & cautelam ſaluandorum exercet. Porro nos, qui in tanta terræ illius contritione, non ſolùm peccatum habitatorum illius, ſed & noſtrûm, & totius populi Chriſtiani, debemus attendere, ac vereri, ne quod reliquum eſt illius terræ depereat, & in alias etiam poteſtas eorum deſęuiat regiones: cùm ex omnibus partibus inter reges, & principes, ciuitates, & ciuitates diſſenſiones audiamus, & ſcandala, & lugere cum propheta, & dicere valeamus: *non eſt veritas, non eſt ſcientia Dei in terra; mendacium, homicidium, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Vnde hoc vniuerſis, & cogitandum imminet, & agendum, vt peccata noſtra caſtigatione voluntaria emendantes per pœnitentiam, & opera pietatis conuertamur ad Dominum Deum noſtrum, & in nobis primò quod malè geſſimus, emendemus, deinde feritatem, & malitiam hoſtium attendamus, & quod illi contra Deum tentare non timent; nos pro Deo agere nullatenus hæſitemus. Cogitate itaq; filij, qualiter in hunc mundum veniſtis, & qualiter exituri eſtis, & qualiter tranſeant vniuerſa, & pariter tranſeatis & vos; & pœnitendi, ac benè agendi tempus, quantum ſpectat ad vos, cum gratiarum actione recipite, & date veſtra, date poſt vos ipſos, quia non eſtis ex vobis, nec quicquam a vobis habetis, qui nec culicem vnum poteſtis facere ſuper terram. Nec dicimus dimittite, ſed præmittite in cœleſte horreum, quę habetis, & deponite apud eum apud quem erugo ea non demolitur, aut tinea, nec fures effodiunt, & furantur, laborantes ad recuperationem terræ illius, in qua pro ſalute noſtra veritas de terra orta eſt, & ſuſtinere pro nobis crucis patibulum non deſpexit, & nolite ad lucrũ, vel gloriam temporalem attendere, ſed volũtatem Dei, qui pro fratribus animas in ſeipſo docuit eſſe ponendas, & ei veſtras commendate diuitias, quas ſiue volentes, ſiue nolentes neſcitis tandem quibus hæredibus ſitis relicturi. Non eſt equidem nouum, quòd terra illa iudicio diuino percutitur: ſed nec inſolitum, vt flagellata, & caſtigata miſericordiam conſequatur. Poterit Dominus quidem ſola eam voluntate ſeruare: ſed non habemus ei dicere, cur ita fecerit? Voluit enim forſitan experiri, & in notitiam ducere aliorum, ſi quis ſit intelligens, aut requirens Deum, qui oblatum ſibi pœnitentiæ tempus hilariter amplectatur, & animam ponendo pro fratribus conſummetur in breui, & compleat tempora multa. Attendite qualiter *Machabei* zelo diuinæ legis accenſi pro fratribus liberandis extrema quæque pericula ſunt experti, & non ſolùm ſubſtantias, ſed & perſonas pro fratrum docuerint ſalute ponendas, & hortantes ſeipſos, atque dicentes, accingimini, & eſtote filij potentes, quoniam melius eſt nobis mori in bello, quàm videre mala gentis noſtræ, & ſanctorum. Et quidem illi ſub vna conſtituti lege fuerunt, vos per incarnationem Domini noſtri *Ieſu Chriſti* ad lucem veritatis adducti, & multis exemplis inſtructi ſanctorum, ſine trepidatione aliqua faciatis, & non timeatis dare terrena, & pauca, & breuiter duratura, quibus illa bona promiſſa ſunt & repoſita, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, & de quibus dicit Apoſtolus, *quòd non ſunt condignæ paßiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Eis autem, qui corde contrito, & humiliato ſpiritu itineris huius laborem aſſumpſerint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta deceſſerint, plenam ſuorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem ſuperuixerint, ſiue mortui fuerint, de omnibus peccatis ſuis, de quibus rectam confeſſionem fecerint, impoſitæ ſatisfactionis relaxationem de omnipotentis Dei miſericordia, & Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* auctoritate, & noſtra, ſe nouerint habituros. Bona quoq; ipſorum, ex quo crucem acceperint, cum ſuis familijs, ſub ſanctæ Romanæ eccleſiæ, nec non & archiepiſcoporum & epiſcoporum & aliorum prælatorum eccleſiæ Dei protectione conſiſtant, & nullam de his, quæ in ſuſceptione crucis quietè poſſiderunt, donec de ipſorum reditu, vel obitu certiſſimè cognoſcatur, ſuſtineant quæſtionem, ſed bona eorum integra interim maneant, & quieta; ad dandas quoque vſuras, ſi tenentur alicui, non cogantur, nec eant in veſtibus precioſis, & cum canibus, ſiue auibus, aut alijs, quæ oſtentationi potiùs, & laſciuiæ quàm neceſſarijs videantur vſibus deſeruire; ſed in modeſto apparatu, & habitu, in quo pœnitentiam potiùs agere, quàm inanem affectare gloriam videantur. Datum Ferrariæ 4. Calend. Nouembris indictione ſexta.

Epistola *Gregorij* papæ ad vniuersos *Christi* fideles *pro eodem negotio.*

GRegorius episcopus seruus seruorum Dei, vniuersis *Christi* fidelibus, ad quos literæ istæ peruenerint: salutem, & apostolicam benedictionem. Nunquam meliùs superni iudicis ira pacatur, quàm cùm ex mandato ipsius, carnalia in nobis desideria extinguuntur. Proinde quia Ierosolymitanę terrę discrimen, quod irruentibus Saracenis nuper euenit, ex peccato maximè habitatorum terræ, & totius populi Christiani accidisse non dubitamus; nos de fratrum nostrorum communi consilio, multis episcopis approbantibus, statuimus, vt omnes vsque ad quinquennium, saltem per omnes sextas ferias in cibo quadragesimali ieiunent; & Missa vbi cantanda fuerit: ad nonam cantetur, quod *ab aduentu Domini* vsq; ad natale Domini statuimus obseruandum: feria verò quarta & Sabbato omnes indifferenter, qui benè valent a carnibus abstineant. Nos autem & fratres nostri in secunda quoque feria nobis, & familijs nostris esum carnis interdicimus, nisi fortè aut infirmitas, aut magna solemnitas, vel alia euidens causa visa fuerit impedire: sperantes, quòd sic nobis ignoscet Dominus, & relinquet post se benedictionem. Hoc igitur adeo statuimus obseruandum: vt quicúnq; transgressor extiterit, quasi præuaricator quadragesimalis ieiunij habeatur. Datum Ferrariæ 4. Cal. Nouembris. Audientes igitur principes terræ mandata, & admonitiones summi pontificis, viribus totis anhelabant ad liberationem terræ Ierosolymitanæ; vnde factum est, quòd *Fredericus* Romanorum imperator, & archiepiscopi, & episcopi, & duces, & Comites, & barones imperij signum crucis susceperunt. similiter exemplo illorum, quàm plures principes de vniuersis Christianorum nationibus præparauerunt se ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ. Erat quidam clericus dictus magister *Berterus* Aurelianensis: qui ad crucem accipiendam multorum animos excitauit dicens:

Iuxta threnos Ieremiæ
Verè Syon lugent viæ;
Quòd solemni non sit die
Qui sepulchrum visitet,
Vel casum resuscitet
Huius prophetiæ.
Contra quod propheta scribit,
Quod de Syon lex exibit:
Nunquàm ibi lex peribit,
Nec habebit vindicem:
Vbi Christus *calicem*
Passionis bibit.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus.
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti spiritus.
Ad portandum onus Tyri
Nunc deberent fortes viri,
Suas vires experiri,
Qui certant quotidiè;
Laudibus militiæ,
Gratis insigniri.
Sed ad pugnam congressuris
Est Athletis opus duris,
Non mollitis Epicuris.
Non enim, qui pluribus
Cutem curant sumptibus,
Emunt Deum precibus.
Lignum Crucis. &c. vt suprà.
Noui rursum Philistei,
Capta cruce crucis rei,
Receperunt archam Dei;
Archam noui federis,
Rem figuræ veteris,
Post figuram rei.
Sed cùm constat, quòd sint isti
Præcursores Antichristi,
Quibus Christus *vult resisti.*
Quid, qui non restiterit:
Respondere poterit in aduentu Christi?
Lignum crucis. &c.
Crucis spretor crucem premit,
Ex qua fides pressa gemit.
In vindictam, qui non fremit.
Quanti fidem æstimat,
Tanti crucem redimat,
Si quem crux redemit.
Quibus minus est argenti,
Si fideles sint inuenti,
Pura fide sint contenti.
Satis est dominicum
Corpus ad viaticum,
Crucem defendenti.
Lignum crucis. &c.
Christus *tradens se tortori*
Mutuauit peccatori,
Si peccator non vis mori
Propter pro te mortuum:

Malè

Malè soluis mutuum,
Tuo creatori.
Sanè potest indignari,
Cui declinas inclinari,
Dum in crucis torculari
Pro te factus hostia,
Tibi tendit brachia,
Nec vis amplexari.
Lignum crucis signum ducis. &c.
Cùm attendas, ad quid tendo,
Crucem tollas, & vouendo
Dicas illi me commendo,
Qui corpus, & animam
Expendit in victimam,
Pro me moriendo.
Lignum crucis &c.

Epistola eiusdem papæ ad ecclesiarum prælatos.

GRegorius *episcopus seruus seruorum Dei, omnibus prælatis ecclesiarum, ad quos literæ istæ peruenerint, salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam ad episcoporum maximè spectat officium afflictis, & laborantibus subuenire, vnúmq; illorum, licèt deficientibus meritis nostris, Deus esse nos voluit: prospicere tenemur, et volumus, ne quis ex fortuitis casibus per Romanæ visitationẽ ecclesiæ, laboris sui, quem ad eam veniendo sustinuit, debito frustraretur effectu. Inde si quidem fuit, quod nos multorum prospicere volentes expensis, et alleuare labores, de consueta sedis apostolicæ misericordia duximus statuendum, vt literæ prædecessoris nostri domini* Vrbani *a tribus mensibus ante ipsius obitum destinatæ pro facienda iustitia, et litigijs dirimendis, quæ tamen manifestum alicuius præiudicium non contineant, aut calumniam æquitatis, eundem habeant tempore nostræ administrationis effectum, quem habere, si adhuc viuerit, debuissent. Cessante igitur exceptione de mandatoris morte, perficite, quod mandauit agendum, & nemo ad nos pro excusatione huiusmodi, accepta per illum iustitiam obtinendi fiducia, cogatur vacuus laborare. Datum Ferrariæ. sexto Calendarum Nouembris.* Eodem anno obijt papa *Gregorius* octauus mense Decembris, qui vix per duos menses papatum tenuit, & sepultus est apud Pise; cui successit *Paulinus* Prænestinus episcopus, & vocatus est *Clemens* papa tertius. Eodem anno combusta est ferè tota ciuitas Cicestriæ cum ecclesia sedis pontificalis, & domibus episcopi, & canonicorum. Eodem anno *Saladinus* obsedit Ierosolymam, & obtulit Ierosolymitanis treugas vsq; ad medium mensis Maij, si permiserint eum ponere vexillum suum infra turrim *Dauid*, & esse ibi per octo dies. quo facto multi Christianorum, qui priùs acriter resistebant Sarracenis, castella & casella sua tradiderunt *Saladino*. Eodem anno obijt *Gilbertus* Lundoniensis episcopus. Eodem anno *Iacinctus* Cardinalis, tunc temporis totius Hispaniæ legatus multos degradauit abbates, meritis suis vel propria temeritate. Cúmque vellet degradare episcopum Colimbriæ *Aldefonsus* rex Portugalensis non permisit episcopum illum degradari. Sed incontinenti mandauit supradicto Cardinali, vt a terra sua decederet, vel pedem suum amputaret. Quo audito, legatus ille statim recessit Romam iturus, & episcopus Colimbriæ remansit in sede sua cum pace. Est autem sciendum, quòd prædictus rex *Aldefonsus* Portugalensis occupauit super Paganos vi & virtute potenti, sex ciuitates, videlicet Vlixisbonam, Colimbriam, Ferensem ciuitatem, & castellum optimum, quod dicitur sancta Herena, & alia multa castella. Cúmq; obsedisset ciuitatem Siluię, & eam vsque ad turres ciuitatis obtinuisset; Pagani, qui in turribus erant, composuerunt cum illo, ita quòd si ipsi infra sex dies sequentes succursum non haberent, traderent illi omnes turres illas: interim tertia die, data licentia exercitui suo vagandi per prouinciam, cùm ipse dormiret in tentorio suo tanquam securus, superuenit rex Ferrandus de sancto *Iacobo* cum exercitu magno ex vna parte (qui etiam filiam eiusdem regis Portugalensis sibi in vxorem duxerat) & Saraceni ex alia parte, in quorum aduentu prædictus rex Portugalensis a somno expergefactus aufugit in equo veloci, & cùm exiret per portam ciuitatis, fractum est crus eius in vecte portæ, & cùm inde per inimicos suos transiret insequentes eum per 25. milliaria nec tamen eum capientes, ipse & equus suus ceciderunt in puteum altum: quod videntes pastores extraxerunt eum & tradiderunt eum regi Ferrando de sancto *Iacobo*, qui dedit ei de redemptione 25. oppida, quæ ipse super eum adquisierat. et 15. summarios oneratos auro. et 20. dextrarios, & alijs regi assistentibus, vt citiùs liberatur, dedit multa.

Anno gratiæ millesimo centesimo octogesimo octauo, qui erat annus tricesimus quartus, regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Normannia apud

apud Cadomum die natalis Domini, & inde recedens venit ad Barbefluctum, inde transfretaturus in Angliam. Quo audito *Philippus* rex Franciæ magnum congregauit exercitum, iactans impudenter ſe vaſtaturum Normanniam, & cæteras terras regis Angliæ tranſmarinas: niſi ipſe reddiderit ei Giſortium, cum pertinentijs ſuis: vel ſi non fecerit *Richardum* Comitem Pictauiæ filium ſuum accipere ſibi in coniugem *Aleſiam* ſororem ſuam. Quod cùm regi Angliæ conſtaret, reuerſus eſt in Normanniam, & accepto colloquio inter ipſum, & regem Franciæ, inter Giſortium, & Trie duodecimo Calend. Februarij die ſanctæ *Agnetis* virginis, & martyris conuenerunt illuc cum archiepiſcopis, & epiſcopis, & Comitibus, & baronibus regnorum ſuorum. Cui colloquio interfuit archiepiſcopus Tyri, qui repletus ſpiritu ſapientiæ, & intellectus miro modo prædicauit verbum Domini coram regibus, & principibus, & conuertit corda eorum ad crucem capiendam, & qui priùs hoſtes erant, illo prædicante, & Deo cooperante, facti ſunt amici in illa die, & de manu eius crucem receperunt, & in eadem hora apparuit ſupra eos ſignum crucis in cœlo. Quo viſo miraculo plures cateruatim ruebant ad ſuſceptionem crucis. Prædicti verò reges in ſuſceptione crucis ad cognoſcendam gentem ſuam ſignum euidens ſibi, & ſuis prouiderunt. Rex namq; Franciæ, & gens ſua ſuſceperunt cruces rubeas, & rex Angliæ cum gente ſua ſuſcepit cruces albas: & *Philippus* Comes Flandriæ cum gente ſua ſuſcepit cruces virides: & ſic vnuſquiſque ad prouidendum ſibi, & itineri ſuo neceſſaria, reuerſus eſt in regionem ſuam. *Henricus* igitur rex Angliæ poſt crucis ſuſceptionem, venit Cenomanum, vbi conſilio ſuorum ordinauit, quòd vnuſquiſque decimam reddituum, & mobilium ſuorum in eleemoſynam dabit ad ſubuentionem terræ Ieroſolymitanæ hoc anno; exceptis armis, & equis, & veſtibus militum, & exceptis, equis, & libris, & veſtibus, & veſtimentis, & omnimoda capella clericorum, & lapidibus precioſis tam clericorum quàm laicorum: facta priùs excommunicatione ab archiepiſcopis, epiſcopis, archipresbyteris ſingulis, in ſingulis parochijs ſuper vnumquemque, qui decimam prætaxatam legitimè non dederit ſub præſentia, & conſcientia illorum, qui debent intereſſe. Colligatur autem pecunia iſta in ſingulis parochijs præſente presbytero parochiæ & archipreſbytero, & vno Templario, & vno Hoſpitalario, & ſeruiente domini regis & clerico regis & ſeruiente baronis, & clerico eius, & clerico epiſcopi; & ſi aliquis iuxta conſcientiam illorum minùs dederit, quàm debuerit, eligentur de parochia quatuor, vel ſex viri legitimi, qui iurati dicant quantitatem illam, quam ille debuiſſet dixiſſe, & tunc oportebit illam ſuperaddere quod minus dedit. clerici autem, & milites, qui crucem acceperint, nihil de decima iſta dabunt, ſed de proprio ſuo dominico. & quicquid homines eorum debuerint ad opus illorum, collegitur per ſupradictos, & eis totum reddetur. Epiſcopi autem per literas ſuas in ſingulis parochijs epiſcopatuum ſuorum, facient nunciari in die natalis, & ſancti *Stephani*, & ſancti *Iohannis*, vt vnuſquiſque decimam prætaxatam infra Purificationem beatæ virginis *Mariæ*, penes ſe colligat, & ſequenti die deinceps illis præſentibus qui dicti ſunt ad locum, quo vocatus fuerit, vnuſquiſque, legitimè perſoluat. Præterea ſtatutum eſt a domino papa, quòd quicunque clericus vel laicus crucem ſuſceperit, ab omnibus peccatis, de quibus pœnituerit, & confeſſus fuerit auctoritate Dei, & beatorum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* liberatus eſt, & abſolutus. Diſpoſitum eſt autem a regibus, & archiepiſcopis, & epiſcopis, & alijs principibus terræ, quòd omnes illi tam clerici, quàm laici, qui hoc iter non arripient, decimas reddituum, & mobilium ſuorum huius anni, & omnium catallorum ſuorum, tam in auro, quàm in argento, & omnibus alijs dabunt, exceptis veſtibus, & libris, & veſtimentis clericorum, capellanorum, & lapidibus pretioſis tam clericorum, quàm laicorum; & exceptis equis, & armis, & veſtibus militum ad vſum proprij corporis pertinentibus. Diſpoſitum eſt etiam, quòd omnes clerici, milites, & ſeruientes, qui hoc iter arripient, decimas terrarum ſuarum & hominum ſuorum habebunt, & nihil pro ſe dabunt. Burgenſes verò & ruſtici, qui ſine licentia dominorum ſuorum crucem acceperint, nihilominus decimas dabunt. Diſpoſitum eſt etiam, quòd nullus enormiter iuret, & quòd nullus ludat ad aleas, vel ad decios, & quòd nullus poſt proximum paſcha vtatur Vario, vel Griſio, vel ſabellina, vel eſcarleta, & quòd omnes contenti ſint duobus ferculis ex empto; & quòd nullus aliquam mulierem ſecum ducat in

in peregrinatione, niſi fortè aliquã lotricem peditẽ, de qua nulla habeatur ſuſpicio; & quòd nullus habeat pannos deciſos, vel laceratos. Diſpoſitum eſt etiam, quòd quicunq; clericus, vel laicus redditus ſuos ante ſuſceptionẽ crucis inuadiauerit, exitus huius anni integrè habeat, & tranſito anno creditor redditus rehabeat, ita quòd fructus, quos inde receperit, in ſolutione debiti computentur, & debitum poſt ſuſceptionem crucis, quamdiu debitor erit in peregrinatione, non vſuret. Statutũ eſt etiam quòd omnes clerici & laici, qui in hac peregrinatione proficiſcentur, poſſunt licitè inuadiare redditus ſuos, ſiue eccleſiaſticos, ſiue laicos, ſiue alios, a Paſcha cùm iter arripuerint, vſq; ad tres annos, ita quòd creditores, quicquid de creditoribus contingat, fructus omnes redditũ, quos in vadio habebunt, a prædicto Paſcha vſq; ad tres annos integrè percipiant. Diſpoſitũ eſt etiam, quòd quicunq; in peregrinatione deceſſerit pecuniam ſuam, quam ſecum in peregrinatione attulerit ad ſuſtentationem ſeruientium ſuorum, & ad auxilium terræ Ieroſolymitanæ, & ad ſuſtentationem pauperum diuidet iuxta conſilium diſcretorum virorum, qui ad hoc conſtituentur. Hæc omnia ſupradicta ſtatuta ſunt & diſpoſita ab *Henrico* rege Anglię in præſentia *Richardi* filij eius Comitis Pictauię, & *Willielmi* Turonenſis archiepiſcopi, & *Baldewini* Cantuarię archiepiſcopi, & *Walteri* Rothomagenſis archiepiſcopi, & in præſentia *Iohannis* Ebroicenſis epiſcopi, & *Radulfi* Andegauenſis epiſcopi, & *R.* Cenomanenſis epiſcopi, & *M.* Nanmetenſis epiſcopi, & in præſentia *Hugonis* de Nunant Ceſtrenſis electi, & *Liſardi* Sagienſis electi, & in præſentia baronum Andegauiæ & Cenomaniæ, & Turonorum apud Cenomannum. His igitur præordinatis rex Angliæ conſtituit ſeruientes ſuos clericos, & laicos ad prædictas decimas colligendas per omnes terras ſuas tranſmarinas: & poſtea transfretauit, & applicuit in Anglia apud **Winchilſee** ſabbato, tertio Calendarum Februarij. Interim *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus in Angliam veniens ante regem conſecrauit *Hugonem* de Nunant in epiſcopum Couentrenſem. Dominus verò rex ſtatim poſtquam in Angliam applicuit magnum congregauit concilium epiſcoporum, abbatum, Comitum, & baronum, & aliorum multorum tam clericorum, quàm laicorum, apud **Gaintington**: vbi in publica audientia recitari fecit omnia ſupradicta capitula, quæ conſtituerat de cruce capienda. Quibus recitatis *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & *Gilbertus* Roſenſis epiſcopus vicarius eius, mirificè prædicauerunt illo die coram rege, & principibus ſuis, verbum domini, & ſalutiferæ crucis myſterium. ad quorum prædicationem multi tam clerici, quàm laici crucem receperunt. Et tunc Dominus rex miſit ſeruientes ſuos clericos, & laicos per ſingulos Comitatus Angliæ ad decimas colligendas ſecundum prædictam præordinationem in terris ſuis tranſmarinis conſtitutam, ſed de ſingulis vrbibus totius Angliæ fecit eligi omnes ditiores, videlicet de Londonia. 200. & de Eboraco. 100. & de alijs vrbibus ſecundum quantitatem, & numerum eorum, & fecit omnes ſibi præſentari diebus & locis ſtatutis. de quibus cepit decimam mobilium ſuorum ſecundum æſtimationem virorum fidelium, qui nouerant redditus, & mobilia eorum: ſi quos autem inueniſſet rebelles, ſtatim fecit eos incarcerari, & in vinculis teneri, donec vltimum quadrantem perſoluerent. ſimiliter fecit de Iudæis terræ ſuæ. vnde ineſtimabilem ſibi adquiſiuit pecuniam. Deinde miſit *Hugonem* Dunelmenſem epiſcopum, & alios clericos, & laicos ad *Willielmum* regem Scottorum pro decimis colligendis in terra ſua: quo audito, rex Scotiæ occurrit eis inter Werc & Brigeham in Loenas; & non permittens eos terram ſuam pro decimis colligendis intrare, obtulit ſe daturum domino ſuo regi Angliæ quinque millia marcarum argenti pro ſupradictis decimis & pro caſtellis ſuis rehabendis, ſed rex Angliæ facere noluit. *Philippus* autem rex Francorum ſimili modo colligi fecit decimas reddituum, & mobilium hominum ſuorum per omnes terras ſuas. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Raimundus* Comes de ſancto *Egidio*, & *Aimarus* Comes de Engolierino, & *Gaufridus* de Rancune, & *Gaufridus* de Leziuant, & ferè omnes ditiores Pictauiæ gwerram fecerunt, omnes contra prædictum *Richardum*, & ipſe contra omnes: ſed ipſe omnes expugnauit. & inter alios, quos de terra Comitis de ſancto *Egidio* ceperat, cepit *Petrum Seillun*, per cuius conſilium præfatus Comes de ſancto *Egidio* mercatores quoſdam de terra Comitis Pictauiæ ceperat, & mala multa ſibi, & terræ ſuæ fecerat. Hunc igitur *Petrum* Comes *Richardus* in arctiori loco, & duriori cuſtodia

ſtodia poſuit, quem cùm comes de ſancto *Egidio* nullatenus redimere poſſet, poſuit exploratores per ciuitates, & caſtella ſua, ad comprehendendum, ſi quos inuenirent de familia regis Angliæ, vel de familia *Richardi* Comitis filij ſui; & factum eſt poſt paucos dies, quòd *Robertus Poer*, & *Radulfus* frater, duo milites de domo, & familia regis Angliæ tranſitum facerent per terram Comitis ſancti *Egidij*, redeuntes de ſancto *Iacobo*, quem cauſa peregrinationis viſitauerant, in quos homines Comitis de ſancto *Egedio* manus iniecerunt, & vinctos tradiderunt Comiti: quibus Comes dixit, niſi *Richardus* Comes Pictauiæ tradiderit mihi *Petrum* ſeruientem meum liberum, non euadetis manus meas. Quo audito, Comes *Richardus* reſpondit, quòd propter liberationem illorum nec preces nec precium daret, quia ſola peregrinationis reuerentia ſufficiebat ad liberandum eos. Præcepit ergò rex Franciæ illos dimitti non propter amorem, vel reuerentiam regis Angliæ, vel *Richardi* filij ſui: ſed propter beati *Iacobi* Apoſtoli reuerentiam, & dilectionem. Comes igitur de ſancto *Egidio* dimiſit eos non propter præceptum regis Franciæ, ſed propter redemptionem magnam, quam de eis cepit. Comes autem *Richardus* cum magno exercitu intrauit terram Comitis de ſancto *Egidio*, & deuaſtauit eam igne & gladio, & caſtella illius prope Toloſam obſedit, & cepit. Audiens igitur rex Francorum gemitus populi Toloſani, miſit nuntios ſuos in Angliam ad regem Angliæ, inquirens ſi damna, quæ *Richardus* filius eius ei, & terræ ſuæ faciebat, per eum faceret, & petijt ab eo ſibi fieri inde reſtitutionem: Quibus rex Angliæ reſpondit, quòd *Richardus* filius eius nihil inde fecerat per conſilium, & voluntatem ipſius; & quòd idem *Richardus* mandauit ei per *Iohannem* Dublinenſem archiepiſcopum, quòd ipſe in hac parte nihil fecerat, niſi per conſilium regis Franciæ. Eodem anno Patriarcha ciuitatis Antiochenæ in hac forma ſcripſit *Henrico* regi Angliæ.

Epiſtola patriarchæ Antiochiæ, ad *Henricum regem Angliæ.*

A. Dei gratia ſanctæ, & apoſtolicæ ſedis Antiochiæ patriarcha *Henrico* per eandem gratiam Anglorum illuſtriſſimo regi, dilecto domino, & amico, in illo regnare per quem reges regnant. Condignum, & inæſtimabilem dolorem noſtrum pro inſperato, & terribili, quod nobis immo totæ Chriſtianitati nuper accidit, infortunio, cum lachrymis, & ſingultibus excellentiæ veſtræ per hæc preſentia denuntiamus. Audiat vobiſcum omne ſeculum dolorem noſtrum, vt ſciat vnde veniat, aut quô tendat noſter luctus, & noſtra lamentatio. Quarto die menſis Iulij, anno incarnati verbi milleſimo centeſimo octogeſimo ſeptimo, *Saladinus* collecta hoſtium peregrina multitudine prælium commiſit cum his, qui erant in terra Ieruſalem Chriſtianis, & fuſis eorum copijs, de ipſis pro velle ſuo triumphauit viuifica cruce ludibrio Turcorum expoſita: capto rege, & magiſtro templi, *Raimundo* quoque principe proprijs manibus nefandi *Saladini* interfecto: & epiſcopis cum templarijs, & hoſpitalarijs, & cum omni ferè multitudine 1200, & peditum triginta millia in tuitione ſanctę crucis gladijs iugulatis; excepta multitudine copioſa, quæ poſtea in vrbibus, quas cepit, eſt interempta, vel captiuata. Satiatus denique ſanguine Chriſtianorum, Tyberiadem cepit, & muniuit: deinde ciuitatem nobilem Accaron, Cayphas, Cæſaream, Ioppen, Nazareth, Sebaſten, Neapolim, Lydden, Ramatham, Arſur, Ebron, Bethleem, & tunc demum ſanctam ciuitatē Ieruſalem, & ſepulchrum domini obſedit: iurans quòd ipſum fruſtatim comminuet, & eius minutias in profundum maris proijciet. pro reſiduis formidoloſa nos detinet hæſitatio ignorantes diem & horam, in qua ſubijciantur ditioni eius, & habitatores earum vel captiuentur, vel occidantur, maximè cum victualibus, & equitaturis, & armis bellicis, & defenſoribus conſtet eſſe ſpoliatos. pro hac tanta ira & indignatione Dei in nos effuſa deſuper, panem noſtrum cum lachrymis manducamus, & turbamur terrore horribili, ne ſepulcrum dominicum exteris tradatur nationibus, ne pauci, qui remanſimus in terra Chriſtiana, ſi tardauerit ſuccurſus, vrgentibus inimicis, noſtras ceruices gladijs ferientium ſupponamus. Et quidem prudentia, & opinione, & diuitijs cæteris regibus occidentalibus præeminetis: cuius auxilium ſemper expectauimus: precamur vt terræ ſanctæ potenti feſtinanter ſuccurratis auxilio. Et ſi tardaueritis,

tardaueritis, sepulchrum Dominicum cum Antiochia nobili ciuitate, & terra sibi adiacente in opprobrium sempiternum exteris subiacebit nationibus. Mementote laudis, & nominis vestri, vt Deus, qui vos * subleuauit in regnum, per vos exaltetur, & si huic tam digno operi volueritis manum apponere, vt veniatis, vel optatum nobis mittatis succursum, totius terræ sanctæ liberatio vobis post Deum imputabitur, & nos ipsi in quantum possumus lugentes, & rea pectora nostra percutientes ad Deum clamamus, vt ipse donet vobis, & velle, & posse id ipsum sic perficiendi ad laudem, & gloriam sui nominis; quatenus in hoc mortis articulo terræ sanctæ, & nobis clementer succurratis. Alioquin nobis, qui varijs subiacentes periculis diutino languori succumbimus, iam necesse erit expirare, & fuso sanguine Christianorum Dominicum sepulchrum, & Antiochiam nobilem ciuitatem cum terra sibi adiacenti in opprobrium sempiternum exteris nationibus subiacere. Rogamus præterea, vt dilectos fratres nostros Gabilonensem, & Valeniensem Episcopos, quos pro hoc ipso ad vos mandauimus, commendatos habeatis. Valete.

al. sublimauit

Epistola *Henrici* regis Angliæ ad Patriarchas *Antiochiæ eiusdémque principem* Raimundum.

VEnerabilibus in *Christo* patribus, & amicis *A.* & *E.* Antiochiæ, & Ierusalem Patriarchis. & *R.* principi Antiochię, & vniuerso populo Christiano Orientalis Ecclesiæ: *Henricus*, eadem gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, salutem & consolationem in *Christo*. Quoniam peccatis nostris exigentibus, visitauit Dominus tēporibus nostris in virga furoris sui iniquitates nostras, & terram proprio redemptam sanguine, diuino permisit iudicio manibus pollui perfidorum: ideo dignum est vt nos, & cuncti, qui Christianæ religionis sunt, & eiusdem nominis professores ad desolationem præfatæ terrę studio pietatis conuertamur, & auxilium, ac consilium studeamus totis viribus impertiri. Cùm igitur venisset ad nos *A.* Dei gratia venerabilis Valeniensis Episcopus, & dolores & calamitates, quibus Orientalis Ecclesia premitur, profusis lachrymis, & profundis suspirijs indicasset: quantò grauiora videmus instare pericula, tantò fortiùs, ac celeriùs ad maturum subsidium compassio nos accingit. Habentes itaque, in eo spem & fiduciam, qui in se sperantes nullatenus derelinquit, viriliter agite, & confortetur in Domino cor vestrum, quoniam illud credimus *Isaiæ* vaticinium iam completum. *Ierusalem leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati venerunt tibi. Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.* Nunc autem Dominus, qui respicit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum sic Christianorum hactenus sopitos ad seruitium suum excitauit affectus, vt vnusquisque qui Domini est, gladium iam posuerit super femur suum; & beatum se quisque reputat, & fidelem, qui patrem & matrem, & omnia relinquit, vt possit *Christo*, & terræ sanctæ illatas iniurias vindicare. Constantes igitur estote, & in promptu videbitis auxilium Domini vobis pręparatum. citiùs enim, quàm credatis tanta vobis per terram, & mare in auxilium fidelis populi superueniet multitudo, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit; quam quidem Dominus ad terræ vestræ subsidium pręparauit. Inter cęteros autem principes ego, & filius meus, reiecta huius mundi gloria, & spretis voluptatibus vniuersis, omnibusque quę mundi sunt postpositis, in proprijs personis totis viribus vos citò, auctore Domino, visitabimus. Valete. Eodem anno *Philippus* rex Francię magno cōgregato exercitu intrauit Berriam, & cepit castellum *Radulfi*, quod Burgenses reddiderunt ei, & inde procedenti reddita est ei ferè tota Berria, exceptis Luches, & cęteris dominicis castellis regis Anglię. *Buchardus* verò de Vendemio reddidit se, & terram, & castella sua regi Franciæ, & adhæsit ei. Inquirenti igitur regi Angliæ cur hæc sibi fierent, nuntiatum est ei, quòd rex Francorum hæc faciebat in vindictam iniuriarum, quas *Richardus* Comes Pictauiensis sibi, & Comiti de sancto *Egidio* fecerat. Habito igitur fidelium suorum consilio, rex Angliæ misit *Baldewinum* Cantuariensem

Archiepiſcopum, & *Hugonem* Lincolnienſem Epiſcopum ad regem Franciæ: vt ſaltem iram & indignationem, quas in animo aduerſus eum conceperat, verbis, & exhortationibus mitigarent. Quòd cùm fieri non poſſet, rex Angliæ transfretauit de Anglia in Normanniam, & applicuit apud Barbeflet, quinto Idus Iulij: & inde veniens ad Alenzun congregauit exercitum magnum de Normannia, & cæteris terris ſuis. Multi autem Walenſes conducti ſecuti ſunt eum in Normanniam. Interim *Richardus* Comes Pictauenſis, magno congregato exercitu, profectus eſt in Berriam; cuius aduentu audito, *Philippus* rex Francorum tradidit *Willielmo* de Barres caſtrum *Radulfi* cuſtodiendum: & ipſe reuerſus eſt in Franciam. Comes verò *Richardus* terras Comitum, & Baronum, qui adhæſerant regi Franciæ, deſtruxit, & multos illorum cepit. Rex autem Franciæ propter aduentum regis Angliæ à Francia recedere non erat auſus, ſed permiſit exercitus ſuos deuaſtare terras regis Angliæ. *Philippus* verò Beluacenſis Epiſcopus intrauit Normanniam cum exercitu ſuo, & combuſſit villam Blangi Comitis de Auco, & Albemarliam caſtellum Comitis *VVillielmi* de Mandeuille, & prouinciam circumiacentem deprædauit. Et ipſe rex Franciæ combuſſit villam de Trou, & caſtellum totum, nec tamen illud capere potuit; ſed quadraginta de militibus regis Angliæ cepit. Et contrà *Richardus* Comes Pictauenſis cepit munitiſſimum locum, qui vocatur les Roches vltra Trou verſus Vindocinum, & cepit in illo loco viginti quinque milites, & ſexaginta ſeruientes. *Henricus* autem rex Angliæ miſit *Walterum* Rothomagenſem Archiepiſcopum, & *Iohannem* Ebroicenſem Epiſcopum, & *Willielmum* Mareſcallum ad regem Franciæ petens ab eo ſibi fieri reſtitutionem damni, quod ipſe, & ſui ei fecerant & niſi ablata reſtituerit, defidauit eum. Quibus rex Franciæ reſpondit, quòd ipſe à cæptis non deſiſteret, donec tota Berria, & totum vogeſin Normannicum ſibi, & regno ſuo ſubijcerentur. Nacta igitur occaſione ex iniurijs ſibi à rege Franciæ illatis *Henricus* rex Angliæ, magno congregato exercitu, ingreſſus eſt terram regis Franciæ, die Martis poſt decollationem ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, & villas combuſſit multas & equitauit die illo propè * Mant, vbi rex Franciæ dicebatur eſſe. & ibi congreſſi ſunt *Willielmus* des

al. Mante

Barres, & Orogo de Merlou cum paucis militibus Franciæ, cum *Richardo* Comite Pictauenſi, & Comite *Willielmo* de Mandeuile, & quibuſdam alijs de familia regis Angliæ: ita quòd *Willielmus* des Barres à Comite *Richardo* captus, & per fidem poſitus fuit, ſed dum milites regis Angliæ cæteris intenderent, prædictus *Willielmus* des Barres ſuper vnum runcinum pueri ſui euaſit. Die *Mercurij* ſequenti rex Angliæ moram fecit apud **Eueri**. & Comes *Richardus* profectus eſt in Berriam, promittens regi patri ſuo, quòd benè, & fideliter ei ſeruiret. Die autem *Iouis* in feſto ſancti *Egidij* Walenſes regis Angliæ ingreſſi ſunt terram regis Franciæ, & combuſſerunt Daneuile caſtellum *Symonis Daneth*, & multas villas, & prædas adduxerunt, & homines interfecerunt. Eodem die Comes *Willielmus* de Mandeuile combuſſit villam de ſancto *Claro*, quæ eſt de dominio regis Franciæ, & vaſtauit virgultum pulcherrimum, quem ipſe rex plantauerat. Eodem die cùm rex Angliæ cum paucis militibus intraſſet terram regis Franciæ, vt infirmiora partium illarum exploraret, venerunt ad eum nuntij regis Franciæ, qui pacem rogarent, & offerebant ei terram, quam occupauerat ſuper eum in Berri. Deinde habito inter illos colloquio apud Giſortium, cùm inter illos de pace facienda non potuiſſet conuenire: rex Franciæ in iram, & indignationem commotus ſuccidit vlmum quandam pulcherrimam inter Gyſorcium & Trie, vbi colloquia haberi ſolebant inter reges Franciæ, & duces Normanniæ: iurans, quòd de cætero nunquam ibi colloquia haberentur. Comes verò Flandriæ, & Comes *Theobaldus*, & cæteri Comites, & Barones de regno Franciæ, depoſuerunt arma ſua: dicentes quòd nunquam arma geſtarent contra Chriſtianos, donec redierint de perigrinatione ſua Ieroſolymitana. Tunc rex Franciæ auxilio ſuorum deſtitutus, petijt à rege Angliæ colloquium. quo conceſſo apud Caſtellum in craſtino ſanctæ *Fidis*, cùm modus pacis inter eos ordinaretur, hoc modo: quòd rex Franciæ reſignaret regi Angliæ quicquid in terris ſuis poſt captam treugam occupauerat; & Comes *Richardus* reſignaret Comiti de ſancto *Egidio* quicquid ſuper eum per Guerram occupauerat. Rex Franciæ propter eius improbitatem petijt à rege

Angliæ

Angliæ caſtellum de Paſci in obſidem,& quia rex Angliæ id facere noluit, ab inuicem diſcordes receſſerunt, & rex Franciæ inde recedens, cepit caſtrum de Palud: & tranſitum faciens per caſtrum *Radulfi*, duxit inde Ricтam Braibancennorum Teutonicam vſque ad Biturum: promittens eis benè ſtipendia ſua: ſed apud Byturum iniectis in eos manibus, abſtulit eis equos ſuos,& arma & pecuniam vniuerſam: & eos inermes & nudos eiecit. Comes autem *Richardus* obtulit regi Franciæ venire in curiam ſuam, & ſtare iuri ſuper his, quæ fiebant inter illum, & Comitem de ſancto *Egidio*: vt ſic ſaltem pax fieret inter regem Franciæ, & regem Angliæ patrem ſuum: quod multum diſplicuit regi patri ſuo. Poſt illud autem colloquium: *Neuolun* filius *Vrſonis* de Freteuall iurauit regi Angliæ fidelitatem, & fidele ſeruitium contra omnes homines, & rex Angliæ fecit ei chartam ſuam de honore de Lauardin, & Faye: & ipſe dedit regi Angliæ filium ſuum obſidem, & alios multos *filios propinquorum ſuorum. *al.fideles*

Epiſtola *Terrici* præceptoris Templi ad Henricum *regem Angliæ.*

CHariſſimo domino *Henrico* Dei gratia illuſtri Anglorum regi, duci Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ, frater *Terricius*, quondam magnus præceptor domus Templi Ieruſalem: Salutem in eo qui dat ſalutem regibus. Sciatis quòd Ieruſalem cum arce *Dauid* reddita eſt *Saladino*. Syrij autem habent cuſtodiam ſepulchri vſque ad quartum diem poſt feſtum ſancti *Michaëlis*: & ipſe *Saladinus* in domo Hoſpitalis permiſit remanere decem de fratribus Hoſpitalis ad cuſtodiendum infirmos vſque in vnum annum. Fratres verò Hoſpitalis de Belliuerio optimè reſiſtunt Sarracenis adhuc, & duas iam caruanas Sarracenorum expugnauerunt, in quorum alterius captione, omnia arma & vtenſilia, & victuaria quæ erant in caſtro Fabæ, quod Sarraceni deſtruxerant, viriliter lucrati ſunt; adhuc etiam reſiſtunt *Saladino* *Gragcus montis regalis, & mons regalis, & Saphet templi, & Gragchus Hoſpitalis, & Margatum, & caſtellum Blancum, & terra Tripolis, & terra Antiochiæ. Capta autem Ieroſolyma, *Saladinus* crucem de Templo Domini deponi fecit, & eam per duos dies per ciuitatem in oſtentum fuſtigando portari fecit: Deinde fecit Templum Domini aqua roſata intùs & exteriùs ſurſum, & deorſum lauari, & legem ſuam deſuper illud per quatuor partes miro tumultu acclamari. à feſto verò ſancti *Martini* vſque ad circumciſionem Domini obſedit Tyrum tredecim perrarijs die noctuq; lapides in eam inceſſanter iactantibus. In vigilia *S. Silueſtri* dominus *Conradus* Marchio milites, & pedites per murum ciuitatis diſpoſuit, & armatis ſeptendecim galeis, & decem alijs nauiculis, cum auxilio domus Hoſpitalis, & fratrum Templi, aduerſus galeas *Saladini* dimicauit, eaſque expugnans vndecim ex eis retinuit, & magnum Alexandriæ admiraldum cum octo alijs admiraldis cepit, Sarracenorum multitudine interfecta. Reliquę verò galeę *Saladini* Chriſtianorum manus euadentes ad *Saladini* exercitum confugerunt; quibus præcepto illius ad terram extractis, ipſe *Saladinus* igne appoſito in cinerem, & fauillam fecit redigi: nimioque dolore commotus, equi ſui auriculas, & caudam amputans, equum illum per totum exercitum videntibus omnibus, equitauit. Valete. *al.Gragens*

EOdem anno *Iohannes* Dunkeldenſis epiſcopus, poſt purificationem beatæ virginis *Mariæ* redijt à curia domini Papæ, *Hugone* epiſcopo *S. Andreæ* depoſito, & attulit ſecum literas domini Papæ in hac forma.

Epiſtola Papæ *Clementis* Glaſcuenſi, & *Aberdenſi Epiſcopis.*

CLemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus *Iocelino* Glaſcuenſi & *Mathæo* Aberdenſi Epiſcopis, & dilectis filijs *Ernaldo* Abbati de Melros, & *Bertramo* Priori de Goldingham, Salutem, & apoſtolicā benedictionem. Ne in dubitationis recidant ſcrupulum, quæ geruntur; dignum eſt literarum memoriæ commendari, & ad illorum notitiam, quorum intereſſe videtur, celebri ac veridica inſinuatione perferri. Meminimus autē, quòd bonæ memorię *Vrbanus* Papa prędeceſſor noſter *Hugoni*, quondā dicto epiſcopo ſancti *Andreæ*, pro controuerſia, quę inter eum & venerabilem

fratrem nostrum *Iohannem* Episcopum vertebatur, sub excommunicationis interpositione mandauit, vt ad certum diem responsurus in iure aspectui se Apostolico praesentaret. Verùm quia conscius actuum suorum, & euentum iudicij reformidans venire contumaciter recusauit; nos & pro hoc, & pro alijs multis, quæ crebrescente fama, Ecclesiæ Dei scandalum pepererunt, ipsum ab Episcopatu sancti *Andreæ*, de consilio,& assensu fratrum,perpetuò iudicauimus Apostolicæ sedis auctoritate remotum, & ab vsu Episcopalis officij, eo vsque suspensum, donec Apostolica sedes duxerit de ipso aliter statuendum, absoluentes â fidelitate subiectos, qua ei tenebantur astricti. Sanè,quia vacantes Ecclesias diutiùs regimine pastorali carere,sanctorum canonum inhibent sanctiones,discretioni vestrę per Apostolica scripta mandamus,quatenus dilectos filios nostros, capitulum sancti *Andreæ*, ex parte nostra diligentiùs moneatis,vt sibi talem eligant Episcopum, & pastorem,qui dignè possit Episcopalis officij dignitate potiri. Specialiter autem eos,quantùm vobis possibile fuerit,inducere laboretis,vt memoratum Episcopum *Iohannem*,virum bonæ opinionis,& pro sui honestate nobis & fratribus nostris acceptum, ad regimen & prælationem illius Ecclesiæ sine cuiusquam scrupulo difficultatis assumant. Quòd si omnes his exequendis nequiueritis interesse, duo vestrûm ea nihilominus exequantur. Datum Pisæ decimo septimo,Kalendarum Februar. indictione sexta.

Epistola eiusdem Papæ ad *Willielmum* regem Scottorum.

CLemens Episcopus seruus seruorum Dei *Willielmo* illustri Scottorum regi: salutem & Apostolicam benedictionem. Oculos diuinæ maiestatis offendere non modicum æstimamus,si prælatorum excessus,quibus indulgere, salua conscientia,non possumus,per incuriam, sine coertione debita relinquimus. Vnde, cùm bonæ memoriæ *Vrbanus* Papa,prædecessor noster, *Hugoni* quondam dicto Episcopo sancti *Andreæ*, pro controuersia, quæ inter eum & venerabilem fratrem nostrum *Iohannem* Episcopum vertebatur, sub excommunicationis interpositione mandauerit, vt ad certum diem responsurus in iure conspectui se Apostolico præsentaret: & ipse conscius actuum suorum,& euentum iudicij non immeritò reformidans,ex contumacia venire contempsit, nos pro hoc & pro alijs multis, quæ crebrescente, fama Ecclesiæ Dei scandalum pepererunt: ipsum ab Episcopatu sancti *Andreæ*, de consilio & assensu fratrum,perpetuò iudicauimus Apostolicæ sedis auctoritate remotum,& ab vsu Episcopalis officij, eo vsque suspensum, donec Apostolica sedes duxerit de ipso aliter statuendum; absoluentes â fidelitate subiectos, qua ei tenebantur astricti. licèt enim ad honorem, & profectus tuos, quantum cum Deo possumus, firmum habemus propositum intendendi,& in facto prædicti *Hugonis* curia Romana, non absque detractione multorum, hactenus regiæ serenitati detulerit: quia tamen clamor ipsius ad nos, indubitata fide, peruenit, nequiuimus errata sua vlteriùs sub dissimulatione clausis oculis præterire; propter quod nihil in hac parte credimus actum,de quo debeat animus regius quacunque ratione moueri. Rogamus autem deuotionem tuam prece, & affectione,qua possumus,& monemus in Domino; quatenus memoratum *Iohannem* Episcopum (quem nos & fratres nostri pro sui honestate sincero corde diligimus) pro reuerentia Apostolicæ sedis,& nostra,in visceribus charitatis commendatum habeas, & acceptum remissa,si qua fuerit, conceptæ indignationis offensa, ipsum in omnibus regia clementia, & benignitate pertractes. Credimus equidem, quòd de industria,& probitate ipsius tibi,& regno tuo, auctore Domino, multùm accedere poterit incrementi,& nobis vsque quàm gratum existet, si optatum apud regias aures preces nostræ sortiantur effectum. Datum Pisæ decimo septimo Kal.Februarij indictione sexta.

Epistola eiusdem Papæ ad *Henricum* regem *Angliæ*.

CLemens Episcopus seruus seruorum Dei *Henrico* illustri Anglorum regi, Salutem, & Apo-

Apoſtolicam benedictionem: Cùm ab Apoſtolica ſede preces ſuſcepit regalis excellentia, auctoritas, & poteſtas; quas Eccleſijs in ſuo ſtatu ſeruandis, & multorum ſaluti expedit effectui mancipare; diligenter eas debet regia ſublimitas exaudire, & tanto fortiùs, & feruentiùs intendere, vt effectum conſequantur optatum: quanto certiùs fuerit, quòd earum deuota ſuſceptio, & diligens executio regalem gloriam reſpicit pariter, & ſalutem. Hinc eſt, quòd ſerenitati regiæ pro venerabili fratre noſtro *Iohanne* Epiſcopo ſancti *Andreæ* literas Apoſtolicas, & preces duximus cum fiducia deſtinandas, altitudinem regalis eminentiæ, quanta poſſumus affectione, rogantes, monentes, atque in remiſſionem peccatorum omnium iniungentes; quatenus pro reuerentia beati *Petri*, & noſtra, & perſecutionis eius obtentu, quam certum eſt ipſum iam longo tempore pertuliſſe, chariſſimum in *Christo Willielmum* filium noſtrum illuſtrem regem Scottorum moneas attentiùs, & inducas, & ſi neceſſe fuerit diſtrictione regali, qua cipremines, & conceſſa tuæ regiæ celſitudini poteſtate compellas, vt totius indignationis ſuæ rancorem, (quam erga Epiſcopum concepit quorundam malitia ſuſurronum) regiam dignitatem, & ſalubria opera pietatis attendens, ei qualibet occaſione remota condonet, & diœceſin ſancti *Andreæ*, quam de communi fratrum conſilio, & aſſenſu ſummus Pontifex ſibi perpetuò confirmauit, de cætero ipſum quietè permittat & abſque calumnia poſſidere. Cùm & ipſe paratus exiſtat regiæ maieſtati, prout fuerit conſentaneum rationi, exiſtere in omnibus obediens, & fidelis. Datum Piſæ decimo ſeptimo Kalendarum Februarij indictione ſexta.

Epiſtola *Clementis* pro *Iohanne* Epiſcopo *ſancti* Andreæ.

C*Lemens* Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſo clero Epiſcopatus ſancti *Andreæ*; Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. Licèt in rebus dubijs valeant aliqui ſuam aſtutiam, ſeu malitiam oſtentare; cùm tamen ſcrupulus fuerit, & articulus dubietatis amotus, & manifeſtis indicijs apparuerunt veſtigia veritatis; penitus ſunt deuia relinquenda, & rectitudinis tramites inquirendi pariter, & ſeruandi: ne, quod abſit, aliter agentibus, & in ſua pertinacia conſiſtentibus poſt flagella præſentia, pœnaſque condignas, perpetuæ mortis interiùs ſupplicio deleantur æterno. Volentes ergo paterna ſolicitudine veſtræ ſaluti proſpicere, & vtilitatibus, & quieti veſtræ prouidere; vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, & in obedientiæ virtute iniungimus, quatenus, infra quindecim dies poſt harum ſuſceptionem, venerabilem fratrem noſtrum *Iohannem*, Epiſcopum veſtrum, in Pontificali officio canonicè ſubrogatum, ſicut patrem proprium, & paſtorem, ſuſcipiatis humiliter, & deuotè, ac eius de cætero ſalubribus monitis, & mandatis, omni ſimultate remota, debitam reuerentiam, & obedientiam impendere minimè poſtponatis: Scientes, quòd poſtquam *Hugo*, qui vir olim Epiſcopus dicebatur, per Romanam Eccleſiam á veſtri Epiſcopatus dignitate fuit amotus, vel poſt eius deceſſum; iam dicto *Iohanne* Epiſcopo veſtro ſuperſtite; aliquem fortaſſe Epiſcopum eligiſtis, electionem illam auctoritate Apoſtolica vacuamus; Si verò (quod Deus auertat) in eundem Epiſcopum *Iohannem*, inimico humani generis ſuadente, aliquam conſpirationem facere, præſumpſiſtis: tam vos, quàm totum Epiſcopatum tam diu volumus interdicti ſententiæ ſubiacere, donec agnoſcentes exceſſum ad mandatum ipſius *Iohannis* Epiſcopi redeatis. Datum Piſæ decimo ſeptimo Kalendarum Februarij indictione ſexta.

Epiſtola eiuſdem Papæ pro eodem *negotio.*

C*Lemens* Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus *Iocelino* Glaſcuenſi, & *Matthæo* Aberdenſi, & *Richardo* Moreſenſi, Epiſcopis: & dilectis filijs *Ernulfo* de Melros, & *Hugoni* de Neubotle, & de ſancta Cruce, & de Striuellina, & de Scona Abbatibus: ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ad ea, quæ reſpiciunt honeſtatem, & ſalutem pariunt animarum, quamuis abſque monitis intendere de-

beatis & diligentem operam, iuxta veſtri officij debitum, tribuere vos credamus; veſtram tamen diligentiam ad maiorem in his ſolicitudinem exhibendam literis Apoſtolicis duximus exhortandum, vt eiſdem operibus laude dignis tantò feruentiùs inſiſtatis, quantò vobis ſalubrius erit in ipſis ad exhortationem Apoſtolicam exactiorem diligentiam adhibere. Conſtat vtique quoſdam Eccleſiarum prælatos, cum his, qui ſcandalizati fuerint, debere pati iuxta normam apoſtolicam vſtionem, & cum infirmantibus infirmari. Quantas verò perſecutiones his temporibus ſuſtinuerit Eccleſia ſanctæ *Andreæ*, quantas calamitates incurrerit, & preſſuras, quàm etiam grauiter hactenus fuerit perturbata ſub vmbra indignationis regiæ celſitudinis, & quaſſata; inſuper venerabilis frater noſter *Iohannes* Epiſcopus ſancti *Andreæ* quot, & quanta pericula ſuſtinuerit, & labores pro ſeruanda libertate Eccleſiæ ſibi commiſſæ, & ei à nobis, & duobus noſtris prædeceſſoribus confirmatæ; cùm ea omnia vobis ſint manifeſta, illa veſtris auribus inculcare, ſuperuacuum videtur. Nunc igitur quàm plurimum expedire dignoſcitur, vt de ſalute regia, & ſtatu præſcriptæ Eccleſiæ reformando, atque pace ipſi Epiſcopo conferenda, nos conuenit ſollicitudinem gerere congruentem, & circumſpectionem veſtram ad corroborandam nobis idoneum reputamus; diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque pręcipimus; quatenus poſt ſuſceptionem literarum noſtrarum conuenientes in vnum, ſicuti decet viros prouidos, & diſcretos, chariſſimi in *Christo* filij noſtri *Willielmi* illuſtris regis Scotiæ præſentiam adeatis, & eum moneatis diligentiùs, & inſtantiùs inducatis, vt Epiſcopo memorato rancorem indignationis ſuæ remittat, & in hoc Romanam Eccleſiam, quæ ſerenitati regiæ iam longo tempore detulit, non contemnat: ſed eius & veſtris monitis prout regiæ gloriæ conuenit & ſaluti, ſine dilatione ſalubriter pareat, & humiliter adquieſcat, ac ipſum Epiſcopum præſcriptum diœceſim ſancti *Andreæ* in pace permittat habere; cùm ex debito regiæ dignitatis Eccleſias teneatur cum paſtoribus ſuis non diſpergere, ſed fouere; non contemnere, ſed amare; non proſequi, ſed tueri. Quòd ſi monitis Apoſtolicis in propriæ ſalutis periculum, (quod abſit) duxerit reſiſtendum; in regnum ſuæ celſitudinis, & perſonam ſuam, & omnes fautores regios nuntietis interdicti ſententiam infra viginti dies ſine appellationis obſtaculo, auctoritate Apoſtolica à vobis promulgandam. Illos inſuper, qui *Hugoni* obedientes extiterunt, & ei fomentum in ſua obſtinatione dederunt (poſtquam eum ſedes Apoſtolica à diœceſi ſancti *Andreæ* remouit perpetuò, & excommunicationis ſententiam in ipſum promulgauit) ſimili ſententia percellatis, & publicè nunciantes excommunicationi ſubeſſe tam diù faciatis, & ab alijs arctiùs euitari, donec ad mandatum Eccleſiæ reuertantur abſolutionis beneficium ab eodem Epiſcopo petituri: adhæc altaribus, & calycibus, in quibus iam dictus *Hugo* dum in excommunicatione poſitus celebrauit, purificationem & ſanctificationem iuxta conſuetudinem Eccleſiæ conferatis. Ad Eccleſiam quoque ſancti *Andreæ* pariter accedatis, & fratribus conuocatis in vnum intretis capitulum, & de ordine & ſtatu Eccleſiæ diligentiùs inquiratis; & ſi quid in eadem Eccleſia per ſuprà dictum *Hugonem* immutatum inueneritis, vel ſtatutum auctoritate noſtra id in ſtatum debitum inducatis; & ſi quid in ipſa fuerit corrigendum efficaciter ſtudeatis id in melius reformare. Si verò (quod abſit) aliquos ex canonicis ad recipiendum humiliter, & deuotè paſtorem ſuum prædictum duros inueneritis, & rebelles; eos inſtantiùs moneatis, vt illi reuerentiam & obedientiam patri debitam exhibeant, & à maligno, atque damnabili propoſito ſuo deſiſtant. Quòd ſi contumaces extiterint, eos ab officio pariter & beneficio ſuſpendatis, & excommunicationis vinculo innodetis, quo ipſos faciatis manere ligatos, donec monitis, & mandatis Eccleſiaſticis adquieſcant. Quòd ſi omnes his exequendis intereſſe nequiueritis; reliqui ea nihilominus exequantur. Datum Piſæ decimo ſeptimo Kalendarum Februarij indictione ſexta.

His auditis præfatus rex Scottorum tandem ſuorum conſilio, & prece victus: ſupradictum *Iohannem* Epiſcopum in gratiam ſuam recepit; & conceſſit ipſum pacificè poſſidere Epiſcopatum Dunkeldenſem & omnes redditus, quos ipſe ante conſecrationem ſuam habuit: ea conditione, quòd ipſe *Iohannes* quietum clamaret a calumnia ſua Epiſcopatum ſancti *Andreæ*. Qui licèt ſupradictis literis domini Papæ, eſſet

esset præmunitus; tamen in omnibus obediuit voluntati regis, & quietum clamauit episcopatum S. *Andreæ* à calumnia sua in Dei, & regis misericordia: sciens quòd melior est buccella panis cum gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio. *Hugo* verò quondam dictus episcopus sanctæ *Andreæ* degradatus, & anathematizatus Romam venit, qui data cautione standi iudicio ecclesiæ à domino Papa clementer absolutus est, sed paucis supràuixit diebus. nam mense *Augusti* tanta extitit aeris corruptio Romę, & in finibus eius, quòd multi Cardinales, & ditiores vrbis, cum innumera plebis multitudine interierint, & ipse *Hugo* cum tota ferè familia sua, & *Henricus* Dolensis electus cum familia sua, ibidem obierint. Rex autem Scotiæ dedit episcopatum S. *Andreæ*, *Rogero* filio *Roberti* Comitis Leicestriæ Cancellario suo, præsente *Iohanne* Dunkeldense episcopo, & non contrà dicente. Cancellariam suam dedit rex Scotiæ *Hugoni* de Rokesburg clerico suo. Eodem anno 12. Kal. Octobris, feria tertia, in Vigilia S. *Matthæi* Apostoli, & Euangelistæ tota ferè villa de Beuerlaco, cum nobili ecclesia beati *Iohannis* Archiepiscopi, combusta est. Eodem anno magister *Ioannes Gilbertus* de **Sempling-ham**, primus inuentor, & pastor illius ordinis qui dicitur de **Semplingham**, obijt; in ecclesia sua de **Semplingham** inter velatas sepultus est. Eodem anno *Gilbertus* de **Ogerstan** frater templi, à domino rege Angliæ electus & constitutus, cum alijs tam clericis, quàm laicis ad decimas colligendas, depræhensus est in latrocinio, quem cum dominus rex ratione iudicij damnare posset: tamen tradidit eum magistro Templi Lundoniarū; vt secundum ordinis sui statuta tractaretur; quem magister templi suscipiens vinculis mācipauit, & diuersis pœnis afflixit, de diuersitate autem pœnarum illarū quęrite, quos agitat ordinis illius labor. Eodem anno quoddam mirabile dictu, sed gloriosum visu, cōtigit in Anglia, in vigilia beati *Laurentij* martyris, feria secunda, apud **Dunestaple**: viz. quòd circa horam diei nonam aperti sunt cœli, & multis videntibus tam clericis, quàm laicis apparuit crux quædā longa valdè, & miræ magnitudinis, & vt videbatur *Iesus Christus* in ea clauis confixus, & spinis coronatus; manus autem eius extentæ erant in patibulo, & vulnera manuum, & pedum, & lateris eius sanguinolenta erant, & sanguis eius defluebat, sed non cecidit in terram. Erat autem hæc apparitio cōtinua ab hora diei nona, vsque in crepusculum. Eodem anno rex Angliæ, & rex Franciæ habuerūt colloquiū inter Bonimoltus, & Suleinni 14. Kal. Septembris, feria sexta, in quo colloquio rex Franciæ obtulit regi Angliæ, quicquid ceperat de eo per Guerram, tali conditione: quòd tradidisset *Alais* sororem suam Comiti *Richardo* filio suo in vxorem, & permisisset ipsi *Richardo* hæredi suo fieri homagia, & fidelitates ab hominibus terrarum suarum, sed rex Angliæ non immemor iniuriarum, quas rex filius suus ei fecerat pro consimili exaltatione, respondit se hoc nullatenus facturum. Vnde Comes *Richardus* plurimùm indignatus, sine consilio, & voluntate patris sui deuenit homo regis Franciæ de omnibus tenemētis patris sui transmarinis, & fidelitatem iurauit ei contra omnes homines, & adhæsit ei, & rex Franciæ reddidit ei pro homagio, & fidelitate sua castrum *Radulfi*, & Isondun cum toto honore. Præfati autem reges statuerunt inter se treugas vsque ad festum S. *Hilarij*. *Henricus* verò Albanensis episcopus Cardinalis, quem dominus Papa miserat ad litem dirimendam inter præfatos reges, anathematizauit Comitem *Richardum*, eò quòd ipse pacem illam disturbauerat, & reuersus est in Flandriam, & obijt apud Araz. Eodem anno nuncij regis Franciæ, quos ipse miserat ad *Isacum* imperatorem Constantinopolitanum, domum reuersi narrauerunt, quòd Soltanus de Iconio maritauit filiam suam filio *Saladini*, & *Saladinus* filiam suam filio Soltani, & quòd *Daniel* propheta Constantinopolitanus prophetauerat, quòd anno illo, quo annunciatio Dominica in die Paschæ euenerit, Franci restaurabunt terram promissionis, & stabulabunt equos suos in palmaria de Baldach, & figent tentoria sua vltra arborem siccam, & lolium seperabitur à tritico: & dicebant, quòd apud imperatorem Constantinopolitanū plus honoris exhibebatur nuncijs *Saladini* in palatio, quàm omnibus alijs in summa dignitate locatis: & quòd *Saladinus* assensu imperatoris Constantinopolitani misit Constantinopolim idolum suum, vt ibi publicè adoraretur; sed per gratiam Dei, antequam illuc peruenisset, Venetienses ceperunt illud in mari, & cum ipsa naui ductum est Tyrum, & dixerunt quòd quidam Græcus senex de Astralix dixit ijs, quòd implebitur prophetia, quæ scripta est in porta aurea, quæ non fuit aperta ducentis

centis

centis annis retro, ſcilicet, *Quando veniet rex Flauus Occidentalis, tunc ego per me ipſam aperiar, & tunc Latini imperabunt, et dominabuntur in ciuitate Conſtantinopolitana.* Dixerunt etiam quòd imperator promiſit *Saladino* centum galeas, & *Saladinus* promiſit ei totam terram promiſſionis, ſi ipſe impedierit viam Francorũ. Vnde imperator ille Conſtantinopolitanus prohibuit, ne aliquis in tota terra ſua crucem caperet: & ſi caſu aliquo aliquis de terra ſua crucem ſuſcepiſſet, ſtatim capiebatur, & in carcerem mittebatur. Erat tamen hæc prophetia, & Aſtronomia Græcorum, & Turcorum, quòd infra hoc trienium vna pars Turcorum gladio periret, & altera fugeret vltra arborem ſiccam, & tertia baptizaretur.

Eodem anno quidam monachus ordinis Ciſtercienſis, vir quidam religioſus, & timens Deum, vidit viſionem huiuſcemodi ſuper *Henricum* regem Angliæ: apparuit ſiquidem dormienti illi vir quidam miræ magnitudinis, decorus facie, veſtibus albis indutus, & ait illi. Vide, lege hæc de rege; *Leuaui ſignum meum ſuper eum, venter vxoris ſuæ intumeſcet contra eum, & in tormento tormentum patietur, & inter velatas velabitur.*

Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator accepta cruce de manu *Henrici* Albanenſis Epiſcopi Cardinalis, ſicut virum prudentem, & circumſpectum decebat, ſatis prouidè ſibi, & itineri ſuo neceſſaria prouidebat. In primis enim reconciliauit ſe Deo & ſanctæ eccleſiæ & *Clementi* Romano pontifici & poſtea in hac forma ſcripſit *Saladino.*

Epiſtola *Frederici* Romanorum imperatoris *ad* Saladinum *Sarracenorum Præſidem.*

F*redericus* Romanorum imperator ſemper *Auguſtus*, & hoſtium imperij magnificus triumphator *Saladino* præſidi Sarracenorum quondam illuſtri: exemplo *Pharaonis* fugere Iſralem. Deuotionis tuæ literas multis retro temporibus ad nos deſtinatas ſuper arduis negotijs tibi quidem, ſi fides verbis ſuffuiſſet, profuturis, prout maieſtatis noſtræ decuit magnificentiam, ſuſcepimus, & epiſtolarum noſtrarum alloquijs magnificentiæ tuæ conſulere dignum duximus. Nunc verò quia terram ſanctam prophanaſti, cui æterni regis imperamus imperio, in tanti ſceleris præſumptuoſam & plectibilem auſibilem audaciam debita animaduerſione decernere imperialis officij ſollicitudo nos admonet. Quamobrem niſi occupatam terram Iudeæ, Samariæ & Paleſtinorum ante omnia reſtituas, adiuncta ſatiſſactione ſacris conſtitutionibus pro tam nefarijs exceſſibus taxata, ne minimè legitimum videamur quærere bellum à capite Kalendarum Nouembrium, Anno incarnationis Dominicæ, milleſimo, centeſimo octogeſimo octauo, reuoluto anni ſpacio terminum tibi præfigimus ad experiendam belli fortunam in campo Taneos in virtute viuificæ crucis, & in nomine veri *Ioſeph*. Vix enim credere poſſumus hoc te latere, quod ex ſcriptis veterum, & hiſtorijs antiquis noſtri temporis factum redolet. Nunquid ſcire diſſimulas ambas Aethiopias, Mauretanniam, Perſiam, Syriam, Parthiam, vbi *Marci Craſſi* noſtri dictatoris fata ſunt præmaturata, Iudæam, Samariam maritimam, Arabiam, Caldeam, ipſam quoque Aegyptum vbi, proh dolor, ciuis Romanus *Antonius* vir inſignis virtute præditus citra nitorem temperantiæ, & ſecus quàm decebat militem à tanto culmine rerum emiſſum minus ſobrijs *Cleopatræ* inſeruiebat amoribus. Nunquid etiam ſcire diſſimulas Armeniam, & innumerabiles alias terras noſtræ ditioni ſubiectas.

Norunt hæc reges, quorum cruore gladij Romani ſunt crebriùs inebriati, & tu quidem in ipſa rerum experientia, Deo authore, intelliges quid noſtræ victrices aquilæ, quid cohortes diuerſarum nationum, quid furor Teutonicus etiam in pace arma capeſſans, quid caput indomitum regni, quid iuuentus quæ nunquam fugam nouit, quid procerus Bamuarius, quid Swanus aſtutus, quid Francia circumſpecta, quid Anglia prouida, & ingenioſa, quid Albania, quid Cambria, quid in gladio ludens

Saxonia, quid Turingia, quid Westfallia, quid agilis Braibantia, quid nescia pacis Lotharingia, quid inquieta Burgundia, quid Alpini *salices, quid Frisonia in amento pręuolans, quid Reemia vltro mori gaudens, quid Boemia suis feris ferior, quid Austria, quid Frisia, quid Rutonia, quid partes Illyricæ, quid Leobardia, quid Tuscia, quid Amonitana Narcia, quid Venetus pirotaus, quid *Pisanus Nauclerus*; denique quid dextera nostra, quam senio arguis effectam, gladio vibrare didicit dies illa plena reuerentiæ, iocunditatis triumpho Christi præfixa te docebit. Eodem anno festo S. *Thomæ* Apostoli ante natale Domini, obijt *Richardus* Wintoniensis episcopus. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator, tradito filio suo *Henrico* Alemānorum regno, iter peregrinationis Ierosolymitanæ arripuit discedens à ciuitate sua, quæ dicitur Rainesburg, et nolens committere se ventis et mari per terram ire disposuit; cúmq; Constantinopolim veniret, *Isakius* imperator benigne suscepit eum, et necessaria ministrauit ei, et suis. Deinde transiuit in manu forti, et brachio extento per terrā Soltani de Iconio, cúmque perueniret in Armenia terra *Rupini* de Lamuntannæ ad fluuium, qui dicitur Salef, et maior pars exercitus sui per vadum transiret fluuium illum, ipse alios sequens cecidit de equo suo in flumine, et ipse solus summersus est: et tractum in terram sui euiscerauerunt eum, et viscera, et cerebrum, et carnem suam aqua coctam, et ab ossibus separatam sepelierunt in ciuitate Antiochiæ; ossa autē illius linteaminibus mundis inuoluta, *Conradus* dux Suauæ filius eius tulit secum vsque ad ciuitatem Tyri, & ibi sepeliuit ea. Eodem anno à domino Papa, & Cardinalibus statutum est, quòd ab vniuersali ecclesia fieret sine intermissione oratio ad dominum pro pace, & liberatione terræ Ierusalem, & Christianorum captiuorum, qui in vinculis Sarracenorum detinebantur. Fiebat autem singulis diebus in ecclesia beati *Pauli* in hunc modum ad Missam; dicto à sacerdote, *Pax Domini, sit semper vobiscum*: & à choro, *& cum spiritu tuo*: antequam agnus Dei inciperetur, sacerdos vel præcentor incepit Antiphonam hanc. *Tua est potentia tuum regnum. Domine tu es super omnes gentes; Da pacem Domine in diebus nostris.* In die Dominica cum isto Psalmo: *Quare fremuerunt gentes*: & in die Lunæ cum isto Psalmo: *Deus in nomine tuo saluum me fac.* & in die Martis, cum isto Psalmo: *Deus repulisti nos & destruxisti nos*: & in die Mercurij cum isto Psalmo: *Vt quid Deus repulisti in finem?* & in die Iouis cum isto Psalmo; *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam*: & in die Veneris cum isto Psalmo: *Deus quis similis erit tibi?* & in die Sabbati cum isto Psalmo; *Deus virtutum Dominus.* Dictis itaque Psalmo, & Antiphona prædicta, sequitur Kyrieleyson, Christe eleyson, Kyrieleyson. Pater noster. Et ne nos. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Fiat misericordia tua Domine super nos. Domine non secundum peccata nostra facias nobis. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Adiuua nos Deus salutaris noster. Saluum fac populum tuum Domine. Esto eis Domine turris fortitudinis. Nihil proficiat inimicus in eis. Fiat pax in virtute tua. Domine Deus virtutum conuerte nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.* Oremus. *Omnipotens sempiterne Deus, in cuius manu sunt omnium potestates, & omnia iura regnorum, respice ad Christianum benignus exercitum, vt gentes, quæ in sua feritate confidunt, potentia dexteræ comprimantur tua.* Eodē anno *Baldwinus* Cantuariensis Archiepiscopus saisiauit in manu sua per regis potentiam prioratum sanctæ Trinitatis Cantuariæ: & expulsis monachis officialibus ab officijs eorum, seruientes suos loco illorū instituit, & monachis victualia denegauit. Eodē anno *Honorius* Prior Cantuariensis ecclesiæ Romam profectus pro liberatione domus suæ, obijt Romæ, & omnes monachi sui, quos secum duxerat. Eodem anno *Hugo* Dunelmensis episcopus post susceptionem crucis reddidit Priori, & conuentui Dunelmi custodiam, & curam prioratus ducentis marcis, & eo ampliùs obligatam, quam ipse iam ferè per biennium in manu sua tenuerat causa lucri. Eodem anno dominus Papa audito obitu *Henrici* Albanensis episcopi Cardinalis, quem ipse miserat ad dirimendam litem inter regem Franciæ, et regem Angliæ, misit *Iohannem Anagninum* Cardinalem pro eodem negotio. Eodem anno *Willielmus* rex Scottorum misit nuncios suos ad *Clementem* summum pontificem, et ab eo literas protectionis suæ obtinuit in hac forma.

al. salaces

Epistola

Epistola *Clementis* ad *Willielmum* regem *Scottorum de exemptione ecclesiarum terræ suæ.*

CLemens *Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in* Christo *filio* Willielmo *illustri Scottorum regi: salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm vniuersi* Christi *iugo subiecti ad sedem Apostolicam patrocinium inuenire debeant & fauorem, illos tamen specialiùs conuenit munimine protectionis confoueri, quorum fidem ac deuotionem in pluribus est experta, vt ad ipsius electionis fauorem tanto ampliùs prouocetur, & eius reuerentiæ deuotiori affectione subdantur, quanto beneuolentiæ ipsius & gratiæ pignus se nouerint certiùs assecutos. Ea propter (charissime in Christo fili) reuerentiam, ac deuotionem, quam ad Romanam te habuisse à longis retro temporibus ecclesiam nouimus, attendentes, præsentis scripti pagina duximus statuendum, vt Scotticana ecclesia Apostolicæ sedi, cuius filia specialis existit, nullo mediante debeat subiacere. In qua hæ sedes episcopales esse noscuntur. Ecclesia videlicet Sancti* Andreæ, *Glascuensis, Dunkeldensis, Dumblinensis, Brehinensis, Aberdonensis, Morauiensis, Rosensensis, Katinensis, & nemini liceat nisi Romano pontifici, vel legato ab ipsius latere destinato, in regnum Scotiæ interdicti, vel excommunicationis sententiam promulgare, & si promulgata fuerit, decernimus non valere: adijcimus, vt nulli de cætero, qui de regno Scotiæ non fuerit, nisi quem Apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinauerit, licitum sit in eo ligationis officium exercere. Prohibemus autem vt controuersiæ, quæ fuerint in regno illo de possessionibus eius exortæ, ad examen extra regnum positorum iudicum non trahantur, nisi ad Romanam ecclesiam fuerit appellatum. Si qua verò scripta contra huius libertatis statuta apparuerint impetrata, vel in posterum, istius concessionis mentione non habita, contigerit impetrari: nullum tibi, vel ipsi regno circa huius prærogatiuæ concessionem, præiudicium generetur; præterea libertates, & immunitates tibi, vel eidem regno, vel ecclesijs in eo constitutis, à prædecessoribus nostris Romanis pontificibus indultas, & hactenus obseruatas, ratas habemus, & illibatas futuris temporibus statuimus permanere. Nulli ergo hominum liceat paginam nostræ constitutionis & prohibitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum* Petri & Pauli *Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani tertio Idus Martij, pontificatus nostri anno primo.*

ANno gratiæ millesimo, centesimo, octogesimo, nono, qui erat annus tricesimus quintus, & vltimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis; idem *Henricus* fuit die natalis Domini, qui die Dominica euenit, in Andegauia apud Saumur, & solenne festum ibi tenuit: licèt quàm plures de Comitibus, & Baronibus suis, eo relicto, adhæsissent regi Franciæ, & Comiti *Richardo* contra eum. Post festum verò sancti *Hilarij* diruptis treugis, qui inter prædictos reges erant, rex Franciæ, & Comes *Richardus*, & Britones, (quibus prædicti rex Franciæ, & *Richardus* chartas suas dederant, & securitates, quòd si ipsi pacem cum rege Angliæ fecissent, non dimitterent eos extra pacem) hostiliter intrauerunt terram regis Angliæ, & circumquáque deuastauerunt eam. Venit ergo *Iohannes* Anagninus Cardinalis ad prædictos reges ex parte domini Papæ; & illos nunc blandis, nunc asperis ad pacem faciendam exhortatus est. Ad cuius instantiam præfati reges, diuina inspirante gratia, cautionem dederunt standi iudicio illius, & Remensis, & Bituricensis, & Rothomagensis, & Cantuariensis Archiepiscoporum, & statuerunt sibi diem colloquij iuxta feritatem *Bernardi* in Octauis Pentecostes: & prædictus Cardinalis, & prædicti quatuor Archiepiscopi statim protulerunt sententiam excommunicationis in omnes tam clericos, quàm laicos, per quos staret, quo minus pax fieret inter prædictos reges, exceptis personis eorundem regum tantummodo. Adueniente igitur die colloquij, rex Franciæ, & rex Angliæ, & Comes *Richardus*, & *Iohannes* Anagninus Cardinalis, et præfati quatuor Archiepiscopi electi, et Comites, & Barones vtriusque regni conuenerunt iuxta feritatem *Bernardi* ad colloquium. In quo colloquio rex Franciæ petijt à rege Angliæ *Alesiam* sororem suam donari in vxorem *Richardo*

Comiti Pictauiæ,& vt fidelitates terrarum ſuarum eidem *Richardo* fierent,& vt *Iohannes* frater ſuus accepta cruce Ieroſolymam iret. Cui rex Angliæ reſpondit: Hæc ſe nunquam eſſe facturũ,& obtulit regi Franciæ,quòd ſi ipſe cõſentire vellet,dare *Iohanni* filio ſuo præfatam *Aleſiam* cum omnibus ſupradictis pleniùs, & perfectiùs quàm petebat: ſed rex Franciæ hoc concedere noluit,& ſic finito colloquio diſcordes ab inuicem receſſerunt. *Iohannes* verò Anagninus Cardinalis aſſerebat, quòd niſi rex Franciæ ad plenum componeret cum rege Anglię totam terram ſuam ſub interdicto poneret.Cui rex Franciæ reſpondit: Quòd ſententiam ſuam non timeret,nec teneret,cùm nulla æquitate niteretur. Dicebat enim quòd non pertinet ad eccleſiam Romanam in regnum Franciæ per ſententiam,vel alio modo animaduertere, ſi rex Franciæ in homines ſuos demeritos,& regno rebelles,cauſa iniurias ſuas,& coronæ dedecus vlciſcendi inſurgit: adiecit etiam quòd prænominatus Cardinalis iam ſterlingos regis Angliæ olfecerat; & ſic finito colloquio, rex Franciæ inde recedens cepit feritatem *Bernardi*; deinde Montem fortem; deinde malum ſtabulum; deinde Bellum montem; deinde Balim; deinde Cenomannum veniens die Dominica fingens ſe Turonem iturum, proxima die Lunæ, cùm rex Angliæ, & ſui ſecuri eſſe viderentur de vlteriori proceſſu regis Franciæ, diſpoſuit acies ſuas inſultum facturus in ciuitatem: quod videns *Stephanus* de Turonis Seneſcallus Andegauiæ ignem ſuburbio impoſuit; ignis verò ſtatim accenſus in immenſum muros tranſuolans ciuitatem accendit, quod videntes Franci ad pontem quendam lapideum venerunt, vbi *Gaufridus* de * Buxillun, (*al. Burilum*) & multi cum eo ex parte regis Angliæ eis occurrerunt volentes pontem diruere: vbi multus factus eſt conflictus, & magna pars exercitus hinc, & inde interempta eſt, & in illo conflictu prædictus *Gaufridus* captus eſt, & in crure vulneratus, & multi alij de exercitu regis Angliæ capti ſunt, & cæteri incontinenter in fugam ſunt conuerſi, volentes ſe in ciuitate recipere,ſed Franci vnà cum illis ciuitatem ingreſſi ſunt: quod videns rex Angliæ de ſe deſperans, & contra promiſſum ſuum veniens cum ſeptingentis militibus aufugit. promiſerat enim ciuibus illius ciuitatis,quòd non recederet ab eis,cum ea ratione,quia pater ſuus ibi quieſcebat,tum ea ratione,quòd ibi natus fuerat, & ciuitatem illam plus cæteris diligebat. Rex verò Franciæ per tria milliaria inſecutus eſt eum:& niſi vadum,per quod Franci tranſitum fecerunt, altum eſſet in immenſum,alios ſub tanta celeritate ſecuti eſſent fugientes,quòd omnes capti eſſent. In illa autem fuga multi Walenſes interfecti ſunt. Rex autem Angliæ cum paucis ſuorum venit vſq; Chinun,& ibi ſe in munitionem recepit. Reſidui verò qui remanſerunt de familia regis Angliæ in turrim Cenomannenſem ſe receperunt: ſtatimq; rex Franciæ turrim obſedit, & tum per effoſſores ſuos, tum per machinarum ſuarum inſultus,tandem infra tertium diem dedita eſt ei turris cum triginta militibus,& ſexaginta ſeruientibus.Inde recedens cepit montem duplicem per deditionem tam caſtelli,quàm domini. Cùm enim Vicecomes caſtelli, huius ſubuerſionis occaſio, immò cauſa præcipua, in inſidijs *Gaufrido* Vindonicenſi Comiti armatus inermi occurreret,adeò grauiter eum vulnerauit,quòd inprimis de vita eius deſperatum eſt; ſed per Dei gratiam pleniùs conualeſcit. Rex autem Franciæ eo ipſo grauiùs factum iſtud ferebat,quia prædictus Vicecomes regi Frãciæ aſtrictus tenebatur,quòd nullum ſuorum vel in eundo,vel in redeundo læderet, vel grauaret dum eſſet in obſidione Cenomannenſi. Inde recedenti redditum eſt ei caſtrũ Troe cum rupibus epiſcopi,& Montorium, & Carceris caſtrum, & caſtrum Ligdi, & caſtrum Calui montis,& caſtrum Ambaſiæ,& caſtrum de rupibus Carbonis, tandem in ſeptimana ſequente poſt feſtum natiuitatis beati *Iohannis* feria ſexta, in craſtino Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*,rex Franciæ Turonis venit. Die verò Dominica proxima ſequente *Philippus* Comes Flandriæ,& *Willielmus* Archiepiſcopus Remenſis,& *Hugo* dux Burgundiæ acceſſerunt ad regem Anglię,qui tunc temporis erat apud Saumur,ad componendum inter ipſum & regem Franciæ.Rex verò Franciæ prædixerat antequam iter arriperent,quòd nihilominus à caſtro S. *Martini*, in quo per vadum Ligeris ſe receperat,in ciuitatem facturus eſſet aſſultum. Proxima autem die Lunæ circiter tertiam,ex parte Ligeris præ modicitate aquæ in immenſum arctati,& contracti,ſcalis muro appoſitis per vim capta eſt ciuitas, & in eo octoginta milites, & centum ſeruientes capti ſunt. proh dolor,ex vna parte Pictaui prætendebant regi Angliæ domino ſuo inſidias,

&

& ex alia parte Britones, qui regi Franciæ dediti fuerant, & ab eo literas patentes habebant impetratas, quòd ipse nullatenus cùm rege Angliæ componeret, nisi in pace dimissi fuerint Britones. Rex verò Angliæ in arcto positus, pacem fecit cum *Philippo* rege Franciæ in hunc modum.

Conditiones pacis inter *Henricum* regem *Angliæ*, & Philippum *Franciæ*.

Conuenerunt igitur prædicti rex Franciæ, & rex Angliæ, & Richardus *Comes Pictauiæ cum Archiepiscopis & episcopis Comitibus & Baronibus suis circa festum Apostolorum* Petri *&* Pauli *ad colloquium inter Turonim & Arasie, vbi rex Angliæ ex toto posuit se in consilio, & voluntate regis Franciæ. Tunc verò rex Angliæ iterum fecit homagium regi Franciæ, quia ipse in principio istius guerræ quietum clamauerat regi Franciæ dominium suum; & rex Franciæ quietum clamauerat ei homagium suum. Tunc prouisum est à rege Franciæ, quòd* Alesia *soror eius, quam rex Angliæ in custodia habuit, reddita esset, & tradita in custodiam vnius de quinq;, quos Comes* Richardus *elegerit. Deinde prouidit rex Franciæ, quòd per sacramentum hominum terræ assecuratum esset, quod prædicta soror sua tradita sit Comiti* Richardo *in reuersione sua de Ierusalem; & quòd Comes* Richardus *haberet fidelitates hominum de terris patris sui circa mare & vltra, et nullus baronum vel miles, qui in hac guerra à rege Angliæ recesserit, et ad Comitem* Richardum *venerit, de cætero redibit ad regem Angliæ, nisi in vltimo mense ante motionem suā versus Ierusalem. Et terminus motionis erat in media Quadragesima: ita quòd prædicti reges, &* Richardus *Comes Pictauiæ erunt ad illum terminum apud Wzreliacū, & omnes burgenses de dominicis villis regis Angliæ erunt quieti in tota terra regis Franciæ per rectas consuetudines suas, & non implacitabuntur de vlla re, nisi forisfecerint in felonia. Et rex Angliæ dabit regi Franciæ viginti millia marcarum argenti, & omnes barones regis Angliæ iurabunt, quòd si rex Angliæ noluerit has conuentiones tenere, quòd ipsi tenebunt cum rege Franciæ, et Comite* Richardo, *& eos adiuuabunt pro posse suo contra regem Angliæ. Et rex Franciæ & Comes* Richardus *tenebunt in manu sua ciuitatem Cenomannis, & ciuitatem Turonis, & castellum Ligdi, & castellum de Trou: vel si rex Angliæ maluerit, rex Franciæ & Comes* Richardus *tenebunt castellum de Gisortio, & castellum de Pasci, & castellum de Nouacurt tamdiu, donec omnia fiant, quæ diuisa sunt superius per regem Franciæ, & dum prædicti reges ore ad os loquerentur, intonuit super eos Dominus, & ictus fulmineus cecidit inter illos duos, sed nullam intulit illis læsionem; at plurimùm perterriti ab inuicem seperati sunt, et omnes, qui aderant, multùm mirati sunt, quòd tam subitò auditus est tonitrus, cùm nulla nubium præcessisset obscuritas. Iterum paruo facto interuallo, conuenerunt reges simul locuturi, et iterum auditus est tonitrus maior, et terribilior priore, die permanente in pristina serenitate, vnde rex Angliæ plurimùm conturbatus in terram corruisset ab equo, in quo sedebat, nisi manibus circumstantiū sustentatus fuisset. Et ex tunc ex toto posuit se in voluntate regis Franciæ, & pacem suprascriptā concessit postulans, vt nomina eorū omniū, qui, illo relicto, adhæserunt regi Franciæ, & Comiti* Richardo, *scripto cōmendarentur, & sibi traderentur. Quod cum factū fuisset, inuenit* Iohannem *filiū suum scriptū in principio scripti illius: & admirans supra modum venit ad Chinonem, & tactus dolore intrinsecus maledixit diei, in qua natus fuit, & maledictionem Dei, & suam dedit filijs suis, quam nunquam relaxare voluit, licèt episcopi, & cæteri viri religiosi eum ad relaxationē maledictionis suæ sæpius commouissent. Qui cum ægrotasset vsq; ad mortem, fecit se deferri in ecclesiā ante altare, et ibi communionē corporis et sanguinis Domini deuotè suscepit, confitens peccata sua, & ab episcopis, & clero absolutus obijt, anno 35. regni sui, in Octauis Apostolorum* Petri *&* Pauli, *feria 5.* Regnauerat enim 34. annos, & menses 7. & dies 4. Quo defuncto, omnes reliquerunt eum, diripientes opes illius; verè mel muscæ; lupi cadauera, frumentum formicæ; non hominem, sed prædam sequebatur hæc turba. Tandem redierunt ministri eius, & sepelierunt eum more regio. In crastino autem obitus illius, cùm portaretur ad sepeliendū in ecclesia Sanctimonialium Fontis *Ebrandi*, Comes *Richardus* filius suus & hæres venit ei obuiam, & misertus illius fleuit amarè. Sanguis autē continuò fluebat de naribus regis superueniente filio. Filius verò processit cum corpore patris sui, vsque ad abbatiam Fontis *Ebrandi*, & ibi eum sepeliuit in choro Sanctimonialium, & sic ipse inter velatas velabatur.

De

De Richardo primo.

ITaq; ſepulto rege, Comes *Richardus* filius eius ſtatim iniecit manus in *Stephanum* de Turonis Seneſcallũ Andegauię: & mittens eum in carcerem grauibus compedibus & ferreis manicis catenatum, exigebat ab eo caſtella, & theſauros regis patris ſui, quos ipſe in cuſtodia habuit: quibus traditis, Comes *Richardus* redemit eum vſq; ad nouiſſimum quadrantem. Eodem verò tempore, quo prædictus rex Angliæ obijt, *Matildis* duciſſa Saxoniæ, filia eius ſimiliter obijt. Deinde venit idẽ Comes *Richardus* Rothomagum, & à *Waltero* Rothomagenſi epiſc. coram epiſcopis, & Comitibus, & Baronibus Normanniæ accinctus eſt gladio ducatus Normanniæ, in ipſa die S. *Margaretæ* feria quinta, 13. Kalend. Auguſti. Deinde acceptis fidelitatibus à clero, & populo ducatus Normanniæ, dedit *Gaufrido* filio *Rotrodi* Comitis de Pertico *Matildem* filiam ducis Saxoniæ neptem ſuam in vxorem. Tertia autem die ſequente, ſcz. feſto S. *Mariæ Magdalenæ*, *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* dux Normanniæ conuenerũt inter Caluũ mõtem et Trie ad colloquiũ. Vbi rex Franciæ cõſtanter petebat, et dux Normãnię redderet ei Giſortiũ, & alia multa, quæ longum eſt per ſingula dinumerare. ſed ipſe *Richardus* videns, quòd ſi ipſe hoc feciſſet, in damnũ & opprobrium ſempiternũ ſibi redundaret, adiecit illis ſupradictis viginti millibus marcarũ argenti, quas rex pater ſuus cõuentionauerat, ſe daturum regi Franciæ quatuor millia marcarum argenti, & ſic gratiam & amorem ſuum obtinuit, & rex Franciæ reddidit ei omnia, quæ per guerram ſuper regem patrem ſuum ceperat, tam caſtella, quàm ciuitates, & alias munitiones & villas & prædia. Interim *Alienor* regina mater prædicti ducis reginalem curiam circumducens de ciuitate in ciuitatem, & de caſtello in caſtellum, ſicut ei placuit, profecta eſt; & miſſis legatis per vniuerſos Comitatus Angliæ præcepit captiuos omnes à carceribus, et captionibus liberos reddi pro anima *Henrici* domini ſui: vt à propria perſona ſua argumentum eliceret, captiones moleſtas eſſe hominibus, et iucundiſſimam animæ refocillationem ab ipſis emergere. Præterea præcepit ex mandato ducis filij ſui, quòd omnes, qui capti fuerant, pro foreſta liberarentur quieti, et vt omnes Vthlegati pro foreſta ad pacem redirent de præcedentibus foriſſactis foreſtæ quieti, et vt omnes alij, qui capti fuerant, et retenti per voluntatem regis, vel iuſticię eius, qui non erant retenti per commune rectum Comitatus, vel hundredi, vel per appellationem, eſſent quieti, et illi qui per commune rectum ſunt retenti, ſi plegios inuenire poſſunt ſtandi ad rectum, ſi quis aduerſus eos loqui voluerit, liberentur; ſin autem iuramentum præſtant ſtandi ad rectum, ſi quis aduerſus eos loqui voluerit, per tantum liberentur: et illi, qui per appellationem ſunt retenti pro quacunque turpi cauſa, ſi plegios ſtandi ad rectum inuenire poſſunt, vt plenum inde fiat, liberentur: et illi, qui vthlegati ſunt, per commune rectum ſine appellatione, per iuſticias redeant ad pacem, ita quòd plegios inueniant ſtandi ad rectum, ſi quis verſus eos loqui voluerit, ſi autem per appellationem *rectati ſunt, [*al, retenti*] ſi fecerint pacem cum aduerſarijs ſuis, redeant ad pacem: et omnes illi, qui retenti ſunt per appellationem eorum, qui ſe malefactores eſſe cognoſcunt, liberentur quieti, et illi malefactores, quibus pro ſuis probationibus conceſſa ſunt membra, et vita, abiurent terram domini *Richardi*, et abſcedant; et illi malefactores, qui ſine conceſſione vitæ et membrorum alios appellant propria voluntate, in priſone cuſtodiantur, donec aliud inde habeatur conſilium. Et præcepit, quòd vnuſquiſque liberorum hominum totius regni iuraret, quòd fidem portabit domino *Richardo* regi Angliæ, filio domini regis *Henrici*, et dominæ *Alienor* reginæ de vita et membris ſuis, et honore terreno, ſicut ligio domino ſuo, contra omnes homines et fœminas, qui viuere poſſunt,

& mori,& quòd ei iusticiabiles erunt, & auxilium ei præstabunt ad pacem & iusticiam suam per omnia seruandam. Præterea idem dux Normanniæ reddidit *Roberto* Comiti Leicestriæ omnes terras suas,quas pater illius ei abstulerat, & omnes, quos pater suus exhæredauit,in pristina iura restituit.Illos autem omnes tam clericos, quàm laicos, qui relicto patre suo,illi adhæserunt,odio habuit,& à familiaritate sua alienos fecit:illos verò,qui patri suo fideliter seruierunt, secum retinuit,& multis bonis ditauit. Deinde idē dux transfretauit in Angliā apud Barbeflet Idibus Augusti die Dominica proxima ante assūmptionem beatæ Dei genetricis *Mariæ*:& ante eum venerunt in Angliam *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus,& *Henricus* Baiocensis, & *Iohannes* Eboracensis episcopi,expectantes in Anglia illius aduentum.Venerúntq; similiter de Normannia *Baldwinus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Gilbertus* Rosensis, & *Hugo* Lincolniensis, & *Hugo* Cestrensis episcopi. Dux itaque,& *Iohannes* frater suus cum eo venerunt in Angliam. De quorum aduentu gauisa sunt regna,quia se per illos in meliorem statum reformari sperabant. Et quamuis quidam,perpauci tamen,molesti essent de nece domini regis,solatium tamen illis fuit,quod quidam ait: *Mira canam,sol occubuit, nox nulla secuta est.* Verè nulla nox secuta est post occasum solis.Nam radius solis solium solis tenēs, sole suo iubar lucidius,ac latius spargit. Cùm enim sol à suo solio in solum deciderit; stans tamen eius radius occasum,vel eclipsim nesciens de corpore solari repentè diuisus,& in se solidè reuerberatus sol sole, cuius fuit radius, nulla nubium interpolatione, vel iniuria impediente,multo maior,& lucidior est effectus. Et ne scrupulosum quid animum legentis lædat,præsenti pleniùs perpendere poterit pentametro:

Sol pater,& radius filius eius erat.

Filius itaq; in immensum crescens patris sui bona opera ampliauit,mala verò resecauit. Nā quos pater exhæredauit,filius in pristina iura restituit: quos pater fugauit,filius reuocauit,quos pater in vinculis tenuit, filius illæsos abire permisit, quos pater causā iustitię diuersis pœnis afflixit,filius causa pietatis refocillauit.Pręfatus igitur dux Normāniæ *Richardus* filius *Hērici* regis Angliæ proximo defuncti,venit in Angliā,& dedit *Ioh.* fratri suo Comitatū Moretonij,et comitatū Cornubię,et Dorsetæ,et Sumersetæ,et Comitatū de **Notingham**,et Comitatū de **Derebisire**,et Comitatū de **Loncastre**,et castellū de **Merieberge**,et de **Lutegareshale**,cū forestis,& omnibus pertinentijs eorū; & honorem de **Walingford**,et honorem de **Tikehil**,et honorem de Haia; & Comitatum de Gloucestria cum filia Comitis; & eam fecit illi desponsari statim; *Baldewino* Cantuariense episcopo prohibente,quia erant consanguinei in quarto gradu,præterea dedit ei le **Pec**,et **Bolesoueres**. Sed quædam castella prædictorum Comitatuum,& honorum retinuit dux in manu sua. Præterea idem dux dedit *Andreæ* de Chaueneni filiam *Radulfi* de Dols cum honore castri *Radulfi* in Berria,quę fuerat vxor Comitis *Baldwini* de Riuers,& statim fecit eos desponsari apud Saresbiriam in præsentia *Alienor* reginæ,& *Willielmo* Marescallo, filiam Comitis *Richardi* de Striguil, cum Comitatu de Striguil: et *Gilberto* filio *Rogeri* filij *Rainfrai* filiam *VVillielmi* de **Loncastre**,& *Gaufrido* fratri suo notho, qui quondam fuerat Lincolniensis ecclesiæ electus, Archiepiscopatum Eboraci: quem Canonici Eboracensis ecclesiæ sibi per assensum regis in Archiepiscopum elegerunt. Et quamuis magister *Bartholomæus* Officialis *Huberti VValteri* eiusdem ecclesiæ Decani, & ante electionem & post, appellasset ad præsentiam summi pontificis,eò quòd *Hugo Dunelmensis* ecclesiæ episcopus,& eiusdem ecclesiæ filius specialis,& *Hubertus VValter* eiusdem ecclesiæ Decanus aberant,ad quos prima vox electionis spectabat,tamen prædicti Canonici ab inceptis desistere noluerunt, sed supradictum elegerunt, et sigillis suis confirmauerunt. At episcopo Dunelmensi, & *Huberto VValteri* conquerentibus de transgressione Canonicorum illorum,præcepit dux,quòd omnia Eboracensis ecclesiæ essent in eo statu, quo fuerunt die, qua rex pater suus fuit viuus & mortuus; vnde factum est, quòd iura ecclesiastica Archiepiscopatus Eboracensis redierunt in manum *Huberti VValteri*,& officialium suorum, sicut antea fuerant, et secularia beneficia eiusdem Archiepiscopatus redierunt in custodiam seruientium ducis. Eodem anno obijt *Gaufridus* Eliensis episcopus apud Wintoniam duodecimo Kal.Septembris,et delatus ad **Ely**,ibidem sepultus est, et *Richardus* dux cepit omnes thesauros suos. Præterea idem dux misit episcopos, et Comites,et barones suos per

omnes

omnes theſauros regis patris ſui, et totum theſaurum, qui inuentus fuerat in auro et argento, fecit computari, et ponderari, cuius numerum et menſuram longum eſt enarrare, quia theſaurus ille erat magnus valdè excedens numerum et valentiam centum millia marcarum. Deinde miſit ſeruientes, et balliuos ſuos per vniuerſos portus maris Angliæ, et Normanniæ, et Pictauiæ, et aliarum terrarum ſuarum, et de vniuerſis nauibus fecit ſibi eligi, et maiores, et meliores, quæ aptæ erant ad magnum pondus portandum, et quaſdam illarum diſtribuit familiaribus ſuis, qui crucem Ieroſolymitanæ profectionis ſuſceperant, et quaſdam illarum ad opus ſuum retinuit; et fecit illas onerari armis, et victualibus. Deinde idem dux venit Lundonias congregatis ibi Archiepiſcopis, epiſcopis, comitibus, et baronibus, et copioſa militum multitudine in occurſum eius, quorum conſilio, et aſſenſu ipſe dux 3. Nonas Septembris die Dominica feſto ordinationis beati *Gregorij* Papæ, die quoq; Aegyptiaca conſecratus, et coronatus eſt in regē Angliæ Londonijs apud Weſtmonaſteriū à *Baldwino* Cantuarienſi Archiepiſcopo, miniſtrantibus ei in illa coronatione *Waltero* Rothomagenſi, *Iohanne* Dublicenſi, *Formali* Treuerenſi Archiepiſc. et *Hugone* Dunelmenſi, et *Hugone* Lincolnienſi, et *Hugone* Ceſtrenſi, et *Willielmo* Herefordenſi, et *Willielmo* Wigornenſi, et *Iohanne* Exonienſi, et *Reginaldo* Bathonienſi, et *Iohanne* Norwicenſi, et *Sefrido* Ciceſtrenſi, et *Gilberto* Rofenſi, et *Petro* de S. *Dauid*, et de S. *Aſaph*, et de Pāgor, et *Albino* Fernenſi, et *Concorde* Hegdunenſi epiſcopis, et omnibus ferè Abbatibus, et Prioribus, et Comitibus, et Baronibus Angliæ aſtantib9.

Ordo coronationis *Richardi* regis Angliæ.

IN primis venerunt epiſcopi, & Abbates, & clerici multi induti cappis ſericis; præcedentibus eos cruce, ceroferarijs thuribulis cum aqua benedicta vſq; ad oſtium thalami regis interioris, & ibi receperunt prædictum *Richardum* ducem, qui coronandus erat, & duxerunt eum in eccleſiam Weſtmonaſterij, vſque ad altare maius cum ordinata proceſſione, & cantu glorioſo, & omnis via, qua gradiebantur ab oſtio thalami regis, vſque ad altare cooperta erat pannis laneis. Ordo autem proceſſionis talis erat. In prima fronte præcedebant clerici induti portantes aquam benedictam & crucem, & cereos, & thuribulos. Deinde veniebant Priores, deinde Abbates, deinde Epiſcopi, & in medio illorum ibant quatuor Barones portantes quatuor candelabra aurea; deinde venerunt *Godefridus* de Luci portans pileum regium, & *Iohannes* Mareſcallus iuxta eum portans duo calcaria aurea magna, & ponderoſa; deinde venerunt *Willielmus* Mareſcallus Comes de Striguil portans ſceptrum regale aureum, in cuius ſummitate eſt crux aurea, & *Willielmus* patricij Comes de Saleſbirie iuxta eum geſtans virgam auream habentem in ſummitate columbam auream. Deinde venerunt *Dauid* frater regis Scotię Comes de Huntedū, & *Iohānes* Comes Moretonij frater ducis, & *Robertus* Comes Leiceſtriæ portantes tres gladios aureos regios ſumptos de theſauro regis, quorum vaginæ deſuper per totum auro contextæ erant; medius autem illorum ibat Comes Moretonij. Deinde veniebant ſex Comites, & ſex Barones portantes in humeris ſuis vnum *ſaccarium magnū valdè, ſuper quod poſita erant regalia inſignia, & veſtes. Deinde veniebat *Willielmus* de Mandiuillæ Comes Albæ Marliæ geſtans coronam auream magnam, & ponderoſam lapidibus pretioſis vndiq; decoratam. Deinde venit *Richardus* dux Normanniæ, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus ibat à dextris illius, & *Reginaldus* Bathonienſis epiſc. à ſiniſtris illius ibat, & 4. barones portauerunt ſupra eos vmbraculum ſericum ſuper 4. lanceas proceras, & omnis turba Comitū et baronum, & militum, et aliorū tam clericorum, quàm laicorum ſequebatur vſq; in atrium eccleſiæ & induti introierūt cum duce vſq; in chorum. Cùm autem dux ad altare veniret coram Archiepiſcopis, Epiſcopis, & clero, & populo flexis genibus ante altare coram poſitis ſacroſanctis euangelijs, & plurimorum ſanctorum reliquijs vt moris eſt, iurauit quòd ipſe omnibus diebus vitæ ſuæ pacem, & honorē, atq; reuerentiā Deo, & ſanctę eccleſiæ, et eius ordinatis portaret. Deinde iurauit, quòd rectā iuſticiā, et æquitatē exerceret in populo ſibi commiſſo. Deinde iurauit, quòd malas leges, et conſuetudines peruerſas, ſi quæ in regno ſuo inductæ ſunt, deleret, et bonas leges conderet, et ſine fraude, et malo ingenio eas cuſtodiret. Deinde denudauerunt eum totum exceptis camiſia, et braccis. (Camiſia autem diſſuta erat in ſcapulis,) deinde calciauerunt eum ſandalijs auro contextis;

al. ſcaccariū

deinde *Baldwinus* Cantuarienſis Archiepiſcopus infundēs oleum ſanctum ſuper caput eius vnxit eum in regem in tribus locis, viz. in capite, in pectore, in brachijs, quod ſignificat gloriam, fortitudinem, & ſcientiam, cum orationibus ad hoc conſtitutis. Deinde poſuit idem Archiepiſcopus ſuper caput eius conſecratum pannum lineum, & pileum deſuper, quod *Godefridus* de Luci portauerat. Deinde induerunt eum veſtimentis regalibus. Primò v z. tunica, deinde Dalmatica; deinde tradidit ei idē Archiepiſcopus gladium regni ad malefactores eccleſiæ comprimendos, deinde duo Comites calciauerũt ei calcaria, quæ *Iohannes* Mareſcallus portauerat, deinde indutus eſt mantea, deinde ductus eſt ad altare, & ibi prædictus Archiepiſcopus prohibuit ei ex parte omnipotentis Dei, ne hunc honorē ſibi aſſumeret niſi in mente haberet ſupradicta ſacramenta, & vota, quæ fecerat inuiolabiliter ſeruare, & ipſe reſpondit ſe per auxiliũ Dei omnia ſupradicta ſeruaturũ ſine fraude. Deinde ipſe cepit coronā de altari, & tradidit eam Archiepiſcopo, & Archiepiſcopus tradidit ei, & poſuit eam ſuper caput illius, quam duo Comites ſuſtinebant propter ponderoſitatē ipſius. Deinde tradidit ei Archiepiſc. ſceptrũ regale in manu dextra, & virgā regalem in ſiniſtra, & rex ſic coronatus ductus eſt ad ſedē ſuam à prædictis Dunelmenſi, & Bathonienſi epiſc. præcedentibus eos ceroferarijs, & prędictis tribus gladijs. Deinde inchoata eſt miſſa Dominicalis, & cùm perueniretur ad Offertoriũ, prædicti epiſcopi duxerunt eum ad altare, & ipſe obtulit vnā marcam auri puriſſimi: talis enim oblatio decet regē in ſingulis coronationibus ſuis. & præfati epiſcopi reduxerunt eum ad ſedem ſuā. Celebrata autem Miſſa, & omnibus ritè peractis, prædicti duo epiſcopi, vnus à dextris, & alter à ſiniſtris reduxerunt eum coronatum, & portantem ſceptrũ in dextra, & virgam regalem in ſiniſtra ab eccleſia vſq; in thalamũ ſuum, præcedēte ordinata proceſſione, vt ſuperius. Deinde reuerſa eſt proceſſio in chorum, & dominus rex depoſuit coronā regalem, & veſtes regales; & leuiores, coronam & veſtes cepit, & ſic coronatus venit prandere, & Archiepiſcopi, & epiſcopi ſederunt cum eo in menſa vnuſquiſq; ſecundũ ordinem, & dignitatem ſuā. Comites autē et barones ſeruiebant in domo regis, prout dignitates eorũ exigebant. Ciues verò Lundonēſes ſeruierũt de pincernaria, et ciues Wintonienſes de coquina. Dum autē rex in menſa ſederet, venerunt principes Iudæorũ deferentes regi munera, ſed quia prohibitum erat eis die heſterna, quæ præterijt, ne ad curiam regis die coronationis ſuæ accederent, plebs ſuperbo oculo, et inſatiabili corde irruit in Iudæos, et ſpoliauit eos, et plagis impoſitis eiecerũt eos ab atrio regis, inter quos erat Benedictus Iudęus Eboraci, qui cùm à Chriſtianis ita perſecutus eſſet, et vulneratꝰ, vt de vita deſperaret, baptizatus eſt à *Willielmo* Priore eccleſię S. *Mariæ* Eboraci in eccleſia innocentiũ, et vocatus eſt *Willielmus*, et ſic euaſit mortis periculũ, et manus perſequentium. Quod cùm ciues Lundonenſes audiſſent, inuaſerunt Iudæos ciuitatis, et domos eorum combuſſerũt, et illos interfecerunt, pauci tamen euaſerũt beneficio amicorum ſuorũ Chriſtianorum. In craſtino autem coronationis regis miſit rex ſeruientes ſuos, et comprehendi fecit malefactores illos, qui ciuitatē incenderũt, nō propter Iudæos, ſed propter domos, et facultates Chriſtianorũ, quas incenderunt, et rapuerunt, et de illis quoſdam fecit ſuſpendi, et eodē die fecit rex præfatum *Willielmũ*, qui de Iudæo factus erat Chriſtianus, ſibi præſentari: et ait illi, tu quis es? et reſpondens dixit. Ego ſum Benedictus Iudęus tuus de Eboraco, et cōuerſus rex ad Archiepiſc. Cantuarienſem, et cæteros, qui dixerant ei prædictum *Benedictũ* factum fuiſſe Chriſtianũ, ait illis. Nonne dixiſtis mihi, quòd ipſe Chriſtianus eſt, et reſponderunt illi, etiā domine: Et ait illis: quid ergo faciemus de eo? cui Archiepiſc. Cantuarienſis minùs circumſpectè, quàm eſſet neceſſe, reſpondit in ſpiritu furoris ſui, ſi ille Chriſtianus eſſe nō vult, homo diaboli ſit, debuerat enim reſpondiſſe; petimus de eo iudicium Chriſtianorum de ſe ſicut ipſe Chriſtianus ſit factus, et modò contradicit. Sed quia nō erat, qui reſiſteret, præfatus *Willielmus* reuerſus eſt ad Iudaicam prauitatē, qui poſtmodò paruo interlapſo tempore obijt apud Northamtoniam, et factus eſt alienus à communi ſepultura Iudæorum, ſimiliter et Chriſtianorũ, tum quia factus fuerat Chriſtianus, tum quia ipſe ſicut canis reuerſus ad vomitum, redijt ad Iudaicam prauitatē. Secunda autē die poſt coronationem ſuā *Richardus* rex Angliæ recepit homagia ſua et fidelitates ab epiſcopis et abbatibus, et Comitibus, et baronibus Angliæ: quibus expletis, rex expoſuit venditioni omnia, quæ habuit, ſcz. caſtella, villas, et prædia. Vnde factum

ctum est, quòd *Hugo* Dunelmensis episcopus emit à rege bonum mannerium suum de Sadberga cum **Wapentac**, & feodis militum pro sexcentis marcis argenti in puram & perpetuam eleemosynam, & hac charta confirmauit.

Charta regis *Richardi* de mannerio de Sadberga *vendito* Hugoni *Dunelmensi episcopo.*

R*Ichardus* Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ & Aquitaniæ, Comes Andegauiæ Archiepiscopis, episcopis, baronibus, vicecomitibus, & omnibus balliuis, & ministris totius Angliæ, salutē. Sciatis nos dedisse, & concessisse, & præsenti charta confirmâsse Deo, & beato *Cuthberto*, & ecclesiæ Dunelmensi, & *Hugoni* Dunelmensi episcopo charo, consanguineo nostro, & successoribus eius in puram, & perpetuam eleemosynam pro anima patris nostri, & antecessorum & successorum nostrorū, & pro salute nostra, & hæredum nostrorum, & pro stabilitate, & incremento regni nostri mannerium nostrum de **Sadberge** cum **Wapentac** ad idem mannerium pertinente, & cum omnibus alijs rebus ad illud pertinentibus, tam in hominibus, quàm in terris cultis, & incultis, in vijs, & semitis, in pratis, & pasturis, in stagnis, & molēdinis, in aquis, & piscarijs, & seruitium *Petri Carou*, & hæredum suorum de feodo vnius militis de **Setune**, & de **Duitune**, & seruitium *Thomæ* de **Amundeuile**, & hæredum suorum de feodo vnius militis de Cottona, & de **Treiford**, & seruitium filij *Godefridi Baarde*, & hæredum suorum, de feodo duarum partium vnius militis de **Midelltun**, & de **Herteburne**, quas terras de nobis tenebant inter Tinam & Teisam, cum omnibus alijs rebus ad prædicta feoda pertinentibus in * Escambrum pro seruitio feodi trium militum, quod *Philippus* *al. Escambium* de Kimba de ipso episcopo in **Lincolnsire** tenebat, & pro feodo duorum militū, quòd *Gerardus* de Camuile de eodem tenebat ibidem. Et pro feodo vnius militis, quòd *Baldwinus Wac*, & filius *Rogeri* de Oseuile ibidē de eodem tenebant. Quare volumus & præcipimus, quòd prædictus *Hugo* Dunelmensis episcopus, & successores sui prædicta duo feoda militū, & duas partes feodi vnius militis cum prædicto mannerio de **Sadberge** & Wapentacco sicut prædictum est, teneant, habeant, & possideant liberè, & quietè, & honorificè cum omnibus rebus ad ea pertinentibus in bosco & in plano, cum socco, & sacca, & tol, & them, & infangenthef, & cum omnibus alijs libertatibus, & liberis consuetudinibus, & cum placitis ad coronam pertinentibus, sicut nos ipsi in propria manu nostra habebam9: & sicut ipse episcopus habet, & tenet alias terras suas, et feoda militum in episcopatu suo, et vt tam ipse episcopus, quàm successores sui disponant de hominibus, et terris ad idem mannerium pertinentibus, ad libitum suum, et voluntatē sicut de alijs hominibus, et terris suis in eodem episcopatu suo faciunt. His testibus *Baldwino* Cantuariensi Archiepisc. *Waltero* Rothomagensi, *Iohanne* Dublinensi Archiepisc. *Reginaldo* Bathoniensi, *Hugone* Lincolniensi, *Iohanne* Norewicensi, *Hugone* Couentrēsi, *Sefrido* Cicestrensi, *Gilleberto* Rofensi, *Iohanne* Exoniensi episco. Domino *Iohanne* fratre domini regis, *Willielmo* de Mādeuilla Comite de **Exesse**, *Roberto* Comite de **Leicestre**, *Hamelino* Comite de **Waren**, *Waleranno* Comite de **Warewic**, *Willielmo* Comite de **Arundel**, Richardo Comite de **Clare**, *Willielmo* Comite de **Saresbiri**, *Rogero Bigoto*, *Willielmo* Marescallo domino de Striuil. Datū anno primo regni nostri, 18. die Septembris apud **Eatingert** per manū *Willielmi* de longo campo Cancellarij nostri. Præterea idem episcopus dedit prænominato regi " marcas argēti pro Comitatu Northūbriæ habendo in vita sua cum castellis et alijs pertinētijs suis. Deinde venit rex ad abbatiam, quæ dicitur **Pipewell**, et congregatis ibi *Baldwino* Cantuar. Archiepis. et *Waltero* Rothomagensi Archiepisc. et *Iohanne* Dublinensi Archiepisc. et *Formale* Triuerensi Archiepisc. et *Hugone* Dunelmensi episc. et *Hugone* Lincolniensi episc. et *Hugone* Cestrensi episc. et *Iohanne* Northwicensi episc. et *Iohanne* Eboracensi episc. et *Iohanne* Exoniensi episc. et *Willielmo* Herefordensi episc. et *Willielmo* Wigorniensi episc. et *Reginaldo* Bathoniēsi episc. et *Gilleberto* Rofensi episc. et *Sefrido* Cicestrensi episc. et *Henrico* Baiocensi episc. et *Petro* episcopo de S. *Dauid* in Wallia, et *Albino* Fernensi episcopo, et *Concorde* Hegilonensi episcopo, et Abbatibus, et Prioribus ferè totius Angliæ; idem rex dedit

Godefrido de Luci episcopatum Wintoniensem, & *Richardo* thesaurario Eliensi Archidiacono, episcopatum Lincolniensem, & *Willielmo* de Longo campo Cancellario suo, episc. Eliensem, & *Huberto Walteri* decano Eboraci, episcopatum Salesbiriẽsem, & abbatiam de **Selesbi**, *Rogero* eiusdem abbatiæ Priori, & abbatiam de **Glastingbiri**, *Henrico* de Soilli Priori de Bermundesaia, & *Gaufrido* fratri suo quondam Lincolniensi electo Archiepiscopatum Eboracensem, & *Henrico* fratri *Willielmi* Marescalli, decanatum Eboracensis ecclesiæ, & *Bucardo* de Puteaco nepoti *Hugonis* Dunelmẽsis episcopi, thesaurariam Eboracensis ecclesiæ. Et *Willielmo* de Chuneli, Archidiaconatum de **Richmund**; & *Willielmo* de S. *Mariæ* ecclesia præbendam, quæ fuit *Walteri Huberti* in ecclesia Eboraci, & decanatũ S. *Martini* Lundoniæ. Cùm igitur *Baldwinus* Cantuar. Archiepiscopus vidisset Archiepiscopatum Eboracensem datum fuisse præfato *Gaufrido*, calumniatus est consecrationem illius, & prohibuit ei ne ipse ab alio, quàm ab eo consecrationem, seu sacerdotalem ordinem susciperet, & super hoc appellauit ad dominum Papam, & coram rege, & vniuersis episcopis, & clero, & populo chartam *Willielmi* regis *Bastardi*, in qua continebatur controuersia, quæ olim vertebatur inter Cantuariensem, & Eboracensem ecclesiam super Primatia Angliæ, & quibusdam alijs dignitatibus protulit. In charta autem illa continebatur, quòd *Thomas* tunc temporis Archiepiscopus Eboracensis ordinem sacerdotalem, & episcopalem consecrationem suscepit de manu *Lanfranci* tunc temporis Cantuariensis Archiepiscopi, & totius Angliæ primatis, & ei canonicam obedientiam fecit, & ad concilia sua cum Lindisfarnensis ecclesiæ episcopo, & cæteris suffraganeis suis venit, & ei reuerentiam omnem sicut primati suo exhibuit. Charta autem illa testabatur hæc omnia supradicta facta fuisse coram rege *Willielmo* in generali concilio apud Lundonias per definitiuam sententiam ab *Alexandro* Papa secundo prolatam. In sequenti verò die *Iohannes* electus Candidæ casæ consecratus est in episcopum à *Iohanne* Dublinensi archiepiscopo apud **Pipewell**, decimo quinto Kalendarum Octobris die Dominica. In eodem verò concilio dominus rex constituit *Hugonem* Dunelmensem episcopum, & *Willielmum* Comitem Albemarliæ summos iusticiarios Angliæ, & associauit eis in regimine regni *Willielmũ* Marescallum, & *Gaufridum* filium *Petri*, & *Willielmum Bruueræ*, & *Robertum* de **Wihtefeld**, & *Rogerum* filium *Remfridi*. *Gaufridus* verò Eboracensis electus statim murmurauit contra *Henricum* fratrem *Willielmi* Marescalli, & *Bucardum* nepotem *Hugonis* Dunelmensis episcopi, & *Willielmum* de S. *Mariæ* ecclesia, & *Rogerum* electum Abbatiæ sancti *Germani* de **Selebi**: quibus rex supradictos honores dederat, & iurauit, quòd donatio illa regis non staret nisi de consensu, & voluntate illius. Vnde rex iratus dissaisiauit eum de Archiepiscopatu Eboraci, & facta est inter regem, & illum discordia grauis, adeò quòd etiam rex dissaisiauit eum de omnibus tenementis suis citra mare, & vltra. Sed paulò pòst prædictus Eboracensis electus recepit ordinem sacerdotalem à *Iohanne* episcopo Candidę casæ suffraganeo suo mense Septembris Sabbato *quarto Kalendarum apud **Suuelle**. Interim *Richardus* rex Angliæ missis nuncijs suis ad *Clementem* Papam, obtinuit ab eo literas patentes, vt quoscunque ipse vellet dimittere ad terras suas custodiendas, essent quieti à captione crucis, & ab itinere Ierosolymitano, vnde ipse sibi inæstimabilem acquisiuit pecuniam. *Henricus* autem frater *Willielmi* Marescalli, cui rex dederat decanatum Eboracensis ecclesiæ venit vsque **Burhtun** in Lindesia, & ibi suscepit ordinem subdiaconi, & diaconi in vna die à *Concorde* Hegdunensi episcopo. Cúmque *Henricus* idem Eboracum veniret, cum literis regis ad recipiendum decanatum, non inuenit, qui eum in stallum decani mitteret. Dicebant enim clerici Eboracensis ecclesiæ, quòd nullus præter Archiepiscopum debuit mittere eum in stallum decani. Sed *Hamo* Eboracensis ecclesiæ præcentor misit eum in stallum præbendæ, quam rex ei dederat. Cùm autem *Bucardus* de Puteaco Archidiaconus Dunelmensis, cui rex thesaurariam Eboracensis ecclesiæ dederat, venisset cum literis regis *Hamoni* præcentori directis, vt prædictum *Bucardum* in stallum mitteret: noluit mandatis regis obedire. Dicebat enim quòd *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus ipsi prædictam thesaurariam dederat, et quòd rex *Henricus* illi ipsam confirmauerat, et super hoc ad sedem Apostolicam appellauit, et sic vterque fraudatus à suo desiderio recessit. Eodem anno *Formator* Treuerensis Archiepiscopus obijt in Anglia apud

* *al. quatuor temporum*

apud **Northampton**. Eodem anno menſe Septembris homines Londonienſes, & cęteri multi, qui de diuerſis regnis per naues iter Ieroſolymitanum arripuerant, obſederunt in Hiſpania ciuitatem quandam Sarracenorũ, quæ dicitur Siluia, & cœperunt eam: & deiectis Sarracenorum ſpurcitijs legem Chriſtianam ibi in perpetuũ tenendam ſtatuerunt, & Eccleſiam in honorem Dei, & beatæ Dei genetricis *Mariæ* fabricauerunt, & à vicinis Epiſcopis dedicari fecerunt, & clericum quendam Flandrenſem, qui cum eis venerat fecerunt conſecrari in Epiſcopum eiuſdem ciuitatis, & tradiderunt eam *Sanctio* regi Portugalenſi.

EOdem anno *Godefridus* de Luci Wintonienſis Epiſcopus emit à *Richardo* rege Angliæ duo maneria optima videlicet Weregraua, & **Menes** olim pertinentia ad Epiſcopatum Wintonienſem, vt dicebatur; & *Samſon* abbas de ſancto *Edmundo* emit ab eo manerium, quod dicitur **Milde** Hala pro mille marcis, quod de antiquo iure dicebatur pertinere abbatiæ ſancti *Edmundi*. Cęteri autem omnes quicunque volebant, emerunt à rege ſua, & aliena iura, vnde rex maximam ſibi acquiſiuit pecuniam. *Galfridus* verò Eboracenſis electus venit Eboracum, & cum ſolenni proceſſione receptus eſt à clero & populo. Venerunt etiam Eboracum *Henricus* frater *Willielmi* Mareſcalli, cui rex decanatum Eboracenſis Eccleſiæ dederat, & *Bucardus* nepos *Hugonis* Dunelmenſis Epiſcopi, cui rex theſaurariam Eboracenſis Eccleſiæ dederat; ſed Eboracenſis Archiepiſcopus noluit eos recipere, neque in ſtallos mittere; dicens quòd non mitteret eos in ſtallos, donec electio ſua confirmata eſſet à ſummo Pontifice. Eodem anno menſe Octobris *Henricus* dux Saxoniæ gener *Henrici* regis Angliæ redijt in Saxoniam terram ſuam, & magno congregato exercitu, inuaſit eos, quibus Imperator terram ſuam dederat, & expugnauit eos, & pluſquam triginta caſtella obtinuit. Eodem anno menſe Nouembris *Willielmus* de Mandeuilla Comes Albemarliæ obijt in Normannia apud Rothomagum, & *Hugo* de Puteaco nepos *Hugonis* Dunelmenſis epiſcopi Comes de Bahr ſupra Secanam obijt apud* Adet, & ſepultus eſt in loco, qui dicitur Galilæa apud Dunelmum. Eodem* menſe *Rothrodus* Comes de Pertico, & alij nuncij *Philippi* regis Franciæ venerunt in Angliam ad *Richardum* regem Angliæ dicentes, quòd rex Franciæ in generali concilio Pariſijs iurauerat tactis ſacroſanctis Euangelijs, & omnes principes regni ſui, qui crucem Domini ſuſceperant, quòd Deo volente, immutabiliter erunt apud Vizeliacum ad clauſum Paſchæ: inde Ieroſolimam ituri; & in teſtimonium illius ſacramenti rex Franciæ miſit regi Angliæ chartam ſuam, petens ab eo, vt ipſe & Comites, & barones ſui facerent illi ſimili modo ſecurum, quòd ad eundem terminum eſſent apud Vizeliacum. Hinc factum eſt, quòd *Richardus* rex Angliæ, & Comites, & barones ſui, qui crucem ſuſceperant in generali concilio conſtituti apud Londonias, iurauerunt tactis ſacroſanctis Euangelijs, quòd per auxilium Dei immutabiliter venirent Vizeliacum in clauſum Paſchæ, parati inde iter Ieroſolymitanum arripere; & prædictus Comes de Pertico, & cæteri nuntij regis Franciæ hoc idem iurauerunt in animam regis Franciæ coram rege Angliæ in concilio illo, & *Willielmus* Mareſcallus, & quidam alij hoc idem iurauerunt in animam regis Angliæ coram nuntijs regis Franciæ in eodem concilio, & miſit inde chartam ſuam regi Franciæ. Eodem anno *Sibilla* regina Ieroſolymæ reddidit *Saladino* Scaloniam pro liberatione *Guidonis* de Lizinant mariti ſui, & *Saladinus* permiſit eum liberum, & abſolutum abire, & inuenit ei ſaluum conductum vſque ad ciuitatem Tyri. Quô cùm veniſſet, *Conradus* Marchio non permiſit illum intrare. Rex itaque ille non habens in ciuitate vbi caput ſuum reclinaret, extra vrbem Tyri in tentorijs remanſit. Confluebant ergo ad eum Templarij, & Hoſpitalares, & omnes Chriſtiani, qui propter metum Paganorum diſperſi erant in regione illa, & adhæſerunt illi ſicut domino, & regi ſuo. Deinde *Guido* rex per conſilium *Heraclij* Patriarchæ Ieroſolymæ, & illorum qui cum eo erant profectus eſt vſque ad ciuitatem Acon, & obſedit eam in loco, qui dicitur le Turun, menſe Auguſti in octauis Aſſumtionis ſanctæ *Mariæ*, videlicet vndecimo Kalendarum Septembris, & quia rex modicum habebat exercitum, Pagani qui in ciuitate Acon erant, non clauſerunt portas ciuitatis, neque die neque nocte, ſed ibant, & reuertebantur cum camelis ſuis attrahentes victualia, & alia, quæ erant illis neceſſaria. Tertia autem die ſequenti applicuerunt apud Acon *Robertus* Comes de

al. Acle
al. anno

al. Drues de * *Arues*, & *Philippus* Beluacensis Episcopus frater eius, & Comes *Airardus* de Breines, & *Iakis* de Auenneis, & *Landegraua* de Alemannia, & alij Christiani peregrini multi, de quorum aduentu rex, & omnes, qui cum eo erant, gauisi sunt gaudio magno valdè. *Saladinus* igitur magno congregato exercitu, venit prope exercitum Christianorum, & commisit cum eis prælium feria quarta post festum sancti *Michaëlis* in planitie inter Accon, & Casale Episcopi, in quo prælio *Saladinus* confectus fuit, & fugatus, ita quòd ipse omnia tentoria sua reliquit Christianis, & amisit de melioribus militiæ suæ partem vnam, & Christiani magnam partem suorum perdiderunt. Postmodum *Saladinus* recuperauit super gentem Christianam propter peccata eorum, ita quòd Christiani vsque ad castra sua repulsi sunt, & *Girardus* de **Bedeforde** summus magister Templi, & Marescallus Templi cum fratribus duodeuiginti, qui optimè se continuerant, *al. vbi* * ibi interfecti fuerunt; & aliam etiam amiserunt Christiani militiam vsque ad milites quadraginta, & centum turcoplos. *Saladinus* autem primogenitum suum * *Mirsalim*, *al. Mirasalim* & nepotem suum *Tekehedin*, & *Migemal* senescallum suum perdidit, & centum de melioribus militiæ suæ, & multos alios, quorum non erat numerus. Et feria quarta venit iterum *Saladinus* cum exercitu suo, & cùm Christiani vellent cum eo congredi, velociùs retulit pedem; & tertia die sequenti castra sua mouit, & vsque ad locum, qui dicitur Safran, diuertit, & exercitus eius occupauerat omnem locum à Casali Episcopi vsque ad Docum, quoniam ex quo *Saladinus* natus fuit; nunquam antea tantum exercitum congregauit. Nam de tota terra sua nullus remansit aptus ad bellum, qui non fuerit in illo exercitu adunatus. Nec credo, quòd aliquis vnquam tantam, tamque bonam aliquando alicubi militiam viderit Christianorum, quantam ibi videre posset. Et post peractum bellum venerunt quingenti milites Christiani optimi, & decem millia hominum pugnatorum, & armis omnibus instructorum. Et eodem anno applicuerunt ibi naues, & burciæ plusquam quingentæ, exceptis galeis, & cursorijs, quæ multæ fuerunt, & statim reuertebantur in Apuliam, vt plus afferrent, videlicet homines, & victualia. Naues autem Teuthonicorum, & Dacorum remanserunt apud Accon ad comburendum. Non habebant enim ibi Christiani vnde cibos suos coquerent, nisi de nauibus, & ex his, quæ naues attulerant. Et est notandum, quòd ciuitas Accon obsessa erat in hunc modum. *Guido* rex Hierosolymæ cum regina vxore sua, & duabus filiabus suis hospitatus est in Turono subtus versus mare, versus caput montis, & *Heraclius* Patriarcha, & *Galfridus* frater regis erant cum eo; tota verò maritima, quà itur ad Cayphas, Pisani castra metati sunt, ita quòd nullus ex illa parte à ciuitate exire poterat: et ex alia parte * Turoni *al. Toroni* vbi sedet Maconiatum, id est Lamahumheriæ Sarracenorum; ibi dominus *Landigrauus*, & dominus *Iacobus* de Auennis, omnésque Teutonici, & Ianuenses castra posuerunt. Postea Templum cum gente sua hospitatum est. vbi fuerant horti, & cisternæ Latinorum. Hospitale cum fratribus, & familia sua ibi castra posuit, vbi erat hortus, & terra eiusdem Hospitalis. Ex alia parte vsque in mare hospitati sunt *Conradus* Marchio, & multi de vltramontanis, vsque ad montem Musardum. Et Comes *Robertus* de Druis, & Episcopus Beluacensis, & Comes *Airardus* de Brene, & Franci, & Campani cum gentibus regis morabantur ibi, iuxta Turonum prope villam; et Archiepiscopus Pisanus, et Archiepiscopus de Nazareth, et Archiepiscopus de Besenzun, et Archiepiscopus de Arleblanc, et Archiepiscopus de monte regali erant ibi cum eis. Deinde Christiani fecerunt vnum fossatũ magnum à mari vsque in mare, vbi erat fossatum Templi inter se, et exercitum Paganorum; et aliud fossatum fecerunt inter se, et Accon; ita quòd nullum ab eis, qui erant in Accon, timebant insultum: et nullus Paganorum egredi potuit de Accon, nisi per manus illorum; et Ingennia Christianorum, et perariæ eorum retrò fossata erant, ita quòd nullus poterat eis nocere ex parte aduersa; et Christiani ibi erant expositi ventis, et imbribus, nullas habentes domos, vel tuguria, quibus operirentur. Nec inde si iurassent moueri poterant, sed ibi oportebat eos viuere aut mori. Et vt dictum est, ita obsederunt Accon ex omni parte, vt nullus omnino posset ab ea exire. Et de die in diem faciebant insultum in eam. Hæc contra ex vna parte Christianorum erat Accon plena Paganis bellicosis, et ex alia parte eorum erat *Saladinus* cum exercitu suo magno. Et in veritate

veritate dico, quòd nulli vnquam Christiani in tali, vel tanta fuerunt expectatione, & nulla poterant ei deferri victualia nisi per mare. Oratio autem sine intermissione fiebat pro eis ab Ecclesia ad Dominum. Eodem anno mense Octobris *Baldewinus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit *Godefridum* Wintoniensem, & *Williel-mum* Eliensem, & *Hubertum* Salesbiriensem,& *Richardum* Londoniensem Episcopos. Eodem *mense *Resus*, filius *Griffini* regulus de **Suthwales** venit in Angliam, vsque *al. anno* **Oxenforde** per conductum *Iohannis* Comitis Moretonij fratris regis,& quia rex Angliæ noluit occurrere illi, sicut rex pater suus solebat, indignatus est valdè, & reuersus est in terram suam sine allocutione regis. Eodem anno mense Nouembris *Iohannes* Anagninus Cardinalis missus à latere domini Papæ ad dirimendam litem, quæ erat inter *Baldewinum* Cantuariensem Archiepiscopum, & monachos sanctæ Trinitatis Cantuariæ, applicuit in Anglia apud **Doure**,& prohibitum est ei ne ipse vlteriùs procederet, nisi per mandatum regis; & ille ibidem remansit, donec dominus rex misit pro illo. Interim dominus rex venit Cantuariam, & fecit pacem & finalem concordiam inter *Baldewinum* Cantuariensem Archiepiscopum, & monachos suos in hunc modum: videlicet, quòd *Rogerus* le Norreis, quem prædictus Archiepiscopus contra voluntatem Monachorum Priorem fecerat in Ecclesia Cantuariensi, deponeretur; & capella, quam idem Archiepiscopus in suburbio contra voluntatem monachorum cõstruxerat, prosterneretur; & prædicti monachi facerent eidem Archiepiscopo obedientiam, & professionem, sicut prædecessoribus suis facere consueuerunt. Et factum est ita, & dominus rex ad petitionem Cantuariensis Archiepiscopi, dedit prænominato Priori deposito abbatiam de **Euesam**,& factus est inde abbas. Archiepiscopus autem constituit Priorem in Cantuariensi Ecclesia consilio regis,& consensu capituli. Sed monachi Cantuarienses deposuerunt eum post mortem eiusdem Archiepiscopi; Archiepiscopus verò interim construxit Ecclesiam apud **Lamhee** ex opposito Westmonasterij, & præbendas, quas assignauerat in capella, quam fecerat in suburbio ciuitatis Cantuariæ, assignauit in Ecclesia illa noua, quam construxit apud **Lamhee.** Huic autem paci, & finali concordiæ inter Archiepiscopum, & monachos suos factæ interfuerunt *Richardus* rex Angliæ, & *Alienor* regina mater eius, & *Walterus* Rothomagensis, & *Iohannes* Dublinensis Archiepiscopus,& *Hugo* Dunelmensis,& **Iohannes* *al. Huber-tus* Northwicensis,& *Iohannes* Salesbiriensis,& *Godefridus* Wintoniensis, & *Gillebertus* Rofensis,& *Reginaldus* Bathoniensis,& *Hugo* Couentrensis,& *Hugo* Lincolniensis,& *Wil-lielmus* Wigorniensis Episcopi, & abbas sancti *Augustini* Cantuariensis, & *Benedictus* abbas de Burgo, & *Sampson* abbas de sancto *Edmundo*, & abbas de Bello, & abbas de Westmonasterio, & *Guarinus* abbas de sancto *Albano*,& alij abbates, & Priores multi, qui omnes sigilla sua apposuerunt scripto illi, in quo supradicta continebatur concordia. Deinde misit rex pro *Iohanne* Anagnino Cardinali, qui Cantuariam veniens, & cum solemni processione receptus molestè tulit, quòd in absentia illius pax facta fuit inter Archiepiscopum Cantuariensem, & monachos suos. Eodem anno mense Nouembris *Gaufridus* Eboracensis electus, vnâ cum baronibus Eboracensis scyræ, & Vicecomite Eboraci per mandatum domini regis perexit, vsq; ad aquam de **Twede**, & ibi recepit *Willielmum* regem Scottorum, & exhibuit ei honorem debitum, & securum conductum vsque ad regem Angliæ. Venit igitur Cantuariam *Willielmus* rex Scottorum mense Decembris ad regem Angliæ, & fecit ei homagium pro dignitatibus suis habendis in Anglia, sicut *Malcolmus* frater suus habuit. Et *Richardus* rex Angliæ reddidit ei castellum de **Rokesburh**, & castellum de **Berwic** libera, & quieta, & eum,& omnes hæredes suos clamauit liberos, & quietos ab ipso, & regibus Angliæ in perpetuum de omni ligantia, & subiectione de regno Scotiæ, et pro hac redditione castellorum suorum, et pro quieta clamantia fidelitatis, et ligantiæ de regno Scotiæ, et pro charta *Richardi* regis Angliæ inde habenda, *Willielmus* rex Scottorum dedit *Ri-chardo* regi Angliæ decem millia marcarum esterlingorum. Vndè *Richardus* rex Angliæ fecit ei chartam suam in hac forma.

Charta

Charta Richardi regis Angliæ de libertatibus Willielmo Scottorum regi conceſsis.

RIchardus Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, Comitibus, & baronibus, iuſticiarijs, et vicecomitibus, et omnibus miniſtris et fidelibus ſuis totius Angliæ, Salutem. Sciatis nos cariſsimo conſanguineo noſtro Willielmo eadem gratia regi Scottorũ reddidiſſe caſtella ſua Rokeſburh, & Berewic tanquam eius propria iure hæreditario ab eo, & hæredibus ſuis in perpetuum poſsidenda. Præterea quietauimus ei omnes conuentiones, & pactiones, quas bonæ memoriæ pater noſter Henricus rex Angliæ per nouas chartas, & per captionem ſuam extorſit, ita videlicet vt nobis faciat integrè, & plenariè, quod rex Scottorũ Malcolmus frater eius anteceſſoribus noſtris de iure fecit, & de iure facere debuit. Et nos faciamus ei quicquid anteceſſores noſtri prædicto Malcolmo de iure fecerunt, & facere debuerunt, ſcilicet in conductu veniendo ad curiam, & redeundo à curia, & inmorando in curia, & in procurationibus, & in omnibus libertatibus, & dignitatibus, & honoribus eidem iure debitis, ſecundum quod recognoſcetur à quatuor proceribus noſtris ab ipſo Willielmo rege electis, & à quatuor proceribus illius à nobis electis; Si autem fines, ſiuè marcias regni Scotiæ aliquis noſtrorum hominum, poſtquam prædictus Willielmus rex à patre noſtro captus fuerit, vſurpauerit abſque iudicio; volumus, vt integrè reſtituantur, & ad eum ſtatum reducantur, quo erant ante eius captionem. Præterea de terris ſuis, quas haberet in Anglia, ſeu dominicis, ſeu feodis, ſcilicet in Comitatu Huntendoniæ, & in omnibus alijs: in ea libertate, & plenitudine poſsideat, & hæredes eius in perpetuum, qua Malcomus poſſedit vel poſsidere debuit, niſi prædictus Malcolmus, vel hæredes ſui aliquid poſtea infeodauerint: Ita tamen quòd ſi qua poſtea infeodata ſunt, ipſorum feodorum ſeruitia ad eum, vel hæredes eius pertineant. Et ſi quid pater noſter prædicto Willielmo regi Scotiæ donauerit, ratum & firmum habere volumus: Reddidimus etiam ei ligantias hominum ſuorum, & omnes chartas, quas dominus pater noſter de eo habuit per captionem ſuam. Et ſi aliquæ aliæ fortè per obliuionem retentæ, aut inuentæ fuerint, eas penitùs viribus carere præcipimus. Ipſe autem ligius homo noſter deuenit de omnibus terris, de quibus anteceſſores ſui ligij homines anteceſſorũ noſtrorum fuerunt, & fidelitatem iurauit nobis, & hæredibus noſtris teſtibus his: Baldewino Cantuarienſi Archiepiſcopo, & Waltero Rothomagenſi Archiepiſcopo, & Hugone Dunelmẽſi, & Iohanni Northwicenſi, & Huberto Saresbirienſi, & Hugone Lincolnienſi, et Godefrido Wintoniẽſi, et Gilleberto Roſenſi, & Reginaldo Bathonienſi, et Hugone Couẽtrenſi, et Willielmo Wigornienſi epiſcopis, et Alienor matre regis, et Iohanne Comite Moretonij fratre regis, & multis alijs. Eodem die ibidem videlicet apud Cantuariã, Hugo Dunelmenſis, & Hubertus Saresbirienſis epiſcopi appellauerunt contra Galfridũ Eboracẽſem electũ ad præſentiam domini Papæ coram prædicto Cardinali, et ſupradictis archiepiſcopis, & epiſcopis volentes probare, quòd illius electio ſtare non debuit, quia ipſi ad quos prima vox eligendi ſpectabat, non interfuerunt electioni illius. Et Bucardus Eboracenſis eccleſiæ theſaurarius, et Henricus eiuſdem eccleſiæ decanus appellauerunt contra eundem Eboracenſem electũ ad præſentiam domini Papæ, dicentes ipſum non fuiſſe canonicè electũ, tum quia homicida erat, tũ quia erat in adulterio genitus, & de ſcorto natus. Sed quamuis hæc omnia obijcerẽtur illi; tamẽ prædictus Iohannes Anagninus cardinalis Apoſtolicæ ſedis legatus electionem ſuã confirmauit. Deinde Richardus rex Angliæ dedit Iohanni Comiti Moretonij fratri ſuo in augmentum Comitatũ Cornubiæ, et Comitatũ Deuoniæ, & Comitatum de Dorſete, & Comitatum de Summerſete. Præterea idem rex Angliæ dedit matri ſuæ Alienor totũ dodarium, quod Matildis regina vxor Henrici regis ſenioris habuit, et totum dodariũ quod Alicia regina vxor regis Stephani habuit, et totum dodariũ, quod Henricus rex Angliæ, filius Matildis Imperatricis maritus eius ei dedit. Et ipſe rex Richardus 5. die Decembris feria tertia receſsit à ciuitate Cantuariæ, et perrexit inde vſq; Douere ad transfretandum, vbi multæ naues conuenerant per mandatũ illius de diuerſis portibus Angliæ. In craſtino autẽ aduẽtus ſui ad Doroberniã, Rogerus electus abbatiæ S. Germani de Selebi, recepit apud Doroberniam die S. Nicholai benedictionem ſuã ab Hugone Dunelmenſi epiſcopo per præceptũ regis, contra prohibitionem Galfridi Eboracenſis electi. Videns igitur Galfridus Eboracenſis electus, quòd niſi mediante pecunia, ipſe amorem regis fratris ſui nullatenus habere poſsit, promiſit ei tria millia librarum eſterlingorum pro amore eius habendo; & rex reddidit ei Archiepiſcopatum Eboracenſem, & charta ſua confirmauit, et reddidit ei omnes

ei omnes Laïcos feodos, quos Henricus rex pater suus illi dederat citra mare, & vltra; scilicet in Anglia villam de Vicumba cum pertinentijs suis, & in Normannia Comitatum de Giffardi, & in Andigauia honorem de Blaugi cum pertinentijs suis. Et idem rex clamauit Deo, & sancto Petro Eboraci, & eidem Galfrido Eboracensi electo, & omnibus illi successuris in Archiepiscopatu Eboracensi: omnes terras suas, & canonicorum suorum in Eboracensi, & in Notingham sira quietas in perpetuum de reguardo forestæ, & ab omnibus alijs exigentijs, & grauaminibus forestæ, & forestariorum, & liberam potestatem eis dedit, & charta sua confirmauit licentiam capiendi venationes per omnes præbendas suas in Eboracensi, & Notinghamsirijs. Præterea Hugo Dunelmensis Episcopus, Hubertus Salesbiriensis Episcopus, & Henricus Eboracensis Ecclesiæ decanus, & Bucardus eiusdem Ecclesiæ thesaurarius per præceptum regis remiserunt appellationes, quas fecerant contra Eboracensem electum, & ipse Eboracensis electus ad petitionem regis confirmauit prædicto Henrico decanatum Eboraci, & Bucardo thesaurariam; & Hugoni Dunelmensi Episcopo confirmauit omnia priuilegia sua, & conuentiones, quæ fuerunt inter Episcopum, & Rogerum Eboracensem Archiepiscopum, promittens quòd hæc omnia confirmaret sigillo consecrationis suæ. Deinde Richardus rex Angliæ, vndecimo die Decembris feria secunda transfretauit à Dorobernia vsque ad Caleis in Flandriam; & venit illuc obuiam illi Philippus Comes Flandriæ, & cum gaudio suscipiens perduxit illum in saluo conductu vsque Normanniam. Transfretauerunt etiam cum rege Iohannes Anagninus Cardinalis, & Walterus Rothomagensis Archiepiscopus, & Henricus Baiocensis, & Iohannes Eboracensis Episcopi: & Hugo Dunelmensis, & Willielmus Eliensis, Episcopi, remanserunt in Anglia summi iustitiarij. Quibus rex associauerat ante recessum suum Hugonem Bardolf, & Willielmũ Marescallum, & Galfridũ filium Petri, & Willielmum Bruuere; & rex tradidit Willielmo Eliensi Episcopo cancellario suo vnum de sigillis suis, per quod fieri præcepit mandata sua in regno, et tradidit illi in custodia turrim Londoniarum: Et tradidit Hugoni Dunelmensi Episcopo castellum de Windesouers cum forestis, & Comitatu in custodia. Transfretato itaque rege, statim fit contentio inter prædictos Dunelmensem, & Eliensem episcopos, quis eorum maior haberetur. nam quod vni placuit, alteri displicuit. Nam omnis potestas impatiens consortis erit. Et ne longè petatur exemplum,

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Eodem anno obijt sine prole Willielmus rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ, in Sicilia apud Panormum mense Nouembris. Iste Willielmus rex Siciliæ longè ante obitum suum dederat Constantiam, filiam Rogeri quondam regis Siciliæ, amitam suam Henrico regi Alemannorum, postea Romanorum Imperatori in vxorem, & constituit eam sibi hæredem in regno Siciliæ successuram, si ipse sine prole decederet; & hoc fecit sacramentis principum regni confirmari. Defuncto itaque rege VVillielmo, Tancredus Comes de la Liche consanguineus eius vsurpauit sibi regnum Siciliæ, contra sacramentum fidelitatis, quod fecerat prædictæ Constantiæ. Vnde Henricus Romanorum Imperator misit in Apuliam exercitum magnum, sub principibus Maguntino Archiepiscopo, & Henrico Teste. Qui post multarum ciuitatum combustiones, & oppidorum subuersiones imperfecto negotio domum redierunt. Et post eorum recessum, Richardus Comes de Cirne frater reginæ Siciliæ, vxoris Tancredi regis, congressus est in bello cum Comite Rogero de Andria, eâ ratione; quòd ipse auxilium præstiterat regi Alemannorum contra regem Tancredum: & cepit eum, & tradidit regi Tancredo. Ioanna verò soror Richardi regis Angliæ, quæ fuerat vxor VVillielmi regis Siciliæ vltimò defuncti, remansit in custodia regis Tancredi.

Anno gratię 1190. Richardus rex Anglię fuit in Normannia apud Burum die Natalis Domini, quę feria secunda euenit: & tenuit ibi solenne festum cum primatibus terrę illius. erat enim Natiuitas illa Dominica proxima post primã coronationem eiusdem Richardi. Et post natale Domini prędictus Richardus rex Anglię, & Philippus rex Francię collocuti sunt ad vadũ sancti Remigij: vbi pacem firmam statuerunt inter se, & regna sua; & ipsi eam scriptis commendatam, sacramento, et sigillis suis confirmauerunt, in festo S. Hilarij: et archiepiscopi, et episcopi vtriusq; regni in verbo veritatis dixerunt: et Comites et barones regnorũ pręstito sacramento iurauerunt, quòd ipsi pacem illam fideliter tenerent, et seruarent illibatam. Erat itaq; talis forma pacis, quòd vterq; illorum honorem alterius seruabit, et fidẽ ei portabit de vita, & membris, & terreno honore suo. & quòd neuter illorum alteri deficiet in negotijs suis: sed rex Frãciæ iuuabit regem Angliæ ad terram

ram suam defendendam, ac si ipse vellet ciuitatem suam Parisius defendere, si esset obsessa; & Richardus *rex Angliæ iuuabit regem Franciæ ad terram suam defendendam, ac si ipse vellet ciuitatem suam Rothomagi defendere, si obsessa esset. Comites autem, & barones vtriusque regni iurauerunt, quòd à fidelitate regum non discedent, nec guerram mouebunt vllam in terris illorum, quamdiu ipsi fuerint in peregrinatione sua. Et Archiepiscopi, & Episcopi firmiter promiserunt in verbo veritatis, quòd in transgressores huius pacis & conuentionis, sententiam anathematis dabunt.* Præterea prædicti reges statuerunt, quòd si alter illorum decessisset in peregrinatione Ierosolymitana, alter qui vixerit, pecunias defuncti, & gentes habebit ad seruitium Dei faciendum. Et quia ad præfixum terminum Paschæ parati esse non poterant, iter Ierosolymitanum distulerunt vsque ad festum natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ*; statuentes, quòd immutabiliter essent apud Vizeliacum. Eodem anno in vigilia Epiphaniæ Domini orta est grauis dissensio inter *Gaufridum* Eboracensem Electum, & *Henricum* eiusdem Ecclesiæ decanum, & *Bucardum* thesaurarium. Cùm enim prædictus electus in tanta solennitate voluisset audire vesperas in Metropolitana Ecclesia, prædictus *Henricus*, & *Bucardus* noluerunt expectare eum, sed vesperas inchoauerunt: Cumq; electus ille venisset in choro, vnà cum *Hamone* pręcentore, & alijs quibusdam eiusdem Ecclesiæ canonicis, vehementer indignatus est, & præcepit, vt tacerent: similiter præcepit præcentor. Decanus autem, & thesaurarius præceperunt, vt cantarent: tamen ad præceptum Electi, & Præcentoris siluerunt omnes; & Electus iterum inchoauit vesperas, & Thesaurarius præcepit omnes cereos extingui; quibus extinctis, & vesperis finitis; Electus conquestus est Deo, & clero, & populo de iniuria, quam Decanus & Thesaurarius ei fecerant; & illos, & ipsam Ecclesiam à celebratione diuini officij suspendit, donec ei inde satisfaceret. In crastino autem cùm omnis populus ciuitatis conueniret more solito ad Metropolitanam Ecclesiam, vt in ea propter diem solennem commodiùs audirent diuinum officium, & Electus ille, & prædicti decanus, & Thesaurarius essent in choro vnà cum Canonicis eiusdem Ecclesiæ ad pacem, & concordiam inter eos faciendam; decanus, & Thesaurarius noluerunt Electo suo aliquam facere satisfactionem de tali, & tanta transgressione: sed superbè locuti sunt contra eum. Vnde populus aduersus eos iratus, cùm in illos irruere vellet, Electus non permisit eos. Illi autem valdè perterriti fugerunt à facie hominum; quorum alter fugit ad tumbam sancti *Willielmi*; & alter recepit se in domo Decani, & Electus excommunicauit eos. vnde factum est, quòd Metropolitana Ecclesia, illo die à diuino cessauit officio. Eodem anno post Purificationem sanctæ *Mariæ Alienor* regina mater *Richardi* regis, & *Alays* soror *Philippi* regis Franciæ, & *Baldewinus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Iohannes* Norwicensis, & *Hugo* Dunelmensis, & *Godefridus* Wintoniensis, & *Reginaldus* Bathoniensis, & *VVillielmus* Eliensis, & *Hubertus* Salesbiriensis, & *Hugo* Cestrensis, Episcopi; & *Gaufridus* Eboracensis electus, & *Iohannes* Comes Moretonij frater regis, transfretauerunt de Anglia in Normanniam per mandatum domini regis: & habito cum illis consilio dominus rex statuit *VVillielmum* Eliensem Episcopum Cancellarium suum summum iustitiarium Anglię: & concessit *Hugoni* Dunelmensi Episcopo iustitiariam à fluuio Humbri, vsque ad terram regis Scotiæ. & fecit *Galfridum* Eboracensem Electum, & *Iohannem* Comitem Moretonij, fratres suos, iurare tactis sacrosanctis Euangelijs, quòd Angliam non intrarent infra tres annos proximò subsequentes, nisi per licentiam illius: tamen deinde relaxauit *Iohanni* fratri suo sacramentum, quod fecerat, & dedit ei licentiam redeundi in Angliam, præstito sacramento, quòd fideliter ei seruiret. Et rex misit in Angliam *Willielmum* Eliensem Episcopum Cancellarium suum ad præparandum sibi, & itineri suo necessaria: & volens exaltare eum super omnes tam clericos, quàm Laïcos regni sui, misit nuntios suos ad *Clementem* Papam, & effecit aduersus eum, quòd ille commisit præfato Cancellario legatiam totius Angliæ, & Scotiæ. Cúmque Cancellarius ille in Angliam veniret, fecit Turrim Londoniarum circundari fossato profundissimo, sperans, quod Tamesis fluuius perinde transiret. Deinde Cancellarius cepit ad opus domini regis de vnaquaque ciuitate Angliæ duos palefridos, & duos summarios de auxilio: & de vnaquaque Abbatia Angliæ vnum palefridum, & vnum summarium:

&de

& de vnoquoque manerio regis vnum palefridum, & vnum summarium. Eodem anno mense *Martij* * 17. Cal. Aprilis, feria sexta ante Dominicam in Ramis palmarum, *al. 18.* Iudæi ciuitatis Eboraci numero quingenti viri, exceptis mulieribus, & paruulis incluserunt se in turrim Eboraci, consensu & voluntate custodis turris, & vicecomitis, propter metum Christianorum: quam cùm prædicti vicecomes, & Constabularius repeterent, Iudæi noluerunt illam eis tradere. Vnde factum est, quòd populus ciuitatis, & extranei, qui ad Comitatum venerant, per exhortationem vicecomitis & constabularij, fecerunt impetum vnanimiter in Iudæos. Qui cùm insultum facerent in turrim die & nocte, Iudæi obtulerunt populo pecuniam magnam pro licentia abeundi cum vita: sed noluit populus accipere. Tunc surrexit quidam legisperitus, & ait: Viri Israelitæ audite consilium meum. Melius est, vt nosmet ipsi nos mutuò interficiamus, quàm incidamus in manus inimicorum legis nostræ. Omnes igitur Iudæi, tam viri, quàm mulieres assensum præbuerunt consilio illius: & accedens vnusquisque paterfamilias incipiens a maioribus domus suæ, primò incidit cum nouacula acuta guttura vxoris, & filiorum, & filiarum suarum; deinde totius familiæ suæ, & postremò sui ipsius. Quidam autem illorum proiecerunt interfectos suos extra murum super populum: quidam verò incluserunt interfectos suos in domo regia, & imposito igne combusserunt eos, & domos regis. & illi qui cæteros interfecerant a populo interfecti sunt. Interim quidam Christianorum incendebant domos Iudæorum, & rapinis intendebant, & sic consumpti sunt omnes Iudæi, qui erant in ciuitate Eboraca, & chartæ vniuersorum debitorum combustæ. Eodem anno obijt *Isabel* regina Franciæ, filia Comitis de Henou, antequam *Philippus* rex Franciæ maritus eius iter Ierosolymitanum arriperet. Eodem anno Annuntiatio Dominica euenit in ipso die Paschæ, quòd a multis retrò temporibus non euenit. Interim nuntij regis, quos ipse Romam misit pro Legatia Angliæ, & Scotiæ habenda ad opus *Willielmi* Cancellarij sui, redierunt cum literis domini papæ super eodem negotio. Auctoritate igitur legationis suæ prædictus Eliensis episcopus, Apostolicæ sedis legatus, & domini regis Cancellarius, & totius Angliæ iustitiarius, clerum & populum opprimebat; confundens fasque nefasque: nec erat in toto regno, qui auderet suæ resistere voluntati, nec in verbo. Post Pascha prædictus regis Cancellarius cum magno exercitu venit Eboracum, ad comprehendendum malefactores illos, qui Iudæos ciuitatis destruxerunt: & cognito, quòd per præceptum vicecomitis, & custodis turris hoc factum fuisset, vtrumque deposuit: & a ciuibus ciuitatis cepit * centum obsides de fide, & pace seruanda regi, & regno, & *al. omnes* quod iuri starent in curia domini regis de morte Iudæorum. Deinde idem Cancellarius tradidit *Osberto* de Longocampo fratri suo Comitatum Eboracensem in custodia, & præcepit firmari castellum in veteri castellaria, quod rex *Willielmus Ruffus* ibi construxerat. Milites autem prouinciæ, qui ad rectum noluerunt venire, præcepit comprehendi. Deinde præfatus Cancellarius auctoritate legationis suæ suspendit Canonicos, & vicarios, & clericos ecclesiæ sancti *Petri* Eboraci, quia noluerunt recipere eum cum processione; & ipsam ecclesiam tam diu sub interdicto tenuit, donec Canonici, & vicarij, & clerici ecclesiæ sancti *Petri* venirent ad pedem eius, & campanas eiusdem ecclesiæ in terram deponere fecit. Interim *Richardus* rex Angliæ dedit *Hugoni* Dunelmensi episcopo licentiam repatriandi, qui cum obuiaret Cancellario in villa de Blie, & offerret ei literas regis, in quibus concesserat ei rex Iustitiariam a flumine Humbri vsque ad terram regis Scotię in longitudine, & latitudine a mari vsque ad mare; respondit ei Cancellarius se libenter facturum mandatum regis; & duxit eum secum vsque Suwelle, & ibi cepit eum, & tenuit, donec reddiderat ei castellum de Windeshouere, & cætera quæ rex illi tradiderat in custodia. Et insuper episcopus Dunelmensis tradidit Cancellario *Henricum* de Puteaco filium suum, & *Gilbertum* de la Lalea obsides de fide seruanda regi, & regno: & sic episcopus Dunelmensis a captione Cancellarij liberatus, venit ad villam suam, quæ dicitur Houedene. Vbi cùm ipse episcopus per aliquot dies moram fecisset, venerunt Houedene *Osbertus* de Lungchamp, frater Cancellarij, & *Willielmus* de Stuteuilla, cum multa plebe armata, volentes episcopum per mandatum Cancellarij capere: sed idem episcopus securitatem illis dedit, quòd inde non recederet, nisi per licentiam regis, vel Cancellarij. Vnde

 episcopus

episcopus Dunelmensis misit nuncios suos ad regem Angliæ significans illi omnia, quæ ei acciderant per Cancellarium. Interim rex Angliæ profectus fuit in Gasconiam, & obsedit castellum *Willielmi* de Chisi, & cepit: & ipsum *Willielmum* dominum castelli suspendit, quia ipse peregrinos sancti *Iacobi*, & alios per terram suam transeuntes spoliauerat. Deinde perrexit rex Angliæ in Andegauiam ad Chinonem: & ibi constituit *Girardum* Anxiensem archiepiscopum, & *Bernardum* episcopum de Baonia, & *Robertum* de Sabul, & *Richardum* de Canuil, & *Willielmum* de Forz de Vlerum ductores & constabularios totius nauigij sui, quòd in terram nauigij Suliæ iturus erat; & tradidit eis chartam suam in hac forma.

Charta *Richardi* regis Angliæ de statutis illorum, *qui per mare ituri erant.*

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ, omnibus hominibus suis Ierosolymam per mare ituris, salutem. Sciatis nos, de communi proborum virorum consilio, fecisse has iustitias subscriptas. Qui hominem in naui interfecerit, cum mortuo ligatus projciatur in mare. Si autem eum ad terram interfecerit, cum mortuo ligatus in terra infodiatur. Siquis autem per legitimos testes conuictus fuerit, quòd cultellum ad alium percutiendum extraxerit: aut quòd alium ad sanguinem percusserit: pugnum perdat. Si autem de palma percusserit sine effusione sanguinis: tribus vicibus mergatur in mari. Si quis autem socio opprobrium, aut conuitia, aut odium Dei iniecerit: quot vicibus ei conuiciatus fuerit tot vncias argenti ei det. Latro autem de furto conuictus, tondeatur ad modum campionis, & pix bulliens super caput eius effundatur, & pluma puluinaris super caput eius excutiatur ad cognoscendum eum, & in prima terra, qua naues applicuerint, projciatur. Teste meipso apud Chinonem.* Præterea idem rex præcepit in alio breui suo, vt omnes homines sui, qui per mare essent ituri, obedirent dictis, & præceptis prædictorum iustitiariorum nauigij sui. Deinde perrexit rex Turonim: & ibi recepit peram, & baculum peregrinationis suæ, de manu *Willielmi* Turonensis archiepiscopi. Cúmque rex se baculo fulciret, fractus est baculus. Deinde idem rex & *Philippus* rex Franciæ conuenerunt apud Vizeliacum, vbi requiescit corpus beatæ *Mariæ Magdalenæ*: & facta est ibi mora duarum dierum; in octauis natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ* recesserunt inde. Et cùm venirent ad ciuitatem Leonum supra Rhodanum; & ipsi cum maiori parte familiarum suarum pontem Rhodani præterirent: pons idem onustus viris, ac mulieribus corruit, non sine multorum læsione. Ibidem verò præfati reges ab inuicem separati sunt propter multitudinem hominum sequentium illos; vnus enim locus illos capere non potuit. Rex autem Franciæ cum suis perrexit vsque Geneues: & rex Angliæ cum suis perrexit vsque Marsiliam.

Planctus super itinere versus Ierusalem.

Graues nobis admodum dies effluxêre,
Qui lapillis candidis digni non fuere.
Nam luctus materiam mala præbuere,
Quæ sanctam Ierusalem constat sustinere.
Quis enim non doleat tot sanctorum cædes,
Tot sacras Domino profanatas ædes,
Captiuatos principes, & subuersas sedes,
Deuolutos nobiles ad seruorum pedes?
Sed hæc non effugient oculos videntis,
Videns vidit Dominus nostræ mala gentis,
Et audiuit gemitum plebis innocentis,
Et caput conterere descendit serpentis.
Suscitauit igitur Deus Hebræorum
Christianos principes, & robur eorum
Vindicare scilicet sanguinem sanctorum,
Subuenire filijs mortificatorum.

Procedunt

Procedunt cum millibus multis armatorum
Illustris rex Angliæ, atque rex Francorum.
Est videre gloria agmen senatorum
*Armis iustitiæ, & * cultoribus Deorum.* al. cultibus
Est audire gratius fidei amicum
Romani imperij caput Fredericum
Debellantem iugiter crucis inimicum,
Vt reformet patriam statum in antiquum.
Tendunt cruce praua versus orientem,
Atque secum contrahunt totum occidentem:
Lingua, ritu, moribus, cultu differentem
Producunt exercitum, sed fide ferventem.
Vt victores redeant, imploremus Deum,
Vt tollant de medio terræ Cananæum
Ingressi Ierusalem pellant Iebusæum
Christianæ gloriæ portantes trophæum.

Dum autem *Richardus* rex Angliæ moram faceret apud Marsiliam, venerunt ad eum nuntij *Hugonis* Dunelmensis episcopi: & audita ab eis iniuria, quam prædictus Cancellarius ei fecerat, præcepit rex Comitatum Northumbriæ, & manerium de Sadberga reddi episcopo Dunelmensi. Vnde rex iterum fecit illi chartam suam in hac forma.

Alia charta *Richardi* regis de Sadberge reddenda *domino* Hugoni *Dunelmensi episcopo.*

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, Comitibus, baronibus, vicecomitibus, & omnibus ministris, & fidelibus suis totius Angliæ, Salutem. Sciatis, nos reddidisse Deo, & beato* Cuthberto, *& ecclesiæ Dunelmensi, &* Hugoni *episcopo, & successoribus eius in perpetuum manerium de Sadberga, cum wapentacco, & feodis miltũ, quæ priùs ei in puram & perpetuam eleemosynam dederamus, & charta nostra confirmauimus pro sexcentis marcis, quas idem nobis donauit. Quare volumus, & præcipimus, quòd ipse prædictum manerium, cum wapentacco, & feodis militum, & cum alijs omnibus pertinentijs suis in puram, & perpetuam eleemosynam liberè, & quietè, & honorificè teneat, & habeat, sicut in chartis nostris, quas idem habet, continetur. Et benè volumus & concedimus, quantum ad nos pertinet, quòd, si quis inde vim ei, vel molestiam contra chartas & confirmationes nostras fecerit, iram & maledictionem Dei, & nostram incurrat. Teste meipso apud Marsiliam.* Cúmque rex Angliæ apud Marsiliam per octo dies moram fecisset, expectans, & sperans de die in diem aduentũ nauigij sui, fraudatus a desiderio suo conduxit decem burcias magnas, & viginti galeas benè armatas, & intrauit cum familijs suis dolens, & confusus propter moram nauigij sui. Septima igitur die Augusti recessit rex Angliæ a Marsilia in galea Pumbone, & transiuit per insulam sancti *Stephani*, & per aquilam, & per montem nigrum, & per insulam sancti *Honorati*, & per ciuitatem de Nices, & per Wentemile ciuitatem. Et est sciendum, quòd inter Nices & Wentemile est diuisio terrarum regis Arragoniæ, & Italiæ. Deinde transiuit rex per sanctam *Mariam* de Funz, & per Nole. Tertia decima die Augusti transiuit rex per castellum, quod dicitur Suwene: & eodem die venit rex ad Geneues, vbi locutus est cum rege Franciæ, qui ibi infirmabatur in ædibus iuxta ecclesiam sancti *Laurentij*. Quartadecima die Augusti venit rex Angliæ ad portum Delphini in vigilia Assumptionis sanctę *Mariæ*, & ibi moram fecit per quinq; dies: & illuc misit ad eum rex Franciæ rogans, vt commodaret ei quinque galeas, & rex Angliæ obtulit ei tres; quas rex Franciæ refutauit. Nonodecimo die Augusti recessit rex Angliæ de portu Delphini, & venit ad portum *Veneris*: & in crastino venit ad portum de Pisa: & illuc venit ad eum *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus. *Iohannes* Eboracensis episcopus infirmabatur in ciuitate Pisana. Vicesima prima die mensis Augusti transiuit rex per insulam quæ dicitur Gurgune. Vicesima secunda die mensis Augusti venit rex ad portum

de Barate. Vicesima tertia die Augusti, in vigilia sancti *Bartholomæi* apostoli perrexit rex duas leucas per terram, & pauci milites cum eo super equos conductos, & venerunt ad portum iuxta castellum, quod dicitur Plumbum, obuiam galeis suis: & ibi intrauit rex galeam *Fulconis Rustac*, quam prius non intrauit: & vento gaudens optato præterijt insulam, quæ dicitur Feraire, & insulam, quæ dicitur Argentaire; & insulam, quæ dicitur Genit; & venit ad portum, qui dicitur Talemunde. Vicesima quarta die Augusti venit rex ad portum, qui dicitur Portekere, qui est in medio viæ inter Marsiliam, & Messanam. Eodem die rumpebatur velum galeæ in qua rex erat: & iterum intrauit rex galeam Pumbone, & præterijt Cornet ciuitatem; & Senes la veile ciuitatem; & locum qui dicitur Le far de Rume, & postea intrauit Tiberim. Ad cuius introitum est turris pulchra, sed solitaria: & sunt ibi ruinæ maximæ antiquorum murorum; et illuc venit ad eum *Octauianus* Hostiensis episcopus Cardinalis: cui rex turpia multa dixit; improbrando Romanis simoniam: quòd septingentas marcas debuerant habere pro consecratione episcopi Cenomannensis; et mille et quingentas marcas pro legatione Eliensis episcopi, et pecuniam magnam ne deponeretur Burdegalensis, qui a clericis suis accusabatur in crimine. Vicesima sexta die Augusti transiuit rex per quoddam nemus, quod dicitur Seluedene; in quo est via marmorea ad modum pauimenti facta, et durat via illa marmorea per medium nemus 24. milliaria; et nemus illud abundat ceruis et capreolis, et damis. Et eodem die transiuit rex per castellum quod dicitur Letum. Hic est portus, qui quondam tegebatur cupro; et erat ibi introitus cryptæ; per quam pecunia vndique allata ferebatur Romam; et postea transiuit rex per castellum quod dicitur Esture. Vicesima septima die Augusti rex præterijt rupem extensam in mari, quæ dicitur Le cap de cercel, et insulam, quæ dicitur Parmerole, et insulam, quæ dicitur Punce, et insulam, quæ dicitur Palmere. In summitate montis de Cap de Cercel est castellum, in quo latrones, et piratæ se sæpiùs abscondunt. Deinde venit rex ad ciuitatem, quæ dicitur Tharracene; vbi quondam erat portus cupro tectus. Deinde venit ipse ad Garillam: et inde ad castellum, quod dicitur le cap del Espurun. Hic est diuisio terræ Romanorum, et terræ regis Siciliæ, in illa parte, quæ dicitur principatus Capuæ. Deinde præterijt rex insulam, quæ dicitur Le pantee, quæ distat a Gaeta ciuitate per quadraginta milliaria. Pantee terra fuit *Pilati:* et ibi erat portus cupro tectus. Deinde præterijt rex insulam, quæ dicitur Istellemanie; quæ semper fumat. Hæc insula dicitur accensa fuisse ab insula, quæ dicitur *Vulcanus*; igne volante, et comburente, vt dicunt, mare et pisces. ab hac non multum distat insula, quæ dicitur **Ile** de Girun: vbi est castellum bonum et portus. Deinde præterijt rex insulam, quæ dicitur Baterun, et portum de Baie, vbi sunt balnea *Virgilij*: et distat per decem milliaria a Neapoli. Deinde præterijt rex Capue, et cap de Mauerbe: quæ est media via inter Neapolim, et Salernum. Vicesima octaua die Augusti venit rex Neapolim, et perrexit ad abbatiam sancti *Ianuarij* ad videndum filios *Raimundi*, qui stant ibi in crypta in pellibus, et ossibus: et ibidem moram fecit, vsq; ad natiuitatē sanctæ *Mariæ* virginis matris Domini: et eodem die perrexit rex Salernum in equis conductis: & ibidem moram fecit magnam. Interim *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Hubertus* Salesburiensis episcopus, & *Ranulfus* de Glanuilla, qui venerant cum rege Angliæ ad Marsiliam ibidem naues intrauerunt. & fecit illis Dominus prosperum iter; ita quòd in breui perduxit eos sine impedimento per magnum pelagus vsque ad obsidionem Accon. *Iohannes* verò Norwicensis episcopus papam adijt; & accepta ab eo licentia redeundi, dimisit crucem & domum redijt absolutus. quod cùm regi domino suo constaret, cepit de illo per manum Templariorum, & Hospitalarium mille marcas pro redemptione. Nauigium autem regis Angliæ, cui archiepiscopus Anxiensis, & episcopus Baiocensis, & *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forz præfuerunt, iter arripuit Ierosolymitanum statim post Pascha de diuersis portubus Angliæ, & Normanniæ, & Brittanniæ, & Pictauiæ. Cuius nauigij pars quædam conuenit in portu de **Dertemue**, & post moram aliquot dierum ibidem factam, cùm prædictæ naues numero decem velificarent versus * Vlysbonam, & præterijssent quandam terram protensam in mari, quæ dicitur Godestert; & præterijssent Brittanniam habentes sanctum *Mathæum* de finibus terræ, vel de fine Posternæ in sinistra nauigij parte; & mare magnum, quo itur in

al. Vlyxisbonam

Hiberniam,

Hiberniam, in dextris nauigij dimiserunt totam Pictauiam, & Gasconiam, & Bisac in sinistra parte nauigij. Et cùm prętèrirent iam mare Brittannicum, & mare Pictauicum, & venirent in mare Hispanicum, in sancta die Ascensionis Domini hora tertia arripuit illas tempestas valida, & horribilis; & ab inuicem in momento in ictu oculi sunt separatæ: & dum tempestas sæuiret, & omnes clamarent ad Dominum cùm tribularentur; beatus *Thomas* Cantuariensis archiepiscopus & martyr, per tres vices visibiliter apparuit tribus personis, qui erant in naue Lundoniensi, in qua erant *Willielmus* filius *Osberti*, & *Gaufridus* aurifaber, ciues Londonienses, dicens illis: Nolite terreri; Ego *Thomas* Cantuariensis archiepiscopus, & beatus *Edmundus* martyr, & beatus *Nicholaus* confessor, constituti sumus a Domino custodes huius nauigij regis Angliæ: & si homines huius nauigij se a prauis operibus custodierint, & de præteritis pœnitentiam egerint, Dominus dabit eis prosperum iter, & in semitis eius gressus eorum diriget. His itaque sub tertia repetitione dictis, beatus *Thomas* ab oculis eorum elapsus est, & statim cessauit tempestas, & facta est in mari tranquillitas magna: & iam nauis illa Lundoniensis, in qua beatus *Thomas* martyr apparuit, præterierat portum Vlixisbonæ, & caput sancti *Vincentij*, & peruenerat prope ciuitatem Siluiæ, quæ in finibus illis tunc temporis vltima fuit omnium villarum Christianitatis; & erat adhuc ibi Christiana fides nouella, vtpote, quæ in anno proximo præterito erepta erat de manibus Paganorum, & facta Christicola, vt suprà dictum est. Ignorantes igitur illi, qui in naue illa erant, vbi essent; emissa nauicula sua nauigauerunt ad terram, & cognouerunt per indicia, quòd terra illa terra erat Christianorum, & quòd non erat eis vlteriùs via tuta sine bono, & magno comitatu. Accesserunt ergò ad ciuitatem: & cognita aduentus eorum causa, episcopus ciuitatis Siluiæ, & clerus, & populus, receperunt eos gratanter: gratias Deo agentes pro illorum aduentu. erant enim in naui illa centum iuuenes probi, & benè armati.

Interim *Boiac* * *Almiramisi* imperator Africæ, & Hispaniæ Saracenicæ, magno congregato exercitu, venit in terram *Sanctij* regis Portugalensis in vindictam imperato- [al. Almiramimoli] ris Africæ patris sui, anno sexto proximo præterito, defuncti in obsidione apud sanctam *Erenam* castellum *Aldefonsi* regis, patris prædicti *Sanctij* regis Portugalensis. Ciues autem Siluiæ timentes aduentum prædicti imperatoris, non permiserunt iuuenes illos Lundonienses ab illis recedere: sed & nauem illorum fregerunt, & de asseribus illius fecerunt ciuitatis propugnacula; promittentes & omnimodam securitatem facientes, quòd rex Portugalensis benè solueret eis moram, quam faciebant, & damnum, quod habebant de amissione nauis suæ; & factum est ita. Rex namque Portugalensis dedit eis nauem pro naue, & expensas pro expensis soluit. Præterea nouem aliæ naues de nauigio regis Angliæ, quæ in eadem tempestate erant, applicuerunt in diuersis partibus Hispaniæ: tum Domino duce tandem peruenerunt ad ciuitatem Vlixisbonæ, ascendentes per fluuium Tagi. In eadem verò ciuitate Vlixisbonæ requiescit corpus sancti *Vincentij* martyris: & antequam illuc peruenirent, prædictus imperator Africæ die natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ* transiuit fluuium Tagi per vadum, & omnis exercitus eius cum eo: & obsedit castellum *Sanctij* regis Portugalensis, quod dicitur Turresnoues. Rex verò Portugalensis misit legatos suos ad peregrinos, qui in nauibus venerant ad ciuitatem Vlixisbonæ, & petijt ab eis succursum contra Saracenos. Quingenti igitur viri benè armati, & ex omnibus, qui nauibus venerant, præelecti, fortiores, & animosiores elegerunt magis mori in bello pro nomine *Iesu Christi*, quàm videre mala gentis suæ, & exterminium; & relictis nauibus & socijs suis, perrexerunt ascendentes per fluuium Tagi vsque ad sanctam * *Erenam*, quæ di- [al. Herenam] stat à ciuitate Vlixisbonæ per duas dietas: & inuenerunt ibi *Sanctium* regem Portugalensem auxilio, & consilio destitutum. paucos enim habebat viros bellicosos, & ferè omnes inermes, & iam prædictus imperator ceperat castellum regis, quod obsederat, & aliud castellum, quod dicitur Tumar, castellum Templariorum obsedit; qui cùm audisset aduentum peregrinorum timuit valdè; & missis legatis ad regem Portugalensem petijt ab eo Siluiam, & ipse recederet cum exercitu suo, & redderet ei castellum, quod ceperat, & pacem haberet cum illo per septem annos. quod cùm rex Portugalensis facere nollet, prædictus imperator mandauit ei, quòd in crastino veniret obsessurus

obſeſſurus ſanctam *Herenam*. Tunc rex Portugalenſis, inito conſilio cum peregrinis, qui de nauibus venerant, conſtituit homines ſuos in turribus, & in fortioribus murorum propugnaculis. peregrini autem, qui de nauibus venerant, debiliores partes ciuitatis ſibi elegerunt, audaciam habentes pro muro. In craſtino autem, cùm omnes eſſent ſuccincti ad bellum, & clangor eſſet in foribus iamiam, veniet, & non tardabit; repentè venit nuntius dicens: imperator mortuus eſt iam triduanus, & exercitus eius fugit: & adhuc eo loquente, venerunt duo: deinde tres: deinde plures eundem ſermonem dicentes. Crediderunt ergo illis rex, & vniuerſus populus, & ciuitas replebatur gaudio, & exultatione. In craſtino autem dedit rex viris, qui de nauibus venerant licentiam redeundi ad naues ſuas: promittens, quòd benè recompenſaret eis labores ſuos: ſed antequam illi ad naues ſuas veniſſent, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla venerunt Vlixisbonam cum ſexaginta tribus nauibus magnis de ſtorio regis Angliæ: ſtorium idem eſt, quod nauigium. Quidam verò hominum, qui in Comitatu *Roberti* de Sabloil, & *Richardi* de Camuilla venerant, malefactores erant & peruerſi: qui exeuntes de nauibus in ciuitatem Vlixisbonæ aſcenderunt, & per vias, & vicos incedentes ſuperbè locuti ſunt cum populo ciuitatis; & cum mulieribus, & filiabus ciuium per vim coinquinati ſunt: & Paganos & Iudæos ſeruos regis, qui in ciuitate habitabant, fugauerunt, diripientes res & poſſeſſiones eorum, & domus eorum combuſſerunt: & vineas eorum vindemiauerunt, non relinquentes in eis vuam, neque racemum. Quod cùm regi Portugalenſi domino ciuitatis Vlixisbonæ conſtaret, velociùs aduenit cum manu potenti, & inuentis ibi *Roberto* de Sabloil, & *Richardo* de Camuilla cum nauigio regis Angliæ, faciem hilarem, & pacem ſpondentem eis exhibuit, patienter ſuſtinens iniurias ſibi & plebi ſuæ illatas. In craſtino autem aduentus regis, prædicti duces nauigij receperunt ab vniuerſis hominibus nauigij ſacramentum, quòd fideliter tenerent, & inuiolabiliter obſeruarent prædictas aſſiſas in charta regis Angliæ ſignatas. Poſt triduum verò orta eſt diſſenſio inter ciues Vlixisbonæ, & quoſdam illorum, qui in nauibus venerant, ita quòd ex vtráque parte multi ceciderunt in bello interfecti: & clamor populi peruenit ad aures regias; & ſtatim clauſæ ſunt portæ ciuitatis, & omnes qui de nauibus in ciuitatem aſcenderant ad edendum, & bibendum, capti ſunt, & incarcerati, numero viri ſeptingenti. & antequam illi a captione regis exirent fecit rex Portugalenſis cum *Roberto* de Sabloil, & *Richardo* de Camuilla pacem qualem voluit videlicet in hac forma; quòd mala præterita ex vtráque parte remitterentur, & quòd ipſi pacem firmam tenerent regi, & regno vbicúnque fuerint in terra ſua; & ipſe rex ſimiliter & ſui pacem ſeruarent peregrinis in tota terra ſua, & quòd arma & cætera omnia, quæ in prælio illo amiſſa fuerant ex vtráque parte redderentur. Quod cùm factum fuiſſet, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla receſſerunt a ciuitate Vlyxisbonæ cum claſſe regis Angliæ, in vigilia ſancti *Iacobi* apoſtoli feria quarta, & eadem die venerunt ad introitum maris, vbi Tagus cadit in mare. & eodem die venit illuc *Willielmus* de Forisdeulerun cum triginta tribus magnis nauibus de nauigio regis Angliæ: & erant pariter in eodem loco de ſtorio regis Angliæ centum, & ſex magnæ naues onuſtæ viris bellicoſis, & victualibus, & armis. In craſtino autem feſti ſancti *Iacobi* Apoſtoli, feria ſexta, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forisdeulerun receſſerunt a portu Vlyxisbonæ cum nauigio regis Angliæ, tranſeuntes per montem magnum protenſum in mari, qui dicitur Spichel, & per portum Dalchath, & per Palmel, & per Sinnes, terram quondam arenoſam protenſam in mari, & per portum Deordunitæ, & per montem magnum, & excelſum, protenſum in mari qui dicitur caput ſancti *Vincentij*; in quo corpus ſancti *Vincentij* requieuit intumulatum per multa tempora, vſque dum tranſlatum fuit ad ciuitatem Vlyxiſbonæ. Deinde tranſierunt ante portum Siluiæ, quæ tunc temporis vltima fuerat Chriſtianorum ciuitas in partibus illis Hiſpaniæ. Deinde tranſierunt per ciuitatem Paganorum quæ dicitur ſancta *Maria* de Hayrun; & eſt notandum quare ciuitas illa ſic nominatur ſancta *Maria* de Hayrun. Hayrun dicitur locus, in quo ciuitas illa ſita eſt, & Chriſtiani, qui ædificauerunt eam, ſic nominauerunt eam; & in memoriam beatæ Dei genetricis *Mariæ* Iconiam quandam lapideam ſuper murum ſtatuerunt. Deinde cùm Pagani præualuiſſent aduerſus Chriſtianos obtinuerunt

runt

runt eam; & cùm Iconiam illam ſupra murum ſtantem inueniſſent, amputauerunt caput, & pedes, & brachia illius in contemptum fidei Chriſtianæ, & beatæ *Mariæ*, & proiecerunt illa longiùs in mare. Quo facto mare, & tellus facta ſunt ſterilia, & fames prævaluit ſupra terram illam, adeo quòd omnia ferè, homines, & animalia fame interirent: tunc ſeniores populi & iuuenes omnes a maximo vſque ad minimum, die ac nocte plorantes, & in ſacco, & cinere pœnitentiam agentes, recordati ſunt Iconiæ, cuius caput, & manus, & pedes abſciderant; dicentes peccauimus, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus, quoniam caput & manus, & pedes amputauimus. quid enim mali fecerunt? Quæramus ergo illa, & apponamus ea in locis ſuis, vt ſic ſaltem auertat Deus iram ſuam a nobis, & a ciuitate iſta. & miſerunt Sagenas ſuas in mare, vbi proiecerant caput, & manus, & pedes Iconiæ, & trahentes ea in terram cum ſagenis, appoſuerunt caput collo, & manus brachijs, & pedes tibijs, & ſolidauerunt ea cum auro, & argento primo & puriſſimo; & deinde ſtatuerunt Iconiam illam in loco honorabili, et habetur in magna veneratione vſque in hodiernum diem: et ſtatim ceſſauit fames, et terra dedit fructum ſuum. Deinde tranſierunt ante caſtellum, quod dicitur Merell; Deinde ante portum de Hodiene: Deinde ante portum de Calice. Deinde ante montem, qui dicitur Muntalue. Deinde ante quandam terram arenoſam protenſam in mari, quæ dicitur caput Almilan. Deinde ante caſtellum, et portum, qui dicitur Saltis; Deinde ante portum Sibyllæ, qui dicitur Windelkebir, et inter Sibyllam, et introitus portus, in medio viæ eſt caſtellum, quod dicitur Captall. Deinde venerunt ad diſtrictas Affricæ, et tranſierunt per medium diſtrictarum Affricæ prima die Auguſti feſto ſancti *Petri* ad vincula feria quinta, et ibi incipit Mediterraneum mare: et dicitur Mediterraneum mare, ideò quòd vndiq; circumcluditur terra, excepto vno introitu, et vno exitu; quorum alter dicitur diſtrictæ Affricæ; et alter brachium ſancti *Georgij*, quod eſt apud ciuitatem Conſtantinopolim. Et eſt notandum, quòd ab introitu diſtrictarum Affricæ, vſque propè Scaloniam, eſt terra Paganorum in dextra parte nauigij, et ex oppoſito ab introitu diſtrictarum Affricæ vſque ad montem magnum, qui dicitur Muncian, eſt Hiſpania Sarracenica, quæ dimittenda eſt in ſiniſtra parte nauigij: Et eſt notandum, quòd ad æſtimationem nautarum introitus diſtrictarum Affricæ ab vna ripa in alteram non habet pluſquam ſex milliaria in laitudine, et ex vtráque parte habetur mons magnus ſcilicet vnus in Hiſpania, qui dicitur Calpes; et alter in Affrica in oppoſito, qui dicitur Athlas; et ad introitum diſtrictarum Affricæ ſunt in Affrica ſecus mare ciuitates, quarum nomina hæc ſunt: Bethe, Dudenardi, Eſparte, Thange, Cacummin, Muee, Boloos, et Scep, quæ eſt nobiliſſima omnium ciuitatum Affricæ: et in Hiſpania quaſi ex oppoſito ſunt ciuitates, et caſtella, quorum nomina hæc ſunt: Beche, Dudemarbait, Leziratarif, Gezehakazera, et Iubaltarie inſula, Mertell, Swail caſtellum Maurorum: ad pedem montis Iubaltariæ ſunt duæ nobiles ciuitates ſitæ; quarum vna dicitur Alentia; et altera Iubalar. Deinde eſt Magga ciuitas; cúmque nauigium regis Angliæ prope ſupradictas ciuitates Hiſpaniæ præteriſſet, tranſiuit ante Salamame ciuitatem: Deinde ante Vilages ciuitatem magnam muro clauſam; in cuius circuitu ſunt centum ſexaginta turres lapideæ. Deinde tranſiuit per montem magnum et excelſum, qui dicitur caput de Melich. Deinde per Munacas caſtellum. Deinde per nobilem ciuitatem, quæ dicitur Almaria, vbi fit nobile ſericum, et delicatum, quod dicitur ſericum de Almaria. Deinde per montem magnum, & excelſum protenſum in mare, qui dicitur caput de Almaria. Deinde ante Carthaginem ciuitatem bonam in littore maris ſitam. Deinde ante Peniſecle caſtellum bonum, & pulchrum. Deinde tranſiuit per quandam arenam propenſam in mari, quæ dicitur Alaſcerat. Deinde per quandam terram propenſam in mari, quæ dicitur caput *Martini*. Deinde ante ciuitatem magnam, quæ dicitur Denie. Deinde ante portum Valentiæ, Et eſt ſciendum, quòd Valentia ciuitas bona eſt, & diſtat ab introitu portus ſui per ſeptem milliaria. Deinde tranſiuit ante Baiane caſtellum. Deinde ante Peniſcule caſtellum in littore maris ſitum, & illud eſt vltimum caſtellum Paganorum in Hiſpania ſupra mare. Deinde tranſierunt per montem magnum & excelſum protenſum in mari, qui dicitur Muſcian; & mons ille diuidit terram Paganorum a terra Chriſtianorum, & ibi incipit

pit terra regis Arragoniæ; & prope montem illam inter montes longè à mari sita est bona ciuitas, quæ dicitur Ceruere: & ad pedem montis illius super littus maris stat castellum, quod dicitur Ampost, in terra regis Arragoniæ, quod Hospitales tenent; & ibi est magnus fluuius aquæ dulcis, qui dicitur Ebre; & nobilis ciuitas, quæ dicitur Turtusa; stat super fluuium illum, quæ distat ab introitu portus per triginta milliaria. Deinde transierunt per ciuitatem magnam archiepiscopalem sitam in littore maris, quæ dicitur Taragutie, & prope illam est mons magnus protensus in mari, qui dicitur caput de salut: & sub monte illo est bonus portus. Deinde ante ciuitatem magnam episcopalem sitam in littore maris, quæ dicitur Barzelune. Deinde transierunt ante castellum situm in littore maris, quod dicitur sanctæ *Felicæ*. & ibi est bonus portus. Deinde transierunt terram Comitis Poncij, transeuntes ante ciuitatem bonam, quæ dicitur Empiris, & ibi est bonus portus. Deinde transierunt per montem magnum protensum in mare, qui dicitur caput de Castilun, & ibi est bonus portus, qui dicitur portus de Castilun, & in ascendendo per fluuium illum est castellum bonum, quod dicitur Castilun. Deinde transierunt ante bonum portum & magnum, qui dicitur Cadakis. Deinde transierunt per montem magnum protensum in mare qui dicitur caput de Crous: & ibi est bonus portus. Deinde transierunt per castellum bonum, situm in littore maris, quod dicitur Cockeliure; & ibi est portus bonus, qui dicitur portus *Veneris*. Deinde transierunt per quandam arenam protensam in mare, quæ dicitur caput Leucare, faciens signum magnum, in quo prope littus maris est bona ciuitas episcopalis, quæ dicitur Narbona, & monasterium, quod dicitur sancta *Maria* de mari. Deinde transierunt per quandam terram protensam in mare, quæ dicitur Briscou. Deinde intrauerunt terram Comitis de Agda, transeuntes ante ciuitatem bonam sitam in littore maris, quæ dicitur Agda. Deinde transierunt prope Vilenoue episcopatum de Maggalona. & propè inde est portus de monte Pessolano, qui dicitur Lates. Deinde transierunt ante insulam quæ dicitur Odur, quæ est ad introitum Rodani, & in ascendendo per Rodanum itur ad ciuitatem bonam archiepiscopalem, quæ dicitur Arle le Blanc; & in ascendendo superiùs per eundem fluuium, itur prope sanctum *Egidium*. & in ascendendo superiùs per eundem fluuium itur ad bonam ciuitatem, quæ dicitur Liun sur le Rodne. Deinde peruenerunt vsque ad Marsiliam, quæ distat per viginti milliaria ab introitu Rodani. Marsilia est ciuitas episcopalis sub potestate regis Arragoniæ. Ibi fuerunt reliquiæ sancti *Lazari* fratris sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, & *Marthæ*; qui ibidem septem annis episcopatum tenuit, postquam *Iesus* suscitauit eum a mortuis. In ciuitate autem illa est bonus portus multis, & magnis nauibus, ferè circumclusus montibus altis, & ex vna parte portus illius est ciuitas illa episcopalis; & ex altera parte portus ex opposito est Abbatia sancti *Victoris*, in qua centum nigri monachi Deo seruiunt; & ibi, vt dicunt, sunt corpora septies viginti innocentum pro *Christo* interfectorum, & reliquiæ sancti *Victoris*, sociorúmque eius; & virgæ quibus flagellatus erat Dominus; & maxilla sancti *Lazari*, & vna costarum sancti *Laurentij* martyris: & inter Marsiliam, & Abbatiam illam non longè a via recta est monasterium, in quo habetur brachium sanctæ *Margaretæ* virginis: & iuxta Abbatiam sancti *Victoris*, sunt duo alti montes; quorum vnus dicitur mons *Rollandi*; & alter mons *Hospinelli*. Et est sciendum, quòd a Marsilia vsque Accon non sunt nisi quindecim dierum, & noctium scinglaturæ ad bonum ventum. sed tunc itur per magnum pelagus, ita quòd postquam montes de Marsilia desierint videri; non videbitur terra neque a dextris, neque à sinistris, si rectus cursus teneatur, donec videatur terra Suliæ; et si fortè aliqua terra videatur in dextra parte nauigij, terra Paganorum est; et si terra videatur in sinistra parte nauigij, terra Christianorum est. Prætereà sciendum est, quòd multæ insulæ Sarracenicæ sunt inter districtas Affricæ, et Marsiliam; quarum vna dicitur Maiorc; et altera dicitur Eniuce; et vtráque illarum tributaria est sub rege Arragoniæ; et insula de Maiorc reddit ei trecentos pannos sericos de Almaria per annum de tributo: et insula de Eniuce reddit ei per annum de tributo ducentos pannos de serico de Almaria.

Diuisio regnorum secus mare.

Sciendum est, quòd tota terra, quæ est ab Anglia, vsq; in Hispaniam secus mare: videlicet Normannia, Brittannia, Pictauia, est de dominio regis Angliæ; & protenditur vsq; ad portum, qui dicitur * Huarz, qui diuidit terram Comitis de Baonia à terra regis Nauarræ. Et terra regis Nauarræ incipit a portu de Huuiarz, & protenditur vsque ad aquam, quæ dicitur Castre: quæ diuidit terram regis Nauarræ a terra regis Castellæ. Et terra regis Castellæ incipit ab aqua de Castre, & protenditur vsque ad montes de Sore, qui diuidunt terram regis Castellæ a terra regis de sancto *Iacobo:* & terra regis de sancto *Iacobo* incipit a montibus de Sore, & protenditur vsque ad aquam de Mine, quæ diuidit terram regis de sancto *Iacobo* a terra regis Portugalensis; & terra regis Portugalensis incipit ab aqua, quę dicitur Mine, & protenditur vltra ciuitatem de Selues. Et post ciuitatem de Selues, incipit terra Paganorum, qui sunt in Hispania secus mare sub dominio imperatoris Affricę, quæ protenditur vsque ad montem magnum, qui dicitur Muntcian. Et in Hispania illa Saracenica sunt quatuor reges principales: quorum vnus dicitur rex de Cordres, id est Corduba. Vnde Lucanus:

* al. Huniarz.

Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,
Quæ gessere pares, hinc socer, inde gener.

Alter rex dicitur Gant; Tertius dicitur rex de Murcia; Quartus dicitur rex de Valencia. Et terra illius protenditur vsque ad montem, qui dicitur Muntcian; & mons ille diuidit terram Paganorum a terra Christianorum, scilicet à terra regis Arragoniæ; & terra regis Arrogoniæ incipit a monte illo, qui dicitur Muntcian, & protenditur vltra ciuitatem de Nice. Et a ciuitate de Nice incipit terra imperatoris Romanorum; & est ibi bona ciuitas, quæ dicitur Vintemile. & terra imperatoris protenditur inde secus Mare vsq; ad Gaetam, quæ est in Apulia terra regis Siciliæ; & terra illa dicitur principatus Capuæ. Et est sciendum, quòd in medio viæ inter Marsiliam, & Siciliam sunt duæ insulæ magnæ: quarum maior dicitur Sardena, & altera dicitur Corzege, & multæ insulæ sunt in circuitu Siciliæ; quarum quædam sunt ardentes, & in mari illo circa Sardenam; & Corzhegæ sunt pisces similes Siccis, qui volant in aëra exeuntes a mari. & cùm volauerint quasi per vnum stadium, iterum descendunt in mare, & sunt ibi falcones multi volantes post pisces illos, & insequentes, vt rapiant ex illis escam sibi. Et qui hoc vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius: quia cùm ipse in mensa sedisset videlicet in alta naui, quidam ex piscibus illis volantibus cecidit ante illum super mensam. Et est notandum, quòd vna insularum illarum, quæ sunt in circuitu Siciliæ maior cæteris dicitur Muntgibel, quæ ita vehementer ardere solebat, quòd magnam partem maris in circuitu eius desiccabat, & pisces comburebat, sed iamdiu ardere cessauit meritis, & precibus beatæ *Agathæ* virginis, & martyris. Quadam enim die, cùm ignis vehementiùs solito exiret a fornace montis Gibel, & appropinquasset ciuitati Cathanensium, vbi sanctum corpus beatæ *Agathæ* requiescit; paganorum multitudo fugiens ad sepulchrum eius, tulerunt velum eius contra incendium; & ignis reuersus est in mare, & comburens desiccauit mare ferè per vnum milliare, & pisces combussit, de quibus multi euaserunt semiusti, & ex genere illorum sunt ibi, vsque in hodiernum diem pisces semiusti, qui dicuntur pisces sanctæ *Agathæ*. Et si contigerit, quòd aliquis illorum piscium captus fuerit ab aliquo piscatore, statim dimittitur abire propter reuerentiam beatæ *Agathæ*, ad laudem & gloriam Domini nostri *Iesu Christi*, qui semper est mirabilis, & gloriosus in sanctis suis. *Robertus* itaq; de Sablaill, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forz de Vlerum, transeuntes cum nauigio *Richardi* regis Angliæ inter Affricam, & Hispaniam post tēpestates plurimas, quas in itinere illo perpessi sunt, peruenerunt Marsiliam, in octauis assumtionis sanctæ *Mariæ* feria quarta, cum toto nauigio illis commisso: & non inuento ibi rege domino suo, per octo dies fecerunt ibi moram, propter quosdam necessarios nauium apparatus. Deinde secuti sunt regem; & in festo exaltationis sanctæ crucis venerunt Messanam in Sicilia feria sexta; & die Dominica sequenti venit illuc *Philippus* rex Franciæ, 16. Cal. Octobris, & *Margaretus* admiralis, & *Iordanus* del Pin, & cæteri ciuitatis custodes honorifice

norificè susceperunt eum, & tradiderunt ei palatium *Tancredi* regis Siciliæ ad hospitandum ibi. Cùm ergo *Richardus* rex audisset, quòd nauigium suum Messanam venerat, decimo tertio die Septembris a Salerno recessit, & transiens ante ciuitatem archiepiscopalem, quæ Melfe dicitur, & ante ciuitatem archiepiscopalem quæ Conze dicitur, decimo octauo die Septembris, venit ad ciuitatem, & castellum, quæ dicuntur Escale. Iuxta hoc castellum est insula parua, vbi dicuntur fuisse scholæ *Lucani.* & adhuc est ibi camera pulchra sub terra, in qua *Lucanus* studere consueuerat. Nocte sequenti iacuit rex in villa, quæ dicitur Lacerart in Prioratu montis Cassiæ. Nono decimo die Septembris transiens rex per Prioratum, qui dicitur sanctus *Michael* de Iosaphat, venit ad alium Prioratum eiusdem ordinis, qui dicitur sancta *Maria* de Fosses, & ibi est castellum, quod dicitur sanctę *Luchea.* Vicesima die Septembris transiens rex per castellum quod dicitur Lamante, venit ad villam, quæ dicitur sancta *Eufemia.* Vicesima prima die Septembris venit rex ad Melide, & ibi honorificè susceptus fuit, & procuratus in Abbatia sanctæ Trinitatis. Ibi est turris lignea iuxta Abbatiam, per quam *Robertus* Wiscardus expugnauit, & obtinuit castellum & villam de Melide. Vicesima secunda die Septembris rex Angliæ recedens de Melida cum vno solo milite transiuit per villam quandam paruam, & cùm transisset, vertit se ad domum quandam, in qua audiuit accipitrem, & intrans domum cepit illum, quem cùm dimittere noluisset, rustici multi vndiq; adcurrentes impetum fecerunt in eum cum lapidibus & fustibus; Et cùm vnus illorum cultellum suum in regem extraxisset; rex eum cum lato gladij sui verberans: gladium suum fregit, & alios lapidibus obruit, & sic vix euadens ex manibus eorum venit ad Prioratum, qui dicitur Labainarie, & nullam ibi moram faciens transiuit fluuium magnum, qui dicitur Lefar de Meschines. Et iuxta turrim lapideam, quæ est ad introitum del Far in Sicilia, iacuit nocte illa in tentorio. fluuius autem ille del far diuidit Calabriam, & Siciliam. Et ad introitum del Far prope Labaniarie est periculum illud marinum, quod dicitur Scylla, & in exitu eiusdem fluuij est aliud periculum maris, quod dicitur Charybdis. Vicesima tertia die Septembris *Richardus* rex Angliæ venit Messanam in Sicilia, cum burcijs multis, & alijs magnis nauibus, & galeis in tanta gloria, & sonitu tubarum, & buccinûm, quòd tremor apprehendit eos, qui in ciuitate erant. Rex verò Franciæ & sui, & omnes principes ciuitatis Messanæ, & clerus, & populus stabant in littore admirantes super his, quæ viderant, & audierant de rege Angliæ, & de potestate eius: qui cùm applicuisset, statim locutus est cum *Philippo* rege Franciæ; & post colloquium istud rex Franciæ statim eodem die intrauit naues suas, volens procedere versus terram Ierosolymitanam; sed cùm a portu exisset, statim illo die vento sibi in contrarium mutato, dolens, & inuitus Messanam reuersus est. Rex verò Angliæ intrauit domum *Reginaldi* de Muhec, vbi hospitium suum præparabatur in suburbio extra ciuitatem infra vineas. Vicesima quarta, & vicesima quinta die Septẽbris venit rex Angliæ ad hospitium regis Franciæ loqui cum eo, & è diuerso. Interim *Richardus* rex Angliæ misit nuncios suos ad *Tancredũ* regem Siciliæ, & liberauit de custodia eius *Iohannam* sororem suam quondam reginam Siciliæ. Vicesima octaua die Septembris exiuit rex Angliæ obuiam *Iohannæ* sorori suæ, quæ eodem die venit Messanam de Panormo per galeas missas a rege *Tancredo.* Vicesima nona die Septembris, scilicet die sancti *Michaelis*, venit rex Franciæ ad hospitium sororis regis Angliæ, & vidit eam, & gauisus est. Tricesima die Septembris rex Anglię transiuit fluuium del Far, & cepit munitissimum locum, qui dicitur le Baniare, & prima die Octobris introduxit *Iohannam* sororem suam in locum illum munitissimum, & dimittens eam ibi cum militibus, & multis alijs seruientibus Messanam redijt. Secuuda verò die Octobris cepit rex Angliæ monasterium Griffonum, videlicet locum munitissimum, quod est in medio fluminis del Far inter Messanam, & Calabriam, & posuit in eo victualia sua, quæ de Anglia, & alijs terris suis venerant, & expulsis inde monachis, & seruientibus eorum muniuit illud militibus, & alijs custodibus. Cùm autem ciues Messanæ vidissent, quòd rex Angliæ in castello de la Baare cum sorore sua milites, & seruientes posuisset, & quòd ipse monasterium Griffonum occupasset, habuerunt eum suspectum conijcientes, quòd totam occuparet insulam si posset; & inde de facili poterant contra eum commoueri. Vnde contigit, quòd tertia die Octobris discordia emersit inter exercitum

citum regis Angliæ, & ciues Meſſanæ; & in tantum excreuit ex vtraq; parte indignatio, quòd ciues clauſerunt portas ciuitatis, & armati aſcenderunt muros: cúmque exercitus regis hoc vidiſſet, venerunt cum impetu magno ad portas ciuitatis, & dominus rex in equo velociſſimo per exercitum curſitabat, baculo verberans, quoſcúnque ex ſuis attingebat, volens illos ab inſultu cohibere, ſed nequiuit; tandem rediuit ad hoſpitium ſuum, & cùm ſe armâſſet, iterum exiuit ad extinguendam malitiam, ſi poſſet. Poſtea intrauit cymbam vnam, & iuit ad palatium regis *Tancredi* ad conſulendum regem Franciæ ſuper his, quæ acciderant. Interim per conſilium ſeniorum ciuitatis, diſcordia illa quieuit: & depoſitis ex vtraq; parte armis, reuerſus eſt vnuſquiſque in domum ſuam. Quarto die Octobris venerunt ad regem Angliæ, *Richardus* archiepiſcopus Meſſanę, & *Willielmus* archiepiſcopus de monte regali & *Willielmus* archiepiſcopus de Riſa, & *Margaritus* Admiralis, & *Iordanus* de Pino, & alij multi familiares regis Siciliæ, & adduxerunt ſecum *Philippum* regem Franciæ, & *Reginaldum* Carnotenſem, & *Manaſſer* de Lengris epiſcopos, & *Hugonem* ducem Burgundię, & *Petrum* de Neuerz & *Gaufridũ* de Pertico Comites, & de familia regis Angliæ *Walterũ* Rothomagenſem, & *Girardum* Anxienſem archiepiſcopos, & alios multos, in quibus habebant fiduciam ad pacem faciendam inter ipſos, & regem Angliæ. Et cùm illi de pace facienda diu tractaſſent, & eam penè reformaſſent, ciues Meſſanæ proceſſerunt in magna multitudine congregati ſuper montes, & expectauerunt quidam prompti, & parati proditioſè in regem Angliæ irruere; & quidam fecerunt inſultum in hoſpitium *Hugonis* le Brun, & clamor illorum non modicus venit ad aures regis Angliæ; qui ſtatim relicto colloquio regis Franciæ, & prædictorum omnium, pręcepit omnes ſuos armari: & ipſe cum paucis aſcendit montem arduum, quòd nemo putaret vllo modo poſſe contingere; & cùm ad ſummitatem montis cum magno labore perueniſſet, quotquot in monte fuerant, cum fuga celerrima ciuitatem intrauerunt: & rex ſecutus eſt eos in ore gladij. Milites autem, & ſeruientes regis Angliæ ad portas, & muros ciuitatis cum ciuibus fortiter congreſſi ſunt, & multos, & duros lapidum ictus ſuſtinentes, aliquando portas intrauerunt, aliquando vi expulſi ſunt, & occiſi fuerunt ibi ex hominibus regis Angliæ quinque milites, & viginti ſeruientes, vidente rege Franciæ, & nullum auxilium eis faciente, quamuis ipſi eſſent confratres in illa peregrinatione. Rex verò Franciæ, & ſui ciuitatem ſunt ingreſſi, & per medium illorum ibant tutiſſimè. Homines autem regis Angliæ tandem poſt maximos labores in tantas vires excreuerunt, quòd per vim portas ciuitatis fregerunt, & murum vndique aſcenderunt, & ita ingredientes ciuitatem obtinuerunt, & ſtatim ſigna regis Angliæ in munitionibus per circuitum murorum poſuerunt. Vnde rex Franciæ plurimùm indignatus eſt, & poſtulauit, vt ſigna regis Angliæ deponerentur, & vt ſigna ſua imponerentur; ſed rex Angliæ hoc permittere noluit: ſed tamen, vt voluntas regis Franciæ impleretur, rex Angliæ ſigna ſua depoſuit, & tradidit ciuitatem in cuſtodia Hoſpitalarium, & Templariorum, donec perficerentur ei omnia, quæ ipſe exigebat a *Tancredo* rege Siciliæ.

De concordia facta inter regem *Philippum* Franciæ, & Richardum *regem Angliæ apud Meſſanam.*

OCtaua die Octobris rex Franciæ, & rex Angliæ coram Comitibus, & baronibus ſuis & clero, & populo iurauerunt ſuper reliquias ſanctorum, quòd alter alterum, & exercitum eius in peregrinatione illa in eundo, & redeundo bona fide cuſtodiret, & Comites, & barones hoc idem iurauerunt ſe firmiter, & inconcuſsè ſeruaturos. Deinde prædicti reges per voluntatem, & conſilium totius exercitus peregrinorum ſtatuerunt, quòd omnes peregrini, qui in via huius peregrinationis morerentur, de omnibus armaturis & equitaturis ſuis, & veſtibus, quibus vſuri erant, pro voluntate ſua diſponant, & de medietate poſſeſſionum ſuarum, quas ſecum habent in via, ſimiliter pro arbitrio ſuo faciant, dummodo nihil in patriam ſuam remittant; & clerici de Capellis, & omnibus vtenſilibus ad capellã pertinentibus, & de omnibus libris ſuis pro voto ſuo ordinabunt. Altera medietas in manus *Walteri* Rothomagenſis archiepiſcopi, & *Manaſer* Lingonum epiſcopi, & magiſtri domus militiæ Templi & magiſtri Hoſpitalis, &

Hugonis

Hugonis ducis Burgundiæ, & *Radulfi* de Chouci, & *Drogonis* de Merlau, & *Roberti* de Sabluil, & *Andreæ* de Chauenni, & *Gilberti* de Wascuil tradetur; qui ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ, vbi viderint magis necessarium, prædictam pecuniam impendent. Hoc autem reges in proprijs personis affidauerunt firmiter, & fideliter seruandum in omni via, tam citra mare, quàm vltra, de omnibus peregrinis vtriúsque regni, tam de illis, qui venturi sunt, quàm de illis qui iam venerunt. Archiepiscopi, & episcopi id idem in verbo veritatis seruandum promiserunt. Magistri Templi, & Hospitalis super ordinem suum id idem seruandum concesserunt: Comites & barones in proprijs personis id idem seruandum iurauerunt. Præterea nemo in toto exercitu ludat ad aliquod genus ludi pro lucro, exceptis militibus, & clericis, qui in tota nocte & die non nisi viginti solidos amittent. Si autem milites, aut clerici plusquam ad viginti solidos in die naturali luserint: quotiescúnque viginti solidos excesserint, centum solidos prædictis Archiepiscopo, et episcopo, & Comitibus, et baronibus, qui prædictam seruabunt pecuniam, dabunt prædictę pecuniæ admiscendos. Reges autem pro beneplacito suo ludent. Et in hospitio duorum regum possunt seruientes præcepto regum vsque ad viginti solidos ludere. Et coram archiepiscopis, et episcopis, et Comitibus et baronibus, præcepto eorum possunt seruientes ludere vsq; ad viginti solidos. Si autem seruientes, aut marinarij, aut alij ministri per se inuenti fuerint ludentes; seruientes tribus diebus nudi per exercitum vapulabunt, nisi se voluerint redimere arbitrio prædictorum; et alij ministri similiter. Marinarij verò si luserint tribus diebus a summo mane in mare demergentur more marinariorum, quotidie semel, nisi se voluerint arbitrio prædictorum redimere. Si autem peregrinus aliquis postquam iter arripuerit ab aliquo homine in via aliquid mutuò acceperit, mutuum soluet. De eo autem, quod ante iter accepit, non tenetur respondere in via. Si autem marinarius aliquis conductitius, vel seruiens aliquis, vel quicúnque fuerit, exceptis clericis, et militibus, a domino suo in via huius peregrinationis recesserit, nemo alius eum recipiet, nisi de voluntate domini sui fuerit. Et si aliquis eum inuito priore domino suo receperit, pro arbitrio prædictorum virorum punietur. Et si quis contra statuta ista ita solemniter facta aliquid temerè attentauerit, sciat se excommunicationi archiepiscoporum, et episcoporum totius exercitus subiacere; et omnes transgressores pœnis supradictis secundum singulorum conditiones pro arbitrio prædictorum virorum punientur. Præterea statutum est a prædictis regibus, quòd mercator de quacúnq; mercatione sit mercator, non potest emere in exercitu panem ad reuendendum, nec farinam, nisi aliquis alienigena illam adduxerit: et de illa panem fecerit; nec bladum, nisi de eo similiter panem fecerit, vel ad secum transfretandum detinuerit. pasta verò omnino vetatur, ne ematur; et omnia vetentur emenda infra villam, et leucatam villæ. Si aliquis autem bladum emerit, et de eo panem fecerit, tenetur lucrari in salina vnum teruntium, et bren. Alij verò mercatores, de quacúnque mercatione fuerint, in decem denarios tenentur lucrari vnum denarium. Et ne aliquis sonet monetam domini regis, in qua moneta apparebit, nisi fracta fuerit infra circulum. Et ne aliquis carnem mortuam emat ad reuendendum nec bestiam viuam, nisi eam occiderit in exercitu: Et ne aliquis vinum suum post primam conclamationem cariùs vendat: Et ne aliquis faciat panem ad vendendum, nisi ad vnum denarium; et omnes mercatores sciant quòd totum far est infra leucatam villæ: Et de moneta Angliæ vnus denarius detur in omnibus mercaturis pro quatuor denarijs Andegauensis monetæ. Et est sciendum, quòd omnia supradicta constituta sunt consilio, et voluntate regis Franciæ, et regis Angliæ, et regis Siciliæ. Tertia verò die post captionem ciuitatis Messanæ principes ciuitatis Messanæ, et totius prouinciæ dederunt regi Angliæ obsides de pace sibi, et suis seruanda, et quòd in manu eius ciuitatem Messanæ liberam tradent; nisi *Tancredus* rex Siciliæ dominus eorum celeriùs pacem fecerit cum illo de omnibus exigentijs, quas ab eo exigebat. Ipse enim a rege *Tancredo* exigebat montem sancti *Angeli* cum toto Comitatu, & alijs pertinentijs suis ad opus *Iohannæ* sororis suæ, quem *Willielmus* quondam rex Siciliæ maritus eius dedit ei in dodarium; & Cathedram auream ad opus eiusdem *Iohannæ* de consuetudine reginarum illius regni; & ad opus sui ipsius mensam auream de longitudine duodecim pedum, & de latitudine vnius pedis & semis; & quoddam

tentorium de serico magnum, adeo quòd ducenti milites in eo possint simul manducare: & duos tripodes aureos ad prædictam mensam auream sustinendam, & viginti quatuor cuppas argenteas, & totidem discos argenteos, & sexaginta millia salines de frumento, & totidem de hordeo, & totidem de vino, & centum galeas armatas cum toto apparatu, & cum victu Galiotarum ad duos annos. Hæc omnia petebat rex Angliæ ad opus sui ipsius sicut hæres regis *Henrici*, cui supradictus *VVillielmus* rex Siciliæ omnia supradicta præparauerat, & diuiserat quando in extremis laborauit. Cui *Tancredus* rex Siciliæ in hæc verba respondit: Ego dedi *Iohannæ* sorori vestræ decies centena millia de * terris pro quieta clamantia dodarij sui, antequam à *al. terrenis* me recederet, & de reliquis exigentijs vestris, faciam, quicquid facere debuero secundum consuetudinem regni huius. Vnde factum est, quod per consilium sapientum virorum rex Siciliæ dedit regi Angliæ viginti millia vnciarum auri pro quieta clamantia dodarij sororis suæ; & alia viginti millia vnciarum auri pro omnium supradictorum quieta clamantia; quæ in iure petebat de diuisa *VVillielmi* regis Siciliæ defuncti, & pro matrimonio contrahendo inter *Arthurum* ducem Brittanniæ nepotem suum, & filiam regis *Tancredi*. Quibus ex vtraque parte concessis, *Richardus* rex Angliæ in hac forma scripsit *Tancredo* regi Siciliæ.

¶ Charta pacis factæ inter *Richardum* regem *Angliæ*, & Tancredum *regem Siciliæ*.

TAncredo *Dei gratia illustri Siciliæ regi, & ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ,* Richardus *eadem gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ; salutem in eo, qui dat salutem regibus. Cùm pro subuentione terræ Ierosolymitanæ, quam peccatis exigentibus, ex maiore parte Paganorum incursus obtinuit, & inimicorum Crucis* Christi *gladius deuastauit, susceptum, inspirante Domino, peregrinationis iter ageremus per terram vestram transitum facientes apud Messanam ciuitatem vestram, moram facere compulsi sumus, ventorum, & maris, & temporis inclementia nauigationis nostræ propositum detinente; vbi inter populum nostrum, & ciues præfatæ vrbis seditione casu exorta, damnum hinc & inde contigit rerum, & virorum. Vnde visum est pluribus, vt ea occasione fraterna inter nos charitas & dilectio turbaretur. Curauimus itaque, vt decebat, peregrinationis nostræ propositum; tum per nos, & dilectos, ac fideles familiares nostros; tum per venerabiles Archiepiscopos vestros: scilicet* Richardum *Archiepiscopum de Messana, &* Willielmum *Archiepiscopum de monte regali, &* Willielmum *Archiepiscopum de Risa, &* Richardum *filium venerabilis viri* Walteri *Cancellarij vestri, & alios viros egregios missos à latere vestro, statuimus vt illibatæ pacis inter nos arctius fœdera firmentur: Cuius formam in æuum duraturam scripturæ memoria contineret. Promisimus ergo vobis, & regno vestro, & toti terræ dominationis vestræ, per nos, & nostros, terra & mari pacem perpetuam nos fideliter seruaturos, sopitis omnibus quæstionibus, quas tum de dodario sororis vestræ reginæ; tum de rebus alijs per nostros vobis nuncios feceramus: hoc nihilominus addito, vt quamdiu in regno vestro moram fecerimus, ad defensionem terræ vestræ vbicunque præsentes fuerimus, vobis auxilium præbeamus, quicunque vellet eam inuadere, aut vobis bellum inferre. Huius autem pacis tenorem, & formam, quam in voto habemus, & in proposito gerimus, vobis & vestris, illæsa fide, seruare per* Walterum *Rothomagensem, &* Girardum *Exoniensem Archiepiscopos, & per* Iohannem *Eboracensem, &* Bernardum *Baioniensem Episcopos, & per* Iordanum *de Humez constabularium nostrum, & per* Willielmum *de Curci, & per* Richardum *de Camuilla, & per* Girardum Talebot, *& per* Robertum *de Sabluil & per* Guidonem *de Croum, & per* Guarinum *filium* Geroldi, *& per* Bertramnum *de Verdun, & per* Willielmum Chamberlangum *de* Tancervile, *& per* Robertum *de nouo Burgo, & per* Hugonem Bardolf, *& per* VVigain *de* Cheresburg, *& per* Gillebertum *de VVascuill, & per* Hugonem le Bruin, *& per* Iohannem *de Piller, & per Amauri de Muntfort, & per* Andream *de Chauenni, & per* VVillielmum *de Forz Dulerum, & per* Gaufridum *de Rancune, & per* Amauri Torel,

& per multos alios de familia nostra fecimus iuramentis præstitis coram prædictis Archiepiscopis ad hoc ipsum efficiendum à vobis destinatis, & viris illustribus vestris in animam meam firmari, sicut capitularis forma continet. Vt autem pax ista, & fraterna dilectio tam multiplici, quàm arctiori vinculo connectatur, prædictis curiæ vestræ magnatibus id ex parte vestra tractantibus, Domino disponente, condiximus inter Arthurum *egregium ducem Britaniæ nepotem nostrum, & hæredem, si fortè sine prole nos obire contigerit, & filiam vestram matrimonium in* Christi *nomine contrahendum: vt cùm illa, Deo propitio, ad nubiles annos peruenerit, & vos eam mittatis ad locum, vbi pars vtraque consenserit, prædictus nepos noster eam infra dies quindecim postquam ad eum venerit, debeat in vxorem legitimam desponsare; aut si celsitudini vestræ placuerit, eam infra annos nubiles desponsari, prædictus nepos noster iuxta beneplacitum vestrum id faciet, si summus Pontifex dispensabit. Volentes autem ei tanquam illustri dominæ, & magnifici regis filiæ dodarium, quod conueniat, designari, de ducatu nepotis nostri tale dodarium ei pro parte ipsius nepotis nostri paciscimur, & quod ad præsens per præfatos fideles nostros iurari fecimus, & ab ipso nepote nostro concedi, & à magnificentia vestra pro matrimonio isto, scilicet viginti millia vnciarum auri nos recepisse ad opus nepotis nostri fatemur: Hoc in pacto veniente, vt si, (quod absit) morte alterius interueniente, aut culpa nostri nepotis, aut nostra, vel partis ipsius, matrimonium ipsum non fieret: nos aut hæredes nostri vobis, aut vestris hæredibus, supradictam pecuniam integram, sine difficultate restituemus. Super his autem, videlicet, & de pace, quam vobiscum firmauimus, & de matrimonio contrahendo, & de pecunia restituenda, si forte prædictis causis accidentibus, matrimonium non extaret: dominum Papam, & Romanam Ecclesiam, in fideiussione ponimus; vt si forte, quod Deus auertat, ex parte nostra pacis integritas frangeretur, potestatem habeat Romana Ecclesia nos, & terram nostram districtiùs coercere. Similiter & ad matrimonium contrahendum poestatem habeat nos, & partem nepotis nostri constringere: vel si propter causas prædictas non fieret matrimonium; ad restituendam pecuniam, nos aut hæredes nostros, aut terram nostram cogere habeat potestatem. id quoque de fideiussione Romanæ Ecclesiæ nos ita facturos, prædictorum virorum nos obligauimus iuramentis, sicut capitularis forma continet, quam vobis misimus sigilli nostri appositione signatam. Si autem, nobis sine hæredibus decedentibus, ipse ad regnum nostrum hæreditario iure peruenerit, de regno nostro tale illi dodarium designamus: videlicet antiquum & consuetum dodarium Reginarum Angliæ.*

Capitularis forma, quæ facta est inter *Richardum regem Angliæ,* & Tancredum *regem Siciliæ.*

EGo N. *iuro super hæc sancta Dei Euangelia, quòd dominus meus* Richardus *rex Angliæ, ab hac hora in antea seruabit domino* Tancredo *regi Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, & regno eius, & toti terræ dominationis suæ, pacem perpetuam per se, & per suos, terra & mari: & quamdiu ipse Dominus meus erit in regno regis* Tancredi, *dabit ei auxilium ad defendendum terram suam, vbicunque ipse fuerit in terra domini* Tancredi *regis Siciliæ, quicunque vellet eam inuadere, aut ei facere Guerram: & quòd dominus meus pacem istam manu sua iurabit; si dominus rex* Tancredus *similiter pacem manu sua iurauerit. Et si aliquando (quod absit) Dominus meus vellet pacem istam infringere; ego ponam me in captione ipsius domini regis* Tancredi, *vbi ipse voluerit, & hæc omnia dominus meus* Richardus *rex Angliæ, & ego bona fide, & sine fraude, & sine malo ingenio tenebimus: sic Deus nos adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia, & sanctorum reliquiæ. Amen.* Et est sciendum, quòd in eadem forma iurauerunt Archiepiscopi, & Episcopi, & cæteri homines regis *Tancredi* in animam ipsius se, & suos pacem seruaturos *Richardo* regi Angliæ, & suis in mari & terra, quamdiu ipsi fuerint in terra sua. & si ipse *Tancredus* rex Siciliæ, & sui pacem non seruauerint, prædicti Archiepiscopi, & cæteri qui sacramentum illud ex parte regis *Tancredi* iurauerunt, ponent se in captione *Richardi* regis Angliæ, vbi ipse voluerit. Et est sciendum, quòd rex *Tancredus* dedit *Richardo* regi Angliæ alia viginti millia vnciarum auri pro quieta clamantia omnium quæstionum,

num, quas fecerat tam de dodario ſororis ſuę reginę, quàm de omnibus alijs exigentijs ſuis. & vt *Tancredus* rex Siciliæ ſecurior eſſet de omnibus ſupradictis conuentionibus, *Richardus* rex Angliæ in hac forma ſcripſit ſummo Pontifici.

Epiſtola *Richardi* regis Angliæ ad *Clementem Papam de pace facta inter ipſum & Tancredum regem.*

REuerendiſſimo domino, ac beatiſſimo patri *Clementi* Dei gratia ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſummo Pontifici, *Richardus* eadem gratia rex Angliæ & dux Normanniæ & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, Salutem, & ſinceræ in Domino deuotionis affectum. Iuſtiorem exitum facta principum ſortiuntur, cùm à ſede Apoſtolica robur, & fauorem accipiunt, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ colloquio diriguntur. proinde dignum duximus ad notitiam beatitudinis veſtræ tranſmittere, quæ inter nos, & dominum *Tancredum* illuſtrem Siciliæ regem publico nuper, & admodum neceſſario ſunt celebrata contractu. Sanè dilectionem fraternam, & pacem perpetuam cum eo firmauimus, quam magnatum noſtrorum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & plurimorum virorum illuſtrium iuramentis, ei & ſuis, & regno ſuo, & toti terræ dominationis ſuæ, nos illibata fide promiſimus ſeruaturos. Cùm etiam iam pacis, & amicitiæ fœdus arctiori adhuc vinculo aſtringentes, inter *Arthurum* egregium ducem Brittanniæ chariſſimum nepotem noſtrum, & hæredem (ſi nos decedere ſine prole contigerit) & illuſtrem filium eius matrimonium, volente Domino, conduximus contrahendum: quod Domino largiente debitam conſummationem accipiet, cùm illuſtris puella nubiles annos attigerit; aut prædicto domino *Tancredo* regi placuerit, vt infra nubiles annos illa in vxorem nepoti noſtro deſponſanda tradatur, nos ipſum nepotem noſtrum hoc facturum conceſſimus, ſi ſancta Romana Eccleſia decreuerit ſimiliter diſpenſare. pecuniam verò, quam pro matrimonio ipſo, ad opus nepotis noſtri ab eodem domino rege *Tancredo* recepimus; ſcilicet viginti millia vnciarum auri, ſi fortè, quod abſit, morte interueniente alterius, aut culpa noſtra, aut noſtri nepotis, aut partis ipſius, matrimonium non ſtaret; nos aut hæredes noſtri ipſi domino regi *Tancredo*, aut hæredibus eius ex integro reſtituere, præſtitis ſuper hoc ſacramentis, ex parte noſtra tenemur. Vt igitur tenor pacis initæ, & initiati matrimonij fides cum integritate debita ex parte noſtra, & nepotis noſtri ſeruetur, ſicut ipſi domino *Tancredo*, interpoſita iuriſiurandi religione, firmauimus, ſanctitatem veſtram, & ſanctam Romanam Eccleſiam obnixè rogamus, quatenus, & firmatæ pacis ſeruandæ perpetuò, & matrimonij conſummandi, vel ſi ex prædictis cauſis matrimonium ipſum non fieret, reſtituendæ pecuniæ ſancta ſedes Apoſtolica fideiuſſionem pro nobis ſuſcipiat erga dominum noſtrum regem *Tancredum*; & hæredes ipſius: Cuius fideiuſſionis onus, vt confidenter vobiſcum Romana Eccleſia ſuſcipiat, præſentium literarum teſtimonio vobis, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ liberam concedimus poteſtatem, nos & hæredes noſtros, & terram noſtram diſtrictiùs coercere; ſi vel contra pacem præfatam venerimus, vel prædictis cauſis matrimonio non ſecuto, nos aut hæredes noſtri ſolutionem pecunię negaremus: ad honorem vtriuſque noſtri veſtra nouit beatitudo ſpectare; ſi mediante Romana Eccleſia pacis pariter, & matrimonij bonum ad congruum finem deueniat, vnde multiplex in futurum vtilitas cõſequatur, Teſtibus nobis ipſis 11. die Nouembris, apud Meſſanam. Sed antequã pax iſta eſſet cõceſſa, & confirmata, inter regem Angliæ, & regem Siciliæ, *Margaritus* admiralis, & *Iordanus* de Pin familiares regis *Tancredi*, quibus ipſę ciuitatem Meſſanam tradiderat cuſtodiendam, de nocte abierunt adducentes ſecum familias ſuas, et ſubſtantias ſuas, quas habebant in auro & argento, domos verò & galeas, & alias poſſeſſiones illorũ ſaiſiuit rex Angliæ in manu ſua, illis abeuntibus. Deinde rex Anglię fecit fieri foſſatum vnum & latũ & profundum per medium Inſulæ, quæ eſt in flumine del Far, in qua eſt monaſteriũ Griffonum, vbi Theſauri & victualia eius cuſtodiebantur: cuius foſſati longitudo totius Inſulæ cõtinet latitudinem, ab vna ripa in alteram; & finis eius terminatur in

 Charybdim.

Charybdim. Et est sciendum, quòd in fluuio illo del Far de Meschines, sunt illa duo pericula maris maxima, scilicet, Scylla, & Carybdis; quorum vnum, scilicet Scylla, est ad introitum del Far prope Prioratum de la Bainare, & alterum, scilicet Carybdis, est prope exitum del Far: ad cuius cognitionem facta est turris lapidea in prædicta Insula iuxta fossatum regis Angliæ. Et est sciendum, quòd Scylla semper euomit, & in altum iactat vndas, & ideo necesse est, vt transeuntes elongent se ab ea, ne insanis obruantur aquis. Charybdis verò indesinenter attrahit, & absorbet aquas; & ideo caueant sibi transeuntes, ne absorbeantur ab ea. Quidam tamen incauti vitare Scyllam volentes, cadunt in Charybdim. Deinde rex Angliæ dum pax inter illum, & regem *Tancredum* facienda moraretur, firmauit sibi castellum forte in supercilio montis ardui extra muros ciuitatis Messanæ: quod Mategriffun vocauerunt. Griffones verò ante aduentum regis Angliæ erant potentiores omnibus regionem illam inhabitantibus, & odio habebant omnes homines vltramontanos; adeò quòd pro minimo habebant illos interficere, nec erat qui adiuuaret. sed ex quo rex Angliæ illuc venit, malicia illorum quieuit, & potestas eorum minuta est, & facti sunt viliores omnibus inhabitantibus terram illam; & sperantes se posse contra regem Angliæ, sicut potuerunt contra cæteros in diebus antiquis, inciderunt in foueam, quam fecerunt, & facti sunt profugi in terra. Gens autem Anglicana in maxima habebatur reuerentia in regno Siciliæ. Tunc impletum est propheticum illud, quod antiquitus scriptum inueniebatur in tabulis lapideis prope villam regis Angliæ, quæ dicitur **Pere**; quam *Henricus* rex Angliæ dederat *Willielmo* filio *Stephani*. in qua idem *Willielmus* domum nouam construxit, in cuius pinaculo effigiem cerui statuit, quod factum fuisse creditur, vt adimpleretur vaticinium illud, quo dicitur,

Whan thu seches in Pere hert yreret:
Than sulen Engles in three be ydeled.
That han sal into Yrland altolate waie,
That other into Puille mid prude bi seue,
The Thridde into Airhahen herd alle wreke y drechegen.

Deinde rex Angliæ pro amore Dei, & salute animæ suæ & parentum suorum, quietum clamauit in perpetuum **Wrec** per totam terram suam citra mare & vltra: statuens quòd omnis nanfragus, qui ad terram viuus peruenerit, omnes res suas liberas, & quietas habeat: Si autem in naui mortuus fuerit, filij, vel filiæ, fratres vel sorores eius habeant res suas secundum quod ostendere poterunt se esse propinquiores illius hæredes. Vel si defunctus nec filios, nec filias, nec fratres, nec sorores habuerit, rex catalla sua habeat. Hanc autem quietam clamantiam de **Wrec** fecit *Richardus* rex Angliæ, & charta sua confirmauit anno secundo regni sui, mense Octobris, apud Messanam, coram *Waltero* Rothomagensi & *Girardo* Anxiensi Archiepiscopis, & *Iohanne* Ebroicensi, & *Bernardo* Baoniensi Episcopis, & multis alijs tam clericis quàm laicis de familia regis Angliæ, & charta illa tradita fuit per manum magistri *Rogeri* mali catuli Vicecancellarij regis. Eodem anno plus, quàm centum millia Paganorum, qui erant in regno Siciliæ, serui regis *Willielmi*, post mortem eius indignati sunt seruire regi *Tancredo*; tum quia *Henricus* rex Alamannorum calumniatus erat regnum Siciliæ: tum quia *Richardus* rex Angliæ regnum Siciliæ ingressus, magnam illius partem occupauerat. & abierunt in montana cum mulieribus, & filijs, & filiabus, & pecoribus suis, & habitauerunt ibi opprimentes Christianos, & multa mala eis facientes. sed audito quòd pax, & finalis concordia esset inter regem Angliæ, & regem *Tancredum*; redierunt in seruitutem regis *Tancredi*: & datis ei obsidibus de pace seruanda, reuersi sunt in domos suas: colentes terram sicut coluerunt eam tempore regis *Willielmi*, & serui facti sunt sub rege *Tancredo*. Eodem anno *Conradus* dux Suauiæ post submersionem patris sui *Frederici* Romanorum Imperatoris, factus est princeps Teutonicorum, & Alemannorum, & cæterorum, qui patrem suum sequebantur: & venit ad obsidionem Accon cum exercitu magno, & statim facta est fames magna in obsidione Accon, & in tantum excreuit: quòd panis, qui ante aduentum eorum pro vno solo vendebatur denario, pro * sexaginta solidis vendebatur postmodum.

al. quadraginta

Tunc

Tunc fame perierunt plurimi in exercitu, quia summa vnius equi de frumento vendebatur pro sexaginta quinque marcis Anglicanæ monetæ. Tunc principes, qui in obsidione erant, pascebantur carne equina, edentes eam pro delitijs. Cúmque fames superexcreuisset, venit clamor populi ad *Hubertum VValteri* Rothomagensem Episcopum, & ad cæteros Episcopos exercitus, & fecerunt collectam denariorum per exercitum ad opus pauperum, & tantum incrementum dedit Dominus collectæ illi, quòd sufficiebat omnium sustentationi indigentium, donec largitor omnium bonorum Deus ex alto prospiciens misit eis abundantiam frumenti vini, & olei: tertia enim die post collectam pauperibus distributam, venerunt ad Accon naues onustæ frumento, vino, & oleo, & fecerunt forum bonum, ita quòd mensura frumenti, quæ priùs vendebatur pro ducentis Bizantijs, data fuit postmodum pro sex bizantijs. Eodem anno, die sancti *Iacobi* Apostoli decem millia proborum iuuenum, & benè armatorum exierunt de obsidione Accon contra prohibitionem regis, & Patriarchæ, & principum exercitus, volentes congredi cum *Saladino*, & exercitu eius. *Saladinus* autem videns eos venientes retraxit se cum exercitu suo, dimissis tentorijs suis, & victualibus. Ingressi sunt iuuenes illi tentoria Paganorum edentes & bibentes, quæ apud illos erant. Deinde sumpserunt secum preciosa quæque, & onerauerunt se: & cùm redirent versus obsidionem Accon, *Saladinus*, & exercitus eius secuti sunt eos in ore gladij, & ferè omnes perempti sunt à Paganis. pauci enim illorũ euaserunt auxilio *Radulfi* de Hautereue Archidiaconi Colecestriæ, relictis *oneribus suis. Eodem anno *Sibylla* regina Ierusalem vxor *Guidonis* de Lezinant, & duæ filiæ eius obierunt in obsidione Accon. quibus defunctis, *Conradus* Marchio de Munferrant Dominus Tyri videns, quòd non esset propinquior hæres in regno Ierosolymitano, quàm *Milisant* vxor *Amfridi* del Turun soror prædictæ *Sibyllæ*, conuenit prædictam Patriarcham *Heraclium*, & matrem prædictæ mulieris, & omnes principes exercitus Christianorum, & petijt sibi donari in vxorem illam reginæ defunctæ sororem: promittens quòd ipse de cætero fideliter, & efficaciter promoueret negotia exercitus Christianorum; & quòd nullam deinceps haberet cum *Saladino* familiaritatem. Mater igitur mulieris, & Patriarcha, & principes excercitus quàm plures, præbuerunt assensum petitioni illius; & fecerunt diuortium inter prædictam mulierem, & *Amfridum* del Turun maritum suum, & tradiderunt eam *Conrado* in vxorem. qui statim calumniatus est regnum Ierosolymitanum de iure vxoris suæ aduersus *Guidonem*. *Guido* verò obtulit se iuri stare in curia regum Franciæ, & Angliæ, qui in proximo venturi erant: sed *Conradus* tamdiu expectare nolens, omnia iura regni sibi vsurpauit, & *Guidonem* regem expulit. Eodem anno *Philippo* rege Francorum, & *Richardo* rege Anglorum moram facientibus apud Messanam in Sicilia: mense Decembris, decimo quarto Kalendarum Ianuarij feria quarta audita sunt tonitrua magna apud Messanam, & visa sunt fulgura multa, & terribilia discurrere, & vnus ictus fulminis cecidit in vna galearum regis Angliæ, & demersit eam in profundum, percussitque murum ciuitatis Messanæ, & magnam illius partem contriuit. Milites autem & seruientes regis Angliæ, qui custodiebant Monasterium Griffonum, in quo erant thesauri regis Angliæ, dixerunt pro certo, se vidisse globum igneum, super pinaculum monasterij illius, qui non erat comburens, sed illuminans, & ibidem moram fecit, quandiu tempestas sæuijt, & cessante tempestate recessit globus ille igneus. Admirantibus illis, & diligenter requirentibus, quid hoc esset, Griffones ibidem Deo iugiter seruientes responderunt, quòd sic semper euenit, *quandocunque tempestas fit. rex verò Angliæ interim dum moram fecit apud Messanam, fecit omnes nauigij sui naues duci in terram, & eas refici: nam multæ earum per corrosionem vermium deterioratæ erant: sunt enim in fluuio del Far vermes graciles, qui in lingua illa vocantur Beom, quorum cibus est omne genus ligni: qui cùm alicui ligno adhæserint, nunquam nisi per vim inde recedent, donec perforauerint illud; foramina autem faciunt stricta cùm intrant; & ex corrosione ligni adeo crescunt, & pinguescunt, quòd exeuntes faciunt foramina lata. Interim *Richardus* rex Angliæ fecit parari Perarias, & alias machinas suas bellicas, quas secum in terram Ierosolymitanam laturus erat.

al. hominibus

al. qualiscunque tempestas fit

EOdem anno *Willielmus* Elienſis Epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis legatus, domini regis cancellarius,& totius Angliȩ Iuſticiarius,plebem Angliæ ſibi commiſſam grauibus exactionibus prȩmebat. In primis namque omnes ſocios,quos rex ſibi in regimine regni aſſociauerat, ſpernebat,& eorum conſilia. Socium autem parem ſibi neminem putabat in regno, nec etiam *Iohannem* fratrem regis, Comitem Moretonij. Ipſe quidem caſtella,prȩdia,abbatias,Eccleſias,& omnia iura regis ſibi vendicabat. Auctoritate quidem legationis ſuæ ad epiſcopatus, & abbatias, & Prioratus, & ad alias religioſorum domos hoſpitaturus veniebat,in tanta ſuperfluitate hominum,& equorum, & canum,& auium: quòd domus in qua ipſe per vnam noctem hoſpitabatur, vix infra tres annos ſubſequentes in priſtinum ſtatum redire poſſet. Clericis verò & laicis, Eccleſias,prȩdia,terras,& poſſeſſiones ſuas abſtulit: quæ aut nepotibus ſuis,& clericis,& ſeruientibus erogabat, aut dãnabiliter ſibi retinebat,aut in vſus extraordinarios dilapidabat. Nonne conſiderabat infælix ille,quòd moriturus eſſet? Nonne cogitabat quòd Dominus ab vnoquoque ſuæ villicationis rationem, aut ſui principatus honorem requireret? Sed benè de talibus dicitur.

Aſperiùs humili nihil eſt cùm ſurgit in altum.
Cuncta ferit,dum tuncta timet,deſæuit in omnes,
Vt ſe poſſe putent,nec bellua tetrior vlla,
Quàm ſerui rabies in libera terga furentis.

Eodem anno tertia die poſt feſtum ſancti *Michaëlis* exierunt Saraceni à ciuitate Accon circiter quatuor millia armati,& combuſſerunt quatuor Hurdicios per ignem Græcum : ſed viriliter retruſi ſunt per milites excercitus armatos, & amiſerunt viginti Turcos occiſos,præter multos vulneratos. Deinde ad feſtum ſancti *Martini* iterum exierunt Saraceni à ciuitate Accon, & impetum fecerunt in Chriſtianos, qui viriliter reſtiterunt eis; & *Baldewinus* de Carun, & *VValterus* de Oyri, & *Baldewinus* de Dargus benè ſuſtituerunt eorum impetum, donec Comes *Henricus*, & *Gaufridus* de Lezinant cum Templarijs ſuperuenirent; qui cum tanto impetu coegerunt Paganos retroire, quòd Pagani amiſerunt in illa fuga quadraginta Turcos occiſos, & multos vulneratos. Deinde inter feſtum ſancti *Andreæ*, & natale Domini, fuit totus excercitus Chriſtianorum armatus, vt inſultum faceret in ciuitatem Accon : & Alemanni, & Angli traxerunt ſcalas ſuas ad foſſata, vt muro apponerent eas,& exierunt per poſternas ciuitatis Pagani, & abſtulerunt Alemannis ſcalas ſuas, & Anglos fugauerunt à foſſato, & funes ligauerunt ſuper ſcalam Anglorum, volentes eam infra muros ciuitatis trahere; ſed *Radulfus* de Tilli, & *Humfridus* de Veili, & *Robertus* de Lanlande, & *Rogerus* de Glamuilla, aſcenderunt ſuper ſcalam Anglorum, & quater extinxerunt ignem Græcum ſuperiniectum,& *Radulfus* de Thilli cæteris propriùs accedens abſcidit cum gladio ſuo funes, & ſic liberauit ſcalam illam à manibus Paganorum. Deinde inter feſtum ſancti *Andreæ*,& natale Domini incepit ſupradicta fames in exercitu Chriſtianorum; & durauit vſque ad purificationem ſanctæ *Mariæ*. Eodem anno *Henricus* rex Alemanorum audita morte *Frederici* Romanorum Imperatoris patris ſui, reddidit *Henrico* duci Saxoniæ vniuerſa, quæ pater ſuus ei abſtulerat,& in incrementum dedit ei decem caſtella optima. Similiter fecit cæteris omnibus à quibuſcunque pater ſuus aliquid abſtulerat : reddens vnicuique quod ſuum erat. Reconciliatis itaque ſibi omnibus hominibus ſuis, miſit nuncios ſuos ad *Clementem* Papam, & ad Cardinales,& ſenatores vrbis:petens Romanũ Imperium,& promittens ſe in omnibus leges & dignitates Romanas ſeruaturum illæſas. *Clemens* verò Papa habito cum Cardinalibus & Senatoribus & populo Romano ſuper petitionibus regis Alemannorum, cum deliberatione conſilio, conceſſit regi Alemannorum, quod petebat, ſaluis dignitatibus, & conſuetudinibus Romannorum, & ſtatuerunt ei terminum veniendi Romam proximum Paſcha ſequens; ſed antequam illuc veniſſet, *Clemens* Papa obijt. Eodem anno *Dauid* frater *Willielmi* regis Scotiæ duxit in vxorem *Matildam* ſororem *Ranulfi* Comitis Ceſtriæ. Eodem anno iterum orta eſt diſſenſio inter *Galfridum* Eboracenſem electum, & *Bucardum* eiuſdem Eccleſiæ Theſaurarium; ita quòd electus ille excommunicauit prædictum *Bucardum*, qui *Clementem* Papam adijt,& ab eo abſolui meruit; & adeo impediuit aduerſus ſummum Pontificem negotium Eboracenſis

electi,

electi, quòd summus pontifex, nec electionem illius confirmare voluit, nec eum consecrari permisit. Præterea idem summus pontifex priuilegiauit *Hugonem* Dunelmensem episcopum, ne ipse professionem, aut subiectionem aliquam faceret in tota vita sua *Gaufrido* Eboracensi electo, nec etiam si ipse fuerit in Archiepiscopum consecratus, ea ratione, quòd idem Dunelmensis episcopus semel fecerat professionem suam Eboracensi ecclesiæ, & beato *Willielmo* tunc temporis Eboracensis ecclesiæ Archiepiscopo, & eius catholicis successoribus. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, diuina inspirante gratia, recordatus fœditatis vitæ suæ, post contritionem cordis, conuocatis in vnum in capella *Reginaldi* de Moyac vniuersis Archiepiscopis, & episcopis suis, qui cum eo erant apud Messanam, nudus procidens ad pedes eorum vitæ suę fœditatem coram illis Deo confiteri non erubuit. Vepres enim libidinum excesserant caput illius & non erat eradicantis manus, sed pater misericordiarum Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat, respexit eum oculis misericordiæ suæ, & dedit ei cor pœnitẽs, & ad pœnitentiam vocauit, ipse enim à prædictis episcopis pœnitentiam recepit; & ab illa hora deinceps factus est vir timens Deum, & recedens à malo, & faciens bonum. O fœlicem illum, qui sic cadit, vt fortior resurgat! O fœlicem illum, qui post pœnitentiam non est relapsus in ruinam & culpam! *Eodem anno* Richardus *rex Angliæ audiens per communem famam, & multorum relationem, quòd quidam vir religiosus erat in Calabria, dictus* Iohachim, *Abbas de Curacio de ordine Cistrensi, habens spiritum propheticum, & ventura populo prædicebat, misit pro eo, & libenter audiebat verba prophetiæ illius, & sapientiam, & doctrinam, eruditus enim vir erat in diuinis scripturis, & interpretabatur visiones beati* Iohannis *euangelistæ, quas ipse* Iohannes *narrat in Apocalypsi, quam ipse manu sua scripsit. In quibus audiendis, rex Angliæ, & sui plurimùm delectabantur. Erat autem hæc visio beati* Iohannis *Euangelistæ. Reges septem sunt, quinque ceciderunt, & vnus est, & septimus nondum venit. Et alibi in Apocalypsi, visio eiusdem. Mulier amicta Sole & Luna sub pedibus eius significat sanctam ecclesiam, solem iusticiæ. Item mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & pariens cruciabatur, vt pareret, & ecce Draco magnus ruffus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus eius septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: qui stetit ante mulierem, quæ paritura erat, vt cum peperisset, filium suum deuoraret. Mulier autem peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea, & raptus est filius eius ad Dominum, et ad thronum eius. Mulier autem fugit in solitudinem Aegypti, vbi habuit locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille, ducentis, & sexaginta. Huius igitur visionis interpretatio talis est secundum* Iohachim *abbatem de Curacio. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius significat sanctam ecclesiam solẽ iusticiæ, qui est Christus Deus noster, obumbratam, & amictam sub cuius pedibus mundus iste cum vitijs, & concupiscentijs suis est semper conculcandus, & in capite eius corona stellarum duodecim, caput ecclesiæ Christus est; corona eius fides catholica, quam duodecim prædicauerunt Apostoli, & pariens cruciabatur, vt pareret. ecclesia itaque sancta, quæ semper nouo gaudet fœtu, cruciatur de die in diem, vt animas lucrifaciat Deo; quas diabolus conatur eripere, & secum trahere in Gehenna. Et ecce Draco magnus Rufus, habens capita septem, & cornua decem, Draco iste diabolum significat, qui benè dicitur habere capita septem. Caput enim diaboli omnis iniquus est: septem ponit, quasi finitum pro infinito. Infinita enim sunt capita diaboli, id est, persecutores ecclesiæ, & iniqui. De quibus licet infiniti sunt: tamẽ idem* Ioachim *in expositione sua ponit septem principes ecclesiæ persecutores, quorũ nomina hæc sunt:* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus, Saladinus, Antichristus. *Dicit quoque beatus* Iohannes *in Apocalypsi. Reges septem sunt: quinque ceciderunt, et vnus est, et vnus nondum venit, quod idem* Iohachim *ita exponit. Reges septem sunt. Scilicet* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus, Saladinus, Antichristus. *Ex his quinque ceciderunt: scilicet,* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus; *et vnus est, scilicet* Saladinus, *qui in præsenti opprimit ecclesiam Dei, & eam cum sepulchro Domini, & sancta ciuitate Ierusalem, & cum terra, in qua steterunt pedes Domini, occupatam detinet; sed ipse in proximo perdet illam. tunc interrogauit rex Angliæ, quando erit hoc? Cui* Ioachim *respondit quando septem anni elapsi erunt à die captionis Ierusalem. Tunc ait rex Angliæ, ergo quare venimus huc tam cito? Cui* Ioachim *respondit. Aduentus tuus valdè necessarius est, quia Dominus dabit tibi victoriam de inimicis suis, & exaltabit nomen tuum super omnes principes terræ. Sequitur,* vnus illorum

nondum

Antichristi aduentus, & descriptio.

nondum venit, scilicet Antichristus. De isto Antichristo dicit idem Ioachim: quòd iam natus est in ciuitate Romana, & in sede Apostolica sublimabitur, & de isto Antichristo dicit Apostolus; extollitur & aduersatur super omne, quod dicitur Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, & conuersus ad eum rex, ait: putabam, quòd Antichristus nasceretur in Antiochia, siue in Babylonia, de progenie Dan, & regnaret in templo Domini, quod est in Ierusalem, & in terra illa ambularet, in qua Christus ambulauit, & regnaret in ea per tres annos, & dimidium anni, & disputaret contra Eliam, & Enoch, & eos interficeret, & postea moreretur, & post mortem illius daret Deus sexaginta dies pœnitendi, in quibus pœnitentiam possint agere illi, qui à via veritatis errauerint, & seducti fuerint per prædicationem Antichristi, & pseudoprophetarum eius. Sequitur, & cornua decem; decem cornua diaboli sunt hæreses, & schismata: quæ hæretici, & schismatici opponunt contra decem præcepta legis, & mandata Dei. Et in capitibus eius septem diademata. per diademata significantur reges, & principes huius seculi: qui in Antichristo credituri sunt. Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, propter nimium multitudinem hominum credentium in eo, & misit eas in terram. Stellas vocat minores homines, qui in Antichristo credituri sunt, & ideo dicit tertiam partem stellarum cœli propter nimiam multitudinem hominum credentium in eo. Et misit eas in terram, id est, in Gehennam mittit omnes, qui perseuerantes crediderint in illo. Qui stetit ante mulierem, quæ paritura erat, vt cum peperisset, filium deuoraret. Diabolus semper insidiatur ecclesiæ, vt partum eius rapiat, & raptum deuoret: qui benè dicitur stare: quia nunquam declinat à malo, sed semper stat rigidus in malicia, & inflexibilis in versutia suæ fraudis. Vel aliter Cauda eius significat finem seculi huius, in qua surgent quædam gentes iniquæ, quæ dicuntur Gog Magog, & destruent ecclesiam Dei, & subuertent gentem Christianam, & ex tunc erit dies iudicij. Sed in tempore huius Antichristi multi Christianorum in cauernis terræ, & in solitudinibus petrarum morantes fidem Christianam in timore Domini seruabunt, vsque ad consummationem Antichristi, & hoc est quod dicit: Mulier fugit in solitudinem Aegypti, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille, & ducentis, & sexaginta: filius autem eius masculus, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: Est præcipuè Dominus noster Iesus Christus, qui post passionem & resurrectionem suam ascendit in cœlum, sedétque ad dextram Dei patris omnipotentis, & venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Cuius sequaces, si fuerimus, & in mandatis eius perseuerauerimus, rapiemur in aera obuiam illi, & cum illo semper erimus. Et licèt prædictus Abbas de Curacio hanc sententiam de aduentu Antichristi proferret, tamen Walterus Rothomagensis Archiepiscopus, & Archiepiscopus de Appamia, & Girardus Anxiensis Archiepiscopus, & Iohannes Woracensis, & Barnardus Baioniensis Episcopi, & alij viri ecclesiastici, in diuinis scripturis benè eruditi, nitebantur probare in contrarium, & quamuis multa argumenta verisimilia hinc, & inde proferrent; tamen adhuc sub iudice lis est. Nam antiqui in Scripturis suis, mentionem facientes de Antichristo, in hunc modum scripserunt.

Ergo de Antichristo scire volentes, primò notabitis quare sic vocatus sit. Ideò scilicet, quia Christo in cunctis contrarius erit, & Christo contraria faciet. Christus venit humiliter: ille venturus est superbus; Christus venit humiles erigere, peccatores iustificare; Antichristus è contra humiles deijciet, peccatores magnificabit, impios exaltabit, sempérque vitia, quæ sunt contraria virtutibus docebit, legem euangelicam dissipabit, dæmonum culturam in mundo reuocabit, gloriam propriam quæret, & omnipotentem Deum se nominabit. Hic itaque Antichristus multos habebit suæ malignitatis ministros, ex quibus in mundo iam multi præcesserunt. Qualis fuit Antiochus, Nero, Domitianus; nunc quoque nostro tempore Antichristos nouimus esse multos. Quicunque siue laicus, siue monachus, siue Canonicus, contra iusticiam viuit, & ordinis sui regulam impugnat, & quod bonum est, blasphemat, Antichristus & minister Sathanæ est. Sed iam de exordio Antichristi. Non autem quod dico ex proprio sensu fingo, vel excogito: in libris enim diligenter religendo hæc scripta inuenio.

Sicut

Sicut ergo authores nostri dicunt, Antichristus exemplo Iudæorum nascetur, de tribu scilicet *Dan*, secundum prophetiam dicentem: *Fiat* Dan *coluber in via, cerastes in semita*: sicut enim serpens in via sedebit, & in semita erit, vt eos qui per semitam iusticiæ ambulant, feriat, & veneno suæ malitiæ occidat. Nascetur autem ex patris & matris copulatione, sicut & alij homines, non vt quidam dicunt, de sola virgine. Sed tamen in peccatis totus concipietur, in peccato generabitur, & in peccato nascetur. In ipso suæ conceptionis initio diabolus simul introibit in vterum matris, & ex virtute diaboli confouebitur, & contuebitur in ventre matris, & virtus diaboli erit semper cum illa. Et sicut in matrem Domini nostri spiritus sanctus superuenit, et eam sua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de spiritu sancto conciperet, & quod nasceretur diuinum esset, & sanctum: ita quoque diabolus in matrem Antichristi descendet, totamque eam replebit, totam circundabit, totam tenebit, totam interius, & exterius possidebit, vt diabolo per hominem cooperante, concipiat, & quod natum fuerit, totum sit nociuum, totum malum, totum perditum. Vnde, & ille homo filius perditionis appellatur: quia in quantum poterit, genus humanum perdet, & ipse in nouissimo perdetur. Ecce audistis qualiter nascetur, audite etiam locum vbi nascetur. Nam sicut dominus, & redemptor noster Bethleem sibi præuidit, vt ibi pro nobis humanitatem assumere, & nasci dignaretur: sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur, locum nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babyloniæ. In hac enim ciuitate quę quondam fuit inclyta, & gloriosa vrbs gentilium, & caput regni Persarum, Antichristus nascetur, & in ciuitatibus Bethsaida, & Corazaim nutriri, & conuersari dicitur. Quibus ciuitatibus dominus in euangelio * impropriat dicens; *Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corazaim*. habebit autem Antichristus magos, maleficos, diuinos & cantores: qui eum diabolo inspirante, nutrient, & docebunt eum in omni iniquitate, & falsitate, & nefaria arte, & maligni spiritus erunt duces eius, & socij, et comites indiuidui. Deinde Ierosolymam venient, & omnes Christianos, quos ad se conuertere non poterit, per varia tormenta iugulabit: et suam sedem in sancto templo parabit. Templum etiam destructū, quod *Salomon* Deo dicauit, in statum suum restaurabit, et circumcidet se, et filiū Dei omnipotentis se esse mentietur. Reges autem, et principes primùm ad se conuertet; deinde per illos cæteros populos; loca verò, per quæ Christus dominus ambulauit, peragrabit, et priùs destruet, quod dominus illustrauit. Deinde per vniuersum mundum mittet nuncios, et prædicatores suos. Prædicatio autem eius, et potestas tenebit à mari vsq; ad mare, ab oriente vsque ad occidentem, ab aquilone vsque ad septentrionem. Faciet ergo signa multa, miracula magna et inaudita: faciet de cœlo ignem terribiliter venire, arbores subitò florere, et arescere, mare turbari, et subitò tranquillari, naturas in diuersas figuras mutari; aquarum cursus, et ordines conuerti; aëra ventis, et commotionibus agitari: et cætera innumerabilia, et stupenda: mortuos etiam in conspectu hominum suscitari: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. nam quando tanta, et talia signa viderint, etiam illi, qui perfecti, et electi Dei sunt, dubitabunt, vtrùm ipse sit *Christus*, qui in fine mundi secundum scripturas venturus est, an non. Excitabit enim persecutionem sub omni cœlo supra Christianos, et omnes electos. eriget itaque se contra fideles tribus modis: id est, terrore, et muneribus, et miraculis. Dabit in se credentibus auri, et argenti copias. Quos enim muneribus corrumpere non poterit, terrore superabit: Quos autem terrore non poterit, signis, et miraculis seducere tentabit: Quos nec signis, nec miraculis, in conspectu omnium mirabili morte cruciatos crudeliter necabit. Tunc erit talis tribulatio, qualis non fuit super terram ex tempore, quo gentes esse cœperunt, vsque ad tempus illud. tunc qui in agro erunt, fugient ad montes: et qui suprà, non descendet in domum suam, vt tollat aliquid de ea. Tunc omnis fidelis Christianus, qui inuentus fuerit, aut Deum negabit, aut per ferrum, siue per ignem fornacis, seu per serpentes, siue per bestias, siue per aliud quodlibet tormenti genus interibit, si in fide permanserit. hæc autem tam terribilis, et timenda tribulatio, tribus annis, et dimidio in toto mundo manebit. Tunc breuiabuntur dies propter electos, quia nisi dominus abbreuiasset dies: non fuisset salua omnis caro. Tempus siquidem quando idem Antichristus veniet, vel quando dies iudicij apparere incipiet, *Paulus* Apostolus in Epistola ad Thessalonicenses designat, dicens: *Rogamus vos per aduentum*

* *al. improperat*

uentum Domini nostri Iesu Christi, manifestat etiam eo loco, vbi ait. *Quoniam nisi veniat dissensio primùm, et reuelatus fuerit homo peccati, et filius perditionis.* Scimus enim, quòd post regnum Græcorum, siue etiam post regnum Persarum, ex quibus vnumquódque suo tempore magna gloria ingruit, & magna potentia floruit: ad vltimum quoq; post cætera regna regnum Romanorum cœpit, & quod fortissimum omnium regnorum superiorum fuit, & omnia regna terrarū sub dominatione sua habuit, omnésq; populorum nationes Romanis subiacebant sub tributo. Inde ergo dicit *Paulus* Apostolus, *Antechristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit dissensio primùm,* id est, nisi priùs dissenserint omnia regna mundi à Romano imperio, cui pridem subdita erant. Hoc autem tempus nondum venit, quia licèt videamus Romanum imperium ex magna parte destructum, tamen quamdiu reges Francorum dominauerint, qui Romanum imperium tenere debent, Romæ dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabit. Quidam verò doctores nostri dicunt, quòd vnus ex regibus Francorum Romanum imperium ex toto, & integro tenebit: qui in nouissimo tempore erit, & ipse erit maximus, & omnium vltimus regum, qui postquam regnum suum fœliciter gubernauerit, ad vltimum Ierosolymam veniet, & in monte Oliueti sceptrum, & coronam deponet. Hic erit finis Romanorum, Christianorúmque imperij. Statímque secundum prædictam *Pauli* Apostoli sententiam Antichristum dicunt esse affuturum, & tunc reuelabitur quidem homo peccati Antichristus, videlicet, qui licèt homo sit, fons tamen erit omnium peccaminum, & filius perditionis, id est, filius diaboli, non per naturam, sed per imitationem, quia per omnia adimplebit diaboli voluntatem; quia plenitudo diabolicæ potestatis, & totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo, in quo erunt omnes thesauri malitiæ, & iniquitatis absconditi: *qui aduersatur,* id est, cōtrarius est *Christo,* & omnibus eius membris: *et extollitur,* id est, in superbiam erigitur: *supra omne quod dicitur Deus,* id est, super omnes Deos gentium; *Herculem* videlicet, & *Apollinem,* & *Iouem,* & *Mercurium,* quos pagani deos esse existimant, super omnes deos istos extolletur Antichristus: quia maiorem & fortiorem se his omnibus faciet, & non solùm supra hos, sed & supra omne, quod colitur: i. supra S. Trinitatem: quæ solummodo colēda, & adoranda est ab omni creatura, ita se extollet, vt in templo Dei sedeat, ostēdens se tanquā sit Deus. Nam sicut suprà diximus in ciuitate Babyloniæ natus, Ierosolymam veniēs, circumcidet se, dicens Iudæis: ego sum *Christus* vobis repromissus, qui ad vestrā salutem veni, vt vos, qui dispersi estis, congregem, & defendā. Tunc confluent ad eū omnes Iudæi: existimantes se Deū suscipere: sed suscipient diabolū. Sed etiam *in templo Dei sedebit Antichristus:* i. in sancta ecclesia, omnes Christianos faciēs martyres, & eleuabitur, & magnificabitur, quia in ipso erit omniū malorū caput diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ. Sed ne subitò, & improuisè Antichristus veniat, & totum simul humanum genus suo errore decipiat, & perdat, ante eius ortū duo magni prophetæ mittentur in mundum, *Enoc* & *Elias,* qui contra impetum Antichristi fideles Dei diuinis armis præmunient, & instruent eos, & confortabunt, & præparabunt electos ad bellum: docentes & prædicantes tribus annis, et dimidio. filios autem Israel, quicunque eo tempore fuerint inuenti, hi duo magni prophetæ, et doctores ad fidei gratiam conuertent, et à pressura tanti turbinis in parte electorum insuperabiles reddent. Tunc implebitur, quod scriptura ait: *Si numerus filiorum Israel, sicut arena maris fuerit, reliquiæ saluæ fient.* Postquam ergo per tres annos, et dimidium prædicationem suam impleuerint, mox incipiet exardescere Antichristi persecutio, et contra eos primùm arma sua Antichristus arripiet, eósque interficiet, sicut in Apocalypsi legitur; *Et cùm finietur* (inquit) *testimonium suum; bestia quæ ascendet de abysso faciet aduersus eos bellum, et vincet eos, et occidet eos.* Postquam ergo isti duo interfecti fuerint: inde cæteros fideles persequetur, vt eos aut martyres gloriosos faciat, aut apostatas reddat, et tum qui in eum crediderint, signum characteris eius in fronte accipient. Sed quia de principio eius diximus, quem finem habeat, inde dicamus. Hic itaque Antichristus diaboli filius, et totius maliciæ artifex pessimus per tres annos et dimidium, sicut prædictum est, magna persecutione totum mundum vexabit, et omnem populum Dei varijs pœnis cruciabit: et postquàm *Heliam* et *Enoch* interfecerit, et cæteros in fide permanentes coronauerit martyrio, ad vltimum veniet

iudicium

iudicium Dei super eum sicut beatus *Paulus* scribit dicens: *Quem Dominus* Iesus *interficiet spiritu oris sui.* Siue Dominus*illic interfecerit illum potẽtia iussionis, siue Archangelus *Michael* interfecerit illũ per virtutem*Domini nomine. occidetur *enim per virtutem cuiuslibet Angeli, aut Archangeli. Tradunt autem, quòd in monte Antichristus occidetur in Babylone in solio suo, in illo loco, contra quem ascendit Dominus ad cœlos. Debetis autem scire, quia postquam Antichristus fuerit occisus, non statim veniet dies iudicij, non statim veniet Dominus ad iudicandum, sed sicut ex libro *Danielis* intelligimus, dominus concedet diem electis, vt agant pœnitentiam, propterea quia ab Antichristo seducti sunt. postquam verò hanc pœnitentiam expleuerint, quantum temporis spacium fiet, quousque Dominus ad iudicandum veniat, nullus est qui sciat; sed in dispositione Dei manet, qua hora dominus seculum iudicabit, quia ante secula iudicandum esse præfixit.

al. Iesus
al. nostri
al. non

Iohannes Apostolus, & euangelista virgo electus à domino, & inter cæteros magis dilectus, interrogabat Dominum de fine seculi, & respondit Dominus; Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, & de arboribus stillabit sanguis, lapides dabunt voces, populi mouebuntur, Antichristus, id est, diabolus, regnabit, & faciet prodigia, & signa magna in populo. Nemo poterit se ab illo. De muliere meretrice nascetur ex tribu *Dan* in Israeli. Omnes qui credunt in eum, signabit vno charactere in fronte, & nemo poterit delere illius artificium. Nutrietur in Corozain, pòst morabitur in Bethsaida ciuitate; sed paucis diebus, & omnes quos ille occidet, vel qui mortui fuerint sub eius potestate fame & siti, ipsi electi Dei erunt: suscitabit falsos mortuos, conuertet flumina retrorsum, eradicabit arbores, & conuertet ramos in terram, & radices earum sursum, & florere faciet per suas diabolicas artes. Seducet multos. In die cùm nascetur, omnes qui habitant in quatuor partibus mundi, cognoscent ipsum esse natum: testante scriptura, quæ ait: *In quacunque domo cadauer vnius domus hominis mortui erit signũ.* Tunc in tempore illius occidet pater filium, & filius patrem, & frater fratrem, & fideles deficient in omni re. Mulieres menstruationes suas accipient, & non abscondent se ab hominibus; ecclesiæ destruentur, sacerdotes plorabunt. Nulla memoria habebitur de locis, vbi corpora sanctorum quieuerunt: adorabunt prophana idola, sicut Pagani, & Iudæi, & Saraceni. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus alterum, et terræmotus magni erunt per loca, et pestilentiæ, et fames, et stellæ cadent in terra; fluuia conuertentur in sanguinem, et omnes aquæ, quæ sub cœlo sunt. Regnante illo, erigent bellũ contra illum duo prophetæ, scilicet *Enoc*, et *Helias*, qui modò tristantur in Paradiso pro respectatione mortis, et interficiet eos Antichristus, et in platea ciuitatis iacebunt mortui tribus diebus, et tribus noctibus, et in quarta die resurgent in vitam æternam. In vltimo Deus omnipotens, qui omnes vult saluos fieri, transmittet *Michaelem* Archangelum romphæam acutam in manu tenentem (id est, gladium spiritus sancti) et interficiet eum, et secabit eum in duas partes à summo vsque deorsum, vt non destruatur mundus, sed renouetur in melius: tribus annis et sex mensibus erit ita in consummatione seculi.

Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Othoni* nepoti suo, filio *Matildis* sororis suæ, quondam ducissæ Saxoniæ, Comitatum Eboraci, et quamuis multi recepissent eum, et fecissent ei homagia et fidelitates, multi tamen ei resistebant dicentes, quòd à fidelitate regis non recederent, priusquam cum eo ore ad os loquerentur. Vnde factum est, quòd dominus rex dedit eidem *Othoni* Comitatum Pictauis in commutationem Comitatus Eboraci.

❧ Nomina magnatum, qui eodem anno in obsidione *Accon obierunt.*

Sibylla regina vxor *Guidonis* regis Ierusalem, et duæ filiæ eius, *Heraclius* patriarcha Ierusalem, *Baldwinus* Cantuariensis Archiepiscopus, Archiepiscopus de Nazaret, Archiepiscopus de Bezenzum, Archiepiscopus Arlele blanc, Archiepiscopus de monte regali, episcopus de Sidoni, id est, de Saeta, nouus episcopus de Accon, episcopus de Baruch, episcopus de sancto *Georgio*, episcopus de sancto *Abraham*, episcopus de Tabaria,

ria, Abbas de templo Domini, Abbas de monte Sion, Abbas de monte Olueti; Abbas de Forde, Prior S. Sepulchri, *Radolphus* de alta ripa; Archidiaconus Colocestriæ, *Rogerus* le abbe: *Fredericus* Romanorum imperator obijt in eundo versus terram Ierusalem submersus in fluuio, qui dicitur Salef, & *Conradus* filius eius dux Suauiæ obijt in obsidione Accon. Et *Robertus* Comes Leicestriæ obijt in Romania in eundo versus terram Ierusalem, & Landegrauius de Alemãnia obijt in Rumania in redeundo versus domum; & *Iohannes* Constabularius Cestriæ obijt in terra Ierusalem apud Tyrum, *Rotrodus* Comes de Pertico obijt in obsidione Accõ. Et Comes de Puntif, & *Theobaldus* Comes de Blais, et *Stephanus* Comes de Sancerre frater eius; & *Willielmus* Comes de Ferreres, et dux *Bertoldus* de Alemania, et *Rogerus* Comes de Apulia, & *Iocellinus* Comes de Apulia, & Comes de Brenes, et *Andreas* frater eius occisus, et *Ingeram* de Fenes occisus, et *Lodowicus* de Arseles occisus, & *Hugo* de Hoiry occisus, et *Walterus* de Moy occisus, et *Gwido* de Dãzcy occisus, & *Ode* de Gunesse occisus, & Pincerna de Sãstlir captus à Paganis, & Marescallꝰ Comitis *Hẽrici* captus à Paganis, & *Reginaldus* de Magni occisus. Præterea in eodẽ anno obierunt in obsidione Accon vicecomes de Turomania, & dominus de Wanci, & *Gilbertus* de Tileres, et *Florẽtius* de Angest, & *Iocellinus* de Mũmorenci, vicecomes de castello *Heraldi*, et *Anselmus* de monte regali, & tota familia eius, & vicecomes de Castellũ, et mater eius, et *Iohannes* Comes de Vendome, & *Aestellanus* de Ypre, et *Gaufridus* de la Briuere, et *Robertus* de Boiues, et *Adam* Cambelangus regis Frãciæ, et *Adam* de Leum, et *Boues* de Iuuenni, et *Willielmus* de Pinkim, et *Rogerus* de Polebaro, et *Robertus* Constabularius, Senescallus Comitis *Willielmi* de Mandeuilla. *Ranulfus* de Glamuilla Iusticiarius Angliæ, obijt in obsidione Accon, et *Bernardus* de S. Valerico iunior, et *Richardus* Clare, et *Gwido* de castellun, et *Walterus* de Kime, filius *Philippi* de Kime, et *Iohannes* de Lamburne, et *Walterus* de Ros, frater *Petri* de Ros. Eodem anno *Sanctius* rex Portugalensis dedit Tarsiam filiam suam *Aldefonso* regi de S. *Iacobo* nepoti suo in vxorem: de qua ipse genuit tres filios, et licèt *Cælestinus* Papa multùm laborasset, vt separarentur, tamen tenuit eam contra Deũ, et prohibitionem domini Papæ per 5. annos, et dominus Papa *Cælestinus* præfatũ regem de S. *Iacobo*, et totam terram suam sub interdicto posuit, et ita permansit per 5. annos. Interim surrexit in prædictum regem de S. *Iacobo*, *Aldefonsus* rex Castellæ, et coëgit eum relinquere vxorem suã filiam regis Portugalensis, et dedit ei propriam filiam suam in vxorem permissione domini Papæ *Cælestini* pro bono pacis. Processũ verò temporis filia *Boyac Amiramimoli* Imperatoris Africanorum, audita per communem famam probitate, *Sanctij* regis Nauarræ, fratris * *Berengeræ* reginæ Angliæ, dilexit eum in tantum, quòd vehementer adoptauit eum sibi in maritũ. Et cùm ipsa propositum suum diutiùs celare non posset, indicauit patri suo imperatori, quòd ipsa seipsum laqueo suspenderet, nisi *Sanctius* rex Nauarræ eam sibi in vxorem duceret: cui pater respondit, Quo modo potest hoc fieri, cùm tu sis pagana, et ille Christianus? cui filia respondit, Parata siquidem sum fidem Christianorũ suscipere, et secundum legem illorum viuere, dummodò prædictum regem Nauarræ in maritũ habeam, quod per te, pater mi, de facili potest fieri. Nam omnia te metuunt, et ad te sua brachia tendunt; blandicijs tamen opus est, terror furórque absint: preces, et munera, mitte viro, vt sic eum mihi compares.

Crede mihi res est ingeniosa dare.

* al. Rerengera

Mitte etiam matri, et sorori, et alijs familiaribus suis munera larga manu, vt ipsi eum in tuos conatus alliciant. *Fit citò per multas præda petita manus*: cui pater respondit.

Donec eras simplex, animum cum corpore amaui,
Nunc mentis vitio læsa figura tua est.

Nescio quid faciam, angustiæ enim circumstant vndiq;, quia nisi rex ille Nauarræ in amorem tuum conuersus fuerit, tu te laqueo suspendes; Illúmq; ergo precibus, variisq; muneribus aggrediar tentans, si eum modo quolibet tibi in maritum adquirere possim. Mallem tamen, vt tibi virum de gente nostra sumeres. Cui puella respondit.

Deuorer antè precor subitò telluris hiatu,
Aut rutilo missi fulminis igne cremer,

Quàm aliquem habeam virũ præter illum regem Nauarræ. Imperator igitur Africanorum misit nuncios suos ad *Sanctiũ* regẽ Nauarræ, per quos mandauit illi, vt ipse veniret

ad

ad eum filiam ſuam in vxorem ducturus,& ille daret ei tantam pecuniā, quantam vellet, & inſuper totam terram,quæ dicitur Hiſpania Saracenica, viz. totam terram,quæ eſt à finibus terræ regis Portugalenſis,vſque ad montem de Mummeian,qui diuidit terras Paganorum,qui ſunt in Hiſpania à terra regis Arragonię. Dum autem rex Nauarræ iret ad eum,mortuus eſt ille *Boiac Almiramumoli* Africanorum imperator. Cúmq; præfatus rex Nauarræ veniſſet in Africam,inuenit imperatorem mortuum, & filius imperatoris defuncti adhuc minimus erat,& nondum aptus ad regni gubernationē,& erant ei in imperio multi aduerſantes. Cùm autem rex Nauarræ ad eum veniſſet ſperans ſe accepturum ſibi in coniugem præfatam filiam puellam,dixit ei puer, qui regnaturus erat,quòd ſi vellet iuuare eum,& ſeruire ei ad terram ſuam obtinendam,ipſe daret ei ſororem ſuam cum promiſſis patris ſui; ſin minùs autē,poneret eum in captionē, de qua nunquam exiret. Ipſe autem videns ſe in arcto poſitū,elegit magis ſeruire ei, quàm poni in captione. Iuxta illud *Auguſtini:* Qui murorū ambitu,ne fugiat,clauditur,ibi ſe pręcipitet,vbi murus breuior ingeritur. Domino igitur concedente,& *Sanctio* rege Nauarræ laborante,filius *Almiramimoli* ſubiugauit ſibi infra trienniū omnes aduerſarios ſuos, & factus eſt imperator. Interim *Aldefonſus* rex Caſtellæ,& rex Aragoniæ inuaſerūt terram dicti regis Nauarræ,vnus illorum vna parte, & alter illorum altera parte, ita quòd *Aldefonſus* rex Caſtellæ cepit ſuper eum 24. oppida, & prædictus rex Aragoniæ cepit ſuper eum 18. oppida.

ANno gratiæ 1191. qui erat annus 2. regni regis *Richardi*,idem rex *Richardus*, & *Philippus* rex Francorum fuerant ſimul in Sicilia apud Meſſanam die natalis Domini, quæ feria 3. euenit. Eodem die poſt prandium Piſani, & Iauenſes ſeditioſè fecerunt impetū in Galiotas regis *Richardi* Angliæ, & mutuò ſe interfecerunt. Venit ergo clamor intùs ad aures regis Angliæ,qui adhuc ſedebat ad menſam in Mategriffun caſtello ſuo, & epulabantur cum illo die illa *Reginaldus* Carnotēſis epiſcopus, & *Hugo* dux Burgundiæ,& *Willielmus* Comes de Neuerz,& *Willielmus* Comes de Iuuenni,& *Gaufridus* Comes de Pertico,& alij multi de familia regis Franciæ. Et velocitèr remota menſa, ſurrexerunt omnes viri illi,& proceſſerunt omnes cum rege armati ad pugnā illam dirimēdam:non poterant tamen: ſed nocte ſuperueniente,ſeparati ſunt ab inuicem vſque mane. In craſtino,cùm populus conueniſſet in eccleſia S. *Iohannis* Hoſpitalis ad audiendū in ea diuinum officium,quidam Piſanus,extracto cultello ſuo, quendam Galiotarū regis interfecit in eccleſia,& ſic iterum congreſſi ſunt Piſani, & Galeotę,& multi ceciderunt ex vtráq; parte interfecti. Venerunt ergò rex Frāciæ,& rex Angliæ cum multa plebe armata,& pacem fecerunt inter illos. Deinde menſe Februarij die Purificationis beatæ *Mariæ* ſemper virginis Sabbato poſt prandium, *Richardus* rex Angliæ,& multi de familia eius,& quidam populares de familia regis Franciæ conuenerunt more ſolito extra ciuitatem Meſſanam *popularibus iocis intenti,& cùm domum rediſſent,tranſeuntes per medium ciuitatis, obuiauerunt cuidam ruſtico venienti de villa cum aſino onuſto arundinibus, quas cannas vocant: de quibus rex Anglus, & cæteri qui cum eo erant ceperunt,& vnuſquiſq; illorum cum altero congreſſus eſt:& contigit quòd rex Anglię, & *Willielmus* de Barres,quidam miles optimus de familia regis Franciæ congreſſi ſunt alter aduerſus alterum,& confregerunt arundines ſuas,& fracta eſt cappa regis Anglorum ex percuſſione *Willielmi* de Barres,vnde rex iratus impetum fecit in illum,ita quòd illum,& equum ſuum titubare fecit,& dum rex intenderet deijcere eum in terrā,ſubuerſa eſt ſella regis,& rex celeriùs deſcendit,& adductus eſt ei alius equus fortior priore,& aſcendens in eo iterum fecit impetum in *Willielmum* de Barres tentans deijcere eum, & non potuit. ipſe enim adhæſit collo equi ſui,& cōminatus eſt ei rex. Et cùm *Robertus* de Bretuil, filius *Roberti* Comitis Leiceſtriæ, quem rex die præcedenti accinxerat gladio Comitatus patris ſui,inieciſſet manum in *Willielmum* de Barres,vt dominum ſuum iuuaret,dixit ei rex; Suſtine & dimitte me & illū ſolum,& cùm diū *Willielmus*,& rex contendiſſet,& dictis & factis; Dixit illi rex,fuge hinc,& caue tibi ne ampliùs coram me compareas,quia animo,& vſq; in ſempiternū ego ero tibi,& tuis inimicꝰ. Diſceſſit itaq; *Willielmus* de Barres à facie regis dolens & cōfuſus propter indignationē regis,& abijt ad regē Frāciȩ dominū ſuū,conſiliū et auxiliū ab eo poſtulās ſuper his,quę acciderāt in via. In craſtino venit rex Franciæ ad regē Anglię ex parte *Willielmi* de Barres cū humili

al. pluribus

deprecatione pacem & miſericordiam poſtulans, & noluit rex audire eum. In ſequẽti die venerunt ad regem Angliẹ, Archiepiſcopus Cantuar. & dux Burgundiæ, & Comes de Neuers, & multi de proceribus regni Francorum cũ humillimis ſupplicationibus ad genua eius prouoluti, pacem & miſericordiam poſtulantes pro *Willielmo* de Barres, & noluit rex audire eos. Tertia autem die ſequenti *Willielmus* de Barres receſſit à ciuitate Meſſana. Dominus enim ſuus rex Franciæ noluit retinere eum diutiùs contra voluntatem, & prohibitionem regis Angliæ. Poſt multum verò temporis cùm tempus tranſfretandi appropinquaſſet, venerunt iterùm ad regem Angliæ rex Franciæ, & omnes Archiepiſcopi & epiſcopi, et Comites et Barones, & principes totius exercitus, & prouoluti ad pedes, eius pacem & miſericordiam poſtulauerunt pro *Willielmo* des Barres, oſtendentes damna & inopportunitates, quæ accidere poſſent de abſentia talis, tantíq; militis: & cum magna difficultate obtinuerunt aduerſus regem Angliæ, quòd prædictus *Willielmus* in pace rediret, & quòd rex Angliæ nec illi nec ſuis malum, vel damnũ faceret, vel inquireret quandiu ipſi fuerint in ſeruitio domini. Deindè rex Angliæ dedit multas naues regi Franciæ, & ſuis. Deindè rex Angliæ ita profuſè diſtribuit theſauros ſuos vniuerſis militibus, & ſeruientibus totius exercitus, quòd à multis dicebatur, quòd nunquam aliquis prædeceſſorum ſuorum tantum dedit in vno anno, quantum ipſe dederat in illo menſe. Et pro certo credendum eſt, quòd in diſtributione illa promeruit ipſe fauorem tonantis, cùm ſcriptum ſit, *Hilarem datorem diligit Deus.* Eodem menſe Februarij rex Angliæ miſit galeas ſuas Neapolim contra reginam *Alienor* matrem ſuam, & contra *Berengeram* filiam *Sanctij* regis Nauarræ, quam ipſe in vxorem ducturus erat, & contra *Philippum* Comitem Flandriæ, qui cum illis veniebat. Prædicta autem mater regis, & filia regis Nauarræ perrexerunt Brunduſium; vbi *Margaritus* admiralis, et alij homines regis *Tancredi* honorificè ſuſceperunt eas, et omnem exhibuerunt illis honorem et reuerentiam. Comes verò Flandriẹ venit Neapolim, et inuentis ibi galeis regis Angliæ, intrauit et venit Meſſanam, et in multis adhæſit conſilio, et voluntati regis Angliæ. Vnde rex Franciæ iratus aduerſus Comitem, effecit, quòd ipſe relicto rege Angliæ ad illum redijt. Interim grauis diſſenſio orta eſt in Anglia inter Cancellarium regis, et *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem regis, et alios principes regni: et ita in immenſum excreuit, quòd illi vniuerſaliter ſcripſerũt regi de ſtatu regni ſui, et de grauaminibus, quæ idem Cancellarius populo faciebat regni. Cùm igitur rex audiſſet exceſſus, et importunitates, quas Cancellarius ſuus populo faciebat, miſit à Meſſana in Angliam *Walterum* Rothomagenſem Archiepiſcopum, et *Willielmum* Mareſcallum Comitem de Striguil, mandans Cancellario vt in omnibus agendis regni, haberet ipſe prædictũ Rothomagenſem Archiepiſc. et *Willielmũ* Mareſcallum, et *Gaufridum* filium *Petri*, et *Willielmum* Bruere, et *Hugonem Bardolf* ſocios et teſtes. Qui cùm in Angliam veniſſent, literas regis tradere Cancellario auſi non fuerant timentes, quòd magis incurrerent odium illius, quàm honorem inde reciperent. Cancellarius námq; omnia mandata regis ſpernebat, et nullum habere voluit parem ſibi, aut ſocium in regno. Prima autem die menſis Martij *Richardus* rex Angliæ receſſit à Meſſana, et perrexit inde vſque ad ciuitatem Cathinenſium (vbi requieſcit ſanctiſſimum corpus beatæ *Agathæ* virginis, et martyris) ad loquendum cum *Tancredo* rege Siciliæ, qui illuc obuiam ei venerat. Cùm ergò rex *Taucredus* audiſſet aduentum regis Angliæ, exiuit obuiam illi, et cum ſumma reuerentia, et honore regiẹ excellentiæ debito ſuſcepit eum, et introduxit in ciuitatem. Et ſimul euntibus illis ad tumbam beatæ *Agathæ* martyris, ante ingreſſum templi occurrerunt clerus, et populus laudantes et benedicentes Dominum, qui eos in tantæ dilectionis fœdere aſſociauit. Facta igitur oratione ad ſepulchrum beatæ *Agathæ*, rex Angliæ ingreſſus eſt palatium regis *Tancredi* cum illo, et habitarunt ibi ſimul tribus diebus, et tribus noctibus. Quarta autem die rex Siciliæ dona multa, et magna in auro et argento, et equis, et pannis ſericis miſit regi Angliæ; ſed ipſe nihil inde recepit præter annulum quendam paruulum, quem in ſignum mutuæ dilectionis accepit. E contra rex Angliæ dedit regi *Tancredo* gladiũ illum optimum, quem Britones **Caliburne** vocãt, qui fuerat gladius *Arthuri* quondam nobilis regis Angliæ. Prætereà rex *Tancredus* dedit regi Angliæ 4. magnas naues, quas vocãt Vrſers, et 15. galeas; et cùm rex Angliæ receſſiſſet ab eo, ipſe in propria perſona ſua reduxit eum vſque ad Tauernim per duas dietas

magnas

magnas à ciuitate Cathinenſium. Et in craſtino cùm rex Angliæ recedere vellet, rex *Tancredus* tradidit ei quoddam breue, quod rex Franciæ miſerat illi per ducem Burgundiæ, & mandauerat per breue illud, quòd rex Angliæ proditor erat, & pacē, quam cum illo fecerat, non ſeruarat; & ſi ipſe rex *Tancredus* vellet cum rege Angliæ in bello congredi, vel de nocte inuadere, ille & gens ſua auxiliarentur ei ad regē Angliæ, & exercitū ſuum deſtruendū. Et reſpondit illi rex Anglię: Proditor non ſum, nec fui, nec ero; & pacem, quam vobiſcū feci, in nullo ſum tranſgreſſus, nec tranſgrediar quamdiù vixero: & de facili credere non poſſum, quòd rex Franciæ hæc de me vobis mandauerit, cùm ipſe Dominus meus ſit, & ſoci⁹ adiuratus in illa peregrinatione. Cui rex *Tancredus* reſpōdens, ait. Ego trado vobis literas, quas ipſe mihi miſit per ducē Burgūdię, et ſi dux Burgundię negauerit, quòd ipſe has literas mihi ex parte domini ſui regis Frāciæ attuliſſet, ego id dirationare aduerſus eū paratus ſum per vnū de ducibus meis: & ſic cū literis illis de manu regis *Tancredi* receptis, rex Angliæ Meſſanā reuerſus eſt. Eodē die rex Frāciæ venit Tauernim, & locutus eſt cum rege *Tancredo*, & cum illo morā fecit ibi per vnam noctē, & in craſtino redijt Meſſanam. Rex verò Angliæ in iram cōmotus aduerſus regem Franciæ, nec faciē hilarem, nec pacē ſpondentē ei prætendebat, ſed opportunitatem quærebat, vt ab eo cum ſuis recederet. Inquirente igitur rege Franciæ cur hoc eſſet, mandauit illi rex Angliæ per *Philippū* Comitem Flandrię omnia verba, quæ rex Siciliæ dixerat ei de illo, & in teſtimoniū facti oſtendit ei prædictas literas. Quod cùm regi Franciæ conſtaret, malè ſibi conſcius obmutuit, ignorans quid contra hæc diceret. Tandē tamen ad ſe reuerſus ait. Nunc ſcio verè, quòd rex Angliæ quærit cauſas malignandi aduerſus me, quia hęc verba ficta ſunt & mendacia: ſed credo, quòd ipſe cogitauit hæc mala aduerſum me, vt *Aleſiam* ſororem meā dimittat, quam ipſe ſibi deſponſandam iurauit: ſed pro certo ſciat, quòd ſi ille dimiſerit eam, & aliā duxerit in vxorē, ero illi, & ſuis inimicus quamdiù vixero. His auditis rex Angliæ reſpondit, quòd ſororem illius ſibi in vxorē ducere nulla ratione poſſit, quia rex Angliæ pater ſuus eam cognouerat, et filium ex ea genuerat, & ad hoc probandū multos produxit teſtes, qui parati erāt modis omnibus hoc probare. Quod cùm regi Franciæ per multorū aſſertiones innotuit, cōſilio Comitis Flandriæ, & aliorū fidelium ſuorū adquieuit; & vt omnia mala tam de his, quàm de alijs inter ipſū, & regē Angliæ remitterentur; ipſe quietū clamauit regem à fide, & ſacramentis, & omni cōuentione, quam cum illo fecerat ſuper matrimonio contrahendo inter illū, & *Aleſiā* ſororem ſuā; & pro hac conuentione rex Angliæ ſpopōdit ſe daturū regi Franciæ per quinquenniū ſingulis annis duo millia marcarū Strilingorū, de quibus ipſe in principio huius cōuentionis tradidit regi Franciæ duo millia marcarū. Et cū ipſi in terras ſuas redirēt, rex Angliæ tradidit regi Franciæ *Aleſiā* ſororē ſuam liberam, & Giſortiū, & cætera omnia, quæ rex Franciæ cū ſorore ſua ei in matrimoniū conceſſerat: & ſub hac conuentione rex Franciæ dedit regi Angliæ licentiam ducendi in vxorem quamcunque vellet: & inſuper conceſſit ei, & charta ſua confirmauit, quòd ducatus Brittanniæ in perpetuum pertineat ad dominatum ducis Normanniæ, & vt dux Brittanniæ ſemper ſit homo ducis Normanniæ, & ei reſpondeat ſicut Ligio domino ſuo, & dux Normanniæ reſpondeat regi Franciæ tam de ducatu Brittanniæ, quàm de ducatu Normanniæ. Et ſic in illa die facti ſunt amici rex Franciæ, & rex Angliæ, & omnes conuentiones illas fide, & ſacramentis ſub ſigillorum ſuorum teſtimonio confirmauerunt. Et eodem menſe Martij, tertio Kalendas Aprilis Sabbato, *Philippus* rex Franciæ receſſit à portu Meſſanæ cum toto nauigio ſuo, & viceſimo ſecundo die ſequenti, ſcilicet, die Sabbati in hebdomada Paſchæ, venit ipſe cum exercitu ſuo ad obſidionem Accon. Rex verò Angliæ, & exercitus eius remāſerunt apud Meſſanam poſt receſſum regis Franciæ. Et eodem die, quo rex Franciæ receſſit à Meſſana, venit illuc regina *Alienor* mater *Richardi* regis Angliæ, & adduxit ſecum *Berengeram* filiam *Sanctij* regis Nauarræ, quam idem rex Angliæ in vxorem erat ducturus. Et quarta die ſequenti prædicta regina *Alienor* iterum receſſit verſus Angliam, per Romam tranſitura propter negotium *Gaufridi* Eboracenſis electi: per illam enim mandauit rex Angliæ ſummo pontifici, & humiliter poſtulauit, vt ipſe electionem prædicti *Gaufridi* confirmaret, & eum in Archiepiſcopum Eboracenſem conſecraret, vel ab alio conſecrari permitteret. Abeunte igitur regina *Alienor*, filia regis Nauarræ

remanſit

remanſit in cuſtodia regis Angliæ, cum ſorore eiuſdem regis *Iohanna* regina Siciliæ.

MEnſe Aprilis,quarto idus eiuſdẽ menſis,feria quarta obijt *Clemens* Papa tertius,cui ſucceſſit *Iacinctus* diaconus Cardinalis ſanctæ *Mariæ* in Coſmedim, & in ipſa Vigilia Paſchæ ordinatus eſt in ſacerdotem; & in die Paſchæ, qui in 18.Kalend.Maij euenit,in Romanum pontificem conſecratus eſt,ab *Octauiano* Hoſtienſi epiſcopo,& vocatus eſt *Cœleſtinus* Papa tertius. In craſtino autem conſecrationis ſuæ dominus Papa tranſtulit ſe à Laterano vſque ad eccleſiam beati *Petri*, & venit ibi obuiam ei *Henricus* Alemannorum rex cum *Conſtantia* vxore ſua, & cum copioſa plebe armata. Romani verò clauſerunt portas vrbis, & cuſtodierunt eas in manu forti & armata, non permittentes eos intrare. Dominus verò papa ante oſtium eccleſiæ beati *Petri* ſupra gradus recepit ſacramentum à prædicto Alemannorum rege,quòd ipſe eccleſiam Dei,& iura eccleſiaſtica fidelitèr ſeruaret illibata,& quòd rectam iuſticiam teneret, & quòd patrimonium beati *Petri*, ſi quid inde ablatum eſſet,in integrum reſtitueret, & quòd Tuſculanum ei redderet.Deinde introduxit eos dominus papa in eccleſiam, & vnxit eum in imperatorem,& vxorem ſuam in imperatricem. Sedebat autẽ dominus papa in cathedra pontificali,tenens coronam aureã imperialem inter pedes ſuos, & imperator inclinato capite recepit coronam,et imperatrix ſimiliter de pedibus domini papæ.Domin⁹ autem papa ſtatim percuſſit cum pede ſuo coronam imperatoris, & deiecit eum in terra,ſignificans quòd ipſe poteſtatẽ eijciendi eum ab imperio habet, ſi ille demeruerit: ſed Cardinales ſtatim arripientes coronã impoſuerunt eam capiti imperatoris. Vt autẽ ſciatur cauſa,quare dominus papa *Cœleſtinus* reddiderit Romanis Tuſculanũ ciuitatẽ ſuam,pauca repetamus,quæ priùs geſta ſunt.Electo,& conſecrato in ſummũ pontificem *Clemente* domino Prænestino epiſc.viz.vt moris eſt Piſis, vbi bonæ memoriæ *Gregorius* 8.migrauit ad dominũ ex hac luce,miſit idem dominus *Clemens* ſine vlla mora legatos ſuos ad ciues Romanos,vt inter ſe & illos pax deberet firmiſſima reformari.Diſcordia ſiquidẽ cõcepta eſt occaſione Tuſculani,ciuitatis ſcz.propriæ domini papæ,per 10.milliaria diſtantis ab vrbe,quã Romani guerra inſatiabili,vt eã ſibi ſubijcerẽt,impugnabãt: & etiam occaſione conflictus,qui fuerat inter Romam,& Tuſculanũ,per quẽ pluſquàm 5000.Romanorũ eodem die gladio perierunt; à tempore *Alexãdri* papæ vſq; ad tẽpora prædicti *Clementis* inter eccleſiã durauerat,& Romanos: Legati autẽ cùm veniſſent ad vrbẽ,induxerunt Romanos vt tanquã filij benigni ad patrem ſuũ ſpiritualem corda ſua conuerterent,ipſúmq; vt pium patrẽ redeuntem ad eos deuotiſſimè curarent recipere, ac fierent de cætero vnũ,ſicut condecebat.quibus reſponderunt in hęc verba Romani; Hoc quia ſanctum & dignũ eſt,ardenti deſiderio, etiã pluſquam dominus & pater noſter,ſicut veri & humiles filij (omni mora ſublata) fieri peroptamus; ita tamen ſi damna nobis emendare,& iniuriam ſimul,& verecundiam, quam occaſione guerræ Tuſculani ſuſtinuimus olim cum patribus noſtris,& adhuc ſuſtinemus, nobiſcum paritèr voluerit vindicare; & ad impugnandum Tuſculanum, ſi neceſſe fuerit, milites ſuos in expenſis proprijs mittere, ſi pax ad honorem vrbis per ſubiectionem, & tributum annuum in ſcriptis redactum à Tuſculano ſoluendum vrbi, non poterit inter nos reformari. Si etiam Tuſculanum ad voluntatem noſtram faciendam tradere nobis promiſerit, ſi poſt refutationem ineundæ pacis ſecundum antedictum tenorem inter nos, & Tuſculanum, aliquo dierum poterit Tuſculanum habere. His itaque, & quibuſdam alijs libertatibus tandem à ſupradicto *Clemente* papa Romanis conceſſis, idem *Clemens* acceſſit ad vrbem,de qua extiterat oriundus,vnde cùm iuxta petitionem ſupraſcriptam à Romanis factam,non poſſet idem dominus *Clemens* Tuſculanum Romanis ſubijcere, ex tunc eos Romanis exponens duriùs impugnabat. Et licèt per quatuor ferè annos vixerit in papatu, guerram tamen ipſam cum Romanis nullatenus ad finem perduxit. Quamuis maiorem ferè partem Tuſculanenſium,quos extra munitionem ſuam capiebant,Romani poſiti in inſidijs diuerſis pœnis, & cruciatibus interfeciſſent. Quoſdam enim ex illis,quos capiebant, morti tradebant omninò, quoſdam mutilatos pedibus, quoſdam orbatos oculis,quoſdam truncatis manibus collo ſuſpenſis,ad propria remittebant. Quæ omnia ſe malle pati conſtantiſſimè affirmabant,quàm ſeueritati ſubijci Romanorum.Mortuo verò *Clemente*,et domino *Iacincto* tum diacono Cardinali ſanctæ *Mariæ* in Coſmedin, in ſummum pontificem *Cœleſtino* poſtmodum ſubſtituto, et *Henrico*

rico tunc rege ad coronam imperij recipiendam, qui ad hoc à domino *Clemente* vocatus fuerat, festinante; Romani antequam idem rex accessisset ad vrbem, supplicarũt domino *Cælestino*, vt antequam prædictum regem in imperatorem vngeret, obtineret ab ipso, vt ciuitatem Tusculanensium sibi redderet, quæ in ipsius posita erat potestate. Ad ipsum enim se conuerterant, & ipsius patrocinium inuocarant: ex quo suprà nominatus *Clemens* exposuit, vt dictum est, illos Romanis: eidem domino *Cælestino* instantissimè proponentes, quòd hæc erat via, qua Tusculanum ad eorum manus rediret, & quòd ad faciendum hoc tenebatur ex conuentione prædicta. Quod ita concessum est illis. Euntes autem nuncij domini papæ ad regem firmitèr proposuerunt eidem, quod de Tusculano antedicta facta erat conuentio inter summũ pontificem, & Romanos, & ideò vt domino papæ Tusculanũ redderetur, necessitas exigebat. Quòd cùm intellexisset rex, et aduertisset, quòd alitèr coronationi suæ de facili posset impedimentum præstari, petitioni domini papę, de Tusculano reddẽdo, liberalitèr adquieuit; factúmq; est ita, quòd coronato rege in imperatorem, altera die traditũ est Tusculanũ ab eodem imperatore domino papæ; et à domino papa sequente die tertia Romanis, atq; à Romanis destructũ ita, quòd lapis supra lapidem non remansit. Interim *Richardus* rex Angliæ mense Aprilis fregit, & comminuit castellum suum, quod dicebatur Mategriffun ante regressum suum à Messana, sicut promiserat regi *Tancredo*. Et feria quarta ante cœnam domini ipse cum toto exercitu suo, & nauigio suo recessit à portu Messaniæ, cum 150. magnis nauibus, & cum quinquaginta tribus galeis benè armatis, & in die parasceues domini circa horam diei nonam venit ventus horribilis ab austro, & nauigium eius dissipauit. Rex verò cum parte nauigij applicuit in insula de Crete, deinde in insula de Rodes. Buscia autem magna, in qua erant regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ, cum multis de familiaribus regis, & duæ aliæ Busciæ, cum illa tempestate adhuc sæuiente, peruenerunt ad insulam de Cypre; rege nesciente, quò Busciæ illæ deuenissent. Post tempestatẽ misit rex galeas quærere Busciam illam, in qua regina soror eius, & filia regis Nauarræ erant, & inuenerunt eas extra portum de Limelzun, aliæ duæ Busciæ, quæ cum illis venerant antè portum de Limelzun, perierunt, in quibus multi milites, & seruientes de familia regis submersi sunt: inter quos, proh dolor, magister *Rogerus* malus catulus Vicecancellarius regis submersus est, & sigillum regis, quod gestabat in collo eius suspensum, inueniebatur. Catalla autem submersorum thesaurizauit sibi *Isakius* imperator de Cypre, & omnes, qui naufragiũ illud euaserunt, cepit, & incarcerauit, & pecunias eorum ijs abstulit. Qui etiam plusquam furiali crudelitate debacchatus, Busciam illam in qua regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ erant, non permisit portũ intrare. Quod cùm regi Angliæ nunciatum esset, festinantèr ad earum præsidiũ venit cum galeis multis, & cum magno storio nauium, & inuenit ęas extra portum de Limelzun ventis, & mari expositas. Et iratus indè valdè, misit nuncios suos ad imperatorem de Cypre, semèl, secundò, tertiò, petens & cum humili deprecatione postulans, quatenus intuitu diuini amoris, & propter reuerentiam viuificæ crucis peregrinos suos, quos in vinculis tenebat captiuos, permitteret abire illæsos, & vt catalla eorum eis restitueret, & vt redderet illi catalla hominum suorum submersorum ad faciendum inde seruitium Dei pro animabus illorum; quibus imperator ille superbè loquutus est, dicens, quòd ipse neq; peregrinos redderet, neque catalla submersorum. Audiens itaque rex, quòd nefandus ille imperator nihil pro illo faceret, nisi per vim, præcepit vniuerso exercitui suo, vt arma sua caperent & armati sequerentur eum. Et ait illis; Sequimini me, vt vindicemus iniurias, quas perfidus ille imperator Deo, & nobis fecit: qui peregrinos nostros contra Dei iusticiam, & æquitatem in vinculis tenet, & nolite timere eos, quia inermes sunt, fugæ potiùs, quàm bello parati. Nos verò benè sumus armati, & arma tenenti omnia dat, qui iusta negat. Et oportet, vt viriliter pugnemus ad liberandum populum Dei à perditione; scientes, quòd aut oportet nos vincere, aut mori. Sed certam habeo in Domino fiduciam, quòd ipse dabit nobis hodiè victoriam de isto perfido imperatore, & de gente sua. Interim imperator ille occupauerat littora maris vndique, cum gente sua; & pauci eorum erant armati, & ferè omnes indocti ad prælium; tamen stabant in littore, cum gladijs, & lanceis, & fustibus: habentes asseres, & ligna, & sedilia, & arcas, ante illos pro muro. Cùm autem rex Angliæ

et sui erant armati, exierunt è magnis nauibus in nauiculas, et galeas, et remigando venerunt ad terram cum magno impetu, et sagittarij præibant facientes cæteris viam. Et cùm applicuissent, rege præuio, impetũ fecerunt vnanimitèr in imperatorem, & Griffones suos; & quasi imber super gramina, ita cecidêre sagittæ super pugnantes; & cùm diu pugnâssent, imperator cum suis versus est in fugam: quos rex Angliæ sequutus est in ore gladij, & stragem magnã faciens ex obstantibus viuos cepit multos, & nisi nox celeriùs superueniret, forsitan rex illo die cepisset imperatorem. Sed quia rex, & gens sua pedites erant, & vias montiũ, per quos imperator, & sui fugiebant, ignorabant, cum præda magna redierunt ad villã de Limeszun, quam Griffones reliquerant: & inuenerũt in ea abundantiam frumenti, et vini, & olei, & carniũ. Eodem die post victoriam regis Angliæ, soror eius regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ intrauerunt portũ de Limeszun cũ cætero nauigio regis. Imperator verò, religatis hominib9 suis, qui dispersi erant per dumos in conuallibus, eadem nocte castra sua metatus est, quasi per 5. milliaria ab exercitu regis Angliæ, sub iuramento affirmãs, quòd in crastino dimicaret cum rege Angliæ. Quod cùm rex audisset per exploratores suos, longè ante lucem se, & exercitum suum armari fecit, & sine tumultu procedens venit ad exercitum imperatoris, & inuenit eos dormientes. Et cum magna, & horribili exclamatione intrauit tentoria eorum, & excitati à somno facti sunt velut mortui nescientes, quid facerent, aut quò fugerent, quia inuadebat eos exercitus regis Angliæ velut lupi rapaces, & fecerunt ex illis stragem magnam. Imperator verò cum paucis suorum nudus euasit, relinquens post se thesauros, & equos, & arma, & tentoria sua pulcherrima, & vexillum suum imperiale per totum auro desuper contextum, quod rex Angliæ statim destinauerat beato *Edmundo* regi, & martyri glorioso. Et sic rex Angliæ summa potitus victoria redijt ad Limeszun hostium suorum magnificus triumphator. Tertia die sequenti venerunt ad regem Angliæ in insula de Cypre *Guido* rex Ierusalem, & *Gaufridus* de *Lermãt frater eius, & *Amfridus* Delturũ, & *Raimundus* princeps Antiochiæ, & *Boimundus* filius eius, Comes Tripolis, & *Leo* frater Rupini de la Muntaine, & obtulerunt regi seruitia sua, & homines sui deuenerunt, & fidelitates ei iurauerunt contra omnes homines. Eodẽ die imperator de Cypre videns se omninò destitui virtute, & auxilio suorum supplices legationes misit ad regem Angliæ, & obtulit ei pacem in hac forma, scilicet, quòd ipse daret ei viginti millia marcarum auri in recompensatione pecuniarum submersarum; & illos, qui capti fuerant post naufragiũ cum catallis suis, liberos redderet, & ipse in propria persona sua cum illo in terrã Ierosolymitanam iret, & moram cum illo faceret in seruitio Dei, & suo cum centum militibus, & quadringentis *Tripolis equitibus, & cum quingentis peditibus benè armatis, & insuper daret ei filiam suam in obsidem, quam vnicam habebat sibi hæredem, & traderet ei castella sua in pignore, & fidelitatem sibi, & suis in perpetuum seruandam iuraret, & imperium suum de illo teneret. His igitur ex vtraque parte concessis, venit imperator ad regem Angliæ: & coram rege Ierosolymitano, & principe Antiochiæ, & cæteris Baronibus suis homo regis Angliæ venit, & fidelitatem ei iurauit. Iurauit etiam, quòd ab eo non recederet, donec omnia implerentur, quæ *cõuentionauerant. Rex verò tradidit imperatori tentoria sibi, & suis, & assignauit ei milites, & seruientes, qui custodirent eos. Eodem autem die post prandium pœnituit imperatorem fecisse talem finem cum rege Angliæ, & dum milites, qui eum custodire deberent, somnum meridianum caperent, furtiuè ab eis recessit, & mandauit regi, quòd nullam de cætero cum illo pacem, vel concordiam custodiret. Quod (vt videbatur) satis placuit regi. Ipse enim sicut vir prudens, & circumspectus statim tradidit magnam exercitus sui partem *Gwidoni*, & principi Antiochiæ, & cæteris qui ad eum venerant, & præcepit eis, vt sequerentur imperatorem, & caperent, si possent; & ipse rex diuisis galeis suis in duas partes medietatem illarum tradidit *Roberto* de Turnam, & præcepit, vt ille circundasset insulam ex vna parte, & si quas inuenisset naues, vel galeas, cepisset eas; & factum est ita. Rex verò cùm reliqua parte galearum suarum circuiuit alteram partem insulæ, et ipse et *Robertus* ceperunt naues, et galeas, quotquot inuenerunt in circuitu insulæ. Custodes autem ciuitatum, et castellorum, et portuum reliquerunt ea vacua in omni loco, vbi rex et prædictus *Robertus* venerunt, et fugientes abierunt in montana. Quibus expletis rex, et *Robertus* redierunt ad Limeszun.

al. Lenizant

al. Turcoplis

al. concionauerat

Gwido

Gwido autem rex, & qui cum eo missi fuerant, nihil * perficientes ad regem redierunt. *al. proficientes* Interim homines Imperatoris confluebant ad regem Angliæ, & homines sui deuenerunt, & terras suas de illo tenuerunt. Quadam verò die, cùm supradictus Imperator ad prandium suum sedisset, & Comites sui cum eo, quidam illorum ait illi: Domine consulimus vobis, vt pacem faciatis cum rege Angliæ, ne tota gens vestra pereat. Iratus verò Imperator propter hunc sermonem percussit eum cum cultello, quem tenebat, & amputauit nasum eius, qui consilium illud dederat: post prandium ille, qui percussus fuerat, abijt ad regem Angliæ, & adhæsit ei.

Mense verò Maij, 4. idus eiusdem mẽsis die Dominica, festo *S. Nerei*, & *Achillei*, atque *Pancratij* martyrum, *Beringera* filia regis Nauarræ desponsata est *Richardo* regi Angliæ in Insula de Cypre apud Limeszun, *Nicholao* regis capellano officium sacrantis illius perficiente: & eodem die fecit rex illam coronari, & consecrari in reginam Angliæ à *Iohanne* Ebroicense episcopo, administrantibus illi in officio illo archiepiscopis de Apamia, & de Anxia, & episcopo de Baionia. Deinde post celebrationem nuptiarũ suarum rex Angliæ promouit exercitum suum, & reddita est ei nobilis ciuitas, quę vocatur Nichosis, & cùm venisset rex cũ exercitu suo ad fortissimũ castellũ, quod dicitur Cherin, in quo erat filia Imperatoris, exiuit illa obuiam regi, & cecidit prona in terram ante pedes regis, & tradidit ei castellum illud misericordiã postulans. Et rex misertus illius misit eam ad reginã, & cùm processisset rex, reddita sunt ei castellum, quod dicitur *Baffes, & castellũ quod dicitur Buffeuent, & castellũ quod dicitur Deudeamur, & castellum quod dicitur Candare. *al. Bastries* Deindè redditę sunt ei omnes ciuitates, & munitiones Imperij. Infælix autem Imperator ille latitabat in quadã abbatia fortissima, quę dicitur caput *S. Andreæ.* Quò cùm rex venisset, vt illum apprehenderet, Imperator exiuit obuiã ei: & ad pedes eius prouolutus posuit se in misericordia illius de vita & membris, nulla mẽtione facta de regno. Sciebat enim quòd omnia iã erant in manu, & potestate regis, sed solùm hoc petijt vt ipse mitteretur in cõpedibus, & manicis ferreis. Et audiuit rex petitionem illius, & tradidit illum *Radulfo* filio *Godefridi* Camerario suo in custodia, & pręcepit sibi fieri compedes & manicas de argẽto, & auro, & vt ipse in illis mitteretur. Perfecta autem sunt omnia hęc in Insula de Cypre mense Iulij prima die eiusdẽ mensis Sabbato in vigilia Pentecostes. Perfectis igitur omnibus his misit rex Anglię Imperatorem cum custodibus suis vsque ad ciuitatem Tripolis, & tradidit Insulam de Cypre *Richardo* de Camuilla, & *Roberto* de Turnham in custodia. Eodem die, scilicet in vigilia Pentecostes obijt *Philippus* Comes Flandrię in obsidione Accon; & rex Franciæ dominus suus saisiuit omnes thesauros, & possessiones illius in manu sua: & ab illa hora quęrebat opportunitatem recedendi ab obsidione Accon, & reuertendi in regionem suam, vt Comitatum Flandrię sibi subiugasset. Et eodẽ die (scil. in vigilia Pentecostes) regina Angliæ, & regina Siciliæ soror regis Angliæ, & filia Imperatoris de Cypre applicuerunt apud Accon cum maiori parte storij regis Angliæ. Interim rex Angliæ accepit ab vniuersis hominibus Insulæ, medietatem omnium mobilium suorum, & cõfirmauit illis leges, & institutiones, quas habebant tempore *Manuelis* Imperatoris Constantinopolitani. Deinde feria quarta in hebdomada Pentecostes, recessit rex Angliæ ab Insula de Cypre cum galeis suis, & in crastino applicuit in terra Suliæ apud Tyrũ. Sed custodes Tyri non permiserunt eum intrare Tyrum, dicentes, quòd rex Franciæ, & *Conradus* Marchio prohibuerunt, ne ipse Tyrum intraret. Et ideo oportebat eum nocte illa iacere in tentorijs extra murum Tyri. Et crastino (scilicet feria sexta) in hebdomada Pentecostes, cùm ipse iter ageret versus Accon, vidit in mari ante se busciam quandã magnam onustam viris bellicosis, & ornatam vexillis regis Franciæ, & sociorum suorum. Et mittens ad eos duas galeas interrogauit, cuius esset nauis, & vnde venisset: & responderunt se esse homines regis Franciæ, & venisse de Antiochia, volentes ad obsidionem Accon ire. Et qui missi fuerunt, cum tali responso redierunt ad regem Angliæ. Quibus ipse dixit, si homines regis Franciæ sunt, ite, & dicite illis, vt expectent, & loquantur mecum. & dum irent homines buscię malè sibi conscij, quia omnes Pagani erant, armauerunt se, & pessimè receperunt nuncios regis, mittentes in eos sagittas, & ignem Græcum. Quod cùm rex vidisset, accessit propiùs, & dixit vniuersis, qui cũ eo *erant, persequimini eos, & apprehendite; Si enim abierint, amorem meum *al. venerant*

perdetis

perdetis in perpetuum: & si eos apprehenderitis omnia catalla eorum vestra sint. Tunc omnes vnanimiter impetum fecerunt in busciam illam, & cum rostris galearum perforauerunt eam vndique, & aqua intrans per foramina traxit illam in profundum. Et cũ Pagani cœpissent mergi proiecerunt arma sua in mare, & fractis vasis suis fuderunt ignem Græcum, & relicta naue, nudi prosil:erunt in mare. Sed Galeotæ regis interfecerunt eos, & viuos retinuerunt multos: Erant autem in buscia illa Pagani numero mille, & quingenti, quos *Saladinus* legauerat ex omnibus Paganis, vt mitteret eos in ciuitatem Accon. Quibus deuictis, & interfectis rex distribuit omnia catalla illorum galeotis suis. In crastino (scilicet die Sabati) in hebdomada Pentecostes venit ad obsidionem Accon, & de Paganis, quos in naue cepit, distribuit regi Franciæ, & Comitibus exercitus. Cùm autem Pagani, qui in ciuitate Accon erant, audissent, quòd Pagani, qui in buscia erant, in quibus habebant fiduciam, submersi essent, & quòd rex Angliæ magnificus triumphator ad obsidionem venisset, timuerunt eum valdè, & de die in diem quærebant opportunitatem, vt ciuitatem ei traderent pro licentia abeundi cũ vita, & membris. Rex verò Franciæ, qui Sabbato in hebdomada Paschæ ad obsidionem venerat, iam antè aduentum regis Angliæ domum lapideam turritam fecit sibi, & Perarias suas, & hurdicios suos, & alias machinas suas bellicas parauerat, & in locis congruis locauerat. Sed nihil in eis operatus est; expectabat enim aduentum regis Angliæ. Qui cùm venisset, statim erexit machinas suas bellicas. Pisani verò, & Ianuenses venerunt ad eum, & obtulerunt ei seruitia sua, & ipse Pisanos recepit, & Ianuenses refutauit, quia ipsi fidelitatem iurauerant regi Franciæ, & *Conrado* Marchioni: Pisani verò fecerunt regi Angliæ homagium, & fidelitates: & rex Angliæ confirmauit illis charta sua libertates, & consuetudines, quas habere solebant in terra Ierosolymitana. Tertia autem die post aduentum regis Angliæ rex Franciæ dimisit omnes seruientes, quos priùs habebat ad machinas suas bellicas custodiendas; & rex Angliæ retinuit ad seruitium suum, quos rex Franciæ dimiserat. Vnde factum est, quòd Pagani, qui erant in ciuitate inuenientes machinas regis Franciæ sine custode, combusserunt eas. Deinde vterque rex incidit in ægritudinem, quam Arnaldiam vocant; in qua ipsi ferè vsque ad mortem laborantes capillos suos deposuerunt. Sed hoc Dei fit misericordia, quòd ambo conualuerunt de infirmitate illa, & facti sunt robustiores, & animosiores in seruitio Dei. Et quia *Gwido* rex conquestus fuerat illis, quòd *Conradus* Marchio vi, & iniustè ei abstulerat redditus, & iura regni, tradiderunt redditus fori rerum venalium & redditus portus Accon in manu Templariorum, & Hospitalarium colligendos, & custodiendos, donec prouisum esset quis illorum de iure illos habere deberet. Et *Gaufridus* de **Lermant*, frater *Gwidonis* regis appellauit *Conradum* Marchionem de fide læsa, & de periurio, & de proditione facta aduersus regem fratrem suum, & aduersus exercitum Christianorum; & de prosequenda appellatione sua pignus dedit. *Conradus* verò malè sibi conscius iuri stare noluit, sed declinauit à turba, & exiuit foras, omnibus post illum clamantibus, & dicentibus, proditor est, qui iuri stare recusat. Nemo tamen misit in eum manum, ne fortè tumultus fieret in populo. Ipse autem Tyrum abijt, & statim orta est dissentio inter reges propter illos, quia rex Franciæ in quantum potuit fouebat partem *Conradi*, & rex Angliæ partem *Gwidonis* regis. Vnde inter reges sæpiùs oriebantur rixæ, & contentiones. Post multum verò tempus misit rex Franciæ pro *Conrado*, & constituit eum principem domus suæ, & suum familiarem consiliarium, per cuius consilium, & admonitionem rex Franciæ multa operatus est contra Deum, & salutem animæ suæ. ipse enim munera *Saladini* accepit, & factus est ei amicus. Deinde petiit rex Franciæ medietatẽ Insulæ de Cypre, & omnium, quę rex Anglię, per viam acquisierat. Hęc contra, rex Anglię petijt à rege Francię medietatem Flandriæ, & medietatem omnium mobilium Comitis Flandrię, & aliorum hominum suorũ, qui obierant in obsidione Accon; & medietatem Tyri, quã *Conradus* illi donauerat. Sed vtriusq; petitio vana fuit & inuidiosa; quia cõuentio facta fuit inter illos tantũmodò vt dimidiarent inter se omnes quęstus, quos facerent in terra Ierosolymitana. Et iterum hoc idem renouauerunt coram ducibus, & principibus exercitus, & chartis, & sacramentis cõfirmauerunt. & statuerunt Tẽplarios, et Hospitalares, et alios viros sapientes in quibus cõfidebant, ad recipiendum, et dimidiandum inter

al, Limizant

inter eos acquiſitiones ſuas; & ſic facti ſunt amici. Interim *Saladinus* princeps exercitus Paganorum miſit frequenter regi Franciȩ, & regi Angliæ pyra Damaſcena, & aliorum fructuum ſuorum copiam, & alia munuſcula, vt ſic ſaltem cõuerteret animos eorum ad pacem cum illo faciendam. Ipſe enim ſæpiùs eis obtulit pacem, & cõcordiam, tum propter metũ filiorũ *Noradini*, qui calumniati ſunt ſuper eum totã terram patris eorũ, quam *Saladinus* occupatã tenebat. (Illi etiã iam cum magno exercitu per auxilium domini *Muſce* auunculi eorum intrauerunt terram *Saladini*, & occupauerunt eam totam vſq; ad magnũ fluuium Eufratem) tum vt gẽtem ſuam, quȩ in ciuitate fuerat obſeſſa, liberaret. Sed ad plenum noluit cõponere cum regibus. voluit namq; retinere in manu ſua ciuitatem Ieruſalẽ, & Craggum de monte regali, & noluerunt reges cũ illo ſub hac componere forma. Vnde factum eſt, quod Perrariȩ regum, & aliorũ virorum non ceſſabant iactare lapides in murum ciuitatis, & eius munitiones; neq; foſſores regum ceſſabant die ac nocte ſuffodere murum ciuitatis. Menſe Iunij, die Dom. in vigilia natiuitatis *S. Iohannis Baptiſtæ*, nono Kal. Iulij, luna 27. hora diei nona ſol paſſus eſt eclipſim, & durauit per tres horas; ita quòd obſcuratus eſt ſol, & tenebræ factæ ſunt ſuper terram, & apparuerunt ſtellæ in cœlo, & cùm eclipſis receſſiſſet, ſol redijt in priſtinum decorem ſuum. In ciuitate autem Accon erat quidam homo Deo deuotus, occultus tamen propter metum Paganorum, qui frequenter literas ſuas foras miſit vſque in exercitum Chriſtianorum Hebraicè, Græcè, & Latinè ſcriptas, & per illas totum ſtatum, & propoſitum Paganorum ſignificauit Chriſtianis. Vnde Chriſtiani ſæpiùs prȩmuniti inſidias Paganorum vitabant. Sed valde erat moleſtum Chriſtianis, quòd nõ nouerant virum illum, neq; nomen eius. ipſe enim nunquam voluit nominare nomen ſuum, ſed in omnibus literis, quas foras miſit cõfeſſus eſt, ſe* eſſe Chriſtianũ: & in ſcriptis ſuis ſem- *al. fore* per prȩponebat, In nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Sed hoc mirandũ eſt, quòd ipſe neq; ante captionem ciuitatis, neq; poſt illius captionẽ voluit ſe manifeſtare Chriſtianis. Eodem verò menſe Iunij, Chriſtiani impleuerunt magnam partem foſſati, vt ſcalas ſuas muro apponerent. Quod cùm vidiſſent Pagani, qui fuerant obſeſſi, obtulerunt regibus ciuitatem cum armis & victualibus eorum pro vita, & membris, & licentia abeundi. Sed noluerunt reges hoc modo recipere eam, ſed petierunt ab eis crucem ſanctam, & totã terram Ieroſolymitanam, & omnes captiuos, qui in captione Accon, *Saladini*, & ſuorũ erant; & vt *Saladinus* reſtauraſſet terram Ieroſolymitanam in eũ ſtatum, quo fuit ante captionem *Guidonis* regis. At *Saladinus* hoc nullo modo cõcedere voluit. Eodẽ menſe Iunij *Richardus* de Camuilla, quem rex Angliȩ cõſtituerat vnum de iuſtitiarijs ſuis in Inſula de Cypre, infirmabatur, & ſine licentia regis venit ad obſidionem Accon, & ibi mortuus eſt. Quo defuncto Griffones, & Erminij, qui ad pacem regis nondũ venerant, cõſtituerunt ſibi nouum Imperatorem: ſcilicet quendã monachum de progenie *Iſakij* Imperatoris. Sed *Robertus* de Turnehã, qui ſolus remanſit poſt mortem *Richardi* de Camuilla, iuſtitiarius regis in Inſula de Cypre magnũ cõgregauit exercitum, & cõmiſit prȩlium cum illo nouo Imperatore, & illũ, & gentem ſuam vicit, & cepit, & ſuſpendit in patibulo. Eodẽ menſe Iunij obijt *Radulfus* filius *Godefridi*, quem rex ſtatuerat cuſtodẽ Imperatoris de Cypre, & ſepultus eſt apud Tripolim. Quo defuncto rex tradidit Imperatorẽ in cuſtodiam Hoſpitalorũ, qui duxerunt eum vſq; ad Margant caſtellum, & ibi poſuerunt eũ in cuſtodia. Eodem menſe Iunij foſſores regis Angliȩ foderunt fundamentũ murorũ ciuitatis Accon, neſcientibus Paganis, qui intùs erant; & ſuppoſitis lignis appoſuerunt ignem; & cecidit magna pars murorũ. Interim perariæ regis Franciȩ, & Tẽplariorum, & Piſanorum fecerant magnum foramen in muro iuxta turrim, quȩ dicitur Maledicta; & ad foramen illud cucurrerunt homines regis Franciæ ſperantes per vim intrare in ciuitatem. Sed occurrerunt illis Pagani in manu forti, & reſtiterunt illis; & quia via illa ardua fuit, & ſtricta, multi de hominibus regis Franciȩ ibidem interfecti ſunt. Rex verò Angliȩ, & homines ſui interim cuſtodiebant foſſata exteriora, quȩ erant inter exercitum Chriſtianorũ, & exercitum *Saladini*. Cõuentio enim facta fuit inter reges, quòd quandocunq; vnus illorum inſultum faceret in ciuitatem, alter illorũ cuſtodiret interim foſſata exteriora, ne exercitus *Saladini* poſſet inſultantibus à tergo nocere. Hȩc autẽ cõuentio inter reges ideò facta fuit, quia in omni negotio, in quo prȩdicti reges, & gentes eorũ cõuenerunt, minùs profecerunt, quàm feciſſent, ſi

eſſent

essent diuisi. Rex enim Franciæ,& gens sua paruipendebant regem Angliæ & gentem suam: & è conuerso. Mense Iulij tertia die eiusdem mensis, feria quarta cecidit magna pars murorum ciuitatis Accon iuxta supradictam turrim. Cucurrit ergo *Albericus Clement* Marescallus regis Franciæ cum copiosa armatorum multitudine ad murum cum vexillo regis Franciæ, & *Conradus* Marchio cucurrit cum cæteris ad prædictum murum,& apposuerunt scalas, vt ascenderent. Et cùm prædictus *Albericus* ascendisset scalam, Pagani iniecto in illum vnco ferreo traxerunt infra muros, & occiderunt,& alios quadraginta obruerunt lapidibus.*Conradus* verò retraxit se cum gente sua. Ipse enim & sui noluerunt, neque lapides, neque sagittas in paganos mittere; neq; pagani in eum, vel in suos. Præterea pagani, qui ad defensionem murorum venerant, vexillum ipsius *Conradi*,quod ipse eis in signum pacis dederat,in sublime cunctis videntibus,& admirantibus, tenebant immobile. In crastino principes paganorum, qui in ciuitate erant videlicet *Mestokc*, & *Karakois* venerunt ad regem Franciæ, & ad regem Angliæ,& obtulerunt eis ciuitatem,& arma,& aurum,& argentum eorum & cæterorum omniũ,qui intùs erant pro licentia abeundi cum vita,& membris. Sed noluerunt reges hoc recipere. At exigebant pro redemptione eorum totam terram,quam *Saladinus*, & cæteri pagani occupauerant super Christianos ab illo tempore,quo *Lodouicus* rex Francorum fuit Ierosolymis; & insuper Crucem sanctam,& omnes Christianos quos captiuos tenebant. Quibus *Mestokc*,& *Karakois* responderunt; * Has petitiones nimias facere non possumus,nisi de consensu, & voluntate domini nostri *Saladini* & aliorum principum nostrorum. Sed date nobis inducias triduanas, & permittite nos ire ad principes nostros, vt cum illis loquamur super his,quæ petitis; Qui,datis obsidibus de redeundo perexerunt ad *Saladinum*,& ostensis illi petitionibus Christianorum, non potuerunt efficere versus illum, quòd ille aliquam daret pro eis redemptionem,& ita confusi redierunt, & ciuitatem ingressi sunt. Nocte sequenti circa horam noctis mediam exercitus *Saladini* insultum fecerunt in custodes fossatorum exteriorum, ea scilicet intentione, vt dum Christiani intenderent defensioni fossatorum, pagani, qui in ciuitate erant,faciliùs possent per fugã euadere. Sed reges inde pr̨emoniti per mandatum prædicti viri Dei, qui in ciuitate erat, custodes per circuitum murorum posuerunt,ita quòd nulli paganorum securus patebat egressus. Factus est ergo clamor magnus per exercitũ Christianorum,qui à somno excitati, & arma sua velocitèr sumentes accesserunt ad fossata,& impetum fecerunt in paganos,et multos ex illis interfecerunt; cæteros autem fugauerunt. Quinta die mensis Iulij feria sexta iterum appositus est ignis incisioni murorum, quam homines regis Angliæ fecerant; & nocte sequenti ceciderunt turres,& magna pars murorum,& fecerunt introitum magnum.Et in crastino rex Angliæ,& exercitus eius accesserunt armati,vt insultum facerent in ciuitatem; & pagani statim dederunt signum, quòd pacem cum illis facerent; & sic depositis armis Christiani redierunt in castris, & *Mestokc*, & *Karkois*, & *Hessedin*,& *Ordich* exierunt loqui cum regibus, & obtulerunt eis ciuitatem cum omnibus supradictis. Et cùm reges & ipsi diu inde tractassent, data est eis licentia eundi ad *Saladinum*, & redeundi. Et abierunt, & effecerunt, quòd *Saladinus* obtulit regibus ciuitatem Ierosolymam, & Crucem sanctã, & omnes ciuitates,& castella, quæ ipse post captionem *Guidonis* regis ceperat,& reędificare ea in eum statum,in quo tunc fuerunt; tali cõditione vt prędicti reges venerent cum illo, vel mitterent cum illo*sex millia militum, et viginta millia peditum ad terram suam defendendam contra dominum *Musse* et filios *Noradini*, qui *Thekedinum* auunculum suum vicerant in prælio, et totam terram illius occupauerant; etsi ipsi permisissent illos abire illæsos. Sed reges id facere noluerunt. et prædicti pagani tristes et confusi ciuitatem intrauerunt; amici vero illorum, relicto *Saladino*, infestauerunt eum. Septima die mensis Iulij die Dominica rex Franciæ, et exercitus eius fecerunt insultum in ciuitatem iuxta turrim Maledictam in eo loco, quo priùs fecerant: sed nihil perficientes, quadraginta homines perdiderunt. Octaua die mensis Iulij *Saladinus* combussit Chayphas; et vineas in circuitu eius destruxit. *In nocte sequenti dum milites, et seruientes multi de exercitu Christianorum vigilassent ante turrim Maledictam,circumfulsit eos lux de cælo, in qua apparuit eis beata virgo* Maria *mater* Christi. *præ timore autem exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui.*

al. nos petitiones vestras

al. decem

At

At beata virgo blandè consolabatur eos dicens. Nolite terreri. propter salutem enim vestram misit me huc Dominus. Et cùm crastina illuxerit dies, ite, & dicite regibus vestris ex parte Iesu Christi *filij, & Domini mei, & ex parte mea, vt cessent à prosternatione murorum ciuitatis huius, quia quarto die post istum dabit eam Dominus in manus illorum. Eadem verò hora, qua mater Christi loquebatur cum custodibus, terræ motus magnus factus est in ciuitate, & Paganos ita terruit, quòd maluerunt mori, quàm viuere. Sic Dominus cùm ad iudicium venerit blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis. Beata verò virgo* Maria *postquam sic loquuta est, auulsa est ab oculis eorum, & simul cum illa recessit lumen, quod circumfulserat illos.* Mane autem facto prędicti custodes narrauerunt regibus, & principibus exercitus visionem, quam viderant, & verba, quæ dixerat illis mater Domini; & statim diuulgata sunt omnia verba hæc per exercitum, & facta est lætitia magna in populo Dei. Nono verò, & decimo die mensis Iulij, *Saladinus* fecit extirpari omnes vineas, & arbores fructiferas, quæ erant in circuitu Accon, & ciuitates, & castella, in quibus resistendi Christianis fiduciam non habebat, subuertit. Vndecima die mensis Iulij Pisani, & exercitus regis Angliæ insultum fecerunt in ciuitatem Accon; & cùm ascendissent murum, vnus Pisanus, nomine *Leonardus*, interfectus est; & statim Pagani dederunt signum, quòd ciuitatem redderent, & pacem cum regibus ad voluntatem eorum facerent. Et sic supradicti Paganorum principes venerunt loqui cum regibus de pace facienda, & statim post colloquium redierunt in ciuitatem.

DVodecima die mensis Iulij feria sexta *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ, & omnes principes Christianorum mane conuenerunt ad tentorium Templariorum; & principes Paganorum, qui in ciuitate erant obsessi, conuenerunt illuc: & per consilium exercitus Christianorum prædicti reges pacem fecerunt cum Paganis in hac forma. *Pagani tradiderunt supradictis regibus ciuitatem Accon cum omnibus, quæ in ea erant, & quingentos Christianos captiuos, qui in ea erant, reddiderunt quietos: & conuentionauerunt regibus, quòd traderent eis crucem sanctam, & mille Christianos captiuos, & ducentos milites Christianos captiuos, quoscunque prædicti reges elegerunt de omnibus captiuis, qui fuerunt inuenti in potestate* Saladini; *& ad opus regum darent ducenta millia bizantiorum, et quòd ipsi remanerent obsides in custodia regum, ita quòd si ipsi infra quadraginta dies proximò subsequentes supradicta non perfecissent, essent in misericordia regum de vita, et membris.* His itaque conuenientibus, & conuentionibus hinc, & indè concessis, & sacramento confirmatis, reges miserunt milites, & seruientes suos in ciuitatem, & elegerunt centum de ditioribus, & nobilioribus Paganis, & posuerunt eos in turrim sub bona custodia; cæteros autem fecerunt custodiri per domos & plateas ciuitatis, & administrauerunt eis necessaria statuentes, quòd omnes, qui baptismum & legem Christianam recipere vellent, essent liberi. Vndè factum est, quòd multi Paganorum propter metum mortis receperunt baptismum; sed quàm citiùs potuerunt, abierunt ad *Saladinum* relicta lege Christiana. Et ex tunc præceperunt reges, ne aliquis paganorum ampliùs reciperetur ad baptismum. Cúmque *Saladinus* audisset pacem, quam sui cum Christianis fecerant, dissimulauit hoc factum fuisse per illum. Tertiadecima die mensis Iulij rex Franciæ, & rex Angliæ partiti sunt inter eos ciuitatem Accon, & omnia, quæ in ea erant, tam paganos, quàm aurum & argentum, & cetera omnia. *Drogo* verò de Merlou, & centum milites cum illo constituti sunt ex parte regis Franciæ ad partem eius recipiendam. Et *Hugo* de Gurnay, & centum milites cum eo constituti sunt ex parte regis Angliæ ad partem suam recipiendam. Quartadecima die mensis Iulij *Saladinus* retraxit se, & exercitum suum, & fixit tentoria sua in loco, qui dicitur Saphora, & nuntij eius ibant, & reuertebantur ad reges cum fructibus, & alijs muneribus. & *Saladinus* obtulit regibus totam terram Suliæ, excepto Cragch de monte regali, quod est vltra fluuium Iordanis, tali conditione, quòd illi commodassent ei duo millia militum, & quinque millia seruientium in seruitio suo per vnum annum ad defensionem terræ suæ contra Dominum *Musse*, & filios *Noradini*. Sed reges noluerunt audire illum in sermone illo. Quintadecima die mensis Iulij fecerunt reges Perarias, & alias machinas suas bellicas deponere. Sextadecima die mensis Iulij venerunt ad reges nuntij ex parte domini *Musse*, & filiorum *Noradini*, qui multa, & magna obtulerunt illis pro auxilio hominum contra

Accon ciuitas Christianis reddita.

Saladinum

Saladinum. Eodem die *Alardus* Vernonensis Episcopus Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus, & Tyronensis, & Pisanus, & Ariensis Archiepiscopi, & *Hubertus* Saresbiriensis, & *Ioannes* Ebroicensis, & *Bernardus* Baioniensis, & Tripolitanus, & *Philippus* Carnotensis, & Beluacensis Episcopi, & cæteri Ecclesiarum principes Ecclesias ciuitatis Accon dedicauerunt, quas Pagani polluerant; & ædificauerunt altaria Domino, & in eis celebrauerunt Missas. Interim reges, & populus intendebant reparationi murorum. Septimadecima, & octauadecima die mensis Iulij Pisani, & Numularij, & cæteri mercatores receperunt infra ciuitatem mansiones, per distributionem seruientium regum, in foro rerum venalium, reddituri indè singulis annis solitos, & debitos redditus. Nonodecimo die mensis Iulij cùm Comites, & barones, qui iam ferè per biennium moram fecerant in obsidione Accon, vidissent quòd reges omnia, quæ ceperant in captione ciuitatis, proprijs inclusissent marsupijs, & quòd nullam partem illis facere voluissent, conuenerunt extra fossata exteriora, & habito ibi colloquio mandauerunt regibus, quòd ipsi diutiùs cum illis moram non facerent, nisi fuerint participes lucri, sicut extiterunt laboris: quibus reges responderunt se satisfacturos voluntati eorum: sed quia reges id facere distulerunt, multi paupertate coacti ab eis recesserunt. Vicesima die mensis Iulij festo sanctæ *Margaretæ* virginis *Richardus* rex Angliæ petijt à rege Franciæ, vt ipsi duo iurarent, se moram facturos cum exercitibus suis in terra Ierosolymitana per tres annos ad subiectionem terræ illius: cui rex Franciæ respondit, quòd ipse nullum faceret sacramentum inde. Vicesima prima die mensis Iulij rex Angliæ primò intrauit in ciuitatem Accon; & in palatio regis ipse, & vxor eius, & soror eius hospitati sunt, & rex Franciæ hospitatus est in domibus Templariorum. Vicesima secunda die mensis Iulij, festo sanctæ *Mariæ* Magdalenæ, rex Franciæ misit ad regem Angliæ *Robertum* Beluaicensem Episcopum, & *Hugonem* ducem Burgundiæ, & *Drogonem* de Amiens, & *Willielmum* de Merlou; & per illos petijt ab eo licentiam redeundi in regionem suam. Quibus rex Angliæ respondit: Dedecus erit & opprobrium domino meo, si ipse imperfecto negotio propter quod huc venit, recesserit. Attamen si ipse senserit se infirmum, aut debilem & timuerit hìc mori, fiat voluntas sua. Vicesima tertia die mensis Iulij cùm diuulgatum esset per exercitum, quòd rex Franciæ recederet, venerunt ad eum principes exercitus sui, & cum lachrymis petierunt, ne ipse à seruitio Dei ita impudenter recederet. Vicesima sexta die mensis Iulij per consilium regis Franciæ venit *Conradus* ad regem Angliæ, & procidens ad pedes eius veniam postulauit: & rex Angliæ perdonauit ei iram suam, & maleuolentiam. Et in crastino conuenerunt rex Franciæ, & omnes principes exercitus ad audiendas controuersias, quæ vertebantur inter *Gwidonem* regem, & *Conradum* Marchionem. Quibus considentibus, *Conradus* Marchio surrexit, & stans in medio illorum petijt sibi regnum Ierosolymitanum de iure vxoris suæ, & *Gwido* de *Lerinnam, qui rex indè extiterat ante captionem, & postquam à captione illa euasit, obsidionem Accon inceperat, petijt sibi fieri restitutionem, indè ostendens, quòd ipse in nullo deliquit, quare debuisset amittere regnum suum. & post multas tergiuersationes verborum hinc & inde diductas, vterque illorum posuit se in iudicio curiæ regum. Quorum consilio, & iudicio pax, & finalis concordia facta est inter illos in hunc modum. Imprimis iurauerunt illi duo, scilicet *Gwido* rex, & *Conradus* Marchio, quòd ipsi iudicium regum susciperent, & fideliter seruarent. Deinde prædicti reges, & totus exercitus adiudicauerunt *Gwidoni* regi prædicto regnum Ierosolymitanum in vita sua; Ita quòd si ipse vxorem duxerit, & filios, vel filias genuerit, nihil tamen poterunt hæreditarium petere in regno illo per successionem. Sed si *Conradus* Marchio, & vxor eius soror *Sibyllæ* reginæ superuixerit eum, succedent ei in regnum, & hæredes eorum sequentur sceptrum, & iure hæreditario possidebunt illud. Et interim omnis redditus regni dimidiabuntur inter illos, excepta regia dignitate, quæ pertinebat ad solum *Gwidonem* quamdiu ipse vixerit: Et *Conradus* habebit Tyrum, & Sydonem, & Barruth, & iure hæreditario possidebit ea; & ipse, & hæredes sui facient idem seruitium semper regi Ierosolymitano solitum, & debitum. Et *Gaufridus* de Lizimant frater regis habebit Comitatum

*al. Limizāt

Comitatum de Ioppen, & Cæsariam, & possidebit ea iure hæreditario: & ipse & hæredes sui facient inde seruitium semper regi Ierosolymitano solitum & debitum. Vicesima nona die mensis Iulij *Philippus* rex Franciæ dedit *Conrado* Marchioni medietatem ciuitatis Accon, quæ illum contingebat. Eodem die rex Franciæ petijt iterum a rege Angliæ licentiam repatriandi, sed ipse nullo modo licentiam habere potuit recedendi, nisi prius iurâsset super sacrosancta euangelia, quòd ipse fideliter, & benè custodiret terras, & homines regis Angliæ vsque ad reditum illius, & quòd nullum damnum, vel grauamen eis faceret, nec ab alijs fieri permitteret. Deinde rex Franciæ constituit ducem Burgundiæ principem exercitus sui, tradita illi magna parte thesauri sui. Et ante recessum suum tradidit ipse *Raimundo* principi Antiochiæ centum milites, & quingentos seruientes ad defensionem terræ suæ contra Paganos, & dedit vnicuique militi quadraginta marcas argenti de præmio a festo sancti *Michaelis* vsq; ad Pascha, & constituit *Robertum* de Quinci custodem illorum, & ducem. Præterea rex Angliæ dedit eodem die principi Antiochiæ quinq; naues magnas onustas equis, & armis, & victualibus. Tricesima die mensis Iulij rex Franciæ & rex Angliæ, partiti sunt inter eos omnes Paganos, qui capti erant in Accon. Tricesima prima die mensis Iulij, scilicet vltima die eiusdem mensis, festo sancti *Germani*, rex Franciæ recessit ab Accon, & assumpsit secum *Reginaldum* Carnotensem episcopum, & *Petrum* Comitem de Neuers, & abijt Tyrum, & duxit secum *Karakoys*, & omnes alios Paganos, qui eum contingebant, & ibidem moram fecit per duos dies. Tertia verò die mensis Augusti rex Franciæ a Tyro recessit, tradens *Conrado* Marchioni omnes Paganos suos in custodia. Eodem die rex Angliæ onerari fecit naues suas dicens, quòd ipse iret ad Scalonam ad obsidendum eam; & præcepit, vt omnes sequerentur eum. Quinta die mensis Augusti rex Angliæ misit Tyrum *Hubertum Walteri* episcopum Saresbiriensem propter Paganos, quos rex Franciæ adduxerat, vt ipse eos reduceret; sed *Conradus* noluit dimittere eos. Qui cùm redijsset, & regi narrâsset responsum *Conradi*, iratus est rex, & iurauit quòd ipse Tyrum iret in propria persona ad eos per vim reducendos, nisi *Conradus* dimiserit illos celeriùs. Ad hoc respondit regi dux Burgundiæ, dicens: Domine dimitte me illuc ire, & ego reducam illos. & abijt & reduxit illos. Dies namque peremtorius instabat, in quo Pagani illi conuentionem suam perficerent, & liberi abirent. Sed ad diem illam Pagani neque protulerunt crucem sanctam, neque Christianos captiuos, neque pecuniam, quam promiserant pro vita & membris suis. & pro huiusmodi defectu adiudicati sunt omnes Pagani illi capitalem subire sententiam. quod cùm *Saladino* nuntiatum esset, mandauit regi Angliæ, & vniuerso exercitui Christianorum, quòd si ipsi amputâssent capita Paganorum suorum, ipse amputaret capita Christianorum omnium, quos in captione sua habebat. Quartadecima die mensis Augusti feria quarta in vigilia assumptionis beatæ Dei genetricis, semperque virginis *Mariæ*, rex Angliæ exiuit fossata exteriora, & fixit tentoria sua prope exercitum Paganorum, & ibi mansit per aliquot dies, præcipiens, vt omnis exercitus sequeretur eum. sed pauci sequuti sunt propter defectum equorum, & armorum. Eodem die *Saladinus* misit regi Angliæ munera pretiosa, & petijt, vt ipse prolongasset diem, quem statuerat amputare capita Paganorum, et noluit rex diem illum diutiùs differre, nec munera *Saladini* recipere. Quod cùm *Saladinus* vidisset, et audisset, fecit amputari capita omnium Christianorum, quos in captione sua habuit, scilicet 18. die mensis Augusti die Dominica. Eodem die rex Angliæ mouit exercitum suum, et appropiauit exercitui *Saladini*, et congressum fecit cum exercitu illius, et multi ceciderunt ex vtraq; parte vulnerati, et mortui. Inter quos *Petrus Mignot* quidam familiaris regis Angliæ interfectus est; et rex Angliæ quamuis audisset necem Christianorum interfectorum, tamen noluit anticipare terminum, quem statuerat amputare capita Paganorum. Vicesima igitur die mensis Augusti feria tertia decimo tertio Cal. Septembris rex Angliæ fecit ducere omnes Paganos, qui eum contingebant in captione Accon ante exercitum *Saladini*, et in conspectu omnium fecit amputari capita illorum. Dux verò Burgundiæ fecit amputari capita Paganorum, qui regem Franciæ contingebant, intra ciuitatem et extra et prope muros ciuitatis. Sed rex Angliæ, et dux Burgundiæ seruauerunt quosdam de Paganis ad redemptionem, quorũ nomina hæc sunt: *Mestock*, *Karakoys*, et *Hessedin* filius *Caulini*, et *Hessedin* Iordic,

& Passelari, Kamardoli, & Kaedin. Numerus autem interfectorum erat quinque millia Paganorum, quos omnes Christiani euiscerauerunt, & aurum & argentum multum inuenerunt in visceribus eorum, & fel eorum vsui medicinali seruauerunt. Vicesima prima die mensis Augusti post interfectionem Paganorum rex Angliæ tradidit *Bertramno* de Verdū ciuitatem Accon, & reginam Angliæ, & reginam Siciliæ, & filiam imperatoris de Cypre in custodia. Vicesima secunda die mensis Augusti feria quinta rex Angliæ transiuit fluuium Accon cum exercitu suo: & inter fluuium illum, & mare fixit tentoria sua, super littus maris inter Accon, & Cayphas: & ibi moram fecit per quatuor dies. Deinde perrexit secus littus maris versus Ioppen: & naues suæ iuxta eum in mari velificabant cum victualibus, & machinis suis bellicis: ita quod si necesse esset illi, posset ad naues suas recuperare. *Saladinus* verò & exercitus eius ibant per montana non longè ab exercitu regis, vt vias eius impediret. Tertia autem die post exaltationem sanctæ crucis intra mensem Septembris, cùm rex Angliæ & exercitus eius transissent districtas de Merle, & dux Burgundiæ cum Templarijs, & Francis custodiret extremam cohortem, & rex Angliæ fixisset signum suum in medio, & tradidisset draconem suum *Petro* de Partellis ad portandum contra calumniam *Roberti Truffebut*, qui illum portare calumniatus est de iure prædecessorum suorum; *Saladinus* fecit impetum magnum in ducem Burgundiæ & in illos, qui cum eo erant. Sed nullus Christianorum ibi interfectus fuit præter solum *Iakes* de Auennis, qui cum paucis resistebat *Saladino* & exercitui suo; dux enim Burgundiæ fugit. Sed rex Angliæ cùm audisset a tergo clamorem illum, regressus est, & congressus viriliter cum exercitu *Saladini*: & victoriam obtinuit: & interfecit de Paganis tria millia, & ibi mansit per tres dies. Deinde idem rex in hac forma scripsit bailiuis & amicis suis.

Epistola *Richardi* regis Angliæ de recessu regis *Franciæ de Accon.*

Richardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ.* N. *dilecto & fideli suo salutem. Scias, quòd post captionem Accon, & post recessum domini regis Franciæ a nobis apud Accon, qui ita turpiter peregrinationis suæ propositum, & votum contra voluntatem Dei dereliquit in opprobrium æternum sui, & regni ipsius, iter arripuimus vsque Ioppen. Et dum prope Arsurum accederemus,* Saladinus *cum vehementi Sarracenorum incursu obuiam nobis occurrens, insultum fecit contra nos. Sed Deo miserante, nullum amisimus die illo, nisi virum optimum, & suis meritis vniuerso exercitui charissimum,* Iacobum *de Auennis, qui in exercitu Christiano per plures annos ad seruiendum Deo, quasi columna exercitus in omni sanctitate, & sinceritate fidei promptus extitit & deuotus. Deinde Ioppen Deo volente peruenimus. Eandem villam fossatis, & muro firmauimus, in proposito habentes vbique Christianitatis negotium pro posse nostro promouere. Ipso autem die secunda vigilia natiuitatis beatæ* Mariæ, *ipse* Saladinus *infinitos de magnatibus viris suis amisit, & in fugam conuersus, quasi consiliorum & auxiliorum beneficio destitutus totam terram Suliæ destruxit. Tertia autem die ante ipsius* Saladini *confusionem in sinistro latere cum quodam pilo vulnerati fuimus: sed gratia Dei iam ad sanitatem peruenimus. Scias etiam, quòd per Dei gratiam intra viginti dies post natale Domini speramus recuperare sanctam ciuitatem Ierusalem, & sepulcrum Domini, & deinde ad partes nostras reuertemus. Teste nobismetsis apud Ioppen prima die Octobris.*

Epistola regis Angliæ ad Abbatem de Clara *valle de eodem.*

Richardus *Dei gratia rex Angliæ dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ viro venerabili, & amico in Christo charissimo Abbati de Clara valle salutem, & continuæ fœlicitatis successum. Post lachrymabilem, & in commune plorandam ciuitatus sanctæ Ierusalem destructionem, ciuitatem Dei viuentis, super quam inuocatum est nomen eius, commota est*

est, & contremuit terra, quia rex cœli perdidit terram suam, terram vbi steterunt pedes eius. Sed a sede Apostolica diffusa Dei benedictione per vniuersam terram, amici crucis Christi *ad suscipiendum signū salutis in frontibus, & in humeris eorū, & ad vlciscendas sanctæ crucis iniurias, sicut vestram non latet sanctitatem, certatim euolabant. Inter quos & nos ad seruiendum Deo viuenti, signo crucis accepto, ad defendenda loca mortis eius, pretioso suo sanguini dedicata, quæ inimici crucis* Christi *hactenus ignominiosè prophanabant, tanti & tam sancti laboris onus in nos suscepimus, & intra breue temporis spatium post aduentum domini regis Francorum ad Accon, ibidem Domino duce prosperè applicuimus, vbi non multo temporis tractu elapso, reddita est domino regi Francorum, & nobis ciuitas Accon, salua vita Sarracenorum, qui ad eam defendendam, & custodiendam intùs missi fuerant: Pactione etiam ex parte* Saladini *plenius firmata, quòd nobis crucem sanctam, & mille & quingentos captiuos viuos resignaret, diemque ad hæc omnia persoluenda nobis constituit. Sed eodem termino expirato, & pactione, quam pepigerat, penitus infirmata, de Sarracenis, quos habuimus in custodia circa duo millia & sexcentos, sicut decuit, fecimus exspirare; paucis tamen de nobilioribus retentis, pro quibus sanctam crucem, & quosdam captiuos Christianos sperabamus recuperaturos. Domino autem rege Francorum ad propria remeato, & ruinis, & scissuris murorum ciuitatis Accon reparatis, ipsáque ciuitate fossatis, & muro plenius firmata, ad promouendum Christianitatis negotium, & prosequendum nostri voti propositum, apud Ioppen proposuimus, & nobiscum dux Burgundiæ cum * Franciscenis sibi subditis, Comes* Henricus *cum suis, & multi alij Comites & barones, & populus innumerabilis ire. Cúmque inter Accon, & Ioppen plurimum esset spacium, & tractus viarum prolixior, apud Cæsaream tandem cum multo sudore, grauíque iactura nostrorum descendimus. Et ipse* Saladinus *in eodem itinere de suis quàm plurimos amisit: cúmque populus Dei ibidem aliquantulum respiraret, ad Ioppen propositum iter sumus prosequuti. Et nostra anteriori custodia procedente, & castra apud Assur metante,* Saladinus *cum vehementi Sarracenorum incursu super vltimam custodiam nostram impetum faciens diuinæ miserationis fauente gratia a quatuor solummodò turmis, quæ ei in fronte oppositæ fuerant, compulsus est in fugam: ipsúmque fugientem per vnam leucam turmæ Christianorum plenæ sunt prosequutæ. tantámque stragem de nobilioribus Sarracenis, quos* Saladinus *habebat, die illa sabbato videlicet vigilia natiuitatis sanctæ* Mariæ *virginis prope Assur fecerunt, quantam* Saladinus *quadraginta annis transactis anteà, vna die non sustinuit. Nos verò de nostris gratia Dei nullum amisimus die illa, nisi virum optimum, & suis meritis vniuerso exercitui charum* Iacobum *de Auennis, qui in exercitu Christiano per plures annos ad seruiendum Deo viuenti, quasi columna exercitus in omni sanctitate, & sinceritate fidei promptus extitit, & deuotus. Deinde Ioppen, Domino ducente, peruenimus, villámque illam fossatis & muro firmauimus, in proposito habentes vbique Christianitatis negotium pro posse nostro efficacitèr promouere. Post diem prædictum confusionis* Saladini *non est ausus* Saladinus *cum Christianis congredi, sed ad trucidandos amicos crucis, sicut oues occisionis insidiatur eminus in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Audito itaque quòd nos apud Ascalon maturo congressu tenderemus, Ascalon euertit, & ad terram prostrauit, totámque terram Suriæ, quasi totus consiliorum, & auxiliorum beneficio destitutus iam deserit, & contemnit. Vnde bonæ spei sumimus argumentum, quòd in breui, Domino dante, plenius recuperabitur hæreditas Domini. Et cùm hæreditas Domini iam in parte recuperata est, & ad eam recuperandam omne diei pondus sustinuimus, & æstus, totámque pecuniam nostram; & non solum pecuniam, sed & vires & corpus iam exhausimus; Fraternitati vestræ notificamus quòd vltra solemnitatē Paschalem in partibus Syriæ nequaquam potuimus commorari. Dux Burgundiæ cum Francigenis, sibi subditis, & Comes* Henricus *cum suis, & cæteri Comites & barones & milites, qui in seruitio Dei sua iam expenderunt pro Deo, ad propria remeabunt, nisi per vestræ prædicationis solertiam eis in populo, vnde terra posset populari & muniri, & in pecunia, quam in seruitio Dei vberius expendant, circumspectè prouideatur. Vnde vestræ sanctitatis genibus prouoluti, & profusis lachrymis preces affectuosas porrigimus, rogantes attentiùs, quatenus, sicut officio vestro congruit & honori, principes & viros nobiles per vniuersum Christianismum constitutos, aliúmq; populum Dei ad seruiendum Deo viuenti inducere, & ad hoc prouocare satagatis. at post prædictam solennitatem Paschalem hæreditatem Domini, quam nos, Deo propitio, ad idem Pascha plenius obtinebimus, tueantur, & defendant. Tantúmque faciat in hac parte vestræ sedulitatis diligentia, ne ex vestro neglectu depereat,*

* *al. Francigenis*

quod vtilitas totius Christianitatis expectat. Ideo sanctitati vestræ super negotio Christianitatis literas nostras tam maturè dirigimus, ne fortè torporis arguamur, & negligentiæ, si tantum et tam sanctum virum super instantibus Christianitatis negotijs aliquo modo prætermiserimus præmunire. Vos igitur sicut nos, & alium populum Dei ad seruiendum Deo, ad restituendam hæreditatem suam sibi, ante itineris acceptionem animastis; ita & nunc plurimus instat articulus, vt populum Dei ad hoc idem faciendum fortiùs excitetis. Teste nobismetipsis apud Ioppen primo die Octobris. Et est notandum quòd statim post confusionem *Saladini*, Pagani, qui erant in Scalona & in Ioppe, reliquerunt eas, non audentes expectare aduentum regis Angliæ; & ita rex Angliæ inuenit vtramque vacuam, & vtramque firmauit muris & fossatis. Deinde quadam die dum rex Angliæ quasi per vnum milliare perrexisset longè a Ioppe per hortos ad spatiandum, & ibi dormisset; superuenit multitudo Paganorum & excitauerunt regem a somno, qui statim ascendit equum suum, & viriliter restitit Saracenis. Sed *Guilielmus* de pratellis quidam familiaris suus ibidem captus fuit, & *Reginaldus* socius eius interfectus est, & vnus dextrariorum regis ibidem captus fuit, & ductor illius interfectus, & rex per vim euasit: & cùm rex ascenderet in equum suum, cecidit ab eo zona eius pretiosa auro & gemmis, quam *Willelmus* de Corneburc inuenit, & illa postmodum reddita fuit regi. Et *Saffadin* frater *Saladini* remisit regi equum suum & rex Angliæ redijt * in Ioppen. Deinde firmauit rex castellum de Planis, & castellum Maen: & moram fecit apud Ioppen ferè vsq; ad natale Domini. Interim orta est grauis discordia in Anglia inter Cancellarium regis, & *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem regis propter castellum Lincolniæ, quod Cancellarius obsederat, expulso *Girardo* de Camuilla a baillia vicecomitatus Lincolniæ, quam Cancellarius tradidit *Willielmo* de Stuteuilla, & constituit eum inde vicecomitem. Dum autem prædictus Cancellarius obsideret castellum Lincolniæ, castellum de Notingham, & castellum de Tikehil regis, reddita sunt Comiti *Iohanni*, qui statim mandauit Cancellario, quòd nisi celeriùs recessisset ab obsidione castelli Lincolniæ, visitaret eum in virga ferrea. Exterritus itaque Cancellarius mandatis *Iohannis* Comitis Moretonij recessit ab obsidione illa; & mediantibus episcopis multis, & alijs fidelibus domini regis, diem colloquij statuerunt, in quo inter illos conuenit in hunc modum.

al. inde

Notum sit omnibus, ad quos præsens scriptum peruenerit, controuersiam illam inter Comitem Moretonij, & dominum cancellarium exortam, sic domino Rothomagensi archiepiscopo, & Dunelmensi, Londoniensi, Wintoniensi, Bathoniensi, Roffensi, Couentrensi, episcopis, & alijs fidelibus domini regis mediantibus, esse sopitam; scilicet quòd Comes Moretonij castella de Tikehil *& de* Notingham, *quæ ceperat, reddidit domino regi per manum domini Rothomagensis, tradenda custodiæ* Willielmi *Marescalli, &* Willielmi *de * Wendewal: scilicet* Willielmo *Marescallo castellum de* Notingham, *&* Willielmo *de Windeual castellum de* Tikehil: *qui prædicta castella ad honorem & fidelitatem domini regis, vsque ad reditum eius præstito iuramento custodient: & cùm redierit, ad suam inde voluntatem operabuntur. Et si fortè dominus rex (quod absit) in hac peregrinatione sua decesserit, prædicta castella prædicto Comiti sine vlla detentione, & dilatione reddent. Et si fortè dominus Cancellarius interim erga prædictum Comitem excesserit, & excessum ad consilium & considerationem prædicti domini Rothomagensis, & aliorum familiarium domini regis & curiæ suæ requisitus emendare sine dilatione noluerit, prædicta castella prædicto Comiti reddent, & restituent. Sed & alia castra de honoribus a domino rege sibi datis, quæ fidelibus domini regis: tradita sunt custodienda, scilicet domino Rothomagensi castrum de* Wallingforde; *domino Londoniensi castrum de* Bristou; *domino Couentrensi castrum del* Pec; Richardo *del* Pec *castrum de* Bollesofres; *& si* Richardus *recipere noluerit, dominus Couentrensis recipiet;* Waltero *filio* Roberti *castellum de Eya; Comiti* Rogero Bigoth *castellum de* Hereford; Richardo Reuel *castellum de Exonia, & de Lanstauetun; qui similitèr fidelitatem domini regis de ipsis ad opus ipsius fidelitèr custodiendis, et si fortè decesserit (quod Deus auertat) domino* Iohanni *reddendis, iurauerunt. Sed et tria castella ad coronam domini regis pertinentia, scilicet castellum de* Windesoure *Comiti de* Arundil; *castellum de Wintonia* Gilberto *de Lasci; castellum de* Northamton Simoni *de Pateshille tradita sunt custodienda; qui fidelitatem domini regis de ipsis ad opus ipsius fideliter custodiendis iurauerunt. Sed & concessum est quòd episcopi, & abbates, Comites,*

al. Wemleual

&

& barones, vauaſſores, & liberè tenentes non ad voluntatem iuſticiarum, vel miniſtrorum domini regis de terris, & caballis ſuis diſſaiſientur, ſed iudicio curiæ domini regis ſecundum legitimas conſuetudines, & aſſiſas regni tractabuntur vel per mandatum domini regis. Et ſimiliter dominus Iohannes *in ſua terra faciet obſeruari. Et ſi quis aliter facere præſumpſerit ad petitionem prædicti Comitis, per dominum Rothomagenſem, ſi in Anglia fuerit, & per iuſticias domini regis, & per eos, qui pacem iurauerunt, emendabitur : & ſimiliter dominus* Iohannes *ad petitionem eorundem emendabit. Noua caſtella, poſt transfretationem domini regis ad peregrinationem ſuam, facienda vel inchoata vel perfecta delebuntur, nec alia vſque ad reditum domini regis noua firmabuntur, niſi in dominicis manerijs domini regis, ſi opus fuerit; vel ad opus alicuius nominatæ perſonæ per præceptũ domini regis factum per literas, vel per certũ nuncium. Reſaiſina vicecomitatus Lincolniæ fiet* Girardo *de Camuilla : & eadem die dies ei conueniens præfigetur ſtandi in curia domini regis ad iudicium. quòd ſi contra eum monſtrari poterit quòd iudicio curiæ domini regis vicecomitatum * caſtelli Lincolniæ perdere debuerit, perdat; ſin minus, retineat : niſi interim alio modo pax inde fieri poßit. Nec dominus* Iohannes *ipſum contra iudicium curiæ domini regis manu tenebit : nec vthlagos, vel inimicos domini regis, qui ei fuerint nominati, receptabit, nec in terris ſuis receptari permittet. Sed ſi quis retatus fuerit de aliquo forisfacto domino regi facto, benè licebit Comiti ipſum in terris ſuis receptare, quàm diu ipſe obtulerit ſe ſtaturum ad rectum in curia domini regis. Hanc ergo pacem bona fide ſine malo ingenio tenendam, & ſeruandam proprijs manibus affidauerunt in manu domini Rothomagenſis prædicti, Comes, & Cancellarius, & quatuordecim barones ex vtráque parte iurauerunt : ſcilicet ex parte Cancellarij Comes de* Arundel, *Comes de* Salesbiri, *Comes* Rogerus Bigot, *Comes de Clare*, Walterus *filius* Roberti, Willielmus *de Braoſa*, Rogerus *filius Rainfrai; & ex parte Comitis* Stephanus Ridel *Cancellarius*, Willielmus *de Wenneuat*, Robertus *de Mara*, Philippus *de * Lureſceſtre*, Willielmus *de Kahannes*, Gilbertus *Baſſet*, Willielmus *de monte acuto. Et ſi quid infra Treugas captum fuerit, aut interceptum ab vtraq; parte, legitimè reddetur, & emendabitur. Et hæc facta ſunt ſalua in omnibus autoritate, & mandato domini regis; ita tamen, quòd ſi dominus rex ante * aduentum ſuum hanc concordiam teneri noluerit, prædicta caſtella de* Notingham *&* Tikehil *domino* Iohanni *reddentur, quicquid dominus rex inde præcepit.* Eodem anno paulò pòſt ſupradictam pacem inter cancellarium & comitem factam, *Gaufridus* Eboracenſis electus, conſecratus eſt a *Willielmo* Turonenſi archiepiſcopo per mandatũ *Celeſtini* ſummi pontificis, qui ſtatim poſt conſecrationem ſuam immemor ſacramenti, quod fecerat domino regi fratri ſuo, ſcilicet quòd non rediret in Angliam, antequam tres anni fuiſſent elapſi, poſtquam rex ab Anglia receſſerat, in Angliam venire feſtinauit; Cúmque ipſe veniſſet ad Wiſſand in Flandria ad transfretandum in Angliam, prohibitum eſt ei ex parte Cancellarij, ne in Angliam contra ſacramentum, quod ipſe regi fecerat, venire præſumeret; ſed Eboracenſis archiepiſcopus a propoſito ſuo propter mandatum illius deſiſtere noluit. Vnde idem Cancellarius præcepit illum comprehendi, ſi in Angliam veniſſet. Archiepiſcopus itaq; Eboracenſis venit in Angliam, & applicuit apud Doroberniam menſe Septembris, & ſeruientes Cancellarij ſtabant in littore, vt eum comprehenderent. Sed inde ille præmunitus antequã de naue exiret, mutauit veſtes ſuas, & equo aſcenſo in cuius velocitate confidebat, ad monachorum cœnobium eiuſdem villæ confugit. Et erat hora diei quaſi ſexta, & monachi Miſſam inchoauerant; & cùm legeretur epiſtola, & peruentum eſſet ad locum vbi per beatum apoſtolum dicitur, *qui conturbat vos, portabit iudicium, quicunque eſt ille*, & alibi in eadem epiſtola, *vtinam abſcindantur, qui vos conturbant*, intrauit archiepiſcopus Eboracenſis eccleſiam confidens in Domino, & pro munere gratum habuit prænoſticon, referens illud ad perpetuam beatitudinis ſuæ quietem, & ad Cancellarij venturam confuſionem. Miniſtri autem Cancellarij, quos ipſe miſit comprehendere eum, obſederunt eccleſiam per circuitum, ita quòd ille exire non potuit, niſi per manus illorum. Quodam verò die poſt celebrationem Miſſæ, dum adhuc idem archiepiſcopus indutus veſtimentis ſacerdotalibus ſtaret ad altare, funeſti ſatellites illi intrauerunt eccleſiam, & manus violentas iniecerunt in illum, & traxerunt extra eccleſiam, & ſic extractum, imò diſtractum viliter, & ignominioſè duxerunt per lutum platearum, & per vicos; populus autem ſtabat clamans poſt illos. O ignaui, quare ita ducitis illum, quid mali fecit? Archiepiſcopus eſt, & regis

** al. vel caſtellum.*

** al. Wireſceſtre*

** al. reditum*

 filius,

filius, regísque frater. Sed illi non exaudientes vocem populi duxerunt eum in castellum Doroberniæ, & tradiderunt eum *Matheo* de Clere constabulario custodiendum. Quod cùm Comiti *Iohanni* fratri eiusdem archiepiscopi nunciatum esset, quæsiuit a Cancellario, si per eum hæc facta fuissent: & confessus est, & non negauit: & præcepit Comes vt archiepiscopus liberaretur, & liberatus est. Qui cùm Londonias venisset, conquestus est Comiti *Iohanni*, & episcopis, & alijs magnatibus regni de iniuria sibi a Cancellario, & suis illata. & præcepit Comes, vt Cancellarius iuri staret in curia regis super iniuria illa, quam archiepiscopo Eboracensi fratri suo fecerat, & *Hugoni* Dunelmensi episcopo. Quod cùm ipse Cancellarius facere de die in diem distulit, Comes *Iohannes* & archiepiscopus Rothomagensis, & episcopi, & principes regni statuerunt illi diem peremptorium apud **Ridinges**. Ad diem autem illum venerunt illuc Comes Moretonij, & ferè omnes episcopi, & Comites, & barones regni. Et post diem peremptorium moram fecerunt ibi expectantes aduentum Cancellarij; sed ipse venire noluit, nec nuncium mittere. Deinde Comes *Iohannes*, & episcopi, qui cum eo erant parauerunt se Londonias ire, vt ibi in maiore audientia Londoniensium fruerentur consilio, quid eis faciendum esset de Cancellario illo, qui sic conturbauerat regnum, & iuri stare noluit. Quod cùm Cancellarius audisset, recessit a **Windeshoueres**, & Londonias ire properauit; & dum iter faceret, contigit, quòd familia, & milites illius, & milites Comitis *Iohannis* obviauerunt sibi, & acritèr congressi sunt. Et in illo congressu vnus de militibus *Iohannis* Comitis, nomine *Rogerus* de Planis interfectus est; tamen Comes præualuit, & Cancellarius cum suis in fugam conuersus Londonias ingressus est, & recepit se, & suos infra turrim Londoniarum. Et Comes *Iohannes*, & ferè omnes episcopi, & Comites Angliæ eadem die (scilicet tertia die post octauas sancti *Michaelis*) intrauerunt Londonias, & in crastino prædictus *Iohannes* frater regis, & archiepiscopus Rothomagensis, & omnes episcopi, & Comites, & barones, & ciues Londonienses cum illis conuenerunt in atrio ecclesiæ sancti *Pauli*. Et accusabant prædictum Cancellarium in multis, & præcipuè in iniurijs, quas fecit domino Eboracensi archiepiscopo, & domino Dunelmensi episcopo. Socij autem prædicti Cancellarij, quos rex associauerat illi in regimine regni, accusabant eum in multis: dicentes, quòd ipse spretis illorum consilijs omnia negotia regni cum impetu, & voluntaria dispositione faciebat. Archiepiscopus verò Rothomagensis, & *Willielmus* Marescallus Comes de Strogoil, tunc primò ostenderunt coram populo literas domini regis sigillatas: per quas dominus rex mandauit a Messana, quòd ipsi associarentur Cancellario in regimine regni, & vt Cancellarius sine illorum consilio, & aliorum assignatorum nihil de negotio regis, ac regni tractaret, & vt prædictus Cancellarius, si ipse quodcúnque in detrimentum regni, vel sine consilio prædictorum fecisset, deponeretur, & loco illius institueretur Rothomagensis archiepiscopus. Placuit ergo *Iohanni* fratri regis, & omnibus episcopis, & Comitibus, & baronibus regni, & ciuibus Londoniarum, quòd Cancellarius ille deponeretur, & deposuerunt eum, & in loco illius instituerunt Rothomagensem archiepiscopum, qui nihil operari voluit in regimine regni, nisi per voluntatē, & consensum sociorū suorum assignatorū, & per consilium baronum Scaccarij. Et eodem die Comes Moretonij, & archiepiscopus Rothomagensis, & alij regis iusticiarij concesserunt ciuibus Londoniarum habere communam suam. Et eodem anno Comes Moretonij & archiepiscopus Rothomagensis, et ferè omnes episcopi, et Comites, et barones regni iurauerunt communam illam firmitèr, et inconcussè se seruaturos, quamdiu domino regi placuerit; et ciues Londoniæ iurauerunt fidele seruitium domino regi *Richardo*, et hæredi suo; et si ipse sine prole decessisset, reciperent Comitem *Iohannem* fratrem *Richardi* regis in regem et dominum; et iurauerunt ei fidelitatem contra omnes homines, salua fidelitate regis *Richardi* fratri sui. Cancellarius itaque depositus iurauit, quòd redderet castella Angliæ, et statim reddidit illi turrim Lundoniæ, et ipse tradidit *Torchi* episcopo Rothomagensi eam, et **Windeshoueres**, et alia quædam, sed non omnia. Vnde *Hugo* de Nunant Couentrensis episcopus in hac forma scripsit.

Epistola

Epistola *Hugonis* Couentrensis episcopi de deie-*ctione* Willielmi *Eliensis episcopi regis Cancellarij.*

QVæ literarum apicibus adnotantur, * posteritati profectò signantur, vt pagina paucorum testatione roborata, multorum consulat saluti, vel proficiat indemnitati. *al. prosperitati* Quod hic proponitur, fit quasi in exemplum. Multa enim scribuntur ad cautelam, vt fiant; & multa, ne fieri debeant, vt ecclesia *Christi* in vtroque proficiat, & cum appetenda inquirit, & cum fugienda declinat. Casum itaque Eliensis episcopi ad notitiam omnium literis * testantibus volumus impetratum consignari: vt in hoc exemplari semper inueniat & humilitas, quod prosperet, & superbia, quod formidet. *al. extantibus* Erat enim ille vir magnus inter omnes occidentales, vtpotè qui regni potestatem, & sedis apostolicæ autoritatem quasi ambidexter habebat, & regis sigillum super omnem terram gestabat, vt pro sua voluntate posset imperare, & de potestate valeret omnia effectui mancipare, vt pariter rex, & sacerdos haberetur & esset: nec inueniri posset, qui suæ auderet resistere voluntati. Cùm ipse dixit & facta sunt; mandauit & inuenta sunt vniuersa, huius erant regiæ gazæ, thesaurus totus & fiscus generaliter omnis, vt iam non regis, sed sua diceretur res quælibet, quæ sub climate nostro nataret. Quia nec venatio in terris, nec piscatio in aquis, nec volatus erat in aere, qui suæ non cogeretur mensæ seruire: vt partitus videretur fuisse elementa cum Domino, cœlum tantùm cœli Domino relinquens; cætera tria suis vsibus, imò abusibus, & lusibus profutura reseruans. Huic omnes filij nobilium seruiebant vultu dimisso, nec in cœlum aspicere audebant, nisi fortè vocati ab eo; & si alitèr attentassent, aculeo pungebantur, quem dominus præ manibus habebat memor piæ recordationis aui sui, qui seruilis conditionis in paga Beluacensi, & aratrum ducere, & boues castigare consueuerat. Qui tandem ad remedium libertatis ad fines Normannorum transuolauit. Huius nepotes, & consanguineas, siue quascúnque propinquas de paupere tugurio procreatas Comites, & barones regníque magnates sibi summa auiditate in matrimonium copulare ardebant; gloriosum reputantes quocúnque titulo familiaritatis eius gratiam acquisissent; nec erat rusticus qui agrum, nec ciuis, qui fundum, nec miles, qui prædium, nec clericus, qui ecclesiam, nec monachus, qui abbatiam affectaret, quem in ius & potestatem eius transire non oporteret. Licèt igitur flexo genu tota Anglia ei deseruiret, ad Francorum tamen libertatem semper aspirans apud Oxonium milites & seruientes omnémque suam familiam abstrahebat, & spreta in omnibus gente Anglorum stipatus agmine Francorum, & Flandrensium pompaticè incedebat. subsannationem in naribus, cachinnum in ore, derisum in oculis, supercilium in fronte gestans pro lamina sacerdotis. hic ad augmentum, & famam sui nominis emendicata carmina, & rythmos adulatorios comparabat, & de regno Francorum cantores, & ioculatores muneribus allexerat, vt de illo canerent in plateis: & iam dicebatur vbíque, quòd non erat talis in orbe. Et reuera si tempus *Cæsaris* fuisset, se Deum viuum cum Liberio appellari fecisset. Cùm autem rex ei Comites addidisset, vt communi consilio saltem maiora ordinaret regni, consortem nequaquam habere sustinuit, quòd gloriæ suæ plurimùm crederet dedecorari, si cuiusquam mortalis indigeret consilio. Solus ergo regnabat, & solus imperabat, & a mari vsque ad mare timebatur vt Deus, & si plus dicerem, non mentirer; quia Deus longanimis est, & misericors; ipse autem in impetu malè cuncta ministrans, nec in faciendo iustitiam habere, nec in sustinendo moram potuit expectare. Hinc etiam domini sui literas omnes, & mandata spernebat, ne dominum habere videretur, nec cuiquam subesse crederetur, qui omnes quasi seruos suæ effecerat voluntatis. Cùm igitur Anglia sub tam graui onere, & iugo importabili diutiùs laborasset, ingemiscens tandem propter opera clamauit in fortitudine, & ascendit clamor eius ad Dominum, & respexit eam oriens ex alto, qui superborum & sublimium colla propria virtute calcat, & humiles exaltat in magnitudine brachij sui. Sol nempe iustitiæ licèt bonis, & malis luceat; tamen alta sapientum oculos excæcat, & mentes humilium sui luminis illustratione fœcundat.

fœcundat. Licèt igitur Cancellarius ille fortitèr legisset *summis stare diu negatum.* &, *qui stat videat ne cadat.* &, *qui se exaltat, humiliabitur*, &, *quòd ante ruinam cor exaltabitur*; tamen humanæ conditionis, quæ nunquam in eodem statu permanet, & oblitus volubilitatis rotæ, quæ infimum erigit, & eleuatum deprimere consueuit, nunquàm tamen voluit intelligere, vt benè ageret, sed iniquitatem meditans in cubili suo, vbi cum ministris nequitiæ, & pueris suis dormiebat in conclaui; apposuit iniquitatem super iniquitatem, vt propter superbiam, & abusiones suas digno Dei iudicio seipsum præcipitaret in potentias Domini, vt iam non esset locus misericordiæ, sed soli potestati; nec esset tempus miserandi eius, nec parcendi. Ipse enim dictauit sententiam aduersum se, exasperauit vindictam, qui tantum facinus affectauit, in quo non hominis tantùm, sed Dei magis iracundiam prouocauit. Licèt enim Dominus omnia possit, innocentem tamen condemnare non potest, nec nocentem saluare, nisi parcat, si fortè nocens fuerit obstinatus. Menti enim obstinatæ, & fronti meretricis duricies opponitur veri adamantis, vt conterat. Quia nihil tam forte est, quod fortiori non cedat. Cùm igitur homo tantus superari ab homine non posset, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis venit in adiutorium populo Dei supplicanti, & in affectum eius manum misericordiæ supponens, deiecit illum a potestate, & accusatorem, imò destructorem in eum spiritum vertiginis induxit, a quo reuerti non posset, vel resurgere; sed ita indurauit cor, excæcauit mentem, infatuauit consilium illius, quòd archiepiscopum Eboracensem in ecclesia priùs obsedit, postmodum cepit, captum violentèr extraxit, extractum fortitèr vinxit, vinctum turpiter traxit, tractum incarcerauit. Et licèt concursus fieret populorum dicentium, iustus homo & amicus Dei quid fecit, ducatur vt ad carcerem. innocens sanguis eius sine causa damnatur; tamen non potuit audiri pietas, vbi superbia regnabat; nec auditus est Deus, vbi imperabat tyrannus. Veniebat enim a partibus Normanniæ archiepiscopus ille præfatus cum baculo pastorali, cum mitra, & annulo, & superhumerali, quod nouis temporibus, pallium nuncupatur. Et cùm esset filius regis *Henrici* bonæ recordationis, et frater *Richardi* regis modò regnantis; frater quoque Comitis *Iohannis* Moretonij; Nihil tamen potuit ei prodesse regius sanguis; cúmque esset nouiter consecratus, nihil eum potuit iuuare nouitas sacramenti. Ergo per totam insulam a laicis publicè proclamatur: Pereat, qui perdere cuncta festinat; opprimatur ne omnes opprimat: *Quòd si in viridi hoc fecit, in arido quid faceret?* Et ecce spiritu sancto ducente, ab aquilone, & mari, & ex omni parte totius insulæ concurrunt, & confluunt vniuersi, vt archiepiscopus ille posset liberari. Verùm funiculis peccatorum suorum, ipsum constringentibus Cancellarium, & conscientia sua eum vehementiùs accusante, fugit loricatus a facie hominum, & se abscondit, & inclusit cum suis hominibus in turre Lundoniarum. Nobis autem introeuntibus ciuitatem in sero, plures de familia eius armati, cum gladijs exertis nos inuaserunt, & nobilem virum de nostris militem interfecerunt, & plures vulnerauerunt. Manè ergo habito consilio, cum omnibus fere magnatibus regni, præsente domino *Iohanne* fratre regis, & Rothomagensi & Eboracensi archiepiscopis, episcopis etiam præsentibus Dunelmensi, Lundonensi, Wintoniensi, Bathoniensi, Rofensi, Norwicensi, Lincolniensi, Herefordensi, Meneuensi, Couentrensi; factóque concilio coram omni populo totius ciuitatis, præsentibúsque iusticiarijs domini regis, & approbantibus, de consilio vniuersorum statuimus, ne talis de cætero in regno Angliæ dominetur, per quem ecclesia Dei ad ignominiam, & populus ad inopiam erat redactus: vt enim cætera omittam, ipse & ganeones sui totum regnum exhauserant, nec viro baltheus, nec fœminæ monile remansit, nec annulus nobili, nec quodlibet preciosum etiam alicui Iudæo. Thesaurum quoque regis exinaniuerat prorsus, vt in omnibus scrinijs, vel sacellis nihil præter claues, de toto isto biennio posset inueniri. Tertia autem die promisit firmiter, & per quendam de suis fidem dedit corporaliter, cunctis videntibus, quòd insulam non exiret, donec castella quædam, quæ in manu sua habebat, & aduenis, & ignotis personis, & obscuris tradiderat, quæ ibi nominata fuerunt, libera penitus resignasset, & personis nominatis tradi fecisset: super quo, & fratres suos, & camerarium suum obsides dedit: Et Cantuariam properauit, vt ibi sicut decebat, crucem

acciperet peregrinationis, & deponeret crucem legationis, quam per annum, & dimidium anni, poſt mortem papæ *Clementis*, in præiudicium Romanæ eccleſiæ, & detrimentum Anglicanæ portauerat. Omnes enim eccleſias Angliæ crux illa redemit (id eſt) ad redemptionem coegit, nec fuit aliquis immunis, qui crucis illius ſtigmata non ſentiret. Et ſi fortè alicuius epiſcopi domum intrauit, ab eo ſcire poteritis, quòd centum, vel ducentarum marcarum precio ſua conſtiterit procuratio. Cùm autem in caſtello Doroborniæ aliquot diebus commoratus fuiſſet, immemor ſuæ profeſſionis, & fidei obligationis, quam fecerat: oblitus etiam fratrum ſuorum, quos obſides datos morti turpiter exponebat, nauigare propoſuit: et cùm hoc apertè non auderet, nouum genus fraudis inuenit, & ſeſe fœminam ſimulauit, cuius ſexum ſemper odit: veſtem quoq; ſacerdotis in habitum conuertit meretricis. Proh dolor, vir factus eſt fœmina; Cancellarius Cancellaria; ſacerdos meretrix; epiſcopus ſcurra. Ergo de caſtello ſuperiori licèt claudus eſſet, pedibus prælegit properare ad littus, tunica fœminea viridi, & enormiter longa, pro tunica ſacerdotis hycynthina indutus, cappam habens eiuſdem coloris deformiter manicatam, & pro planeta peplum; in capite pro mitra; pannum lineum in manu ſiniſtra, quaſi ad vendendum, pro manip ulo; virgam venditoris in dextra, pro baculo paſtorali. Talibus ornatus antiſtes deſcendit ad mare, & qui loricam militis ſæpiùs geſtare ſolebat, mira res, quòd tam effœminati animi factus, fœmineum animum prælegit. Cùm enim ſederet in littore ſupra petram, piſcator quidam, qui ſtatim deputans ſcortum, propiùs acceſſit, & qui quaſi nudus de mari deſcenderat, calefieri fortè cupiens, cucurrit ad monſtrum, & manu ſiniſtra collum complectens, dextera partes inferiores rimatur. Cúmque tunicam ſubitò ſubleuaſſet, & nimis inuerecundè ad partes verecundas manum extendiſſet audacter, femoralia ſenſit, & virum in fœmina certis indicijs agnouit, & vehementer admirans & retro proſiliens, totus attonitus, voce magna proclamat: Venite & videte omnes mirabilia, quòd virum in fœmina inueni. Protinus ſeruientes eius, & noti, qui ſtabant a longè, acceſſerunt, & modeſta quadam violentia eum repulerunt, & increpauerunt, vt taceret. Tacuit ergo piſcator, & clamor ille quieuit, & ſedebat Hermaphroditus expectans. Interim mulier quædam exiens de villa, videns pannum lineum, quem ille, vel illa geſtabat expoſitum venditioni, & procedens cœpit quærere quanti eſſet pretij, & pro quanto vlnam daret. Ille verò non reſpondebat, quia linguam Anglicanam prorſus ignorabat, & illa magis inſtabat: & continuò ſuperuenit alia mulier, illud idem inſtanter inquirens, & plurimùm inſtans vt pretium venditionis ei aperiret. Cúmque ille nihil reſponderet, ſed magis ſubrideret, cœperunt inter ſe fabulari, & quærere quidnam eſſet. Et dolum arbitrantes, proiecerunt manus ad peplum, quo facies tegebatur, & ſubmittentes a naſo vſq; deorſum, viderunt faciem hominis nigram, & nouiter raſam, & ſtupeſcere vltra modum cœperunt. Et corruentes ad terram, voces ad ſydera tollunt, dicentes; Venite, lapidemus hoc monſtrum, quod deformauit vtrúmque ſexum. Et facta eſt ſtatim multitudo virorum, ac mulierum extrahentium de capite peplum, & trahentium eum proſtratum in terram per manicas, & per capucium, per arenam ignominiosè, & per ſaxa non ſine læſione. Seruientes autem bis aut ter impetum fecerunt in turbam, vt eum liberarent, ſed non potuerunt, quia populus totus eum inſatiabili corde perſequens, & verbis, & alapis, & ſputis, pluribúſque modis turpiter tractauit per totam villam, & ſic tractatum immo diſtractum, in quodam cellario tenebroſo eum quaſi ſub carcerali cuſtodia incluſit. Tractus igitur eſt, qui traxerat, captus qui ceperat, ligatus, qui ligauerat, incarceratus, qui incarcerauerat, vt ſecundum quantitatem culpæ, commenſurabilis videretur quantitas pœnæ. Factus eſt enim opprobrium vicinis ſuis valdè, & timor notis ſuis, & datus eſt in deriſum omni populo. Vtinam ſe ſolum ſacerdotem, & non ipſum ſacerdotium inquinaſſet. Prouideat igitur Romana eccleſia, vt tantus exceſſus taliter puniatur, ne delictum vnius contaminet omnes, & ſacerdotalis autoritas ne vileſcat. Et rex Angliæ nihilominus proſpiciat, vt talem regno ſuo perſonam præficiat, per quem regalis dignitas honoris ſeruetur, & iuris ſui detrimenta non ſentiat, ſed de eius regimine clerus, & populus meritò debeant gloriari.

Epiſtola

Epiſtola magiſtri *Petri* Bleſenſis pro *Willielmo Elyenſi epiſcopo.*

QVondam domino, & amico *Hugoni* Couentrenſi,& Ceſtrenſi dicto epiſcopo, *Petrus* Bleſenſis Bathonienſis archidiaconus, Dei memoriam cum timore. Liuor quò tendat; inuidia quò feratur, proditoriæ factionis hodie patefecit immanitas. Dilectus Deo, & hominibus epiſcopus Elienſis, vir ſapiens, amabilis, generoſus, benignus, & mitis, & in omnes liberalitates effuſus, iuxta diuinæ gratiæ diſpoſitionem, & ſuorum exigentiam morum & meritorum, reipublicæ adminiſtrationem, & ſummam rerum fuerat aſſecutus. Vidiſti, & inuidiſti ex tunc ira tua. Ibi inuidia concepit dolorem, & peperit iniquitatem; ipſe autem ambulans ſimpliciter te in ſuæ familiaritatis ſacrarium, atque vnanimitatem, amicitiæ vinculum & fœderis accerſiuit. Totus requieſcebat ſuper te ſpiritus eius, & erant aduerſus eum omnes cogitationes tuæ in malum. *Væ* (dicit Eccleſiaſticus) *duplici cordi, atque labijs ſceleſtis, & peccatori ingredienti duas vias.* Interioris conſcientiæ malum quodam prætextu amicitiæ facies hypocrita palliabat, & tu excercebas occultè in hominem innocentem linguæ ſeditionariæ & procacis iniurias. *Maledictus* (inquit *Salomon*) *ſuſurro, & bilinguis in populis.* turbat enim pacificos. Omnem conſcientiam ſuam effundebat in ſinu tuo. te enim quaſi ſe alterum reputabat; tu verò eum in occaſionē præcipitij proditoris adulationibus impingebas. O deteſtanda proditio! *Iudas* oſculo tradidit,& tu verbo; exhibebas exteriùs diligentis officium,& lingua tua concinnabat dolos. *Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Væ homini illi per quem ſcandalum venit.* Hoc equidem facinus interminabilem tibi maculam ſiniſtræ opinionis inuſſit, & ſi quid commendabile de beneficio naturæ perceperas, culpa hæc perenniter aboleuit. Nimirum *Ioab* multa fortiter fecerat,ſed proditio in *Amaſan*, & *Abner* omnes in eo virtutum titulos denigrauit. O labia detractoria! O lingua maledica, & doloſa! Quid apponetur, Domine, ad hanc linguam doloſam? Vtinam apponantur ſagittæ, quæ eam transfodiant, & carbones deſolatorij hanc incendant; Vtinam tu (Seraphin) qui cœleſti carbone prophetæ labia emundaſti, gehennali flamma totum os, & linguam eius emundando deſtrueres,vt poſſemus cantare, & dicere: Deſtruxiſti eum ab emundatione. labia euangelio conſecrata nunquam deſinunt effutire ventum in verba mendacij. Totum uanitati datur, quod erat debitum veritati. porro vir linguoſus non dirigetur in terra, Ergo *qui ſtat, videat, ne cadat*; *ante ruinam exaltatur cor.* Exultas infœlix,& iactitas, quòd ſupplantaueris innocentem? ſed certè poſitus eſt in ruinam reſurrectionémque multorum; in ſuam ſcilicet,& ſuorum reſtitutionem; in tuam verò tuorúmq; ruinam complicium. Faba hæc recudetur in caput tuum. *Omnis enim fraus in ſe reuerſa colliditur*; de dolo non colliges,niſi fructum doloris; & orditus es telam,vt diploide veſtiaris. Verbum *Eſaiæ* eſt, *Qui ordimini telam, & in vmbra Egypti confiditis, diem amaritudinis expectate.* Publicè gloriaris, & iactitas, quòd hanc turbam moueris, quòd incautum deceperis, & induxeris plebem, vt armis inermem, & inſidijs appeterent innocentem. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Quid prædicas maliciam tuam, quæ in pluribus prouincijs, tua diſcurrente infamia, iam plebeſcit? Sed de te, conſimilibúſque tuis dici poteſt; Lætantur, cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. porro verbum Sapientis eſt, *Qui lætatur in ruina alterius, punietur.* Salomon. *Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne videat Deus, & in te iracundiam ſuam vertat.* Sanè ſemper familiare, & proprium tuæ proſapiæ fuit diſſenſionum materiam ſeminare; ramúſque peſtilens malitiam ſuam de malæ arboris radice contraxit. O generatio praua! O domus exaſperans! O genimen viperarum! Quis te docuit fugere a ventura ira; putas, quòd non videat, & requirat hæc Dominus? Præter hoc irritauit impius Dominum. *Dixit enim in corde ſuo, non requiret.* Sed certe requiret Dominus, requiret etiam ille de cuius nunc anguſtia glorians; Quandóq; dante Domino reſpirabit. Sapientia enim iuſtum venditum non derelinquet, & in tempore erit reſpectus illius. Decebat tui ordinis grauitatem pacem conciliare in populis, ſedare ſeditiones maximè in Anglia, quæ te ſatis pauperem ſuſcipiens magnificis honoribus ampliauit. Item loquens ad eos, qui in tranſmigratione Babylonica erant. *Quærite* (inquit) *pacem*

ciuitatis,

ciuitatis, ad quam migrare fecit vos Dominus, quia in pace illius erit pax vestra. Vice alia tibi scripsi, & vt cessares a talibus, monitis salutaribus supplicaui. Veruntamen cithara *Dauid* nunquam *Saulis* vesaniam sedauit ad plenum; & ad hæc manus tua extenta est. Memento igitur homo, si tantùm homo, memento (inquam) tuæ conditionis, memento huius vitæ breuis; memor esto districti, & horrendi iudicis; memor esto pœnæ terribilis, horribilis, interminabilis, & intolerabilis, quæ tibi in æternum parata est, si a tali maleficio non desistis. Deinde post octo dies *Iohannes* frater regis, Comes Moretonij, præcepit, vt Cancellarius liberaretur a carcere, & abiret. Et abiens transfretauit, & applicuit in Flandria apud Wissand. Et cùm iter ageret, quidam viri nobiles de terra illa, quibus ipse forisfecerat in Anglia, iniecerunt manum in eum, & tenuerunt eum, donec ipse satisfecit illis. Et procedens inde venit Parisios, & dedit *Mauricio* episcopo 60. marcas argenti tali conditione, vt ipse receptus esset ibi cum processione, & factum est ita. Deinde rediit in Normanniam; sed per mandatum Rothomagensis archiepiscopi habebatur ibi pro excommunicato, & omnis locus, in quo ipse venit, in toto archiepiscopatu Rothomagensi, cessabat a diuino officio, quamdiu ipse ibi moram fecit. At ille nuncios suos misit ad *Celestinum* papam, & ad dominum suum regem Angliæ, significans iis qualiter *Iohannes* Comes Moretonij, & complices illius, eiecerant eum a regno, & conquerens de vindicta, restitutionem ablatorum petebat, offerens se iuri pariturum: & quòd si domino regi factum eius & expensæ non placuissent, ipse in omnibus satisfaceret eius voluntati. vnde summus pontifex ad iracundiam prouocatus, vniuersis archiepiscopis, episcopis Angliæ in hanc formam scripsit.

Epistola *Celestini* papæ ad Prælatos Angliæ pro Willielmo *Eliensi episcopo*.

Celestinus episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, archiepiscopis, episcopis in regno Angliæ constitutis, salutem & apostolicam benedictionem. Cùm dilectus in *Christo* filius noster *Richardus* illustris rex Anglorum, quando se suscepto signo crucis ad vlciscendam iniuriam redemptoris accinxit, tutelæ regni sui curas, quod sicut vir intelligens, & requirens dominum, duxit obsequio postponendum, sub apostolica protectione dimiserit: statum regni sui ac iura, & honorem ipsius, tanto maiori studio conseruare volumus, & debemus: quanto de nostra protectione confisus, maioribus periculis personam suam, & res, pro exaltatione sanctæ religionis exposuit; et in obsequio creatoris laudabiliùs, faciente Domino cum eo signum in bonum, atque feruentiùs, sicut ex suis operibus elucescit, cognoscitur se habere. Cùm igitur quædam tam contra regnum ipsum, quàm contra venerabilem patrem vestrum *Willielmum* Eliensem episcopum, apostolicę sedis legatum, cui regnum tradidit gubernandum, per *Iohannem* Comitem Moretonij, & per quosdam alios accepimus attentata, quæ nonnulla in se suspicionis continent argumenta, & si vera sunt, non in modicam noscuntur sedis apostolicæ contumeliam redundare, eidem præsumptioni tanto maturiùs duximus occurrendum, quanto ex mora ipsa, iam dicto regi, & terræ Hierosolymitanæ grauius detrimentum, ac nobis & ecclesiæ Romanæ maior inde posset ignominia peruenire. Proinde vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus si (prout nobis insonuit) memoratus Comes, vel alius in iam dictum episcopum manus violentas inijcere, vel eum capere, vel iuramentum quodlibet ab eo per violentiam extorquere, seu eum in captione tenere, seu statum regni a seueritate regia in recessu suo dispositum aliquatenus immutare præsumpserit, omni occasione, vel simultate postposita, conuenientes in vnum, prædictum Comitem, & omnes antedictæ præsumptionis consiliarios, autores, complices, & fautores, accensis candelis, & pulsatis campanis, omni appellatione & excusatione, nec non & personarum acceptione postpositis, publicè nuncietis vinculo excommunicationis astrictos. Et tam diu faciatis sic excommunicatos ab omnibus arctiùs euitari, nec non, & in terris illorum, & in alijs, quas inuaserint, præter pœnitentias, & paruulorũ baptismata, diuina penitus sine appellationis obstaculo prohibeatis celebrari

officia : donec iam dicto legato tam a captione, quàm a iuramento primitus abſoluto, & regno ipſo in ſtatum a prænominato rege in receſſu ſuo diſpoſitum reformato, cum teſtimonio literarum ipſius legati, & veſtrarum pariter ad ſedem veniant apoſtolicam abſoluendi; ſcituri pro certo, quòd ſi huius noſtri executione præcepti negligentes fueritis, aut remiſſi, non minorem in vos præſtante Deo duximus vltionem, quàm ſi prædicta iniuria perſonæ noſtræ, vel vni de fratribus noſtris eſſet irrogata. Dat. Lateran. quarto Nonas Decembris pontificatus noſtri anno primo.

Autoritate igitur literarum iſtarum ſummi pontificis, prædictus Elienſis epiſcopus in hanc formam ſcripſit *Hugoni* Lincolnienſi epiſcopo.

W*illielmus* Dei gratia Elienſis epiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, & domini regis Cancellarius, venerabili fratri, & amico chariſſimo, & eadem gratia Lincolnienſi epiſcopo ſalutem, & ſinceræ dilectionis affectum. Quanto de dilectione veſtra pleniorem fiduciam obtinemus, maiorem conſtantiam in vobis inuenimus; tanto confidentiùs diſcretioni veſtræ, & eccleſiæ Dei, negotia domini regis, & noſtra cõmittimus exequenda: confidentes in Domino de vobis, quòd præceptis apoſtolicis, & noſtris veſtra charitas pontificaliter reſpondebit. Mandamus igitur vobis in virtute obedientiæ, & ea, qua fungimur, autoritate præcipimus : quatenus ad exequendum mandatum apoſtolicum vniuerſis archiepiſcopis, & epiſcopis Angliæ deſtinatum, cum cæteris fratribus veſtris omnibus vel quibuſdam, citò conueniatis, ne diutiùs in eccleſiam Dei, & ſacerdotes eius, laicalis iniquitas malignetur; ne tergiuerſatione vel diſſimulatione aliqua illorum malicia vobis debeat imputari. Ea verò quæ dominus papa mandauit de perſona *Iohannis* Comitis Moretonij temperauimus, differentes vſq; ad Dominicam, qua cantatur, *Eſto mihi*, vt ſi fortè interim vellet reſipiſcere, nos inde Deo gratias redderemus, & pro eo in conſpectu domini papæ, & domini noſtri regis Angliæ, athletæ crucifixi, preces funderemus affectuoſas, vt delicti ſui veniam mereretur, & modis omnibus honori, & commodo eius, ſalua fidelitate domini regis, & honeſtate ſacerdotij noſtri operam adhiberemus, & diligentiam efficacem. In terris verò excommunicatorum nulla diuina celebrari permittatis, præter baptiſmata paruulorum, & pœnitentias. Nomina autem eorum, qui a domino papa excommunicati ſunt, & a nobis denunciata, quorum factum ita euidentia facti notorium ſit, quòd nulla poſſunt tergiuerſatione inficiari, hæc ſunt: *Gwalterus* Rothomagenſis archiepiſcopus, *Godefridus* Wintonienſis epiſcopus, *Hugo* Couentrenſis epiſcopus, *Willielmus* Mareſcallus, *Gaufridus* filius *Petri*, *Willielmus Bruwere*, *Hugo Bardolf*, *Richardus Malebiſſe*, & *Hugo* frater eius, *Iacobus* & *Simon* filij *Simonis*, *Simon* de Auerenchis, *Rogerus* filius * *Rainfrai*, & *Gilbertus*, & *Rainfret* filij eius, *Gyrardus* Camuilla Comes Sareſburiæ, *Iohannes* Mareſcallus Comes de Mellent, *Gilbertus Baſſet*, *Thomas Baſſet*, *Henricus* de Vers, *Gocelinus* filius *Rainfrai*, *Stephanus Ridel* Cancellarius Comitis Moretonij, quem vt epiſcopus, & eius legatus vobis, denunciamus excommunicatũ; & magiſtrũ *Benedictum*, qui ſigillum domini regis contra ſtatuta regis, & regni, & contra prohibitionem noſtram ferre præſumpſit; & *Iohannem* Oxenfordenſem archidiaconum. Ad hæc verò vobis ſpecialiter, & diſtinctè præcipimus, quòd *Hugonem* Couentrenſem epiſcopum, quem ſolenniter excommunicauimus, non ſolùm quia verbo, & opere epiſcopum diffitetur, & quia in manu piæ recordationis *Baldewini* Cantuarienſis archiepiſcopi, fidem corporaliter præſtitit de Comitatibus non tenendis : verùm quia totius ſubuerſionis regni Angliæ conſulator extitit manifeſtus, & auctor, & turbator pacis, & contra regiam dignitatem, & vtilitatem publicus aduocatus; publicè denuncietis excommunicatum, & faciatis ab omnibus arctiùs euitari, ne de cętero ouis tam morbida, gregem Domini valeat inficere, & maculare. *Hugonem* verò *Bardolf*, qui ad præſens non fuit in eiectione, & captione noſtra, a prædicta denunciatione excipimus, ſi ſtatim admonitus *Willielmo* de Stuteuilla reſignauerit caſtella de **Scardeburc**, & de tota Eboracorum ſiria, & de **Weſtmeriland**, quæ detinet occupata. Prohibeatis etiam vniuerſis, in diœceſi veſtra conſtitutis ſub interminatione anathematis, ne pro illis, qui ſe in Anglia iuſticiarios gerunt, aliquid faciant, nec in aliquo violentæ, & vſurpatæ obediant poteſtati. Vale.

al. Rainfret

Item prædictus Elienſis epiſcopus in hac forma ſcripſit *Hugoni* Lincolnienſi epiſcopo.

Willielmus

WIllielmus Dei gratia Elienſis epiſcopus, Apoſtolicę ſedis legatus, & domini regis Cancellarius, hac eadem gratia Lincolnienſi epiſcopo, venerabili fratri, & amico, ſalutem. Ea, qua fungimur authoritate, vobis mandamus, & in virtute obedientiæ vobis pręcipimus, quòd archidiaconatum, & omnes redditus *Iohannis* Oxenfordenſis archidiaconi in manu veſtra ſaiſiatis, recipiatis, & conſeruetis, donec Apoſtolicum, aut noſtrum mandatum acceperitis, quoniam cum auunculo ſuo Rothomagenſi *Pilato*, pacem & tranquillitatem regni Angliæ perturbat, & malum quodcunq; poteſt domino regi, & regno tanquam hoſtis regni, & nobis perquirit. Verùm authoritate domini Papæ illum excommunicationis vinculo innodauimus. Vale. Similiter Elienſis epiſcopus prænominatus ſcripſit quibuſdam alijs epiſcopis Angliæ, ſed nullus eorum exequutus eſt mandatum Apoſtolicum, neque ſuum. Non enim habebant eum pro legato, neque pro regis Cancellario. Prędictus verò Rothomagenſis archiepiſcopus, & cęteri iuſticiarij Angliæ, diſſaiſiauerunt illum ab epiſcopatu ſuo, & redditus eius collegerunt ad opus regis, propter theſauros regis quos adnihilauerat. Deinde prędicti iuſticiarij, & omnes epiſcopi, & Comites, & barones Angliæ in communi ſcripto mandauerunt regi, qualiter Cancellarius ſuus regnum Anglię, & theſauros ſuos deſtruxerat, & qualiter ipſe per commune concilium regni deiectus eſt. Ipſe verò Cancellarius hoc contrà ſcripſit regi, ſignificans, quòd *Iohannes* frater eius regnum occupauerat, & quòd regni diadema capiti ſuo imponeret, niſi ipſe celeriùs venire feſtinaſſet. Tamen rex, confidens in Domino, ſeruitium Dei noluit deſerere donec pecunia, & homines *deſecerunt ei. *al. deficerent*

De receſſu *Philippi* regis Franciæ de Accon, *& de itinere ſuo.*

NVnc autem reuertamus ad regem Francię; qui interim imperfecta peregrinatione ſua, à terra Hieroſolymitana recedens cum 14. galeis tranſitũ fecit ante ciuitatem de Baruch, quę tunc erat in manu paganorũ, & non inuaſit eos. Deinde tranſiuit ante ciuitatem Sibelet, & ante Bitterum caſtellum, & ante Heſſum caſtellum. Deinde venit ad ciuitatem Tripolis, & ibi moram fecit per aliquot dies. Et cùm inde receſſiſſet, tranſiuit ante caſtellũ de Archis, & ante caſtellum Album, & ante le Culiat caſtellum hoſpitale. Deinde venit ad Turcuſę ciuitatem epiſcopalem. Et eſt notandũ, quòd ante *Turcuſam, eſt Inſula quędam in mari, quę dicitur Aredoſe: vnde Turcuſa dicitur ciuitas Ataradenſis. *al. Turtuſam* Deinde venit ad Mauredai portum bonum, & recedens inde tranſiuit ante Margat caſtellum hoſpitale: vbi *Iſakius* Imperator de Cypre tenebatur in vinculis. Deinde venit ad Valeniã ciuitatem. Deinde venit ad Sibel ciuitatem, deinde ad Melide ciuitatem, deinde ad portũ *S. Symeonis*. Deinde venit ad ciuitatem Antiochenã, & recedens inde venit ad portũ de Bunel: deinde ad portum Alexandret. Deinde intrauit terrã Erminiorũ, quæ dicitur Erminia, & eſt terra Rupini de la-Muntaigne ſub principe Antiochiæ. Deinde venit ad fluuium magnum, qui dicitur Thil, & ibi eſt ciuitas bona, quæ ſimiliter dicitur Thil. Deinde venit ad alium fluuiũ magnum, qui dicitur Curk, & ibi eſt ciuitas magna deſerta quę ſimiliter dicitur Curk. Deinde venit ad tertium fluuium magnum, qui dicitur Salef, & ibi ſuper fluuium illum eſt ciuitas magna, quæ ſimiliter dicitur Salef. In fluuio autem iſto Salef ſubmerſus eſt *Fredericus* Romanorum Imperator, cùm exiret de terra Soltani de Yconio.

Sciendum verò eſt, quòd à finibus illis egreſſi ſunt illi tres reges, qui obtulerunt Domino noſtro *Ieſu Chriſto* tria munera pretioſa, ſcilicet aurum, thus, & myrrham. Quorum nomina hæc ſunt: *Ieſphar*, * *Pabtrar*, *Melchior*; quorum vnus erat rex de Salef, quæ dicitur Inſula: & alter erat rex de Malnuſtre: & tertius erat rex de Terzol (id eſt) Tarſis: vnde dicitur in Pſalmo: *Reges Tarſis, & Inſulæ munera offerent.* *al. Pabtizar, vel Paptizar* Et eſt ſciendum, quòd hi tres fluuij: ſcilicet, Salef, & Curck, & Thil oriuntur in Turkia, quæ dicitur terra Turcorum, qui ſunt homines Soltani de Yconio, & diuidunt terram Turcorum à terra *Rupini* de la-Muntaigne, & deſcendunt in mare prope gulfum Sataliæ. Et fluuius, qui dicitur Salef, eſt oppoſitus Inſulæ de Cypre, & non diſtat ab ea pluſquã per 50. milliaria ad æſtimationem nautarũ; facilè enim videtur de vna ripa in alteram.

Et cùm rex Franciæ à fluuio illo de Salef recessisset, transiuit iuxta montes excelsos, qui dicuntur Cathimerdes. Deinde transiuit ante castellum, quod dicitur Nessekim. Deinde venit ad villam bonam, quæ dicitur Stamere, in qua nobilis abbatia Griffonum est. Deinde transiuit ante castellum desertum, quod dicitur castellum de Rote. Deinde venit ad fluuium, qui dicitur Scalendros: fluuius iste Scalendros diuidit terram Erminiorum, à terra Imperatoris Constantinopolitani; & ibi ex vna parte fluuij illius, in terra Imperatoris Constantinopolitani, est castellum, quod dicitur *Antiochet: & ex altera parte eiusdem fluminis in Erminia est castellum, quod dicitur Isanci. Cúmque rex Franciæ venisset ad castellum Antiochet, *Constantinus* dominus castelli recepit eum cum gaudio & administrauit ei, & suis necessaria. Et rex Franciæ ibidem moram fecit per octo dies, & prædicti *Constantini* filium primogenitum fecit militem. Et est sciendum, quòd tota terra, quæ est à fluuio illo Scalendros versus septentrionem secus mare, est terra Imperatoris Constantinopolis; quæ dicitur Romania (id est) Grecia. Et cùm ipse inde recessisset, statim intrauit gulfum Sataliæ. Gulfus dicitur, vbi aqua protenditur inter duas terras, & sinum facit. Satalia est castellum optimum, vnde gulfus ille nomen accepit. Et super gulfum illum sunt duo castella, & villæ, & vtrunq; dicitur Satalia: sed vnum illorum desertum est, & dicitur vetus Satalia, & alterum dicitur Satalia noua, quod *Manuel* Imperator Constantinopolis firmauit. Et transito gulfo Sataliæ transiuit rex Frãciæ sub monte, qui dicitur Siredune, in fine gulfi Satalię. Deinde transiuit per montem excelsum valdè, qui dicitur Reswt. Deinde venit ad fluuium, qui dicitur Winke, super quem est castellum desertum, quod similiter dicitur Reswt. Et fluuius ille Winke similiter dicitur portus Pisanorum, eò quòd piratæ Pisani portum illum sæpiùs frequentant. Quò cùm rex Franciæ venisset, inuenit ibi quatuor galeas piratarum, & cepit eas: piratæ autem relictis galeis fugerunt in montana, & sic euaserunt manus eius. Deinde venit rex ad Mirream ciuitatem, vbi beatus *Nicolaus* episcopatum tenuit, quam Græci vocant Stamire. Deinde venit ille ad bonũ portum & securum in omni tempestate & vento, qui dicitur *Karkois:* & ex vtraque parte portus illius fuerunt ciuitates antiquitùs pulchræ, & magnæ, quę dicebantur Cake; & ruinæ magnę murorum sunt ibi vsque in hodiernum diem, & nemo in ijs habitat, propter metum piratarum. Deinde transiuit per Insulas de *Yse*, in quarum vna est castellum, quod dicitur castellum Ruge. Ibi fuit quondam quædam puella, quæ *Yse* vocabatur, à cuius nomine Insulæ illæ dictæ sunt. *Indigenæ quidem narrant, quòd quidam miles dilexit puellam illam, & illa noluit consentire illi, quamdiu vixit: defuncta autem illa, miles accessit, & concubuit cum illa, dicens; Quod cum viua facere non potui, cum mortua feci: & statim intrauit Satan in eam, & ait, Ecce genuisti in me filium, & cùm natus fuerit, afferam eum ad te. Et post nouem menses, cùm tempus pariendi instaret, peperit filium abortiuum, & portans eum ad militem, ait, Ecce filius tuus quem genuisti, abscinde caput eius, & reserua tibi. Quandocunque enim volueris inimicum tuum vincere, vel terram illius destruere, capitis abscisi vultus discooperiatur, & respiciat inimicum tuũ, vel terram eius, & statim peribunt; & cùm cessare volueris, recooperiatur vultus, & cessabit tribulatio. Et factum est ita. Post multũ verò temporis miles ille vxorem duxit, quæ sæpiùs interrogauit eum, qua arte, vel quo ingenio ipse ita destruebat inimicos suos sine armis, & sine exercitu: ille autem ei dicere noluit, sed increpauit eam, vt taceret. Contigit ergo quodam die dum miles abesset, quòd illa accessit ad arcam, in qua sperabat secretum illud esse domini sui, per quod ille ita operabatur iniquè, & inuenit in arca caput illud detestabile, & statim abiens proiecit illud in gulfo Sataliæ. Et dicunt nautæ, quòd quandocunq; caput illud fuerit resupinum, cõmotus est gulfus ille adeo, quòd nulla nauis potest transire illum; & quando caput supinum est, tunc potest nauis transire illum. Credat hoc Iudæus* Apella, *non ego. Et est aliud mirabile, quod vnoquoque mense anni semel contingit. Videtur quod draco niger, & ingens veniat in nubibus cœli, qui mittit caput suum in gulfo Sataliæ, & haurit aquas, & attrahit ita vehementer, quòd, si nauis aliqua fuerit ibi, quamuis fuerit onusta, tamen hauritur, & defertur in sublime. Volentes autem hoc vitare periculum, oportet, quòd cum viderint monstrum illud, statim faciant tumultum magnum, & clamationes altas, percutientes in tabulis, vt auditis clamoribus, draco ille elongetur ab ijs. Nos autem dicimus hoc non esse draconem, sed æstum solis, qui attrahit ad se aquas maris.* Sequitur. Cùm rex Franciæ recessisset ab insulis de *Yse*, transiuit iuxta montem magnum, in cuius summitate sita est

ciuitas

al. Annechet

ciuitas Patara, in qua natus,& diu conuerſatus fuit beatus *Nicolaus*. Deinde tranſiuit iuxta montem excelſum valdè, qui dicitur Turkie, qui diuidit terram Imperatoris Conſtantinopolitani, à terra Soltani de Yconio. Et exinde incipit Romania, quæ etiam Græcia dicitur. Tota Romania eſt terra ſolida, de dominio Imperatoris:& multæ Inſulæ ſunt in mari, quæ dicuntur Inſulæ de Romania. Caput Romaniæ eſt ciuitas Conſtantinopolis. Romania verò coniuncta eſt Sclauoniæ, & Hungariæ, & Iſtriæ,& Aquileiæ. Nomina quarundam principalium Inſularum, quæ ſunt in mari Græco, ſunt hæc: Inſula Siciliæ,quæ eſt regis Siciliæ. Inſula de Crete, quæ magna eſt,& fertilis,& in medio eius eſt mons magnus, qui dicitur mons Cameli: Inſula de Rhodes: Inſula de Cypre: Inſula de Biſcopie: Inſula de Isky; in hac Inſula creſcit copia ſpeciei,quæ dicitur Maſtic: Inſula de Yſaniæ: Inſula de Ynexea: Inſula de Stuple: Inſula de Mil: Inſula de Quales: Inſula de Cuuerfu: Inſula de Serfent: Inſula de Saſent: Inſula, quæ dicitur Fale-de-Compan: Inſula de Andre: Inſula, quæ dicitur Tine. Sed multæ iſtarum ſunt deſertæ propter metum piratarum. Et in multis illarum habitant piratæ. Sunt & alię Inſulæ, de quibus mentionem fecimus ſuperiùs, & multæ aliæ, quæ non ſcribuntur in libro hoc.

CVm rex Franciæ præterijſſet caput Turkiæ, venit ad Inſulam de Rhodes: & manſit ibi per aliquot dies, in ciuitate, quæ dicitur Rodes, quam *Herodes* ędificauit, qui fecit amputari caput ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, & dari in diſco ſaltatrici. Et inter Inſulam de Rhodes & Romaniam eſt mare latum, per 20. milliaria, vt dicunt nautæ. Et eſt ſciendum, quòd cùm peruentum fuerit ad Inſulam de Rhodes, præteritur tertia pars viæ maris inter Accon,& Brunduſium. Et inter Accon & Brunduſium cõputantur 1800. milliaria. Et inter Marſiliam,& Siciliam computantur mille, & 600. milliaria. Et inter Siciliam & Accon computantur 1600. milliaria. Et in medio viæ inter Marſiliam,& Siciliam, eſt Inſula de Sardena. Et in medio viæ inter Siciliam, & Accon eſt Inſula de Creta. Et eſt ſciendum, quòd, ſi ventus proſper fuerit illis, qui à Marſilia ad Accon ire voluerint, dimittent Inſulam de Sardena, & Inſulam de Sicilia, & Inſulam de Creta, longè in ſiniſtra parte nauigij: &, ſi rectum curſum tenuerint, non videbunt terram, donec videant terram Suliæ; & via illa breuior eſt, & ſecurior: ſed cauendum eſt illis, ne nimium declinent in dextris nauigij, propter Barbarie & alias Inſulas multas, in quibus habitant Pagani ſub Imperatore Africæ. Sed galeæ non poſſunt, néque audent illam viam ire, quia, ſi tempeſtas ſuperueniſſet, ex facili ſubmergerentur: & ideo oportet eas ſemper ire prope terram. Et qui voluerit tranſire per coſtam Romaniæ, à capite Turkiæ, tranſibit iuxta montem excelſum, qui dicitur Serfent, & ad montem illum incipit brachium ſancti *Georgij*, per quod itur ad ciuitatem Conſtantinopolitanam. Deinde in coſta Romaniæ eſt Maluaiſe mons magnus. Deinde caput Melię mons magnus. Deinde eſt gulfus de Witun, & ſupra gulfum illum eſt caſtellũ bonum,& forte, quod dicitur Maine: & ſupra gulfum illum eſt ciuitas epiſcopalis bona,& magna, quę dicitur Curun: & ibi creſcit copia oliuarũ, adeò quòd dicitur, quòd in toto mundo non eſt locus, in quo ſit tanta copia olei oliuę: & in exitu eiuſdem gulfi de Witun, eſt *Muſcun, ciuitas deſerta, quam *Rogerus* rex Siciliæ de- *al. Muſzun* ſtruxit: & ante introitum illius ciuitatis, ſunt duę Inſulę; quarum vna dicitur Sapientia; & altera dicitur Inſula Vulturum. Deinde non longiùs à terra, quàm per 20. milliaria, eſt quędam valdè periculoſa rupis rotunda, & ferè ſubmerſa aquis, quę dicitur Tiffar: & inter rupem illam,& Muſrun computantur 50. milliaria; & valdè neceſſarium eſt pręterereuntibus, quòd naues non elongent ſe nimiùm à terra, donec præterierint periculum illud. Deinde quaſi per centum milliaria à periculo illo, eſt in mari Inſula, quę dicitur Serfent, & illa, & alię duę Inſulę, quarum vna dicitur Chefellenie, & altera Iagert; ſunt Inſulę *Margariti*. Deinde eſt portus *VViſcardi*. Eſt itaque ſciendum, quòd *Robertus VViſcardus* natus fuit in Normannia, & miles factus, diu de familia fuit *Henrici* regis Anglię, filij *VVillielmi Baſtardi*. Qui licèt fuiſſet miles probus in armis, tamen nullam gratiam potuit inuenire ditandi apud regem illum. Vnde factum eſt, quòd cum vxore ſua, & filijs, & fratre ſuo reliquit Normanniam, & Romam adijt: & accepta à ſummo Pontifice licentia, & conſilio ſubijcere ſibi barbaras nationes, confluebat ad eum multitudo magna virorum

ei adhærentium. Et recedens inde, intrauit Apuliam, & videns eam terram bonam & fertilem, & habitatores illius indoctos armis, sæpè inuasit eos in manu forti & armata, & vicit eos, & obtinuit terram. Et totam Apuliam, & Calabriam, & principatum Capuæ subiugauit sibi, & eripuit eas de * manu Imperatoris Romanorum, & dedit eas *Tancredo* filio suo. Deinde magnum congregauit nauigium, iactans quòd ipse Imperium Constantinopolitanum inuaderet, & totum sibi subiugaret. Sed interim dum nauigium eius præpararetur, contigit quòd ipse, & *Tãcredus*, & *Boimundus* filij eius, in vna die commiserunt prælium contra dominũ Papam, & contra Imperatorem Romanorum, & cõtra Imperatorem Constantinopolitanũ, ita quòd ipse *Robertus Wiscard* commisit prælium contra Imperatorem Constantinopolitanum, & vnus filiorum suorum contra Papam, & alter contra Imperatorem Romanorum: & ille & vterq; filiorum suorum, in vna eademque die obtinuerunt victoriam. Deinde *Robertus Wiscardus* intrauit nauigium suum, & vxor eius cum eo, & subiugauit sibi Insulam de * Cuuersu, & Insulã de Crete, & Insulam de Rhodes, & alias Insulas multas, eripiens eas de manu Imperatoris Constantinopolis. Deinde venit ad portum, qui nunc nomine suo nuncupatur portus *Wiscardi*. Et cùm inde progredi voluisset, & intrare Romaniam, Imperator Cõstantinopolitanus timens valdè aduentum illius, mandauit vxori suę, quòd, si ipsa prędictum *Robertum Wiscard* morti tradidisset, & sic terram suam de eo liberasset, ille duceret eam in vxorem, & faceret eam Imperatricem Constantinopolitanam: Concessit autem mulier se facturã, quod Imperator petebat: & nacta opportunitate temporis, & loci, porrexit *Roberto Wiscard* marito suo venenum bibere; & mortuus est, & ibidem in Insula, quæ vsq; in hodiernum diem dicitur portus *Wiscardi*, sepultus est: & totus exercitus eius dissipatus est. Mulier autẽ fugit ad Imperatorem Constantinopolitanum, qui statim adimpleuit omnes conuentiones suas, & duxit eam in vxorem, & coronauit in Imperatricem: & cùm omnis solennitas debita facta fuisset ei, & in desponsatione, & in coronatione, & in nuptijs, ita solenniter quòd illa diceret Imperatori: *Domine, vestri gratia iam perfecistis mihi omnem conuentionem nostram:* Imperator facto silentio, coram omnibus ostendit cõuentionem, quam fecerat cũ illa, & qualiter illa morti tradiderat maritũ suum: & petijt ab ijs iudicium de illa: & iudicauerunt eam ream esse mortis. Et sic translata de nuptijs ad supplicium, accenso rogo iniecta est, & in cineres redacta. *Rogerus* verò frater prædicti *Roberti Wiscardi*, debellauit Siculos, & totam sibi subiugauit Siciliam, & factus est Comes Siciliæ. Sicilia Insula est magna, & antequam pręfatus *Rogerus* debellasset eam, inhabitata fuit à Paganis, & erat de dominio Imperatoris de Africa. Sed prænominatus *Rogerus*, expulsis inde Paganis, legem *Christi* instituit, & fecit in ea duos Archiepiscopatus, & sex Episcopatus. Deinde vxorem duxit, de qua vnum solum genuit filium, quem vocauit nomine suo *Rogerum*: & fecit illum ducem Apuliæ, & dedit illi Calabriam, & principatum Capuæ, defuncto *Tancredo*, filio *Roberti Wiscardi*, sine prole. Deinde obijt prædictus *Rogerus* Comes Siciliæ, & *Rogerus* filius eius dux Apuliæ successit ei in Comitatu Siciliæ. Et paulò pòst, per consilium Comitum, & Baronum suorum, fecit se coronari in regem Siciliæ. Et iste *Rogerus* ita factus est primus rex coronatus in Sicilia: qui vxorem duxit, ex qua genuit duos filios, & vnam filiam: quorum primus vocatus est *Rogerus*, & alter * *Willielmus*, & filia eius vocata est *Constantia*. Et ipse dedit filio suo primogenito ducatum Apuliæ, & principatum Capuæ. Qui vxorem duxit inconsulto patre suo, & genuit ex ea filiũ vnum, quem vocauit *Tancredum*. Deinde obijt, patre suo adhuc viuente. Deinde obijt pater suus rex Siciliç, cui successit in regno *Willielmus* filius eius, qui vxorem duxit, de qua genuit vnũ solum filium, quem vocauit nomine suo *Willielmum*. Iste *Willielmus* vltimus successit patri suo in regnum: & dedit *Tancredo* fratri aui sui Comitatum de Laliche. Et *Constantiam* sororem aui sui, dedit *Henrico* regi Alemannorum, filio *Frederici* Romanorum Imperatoris in vxorem. Et fecit iurari ei regnum Siciliæ post illum, si ille decessisset sine prole. Et deinde ipse *Willielmus* rex Siciliæ, duxit sibi in vxorem *Iohannã* filiam *Henrici* regis Angliæ, filij *Matildis* Imperatricis: sed ille *VVillielmus* rex Siciliæ obijt sine prole. Quo defuncto, *Tancredus* prædictus Comes de Laliche, immemor sacramenti, quod cum cęteris fecerat *Henrico* regi Alemannorũ, vsurpauit sibi regnum Siciliæ, & factus est inde rex coronatus. Quod cùm *Henricus* Romanorum Imperator audisset, magno congregato

al. dominio — *al. Cõuersu* — *al. Walterus*

congregato exercitu, intrauit terram regis *Tancredi*, & adducens ſecum vxorē ſuam *Cōſtantiam*, hęredem regni Siciliæ, obſedit Salernū, & infra 15. dies reddita eſt ei, et vxori ſuæ, & ipſe dimiſit eam ibi; & ipſe procedens inde obſedit Neapolim, vbi cùm ipſe moram feciſſet per 6. ſeptimanas, amiſit ferè totum exercitum ſuum, ex corruptione aëris; & ipſe ęgrotauit vſq; ad mortem. Et cùm vidiſſet ſe nihil poſſe proficere aduerſus eam, receſſit, & abijt ad ciuitatem ſuā Melan. Quod cùm audiſſent Salernitani, iniecerunt manus in dominam ſuam *Conſtantiam* Imperatricem, et tenentes tradiderunt eam *Tancredo* regi Siciliæ. Et Imperator Alemannorum dolens, & confuſus de amiſſione vxoris ſuæ, ſcripſit *Celeſtino* Papæ, vt per auxilium illius recuperaſſet eam: quæ poſtmodo reddita eſt ei per auxilium domini Papæ.

CVm *Philippus* rex Franciæ receſſiſſet ab Inſula de Rhodes, & veniſſet ad coſteram de Romania; tranſiuit per montem magnum, qui dicitur caput Meliæ. Deinde venit in gulfo de Witun, & tranſiuit per caſtellum de Maine. Deinde venit ad ciuitatem, quæ dicitur Curun. Deinde venit ad Munzum ciuitatem deſertā, quæ eſt in fine eiuſdem gulfi. Deinde prærerijt Inſulam de Triffar. Deinde venit ad Inſulas, quarum vna dicitur Cephalenie, & altera Fale de Compar: & illæ duæ Inſulæ dicuntur portus *Wiſcardi*. Et ex oppoſito in Romania eſt quædam villa, quæ dicitur *S. Saluator*: & ibi ferè omni tempore piratæ inſidiantur prętereuntibus. Et cùm rex Franciæ receſſiſſet inde, venit ad Inſulam, quæ dicitur Cuuerſu. Ad introitum Inſulæ de Cuuerſu, verſus terrā Suliæ, eſt quędam arena periculoſa protenſa per medium ab Inſula de Cuuerſu vſq; ad ripam Romaniæ; & mare nō habet ibi ſupra arenam plus profunditatis, quàm quatuor vlnas, & dimidiam. Inſula quidem de Cuuerſu magna eſt, & fertilis, & reddit ſingulis annis Imperatori Conſtantinopolitano 15. quintallos auri. Quintallus eſt pondus 100. librarum. Et Inſula de Cuuerſu diſtat à Romania per 6. milliaria: & in quibuſdam locis eſt mare ita ſtrictum inter Cuuerſu, & Romaniam, quòd ab vna ripa in alteram poteſt homo audiri ab homine. Longitudo de Cuuerſu continet quinquaginta milliaria; & inter Cuuerſu, & Apuliam computantur 100. milliaria: & facilè videtur Cuuerſu ab illis, qui ſunt in Apulia, ſed non è conuerſo; quia Apulia terra baſſa eſt, & Cuuerſu terra alta. Et ad exitum Inſulæ de Cuuerſu, in Romania eſt caſtellum deſertum, quod dicitur Butentroſt, ſuper littus maris in quo *Iudas* proditor natus erat. Deinde cùm ferè peruentum fuerit in fauce maris, eſt quædam ciuitas deſerta in exitu Inſulæ de Cuuerſu, quæ dicitur *Gaſzope: in qua eſt tanta copia ſerpentum, quòd nemo auſus eſt ex illa parte prope illam applicare. *al. Caſzope* Et quaſi ex oppoſito in Romania eſt ciuitas deſerta, quæ dicitur ſancta Carenta; & ibi eſt bonus portus latus, & profundus. Et ad exitum illius portus, in fauce maris eſt quædam rupis, ſimilis turri ſemiruptæ, quæ protenditur ferè per medium portus, & latet ſub vndis: & ideò neceſſarium eſt, vt tranſeuntes tranſeant prope Inſulam de Cuuerſu. Et in exitu Inſulæ de Cuuerſu ſunt quatuor Inſulæ, quarum vna dicitur Fanum. Deinde quaſi per quadraginta milliaria ab Inſula de Cuuerſu, eſt mons Magnus in capite Romaniæ, qui dicitur Paxo: & à monte illo vſque ad Octrente ciuitatem Archiepiſcopalem, quæ eſt in Apulia, ſunt quinquaginta milliaria: & à monte illo vſque ad Brunduſium centum milliaria: & à monte illo qui dicitur Paxo, incipit gulfus de Venia, qui habet in longitudine centum & quinquaginta milliaria, & in latitudine centum milliaria. Euntes autem per gulfum illum verſus Venetiam, dimittent Romaniam, & Sclauoniam & Iſtriam. In Apulia ſupra littus maris ſunt portus: quorum nomina hæc ſunt. Primus portus Apuliæ dicitur Leuke: deinde portus, qui dicitur Caſtre: deinde portus, qui dicitur Octrente: deinde portus, qui dicitur Leliche: deinde portus, qui dicitur Brandiz (id eſt) Brunduſium: deinde portus de Monople: deinde portus de Bar, vbi beatus *Nicolaus* requieſcit: deinde portus de Trane: deinde portus de Barlet: deinde portus de Sypunt: deinde portus de Beſtie: deinde portus de Tremule. Portus iſte de Tremule eſt vltimus portus de Apulia. Deinde eſt Ortona primus portus de terra Venetiæ: deinde portus de Atre: deinde portus de Peſcare: deinde portus de Ancune: deinde portus de Rauenne: Deinde eſt Venetia, ciuitas nobilis, & bonus portus. Cùm igitur rex Franciæ veniſſet in Inſulam de Cuuerſu, miſit nuncios ſuos ad regem *Tancredum*, & petijt ab eo licentiam tranſeundi per terram ſuam, & data eſt ei licentia.

Deinde venit in Apuliam, & applicuit apud Octrente 6. Idus Octobris feria quinta. Et procedens inde, præmiſit præambulos ſuos ad *Henricum* Romanorum Imperatorem, & petijt licentiam tranſeundi per terram ſuam, & data eſt ei licentia. Qui cùm veniſſet Romam, mala multa locutus eſt de rege Angliæ, in conſpectu domini Papæ, & omnium Cardinalium: dicens, quòd rex Angliæ coëgit eum à terra Hieroſolymitana recedere; & appellauit eum de proditione ſua. Sed nec dominus Papa, nec Cardinales fidem habuerunt verbis eius, ſcientes hoc magis ex inuidia proceſſiſſe, quàm ex delicto regis Angliæ. Dominus verò Papa cũ omni honore, & diligentia recepit eum, & per 8. dies miniſtrauit ei neceſſaria. Et pro amore Domini, & ſuo, nouum fecit remedium peregrinis: ſcilicet, quòd eum, & omnes, qui cum eo venerant, vel poſt eum venerunt, abſoluit à voto ſuo, & ab itinere profectionis Hieroſolymitanæ: & licèt votũ non ſoluiſſent, tamen palmas ijs diſtribuit, & cruces collis eorum ſuſpendit, ſtatuens, quòd eſſent peregrini. Deinde rex Francię effecit aduerſus Romanorum Imperatorem, quòd ipſe regem Angliæ caperet, ſi per terram ſuam tranſiret. Deinde rex Franciæ veniens in terram ſuam, defamauit regem Angliæ aduerſus proximos ſuos, imponens ei crimina multa. Et proferens chartam regis Angliæ, quæ facta fuit apud Meſſanam, petijt à *Willielmo* filio *Radulfi* ſeneſcallo Normanniæ *Aleſiam* ſororem ſuam, quam rex Angliæ in vxorem ducere debuerat, & ſeneſcallus Normannię noluit tradere eam illi. Eodem anno *Hugo* Lincolnienſis Epiſcopus, faciens viſitationes ſuas, per domos religioſorum in ſua diœceſi, venit ad abbatiam ſanctimonialium de **Godeſtoue**, quæ eſt inter Oxoniam, & **Wodeſtoc**. Et cùm intraſſet Eccleſiam vt oraret, vidit tumbam in medio Chori ante altare ſericis pannis velatam, & lampadibus, & cereis circundatam: & quęſiuit cuius eſſet tumba, & dictum eſt ei, illam eſſe tumbam *Roſamundæ*, quę quondam extiterat amica *Henrici* regis Angliæ, filij *Matildis* Imperatricis; & quòd ipſe pro amore illius multa bona Eccleſiæ illi fecerat. Et reſpondit Epiſcopus: tollite eam hinc, quia ſcortum fuit, & ſepelite eam extra eccleſiam cum cęteris, ne Chriſtiana religio vileſcat, & vt exemplo illius cæteræ mulieres exterritæ, caueant ſibi ab illicitis, & adulterinis concubitibus. Et factum eſt ita. Eodem anno, *Hugo* Couentrenſis Epiſcopus, expulit monachos Couentrenſes ab Eccleſia cathedrali, & in ea inſtituit canonicos ſeculares. Eodem anno monachi Cantuarienſes elegerunt ſibi in Archiepiſcopum *Reginaldum* Bathonienſem Epiſcopum, qui ſtatim incidit in ęgritudinem, & infra 15. dies poſt electionem ſuam obijt, & apud Ba ſepultus eſt. Eodem anno *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus, propter animi indignationem, quam habebat aduerſus *Gaufridum* Eboracenſem Archiepiſcopum, nitebatur modis omnibus à ſubiectione eius ſolui. Verùm prędictus *Gaufridus* ſcripſit ei in hanc formam.

Epiſtola *Gaufridi* Eboracenſis Archiepiſcopi *ad* Hugonem *Dunelmenſem Epiſcopum.*

Gaufridus Dei gratia Eboracenſis Archiepiſcopus, & Anglię primas, *Hugoni* eadem gratia Dunelmenſi Epiſcopo, Salutem. Dum ad culmen ſingularitatis ardenter erumpere properas; alijs præeſſe elegiſti, & nemini vis eſſe ſubiectus. Verùm in te completum eſſe nouimus illud, quod dicitur: *In cœlum cõſcendam, & ſupra aſtra cœli exaltabo ſolium meũ, & ero ſimilis altiſſimo.* Minùs igitur memoriter tenes: *Quia Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam*: &, *Qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* Nos enim & Eccleſiam noſtram Eboracenſem, ardenter, immò more hoſtili perſequeris, contra profeſſionem tuam, & debitam nobis & Eccleſiæ Eboracenſi obedientiã, te à iuriſdictione noſtra (quod Deus auertat) ſubtrahere & eximere deſiderans. Nos verò iuri Eccleſiæ noſtræ & dignitati (prout decet) prouidere volentes, tibi, tanquam ſuffraganeo noſtro, authoritate Apoſtolica & noſtra, firmiter iniũgimus, quatenus proxima die lunæ inſtantis poſt feſtum *S. Michaëlis*, apud Eboracum, in matrice Eccleſia Synodo noſtræ intereſſe nulla occaſione differas, debitam nobis exhibiturus reuerentiam, & canonicam iuxta formam mandati Apoſtolici, ſæpiùs literis noſtris, & ex parte noſtra tibi exhibiti, obedientiam præſtiturus: reſponſurus præterea, quòd iam per biennium, Eccleſiam noſtram Eboracenſem debitis ei proceſſionibus ab antiquo, & ob-

&oblationibus in diebus Pentecostes (scilicet, Houedeneshire, & Auertonshire) contra iuris ordinem spoliare præsumpsisti: & falcem in alienam messem mittere non formidans, clericis & Parochianis nostris spiritualia ministrare vsurpasti. Quibus auditis, *Hugo* Dunelmensis Episcopus ad eum nec venire, nec obedientiam seu professionem illi facere voluit. Dicebat namque se semel fecisse obedientiam & professionem Ecclesiæ Eboracensi; & Archiepiscopo eiusdem Ecclesiæ *Rogero*: & quòd de iure non tenebatur reiterare eam. Et ne prędictus archiepiscopus super hoc posset grauare eum, appellauit ad præsentiam summi Pontificis semel, secundò, tertiò, supponens seipsum, & Ecclesiæ suæ causam examini domini Papæ, & Romanæ Ecclesiæ. Archiepiscopus autem Eboracensis appellationi Dunelmensis Episcopi non deferens, in spiritu furoris sui sententiam anathematis tulit in Dunelmensem Episcopũ, innixus mandato summi Pontificis, in quo continebatur: Quòd, si Dunelmensis Episcopus aut nollet, aut iniustè differret facere illi debitam obedientiam, ille omni appellatione remota, compelleret per Ecclesiasticam censuram. Videns itaque Dunelmensis Episcopus sententiam excommunicationis in eo illatam, post appellationem ad præsentiam summi pontificis factam, noluit eam tenere: sed ita audacter, sicut antea fecerat, celebrauit, & celebrari fecit diuina. At Archiepiscopus altaria, vbi Dunelmensis Episcopus celebrauerat subuertit, & calices, in quibus celebrauerat aliquis eo præsente in sua diœcêsi, fregit: & *Iohannem* fratrem suum Comitem Moretonij habuit pro excommunicato, pro eo, quòd ipse comederat cum Dunelmensi Episcopo post sententiam illam, & noluit communicare cum illo, donec ipse ad satisfactionem venisset absoluendus. Cúmque Dunelmensis episcopus vidisset, quòd quàm plures homines vitassent loqui & manducare, aut bibere cum illo, misit nuncios suos ad *Celestinum* Papam, exponens ei primò secretò, deinde coram Cardinalibus vniuersis, quàm indiscretè Eboracensis Archiepiscopus sententiam excommunicationis in eum tulerat, in nullo deferens appellationi suæ. Quo agnito, dominus Papa & omnes Cardinales iudicauerunt sententiam illam nullam esse, nec debere teneri. Vnde dominus Papa in hac forma scripsit.

Epistola *Celestini* Papæ, de irritatione sententiæ, *in Dunelmensem Episcopum prolatæ.*

CElestinus Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Lincolniensi & Rofensi Episcopis, & dilecto filio abbati de Burgo, Salutem & Apostolicam benedictionem. Sicut ea, quæ à venerabilibus fratribus, coepiscopis nostris, circumspectione prouida, et ratione præuia statuuntur, debemus illibata seruare: ita quæ minùs quoque consideratè aguntur, prouidentia pleniori corrigere, et in statum debitum nobis imminet reformare. Cùm itaque venerabilis frater noster *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus in venerabilem fratrem nostrum *Hugonem* Dunelmensem Episcopum, et quosdam alios, excommunicationis sententiam promulgasset, et eorum nuncijs ad nostram prẹsentiam venientibus, in consistorio nostro fuisset hinc inde super ea sententia, et quibusdam alijs articulis plenariè disceptatum: nos cognoscentes tam in ipsum, quàm in alios iaculatam sententiam inconsultè prolatam fuisse, nullius causæ rationabilis munimine roboratam, eam de consilio fratrum nostrorum denunciauimus publicè non tenere, irritantes eam, ne quid authoritatis habeat inhibentes. Vt itaque, quod nos decreuimus, per partes vestras publicè nuncietur, per Apostolica scripta vobis mandamus, vt eandem sententiam per Ecclesias vestras prędicetis authoritate sedis Apostolicæ irritatam: vt fidelium populus tam ipsi Episcopo, quàm alijs vnà cum Episcopo iniustè ligatis, fraternæ communionis participium securè impendat, et ab illorum nullatenus, propter hoc, communione recedat. Datum Lateranis. Præterea, dominus Papa mandauit in alijs literis suis, prædictis Lincolniensi et Roffensi Episcopis, et abbati de Burgo; quòd, si constiterit illis, quòd Eboracensis Archiepiscopus, post appellationem ad Romanum Pontificem factã, altaria, et calices fregerit, in quibus Dunelmensis Episcopus, vel per se, vel per alium Missam celebrauit; ideo Dunelmensis Episcopus non teneretur aliquam facere subiectionem præfato Eboracensi archiepiscopo, quamdiu ipsi duo vixerint. Cúmque prædicti Archiepiscopus, et episcopus conuenissent in

præ-

præſentia prædictorum iudicum apud Northamptoniam, et diu hinc inde ſuper prædictis articulis inter eos diſceptatum fuiſſet, tandem per conſilium & admonitionem domini Lincolnienſis epiſcopi, controuerſia illa dilationem cepit vſq; ad octauas natiuitatis beati *Iohannis Baptiſtæ* ; vt honore inuicem præuenientes, ad plenioris pacis conſummationem,per Dei gratiam faciliùs inducantur,rebus omnibus inter eos,eodē ſtatu,quo fuerunt,interim permanentibus.Et,ſi pax interim formata non fuerit, literæ ad iudices à domino Papa directæ,eundem vigorem ſunt habituræ, quem habuerant ſi præfata dilatio non interceſſiſſet,& per tantum temporis, ſaluis vtrique parti omnibus exceptionibus ſuis; citatione etiam,ſi qua fieri debebit,facienda ſub eodem ſpacio temporis,& eadem forma,ad eundem diem,quo facta fuit prima,ſcilicet ad diem S. *Calixti.* Eodem anno,*Rogerus* Conſtabularius Ceſtriæ, cui Cancellarius tradiderat caſtella de **Notingham** & de **Tikeil** in cuſtodiam,cepit duos (ſcilicet,*Alanum* de Lec, & *Petrum* de Bouencurt) ex illis,quibus commiſerat prædicta caſtella in cuſtodia,& quia conſenſerant proditioni *Roberti* de Crockeſtun,& *Eudonis* de Diuilla, qui caſtella illa tradiderunt *Iohanni* Comiti Moretonij,ſuſpendit vtrúmque. Vnde Comes Moretonij iratus, totam terram illius,quæ in ſua poteſtate erat,deuaſtauit. Eodem anno, *Willielmus* rex Scotorum,miſit nuncios ſuos ad *Cæleſtinum* ſummum pontificem pro libertatibus eccleſiarum regni ſui confirmandis : & inuenit gratiam in oculis domini papæ, ita quòd dominus papa,in hac forma ſcripſit illi. *Cæleſtinus* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,chariſſimo in *Chriſto* filio *Willielmo* illuſtri Scotorum regi, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm vniuerſi *Chriſti* iugo ſubiecti, apud ſedem Apoſtolicam patrocinium inuenire debeant & fauorem, illos tamen ſpecialiùs conuenit promotionis munimine confoueri,quorum fidem,& deuotionem in pluribus eſt experta : vt ad ipſius dilectionis fauorem tanto ampliùs prouocentur, & eius reuerentiæ deuotiori affectione ſubdantur, quanto beneuolentiæ ipſius & gratiæ pignus ſe nouerint certiùs aſſequutos. Ea propter (chariſſime in Chriſto fili) reuerentiam, ac deuotionem, quam ad Romanam te habuiſſe, à longis retro temporibus,eccleſiam nouimus,attendentes, præſentis ſcripti pagina duximus ſtatuendum , vt Scoticana eccleſia Apoſtolicæ ſedi, cuius filia ſpecialiùs exiſtit, nullo mediante, debeat ſubiacere. In qua hæ ſedes epiſcopales eſſe noſcuntur: Eccleſiæ, videlicet, ſancti *Andreæ*, Glaſguenſis, Dunkeldenſis, Dublinenſis, Brehinnenſis, Aberdonenſis, Morauienſis, Roſænenſis,Cathinenſis. Et nemini liceat niſi Romano pontifici, vel legato ab ipſius latere deſtinato,in regnum Scotiæ interdicti vel excommunicationis ſententiam promulgare, & ſi promulgata fuerit, decernimus non valere . Adijcimus, vt nulli de cætero, qui de regno Scotiæ non fuerit, niſi quem Apoſtolica ſedes propter hoc de corpore ſuo ſpecialiter deſtinauerit, licitum ſit in eo legationis officium exercere . Prohibemus autem, vt controuerſiæ, quæ fuerint in regno illo de poſſeſſionibus eius exortæ, ad examen extra regnum poſitorum iudicum non trahantur,niſi ad Romanam eccleſiam fuerit appellatum. Si qua verò ſcripta contra hoc libertatis ſtatutum apparuerint impetrata,vel in poſterum,iſtius conceſſionis mentione non habita,contigerit impetrari : nullum tibi,vel ipſi regno circa huius prærogatiuæ conceſſionem præiudicium generetur. Præterea libertates,& immunitates tibi,vel ei regno, vel eccleſijs in eo conſtitutis,à prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus indultas,& hactenus obſeruatas, ratas habemus, & illibatas futuris temporibus ſtatuimus permanere . Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis,& prohibitionis infringere,vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit,indignationem omnipotentis Dei,& beatorum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, ſe nouerit incurſurum. Datum Lateranis tertio Idus Martij,pōtificatus noſtri anno primo. Eodem anno rex Angliæ, poſt reædificationem Cæſareæ, & Ioppen,dedit vtrámque *Gaufrido* de Lezinant fratri *Gwidonis* regis. Deinde rex Angliæ firmauit caſtellum des Plains,& deinde firmauit caſtellum Maen. Deinde ſecunda die ante natale Domini, perrexit rex Angliæ vſque ad Turonum deſchanalets, & ibi fuit in natali Domini; & voluit inde procedere poſt natale Domini ad obſidendam ciuitatem Hieroſolymam ; ſed dux Burgundiæ, & Franci noluerunt eum ſequi,dicentes,quòd rex Franciæ dominus eorū prohibuit ijs in receſſu ſuo, ne ipſi vlteriùs moram facerent in terra illa.Vnde oportebat regē Angliȩ à propoſito ſuo deficere, quia

quia homines,& pecunia defecerunt ei. Eodem anno *Boyach Almiramunoli* Imperator Africanorum(qui anno præcedenti intrauerat terram regis Portugalenſis cum exercitu ſuo magno,& ceperat caſtellum,quod dicitur Turres-noues,& obſederat caſtellum, quod dicitur Tumar,& vtrunq; reliquerat Chriſtianis, propter metum peregrinorum, qui in nauigio regis Angliæ venerant,& fugiens finxerat ſe mortuum, vt ſuprà dictum eſt) iſto anno, poſtquam totum nauigium regis Angliæ præterierat, magnum congregauit exercitum, & iterum intrauit terram regis Portugalenſis, & cepit per vim ciuitatem Siluiæ,& Alcaz,& Almade,& Palmale,& deuaſtauit terram Chriſtianorum. Rex autem Portugalenſis non potuit illius reſiſtere viribus: & ipſe *Boyach Armiramunoli* dedit prædictas ciuitates,quas acquiſierat,fratri ſuo regi de Cordres,id eſt Corduba. Et eſt notandum, quòd in terra regis Nauarræ, eſt vna ſola ciuitas Epiſcopalis, quæ dicitur Pampelune; ſed multa caſtella ſunt in terra ſua, quorum vnum dicitur Tudele ſuper fluuium de Ebera, & alterum dicitur Leſtaile, & alia multa. In terra autem regis Caſtellæ,eſt vna ſola ciuitas Archiepiſcopalis,quæ dicitur Tulette,quę ſedet ſuper fluuium Tagi,& ipſa habet primatiam Hiſpaniæ: & in eadem ciuitate eſt alia Epiſcopalis, qui dicitur Epiſcopus de Muſcerauſe, id eſt Suriens. Et in eadem ciuitate eſt mons quidam,de quo quotidiè ſumuntur pluſquam mille camelorum onera, & tamen nunquã decreſcit: quia quamuis ſpelunca fiat profundiſſima,tamen cras implebitur, ſi pluuia ceciderit ſuper eum. Et terra inde ſumpta defertur per circumiacentes prouincias, & venditur ad lauandum capita, & pannos hominũ, tam Chriſtianorum,quàm paganorum. Pręterea archiepiſcopus Tuletti habet ſub ſe 11.epiſcopos ſuffraganeos: ſcilicet epiſcopũ de Muſceraues,epiſcopũ de Alarchas, qui eſt prope Cordres (id eſt Corduba;) epiſcopum de Plazence, epiſcopum de Trugel, epiſcopum de Auille, epiſcopũ de Segoue,epiſcopum de Alarhges,epiſcopum de Segunce,epiſcopum de Soyre,epiſcopum de Oſme,epiſcopum de Palence, epiſcopũ de Burſe. Præterea in eodem regno regis Caſtellæ ſunt pluſquã 200.caſtella bona,quorũ vnum eſt Le-gruin.In terra regis de *S.Iacobo* eſt vnus archiepiſcopatus,ſcilicet,apud *S.Iacobum:* & ipſe habet ſub ſe 11.ſuffraganeos,ſcilicet,epiſcopum de Leone; epiſcopum de Sturghe, Epiſcopum de Auzemore, epiſcopũ de Salemanke,epiſcopum de Citaſrodrike, epiſcopum de Cooire,epiſcopum de *S.Maria* de Lughe,epiſcopum de *S.Saluatore* de Wede, epiſc.de Villemauir, epiſcopum de Aurens.epiſcopum de Tiue. Præterea in eodem regno regis de *S.Iacobo* ſunt caſtella multa. In terra regis Portugalenſis eſt vnus archiepiſcopatus apud ciuitatem,quę dicitur Braga: & ipſe habet ſub ſe 7.ſuffraganeos; ſcilicet,epiſcopum de Portigal,epiſcopum de Cuuillana, epiſcopum de Lameg, epiſco.de*Wiſcou,epiſcopum de *al.Vifcon* Cununbre, epiſcopum de Euere in Marchia Saracenorum, epiſcopum Vlixisbonæ ſuper fluuiũ Tagi. Deinde protenditur Hiſpania,quę dicitur Saracenica, ſub Imperatore Africanorum: & ibi incipit terra,quam rex de Cordres(id eſt Corduba)frater prædicti *Almiramunoli* tenet; ſcilicet,Corduba ciuitas (de qua *Lucanus* ait:

Corduba me genuit,rapuit Nero,*prælia dixi,*
Quæ geſſere pares,hinc ſocer, inde gener.)

Et Palmel,& Almada,& Alchaz,& Silues ciuitas, & *S.Maria* de Hairun, & Badeluz ciuitas ſuper fluuium de Godiana,& Meride,quæ quondam fuit ciuitas archiepiſcopalis, & Sibylla,quę quondam fuit ciuitas archiepiſcopalis(ciuitas iſta,& Corduba ſedent ſuper fluuium, qui dicitur Gedelkeuir,) & Granata ciuitas, & Iubelarie ciuitas. Deinde incipit regnum regis de Gahang in eadem Hiſpania ſub Imperatore Africanorum: & rex ille eſt frater *Armiramunoli,* & ipſe habet in dominatione ſua Gehen caſtellum,& Baence ciuitatem,& Aubdene ciuitatem,& Segure ciuitatem,& Melega ciuitatem, vbi fit copia de Corduan Vermail, & Melte ciuitatem in fauce maris: & vtraque illarum ſedet ſuper fluuium, qui dicitur Segure. Deinde in eadem Hiſpania Saracenica incipit terra regis de Murcia, qui eſt frater prædicti *Almiramunoli*: In cuius dominatione ſunt Murcia ciuitas,& Oriole caſtellum,& Vrgelet caſtellum,& Almaria ciuitas,& Cartagine ciuitas,& Chinchele caſtellum, & Lapanne de Scumpere caſtellum. Deinde in eadem Hiſpania Saracenica, incipit terra regis de Valencia, qui eſt frater prædicti *Almiramunoli:* In cuius dominatione ſunt * *Oedeeb* caſtellum, & Stuue caſtellum, & Va- *al.Obedeeb* lencia ciuitas, & Burrianz ciuitas, & Peniſcle, & alia caſtella multa. Deinde incipit

Hiſpania

Hiſpania terra regis Arragoniæ.In cuius regni principio eſt Ampoſt caſtellum,deinde Turtuſa ciuitas epiſcopalis. Deinde Saraguce ciuitas epiſcopalis, deinde Caletau caſtellum, deinde Doroke caſtellum, deinde Torol caſtellum,deinde S.*Maria* Abinrazin ciuitas in Marchia chriſtianorum,& Paganorum deinde Tarragune ciuitas Archiepiſcopalis,deinde Tarrazune ciuitas epiſcopalis, deinde Oske ciuitas,deinde Iake ciuitas, deinde le Ride ciuitas ſupra fluuiũ de Segre,deinde Wike ciuitas,deinde Barzelune ciuitas,deinde Sain de Vrget,deinde Gyrunde ciuitas,deinde Turezele caſtellum, quod quondam vocabatur Purpallar ſupra mare,deinde alti montes, qui vocantur portus de Laduſe,deinde Caſtellum,deinde caſtellum de Empires. Deinde eſt terra,quæ vocatur Ruſſilun,in qua eſt ciuitas bona,quæ dicitur Alne: deinde eſt Nerbona ciuitas; deinde eſt Beders ciuitas; deinde eſt Agda ciuitas; deinde eſt Ville-noue epiſcopatus de Magdalona,& propè inde eſt port⁹ de monte Peſſolano,qui dicitur Lates. Sunt & alia multa caſtella,& ciuitates,in regno regis Arragoniæ,vt ſuprà dictum eſt.

ANno gratiæ 1192. qui erat tertius annus regni *Richardi* regis Anglorum, *Philippus* rex Franciæ fuit in Francia ſanus, &incolumis, apud Funtaine Blaud, die natalis Domini,quæ feria quarta euenit, impudenter iactans ſe in proximo vaſtaturum terras regis Angliæ. Eodem die natalis Domini, *Iohannes* Comes Moretonij, frater *Richardi* regis Angliæ, fuit apud **Houedene**,cum *Hugone* Dunelmenſi epiſcopo.Eodem die natalis Domini, *Alienor* regina mater *Richardi* regis Angliæ,fuit in Normãnia apud Boneuille ſuper Toke. Eodem die natalis Domini,*Richardus* rex Angliæ, fuit in terra Suliæ apud Turun Aſ-chanaleis,volens poſt natale Domini obſidere ciuitatẽ Hieroſolymã: & in die *S.Hilarij* habuit ibi colloquiũ cum Templarijs,& Hoſpitalarijs,& cũ toto exercitu,de ciuitate Hieroſoluma obſidenda:ſed non fuit de conſilio eorũ,vt ipſe procederet,ſed vt rediret ad firmandã Scalonam,& ſic perrexit ille ad Scalonã,& firmauit eam, &in firmando eam,fecit moram magnã.Et quindecim diebus ante Paſcha, receſſerunt ab eo dux Burgundiæ,& Franci,dicentes,quòd cum eo diutiùs nõ remanerent,niſi ipſe inueniſſet ijs neceſſaria,& noluit rex inuenire ijs quicquã. Infra verò Quadrageſimã, rex Angliæ firmauit Blanchward,& Galatiã,& Gazere. Et in die Paſchæ, tenuit ibi cõmune feſtũ extra villã in tentorijs.Et poſt Paſcha fecit ipſe equitationem per terram paganorũ,& inuenit ſegetes eorũ maturas,& fecit omnes colligi à Chriſtianis pro medietate ſegetũ.Et in planitie de Scalona morã fecit vſq; ad Pentecoſten: & die clauſi Pentecoſtes equitauit apud le-*Darun,caſtellũ forte,iuxta magnũ fluuiũ Euphratẽ: & cepit in equitatione illa 24.paganos, & vnũ *Reneez*, qui quondã chriſtianus fuerat, & dominum noſtrum *Ieſum Chriſtũ* negauerat; & rex poſuit eum ad ſagittandũ,& ſagittatus eſt.Et rex die Lunæ poſt clauſum Pentecoſtes obſedit le Darun,& die *Veneris* ſequente cepit eam per vim,& cepit in ea 1900.paganos viuos,& dedit illos ſtatim Comiti *Henrico* de Campania.Interim poſt Paſcha orta eſt grauis diſſenſio inter Piſanos, & Iennuenſes,qui erant in Accon,& mutuò ſe interfecerunt; & dux Burgundiæ,per exhortationẽ Iennuenſium,miſit Tyrum pro *Conrado* Marchione,volens leuare eum in regem;& Piſani miſerũt pro rege Angliȩ,qui tunc tẽporis morabatur in Scalona,ſignificantes ei propoſitũ ducis Burgundiæ.Et rex venit Accon,& exegit à duce Burgũdiȩ 1500.libras argenti,quas ipſe ei cõmodauerat:& dux ille nõ habẽs vnde redderet, tradidit regi *Carkoiſe* Saracenũ pro quieta clamãtia debiti. Deinde redijt rex ad Scalonã, vbi dum ipſe morã feciſſet,duo de ſeruientibus regis Accinorũ(i.de Aſſaſis)qui multo tẽpore ſeruierãt in curia *Conradi* marchionis,& familiares illius diu extiterãt,interfecerunt prædictũ *Conradũ* in Tyro ciuitate ſua,& ſtatim capti ſunt à circumſtantibus,5.Kal.Maij,& interrogati,dixerũt ſe hoc feciſſe per præceptũ regis Accinorũ domini ſui:& vnus illorũ ſtatim capitalẽ ſubijt ſententiã,& alter excoriatus eſt. Franci verò dixerunt hoc totum factum fuiſſe per conſiliũ regis Angliæ.Poſt interfectionẽ verò prædicti *Cõradi*, vxor illi⁹ nupſit *Henrico* Comiti de Campania nepoti regis Angliæ,& regis Franciæ: & ſtatim per communẽ totius exercitus electionẽ,prædictus *Henricus* eſt electus in regem terræ Hieroſolymitanæ. Et rex Angliæ dedit in excambiũ regi **Gwidoni* inſulã de Cypre,in vita ſua tenendã. Poſt captionẽ del Darun, eodẽ ſcz.die *Veneris*,quo rex Angliæ,ceperat eã,Franci redierũt ad regẽ Angliæ in miſericordia eius vſq; ad Scalonã,& rex venit illuc ad eos, & inde per conſiliũ totius exercit⁹ proceſſit ad obſidendũ Hieroſolumam.

al.Clerun

al.Widoni

Et cùm venissent vsque Betenoble, rex cum quibusdam illorum fecit equitationem, ante Hierosolumam, & perrexit inde ad capellam *S. Elyæ*, quæ distat ab Hierosolumis per tres leucas; & inuenit ibi crucem quandam de ligno Domini sigillatam infra murum capellæ, quæ vocabatur crux Syriorum, & asportauit eam, & redijt ad exercitum suum. Interim redierunt ad regem Angliæ exploratores sui, & indicauerunt ei, quòd Caruana *Saladini* veniebat de Babylonia in Hierosolumam, ad muniendum eam, & victu & armis: & credidit illis rex, & assumens secum 5000. hominũ electorum, occurrit prædictæ Caruanæ, quam 11000. paganorum conduxerunt: & occurrit ijs rex, in vigilia natiuitatis *S. Iohannis Baptistæ*, circa horam diei primam, & commisit cum ijs prælium, & habuit de illis victoriam, & ferè omnes interfecit, & spolia eorum possedit, & cepit 3000. camelorum, & 4000. equorum, & mulorum, & mularum, exceptis interfectis. Et sic cum victoria redijt rex ad Betenoble, vnde recesserat, & ex spolijs interfectorum dedit militibus exercitus. Et habito colloquio cum duce Burgundiæ, & Francis, obtulit se iuraturum, quòd ipse Hierosolumam iret, & obsideret eam, & inde non recederet, quamdiu haberet vnum runcinũ ad manducandum, donec capta fuisset ciuitas: & petijt, vt Franci & omnis exercitus, illud idem sacramentum fecissent. Dux autẽ Burgundiæ & Franci responderunt ei, quòd sacramentũ non facerent, neq; in terra illa diutiùs remanerent: sed recederent à terra illa, quàm citiùs possent, sicut pręceperat illis rex Franciæ dominus illorum. Et sic per discordiã recesserunt à rege, & redierunt vsq; Accon, & rex sequutus est eos. Et *Saladinus* statim descẽdit de mõtibus, & obsedit Ioppen, quam rex Angliæ tradiderat *Alberico* de **Rains* in custodia, & cùm ipse eandem defendere nequiuisset, tradidit *Saladino* pro licentia abeundi cum vita, & mẽbris. qui cùm à *Saladino* accepisset sagittam electam in signum pacis suæ, & cùm audiuisset aduentũ regis Angliæ, regressus est ad *Saladinũ*, & reddidit ei sagittam suam, & renunciauit paci suæ; & *Saladinus* statim cepit eum, & captiuauit, & villã cepit totã, excepta munitione castri, in quam pauci receperunt se, & mandauerunt regi Anglię euentũ rei, qui statim tradidit exercitũ suum equestrem Comiti *Henrico* de Campania, ad conducendũ per terrã: & ipse rex cum 7. galeis tantùm, perrexit per mare: & in die tertia venit ad Ioppen sabbato, manè, post festum *S. Petri ad vincula*, & intrauit castellũ, & loquutus est cũ suis, docens eos, quomodo sequerentur eum. Deinde exiuit ille, & pauci cum illo, & ex improuiso fecit impetum in exercitum *Saladini*, & exclamans signũ suum, fortiter percussit eos, & eiecit eos à ciuitate, & multos eorum interfecit in ore gladij, & ciuitatem illam liberauit de manibus illorum. Post triduũ *Saladinus* mandauit regi, quòd prælia retur cum illo in prælio campestri: & mandatum illud plurimùm placuit regi. Et cùm omnia hinc inde pręordinata essent ad præliũ campestre, venerunt ad regẽ de Accon quinq; galeę cum viris armatis ad succurrendum illi, et tunc noluit *Saladinus* bellum inire contra regem. Interim *Hugo* dux Burgundiæ, et *Radulfus* de Cusci, & vicedominus de Pinkenni obierunt apud Accon, 8. die, quo venerant illuc. Deinde *Saladinus* mandauit regi Angliæ, quòd ipse redderet ei omnes expensas, quas fecerat in firmatione Scalonię, & daret ei, & cęteris Christianis, qui in terra Hierosolumitana remanerent, treugas à Paschate proximo vẽturo per triennium, et pacem ijs seruaret vsq; ad pręfinitum tempus, si ille redegisset Scalonã in eum statum, quo ipse eam dimiserat. Videns ergo rex Angliæ, quòd homines et pecunia et sanitas corporis defecerunt ei, per consilium Templariorum, et totius exercitus, recepit supradicta, quę *Saladinus* obtulerat ei: et ipsi sacramentis pacem illã vsq; pręfixũ tempus seruandã firmauerunt. Et ex tunc rex Angliæ traditis omnibus in manu *Henrici* Comitis de Campania redire in regnum suũ properauit propter sinistros rumores, quos audierat, tam de rege Frãciæ, & de cancellario suo expulso: quàm de Comite Moretonij fratre suo, qui castella regni occupauerat, & totum occuparet, si posset. Venit itaq; rex Anglię ad Cayphas, & ęgrotauit ibi, & perrexit inde Accon, & ibi intrauit busciam magnam, post festũ *S. Michaëlis*, octauo idus Octobris, feria 5. & infra mẽsem post diem illũ applicuit in Insula de Cuuersu, & intrauit nauiculã, & nauigauit vsq; ad tres galeas, quas vidit ex opposito in Romania, & cõduxit eas vsq; ad Raguse pro 200. marcis argenti, et posteà redijt ad busciam suã, et prędictæ galeæ cũ eo, et ipse pacauit eos, et assumpsit secum *Baldewinũ* aduocatũ *Bithyniæ, et alios viginti socios, et intrauit vnã de prædictis galeis, et cùm applicuisset prope

al. Renis

al. Bilwriæ

Gazere

Gazere apud Raguſe, noluit indicare, quòd eſſet rex Anglię, ſed peregrini eſſent: & quā uis ipſe barbam haberet prolixam, & capillos prolixos, & veſtes, & omnia cætera ad ſimilitudinē gentis illius terræ: tamen celari nō potuit propter nimias expenſas, quas faciebat contra conſuetudinē illius patriæ: & ſtatim homines illius prouinciæ conijciētes illū eſſe regem Angliæ, propoſuerunt illum capere, & Romanorum imperatori tradere, qui illū odio habuit, propter auxilium regi *Tancredo* factū, & propter necē *Conradi* marchionis conſanguinei ſui. Quod cùm regi Angliæ per quendā ſuorū conſtaret, tradidit familiam ſuā aduocato Bithyniæ, præcipiens, vt in loco illo, per 4. dies moram feciſſet, expendentes profuſiùs, quàm ipſe fecerat. Et ipſe cum vno ſolo comite, velocibus equis aſcenſis, ſerò viam carpſit, & properans die, ac nocte venit propè * Weennā, & nō longè ab ea, in quadam parua villa, ipſe, & comes ſuus hoſpitium ceperunt. Et dum comes regis pergeret ad emendum cibū: rex ex labore itineris fatigatus ſtatim incubuit ſupra lectum, & dormiuit. Interim comes ſuus, dum intenderet concambire denarios, à quodam ſeruiente Ducis Auſtrię cognitus eſt, & captus, & ductus ante Ducem; & cùm diutiùs celare non potuit, indicauit ei hoſpitiū regis: & venientes, inuenerunt eum dormientē, & ceperunt. Aduocatus verò Bituniæ, & qui cum eo erant, cùm exire vellent à villa, in qua rex dimiſerat eos, capti ſunt, & abire non permiſſi. Interim rex Francię, habito colloquio cum Seneſcallo, & proceribus Normanniæ, petijt ab ijs *Aleſiam* ſororem ſuā, quam habebant cuſtoditam in turre Rothomagenſi: & caſtellum de Giſortio, & Comitatum de Auca, & Comitatum de* Albemarlia: & oſtendit ei chirographum, factū inter ipſum & regem Angliæ apud Meſſanam. Cui proceres Normanniæ reſponderunt, quòd ipſi nullū mandatū receperant inde à domino ſuo, & ideò facere noluerunt, quod petebat. Deinde rex Franciæ, magno congregato exercitu, voluit Normanniam hoſtiliter inuadere; ſed primates regni ſui noluerunt ei conſentire, dicentes, Quòd dominus papa excommunicauerat omnes, qui guerram facerent in terra regis Anglię, ante reditum ſuū: & quòd ipſi iurauerant tenere ei & terræ ſuæ pacem, donec rediſſet. Eodē anno in Quadrageſima, Archiepiſcopus Eboracenſis venit Londonias, per mandatū iuſticiariorum regis: & cùm veniſſet ad Weſtmonaſterium cum cruce ſua, prohibitum eſt ei à Lundonenſi epiſcopo, & cæteris epiſcopis Angliæ, ne ipſe à modò præſumeret crucem ſuā portare in Cantuarienſi diœceſi. Et cōtumaciter reſpondit ijs, quòd propter illos non dimitteret: tamen ſuorū fretus conſilio abſcondit eam à facie populi, ne tumultus fieret in clero. Lundonienſis verò epiſcopus, illum pro excommunicato habens propter tranſgreſſionem illam, ſuſpendit nouum templū à diuini celebratione officij, & à ſonitu campanarum, vbi prædictus Eboracenſis Archiepiſcopus fuerat hoſpitatus. vnde oportebat illū à ciuitate exire: ſed antequam exiret, *Alienor* regina, & Rothomagenſis Archiepiſcopus, & ipſe, & omnes magnates regni conuenerunt in vnū: & iurauerunt fidelitatem, & fidele ſeruitium *Richardo* regi Angliæ, & hæredi ſuo contra omnes homines. In eadem Quadrageſima Elienſis epiſcopus Cancellarius redijt in Angliam, per mandatum Comitis Moretonij, & manſit per aliquot dies in caſtello Doroborniæ, nō auſus vlteriùs procedere. Comes autē Moretonij, pro quingentis libris argenti, quas Cācellarius promiſerat ei pro reſtitutione officij ſui, modis omnibus tentauit inducere principes regni, vt recepiſſent Cancellariū in priſtinum ſtatum: & noluerūt, ſed mandauerunt Cancellario, quòd niſi ipſe celeriùs à regno recederet, caperēt illū. Quo audito, Cancellarius, non auſus moram facere in Anglia contra voluntatem principū, tranſfretauit in cœna Domini. Eodem anno, *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſc. dedit, & charta ſua confirmauit Abbatiæ de Godeſtaue, Prioratum *S. Clementis* in Eboraco. ſed moniales *S. Clementis*, quæ ſemper ab ipſis eccleſiæ ſuæ fundamentis liberæ extiterant, noluerunt obedire abbatiæ de Godeſtaue, facta appellatione ad dominū papam pro libertatibus eccleſiæ. Interim clerici Rothomagenſis Archiepiſcopi, quos ipſe Romam miſerat contra Cancellarium, in hac forma ſcripſerunt illi.

al. Wenam

Richardus rex captus

al. Albemarna

¶ Epiſtola Clericorum *Walteri* Rothomagenſis Archiepiſc. ad ipſum.

W*Altero* Dei gratia Rothomagenſi Archiepiſc. chariſſimo domino, & patri, Clerici ſui ſalutē. Omittimus pericula, & labores, quos in via ſæpiùs nos oportuit ſuſtinere, & quòd frequēter inſidijs declinatis, tandē incidim⁹ in latrones, boniſq; omnib⁹ ſpoliati pręter quoſdā equos, & literas, ſine omni viatico venim⁹ in vrbē ſumptuoſā

tertio

tertio Idus Februarij, apud beati *Petri* eccleſiam curia commorante. Ibiq; inuenimus Cancellarij clericos plurima iactantes,& multa(vt videbatur)proſperitate gaudentes. Nam plenæ legationis officio impetrato, iam ſæpè dominus papa, & Cardinalium quidam, Elienſi epiſcopo, cum ſubſcriptione legati, ſuas epiſtolas dirigebant, & principalibus legationis bullatis literis inde nondum traditis, ſeſe receſſui imminenti prædicti nuncij præcingebant. Etenim dominum papam ex toto pronum inuenimus, vt partes Cancellarij tueretur; & qui domino papæ familiariùs aſſident, & adhærent, ipſius negotia tanquam propria promouebant. Verùm per Dei gratiam, ad aduentus noſtri inſtantiam, literæ ſunt retentę, quibuſdã, qui deuotiùs negotia noſtra reſpiciunt, ſæpè & multùm dicentibus non fuiſſe hactenus adeò neceſſariam veſtrorum præſentiam nunciorum. * Verùm (*al. Porro*) quando potuimus, audiendi copia impetrata, coram domino papa & cardinalibus vniuerſis literas propoſuimus, a vobis & epiſcopis, & prælatis, & iuſticiarijs Angliæ deſtinatas, cum diligentia digna cætera adnectentes, quæ intentioni veſtræ credidimus expedire. Et cùm nuncij Elienſes attentaſſent obijcere tam reſponſionibus, quàm obiectis: dominus papa in veſtri depreſſione negotij, plurima indignanter, & cum amaritudine proponebat, multiplicatis inculcans ſermonibus, & affirmans: Scimus, quòd illuſtris rex Anglorum, domino Elienſi regni ſui totius adminiſtrationem reliquit, nec aliquem ei parem vel maiorem adhibuit. literas domini regis ſuper eo vidimus; reuocatorias aut contrarias non vidimus, nec videmus, nec earum tranſcriptum ſigillis ſuppoſitis & auctentis conſignatum. Sed multæ venerabiles perſonæ ſcribunt contra dominum Cancellarium: & nos pro domino Cancellario multarum recepimus venerabilium literas perſonarum. Sed & literæ, quas vos portatis, eorum ſunt qui dominum Cancellarium expulerunt; nec miramur admodùm, ſi pro ſe ſcribere videantur. Scimus, quia dominus rex nulli vnquam mortalium, tantam dilectionem exhibuit, vel honorem impendit, quantum domino Elienſi. Ipſum fecit non modò epiſcopum venerandæ ſedis & ditiſſimæ Elienſis, ſed & Cancellarium ſuum; ſed & regnum Angliæ vniuerſum eius ſolius cuſtodiæ commendauit. ſed nec omnibus iſtis contentus eſſe potuit dominus rex; ſed & pro legationis officio domino Cancellario committendo, & bonæ recordationis domino *Clementi*, & nobis etiam ſupplicauit. Vide quàm tenerè amabat eum; quem vnquam hominum tantùm diligit, vel dilexit? Ad preces domini regis, & inſtantiam multam, præſentem legationem indulſimus domino Elienſi. Ab homine, quem dilexerat, regem tam ſubitò tantam gratiam renocâſſe vix poſſumus credere, niſi literas eius, & ſigillum regium videremus. Et quod domino regi dedimus (puta legationem domini Elienſis) ſine falſitatis nota nec ſuſpendere poſſumus, nec auferre. Sed & omnes Anglicani epiſcopi, pro legationis officio confirmando, nobis proprias literas tranſmiſerunt: & nobis vnanimiter ſupplicantes, pro ipſo Cancellario commendationem plurimam porrexerunt. Et modò quòd contrarium poſtulatur ab ijs, ſuæ potiùs leuitati imputandum videtur. Sed & dominus veſter Rothomagenſis archiepiſcopus, nobis pro domino Elienſi, plenas deuotionis literas deſtinauit, cùm pro ipſo ſcripſiſſet, dum proſperis vteretur: contra ipſum exilij calamitate oppreſſum eos graue eſt exaudiri, cùm contra eos ſcriptum ſit:

Dum fueris fœlix, multos numerabis amicos:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

Porrò cùm priſtina fœlicitate gauderet, & legationis vice apud vos fungeretur, quæ vnquam eccleſia, quod monaſterium, quæ perſona, quis vulgaris, aut nobilis, ſuper erogationibus domini Elienſis, vel eccleſiarum grauamine, verbum miſerat ad nos aut querelam? Omnes applaudebant fœlici, omnes murmurant in oppreſſum. Amici fortunæ fuerant, cum fortunæ gratia recedentes. Hæc quidem & multa alia, a domino papa oppoſita, non eſſe non poterant magni ponderis & momenti, vt ab eo propoſita, qui ſuperiorem non habet, & a pontifice ſummo & iudice, & cuius voluntati nemo eſt, qui reſiſtat. Sed & multùm contra nos quibuſdam facere videbatur, quòd dominus rex Angliæ, in reuerſione veſtra, ſupplicauit pro vobis, vt in Normanniæ partibus, & cæteris tranſmarinis, vobis legatio transferretur. Verùm prima facie nemini videbatur, quòd regiæ eſſet voluntatis, vos in Angliæ partibus adminiſtrationem ha-

bere, & legationis officium in Normannia exercere: cùm & Angliæ tutelam gerere, & legationis officium in Normannia exercere, vni & eidem homini, nec facile, nec promptum esse videbatur. Sed & forma regiæ voluntatis, quæ pro vobis fuerat a rege Cancellario destinata, senescallo Normanniæ a rege dicebatur transmissa, vt & ipse in Normanniæ partibus vestro consilio fungeretur. Ad quæ & similia cum responsiones idoneas haberemus, tamen domini papæ fauor, & adiutorium in partem contrariam nitebantur. Veruntamen tandem dubitare coactus, tum ad instantiam nostram, tum Cardinalium aliquorum, quos in nostræ partis gratiam traxeramus, Cardinalibus omnibus congregatis in vnum, singulorum consilia requisiuit: nostróque negotio diu suspensis deliberationibus agitato, suam dominus papa sedens pro tribunali dedit sententiam sub hac forma: Putà (vt breuiter & summatim procedamus) & Cancellarium a vestra, & domini Rothomagensis decani denunciatione absoluit; & vice mutata, sententiam Eliensis episcopi, quam occasione quarundam literarum probabilium in vos tulerat, & decanum, & alios quosdam Cancellario odiosos, nullam fuisse publicè iudicauit. Porro dominus papa, in sua procedens sententia, super iniuria archiepiscopo Eboracensi illata, sine forma præscripta, Cancellario purgationem indixit; legationem autem nec eius executionem ademit, cùm iam ipsam ad precum regiarum instantiam contulisset, & vobis etiam supplicantibus, cum pontificibus Angliæ vniuersis: eam tamen legationem protulit exequendam sub hac exceptione adiecta, quòd ipse interdum vel suspensionis, vel excommunicationis sententiam proferendi, in vos vel in decanum Rothomagensem, vel episcopos Angliæ, vel iusticiarios, vel magnates nullam habeat potestatem; Cuius interpretationem sententiæ nos habituros confidimus vtiliorem, verborum faciem vobis in proximo, in ipsius papæ literis transmissuros. Sententiæ verò prænominatæ adiecit, quòd concilio Cardinalium conuocato, nostróque adhibito, & nunciorum domini Eliensis, personas venerabiles in vestris partibus prouidebit, quibus mediantibus inter vos & dominum Cancellarium, posset pax, & concordia reformari, saltem quantum ad mutuum rancorem animi remittendum. In huius autem deliberationis tractatu, & prædictæ forma sententiæ, eas pro certo credimus ex toto literas reuocandas; quæ cùm essent episcopis totius Angliæ destinatæ, tamen occasione ipsarum, idem Cancellarius vos cum multis alijs excommunicationis vinculo denunciauit astrictos. Super quam tamen denunciationem, cùm nos domino papæ, ad mandatum domini Rothomagensis decani proposuimus querelam palam in consistorio coram Cardinalibus vniuersis & populo, lectis eisdem literis & inspectis; quantum protestatus est voce coram omnibus exaltata, quòd nunquam prædictæ literæ a conscientia eius originem habuerunt, cætu Cardinalium de se id idem cum admiratione plurima proclamante! Et cùm nuncij Eliensis episcopi papæ instantissimè reclamarent, nemini aurem propitiam vel fautricem impendit. Vale. In nocte sequenti venerunt nuncij Eliensis episcopi ad dominum papam & increpantes eum, quòd ita in conspectu vniuersorum Cardinalium protestabatur, quòd confirmatio sententię quam cancellarius dederat in archiepiscopum Rothomagensem, & complices suos, qui in deiectione illius vnanimes extiterunt, non manâsset a conscientia sua; & quæsierunt, vt pro amore Dei, & honore Romanæ ecclesiæ, reduceret ad memoriam seruitia, quæ Cancellarius ei, & Romanæ ecclesiæ deuotè exhibuit: & vt ipse per testimonium veritatis, opprobrium Cancellarij, & suorum tolleret, ne inimici illorum de iniusta condemnatione sua gratularentur. His & alijs huiusmodi exhortationibus dominus papa exhortatus, in crastino sedens pro tribunali, coram Cardinalibus, & omni populo confessus est, quòd literæ illæ, quas die præcedenti deuouerat, præcepto illius factæ fuerant, & in Angliam missæ ad confirmandam sententiam excommunicationis, quam Cancellarius dederat in archiepiscopum Rothomagensem, & complices suos, qui eum a regno deiecerant. Præterea ijdem clerici Rothomagensis archiepiscopi mandauerunt ei, quòd Romæ locuti fuerunt per quatuor dies cum *Hugone* de Gurnai, & cum *Willielmo* de Pessi, & *Dragone* de Trubleuille, & cum multis alijs, quos rex Angliæ in terram suam destinauit: & quòd quindecim diebus pòst, venit *Andreas* de Chauencio narrans, quòd multùm placuit domino regi, quòd Cancellarius fuit amotus, sed etiam multùm displicuit ei, quòd

communia

communia Londoniæ,& totum regnum esset iuratum Comiti *Iohanni.* Et quæsiuit rex vt dominus papa cassaret omnes donationes reddituum ecclesiasticorum, quas Cancellarius post recessum regis fecerat: sed dominus papa noluit ita absolutè illas donationes cassare, sed communiter cassauit omnes donationes reddituum ecclesiasticorum ad regem pertinentium, à quocúnque factæ fuerunt, & super hoc constituit dominus papa Lincolniensem,& Londoniensem episcopos iudices. Concessis autem literis clericis domini Rothomagensis archiepiscopi, accesserunt ad dominum papam, & dixerunt ei de Cancellario: *Ecce quomodò amabat eum.* Eodem anno dominus papa misit a latere suo duos cardinales, scilicèt, *Octauianum* Hostiensem episcopum,& *Iordanum* de Fossa noua, ad dirimendam litem, quæ erat inter Cancellarium, & Rothomagensem archiepiscopum. Qui cùm venissent in Normanniam vsq; ad Gysorcium, clausa est ijs ianua, & intrare non potuerunt. Et cùm cognouissent hoc factum fuisse per *Williel-mum* filium *Radulfi* Senescallum Normanniæ, illum excommunicauerunt, & omnes complices suos, & fautores, & consiliarios, & authores prædictæ præsumptionis: & totam Normanniam sub interdicto posuerunt. Quod cùm nunciatũ esset in Anglia, regina *Alienor* & Rothomagensis archiepiscopus miserunt ad eos *Hugonem* Dunelmensem episcopum, vt relaxarent sententiam, quam dederant in Senescallum Normanniæ, & in ipsam Normanniam. Primò verò inuenit eos Dunelmensis episcopus apud Parisios, deinde secutus est eos vsque Vizeliacum; sed nullo modo relaxare sententiam suam voluerunt,nisi recepti fuissent in Normannia. Sed dominus papa interdictum Normanniæ relaxauit, & relaxari fecit a legatis, nec tamen intrauerunt Normanniam. Eodem anno dum Senescallus Gasconiæ ægrotaret, Comes Petragoriensis, & vicecomes de Marchia, & ferè omnes barones Gasconiæ,terras regis Angliæ vastare cœperunt: Senescallus verò nec pacem, nec treugas interim habere potuit, licèt id pluries, & perpluries requisisset. Conualescens tandem, inuasit castra & munitiones prædicti Comitis, & ea omnia debellauit & cepit, quædam ad opus regis muniendo, quædam funditus subuertendo. Similiter omnia castra prædicti vicecomitis cepit, & totum Comitatum illius in perpetuum dominationi regis mancipauit. Postmodùm filius regis Nauarræ affuit illi in auxilium cum octingentis militibus: & terram Comitis Tolosæ pariter ingressi sunt, multáque castra circa Tolosam ceperunt,& capta ad opus domini regis munierunt, & multas alias munitiones funditus subuerterunt, & vsque ad portas Tolosæ progressi sunt, & ferè sub ipsis muris pernoctauêrunt. Eodem anno multi peregrini, qui recesserunt cum rege de terra Suliæ, redierunt ante natale Domini in Angliam, sperantes se inuenisse regem in Anglia, & interrogati de rege, vbi esset, responderunt: Nescimus, sed nauem eius, quam intrauerat, vidimus applicatam apud Brundusium in Apulia. Interim *Limpoldus* dux Austriæ, qui regem Angliæ ceperat, tradidit eum *Henrico* Romanorum imperatori. Vnde idem imperator in hac forma scripsit *Philippo* regi Francorum.

Epistola *Henrici* Imperatoris ad *Philippum* regem *Franciæ de captione* Richardi *regis Angliæ.*

HEnricus Dei gratia Romanorum Imperator,& semper Augustus, dilecto & speciali amico suo *Philippo* illustri Francorum regi, salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Quoniam imperatoria celsitudo non dubitat regalem magnificentiam tuam lætiorem effici de vniuersis, quibus omnipotentia creatoris nos ipsos, & Romanum imperium honorauerit & exaltauerit; nobilitati tuæ præsentium tenore declarare duximus, quòd inimicus imperij nostri,& turbator regni tui, *Richardus* rex Angliæ, cùm esset in transeundo mare, ad partes suas reuersurus, accidit, vt ventus, rupta naui sua in qua ipse erat, duceret eam versus partes Histriæ, ad locum, qui est inter Aquileiam & Venetias. vbi ipse rex Dei permissione passus naufragium, cum paucis euasit. Quidam itaque fidelis noster Comes *Mainardus* de Gortze, & populus regionis illius, audito, quòd in terra erat, & considerato diligentiùs, qualem nominatus rex, in terram promissionis proditionem, & traditionem, & perditionis suæ cumulum exercuerat, insecuti sunt, intendentes eum captiuare. Ipso autem rege in fugam conuerso cepe-

runt de suis octo milites. Postmodum processit rex ad Burgum in archiepiscopatu Saltzeburgensi, qui vocatur Frisorum, vbi *Fredericus* de Botesowe, rege cum tribus tantùm versus Austriam properante noctu, sex milites de suis cepit. Dilectus autem consanguineus noster *Limpoldus* Dux Austriæ, obseruata strata, impositis vbiq; custodibus, sæpè dictum regem iuxta Wenam in villa viciniori in domo despecta captiuauit. Cùm itaq; in nostra nunc habeatur potestate, & ipse semper tuæ molestiæ, & turbationibus operam præstiterit; ea, quæ præmisimus, nobilitati tuæ insinuare curauimus, scientes ea dilectioni tuæ beneplacita existere, & animo tuo vberrimam importare lætitiam. Datum apud Rithiencie quinto Cal. Ianuarij. His itaq; per Angliam publicatis de captione regis Angliæ rumoribus; *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus in hac forma scripsit *Hugoni* Dunelmensi episcopo.

Epistola Rothomagensis archiepiscopi ad Dunelmensem episcopum de captione Richardi regis.

VEnerabili in *Christo* fratri, & amico charissimo, *Hugoni* Dei gratia Dunelmensi episcopo, *Walterus* eâdem gratia Rothomagensis archiepiscopus, salutem in vero salutari. Super aduentu regio rumoribus varijs ventilatis, tandem, quia veritas latere non potuit, nobis omnia sunt aperta. Verùm in aduersis & prosperis esse æquanimes nos oportet: Dei enim non possumus auertere voluntatem; & cùm eius iudicia sint occulta, euentus rerum fortuitos eius misericordiæ, & prouidentiæ commendamus. In mærore animi nostri cogimur profiteri, de domino nostro rege aliter accidisse, quàm eius regno, & vniuersis suis fidelibus expediret: & si eius merita pleniùs intuemur, is casus eius operibus nullatenus deberetur. Qui enim ad Dei gratiam patrimonium vniuersum exhausit, & bellorum fortunæ, suorum et suum sanguinem indifferenter commisit, in omnibus vijs suis protectionem Dei merebatur. Verùm *aduersitas, quæ bonis votis obijcitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis.* Et quid plura loqui compellimur, quod nollemus? Imperatoris Alemannorum literarum transcriptum vobis ducimus transmittendum, quas de domini nostri regis Angliæ captione ad regem Francorum destinauit, præsenti pagina nostra inuolutum. Vobis autem non est opus lachrymis, sed virtute: quoniam fortunæ aggressibus non est planctibus occurrendũ, sed dissimulato dolore, probitatis experientiæ intendendum. forsitan ad vesperum demorabitur fletus, et nos ad matutinum lætitia visitabit. Et quoniam spei nostræ maxima pars post Dei misericordiam in sinu vestro reponitur; lachrymantibus intimis, et toto corde deposcimus supplices, et deuoti, et quasi charissimi, postulantes: quatenus in negotio, quod domino nostro regi supra opinionem arduum incumbit; vestræ diligentiæ partes et industrię, totis conatibus impendatis; et consilium vestrum, ꝙ totis visceribus exoptamus, nullius recordatione angustiæ, nullius aduersitatis prospectu, nulla occasione, nulla temporalium aut fœlicitatis cautela nobis, et domino nostro, immò vobis potiùs denegetis. Et quoniam præsenti animus, quàm absenti pleniùs intimatur; et in personarum præsentia consilium præsentis articuli copiosiùs elucescet, et salubriorem dominus inde sortietur effectum; idcirco nos a vobis, affectione prætacta lachrymabiliter postulamus, vt omnis difficultatis exceptione postposita, die Dominica, ante *Lætare Ierusalem* apud **Oxenford** nobis et alijs domini regis fidelibus occurratis. Præsens enim negotium instantiam eam desiderat; vt omnis excusatio delitescat, et omnem dilectionem domino regi debitam, in casu, quem loquimur, probationem credimus habituram. Dominum autem Bathoniensem noueritis de domino nostro rege quantoties liberando cum domino Imperatore iam habuisse tractatũ. Omnem enim impendit laborem et operam, vt ei præstet obsequium, et regiæ debitum reuerentiæ, et honori gratum, et vtile ad presens, sicut et aliâs plenum exhibeat famulatum; sicut ab eis recepimus, qui interfuerunt colloquio, quod de nostro domino liberando cum domino principe dominus Bathoniensis habebat. Et quoniam vniuersis euentibus diuinum est a Deo auxilium implorandum: rogamus, quatenus in vniuersa vestra diœcesi pro ipso preces apud altissimũ faciatis effundi. *Plurimùm enim valet deprecatio iusti assidua*; & importuna mulier in euangelio meruit exaudiri. & sicut ibi dicitur,

dicitur, *Christus* filium suscitauit, quia multæ pro eo lachrymæ fundebantur. Valete.

Audita itaque regis captione *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus, & cæteri domini regis iustitiarij miserunt abbatem de Boxeleia, & abbatem de Ponte *Roberti* in Alemanniam, ad quærendum regem Angliæ. Qui cùm totam Alemanniam peragrâssent, & regem non inuenissent, Baueriam ingressi sunt, & obuiauerunt regi in villa, quæ dicitur Oxefer, vbi ducebatur ad imperatorem, habiturus cum eo colloquium in die Palmarum. Et comperto, quòd prædicti abbates venissent de Anglia, rex præbuit se illis hilarem, & affabilem: quærens de statu regni sui, & de fidelitate hominum suorum, & de salute, & prosperitate regis Scotiæ, in cuius fide fiducialiùs innitebatur. Ipsi verò, quæ audierant & viderant, testificati sunt. Conferentibus itaque illis ad inuicem, conquestus est rex super proditione *Iohannis* fratris sui Comitis Moretonij, cui tot beneficia, & honores contulerat immensos: qui se regi Franciæ contra eum dederat, & rupto fraternitatis fœdere, fœdus cum morte inierat, & pactum cum inferno. Super hoc itaque rex valdè contristatus subitò in vocem consolationis erupit, dicens: Iohannes *frater meus non est homo, qui sibi vi terram subijciat, si fuerit, qui vim eius vi saltem tenui repellat.* In itinere autem per tres dies, vsque dum ad Imperatorem peruenisset, quomodo se habuerit strenuè, eleganter, prudenter, admirati sunt vniuersi, iudicantes illum dignum imperatoria celsitudine, qui ita nouit animo imperare, & fortunæ biformes euentus vniformi constantia superare. Die verò constituto, habito colloquio per internuntios cum Imperatore, non potuerunt illo die confœderari, eò quòd Imperator multa petierat: quibus nec etiam pro mortis periculo rex consentiendum iudicauit. In crastino autem, omnibus desperantibus, cum successu læto successit læta consolatio. Nam Imperatore regem impetente in multis, & obijciente quàmplurima, tum de proditione terræ Suliæ, tum de morte Marchionis, tum de quibusdam conuentionibus ad inuicem habitis, & non obseruatis; rex liberè, & constanter, & ita intrepidè respondit, quòd non solùm eum Imperator gratia, vel venia dignum, sed etiam laude iudicauit. Nam inclinantem se regem erexit, & suscepit in osculo pacis, & confœderauit eum sibi; & ampliando honoribus & auxilijs (circumstante populo, & in lachrymas ruente præ gaudio) promisit, asserens, quòd confœderaret regem Angliæ regi Franciæ. Et tunc quasi pro mercede rex Angliæ centum millia marcarum, mediante Duce Austriæ, pro sua liberatione promisit Imperatori. Promisitque Imperator, quòd, si per operam eius rex Angliæ, & rex Franciæ non possent confœderari, ipse regem Angliæ ad propria remitteret sine pecunia. Eodem anno *Celestinus* papa considerans, quòd rex Franciæ & Comes Moretonij frater regis Angliæ guerram faciebant contra regem Angliæ, in hac forma scripsit episcopis Angliæ.

Epistola *Cœlestini* papæ ad archiepiscopos & *episcopos per Angliam constitutos.*

Coelestinus episcopus seruus seruorum Dei, venerabilius fratribus, archiepiscopis, & episcopis per Angliam constitutis, salutem & apostolicam benedictionem. Cùm ad propulsandam iniuriam populi Christiani, & communis notam fidei abolendam, quam ei Paganorum spurcitia in captione sanctæ terræ, quæ Domini est hæreditas nũcupata, perniciosè, ac violenter impressit; & ad emundandam etiam ciuitatẽ sanctam, & sepulchrum Dominicum ab Saracenorum, & aliorum insuper occupãtium immunditijs, ac auferendam illam per auxilium supernæ clementiæ a potestate illorum, sedes apostolica suum debitum recognoscens, per diuersas mundi partes nuntios sæpè a suo latere, ac commonitorias literas destinauerit: & in diuina confisa clementia magnas illuc tendentibus impenderit indulgentias: licèt, vt fraternitas vestra potest perpendere, ad hæc agenda per exhortationes illius viriliter ac deuotè plurimi se accinxerint, & tot in transmarinis partibus *Christi* fideles propter hæc sæpè fuerint congregati, vt multitudo eorum, oppugnantium numerum non modicum videretur excedere, & * auxilijs ac viribus etiam præualere: non multùm tamen proficere potuit, vel his qui *al. animis*

ex aduerso contendebant obesse, pro eo (sicut ex effectu datur intelligi) quòd nisus & actiones eorum, qui fuerant ad partes illas profecti, Domino pro parte magna displicebant. Vnde merito aliorum peccaminum, quia non in Deo, sed viribus proprijs confidebant, & non erat ante ipsorum oculos timor Dei; ex præconcepta superbia cor eorum permissum est obscurari, vt alia insuper agerent, quæ minimè conuenirent, diuinum contra se suis peruersitatibus iudicium prouocantes. Verùm, quia multæ sunt misericordiæ Domini, qui etsi ad malorum peruicaciam retundendam, & subdenda ceruicosorum hominum colla, disciplinæ manus quandóque suas medicinaliter aggrauat; & vt eleuet, opprimit; & percutit, aut flagellat vt sanet: si ad eum cum debita fuerimus humilitate reuersi, & de peccatis castigati, ac de obseruandis Creatoris de cætero, studio feruentiore mandatis firmum propositum assumpserimus; absque vlla poterimus hæsitatione sperare, quòd affluentiùs gratiúsque nobis assistet, & de inimicis nominis *Christi* plenam indulgebit de cœlo victoriam; ita quòd vniuersa, quæ incurrimus hucusque, grauamina, obliuioni tradantur, omnibus conuersis retrorsum & merita confusione ruentibus, qui oderunt Sion, & gentilibus præsumpserunt contaminationibus maculare. Attendentibus autem, ac studio diligenti scrutantibus, quales minas populo Israeli, cùm ex promissione memoratam supra terram intraret, diuina potestas tulerit, non erit dubitationis scrupulus, qui huiusmodi inquisitioni opponat, quare nostrum pro Deo incœptum conamen speratos non sit consecutum effectus. Dictum est enim illis, vt ab habitatorum illius terræ contagijs, & spurcitijs abstinerent; & illorum vitia imitatione digna non ducerent, quæ ipsis possint accidere in ruinam; sed legem Domini firmo proposito, & omni animi, & intentionis nisu seruarent: quibus itaque monitis, si deuotè ac humiliter obedirent, vnus eorum mille vinceret, ac decem ex illis decem millia. Quæ certiori postmodum experimento nouêrunt; cùm pauci de ipsis magnam ex illis & infinitam quasi multitudinem trucidarent; & dum deuotè diuinis intenderent mandatis, non fuit ciuitas, vel munitio, quæ ipsorum posset euitare congressus; vel ipsorum subtrahi conamine aliquo, vel consilio potestati. Quia tamen cùm eorum filij, qui Dominum, vt ibi dicitur, non nouerunt, ab illorum, quæ fuerant sibi legali promulgatione iniuncta, temerè cœpissent obseruatione deficere; inimici eorum aduersus eos cuneos obstruentes suæ illos potentiæ sæpiùs subiugauêrunt: quos denuò per diuinum sibi auxilium subegerunt, cùm de commissis excessibus pœnitentes, ac reatum suum recognoscentes, humiliter pia sunt ad Deum deuotione conuersi. Satis autem indubitanter potestis agnoscere, quòd cùm ex subortis discordijs prouentus speratæ victoriæ Christianæ militiæ auferretur, causa erat simultatum, & odiorum * frequentia in exercitu pullulantium, quia carnem posuerant brachium suum, & a Domino recesserant corda eorum. Si ergò volumus sine magno labore in aduersariorum perniciem gloriosum per omnia obtinere triumphum, propter hucúsque perpessa grauamina non deficiamus animo: sed requirentes cum humilitate, ac cordis contritione misericordiam Creatoris in confusionem eorum perpetuam, insuperabilem poterimus victoriam ex consueta supernæ dignationis meritò benignitate sperare. Hac itaque consideratione inducti vniuersis orbis principibus in remissionem iniunximus peccatorum; vt diuini amoris & propriæ salutis intuitu, siquis aduersus aliquem concepit qualibet occasione rancorem, & si despexerit homini, Creatori dimittat; ne vlteriùs dissentiendi ad inuicem occasio præbeatur, quæ hactenùs & victoriæ nobis (vt nostis) prouentus abstulit, & maximæ multitudinis parti absque vllo commodo periculum mortis induxit: & toto animi studio id inter se consilij reperire procurent, quo & interim valeat illud tantillū terræ Domini portionis, quæ adhuc sub Christianorum potestate tenetur, ne a peruersorum manibus occupetur, inconcusse seruari, & contra impiorum impetus sine aliquo pauore defendi; & accingatur denuò multitudo fidelium, quæ illuc sub debita & deuota humilitate itura totam possit terram, & sepulchrum Dominicum, deuicto & conculcato penitùs occupantium furore, liberare. Adhæc etiam, quia ex hoc nobis, & vniuerso populo Christiano nimiùm exuperat causa fletus, & tristari debemus omnibus modis, non lætari; dum videlicet terra, vbi steterunt pedes Domini, & salutis nostræ sunt sacramenta patrata, gentilium occupationibus detinetur; torneamenta,

al. frequentius

neamenta, quæ cauſa lætitiæ inuenta fuerunt, & tyronum exercendæ virtutis, penitùs inhibemus: vt qui ſe voluerit exercere, ad terram illam accedat, vbi & coporis, & animæ virtus viriliter poterit, ac ſalubriter demonſtrari. taliter etiam vnitati, & pacis concordiæ ad inuicem procurent intendere, vt nullus ſit, qui aduerſus alium guerram intendat, vel armis iniuriam audeat propulſare; ſed communiter potiùs ſtudeant, quæ diffidentium animos ſtudio, ac labore diligenti reforment. Si quis verò (quod non credimus) Dei timore poſtpoſito, & reuerentia noſtra, & fidei Chriſtianæ contempta, contra hoc agere aliqua temeritate præſumpſerit: nouerit nos vobis, & alijs archiepiſcopis, & epiſcopis, diſtrictiùs iniunxiſſe, vt eorum terras, qui contumaciter incepto huiuſmodi duxerint inſiſtendum, interdicto eccleſiaſtico ſupponatis, & perſonas etiam, ſi opus fuerit, excommunicationis vinculo aſtringatis, & faciatis vtramque ſententiam inuiolabiliter obſeruari. Vobis ergo per Apoſtolica ſcripta diſtrictè præcipiendo mandamus: quatenus ad ea, quæ prædiximus, celeriter adimplenda, omni tarditate & contradictione poſtpoſitis, vos accingatis, & ſtudeatis per veſtras dioceſes, dilatione & appellatione ceſſante, id executioni mandare. Datum Romæ apud ſanctum *Petrum* tertio Idus Ianuarij, pontificatus noſtri anno ſecundo. *Richardus* rex Angliæ in captione *Henrici* Romanorum Imperatoris detentus, vt captionem illam euaderet, conſilio *Alienor* matris ſuæ depoſuit ſe de regno Angliæ, & tradidit illud Imperatori ſicut vniuerſorum domino; & inueſtiuit eum inde per pileum ſuum. ſed Imperator, ſicut prælocutum fuit, ſtatim reddidit ei in conſpectu magnatum Alemanniæ & Angliæ, regnum Angliæ prædictum, tenendum de ipſo pro quinque millibus librarum ſterlingorum ſingulis annis de tributo ſoluendis; & inueſtiuit eum inde Imperator per duplicem crucem de auro. Sed idem Imperator in morte ſua de omnibus his, & alijs conuentionibus quietum clamauit ipſum *Richardum* regem Angliæ, & hæredes ſuos.

Anno gratiæ milleſimo centeſimo nonageſimo tertio, qui erat quartus annus regni *Richardi* regis Angliæ, *Philippus* rex Franciæ erat in Francia die natalis Domini, qui feria ſexta euenit, multùm contriſtatus, & confuſus propter hoc, quòd Seneſcallus Normanniæ noluit tradere ei *Aleſiam* ſororem ſuam; & frequenter miſit nuntios ſuos in Angliam ad *Iohannem* fratrem regis Comitem Moretonij mandans ei, qualiter rex captiuus detinebatur, & quòd ipſe nunquam exiret de captione Imperatoris Alemanniæ; adnectens, quòd ſi ille voluntati illius, & conſilio acquieſceret, daret ei *Aleſiam* ſororem ſuam in vxorem, & redderet ei Normanniam, & Aquitanniam, & Andegauiam, & omnes alias terras tranſmarinas, quas rex Angliæ *Henricus* pater ſuus vnquam tenuit; & quòd ipſe acquireret ei regnum Angliæ. *Richardus* verò rex Angliæ tenebatur in captione Imperatoris Alemanniæ. *Iohannes* autem frater regis Comes Moretonij ſtatim poſt natale Domini transfretauit in Normanniam. In cuius aduentu Seneſcallus Normanniæ, & cæteri fideles regis Angliæ, occurrerunt ei, & petierunt, vt ipſe veniſſet cum illis ad colloquium apud Alenceum, ad tractandum de negotijs regis, & liberatione eius. Quibus ille reſpondit: Si receperitis me in dominum, & iuraueritis mihi fidelitatem, vobiſcum veniam, & ero defenſor veſter apud regem Franciæ; ſin minùs, ad vos non veniam. His auditis proceres Normanniæ noluerunt ei obedire, neque fidelitatem iurare; ſperantes dominum ſuum regem Angliæ per auxilium Dei, ſanum & incolumem reuerſurum. Deinde *Iohannes* frater regis profectus eſt ad regem Franciæ, & homo ſuus deuenit de Normannia, & cæteris terris fratris ſui tranſmarinis, & de Anglia, vt dicebatur; & iurauit quòd ipſe *Aleſiam* ſororem illius in vxorem duceret; & ipſe quietum clamauit regi Franciæ in perpetuum Giſortium, & totum Velgeſin le Normand. & rex Franciæ conceſſit ei cum prædicta ſorore ſua illam partem Flandriæ, quæ eum contingebat; & iurauit ei, quòd pro poſſe ſuo iuuaret eum ad Angliam, & cæteras terras regis fratris ſui ad opus illius perquirendas. Deinde prædictus Comes Moretonij redijt in Angliam, multos alienigenas ſecum adducens; & ſtatim reddita ſunt ei caſtellum de **Walingford** & de **Windeſouers**. Deinde ipſe Comes venit Lundonias, & à Rothomagenſi archiepiſcopo, & cæteris iuſtitiarijs Angliæ petijt ſibi regnum, & fidelitates hominum regni; affirmans, quòd rex Angliæ frater ſuus mortuus erat: ſed non crediderunt verbis eius.

Ipse autem a iustitiarijs, & alijs magnatibus regni repudiatus recessit; & furia inuectus castella, & munitiones suas muniuit, & terras regis fratris sui hostiliter inuasit. Confluebant ergò multi ad eum, fallentes semetipsos, qui digno Dei iudicio flagellati amiserunt omnia, quæ habuerunt. Nam iustitiarij Angliæ, & fideles domini regis viriliter restiterunt prædicto Comiti Moretonij, & fecerunt ei damna plurima; & munierunt custodibus portus maris, & omnia maritima ita cautè, quòd Franci, & Flandrenses, & cæteri multi, qui præfato Comiti auxilium promiserunt, in Angliam applicare ausi non fuerunt. quidam tamen de cœtu eorum in Angliam applicantes capti fuerunt, & vinculis mancipati. rex verò Franciæ immemor sacramenti, quod in recessu suo de terra Suliæ fecerat regi Angliæ de pace seruanda, hostiliter intrauit Normanniam, & terram regis combussit, & prædas abduxit. Tamen *Robertus* Comes Leicestriæ, qui paulò antè redierat de terra Suliæ, & cæteri magnates Normanniæ restiterunt ei viriliter. Interim prædicti Abbates de Boxleia, & de Ponte *Roberti*, quos iustitiarij Angliæ ad quærendum regem miserant, redierunt in Angliam post Pascha; narrantes pacem factam fuisse inter Imperatorem, & regē Angliæ in cœna Domini, in hunc modum. *Quòd rex Angliæ dabit Imperatori Romanorum centum millia marcarum argenti de redemptione, & inueniet ei quinquaginta galeas cum omni apparatu & 200 milites per vnum annum in seruitio suo: & quòd ipsi interfuerunt paci illi.* Et iam facta concordia venerunt nuntij regis Franciæ, & diffidauerunt dominum regem ex parte ipsius. Quibus Imperator continuò respondebat, quòd quicúnque regem Angliæ inquietaret, & ipsum Imperatorem læderet: tantus amor & firma concordia perpetuatur inter eos. Et quia rex Angliæ obtulerat se iuri pariturum in curia domini sui regis Franciæ de omnibus, quæ rex Franciæ vel aliquis alius de suis partibus ei imponeret; Imperator cœpit colloquium inter ipsum & regem Franciæ, sed non fuit prosecutus. Rex autem Angliæ misit in Angliam pro nauibus, & pro *Alano Trenchemer* gubernatore suæ nauis, & pro obsidibus dandis Imperatori super pactis inter illos contractis. Mandauit, & facta sunt vniuersa. Deinde venit Londonias *Robertus* de Turnham familiaris regis, missus ab eo cum hernasio suo in Angliam. Tunc conuenerunt omnes principes regni, & obsederunt **Windesouers** castellum Comitis Moretonij; *Gaufridus* verò Eboracensis archiepiscopus, & *Hugo Bardolfus* iustitiarius regis vicecomes Eboraci, & *Willielmus* de Stuteuille, congregatis exercitibus venerunt vsque **Donecastre**, & firmauerunt eam. Et cùm archiepiscopus Eboracensis vellet inde procedere, & obsidere **Thikehil** castellum Comitis Moretonij, *Hugo Bardolf*, & *Willielmus* de Stuteuille consentire noluerunt, quia erant homines Comitis *Iohannis*. Tunc recessit ab eis archiepiscopus Eboracensis cum gente sua, vocans eos proditores regis, & regni. Interim rex Franciæ in manu forti intrauit Normanniam, & obsedit Gisortium. *Gilbertus* verò de Wascoil habuit in custodia castellum de Gisortio, & castellum de Nefle; & tradidit vtrúmque regi Franciæ, & adhæsit ei. sed vilis habitus est inter illos propter proditionem, quam fecerat domino suo regi Angliæ; qui miserat eum a Messana cum plenitudine gratiæ suæ in Normanniam, ad prædicta castella custodienda. Deinde venit rex Franciæ Rothomagum, & dixit habitantibus in ea: *Iohannes* Comes Moretonij deuenit homo meus de Anglia, & Normanniam totam, & omnes alias terras cismarinas mihi clamauit quietas: & veni huc, vt ciuitatem istam, quæ caput est totius Normanniæ, accipiam: & permittite me pacificè intrare, & ero vobis dominus mansuetus, & iustus. Cui illi responderunt: Ecce apertæ sunt ianuæ: Intrate si vultis; Nemo resistit vobis. Et ait rex: Ego loquar inde cum gente mea. Habito itaque consilio cum gente sua intrare noluit. Rex autem Franciæ ita fraudatus a desiderio suo, recessit a Rothomago cum exercitu suo, & perrarias suas numero viginti quatuor, quas in circuitu ciuitatis locauerat, combussit: & fractis vasis vinarijs totum vinum suum fudit, et abijt; mandans ciuibus, quòd visitaret eos in virga ferrea.

al.custodia rege autem Angliæ moram faciente in * captione imperatoris Romanorum, mirati sunt vniuersi de mora illius; et quidam per prædicationem Comitis Moretonij, qui semper prædicabat illum nunquam rediturum, dubitauerunt de illo, et de reditu illius. Vndè factum est, quòd *VValterus* Rothomagensis archiepiscopus, et cæteri iusticiarij Angliæ licèt Comitem Moretonij ad deditionem coegissent, et castellum suum de

Windesouers

Windesouers, quod obsederant, ferè cepissent, ceperunt a Comite Moretonij inducias vsque ad festum omnium sanctorum, castellis de **Notingham**, et de **Thikehill** remanentibus in custodia Comitis, sicut anteà fuerant. Castella verò de **Windesouers**, et de **Wallingeford**, et de Pecho tradita sunt in manu reginæ *Alienor* matris eiusdem Comitis Moretonij, et aliorũ custodũ, qui tradent ea in manu illius, si rex frater suus interim non redierit. Quod cùm *Hugo* Dunelmensis episcopus, qui castellũ de **Thikehill** interim obsederat, audisset, doluit vehementer, quia iam securus erat de illo capiendo; et per mandatum prædictorum iusticiariorum inde recessit imperfecto negotio. Et paulò pòst venerunt in Angliam nuncij regis cum literis illius, missi ab eo ad omnes archiepiscopos, et episcopos, et abbates, et Comites, et barones, et clericos, et francos tenentes; per quos rex humiliter postulauit, vt vniuersi tam clerici, quàm laici tale auxilium facerent ei ad redimendum eum, vnde ipse sciret eis grates; et vt ipsi hoc securiùs facerent, Imperator Romanorum scripsit generaliter vniuersis hominibus regis Angliæ; mandans eis, quòd dominus illorum rex Angliæ cum illo composuerat de redemptione sua pecuniaria; sed summam pecuniæ non manifestauit. Dominus verò papa *Cœlestinus* similiter pro ipso rege scripsit vniuersis viris ecclesiasticis regni Angliæ, vt Imperator, et totum ipsius regnum subijcerentur anathemati, nisi rex Angliæ celeriùs liberaretur a captione illius. Similiter præcepit, vt rex Franciæ, et regnum eius anathemati subiacerent, nisi ipse desisteret a persecutione regis Angliæ, quamdiu fuisset in captione Imperatoris. His et alijs admonitionibus domini papæ et vniuersorum Cardinalium, et consilio virorum sapientium Imperator Romanorum, et rex Angliæ facti sunt amici. vnde rex Angliæ in hac forma scripsit fidelibus suis per Angliam constitutis.

Epistola *Richardi* regis Angliæ ad *Alienor* reginam *matrem suam, & ad iustitiarios suos Angliæ.*

R*ichardus* Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ, *Alienor* eàdem gratia reginæ Angliæ charissimæ matri suæ, & iustitijs suis, & omnibus fidelibus suis per Angliam constitutis, salutem. Notum sit vniuersitati vestræ, quòd postquam recesserunt a nobis dilecti nostri, *Hubertus* venerabilis episcopus Saresbiriensis, & *Willielmus* de sanctæ *Mariæ* ecclesia protonotarius noster, venit ad nos charissimus Cancellarius noster *VVillielmus* Eliensis episcopus: & eo inter dominum Imperatorem, & nos fideliter interloquente, eò vsq; res peruenit, quòd de castello de Triuellis, in quo detinebamur, obuiam venimus Imperatori apud Hagenou, vbi honorificè ab ipso imperatore, & tota curia recepti fuimus. Ibique dominus Imperator, & domina Imperatrix nos magnis, & varijs muneribus honorauerunt; &, quod præcipuum est, mutuum fœdus amoris & indissolubile inter dominum Imperatorem contractum est, & nos. Ita quòd vterque nostrum alterum contra omnes viuentes in iure suo obtinendo, & retinendo iuuare debet. Honestè autem circa ipsum imperatorem moram facimus; donec ipsius & nostra negotia perficiantur; & donec ei septuaginta millia marcarum argenti soluerimus. Quare vos rogamus, & in fide, qua nobis tenemini, adiuramus, quatenus in hac pecunia perquirenda solliciti sitis, & vos iustitiarij nostri, qui alijs in regno nostro præestis, exemplum alijs præbeatis: vt ita honorificè, & magnificè de proprio nobis subueniatis, & etiam de his, quæ de alijs mutuò accipere poteritis, vt alijs fidelibus nostris exemplum detis similia faciendi. Vniuersum autem aurum, & argentum ecclesiarum diligenti obseruatione, & scripti testimonio ab ipsarum ecclesiarum prælatis accipiatis: eisq; per sacramentum vestrum, & aliorum baronũ nostrorum, quos volueritis, affirmetis, quòd eis plenariè restituentur. vniuersorum etiam baronũ nostrorum obsides recipiatis, vt cùm fidelissimus Cancelllarius noster, quàm citò peractis in Alemannia negotijs nostris in Angliã venerit, eosdem obsides penes charissimam matrẽ nostram reginam reperiat, vt eos, de quibus inter nos, & dominum Imperatorem conuenit, expeditè possit ad nos transmittere: ne liberatio nostra per absentiam obsidum, & negligentiam vestram moram patiatur. pecunia autem collecta similiter matri meæ, & illis, quibus ipsa voluerit, tradatur. Quem autem

autem in neceſſitate noſtra promptum inueniemus, in ſuis neceſſitatibus amicum nos reperiet, & remuneratorem; gratiúſque nobis erit, ſi quis in abſentia noſtra in aliquo nobis ſubueniat, quàm ſi in præſentia noſtra in duplo quis nobis ſubueniret. Volumus autem vt ſingulorum magnatum nomina, & ſubuentiones, quæ præſentialiter fient, per ſigillum matris noſtræ nobis ſignificentur, vt ſciamus, quantum vnicuique in gratiarum actionibus teneamur. Sciatis pro certo, quòd ſi in Anglia in libera poteſtate noſtra eſſemus conſtituti, tantam vel maiorem pecuniam domino imperatori daremus, quàm modò damus pro pactionibus conſequendis, quas per Dei gratiam conſecuti ſumus: & ſi etiam pecuniam non præ manibus haberemus, proprium corpus noſtrum Imperatori traderemus, donec pecunia ſolueretur; antequam quod factum eſt, relinqueretur imperfectum. In bulla autem domini Imperatoris aurea fert vobis Cancellarius noſter prædictam teſtificationem. Teſtibus nobis ipſis apud Hagennou. 13. Cal. Maij. Autoritate igitur literarum iſtarum mater regis, & iuſtitiarij Angliæ ſtatuerunt, quòd vniuerſi tam clerici, quàm laici quartam partem redditus ſui de hoc anno darent ad redemptionem domini regis, & tantum ſuperadderent de mobilibus ſuis, vnde rex deberet eis gratias ſcire: & de vnoquoque feodo militis viginti ſolidos, & de abbatijs ordinis Ciſtrenſis, & de domibus ordinis de **Sempingham** totam lanam ſuam de hoc anno; & vniuerſum aurum, & argentum eccleſiarum ſicut rex in mandato ſuo præceperat. Deinde venit in Angliam ex parte domini regis prædictus Cancellarius ſuus afferens literas domini Imperatoris aurea bulla imbullatas in hac forma.

Epiſtola *Henrici* Imperatoris ad magnates Angliæ *pro Richardo rege.*

HEnricus Dei gratia Romanorũ Imperator, & ſemper Auguſtus, dilectis ſibi archiepiſcopis, epiſcopis, Comitibus, baronibus, nobilibus & omnibus ad quos præſens pagina peruenerit, in Anglia conſtitutis, ſalutem & bonam voluntatem. Dignum iudicauimus, & noſtræ celſitudini glorioſum, ſi vniuerſitatem veſtram ſollicitiùs inducamus ad ea modis omnibus quibus poteſtis, agenda, quæ ad honorem chariſſimi noſtri illuſtris regis *Richardi* domini veſtri debeantur; ne deuotionis veſtra conſtantia, & meritum fidei circa ipſius commoda appareat mortuum, ſed in ſuis, & in regni ſui obſequijs viuere videatur. Sanè omnibus, quorum deuotio prædicto regi abſenti ſincera extiterit, & pura, vberes referemus gratiarum actiones. ad vniuerſitatis veſtræ notitiam deuenire volentes; quòd Imperatoria ſublimitas cum regia ipſius nobilitate in concordia, & bona pace conſiſtit. Vnde quæcúnq; ipſi irrogata fuerint contraria, pariter cum eo nobis parient moleſtiam, & grauamen. Quare ad deuotorum ſuorum, & fidelium honorem, & profectum, & turbatorum ſuorum damnationem, & exterminium operam præſtabimus ſemper efficacem. & quia corde, & animo vniti ſumus, facta regis veſtri, ſpecialiter noſtri, & imperij noſtri penitus reputabimus; & grauamina eius nobis, & coronæ imperiali illata cenſemus, nec ea (Deo concedente) ſine vltione, & eorum, qui ea intulerint, graui damno, & deſtructione tranſibimus. Datum apud Hagenou 13. Cal. Maij. Deinde poſt pacem iſtam inter Imperatorem, & regem Angliæ ordinatam, ipſe Imperator cœpit colloquium inter ipſum, & regem Franciæ, de pace facienda inter illum, & regem Anglię, mediante *Willielmo* Remenſi archiepiſcopo regis Franciæ auunculo, & regis Angliæ conſanguineo; & ſtatuerunt diem colloquij inter Valculur & Tulim in craſtino natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* feria ſexta. Cancellarius verò regis cùm in Angliam intrauit, cùm humilitate magna ad ſanctum *Albanum* acceſſit; vbi occurrerunt ei domina regina mater regis, & dominus Rothomagenſis archiepiſcopus, & alij iuſticiarij domini regis. Ibi etiam bullam domini Imperatoris auream fœdus indiſſolubile inter dominum Imperatorem, & dominum regem continentem prædictus Cancellarius iuſtitiarijs porrexit: aſſerens, quòd nec vt iuſtitia, nec vt legatus, nec vt Cancellarius, ſed vt ſimplex epiſcopus in Angliam venit: nec vt incola, ſed vt hoſpes, immò tantùm vt nuntius domini regis. Iniunxit etiam quibuſdam baronibus, quòd cum eo ad dominum regem venirent: vz. *Gilberto* epiſcopo Roſenſi,

&

& *Sefrido* epiſcopo Ciceſtrenſi, & *Benedicto* abbati de Burgo, & *Richardo* Comiti de Clare, & Comiti *Rogero Bigot*, & *Gaufrido* de Say & alijs quàm pluribus. Ibi etiam diſpoſitum eſt, penes quos pecunia collata debeat reſidere: ſcilicet ſub cuſtodia *Huberti Walteri* Cantuarienſis electi, & domini *Richardi* Lundonienſis epiſcopi, & *Willielmi* Comitis de **Arundel**, & *Hamelini* Comitis de Warennia, & Maioris Lundoniarum ſub ſigillo dominæ reginæ matris regis, & ſigillo domini Rothomagenſis archiepiſcopi. At eſt notandum, quòd poſt aduentum *Huberti Walteri* Saresbirienſis epiſcopi in Angliam, conuenerunt in vnum monachi metropolitanæ eccleſiæ Cantuarienſis, & elegerunt ſibi in archiepiſcopum prædictum *Hubertum* Saresbirienſem epiſcopum. Contra cuius electionem *Hubertus* Cantuarienſis archidiaconus appellauit ad ſummum pontificem; tum quia rex in captione erat, tum quia epiſcopi Angliæ, quorum eſt intereſſe electioni Cantuarienſis archiepiſcopi, non interfuerunt electioni illi. Eodem anno dum rex Angliæ erat in captione Imperatoris, *Saladinus* obijt in prima hebdomada Quadrageſimæ. Vnde dux Venetiæ in hac forma ſcripſit prædicto regi Angliæ.

Epiſtola *Dandoli* ducis Venetiæ, & Dalmatiæ, & *Cherum, ad* Richardum *regem Angliæ de morte* Saladini.

S*ereniſſimo domino ſuo* Richardo *Dei gratia regi Angliæ, duci Normanniæ, & Aquitanniæ, Comiti Andegauiæ* Henricus Dandolus *eadem gratia Venetiæ, Dalmatiæ, atq; Cherum dux; ſalutem & ſinceræ dilectionis obſequium. Certa nobis relatione noueritis intimatum, quòd inimicus ille Chriſtianæ religionis* Saladinus *interijt. Cuius quidam filiorum, quem totius dominij ſui dicitur conſtituiſſe hæredem, in Damaſco verſatur. Alter verò Babyloniæ, & Alexandriæ dominatur. Frater autem eius eſt in circuitu Babylonis cum exercitu copioſo; & eſt diſſenſio maxima inter eos. Valete.* Interim appropinquante termino colloquij inter Imperatorem, & regem Franciæ, rex Angliæ per cætera indicia cognouit, quòd ſi colloquium illud haberetur, Imperator, & rex Franciæ confœderarentur contra archiepiſcopos Colonienſem, & Maguntinum, & contra duces de Luuain, & de Lemburc, & Saxonie, & multos alios magnates, & nobiles, qui conſpirauerant contra Imperatorem propter necem epiſcopi de Leges, fratris ducis de Luuain, quam Imperator machinatus erat. Timebat etiam rex Angliæ, quòd ſi colloquium illud haberetur, ipſe ſine dubio traderetur in manus regis Franciæ. Vnde rex Angliæ plurimùm ſe intromiſit, vt colloquium illud deficeret, & pax inter Imperatorem, & prædictos magnates fieret. Ad illius igitur inſtantiam Imperator, & magnates prædicti inter ſe pacis fœdus, & concordiæ inierunt in hunc modum: *Quòd Imperator iurare fecit epiſcopos quàm plures, & Comites, & barones in animam ſuam, quòd ille nec præcepit, nec voluit, vt prædictus epiſcopus de Leges occideretur, &, quando hoc ſciuit, vehementer inde doluit. & de ſatisfactione reddidit vnicuique prædictorum virorum, qui contra eum conſpirauerant, omnia caſtella, quæ pater ſuus, vel ipſe eis abſtulerat, & ſic facti ſunt amici: excepto duce Saxoniæ.* Et colloquium illud, quod inter illum, & regem Franciæ eſſe debuit apud Valculur adnihilatum eſt. His itaque peractis, Imperator die *Veneris* proxima poſt feſtum Natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* venit Wermaſiam, vbi dominus rex Angliæ erat. & ibi colloquium celebratum eſt inter eos per quatuor dies: cui interfuerunt epiſcopi de partibus illis, & duces de Luuain, & de Lemburc, & Comites, & barones multi; & ex parte regis Angliæ interfuerunt epiſcopi Bathonienſis, & Elienſis. & quarta die, (ſcilicet vigilia apoſtolorum *Petri* & *Pauli*) venerunt ad regem Angliæ *Willielmus Briwere*, & *Baldewinus* de Betun: & adhuc omnes penitus deſperauerunt de liberatione regis Angliæ. Sed per Dei miſericordiam ipſo die apoſtolorum *Petri* & *Pauli* omnino conuenit inter Imperatorem, & regem hoc modo: Dominus rex Imperatori dabit centum millia marcarum puri argenti ad pondus Coloniæ, & alia quinquaginta millia marcarum argenti pro auxilio, quod deberet conferre Imperatori ad Apuliam acquirendam. Prætereà rex dabit ſororem *Arthuri* ducis Brittanniæ nepotis ſui vxorem filio ducis Auſtriæ. Et liberabit Imperatorem Cypri ſine reſtitutione imperij: ſimiliter, & filiam

filiam eiusdem Imperatoris: quam faciet tradi duci Ostricij, vt auunculo sua. Prædicta verò centum millia marcarum debet dominus rex conducere suo periculo vsque ad terminos imperij: & quàm citò intrabunt in aliquam partem imperij, dominus rex liberè, & quietè redibit cum saluo conductu in Angliam; & hoc iurauerunt in animam Imperatoris episcopi, duces, Comites, & nobiles omnes, qui interfuerunt; Vnde chirographum factum est inter Imperatorem, & regem Angliæ in hac forma.

Forma compositionis inter *Henricum* Imperatorem & Richardum *regem Angliæ.*

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Hæc est forma compositionis inter dominum Imperatorem semper Augustum, & dominum *Richardum* illustrem regem Angliæ. Dominus Imperator mittet nuntios suos, cum nuntijs domini regis, qui Lundonias ibunt, & ibi recipient centum millia marcarum puri argenti ad pondus Coloniæ. Quæ pecunia a nuntijs Imperatoris accepta, & ponderata sigillabitur in præsentia nuntiorum ipsius, & in conductu regis per regni sui terminos ducetur: ita, vt si eam in regno suo perdi contigerit, periculo regis perdatur. Postquam verò ad terminos Imperij venerit dicta pecunia, per nuntios regis nuntijs domini Imperatoris præsentabitur, qui eam illico ibi recipient, & si fortè in partibus Imperij eam perdi contigerit, periculo Imperatoris perdetur, & rex in ea non tenebitur, nec obsides sui. Alia quoque quinquaginta millia marcarum argenti dabit rex Imperatori, & duci Austriæ, & pro illis ponet obsides: scilicèt, domino Imperatori pro triginta millibus marcarum sexaginta obsides; Duci verò Austriæ septem obsides pro viginti marcarum millibus. Solutis ergò centum millibus marcarum, & datis obsidibus, rex liberè recedet. Si autem dominus rex soluerit promissionem, quam domino Imperatori de *Henrico* quondam duce Saxoniæ fecerat, Imperator de quinquaginta millibus marcarum regem liberum dimittens & absolutum, pro ipso rege soluet duci Austriæ viginti millia marcarum, & rex non tenebitur dare duci Austriæ septem obsides, nec Imperatori sexaginta. Cùm igitur rex prædictam promissionem de *Henrico* quondam duce Saxoniæ impleuerit, & centum millia marcarum soluerit, liberè recedet. Præterea rex fecit iurare in animam suam, quòd neptem suam filiam Comitis Brittanniæ tradet nuptui filio ducis Austriæ infra septem menses postquam liberatus fuerit, & in terram suam redierit, & eam transmittet vsque ad introitum imperij, si eam recipere voluerint: et si noluerint, erit absolutus. Item si promissio de *Henrico* quondam duce Saxoniæ completa non fuerit, quinquaginta millia marcarum, quæ residua sunt, soluentur infra septem menses, postquam dominus rex in terram suam redierit. Cùm autem rex liberatus fuerit, & redire voluerit, Imperator dabit ei conductum per terram suam vsq; ad fines imperij sui, et in portu illo, vbi mare intrabit, quàm diu ibi stabit, donec prospero vento recedat. Præterea ea omnia, quæ tam in his, quàm in alijs familiaribus literis sigillatis sigillis Imperatoris et regis, super contractibus, qui inter eos ordinati sunt, vterque pro parte sua rata, et firma habebit, et bona fide obseruabit. Quod cùm rex Franciæ audisset, statim mandauit Comiti *Iohanni*, vt ipse sibi caueret, quia diabolus iam solutus erat. Comes autem *Iohannes* sciens hoc de rege fratre suo dictum fuisse, statim transfretauit de Anglia in Normanniam; et adhæsit regi Franciæ, non ausus expectare aduentum regis fratris sui in Angliam. Deinde rex Angliæ misit *Willielmum* Eliensem episcopum Cancellarium suum, et *Willielmum Briwere*, et alios viros sapientes ad regem Franciæ ad pacem cum illo faciendam qualemcúnque. Qui pacem fecerunt cum illo in hac forma.

Forma pacis inter reges Franciæ & Angliæ.

NOuerint vniuersi ad quos literæ præsentes peruenerint: Quòd *VVillielmus* regis Angliæ *Richardi* Cancellarius, Eliensis episcopus, sedis Apostolicæ legatus, et cum eo *VVillielmus* de Rupibus et *Iohannes* de Pratellis, et *VVillielmus Briwere* ex parte regis Angliæ cum literis eiusdem regis patentibus ad regem Franciæ accesserunt: in

cuibus

quibus continebatur, quòd ea, quæ ipſi cum ipſo agerent, & ordinarent, ipſe rex Angliæ rata prorſus & firma haberet. Ipſi autem hoc modo egerunt, & iſtas conuentiones cum rege Franciæ ex parte domini ſui regis Angliæ fecerunt. Rex Angliæ *Richardus* mittit ſe ſuper dominum regem Franciæ de tota terra, quam rex Franciæ acquiſiuit ſuper ſe & homines ſuos; de qua ipſe, & homines ſui ſunt tenentes, quòd ipſe tantum inde retinebit, quantum ipſe voluerit, ſibi & ſuis. De Comite autem *Iohanne* ſic erit. Quòd ſi homines regis Angliæ poterunt ſufficienter monſtrare in curia domini regis Franciæ, quòd idem *Iohannes* iurauerit ad perquirendam pecuniam ad liberationem regis Angliæ, & de hoc dederit literas ſuas, ipſe *Iohannes* tenebitur ad ſoluendum, & totam terram, quam ipſe tenebat, quando rex Angliæ frater eius iter arripuit vltra mare, tenebit citra mare & vltra, ita liberè ſicut priùs tenebat; excepto eo quòd liber erit à ſacramento, quod fecerat de non intranda terra Angliæ; & de hoc dictus rex Angliæ faciet dominum *Iohannem* ſecurum per ſe, & per barones, & per Archiepiſcopos, & epiſcopos terræ ſuæ, & inſuper per regem Franciæ. Si autem Comes *Iohannes* vellet negare, quòd literæ illæ non eſſent ſuæ, aut quòd illud non iuraſſet, homines regis Angliæ ſufficienter in curia regis Francię monſtrabunt per idoneos teſtes, quòd iurauerit ad quærendam pecuniam ad liberationem regis Angliæ. Si autem monſtratum fuerit, ſicut dictum eſt, quòd Comes iurauerit ad quærendã pecuniam ad liberationem regis, vel ſi defecerit de recipienda monſtratione, rex Franciæ non intromittet ſe de Comite *Iohanne*, ſi pacem de terra ſua prædicta recipere voluerit. De Comite *Lodowico* ſic erit. Rex Angliæ aſſignabit ei in terra ſua ad laudem, & conſilium regis Franciæ, & Archiepiſcopi Remenſis quingentas libratas Andegauenſiũ de redditibus annuatim, aut plus ſi plus fuerit, & faciet affidari ei, quòd ipſe faciet Comiti *Lodowico* iuſticiã, & ſeruitium, quod pater ſuus fecit Comiti *Theobaldo*, & ipſe rex Angliæ Comiti *Lodowico* reddet tantum pecuniæ, quantũ retinuit poſt mortem Comitis *Theobaldi*, de eo, quod debebat ei reddere. De *Hugone* de Gurnay ſic erit. *Hugo* totam terram, quam alicubi tenebat, tenebit de rege Franciæ; niſi ſit, quòd *Hugo* bona voluntate abſq; coactione aliqua, & ſine defectu regis Franciæ voluerit redire ad regem Angliæ; & rex Franciæ *Hugonem* ſuper hoc libenter rogabit abſque vim faciendo, & aliquid de ſuo mittendo. Si autem *Hugo* noluerit redire ad regem Angliæ cum terra, quam de rege Franciæ tenet, & aliam terram ſuam de Anglia, & de Normannia vellet tenere de rege Angliæ, neque excambium pro terra illa accipere, nec aliquam pacem exinde per regem Franciæ, & per regem Angliæ recipere, oportebit regem Angliæ facere grantum *Hugoni* rationabiliter. Comes Engoliſmus & ſui liberabuntur, & ſaluò redibunt in terram ſuam, & ipſe, & ſui erunt in eo ſtatu, quo fuerunt ante guerram: neque propter aliquid, quod de guerra fecerit, malum ei, aut ſuis fiet. Comes Perticij redditus ſuos in Anglia integrè habebit, & rex Angliæ, & ſui pacem ei tenebunt. Comes Mellenti terram ſuam rehabebit, quæ eſt in terra regis Angliæ. Quando rex Angliæ reuenerit in pacem regis Franciæ, ipſe faciet regi Franciæ ſeruitia, & iuſticias in curia regis Franciæ de ſingulis feodis, quos ab eo tenet, ſicut ſingulus feodus apportat. Præterea rex Angliæ dat regi Franciæ viginti millia marcarum boni argenti, & puri ad pondus Trecenſis, perſoluendas per duos annos ibidem, his terminis: ad primum dimidium annum à die liberationis ſuæ de captione Imperatoris quinque millia marcarum; & ab eo termino ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum: & exinde ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum: & exinde ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum argenti. Et pro his conuentionibus omnibus obſeruandis rex Angliæ tradet regi Franciæ Locas, & Caſtelionem ſupra Edriain: & Archiepiſcopo Remenſi Driencurt, & Arches. Hæc autem quatuor caſtella cuſtodientur ad expenſas regis Angliæ: ita tamen, quòd pro Locis, & pro Caſtelione cuſtodiendis, *Willielmus* de Rupibus, aut ille, qui loco eius erit, tradet regi Franciæ duo millia librarum Andegauiæ ſingulis menſibus, quantum ad menſem continget, & ſemper de victualibus apponet in illis duobus caſtellis ad duos menſes; in Luches ad vndecim milites, & centum, & quadraginta ſeruientes, in Caſtelione ad quatuor milites & quadraginta ſeruientes.

De Driencurt,& de Archis Seneſcallus Normanniæ faciet pro victualibus, & custodia ad grantum,& voluntatem Archiepiſcopi Remenſis. Similiter victualia apponentur à Seneſcallo Normanniæ in iſtis duobus caſtellis ſemper ſufficientia ad duos menſes,ſecundum quod Archiepiſcopus Remenſis dicet.Si omnes prædictæ conuentiones integræ obſeruatæ fuerint regi Franciæ; & quando ex parte regis Angliæ ſoluta fuerint regi Franciæ quinque millia marcarum argenti,rex Franciæ reddet ei vnum de prædictis quatuor caſtellis,quod rex Franciæ voluerit. Et iterum quando quinque millia marcarum ſoluta fuerint regi Franciæ ex parte regis Angliæ, rex Franciæ reddet ei vnum de illis quatuor caſtellis, quod rex Franciæ voluerit. Si verò decem millia marcarum reddita fuerint ſimul regi Franciæ ex parte regis Angliæ, rex Franciæ reddet illi domino de illis quatuor caſtellis, quæ rex Franciæ voluerit. Si verò quindecim millia marcarum ſimul reddita fuerint regi Franciæ, rex Franciæ reddet illi tria de illis quatuor caſtellis, quæ rex Franciæ voluerit.Sed ſi ſimul viginti millia marcarum reddita fuerint regi Franciæ, prædicta quatuor caſtella reddentur regi Angliæ. Rex autem Franciæ nullum de illis quatuor caſtellis reddet, niſi conuentiones prædictæ, ei & ſuis fuerint obſeruatæ de præfata ſibi pecunia reddenda, de Comite *Iohanne*, de Comite *Lodowico*, de Comite Engoliſmi, & ſuis, de Comite Partitij, de Comite Mellenti. Quando verò rex Franciæ habuerit Locas, & Caſtellionem, & Archiepiſcopus Rhemenſis Driencurt, & Arches, rex Franciæ recipiet regem Angliæ in gratiam ſuam pro exequendo conuentiones prædictas, ſicut charta præſens dicit, & rogabit Imperatorem de liberatione regis Angliæ. Prædictus autem Cancellarius, & *Willielmus* de Rupibus, & *Iohannes* de Pratellis, & *Willielmus Briwere* in animam regis Angliæ iurauerunt, quòd rex Angliæ conuentiones, quæ in charta præſenti continentur, obſeruabit, & quando rex Angliæ redierit, ipſe in propria perſona iurabit infra rationabilem terminum, poſtquam à rege Franciæ ſummonitus fuerit, ſe prædictas conuentiones ſeruaturum,& literas ſuas patentes ei inde daturum.Præfati autem quatuor,& cum ijs Conſtabularius Normanniæ,& *Robertus* de Harencurt,& *Stephanus* de Longo campo iurauerunt, quòd ſi rex Angliæ dictas conuentiones nō obſeruaret, ſe mitterent Pariſijs in captione regis Franciæ.Archiepiſcopi,Epiſcopi,Barones terræ regis Angliæ,quos rex Franciæ voluerit,quando requiſiti fuerint,iurabunt quòd ipſi ſe Pariſijs in captione regis Franciæ ponent, ſi rex Angliæ prædictas conuentiones non ſeruauerit, ſicut præſens charta dicit: & ſi rex Angliæ moreretur antequam rex Franciæ reddidiſſet præfata quatuor caſtella, rex Franciæ illa quatuor caſtella redderet recto hæredi pro exequendo prædictas conuentiones, ſicut præſens charta continet,& ſaluo iure regis Franciæ. Quæ omnia prædicta, vt rata permaneant, & inconcuſſa, ego *Willielmus* Elienſis epiſcopus, regis Angliæ Cancellarius, & ego *Willielmus* de Rupibus, & ego *Iohannes* de Pratellis, & ego *Willielmus Briwere* per præceptum regis Angliæ domini noſtri ſigillorum noſtrorum atteſtatione roborauimus. Actum Meduneæ, anno ab incarnatione Domini, milleſimo centeſimo nonageſimo tertio, octauo Idus Iulij. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, dum adhuc eſſet in captione Romanorum Imperatoris, dedit *Huberto Walteri* Sareſbirienſi Epiſcopo, Archiepiſcopatum Cantuarienſem, & *Sauarico* Archidiacono Northamtoniæ Epiſcopatum Bathonienſem, & *Henrico* Mareſcallo Eboracenſis eccleſiæ Decano, epiſcopatum Exonienſem: & magiſtro *Philippo* Pictauenſi clerico ſuo dedit rex Archidiaconatum Cantuariæ, & *Henrico* abbati Glaſtinbirienſi dedit epiſcopatum Wigornenſem, & prædicto *Sauarico* Bathonienſi epiſcopo dedit abbatiam de **Glastinbirie.** Electo itaque *Henrico* Mareſcallo Eboracenſis eccleſiæ Decano ad epiſcopatum Exonienſem, *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus tunc temporis moram faciens apud **Ripunt**,dedit *Petro* fratri ſuo decanatum Eboraci,præſentibus *Hamone* præcentore,& *Simone* Apulo,& alijs clericis ſuis quàm pluribus. ſed quia prędictus *Petrus*,tunc temporis Pariſius erat,& *Richardus* rex Angliæ inſtanter petebat, vt archiepiſcopus daret decanatum illum *Iohanni* Præpoſito de Duai fratri aduocati de Betun, idem archiepiſcopus conſilio ſuorum fretus dedit decanatum illum *Simoni* Apulo clerico ſuo, & ſic liberauit ſe à petitione regis. Sed poſtmodum cùm archiepiſcopus vellet contra factum ſuum venire,dicens præfato *Simoni*,quòd non dederat ei decanatum illum,niſi in

cuſtodia

cuſtodia ad opus *Petri* fratris ſui, Canonici Eboracenſis eccleſiæ communiter elegerunt ſibi præfatum *Simonem* in decanum contra voluntatem Archiepiſcopi. Vnde factum eſt, quòd idem Archiepiſcopus, vt placeret regi, dedit prædicto magiſtro *Philippo* clerico, & familiari regis præfatum decanatum; & ſic orta eſt diſcordia inter ipſum Archiepiſc. Eboracenſem, & Canonicos ſuos; cuius hæc fuit origo, & initium. Eodem tempore, cùm *Richardus* rex Angliæ in reditu ſuo à terra Ieroſolymitana captus eſſet, & in Alemannia detentus, & iam inter Imperatorem, & ipſum de ſe per pecuniam redimendo conuenerat, ipſi Archiepiſcopo Eboracenſi terræ ſuæ cuſtodiam præcipuè, & corporis ſui liberationem literis ſuis commiſit. Quo mandato ſuſcepto fraternæ captionis miſeria commotus, Canonicos, quos magis familiares habebat, quos etiam ditauerat, & exaltauerat, vocauit, monuit, & rogauit, vt quartam partem redditũum ſuorum ad præfati regis liberationem conferrent, ſicut in alijs partibus regni factum eſt. Qui renuentes, & Canonicos ſuos in partes ſuas trahentes, aſſerebant eum in hoc caſu, & in conſimilibus libertates eccleſiæ ſuæ velle ſubuertere; & ſic ab eius familiaritate, colloquio, & conſortio diſceſſerunt. Tunc temporis, vt ſuprà dictum eſt, vacabat Eboracenſis eccleſiæ decanatus; cuius donationem ad ſe pertinere Archiepiſcopus, electionem verò ſuam eſſe capitulum aſſerebat. Ideóque ad ſedem Apoſtolicam ex parte Archiepiſcopi eſt appellatum. Capitulum nihilominùs ad electionem magiſtri *Simonis* Apuli in decanum proceſſerunt. Hoc facto dictus *Simon* ad regem, qui, vt dictum eſt, erat in Alemannia, tranſfretauit. Miſſi ſunt etiam ad ſedem Apoſtolicam ab Archiepiſcopo nuncij ad proſequendam appellationem, ita tamen vt per Alemanniam vſque ad regem tranſitum facerent. Illis ad regem venientibus, eóq; ſalutato, & itineris ſui cauſis expoſitis, interdixit rex ſtatim, ne alterutra partium ob has cauſas ad curiam accederet Romanam; inhibens ne regnum ſuum ingrederetur, qui ſine eius aſſenſu hoc aggredi præſumeret, proponens ſe pacem inter illos ſine dilatione reformaturum. Redijt itaq; vnus ex nuncijs Archiepiſcopi ad ipſum, cum literis regis continentibus, vt ad eum cum omni feſtinatione veniret: ſicut etiam propoſuerat, ſed caſu emergente præpeditus eſt. Medio ſiquidem tempore Canonici Eboraci eccleſiam maiorem à conſueta diuina celebrandi ſolennitate, campanas etiam à ſolito pulſandi officio ſuſpenderunt: & ob id tota ciuitas commota fuit: altaria etiam denudauerant: ſtallum Archiepiſcopi in choro ſera præcluſerant: oſtium per quod ei à palatio ſuo, & capella deſcendenti in eccleſiam patebat ingreſſus, ſera obſtruxerant: & alia plura in eius contumeliam fecerant. Vnde & ipſe à mari, vbi tranſfretare paratus erat, ad eccleſiam ſuam rediens, clericos quoſdam præmiſit, monens, & præcipiens eccleſiæ ipſius miniſtris, vt, antiqua forma ſeruata, in ea miniſtrarent: qui eius admonitionem & præceptum contemnentes, eccleſiam vacuam reliquerunt, & ab officio diuino deſtitutam. Eodem anno *Clemens* Papa miſit *Huberto Walteri* Cantuarienſi electo pallium. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ deſponſauit ſibi *Botildam* filiam *Waldemeri*, quondam regis Dacorum, ſororem etiam *Cnuti* regis Dacorum modò regnantis, menſe Septembris apud Amiens, Sabbato: & in craſtino fecit eam coronari, & conſecrari in reginam Franciæ, coram nuncijs regis Dacorum, qui eam ad eum duxerant: ſcilicet ea intentione, quòd prædictus rex Dacorum veniret in Angliam cum nauali exercitu. Sed in craſtino primæ noctis, qua prædictus rex Franciæ illam vxorem ſuam cognouerat, voluit eam dimittere ſecreti ſui conſcius. Et cùm ipſe vellet eam tradere in manus nunciorum fratris ſui ad reducendum in patriam ſuam, noluerunt eam recipere, ſed abeuntes cum feſtinatione, reuerſi ſunt in regiones ſuas, & illa remanſit in cuſtodia regis Franciæ mariti ſui. Et paulò pòſt factũ eſt inter illos diuortium per *Willielmum* Remenſem Archiepiſcopum, & per ſacramentum *Reginaldi* Carnotenſis, & *Philippi* Beluacenſis epiſcoporum; & per ſacramentum *Roberti* Comitis de Drues, & Comitis de Neuers, & *Walteri* Camerarij regis Franciæ, & aliorum multorum: qui iurauerunt, quòd prædicta filia regis Dacorum erat conſanguinea Comitis de Hainou, cuius filiam idem rex Franciæ vxorẽ habuerat; ſed idem rex Franciæ hoc fecit fieri, vt acciperet ſibi in cõiugem filiam Comitis Palatini de Rheno in Alemannia, auunculi ſupradicti *Henrici* Romanorum Imperatoris. Quæ cùm regi Franciæ à patre, & alijs parentibus ſuis eſſet conceſſa refutauit eum: & conſilio matris ſuæ nupſit *Henrico* Duci

Saxoniæ,nepoti *Richardi* regis Angliæ. Interim *Walterus* Rothomagenſis Archiepiſcopus,& cæteri iuſticiarij Angliæ ceperunt ad redemptionem regis de vnoquoq; feodo militis viginti ſolidos,& quartam partem vniuerſorum laicorum redditυum,& omnes eccleſiarum calices,& cæteros eccleſiarum theſauros. Epiſcopi verò quidam ceperunt de clericis quartam partem reddituum ſuorum;& quidam decimam partem,ad redemptionem prædicti regis. Similiter factum eſt per omnes terras regis tranſmarinas; & ſic infinitam acquiſiuerunt pecuniam. Deinde venerunt Lundonias nuncij imperatoris,& receperunt ibi maximam partem redemptionis regis in pondere, & menſura,& tradiderunt eam ſub ſigillorum ſuorum teſtimonio illis,qui illam deferrent vſque ad fines imperij periculo regis Angliæ. Præterea prædictus Imperator dedit regi Angliæ,et charta ſua confirmauit,has terras ſubſcriptas : ſcilicet,Prouenciam, & Vianam,et Vianais,et Marſiliam,et Nerbonam, et Arleblanc, et Leun ſuper Rhodanum vſq; ad Alpes, et quicquid Imperator habet in Burgundia, et homagium regis Arragoniæ,et homagiũ Comitis de Diſders,et homagium Comitis de *S.Aegidio*. Et eſt ſciendum,quòd in his terris ſunt quinq; Archiepiſcopatus,et triginta tres epiſcopatus.Et eſt ſciendum,quòd ſupradictus Imperator nunquam prędictis terris et hominibus dominari potuit; neque ipſi aliquem dominum ad præſentationem Imperatoris recipere voluerunt.Rex autem Angliæ ſtatim miſit in Angliam pro *Alienora* regina matre ſua, et pro *Waltero* Rothomagenſi Archiepiſcopo,et pro alijs multis,vt venirent ad eum in Alemanniam : et conſtituit *Hubertum* Cantuarienſem Archiepiſcopum ſummum Iuſticiarium in Anglia.Interim *Henricus* Romanorum Imperator per conſilium principum imperij ſui ſtatuit *Richardo* regi Angliæ diem liberationis ſuæ,à ſecunda feria poſt diem natalis Domini in tres ſeptimanas. Vnde idem rex Angliæ in hac forma ſcripſit *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo.

Epiſtola *Richardi* regis Angliæ ad *Hubertum Cantuarienſem Archiepiſcopum de liberatione ſua.*

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ venerabili patri in* Chriſto, *& amico chariſsimo* Huberto *eadem gratia Cantuarienſi Archiepiſcopo, ſalutem, & ſinceræ dilectionis plenitudinem. Quoniam certi ſumus, quòd liberationem noſtram plurimùm deſideratis, & quòd liberatio noſtra admodùm vos lætificat; idcircò volumus, quòd lætitiæ noſtræ participes ſitis. Inde eſt, quòd dilectioni veſtræ dignum duximus ſignificare, dominum Imperatorem certum diem liberationis noſtræ nobis præfixiſſe in diem Lunæ proximam poſt viceſimam diem Natalis Domini: & die Dominica proximò ſequenti coronabimur de regno Prouenciæ, quod nobis dedit. Vnde mittimus in Angliam literas domini Imperatoris ſuper his patentes vobis, & cæteris amicis noſtris, & beneuolis; vos autem interim pro omni poſſe veſtro, quos ſcitis nos diligere, conſolari velitis, & quos ſcitis promotionem noſtram deſiderare. Teſte meipſo apud Spiram, 22. die Septembris.*

Epiſtola *Henrici* Imperatoris ad magnates *Angliæ de liberatione* Richardi *regis Angliæ.*

HEnricus *Dei gratia Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus, dilectis ſuis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Comitibus, Baronibus, Militibus, & vniuerſis alijs fidelibus* Richardi *illuſtris regis Angliæ gratiam ſuam, & omne bonum. Vniuerſitati veſtræ duximus intimandum, quòd dilecto amico noſtro* Richardo *illuſtri regi Anglorum domino veſtro certum diem liberationis ſuæ ſtatuimus à ſecunda feria poſt diem natiuitatis Domini in tres ſeptimanas apud Spiram, ſiue apud Wermaciam; & inde in ſeptem dies poſuimus ei diem coronationis ſuæ de regno Prouenciæ, quod ei promiſimus; & hoc certum habeatis, & indubitatum. Noſtri ſiquidem propoſiti eſt, & voluntatis, præfatum dominum veſtrum, ſicut amicum noſtrum ſpecialem promouere, & magnificentiùs honorare. Datũ apud Theallusam vigilia beati* Thomæ *Apoſtoli.*

Sed

Sed antequam pax iſta confirmata eſſet inter Imperatorem,& regem,rex miſit *Willielmum* Elienſem epiſcopum Cancellarium ſuum,& alios nuncios ſuos in Franciam ad Comitem *Iohannem* fratrem ſuum, & effecit aduerſus eum, quòd ipſe redijt in Normanniam,& iurauit regi fratri ſuo fidelitatem,& pacem contra omnes homines: & rex præcepit,quòd omnia caſtella honorum, quos ipſe illi dederat,traderentur illi citra mare & vltra: ſed cuſtodes illorum noluerunt tradere illi aliquod caſtellum per breue. Vnde Comes iratus regreſſus eſt ad regem Franciæ, & adhæſit ei, & rex Franciæ tradidit illi caſtellum de Driencurt, & caſtellum de Archis, quæ tradenda erant *Willielmo* Remenſi Archiepiſcopo. Eodem anno *Berengera* regina Angliæ, & *Iohanna* quondam regina Siciliæ, & filia Imperatoris Cypri, venerunt Romam ſub cuſtodia *Stephani* de Turneham: & à domino papa *Cæleſtino*, & nobilibus Romanis honorificè ſunt ſuſceptæ; & moram fecerunt ibi ferè per dimidium anni ſpatium, propter metum imperatoris: & cùm inde receſſiſſent, tradidit eas dominus Papa in conductu magiſtri *Mellur* Cardinalis, & perrexerunt vſque Piſam. Deinde vſque *Genoam. Deinde vſque Marſiliam. Apud Marſiliam ſuſcepit eas rex Arragoniæ, *al. Genenes* & exhibuit eis omnem honorem, & reuerentiam; & conduxit eas vſque ad fines regni ſui: & Comes de ſancto *Aegidio* conduxit eas per terram ſuam.Et ſic peruenerunt Pictauiam.

ANno gratiæ, milleſimo centeſimo nonageſimo quarto, qui erat ſecundus annus captionis *Richardi* regis Angliæ,idem *Richardus* fuit adhuc in captione *Henrici* Romanorum imperatoris in Alemannia apud Spiram die natalis Domini, qui Sabbato euenit: & ibi manſit vſque ad tempus liberationis ſuæ, quod ſtatuerat ei Imperator, videlicet, à ſecunda feria poſt diem natiuitatis Domini in tres ſeptimanas. Cúmque Imperator veniſſet illuc, vnà cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Ducibus, & magnatibus imperij ſui, & diu tractaſſet de liberatione regis Angliæ,venerunt ad Imperatorem nuncij regis Franciæ, & nuncij Comitis *Iohannis* fratris regis Angliæ: & obtulerunt Imperatori ex parte regis Franciæ quinquaginta millia marcarum argenti, & ex parte Comitis *Iohannis* triginta millia marcarum argenti tali conditione, vt ipſe regem Angliæ teneret in captione ſua vſque ad feſtum ſancti *Michaelis* Archangeli proximè ſequens; aut ſi Imperator mallet, darent ei in fine vniuſcuiuſque menſis, quamdiu ipſe regem Angliæ in captione ſua teneret, mille libras argenti; aut ſi Imperator mallet, rex Franciæ daret ei centum millia marcarum argenti, & Comes *Iohannes* daret ei quinquaginta millia marcarum argenti tali conditione, vt ipſe traderet eis regem Angliæ, vel ſaltem in captione ſua teneret ab illo tempore per ſpacium vnius anni.Ecce quomodo amabant eum! Quibus auditis,Imperator diſtulit diem liberationis regis Angliæ, & alium diem liberationis ſuæ ſtatuit ei in Purificatione S.*Mariæ* apud Maguntum.Interim *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſc.octauo die natalis Domini Eboracum venit, & conſilio virorum prudentium miniſtros conſtituit in Metropolitana eccleſia Eboraci, quam vacuam inuenit: qui in ipſa eccleſia, ſicut decebat, ſolenniter deſeruirent. Et hoc ita obſeruatum eſt, donec Canonici, & eorum capellani per laicam poteſtatem, & violentiam eſſent reſtituti. Poſt hæc quatuor ex maioribus eccleſiæ ob prædictam eccleſiæ ſuſpenſionem excommunicati, ad regem tunc temporis liberatum tranſſfretauerunt, & licentia ab eo accepta, qui commotus fuerat quia Archiepiſcopus, ſicut in mandatis acceperat, ad eum non venerat, Romam profecti ſunt. Contra quos nuncij ab Archiepiſcopo ſunt illuc deſtinati. Vtráque autem parte in præſentia *Cæleſtini* Papæ conſtituta, de electione Decani diutiùs eſt agitatum, & deliberatum,quoniam poſt appellationem ritè interpoſitam, factam eſſe dignoſcebatur; & ideò irritanda, vel potiùs irritata erat denuntianda. Dominus verò Papa cognitioni cauſæ, vtrum ſi ad Archiepiſcopum Decanatus donatio, an ad capitulum Decani electio ſpectaret, tunc temporis volens ſuperſedere: (fretus ſua poteſtate, de cuius amplitudine diſputare fas non eſt) præfato *Simoni* Apulo, (ſaluo in poſterum tam ipſius Archiepiſcopi, quam capituli iure,) Decanatum contulit, confirmauit, & per annulum ſuum aureum inueſtiuit. Quo articulo ita expoſito, ſtatim proceſſerunt ad diffamationem ipſius Archiepiſcopi, &

& accusationem; proponentes eum esse suum,& aliorum clericorum spoliatorem violentum,exactorem improbum,& ecclesiarum fores manu armata frangere, ecclesiastica beneficia Simoniacè diuidere,& retinere,appellationibus non deferre,priuilegia Romani pontificis contẽnere; & (vt breuiter dicatur) asserebant eum omne episcopale officiũ vilipendentem,aucupio,venationi,& alijs curis militaribus deditũ esse.Et his & alijs de causis intendebant eum deponere;illi maximè,quos ipse maximis honoribus,& inæstimabilibus diuitijs, & redditibus in Eboracensi ecclesia ditauerat, & vltrà quàm debuerat per Deum exaltauerat. De talibus dicit Dominus, *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me*.Caueant ergò sibi,ne spernat eos iustus iudex: & ne cum *Iuda* proditore condẽnentur in gehenna.His propositis,scripsit dominus papa *Hugoni* Lincolniensi episcopo,& coniudicibus suis,vt si essent,qui Archiepiscopum super obiectis accusarent,audirent diligenter hinc inde proposita,& veritatem inquisitam sigillis suis signatam ad sedem destinarent Apostolicam. Si verò accusator non appareret, & Archiepiscopus fama publica laboraret,ei purgationem cum tribus episcopis & totidem abbatibus indicerent.Sed quia Archiepiscopus ante citationem iudicum appellauerat, & iter ad prosequendum appellationem arripuerat,dicti iudices ei spacium trium mensium,secundum quod in rescripto domini papa continebatur, ad eius prosecutionem assignauerunt,diem præfigentes Kalend.Iunij. Sed Archiepiscopus ad terminum illum non venit,tum propter regis prohibitionem,tum propter aeris intemperiem,quæ tunc temporis est Romæ. Clerici verò eius eodem tempore in Curia Romana consistentes, & has causas absentiæ suæ prætendentes, impetrauerunt, vt quicquid contra Archiepiscopum post appellationem medio tempore factum fuerat, in irritum reuocaretur: quia per eum non stetit,quo minùs ad Curiam venisset Romanam; & terminus,quo se Apostolico præsentaret conspectui, infra octauas beati *Martini* proximè sequentis est ei à domino papa præfixus: & quoniam nec tunc in Curia Romana per se vel per sufficientem responsalem comparuit,ad natale Domini proximè sequens,ab omni administratione episcopali suspensus fuit.

Liberatio *Richardi* regis Angliæ.

INterim *Henricus* Romanorum imperator cum magnatibus imperij sui, & *Richardus* rex Angliæ cum *Alienor* regina matre sua, & *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo, & *Willielmo* Eliensi Episcopo Cancellario suo, & *Sauarico* Batoniensi episcopo, conuenerunt apud Maguntum in Purificatione beatæ *Mariæ*: & celebrato ibi concilio de liberatione regis Angliæ, Imperator voluit à pacto resilire, propter cupiditatem pecuniæ, quam rex Franciæ, & Comes *Iohannes* ei obtulerant. Et adducens secum nuncios regis Franciæ, & nuncios Comitis *Iohannis*, de quorum numero erat *Robertus* de Nunant frater *Hugonis* Couentrensis Episcopi, tradidit regi Angliæ literas regis Franciæ, & Comitis *Iohannis* legendas, quas ipsi miserant contra liberationem illius. Quibus visis & lectis, rex plurimùm turbatus est, & confusus, desperans de liberatione sua. Conuenit ergò per consiliarium suum super hoc Maguntinum,& Coloniensem, & Saxeburcensem Archiepiscopos, & Wermaicensem, & de Spire, & de Legis episcopos; & de Suaue fratrem Imperatoris, & de Ostricio, & de Luuain duces; & Comitem Palatinum de Rheno, & cæteros magnates imperij, qui constituti fuerant ex parte imperatoris fideiussores inter illum & regem Angliæ super pactis inter illos contractis. Qui audacter introierunt ad Imperatorem,& plurimùm increpauerunt eum de cupiditate sua, qui ita impudenter à pacto suo resilire volebat, & effecerunt aduersus eum, quod ipse liberum, & quietum dimisit regem Angliæ à captiõne sua; ita tamen, quòd rex Angliæ tradidit imperatori *Walterum* Rothomagensem Archiepiscopum, & *Sauericum* Batoniensem Episcopum, & *Baldewinum Wac*, & alios multos filios Comitum, & Baronum suorum, obsides de residuo pecuniæ redemptionis suæ, & de pace seruanda Imperatori, & imperio suo, & omni terræ suæ dominationis. Et Maguntinus, & Coloniensis Archiepiscopi tradiderunt eum in manu *Alienor* matris suæ liberum, & quietum ex parte Imperatoris,

pridie Nonas Februarij, feria sexta, die Ægyptiaca, quam moderni diem malam vocant. & sic in die mala liberauit eum Dominus. Cùm autem idem rex rogaret *Robertum* de Nunant, fratrem *Hugonis* Couentrensis Episcopi, vt pro illo obses esset, respondit *Robertus*, Quòd ipse erat homo Comitis *Iohannis*, & ideò noluit pro ipso obses esse. Vnde rex iratus præcepit illum capi, & in carcerem mitti. & factum est ita. Eodem verò die, quo rex liberatus fuit de captione Imperatoris, misit *Salt* de Bruil nuntium quendam in terram Suliæ ad *Henricum* Comitem Campaniæ nepotem suum, & ad alios Christianorum principes, mandans eis diem liberationis suæ: & quòd ipse, si Deus fecerit ei vindictam de inimicis suis, & pacem dederit, veniet ad terminum statutum ad succurrendum illis contra Paganos. Promisit etiam prædicto *Salt* de Bruil, quòd quadraginta libratas terræ daret ei in reuersione sua de terra Suliæ. Eodem die rex summonuit per literas suas *Hugonem* Couentrensem Episcopum, quòd ipse veniret in curia sua, & staret iudicio Episcoporum, in eo, quòd ipse Episcopus erat; & iudicio Laïcorum, in eo quòd ipse de eo Laïcalem tenuerat bailliam; super his, quæ aduersus eum loqueretur. Eodem die Romanorum Imperator, & Archiepiscopi, & episcopi, & duces, & Comites Imperij facto communi scripto, & sigillis suis appositis, mandauerunt regi Franciæ, & Comiti *Iohanni*, quòd statim visis literis illis redderent regi Angliæ castella, ciuitates, munitiones, villas, & prædia, & alia vniuersa, quæ ipsi super eum ceperant, quamdiu ipse in captione Imperatoris fuerat: & nisi fecerint, scirent pro certo, quòd ipsi iuuarent regem Angliæ pro posse suo ad recuperandum omne, quod amiserat. Deinde rex Angliæ promisit, & chartis suis confirmauit quibusdam Archiepiscopis, & Episcopis, & Ducibus, & Comitibus, & baronibus multis de Imperio redditus annuos pro homagijs, & fidelitatibus, & auxilijs eorum contra regem Franciæ. Recepit itaque homagium de Archiepiscopo Maguntino, & de Archiepiscopo Coloniensi, & de Episcopo de Legis, & de Duce Ostricij, & de Duce de Luuain, & de Marchiso de Mumferrant, & de Duce de Nemburc, & de Duce Suauiæ fratre Imperatoris, & de Comite Palatino de Rheno, & de filio Comitis de Henou, & de Comite de Holande, & de alijs multis, salua fidelitate Imperatoris. Et est sciendum, quòd rex Angliæ fuit in captione Imperatoris per spacium vnius anni, & sex hebdomadarum, & trium dierum. Liberato autem rege, omnes qui aderant, præ gaudio lachrymati sunt. Deinde Imperator tradidit regi saluum conductum, vsque ad portum de Amuers. Cumq; rex Coloniam venisset, archiepiscopus Coloniæ recepit eum cũ gaudio; & pro exultatione liberationis illius celebrauit Missam in hunc modum. *Nunc scio verè, quia misit Dominus angelum suum, & eripuit me de manu* Herodis, *& de expectatione plebis Iudæorũ, &c.* Et cùm rex inde recederet, prædictus archiepiscopus conduxit eum vsque ad portum de Amuers, vbi Rhenus fluuius cadit in mare. Et illuc conuenit multitudo nauium, quæ de Anglia venerant contra regem. Et portus ille de Amuers est in terra Ducis de Luuain. Quò cùm rex venisset, intrauit galeam *Alani Trenchemer*, vt cum ea faciliùs transiret inter Insulas: singulis autem noctibus exiens de galea illa intrauit nauem magnam & pulcherrimam, quæ venerat de **Rie**, & in ea iacuit in nocte; & in die redijt ad galeam, donec perueniret ad portum de Swiene, qui est in Flandria, in terra Comitis de Hennou, & fecit quatuor dietas à portu de Amuers, vsque ad portum de Swine, & in portu de Swine fecit moram quinque dierum; & sexta die circa horam tertiam recessit à portu de Swine, & in crastino post horam diei nonam applicuit in Angliam apud Sandicum portum, die Dominica tertio Idus Martij. Interim non longè ante aduentum regis, venit in Angliam *Adam* de sancto *Edmundo* clericus, & familiaris Comitis *Iohannis*, missus ab eo in Angliam cum literis ad castella sua munienda contra regem fratrem suum. Qui cùm Londonias venisset, & sine impedimento transire potuisset, accessit ad hospitium *Huberti* Cantuariensis Archiepiscopi, & comedit cum illo, multa iactans de prosperitate domini sui, & de familiaritate regis Franciæ, quam habebat aduersus dominum suum, dicens quòd rex Franciæ tradiderat domino suo castellum de Driencurt, & castellum de Archis, quæ tradenda erant Archiepiscopo Remensi, sicut in supradicto scripto continetur: & plura tradidisset domino suo, si dominus suus haberet homines, in quibus confideret. His itaque, & alijs iactantijs prædictus *Adam* plurimùm exasperauit dominum Cantuariensem

Archiepis-

Archiepiscopum,& omnes, qui audierunt verbum illud: sed nemo misit in eum manũ propter reuerentiam mensæ. At tamen post prandium cũ prędictus *Adam* ad hospitium suum rediret, Maior Londoniarum iniecit manus in eum,& tenuit: et cepit omnia breuia sua,in quibus mandata Comitis *Iohannis* continebantur,& tradidit ea Cantuariensi archiepiscopo. Qui in crastino conuocatis coram eo episcopis, Comitibus, & Baronibus regni, ostendit eis literas Comitis *Iohannis*,& earum tenorem. & statim per commune consilium regni definitum est, quòd Comes *Iohannes* dissaisiretur de omnibus tenementis suis in Anglia,& vt castella sua obsiderentur:& factũ est ita. Eodem die *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Hugo* Lincolniensis, & *Richardus* Londoniensis,& *Gilbertus* Roffensis,& *Godefridus* VVintoniensis, & VVigorniensis,& Herefordensis episcopi, & *Henricus* Exoniensis electus: & abbates,& clerici multi Cantuariensis diœceseos, conuenerunt in capella monachorum infirmorum apud Westmonasterium,& sententiam anathematis tulerunt in Comitem *Iohannem*, & in omnes fautores eius, & consiliarios, qui pacem, & regnum regis Angliæ turbauerant,vel turbarent, nisi relicta hostilitate ad satisfactionem venirent. Deinde appellauerunt ad præsentiam domini Papæ contra *Willielmum* Eliensem Episcopum, ne ipse de cætero fungeretur in Anglia legationis officio; & appellationem suam sigillis suis confirmauerunt, & miserunt illam domino regi, deinde summo Pontifici confirmandam. Facta est autem hæc appellatio quarto idus Februarij feria quinta. Omnes igitur, quibus commissa fuerant Comitis *Iohannis* castella obsidenda, reuersi sunt in patrias suas. Episcopus verò Dunelmensis, cui commissum fuit castellum de Tikehil obsidendum, magnum congregauit exercitum Eboracensis scyriæ, & de Northumbria,& de alijs terris suis, & obsedit illud. & Comes *Dauid* frater regis Scotiæ, &
al, Ferrarijs *Ranulfus* Comes Cestriæ, & Comes de *Ferreres cum magno exercitu obsedit castellum de Notingham. Et archiepiscopus Cantuariensis cum magno exercitu obsedit Merleberge; quod infra paucos dies redditum est ei, saluis vita, & membris inclusorum. Similiter redditum est ei castellum de Lancastre,quod *Theodbaldus Walteri* frater eius custodierat ex parte Comitis *Iohannis*: & mons sancti *Michaelis* in Cornubia redditus est ei, quem *Henricus* de la Pumerai, expulsis inde monachis, contra regem munierat. Idem verò *Henricus* audito aduentu regis, obijt timore perterritus. Hæc autem tria castella, videlicet, Merleberge, & Loncastre, & mons sancti *Michaëlis* reddita fuerunt ante aduentum regis: cætera verò duo scilicet Notingham, & Tikehil viriliter restiterunt impugnantibus. Sed audito aduentu regis,illi de castello de Tikehil, per licentiam Dunelmensis Episcopi miserunt duos milites ad videndum, si rex venisset, & ad offerendum ei castellum illud. Et noluit rex recipere, nisi ponerent se in misericordia ipsius sine aliqua exceptione; & sic redeuntes narrauerunt *Roberto* de la Mare Constabulario, & cæteris inclusis, voluntatem regis. Qui inito consilio cum Dunelmensi Episcopo, qui eis vitam, & membra promisit, tradiderunt ei ad opus regis castellum de Tikehil. Illi autem qui in castello de Notingham erant, non miserunt quenquam suorum obuiam regi. Vnde rex iratus venit ad Notingham die Annuntiationis Dominicæ, feria sexta, cum tanta hominum multitudine, & sonitu tubarum, & buccinarum, quòd illi, qui in castello erant, audientes hoc, & videntes admirati sunt, commoti sunt, conturbati sunt,tremor apprehendit eos: & tamen credere non poterant, quòd rex venisset, sed putabant totum hoc factum fuisse à principibus exercitus ad illudendum eis. Rex verò hospitatus est propè castellum; ita quòd sagittarij de castello sagittabant homines regis ante pedes eius. Vnde rex iratus armauit se, & exercitum suum ad faciendum insultum in castellum: & factus est conflictus multus inter illos,& homines castelli: & multi ceciderunt ex vtraque parte vulnerati,& mortui. Rex verò interfecit sagitta vnum militem. præualuit itaq; rex, & retrusis illis in castellum,cepit quasdā pręparationes,quas fecerant ante portas, & portas exteriores combussit. Eodem die venit illuc *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus, & crucem suam ante se portari fecit. *Gaufridus* verò Eboracensis Archiepiscopus crucem suam non portauit; sed conquestus est regi de Archiepiscopo, qui crucem suam portari fecit in Eboracensi diœcesi. Quod cùm Cantuariensis Archiepiscopus audisset, & vidisset quòd Eboracensis Archiepiscopus crucem suam

suam

ſuam non portaſſet, dixit, Ego crucem meam per totam Angliam porto, & portare debeo, ſicut totius Anglię primas: tu autem crucem tuam non portas, & forſitan portare non debes: & ideo rebus ſic exiſtentibus appello ad dominum Papam. Viceſima ſexta die menſis Martij rex Angliæ præcepit Perarias ſuas fieri, habens in propoſito, quòd ampliùs inſultum non faceret in caſtellum, donec machinę ſuę bellicæ pararentur: ſed furcas leuari fecit propè caſtellum, in quibus ſuſpendit quoſdam ſeruientes Comitis *Iohannis* extra caſtellum captas. Viceſima ſeptima die menſis Martij *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus, & illi qui cum eo erant in obſidione caſtelli de **Tikehil**, venerunt ad regem apud **Notingham**, adducentes ſecum captiuos, qui capti fuerant in caſtello de **Tikehil**, & rex proceſſit obuiam illis. Et viſo rege, Epiſcopus Dunelmenſis deſcendit, & rex ſimiliter obuiam ei, & oſculatus eſt eum. deinde aſcendentes equos ſuos venerunt ad obſidionem. Eodem die cùm rex ſediſſet ad prandium ſuum, *Radulfus Murdac*, & *Willielmus* de Wendeual conſtabularij caſtelli de **Notingham**, miſerunt duos ex ſocijs ſuis ad videndum regem: Quo viſo regreſſi ſunt in caſtellum nuntiantes eis, qui miſerant eos, ea quæ audierant, & viderant de rege, & ſtatu eius. Quę cùm *Willielmus* de Wendeual, & *Rogerus* de *Muntbegũ audiſſet, cum alijs duodecim *al. Mundegum* exierunt à caſtello, & poſuerunt ſe in miſericordia regis, & ampliùs non redierunt in caſtellum. Viceſima octaua die Martij, mediante Cantuarienſi Archiepiſcopo, *Radulfus Murdac*, & *Philippus* de Wireceſtre, & *Radulfus* de Wireceſtre fratres eius, & vniuerſi, qui in caſtello erant, tradiderunt regi caſtellum, & poſuerunt ſe in miſericordia regis de vita, & membris, & de terreno honore.

Viceſima nona die menſis Martij *Richardus* rex Angliæ profectus eſt videre **Clipeſtone**, & forreſtas de **Sirewode**, quas ipſe nunquam viderat antea: & placuerunt ei multùm, & eodem die redijt ad **Notingham**. Triceſima die menſis Martij feria quarta *Richardus* rex Angliæ celebrauit primum concilij ſui diem apud **Notingham**; cui interfuerunt *Alienor* regina mater eius, & *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, qui in dextris regis ſedebat in concilio illo, & *Gaufridus* Eboracenſis archiepiſcopus, qui à ſiniſtris eius ſedebat, & *Hugo* Dunelmenſis, & *Hugo* Lincolnienſis, & *Willielmus* Elienſis regis Cancellarius, & *Willielmus* Herefordenſis, & *Henricus* Wigornienſis, & *Henricus* Exonienſis, & *Iohannes* Candidæ Caſæ Epiſcopi: & Comes *Dauid* frater regis Scotiæ, & *Hamelinus* Comes de Warenna, & *Ranulfus* Comes Ceſtriæ, & *Willielmus* Comes de Ferreres, & *Willielmus* Comes de Salesbiria, & *Rogerus Bigot*. Eodem die rex diſſaiſiuit *Gyrardum* de Canuilla de caſtello, & Vicecomitatu Lincolnienſi, & *Hugonem Bardolf* de Vicecomitatu Eboracenſis ſciriæ, & de caſtello Eboraci, & de **Scardeburc**, & de cuſtodia de **Weſtmerland**: & omnia ſupradicta expoſuit venditioni. Vnde factum eſt, quòd cùm Cancellarius conuentionaſſet, ſe daturum regi pro Vicecomitatu Eboracenſis ſciriæ, & pro Vicecomitatu Lincolnienſi, & pro Vicecomitatu Nordhampteſciriæ, mille & quingentas marchas in principio conuentionis, & ſingulis annis de vnoquoque prædictorum Comitatuum centum marchas de incremento; *Gaufridus* Eboracenſis archiepiſcopus obtulit regi tria millia marcharum pro Vicecomitatu Eboracenſi, & ſingulis annis centum marchas de incremento: & ſic abiecto Cancellario, Eboracenſis archiepiſcopus obtinuit Vicecomitatum Eboracenſem, & ita factus eſt regis ſeruiens, & præcipitauit ſe in potentias regis. Triceſima prima die menſis Martij, ſcilicet pridie Kalend. Aprilis rex Angliæ celebrauit ſecundum diem concilij ſui: in quo ipſe petijt, ſibi fieri iudicium de Comite *Iohanne* fratre ſuo: qui contra fidelitatem, quam ei iurauerat, caſtella ſua occupauerat, & terras ſuas tranſmarinas, & ciſmarinas deſtruxerat, & fœdus cum inimico ſuo rege Franciæ contra eum inierat. ſimiliter & de *Hugone* de Nunant Couentrenſi Epiſcop. ſibi fieri iudicium poſtulauit, qui ſecreti ſui conſcius eum reliquerat, & regi Franciæ, & Comiti *Iohanni* inimicis ſuis adhæſerat, omne malum in perniciem regni ſui machinans. Et iudicatum eſt, quòd Comes *Iohannes*, & Epiſcopus Couentrenſis peremptoriè citarentur; & ſi infra quadraginta dies non venerint, nec iuri ſteterint; iudicauerunt Comitem *Iohannem* demeruiſſe regnum, & Epiſcopum Couentrenſem ſubiacere iudicio Epiſcoporum, in eo quòd ipſe Epiſcopus erat, & iudicio Laïcorum, in eo quòd ipſe Vicecomes regis extiterat. Kalendis Aprilis prima die eiuſdem menſis prædictus rex

Angliæ

Angliæ celebrauit tertium diem colloquij sui: in quo constituit sibi dari de vnaquaque carucata terræ totius Angliæ duos solidos, quod ab antiquis nominatur **Temantale.** Deinde præcepit, quòd vnusquisque faceret sibi tertiam partem seruitij militaris, sicut singulus feodus apportat, ad transfretandum cum illo in Normanniam. Deinde exigebat à monachis ordinis Cistrensis totam lanam suam de hoc anno; sed quia hoc facere erat eis graue & importabile, fecerunt cum eo finem pecuniarium. Secunda die mensis Aprilis Sabbato celebrauit diem quartum, & vltimum concilij sui: in quo omnes tam clerici quàm Laïci, qui volebant sibi conqueri de archiepiscopo Eboracensi, fecerunt querimonias multas de rapinis, & iniustis exactionibus: sed archiepiscopus Eboracensis nullum dedit eis responsum. Deinde per cõsilium, & machinationem Cancellarij (vt dicitur) *Girardus* de Camuilla fuit retatus de receptatione prædonum, qui rapuerunt bona mercatorum euntium ad nundinas de **Stanford**: & ab eo recesserunt ad rapinam illam faciendam, & de rapina illa redierunt ad eum. Prætereà appellauerunt eum de læsione regiæ maiestatis, in eo quòd ipse ad vocationem iustitiarum regis venire noluit, nec iuri stare de prædicta receptatione raptorum, neque eos ad iustitiam regis producere; sed respondit se esse hominem Comitis *Iohannis*, & velle in curia sua iuri stare. Præterea appellauerunt eum, quòd ipse fuit in vi, & adiutorio cum Comite *Iohanne*, & alijs inimicis regis ad castella regis de **Notingham**, & de **Tikehil** capienda. *Girardus* verò de Camuilla negauit omnia, quæ objiciebantur ei ab illis, & illi dederunt vadium de prosequendo, & *Girardus* dedit vadiũ de defendendo se per vnum de liberis hominibus suis. Eodem die statuit dominus rex diem coronationis suę apud Wintoniã in clauso Paschæ. Eodem die perrexit rex vsq; **Clipestun** contra *Willielmum* regem Scottorum: & pręcepit, vt omnes qui capti fuerant in castello de **Notinghã**, & castello de **Tikehil**, & castello de **Merleberg**, & castello de **Loncastre**, & in monte *S. Michaëlis*, cõuenirent ad eum apud Wintoniã in crastino clausi Paschę. Tertia die mensis Aprilis (dominica scilz. in ramis palmarum) fecit rex Angliæ moram apud **Clipestun**, & rex Scottorum apud **Wirkesope** propter diem solennem. Quarta die mẽsis Aprilis rex Angliæ, & rex Scotiæ venerunt apud **Suuelle**. Quinta die mẽsis Aprilis rex Angliæ, & rex Scotię venerunt ad Maltonã, vbi rex Scotiæ petijt à rege Anglię dignitates, & honores, quos pędecessores sui habuerunt in Anglia. Petijt etiam Comitatum Northumbrię, & **Cumberland** & **Westmerland**, & Comitatũ de **Loncastre**, sibi reddi de iure pędecessorum suorum. Cui rex respondit, se satisfacturũ ei per consilium Comitum & baronum suorum. Sexta die mensis Aprilis venerunt pędicti reges ad domum *Petri* Forestarij de **Roteland**. Septima die mensis Aprilis venerunt prædicti regis apud ***Gaindinton.** Octaua die mensis Aprilis prædicti reges fecerunt moram apud **Gaidintoun** propter reuerentiam Parasceuæ Domini. Nono die mensis Aprilis in vigilia Paschæ venerunt prædicti reges ad **Northampton**: & decima die & vndecima die mensis Aprilis fecerunt prædicti reges moram apud **Northamptun**: vbi rex Angliæ habito cum Episcopis & Comitibus, & baronibus suis cum deliberatione consilio, respondit regi Scotiæ, Quòd petitionem suam, quam fecerat de Northumbria nulla ratione facere debuerat, & maximè illis diebus, in quibus omnes ferè principes regni Francorum facti sunt ei inimici. Nam si hoc fecisset, videretur quòd hoc magis ex timore procederet, quàm ex dilectionis affectu: tamen rex Angliæ in præsentia *Alienor* matris suæ, & *Huberti* Cantuariensis Archiepiscopi, & *Hugonis* Dunelmensis Episcopi, & *Gocelini* Glascuensis Episcopi; & aliorum multorum, tam clericorum, quàm Laïcorum vtriusque regni, concessit, & charta sua confirmauit *Willielmo* regi Scottorum, & hæredibus suis in perpetuum; quòd quandocunque ipsi per summonitionem regis Angliæ ad curiam suam venient, episco. Dunelmensis, & Vicecomes Northumbriæ recipient eũ ad aquã de **Twede**, & in saluo cõductu ducent eos vsq; ad aquam de **Taise**; & ibi recipient eos archiepis. Eboracensis, & vicecomes Eboraci, & in saluo conductu ducent eos vsq; ad fines Comitatus Eboracensis; & sic per episco. & vicecomites ducentur de Comitatu ad Comitatũ, donec perueniant ad curiã regis Anglię: & ex quo rex Scottorũ intrauerit terram regis Anglię habebit quotidiè de bursa regis Angliæ 100. solidos de liberatione. Cùm autem rex Scotiæ ad Curiam regis Angliæ venerit, quàm diu ipse in Curia regis

al. Gamdirtun.

regis Angliæ moram fecerit, habebit quotidie de liberatione triginta ſolidos, & duodecim waſtellos dominicos, & duodecim ſimenellos dominicos, & quatuor* ſextertia de dominico vino regis, & octo ſextertia de vino expenſabili, & duas libras de pipere, & quatuor libras de cymino, & duas petras de cera, vel quatuor cereos, & quadraginta groſſos longos colpones de dominica candela regis, & quater viginti colpones de alia candela expenſabili; & cum ipſe in patriam ſuam redire voluerit, conducetur per Epiſcopos & Vicecomites de Comitatu in Comitatum, donec peruenerit ad aquam de **Twede**: & habebit ſimiliter quotidiè centum ſolidos de burſa regis Angliæ ad liberationem. Charta autem huius conceſſionis, & confirmationis regis Angliæ tradita fuit *Willielmo* regi Scotiæ in villa de **Northamptun**, feria ſecunda in hebdomada Paſchæ per manum *Willielmi* Elienſis epiſcopi regis Cancellarij. Anno ab incarnatione Domini noſtri *Ieſu Chriſti 1194*, anno etiam regni regis *Richardi* quinto, duodecima die menſis Aprilis feria tertia in hebdomada Paſchæ *Richardus* rex Angliæ receſſit de Northamptonia, & perrexit vſque ad **Seluestun**; & *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus perrexerunt vſque ad **Brakelai**, vbi præparatum erat hoſpitium Dunelmenſi epiſcopo, quod ipſe à triginta annis retrò tenuerat ex liberatione mareſcallorum regis *Henrici*. Et vbi procuratio ſua præparata fuerat, ſuperuenerunt ſeruientes regis Scotiæ volentes eijcere ſeruientes epiſcopi, ſed non poterant. Emerunt tamen cibaria regis, & in quadam domo eiuſdem curiæ præparauerunt. Quô cùm Dunelmenſis Epiſcopus veniſſet, & dictum eſſet ei à ſuis ita contigiſſe, noluit pedem referre, ſed audacter hoſpitium ſuum intrauit, & menſas apponi iuſſit. Et dum pranderet ſuperuenit *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & obtulit ei hoſpitium ſuum: & conſuluit ei, vt ipſe, relicto hoſpitio illo regi Scotiæ, abiret. Cùm autem rex Scotiæ à venatu rediſſet ſerò, & nuntiatum eſſet ei ita contigiſſe, grauè tulit, & noluit illò ire: ſed pręcepit procurationem ſuam dari pauperibus, & ipſe venit ad regem apud **Seluestone**, & conqueſtus eſt ei de iniuria, quam fecerat ei Dunelmenſis epiſcopus; vnde rex iratus multùm increpauit Dunelmenſem epiſcopum. Tertia decima die menſis Aprilis venit rex ad **Woodestoke**. Quartadecima die venit rex ad **Freidmantel**: decimaquinta die menſis Aprilis venit rex Angliæ ad Wintoniam, & eo die diſſaiſiuit *Godefridum* Wintonienſem epiſcopum de caſtello, & Comitatu Wintoniæ, & de illis duobus manerijs, quę epiſcopus Wintonienſis ab illo emerat ante iter ſuum Ieroſolymitanum, et de magna parte patrimonij ſui. Sextadecima die menſis Aprilis poſt prandium tranſtulit ſe rex Angliæ de caſtello Wintoniæ ad Prioratum ſancti *Swithuni*, et ibi nocte illa iacuit, et ſe balneari fecit; et mandauit *Gaufrido* Eboracenſi archiepiſcopo, ne ipſe in craſtino ad coronationem ſuam accederet cum cruce ſua, ne fortè tumultus fieret inter ipſum, et Cantuarienſem Archiepiſcopum. Et quia prohibitum erat ei crucem ſuam portare, noluit coronationi regis intereſſe.

*al. ſextaria

Coronatio *Richardi* regis Angliæ poſt *liberationem.*

Septima decima die menſis Aprilis die Dominica in octabis Paſchæ, conuenientibus in vnum in Eccleſia ſancti Swithuni Huberto *Cantuarienſi, &* Iohanne *Dublinenſi Archiepiſcopis: et* Hugone *Dunelmenſi, et* Hugone *Lincolnienſi, et* Richardo *Londonienſi, et* Gilberto *Roffenſi, et* Willielmo *Elienſi, et* Sefrido *Ciceſtrenſi, et* Henrico *Exonienſi, et* Willielmo *Herefordenſi, et Wigornienſi, et de S.*David, *et Pangorenſi, Epiſcopis: et abbatibus multis, et clero, et populo:* Richardus *rex Angliæ veſtimentis regalibus indutus, coronam auream habens in capite, proceſſit de thalamo ſuo coronatus: geſtans in manu ſua dextra ſceptrum regale, in cuius ſummitate habetur ſignum crucis, et in manu ſiniſtra virgam auream, in cuius ſummitate habetur ſpecies columbæ; et à dextris eius ibat* Willielmus *Elienſis Epiſcopus Cancellarius ſuus, et à ſiniſtris* Richardus *Londonienſis Epiſcopus. Præcedebat quoque eos ordinata proceſſio Archiepiſcoporum, et Epiſcoporum, et abbatum, et monachorum, et clericorum. Comites verò, et barones, et milites, et magna plebis multitudo, ſequebantur regem. Et pannus ſericus 4. lanceis ſuperpoſitus ferebatur ſupra regem à quatuor Comitibus: videlicet,* Rogero Bigot *Comite de Norfolchia, et* Willielmo *Comite de Inſula Vectæ, et Comite Salesbirienſi, et Comite*

de

de Ferreres. & tres gladij de thesauro regis sumpti gestabantur ante regem: quorum vnum gestabat Willielmus *rex Scottorum, & alterum portabat* Hamelinus *Comes de Warenna, & tertium gestabat* Ranulfus *Comes Cestriæ: medius autem illorum ibat rex Scottorum, & Comes de Warenna à dextris eius, & Comes Cestriæ à sinistris eius. Et sic coronatus ductus est in Metropolitanam Ecclesiam S.*Swithuni *vsque ad altare: et ibi flexis genibus deuotè recepit benedictionem, ab* Huberto *Cantuariensi Archiepiscopo, et inde ductus est ad sedem suam.* Alienor *verò regina mater eius cum puellis suis sedebat in Boreali parte Ecclesiæ ex opposito regi. Cantuariensis verò archiepiscopus Missam celebrauit; et rex ductus est à prædictis episcopis ad oblationem, et reductus est in sedem suam. Post celebrationem Missæ reductus est rex in thalamum suum, præcedente ordinata processione, vt superiùs. Rex verò depositis grauioribus vestimentis suis, et corona, leuiora sumpsit indumenta et coronam leuiorem: et ita ad prandendum intrauit refectorium monachorum; et præfati archiepiscopi, et episcopi, et rex Scotiæ, et Comites et barones sedebant ad mensam, vnusquisque in locum suum, secundum ordinem, et dignitatem suam, et epulabantur splendidè. Ciues autem Londoniarum, data regi mercede ducentarum marcharum, seruierunt de pincernaria, contra calumniam ciuium Wintoniæ. Ciues verò Wintoniæ seruierunt de coquina. Eodem die post prandium serò redijt rex in domum suam, quæ est in castello Wintoniæ.* Decimo octauo die mensis Aprilis, in crastino coronationis regis, **Iollanus* frater regis *Henrici* de la Pumerai appellatus, quòd proditiosè interfuerat captioni montis *S. Michaëlis* in Cornubia, elegit magis abiectus esse ab Anglis, quàm stare inde iuri in curia regis. Nonodecimo die mensis Aprilis *Hugo* Dunelmensis episcopus, sponte sua, nullo cogente, reddidit regi Comitatum Northumbriæ, cum castellis, & alijs pertinentijs suis: & præcepit ei rex, vt ipse ea traderet *Hugoni Bardulfo.* Quod cùm *Willielmus* rex Scotiæ audisset, statim obtulit regi Angliæ quindecim millia marcharum argenti pro Northumbria, & pertinentijs suis: dicens quòd Comes *Henricus* pater suus illam tenuit ex dono *Henrici* regis secundi, & post eum rex *Malcolmus* filius eius quinque annis eam pacificè possedit. Vnde rex Angliæ habito cum suis consilio respondit regi Scotiæ, quòd daret ei totam Northumbriam, exceptis castellis, pro memorata pecunia: sed rex Scotiæ noluit illam recipere sine castellis. Vicesima die mensis Aprilis fecit rex Angliæ segregari ab alijs ditiores, qui capti fuerant in castellis de **Notingham**, & de **Tikehil**, & alijs castellis Comitis *Iohannis*, & poni in carceribus ad redimendum: cæteros autem abire permisit per plegios veniendi ad vocationem suã, & standi iudicio curiæ. & vnusquisque illorum inuenit plegios de centum marcis, si ipse non rediret in curiam regis. Vicesima prima die mensis Aprilis *Willielmus* rex Scottorum iterum tentabat, si ipse modo quolibet obtinere posset Comitatum Northumbriæ cum castellis: sed non erat de consilio regis Angliæ, vt ipse ei aliqua castella traderet. sed tamen dedit ei spem habendi ea in futuro post reditum suũ de Normannia. Vicesima secunda die mensis Aprilis, feria sexta *Willielmus* rex Scotiæ recessit à curia regis Angliæ, versus patriam suam rediturus: dolens & confusus propter repulsam ei factam. Eodem die rex Angliȩ recessit à Wintonia versus mare ad transfretandum, propter sinistros rumores, quos audierat de Normannis, & iacuit apud **Waltham**. Vicesima tertia die mensis Aprilis rex Angliæ fecit moram apud **Waltham**, & *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus venit illuc ad regem, & crucem suam ante se portare fecit. Vnde *Hubertus Walteri* Cantuariensis archiepiscopus plurimùm conquestus est regi: sed rex respondit, quòd hoc non pertinebat ad eum, imò ad dominum Papam. Eodem die reddidit rex *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo Baugi, & Langis in Andegauia, & charta sua confirmauit. Vicesima quarta die mensis Aprilis dominus rex fecit pacem, & finalem concordiam inter *Gaufridum* Eboracensem archiepiscopum, & *Willielmum* Eliensem episcopum Cancellarium suum, de omnibus controuersijs, quæ inter illos erant, tam de captione Eboracensis archiepiscopi apud DorobernIam, quàm de abiectione Cancellarij ab Anglia; ita quòd prędictus Eliensis Episcopus ad summonitionem Eboracensis archiepiscopi iurabit cum centesima manu sacerdotum, quòd ipse nec pręcepit, nec voluit, vt idem Eboracensis archiepiscopus caperetur. Et post concordiam illam eodem die recessit rex de **Waltham**, & perrexit ad **Portesmue** ad transfretandum: & *Alienor* regina mater eius cum eo. Vicesima quinta, & vicesima sexta, & vicesima septima die mensis Aprilis fecit rex moram apud

* al. *Iohannes*

apud **Portesmue**. Vicesima octaua die mensis Aprilis recessit rex a **Portesmue**, & perrexit vsque **Stanstede** causa venandi. Quo abeunte, Wallenses, & Braibanceni hostiliter congressi sunt, & mutuò se interfecerunt. Vicesima nona die mensis Aprilis redijt rex à **Portesmue** ad extinguendam malitiam Walensium, & Braibancenorum: & factum est ita. Tricesima die mensis Aprilis, & prima die mensis Maij, festo Apostolorum *Philippi* & *Iacobi*, fecit rex ibidem moram, & videbatur ei nimis tædiosa. Secunda die mensis Maij rex tædio affectus, fecit totam classem suam carcari hominibus, & equis, & armis, feria secunda: & contra consilium nautarum suorum intrauit quandam nauem suam longam, sperans transfretare nauigando: & quamuis ventus esset ei contrarius noluit reuerti. Cæteræ autem naues remanserunt in portu: rex verò, & qui cum eo erant iactabantur fluctibus. erat enim tempestas valida, & erat cor eorum pauens. Et in crastino sequenti redijt rex in insulam Vectæ, deinde ad **Portesmue**. Et facta ibi, & in prouincia illa octo dierum mora, nono die, feria quinta, festo sanctorum *Nerei*, & *Achillei*, atque *Pancratij* martyrum, iterum naues intrauit ipse, cum exercitu suo, & transfretauit in Normanniam, & applicuit apud Barbeflet cum centum magnis nauibus onustis viris bellicosis, & equis & armis: & statim properauit Vernolium ire, quod rex Franciæ obsederat. Cuius aduentu audito, rex Franciæ ab obsidione Vernolij recessit, in vigilia Pentecostes, nesciente exercitu suo, postquam ipse ibidem moram octodecim dierum in obsidione fecerat. Interim *Iohannes* frater regis, Comes Moretonij redijt ad regem fratrem suum: & mediante *Alienor* regina matre eorum, facti sunt amici rex, & ille; sed rex nullum castellum, neque terram aliquam ei reddere voluit. Exercitus verò regis Franciæ, quem ipse dimiserat in obsidione Vernolij, cùm vidisset quòd rex suus abierat, secutus est eum die Lunæ in hebdomada Pentecostes. Rex verò Angliæ impiger, & torto Balearis verbere fundæ ocyor, audito quòd rex Franciæ obsedisset Vernolium, illuc festinanter aduenit: & non inuento ibi rege Franciæ, in ore gladij secutus est exercitum eius fugientem. Deinde properauit rex Angliæ ad Vernolium, & partes debiliores firmauit. Deinde properauit rex ad castrum Montis mirabilis, quod Andegauenses, & Cenomannenses obsederant, sed priusquam ipse illuc veniret, ceperunt illud, & funditus diruerunt. Deinde rex Angliæ cum festinatione properauit ad castrum de Luches, transitum faciens per castrum Toronum, vbi duo millia marcarum à Burgensibus dono spontaneo recepit. Milites verò Nauerræ, & Braibanceni obsederunt castrum de Luches. Quorum dux, & primus extiterat * Au- al. *Aufunus*
funs filius *Sancij* regis Nauarræ, frater *Berengeræ* reginæ Angliæ: sed ipse non perduxit eos vsque Luches, quia antequam illuc veniret, nunciatum est ei, quòd pater suus rex Nauarræ obijsset. & hac de causa reuersus est in regionem suam, & receptus est in regem ab hominibus regni. Cúmque rex Angliæ ad castrum de Luches veniret, inuenit ibi prædictos Nauarrenses, & Braibancenos, iam in vigilijs, & ieiunijs, & laboribus multis, in captione illius castelli in vanum laborantes: & statim cum suis, & cæteris, qui aderant, die noctúque in eo insultum faciens, tandem cepit illud vi & armis, & cepit in eo quinque milites, & quatuor, & viginti seruientes feria secunda post festum sancti *Barnabæ* Apostoli. Interim consiliarij regis Franciæ ceperunt colloquium cum Senescallo, & Constabulario, & proceribus Normanniæ, ad pontem Archæ. Vbi die statuto cùm *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus, vnà cum prædicto Senescallo, & Constabulario, & proceribus veniret ad locum colloquij, & ibi frustrà cum illis aduentum nunciorum regis Franciæ expectaret: rex Franciæ cum exercitu non modico venit ad castellum modicum, quatuor milliaribus distans à Rothomago, nomine Fontaines, & obsedit illud; & in obsidione illa per quatuor dies plùs, quàm credi posset, laborans, tandem cepit illud, & demolitus est. Interim Comes *Iohannes*, frater regis Angliæ, & *Robertus* Comes Leircestriæ, et alij multi Barones conuenerant Rothomagum: sed quia non habebant, cui principaliter tanquam domino regi adhærerent, et quia impares multitudine, et viribus multùm à rege Franciæ differebant, non præsumpserunt infestare regem Franciæ. Cùm autem rex Franciæ destructo castello illo inde recederet, et versus Franciam remearet,

incautum inuenit Comitem Leiceſtriæ; qui ad inſidias ei parandas de nocte Rothomago exierat, & vſque in terram *Hugonis* de Gurnai ad deprædandam eam, * euagationem fecerat inconſultam, & ſic à rege Franciæ cum paucis ſuorum detentus eſt. Deinde ex communi aſſenſu vtriuſque regis *Willielmus* Remenſis Archiepiſcopus, & Comes de Neuers, & Comes de Bar, & magiſter *Anſelmus* Decanus Turonenſis, & alij multi ex parte regis Franciæ; & *Walterus* Rothomagenſis Archiepiſcopus, & Seneſcallus Normanniæ, & Conſtabularius, & alij multi ex parte regis Angliæ conuenerunt, propè vallem Rodolij, ſexta feria poſt feſtum ſancti *Barnabæ* Apoſtoli, de treugis inter prædictos reges ad inuicem firmandis tractatum habituri. Poſt longam itaque deliberationem inter eos habitam, in hoc tandem conuenit: quòd treugæ, quæ vſque ad finem triennij ex parte regis Franciæ requirebantur, tantùm per vnum annum eſſent duraturæ; ita quòd rex Angliæ teneret (in nullo obnoxius regi Franciæ) omnes terras, quas habet in manu propria: & rex Franciæ ſimiliter oppida, quæ occupauit, vel tenet, pacificè teneret: & interim liceret vtrique illorum munire, & roborare omnes munitiones, quas integras, & infractas retinuiſſet, cæteras verò dirutas reædificare interim non liceret eorum alicui. Si quis verò alius præterquam in caſtris reædificandis domos vaſtatas, vel combuſtas ædificare affectaret, licitè poſſet vel in ædificijs, vel in colligendis ſegetibus, vel alijs fructibus ſibi pacificè prouidere. Cæterùm verò compromiſſum fuit, quòd omnes eccleſiæ, & eccleſiaſticæ perſonæ, quæ ſuis bonis, vel redditibus per violentiam huius guerræ priuatæ fuerant, in omni loco terrarum vtriuſque regis, reſtituerentur in integrum. Sed quia rex Franciæ volebat, quòd omnes illi, qui ei adhæſerant, vel regi Angliæ, clauderentur in treugis iſtis, ita quòd à neutro illorum moleſtarentur, vel quòd etiam nemo conuerſorum in alterutrum hoſtiliter moueretur, impeditæ ſunt treugæ. quia videlicet rex Angliæ violare nolebat conſuetudines, & leges Pictauiæ, vel aliarum terrarum ſuarum, in quibus conſuetum erat ab antiquo, vt magnates cauſas proprias inuicem gladijs allegarent. Et ſic imperfecto negotio ab inuicem ſeparati ſunt omnes, qui colloquium illud cœperant, & ex illo die prædicti reges inimiciores facti ſunt, & acriùs inter ſe alter aduerſus alterum congreſſus eſt in rapinis, & iniquis combuſtionibus. Rex quidem Franciæ venit ad ciuitatem Ebroicarum, & eam penitus ſubuertit, & eccleſias deſtruxit, non parcens ætati, vel ſexui: & reliquias ſanctorum inde aſportauit. Hæc autem fecit eò, quòd ciues Ebroicenſes, relicto eo, reuerſi fuerant ad fidem, & ſeruitium domini ſui regis Angliæ. Cùm autem rex Franciæ, deſtructa ciuitate Ebroicenſi, inde recederet, & ad villam, quæ dicitur Freteual veniret; rex Angliæ ad inſidias ei parandas venit Vendomiam. Et quia locus ille non erat clauſus muro, nec ad defendendum aptus, fecit rex tendere extra villam tentoria ſua: & in eis ita ſecurus, ac ſi eſſet clauſus muro, expectabat mandatum regis Franciæ: qui mandauit ei, quòd die illo viſitaret illum in manu hoſtili. Cuius mandatum rex Angliæ lætus ſuſcipiens, renunciauit illi, quòd ipſe expectaret eum: & niſi veniſſet, ipſe viſitaret eum in craſtino mane. Quod cùm rex Franciæ audiſſet, non viſitauit regem Angliæ illo die. Mane autem facto rex Angliæ fecit exercitum ſuum armari; & proceſſit, vt cum exercitu regis Franciæ congrederetur. Quo audito rex Franciæ, & exercitus eius fugit ante faciem regis Angliæ ſubſequentis. In fuga autem illa multi de exercitu regis Franciæ interfecti ſunt, & multi capti. Captus eſt etiam regis Franciæ theſaurus magnus, & capella regia, & chartæ vniuerſorum hominum regis Angliæ, qui ſe dederant regi Franciæ, & Comiti *Iohanni*, contra eum. In fuga verò illa rex Franciæ declinauit ſe à turba, & intrauit quandam eccleſiam, vt Miſſam audiret, longè à recta via. Rex verò Angliæ, neſciens quòd rex Franciæ ſe abſconderet, ibat adhuc ſpirans minarum, & cædis in homines regis Franciæ, & quærebat eum, vt morti traderet, vel viuum caperet; & dictum eſt ei à quodam Flandrenſi, quòd rex Franciæ iam longè proceſſerat; & ita rex Angliæ deceptus proceſſit in equo velociſſimo modicùm vltrà fines Franciæ, & Normanniæ; & deficiente ei equo illo, *Marcades* princeps Braibancenorum tradidit illi alium equum: & ſic rex Angliæ, non inuento rege Franciæ, redijt Vendomiam, cum præda magna hominum, & equorũ, & pecunia magna. Deinde perrexit rex in Pictauiam, ad debellandum *Gaufri-*

dum

al. euaginationem

dum de Rancune, & vicecomitem de Engolismo, qui dederant se regi Franciæ, & Comiti *Iohanni* contra eum, & ipse expugnauit eos. Vnde & ipse in hac forma scripsit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, venerabili in Christo patri* Huberto *eadem gratia Cantuariensi Archiepiscopo, totius Angliæ Primati, salutem. Sciatis, quòd nos Dei gratiâ, qui in omnibus rectum considerat, Tailburgum, & Marciliacum, & omnia castella, & totam terram* Gaufridi *de Rancona cepimus; & ciuitatem Engolismi, & castellum nouum, & Munciniacum, & la Chese, & omnia alia castella, & totam terram Comitis Engolismi, cum omni integritate cepimus: ciuitatem autem Engolismi, & Burgum in vna vesperata cepimus; in terris verò, quas in partibus illis cepimus, benè vsque ad trecentos milites, & quadraginta millia armatorum cepimus. Teste meipso apud Engolismum vicesimo secundo die Iulij.* Interim familiares regis Franciæ, & familiares regis Angliæ, ex consensu vtriusque regis conuenerunt inter Vernolium, et Tilers, ad colloquium, ad tractandum de treugis inter illos, et conuenit inter eos, sicut inferiùs notatum est.

Literæ *Drogonis*, & *Anselmi* de treugis factis inter reges *Franciæ & Angliæ*.

D*Rogo* de Merloto Constabularius Franciæ, et *Anselmus* beati *Martini* Turonis decanus, et *Vrsio* domini regis Franciæ Camerarius, omnibus ad quos literæ præsentes peruenerint, salutem. Noueritis, quòd nos de mandato domini nostri *Philippi* regis Franciæ iurauimus, et fidem manu legati dedimus, quòd dominus noster rex Franciæ treugas, sicut inferiùs scriptæ sunt, et conuentiones treugarum obseruabit. Treugæ autem in hunc modum datæ sunt. Dominus noster rex Franciæ, intuitu Dei, ad preces Cardinalis, et Abbatis Cistertiensis concedit regi Angliæ et suis treugas: et concedit, quòd firmare possit, si firmare voluerit, Nouum burgum, et Driencurt, et Concas, et Britollium. Aliæ munitiones, quæ dirutæ sunt per guerram per regem Franciæ, aut per suos, non firmabuntur in his treugis, nisi eas contigerit firmari per pacem, quæ fiet inter regem Franciæ, et regem Angliæ. Rex Franciæ et sui erunt de omnibus in ea tenatura, in qua erant die, qua treugæ datæ fuerunt. De valle Rodoli in hunc modum erit. rex Franciæ tenens erit de valle Rodoli, sicut erat priùs: scilicet, de ipso Rodoleo, et de ipsa tota villa cum ecclesijs: et de Louers, et de Aquigener, & de Laire, & de alijs vsque ad Haiam Malherbe, & vsque ad pontem Archiæ. De Haia verò Malherbe, & de vltra, & de Ponte Archiæ, & de vltra, erit tenens rex Angliæ. De omnibus* fortellescis, & de quibus rex Franciæ est saisitus die treugarum, sic erit: quòd rex Franciæ eas infra treugas poterit infortiare, vel diruere, vel comburere si voluerit, & de tota terra, quam tenet, voluntatem suam facere. Et rex Angliæ similiter illas* forcelleses, de quibus est tenens die treugarum, poterit infortiare, vel diruere, vel comburere: sed rex Angliæ de dirutis fortellescis per regem Franciæ, aut per suos nullam poterit firmare, nisi illas quatuor, quæ superiùs dictæ sunt. Prætereà rex Franciæ ponit in treuga sua omnes illos, qui meliùs erant homines sui ante guerram, quàm regis Angliæ. Prætereà illos, qui fuerunt homines regis Angliæ, quos infrà nominabimus: videlicet, Archas, & Driencurt, sicut inde est tenens ipse, & suæ gentes: Comitatum Augi, sicut inde est tenens ipse, & gentes suæ. Mortuum mare, & terram, vnde *Willielmus* de Chahou est tenens: terram Comitis Boloniæ, de qua erat ipse tenens die, qua treugæ datæ fuerunt: *Hugonem* de Gornaco & Albamarle, & officium de Bauueu, & terram suam, sicut inde est tenens: Nouum mercatum & terram, sicut *Willielmus* de Garland, & sui inde sunt tenentes: Gisortium, & Vogesin Normanniæ, sicut rex Franciæ, & sui inde sunt tenentes: Vernonem & Gallonem, & terram, sicut rex Franciæ, & sui sunt tenentes: Pasciacum & terram, sicut rex, & sui sunt tenentes. Ilers & terram sicut rex, & sui inde sunt tenentes. Marcelliacum & terram, sicut

al. forcelescis

al. fortelesas

rex

rex et ſui inde ſunt tenentes: Loiam et terram, ſicut rex, et ſui inde ſunt tenentes: Nouancurt,& terram ſicut rex,& Comes *Robertus*,& ſui ſunt tenentes: Thiellerias,& terram, ſicut rex, & *Geruaſius*, & ſui ſunt tenentes: **Neuelonem*, & ſuos homines; & fractam vallem & terram ſuam,ſicut inde ſunt tenentes. Comitem Brutiæ,& homines ſuos,& terram ſuam,ſi quam habet,vnde ſit tenens. Comitem Engoliſmi, & homines ſuos,& terram ſuam,& feodum ſuum, ſicut inde eſt tenens: *Iohannem* de Ruuereio, et *Baldewinum* de Aquini, & Comitem Mellenti, & terram ſuam,ſicut inde eſt tenens: et tam prædictas terras, quàm homines qui in eis ſunt.& treugæ durabunt ab inſtanti feſto omnium ſanctorum in vnum annum. Ideò autem rex Franciæ omnes prædictos nominauit,quia vult quòd rex Angliæ illos magnos homines, quos voluerit in treugam eſſe, nominet infra quindenam ſupradictæ treugæ; quoniam ſi poſt quindenam à die ſupradictæ treugæ vellet nominare, rex Franciæ illos non reciperet; & ſi ſe cognouerint coadiutores regis Angliæ in treuga erunt. Muniti autem coadiutores in facta treuga erunt vtrinque. Rex autem Franciæ duos elegit dictatores, & rex Angliæ ſimiliter duos: quorum arbitrio, vel maioris partis, ſi alter regum aduerſus alterum, vel aliquis hominum ſuorum inter ſe interciperet, emendatio hinc inde fieret infra quadraginta dies. Iſti autem dictatores iurabunt ſuper ſancta euangelia, quòd nec amore, nec odio, nec timore, nec pretio omittent, quin bona fide arbitrentur. Si autem contigerit interceptionem fieri vltra Ligerim verſus Bituricam,dictatores conuenient inter Exodunum & caſtellum *Rodulphi*, propter emendationem faciendam. Arbitri de terra,in qua interceptio facta fuerit, ſummonebunt alios dictatores; & ipſi bona fide audita ſummonitione, conuenient per conuenientes dietas ad alterutrum locorum dictorum, & ſi interceptio fieret citra Ligerim verſus Normanniam, dictatores conuenient inter Vernolium, & Tilerias propter emendationem faciendam. Si autem contentio eſſet inter dictatores, Legatus magiſter melior bona fide ſub periculo animæ ſuæ inde veritatem inquireret, & ſuper illum, qui interceptionem, & delictum emendare non vellet, omni appellatione remota, excommunicationis ſententiam promulgaret, & terram ſuam interdicto ſupponeret. Si autem malefactor eſſet de terra regis Franciæ, rex Franciæ iuuaret bona fide ad hoc emendandum ſine ſuo mittendo: & rex Angliæ ſimiliter faceret de ſuis hominibus bona fide. Si rex Franciæ contra regem Angliæ, aut rex Angliæ contra regem Franciæ interciperet, Cardinalis terram interdiceret intercipientis, ſi interceptionem nollet emendare ad arbitrium dictatorum, aut maioris partis. *Richardus* rex Angliæ, & ſui erant in ea tenatura, *citta Ligerim verſus Normanniam, in qua erant die, qua treugæ captæ fuerunt; & vltra Ligerim erunt in ea tenatura, in qua erant die, qua ipſe & ſui poterunt ſcire per legales dietas treugas eſſe datas. Et rex Angliæ mittit omnes illos in treuga ſua, qui meliùs erant homines ſui, quàm regis Franciæ ante treugam. De priſonis ita erit vtrobique, quòd illi priſones, quos rex Franciæ habet, hoſtigabuntur per ſecuritatem, quam obtulerint, ſi prædicto regi placuerit; ſi autem non placet, dictatores ſui ſub adiuratione ſacramenti ſui dicent, quæ ſecuritas facienda eſſet ad hoc, quòd rex Franciæ ſecurus eſſet, quòd priſo reueniret in priſonam regis Franciæ quindecim diebus ante terminum, ſi viuus eſſet priſo: & de priſonibus regis Angliæ erit ſimiliter per ſuos dictatores. Hæc autem omnia bona fide ſeruanda ambo reges iurabunt, & affidabunt in manu Cardinalis, & literas ſuas patentes inde facient de treugis, & conuentionibus prædictis ſeruandis. Nobiſcum autem treugas iurauit, & affidauit, ex parte regis Franciæ *Geruaſius* de Caſtello tenendas: iurabunt etiam illi, quos rex Angliæ requiret, tam clerici, quàm laici arbitrio dictatorum. Ad hoc ſciatis, quòd nos, qui iurauimus hanc treugarum conuentionem, ſuper hoc habuimus regis Franciæ literas patentes de ratihabitione: videlicet, quòd quicquid de treugis ſeruandis ordinaremus, ratum haberet, et firmum. Et nos, vt omnia prædicta firma ſint, et ſtabilia, vniuerſa prædicta ſigillis noſtris roborauimus. Actum inter Vernolium, et Thilers, anno incarnati verbi, milleſimo, centeſimo, nonageſimo quarto, viceſima tertia die Iulij. Poſt tranſfretationem autem regis, cùm *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus domum rediret, *Hugo Bardulfus* petijt ab eo Comitatum Northumbriæ, et Nouum caſtellum ſupra Tinam, et caſtellum de Bamburc,

al. Neuolem

al, contra

Bamburc, sicut idem episcopus promiserat regi, se traditurum. Sed Episcopus id facere distulit, quia nuncius suus, per quem ipse obtulerat regi duo millia marcarum argenti pro Comitatu illo cum supradictis castellis sibi retinendo, nondum redierat. Qui cùm rediret, attulit secum literas regis, per quas rex mandauit *Hugoni Bardulfo,* quòd, si prædictus Dunelmensis episcopus fecisset eum securum de illis duobus marcarum millibus reddendis, traderet prædicto episcopo prænominatum Comitatum cum castellis. Cùm igitur literæ regis traderentur *Hugoni Bardulfo,* respondit ipse *Hugoni* episcopo Dunelmensi, dicens: Si vultis vt ego præceptum regis faciam, tradite mihi castella, & Comitatum, & ego retradam ea vobis, sicut rex præcepit; si feceritis me securum de illis duobus marcarum millibus habendis ad opus regis: cui episcopus Dunelmensis respondit: Non est opus, vt ego vobis ea tradam ad retradendum mihi, quia ego habeo illa, & teneo. His auditis, *Hugo Bardulfus* statim mandauit domino regi responsum episcopi; vnde rex iratus præcepit episcopum Dunelmensem dissaisiri de castellis & de Comitatu supradictis, & vt duo millia marcarum ab eo exigerentur: præcepit etiam rex in furore iræ suæ, vt ipse Dunelmensis episcopus dissaisiretur de manerio de Sanberthe cum feodis militum, & Wappentacco, quæ idem rex beato *Cuthberto,* & ecclesiæ Dunelmensi, & præfato episcopo, & successoribus eius, dederat in puram, & perpetuam eleemosynam, & charta sua confirmauerat, sicut superiùs notatum est. & factum est ita. Interim conquerentibus Canonicis Eboracensis ecclesiæ Cantuariensi Archiepiscopo, regis iusticiario, de iniurijs, quas Eboracensis Archiepiscopus eis faciebat; Cantuariensis Archiepiscopus, authoritate regia, qua fungebatur, misit Eboracum Comitem *Rogerum Bigot,* & *Willielmum* de Warenna, & *Willielmum* de Stuteuilla, & *Hugonem Bardulfum,* & *Willielmum Brumere,* & *Gaufridum* **Habet,* & *Willielmum* filium *Richardi* clericum, ad audiendam controuersiam inter Archiepiscopum Eboracensem, & Canonicos suos, &, secundum quod ius dictauerit, terminandam. Qui cùm venirent, & audirent appellationes Canonicorum, & responsum Archiepiscopi, & suorum, præceperunt homines Archiepiscopi, qui calumniati fuerant de robberia capi, & incarcerari. Et quãuis Archiepiscopus opera eorum warrantizaret, non tamen potuit eos Archiepiscopus plegiare. Deinde summonuerunt Archiepiscopum, vt veniret iudicio pariturus, & quia noluit dissaisiauerunt eum de omnibus manerijs suis, excepto vno solo manerio de Ripun, in quo Archiepiscopus se receperat. Deinde fecerunt Canonicos introduci in stallos suos, de quibus Archiepiscopus eos dissaisierat. Et sic recedentes statuerunt *Willielmum* de Stuteuilla, & *Gaufridum Haget* custodes in Eboracensi siria super Archiepiscopum, & super vicecomitatum suum. Paulò pòst in mense Septembris missi sunt ex parte regis per singulos Comitatus Angliæ iusticiarij errantes, & secundum subscriptorũ formam capitulorum processerunt in iusticijs exequendis.

* *al. Haget*

Forma procedendi in placitis coronæ regis.

IN primis eligendi sunt quatuor milites de toto Comitatu, qui per sacramentum suum eligant duos legales milites de quolibet Hundredo, vel Wapentacco, & illi duo eligant super sacramentum suum, 10. milites de singulis Hundredis, vel Wapentaccis, vel si milites defuerint, legales, & liberos homines, ita quòd illi 12. in simul respondeant de omnibus capitulis de toto Hundredo, vel Wapentacco.

Capitula placitorum coronæ regis.

DE placitis coronæ nouis, & veteribus, & omnibus, quæ nondum sunt finita coram iusticiarijs domini regis. Item de omnibus recognitionibus, & omnibus placitis, quæ summonita sunt coram iusticiarijs per breue regis, vel capitalis iusticiæ, vel à capitali curia regis coram eis missa. Item de eschaetis, quæ sunt, & quæ fuerunt, postquam rex arripuit iter versus terram Ierusalem, & quæ fuerunt tunc in manu regis, & iterum sunt modò in manu eius, vel non, & de omnibus eschaetis domini regis, si a manu sua sunt remotæ, quomodo, & per quem, & in cuius manus deuenerunt, & qua-

liter, et quis exitus inde habuerit, et quos, et quid valuerint,et quid modò valeant; & si aliqua exchaeta sit,quæ ad dominum regem pertineat, quæ in manu eius non sit. Item de ecclesijs,quæ sunt de donatione domini regis. Item de custodijs puerorum, quæ ad dominum regem pertinent. Item de maritagijs puellarum, vel viduarum, quæ ad dominum regem pertinent. Item de malefactoribus, & eorum receptoribus & eis consentientibus. Item de falsonarijs. Item de interfectoribus Iudæorum, qui sint; & de vadijs Iudæorum interfectorum, & catallis, & terris, & debitis,& chartis, & quis ea habuerit, & quis quantum eis debuerit, & quæ vadia habuerint, & quis ea teneat, & quantùm valeant, & quis exitus inde habuerit, & quos: & omnia vadia, & debita Iudæorum interfectorum capiantur in manu regis; & qui ad occisionem Iudæorum fuerunt, & non fecerunt finem cum domino rege, vel iusticiarijs suis, capiantur, & non deliberentur nisi per dominum regem, vel iusticiarios suos. Item de omnibus auxilijs datis ad redemptionem domini regis, quis quantum promiserit, & quantum reddiderit, & quantum à retro sit. Item de fautoribus Comitis *Iohannis*, qui finem cum domino rege fecerunt, & qui non. Item de catallis Comitis *Iohannis*, vel fautorum eius, quæ ad vsum domini regis non sunt conuersa, & quantum vicecomites receperunt, vel bailliui sui, & quis aliquid contra antiquas consuetudines regni dederit. Item de omnibus terris Comitis *Iohannis*, de Dominicis, & Wardis, & exchaetis, & de donis suis, & qua de causa data sunt ei illa dona, & omnia dona Comitis *Iohannis* capiantur in manu domini regis, præterquam illa, quæ per regem confirmata sunt. Item de debitis & finibus, quæ debentur Comiti *Iohanni*, & qua de causa; & omnia exigantur ad opus domini regis. Item de fœneratoribus, & eorum catallis, qui mortui sunt. Item de vinis venditis contra assisam, & de falsis mensuris tam vini, quàm aliarum rerum. Item de cruciatis mortuis ante iter suum arreptum versus Ierusalem, & quis eorum catalla habuerit, & quæ, & quanta. Item de magnis assisis, quæ sunt de centum solidatis terræ, & infra. Item de defaltis. Præterea in quolibet Comitatu eligantur tres milites,& vnus clericus custodes placitorum coronæ,& nullus vicecomes sit iusticiarius in vicecomitatu suo,nec in Comitatu,quem tenuerit post primam coronationem domini regis. Præterea tailleantur omnes ciuitates, & Burgi, & Dominica domini regis: iusticiarij verò nominati vnà cum bailliuis *Willielmi* de sanctæ *Mariæ* ecclesia, & *Gaufridi* filij *Petri*, & *Willielmi* de Chimelli, & *Willielmi Bruere*, & *Hugonis Bardulfi*, & vicecomitis Locorum summoneri faciant milites in Comitatu in rotulo nominatos; vt ad diem & locum, quem eis scire facient, veniant, & coram eis iurare faciant illos, quòd legale posse suum ponent ad Wardas, & exchaetas domini regis instaurandas, & ad appretiandas ad commodum domini regis, nec alicuius odio, fauore, vel gratia illud omittent; & quòd prædicti milites nominati super sacramentum suum eligent duodecim legales milites, vel liberos, & legales homines, si milites ad hoc inuenti non fuerint per diuersas partes singulorum Comitatuum in itinere prædictorum iusticiariorum, sicut expedire viderint; qui similiter iurent, quòd ad Wardas, & exchaetas de partibus illis instaurandas, & appretiandas, & affirmandas suum legale posse, & consilium, & auxilium apponent ad commodum regis, vt prædictum est; & prædicti iurati supra sacramentum suum eligent de liberioribus hominibus exchaetarum, & wardarum quot, & quales nouerint esse sibi necessarios, ad prædicta domini regis negotia, sicut meliùs fieri potest ad commodum domini regis, exequenda. Et sciendum est, quòd prædictæ Wardæ, et exchaetæ instaurabuntur de exitibus ex eis prouenientibus,vsque ad festum *Michaelis*. Item de exitibus eiusdem termini, et si * hi non sufficiunt,supplebitur deficiens de Telonio domini regis,ita quòd illi,qui tenebunt Wardas, et exchaetas illas ad firmam, respondebunt inde a festo sancti *Michaelis*,& deinceps tanquam de stauratis. dominus autem rex illis, qui wardas illas & exchaetas ad firmam tenebunt, eas vsque ad terminum suum de anno in annum warrantizabit; ita quòd licèt dominus rex aliquam illarum alicui dedisset, firmarius firmam suam tenebit, vsque ad finem anni per firmam ei reddendam,cui rex eam dederit, quam dominus rex inde perceperit. Iusticia verò exchaetæ, quam dederit, remaneat domino regi, nisi dominus rex illud nominatim dederit.

al. hac

derit. firmarius verò cùm firmam ſuam dimiſerit, inſtauramentum ſuum, & omnia ſua, quæ in firmis poſuerit vltra inſtauramentum regis liberè, & ſine diminutione habebit, & inde habebunt literas domini archiepiſcopi patentes, continentes tenorem chartæ domini regis ſuper hoc factæ. inquiretur item diligentiſſimè quantus ſit aſſiſis redditus per ſingula maneria in demenio, & quantum valeant omnia alia in prædictis manerijs aſſiſa, & quot ſunt carucæ, & quantum ſingulæ valeant non æſtimantes eas ad pretium 20. ſolidorũ tantùm: ſed ſecundũ quod terra fuerit vel bona, vel mala, creſcat, vel decreſcat pretium. illi verò qui firmas ſuſcipient, firmas ſuas inſtaurabunt, vt prædictum eſt, ſecundum pretium ſupradictum de exitibus exchaetarum, & wardarum. inquiratur item de quot bobus, & auerijs ſingulæ carucæ valeant inſtaurari, & quot, & quantum inſtauramentum ſingula maneria poſſit ſuſtinere. & tunc apertè, & diſtinctè in ſcriptum redigantur. erit autem pretium bouis 4. ſolidi, & vaccæ ſimiliter, & aueri ſimiliter, & ouis criſpæ 10. denarij, et ouis lanæ groſſioris 6. denarij, & ſuis 12. denarij, & verris 12. denarij, & cùm firmarij firmas ſuas dimiſerint de prædicto pretio reſpondebunt, vel de animalibus pacabilibus in optione firmariorum; & cùm omnia prædicta inſtaurata fuerint, & appretiata, omnia inbreuientur apertè, & diſtinctè, & deferantur ad ſcaccarium. excipiuntur autem de hac aſſiſa epiſcopatus, & abbatiæ, & terræ baronum, qui proximi ſunt ætati. inquiratur etiam per ſacramentum prædictorum de omnibus wardis, & exchaetis, quæ non ſunt in manu domini regis, & capiantur in manu domini regis, & de illis fiat, ſicut de alijs exchaetis, & wardis.

☞ Capitula de Iudæis.

OMnia debita, & vadia Iudæorum inbreuientur, terræ, domus, redditus, & poſſeſſiones. Iudæus verò, qui aliquid horum celauerit, ſit in forisfactura domini regis de corpore ſuo, & concelamento, & de omnibus poſſeſſionibus ſuis, & omnibus catallis ſuis, nec vnquam concelamentum Iudæo recuperare licebit. Item prouideantur 6. vel 7. loca, in quibus facient præſtita ſua, & prouideantur 2. legales Chriſtiani & 2. legales Iudæi & 2. legales ſcriptores, & coram illis, & clericis *Willielmi* de ſanctæ *Mariæ* eccleſia, & *Willielmi* de Chimilli fiant præſtita, & chartæ præſtitorum fiant in modum chirographi. Et altera pars remaneat Iudæo ſigillata ſigillo illius, cui pecunia traditur; et altera pars remaneat in arca communi, in qua ſunt tres ſerruræ: vnde duo Chriſtiani habeant vnam clauem, et 2. Iudæi vnam, et clerici *Willielmi* de ſanctæ *Mariæ* eccleſia, et magiſtri *Willielmi* de Chimilli habeant tertiam; et præterea tria ſigilla, et qui claues habuerint ſigilla apponent; clerici autem prædictorum *Willielmi*, et *Willielmi* habeant rotulum de tranſcriptis omnium chartarũ, & ſicut chartæ mutabuntur, mutetur & rotulus: de ſingulis chartis dentur 3. denarij, medietas a Iudęo, & medietas ab eo, cui pecunia creditur. vnde duo ſcriptores habeant 2. denarios, & cuſtos rotuli tertium, & de cætero nullum fiet pręſtitum, nulla Iudæis fiet ſolutio, nulla fiet chartarum mutatio, niſi coram prædictis vel maiori parte, ſi omnes intereſſe nequiuerint. & prædicti 2. Chriſtiani habeant vnum rotulum de recepta Iudæorum ſolutionis eis de cætero faciendæ, & 2. Iudæi vnum; & cuſtos rotuli vnum. Item quilibet Iudæus iurabit ſuper rotulum ſuum, quòd omnia debita ſua, & vadia, & redditus, & omnes res, & poſſeſſiones ſuas inbreuiari faciet, & quòd nihil celabit, vt prædictum eſt. & ſi ſcire poterit, quòd aliquis aliquid celauerit, illud iuſtitijs ad eos miſſis ſecretò reuelabit, & quòd falſonarios chartarum, & retonſores denariorum, vbi eos ſcient, detegent, & monſtrabunt, et de falſis chartis ſimiliter. præterea inquiſitio, quæ quærenda erat de pricis et cenſerijs omnium bailliuorum domini regis tam iuſticiarum, quàm vicecomitum, et conſtabulariorum et foreſtariorum, et eorum ſeruientium poſt coronationem domini regis *Richardi* primam, & quare priſæ illæ captæ fuerunt, & per quem, & de omnibus catallis, donis, et promiſſis factis occaſione ſaiſinæ factæ de terris Comitis *Iohannis*, & fautorum ſuorum, et quis ea receperit, & quæ, et quantam dilationem ceperit per mandatum *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſcopi, tunc temporis capitalis iuſticiarij regis. Interim *Richardus* rex Angliȩ peractis negotijs ſuis in Pictauia pro voluntate ſua redijt in Andegauiam, et redemit omnes bailliuos ſuos, id eſt, ad redemptionem coegit. Similiter

militer fecit in Cenomannia. Deinde veniens in Normanniam moleſtè tulit quicquid factum fuerat de ſupradictis treugis, & imputans Cancellario ſuo hoc per eum fuiſſe factum, abſtulit ab eo ſigillum ſuum, & fecit ſibi nouum ſigillum fieri, & mandauit per ſingulas terras ſuas, quòd nihil ratum foret, quod fuerat per vetus ſigillum ſuum; tum quia Cancellarius ille operatus fuerat inde minùs diſcretè, quàm eſſet neceſſe; tum quia ſigillum illud perditum erat, quando *Rogerus* malus catulus vicecancellarius ſuus ſubuerſus erat in mari ante inſulam de Cipro.& præcepit rex, quòd omnes, qui chartas habebant, venirent ad nouum ſigillum ſuum ad chartas ſuas renouandas. preterea rex ſtatuit tornimenta fieri in Anglia, & charta ſua confirmauit. ita quòd quicunq; torniare vellet, daret ei pecuniam ſecundum formam ſubſcriptam: videlicet, Comes daret pro licentia torniandi 20. marcas argenti, & barones 10. marcas argenti, & miles terram habens, 4. marcas argenti, & miles non habens terram 2. marcas argenti. & præcepit rex ne aliquis miles accederet ad loca torniamentorum, niſi priùs tradidiſſet ei memoratam pecuniam. Chartam autem huius conceſſionis tradidit rex *Willielmo* Comiti Salesburienſi cuſtodiendam. Sed & *Hubertus Walterus* ſummus Iuſtitiarius regis conſtituit *Theobaldum Walteri* fratrem ſuum, huius pecuniæ collectorem. Eodem anno *Rogerus* filius *Tancredi* regis Siciliæ, quem pater ſuus coronari fecerat in regem Siciliæ, qui etiam filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani in vxorem duxerat, obijt; quo defuncto *Tancredus* rex fecit *Willielmum* filium ſuum fratrem prædicti regis *Rogeri* in regem Siciliæ coronari, & paulò pòſt prædictus *Tancredus* obijt; quo audito *Henricus* Romanorum imperator magno congregato exercitu intrauit Apuliam in principio menſis Auguſti, & eam ſibi ſubiugauit; & 15. diebus ante feſtum ſancti *Michaelis* cepit Salernum per vim. & quia Salernitani proditioſè egerant aduerſus eum, vt ſupradictum eſt, tradentes *Conſtantiam* imperatricem in manu regis *Tancredi*, in vindictam illius proditionis omnes illius ciuitatis potentiores, aut morti tradidit, aut in exilium damnatos relegauit, & vxores, & filios eorum expoſuit exercitui. & inuenit in turre maiori magnum theſaurum valentem 200. millia vnciarum auri; & exercitus eius factus eſt diues ex ſpolijs Salernitanorum. deinde perrexit imperator ad ciuitatem Melſe, quæ ſtatim reddita eſt ei; & dum ipſe ibi moram fecit, redditæ ſunt ei omnes ciuitates Apuliæ; ex quibus ipſe tres ſubuertit, ſcilicet Salernum, & Spinchole, & Policor. Deinde ante feſtum omnium Sanctorum venit in Siciliam vſque Meſſanam ciuitatem cum tanta gloria, & honore, quòd non eſt auditum, quòd aliquis vnquam antea glorioſiùs, vel honorificentiùs terram illam intraret. & ipſe honorificè ibi ſuſceptus eſt ab archiepiſcopis, & epiſcopis, & Comitibus, & baronibus regni Siciliæ: & recedens inde perrexit Panormum. Quò cùm veniſſet, regina Siciliæ quondam vxor *Tancredi* regis, & *Richardus* de Therne frater eius tradiderunt ei palatium regis Siciliæ, & *Willielmum* regem filium regis *Tancredi*, & vxorem *Rogeri* regis filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani, & theſaurum auri, et argenti inæſtimabilem, quem reges Siciliæ theſaurizauerant ſibi. Deinde traditæ ſunt ei omnes ciuitates, et munitiones regni Siciliæ: et *Margaritus* Admiralis tradidit ei caſtrum de portu Panormi; et imperator dedit ei ducatum de Duraz et principatum de Tarenta, et principatum maris. venerunt etiam ad prædictum Romanorum imperatorem omnes Pagani, et Iudæi, qui erant in regno Siciliæ, et ſatisfacientes illi remanſerunt in regno, vnuſquiſque in locum ſuum ſub ea conditione, qua ante fuerat. Deinde imperator fecit ſe, et *Conſtantiam* imperatricem vxorem ſuam coronari in ciuitate Panormi, præſentibus, et conſentientibus archiepiſcopis, et epiſcopis, et principibus regni. Deinde imperator fecit effodi a terra corpora *Tancredi* regis, et *Rogeri* filij eius regis, et ſpoliauit eos coronis, et ſceptris, et cæteris regalibus ornamentis; dicens, quòd ipſi non erant de iure reges, imo regni inuaſores, et violenti detentores. Deinde imperator dedit *Philippo* fratri ſuo duci de Suaue præfatam filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani in vxorem, et *VVillielmum* regem filium *Tancredi* regis excæcauit, et ementulauit. Eodem anno ciues Romani elegerunt 56. ſenatores, et conſtituerunt eos ſupra ſe. priùs enim habebant vnum ſolum ſenatorem, qui cognominatus erat *Benedictus*, carus homo, qui regnauit ſuper eos duobus annis, et deinde habuerunt alium ſenatorem, qui vocatus eſt *Iohannes Capuche*, qui ſimiliter regnauit ſuper eos alijs duobus annis: in quorum temporibus

poribus meliùs regebatur Roma, quàm nunc temporibus 56. senatorum. Eodem anno *Suerus* princeps Norweiæ contra prohibitionem domini papæ fecit se coronari in regem Norwegiæ, quo audito *Eustachius* archiepiscopus de Nidros maluit exulare, quàm interesse illius coronationi; abijt, & prædictus *Suerus* filius *Siwardi*, quondam regis Norweiæ, præcepit, vt omnes episcopi Norweiæ conuenissent apud Berges in festo apostolorum *Petri* & *Pauli* ad coronandum eum. erat autem inter eos quidam episcopus de Wie, qui vocabatur *Nicholaus*. hic dicebat, quòd ipse interesse noluit illius coronationi propter absentiam archiepiscopi sui: quo audito *Swerus* fecit episcopum illum comprehendi, & in mari supra monticulum ligari, ita quòd vnda maris fluens ferè intrauit in os eius; & sic episcopus ille perterritus assensum præbuit voluntati *Sweri Birchebain*, & coronauit eum, & in regem consecrauit apud Berges in festo apostolorum *Petri*, & *Pauli*, præsentibus, & consentientibus *Martino* de Berges & *Airico* de Stauangre, & *Thore* de Burgunde, & *Absolom* episcopis. Eodem die cùm idem *Swerus* rex, & sacerdos pranderet more regio cum episcopis, & principibus regni, fecit amputari caput *Siwardi* filij *Adestani* quondam regis Norweiæ, & coram se & conuiuantibus fecit caput illud deferri. Est autem notandum, quòd iste *Swerus Birkebain* 15. reges in 15. naualibus prælijs deuicit, & interfecit cum omni sequela eorum, antequam ipse coronam regni potuisset adipisci, quorum nomina hæc sunt: *Magnus* rex, *Borgher* rex, *Siwardus* rex, *Ordus* rex, *Guthron* rex, *Iohannes Cuuelung* rex, *Belue* rex, *Zether* rex, & alij sex, & iste *Siwardus* filius *Adestani*. Est etiam sciendum, quòd consuetudo regni Norweiæ est vsq; in hodiernum diem, quòd omnis, qui alicuius regis Norweiæ dignoscitur esse filius, licèt sit spurius, & de ancilla genitus, tantum sibi ius vendicat in regnum Norweiæ, quantum filius regis coniugati, & de libera genitus. & ideo fiunt inter eos prælia indesinenter, donec vnus illorum vincatur, & interficiatur. Eodem anno paulo ante festum sancti *Michaelis* venerunt Eboracum *Hamo* præcentor Eboracensis ecclesiæ, & *Gaufridus* de Muschamp archidiaconus de **Cliueland**, & magister *VVillielmus Testard* archidiaconus de **Notingham**, qui Romam profecti fuerant cum magistro *Simone* Apuliensi, & cum *Radulfo* archidiacono de Westrichinge, propter iniurias, quas *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus illis, & concanonicis suis fecerat, qui eos, & omnes illis communicantes excommunicauerat, & ecclesias eorum interdixerat super appellationem ad summum pontificem factam. Et attulerunt secum literas absolutionis tam de excommunicatione, quàm de interdicto; & literas de restitutione ablatorum, quarum executionem faciendam *Hugo* Dunelmensis episcopus ex mandato *Celestini* papæ suscipiens Eboracum venit: & in die sancti *Michaelis* celebrauit Missam in matrice ecclesia; denuntians clero, & populo sententiam, quam *Gaufridus* archiepiscopus Eboracensis in Canonicos suos & eis communicantes dederat, nullam fuisse. *Rodulphus* verò archidiaconus de Westriching in redeundo a Roma obijt: cuius archidiaconatum *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus dedit primùm *Petro* fratri suo, deinde *Petro* de Dinant. præfatus verò archiepiscopus facta appellatione contra canonicos suos, & eorum adquisita, transfretauit de Anglia in Normanniam ad *Richardum* regem Angliæ fratrem suum, & ab eo literas in hac forma impetrauit.

Epistola *Richardi* regis Angliæ de reconciliatione *Eboracensis archiepiscopi.*

RIchardus Dei gratia rex Angliæ, Dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ *VVillielmo* de sanctæ *Mariæ* ecclesia & *Hugoni Bardulfo* dilectis, & fidelibus suis salutem. Notum facimus vobis, quòd *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus frater noster venit ad nos, & præter illas 1000. marcas, quas reddidit in Anglia, fecit nobis voluntatem nostram de alijs 1000. marcis: ipse autem, vt nobis per quendam innotuit; libenter si posset, antè de debito suo satisfecisset, & molestè diu tulit, quòd tam diu distulit. Inde est, quòd eum in gratiam, & protectionem nostram recepimus, & beneuolentiam nostram ei plenariè concessimus. nos autem nuntium nostrum mittimus in Angliam cum nuntio suo, vt videat qualiter de residuis 1000. marcis nobis satisfecerit. promisit enim nobis, vt inde nobis satisfaciet, quàm citiùs poterit. vnde vobis

bis mandamus, vt ei terras ſuas, & omnia ſua integra reſtitui faciatis ſine dilatione. quod autem de redditibus ſuis, vel de rebus ſuis venditum fuerit nomine huius debiti, quod inde habuimus rationabili computo computari faciatis in reſiduo debiti ſui; & ſi aliquid inde venditum fuerit minùs iuſto pretio, quàm debuerat, vel amore, vel odio alicuius, id faciatis emendari ab illis, qui hoc fecerunt, & archiepiſcopo in debito ſuo computari: homines autem eius captos vel retentos tam clericos, quàm laicos ſecundum conſuetudinem Angliæ faciatis ſine dilatione replegiari, & deliberari. non patiamini autem quòd laica poteſtas eum diſturbet, quin eccleſiaſticam cenſuram per totum archiepiſcopatum ſuum poſſit exercere, ſicut de ratione debet. diſtringatis etiam homines de Beuerlaco, quòd damna ab eis illata ei reſtituant, & ei faciant, quod ei facere debent, & quæ facere conſueuerunt anteceſſoribus ſuis. Teſte meipſo tertio die Nouembris apud Mamerz. Item prædictus archiepiſcopus Eboracenſis impetrauit alias literas a domino rege in hac forma.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, Dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ,* Willielmo *de ſanctæ* Mariæ *eccleſia, &* Hugoni Bardulfo *ſalutem. Sciatis quòd didicimus, quòd in morte patris noſtri ſine præcepto ſuo, & conſcientia, habuerunt literas de ſigillo ſuo* Gaufridus *de Muſcamp de habendo archidiaconatu de* **Cliueland**, *&* Willielmus *de* **Stigandebi**, *& magiſter* Erardus *de præbendis habendis in eccleſia Eboracenſi, quæ tunc vacabat, & erat in manu noſtra; & ideo præcipimus, quòd præfatos ab archidiaconatu, & præbendis dictis ſine mora deſſaiſietis repetentes ab eis quicquid ex inde perceperunt, poſtquam illos redditus ita fraudulenter, & per ſurreptionem ſunt adepti. Teſte meipſo tertio die Nouembris apud Mamerz.* Proh pudor!

Turpe eſt doctori, cùm culpa redarguit ipſum.

Idem enim archiepiſcopus dum adhuc eſſet Cancellarius regis patris ſui, ſigillum illud in cuſtodia habuit: per quod præfatus archidiaconatus, & præbendæ illæ datæ fuerant prænominatis perſonis. Eodem anno *Iohannes* Beleſmeius archiepiſcopus de Liuns ſupra Rodanum depoſuit ſe de archiepiſcopatu, & contentus redditibus 100. librarum Eſterlingorum pertinentibus ad archiepiſcopatum de Liuns in domo Clareualenſi vitam immaculatam Deo, & hominibus placentem vſq; ad conſummationem vitæ ſuæ duxit. Eodem anno cùm *Limpoldus* dux Auſtriæ adhuc permaneret in ſententia excommunicationis, quam dominus papa in eum tulerat propter captionem *Richardi* regis Angliæ, nec pœniteret, flagellauit dominus terram ſuam in hunc modum. In primis quidem incenſæ ſunt omnes ciuitates terræ ſuæ, nec alicui nota fuit cauſa incendij. Secundò ex inundatione Danubij fluuij ſubmerſa eſt quædam terra adiacens, in qua decem millia hominum, vel eò amplius perierunt. Tertio cùm in media æſtate ſoleat, & debeat omnis terra viuere, tota terra eius tunc temporis contra ſolitum, & debitum curſum exaruit. Quartò cùm ſemina frugum deberent in herbam proceſſiſſe, in vermes conuerſa ſunt. Quintò nobiliores terræ ſuæ mortalitate percuſſi ſunt; & quamuis tot, & tantis flagellaſſet Dominus terram ſuam plagis, noluit tamen pœnitere; ſed induratum eſt cor eius, adeò quòd ipſe iurauit, quòd omnes obſides regis Angliæ, quos ipſe habebat, capitalem ſubirent ſententiam, niſi in proximo perficerentur ei à rege Angliæ omnes conuentiones, quas cum illo fecerat. vnde factum eſt, quòd *Baldewinus* de Betun, qui vnus erat ex illis, qui dati fuerant duci Auſtriæ pro redemptione regis Angliæ obſides, ex communi obſidum conſilio miſſus eſt ad regem Angliæ ad indicandum ei ducis propoſitum; qui cùm veniſſet, miſertus illorum rex, tradidit ei rex ſororem *Arthuri* ducis Brittannię, & filiam imperatoris Cypri ad ducendum eas vſque ad ducem Auſtriæ, ſororem ſcilicet *Arthuri*, ad maritandam filio ducis Auſtriæ, & filiam imperatoris de Cypro tradendam in manu ducis Auſtriæ quietam.

Anno gratiæ milleſimo, centeſimo, nonageſimo, quinto, qui erat annus ſextus regni *Richardi* regis Angliæ, idē rex *Richardus* fuit in Normannia apud Rothomagum die natiuitatis dominicæ, quæ die dominica euenit, ſollicitus prouidere ſibi neceſſaria in pecunia, & hominibus adquirendis contra *Philippum* regem Franciæ. treuga enim, quæ inter eos ſtatuta fuerat duratura vſq; ad feſtum omnium ſanctorum, minimè tenebatur, quia homines vtriúſq; regni rapinas faciebant iniquas. Eodem anno die natalis Domini

mini *Henricus* Romanorum imperator fuit in Sicilia apud Panormum coronatus corona regni Siciliæ. Eodem anno die sancti *Stephani* protomartyris infra natale Domini, cùm induratum esset cor *Limpoldi* ducis Austriæ, nec propter prædictas plagas, quas Dominus fecit terræ suæ, adhuc posset emolliri, flagellauit Dominus corpus suum in hunc modum; conuocatis maioribus terræ suæ ad celebrandum festum natalis Domini, dum idem dux die beati *Stephani* exiret, vt cum militibus suis luderet, cecidit equus suus super eum, & confregit pedem eius: adeò quòd ossa hinc inde confracta per mediam cutem exeuntia ad latitudinem palmæ exteriùs comparuerunt; & accedentes medici, quæ credebant ei expedire, pedi illius apposuerunt. In crastino pes eius denigratus inuentus est, & in eum statum conuersus, quòd oportuit eum, assentientibus medicis, obtruncari: quod cùm ipse fieri postularet, non est inuentus, qui voluntati eius acquiesceret. non enim ausus est aliquis, vel potuit pro dolore in dominum suum manum imponere. Tandem filium, & hæredem suum conuenit rogans, & præcipiens, quòd pedem suum amputando dolori suo finem imponeret: quod cùm nec ipse facere vellet, accito Camerario suo, & ad hoc coacto, dux ipse dolarium manu propria tibiæ apposuit, & ipse Camerarius malleo vibrato vix trina percussione pedem obtruncauit: medici verò, appositis medicaminibus, cùm eum in crastino visitarent, non inuenerunt in eo spem vitæ. Dux igitur desperatus archiepiscopos, & episcopos, & terræ suæ magnates, qui solemnijs illis intererant, conuocari fecit, & cùm petijt absolui a sententia, quam dominus papa in eum tulerat pro iniurijs, quas ipse regi Angliæ fecerat, responsum est ei ab vniuerso clero, quòd nullatenus absolueretur, nisi iurando caueret, quòd super memoratis iniurijs iudicio ecclesiæ staret, & nisi alij maiores de ducatu suo idem cum eo iurarent; & si de eo humanitùs contingeret, quo minùs iudicium ecclesiasticum per eum procederet, ipsi omnibus modis procurarent, quòd sanctæ ecclesiæ satisfieret; qui absolutus, mediante iudicio omnes obsides regis Angliæ, quos habuit, liberari præcepit, & pecuniam sibi debitam regi Angliæ remisit; quo facto cùm ipse decederet, & hæres ipsius cum quibusdam magnatibus resisteret, quò minùs prædicta fierent, clerus eiusdem ducis corpus nullo modo sepeliri permisit: immo per 8. dies detentum est super terram corpus illius, donec omnes obsides regis Angliæ liberarentur; quorum quidam in Angliam venientes narrauerunt hæc omnia, sicut ea, quæ viderant, & audierant. qui etiam asserebant, quòd in recessu suo exposita ijs erant & oblata 4. millia marcarum & amplius, reportanda de pecunia regis Angliæ recepta: quæ propter viarum pericula nullatenus ausi fuerant recipere. Hæc omnia fecit Deus, vt superbos contereret, & vt potentiam suam mortalibus manifestaret; & cùm iniurias sibi, & suis illatas digna prosequitur vltione, illud non propter nos tantùm, sed etiam propter se credamus aduenisse. nec nobis iactanter ascribamus, quod ex sola benignitate sua operatus est Dominus. Interim cùm *Baldwinus* de Betun appropinquasset terram prædicti ducis Austriæ, & audisset mortem illius, non processit vlteriùs, sed ad regem Angliæ redijt, & reduxit præfatas puellas, & tradidit eas regi. Eodem anno *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus dedit *Philippo* regi Franciæ 1000. libras Andegauensis monetæ pro redemptione terrarum suarum, quas idem rex Franciæ per gwerram suam occupauerat. eodem tempore *Robertus* Comes Leicestriæ obtulit *Philippo* regi Franciæ pro redemptione sua 1000. libras Esterlingorum, & clamare ei quietum in perpetuum ab ipso, & hæredibus suis castellum de Pasci cum omnibus pertinentijs suis, & perquirere ei inde confirmationem domini papæ, & confirmationem regis Angliæ. sed quia nondum finis erat Gwerræ inter ipsum, & regem Angliæ, in respectum posuit ea, quæ Comes Leicestriæ obtulerat ei. Eodem anno mense Ianuarij die Dominica proxima post octauas Epiphaniæ venêrunt Eboracum *Hugo* Lincolniensis episcopus, & magister *Winemerus* archidiaconus de Northamptun, & *Hugo* Prior de ponte sacro; quibus dominus papa *Celestinus* commiserat inquisitionem faciendam de excessibus *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi, in quibus accusabatur a canonicis suis Eboracensibus coram domino papa, & cardinalibus: & processerunt secundum domini papæ mandatum, quod ipsi susceperunt in hac forma.

Epistola

Epiſtola *Celeſtini* papæ ad inquiſitionem faciendam *de exceßibus Eboracenſis archiepiſcopi.*

Celeſtinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri Lincolnienſi epiſcopo,& dilectis filijs archidiaconis de **Northamptun**, & Priori de Ponte ſancto ſalutem. Mediator Dei, & hominum Dominus *Ieſus Chriſtus*, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur,totius eccleſiæ diſciplinæ caput,& magiſterium ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ voluit reſeruari, & omnes alias ipſius ordinationi & correctioni ſubeſſe: ita quòd conceſſa ei ſpecialiter plenitudine poteſtatis, eius etiam * ſit cæterarum exceſſus corrigere, & quod laudibiliter agitur authoritate apoſtolici culminis approbare. vnde nos (quia ad eius regimen diuina ſumus diſpoſitione aſſumpti) ea volumus fratres & coepiſcopos noſtros cautela & diſcretione diligere, ne videamur affectum & familiaritatem eorum ,vocationis noſtræ officio anteferre; præſertim cùm habeat ſuos fines dilectio,qua quiſque tenetur ad hominem,non ad hominis errorem diligendum. ſanè ad audientiam noſtram ex perſonarum, & capituli Eboracenſis eccleſiæ inſinuatione peruenit,& id ipſum dilectorum filiorum noſtrorum *Roberti* Eboracenſis, & *Rogeri* de Selebi, & aliorum II. abbatum præmonaſterij ordinis teſtimonia manifeſtè declarare videntur, quòd venerabilis frater noſter *Gaufridus* Eboracenſis archiepiſcopus ſacramenta iniuncti ſibi officij vilipendens, venatione, aucupio, & alijs militaribus curis inutiliter occupatus, ordinationi clericorum, eccleſiarum dedicationibus, aut ſynodis celebrandis nec manum,nec operam poſt ſui promotionem adhibuit;nec abbatem aliquem benedixit, licèt tam contra clericos, quàm abbates ad maledicendum, & excommunicandum linguam conſueuerit iuxta motum proprium indiſcretè relaxare: libertates eccleſiæ ſuæ ac conſuetudines approbatas euacuat & ſubuertit; appellationes, quæ ſolent eſſe ad remedium oppreſſorum, ad Romanæ ſedis iniuriam reduxit in contemptum; plures pro eo, quòd ad nos appellationes emiſerant, vinculis fecit carceralibus vehementer aſtringi; perſonas eccleſiæ ſuæ poſt appellationem ad nos factam, honoribus & beneficijs ſpoliauit: quoſdam canonicorum,appellatione contempta, excommunicationi ſubiecit; priuilegia Romanorum pontificum in eius præſentia omninò authoritate fruſtrantur; & qui fortè aliàs tutus eſſet in oſtenſione priuilegij noſtri, optati coram eo beneficium præſidij demeretur. Cùm contingit aliquem ad ſubtractam ſibi eccleſiam vt poſſeſſionem per iudices delegatos authoritate noſtra, reſtitui: eum per quem debuerat iudicium executioni mandari, ſtatim ſentiet inimicum. Plures enim taliter reſtitutos deſtituit, & eccleſias per miniſtros ſuos violenter aggrediens fores eccleſiarum fregiſſe, & eos proponitur per violentiam expuliſſe. Quam plures etiam reatum periurij fecit perniciosè incurrere, ipſos ab obedientia, quam archidiaconis ſuis canonicè ſeruandam iuramento promiſerant,quadam neceſſitatis violentia retrahendo. Præterea maiorem eccleſiam cum multitudine armatorum aggrediens fores capituli per violentiam confringi, & aſportari fecit, & bona canonicorum,& aliorum plurium,qui res ſuas tam in eccleſia quàm in theſauraria depoſuerant, fecit per violentiam detineri: pro quibus omnibus Eboracenſe capitulum ad noſtram audientiam appellauit. comperimus etiam ex teſtimonio prædictorum, quòd eccleſijs quandóq; vacantibus, præſentatas ſibi ab his,ad quos præſentatio pertinet, perſonas idoneas non admittit: ſed eas aut pueris aut minùs honeſtis perſonis aſſignat, vſus pariter præſentantis, & inſtituentis officio; aut facit eas ex ſola voluntate vacare, vt earum fructus ipſius vſibus applicentur, & quod ſuſtentationi alicuius clerici honeſti debebatur, ſibi non metuit retinere. Adiecerunt etiam, quòd cùm ſpiritualia dona gratis debeant, & ſine prauitate diſtribui, frequenter cùm donat eccleſiam, aut eam ſcindit per partes contra ſtatuta eccleſiæ canonica, aut in ea nouam, & indebitam retinet penſionem, & quamplures excommunicatos, vel ſuſpenſos non niſi pecunia interueniente, abſoluit. religioſi verò viri, & honeſti in conſpectu eius deſpecti, & contemptibiles fiunt; viles & ſuſpectæ perſonæ de facili familiaritatem eius, & gratiam aſſequuntur. vnde ſi ſic viuitur & in talibus fuerit conuerſatio ſua,timendum eſt, ne gregi ſibi commiſſo potiùs ſit lapis offenſionis, & ſcandali petra,quàm eruditionis exemplum, vel contra ſpirituales nequitias ſolatium, aut tutela. Quia igitur, quæ præmiſſa

al, proprium

præmiſſa ſunt, ſollicitudinem inquiſitionis expoſcunt, diſcretioni veſtræ, de qua plenè confidimus, inquiſitionem horum duximus committendam, per apoſtolica ſcripta præcipiendo mandantes, quatenus ad Eboracenſem eccleſiā accedatis, & conuocatis abbatibus, & Prioribus, & alijs eccleſiaſticis perſonis Eboracenſis diœceſis, diligentiùs inquiratis, vtrùm Eboracenſem eccleſiam, & prouinciam tam inutiliter, & pernicioſè tractauit; & ſi ſuper præmiſſis legitimi accuſatores apparuerint, audiatis quæ contra præfatum archiepiſcopum duxerint proponenda; & eis diligenter auditis, & cognitis, atteſtationes ſub ſigillis veſtris incluſas nobis tranſmittere procuretis, aſſignantes partibus terminum competentem, quô ſufficienter inſtructæ ad apoſtolicam ſedem accedant, quod canonicum eſt, ibi, dante domino, recepturæ. ſi verò accuſatores defecerint, & fama publica fuerit contra ipſum, ei purgationem cum tribus epiſcopis, & totidem abbatibus authoritate noſtra, ſublato appellationis obſtaculo, indicatis. in qua ſi fortè defecerit, ipſum ab archiepiſcopali officio, & adminiſtratione ſuſpenſum apoſtolico conſpectui faciatis præſentari, vt authore Domino ibi pleniùs doceatur, qualiter eum, & ſibi conſimiles in domo Dei oporteat miniſtrare. Si verò idem archiepiſcopus aliquid contra eos duxerit proponendum, illud nihilominus audiatis, & ad nos ſub ſigillis veſtris tranſmittatis incluſum; vt ſuper his, quod canonicum fuerit, ſtatuatur. Sanè ſi dictus archiepiſcopus in eluſionem mandati noſtri, antequam citatio veſtra ad eum perueniat, appellationem interpoſuerit, vel iter arripuerit ad ſedem apoſtolicam veniendi, vos ei terminum trium menſium ſtatuatis; infra quem ſe debeat in propria perſona noſtro conſpectui præſentare. Quod ſi non fecerit, vos eum ex tunc ab omni pontificali officio, & archiepiſcopatus adminiſtratione denuntietis, authoritate noſtra, remota appellatione, ſuſpenſum. Quòd ſi omnes his exequendis intereſſe nequiueritis, duo veſtrûm nihilominus ea exequantur. Datum Romæ apud ſanctum *Petrum* ſexto Idus Iunij, pontificatus noſtri anno quarto.

Harum igitur authoritate literarum prædictus Lincolnienſis epiſcopus, & collegæ ſui venerunt Eboracum ad inquiſitionem illam faciendam; & congregatis coram eis in Cathedrali eccleſia abbatibus, & Prioribus, & eccleſiaſticis perſonis Eboracenſis diœceſis proceſſerunt ſecundum formam apoſtolici mandati diligenter inquirentes de vniuerſis capitulis, quæ continebantur in ſcripto illo. & multi abbates, & Priores, & aliæ honeſtæ perſonæ conſtanter accuſabant præfatum archiepiſcopum in vniuerſis prædictis capitulis, præſentibus clericis, & familiaribus eiuſdem archiepiſcopi excuſantibus eum, in quantum poterant, & dicentibus, quòd ipſe ante illorum citationem prædictus archiepiſcopus appellauerat, & iter veniendi ad ſummum pontificem arripuerat; quibus auditis, prædictus Lincolnienſis epiſcopus, & collegæ ſui diligenter audientes accuſationes aduerſariorum Eboracenſis archiepiſcopi, & ſcripto eas commendantes ſub ſigillorum ſuorum teſtimonio incluſas procurauerunt tranſmittere ſummo pontifici, aſſignantes archiepiſcopo Eboracenſi ſpatium trium menſium ex præcepto ſummi pontificis; & ex proprio beneficio ſuperaddiderunt ei ſpatium 6. hebdomadarum, infra quod ſe debeat in propria perſona apoſtolico præſentare conſpectui; adiungentes quòd ſi ipſe hoc non fecerit, ſciret ſe ex tunc ab omni pontificali officio, & archiepiſcopatus adminiſtratione authoritate apoſtolica ſuſpenſum. & ipſi aſſignauerunt aduerſarijs archiepiſcopi terminum in capite Calendarum Iunij, quo ſufficienter inſtructi ad Apoſtolicam ſedem accedere debeant, ibi, dante Domino, quod canonicum fuerit accepturi. Conſtituti igitur prædicti aduerſarij archiepiſcopi Romæ in præſentia domini papæ ad terminum eis præfixum, inſtanter accuſabant ſuum archiepiſcopum; ſed archiepiſcopus ad terminum illum non venit, tum propter regis prohibitionem, tum propter aeris corruptionem, quæ tunc temporis Romæ eſt. Clerici verò eius eodem tempore in curia Romana conſiſtentes, & has cauſas abſentiæ ſuæ prætendentes impetrauerunt, vt quicquid contra archiepiſcopum poſt appellationem medio tempore factum fuerat, in irritum reuocaretur. & dominus papa præfixit ei terminum veniendi Romam infra octauas ſancti *Martini* proximò ſequentis. Sed quia nec tunc in curia Romana per ſe, vel per ſufficientem reſponſalem comparuit: ad Natale Domini proximò ſequens ab omni adminiſtratione epiſcopali ſuſpenſus fuit. In ſupradicta verò congregatione abbatum facta apud

Eboracum contra archiepiſcopum, obijt *Rogerus* abbas de Selebi, & apud Selebi ſepultus eſt: cui ſucceſſit *Richardus* Prior eiuſdem domus dono regis *Richardi*, qui benedictionem ſuam recepit ab *Huberto Walter* Cantuarienſi archiepiſcopo, tunc temporis totius Angliæ legato. Eodem anno dum rex Angliæ moram faceret apud Chinum in Andegauia, acceſſerunt ad curiam regis quidam Accini numero 15. Et cùm vellent ad regem Angliæ accedere, vt eum interficerent, quidam illorum capti ſunt, & retenti, dicentes, quòd rex Franciæ eos miſerat ad regem Angliæ interficiendum; ſed rex Angliæ diſſimulans regem Franciæ hoc velle, diſtulit iudicium facere de illis, donec ſocij illorum comprehenderentur. Eodem anno menſe Februarij cùm magiſter *Simon* Apulienſis Eboracenſis eccleſiæ decanus rediret a tranſmarinis partibus, cum plenitudine gratiæ regis, & eius confirmatione ſuper decanatu Eboracenſis eccleſiæ, & cùm appropinquaret Eboracenſi ciuitati, exierunt ei obuiàm clerus, & populus ciuitatis in multitudine magna; inter quos erant quidam familiares *Gaufridi* archiepiſcopi, videlicet magiſter *Iohannes Otui*, & *Willielmus* de Bona villa, & duo alij, & prohibuerunt eidem decano ex parte domini papæ, & Eboracenſis archiepiſcopi, ne ipſe tanquam decanus accederet ad matricem eccleſiam, donec controuerſia, quæ vertebatur inter archiepiſcopum & illum de decanatu illo, terminaretur fine debito per Romanum pontificem: & ſuper hoc appellauerunt ad dominum papam. Et quia præfatus decanus a propoſito ſuo deſiſtere noluit, ipſi iniecerunt in eum manus violentas; ſed ſtatim ipſi propter violentiam illam excommunicati permiſerunt eum abire; & ipſe procedens peruenit ad matricem eccleſiam; & canonici eccleſiæ receperunt eum cum ſolenni proceſſione, die Dominica proxima ante caput Ieiunij: & in capite Ieiunij venit Eboracum *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus, & ſententiam excommunicationis, quæ data erat in illos, qui manus violentas iniecerunt in decanum, confirmauit, & cùm idem Dunelmenſis epiſcopus inde procederet verſus Londoniam, & veniret Doncaſter, ægrotauit: & vlteriùs procedere non valens delatus eſt per nauem ad villam ſuam de Houedene. Eodem menſe Februarij in terra regis Scottorum obijt *Gregorius* Roſenſis epiſcopus, cui ſucceſſit *Reginaldus* dictus *Macer* monachus de Malros. Dicitur autem, quòd in Cathedrali eccleſia epiſcopatus Roſenſis, quæ dicitur Roſmarein, beatus *Bonefacius* papa, qui fuit quartus a beato *Gregorio*, ſepultus eſt. De quo *Bonefacio* legitur in eccleſiaſticis hiſtorijs, quòd ipſe a *Phoca Cæſare* Romanorum imperatore impetrauit donari eccleſiæ Dei templum Romæ, quod pantheon antea vocabatur; quod & ipſe eliminatis dæmoniorum ſpurcitijs dedicauit in honore beatæ Dei genetricis, & virginis ſemper *Mariæ*, & omnium ſanctorum, ſtatuens illud feſtum celebrari ſingulis annis in capite Calendarum Nouembris. Eodem anno menſe Martij tertia die eiuſdem menſis, feria ſexta, obijt *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus in villa ſua de Houedene, & ſepultus Dunelmi in capitulo monachorum: ſed antequam corpus eius Dunelmum intraret, *Walterus* de Ferlington tradidit *Hugoni Bardulf* caſtellũm Dunelmenſe, & claues caſtelli ſuſpendit ſuper feretrum ſancti *Cuthberti*; ad quas cùm *Rodulfus* de Stauebi capiendas inconſultè irrueret, irruit ſuper eum pauor, & regreſſus ſuſpendit claues ſuper feretrum, vbi priùs erant; ſed antequam ab eccleſia exiret digno Dei iudicio nimia ægritudine flagellatus, paucis pòſt elapſis diebus obijt. Poſtea verò prædictæ claues traditæ ſunt per manum Prioris, & monachorum *Hugoni Bardulfo*, qui iurauit, quòd ipſe fideliter cuſtodiret eas ad honorem beati *Cuthberti*, & regis. Deinde *Henricus* de Ferlingtun tradidit *Hugoni Bardulf* caſtellum de Norham, per præceptum iuſticiarij regis. Interim ad inſtantiam canonicorum Eboraci *Celeſtinus* papa in hac forma ſcripſit *Rogero* de Leiceſter & *Winemero* de Northamptun, archidiaconis Lincolnienſis eccleſiæ.

Epiſtola *Celeſtini* papæ contra *Gaufridum* Ebor. *Archiepiſcopum.*

Celeſtinus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filijs* Haime *decano Lincolniæ, &* Rogero *de Leiceſtrie, &* Winemero *de* Northamptun *archidiaconis in Lincolnienſi diæceſi*

diœcesi constitutis, Salutem, & apostolicam benedictionem. *Exposuerunt nobis dilectissimi filij nostri* Simon *decanus, & capitulum ecclesiæ sancti* Petri *Eboraci, quòd post appellationem ad nos interpositam clerici de capella venerabilis fratris nostri eiusdem ecclesiæ archiepiscopi, & quidam alij eiusdem ciuitatis in Cathedrali ecclesia, in graue præiudicium ipsorum canonicorum intrusi exclusis vicarijs, & clericis eiusdem ecclesiæ, in ea ministrare, & contra approbatam, & antiquam consuetudinem, loca & stalla personarum in choro, & capitulo vsurpantes ordinem ecclesiæ peruertere præsumpserunt. Volentes verò huiusmodi præsumptionibus, prout conuenit, obuiari, discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus, si vera sunt, quæ præmisimus, præsumptores illos, vt ipsi ecclesiæ sancti* Petri, *& canonicis, super his in præsentia vestra debitam satisfactionem exhibeant per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis. Damna etiam, quæ per eosdem clericos prædicto capitulo constitit irrogata, sicut iustum fuerit, resarciri faciatis: quòd si omnes his exequendis interesse nequiueritis, duo vestrûm ea nihilominus exequantur. Datum Romæ apud sanctum* Petrum *secundo Calendas Iunij, pontificatus nostri anno quarto.*

Harum igitur authoritate literarum prædictus Lincolniensis decanus, & collegæ sui statuerunt partibus terminum, & locum, primò apud **Torkelie**, deinde apud **Auecastre**, vbi in præsentia eorum Priorum, & canonicorum Eboracensis ecclesiæ probauerunt damna, quæ habuerunt per archiepiscopum Eboracensem, & per præsumptores illos, ad valentiam mille marcarum argenti. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ remisit *Iohanni* fratri suo omnem iram & maleuolentiam suam, & reddidit ei Comitatum de Moretonia, & honorem de Eia, & Comitatum de Glouceſtria, cum omni integritate eorum, exceptis castellis; & pro omnibus alijs Comitatibus, & terris suis dedit ei rex per annum 8000. librarum Andegauensis monetæ. Eodem anno appropinquante cœna Domini, cùm *Iohannes* episcopus Candidæ Casæ suffraganeus & officialis *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi appropinquasset Eboraco, vt ibi in cœna Domini more solito chrisma, & oleum consecraret, decanus, & personæ Eboracensis ecclesiæ noluerunt eum recipere. Vnde factum est, quòd ipse ad **Suelle** accessit, & ibi in cœna Domini chrisma, & oleum consecrauit, & tradidit ea officialibus archiepiscopi ad distribuendum per ecclesias archiepiscopatus. Dicitur etiam, quòd *Gaufridus* de Muschamp, archidiaconus de **Cliueland** recepit chrisma, & oleum; sed statim proiecit ea in sterquilinio. Cæteri autem canonici ecclesiæ sancti *Petri* noluerunt inde recipere; sed miserunt ad *Hugonem* Lincolniensem episcopum, vt ab eo reciperent oleum, & chrisma; sed fraudati sunt a desiderio suo. *Petrus* autem archidiaconus Lincolniensis frater *Gaufridi* archiepiscopi, prohibuit episcopo, ne illis oleum & chrisma daret, & super hoc ad Romanum pontificem appellauit. Eodem anno rex remisit iram, & maleuolentiam suam *Hugoni* Couentrensi episcopo, & reddidit ei episcopatum suum pro 5000. marcis argenti, quas ei dedit; sed *Robertus* frater eiusdem episcopi obijt in captione domini regis apud Doroberniam. Similiter dominus rex remisit *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo fratri suo iram, & maleuolentiam suam, & recepit eum in osculo pacis; vnde idem archiepiscopus supra modum elatus, regem ipsum opprobrijs ita exasperauit, quòd ipse præcepit illum dissaisiri de archiepiscopatu suo, & de vicecomitatu Eboraci: O vtinam legisset archiepiscopus ille commonitionem sapientis, qui ait: *Ignem gladio ne confodias.* & Dominus informans nos ad humilitatem per os Apostoli, ait: *Serui subditi estote in omni timore dominis vestris;* non tantùm dico sapientibus, & modestis, sed etiam dyscolis: *Subditi estote regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum.* & *Ecce naues cùm magnæ sint, & a ventis validis minentur, circumferuntur tamen a modico gubernaculo, vbi impetus dirigentis voluerit: ita & lingua modicum membrum est, & magna exaltat. & ecce quàm paruus ignis, quàm magnam syluam incendit;* & certe lingua ignis est, & omnis iniquitas ex lingua ad effectum venit, quæ maculat totum corpus, & inflammat: linguam autem nullus domare potest, nisi sapiens, & circumspectus. Circumcidamus ergo corda nostra: *Ex corde enim incircumciso procedunt fornicationes, adulteria, homicidia, furta, & falsa testimonia, & blasphemia, contentiones, & rixæ, & cætera his similia, quæ coinquinant hominem.* & hæc contra ex mundo corde, &

circumciso

circumciſo exeunt charitas,gaudium,pax, patientia, longanimitas,bonitas,benignitas, manſuetudo,fides,modeſtia,continentia,caſtitas,& alia his ſimilia,quæ animæ fructus ſunt, & eam ad Deum creatorem ſuum perducunt. *ex abundantia enim cordis os loquitur*,ſiue bonum ſiue malum.Eodem anno venit quidam heremita ad regem *Richardum*, & prædicans ei verba ſalutis æternæ dixit:Eſto memor ſubuerſionis Sodomæ,& ab illicitis te abſtine; ſin minùs, veniet ſuper te vltio digna Dei. ſed rex inhians terrenis, & non his, quæ Dei ſunt, non potuit tam citò animum ab illicitis reuocare: niſi datum ei fuiſſet deſuper,vel ſignum videret. Deſpiciebat enim perſonam monentis,non intelligens,quòd quandóq; Dominus reuelat paruulis, quæ a ſapientibus abſconduntur: leproſi etiam nuntiauerunt ſalutem Samariæ,& ſubiugalis Balam dominum ſuum reuocauit a via illicita. Abijt ergo heremita relicto rege,& abſcondit ſe a facie eius. Procedente autem tempore præfatus rex licèt pauperis heremitæ commonitionem reſpueret,tamen ex diuina inſpirante gratia memoritèr aliquam illius commonitionis partem retinuit,fiduciam habens in Domino,quòd ipſe,qui publicanum,& Cananæam reuocauit ad pœnitentiam ſecũdum magnam miſericordiam ſuam,daret ei cor pœnitens. Vnde factum eſt, quòd die Martis in hebdomada Paſchæ viſitauit eum Dominus in virga ferrea,non vt contereret,ſed vt flagellatum in ſua reciperet. flagellauit enim eum Dominus ægritudine magna in die illa, adeò quòd ipſe conuocatis coram ſe viris religioſis vitæ ſuæ fœditatem confiteri non erubuit, & accepta pœnitentia mulierem ſuam,quam a multo tempore non cognouerat,recepit: & abiecto concubitu illicito,adhæſit vxori ſuæ, & facti ſunt duo in carne vna,& dedit ei Dominus ſanitatem tam corporis, quàm animæ. O fœlicem filium, quem pater cœleſtis in hac peregrinatione flagellat ad caſtigationem, & non ad mortem! corripit enim pater filium nunc blandis, nunc aſperis, vt ſic,vel ſic reuocet eum ad bene faciendum. & ſic examinat in fornace iuſtitię Dominus aurum ſuum; ſic probat in aduerſitatibus ſanctum ſuum,vt eum prouehat ad coronam. verè magna, & inenarrabilia ſunt opera Domini,& miſerationes eius ſuper omnia opera eius. rex enim iſte,cuius caput ſupergreſſę erant iniquitates ſuę, a *Chriſto* adoptatur in filium, & a prauitate ſua ad Dominum conuerſus recipitur in filium. Deus enim in cuius manu corda regum ſunt,& quocũq; voluerit,vertit ea; cordi regis inſtillauit, quòd ipſe tam citò vitam, & conuerſationem ſuam mutauit in bonũ. ipſe enim manè conſurgens quotidie,primùm quęrebat regnum Dei,& iuſtitiam eius, & ab eccleſia non diſcedebat, donec more eccleſiaſtico omne diuinum perageretur officium. glorioſum ſiquidem eſt in principe quotidianos actus ſuos & ab eo incipere, & finire in eo, qui eſt principium ſine principio, & iudicat fines terræ. Præterea idem rex memor verbi illius,quo dicitur, *Beatus, qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus*: fecit quotidie paſcere pauperes multos, tam in curia ſua, quàm in ciuitatibus,& villis ſuis,quos quotidie numero augebat,ſecundum quod opus fuerat. fames enim magna erat in terra illa,& confluebant ad eum pauperes, vt alerentur. exemplo ſiquidem talium confirmatur fides,ſpes erigitur, nutritur charitas,deprimitur ſuperbia, humilitas cuſtoditur,augetur deuotio, & benè operandi deſideriũ excitatur. Præterea idem rex fecit fieri calices aureos,& argenteos multos: quos ipſe eccleſijs diſtribuit,a quibus calices ſui abſtracti erant ad redemptionem illius. *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Non enim imputandum eſt regi, quòd calices illi in redemptione ſua dati fuerant, ſed illis magis imputandum eſt, qui conſilium illud dederunt ei, quia praua conſilia bonos corrumpunt mores, & in euangelio legitur, Maius peccatum habent,qui tradiderunt me tibi. Eodem anno *Celeſtinus* papa ad petitionem *Richardi* regis Angliæ conſtituit *Hubertum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, totius Angliæ legatum. Vnde idem papa ſcripſit illi in hac forma.

Epiſtola *Celeſtini* papæ de legatione *Huberti Cantuarienſis Archiepiſcopi.*

Celeſtinus papa epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri *Huberto* Cantuarienſi archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato ſalutẽ, & apoſtolicam benedictionem. Sinceri-

Sinceritas deuotionis, & fidei conſuetæ, quam Anglicana ſemper eccleſia circa ſacroſanctam Romanam eccleſiam conſeruauit; in tua (ſicut benè confidimus) prouidentia, & virtute refloruit, & placidi feruoris accepit acceptabile * incrementum. talis enim ad Romanam eccleſiam tuæ fraternitatis emanauit opinio, quæ in tuæ honeſtatis odore nos recreat; & conſtantiæ, quam habes, vigore confortat; ita vt confidentiam, quam de tua probitate concepimus, in noſtro iam apertiùs opere declaremus. Supplicante itaq; chariſſimo in *Chriſto* filio noſtro *Richardo* illuſtri rege Anglorum, & vniuerſis ſuffraganeis Cantuarienſis eccleſiæ, vt Anglicana eccleſia legatum apoſtolicæ ſedis pro ſuis, & regni profectibus obtineret; tum pro deuotione, quam ad Cantuarienſem eccleſiam pro meritis illius glorioſi martyris habemus; tum pro tuæ probitatis, & honeſtatis intuitu eorum precibus aſſenſum præſtitimus, & fauorem, maximè quia multùm credimus eccleſiæ, & regni vtilitatibus expedire, ſi talem in miniſterio ſupradicto regio illa recipiat: qualem prædicti regis, & eorum inſtantia de conuerſationis merito, & fidei deuotione commendat. ideóq; nos ad honorem Dei, & Cantuarienſis eccleſiæ ſalutem, & pacem per totum regnum Angliæ (non obſtante exceptione vel priuilegio venerabili fratri noſtro *Gaufrido* Eboracenſi archiepiſcopo, aut eccleſiæ ſuę, vel alij facto) officium tibi legationis concedimus, per apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus illam cum fraternæ obedientiæ humilitate ſuſcipias, & ſecundum datam tibi cælitùs facultatem ad emendandum ea, quæ neceſſe eſt emendari, & ad ſtatuenda, quæ fuerint ſtatuenda, debitæ diligentiæ manum authoritate ipſius legationis apponas; ita nimirum in omnibus reuerentiam matris tuæ Romanæ eccleſiæ prompta deuotione cuſtodiens, vt de profectu miniſterij, quod tibi læta committit, tuis etiam facias operibus lætiorem. Datum Lateran. 15. Calen. Aprilis, pontificatus noſtri anno quarto. Præterea *Celeſtinus* papa prædictus ſcripſit in hac forma *Gaufrido* Eboracenſi archiepiſcopo, & vniuerſis epiſcopis, & abbatibus, & Prioribus, & alijs eccleſiarum prælatis per regnum Angliæ conſtitutis.

* al. ſacramentum

Cæleſtinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus in *Chriſto* Ebor. archiepiſc. & vniuerſis epiſcopis, & dilectis filijs, abbatibus, & Prioribus, & alijs eccleſiarū prælatis per regnum Angliæ conſtitutis ſalutem, & apoſtolicam benedictionē. Diuinæ ſapientiæ inſcrutabilis altitudo ſacroſanctam eccleſiam in huius mundi latitudine ſtabiliuit, & ita regimen, & gubernationē in ipſius inimitabili prouiſione eſſe voluit, ut ad eam ſalubriter gubernandam plures aſſumerentur in partem ſollicitudinis, quamuis pro vnitatis eccleſiaſticæ firmamento Romana eccleſia acceperit plenitudinem poteſtatis. voluit enim, vt ſecundum quod eccleſiam alloquitur in propheta, pro patribus eius filij naſcerentur, qui ſuper omnem terram principes conſtituti virtutum meritis & verbo doctrinæ rudes ad fidem prouectos ad iuſtitiam erudirent. Vnde ſacroſancta Romana eccleſia, cui Dominus ſuper cęteras contulit eccleſiæ magiſtratum, pium ad alias materna prouiſione reſpectum prouidit ab initio, & laudabili hactenus conſuetudine cuſtodiuit, vt de diuerſis mundi partibus ad earum miniſterium implendum viros prudentes aſſumeret: quorum authoritas, & doctrina ſub Romani pontificis moderamine conſtituta, quod ipſe non poterat, procul diſtantibus eccleſijs miniſtraret. Vnde nos qui licet inſufficientibus meritis in ſublimi ſumus eiuſdem ſpecula conſtituti, patrum noſtrorum veſtigijs inhærentes, ita intendimus cum Dei adiutorio iniunctum nobis miniſterium circa proximas eccleſias gerere, vt his, a quibus etiam poſitione diſtamus, opportuna debeat prouidentia non deeſſe. Specialiter autem ad præſens Anglicanam eccleſiam paternæ conſiderationis acie intuentes ad ſalutem ipſius, & ſpecialis in *Chriſto* profectus communi conſilio fratrum noſtrorum decernimus, vt venerabilis frater noſter *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, de cuius meritis, & virtute, ſapientia, pariter & doctrina eccleſia vniuerſalis congaudet, miniſterio legationis accepto, vices noſtras ad honorem eccleſiæ, & totius regni ſalutem, & pacem per totum regnum Angliæ (non obſtante exceptione vel priuilegio tibi aut eccleſiæ tuæ, frater archiepiſcope, vel alij facto) liberè exequatur. Præſentium itaq; authoritate vniuerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus eidem tanquam apoſtolicæ ſedis legato reuerentiam exhibeatis debitam & honorem; atq; eius ſalubria monita & mandata recipiatis humiliter, & ſeruetis, quę authoritate legationis,

qua fungitur secundum dominum, duxerit statuenda, firmiter obseruantes. Datum Lateran. 15. Cal. Aprilis pontificatus nostri anno 4.

Harum igitur authoritate literarum prædictus Cantuariensis archiepiscopus apostolicæ sedis legatus misit Eboracum *Petrum* Priorem de **Bincham** in **Norfolc**, & magistrum *Geruasium* cum literis domini papæ, & suis ad canonicos Eboraci, & ad officiales Eboracensis archiepiscopi, mandans eis, se illuc ex authoritate legationis suæ in proximo venturum ad emendandum ea, quæ * sunt emendanda, & ad statuendum ea quæ secundum dominum fuerint statuenda; & præcepit eis, vt ipsi conuocato clero exhiberent ei tanquam apostolicæ sedis legato reuerentiam debitam, & honorem; adiungens se iam sententiam excommunicationis dedisse in omnes, qui in hac parte mandato domini papæ contradicerent. & super hoc misit literas suas patentes *Simoni* Eboracensi decano, vt si quos ipse inueniret huic domini papæ mandato rebelles, denuntiaret excommunicatos. Vnde factum est, quòd tam canonici, quàm officiales archiepiscopi Eboracensis responderunt nuntijs legati, quòd eum reciperent tanquam apostolicæ sedis legatum, sed non tanquam archiepiscopum Cantuariensem, nec tanquam primatem. venit igitur legatus ille Eboracum die Dominica festo sancti *Barnabæ* apostoli, & cum solemni processione susceptus est a clero, & introductus in ecclesiam sedis cathedralis, sequenti die lunæ fecit ipse teneri assisas de omnibus placitis coronæ regis, & de noua dissaisina, & de morte antecessorum per ministros suos: ipse verò, & officiales sui tenuerunt placita Christianitatis. In sequenti die feria tertia perrexit legatus ille ad abbatiam sanctæ *Mariæ* Eboraci; & ibi receptus est ab eiusdem ecclesiæ monachis cum solemni processione. Deinde intrauit capitulum monachorum, & conquerentibus monachis, quòd *Robertus* abbas eorum propter debilitatem & corporis sui ægritudinem, domui suæ prodesse non potuit, deposuit eum a cura pastorali, & ab administratione domus reclamantem, & ad summum pontificem appellantem. In sequentibus autem duobus diebus, scilicet feria quarta & feria quinta, congregatis in ecclesia sancti *Petri* Eboraci *Simone* eiusdem ecclesiæ decano, & *Hamone* præcentore, & *Willielmo Testard*, & *Gaufrido* de Muschamp, de **Notingham**, & de **Cliueland** archidiaconis, & *Iohanne* Cancellario, & *Roberto* præposito Beuerlaci, cum quibusdam eiusdem ecclesiæ canonicis, & ferè omnibus abbatibus, & Prioribus, & officialibus, & decanis, & personis ecclesiarum Eboracensis diœcesis, ipse legatus in eminentiore loco cathedratus sedit, & concilium celeberrimum celebrauit: in quo hæc decreta subscripta statuit seruanda.

al. essent

Decreta Eboracensis concilij.

Cum inter cætera ecclesiæ sacramenta hostia salutaris præmineat, tanto impensior circa eam debet existere deuotio sacerdotum, vt cum humilitate conficiatur, cum timore sumatur, cum reuerentia dispensetur; & minister altaris sit certus quòd panis, & vinum, & aqua in sacrificio ponantur, nec sine ministro literato celebretur: prouideatur etiam, vt in pyxide munda & honesta hostia reseruetur, singulisq; Dominicis diebus renouetur. Quoties autem communio exhibenda est infirmis, sacerdos in propria persona hostiam in habitu clericali tanto sacramento conuenienti deferat lumine præcedente, nisi aeris intemperies, vel viarum difficultas, vel alia ratio præpediat; quia secretum Missæ frequenter inuenitur, aut scriptorum falsitate, aut librorum vetustate corruptum, ita vt legi distinctè non possit. Archidiaconorum sollicitudo prouideat, vt in singulis ecclesijs ad verum, & probatum exemplar canon Missæ cum omni diligentia corrigatur. Prohibemus etiam ne sacerdos laico ad pœnitentiam venienti obtentu cupiditatis iniungat, vt Missas faciat celebrari; & illud etiam decreuimus prohibendum, ne sacerdos aliquis pro celebratione Missarum pretio constituto pactum ineat, sed hoc duntaxat, quod offeretur in Missa, recipiat: statuimus ne in baptismate plures, quàm tres suscipiant puerum de sacro fonte; masculum duo mares, & vna mulier; fœminam duæ fœminæ, & vnus mas. vbi autem puer, cuius baptisma ignoratur, reperitur expositus, siue cum sale, siue sine sale reperiatur, baptizetur, cùm non intelligatur iteratum, quod nescitur fuisse collatum. *Decreuimus etiam, vt nō nisi summa, et graui vrgente necessitate diaconus baptizet, vel corpus* Christi *cuiquam eroget, vel pœnitentiam confitenti imponat, vt iuxta paternorum tenorem canonum huic ordini*

sacerdotali

ſacerdotali propriè conuenire decernat antiquitas. Sub eodem tenore conſtitutionis adijcimus, vt quoties ſacerdos ad puerum baptizandum, vel infirmum communicandum inuitatur, moras innectere non præſumat. Cùm in domo orationis, quæ domus Dei nuncupatur, nihil debeat eſſe indecens, nihil inordinatum, præcipimus vt perſonæ, & vicarij eccleſiarum ſtudeant prouidere ſecundum competentes eis penſiones, prout ratio dictitat, & conſuetudo approbata poſtulat, quatenus eccleſiæ, quæ reparatione indigent, reparentur. Item cum ornamentis miniſterio congruis miniſtretur. Item cum calice argenteo, vbi facultas ſuppetit, ſacramentum Euchariſtiæ conficiatur. Huic ordinationi terminum præfiximus ab initio noſtræ legationis in annum. Quòd ſi hæc medio tempore executioni mandata non fuerint, decreuimus, vt ante elapſum terminum de eccleſiarum redditibus diſpoſitio noſtra plenum ſortiatur effectum. Statuimus etiam, vt clerici, qui ab epiſcopo coronam ſuſceperunt, tonſuram habeant, & coronam; quam ſi habere contempſerint, ad hoc beneficiorum, ſi quæ habeant, priuatione cogantur; qui verò beneficia non habent, per Archidiaconum, vel decanos tondeantur inuiti. Præcipimus etiam, vt ſacerdotes non in cappis manicatis incedant, ſed in veſtibus ſuo ordini congruis: vt ſicut cæteris dignitate præeminent, ſic pleniùs, & formam, & exemplum exhibeant honeſtatis. Cùm ſcriptura beatum eſſe eum teſtetur, qui manus ſuas exuit ab omni munere, diligenti ſtudio prouidendum eſt, vt gratis exhibeatur iuſticia, nec pro ea in cauſis eccleſiaſticis facienda, vel adimenda, ſiue acceleranda, vel differenda, quicquam pretij præſumat accipere, vt ei fructum iuſticiæ ſuæ tempore opportuno retribuat iuſtus iudex. Cùm decimæ ſint tributa egentium animarum, & ex præcepto Domini dari debeant; non eſt reddentis eas diminuere. Statuimus itaque, vt de his quæ renouantur per annum, cum omni integritate decimæ debitæ, & conſuetæ conferantur: ita vt inprimis decimæ abſque vlla diminutione eccleſiæ dentur, poſtmodum de nouem partibus mercedes meſſorum, & aliorum ſeruientium pro arbitrio ſoluentis tribuantur. Exigit profeſſio religioſæ ſanctitatis, vt monachi, & canonici regulares, & moniales, religioſe & regulariter conſeruentur. vt ergo eis adimatur opportunitas euagandi, prohibemus ne redditus, quos obedientias vocant, ad firmam teneant; nec iter peregrinationis arripiant, nec extra monaſteria ſine certa & rationabili cauſa, nec abſque ſocietate, cuius certa ſit honeſtas & indubitata, proficiſcantur. De monialibus autem id ſpecialiter adijcimus, vt abſque ſocietate Abbatiſſæ vel Prioriſſæ ambitum monaſterij nõ egrediantur. Adijcimus etiam prohibentes, ne laicus aliquis eccleſiam, vel decimas ad firmam recipiat, ſiue ſolus, ſiue clerico ſociatus. vt calumniatorum improbitas, & temerè iurantium malitia timore cœleſtis iudicij retundatur, præcipimus, vt quilibet ſacerdos de cætero ter in anno ſolenniter accenſis candelis, pulſatiſq; campanis, eos excõmunicet, qui in recognitionibus, aliiſue teſtimonijs ſcienter, & ſponte peierabunt; & eos, qui malitioſè alios facient peierare; eóſq; ſingulis Dominicis diebus excommunicatos denunciet, vt crebra maledictionis iteratio, eos à ſua iniquitate retrahat, quos accuſatio propriæ conſcientiæ non deterret. ſi verò de periurio pœniteant, ad Archiepiſcopum, vel epiſcopum, vel generalem diœceſis confeſſorem abſente Archiepiſcopo, vel epiſcopo tranſmittantur ab eo pœnitentiam ſuſcepturi: in extremis verò laborantibus inſinuanda, non imponenda eſt pœnitentia, eiſque firmiter iniungatur, vt ſi vixerint, Archiepiſcopum vel epiſcopum, vel generalem diœceſis confeſſorem abſente Archiepiſcopo, vel epiſcopo, adeant, vt eis pœnitentia competens imponatur, quia ſermo Domini eſt: Sacerdos meus ſi deliquerit, delinquere faciet populum meum, & ruina populi ſacerdos nequam eſt: *exigit tanti ordinis excellentia, vt à publicis potationibus, & tabernis ſacerdotes abſtineant, & qui voto continentiæ ſunt aſtricti, nequaquam ad actus turpitudinis ſe relaxent. Prohibemus igitur ne focarias habeant in domibus ſuis, nec ad eiectas in noſtræ conſtitutionis fraudem acceſſum in domibus alienis. Si verò in turpitudine ſua perſtiterint, & hoc decani diſſimulantes ad notitiam prælatorum ſuorum non detulerint; ab officio ſuſpendantur: qui verò zelo Dei accenſi prælatis nunciauerint exceſſus eorum, diuinæ benedictionis gratiam conſequantur. Pœna autem eorum, qui publicè focarias tenent, hæc erit: vt tanquam infames ab aliorum accuſatione, & à teſtimonio repellantur: ſi verò nec huius pœnæ metu reſipuerint, ab officio, & beneficio ſe nouerint ſuſpendendos. Suſpectus de crimine per famam communem, vel veriſimilia indicia per decanum loci admoneatur familiariter, ſemel, ſecundò, & tertiò, vt ſe corrigat: quod ſi non fecerit, decanus adiunctis ſibi duobus, vel tribus, penes quos eius fama laborat, eum corripiat: ſi nec ſic videatur corrigi, dicatur eccleſiæ, ſcilicet arguatur in capitulo, vt conuictus, vel confeſſus canonicè puniatur; inficianti, ſi conuinci non poterit, canonica purgatio indicatur: ita quòd numerũ duodenarium non excedat: infra numerum plures, paucioréſue poterunt recipi ſecundum ſtatum*

perſonæ,

personæ, & quantitatem siue qualitatem infamiæ pro arbitrio iudicantis: & statim primo die, quo paratus est is, qui infamia laborat, se purgare, purgatio admittatur, ne metu vexationis ex dilationibus contingentis pecunia extorqueatur. Hoc, & supradicta statuimus salua in omnibus sacrosanctæ Romanæ sedis authoritate & dignitate.

IN concilio autem illo magister *Petrus* de Dinan exigebat sibi fieri plenariam restitutionem de Archidiaconatu de Westring, quem *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus ei dederat, mandans capitulo Eboraci per literas suas, vt eum reciperent, & in stallum mitterent: cui *Simon* decanus, & capitulum Eboracense responderunt, quòd Archiepiscopus non potuit Archidiaconatum illum alicui dare, quia vltra terminum statutum in concilio Lateranensi dare distulit; in quo concilio *Alexander* Papa tertius constituit, quòd cùm præbendas, ecclesias, seu quælibet officia in aliqua ecclesia vacare contigerit non diu maneant in suspenso, sed infra 6. menses personis, qui dignè administrare valeant, conferantur. Si autem episcopus, vbi ad eum spectauerit conferre, distulerit, per capitulum ordinetur: quòd si ad capitulum electio pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, episcopus secũdum Dominum cum religiosorum virorum consilio exequatur: aut si omnes fortè neglexerint, metropolitanus de episcopis secundum Dominum absque illorum contradictione disponat. Huius ergo dispositionis authoritate, & priuilegij sui munimine à *Cælestino* Papa tertio ecclesiæ Eboracensi indulto asserebant præfatus decanus, & capitulum Eboracense, quòd ad illos spectat donatio prædicti Archidiaconatus & aliorum reddituum vacantium in ecclesia Eboracensi, quos Archiepiscopus suus non dederat in fixum Lateranensis concilij terminum: sed officiales Eboracensis Archiepiscopi, scilicet, magister *Girardus* de Rowelle, & magister *Honorius* appellauerunt contra priuilegium illud, & appellationẽ, quam dominus eorum Archiepiscopus in recessu suo fecerat pro statu ecclesiæ suę, renouauerunt corã legato, & toto concilio: & quamuis in priuilegio illo cõtinebatur, remota appellatione, tamen legatus detulit appellationi officialiũ Ebor. Archiepisc.

EOdem anno *Willielmus* rex Scottorũ ægrotauit in villa sua, quę dicitur Clacmanan; & statuit *Othonem* filium *Henrici* ducis Saxoniæ nepotem *Richardi* regis Angliæ sibi successurum in regnum Scottorum, ita quòd ipse *Otho* filiam suam primogenitam in vxorem cum regno duceret, & quamuis rex plures haberet, qui voluntati suæ in hoc cõsentirent: tamen Comes Patritius, & alij multi contradixerunt, dicentes, quòd filiã suam non reciperent reginam, quia non erat consuetudo regni illius, quòd mulier regnũ illud haberet quamdiu frater, vel nepos esset in progenie sua, qui regnum de iure habere posset. Et paulò pòst per Dei misericordiam rex Scottorum de illa conualuit infirmitate, manens in eodem proposito, quod habebat de filia sua maritanda prædicto *Othoni* cum regno suo. Eodem anno *Hubertus* Cantuar. Archiepisc. Apostolicæ sedis legatus, & totius Angliæ iusticiarius deposuit *Robertũ* Abbatem de Tornai reclamantẽ, & ad præsentiã domini papę appellantẽ: et in carcere, et in vinculis eum tenuit per annum, et per dimidiũ anni apud Glouceſtre. Eodem anno prædictus Archiepisc. totius Angliæ iusticiarius misit per totam Angliã huiusmodi formam iuramẽti, viz. *Quòd omnes homines regni Angliæ pacẽ domini regis pro posse suo seruabũt, & quòd nec latrones, nec robatores, nec eorũ receptatores erunt, nec in aliquo eis consentient; & quòd cùm huiusmodi malefactores scire poterũt, illos pro toto posse suo capient, & vicecomiti liberabunt; qui nullo modo deliberentur nisi per dominum regem, vel capitalem iusticiã suã: & si illos capere non poterunt, eos bailliuis domini regis quicunq; fuerint, scire facient. Leuato autem clamore insequendi vtlagos, robatores, latrones, aut eorum receptatores, omnes sectam illam plenè facient pro toto posse suo: & si quem viderint, vel manifestum fuerit sectam illam non fecisse, vel sine licentia se ab ea subtraxisse, eos tanquã malefactores ipsos capient & vicecomiti liberabunt non deliberandos nisi per regem, aut eius capitalem iusticiam. milites verò ad hoc assignati facient venire omnes de balliua sua coram se à quindecim annis, & vltra; & iurare facient quòd pacem domini regis vt supradictum est, seruabunt; & quòd nec vtlagi, nec robatores, nec latrones, nec eorum receptatores erunt, nec in aliquo eis consentient; & quòd sectam, vt prædictum est, plenam facient, & quòd, si cum malefactione aliquem ceperint, militibus in balliua super se positis, & ad hoc assignatis eũ liberabunt, qui eũ vicecomiti liberabũt custodiendũ; similiter si aliquẽ viderint, vel eis notũ fuerit, leuato clamore insequendi malefactores prædictos, qui sectã nõ fecerit, vel à secta illa se subtraxerit sine licentia, eum tanquam malefactorẽ ipsum capient, & militibus prædictis*

liberabunt

liberabunt vicecomiti liberandum, & custodiendum, vt ipsum malefactorem; nec liberandum nisi per praeceptum domini regis vel eius capitalis iusticiae. Ad haec igitur exequenda missi sunt per singulos Comitatus Angliae viri electi, & fideles, qui per sacramentum fidelium hominum * *de visnetis multos ceperunt, & carceribus regis incluserunt. At multi inde praemuniti, & sibi* al. de vinetis *malè conscij fugerunt relictis domibus, & possessionibus suis.* Eodem anno post natiuitatem sancti *Iohannis Baptistae, Henricus* Romanorum imperator misit *Richardo* regi Angliae coronam magnam auream, & valdè pretiosam, in mutuae dilectionis signum: mandans ei in fide, quam illi debebat, & sicut obsides suos diligebat, ne perirent, quòd ipse terram regij Fräciae hostiliter inuaderet, & ipse imperator successum ei faceret competentem ad iniurias sibi à rege Franciae factas vlciscendas: sed rex Angliae timens, quòd in hoc mandato aliquid proditionis lateret, misit ad imperatorem *Willielmum* Eliensem episcopum Cancellarium suum ad inquirendum qualem succursum, & quantum, & vbi, & quando imperator ei faceret contra regem Franciae. Notum enim erat regi Angliae, quòd praedictus imperator super omnia desiderabat, vt regnum Franciae Romanorum imperio subiaceret; & exinde conijciebat rex Angliae, quòd si imperator, & rex Franciae confaederarentur, totum in detrimentum suum redundaret. Rex verò Franciae sciens, quòd Cancellarius regis Angliae per terram suam transiret, apposuit apprehendere illum; sed fraudatus à desiderio suo mandauit regi Angliae treugam dissolutam; & statim concurrentes vtriusque exercitus damna fecerunt hinc, & inde maxima in interfectione hominum, & in rapinis, & in incendijs. Rex autem Franciae videns, se nequaquam defendere posse contra regem Angliae, castella multa Normanniae subuertit, quae rex Angliae postmodum refirmauit, & fortiora fecit, quàm priùs fuerant. Quadam autem die ante subuersionem castelli de valle Rodoli, praedicti reges venerunt ad colloquium propè castellum illud, & dum colloquerentur cecidit magna pars murorum castelli per suffossores regis Franciae. quod rex Angliae videns, relicto colloquio impetum fecit in exercitum regis Franciae, & rex Franciae cum suis versus est in fugam; & cùm transiret pontem, pons corruit, & ipse cum gente sua penè submersus est in Sequana fluuio: sed vix tandem vlteriorem ripam attingens ibidem in ripa fluminis castra metatus est. Et rex Angliae ad castellum Rodoli redijt, & multos de familia regis Franciae cepit; & congregans exercitum magnum de omnibus terris suis cismarinis & transmarinis, intrauit terram regis Franciae in pluribus locis, & fecit stragem magnam ex obstantibus, & segetes non maturas messuit, & vineas, & arbores fructiferas extirpauit, & villas combussit. Eodem anno ex occasione dissensionis, quae erat inter *Philippum* regẽ Franciae, & *Richardũ* regem Angliae, *Boyac Almiramimoli* imperator Africanorum magno congregato exercitu intrauit fines Christianorum, qui sunt in Hispania; & expugnauit eos, & cepit ciuitates, & castella, & munitiones eorum, & comminuit omnia, & *Aldefonsum* regem Castellae deuicit in praelio campestri, & à campo fugatum obsedit in Toleto ciuitate sua; sed nihil ibi proficiens cum exercitu suo inde recessit. Quod cùm rex Franciae, & rex Angliae audissent, conuenerunt ad colloquium de pace inter eos facienda, in quo inter eos conuenit in hunc modum. quòd *Lodowicus* filius & haeres regis Franciae duceret in vxorem sororem *Arthuri* ducis Britanniae neptem praefati regis Angliae; & ipse rex Angliae quieta clamaret eis, & haeredibus eorum Gisortium, & Neafle, & Baudemunt, cum * Wougesin Normannico, & al. Vengesin Vernun, & Iueri, & Pasci, & insuper daret eis 20000. marcarum argenti: & hęc contra rex Franciae quieta clamaret regi Angliae omnia, quae sibi petebat in Comitatu de Engolismo, & redderet ei Comitatum de Albemarlia, & Comitatum de Auco, & castellum de Arches, et alia castella multa, quae ceperat super eum in Normannia, et in alijs terris suis per guerram. sed haec omnia dilationem ceperunt vsq; ad octauas omnium sanctorum propter prohibitionem Romanorum imperatoris, qui prohibuerat regi Angliae, ne ipse pacem cum rege Franciae faceret, nisi de consensu, et consilio suo. Pręterea rex Angliae in eodem colloquio reddidit *Philippo* regi Franciae *Alesiam* sororem suam, quam ipse mox dedit in vxorem *Iohanni* Comiti de Pontif. Interim Pagani terrã *Sanctij* regis Portugalensis deuastantes venerunt ad Abbatiam de Alkubaz, et monachos de ordine Cisterciensi ibidem Deo seruientes, et eis resistentes interfecerunt; et procedentes inde venerunt ad aliam domum eiusdem ordinis; et monachi exeuntes

eis

eis obuiàm, ceciderunt ad pedes paganorum, vitam & misericordiam postulantes, & pagani miserti illorum vitam donauerunt illis: & audientes vitam, & conuersationem illorum, laudauerunt eos dicentes, quòd saluarentur in ordine illo, si mulieres haberēt. est enim sciendum quòd summa paganorum religio est luxuria. Eodem anno *Hugo* Lincolniensis episcopus dedit *Richardo* regi Angliæ 1000. marcas argenti, pro libertate Lincolniensis ecclesiæ redimenda: rex verò ex consuetudine regum Anglorū prædecessorum suorū petijt ab episcopo Lincolniensi singulis annis vnū mantellū furratū de Sabelinis, & pro huius mantelli quieta clamantia in perpetuum ab ipso rege, & hæredibus suis prædictus Lincolniensis episcopus dedit præfato regi præfatam pecuniam, & recepit à rege chartam suam de quieta clamantia. Interim *Willielmus* Eliensis episcopus, & cæteri nuncij regis Angliæ, qui missi fuerant ad imperatorem, redierunt; dicentes quòd forma illa pacis, quæ inter ipsum, & regem Franciæ formata erat, non placebat imperatori, quia ignominiosum esse videbatur imperatori, si rex Angliȩ quicquam quietum clamaret, quod in potestate sua non erat. & ad recuperandum, quod rex Angliæ amiserat per captionem suam, perdonauit ei imperator de redemptione sua 17. millia marcarum argenti. Adueniente igitur termino colloquij, quod statuerunt inter se rex Angliæ, & rex Franciæ, conuenerunt prope Vernolium in octauis omnium Sanctorum: & appropinquante hora colloquij, rex Angliæ appropiauit, vt cum rege Franciæ loqueretur. sed *Willielmus* Remensis archiepiscopus venit obuiàm ei, & dixit ex parte regis Franciæ, quòd non oporteret eum ita festinare, quia rex Franciæ adhuc cum suis in consilio erat. credidit itaq; illi rex Angliæ, & reuersus est ad locū vnde venerat, & exspectans vsq; ad horam 9. noluit diutiùs exspectare: sed appropiauit, vt cum rege Franciæ loqueretur; & *Philippus* Beluacensis episcopus dixit ei coram rege Franciæ: Dominus noster rex Franciȩ calumniatur te de fide læsa, & periurio, quia iurasti, & fidem dedisti, quòd venires hodie ad colloquiū hora tertia, & non venisti, & ideò ipse te defidat, & sic finito colloquio vterque rex reuersus est in terram suā. Et tertia die sequenti homines regis Franciæ faciebant in Normannia, & in alijs terris regis Angliæ violentas prædationes cum tumultu: & venientes ad villam de Depe, quam rex Angliæ paulò antè reædificauerat, combusserunt eam, & naues, quæ in portu erant, iniecto igne Græco in cineres redegerunt. Deinde *Philippus* rex Franciæ post multos, variósque bellorum casus venit cum exercitu suo ad Issondun, & villam cepit, & castellum obsedit. quod cùm regi Angliæ nunciatum esset, qui tunc temporis morabatur in Normannia apud vallem Rodolf: omnibus alijs negotijs suis prætermissis, trium dierum itinera in vnum concludens venit Issondun, & castellum suum, quod rex Franciȩ obsederat, intrauit. confluebat ergo ad eum vndique armatorum copiosa multitudo. De cuius aduentu rex Franciæ valdè territus, petijt ab eo licentiam recedēdi inde cum exercitu suo sine impedimento: quod cùm ei negatum fuisset, petijt colloquium habere cum rege Angliæ, & factum est ita. In colloquio autem illo mediantibus Archiepiscopis, & episcopis, & viris vtriusque partis quàm pluribus, præstitum est sacramentum hinc, & inde; quòd ab illo die, videlicet, à die Sabbati proxima post festum sancti *Nicholai* pacem, & concordiam inter se, & homines suos, & terras suas haberent, vsque ad festum sancti *Hilarij* proximò sequens: & tunc conuenirent apud Louers ad pacem, & finalem concordiam inter eos faciendam in maiori audientia suorum. Et quia natiuitas Domini instabat, & prædicti reges non habebant in partibus illis, quod in tanta solennitate regalibus expensis sufficeret, reuersi sunt in regiones suas. Et rex Angliæ perrexit inde Pictauiam; & fuit ibi in natiuitate Domini, quæ secunda feria euenit. Interim *Aldefonsus* rex Castellæ congregato exercitu in sola virtutis Dei misericordia fiduciam habens, commisit prælium cum exercitu paganorum, & eos conuicit, & maximam illorum partem gladio interfecit, & cæteros à finibus suis fugauit. Eodem anno Canonici Eboracensis ecclesiæ sæpè, & multùm sollicitauerunt *Hugonem* Lincolniensem Episcopum, vt ipse sententiam interdicti, & suspensionis proferret in *Gaufridum* Eboracensem Archiepiscopum. Constabat enim, quòd prædictus Archiepiscopus, non comparuit in conspectu domini Papæ ad terminum sibi constitutum. Quibus præfatus Lincolniensis episcopus respondit, quòd mallet suspendi, quàm Archiepiscopum illum suspendere. Quo audito

præfati

præfati canonici miſerunt nuncios ſuos Romam ad *Cæleſtinum* Papam conquerentes, quòd Lincolnienſis epiſcopus, & cæteri iudices ſui delegati non proceſſerunt ſecundum formam Apoſtolici mandati. Eodem anno obijt *Henricus* Wigornienſis epiſcopus, cui ſucceſſit in epiſcopatu illo *Iohannes* de Conſtantijs Rothomagenſis eccleſiæ decanus. Eodem anno obijt *Willielmus* de Forz Comes Albemarliæ, cui ſucceſſit in Comitatu illo *Baldwinus* de Betun dono *Richardi* regis Angliæ, & duxit vxorem Comitiſſam Albemarliæ. Eodem anno obijt *Iſakius* quondam imperator Cypri, quem *Richardus* rex Angliæ expugnauit. Eodem anno obijt *Guido* quondam rex Ieruſalem, cui *Richardus* rex Angliæ vendiderat inſulam Cypri, quo defuncto *Aimers* frater ſuus factus eſt dominus Cypri. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ duxit ſibi in vxorem filiam ducis de *Geneſt in Alemannia: quo facto *Cnut* rex Dacorum frater prædictæ *Botildæ* reginæ Francorum conqueſtus eſt *Cæleſtino* Papæ de iniuria, quam præfatus rex Franciæ fecerat ſorori ſuæ, qui eam dimiſit ſine cauſa cognita. Conqueſtus eſt etiam de *Willielmo* Remenſi Archiepiſcopo, qui ſine authoritate Apoſtolica, ſedens pro tribunali diuortium fecit inter prędictum regem Franciæ, & *Botildam* ſponſam ſuam ſine cognitione cauſę. Cõqueſtus eſt etiam de *Stephano* de Noiun, & *Philippo* Beluacenſi, & *Reginaldo* Carnotenſi, & *Gwidone* Aurelianenſi, & *Rotodo* de Chaluns epiſcopis, & de *Roberto* de Drues, & *Lodowico* de Blais, & *Theobaldo* de Campania, & *Stephano* de Neuers Comitibus; & de *Simone* de Caſtellano de inſula, & *Petro* de Mainil, & *Waltero* Camerario regis Franciæ, baronibus; qui iurauerunt coram Remenſi Archiepiſcopo, quòd prædicta *Botilda*, filia Comitis de Hainou, quæ fuerat vxor prædicti regis Franciæ, ita affines erant in conſanguinitate, quòd idem *Philippus* rex Francię nulla ratione debuit, aut potuit præfatam *Botildam* habere vxorem. Et quamuis prædictus rex Dacorum paratus eſſet probare, illos falſum dixiſſe aduerſus eam teſtimonium, & quòd diuortium illud nullum fuit, nec teneri debuit; tamen propter fauorem regis Franciæ, noluit eum *Cæleſtinus* Papa in hac parte exaudire.

al. Gueſt

ANno gratiæ milleſimo centeſimo nonageſimo ſexto, qui eſt annus 7. regni *Richardi* regis Angliæ, idem rex fuit apud Pictauiam die natalis Domini, quæ feria ſecunda euenit, & *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus totius Angliæ iuſticiarius, & Apoſtolicæ ſedis legatus, fuit eodem die apud Eboracũ miſſus ex parte regis loqui cum *Willielmo* rege Scottorum de matrimonio contrahendo inter *Othonem* filium *Henrici* ducis Saxoniæ nepotem *Richardi* regis Angliæ, & *Margaretam* filiam ſuam. Conuenerat enim inter *Richardum* regem Angliæ, & *Willielmum* regem Scotiæ, quòd idem rex Scotiæ daret prædicto *Othoni Margaretam* filiam ſuã in vxorem cum toto Loenais; & quòd rex Angliæ daret *Othoni*, & filiæ regis Scotiæ, & hæredibus eorum totã Northumbriam, & Comitatum Carleoli; & rex Angliæ haberet in cuſtodia totum Loenais cum caſtellis ſuis; & rex Scotiæ haberet in cuſtodia totam Northumbriam, & Comitatum Carleoli cum caſtellis ſuis. ſed quia regina Scottorũ tunc temporis pręgnans erat, noluit rex Scotiæ ſtare prædictæ conuentioni, ſperans quòd dominus daret ei filium. Eodem anno quinto natalis Domini die *Bertramnus* Dunelmenſis eccleſiæ Prior occurrit *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo apud Aluertoniam; & ibi coram eo elegit magiſtrum *Philippum* clericum, & familiarem *Richardi* regis Angliæ in Dunelmenſem epiſcopum. Eodem anno *Cæleſtinus* Papa ad inſtantiam nunciorum decani, & canonicorum Eboraci in hac forma ſcripſit prædicto *Simoni* Eboracenſis eccleſiæ Decano.

Epiſtola *Cæleſtini* ad *Simonem* Decanum Eborac. *de adminiſtratione eiuſdem diœceſis.*

COeleſtinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto filio *Simoni* decano Eborac. ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm vniuerſalis eccleſiæ regimen nobis licèt inſufficientibus, diuina fauente gratia, ſit commiſſum, & ſingularum ex eis caſibus præcauere teneamur, & vtilitatibus prouidere: illud nobis eſt ſummo opere præcauendum, ne inde eccleſiæ in temporalibus, vel ſpiritualibus detrimentum incurrant, vnde

ipſarum

ipſarum honorem,& commodum credimus procurare. Cùm enim penſatis perſonarum meritis,& diligenter inſpectis, aliquis iuxta ſuorum exigentiam meritorum per nos fuerit ſuæ dignitatis poteſtate ſuſpenſus, & ab eccleſiarum prælatione ad tempus amotus,ne ſubditis paſtoris curæ priuatis malignandi materia tribuatur,& occaſio litigandi; eis in tali debemus prouidere perſona,quæ & litigantium dirimere quæſtiones, & ſubditorum exceſſus corrigere nouerit; & quantum ſui officij debitum patitur, & diligat,& affectet. Inde eſt, quòd cùm Eborac. Archiepiſcopus eius actibus exigentibus, & contumacia faciente, qui abuſus patientia noſtra neque à ſuis iniquitatibus deſtitit, nec noſtro ſe conſpectui,indulto ſibi miſericorditer termino, præſentauit, ab vſu pallij, & epiſcopalis officij executione, à miniſtratione quoque tam ſpiritualium, quàm temporalium,& beneficiorum perceptione noſtra ſit authoritate ſuſpenſus;diſcretioni tuæ authoritate præſentium duximus indulgendum, vt cum conſilio canonicorum in Eboracenſi eccleſia reſidentium, clericorum Eboracenſis diœceſis exceſſus corrigere valeas; & querelantium tam clericorum, quàm laicorum Eboracenſis diœceſis controuerſias,quæ iudicio exigunt eccleſiaſtico terminari, canonicè definire; canonica ſeueritate,appellatione remota,percellens eum,qui ſuper hoc contumaciter duxerit reſiſtendum,donec eidem eccleſiæ aliter fuerit ſollicitudine noſtra prouiſum.Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtrę conceſſionis infringere,vel ei aúſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit,indignationem omnipotentis Dei,& beatorum *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.Datum Lateran.10.Kal.Ianuarij, pontificatus noſtri anno 5.

Epiſtola *Cœleſtini* Papæ de eodem negotio.

C*oeleſtinus* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filijs vniuerſis Abbatibus, Prioribus, Archidiaconis, decanis, & alijs clericis, Comitibus,& Baronibus,& alijs in Eboracenſi prouincia conſtitutis,ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quàm miſericorditer Romana eccleſia ſuper facto Eboracenſis Archiepiſcopi proceſſerit, videre licet,ſi literarum noſtrarum tenorem,quas vtraq; partium à ſede Apoſtolica diuerſis temporibus impetrauit,diligenter attendatis. Cùm enim ſignificantibus dilectis filijs decano,& capitulo Eboraci,& non paucis Abbatibus, Prioribus, & alijs eccleſiæ prælatis in regno Angliæ conſtitutis,ad apoſtolatus noſtri audientiam perueniſſet,dictum Archiepiſcopum,paſtoralis officij debito prætermiſſo,ſecularibus negotijs implicari, & non diuinis obſequijs, nõ clericis ordinandis, non eccleſijs dedicandis,non Synodis celebrandis, non benedicendis abbatibus, ſed venationibus,& aucupio totius animi ſui ſtudiũ applicare,& exercere alia, quæ commiſſo ſibi officio pontificiali, & honori non modicùm derogant: non ſtatim formauimus iudiciũ contra eum, ſed inquiſitionẽ famæ ipſius venerabili fratri noſtro Lincolnienſi epiſc. & dilectis filijs Archidiacono de Northamton,& Priori de ponte*fracto duximus cõmittendam; cupientes ipſum Archiepiſc.per interminationẽ ſuſpenſionis,ſi,de his quæ nobis fuerant ſignificata,cõſtaret, vel ſi ea legitimè comprobari non poſſent, per exhibitionẽ canonicę purgationis,quam ei cum tribus epiſcopis,& totidem abbatibus feceramus indici, à ſuis exceſſibus deterrere,& ad veritatis tramitem reuocare. Verùm quoniam idem Archiepiſ. antequam citatio eorundem iudicum perueniſſet,ad ſedem appellauit apoſtolicam, dicti iudices iuxta literarum noſtrarum tenorem, ſpacio ei trium menſium indulto, Kal.Iunij,quo appellationẽ interpoſitam proſequi nõ differret,ipſi procurauerunt pro termino aſſignare.Deinde verò cùm Archiepiſcopus ipſe iter arripuiſſet ad ſedem apoſtolicam veniendi, timens ne propter inclementiam aeris aliquod perſonæ ipſius periculũ eueniret,à nobis literis, & nuncijs poſtulauit, vt ſtatutũ ſibi terminum deberemus miſericorditer prorogare:nos verò precibus ipſius annuentes,& credentes,quòd eò citiùs de ſuis exceſſibus pœniteret,quòd nos ad audiendas petitiones ſuas magis propitios & faciles inueniret,terminũ vſq; ad octauas beati *Martini* proximò præteritas proſequendæ appellationis ad ipſum purgandum ſtatuimus,memoratis iudicibus dantes nihilominus in mandatis,vt ſi tunc inde Archiepiſc.noſtro aſpectui neglexerit ſe præſentare,exinde iuxta priorum literarũ tenorem in cauſa procederent, & quæ ipſis per eaſdem literas mandata fuerant, exequi procurarẽt.Cæterùm memorato termino iam

*al. ſancto

tranſacto

transacto, cùm ad Romanam ecclesiam nec accesserit, nec aliquem miserit responsalem, qui absentiam suam quolibet modo excusaret, ipsius inobedientiam, & contumaciam attendentes, ipsum ab vsu pallij, & pontificalis officij executione, administratione etiam tam temporalium, quàm spiritualium, ac perceptione beneficiorũ duximus suspendendum; memoratis iudicibus per Apostolica scripta mandantes, vt eum per totam Eboracensem dioecesim, & prouinciam suspensum à nobis publicè statuant nunciare. ideóq; vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidẽ Archiepiscopo, vel officialibus eius, nec in spiritualibus nec temporalibus præsumatis aliquatenus respondere: sed si quas inter aliquos vestrûm in Eboracensi dioecesi positorum quæstiones oriri contingat, quæ iudicio ecclesiastico debeant terminari, ad audientiam dilecti filij nostri *Simonis* Eborac. decani easdem controuersias deferatis, ipsius iudicium recepturi humiliter, & firmiter seruaturi; scientes nos eidem decano de solita sedis Apostolicæ misericordia indulsisse, vt cum consilio canonicorum suorũ in Eborac. ecclesia residentium excessus corrigat clericorum, & eorum ac laicorum, qui ecclesiasticam audientiam exigunt, in Eboracensi dioecesi definiat quæstiones. Datum Lateran. 10. Kal. Ianuarij pontificatus nostri anno 5.

❧ Alia epistola eiusdem Papæ de eodem.

COelestinus episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Lincolniensi episc. & dilectis filijs Archidiacono de Northamton, & Priori de Ponte* fracto, salutem, & Apostolicã benedictionem. Cùm sacrosancta Romana ecclesia super immobile fundamentũ, lapidem scz. angularem & verum, perpetua stabilitate fundata, de se ipsa veritate dicente, *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, per beati *Petri* merita ecclesiarum omnium magisterium cepit, & primatum; ad principem Apostolorum Domino protestante, *Si diligis me, pasce oues meas:* & non solùm corporum, sed etiam animarum iudiciariam accepit potestatem; eodem Apostolorum principe audiente à Domino: *Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis:* nos, quos non propria merita, sed sola diuina miseratio ad summi pontificatus apicem euocauit, si iudicia nostra recta volumus, & prouida deliberatione formare, & potestate nobis tradita non abuti, illius debemus, quantum humana permittat fragilitas, exempla sectari, in quo sedes apostolica fundata consistit, & à quo cæterarum ecclesiarũ curam suscepit, & ligandi, atque soluendi plenitudinem potestatis. Mirabilis enim super omnia Deus, & inscrutabilis diuini consilij altitudo, licèt incomprehensibilia sint iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius; aliquod tamen ex his, quæ in inferioribus operatur, si rectè cõspicimus, nobis & alijs ecclesiarũ prælatis in forma iudicij innuit imitandũ; qui cum sterilẽ arborẽ de vinea sua iuxta illud euangelij præceperit succidẽdam, ne terram fertilem occuparet, præmisit, dicens: *Ecce tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnia hac, et non inuenio; succide ergo illam:* hoc siquidem nos, licèt minimi, & humanæ fragilitatis subiacentes defectibus intra nos ipsos assidua meditatione pensantes; auditis excessibus Eboracensis Archiepiscopi, & de inhonesta vita & de inutili conuersatione eius rumoribus in nostra, & fratrum nostrorum audientia recitatis, non statim formauimus iudicium contra eum, sed exemplo illius, cuius miserationes super cætera opera eius, vt sterilis arbor pullularet in fructus, & vigorem reciperet iam amissum, nõ modico temporis spacio, ad correctionem ipsius, multiplicatis literis, & mandatis non destitimus laborare; nunc eum ad viam salutis nostris monitis reuocantes, nunc per interminationem suspensionis officij, & beneficij deterrentes ab iniquitatis suæ semitis, & erroris; sicut vobis, qui totam rei seriem, & processum negotij quoad ordinem agnouistis, credimus manifestum. Sanè ad audientiam nostram ex personarum, & capituli Eboracensis ecclesiæ insinuatione peruenit, & id ipsum dilectorum nostrorum *Roberti* de Eboraco & *Rogeri* de Selebie & aliorum vndecim Abbatum præmonasterij ordinis testimonia manifestè declarare videntur, quòd *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus sacramenta iniuncti sibi officij vilipendens, venatione, aucupio, & alijs militaribus curis inutiliter occupatus, ordinationi clericorum, ecclesiarum dedicationibus, aut Synodis celebrandis nec manum nec operam post sui pro-

* al. sancto

motionem adhibuit, nec Abbatem aliquem benedixit, licèt tam contra clericos, quàm Abbates, ad maledicendum & excommunicandum linguam consueuerit, iuxta motum proprium indiscretè laxare. Libertates ecclesiæ suæ, ac consuetudines approbatas euacuat, ac subuertit; appellationes, quæ solent esse ad remedium oppressorum, ad Romanæ sedis iniuriam reduxit in contemptum: & plures pro eo quòd ad nos appellationem emiserant, vinclis fecit carceralibus vehementer astringi. Personas ecclesiæ suæ post appellationem ad nos factam, honoribus & beneficijs spoliauit; quosdam canonicorum appellatione contempta excommunicationi subiecit: priuilegia Romanorum pontificum in eius præsentia sua omninò authoritate frustrantur: & qui fortè aliàs tutus esset, in ostensione priuilegij nostri optati coram eo præsidij beneficium demeretur. Cùm contingit aliquem ad subtractam sibi ecclesiam, vel possessionem per iudices delegatos authoritate nostra restitui; eum, per quem iudicium debuerat executioni mandari, statim sentiet inimicum. Plures enim taliter restitutos destituit, & ecclesias suas per ministros suos violenter aggrediens fores earum fregisse, & eos proponuntur per violentiam expulisse: quamplures etiam reatum periurij fecit perniciosè incurrere: ipsos ab obedientia, quam Archidiaconis suis canonicè seruandam iuramento promiserant, quadam necessitatis violentia retrahendo: præterea maiorem ecclesiam cum multitudine armatorum aggrediens, fores capituli per violentiam confringi, & asportari fecit: & bona canonicorum & clericorum plurium, qui res suas tam in ecclesia, quàm in thesauraria ibi deposuerant, fecit per potentiam detineri: pro quibus omnibus Eboracense capitulum ad nostram præsentiam appellauit. Comperimus etiam ex testimonio prædictorum, quòd ecclesijs quandóque vacantibus, præsentatas sibi ab his, ad quos præsentatio pertinet, personas idoneas non admittit: sed eas aut pueris, & minùs honestis personis assignat, vsus pariter & præsentantis, & instituentis officio, aut facit eas de sola voluntate vacare, vt earum fructus vsibus ipsius applicentur, & quòd sustentationi alicuius honesti clerici debebatur, sibi non metuit retinere. Adiecerunt etiam, quòd cùm spiritualia dona gratis debeant, & sine prauitate distribui, frequenter cùm donat ecclesiam, aut eam scindit per partes contra statuta canonica, vel in ea sibi nouam & indebitam retinet possessionem, & quàm plures excommunicatos, vel suspensos, non nisi pecunia interueniente, absoluit: religiosi verò & honesti viri in conspectu eius despecti, & contemptibiles fiunt: viles & suspectæ personæ de facili familiaritatem eius, & gratiam adsequuntur. Nos verò de rumoribus tam profanis auditis non semel, sed sæpiùs, & tam prædictorum, quàm aliorum prælatorum in regno Angliæ, & in Eboracensi prouincia positorum literis, nostris auribus frequentiùs inculcatis, volentes eum à suis excessibus deterrere, & ad exequendum pastoralis officij debitum reuocare; inquisitionem famæ ipsius vobis duximus committendam, vt conuocatis Abbatibus, & Prioribus, & alijs ecclesiasticis personis Eboracensis diœcesis, inquireretis de præmissis diligentiùs veritatem, & si accusatores legitimi procederent contra eum, auditis quæ proponerentur hinc & inde, & depositionibus testium redactis in scriptis, eas sigillorum vestrorum signatas munimine ad sedem Apostolicam transmittere deberetis; assignato partibus termino competenti, quo ad audiendam sententiam nostro se conspectui præsentarent. Hoc etiam ijsdem literis meminimus fuisse insertum, vt deficientibus accusatoribus, si fama publica faceret contra eum, purgationem ipsius cum tribus episcopis & totidem Abbatibus, sublato appellationis obstaculo, indicere curetis. In qua si fortè deficeret, ipsum ab Archiepiscopali officio, & administratione suspensum nostro faceretis conspectui præsentari; si verò Archiepiscopus memoratus, antequam citatio vestra perueniret ad ipsum, ad sedem Apostolicam appellaret, inducijs ei trium mensium indultis, si infra eos interpositam appellationem prosequi negligeret, vel differret, ipsum ab omni pontificali officio, & Archiepiscopatus administratione nostra nunciaretis authoritate suspensum. Quia verò idem Archiepiscopus antequam per vos citaretur ad causam, sicut nobis suis literis, & nuncijs intimauit, sedem curauit Apostolicam appellare, & vos ei ad prosequendam appellationem Kalendas Ianuarij pro termino assignastis, ipsius laboribus,

&

& expenſis parcere diſponentes, ac timentes, ſi æſtiuo tempore ad vrbem accederet, aliquod perſonæ ipſius ex aeris inclementia periculum proueniret cùm ſicut nobis intimatum fuerat, iter arripuiſſet ad ſedem Apoſtolicam veniendi, & paratus exiſteret de obiectis ſibi criminibus reſpondere, de ſolita ſedis Apoſtolicæ benignitate proſequendæ appellationis ab ipſo vſque ad octauas beati *Martini* proximò præteritas terminum duximus prorogandum; omnia quæ fuerunt contra eum impetrata vſq; ad eundem terminum ſuſpendentes, & reuocantes in ſtatū priſtinum quicquid contra eum poſt appellationem ad nos interpoſitam priorum literarum obtentu fuiſſet à nobis, vel alijs immutatum. Vobis etiam per Apoſtolica ſcripta diſtinctè mandauimus, vt niſi in octauis ſancti *Martini* noſtro conſpectui ſe præſentaret iuxta formam primæ commiſſionis, ſublato cuiuſlibet contradictionis, & appellationis obſtaculo, procedere nullatenus differretis. Verùm quoniam memoratus Archiepiſcopus abuſus patientia noſtra, nec ad Romanam eccleſiam acceſſit, nec reſponſalem aliquem deſtinauit, qui vel eius abſentiam excuſaret, cùm eum non modicùm vltra præfixum ſibi terminum miſericorditer curauerimus expectare, licèt eo ipſo videatur confeſſus de crimine, quòd noſtro ſe conſpectui præſentare neglexit; ipſum ab vſu pallij & omnis epiſcopalis officij executione, à miniſtratione quoque tam ſpiritualium, quàm temporalium, & beneficiorum perceptione ipſius Eboracenſis eccleſiæ, & prouinciæ duximus ſuſpendendum: vt ſic ſaltem à ſuæ iniquitatis pertinacia reſipiſcens canonicæ ſeueritatis cenſuram in ſe non exigat fortiùs exerceri. Ideóque diſcretioni veſtrę per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus eum per omnes eccleſias Eboracenſis diœceſis, & prouinciæ ſuſpenſum à nobis, publicè nuncietis: omnibus clericis & laicis eiuſdem prouinciæ ex parte noſtra firmiùs iniungentes, ne ipſi Archiepiſcopo vel officialibus eius in temporalibus, vel ſpiritualibus reſpondere pręſumant, donec de ipſo Archiepiſcopo aliud duxerimus ſtatuendum. Mandamus autem & per vos volumus in Eboracenſi diœceſi nunciari, vt ſi forſitan inter aliquos quęſtiones moueri contingat, quas eccleſiaſtico iudicio conueniat terminari, ad audientiam dilecti filij noſtri *Simonis* Eboracenſis decani, cui cum concilio canonicorum in eadem eccleſia reſidentium, & clericorum exceſſus committimus corrigendos, & litigantium tam clericorum, quàm laicorum controuerſias decidendas, referant ipſius iudicium ſuſcepturi humiliter, & firmiter ſeruaturi. Ad hæc omnia, quæ authoritate literarum noſtrarum, antequam ad vos ſecundarum notitia perueniſſet, ſuper negotijs eundem Archiepiſc. contingentibus tam reſtitutionibus ablatorū, quàm de alijs prouidè, & rationabiliter ſtatuiſtis, rata decreuimus permanere: mandantes vt authoritate noſtra ſuffulti, ad Eboracenſem eccleſiam accedentes iuxta priorum literarum tenorem tam in inquiſitione famæ, quàm reſtitutione ablatorū canonicis facienda, nihilominus procedatis non impediente appellatione, vel abſentia Archiepiſcopi memorati, nec obſtantibus literis in primarum literarum præiudicium hactenus impetratis. Ad hæc, præſentium vobis authoritate iniungimus, quatenus ſententiam excommunicationis in quoſdam canonicos, vicarios, clericos, & ſeruientes canonicorum Eboracenſis eccleſiæ, ab eodem Archiepiſcopo poſt appellationem ad nos interpoſitam, promulgatam, irritam iudicetis penitus, & inanem; ita tamen, vt dictos canonicos, & alios in eadem ſententia nominatos ad maiorem cautelam authoritate Apoſtolicæ ſedis abſoluatis. Omnes autem illos, qui in *Benedictum* clericum ſupradicti decani, *Gualterum* presbyterum, *Richardum* de Semare, & quinque de Cauel clericos, & alios clericos Eboracenſis eccleſiæ manus temerarias iniecerunt, vel qui eis violentiam præceperunt inferri, tamdiu nuncietis, appellatione remota, excommunicationis vinculo detineri, donec paſſis iniuriam congruè ſatiſfecerint, & cum veſtrarum teſtimonio literarum ad ſedem veniant Apoſtolicam abſoluendi. Quòd ſi omnes his exequendis nequiueritis intereſſe, duo veſtrûm ea nihilominus exequantur. Datum Lateran. decimo Kalendas Ianuarij, pontificatus noſtri anno quinto. Harum igitur authoritate literarum, officiales Archiepiſcopi Eboracenſis depoſiti ſunt: licèt *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, Apoſtolicæ ſedis legatus, eis licentiam exercendi officium ſuum retribuerat, qui eos priùs ſuſpenderat, quia noluerunt eum hoſpitari apud Eboracum tanquam legatum. Tradita eſt

ergo

ergo omnis poteſtas *Simoni* decano Eboraci ſecundùm Apoſtolici formam mandati; & regis miniſtri, omnes res & poſſeſſiones præfati Archiepiſcopi, regijs incluſerunt marſupijs. Interim *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus in hac forma ſcripſit officialibus Archiepiſcopatus Eboraci.

Epiſtola Cantuarienſis Archiepiſcopi officialibus *Archiepiſcopatus Eboraci.*

H*Vbertus* Dei gratia Cantuar. Archiepiſc. totius Angliæ Primas, & apoſtolicæ ſedis legatus, dilectis in *Christo* filijs officialibus archiepiſcopatus Eboraci, ſalutẽ in Domino. Literas domini papę in hęc verba ſuſcepimus. *Cœleſtinus* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri *Huberto* Cantuar. Archiepiſc. & apoſtolicæ ſedis legato, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ex parte tua in audientia fuit noſtra propoſitum, quòd multi ſunt in Anglia, qui vt ſepulchrum Domini viſitarent, & illi terræ ſanctæ, in qua ſteterunt pedes Domini, ſubſidium opportunũ conferrent, crucem Dominicam aſſumpſerunt; & licèt votum poſſint perficere, tamen ab executione eiuſdem ſe ſubtrahunt in ſuarum periculum animarum. Sunt etiam quidam, qui licèt crucẽ ſuſceperint; pro paupertate tamen, & corporis debilitate, vel alia iuſta cauſa, emiſſum votum non poſſunt, ſicut conuenit, adimplere. Verùm quia quid ſuper his agendum ſit circa nos duxit fraternitas tua conſulendos; authoritate tibi præſentium reſpondemus per apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus omnes illos, qui votũ tale emiſerunt, ſicut dictũ eſt, & ad illud explendum propriæ ſuppetunt facultates, niſi ex iuſta cauſa omittendum, eos ad exequendum, quod gratis vouiſſe dicuntur per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remota, compellas. cæterùm de his, qui paupertate, & corporis debilitate, vel alio iuſto impedimento, votum quod emiſiſſe noſcuntur, nõ poſſunt (ſicut conuenit) adimplere; volumus, vt, cùm ſuper his veritas tibi fuerit declarata, pœnitentia congrua eis iniuncta, licentiam eis tribuas remanendi: eiſdem firmiter iniungens, vt quàm citò exequendi votum ſuum libera eis fuerit attributa facultas, id exequi ſine dilatione aliqua non poſtponant. His verò, quos pro infirmitate corporis tibi conſtiterit nullatenus poſſe in propria perſona votum ſuum proſequi, vnam perſonam idoneam, vel plures (ſecundùm quod facultates eorũ ſuppetierint) vltra mare tranſmittant, in ſuis expenſis, per annũ, vel ampliùs iuxta tuum arbitrium, ibidem in Ieſu *Christi* obſequio moraturas. Datum Lateran. ſecundo idus Ianuarij, pontificatus noſtri anno quinto. Quoniam igitur vouere, & non reddere, periculoſum eſt, cùm ex votis, quæ ſolenniter emiſſa fuerint, non impletis, conſequens ſit, & Dominum offendi, & nihilominus in domo eius ſcandala ſuboriri: literarum, quas tranſcribimus, authoritate vobis præcipiendo mandamus, quatenus per ſingulas parochiales eccleſias Archiepiſcopatus Eboraci, de his, qui pro viſitando ſepulchro Domini crucem aſſumentes, vota ſua Domino non ſoluerint, diligenter, & ſollicitè inquiratis; ſub interminatione anathematis generaliter inhibentes, ne in præiudicium ſcrutinij huius veſana cuiuſquam taciturnitate veritas ſupprimatur; cúmque nomina ſingulorum, vel eorum confeſſio, vel certa veſtrorum inquiſitio deſignabit; ipſa diſtinctè notata infra Dominicam, qua cantatur *Lætare Ieruſalem*, per fidelem nuncium nobis innoteſcant. Ad hoc diſcretioni veſtræ mandantes, iniungimus, quatenus cauſam crucifixi conſtanti patrocinio proſequentes, vniuerſos tales in diœceſi Eboracenſi charitatiua velitis cohortatione, & conuentione ſedula præuenire; ſub ſpecie conſilij proponentes, vt fideliter impleant, quæ liberaliter promiſerunt: vt quod Domino vouerunt in conſpectu omnis populi eius, cùm propheta in atrijs domus Domini in medio Ieruſalem exequantur. Sícque voluntarijs eorum ſacrificijs placetur altiſſimus, & factis ſolutionibus euacuetur importunitas ſcandalorum. Moneatis etiam prædictos omnes, & ſingulos, quatenus in veræ deuotionis ſignum, infra diem paſſionis Dominicæ proximo futuram, crucem depoſitam reaſſumant, et eam cum reuerentia, & veneratione geſtantes, ſuam obnoxietatem, qua interiùs aſtringuntur, exteriore ſignaculo proteſtentur, & in quibus fructum habituri ſunt plenum,

plenum, & abundantem, nequaquam ex pusillanimitate spiritus erubescant. Cæterùm si vel commonitiones huiusmodi, quasi vanas contemnant, vel ad eas quasi duras pertinaciter aures suas obturent; ne impunitis licentia inijciatur, certa generali faciatis assertione proponi, cunctos, qui citra voti solutionem crucem abiectam infra terminum nominatum non receperint, in sequenti Pascha Domini procul dubio à perceptione corporis *Christi*, & communione fidelium excludendos. Sed ne verba commonitionis huius credantur, vel censura in irritum, vel effectu debito caritura, pœnam supradictam in omni forma, & ea plenitudine qua præmittitur, die prædicta contumacibus vniuersis volumus, & authoritate Apostolica mandamus infligi. Sic enim ex tempestiuo rigoris seminario fructus ille pullulabit in posterum, vt veriore trutina ponderetur cum seueritate canonica prælatorum authoritas; & qui faciles erant ruituri in contemptum, securam indemnitatem minùs audacter exspectent. valete.

EOdem anno post festum sancti *Hilarij*, *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ conuenerunt apud Louers ad colloquium: vbi inter eos concilio hominum suorum ita conuenit, quòd rex Franciæ quieta clamauit regi Angliæ, & hæredibus suis ab ipso, & hæredibus suis *Isodum cum pertinentijs suis, & totum ius, quod habuit in Berria, & Aluernia, & Gasconia, & reddit ei quieta castellum de Arches, & Comitatum de Auco, & Comitatum de Albemarlia, & cætera castella multa, quæ occupauerat per guerram. Et hæc contra rex Angliæ quieta clamauit regi Franciæ castellum de Gysortio, & totum Vogesin Normannicum: & vt hæc omnia rata haberentur, statuerunt inter se pœnam 15. millia marcarum argenti, ita quòd ille, qui hanc pacem frangeret, daret alteri 15. millia marcarum argenti, & super hoc inuenerunt sibi ad inuicem fideiussores. Præterea rex Franciæ petijt ad opus suum Andeli manerium Rothomagensis Archiepiscopi. quod cùm nulla ratione fieri posset, rex Franciæ postulauit sibi fieri fidelitatem à *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo de illa parte archiepiscopatus, quæ est in regno Franciæ, scilicet de Vogesin le Francais. Videns igitur Rothomagensis Archiepiscopus hoc sibi graue, & ignominiosum esse, appellauit ad dominum papam pro statu ecclesiæ suæ, & abijt, timens ne dominus suus rex Angliæ ipsum ad hoc faciendum propter fauorem regis Franciæ cogeret. O ambitio, quàm cæca semper! O quàm præsumptio pessima! O quàm perdit concessa, qui inconcessa captat! *Philippus* itaque rex Franciæ terrenum obsidens regnum, impugnat cœleste, terrenis inhians irruit in diuina destinatus ad scelus, ad periculum promptus, paratus ad crimen causas innocentiæ non requirit, ius abnegat; confundit fasq;, nefasque; cui nequitia est sodalis, cui otiosa est æquitas, iniquitas semper est amica, qui cædibus viuit, qui se munit sanguine, qui crudelitatibus sæuit, cui de morte stat totum, de amore constat nihil.

*al. Issouden

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat
Iupiter, exiguo tempore inermis erit.

Procedente itaque tempore, pœnituit regem Franciæ se talem fecisse cum rege Angliæ conuentionem: & magnum congregauit exercitum, & obsedit Albemarliam: quo facto, rex Angliæ præcepit saisiari in manu sua in omni loco dominationis suæ citra mare & vltra, omnes res, & possessiones abbatum de Maiurmuster, & de Cluinni & de S. *Dionysio*, & de la charite. erant enim prædicti abbates fideiussores erga regem Angliæ, quòd rex Franciæ supradictam pacem seruaret; & nisi fecerit, darent regi Angliæ 15. millia marcarum argenti. Eodem anno *Robertus* Comes Leicestriæ, datis *Philippo* regi Franciæ duabus millibus marcis argenti, & quieto clamato ei castello suo de Pasci, liberatus est à captione illius. Eodem anno rex Angliæ misit *Philippum* Dunelmensem electum, & abbatem de Cadomo in Angliam, ad inquisitionem faciendam de prisis iusticiarum, & vicecomitum, & ministrorum suorum. Cùm autem prædictus abbas de Cadomo in Dominica passionis Domini pranderet cum *Huberto* Cantuar. Archiepiscopo, totius Angliæ summo iusticiario, ægrotauit in mensa, & 5. die sequenti obijt Londonijs. Interim *Philippus* rex Franciæ cepit per vim castellum de Albemarle, & subuertit illud, & rex Angliæ dedit ei tria millia marcarum argenti pro redemptione militum, & seruientium suorum, qui capti fuerunt in Albemarlia,

lia. Deinde rex Franciæ cepit per vim Nouancurt, & *Iohannes* Comes Moretonij frater *Richardi* regis Angliæ cepit castellum de Gameges. Eodem anno orta est dissentio inter ciues Londoniarum. Frequentiùs enim solito propter regis captionem & alia accidentia imponebantur eis auxilia non modica, & diuites proprijs parcentes marsupijs volebant, vt pauperes soluerent vniuersa. quod cùm quidam legis peritus, videlicet *Willielmus* cum Barba filius *Osberti* videret, zelo iusticiæ, & æquitatis accensus factus est pauperum aduocatus: volens quòd vnusquisque tam diues, quàm pauper secundum mobilia, & facultates suas daret ad vniuersa ciuitatis negotia; & abijt ad regem trans mare, & impetrauit ab eo pacem sibi, & populo. Vnde *Hubertus Walter* Cantuariensis Archiepiscopus, regis iusticiarius plurimùm in iram commotus præcepit, vt vbicunque aliquis de plebe inueniretur extra ciuitatem, caperetur tanquam hostis regis, & regni. Contigit autem, quòd in medio Quadragesimæ apud nundinas de Stanford capti sunt quidam mercatores de plebe Londoniensi per præceptum iusticiarij regis. Deinde præcepit idem iusticiarius, vt suprà dictus *Willielmus* cum barba ad eum duceretur etiam inuitus, ad quem capiendum cùm quidam de ciuibus *Gaufridus* nomine veniret, prædictus *Willielmus* cum Barba interfecit eum; cúmque alij eum capere vellent, ipse aufugit cum quibusdam suorum, & incluserunt se in ecclesia, quæ dicitur ecclesia S. *Mariæ* del Arche; qui cùm inde exire nollent, factus est insultus in eos: & cùm nec sic reddere se vellent, ex præcepto Archiepisc. Cantuar. regis iusticiarij appositus est ignis, vt per fumum & vaporem ignis exirent. Cúmque prædictus *Willielmus* exiret, quidam extracto cultello euiscerauit eum, & sic ductus est ad turrim Londoniarum, & ibi iudicatus est suspendi. alligatus igitur caudæ equi, trahitur per vicos ciuitatis, & plateas ad patibulum, ac suspensus est, cum octo socijs suis; cæteri verò ciues Londoniarum, qui adhæserant ei posuerunt se in misericordia regis, & obsides dederunt de pace seruanda regi, & regno. Monachi autem sanctæ Trinitatis Cantuariensis scientes, quòd ecclesia sua Lundonijs, quæ dicitur Sancta *Maria* del Arche, ita violaretur per præceptum Archiepiscopi sui, (qui, quamuis regi seruiret, tamen ecclesiastica iura deberet seruare illæsa) indignati sunt, & grauatum est cor eorum super eum; & non potuerunt cum eo quicquam pacificè loqui. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Othoni* nepoti suo Comitatum Pictauis. Eodem anno cùm Comitissa Brittanniæ mater *Arthuri* veniret per mandatum *Richardi* regis in Normanniam loqui cum eo, venit obuiam ei *Ranulphus* Comes Cestriæ maritus eius ad pontem Vrsonis, & cepit eam, & inclusit eam in castello suo apud sanctum *Iacobum* de Beuerun; quam cum *Arthurus* filius suus liberare non potuit, adhæsit regi Franciæ, & terras regis patrui sui combussit; deinde rex Angliæ magno congregato exercitu intrauit hostiliter Brittanniam, & eam deuastauit. Interim *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus tandem ad sedem Apostolicam accedens, diutinam moram ibi fecit, dominúmque Papam in omnibus agendis suis valdè sibi difficilem, & contra se supra modum commotum inuenit. processu verò temporis ipsi & aduersarijs suis tunc præsentibus data est audientia: & cùm prædicta, & alia plura ei obijcerentur, quæ omnia Archiepiscopus falsa esse constanter asseruit, requisiti aduersarij vtrum proposita probare vellent, post deliberationem petitam, & concessam responderunt se onus probationis nolle suscipere; Archiepiscopus verò se ab obiectis immunem esse sufficienter ostendit; vnde dominus Papa eum de consilio totius curiæ ad officium & beneficiũ restituens, omnibus prælatis, & alijs clericis per Eborac. diœcesim constitutis dedit in mandatis, vt ei tanquam Archiepiscopo in omnibus debitam exhiberent reuerentiam, & obedientiam; insinuans in rescripto suo qualiter Archiepiscopus se ab obiectis immunem esse, & omnia ab aduersarijs de eo disseminata falsa, & fictitia esse declarauit. restitutionis verò eius notitia ad regem Angliæ perueniente, qui Archiepiscopum temporalibus iampridem spoliauerat, & ad eius, vt dicebatur, cum aduersarijs suis adspirabat depositionem, valdè turbatus fuit, & duobus aduersarijs suis præcepit, vt se de cura spiritualium intromitterent, nec Archiepiscopum, nec officiales suos aliquam habere administrationem permitterent. Ipse etiam rex præbendas Eboracensis Ecclesiæ, & alia beneficia vacantia pro voluntate sua Clericis suis concessit, & distribuit. Archiepiscopus verò à curia Romana rediens, & in

Gallia

Gallia moram faciens non ausus terram regis ingredi, cùm non posset in conspectu regis gratiam inuenire, vt vel temporalium, vel spiritualium possessione gauderet, reuersus est, & ad curiam Romanam eundi iter arripuit. Interim dominus rex Angliæ prece *Arthuri* ducis Brittanniæ, & aliorum virorum potentum dedit *Petro* de Dinant licentiam agendi contra *Adam* de Tornouere super archidiaconatu de Westrihing, quem rex præfato *Adæ* dederat. Inter quos tandem conuenit in hunc modum, quòd magister *Simon* Apulus Eboracensis ecclesiæ decanus, & capitulum eiusdem ecclesiæ concessione, & voluntate prædicti *Adæ* receperunt *Petrum* de Dinant in archidiaconatum de Westrihing, & in stallum miserunt tam in choro, quàm in capitulo; & ipse *Petrus* vices suas, & illius archidiaconatus administrationem commisit ipsi *Adæ* de Tornouere sub annua pensione 60. marcarum; statuens quòd prædictus *Adam* archidiaconatum illum in integrũ habeat, & teneat omnibus diebus vitę suæ, & reddat ei singulis annis inde 60. marcas de pensione; & si *Petrus* superuixerit *Adam*, recipiat archidiaconatum de Westrihing sine aliqua contradictione, vel diminutione. Præterea inter illos statutum est, quòd quandocúnque simul fuerint in Eboraco, vnus illorum vna die tenebit stallum in choro nomine archidiaconi, & alter illorum altera die similiter, & sic mutabunt vices suas de die in diem, quamdiu moram simul fecerint in Eboraco: & vt hæc conuentio inter illos rata sit, & inuiolata permaneat, capitulum Eboraci eam confirmauit sigillo suo: sed antequam huius conuentionis notitia perueniret ad Eboracensem archiepiscopum, ipse huiusmodi literas patentes misit in Angliam.

GAufridus *Dei gratia Eboracensis archiepiscopus, & Angliæ primas decanis, presbyteris, & vniuersis clericis per archidiaconatum constitutis, salutem, & paternam benedictionem. Nouerit vniuersitas vestra nos* Petro *de Dinan clerico nostro archidiaconatum de Westrihing charitatis intuitu dedisse: in quem* Adam *de Torneuere, sicut a multis certissimè didicimus, nescimus cuius authoritate se intrusit, & nomen archidiaconatus sibi vsurpauit, licèt ordinatio archidiaconatuum, dignitatum, & ecclesiarum nostri archiepiscopatus ad nos tantùm, quibus hoc diuina miseratione est concessum pertineat. & idem etiam* Adam *post restitutionem a domino papa nobis factam contra nos, & officiales nostros in administratione rerum spiritualium diabolico instinctu se immiscuit. Nos autem quicquid ipse* Adam *in institutionibus, in excommunicationibus, in suspensionibus, & in aliquibus alijs, quæ nomine archidiaconi fecerit irritantes, & penitus authoritate nostra adnihilantes, iam dictum* Adam *excommunicamus, vobis mandantes & in virtute obedientiæ præcipientes, Quatenus in nullo ei decreto respondeatis, sed vt excommunicatum habeatis. Præterea vobis notificamus, quòd sententiam in* Paulinum *de Eburford, & in alios, qui contra obedientiam nobis debitam veniunt ab officialibus nostris magistro* Radulpho *de Kima, & magistro* Honorio *ratam habemus, & confirmamus. Valete.*

Eodem anno mense Iulij *Philippus* Dunelmensis electus ordinatus est in sacerdotem ab *Henrico* episcopo de **Landaf** apud Dunelmum in ecclesia sancti *Cuthberti* 17. Cal. Iulij Sabbato in hebdomada Pentecostes. Eodem anno *Willielmus* rex Scottorum magno congregato exercitu intrauit Moreuiam ad debellandũ *Haroldum* * *Macmanud*, qui terram illam occupauerat, sed antequam rex Cathaniam intraret, *Haroldus* fugit ad naues suas nolens contra regem bellum inire. tunc misit rex Scottorum exercitum suum ad Turreham villam prædicti *Haroldi*, & castellum suum ibidem situm prostrauit. Videns autem *Haroldus*, quòd rex terram suam ex toto deuastaret, venit ad pedes regis, & posuit se in misericordia eius, maximè, quia tempestas sæuiebat in mari, & ventus erat ei contrarius, volenti ad Orchadam insulam ire; & iurauit regi, quòd adduceret illi omnes inimicos suos, cùm rex alia vice rediret in Murreuiam, & per illam conditionem permisit rex eum tenere medietatem Cathaniæ, & aliam medietatem Cathaniæ dedit rex *Haroldo* iuniori nepoti *Reginaldi* quondam Comitis de Orkeneia, & de Cathania. Deinde reuersus est rex in terram suam, & *Haroldus* in Orkeniam. Deinde in autumno redijt rex Scottorum in Murreuiam vsque ad Iluernarran, vt reciperet ab *Haroldo* inimicos suos; quos cùm *Haroldus* produxisset vsq; ad portum de Locloy prope Diluernarran, permisit eos abire; & serò redeunte rege de venatu venit ad eum *Haroldus* adducens secum duos pueros nepotes suos ad tradendum regi in obsides; & interrogatus ab rege vbi essent inimici eius, quos tradere debuerat, & vbi

al. Macmadit

esset

esset *Torphinus* filius eius, quem obsidem dare promiserat, respondit, Permisi eos abire, sciens, quòd si tradidissem eos vobis, non euaderent manus vestras; filium autem meum adducere non potui, quia in terra illa non est alius hæres. igitur quia ipse conuentiones, quas cum domino suo rege fecit, non seruauerat, iudicatum est eum in captione regis remansurum, donec filius eius veniret, & obses fieret. & pro eo quod ipse permisit inimicos regis abire, iudicatum est ipsum demeruisse terram, quam ille de rege tenebat. & rex duxit secum *Haroldum* vsque ad castellum Puellarum, & tenuit eum in vinculis, donec homines sui de Orchadia adduxerunt filium suum *Torphinum*: & tradentes eum domino regi obsidem, liberauerunt *Haroldum* de captione regis. & *Haroldus* reuersus est in Orchadiam, & ibi mansit in pace & quiete, donec *Haroldus* iunior, accepta a *Suero Birkebain* rege Norweie licentia calumniandi medietatem Orchadiæ, adduxit secum *Siwardum Murd* de **Hegland**, & alios multos bellatores, & Orchadiam inuasit; & noluit *Haroldus* senior cum eo pugnam ingredi, sed abijt in insulam de **Man** relicta Orchadia; & ibi congregauit nauigium, & homines multos. similiter fecit *Haroldus* iunior, & adijt insulam de **Man**, volens congredi cum *Haroldo* seniore; sed *Haroldus* senior ante aduentum *Haroldi* iunioris in **Man**, per aliam viam ingressus est Orchadiam cum nauigio suo, & interfecit omnes, quos in Orchadia inuenit. Quo audito, *Haroldus* iunior reuersus est in **Cathenes** apud **Wic**, & commisit prælium cum *Haroldo* seniore: & in prælio illo *Haroldus* iunior, & omnis exercitus eius interfecti sunt. Interfecto itaque *Haroldo* iuniori, *Haroldus* senior venit ad regem Scottorum per conductum *Rogeri*, & *Reginaldi* episcoporum sancti *Andreæ*, & Rosmarkin, & obtulit regi copiam auri, & argenti pro Cathania, id est **Cathenes** rehabenda; cui respondit, quòd terram illam sibi traderet, si vxorem suam filiam *Malcolun Mathar* dimisisset, & priorem sponsam suam sororem *Dunecani* Comitis de Fif resumpsisset, & tradidisset ei in obsidem *Laurentium* clericum suum, & * *Bonauar* filium *Iggemundi*; quod *Haroldus* facere noluit. Venit ergo *Reginaldus* filius *Sumerled* rex de **Man** ad *Willielmum* regem Scottorum, & emit ab eo Cathaniam saluo regis reddituannuo.

al. Honauer

Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Willielmo* de Chimely archidiacono de **Richemund** episcopatum Albricarum in Normannia; & idem rex dedit magistro *Eustachio* sigillifero suo archidiaconatum de **Richemund**. Eodem anno *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus totius Angliæ primas, & apostolicæ sedis legatus, & totius Angliæ summus iustitiarius sæpè, & multùm sollicitauit per internuntios suos dominum suum *Richardum* regem Angliæ, vt eum liberaret a regimine regni, ostendens ipsum non posse sufficere regimini ecclesiæ, & regni. Cùm igitur rex licèt inuitus, eò quòd non erat inuentus similis illi, qui conseruaret leges, & iura regni; precibus tamen illius inclinatus, illum à sollicitudine regiminis regni remouere vellet; pœnituit eum tale fecisse regi mandatum, expertus, quòd in custodiendis illis est retributio multa, & inspectis scriptis, & computationibus auditis, mandauit regi, quòd infra biennium proximò præteritum adquisierat ad opus illius vndecies centena millia marcarum argenti de regno Angliæ; subiungens, quòd si seruitium eius videretur illi necessarium, non recusaret laborem, nec fatiscentem causaretur ætatem. ô infœlicem præsulem! licèt sæpiùs legisset *neminem posse duobus dominis seruire; aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget; aut vnum sustinebit, & alterum contemnet*; præelegit tamen officium sacerdotale postponere, quàm regi terreno non adhærere: & sic accepta regni regiminis potestate, officij administrationem ecclesiastici, cui professionis voto astrictus fuerat paruipendens, pro castris regis Angliæ stare non recusauit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Philippo* Dunelmensi electo licentiam fabricandi monetam in ciuitate sua Dunelmensi, quod prædecessoribus suis à multo tempore retrò non erat permissum. Eodem anno extitit in Anglia, & in omnibus finibus eius fames magna, & hominum mortalitas. Eodem anno Comes de sancto *Egidio* duxit in vxorem *Iohannam* sororem *Richardi* regis Angliæ, quondam reginam Siciliæ. Eodem anno obijt *Henricus* Wigorniensis episcopus, cui successit dono *Richardi* regis *Iohannes* de Constantijs Rothomagensis decanus. Eodem anno obijt *Willielmus* Comes de **Salesbiri** filius Comitis *Patritij*; cuius filiam, & hæredem *Richardus* rex Angliæ dedit in vxorem cum Comitatu **Salesbiri** *Willielmo* fratri suo notho. Eodem anno obijt

Mauricius

Mauricius episcopus Parisijs. Eodem anno obijt *Bela* rex Hungariæ, post cuius obitum *Margareta* vxor eius soror *Philippi* regis Franciæ, quæ quondam extiterat regina Angliæ, vxor *Henrici* regis iunioris, accepit crucem Ierosolymitanæ profectionis, & in terra Ierosolymitana apud Accon in Dei seruitio permansit, vsque ad consummationem vitæ suæ. Eodem anno obijt *Burcardus* Eboracensis ecclesiæ thesaurarius, cuius thesaurariam *Richardus* rex Angliæ dedit magistro *Eustachio* sigillifero suo. Eodem anno obijt *Petrus* de Ros, quo defuncto, *Richardus* rex Angliæ dedit *Aimerico* nepoti *Philippi* Dunelmensis electi archidaiconatum Carleoli, & *Philippus* Dunelmensis electus dedit eidem *Aimerico* nepoti suo archidiaconatum de Dunelmo, & ecclesiam de **Acclet**, quam prædictus *Burcardus* habuerat. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ firmauit nouum castellum in insula de Andeli, contra voluntatem & prohibitionem *Walteri* Rothomagensis archiepiscopi; &, quia rex ab inceptis desistere noluit, prædictus archiepiscopus dedit sententiam interdicti in Normanniam, & abijt ad summum pontificem. Eodem anno facta congressione inter familiam regis Franciæ, & regis Angliæ, *Hugo* de Chaumunt miles probus, & diues, & valdè familiaris regi Franciæ captus est, & regi Angliæ traditus, quem rex Angliæ tradidit *Roberto* de Ros custodiendum, & *Robertus* tradidit illum *Willielmo* del Espinai seruienti suo custodiendum in castello de Bona villa supra **Toke**; qui cùm minùs cautè custodiretur, per murum de nocte dimissus est, permissione & consensu prædicti *Willielmi* del Espinai. Vnde rex Angliæ iratus, eò quòd *Hugo* de * Chaumund sic manus suas euasit, cepit *Robertum* de Ros, & *al. Chaumunt* incarcerauit, & cepit de eo 1000 & 200. marcas argenti de redemptione, & *Willielmus* del Espinai proditor domini sui suspensus est in patibulo. Eodem anno *Radulfus* de Wigetof clericus *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi infirmabatur Romæ vsq; ad mortem, & coram domino papa *Celestino*, & vniuersis Cardinalibus confessus est, quòd ipse multas literas falsas in curia Romana adquisierat tam de negotio domini sui Eboracensis archiepiscopi, quàm de suo negotio proprio; & quòd iam illas in Angliam præmiserat. vnde dominus papa in mandatis dedit *Huberto* Cantuariensi archiepiscopo, vt si aliquæ literæ super negotio Eboracensis archiepiscopi inuentæ fuissent, continentes aliquid citra æquitatem, & iustitiam, retinerentur. Vnde factum est, quod *Rogerus* de **Ripunt** clericus, portitor harum literarum, qui & toxicum portabat, inuentus est Lundonijs, dicens quòd *Radulfus* de * Wigetof tradiderat ea illi. *al. Wigetot* Dicebat etiã quòd toxicum illud traditum ei fuerat ad perdendum magistrum *Simonem* Eboracensis ecclesiæ decanum, & quosdam alios eiusdem ecclesiæ canonicos. Ad vocationem igitur *Huberti* Cantuariensis archiepiscopi regis iustitiarij, venit Lundonias prædictus decanus Eboraci, & tradita sunt ei venenum illud, & annuli aurei, & zona pulcherrima toxicata ad comburendum; quibus traditis, conuenit multitudo maxima virorum, & mulierum in loco, qui dicitur **Totehil**, vt testes fierent combustionis illorum; & sic igni tradita sunt, & redacta in cineres; portitor autem illorum in carcere seruabatur; & aduersarij *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi omne crimen ei objciunt. Eodem anno *Iohannes* Comes Moretonij frater regis, & *Marchades* princeps nefandæ gentis Braibancenorum fecerunt 14. Cal. Iunij feria 2. equitationem ante ciuitatem de Bellauez, & dum intenderent prædæ capiendæ, *Philippus* episcopus Beluacensis, & *Willielmus* de Merlou vna cum filio suo, & militibus multis, & plebe armata exierunt, & ipsi armati, sed mox confecti sunt in prælio, & capti prædictus Beluacensis episcopus, & *Willielmus* de Merlou, & filius eius, & milites nonnulli, & ex plebe maxima pars interfecta est. & eodem die post captionem illam Comes *Iohannes*, & *Marchades* processerunt vsque Milli castellum prædicti Beluacensis episcopi, & per insultum ceperunt illud, & prostrauerunt; & sic gloriosi triumphatores redierunt in Normanniam, & tradiderunt regi Angliæ Beluacensem episcopum, & *Willielmum* de Merlou & filium eius, & alios captiuos multos.

Anno gratiæ millesimo, centesimo, nonagesimo septimo, qui est annus octauus regni *Richardi* regis Angliæ, idem *Richardus* fuit in Normannia apud Burum die Natalis Domini, quæ quarta feria euenit; plurimùm confusus, eò quòd *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus noluit relaxare interdicti sententiam quam in Normanniam tulerat. Corpora enim defunctorum insepulta iacebant per vicos, & plateas ciuitatum Normanniæ.

Normanniæ. Miſit ergo rex *Willielmum* Elienſem epiſcopum Cancellarium ſuum, & * Lexonienſem epiſcopum, & *Philippum* Dunelmenſem electum, vt coram domino papa cauſam ſuam defenderent contra præfatum Rothomagenſem archiepiſcopum. Qui cùm Pictauiam veniſſent, *Willielmus* epiſcopus Elienſis regis Cancellarius ægrotauit vſque ad mortem, & mortuus eſt, & ſepultus; & quàm diu ipſe in extremis laboraſſe videretur, quædam crux lignea in Cathedrali eiuſdem ciuitatis eccleſia, quæ dicitur crux ſancti *Marcialis*, ploraſſe videbatur ita vehementer, quòd quaſi riuulus aquæ ab oculis eius defluens, faciem illius rigaret. Populus autem dicebat hoc iam tertiò eueniſſe; primò in obitu eiuſdem ciuitatis epiſcopi; ſecundò in receſſu *Iohannis* Beleſmains eiuſdem ciuitatis epiſcopi; tertiò in obitu iſtius *Willielmi* Elienſis epiſcopi. Quo defuncto Lexonienſis epiſcopus, & Dunelmenſis electus proceſſerunt in negotio domini ſui. Dominus autem rex non immemor ſeruitij, quod prædictus Cancellarius ei fecerat, dedit *Roberto* fratri illius Priori Elienſi abbatiam ſanctæ *Mariæ* Eboraci: quem *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus Apoſtolicæ ſedis legatus benedixit in abbatem. Conuenientibus igitur in præſentia domini papæ *Celeſtini* præfato Rothomagenſi archiepiſcopo, & epiſcopo Lexonienſi, & electo Dunelmenſi; archiepiſcopus Rothomagenſis proteſtatus eſt ius ſuum, quod habebat in Andeli, & iniuriam, quam *Richardus* rex Angliæ ei fecerat firmando caſtellum in patrimonio eccleſiæ Rothomagenſis iniuſtè contra voluntatem, & aſſenſum illius. Ad quod ſupradicti regis nuncij reſponderunt, quòd dominus rex ſæpè, & multùm obtulerat ei per internuncios ſuos, videlicet viros venerabiles, & diſcretos epiſcopos, & abbates, Comites, & Barones, ſe in omnibus ſatisfacturum illi ad æſtimationem proborum virorum. Aſſerebant enim ex parte regis, quòd ipſe inſulam illam de Andeli, in qua caſtellum firmauerat, nullo modo dimittere poſſet, quia rex Franciæ & ſui perinde tranſitum faciebant in Normanniam, & ſæpiùs eam deuaſtabant; & idcirco rex Angliæ locum illum munierat ad defenſionem terræ ſuæ contra regem Franciȩ. Et ſuper his prædictus Rothomagenſis archiepiſcopus, & præfati regis nuncij compromiſerunt ſe examini domini papæ, & Romanæ eccleſiæ. Vnde factum eſt, quòd dominus papa, & Cardinales poſt diuturnam deliberationem, attendentes damna & inopportunitates, quæ acciderent Normanniæ, niſi locus ille de Andeli firmaretur, conſuluerunt præfato Rothomagenſi archiepiſcopo, quòd cum domino ſuo rege amicabiliter componeret, & ab eo ſufficienter recompenſationem ablatorum reciperet, ſecundum proborum, & ſapientum virorum æſtimationem; dicentes benè licere regi, & cuilibet potenti infirmiora terræ ſuæ munire, ne perinde damnum ſibi, & ſuis contingat.

al. Lexouienſem

De conſecratione *Philippi* Dunelmenſis epiſcopi.

INterim dominus papa *Celeſtinus* conſecrauit *Philippum* Dunelmenſem electum in epiſcopatum Dunelmenſem, Dominica, qua cantatur *Miſericordias Domini:* quæ eodem anno contigit decimo ſecundo Maij. Conſecrato itaque Dunelmenſi epiſcopo dominus papa *Celeſtinus* relaxauit interdicti ſententiam, quam *Walterus* Rothomagenſis archiepiſcopus in Normanniam tulerat propter firmationem caſtelli inſulæ de Andeli, & dimiſit eos. Redeuntibus autem ad dominum *Richardum* regem Angliæ, ſupradicto Rothomagenſi archiepiſcopo, & Lexonienſi & Dunelmenſi epiſcopis, cum forma pacis inter prædictum regem, & Rothomagenſem archiepiſcopum de conſilio domini papæ, & Cardinalium ordinata; idem rex conuocatis epiſcopis, abbatibus, Comitibus, Baronibus Normanniæ dedit *Waltero* Rothomagenſi archiepiſcopo & eius ſucceſſoribus in recompenſatione villæ ſuæ de Andeli villam de Depe cum omnibus pertinentijs ſuis, & vallem de Malandai, & molendina de Robec in ciuitate Rothomagi, & Luuers cum pertinentijs ſuis, & charta ſua confirmauit. Hæc contra *Walterus* Rothomagenſis archiepiſcopus quietum clamauit *Richardo* regi Angliæ, & hæredibus ſuis, Andeli cum pertinentijs ſuis ab ipſo, & ſucceſſoribus ſuis. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ venit ad ſanctum *Walericum*, & villam combuſſit; & deſtructis monachis ibidem Domino ſeruientibus, aſportauit ſecum in Normanniam feretrum cum reliquijs ſancti *VValerici:* & in portu illo inuenit naues, quæ venerant de Anglia, onuſtas

onustas frumento, & victualibus, & cepit eas, & earum nautas fecit suspendi, & naues combussit, & frumentum, & victualia suis distribuit. Eodem anno Campani & Flandrenses, & Britones, relicto rege Franciæ, adhæserunt *Richardo* regi Angliæ, datis hinc inde obsidibus, quòd non facerent concordiam, neque pacem cum rege Franciæ, nisi de communi illorum consilio. Rex enim Angliæ illos, & ferè omnes potentiores de regno Franciæ muneribus allexit: nam eius prælarga manus donis cætera vincebat dona.

Nec tamen in dando mensuram deserit, immo,
Singula describit certo moderamine finis.

Dedit itaque *Baldewino* Comiti Flandriæ pro auxilio suo quinque millia marcarum argenti: & obsides dedit, quòd ipse cum rege Franciæ pacem non faceret, nisi de consensu regis Angliæ; similiter fecit ei rex Angliæ. Deinde *VVillielmus Crespin* constabularius de Dangu, vi compulsus, tradidit *Richardo* regi Angliæ castellum de Dangu, quod ipse rex statim sufficienter muniuit hominibus, & armis, & victualibus, & rex Franciæ mox magno congregato exercitu obsedit illud, & dum hæc fierent *Richardus* rex Angliæ perrexit in Aluerniam, & decem de castellis regis Franciæ, & suorum cepit. Sed antequam rex Angliæ rediret in Normanniam, rex Franciæ cepit castellum de Dangu, concessis militibus, & seruientibus qui in eo erant, vita, & membris, & accepit de eis quingentas marcas argenti de redemptione, & permisit illos liberos abire, & castellum illud firmauit, & in manu sua retinuit. Interim *Baldewinus* Comes Flandriæ obsedit ciuitatem de Araz; quo audito, rex Franciæ venit illuc cum copioso exercitu: in cuius aduentu Comes Flandriæ relicta obsidione redijt in terram suam, & rex Franciæ secutus est eum: cúmque rex Franciæ longiùs processisset, Comes Flandriæ fecit pontes diruere ante regem Franciæ, & retrò; ita quòd neque victus, neque exercitus eius potuit ad eum accedere. Tunc rex Franciæ in arcto positus supplicauit Comiti Flandriæ, ne ipse coronam Franciæ contaminaret, asserens quòd ipse ea intentione Flandriam intrauerat, vt cum illo amicabiliter componeret; iurans, quòd ipse redderet illi totum ius suum, si dimisisset *Richardum* regem Angliæ sine pace. & quia Comes Flandriæ contra pactum, quod cum rege Angliæ fecerat, venire noluit, cœpit colloquium inter regem Franciæ, & regem Angliæ feria quarta post festum exaltationis sanctæ crucis inter Gwaillium & Andeli, & sic rex Franciæ liberatus a captione Comitis Flandriæ redijt in Franciam, sed nullam conuentionem, quam Comiti Flandriæ fecit, tenere voluit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit magistro *Eustachio* vicecancellario suo episcopatum de Ely. Eodem anno *Iohanna* soror *Richardi* regis Angliæ, vxor *Raimundi* Comitis de sancto *Egidio*, peperit filium suum primogenitum, & vocatum est nomen eius *Raimundus*. Eodem anno obijt *Resus* filius *Griffini* rex: post cuius obitum facta est discordia inter filios suos, quis eorum loco patris regnaret: ad quam extinguendam *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus, regis iusticiarius, fines Gwalliæ adijt, & pacem inter illos fecit. Interim *Philippus* Beluacensis episcopus, misso Aurelianensi episcopo fratre suo Romam, dum adhuc esset in captione regis Angliæ, in hac forma scripsit *Celestino* summo pontifici.

Epistola *Philippi* Beluacensis episcopi ad *Celestinum* papam de captione sua.

VEnerabili domino, & patri *Celestino* summo pontifici *Philippus* Beluacensis episcopus, salutem, & obedientiæ canonicæ deuotionem. Supernæ dignitatis fauor fœlicitatem vestram, & multiplices successus euexit in altum, ad memoriam reducens illud legale, *Insontes inuitat ad culpam, qui sontes præterit impunitos.* Vniuersis ecclesijs iam quasi notorium habetur, quàm irreuerenter, quámque inhumaniter in dominum suum regem Francorum rex Angliæ iam pridem insurrexerit, similis homini, qui montem magnum fune circũligatum temptat deijcere, afferens igitur secũ ignem, et gladium, subnixus etiam apostaticis Braibancenorum cohortibus, patriam nostram irruebat circumquaque depopulando. Quod cùm vidissem, illius legalis non immemor, *Vim vi repellere licet*, et illius, *Pugna pro patria*, militum et ciuium cuneis, et aciei procerum immixtus,

mixtus, hostibus irruentibus obuiam exiui. Sed humanis nouerca fortuna consilijs propositum rei sinistro mancipauit effectui. Captus quidem ibi sum, & vinculis grauibus, & catenis addictus; nec ordinis dignitas, nec Dei reuerentia remedij aliquid vel mitigationis mihi contulerunt. Taliter ergo rex Angliæ in *Christum* Dominum more lupino sæuire non formidauit; nec vestris auribus incognitum existimamus. Quid ergo dissimulatis? *Quis pater videret filium errare, & taceret? Quis virga filium non percuteret, vt gladium non incurreret? Desperat pater de filio, quum comminatione non corripit, vel flagello.* Luce quidem clariùs elucescit, quòd rex Angliæ, cæterique complices sui, qui violenter manus in nos iniecerunt, dictæ sententiæ canonem inciderunt; iniurias nobis, & molestias enormiter illatas vestræ paternitati lachrymabiliter insinuans lachrymis nostris, & petitioni clementer condescendatis. Indignum est siquidem subiectorum petitionem ad vos directam vacuam reuerti, & inanem, quæ & humilitatem redolet, & rationis subnixa est præsidio. *Nec immunis est a culpa, qui quum potest corrigere, dissimulat emendare; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Licèt igitur verba doloris totiens multiplicauerim (pater sancte) ne miremini. *Nescit, immo nequit pectoris claustro dolor assiduus sepeliri.* Valeat paternitas vestra.

Rescriptum *Celestini* papæ ad *Philippum* *Beluacensem episcopum.*

CElestinus episcopus seruus seruorum Dei dilecto fratri *Philippo* Beluacensi episcopo salutem, & ab exorbitatione reditum maturare. Sinistrè licèt tibi euenerit, nec mirum. *Cunctorum enim meretur odium, qui omnium se in commune approbat inimicum.* Præsulem namque pacificum exuens, militem bellicosum induisti: clypeum pro infula, gladium pro stola, loricam pro alba, galeam pro mitra, lanceam pro baculo pastorali, ordinem rerum, & seriem peruertens temerarius baiulasti. non vim (sicut allegas) sed virtutem vi repellere uolens, non pro patria, sed contra patriam pugnans. De Gallia namque vestra iam publicè declarare possumus: *Væ terræ cuius rex puer est.* Rex namq; vester regi Anglorum sacramento corporaliter præstito tenebatur astrictus super indemnitate tam oppidorum, quàm terrarum suarum sibi fideliter obseruanda, saltem vsque ad reditum ab itinere peregrinationis suæ. Sed contra fidem, & sacramentum impudenter veniens oppida prædicti regis violẽter occupauit, terram suam hostili manu crudeliter vastauit: ab ergastulo tandem rediens regi vestro rex ille viriliter occurrit, non de multitudine, sed in Domino Deo spem ponens. *Non enim virorum, vel virium, sed virtutum copia bella vincuntur.* Pro rege quidem Angliæ contra superbiam humilitas, contra iniuriam ius, & æquitas; contra arrogantiam, & intemperantiam modus & modestia hucusque dimicauerunt. *Numerosis enim virtutibus non viribus immunes viri victoriam consequuntur.* Iniuriam armis irrogatam armorum propulsare remedio leges, & iura permittunt. Nunc verò tamen, licèt serò, rex Angliæ se, suámq; manifestauit animositatem; quoniam vix est, vt virtus clausa celari, vt animositatis ardor extingui, vt probitatis scintilla comprimi valeat, & concludi. *Virtus enim claudi nescit: & ignis oppressus in flammam erumpit.* Effrænem siquidem domini tui vesaniæ non solùm consiliarium, sed & complicem te tam insipientem, quàm insolentem exhibuisti; quæsisti & inuenisti; pulsasti, & pulsatus procubuisti; in foueam quam fecisti, meritò incidisti; vbi autem inuentus, ibi iudicatus. Sicut igitur ex literarum tuarum nobis directarum tenore perpendimus; excessus patrios nobis imputans, culpam tuam in nos retorquere laboras, nos tepidos asserens, & dissimulatores. Quid ergo si ouis in pastorem, in patrem filius insurgat? nec pastor, quem non pauisse; nec pater erit, quem non pœniteat educasse. *Nocens ergo in homine telum est, simplicitatis imagine malignam astutiam palliare;* Regi tamen Anglorum pro te literas dirigimus supplicatorias. Qualitate namque captionis tuæ medullitus inspecta, in tali casu non possumus, nec debemus imperare, sed tantùm supplicare. Victor ergo sapienter vincendus est, quia sic legitur, *Sapientia vincit malitiam.* Nos autem pro te supplicamus non importunè, sed opportunè. *Argumentum enim diffidentiæ est importuna precum instantia. Debitum quoq; faciliùs exequitur patiens expectatio, quàm extorquet importuna petitio.* Interim verò vinculis,

culis, & lamentis mancipatus vincula tua, & lamenta leniter, patientérque sustineas, iuxta illud Poëtæ,

Leniter ex merito quicquid patiare, ferendum est:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Et illud meritò lamentis expiandum est, quod cum pudoris dispendio venter adquirit. Datum.&c.

EOdem anno obijt *Willielmus* Pictauensis episcopus, & quamuis vita illius videretur hominibus valdè reprehensibilis, tamen ipse post obitum eius claruit in miraculis. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ statuerunt inter se treugas à festo S. *Hilarij* in vnum annum; habentes in proposito, quòd iterũ pacem, & concordiam finalem inter se facerent. Deinde *Baldwinus* Comes Flandriæ venit in Angliã in peregrinatione ad S. *Thomam* Cantuar. martyrem. Eodẽ anno filius *Henrici* Romanorum imperatoris, quem pepererat ei *Constantia* imperatrix filia *Rogeri* quondã regis Siciliæ, puer 7. annorum, baptizatus est, & vocatum est nomen eius *Fredericus.* Eodẽ anno *Iordanus* de Curci frater *Iohannis* de Curci principis regni de Vluestir in Hybernia, à quodam Hybernensi familiari suo interfectus est. In cuius vindictam prædictus *Iohãnes* frater eius commisit prælium cum Hybernensibus regulis; ex quibus partem fugauit, partem strauit, & terras eorũ sibi subiugauit; quarum partem magnam dedit *Dunicano* filio *Gilberti* filij *Fergus*, qui eo tempore, quo prædictus *Iohannes* præliaturus erat cum Hybernensibus, venit ad eum in Hybernia cum gente non modica auxiliaturus ei. Eodem anno *Nicholaus* episcopus de Wic in Norweia commisit prælium cum *Suero Birkebain*, & ab eo victus fugit, omnibus suis ferè interfectis. Eodem anno præfatus Aureliensis episcopus, qui pro liberatione *Philippi* fratris sui Romam profectus fuerat, obijt apud Senesłaueille. Eodem anno *Henricus* Romanorũ imperator magnum exercitum misit in terram Suliæ sub principibus Magũtino Archiepiscopo, & *Henrico* duce Saxoniẹ Comite Palatino de Rheno, & duce de * *Louerine*, & duce de Saringes, *al, Lauine*
& duce de Ostricio filio *Limpoldi* ducis, & duce de Swthede, & duce de Baiueria, & *Walranno* fratre ducis de Lamburg, & Comitibus multis. Præfatus autẽ *Walrannus* ante alios applicuit in terra Hierosolymitana cum gente sua, & statim inuasit paganos, & quotquot inuenit de paganis interficiens, violauit pacem, & treugas, quas rex Angliæ in recessu suo de terra Hierosolymitana statuit inter Christianos, & Paganos. Vnde *Saphadin* frater *Saladini*, & cæteri Pagani plurimùm cõmoti interfecerunt omnes, quos attigerant, Christianos, & obsederunt Ioppen.

De obitu Henrici Comitis de Campania.

COmes autem *Henricus* de Campania, qui per electionem regum Franciæ, & Angliæ, & Templariorum, & Hospitalorum præerat terræ Hierosolymitanæ, exercitum Christianorum parauit ad obsidionem illam soluendam: & dum ipse nixus columnæ cuiusdam fenestræ in thalamo superiore, loqueretur ad turbas, fracta est columna illa, & ille corruens in terram, fractis ceruicibus expirauit. Saraceni verò ceperunt Ioppen, & interfecerunt in ea plùs quàm viginti millia Christianorum. Post obitum verò *Henrici* Comitis de Campania, dux de Luuain, & *Henricus* dux Saxoniæ receperunt se in ciuitatem Accon; sed nihil possederunt extra portas ciuitatis, & nihil victus potuit eis afferri propter metum Paganorum. Exercitus autem imperatoris, qui de Alemannia, & cæteris terris eius iter Hierosolymitanum per mare susceperat, transitũ fecit in Normanniã, & Angliam; & sic rectũ cursum tenens vsq; in Hispaniã, eripuit ciuitatem Syluiæ de manu Paganorum; quam penitùs destruxerunt, nõ relinquentes lapidem supra lapidem: timebant enim quòd si eam tradidissent regi Portugalensi, ipse eam amitteret, sicut priùs fecerat. *In peregrinatione autẽ peditum gentis eiusdẽ imperatoris contigit quoddam miraculum nouum, & à seculo inauditum. Accidit itaq;, quòd duo Alemanni vicini, & compatres consortium inierunt, quòd simul irent in illa peregrinatione Hierosolymitana in vno hospitio, & vna expensa consortes. Cùm igitur tempus motionis instaret, vnus illorũ venit ad domũ alterius nocte vna hospitaturus, & cùm illi ostenderet pecuniã, quam secũ in via deferret, paterfamiliâs consilio vxoris suæ interfecit illũ, & pecuniã illius cepit; & imponẽs collo suo cadauer interfecti profectus est, vt illud in aquam proijceret; sed nullo modo potuit illud à se proijcere; et in diluculo domũ rediens cum cadauere collo suo inhærente per tres dies in absconso*

latuit; ſed cùm diutiùs ſuſtinere hoc non potuit, perrexit ad pontificem ſuum, vt cum conſuleret, quid ſuper hoc ſibi eſſet agendum; & præcepit ei pontifex in virtute obedientiæ, vt ipſe cadauer illud ſecum in terram Hieroſolymitanam ferret, vt ſic expiatis ſordibus, redderet animam ſuam cælorum ſedibus: & ſic pœnitentia ductus proceſſit cum alijs peregrinis portans in collo ſuo defunctum illum ad laudem bonorum, & malorum terrorem.

EOdem anno *Henricus* Romanorum imperator cepit magnates Siciliæ, ex quibus quoſdam incarcerauit, quoſdam diuerſis pœnis afflictos morti tradidit; *Margaritum* etiam Admiralem, cui ipſe dederat ducatum de Duraz, & principatum de Tarente, & principatum maris, euulſis oculis, & abſciſſis teſticulis excæcari, & ementulari fecit. Conſtantia verò imperatrix videns mala, quæ imperator geſſerat cũ gente ſua, fœdus inijt contra imperatorem maritum ſuum; & Panormum pergens, cepit theſauros imperatoris, quos reges Siciliæ à multo tempore theſaurizauerant; vnde principes regni animoſiores effecti iniecerunt manus in Alemannos imperatoris, & interfecerunt eos. Imperator verò fugiens, incluſit ſe in munitione forti, volens, ſi poſſet, repatriare; ſed aduerſarij eius ita vias ei præcluſerant, quòd nuſquam ſecurus illi patebat egreſſus. Interim *Saphadin* frater *Saladini* poſt captionem Ioppen magno congregato exercitu Paganorum, commiſit prælium cum ſupradictis ducibus, & Comitibus, & exercitu imperatoris Romanorum, quem ipſe in terram Hieroſolymitanam miſerat; & præualuit exercitus Chriſtianorum; & ceperunt in prælio illo Chriſtiani duos filios *Saladini*, & plus quàm ſexaginta Admirales; & *Saphadinus* frater *Saladini* lethaliter vulneratus vix euaſit. Ceperunt etiam Chriſtiani Sidonem ciuitatem, & Laliche, & magnum Gybel, & erat ſpes Chriſtianorum, quòd filius *Saladini* tenens ciuitatem Hieroſolymæ vellet Chriſtianari. ſic enim erat interlocutum per internuncios mediantes. Interim Pagani, qui erant in ciuitate de Barhuc, timentes incurſum Chriſtianorũ, muros ciuitatis proſtrauerunt, & traxerunt in caſtellum victus neceſſaria, & arma, & lapides murorum ad defenſionem caſtelli. Quadam autem die, dum ad hoc perficiendum diligentiùs inſtarent relictis tantummodò in caſtello quinque captiuis Chriſtianis compeditis, & vno ſolo Saraceno ianitore, repentè ſuperuenit Archiepiſcopus Maguntinus, imperatoris Romanorum Cancellarius cum exercitu magno nauali, & *Aimericus* dominus inſulæ de Cypre, & præfati duces, & principes Alemannorum venerunt cum equeſtri exercitu, & pedeſtri. Quod videntes Chriſtiani, qui erant in caſtello, cucurrerunt, vt poterant, & clauſerunt portas caſtelli, & ianitorem interfecerũt, & aſcendentes in altum, clamauerunt alta voce ſignum Chriſtianorum, videlicet, *Adiuuet nos Chriſtus Dei filius, & ſanctum ſepulchrum eius.* Ad hanc vocem Pagani exterriti, fugerunt ad montana relicto caſtello, & ciuitate, & victu, & armis ſuis; & Chriſtiani recepti ſunt in ciuitate, & caſtello cum gaudio. Deinde præfatus Maguntinus Archiepiſcopus conſilio, & voluntate principum Alemanniæ tradidit *Aimerico* domino Cypre, Accon & Tyrum, & Barhud, & cæteras ciuitates, quas ceperant; deinde dedit ei *Miliſent* in vxorem, quæ fuerat vxor *Henrici* Comitis de Campania, & coronauit eos in ciuitate de Barhud, & ipſe *Aimericus* deuenit homo *Henrici* Romanorum imperatoris de inſula Cypri.

De exilio *Ioannis* Dublinenſis epiſcopi.

al. de Walis

EOdem anno *Hamo* * de Valoins & cæteri cuſtodes Hyberniæ, homines Comitis *Iohannis* fratris *Richardi* regis Angliæ, iniurias magnas fecerunt *Iohanni Cumin* Dublinenſi Archiepiſcopo. Vnde idem Archiepiſcopus, malens exulare, quàm enormitates illas ſibi, & eccleſiæ ſuæ factas diutiùs ſuſtinere impunitas, excommunicauit prædictos præſumptores, & interdicti ſententiam dedit in Archiepiſcopatum ſuum, & abijt; præcepítque cruces, & imagines cathedralis eccleſiæ in terram deponi, & ſpinis circundari, vt ſic malefactores illi terrerentur, & à voluntate ſæuiendi in bona eccleſiæ reuocarentur. Sed dum adhuc in propoſito malignandi perſeuerarent, contigit miraculum noſtris temporibus inauditum. *Erat ſiquidem in Cathedrali eccleſia de Diuelin quædam crux, in qua imago* Chriſti *expreſſiùs erat inciſa, quam omnes, tam Hybernienſes, quàm cæteri, in maxima veneratione habebant. Cum autem hæc*

imago

imago crucifixi eſſet humi proſtrata,& ſpinis circumſepta, feria ſexta facta eſt in agone, & apparuit facies eius ſuffuſa rubore vehementi,velut eſſet in camino ardenti; et ſudor magnus exiuit à facie eius,& ab oculis eius cadebant guttulæ,ac ſi fleret: hora autem diei illius ſexta à dextro illius latere,& à dextra illius mammilla exiuit ſanguis,& aqua; quæ miniſtri eccleſiæ diligenter colligentes miſerunt legationem poſt Iohannem Cumin *Archiepiſcopum ſuum, mandantes ei huius rei euentum ſub ſigillorum venerabilium virorum teſtimonio,domino papæ inſinuandum.* Cæteri autem epiſcopi Hyberniæ licèt ſæpiùs legiſſent.

En tua res agitur,paries cùm proximus ardet:

Tamen clauſis oculis tranſierunt damna,& iniurias, quæ miniſtri præfati *Iohannis* Comitis Moretonij coëpiſcopo ſuo fecerant, & facti veluti arietes non habentes cornua, cedebant à facie ſubſequentis. *Iohannes* verò Dublinenſis epiſcopus exulans venit ad *Richardum* regem Angliæ,& ad *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem eius; ſed nullam potuit habere iuſtitiam vel ablatorum reſtitutionem. Eodem anno *Henricus* Romanorum imperator facta reconciliatione cum vxore ſua,& magnatibus Siciliæ,incepit ægrotare, & miſit **Sauaricum* Batonienſem epiſcopum conſanguineum,& cancellarium ſuum de Burgundia ad *Richardum* regem Angliæ, & obtulit ei recompenſationem pecuniæ, quam de eo ceperat pro redemptione ſua,ſiue in auro & argento, ſiue in terris. Dum autem prædictus *Sauaricus* iret in iſta legatione, prædictus Romanorum imperator obijt in Sicilia apud Meſſanam in vigilia S. *Michaelis*, excommunicatus à *Celeſtino* papa propter captionem,& redemptionē *Richardi* regis Angliæ; & ideò prohibuit idem papa ne corpus illius ſepeliretur, licèt Archiepiſcopus Meſſanæ pro eo multùm oraſſet. Venit itaque præfatus Archiepiſcopus ad *Celeſtinum* papam tribus de cauſis. Prima, vt corpus imperatoris ſepeliretur; ſecunda, vt *Marchowaldus* ſummus imperatoris iuſticiarius liberaretur ab obſidione Romanorum, qui eum obſederant in Marchia *Guarneri*, non permittentes eum inde exire; tertia,vt *Fredericus* præfati imperatoris filius coronaretur de regno Siciliæ. Ad primam verò petitionem reſpondit dominus *Cæleſtinus* papa,quòd non permitteret corpus imperatoris ſepeliri,niſi de cōſenſu regis Angliæ,& niſi pecunia,quam ipſe de rege Angliæ ceperat,redderetur. Ad ſecundam petitionem reſpondit dominus papa, quòd prædictus *Marchowaldus* per ipſum liberari non poterat, niſi de voluntate Romanorum. Ad tertiam petitionem reſpondit dominus papa, quòd conſentiret, ſi fratribus ſuis Cardinalibus placeret, vt *Fredericus* præfati imperatoris filius coronaretur de regno Siciliæ. & factum eſt ita datis domino papæ mille marcis argenti ad opus ipſius, & mille marcis argenti ad opus Cardinalium. Iurauit etiam imperatrix tactis ſacroſanctis euangelijs, quòd prædictus *Fredericus* natus fuit de legitimo matrimonio prædicti *Henrici* imperatoris, & ipſius. Eodem anno *Rogerus* frater *Roberti* Comitis Leiceſtriæ electus epiſcopus ſancti *Andreæ* in Scotia,ordinem ſacerdotis, & pontificalem conſecrationem ſuſcepit à *Matthæo* epiſcopo de Abberdene.Eodem anno *Margareta* quondam regina Angliæ,& poſteà regina Hungariæ obijt apud Accon. Defuncto itaq; *Henrico* Romanorū imperatore, magna pars Thuſciæ,quam idē imperator,& prædeceſſores ſui abſtulerant Romanis pontificibus,reddita eſt domino *Cæleſtino* ſummo pontifici; videlicet Eke,Pendante & ſancta *Criſpina*, & mons Flaſcum & Redecock, & Saintclere cum omnibus pertinentijs eorum; redditæque ſunt ei Sicilia, Calabria, Apulia, & omnes terræ, quæ fuerunt regis Siciliæ, ſicut proprium patrimonium ſancti *Petri*; de quibus ipſe, vt ſupradictum eſt, conſtituit *Fredericum Henrici* Romanorum imperatoris filium regem. Deinde dominus papa *Cæleſtinus* ante natale Domini paulatim cœpit ægrotare, & conuocatis coram ſe Cardinalibus vniuerſis præcepit, vt tractarent de ſucceſſore ſuo eligendo. Ipſe enim nitebatur modis omnibus, vt dominus *Iohannes* de ſancto *Paulo* presbyter, Cardinalis tituli ſanctæ *Priſcæ* virginis, ei ſuccederet in papatu: de cuius ſapientia, ſanctitate, & iuſtitia plurimùm confidebat. Adeò enim ipſum præ cæteris diligebat, quòd illum loco ſui conſtituerat ad omne officium ſuum exequendum niſi in conſecratione epiſcoporum, quòd pertinebat ad officium epiſcopi Hoſtienſis Cardinalis. Præterea præfatus papa obtulit,quòd ipſe ſeipſum deponeret à papatu,ſi Cardinales conſentirent in electione præfati *Iohannis* de ſancto

[margin: *al, Swancum*]

Paulo. Sed omnes Cardinales vna voce responderunt, quòd illum conditionaliter non eligerent; dicentes, quòd inauditum erat, quòd summus pontifex se deponeret; & sic erat schisma inter illos. Dominus enim Hostiensis episcopus Cardinalis nitebatur, vt ipsemet Papa fieret, similiter dominus Portuensis episcopus Cardinalis, similiter dominus *Iordanus* de Fossa noua, similiter dominus *Gratianus*, & cęteri omnes nitebantur, vnusquisq; pro posse suo, vt ipse fieret summus pontifex. Eodem anno *Willielmus* rex Scotorum de bono sumens exemplum, fecit homines regni sui iurare, quòd pacem pro posse suo seruarent, & quòd nec latrones, nec robatores, nec vtlagi, nec receptatores eorum essent, nec in aliquo eis consentirent, & quòd cùm huiusmodi malefactores scire potuerint, illos pro posse suo caperent, & destruerent.

Assisa de mensuris facta per *Rich.* regem Angliæ.

Constitutum est, quòd omnes mensuræ totius Angliæ sint eiusdem quantitatis tam de bladis, quàm de leguminibus, & de rebus consimilibus, scz. vna bona summa æqui; & hæc mensura sit rasa tam in ciuitatibus, & burgis, quàm extra. Mensura etiã vini, & ceruisiæ, & cunctorum liquorum sit eiusdem quantitatis secundum diuersitatem liquorum. Pondera etiam, & libræ, & cæteræ pesiæ sint eiusdem quantitatis in toto regno secundum diuersitatem mercaturarum. Mẽsuræ etiam bladorum, & liquorum vini, & ceruisiæ, inclauentur in eis claues, ne per dolum possint falsari. Constitutum est, vt lanei panni, vbicunq; fiant, fiant de eâdem latitudine, scz. de duabus vlnis infra lisuras; & eiusdem bonitatis in medio, & in lateribus. Eadem etiam vlna sit in toto regno, & eiusdem quantitatis, & vlna sit ferrea. Prohibitum est omnibus mercatoribus per totum regnum Angliæ, ne quis mercator prætendat seldæ suæ rubros pannos, vel nigros vel scuta, vel aliqua alia, per quæ visus emptorum sæpè decipiuntur ad bonum pannum eligendum. Prohibitum est etiam, quòd nulla tinctura vendenda, nisi solummodò nigra fiat alicubi in regno, nisi in ciuitatibus aut capitalibus Burgis. Constitutum est etiam, vt in singulis ciuitatibus, aut Burgis quatuor, aut sex legales homines de ipsa villa secundum quantitatem villæ; similiter in vicecomitatu, aut cum præpositis ciuitatis, aut Burgi, si in manu vicecomitis non fuerint, assignentur ad assisam custodiendam, scilicet sub hac forma; vt ipsi videant, & certi sint, quòd omnia vendantur, & emantur per eandem mensuram, & omnes mensuræ sint eiusdem quantitatis secundum diuersitatem mercium. Et si aliquem inuenerint, qui confessus, vel conuictus fuerit, quòd per aliam, quàm per statutam mensuram vendiderit, corpus ipsius capiatur, & in prisonem mittatur, & omnia catalla sua in manu domini regis saisiantur, nec deliberentur, nisi per dominum regem, aut capitalem eius iustitiam. De ipsis custodibus statutum est, quòd si ipsi hanc custodiam ita negligẽter fecerint, quòd per alios, quàm per eos conuincantur coram iusticijs domini regis, aliquam transcriptã assisam transire, vel de mensuris victualium, vel aliarum mensurarum, vel latitudine pannorum, ipsi custodes de catallis suis in misericordia domini regis remaneant. Præceptum est etiam, vt post festum Purificationis S. *Mariæ* nullus in aliquo comitatu vendat aliquid, nisi per præscriptam mensuram, quæ eiusdem sit quantitatis; nec post fairam mediæ Quadragesimæ, quæ extat apud **Stanford**, vendat aliquem pannum minoris latitudinis, quàm duarum vlnarum infra lisuras.

Anno gratiæ millesimo centesimo nonagesimo octauo, qui est annus nonus regni *Richardi* regis Angliæ, fuit idem rex *Richardus* Angliæ in Normannia apud Rothomagum die natalis Domini, quæ quinta feria euenit. Eodem die natalis Domini *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, & Apostolicæ sedis legatus, & totius Angliæ summus iustitiarius, fuit in Gwallia apud **Hereford**, & recepit in manu sua castellum de **Hereford**, & castellum de **Briges**, & castellum de **Ludelaw**, expulsis inde custodibus, qui ea diu custodierant: & tradidit ea alijs custodibus custodienda ad opus regis. Deinde venit idem archiepiscopus ad **Couentre**, & per mandatum *Celestini* summi pontificis introduxit monachos in ecclesiam eiusdem villæ Cathedralem, quos *Hugo* de Nunant eiusdẽ loci episcopus ab eâdem ecclesia vi, & armata

manu

manu expulerat, & loco illorum in ea canonicos ſeculares inſtituerat, & eos de bonis eccleſiæ, quæ ad ſuſtentationem monachorum ibidem Deo inſeruientium collata fuerant, præbendauerat; ſed canonicis inde expulſis, bona eccleſiæ redierunt in vſus monachorum.

❧ Literæ apoſtolicæ pro monachis in Couentrenſ. eccleſ. reſtituendis.

CElestinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filijs, archiepiſcopo Cantuar. epiſcopo Lincolnenſi, & abbati ſancti *Edmundi*, ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Sicut ea, quæ a prædeceſſoribus noſtris prouida fuerint deliberatione ſtatuta, nullatenus irritari volumus, vel infringi: ſic quæ per ſubreptionem ab eis obtenta ſunt in honeſtatis eccleſiaſticæ detrimētum, corrigi volumus, & in ſtatum redigi meliorem. Cùm enim, ſicut accepimus, imò ſicut bene nouimus, Couentrenſi eccleſia, fere a prima fidei Chriſtianæ fundatione in Anglia ordo fuerit monaſticus inſtitutus, & in tantum in ea obſeruantia ſeruierunt regulari, vt ab apoſtolica ſede priuilegiari, & ab inclytæ recordationis regibus Angliæ dotari meruerint, & ditari; dolemus plurimùm, quòd venerabilis frater noſter Ceſtrenſis epiſcopus (occaſione quarundam literarum, quas a bonæ memoriæ papa *Clemente* prædeceſſore noſtro, ad falſam ſuggeſtionem ſine conſcientia noſtra, & fratrum noſtrorum, ſicut dicitur, & quod vix credere poſſumus, impetrauit) dilectos filios, Priorem, & Conuentum, de eodem monaſterio violenter eiecit, & canonicos in eo inſtituit ſeculares. Cùm igitur id in monaſticæ religionis, & totius eccleſiaſticæ diſciplinæ redundet opprobrium; nec noſtræ intentionis ſit, quòd prædictus prædeceſſor noſter tantæ irregularitati, niſi circumuentus, authoritatem præſtiterit, aut fauorem; fraternitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, & in virtute obedientiæ diſtrictè præcipimus, quatenus (prædictis literis, vel alijs priuilegijs confirmationis, vel indulgentiæ nequaquam obſtantibus) (amotis ab eodem monaſterio ſecularibus clericis, qui in eo fuerunt per ſupradictum epiſcopum inſtituti, ſine alicuius quæſtionis impedimento monaſticum ibidem ordinem reformetis, monachos eiectos exinde redeuntes in illud, & tales in eo inſtituentes perſonas, quæ beati *Benedicti* regulam obſeruare debeant, & deſiderent. Memoratum verò epiſcopum, & vniuerſos detentores bonorum eiuſdem eccleſiæ ad eorum reſtitutionem per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione propoſita, compellatis. Volumus etiam nihilominùs, & mandamus vt donationes eiuſdem epiſcopi, infeudationes, locationes, & alienationes, poſſeſſiones eiuſdem eccleſiæ ab eo tempore factas noſtra freti authoritate caſſetis; eos qui contra venire præſumpſerunt, ſublato appellationis obſtaculo, cenſura canonica percellentes; illos qui manus violentas in prædictos monachos iniecerunt, denuncietis excommunicatos, & cum literarum veſtrarum teſtimonio veniant ad ſedem apoſtolicam abſoluendi. Datum &c.

Infra natale Domini venerunt Rothomagum nuncij archiepiſcopi Coloniꝫ, & nuncij archiepiſcopi Maguntini, & nuncij aliorum magnatum Alemanniæ ad *Richardum* regem Angliæ, dicentes ei ex prædictorum virorum parte, quòd omnes magnates Alemanniæ conuenirent apud Coloniam octauo Kalendas Martij, ad eligendum imperatorem; & præceperunt ei in vi ſacramenti, & fidei, quibus aſtringebatur imperatori, & imperio Romano, quòd omni contradictione, & occaſione remota, veniret Coloniam ad prænominatum terminum, vt ipſe, ſicut præcipuum membrum imperij, eſſet ſimul cum illis ad eligendum imperio idoneum, Deo auxiliante, imperatorem. Quibus auditis *Richardus* rex Angliæ habito cum ſuis conſilio miſit cum prædictis nuncijs Alemannorum *Philippum* Dunelmenſem epiſcopum, & *Euſtachium* Elienſem electum, & *Willielmum* de Chimeli Andegauenſem electum, & Ebroicenſem electum; & *Baldewinum* de Betun Comitem Albemarliæ, & *Willielmum* de Pratellis, & *Willielmum* de Leſtang, & *Bricium* Camerarium, vt ipſi intereſſent electioni imperatoris loco ipſius. Ipſe enim timebat plurimùm illuc ire, & iterum incidere in manus eorum, niſi ſecuritas daretur ei de ſaluo conductu eundi, & redeundi. Nec mirum. Ipſe enim, quæ promiſerat magnatibus terræ ſe daturum pro deliberatione ſua, non ſoluerat, & quia

corpus imperatoris propter eum inhumatum erat. Ipse verò rex Angliæ modis omnibus nitebatur efficere, quòd *Henricus* Dux Saxoniæ nepos eius fieret imperator. Sed quia ipse nondum de peregrinatione sua redierat, & mora ad se periculum trahebat, præfatus rex Angliæ effecit aduersus archiepiscopos Coloniensem, & Maguntinum, & aduersus quosdam aliorum magnatum Alemanniæ, quòd ipsi elegerunt *Othonem* nepotem suum fratrem prædicti *Henrici* ducis Saxoniæ in imperatorem. Est autem sciendum, quòd in electione Romanorum imperatoris taliter procedendum est.

Mos eligendi Romanorum imperatorem.

DEfuncto itaque Imperatore, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Duces, Comites, & omnes cæteri magnates Alemanniæ in vnum conuenientes, debent duodecim viros eligere communiter, & eos præsentare archiepiscopo Coloniensi, & archiepiscopo Maguntino, & Duci de Saxonia, & Comiti Palatino de Rheno; & quemcúnque illi quatuor elegerint de prædictis duodecim electis, erit rex Alemannorum, & coronabitur apud Hays capellam, vbi *Carolus Magnus* sepultus requiescit. Factum est autem, quòd cùm præfatus *Otho* esset vnus de prædictis duodecim communiter electis, ad instantiam precum, & seruitij *Richardi* regis Angliæ receptus est ab archiepiscopis Coloniensi, & Maguntino, & ab eisdem coronatus est in regem Alemannorum apud Hays capellam, præsentibus ducibus de Lamburc, & de Luuain, & alijs ducibus multis, & episcopis multis, & præsentibus *Baldewino* Comite Flandriæ, & *Henrico* Comite de Namur fratre eius, & alijs Comitibus multis. Prædictus autem *Otho* duxit sibi in vxorem filiam ducis de Luuain; quæ die coronationis prædicti *Othonis* sedit simul cum eo in cathedra regali, sed non tunc coronata. *Henricus* vero dux Saxoniæ, Comes etiam Palatinus de Rheno, frater prædicti *Othonis* post reditum suum de terra Suliæ ratum, & gratum habens, quod de fratre suo factum erat, electionem suam confirmauit. Cùm autem *Philippus* dux Suauiæ, filius *Frederici* quondam Romanorum imperatoris, frater quoq; *Henrici* Romanorum imperatoris proximò defuncti, esset vnus de supradictis duodecim electis, noluit electioni suæ cedere, sed *Othonem* modis omnibus, quibus potuit, impugnauit; & quamuis *Otho* illum sæpiùs bello campestri expugnâsset, tamen ab inceptis desistere noluit. Eodem anno *Aimericus* Dunelmensis archidiaconus dissaisiuit monachos Dunelmensis ecclesiæ de villa, quæ dicitur **Herseweile**, quam *Henricus* de Puteaco eis dederat in puram, & perpetuam eleemosynam, ad sustentationem monachorum in **Finchale** Deo seruientium. Seruientes verò, qui missi fuerunt ad præfatam dissaisinam faciendam, fregerunt ostia domorum monachorum, & monachos ibi inuentos violenter eiecerunt. Cùm autem idem *Aimericus* interrogatus, si violentia illa per illum facta fuisset, respondisset, Non; monachi Dunelmenses, conuocatis in ecclesia beati *Cuthberti* clero & populo ciuitatis, excommunicauerunt omnes huius violentiæ authores, consiliarios, fautores, accensis candelis, & pulsatis maioribus ecclesiæ campanis. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ petijt per *Hubertum* Cantuariensem archiepiscopum, vt homines regni Angliæ inuenirent ei trecentos milites vno anno moraturos secum in seruitio suo, vel tantam pecuniam ei darent, vnde ipse posset per vnum annum trecentos milites in seruitio suo retinere, videlicet vnicuíque militi tres solidos Anglicanæ monetæ de liberatione in die; ad quod faciendum cùm cæteri omnes proni essent, non audentes resistere voluntati regis; solus *Hugo* Lincolniensis episcopus, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere prauo, respondit pro se, quòd ipse in hoc voluntati regis nequaquam adquiesceret, tum quia processu temporis in ecclesiæ suæ detrimentum redundaret; tum quià successores sui dicerent, *Patres nostri comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt.* Et conuersus ad *Hubertum* Cantuariensem archiepiscopum, admonet instanter, vt nil agat, vnde pudendum,

Vnde pudor frontem signet, mentémq; reatus
Torqueat, aut famæ titulos infamia lædat.

Eodem anno *Alienor* regina, mater *Richardi* regis Angliæ, venit Rothomagum, & misit pro *Hugone* filio *Ernisij* de Neuilla, & pro alijs custodibus, qui custodiebant in turre

turre Rothomagensi *Philippum* Beluacensem episcopum; & precata est eos, vt pro amore ipsius permitterent præfatum episcopum venire ad hospitium suum, loqui cum ea: qui, licèt hoc eis esset periculosum, tamen petitioni reginæ resistere nolentes, permiserunt præfatum episcopum compeditum portas turris egredi, & ipsi comitabantur eum. Dum autem irent, contigit eos transitum facere per atrium cuiusdam ecclesiæ; ad cuius ostium licèt esset clausum, præfatus episcopus, vt potuit, cucurrit, & arrepto ecclesiæ annulo, alta voce exclamauit, dicens: *Peto pacem Dei, & ecclesiæ.* Ad hanc igitur vocem custodes sui plurimùm conturbati, iniecerunt ei manus, & traxerunt eum ab ostio ecclesiæ, & reduxerunt eum in turrim vnde exierat, & arctiùs custodierũt, imponentes reginæ, hoc factum fuisse per consilium ipsius. Quo audito rex Angliæ misit præfatum episcopum, ad Chinum sub arctiori custodia custodiendum. Eodem anno *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit Lundonijs *Eustachium* Eliensem episcopum, Dominica, qua cantatur, *Lætare Ierusalem*, apud Westmonasterium octauo idus Martij. Eodem anno *Cælestinus* Papa senio, & graui morbo laborans obijt Romæ mense Ianuarij, 6. idus eiusdem mensis, feria sexta, septimo anno papatus sui, & Laterani sepultus est. In crastino autem obitus illius conuenientes in vnum Cardinales elegerunt in summum pontificem *Lotharium* diaconum Cardinalem, iuuenem triginta annorum, vel paulò ampliùs; qui vocatus est papa *Innocentius*. Ipse verò statim post electionem suam in hac forma scripsit vniuersis Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ, & Scotiæ.

Epistola *Innocentij* Papæ, de electione sua.

INnocentius *Apostolicæ sedis electus episcopus, seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus vniuersis, Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam, & Scotiam constitutis salutem, & Apostolicam benedictionem. Ineffabilis sapientia deitatis, sic omnia * cum alto consilio simul ab æterno* al. qua *prouidit, per labentium temporum vices mirabili quadam dispositione dispensat: vt nec error in ordine, nec in opere sit defectus. cùm diuina scriptura testante, cuncta fecerit in pondere, numero & mensura. Licèt ergo nihil in terra sine certa causa, propriáque ratione disponat, imperfectum tamen conditionis humanæ non solùm in causis operum deficit perscrutandis, verùm etiam in ipsis causarum operibus vix sufficit admirari. Quod vtique considerans Apostolus, exclamabat:* O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! *Quamuis enim* vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas, & omnia opera eius iudicia sunt, *testante propheta: vsq; adeò tamen successus hominum, & humiliationem, & exaltationem eorum dextera Domini licèt iusta, occulta tamen ratione procurat; vt causa nobis non modici stuporis existat, quòd in regimine potestatis iuniores quandóque senioribus anteponit: vt iuxta prophetam,* filij nascantur pro patribus; *qui super omnem terram constituti, Dominici nominis recordentur. Sicut de nobis ipsis:* A Domino factum est, & est mirabile in oculis nostris. *Sanè fœlicis memoriæ* Cœlestino *patre, ac prædecessore nostro, 6. idus Ianuarij viam vniuersæ carnis ingresso, & in Lateranensi basilica, sicut moris est, honorificè tumulato; fratres nostri, videlicet episcopi, presbyteri, & diaconi, Cardinales, & nos ipsi cum ijs simul in vnum successimus; vt tantò licentiùs, & tutiùs de substitutione pontificis tractaremus, quantò tractatus ipse maiorem deliberandi copiam, & amplioris circumspectionis consilium requirebat. Cúmque Missarum solennibus in honore sancti Spiritus celebratis, requisitæ fuissent omnium voluntates, ad insufficientiam nostram oculos extenderũt, humano forsitan existimantes arbitrio, in sacculo* Beniamin *scyphum argẽteum inuenire; licèt plures ex ipsis ætatis, ordinis, & meriti ratione potuissent ad apicem tantæ dignitatis digniùs euocari. Cuius siquidem dignitatis onus cùm insufficientia nostra penitùs recusaret, vtpote nostris debilibus humeris importabile; sub illius tamen confidentia, & exemplo, qui infirmitatem beati* Petri *tertia priùs negatione probatam, post trinæ confessionis vocẽ in gubernationem suarum ouium confirmauit; quod personæ nostræ multiplex imperfectio denegabat, in ipsius contulimus voluntatem, fratrum nostrorum acquiescentes instantiæ, ne reluctatio * diuturni dissidij* al. diuturna *pareret detrimentum, aut dispositioni diuinæ videretur aliquatenus obuiare: sperantes, quòd ipse,* qui dat omnibus affluenter, & non improperat, *qui nouissimum fratrum, virum itaq;*

al. suscitabit *secundum cor suum, in regem accepit, de lapidibus *suscitabat filium Abrahæ, vocans ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt; vt infirma eligens, quæque fortiora confundat. Nos igitur ecclesiasticæ prouisionis sollicitudinem assumentes, & non modicùm confidentes de vobis quos Dominus nobis ad tantæ difficultatis onus leuiùs perferendum, sollicitudinis nostræ voluit esse participes; vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatenùs insufficientiam nostram vestris orationibus apud Dominum adiuuetis, & circa commissam nobis, & vobis Dominici gregis custodiam diligenter, & vtiliter vigilantes, defectum nostrum supplere velitis, & iniunctam nobis ecclesiastici honoris grauitatem vigilanti studio comportare. Nos enim vos, tanquam specialia membra ecclesiæ, honorare intendimus, & in necessitatibus vestris, quantum Dominus permiserit, adiuuare. Datum Laterani, 5. idus Ianuarij.*

Electo itaque in Romanum pontificem præfato *Innocentio*, ipse statim post electionem suam, (vtpote qui ab infantia omnes curiæ Romanæ excessus nouerat) statum curiæ in melius mutare cupiens, maiorem partem ianitorum, & ostiariorum curiæ abiecit, vt conquerētes tam clerici, quàm laici, liberiores ad eum veniendi haberent accessus. Eodem anno 5. Idus Martij obijt *Maria* comitissa Campaniæ, mater Comitis *Henrici* de Campania, qui fuit dominus Accon. Hæc eadem comitissa fuit soror *Philippi* regis Franciæ ex parte patris, & soror *Richardi* regis Angliæ ex parte matris. Eodem anno *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus venit in Normanniam per mandatum *Richardi* regis Angliæ fratris sui, in spe pacis faciendæ cum rege. Rex námq; misit pro decano, & canonicis Eboraci, vt venirent ad eum in Normanniam, volens pacem facere inter Archiepiscopum, & illos: sed Archiepiscopus ille, antequam canonici venirent, fecit pacem cum rege fratre suo; ita quòd rex concessit illi plenariam Archiepiscopatus sui restitutionem, & præcepit *Roberto* capellano suo transfretare in Angliam, vnà cum magistro *Honorio* clerico, & officiali prædicti Archiepiscopi Eboraci ad interesse prædictæ restitutioni. Archiepiscopus autem ille dedit magistro *Honorio* Archidiaconatum de **Richemund**. Promiserat enim rex Archiepiscopo, quòd de cætero non impediret donationes suas. Et quia Decanus & Canonici Eboraci ad terminū statutum non venerunt coram rege, nec sufficientem pro eis miserunt responsalem, Archiepiscopus accepta à rege licentia, à curia recessit, Romam iturus tam pro negotijs regis, quàm pro suis. Tertia verò die sequenti, venerunt ad regem Decanus, & Canonici Eboraci, & fecerunt aduersus eum, quòd restitutio, quam ipse fieri præceperat Archiepiscopo, dilationem caperet, vsque ad reditum Archiepiscopi: & sic impedito Archiepiscopi negotio Decanus, & Canonici Eboracum redierūt, plurimùm iactantes de familiaritate regis, dicentes se habere chartam regis, quòd rex non componeret ad plenum cum Archiepisc. nisi ipsi fuerint infra pacem illam. Eodem anno Dominica prima Quadragesimæ, *Innocentius* Romanæ sedis electus episcopus, cōsecratus est Romæ apud sanctum *Petrum* in Romanum pontificem, ab *Octouiano* Hostiensi episcopo, 15. Kal. Martij; & statim post consecrationem illius, præfectus, & senatores, & tribuni vrbis, & cæteri Romani exegerunt ab eo reditus, & consuetudines, quas prædecessores sui Romani pontifices ijs impendere solebant: quibus ipse respondit, se hoc nunquam facturum, quum si fecisset, contra Deum, & in præiudicium Romanæ ecclesiæ faceret. Quod Romani audientes, irruerunt in bona ipsius, & diripuerunt ea, & ipse excommunicauit eos. Eodem anno mense Martio *Hugo* de Nunnant Couentrensis episcopus obijt in Normannia apud Betherleuin die Parasceues Domini, 6. Kalen. Aprilis, & ibidem in cœnobio monachorum sepultus est: cui successit in episcopatu Couentrensi *Gaufridus* de Muschampe Archidiaconus de **Cliueland**, dono *Richardi* regis Angliæ, & consecratus est Cantuariæ ab *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, & Comes de sancto *Aegidio*, & *Ioanna* vxor eius quondam regina Siciliæ fuerunt Cœnomannis in solennitate Paschali, quæ quarto Kalen. April. euenit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ accepit, de vnaquaque carucata terræ, siue hyda totius Angliæ quinque solidos de auxilio; ad quos colligendos misit idem rex per singulos comitatus Angliæ vnum clericum, & etiam militem; qui cum vicecomite comitatus, ad quem mittebantur, & legalibus militibus ad hoc electis, præstito iuramento, quòd fideliter exequerentur negotium regis, fecerunt venire coram se, Senescallos Baronum illius Comitatus, & de qualibet villa dominum, vel baliuum villæ, &

præpositum

præpoſitum, cum quatuor legalibus hominibus villæ, ſiue liberis, ſiue ruſticis; & duos milites legaliores de Hundredo, qui iurauerunt, quòd fideliter, & ſine fraude dicerent, quot carucarum wannagia fuerint in ſingulis villis; quot ſcilicet in dominico, quot in vilenagia, quot in eleemoſynis viris religioſis collatis, quas ipſi donatores, vel eorũ hæredes tenentur warrantizare, vel adquietare, vel vnde viri religioſi debent ſeruitium facere: & ſuper ſingula carucarum wannagia ponebant ex præcepto regis primò duos ſolidos, poſtea tres ſolidos, & hæc omnia in ſcriptum redigebantur; & habebat inde clericus rotulum vnum, & miles rotulum alterum; vicecomes rotulum tertium; ſeneſcallus Baronum rotulum quartum de terra domini ſui. Hæc pecunia recipiebatur per manus duorum legalium militum de ſingulis Hundredis, & per manum Balliui de Hundredo; & ipſi inde reſponderunt vicecomiti, & per prædictos rotulos reſpondebat vicecomes inde ad ſcaccarium coram Epiſcopis, Abbatibus & Baronibus ad hoc aſſignatis. Ad pœnam verò iuratorum, qui aliquid contra iuramentum ſuum celauerint in hoc negotio, ſtatutum erat, quòd quicunque ruſticus conuictus fuiſſet de periurio, daret domino meliorem bouem de caruca ſua, & inſuper reſponderet de proprio ad opus domini regis, tantum pecuniæ, quantum fuiſſet declaratũ per ſuum periurium fuiſſe celatum: ſi verò liber homo conuictus fuiſſet, eſſet in miſericordia regis, & inſuper refunderet de proprio ad opus domini regis, quantum fuerit per eum celatum, ſicut & ruſticus. Statutum etiam fuit, quòd quilibet Baro cum vicecomite faceret diſtrictiones ſuper homines ſuos, & ſi per defectum Baronum diſtrictiones factæ non fuiſſent, caperetur de dominico Baronum, quod ſuper homines ſuos reſtaret reddendum, & ipſi Barones ad homines ſuos inde caperent; & libera feoda eccleſiarum parochialium de hoc tallagio excipiebantur, & omnes excaetæ Baronum, quæ fuerunt in manu domini regis, communicauerunt. Serganteriæ verò domini regis, quæ non erant de feodis militum, excipiebantur; ſed tamen imbreuiebantur, & numerus carucatarum terræ, & valentiæ terrarum, & nomina ſeruientium: & omnes ſeruientes illi ſummonebantur eſſe apud Londonias in octauis clauſi Pentecoſtes, audituri, & facturi præceptum domini regis. Ipſi vero, qui electi fuerant, & conſtituti ad hoc negotium regis faciendum, ſtatuerunt per æſtimationem legalium hominum, ad vniuſcuiuſque carucæ wannagium centum acras terræ. Eodem anno monachi S. Trinitatis Cantuariæ Romam profecti, conqueſti ſunt *Innocentio* Papæ, quòd *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus contra ordinem, & dignitatem ſuam gerebat ſe iuſticiarium regni, & iudicem ſanguinis, & ita ſecularibus negotijs implicitum, quòd minimè ſufficere poſſit eccleſiaſticis cauſis regendis, cùm à ſapiente dictum ſit:

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

Accuſabant etiam eum dicentes, quòd ex præcepto illius violata fuit pax eccleſiæ ſanctæ *Mariæ* del Arche Londonijs, & *Willielmus* cum Barba inde violenter extractus, & caudis equorum alligatus, & ad patibulum tractus cum nouem de ſuis ſimiliter ab eccleſia illa violenter extractis, morti addictus eſt, & in patibulo ſuſpenſus; vnde dominus papa paterna exhortatione diligenter monuit dominum *Richardum* regem Angliæ, vt pro ſalute animæ ſuæ non permitteret præfatum Archiepiſcopum diutiùs fungi adminiſtratione ſeculari, neque de cętero ipſum, vel alium epiſcopum, ſiue ſacerdotem in adminiſtratione ſeculari admitteret: præcepit etiam in virtute obedientiæ vniuerſis eccleſiarum prælatis, ne ipſi auſu temerario ſeculares adminiſtrationes ſuſciperent. Et ſic Cantuarienſi Archiepiſcopo à regimine regni depoſito, *Gaufridus* filius *Petri* ſucceſſit ei in regimine regni. Accuſabant etiam eum dicentes, quòd ipſe in præiudicium matris eccleſiæ Cantuariæ capellam nouam conſtruxerat apud * Lambee, *al. Lambee* & in ea canonicos ſeculares de bonis, & redditibus monachorum Cantuariæ ditatos conſtituerat, & in ea contra conſuetudinem, & dignitatem Cantuarienſis eccleſiæ epiſcopos conſecrauerat: & niſi celeriùs remedium adhiberetur, timuerunt, quòd dignitas Cantuarienſis eccleſiæ minueretur, & ad capellam illam apoſtatricem tranſferri videretur. Vnde dominus papa plurimùm cõmotus, in hac forma ſcripſit *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo.

Epiſtola

Epiſtola *Innocentij* Papæ ad *Hubertum* Cantuarienſem *Archiepiſcopum, pro demolitione capellæ de* **Lambee.**

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto fratri *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo ſalutem,& Apoſtolicam benedictionem.Quanto perſonam tuam ſinceriori charitate diligimus; tanto maiore dolore turbamur,quoties ea de tuis audimus operibus,quæ pontificiali derogant honeſtati. Cùm enim Cantuarienſis eccleſia, cui prçeſſe dignoſceris,inter Anglicanas eccleſias celebris habeatur,& religione inter alias conſueuerit florere;nos,& fratres noſtri graue gerimus,& moleſtũ,quòd(ſicut dilecti filij noſtri, Prior,& conuentus humili conqueſtione monſtrauerunt)tu ad ipſius deſolationem eccleſiæ ſatagis multipliciter, & laboras in conſtructionem capellæ de **Lambee,** contra prohibitiones fœlicis memoriæ *Vrbani*, & *Clementis* Romanorũ pontificum,bonæ memoriæ *Baldwino* prædeceſſori tuo factas,poſt appellationes multiplices ad ſedem Apoſtolicam interpoſitas, in magnum eccleſiæ Cantuarienſis præiudicium propria temeritate proceſſeris, & de bonis eiuſdem eccleſiæ canonicos inſtituens in ea: à cuius ſiquidem conſtructione capellæ,ſi eam,quam debes Romanæ eccleſiæ reuerentiam & obedientiam,exhiberes, & commiſſæ tibi eccleſiæ prouiſionem & ſollicitudinem quæreres & gereres,quam teneris; tibi, & honori tuo meliùs conſulens penitùs deſtitiſſes,nec ſuper eo procedere ſtuduiſſes, quod prædeceſſori tuo ſic diſtrictè cognoſceres à ſede Apoſtolica fuiſſe interdictum. Cùm igitur diminutionem Cantuarienſis eccleſiæ, ſicut nec debemus, nec volumus aliquatenùs ſuſtinere, prædictorum prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærentes, de fratrum noſtrorum conſilio, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus; quatenus omni mora,& occaſione poſtpoſitis,ſi etiam ab eccleſia tua abſens fueris, aliquatenus non obſtante,quicquid poſt appellationes, tam tempore prædeceſſoris tui,quàm tuo ad ſedem Apoſtolicam interpoſitas, vel inhibitiones anteceſſorum noſtrorum in opere actum capellæ noſcitur memoratæ,infra triginta dies poſt ſuſceptionem præſentium tuis expenſis non differas demoliri,in irritum prorſus reuocans, & deducens, quicquid de inſtituendis canonicis, & alijs circa capellam prædictam factum eſt, vel enormiter innouatum. Clericos prætereà,qui in capella illa poſt inhibitiones apoſtolicas diuina officia celebrârunt, tamdiu ab officio, & beneficio teneas pro ſuſpenſis, donec ſuper hoc ſatiſfecerunt competenter,vniuerſis operibus demolitis,quæ apud eandem capellam facere præſumpſerunt; & vniuerſa, quæ poſt appellationes in eorum ſunt attentata grauamina, exteriorum videlicet,& eccleſiarum, & aliorum inuaſione,quæ ante appellationem habuerunt,in ſtatum priſtinum,appellatione remota,deducas; & ſententias excommunicationis vel interdicti,quas in quoſdam ipſorum fratrum temere diceris promulgaſſe,publicè nuncies non tenere. Ac de cætero circa ſtatum ipſius monaſterij contra prohibitionem noſtram, huius occaſione negotij non præſumas aliquid innouare; illicitos inuaſores villarum,poſſeſſionum,reddituum prædictorum fratrum, vſque ad ſatiſfactionem idoneam vinculo anathematis aſtringas. Si verò, (quod non credimus) mandatum noſtrum infra ſtatutum terminum neglexeris, vel diſtuleris adimplere,quia iuſtum eſt,vt ei obedientia ſubtrahatur, qui ſedi Apoſtolicæ negligit obedire; venerabilibus fratribus noſtris ſuffraganeis tuis per ſcripta noſtra mandamus, quatenus tibi obedientiam,& reuerentiam non impendant. Quòd ſi fortè ab ijs,vel aliquo eorum contra prohibitionem noſtram tibi feceris aliquam obedientiam, & reuerentiam exhiberi; ſcias te ex tunc ab epiſcopali dignitate ſuſpenſum, & tamdiu ipſi ſententiæ ſubiacere; donec ſatiſfacturus de contemptu, noſtro te conſpectui repræſentes: non autem diſtinguimus vtrùm in loco à prædeceſſoribus noſtris interdicto, vel alio in prædictæ capellæ conſtructione,& canonicorum inſtitutione proceſſeris in eccleſiæ Cantuarienſis præiudicium, & grauamen, eadem contradictionis cauſa durante; niſi quòd ex hoc magis credimus eidem eccleſiæ derogari, quòd in remotiori loco fabrica illa eſt tranſlata. Datum Romæ apud ſanctum *Petrum*, 8. idus Maij, pontificatus noſtri anno primo.

Prætereà idem Papa *Innocentius* ſignificauit per literas ſuas vniuerſis ſuffraganeis Cantuarienſis

Cantuarienſis eccleſiæ, quòd ipſe in mandatis dederat *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo, quòd infra triginta dies poſt literarum ſuarum ſuſceptionem ſuis proprijs expenſis non differret demoliri capellam de **Lamhee**, & in irritum reuocare, quicquid de inſtituendis canonicis,& alijs circa prædictam capellam factum eſt, & cætera, quæ in literis ſuis continentur; præcepítq; prædictis ſuffraganeis, quòd ſi Archiepiſc. Cantuarienſis eccleſiæ quicquam illorum,quæ in literis ſuis continentur,facere differret, illi ei de cætero nullam impendant obedientiam, vel reuerentiam. Sed præfatus Archiepiſcopus regio munimine ſeptus, ſperans ſe ab aduerſarijs non poſſe ſuperari,vniuerſos Monachorum redditus,& oblationes tumbæ beati martyris *Thomæ* fecit ſaiſiari in manu regis, & mandata ſummi Pontificis parùm pendens non permiſit Monachos S.Trinitatis ſepta templi exire. Tandem tamen cum conſilio ſuorum demolitus eſt capellam de **Lamhee** proprijs ſumptibus. Eodem anno *Gaufrido* Eboraci Archiepiſcopo,& *Simone* decano vnà cum canonicis Eboraci in præſentia domini *Richardi* regis Angliæ in Normannia apud Andeli conſtitutis, vnuſquiſque proponebat iniurias ſibi hinc,& inde illatas; & cùm de voluntate regis proceſſiſſet,vt idem Archiepiſcopus,& Decanus,& Canonici Eboracenſes ſe ſubijcerent de ſupradictis controuerſijs examini domini Rothomagenſis Archiepiſcopi,& dominorum Wintonienſis, & Wigornienſis epiſcoporum; & cùm præfatus Eboracenſis Archiepiſcopus in hoc voluntati regis conſentiret; Decanus & Canonici Eboracenſes reſponderunt, quòd non ponerent ſe in iudicio alicuius, niſi in iudicio canonicorum ſecularium;& detecerunt aduerſus regem, quòd pax illa dilationem cepit maximè, quia Archiepiſcopus confirmare noluit donationes,quas rex ijs fecerat in Eboracenſi eccleſia.Vnde rex iratus dedit *Rogero* de ſancto *Edmundo* clerico ſuo Archidiaconatum de **Richemund**, quem Eboracenſis Archiepiſcopus dederat magiſtro *Honorio* clerico ſuo; qui quamuis fidelitates clericorum prædicti Archidiaconatus recepiſſet per mandatum Archiepiſcopi,& quamuis id Archiepiſcopus literis ſuis mandâſſet generaliter vniuerſo capitulo Eboraci, præcipiendo in vi obedientiæ,vt præfatum *Honorium* reciperent,& in ſtallum mitterent: tamen refutatus eſt,*Simone* Apulo contradicente,ea ratione, quòd Archiepiſcopus ſpecialiter de eo mentionem non fecerat in literis ſuis, ſicut de Decano eiuſdem eccleſiæ. Et factum eſt,quòd præfatus Decanus turbator pacis, & immemor profeſſionis,quam prædicto Archiepiſcopo fecerat, *Rogerum* de ſancto *Edmundo* recepit,& in ſtallum miſit, & de Archidiaconatu de **Richemund** inueſtiuit, poſt appellationem à magiſtro *Honorio* ad ſummum pontificem factam. Clerici autẽ de Archidiaconatu de **Richemund** per prædicti *Simonis* Apuli violentam coertionem, & propter regis feralia mandata fidelitates fecerunt ipſi *Rogero* de S.*Edmundo* contra canonicam obedientiam, quam priùs fecerant magiſtro *Honorio*. Deinde conuenientibus in capitulo Eboraci *Simone* Decano,& cæteris canonicis eiuſdem eccleſiæ,præfatus Decanus in impetu iræ ſuæ non deferens appellationi ad ſummum pontificem factæ, excommunicauit *Hugonem Murdac* concanonicum ſuum, eò quòd ipſe noluit conſentire ijs, nec aliquid de ſuo mittere in conſpiratione facta contra Archiepiſcopum ſuum. Dicebat enim,Vehementer emungit, qui ſanguinem eijcit. Eodem die cùm idem *Hugo* ad veſperas audiendas intraret chorum, præcepit ei Decanus, vt exiret, tanquam excommunicatus: ſed quia exire noluit, Decanus fecit candelas extingui, & exiuit è choro. Eodẽ anno *Gaufridus* filius *Petri* iuſticiarius Angliæ magno congregato exercitu profectus eſt in Galliam ad ſuccurrendum hominibus *Willielmi* de Brauſe, quos *Wenhunwin* frater *Chadwalani* obſederat in caſtello Matillis; quò cum veniſſet, commiſit prælium campeſtre cum prædicto *Wenhunwin*,& ſuis: & licèt plurimi Walanorum armati eſſent; tamen non valentes reſiſtere exercitui Anglorum,verſi ſunt in fugam,& proijcientes arma ſua,vt leuiùs,citiúſque fugerent,occiſi ſunt ex illis plùs quàm tria millia, & ſeptingenti,exceptis retentis,& illis,qui lethaliter vulnerati euaſerunt à campo. Ex parte autem Anglorum vnus ſolus ex inopinato ictu ſagittæ à quodam ſocio ſuo incautè directæ vulneratus interijt. Eodem anno menſe Auguſti *Ermengard* regina Scotorum peperit filium ſuum primogenitum,& vocatum eſt nomen eius *Alexander*: quem *Iocelinus* venerabilis eccleſiæ Glaſcuenſis epiſcopus baptizauit. Eodem anno finitis treugis,quas rex Franciæ,& rex Angliç ſtatuerant inter ſe,donec ſegetes hinc,& inde colligerentur;

colligerentur; statim exarsit eorum nefanda rabies, & postpositis omnibus colloquijs hostiliter intrauit vterque alterius regnum, & depopulando terras eorum prædas abduxerunt, homines ceperunt, villas combusserunt. Rex autem Franciæ nouum genus grassandi in populo reperiens, fecit complures de hominibus regis Angliæ, quos captiuos tenebat, excæcari: & sic prouocabat regem Angliæ, licèt inuitum, ad consimile impietatis opus. Eodem anno dux de Luuain, & Comes de Brene, & *Baldwinus* Comes Flandriæ, & Comes de Gynes, & Comes Boloniæ, & *Gaufridus* Comes de Pertico, & Comes de S. *Aegidio*, & Comes de Blais, & *Arthurus* Comes Brittanniæ, & multi alij relicto rege Franciæ adhæserunt *Richardo* regi Angliæ, iurantes ei, & ipse illis, quòd nullam pacem cum rege Franciæ facerent, nisi de communi eorum consilio. Comes verò Flandriæ obsedit villam de S. *Audomaro*, & per vim cepit eam; similiter Arie, & alias complures villas regis Franciæ. Eodem anno *Henricus* dux Saxoniæ nepos *Richardi* regis Angliæ venit in Normanniam apud Andeli ad prædictum regem Angliæ auunculum suum, rediens de terra Suliæ; quem rex honorificè suscepit, sicut decebat tantum virum, nepotem suum. Eodem anno, mense Septembris *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ congressi sunt in prælio inter Gameges castellum regis Angliæ, & Vernun castellum regis Franciæ: in quo congressu rex Franciæ cum suis in fugam conuersus, amisit * 60. de militibus suis, & plusquam * quadraginta seruientes, equites, & pedites multos; & rex Angliæ secutus est regem Franciæ in ore gladij, donec se inclusit in castello suo de Vernun. Eodem anno *Philippus* Dunelmensis episcopus recepit per mandatum regis *Richardi*, mannerium de **Sadeberhe** cum Wapentacco, & feodis militum, & omnibus alijs ad illud pertinentibus, ita plenariè, & integrè, sicut charta eiusdem regis testatur illud fuisse concessum *Hugoni* Dunelmensi episcopo. Prætereà dedit ei rex licentiam claudendi fossato, & sepe Boscum de Clif, & Boscum de Raic, & vtrúmque quietum clamauit de reguardo Forestæ, & ab omni inquietatione Forestariorum. Eodem anno mense Septembris 5. Kal. Octob. die Dominica *Richardus* rex Angliæ cepit per insultum castellum regis Franciæ, quod dicitur Curceles, & aliud castellum eiusdem regis, quod dicitur Burriz: & in crastino captionis castellorum illorum, viz. 4. Kal. Octobris feria secunda, vigilia S. *Michaelis*, *Philippus* rex Franciæ magno congregato exercitu militum, & communarum suarum, exiens de Mantua profectus est versus Curceles. Quo audito, rex Angliæ venit obuiàm ei, & commisit cum eo prælium campestre, inter Curceles, & Gysortium; in quo prælio rex Franciæ confectus, fugit ad castellum de Gysortio, & cùm ascendisset pontem villæ de Gysortio, fractus est pons pro multitudine intrantium, & ipse rex Franciç cecidit in riuera de Ethe, & bibit ex ea, & nisi celeriùs extraheretur, submersus in ea fuisset. In prælio autem illo *Richardus* rex Angliæ tres milites vna lancea prostrauit. & in prælio illo capti sunt ex militibus regis Franciæ viri famosi, quorum nomina hæc sunt: *Galis* de porta, *Matthæus* de Mummoreci, *Allanus* de Rosi, *Girardus* de Chori, *Philippus* de Nantuil, *Petrus Liescans*, *Robertus* de sancto *Dionysio*, *Theobaldus* de Walangugardum, **Chedunald* de Trie, *Rogerus* de Modlent, *Aimer Thiers*, *Reinaldus* de Ascy, *Baldus* de Leuini, *Thomas* de Asgent, *Ferri* de Paris, *Petrus* de la Truie, *Guido* de Leuers, *Turmentin*, *Terricus* de Aucies, *Amfridus* de Balaam, *Eborardus* de Muntenni, *Punchardus*, *Walterus Rufus*, *Ernulphus* de Lenni, *Odo* de Muntiun, *Willielmus* de Sauceai, *Iollenus* de Bray, *Petrus* de Ponci, *Dembertus*, *Puncardus* de castello Empurcam, *Willielmus* de Merlou, *Iohannes* de Gaugia, *Theodbaldus* de Breun, *Robertus* de Beauburc, *Gaufridus* de Borhai, *Petrus* de Maidnili, *Fulco* de Gilerual, *Iohãnes* de Serni de Loenais, *Radulphus* de Vallucel, *Ferri* de Brunai, *Thomas* del Castel, *Willielmus* de Rochemunt, *Theodbaldus* de Misci. Et præter supradictos milites, cepit rex Angliæ centum milites, & septies viginti equos coopertos ferro, & seruientes equites, & pedites multos. Vnde idem rex in hac forma scripsit *Philippo* Dunelmensi episcopo.

al. 20. *al. sexaginta* *al. Chedu-loul*

Epistola *Richardi* regis Angliæ ad *Philippum* *Dunelmensem episcopum de supradicta victoria.*

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, dilecto, & fideli suo* Philippo *eâdem gratia Dunelmensi episcopo, salutem. Noueritis, quòd*

Dominica

*Dominica proxima ante festũ S.*Michaëlis *intrauimus terrã regis Franciæ apud Dangu,& insultũ fecimus apud Curceles,& castrũ cepimus cum turre,& dominum castri,& omnes alios,qui erant in castro.Eodẽ die insultauimus domum fortem de Burris,& totũ,quod in ea erat,cum domo cepimus,& sero rediuimus cum exercitu nostro apud Dangu.Die crastina rex Frãciæ his auditis venit de Mantua cum 300.militibus,& seruientibus,& cõmunis suis ad succurrendũ castro de Curceles,quod non putauit esse captũ.Nos autẽ,ex quo cognouimus eum venire,exiuimus cum pauca gente,& gentem nostrã magnã dimisimus super ripã de Ethe,quia credebamus,eum venturũ super gentem nostrã vltra ripam ex parte de Dangu.Ipse autẽ cum gente sua descendit versus Gysortiũ,& nos eum in fugã conuersum,& gentẽ suã in tanta districtione posuimus in portã Gysortij,quòd pons fractus est sub illis,& rex Franciæ,vt audiuimus,bibit de riueria, et alij milites vsq; ad 20.submersi sunt. Nos autẽ ibi cum vna lancea prostrauimus* Matthæũ *de Mummeranci,&* Alanũ *de Rusci,&* Fulconẽ *de Gilerual,& captos detinuimus; & benè capti sunt de gente sua vsq; ad 100.milites, quorũ nomina maiorũ vobis mittimus,& aliorũ vobis mittemus,cùm eos viderimus,quia* Marchadeus *habuit vsq; ad 30.quos nõ vidimus.Seruiẽtes,equites,& pedites capti sunt,quorũ nõ est numerus,& dextrarij ducenti capti sunt,quorũ septies viginti cooperti sunt de ferro.Ita deuicimus regẽ Franciæ apud Gysortiũ:sed nos idem nõ fecimus, immò Deus,& ius nostrũ per nos;et in hoc facto posuimus in casu caput nostrũ,& regnũ supra cõsiliũ omniũ nostrorũ. Hæc vobis significamus vt super hoc nobiscum gaudeatis.Testibus nobis ipsis apud Dangu 30.die Sept. Philippus* rex Franciæ intrauit Normanniã cũ exercitu multo,& rex Anglię nõ habuit secũ 60.homines;disperserat enim exercitũ suũ per loca diuersa: tamẽ ipse secutus est Frãcos post tergũ cũ paucis suorũ, donec ad mandatũ suũ conuenerũt ad eũ circiter 200.milites,& *Marchadeus* cũ ruta sua.Franci ergo cùm multò plures essent,videntes regẽ Angliæ,& suos,cùm incẽdissent circiter 18. villas,bono passu abierũt,& rex Angliæ à tergo fugauit illos,& *Marchadeus* cum ruta sua præuenit illos, & capti sunt ex Francis circiter 30.equites,& seruientes, & 100. equi præter occisos. Quod factũ est versus Vernun: nõ enim per viã,qua venerant,abierunt, id est per vadũ de Dangu; sed timore conuersi sunt versus Vernun : ita quòd probrum adhuc est inter Francos,quòd rex illorũ relictis illis profugerit super *Morellũ* senem, quẽ,inquiunt,10. annos habuit; nec aliquid tulerunt de Normannia nisi fortè 3.vel 4.milites, & vnũ seruientem.Posteà rex Angliæ collecto exercitu transiuit in Galliã per vadũ de Dangu,& cepit,vt supra dictũ est,Burriz,& Curceles,& aliud castellũ: hominésq; sui duobus diebus cõtinuis rapinis,& incẽdijs Vogesin Gallicũ deuastauerũt: & cùm rex Angliæ subuerteret turrim de Curceles,rex Franciæ adunatis suis superuenit;& cõgressi sunt duo reges,& rex Frãciæ effusis habenis versus est in fugã in medio terrę suæ,& prosecut9 est eũ rex Anglię cũ exercitu suo,& cõprehendit de militib9 regis Frãcię ad min9 83.pręter seruiẽtes,alabastarios,& præter suffocatos in fluuio de Ethe : præ nimia enim fuga Francorũ pons Ethe ante Gysortiũ fractus est sub illis,ita quòd rex Frãciæ cecidit in aquã,& vix per pedẽ extract9 pęnè suffocat9 est;alij autẽ suffocati sũt plurimi,inter quos *Milo* de Puteaco,comes de Bar,& *Iohan.*frater *Williel.*des Barres miles probus suffocati sunt in fluuio Ethe.*Williel.*autẽ Castellanus,& domin9 de Curceles statim post captionẽ suã mortuus est.Posteà rex Franciæ congregato exercitu intrauit Normanniam,& cõbussit Ebroicas,& 7.alias villas.Comes autẽ *Iohannes* frater *Richardi* regis combussit nouũ Burgũ:quòd rex Franciæ sperans à suis fieri,milites misit ad prohibendũ suis, ne procederent;ex quibus capti sunt 18.milites,& seruientes multi.Posteà *Marchadeus* cũ ruta sua intrauit Flandriã,& inuasit nundinas propè Abbeuille,& spoliauit mercatores Frãciæ,& cum præda magna rediens in Normanniã repleuit terrã spolijs Francorũ,& multos eorũ interfecit,& multos captiuos secũ duxit redimendos.Postea *Robertus* Comes Leircestriæ venit cũ 40.militibus,& paucis seruientib9 ante castellũ de Pasci,quod suũ fuerat;& milites castelli exierũt cum multis seruientibus, & cõmuna villæ,vt eũ,& suos cõprehenderent:sed ipse nõ valẽs ijs resistere,vix euasit,& amisit de militib9 suis,4. In crastino autẽ iterũ idẽ Comes associatis sibi plurib9 de familia regis Angliæ militib9,venit ante castellũ de Pasci, dispositis priùs militib9,& seruiẽtib9 multis per diuersa loca ad insidias parãdas hominib9 castelli. Cũ autẽ milites castelli,qui pridiè eũ à cãpo fugauerãt,vidissẽt illũ,exierũt cũ impetu,& ipse fugit ante illos,donec inciderẽt in insidiãtes,& capti sũt ex ijs 18.milites,& plebs multa.Interim *Hubert9* Cant. Archiep.trãsfretauit de Anglia in Norman.& statim per mãdatũ regis Frãciæ,& per licẽtiã domini

 sui

sui regis Angliæ perrexit in Galliã ad tractandū de pace facienda inter illos duos reges; & cùm rex Franciæ offerret, se redditurū regi Angliæ pro bono pacis omnes terras, & castella sua, quę occupauerat, excepto castello de Gysortio, de quo ille poneret se in iudicio sex Baronum Normanniæ, quos ipse eligeret, & sex Baronū Galliæ, quos rex Angliæ sibi eligeret, quis eorū maius ius haberet in castello illo habendo; noluit rex Angliæ, nisi Comes Flandrię, & cæteri omnes, qui relicto rege Franciæ ei adhæserūt, fuissent infra pacem. Eodē anno *Hugo Bardulfi*, & magister *Rogerus Arundel*, & *Gaufridus Hachet*, quibus commissæ fuerant **Lincolnsire, Notinghamsire, Derebisire, Euerwicsire, Northumberland, Westmerilland, Cumberland, Lancaster**, itinerantes placitauerunt placita coronæ regis.

¶ *Capitula placitorum coronæ regis.*

DE placitis coronæ nouis, & veteribus, quę non sunt finita coram iustitijs domini regis. De omnibus assisis. De morte antecessorū. De noua dissaisina. De magnis assisis vsq; ad 10. libratas terræ, & infra. Et de aduocationibus ecclesiarū, & capientur corã ijs electiones magnæ assisæ per mandatū domini regis, vel eius capitalis iustitiæ. De ecclesijs vacantibus, vel nō vacantibus, quæ fuerūt de donatione domini regis, quis eas donauerit, vel quis eas habeat, & per quē, & quantū valēt. De excaëtis domini regis, & eorū valētijs, & quis eos habeat & per quē. De dominab⁹, & de valectis, & puellis quę sūt, vel esse debent in donatione domini regis, & de valētijs terrarū suarum; & si quis eorū, vel earum sit maritatus; & inquiratur, cui, & per quē & à quo tempore. Inquirendum est etiã, quæ viduæ non finierunt pro se maritandis, & finis capiatur ad opus domini regis.

al. seriantys De *Sergentarijs domini regis quis eas habet, & per quē, & quantum valent, & qui finem non fecerunt ad auxilium domini regis, & qui fecerunt, & finis capiatur. De vsuris Christianorū, & eorum catallis, qui sunt mortui. De illis, qui sunt in misericordia regis, & non admerciati. De *præpresturis domini regis. *al. purpresturis* De vijs domini regis estreciatis. De thesauris inuentis. De malefactoribus, & eorū receptoribus. De fugitiuis retatis reuersis post vltimã assisam. De omnibus ponderibus, & mensuris, & vlnis renouatis, & si 4. homines, qui sunt attornati ad hæc custodiēda, in vnaquaq; villa fecerint, quod inde statutum est, & si attachiauerint transgressores illius assisæ; & si non attachiauerunt, prout debent, puniantur sicut ipsi transgressores. Totum vinū illius, qui vendidit contra assisam, capietur ad opus domini regis, & præterea dominus vini, & venditores sint in misericordia regis. Inquirendū est per omnes comitatus de hidis, & carucatis, & si iustitiarij, qui ad hæc attornati fuerunt, se bene habuerint, & si de omnibus receperunt, & si aliqua concelauerunt. De custodibus portuū maris, si quid receperunt, quod nō reddiderunt, & si mercedem aliquã receperunt pro iure regis retinendo, & si quis aliquid receperit, qui non fuerit ad hoc attornatus. Inquirendū est, si omnes venerint ad summonitiones iustitiarum domini regis, sicut venire debent, & si quis sit qui non venerit, quis ille fuerit, & qualiter nominatus fuerit. His igitur, & alijs vexationibus siue iustè, siue iniustè tota Anglia à mari vsq; ad mare redacta est ad inopiã. Sed nōdum finitis superuenit aliud genus tormenti ad confusionē hominū regni per iustitiarios forestarum, viz. per *Hugonē* de Neuilla summū iustitiarium omniū forestarum regis in Anglia, qui cognominatus est *Euuellu*, & per *Hugonē Wac*, & per *Ernisiū* de Neuille. Prædictis igitur iustitiarijs Forestarū itinerãtibus, præceptū est ex parte regis, vt per singulos comitat⁹, per quos ipsi ituri essent, conuenirent corã ijs ad placita Forestæ Archiepisc. Episc. Comites, & Barones, & omnes liberè tenētes, & de vnaquaq; villa præpositus, & 4. homines ad audienda præcepta regis. Hæc est assisa domini regis, & hæc sunt præcepta de Forestis suis in Anglia facta per assensum, & consiliū Archiepisc. & Episc. & Abbatum, Comitum, & Baronum, & militū totius regni sui. Dominus rex primum defendit, quòd si aliquis ei forisfaciat de venatione sua, vel de forestis suis in aliqua re, nō vult, quòd confidant in hoc, quòd habuit misericordiã de illis per eorū catalla hucusq;, qui ei forisfecerint de venatione sua, & de Forestis suis. Nã si qui à modò ei forisfecerint inde, & inde conuicti fuerint, plenariã vult de illis iustitiã fieri, qualis facta fuit tempore *Henrici* aui patris domini regis, viz. vt amittant oculos, & testiculos. Item dominus rex defendit, quòd null⁹ habeat arcus, vel sagittas, neq; canes, neq; leporarios in forestis suis, nisi habeat ipsum regem ad warãtum suū, vel aliquē aliū, qui eum possit inde warantizare. Item rex defendit, quòd nullus donet, vel vendat aliquid ad destructionē Bosci sui, vel

ad waſtam, quæ ſit infra foreſtam regis: ſed concedit bene, quod capiant de boſcis ſuis, quod neceſſe ijs fuerit ſine waſto, & hoc per viſum foreſtarij ſui, & viridariorũ ſuorum. Itẽ præcipit, quòd omnes illi, qui Boſcos habent infra metas foreſtę domini regis, quòd ponãt idoneos foreſtarios in boſcis ſuis, de quibus foreſtarijs, ipſi quorũ Boſci fuerint, ſint plegij, vel tales inueniant plegios idoneos, qui poſſint emendare, ſi foreſtarij in aliquo forisfecerint quod domino regi pertineat. Itẽ præcipit, quòd ſui foreſtarij curã capiant ſuper foreſtarios militum, & aliorũ, qui Boſcos habẽt infra metas foreſtæ domini regis, quòd Boſci nõ deſtruantur. Nam ſi ſuper hoc Boſci eorũ deſtructi fuerint, ſciant benè illi, quorũ boſci fuerint, quòd de ipſiſmet vel de eorũ terris capietur emendatio, & non de alio. Itẽ præcipit rex, quòd ſui Foreſtarij iurent, quòd ſecũdum omne poſſe ſuũ tenebunt eius aſſiſam, qualẽ eam fecit de foreſtis ſuis, & quòd nõ vexabunt milites, neque probos homines de hoc, quod dominus rex ijs conceſſit de boſcis eorũ. Item præcipit, quòd in quolibet comitatu, in quo venationẽ habet, ponãtur 12. milites ad cuſtodiendã venationem ſuam, & viride in foreſtis ſuis, & quòd 4. milites ponantur ad adgiſtandos Boſcos ſuos, & ad recipiendũ pannagium ſuum, & cuſtodiendũ, & defendendum. Itẽ præcipit, quòd nullus adgiſtet Boſcos ſuos infra metas foreſtæ ſuæ, antequã boſci eorũ adgiſtentur: & eſt ſciendũ quòd incipit adgiſtamentum domini regis 15. dies ante feſtũ S. *Michaëlis*, & durat 15. diebus poſt feſtum S. *Michaëlis*. Itẽ præcipit rex, quòd ſi foreſtarius eius habet in cuſtodia ſua dominicos Boſcos regis, & Boſci illi deſtructi fuerint, & non poſſit, nec ſciat iuſtã cauſam monſtrare, quare Boſci deſtruantur, nihil aliud capiatur de foreſtario illo, niſi propriũ corpus ſuum. Itẽ præcipit, quòd nullus clericus ei foriſfaciat de venatione ſua, neq; de foreſtis ſuis: & præcipit benè foreſtarijs ſuis, quòd ſi inuenerint eos foriſfacientes, non dubitent in eos manus imponere, ad eos reſiſtendos & capiendos: ipſe enim eos inde warentizabit. Item rex præcipit, quòd omnia eſſarta videantur in quolibet 3. anno tam noua, quam vetera intra reguardum, & omnes purpræſturæ ſimiliter, & omnia waſta Boſcorũ, & quòd quodlibet illorũ per ſe imbreuietur. Itẽ rex præcipit, quòd Archiepiſc. Epiſc. Comites, Barones, & milites, & liberè tenentes, & omnes homines de terra ſua veniãt ad ſummonitionem magiſtri foreſtarij ſui ad placitãda placita de foreſtis ſuis. Prohibendum eſt etiã ad placita foreſtę, ne aliqua caretta exeat chiminũ in foreſta regis, neq; porci ſint in foreſta regis tempore de Foineſun; ſcz. 15. diebus ante natiuitatem S. *Iohannis Baptiſtæ*, & 15. diebus poſt idem feſtum. Eſt autem ſciendũ quòd qui foriſfecerit in foreſta regis de venatione ſua, & inde attaintus fuerit, erit in miſericordia regis ad oculos, & teſticulos perdendos. Qui autem foriſfecerit in foreſta regis de viridi ſiue per culpaturã, ſiue per esbrancaturam ſiue per foditionem turuarũ, ſiue per escoriationem moræ, ſiue per culpationẽ de ſubnemore, ſiue per eſſartum, ſiue per nouam purpreſturã per ſepem, vel foſſatũ, vel per *remotionem molendini, vel curſus aquæ, vel Bercariæ, vel aliarum domorum, vel per fænũ falcãdum extra ſepes, vel extra foſſata; erit in miſericordia regis de pecunia ſua, niſi habet viridarios, vel foreſtarios regis ad warrantum. Similiter qui arcus, vel ſagittas portauerint, vel canes duxerint ſine copula per foreſtã regis, & inde attaintus fuerit, erit in miſericordia regis. Statutum etiã eſt, quòd ſemper in 3. anno fiat viſus foreſtæ: in reguardo autem foreſtæ hæc ſupradicta vidẽda ſunt. Et videnda ſunt in reguardo noua eſſarta, & vetera in bladata poſt vltimũ reguardũ, & quo blado, vel legumine in bladata ſint. Noua autẽ ſarta erunt in manu regis; ſi vetera ſarta inbladata ſunt de frumento, vel ſiligine, vnaquæq; acra dabit regi 12. denarios de illa veſtitura; & ſi inbladata fuerint de auena, vel hordeo, vel fabis, vel piſis, vel alio legumine, vnaquæq; acra dabit regi 6. denarios de illa veſtitura. Et ſciendum eſt, quod tempore *Henrici* regis filij *Matildis* imperatricis permiſſum erat intra metas foreſtæ foſſata fieri loco ſepium. Et idem rex *Henricus* ſtatuit apud **Woodſtock**, quòd quicunq; foriſfecerit ei de foreſta ſua ſemel de venatione ſua, de ſeipſo ſalui plegij capiantur; & ſi iterum foriſfecerit ſimiliter capiantur de ipſo ſalui plegij; ſi autem tertio idem foriſfecerit, pro tertio foriſfacto nulli plegij capiãtur, ſed propriũ corpus foriſfactoris. Eodẽ anno viri religioſi voluerũt dare regi 5. ſolidos de wannagio carucæ, ſicut cæteri homines regni faciebant. Exijt edictũ à rege, vt quicunq; in regno ſuo foriſfeciſſet clerico, aut alij viro religioſo, nõ cogeretur ſatiſfacere illi; ſed ſi cleric9, aut ali9 vir religioſus foriſfeciſſet alicui laico, ſtatim cõpelleretur ad ſatiſfaciendũ illi; vnde factũ eſt, quòd viri religioſi ad redemptionẽ coacti ſunt.

al. renouationem

Papa solicitat pro *Gaufrido* Ebor. Archiepisc.

Prætereà præcepit idē rex, vt omnes tam clerici, quam laici, qui chartas, siue cōfirmationes habebant de sigillo suo veteri, deferrent eas ad sigillum suum nouū renouandas, & nisi fecerint, nihil quod actum fuerat per sigillū suum vetus, ratum haberetur. Eodē anno *Innocentius* papa misit literas suas deprecatorias ad *Rich.* regem Angliæ pro *Gaufrido* Ebor. Archiepisc. postulās, & paterna admonitione exhortās, vt ipse præfatū Archiepisc. prece sua, & seruitio in amorem, & fraternā familiaritatem susciperet, & cum pace ad sua redire permitteret, ne oporteret eum, in illum, & in regnū suum per ecclesiasticam censurā animaduertere. Vnde factū est, quòd *Rich.* rex Angliæ misit ad præfatum Archiepisc. *Philippū* Dunelmensem, & *Eustachiū* Eliensem, & *Godefridum* Winton. & *Iohannem* Wigorn. & *Sauiricū* Bathoniensem episc. in spiritu humilitatis postulantes ex parte regis, vt ipse ratas haberet donationes regis, quas fecerat in Eboracensi ecclesia, & dominus rex redderet ei Archiepiscopatū suū cum omni integritate. Quibus Archiepiscopus respondit; Confratres mei estis, & consiliū vestrum faciā, si feceritis mihi scriptum cum sigillorum vestrorū testimonio, quòd consiliū istud coram domino papa warentizabitis. Cui præfati episcopi responderunt, Scriptū nō dabimus, sed in voluntate vestra sit: ætatē habetis, pro vobis ipsis loquimini; & his dictis, qui missi fuerāt, redierunt ad regem cum responso Archiepiscopi. Et Archiepiscopus Romam profectus est; & rex Angliæ contra eum nuncios suos Romam misit, qui in hac forma scripserunt ei. *Dominus papa scribit vobis cum multa supplicatione, vt restituatis Archiepiscopo Ebor. Archiepiscopatū suum in integrum, cum fructibus de Archiepiscopatu perceptis. Ita tamen, quòd de pecunia, in qua cum vobis tenere proposuimus, vobis plenè, & integrè satisfaciat: scribit etiā domino Cardinali, & alijs quibusdam, vt ad faciendum vos moneant, & inducant: vel si omninò nolueritis, primò per interdictum Ebor. prouinciæ, deinde per totius regni interdictū, appellatione remota, compellant. Clerici verò vestri per Cardinalē commonitione præmissa ad resignādos redditus, quos interim perceperint, cum districtione cogētur, nisi aut authoritate Romanæ ecclesiæ, aut decußione 6. mensium, iuxta Lareranense consiliū excepto tempore suspensionis, poterunt se tueri. Canonici Ebor. ecclesiæ debent moneri ad concordiam, & si aliquid nouū emerserit, iterū vtraq; pars domini papæ se præsentabit obtutibus, priuilegio canonicorū vigorem solitū obtinente. Eodem anno in æstate intra fines Italiæ in quadam ciuitate non longe à Ianuis res digna memoria contigit. In hac ciuitate primò quidam ciuis, exigentibus peccatis suis, effectus est energumenus, id est dæmoniacus; & infra paucos dies adeò creuit eorum numerus, vt quilibet sibi timeret, ne simile incurreret periculum. Communi igitur ciuium consilio ad eandem vrbem vocati conuenerunt viri religiosi, & præcipuè Abbas de Luceio de ordine Cistercensi, qui inter eos maior religionis authoritate vocabatur & videbatur, vt quid agendum pauidis ciuibus, deliberarent. Indictum est triduanū ieiunium. Tertia verò die conuocatis corā se dæmoniacis, obtestatur prædictus Abbas in nomine* Iesu Christi, *quatenus sanè causam exponant, cur hanc ciuitatem plùs cæteris vexare præsumpserint, & vt exeant à famulis* Christi *nomine signatis. Quorum vnus voce terribili, & sublimi clamans, Cogitis nos, inquit, exire ex vasis nobis rationabiliter concessis. Nos quidem sumus legio illa dæmonum, quam* Iesus *vester ab homine eiectā permisit præcipitare porcos in mare. Nunc autē vinculis, quibus tenebamur soluti, potestatem accepimus in blasphematores tantùm virginis Mariæ. In hac igitur ciuitate tales inuenimus, & inuentos sicut dignum est, torquere debemus. Quare si eiecti fuerimus, noueritis, quod te, hypocrita, & ordinem tuum in proximo persequemur. Ad secundam igitur iußionem ipsius exierunt, cum magna tamē difficultate, relinquentes fœda vestigia.* Eodē anno *Aimericus* de Lezinant, rex de Barhud, & *Accaron* princeps insulæ Cypri, & cæteri Christiani de terra Suliæ, & Pagani, qui in eadē terra sunt, ceperunt inter se treugas à festo natiuitatis S. *Iohannis Baptistæ* in 6. annos sequētes duraturas, nisi aliquis rex Christianorū potens in partes illas veniret. Eodem anno *Rich.* rex Angliæ, & *Philippus* rex Franciæ mense Nouemb. ceperunt inter se treugas, vsq; ad festū S. *Hilarij* proximò sequens. Eodem anno *Philippus* Dunelm. episc. ad petitionem *Roberti* de Turnham concessit ei corā rege recognitionem 12. legalium hominum de visneto de Clif, quis illorum maius ius habebat in illo manerio de Clif: videlicet vtrùm ipse *Robertus* debebat manerium illud tenere de episcopo Dunelmēsi, & inde homo suus esse; vel episcopus illud deberet habere in demenio. Per sacramentū igitur 12. legalium hominū recognitum est, maneriū illud esse ius hæreditarium vxoris prædicti *Roberti*, filij *Willielmi Fossard*, & sic præfatus episcopus amisit manerium illud de Clif, quod prædecessores sui multo tempore pacificè, & inconcussè possederant. Fa-

cta

cta autem ſunt hæc coram *Hugone Bardulfi*,& magiſtro *Rogero Harundel*; & *Gaufrido Haget* tunc temporis placitorum coronæ regis apud Eboracum iuſticiarijs. Eodem anno defuncto magiſtro *Richardo* de **Gouldingham**,*Philippus* Dunelmēſis epiſc. & *Bertrānus* Dunelmenſis eccleſiæ Prior diſſenſerunt in donatione eccleſiarū prædicti *Richardi*. Dicebat enim epiſcopus,donationem ad eum pertinere tanquam ad epiſcopum & Abbatem Dunelm.eccleſiæ. Hæc contra Prior reſpondit,quòd ad eum pertinebat donatio,quia prædeceſſores ſui,& ipſe ſine alicuius contradictione eas dederāt,ſicut Priores,& domini fundi; & illi,qui omnem poteſtatem Abbatis in choro,& in diſpoſitione domus,& reddituum ſuorum habent ex conceſſione regum, & inſtitutione epiſcoporum Dunelm.& Romanorum pontif.confirmatione. Sed non ſic quieuit controuerſia illa,immò in tantum excreuit, quòd ex præcepto epiſcopi *Aimericus* Dunelmenſis Archidiaconus obſedit eccleſiam S.*Oſwaldi* in **Cluet**,in quam monachi ſe receperant,& non permiſit victualia ad eos deferri.Quadam autem die poſt appellationem à Monachis ad ſummum pontificem factam, idem *Aimericus* fecit ignē apponi oſtio eccleſiæ,vt ſic per fumum,& vaporem ignis monachos eijceret. Semiuſto igitur oſtio funeſti ſatellites intrauerunt eccleſiam, & vi,& armata manu eiecerunt monachos. Sed Deus mutauit ſententiam epiſcopi in melius,qui propter reuerentiam beatiſſimi *Cuthberti*,eandem eccleſiā in proprios vſus monachorum contulit, & charta ſua confirmauit: conceſſit etiam illis liberam eccleſiarum ſuarum diſpoſitionem, cum illius tamen moderato aſſenſu. Eodem anno papa *Innocentius*,videns afflictionem Chriſtianorum, qui erant in terra Hieroſolymitana,in hac forma ſcripſit.

Epiſtola *Innocentij* Papæ de ſubuentione *facienda terræ Hieroſolymitanæ.*

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus,Ebor.Archiepiſ. & Suffraganeis eius,& dilectis filijs Abbatibus, Prioribus, & alijs eccleſiarū prælatis, Comitib9,& Baronib9,& vniuerſo populo in Ebor.prouincia cōſtitutis, ſalutē,& Apoſtolicā benedictionē. Poſt miſerabile Ieroſolymitanæ regionis excidiū,poſt lachrymabilē ſtragem populi Chriſtiani; poſt deplorandā inuaſionem illius terræ,in qua *Chriſti* pedes ſteterunt,& vbi Deus rex noſter ſalutem in medio terrę dignatus eſt operari;poſt ignominioſam nobis viuificæ crucis tranſlationem,in qua ſalus mundi pependit, & deleuit chirographum mortis antiquæ; Apoſtolica ſedes ſuper tantæ calamitatis infortunio turbata laborauit,clamans,& plorans ita,quòd præ inceſſante clamore raucę factæ ſunt fauces eius,& ex vehementi ploratu ipſius oculi defecerunt. Verùm *ſi* ſecundum prophetā *Ieruſalem obliti fuerimus,obliuiſcatur nos dextra noſtra: adhæreat lingua noſtra faucibus noſtris,ſi non meminerimus eius.* Clamat adhuc Apoſtolica ſedes, & quaſi tuba,vocē exaltat,excitare cupiens populos Chriſtianos ad prælium *Chriſti* bellandū,& vindicandum iniuriā crucifixi,vſa ipſius verbo dicentis: *O vos omnes,qui tranſitis per viam,attendite,& videte,ſi eſt dolor ſimilis,ſicut dolor meus.*Ecce enim,hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos,domus noſtræ ad extraneos deuenerunt,vię Sion lugent,eò quod non ſint,qui veniant ad ſolennitatem; facti ſunt inimici eius in capite. Sepulchrū Domini, quod propheta glorioſum fore prędixit,profanatū ab impijs ingloriū eſt effectū. Gloria noſtra,(de qua dicit Apoſtolus: *Mihi autē abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti:*) ſub manu tenetur hoſtili;& ipſe Dominus noſter *Ieſus Chriſtus*, qui captiuitatē noſtrā pro nobis moriens captiuauit, quaſi captiuus ab impijs ab hæreditate ſua cogitur exulare.Exiſtente quondā in caſtris arca Domini Sabaoth, *Vrias* domū ſanctā ingredi recuſauit,à licito vxoris ſe cōpeſcens amplexu.Nūc verò principes noſtri, gloria Iſraël de loco ſuo in iniuriā noſtri tranſlata,vacant adulterinis amplexibus,delicijs, & diuitijs abutentes;& dum ſe inuicē inexorabili odio perſequūtur,dum vnus in aliū ſuas nititur iniurias vindicare,non eſt,quē moueat iniuria crucifixi: non attendētibus ipſis, quòd iam inſultant nobis inimici noſtri,dicentes: *Vbi eſt Deus veſter,qui nec ſe poteſt,nec vos de manibus noſtris liberare? Ecce,iam prophanauimus ſancta veſtra;ecce,iam ad deſiderabilia veſtra manū extendimus,et ea loca impetu primo violabiliter inuaſimus;et ea vobis tenemus inuitis,in quibus ſuperſtitionē noſtrā principiū fingitis ſuſcepiſſe.Iam infirmauim9 et cōfregim9 haſtas Gallorū,Anglorū conatus* eluſimus,Teutonicorū vires cōpreſſimus,nūc ſecundò Hiſpanos* al. *domuimus*

domuimus animoſos,& cùm omnes virtutes veſtras in nos duxeritis concitandas, vix adhuc in aliquo profeciſtis. Vbi eſt ergò Deus veſter? exurgat nunc & adiuuet vos,& fiat vobis,& ſibi protector. Teutonici ſiquidem qui ſe præſumebant inauditum de nobis reportare triumphum, ad nos vehementi ſpiritu tranſfretauerũt; & cùm ſolum caſtrũ Barhuth,nullo defendente,cepiſſent, niſi eos ſicut & alios principes veſtros fugæ beneficium liberaſſet, in ſe potentiam noſtram grauiter fuiſſent experti,et eorũ ſtragem ipſorum ſoboles perpetuò ploraret. Reges enim,et principes veſtri, quos dudum fugauimus de terra Orientis, vt terrorem ſuum audendo diſſimulent, ad ſuas latebras, ne dicamus regna reuerſi, malunt ſe inuicem expugnare, quàm denuo vires noſtras, & potentiam experiri. Quid igitur ſupereſt, niſi vt hijs, quos fugientes in excuſationem veſtram ad terræ concordiam dimiſiſtis,gladio vltore peremptis,in terram veſtram impetum faciamus,nomen veſtrũ,et memoriã perdituri? Qualiter ergò,fratres,& filij, opprobria exprobrãtium repellemus, qualiter ijs poterimus reſpondere? cùm eos pro parte verum proſequi videamus; ſicut nuper ad audientiam noſtrã certa ſignificatione peruenit. Recepimus enim literas de partibus vltramarinis, quòd, cùm Teutonici Accon nauigio perueniſſent,caſtrum de Baruth obtinuerunt,nemine defendente. Saraceni verò in Ioppen facientes impetum ex aduerſo, eam per violentiam occupauerunt, & cæſis multis Chriſtianorum millibus eam funditùs deſtruxerunt. Verùm Teutonici rumoribus de morte imperatoris acceptis, non expectato paſſigij tempore, naues reduces aſcenderunt. Vnde Saraceni,qui ad reſiſtendum eis exercitum parauerant copioſum,in terram Chriſtianorum adeò debacchantur,vt Chriſtianis nec ſine periculo ciuitates egredi liceat,nec in ipſis ſine formidine remanere: immò gladius eius foris imminet,metus intus. Aſſumite igitur, filij,ſpiritum fortitudinis,ſcutum fidei, & galeam ſalutis accipite,non in numero aut viribus, ſed Dei potiùs (cui non eſt difficile in multis,vel in paucis ſaluare) potentia confidentes,& ei, per quẽ eſtis, viuitis, & habetis, ſecundũ facultates proprias ſubuenite. Ipſe quidẽ pro vobis *ſemetipſũ exinaniuit, formã ſerui accipiens,in ſimilitudinem hominum factus;& habitu inuentus eſt,vt homo,factus obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis*; & vos eo paupere abundatis, ipſo fugato,quieſcitis,& nec inopi,nec exuli ſubuenitis? Quiſquis igitur in tantæ neceſſitatis articulo ſuum negauerit obſequium Ieſu Chriſto, cùm ante tribunal eius aſtiterit iudicandus, quid ad ſuam excuſationem ei poterit reſpondere? Si Deus ſubijt mortem pro homine,dubitabit homo mortem ſubire pro Deo?* *Nõ enim ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis.* Negabit ergo ſeruus domino diuitias temporales,cùm dominus ſeruo diuitias largiatur æternas, *Quas nec oculus vidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit? Theſaurizet* igitur homo *theſauros in cœlis, vbi fures non effodiunt,nec furantur; vbi nec ærugo,nec tinea demolitur.* Omnes,& ſinguli accingantur ita,quòd in proximo ſequenti Martio,quælibet vrbes per ſe,ſimiliter & Comites,& Barones iuxta facultates proprias ad defenſionem terræ natiuitatis Dominicæ certis in expenſis dirigant numerum bellatorum, illic ſaltem per biennium moraturum. Licèt autem inſtantia noſtra ſit quotidiana ſolicitudo eccleſiarum omnium,modò tamen hanc quaſi præcipuam inter alias ſolicitudines reputamus, per quam terræ Orientali totis deſideramus affectibus ſubuenire: ne ſi fortè fuerit dilata ſubuentio,reſiduum locuſtæ comedat bruchus,& fiant nouiſſima deteriora prioribus. Verùm ne nos alijs onera grauia,& importabilia videamur imponere, digito autem noſtro ea mouere nolumus,dicentes tantùm,& aut nihil, aut minimum facientes, cùm qui fecerit & docuerit, magnus vocetur in regno cælorum; eius exemplo, qui cæpit facere, & docere,vt & nos,qui (licèt immeriti) vicem eius exercemus in terris,bonum alijs præbeamus exemplum,in perſonis pariter,& in rebus terræ ſanctæ decreuimus ſubuenire; dilectis filijs noſtris *Stephano* tituli S. *Praxedis* presbytero, & *Petro* tituli S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinalibus, Apoſtolicæ ſedis legatis,viris vtiq; timoratis,ſcientia, & honeſtate præclaris,potentibus in opere & in ſermone (quos inter alios fratres noſtros ſpeciali charitate diligimus) manu propria crucis ſignaculum imponentes,qui exercitũ Domini humiliter,& deuotè præcedant,& nec mendicatis ſuffragijs, ſed noſtris, & fratrũ noſtrorum ſumptibus ſuſtententur: per quos etiam aliud competens ſubſidium eidem terræ diſpoſuimus deſtinare. Interim autem dictum *Petrum* S. *Mariæ* in via lata diaconum Cardinalem ad chariſſimorum in Chriſto filiorum, *Philippi* Francorũ & *Richardi* Anglorum,

al. Cùm non ſint

Anglorum, regum illuſtrium præſentiam deſtinamus, ad reformandam pacem, vel treugas ſaltem vſque ad quinquennium ordinandas, & exhortandos populos ad obſequium crucifixi: quem, ſicut Apoſtolicæ ſedis legatū, volumus, & mandamus ab omnibus honorari, & mandatis & ſtatutis ipſius humiliter obediri. Dictum verò *Stephanum* ſanctæ *Praxedis* presbyterum Cardinalem Venetias pro terræ ſanctæ deſtinamus ſubſidio. De communi prætereà fratrum noſtrorum deliberatione ſtatuimus, & vobis fratribus Archiepiſcopis & Epiſcopis, & dilectis filijs Abbatibus, & alijs eccleſiarum prælatis diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus certum numerū bellatorum, vel pro certo numero certam pecuniæ quantitatem, in proximo ſequenti Martio, penſata facultate cuiuſlibet, ad expugnandam Paganorum barbariem, & ſeruandam hæreditatem Domini deſtinetis, quam ipſe proprio ſanguine comparauit. Si quis autem, (quod non credimus) conſtitutioni tam piæ & neceſſariæ præſumpſerit obuiare, ſicut ſacrorum canonum tranſgreſſorem, decreuimus puniendum, & vſq; ad ſatiſfactionem congruam ab officio cenſemus manere ſuſpenſum. De Dei ergo miſericordia, & beatorum Apoſtolorum *Petri*, & *Pauli* authoritate confiſi, & illa quam Deus nobis (licet indignis) ligandi & ſoluendi contulit poteſtate, omnibus, qui laborem huius itineris in perſonis proprijs ſubierint & expenſis, plenam peccatorum ſuorum, de quibus oris, & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum: Ijs autem, qui non in proprijs perſonis illuc acceſſerint, ſed in ſuis tantùm expenſis, iuxta facultatem & qualitatem ſuam viros idoneos deſtinauerint, illic ſaltem per biennium moraturos; & illis ſimiliter, qui, licèt in alienis expenſis, in proprijs tamen perſonis aſſumptæ peregrinationis laborē impleuerint, plenā ſuorū concedimꝰ veniā peccatorū. Huius ergo remiſſionis volumꝰ eſſe participes iuxta quantitatē ſubſidij, ac præcipuè ſecundū deuotionis affectū, qui ad ſubuentionem illius terrę de bonis ſuis cōgruè miniſtrabūt. Vt autē expeditiùs, & ſecuriùs ad ſubuentionē terræ natiuitatis Dominicæ quilibet accingantur, bona ipſorum, ex quo crucem ſuſceperint, ſub beati *Petri*, & noſtra protectione ſuſcipimus; nec non ſub Archiepiſc. & Epiſcoporum, & aliorum prælatorum eccleſiæ Dei defenſione conſiſtant; ſtatuentes, vt donec de ipſorum obitu, vel reditu certiſſimè cognoſcatur, integra maneant, & quieta conſiſtant. quòd ſi quiſquam contra præſumpſerit, per cenſuram eccleſiaſticam compeſcatur. Ab hoc igitur opere nullus omninò ſe ſubtrahat, cùm id non à nobis, ſed ab ipſis fuerit Apoſtolis inſtitutum, qui collectas faciebant in gentibus, vt fratribus in Ieruſalem laborantibus ſubvenirent. Nolumus autem vos de diuina miſericordia deſperare, quantumcunq; ſit Dominus peccatis noſtris iratus, quin in manu veſtra perficiat, (ſi, prout debetis, in humilitate cordis & corporis iter fueritis peregrinationis aggreſſi) quod maioribus non conceſſit. Conſenſiſſent enim maiores forſitan, & dixiſſent: Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia; & ſibi, non Domino gloriam victoriæ aſcripſiſſent. Speramus enim, quòd non in ira miſericordias continebit, qui, cùm iratus eſt, non obliuiſcitur miſereri, nos admonens & exhortans: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Credimus etiam, quòd, ſi ambulaueritis in lege Domini, non eorum ſequentes veſtigia, qui vani facti ſunt poſt vanitatem euntes, qui comeſſationibus & ebrietatibus voluptuoſè vacabant, & ea exercebant in partibus tranſmarinis, quæ in terra natiuitatis propriæ ſine multa infamia, & detractione plurima non auderent; ſed ſi ſpem veſtram in eo ſolummodò poſueritis, qui non deſerit ſperantes in ſe, non tantùm ab illicitis, ſed quibuſdam & licitis abſtinētes: is qui currum, & exercitū *Pharaonis* proiecit in mare, arcum fortium infirmabit, & inimicos crucis *Chriſti*, vt lutū platearum, à facie veſtra delebit; non autem nobis, aut vobis, ſed nomini ſuo dans gloriam; qui eſt glorioſus in ſanctis, mirabilis in maieſtate, faciēs prodigia, & poſt lachrymationem & fletum, gaudium & exultationem inducens. Si qui prætereà proficiſcentium illuc ad præſtandas vſuras iuramento tenentur aſtricti, creditores eorum per vos, fratres Archiepiſcopi & epiſcopi, in diœceſibus veſtris eccleſiaſtica diſtrictione, ſublato appellationis obſtaculo, compelli mandamus, vt eos à ſacramento penitus abſoluētes, ab vſurarum vlteriùs exactione deſiſtant. Si quis verò creditorum eos ad ſolutionē coëgerit vſurarum, ad reſtitutionem earum, ſublato appellationis obſtaculo, per vos ſimili diſtrictione cogatur. Iudæi verò ad remittendas illis vſuras per vos, filij principes,

& per ſecularem compelli præcipimus poteſtatem : & donec eas remiſerint, ab vniuerſis *Chriſti* fidelibus, tam in mercimonijs, quàm alijs, per excommunicationis ſententiam, communionem ijs iubemus omnimodam denegari. Ad hæc autem expeditiùs, & *al. Thurgartun* meliùs exequenda in prouincia veſtra, vos filij Prior de *Thurgartum, & magiſter *Vacaru*, duximus deputandos, qui verbum Domini cæteris proponatis, & ad implendũ mandatum Apoſtolicum venerabiles fratres noſtros Archiepiſcopum veſtrum, & eius ſuffraganeos, & alios inuitantes, taliter exequamini cauſam Domini, quòd & vos huius ſitis remiſſionis participes, & in hoc deuotio veſtra pleniùs eluceſcat. Ad quod etiam laudabiliùs exequendum, vobis vnum de fratribus Militiæ templi, alterum verò de fratribus Ieroſolymitanæ Hoſpitalis, viros honeſtos, & prouidos, aſſumatis. Datum Romæ apud S. *Petrum*. Idus Auguſti, pontificatus noſtri anno primo.

EOdem anno erat in Gallia quidam ſacerdos nomine *Fulco*, quem magnificauit Dominus in conſpectu regum : deditq; ei poteſtatem cæcos illuminare, claudos, mutos, & alios diuerſis languoribus oppreſſos curare, dæmones effugare : hic autem meretrices, relicto impudicitiæ fræno, ad Dominum conuertit; vſurarios etiam ad cœleſtem theſaurum inuitans, quem nec ærugo, nec tinea demolitur, nec fures furantur, fecit omnem ſubſtantiam, quam vſura & fænus deuorauerat, in vſus pauperum diſtribuere. Ipſe quidem prædixit regibus Franciæ & Angliæ, quòd vnus illorum mala morte in proximo interiret, niſi celeriùs ab hoſtilitate ceſſâſſent. Et quia in illo tempore meſſis quidem erat multa, & pauci operarij, coniunxit ei Dominus viros ſapientes verba ſalutis æternæ prædicantes, magiſtrum *Petrum* de   & dominum *Robertum* de   & dominum *Euſtachium* Abbatem de Flai, & cæteros quoſdam, qui miſſi per orbem terrarum prędicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Prædictus autem *Fulco* quadam die acceſſit ad *Richardum* regem Angliæ, & ait illi : Dico tibi ô rex ex parte omnipotentis Dei, vt tres filias tuas, quas habes peſſimas, citiùs marites, ne aliquid deterius tibi contingat. O, digito compeſce labella, accuſator erit, qui verum dixit. nemo ſine vitijs naſcitur, beatus, qui minimis vrgetur; & alibi, Nemo ſine crimine viuit. Cui fertur regem reſpondiſſe: Hypocrita, mentitus es in caput tuum, quia filiam non habeo vllam. Ad quod *Fulco* reſpondens, ait, Certè non mentior; quia, vt dixi, tres habes filias peſſimas, quarum vna eſt ſuperbia, altera cupiditas, tertia luxuria. Conuocatis igitur ad ſe Comitibus, & Baronibus multis, qui aderant, ait rex : Audite vniuerſi commonitionem huius hypocritæ, qui dicit me habere tres filias peſſimas, videlicet ſuperbiam, cupiditatem, & luxuriam : & præcipit, vt eas maritem. Do igitur ſuperbiam meam ſuperbis templarijs, & cupiditatem meam Monachis de ordine Ciſtercienſi; & luxuriam meam prælatis eccleſiarum. *O nimus indignũ miſeris inferre cachinnum.* Itaque prædictus *Fulco* relicto rege abijt prædicans verbum Dei, è ciuitate in ciuitatem. Cúmque prædicando verbum Dei, ciuitatem Lexouienſem eſſet ingreſſus, clerici ciuitatis illius, quorum vitam immundam vir ille plenus ſpiritu ſancto, & operibus bonis reprehenderat, iniecerunt manus in illum, & vinculis conſtrictum in carcerem miſerunt. Sed neque vincula, neque carceres eum tenere potuerunt : & ſic permiſſus abire, venit Cadamum, prædicans præceptum Domini; & in conſpectu plebis multa ſigna faciebat. Cuſtodes autem caſtelli exiſtimantes quòd placeret regi, iniecerunt manus in eum, & vinctum miſerunt in carcerem; & ruptis carcere & vinculis, exiuit illæſus, & ibat gaudens, quoniam dignus habitus eſt contumeliam pati pro nomine *Chriſti*; & exiens à caſtello, excuſſit puluerem pedum ſuorum in teſtimonium ſupra illos. Eodem anno 5. Idus Octobris, die Dominica, prece officialiũ *Gaufridi* Eboracenſis Archiepiſcopi, *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus apud *Houeden* benedixit *Adam* in Abbatem de Sallaie, & *Hamonem* in abbatem de **Beiland**, facta profeſſione, & canonica obedientia eccleſiæ Eboracenſi, & eius vicarijs ſaluo ordine ſuo. Eodem menſe *Willielmus*, cognomento *Cocus*, ſeruiens *Richardi* regis Angliæ in cuſtodiendo caſtellum de Leuns cepit de familia regis Franciæ quater viginti ſeruientes equites, & 40. ſeruientes pedites, quos rex Franciæ miſerat ad muniendum caſtellum de Nouo Mercato. Eodem anno obierunt *Richardus* Londonenſis epiſcopus, *Iohannes* Wigornienſis epiſcopus, & *Willielmus* de Ver Herefordenſis epiſcopus, & epiſcopus Meneuenſis, & *Amfridus* del Turun primus maritus prædictæ *Miliſent* vxoris *Guidonis*

quondam

quondam regis de Ieruſalem. Eodem anno obijt in Sicilia apud Pannormum *Conſtantia* quondam Romanorum imperatrix, vxor *Henrici* imperatoris; cuius filium *Innocentius* papa recepit in cuſtodia cum regno Siciliæ, & ducatu Apuliæ, & principatu Capuæ. Eodem anno *Philippus* Beluacenſis epiſcopus obtulit *Richardo* regi Angliæ 10. millia marcarum argenti pro liberatione ſua. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ firmauit caſtellum in quadam inſula Secaniæ, quod appellauit Butteauant: & rex Franciæ firmauit caſtellum ex oppoſito illi, quod appellauit * *Bulecut.* Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit magiſtro *Malgero* clerico ſuo epiſcopatum Wigornienſem. *al. Guletus* Defuncto autem papa *Cœleſtino*, *Innocentius* papa tertius ſubſtitutus, iterum ſuſpendit *Aldefonſum* regem de S. *Iacobo*, & totam terram ſuam à celebratione diuini officij, propter vxorem ſuam filiam regis Caſtellæ: erant enim conſanguinei in tertio gradu. Et licèt rex ille de S. *Iacobo* obtuliſſet domino papæ *Innocentio*, & Cardinalibus 20. millia marcarum argenti, & obtuliſſet tenere ad ſtipendia 200. milites per vnius anni ſpatium ad defenſionem Chriſtianorum contra Paganos tali conditione, vt dominus papa permiſiſſet illos in ſimul morari, donec Deus daret ijs ſobolem, vel ſaltem per tres annos: noluit tamen dominus papa *Innocentius* in hoc illis conſentire.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo nonageſimo nono, qui eſt annus decimus, & vltimus regni *Richardi* regis Angliæ, fuit idem *Richardus* in Normannia apud Danfrunt, die natalis Domini, quæ feria ſexta euenit: & *Philippus* rex Franciæ fuit eodem die in Normannia apud Vernun: & *Otho* rex Alemannorum nepos *Richardi* regis Angliæ fuit eodem die apud Weſtfale in Alemannia, quæ diſtat à Colonia per 9. dietas; quas ipſe *Otho* potenti virtute acquiſierat ſuper *Philippum* ducem de Suaue, filium *Frederici* quondam Romanorum imperatoris. Et ſtatim poſt natale Domini prædictus *Otho* diuiſit exercitum ſuum in duas partes, & duas ciuitates prædicti *Philippi* obſedit. Reges verò Franciæ, & Angliæ conuenerunt ad colloquium inter Andeli, & Vernun in feſto S. *Hilarij*, ita quòd rex Angliæ nauigio illuc venit aſcendendo per Sequanam fluuium, & nolens in terram aſcendere, de naue locutus eſt cum rege Franciæ; qui in ripa fluminis in equo reſidens, loquebatur cum rege Angliæ ore ad os: & alium ſtatuerunt ſibi diem colloquij, vbi in maiori ſuorum audientia (mediante domino *Petro* de Capua S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinali, & Apoſtolicæ ſedis legato, nec non, & aliorum vtriuſque partis magnatum conſilio) ſtatuerunt inter ſe treugas ab illo feſto S. *Hilarij* per quinquennium bona fide, & ſine malo ingenio duraturas, rebus & tenementis ſic ſe habentibus ex vtráque parte, vt tunc erant: & his factis, ſacramentóque confirmatis, vnuſquiſque reuerſus eſt in regionem ſuam, & permiſerunt exercitus ſuos cum gratiarum actione in patrias ſuas redire. Cùm autem *Marchadeus* cum ruta ſua verſus patriam ſuam rediret, quatuor Comites de regno Franciæ, per quorum terras *Marchadeus* tranſiturus erat, occurrerunt ei in manu hoſtili, & confecerũt eum, & multos de ſuis interfecerunt. Sed rex Franciæ factum illud deuouit, iurans, quòd per illum factum non fuit. Deinde dum rex Angliæ ſpe pacis, & ſupradictæ conuentionis intuitu verſus Pictauiam iret, rex Franciæ firmauit quoddam caſtellum nouum inter Buteauant, & Guaillum, & foreſtam regis Angliæ circa locum illum extirpauit. Quod cùm rex Angliæ audiſſet, reuerſus eſt in Normanniam, & mandauit regi Franciæ per *Euſtachium* Elienſem Epiſcopum Cancellarium ſuum, treugas illas eſſe diſſolutas, niſi ipſe caſtellum illud nouum demoliri faceret. Legatus autem conſuluit regi Franciæ, vt caſtellum illud demoliretur, ne propter hoc treugæ tam ſolenniter confirmatæ rumperentur: ad cuius inſtantiam rex Franciæ promiſit ſe in proximo caſtellum illud demoliturum. Sed *Richardus* rex Angliæ minimè his contentus, volebat, vt ad plenum inter eos componeretur, vel nulla pax inter eos eſſet. Vnde facta eſt inter eos talis forma pacis, quòd rex Franciæ redderet *Richardo* regi Angliæ totam terram, quam ipſe ſuper eum occupauerat ſiue per guerram, ſiue alio quocunque modo, excepto ſolo caſtello de Gyſortio; in cuius recompenſatione rex Francię conceſſit ipſi *Richardo* regi Angliæ donationem Archiepiſcopatus Turonis: Et quòd *Lodowicus* filius regis Franciæ duceret in vxorem, filiam regis Caſtellæ, neptem *Richardi* regis Angliæ: Et prætereà rex Franciæ iuraret, quòd pro poſſe ſuo iuuaret *Othonem* nepotem regis Angliæ ad imperium Romanum perquirendum: Hoc contra, *Richardus*

rex

rex Angliæ daret *Lodowico* filio regis Franciæ, castellum de Gysortio cum prædict nepte sua in maritagium; & insuper daret ei 20. millia marcarum argenti. Sed hæc omnia dilationem ceperunt vsque dum *Richardus* rex Angliæ rediret de Pictauia. *Philippus* verò rex Franciæ seminator discordiæ, mandauit regi Angliæ, quòd *Iohannes* Comes Moretonij frater eius dederat se illi; & inde ostenderit illi chartam ipsius *Iohannis*. Mira res. Rex Angliæ credidit regi Franciæ, & *Iohannem* fratrem suum odio habuit, adeò quòd fecit illum dissaisiri de terris suis cismarinis, & transmarinis. Cùm autem prædictus *Iohannes* quæreret causam huius indignationis, & odij, dictum est ei, quòd rex Franciæ supradicta mandauerat de illo regi fratri suo. Vnde factum est, quòd idem Comes Moretonij misit duos milites loco sui ad curiam regis Franciæ; qui eum huius criminis immunem esse obtulerunt modis omnibus probare, vel defendere; sicut curia regis Franciæ iudicaret. Sed in curia illa non est inuentus, neque rex, neque alius, qui vellet recipere inde probationem, vel defensionem. Et factum est, quòd rex Angliȩ ex illo tempore fratrem suum *Iohannem* habuit familiariorem, & minùs credidit mandatis regis Franciæ. Intereà *Richardus* rex Angliæ consilio *Huberti* Cantuariensis Archiepiscopi abstulit *Sauarico* Bathoniensi episcopo Abbatiam de **Glastinbirie**, & dedit eam magistro *Willielmo* la Pie, & ipse factus est inde abbas. Interim *Widomarus* vicecomes de Limoges inuento magno thesauro auri & argenti in fundo suo, misit inde *Richardo* regi Angliæ domino suo partem nõ modicam; sed rex eam refutauit, dicens, se debere totum illum thesaurum habere de iure donationis suæ; quod prædictus vicecomes nullo modo concedere voluit. Venit ergo rex Angliæ cum exercitu magno in partes illas ad prædictum vicecomitem debellandum: obseditq; castellum suum, quod dicitur Chaluz, in quo sperabat thesaurum illum esse absconditum: & cùm milites, & seruientes, qui erant in castello, exeuntes obtulissent ei castellum illud, saluis vita, & membris, & armis illorum, noluit rex recipere, sed iurauit, quòd eos vi caperet, & suspenderet. Reuersi sunt igitur milites, & seruientes in castellum, dolentes, & confusi, & parauerunt se ad defendendum. Eodem die cùm rex Angliæ, & *Marchadeus* circuirent castellum hinc & inde, explorantes in quo loco esset commodius insultum facere, quidam arcubalista nomine *Bertramnus* de Gurdun traxit sagittam de castello, & percutiens regem in brachio vulnerauit eum plaga insanabili: & sic rex vulneratus ascendit equum suum, & ad hospitium suum equitauit, & præcepit *Marchadeo*, & exercitui suo vniuerso, vt insultum facerent indesinentèr in castellum, donec caperetur; & factum est ita. Quo capto, præcepit rex omnes suspendi, excepto illo solo, qui eum vulnerauerat, quem (vt fas est credere) turpissima morte damnaret, si conualuisset. Deinde rex commisit se manibus cuiusdam medici *Marchadei*, qui, cùm conaretur ferrum extrahere, solum lignum extraxit, & ferrum remansit in carne; & cùm carnifex ille circumquáque brachium regis minùs cautè incideret, tandem sagittam extraxit. Cùm autem rex de vita desperaret, diuisit *Iohanni* fratri suo regnum Angliæ, & omnes alias terras suas; & fecit fieri prædicto *Iohanni* fidelitates ab illis qui aderant, & præcepit, vt traderentur ei castella sua, & tres partes thesauri sui, & omnia baubella sua diuisit *Othoni* nepoti suo regi Alemannorum, & quartam partem thesauri sui præcepit seruientibus suis, & pauperibus distribui. Deinde fecit coram se venire *Bertramnum* de Gurdun, qui eum vulnerauerat, & dixit ei, Quid mali tibi feci, quare me interemisti? Cui ille respondit, Tu interemisti patrem meum, & duos fratres meos manu tua, & me nunc interimere voluisti. Sume ergo de me vindictam, quamcunque volueris: libenter enim patiar, quæcunque excogitaueris maiora tormenta, dummodo tu interficiaris, qui tot, & tanta mala contulisti mundo. Tunc præcepit eum rex solui, & dixit: Remitto tibi mortem meam. At iuuenis,

Richardus rex vulneratus moritur.

Constitit ante pedes regis, vultúque minaci,
Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit;
Sensit rex pœnámq; peti, veniámq; timeri:
Viue, licèt nolis, & nostro munere, dixit,
Cerne diem: victis iam spes bona partibus esto
Exemplúmq; mei.

Et sic laxatis vinculis permissus est abire, & præcepit rex ei dari 100. solidos Anglicanæ

canæ monetæ. Sed *Marchadeus*, rege nesciente, iniecit manus in eum, & tenuit, & post obitum regis, excoriatum suspendit. Deinde præcepit rex, vt cerebrum, & sanguis eius, & viscera sua sepelirentur apud Charrou, & cor suum apud Rothomagum, & corpus suum apud frontem Ebraudi ad pedes patris sui. Decessit autem 8. Idus Aprilis, feria tertia ante Dominicam in ramis palmarum *11. die, postquam percussus fuerat; *al, 9.* & sui sepelierunt eum in supradictis locis, sicut præceperat. De morte autem illius, quidam sic ait.

Istius in morte perimit formica Leonem.
Proh dolor, in tanto funere mundus obit! Et alius sic.
Virus, auaritia, scelus, enormísque libido,
Fœda fames, atrox elatio, cæca cupido
Annis regnârunt bis quinis: arcubalista
Arte, manu, telo, prostrauit viribus ista. Et alius sic.
Si genus, & probitas metas transcendere mortis
Possent, intrâssem non ego mortis iter.
Stare putas hominem, cui mors ab origine finem
Nunciat, & meus est, ingeminat, meus est?
Longa manus morti; mors fortior Hectore *forti:*
Expugnant homines oppida, mors homines. Et alius sic.
**Huius debellare nequiuit virtutem magnorum turba laborum:*
Cuius iter, gressus, obstacula nulla retardant,
Non strepitus, non ira maris, non vallis abyssus,
Non iuga, non celsi præceps audacia montis,
Asperitásque viæ saxis callosa, nec ipsæ
Limitis ambages, desertáque nescia gressus,
Non rabies venti, non imbribus ebria nubes,
Non tonitrus horrenda lues, non nubilus aër:

quin experiretur, quid Siculi, quid Cyprus, quid Saladinus, quídque gens pagana possint in armis:

Nec pede lento
*Affectum sequitur effectus, *& simul instant;* *al. sed*
Nascitur effectus, cùm nascitur ipsa voluntas.

Defuncto itaq; *Richardo* rege, *Sauaricus* Bathoniensis episcopus statim suscitauit litem aduersus magistrum *Willielmum* la Pie abbatem Glastoniæ, & protestans ius suum corã domino papa *Innocentio* in præsentia vniuersorum Cardinalium, dicẽdo, quòd *Richardus* rex Angliæ dederat ei abbatiam illam Glastoniæ in vita sua habendã, & posteà prauo vsus consilio eam abstulerat ab eo iniustè, afferebat etiam constanter, paratus modis omnibus probare, quòd antiquitùs fuit apud Glastoniam sedes episcopalis, quæ nunc est apud Baa: & petebat sibi inde fieri restitutionem, & vt liceret ei transferre illuc sedem episcopalem, quæ est apud Baa. Defuncto autem *Richardo* rege *Philippus* rex Franciæ statim bello inuasit ciuitatem Eubroicarum, & cepit; & totum comitatum sibi subiugauit. Eodem anno, die S. *Patricij*, viz. 16. Kal. April. feria 4. *Ioscelinus* venerabilis *Glastonensis ecclesiæ antistes obijt apud *Melgos, vbi ipse extiterat venerandus *al, Glastenensis* abbas; & ibidem in choro Monachorum, ex boreali parte ecclesiæ sepultus est. Defuncto papa *Cæiestino*, & *Innocentio* papa loco illius substituto, *Cnut* rex Dacorum misit *al. Melros* nuncios suos Romam ad *Innocentium* papam, & conquestus est ei de *Philippo* rege Franciæ, qui *Batildam* sponsam suam sororem illius iniustè reliquerat, & aliam in loco eius in vxorem duxerat: conquestus est etiam domino papæ de *Willielmo* Remensi Archiepiscopo, & de alijs episcopis, & Comitibus, & Baronibus Franciæ, per quos diuortium factum fuit inter ipsum regem Franciæ, & *Batildam* reginam post appellationem ab ipsa ad dominum papam factam. Ad instantiam igitur *Cnut* regis Dacorum, dominus papa *Innocentius* dedit in mandatis *Petro* de Capua Cardinali, & Apostolicæ sedis legato, vt ipse omnibus modis induceret *Philippum* regem Franciæ ad dimittendam adulteram suam, & ad resumendam *Batildam* vxorem suam, & ni fecerit, daret sententiam interdicti in regnum Franciæ.

¶De

¶ De Iohanne Rege.

DEfuncto *Richardo* rege Angliæ, *Iohannes* Comes Moretonij, frater eius, moram faciens in Normannia, statim misit in Angliam *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum, & *Willielmum* Marescallum Comitem de * Strigoil, ad pacem Angliæ seruandam, vnà cum *Gaufrido* filio *Petri* iustitiario Angliæ, & alijs Baronibus regni. Et ipse *Iohannes* perrexit ad Chinonem, vbi thesaurus fratris sui erat, quem *Robertus* de Turnham habens in custodia tradidit ei, cum castello de Chinon, & castello de Saumur, & alijs castellis regis, quæ ipse custodiebat. *Thomas* verò de Furnes, nepos prædicti *Roberti* de Turnham, tradidit *Arthuro* duci Brittanniæ ciuitatem, & castellum Andegauis. Conuenerunt enim in vnum principes Andegauiæ, Cenomanniæ, & Turoniæ, & adhæserunt *Arthuro* duci Brittanniæ, sicut ligio domino suo; dicentes, iudicium, & consuetudinem terrarum illarum esse, quòd filius fratris senioris debet ei succedere in patrimonio sibi debito, videlicet in hæreditate, quam *Gaufridus* Comes Brittanniæ pater ipsius *Arthuri* esset habiturus, si superuixisset *Richardum* regem Angliæ fratrem suum, & ideò tradiderunt *Arthuro* Andegauiam, & Turoniam, & Cenomanniam. *Constantia* verò mater *Arthuri* comitissa Brittanniæ venit Turonũ, & tradidit *Philippo* regi Franciæ *Arthurum* filium suum: quem rex Franciȩ statim misit Parisius custodiendum, ad *Lodowicum* filium suum, & saisiuit in manu sua ciuitates, castella, & munitiones, quæ *Arthuri* erant, & custodibus suis tradidit custodienda. *Iohannes* verò Comes Moretonij venit Cenomannum, & castellum, & ciuitatem cepit; & muros ciuitatis, & castellum, & domos ciuitatis lapideas subuertit, & ciues misit in captiuitatem; eò quòd ipsi, contra fidelitatem, quam ei fecerant, receperunt *Arthurum* in dominum. *Iohannes* autem Comes Moretonij fuit in Andegauia apud Baufort die Paschæ, quæ 14. Kalend. Maij euenit. Deinde idem Comes venit Rothomagum; & die Dominica in Octauis Paschȩ, viz. 7. Kal. Maij, festo S. *Marcæ* euangelistæ, accinctus est gladio ducatus Normanniæ in matrici ecclesia per manum *Walteri* Rothomagensis Archiepiscopi: & prædictus Archiepiscopus posuit in capite ducis circulum aureum habentem in summitate per circuitum rosas aureas: & ipse dux coram clero & populo iurauit super reliquias sanctorum, & super sacro sancta euangelia; quòd ipse sanctam ecclesiam, & dignitates illius bona fide, & sine malo ingenio seruabit illæsas, & rectam iustitiam exercebit, & leges iniquas destruet, & bonas instituet. Interim regina *Alienor*, mater prædicti ducis, & *Marchadeus* cum ruta sua intrauerunt in Andegauiam, & deuastauerunt eam, eò quòd *Arthurum* receperant. *Hubertus* verò Cantuariensis Arceiepiscopus, & *Willielmus* Marescallus, qui missi fuerant ad pacem Angliæ custodiendam, fecerunt homines regni tam de ciuitatibus, quàm de Burgis, & Comites & Barones, & liberè tenentes, iurare fidelitatem, & pacem *Iohanni* Normannorum duci, filio *Henrici* regis, filij *Matildis* imperatricis, contra omnes homines. Tamen vniuersi tam Episcopi, quàm Comites & Barones, qui castella habebant, munierunt illa hominibus, & victu, & armis. Deinde *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Willielmus* Marescallus, & *Gaufridus* filius *Petri* iustitiarius Angliæ, conuenerunt apud **Northhampton**, & conuocatis coram se illis, de quibus plus dubitabant, videlicet *Dauid* fratre regis Scottorum, *Richardo* Comite de Clare, & *Ranulfo* Comite Cestriæ, & *Willielmo* Comite de Tutesbiri, & *Walranno* Comite de Warwic, & *Rogero* constabulario Cestriȩ, & *Willielmo* de Mubrai, & alijs multis tam Comitibus, quàm Baronibus, fecerunt illis fidem, quòd prædictus *Iohannes* Normannorum dux redderet vnicuiq; illorum ius suum, si ipsi illi fidem seruauerint, & pacem. Sub hac igitur conuentione supradicti Comites, & Barones iurauerunt

al. Striguil

uerunt *Iohanni* duci Normanniæ fidelitatem, & fidele seruitium contra omnes homines. *Willielmus* verò rex Scottorum misit nuncios suos ad *Iohannem* ducem Normanniæ, petens sibi reddi patrimonium suum, videlicet, Northumbriam & Cumbriam, cum pertinentijs suis, & ipse fidelitatem iuraret ei, & fideliter seruiret contra omnes homines. Sed Cantuariensis Archiepiscopus, & *Willielmus Marescallus*, & *Gaufridus* filius *Petri* non permiserunt nuncios regis Scotiæ transfretare ad ducem; sed mandauerunt ei per Comitem *David* fratrem suum, quòd ipse patienter sustineret, donec dux venisset in Angliam. Similiter *Iohannes* dux Normanniæ mandauit *Willielmo* regi Scottorum per *Eustachium* de Vesci generum suum, quòd in reditu suo in Angliam satisfaceret ei de omnibus petitionibus suis, si ei interim pacem seruauerit.

Interim magister *Honorius*, qui regia potestate, & Decani, & capituli Eboraci malignitate fuerat deiectus ab Archidiaconatu de Richemund, quem *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus ei dederat; receptus est in Archidiaconatu illo à personis eiusdem Archidiaconatus; qui ei fidelitatem & Canonicam obedientiam iurauerunt, expulsis inde officialibus *Rogeri* de Sancto *Edmundo*; qui per regiam potestatem, & Decani, & capituli Eboraci authoritatem intrusus erat: & Decanus Eboraci, & capitulum excommunicauerunt prædictum *Honorium*, & eius receptores, propter istam præsumptionem; & dux Normanniæ præcepit, vt omnia iura Eboracensis ecclesiæ essent in eo statu, quo fuerunt die, qua *Richardus* frater eius rex Angliæ fuit viuus, & mortuus. Deinde idem dux *Iohannes* transfretauit de Normannia in Angliam, & applicuit apud Scorham octauo Kalendarum Iunij, feria tertia, & in crastino, videlicet, Vigilia Ascensionis Domini, venit Lundonias, in crastino coronandus. Congregatis igitur apud Lundonias in aduentu prædicti ducis *Huberto* Cantuariensi, *Iohanne* Dublinensi, & de Raguse Archiepiscopis, *Willielmo* Lundoniensi, *Gilberto* Rofensi, *Iohanne* Norwicensi, *Hugone* Lincolniensi, *Eustachio* Eliensi, *Godefrido* Wintoniensi, *Henrico* Exoniensi, *Sefrido* Cicestrensi, *Gaufrido* Couentrensi, *Sauarico* Bathoniensi, *Herberto* Salesburiensi, *Philippo* Dunelmensi, *Rogero* de sancto *Andrea* in Scotia, *Henrico* de Landaf Episcopis, *Roberto* de Leircestre, *Richardo* de Clare, *Willielmo* de Tutesbirie, *Hamelino* de Warenne, *Willielmo* de Salesbirie, *Willielmo* de Striguil, *Walranno* de Warewic, *Rogero Bigot*, *Willielmo* de Arundel, *Ranulfo* de Cestre Comitibus, & Baronibus multis: *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus coronauit, & consecrauit in regem Angliæ præfatum *Iohannem* ducem Normanniæ, in Ecclesia Sancti *Petri* Apostoli Westminstriæ, sexto Kalendarum Iunij, feria quinta, die Ascensionis Domini; *Philippo* Dunelmensi Episcopo appellante, ne coronatio illa fieret in absentia *Gaufridi* Eboracensis Archiepiscopi, totius Angliæ Primatis.

Eodem die coronationis suæ *Iohannes* rex accinxit *Willielmum* Marescallum gladio Comitatus de Striguil, & *Gaufridum* filium *Petri* gladio Comitatus de Essex: qui licèt antea vocati essent Comites, & administrationem suorum comitatuum habuissent, tamen non erant accincti gladio Comitatus: & ipsi illa die seruierunt ad mensam regis accincti gladijs.

Eodem die coronationis suæ idem rex dedit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo Cancellariam suam; qui dum gloriaretur in potestate illa, & multa iactaret de familiaritate regis, *Hugo Bardulfi* respondit ei; Domine, (salua pace vestra loquar) certè si bene consideraretis nominis vestri potentiam, & honoris dignitatem, non deberetis iugum seruitutis vobis imponere: quia nunquam audiuimus, vel vidimus de Archiepiscopo fieri Cancellarium, sed de Cancellario vidimus fieri Archiepiscopum. Interim *Willielmus* Prior de May, & *Walterus* Prior de insula Sancti *Columbæ*, & *Willielmus* de Haya, missi ex parte *Willielmi* regis Scotiæ, ad *Iohannem* regem Angliæ venerunt: per quos rex Scottorum petijt à rege Angliæ Northumbriam, & Cumbriam cum pertinentijs eorum, de iure patrimonij sui: & promisit, quòd si rex ea reddidisset illi, fi-

deliter seruiret ei viribus totis; sin minùs, totum ius suum, si posset, adquireret. Quibus *Iohannes* rex respondit: Cùm dominus vester rex Scottorum, charissimus consanguineus meus ad me venerit, quod iustum fuerit, faciam ei de ista, & de alijs petitionibus suis.

Deinde *Iohannes* rex Angliæ misit *Philippum* Dunelmensem Episcopum obuiam regi Scottorum, sperans, quòd ipse ad mandatum illius veniret; & ipse interim venit ad **Nothingham**, & fuit ibi die Pentecostes, & in partibus illis moram fecit, expectans aduentum regis Scotiæ. Rex autem Scotiæ venire noluit; sed remisit ad regem Angliæ *Rogerum* episcopum sancti *Andreæ*, & *Hugonem Malebisse*, quos rex Angliæ pro illo miserat, & petijt vt rex Angliæ sibi redderet Northumbriam, & Cumbriam: sin minùs, pro certo sciret, quòd secundum posse suum illa adquireret: & ad habendum inde responsum regis Angliæ posuit inducias quadraginta *dies, & ipse interim magnum congregauit exercitum. Episcopus verò Sancti *Andreæ*, & *Richardus Malebisse* secuti sunt regem Angliæ ad mare properantem.

al. dierum

Interim *Iohannes* rex Angliæ tradidit *Willielmo* de Stuteuille Northumbriam, & Cumbriam cum castellis, & comitatibus in custodia, quæ *Hugo Bardulfi* custodierat, & reddidit *Rogero* de Lasci Constabulario Cestriæ, castellum suum del **Pumfrait**, accepto priùs ab eo filio, & hærede in obsidem. Deinde præcepit rex *Stephano* de **Turneham**, qui iam ferè per duos annos custodierat Archiepiscopatum Eboracensem, quòd traderet custodiam eiusdem Archiepiscopatus magistro *Radulfo* de Kima, & *Willielmo Ward*, & *Rogero* de Bauuent, ad opus Archiepiscopi. Vnde idem *Stephanus* scripsit in hac forma ministris suis.

Stephanus *de* **Turneham** *omnibus seruientibus per maneria domini Eboracensis constitutis salutem. Dominus rex mihi literis suis mandauit, quòd traderem custodiam maneriorum domini Eboracensis magistro* Radulfo *de Kima, &* Willielmo Ward, *& cum eis* Rogero *de Bauuent ad opus suum. Ita quod exitus maneriorum ponantur in cultura terrarum, & in readificationem domorum. Quare vobis mando, quòd cùm ipsi prædicti, vel eorum nuntij ad vos venerint, eis sine dilatione, & difficultate custodiam maneriorum tradatis. Valete.* Et ita factum est. Sed rex prauo vsus consilio, firmam maneriorum de termino Pentecostes sibi retinuit; promittens, quòd in reditu Archiepiscopi omnia ei solueret. Archiepiscopus verò Eboracensis, cùm per octo dierum itinera versus domum, peractis negotijs suis, vt supradictum est, à Roma redisset: audita morte *Richardi* regis, reuersus est Romam ad negotia sua secundum casus euentum reformanda.

I*ohannes* verò rex Angliæ peractis negotijs suis in Anglia, transfretauit de Anglia in Normanniam, & applicuit apud **Depe**, paulò ante festum Natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ*, die Dominica; & in natiuitate Sancti *Iohannis* fuit ipse apud Rothomagum, & confluebat ad eum multitudo equestris, & pedestris exercitus, & statim statutæ sunt treugæ inter ipsum, & regem Franciæ vsque in crastinum Assumptionis Sanctæ *Mariæ*. In ipso autem die colloquij *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus, peractis negotijs suis aduersus dominum papam iuxta animi sui desiderium, redijt in Normanniam, & à *Iohanne* fratre suo honorificè, & amabiliter susceptus est.

Interim *Philippus* Comes Flandriæ, deuenit homo *Iohannis* regis Angliæ apud Rothomagum, feria sexta ante Assumptionem Sanctæ *Mariæ*; & frater eiusdem Comitis Flandriæ resignauit sponte sua in manu *Gaufridi* Eboracensis Archiepiscopi præbendam de **Huwsthwait**, quam habuit in ecclesia Eboracensi ex dono *Richardi* regis Angliæ. Similiter fecerunt alij quàm plures, scientes, donationes illas factas fuisse contra Deum, & in sanctæ ecclesiæ detrimentum; & Archiepiscopus ille statim dedit prædicto fratri Comitis Flandriæ præbendam, quæ fuit *Petri* de Dinan in ecclesia Sancti *Petri* Eboraci. Prædictus námque *Petrus* iam electus erat ad episco-

epiſcopatum de * Ronnes in Brittannia ; & Archiepiſcopus præcepit ſaiſiari in manu ſua Archidiaconatum de * **Weſtrihig** , quem ipſe habuit in eccleſia Sancti *Petri* Eboraci ; ſed *Adam* de Torhouere, qui tunc temporis Archidiaconatum illum poſſidebat , cedere noluit, fultus regis patrocinio , & capituli Eboraci authoritate. *al. Rennes* *al. Weſtrig*

Interim *Henricus* Comes de Naumur, frater *Philippi* Comitis Flandriæ, & *Petrus* de Duay miles optimus, & familiaris Comitis Flãdriæ, & electus de Cambray frater prędicti *Petri*, capti ſunt à familia regis Franciæ, & traditi ſunt illi. *Petrus* autem de Capua Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legatus in Francia, in aduentu ſuo interdixit Franciam propter captionem prædicti electi de Cambray ; & Normanniam propter retentionem *Philippi* Beluacenſis epiſcopi ; & antequam ſententia illa relaxaretur, *Philippus* rex Franciæ dimiſit præfatum electum abire liberum , & *Iohannes* rex Angliæ dimiſit *Philippum* Beluacenſem epiſcopum abire , datis duabus millibus marcis argenti pro expenſis in ipſo, & per ipſum factis tempore *Richardi* regis Angliæ, & poſt mortem *Richardi* regis vſque ad diem liberationis ſuæ. Præterea idem epiſcopus Beluacenſis iurauit coram prædicto Cardinali, & alijs viris eccleſiaſticis, quòd de cætero in vita ſua nunquam arma geſtabit contra Chriſtianos . *Philippus* verò rex Franciæ fecit *Arthurum* Ducem Brittanniæ Militem , & homagium ſuum recepit de Andegauia , & Pictauia , & Cenomannia , & Turonica, & Brittannia , & Normannia. In craſtino autem Aſſumptionis Sanctæ *Mariæ*, & die ſequenti fuit colloquium inter regem Angliæ , & regem Franciæ per internuntios ſuos inter Buttauant , & * Guletut, & tertia die ſequenti locuti ſunt reges ipſi ore ad os . Sed rex Angliæ nullam gratiam inuenit apud regem Franciæ. Requiſitus ergo rex Franciæ, quare ſic oderat *Iohannem* regem Angliæ, qui nunquam illi malum fecerat, reſpondit, quòd ille ſine licentia illius occupauerat Normanniam, & alias terras . Debuerat enim inprimis ad eum veniſſe, & eum requiſiſſe de iure ſuo, & inde homagium ei feciſſe. In colloquio autem illo petijt rex Franciæ ad opus ſuum totum * *Wogeſin*, ſcilicet totum, quod eſt inter foreſtam de Liuns, & Secanam, & riueram de Andeli, & riueram de Ethe . Aſſerebat enim, quòd *Gaufridus* Comes Andegauiæ , pater regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis , dederat illud *Lodowico Groſſo* regi Francorum , pro auxilio ſuo habendo contra *Stephanum* regem Angliæ in adquirendo Normanniam . Præterea petijt ad opus *Arthuri* Pictauiam , & Andegauiam, & Cenomanniam, & Turonicam , & alias fecit petitiones , quas rex Angliæ nullo modo concedere voluit, nec debuit : & ſic diſcordes ab inuicem receſſerunt . Venerunt igitur ad *Iohannem* regem Angliæ Comites, & Barones de regno Franciæ, qui adhæſerunt *Richardo* regi Angliæ , & deuenerunt homines *Iohannis* regis , & iurauerunt ei, quòd ipſi cum rege Franciæ non componerent, niſi de conſenſu, & voluntate illius ; & ille iurauit eis, quòd ipſe pacem cum rege Franciæ non faceret, niſi ipſi eſſent infra pacem. *al. Guletun* *al. Vogeſin*

Interim *Innocentius* papa, & Romani elegerunt ſibi in imperatorem *Othonem* regem Alemanniæ , & *Philippum* ducem Suauiæ, & omnes alios electos refutauerunt. Confirmata ergo à domino papa *Innocentio*, & ab eccleſia Romana, electione præfati *Othonis* , *Innocentius* papa excommunicauit *Philippum* Ducem Suauiæ, & omnes fautores ſuos, & conſiliarios ſuos, & coadiutores, niſi deſiſtant à perſecutione prædicti *Othonis*, & publicè clamatum eſt in * capitulo , & per totam vrbem, *Viuat imperator noster* Otho. *Otho* itaque electus imperator mandauit *Iohanni* regi Angliæ auunculo ſuo, vt ipſe modicum temporis ſuſtineret, & differret pacem facere cum *Philippo* rege Franciæ ; quia ipſe, Deo volente , faceret illi in proximo ſuccurſum bonum , qualem imperialis celſitudo facere poſſet meliorem. Interim *Philippus* rex Franciæ cepit Conchas caſtellum *Rogeri* de Toni menſe Septembris. *al. Capitolio*

Eodẽ menſe Sept. *Ioanna* vxor *Raimundi* Comitis de S. *Aegidio*, quondã regina Siciliæ, ſoror quoq; *Iohannis* regis Angliæ, obijt in Normannia apud Rothomagũ; & delata

 ad

ad Abbatiam fontis *Ebraudi*, ibidem ſepulta eſt inter velatas. Menſe verò Octobris, rex Franciæ cepit caſtellum de Balun, quod *Gaufridus* de Burelim cuſtodiebat, & ſubuertit illud. Quod cùm *Willielmus* de rupibus princeps exercitus *Arthuri* vidiſſet, graue tulit, & plurimùm increpauit regem Franciæ; dicens, quòd ita non conuenerat inter illum, & dominum ſuum *Arthurum*: Cui rex Franciæ reſpondit, quòd propter *Arthurum* dominum ſuum non dimitteret facere voluntatem ſuam de adquiſitis ſuis. Deinde rex Franciæ obſedit Lauardin: ſed rex Angliæ ſuperuenit cum exercitu ſuo; & rex Franciæ relinquens obſidionem, recepit ſe in ciuitate Cenomannenſi; ſed rege Angliæ ſequente illum cum exercitu ſuo, rex Franciæ reliquit Cenomannum, & abijt. Interim *Willielmus* de rupibus calliditate magna eripuit *Arthurum* de cuſtodia regis Franciæ, & pacificauit eum cum *Iohanne* rege Angliæ, & tradidit ei ciuitatem Cenomanniæ, quam rex Franciæ, & *Arthurus* tradiderant ei in cuſtodia. Eodem die dictum erat *Arthuro*, quòd rex Angliæ caperet eum, & in carcerem mitteret. Eodem die vicecomes de * Tuaz, qui cuſtodiebat caſtellum de Chinun, venit ad regem Angliæ per mandatum ipſius apud Cenomannum, & coactus, tradidit regi caſtellum de Chinun, & Seneſcaltiam Andegauiæ; & rex Franciæ ſtatim tradidit caſtellum de Chinun *Rogero* conſtabulario Ceſtriæ in cuſtodia, donec rex ſibi prouidiſſet alium cuſtodem. Nocte verò ſequenti *Arthurus*, & mater ſua, & prædictus vicecomes de Tuaz, & multi alij, relicto rege Angliæ, abierunt, & receperunt ſe in ciuitatem Andegauis. Mater verò *Arthuri*, relicto *Ranulfo* Comite Ceſtriæ marito ſuo, nupſit *Gwidoni* de Tuarz fratri prædicti vicecomitis de Tuarz. Eodem anno obijt *Hugo* Glaſcuenſis eccleſiæ electus, ſexto Idus Iulij, & ſepultus eſt apud *Geddewrde*. Eodem anno menſe Octobris, *Willielmus Mauuaiſin* electus eſt in Epiſcopum Glaſcuenſis eccleſiæ. Interim *Petrus* de Capua Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legatus, qui miſſus erat ab *Innocentio* ſummo pontifice ad dirimendam litem inter *Richardum* regem Angliæ, & *Philippum* regem Franciæ, ad cuius inſtantiam præfati reges promiſerant, ſe treugas inter ſe per quinquennium ſeruaturos, ſed quia treugæ illæ iam defecerant, morte *Richardi* regis interueniente, modis omnibus conabatur, vt treugæ illæ ſeruarentur inter prædictum regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ hæredem præfati *Richardi*. Vnde factum eſt, quòd ſtatutæ ſunt treugæ inter illos vſque ad feſtum ſancti *Hilarij*. Eodem anno *Philippus* filius *Richardi* regis Angliæ nothus, cui prædictus rex pater ſuus dederat caſtellum, & honorem de Cuinac, interfecit memoratum vicecomitem de Limoges in vindictam patris ſui.

al. Tuarz

Eodem anno extitit in Anglia, & in finibus eius tanta aquarum inundatio, quòd pontes, & molendini, & domus aſportabantur. Ponte autem de **Barwic** aſportato, cùm ex præcepto *Willielmi* regis Scottorum Comes *Patricius* cuſtos de **Barwic**, & tunc temporis ſummus iuſtitiarius totius regni Scottorum, pontem illum de **Barwic** reædificare vellet; prohibitum eſt ei ex parte *Philippi* Dunelmenſis Epiſcopi, ne pontem illum in terra ſua firmaret. Pons quidem ille fieri non potuit, niſi firmaretur in terra Dunelmenſis Epiſcopi, ſicut priùs erat. Tandem verò prædictus Epiſcopus Dunelmenſis, conſilio *Willielmi* de Stuteuilla, permiſit pontem illum fieri, & in terra ſua firmari, ſalua conuentione, quæ facta fuerat inter ipſum regem Scotiæ, & *Hugonem* Dunelmenſem Epiſcopum prædeceſſorem ſuum. Eodem anno *Gaufrido* Eboracenſi Archiepiſcopo, & *Simone* Decano, & *Hamone* Theſaurario, & *Reginaldo* præcentore, & *Adam* de **Tornehouere**, & *Willielmo Teſtard* Archidiaconis, & alijs perſonis Eboracenſis eccleſiæ, in præſentia *Petri* de Capua ſanctæ *Mariæ* in via lata Diaconi Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legati, conſtitutis; *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus, & ſupradictæ perſonæ Eboracenſis Eccleſiæ compromiſerunt ſe iudicio domini *Hugonis* Lincolnienſis Epiſcopi, & magiſtri *Rogeri* eiuſdem eccleſiæ Decani, & magiſtri *Columbæ* de controuerſijs ſuis; Archiepiſcopus autem promiſit in verbo veritatis, quòd ſi ipſe declinâſſet à iudicio prædictorum iudicum,

iudicum, daret præfato Decano, & Canonicis Eboraci ducentas marcas de pœna: & Decanus & prædictæ perſonæ Eboracenſis eccleſiæ iurauerunt præciſè, quòd à iudicio prædictorum iudicum non declinarent; ſed quod ab eis iudicatum fuerit, deuotè ſuſciperent, & deuotè ſeruarent. Deinde cùm officiales Eboracenſis Archiepiſcopi ſuper diuerſis cauſis illos coram alijs iudicibus per literas domini papæ in placitum traherent; ipſi petierunt ab Archiepiſcopo prædictas ducentas marcas argenti de pœna. Dum autem idem Archiepiſcopus moram faceret cum rege in Normannia, *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Gaufridus* filius *Petri* regis iuſtitiarius, ad preces, & ſeruitia capituli Eboraci mandauerunt regi, & conſuluerunt, ne ipſe permitteret Archiepiſcopum Eboracenſem ſine illo in Angliam redire. Aſſerebant enim, quòd ſi ille in Angliam veniſſet, gladium mitteret, & non pacem.

Statuta quædam *Iohannis* regis.

Eodem anno Iohannes *rex Angliæ ſtatuit, quòd nullum tonellum vini Pictauenſis vendatur cariùs, quàm pro viginti ſolidis, & nullum tonellum vini Andegauenſis cariùs, quàm pro viginti quatuor ſolidis, & nullum tonellum vini Francigauenſis cariùs, quàm pro viginti quinque ſolidis, niſi vinum illud adeò bonum ſit, quòd aliquis velit pro eo dare circa duas marcas ad altius. Prætereà ſtatuit, quòd nullum * ſextertium vini Pictauis vendatur cariùs, quàm pro quatuor denarijs, & nullum ſextertium vini albi vendatur cariùs, quàm pro ſex denarijs. Statuit etiam, quòd omnia tonella, quæ de cætero venient in Angliam, poſtquàm venerint de Rech poſt tempus præſentis muſti, ſint de mutatione; & hoc ſtatuit teneri ab Octauis Sancti* Andreæ *Decembris & deinceps: & præcepit ad hoc ſeruandum in ſingulis ciuitatibus, & Burgis, in quibus vina vendantur, duodecim conſtitui cuſtodes; & iurent, quòd hanc aſſiſam facient teneri, & obſeruari. Si verò vinatorem, qui vinum vendat ad brocam, contra hanc aſſiſam inuenerint, corpus eius capiat viceccmes, & ſaluò cuſtodiri faciat in priſona domini regis, donec inde habeat aliud præceptum; & omnia tenementa ſua capiantur ad opus domini regis per viſum prædictorum duodecim hominum. Si quis etiam inuentus fuerit, qui tunellum vel tunella contra prædictam aſſiſam vendiderit, vel emerit, capiatur vterque, & ſaluò in priſona cuſtodiatur, donec inde aliud præcipiatur: & quòd nullum vinum ematur ad regratariam de vinis, quæ applicuerint in Anglia. Sed hoc primum regis ſtatutum vix inchoatum, ſtatim eſt adnihilatum; quia mercatores hanc aſſiſam ſuſtinere non poterant. Et data eſt eis licentia vendendi ſextertium de vino albo pro octo denarijs, & ſextertium de vino rubro pro ſex denarijs: & ſic repleta eſt terra potu, & potatoribus.* Eodem anno, cùm *Willielmus* rex Scottorum eſſet in propoſito veniendi in Angliam cum exercitu, acceſſit ad feretrum ſanctæ *Margaretæ* quondam Scottorum reginæ, quod eſt apud Dunfermelin, & pernoctauit ibi, & diuino oraculo in ſomnis monitus, ne Angliam cum exercitu inuaderet, permiſit exercitum ſuum domum redire.

* al. ſextariū

Eodem anno deciſa eſt illa vetuſtiſſima controuerſia, quæ fuerat inter Turonenſem, & Dolenſem eccleſiam, ſuper iure metropolitico, quod eccleſia Dolenſis ſibi vendicabat contra Turonenſem eccleſiam, in hunc modum. Diſpoſuerat dominus *Cæleſtinus* Papa bonæ memoriæ, vt tempore ſuo vetuſtiſſimæ querelæ, atque tritiſſimæ, quæ inter Turonenſem, & Dolenſem eccleſiam hactenùs agitata eſt, finis imponeretur, Domino miniſtrante. Hac itaque de cauſa parti vtrique diem peremptoriam aſſignauit, qua ſufficienter inſtructæ rationibus vniuerſis, quibus ſe ſcirent indigere ad cauſam, omni appellatione, dilatione, & excuſatione ceſſantibus, Apoſtolico deberent ſe conſpectui præſentare. Sed quia datum non erat deſuper, vt per ipſum terminaretur quæſtio ſupradicta, (ſublatus eſt enim de medio, antequam dictus terminus adueniſſet) dominus *Innocentius* Papa, quondam *Lotharius* diaconus, Cardinalis ſanctorum *Sergij*, & *Bachi*, ſuccedens eidem domino *Cæleſtino*, affectans, quod à prædeceſſore ſuo de quæſtione præfata per citationem partium inchoatum extiterat, per diſcuſſionem negotij omninò, iuuante Domino, terminare: cauſam ipſam terminandam ab ipſo, diuina

fortè prouisio conseruârat: pro eâdem causa partes Romanam ecclesiam coëgit adire. Quia * tunc Archiepiscopus Turonensis debilitatem totius corporis patiebatur permaximam, ad præsentiam summi pontificis in persona propria non accessit. Discretos siquidem viros, & prouidos, Cancellarium ecclesiæ suæ viz. & tres concanonicos suos, cum quibusdam alijs loco sui mittere procurauit. Existentibus autem in præsentia summi pontificis, & fratrum suorum Cardinalium Dolenensi electo, & prædictis præfati Archiepiscopi nuncijs, & ex diuersis multa hinc inde super iuris sui defensione proponentibus; supradictus dominus *Innocentius* cœpit eos, sicut benignissimus pater, cum fratribus suis ad pacem inducere: & vt spacium deliberandi haberent, vtriq; parti audientiam per interualla differret. Et licèt ad hoc inducti essent Turonensis nuncij, vt Dolenensi ecclesiæ Archiepiscopalem sedem concederent cùm duobus suffraganeis tantùm, ita vt domino Turonensi tanquam primati subesset, & de manu eius, vel ecclesiæ Turonensis pallium à domino papa eidem ecclesiæ Turonensi missum, idem Dolensis reciperet, & consecrationem; quia tamen duo episcopatus contigui à Turonensis nuncijs non concedebantur eidem Dolenensi electo, pacem hanc nullatenus acceptauit; quæ vtiq; refutatio in eius redundauit incommodum, vt in sequentibus audietur. Videns itaque dominus papa, quòd per concordiam non posset prædicta quæstio terminari, citationes, & allegationes hinc inde in pleno consistorio licentiùs, & pleniùs intellexit. Quibus auditis, & pleniùs intellectis ad diffinitiuam tandem sententiam voluit cum fratribus properare. Sed iterum viam pacis quærens, eos ad concordiam inuitauit. Verùm cùm ad vltimum nil posset hac parte proficere, pro tribunali sedens dominus *Innocentius* fratribus ei assistentibus, sententiam contra Dolenensem ecclesiam pro Turonensi ecclesia secundo papatus sui anno publicè promulgauit, videlicet vt Dolenensis ecclesia tanquam suffraganea Turonensi ecclesiæ velut Metropolitanę, omni exemptione seu exceptione seposita, de cætero subiaceret; episcopus Dolensis ecclesiæ obedientiam, & reuerentiam Turonensi Archiepiscopo in omnibus exhiberet; cùm electus esset, confirmationem, & cùm tempus exigeret, ab ipso reciperet consecrationem: super hoc generale priuilegium multiplicibus argumentis, & rationibus annotatum ecclesiæ Turonensi concedens, & Archiepiscopo Rothomagensi, & quibusdam alijs super eodem apostolica scripta transmittens. Quæ omnia pleniùs ex subsequentibus apparebunt. Cæterùm cùm Dolensis electus contra se sententiam datam audiuisset; turbatus, nec immeritò, ac tristis plurimùm, ad præsentiam domini papæ accessit, & se volens dimittere ipsi domino papæ Dolensem ecclesiam resignauit. Cui dominus papa, cùm hoc vidisset, absq; mora respondit: *Tu sponsus es, & te sponsa tua exigit.* Istud facere absque nostra licentia quod nolumus, tu non potes; tibi in virtute obedientiæ præcipimus, vt post vocationem factam ab Archiepiscopo Turonensi, infra quadraginta dies ad ipsum, omni excusatione posthabita, tanquam ad Metropolitanum tuum, recepturus ab ipso munus consecrationis, accedas. Eodem anno magister *Gilardus* Meneuensis electus suscitauit controuersiam super iure metropolitico ecclesiæ Meneuensis, ius eiusdem ecclesiæ, & pristinam Metropolitani dignitatem coram domino *Innocentio* papa tertio, & Cardinalibus, videlicet *Octouiano* Hostiensi, & Portuensi, & *Iohanne* Albanensi episcopis Cardinalibus, & *Iordano* de Fossa Noua, & *Sephredo*, & *Iohanne* de S. *Paulo*, & *Iohanne* de Salerno, & *Gratiano*, & *Hughelno*, & * *Huguncione* Cardinalibus publicè protestando. Est autem sciendum, quòd postquam beatus *Dubricius* vrbis legionum Archiepiscopus heremum eligens, beato *David* suæ dignitatis cessit honorem; beatus *David* ex tunc sedem Archiepiscopalem vsque Meneuiam transtulit, & ibidem Archiepiscopus factus est; & post illum viginti quatuor ibidem pallio vsi sunt, & plena metropolitica dignitate; quorum vltimus fuit sanctus *Samson*: qui propter * Ictericiam passionem, qua peste cateruatim homines in Wallia tunc temporis occubuerunt, nauigio in Armonicam Brittanniam transiens, in ecclesia Dolensi, tunc fortè vacante, præfectus est; & pallio S. *David*, quod secum asportauerat, ibidem vsus est; qua occasione illa Dolensis ecclesia continuè Turonensi ecclesiæ pallium affectando rebellis extiterat, vsque ad tempora prædicti *Innocentij* papæ tertij, cuius anno secundo causa est decisa, & illa aduentitia dignitas Dolensi ecclesia est abiudicata. Meneuensis autem ecclesia eadem occasione, vel propter ignauiam, vel paupertatem

al. tamen

al. Huguncione

al. Icticiam

pertatem pallio semper hactenus caruerūt. Omnes tamen episcopi Meneuensis ecclesiæ, scilicet nouemdecim episcopi à discessu S. *Samsonis*, vsque ad tempus *Henrici* regis Angliæ primi, omni dignitate archiepiscopali vsi sunt, excepto pallio; & habuerunt suffraganeos septem, scz. Landauensem, & de sancto *Paterno* in Kerdikan, quæ sedes, quia parochiani pastorem suum interfecerunt, olim obsoleuit, & Meneuensi diœcesi est adunata; & Pangorensem, & de S. Asaf: in Wallia verò ab Anglis dudum occupata trans Sabrinam, Cestrensem, & Herefordensem, & Wigornensem. Prædictus verò rex *Henricus* Walliam regno suo subiugauit, & ideò prædictam Meneuensem ecclesiam, & alias Walliæ ecclesias suffraganeas Meneuensis ecclesiæ, ecclesiæ regni sui, scilicet Cantuariæ subijcere cupiens, *Bernardum* clericum de Camera sua, quem in Meneuensi ecclesia *Wilfrido* episcopo subrogari procurauit, & apud Cantuariam per regiam violentiam consecrari fecit: & hic fuit primus Meneuensis ecclesiæ episcopus à Cantuariensi Archiepiscopo consecratus, & post eum *Dauid*, & *Petrus* à regibus Angliæ compulsi similiter à Cantuariensi Archiepiscopo sunt consecrati, præstitis sacramentis contra Canones extortis de non suscitanda lite super iure metropolitico contra Cantuariensem ecclesiam in perpetuum. *Bernardus* tamen defuncto *Henrico* rege primo, mouit quæstionem super iure ecclesiæ suæ metropolitico contra *Theobaldum* Cantuariensem Archiepiscopum. Vnde papa *Eugenius* in hac forma scripsit *Theobaldo* Cantuariensi Archiepiscopo.

Epistola *Eugenij* de dignitate Metropolitanæ *ecclesiæ Sancti* Dauid.

EVgenius episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri *Theobaldo* Cantuariensi Archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. Venerabilis frater noster *Bernardus*, episcopus S. *Dauid*, ad nostram præsentiam veniens, ecclesiam S. *Dauid* olim metropolin fuisse, viua voce asseruit, & eandem dignitatem sibi à nobis restitui postulauit. Cùm autem circa petitionem istam inuigilans, diu in curia nostra commoratus esset; tu, frater Archiepiscope, tandem, eo præsente, ex aduerso consurgens, in præsentia nostra aduersus eum querelam deposuisti, quòd debitam, tanquam primo metropolitano, obedientiam subtraxisset, tibiq; inobediens, & rebellis existeret, cùm à prædecessore tuo, tanquam à metropolitano primo, consecratus esset, & viua voce, & scripto, Cantuariensi ecclesiæ professionem fecisset, & in multis posteà, tanquam alij suffraganei, tibi obedisset, & astitisset. Ille verò consecrationem negare non potuit; sed professionem se fecisse, & obedientiam exhibuisse omninò negauit: quod tu audiens, duos testes in medium produxisti, testimonium perhibentes, quòd ipse illis videntibus, & audientibus, post consecrationem suam, & viua voce & scripto, Cantuariensi ecclesiæ professionem fecisset. Nos igitur auditis vtriusque partis rationibus, & diligentiùs inquisitis; & testibus tuis studiosè examinatis, cōmunicato fratrum nostrorum consilio, iuramenta eorum recepimus, & vt ipse episcopus tibi, tanquam primo metropolitano, obedientiam, & reuerentiam exhibeat, iustitia dictante, præcepimus. Vnde, quoniam singulis ecclesijs, & ecclesiasticis personis suam dignitatem, & iustitiam volumus conseruare; beati *Lucæ* festiuitate proximi sequentis anni, tibi, & ipsi diem præfiximus, vt tunc, præsentibus partibus, de dignitate ecclesiæ S. *Dauid*, & libertate sua, rei veritatem cognoscamus, & quod iustum fuerit, authore Domino, exinde statuamus. Datum Meldis 3. Kalend. Iulij. Epistolam autem istam prædictus magister *Gilardus* inuenit in registro *Eugenij* papæ. Cuius rei occasione, & ad prædicti **Gilardi* instantiam, ius ecclesiæ *al. Giraldi* suę publicè in curia Romana protestantis, *Innocentius* papa *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum super statu Meneuensis ecclesiæ, & dignitate metropolitica literis suis citauit, quas etiam literas prædictus *Gilardus* ad perpetuam rei gestæ memoriam, in eiusdem papæ registro scribi procurauit. Præcepit etiam idem papa prædicto Archiepiscopo, quatinus supradicto *Giraldo* Meneuensi electo ita consecrationem impenderet, quòd sacramentum illicitum, quale extorquere solebant prædecessores sui ab episcopis S. *Dauid*, scz. de non prosequendo iure metropolitico contra Cantuariensem ecclesiam,

eccleſiam, non exigeret, ſed tantùm canonicam obedientiam iuxta communem formam faceret. Præcepit etiam idem papa Lincolnienſi, Dunelmenſi, & Elienſi epiſcopis, quòd ſi Archiepiſcopus Cantuariæ ſępe dictum *Gilardum* conſecrare differret, ipſi Apoſtolica authoritate freti illum conſecrare non differrent.

ANno gratiæ 1200. qui erat annus 2. regni regis *Iohannis*, *Iohannes* rex fuit in Normannia apud Burun die natalis Domini, quæ Sabbato euenit, & erat illud natale Domini primum poſt primam coronationem *Iohannis* regis Angliæ. Poſt natale Domini, idem *Iohannes* rex Angliæ, & *Philippus* rex Franciæ conuenerunt ad colloquium inter Andeli, & Gwallum: in quo colloquio conuenit inter eos, quòd *Lodowicus* filius regis Franciæ duceret in vxorem filiam *Aldefonſi* regis Caſtellæ neptem *Iohannis* regis Angliæ, & *Iohannes* rex Angliæ daret, & quieta clamaret præfato filio regis Franciæ cum nepte ſua, ciuitatem Ebroicarum cum toto comitatu, & omnes munitiones, & caſtella quæ rex Franciæ habuit in Normannia die, qua *Richardus* rex Angliæ fuit viuus, & mortuus; & inſuper daret ei triginta millia marcarum argenti: & iurauit, quòd nullum auxilium faceret *Othoni* nepoti ſuo neque de pecunia, neque de hominibus, ad imperium Romanum adquirendum. Sed hæc omnia dilationem ceperunt vſq; ad Octauas natiuitatis S. *Iohannis* Baptiſtæ. Poſt colloquium, *Iohannes* rex Angliæ miſit *Alienor* matrem ſuam ad *Aldefonſum* regem Caſtellæ, pro filia ſua maritanda *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ. Interim *Iohannes* rex Angliæ tranſfretauit de Normannia in Angliam, & cepit de vnaquaque carucata totius Angliæ 3. ſolidos de auxilio. Et in quadrageſima venit rex *Iohannes* Eboracum, ſperans, quòd *Willielmus* rex Scottorum ad eum veniret, ſicut mandauerat; ſed rex Scottorum non venit, & rex Angliæ rediit in Normanniam. Eodem anno *Innocentius* papa, audita tribulatione Chriſtianorum, qui ſunt in terra Ieroſolymitana, quam induxit Dominus ſuper eos, peccatis noſtris exigentibus, in hac forma ſcripſit omnibus ſanctæ matris eccleſiæ prælatis.

Epiſtola *Innocentij* Papæ de ſubuentione *facienda terræ Ieroſolymitanæ.*

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis ſanctę Matris eccleſiæ prælatis, ad quos præſentes literæ peruenerint, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Graues Orientalis terræ miſerias, & neceſſitates vrgentes iam potiùs, peccatis exigentibus, deflere cogimur, quàm referre: cùm ad eum ſtatum (ſi ſtatus tamen dicendus eſt caſus, quod dolentes dicimus) ipſius fuerit neceſſitati ſuccurſum, & occurſum conatibus Paganorum; pauci Chriſtiani, qui ſe defenſioni hæreditatis Domini, & crucifixi obſequijs deuouerunt, hoſtiles ſagittas ſui ſanguinis effuſione inebriaturi credantur, & paganorum gladios ſuis iugulis paſſuri; reliquijs deſolationis illius terræ ſine ſpe humani ſubſidij perdendis totaliter, & ab hoſtibus occupandis, cùm de partibus illis pene omnes iam redierint peregrini. Id autem hactenus Dominus *Ieſus Chriſtus*, vt probaret adhuc fortiùs fidem noſtram, & intelligeret, qui ſunt eius, miſericorditer impediuit, manus eorum in ipſos conuertens, & eos in ſe multiformiter diſcordantes permittens ad inuicem deſæuire, vt Chriſtianis interim ad ipſius terrę ſubſidium excitatis, facilior daretur facultas recuperandi perdita, & de hoſtibus triumphandi. Recepimus enim literas venerabilium fratrum noſtrorum Antiochienſis & Ieroſolymorum Patriarcharum, & Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum vtriuſque prouinciæ, ſimiliter & chariſſimorum in *Chriſto* filiorum noſtrorum *Aimerici* Ieroſolymæ, & *Leonis* Armeniæ regum illuſtrium, & dilectorum filiorum magiſtrorum Ieroſolymitanæ hoſpitalis, & militiæ templi, aliorúmq; multorum, ipſius terræ miſerias, & neceſſitates pleniùs exponentes, poſtulantes ſubſidium diutiùs expectatum; cùm plùs ibi ſperetur, donante Domino, paucos hoc tempore propter Saracenorum diſcordiam profuturos, quàm hactenus copioſus exercitus profuiſſet. Adiectum eſt etiam, quòd cùm inter Saracenos de pace tractetur, ſi, priuſquam ſubueniatur Ieroſolymitanæ prouinciæ, inter eos fuerit concordia reformata, niſi Deus ſolus reſiſtat, cùm ſit viris, & viribus pene penitus deſtituta, non erit, qui poſſit eorum violentiam cohibere. Nos ergò cum fratribus noſtris,

accitis

accitis etiam episcopis, & alijs viris religiosis apud sedem Apostolicam existentibus, de ipsius terræ subuentione tractantes, ne videremur onera grauia humeris imponere subditorum, quæ digito etiam mouere nollemus, dicentes tantùm, &, vt ait, nihil aut modicum facientes; vt à nobis ad vos, & à vobis ad laicos benefaciendi deriuetur exemplum, eius exemplo, qui cœpit facere, & docere, decimam partem omnium redditũum, & prouentuum nostrorum curauimus subuentioni Orientalis prouinciæ deputare, subtrahentes non modicum necessitatibus nostris; quibus, cùm grauiores sint solito, & ob hoc exigant grauiores expensas, nostræ non sufficiunt facultates; vt ei etsi nihil largiremur de proprio, modicum saltem retribueremus de suo, qui nobis sua miseratione tribuit vniuersa: et vt non solùm in rebus, verùm etiam in personis necessarium terræ sanctæ subsidium destinemus; dilectos filios nostros *Stephanum* tituli sanctæ *Praxedis* presbyterum, & *Petrum* sanctæ *Mariæ* in via lata diaconum Cardinales, apostolicæ sedis legatos, quibus iampridem imposuimus signum crucis, illuc proposuimus destinare, qui exercitum Domini vices nostras exequendo præcedant, & ad eos tanquam ad vnum caput recurrant vniuersi. Verùm quia id quasi modicum, immò verè modicum ad tot necessitates ipsius prouinciæ sufficere nullatenus reputamus; vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & ex parte Dei omnipotentis in virtute spiritus sancti, sub interminatione diuini iudicij, districtè præcipimus, quatenus singuli vestrùm quadragesimam partem omnium ecclesiasticorum redditũum, & prouentuum suorum, prius tamen deductis vsuris, quarum solutio vitari non possit, in subsidium terræ sanctæ conuertant. Omnibus clericis tam subditis, quàm prælatis, qui quadragesimam ipsam sponte, ac fideliter soluerint, de Dei omnipotentis misericordia, & beatorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* authoritate confisi, quartam partem iniunctæ sibi pœnitentiæ relaxamus, dummodò nulla fraus interueniat, & pia deuotio suffragetur. Sciat autem, se culpabiliter, duriter, & durè culpabilem, qui tantillum subsidium in tanta necessitate creatori & redemptori suo negauerit exhibere, à quo corpus & animam & vniuersa bona quæ habet, accepit; & nos qui (licèt indigni) vices eius exercemus in terris, huius culpæ duritiem nullatenus dissimulare possemus. Nec aliquo modo credatis, quòd per hoc in dispendium vestrum legem vobis imponere intendamus, vt à vobis in posterum quadragesima, quasi debita & consuetudinaria, requiratur; imò nullum ex hoc vobis præiudicium volumus generari, qui tantæ necessitatis articulum nobis, & vobis superuenisse dolemus, & quòd simile de cætero non contingat, optamus. Volumus etiam & nihilominùs vobis præcipiendo mandamus, quatinus vos fratres Archiepiscopi & Episcopi, in metropolitana ecclesia, vel si hoc ibi fieri propter hostilitatem vel aliud euidens impedimentum non poterit, in duobus vel tribus locis prouinciæ vestræ sine dilatione conuenire curetis, & inter vos iuxta formam mandati apostolici de ipsius terræ subuentione tractare; & post reuersionem suam quilibet vestrûm in sua diœcesi, concilium conuocet sine mora, authoritate nostra præcipiens abbatibus, & Prioribus tam exemptis, quàm alijs Archidiaconibus, & decanis, & vniuersis omninò clericis in eius diœcesi constitutis, iusta æstimatione prouentus & reditus suos taxent; & infra tres menses post factam eis denunciationem, quadragesimam partem valoris eorum sub ipsius episcopi testimonio, & aliquot religiosorum virorum, adhibitis nihilominùs ad cautelam aliquibus fidelibus laicis, & discretis, in locum idoneum eiusdem diœcesis non differatur consignare. Quod & nos vobis fratres, Archiepiscopi, & episcopi, sub eâdem districtè mandamus. Ab hac autem generalitate monachos Cisterciẽses, præmonasterij canonicos, heremitas Grandi montis, & Cantuarienses excepimus, quibus super hoc mandatum iniungimus speciale. Nolumus autem, vt hij, qui reditus & prouentus suos diligenter æstimare curauerint, præmissæ districtionis transgressionem incurrant, sed qui non ex certa scientia, sed ignoranter potius quadragesimæ fortè subtraxerint, dum tamen postquam recognouerint, defectum suum, quòd minus soluerint, plenariè recompensent. Si quis autem (quod absit) quadragesimæ taliter soluendæ aliquid ex scientia certa subtraxerit, cùm dignè satisfecerit, ab huius transgressionis debito penitus sit immunis. Nec miretur quisquam, aut etiã moueatur, quòd hoc sub tanta districtione præcipimus, cùm summa necessitas id exposcat. Nam etsi voluptarium esse debeat diuinæ seruitutis obsequium; legimus tamen in

euangelio de inuitatis ad nuptias, Dominum præcepisse, vt compellerentur intrare. Mandamus prætereà, vt vos, fratres Archiepiscopi & Episcopi, quadragesimam ipsam per vestras diœceses exactam, & collectam, fideliter faciatis iuxta prædictam formam in tuto loco deponi; summam omnium per vestras literas & speciales nuncios nobis, quàm citiùs fieri poterit, expressuri. Ad hæc in singulis ecclesijs truncum concauum poni præcipimus tribus clauibus consignatum, prima penes episcopum, secunda penes ecclesiæ sacerdotem, tertia penes aliquem religiosum laicum conseruandis; & in eo fideles quilibet, iuxta quod eorum mentibus Dominus inspirauerit, suas eleemosynas deponere in remissionem suorum peccaminum moueantur; & in omnibus ecclesijs semel in hebdomada pro remissione peccatorum, & præsertim offerentium, Missa publicè decantetur. Concedimus autem vobis, fratres, Archiepiscopi & Episcopi, vt circa eos, qui de bonis suis terræ sanctæ voluerint subuenire, de discretorum virorum consilio, qualitate personarum, & rerum facultate pensatis, & considerato nihilominùs deuotionis affectu, opus iniunctę pœnitentiæ commutare possitis in opus eleemosynæ faciendę. Volumus insuper, vt adhibitis vobis duobus fratribus, vbi poterunt inueniri, vno Ierosolymitani hospitalis, & alio militiæ templi, & alijs quàm religiosis laicis, & discretis militibus, vel alijs bellatoribus, qui signum Dominicæ crucis assumpserint, si in suis non poterunt sumptibus transfretare, congrua de eâdem summâ stipendia ministretis, sufficienti ab eis cautione recepta, quòd in defensione terræ Orientalis per annum vel ampliùs iuxta quantitatem subsidij commorentur: & si (quod absit) in via decesserint, susceptum subsidium non in alios vsus conuertant, sed reddant potiùs in stipendia bellatorum; qui etiam, cùm redierint, non priùs absoluantur à præstita cautione, quàm literas regis vel patriarchæ, vel Ierosolymitani hospitalis, vel militiæ templi magistri, aut etiam legati nostri vobis exhibuerint, de mora ipsorum testimonium perhibentes. Quia verò summa necessitas exigit, & communis requirit vtilitas, vt populus Christianus non solùm in rebus, sed etiam in personis contra Paganorum incursum terræ sanctæ sine dilatione succurrat, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatinus ad exhortandos & inducendos fideles per vos ipsos, & alios viros idoneos prudenter, & diligenter instetis, vt qui sufficientes fuerint ad bellum Domini præliandum, in nomine Domini Sabaoth signum crucis assumant. Alij verò iuxta suarum sufficientiam facultatum, pias eleemosynas largiantur. Nos enim de Dei misericordia, & beatorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* authoritate confisi, ex illa, quam Deus nobis (licèt indignis) ligandi, & soluendi contulit, potestate, omnibus, qui laborem huius itineris in personis proprijs subierint, & expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus oris & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iustorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem qui non in personis proprijs illuc accesserint, sed in suis tamen expensis iuxta facultatem, & qualitatem suam viros idoneos destinauerint illic per annum moraturos ad minus, & illis similiter qui in alienis expensis, in proprijs tamen personis, assumptæ peregrinationis laborem impleuerint, plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Huius quoque remissionis volumus esse participes iuxta quantitatem subsidij, & deuotionis affectum omnes, qui ad subuentionem ipsius terræ de bonis suis congruè ministrabunt; personas insuper ipsorum, & bona ex quo crucem susceperint, sub beati *Petri*, & nostra protectione suscipimus, nec non & sub Archiepiscoporum, & prælatorum omnium ecclesiæ Dei defensione consistant, statuentes, vt donec de ipsorum obitu, vel reditu certissimè cognoscatur, integra maneant, & quieta consistant. Quòd si quisquam contrà præsumpserit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatur. Si qui verò proficiscentium illuc ad præstandas vsuras iuramento tenentur astricti, vos, fratres Archiepiscopi & Episcopi, per vestras diœceses creditores eorum, sublato appellationis obstaculo, eadem districtione cogatis, vt eos à sacramento penitus absoluētes ab vsurarum vlteriùs exactione desistant. Quòd si quisquam creditor eos ad solutionem coegerit vsurarum, eum ad restitutionem ipsarum, appellatione remota, districtione simili compellatis. Iudæos verò ad remittendas ipsis vsuras per secularem compelli præcipimus potestatem; & donec eas remiserint, ab vniuersis *Christi* fidelibus tam in mercimonijs, quàm alijs per excommunicationis sententiam ijs iubemus communionem omnimo-

dam denegari. Horum autem vos, fratres Archiepiſcopi, & epiſcopi, ſingulos in ſuis diœceſibus executores volumus, & mandamus; quæ tam diligenter & fideliter exequamini, vt in diſtricto nouiſſimæ diſcuſſionis examine, cùm aſtabitis ante tribunal *Chriſti*, dignam debeatis reddere rationem. Datum Lateran. ſexto Kal. Ianuarij, pontificatus noſtri, anno ſecundo.

EOdem menſe Ianuarij, ſtatim poſt natale Domini, cùm induratum eſſet cor *Philippi* regis Franciæ, nec blandis, nec aſperis poſſet emolliri, vt adulteram ſuam dimitteret, & legitimam ſponſam ſuam reſumeret, prædictus *Petrus* de Capua Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legatus dedit ſententiam interdicti in regnum Franciæ, & abijt, præcipiens clero in virtute obedientiæ, vt nulla diuina permitterent celebrari præter baptiſmata, & pœnitentias: ſed papa *Innocentius* hanc confirmans ſententiam, excepit omnes, qui ſuſceperunt, vel ſuſciperent crucem peregrinationis Ieroſolymitanę, ſtatuens, quòd ipſi Miſſam audirent, & ſepulturam Chriſtianorum haberent, cæteri omnes Miſſa & ſepultura Chriſtiana carerent. Cùm autem rex Franciæ in propoſito maligno immobilis perſiſteret, propoſuit dominus papa ſententiam illam interdicti relaxare, & ipſum regem Franciæ excommunicare, dicens: *Melius eſt, vnus puniatur, quam tota gens pereat*. Quo audito, rex Franciæ frequenter miſit nuncios ſuos ad ſummum pontificem, petens, vt ſententia interdicti relaxaretur: & quamuis primò, & ſecundò repulſam pateretur, tamen tandem à domino papa definitũ eſt, mediantibus nuncijs regis Franciæ coram domino papa & Cardinalibus, quòd ipſe rex Franciæ adulteram ſuam dimitteret, & ſponſam ſuam *Botildam* reſumeret, & honorificè, ſicut reginam, & ſponſam ſuam tractaret; ſi autem infra annum voluerit rex Franciæ diuortium fieri inter illos, hoc ſignificabitur regi Dacorum, & cæteris amicis prædictæ reginæ, vbi & quãdo rex Franciæ voluerit diuortium illud fieri, ſi de iure fieri debeat, vt amici reginæ intereſſe poſſint; & idem ſignificabitur domino papæ, & curiæ Romanæ, vt ex parte eorum interſint viri diſcreti, vt tam ſolemne diuortium iuſtè fiat. Eodem anno *Sanctius* rex Nauarræ audiens damna, & inopportunitates, quas *Aldefonſus* rex Caſtellæ, & rex Aragoniæ ſibi, & terræ ſuæ faciebant, qui illam ferè totam occupauerant, receſſit ab Africa, & venit in terram ſuam, & cepit treugas cum prædictis regibus aduerſarijs ſuis per tres annos duraturas. Eodem anno, viz. ab incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo, *Iohannes* rex Angliæ fuit in Anglia apud Wigorniam die Paſchæ, quæ quinto Idus Aprilis euenit; & paulò pòſt transfretauit de Anglia in Normanniam. Interim *Alienor* regina, mater *Iohannis* regis Angliæ, quam ipſe miſerat ad *Aldefonſum* regem Caſtellæ pro filia eiuſdem regis Caſtellæ maritanda *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ, redijt recepta præfata regis Caſtellæ filia. Quæ cùm veniſſet ad ciuitatem Burdegalenſem, & propter ſolemnem diem Paſchæ ibidem moram faceret, venit ad eam *Marchadeus* princeps Braibancenorum, & feria ſecunda in hebdomada Paſchæ idem *Marchadeus* à quodam ſeruiente *Brandini* interfectus eſt in eâdem ciuitate Burdegalenſi. Regina verò *Alienor* ſenio, & longi itineris labore fatigata, tranſtulit ſe ad Abbatiam fontis *Eubraudi* & ibi remanſit: filia autem regis Caſtellæ, & *Elias* Archiepiſcopus Burdegalenſis, & cæteri, qui eam comitabantur, proceſſerunt vſque in Normanniam, & tradiderunt eam *Iohanni* regi Angliæ auunculo ſuo. In octauis autem natiuitatis S. *Iohannis Baptiſtæ*, *Philippus* rex Franciæ, & *Iohannes* rex Angliæ conuenerunt ad colloquium inter Butauant caſtellum regis Angliæ, & *Guletun* caſtellum regis Franciæ, 11. Kal. Iunij, feria ſecunda. In quo colloquio reddidit rex Franciæ *Iohanni* regi Angliæ ciuitatem Ebroicarum, & totum comitatum, & omnia caſtella, & ciuitates, & prædia quæ occupauerat in Normannia per guerram, & in alijs terris regis Angliæ; & *Iohannes* rex Angliæ ſtatim deuenit inde homo *Philippi* regis Franciæ; & incontinenti dedit vniuerſa illa *Lodowico* filio prædicti regis Franciæ in maritagium cum nepte ſua, filia *Aldefonſi* regis Caſtellæ; & in craſtino, ſcz. 10. Kal. Iunij, feria 3. prædicta filia regis Caſtellæ deſponſata eſt *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ apud Purmor in Normannia à prædicto Burdegalenſi Archiepiſcopo, præſentibus multis epiſcopis, & alijs viris religioſis, & Comitibus, & Baronibus multis de regno Franciæ. Regnũ enim Franciæ erat tunc temporis ſub interdicto propter *Botildam* reginam, quam rex Franciæ dimiſerat. Et ſtatim poſt illam deſponſationem præfatus *Lodowicus* duxit ſecum in Franciam ſponſam

ſuam

ſuam filiam regis Caſtellæ. Et dum hæc fierent, eodem die *Philippus* rex Franciæ, & *Iohannes* rex Angliæ fuerunt ſimul ad colloquium apud Vernun, tunc temporis villam regis Franciæ; & *Arthurus* dux Brittanniæ deuenit ibi homo *Iohannis* regis Angliæ patrui ſui de Brittannia, & alijs terris ſuis, conſenſu, & voluntate regis Franciæ: ſed *Arthurus* traditione regis Angliæ remanſit in cuſtodia regis Franciæ. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Zachariæ* Priori de ſancto *Albano* abbatiam de Burgo, & Priori de Burgo dedit abbatiam de **Rameſſai.** Eodem anno *Robertus* Comes de Drues frater *Philippi* Beluacenſis epiſcopi, obijt. Eodem anno in ipſa die Paſchæ, quæ quinto Idus Aprilis euenit, combuſta eſt fere tota ciuitas Rothomagus cum eccleſia ſedis Archiepiſcopalis, & alijs eccleſijs multis. Eodem anno *Otho* rex Alemannorum, electus Romanorum imperator, miſit *Henricum* Ducem Saxoniæ, & *Willielmum* Wintonienſem fratres ſuos ad *Iohannem* regem Angliæ auunculum ſuum, petens ab eo comitatum Eboraci, & comitatum Pictauis, quos *Richardus* rex Angliæ ei dederat, & duas partes totius theſauri *Richardi* regis Angliæ, & omnia exenia ſua, quæ idem rex Angliæ ei diuiſit. Sed *Iohannes* rex Angliæ nihil horum, quæ petebat, facere volebat propter iuſiurandum, quod iurauerat regi Franciæ, videlicet, quòd nullum auxilium faceret ipſi *Othoni* contra Ducem Swauiæ. Eodem anno, paulò ante feſtum ſancti *Petri* ad vincula, habitum eſt campeſtre bellum inter prædictum *Othonem* regem Alemannorum, & *Philippum* Ducem Swauiæ apud Bruneſwich: in quo prælio *Otho* extitit victor, & cepit pluſquam ducentos milites de familia Ducis Swauiæ. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Philippo* Dunelmenſi epiſcopo licentiam habendi ſingulis annis nundinas apud **Houeden,** & apud **Aluertum.** Et *Willielmo* de Stuteuilla dedit idem rex licentiam habendi ſingulis annis nundinas apud **Butteran,** & apud **Coghingham,** & in eiſdem locis firmare caſtella. Et idem rex dedit *Richardo Malebiſſe* licentiam firmandi caſtellum apud **Queldric:** quod cùm pene firmaret, ciues Eboraci conſiderantes hoc fieri in eorum damnum, & opprobrium, effecerunt aduerſus *Willielmum* de Stuteuilla, tunc temporis Vicecomitem Eboraci, quòd ipſe ex parte regis prohibuit *Richardo Malebiſſe*, ne ipſe caſtellum illud firmaret, & ita remanſit. Eodem anno *Willielmus* de Stuteuilla dedit *Iohanni* regi Angliæ tria millia marcarum argenti pro iudicio habendo de Baronia *Willielmi* de * Mubrai, quam idem *Willielmus* de Stuteuilla calumniatus eſt in curia regis aduerſus præfatum *Willielmum* de Mubrai. Eſt autem ſciendum, quòd *Robertus Grundebeof* proauus huius *Willielmi* de Stuteuilla habuit Baroniam illam de adquiſitione Angliæ; ſed ille *Robertus Grundebeof*, relicto *Henrico* rege Angliæ, filio *Willielmi Baſtardi* regis, qui Angliam bello ſibi ſubiugauit, adhæſit *Roberto Curthoſe* Duci Normannorum calumnianti regnum Angliæ de iure paterno contra prædictũ *Henricum* regem Angliæ fratrem ſuum iuniorem; & in prælio, quod fuit inter illos duos fratres, viz. *Henricum* regem Angliæ, & *Robertum Curthoſe* fratrem ſuum Ducem Normanniæ apud Tenerchebrai, *Henricus* rex Angliæ extitit victor, & cepit *Robertum Curthoſe* fratrem ſuum, & tenuit in carcere vſque ad conſummationem vitæ ſuæ: ſimiliter *Robertum Grundebeof*; & Baroniam ſuam dedit rex *Henricus Nigello* de Aubenni proauo iſtius *Willielmi* de Mubray. Præterea ſciendum eſt, quòd *Robertus* de Stuteuille pater prædicti *Willielmi* de Stuteuille, tempore regis *Henrici* ſecundi, calumniatus erat præfatam Baroniam aduerſus *Rogerum* de Mubrai patrem præfati *Willielmi* de Mubrai; & conuenit inter eos ſic, quòd *Rogerus* de Mubrai dedit *Roberto* de Stuteuilla **Kirkebie** in **Moreſheld** cum pertinentijs ſuis pro feodo *9. militum, pro homagio ſuo, & pro quieta clamantia calumniæ ſuæ. Sed quia hæc in curia regis, & eius munimine non fuerant confirmata, prædictus *Willielmus* de Stuteuilla iterum ſuſcitauit litem de Baronia illa in curia *Iohannis* regis Angliæ. Cúmque ſuper hoc diu certatum eſſet, tandem conſilio regni, & voluntate regis, pax, & finalis concordia facta eſt inter prædictos *Willielmum* de Stuteuilla, & *Willielmum* de Mubrai in hunc modum: quòd *Willielmus* de Stuteuilla renunciauit calumniæ ſuæ, quam habuit aduerſus *Willielmum* de Mubrai ſuper Baronia ſua, & *Willielmus* de Mubrai dedit *Willielmo* de Stuteuilla pro homagio ſuo, & pro renunciatione iuris ſui, in augmentum feoda nouem militum, & duodecim libratus redituum. Et ſic remiſſis omnibus querelis hinc & inde, facti ſunt amici coram *Iohanne* rege Angliæ, ſecundo anno regni ſui apud **Lue** in Lindiſſia villam Lincolnienſis

al. Mumbrai

al. 10

ensis episcopi, prima Dominica Septuagesimæ. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ dedit Iudęis licentiam habitandi Parisijs,& in alijs ciuitatibus suis,quos ipse primo anno regni sui ab eis expulerat.

EOdem anno *Iohannes* rex Angliæ, statim post concordiam inter ipsum, & regem Franciæ factam, profectus est in Aquitaniam cum exercitu magno; sed non est inuentus qui ei resisteret. Eodem anno factum est diuortium inter *Iohannem* regem Angliæ, & *Hawisiam* vxorem suam filiam *Willielmi* Comitis Gloucestriæ, per *Heliam* Burdegalensem Archiepiscopum, & per *Willielmum* Pictauensem, & per *Henricum* Sanctonensem episcopos: erant enim affines in tertio gradu consanguinitatis. Facto itaque diuortio inter *Iohannem* regem Angliæ, & vxorem suam, ipse rex Angliæ consilio domini sui *Philippi* regis Franciæ, duxit sibi in vxorem *Isabel* filiam *Ailmari* Comitis de Engolismo, quam prædictus Comes, consilio, & voluntate *Richardi* regis Angliæ, priùs dederat *Hugoni* le * Brum Comiti de Lamarche; quam idem Comes in suam per verba de præsenti receperat, & ipsa illum in suum receperat per verba de præsenti; sed quia ipsa nondum annos nubiles attigerat, noluit eam prædictus *Hugo* sibi in facie ecclesiæ copulare. Videns ergo pater puellæ, quòd *Iohannes* rex Angliæ eam affectaret, eripuit eam de custodia *Hugonis* le Brun, & dedit eam *Iohanni* regi Angliæ in vxorem; & statim desponsata est *Iohanni* regi Angliæ apud Engolismum per *Heliam* Burdegalensem Archiepiscopum.

* al. *Brun*

Eodem anno orta est grauis dissensio inter scholares, & ciues Parisijs; cuius origo talis fuit. Erat itaque Parisijs quidam nobilis scholaris Teuthonicus, qui erat vnus electorum in episcopum de Legis. Huius seruiens cùm in taberna vinum emeret, verberatus est, & vas suum vinarium fractum est. Quo audito, factus est concursus clericorum Teutonicorum; & intrantes tabernam vulnerauerunt hospitem domus, & plagis impositis abierunt, relinquentes eum semiuiuum. Factus est ergo clamor populi, & commota est ciuitas, ita quod *Thomas* præpositus Parisius cum plebe ciuitatis armata armatus, fecit insultum in hospitium clericorum Teuthonicorum; in quorum conflictu nobilis ille scholaris, qui erat vnus de electis in Episcopum de Legis, interfectus est cum quibusdam suorum. Magistri igitur scholarum Parisijs abeuntes ad *Philippum* regem Franciæ, conquesti sunt ei de *Thoma* præposito, & de illius complicibus, qui interfecerunt prædictos scholares: ad quorum instantiam captus est præfatus *Thomas* præpositus, captique sunt complices sui quidam, & incarcerati; quidam autem illorum fugerunt, relictis domibus, & facultatibus suis: rex quidem Franciæ iratus, fecit domus illorum demoliri, & vineas, & arbores illorum fructiferas extirpari. De præposito autem illo definitum est, quòd ipse in carcere regis non exiturus seruetur, donec iudicio aquæ, vel ferri se mundauerit, & si perierit, suspendatur; & si mundus fuerit, abiuret regnum in misericordia regis. Attamen scholares miserti illius, supplicauerunt regi Franciæ, vt præpositus ille, & complices sui more scholarium in scholis flagellati, essent quieti, & facultatibus suis restituti. Sed rex Franciæ hoc concedere noluit, dicens quòd multùm derogaret honori suo, si alius, quàm ipse vindictam sumeret de malefactoribus suis. Prætereà idem rex Franciæ timens, quòd magistri scholarum, & scholares à ciuitate recederent, satisfecit eis, statuens, quòd de cætero nullus clericus trahatur ad seculare examen propter aliquod delictum, quod fecerit; sed si clericus deliquerit, tradatur Episcopo, & secundum iudicium cleri tractetur. Statuit etiam rex Franciæ, quòd quicunque fuerit præpositus Parisijs, iuret, quòd fidem seruabit clericis, salua fidelitate regis. Prætereà idem rex dedit scholaribus firmam pacem suam, & eam eis charta sua confirmauit. Præpositus autem ille, cùm permultos dies in carcere regis detentus fuisset, per fugam euadere proposuit; & cùm per murum dimitteretur, fractus est funis, & ipse ab alto corruens in terram, expirauit. Eodem anno *Margaritus* dux piratarum, quem *Henricus* Romanorum imperator excæcari fecerat, venit Parisios ad *Philippum* regem Franciæ, & obtulit ei, quòd si ipse consilio suo adquiesceret, faceret

ceret eum imperatorem Romanorum, aut imperatorem Conſtantinopolitanorum, vtrum ſi eligeret. Cui rex Franciæ facilem præbens aſſenſum, præparauit itineri ſuo neceſſaria in equis, & armis, & viribus, & ſupellectilibus. Et *Margaritus* à rege Franciæ præcedens, vt præpararet promiſſa, mandauit per vniuerſos portus ſuæ dominationis, quòd omnes galeæ ſuæ conuenirent apud Brunduſium in occurſum eius: ſed cùm ipſe Romam veniret, à quodam ſeruiente ſuo, quem ipſe malè tractauerat, interfectus eſt. Et tali caſu interueniente rex Franciæ à deſiderio ſuo fraudatus eſt.

Eodem anno obijt Maguntinus Archiepiſcopus, qui in ciuitate Magunti receperat *Philippum* Ducem Suauiæ in dominum, & eum ibidem in regem coronauerat. Quo defuncto, clerus,& populus ciuitatis elegerunt ſibi quendam nobilē clericum de ſuis in Archiepiſcopum,& præſentauerūt eum *Philippo* Duci Swauiæ; quem ille refutans, voluit contra voluntatem illorum vnum de conſanguineis ſuis ibi conſtituere Archiepiſcopum. Vnde clerus & populus Magunti plurimùm indignati, abiecto Duce Swauiæ, adhæſerunt *Othoni* regi Alemannorum, & receperunt eum in dominum; & ipſe ad præſentationem illorum recepit electum, quem elegerant in Archiepiſcopum. Et ipſe *Otho* fuit apud Maguntum in natali Domini in regem coronatus ab eodem Archiepiſcopo Maguntino. Quo audito, *Philippus* Dux Swauiæ præcepit ſibi afferri theſaurum ſuum, quem habuit in partibus illis. Quod cùm *Othoni* conſtaret, obſeruabat per diem, & noctem, ſtratam, per quam tranſituri erant homines Ducis cum theſauro ſuo: & illi nihil horum præcauentes, cùm iter agerent, inciderunt in manus *Othonis*, & capti ſunt cum theſauro illo: & ita factus eſt *Otho* diues cum theſauro Ducis Swauiæ aduerſarij eius.

EOdem anno vnus ex conſortibus ſupradicti *Fulco[illegible]* dictus dominus *Euſtachius* Abbas de Flay venit in Angliam à partibus Normanniæ, prædicare verbum Domini; fecítque mirabilia in vita ſua. *Inter quæ, vnum opus fecit, quod eſt mirabile in oculis noſtris. Venit itaque prædictus* Euſtachius *non longè à Cantuaria ad villam, quæ dicitur* Wy: *& benedixit ibi fontem quendam, cui Dominus tantam infudit gratiam, quod cæci viſum, claudi greſſum, muti loquelam, ſurdi auditum, & quiſque debilis, qui ex fonte benedicto biberit, ſanitatem ſe recepiſſe gauiſus eſt. Venit igitur quædam mulier ad Abbatem illum à dæmonibus arrepta, & vltrà quàm credi fas eſt, groſſa, quaſi morbo hydropico inflata; & petijt ab eo ſibi reſtitui ſanitatem. Cui Abbas ille reſpondit: Confide filia, & vade ad natatoria fontis de* Wy, *cui benedixit Dominus, & bibe ex eo, & recipies inde ſanitatem. Et abijt, & bibit, & vomuit, & exierunt ab ea duo buffones magni, & nigri, qui ſtatim conuerſi ſunt in immenſos canes, & nigerrimos, & paulò poſt conuerſi ſunt in aſinos. Mulier autem ſtabat attonita, & aliquando cucurrit poſt illos furibunda, volens eos apprehendere, ſi poſſet: ſed quidam vir, qui deputatus erat ad fontem illum cuſtodiendum, aſperſit aquam, de fonte illo ſumptam, inter mulierem, & monſtra illa; quæ ſtatim abeuntia aſcenderunt in altum, relinquentia poſt ſe fœda veſtigia. Mulier quidem ab illa hora ſana facta eſt, magnificans Deum, qui talem poteſtatem dedit hominibus. Prætereà prædictus Abbas veniens ad* Rumenel, *vbi erat aquæ defectus, ad preces populi in eccleſia eiuſdem villæ baculo ſuo petram percuſſit; & fluxerunt aquæ, quarum hauſtus languoribus diuerſis medetur. Ipſe etiam prædicatione ſua corda multorum conuertit ad vſurarum relaxationem, & ad crucem Ieroſolymitanæ profectionis capiendam. Lundonijs autem, & in alijs locis multis per Angliam prædicatione ſua effecit, quòd de cætero in diebus Dominicis forum rerum venalium nequaquam exercere præſument. Statuit etiam Lundonijs, & in quibuſdam alijs locis, quòd in ſingulis eccleſijs, vbi facultas expetit, erit ſemper lampas ardens, vel aliud lumen indeficiens ante corpus Domini. Et impetrauit prædicatione ſua, quòd multi ex ciuibus, & ex alijs viris ſapientibus habent quotidiè in menſa ſua diſcum eleemoſynarium, in quo condunt aliquam partem cibariorum ſuorum ad opus indigentium, qui non præparauerunt ſibi. His igitur & alijs operibus miſericordiæ inimicus humani generis inuidens, excitauit contra virum Dei miniſtros iniquitatis, qui dixerunt ei:* Non licet tibi mittere

falcem in alienam meſſem. *Quibus ille reſpondit,* Meſſis quidem multa eſt, operarij verò pauci. *Itaque prædictus Abbas à miniſtris Satanæ increpatus, noluit diutiùs prælatos Angliæ ſua prædicatione moleſtare, ſed reuerſus eſt in Normanniam ad locum ſuum, vnde venerat.*

Eodem anno *Raimundus* Comes de ſancto *Aegidio* deuenit homo *Iohannis* regis Angliæ de terris, & caſtellis, quæ *Richardus* rex Angliæ dederat ei in maritagium cum *Iohanna* ſorore ſua; ita quòd cùm *Raimundus* filius eius, quem genuit de *Iohanna* vxore ſua, peruenerit ad annos diſcretionis, omnia ſupradicta habeat, & faciat inde homagium *Iohanni* regi Angliæ auunculo ſuo, & ſi ipſe ſine prole diſceſſerit, reuertatur ad Comitem de ſancto *Aegidio*; & ipſe, & hæredes ſui poſt illum teneant ea omnia iure hæreditario de Comite Pictauiæ per ſeruitium veniendi cum quingentis militibus in ſeruitium Comitis Pictauiæ, quotieſcunque Comes Pictauiæ in Gaſconiam cum exercitu ierit, per menſem in proprijs ſumptibus; & ſi diutiùs faceret moram, Comes Pictauiæ prouideat ijs neceſſaria. Deindè *Iohannes* rex Angliæ venit Andegauim, & cepit ab ea centum quinquaginta obſides de fide ſibi ſeruanda, & miſit eos in cuſtodia. Eodem anno *Iohannes* de Oxenforda Norwicenſis Epiſcopus obijt: cui ſucceſſit in epiſcopatu illo *Iohannes* de Gray dono *Iohannis* regis; & *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus conſecrauit illum in epiſcopum. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Aegidio* filio *Willielmi* de Branſa epiſcopatum Herefordenſem; & *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus conſecrauit illum in epiſcopum. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ cepit de *Waltero* Rothomagenſi Archiepiſcopo *600.* libras Andegauenſis monetæ, & confirmauit ei charta ſua omnia illa, quæ *Richardus* rex Angliæ dederat ei in excambium pro Andeli, ſcilicet villam de Depa cum pertinentijs ſuis, & Loueres cum pertinentijs ſuis, & foreſtam de Alierſmunt, & molendina de Robech.

Eodem anno *Galfridus* Eboracenſis Archiepiſcopus, & aduerſarij eius, videlicet *Simon* decanus, & cæteræ perſonæ eccleſiæ Sancti *Petri* Eboraci conuenerunt apud Weſtmonaſterium in præſentia *Herberti* Sareſbirienſis epiſcopi, & *Alani* abbatis de Theokesbirie, iudicum à domino papa delegatorum; & poſt allegationes vtrinque pleniùs deductas, præfati iudices eos ad concordiam modis omnibus inducere conati ſunt; & effecerunt (domino cooperante) quòd idem Archiepiſcopus recepit in oſculum pacis primò *Willielmum Teſtard* Archidiaconum de Notingham, deinde *Reginaldum Arundel* præcentorem Eboracenſis eccleſiæ, & poſtremò *Simonem* Decanum Eboracenſis eccleſiæ, ea conditione, quòd ad inuicem ſibi ſatiſfacerent de controuerſijs ſuis in capitulo Eboraci.

Eodem anno facta eſt pax, & finalis concordia inter *Hubertum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, & monachos eccleſiæ ſanctæ Trinitatis Cantuariæ, per *Hugonem* Lincolnienſem, & *Euſtachium* Elienſem epiſcopos, & per *Samſonem* Abbatem de ſancto *Eadmundo*, iudices in cauſa illa à domino papa *Innocentio* conſtitutos. Sed quia dominus Lincolnienſis epiſcopus diffinitioni cauſæ intereſſe non potuit, vices ſuas commiſit domino *Rogero* de * Robleſtun Decano Lincolnienſis eccleſiæ. *al. Roliuſſo*
Conuenit ergo inter illos in hunc modum; quòd prædictus Cantuarienſis Archiepiſcopus, ſi voluerit, reædificabit capellam de Lamhee in loco illo, ſed non ſuper illud fundamentum, quo priùs fuerat, nec canonicos ſeculares ibi inſtituet, ſed ſi voluerit, poterit ibi inſtituere canonicos regulares de ordine Præmonſtrenſi, videlicet tredecim ad minus, vel viginti ad plus; & ad ſuſtentationem illorum dabit Archiepiſcopus, ſi voluerit, de eccleſijs ſuæ donationis centum libratas redditus ad plus; & in eccleſia illa neque chriſma conficiet, neque epiſcopos conſecrabit. De quatuor autem eccleſijs, quas bonæ memoriæ *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſcopus in proprios vſus prædictorum monachorum conuerterat, ſic erit: Videlicet, quòd *Simon* Archidiaconus de Welle reddet prædictis monachis ſanctæ Trinitatis Cantuariæ decem aureos in vita ſua nomine penſionis de Eccleſia de Munketun in Thanet; & poſt deceſſum prædicti *Simonis* medietas decimæ bladi, & leguminis de eadem eccleſia conuertetur ad augmentum eleemoſynæ prædictorum monachorum Cantuariæ; & reliqua medietas eiuſdem eccleſiæ, &

 obuen-

obuentiones altaris erunt in donatione Archiepiſcopi. Similiter erit de eccleſia de Eſtreia, præter quod magiſter *Radulfus* poſſeſſor illius in vita ſua ſoluet prædictis monachis penſionem ſex aureorum per annum. Eccleſiã autem de Aineſford poſſidebit liberè *Iohannes Beleſmains*, quondam Lugdunenſis Archiepiſcopus, in vita ſua; & poſt deceſſum illius, prædicti monachi Cantuariæ habebunt ad augmentum eleemoſynæ ſuæ tertiam partem decimarum bladi, & leguminis de eadem eccleſia, & totum reliquum illius eccleſiæ erit in donatione Archiepiſcopi. Similiter erit de eccleſia de Mapeham, præter quod *Virgilius* poſſeſſor eius reddet inde prædictis monachis Cantuariæ vnum aureum nomine penſionis, dum vixerit. Exenia autem, quæ monachi petebant de proprijs manerijs eorum, remanebunt penes Archiepiſcopum, dum vixerit; & poſt deceſſum iſtius Archiepiſcopi ſucceſſor eius gaudebit poſſeſſione, ſalua quæſtione monachorum. De diuiſa mariſcorum Archiepiſcopi, & monachorum prouiſum eſt, vt per ſacramentum duodecim, vel plurium legalium hominum diſcernatur, quantum pertineat ad Archiepiſcopum, & quantum ad monachos; & hoc idem obtulerat eis Archiepiſcopus multotiens. Conceſſit autem eis Archiepiſcopus gratìs habere curiam ſuam de proprijs hominibus eorum. Hæc ſupradicta omnia conceſſa ſunt inter illos, & confirmata, ſalua authoritate domini papæ. Eodem anno *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus generale celebrauit concilium Lundonijs apud Weſtmonaſterium contra prohibitionem *Gaufridi* filij *Petri* Comitis de Eſſexe, tunc temporis ſummi iuſtitiarij Angliæ. In quo conſilio idem Archiepiſcopus ſubſcripta promulgauit decreta, ſtatuens ea à ſuis ſubiectis inuiolabiliter obſeruari.

Decreta *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſcopi.

CVm in diuinis officijs non ſine periculo corporum, & animarum erretur, ſalubri prouiſione conſilij proſpeximus, vt à quolibet ſacerdote celebrante, verba canonis rotundè dicantur, & diſtinctè, nec ex feſtinatione retracta, nec ex diuturnitate nimis protracta. Non eſt enim ibi diu immorandum propter inſurgentes cogitationes, *quæ, vt muſcæ morientes, perdunt ſuauitatem vnguenti. Similiter & omnes horæ & omnia officia apertè, & diſtinctè dicantur, ita quòd ex feſtinatione nimia non præcidantur, vel ſyncopentur. Quod ſi obſeruatum non fuerit, ſacerdotes hoc non obſeruantes poſt trinam admonitionem vſque ad condignam ſatiſfactionem ſuſpendantur. Saluo in omnibus ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ honore, & priuilegio.

* *al. quia muſcæ*

Quòd non liceat presbytero bis in die *celebrare.*

NOn liceat presbytero bis in die celebrare, niſi neceſſitate vrgente; & tunc idem cùm in die bis celebrat, poſt primam celebrationem, & ſanguinis ſumptionem nil infundatur calici. Sanè poſt primam celebrationem diligentiſſimè abſorbeantur ſtillulæ de calice, & digiti ſugantur, vel lingua lambantur, & lauentur reſeruata lotura in vaſe mundo ad id ſpecialiter deputato, quæ lotura ſumatur poſt ſecundam celebrationem. Hæc ita ſe habeant, niſi in prima celebratione adſit diaconus, vel alius miniſter honeſtus, qui loturam ſumere poſſit. His adijcimus, vt reponatur Euchariſtia in pyxide munda & honeſta, & in pyxide munda, & honeſta deferatur ad ægrum linteo mundo ſuperpoſito, & lucerna præcedente ac cruce niſi æger valdè remotus fuerit. Renouetur quoque hoſtia ipſa ſingulis Dominicis diebus, habeatúrque certitudo circa ipſam Euchariſtiam, ita quòd non ſumat non conſecratam pro conſecrata. His adijciendum decreuimus, vt ſecretò non detur communio Euchariſtiæ impetenti; ſed publicè & inſtanter petenti danda eſt, niſi publicum ſit eius delictum. Saluo in omnibus &c.

De

De baptiſmate vel confirmatione, ſi dubitetur.

DE baptiſmate, vel confirmatione ſi dubitetur, ſacrorum canonum ſtatuta ſequentes, ſtatuimus, vt conferatur, *quia non dicitur iteratum, quod non ſcitur fuiſſe collatum.* Ideóq; baptizentur expoſiti, de quorum baptiſmo dubitatur; ſiue inueniantur cum ſale, ſiue ſine ſale. Adijcimus etiam, vt nullus teneatur ad cõfirmationem à patre, vel matre, vel vitrico, vel nouerca. Et vt non liceat diaconibus baptizare vel pœnitentias dare, niſi duplici neceſſitate, viz. quia ſacerdos non poteſt, vel abſens, vel ſtultè non vult, & mors imminet puero, vel ęgro. Si verò in neceſſitate puer baptizetur à laico, quod fieri poteſt à patre vel à matre abſq; matrimonij præiudicio, ſequentia immerſionem non præcedentia per ſacerdotem expleantur. Saluo in omnibus &c.

De pœnitentia.

CVm pœnitentiæ, *quæ eſt ſecunda tabula poſt naufragium*, tantò maior adhibenda ſit circumſpectio, quantò magis eſt neceſſaria poſt lapſum reparatio; nos ſacrorũ canonum ſtatuta ſequentes, pręcipimus, vt ſacerdotes in pœnitentia diligenter attendant circumſtantias, quantitatem ſcilicet perſonæ, & quantitatem delicti, tempus, locũ, cauſam, moram in peccato factam, deuotionem animi pœnitentis; & vt pœnitentia talis iniungatur vxori, vnde non reddatur marito ſuo ſuſpecta de aliquo occulto, & enormi peccato: idem de marito conſeruetur. Nullus etiam ſacerdos poſt lapſum, antequam confiteatur, ad altare præſumat accedere celebraturus. Id adijcimus ad ſacerdotum cupiditatem reſecandam, vt Miſſæ non iniungantur in pœnitentia his, qui non fuerint ſacerdotes. Saluo in omnibus &c.

Quo modo Archiepiſcopus, Epiſcopus, & eorum *officiales debeant hoſpitari cum ſubiectis.*

CVm inter ea, quæ ſtatuta ſunt à modernis patribus, Lateranenſe concilium celeberrimum ſit, & omni modo conſeruatione digniſſimum; nos ipſius inſtituta humiliter, ac deuotè ſequentes, decernimus, vt Archiepiſcopus parochias viſitans, quadrageſimum vel quinquageſimum euectionis numerum, epiſcopus viceſimum, vel triceſimum nequaquam excedant; Archidiaconus verò quinq; aut ſeptem; decani conſtituti ſub epiſcopis, duobus equis contenti exiſtant. Nec cum canibus venatorijs, aut auibus proficiſcantur; ſed ita procedant, vt non, quæ ſua ſunt, ſed quæ *Ieſu Chriſti*, quærere videatur. Prohibemus etiam ne ſubditos ſuos tallijs & exactionibus epiſcopi grauare præſumant. Suſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquotiens ſuperueniunt, vt, ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit, cum charitate modicum ab eis valeant auxilium poſtulare. Cùm enim dicit Apoſtolus, *Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filijs*; multò longè à paterna pietate videtur, ſi præpoſiti ſubditis ſuis graues exiſtant, quos in cunctis neceſſitatibus paſtoris more debent fouere. Archidiaconi, aut ſui decani nullas exactiones vel taillias in presbyteros ſeu clericos exercere præſumant. Sanè, quod de ſupradicto numero euectionis ſecundum tolerantiam dictum eſt, in illis locis poterit obſeruari, in quibus ampliores ſunt reditus, & eccleſiaſticæ facultates: in pauperibus autem locis tantam volumus teneri menſuram, vt ex acceſſu maiorum minores non debeant grauari, ne ſub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis vti ſolebant hactenus, plurimam ſibi credant poteſtatem indultam. Spectat autem ad viſitationis officium ea inprimis, quæ ad ſalutem animarum pertinent, cum omni diligentia procurare, & vt vnaquæque eccleſia habeat calicem argenteum, & veſtimenta ſacerdotalia ſufficientia, & honeſta, & libros neceſſarios, & vtenſilia & cætera, quæ ſpectant ad cultum & reuerentiam ſacramenti. Sanè ad præcidendum tam auaritiæ, quàm negligentiæ vitium, authoritate Toletani concilij ſubnixi, præcipimus, vt viſitator ab eccleſia, in qua viſitationis officium

debito modo non exercet, procurationem aut procurationis redemptionem exigere non præſumat. Saluo in omnibus,&c.

Ne quis ordinetur ſine certo titulo.

ILlud etiam iuxta tenorem Lateranenſis concilij firmiter obſeruari præcipimus, vt ſi epiſcopus aliquem ſine titulo certo in diaconum, vel presbyterum ordinauerit, tam diu ei ſubminiſtret, donec ei in aliqua eccleſia conuenientia ſtipendia militiæ clericali aſſignet,niſi fortè talis,qui ordinatur,extiterit, qui de ſua vel paterna hæreditate ſubſidia vitæ poſſit habere. Idem in ſubdiaconi ordinatione ſtatuimus, adiungentes, vt ſi Archidiaconus citra ſpeciale mandatum epiſcopi ſui aliquem prædictorum ordinationi præſentauerit, & is ad eius præſentationem ordinatus fuerit, prædictæ pœnæ ſubiaceat. Saluo in omnibus,&c.

Quòd non liceat excommunicationis ſententiam *proferre, niſi canonica commonitio præcedat.*

RVrſus Lateranenſis concilij ſtatuta ſequentes, præcipimus, vt nec prælati, niſi canonica commonitione præmiſſa,ſuſpenſionis vel excommunicationis ſententiam proferant in ſubiectos,niſi fortè talis ſit culpa, quæ in ipſo genere ſuo excommunicationis pœnam inducat: nec ſubiecti contra diſciplinam eccleſiaſticam ante ingreſſum cauſæ in vocem appellationis prorumpant. Si verò quiſquam pro ſua neceſſitate crediderit appellandum,competens ei ad proſequendam appellationem terminus præfigatur,infra quem ſi proſequi fortè neglexerit,liberè tunc epiſcopus authoritate ſua vtatur. Si autem in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo,qui appellatus fuerit, veniente,qui appellauerit,venire neglexerit; ſi proprium quid habuerit,competentem illi recompenſationem faciat expenſarum; vt hoc ſaltem timore perterritus, in grauamen alterius non facilè quis appellet: præcipuè verò in locis religioſis hoc volumus obſeruari; ne monachi ſiue quicunque religioſi cùm pro aliquo exceſſu fuerint corrigendi,contra regularem prælati ſui,& capituli diſciplinam appellare præſumant, ſed humiliter,ac deuotè ſuſcipiant,quod pro ſalute ſua eis fuerit iniunctum. Ad reprimendam etiam multorum malitiam,his duximus adnectendum,vt ſingulis annis in genere ſolenniter excõmunicentur ſorciarij, periuri ſupra ſacramenta, incendiarij, fures, atrociores raptores. Ita vt,qui ſcienter in diſpendium cuiuſlibet peierauerint,non abſoluãtur; nec eis pœnitentia ab aliquo iniungatur, niſi ab epiſcopo Diœceſano, vel eius authoritate,præterquàm in articulo mortis; & tunc eis iniungatur,quòd ex quo conualuerint, epiſcopum adeant ab eo vel eius authoritate pœnitentiam ſuſcepturi. Saluo in omnibus,&c.

Nihil exigendum pro Sacramentis *adminiſtrandis.*

SIcut in Lateranenſi concilio ſalubriter à ſanctis patribus eſt prouiſũ, inhibemus,ne à perſonis eccleſiaſticis deducẽdis ad ſedem, vel ſacerdotibus, vel alijs clericis inſtituendis, aut ſepeliendis mortuis, aut benedicendis nubentibus,ſeu pro chriſmate, ſeu quibuſlibet alijs ſacramẽtis aliquid exigatur. Si quis autem contra hoc venire præſũpſerit, portionem cum *Giezi* ſe nouerit habiturũ; cuius factum exactione turpi muneris imitatur. His adijcimus ne pro licentia celebrandi diuina à ſacerdotibus,vel docendi à magiſtris aliquid exigatur,& ſi ſolutũ fuerit, repetatur. De eiuſdem etiam authoritate concilij prohibemus,ne noui cenſus ab epiſcopis,vel ab abbatibus, aliiſue prælatis imponantur eccleſijs,nec veteres augeantur,nec partem reddituum ſuis vſibus applicare præſumant; ſed libertatem,quam maiores ſibi conſeruari deſiderant, minoribus quoque ſuis bona voluntate conſeruent. Si quis autem aliter egerit,irritum, quod fecerit, habeatur. Nulla inſuper eccleſiaſtica miniſteria,ſeu etiam beneficia vel eccleſiæ alicui tribuantur,

tribuantur,vel promittantur,antequam vacent; ne deſiderare quis proximi ſui mortem videatur,in cuius locum vel beneficium ſe credit ſucceſſurum.Cùm enim & in ipſis locis gentilium, legibus inueniatur prohibitum; turpe nimis eſt, & diuini plenum animaduerſione iudicij, ſi in eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio locũ habeat, quam & condemnare ipſi gentiles homines curauerunt. Saluo in omnibus,&c.

Ne decima minuetur occaſione mercedis *ſeruientum,vel meßorum.*

CVm Deo,& ſacerdotibus Dei decimas dandas, *Abraham* factis, & *Iacob* promiſſis inſinuent; & authoritas veteris,& noui teſtamenti,nec non & ſanctorum patrum ſtatuta declarent, decimas de omnibus,quæ per annum renouantur,præſtandas; id inuiolabiter decernimus obſeruandum,ita quòd occaſione mercedis ſeruiẽtum vel meſſorum decima pars non minuatur, ſed potius integrum perſoluatur. Habeant etiam presbyteri poteſtatem ante autumnum excommunicandi omnes fraudatores decimarum ſuarum,& eoſdem ſecundum formam eccleſiaſticam abſoluendi. Huic adijcimus ſanctioni,vt de terris nouiter excultis nõ aliàs dentur decimæ, quàm eccleſijs parochialibus,infra quarum limites terræ illæ,de quibus decimæ perueniunt, excoluntur. Detentores verò decimarum, iuxta Rothomagenſis concilij conſtitutum,ſi ſemel, ſecundò,& tertiò commoniti, exceſſum ſuum non emendauerint, vſque ad ſatiſfactionem condignam anathematis vinculo feriantur. Saluo in omnibus,&c.

Ne clerici in ſacris ordinibus conſtituti *focarias habeant.*

STatuimus, vt in eccleſia, cuius redditus annuus quantitatem trium marcarum non excedit, nullus inſtituatur, niſi qui in propria perſona ibidem voluerit deſeruire. Statuta etiam Lateranenſis concilij reuerenter amplectentes, decernimus, vt clerici in ſacris ordinibus conſtituti, ſi mulierculas in domibus ſuis ſub incontinentię voto tenuerint,aut abijciant eas,& continenter viuant,aut ab officio & beneficio eccleſiaſtico fiant alieni. His etiam adnectimus,vt clerici non interſint tabernis,& publicis potationibus.Hinc etenim accidunt contentiones,& rixæ,adeò quòd laici quandóque clericos verberantes,incidant in canonem.Qui cùm ad papam mittantur, non eſt æquum, quòd clerici,qui culpa ſua quodammodò tamen dedêre delictum, maneant impuniti. Clerici etiam omnes habitum habeant clericalem,& tonſuram canonicam. Archidiaconi autem, & alij in dignitatibus conſtituti, & presbyteri cappis manicatis vtantur. Saluo in omnibus,&c.

Quales perſonæ debeant contrahere *matrimonium.*

VIr non contrahat cum aliqua conſanguinea olim vxoris ſuæ; ſimiliter nec vxor cum aliquo conſanguineo quondam viri ſui. Et ſuſceptus in baptiſmo, non contrahat cum filia baptizantis,vel ſuſcipientis,antè,vel pòſt genita. Nec contrahatur aliquod matrimonium ſine trina denunciatione publica in eccleſia, neque ſi fuerint perſonæ incognitæ. Sed nec copulentur aliquæ perſonæ matrimonio,niſi publicè in facie eccleſiæ,& præſente ſacerdote; & ſi ſecus factum fuerit,non admittantur alicubi in eccleſia,niſi ſpeciali authoritate epiſcopi. Nulli etiam coniugatorum liceat iter remotum peregrinationis arripere,niſi mutuo conſenſu publicato. Saluo in omnibus,&c.

Diffamatis publica fama indicatur purgatio.

DIffamati fama publica,vel veriſimilibus indicijs ſuper crimine,de quo vinci nõ poſſunt, commoneantur ſemel, ſecundò,& tertiò,vt confiteãtur,& ſatiſfaciant: ſi verò

incorrecti

incorrecti in negatione perſtiterint, indicatur eis purgatio, & non occaſione pecuniæ captandæ differatur de die in diem, ſed ſtatim primo die, ſi parata fuerit, ſuſcipiatur, & canonicum numerum non excedat. Saluo &c.

Vt leproſi cœmeterium, & propriam habeant capellam.

AFfectu pietatis inducti, concilij Lateranenſis etiam inſtitutione ſuffulti, decernimus; vt vbicunq; tot leproſi ſimul fuerint congregati, qui eccleſiā cum cœmeterio ſibi conſtruere, & proprio valeant gaudere presbytero, ſine contradictione aliqua habere permittantur. Caueant tamen vt iniurioſi veteribus eccleſijs non exiſtant. Quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de ortis & nutrimentis animalium ſuorum decimas tribuere non cogantur. Saluo in omnibus &c.

Ne aliquis ſine Epiſcopali authoritate eccleſiaſtica beneficia de manu laica recipiat.

LAteranenſis concilij tenore perpenſo decernimus, ne fratres templi, vel hoſpitalis, ſiue quicunq; alij religioſi eccleſias, vel decimas, vel alia beneficia eccleſiaſtica ſine epiſcopali authoritate de manu laica recipiant; dimiſſis etiam, quas contra tenorem iſtum moderno tempore receperūt, excommunicatos, & nominatim interdictos tanquam ab omnibus alijs, iuxta ſententiam epiſcoporum, ſtatuimus euitandos. In eccleſijs ſuis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, inſtituendos presbyteros epiſcopis præſentent; vt eis quidem de plebis cura reſpondeant, ipſis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Inſtitutos autem, inconſultis epiſcopis non audeant remouere. Si verò templarij ſiue hoſpitalarij ad eccleſiam interdictam venerint, non niſi ſemel in anno ad eccleſiaſticum admittantur officium, nec tunc ibi corpora ſepelient defunctorum interdictorum. De fraternitatibus autem hæc conſtituimus, vt, ſi non ſe prædictis fratribus omninò reddiderint, ſed in proprietatibus ſuis duxerint remanendum, propter hoc ab epiſcoporum ſententia nullatenus eximantur, ſed poteſtatem ſuam ſicut in alios parochianos ſuos exerceant, cùm de exceſſibus ſuis fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum eſt, ab alijs quoq; religioſis, qui præſumptione ſua epiſcoporum iura præripiunt, & contra canonicas eorum ſententias, & tenorem priuilegiorum ſuorum venire præſumant, præcipimus obſeruari. Si autem contra hoc ſtatutū venerint, & eccleſiæ, in quibus iſta præſumpſerint, ſubijciantur interdicto, & quod egerint, eiuſdem authoritate concilij irritum habeatur & vacuum. Monachi etiam ſub pretio non recipiantur in monaſterio; nec peculium habere permittantur, nec ſinguli per villas & oppida, ſiue quaſcunq; parochiales ponantur eccleſias; ſed in maiore conuentu aut cum aliquibus fratribus maneant, nec ſoli inter ſeculares homines ſpiritualium hoſtium afflictum expectent, *Salomone* dicente, *Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habebit ſubleuantem.* Si quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad canonicos ordines non accedat: is autem, qui accipit, officij ſui priuatione multetur. Si verò peculium habuerit, niſi ei ab abbate fuerit pro iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris; & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat ſepulturam. Quod etiam de diuerſis religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem, & qui diligenter iſta nō curauerit, officij ſui iacturam ſe nouerit incurſurum. Prioratus quoque ſeu obedientiæ pretij datione nulli tradantur; alioquin & dantes, & accipientes à miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. Priores verò cùm in conuentualibus eccleſijs fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non mutentur; viz. ſi lapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amouendi meritò videantur: aut ſi etiam pro maioris neceſſitate officij fuerint transferendi. Et illud præterea dignum adiectione videtur, ne monachi aut canonici nigri, vel moniales nigræ cappis coloratis vtantur,

tantur, sed tantùm nigris; nec vtantur coopertorijs nisi nigris vel albis cum pellibus agninis, vel catinis, vel vulpinis. Monachi etiam aut alij religiosi pileis non vtantur; nec obtentu peregrinationis claustrum egrediantur. Decernimus etiam, vt in qualibet ecclesia monachorum vel quorumlibet religiosorum suis vsibus canonicè appropriata, vicarius instituatur prouisione episcopi, honestam & sufficientem sustentationem de bonis ecclesiæ percepturus.

EOdem anno *Octouianus* Ostiensis episcopus Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus, venit in Franciam missus à latere domini *Innocentij* papę ad cognoscendum de diuortio facto inter *Philippum* regem Franciæ, & *Botildam* reginam sponsam suam, & vt ipse inprimis ante ingressum litis compelleret prædictum regem Franciæ dimittere adulteram suam Theutonicam, & resumere *Botildam* sponsam suã, & modo debito tractare. Factum est autem in Vigilia natiuitatis beatæ Dei genetricis, sempérq; virginis *Mariæ*, prædicto Cardinali & Archiepiscopis, & Episcopis, & clero Franciæ conuenientibus apud sanctum *Leodegarium* in Niuele; *Philippus* rex Franciæ, & *Botilda* regina, & adultera eius Theutonica conuenerunt illuc; & rex Franciæ admonitione prefati Cardinalis, & consilio suorum dimisit adulteram suam, & *Botildam* sponsam suam recepit, & statim conquestus est de ea Cardinali, dicens, quòd ipse eam de iure habere sibi in coniugem non debet, quia multùm erant affines in consanguinitate; & hoc probare modis omnibus præstò erat, & ideò petebat diuortium inter illos fieri. Statuit ergò eis prædictus Cardinalis spacium sex mensium, & sex hebdomadarum, & sex dierum, & sex horarum à Vigilia illa natiuitatis beatæ *Mariæ* ad deliberandum super hoc; & locum placitandi statuit eis apud Sessuns electione reginæ *Botildæ*. Eodem die, scilicet in Vigilia natiuitatis sanctæ *Mariæ*, postquam rex Franciæ adulteram suam dimiserat, & *Botildam* sponsam suam receperat, statim relaxata est sententia interdicti ecclesiarum de regno Franciæ, & pulsatis campanis facta est lætitia magna in clero, & populo, quia interdictum illud iam durauerat plusquam per triginta hebdomadas, & corpora defunctorum sepulta erant extra villam per vicos, & plateas. Et paulò pòst præfata mulier, quam rex Franciæ dimiserat, peperit filium, & vocatus est nomine patris sui *Philippus*. Genuerat etiam idem rex Francię de eâdem muliere filiam, quæ quinquẽnis erat illa die, qua ipse illam dimisit: filiam autem illam spopondit rex Franciæ se daturum *Alexandro* filio *Willielmi* regis Scotiæ in vxorem. Eodem anno, 9. Kalendarum Octobris, viz. die Sabbati quatuor temporum proximo ante festum sancti *Michaëlis*, *Willielmus* cognomento *Maluaisin* Glascuensis ecclesiæ electus, ordinatus est in sacerdotem apud Lugdunum ab eiusdem ciuitatis Archiepiscopo; & in crastino ibidem, scz. die Dominico, 8. Kal. Octobris, consecratus est in episcopum Glascuensem ab eodem Archiepiscopo per mandatum domini *Innocentij* papæ tertij. Eodem anno mense Octobris post completa negotia sua in Normannia, & cæteris terris suis transmarinis, *Iohannes* rex Angliæ transfretauit de Normannia in Angliam, & adduxit secum *Isabel* sponsam suam filiam Comitis de Engolismo, & octauo Idus eiusdem mensis die Dominica, ipse, & *Isabel* vxor eius coronati sunt Lundonijs apud Westmonasterium ab *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo. Interim ex præcepto eiusdem regis, *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus, frater suus, dissaisiatus est de omnibus manerijs, & bonis Archiepiscopatus sui. *Iacobus* verò de Poterne, tunc temporis vicecomes Eboraci, maneria eiusdem Archiepiscopi violenter ingressus, bona sua dissipauit. Vnde prædictus Archiepiscopus excommunicauit vicecomitem illum, & omnes huius violentiæ authores, & consiliarios accensis candelis, & pulsatis campanis. Excommunicauit etiam omnes, qui *Iohannem* regem fratrem suum aduersus eum in iram, & indignationẽ commouerunt vel commouerent sine eius delicto. Excommunicauit etiam Burgenses de Beuerlaco, & villam ipsam à celebratione diuini officij, & à sonitu campanarum suspendit, pro eo quòd prædicti Burgenses Parcum suum fregerunt, & cætera bona sua, quæ *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus prædecessor suus, & ipse aliquo tempore pacificè possederunt, turbauerant, diminuerant. Procedente autem tempore, *Iohannes* rex Angliæ, bonorum virorum fretus consilio, restituit prænominato Archiepiscopo Archiepiscopatum suum, & statuit ei diem veniendi in curia sua ad monstrandum, quare non transfretauit cum illo ad faciendam pacem cum rege Fran-

ciæ,

ciæ, quando summonitus erat; & quare non permiserat seruientes suos capere denarios carucarum de terra sua sicut in alijs partibus regni factum est; & quare verberauerat seruientem vicecomitis Eboraci: & ad reddendum regi tria millia marcarum argenti, quæ ipse debuit *Richardo* regi Angliæ fratri suo. *Iohannes* verò rex Angliæ statim post coronationem suam misit *Philippum* Dunelmensem episcopum, & *Rogerum Bigot* Comitem de Norfolc, & *Henricũ* de Boũ Comitẽ Herefordiæ, nepotem *Willielmi* regis Scotiæ, & *David* Comitem de Huntendun, fratrem eiusdem regis Scotiæ, & *Rogerum* de Lasci constabularium Cestriæ, & *Willielmum* de Vesci, & *Robertum* de Ros generos eiusdem regis Scotiæ, & *Robertum* filium *Rogeri* vicecomitem de Northumbria ad *Willielmum* regem Scottorum cum literis regijs patentibus de saluo conductu ad conducendum ipsum regem Scottorum ad regem Angliæ; & statuit illi diem veniendi ad eum apud Lincolniam in crastino sancti *Eadmundi*. Interim *Hugo* Lincolniensis Episcopus, rediens in Angliam de transmarinis partibus, infirmabatur Lundonijs quartanis Febribus detentus. Venit ergo visitare eum *Iohannes* rex Angliæ, & confirmauit testamentum illius, & promisit in Domino, quòd de cætero rationabilia prælatorum ecclesiæ testamenta rata haberet tempore suo. Deinde mense Nouembris, 16. Kalend. Decembris, feria quinta, obijt *Hugo* Lincolniensis episcopus Lundonijs. Eodem mense Nouembris 11. Kal. Decembris, feria tertia, *Iohannes* rex Angliæ, & *Willielmus* rex Scotiæ conuenerunt apud Lincolniam, & in crastino, viz. 10. Kal. Decembris, feria quarta, *Iohannes* rex Angliæ intrepidus, & contra consilium multorum, intrauit ecclesiam cathedralem Lincolniensem, & obtulit super altare S. *Iohannis Baptistæ*, quod est in nouo opere, calicem aureum. Deinde eodem die ipse, & *Willielmus* rex Scottorum conuenerunt ad colloquium extra ciuitatem Lincolniæ super montem arduum; & ibi in conspectu omnis populi *Willielmus* rex Scottorum deuenit homo *Iohannis* regis Anglię de iure suo, & iurauit ei fidelitatem super crucem *Huberti* Cantuariensis Archiepiscopi de vita, & membris, & terreno honore suo contra omnes homines, & de pace seruanda sibi, & regno suo, saluo iure suo; testibus his, *Huberto* Cantuariensi, *Iohanne* Dublinensi, *Bernardo* Raguensi Archiepiscopis: & *Philippo* Dunelmensi, *Willielmo* Lundoniensi, *Gilberto* Rofensi, *Eustacio* Eliensi, *Sauarico* Bathoniensi, *Herberto* Salesbiriensi, & *Godefrido* Wintoniensi, & *Aegidio* Herefordensi, & *Iohanne* Norwicensi, & *Rogero* de S. *Andrea* in Scotia, & *Henrico* de Landaf, & *Rogero* de Pangor episcopis: & *Galfrido* filio *Petri* iustitiario Angliæ Comite de Essex, & *Rogero Bigot* Comite de Norfolc, & *Hamelino* Comite de Warrenna, & *Baldwino* de Betun Comite de Albemarlia, & *Willielmo* Comite de Salesbiri, & *Henrico* de Boum Comite de Hereford, &   Comite de Clara, &   Comite de Ferreris, & *David* fratre *Willielmi* regis Scottorum Comite de Huntendun, & *Rollando* filio *Huctredi* filij *Fergus* principe Galicaiorum, & *Patricio* Comite de Lonais, & *Griffino* filio *Resi* rege de Suthwales, & alijs multis de regno Scotiæ: & coram Baronibus Angliæ & Normanniæ, viz. *Rogero* constabulario Cestriæ, & *Eustachio* de Vesci, & *Roberto* de Ros, & *Willielmo* de Stuteuilla, & *Radulfo Camberlano* de Tankaruille, & **Warino* filio *Geroldi*, & *Stephano* de Turneham, & *Roberto* fratre eius, & *Gilleberto Basset*, & *Thoma* & *Alano* fratribus eius, & *Rogero* de Huntingfield, & *Saiero* de Quinci, & *Willielmo* de Hastinghes, & **Lolano* de Newill, & *Simone* de Chãci, & *Girardo* de Camuilla, & alijs multis de Baronibus Angliæ, & Normanniæ. Facto itaque homagio suo, *Willielmus* rex Scotiæ petijt à *Iohanne* rege Angliæ domino suo totam Northumbriam, & Cumbriam, & Westmerland, sicut ius & hæreditatem suam, & cùm diu super hoc esset tractatum, nec inter eos posset conuenire, rex Angliæ petijt a rege Scotiæ inducias deliberandi vsque ad Pentecostem proximò venturam. Quo concesso, *Willielmus* rex Scotiæ in crastino summo manè, viz. 9. Kal. Decembris, feria quinta, reuersus est in regionem suam sub prædictorum conductu, qui eum ad regem Angliæ conduxerant.

al. Garino

al. Iolano

E*odem die, scz. 9. Kal. Decembris, corpus* Hugonis *Lincolniensis episcopi delatum est Lincolniam ibidem intumulandum. Cui occurrentes* Iohannes *rex Angliæ, & supradicti tres Archiepiscopi, & præfati tredecim Episcopi, & Comites & Barones prænominati, receperunt corpus illud; & rex ipse vna cum Comitibus, & Baronibus portauit in collo suo corpus illud. Deinde Comites, & Barones portauerunt illud in humeris suis vsque in atrium matricis ecclesiæ,*

gaudentes

gaudentes obsequium se præstare Deo, & beato præsuli illi. Ad ostium verò ecclesiæ receperunt corpus illud præfati Archiepiscopi, & Episcopi, & sic in humeris prælatorum delatum est vsque in chorum, & ibi pernoctatum est. Cùmque circa eum agerentur exequiæ, defunctorum, quædam mulier, quæ per septem annos ex vno oculo cæca fuerat, recepit visum. Et ibidem quidam bursarum incisor scidit bursam cuiusdam mulieris, & statim factæ sunt ambæ manus eius contractæ, & ipse stans immobilis clamabat, dicens.

Pœnitet, ô, si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.
Qui cùm me pœna dignum grauiore fuisse
Confiteor, possum vix grauiora pati.
Et quamuis meritis pœna hæc sit debita nostris;
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Spes facit, vt viuat fossor quoque compede vinctus,
Liberáq; à ferro crura futura putet.
Spes facit, vt, videat cùm terras vndiq; nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aquis.
Sæpe aliquem solers medicorum cura reliquit:
Nec spes huic, vena deficiente, cadit.
Carcere dicuntur clausi spectare salutem;
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
En spes, quàm multos laqueo sua colla ligantes
Non est proposita passa perire nece!
Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.

Et ad se conuersus, ait,

Lingua sile, non est vltrà narrabile quicquam.

Et conuersus ad clerum, dicit, Miseremini mei, miseremini saltem vos, amici Dei, & orate pro me ad Dominum, vt ipse pro sua ineffabili misericordia misereatur mei. Ego enim abrenuncio Sathanæ, & operibus eius. Et statim facta oratione pro ipso ad Dominum soluta sunt vincula Sathanæ, quibus constrictæ erant manus eius, & sanus factus est homo ab illa hora, laudans, & glorificans Deum.

Talia cœlestes fieri præconia gaudent,
Vt sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe leuant pœnas, ereptáque lumina reddunt,
Cùm benè peccati pœnituisse vident.

Octauo Kalendarum Decembris, feria sexta, corpus prædicti Hugonis *Lincolniensis episcopi post Missarum solemnia delatum est in ecclesia noua, quam ipse in honore beatæ Dei genetricis sempérque virginis* Mariæ *fundauerat, tumulatumq; est à præfatis Archiepiscopis, & Episcopis iuxta altare sancti* Iohannis Baptistæ. *O quantus luctus omnium, O quanta lamenta, præcipuè clericorum! Erat námque in sermone verax, in iudicio iustus, in consilio prouidus, in bonitate conspicuus, in vniuersa morum honestate præclarus. Eiusque vita cunctas illustrabat ecclesias.*

Vltima semper
Expectanda dies homini est; dicique beatus
Ante obitum nemo supremáq; funera debet.

Non est enim gloriosum viuere, sed benè viuere gloriosum est. Prætereà dum *Iohannes* rex Angliæ moram faceret apud Lincolniam, accesserunt ad eum duodecim Abbates de ordine Cisterciensi, & ad pedes eius prouoluti, misericordiam petierũt, dicentes, quòd forestarij eius aueria sua, quibus ipsi, & pauperes *Christi* sustentati fuerant, à pasturis, & forestis regijs exterminauerunt. Quibus rex respondit, Surgite. Et surrexerunt omnes viri illi; & rex ipse, diuina inspirante gratia, cecidit pronus in terrã ante pedes illorum veniam postulans, & ait illis, Pacem meam do vobis, & concedo, vt aueria vestra pascatis per pasturas, & forestas meas, sicut dignoscitur vobis concessum fuisse à prædecessoribus meis regibus Angliæ: & insuper quærite locum in regno meo aptum ad abbatiam de ordine vestro faciendam; & ego eam faciam pro salute animæ meæ, & parentum

rentum meorum,& pro stabilitate regni,& ego ibi,Deo volente,sepultus ero. Eodem anno mense Decẽbris, *Rollandus*, princeps Galweiæ, obijt in Anglia apud **Northamptun**, decimo quarto Kalendas Ianuarij,feria tertia,& ibidem sepultus est apud Abbatiam sancti *Andreæ*. Eodem anno *Dunecan* filius *Gilberti* filij *Fergus* rapuit *Auelinan* filiam *Alani*, filij *Walteri*, domini de *Rainfriu*, antequam *Willielmus* rex Scotiæ rediret de Anglia in terram suam. Vnde idem rex plurimùm iratus cepit de *Alano* filio *Walteri* viginti quatuor plegios de pace sibi,& terræ suæ seruanda, & de iure faciendo super calumnia illa.

E*odem anno mense Septembris,* Hugo *Lincolniensis episcopus infra quindecim dies post obitum suum apparuit in somnis magistro* Rogero *de Rolestun decano Lincolniensis ecclesiæ, dicens: Concessit mihi Dominus noster* Iesus Christus *sua gratia, quod vnus ex vobis fratribus meis in proximo veniet ad me cum Domino regnaturus. Estote ergo parati, et vigilate, quia nescitis diem, neque horam, quando Dominus venturus est; & his dictis abijt. Mane autem facto, prædictus decanus narrauit visionem istam in capitulo suo corã fratribus; & erat illis omnibus mens vna desiderans desiderio magno à mole carnis resolui, & esse cũ* Christo. *Sed hæc visio in vno solo fratre illorũ, viz.* Roberto *de capella tunc impleta est. Ipse enim statim incepit ægrotare, & infra triduum emittens spiritum, perrexit ad Dominum. Corpus autem eius à collo vsque ad poplites inuentum erat in cilicio consutum, quo ipse vtebatur à multo tempore sub veste candida. Eodem mense Decembris, paulò ante natale Domini in prouincia Eboracensi apparuerunt de nocte in cælo quinque lunæ circa primam vigiliam noctis: prima apparuit in Aquilone, secunda in Meridie, tertia in Occidente, quarta in Oriente, quinta luna apparuit in medio illarum quatuor lunarum, & habebat secum multas stellas, & illa cum stellis suis circuibat quinquies, vel sexies præfatas quatuor lunas. Hæc autem apparitio apparuit multis videntibus, & admirantibus, quasi per spatium vnius horæ, & posteà euanuit ab oculis intuentium.*

Eodem anno in medio quadragesimæ, mense Martio *Philippus* rex Franciæ,& *Botilda* regina vxor eius conuenerunt cum partibus suis apud Sessuns coram *Octouiano* Ostiensi episcopo à domino papa *Innocentio* iudice delegato. Ex parte autem prædictæ reginæ interfuerunt ibi episcopi,& alij honesti viri,& discreti, missi à *Cnut* rege Dacorum fratre prædictæ reginæ; & ante ingressum litis petierunt à rege Franciæ securitatem liberè respondendi,& allegandi,& à terra sua recedendi. Et his concessis, rex Frãciæ constanter petebat diuortium fieri inter ipsum, & *Botildam* sponsam suam, dicendo, quòd ita affines erant in consanguinitatis linea, quòd eam de iure non deberet cognoscere. Ad hoc responderũt nuncij regis Dacorum, Nos cognouimus, audiuimus,& vidimus, quòd cùm venerabiles viri nuncij vestri, quos excellentia vestra misit ad dominum nostrum *Cnut* regem Dacorum, pro matrimonio contrahendo inter vos, & *Botildam* sororem suam, essent in præsentia illius,& proponerent, quòd desiderio desiderastis ducere vobis in vxorem *Botildam* regiæ stirpis egregiam puellam, sororem suam,& eam constanter petissent vobis transmitti; dominus noster *Cnut* rex Dacorum, hostium suorum magnificus triumphator, cui nemo impunè resistit, communicato magnatum regni sui consilio, dignum iudicauit petitionem vestram exaudiri. Iurauerunt ergo prædicti nuncij vestri in animam vestram, iurauerúntq; in animas suas, quòd vos præfatam *Botildam* statim ex quo ipsa fines regni vestri intraret, eam vobis desponsari, & in reginam coronari faceretis, & eam sicut reginam, & sponsam vestram honorificè tractaretis, quamdiu vos duo vixeritis. Et super hoc misistis domino nostro regi Dacorum chartam vestram, quam hic præ manibus habemus: habemus etiam chartas magnatum vestrorum, qui hoc idem iurauerunt. Et quia vos secus, quàm magnates vestri iurauerunt, præfatam *Botildam* reginam sponsam vestram tractastis: nos appellamus eos de periurio, & fide læsa coram domino papa: appellamus etiam ad dominum papam à iudice isto domino *Octouiano* Ostiensi episcopo, qui nobis suspectus est, vtpote qui consanguineus vester est, vt dicit, & causam vestram nimio fauore prosequitur. Similiter & ipsa *Botilda* regina appellauit pro se ipsa à iudice illo ad dominum papam. *Octouianus* igitur Ostiensis episcopus, Apostolicę sedis legatus, audiens, quòd appellatum esset ab eo ad summum pontificem, dixit ad nuncios regis Dacorum, Expectate donec collega meus, quem associauit mihi dominus papa, veniat, qui in proximo venturus est, & quod ab eo iudicatum fuerit, recipite.

cipite. Illi autem abierunt, dicentes, Appellauimus. Poſt triduum venit ille alius legatus, de cuius ſanctitate, & iuſtitia dominus papa plenam habebat fiduciam; & ſedens pro tribunali, nullam inuenit cauſam, quare diuortium fieret inter *Philippum* regẽ Franciæ, & *Botildam* reginam ſponſam ſuam; & cùm ille ſuper hoc vellet dare diffinitiuã ſententiam contra regem Franciæ, rex Franciæ inde præmunitus, ante ſententiæ pronũciationem abijt, & duxit ſecum *Botildam* reginam vxorem ſuam, & poſuit eam in arctiori cuſtodia. Eodem anno facta eſt hæc pax & finalis concordia inter *Philippum* regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ.

¶*Finalis concordia inter* Philippũ *regẽ Franciæ, &* Iohannẽ *regem Angliæ.*

PHilippus Dei gratia rex Francorum vniuerſis, ad quos præſens ſcriptum peruenerit, Salutem. Noueritis, quòd hæc eſt forma pacis facta inter nos, & dilectum noſtrum, & fidelem *Iohannem* Dei gratia regem Angliæ. Scilicet, quòd ipſe tenebit nobis, & hęredibus noſtris pacem, quam *Richardus* rex frater eius fecit nobiſcum inter Heroldum, & Carotom; exceptis his, quæ per præſentem chartã excipiuntur, vel mutantur propter exceptiones, quas idem rex *Richardus* nobis fecerat de pace illa. Scilicet quòd idem rex *Iohannes* donauit nobis, & hæredibus noſtris, ſicut rectus hæres *Richardi* fratris ſui, ciuitatem Ebroicarum & Ebrociniũ cum omnibus feudis, & dominijs: ſicut ſubſcriptæ metæ determinant. Metæ autem poſitæ ſunt inter Ebroicas, & Nouumburcum; & totum id, quod erit inter has metas ex parte Franciæ, erit noſtrum; id quod erit verſus Nouumburcum, erit regis Angliæ. Et quantũ terræ habuimus verſus Nouumburcum, tantum terræ habebimus verſus Conchias, & verſus Akemu ad eandem menſuram, ex parte, vbi abbatia de Noa ſita eſt, ſicut aqua Iconiæ currit. Gurtebo, vbicunq; ſit, nobis dedit. Tylers cum pertinentijs ſuis, & Danuilla remanet regi Angliæ. Itẽ tantum, quod dominus de Bruroles habebit (id quod habere debet) in dominatu de Tylers, & dominus de Tylers habeat (id, quod habere debet) in dominatu de Bruroles. Conceſſit etiã nobis de epiſcopatu Ebroicenſi id, quod eſt infra has metas. Vnde epiſcopus Ebroicenſis nobis reſpondebit, & hæredibus noſtris. Idem autem epiſcopus reſpondebit regi Angliæ, & hæredibus ſuis de hoc, quod erit extra has metas. Et ſciendum, quòd neque nos, neq; rex Angliæ poterimus firmare inter has metas conſtitutas inter Nouumburgum, & Ebroicum, neq; apud Gurtebo, neq; nos ex parte noſtra, neque rex Angliæ ex parte ſua, niſi vbi firmatum eſt infra metas prædictas. Præterea Forteliciæ de portis, & de landis in continenti diruentur, neque ibi aliæ forteliciæ poterunt reædificari. Hæc autem omnia, quæ Comes Ebroicenſis tenebat inter has metas, fecit nobis rex Angliæ aquietari à recto hærede Ebroicarum. De Hulcaſmo Normanniæ ſic erit: prædicto regi Angliæ & hæredibus ſuis remanebunt feoda & dominium, ſicut Archiepiſc. Rothomagi inde tenens erat die, qua fecit excambiũ de Andeliaco; totũ Hulcaſmi reſiduũ nobis remanet. Nos quoq; nõ poſſumus firmare vltra Gamagiũ ex parte noſtra Normanniæ, nec vltra fines Foreſtę Vernonis, ſed infra; neq; rex Angliæ vltra Foreſtã Andeliaci, ſed infra. Dedit autẽ rex Angliæ in maritagiũ *Lodouico* filio noſtro cũ filia regis Caſtellæ ſua nepte, Feodũ Eroldinum, & Feodũ Carſarri, & Feodũ Butureſij, ſicut *Andreas* de Calumaco ea tenebat de rege Angliæ. Et de omnibus his erimus ſaiſiti, vſq; dum maritagiũ ſit conſummatũ. Et quicquid cõtingat de maritagio, poſtquã factum fuerit, nos prædicta Feoda tenebimus tota vita noſtra. Et poſt vitã noſtrã reuertẽtur prædicta Feoda ad prædictũ regẽ Angliæ, & hæredes ſuos, ſi prędictus *Lodowicus* filius noſter hæredẽ nõ habuerit de nepte regis Angliæ. Si verò contigerit ipſum regem Angliæ mori abſq; hærede de vxore ſibi deſponſata, cum prædictis feodis dabit rex Angliæ *Lodowico* filio noſtro cum prædicta nepte ſua in maritagium Feudum *Hugonis* de Gurnaio citra mare Anglię, & Feodum comitis *Patricij*, ſicut ea tenent de rege Angliæ citra matre Angliæ. Præterea idem rex Angliæ dedit nobis 30000. marcarũ argenti ad pondus & legẽ, in qua facta fuerunt, ſcz. 13. ſolid. & 4. denarios pro marca, propter Recatũ noſtrum, & propter Feudum Brittanniæ, quod nos regi Angliæ dimiſim9. Rex verò *Iohãnes* recepit *Arthurũ* in homine, ita quòd *Arthurus* tenebit Brittanniã de prædicto rege Angliæ. Idẽ verò rex Angliæ, ſicut rectus hæres fratris ſui *Rich.* regis, tenebit de nobis omnia feoda, ſicut pater ei9, & *Rich.* rex frater eius tenuerint, & ſicut feoda debẽt, exceptis ſupradictis, quæ nobis remanẽt, ſicut prædictum eſt.

De Comite Engoliſmi & vicecomite Lemonicenſi ſic erit, quòd rex *Iohannes* recipiet eos in homines,ita quòd iura eorum eis dimittet. De Comite Flandriæ, & Comite Boloniæ ſic erit; quòd Comes Flandriæ tenebit id,quod tenet de terra noſtra, & nos ea,quæ tenemus de Comite Boloniæ,ſcz.dominia,& feoda, & ea, quæ Comes Pontini tenet; inde feodum,& dominium remanent nobis,& Comiti Pontini; propter hoc, quod Comes Flandriæ tenet de noſtro,ideo faciet nobis homagium. Et ſi ipſe Comes Flandrię,aut aliquis hominũ meorum,qui meliùs ſint,aut eſſe debent homines noſtri, quàm regis Angliæ,nobis malũ facere,aut nocere vellent; rex Angliæ nõ poterit contra nos adiuuare,& manutenere eos,neq; nos ſimiliter ſuos,qui ſint,aut meliùs eſſe debent homines ſui,quàm mei; ſalua forma huius pacis prædictæ. In conuentionibus iſtis habet rex Angliæ conuentionem,quòd ipſe *Othoni* nullum faciet auxilium, neque per pecuniam,neque per gentes,neque per milites,nec per alium,niſi per conſiliũ noſtrũ. De *Arthuro* ſic erit,quòd rex Angliæ non minuet eum de Feodo,vel de dominio Brittanniæ citra mare Angliæ,niſi per rectum iudicium curiæ ſuæ. Rex verò Angliæ dedit nobis ſecuritates de hominibus ſuis ſubſcriptis, *Baldwino* Comite Albemarliæ, *Willielmo* Comite de Penbroc,*Hugone* de Gurnaco, *Willielmo* de Humut cõſtabulario Normanniæ,*Roberto* de Harucurt,*Iohanne* de Pratellis,*Willielmo* de Kau,*Garino* de Capuin,qui iurauerunt hoc modo,quòd ipſi cum omnibus ſuis Feodis citra mare ad nos venirent,ſi rex Anglię non teneret pacẽ,& conuentionẽ ſicut diuiſa eſt.Nos quoq; dedimus ſecuritates de hominibus noſtris ſubſcriptis; Comite *Roberto* Drocorũ,Comite *Galfrido* Perticij,*Willielmo Garlad*,*Bartholomæo* de Royia,*Geruaſio* de Caſtello, *Waltero* Camerario patre; *Vrſone* filio eius;*Philippo* de Leuns;*Waltero* Camerario iuniore:qui ſimiliter iurauerũt,quòd cum omnibꝰ ſuis ad regẽ venirent, ſi nos ei hanc pacem nõ tenuerimus,ſicut eſt diuiſa.Nos autẽ,& prædicti hoſtagij bona fide, & ſine malo ingenio hæc firmiter,& fideliter obſeruanda iurauimus.Quæ vt pepetuũ robur obtineant,præſentem chartã authoritate ſigilli noſtri corroborauimus; Actũ apud G. anno ab incarnatione Domini,1200. menſe Maij. Et conſimilem chartam huic habet rex Franciæ, conuerſis tamen nominibus.

Conſuetudines ſcaccarij ſuper debitis domini *regis inquirendis.*

STatutum eſt in Anglia,& per præceptũ regis *Iohannis* confirmatũ,quòd nullus vicecomes recipiet aliquẽ ad præſentationẽ Baronis in Seneſcallũ,qui nõ poſſit reſpondere de miſericordia pertinente ad tranſgreſſionẽ fidei,ſi fortè in eam inciderit.Quod autẽ Seneſcallus ad præſentationẽ Baronis affidauerit, quòd pacem faciet vicecomiti de debitis domini ſui ad Scaccariũ,intelligendũ eſt,quòd ſuper cõputum vicecomitis de debito pacem faciet: quod ſi nõ fecerit,mittatur in priſonã ſtatutam ſecundum legẽ ſcaccarij,& debitũ regis capiatur de catallis domini ſui ſecundũ legẽ ſcaccarij.Quòd ſi fidem præſtitam nõ ſeruauerit,ita quòd ad computum vicecomitis nõ venerit, vel ſi venerit,& ſine licentia receſſerit,corpus eius capiatur,& in priſonã ponatur ſtatutã regis,nec deliberetur niſi per ſpeciale mandatũ domini regis. Item mittatur ad terrã domini,cuius Seneſcallus defecerit, & de catallis ſuis ſoluatur pecunia, quæ debetur ſecundũ legem ſcaccarij: & ſi pecunia illa debeatur pro fine terrę,& catalla non inueniantur,vnde pecunia illa ſoluatur; ipſa terra pro qua finis facta fuit,capiatur in manu domini regis,& teneatur,donec pecunia illa ſoluatur ſecundum legem ſcaccarij.In pœna læſionis fidei ſeneſcallus,qui fidẽ tranſgreſſus fuerit,nunquam de hoc,vel de alio debito per fidem ſuã credatur,vel recipiatur: nec dominus credatur,vel recipiatur in hoc debito,niſi de gratia,& voluntate regis ſecundum legem,& cõſuetudinem ſcaccarij. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ vendidit pro quinq; millibus marcarum *Willielmo* de Brauſa totam terrã *Philippi* de Wirceſtre, & totam terrã *Theobaldi Walteri* in Hibernia.*Philippus* autẽ vix euadens manus regis redijt in Hiberniã,tranſitũ faciens per terrã regis Scottorũ,& recuperauit partẽ terræ ſuæ per guerram.Et *Theobaldus Walteri*,auxilio *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſc.fratris ſui, dedit *Willielmo* de Brauſa quingentas marcas pro terra ſua rehabenda, & homo ſuus deuenit.

De *Secundo* Philoſopho & eius *pertinaci ſilentio.*

T*Emporibus* Adriani *floruit* Secūdus *philoſophus, qui philoſophatus eſt omni tempore ſilentium ſeruans, & Pithagoricam vitam ducens. Hic enim adhuc paruulus ad diſcendum miſſus, audiuit in Scotis verbum huiuſmodi, quòd omnis mulier fornicatrix eſſet, & impudica. Tandem in philoſophia perfectus, remeauit in patriam ſuam communem gerens peregrinationis conſuetudinem, baculum & peram circumferens, coma capitis, & barba prolixa. Hoſpitatus eſt in domo propria, nemine domeſticorum eum cognoſcente, neque propria matre; voléſque probare de mulieribus, ſi verum eſſet, quod audiuerat, vocauit vnam ex ancillis, promittens ei decem aureos, ſi perſuaderet matri; at illa conſentiens ancillæ, veſpere fecit eum ad ſe introduci. Cúmque illa æſtimaret, ſe cum illo carnaliter debere commiſceri, ille velut propriam matrem amplectens, inter vbera illius dormiuit vſque ad mane. Mane autem, cùm vellet egredi, & diſcedere, illa apprehendens eum, ait, Vt me tentares, hæc feciſti. Qui dixit, Nequaquam, domina mater; neque enim dignum eſt, me illud vas maculare, vnde exiui. Illa autem ſciſcitante quis eſſet, reſpondit, Ego ſum* Secundus *filius tuus. Illa recogitans in ſemetipſa, & non ferens confuſionem, exanimata eſt.* Secundus *verò ſciens, quòd per loquelam ſuam mors matri contigiſſet, hanc à ſe in poſterum exegit pœnam, ne ampliùs loqueretur; & ſic vſque ad mortem taciturnitatem conſeruauit. Circa verò idem tempus* Adrianus *imperator veniens Athenas, audiuit de illo, eúmq; ad ſe venire faciens, priùs eum ſalutauit, ille autem tacuit. Tunc* Adrianus *ait, Loquere philoſophe, vt à te aliquid addiſcamus. Illo autem in propoſito ſilentij perſeuerante,* Tyrpon *vocans quendam ſpiculatorem, ait, Hunc nolentem loqui imperatori viuere nolimus. Abduc eum, & torque.* Adrianus *denique ſpiculatorem latenter euocans, ait, Loquere ei in via, & perſuade ei, vt loquatur; & ſiquid perſuaſus reſpondeat, decolla eum; ſi verò non reſponderit, reduc eum ad me. Ducebatur autē* Secundus *à ſpiculatore ad locum tormentorū. Qui dixit, O* Secunde, *quare tacens morieris? loquere, & viues. Sed ille vitam ſuam parui pendens, mortem tacitus expectabat. Spiculator itaq; ducens eum ad locū deſtinatum, ait illi, Extende ceruicem, & ſuſcipe in eam gladiū. Ille extendens ceruicem, ſilentio vitā poſtpoſuit. Apprehendens igitur eum, venit ad* Adrianū, *dicens,* Secundum *vſque ad mortem tacuiſſe. Tunc* Adrianus *admirans philoſophi contumaciā, dixit ei, Quia lex iſta ſilētij, quā tibi ipſe propoſuiſti, nullo modo ſolui poteſt, ſumens tabulam iſtam, ſcribe, & ſaltem manu tua loquere. Accipiens* Secundus *tabulā ſcripſit in hunc modū: Ego quidē, O* Adriane, *nihil te timeo, quia princeps huius temporis videris exiſtere; me quidem audire potes, ſed vocis meæ proferendæ nulla tibi poteſtas eſt.* Adrianus *itaq; legens, ait: Bene excuſatus es. Sed adhuc quadā tibi problemata propono, vt ad hæc mihi reſpondeas: quorū primum eſt, Quid eſt mundus? Ille reſcripſit, Mundus eſt inceſſabilis circuitus, ſpectabilis ſupellex, multiformis formatio, æternus tenor, circuitus ſine errore. Quid eſt Oceanus? Mundi amplexus, terminus coronatus, hoſpitiū fluuiorū, fons imbrium. Quid eſt Deus? Immortalis mens, incontemptibilis celſitudo, forma multiformis, incogitabilis inquiſitio, inſopitus oculus, omnia continēs, lux, bonū. Quid eſt Sol? Cæli oculus, caloris circuitus, ſplendor ſine occaſu, diei ornatus, horarū diſtributor. Quid eſt Luna? Cæli purpura, ſolis æmula, malefactorū inimica, ſolamen iter agentiū, directio nauigantiū, ſignum ſolemnitatū, larga roris, præſagiū tempeſtatū. Quid eſt terra? Baſis cæli, meditulliū mūdi, fructuū cuſtos et mater, operculū inferni, mater naſcentiū, deuoratrix omniū, cellarium vitæ. Quid eſt homo? Mens incarnata, phantaſma tēporis, ſpeculator vitæ, mancipiū mortis, tranſiens viator, loci hoſpes, anima laborioſa, praui temporis habitaculū. Quid eſt pulchritudo? Flos marcidus, carnalis fœlicitas, humana concupiſcētia. Quid eſt mulier? Hominis cōfuſio, inſaturabilis beſtia, continua ſolicitudo, indeſinēs pugna, viri incōtinentis naufragiū, humanum mancipiū. Quid eſt amicus? Deſiderabile nomē, homo vix apparēs, infœlicitatis refugiū, indeſinens fœlicitas. Quid diuitiæ? Auri pondus, curarum miniſter, delectatio iniucunda, inſatiabilis inuidia, deſiderium inexplebile, os excelſum, inuiſa concupiſcentia. Quid eſt paupertas? Odibile bonum, ſanitatis mater, curarum remotio, ſapientiæ reparatrix, negotium ſine damno, poſſeſsio abſque calumnia, ſine ſollicitudine fœlicitas. Quid ſenectus? Optatum malum, mors viuentium, incolumis languor, ſpirans mors. Quid ſomnus? Mortis imago, laborum quies, infirmantium votum, miſerorum deſiderium. Quid eſt vita? Beatorum lætitia, miſerorum mæſtitia, expectatio mortis. Quid eſt mors? Æternus ſomnus,*

diuitum pauor, pauperum desiderium, ineuitabilis euentus, latro hominis, fuga vitæ, resolutio omnium. Quid est verbum? Proditor animi. Quid est corpus? Domicilium animæ. Quid est barba? Sexus discretio. Quid est cerebrum? Custos memoriæ. Quid frons? Imago animi. Quid oculi? Duces corporis, vasa luminis, indices animi. Quid est cor? Receptaculum vitæ. Quid iecur? Custodia caloris. Quid fel? Suscitatio iracundiæ. Quid splen? Risus & lætitiæ capax. Quid est stomachus? Ciborum coquus. Quid ossa? Robur corporis. Quid pedes? Mobile fundamentum. Quid est ventus? Aeris perturbatio, mobilitas aquarum, siccitas terræ. Quid sunt flumina? Cursus indeficiens, refectio solis, irrigatio terræ. Quid est amicitia? Aequalitas animorum. Quid fides? Ignotæ rei mirandæ certitudo. Quid est, quod hominem lassum finire non sinit? Lucrum.

ANno gratiæ millesimo ducentesimo primo, qui erat annus tertius regni *Iohannis* regis Angliæ, fuit idem rex die natalis Domini, quæ feria secunda euenit, in Anglia apud **Geldford**. Eodem die *Willielmus* rex Scottorum fuit in terra sua apud Lanarch. Eodem die *Otho* rex Alemannorum nepos *Iohannis* regis Anglorum fuit apud Maguntum coronatus. Post natale Domini, quinto Idus Ianuarij auditus est terræmotus magnus in Anglia apud Eboracum, & in finibus eius. Post natale Domini *Iohannes* rex Angliæ venit Lincolniam, & non potuit conuenire inter illum, & canonicos Lincolniensis ecclesiæ de electione episcopi. Voluit enim rex pro sua voluntate eligere, & Canonici volebant liberam habere electionem, quam rex eis concedere noluit. Eodem anno mense Ianuarij die conuersionis sancti *Pauli* feria quinta, *Iohannes* rex Angliæ transiuit fluuium Humbri, & venit ad **Cottingham**, & hospitatus est cum *Willielmo* de Stuteuilla; & in crastino venit ipse Beuerlacum, & pretio conductus hospitatus est cum *Iohanne Crasso*, à *Galfrido* Eboracensis ecclesiæ Archiepiscopo excommunicato: & cùm Canonici Beuerlacenses vellent eum cum processione, & sonitu campanarum recipere, noluit recipi, nec permisit eos sonare. Et in recessu suo de Beuerlaco captus est, & incarceratus *Henricus* de Capella seruiens *Galfridi* Eboracensis Archiepiscopi, ea ratione, quòd idem seruiens non permisit regem quicquam habere de vinis Archiepiscopi. Præcepit etiam idem rex, quòd omnes seruientes Archiepiscopi Eboracensis, vbicunque inuenti fuissent, caperentur: & ita factum est. Mense autem Februarij in Purificatione sanctæ *Mariæ Iohannes* rex Angliæ, & *Isabel* regina vxor eius fuerunt apud **Scartheburg**, & inde processit rex, & perrexit vsque ad fines regni sui; & perambulabat terram, & homines regni redemit, id est, ad redemptionem coegit; imponens eis, quòd per eos deuastata erat foresta eius. Cúmque venisset ad **Ertoldesham**, & audisset, quòd apud **Chorestrige** esset thesaurus absconditus, fecit ibi fodere, sed nihil inuentum est præter lapides signatos ære, & ferro, & plumbo. Eodem anno in vigilia Purificationis beatæ *Mariæ Willielmus* Glascuensis episcopus applicuit in Angliam apud **Douere**, rediens de consecratione sua. Eodem anno statim post Purificationem sanctæ *Mariæ*, *Philippus* Dunelmensis episcopus transfretauit inter **Douere**, & **Witsand**, iturus ad sanctum *Iacobum* in peregrinatione. Eodem anno inter Natale Domini, & caput ieiunij, interfectus est in Vltonia *Rotherich*, & *Machdunlef* ad horreum quoddam alborum monachorum, à seruientibus *Iohannis* de Curci ipso *Iohanne* nesciente, vt dicitur; & postquam sciuit, valdè pœnituit; qui pro facto illo interfectores illos relegauit. In medio autem quadragesimæ *Iohannes* rex Angliæ, & *Isabel* regina vxor sua fuerunt apud Eboracum, & *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus pacificauit se regi per pœnam pecuniariam, ita quòd per considerationem quatuor episcoporum, & quatuor baronum ex parte regis, & ex parte Archiepiscopi electorum, emendabuntur excessus vtriusque partis. Ibidem etiam *Willielmus* de Stuteuilla, & *Iacobus* de Poterna, quos Archiepiscopus excommunicauerat, ab eodem absoluti sunt. Interim *Reginaldus Arundel* Eboracensis ecclesiæ præcentor obijt. Quo audito cùm *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus præcentoriã illã vni de suis dare vellet, non permiserunt Decanus, & Capitulum: sed inuito Archiepiscopo, dederunt *Hugoni Murdac* Archidiaconatum de **Cliueland**, quem idem Archiepiscopus pridie dederat magistro *Radulfo* de *Kyme* officiali suo, & cum Archiepiscopus vellet mittere eum in stallum vice præcentoris, dixit

dixit ei Decanus, Nō est vestrum mittere quenquam in stallum, nec hunc mittetis, quia nos authoritate Lateranensis concilij dedimus Archidiaconatum illum. Cúmque Archiepiscopus pro voluntate sua in his procedere nequiuisset, excommunicauit *Hugonem Murdac.* Interim *Honorius* Archidiaconus de **Richmund**, Romam profectus est propter iniurias, quas *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus ei fecerat; qui contra antiquas Archidiaconatus de **Richmund** dignitates, & consuetudines vendicabat sibi institutiones ecclesiarum, & Synodalia. Dicebat enim Archiepiscopus, quòd idem *Honorius* omnia ista ei resignauit, & charta sua confirmauit. Contra quod *Honorius* modis omnibus veniens, conquestus est domino papæ *Innocentio* de iniurijs, quas ei fecerat Eboracensis Archiepiscopus, & literas ab eo in hunc modum impetrauit.

Epistola *Innocentij* papæ ad *Gaufridum Eboracensem Archiepiscopum.*

INNOCENTIUS episcopus seruus seruorum Dei Archiepiscopo Eboraci, salutem, & Apostolicam benedictionem. Si magisteriū recognosceres Apostolicæ sedis, & debitam ei reuerentiam, & obedientiam exhiberes, non præsumeres plenitudini potestatis ipsius, & priuilegio dignitatis in aliquo derogare; cùm ab ea in partem sollicitudinis euocatus, ipsam in tuis necessitatibus, in quas temerè teipsum induxeras, senseris sæpius adiutricem. Non enim excusare te potes, vt debes, quòd illud priuilegium ignorâris, per quod omnibus iniustè grauatis facultas patet ad sedem Apostolicam appellandi: cùm & tu ipse aliquando ad nostram audientiam appellâris, & à tuis grauaminibus non semel, sed sæpius ad nos fuerit appellatum, nec ipsum priuilegium te licuerit ignorare. Verùm vt cessent cætera, ex eo solo ad inuocationem nostri nominis à subditorum tuorum molestationibus debueras abstinere, quòd in multis, & arduis negotijs, & petisti, & obtinuisti fauorem tibi Apostolicum exhiberi. Sed vt rerum monstrat effectus, nec authoritatem nostram attendis, nec factam tibi gratiam recognoscis, nec appellationibus defers, quæ interponuntur ad sedem Apostolicam, aggrauatos. Ecce enim cùm dilectus filius noster magister *Honorius* Richmundi Archidiaconus in plena possessione libertatum Archidiaconatus Richmundi existens, cum clericis suis à te propter manifesta grauamina, & varias iniurias ad sedem Apostolicam appellauerat; tu nihilominus in eum & quosdam clericos suos suspensionis, & aliquas ecclesias Archidiaconatus eiusdem interdicti sententiam promulgasti. Nec hoc contentus excessu, postquam ipse iter arripuit ad sedem Apostolicam veniendi; suspensis quibusdam clericis eius, & ecclesijs interdictis, & excommunicatis quibusdam, de facto tantùm, quia de iure non potuisti, certam à cæteris extorsisti pecuniæ quantitatem; statum eius & clericorum suorum turbans in pluribus, & confundens. Quia verò tantæ præsumptionis excessum incorrectum nec volumus, nec debemus relinquere; tuæ fraternitati per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quòd taliter, quæ prædicta sunt, corrigas per teipsum, quòd aduersum te nos non cogas duriùs commoueri, qui tolerauimus hactenus temeritatem tuam in multis. Alioquin noueris nos venerabili fratri Eliensi episcopo, & dilecto filio Abbati de **Waltham**, per scripta nostra præcipiendo mandasse, vt prædictas excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias taliter a te illatas nullas esse denuncient: & te ad restitutionem eorum, quæ vel à clericis, vel ab ecclesijs Archidiaconatus eiusdem post appellationem ad nos legitimè interpositam, extorsisti, & recompensationem damnorum per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellerent: & quicquid per te, vel tuos in præiudicium eius, vel suorum inuenerint immutatum, in statum pristinum nostra freti authoritate reducant; & sub præmissa te districtione compescant, ne Archidiaconum, vel eius clericos iniustè molestes, aut statum vel libertates eorum audeas perturbare, sciturus pro certo, quòd cùm durum sit tibi contra stimulum calcitrare, nisi abstineas ab huiusmodi, & mandatis nostris reuerenter obedias; manus nostras in te vltrà fortè, quàm timeas curabimus aggrauare, ne tui nobis imputentur excessus. Datum Laterani 3. Nonas Februarij, pontificatus nostri anno.

EOdem anno, viz. ab incarnatione Domini 1201. qui erat annus tertius regni *Iohannis* regis Angliæ, idem rex, & *Iſabel* regina vxor eius fuerunt apud Cantuariam coronati ab *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo in eccleſia cathedrali, die Paſchæ, quæ 9. Kalendas Aprilis euenit, feſto Annunciationis Dominicæ, præſentibus *Iohanne* Dublinenſi Archiepiſcopo, & *Willielmo* Lundonienſi, & *Gilleberto* Roſenſi, & *Euſtacio* Elienſi, & *Iohanne* Norwicenſi epiſcopis. Et ſtatim poſt Paſcha præcepit rex, vt Comites & Barones Angliæ eſſent apud **Porteſmue** ad Pentecoſten parati equis, & armis ad tranſfretandum cum illo. Pictaui enim præualuerunt aduerſus cuſtodes terrarum ſuarum, & caſtella ſua obſederunt, & *Warinus* de Clapium Seneſcallus Normanniæ ex mandato domini ſui *Iohannis* regis *Angliæ* obſederat caſtellũ de Driencurt, quod *Richardus* rex Angliæ dederat *Radulfo* de Yſoudun, Comiti de Auco, fratri *Hugonis* le Brun. Sed audito aduentu regis Angliæ, *Philippus* rex Franciæ ſoluit omnes prædictas obſidiones, antequam rex Angliæ veniret in Normanniam. Interim comites Angliæ conuenerunt ad colloquium inter eos habitum apud **Leiceſtre**, & ex communi conſilio mandauerunt regi, quòd nõ tranſfretarent cum illo, niſi ille reddiderit eis iura ſua. Rex autem malo vſus conſilio petebat ab eis caſtella ſua; & incipiens à *Willielmo* de *Aubenio*, petijt ab eo caſtellum de **Beauuer**; cui idem *Willielmus* ſatiſfaciens tradidit filium ſuum in obſidem, & ita caſtellum ſuum retinuit. Eodem anno *Willielmus* de Stuteuilla conſtitutus eſt à rege vicecomes Eboraci. Eodem anno *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus fuit die Paſchæ in eundo verſus ſanctum *Iacobum* apud ſanctum *Iohannem* de Angeli, vbi eſt caput ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, quod *Herodes* fecit amputari in carcere, & dedit in diſco ſaltatrici filiæ *Herodiadis* vxoris ſuæ. Eodem die *Willielmus* rex Scottorum fuit in Scotia apud Karel. Eodem anno regnantibus *Innocentio* papa tertio in vrbe Romana, & *Saffadino* fratre *Saladini* in ſancta ciuitate Ieruſalem, & *Alexandro* fratricida in ciuitate Conſtantinopolitana, & *Leone* in Armenia, & *Aimerico* de Lezinnan in ciuitatibus Tyri & Sidonis, & Accaron, & in inſula de Cypro, & *Raimundo* principante in ciuitate Antiochena, & *Othone* fratre *Henrici* ducis Saxoniæ in Alemannia electo in Romanorum imperatorem, & *Philippo* in Francia, & *Iohanne* in Anglia, & *Swero* * *Birkebain* in Norweia, & *Cnut* in Dacia, & *Willielmo* in Scotia, & *Gurthered* in inſula de Man, & *Iohanne* de Curci in Vlueſtre; doctores noſtri prędicauerunt ſolutũ eſſe draconem illum antiquũ, qui eſt diabolus & Sathanas: dicentes, Væ, væ, væ habitãtibus in terra, quoniam ſolutus eſt antiquus draco, qui eſt diabolus & Sathanas, iuxta illud beati *Iohannis* Apoſtoli, & Euangeliſtæ, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit, & euangelij fluenta de ipſo ſacro Dominici pectoris fonte potauit, dicentis: *Ego* Iohannes *vidi Angelũ deſcendentem de cœlo habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua; & apprehendit draconem antiquum, qui eſt diabolus, & Satanas, & religauit eum per annos mille, & miſit eum in abyſſum: & clauſit, & ſignauit ſuper eum; vt non ſeducat amplius gentes, donec conſumentur mille anni, & poſt hæc oportet eum ſolui modico tempore.* Aſſerebant itaque doctores noſtri illos mille annos iam eſſe conſumptos, & diabolum ſolutum. Væ terræ & habitantibus in ea, quia ſi diabolus ligatus tot, & tanta intulerit mala mundo, quot & quãta inferet ſolutus? Precemur ergò Deum ſupplices, *Vt in diurnis actibus Nos ſeruet à nocentibus; Linguam refrænans temperet, Ne litis horror inſonet, Viſum fouendo contegat, Ne vanitates hauriat. Sint pura cordis intima, Abſiſtat & vecordia, Carnis terat ſuperbiam Potus, cibíque parcitas. Vt cùm iudex aduenerit Chriſtus in fine ſeculi, Nos ſempiterni gaudij Faciat eſſe compotes.*

al. Brikebain

Eodem anno menſe Maij in vigilia Aſcenſionis Domini, obijt *Walterus* de Gant, primus Abbas canonicorum regularium de ſancta cruce de **Waltham**. Eodem anno in hebdomada Pentecoſtes, cùm Barones Angliæ eſſent congregati apud **Portesmue** ad tranſfretandum cum rege, rex cepit de quibuſdam illorum pecuniam, quam expenderent in ſeruitio ſuo, & permiſit eos domum redire; & præmiſit in Normanniam *Willielmum* Mareſcallum Comitem de Striguil cum centum militibus ſoldarijs, & *Rogerum* de Laſci conſtabularium Ceſtriæ cum alijs centum militibus, ad reprimendum impetum inimicorum ſuorum in finibus Normanniæ. Et rex tradidit *Huberto* de Burgo Camerario ſuo centum milites, & conſtituit eum cuſtodem finium Angliæ & Walliæ. Deinde idem rex perdonauit *Gaufrido* Eboracenſi Archiepiſcopo iram ſuã, & reddidit

didit ei ſeruientes ſuos liberos, & maneria ſua: & confirmauit ei charta ſua libertates eccleſiæ Eboracenſis,& Archiepiſcopatus ſui,ſicut *Rogerus* Eboracenſis Archiepiſcopus eas habuit.Et pro illa confirmatione idem Archiepiſcopus ſpopondit,ſe daturum regi infra vnum annum mille marcas ſterlingorũ; & ſuper hoc poſuit Archiepiſcopus Baroniam ſuam regi in pignore.Deinde rex Angliæ miſit *Gaufridum* Ceſtrenſem epiſcopum,& *Richardum Malebiſſe*, & *Henricum* de Puteaco ad *Willielmum* regem Scottorum,& petijt,vt terminus reſpondendi de petitione, quam fecerat de comitatu Northumbriæ,quem ſtatuerat ei rex Angliæ ad Pentecoſten,prorogaretur vſque ad feſtum ſancti *Michaelis*.Deinde rex Angliæ,& *Iſabel* regina aſcenderunt naues, tranſfretaturi feria ſecunda in hebdomada Pentecoſtes: ſed rex applicuit in inſula Vectæ, & regina vxor eius aliam nauem ingreſſa, proſperis gauiſa ventis, applicuit in Normannia. Et poſt aliquot dies facta mora in Anglia,*Iohannes* rex iterum nauem intrauit apud **Portesmue**,& tranſfretauit in Normanniam: & ſtatim habitum eſt colloquium inter ipſum,& regem Franciæ propè inſulam de Andeli,& benè conuenit inter eos; nemine colloquij illorum conſcio præter illos duos. Et poſt triduum *Iohannes* rex ad preces regis Franciæ venit Pariſios, & in palatio regis Franciæ hoſpitatus eſt, & honorificè procuratus; & rex Franciæ aliâs ſe tranſtulit hoſpitaturus. Et recedens inde rex Angliæ perrexit ad Chinonem: & venit illuc ad eum *Berengera* quondam regina Angliæ, vxor *Richardi* regis,cui *Iohannes* rex Angliæ ſatiſfecit de dote ſua,ſecundum teſtimonium *Philippi* Dunelmenſis epiſcopi,& cæterorum, qui interfuerunt deſponſationi ſuæ. Interim *Innocentius* papa ſuper afflictos pia gerens viſcera in hac forma ſcripſit eccleſiarum prælatis.

Epiſtola *Innocentij* pro auxilio faciendo terræ *Ieroſolymitanæ*.

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,venerabilibus fratribus Archiepiſcopis, & Epiſcopis,per regnum Angliæ conſtitutis, Salutem & Apoſtolicam benedictionẽ. Iuſtus & miſericors Deus noſter, qui quos amat,arguit,& caſtigat,nec obliuiſcitur miſereri,nec continet miſericordiam ſuam in ira: etſi virgæ non parcat,ne odiſſe filios videatur, ſic tamen circa delinquentes iuſti iudicij ſui moderatur examen, quòd non flagellat, vt perdat, ſed quaſi perditos reuocet per flagella; nolens mortem peccatorum,ſed vt conuertantur & viuant: quoniam maius gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente,quam ſuper nonaginta nouem iuſtis,qui non indigent pœnitentia.Cùm enim proni ſint ſenſus hominũ in malum ab adoleſcentia ſua,& humana natura procliuior ad peccandũ;ne,ſi proſperis tantùm extollantur,ſuperbiãt, & ſuperbia eorũ ſemper aſcẽdat aduerſus ipſos,fatigari permittit,vt cùm ex meritis ſuis ſe affligi cognouerint, iuſtitiam iudicantis agnoſcant; & culpam ſuæ pœnitentiæ lachrymis diluentes,ipſi conuertantur ad Dominum, & Dominus conuertatur ad eos: quod in exterminio terræ Orientalis fas eſt omnibus intueri. Sanè cùm homines,mũdo iam ſeneſcente,in virtute ſeneſcerent,& adoleſcentes vitiorum ſemitis, quaſi centũ annorum pueri laſciuirent,omnéſque ferè ſicut oues errantes, in viam ſuam carnis dediti voluptatibus declinarent, voluit Dominus in occupatione Ieroſolymitanæ prouinciæ punire ſic noſtros exceſſus,vt paſſionis ſuæ quodammodo myſterium innouando,& pœnitentiæ ianuam,& ſalutis nobis aditum aperiret. Qui enim peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum pertulit,crucifixus iterum in ligno ad noſtrorum abſolutionem criminum,ſe quaſi permiſit affligi,dum crucem, in qua ſalus noſtra pependit, & quam proprio ſanguine rubricauit,à Sarracenis occupari paſſus eſt, & tam diu detineri,vt videat ſi quis doloribus eius doleret,ſi quis dari ſibi peteret corpus eius, ſi quis inuolutum ſindone deponeret in ſepulchrum, & in ſepulchro poſitum cum aromatibus viſitaret. Gaudemus autem in Domino,quòd ipſe,qui pœnitentiæ cauſam dedit, multis affectum tribuit pœnitendi,& ijs miſericorditer inſpirauit,vt aſſumpto crucis ſignaculo,vlciſci velint iniuriam *Ieſu Chriſti*,illud euangelicum adimplentes: *Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,et ſequatur me*; vt ſic relicta gibbi ſarcina,

cina, tranſeat per foramen acus camelus, & diues pauper effectus regnum cælorum introeat, & recipiat pro momentaneis ſempiterna. Quia verò multi, ſicut accepimus, & referimus cum mœrore, abeuntes retrò, crucis depoſuere ſignaculum; ne veniſſe in vacuum videantur, ſi non reddiderint, quod vouerint, fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatinus eis indulgentia non obſtante, (ſiqua forſan à prædeceſſoribus noſtris apparuerit per ſurreptionem obtenta) vt crucis ſignum recipiant, monitione præmiſſa, per excommunicationis, & interdicti ſententiam appellatione poſtpoſita compellatis, facientes eos ſingulis Dominicis diebus, & feſtiuis, pulſatis campanis, & candelis accenſis, expreſſis nominibus de quibus habetis, vel habebitis notitiam, excommunicatos publicè nunciari, & quocunque deuenerint, officia celebrari diuina, eis præſentibus, prohibentes. Vniuerſos autem, qui crucis ſignaculum acceperunt, moneatis attentiùs, & ſi neceſſe fuerit, per diſtrictionem eccleſiaſticam compellatis, vt ad terminum, quem dilecti filij, nobiles viri Flandrenſis, Campanenſis, Bleſenſis comites cum alijs deliberatione prouida de ſapientium conſilio præfixerint, in æſtate futura peregrinationis propoſitum exequantur, vt, ſicut terræ ſanctæ magis expedire dignoſcitur, obſequium ſuum Domino ſimul omnes impendant. Illam quoque diſtrictionem, quam in eis, qui crucis depoſuerunt ſignaculum, ad illud reſumendum exerceri mandamus, ſub eadem forma exerceatis in eis, qui vſque ad quinquennium torneamenta præſumpſerunt frequentare; nec priùs relaxari ſententias, quas in tales tuleritis, quàm torneamenta vſque ad prædictum terminum ſolenniter abiurauerint: ne ſanguis Domino conſecrandus, quo de leui poſſint hoc tempore cœleſtia comparari, fundatur dæmonibus in ſtragem corpoream, & perniciem animarum. Ad hæc ſinguli veſtrûm in ſuis diœceſibus parochianos ſuos ſalubriter moneant, & diligenter inducant, eis remiſſionis Apoſtolicæ formam frequentiùs exponētes, vt ſignum viuificæ crucis aſſumant, vt ſaltem in rebus ſuis iuxta facultates proprias terræ ſanctæ ſubueniant; ne ſi Chriſto in huius neceſſitatis articulo noluerint ſubuenire, ab eo ſibi nunc, & in futurum fruſtrà poſtulent ſubueniri. Super his autem omnibus te, frater Cantuarienſis, executorem ſtatuimus, qui ad hoc excites diligentiùs negligentes. Præterea diſtrictè vobis præcipiendo mandamus, vt iuxta quod vobis per alias literas dedimus in mandatis, ſinguli veſtrûm in ſuis diœceſibus quadrageſimam de vniuerſis eccleſiarum, & eccleſiaſticis redditibus, & prouentibus clericorum inſtanter exigant, exactam colligant diligenter, & collectam fideliter faciant cuſtodiri ſine diminutione qualibet in terræ ſanctæ ſubſidium erogandam; mandatum Apoſtolicum taliter impleturi, vt obediētiam veſtram intelligamus ex opere; ac qualiter in alijs procedatis, in hac non tam veſtra, quàm Chriſti neceſſitate pleniùs agnoſcamus. Datum Laterani 3. Nonas Maij, pontificatus noſtri anno quarto.

EOdem anno *Euſtachius* Abbas de Flay redijt in Angliam, & prædicans in ea verbum Domini de ciuitate in ciuitatem, & de loco in locum, prohibuit ne quis forum rerum venalium in diebus Dominicis exerceret. Dicebat enim quòd hoc mandatum ſubſcriptum de obſeruatione diei Dominicæ venit de cælo.

De obſeruatione diei Dominicæ.

M*Andatum ſanctum Dominicæ diei, quod de cœlo venit in Ieruſalem, & inuentum eſt ſuper altare ſancti* Symeonis, *quod eſt in Golgotha, vbi* Chriſtus *crucifixus eſt pro peccatis mundi. Et mandauit Dominus hanc epiſtolam, quæ apprehenſa eſt ſuper altare ſancti* Symeonis; *quam per tres dies, & tres noctes homines aſpicientes corruerunt in terram, rogantes Dei miſericordiam: & poſt horam tertiam erexit ſe patriarcha, &* Akarias *Archiepiſcopus, & expanderunt infulam, & ſanctam acceperunt epiſtolam Dei. Quam cùm accepiſſent, inuenerunt ſuper ſcriptum iſtud, Ego Dominus, qui præcepi vobis, vt obſeruaretis diem ſanctum Dominicū, & non cuſtodiſtis eum, & de peccatis veſtris non pœnituiſtis, ſicut dixi per euangelium meum: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Feci autem prædicare vobis pœnitentiam vitæ, & non credidiſtis, & miſi ſuper vos paganos, qui effuderūt ſanguinem veſtrum in terra, nec tamen credidiſtis, & quia ſanctum diem Dominicum non cuſtodiſtis, per paucos dies habuiſtis famem: ſed citò dedi vobis ſaturitatem, & poſtea peiùs feciſtis. Volo iterum, vt nemo ab*

ab hora nona Sabbati vsque ad solem surgentem diei lunæ aliquid operetur, nisi quod bonum sit. Quòd si quis fecerit, cum pœnitentia emendet; & si huic mandato non obedieritis, amen dico vobis, & iuro vobis per sedem meam, & thronum meum, & cherubin, qui custodiunt sanctam sedem meam, quia non mandabo vobis aliquid per aliam epistolam: sed aperiam cælos, & pro pluuia pluam super vos lapides, & ligna, & aquam calidam per noctes, vt nemo præcauere possit, quin destruam omnes malos homines. Hoc dico vobis, Morte moriemini propter diem Dominicũ sanctum, & alias festiuitates sanctorum meorum, quas non custodistis; mittam vobis bestias habentes capita leonum, capillos mulierum, caudas camelorum, & ita erunt famelicæ, quod carnes vestras deuorabunt; & vos desiderabitis fugere ad sepulchrum mortuorum, & abscondere vos propter metum bestiarum; & tollam lumen solis ab oculis vestris, & mittam super vos tenebras, vt occidatis vos inuicem non videntes, & auferam à vobis faciam meam; & non faciam vobiscum misericordiam. Incendam enim corpora vestra, & corda, & omnium illorum, qui non custodiunt diem sanctum Dominicum. Audite vocem meam, ne pereatis in terra propter diem Dominicum sanctum. Recedite à malo, & pœnitentiam agite de malis vestris. Quod si non feceritis, quasi Sodoma, & Gomorra peribitis. Nunc scitote quòd salui estis per orationes sanctissimæ genitricis meæ Mariæ, *& sanctorum angelorum meorum, qui orant pro vobis quotidie. Dedi vobis triticum, & vinum abundanter, & inde non obedistis mihi. Nam viduæ, & orphani clamant ad vos quotidie, quibus nullam facitis misericordiam. Pagani habent misericordiam, vos autem non habetis. Arbores, quæ fructificant, siccari faciam pro vestris peccatis: flumina, & fontes non dabunt aquam. Dedi vobis legem in monte Sinai, quam non custodistis. Dedi per me legem, quam non obseruastis. Pro vobis natus fui in mundo, & festiuitatem meam nesciuistis. Praui homines diem Dominicum resurrectionis meæ non custodistis. Iuro vobis per dextram meam, nisi Dominicum diem, & festiuitates sanctorum meorum custodieritis, mittam vobis Paganas gentes, vt occidant vos. Tollitis tamen res alterius, & de hoc nullam considerationem habetis. Propter hoc mittam super vos bestias peiores, quæ deuorent mulierum vestrarum mamillas. Maledicam illis, qui in die Dominica aliquid mali operati fuerint. Maledicam illis, qui iniustè agunt versus fratres suos. Maledicam illis qui malè pauperes, & orphanos iudicant, quos terra portat. Me autem derelinquitis, & principem huius sæculi sequimini. Audite vocem meam, & habebitis misericordiam bonam. Vos autem non cessatis ab operibus malis, nec ab operibus diaboli: quia facitis periuria, & adulteria. Ideò circundabunt vos gentes, & deuorabunt, vt bestiæ.*

Peruenit igitur dominus *Eustachius* Abbas de Flay Eboracum, & à *Gaufrido* Eboracensi Archiepiscopo, & clero, & populo ciuitatis honorificè susceptus, prædicauit verbum Domini, & de transgressione Dominicę diei, & aliarum festiuitatum dedit populo pœnitentiam, & absolutionem, sub tali conditione, quòd ipsi de cætero debitam impenderent Dominicæ diei, & alijs sanctorum festiuitatibus reuerentiam, non faciendo in eis quicquam operis seruilis, nec in diebus Dominicis exercerent forum rerum venalium, sed bonis operibus, & orationibus deuotè insisterent. Hæc seruanda constituit ab hora nona Sabbati vsq; ad ortum solis in die lunæ. Populus autem Deo deuotus ad prædicationem illius vouerunt Deo, quòd de cætero in diebus Dominicis nec quicquam emerent, nec venderent, nisi fortè cibum, & potum prætereuntibus. Vouerunt etiam, quòd de singulis quinque solidatis rerum, quascunq; venderent, darent vnũ quadrantem ad lumen ecclesiæ emendum, & ad sepulturam indigentium. Et ad hoc colligendum statuit prædictus Abbas in singulis ecclesijs parochialibus fieri truncum concauum sub custodia duorum vel trium fidelium hominum, vbi populus iactaret prænominatum æs. Statuit etiam præfatus abbas, quòd discus eleemosynarius haberetur quotidie in mensa diuitum: in quo partem ciborum suorum mitterent ad opus indigẽtium, qui non præparauerunt sibi. Prohibuit autem idem abbas, ne quis in ecclesijs, vel atrijs earum venderet, vel emeret quicquam, aut placitaret. His ergò, & alijs sancti huius viri monitis inimicus humani generis inuidens, misit in cor regis, & principum tenebrarum, quòd ipsi præceperunt, vt omnes, qui prædictas traditiones custodirent, & maximè omnes, qui in diebus Dominicis forum rerum venalium deiecerant, ad regium examen satisfacturi de obseruantia diei Dominicæ ducerentur. Sed Dominus noster *Iesus Christus*, cui obediendum est magis, quàm hominibus, qui natiuitate, & resurrectione sua, & aduentu suo, & missione spiritus sancti in discipulos suos sibi hunc diẽ, quem Dominicum vocamus, illustrauit, & celeberrimum dedicauit; virtutis suæ miracula

cula ſuſcitauit; & in quoſdam Dominicæ diei tranſgreſſores manifeſtauit ſic. *Quodam Sabbato poſt nonam quidam carpentarius in Beuerlaco, contra ſalubria vxoris ſuæ monita clauum ligneum faciens corruit in terram percuſſus paralyſi. Et quædam textrix poſt horam nonam in Sabbato, cùm ad pertexendum partem telæ anxia inſiſteret, cadens in terram percuſſa paralyſi obmutuit. Et apud* **Naſſertun** *villam magiſtri* Rogeri Arundel *quidam homo fecit ſibi panem ſubcinericium die Sabbati poſt nonam, & inde comedit, & partem reſeruauit ſibi vſque mane; quem cùm die Dominica fregiſſet, exiuit ſanguis, & qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et apud* **Wakefeld** *quodam Sabbato, cùm molendinarius poſt nonam, operam daret, vt bladum ſuum moleret, ſubitò exiuit loco farinæ tantus impetus ſanguinis, quòd vas ſuppoſitum pene impleretur ſanguine, & rota molendini ſtetit immobilis contra vehementem impulſum aquæ; & qui viderunt, mirati ſunt; dicentes, Parce Domine, parce populo tuo. Item in Lincolniſiria parauerat quædam mulier paſtam; quam deferens ad furnū poſt horam nonam Sabbati, miſit eam in furnum calidiſſimum, & cùm eam extraheret, inuenit crudam; & iterum miſit eam in furnum valde calidum, & in craſtino, & in die lunæ, cùm æſtimaret ſe inueniſſe panes coctos, inuenit paſtam crudam. Item in eadem prouincia, cùm quædam mulier paſtam ſuam præparaſſet volens eam ad furnum portare, dixit ei vir ſuus, Sabbatum eſt, & hora nona iam præterijt; dimitte ergò vſque ad diem lunæ: Mulier autem obediens viro ſuo fecit, ſicut præceperat: & inuoluit paſtam linteaminibus mundis, & in craſtino cùm viſitaret paſtam ſuam, ne propter fermentum impoſitum vas excederet, inuenit panes inde diuino nutu factos, & bene coctos ſine igne materiali. Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Et quamuis omnipotens Dominus his, & alijs potentiæ ſuæ miraculis populum ad obſeruationem diei Dominicæ inuitaret; tamen populus plùs timens regiam & humanam poteſtatem, quàm diuinam, pluſque timens illos qui corpus occidunt, & quod vltrà faciant, non habent, quàm illum, qui poſtquam corpus occiderit, animam poteſt mittere in gehennam, & plùs timens terrena amittere, quàm cæleſtia, & tranſitoria, quàm æterna, (proh dolor) vt canis ad vomitum, reuerſus eſt ad forū rerum venalium exercendum in diebus Dominicis.*

Eodem anno *Hugo Bardulfi*, & alij quidā iuſtitiarij regis venerunt ad nundinas ſancti *Botulfi* volentes capere in manu regis pannos laneos, qui non habebant duas vlnas de latitudine infra liſuras, ſecundum aſſiſam *Richardi* regis. Quo audito, mercatores effecerunt aduerſus prædictos iuſtitiarios, quòd panni eorum non capiebantur, & quòd diutius non teneret aſſiſa illa *Richardi* regis, neque de latitudine pannorum, neq; de menſuris bladi; & vt liceat eis de cætero facere pannos ſuos latos, vel ſtrictos ſicut eis placuerit. Vnde prædicti iuſtitiarij magnam adepti ſunt pecuniam ad opus regis in damnum multorum. *Vitanda eſt turpis lucri cauſa.* Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ ſatiſfaciens *Berengeræ* reginæ vxori *Richardi* regis Angliæ fratris ſui de dote ſua, dedit ei in vita ſua habere ciuitatem Baiocenſem cum pertinentijs ſuis, & duo caſtella in Andegauia, & mille marcas eſterlingorum ſingulis annis recipiendas, ex quibus ipſa recipiet ſingulis annis quingentas marcas Lundonijs ad ſcaccarium regis, & alias quingētas marcas in Normannia apud Cadomum. Hæc facta ſunt apud Chinonem in præſentia *Heliæ* Burdegalenſis Archiepiſcopi, & *Philippi* Dunelmenſis epiſcopi. Eodem anno *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus die ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli Lundonijs apud Weſtmonaſterium exiſtens, præcepit vniuerſis ſuffraganeis ſuis, in virtute obedientię, & ex parte domini papæ, vt ipſi, facta diligenti inquiſitione per ſuas diœceſes, compellerent, ſi quos inueniſſent viros, qui crucis religionem abiecerant, cruces reſumere, & iter peregrinationis ſuæ arripere, ſtatuentes eis terminum crucis reſumendæ ad vltimū infra feſtum ſancti *Martini* proximò ſequens, & terminum motionis in Purificatione ſanctæ *Mariæ* proximò ſequentis. Eodem anno obijt *Theobaldus* Comes Campaniæ relinquens ſibi hæredem filiam vnicam, quam pepererat ei *Blanchia* vxor ſua, ſoror *Berengeræ* reginæ Angliæ. Eodem anno obijt Teutonica filia de Geneſt, vxor *Philippi* regis Franciæ, quam papa *Innocentius* in literis ſuis adulteram nominabat; de qua præfatus rex genuerat filium & filiam. Filiam autem illam conceſſit idem rex Franciæ ſe daturum *Alexandro* filio *Willielmi* regis Scotiæ in vxorem. Eodem anno obijt *Conſtantia* mater *Arthuri* ducis Britanniæ. Eodem anno obijt *Margareta* mater prædictæ *Conſtantiæ*, ſoror *Willielmi* regis Scottorum, mater *Henrici* de Boum, Comitis Herefordiæ. Eodem anno obijt *Robertus* præpoſitus Beuerlacenſis eccleſiæ: cuius præpoſituram

ſituram *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus dedit *Morgant* fratri ſuo, filio *Henrici* regis, vt dicebatur, contra appellationem *Simonis* Eboracenſis eccleſiæ Decani, qui dicebat præpoſituram illam ſibi datam fuiſſe ab eodem Archiepiſcopo, dum adhuc viueret prædictus *Robertus* præpoſitus. Eodem anno *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus rediit in Angliam de ſancto *Iacobo*, facta peregrinatione ſua. Eodem anno *Iohannes* Salernitanus tituli ſancti *Stephani* in monte Cælion presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legatus in Scotia, & in Hibernia, & in inſulis adiacentibus, venit Eboracum. Qui cùm eſſet vnus de duobus electis in Romanum pontificem proximò poſt diſceſſum *Cœleſtini* papæ, electioni ſuæ renunciauit, licèt decem Cardinales in electione ſua conſenſiſſent: & ipſe cum cæteris Cardinalibus elegit *Lotharium* Diaconum Cardinalem in Romanum pontificem, qui vocatus eſt papa *Innocentius* tertius. Prædictus verò *Iohannes* non manducauit carnem; vinum, & ciceram non bibit, nec aliquid, quo inebriari potuit; ſed aurum & argentum ſitiuit. In præſentia autem huius cardinalis *Galfridus* Eboracenſis Archiepiſcopus obtulit *Simoni* Decano, & capitulo Eboraci, ſe in omnibus ſtare examini illius ſuper omnibus querelis, quę inter illos vertebantur; ſaluis priuilegijs & dignitatibus vtriuſque partis, & ſaluo iure. Sed hoc ſolum verbum (ſaluo iure) erat oneroſum, & importabile illis, quos propriæ actionis accuſabat intentio: & nitebantur, vt verbum illud (ſaluo iure) tolleretur. Eodem anno, vt pax firmior haberetur inter *Philippum* regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ, ſtatutum eſt, & ſcripto confirmatum, quòd ſi rex Franciæ in aliquo violauerit pacem, quam ipſe cum rege Angliæ fecerat, Barones Franciæ, quos ipſe fideiuſſores de ſeruanda pace aſſignauit, à fidelitate ſua cum omnibus hominibus eorum ſoluti, redirent ad regem Angliæ ad auxiliandum ei contra regem Franciæ. Similiter erit de Baronibus regis Angliæ, quos ipſe conſtituit fideiuſſores de pace ſeruanda, qui in obſequium regis Franciæ conuerterentur cum hominibus eorum, à fidelitate regis Angliæ ſoluti, ſi rex Angliæ pacem illam fuerit tranſgreſſus. Eodem anno *Walterus* de Laſci vir potens in Hibernia cepit colloquium cum *Iohanne* de Curci, domino de Vlueſtire: & volens eum proditioſè capere, multos de ſuis interfecit. Cùm autem prædictus *Iohannes* verteretur in fugam, dixit ei *Hugo* de Laſci, frater prædicti *Walteri*, *Domine veni mecum, & receptabo te in caſtello meo, de quo homo veſter ſum*, donec exercitus veſter congregetur, vt poſſitis vindicare vos de his, qui te oderunt ſemper. Credidit ergò illi prædictus *Iohannes*, & intrauit caſtellum tutus de præfato *Hugone*. Sed cùm inde exire vellet, non permiſit eum *Hugo* exire: immò cepit, traditurus eum regi Angliæ, qui à multo tempore deſiderabat eum tenere. At homines prædicti *Iohannis* die ac nocte non ceſſabant deuaſtare ferro, flamma, & fame terras prædictorum *Walteri*, & *Hugonis* de Laſci, donec liberauerunt dominũ ſuum *Iohannẽ* de Curci de captiuitate præfati *Hugonis* de Laſci. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ volẽs appellare Barones Pictauiæ de ſua, & fratris ſui proditione, multos conduxit, & ſecum duxit viros arte bellandi in duello doctos, & de terris ſuis ciſmarinis & tranſmarinis electos. Sed Barones Pictauiæ inde præmoniti ad curiam illius venire noluerunt: dicentes, quòd nemini reſponderent, niſi pari ſuo. Et ſic rex Anglię fraudatus à deſiderio ſuo reuerſus eſt in Normanniam, & Pictaui facti ſunt ei ex hoc inimiciores. Ad quorum impetum comprimendum conſtituit rex Angliæ *Robertum* de Turneham procuratorem. Eodem anno magiſter *Honorius* calumniatus eſt Archidiaconatum de **Richmund** aduerſus *Rogerum* de ſancto *Eadmundo*; ſuper quo literas à domino papa *Innocentio* in hac forma impetrauit.

Epiſtola *Innocentij* papæ ad Decanum, & capitulum *Eboraci pro magiſtro* Honorio.

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filijs Decano & Capitulo Eboraci ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Significauit nobis dilectus filius magiſter *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ, quòd, cùm venerabili fratri noſtro Eboracenſi Archiepiſcopo exhibuerit obſequium gratæ deuotionis in multis, Archiepiſcopus ei retribuens mala pro bonis, & odium pro dilectione rependens, eum contra dignitates & libertates Archidiaconatus multipliciter moleſtauit; tandem, vt eum læderet amplius,

pliùs,

pliùs,& fortiùs aggrauaret, *Rogerum* de ſancto *Edmundo* clericum, cum quo idem magiſter *Honorius* compoſitionem inierat, aduerſarium ſuſcitauit eidem, qui eum, occaſione literarum ad dilectos filios ſancti *Edmundi*, & de Sibbetun Abbates, & Priorem de Norwic obtentarum, tacita veritate, in pluribus inquietat. Cùm igitur nos prædictas literas, vt per ſurreptionem ad iudices ſuſpectos obtẽtas, curauimus reuocare, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atq; præcipimus, quatinus eundem magiſtrum *Honorium* in iure ſuo defendere, ac manutenere curetis; & taliter ei ſicut confratri veſtro, & ſocio aſſiſtatis, vt à nobis ex hoc merito commendari poſſitis, & ipſe vobis ex debito deuotior reddatur.

Epiſtola *Innocentij* papæ ad epiſcopum Elienſem, *& Archidiaconum Northamtoniæ.*

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri Elienſi epiſcopo, & dilecto filio Archidiacono Northamtoniæ, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm veniſſent ad ſedem Apoſtolicam dilecti filij magiſter *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ, & magiſter *Columbus* ſubdiaconus noſter, & procuratores venerabilis fratris noſtri Eboracenſis Archiepiſcopi, eos in conſiſtorio noſtro benignè duximus audiendos. Fuit ex parte Archiepiſcopi memorati propoſitum, quòd inſtitutio perſonarum, & cuſtodia eccleſiarum vacãtium ad eum in diœceſi ſua ſpectat tam de iure communi, quàm ex conſuetudine generali. Verùm quidam prædeceſſores ipſius quibuſdam Archidiaconis tam inſtitutionem, quàm cuſtodiam perſonaliter commiſerunt, eas ſibi alicuius tempore retinentes, & liberè, ſicut ſpectabat ad eos, vtentes iiſdem; ita quòd Archiepiſcopus, qui Eboracenſi eccleſiæ modò præeſt, quondam Archidiacono Richmundiæ illas ad preces inclytæ recordationis *Richardi* regis Anglorum de gratia ſpeciali conceſſit; & eo in epiſcopum pòſt electo, ſibi retinuit tanquam ſuas. Cúmque Archidiaconatum illum prædicto magiſtro intenderet aſſignare, tam ante conceſſionem quàm in conceſſione ipſius expreſſit, quòd tam inſtitutiones ſibi quàm cuſtodias reſeruabat. Cui Archidiaconus ipſe reſpondit, quòd contra Deum ageret, & iuri canonico derogaret, ſi inſtitutiones eccleſiarum ſibi vſurpare præſumeret, quæ ſoli Archiepiſcopo competebant. Deinde libertatibus ipſis renuncians, renunciationem ſuam redegit in ſcriptis: & ad maiorem cautelam ſigillo proprio roborauit, ac tandem quòd eis ſe nullatenus immiſceret, corporaliter præſtitit ſacramentum. Ad hæc autem Archidiaconus ipſe reſpondit, quòd cùm inclytæ recordationis primus *Henricus* rex Angliæ apud Carleol ſedem epiſcopalem vellet de nouo creari, quia ex hoc Archidiaconatus Richmundiæ lædebatur, Rex ipſe à bonæ memoriæ quodam Eboracenſi Archiepiſcopo poſtulauit, vt in recompenſationem cuiuſdam partis, quæ ſubtrahebatur Archidiaconatui memorato, prædictas concederet dignitates. Archiepiſcopus autem annuit precibus poſtulantis, & tam inſtitutiones, quàm cuſtodias non perſonaliter Archidiacono, qui tunc erat; ſed perpetuò de conſenſu Eboracenſis capituli, Archidiaconatui reali & liberali conceſſione donauit. Cùm autem Archidiaconatus ipſe in continua poſſeſſione tam iſtarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiſcoporum, regum & Archidiaconorum temporibus extitiſſet; & ſæpè dictus Archiepiſcopus ſine conditione qualibet conceſſiſſet ipſum eidem, poſt conceſſionem aſſeruit, quòd ipſum cum omnibus libertatibus ſuis conceſſerat, inſtitutionibus, & cuſtodijs eccleſiarum vacantium exceptis. Ipſe verò conſuetudinem eiuſdem Archiepiſcopi plenè noſcens, ſcz. quòd ſicut daret de facili, ſic pœnitere leuiter conſueuit; ac timẽs ne ſi negaret expreſſè, cùm nondum Archidiaconatus poſſeſſionem eſſet adeptus, vel impediretur penitus factum eius, vel diutius differretur; reſpondit, quòd non ſolùm de illo, ſed de omnibus reditibus ſuis faceret, quod Archiepiſcopo complaceret. Poſtmodùm verò poſſeſſionem Archidiaconatus ingreſſus, liberè libertatibus ipſis eſt vſus, ſicut prædeceſſores eius facere conſueuerant. Conſequenter verò cùm Archiepiſcopus eum Archidiaconatu ipſo contra iuſtitiam ſpoliâſſet, nec reſtitutionem eius potuiſſet aliquatenus obtinere, niſi per chartam renuntiaret libertatibus memoratis; ipſe

ius

ius suum durare cognoscens, literas renũciationis spoliatus adhuc Archiepisc. ipsi dedit sigillo proprio roboratas: sed illas, sicut est propositũ ex aduerso, nullatenus abiurauit: immò restitutionis beneficiũ assecut9, vsus est eisdẽ libertatib9 sicut priùs, licèt idẽ Archiepisc. ipsum, & clericos eius super illis & alijs post appellationẽ legitimè interpositã multipliciter aggrauaret. Vnde cùm prędictarũ cõcessio libertatũ nõ fuerit sicut personalis personæ, sed sicut realis personarij magis facta, nõ gratia specialiter concedebantur alicui; sed ex debito potius cũ archidiaconatu pariter tradebãtur, ad cuius integritatẽ tanquã in recompẽsationẽ dote proculdubiò pertinebãt. Propter quod etsi aliquis Archiepisc. eis forsan vsus fuerit, dum archidiaconatũ in suis manibus retinebat; nullũ propter hoc archidiaconatui est prȩiudiciũ generatũ, cùm intelligãtur postmodùm in ipsa cõcessȩ. Præterea cùm in Turonẽsi cõcilio prębendarũ, dignitatũ, beneficiorũ sint inhibitæ sanctiones; & Lateranũ conciliũ, vbi census nouos imponi prohibeat, & veteres augmẽtari, subiũgat, Ne partẽ redituũ aliqui suis vsibus appropriare præsumãt: patet Archiepisc. nec debuisse, nec potuisse archidiaconatũ suis dignitatibus, & libertatibus mutilare. Nec est credendũ, quòd ante concessionẽ, vel in ipsa cõcessione actũ fuerit, vt prędictas libertates sibi Archiepisc. retineret, quia si alienũ sibi sic voluisset forsitã vsurpare, cõmisisse videretur Simoniacã prauitatẽ. Renunciatio autẽ archidiacono nocere nõ potuit, cùm renunciauerit spoliatus; & bonæ memoriæ *Alexãder* papa, prædecessor noster, renunciationẽ huius asseruerit nõ valere. Insuper cùm, etsi collatio archidiaconatus surrepserit ad Archiepisc. memoratũ, integritas tamẽ ad Ebor. ecclesiæ pertinet dignitatẽ, nec potuisset Archiepisc. vel archidiaconus præter assensũ, & absq; cõsilio Ebor. capituli ipsius archidiaconatus in tantũ lædere dignitates, vel libertates. Super hæc pars replicauit aduersa, quòd etsi renũciatio vel abiuratio archidiaconatui nõ noceret, per hæc tamẽ archidiacono repetẽdi facultas adempta. Sed archidiacon9 libertates illas se nõ repetere respõdebat, cùm eis liberè sicut priùs, quãdo iter arripuit ad sedẽ apostolicã veniẽdi, vteretur, & earũ possessione gauderet. Adiecit, quòd etiã, cùm Archiepisc. cõtra ius cõstitutionis dignitatẽ turpiter retinẽdo mutilauerit; nec super subsecuta renũciatione, vel etiã, si intercessisset, adiuratione, tanquã suã allegans turpitudinẽ, cõtra ipsum possessorẽ audiri deberet. Nos igitur auditis, quæ fuerãt hinc inde proposita, & pleniùs intellectis, interlocuti sumus, archidiaconũ esse in plena libertatũ eiusdẽ archidiaconatus possessione tuendũ, donec probatũ fuerit ex aduerso, libertates ipsas ab Archiepiscopis archidiaconis fuisse cõcessas; cùm in hoc casu tam antè quàm pòst, in ipsa etiã cõcessione Archiepisc. eas retinere sibi potuit licitè tanquã suas: vel donec legitimè probatũ fuerit easdẽ libertates archidiaconũ abiurasse. Sed in hoc casu, si cõcessio fuit illa realis, Archiepisc. nihil iuris, vel vtilitatis accedat; quia nos ad petitionẽ Ebor. ecclesiæ, vel per nosipsos super hoc eidẽ archidiaconatui cõsulemus. Si ergò alterutrũ istorũ legitimè fuerit propositũ & cõprobatum, archidiacono super libertatibus ipsis; si neutrũ, Archiepisc. silentiũ imponatur. Ideoq; districtè præcipimus, & per apostolica scripta mãdamus, quatenus partibus cõuocatis, & auditis, quȩ fuerint hinc inde proposita secundũ formã expressã in omnibus præcedẽtibus: sic tamẽ vt dum litis ingressum, si quid circa prædictas libertates per Archiepisc. vel suos post appellationem legitimè interpositã, vel iter arreptũ sit immutatũ, in statũ pristinũ formetis appellatione remota: & causam ipsam, sublato appellationis obstaculo, fine debito terminetis, si consensu partiũ definire nõ poteritis; alioquin causam ipsam plenè instructã ad nos referatis. Si ad actiones venerabilis fratris nostri Ebor. Archiepisc. respectũ debitũ haberemus, & ei vellemus pro meritis respõdere, nõ solũ nocẽdi adimeremus licentiã, sed authoritatẽ etiã minueremus ipsius, qui grauaminib9 abutitur subiectorũ. Qualiter enim & quãdiu dilectũ filium *Honoriũ* archidiaconũ Richmundiæ vexauerit, quẽ suæ literaturæ, ac suæ probitatis intuitu debuerat honorare, ipsius archidiaconi nobis conquestio patefecit: cùm & ipsum, sicut asserit, aliquãdo archidiaconatu suo spoliauerit sine causa, & in eũ, ac clericos eius, & alios etiã frequẽter excõmunicationis, & suspẽsionis sententiã præcipitet, pro motu propriæ volũtatis. Vnde si eidẽ archidiacono sufficienter curaremus prouidere, eum ab ipsius archiepiscopi iurisdictione in perpetuũ eximere curarem9, sicut aliquis prędecessorũ nostrorum etiã suis temporibus quosdã exemisse dignoscitur. Volentes tamen sic Archidiacono prouidere, ne ipsius Archiepiscopi authoritatem

ad præſens imminuamus, vobis mandamus atque præcipimus, quatenus ipſum Archiepiſcopum authoritate noſtra moneatis attentiùs, & indicatis, ne in ipſum Archidiaconum, vel clericos eius, aut laicos, vel eccleſias Archidiaconatus ſui ſententias excōmunicationis, ſuſpenſionis, ſeu interdicti ſine manifeſta, & rationabili cauſa proferre & non niſi rationabiliter præſumat. Quod ſi fecerit, vos ſententias taliter latas, appellatione remota, noſtra freti authoritate, ipſo iure denuncietis irritas, & inanes; ipſum Archidiaconum, & ſuos contra inſolentias Archiepiſcopi in poſterum attentiùs defenſuri, in irritum, appellatione remota, reuocantes, quicquid contra eos duxerit temerè attentandum. Nos verò, ſi monitis veſtris parere contempſerit, non ſine confuſione ipſius, & dedecore, & ſuis, ſufficienter curabimus prouidere.

Epiſtola eiuſdem *Johanni* regi.

I*Nnocentius* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei illuſtri regi Anglorum, &c. Intereſt regiæ celſitudinis eccleſias, & viros eccleſiaſticos in ſuo iure tueri, & malignantium impetus ab eorum moleſtationibus potenter, & regulariter effrænare. Cùm itaque dilectus filius magiſter *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ vſque adeò vir literatus, & honeſtus exiſtat, vt ex ſcientia & honeſtate ipſius nō ſolùm Eboracēſi eccleſię honor accreſcat, ſed & tibi etiā vtile poſſit obſequium peruenire; ſerenitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino eò attentiùs, quòd non minùs diligēter, quàm fideliter negotijs à tua ſerenitate ſibi iniunctis in curia noſtra cognoſcimus indulſiſſe, quatenus eum in ſua iuſtitia manuteneas, & defendas, nec permittas ipſum, vel clericos ſuos contra libertates Archidiaconatus Richmundiæ per alicuius inquietantiā aggrauari. Vale.

Alia epiſtola *Innocentij* Papæ.

ACcedens ad præſentiam noſtram dilectus filius *Honorius*, Archidiaconus Richmundiæ, oblata nobis petitione monſtrauit, quòd cùm olim dilecto filio P. S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinali, Apoſtolicæ ſedis legato cauſas, quæ contra illos proponebantur, qui intruſi fuerant in præbendas & dignitates Eboracenſis eccleſiæ, commiſerimus terminandas, ipſe tamen eam, quæ vertebatur contra *Rogerum* de ſancto *Edmundo* ſuper Archidiaconatu Richmundiæ, venerabili fratri noſtro epiſcopo, & dilectis filijs Decano & Subdecano Lincolnienſi audiendam commiſit, definita ſibi ſententia reſeruata. Sed cùm ipſi ſeruato iuris ordine vſq; ad definitiuam ſententiam proceſſiſſent, mediante tandem Eboracenſi capitulo, inter ipſum *Honorium* Archidiaconū, & prædictum *Rogerum* amicabilis, & honeſta compoſitio interceſſit, quam ſe promiſit vtraq; partium iuramento præſtito ſeruaturam. Poſtmodum autem idem *Rogerus* de facta compoſitione, & interpoſitione iuramenti ratione non habita, literas à nobis ad vos contra prædictum Archidiaconum impetrauit, qui eum, ſicut aſſerit, voluiſtis in multis contra iuſtitiam aggrauare. Dicit enim, quòd, cùm ad oſtendendas exceptiones legitimas ad noſtram præſentiam acceſſiſſet, & te, fili, Abbas de S. *Edmundo*, tanquam ſuſpectum penitus recuſaret, tum quia idem nimia eſt tibi familiaritate coniūctus, & ſe tuū eſſe aſſerit conſanguineū, tum etiam nihilominùs quia præfato Archidiacono circa idem negotium manifeſtè ſtudueras & aduerſari prædicto *Rogero*; chariſſimo in Chriſto filio noſtro, i. illuſtri regi Angliæ, & venerabili fratri noſtro Cantuar. Archiepiſcopo ſupplicando, cùm exceptionē huius ſe corā electis iudicibus aſſereret probaturum; vos, fili, Abbas de Sibbetono, & Prior Norwicenſis, pronunciare, vt dicitur, præſumpſiſtis. Prętereà cùm de fructibus Archidiaconatus indeterminatè in noſtris literis mētio haberetur: vos edictionis beneficiū ei cōtra leges & canones denegaſtis. Iterū cùm memoratus Archidiaconꝰ prętatū aduerſariū ſuū excommunicatū eſſe in noſtra pręſentiā obieciſſet, & hoc vellet probare infra terminū competentē, & præparare corporaliter iuramentū, quòd hoc fruſtratene cauſa dilationis nō peteret, vos ipſum, inhibita exceptione, audiendū nō eſſe pronūciaſtis, niſi quod obiecerat, probaret incontinēti. Cúmq; in his, & alijs ſe à nobis cognoſceret cōtra iuſtitiā aggrauari, idē Archidiaconus noſtrā audientiā appellauit, & ad appellationē proſequendā iter arripuit veniendi. Sed vos, ſicut dicitur, à cognitione cauſæ poſt appellationē obiectā minimè deſtitiſtis, ſuper eā in ipſius archidiaconi grauiā, & pręiudiciū procedētes. Cúmq; neminē velimꝰ cōtra iuſtitiā aggrauari, & ſic in cauſarū cognitione ſeu deciſione procedi, quòd neutri partiū iuſta

remaneat,

remaneat materia murmurandi, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi in literis, quas præfatus *Rogerus* ad vos impetrauit à nobis, factæ compoſitionis ſuper Archidiaconatu, & interpoſiti iuramenti mentio non habetur, quia eas per ſuppreſſionem veritatis obtinuit, cùm iuxta canonicas ſanctiones mendax precator carere debeat impetratis, literas ipſas vires volumus non habere. Si etiam vos exceptiones legitimas prædicti Archidiaconi admittere noluiſtis, & præſumpſiſtis poſt appellationem legitimè interpoſitam in cauſa procedere memorata, volumus nihilominùs, & mandamus, vt ab ipſius cauſæ proſecutione penitus deſiſtentes, quod per vos factum eſt, denuncietis penitus irritum & inane. Volumus enim, quòd cauſa ipſa talibus iudicibus committatur, qui neutri partium debeant eſſe ſuſpecti, vel coram nobis, mediante iuſtitia, terminetur. Quòd ſi fortè vos mandatum noſtrum exequi neglexeritis, alicuius interueniente gratia, vel timore, noueritis nos venerabili fratri noſtro epiſcopo Roffenſi, & dilectis filijs Abbati Foxl. & Priori deled. dediſſe noſtris literis in mandatis, vt ipſi, veritate cognita, quæ mandauimus, ſublato cuiuſlibet contradictionis, & appellationis obſtaculo, exequantur. Data Laterani 13. Kalend. Ianuarij, pontificatus noſtri anno tertio.

Epiſtola eiuſdem papæ de eodem negotio.

INnocentius Papa, Abbatibus, Prioribus, Decanis, perſonis, vicecomitibus, & clericis, & laicis per Archidiaconatũ Richmundiæ conſtitutis ſalutẽ. Expoſuit nobis dilectus filius magiſter *Honorius* Archidiaconus veſter, quòd cùm Archidiaconatũ Richmũdiæ canonicè fuiſſet adeptus, & aliquãdiu pacificè poſſediſſet, orta poſtmodùm inter eum, & venerabilem fratrẽ noſtrũ Archiepiſc. Eboracenſem diſcordia, *Rogerus* de S. *Edmũdo* clericus Archidiaconum Richmundiæ ſe nominans, ad dilectos filios S. *Edmundi* & ſancti *Benedicti* de Holuio Abbates, & Priorem de Coftes prædictorum tacita veritate, literas impetrauit, vt vos ad exhibendam ei obedientiam, & reuerentiam debitam, & ſatiſfaciendum de damnis illatis, monitione præmiſſa, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remota, cogere non differrent. Quia verò mendax precator carere debet ſecundum ſanctiones legitimas impetratis, vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus cùm literas illas mandauerimus reuocari tanquam ad ſuſpectos iudices per ſuppreſſionem veritatis, & falſitatis expreſſionem obtentas, eis non obſtantibus, iura eius inuiolabiliter conſeruantes, ipſi & officialibus ſuis, appellatione remota, obedientiam exhibeatis debitam, & honorem, ſicut eam impendebatis eidem, priuſquam idem Archidiaconus iter arriperet ad ſedem Apoſtolicam veniendi. Alioquin ſententiam, quatenus ipſe vel officiales ſui in vos propter hoc rationabiliter duxerint proferendam, ratam haberi volumus, & inuiolabiliter obſeruari. His igitur & alijs domini papæ literis, quas *Honorius* prætendebat, *Rogero* de ſancto *Edmundo* reſpondente, ſupradicti iudices delegati propter appellationes hinc, & inde factas, & propter teſtium varietates, cauſam ipſam, vtcunq; poterant, inſtructam ad dominum papam miſerunt determinandam: & ipſi *Honorius* & *Rogerus* proſecuti ſunt appellationes ſuas.

Epiſtola magiſtri Hoſpitalis Ieruſalem Priori, & *fratribus ſuis per Angliam conſtitutis.*

MAgiſter Hoſpitalis Ieruſalem Priori Angliæ ſalutem. Quemadmodum rumores proueniunt, ita eos cupimus cordibus amicorum noſtrorum intimari. Tranſacti itaque paſſagij lugendo tempore de ſolito rumores terræ Ieroſolymitanæ mittebamus; ſed naui confracta in maritima Tripolis ante Biblium, Aconenſis epiſcopus, & plures viri honeſtiſſimi fratrum noſtrorum ad vos pro negotio terrę ſanctę deſtinati, cum multis tam nobilibus, quàm humilibus peregrinis ad dolorem, & gemitum totius populi Chriſtiani, ſicut Domino placuit, ſub aquis vehementibus perierunt. Poſt quod nau-

fragium nullum putamus tranſfretâſſe nauigium, vt dicitur ab omnibus. Quia quædam naues, in quibus nuncij noſtri mittebantur, tranſfretare diſponentes, cùm ab Acone receſſiſſent, & per triduum & ampliùs nauigâſſent, amiſſis arboribus antennis in ſolita ventorum, & turbinis rabie, vix naufragium euadentes, Tripolim ſunt reuerſæ. Ea tamen, qua potuimus, nauigij opportunitate reperta, veſtræ fraternitati declaramus, quòd ille Chriſtianorum hoſtis nequiſſimus Damaſci dominus Saphadinus Babylonis effectus eſt dominus; quia nepotem ſuum & alios, quorum ſucceſſionem timebat, de regno Babylonis, vt perfidus, & periurus, eiecit. Viget adhuc inter ipſum, & Soldanum *Aleph*, & plures alios nimia diſcordia, quæ ſine careat, & nunquam decidat, vel areſcat. Ipſe quoque *Saphadinus* ſuis odibilis, & infeſtus, domeſticas timet inſidias, & in nullo loco tutum ſe credens (vtpote qui nepotibus ſuis proditor extitit, & periurus, quos etiam funditus quotidie exhæredare conatur) Babyloniam exire non audet. Quæ res nobis hoc anno munimen præſtitit, & tutelam. Parauerat enim contra nos tumidus, & intolerabilis inſilire, & Chriſtianitatis, quæ ſuperfuerant, funditus demoliri reliquias. Percuſſit etiam Deus virga potentiæ ſuæ Babylonicas regiones in flumine illo Paradiſi, quod agros hoſtium irrigabat, ne flueret; nec anno præterito fluctus emiſit. Propter quod in fame pereunt, & eorum animalia perdiderunt, nec plures eorum veriti ſunt pater filium vẽdere, diues pauperem, potens debilem, vt ſic vitam ſuam à fame conſeruent; quam ſiccitatem fluminis, ſi non fluxerit, futuram timent. Hoc etiam quiſquis excogitet ſapiens, quòd ſi flumẽ nutu Dei præſenti anno non fluxerit, arua non irrigauerit, in magno diſcrimine vitæ ſuę erunt. Quorum iam infinita multitudo neceſſitate compulſa, & famis auſteritate, terrã noſtram, ſicut locuſtarum agmina, repleuit pro ſuſtinendis corporibus ſuis: vbi quidã terras eccleſiæ moliuntur; quidam more beſtiarum ſylueſtribus herbis veſcuntur; quidam fame necati per loca ſylueſtria miratiuè reperiuntur vermibus & auibus comedendi. Nos igitur in Domino ponentes ſpem noſtram, qui, quando vult, prælijs finem ponit, ſperamus, quòd populo Chriſtiano dat initium miſerendi, cùm ipſorum conterit inimicos. *Datur etiam gentibus materies admirandi, quòd quidam Saracenus, ætate iuuenis, origine vilis, inter paſtores à pueritia ſimpliciter nutritus, de nouo ſic omnibus peritus apparet, vt omnes ſapientiam eius admirentur, & nomen* Ieſu Chriſti *publicè prædicat: ita quòd ipſi iam duo millia Paganorum, & eo ampliùs concredentes, eius exhortationibus fidem noſtram ſuſceperunt, & fonte ſacri baptiſmatis ſunt renati, & circumciſionis ſuæ condolent ſe ſuſtinuiſſe dolorem.* Immenſo tamen inimici noſtri exultant gaudio, quia nos paucos ſciunt, & pecunia pauperes, & armatorum copia ſentiunt derelictos. Quapropter ad vos voce lamentabili clamamus, & miſericorditer exoramus, quatenus nobis tam apud maiores, quàm minores conſilio, & auxilio veſtro ſubuenire dignemini, & dominum regem Angliæ, & quoſcunque poteritis, ad ſubuentionem noſtram efficaciter inducere, & diligenter monere procuretis. Nos enim infinitas trementes diuitias, cùm ſibi propter opes multorum ſubueniant mercimonia mercatorum, non minùs ſolito timore conterimur vniuerſi; & cùm de vno tantùm regno Babylonis, aut Damaſci vniuerſus terræ promiſſionis populus vix benè ſe tueri ſolebat; nunc duo regna vni domino coniugata, nobis tantilli reſidui numeri terrorem pariunt, & minantur. Hic eſt certè verus ſtatus terræ promiſſionis, & inimicorum *Chriſti*: quo taliter permanente, ſi bonum Chriſtianorum haberemus auxilium, gratia propitiante cœleſti, & *Chriſti* iniurias, & dedecus Chriſtianorum crederemus vindicare. Propterea, bone frater, quia pauca dicere ſufficit, ſatis nouiſtis, quæ, & quanta nobis incumbunt neceſſaria; & nunc audite, quid vltra modum nos affligit. Terra regni Siciliæ iugiter deſtruitur à Teutonicis, & Longobardis: domus noſtra Baroli relicta fuerit: fratres intus in ciuitate manent; domus extrinſecæ, à quibus auxilium noſtrum procedebat, ad nihilum deductæ ſunt, nullus in ciuitate perſiſtit. Poſtquam autem à terra receſſiſtis, nihil de regno Sicilię nobis ſubuenit, ad præſens iam, & per annum, frumentum, vinum, & hordeum, carnes, & caſeum, & quæq; neceſſaria emimus pro vniuerſis domibus, & caſtris noſtris, in quibus omnibus ſine numero neceſſaria eſt expenſa. Pecuniam niſi ab vltramarinis domibus receperimus, aliundè aliter habere nequimus, & iam diu eſt, quod nihil ferè recepimus ad comparationem expenſæ. Noueritis, quòd in debitis plurimis ſubiacemus: expectã-

tes

tes auxilium veſtrum,& aliorum bonorum fratrum noſtrorum, amore diuino,& noſtro vos monemus,vt quantũcunq; poteritis,in primo Martij paſſagio ſubueniatis.Valete. Quibus auditis,dominus papa *Innocentius* miſit vnum cardinalem ad regem Franciæ, & ad regem Angliæ,poſtulans ſubſidium fieri de terris eorum,ad ſubuentionem terræ Ieroſolymitanæ.Ad cuius mandatum,ipſi reges conceſſerunt ſe daturos ad ſubuentionem præfatæ terræ,quadrageſimam partem omnium redituum ſuorum de vno anno. Et rex Angliæ hoc ipſum mãdauit fieri de reditibus,& excaetis,& wardis ſuis Angliæ, & præcepit,vt omnes laici terrarum ſuarum ſimili modo quadrageſimam partem redituum ſuorum darent in eleemoſynam ad ſubuentionem terræ Ieroſolymitanæ. Vnde *Galfridus* filius *Petri* tunc temporis ſummus iuſtitiarius Angliæ in hac forma ſcripſit vicecomitibus,& balliuis Angliæ.

Epiſtola *Galfridi* de quadrageſima redituum *colligenda in ſubuentionem terræ ſanctæ.*

Galfridus filius *Petri* Comes Eſſexę vniuerſis vicecomitibus balliæ ſuæ,ſalutem.Sciatis,quòd dominus rex Angliæ,ad inſtantiam,& prædicationem cuiuſdam Cardinalis à ſummo pontifice miſſi in Franciam, de conſilio magnatum ſuorum de partibus tranſmarinis conceſſit ad ſanctæ Ieruſalem ſubſidium quadrageſimam partem valoris omnium redituum,& terrarum ſuarum vnius anni tam de Wardis, quàm de excaetis in manu ſua exiſtentibus. Quod etiam ipſi magnates ſui vltra mare voluntariè conceſſerunt. Ad eorum etiam inſtantiam ſcripſit dominus rex omnibus Angliæ magnatibus per literas patentes; rogans,& inducens eos,quatenus puro corde, & charitatis intuitu idem illud de valore omnium redituum,& terrarum ſuarum vnius anni concederent; quod quidem nec debito,nec de conſuetudine,nec de coactione,nec de aliqua alia authoritate Apoſtolica conceditur, vel poſtulatur. Vnde præcepit, quòd omnes Comites & Barones de qualibet ballia in primis admoneantur,& inducantur diligenter,quatenus pro ſe hanc collectam faciant in terris ſuis hoc modo; ſcilicet, vt quilibet quadrageſimam partem valoris cuiuſlibet villæ ſuæ, ſicut poſſet poni ad firmam per annum. Et ſi in eâdem villa fuerint per ſeruitium militare tenentes, dent quadrageſimã portionem modo prædicto; ſi autem fuerint liberè tenentes,ſimiliter dent eâdem portionem modo prædicto,computato reditu, quem dominis ſuis ſoluerint per annum. Hanc autem collectam colligi faciant per tam diſcretos, & legales, qui ad hoc poſſint, & ſciant ſufficere,qui eam recipiant tam de Comitibus,quàm de Baronibus prędictis. Et poſtquam per manus eorum fuerit collecta, receptores prædictæ collectæ faciant in ſcriptum redigi diſtinctè,& apertè,quantum de quolibet receperint, tam de Comitibus,quàm de Baronibus,& militibus,& liberè tenentibus; & nomina ſingulorum, & villarum,quantumcunque de ſingulis villis, & quorum quælibet ſit,imbreuiari faciant. Summam autem de dominicis,& de wardis,& excaetis,& reditibus domini regis faciant ſeparatim imbreuiari. Si quis verò clericus laicum feodum habuerit in ballia aliqua,vel homines tenentes laicum feodum, in eorum terris fiat hæc collecta per prædictos collectores modo prædicto. De terris autem cruce ſignatorum prædicta collecta fiat modo prædicto,ita tamẽ quòd eorum pecunia ſeparatim reponatur ab alia; & ſumma pecuniæ,& nomina ſingulorum,quorum ipſa pecunia fuerit, ſubſcribantur; vt illi, qui iter arripuerint,pecuniam ſuam promptè recipiant.Prouideatur autem, quòd pecunia illa ſit collecta, ita quòd vnuſquiſq; vicecomes ſimul cum collectoribus habeat eam apud Nouum templum Lundoniæ à die S.*Hilarij* in quindecim dies,& imbreuiamentum modo prædicto ordinatum,viz.de ſumma pecuniæ,& nominibus eorum, qui eam dederint,& nominibus villarum,de quibus data fuerit pecunia prædicta,& quantum de qualibet datum fuerit.Si qui autem cõtradixerint huic collectæ aſſenſum præbere,nomina eorum imbreuientur, & coram nobis repræſententur apud Lundoniam ad terminum prædictum, & hoc breue, & nomina collectorum ibidem habeantur. Valete.

Emendanda.

233.b.42.constrinxit,234.55.Repandun.235.15.Whiternæ, ibidem 232.pro 238, 20. Whitgaraburg.233. b.37.Rollo Paganus. 241.55.
Sceaftesbrig.b.39.Strecluidwallorum.243.9.Pulclecirce.244.6.Wecedport.247.17.exussit.41.Heredfordam.248.42. Medeshamburcsteden-
sem.250.b.13.Agatham.30.Cirencester.251.b.20.potestate regia.29.duodecim.252.54. Magnum & Magnus seque.254. b.2. fugiendo sequun-
tur.255.b.4.equitatu.256.3.Suthwallanorum Griffini,quem antè paucos annos Griffinus rex Northwallanorum occiderat.257.19.Olauum.14.
Peuensea.b.47.hinc.261.b.33.Estanglorum Comiti.274.44.Vniuersali.276.b.55.Moun.280.1.Plassis.52.Rainulphus.34.famoliam.281.2.Ipse
283.b.39.dignum.285.36.restituatis.b.33.obtinebunt.286.6.cassauimus.34.contractis.b.12.& vix.288.2.& in quas.55.vacua est.b.3.nec effu-
giam.14.afflicta.283.32.vt opprimerent,b.43.profecit du.44.rem vobis.45.si vel sic 290.21.quæ in 291.25.alique persuadeat.36.iustitia nulli.40.
hoc te ass.292.14.proponitis.24.gratiæ & mis.27.suadente sola fortasse pietas obtineret.Bonum erat de pauper.30.lata vos.31.vestræ.37.accipit
b.27.regnum eius nec in nos,& commissas.51.& quæ.293.11.episcopos.14.exauctoratione.18.rege pec.30.si quid pericul.36.verum hic.37.huc
vsque gratiæ.41.in ipsum.51.eius causa.b.12.prægrauari.16.sibi tributariam.294.13. Robertus Clericus de.24.probantur.b.28.de Lefzennam.
295.31.gloriam cupimus.38.enarrabunt.44.& illam quæ.45.causas terræ.b.16.qui nobis.23.Catholicè.31.cuiuslibet.38.quod ipsum.296.32.erit
penæ.Lectus est.39.quin vbi.50.quo reges.b.16.de prisis.34.Motamgrani.38.regi filio.24.beato.297.37.Archiepiscope.b.1.iuramento.5.episco-
palis.7.debeatis eccles.39.vel quoniam.46.matutinis.298.38.à Deo percip.55.sed L.R.f. præuenit.299.51. quoniam in.300.38. vt ecclesia.b.7.
nisi episc.42.quem de 301.22.Richardus Bar.31.Richardum.b.8.cessaret a.b.p.v.s.differret.50.præter regem.302.3.& 28.ep.8.sub se 10.20.Lan-
daff.55.sententia suspens.303.7.accipiet in prox.13.retinendum.50.aliqui securitatem faciant quod 52.dimittetis.b.3.diuinæ.6.reges.18.iudican-
dum.46.quæ nō.304.10.tenent.55.citra.305.8.tradet.b.25.admiratione.306.12.quem hab.23.exploratores.b.53.Angl.& Comes.307.15.in ictu.
308.28.fortissimam.309.b.50.visitabunt.55.constitutione.310.46.constituti.312.5.regis Sco.31.hæredes. b.23.Roderici regis Conact.33. eius
sua.38.& à fid.43.terra sua quam.313.7.Estsexe.b.43.facerent.314.25.legales.b.28.Hugezun.315.41.seriè.45.excellentia.316.21.Visneto.317
43.nostris pacem.318.18.iudicamus.b.2.vrgeat.319.10.vos Sat.12.bonum.b.21.paracletum.320.38. resignauit.321.36.donec Arnedum alicui
de Comitibus suæ dominationis & ipsi.43.Aldef.rex Castellæ.49.melioret.52.filium Petri.b.17. vlli resp.51.circa.322.22.Dalpreg. b.1.& ideo
prius.23.annorum.qua de re Sanct.q.quia,v.e.q.A.r.C.præs.c.promissum læsit.9.quod ista.11.habet lex.33.Cognouimus 323.15.soluantur.b.36
& Dauid.324.b.36.staphan 326.11.hominum illarum.12.asserent.327. b.48.Contradiceb. & dicebant illos.328.1.quod paruuli.54.hæc est fi-
des.25.in test.30.præpararent.b.42.tum quia.329.15.asserebant.b.36.demetere quasi tuæ.m.d.s.d.putant præuenire.41.effugate,sed capere q.est
melius.55.in ea.330.5.vt populus sic.6.omnes.15.principio tan.20. Dalmaticæ vest.33. Ne autem.36.discussionis examen.38.perscrutandos.44.
scripto depromerent.b.14.aufugeret.15.sancto,in 28.fateretur sed quod.30.falsitatis.34.Comiti responsa,reus.331.b.33.cum.36.pijs velis oper.
332.42.Oxenehale.b.23.nominare vel ord.333.b.9.suarum per 10.priuatione mulctari.334.50.similiter constituimus. Constituimus etiam.335.
4.accedat.20.præter sanct.b.4.quamuis in 31.abutuntur.336.46.super quo pro.b.47.præter eor.conf.& quod iustit.48. ijs vt.49. & vt audiuimus
plures.54.qui.337.1.indiscretione.3.tam illos.b.39.Leuns.45.reginæ.338.38.pacem.b.51.fide & sacramento mediantibus.339.53.Com.de Lar-
mual.340.2.etiam omnes.b.36.plebis.nam hoc ipse.341.11.consulte.27. contra ap.b.40. gratia freti & omni timore.42.supradictis reb. 342.11.
adhuc si pa.14.susceptionem literarum.343.11. oculi & abscind.b.2.coactus.19.& nisi.47.& hortis.344.38.tempora.b.36.inueniri. 41.sigillatas.
345.8.faciat.Audientes autem Pippinus & Carol. f.e.n.r.sed.p.sub.r.F.hanc definitiuam sententiam tam veraciter,quàm prudenter de regis nomi-
ne à Willielmo notho rege Angliæ prolatam ei stultè scrip.ab eo quær.b.42.quod ipsius.3.inueniri.346.b.53.appretiatus est eam.347.1.prædictis
Danorum & regni sui leg.4.permitteret.10.extraneorum cogeret,quam sub.38.Edgari.At Edwardus.b.36.interfector.dab.

CHRONICORVM ETHELWERDI LIBRI IIII.

INGVLPHI

Abbatis Croylandensis Historiarum, Lib. vnus.

***

LONDINI,

Excudebant *G. Bishop, R. Nuberie,* & *R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione, cIↄ Iↄ xcvi.

¶ PERPETVAM PATRICIVS Consul *Fabius* Quæſtor *Ethelwerdus Mahtildi* conſobrinæ optat in *Chriſto.*

D*Iſertiſſimæ & veræ* Chriſti *ancillæ* Ethelwerdus *in Domino* Patricius Mahtildi *ſalutem. Suſcepi deſiderij mei epiſtolam chariſſima veſtram; & amplexus animotenus ſcripta, non tantùm legi ſed etiam condidi in theſauro cordis mei. Siquidem altiſſimi exoro crebriùs gratiam Dei, vt in hac præſentia incolumẽ, & poſt migrationem corporis cuſtodiat, ducens ad æterna tabernacula. De notitia equidem communis proſapiæ, generis quoque & migratione, vt antè breuiter per epiſtolam inſinuauimus tibi: nunc (cooperante Deo) ab ipſius principio mundi annalem ſumentes ritum, dilucidiùs explicare oportet, vt & lectoris ſuſurro intuitus, & auditoris augmentetur capiendi voluntas. Quin etiam de priſcorum aduentu parentum à Germania in Brittanniam, tot bella, tot cædes virorum, claſſiúmque periclitationem gurgite Oceani non paruam, in ſubpoſitis paginulis faciliùs inuenire potes exemplar. Ergo proſapia de moderna & de iteratione propinquitatis noſtræ in præſenti epiſtola ſine nexilitate exorno, qui & quomodo, & vnde propinqui, in quantum memoria noſtra argumentatur, & ſicut docuere parentes. Scilicet* Ælfred *rex* Athulfi *regis filius, ex quo nos originem trahimus. Cui filij quinq; ſubijciuntur: ex quibus ego de* Etheredo *rege, & tu de* Ælfredo *rege progeniti videmur, filijs ſupradicti regis* Athulfi. *Miſit* Ælfthrythe *filiam ſuam ad partes Germaniæ* Baldwino *in matrimonium; & genuit ab ea filios duos* Athulſum *viz. &* Earnulſum, *duas filias quoque* Ealhſwid *&* Earmentruth: *quippe ex* Ælſdryde *ſeriem ducit* Earnulſus *Comes, qui & vicinus veſter. Siquidẽ* Eadgyſu *nominata eſt* Eadwerdi *regis filia filij* Ælfredi *ſuprà ſcripti regis; quæ & ab matertera tua ipſa in matrimonium Galliarum ad partes minori* Karulo *mittitur regi.* Eadhild *etiam in coniugium mittitur* Hugoni *filio* Brodbyrhti. *Alias verò duas* Ædeſtanus *rex tali ratione miſit ad* Oddonem, *vt quæ ab eis placuiſſet ſibi, in matrimonium elegiſſet; cui viſa melior* Eadgyde, *ex qua tu principium tenes natiuitatis. Alteram etiam ſubiunxit cuipiam regi iuxta Iupitereos montes, de cuius prole nulla nobis notitia extet, tam pro extenſo ſpatio, quàm per obruptionem quodam modo temporum: ſed veſtrum hoc opus eſt innoteſcere auribus noſtris, quæ non ſolùm affinitate, ſed & poteſtate videris oppleta, nulla intercapedine prohibente.*

Eſto mihi valens cunctis perhenniter horis.

EXPLICIT PROLOGVS.

Incipit Liber primus.

EXordio sui continet principium mundi. Primo enim die Deus in lucis apparitione condidit Angelos. Secundo die appellatione firmamenti cœlos. In tertio diuisionis vocabulo speciem terræ aquarúmque. Cœli luminaria quarto. Aquatica animantia quinto. Animantia telluris & hominem sexto: Quem ad imaginem suam similitudinémq; creauit: appellans eum *Adam*, id est terrenum, ex cuius principio in hac breuitate aliquid perfectū ordiri conamur. Quamuis per anfractus ludere quimus historiographizantes, sed nō in tantum cura laboriosius videtur, quàm ad præfatæ cursum locutionis dirigere stilum. Igitur ab *Adam* primo homine vsque ad diluuium *Noæ* exprimitur numerus annorum vigeni centies ducenti super & quadraginta duo. A diluuio scz. vsq; in tempore *Abram* nōgenti anni migrantur & supra bis 40. A natiuitate *Abrahæ* vsq; in tempore *Moysi*, & exitus *Hisrahelitici* populi ex Ægypto, transacti sunt dies annorum quinq;, & suprà quingenti. A tempore etiam *Moysi*, vsque in ortu *Solomonis* & ædificationis sanctæ ciuitatis Hierusalem, dies annorum fuere quadringenti septuaginta & octo. Et à conditione illa mirabili Dominicæ ciuitatis, vsque ad saluatoris natiuitatem, migratus est annorum numerus millenus supra quoque viginti & duo: & factus est numerus annorum ab ipsius mundi initio vsque ad *Christi* primum aduentum, quinque millia quingenti minus
An.Dom. 30. quinque. Post igitur mirabilem eius natiuitatem trigesimo in anno in vndis baptizatur
Iordanis, qui abluit peccata mundi totius sanguine suo: deinde duodecim sortiti sunt
An.33. discipuli & nondum *Paulus*. Post triennium autem (scriptura sacra testante) Caluariæ
An.34. crucifigitur loco: Quem post imitando sequitur circiter spatio anni vnius *Stephanus*
primus martyr, fit & conuersio *Pauli*. Deinde sequenti anno fungitur *Petrus* vera petra
An.44. in episcopatum Antiochenæ ecclesiæ. Nono etiam decurrenti spatio annorum Romæ
An.46. fungitur pontificatus officio. Post biennium verò Romanorum *Claudius Cæsar* per turmas ducit exercitum, & inuasit arua pinguia Britonum, subiecit reges seruire sibi, Or-
An.62. chadas ipse superat passim, vsque ad vltimam *Tylem*, resistunt iugo Scotti Pictique. Scilicet post annum sextum decimum *Iacobus* frater Domini pro *Christo* patitur gloriosè,
An.63. qui & primus Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopus. Deinde post annū *Marcus* euange-
An.69. lista migrat ex mundo. Sexta autem serie post numerū annalem truncantur pro *Christo Petrus* & *Paulus* in ministerio diuino ambo constantes, ambo florentes. In ipsius
An.85. quippe anni præcursu *Iohannes* euangelista in insula *Pathmos* edidit librum *Apocalypseos*, id est Reuelationis, quæ illi data cœlitus erat mysteria aperire mundo diuina. Ex-
An.100. pleto equidem annorum numero quindecim pace requieuit ab Effeso vrbe stadia sexdecim: & in ipso anno suspenditur *Simon* apostolus. Impletúsque est annorum
An.101. numerus à natiuitate saluatoris nostri *Iesu Christi* bis quinquaginta. Porro post bi-
An.109. enniū *Clemens* migrat passione pro *Christo* suscepta papa beatus. Quē post in passione sequitur octauo in anno *Ignatius Christi* dignus episcopus. In sexto ergo quinquagesi-
An.167. mo post illum anno *Eleutherius* ordinatur in sede Apostolica Romæ, & quindecim annis constanter gloriosam populo Christiano imbuit prædicationē, & non tantùm sibi subiectis vrbibus, sed ab ortu solis vsq; ad occasum exiuit sancta opinio eius. Nam idem beatissimus *Christi* famulus per nuncium & literas *Lucium* adijt insulæ regē, ammonens eum de fide, & baptismo Catholico, qui tum Brittanniæ regem potestate pollebat:

lebat: qui etiam concessit verisimili ratione Christianum se esse futurum, quod & perfecit. Cuius successor *Seuerus* post tertio vigesimo anno regni eius fungitur potestatis Romanæ, ipse fossam extendit in insula præfata pertransuerso à mare vsque ad mare, murum etiam cum turribus & propugnaculis construxit intrinsecus, fortassis ne ab exercitu læderentur barbarorum Brittanni. Porrò post decursum centum & nonaginta annorum supérque duorum, *Maximus Cæsar* regnum accepit, qui & natus in Brittannia erat, deinde Gallos superat, Tuscos fugat, Italum & Hispanum sub iugo regna mittit. Igitur post ambitum circuli regni eius vigesimi & anni octaui à Gothis destruitur Roma sublimis iam in milleno centesimo quadragesimo sexto post suam conditionem anno. Ab illo tempore cessauit imperium Romanorum à Brittannia insula, & ab alijs quas sub iugo seruitutis tenebant multis terris. Siquidem tenuerunt supradictam insulam incipiente numero à *Cæsare Gaio Iulio* quadringentos & octoginta quinque annos; vrbes etiã atq; castella nec nõ pontes plateasq; mirabili ingenio condiderunt, quæ vsq; in hodiernam diem videntur. Enimuerò habitante plebe Brittannica incuriosè causa firmitatis intra fossam de cuius serie meminimus, supráque à *Seuero Cæsare* condita erat, insurrexerunt gentes duæ, Picti scilicet ab Aquilonali plaga & Scoti ab Occidentali contra eos cum exercitu, vastantes eorum possessiones, & sic per multa annorũ spatia innumerabili eos miseria afflixerunt. Hi quidem sustinere non valentes periculum, animo solerti nuncios mittunt ad Romam cum lachrymosis scriptis.* cum victoria exercitus reuertitur Romam. Audito etiam oppositum sibi exercitum domum reuersum, viz. Scotti & Picti gaudio gauisi non minimo sunt: Ast iterum arma mouent & quasi sine custode caulas inuadunt lupi, vastant partem in axe Aquilonis vsque ad Seueriam fossam: Britanni muro insistunt, defendunt armis; sed non natura, heu, dederat fortuna gratiam belli. Tum astuta gens Scotorum gnara quid faceretpro imminenti muro, ac sudæ profundo saltu, ferreos in mensura arte mechanica struunt aculeos, superstantésque muro deorsum trahentes auidè interimunt, victores existunt forinsecus & intus, præda & possessio fit statu in vno. Et facta est cædes postera peior prioribus. Impletúsq; est numerus annorum ab incarnatione Dominica quadringenti *An.449.*
& quadraginta nouem.

QVin etiam videntes se esse superatos ex omni parte Brittanni, nec vltro spes à Romanis secunda, instruunt consilium quidnam facerent cum miserabili planctu. Nam illis diebus agilem audierunt esse piratico in opere gentem Saxonum in tota maritima à Rheno fluuio vsque in Doniam vrbem, quæ nunc vulgò Danmarc nuncupatur, ac in omni armatura robustã. His igitur immensa per nuncios munera mittũt, auxilia petunt, societatem pacis promittunt. Nescia mens spurci populi, illo enim nascebatur perpetua seruitus & infœlicitatis nouerca.

ET maximè consilium dat *Vurthern* qui tum rex super omnes habebatur, cui concessit tota nobilitas, & hoc maluerunt vt de Germania eis adduxissent suffragium. Iam præmunerati fuere iuuenes duo *Hengest* & *Horsa*, hi nepotes fuere *Vuoddan* regis Barbarorum. Quem post infanda dignitate, vt Deum, honorantes, sacrificium obtulerunt Pagani victoriæ causa siue virtutis, diuictúsq;, vt humanitas sæpiùs credit hoc, quod videt. Aduecti igitur sunt præfati iuuenes explentes petitionem regis senatúsq;, cum tribus dromonibus armis ornati, & omni instructione bellica præparati, proijcitur ancora ponto, stant in littore puppes. Et mox contra Scotos causa probationis mittuntur: tandem non morata iuuentus pectora induunt armis, temptant quoq; prælia peregrina: miscetur viro vir, ruit Germanus, ruit Scotus, ex vtraq; parte miserrima cædes: victores post Saxones existunt. Tum à rege præfato fungũtur honorato triumpho, clámque mittunt vernulas domum, nunciantes suis fœcũdiam terræ & pauidi inertiam populi. Hi statim non mora facta, dictis concedunt & magnam cum exercitu classem mittunt proximis. Porrò suscepti magnificè sunt apud regem Brittannorum; commune sibi hospitium cum incolis struunt, Brittanni pacem promittunt, digna munera societatis, & honores, vt incurij essent tantùm ab hostibus eorum protectione cum bellico incursu tribuentes eis immensa stipendia & fœlicitatem pugnę causa eorum. Hactenus de societate ac promissione Britonum sat dictum est: nunc de discordia & infœlicitate dicatur. Videntes námq; astutiam noui populi, partim timuerunt, partímq; despectui

eos

eos habuere: frangunt pactum, nec vltrà societatis addunt honorem, sed potiùs ab oris expellere conantur. His ita præcogitatis innotescitur cunctis, rumpitur palam fœdus: insistunt armis, ruunt Brittanni; Saxones possident arua. Iterum mittunt ad Germaniæ partes, non occultè, vt antè, sed manifesta legatione, vt solent victores, auxilium magis sibi poscentes, quibus & aduecta est multitudo omni ex prouincia Germaniæ partis: ac bella gessere contra Brittannos, pellentes eos à finibus eorum magna cum clade, & ipsi semper victores. In vltimo quidem subijciunt colla Brittanni, soluent iam progeniei tributum. Ergo illa aduectio ex tribus prouincijs, quæ tum eminentiores habebantur Germaniæ, venisse leguntur, hoc est, de Saxonia, Anglia, atque Giota. Cantuarij de Giotis traxerunt originem; *Vuhtij* quoque, qui à *Vuihta* insula adhærente Brittanniæ nomen sortiti sunt.

QVippe de Saxonia quæ nunc vulgò Ealdsexe nuncupatur, id est, Saxonia vetus, venere tribus, quæ apud Anglos modò ita dicuntur, Eastsexan, & Suthsexan, & Westsexan, hoc est, (secundum Latinos) Orientales, Australes & Occidentales Saxones. Anglia igitur de prouincia venere iuxta Orientales Angli, medij Angli, Mercij quoque, & tota gens Northanhymbrorum. Porrò Anglia vetus sita est inter Saxones & Giotos, habens oppidum capitale, quod sermone Saxonico *Slesuuic* nuncupatur, secundum verò Danos, Haithaby. Ideóq; Brittannia nunc Anglia appellatur, assumens nomen victorum; præfati enim duces eorum inde venerunt Brittanniam primi: hoc est *Hengest* & *Horsa* filij *Vuyrhtelsi*, auus eorum *Vuicta*, & proauus eorum *Vuithar*, atauus quidem eorum *Vuothen*, qui & rex multitudinis Barbarorum. In tanta etenim seductione oppressi Aquilonales increduli, vt Deum colunt vsque in hodiernam diem, viz. Dani, Northmanni quoque, & Sueui. De quibus *Lucanus*,

Fundit ab extremo flauos aquilone Sueuos.

In tanta ergo fuisse perhibetur supradictarum illa aduectio crescens, & nimium, vt & incolarum paulatim & habitationis nomen aboleuisset, qui cum muneribus eos traxere quondam gentium repentinæ. Magis stipendia poscunt, renuunt Brittanni: mouent arma: fit discordia nimis, &, vt antè præfati sumus, à finibus eos pellunt in arcta promontoria quædam, & ipsi possessores à mare ad mare vsque in præsentem diem exi-
An. 418. stunt. In nono etiam anno post euersionem Romæ à Gothis, relicti qui erant in Brittannia Romana ex gente, multiplices non ferentes gentium minas, scrobibus occultant thesaurum, aliquam sibi futuram existimantes fortunam, quod illis pòst non accidit. Partem sumunt, in vnda gregantur, dant ventum carinis, exules Gallias tenent par-
An. 430. tes. Annum post duodecimum ad Scottos mittitur *Christi* nuncians euangelium *Paladius* episcopus à *Cælestino* papa beato.

CAPITVLVM.

An. 449. EXpletis verò nouemdecim annis ceperunt regnum Romanorum *Mauritius* & *Valentinus*, in quorum tempore à *Vurthgern* aduocantur rege Brittonum *Hengest* & *Horsa* in locum qui vulgo *Hipuuines Fleot* nominatur, primitus Brittannorũ in subpetias: sed post rebelles & hostes extiterunt eorum, vt ante dictum est. Igitur impletus est tunc annorum numerus ab admirabili incarnatione saluatoris nostri Iesu Christi qua-
An. 455. dringenti anni & quadraginta nouem. Anno in sexto post, inierunt bellum *Hengest* & *Horsa* contra *Vuirthgernũ* in campo Egeles thrip. Ibi interficitur *Horsa*, & *Hengest* cepit
An. 457. regnum. Post bienninm autem *Hengest* & *Aesc* filius suus iterauerunt arma contra Brittannos & ceciderunt in illa die ex parte Brittannorũ millia quatuor: relicta tum Cantia Brittanni, quæ vulgò Kent nuncupatur, fugam dant in Lundonam vrbem. Circiter
An. 465. annos octo ipsi idem arma mouerunt contra Brittannos, fuítque valida cædes in die illa; duodecim primores duces cadunt Brittannorum iuxta locum qui dicitur Wippedes fleot, illic ruit miles Saxonum *Vuipped*, & ob id ille locus vocabulum sumpsit, sicut
An. 473. à *Theseo*, Theseum mare; & ab *Aegeo*, Ægeum, qui in eo necatus fuerat. Repleto siquidem octauo annorum numero *Hengest* cum *Aesc* filio suo secundò arma eleuant Brittannos aduersus, & cæso exercitu victores existunt, spoliáq; immensa ducunt. Adue-
An. 477. ctúsque est in anno quarto *Aelle* à Germania cum filijs suis tribus in Brittanniam tunc in locum, qui cognominatur Cymenes Oran, & persecuti sunt Brittannos in loco nominato

minato Aldredes Leage.Post verò octauum annum bellum idem ineunt aduersus Brittannos iuxta locum,qui dicitur Mercredes burnanstede. Deinde triennio impleto *Aesc* filius *Hengest* cœpit regnum in Cent.Post triennium quidem *Aelle* & *Cissa* obsederunt oppidum,quod vocatur Andredes ceaster, interfeceruntq; ibidem habitantes à maiori vsque ad minimum,nec vllum saltem liquerunt viuentem. Percurso itaque triennio *Cerdic* & *Cinric* filius suus cum quinque carinis aducti Brittãniam in portum qui Cerdices Oran nuncupatur, in ipsa die bellum commisere Brittannos aduersus,& ipsi post in fine fuere victores. Sexto etiam anno aduentus eorum occidentalem circumierunt Brittanniæ partem, quæ nunc Vuestsexe nuncupatur. Aduenit & post in Brittanniam tum cum filio suo *Beda* anno impleto. Post cuius aduectum septimo anno *Cerdic* cum *Cinric* filio suo truncant *Natanleod* Brittannorum regem, & cum eo millia quinque virorum.Sexto igitur impleto anno *Stuf* & *Vuhtgar* in Brittanniam applicauerũt in Cerdices Oran,& bellum repentè imprimunt Brittãnis, quos & fugatos victores pòst existunt. Impletúsq;est numerus ferè quinquaginta sex annorum,ex quo *Hengest* & *Horsa* Brittanniam aduenere.Deinde post quinquenniũ *Cerdic* & *Cinric* arma mouerunt contra Brittannos in loco,qui Cerdices forda nuncupatur in fluuio Auene; & in ipso anno facietenus cœperunt regnare. Porrò post functionem regni eorum, anno in octauo siquidem, restaurant arma contra Brittannos . Impleto autem triennio, ceperunt *Vuihtam* insulam, cuius iam suprà memorauimus situm, attamen paucos interimunt Brittannos . Quarto impleto etiam anno *Cerdic* cum filio suo *Cinric* tradunt in potestate *Vuihtam* sobrinis eorum duobus *Stufe* & *Vuihtgare* . In ipsius verò anni decursu obijt *Cerdic*; & *Cinric* filius suus post illum cœpit regnum, & regnauit septem & viginti annos.Post quadriennium autem regni eius, obscuratus est sol à prima hora diei vsque ad tertiam . Iterum post biennium sol obscuratus est post tertiæ calculum dimidiam horam,ita vt stellæ passim in firmamento cernerentur. Denique septimo anno *Ida* cœpit regnum super prouinciam quæ dicitur Northanhymbra,cuius prosapia regni & nobilitatis à *Vuothen* exordium sumit.Ergo post quinquennium *Cinric* bellum gessit aduersus Brittannos iuxta oppidũ, quod dicitur Searaburh, quos & fugatos multos ex eis interemit. Idem post quartum annum cum *Ceaulin* inierunt bellum aduersus Brittannos circa locum,qui dicitur Beranbyrig. Repletísque circiter annis quatuor *Ceaulin* cœpit regnum super Brittanniæ occidẽtalem partem , quę nunc vulgò Vuestsexan nuncupatur. *Aelle* quippe *Issing* ad Northanhymbre seriẽ mittitur,quorum genus vsque ad generalissimum ascendit,id est,ad Vuothen. Deniq; post quinquennium venit *Columba* famulus *Christi* à Scotia in Brittanniam Pictis adnunciandi verbum Dei: post cuius aduentum,iam peracto triennio, *Ceaulin* & *Cutha* ciuile commouerunt bellum contra *Aethelbyrhtum*; quem & superatum persecuti sunt vsque in Kent,& eius duos duces peremerunt in Vubbandune,*Oslaf*, & *Cnybban*. Post trienniũ verò *Cuthulf* bellum instituit contra Brittannos in Bedanforda,& quatuor regias villas accepit,scilicet Liganburh, & Eglesburh, Bensingtun & Ignesham. Denique post sex annorum decursum *Cuthuuine* & *Ceaulin* ineunt pugnam contra Brittannos,& eorum reges tres interimunt, *Comegl* cum *Condidan Fearmeglq,* in locum, qui vocatur Deorhamme ; & tres vrbes eorum clariores ceperunt, Gleaucestre videlicet, & Cirncestre cum Bathancestre.Impletóque numero septem annorum *Ceaulin* & *Cutha* instituunt bellum contra Brittannos in cognominato loco Fethanleage, *Cutha* ruit; ibi *Ceaulin* subiecit villarum multitudinem, & immensa spolia sumpsit. Facta quippe est in octauo anno ruina magna ex vtráq; parte in loco, qui dicitur Wodnesbyrg,ita vt *Ceaulin* in fugam verteretur,& post annum finit vitam.Successerúntque post illum *Cuichelm* & *Tridda* cum *Aethelfrith* in regnum.

An.485. An.488. An.492. An.495. An.501. An.508. An.514. An.519. An.530. An.534. An.538. An.540. An.547. An.552. An.556. An.560. An.565. An.568. An.571. An.577. An.584. An.592.

Explicit liber primus.

Incipit Prologus libri ſecundi.

IN exordio poſitionis huius libelli non opus fuerit præcapitulari, chariſſima noſtri. Quoniam per multimodos etiam anfractus duximus ſtilum ab ipſo generaliſſimo ſtatu; ac tranſilientes ea in quibus multorum adhæſit notitia, excerpta ab hiſtoria tam diuina quàm vulgari, altiora prudenti lectori linquimus. Ad noſtri etigeneris proprietatem nunc calamum dirigere oportet: & quamuis non famoſe pupilla dicitur membrum, veruntamen miniſterium præſtat non exiguum maioribus membris. Itaq; hortamur in Domino ne noſtra ſpernantur a phagolidoris dicta, ſed potius præopimas regi cælorum gratias reddant, ſi ſe ſapere alta videntur.

Explicit Prologus.

Incipit Liber ſecundus.

CAP. I.

De aduentu Auguſtini *à* Gregorio *miſſo Papa beato.*

SIcuti diuina ſolet clementer prouidentia ab æterno cuncta proſpiciens non neceſſitate regere ſed potenti intuitu, ipſaq; immobilis ſemper, ac verbo ſuo ex diuerſo elementa diſponens, hominúmque genus ad veritatis agnitionem venire per mortem vnigeniti filij ſui, cuius ſanguine quadrifida mundi ſpatia liberantur: nunc per ſeruum ſuum illuſtrat tenebras Occidentalium in oras. Reſidente igitur aliquando papa beato *Gregorio*, ac ſeminante euangelium Chriſti, adſiſterunt viri ignota lingua nimis vultu decores, qui orum & admiratus pulchritudinē vir ſanctus, cuiuſnam eſſent gentis, ab eis ſciſcitat obnixè: tum iuuenes humili intuitu Anglos ſe eſſe confitentur. Vtrúmne, inquit, Chriſticolę, vir ſanctus, an increduli ſitis? Minimè Chriſtiani, inquiunt, & nec dum aliquis in hoc nobis aperuit aures. Tum ſubleuato vultu vir beatus: Quiſnā, inquit, in præſentia lapidum fundamentum ex harundine ponit? Nullus prudens, inquiūt. Rectè diſſeruiſtis quippe, & ſuſcipiens eos ducit in tricliniū, inſerens eis diuina eloquia, quos deinde baptiſmo abluit Chriſti, & magis diſponebat cum eis iter ad patriā. Quo audito Romani reſiſterunt ſermoni, nec paſtorem ſiuere dimitti ab eis procul. Videns itaque beatiſſimus papa *Gregorius* ſibi populum reſiſtentem, quendam virum ex diſcipulis ſuis in diuino eloquio nimis inſtructum nomine *Auguſtinum* confirmato eum diuino admonitu, mittit cum viris præfatis, & multitudinem fratrum cum eo, quibus & aduectis templa erigunt Angli ſuſcepta fide. Ac per orationes ſancti *Auguſtini* epiſcopi miracula oſtendit ſaluator noſter *Ieſus Chriſtus* innumerabilia fidelibus ſuis. In cuius tumulo vſque in hodierna die non parua fiunt miracula ipſo auxiliante Domino noſtro.

CAP. II.

De Æthelbyrhto *rege, & de baptiſmo eius.*

An. 596. EXercente igitur *Aethelbyrht* regimen ſuper Cent aduenit ſupradictus vir; cui & conceſſit rex *Aethelbyrht* cum omni domu ſua, & ſuſcepta fide baptizatus eſt. Ipſe eſt & primus rex in gente Anglorum, qui verbum Chriſti ſuſcepit. Deniq; *Aethelbyrht Eormenrices* filius fuit, cuius auus *Ochta* qui prænominabatur *Eſe*, propter quod poſtea reges Cantuarij *Eſingas* ſunt nomē ſortiti, vt à *Romulo* Romani, & *Cecrope* Cecropidę, & à *Tuſco* Tuſci; *Eſe* quippe pater fuit *Hengeſt*, qui primus Conſul & dux de Germania fuerat

erat gentis Anglorum; cuius pater fuit *Wihtgels*, auus *Wicta*, proauus *Wither*, atauus *Wothen*, qui & rex multarum gentium, quem pagani nunc vt Deum colunt aliqui. Transactúsque est numerus annorum ab incarnatione Dominica sexcentesimus minus quatuor annis.

CAP. III.

¶ *De* Ceolf *rege Occidentalium Saxonum, & de eius assiduo bello.*

PEracto etiam vnius anni cursu *Ceolf* cœpit regnum super Occidentales Anglos, cu- *An.597.*
ius progenies à *Wothen* statum sumit: tantáq; fuit eius ferocitas vt aut cum sua propria gente, aut cum Brittãnis, aut cum Pictis, aut cum Scottis bella gessisse perhibetur.

CAP. IIII.

¶ *De pallio apostolatus* Augustini, *quod à papa* Gregorio *mittitur.*

CVius regni post decursu iam quadriennio *Gregorius* papa mittit *Augustino* pallium *An.601.*
apostolatus.

CAP. V.

¶ *De fide Orientalium Saxonum, & de transitu* Gregorij *papæ beati.*

POst triennium verò & orientales Angli susceperunt baptismum regnante *Sigebyrh-* *An.604.*
to rege. Post biennium autem migrauit *Gregorius* papa beatus, & decimo anno ex *An.606.*
quo miserat Anglis baptismum per *Augustinum* Christi famulum. Impletúsq; est numerus annorum ab origine mundi huius quinque millia & octingenti supra.

CAP. VI.

¶ *De principatu* Cinigels *regis, bellóque eius, aduentu quoque* Byrini *Episcopi, & baptismo regis ipsius, fidéque Orientalium Saxonum, atque* Cuthrid *baptismo.*

POrro *Cinegels* cœpit regnum occidẽtalium Anglorum: ipse itaq; cum *Cuichelm* bel- *An.611.*
lum inierunt aduersus Brittannos in loco qui cognominatur Beamdune, & supera- *An.614.*
to exercitu ab eis duo millia interemerũt & quadraginta supra. Pòst igitur annis quatu- *An.629.*
or decim *Cinigelf* & *Cuichelm* bellum gesserunt contra *Pendan* iuxta oppidum, quod vulgari sermone *Cirnceastre*. Impletis verò annis sex venit *Byrinus* episcopus ad Occiden- *An.635.*
tales Anglos prædicans eis euangelium Christi. Transactúsque est numerus annorum ab aduentu in Brittanniam de Germania eorum ferè centum viginti. Tum suscepit in tempore illo baptismum *Cinegils* à *Byrino* sancto episcopo in oppido quod *Dorceastre* nuncupatur. Ipse & *Cuthrid* baptizat post quadriennium in eadem ciuitate, quem & *An.639.*
baptisticum filium sumpsit.

CAP. VII.

¶ *De* Cenuualh *regimine, & de actibus eius.*

DEinde impletis annis nouem *Cenuualh* propinquo suo *Cuthride* tradidit ex prædijs *An.648.*
suis tria millia adiacentia colle qui vulgo dicitur Escesdune. Post itaque quadri- *An.652.*
ennium ipse bellũ gessit ciuile in cognominato loco Bradanforda iuxta fluuiũ Afene.
Deniq; impletis annis tribus, *Penda* rex obijt; & Mercij baptismum suscipiunt Christi. *An.655.*
Decursis quippe annis tribus *Cenuualh* & *Pionna* reges bella restaurant Brittannos ad- *An.658.*
uersus, & persecuti sunt eos vsque ad locũ qui Pederydan nuncupatur. Post triennium *An.661.*
autem iterum *Cenuualh* gessit bellum iuxta oppidum quod Posentes Byrg appellatur, & captiuum duxit *Vulfhere* filium *Penda* in Escesdune superato exercitu eius. Post iam an- *An.664.*
nos tres sol obscuratus est. Porro finito sexennio obijt *Osweo* rex Northanhymbrorũ,
& *Ecgferth* successit post illum. Itaque post decursu anni vnius facta est auium magna *An.665.*
ruina, ita vt & in mare & in arida spurcissimus fœtor videretur tam de minutis auibus
quàm de maioribus. Iam peractis duodecim mensibus obijt *Cenuualh* rex Occidenta- *An.666.*
lium Anglorum, coniúxque sua *Sexburh* post illum successit in regnum, & rexit duode- *An.667.*
cim menses. Post quam *Escuuine* successit in regnum impleto biennio, cuius genus ten- *An.669.*
dit ad *Cerdic*.

CAP. VIII.

¶ *De* Vulfhere *&* Cenuulh, *& de Synodo beati patris* Theodori.

An.670. SCilicet post annum *Vulfhere Pendæ* filius,& *Cenuualh* alternum inter se inierunt bel-
An.673. lum in loco, qui Bedanheafde dicitur. Póstque decursum triennij apparuit stella co-
An.675. meta. Fit Synodus in loco Hethlege *Theodori* Archiepiscopi sancti patronis,transacto
An.676. iam biennio,propter quod nitebatur eis inserere verba diuina. In ipsius etiam anni decursu obijt *Hild* Abbatissa famula *Christi*,cœnobij,quod dicitur Streoneshealh.

CAP. IX.

¶ *De* Centuuine *rege, & de bellis eius.*

An.678. ERgo post biennium Brittannos persecutus est *Centuuine* rex de finibus eorum vsque ad mare; cuius post biennium regni *Ine* functus est in regnum occidentalium An-
An.680. glorum. Transactúsq; est tunc numerus annorum centenus octuagesimus octauus, ex quo *Cerdic* à Brittannis accepit partem occidentalem,suus genitor sextus.

CAP. X.

¶ *De conuersione* Ceaduualla *ad fidem* Christi.

IN ipsius quippe anni decursu profectus est *Ceduuala* Romam, baptismúmq; & fidem *Christi* suscepit,quem post baptismum papa anni illius *Petrum* cognominauit. Ast an-
An.694. nis sex circiter impletis, Cantuarij recordati sunt causæ eorum, quam erga *Ine* regem impleuerant, propinquum eius igne cremantes, cui & committunt solidos millia triginta per singulos constanti numero sexdecim nummis.

CAP. XI.

¶ *De actibus* Æthelredi *regis Merciorum.*

An.704. IGitur post decursum annorum decem monachicũ suscepit habitum rex Merciorum
An.705. *Ethelred* filius *Pendæ* iam impletis in regno annis minus triginta. Denique post menses duodecim obijt *Ealdferth* rex Northanhymbrorum. Impletúsque est tunc numerus annorum à conditione mundi nongentesimus & quinque millenus, ita D M DCCCC.
An.709. Póstq; quadriennio obijt *Aldelmus* beatus episcopus,cuius miro artificio edita opuscula leguntur,erátq; eius episcopatus prouincia,quæ vulgò Sealuudscire dicitur.

CAP. XII.

¶ *De regimine* Ine,*& de actibus eius.*

An.710. POrro post annũ *Nunna* & *Ine* reges bellum gesserunt contra *Vuthgirete* regem,dux
An.714. quoq; *Beorhtfrid* aduersus *Peohtas*. Post quadriennium quippe obijt *Guthlac* famulus
An.715. *Christi*. Impleto etiam anno *Ine* & *Ceolred* construunt pugnam constra adstantes eis
An.721. cum armis in Vuothnesbeorhge. Itaque post septem annos truncat *Ine Cineuulfum*, & post menses sex imbuit pugnam contra australes Anglos.

CAP. XIII.

¶ *De* Æthelheard *rege.*

An.728. SExennio quoque impleto profectus est Romam cœpitque regnum *Aethelheard* Occidentalium Anglorum,primóque anno regni sui instituit bellum aduersus *Clitonem*
An.729. *Osuueo*. Impletóque cursu anni vnius apparuit stella cometa & sanctus obijt *Ecgbyrhtus*
An.731. episcopus. Occiditur autem post biennium *Osric* rex Northhymbriorum, & *Ceolf* successit in regnum.

CAP. XIIII.

¶ *De actu regis* Æthelbaldi.

An.733. HIs ita gestis post biennium *Aethelbald* rex in potestatem cepit villam regiam quæ
An.734. Sumurtun nuncupatur. In ipso anno quippe obscuratus est solis iubar. Postque decursum vnius anni facta est luna veluti sanguinolentis intincta guttis, & in ipso præsignio *Tatuuine* & *Beda* migrauerunt.

CAP. XV.

¶ *De regimine* Eadbyrht,*& de actibus eius.*

An.738. DEnique post quadriennium *Eadbyrht* Northanhymbrorum successit in regnum, fratérq; eius *Ecgbyrht* functus est Archiepiscopalem gradũ; & nunc in Euoraca vrbe requiescunt ambo sub vnius portici tectum.

CAP. XVI.

¶ *De principatu* Cuthredi *regis*.

REpletísque annis duodecim rex *Cuthred* contra *Ethelhunduce* incepit bellum pro aliqua inuidia reipublicæ, *An.750.* ipse iterum post bienniū contra *Athelbaldum* regem coaptauit arma in loco qui *Beorgforda* vocatur. *An.752.* Post annum etiam vt solitus erat suæ ferocitatis implere conamen, arma contra Brittannos aptauit; *An.753.* & post annum mortuus est. *An.754.*

CAP. XVII.

¶ *De actu* Sigebyrht *regis, & de principatu eius.*

POrro *Sigebyrht* suscepit principatum occidentalium Anglorum. Itaque post decursum vnius anni ex quo *Sigebyrht* regnare cœperat, *An.755.* cuius regnū inuadens *Cynulf* abstraxit ab eo, & sapientes totius partis occidentalis facietenus traxit cum eo propter inconditos actus supradicti regis; nec illi derelicta pars potestatis, nisi prouincia vna quæ Hamtunscire nuncupatur. Commoratúsq; est ibidem non tempore longo: prisca commotus quendam interemit iniuria ducem, quem *Cynulf* bello expulit in inuia loci qui appellatur Andred. Sicque migrando mansit de denso in condenso vsque dum interficitur ab vno subulco in cognominato loco Pryfetesflodan, & vltus est sanguinem ducis *Cumbran*.

CAP. XVIII.

¶ *De* Cenulf *regimine, bello quoque & actibus suis.*

TAliter igitur his prætextis *Cynulf* sæpius non parua bella contra Brittannos exercuit; transeuntibus quippe annis triginta & vnum supra ex quo cœperat regnare, expellere à finibus quendam *Clitonem* conatus est, cui nomen erat *Cyneheard* frater *Sigebyrhtes*, cuius actus supra tractatus est. Postea ab illo obsidetur *Clitone*: nam nunciatum est ei cum quadam meretrice morando in loco qui dicitur Merantune, quamuis cum paucis & nescientibus circumeunt armis cum ignotis domum, intellexitq; rex taliter se habere, ianuam prosiliuit, defendit auidè tela. Ast composita mente ruit super *Clitonem* quem & plagis non paruis afflixit, nec obliti socij minas arma eleuant, trūcant regem. Audito etiam milites regis qui iam fuerant in eius societate, sed vnusquisq; in suo applicio vt semper solebant fecerunt impetum clamorem visitant, visósque eos tali furore *Clito* blandiendo munera promittit eisque secundos honores. Post dominū desiderant orcum, nec promissis attēdunt, instant vnanimes pugnæ, ex eis nullus vitæ comes; Brittannus obses remansit vnus, & ille arduis oppositus plagis. Illucescente igitur die notum militibus factum est, qui post tergum remāserant regis; agmine congregato profecti sunt, *Osric* quoq; cum eis dux eius, & *Vugferd* miles, compererúntq; in ipsa aula *Clitonem*, in qua dominus eorum exanimis iacebat, firmātur ex aduerso fores, hi extrinsecus, hi intrinsecus, inducias petit *Clito*, promittit magna, regnum optat futurū; his omnibus recalcitrant societas regis, magis cognatos petunt separare qui cum *Clitone* erāt, renuunt dictis, illi è contra tali sermone responsa dant amicis: Nullus amor tam propinquis quàm domini, nec præsenti vultu exequias eius sectari valemus: & maximè obnixè petentes, quippe cum lugubri dolore sospiti vita discedere parentes, tali, inquiunt, & nos admonitu rogabamus nostros cōsanguineos qui erant socij regis, sed frustra exauditi sumus. Illi iterum ad hæc, Propterea innocui manebitis si dissederitis tantùm, nec eorum vltio in vobis redarguetur qui cum rege mortui sunt. At illi nulla dant responsa, sed taciti insistunt bello, punit vmbo vmbonem, brachia scutis pendent, ruit à proximo parens, frangūt postes, insequitur post alterū alter, stat miserabilis pugna, heu *Clitonē* perimunt, omnésq; socij ante oculos primitus strantur excepto vno, & ipse quoque erat ducis *Osrici* filius de baptismo vix semiuiuus ac vulneribus oppressus multis. Regnauit quippe *Cenulf* annos triginta & vnum corpúsque eius mausoleatum iacet in Vuintonia vrbe. Supradictus etiam *Clito* requiescit in ecclesia quæ vulgò Axanminster nuncupatur. Eorum scilicet amborum progenies tendit ad *Cerdic*. In ipso itaq; anno occiditur *Aethelbald* rex Myrciorum in loco qui Seccandune vocatur. Requiescitq; corpus eius in monasterio quod Hreopandune appellatur, & *Beornred* successit in regnum, post non tempore tenso obijt & ipse.

CAP. XIX.

¶ *De Offæ principatu regis, & de actibus eius.*

An.756. PORRO in ipsius anni circulo *Offa* successit in regnũ, vir mirabilis, filius *Tingferd*, auus
ei9 *Eanulf*, proauus *Osmod*, atauus *Nibba*, abauus *Icel*, sextus auus eius *Eomer*, septimus
An.773. *Angeltheu*, octauus *Offa*, nonus *Vuermund*, decimus *Vuhtleg*, vndecimus *Vuothen*. Reple-
Sax.774. tis etiam septendecim annis, ex quo *Cynulf* à *Sigebyrhte* arripuerat regnũ, in cœlo appa-
ruit signum Dominicæ crucis post solis occasum, & in ipso anno bellum ciuile gestum
est inter Cantuarium populum & Merciorum in cognominato loco *Cittanforda*, & in
illis diebus mõstruosi serpentes inter Australes Anglos visi sunt, quod Suthsexan nun-
An.777. cupatur. Peractisq; circiter annis quatuor, *Cyneuulf* & *Offa* inter se bellum instituerunt
An.779. propter villam quæ Bensingtun appellatur, quæ & contigit *Offæ*. Iam post biennium
An.783. Galli & Saxones pugnas inter se concitauerunt non paruas. Denique post quadrienni-
Sax.784. um *Cyneheard* truncat *Cyneuulf* regem & ipse quoque ibi necatur.

CAP. XX.

¶ *De actu* Byrhtric *regis Occidentalium Saxonum.*

An.786. SIquidem in ipso anno *Byrhtric* suscepit regnum Occidentalium Anglorum, cuius
Sax.787. prosapia tendit ad *Cerdic*. Impletóque triennio *Offan* filiam *Eadburh* sibi in matri-
monium duxit.

Explicit liber secundus.

Incipit Prologus libri tertij.

DE præsentati quidem à prioribus iam paginulis, carpere instat, vt tertij nobis statum libelluli edicamus. Te ergo exhortamur omni desiderij mei charissima, vt non reputetur in tædium à te pro longitudine lectionis præsens opusculum. Quoniam ad te maximè deuoueo hoc: in quantum ergo longinquo spatia mens metitur, in tantum charitatis propiùs generatur affectus.

Explicit Prologus.

En hic inchoat Liber.

REgnante *Byrhtrico* rege pijssimo super partes Anglorum Occidentales, iam innocentia protensi populi aruis sereno cum tranquillitate dabant squalidis sulco, & onoriferæ boum costæ proximo amore colla iugo subdebant. Aduecta est subitò Danorum ardua non nimia classis, dromones numero tres, ipsa & aduectio erat prima. Audito etiam, exactor regis iam morans in oppido quod Dorceastre nuncupatur, equo insiliuit, cum paucis præcurrit ad portum, putans eos magis negotiatores esse quàm hostes; & præcipiens eos imperio, ad regiam villam pelli iussit; à quibus ibidem occiditur ipse, & qui cum eo erant: nomen quippe exactoris erat *Beaduheard*. Impletúsque

An.787. est tum numerus annorum trecentesimus & supra trigesimus quartus, ex quo
Hengest & *Horsa* Brittanniam aduecti sunt, in quo & *Byrhtric* in matrimonium duxit
An.792. *Offæ* filiam regis. Post annum quippe quintum ex quo rex Myrciorum *Offa* iusserat E-
An.794. *thelbyrhti* regis amputare caput, & ipse quoque obijt impleto biennio, & *Eegferth* suus
filius successit in regnum & in ipso anno obijt. *Adrianus* quoque migrauit papa beatus. *Aethelred* scilicet interimitur à propria plebe rex Northanhymbriorum.

CAP.

CAP. I.

De Ceolf rege Merciorum, & de bello eius.

POrro poſt biennium Cantiam vaſtauit *Ceolf* rex Myrciorum, & prouinciam quæ di- *An.796.*
citur Merſcuuari, & captus eſt *Prend* rex eorum; quem vinculis oppreſſum duxerũt
vſq; ad Merce. Poſt annum igitur ſæuiſſima plebs Romana *Leonis* fauſti papæ pręcidũt *An.797.*
linguam inſania moti, eruunt oculos ſimul & inſuper à ſede apoſtolica pellunt. Repentè
autem adiuuamine *Chriſti*, qui ſemper eſt in operibus ſuis mirabilis, & viſus datus eſt &
lingua famine plena, ſuſcepitq; iterum ſedem apoſtolatus vt antè. Tranſeunte ergo tri- *An.800.*
ennio *Byrhtric* rex obijt.

CAP. II.

De regimine Ecgbyrht, & de actibus eius.

ITaq; ordinatur *Ecgbyrht* ſuper Occidentales Anglos in regnum: in ipſo verò die trãſ-
eunte *Ethelmund* duce per quoddam prædium quod *Huuiccum* nuncupatur, volens ad
vadum quod dicitur Cynemaeres forda, ibiq; ei occurrit *Vuexſtan* dux cum centurias
populi prouinciæ Vuilſætum, ambo cadunt illic inita pugna, Vulſætę tamẽ victores ex-
iſtunt. Ex quo etiam ceperat regnum rex *Ecgbyrht*, impleti ſunt anni ab origine mundi
numero ſex millia DC M excepto annis quinque, & ab incarnatione Dominica anni
octingenti DCCC. & ab aduentu in Brittanniam *Hengeſt* & *Horſa* trecenti & quinquagin- *An.800.*
ta anni CCCL. & à principatu *Cerdic* ex quo ſubiugauit Brittanniæ partem Occidenta-
lem qui fuit *Ecgbyrhtes* regis genitor decimus, tranſacti ſunt anni trecenti CCC. & ab ad-
uentu *Auguſtini* miſſo à beato papa *Gregorio* cum baptiſmo ad gentẽ Anglorum ducen-
ti anni CC & quatuor, poſt miſſionémq; illã anno decimo migrauit pater *Gregorius*. Poſt *An.805.*
quinquennium autem functionis *Ecgbyrhti* regis obijt *Cuthred* rex Cãtuariorum. Sep- *An.812.*
timo quoq; anno migrauit *Carolus* rex Francorum. Biennio quippe impleto tranſijt *Leo* *An.814.*
de virtute in virtutem papa beatus. Poſt quinquennium autem *Cynulf* obijt rex Myrci- *An.819.*
orum, cuius ſucceſſor *Ceolf*; & poſt biẽnium ab eo regnum arripitur. Anno igitur tranſ- *An.821.*
acto facta eſt Synodus magna in loco qui Cloſeſho nuncupatur, & duo ibidem duces *An.822.*
interimuntur, *Burghelm* & *Muca*. Poſt annum ſiquidem coaptatum eſt bellum aduerſus *An.823.*
Brittannos in prouincia Defna in cognominato loco Gafulforda. In ipſo quoq; anno
Ecgbyrht rex contra *Beornulf* regem Myrciorum inſtituit bellum in loco Ellendune, &
Ecgbyrht victor extitit: attamen in vtràq; parte ruina facta eſt magna, & *Hun* ibi occidi-
tur dux prouinciæ Sumorſæton: requieſcítq; nunc in vrbe Vuintana. Deniq; *Ecgbyrht*
rex *Aethulf* filium ſuum tranſmiſit cum exercitu in Cent, epiſcopum quoq; *Aelhſtanum*
cum eo & *Vulfheard* ducem ſimul, & ſuperato exercitu perſecuti ſunt *Baldred* regẽ eorũ
trans flumen *Temeſe* ad partes Boreæ. Quibus Cantuarij ſubijciuntur poſt, nec non pro-
uincia Suthriæ cum Suthſeaxe, i. medij & Auſtrales Angli. Nam in ipſius anni decur- *An.824.*
ſu rex orientalium Anglorum cum prudentioribus ſui principatus viſitat *Ecgbyrht* re-
gem cauſa pacis & protectionis, propter metum Merciorum. In illius verò anni ſerie
præfati orientales Angli arma inſtruxerunt aduerſus *Beornulf* regem Merciorum, quem *An.825.*
& truncant, ſuperato exercitu eius, & quinque duces cum eo; ſucceſſor eius *Vuihtlaf*. Bi-
ennio itaq; impleto ablata eſt lux lunæ in ipſa nocte natiuitatis Chriſti. Et in ipſo anno *An.827.*
ſubiecit in poteſtate ſua *Ecgbyrht* rex Merciorum, regnum omne quod ſubiacet ab Au-
ſtrali parte fluuio Humbre; ipſe & octauus rex qui in Brittannia fuerat pollens pote-
ſtate. Nam primus fuit *Aelle* rex auſtralium Anglorum, qui poſſeſſor tantæ ditionis fue-
rat vt *Ecgbyrht*. Secundus fuit *Ceaulin* rex occidentalium Anglorũ. Tertius *Aethelbyrht*
rex Cantuariorum. Quartus *Rædualdr* rex orientalium. Quintus *Eaduuine*, rex North-
hymbriorum. Sextus *Oſuuald*. Septimus *Oſuueo* frater *Oſuualdi*; poſt quem octauus *Ecg-
byrht*, cuius ſuprà fecimus mentionem. Siquidem ipſe exercitum duxit aduerſus North-
hymbrios, cui & ſubijciuntur humili ceruice. Tranſacto igitur anno *Vuihlaf* cœpit ite- *An.828.*
rum regnum. In ipſo verò tempore *Ecgbyrht* rex duxit exercitum contra aquilonales
Brittannos, & ſubiectis omnibus reuerſus eſt in pace. Igitur poſt quadriennium pagani *An.832.*
territoria popularunt loci, qui dicitur Sceapige. Et poſt decurſum anni vnius bellum *An.833.*
geſſit *Ecgbyrht* rex contra paganam claſſem, cuius numerus erat triginta quinque cari-
næ, in loco Carrum. Dani poſt victoriam ſumunt. Deniq; poſt triennium aduenit oras *An.836.*
in

in occidentalium classialis nimiùm Brittannûm exercitus, non mora facta commiscēt
se vna, quippe coaptantes arma aduersus *Ecgbyrht* regem Anglorum. Præsciscitato er-
go rex esse se taliter, & conuocato exercitu imbuit contra bis populos arma in loco
An.837. Hengestesdune, & vtrósq; arripuit populos fuga. Siquidem transmeato anni vnius cir-
Sax.836. culo obijt *Ecgbyrht* rex potentissimus.

CAP. III.

¶ *De principatu* Athulf, *& de actibus eius.*

PORRO post obitum, *Athulf* successit in regnum *Ecgbyrhti* patris sui regnúmq; Cantu-
ariorum tradidit filio suo *Ethestano* & Eastsexena & Suthsexena, & Suthriæ, hoc est
An.838. orientalem partem, australem & mediam. Post annum scilicet dux *Vulfheard* paganam
Sax.837. contra classem gessit bellū iuxta oppidum Hamtune, multósq; interemptos victor ex-
titit. Erat autem numerus classis triginta & tres carinæ. His ita gestis obijt & ipse dux
quiete. In eodem verò anno *Ethelm* dux bellum instaurauit cum populo prouinciæ
Dorset, exercitum contra paganum in loco, post & persecutus est eos aliquod tempus,
attamen post existunt Dani victores, & ducem interimunt sociósque cum eo. Denique
An.839. post annum, *Herebyrht* dux trūcatur à Danis in loco Merscuuarum: in eodem verò an-
no magna cædes facta est ab illo exercitu in vrbe Lindesse, & in Cent prouincia, & in
An.840. orientalibus Anglis. Similiter post annum hoc factum est, & in Lundonia vrbe, & in
An.841. Quintanuuic & in oppido Hroseceastre. Interea post annum *Athulf* rex contra Da-
nos instituit bellum in loco qui dicitur Carrum, à quibus & superatur, ibidémq; obti-
An.844. nuerunt locum victores. Siquidem triennio impleto *Eanulf* dux qui præerat prouinciæ
Sumærsetun & *Ealhstan* quoq; episcopus, & *Osric* Dorsetum dux pugnam conduxerūt
aduersus paganos exercitum in prænominato loco Pedredanmuthan: ast victores ex-
istunt, superato exercitu Danorum. Etiam in ipso anno *Aethelstan* rex & *Ealhere* dux
bellum gesserunt contra prædictæ gentis exercitum in Cent prouincia iuxta oppidū
quod Sanduuic nuncupatur, nimiúmq; ab eis interimunt, fugatas turmas eorum capiūt
An.851. & nouem dromones. Transactis igitur annis septem Ceorl Defenum dux imbuit bellū
contra paganos in loco Vuiganbeorge multósq; occidūt Danorū, obtinent & victoriæ
locum. In ipsius verò anni decursu hyemauerunt primitus Barbari in insula Tenet, quæ
non longè à Brittannia sita est, fœcunda nimium non aruis prolixis. Non dum iam im-
pleto anni illius spatio aduecta est paganorum nimis ardua classis trecentæ & quinqua-
ginta carinæ in ostiū fluuij Temese qui vulgò Temesemuthan nuncupatur, & destrux-
erunt Cantuariorum vrbem, Lundoniam quoq; vrbem; & fugauerunt *Beornulf* regem
Merciorum superato exercitu eius. Reuersique sunt post pugnam trans Temese fluuiū
ad partem Austri per prouinciam Suthriæ, illicq; in occursum eorum obuius fuit *A-
thulf* rex cum occidentalibus Anglis, pars innumerosa cadit, ex vtraq; parte, nec duri-
orem vnquam audiuimus pugnā antè istius diei præsentiam; gesta sunt autem hæc iux-
An.854. ta syluam quæ Aclea nuncupatur. Igitur post triennium *Burhred* rex subsidium ab
Aetheluulfo rege ad subijciendum aquilonales Brittannos: ipséq; concessit, & congre-
gato exercitu eius trans Merciorum profectus est regnum contra Brittannos, quos &
superatos constituit sub tributo. Et in ipso quoq; anno transmisit Romam *Atheluulf*
rex filium suum *Aelfred* in diebus domini papæ *Leonis*, quem & sanctificat in regem, &
filium à chrismate nominauit, vt modò sub manu episcopi solemus accipiētes paruulos
filios nominare. In eodem anno gesta sunt nimis bella in insula Tenet cōtra paganos,
& facta est magna cædes in vtraq; parte, & in mare multi demersi. Post Pascha etiam il-
An.855. lius anni *Athulf* rex tradidit in coniugiū *Burhrede* regi filiam suam. Siquidem post an-
num pagani hyemauerunt in loco Sceapige. In eodem anno decumauit *Athulf* rex de
omni possessione sua in partē Domini, & in vniuerso regimine sui principatus sic cōsti-
tuit, & in ipso anno profectus est Romam cum magna dignitate, moratúsq; est ibi men-
An.856. ses duodecim. Igitur reuertente eo ad patriam, *Karolus* rex Francorum filiam suam tra-
An.857. didit ei in matrimoniū, quam susceptam duxit ad patriam suam. Deniq; post annum *A-
thulf* rex obijt cuius corpus requiescit in vrbe Vuintona. Igitur præfatus rex fuit filius
Ecgbyrhti regis cuius auus *Ealhmund*, proauus *Eafa*, atauus *Eoppa*, abauus *Ingild Ines* fra-
ter occidentaliū Anglorū regis qui Romę finierat vitam, traxerúntq; supradicti reges à
Cenred rege originem. *Cenred* fuit filius *Ceoluuald*. Auus quippe eius *Cuthuuine*, proauus

Ceaulin

Ceaulin, atauus *Cynric*, abauus *Cerdic*, qui & primus possessor Brittanniæ partis occidentalis superatos exercitus Brittannorum, cuius pater fuit *Elesa*, auus *Esla*, proauus *Geuuis*, atauus *Vuig*, abauus *Freauuine*, sextus pater eius *Frithogar*, septimus *Brond*, octauus *Balder*, nonus *Vuothen*, decimus *Frithouuald*, vndecimus *Frealaf*, duodecimus *Frithouulf*, tertius decimus *Fin*, quartus decimus *Goduulfe*, quintus decimus *Geat*, sextus decimus *Tetuua*, septimus decimus *Beo*, octauus decimus *Scyld*, nonus decimus *Scef*. Ipse *Scef* cum vno dromone aduectus est in insula Oceani quæ dicitur *Scani*, armis circundatus, erátq; valdè recens puer, & ab incolis illius terræ ignotus; attamen ab eis suscipitur, & vt familiarem diligenti animo eum custodierunt, & post in regem eligunt, de cuius prosapia ordinē trahit *Athulf* rex. Transmeatusq; est tunc numerus annorum quinquagesimus quintus, ex quo *Ecgbyrht* cœpit regnare.

Tertius liber finit.

Prologus quarti Libri ecce incipit.

PEractas quidem tribus paginulas superioribus libris, nunc instat ad quartum flectere pennam, in quo et emolumenti magis pollet præsentia, & origo prosapiæ generis nostri iudicatur apertiùs. Et quamuis videar tibi lectionis transmittere onus, omni desiderij mei charissima soror, non grauiùs à te iudicer, sed sicuti amore tuo conscripta, ita & nostro legantur. Qui autem in Trinitate laudatur, & vna potentia Deus, conseruet te sub vmbra alarum suarum, tecúmque socias tuas, Amen.

Explicit Prologus.

CAPITVLVM I.

De regimine filiorum Athulfi regis, *Ethelbaldi* viz. & *Ethelbyrhti*.

INterea post obitum *Athulfi* regis, ordinati sunt filij eius in regnum, *Ethelbald* videlicet super Occidentales Anglos, & *Aethelbyrht* super Cantuarios, & Orientales, Australes quoque & medios Anglos. Quinquennio autem impleto obijt *Ethelbald* rex & *Aethelbyrht* frater eius successit in vtráque potestate. Et in diebus eius adplicata est maxima classis paganorum, fregerúntque regiam vrbem quæ Wintonia nominatur: in quorum occursu fuerunt *Osric* dux prouinciç Hamtunscire & *Athulf* dux prouinciæ Bearrucscire: pugna quippe inita paganos in fugam vertunt, hi sumpsere victoriam. Post autem quatuor annos ex quo obierat *Aethelbald* rex, statum pagani firmant insula in Tenet, Cantuarijs pacem promittunt; illi è contra pecuniam parant, ignoti futuri. Ast rumpunt Dani fœdus, clam exeunt nocte, plagámque Orientalem Cantiæ vastant totam. Post annum verò obijt & *Aethelbyrht* rex, cuius corpus pacificè requiescit in monasterio cognominato Sciteburnan.

An.861. Sax.860.

An.865.

An.866.

CAP. II.

¶ *De principatu* Etheredi *regis.*

ENimuero *Ethered* successit in regnum post obitum fratris sui *Ethelbyrhti.* In eodem anno aduectæ sunt classes tyranni *Igwares* ab aquilone in terram Anglorũ, hyemauerúntq; inter orientales Anglos, illicq; fulciunt arma. Equos ascendunt, cum accolis
An. 867. pacem confirmant. Scilicet post annum ipse exercitus (relicta orientali parte) transfretatúsq; est fluuiũ Humbre in Northhymbriorum prouinciã ad Euoracam vrbem quæ nunc vulgò Eoferwic nuncupatur. Fuerat námq; ciuilis tunc dissensio nimis inter habitatores terræ illius, in tantum furia moti, vt & regem *Osbyrhtum* propria de sede eorũ expulerint: consilióq; firmato pariter omnes quendã sibi ignobilem eligunt regem, nec non tardè ad hoc conuertunt animum contra tela adiacentia exercitus arma leuare; centurias congregant non paruas, visitant hostes iam morantes in suda, alternatim cõcitant iras, arma mouent, stat (miserum) cædes vtriusq; populi, ruunt illic reges. Relicti quippe eorum pacem confirmant hostili cum exercitu. In eodem anno migrauit *Eanulf*, dux prouinciæ Sumersetun. Episcopus quoque *Ealhstanus* post successionem sui episcopatus quinquaginta annos in parochia quæ Scireburnan vocatur. Ibi & corpus suum nunc requiescit, ducis quippe supradicti in cœnobio, quod Glastingabyrig nun-
An. 868. cupatur. Ergo post annum castra metatus est exercitus Paganorum, cuius aduectum supra memorauimus in locum Snotingaham, illicq; hyemauerũt: & *Burhred* rex Mer-
An. 869. ciorum cum suis primatibus eis consenserunt manendi sine calumnia. Anno igitur impleto ipse exercitus eleuatur ad Euoracam vrbem, & ibi quoq; castra metati sunt tem-
An. 870. pore hyberno. Iterum post annum migrantur, trans regnúmq; Merciorum itinera cedunt ad orientalem partem Anglorum ibique castra metantur tempore hyemali in loco Theotforda; aduersus quos aptauit bellum rex *Eadmundus* breui spatio, à quibus & interimitur ibi, cuius corp9 iacet mausoleatũ in loco qui Beadoricesuuyrthe nũcupatur, obtinuerúntq; tum Barbari victoriæ numẽ, mox defuncto rege, nam & eorum rex anno in eodem obijt *Iuuar. Ceolnothus* quoque Archiepiscopus in ipso anno migrauit &
An. 871. sepultus est in vrbe Cantuariorum. Igitur post cursum vnius anni profectus est inde supra memoratus ad locũ Readingon Barbarorum exercitus, & maximè cogitans plebs impijssima bello adire occidentales Saxones, & iam diebus peractis tribus, ex quo venerant, illò protendunt ante duo consules eorum iam apparatu equestri, quem natura negarat, obliti classe aut certè explorationis ritu tam celeres aut æterni numinis per arua syluásque feruntur. Ast obuius dux *Adulfus*, & quamuis pauca manus, sed fortia animi receptacula manent, dirigunt tela, hostes vertunt, opimísque gaudent spolijs. Denique quadriduanum post ambitum *Ethered* rex adest cum exercitu, nimis incenditur medio inenarrabilis pugna, modò hi, modò alij rigidis instant certamine telis, ruit dux *Athulfus*, qui paulò victoriam obtinuerat ante; Barbari post victores existunt: corpus quippe supradicti ducis abstrahitur furtim, adducitúrq; in Merciorum prouinciam in locum qui Northworthige nuncupatur, iuxta autem Danaam linguam Deoraby. Impletóq; iterum quadriduo rex *Aethered* cum *Aelfred* germano suo arma instaurant contra omnem paganum exercitũ in loco Æscesdune; factáq; est nimiũ ruina parte in vtraque. Post tamen rex *Ethered* victoriæ obtinet stemma. Nominatim igitur instat vt pandantur procerum nomina qui ibi cæsi sunt. *Berse* rex eorum, veteranus *Sihtrix* Consul eorum, iunior quoque *Sihtrix*, *Osbearn* Consul, *Fræna* Consul, *Haradd* Consul, & vt dicam, tota purior illic cecidit Barbarorum iuuentus, vt nec ante, nec post tanta ruina audita est, ex quo gens Brittanniam obtinuerat bello Saxonum. Interea transactis quatuordecim diebus animo iterato pugnę consistunt in loco Basingon prænominato quidem, móxq; mixta arma, in cõtrario sibi paulatim suscepere Barbari locum, spémque familiarem inter se cudunt, seducitur regia turma, iam præuisores aspera tenent loca, sine spolijs victoriam sumunt. Porrò post menses duos renouat certamen rex præfatus *Aethered*, cum quo frater suus *Aelfred* in loco Merantune contra passim Barbarũ exercitum, & in vtraque manu cæsa est multitudo, Barbari victoriæ obtinẽt numen, ibi ruit ferro interemptus *Heahmundus* episcopus, suúmq; corpus iacet sepultum in loco Cægineshamme multi quoq; in eadem pugna ruere, fugatíque; de quibus videtur impendiosam

pendioſam in hac breuitate protenſionē nobis vti. Deniq; poſt deuolutionem pugnæ prædictæ illius anni poſt Paſcha migrauit rex *Ethered*; de cuius radice teneo ortū. Nupérque iterato ordine manifeſtiùs conſolidare incipiam tibi, conſobrina *Mahtildis* veneranda; & veluti aduecta nauis per gurgites vndarum longinqua ſpatia tenet, iam portum quæ diligenti tramite explorarat; ita & nos quaſi more nautarum ingredimur, &, vt olim tibi per priſcam breuiter commemoraui epiſtolam, ſimiliter & in præfatiunculis præſentis libelluli, nec impudēter iterum commemoro, & quamuis prærumpo faſmatis curſum non neceſſitate motus, ſed tuæ charitatis amore, nunc pleniùs ex tempore de generis noſtri proſapia retranſmitto meditandum, ſatis quippe amplectens ſtudium tuæ ſinceritatis. Hactenùs rugoſitate relicta de filijs *Athulfi* incipiam loqui. Námq; fuere numero fratres quinque. Primus *Ethelſtanus*, qui & regnum obtinuerat ſimul cum patre ſuo. Secundus *Ethelbald*, qui & occidentalium Anglorum rex. Tertius *Ethelbyrht*, rex Cantuariorum. Quartus *Ethered*, qui poſt obitum *Edelbyrhti* ſucceſſit in regnum, qui & meus atauus. Quintus *Elfred* poſt omnes ſucceſſor principatus totius, qui & atauus veſter. Propterea notum tibi facio, hæc (amanda conſobrina *Mahtildis*) accipiens ab annili vetuſtate, & maximè ſtilo breui noſtri generis hiſtoriam curaui reges vſq; duos hos, de quibus nos augmentum ſumpſimus. Tibi ergo hoc opus deuoueo, gratiſſima, coactus propinquitatis amore: cæteris autē, ſi cum ſupercilio amplectūt, à noſtris indigni iudicentur caniſtris; aliâs charitate ſuademus cunctos præpoſita legi. Igitur recurramus ad omiſſam locutionem, & ad obitum regis præfati *Etheredi*. Huius fuere regni anni quinq;. Sepultus quippe eſt in cœnobio, quod Vuinburnan nuncupatur.

CAP. III.

¶ *De principatu* Ælfredi *regis*.

His ita peractis *Aelfred* obtinuit regnum migratu poſt fratrum, ipſe & vltimus *Athulfi* filius regis, ſuper prouincias Brittanniæ cunctas. Aduenit ſine numero æſtiuus exercitus in loco Readingon, & contra Occidentalium ineunt exercitū auida bellum manu Anglorum, ſubſidio quibus adſunt & hi qui vaſtauerāt ibidem tempore longo. Erat autem exiguus cùm Anglorum exercitus propter abſentiam regis, qui eodem tempore exequias fratris impleuerat, & quamuis non plenæ acies manu, ſed robuſtus pectore conſtat animus, longiùs pellunt hoſtes certamine læti. Attamen oppreſſi laſſatu deſiſtunt pugnæ barbari, vt ſterilem obtinent tunc victoriæ ſtatum: quin etiam pòſt diffuſi prædas minant, vaſtant loca. Fuéruntq; inter ſqualidiſſima eorum dominatione ab Anglis, viz. certamina tria. Excepto ſupra memoratis bellis, quorum vndecim conſules ruunt, quos illi Eorlas ſolent nominare, & rex eorum vnus. Denique in eodem anno Angli occidentales pacem ſtruunt cum illis. Migratúſq; eſt numerus tunc vſque ad conſeſſum exercitus Barbarorum in Readingum, & vſque ad obitum *Aetheredi* regis, & *Aelfredi* fratri illius ſucceſſionem annorum ſeptuageſimus vnus, ex quo auus eorum *Ecgbyrht* continuerat regnū: quadraginta ſiquidē & ſeptem, ex quo Myrcij & occidentales Angli ciuilia bella geſſere in cognominato loco Ellēdune, & *Ecgbyrht* rex ſumpſit victoriæ nomen. Deinde fuere anni viginti ſex, ex quo pugna geſta eſt in loco Pedredan. Deinde viginti à certamine quod geſtum eſt iuxta condenſum quod Aclea nuncupatur. Deinde ab aduectu Paganorum in partes Orientalium Anglorum anni quinque, nec non diſcriminatio longa tum applicatus eorum in Readingon locum.
Póſtque vnius anni decurſum, ex quo venerant Readingon, caſtra metati ſunt ob ambi- *An. 872.*
tu Lundoniæ vrbis. Aſt Myrcij confirmant cum eis fœderis pactum, ſtipendiáq; ſtatu-
unt. Poſt annum Barbari ſedes mutant confinium iuxta Lindiſſi vrbe in Turceſſige cō- *An. 873.*
dicto loco, iterant pacem fœderis Myrcia plebs cum eis. Ambitum anni poſt circuli *An. 874.*
vnius Barbari ſedes migrant tandem Hreopandune locum, regémque *Burhredum* de regno pellunt extra Oceanum. Iam decies bis & duo ſupra annorum calculantur dies, & quo paterna tenebat regna. Quippe proiecta pace populantur Merciorum arua. Rex prædictus non ſpe abiecta *Chriſti* itinera legit deſiderando Romam, migratúrq; ibi; ſuúmque corpus mauſoleo digno conditum iacet in templo *Chriſti* genetricis ſanctæ, quæ nunc Anglorum ſcholæ vſitant nomen. Tempore eodem *Ceolf* poſſedit regnum
Myrciorum. Denique poſt annum Barbari in ſortes ſibi duas diuidunt regnum: par- *An. 875.*
tem

tem ſumpſit dux Barbarorum *Healfdene* nomen Northanhymbriorum; hyberno ibi
ſedilia tempore cudit iuxta nominatũ fluuium Tinan, ibidémq; vaſtant territoria paſ-
ſim. Aſt crebriùs inducunt Pihtis bellum, Cumbriſq; *Oſcytel* quoque & *Guthrum* & *An-
nuth* hi tres reges eorum cum immenſo exercitu de loco Hripandune ad cognomina-
tum locum Grantanbricge, ſtatúmq; fecere ibi menſes duodecim. Porrò in ipſius anni
æſtate exijt *Aelfred* rex cum claſſico exercitu mare, obuiámque ei barbara claſſis, dro-
mones ardui numero ſeptem, pugna init, Dani fugæ dant vndas, capitur vnus dromon
An.876. à rege. Siquidem poſt annum tyrannus *Healfdene* Northanhymbriorum ſortitus eſt
regnum ſubiectis cunctis. Et in ipſius anni decurſu exercitus, qui in Grantanbricge
fuerat, coniecit ſtatum communem cum Occidentali exercitu, quod ante nõ vſi ſunt,
iuxta oppidum quod Vuerham nuncupatur, depopulatáq; eſt ab eis pars maior pro-
uinciæ illius. Quin etiam rex pactum cum eis pacis confirmat ſimúlque pecuniã dan-
do. Ipſi verò dant obſides ei electi qui tum in exercitu videbantur obtutu regum eo-
rum, eíque ſtatuunt iuſiuramentum in eorum armilla ſacra, quod cæterarum regionum
An.877. fecere nunquam, vt citiùs tam exire oris eorum. Aſt tranſgrediuntur pacem ſubitóque
frangunt pactum, & in ſequenti anno, prouinciam expanſo agmine viſitant Defenum,
ibíque caſtra metantur tempore hyberno in vrbe Exãceſtre. Deniq; claſſes eorum ele-
uant vela, dant vento carinas, procella ingruit triſtis, mergitur pars non minima, centũ
numero carinæ ſupremæ, iuxta rupem quæ Suuanauuic nuncupatur: fraude conſtitu-
unt iterata pacem Barbari mente, obſidéſq; dantur pluſquã quærebantur *Elfredi* quip-
pe, regi opimi, de poteſtate firmium ſua, promittunt abſtrahere pedem, ſicque fecere,
Merciorum regna vaſtando pellunt ingenuos paſſim, ategias figunt in oppido dicto
Glenuceſtre vario ictu. Ergo in illius anni prætextum fregerunt præordinatum cum
An.878. occidentalibus Anglis plebs ſpurciſſima pactum orco firmo. Appliciúmque ſumunt
hyemale in loco Cippanhamme. Aſt multos equitando per aduerterẽt ceruices quoad
haud habuere incolæ dominatu inſopituri citius eorum cuncti mentes vertunt. Tum
alios impia poteſtate tranſpellũt Gallias mare in oras. *Aelfred* ſiquidem rex arctiùs tũc
habebatur quàm decuit. Dux quoque *Aethelnoth* prouinciæ Sumorſetun exiguo cum
agmine ſylua in quadam morabatur. Conſtruxerúntque firmitatem quodammodo in
inſula Æthelingaige quæ videtur ſita in palude. Rex verò prædictus contra Barbaros
nõ ſinebat quotidiano certamine, cum ſola prouincia Sumerſætun: nec aliæ tunc ei ad-
iutrices excepto his qui regio paſtu vtebãtur famulis. In eodẽ anno aduectus eſt *Healf-
dene Iguuares* tyranni frater cum triginta moneribus in occidẽtales Anglorum partes,
obſeditq; *Oddan* ducem prouinciæ Defenum in quodam caſtro, incenderúntq; Martem
intus & foras Barbarum, rex ruit, octoginta quippe cum eo decades. Poſtremo victoriæ
obtinent locum etiam Dani. Interea poſt Paſcha illius anni, coaptauit bellum *Aelfred*
rex aduerſus exercitus qui in Cippanhamme fuere in loco *Ethandune*, victoriæq; obti-
nent numen. Poſt autem pugnæ ſolutionẽ Barbari pacem promittunt, inducias petũt,
non negant obſides, iuſiurandum confirmant, rex eorum ſcilicet ſuſcipit baptiſmatis
fontem, quem ſuperſtes de lauacro ſumit rex *Aelfred* in Alnea inſula paludenſi; dux pa-
riter *Aethelnoth* abluit poſt lauacrum eundem in loco Vuedmor, illícq; ei præbuit rex
An.879. *Aelfred* honores magnificé. Deinde poſt annum ex quo exercitus paganorum ab vrbe
exierat Gleauceaſtre, profectus eſt in oppidum Cyrenceaſtre, ibique metatus tempore
An.880. hibernali. Et in ipſius anni decurſu obſcuratus eſt ſol. Poſt annum igitur ex quo iubar
omiſerat Phœbus, eleuatus eſt prædictus exercitus relicto Cyrenceaſter ad orientali-
um Anglorum partes, caſtrametatiq; ſunt ibi, omnéſq; habitatores illius terræ ſub iugo
imperij ſui duxere. Peractiq; ſunt quatuordecim anni tunc ex quo hyemauerũt Barbari
in aruis terræ prædictæ, & equeſtrati. Porro in eodem anno poſtquam ſubiecta eſſet
eis tellus prædicta, artemone petunt Gallias partes, ſtatum firmant in Gent loco condi-
An.881. cto ipſi eidem qui caſtra metabantur quondam in loco Fullanhamme. Scilicet poſt an-
num vlteriùs progredi petunt, agmina Francorum è contra inſiliunt armis, victoriæque
An.882. funguntur numen Barbaro exercitu fugato. Póſtque circulum vnius anni tranſijt præ-
dictus exercitus in ſuperiora territorijs Mæſæ, & caſtra metati ſunt in loco Eſcelũ. In
eodem anno exiuit nauigio rex *Aelfred*, obuiauítq; dromonos quatuor, ab eo ſuperati
An.883. truncantur duo. Relicti arma omiſſa duo ſubijciunt colla. Anno igitur tranſeunte pro-

fectus

fectus eſt ſupradictus exercitus ſupra in Scald parochias, ad locum *Cundath*, ibiq; hye-
male ſumunt metatum. Impletáque ſerie anni vnius abrumpitur oppoſita ſupradicti *An.884.*
clades exercitus in ſuperiora Sunnan turmæ in locum Embenum, ibique caſtra me-
tatur ſpatio hibernali. Ergo poſt annum partiuntur in ſortem ſibi arua telluris ipſius *An.885.*
in duas partes, vnam ad Loſenum, alteram ad Hroſeceſtre partem videlicet pertinen-
tem; obſcderúntque oppida prædicta. Nec non alia ſibi ſtruunt vilia caſtra. Etiam de-
fectus dominatur accolis priſcis vſque dum aduenißet rex *Aelfred* Occidentali cum
manu. Superata tandem lues immunda, auxilia quærunt, rex iuſſit Sarauara duci e-
quis non exiguis littora, petunt proprias ſedes. Quidam eorum vltra petunt marinas
partes. Curſu in eiuſdem anni præſentis obſidatum cum renouant Anglis omißi, biſ-
que numerant fraude prædas in anno telluris in condenſo adhærenti Notheas fluuió
partes Tameſi. Petias ſub dant plebs immunda quæ tum Orientales continebat An-
glos, repentè extraneum petunt veſtigio curſum ad locum Beamfleote. Ibique lurido
motu partitur ſocia manus, quidam manent, quidam petunt vltra partes marinas.
Itaque claſſem mittit in eodem anno in Orientales partes Anglorum rex præfatus e-
tiam *Aelfred*, ſtatímque aduectu in eorum occurſum fuere in loco Stuſemuthan ſex-
decim ſcilicet numero carinæ, vaſtantur quidem armis, ferro truncantur magiſtri, cæ-
tera claſſis piratica curſu obuia vehitur illis. Inſiſtunt remis, deponunt ſcarmos, vnda
coacta rutilant arma, poſt gradum Barbari victoriæ ſcandunt. In eodem anno magni-
ficus obijt Karolus rex Francorum extinctus nece ante vnius circulum anni, quem
poſt ſubſequitur equidem vterinus frater qui tum præfuerat Gallias fines ſuper Oc-
cidentales. Ambóque fuere filij *Hloduuiges* cuius ante regimen fuerat totum, extrema
iam ſeries fuerat vitæ in orbitu ſolis prædicto ipſéque magni filius regis eſſe *Karuli*,
quippe cuius in matrimonium duxerat filiam rex *Athulfus* Anglorum. Aſt in moti-
one illius anni factus eſt cum Barbarorum claſſiali non impetu paruo littora com-
plens veteranorum Saxonum, biſque in eodem parent tempore bella, victores poſt
exiſtunt Saxones: adfueréque tum Friſij certamine ſimul. In eodem anno ſucceßit in
regnum *Karolus* minor totas Occidentales ſuper Galliæ partes & vſque ad Tyrrhenum
mare protenſa, & vt dicam, proaui ſui paßim poteſtatem; excepto prouinciæ *Liduuicon*
cuius pater *Hloduuius* frater *Karuli* medij, cuius filiam duxerat in coniugium *Athulf*
rex Anglorum. Et hi vtrique fuere filij *Hloduuij*, ſcilicet *Hloduuius* filius erat *Karuli
magni, Karulus Pipini* filius magnus. In eodem anno migrauit beatus papa *Martinus*,
qui & in libertate poſuerat Anglorum per prædeſtinationem regis *Aelfredi* quæ nunc
ſcholam Romæ videtur exter beatóque munera miſit biguo Chriſti in quo ſalus ruti-
lat mundo. Quippe in illius anni meatu, prædicta lues rumpunt fœdus regémque
contra inſiliunt telis *Aelfredum*. Denique poſt annum inferiores partes Gallias pe- *An.886.*
tunt, continuóque ſedilia cudunt iuxta fluuium Signæ prætempeſtate hiberna. In-
terea obſidetur à rege *Aelfredo* vrbs Lundonia: & quem ingenio, quem occurſu non
ſuperauerat ciuilis diſcordia ſæua, hunc vt redemptorem ſuſcepere cuncti, & maximè
genus Saxonum, excepto Barbaræ gentis & his qui ſub manu eorum tum captiui
tenebantur. Etiam poſt manus cateruæ confirmatas ibi conſtituitur dux *Aethred* à
rege præfato, cuſtodiendi arcem. Siquidem exercitus qui tum populabatur Gallias *An.887.*
partes veſtigia ſecant per pontem arcis Pariſiacæ, totámque iuxta Signiam vaſtant vſ-
que ad Mæterne & ſuper verticem ipſius vſque ad Catſig, ibique conſtituunt ter hi-
berneos ſtatus. In eodem anno obijt & *Karulus* rex Francorum, *Earnulfus* quoque
ſucceßit fratruellus eius in regnum hebdomadas ſeptem ante obitum patrui ſui. Tum
partitur regnum in quinque regéſque totidem functi in eodem; attamen permiſſu fi-
unt *Earnulfi* cuncta, nec non promittunt ſe eſſe eius ſub manu dominijq; iuuãtes ideò,
quoniam non eſſent ſicut ipſe ſulco de paterno nullus eorum. Habitauitq; poſt fun-
ctionem regni in parte Orientali fluuij Hreni. *Hrodulfus* verò medias partes regni, *Od-
da* quoq; Occidentalem partem, Beorngar etiam cum *Vuitha* Longobardorum reg-
num obtinuere à diſcrimine Iouij montis. Illicq; ciuilia coaptarunt bella, proſequitur
plebs plebem, ſæpiùs vertũtur vtrorúmque arua, nec vnquam adfuiſſe ſpes inter eos ſe-
cunda. Porro in eodẽ anno quo Barbari con ederãt ponte in Pariſiaco, dux *Aethelhelm*

diœcesios Anglorum pro populo accepta à rege pecuniæ non exiguam partem adijt
An.888. Romam. In eodem anno obijt *Ethelſuuith* regina. *Aethered* quoque Archiepiſcopus
An.889. tranſijt in illius anni decurſu, nec non *Athelbàld* Cantiæ præſul. Tranſeunte igitur vni-
us anni meatu Abbas Byrnhelm Romam pro populo eleemoſynam duxit & maximè
Occidentalium Anglorum regiſque *Elfredi.* Tum & orco tradit ſpiramen *Guthrum* Bo-
realium rex Anglorum, qui & *Ethelſtan* à lauacro baptiſmatis ſumpſerat nomen à ſuo
patrino rege *Aelfredo* cuius conſeſſus maximè fuerat inter Orientales Anglos quoni-
am ibi & ſtatum tenuerat primum. In eodem anno eleuatus eſt ſupra memoratus ex-
ercitus de Signahamne ad locum qui vulgò dicitur Sandlaudan, cuius ſitus inter Brit-
tannos & Francos videtur, quorum in occurſu Brittanni inſiſtunt armis, obtinéntq;
victoriæ numen, eóſq; perſecuti ſunt in mæandrum cuiuſdam amnis, ibique non pau-
An.891. ci merguntur lymphis. Poſt etiam ſpatio vnius anni cateruæ ſupradicti exercitus viſi-
vel 892. tant Orientales Francorum partes. Rex *Earnulfus* obuius quorum equeſtris tandem
imbuit certamen antequam venere gurgite claſſes. Manus Francorum Orientalis ad-
erant ibi. Saxones quippe Baiuueriq; auras dant fugæ pagani. Abſtrahuntur tum fer-
uẽtes fide anno in eodem Hibernia ſtirpe tres viri lecti, furtim conſuunt lembũ tauri-
nis byrſis, alimentum ſibi hebdomadarium ſupplent, eleuant dies per vela ſeptem toti-
démque noctes, aduehuntur in primna Cornuualias partes relicta claſſe non armis
ductam nec copioſis ſcilicet lacertis, nutu potiùs ſed cuncta tuentis. *Aelfredum* ad-
eunt regem Anglorum in quorum aduectum cum rege pariter ſinclitus ouat. Deinde
Romam veſtigia legunt, vt ſoliti crebro Chriſti magiſtri petitum: mentes ab inde Hie-
roſolymis ire prætendunt. Protinus eorum migrat eminentior via vnus quippe frater
cuſtodia cernit reliquias ſui compagi ſocij: nec non miracula quidem non minima
facta breuiario in hoc fas eſſet prædicere tota. Námque alter domi vertitur, puluerem
concutiens calo abſentiúmque infert nomina ſic. *Dufſlan* primus, *Macbeathàthque* ſe-
cundus, *Magilmumen* tertius, artibus frondens, littera doctus magiſter inſignis Scot-
torum. Etiam in eodem anno poſt Paſcha in ambitu letanias cometa apparuit ſtel-
la, quam nonnulli exiſtimant ruſticanorum eſſe temporum ante fluentium omen: ſed
in hoc ratio probatiſſima philoſophorum videtur cuius prædicta demonſtrant futura
An.893. ſicut in multis expertum eſt. Deinde poſt annum ex quo bella geſſere Barbari con-
tra regem *Earnulfum*, quin Bononiam petunt ibíque conſtruunt claſſem, primna dant
ventis volant roſtra ad Anglicas partes, in limneo portu conſtituunt puppes à Poldre
loco condicto Orientali Cantiæ partem; deſtruúntque ibi priſco opere caſtrum, prop-
ter quod ruſtica manus exigua quippe intrinſecus erat. Illícque hiberna caſtra confir-
mant. In huius anni ſcilicet decurſu aduehitur claſſis non minima Hæſten in oras
fluuij Tæmeſe, arcémque fundant in Cantiæ fines in cognominato Middeltune loco,
caſtra metantur hyeme tota ibi. Factúſque numerus tunc annorum à glorioſa natiui-
An.894. tate ſaluatoris nongenteſimus præter annis ſeptem. Paſchalíque poſt anni illius ele-
uatur exercitus, qui de Gallias venerat partes, ſubſequendo latebras cuiuſdam im-
manis ſyluæ, quæ vulgò Andredeſuuda nuncupatur; protenſique ſunt Occidentales
Anglos vſque: aſt peditentim adſitas prouincias vaſtant, id eſt, Hamtunſcire, & Bear-
rucſcire: prænotatáq; ſunt hæc Clitoni tum *Eaduuerdi Elfredi* filij regis iam fuerat ex-
ercitando per Notheas partes Anglorum. Sed poſt induuntur & Occidentales An-
glos, fit in occurſu minacibus ſtridens agmine denſo Fearnhamme loco: nec mora, cõ-
tra inſiliunt facta iuuentus armis irrepti ſultant liberati ritè Clitonis, aduentu veluti
ſuetam aduectæ poſt prædam paſtoris ſuffultu paſcua bidentes: vulneratur ibi tyran-
nus, iuuantum Suualidas turmas tranſpellunt fluuium Temeſæ ad partes Boreæ. In-
terea tenentur obſeſſi Dani in Thornige inſula pali. Subſidium Clitoni præbuit
rex *Aethered* Lundonia ſcz. ab vrbe profectus. Obſecrãt pacis Barbari iámq; fœderíſq;
ſtatum, obſides dantur, adfirmant iure exire regno præfati regis, actus & ſermo ſimul v-
na complentur. Denique partes proficiſcuntur in Anglorum eoas, ſub ſtatu illo ma-
nentis exercitus quippe in regimen quondam *Eadmundi* Sancti regis corúmque naues
circum volant ad eos de limneo portu ad Mereſige locum Cantiam velis ſecundum.
In eiuſdem anni ergo ſtatuta abrumpitur Hæſten arduo cum manu à Beamfleote lo-
co

co,per totásq; Merciorũ partes populatur sæuus,quo ad Brittannûm fines venere,quibus dat subpetias exercitus adhærens tunc climate in eoo Northhymbri vsque modo eodem. *Aethelm* cum dux præclarus publicè paratu equestri,nec non *Aethelnoth* duce vnà Anglorum cum Occidentali insequitur exercitu post. Adest quorum rex *Aethered* Myrciorum substans cum impetu magno. Inijciunt bella alterna stat certamine plebium vtrarúmque iuuentus, Angli tum victoriæ post obtinent locum. Gesta hæc quippe in Buttingtune prædicantur à priscis. Præterea visus cernitur inaptus, siquidem Danis confirmant iterati pacem, haud negant obsides, promittunt se ire regione ab illa. In eodem anno Danaa suda in Beamfleote loco experto nutu ab incolis ruit, annilem diuidunt inter se thesaurum. His ita gestis *Sigeferth* piraticus de Northhymbriorum aduehitur ardua cum classe per littora vastat bis tempore in vno,vela post vertit ad proprias sedes. Repletísque annis duobus ex quo immensa venerat à Bononia classis, arce conducta in Limnas oppido Anglorum. Ab Occidentali profectus est parte tunc Anglorum *Aethelnoth* dux, adit in hostes Euoraca vrbe qui non parua territoria pandunt in Myrciorum regno loci in parte Occidentali Stanforda, hoc est inter fluenta amnis Vueolod, & condenso syluæ quæ vulgò Ceostefne nuncupatur. Transeunte etiam anni vnius decursu obijt & *Guthfrid* rex Northhymbriorum in natalitia sancti *Bartholomæi* Apostoli Christi;cuius mausoleatur Euoraca corpus in vrbe in Basilica summa. Interea bis binis post annis, facta est discordia *An. 901.* nimis & maximè, ex quo supradictus obierat rex, inter Anglos, quæ tum manebant loca per Northhymbriorum fœtidus turmas. Denique in eodem anno magnanimus transijt de mundo *Aelfredus* rex Saxonum, immobilis Occidentalium postis, vir iustitia plenus,acer in armis, sermone doctus, diuinis quippe super omnia documentis imbutus. Nam ex Latino rhetorico fasmate in propriam verterat linguam volumina, numero ignoto,ita variè, ita præopimè, vt non tantum expertioribus,sed & audientibus liber Boëtij lachrymosus quodammodo suscitaretur motus.Septima námq; die ante solennia sanctorum omnium obierat anax, cuius requiescit vrbe in Wintana corpus, in pace. Dic modo lector, Christe redemptor, animam eius salua.

CAP. IIII.

¶ *De regimine* Eaduuerdi *regis, & de bello eius.*

SVccessor equidem tum monarchiæ *Eaduuerdus* post filius supra memorati regis coronatur ipse stemate regali à primatis electus Pentecostes in die, iam defluente siquidem annorum numero centeno, ex quo proauus continebat *Ecgbyrht* præsentia eius regna. In eodem anno *Athelbald* in Lundonia arce, præsulatum sumpsit Euoracæ vrbis. Factúsque videtur numerus annorum ab aduentu Christi (humana sumpta carne) nongentesimus pleniter ordo. Impletóque post annorum bis ritu, bella parantur Holme in loco contra Orientalem quippe citiùs cladem post dies quinque festa puerperæ sanctæ,conijciunt peltas, enses vibrant, in vtraque manu crispatur hastilis crebrò, ibidémque ruit *Sigeuulf* dux Sighelmque, tota pars Cantiæ nobilitatis pæne: nec non *Haruc* rex Barbarûm ibi suspenditur orco. Ast duo Anglorum lanugine Clitones tenera, linquunt ibi auras suetas, sub Acheronteas peregrinam temptant regionem vndas, habundansque simul proceritas ex vtraque parte: Barbari namque post existunt victores, sultandóque obtinent locum. Denique post triennium à conditione mundi tum transmeatus est numerus annorum sex millia centum. Post triennium verò Archiepiscopus *Plegmund* enceniauit in Vuintonia vrbe arduam turrim, quæ tum nouiter fuerat sita in honore genetricis Dei *Mariæ*. Pontifex præfatus in eiusdem anni scilicet decursu pro populo Romam quin eleemosynam duxit, *Eaduuardo* quoque pro rege. Annum post vnum Barbari pactum rumpunt *Eaduuardum* regem aduersus, nec non contra *Aetheredum*, qui tum regebat Northhymbrias partes, Myrciasque: vastantur passim Myrciorum arua, à tempestate prædicta & penitus vsque ad Afne fluenta, vbi inchoat Occidentalium terminus Anglorum, nec non Myrciorum. Deinde transuehuntur Occidentales

in partes per fluuium Sefern, illícque vaſtarunt non minimas prædas. Aſt vbi pedem retraxere domi ouantes ſpolijs opimis, parte in Eoa fluuij Sefern etiam tranſmeabant pontem ordine litterato, qui vulgò Cant-bricge nuncupatur: ſtatuta quippe acie tendebant repentè obuio turmæ ſimul Myrciorum Occidentaliúmque, inſiſtunt pugnæ, mora nec attenta, in Vuodnesfelda campo Angli victoriæ obtinere numen, Danorúmque fugatur exercitus, telo oppreſſus: facta hæc memorantur, quinta in die menſis Auguſti, ibidémque ruunt reges tres eorum turbine in eodem vel certamine dicere fas eſt, ſcilicet Healfdene, Eyuuyſl quoque, nec non *Iguuar* relicta tyrannide tum ad aulam properauit inferni, maioréſque natu eorum duces ac nobiles ſimul. Námque poſt annum migrauit de mundo *Aethered* Myrciorum ſuperſtes, ſepultúſque eſt in arce dicta Gleauceſtre, in pace. Biennij quippe tranſeũte ſtatu obijt *Athulf* in Northhymbrijs oris, qui tum præerat actori oppidi Bebbanburgh condicti. Etiam poſt annum aduehitur in oras claſſis Anglorum ardua nimis in ſtomio certè fluentibus Sæfern, nec graue bellum porrigitur ibi anno in eodem. Denique pars exercitus illius maior nec non Hiberniam petunt Britannidem olim à *Iulio* magno *Cæſare* vocatam. Interea poſt tempora anni vnius in die Dominico accidit natiuitas Chriſti. Factáq; eſt tranquillitas hyberni eiuſdem tanta, vt nec antè nec poſt quit memorare quiſpiam. Triennio poſt iam completo *Aethelfled* mundo demigrat, regia ſoror, tumulatur cuius corpus Gleauceſtri in arce. Nono etiam anno poſt tranſacto migrat & *Eaduuerd* rex Anglorum. Hic finis, hic nomen, nec non pertinacia ceſſit eiuſdem.

CAP. V.

¶ *De principatu* Ætheſtani *regis, de bello quoque & actibus eius.*

ANno etiam in quo imperij functus fuerat *Stefos Aetheſtan* rex robuſtiſſimus, tranſacti ſunt anni à glorioſa incarnatione Saluatoris noſtri DCCCC. ſupráque viginti & ſex. Igitur poſt annos tredecim facta eſt pugna immanis Barbaros contra in loco Brunandune, vnde & vulgo vſque ad præſens bellum prænominatur magnum: tum ſuperantur Barbaræ paſſim turbæ nec vltra dominari, poſt quos vltra pellit oceani oris, nec non colla ſubdunt Scoti paritérque Picti vno ſolidantur Brittannidis arua, vndique pax, omniúmque fœcundia rerum, nec vſque ad iſtas motus adhæſit ſine littora Anglorum fœdere claſſicus. Biennio poſt migrat de mundo rex venerandus *Aetheſtanus*.

CAP. VI.

¶ *De regimine* Eadmundi *regis.*

NAmque poſt illum *Eadmund* omiſſa ſucceſſit in regna. Poſt anni ergo ſeptimi curſum, *Vulfſtan* Epiſcopus, dúxque Myrciorum expulerunt quoſdam deſertores, *Ragnald* videlicet, & *Anlaf* de Euoraca vrbe, præfatóque regi in poteſtate ſubdunt. In eodem verò anno obijt & regina *Elfgyun Eadmundi* regis coniux, póſtque ſanctificatur, in cuius mauſoleo (cooperante Deo) vſque ad præſens innumeroſa equidem miracula fiunt in cœnobio, quod vulgò Sceftesbyrig nuncupatur. Reuolutione ſcilicet in eadem obijt & rex *Eadmund* in ſolennia *Auguſtini* minoris, qui & apoſtolus Anglorum. Continuítque regnum ſex annos & ſemis.

CAP. VII.

¶ *De regimine* Eadred *regis.*

CVius ſucceſſor extitit *Eadred* in regnum, ſuus quippe frater; cui Northhymbrij ſubijciuntur cuncti, nec non Scoti iuſiuranda confirmant, immutabilémque fidem.

dem. His ita prætextis, non tempore poſt longo in pace migrat & ipſe in natalitia beati Papæ *Clementis* atque martyris. Obtinuerat námque principatum annos per nouem & ſemis.

CAP. VIII.

¶ *De* Eadwig *rege.*

QVin ſucceſſor eius *Eaduuig* in regnum, qui & præ nimia etenim pulchritudine *Pancali* ſortitus eſt nomen à vulgo ſecundi. Tenuit námque quadriennio per regnum amandus.

CAP. IX.

¶ *De principatu* Edgari *regis.*

DEnique *Eadgar* coronatur in regnum, rex admirabilis.

Annis ſextenis ſiquidem per regna meatus,
Biſque dies numero tenuit minus obice ſeptem.
Argiuæ hebdomadas gentis poſuere magiſtri:
Septimanas recitant poſt quas nunc voce Latini.
Tingite nunc calamo muſæ propriúmque vocate
Carmen, & ignoto veſtri properate ſecundis.
Cùm placido ſteterint fontes aperite poëtam.
Fungitur interea regno poſt anax in arce,
Kim annis caſtrum à priſcis iam nomine dicta,
Nec bathum ab alijs non pro feruentibus vndis.
Coſtis pentidies fuerat quam quondam honore,
Bradiſonus domino Moyſes ſacrarat amore.
Aduenit & populus pariter ſine nomine turmæ,
Quin etiam ferro ſyncipite raſi corona.

Porrò à natiuitate Domini ſaluatoris tranſactus eſt tunc annorum numerus nongenteſimus & ſupra ſeptuageſimus adhæréntq; ternus.

Sibi proles Eadmundi *ſumma,*
Properate quidem, numero bis denis
Super augent nouem, ſeculi priſca
Recolligens mente, ingenia forſan
Addens & recenti temporis noua.
Ter monadis decem
Numero fluente, coronatur anax
Interea denis, ſex & ſupra
Regimen ſub ipſo
Contentum rite,
Stipulator paſſim, præſtiterat illi elementorum,
Póſtque ſpiramen reddit authori
Telluris inſultus, marceſcens ab ea
Lumina cernit altitonantis,
Omiſſa tandem luce corrupta
Anglorum inſignis rex Eadgarus
A Cæſare quidem nominato menſe Iulio, vulgus vſitare ſolet,
Potius peſtis ſublimare ſollers viſum humanus,
Quam magis diuorſi ab alto cuncta cernenti, reddere vota
In curſu ogdoi tranſeunte diei
Auri largus exanime corpus relinquit

Monarchus Brittannũm
Nobilis, ex stirpe frondẽs Saxonum,
Eadgarus *anax: námque sermone Latino*
Fausti contim nuncuparunt beatam.

FABII Quæstoris Patricij ETHELVVERDI, fœliciter explicit liber Quartus.

Deſcriptio compilata per dominum INGVLPHVM *Abbatem Monaſterij* Croyland, natione Anglicum, quondam Monachum Fontaniſſenſem, & ſic ingeſta.

CVM ego *Ingulphus* diuinę pietatis patientia Abbas Monaſterij Croyland, per officium mihi impoſitum rebus eccleſiaſticis curam impēdere compellor, primò mihi fore videtur opportunum, qui ſunt noſtri Monaſterij fundatores, ſcire, & benefactores; quo tempore fundatur, de quorum eleemoſynis victualia & cætera neceſſaria nobis miniſtrantur; ſed & quæ prædia aut poſſeſſiones ſinguli benefactores noſtri nobis in eleemoſynam contulerunt, vt & hîc manifeſtum fiat tàm vobis quàm poſteris noſtris, pro quibus Dei miſericordiam implorare & efflagitare coarctamur. Sed quoniam perlongum eſſet in horum ſingulis immorari, prout materiæ tractatus vndique profert copiam, de his ſaltem, quæ nobis modernis ac etiam ſucceſſorum noſtrorum notitiæ magis neceſſaria in poſterum reperientur, ſub compendio tamen inſerere nullatenus differam, proùt accepi per maturum conſilium tam fratrum meorum nunc reſidentium, & à prædeceſſoribus ſuis veridicâ relatione informatorũ, quàm per ſollicitam inſpectionem memorandorum antiquorum, & cæterorum monumentorum viciſſim examinatorum; iuxta illud Pſalmiſtæ propheticum, *Quanta audiuimus & cognouimus, ea & patres noſtri nunciauerunt nobis.* Et item: *Exurgent filij, & narrabunt filijs ſuis, vt cognoſcatur à generatione in generationem.* Et alibi, *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.* Vndè imprimis ſcribere diſpoſui de quorundam regum Merciorum progreſſu, nouiſſimis temporibus ad fidem catholicam conuerſorum. Et licèt *Penda* fanaticus: & ipſius apud Mercios tamen regis nomen, & regnum ſibi vſurpauit, ſanctúmq; *Oſwaldum* regẽ tyrannica rabie martyrizauit; ſed & filios habuit Chriſtianæ religionis cultores deuotiſſimos, viz. *Peadam, Wulferum, Ethelredum, Merwaldum,* & *Mercellinnum,* filias verò *Kinenburgam* & *Kineſwitham,* ambas ſancta cõtinentia præcellentes. Eiuſdem verò *Pendæ* hæretico furore diù agitati effrænis cupiditas idoneum finem meritis ſuis inuenit; quem Dei virtute ſancti *Oſwaldi* frater & ſucceſſor *Oſweius* extinxit, & ſic infernalium auxit numerum animarum. Cui *Peada* filius eius ſenior ſucceſſit in regnum. Iſte verò *Peada* Monaſterium de Medilhamſted fundâſſe diſpoſuit, ſed præmatura morte præuentus feruorem ſuum fratri ſuo *Wulfero* ad regnum ſuccedenti, & *Saxulpho* viro præpotenti reliquit. Quod Monaſteriũ poſtmodùm per eoſdem fundatum eſſe non eſt dubium, in anno ab incarnatione Domini noſtri *Ieſu Chriſti 664.* Idem verò *Wulferus* 16. annis regnauit, & in 17. anno obijt. Poſt cuius obitum *Ethelredus* frater eius ſuccedens ad regnum, regnauit 30. annis, & poſteà factus eſt Monachus in Bardinei Monaſterio. Cui ſucceſſit in regnum *Kenredus* filius *Wulferi*; & hic regnauit 4. annis, & in 5. anno regno relicto Romam peregrè profectus eſt, ibique ad Apoſtolorum limina vitam finiuit. Poſt *Kenredum, Celredus* filius *Ethelredi* quondam regis,

regis,octo annis regnauit. Illis in temporibus *Clito Ethelbaldus*,exul, pronepos *Pendæ* ex *Alwio* fratre,elegantis erat ſtaturæ, validus corpore, bellicoſus animo; ſed (quod multùm dolendum eſt) corde nimiùm elatus erat, & lubricæ temeritatis ſectator immoderatus: & ob tanti facinoris culpam (vt credere fas eſt) multa perpeſſus eſt diſcrimina,nec non à regni gubernaculo repulſam ſuſtinuit prolixiorem.Quem ſuprà nominatus rex *Celredus* huc & illuc valdè perſequebatur: & inter dubia pericula,exinanitis viribus ſuis, & ſuorum, ad virum Dei *Guthlacum* confeſſorem ſuum (vt aſſolet) peruenit,vt vbi conſilium defecit humanum, diuinum acquireret; tribulationis ſuæ querimoniam illi humilitèr patefecit. Quem vt ſanctus Dei audiuit, blandè conſolatus eſt, & velut diuini oraculi interpres,quæ ventura eſſent ſibi,ex ordine propalauit, promittendo ei generis ſui dominationem,inimicorum conculcationem,& populorum principatum.Nec quòd iſta euenirent cum pugna,plaga, vel ſanguinis effuſione; ſed hæc omnia cum diuina potentia, & virtute ſe habiturum confideret. Et admonendo eum, dixit; *Agnoſce Dominum Deum tuum,& ſuper omnia time; ſanctam eccleſiam ſtudeas etiam venerari,mala ſcelerum tuorum frequentèr deplora, propoſitúmq; bonæ vitæ conſtantèr obſerua; & ſecurũ Domini ſpera ſubſidium, ſi ante ipſum boni operis obtuleris meritũ.*In quibus verbis & doctrina tunc refocillatus eſt in animo præfatus *Ethelbaldus*,vt abſque mora in præſentia patris ſui *Guthlaci*,& aliorum tunc circumſtantium,quod corde concepit,ore promiſit,cùm ſe ad regni gubernacula pacifica venire contingeret, religioſorum ibidem Monaſterium fundare inchoaret ad laudem Dei, & in memoriam præfati patris ſui *Guthlaci*. Quod poſtmodũ efficacitèr,& deuotè impleuit.Sed interim poſt aliquãti temporis euolutionem præfatus exul *Ethelbaldus* in remotis adhuc latitans regionibus,audita ſancti viri morte,mœrens & lugens illuc aduenit:cui poſt lachrymas & longam orationem in proximâ caſulâ vigilanti ſanctus apparuit,& eum conſolatus eſt,dicens, Confide fili,& noli contriſtari, quia Dominus per meam interceſſionem audiuit preces tuas, & ante præſentis anni curſum circularem, ſceptris regni dominaberis in fœlicitate longæuo dierum ſpatio fruiturus. Ille verò reſpondit, Domine,quod ſignum mihi erit,quòd iſta ſic euenient? Et ſanctus, Craſtina die ante horam diei tertiam habitantibus in hac inſula Croylandiæ cibaria inſpirata dabuntur. Exin' ipſe omnia, quæ ſibi dicta erant, recordans, & indubitata ſpe futura fore credebat. Nec fides illum fefellit,quia cuncta iuxta viri Dei vaticinium effectui mancipata perpendit. Defuncto igitur ac ſepulto Dei famulo *Guthlaco*, ſigna virtutum ac ſanitatum per inuocationem interceſſionis illius coruſcare frequenter cœperunt,vt in libro de vita ac miraculis eius clariùs & luculẽto ſtilo (prout de memorandis viris colligere potui) ſeriatim panduntur.Rex autem *Ethelbaldus*, vt beatum conſolatorem ſuum miraculis coruſcare comperiret,locum ſepulturæ eius gaudens & deuotus expetijt,& ea,quæ dicto viro Dei adhuc viuenti,iam regnum adeptus,antè promiſerat,plenè perſoluit. Accerſito nàmque quantocyùs quodã famoſæ religionis monacho Eueſhamenſi, nomine *Kenulpho*, vt ibi cœnobium aggregaret,ſibi & Deo ſeruientibus perennitèr conceſſit, dedit, & confirmauit, & ab omni reditu & conſuetudine ſeculari totam inſulam Croylandiæ omnino abſoluit,& inde chartam ſuam in præſentia epiſcoporum procerúmque regni ſui ſecuram ſtatuit,quæ ſequitur in hæc verba. *Ethelbaldus* diuina diſpenſatione rex Merciorum omnibus catholicæ fidei cultoribus ſalutem perpetuam. Regi regum omnium & vniuerſorum creatorum magna cum exaltatione gratias ago,qui me vſque ad præſens cunctis inuolutum ſceleribus patienter ſuſtinuit,miſericorditèr attraxit,& ad ſui nominis agnitionem parumpèr erexit. Vndè Deo adhærere mihi bonum eſt, & in ipſo ponere ſpem meam.Sed quid retribuam Domino pro omnibus,quæ retribuit mihi? Vt placeam coram eo in lumine viuentium; cùm ſine ipſo nihil habemus,nihil ſumus,nihilque valemus. Magna enim auiditate noſtræ ſalutis author, & vniuerſorum largitor acceptat noſtra minima,vt cauſam habeat retribuendi maxima,& infinita gaudia. Sectantes eius doctrinã per opera miſericordiæ,ſic conſolatur,dicens, *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Hinc eſt,quòd cùm dilecti confeſſoris mei *Guthlaci* anachoritæ deuoti inſtructus fuiſſem conſilio,precibus pulſatus gratantèr in hunc modum acquieui. Ad perpetuam ſecuritatis memoriam hoc chirographo patenti dono trado & concedo omnipotenti Deo, beatæ *Mariæ*, & ſancto *Bartholomæo* de dominicis meis ad

ad fundationē Monasterij nigrorum Monachorū, sub norma S. *Benedicti* Deo famulantium, totam insulā Croylandiæ ad sedem Abbathiæ separatam, & separaliter obtinendam, cum quatuor aquis interclusam; videlicet cū aqua, quæ dicitur **Schepishee**, versus Orientem, & cum aqua, quæ vocatur **Nene**, versus Occidentem, & cum aqua, quæ vocatur **Southee**, versus Austrum, & cum aqua vocata **Asendike**, versus Aquilonem, vbi communis Sewera est inter **Spaldeling** & dictam insulam. Et continet dicta insula in longitudine quatuor leucas, & tres leucas in latitudine cum mariscis adiacentibus versus occidentem ex opposito eiusdem insulæ ex vtraque parte aquæ de **Weland**: cuius vna pars versus Boream, vocata **Goggislond**, continet duas leucas in longitudine à ponte de **Croyland**, vbi fit ingressus ad insulam vsque ad **Aspath**, & vnam leucam in latitudine ab aqua de **Weland** in Australi parte vsque ad **Apenholt**, versus Boream iuxta ripam, & habet per totam longitudinem æqualitatem latitudinis; & altera pars marisci in Australi parte aquæ de **Weland** continet in longitudine duas leucas à ponte de **Croyland** vsque ad **Southlake** iuxta ripam ex opposito de **Aspath**, & habet in latitudine duas leucas ab aqua de **Weland** vsque ad **Fynsett** iuxta aquam de **Nene** in Australi parte eiusdem marisci, cum separali piscaria in aquis de **Weland** & **Nene** vsque ad supradictos vtriusque marisci limites, & in aquis omnibus supradictam insulam ambientibus. Vndè quendam cœnobitam Eueshamensem probatæ religionis virum, nomine *Kenulphum*, vt secum eiusdem ordinis Monachos probatos ibidem congregaret, Abbatem constitui, præbens eis de thesauro meo ad ædificationem Monasterij eiusdem primo anno trecentas libras legalis monetæ, & per decem annos proximè sequentes quolibet anno centum libras, concedendo eisdem licentiam ad villam ædificandam ibidem siue includendam, quantum ex ijs duobus mariscis versus Occidentem dictis Monachis pro se & suis placuerit. Quare volo, quòd prædicti Monachi habeant ista dona mea cum omnibus appendicijs libera & soluta ab omni onere seculari in perpetuam eleemosynam meam, cum omni commodo, quod euenire aut extorqueri poterit infra dictos limites tàm subter terram, quàm supra, cum communa pasturæ pro omni genere animalium, omnibus seisonis ibi, & hominibus suis, siue tenentibus suis secum ibidem moram facientibus ex vtràque parte aquæ de **Weland**, viz. ex vna parte vsq; ad agrum de **Medishamsted**, & ex altera parte vsque ad ædificia **Spaldeling** cum omnibus libertatibus & liberis consuetudinibus, quas regia potestas liberiùs alicui ecclesiæ in regno meo contulerit temporibus retroactis. Et districtè præcipio, quòd si quis contra hoc meæ authoritatis testamentum aliquod machinari impedimentum præsumpserit, quò minùs pacificè possideant aliqua per me data & concessa, centum libras legalis monetę thesauro meo persoluet, nec non dictis monachis pro damnis & expensis dignè satisfaciet. Deprecor omnes posteros meos mihi ad regnum succedentes, vt hanc pœnam & censuram meam ita obseruent inuiolatam, sicut voluerint recipere debitæ iustitiæ præmium, & euadere rapacitatis suppliciū. Qui verò istam eleemosynam meam prouexerit & defensauerit, in sorte electorū Dei remuneretur ęternaliter. Firmatum est hoc chirographū meū in anno ab incarnatione *Christi*, DCCXVI. quod & his probabilibus testibus sanctæ crucis indicio subnotatur. ✠ Ego *Ethelbaldus* rex Merciorum gratuito consensu confirmaui. ✠ Ego *Brithwaldus* Doroberniēsis Archiepiscopus ratificaui. ✠ Ego *Winfridus* Merciorum episcopus approbaui. ✠ Ego *Ingualdus* Londoniensis episcopus merè consensi. ✠ Ego *Adwinus* Lichefeld. episcopus adoptaui. ✠ Ego *Tobias* Roffensis episcopus collaudaui. ✠ Ego *Ethelredus* Abbas de **Bardeney** multùm affectaui. ✠ Ego *Egbaldus* Abbas de **Medeshamsted** illud fieri deuotè rogaui. ✠ Ego *Egga* Comes Lincoln. consilium dedi. ✠ Ego *Leucitus* Comes Leycestriæ assensum præbui. ✠ Ego *Saxulphus* filius *Saxulphi* Comitis corroboraui. ✠ Ego *Ingulphus* presbyter & humilis minister vocatus audiui. ✠ Ego *Ethelbaldus*, licèt indignus, patientia tamen diuina regni Merciorum gero gubernacula, summa cum fiducia authori meo *Christo* redeo humiliter; de quo propheticè scribitur in Psalmo, *Miserationes eius super omnia opera eius:* eiusdem pietati me totum submitto, & sanctæ matris ecclesiæ precibus, beneficijs spiritualibus, commendo. Hinc quidam Poëta sic dixit

Ethelbaldus

Ethelbaldus *ego rex sub Domino super Anglos*
Hanc Abbathiam construo, Christe, *tibi.*
Insula de Croyland, *vastum regis speciale,*
Dicitur hæc terra, quam tibi trado, Ihesu.
Hanc totam terram cum circumeuntibus vndis,
Quæ claudunt illam, do tibi, summe Deus.
Insuper argenti primo fabricantibus anno
Trecentas latomis annumerabo libras:
Annis inde decem dabo centum quolibet anno
Libras in latomos, qui steterint ad opus.
Kenulphus *Monachus professus Eueshamiensis*
Abbas primus erit, huic ego trado locum.
Cunctáque confirmo magnatum dona meorum,
Si dederint terras seu tenementa Deo.
Istum Kenulphum *si quis vexauerit Anglus,*
Rex condemno mihi cuncta catella sua:
Inde meis monachis de damnis omnibus vltrà
Vsque satisfaciat, carcere clausus erit.
Adsunt ante Deum testes huius dationis
Anglorum proceres, pontificésque mei.
Sanctus Guthlacus *confessor & Anachorita*
Hic iacet, in cuius auribus ista loquor.
Oret pro nobis sanctissimus iste sacerdos,
Ad tumbam cuius hæc mea dona dedi.

Et quia palustris huius Croyland (vt ipsum nomen indicat, nam crudam terram & cœnosam significat) lapideam molem sustinere non poterat, præfatus rex ingentes palos quercinos & alcinos innumeræ multitudinis humi defigi fecit, duramque terram nouem milliarijs per aquam de Vplanda, id est, de superiori terra, scaphis deferri, & paludibus commisceri iussit: & sic lapideam, quia sanctus *Guthlacus* priùs oratorio contentus erat ligneo, basilicam cœpit & consummauit, cœnobium condidit, ornamentis & fundis, aliisque diuitijs locum illum ditauit, eundémq; locum in tota vita sua tenerrimè dilexit. Nec vnquam post primam fundationem, quam idem rex statuit & fecit, monasterium Croyland religiosorum inhabitatione Monachorum caruit vsque in diem hodiernum. Erant etiam in eadem insula illis in temporibus nonnulli vitam heremiticam ducentes, qui viro Dei sancta familiaritate, quoad vixit, adhærentes, tanquàm infirmi ad medicum, in eius informatione & exemplo frequentem carpebant animæ salutem. Ex quibus vnus nouiter erat ad fidem catholicam conuersus, nobilitate generosus, quondam præpotens in mundialibus, nomine *Cissa*, qui relictis omnibus sequutus est Dominum suum *Christum*. Alius erat *Bettellinus* seruus, præfati patris familiarissimus. Tertius erat *Egbertus*, secretorum eius præ cæteris conscius. Quartus erat *Tatwinus*, ad eandem insulam quondam ductor eius & nauclerus. Qui omnes in singulis casulis non longè ab oratorio sancti patris *Guthlaci*, de licentia suprà memorati *Kenulphi* Abbatis, vsque ad vitæ terminum separatas mansiones habuerunt. Sancta verò *Pega*, soror præfati sancti patris nostri *Guthlaci* citò post primi anni reuolutionem ab obitu eiusdem, relicto priùs ibidem in manibus *Kenulphi* Abbatis flagello S. *Bartholomæi*, & psalterio fratris sui, cum nonnullis alijs reliquijs, ad cellam suam nauigio remeauit, ab oratorio prænominati fratris sui per quatuor leucas in Occidentali plaga distantem. Vbi completo biennio, & tribus mensibus in lugubri lamentatione, ad Apostolorum *Petri* & *Pauli* limina in frigore & abstinentia multa peregrè profecta est. Cúmque ciuitatem Romanam ingrederetur, omnium signorum classicum repentinum personans, per spatium vnius horæ sanctitatis eius meritum vniuersis ciuibus indicauit; vbi diuino seruitio mancipata, in timore Domini dies suos demùm compleuit; ac eius sacro corpore terræ illic inter multa alia Romana statuaria commendato, spiritus eius de præsentis vitæ labore ad æternam requiem ascendit. Prædictus verò rex *Ethelbaldus* perfecto, ac plenè consummato Monasterio suo Croyland, ad promouendam sanctam

ſanctam eccleſiam vbique per regnum ſuum,& ad alia etiam religioſorum virorum ac mulierum cœnobia dignitatibus & priuilegijs emancipanda iugitèr animo intendebat. Vnde pro libertate eccleſiaſtica per ſuum regnum roboranda, tertio anno regni ſui tale ſtatutum legitur edidiſſe. Cùm plerúmque contingere ſoleat pro incerta temporum viciſſitudine,vt ea,quæ multarum & fidelium perſonarũ teſtimonio, conſilióq; roborata fuerunt,per contumaciam plurimorum, & machinamenta ſimulationis fraudulentæ,& ſine vlla conſideratione rationis in animarum ſuarum periculo diſſipentur, niſi authoritate literarum, & teſtimonio chirographorum in perpetuam memoriam fuerint conſignata: Quapropter ego *Ethelbaldus* rex Merciorũ pro amore cœleſtis patrię,& pro redẽptione animæ meæ,ſtatuendũ eſſe prouidi,vt eam per bona opera liberã efficerem ab omni vinculo delictorũ. Dum enim mihi omnipotẽs per miſericordiam clementiæ ſuæ abſque vllo antecedente merito ſceptra regni largitus eſt,ideò libẽtèr ex eo,quod dedit,retribuo. Huius rei gratia hanc donationem meam me viuente concedo,vt omnia monaſteria & eccleſiæ regni mei à publicis vectigalibus,operibus,& oneribus abſoluantur,niſi in inſtructionibus Archium vel pontium,quę nunquam vlli poſſunt laxari. Prætereà habeant famuli Dei propriam libertatem in proficuo ſyluarũ, in fructu agrorum,in captura piſcium: nec munuſcula præbeant regi, vel principibus, niſi voluntaria; ſed liberi Domino ſeruiant in contemplatione pacifica per totum regnum meum vſque in æuum. Cúmque prædictus rex *Ethelbaldus* 40. & vno annis regnâſſet iuxta prophetiam ſancti patris *Guthlaci*, bello minùs prouidè inito ſuper *Seggeſwold*, à *Bernredo* tyranno extitit interemptus. *Bernredus* verò tyrannus non diù tanta tyrannide gloriatus,eodem anno perijt. *Ethelbaldúſq;* rex apud Ripadium,id eſt,**Ripedune**,tunc temporis celeberrimum monaſteriũ tumulatus, regnũ Merciorum nepoti patruelis ſui,viz. *Offæ* filio *Dignferti*, filij *Anulphi*, filij *Oſmodi*, filij *Loppæ*, filij *Pibbæ* patris regis *Pendæ*,conſentientibus totius Merciæ proceribus,reliquit. Iſte *Offa* regnauit annis 40.& fundauit Monaſterium nigrorum monachorum in Verolamia ciuitate, ad honorem Dei,& protomartyris Anglorum,ſcilicet ſancti *Albani*: ac ſatis deuotus vbíque ad ſanctos Dei,& virorum religioſorum precibus ſemper accliuis, domino *Patricio* Abbate Croylandiæ, qui *Kenulpho* primo eius Abbati ſucceſſerat, ſupplicante, Monaſterium ſuum Croylandiæ per chartam ſuam confirmauit in his verbis. *Offa* rex Merciorum omnibus per vniuerſum regnum Merciæ Philochriſtis ſalutem perpetuam. Indeſinenter recolens, quòd breues dies hominis ſunt,& in hac paucitate dierum noſtrorum,quæcunque ſeminauerit homo,hæc & metet; cupio per vitæ meæ præſentis ſancta opera mercari mihi,& metere in futuro præmia ſempiterna.Ideóque *Patricium* Abbatem Croylandiæ,ac monachos ſuos ibidem Deo ſeruientes, & ſeruos ſuos vniuerſos, ipſúmque locum **Croyland**,& omnia,quæ ſua ſunt, accipio in manum meam,& tanquam fratres meos monachos de ſancto *Albano*,liberos & ſolutos eſſe ab omni onere ſeculari, & quietos vbique per regnum meum ab omnibus vectigalibus haberi præcipio:& confirmo eiſdem prædictum monaſterium ſuum, cum omnibus poſſeſſionibus ſuis,ac alijs rebus,quaſcunque cognatus meus,quondam inclytus rex *Ethelbaldus* fundator dicti monaſterij contulerat eiſdem,& quæcunque proceres ſui vel mei poſtea contulerunt, ſeu conferent in futurum, vel quæcunque fideles *Chriſti* dicto monaſterio Croylandiæ conferent in æternum. Iſtud chirographum anno incarnationis Domini noſtri *Ieſu Chriſti* ſeptingenteſimo nonageſimo tertio ego *Offa* rex Merciorum conceſſi & confirmaui. ✠ Ego *Ethelardus* Archiepiſcopus Dorobornienſ. conſenſi. ✠ Ego *Egbaldus* epiſcopus **Wincheſter** ſubſcripſi. ✠ Ego *Aldredus* epiſcopus Dorcaſiſtrenſ.ſubnotaui. ✠ Ego *Aldulphus* epiſcopus **Lichfeld** collaudaui. ✠ Ego *Benna* Abbas de **Medishamſted** corroboraui. ✠ Ego *Ceolburga* Abbatiſſa de **Berdea** aſpiraui. ✠ Ego *Heaberictbus* Comes ad imperium domini mei regis conſignaui. ✠ Ego *Tilherus* presbyter domini mei regis *Offæ* ad eius præceptum hoc chirograghum manu mea ſcripſi. Porro proximo anno ſequente,prædicto regi *Offæ* 4. Kalendas Auguſti defuncto,filius eius *Egbertus* in regni gloriam ſucceſſit, & 141. diebus regnauit,morbóque correptus obijt.Cui vir magnificus,& ſancta ſobole fœlix *Kenulphus* ſucceſſor,in pace,pietate,ac iuſtitia per 26. annos regni gubernacula glorioſiſſimè ſuſtentauit. Ad Abbathiæ verò Croylandienſis Monaſterij officium paſtorale poſt *Kenulphum*

nulphum primum eius Abbatem, successit præfatus *Patricius*: at illi tempore prædicti *Kenulphi* regis, tertius dicti monasterij Abbas nomine *Siwardus*, qui regi *Kenulpho* carne propinquus, & multa religione confessor familiarissimus, ex munificentia regia duodecimo anno regni sui chartam huiusmodi impetrauit. *Kenulphus* Dei misericordia rex Merciorum, omnibus mediterraneis Anglis per vniuersam Merciam fidē confitentibus Christianam, pacem perfectam, sempiternámq; salutem. Omnes & singuli scitote, quia Dominus sanctum suum mirificauit signis celeberrimis & præclaris prodigijs beatissimum *Christi* confessorem *Guthlacum*, in monasterio Croylandensi corporaliter quiescentem, & nouis ac innumeris miraculis, prout ego ac regina mea in nostra peregrinatione nuper oculis nostris vidimus, quotidiè clariùs ad totius mundi notitiam coruscantem. Vnde ad supplicationem religiosissimi viri & spiritualis patris ac consiliarij nostri domini *Siwardi* Abbatis dicti monasterij, consulente idem ac commouente venerabili patre domino *Wilfredo* Archiepiscopo Dorobernienſ. tunc nostrę peregrinationis comite, dictum Monasterium Croylandiæ in tota insula adiacente, sicut in charta quondam regis *Ethelbaldi* fundatoris sui per limites est distincta, Monachos etiam eiusdem monasterij, & conuersos, ac seruos vniuersos in custodiam capio meæ protectionis. Insuper peregrinos omnes illuc causa deuotionis accedentes, & cum signo sancti *Guthlaci* in suis capucijs, vel capellis recedentes, liberos & solutos ab omni passagio, & telonio, vbicunque venerint per totum regnum Merciæ perenniter esse volo. Sed & eleemosynam quam *Thoroldus* vicecomes Lincoln. dedit dictis monachis in **Bokenhale**; item eleemosynam quam *Geolphus* filius *Malti* dedit illis in **Halington**; item eleemosynam quam *Exegistus* miles validissimus, quondam magister meus, dedit illis in **Langtoft**; & eleemosynam quam *Algarus* miles etiam dudum meus dedit illis in **Baston**, & in **Repingale**, Deo ac sancto *Guthlaco*, dictóq; monasterio, ac monachis in eo Deo seruientibus in perpetuam possessionem concedo, confero, & confirmo. Anno incarnationis Christi octingentesimo sexto istud chirographū ego *Kenulphus* Merciorum rex signo sanctæ crucis consignaui. ✠ Ego *Wilfredus* Archiepiscopus Dorobern. fieri consului. ✠ Ego *Kineuertus* episcopus **Winchester** subnotaui. ✠ Ego *Wonwona* episcopus Leicestrens. consensi. ✠ Ego *Celredus* Abbas de **Medeshamsted**, germanus frater domini *Siwardi* Abbatis, multùm procuraui. ✠ Ego *Enthredus* rex Cantuariorum ad imperium domini mei regis *Kenulphi* assensum dedi. ✠ Ego *Cetwal* frater domini regis *Kenulphi* approbaui. ✠ Ego *Algarus* minister affui. ✠ Ego *Sigga* presbyter, præcipiente domino meo rege *Kenulpho*, hoc chirographum, manu mea scriptum in præsentia dictorum venerabiliū patrum & dominorum meorum, præfato venerabili domino *Stwardo* Abbati Croylandiæ commendaui. Anno *Christi* Domini DCCC decimo nono, iste inclytus rex Merciorum *Kenulphus*, exactis in regno 26. annis, post multa bona opera, quæ in vita sua tam sanctè quàm strenuè gesserat, huius temporalis vitæ cum omnium dolore finem fecit; & Winchelcumbę monasterio nigrorum monachorum, quod à fundamentis construxerat, corpus traditur sepulturæ, sed fœlix anima cœlestia regna petiuit. Filium suum sanctum *Kenelmum* puerum septennem regni reliquit hæredem, qui dolo germanæ suæ *Quendredæ* (tanta ambitione ad regni sceptrum mulier sceleratissima aspirabat) paucis mensibus à patris obitu deuolutis, in quadam sylua, qua spatiatum aduesperascente die ductus erat, ab *Asceberto* nutritore suo puer innocētissimus crudelissimè martyrizatus est; & diuino demùm miraculo radio lucis immensæ tota nocte super corpus martyris rutilante repertus est, & ad Wincheltumbam iuxta patris sui mausoleum celebri traditur sepulturę. Post cuius martyrium, *Ceolwolphus* patruus eius, frater *Kenulphi* regis, in regnum Merciorum successit, qui regnauit anno vno: & secundo anno regni sui à *Bernulpho* quodam fatuoso, & diuitijs ac potentia pollenti, in nullóq; lineam regalem contingente expulsus est. *Bernulphus* verò tertio anno regni ab *Egberto* rege Westsaxonū bello victus est & fugatus; & in Orientales Anglos, qui prece pretióque in illum commouerant Westsaxones, vecordiam suam vindicare molitus exercitum duxit, qui mox ab ijsdem aperto bello superatus & occisus est. Cui successit in regnum *Ludicanus* propinquus suus, qui cùm biennio regnasset, & mortem *Bernulphi*, in Orientales Anglos ducto exercitu, vindicare pararet, ab ijsdem oppressus & occisus est. Sublatis ergò in

breui

breui tyrannis,qui contra fas purpuram induerent,& regno vehementèr oppresso,totam militiam eius,quæ quondam plurima extiterat, & victoriosissima, sua imprudentia perdiderant: omnium consensu *Witlasius* dux Merciorum, cuius filius *Wimundus* *Alfledam* filiam *Celwolphi* quondam regis, & fratris *Kenulphi* regis nobilissimi duxerat in vxorem,in regem leuatus est,& 13.annis regnauit, sub ditione tamen & tributo *Egberti* regis Westsaxonum. Mox enim vt rex factus est, & antequam exercitum poterat colligere, à ducibus *Egberti* per totam Merciam quæsitus, industria domini *Siwardi* abbatis quatuor mensium spatio in cella sanctissimæ virginis *Etheldrithæ*, (*Offæ* quondam regis Merciorum filiæ,ac sponsæ sancti martyris *Ethelberti* quondam regis Estangliæ,in cuius nomine iam sedes episcopalis Harfordiæ dedicatur, sed tunc pro *Christi* sponsi sui amore in Australi parte ecclesiæ Croylandensis contra magnum altare in quadam parte cellæ reclusæ) nullo alio conscio abscondebatur, tutásque latebras illic agens, quousq; mediante dicto Abbate venerabili *Siwardo* cum dicto rege Westsaxonum concordatus est,& promissa tributi annualis pensione,ad regnum redire pacificè permissus.Vnde postmodùm chartam huiusmodi pulcherrima priuilegia continẽtem dicto monasterio Croylandiæ fecit in his verbis. *Witlasius* dispositione diuina rex Merciorum omnibus Christicolis vniuersam Merciam inhabitantibus salutem sempiternam.Magnalia Dei prædicare & publicare minimè mihi verecundum, sed verè videtur honorificum & gloriosum: vnde apertè confiteor Domino, qui in altis habitat, humilia respiciens in cœlo & in terra, quoniam ad tempus iratus est mihi, conuersus est furor suus, & consolatus est me, humilians in ira sua peccatorem vsque ad terram, detrahens vsque ad puluerem, & iterum in misericordia sua suscitans de puluere egenum,& de stercore erigens pauperem,vt sedeam cum principibus & solium gloriæ teneam. In die igitur bonorum ne immemor sim malorum; memor ero *Rahab* & Babylonis scientium me,non *Rahab* meretricis,sed *Etheldrithæ* sanctissimę virginis,cognatæ meę, pro sponsi sui agni immaculati amore Croylandię reclusæ,& in tempore tribulationis meæ me in cella sua quatuor mensiũ spatio diligentissimè abscondentis à facie inimici & persequentis: memor etiam ero Babylonis, non turris confusionis, sed sanctissimæ ecclesiæ Croylandensis, quæ terra turris ad cœlum ascendens vigilijs & orationibus,psalmis & lectionibus,disciplinis & afflictionib⁹,lachrymis & singultibus,eleemosynis & innumeris alijs deuotionibus pietatísque operibus, pro sæculo peccatore fortissimam violentiam regno cœlorum ingerit die ac nocte.Itaque quoniam venerabilis pater dominus *Siwardus* Abbas Croylandiæ protexit me in tabernaculo suo in die malorum, celans ac saluans à facie tribulantis: vltra priuilegia meorum antecessorum regum Merciorum,qui prædictum monasterium varijs libertatibus & donarijs nobilitèr illustrarunt,offero & ego magno altari prædicti Monasterij de paupertate mea calicem aureum,crucem auream,& tabulam capellæ propriæ laminis aureis deauratam, me profitens dictæ ecclesię perpetuum pro viribus defensorem.Insuper præcipio omnibus ministris meis per vniuersam Merciam constitutis, quòd Abbati Croylandiæ, Monachis, & omnibus fratribus illius sanctissimi Monasterij, cùm ad ciuitates & castella regia pro quocunque negotio accesserint, tanquam *Wimundo* filio meo, vel mihi, obediant in omnibus & ministrent,nihil pro expensis,quas ipsi,vel sui fecerint ibidem, ab ijs accipientes, sed cum litera vel signo dictorum Monachorũ Arcarius meus omnes expensas huiusmodi,cùm dicti ministri mei annumerauerint, pro fisco integrè acceptabit. Volo etiam & præcipio,quòd quicunque in regno meo pro quocunque delicto reus inuentus & legibus obnoxius fuerit, si fugerit ad dictum Monasterium,& coram Abbate dicti Monasterij, qui pro tempore fuerit, gratiam sanctissimi confessoris *Guthlaci* ibidem corporaliter quiescentis inuocans, fidelitatem ei & seruitium iurauerit sempiternum; saluus & securus protectione Abbatis & Monachorum suorum, in quocunque seruitio per totam insulam Croylandiæ ipsum posuerint,sicut in asylo, vel in camera mea propria pace mea & impunitate gaudeat, nullúsque ministrorum meorum vltrà illum insequi audeat, nec in aliquo molestare, sub pœna perditionis dextri sui pedis,quicunque in meo regno istud meum priuilegium tentauerit in aliquo violare. Licebítque dicto fugitiuo in quibusque aquis, quæ dictam insulam ambiunt, nauigare & piscari, ac aliter, quocunque modo à dominis suis assignatus fuerit, laborare

absque ministrorum meorum, vel alicuius alterius calumnia vel grauamine. Quòd si extra dictas aquas, vel metas dicti Monasterij captus aliquando fuerit, pœnam, quam quondam meruit, siue mortem, siue membrorum suorum mutilationem, si ministri mei, vel quicunque sui aduersarij per iuramentum sex hominum fide dignorum probare poterunt, quòd extra metas suas inuentus fuerit, absque vlla gratia sustinebit. Dictas verò metas Monasterij **Croyland** in quinque eius aquas prædictas tam ministris meis, quàm Abbati & monachis suis pro suis dictis fugitiuis describi feci & notari. Dictæ námque aquæ vocantur istis nominibus: videlicet **Schepishee** ad Orientem, in cuius ripa Occidentali crux lignea stat vetusta, & distat ab ipsa aqua per decem pedes, æqualitèr posita in medio inter duos angulos eiusdem insulæ, scilicet **Aswictoft**, qui est angulus & meta dictæ insulæ contra vulturnum, & **Tedwarker**, qui est angulus & meta dictæ insulæ contra subsolanum. Secunda aqua, quæ claudit dictam insulam ad Austrum vocatur **Southee**, in cuius ripa est posita crux lapidea distans à **amanlandhirne** per 5. perticatas, & à **Southee** per sex perticatas, vbi **Southee** intrat in aquã de **Nene**, quæ currit ad pontem de **Croyland**: sed metæ fugitiuorum in illa parte diriguntur in mariscum occidentale per * **Einset** contra Africum, & sic vsque ad **Folwardstaking** contra Corum, & sic diuertendo ad Boream, vbi **Southlake** intrat in aquam de **Weland** ex opposito lapideæ crucis, quæ stat in Boreali ripa dictæ aquæ de **Weland**, distans ab ipsa aqua per 5. pedes, quæ currit inde ad prædictum pontem de **Croyland**; sed metæ fugitiuorum ab illa cruce diriguntur in mariscum Boreale directè vsque ad **Oggot**, qui est angulus metarum contra Fauonium, & sic redeundo versus Orientem per **Wodelade** vsque ad **Apinholt**, & ibi ascendendo per aquam de **Weland**, quę est quarta aqua claudens insulam in illa parte, sicut tertia aqua de **Nene** claudit eam ex altera parte pontis de **Croyland**, vsque ad Seweram de **Asendike** cadentis in **Weland**, vbi stans fracta crux lapidea distat ab ipsa aqua de **Asendike** per tres perticatas in eius ripa Australi, & ipsa aqua de **Asendike** est quinta aqua claudens ab illo loco insulam prædictam, contra Aquilonem vsque ad **Aswictoft**. Si extra istas 5. aquas & metas prænotatas fugitiuus inuentus fuerit, tanquam *Semei* extra Ierusalem publicis legibus subijciendus, pœnam, quam meruit, patietur. Quòd si infra prædictas metas, & prædictarum aquarum ripas exteriores homicidium, furtum, vel aliam forisfacturam fecerit, per baliuos dicti Monasterij capiendus, iuxta demerita in ipsa insula, cuius immunitatem perdidit, patietur, & ibidem iudicandus in carcere Abbatis cõdemnabitur. Et vt istud meum priuilegium firmius & fortius ad posteros perseueret, per dominum meum *Egbertum* regem Westsaxoniæ, & *Athelwolphum* filium eius illud obtinui confirmari. Offero etiam secretario dicti monasterij in ministerium sanctissimi altaris chlamydem coccineam, qua indutus eram in coronatione mea, ad capam inde siue casulam faciendam, & in ecclesiæ sanctissimum ornamentum, velum meum aureum, quo insuitur excidium Troiæ, in meo anniuersario (si placuerit) in parietibus suspendendum. Offero etiam Refectorario dicti Monasterij ad vsum præsidentis quotidiè in refectorio scyphum meum deauratum, & per totam partem exteriorem barbaris vinitoribus ad dracones pugnãtibus cœlatum, quem crucibolum meum solitus sum vocare, quia signum crucis per transuersum scyphi imprimitur interiùs, cum quatuor angulis simili impressione protuberantibus; & cornu mensæ meæ, vt senes Monasterij bibant inde in festis sanctorum, & in suis benedictionibus meminerint aliquando animæ donatoris *Witlafij*. Confirmo etiam dicto Monasterio omnes terras & tenementa, possessiones, & earum peculia, & omnia alia donaria, quæ prædecessores mei reges Merciorum, & eorum proceres, vel alij fideles Christiani, siue Iudæi dictis monachis dederunt, vendiderunt, vel inuadiauerunt, aut aliquo alio modo in perpetuam possessionem tradiderunt: & specialiter donum *Thoroldi* quondam vicecomitis Lincoln. in **Bokenhale**, videlicet duas carucatas terræ & dimidiam, & viginti sex acras prati, & quinquaginta acras syluæ de **Bruch**. Item donum *Geolphi* filij *Maltæ* in **Halington**, viz. 4. bouatas terræ de * **Juland**, & 10. bouatas in seruitio, & 24. acras prati in **Gerntho:p**. Item donum * *Fregisti* militis, viz. totam villam de **Langtoft**, & in campis eiusdem villæ 6. carucatas terræ arabilis, habentes in longitudine 15. quarentenas, & 9. quarentenas in latitudine, & 100. acras prati; & syluam & mariscum duarum leucarum

al. Einset

al. Luland

al. Eregisti

rum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine. Et ecclesiam eiusdem villæ, & 40.acras de eodem feodo in campo de **Deping**. Item donum *Algari* militis, scilicet **Northland** in **Baston**, viz.4.carucatas terræ arabilis, continentes in longitudine 8. quarentenas, & octo quarentenas in latitudine, & 45.acras prati, & mariscum continens in longitudine 16.quarentenas,& 8.quarentenas in latitudine, & ecclesiam eiusdem villæ,& vnum molendinum, & dimidium alterius molendini, & totam piscariam in aqua à molendino versus occidentem vsq; ad finem eiusdem marisci versus Orientem. Item donum eiusdem *Algari* militis in **Repingale**, viz. 3. carucatas terræ arabilis,& 40. acras prati. Item donum Normanni quondam vicecomitis in **Sutton** iuxta **Bosworth**, duas carucatas terræ,& vnum molendinum ventricium. Item donum eiusdem Normanni in **Stapleton**, viz.manerium & duas carucatas terrę. Item donum eiusdem in **Badby**, viz.4.hidas terræ cum appendicijs. Item donum domini *Algari* comitis in **Holbecke**,& in **Cappelade**, viz.4.carucatas,& 6.bouatas, & 18. acras prati,& mariscum. Item donum eiusdem in villa sua de **Spalding**, viz. 3.carucatas terræ,& vnam bouatam,& 26.acras prati, & quatuor salinas cum ecclesia eiusdem villæ. Item donū *Oswij* militis in Draitona, viz. 8.hidas terræ,& quatuor virgatas,& ecclesiam eiusdem villæ. Item donum *Asketelli* coci mei in **Glapthorn**, viz.tres virgatas terræ. Item donum *Wulgeti* pincernæ mei,viz.3.virgatas terræ in **Piekerk**. Item donum nuncij mei in **Laythorp**, vnam bouatam terræ. Item donum *Siwardi* vicecomitis in **Kirkby**, 3.bouatas terræ, vnam mansionem & tria cotagia. Et in Standona donum *Sigburgæ* comitissæ,5.hidas terræ. Et donum *Wulnoti* dapiferi mei in Adingtona, viz. duas hidas terræ, & piscariam cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ, & in alia Adingtona ex dono eiusdem vnam virgatam terræ. Istas terras & tenementa prædicto monasterio Croylandiæ & monachis ibidem Deo seruientibus in pacificam & perpetuam possessionem concedo, trado, & confirmo, habenda de me & hæredibus meis quibuscunque regibus Merciorum post me successuris, in perpetuam & puram eleemosynam liberè, quietè, & solutè ab omnibus oneribus secularibus,exactionibus, & vectigalibus vniuersis,quocunque nomine censeantur. Quòd si quis aduersarius,instigante diabolo,in quibuscunque prædictis terris aut tenementis tot regum spatio pacificè possessis,&eorum authoritate confirmatis,calumniam ponere voluerit in futurum, me & successores meos reges Merciorum profiteor præsenti chirographo & polliceor, dicti monasterij futuros in perpetuum defensores. Istud chirographum domino *Siwardo* Abbati patri meo,& *Etheldrithæ* sanctissimæ virgini,pro *Christi* amore ibidem reclusæ,carne quidem cognatæ meæ, sed (quod magis est) in *Christo* charissimæ sorori, quondam promissum in præsentia dominorum meorum *Egberti* regis Westsaxoniæ & *Athelwulphi* filij eius,coram pontificibus & proceribus maioribus totius Angliæ, in ciuitate Lundonia (vbi omnes congregati sumus pro consilio capiendo contra Danicos piratas littora Angliæ assiduæ infestantes) signo sanctæ crucis confirmaui. ✠ Ego *Celnothus* Archiepiscopus Dorobornensis consului. ✠ Ego *Eubaldus* Archiepiscopus Eboracensis consignaui. ✠ Ego *Osmundus* Londoniensis episcopus collaudaui. ✠ Ego *Helmstanus* episcopus Wintoniens. assensum præbui. ✠ Ego *Herewinus* episcopus Lichfeldensis consensi. ✠ Ego *Cedda* Herefordensis episcopus aspiraui. ✠ Ego *Adelstanus* Shireburnensis episcopus procuraui. ✠ Ego *Humbrithus* Helmati episcopus approbaui. ✠ Ego *Wilredus* Dommocensis episcopus annui. ✠ Ego *Herferdus* Wigorn. episcopus gratum habui. ✠ Ego *Godwinus* Roffen.episcopus faui. ✠ Ego *Hedda* Abbas de **Medeshamsted** ratificaui. ✠ Ego *Ambertus* Abbas Ripadij interfui. ✠ Ego *Kineuinus* Abbas de **Bardiney** astiti. ✠ Ego *Egbertus* rex Westsaxonię concessi. ✠ Ego *Adelwulphus* filius regis Westsaxoniæ consensum dedi. ✠ Ego *Wulhardus* dux affui. ✠ Ego *Athelinus* dux audiui. ✠ Ego *Herenbrithus* dux acceptaui. ✠ Ego *Swithinus* presbyter regis *Egberti* præsens fui. ✠ Ego *Bosa* scriba regis *Withlasij* manu mea chirographum istud scripsi. ✠ Ego *Withlasius* Domini nostri *Iesu Christi* gratia rex Merciorum ad sanctæ matris ecclesiæ honorem, & diuini cultus exaltationem, anno incarnationis eiusdem nostri Saluatoris octingentesimo tricesimo tertio in festo sancti *Augustini* confessoris,doctoris,& Apostoli nostræ gentis,hæc pauca offero,pluráque offerrem,quin corpus meum in morte mea tam sancto Monasterio

promitterem,niſi antea ſepulturam meam Ripadio deuouiſſem. Veruntamen ſpiritus meus permanebit vobiſcum in æternum.Perſeuerauit iſte rex *Withlafius* conſtantiſſimè vſque ad mortem ſuam in amore, quem ad Monaſterium Croylandenſe conceperat, ita vt omni anno vitæ ſuæ ſaltem ſemel feretrum ſancti *Guthlaci* cum multa compunctione viſitaret,& aliquod pretioſum notabiléque iocale offerret.Et cùm obitum ſanctiſſimæ virginis *Etheldrithæ* primitus intellexit,tanto dolore conſternatus eſt, vt longo tempore lecto decumbentem omnes ſui iam morti proximum formidarent. Tandem,fauente Dei gratia,conualeſcens aliqualiter,& ad ſepulchrum eius accedens(tumulata námque fuerat ad caput ſancti viri *Tatwini*, quondam ſancti patris *Guthlaci* in dictam inſulam ductoris & naucleri) quaſi extaſim paſſus, tot lachrymas, recuperato ſpiritu,ſuper tumulum fudit,tanquam vxorem, & filium, aut totam familiam ſubito infortunio perdidiſſet,donec dominus *Siwardus* (quem,vt patrem ſuum,ſemper tenerrimè venerabatur) ſeueriùs eum corripiens,inuitum & renitentem de tumulo ad cameram ſuam adduxit. Non multò pòſt *Wimundum* filium ſuum longa dyſenteria defunctum ad latus virginis dextrum tumulauit. Vxorem etiam *Celfredam* conſequentèr infra vnius anni ſpatium decedentem, ad latus ſiniſtrum eiuſdem virginis regio apparatu,lachrymíſque irremediabilibus ſepeliuit. Ipſe verò 13. anno regni ſui mortuus eſt, & (vt anteà vouerat) Ripadio Monaſterio ſepultus. Cui ſucceſſit in regnum *Bertulphus* frater ſuus,regnauítq; ſimilitèr 13.annos,*Athelwulphi* regis Weſtſaxoniæ tributarius: ſed non more, nec amore fratris ſui *Withlafij* regis ſanctos Dei, neque Croylandiam amplexatus. *Berfertus* námque filius ſuus in ſancta vigilia Pentecoſtes,conſenſu patris ſui *Bertulphi*,cognatum ſuum ſanctum *Weſtanum*, filium *Wimundi* filij regis *Withlafij* & *Alfledæ* filiæ *Ceolwulphi* quondam regis (tanta ferebatur ad regnandum ambitione!) crudeliter ac impiè interfecit.Corpus innocentiſſimi martyris tunc Ripadio delatum, iuxta *Withlafium* auum ſuum humatum,poſterioribus annis, per fidelium deuotionem ad Eueſhamium eſt tranſlatum . *Bertulphus* verò pater deprædator Monaſteriorum,etiam tranſiens per Croylandiam, quæcunque frater ſuus *Withlafius*, vel alij reges Merciorum iocalia plurima in ſanctæ eccleſiæ ornamentum larga manu contulerant, omnia vnà cum tota pecunia,quam in Monaſterio inuenire potuit, ſceleratiſſimè diripuit,& conducens inde milites,cùm bellum contra Danos, qui circa Londonias debacchabantur,iniret,ab ijſdem Paganis ſuperatus & fugatus eſt.In recompenſationem tamen aliqualem pecuniæ direptæ,huiuſmodi chartam plurima priuilegia continentē fecit Croylandiæ de terris ſuis,& libertatibus in his verbis. *Bertulphus* rex Merciorum venerabili patri domino *Siwardo* Abbati Croylandiæ omnibúſque fratribus ſuis Monachis eiuſdem monaſterij præſentibus & futuris ſalutem in Domino ſempiternam. Gratias debitas vobis omnibus digniſſimè reddo pro pecunia, qua me per vos dudum prætereuntem,in mea maxima indigentia, contra Paganorum violentiam gratiſſimo & liberaliſſimo animo refouiſtis. Quo tempore quia de iniurioſis damnis, vobis per quoſdam viros aduerſarios malitioſè nimiùm illatis,mihi grauitèr conqueſti eſtis, qui nequiter inſidiantes in exterioribus ripis aquarum veſtrarum, ſi dictas ripas aſcenderent in piſcando qui de fugitiuis ſerui veſtri ſunt effecti, & pari modo multotiens cuſtodientes mariſcorum veſtrorum, ſi fortè oues & boues aut cætera animalia veſtra longiùs errantia reuocare dicti ſerui veſtri excederent, & eoſdem ſeruos veſtros extra veſtram inſulā inuentos,velut impunitatis ſuæ violatores, publicis legibus ſubijcerent & damnarent, ſicq; neceſſe fuit frequentiſſimè vel dictos ſeruos veſtros in manus hoſtium ſuorum incidere & perire, vel eorū labores ad iuſtum commodum veſtrum non procedere: Propoſita ergo tali querela veſtra per fratrem *Askillum* commonachum veſtrum palam coram prælatis & proceribus totius regni mei Merciæ apud **Benigndon** vltimò congregatis, omnibus tenerrimè compatientibus ſuper eiuſmodi vobis illatis iniurijs, ad honorem Dei & ſanctæ matris eccleſiæ releuationem, conſiderantibus etiam & collaudantibus vniuerſis perfectionem ſanctiſſimæ religionis veſtræ, pro maiore pace & quiete veſtri ſacri Monaſterij complacuit priuilegia domini *Withlafij* regis fratris,& prædeceſſoris mei de impunitate vobis conceſſa declarare & dilatare in eleemoſynam animæ meæ, declaratáque ac dilatata meo chirographo confirmare. Quapropter præcepi *Radboto* vicedomino Lincoln. cæteríſque miniſtris meis in illa

parte

parte constitutis, insulam vestram Croylandiæ, ac terminos mariscorum vestrorum circumire & describere, mihíque, & concilio meo, vbicunque in vltimo Paschæ fuissemus, fideliter & lucidè demonstrare: qui iussa complentes, istis nominibus insulæ vestræ mariscorúmque vestrorum circuitum mihi, & concilio meo, sanctum pascha nostrum tunc apud Kingesbury tenentibus, apertè descriptum obtulerunt. Claudit enim insulam vestra de Croyland ad eius Orientem (prout antiquitùs per eam dotauit monasterium vestrum inclytus quondam rex Merciæ *Ethelbaldus* fundator vester, & cæteri reges Merciorum sui successores suis chirographis confirmauerunt) ab Aswiktofthirne vsque ad Tedwarthar aqua de Schepishee, habens dictam insulam in parte sua Occidentali, & mariscum de Cappelade in parte sua Orientali: & de Tedwarthar vsque ad Namanslandhirne claudit eam aqua de Sowthee, habens dictam insulam in parte sua Boreali, & syluam de Ancarig in parte sua Australi: & de Namanslandhirne vsque ad pontem de Croyland claudit eam aqua de Nene, habens dictam insulam in parte sua Orientali, & mariscum vestrum dictum Alderlound in parte sua Occidentali: & de ponte de Croyland vsque ad Wodeladmouth claudit eam aqua de Weland, habens dictam insulam in parte sua Orientali, & mariscum vestrum dictum Goggislound in parte sua Occidentali: & de Wodeladmouth vsque ad communem Seweram de Asendik claudit eam prædicta aqua de Weland, habens dictam insulam in parte sua Australi, & mariscum de Spaldeling in parte sua Boreali: & de prædicta Sewera vsque ad Aswiktoft claudit eam prædicta aqua de Asendik, habens dictam insulam in parte sua Australi, & mariscos de Spaldeling, Weston, & Multon in parte sua Boreali. Mariscorum verò vestrorum, iacentium ex opposito insulæ vestræ de Croyland ad eius occidentem, limites & termini, per eosdem ministros meos descripti, nominibus istis mihi sunt oblati: viz. de Namanslandhirne vsque ad Finset, & inde vsq; ad * Groines, & inde vsque ad Folwardstaking, & inde versus Boream vsque ad Weland, vbi Southlake intrat in Weland, & sic transeundo ipsam aquam de Weland, & ascendendo ad Aspath, & inde versus Boream vsque ad Werwerlake, & sic per Harinholt, vsque ad Mengarlake, & inde vsq; ad Oggot siue Dedmanslake, & sic per Apinholt & Woodelak, versus Orientem vsque ad Wodeladmouth, qui est terminus insulæ vestræ in illa parte contra Boream sicut Namanslandhirne est terminus insulæ vestræ contra Austrum. Communia etiam pasturæ omnium animalium vestrorum protenditur vltra dictos terminos mariscorum vestrorum versus Austrum vsque ad agrum monachorum de Medeshamsteed, & versus Occidentem vsque ad agrum monachorum ecclesiæ sanctæ *Pegæ* in Australi marisco de Weland, & in Boreali marisco protenditur versus Occidentem vsque ad ædificia de Deping, & versus Boream vsque ad ædificia de Spaldeling omnibus anni temporibus, prout à fundatione Monasterij vestri hactenus omnia prætacta pacificè possedistis. Pro seruis ergo vestris, quos de fugitiuis siue piscatores, siue pastores vobis facietis, cum communi consilio totius regni mei concedo sancto monasterio vestro vltra exteriores ripas quinque agrorum claudentium insulam vestram 20. pedes in latitudine ab ipsa aqua, vbicunque ascenderint ad retia sua extrahenda, aut ad alia sua necessaria in terra solida peragenda. Similiter quocunque protenditur animalium vestrorum communia in prædictis mariscis, illûc extenditur etiam fugitiuorum vestrorum licentia, vt si fortè in agros contiguos ex tempestate, vel alio infortunio, vel latrocinio abducta fuerint; consentientibus omnibus prælatis & proceribus meis, concedo ipsis fugitiuis vestris, quòd sicut alij liberi homines, animalia vestra prædicta persequantur, & meliori modo, quo poterunt, repetant & reducant, & quasi in ecclesia sua essent, pace mea & impunitate per totam viam suam gaudeant: súbque mutilatione membri magis necessarij nullus eos audeat molestare, vel in aliquo contrariari. Insuper pro dicti *Withlafij* quondam regis fratris & prædecessoris mei, próque redemptione meorum peccatorum, cum communi consilio gratuitóque consensu omniũ magnatum regni mei concedo Deo, & beatissimo confessori suo S. *Guthlaco*, sacratissimóq; monasterio vestro Croylandiæ, quòd per totum regnum meum Merciæ Abbas, monachus, conuersúsue sacri monasterij vestri, qui nunc estis, vel qui vobis succedent in futurum post vos, ibidem Domino seruituri, pro quocunque negotio processerint, de

al. Greines

dictis fugitiuis viæ suæ famulos licentèr sibi faciant & producant; inque præsentia dicti Abbatis monachi, vel conuersi vbiq; per regnum meum, sicut in ecclesia sua Croyland, salui permaneant & securi, ac ab omni periculo *immunes penitus & indemnes, sub mutilatione membri magis dilecti, si quis istud priuilegium meum attentauerit in aliquo temerè violare. Quòd si extra prædictos 20. pedes in ripis exterioribus aquarum vestrarum, aut extra villata, quæ communia vobiscum vendicant in Occidentalibus mariscis vestris, * ex vtraque parte aquæ de Weland, aut alibi, vobis absentibus, absque viatica litera Abbatis loci vestri talis fugitiuus repertus fuerit, iuxta demerita legali supplicio subiacebit. Declaratis námque terminis tam insulæ vestræ, quàm mariscorum vestrorum, declaratis etiam ad honorem Dei priuilegijs domini *Withlafij*, ac aliorum regum Merciæ, prædecessorum meorum, vobis magnificè concessis, complacuit vnanimiter mihi ac vniuerso concilio vestra omnia loca mei authoritate regij chirographi confirmare. Confirmo ergo vobis, & successoribus vestris regulam sancti *Benedicti* sub habitu vestro tam nunc professis, quàm post vos professuris, principalem vestram ecclesiam Croylandiæ, in qua venerandæ reliquiæ sanctissimi *Christi* confessoris, & patroni vestri beati *Guthlaci* corporalitèr tumulati, vltimam resurrectionem fœlicitèr expectant; totámque insulam adiacentem, prout per terminos suos superiùs declaratos ministrorum meorum diligentia sufficientissimè est descripta, in sedem separalem Abbathiæ vestræ, in situm specialem Monasterij vestri, & in vestrum plenum dominium singularitèr & perpetuò possidendum, vnà cum duobus mariscis iacentibus ad eius occidentem, viz. Alderlound in Australi parte aquæ de Weland, & Goggislound in eiusdem aquæ parte Boreali, per terminos similitèr superiùs declaratos. Hęc est hæreditas Domini, dos ecclesiæ *Christi*, solum sanctæ *Mariæ* & beati *Bartholomæi* Apostoli, sancti *Guthlaci* monachorúmque suorum sanctuarium sacratissimum, & monasterium ab omni terreno seruitio liberrimum, illustrissimorum regum eleemosyna specialis, & in omni tribulatione vniuersis locus refugij singularis, mansio sanctorum perpetua, & possessio viris religiosis communi regni consilio * specialiter appropriata, próque frequentibus miraculis sanctissimi confessoris inter vineas Engaddi balsami mater semper fertilis, & regum priuilegijs Bosor in solitudine, omnibus pœnitentibus ciuitas gratiæ & salutis. Si quis sacrarium hoc violauerit, vel in aliquo vexauerit, vindicabit in illum dextera mea, & hæredes mei, quicunq; post me fuerint huius regni Merciæ perenniter sceptrigeri successores. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro, de dono * *Fregisti* quondam militis domini *Kenulphi* regis, ecclesiã de Langtoft, & in campis eiusdem villæ 6. carucatas terræ habentes in longitudine 15. quarentenas, & 9. quarentenas in latitudine, & 100. acras prati, & syluã & mariscum duarum leucarum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine, & 40. acras de eodem feodo in campis de Deping. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro de dono *Algari* militis filij, Northlang, ecclesiam de Tetford in capella sancti *Iohannis* euangelistæ de Baston, & in eadem parochia quatuor carucatas terræ continentes in longitudine octo quarentenas, & 8. quarentenas in latitudine, & 40. acras prati, & mariscum continentem in longitudine 16. quarentenas, & octo quarentenas in latitudine, & vnum molendinum, & dimidium alterius molendini, & totam piscariam in aqua, sicut circuit pratum vestrum versus orientem; & de dono eiusdem *Algari* militis in Repingale 3. carucatas terræ, & 40. acras prati. Confirmo etiam Deo & S. *Guthlaco*, sacróq; monasterio vestro de Croyland ex dono *Algari* Comitis patris iunioris *Algari*, qui nunc est, ecclesiam de Capelade, cum capella sancti *Iohannis Baptistæ* in eadem villa, & in campis tam de Holbeth, quàm de Capelade quatuor carucatas terræ arabilis, & 6. bouatas, & 18. acras prati, & mariscũ 2. mille acrarũ, & mariscum 3. mille acrarum: & de dono eiusdem *Algari* Comitis senioris ligneam capellam sanctæ *Mariæ* per Spaldeling, quæ Anglicè *Stokkim appellata, sita est in Orientali parte fluminis eiusdem villæ; & in campis tàm de Pinchbek, quàm de Spaldeling, quatuor carucatas terræ, & totam piscariam prædicti fluminis à ponte quæ ducit de cœmeterio prędictæ capellæ sanctæ *Mariæ* ad cœmeterium lapideæ capellæ sancti *Nicholai*, & Anglicè Stomin appellatæ, quæ sita est in Occidentali ripa, in manerio prædicti Comitis *Algari*, qui dedit ipsam piscationem à prædicto ponte vs-

al. impunes

al. extráque partem

al. separaliter

al. Eregisti

al. Stocklim

que

que ad Seweram de Asendik Deo & sancto *Guthlaco* de Croyland, pro anniuersario die patris sui omnibus annis in vestro monasterio solenniter celebrando. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro de dono eiusdem Comitis *Algari* senioris Ecclesiam de Sutterton, & tàm in campis de Algarkirk, quàm de Sutterton 3. carucatas terræ arabilis, & duodecim bouatas, & 26. acras prati, & 4. salinas. Et de dono *Oswij* Militis in Drayton 8. hidas terræ, & 4. virgatas. Confirmo etiam Deo, & sancto *Guthlaco*, sacróque Monasterio vestro de dono *Asketelli* 3. virgatas terræ in Glapthorne. Et de dono *Wulgeti* 3. virgatas terræ in Peiekirk. Et de dono *Edulphi* de Laithorpe vnam bouatam terræ. Et de dono *Siwardi* vicedomini in Kirkby 3. bouatas terræ, vnam mansionem, & 3. cotagia. Et de dono *Sigburgæ* comitissæ in Staundon 5. hidas terræ. Et de dono *Wulnoti* in Addington duas hidas terræ, cum aduocatione Ecclesiæ eiusdem villæ, & in alia Addington de dono eiusdem vnam virgatam terræ. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco* sacróque monasterio vestro de dono *Thoroldi* vicedomini Lincoln. in Bukenhale duas carucatas terræ & dimidiam, & 26. acras prati, & 50. acras syluæ de Bruche. Confirmo etiam Deo, & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro de dono *Geolphi* filij *Malti* in Halington 4. bouatas terræ de Iulando, & 10. bouatas in seruitio, & 33. acras prati in Gernthorpe de eodem feodo. Hæc omnia supradicta, Ecclesias, capellas, terras, tenementa, pasturas, piscationes, maneria, mansiones, molêdina, mersca, & mariscos, libera & soluta ab omni seruitio seculari & onere terreno concedo vobis & successoribus vestris in perpetuum: & presenti meo chirographo confirmo in regiam eleemosynam meam pro anima domini *Withlafij* quondam regis, fratris & prædecessoris mei, & pro animabus omnium progenitorum, parentum, & amicorum meorum. Et emancipo ab omni debito regis, & omnis alterius domini, & hominis, cuiuscúnque fuerit dignitatis, excellentiæ, vel honoris, vt nihil à modò de vestri sacri monasterij Croyl. monachis literatis, aut laicis seruis, aut tenentibus vestris exigere poterunt preter orationes vestras & beneficia spiritualia, quò gratiam beatissimi confessoris *Christi* sancti *Guthlaci* apud vos corporaliter quiescentis in nostris adipisci necessitatibus iugiter mereamur. Cum ergo vnanimi consensu totius presentis cōcilij hîc apud Kingesbury anno incarnationis Christi Domini octingentesimo quinquagesimo primo, feria sexta, in hebdomada paschæ, pro regni negotijs congregati, istud meum regium chirographum sanctæ crucis signo stabiliter & immutabilitèr confirmaui. ✠ Ego *Ceolnolthus* Archiepiscopus Dorobernen. sanus & incolumis tam mente quam membris manu mea consignaui. ✠ Ego *Swithulphus* Londoniensis Episcopus, in meipso expertus gratiam Dei, & sanctissimi confessoris sui *Guthlaci*, humili deuotione ad iussionem domini mei regis istud chirographum dictaui, & inter cæteros dominos Episcopos in ordine meo subscripsi. ✠ Ego *Swithunus* Wintoniensis Episcopus, gaudens & lætus quoties aliquibus miraculis pijssimus Dominus lætificat ciuitatem suam sanctam matrem nostram Ecclesiam; huic regis chirographo subnotaui. ✠ Ego *Elstanus* Schireburnensis Episcopus, deuotus & perpetuus debitor sancti *Guthlaci*, priuilegio sanctæ ecclesiæ suæ congratulans, signum feci. ✠ Ego *Orkenwaldus* Lichfelden. episcopus, hilaris ac alacer in cunctis sanctæ ecclesiæ prosperis successibus, prompto animo collaudaui. ✠ Ego *Rethunus* Legerecensis episcopus, filius ac famulus sancti *Guthlaci* quàm diù vixero, gratantèr procuraui. ✠ Ego *Godwinus* Roffens. episcopus honorem Dei per hoc chirographum ardenter affectaui. ✠ Ego *Wulfardus* Abbas Eueshamen. approbaui. ✠ Ego *Liuingus* Abbas Wincheltumbæ commendaui. ✠ Ego *Hedda* Abbas de Medeshamsted diligenter procuraui. ✠ Ego *Enulphus* dux consensi. ✠ Ego *Osrithus* dux consului. ✠ Ego *Serto* Comes consensum præbui. ✠ Ego *Elberus* Comes annui. ✠ Ego *Huda* Comes assensum dedi. ✠ Ego *Oslat* pincerna regis *Ethelwulphi*, & legatus ipsius domini mei, & filiorum suorum, nomine illorum & omnium Westsaxonum istud chirographum domini *Bertulphi* regis plurimùm cōmendaui. ✠ Ego *Bertulphus* rex Merciorum palam omnibus prælatis & proceribus regni mei diuinam deprecor maiestatem, quatenus per intercessionem sanctissimi confessoris sui sancti *Guthlaci*, omniúmq; sanctorum suorum dimittat mihi & omni populo meo peccata nostra: & sicut per a-

perta miracula ſua nobis oſtendere dignatus eſt miſericordiam ſuam, ſic ſuper Paganos hoſtes ſuos dare nobis dignetur in omni certamine victoriam, & poſt præſentis vitæ fragilem curſum in conſortio ſanctorum ſuorum gloriam ſempiternam. Amen.

Fecit Deus in iſto concilio ad honorem ſanctiſsimi confeſſoris ſui Guthlaci *celeberrimum miraculum, quo deuotio totius terræ ad peregrinationem peragendam Croylandiæ iam plùs ſolito tepidam deinceps fieret frequentiſsima, & per omnes vias ab omnibus prouincijs redderetur quotidiè rediuiua. Cùm enim totam Angliam contereret hoc anno quidam morbus, quaſi paralyſis, neruis hominum, mulierum, ac infantum frigore repentino et exceſsiuo (venis duriùs orientibus, nullo præualente pannorum remedio) repercuſsis, ac maximè brachijs ac manibus hominum inutilibus factis & totaliter arefactis, quem quidem morbum præiens quaſi nuncius eius certiſsimus dolor intolerabilis membrum ſic ægrotans præoccupauit: contigit in hoc concilio plures tàm maiores quàm minores dicto incommodo laborare. Cúmque regni negotia proponerentur, dominus* Ceolnothus, *Archiepiſcopus Doroborn. qui dicto morbo vexabatur, apertè conſuluit, diuina negotia debere primitùs proponi, & ſic humana negotia,* Chriſti *ſuffragante gratia, finem proſperum poſſe ſortiri. Aſſentientibúſque vniuerſis, cùm dominus* Siwardus *Abbas quæreretur, eò quòd in concilijs & ſynodis pro magna facundia ſua & religione ſancta quaſi diuinus interpres multis iam annis extiterat, & innumerabilium negotiorum totius cleri gratioſiſsimus expoſitor ac promotor, ac pro nimia ſenectute non adeſſet, quin per fratrem* * Askillum *commonachum ſuum ſuam abſentiam longi ſenij ſui grauitate humillima litera excuſaret: ipſemet rex* Bertulphus *querelæ eccleſiæ Croyland. reminiſcens, coram concilio iniurias domino* Siwardo *Abbati, ac Monaſterio ſuo Croylandiæ aduerſariorum ſuorum fatuo furore ſæpiùs illatas patentèr expoſuit, & vt remedium apponeretur, decerni communi conſilio imperauit. Cùm ergo iſtud negotium in medio verſaretur, & petitio domini* Siwardi *Abbatis ſuper hoc per prædictum fratrem* Askillum *propoſita, de manu ad manū prælatorum ac procerum totius concilij cucurriſſet, aliúſque aliud conſuleret, dominus* Ceolnothus *Dorobornenſ. Archiepiſcopus alta voce de morbo ſuo ſe ſanum & incolumem exclamauit meritis ſanctiſsimi confeſſoris* Chriſti *beatiſsimi* Guthlaci, *cuius negotia tunc in manibus tractabantur. Exclamant item plures alij potentiſsimi in dicto concilio tam pontifices, quàm magnates, ſe dicto morbo laboràſſe, ſed iam per Dei gratiam, & ſanctiſsimi* Guthlaci *merita nihil doloris ex prædicto incommodo in membris aliquibus ſe ſentire. Omnéſque ad viſitandum ſacratiſsimam tumbam ſanctiſsimi* Guthlaci **Croyland** *deuota peregrinatione, quàm citiùs poterant, voto mox arctiſsimo ſuas conſcientias aſtrinxerunt.* Quapropter dominus rex *Bertulphus* epiſcopo Londonien. præcepit (qui tunc optimus notarius habebatur, & dictator eloquentiſſimus, inſuper dicto morbo contactus, iam ſe ſanatum maximo gaudio prædicabat) priuilegium **Croyland** in manus aſſumere, & medicum ſuum ſanctum *Guthlacum* chirographo ſuo, prout concilium ſtatueret, inſiſteret honorare. Quod & factum eſt. Ideò in ſubſcriptionibus regij chirographi Archiepiſcopus Doroborn. *Ceolnothus* ſe ſanum & incolumem confitetur. Sanctus *Swithinus* epiſcopus Winton. de Domini miraculis lætatur. *Alſtanus* Schireburnen. & *Orkenwaldus* Lichfelden. epiſcopi de profectibus eccleſiæ gratulantur. Et *Rethunus* Legerecenſis epiſcopus ſe ſancto *Guthlaco* famulum, quoad viueret, pollicetur. Vniuerſique concilij optimates affectu ardentiſſimo regiæ beneuolentiæ penes ſanctum *Guthl.* in omnibus obſequuntur. Confluentibus itaque quotidiè de tota terra populis innumeris languidorum ad ſacratiſſimam ſancti *Guthlaci* tumbam, & deuotione debita per merita ſanctiſſimi confeſſoris diuinam gratiam implorantibus, Dominóq; aperiente vniuerſis fontem largiſſimum miſericordiæ ſalutaris, ita vt vna die aliquoties vltra centum huiuſmodi paralytici curarentur: ditatus eſt Abbas *Siwardus* ſupra modum, & vehementer magnus effectus, in tantum, vt, qui cum beato *Iob* infima paupertate probatus erat, & ex omni monaſterij ſui theſauri etiam ad quadrantem vltimum ſpoliatus, quia maledixit minimè diebus ſuis, nec aliquid ſtultum locutus contra Dominum, ſed ſemper illæſam patientiam conſeruauit, cœpit (largiente Domino) bonis omnibus abundare, vt tam in theſauris ac ſcauris, quàm in terris ac tenementis ei pro primis amiſſis duplicia poſtmodùm redderentur, fierétque ſenectus eius multò fertilior, & in duplo fœlicior, quàm iuuentus. Acceſſit ad proſperitatem ſenij ſui, quòd inclytus rex Weſtſaxonum *Ethelwulphus*, cùm de Roma, vt limina Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, ac ſanctiſſimum ipſum *Leonem* multa deuotione vnà cum iuniore filio ſuo *Alfredo* peregrè viſitauerat,

al. Askitellum

viſitauerat,

visitauerat, nouiter reuertisset, omnium prælatorum ac principum suorum, qui sub ipso varijs prouincijs totius Angliæ præerant, gratuito consensu tunc primò cum decimis omnium terrarum, ac bonorum aliorum siue catallorum vniuersam dotauerat ecclesiam Anglicanam per suum regium chirographum confectum inde in hunc modum. Regnante Domino nostro in perpetuũ, dum in nostris temporibus bellorum incendia, & direptiones opum nostrarum, nec non & vastantium crudelissimas hostium deprædationes barbararum paganarúmq; nationum, multiplices tribulationes ad affligendum nos pro peccatis nostris vsque ad internecionem, tempora cernimus incumbere periculosa: quamobrem ego *Ethelwulphus* rex Westsaxonum cum concilio episcoporum ac principum meorum consilium salubre atque vniforme remedium affirmantes, consensimus, vt aliquam portionem terrarum hæreditariam antea possidentibus omnibus gradibus, siue famulis & famulabus Dei Deo seruientibus, siue laicis miseris semper decimam mansionem, vbi minimum sit, tùm decimam partem omniũ bonorum in libertatem perpetuam donari sanctæ ecclesiæ dijudicaui, vt sit tuta & munita ab omnibus secularibus seruitutibus, imò regalibus tributis maioribus, & minoribus, siue taxationibus, quæ nos dicimus **Winterden**, sitque libera omnium rerum remissione animarum & peccatorum nostrorum ad seruiendum Deo soli, sine expeditione, & pontis extructione, & arcis munitione, vt eò diligentiùs pro nobis ad Deum sine cessatione preces fundant, quò eorum seruitutem in aliqua parte leuigamus. Acta sunt hæc apud Wintoniam in ecclesia sancti *Petri*, anno Dominicæ incarnationis 855. indictione 3. Nonas Nouembris ante maius altare pro honore gloriosæ virginis, & Dei genetricis *Mariæ*, sanctíque *Michaëlis* Archangeli, & beati *Petri* Apostolorum principis, nec non & beati patris nostri *Gregorij* papæ, præsentibus & subscribentibus Archiepiscopis & episcopis Angliæ vniuersis, nec non *Beorredo* rege Merciç, & *Edmundo* Estanglorum rege, Abbatum, & Abbatissarum, Ducum, Comitum, procerúmque totius terræ, aliorúmque fidelium infinita multitudine, qui omnes regium chirographũ laudauerunt, dignitates verò sua nomina subscripserunt. Rex verò *Ethelwulphus* pro firmitate ampliore obtulit hanc chartulam scriptam super altare sancti *Petri* Apostoli; & episcopi pro fide Dei illam acceperunt, & per omnes ecclesias posteà transmiserunt in suis parochijs publicandam.

Porrò *Bertulpho* rege Merciorum, postquam 13. annis regnauerat, mortuo, *Beorredus* in regnum successit. In cuius tempore prædictus venerabilis pater dominus *Siwardus*, plenus dierum & decrepitus, 62. annis officio pastorali strenuissè administrato obijt. Cui ad officium Abbatis Monasterij Croylandensis dominus *Theodorus* succedebat. In eius tempore Dani vbique per terram prædas agentes, maximè Northumbriam, & Marciam deuastârunt. Mortuo simul *Ethelwulpho* rege Westsaxonum, *Ethelbaldus* & *Ethelbertus* filij eius regnum paternum inter se partiuntur succedentes. *Ethelbaldus* thorum patris sui ascendens, (quod nec inter gentes vsquam est auditũ) propriam nouercam *Iudittam*, quondam filiam regis Francorum sumptam à patre *Ethelwulpho* in coniugium, cum omnium comprouincialium scelus suum abhorrentium maximo stupore, duxit in vxorem; qui biennio in tam vili volutabro decurso moritur, parsq; sua fratri suo *Ethelberto* integrè adunatur. At iste validissimus adolescens, & Danorum triumphator inuictus, strenuè per quinquennium regno defenso defungitur. Et *Ethelredus* tertius frater in regnum eleuatur. Tempore cuius cùm grauissimæ afflictiones bellorum fierent, Paganis vndique irrumpentibus, qui & Northumbriorum partes inuadentes, Eboracum occupauerant, & etiam Estangliam depopulantes, Merciam inuaserant, ac apud **Nothingham** anno Domini 866. hyemabant: *Beorredus*, collecto grandi exercitu, firmatus etiam viribus *Ethelredi* regis Westsaxonum, ac *Alfredi* fratris sui, quorum sororem desponsauerat, Paganos **Nothingham** relinquere coëgit, & Eboracum repetere. Qua expeditione cùm Comes *Algarus* iunior magna militaris probitatis gesta fecisset, ac *Beorredo* regi, & duobus fratribus Westsaxoniæ causa suæ nobilis militiæ præcipuus & *charissimus haberetur, Croylandensis etiam Monasterij amicissimus, ac domino *Theodoro* Abbati multùm familiaris, (sicut domino *Siwardo* anteà fuerat) in omnibus negotijs & necessitatibus existeret adiutor promptissimus: etiam de manerio suo **Spaldinge**, quod ante paucos dies tunc *Theodoro*

al. clarissimus

doro

doro Abbati pro anima Comitis *Algari* senioris, patris sui, contulerat, nec non de omnibus terris & tenementis tunc monasterio Croyland. pertinentibus huiusmodi cōfirmationem de rege *Beorredo* impetrauit eidem Abbati *Theodoro* in his verbis. *Beorredus*, largiente Dei gratia, rex Merciorum omnibus prouincijs, & populis earum vniuersam Merciam inhabitantibus, & fidem catholicam conseruantibus salutem sempiternam in Domino nostro *Ihesu Christo*. Quoniam, peccatis nostris exigentibus, manū Domini super nos extensam quotidiè cū virga ferrea cernimus nostris ceruicibus imminere; necessarium nobis & salubre arbitror pijs sanctæ matris Ecclesiæ precibus, eleemosynarúmque liberis largitionibus iratū Dominum placatum reddere, & dignís deuotionibus eius gratiam in nostris necessitatibus auxiliariam implorare: ideoq; & ad petitionem strenuissimi Comitis, mihi meritóq; dilectissimi, concessi regio chirographo meo *Theodoro* Abbati Croyland. tam donum dicti Comitis *Algari*, quàm dona aliorum fidelium præteritorum ac pręsentium dicto suo sancto Monasterio, in eleemosynam etiam animæ meæ, & in remissionem meorum criminum, deuotione libera confirmare. Confirmo ergo Deo, & sanctissimo cōfessori suo *Guthlaco* Croylandiæ, monachisq; omnibus ibidem Deo seruientibus, & in perpetuum seruituris totam insulam suam Monasterio adiacentem, proùt in chirographis inclyti quondam regis Merciorum *Ethelbaldi* fundatoris sui, ac aliorum regum prędecessorum meorum, per limites & terminos eis descripta in situm separalem Abbathiæ suæ, cum duobus mariscis iacentibus ex opposito eiusdem insulę ad Orientem ex vtráque parte aquæ de **Weland**, viz. cum **Alderlound** in parte Australi, & cum **Goggislound** in parte Boreali, eisdē terminis quibus eos ab initio habuerunt. Confirmo etiam prędicto monasterio Croylandiæ, de dono prædicti dilectissimi mihi inclyti Comitis *Algari*, manerium suum, quod situm est in Orientali parte fluminis in **Spaldeling**, cum quatuor carucatis terræ arabilis, & 24. mansionibus, & 80. cotagijs in eadem villa de **Spaldeling**; & de dono Comitis *Algari* senioris, patris sui, ligneam capellam sanctę *Mariæ*, sitam in eâdem parte fluminis in **Spaldeling**, cum quatuor carucatis terræ adiacentibus ex vtráque parte fluminis, tam in campis de **Pinchbeck** quàm de **Spaldeling**; & de dono eiusdem Comitis *Algari* Ecclesiam de **Capelade**, cum quatuor carucatis terræ, & 6. bouatis, & 18. acris prati, & merisco duarum acrarum in litore maris, & marisco 3. acrarum contiguo aquæ de **Shepshee**, claudenti insulam suam de **Croyland** ad eius Orientem; & de dono eiusdem Comitis *Algari* Ecclesiam de **Sutherton** cum capella de **Saltenep**, & 3. carucatas terræ, 22. bouatas, & 36. acras prati tam in campis de **Algarkirk**, quàm de **Sutherton**, & cum quatuor salinis in eâdem villa. Similiter confirmo prędicto Monasterio de **Croyland**, de dono *Oswij* militis in Dreytona, 8. hidas terræ, & 4. virgatas, & ecclesiam eiusdem villæ. Similiter confirmo prædicto Monasterio, de dono *Mercardi* militis mei, totam terram suam de **Deping**, cum 200. mansionibus, & cotagijs 400. & duabus Ecclesijs; viz. quicquid huic in eâdem villa, & in campis eius ab aqua de **Weland** ad Austrum vsque ad campos de **Langtoft** ad eius Aquilonem, & inter campos de **Talington** ad eius Occidentem vsq; ad **Aspath** in marisco ad eius Orientem. Similiter confirmo prędicto monasterio, de dono **Fregisti* militis, totam villam de **Langtoft**, cum omnibus terris, & mariscis, quę prędictus *Fregistus* habuit in eadem villa, & cum ecclesia eiusdem villæ. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Algari* militis filij, **Northlang** in **Baston**, & in **Tetford** omnes terras, & tenementa, quas dictus *Algarus* habuit in ecclesia, & capella sancti *Iohannis* in eâdem villa; & de dono eiusdem *Algari* in **Repingale**, 3. carucatas terræ arabilis, & 60. acras prati. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Normanni* quondam vicedomini in **Sutton** iuxta **Bosworth**, duas carucatas terræ, & vnum molendinum ventricium; & de dono eiusdem *Normanni* in **Stapleton**, manerium suum, & duas carucatas terræ; & de dono eiusdem *Normanni* in **Badby**, 4. hidas terræ, cum manerio, & 30. acris prati. Similiter confirmo prędicto monasterio, de dono *Thoroldi* quondam vicedomini Lincoln. in **Bokenhale**, 2. carucatas terræ, & dimidiam, & 26. acras prati, & 50. acras syluæ de **Brush**. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Geolphi* filij *Malti* in **Halington**, quatuor bouatas terræ de **Inland**, & 10. bouatas in seruitio, & 33. acras prati de eodem feodo de **Geruntthorpe**.

* al. *Eregisti*

Similiter

Similiter confirmo prędicto monasterio, de dono *Asketelli* in **Glapthorn**, duas virgatas terræ; & de dono *Wulgeti* in **Pietkirk**, 3. virgatas terræ; & de dono *Siwardi* in **Kirkby**, 3. bouatas terrę, vnam mansionem, & 3. cotagia; & de dono *Edulphi* in* **Lay-thorpe**, vnam bouatam terræ; & de dono *Wulnoti* in **Adington**, duas hidas terræ & piscariam cum aduocatione Ecclesiæ eiusdem villæ, & in alia **Adington**, vnam virgatam terræ; & de dono *Sigburgæ* Comitissę in **Standon**, 5. hidas terræ; & de dono *Grimketelli*, vnam hidam & dimidiam in **Thirning**. Hæc omnia prænominata, insulas, mariscos, & mersca, Ecclesias, & capellas, maneria, mansiones, & cotagia, syluas, terras, & prata, concedo, constituo, & confirmo Deo, & sancto *Guthlaco* libera, soluta, & emancipata ob omni onere terreno, & seruitio seculari pro animabus prędictarum rerum donatorum, & pro merito animæ meæ, & animarum omnium progenitorum, ac hæredum meorum in eleemosynam ęternam Abbati *Theodoro*, & monachis suis in Croylandensi monasterio Domino seruientibus perpetuò possidendam. Istud regium chirographum meum anno incarnationis Domini nostri *Ihesu Christi* octingentesimo sexagesimo 8. Calendas Augusti apud **Snothringham** coram fratribus, & amicis, & omni populo meo in obsidione Paganorum congregatis sanctæ crucis munimine confirmaui. ✠. Ego *Ceolnothus* Archiepiscopus Doroborn. subnotaui. ✠. Ego *Elstanus* Londoniensis episcopus corroboraui. ✠. Ego *Edmundus* Shireburnen. episcopus collaudaui. ✠. Ego *Alcwinus* Winton. episcopus commendaui. ✠. Ego *Kinebertus* Lichfelden. episcopus consignaui. ✠. Ego *Ethelbertus* Hereford. episcopus crucem meam feci. ✠. Ego *Wulfius* abbas Eueshamen. approbaui. ✠. Ego *Hedda* de **Meddeshamsted** abbas consensum dedi. ✠. Ego *Tiunus* abbas de sancto *Albano* consului. ✠. Ego *Ethelredus* rex Westsaxoniæ assensum præbui. ✠. Ego *Alfredus* frater regis Westsaxoniæ consensi. ✠. Ego *Edmundus* rex Estangliæ procuraui. ✠. Ego *Adelredus* dux faui. ✠. Ego *Osbirtus* dux annui. ✠. Ego *Algarus* Comes istud deuotè fieri deprecans à domino meo rege gratiosè impetraui. ✠. Ego *Wulkelnus* Comes adiuui. ✠. Ego *Adelwulphus* Comes concessi. ✠. Ego *Turgotus* Comes consensi. ✠. Ego *Alcmundus* Comes cōsideraui. ✠. Ego *Diga* Comes interfui. ✠. Ego *Lefwinus* Comes aspexi. ✠. Ego *Burkardus* Comes conscripsi. ✠. Ego *Ascerus* Comes affui. ✠. Ego *Thurstanus* Comes stabiliui. ✠. Ego *Reinardus* Comes consului. ✠. Ego *Tilbrandus* Comes subscripsi. ✠. Ego *Beorredus* rex Merciorum intimo animi affectu, totisque præcordijs gratias exoluo speciales omni exercitui meo; maximè tamen viris ecclesiasticis, episcopis, & abbatibus, alijs etiam inferioris status, & dignitatis: qui, licèt pijssimæ memoriæ rex quondam *Ethelwulphus* pater meus per sacratiss. chartam suam ab omni expeditione militari vos liberos reddiderit, & ab omni seruitio seculari penitùs absolutos; dignissima tamen miseratione super oppressiones Christianæ plebis, ecclesiarúmque, ac monasteriorum destructiones luctuosas benignissimè compassi, contra nefandissimos Paganos in exercitum Domini prompti, & spontanei conuenistis; vt, tanquàm martyres, *Christi* cultus sancto sanguine vestro augeatur, & barbarorum superstitiosa crudelitas effugetur.

* al. Laithrop

Porrò, sicut Chronici tradunt, in obsidione prætacta cùm pagani munitione fortissimorum murorum, & arcis validissimę confidentes, egredi ad bellum detrectarent, & Christiani muros frangere non valerent, pace inter Christianos & paganos facta, pagani relicto castello cum ingenti præda Northumbriā repetunt. Anno verò proximè sequente, paganorum exercitus, apud Eboracum cùm aliquandiù moram fecisset, hyeme finita in **Lindissy**, nauigio transuehitur, & apud **Humberstan** ascendens, vniuersam patriam depopulatur: quo tempore destructum est per illos celeberrimum & antiquum monasterium de **Bardeney**, monachis omnibus absque vlla misericordia in ecclesia interfectis. Cúmque ibidem per totam illam æstatem terram ad cineres rescidissent ferro flammáq; deuorantes, circa festum sancti *Michaëlis* in **Kesteuen** ingressi, omnia conterunt, interficiunt, & incendunt. Tandem, anno incarnationis Dominicæ octingentesimo septuagesimo, mense Septembri, contraxit vniuersam iuuentutem Houlandiæ strenuissimus Comes *Algarus*, duóq; milites Schenescalli *Wiburtus*, & *Leofricus* (de quorum nominibus adhuc villis, in quibus manserant, nomina retinentibus, senes & rustici remanentes vocabula dederant, **Wiberton**, id est, villam *Wiburti*, & **Le-**

& Lefrinkton, id est, villam *Leofrici* appellantes) vnà cum cohorte Croylandiæ monasterij, viz. 200. bellatoribus robustissimis, eò quòd maxima pars illorum de fugitiuis fuerat, (quibus præfuit frater *Tolius*, monachus conuersus eiusdem monasterij, miles ante suam conuersionem per totam Merciam in bellicis artibus nominatissimus; sed tunc amore cœlestis patriæ relicto seculo spirituali militiæ apud Croylandiam mancipatus) contrahentes etiam secum de Deping, Langtoft, & Baston circa 300. viros, fortes, & aptos ad bellum; insuper *Morcardum* dominum de Brunne cum familia sua, quæ fortissima fuit, & numerosa; occurrentéque vicedomino Lincoln. nomine *Osgoto*, veterano & validissimo bellatore cum cuneo Lincolniensi numero 500. omnes collecti in Kesteuen, in festo sancti *Mauricij* martyris bellum cum paganis commiserunt, & largiente Domino victoriam, occisis tribus regibus cum ingenti multitudine, Christiani cædentes barbaros vsque ad portas tentoriorum suorum persequebantur: vbi cùm resisterent acerrimè, nox bellum diremit, & inuictissimus Comes exercitum reuocauit. Venerunt in ipsa nocte in castra Paganorum omnes cæteri reges de patria, quò *diuellentes inter se prouinciam ad deprædandum processerant, scilicet **Gogroum*, *Baseg*, *Osketil*, *Halfden*, & *Hamond*; & totidem Comites, scilicet **Frena*, *Vnguar*, *Viba*, & vterq; *Sidrok*, senior, & minor, cum suis exercitibus, & præda magna nimis, mulierúmque ac paruulorum multitudine numerosa. Quorũ aduentu cognito, Christianorum pars maxima timore perterrita, noctanter diffugit, & remanserunt cum prædicto Comite ac ducibus suis de octo centum virorum vix ducenti: cum quibus summo diluculo, auditis diuinis officijs, & sumpto sacro viatico, omnes ad moriendum pro *Christi* fide, patriæque suæ defensione paratissimi, in campum contra barbaros processerunt. Et videns validissimus Comes suum exercitum nimis immunitum, statuit iterum fratrem *Tolium* cum suis 500. viris, eò quòd fortissimi fuerant, in dextro cornu, assignans ei alam etiam fortissimam, illustrem militem *Morcardum* de Brunne cum omnibus, qui eius vexillum sequebantur: inclytum verò vicedominum *Osgotum* cum suis 500. in cornu sinistro posuit, donans ei alam strenuam, scilicet militem *Hardingum* de Rehale cum omnibus Stamfordiensibus, eò quòd omnes iuuenes erant, & nimiùm bellicosi. Ipséq; cum suis Senescallis in acie media versabatur, vtrique cornu, cùm necesse cerneret, affuturus. Dani verò pro cæde suorum magis efferati, summo mane sepelientes 3. reges suos in villa, quæ antea Laundon vocabatur, nunc verò pro trium regum Danorũ sepultura Trekingham nuncupatur, similitèr quatuor reges, & 8. comites. Nam duo reges & quatuor Comites castra & captiuos suos conseruabant. Porrò Christiani pro paucitate sua in vnum cuneum conglobati, contra sagittariorum impetũ durissimam testudinem clypeorum, & contra violentiam equitum densissimam aciem lancearum, omnes optimè instructi à ducibus suis, tota die statione immobili prætẽdebant. Cúmque sic inuicti vsque ad vesperam perdurâssent, & aduersariorum sagittarij tela sua in vacuum perdidissent, equitésque iam longo labore lassati, deficere inciperent, barbari ex condicto fugam fingentes, campum relinquere cœperunt. Quod videntes Christiani, ducibus suis inuitis & multùm dissuadentibus, aciem suã dissoluunt, & persequendo paganos dispersi per planitiem absque ordine, ducúmque custodia diuiduntur. Reuertentes autem barbari, tanquam leones in paucas ouiculas debacchantur. Strenuissimus Comes *Algarus*, præclarissimíq; milites prædicti, & frater *Tolius* in quodam campi tumulo cætera planitie aliquantulùm altiore in orbem conferti, barbaros arietantes diutissimè sustinuerunt. Cúmque præfatus Comes illustrissimus, & in perpetuum memorandus *Algarus*, prætactique 6. duces robustissimi omnes fortissimos sui exercitus cecidisse cernerent, in confertissimum tumulum corporum Christianorum simul irrumpentes, ibíque pro viribus, quicunq; accessisset, suum sanguinem vindicantes, tandem innumeris confossi vulneribus super fratrum suorum cadauera corruerunt. Pauci iuuenes de Sutton & Gedeney proiectis armis in vicinam syluam, vix euadentes proxima nocte sequente monasterium Croyland ingressi, stragem Christianorum & fratris *Tolij*, totius cohortis suæ internecionem, dum Abbas *Theodorus* & conuentus suus suas matutinas vigilias persoluerent, lugubri ac lachrymabili eiulatu clamantes, ad ostium ecclesiæ nunciabant. Cunctis itaq; de nuncio confusis, Abbas retentis secum senioribus monachis, & paucis infantibus, (forsitan illorum imbecillitas ad pietatem barbaros

al. diuidentes
al. Godroum
al. Erena

barbaros inclinaret) non recolens illud poeticum,

Nulla fides pietásque viris, qui castra sequuntur;

omnes fortiores & adolescentiores, assumptis secum sacris reliquijs monasterij, scil. sacratissima gleba corporis sancti *Guthlaci*, flagello, psalterióque suo, alijsque præcipuis iocalibus, ac monumentis, scil. chartis fundationis *Ethelbaldi* regis, ac aliorum regum confirmationibus, regísque *Withlafij* quibusdam donarijs, præcepit in proximas paludes fugere, & ibidem belli exitum expectare. Qui cum multa cordium suorum mœstitia iussis obtemperantes, onerata nauicula cum prædictis reliquijs, & regum monumentis, tabulam magni altaris laminis aureis contectam, quam rex *Withlafius* aliquando dederat, decémque calices cum lauatorijs peluibus, ollis, patellis, & alijs vasis æneis in fontem claustri proiecerunt; quę cùm demergerentur, semper finis tabulæ pro sua longitudine super vndam apparebat: vnde illam extractam (cernentes ignes de villis in **Kesteuen** paulatim appropinquare, & Paganos citiùs adesse pertimescentes) cum abbate, senibúsque prędictis dimiser unt; nauímque suam sumentes, ad syluam de **Ancarig** contiguam insulæ suæ versus Austrum perueniunt, & cum fratre * *Toreto* anachorita tunc ibidem, ac alijs fratribus commanentibus, quatriduo *al. Toretro* commorati sunt, numero 30. de quibus 10. sacerdotes, cæteri inferiorum graduum extiterant. Abbas autem *Theodorus* assumptis secum duobus senibus prætactam tabulam extra ecclesiam in parte Boreali vbi absconderit, vsque in præsens non potuit deprehendi. Posteà verò induentes se sacris vestimentis tàm abbas, quàm cæteri omnes, & in choro coadunati, regulares horas officij diuini, posteáque Dauidicum psalterium ex integro * peruoluunt; deindè magnam Missam ipse dominus abbas celebrabat, *al. persoluunt* ministrabántque frater *Elfgetus* diaconus, frater *Sauinus* subdiaconus, & fratres *Egelredus*, & *Wulricus* pueri ceroferarij. Cúmque completa Missa abbas, & ministri sui prędicti sacris mysterijs communicâssent, irrumpentibus in ecclesiam Paganis, venerabilis abbas super sanctum altare per manum crudelissimi regis *Osketuli*, verus martyr, & *Christi* hostia immolatur: ministri circumstantes omnes per barbaros capitibus detruncati: senes & infantes incipientes de choro fugere, capti, ac durissimis tormentis, vt ecclesiæ suæ thesauros ostenderent, examinati & exanimati sunt; dominus *Askerus* Prior in vestiaria; dominus *Lethwinus* Subprior in refectorio; quem frater * *Tugarius*, *al. Turgarus* infans 10. annorum, facie corporísque forma venustissimus, gressu indiuiduo in refectorium consequutus, cùm seniorem suum cerneret occidi, commori, & simul interfici cum eo instantissimè supplicabat. At iunior Comes *Sidrok* misericordia motus super puerum, exuebat eum de cuculla sua; & dato Danico collobio, iussit eum vbique sua vestigia imitari: sicque de omnibus senioribus & iunioribus remanentibus in monasterio solus seruatus est, intrans & exiens inter Danos toto tempore moræ suæ, tanquam vnus ex illis, per prædicti Comitis gratiam, & petitionem. Occisis itaque omnibus monachis à quæstionarijs, & thesauris monasterij minimè adhuc inuentis, Dani omnia sarcophaga sanctorum, qui altis tumulis marmoreis circa tumbam sancti patris *Guthlaci* ad dextram, & ad sinistram eius quiescebant, cultris & ligonibus confregerunt: scil. ad dextram tumulum sancti *Cissæ* sacerdotis, & anachoritæ, & tumulum sancti *Bettelmi* viri Dei, & quondam ministri sancti *Guthlaci*, tumulum etiam sancti *Tatwini*, quondam ducis ad **Croyland** & naucleri sancti *Guthlaci*, tumulum etiam sanctissimæ virginis *Etheldrithæ*, nec non & tumulos *Celfredæ* quondam reginæ, & *Wimundi* filij regis *Withlafij* barbari confringentes, cùm speratos thesauros non inuenirent, nimiùm indignati, vniuersa sanctorum corpora in vnum aceruum miserabilitèr contracta, immisso igne, die 3. aduentus sui cum ecclesia & omnibus monasterij ædificijs, scilicet septimo Calendarum Septembris, funestissimè combusserunt. Quarto tandem die cum animalium, ac iumentorum innumeris gregibus versus **Medeshamsted** transmigrabant: vbi primam collectam infra monasterium, portásque obseratas offendentes, sagittarijs ac machinis vndique muros aggrediuntur. Secundo assultu irrumpentibus Paganis, *Tulba*, frater *Hulbæ* Comitis, iactu lapidis grauitèr læsus corruit in ipso introitu, & manibus satellitum suorum portatus in tentorium *Hulbæ* fratris sui, etiam de vita desperatus est. Vnde *Hulba* supra modum ira ęstuans, & maximè in monachos efferatus, omnes sanctæ religionis stemmate vestitos manu sua interfecit; cæteri

teri in cæteros graſſabantur; nemo in toto monaſterio ſaluatus eſt; tam venerabilis pater dominus *Hedda* abbas, quàm monachi ſui vniuerſi cum omnibus comprimotis occiduntur: monitus eſt tunc frater *Turgarus* per *Sidrock* dominum ſuum, ne in aliquo loco vnquam *Hulbæ* Comiti obuiaret. Altaria omnia ſuffoſſa, monumenta vniuerſa confracta, ſanctorum librorum ingens bibliotheca combuſta, chartarum monaſterij immenſa copia diſcerpta, ſanctarum virginum *Kineburgæ*, *Kineſpitæ*, ac *Tilbæ* pretioſa pignora pedibus conculcata, muri funditus euerſi, ipſa eccleſia cum omnibus officinis concremata per totam quindenam ſequentem iugi incendio conflagrabat. Porro quarto die cum prædis innumeris de tota patria congeſtis, exercitus congregatus verſus **Huntindoun** procedebat. Cúmque duo Comites *Sidrock* in tranſitu fluuiorum ad tutandum caudam totius exercitus ſemper vltimi proficiſcerētur, totúſque exercitus eorum fluuium de **Nene** ſaluus pertranſiſſet; ipſi tandem tranſeuntes, in gurgite fluuij ad læuam pontis lapidei profundiſſimo duos currus immenſis opibus, & varia ſupellectile onuſtos cum omnibus iumentis demerſis, & antequam extrahi poterant, enecatis ſubito infortunio perdiderunt. Occupatáque tota familia iunioris *Sidrock* ad extrahendum dictos currus, vt in alia plauſtra & vehicula prædas contentas omnes ſoliciti tranſmutarent, frater *Turgarus* per fugam elapſus in proximam ſyluam, pérque totam noctem ambulans, ſummo diluculo Croylandiam ingreſſus eſt. Inuenit ergo fratres ſuos commonachos de **Ancarig** pridiè redijſſe, & ad extinguendum ignes adhuc in multis monaſterij ruinis dominantes fortiſſimè inſudare. Quem cùm ſanum & incolumem cernerent, aliqualiter confortati: ſed audientes ab eodem, quibus in locis tam abbas eorum, quàm cæteri ſeniores, & confratres ſui occiſi iacebant, & quomodo omnia ſanctorum ſepulchra confracta, & monumenta omnia, ſacráque volumina ſua cum corporibus ſanctorum combuſta, inęſtimabili dolore omnes conſternati ſunt; planctúſque & ploratus diutiſſimè factus eſt. Tandem ſatiati lachrymis, ad extinguendum incendia reuertuntur. Egerentes autem ruinam tecti eccleſiæ, circa magnum altare corpus venerabilis patris abbatis ſui *Theodori*, capite truncatum, omnibúſque nudatum veſtibus, & ſemiuſtulatum, caſu etiam lignorum contritum & ad terram compreſſum, octauo die ab occiſione ſua inter * torres extinctos paululum ſemotiùs à loco, quo extinctus erat, cum cæteris miniſtris, qui ſimul occubuerant, ſimiliter cōquaſſatis ad terram pondere ruderum corporibus eorum, præter *Wulricum* ceroferarium, repererunt. Sed hæc varijs temporibus. Nam quorundam fratrum corpora poſt dimidium annum à die, quo martyrizati fuerant, ac etiam alijs locis, quàm occiſi ſunt, erant inuēta. Dom. enim *Paulinus*, & dominus *Herbertus* ſeniores valdè, ac longa ętate decrepiti, in ipſo choro manibus mutilati, & ad mortem torti, cùm diligentiſſimè ibidem fuiſſent quæſiti, tandem in capitulo reperti ſunt: & dom. *Grimketulus*, & dom. *Agamundus*, qui ambo centum ętatis annos exegerant, gladijs in clauſtro transfoſſi, in loquutorio ſunt inuenti. Sed & cæteri tam infantes, quàm ſenes, licèt in diuerſis locis, & diutiſsimè quærerentur, tum fratre *Turgaro* de cæde vniuſcuiúſque pleniùs edocente, tandem omnes vſq; ad vnum *Wulricum* cum luctu lugubri, & lachrymis innumeris ſunt reperti. Dom. autem **Brickſtamus*, quondam cantor monaſterij, muſicus peritiſsimus, & poëta facundiſsimus, inter ſuperſtites præcipuus ſcripſit in cineres monaſterij ſui Croylandiæ tunc illas threnas, quæ in multis locis habentur; & ſic incipiunt,

Quomodo ſola ſedes dudum regina domorum,
Nobilis eccleſia, & nuper amica Dei!

al. turres extinctas

al. Briſtanus

Eruderato ergo monaſterio toto cum longo maximóque labore, & de cineribus, ac alijs immundiſſimis ſordibus iuxta poſſibilitatem temporis expurgato, de paſtore inter eos eligendo inuicem colloquuntur: celebratáq; electione, venerabilis pater *Godricus* omnium conſenſu, licèt inuitus & multùm renitens, Abbas tandem eſt effectus. Ad quem veniens venerabilis ſenex Prior de **Ancarig** *Toretus*, & eius Subprior dom. *Tiſa*, ambo anachoritæ ſanctiſſimi deuotiſſimíque, ſupplicabant, quatenus aſſumptis ſecū quibuſdam fratribus, dignaretur **Medeſhamſteed** adire, & Abbatis ſui, ac aliorum confratrum ſuorum corpora, feris auibúſque adhuc obnoxia, & inſepulta, Chriſtianæ ſepulturę charitatis intuitu commendare. Obtemperans itaque precibus eorum venerabilis Abbas *Godricus*, cum multis fratribus, inter quos frater *Turgarus* aderat, occurrentibus

rentibus eis ibidem omnibus fratribus Ancarig, Medeshamsted adijt: & multo ſudore omnia monachorum dicti monaſterij corpora comportata, numero 84. in medio cœmeterio dicti monaſterij contra frontem eccleſiæ quondam Orientalem, ſcilicet in vno latiſſimo tumulo ad hoc aptato, in feſto ſanctæ * *Cetiliæ* al. *Cecilia* virginis ſepeliuit; ponens ſupra corpus abbatis in medio filiorum ſuorum quieſcentis petram pyramidalem tres pedes in altitudine, & tres in longitudine, & vnum in latitudine continentem, inſculptáſque imagines Abbatis, ac monachorum ſuorum circumſtantium geſtantem; quam in memoriam monaſterij deſtructi Medeshamsted deinceps vocari mandauit; & omni anno, quàm diu vixit, ſemel viſitans, ſupráq; petram ſuum tentorium figens, pro animabus ibidem ſepultorum Miſſas per biduum deuotione continua celebrauit. Iacebat enim regia via per medium cœmeterij, habens dictam petram aſcendentibus de prædicto ponte lapideo verſus Hoylandiam ad dextram, & crucem lapideam ſimiliter imagine Saluatoris inſculptam, quam prædictus Abbas *Godricus* tunc ibidem poſuit, ad ſiniſtram; vt tranſeuntes viatores, memores monaſterij ſanctiſſimi, pro animabus fidelium in ipſo cœmeterio quieſcentium preces Domino ſoluerent, & à maleficijs ac latrocinijs in dicti monaſterij parietinis nullo modo patrandis ſaltem pro *Chriſti* reuerentia continerent.

Interim pagani deprædantes prouincias vſque ad Grantebrigiam, ſanctimonialium celeberrimum inſula Helienſi ſituatum, omnibus inuentis in eo tam virginibus quàm viris crudeliter interemptis, catallis ac immenſis diuitijs (de tota patria pro loci ſecuritate allatis) per barbaros direptis, ignibus vltimò tradiderunt. Et tranſeuntes in Eſtangliam, ſtrenuiſſimum Comitem *Wulketulum* occurrentem contra eos cum exercitu, & fortiſſimè reſiſtentem tandem cum ſuis omnibus occiderunt. Regem etiam eiuſdem prouinciæ ſanctiſſimum *Edmundum* captum per eoſdem, & ad quendam ſtipitē alligatum, tanquam ſignū ad ſagittam, barbari crudeliſſimi telis ſuis & ſagittis aggreſſi ſunt, horrendáque crudelitate perfodientes, pro fide *Chriſti*, & patriæ ſuæ defenſione decollantes, martyrizauerunt. Sic tota Eſtanglia ab eis obtenta & occupata, ibidē per totam hyemem reſidebant. Anno verò vigeſimo primo ſequente Weſtſaxoniam petentes, cum rege *Ethelredo*, & fratre ſuo *Alfredo* varia fortuna prælia grauiſſima geſſerunt: in quibus cæſis regibus (id eſt, *Baſeg* & *Orguil*,) Comitibus verò multis (videlicet, vtróque *Sidrock*, ſeniore, & iuniore, *Erena* Comite, *Osbern* Comite, & * *Harola* al. *Harold* Comite, ac * *Eungo* al. *Fungo* Comite) cum ingenti multitudine paganorū, Chriſtiani victoriam adepti ſunt. *Beorredus* autem rex Merciorum hoc intermedio cum Britonibus occupatus, qui crebris irruptionibus Occidentalem partem regni ſui Merciæ inquietabant, audiénſque Danos plagam eius Orientalem plaga miſerabili percuſſiſſe, venit Londonias: & contracto maximo exercitu, pertranſiens per regni ſui plagas Orientales, totam Helienſem inſulam fiſco ſuo applicauit, procedénſq; in patriam Girniorum, omnes terras de Medeſhamſtedenſi monaſterio in manū ſuam cepit, ſcilicet quicquid inter Stanford, Huntingdoun, & Wisebech dicto monaſterio dudum pertinuerat; remotiores verò terras ſparſim per patriam iacentes ſtipendiarijs militibus exercitus ſui aſſignauit: id fecit de terris monaſterij ſanctæ *Pegæ* de * Reikirk, al. *Peikirk* quaſdā ſibi retinuit, quaſdam militibus ſuis dedit: id fecit etiam de terris monaſterij *Guthlaci* de Croyland; quaſdam ſtipendiarijs militibus diſtribuit, quaſdam ſibi confiſcauit. Et licèt venerabilis pater *Godricus* ſæpius repetendo penes regē & miniſtros ſuos multos ſudores conſumeret, & chartas donatorum, regúmque confirmationes vnà cum ſuo proprio chirographo ſæpiſſimè oſtenderet: nihil ſemper niſi vacua verba reportans, demum de negotij ſui propoſito penitus deſperabat. Cernens itaque malitiam temporis nimiam, & * malitiam al. *militiam* regis terrarum cupidiſſimam, ſtatuit tandem ſecum huiuſmodi regias donationes ſurdo tempore pertranſire, ac, vſque meliora tempora ſuccederent, deinceps ſub ſilentio diſſimulare; lætus nimiùm, & exultans, quòd totam circumiacentem inſulam liberam, & ab omni exactione regali abſolutam multùm ſpecialiùs ſibi, quàm multis alijs monaſterijs tunc contigerat, regia gratia conceſſiſſet. Receſſerunt ergo illo tempore de dicto monaſterio Croyland, & vſque ad præſentem diem non redierunt illæ poſſeſſiones: ſcilicet manerium de Spalding, datum *Adelwulpho* Comiti, cum omnibus pertinentijs ſuis; manerium de Deping, datum *Langfero* militi, & panetario

regis, cum omnibus pertinentijs suis; manerium de **Crorton**, datum *Fernodo* militi, & vexillario regis, cum omnibus pertinentijs suis; manerium de **Kirkoton** & **Kimerby** in **Lindesie** cum omnibus pertinentijs datum Comiti *Turgoto*. **Bukenhale** verò, & **Halington** tunc fisco appropriata, posteà per industriam domini *Turketuli* Abbatis **Croyland**, & donationem pijssimi regis * *Edrad* restauratoris dicto monasterio fuerant restituta. Similiter omnes cæteræ terræ aliquando Croylandiæ pertinentes, quas rex *Beorredus* fisco suo assumpserat, scz. **Quarpelade, Sutterton, Langtoft, Baston, Repingale, Kirkby, Draiton, Chirning, Glapthorn, Adington, Standon, & Badby**, per gratiam inclyti regis *Edredi*, & diligentiam Abbatis *Turketuli* Croylandiæ reddebantur. Transiens tunc rex *Beorredus* cum suo exercitu in **Lindesy**, latissimas terras monasterio de **Bardney** dudum pertinentes fisco suo accepit; * immotas verò, & in diuersis patrijs * diuisas iacentes militibus suis dedit.

al. Edredi

al. remotas

al. iacentes diuisim

Anno nàmque incarnationis Dominicæ octingentesimo septuagesimo secundo, rex *Ethelredus* multis prælijs contra Danos vexatus, sed semper inuictus, obijt Winburnæ, & sepultus est. Cui successit in regnum *Alfredus* frater suus vltimus, & iunior filius *Ethelwulphi* regis; qui cum patre quondam Romam adiens, à Papa *Leone* inunctus, & in filium adoptatus, iam in regem leuatus, laboriosissimè & fortissimè viginti octo annis & dimidio regnauit. Continuis nàmque nouem annis cum Danis dimicans, & eorum fallacissimis fœderibus frequenter illusus, sed toties in illusores vltus, ad tantam tandem exilitatem deductus est, vt tribus pagis, Hamtoniensi, Wiltoniensi, & Somersata, ægrè in fide retentis, ad quandam insulam in Somersata, Adelingiam nominatam refugerit: vbi tunc arcem factam posteà in monasterium Monachorum ob suæ moræ memoriam ad exultationem sanctæ ecclesiæ commutauit. In qua cùm semel solus domi relictus, ad piscandum in vicinis paludibus familiam suam vniuersam destinâsset, ipse interim intentus sacræ lectioni, aut illustrium virorum gestis, aut patrum annalibus recordandis (prout semper sui moris erat) audiuit quendam pauperem pulsantem ad ianuam, & aliquid adiumenti sibi præstari pro Dei misericordia deprecantem: aduocánsque matrem suam, quæ tunc secum moram faciens, fortè secus affuit, cellariũ præcepit adire, & aliquid pro *Christi* amore pauperi Christiano erogare. Illa iussa factura, vnum panem tantùm in cellario reperit, ac ipsum familiæ suæ, quæ citiùs de piscatu rediret, minùs sufficere nunciauit. Quod audiens ipse rex, (tantam scilicet in regio penu panis penuriam) gratias deuotissimas Deo reddidit, & *Christi* pauperi mediam partem continuò dari iussit. Addidítque: *Benedictus Deus in donis suis. Potens est denique istam panis medietatem, si voluerit, in immensum augere, qui potuit, quandò voluit, de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum satiare. Et sic demisso paupere, vel curarum tædio, vel lectionis longiori studio cùm aliquantisper dormitaret, videt in somno sanctũ* Cuthbertum *episcopum adesse, & tanquam missum à Domino talia nuntiare, Pie rex* Alrede, *super miseriam Anglorum duriùs ac diutiùs peccata sua lugentium misericordia motus est Dominus: etiam die hodierna in pauperis forma tuam patientiam probans, & tuam dapsilitatem in tanto panis defectu gratiosiùs acceptans, per me tibi promisit, quòd, qui modò miserabiliter exulas, in proximo victor hostium, in regni tui solio exultabis. Et hoc signum tibi erit, quòd tua familia ad piscandum in paludes emissa, licèt glacies hyemalis artem piscatoriam iam vehementiùs impediat; diuina tamen dispositione voti sui compotes, piscium admirandã copiam circa diei horam tertiam in tuum palatium comportabunt. Et his dictis sanctus disparuit. Rex autem vigilans, et matri suæ visionem suam manifestans, illam in suo accubitu eadem hora soporatam, eandem visionem vidisse, apparente similiter eodem sancto episcopo, idem responsa matris examinans deprehendit. Intérque colloquendum, piscatores de paludibus intrantes, tantam piscium copiam inferebant, quod magno exercitui sufficere putarentur.* Nec multùm post hæc rex ipse fingens se esse ioculatorem, assumpta cithara, tentoria Danorum adijt; ac in loca secretiora receptus, omnia suorum hostium secreta ediscens, cùm suo desiderio satisfecisset, incognitus & incolumis Adelingiam remeauit. Et iam collecto exercitu, subitò suos hostes adortus, incredibili plaga occidit. Rex *Godroun* (quem nos *Gurmound* vocamus) cum maxima multitudine magnatum, & etiam popularium captus viuus, baptismum recepit: & de sacro fonte per regem susceptus, Estanglia, id est, Northfolchia, ad inhabitandum cum suis, regio munere donatus est. Cęteri baptizari renuentes, Anglia abiurata, Franciam

Franciam nauigio petierunt. *Beorredus* rex Merciorum interim, cùm rex *Alfredus* in Adelingia adhuc moraretur, & pagani anno Domini 874. redeuntes in Merciam, apud Rypadiam hyemarent, Monaſteriúmq; celeberrimum, omnium regum Merciorum ſacratiſſimum Mauſoleum, funditùs deſtruxiſſent, & ipſe viginti duobus annis regnâſſet, totámq; terram Angliæ in omni ſuo angulo cædibus, & rapinis vaſtatam barbarorum videret: vel de victoria deſperans, vel tot laborum labyrinthum faſtidiens, regnum reliquit; & Romam petens, in paucis diebus defunctus, ibidem in ſchola Anglorum ſepultus eſt. Vxor citò virum ſequuta in via verſus Romam moritur, & Ticinis ſepelitur. Cui ſucceſſit in regnum Merciorum ſubrogatus per Danos quidam ſeruorum *Beorredi* regis *Ceolwulphus*, Anglicus genere, ſed Barbarus impietate. Danis etenim iurauerat fidelitatem, quòd tributa impoſita eis fideliter perſolueret, & quandocunque regnum commendatum repeterent, omni reluctatione ceſſante, ſub pœna ſui capitis reſignaret. Ille itaq; circuiens terram, paucos ruſticos relictos excoriauit, mercatores abſorbuit, viduas & orphanos oppreſſit, religioſos omnes tanquã conſcios theſaurorũ, innumeris tormentis afflixit. Vnde inter plurima mala, quæ fecit, etiã venerabili abbati Croilandẽſi *Godrico*, miſeriſq; fratribus ſuis vectigal mille librarũ imponẽs, Monaſteriũ Croylandenſe ferè adnihilauit. Nullus námq; deinceps pro nimia loci paupertate ad conuerſionẽ venire voluit. Quin impotẽs ad ſuſtentandũ ſuos profeſſos abbas *Godric9*, multos monachorũ per parẽtes ſuos, & alios monaſterij amicos in tota patria diſperſit; pauci ſecũ in monaſterio remanentes, vitã ſuã cum ſumma inopia protrahebant. Tũc omnes calices monaſterij præter tres, ac vaſa argẽtea vniuerſa præter Crucibolũ *Withlafij* regis, ac alia iocalia valdè pretioſa vel in monetã mutata, vel pro moneta vendita, vix inſatiabilem ingluuiem *Ceolwulphi* ſubreguli ſaturare valuerunt. Qui tandẽ per Danos dominos ſuos, iuſtiſſimos in hoc, depoſitus eſt, & vſq; ad ipſa verenda nudatus, miſero fine vitam terminauit. Regnũ quoq; Merciorum hoc temporis momento, præualente contra Danos *Alfredo* rege, ſuo regno Weſtſaxonico ſociatum eſt, & vſq; ad præſentem diem deinceps adunatum. Defecit itaque regnum Merciorum, quod ſteterat à primo anno *Pendæ*, regis primi, vſque ad vltima tempora huius miſeri ſubreguli *Ceolwulphi* circiter per annos 230. Rex autem *Alfredus* omnibus Danis vel ſubiectis, vel eiectis, ciuitates ſuas & caſtella ſua renouauit, turres & munitiones in locis magis neceſſarijs conſtruxit, ac totam terræ faciem in formam multò meliorẽ immutatam, per oppida murata, & alia loca munitiſſima contra barbaros inſuperabilem fore fecit. Sibimetipſi etiam vitam regularem indicens, quotidiè à ſummo mane per octo horas diuino ſeruitio vacabat. Habebat enim in capella ſua cereum coram ſanctorum reliquijs continuè ardentem, ſecundum hæc tria octonaria proportionatum; miniſtrúmq; inſtitutum, qui ſingulis portionibus conſumptis & conſummatis, regem de ſuccedente portione vice horologij voce viua commonebat. Quotidiè ſummo mane conſumpto cereo vno, alius integer cereus eſt accenſus: ſicquę fiebat per ſingulos dies. Sanctorum pedibus accliuis & ſubditus, ſanctum *Neotum*, & ſanctum *Werfredum*, epiſcopum Wigorniæ, qui libros dialogorum beati *Gregorij* ipſe in linguam Saxonicam iuſſu regis tranſtulit, in ſumma veneratione habebat. In diuinis libris & ſacra lectione tam aſſiduus erat, quòd Dauidicum pſalterium, vel aliquem alium librum ædificatorium in ſinu ſuo ſemper ſecum ferret; & viros literatiſſimos de terris exteris ad ſe accerſens, aliquandiu in palatio ſuo ſecum pro ſacris literis addiſcendis retentos, demum diuerſis prælatijs & dignitatibus promoueret. Hinc ſanctum *Grimbaldum*, artis muſicæ peritiſſimum, & in diuinis ſcripturis eruditiſſimum, euocatum è Francia, ſuo nouo monaſterio, quod Wintoniæ conſtruxerat, præfecit in Abbatem. Similiter de veteri Saxonia *Iohannem*, cognomine *Scotum*, acerrimum ingenij philoſophum, ad ſe alliciens, Adelingię monaſterij ſui conſtituit prælatum. Ambo iſti doctores literatiſſimi, ſacerdotes gradu, & profeſſione monachi ſanctiſſimi erant. *Athelſtanum* etiam, & **Wexulphum* ad ſe aduocans de Mercia, qui ambo ſacerdotes erant deuotiſſimi, *Plegimundum* etiã, poſteà promotum in Archiepiſcopum Cantuariæ, ac *Askerum*, abbatem Bangorenſem, poſteà Schireburnenſem epiſcopũ, illis in temporibus doctores celeberrimos ſuo lateri adiunxit. Quorum omnium contubernio aliquandiu in palatio fruitus & doctrina, vſque ad profundam omnium liberalium artium ſcientiam penetrauit. Porro in ſui regni

al. Werwulphum

negotijs prouidendis ſolertiſſimus & ſagaciſſimus. Exemplo námque Danorúmq; colore etiam quidam indigenarum latrocinijs,ac rapinis incendere cœperant. Quos cupiens rex compeſcere, & de huiuſmodi exceſſibus cohibere, totius Angliæ pagos & prouincias in comitatus primus omnium commutauit; comitatus in centurias,id eſt, hundredas,& in decimas,id eſt,in trithingas diuiſit; vt omnis indigena legalis in aliqua centuria & decima exiſteret, & ſi quis ſuſpectus de aliquo latrocinio, per ſuam centuriam, vel decuriam vel condemnatus, vel * inuadiatus pœnam demeritam vel incurreret, vel vitaret. Præfectos verò prouinciarum (qui anteà vicedomini) in duo officia diuiſit, id eſt, in iudices, quos nunc iuſtitiarios vocamus, & in vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent. Horum cura,& induſtria tanta pax in breui per totam terram effloruit, vt ſi viator quantamcunque ſummam pecuniæ in campis, & publicis compitis veſpere dimiſiſſet, manè vel poſt menſem rediens, integram & intactam indubiè inueniret. In diſtributione propriæ familiæ *Dauidis* ac *Salomonis* vſus eſt ingenio. Nam diuidens familiam in tres turmas,ſingulis turmis ſingulos principes impoſuit: & vnuſquiſque princeps cum ſua turma per vnum menſem in regis miniſterio palatium conſeruauit; vno menſe completo, exiens ad proprios agros cum ſua turma,proprijs negotijs per duorum menſium ſpatium intendebat; & interim ſecundus princeps per vnum menſem, & tertius princeps per alium menſem poſt illum in regis palatio miniſtrabat: vt poſteà proprijs vtilitatibus per duos menſes quælibet turma vacaret. Hac reuolutione ſeruorum ſuorum, totiúſque familiæ ſuæ rotatione vſus eſt omni tempore vitæ ſuæ. Qua morum prudentia præditus, & pollens tam profunda peritia literarum, Danos poſt 13.annos per *Arnulphum* Imperatorem de Francia eiectos,& ſuper Angliam iterum inundantes faciliùs,quàm priùs fecerat,in omni certamine ſuperabat: cùm illi Francorum bellis debiliores, ac deſidiores fiant ad inuadendum,& ille viris ac viribus paratior ac peritior foret ad reſiſtendum. Inſuper ipſa regio ciuitatibus muratis, & turribus munitiſſimis fortiſſima de veteri ſtatu ſuo multùm fuerat immutata. Repulſi ergo leuiter, & citò ſuperati Dani, ad ſuos in Northumbriam & Norfolchiam refugerunt.

al. abſolutus

Rex ipſe *Alfredus* multis eleemoſynarum largitionibus, ac alijs bonis moribus iugiter intentus, anno regni ſui vigeſimo nono obijt, & Wintoniæ ſepultus eſt. Cui ſucceſſit in regnum *Edwardus* filius eius, dictus poſteà *Senior*, eò quòd poſt illum plures eiuſdem nominis regnauerunt,quorum omnium ipſe primus erat; patre quidem literis inferior,ſed imperij gloria multò maior. Quippe Merciam in manum ſuam ſumens à duce *Ethelredo*,cui pater cum filia ſua eam antè dederat,etiam Northfolchiam,Northumbriam,Scotiam,Walliam bellando ſubegit;& paganos de omnibus vrbibus & caſtellis muratis eijciens, Chriſtianos introduxit. Multùm adiuuit eum ſoror ſua *Ethelfleda Ethelredi* quondam ducis Londonias relicta virago prudentiſſima,& antiquis Amazonibus prçferenda. Nam pariendo ſuam ſobolem primam difficultatem perpeſſa, tanta indignatione carnalem concubitum abhorruit, vt nunquam deinceps ad viri ſui thorum rediens,ſe cœlibatu caſtiſſimo contineret.Ipſam etiam vrbibus extruendis,caſtellis muniendis, ac exercitibus ducendis deditam ſexum mutâſſe putares. Anno verò regni ſui xxiij.obijt iſte *Edwardus*, & cum patre ſuo Wintoniæ tumulatus eſt. Cui ſucceſſit filius ſuus primogenitus *Athelſtanus:* contra quem cum Dani de Northumbria,& Norfolchia conſpirâſſent, aſſociatis ſibi *Conſtantino* rege Scottorum, multiſq; alijs; ipſe collectum exercitum ducens in Northumbriam, obuios habuit plures peregrinos de Beuerlaco ad propria venientes; quorum relatu certiùs edoctus de miraculis ſancti *Iohannis*, ipſe cum multa deuotione dictum Sanctum viſitauit. Offerens etiam cultellum ſuum Sancto ſuper altare, promiſit, ſe reditu ſuo,ſi Dominus daret ei victoriam de inimicis,dictum cultellum digno pretio redempturum. Quod & factum eſt. Nam Domino largiente ſibi victoriam,cultellum ſuum immunitate, quam nunc obtinet ille locus, rex redemit, ac ad honorem Dei cum multis alijs donarijs in immenſum ditauit. Ceciderunt ſiquidem in illo prælio *Conſtantinus* rex Scottorum, ac alij reges numero quinque, Comites duodecim,Barbaries*popularium infinita. Hoc bello proſperè conſummato, non erat qui de cætero regem auderet offendere in aliquo.Sed deinde ſororibus nuptui tradendis intentus,etiam omnia monaſteria Angliæ

al. populorum

tam

tam vetera, quàm noua meliorare, ac promouere aliquo speciali donario insudauit. Abbatem namque **Croyland** *Godricum* adhuc superstitem, sed longo senio grauatum, cæterosque confratres suos tunc ad numerum septenarium de 28. diminutos in suam curiam assumens, Monasterium Croylandiæ restaurâsse proposuit; sed præpropera morte præuentus, fratribus suis suum propositum perficiendum reliquit. Anno ergo 17. regni sui obijt, & Malmesbiriæ sepelitur. Cui successit frater suus *Edmundus* adolescens 18. annorum, & *6.* annis regnauit & dimidio. Eodem anno *Godricus* Abbas Croylandiæ obijt; infráque mensem obitus sui duo senes eum sequuti sunt, id est, frater *Sweinus*, & frater *Osgotus*; remanserúntque tum quinque senes, id est, frater* *Charenbaldus*, frater *Swarlingus*, frater *Thurgarus*, frater *Brunus*, & frater *Aio*. Quorum isti duo vltimi cernentes regem *Athelstanum* suum patronum, ac abbatem suum *Godricum* in fata cessisse, de monasterij sui releuatione, ac spiritualium filiorum successione penitus desperantes, relicto fratrum suorum contubernio, prior monasterium Wintoniæ, secundus monasterium Malmesbiriæ adiens, vterque & in eorum conuentum receptus, & aliquot annis retentus est. Verùm trium fratrum in Monasterio Croylandiæ remanentium sancta trinitas semper in Domino confidebat, quòd aliquando memor misericordiæ suæ mitteret eis aliquem saluatorem, qui tam sanctum locum sanctissimi confessoris sui *Guthlaci* sacras reliquias continentem in pristinum statum releuaret, & spirituali sobole suum sacratissimum Monasterium fœcundum faceret, ac fratres suos iam dispersos iterum iuxta suum complacitum congregaret. Rex autem *Edmundus Dunstano* sancto tunc presbytero suo Monasterium Glasconię tunc in desolatione à paucis clericis occupatum, cum omnibus pertinentijs contulit restaurandum, & monachorum ordinem, prout antiquitus habuerat, in illo reuocandum. Qui Floriatum adiens, & monachus ibidem factus, cùm regulares obseruantias pleniùs didicisset, valefaciens fratribus, Glasconiam est reuersus, abbasque factus ibidem, fratres sui stemmatis accipens, sanctissimum in breui collegium adunauit. Cúmque illustrissimus iuuenis rex *Edmundus* etiam Croylandiam alicui potenti viro, qui sanctæ religionis existeret amator, proponeret commendare ad resuscitandum de cineribus suę desolationis, subito infortunio in festo sancti *Augustini* apud **Pucklechirche** à quodam latrunculo (proh dolor!) occisus est, & Glasconiæ tumulatus. Cui successit in regnum frater suus *Edredus* tertius filius *Edwardi* regis, qui regnauit annis *9*. Ipse 2. anno regni sui, quum Northumbrij Mercio quodam super se in regem leuato, minitarentur, & *Wulstanus* Archiepiscopus Eboracensis eorum rebellioni consentire notaretur, dirigens inclytus rex *Edredus* cancellarium suum nomine *Turketulum*, virum quippe prudentissimum, ac omnis honestatis ac ęquitatis sectatorem, sibi etiam carne propinquum & cognatum (filium scilicet *Cilwardi* quondam patrui sui) in dictáque Ecclesia Eboracensi pinguissimam prębendam obtinentem, de fidelitate sua continenda sibi & regno suo instanter ac amicabiliter commonebat. Transiens itaque venerabilis Cancellarius in hoc regio negotio cum multo comitantium equitatu, eò quòd ex regali sanguine generosissimus, prędijsque ac possessionibus latissimis ditissimus, porro 60. maneriorum dominus, diuina gratia disponente viam suam, versus Eboracum per Monasterium **Croyland** iter assumpsit. Quod cum pertransire disposuisset, occurrentes ei tres dicti Monasterij venerandi senes, multa supplicatione aduesperascente iam die, ad eos intrare compulerunt; & ducentes eum ad orationem in oratoriolum suum, quod in quodam angulo Ecclesiæ dirutæ construxerant, reliquias sanctissimi *Guthlaci* confessoris ostendentes, omnem historiam suæ desolationis exposuerunt. Ille verò inęstimabili pietate miseratus, vniuersa deuotissimè auscultauit. Deinde senes in suum hospitiolum tam nobilem hospitem summa cum humilitate ac humanitate suscipientes, omnia victualia, quæ habebant, ministris suis & cocis pro domini sui cœna preparanda, licèt minùs idonea, & tantæ familiæ permultùm insufficientia, cum animo liberalissimo (sua duo minuta) offerebant; soliciti pro viribus & supra vires suum sanctum hospitem lætum reddere ac iucundum, & ad tantam beneuolentiam inducere, quatenus penes dominum regem intercessor dignaretur existere, & reędificationem ecclesiæ suæ, quam germanus suus, inclytus rex *Ethelstanus*, si ei vita comes fuisset, animo aliquando intenderat, aut aliquod aliud beneficium ex sua eleemosyna pro merito

* *al, Clarenbaldus*

merito ſuæ animæ procurare. Venerabilis Cancellarius & miſeriæ tanti Monaſterij multùm compaſſus,& ſenum curialitatem intimis viſceribus amplexatus,illorum precibus aſſenſum præbens, & interceſsionem conceſsit, & aliquod adiutorium ex proprio peculio compromiſit. Summo ergo mane recedens, pręcepit ſeruis ſuis victualia ſufficientia vſque ad reditum ſuum ſenibus relinquere,& pro alijs neceſſarijs emendis iuſſit centum ſolidos erogare: tandemque valefaciens cum multis lachrymis, ſe illorum orationibus commendabat. Ab illo namque die animus eius dictis ſenibus,ac Croilandenſi Monaſterio tam intimo ac indiuiduo amore conglutinatus eſt, vt per totam viam ſuam quotidiè quibuſcunque occurrentibus, tam in diuerſorijs quàm in vijs Croilandenſium ſenum humanitatem exponeret, ſanctitatem extolleret,charitatem pręđicaret, calamitatemque deploraret. Ab ipſoque tunc primitus proceſsit, quòd **Croyland *Curteyſe** cognomen accepit. Perueniens itaque Eboracum venerabilis *Turketulus*, cùm domini ſui regis mandatum multa ſolicitudine ac prudentia penes Archiepiſcopum,& vniuerſum ciuitatis populum peregiſſet proſperè,reuertendo per Croylandiam redijt, & ſancto ductus Spiritu,ad prædictos ſenes hoſpitaturus cum ſua familia iterum declinauit. Suſceptus ipſe immenſo gaudio, iterum de ſuſtinentia cõſolatur; & manũ Domini ſemper ad adiuuandum ſuos potentem & promptam prædicans, auxilium diuinum in proximo affuturum pollicetur. Datíſque viginti libris argenti dictis ſenibus, ad dominum ſuum regem ſummo mane reuerſus eſt. Cúmque regem de reſponſo Archiepiſcopi Eboraci, ac totius populi ciuitatis ipſius pleniùs inſtruxiſſet, tandem inuocato ſancto Spiritu,de ruina Croylandenſis releuanda Monaſterij ſermonem ſagaciſſimè inducebat. Porro prædicationis ſuæ de hac materia in auribus regis cùm eius Cancellarius ac præcipuus conſiliarius finem feciſſet, gratuito conſenſu rex aſſenſum præbuit: ſed cùm bellum ferociſſimum, quod tunc in manibus habebatur, opitulante diuina gratia, proſperè peregiſſet, tunc namque vacaret huiuſmodi deuotionibus inſiſtere, & *Chriſti* Eccleſiam vbique per regnum pro viribus promouere. Ad quod Cãcellarius, Domine,prædeceſſores veſtri ſtrenuiſſimi reges,domini mei,duo germani veſtri,multa bona opera ad honorem Dei,ſanctæque matris Eccleſiæ exultationem operati ſunt in diebus ſuis; & Dominus Deus iuſtiſſimus iudex pro huiuſmodi bonis operibus & dedit eis victoriam de omnibus inimicis, & abundare fecit etiam omnibus bonis. Ita & vos (ſi mihi creditis) per opera meritoria digniſsima recompenſatione Deum vobis obligabitis, & ſic protecti ſanctorũ precibus & adiuti ſuperùm fauoribus,ſecuriori conſcientia, cùm placuerit, ad veſtra prælia procedetis. Hæc, & plura talia cùm venerabilis Cancellarius collatione amicabili coram rege ſępiùs retexiſſet,tandem dominum ſuum regem ad hoc induxit,vt illud Euangelicum ei diceret,Habete vos cuſtodiam,& ſenes illos & locũ illũ cuſtodite, ſicut ſcitis; nam manus mea in omnibus erit vobiſcum, ſi adiutorio meo in aliquo egeatis. Iſtud reſponſum accipiens ille tanquam diuinum oraculum, & de ſacrario epiſcopus ſanctus procedens,theoricum verbum non ſecus intelligens, mox ſe monachum ibidem futurum palam promiſit,& regium fauorem ſuo propoſito affore animo deuotiſſimo requiſiuit.Rex hæc audiens,ſupra modum admiratus,id fieri omnimodis diſſuadet: maximè cùm iam in ſenium vergeret,& nutritus in delicijs, rigorẽ religionis in vſu anteà non haberet; præter hoc in regni negotijs vrgentiſſimis, cùm omnia in ipſo pendeant ac ipſius auxilio & conſilio,regnũ periclitari non immeritò formidaret.Et Cancellarius,Domine mi rex,dominis meis fratribus veſtris,& vobis debita fidelitate(Deo teſte,qui nouit omnia) pro viribus militaui: iam pro merito animæ veſtræ patiatur veſtra clementia,me Domino Deo,ſaltem in ſenio militare. Quippe conſilium meum,& omne auxilium, quod paruitas mea poterit, quamdiu in hoc meo corpuſculo vita comes fuerit,veſtris negotijs incunctanter aderit: ſed certiſſimè de cætero ſcire velit dignatio veſtra,quòd manus mea arma bellica à modò non tractabit. Audiens hoc pijſſimus rex,grauiter ferebat, cernénſque quotidiè ſanctũ eius deſiderium in Domino creſcere,metuénſque ſanctum Spiritum extinguere (prout erat præ cunctis regibus prædeceſſoribus ſuis puriſſimæ conſcientiæ) quadam die in ſecretum cubiculum eum aduocat,& prouolutus pedibus ſerui,quatenus ſui miſereatur,& non derelinquat eum in die tribulationis ſuæ, etiam cum multis lachrymis ſupplicat & exorat. Videns verò

*al.Curteſy

Cancellarius

Cancellarius dominum suum, regem videlicet totius Angliæ, suis pedibus super terram prouolui,& ipse ruit in terram, & quatenus sui misereatur, suspirijs & singultibus innumeris rogat: & tandem per sanctum *Paulum* (cui rex specialem deuotionem semper habebat) corditer adiurans,superat,& impetrat,quod exoptat. Ambo ergo surgentes à terra,diem statuerunt,quo Croylandiam adirent,ac sanctum votum suum securissimo ac honestissimo modo,quo possent,inuicem consummarent. Euolutis itaq; paucis diebus,rege consentiente,voce præconaria venerabilis Cancellarius *Turketulus* per medias Londonias fecit proclamari,vt,si cui aliquo debito teneretur obnoxius, paratus erat certo loco & die designato ad plenum persoluere; & si cui aliquam iniuriam aliquãdo irrogâsset,promisit in triplo,tanquam alter *Zacchæus*,satisfacere,ac iuxta omnem iuris exigentiam damna inita restaurare. Omnibus ergo creditoribus,ac debitoribus vniuersis pacatis,sexaginta maneria sua domino suo regi contulit, decimum semper manerium Domino suo *Christo* reseruauit. Reseruauit itaq; sex maneria sua de 60. quæcunque scilicet habebat ad Croylandiam propinqua sitúque viciniora, videlicet, **Wendlingburough, Elmington, Worthorpon, Botenham, Hokington,** & **Beby**: cætera verò dedit regi. Et veniens cum rege ad Croylandiam in vigilia Assumptionis beatæ *Mariæ*,mox ad Wintoniam, & Malmesbiriam pro duobus fratribus,scilicet *Bruno*,& *Aione* ex regis nomine nuncios misit. Qui audientes Dominum de cœlo Croylandiam respexisse,gaudentes & alacres ad suum Monasterium regressi sunt: & intrantes in vigilia beati *Bartholomæi* patroni sui ad fratres suos, cum ingenti gaudio sunt recepti. Erant námque ambo viri literatissimi,& moribus multùm honesti ac religiosi. In crastino ergo,scilicet in festo sancti Apostoli,quum venerabilis *Turketulus* deposito habitu seculari inter prętactos senes quinque monachicum schema suscepisset, etiam baculo pastorali à rege donatus est, & à *Cedwulpho* episcopo Dorcacistrensi diœcesano tunc præsente more ecclesiastico benedictus. Eodémque die de regis arbitrio, ac iurisperitorum consilio, vt in posterum contra iniquorum violentias fortiori consisterent fundamẽto,venerabilis Abbas *Turketulus*,prætactiq; 5.senes monachi sui vniuersum monasterium suum cum omnibus terris, ac tenementis, bonis, & catallis ei pertinentibus in manum domini regis funditus & sponte resignabant. Rex autem suscipiens omnia in manus suas, in crastino carpentarios ac cæmentarios conducens,déque propria familia quendam clericum,nomine *Egelricum*, genere sibi propinquum,cognatúmque domini *Turketuli* Abbatis, operarijs & vniuerso loco præficiens, expensas de fisco assumendas, ligna & lapides de proximis syluis & lapidicinis, tunc regali manerio suo de **Castre** pertinentibus,in omni copia assignauit. Qui diligentissimè operi inuicto insistens animo, in breui ecclesia fabricata, claustróque cum cæteris necessarijs officinis ædificato & gratias à rege, & benedictionem à Domino meruit pro labore. Statim verò, cùm rex ipse singulis operibus singulos operarios deputâsset, & prædictum fidelem clericum suum prædictis operarijs præfecisset, quum dies concilij appropinquabat (quod tenendum in proximo Londonijs pro publicis regni negotijs statuerat) assumpto secum venerabili *Turketulo* Abbate cum duobus senibus monachis suis, scilicet *Turgaro* & *Aione*, in festo sancti *Augustini* episcopi & egregij doctoris Londonias repetebat. In festo ergo natiuitatis beatæ *Mariæ* cùm vniuersi magnates regni per regium edictum summoniti, tam Archiepiscopi & Episcopi, ac Abbates, quàm cæteri totius regni proceres & optimates Londonijs conuenissent ad tractandum de negotijs publicis totius regni,consummatis omnibus,coram vniuersis domino *Turketulo* Abbati, monachísque suis accersitis rex *Edredus* dedit monasterium **Croyland** per chartam suam, dictatam ab eodem *Turketulo* Abbate,iamdudum regis Cancellario, consiliarióq; familiarissimo, & conscriptam in his verbis. Pax in summæ Trinitatis nomine, patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Ego *Edredus* rex terrenus sub imperiali potentia regis seculorum æterníque principis magnæ Brittanniæ temporale gerens imperium, vniuersis Christianis tam præsentibus, quàm posteris salutis beneficium in authore salutis. Vobis liqueat omnibus,quòd per deuotam suggestionem,& frequentem prouocationem dilecti clerici & cognati mei *Turketuli* mihi factam super reparatione,restauratione, ac libertate sacrosanctæ ecclesiæ & monasterij Croylandensis,in quo reconditæ sunt reliquiæ sancti

ĉti *Guthlaci* confeſſoris, & anachoritæ, non modicùm condolui, & compaſſus ſum, tam pro depopulatione ſanctæ matris eccleſiæ, quàm pro minoratione beneficiorum ſpiritualium pro animabus progenitorum meorum per opera miſericordiæ multipliciter & frequenter impenſorum; recolens, ibi cœnobium nigrorum Monachorum ordinis ſancti *Benedicti* à nobili rege Merciorum, *Ethelbaldo* nomine, quondam *Alwionis* filio eſſe fundatum, affluenter ditatum, & regalibus priuilegijs ſufficienter munitum, vt per inſpectionem chartarum eiuſdem *Ethelbaldi* ad ſecuritatem dictorũ monachorum compoſitarum, ſatis erat conſilio meo declaratum. Sed poſt multorum temporum curricula per paganorum exercitum erat deuaſtatum, & cum omnibus ornamentis & monumentis compluribus igne crematum & conſumptum. Vbi prædictus *Turketulus*, qui iuxta Pſalmiſtæ vocẽ propheticam, *odit eccleſiam malignantium, et dilexit decorem domus Domini*, pio ſtimulatus deſiderio dictum cœnobium reparare & reædificare ſummopere molitur. Hic homo diuinæ charitatis zelo in tantum accenſus eſt, vt corde ac corpore ſe ouili Dominico ibidem mancipare indeſinenter adoptat. Vnde quinque monachi ſenes in eadem inſula latitantes, de quibus duo à * diſpoſitione regreſſi, de eiuſdem *Turketuli*, & aliorum iuriſperitorum conſilio informati, quaſi grauitèr formidantes iacturas & diſpendia varia, futuris temporibus inopinatè emergentia, totam Abbathiam cum omnibus poſſeſſionibus obtentis, & eiuſdem *Turketuli* ſolicitudine recuperatis, meo etiam fauore acquiſitis, cum ſex manerijs de prædijs ſuis hæreditarijs in manum meam funditus & ſponte reſignarunt, vt per meam redonationem de firmiori & liberiori ex tunc & in poſterum gratulentur poſſeſſione. Sed quum fœdus verbo ſolummodò initum, dum à memoria fuerit deuolutum, in materiam contrahitur litigioſam, niſi rei geſtæ perennis ſcripti patrocinium ſuffragetur: hinc eſt, quòd ſæpe dictum *Turketulum*, cum præfatis monachis iam in habitu adunatum, grato meo conſenſu & aſſenſu Abbatem eiuſdem monaſterij conſtituo; & tam Abbathiam, quàm omnes poſſeſſiones ſic recuperatas, & mihi reſignatas ex dono meo regali de cætero in perpetuam & purã eleemoſynam illis monachis, & omnibus ſucceſſoribus eorum ſub eadem regula, & eodem habitu ſancti *Benedicti* ibidem Deo ſeruientibus trado, dono, & confirmo, & in hunc modum per ſingula declarare diſpono. Inprimis totam inſulam Croylandiæ pro gleba eccleſiæ, & pro ſitu ſeparali eiuſdem monaſterij cum his limitibus diſtinctam; videlicet, à ponte de **Croyland** triangulo per aquam de **Weland** verſus **Spaldeling** vſque ad **Aſendick**, vbi **Aſendick** cadit in aquam de **Weland**, ex Boreali parte crucis lapideæ per prædictum *Turketulum* ibidem affixæ; & ſic ſurſum verſus Orientem per **Aſendick** vſque ad **Aſwicktoft**, & inde vſque ad **Shepshee** in Orientali parte eiuſdẽ iuſulę, & ſic vſq; ad **Tedwarthar**, & ibi intrando **Southee** vſque ad **Namanlandhirne**, vbi crucem lapideam affigi præcepit idem *Turketulus*, diſtantem à **Southee** per ſex perticatas; & ſic in illa aqua diuiſio duorum comitatuum, Lincolniæ videlicet, & Grantebrigiæ; & diſtat eadem crux ab aqua de **Nene** verſus occidentem per 5. perticatas; & inde per eandem aquam de **Nene**, ſicut currit ad ſuprà dictum pontem de **Croyland**: cum ſeparali piſcaria tam in aquis omnibus ambientibus eandem inſulam, quàm in ſtagnis & paludibus infra ſitum incluſis, vnà cum mariſcis, & alnetis adiacentibus verſus occidentem ex oppoſito eiuſdem inſulæ, in omnibus Lincolniæ comitatui annexis, & reſpondentibus, & per hos limites in hunc modum determinatis, videlicet à **Namanlandhirne** per aquam de **Nene** verſus Occidentem vſque ad finem factum, vbi crux lapidea defixa eſt iuxta ripam; & ab inde vſque ad **Grinis**, & ſic vſque ad **Folwardſtaking**, & inde vſque ad **Southlake**, vbi **Southlake** cadit in aquam de **Weland**, & ſic tranſeundo eandem aquam, & incipendo ad **Kenulphſton** iuxta ripam ex oppoſito de **Southlake**, vbi primus Abbas à fundatione eiuſdem monaſterij, nomine *Kenulphus*, poſuit crucem lapideam pro limite inter **Croyland** & **Deping**, & ab inde tendendo verſus Boream iuxta **Aſpath** vſque ad **Werwarlake**, & ſic vſque ad **Harinholt**, & deinde ſurſum per **Mengarlake**, & **Lurtlake**, & ibi ſunt limites diuidentes **Hoiland** & **Keſteuene**, & inde vſque ad **Oggot**, & ſic vſque ad **Apinholt**, ſiue alio nomine **Wodelade**, vbi **Wodelade** cadit in aquam de **Weland**: cum omnibus appendicijs, & omni commodo, quod poſſit euenire, ſiue extorqueri infra ſupradictos limi-

al. diſperſione

tes, tam ſubter terram; quàm ſupra, cum communa paſturæ in mariſcis adiacentibus ex vtraque parte aquæ de Weland, videlicet ex vna parte ab ipſa aqua vſque ad agrum de Medeſhamſteed, & ex alia parte ab eadem aqua vſq; ad ędificia de Spaldeling, cum ſeparali piſcaria in eadem aqua de Weland a Kenulphſton vſque ad pontem de Croyland, & ab inde in eadem aqua, & in aqua de Weland coadunatis vſque ad Aſendick. Poſſunt etiam dicti monachi de eiſdem mariſcis verſus Occidentem adiacentibus pro ſe & hominibus ſiue tenentibus ſuis includere croftos ſiue pratum circa pontem ſeparaliter quantum illis placuerit. Quare volo, quòd dicti monachi habeant prædia iſta de donatione & confirmatione mea libera & ſoluta ab omni cauſa & onere ſeculari, & omnes libertates, & liberas conſuetudines, cum omni illo, quod appellatur Socha Sacha, Tol & Tem, Infanthef, Weif, & Stray, & cum hijs legitimè appendentibus in puram & perpetuam eleemoſynam meam. Præterea trado, dono, & confirmo eiſdem monachis has poſſeſſiones eidem cœnobio ex donatione antiqua procerum regni mei ab olim dependentes: videlicet in Lincolnſhire, in Spaudelinge tres carucatas terræ; in Pincebeck vnam carucatam terræ; in Cappelade tres carucatas terræ, ſex bouatas terræ, & duodecim acras prati cum eccleſia eiuſdem villæ; in Algare duodecim bouatas terræ; in Donneſdike duas carucatas terræ, & viginti acras prati; in Drayton vnam carucatam terræ, & ſex acras prati, & 4. ſalinas; in Burtoft vnam bouatam terræ, cum Socha Sacha, & cum Eccleſia de Sutterton; in Bokenhale duas carucatas terræ, & dimidiam: & viginti ſex acras prati, & quinquaginta acras ſyluæ, & 70. acras de Bruſhe; in Halington decem bouatas terræ, cum quatuor bouatis de Juland, & cum triginta duabus acris prati de eodem feodo in Gerumthorp; in Langtoft ſex carucatas terræ arabilis (& habet quindecim quarentenas in longitudine, & nouem quarentenas in latitudine) & centum acras prati, & ſyluam, & mariſcum duarum leucarum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine, & eccleſiam eiuſdem villæ, & quadraginta acras de eodem feodo in campo de Deping; in Baſton apud Tetford quatuor carucatas terræ arabilis, & quadraginta quinque acras prati, cum eccleſia eiuſdem villæ, & cum 16. quarentenis mariſci in longitudine, & 8. quarentenis in latitudine, cum vno molendino aquatico, & dimidio molendino; in Repingale tres carucatas terrę arabilis, & 60. acras prati; in Laithorp vnam bouatam terræ; in Kirkby tres bouatas terræ, vnam manſionem, & tria cotagia: in Northamtonſhire, in Wedlingburough 6. hidas terræ, & dimidiam, cum eccleſia eiuſdem villæ, cum Socha Sacha, &c; in Adington tres hidas terræ, cum aduocatione eccleſiæ eiuſdem villæ; in Helmington tres hidas; in Glapthorn 3. virgatas terræ; in Wirthorp vnam hidam, & dimidiam, cum vno molendino aquatico; in Peykirk duas virgatas terræ; in Badby manerium, & quatuor hidas terræ, cum triginta acris prati: in Huntindonſhire, in Morberne 5. hidas terræ, cum aduocatione eccleſiæ eiuſdem villæ, in Thiring vnam hidam & dimidiam terræ: in Leyceſtreſhire, in Beby decem carucatas terræ, & dimidiam, cum eccleſia eiuſdem villæ; in Sutton 2. carucatas terræ; in Stapleton 2. carucatas terræ: In Grantebridgeſhire, in Kotenham 11. hidas terræ, cum aduocatione eccleſiæ eiuſdem villæ alternis vicibus; in Hokitton 6. hidas terræ, & dimidiam, cum eccleſia eiuſdem villæ; in Draiton octo hidas terræ, & dimidiam, cum aduocatione eccleſiæ eiuſdem villæ: In Hartfordſhire in Standoun 5. hidas terræ. Et volo, quod dicti monachi ſint quieti & ſoluti ab omni ſcotto, geldo, auxilijs vicecomitum, hydagro, & à ſecta in Schiris, Wapuntakis, Hundredis, Thrichingis, & omnimodis alijs curis & ſeculi oneribus vniuerſis. Et præcipio, quòd omnes homines fugitiui, quos ijdem Monachi, & teſtimonium quatuor vel quinque hominum fide dignorum coram vicecomite in patria, in qua tales manent, poſſunt affidare ſuos natiuos eſſe, reducantur per prædictum vicecomitem in abbathiam eorum cum omnibus catallis & ſequelis eorum, omnium reclamatione & reluctatione abinde remota & annullata. Et ſi quid priùs egerint in fraudem dominorum ſuorum, illud caſſatum omnino decerno. Et ſi quis hominum natiuorum ſuorum, vel natiuè de eis tenentium aliquod delictum fecerit, pro quo catalla ſua debet perdere, ipſa catalla prædictis monachis integrè liberentur, vbicunque facta fuerit iuſtitia. Et volo, quòd vicecomes, vel aliquis de balliuis ſeu miniſtris meis repertus negligens, vel protrahens

trahens

trahens eorum negotia contra iuris ordinem & libertates eorum, ſit in foriſfactura 20. librarum theſauro meo ſoluendarum. Et ne aliquid omittatur, quòd ad ſecuritatem iurium & libertatum eorum Monachorum præſenti chartæ conuenit inſerere, ſaltem propter eos, quos plùs terret diſpendium temporale vitæ præſentis, quàm ſupplicium gehennale perpetuò duraturum: diſtrictè præcipio, quòd omnes & ſinguli, cuiuſcunque fuerint gradus vel conditionis, qui præſentis ſcripti ſanctionem contra formam & effectum voluntatis meę expreſſæ in eodem in aliquo violare nituntur, perturbare, vel minuere procurant conſilio, auxilio, vel fauore, quò minùs pacificè poſſideant aliqua dona ſibi conceſſa, vel veſcantur aliquibus priuilegijs ſuperiùs memoratis; ſint condemnati in pœna forisfacturæ centum librarum legalis monetæ theſauro meo, hæredum, vel ſucceſſorum meorum perſoluendarum, quoties ſic attentare præſumpſerint; nec non quòd ſatisfaciant dictis monachis pro damnis & expenſis per eos ſibi factis vel illatis, taxandis per iuramenta quatuor vel quinque hominum fide dignorum, per quos rei veritas meliùs agnoſci poterit, coram iudicibus meis, hæredum, vel ſucceſſorum meorũ definiendis. Vt ſic qui ſeculo ſponte renunciâtes, ſe iugo Dominico manciparent, & iam facti ſunt mundo mortui, abſq; mundi turbine & inquietudine liberã habeant facultatem diuinæ vacare contemplationi. Iſta donaria (licèt minima) ad laudem ſummæ Trinitatis, & in pretium redemptionis animæ meæ prædictis monachis deuotus perpetuaui & ſtabiliui in anno ab incarnatione Domini noſtri *Ieſu Chriſti* nongenteſimo quadrageſimo octauo, in præſentia Archiepiſcoporum, epiſcoporum, & procerum regni mei ſubſcriptorum. ✠. Ego *Wulſtanus* Archiepiſc. Eborac. deuotus ſubnotaui. ✠. Ego *Odo* Dorobern. archiepiſc. conſilium & conſenſum meum ad iſtud dedi. ✠. Ego *Alfredus* Schireburn. epiſc. affectaui. ✠. Ego *Kinſius* Lichfeld. epiſc. conſenſi. ✠. Ego *Kinewaldus* Wigorn. epiſc. iſtud factum corrobaui. ✠. Ego *Geolwulphus* Dorcaciſt. epiſc. deſideraui. ✠. Ego *Athelwoldus* Abbas Abendonenſis approbaui. ✠. Ego *Dunſtanus* abbas Glaſconiæ multùm adoptaui. ✠. Ego *Oſlake* dux ad inſtantiam domini mei regis collaudaui. ✠. Ego *Brithnodus* dux commendaui. ✠. Ego *Alcinus* Comes ſaui. ✠. Ego *Aigulfus* Comes conſignaui. ✠. Ego *Radbodus* Comes conſenſum dedi. ✠. Ego *Bingulph* vicedominus conſului. ✠. Ego *Alfer* vicecomes audiui. ✠. Ego **Harceus* miniſter interfui. ✠. Ego *Sigeus* miniſter auſcultaui. ✠. Ego *Athelwardus* miniſter aſpexi. ✠. Ego *Turketulus* (licèt miniſter inutilis) finem cernens mei propoſiti, ob huius rei gratiam ęternum Deum laudo per omnia, & licèt ſerò veniens ſub habitu monachali, & animo contrito iugo regulari meipſum ſubmiſi, vt ſaltem ſic ſenectutis meæ fæces creatori meo cogar immolare. Magnificat ergo anima mea Dominum, & vos fratres magnificate Dominũ mecum, vt in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo ſeruientes, ſempérque mundi principe triumphato, ſic curramus in præſentis vitæ ſtadio, vt in futuro ad diuinæ ſpeculationis brauium pertingere mereamur, Amen.

*al. Farceus

De geſtis huius venerabilis patris noſtri Abbatis *Turketuli* aliqualem notitiam noſtris poſteris tradituri, noſtræ narrationis exordium, decet, vt altiùs aſſumamus: quatenus tam generoſi ephebi florida iuuentute cognita ſecundum Chronicorum fidem, & prout patres noſtri narrauerunt nobis, ſanctam ſenectutem ſucceſſiſſe veriſimili euidentia faciliùs demonſtremus. Circa ergo vltima tempora regis *Edwardi*, defuncto *Ethelwardo* germano ſuo, filius ſuus primogenitus *Turketulus* noſter paternam hæreditatem à patruo ſuo prædicto rege *Edwardo* adeptus eſt. Cui cùm generoſiſſimas puellas, ducum Comitumque ſuorum filias, multoties rex in matrimonium obtuliſſet, & ille nullo modo nuptijs acquieſcens, omnes amore caſtitatis prima fronte repudiaret: arguens rex prudentiſſimus per huiuſmodi ſancta principia, virum virtutis ipſum futurum fore, ſtuduit ad dignitates Eccleſiaſticas, & epiſcopatus apicem eum aliquando exaltare. Vnde plurimis epiſcopis in fata cedentibus, vt ſua ſanctitas innoteſceret vniuerſis, qui in domo Domini ſunt, ſi ſuper candelabrum poneretur: rex ſæpiſſimè ſatagebat in maioribus eccleſijs totius Angliæ ad gradum Epiſcopalem prę cunctis cęteris clericis ſuis promouere. Ille verò varijs excuſationibus omnes huiuſmodi honores ſubterfugiens, tanquam tendiculas Sathanæ ad animas ſubuertendas, omnibus vitæ ſuæ temporibus penitus abhorrebat. Obtulit enim ei prædictus rex Epiſcopatum

Wintoniæ

Wintoniæ defuncto *Dinewulpho* episcopo eius. Sed ille minùs se idoneum tantæ dignitati protestans, *Fridestanum* collactaneum suum, quatenus dignaretur accipere, supplicabat & obtinebat. Factúsque est *Fridestanus* episcopus Wintoniæ. Eodem etiam momento *Pleigmundo* Archiepiscopo Dorobornensi suggerente, Dorcacistrensis Episcopatus ei à rege oblatus est. Quem cùm pari pertinacia refutaret, & *Ceolwulphum* presbyterum suum regi offerret, dictus *Ceolwulphus* episcopus est factus. Semper itaq; sic terrenæ dignitatis gloriam refutabat, sic transitorios honores omnibus diebus suis abijciebat. Cognoscens tandem rex quorsum cordis sui sanctissima desideria inclinabant & propendebant, (scilicet illum dignitates & diuitias non amare, suis terris ac stipendijs tantùm contentum esse, aliena non appetere) Cancellarium suum eum constituit, vt quæcunque negotia temporalia vel spiritualia regis iudicium expectabant, illius consilio & decreto (tam sanctæ fidei & tam profundi ingenij tenebatur) omnia tractarentur, & tractata irrefragabilem sententiam sortirentur. Consilio ergo illius multa bona opera rex effecit, ac inter cætera 7. Ecclesijs 7. Episcopos vno die dedit; videlicèt præfatum *Fridestanum* ad episcopatum Wintoniæ, præfatum *Ceolwulphum* ad Dorcacistriæ, *Wherstanum* ad episcopatum Shireburnensem, *Athelstanum* ad Cornubiensem, *Athelmum* ad Fontanensem, & *Aldulphum* ad Cridiensem, ac *Bernetum* Australibus Saxonibus præponens, cuius sedes est apud . . . omnésque vno die vnóque loco à præfato *Pleigmundo* Archiepiscopo consecratos. Compleuit itaq; dies suos inclytus rex *Edwardus*, *Ethelstanúsque* filius eius successerat. Contra quem cùm *Analaphus* filius *Sitrici*, quondam regis Northanhumbriorum insurgeret, & bellum ferocissimum multorum viribus moliretur, conspirantibúsque cum dicto *Analapho Constantino* rege Scotorum, & *Eugenio* rege Cumbrorum, ac aliorum regum Comitúmque barbarie infinita, omnes cum subiectis nationibus ad **Brunford** in Northanhumbria contra *Athelstanum* regem conuenissent, arctissimo fœdere coniurati, & dictus rex Anglorum cum suo exercitu occurrisset: licèt præfatus barbarus infinitam multitudinem Danorum, Noreganorum, Scotorum, ac Pictorum contraxisset, vel vincendi diffidentia, vel solita gentis suæ versutia maluit nocturnis tenebris insidias tendere, quàm aperto prælio dimicare. Irruit ergo subitò super Anglos nocturno tempore; peremptóque quodam Episcopo, qui præcedente vespere ad exercitum regis *Athelstani* accesserat, cùm clamor morientium longiùs personaret, vt rex ipse, qui plùs vno milliari à loco distabat, suúsque totus exercitus, qui circa illum in tentorijs sub dio dormiebat, euigilans atque intelligens citiùs armarentur aurora iam illucescente, ad locúmque cædis appropinquans paratus & promptus fieret ad inuadendum contra barbaros, qui tota nocte laborauerant, et iam lassos & laxatos ab ordine offendentem contigit regem *Ethelstanum*, qui Westsaxones omnes ducebat, contra aciem *Analaphi* occurrisse, ac Cancellarium suum *Turketulum*, qui Londonienses, & omnes Mercios trahebat, contra aciem *Constantini* obuiâsse: cessantibus citò ferentarijs armis, pede pes, & cuspide cuspis, vmbóque vmbone pellebatur. Cæsi multi mortales, confusáque cadauera regum & pauperum corruebant. Cúmque diutissimè ac dirissimè dimicaretur, & neutra pars cederet, (tanta erat Paganorum multitudo) Cancellarius *Turketulus* assumptis secum paucis Londoniensibus, quos fortissimos nouerat, & centurione Wicciorum, *Singino* nomine, qui spectata fortitudine pollebat, ipse præ cunctis & statura procerus, ossibus & neruis solidus & cordatus, ac inter omnes heroes Londonienses viribus robustissimus, peruius ipse inuolat in aduersos; penetránsque cuneos hostiles prosternit à dextris & à sinistris. Iam Orcadensiũ, ac Pictorũ globos pertransierat, syluámque iaculorum & telorum, quæ thorace fidelissima sufflauerat, in se proiectam circumferens, iam cuneos Cumbrorum ac Scotorum cum suis sequacibus perforabat. Tandem multo sanguine ad ipsum regem perueniens, equo deiecit, deiectúmque cùm viuum capere omnimodis conaretur, & Scoti constipati regem suum totis defendere viribus insisterent, & plures in paucos niterentur, præcipuéque omnes vnum *Turketulum* appeterent, prout sæpiùs posteà fatebatur, tunc primùm temeritatis suæ pœnitebat. Iam iámque opprimendus erat à Scotis, & rex è manibus eius eripiendus, cùm *Singinus* centurio gladio confodit eum. Sic rege Scotorum *Constantino* perempto, Scoti se retrahentes, viam apertiorem *Turketulo*, suísque mili-

us concedebant. Cognita ergo morte *Conſtantini* per vniuerſum exercitum, *Analaphus* fugam facit, fugiúntq; vniuerſi. Cecidit ibi paganorum copia inaudita. In tam duro certamine ſæpiùs ſe gloriabatur à Domino conſeruatum *Turketulus*, & ſe fœliciſſimum & fortunatum, quòd nunquam hominem occiderit, neminem mutilauerit, cùm pugnare pro patria, & maximè contra paganos licitè quiſque poſſit. Hac itaque victoria per vniuerſam Chriſtianitatem citiùs ventilata, deſiderabant omnes reges terræ cum *Athelſtano* rege amicitias facere, & quocunq; modo ſacra fœdera pacis inire. Miſit ergo legatos *Henricus* imperator Romanorum pro vna ſororum ſuarum *Othoni* filio ſuo in vxorem ducenda. Miſit etiam *Hugo* rex Francorum pro alia ſuo filio tradenda. Miſit & *Ludouicus* princeps Aquitanorum pro vna ſibimet aſſumenda. Allata ſunt per eorum nuncios tot eximia regalia, qualia & quanta per plurima ante ſecula Anglicis fuerant incognita & inuiſa. Præter odores aromatum, præter honores gemmarũ, præter equos curſorios aureis ephippijs phaleratos, & onychina vaſa pretioſiſſima, & alia donaria plurima, & pulcherrima, miſſa eſt pars crucis Dominicæ cryſtallo decentiſſimè incluſa, portiuncula etiam ſpineæ coronæ *Chriſti* ſimiliter cryſtallo contecta, enſis *Conſtantini* magnus, cuius capulo ſuper craſſas auri laminas clauus affixus erat vnus ex quatuor, quibus redemptor noſter nos & omnes ſuos ſaluauit, vexillum quoque beatiſſimi martyris *Mauricij*, & lancea *Caroli* magni non apud Francos exigui pretij. Quibus donarijs rex magnificus *Ethelſtanus* in immenſum delectatus, & ſorores præfatis principibus conceſſit, ac inter delegatos, qui virgines tranſducerent, primum & præcipuum Cancellarium ſuum *Turketulum*, eò quòd prudentiſſimus, & in omni negotio ſanctiſſima fide probatiſſimus, propinquus etiam genere dictis virginibus haberetur, indubitata confidentia deputauit. Vadunt ad littora cum Cancellario quatuor viragines, quæ caſtitatis honore *Dianam* vincebant, & corporali pulchritudine etiam *Helenam* ſuperabant. Conferuntur à ducibus, & Comitibus, alijſque terræ totius optimatibus in ſinus ſplendidos multa iocalia, aurum, & armillæ, & mille monilia. Tandem relicta Anglia, poſt velata maria proſperè per Rhenum petitur Colonia. Duæ ſorores ſeniores Imperatori *Henrico* commendantur: quarum primam *Othoni* ſuo filio, ſecundam cuidam ſui palatij magno principi copulauit. Tertiam ſororem *Hugo* rex Francorum ſuo filio ſuſcepit. Quartam, quæ omnium ſororum iunior erat, & ſpecioſiſſima, *Ludouicus* princeps Aquitaniæ in vxorem duxit. Completa itaque dicta legatione, Cancellarius *Turketulus* magnis onuſtus muneribus, cum tota familia multis donarijs ad vltimum quemlibet puerum ditata, proſpero nauigio in Angliam eſt reuerſus. Triumphatis ergo omnibus hoſtibus, ſuiſque ſororibus digniſſimè maritatis, ad exaltandam Eccleſiam *Chriſti* vbique per regnum ſuum (Cancellario ſuo *Turketulo* ſemper illud ſuggerente) intentiſſima deuotione animum totum dedit. Reſtaurat ergo monaſteria, ędificat eccleſias, ac ſanctis altaribus offert pretioſiſſima ornamenta. Malmesbiriam maximè (vbi duos cognatos ſuos, filios ſcilicet *Ethelwardi* patrui ſui, *Elwinum*, & *Ethelſtanum* cæſos à Danis in prælio Brunesfordenſi ſolenniter ſepelierat) ſpeciali diligentia diligit & exaltat, ac multis priuilegijs præ cæteris monaſterijs magnificat, & honorat: & demum ſuos annos *Atropo* ante tempus abſcindente defunctus, ibidem ſepultus pauſat. Cui (vt prædictum eſt) frater ſuus *Edmundus* in regnum ſucceſsit. Eius enim tempore cùm ſanctus *Dunſtanus* tunc regij palatij presbyter, ac Cancellario *Turketulo* à ſecretis familiariſsimus, & confeſsionum ſuarum communicator confidentiſsimus, quibuſdam ęmulis perſequentibus, per ipſum regem de palatio pelleretur, *Turketulo* Cancellario procurante, ſuámque ſanctitatem plurimùm prędicante, & pro ſua gratia ſtudioſiſſimè regem deprecante, reuocatus, & Monaſterio Glaſconię donatus eſt. Dedit tunc ſancto *Dunſtano* Cancellarius *Turketulus* pulcherrimum calicem, qui adhuc ad hæc Normannorum tempora ibidem, & calix *Turketuli* cognominatur conſeruatus. Sex autem annis & dimidio in regno completis, cùm rex *Edmundus* eſſet interemptus, *Edredus* tertius frater in regnũ ſucceſſit. Cuius anno ſecundo Cancellarius *Turketulus*, cùm adhuc ante ſuam conuerſionem in ſuo ſancto deſiderio neophytus exiſtens gratiam domini ſui regis votis ſuis bene reſpondentem in omnibus obtinuiſſet, quadam die cum ſumma celeritate de Londonijs Croylandiam aduolans, prędatos tres ſenes in dicta inſula latitantes deuotiſſimè viſitauit, & ſu-

prà quàm dici poteſt aut excogitari, reuelato ſuo ſancto propoſito in immenſum lętificauit. Receptus ergo in eorum fraternitatem, chartas fundationis monaſterij ac alia eius monumenta relegens, vniuerſam inſulam Croylandiæ cum dictis ſenibus, qui carpento vehebantur, & familia ſua, quę adhuc illum Cancellarium grandi numero comitabatur, de angulo ad angulum circuibat. Hoc interſerendum eſt, quòd circa hæc tempora tanta ſiccitas per totam Angliã erat, quòd triennio nõ plueret ſuper terrã, & ſiccitas *Eliæ* à plurimis diceretur. Edoctus itaq; Cancellarius *Turketulus* de limitibus Croilandiæ, & eius terminis vniuerſis, iuſſit cruces lapideas terminorũ innouari, & longiùs à ripis fluuiorum in proxima ſolida terra infigi, ne fortè lapſu temporis per aquarum alluuionem in flumina corruerent, prout antiquas cruces in eiſdem limitibus per *Kenulphũ* monaſterij Croylandię primum abbatem ibidem aliquando appoſitas intellexerat corruiſſe. In auſtrali namq; ripa dictæ inſulæ poſuit tunc *Turketulus* crucem lapideam, quæ tunc diſtabat à Southee per ſex perticatas, & in boreali parte dictæ inſulæ tunc poſuit aliã crucem lapideam, quæ tunc diſtabat ab Aſendick cadente in Weland per tres perticatas. Terminos etiã mariſcorum, tam Alderlound in auſtrali parte aquæ de Weland, quàm Goggiſland in parte boreali dictæ aquæ adiens, & limites eorũ, prout chartæ fundationis monaſterij demonſtrabant, annotans, iuſſit ſimiliter crucibus lapideis deſignari: ſicq; ſalutatis dictis ſenibus fratribus ſuis, & iterum datis 20. libris argẽti ad eorum ſuſtentationẽ, cum chartis & monumentis monaſterij ad regem Londonias eſt reuerſus. Alloquitur ergo ibidem quadam die Comitem *Lewinum*, qui Spalding, Cappelade, & Sutterton, terras olim monaſterio Croyland dependentes, occupabat; 40. marcas auri coram præfato regẽ præfato Comiti contulit; & prædictas villas in ſuam poſſeſſionem, tanquam atturnatus dictorum ſenum, eorum nomine titulóque recepit. Compoſuit etiam tunc cum Comite *Alphero*, & datis eidem 10. marcis auri, Draiton Croylandiæ reſtituit. Staundon & Badby, datis ſimiliter 10. marcis auri Comiti *Athelwoldo*, Croylandiæ recuperauit. Eodẽ tempore de Comite *Alwino*, cùm eſſet iuuenis pijſſimus, & eleemoſynis multùm deditus, villã de Morburne ad Croylandiam acquiſiuit. Tunc etiam Bokenhale, & Halington & Lindeſey de duce *Oſlaco*, datis 12. marcis auri, Croylandiæ reſtaurauit. Langtoft autem, & Baſton tunc regali fiſco pertinentes rex *Edredus* gratìs & ſponte reddidit. Deping verò, cùm *Langferus* quondam regis *Beorredi* panetarius, cui dictus rex dictum manerium aliquando donauerat, iam longæuo ſenio grauatus obierat, nullo hærede maſculino relicto, ad duas filias eius tranſibat; quæ diu in cœlibatu permanentes, neque cum *Turketulo* voluerunt componere, nec iuri ſuo prece vel pretio renuntiare. Expectabat itaque diutiùs venerabilis pater *Turketulus* tempora meliora: ſed quàm diu vixit, vixerunt & illę in eadem pertinacia. Kirketon autem & Kimerby ad Croxton, quum dux *Oſbrithtus* tenaciter retinebat & chartæ donatorum perierant, nec aliqua regia confirmatio dictas terras continebat; *Turketulus* cùm ſemel & ſecundò oblato iuſto pretio repetijſſet, nec auditus eſſet, ad alia tenementa redimenda tota vigilantia indulgebat. Reuocauit tunc Glapthorn, Thirming, Laithorp, Kirkbie, Peikirke, & vtrámque Adingtonam, Repingale, Suttonam, & Stapiltonam. Tandem aduenientе feſto beati *Bartholomæi* Apoſtoli, in præſentia regis monachus factus, & ſtatim baculo paſtorali à rege donatus, & ab epiſcopo benedictus, vniuerſum monaſterium cum omnibus eius poſſeſſionibus in manum regis reſignauit. Qui apud London in communi concilio coram Archiepiſc. Epiſc. & totius terræ magnatibus dictum monaſterium cum omnibus terris eius, tam ab antiquo ei pertinentibus, quàm ab eodem *Turketulo* nouiter datis ac acquiſitis, dicto domino *Turketulo* Abbati, monachíſque ſuis reddidit, & cum charta ſua (prout præmiſſum eſt) liberum & ſolutum ab omni terreno ſeruitio in perpetuam eleemoſynam confirmauit. Antiquam verò loci impunitatem vel immunitatem nullo modo conſenſit acquirere, ne ſceleratis & impijs refugium à publicis legibus videretur in aliquo præbere; & cum huiuſmodi maleficijs compelleretur vel in aliquo contra conſcientiam ſuam cohabitare ſeu conſentire. Sequuti ſunt eum ad monaſterium multi literati viri, quorum decem ſecum ſchema monachicum ſuſceperunt; cæteri rigorem religionis abhorrentes adhuc in ſeculari habitu permanebant; at nihilominus ſecum in Monaſterio habitabant,

quia præſentia eius nullo modo carere poterant. Quorum quidam gradum ſacerdotalem obtinebant,quidam in clericali adhuc officio miniſtrabant.Hos omnes,cùm multi fuerunt in cella S.*Pegæ* virginis,ad Orientalem partem monaſterij manere iuſſit,& vnicuiq; eorum ſicuti vni monacho miniſtrari quotidiè de victualibus imperauit:fabricánſq; illis ibidẽ capellam,horas regulares tam nocturnas quàm diurnas tempore,quo monachi perſoluebãt,& ipſos perſoluere iuſſit. Fiebat autem hoc ex præcepto *Turketuli* Abbatis,vt ipſo vſu fierent aliquando monachicis obſeruantijs aptiores,qui ſecularibus hactenus dediti laſciuijs,à regulari vita longiùs erant deuij & diſcordes.Habitum etiã omnib⁹ vniformem indixit,ſcz.chlamydem nigrã,veſtéſq; talares, ac omnes nigri coloris.Præter continentiã & obedientiã nihil aliud religionis nouerant; vnde vix vel nunquam contigit aliquem illorũ ad ſecularem vomitũ reuertiſſe;tam larga exhibitione procurati,tam laxa regula ſunt contenti.Abbas *Turketulus* præpoſitũ illorum Priorem dicebat,quẽ ab ipſis omnibus electũ ille confirmabat.Quidam illorũ ibidẽ ſanctiſſimo fine quieuerunt,& in eodẽ loco ſepulti ſunt:quidã præcedente tempore ad religionem monachicã conuerſi & in ea ſanctiſſimè conuerſati, etiã ad abbatis officiũ aſſumi poſteà meruerunt.Iſti fuerunt duo *Egelrici*, qui de genere & cognatione ſua ſibi ſatis carne propinqui,ſed ſpiritu multò propinquiores iam effecti, ſucceſſiuè poſt illũ abbatis officio ambo ſtrenuè functi,& in eodẽ defuncti ſunt.Cùm autẽ circa vltima tempora *Turketuli* abbatis ſub inclyto rege *Edgaro* inciperet ordo monachicus in multis monaſterijs vbiq; per totum regnũ reſtauratis,& quibuſdã nouiter fundatis copioſiſſimè reflorere,rariúſq; ſolito veniẽtibus ad conuerſionẽ clericis, ferè omnes presbyteri Pegelandiæ ſunt effecti monachi Croylãdiæ.Vnde Pegelandia ferè perſonis deſtituta, cœperũt pauci clerici relicti abbatẽ *Turketulũ* multa inſtantia pulſare, quatenus complaceret vel ſacerdotes ſeculares eis cõducere,vel monachũ de monaſterio ſuo,qui diuina eis quotidie celebraret,aliquẽ aſſignare. Secularis autẽ aliquis veniens ad cõuerſionem, cuiuſcunq; gradus fuerat vel conditionis, illorũ priùs collegio deputatus eſt, & apud Pegelandiã probatus,ſuccedente tẽpore,prout Pegelandenſes de ipſo teſtabãtur,receptus vel repudiatus eſt.Abbas ergo *Turketulus* prudentiſſima prouidentia neutram petitionẽ Pegelandenſiũ acceptans,nec omninò damnans,conceſſit pro memoria S.*Pegæ* virginis,& conſtituit ibidem diuinũ ſeruitium perpetuandum ; non tamen à modò aliquod collegiũ regularium vel irregularium, quod aliquando fortè fieret monaſterio ſuo iniurioſum vel oneroſum,ibidẽ vllo modo ſtatuendũ. Ordinauit itaq; vnũ ſacerdotem, & cum totius cõuentus ſui cõſenſu cõmuni chirographo ſui capituli cõfirmauit in perpetuũ,qui perpetuis temporibus pro monaſterij fundatore rege *Ethelbaldo*,& pro eius reſtauratore rege *Edredo*, ac pro *Turketulo* abbate, cæteríſq; loci benefactoribus celebraret:ac vt vnus monachus cõuentualis in refectorio exhiberetur, quotidie poſt prioris ſeruitium de eadem qualitate tam in prãdio, quàm in cœna victualia ſua ſuſcepturus,ſiue domi fuerit ſiue foris; ad alia verò neceſſaria ſua mediã partem oblationum,quas fideles *Chriſti* in dicta capella ſoliti ſunt offerre contra ſacriſtam, per æquales portiones à modò recepturus.Sed hæc cõſtituta ſunt circa vltima tempora *Turketuli* abbatis,tempore viz.*Edgari* regis. Primúſq; ſacerdos poſitus ibidẽ per abbatem *Turketulũ* ad huiuſmodi officium peragendum vocabatur *Reinfredus*, vir multæ literaturæ,ac ingentis honeſtatis.*Edredus* verò rex (vt prædictũ eſt) regnauit. Poſitíſq; apud Pegelandiam clericis ſuis,venerabilis pater abbas *Turketulus Dunſtanum* quondam ſibi familiariſſimum ad archiepiſcopatum Dorober.promotum, *Osketulúmq;* cognatum ſuum,Archiepiſc.Eboracæ pariter effectum Londonias ſemel adiens, cũ quanto gaudio ab vtróq; ſit ſuſceptus,nõ eſt facilè notare:cùm alter ſuus nutritius, & antiqua beneficia recordatus,alter ei carne propinquus,& pro cognatione generis amplexatus; vtérq; iam in caſtris dum militẽ emeritum affectione intima veneratus ſit. Obtinuit etiã tunc à rege *Edgaro*,viz.octauo anno regni ſui,prædictis Archiep.intercedentibus,chartã regiam de confirmatione **Croyland** monaſterij ſui ſub hac forma. Imperante Domino noſtro *Ieſu Chriſtó* ſuper omnes cœlos,& ſuper omnia regna orbis terrarum principatũ tenente,qui tollit reges,& transfert regna, tractátq; ſuo nutu mundi climata vniuerſa ; ego *Edgarus* eiuſdem Dei noſtri largiflua munificentia poſſidens totius magnæ Britanniæ monarchiam, ſtatui mecum ab initio regni mei pro modulo meo ſua beneficia recompenſare,

compensare,& de transitoria mammona prouidere beatorum tabernacula mihi,pérq; caduca bona promereri sempiterna gaudia. Cùm ergo de releuatione ecclesiarũ *Christi*,& monasteriorum restauratione frequentissimè mihi suggererent spirituales patres mei pontifices & prælati,teste Deo cordiũ inspectore,solicitus eorũ petitionibus semper apertis auribus acquieui. Cùm verò sanctissimi archiepisc. mei *Dunstanus* Dorober. & *Osketulus* Eboracensis apertiùs insinuâssent,quomodo celebre monasterium Croylandense quondam ab inclyto rege Merciorum *Ethelbaldo* fundatum, aliísq; Merciorũ regibus successoribus eius multis & magnis donarijs & dignitatibus ditatum, insuper immunitatibus & immensis priuilegijs ampliatum & magnificè confirmatum,demùm nefandissimis Danis totam terram opprimentibus,ab ijsdem dictum monasteriũ fuerit igne crematum & deuastatum;sed postea,tanta cessante procella,per industriã venerabilis patris *Turketuli*, cooperante sibi gratia pijssimi regis patrui & prædecessoris mei *Edredi*,resurrexit restauratum, & iterum in sanctorum habitaculum ædificatũ, & regio chirographo confirmatum:gaudio magno gauisus sum, & crescenti quotidiè conualescentiq; indies temporibus per totam Angliã cultui Christiano totis animi præcordijs (Deo teste) congratulatus, prædicto viro venerabili,abbati *Turketulo*, quondã patris mei patruorúmq; meorum patricio potentissimo, ac omniũ hostium Anglici regni triumphatori strenuissimo,iámq; patriæ cœlestis amore seruorũ Christi sanctissimo pastori & prelato,concedo de regalibus syluis meis suo Croylandensi monasterio magis vicinis & propinquis, scz. de **Ancarigwood**,& de **Medeshamsteedwood**, regalibus manerijs meis de **Estrey**,& de **Castre** pertinẽtibus, arbores & meremiũ ad ędificationem sui monasterij prædicti, quot & quantum placuerit accipere:nec aliquis ministrorum meorũ in illa patria præsumat eum in aliquo impedire. Ipsum etiã Croylandense monasterium cum tota insula adiacente,& cum villa duobúsq; mariscis iacẽtibus ex vtráq; parte aquæ de **Weland** versus occidentem,ijsdẽ limitibus & terminis, quibus dicti monasterij monachi à sua prima fundatione illa continuè possederunt, & prout plurimorum regũ prædecessorum meorum,& præcipuè inclyti regis *Edredi* patrui prædecessorísq; mei chirographa & monumenta sufficienter ab oriente ad occidentẽ, & ab austro ad aquilonem declarãt ac manifestant,concedo & confirmo in perpetuã eleemosynã prædicto patri meo *Turketulo* abbati,ac monachis suis,ac omnibus eorum successoribus ibidẽ Deo seruientibus:scilicet dictã insulam de **Croyland**,procedendo de ponte suo triangulo per aquã de **Weland** versus **Spaldeling** vsq; ad **Asendick**, vbi **Asendick** cadit in aquã de **Weland** ex boreali parte crucis lapideæ per prędictũ *Turketulũ* ibidẽ affixæ,& sic sursum versus orientem per **Asendick** vsq; ad **Asentoft**, & inde vsq; ad **Shepishee** in orientali parte eiusdem insulæ, & sic vsq; ad **Tedwarthar**, & ibi intrando **Southee** vsq; ad **Namanlandhirne**,vbi crucem lapideam affigi fecit idem *Turketulus*,distantem à **Southee** per sex perticatas,& inde per aquã de **Nene** versus occidentem per 5.perticatas,& inde per eandem aquam de **Nene** sicut currit ad prędictũ pontem de **Croyland**;cum separali piscaria tam in aquis omnibus ambientibus eandem insulam,quàm in stagnis & paludibus infra situm inclusis; vnà cum mariscis & alnetis adiacentibus versus Occidentem ex opposito eiusdem insulæ in omnibus Lincolniæ comitatui connexis & respondentibus,& per hos limites determinatis:viz. à **Namanslandhirne** per aquam de **Nene** versus occidentem vsq; ad **Fineston**, vbi crux lapidea defixa est iuxta ripã,& inde vsq; ad **Greines**, & sic vsq; ad **Folwardstaking**,& inde vsq; ad **Southlake**,vbi **Southlake** cadit in aquam de **Weland**, & sic transeundo eandem aquam ad **Kenulphston** iuxta ripã ex opposito de **Southlake**, vbi primus Abbas eiusdem monasterij nomine **Kenulphus** posuit crucem lapideam pro limite inter **Croyland** & **Deping**, & inde versus boream iuxta **Aspath** vsque ad **Werwarlake**, & sic vsque ad **Harinholt**, & inde sursum per **Mengarlake**, & **Lurclake**, & inde per **Oggot** vsque ad **Wodlade**, vbi **Wodlade** cadit in aquam de **Weland**; cum omnibus commodis quæ poterunt euenire vel extorqueri infra prædictos limites, tam subter terram quàm supra; cum communa pasturæ omni tempore anni pro omni genere animalium sibi, & omnibus hominibus suis, & tenentibus suis secum infra dictos limites cohabitantibus in mariscis adiacentibus ex vtráque parte ab illa aqua vsque ad agrum meum de **Medeshamsted**,

& ex alia parte ab aqua eadem vſque ad ædificia de Spaldeling, cum ſeparali piſcaria in eadẽ aqua de Weland, à Kenulphſton vſq; ad pontem in Croyland, & in aqua de Nene à limite, Fineſton nomine, vſque ad prædictum pontem de Croyland, & inde in eadẽ aqua, & in aqua de Weland coadunatis vſq; ad Aſendick. Concedo etiam quòd dicti monachi poſſint includere de mariſcis adiacentibus verſus occidentem pro ſe & pro tenentibus ſuis croftos ſiue pratum circa pontem ſeparaliter, quantum illis placuerit, prout primus meus rex *Edredus* eiſdem hæc omnia ſuo chirographo confirmauit. Concedo etiam & confirmo prædicto monaſterio omnia prætacta libera & ſoluta ab omni onere ſeculari, & quòd habeant omnes liberas conſuetudines cum omni illo quod appellatur Socha, Sacha, Tol & Tem, Infangthef, Weif & Stray, & cum his legitimè appendentibus. Concedo etiam & confirmo eiſdẽ monachis omnes terras & tenementa, eccleſias & capellas, & omnes poſſeſſiones eidem monaſterio pertinentes, quas præfatus rex *Edredus*, vel optimates ſui dicto cœnobio pro ſuorum redemptione peccaminum in perpetuam eleemoſynam donauerunt, vel per præfatum Abbatem *Turketulũ* datæ vel acquiſitæ ſunt in Croyland, Spaldling, Pincebeck, Cappelade, Algare, Donneſoike, Draiton, Burtoft, Southerton, Bokenhale, Halington, Gernthorp, Langtoft, Baſton, Deping, Tetford, Repingale, Laithorp, Kirkby, Wenlingburough, Adington, Elmington, Glapthorne, Wirthorp, Peykirk, Badby, Morburn, Thirming, Beby, Sutton, Stapleton, Rotenham, Hoketon, Draiton & Standon. Hæc omnia tenementa, ad honorem Dei, & ſanctæ eccleſiæ ſuæ releuationem, & ob amorem ſancti *Guthlaci*, corporaliter in cœnobio Croylandenſi requieſcentis, confirmo venerabili patri meo *Turketulo* Abbati Croylandiæ, ac monachis ſuis, & eorum ſucceſſoribus ibidem Deo ſeruientibus in perpetuum. Prohibeo etiam, ne quiſquam miniſtrorum meorum in patria Gyrniorum præmemoratos limites mariſcorum Croylandiæ introeat, aut ſe in aliquo intromittat; cùm tam de donatione regis *Edredi* patrui & prædeceſſoris mei, quàm de confirmatione mea poſſideant prædictos mariſcos, & ſitum ſeparalem monaſterij ſui, & à mariſco meo de Ege crucibus lapideis, ac alijs interſignijs & terris ſeparatos. Cõtra ergo huius noſtri Chirographi propoſitum quicunque dictum *Turketulum* Abbatem patrem meum, vel monachos ſuos vexare vel inquietare pro aliquo præmiſſorum præſumpſerit, præter meam indignationem & vindictam, niſi citiùs cum condigna ſatiſfactione reſipuerit, longiùs à ſanctorum congregatione ſegregatus cum *Dathan* & *Abiram* damnationem gehennalem ſentire poſſit: qui verò auxerit noſtram eleemoſynam, aut in aliquo promouerit huius mei chirographi voluntatem, inter omnes ſanctos & electos Dei ſempiternam ſortiatur fœlicitatem. Sancitum eſt hoc in anno Dominicæ incarnationibus *966*. præſentibus Archiepiſc. Epiſc. Abbatibus, & optimatibus regni mei ſubnotatis. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis monarcha iſtud chirographum cum ſigno ſanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Dunſtanus* Archiepiſc. Dorober. hoc chirographum cum trophæo hagiæ crucis corroboraui. ✠. Ego *Osketulus* Archiepiſc. Eborac. deuotè collaudaui. ✠. Ego *Athelwoldus* epiſcopus Winton. multùm procuraui. ✠. Ego *Oſwaldus* epiſc. Wicciorum commendaui. ✠. Ego *Alfwoldus* epiſ. Doneuoniæ ſubſcripſi. ✠. Ego *Alſtanus* Abbas Glaſconiæ conſiliũ dedi. ✠. Ego *Ethelgarus* Abbas noui monaſterij Wintoniæ conſenſum præbui. ✠. Ego *Wulſius* abbas S. *Petri* Weſtmonaſterij extra London ſubnotaui. ✠. Ego *Merwenna* Abbatiſſa de Rumſege ſignum ſanctæ crucis feci. ✠. Ego *Ordgarus* dux Doneuoniæ conſignaui.

al. Elfegus ✠. Ego * *Elfetſus* Suthamtonienſis dux approbaui. ✠. Ego *Oſlac* dux affui. ✠. Ego *Brithnodus* dux aſpexi. ✠. Ego *Alwine* dux conſenſi. ✠. Ego *Alferus* dux interfui. ✠. Ego *Ernulphus* miniſter vidi. ✠. Ego *Ringuhus* miniſter vidi. ✠. Ego *Adelwardus* miniſter audiui. ✠. Ego *Veif* miniſter auſcultaui.

Venerabilis autem Abbas *Turketulus* contra pericula brachij ſecularis impetrato ab *Edgaro* rege tali munimento, etiam pro ſpiritualis auxilij clypeo vtrúmq; Archiepiſ. *Dunſtanum* & *Osketulum* inſtanter deprecatus contra filios Belial, (ſi fortè in monaſterium ſuum inſtinctu diabolico inſurgerent in futurum) huiuſmodi cenſuram eccleſiaſticam in ſuprà ſcriptorum regiorum chirographorum violatores (videlicet *Edredi* & *Edgari*) & in omnes contrauenientes, & contrà procurantes eodẽ tempore apud Londonias

donias impetrabat ſub iſtis verbis. Vniuerſis poſteris Chriſtianam fidem profitẽtibus, *Dunſtan.* Dorobern. & *Osketulus* Eborac. Archiepiſc. *Athelwoldus* Wintoniæ, *Oſwaldus* Wigorniæ, & *Lefwinus* Dorcaceſtriæ epiſc. ſalutem in Domino ſempiternam. Cùm naturaliter Ægyptij paſtores omnes ouium execrantur, & filij tenebrarum filios lucis furore implacabili perſequũtur (ſemper enim *Madian* prodere populum Domini machinatur:) cupientes ideò in futurum contra ſceleratos & ſacrilegos ſanctam matrem eccleſiam iugiter infeſtantes murum defenſionis opponere, & quicunq; ſe diuino ſeruitio mancipauerunt, & in caſtris Domini quocunque modo militauerunt, reddere ab huiuſmodi perſecutoribus ſecuriores, & in domo Domini tutiores: attendentes etiam ſanctiſſimam deuotionem, quam pijſſimi reges noſtri temporis, ſcz. *Edredus* quondam rex, & inclytus rex *Edgarus* nunc ſuperſtes (inſpirante ſancto ſpiritu) conceperunt ad reſtauranda ſacra ſeruorum *Chriſti* monaſteria, & eccleſiã Dei vbicunque releuandam; chirographa eorundem regum benigniſſimè conceſſa venerabili patri *Turketulo* Abbati Croylãdenſi (qui pro patriæ cœleſtis amore diuitias multas & magnas dignitates fortiſſimè reliquit) de confirmatione ſui monaſterij ſibi confecta nos authoritate diuina confirmamus, ratificamus; ac omnes, qui timore Dei poſtpoſito poſſeſſiones dicti monaſterij diripere tentauerint, vel pacem dictorum monachorũ contra intentionem ac voluntatem prætactorum regiorũ chirographorum perturbauerint, aut perturbari procurauerint arte vel ingenio, conſilio vel fauore, quocunq; colore ſua machinamenta homo ſeminauerit inimicus, & filius iniquitatis ſua fuderit argumenta, ex tunc excommunicantes, nomina illorum de libro vitæ tollimus, & à conſortio ſanctorum ſeparantes, ac à limite portæ cœleſtis longiùs repellentes, niſi condigna ſatiſfactione citiùs ſua errata correxerint, infernalibus incendijs cum *Iuda* traditore damnãdos pro ſuis demeritis irremiſſibilibus deputamus. Inſuper ſpiritualitatem totius inſulę Croylandiæ, villæq; adiacentis, prout à fundatione monaſterij ſui dicti monachi hactenus habuerunt, viz. quicquid attinet ad Archidiaconatus officium omnibus correctionibus ad inſtantiam partis, vel quocunque modo infligendis pro quibuſcunq; delictis vel criminibus, per quamcúnq; perſonam commiſſis vel committendis ibidẽ, præfato venerabili Abbati *Turketulo*, & omnibus ſucceſſoribus ſuis Abbatibus in eodem monaſterio futuris, & eorum officialibus ad hoc officium vice ſua exequendum ſubſtituendis cum conſenſu *Agelnothi* Archidiaconi procurantis iſtud fieri, cõcedimus & aſſignamus; excommunicantes & exterminantes à facie Dei, & à glorifica viſione vultus ſui in die magni iudicij omnes, qui dictum patrem *Turketulum*, vel aliquem ſucceſſorum ſuorum ſuper hoc de cætero inquietauerint, vel aliquod præmiſſorũ violârint, vel violari procurauerint quocunq; modo, in perpetuum eos Sathanæ ſine fine tradentes, niſi citiùs reſipuerint, & cum condigna pœnitentia prædicto monaſterio ſatiſfecerint pro patratis. Iſtud priuilegium ſancitum eſt, & immutabiliter decretum ad honorem Dei, & S. matris eccleſiæ releuationẽ, ac S. *Guthlaci* confeſſoris reuerentiam in præſentia regis *Edgari*, prælatorum, procerúmq; ſuorũ anno Dominicæ incarnat. *966.* apud **London** collectorum. Ego *Edgarus* totius Albionis monarcha iſtud priuilegium ſanctæ crucis indicio confirmaui. ✠. Ego *Dunſtanus* Archiep. Dorobern. prædictã cenſuram eccleſiaſticæ animaduerſionis in regiorum chirographorum violatores irreuocabiliter fulminaui. ✠. Ego *Osketulus* Archiep. Eboracæ perpetuam damnationem in ſanctæ matris eccleſiæ aduerſarios inter prælatos iſtam ſententiam corroboraui. ✠ Ego *Lefwinus* Dorcaciſtrenſis epiſc. conſenſi. ✠. Ego *Alſtanus* London. epiſc. commendaui. ✠. Ego *Oſwaldus* Wigorniæ epiſc. conſenſum dedi. ✠. Ego *Alfwoldus* epiſc. Doneuoniæ conſiliũ præbui. ✠. Ego *Kinſeus* Lichfeildenſis epiſc. adiuui. ✠. Ego *Alfricus* epiſc. Eſtangliæ procuraui. ✠. Ego *Godwinus* epiſc. Roffenſis acquieui. ✠. Ego *Athelſtanus* epiſc. Cornubienſis conſilium dedi. ✠. Ego *Werſtanus* epiſc. Shireburnenſis annui. ✠ Ego *Agelnothus* Archidiaconus faui. ✠. Ego *Elſtanus* Abbas Glaſconię conſenſum dedi. ✠. Ego *Ethelgarus* Abbas noui monaſterij Wintoniæ conſenſum præbui. ✠. Ego *Wulfinus* Abbas S. *Petri* Weſtmonaſterij extra **London** ſubnotaui. ✠. Ego *Oſwardus* Abbas Eueſhamenſis ratum habui. ✠. Ego *Merwenna* Abbatiſſa conſignaui. ✠. Ego *Wulwina* *Merhamenſis Abbatiſſa communiui. ✠. Ego *Orgarus* dux conſtitui. ✠. Ego *Ailwinus* dux conſtabiliui. ✠. Ego *Brithnodus* dux aſpexi.

* *al. Mercamenſis*

aspexi. ✠. Ego *Oslacus* dux affui. ✠. Ego *Alferus* dux interfui. ✠. Ego *Elphegus* dux audiui. ✠. Ego **Frithegistus* minister vidi. ✠. Ego *Ethelward* minister vidi. ✠. Ego *Ethelmund* minister auscultaui. ✠. Acta sunt hæc in octauis Pentecostes in ecclesia sancti *Pauli* Cathedrali.

*al. Erithegistus

Rex verò *Edgarus* à beato *Dunstano*, cæterisque sanctis episcopis suis sapientissimè instructus, passim improbos oppressit, rebelles audacter redarguit, iustos & sanctos dilexit, mites & modestos fouit, destructas Dei ecclesias restaurauit, abiectis ex cœnobijs clericorum nænijs, ad laudem diuini nominis Monachorum & sanctimonialium choros introduxit, & plura quàm 48. Monasteria tempore, quo regnauit, ipse pontificésque sui diuersis partibus Angliæ releuarunt. Tempore regis *Edgari* reliquiæ sancti *Swithuni*, episcopi quondam Wintoniæ, de cœmeterio in Ecclesiam per sanctum *Athelwoldum* episcopum cum multo honore translatæ sunt. In qua translatione per merita sancti *Swithuni* innumeri infirmi sanitatem sunt adepti. Restaurauit iste sanctus episcopus *Athelwoldus* tunc deuastatum per Danos Monasterium, quondam **Medeshamsted** appellatum, & reędificatum Burgum nuncupauit: & de possessionibus eidem loco de fisco acquisitis huiusmodi chartam, præficiens eidem Monasterio in abbatem quendam de Monachis, *Adulphum* nomine, de prædicto rege pijssimo impetrauit in his verbis. Gratia Domini nostri *Iesu Christi* regis omnium seculorum, omnia suo nutu distribuentis regna terrarum, & moderantis habenas rerum, ego *Edgarus* sub ipso sydereo rege præsidens regno magnæ Britanniæ, sæpe petitionem venerabilis, & Deo dilecti pontificis *Athelwoldi* super stabilitate ecclesiarum, quarum ipse est infatigabilis instructor, accepi; maximè autem super antiqui Monasterij restitutionem ac libertatem, quod primitùs **Medeshamsted**, modò Dei adiutorio, ac sua atque nostra instantia restauratum, **Burch** appellatur, quod scilicet quadam prærogatiua gratiæ sancti *Petri*, ac pristinæ nobilitatis eminentiùs diligit. Recolens enim illud à pristinis regibus *Wulfero*, nec non *Ethelredo*, alijsque successoribus magnificè ditatum, & regalibus priuilegijs fortissimè stabilitum, sed ab externo Paganorum exercitu destructum hic Dei sapiens architectus, magno zelo domus Dei studuit reparare, & acquisitis, ac redemptis vndique rerum possessionibus cum nostra regali donatione, prout potuit, amplificauit. Ego itaque per gratiam sancti *Petri* tantique patris charitatem, atque animæ redemptionem concedo gratantissimè illud sanctum & Apostolicum cœnobium in perpetuum esse liberum ab omni seculari causa, & seruitute, vt nullus ecclesiasticorum vel laïcorum super ipsum, vel ipsius abbatem vllum vnquam habeat dominium: sed ipso Abbate cum subiecta *Christi* familia in pace Dei & superni ianitoris *Petri* patrocinio illud regente, ac rege in omnibus necessitatibus adiuuante, ab omni mundiali iugo tam securum ęternaliter consistat, quàm liberum ab episcopali exactione, & inquietudine ex Apostolica libertate & reuerendissimi Archiepisc. nostri *Dunstani* authoritate, cum suis appendicijs, id est, **Dodesthorp**, & **Ege**, & **Pastone**, perpetuò maneat absolutum. Villam quoque **Undale**, cum toto iure adiacentium villarum, quod **Cathta hundred** Anglicè nominatur, & cum mercato ac telonio ea prorsus libertate donamus, quatenus nec rex, nec Comes, nec episcopus præter Christianitatem attinentium parochiarum, nec vicecomes, nec vlla vnquam maior, minórue persona vlla dominatione occupare, nec de ipsa villa **Undale**, vbi legitimè considere debet, in alium locum transferre vllatenus præsumat. Sed tam Abbas prædicti cœnobij illud cum suis causis & legibus totum in sua potestate liberrimè teneat, & quando, vel in quo loco sibi placuerit, sine vlla contradictione sedere faciat. Item terras nostro adiutorio, vel dono, vel optimatum meorum per præfatum episcopum eidem Monasterio adiectas, quæ hac ex parte titulantur, id est, **Barwe, Wermington, Asciton, Ketringas, Castre, & Eiglisworth, Walton, Withringto, Ege, Thorp, & Dodisthorp**, ac vnum monetarium in **Staunford**, in perpetuam libertatem concedimus. Sint ergo tam istæ villæ, quàm cæteræ omnes, quæ ad ipsum Monasterium pertinent, cum vniuersis rebus & rationibus suis, & totum, quod appellatur Socha Sacha, ab omni regali iure, & ab omni seculari iugo in æternum liberæ, & in magnis, & in minimis, in syluis, campis, pascuis, pratis, paludibus, venationibus, piscationibus, mercationibus, telonijs, omnium rerum procreationibus Dei beneficio prouenientibus.

Concedimus

Concedimus etiam quartam partem stagni, quod dicitur **Wiclesmere**, per episcopum *Athelwoldum* acquisitam, cum omnibus scilicèt aquis, piscarijs, stagnis, & paludibus attinentibus vsque ad hos terminos circumiacentes: quorum Septentrionalis est, vbi primùm intratur **Merelade** de amne **Nene**, orientalis ad * **Kingesdelf**, australis ad **Aldwines Barwe**, qui locus est in palude contra medietatem viæ **Abbemerelade**, occidentalis, vbi aqua de **Opbethe** finitur ad terram. Quæ omnia antiquitùs ad illud sacrosanctum monasterium multò latiùs & longiùs pertinuisse probatur. Mercatum quoque constituimus in **Burch** singulare, vt nullum aliud habeatur inter **Stanford** & **Huntindune**: & ad illud damus, ibidemque persolui iubemus totum sine vlla contradictione telonium regis, quod iacet ad **Hundred** de **Normanestros**, & de **Wiclesmere**, sicut **Merelade** venit ad aquam de **Nene**, & inde sicut aqua currit ad **Welmesford**, & de **Welmesford** vsque ad **Staunford**, & de **Staunford** iuxta cursum aquæ vsque ad **Croyland**, & de **Croyland** vsque ad **Must**, & de **Must** vsque ad **Kingesdelf**, & inde vsq; ad prædictam aquam de **Wiclesmere**. Propter varia quippe lucra & corporalium & spiritualium vtilitatum hoc mercatum decreuimus illic celebrari, & vndique illud requiri, quatenus & Dei ministri inde adiuuentur propinquiùs, & à concurrente populo Christiano inter terrena necessaria cœlestia petantur subsidia, dummodo per sancti *Petri* quæsita patrocinia, & per Missarum audita mysteria secundum fidem cuiuslibet ibi possint redimi diuersarum offensionum debita. Porrò decedente Abbate de eadem congregatione, fratres successorem deuotum eligant, & regis fauore ordinetur. Hanc igitur totius Abbathiæ tam in longinquis, quàm proximis possessionibus regificam libertatem ab omnibus approbatam, excepta moderata expeditione, & pontis arcisue restauratione, satagimus per ipsum deuotissimum huius descriptionis authorem *Athelwoldum* à sede Apostolica Romanæ ecclesiæ iuxta primitiuam eiusdem Monasterij institutionem perpetuò corroborare. Quam quicunque in aliquo violare præsumpserit, ipsius summi præsidis *Petri*, & Romanæ hierarchiæ, omniúmque sanctorum ordinum animaduersione in infernum æternaliter damnetur: qui verò prouexerit & defensauerit, in sorte electorum Dei remuneretur. Sancitum est hoc priuilegium anno Dominicæ incarnationis 970. terreníque imperij mei anno decimo: quod his probabilibus testibus cum sanctæ crucis indicio subnotatur iuxta meam subscriptionem. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis basileus hoc priuilegium cum signo sanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Dunstanus* Dorobern. archiepisco. hoc idem cum trophæo hagiæ crucis corroboraui. ✠. Ego *Oswaldus* Eboracensis ecclesiæ archiepisc subscripsi. ✠. Ego *Athelwoldus* præsul consignaui. ✠. Ego *Alstanus* episcop. faui. ✠. Ego *Athulphus* pontifex consensi. ✠. Ego *Aswio* Abbas non renui. ✠. Ego *Osgar* Abbas approbaui. ✠. Ego *Athelgar* abbas consensi. ✠. Ego *Alfer* dux. ✠. Ego *Ailwyne* dux. ✠. Ego *Brithnodus* dux. ✠. Ego *Oslac* dux. ✠. Ego *Athelward* minister. ✠. Ego *Arsnulp* minister. ✠. Ego *Alfis* minister. ✠. Ego *Alfward* minister. ✠. Ego *Frithegist* minister. ✠. Ego *Thured*. ✠. Ego *Vif*. ✠. Ego *Olfric*. ✠. Ego *Offord*. ✠. Ego *Wulstan*. ✠. Ego *Ringulf*. ✠. Ego *Alstam*. ✠. Ego *Athelfis*. ✠. Ego *Wulfeath*. ✠. Ego *Ethelmund*. ✠. Ego *Thureferd*. ✠. Ego *Alfhelin*. ✠. Ego *Fraua*. ✠. Ego *Frethegist*. ✠.

* al. Kingsdef

Hoc eodem tempore clericis eiectis de Monasterio Maldesmesbiriæ, quos *Edwinus* frater suus Monachis expulsis nequiter intruserat, Monachos reuocauit, præficiens eis in Abbatem *Alfricum* virum in ecclesiasticis officijs tunc celeberrimum, donans ei chartam suam in hunc modum. Ego *Edgarus* totius Albionis basileus, nec non maritimorum seu insulanorum regum habitantium, adeo vt nullius progenitorum subiectione largiflua, Dei gratia suppetente, sim sublimatus, quid imperij mei potissimùm regi regum Domino darem, tanti memor honoris, solertia sæpe tractaui. Piæ igitur fautrix deuotionis peruigili meæ studiositati superna subitò insinuauit pietas, quæque in regno meo sancta restaurare monasteria, quæ velut mustinis scindulis cariosísque tabulis ligno tenus visibiliter diruta, sic (quod magis est) intus à seruitio Dei fermè vacua fuerunt & neglecta. Idiotis nempe clericis eiectis, nullius regularis religionis disciplinæ subiectis, plurimis in locis sanctioris seriei, scilicet Monachici habitus præfeci pastores ad ruinosa quæque templorum redintegranda, opulentos ego fiscalium munerum

rum exhibens eis ſumptus. Quorum vnum, nomine *Alfricum*, virum in omnibus eccleſiaſticis experientiſſimum officijs, famoſiſſimi conſtitui cuſtodem cœnobij, quod Angli bifario vocant onomate **Maldesmesburgh**. Cui pro commoditate animæ meæ, ob ſaluatoris noſtri eiuſque matris ſemper virginis *Mariæ*, nec non Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, *Aldelmique* almi præſulis honorem particulam terræ **Nene** cum pratis & ſyluis munifica liberalitate reſtitui. Hæc à prædictis accommodata clericis, à contentioſo iniuſtè poſſeſſa eſt *Adelnotho*; ſed ſuperſtitioſa illius confictatione, ſubtilique diſceptatione à ſapientibus meis audita, & fluctuatione ſua mendoſa ab ijſdem me præſente conuicta, monaſteriali à me reddita eſt vſui; anno Dominicæ incarnationis nongenteſimo ſeptuageſimo quarto, & regiæ conſecrationis primo. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis finitimorúmque regum baſileus cum ſigno ſanctæ crucis iſtud chirographum confirmaui. ✠. Ego *Dunſtanus* Dorobern. Archiepiſco. iſtud donum regium hagiæ crucis trophæo corroboraui. ✠. Ego *Oſwaldus* Eboracenſis Archiepiſc. ſubſcripſi. ✠. Ego *Athelwoldus* epiſc. Wintonienſis conſignaui. ✠. Ego *Lefwinus Dorcacistrenſis* epiſc. conſenſi. ✠. Ego *Alſtanus* epiſc. Londonien. annui. ✠. Ego *Turketulus* abbas Croylandiæ ſubnotaui. ✠. Ego *Athelgarus* abbas noui monaſterij Wintoniæ approbaui. ✠. Ego *Adulphus* abbas Burgenſis collaudaui. ✠. Ego *Alferus* dux affui. ✠. Ego *Athelwinus* dux aſtiti. ✠. Ego *Brithnodus* dux aſpexi. ✠. Et alij.

Ego verò tam remoti Monaſterij chartam appoſui, vt oſtenderem, quanto igne ſpiritus ſancti regis *Edgari* accenſus fuerit eccleſias ruinoſas, & monaſteria diruta reſtaurandi, & quum inter conſignatores regij chirographi primum locum poſt epiſcopos obtinet conſignatio noſtri Abbatis *Turketuli*. Confirmato itaque monaſterio ſuo, & contra omnes aduerſantes tam pontificali, quàm regali authoritate ſufficienter ſuffulto, & fortiſſimo effecto, venerabilis pater abbas noſter *Turketulus* iam ſenior ætate, plenúſque dierum deinceps in ſeculum non exibat; ſed inter ſeniores Monaſterij quotidiè conuerſatus de ſtatu & obſeruantijs antiqui monaſterij inquirere & audire ſummoperè affectabat. Dum namque *Aionem*, qui iuriſperitus monumenta monaſterij veteris optimè nouerat, dúmque *Thurgarum*, qui ab infantia vtriuſque monaſterij, veteris, & noui deuaſtationem & reſtaurationem oculis viderat, cæteróſque ſeniores, quęcunq; de ſuis ſenioribus in adoleſcentiori ætate audierant, aſſignans eis fratrem *Swetmannum*, debita diligentia exciperet, quatenus ſuis poſteris tam memoranda de monumentis veteris monaſterij, quàm de regularibus obſeruantijs eius ſtudioſè traderent, inſtantiſſima vigilantia deprecatus eſt. Ediderunt tunc illi ſeniores hiſtoriam iſtam, continentem maiora memoranda domus noſtræ cum paucis incidentijs regni Merciorum, & Weſtſaxonum à noſtra prima fundatione per *Ethelbaldum* regem vſque ad 14. annum regni inclyti regis *Edgari*. Quo etiam tempore venerabilis pater noſter abbas *Turketulus*, antiquis obſeruantijs veteris monaſterij Croylandenſis pleniùs auditis, examinatis, & integrè intellectis, ſtatuit, & decreuit ſubſequentia in ſuo Croylandenſi monaſterio perpetuis temporibus inuiolabiter ab omnibus obſeruanda. Diuidens enim totum conuentum in tres gradus, vt quilibet gradus ſuum ſtatum agnoſceret & teneret, ſtatuit; videlicet quòd iuniores ab ingreſſu monaſterij vſque ad annum 24. in ordine ſubeant omnia opera chori, clauſtri, & refectorij canendo, legendo, ſeruiendo, & omnes regulares obſeruantias ſecundum magiſtri ſui doctrinam cuſtodiendo: quę officia quicunque tam pro ſeipſo, quàm pro ſocijs ſuis ſtuduerit diligenter & deuotè peragere, vbique maiorem fauorem à ſuperioribus ſuis merebitur obtinere. Si quis autem (quod abſit) inflatus ſuperbia, vel elatus alicuius artis ſcientia, vel confiſus literarum copia, vel conductus parentum ſuorum aut alicuius alterius amicitia, ſuſurro, ſeu detractor contentioſus, ſeu quocunque modo ſeniorum ſuorum contemptor eruperit in monaſterio, tanquam veniens ab inferis *Alecto*, ab omnibus cautiùs euitetur, nec aliquam gratiam in capitulo, nec licentiam in refectorio, nec ſolatium in infirmitorio vſque ad vitij ſui emendationem de ſuperioribus conſequatur: ſed ſicut bos cornupeta domi recludendus, de leunculo ne leo euadat indomabilis, in ipſo initio per priorum diſcretionem debitè caſtigetur. Qui verò affabiles & faceti, caſti & pacifici, mites & modeſti, obſequẽtes & obedientes fuerint, omni fauore digni frequentiùs

tiùs ſolatia ſortiantur. Porrò qui 24.annos à conuerſione ſua compleuerint, per 16. annos ſequentes medium gradum tenebunt. Iſti ſunt abſoluti ab officijs paruis, cantariæ, epiſtolæ, euangelij, & à cæteris minoribus laboribus: ſed cùm alia onera chori, clauſtri, & refectorij fecerint in curſu ſuo circulari, ſupportationem frequentem à iunioribus habebunt, vt bis, vel ſaltem ſemel in hebdomada pro bono obediētiæ ipſius ſua officia faciant, in cæteris diebus à iunioribus adiuuentur. Et cùm iſtis magnitudo negotiorum, & prouidentia conſiliorum, ac totius loci ſolicitudo ſpecialiter incumbit, decet, vt ſecundum ſuos labores pręter diuinam remunerationem, quam monachi maximè expectant, vultum ſuperiorum ſuorum ſentiant rigidum vel benignum, affabilem vel auſterum, cum onere recipiant honorem, & iuxta ſua merita gratiam vel grauamen. In gradu namque tertio qui 40. annum attigerint, vſquead 50.annum in ordine ſeniores appellentur, abſoluendi ab omni onere chori, clauſtri, & refectorij, præterquam à curſu Miſſarum, quæ cum nota cantuntur. In quibus Miſſis iuniores de primo gradu, & medij de ſecundo gradu quotidiè ſe deuotè offerendo ſua onera ſupportabunt. Anno etiam 42. completo erunt iſti excuſati ab omni officio forinſeco, ſcilicet prouiſoris, procuratoris, cellarij, eleemoſynarij, coquinarij, operarij, & picantiarij, niſi aliquid officiorum præmiſſorum abbas alicui ſeni ex vrgente neceſſitate decreuerit aſſignandum. Iſti, tanquam milites emeriti, qui portauerunt pondus diei & æſtus in ſeruitio Dei, & pro ſtatu monaſterij ſui carnem & ſanguinem ſuum expenderunt, omni honore digni ſunt, & nullius indigentiam patiantur. Hoc omnimodis in iſto gradu attendendum, quòd huiuſmodi diſpenſationis gratiam illi digniſſimè conſequantur, qui à primo ingreſſu in monaſterium vſque ad iſtam ætatem de nullo crimine conuicti fuerint, pro quo pœnā grauioris culpæ ſuſtinere publicè meruerunt. Quinquagenarius autem in ordine ſempecta vocandus, honeſtam cameram in infirmitorio de Prioris aſſignatione accipiat, habeátque clericum ſeu gartionem ſuo ſeruitio ſpecialiter attendentem, qui exhibitionem victualium recipiet de parte Abbatis modo & menſura, quibus miniſtratur gartioni vnius armigeri in Abbatis aula. Huic ſempectæ vnum fratrem iuniorem commenſalem tam pro iunioris diſciplina, quàm pro ſenioris ſolatio Prior quotidie aſſignabit: quibus, tanquam infirmis, de coquina infirmorum victualia miniſtrentur. Ipſe verò ſempecta pro ſua voluntate & arbitrio ingrediens & egrediens, chorum, clauſtrum, & refectorium, & dormitorium, ac alias officinas monaſterij cum frocco vel ſine frocco, quomodo & quando voluerit, intrabitque & exibit. Nihil triſte de negotijs monaſterij in eius audientia recitetur. Nullus eum in aliquo audeat offendere, ſed ſumma pace animíque quiete finem ſuum præſtoletur. Licentiam habeat & poteſtatem quotidiani capituli monachorum pœnitentias iniungere, & iniunctas, prout viderit vultum pœnitentis contritum & compunctum, minuere vel augere. Omnes etiam licentiæ refectorij, omnia ſolatia infirmitorij eius deſcriptioni & arbitrio committantur: & prout hactenus ſolitum eſt miniſtrari, tam de victualibus quàm de alijs neceſſarijs, ſiue domi ſiue foris fuerit, eodem modo in perpetuum miniſtretur, niſi conuictus de aliquo crimine inueniatur; quia tum admonitione de ſua emendatione (prout ſancta regula noſtra dictat) procurante, qui Prioratus officium in Croylandia ſemel obtinuerit, vſque ad obitum ſuum Prior perpetuò permanebit; & quia in medio fratrum rector eorum in honore, præter inclinationes omnis honor ei & reuerentia exhibeatur. Præcentori tabularum, ac eius aſſignatoribus in choro tam Abbas & Prior, quàm tota cætera congregatio humiliter obediat. Officio etiam ſacriſtæ tunc in augmentum portionis ſuæ officium Archidiaconatus ſuper totam parochiam Croylandię aſſignauit, dum ſine acceptione perſonarum cum timore Dei rationabilitèr & canonicè ſuum officium exequatur. Dedit tunc officio Sacriſtæ calicem aureum, & duas phialas argenteas & deauratas, ac in formam duorum angelorum opere cælatorio fabrefactas, & duas pelues argenteas miri operis & magnitudinis, pulcherrimè cælatas cum militibus armatis. Quæ vaſa vniuerſa Imperator Almanniæ *Henricus* aliquando contulerat, & vſque ad illud tempus ſemper in ſua capella reſeruārat. Item officio cameræ monachorum tunc aſſignauit manerium ſuum de **Beby** cum eccleſia eiuſdem villæ, diuinam maledictionem imprecans, quicunque dictum manerium & Eccleſiam eiuſdem dicto officio immutauerit in dam-

num conuentus, vel procurauerit immutari. Hæc sanctissima statuta sua venerabilis pater noster abbas *Turketulus* in suo capitulo publicè promulgata, & ab omnibus acclamata, & obedientissimè acceptata fecit scribi, & in fine regulæ sancti *Benedicti* iussit apponi, vt omnes cùm vellent, valerent legem suam legere, & ne contingeret aliquem per ignorantiam contraire. Edita itaque à prædictis. 5. sempectis ista præmissa veteris monasterij historia, statutis etiam venerabilis abbatis *Turketuli* prætactis, per dictos sempectas longo libramine digestis, & in regulam scripto redactis; præfatus pater, iam senio fractus, & præcipuè vulneribus plurimis, ac laboribus immensis in ętate fortiori susceptis multùm debilitatus, quotidiè metam suæ mortis expectabat: & tanquam bonus operarius à Domino suo denarium pro fideli administratione ad vesperam recepturus, finem fieri sudorum suorum, vesperúmque venire retributionis æternæ affectu desiderantissimo suspirabat, frequentiùs & feruentiùs inuigilare sanctis meditationibus, & afflictionibus vacare, omnes pauperes de suis indigentijs releuare, mendicantibus & egenis omnibus victualia præstare, cæteris etiam charitatis operibus insudare, indies vitam pręsentem fastidire, & indesinenter futuram appetere, regularium obseruantiarum nihil negligere, se tamen semper inutilē seruum dicere, & totis animi præcordijs *Christi* misericordiam concupiscere, deuotionéque infatigabili, quasi diligentia manuali quotidiè paradisi portas pulsare, ac regni cœlestis aditum omni Christiano titulo vendicare. Infantes ac filios nobilium monachandos, & apud Pegelandenses clericos ad erudiendum literis deputatos, ne fortè in aliquo negligentiùs tractarentur, saltem semel omni die visitans, lectionem & laborem vniuscuiúsque considerabat; & afferente secum aliquo seruitore ficus vel vuas passas, vel nuces, vel amygdala, vel sæpius poma & pyra, vel alia talia munuscula, benè laborantes remunerabat præ cæteris, vt omnes ad diligentiùs insistendum suis lectionibus non verbis tantùm vel verberibus, sed sæpissimè precibus, & præmijs prouocaret. Sempectas autem monasterij, qui verbo vitæ ipsum ad Dei seruitium genuerant, semper in summa veneratione habebat, quotidiè consolatus familiari alloquio, & de mensa sua aliquo inuisens speciali xenio. Cúmque primus prædictorum sempectarum, & ætate decrepita, & ordinis conuersione diuturna cæteris multò senior dominus *Clarenbaldus* cōpletis annis vitæ suæ
al. 148. *168. infirmatus, iam de manu Domini tam longissimi laboris in suo sancto seruitio præmia percepturus, lecto decumberet, carnis depositionem in proximo præstolatus: ipse venerabilis pater Abbas *Turketulus* seruitoris fungens officio, die noctéque non recedebat, sed iuxtà recubans regulare seruitium in auribus ægroti decantabat, & omnia seruitia more paratissimi iuuenis proprijs manibus peragebat; tandem inunctum ac defunctum in medio choro cum solenni exequiarum officio tumulabat. Anno proximè sequente obijt dominus *Swarlingus* completis annis vitæ suæ 142. Quem venerabilis Abbas *Turketulus* simili diligentia ægrotantem custodiuit, & defunctum iuxta dominum *Clarenbaldum* cum simili sepulturæ reuerentia tumulo commendauit. Sic dominum *Brunum*, sic dominum *Aionem*; omnésque tres intra annum vnum, qui erat inclyti regis *Edgari* annus 14. similiter & simili ministerio sepeliuit. Tandem anno proximo vltimus omnium obijt dominus *Turgarus* venerabilis senex completis annis vitæ suæ 115. Isti 5. senes sempectæ vtrumque monasterium viderant, & vetus quod à Danis destructum fuerat, & nouum quod nuper restauratum fuerat.

Anno Dominicæ incarnationis 875. qui erat *Edgari* regis 16. & vltimus, celebrato cum multa deuotione festo Apostolorum *Petri* & *Pauli*, venerabilis pater noster dominus Abbas *Turketulus* ex feruentissima illo anno canicula febrem incurrens, vltra solitum modum per triduum fortissimè laborabat; quarto die lecto decumbens, totum conuentum, monachos scilicet 47. & 4. laicos fratres in cameram suam conuocauit: & coram omnibus dominum *Egelricum* tunc prouisorem suum, statum domus tam in thesauris, quàm in iocalibus alijs iussit ostendere, & de vniuersis post obitum suum per indenturam conuentui respondere. Thesaurus monasterij prolatus palam, tunc ad summam x. millium librarum ferè pertingebat. Reliquiæ verò plurimæ fuerunt & pretiosissimæ, quas Imperator Almanniæ *Henricus*, rex Francorum *Hugo*, princeps Aquitanorum *Ludouicus*, alijque multi duces & Comites, proceres & prælati regum Anglorum beneuolentiam & amicitiam captare cupientes, dum regij Cancellarij offi-

cium gerebat, ei crebrò contulerant. Inter quas præcipuè colebat pollicem beati *Bartholomæi* Apostoli, ita vt illum semper super se gereret, & cum illo in omni periculo & tempestate, & fulgure se signaret: Dux Beneuentanus Imperatori illum dederat, cùm eum balteo militari primò iuuenem accinxisset; Imperator autem illum ei adhuc Cancellario contulerat. Item de crinibus sanctæ Dei genitricis *Mariæ*, quos rex Franciæ ei inclusos in aurea pyxide dederat. Quoddam os de sancto *Leodegario* episcopo & martyre per principem Aquitaniæ donatum; ac aliæ multæ, quarum quædam distractæ sunt, quædam adhuc ad hæc nostra Normannorum tempora conseruantur. Vasa verò aurea & argentea multa, quæ omnia integra in necessitatem monasterij sub prouisoris & procuratoris custodia deputauerat conseruanda. Erant enim ambo *Egelrici* cognati sui secundum carnem, & fratres secundum Deum religiosissimi & deuoti, alter monasterij prouisor, alter procurator, prouisor in temporalibus tractandis prudentissimus, procurator vir scholasticus, & omnium literarum scientia profundissima imbutus. Isti consiliarij Abbatis fuerunt præcipui, Priórque *Amfridus* quàm diu vixit; ac sine illorum consilio nihil magnum aut minimum faciebat. Indies ergo crescente febre, & ad extrema deducente, communicatus *Christi* sacris mysterijs, crucem, quam de Ecclesia ante conuentum ministri attulerant, datam ad osculandum ambobus brachijs amplexatus, quantis suspirijs, quot lachrymis, quibus singultibus, & quàm frequenter osculatus fuerit, paucis non potest explicari; tam deuota verba ad singula *Christi* vulnera dixit, quòd omnes circumstantes fratres ad lachrymas vberrimas cõmouerit, & à multorum dictorum fratrum cordibus, quamdiu postea vixerunt, eius deuotionis memoria deinceps non recesserit. Pridiè ante obitum suum ad fratres suos, qui aderant, breuem sermonem faciens de ordinis obseruantia, de charitate fraterna, de negligentia tam in temporalibus quàm in spiritualibus cauenda, & de ignis nostri diligenti custodia, (siue charitatem supponebat, siue combustionem loci significabat, quam præcaueri cupiebat, tum istud verbum, *Ignem vestrum optimè custodite* frequenter quasi propheticè commonebat) tandem dimittens se omnium orationibus commendabat, omnibus vltimùm valedicens, & pro omnibus Deum rogans. Cúmque virtus vitalis deficeret, & languor magis & magis violentior ingrauesceret, 5. nonas Iulij, id est, in trãslatione sancti *Benedicti* patris & patroni sui, officio regulari completo, compleuit & ipse in ipso completorio dies suos transiens ex hoc mundo ad patrem, de sudoribus Abbathiæ ad sinum *Abrahæ*: sepultúsque est in Ecclesia sua, quam à fundamentis construxerat, iuxta magnum altare in eius latere dextro à cõuicinis patribus *Adulpho* Burgensi, & *Godmanno* Thorniensi Abbatibus, anno ætatis suæ 68. & monachatus sui 27. Cui successit ad Abbatis officium electione omnium *Egelricus* senior cognatus eius, & sub ipso prouisor monasterij totius, vir religiosus valdè, & in temporalibus tractandis vir excellentis industriæ, ac in omnibus secularibus negotijs prospero fine tractandis experientiæ immensæ, prudentiæque mirandæ. Duci namque Merciorum *Alfero* carne propinquus, & multa familiaritate præcharus, sub præfato rege *Edwardo*, qui patri *Edgaro* successerat in regnum, cùm monasteria multa grauissimè affligerentur, nullum damnum passus est, nec in minimo molestatus. Ipse quidem domini *Turketuli* Abbatis vltimis annis functus sub eo totius monasterij prouisoris officio, multa bona opera faciebat. Stimulauit enim & induxit dominum *Turketulum* Abbatem Londonias adire, & chartam *Edgari* regis, ac censuram ecclesiasticam in violatores eius ab archiepiscopis *Dunstano* Dorobern. & *Osketulo* Eboracen. cum confirmatione spiritualitatis super totam parochiam Croilandiæ impetrare; quo paci & quieti totius monasterij prouidetur, & contra violentias tam spirituales, quàm temporales totum cœnobium validissimè roboratur. Audito etiam, quòd sanctus *Athelwoldus* episcopus Wintoniæ insisteret penes regem *Edgarum* monasterium de **Medeshamsted** in vicinio situatum ad statum pristinum restaurare, dum adhuc vicinæ syluæ in manu regis fisco applicatæ manerent; vtens licentia regiæ chartæ, arbores & meremiam de dictis syluis ad monasterium Croilandiæ curribus & carpentis, carris & plaustris, omníque genere vehiculorum cariari fecit. Vnde postea in monasterio Croilandiæ pulcherrima ędificia facta sunt, & pulcherrima ligna multa numero valdè ad quoscunque casus in tempus futurum pro monasterij necessitatibus conser-

conſeruata. De namque illo meremio adhuc domino *Turketulo* Abbate ſuperſtite, conſummata eſt nauis eccleſiæ, turriſque eius longiſſimis trabibus fortiſſimè ſuffulta & compacta. Poſt etiam obitum domini *Turketuli* Abbatis fecit ipſe de eodem meremio plurima pulcherrimáque ædificia, ſcilicet infirmitorium monachorum longitudine & latitudine decentiſſimum, de trabibus & tabulis opere carpentario mirabiliter contextum & compaginatum. Capellam etiam de ſimili opere, cum balneatorio ac alijs neceſſarijs. Omnia de lignis leuigatis facta ſunt (quia molem lapideam fundamentum debile ferre non ſuffecit) plumbóque cooperta. Fecit inde aulam hoſpitum, duáſque magnas cameras pulcherrimas de ſimili opere; fecit etiam nouum brachínum, & nouum piſtrinum; omnia de lignorum pulcherrimo tabulata. Fecit & magnam granariam de ſimili opere, in cuius parte ſuperiori omne genus adorum deponebatur, in inferiori verò parte vaſium deponebatur. Fecit & ſtabulum magnũ, in cuius parte ſuperiori cameræ fuerunt ſeruientiũ omnium Abbathię, in inferiori parte ſtabulum erat pro equis Abbatis in vno fine, in altero fine ſtabulum hoſpitum. His tribus ædificijs, ſcilicet ſtabulo, granaria, & piſtrino tota pars occidentalis curiæ Abbatis contra proſpectum villæ claudebatur; pars verò auſtralis, cum aula hoſpitum, & cameris eius; pars orientalis, cum ſutrino, & cum aula fratrum conuerſorum, deinde cum Abbatis coquina, aula, camera, & capella, quæ clauſtrum monachorum claudebant verſus occidentem; pars autem Abbathiæ borealis muniebatur porta magna cum contiguo verſus orientem diuerſorio pauperum. Omnia hæc, præter abbatis cameram & capellam, quæ clauſtrum contingebant, & prædictum diuerſorium pauperum, quæ dominus *Turketulus* lapidea fecerat, erant lignea, de ſimili opere, plumbo tecta. Fecit etiam in annis ſiccitatis culturam in ſuis paludibus, in 4. locis, ſcilicet in 4. angulis eius, & annis 3. vel 4. habuit fructum centeſimum de omni ſemine ſeminato; fuitque cultura de **Tedwarthar** omnium fertiliſſima; ditatúmque eſt monaſterium ſupra modum, tantáque copia frugum fuit, quòd totam circumiacentem regionem de frugibus releuabat, confluentibus etiam innumeris turbis egenorum villa maxima fiebat. Fecit ipſe fieri duas magnas campanas, quas *Bartholomæum*, & *Bettelinum* cognominauit, & duas medias, quas *Turketulum* & *Tatwinum* vocauit, & duas minores, quas *Pegam* & *Begam* appellauit. Fecerat antea fieri dominus *Turketulus* Abbas vnam maximam campanam nomine *Guthlacum*, qua cum prædictis campanis compoſita fiebat mirabilis harmonia, nec erat tunc tanta conſonantia campanarum in tota Anglia. Decémque annis in officio paſtorali conſumptis ſtrenuiſſimè, obijt Abbas *Egelricus* 2. nonas Auguſti, & in capitulo ſepultus eſt eodem tempore ferè, quo ſanctus *Athelwoldus* Wintoniæ epiſcopus migrauit ad Dominum, ſcilicet anno Domini 974. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium de eadem cognatione alter *Egelricus*, dictus iunior, vir magis libris & literis ſacris deditus, quàm in temporalium prouiſione doctus: ſed ſanctiſſimè ſtrenuiſſiméque toto ſuo tempore monaſterium conſeruabat. Eius anno 4. Sanctus *Dunſtanus* Archiepiſcopus migrauit ad Dominum. Dedit iſte Abbas *Egelricus* communi bibliothecæ clauſteralium monachorum magna volumina diuerſorum doctorum originalia numero 40. minora verò volumina de diuerſis tractatibus & hiſtorijs, quæ numerum centenarium excedebant. Dedit etiam officio ſacriſtę multa veſtimenta, videlicet omnibus altaribus in Eccleſia duas caſulas, id eſt, dominicalem, & alteram principalem. Dedit & choro 24. cappas, ſcilicet 6. albas, 6. rubeas, 6. virides, & 6. nigras. Dedit etiam duo magna pedalia leonibus intexta, ponenda ante magnum altare in feſtis principalibus, & duo breuiora floribus reſperſa pro feſtis Apoſtolorũ. Dedit etiam multa pallia ſuſpendenda in parietibus ad altaria ſanctorum in feſtis, quorũ plurima de ſerico erant, aureis volucribus quædã inſita, quædam intexta, quędã plana. Fecit etiam fieri 6. calices, diuerſis eos donans altaribus & capellis. Fecit & choro 6. gradalia, 4. antiphonaria, & 8. miſſalia diuerſis altaribus. Promouit etiam officinas monaſterij aliquo neceſſario vaſe æneo. Induitque omni anno totum conuentum cum ſecta ſua de tunicis, omni altero anno de cucullis, & omni tertio anno de froccis, præter illa quæ dominus *Turketulus* aſſignauerat conuentui, ſingulis annis de Eccleſia & manerio de **Beby** capienda. Cúmque octo annis optimè monaſterium rexiſſet, obijt nonis Martij anno Domini 992. ſcilicet eodem anno,

& anni

&anni tempore, quo ſanctus *Oſwaldus* Eboracæ Archiepiſcopus migrauit ad Dominum, qui paucis annis anterioribus adiutus per Comitem *Atlwinum*, & epiſcopum Dorcaciſtrēſem *Leſwinum* monaſterium Ramſeyenſe refundauerat. Sepulto verò abbati *Egelrico* in capitulo iuxta alterum *Egelricum* ſucceſſit ad abbatis officium dominus *Osketulus* abbas, ſub domino *Turketulo* & vtroque *Egelrico* Abbatibus poſt *Amfridum* Priorem Prior longo tempore, vir ſimplex, & rectus, ac multùm erga omnes charitatiuus & affectuoſus, literis benè inſtructus, & ſanguine multùm generoſus, tantùmque deditus eleemoſynis egenorum, quòd pater pauperum diceretur, tantæ authoritatis ad turbas, quòd quicquid dixit futurum, propheticum crederetur, tanti honoris ad terræ principes, quòd quaſi patrem venerarentur.

Porrò inclyto regi, qui erat flos, & decus omnium anteceſſorum ſuorum, & totius occidui climatis orbis terræ baſileus, honor & roſa regum, anno Domini 975. regni verò ſui ſuper totam Angliam 16. ætatis etiam ſuæ 32. defuncto, & Glaſconiæ ſepulto ſucceſſit in regnum primogenitus filius eius, ſimplex, & ſanctiſſimus adoleſcens, & multùm in moribus patrizans. Cuius ſancta ſimplicitate, & innocentia tam abuſa eſt factio tyrannorum, per reginæ fauorem & potentiam præcipuè roborata, quòd per Merciam monachis de quibuſdam monaſterijs eiectis clerici ſunt inducti, qui ſtatim monaſteriorum maneria ducibus terræ diſtribuebant, & ſic in ſuas partes obligati, eos contra monachos defenſarent. Tunc de monaſterio Eueſhamenſi monachis expulſis clerici fuerunt introducti, terræq; tyranni de terris eccleſiæ præmiati ſunt: quibus regina nouercali nequitia ſtans cum clericis in regis opprobrium fauebat; cum monachis autem rex & ſancti epiſcopi perſiſtebant: ſed tyranni fulti reginæ fauore, & potentia, ſuper monachos triumphabant. Multus indè tumultus in omni angulo Angliæ factus eſt. Tandem cùm 4. annis regnâſſet, apud **Corueſgate** occiſus conſilio & conſenſu dictæ nouercæ ſuæ, primò apud **Werham** ſepelitur, & poſteà ducis *Alferi* diligentia ad Steſtoniam transfertur. Cui ſucceſſit frater ſuus *Ethelredus*, ſed filius prædictæ nouercæ *Alfledæ*, puer 10. annorum (Verè tunc dici potuit illud prouerbium, *Væ terræ, cuius rex puer eſt*) apud **Kingſton** ab Archiepiſcopis *Dunſtano* Dorobern. & *Oſwaldo* Eborac. coronatus. Cui, coronationis officio expleto, dixit ſanctus *Dunſtanus*, Quia aſcendiſti ad thronum tuum per mortem fratris tui, quem occidit mater tua, propterea audi verbum Domini, hoc dicit Dominus, Non deficiet gladius de domo tua, ſæuiens in te omnibus diebus vitæ tuæ, & interficiens de ſemine tuo, & de gente tua, vſque dum regnum tuum transferatur ad regnum alienum, cuius ritum & linguam gens tua non nouit: nec expiabitur niſi longa vindicta, & multa ſanguinis effuſione peccatum tuæ matris, & peccatum virorum peſſimorum, qui cõſenſerunt conſilio eius nequã, vt mitteret manum in Chriſtum Domini ad effundendum ſanguinem innocentem. Dixerat etiam idem ſanctus de eodem infante aliam prophetiam. Cùm ipſum baptizaret, & infans ventris profluuio baptiſterium polluiſſet, Per ſanctam *Mariam*, inquit, puer iſte ignauus homo erit. Tertiam prophetiam legitur dixiſſe de eodem iam rege coronato, & Roffenſem ciuitatem obſidente cum exercitu ſuo. Cùm enim inter ipſum, & epiſcopum ciuitatis diſcordia quædam fieret, cum exercitu venit, & dictam ciuitatem obſedit. Sanctus *Dunſtanus* Archiepiſcopus regem rogauit, quatenùs obſidionem ſolueret, & iram ſancti *Andreæ* Apoſtoli dictæ eccleſiæ ſpecialis patroni non prouocaret. Ille preces parui pendens in obſidione perſeuerauit. Quod ſanctus cernens, C. libras ei miſit. Rex eas aſſumens exercitũ reuocauit, & de obſidione receſſit. Tunc ſanctus ſic, miratus hominis cupiditatem, hæc per nuntium retulit, Quum prætuliſti pecuniam Deo, argentum apoſtolo, cupiditatem mihi ſeruo *tuo, velociter venient ſuper te mala, quæ loquutus eſt Dominus: ſed hæc me viuente non fient, quia & hoc loquutus eſt Dominus. Iam verò poſt obitum ſancti viri cœperunt dictæ prophetiæ indies adimpleri, & mala innumera totam terram tribulare. Scilicet Danici piratæ primò noſtra littora in omni terræ latere crebris aſſultibus infeſtare; poſtmodùm magna claſſe aduecti exercitus eorum inuicti, vrbes & caſtella licentèr expugnare; eodem etiam tempore fames valida indigenas maximè vexare, & vaſtare; morbus deinde, qui dyſenteria dicitur, tam in iumenta, quàm homines deſæuire; peſtilentia cum his multa millia tam diuitum, quàm pauperum percutere; ac omnes hoſtes in capite ſuper Anglos ſemper

* *al. ſuo.*

vincere, & in omni certamine ſemper præualere. In tempore itaque domini *Osketuli* Abbatis Croilandiæ, cùm ſic Dani totam terram inquietarent, indigenæ de villis & vicis ad ciuitates & caſtella, & plurimi ad paludes, & lacum loca inuia refugientes, Danorum tranſitum & diſcurſum pro anima præcauebant. Accidit ergò, quandam magnam dominam villæ, quæ **Elnophesbiry** vocatur, *Lefwinam* nomine, ſororem ſcz. ex parentum propagine domini *Osketuli* Abbatis Croylandiæ, ad **Witlesey** tunc villam ſuam venire, & ſecum ſacras reliquias, ſcz. ſacratiſſimam glebam ſancti *Neoti* confeſſoris de **Elnophesbiry**, quia minùs honorificè iacuerunt, ac Danorum deprædationi patuerunt, in ſcrinio ad hoc aptato deferre. Quæ dirigens celerem nuntium ad fratrem ſuum dominum Abbatem *Osketulum*, ſupplici poſtulabat ſupplicatione, quatenus cum congruo fratrum ſuorum comitatu Witleſiam placeret accedere, & dictas reliquias S. *Neoti* confeſſoris ſecum in ſuum monaſterium cum digna reuerentia deportare. Ille gaudens, & exultans, aſſumptis ſecum quibuſdam fratribus, Witleſiam adijt, & dictas ſanctas reliquias cum debita honorificentia & pſalmorum melodia ad Croilandiam tranſtulit; ac iuxta ſanctæ Dei genitricis *Mariæ* altare cum deuotione debita collocantur. Cœperunt tunc omnia terræ monaſteria à rege *Ethelredo*, ac ducibus eius ac miniſtris grauiſſimis exactionibus ſubijci, & ad ſatisfaciendum Danicis tributis pro immenſis pecuniarum ſummis ſibi impoſitis ſupra modum affligi. Et direptis theſauris, ac monaſteriorum tam ſacris calicibus, quàm alijs iocalibus, etiam Sanctorum ſcrinia iubentur ab exactoribus ſpoliari. Venerabilis ergò pater dominus *Osketulus* Abbas Croilandiæ 400. marcas pro talibus tributis varijs vicibus exoluerat, & tandem 12. annis in officio paſtorali ſanctè ac ſtrenuè conſummatis, mortis ſacræ compendio regias exactiones, vniuerſóſq; ſeculi timores cũ carnis depoſitione finaliter exuebat 12. Kalendas Nouembris, anno ſcz. Domini milleſimo quinto. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium venerabilis pater Abbas *Godricus*, electus & effectus Abbas in diebus anguſtiæ, tribulationis, & miſeriæ, ſicut anterior eiuſdem nominis Abbas *Godricus* multis annis præfuerat quondam monaſterio in tempore deſolationis & deſtructionis ſuæ: laborioſiſſiméq; rexit monaſteriũ 14. annis ſub prædicto rege *Ethelredo*. Huius Abbatis tempore cùm Dani totius terræ ferè obtinerent dominium, & tàm per *Ethelredum* regem, & eius duces *Edricum*, *Alfricum*, *Godwinum*, & alios plures importabiles impoſitiones pro Danorum tributis perſoluendis, ac aliæ exactiones grauiſſimæ ad eorundem ducum expenſas plurimas reſtaurandas, quàm per *Analaphũ* & *Swanum*, ac eorũ exercitus deprædationes, deſpoliationes, & deſtructiones aſſiduè fierent: ſæpè multa monaſteria de omni denario emuncta ſunt; non tamen exactores vltimum quadrantem ſe extorſiſſe credere voluerunt. Ita tunc religioſi, quò magis premebantur, magis putabantur habentes, magis putabantur abundantes. Hinc venerabilis pater Abbas *Godricus* ſoluit primo anno regi *Ethelredo* 200. marcas: ducéſque ſui pro ſuis expenſis ſimiliter ducẽtas marcas extorquebant, prẹter minores ſumptus, qui quotidiè regis miniſtris irruentibus continuè fiebant. Secundo, tertio, ac quarto anno ſimiliter actum eſt. Tertio etiam anno pro triremibus per omnes portus fabricandis, & nauali militia cum victualibus & alijs neceſſarijs exhibenda ducentæ libræ exactæ ſunt. Quarto etiam anno cùm *Turkillus* Danicus Comes cum fortiſſima claſſe applicuiſſet, pro centum libris miſſum, & ad ſolutionem per exactores crudeliſſimos commiſſum eſt. Diſcurrentéſq; Dani tunc per prouincias, omnia mobilia diripiẽtes, immobilia cremantes, **Draiton**, **Rotenham**, & **Hoketon**, maneria Croylandiæ, cũ toto comitatu Cãtabrigiæ direpta ignibus tradiderunt. Sed hæc nuncia ſunt malorum. Quippe cùm quolibet anno ſequente quater centum marcæ regijs exactionibus, & ducũ ſuorum ſumptibus communiter ſoluerent, rex *Swanus* veniens cum claſſe recenti exercitu ferociſſimo tunc omnia depopulatur. Irruens enim de Lindeſeia, vicos cremat, ruſticos euiſcerat, religioſos omnes varijs tormentis necat; tunc **Baston** & **Langtoft** flammis donat. Is erat annus Domini 1018. Tunc monaſterium ſanctæ *Pegæ*, omniáq; ſua contigua maneria, ſcz. **Glinton**, **Northumburtham**, **Makesey**, **Etton**, **Badington**, & **Bernake**, omnia vna vice combuſta, tota familia cæſa, vel in captiuitatem ducta: Abbas cum toto comitatu nocte fugiens, & nauigio in Croilandiam veniens ſaluatus eſt. Similiter monaſterium Burgi, villæq; vicinæ, ac maneria ſua **Ege**, **Thorp**, **Walton**,

Withe-

Witherington, Paston, Dodisthorp, & Castre, priùs omnia direpta, posteà flammis tradita sunt. Abbas cum maiore parte conuentus sui assumptis secum sacris reliquijs sanctarum virginum, *Kineburgæ*, *Kineswithæ*, ac *Tilbæ*, Thorneiam adijt. Prior autem cum nonnullis fratribus, assumpto secum brachio sancti *Oswoldi* regis, ad insulam de Hely aufugit. Subprior verò cum 10. fratribus ad Croilandiam venit fœliciter. Illo anno ex frequentibus pluuijs inundationes excreuerunt, & vicinas paludes, circúmque iacentes mariscos immeabiles reddebant. Ideò totus mundus aduenit, populus infinitus affluxit, chorus, & claustrum replebantur monachis; cætera ecclesia sacerdotibus & clericis, Abbathia tota laicis, cœmeterium nocte ac die sub tentorijs mulieribus & pueris; fortiores quicunque inter eos, ac iuuenes in vluis & alnetis ora fluminum obseruabant: érántque tunc quotidiè (vt cætera onera taceantur) 100. monachi in mensa. Super hæc omnia per nuncium rex *Swanus* monasterio Croilandiæ mille marcas imposuit, & sub pœna combustionis totius monasterij solutionem dictæ pecuniæ certo die apud Lincoln assignauit: infráque tertium mensem post solutionem huius pecuniæ iterum pro victualibus suo exercitui prouidendis exactores nequissimi mille marcas minis maximis extorquebant. Ventilatum est tunc, & vbique vulgatum crudele martyrium sancti *Elphegi* Archiepiscopi Dorobern. qui quia summam pecuniæ excessiuam sibi impositam pro sua redemptione soluere detrectauit, belluina Danorum ferocitas eum acerbissimo tormento crudelitèr interemit. Omnes fera tẽpora flebant, fœlices qui quocunque modo in fata processerant: Abbas *Godricus* maximè, cui cura tanti populi incumbebat, & quem rex *Ethelredus* cumulos argenti habere existimabat. Danicus verò *Swanus* suúsque totus exercitus ei, tanquam domino de manibus eorum refugientium, iuges insidias & minas semper maximas ingerebat. Demùm expensis internis, & exactionibus externis totus thesaurus domini *Turketuli* Abbatis distractus est, horrea amborum *Egelricorum* demolita sunt, cùm adhuc regij exactores pro pecunijs quotidiè irruerent, & eum tanquam patriæ proditorem, & Danorum prouisorem regi in proximo cum dignis compedibus deducendum, & supplicijs tradendum pro suis demeritis affirmarẽt. Perculsus ergo venerabilis pater Abbas *Godricus* dolore cordis intrinsecus pro tot minis terribilibus, conuocat totum suum conuentum, & nuncians nummos monasterio deficere, orat & exorat quatenus doceant, & decernant in medio, quid contra nequam seculum magis expediat faciendum. Tandem longo tractatu placet hæc sententia cunctis, aliquem ministrorum seu satellitum *Edrici* ducis Merciorum conducere, & cùm pecuniæ deficerent, terris & tenementis ad terminum vitæ concedendis in suum defensorem contra imminentia pericula obligare. Erat enim iste *Edricus* potentissimus post regem in terra, & cum rege *Ethelredo*, & cum *Swano* rege Danorum familiarissimus, & posteà cum *Cnuto* filio suo. Conductus est ergo quidam maximus satellitum dicti ducis *Edrici*, nomine *Normannus*, sanguine summè clarus, filius viz. Comitis *Lefwini*, & frater *Leofrici* nobilis Comitis Leycestriæ, dato sibi (prout postulabat) manerio de Badby ad terminum 100. annorum. Ille dictum manerium acceptans, tenere de sancto *Guthlaco* per firmam in grano piperis per annum in festo S. *Bartholomæi* singulis annis persoluendo fideliter promittebat, & se futurum procuratorem ac protectorem monasterij contra omnes aduersarios confecto inde chirographo obligabat. Valuit istud monasterio aliquanto tempore, scz. omnibus diebus vitæ suæ. Anno námque primo regis *Cnuti* cùm perfidus dux *Edricus* dicto regi *Cnuto* quasi pro beneficijs improperâsset, quòd *Ethelredum* prodidisset, & *Edmundum* prodidisset, ore proprio proditionis reus factus, mortem proditoris pro demeritis accepit laqueo suspensus, & in Tamesin fluuium proiectus. Cum quo plurimis satellitũ suorum similitèr occisis, etiam inter eos præcipuus & primus *Normannus* occisus est, cuius terras, cùm rex *Leofricum* Comitem fratrem suũ multùm diligeret, vt ei pro morte fratris sui aliquantulùm satisfaceret, vniuersas concessit. Hac concessione Badeby ad manum dicti Comitis *Leofrici* deuoluitur; & tandem Priore monasterij Eueshamij, nomine Auicio, dicti Comitis confessore, cõsulente ac crebrò commouente, pro termino firmæ fratri suo concessæ ad Eueshamium assignatur, & vltra terminum firmæ adhuc retinetur. Erat enim iste *Leofricus* Comes vir deuotissimus, & eleemosynis multùm deditus, fundator, ac ditator multorum monasteriorum: inter quæ, instigante vx-

ore sua, *Godina* nomine, tunc fœminarum pulcherrima, sic corde sanctissima, Couentrense monasterium maximis & plurimis donarijs in immensum ditauit. Porrò rex *Ethelredus*, cùm triginta septem annis regium thronum miserrimè occupâsset, infirmatus Londonijs, & à Danis obsessus obijt, & ibidem in ecclesia S. *Pauli* sepultus est. Cui successit in regnum Londoniensium, & Westsaxonum electione filius eius primogenitus *Edmundus*, ferreum latus pro sua fortitudine cognominatus. Qui fortissimè dimicans contra *Cnutum* Danorum regem, qui *Swano* patri apud **Gainsburugh** mirabiliter & miserabiliter extincto successerat, regnum tandem cum eodem *Cnuto* æquè partitur. Cùm verò dicti duo validissimi iuuenes cœpissent similiter pacatissimè côregnare, perfidi ducis *Edrici* prædicti insidijs *Edmundus* occisus est, & omnium consensu *Cnutus* super totam Angliam coronatus. Eodémque anno prædictus proditor regum perfidus dux Merciorum *Edricus* digno fine perijt, suspensus (vt prædictum est) & in Tamesin proiectus, à piscibus deuorandus. Occisus est etiam præfatus *Normannus* cum quibusdam alijs satellitibus eius. Is erat annus Domini M.XVII.

Incipiente igitur rege *Cnuto* regnare, cùm pax summa vbique proclamata per omnes prouincias Angliæ refloreret, venerabilis pater Abbas Croilandiæ *Godricus* vniuersos monachos hospites monasterij sui ad propria remisit. Reuersus tunc ad monasterium suum cum conuentu suo Abbas ecclesiæ sanctæ *Pegæ*, statim in ipso introitu, cùm omnia destructa cerneret, & combusta, in terram corruit, perlatúsque per fratres suos ad proximam domunculam villæ suæ conuicinæ post quintum diem obijt, in ecclesiáq; sua sepultus est. Defuncto itaq; Abbate *Baldoco*, successit **Walgatus*, vir in mundialibus multùm prouidus, & in spiritualibus valdè religiosus. Qui contra Abbatem Burgi *Leofricum* posteà fortissimè placitauit: sed regis curia nimiùm fauente potentiori, & contra pauperem sententiante, tandem sedem monasterij sui perdidit. Tanta fuit Abbatis *Leofrici* pecunia, tanta Comitis *Godwini* potentia. Sed hæc posteà. Regis autem *Cnuti* anno secundo cùm procellæ præliorum quiescerent, & pacis serenitas tempora inciperet prosperare, venerabilis pater Abbas *Godricus*, huius vitæ mari magno multis laboribus enauigato portum quietis æternæ ingressus est, cùm monasterium 14. annis laboriosissimè gubernâsset, defunctus 14. Kalend. Februarij, & in capitulo contra dominum *Osketulum* sepultus. Cui successit ad Abbatis officium venerabilis pater dominus *Brithmerus*, qui cognatus domini *Osketuli* Abbatis, sub prædecessore suo Abbate *Godrico* monasterij procurator, multa pericula versus regem *Ethelredum*, & versus exercitus Danorum sæpissimè mira gratia superauerat. Huius Abbatis anno 4. veniens quidam deuotissimus adolescens ac valdè generosus, de cognatione videlicet præfati *Leofrici* Comitis Leicestriæ, nomine *Wulfius*, amore vitæ solitariæ, apud nos reclusus est, & multis annis sanctissimè conuersatus. Venerabilis autem pater Abbas *Brithmerus*, cùm *Cnutum* regem super Angliam stabilitum, cerneret vniuersos Anglos ciuiliter, & satis amicabiliter vbique tractare, insuper sanctam ecclesiam speciali deuotione diligere, ac filiali subiectione honorare, monasterijs, multísque sanctorum locis benefacere, quædam verò monasteria ad summam gloriam promouere; statuit semel opportunitate captata regem adire, & confirmationem monasterij sui (quorundam aduersariorum, qui tempore guerræ multùm creuerant, vim formidans) à dicto rege impetrare. Quod & factum est. Nam curiam regis adiens, & gratiam eius inueniens, dictam confirmationem obtinuit: in quod pulcherrimo calice à rege donatus est in his verbis. *Cnutus* rex totius Angliæ, & Danmarchiæ, & Norwagię, & magnę partis Swauorum, omnibus prouincijs, nationibus, & populis meæ potestati subiectis, tam minoribus quàm maioribus salutem. Cùm terram Angliæ progenitores mei & parentes duris extortionibus & diris deprędationibus sæpiùs oppresserunt, & (fateor) innocentem sanguinem frequentèr in ea effuderunt: studium meum à principio mei regni fuit, & semper erit in futurum tam penes cœlum, quàm penes seculum propter hæc mea peccata, & parentum meorum satisfacere; & statum totius sanctæ matris Ecclesiæ, & vniuscuiúsque monasterij sub imperio meo constituti, cùm in aliquo meo patrocinio indiguerint, deuotione debita emendare; omnésque sanctos Dei per hæc, & alia bona opera mihi in meis necessitatibus reddere benignos, ac deprecationibus meis fauorabiles & placatos. Ideo in arras huius meæ satisfactionis offero sancto *Guthlaco* de

* *al. Wulgarus*

Croyland,

Croyland, & cæteris Sanctis eiuſdem loci de ſubſtantia mea vnum calicem, confirmans *Brithmero* Abbati, & monachis ſuis totum monaſterium ſuum Croilandiæ cùm inſula circumiacente, & duobus mariſcis adiacentibus, ſcilicet **Alderlound**, & **Goggislound** eiſdem terminis,& limitibus,quibus in chirographo inclyti quondam regis *Edredi* reſtauratoris ſui dicta inſula,dictiq; duo mariſci ſatis apertè deſcribuntur. Confirmo etiam omnes eccleſias & capellas, terras,& tenementa, libertates, & priuilegia in eiuſdem regis chirographo contenta, cum quibus omnibus dictus rex *Edredus* dictum monaſterium Croilandiæ ad honorem Dei, & ſancti *Guthlaci* confeſſoris ſui corporaliter in eo requieſcentis dotauit, donauit, ditauit, & ſuo chirographo confirmauit. Nullúſque hominum meorum audeat à modò dictos monachos inquietare, vel in aliquo conturbare prò prædictis. Quod ſi quis facere præſumpſerit,vel tentauerit vſurpare, vel gladij mei ſentiet aciem,vel gladij pœnam ſacrilegis debitam ſubibit abſque omni remiſſione, & redemptione puniendus iuxta modum & menſuram iniuriæ dictis monachis irrogatæ. Ego *Cnutus* rex anno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo ſecundo Londonijs iſtud meum chirographum ſigno ſanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Egelnothus* Archiepiſcopus Dorobern. ſigno ſanctiſſimæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Alfricus* archiepiſco.Eboracæ hoc regis chirographum affirmaui. ✠. Ego *Leffius* Wicciorum epiſcopus conſignaui. ✠. Ego *Elfvardus* Lond.epiſcopus collaudaui. ✠. Ego *Brithmerus* Lichefeld. epiſcopus conſtabiliui. ✠. Ego *Brithtegus* Abbas Perforenſis communiui. ✠. Ego *Wulnothus* Abbas Weſtmonaſterij ſignaui. ✠. Ego *Oſwius* Abbas Thorneienſis approbaui. ✠. Ego *Godwinus* Comes conſenſi. ✠. Ego *Leofricus* Comes conceſſi. ✠. Ego *Edwinus* frater *Legrici* affui. ✠. Ego *Haroldus* filius *Godwini* Comitis interfui. ✠. Ego *Algarus* filius *Leofrici* Comitis aſtiti. ✠. Ego *Turkillus* miniſter regis audiui. ✠. Ego *Alſgetus* miniſter regis aſpexi. ✠.

Anno námque regni ſui 14. rex *Canutus* Romam adiens, honorificè ſuſceptus erat à Papa *Iohanne*,& principibus totius Chriſtianitatis,circa Romam tunc ibidem in Paſchæ feſto cum domino Papa congregatis, rediénſq; verſus Angliam per Daciam, in dicta via ſua direxit literam ad Archiepiſcopos, & vniuerſum populum Angliæ de ſua proſperitate recurrentem per Abbatem Tamſtokēſem, *Liuingum* nomine,ſub iſtis verbis. *Canutus* rex totius Danmarchiæ,& Angliæ,& Norwagiæ,& partis Swauorum, *Egelnotho* Metropolitano, & *Alfrico* Eborac. Archiepiſcopo,omnibúſque Epiſcopis & Primatibus,& toti genti Anglorum,tam nobilibus, quàm plebeijs ſalutem. Notifico vobis me nouiter iſſe Romam oratum pro redemptione peccaminum meorum, & pro ſalute regnorum,quíque meo ſubiacent regimini populorum. Hanc quidem profectionem Deo iam olim deuoueram;ſed pro negotijs, & regni cauſis impedientibus hucuſq; non poteram perficere. Nunc autē ipſi Deo meo omnipotenti valdè humiliter gratias ago,quòd conceſſit vt in vita mea beatos Apoſtolos *Petrū* & *Paulum*,& omne ſanctuarium,quod intra vrbem Romam aut extra addiſcere potui, expetere valdè vtile ducerem.Sit autem vobis notū,quia magna congregatio fidelium nobiliū in ipſa Paſchali ſolennitate ibi cum domino Papa, & *Conrado* imperatore erat; ſcilicet omnes principes gentium à monte Gargano vſq; ad iſtud proximum mare: qui omnes me & honorificè ſuſcepere,& donis pretioſis & muneribꝰ varijs honorauere, tam in vaſis aureis & argenteis,quàm in pallijs & veſtibus valdè pretioſis.Loquutus ſum ergo cū domino imperatore,& domino Papa,& principibus qui ibi erant,de neceſſitatibus totius populi mei tam Angli, quàm Dani,vt eis cōcederetur lex ęquior,& pax ſecurior in via Romam adeundi ; & ne tot clauſtris per viam arceantur,& propter iniuſtum telonium fatigentur. Annuítque poſtulatis imperator, & *Robertus* rex, qui maximè ipſarum clauſurarum dominatur, cunctíque principes edictis firmauerunt, vt homines mei tam mercatores,quàm alij orandi cauſa viatores abſque omni angaria clauſurarum ac teloniorum cum firma pace, & iuſta lege ſecuri Romam adeant,& redeant. Conqueſtus ſum iterum coràm domino Papa, & valdè mihi diſplicere cauſabar, quòd mei Archiepiſcopi in tanta angariabantur immenſitate pecuniarum,quæ ab ijs expetebantur, dum pro pallio accipiendo ſecundum morem Apoſtolicam ſedem expeterent: decretúmque eſt,ne id deinceps fiat. Cuncta enim,quæ à domino Papa,& ab ipſo Imperatore,

peratore, & à rege *Roberto*, cæteriſque principibus, per quorum terras nobis tranſitus eſt ad Romam, pro meæ gentis poſtulabam vtilitate, libentiſſimè annuerunt, & conceſſa etiam ſacramento firmauerunt, ſub teſtimonio 4. Archiepiſcoporum, & 20. epiſcoporum, & innumeræ multitudinis ducum & nobilium, qui ibi aderant. Quapropter Deo omnipotenti gratias magnificas reddo, quia omnia, quæ deſideraueram, prout mente decreueram, proſperè perfeci, votiſque meis ad velle ſatiſfeci. Nunc itaque notum ſit omnibus vobis, quia ipſi Deo omnipotenti ſupplex deuoui vitam meam à modò in omnibus iuſtificare, & regna mihi ſubdita, populóſque iuſtè & piè regere, æquumque iudicium per omnia obſeruare; & ſi quid per meæ iuuentutis intemperantiam atque negligentiam hactenus præter id, quod iuſtum erat, actum eſt, totum deinceps, Deo auxiliante, diſpono emendare. Idcirco obteſtor, & præcipio meis conſiliarijs, quibus regni conſilia credidi, ne vllo modo aut propter meum timorem, aut alicuius potentis perſonæ fauorem aliquam iniuſtitiam à modò conſentiant facere, vel patiantur pullulare in omni regno meo. Præcipio etiam omnibus perſonis, & vicecomitibus vniuerſi regni mei, ſicut meam habere volunt amicitiam, aut ſuam ſalutem, vt nulli homini diuiti, vel pauperi vim iniuſtam inferant; ſed omnibus tam nobilibus, quàm ignobilibus ſit fas iuſta lege potiundi, à qua nec propter fauorem regni, nec propter alicuius potentis perſonam, nec propter mihi congerendam pecuniam vllo modo deuient, quia nulla mihi neceſſitas eſt, vt iniqua exactione pecunia mihi congeratur. Ego itaque notum vobis fieri volo, quòd eadem via, qua exiui, regrediens Danemarchiam vado, pacem, & firmum pactum omnium Danorum conſilio compoſiturus cum ijs gentibus, quæ nos, & regno, & vita priuare, ſi ijs eſſet poſſibile, volebant; ſed non poterant, Deo ſcilicet virtutem eorum deſtruente: qui nos ſua benignitate in regno, & honore conſeruet, omnium inimicorum noſtrorum potentiam adnihilet. Compoſita namque pace cum gentibus, quæ in circuitu noſtro ſunt, diſpoſitóque, & pacato omni regno meo hîc in oriente, ita vt à nulla parte bellum aut inimicitias aliquorum timere habeamus, quàm citiùs hac æſtate apparatum nauigij habere potero, Angliam venire diſpono. Hanc autem epiſtolã iam præmiſi, vt de mea proſperitate omnis populus regni mei lætificetur, quia (vt vos ipſi ſcitis) nunquam memetipſum, nec meũ laborem abſtinui, nec adhuc abſtinebo impendere pro omni populi mei neceſſaria vtilitate. Nunc igitur obteſtor omnes epiſc. meos, & regni præpoſitos per fidem, quam mihi debetis & Deo, quatenùs faciatis, vt, antequam Angliam veniam, omnia debita, quæ ſecundum legem antiquam debemus, ſint perſoluta: ſcilicet eleemoſyna pro aratris, & decimæ animalium ipſo anno procreatorum, & denarij, quos Romam ad ſanctum *Petrum* debetis ſiue ex vrbibus, ſiue ex villis, & mediante Auguſto decimæ frugum, & in feſtiuitate ſancti *Martini* primitiæ ſeminum ad eccleſiam, ſub cuius pacochia quiſque degit, quæ Anglicè **Kirkſet** nominatur. Hæc & alia ſi, quum venero, non erunt perſoluta, regia vis ſecundum leges, in quem culpa cadit, diſtrictè abſque venia vindicabit. Valete. Anno namque Domini 1032. rex *Cnutus* rediens de Roma per Daciam, apud Sandwicum Angliam applicuit. Cui occurrens in portu dominus Abbas *Brithmerus* duos optimos regi obtulit palfridos, quos ille benignè acceptans, & gratias integras frequentèr agens, dedit Abbati noſtro vnum plenum veſtimentum de ſerico, aureis aquilis intextum, & vnum thuribulum argenteum & deauratum: quod nuper vetuſtate confractum, per dominum *Ednothum* noſtrum Secretarium reparatum erat, duodecímque dedit Abbas vrſinas pelles, quarum coram diuerſis altaribus quædam vſque ad noſtra tempora perdurârunt. Abbas autem *Brithmerus* roboratus in omnibus regio fauore, impetrata priùs monaſterij ſui regia confirmatione præmiſſa, ædificauit multa maneria **Croyland** dudum per Danos deſtructa. Fecit enim apud **Standoun** pulcherrimam aulam, & cameras, ac alias officinas neceſſarias ſuæ familiæ hoſpitio, cùm petere Londonias ipſum, ſeu monachos ſuos pro quibuſcúnque monaſterij negotijs oporteret. Idem fecit apud **Drayton**, idem fecit apud **Woburn**. In cæteris manerijs deſtructis per Danos, ſcilicet **Kotenham, Hoketon, Wendling, Adington, Elmington, Langtoft, Baſton, Bukenhal**, & **Halington** fecit tum horrea, boſtaria, ſtabula, ouilia, & coquinas. Eius etiam anno 18. cùm rex *Cnutus* in regno ferè 20. annos perfeciſſit, obijt, & Wintoniæ ſepelitur.

ſepelitur. Cuius duo filij *Haroldus*,& *Hardetnutus* tum de regno diſceptantes,videbantur bellum maximum parturire. Nam & Dani Londonienſes *Haroldum* filium *Elfginæ* Norhamptoniæ, ſed diffamatum, fictum filium regis *Cnuti*, Angli verò cum tota cætera terra potius *Edwardum* filium regis *Ethelredi*, ſeu ſaltem *Cnuti* regis filium *Hardetnutum* ex *Emma* regina genitum eligebant. Hinc perterrita hominum ac mulierum multitudo maxima, cum ſuis paruulis ac catallis omnibus mobilibus ad Croilandiam concurrebat, ſola ſuſpicione belli ſuperuenientis attracta ad mariſcorum vligines, & alneta,lutumque lacuum, tanquam caſtrum refugij fortiſſimum, arbitrati. Hij aduentitij vniuerſum monaſterium multis querelis & interpellationibus iugiter inquietabant,& tota die in clauſtrum irruentes,de ſuis indigentijs dominos loci cum blanditijs allicere in ſuum fauorem tam per ſeruos monaſterij, quàm per ſe aſſiduè in monachorum auribus incumbebant. Hinc monachi clauſtrum relinquentes, vix ad diuinum officium in chorum de dormitorio auſi ſunt deſcendere,vix ad communis menſæ participationem in refectorium poterant conuenire. Maximè verò *Wulfium* anachoritam recluſum apud clericos Pegelandenſes angariabant,& perangariabant: quem die noctúque de diuerſis negotijs conſulentes,multis clamoribus & inuocationibus eum tędere vitæ ſuæ compellebant. Ideo tandem faſcia ligatis oculis eius, Eueſhamiam petijt, & ibidem iuxta quandam capellam in cella recluſus, hucúſque reſedit. Regnum autem Angliæ diuiſum inter duos germanos fratres: *Hardetnutúſque* auſtrales prouincias vltra Tameſem fluuium,*Haroldus* boreales cum Londonijs, totámque terram citra dictum fluuium accepit. *Hardetnutus* ergo accepta portione ſua Danemarchiam adibat; vbi cùm moras diutiùs iuſto innectebat,*Haroldus* in regem ſuper totam Angliam eleuatur. Ipſe dedit monaſterio noſtro chlamydem coronationis ſuæ de ſerico, aureiſque floribus intextam,quam poſteà Secretarius commutauit in cappam: pluráque nobis bona feciſſet,(tantam gratiam dominus Abbas *Brithmerus* in illo repererat) niſi eum adhuc in ianuis regni reptantem cita mors præproperè ſuſtuliſſet. 4.annis itaque completis,regnóque quaſi guſtato deceſſit,& Weſtmonaſterij tumulatur. Cui ſucceſſit in regnum accerſitus de Dacia *Hardetnutus* frater eius, ſed ex *Emma* matre. Statímque,vt regnum ingreſſus eſt, corpus *Haroldi* fratris ſui de tumulo iuſſit tolli,deinde decollari,tandem in proximum fluuium Tameſim proijci. Sed Angli & Dani de flumine leuantes,in cœmeterio Danorum Londonijs fecerunt ſepeliri. *Hardetnutus* verò biennio regnato apud Lamitham iuxta Londonias inter epulas & pocula ſpiritum eructauit,& Wintoniæ iuxta patrem requieſcit. Poſt eius obitum omnium electione in *Edwardum* concordatur, maximè cohortante *Godwino* Comite; in regémque *Edwardus* filius *Emmæ* reginæ,ſed ex *Ethelredo* quondam patre,& Angliæ rege,apud Londonias præficitur coronatus, anno ſcilicet incarnationis Dominicæ 1043. in die ſancto Paſchæ,& regnauit ferè 24. annis. Cui data eſt in vxorem filia *Godwini* Comitis puella pulcherrima, literis apprimè erudita, moribus autem & cætera vita virgo caſtiſſima, & humilitate ſanctiſſima, nomine *Egitha*,in nullo patris aut fratrum barbariem ſapiens,ſed mitis & modeſta,fidelis & honeſta,& nulli vnquam infeſta;vnde de illa dicebatur illud elegiacum.

Sicut ſpina roſam, genuit Godwinus Egitham.

Vidi ego illam multotiens,cùm patrem meum in regis curia morantem adhuc puer inuiſerem,& ſæpiùs mihi de ſcholis venienti de literis ac verſu meo apponebat,cùm occurrerem, & libentiſſimè de grammatica ſoliditate ad Logicam leuitatem, qua callebat,declinans,cùm argumentorum ſubtili ligamine me concluſiſſet,ſemper tribus aut quatuor nummis per ancillulam numeratis ad regium penu tranſmiſit,& refectum dimiſit.Rex autem *Edwardus* natus in Anglia, ſed nutritus in Normannia, & diutiſſimè immoratus penè in Gallicum tranſierat, adducens ac attrahens de Normannia plurimos,quos varijs dignitatibus promotos in immenſum exaltabat. Præcipuus inter eos erat *Robertus* monachus Gemmeticenſis, factus per eum epiſcopus Londonienſis, poſtea in Archiepiſcopum Cantuarienſem eleuatus, & *Willielmus* regis capellani : quorum prior poſteà factus eſt epiſcopus Lond.poſterior epiſcopus Dorcaciſtrię.Cœpit ergo tota terra ſub rege, & ſub alijs Normannis introductis Anglicos ritus dimittere, & Francorum mores in multis imitari, Gallicum idioma omnes magnates in ſuis cu-

rijs

rijs tanquam magnum gentilitium loqui,chartas & chirographa ſua more Francorum conficere,& propriam conſuetudinem in his & in alijs multis erubeſcere.Sed hęc magis poſtea. Porrò anno 6.regis *Edwardi,* ſcilicet anno Domini 1048. cœpit ægrotare venerabilis pater dominus *Brithmerus* Abbas Croilandiæ, cùm diligentiſſimè regimen paſtorale annis 28. gubernaſſet; & obijt 7. Idus Aprilis,& in oſtio capituli iacet humatus. Illo in tempore (vt aliqualiter antea eſt prætactum) venerabilis pater dominus *Wulgatus* Abbas Pegelandiæ diutiſſimam calumniã paſſus ab Abbatibus Burgi *Elſino*,*Arwino*,& *Leofrico*,Abbathiæ ſuæ ſedem amittens tandem ſuccubuit,&(proh nefas) totum ſitum Monaſterij ſui iudicio regalis curiæ perdidit. Tantum tunc potuit ſuper iuſtitiam pecunia,contra veritatem verſutia, & in curia regis *Hardecnuti* Comitis *Godwini* potentia. Cúmque prædictus Abbas *Wulgatus* amiſſo ſitu monaſterij ſui, iuxta proximi fluuij crepidinem, **Weland** nomine, in ſuo manerio magis vicino de **Northamburgt** fundamenta noui monaſterij ieciſſet, & illuc Abbathiam ſuam trãſferre diſponeret,eccleſiamque ac dormitorium cum cæteris clauſtralibus officinis, adiutus multorum fidelium eleemoſynis reædificare nõ ſegniter inſudaret, *Fernotus* miles,& dominus de **Boſworth** dictum manerium de **Northburt** datum fuiſſe de progenitoribus eius monaſterio ſanctæ *Pegæ,* & monachis ibidem Deo ſeruientibus ex Abbatis proprijs chirographis patenter oſtendit. Vnde conſequenter allegauit, quòd cùm Deo & ſanctæ *Pegæ* Abbas *Wulgatus* & monachi ſui à modò ibidem non ſeruirent,dictum manerium à modò non haberent. Acceptatum eſt hoc à regis iuſtitiario, & confeſtim adiudicatum eſt dictum maneriũ de **Northburt** cum omnibus ſuis pertinentijs prædicto militi *Fernoto*,& tanquam ius ſuum hæreditarium, de monachis eccleſiæ ſanctæ *Pegæ* alienatum perpetuò & ſublatum. Quod cùm per vniuerſum regnum citiùs fuiſſet cognitum,ſcz. Abbatem de **Peikirk** priùs amiſiſſe monaſteriũ ſuũ,& cõſequenter maneriũ ad monaſterium quondam pertinens; ſimiliter *Edmerus* miles & dominus de **Holbrok** calumniam mouit contra eundem Abbatem & monachos ſuos de manerio ſuo de **Waksey**; & *Horſingus* de **Wathe** calumniatus eſt & pro manerio ſuo de **Badington**; & *Siwardus* Comes de manerio ſuo de **Bernack**; & *Hugolonus* theſaurarius de manerio de **Helieſton**; & alij plures de alijs manerijs dicto monaſterio dudum pertinentibus; & omnes eadem ratione in dicta cauſa contra monachos obtinuerunt; & tam de manerijs,quàm de monaſterio ſuo dictus Abbas de **Peikirk** & monachi ſui nequitèr ac crudeliter eiecti ſunt: vt nunquam alicui veniat damnum ſolum. Cùm itaque Abbas *Wulgatus* & conuentus ſuus,monachi ſcilicet 18. ſic de monaſterio deſtituti vagabundi & in proximo diſpergendi in omnem ventum pro extrema miſeria fluctuarent: miſertus eorum pijſſimus rex *Edwardus* omnes in ſuam curiam ſuſcepit,& vſquequò eis prouideret,ſuam capellam, ac aulam quotidiè frequentare imperauit. Vix egreſſus erat ſermo ex ore regis, & ecce,nuntiatur in aula eius obitus *Brithmeri* Abbatis monaſterij Croilandenſis; cuius paſtoralis baculus per Priorem monaſterij, ac duos alios fratres eum concomitantes regi extitit præſentatus. A tempore nàmque regis *Ethelredi* patris ſui cœperunt Abbates in regum curijs clariùs agnoſci: & indies contingebat regum miniſtros per monachos dignitatum & prælatiarum nimiùm ambitioſos varijs xenijs,& blandis ſalutationibus deinceps abundantiùs honorari. Ac inter præcipua monaſteria tunc magno nomine prædicabatur Croilandia: tot & tanta in tempore Danicæ tribulationis in regis curiã ſemper manu promptiſſima effuderat donaria & tributa. A multis itaque annis retroactis nulla electio prælatorum erat merè libera & canonica, ſed omnes dignitates tam epiſcoporum, quàm Abbatum per annulum & baculum regis curia pro ſua complacentia conferebat. Recipiens ergo pijſſimus rex *Edwardus* baculum paſtoralem monaſterij **Croyland** in præſentia domini *Gerardi* Prioris Croilandiæ,duorúmque monachorum ſuorum, qui cum ipſo ad curiam venerant,& cæterorum monachorum Pegelandenſium, quos, ſicut olim ſuos comprimotos & chariſſimos conuicinos,monachi Croilandenſes optimè nouerant, prædictum venerabilem patrem dominũ *Wulgatum* abbatem de paſtorali regimine Croilandenſis monaſterij per eius paſtoralem baculum inueſtiuit, & ſuper hoc literam ſuam Croilandenſi conuentui direxit in his verbis. *Edouardus* rex Anglorum ſubpriori & ſancto conuentui monaſterij Croilandenſis ſalutem. Miſertus do-

mini

mini *Wulgati* quondam Abbatis Pegelandiæ, qui non suo crimine, sed iuris dictamine suum monasterium perdidit; misertus etiam vestri, qui non vestra volentia, sed mortis violentia vestrum patrem nuper perdidistis, ambos vna antidoto sanare contendo, scilicet prædictum patrem *Wulgatum* vobis in prælatum præficiendo. Vos ergò sicut sancti viri benefacietis, si prædictum patrem vestrum, & pastorem, tot tribulationibus exercitatum & probatum obedienter susceperitis, & commonachos suos confratres vestros secum ad vos commeantes fraternæ charitatis amore benignè tractaueritis, vt simul ad cœlum post præsentis vitæ cursum contendere valeatis, & ad sanctũ chorum vestrorum patronorum, qui fratres fuerunt, peruenire possitis. Valete, orantes pro me, & pro toto regno meo Deum deprecamini die ac nocte. Concessit rex *Edwardus* hoc eodem tempore ad petitionem dicti domini *Wulgati* Abbatis Croilandiæ, suggerente prædicto domino *Gerardo* Priore monasterij nostri Croylandiæ, & diligentèr procurante, confirmationem totius monasterij nostri Croilandiæ de omnibus terris & tenementis, mariscis, & alijs rebus nostris dicto monasterio nostro Croilandiæ pertinẽtibus, per chirographum suum in his verbis. Ego *Edwardus* gratia Dei rex Anglorum, domino *Wulgato* Abbate Croilandię postulante, dominóq; *Gerardo* Priore dicti monasterij deuotè supplicante, testamenta prædecessorũ meorum regũ Angliæ, scz. pijssimi regis *Edredi*, & inclyti regis *Edgari* aui mei monasterio Croilandię cõcessa in omnibus laudo, approbo, & confirmo. Dederunt enim, & suis chirographis confirmârunt Deo & sancto *Guthlaco*, ac monachis suis totam insulam Croilandiæ in sitũ separalem monasterij dictorum monachorum, sicut iacet circa dictum monasterium limitibus & terminis in prædictorum regum chirographis satis apertè descripta & definita; cum duobus mariscis eius scilicet, **Alderlound** & **Goggislound** ex opposito eiusdem insulæ ad eius occiduum iacentibus, similitèr cum ijsdem finibus & metis quibus in ijsdem chirographis describuntur. Hæc & omnia alia donaria prædictorum regum, scilicet *Edredi* restauratoris dicti monasterij, & *Edgari* aui mei, prædictis monachis & eorum successoribus concedo & confirmo, cum omnibus libertatibus & priuilegijs in eorum chirographis dicto monasterio concessis & contentis, habenda sancto *Guthlaco* & prædictis monachis suis in puram regalem eleemosynam in perpetuum, testibus *Egitha* regina mea, *Edsio* & *Alfrico* Archiepiscopis, *Godwino*, *Leofrico*, & *Siwardo* Comitibus, cum cæteris optimatibus meis, qui assunt in curia mea, multis. Venit itaque prædictus venerabilis pater dominus *Wulgatus* ad Croilandiam cum omnibus monachis suis numero sexdecim (duo namque Londonijs defuncti erant) & cum omni suppellectile sua, & receptus est in die sancti *Marci* Euangelistæ, scilicet anno Domini millesimo quadragesimo octauo. Quo anno terræmotus factus est magnus Cal. Martij die Dominica, & magna mortalitas hominum & iumentorum consequuta est. *Egelricus* etiam monachus *Burgi*, *Godwino* Comite procurante, factus est episcopus Dunelmiæ. Qui adeptus episcopatum, cùm infinitas pecunias collegisset, per medium vastissimæ forestæ, & profundissimorum mariscorum de **Deping** vsque ad **Spalding** de lignis & sabulo calcetum solidum viatoribus fieri fecit, opus sumptuosum valdè, priméq; necessarium: quod vsque nunc & semper in futurum quamdiu durauerit, de factore *Egelrico* cognomen habebit, i. **Elricherode**. Illum pro suo opere Girnij vniuersi, ac mediterranei Angli, & Saxones omnes benedicebant; sed Dunelmenses plurimùm condemnabant. Cúmque iterùm crumenas pecunijs refarsisset, episcopatum dimittens, & Burgum repetens, *Agelwino* monacho Burgensi & germano suo suum annulum resignauit. Qui penes regem, *Godwino* Comite similiter procurante, factus episcopus, permansit in eo vsque ad hæc tempora nostra. Sed hęc posteà. Anno Domini 1051. *Alfricus* Archiepiscopus Eboracæ defunctus est apud **Southwell**, & apud Burgum sepelitur. Eodem etiam anno cùm terra non daret solita fertilitate fructus suos, sed fame plurimos habitatores deuoraret, in tantum vt bladorum carentia & panis inopia multa hominum millia morerentur: misericordia motus super populum pijssimus rex *Edwardus*, tributum grauissimum, quod **Danigeld** dicebatur, omni Angliæ in perpetuum relaxauit. Ferunt quidam, regem sanctissimum, cùm dictum **Danigeld** cubicularij sui collectum in regis cameram intulissent, & ad videndum tanti thesauri cumulum ipsum adduxissent, ad primum aspectum

ſpectum exhorruiſſe, proteſtantem, ſe dæmonem ſuper aceruum pecuniæ ſaltantem, & nimio gaudio exultantem proſpexiſſe. Vnde priſtinis poſſeſſoribus iuſſit ſtatim reddere, & de tam fera exactione ne iota vnum voluit retinere; quin in perpetuũ remiſit, anno ſcilicet 38. ex quo tempore regis *Ethelredi* patris ſui *Swanus* rex Danorum ſuo exercitui illud ſolui ſingulis annis imperauit. Hoc etiam tempore, cùm venerabilis pater Abbas *Wulgatus* tenacitatem temporis videret inualeſcere, & filios ſuos monachos ſui monaſterij, qui ante aduentum ſuum reficiebantur voluptuoſis, & abundauerant croceis, iam veſci pane ſecundario & paucis piſciculis de fluuio: ſuſpirans ſupra modum, & condolens, quòd multiplicâſſet gentem, non magnificâſſet lætitiam; conſuluit in medio contra vrgentiſſimum famis inſtantis periculum quid expediat faciendum; & diuites conferre, ſapientes conſulere ſupplicitèr ſupplicans vniuerſos amicos monaſterij adiurabat. Tunc inter familiares noſtri monaſterij, & beneuolos amicos erat præcipuus conſiliarius quidam vicecomes Lincolniæ dictus *Thoroldus*, quem multi adhuc ſuperſtites & regulares & ſeculares viderunt & nouerunt, de genere & cognatione illius vicedomini *Thoroldi*, qui quondam noſtro cœnobio amiciſſimus dedit nobis manerium ſuum de **Bokenhale** cum omnibus pertinentijs eius. Sic iſte *Thoroldus* ductus ſuper domum noſtram digniſſima pietate, in releuationem noſtri monaſterij, & exonerationem, ad ſuſtentationem ſex monachorum, ſcilicet vnius Prioris & quinque confratrum, competentiſque familiæ ſatis, vt æſtimabat, ſufficientem totum manerium ſuum de **Spalding** cum reditibus pertinentibus, & ſeruitijs ſuis vniuerſis in perpetuam eleemoſynam conceſſit, & inde chirographum ſuum fecit. Tranſmiſſiſque ſex monachis de monaſterio noſtro cum dicto *Thoroldo*, refectorium multùm releuatũ eſt. Ipſe autem inſtituit ardentèr de dicto manerio ſuam familiam amouere, deinde capellam ſuam honeſtiorem facere, & ſuam aulam in refectorium, camerámque in dormitorium, & in clauſtrum monachorum ſuum deambulatorium immutare. Inſuper iumenta manerij agriculturæ apta, aliáque coquinæ, brachini, & piſtrini vaſa talibus officijs neceſſaria, ac vtenſilia monachis contulit vniuerſa. Hoc in tempore illuſtriſſimus ac glorioſiſſimus Normannorum Comes *Wilhelmus* cum multo militum comitatu in Angliam ad regem *Edwardum* venit. Quem rex honorificè ſuſcipiens, & aliquandiù ſecum retinens, ad ciuitates & caſtella regia circumduxit, & condignam humanitatem exhibens, tandem multis donatum muneribus ad propria dimiſit. De ſucceſſione autem regni ſpes adhuc, aut mentio nulla facta inter eos fuit.

Anno Domini 1052. dominus *Wulgatus* Abbas Croilandiæ quatuor annis in regimine paſtoralis officij completis obijt nonis Iunij, & ſepultus eſt in capitulo die ſancti *Medardi* epiſcopi. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium ex regis *Edwardi* collatione venerabilis pater dominus *Wulketulus*, factus Abbas Croilandiæ ex monacho, & ſacriſta Burgi, inſtallatus in feſto beatæ *Mariæ Magdalenæ*. *Emma*, regina quondam, & vxor regum, ſcilicet *Ethelredi* & *Cnuti*, ac mater regum, ſcilicet *Hardetnuti*, & *Edwardi*, obijt, & apud Wintoniam tumulatur. Anno Domini 1053. cùm *Godwinus* Comes in menſa regis de nece ſui fratris impeteretur, ille poſt multa ſacramenta tandem per buccellam deglutiendam abiurauit; & buccella guſtata continuò ſuffocatus interijt: comitatúſque Weſtſaxoniæ *Haroldo* filio ſuo datus eſt, & comitatus *Haroldi*, id eſt, Eſtſaxoniæ *Algaro* filio *Leofrici* Leiceſtrenſis Comitis eſt donatus. Anno Domini 1056. ſtrenuus Comes Northumbrorum *Siwardus* obijt, & ſepultus eſt in clauſtro monaſterij ſanctæ *Mariæ* extra muros eiuſdem vrbis, quod ipſe conſtruxerat. Comitatus autem eius Eboracæ *Toſtio* fratri Comitis *Haroldi* datus eſt; Northamptoniæ verò, ac **Huntingdoun** comitatus cum cæteris terris ſuis inclyto Comiti *Waldeno* filio & hæredi ſuo ſunt donati. Hoc etiam tempore rex *Edwardus* ductus prauo conſilio quorundam, illuſtriſſimum Comitem *Algarum* exlegauit ſine aliqua culpa. Sed auxilio *Griffini* regis Wallenſium, & Noricæ claſſis, quæ ſibi venerat ex inſperato, tandèm poſt multorum cædes cum rege reconciliatus, comitatum ſuum recepit, claſſiſque ſua Leiceſtriam deducta eſt, & à patre ſuo largiſſimè præmiata receſſit. Anno autem Domini 1057. illuſtriſſimus, & optimus Comes Leiceſtriæ *Leofricus* obijt, & apud Couenterriam monaſterium ſuum, quod conſtruxerat, & maximis donarijs & priuilegijs plurimùm ditauerat, ſepultus requieſcit anno æqualitèr 40. ex quo manerium noſtrum de

Baddeby pro termino firmæ fratris ſui *Normanni* monaſterio Eueſhamenſi contulerat, in hoc ſolo nociuus nobis. *Edwardus* etiam patruelis regis *Edwardi* vocatus de Hungaria, vbi Angliam attigit, infirmatus obijt, ſpéſque regij ſanguinis deinceps deficere cœpit. Anno autem Domini 1058. ſtrenuus Comes Leiceſtriæ *Algarus* ſecundò exlegatus eſt; qui *Griffinum* Wallenſium regem iterum adiens, & claſſem Noricam conducens, per vim ſuum Comitatum recuperauit. Ipſe beneuolus & amicus monaſterio noſtro omnia dona progenitorum ſuorum domui noſtræ fauorabiliter & gratioſè confirmauit, ac ad ſuſtentationem noſtri conuentus, & confratrum noſtrorum apud **Spaldeling** commorantium quędam ſpiritualitèr adiecit. Quo tempore conſilio & conſenſu eiuſdem Comitis venerabilis pater Abbas *Wulketulus* capellam ſanctæ *Mariæ* de **Spalding**, & omnes prouentus eius, cum omnibus reditibus noſtro monaſterio pertinentibus in orientali parte fluminis de **Weland**, prædictis monachis ſuis ad exhibendum hoſpitalitatem ibidem ſuperuenientibus more monaſteriali tàm pauperibus, quàm diuitibus, quorum creber illuc concurſus erat, pleno iure poſſidendam aſſignauit. Anno autem Domini 1059. *Benedictus*, ſedis Apoſtolicæ inuaſor, zelo fidelium à papatu pellitur, & *Nicolaus* Florentiæ ciuitatis epiſcopus Cardinalium electione canonicè ſubrogatur. Ipſe *Stigando* Archiepiſcopo Cantuariæ pallium miſerat, quia ſimilis ſimilem diligebat. Strenuiſſimus etiam Comes *Algarus* noſtri monaſterij ſemper amantiſſimus, ſæpius ab æmulis inſectatus, ſæpe terra marique iactatus, ſed Domino ſemper proſperante ſuos conatus, inuictus, & populo terræ affectu ſinceriſſimo amatus, obijt, & Couenterriæ iuxta patrem poſitus requieſcit humatus, relictis tribus liberis, duobus filijs, ſcilicet *Edwino*, & *Morkario*, poſteà Comitibus, & vnica filia, quæ nunc ſupereſt, Comitiſſa *Lucia*. Anno autem Domini 1060. *Kinſius* Archiepiſcopus Eboracæ obijt, & apud Burgum, vbi monachus aliquandò fuerat, tumulatur: cui ſucceſſit *Aldredus* epiſcopus Wigorniæ, huic *Aldredo* epiſcop. Wicciorum * rex *Edwardus* epiſcopatum Herfordenſem contulit cuidam *Waltero Egithæ* reginæ capellano, genere Lotharingo. Anno autem Domini 1061. dominus Abbas Croilandiæ *Wulketulus* conſtruere cœpit, ſuccedentibus annis proſperis, nouam eccleſiam; quia vetuſta, quam quondam venerabilis dominus *Turketulus* fundauerat, minabatur in proximo ruinam. Adiuuit eum ardentiſſima deuotione inclytus Comes *Waldenus*, qui tum monaſterio noſtro Croilandiæ villam ſuam de **Bernak** dedit, eámque operi eccleſiæ aſſignauit, paſſus remorſum in conſcientia ſancta, quòd poſſeſſio erat aliquandò eccleſiaſtica, & quia illic erat inſignis lapidicina, & ideò monaſterio magis idonea & neceſſaria. Anno Domini 1062. ſanctus *Wulſtanus* quondam monachus Burgi, poſteà Prior Wigorniæ, deindè Abbas Glauorniæ, tandem epiſcopus Wigorniæ eſt effectus. Hoc in tempore quidam vir nobilis, & valdè generoſus, ac in militia multùm clarus dominus de **Brunne**, mariſcique adiacentis dictus erat *Leofricus*, noſtro etiam monaſterio in multis beneficus conſiliarius & amicus, cognatus illius magni Comitis Herfordenſis *Radini*, qui *Godam Edwardi* regis ſororem duxerat in vxorem, & apud Burgum iacet tumulatus. Ipſe *Leofricus* de vxore dicta *Edina*, quę ſibi ſanguine pollebat (quippè illius magnifici ducis *Oſlaci* quondam regis *Edgari* contemporanei trinepta) filium genuerat fortiſſimum robore tunc adoleſcentem, nomine *Hewardum*, procero quidem corpore, pulcherrimum ephebum, ſed nimiùm bellicoſum, animóque ferocem ſupra modum; iuuenilibus etiam ludis & luctis tam ſeuerum, vt manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum multoties mouerentur. Cùm ergo ad luctas, & alios ludos tales eius coętanei iuuenes procederent, niſi ſupra cunctos triumpharet, & lauream ob uictoriam ei comprimotæ offerrent, quod brachio potuiſſe nequiuit, gladio ſæpiſſimè obtinuit. Vnde conuicini de iuuene conquerentes, patrem *Leofricum* in tantum contra prolem propriam prouocabant, quòd ipſe coram rege *Edwardo* plurimas pueriles ineptias in patrem non ferendas, & violentias in vicinos exceſſiuas toto felle patefaceret, & eius exlegationem tanquam aduerſarius procuraret. Strenuiſſimus adoleſcens *Hewardus* exlegatus, Northumbriam, hinc Cornubiam, inde Hiberniam, deindè Flandriam petens, & vbique fortiſſimè ſe gerens, nomen in breui glorioſum valdè, & magnificum acquiſiuit; omnibus periculis ſe intrepidè ingerens, & fœliciter euadens, in omni militari conflictu ſe ſemper fortiſſimis obijciens, & fortiter

vincens, dubium fuit, vtrùm fœlicior an fortior fuerit: ita suos omnes hostes euicit, ita de maximis discriminibus immunis euasit. Cúmque sic in certaminibus plurimis, & magnis prælijs præclarus, & inuictus etiã apud suos aduersarios publicaretur, eiúsque gesta fortia etiam Angliam ingressa canerentur; patrem suum, ac matrem, omnésque parentes, & propinquos, ac comprimotas vniuersos in sui amorem ardentissimum mira Dei gratia conuersos, non dubium, quin mutatio dexteræ excelsi tantum odium in tantam beneuolentiam commutauit. In Flandria tandem quandam puellam nobilem, *Turfridam* nomine, ducens in vxorem, genuit ex ea vnicam filiam, quæ nunc superest in nostra conuicinia, illustri militi, & nostro monasterio multùm familiari *Hugoni Euermue*, domino villę de **Deping**, cũ hęreditate paterna, scilicet **Brunne** ac suis appendicijs, nuper maritali coniugio copulata. Mater autem *Turfrida* veniens cum viro suo in Angliam, vidénsque caduci seculi multiplicia volumina, tandem cum viri sui licentia relicta omni seculi pompa sanctimonialem habitum in nostro monasterio Croilandiæ de manu domini *Wulketuli* Abbatis accepit, in illo habitu diu ac sanctissimè conuersata, ac dudum defuncta, vix ęstate quarta iam transacta, in nostro sepulta monasterio requiescit. Pater quidem *Hewardus* cũ prædicta vxore sua natale solũ petens post innumera certamina, post ingentia prælia, & mille pericula tam cõtra regem Angliæ, quàm Comites, & Barones, contra præfectos & præsides frequenter inita, & fortitèr consummata, prout adhuc in triuijs canuntur, matréq; vidua potenti dextera vindicata, tandem cum regia pace paterna obtenta hæreditate, in pace dies suos compleuit, & in monasterio nostro iuxta suam vxorem nuperrimè sepulturam elegit. Sed hæc posteá. Anno autem Domini 1063. *Haroldus* Comes Westsaxoniæ iussu regis *Edwardi* in Wallenses, qui crebras irruptiones in pagos proximos, & plurimas deprędationes assiduè faciebant, expeditionem fortissimam mouit: cernénsque Wallensem leuitatem in Anglicam grauitatem multa facere, & facta violentia citiùs ad saltus refugere, nostrósque milites armis onustos insequi non valere; pręcepit militum chorum omnem leuem armaturam assuescere. Vndè territi Wallenses, se in omnibus submiserunt, & regem suũ *Griffinum* penitus abiecerunt. Anno autem Domini 1065. rex *Griffinus* Wallensium à suis occiditur, & caput eius cum rostro nauis ipsius *Haroldo* destinatur: cuius fratribus *Blethgento* & *Ruthio* rex *Edwardus* dedit, & fidelitate iurata pro seruitio regno Angliæ debito singulis annis præstò persoluendo Walliam tenendam sibi & suis posteris pacificè concessit. Anno eodem rex *Edwardus* senio iam grauatus, cernens *Clitonis Edwardi* nuper defuncti filium *Edgarum* regio solio minùs idoneum tam corde quàm corpore, *Godwinique* Comitis multam malámque sobolem quotidiè super terram crescere, ad cognatũ suum *Wilhelmum* Comitem Normanniæ animum apposuit, & eum sibi succedere in regnum Angliæ voce stabili sanciuit. *Wilhelmus* enim Comes tunc in omni prælio superior, triumphator contra regem Franciæ, ac omnes Comites Normanniæ contiguos publicè personabat, inuictus in armorum exercitio, iudex iustissimus in causarũ iudicio, religiosissimúsque ac deuotissimus in diuino seruitio. Hinc rex *Edwardus Robertum* Archiepiscopum Cantuariæ legatum ad eum à latere suo direxit; illúmque designatum sui regni successorem tam debito cognationis, quàm merito virtutis sui Archipræsulis relatu insinuauit. Ad hoc *Haroldus* maior domus regiæ veniens in Normanniam, se *Wilhelmo* Comiti post regis obitum regnum Angliæ conseruaturum non tantùm iurauit, sed etiam se ducturum filiam *Wilhelmi* Comitis in vxorem data fide spopondit; & super hæc magnificè muneratus ad propria reuenit. Anno autem Domini 1066. cometa in cœlo apparuit, quod regni mutationem magnam, populi stragem, & multam terræ miseriam portendit; vndè dicitur illud metricum,

Anno milleno sexageno quoque seno
Anglorum metæ crinem sensere Cometæ.

Vt enim Philosophi dicunt, quò dirigit crinem, illuc dirigit & discrimen. Rex enim *Edwardus* circa natale Domini ad mortem ægrotabat, & in ecclesia Westmonasterij tumulatus anno regni sui 24. ferè completo. In crastino verò regij funeris Comes *Haroldus* contra suum statum & iusiurandum contemptor præstitæ fidei, ac nequitèr oblitus sui sacramenti, throno regio se intrusit, per Archiepiscopum Eboracæ *Aldredum* solennitèr

nitèr

nitèr coronatus: & regnauit mensibus nouem. *Willielmus* autem Comes Normanniæ legatos mittit, fœdera fracta dicit, pacta patefacit, promissa petit, & aliquod iustum medium confici requirit. At rex *Haroldus* legatos vix auscultat, fœdera fracta negat, pacta recusat, promissa excusat, ac omnia iusta media oblata sufflat & subsannat. Cúmque hæc intermedia quotidiè agerentur, & solùm nunciorum cursus ac recursus tota æstate sine fructu consummarētur, *Willielmus* præpropera querela Papā consuluit, & ab eo animatus etiam vexillū legitimæ victoriæ pro munere accepit. *Haroldus* verò iudicium Papæ parui pendens, portus circuit, militiam colligit, ac præcipuè fratrem suum *Tostium* Comitem assiduè littora infestantem persequitur, & expellit. Et ecce, *Haroldus* rex Norwagiæ, cui prædictus *Tostius* se coniunxerat, cum classe ducentarum nauiū Humbriæ fluminis ostium ingreditur, & per 𝔒𝔲𝔰𝔢 fluuiolum ferè ad Eboracum omnes aduehuntur. Illic sub tutoribus classe remissā Eboracum aggrediuntur, capiunt, diripiunt, & occidunt. Duo Germani Comites *Edwinus* & *Morcarius* collecta comprimotarum modica manu aduolant, sed ab armatis inermes citiùs repelluntur. Tandem rex Anglorum *Haroldus* cum solida manu militum apud 𝔖𝔱𝔞𝔲𝔫𝔣𝔬𝔯𝔡𝔟𝔯𝔦𝔡𝔤𝔢 illos aperto Marte aggreditur: & licèt Norici acerrimè resisterent; cæsis cum maxima multitudine Barbarorum ducibus exercitus, scilicet *Haroldo* rege, & *Tostio* Comite, tandem victoria potitur. Soli custodes classis *Oslaus* regis *Haroldi* filius, & *Paulus* Comes Orcadarum cum classe viginti nauium tantùm ad propria liberi dimittuntur. Dum ergò *Haroldus* hac victoria contra Noricos gloriaretur, Normannos in australi parte regni solidam terram cepisse indies per nouos nuncios narratur. Rex lætus hesterna victoria, simili cum fortuna somniat succedere futura. Præuolat igitur vniuersos, exercet stimulos, nec de toto exercitu præter paucissimos eum aliquis concomitatur. Perueniens igitur citiùs Hastingas, collectáque illic popularium aliquali turba, confectáque ex ijs acie adhuc rudi nimis, & tenera, exercitum non expectat; sed, fatis vrgentibus, contra Comitem in crastino dimicat, & fortissimè tota die vsque ad vesperum inuictus perdurans, ac sæpiùs more gregarij militis manu ad manum congrediens, cum aduersarijs robustissimè digladians à dextris & à sinistris, corruit tandem in diei crepusculo, in quodam, vbi suos collegerat, monticulo eminùs sagittatus. Cecidit ibi rex *Haroldus*, Comites etiam sui, & fratres *Gurtha*, & *Lefwinus*, ac reliquus eius exercitus nobilium Angliæ vniuersus.

Victoriosissimus Comes *Willielmus* obtenta palma, peruagatáq; paruo tempore occidentali Angliæ ora, Londonias cum episcopis plurimis petit, & lætanter receptus, ouantérque rex conclamatus, in ipso die natalis Domini ab *Alfredo* Archiepiscopo coronatus regale solium conscendit. Coronationis autem officium noluit ab Archiepiscopo *Stigando* percipere, (cuius dignitati solebat illud officium ex debito pertinere) eò quòd ab Apostolico papa illum calumniatum audierat, suum pallium non sumpsisse canonicé. *Stigandus* iste dimisso episcopatu Estangliæ, simplicitatéque innocentissimi regis abutens, & iura omnia se posse peruertere pecunijs arbitrans, Wintoniensem inuaserat, deindè adhuc viuente *Roberto* Archiepiscopo Cantuariæ cathedram ascendens etiam Wintoniensem retinebat. Ex his accusatus, & publicè condemnatus, ab Apostolicæ sedis legatis posteà in concilio Wintoniensi depositus est. Cui successit reuerendissimus patriarcha ex Abbate Cadomensi omnium liberalium artium doctor laudatissimus, & luculentissimus, & in temporalibus negotijs experientissimus, vitáque ac religione sanctissimus magister *Lanfrancus*, in Archiepiscopum Cantuariensem canonicè consecratus. Sed hæc postea. Porrò contra victoriosissimum *Willielmum* nouum regem plurimi principes terræ aliquandiu reluctati, sed posteà fracti viribus eius, & superati, tandem se Normannorum nutui submiserunt. Inter quos prædicti germani Comites *Edwinus*, & *Morcarius* ambo à suis per insidias trucidati; *Rogerus* Herfordensis Comes perpetuo carceri incatenatus; *Radulphus* Comes 𝔖𝔬𝔲𝔱𝔥𝔣𝔬𝔩𝔨𝔢 de terra fugatus; *Waldenus* verò Comes coniugio suæ neptis astrictus; *Agelwinus* episcopus Dunelmensis Abendoniæ incarceratus; frater eius & prædecessor *Egelricus* similiter apud Westmonasterium carceri mancipatus; cæterique omnes recalcitrantes vel prælatijs depositi & priuati, vel trans mare pulsi & exiliati, vel per monasteria carceribus deputati, tandem vel inuiti nouo regi sua capita subdiderunt. Summatim

námque ac carptim victoriosissimi regis gesta narro, quia secum sequi annuatim, passímque scribere gressus suos non sufficio. Deinceps ergo Comitatus,& Baronias, episcopatus,& prælatias totius terræ suis Normannis rex distribuit, & vix aliquem Anglicum ad honoris statum,vel alicuius dominij principatum ascendere permisit. Solus prætactus *Hewardus* prospero fine remurmurabat. Audiens enim in Flandria terram Angliæ alienigenis subiugari, suámque paternam hæreditatem mortuo patre suo *Leofrico* munere regio cuidam Normanno donari, matrémque viduam multis iniurijs, & maximis molestijs affligi; tactus dignissimo dolore cum *Thurfrida* sua vxore Angliam aduolat: collectáque cognatorum non contemnenda manu super matris iniuriatores gladio fuluiat,& de sua hæreditate procul fugat & eliminat. Considerans etiam tunc fortissimis viris se præfectum,nonnullísque militibus præpositum,ac nec dum militari more balteo legitimè se accinctum; assumptis secum de sua cohorte paucissimis simul legitimè militiæ cum eo tyronibus consecrandis, patruum suum tunc Abbatem Burgi nomine *Brandum*, virum valdè religiosum,&(vt audiui à prædecessore meo domino *Wulketulo* Abbate, aliísque multis) pauperum eleemosynis valdè deditum, & omnibus virtutibus adornatum adijt, & se fieri legitimum militem, præmissa primitus omnium peccatorum confessione,& eorum percepta absolutione,instantissimè supplicauit. Quoniam Anglorum erat consuetudo, quòd, qui militiæ legitimè consecrandus esset,vespere præcedente diem suæ consecrationis ad episcopum, vel abbatē vel monachum, vel sacerdotem aliquem contritus & compunctus de omnibus suis peccatis confessionem faceret,& absolutus orationibus,& deuotionibus,& afflictionibus deditus in ecclesia pernoctaret; in crastino quoque Missam auditurus, gladium super altare offerret, & post euangelium sacerdos benedictum gladium collo militis cum benedictione imponeret; & communicatus ad eandem Missam sacris *Christi* mysterijs denuò miles legitimus permaneret. Hanc consecrandi militis consuetudinem Normanni abominantes, non militem legitimum talem tenebant,sed socordem equitem, & Quiritem degenerem deputabant. Et non tantùm hunc morem, sed alias etiam consuetudines immutabant. Nam chirographorum confectionem Anglicanam,quæ anteà vsque ad *Edwardi* regis tempora fidelium præsentium subscriptionibus cum crucibus aureis aliísque sacris signaculis firma fuerunt, Normanni condemnantes, chirographa chartas vocabant; & chartarum firmitatem cum cerea impressione per vniuscuiúsque speciale sigillum sub instillatione trium vel quatuor testium astantium conficere constituebant. Conferebantur etiam primò multa prædia nudo verbo, absque scripto,vel charta, tantùm cum domini gladio,vel galea,vel cornu, vel cratera; & plurima tenementa cum calcari,cum strigili,cum arcu; & nonnulla cum sagitta. Sed hæc initio regni sui; posterioribus annis immutatus est iste modus.Tantùm tunc Anglicos abominati sunt, vt quantocunque merito pollerent, de dignitatibus pellerentur; & multò minùs habiles alienigenæ,de quacunque alia natione, quæ sub cœlo est, extitissent, gratanter assumerentur. Ipsum etiam idioma tantùm abhorrebant, quòd leges terræ, statutáque Anglicorum regum lingua Gallica tractarentur; & pueris etiam in scholis principia literarum grammatica Gallicè,ac non Anglicè traderentur; modus etiam scribendi Anglicus omitteretur,& modus Gallicus in chartis,& in libris omnibus admitteretur. Sed de istis satis. Porrò cùm suprà memorati Comites inclyto regi *Willielmo* repugnarent, Helienses paludes cum alijs multis magnatibus similiter exhæredatis occupantes; celeri nuncio *Hewardus* ad eos accersitus, dux belli & magister militum efficitur,vbi tot pulchra bellica facinora fecit, toties aduersarios vicit, tot vicibus illusit,quòd perpetuam laudem meruit: quippe qui ruinas suæ patriæ pereuntis, quàm diu potuit,sustentauit,& inultos abire ad inferos non permisit. Cæteri optimates se regi dedentes,eius gratiam tentauerunt: solus hic omnimodìs hoc recusans, se subdere distulit, ac aliâs diuertit. Hoc in tempore defuncto Abbate Burgi prædicto *Brando* patruo *Hewardi*, successit *Thoroldus* alienigena ex collatione regis *Willielmi*. Quod *Hewardus* ægrè ferens super cognatos & notos alienigenam dominari, Burgum inuasit,Abbatem fugauit; & licèt dominus Abbas *Thoroldus Yuonem Talbois* potentissimum tunc Normannum, & dono regio in vicinia super totam Hoylandiam dominantem in suam defensionem adduxisset; tamen illum aperto bello cepit, & ingentis

summæ redemptione pecuniaria absolutum de custodia liberum dimisit redire ad propria. Huic autem *Yuoni Talbois* post necem prædictorum duorum fratrum & Comitum, *Edwini* & *Morcarij Luciam* sororem eorum cum omnibus terris & tenementis ad eosdem pertinentibus inclytus rex *Willielmus* dederat in vxorem: quæ quia in Hoylandia potissimè iacebant, omnes Hoylandenses eum attentissimè honorabant, & genu flexo deprecabâtur, vt domino. Cui licèt vniuersos honores, quos valebant, ac omnia seruitia, quæ debebant, promptissimo animo impenderent; non tamen eos reciproca confidentia diligebat: sed torquens & tribulans, angens & angarians, incarcerans & excrucians, ac quotidiè nouis seruitijs onerans, plurimos omnia sua vendere, ac alias patrias petere crudeliter compellebat. Contra verò monasterium nostrum, ac omnes Croilandenses diabolico instinctu tanto furore efferatus est, vt variè Croilandensium animalia in mariscos cum canibus suis insectans, longiùs effugaret, lacubus immergeret, nonnulla caudis, auribus mutilaret, & crebrò spinis ac tibijs iumentorum fractis, penitùs inutilia redderet: dominum etiam *Wulketulum* prædecessorem meum tunc Abbatem pro viribus destruere iugitèr incursans, & iniurians deterreret, ac demùm accusans deponeret, & depositum claustro Glasconiæ, ne aliquo solatio frueretur suæ patriæ, procul & impijssimè deputaret. Sed hæc magis posteá. In cellam quippe nostram, fratrésque nostros, suos conuicaneos, Priorem, & commonachos in eius ianuis commorantes, & tota die in eius facie conuersantes tanta tyrannide debacchatur, vt iumentis eorum, tam bobus, quàm equis multoties mutilatis, ouibus ac auibus quotidiè enectis, porcis & porcellis innumeris percussis, perditis, & necatis etiā frequentissimè, famuli Prioris in curia Comitis exactionibus importabilibus opprimerentur, gladijs & fustibus in compitis sæpiùs cæderentur, ac aliquoties occiderentur. Hinc Prior, & monachus post preces, & xenia, post innumera suis ministris donaria, post peracta omnia, quæ pati putabant necessaria, cùm nihil valeret eorum industria, sed semper increfceret tyranni nequitia, & ministrorum suorum feruens malitia; assumptis secum sacris calicibus, libris, ac suis lectisternijs, relicta cella in manu Domini, excutientes puluerem pedum suorum in filios ignis æterni, ad suum monasterium Croilandiam reuertuntur. Transmittentes ergò quotidiè deinceps ad capellam ligneam sanctæ *Mariæ* vnum monachum de Croilandia, qui diuina ibidem populo celebraret, laborem immensum & supra vires tædiosum arbitrantes tam Abbas *Wulketulus*, quàm totus suus conuentus, alternis diebus monachum denuò transmittendum communi consilio decreuerunt. Vbi hoc aliquandiù agebatur, (prout apud omnes compatriotas nimis est cognitum & notorium) in festo sanctæ *Luciæ* virginis summo mane exorta maxima tempestate, similiter & ledone in nauiculam irruente, transmissus monachus dominus *Mancrius*, venerabilis senex, & valdè religiosus, apud Wodelade est submersus. Tanto námque infortunio turbati, & territi nimiùm omnes monachi monasterij Croilandiæ, deinceps quenquam transmittere longo tempore cessauerunt. *Yuo* verò Comes gaudens, quòd Dominus etiam secum quasi videretur contra nostrum monasterium dimicare, Andegauiam mittit ad dominum *Natalem* Abbatem sancti *Nicolai*, exorans, quatenus monachos dirigat; & cellam honestam ac sufficientem pro vno Priore, & quinque monachis in sua villa de Spalding paratam, & ædificatam, etiam terris & tenementis satis ditatam spondet, & promittit. Veniunt itaque Andegauenses monachi, & cellam nostram occupant, alienique coram nobis terras nostras deuorant. Et domino *Wulketulo* Abbate super hoc in curia regis calumniam mouente, omnes Normanni mutuò fœderati, prædas & pressuras, cædes & cæteras iniurias vniuersas *Yuonis Talbois* contra Croilandenses iustificant, & acceptant; & velut in corpore Behemoth squama squamæ coniuncta fuisset, veritatis omne spiraculum refutant. Accedit etiam hoc eodem tempore ad cumulum calamitatis Croilandiæ Comitis *Waldeni*, qui omnibus religiosis benignissimus, & maximè monasterio Croilandensi præcipuus, & præstantissimus amicus extiterat, crudelis decollatio: & licèt eum venerabilis Archiepiscopus *Lanfrancus* confessor suus totius factionis & coniurationis eum assereret penitus immunem, &, si moreretur in causa, futurum pro innocentia martyrem; impijssima tamen vxore sua nouas nuptias affectante, ac ideò viri sui mortem sceleratissimè maturante,

inhiantibus etiam nonnullis Normannis ad eius Comitatus, videlicet Northamptoniæ, & Huntingdoniæ, cupidiſſimo maximè Comite Andegauenſi *Yuone Talbois* pro terris ſuis & tenementis, quæ plurima erant in omnibus finibus Angliæ, ſuum ſanguinem ſitiente, innocens & innoxius apud Wintoniam pridie Kalend. martyrizatur, & confeſtim ibidem corpus martyris humili ceſpite ſepelitur. Poſt quindecim autem dies regis permiſſione per venerabilem *Wulketulum* abbatem corpus martyris ex tumulo tollitur & ita integrum, recentique cruore reſperſum, ac ſi eodem die occiſus fuiſſet; & cum debita veneratione Croilandiam defertur, & in eiuſdem monaſterij capitulo honorificè tumulatur. Vbi cùm Dominus ad oſtendendum innocentiam ſui martyris per miraculorum potentiam mirabilis in ſuis ſanctis, & in perpetuum laudabilis apparuiſſet; vxor ſua thalamo relicto ſuo audiens *Chriſti* magnalia, ad tumulum viri ſui acceſſit, & videntibus nobis pallium ſericum ſuper tumulum obtulit: quod, quaſi manibus alicuius reiectum fuiſſet, longiùs â tumulo reſiluit. Tunc etiam manerium de **Bernake**, quod monaſterio noſtro dederat, de nobis tollitur, inque dotem impiiſſimæ *Iezabel* quondam vxoris ſuæ cum cæteris terris ſuis circa Trentam donandum iuſſu regio confiſcatur. Poſt modicum verò tempus quum inclytus rex *VVilhelmus* dictam neptem ſuam nuptui tradere cuidam generoſo Normanno, nomine *Simoni* Syluanectenſi diſponeret, illa nuptias eius reſpuit, quia dictus *Simon* in altera ſua tibia claudicauit. Vnde ſupra modum rex iratus Comitatum Huntingdoniæ cum omnibus terris eidem pertinentibus dicto *Simoni* dedit: ac illa iram regis pertimeſcens, cũ filiabus ſuis fugam iniuit, & iuſto Dei iudicio multùm deſperata, odio omnibus habita, per diuerſa loca & latibula errauit. Tandem ergo hæc miſera recognoſcens ſua flagitia, pœniténſque valdè de viri ſui cæde nefaria, ipſa in cœlibatu permanſit, cùm deinceps omnibus ſuſpecta, & dignè deſpecta fuit. Filiam verò eius ſeniorem, nomine *Matildem*, poſt multa conſilia prædictus *Simon* vxorem aſſumpſit; de qua ſobolem iam recepit, ſcilicet *Simonem*, *VValdenum*, & *Matildem*, adhuc impuberes & infantes. *Aliciam* autem ſororem vxoris ſuæ dedit dictus *Simon* Comes illuſtriſſimo viro *Rodolpho* Tornacenſi, cum toto dominio de **Wilchamſtowe** dudùm Comiti *VValdeno* patri ſuo pertinenti. De qua iam prolem dictus *Radulphus* habet, licèt nomen prolis notitia mea nondum habeat. Iſte *Simon*, Comes Huntingdonenſis, & Northamptonenſis conſtruxit caſtellum Northamptoniæ, & monaſterium ſancti *Andreæ* non longè à dicto caſtello. Hæc de vxore & ſobole ſancti martyris ad præſens credo ſufficere. Venerabilis autem Abbas *VVulketulus* citò poſt ſancti martyris ſepulturam miracula Dei, quæ quotidie Dominus operabatur circa ſanctum ſuum, apertè conuicinis ſuis prædicauit, & palam omnibus publicauit. Vnde Normanni nimiùm indignati, & contra virum iuſtum iniuſtè irati, præcipuè *Yuone Talbois* præ cæteris atrociùs eum perſequente, ad proximum concilium Londonijs celebrandum perſonaliter adeſſe ſummonitum, & ad diem comparentem, pro debita reuerentia ſancto martyri habita, facta conſpiratione nefaria, de idololatria nequitèr accuſant, & de monaſterij cura nequiùs priuant, & priuatum clauſtro Glaſconiæ ſub cruentiſſimo tum Abbate *Tharitano* procul à notis, & à ſua patria nequiſſimè condemnant. Venerabili ergo patre Abbate *VVulketulo* de regimine paſtoralis officij ſic depoſito, totóque theſauro monaſterij ſic direpto, & in vſus regios confiſcato mea paruitas ſubrogatur. Ego enim *Ingulphus* humilis miniſter ſancti *Guthlaci* monaſteriique ſui Croilandenſis, natus in Anglia, & à parentibus Anglicis, quippe vrbis pulcherrimæ Londoniarum, pro literis addiſcendis in teneriori ætate conſtitutus, primùm Weſtmonaſterio, poſtmodùm Oxonienſi ſtudio traditus eram. Cúmque in *Ariſtotele* arripiendo ſupra multos coætaneos meos profeciſſem, etiam Rhetoricam *Tullij* primam, & ſecundam talo tenus induebam. Factus ergo adoleſcentior, faſtidiens parentum meorum exiguitatem, paternos lares relinquere, & palatia regum, aut principum affectans, mollibus veſtiri, pompoſiſq; lacinijs amiciri indies ardentiùs appetebam. Et ecce, inclytus nunc rex noſter Angliæ, tunc adhuc Comes Normanniæ *Wilhelmus* ad colloquium tunc regis Angliæ *Edwardi*, cognati ſui, cum grandi miniſtrantium comitatu Londonias aduentabat. Quibus

citiùs

citiùs insertus, ingerens me vbique ad omnia emergentia negotia peragenda, cùm prosperè plurima perfecissem, in breui agnitus illustrissimo Comiti & astrictissimè adamatus, cum ipso Normanniam enauigabam. Factus ibidem scriba eius, pro libito totam Comitis curiam ad nonnullorum inuidiam regebam, quósque volui, humiliabam, & quos volui, exaltabam. Cúmque iuuenili calore impulsus, in tam celso statu supra meos natales consistere tæderem, quin semper ad altiora conscendere instabili animo, ac nimiùm prurienti affectu ad erubescentiam ambitiosus auidissimè desiderarem: nuntiatur per vniuersam Normanniam, plurimos Archiepiscopos imperij cum nonnullis alijs terræ principibus velle pro merito animarum suarum more peregrinorum cum debita deuotione Hierosolymam proficisci. De familia ergo Comitis domini nostri plurimi tam milites, quàm clerici, quorum primus & præcipuus ego eram, cum licentia, & domini nostri Comitis beneuolentia in dictum iter nos omnes accinximus; & Almanniam petentes, equites triginta numero, & ampliùs, domino Maguntino coniuncti sumus. Parati namque omnes ad viam, & cum dominis episcopis connumerati septem millia, pertranseuntes prosperè multa terrarum spatia, tandem Constantinopolim peruenimus. Vbi *Alexim* imperatorem eius adorantes, Agiosophiam vidimus, & infinita sanctuaria osculati sumus. Diuertentes indè per Lyciam, in manus Arabicorum latronum incidimus; euisceratíque de infinitis pecunijs, cum mortibus multorum, & maximo vitæ nostræ periculo vix euadentes, tandem desideratissimam ciuitatem Hierosolymam læto introitu tenebamus. Ab ipso tunc patriarcha, *Sophronio* nomine, viro veneranda canitie honestissimo ac sanctissimo grandi cymbalorum tonitru & luminarium immenso fulgore suscepti, ad diuinissimam ecclesiam sanctissimi sepulchri tam Syrorum, quàm Latinorum solenni processione deducti sumus. Ibi quot preces inorauimus, quot lachrymas infleuimus, quot suspiria inspirauimus, solus eius inhabitator nouit Dominus noster *Iesus Christus*. Ab ipso itaque gloriosissimo sepulchro *Christi* ad alia sanctuaria ciuitatis inuisenda circumducti, infinitam summam sanctarum ecclesiarum, & oratorium, quæ *Achim* Soldanus dudum destruxerat, oculis lachrymosis vidimus. Et omnibus ruinis sanctissimæ ciuitatis tam extrà, quàm intrà numerosis lachrymis intimo affectu compassi, ad quorundam restaurationem datis non paucis pecunijs, exire in patriam, & sacratissimo Iordane intingi, vniuersáque *Christi* vestigia osculari desiderantissima deuotione suspirabamus. Sed Arabum latrunculi, qui omnem viam obseruabant, longiùs à ciuitate euagari sua rabiosa multitudine innumera non sinebant. Vere igitur accidente stolus nauium Ianuensium in porta Ioppensi applicuit. In quibus, cùm sua mercimonia Christiani mercatores per ciuitates maritimas commutâssent, & sancta loca similiter adorâssent, ascendentes omnes, mari nos commisimus. Et iactati fluctibus & procellis innumeris, tandem Brundusium appulimus: & prospero itinere per Apuliam Romam petentes, sanctorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* limina, & copiosissima sanctorum martyrum monumenta per omnes stationes osculati sumus. Inde Archiepiscopi, cæterique principes imperij Almanniam per dexteram repetentes, nos versus Franciam ad sinistram declinantes, cum enarrabilibus & gratijs, & osculis ab inuicem discessimus. Et tandem de triginta equitibus, qui de Normannia pingues exiuimus, vix viginti pauperes peregrini, & omnes pedites, macie multa attenuati, reuersi sumus. Cúmque mei comites vniuersi ad sua refugia citiùs dispersi festinâssent, ne de cætero mundi vanitatibus me inuoluerem, domum meam scopis mundatam deinceps mundam conseruare, ac septem spiritibus nequitiæ reclusam obfirmare sanctissimum Fontanissense cœnobium inuolabam. Vbi à venerabili patre domino * *Geberto* Abbate monachicum stemma suscipiens, delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas vniuersas (prout gratia Spiritus sancti inspirabat) emundare & emendare indefessa vigilantia satagebam. Demùm non paucis interlabentibus annis, decedente venerabili Priore domino *Winoto*, in partem suæ solicitudinis venerabilis pater meus dominus Abbas *Gebertus* meam exiguitatem euocauit, ac Priorem monasterij sui, licèt indignum & renitentem, tandem tamen obedientiæ funibus constrictum constituit & effecit.

* *al. Gerberto*

effecit. Hoc in tempore inclytus dominus meus Comes Normanniæ *Willielmus* funere pijſſimi regis Angliæ *Edwardi* cognati ſui per quotidianos nuncios intellecto, ad transfretandum pro iure ſuo conquirendo cum fortiſſimo exercitu auram fauorabilem in portu ſancti *Walerici* diutiùs expectabat. Quò tunc ego accedebam cum domini Abbatis mei xenio; & explorato opportuno aditu, duodecim iuuenes electos, equites, & armatos cum centum marcis pro ſuis ſumptibus in ſuam expeditionem ex parte prædicti patris Abbatis mei offerebam. Regratiatúſque abundantiſſimè pro tam neceſſario munere, etiam chartam ſuam de donatione totius vineæ chari loci munificentiſſima largitate domui noſtræ in perpetuum obtinens, lætus & laudans ad meum monaſterium reuertebar. Ipſe verò proſperrima nauigatione mare tranſiens, & (vt præmittitur) Angliam ſibi ſubijciens, noſtrum monaſterium Fontaniſſenſe ſemper arctiſſimo affectu amplexatus eſt, & multis honoribus tam dominum Abbatem meum, quàm omnes confratres eiuſdem monaſterij, quandocunque occurrerent, plurimùm veneratus. Currente igitur aliquanto annorum numero, depoſitóque de regimine paſtoralis officij venerabili patre domino *Wulketulo* Abbate Croilandenſi, prædeceſſore meo, inclytus dominus meus rex *Willielmus* ad venerabilem patrem præfatum meum dominum *Gebertum* Abbatem monaſterij Fontaniſſenſis pro exilitate mea nuncium dirigens, quod petijt, obtinuit; & me triſtiſſimum ad tam graue onus ſubeundum, ſed lætiſſimum, quòd ad natale ſolum me cernerem transferendum, ſuper candelabrum Croilandenſis eccleſiæ in *Christi* templo ſacratiſſimo collocauit. Dimittendum autem in partes iſtas tam venerabilis Abbas meus, quàm tota cætera fratrum ſancta congregatio ſuppliciter & ſæpius exorabant, quatenus ſemper ſancti niduli mei memor, matrem meam ab animo meo non dimitterem; ſed loquerer pro ijs bona contra omnes coram domino meo rege, cuius (vt præſupponebant) frequentiſſimè colloquio fruerer, ſæpiſſimè intereſſem contubernio, aliquoties participarem conuiuio ſecum in Anglia moraturus; inſuper de ſanctorum ſarcophagis, qui plurimi in dicto pauſant monaſterio, tollerem mecum aliquod memoriale monumentum, quò & deuotio mea creſceret ad Deum, & dilectio perſeueraret ad locum. *Pernoctans igitur in eccleſia ante ſanctorum ſcrinia, ſcilicet* Wandrageſili *Abbatis*, Wulfranni, *&* Ausberti *Epiſcoporum, effudi mea præcordia; & quatenus Dominus dirigere dignaretur viam meam meritis & precibus dictorum patronorum, debita deuotione poſtulabam. Erat enim ſancti* Andreæ *Apoſtoli vigilia; & in ſuo curſu medium iter tunc ferè peregerat, cùm poſt multa precum dictamina tandem dicti ſancti Apoſtoli lecta paſsione victorioſa, ſomno ſubitò obrepente, ſuper lectrinum, quod antè ſtabat, in latus alterum reclinabar. Et ecce, videbam venuſtiſsimum quendam Abbatem, quem duo reuerendiſsimi epiſcopi allaterantes comitabantur, de retro altari procedere; ac totidem ſanctis, quorum duo ſacerdotalibus ſtolis refulgebant, & tertium medium inter ſe, quaſi conſulem ſplendidiſsimum, qui torquem auream in collo geſtabat, cum ſumma reuerentia deducebant, in medio choro obuiare. Vbi cùm ſe mutuò ſalutâſſent, & orationem Dominicam conſummâſſent; alter epiſcoporum me aduocat, & quòd hoſpites ſuos in hoſpitium deducerem, & diligenter miniſtrans, ignem hoſpitij ſummoperè conſeruarem, quouſq; pro me mitterent, ſolicitè monet, & mandat: ac ſancti cæteri ſimiliter ſupplicabant. Cumq; acquieſcere eorum iuſsionibus aliqualiter detrectarem, addidit etiam ſanctus epiſcopus meam confortans puſillanimitatem, Vade, & verè dextera mea ſemper erit tecum. Et ſic viſio diſparuit. Et ad matutinas vigilias de præfato Apoſtolo perſoluendas noſter ſecretarius nolam pulſauit pro fratribus excitandis. Interpretationem verò huius viſionis pluribus annis penitus ignorabam, quouſque veniens in partes iſtas, & de dicta viſione recogitans, ſic eius prognoſticon aſſumebam. Duo Epiſcopi erant duo patroni* Fontaniſſenſis *cænobij,* Wulfrannus, *&* Ausbertus; *Abbas medius erat ſanctus* Wandrageſilus *Abbas, & huius loci fundator, & inhabitator primus; iſti de retro altari procedebant, quia eorum ſacra corpora ibi pauſant: quibus duo occurrentes, ſacerdotalibus ſtolis adornati, ſunt ſanctus* Guthlacus, *& ſanctus* Neotus, *ambo ſanctiſsimi ſacerdotes Dei, & Croilandiæ ſpeciales aduocati: conſul medius torque aurea circa collum inſignitus, erat ſanctiſsimus martyr comes* Waldenus, *innocentiſsimè decollatus, & in iſto monaſterio tumulatus: horum miniſterio aſsignatus eram,*

dum

dum pastoralis officij curam in hoc Croilandensi cœnobio assumebam: manus sancti præsulis Wulfranni *perseuerat mecum, quia dexteri brachij sui os cubitale munere totius conuentus in perpetuum memoriale mecum consequutus sum.* Donatus ergo dicto sancto brachio, ad dominum meum regem London. accedebam: vbi inuestitus de baculo pastoralis officij Croilandensis monasterij, & à venerabili patre Archiepiscopo *Lanfranco*, ac à reuerendissimo episcopo Lincolniæ admissus & benedictus in ipso die natalitij Domini, in conuersione S. Apostoli *Pauli* Croilandiam primùm introibam installatus anno Domini 1076. Inueni verò in isto monasterio (cui, authore Deo, deseruio) monachos numero 62. quorum quatuor fratres laïci erant, præter aliorũ monasteriorũ monachos nostri capituli comprofessos: qui omnes cùm aduenirent, stallum in choro, sedem in refectorio, & lectum in dormitorio habebant; & hi numerum centenarium transcenderant: quando volebant, quidam post dimidium annum, quidam post annum ad propria monasteria remeabant: maximè in tempore guerrarum, minimóq; turbine pacis personante, tanquam apes ad aluearia pluuia imminente, ita vndique in Croilandiam confluebant. Fuerunt enim tunc nostri comprofessi de **Thorney** 10. de Burgo 6. de **Ramsey** 8. de **Hely** 3. de S. *Edmundo* 9. de S. *Albano* 12. de Westmonasterio 10. de S. *Andrea* Northamptoniæ 2. ecclesiæ *Christi* Norwici 14. de **Tetford** 15. de Couentria 7. S. *Mariæ* extra Eboracum 6. sanctæ *Mariæ* Stowiæ 10. de Michelmeia 6. & de Malmesbiria 5. præter aduentantes quotidiè, & semper aliquos nobiscum commorantes, qui visa loci securitate, & fratrum Croilandensium mutua charitate, nostro Collegio adunari deuotissimè supplicabant: vrbanitas innata monasterio ab antiquo raro vel nunquam aliquem pulsantem repellebat. Veniens itaque in monasterium, & inueniens vniuersos nimiùm desolatos, ac ad desperationem humiliatos pro varijs infortunijs, quæ domum vndique depresserant, consului tam laïcos, quàm literatos, qui cœnobij substantiam nouerant, quibus auxilijs, aut refugijs annis anterioribus monasterium releuatum viderant; & quibus in rebus substantia cœnobij consistere solebat, deprecatus sum diligentissimè, quatenus mihi veraciter, & nudè ista exponentes, nulla, quæ nossent necessaria, de mea notitia vllo modo concelarent. Illi verò responderunt, *Asfordum* quendam de Heliestona, balliuum quondam domini *Wulketuli* abbatis immediati prędecessoris mei, manerijs & reditibus totius monasterij à multis annis præfuisse, terras & tenementa firmarijs tradidisse, & reditus & prouentus recepisse, omnésq; operarios cœnobij pro libito præmiâsse, ipsúmque supra modum diuitem factum ruinas monasterij rarissimè restaurâsse, ipsum solum statum monasterij nostri nôsse, ipsúmque solum monasterium releuare posse. Hoc ego *Ingulphus* intelligens, ipsum *Asfordum* accersiri feci, statúmque monasterij nudè sibi demonstratum suo consilio ac auxilio indigere innotui, multísque precibus & promissis precans ac procurans, ad auxiliandũ suam beneuolentiam captare summa diligentia insudaui; insuper meam ruditatem & recentiam patenter exposui, & extremam miseriam tam meam, quàm totius monasterij, nisi manũ opponeret adiutricem, integrè patefeci. Ille ad hæc omnia ferreus, & adamantina duritie impenetrabilis ad modum aspidis surdæ, & obturantis suas aures preces meas spreuit, promissa mea risit, & quasi de monasterij miseria concepisset gaudia, omne consilium meum despexit. Quod ego intelligens, & clariùs intuens, sui ratiocinij rotulos de vniuersis terris, & monumentis mihi tradi suppliciter insistebam postulare; & in quibus villis circumiacentibus nostri reditus consisterent, quatenus edoceret, multis precibus insudabam impetrare. Ille tandem magnis promissis inductus, cùm plurima tenementa monasterij per villas declarâsset, ad villam de **Heliestón** perueniens, non tantùm nostros reditus concelauit, verùm nostra tenementa sua esse, & se hæreditariè possidere multis periurijs ferè fidem fecit. Sed senioribus nostris semper contradicentibus, & chartas & monumenta sufficientia ostendentibus, ille iura nostra sufflauit; & coram regijs iustitiarijs se palam verificaturum, ipsa tenementa suá esse patrimonia, cum multa contentione promisit; & sic de cœnobio nostro processit. Nobis itaque in dictis tenementis coram regis ministris calumniam ponentibus, dies iuridicus apud Stanfordiam datus est. Quo die cùm regis iustitiarios pro negotijs monasterij aditurus, me fratrum meorum orationibus commendâssem, versus Stanfordiam confidens in Domino

mino equitabam. Ille verò confidens in magnitudine diuitiarum suarum, & in thesauris pecuniæ ponens omnem spem suam, erecto collo contra Deum equitabat. Et ecce, offendens equus suus ad petram scandali in medio itinere ascensorem deiecit, deiectique collum confregit, & animam gradientis contra Dominum cum superbia ad inferos transmisit. Quod cùm regis curiæ, ac nobis iudicium nostrum expectantibus apud Stanfordiam narraretur, non adhibentibus adhuc tali casui fidem plenam, alius dies datus est. In crastino verò cùm ille tumulandus versus cœnobium Burgi, quo sepulturam suam sæpiùs constituerat, à vicinis & parentibus in secreto portaretur; decem acras Monasterio nostro pertinentes, quas viuus sibi vendicauerat, portantes feretrum calcabant: & ecce, nigerrima nube in suo circuitu solem obducente, & quasi nocturnas tenebras adducente; tale pluuiæ diluuium cœlum defundebat, quòd vtique fluentibus aquis dies Noëtica credebatur; quin etiam subitò feretrum frangitur, & corpus defuncti corruens in terram, in sordido cœno diutissimè volutatur. Quod videntes, qui portauerant, manum Domini cognoscentes, clarè suam iniustitiam confitebantur: parentes autem sui, & propinqui nobis, qui de Stanfordia hoc eodem temporis momento adueneramus, accurrentes obuiabant, & veniam præstari contra tam violentam iniuriam, & apertam Dei vindictam prouoluti nostris pedibus deposcebant. Nos regratiantes Deo, & sancto *Guthlaco* de suo adiutorio, iniuriam dimisimus, & pratum nostrum cum cæteris omnibus calumniatis integrè ab ijs disclamatum recepimus, & vsque in præsens tempus pacificè possidemus. Per omnia benedictus Deus, qui reddidit impio iuxta opera manuum suarum, infatuans, & infirmans consilia cordis eius. Hac vindicta Domini super aduersarios nostri monasterij per omnium ora longiùs volutante, & ad aures æmulantium terribiliùs intonante, non erat, qui deinceps Dominum defensorem nostrum auderet in aliquo offendere, nec qui sanctum *Guthlacum* de cætero præsumeret ad iracundiam prouocare. Quin *Richardus* de *Rulos*, qui filiam & hæredem *Hugonis* de Euermue domini de **Brunne**, & **Deping** duxerat in vxorem, multùm agriculturæ deditus, ac in iumentorum & pecorum multitudine plurimùm delectatus, ad villam suam de **Deping** amplificandam cùm includere magnam portionem communis marisci, ac prata, ac pascua separalia facere disponeret, sine licentia nostri Monasterij nullatenus præsumpsit: sed veniens cum magna deuotione firmitatem nostri capituli sibi charitatiuè concedi affectuosissimè supplicabat. Quam sibi concessimus, & nomen eius, & vxoris eius fratrum nostrorum martyrologio inscribi consensimus. Ille verò viginti marcas argenti in eleemosynam nostro Monasterio contulit, & licentiam includendi de communi marisco, quantum voluit, dignissimè impetrauit. Inclusit itaque de capella sancti *Guthlaci*, quam fratres nostri Monasterij, dum dicta ante aduentum Danorum nostra villa erat, ibidem construxerant, totum solum suum versus Orientem vsque ad **Caredik**, & transeundo **Caredik** vsque ad **Cleilake** extra **Crammor**, excludens fluuium de **Weland** fortissimo fossato, eò quòd singulis annis ferè omnia prata sua iuxta ripam dicti fluuij adiacentia continuis inundationibus demergebat: vnde **Deping**, id est, profundum pratum villa illa vocata antiquitùs erat. Et ædificans super fossatum plurima tenementa, & cotagia, in breui magnam villam effecit, hortos assignauit, campos excoluit, & in pratis, qui nuper erant profundi lacus, & paludes immeabiles, excluso fluuio inuenit campos vberrimos, & terram desiderabilem; ac de puteis & vliginibus maledictis fecit hortum voluptatis. Cúmque glebam fertilissimam sic reperisset, dictam etiam capellam sancti *Guthlaci* in parochialem Ecclesiam suæ nouæ villæ hoc eodem tempore commutauit. Monasterio verò nostro semper erat amicissimus, & penes dominum nostrum regem in omni negotio intercessor pro nobis promptissimus, & procurator assiduus. Cùm ergo prosperiora tempora nobis successissent, & status nostri Monasterij tam in temporalibus, quàm spiritualibus, secundante Domino, & amicos multiplicante, multifariè fructificaret: statui dominum meum regem adire, ac aliquam gratiam domino *VVulketulo* prædecessori meo adhuc apud Glastoniam exilium toleranti quoquo modo procurare.

Satis enim intelligebam, ipſum monaſterij noſtri ſtatum apprimè cognoſcere, & tenementa noſtra, quæ multis comitatibus diſperſa fuerant, & per malitiam nequiſſimi *Asfordi* ferè perdita, mihi verò nouitio nimis inſcrutabilia, longo colluctamine & experientia plenè ſcire. Vadens itaque Londonias, & inueniens ibidem venerabiles dominos meos, & aliquos amicos, videlicet reuerendiſſimum Archiepiſcopum *Lanfrancum*, & dominum *Odonem* Epiſcopum Baiocenſem fratrem veterrimum domini regis, ipſúmque Cantuariæ Comitem, & principem palatij (quorum nutu & conſilio tam rex ipſe, quàm regnum eius vniuerſum in omni negotio regebatur) cauſam mei aduentus confidenter expoſui, ac eorum interceſſionem penes regem gratioſiùs impetraui. Tranſmiſſis etiam alijs mediatoribus, & amicis, inter quos prædictus miles *Richardus Rulos* regis camerarius præcipuus aſſiſtebat, qui penes prædictum prædeceſſorem meum dominum *Wulketulum* domini regis animum explorarent, repererunt rancorem eius penes perſonam multùm mitigatum; ſed ne promoueretur ad aliquam minorem vel maiorem prælatiam omninò inexorabilem, ac in priſtino propoſito continuè pertinacem. Intercedentibus itaque prædictis dominis meis, domino Archiepiſcopo Cantuariæ, & fratre eius domino epiſcopo Baiocenſi, ac *Richardo* de *Rulos* regis camerario, aliiſque plurimis ex veteri notitia mihi in Normannia ſatis amicitiâ propinqua deuinctis, obtinui quòd de Glaſtonia ad Burgum rediret; ſed illic abſque latiori diſcurſu in patriam minimè faciendo, abſque omni etiam cura & officio reſideret; ſolummodò quando mihi placitum videretur, ad informandum me de ſtatu mei monaſterij licenter ad Croilandiam accerſirem. Hac ergo gratia impetrata, de Glaſtonia illum ad Burgum tranſmiſſo honorifico equitatu adduxi, & de Burgo ad Croilandiam; omni fauore & filiali dilectione dignam videns eius venerabilem perſonam, & ſanctiſſima religione præcellentem in priſtino ſtallo ſuo ipſum poſui: nec ipſo ſuperſtite, me plenum ſponſum, ſed ſemper paranymphum, vel procuratorem monaſterij reputaui. Cernens etiam deuotionem meam, ac filiorum ſuorum dilectionem nullis tribulationibus ab antiqua beneuolentia immutatam, reſtituit monaſterio noſtro calicem quondam capellæ ſuæ, vnum portiforium de vſu noſtræ eccleſiæ, & vnum miſſale, vnam cupam argenteam cum coopertorio argenteo ad eandem, & 12. cochlearia de argento; alia etiam promiſit, quum quoſdam, quondam ſuos miniſtros, alloqui primitùs potuiſſet. Ego verò bis vel ter omni anno cum debito miniſtrorum apparatu ipſum accerſens, & per menſem multoties, aliquandò per dimidium annum mecum detinens, ac in omni loco, tam in choro, quàm in refectorio ſemper cum omni reuerentia mecum deferens, præter agnitionem ſtatus totius cœnobij, quam libentiſſimè docebat, reperi vita ſua comite proſpera multa mihi ſuccedere; ſicut poſt decem annos, ipſo decedente, plurima aduerſa nobis indies acceſſere. Depoſitus enim erat anno Dominicæ incarnationis 1075. & decennio ſuperuixit, ſubitóq; paralyſe percuſſus per 4. menſes ad mortem ægrotabat, impos & mutus ad exprimendum ſuas vltimas voluntates toto ſpatio effectus: obiitq; in die ſancti *Hieronymi* presbyteri, anno Domini 1085. nonnullis noſtri monaſterij monumentis ac iocalibus apud Burgum adhuc remanentibus, & nobis minimè reſtitutis, licèt ſæpiſſimè reddere ac reſtituere promiſiſſet, & id in extremis ſuis effici & expleri, prout potuit, ſuis confratribus crebrò præcepiſſet. Ante verò hæc tempora paucis annis recurrentibus, quum rex Dacię *Canutus* congregata maxima claſſe inuadere Angliam parâſſet, inclytus rex *Willielmus* vndiq; de Francia, Almania, atque Hiſpania ſoldarijs conductis, vniuerſos per monaſteria totius regni dimiſit, moraturos maximè per illa cœnobia, quæ de militia non exhibenda ſua dominia tenebant de rege. Vnde ad Croilandiam 6. milites, & 28. baliſtarios deſtinabat. Quo tempore ducens exercitum in Northumbriam, vbi Dani applicare ſæpiùs antè ſolebant, vniuerſam patriam abraſit, ac ferè in terram deſertam abſumens, multis milliarijs inhabitalem poſteà longo tempore reddidit; ne hoſtis veniens, & victualia inueniens moram prolixaret, ſed fame & inedia fugere de patria compulſus, pro victualium penuria citiùs ad propria remearet. Pertranſiens etiam tunc, & vltra progrediens inclytus rex *Willielmus* in Scotiam, eam ſibi ſubiecit, & *Maltonium* regem eius ſibi hominium facere, & fidelitatem iurare apud Abennithi coëgit. Reuerſúſque in Angliam, apud Londonias hominium ſibi facere, & contra omnes homines fidelita-

tem iurare omnem Angliæ incolam imperans, totam terram deſcripſit; nec erat hida in tota Anglia, quin valorem eius, & poſſeſſorem ſuum ſciuit; nec lacus, nec locus aliquis, quin in regis rotulo extitit deſcriptus, ac eius reditus, & prouentus, ipſa poſſeſſio, & eius poſſeſſor regię notitię manifeſtatus iuxta taxatorū fidem, qui electi de qualibet patria territorium proprium deſcribebant. Iſti penes noſtrum monaſterium beneuoli & amantes, non ad verum pretium, * nec ad verum ſpatium noſtrum monaſterium librabant, miſericorditer præcauentes in futurum regijs exactionibus, & alijs oneribus, pijſſima nobis beneuolentia prouidentes. Iſte rotulus vocatus eſt rotulus Wintoniæ, & ab Anglicis pro ſua generalitate omnia tenementa totius terræ integrè continente **Domeſday** cognominatur. Talem rotulum, & multùm ſimilem ediderat quondam rex *Alfredus*, in quo totam terram Angliæ per comitatus, centurias, & decurias deſcripſerat, ſicuti prænotatur: qui quidem rotulus Wintoniæ vocatus eſt, quia deponebatur apud Wintoniam cōſeruandus; quæ ciuitas caput Weſtſaxonici regni ſibi hæreditarij, porrò tunc inter omnia regna Angliæ particularia nobiliſſimi & præclari. In illo verò rotulo Wintoniæ ſic maximè vocato, eò quòd ad illius rotuli exemplum editus erat, deſcripti ſunt nō tantùm totius terræ comitatus, centurię, & decuriæ, ſyluæ, ſaltus, & villæ vniuerſæ; ſed in omni territorio quot carucatæ terræ, quot iugera, & quot acræ, quæ paſcua, & paludes, quæ tenementa, & qui tenentes continebantur. Adiui ego ipſe tunc Londonias, & hæc tenementa noſtra de vtroque rotulo prædicto, vulgaritèr ab Anglicis cognominato **Domeſday**, excepta multo ſtudio ac non paruis ſumptibus, ſtatui meis poſteris, ſaltem breuiter, annotare, plurima abbreuians, ac nonnulla latiùs declarans ad meliorem meorum ſucceſſorum notitiam. Quòd ſi quis poſterorum de verbo ad verbum, prout diffuſè in dictis rotulis originalibus tenementa noſtra conſcribuntur, agnoſcere maluerit, dictos rotulos petat, & diligentèr exquirat; & hanc breuem elucubratiunculam, ſpero, quòd mirabitur, & quòd hunc laborem noſtrum intimo animo collaudabit, cùm tam ſolicitè támque ſuccinctè de tam confuſa maſſa tot abdita & tam diſperſa collegerim, & ſimul condiderim in hanc formam. Imprimis in **Lincolnſhire**, in **Ellowarp**, in **Croyland** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet ſyluas, mariſcóſque quatuor leucas in longitudine, & tres leucas in latitudine. Hæc ſedes eſt Abbathiæ tempore regis *Ethelredi*; eſtque ſoluta, & quieta ab omnibus ſecularibus ſeruitijs. In **Holeben**, & **Capelade** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet tres carucatas, & ſex bouatas ad **Geld**, ibi nunc in dominio vnam carucatam, & 3. villan. cum dimidio carucatæ, & 12. acras prati: tempore regis *Edwardi* valuit viginti ſolidis monetæ. Similiter in **Spalding**, **Berewick** de **Croiland** duas carucatas terræ ad **Geld**, terra ad vnam carucatam & dimidiam, ibi ſeptem villan. & 4. Bord. habentes 3. carucatas: tempore regis *Edwardi* valuit viginti ſolidis monetæ. Similitèr in **Pincebeck** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet dimidiam carucatam ad **Geld** tempore regis *Edwardi*. In Kirketona **warp** in Algare **Berwick** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet 12. bouatas terræ ad **Geld**, terra ad decem bouatas nunc vaſta eſt per maris alluuionem. In **Donnedik** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet duas carucatas terræ ad **Geld**, terra ad duas carucatas cum Sacha & Socha: ibi nunc vna carucata in dominio, & tredecim villani cum vna carucata & viginti acris prati, tempore *Edwardi* regis valuit viginti ſolidis monetæ. Similiter ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam carucatam terræ ad **Geld**, terra ad vnam carucatam, ibi verò villani non arant: ibi quatuor ſalinæ valent. 5. ſolidis & 4. denarijs, & quinque acræ prati. In **Burtoft** ſanctus *Guthlacus* & habuit & habet vnam bouatam terræ cum Sacha & Socha, & Eccleſiam de **Sutterton**, & presbyteron tempore *Edwardi* regis Socha de **Donnedike**. Item in **Soudtthing** in **Hawardſhow** warp. in **Bukenhale** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet duas carucatas, & dimidiam ad **Geld**, ibi vna carucata in dominio 5. villani, 2. Bord, & 8. Soch habentes vnam carucatam, & viginti ſex acræ prati, & 50. acræ ſyluæ & 70. acræ ſyluæ tempore regis *Edwardi* valebant triginta ſolidos monetæ. Similiter Socha de **Beltiſford**. Item in **Halington** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 10. bouatas terræ, 4. bouatas de **Iuland**, & 22. acras prati. Socha de **Tad**. Item in **Nons** warp in **Langtoft** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 6. carucatas terræ ad **Geld**, terra ad 6. carucatas ibi nunc in dominio, id eſt, 5. carucatę, & 8. villani, & 4. Bord, & 20.

Socham

Socham habentes 5. carucatas terræ, & centum acras prati sylu. 2. solid. marisci, 2. leucas in longitudine, & 2. leucas in latitudine, terra arabilis 15. quarentenas in longitudine & 9. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 4. libris monetæ 60. solidis. Talba 3. solidos. Item in Baston sanctus *Guthlacus* habuit & habet quatuor carucatas terræ ad Geld, terra ad 4. carucatas, ibi nunc in dominio, vna carucata, 5. villani, 2. Bord, & 7. Sochm. cum duab. carucatis, ibi ecclesia cum presbytero & vnũ molendinum cum dimidio molendini, & 45. acræ prati, mariscorum, 15. quarenten. in longitudine & 8. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 40. solidos monetæ similiter. Item in Auelound warp in Repingale sanctus *Guthlacus* habuit & habet 3. carucatas terræ ad Geld, & 60. acras prati: tempore regis *Edwardi* valebant 20. solidos. *Ogerus* tenet ad firmam reddendo Abbathiæ 60. solidos, & alia multa onera. Item in Aswardetierene warp in Laithorp sanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam bouatam terræ, in Kirkby 3. bouatas terræ: tempore regis *Edwardi* solid. Item in Optonagrena Hundred in Northamptonshire in Croyland sanctus *Guthlacus* habuit & habet sylvas & mariscos, 2. leucas in longitudine, & 2. leucas in latitudine: tempore regis *Edwardi* solutæ & quietæ ab omnibus seruitijs. In Peiekirk 3. virgatas terrę ad Geld, tempore regis *Edwardi*. In Wridthorp sanctus *Guthlacus* habuit habétque vnam hidam, & dimidiam ad Geld, terra est 2. carucat. in dominio est vna carucata, & 11. villani, & 11. Bord cum 2. carucatis, ibi 3. acræ prati & vnũ molendinum de quinque solidis, valent 40. solidos. Item in Pokebroke Hundred in Elmingtona sanctus *Guthlacus* habuit & habet vnã hidã terræ: terra est vna carucata, hęc est ibi in dominio, & 2. villani & 2. Bord cum vna carucata, & 6. acris prati: tempore regis *Edwardi* valebant 8. solidos modò 16. In Elmingtona etiam sanctus *Guthlacus* habuit & habet duas hidas, terra est 3. carucat. ibi sunt 5. villani, & 4. Bord cum 3. carucatis: ibi duodecim acræ prati: tempore regis *Edwardi* valebant duodecim solidos, modò 20. solidos. Item in Soudnauestound Hundred in Adingtona sanctus *Guthlacus* habuit & habet duas hidas: terra est quatuor carucat. in dominio est vna & duo serui, & 6. villani & 3. Bord cum vno Sochm. habente tres carucatas: ibi 6. acræ prati & molendinum 13. solid. & 4. denar. tempore regis *Edwardi* valebant quindecim solidis, modò 40. solid. Ibi etiam habet ecclesiam, & in alia Adingtona dimidium virgatæ terræ ad Geld. Item in Aufkordeshew Hundred in Wendlingborough sanctus *Guthlacus* habuit & habet 5. hidas terræ, & dimidium, terra est duodecim carucat. in dominio est vna carucat. cum vno seruo, & 21. villanis, cum ecclesia & presbytero, & 7. Bord, & 12. Sochm. habentibus vndecim acras: ibi duo molendina de 16. solidis, triginta acræ prati valent 50. solidos, & vsus 11. solidos, modò sex lib. Item in Ailwordesle Hundred Granelcrand in Baddeby sanctus *Guhlacus* habuit & habet quatuor hidas terræ: terra est 11. acræ, in dominio sunt 8. carucatæ, & 8. serui, 5. ancillæ, 12. villani, & 8. Bord cum 6. carucatis: ibi molendinum de duobus solidis, & 28. acræ prati sylvæ 4. quarent. longitudine, & 2. quarent. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 4. lib. modò similiter. Item in Hundred de Widebrooke in Glapthorn sanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam virgatam terræ ad Geld, & 20. acras sylvæ. Item in Leicestershire in Goscote warp in Beby sanctus *Guthlacus* habuit & habet decem carucatas terræ & dimidium, terra est octo carucat. in dominio est vna carucat. & duo serui, & 21. villani cum 5. Sochm. & 3. Bord habent. 6. carucatas: ibi 30. acræ prati valent tempore regis *Edwardi* 60. solidis, modò 40. solid. Item in Guthlaceston warp in Sutton sanctus *Guthlacus* habuit & habet duas carucat. & duas in Stapelton: terra est 5. carucat: ibi 6. villani cum 2. Bord habentibus vnam carucatam & dimidium: tempore regis *Edwardi* valuere 24. solid. modò 20. solid. Item in Huntindounshire in Normannescros Hundred in Morborne sanctus *Guthlatus* habuit & habet 5. hidas ad Geld: terra 9. carucat. ibi nunc in dominio 2. carucat. & 16. villani, & 3. Bord habentes 7. carucatas: ibi ecclesia & presbyter & 40. acræ prati, & vna acra sylvæ minutæ: tempore regis *Edwardi* valebant centum solidos, modò similiter. In Therminga sanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam hidam & dimidium ad Geld: terra vna carucat. & dimid. Socha de Acumesbery manerio regis: *Eustachius* tenet modò de Abbate de Croyland, & habet ibi vnam carucat. & vnum villanum

cum dimidio carucat.& *6*.acris prati: tempore regis *Ed.* valebant 20.solid. modò similitèr. Item in Grantebrigshire in Nordstow Hundred, in Hokittona sanctus *Guthlacus* habuit & habet 7. hidas & dimid. terra est 8. carucat. in dominio 4. hid. & ibi sunt 4. carucat. ibi 14. villani, & 3. bord cum sex carucatis. Ibi 4. cotagia, & 3. serui, pratum, 2. carucatæ cum ecclesia & presbytero: tempore regis *Ed.* valebant 8. libris, modò sex libris. In Cestreton Hundred, in Cotenham Sanctus *Guthlacus* habuit & habet 11. hid. ad Geld. terra est 8. carucat. in dominio *6*. hid. & ibi est 1. carucat. ibi 12. villani, & 8. bord cum 7. carucatis: ibi 1. seruus, pratum, 8. acræ, pastur. ad pet. villæ de marisco. D. Ang. & de præsent. 12. d. val. tempore regis *Ed.* 8. libris, modò 6. lib. hoc manerium semper fuit & est in dominio Sancti *Guthlaci*. In Draitona sanctus *Guthlacus* habuit & habet 8. hidas, & dimidium: terra est *6*. carucat. in dominio 4. hid.& 3. virg. & ibi 1. carucata, ibi 12. villani, & 5. bord, & 3. Soch. cum 4. carucatis: ibi 4. cotagia, pratum 2. carucat. tempore regis *Ed.* valebant 100. solid. modò 4. libris, 10. solid. hæc terra in dominio est ecclesiæ sancti *Guthlaci* cum sua ecclesia, & presbytero. Iam ad informationem meorum successorum mihi videtur expediens, & valdè necessarium, aliqua præmissorum, prout nunc ea intelligimus, breui declaratione nostris posteris demandare. Et primò de sede Abbathiæ nostræ, quæ dicitur habere 4. leucas in latitudine; quum leuca vsualis mensura terram metientium apud Francos constet deduobus millibus passuum. Et fortè leuca dicitur à leucon, quod in Scythica lingua interpretatur *Philippus*. Vnde magister in Isagogis suis O. M. lib. 3. & niueus leucon dicit ibi, hunc leucon fuisse *Philippum* imperatorem, qui niueus descriptus est, quia Christianus, & baptismo super niuem dealbatus. Et alio in loco vbi exponit illud, i. *Phœbum* adamâsse *Leucothoen*, dicit Deum adamâsse Christianitatem regni Franciæ, i. *Philipporum*, quum apud Francos nomen *Philippi* frequentissimum habetur, in tantum, vt rex *Henricus*, qui modò regnat in Francia, filium suum iam primogenitum *Philippum* fecerit appellari. Beatus enim *Christi* Apostolus *Philippus*, cùm Scythis verbum Dei prædicâsset, & plurimos eorum ad fidem *Christi* conuertisset, rediens in Asiam, per Sicambros viam fecit, ac illis *Christi* nomen primus annunciauit. De quibus exeuntes Franci, vt plures eorum hierocronographi testantur, beatum *Philippum* Apostolum suum specialem protodoctorem, & Neoapostolum adhuc tenent. Ex his omnibus colligitur, quòd leuca dicitur à leucon, id est, mensura terræ Philippicæ, id est, *Philippi*, vel *Philipporum*. Angli autem vtuntur terram metiendo milliaribus: & dicitur milliare, quia constat de mille passibus; sic vocatum, quia *Hercules* sub vno tractu halitus sui mille passus fecit, vt dicit *Isid.* lib. 3. Cognoscentes itaque leucas, & milliaria, dicere poteritis, posteri nostri & amici, quòd cùm sedes Abbathiæ nostræ in longitudine, i. de vlteriori ripa de Shepishee in eius oriente vsque ad Renulphston in eius occidente, dicitur habere 4. leucas, i. octo millia passuum; & in latitudine, id est, de vlteriori parte ripæ de Southee in eius austro vsque ad vlteriorem ripam de Asendik; vel de Weland in eius aquilone 2. leuc. id est, 4. millia passuum; horum neutrum verum est. Sed scire debetis, Anglos sub dominio Normannorum transisse in multis ad mores Francorum, & ideo loco milliarium leucas dixisse, sed milliaria intellexisse: & cùm longitudo eius excedit 4. milliaria, & latitudo 2. milliaria, prudentissimi metatores cōtra malitiam æmulorum nostrorum pijssimè prouidentes, potiùs plus quàm minus ponere voluerunt. Acceptauit hanc rationem tota vicinia taxatorum, acceptauit & regis curia, cùm veritas spatij exigeretur in incorporatione regalium rotulorum. Item declarandū est illud, quòd Alderlound describitur in Optonagrena Hundred, quùm in charta *Edredi* quondam regis, & restauratoris nostri contineatur, quòd illa pars marisci australi parte aquæ de Welād comitaui Lincolniæ cōnectitur, in omnibus respōdet: cuius euidentia colligitur ex charta *Edgari* quondam regis & confirmatoris nostri de illis verbis, vbi interdicit omnibus ministris suis, id est, vicecomitibus, bedellis & balliuis in patria Girniorum, id est, in Comitatu North. ne introeant fines & limites dicti marisci, aut in aliquo intromittant; hoc innuens, quòd illa pars marisci sit interdicta ministris in Comitatu North. sic attendens cum reliqua portione monasterij nostri ministris suis in comitatu Lincolniæ. Sed Danicis regibus *Swano, Cnutone, Ha-*

roldo,

roldo, & *Hardtnuto* totam Angliam opprimentibus, & multa immutantibus, plurima priuilegia monasteriorum perdita sunt, ac prorsus sufflata; limites ac termini territoriorum & comitatuum translati, & à statu veteri longè immutati, prout pecunia diuitum in mentibus barbarorum, qui nihil aliud, quàm ruinas quærebant, reponderabat. Cuius euidentia tempore regis *Hardetnuti* erat euersio monasterij sanctæ *Pegæ* de **Peikirk**, præualente contra iustitiam Pegelandensium Abbatis Burgi pecunia, & super simplicitate pauperum *Godwini* Comitis potentia. Et tunc cùm Monachi Burgenses maximæ fuerant opinionis, ita vt totus mundus abiret post eos, & multi maiores terræ tam pontifices, quàm alij proceres, & prouinciarum præsides apud illos suam supremam eligerent sepulturam; etiam in monasterium nostrum suæ cupiditatis cornua impudentissimè extenderunt, dissimulante tantam iniuriam domino *Wulketulo* prædecessore meo, & quasi ex eorum conniuentia contra tantum damnum nostri monasterij somno (proh pudor) lethargico nimiùm soporato, & diutiùs dormiente. Veruntamen in proximo spero tantam præsumptionem cum regis beneuolentia pleniùs in statum pristinum emendandam, quem per trecentos & ferè 30. annos antea pacificè possederamus. Item declarandum est illud, quòd dicit, A tempore *Ethelredi* regis erat sedes Abbathiæ nostræ quieta, & soluta ab omnibus secularibus seruitijs: cùm tres fuerint reges *Ethelredi*, & pro eorum quolibet agant verisimiles rationes, quòd de eorum quolibet dicta litera dici possit. Primus enim *Ethelredus* filius *Pendæ*, ac frater *Peodæ*, & *Wulferi* quondam regum Merciorum, quùm post præfatos reges fratres suos succedens, triginta annos regnâsset, relicto seculo monachus in Bardineiensi monasterio factus, tandem Abbas est creatus. In regno verò Merciorum subrogatur *Kenredus* cognatus suus, filius *Wulferi* quondam regis, & fratris, suique prædecessoris, sicut latiùs supradicitur. Huic *Kenredo* post quinque annos Romam peregrè proficiscenti successit *Celredus*, filius prædicti *Ethelredi*, adhuc ipso patre Abbate de **Bardeney** superstite ac viuente. Huic autem *Celredo* post octo annos defuncto successit in regnum Merciorum noster *Ethelbaldus*, regnauítque annis quadraginta & vno; qui primo anno regni sui fundauit nostrum monasterium Croylandense, faciens inde nobis chartam suam: in qua charta primus testis post Episcopos prædictus *Ethelredus* Abbas de **Bardeney** quondam rex deuotè subscripsit; eodémque anno iam factus senior, & plenus dierum migrauit ad Dominum. A tempore igitur huius regis *Ethelredi* erat Abbathia nostra quieta & soluta ab omnibus secularibus seruitijs, id est, à tempore nostræ primæ fundationis. Secundus rex *Ethelredus* erat filius *Ethelwulphi*, frater regis *Ethelbaldi*, *Ethelberti*, ac *Alfredi* quondam regum; qui cùm penultimus fratrum suorum quinque annis Westsaxonici regni sceptrum validissimè rexisset, & contra Danos dimicans frequentissimè, aliquoties gloriosissimè triumphâsset, obijt anno Domini octingentesimo septuagesimo primo, scilicet in proximo anno sequente post euersionem Monasteriorum **Bardeney**, **Croyland**, **Medeshamsted**, & **Hely**. Sed Croylandiæ Monachi (vt suprà dictum est) pro maiori parte per triduanam fugam gratiosissimè saluati, totius Abbathiæ huius situm eadem libertate, qua anteà habuerant, deinceps à *Beorredo* rege ac *Alfredo* rege regnum postmodùm obtinente habuerant, etiam toto tempore suæ desolationis possederunt; cùm cætera monasteria per Danorum ferocitatem funditus destructa regali fisco fuerant ascripta denuò, & assumpta, omnibus Monachis eorum necatis, perditis, seu penitus fugatis. A tempore itaque istius regis *Ethelredi* abbathia nostra erat quieta & soluta ab omnibus seruitijs secularibus, i. in sua maxima desolatione vsq; ad eius restaurationem, & inde vsque ad præsens tempus. Tertius rex *Ethelredus* erat filius *Edgari* regis, qui post sanctum *Edwardum* regem, & tandem Dei martyrem, germanum suum, miserimè regnauit annis 38. Tempore cuius Danorum exercitus totam Angliam plurimùm tribulabant, & ecclesias ac cœnobia in immensum opprimebant. Perdurabátq; tanta tribulatio per plures annos sequentes, scilicet per tempora 4. regum, id est, ipsius *Ethelredi*, *Kanuti*, *Haroldi*, & *Hardekanuti*. Ab istius itaque *Ethelredi* tempore nostra abbathia erat quieta & soluta ab omnibus secularibus seruitijs, i. à tempore illius regis, qui erat legalis successor regij seminis Anglorum, & pater *Edwardi* pijssimi regis: cuius

cognatione ac consanguinitate inclytus rex noster *Willielmus* fundat conscientiam suam regnum Angliæ inuadendi, cæteris regibus de Danorum sanguine, quasi nullius authoritatis ad allegandum, interim intermissis. Item declarandum est quòd in sede Croyl. villani, Bord. nec Sochm. ponuntur, sicut in alijs terris nostris; cùm nisi timore belli imminentis nullus, aut rarus inhabitator nobiscum manere perseuerabat; sed sicut guerra incipiente omnes conuicinæ patriæ tam diuites, quàm pauperes, tam viri quàm mulieres ad Croyland pro suo refugio confluentes vndique aduentabant, ita iterum serenitate pacis à Domino restituta, ad sua quíq; propria reuertentes monasterium nostrum relinquebant, sola nostra domestica familia cum suis vxoribus & liberis remanentibus, quibus (vt postea dicetur) magnam partem mariscorum & pratorum totius sedis nostri monasterij dimisi dudum pro certo reditu annuali, & alijs seruitijs exoluendis, quibusdam ad firmam & certum numerum annorum, quibusdam in feodum tradidi excolendum. Sed hæc postea. Item declarandum est illud, quod dicitur, In Spalding, Berewick de Croyland; & alibi, in Algare Berewicke, al. vt sic intelligatur, in Spalding, Berewicke de Croyland, i. manerium de Croyland: & in Algare Berewick al. id est, manerium aliud. Item declarandum est de manerio de Badby, quòd licèt iam sit in manibus firmariorum, tamen tanquam in manibus nostris nunc esset, in regis rotulo est descriptum; sed faciendum est, quòd, quia terrarum metatores, & taxatores illius patriæ monachos illud manerium habere vident de monachis Euesham, nostros Croylandenses monachos putant, & nostram esse possessionem, non firmariorum reputant & affirmant, cùm adhuc viginti anni de firma illorum restent, antequam centum anni concessi in eo *Normanno* quondam *Edrici* Comitis vicecomiti compleantur. Hæc coram domino meo rege, conciliόque suo pro nostro monasterio, eiúsque pertinentijs patenter allegaui, & gratanter omnia sunt accepta, & copia regij rotuli mihi liberaliter est concessa. Detuleram etiam mecum tunc Londonias chartas ac chirographa, & præcipua monumenta nostri monasterij, scilicet *Ethelbaldi* quondam regis, ac nostri fundatoris, & cæterorum regum Merciorum confirmantium domum nostram; quæ cuncta manu Saxonica scripta erant: chartas etiam *Edredi* quondam regis, & restauratoris nostri, ac *Edgari* regis nostri confirmatoris, & aliorum regum Anglorum post eos succedentium vsque ad hæc tempora nostra, quæ partim duplicatè tam Gallicana manu, quàm Saxonica scribebantur. Manus etenim Saxonica ab omnibus Saxonibus, & Mercijs vsque ad tempora regis *Alfredi*, qui per Gallicanos doctores omnibus literis apprimè instructus erat, in omnibus chirographis vsitata, à tempore domini regis dicti desuetudine viluerat; & manus Gallicana, quia magis legibilis, & aspectui perdelectabilis præcellebat, frequentiùs indies apud omnes Anglos complacebat. Et licèt omnibus Gallicis & Normannis manus Saxonica extiterat inusitata penitus, & inuisa, ac tunc maximè cum gente sua contemptui habita & nimiùm inacceptata; cum meritis & precibus Sancti *Guthlaci* aduocati nostri, ac specialis patroni Spiritus sanctus in cor inclyti regis gratiam & beneuolentiam penes nostrum monasterium diuinitus inspirabat in tantum, vt vniuersa monumenta nostra tam manu Saxonica, quàm Gallicana (vt prædictum est) conscripta, corámque præfato inclyto rege *Wilhelmo* ac concilio suo patēter lecta, & diligenter examinata, multo fauore fierent accepta & collaudata, insuper regia confirmatione dignissima ab omnibus acclamata & adiudicata: præcipuè charta inclyti quondam regis *Edredi* restauratoris nostri nostrum monasterium specialiùs priuilegiantis, & pleniùs nostras terras confirmantis, ab omnibus abundantiùs est accepta, & confirmari ab ipso domino rege gratiosissimè concessa, confirmata est, prout ego desiderabam & postulabam, diligentissimè in his verbis. Ego *Willielmus* Dei beneficio rex Anglorum, ad humilem petitionem familiaris mei *Ingulphi* Abbatis Croilandensis monasterij chartam priuilegiatam, quam egregius rex *Edredus* prædecessor meus Deo & sancto *Guthlaco*, ac monachis de Croyland concessit & donauit, coram me & concilio meo perlectam & declaratam laudo, approbo, & confirmo, & in omnibus effectualiter obseruari præcipio. Prohibeo etiam ne quisquam sub ditione mea illos temerariè vexare pręsumat, ne excommunicationis gladio intereat, & pro iure ecclesiastico violato infernorum exquirat cruciatus. Sed

habeant omnes poſſeſſiones ſuas in perpetuam & regalem eleemoſynam ex meo dono, & confirmatione ad laudem Dei, & ob reuerentiam ſancti *Guthlaci* confeſſoris ibidem corporalitèr quieſcentis, cum omni illo, quod appellatur Socha Sacha, Tol & Tem, cum legibus & conſuetudinibus illis iure perpetuò tenendis, cum quibus eas liberiùs & quietiùs tenuerunt diebus illis, quibus præfatus rex *Edredus* viuus fuit & incolumis. In huius ſcripti robore optimates in eodem nominati teſtes affuerunt, *Lanfrancus* Archiepiſc. Cantuariæ, *Thomas* Archiepiſc. Eboracæ, *Walkelmus* epiſco. Wintoniæ, *Wilhelmus* epiſc. Dunelmiæ, *Wilhelmus* Comes, *Alfredus* Comes, *Alfredus* filius *Topi*, *Wilhelmus Malettus*, & alij. Cernens etiam tunc animum domini mei regis, ac conſiliariorum ſuorum penes meam paruitatem, inſpirante altiſſimo, tam beneuolum & fauentem, chartas *Thoroldi* quondam vicecomitis de cella dudum noſtra de **Spalding**, quas etiam mecum Londonias attuleram, palam prolatas coram domino meo rege, ac vniuerſo concilio ſuo proponebam; & ſufficientèr allegato titulo iuris noſtri, reſtitutionem cellæ noſtræ prædictæ ad noſtrum monaſterium debita diligentia poſtulabam. Cúmque diutiſſimè ius noſtrum ad dictam cellam in regis concilio ventilaretur, & fere fauentibus vniuerſis adiudicandam nobis illam æſtimarem; regis concilium cenſebat tranſmittendum pro *Yuone Talbois*, eò quòd in eius dominio dicta cella conſiſtebat. Qui citiùs adueniens, quum noſtrum propoſitum intellexiſſet, oſtendens coram domino rege in petitione mea eiectionem monachorum Gallicorum, quos ſuo regio ſcripto anteà confirmauerat, & ſibi ſemper fideles permanſerant, promotionémque monachorum Anglicorum ſibi ſemper mala imprecantium finalitèr contineri, beneuolentiam regis à meo propoſito funditus immutauit; & vniuerſum negotium meum Normannis vndique ac Andegauenſibus ſuis aſſentatoribus, qui domino meo regi iugiter aſſiſtebant, multipliciter ſuffultus, & roboratus, totaliter impediuit. Accipiens itaque mecum dicti domini mei regis confirmationem ſuper chartam regis *Edredi* noſtri reſtauratoris, quam gratioſè ante aduentum dicti *Yuonis* ad curiam à domino rege impetraueram, cum omnibus monumentis noſtris ſaluis & illæſis, benedicto altiſſimo, ad noſtrum monaſterium ſanus ipſe ac incolumis remeaui; conſulens meis ſucceſſoribus in futurum, qui venturi ſunt poſt me, fortéque regem Anglicis fauorabilem feliciter obtinebunt, quum dictam cellam repetere voluerint, maximè huic chartæ *Thoroldi* dictæ cellæ fundatoris innitantur, ceteris chartis extra cauſam concelatis, quum dictam chartam ad ius noſtrum conquirendum cæteris præſtantiorem & valentiorem multò conſilio iuriſperitorum didici præualere: quæ charta talis eſt. Ego *Thoroldus* de **Bukenhale** corā nobiliſſimo domino meo *Leofrico* Comite Leiceſtriæ, & nobiliſſima comitiſſa ſua domina *Godina* ſorore mea, cum conſenſu, & bona volũtate domini & cognati mei Comitis *Algari*, primogeniti & hæredis eorum, donaui & tradidi Deo & ſancto *Guthlaco* Croilandiæ in manibus domini *VVulgati* Abbatis dicti Croiland. monaſterij ad fundationem cellæ Croilandenſium monachorum, in honorem ſanctæ Dei genitricis, ſempérque virginis *Mariæ*, in villa de **Spalding**, totum manerium meum ſitum iuxta parochialem eccleſiam eiuſdem villæ, cum omnibus terris & tenementis, reditibus, ſeruitijs, auerijs, & vtenſilibns, quæ habui in dicto manerio, & in dicta villa, & in campis eius tam in parte orientali fluminis, quàm in eius parte occidentali, cum omnibus appendicijs ſuis, ſcilicet *Colgrinum* præpoſitum meum, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque aliquo de omnibus retinemento. Item *Hardingum* fabrum, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque aliquo de omnibus retinemento. Item *Leſtanum* carpentarium, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque aliquo de omnibus retinemento. Item *Ringulphum* primum, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque aliquo de omnibus retinemento. Item *Elſtanum* piſcatorem, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & in mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Gunterum Liniet*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa & campis eius & mariſcis abſque vllo de omnibus

bus retinemento. Item *Outy Grimkelſon*,& totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa, & campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Turſtanum Dubbe*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Algarum* nigrum, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Edricum* filium *Siwardi*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Oſmundum* molendinarium,& totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa,& in campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Beſy Tuke*, & totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa, & in campis, & mariſcis eeius abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Elmerum* de Pincebeche,& totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa,& in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Gouſe Gamelſon*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa,& in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Iſtos ſeruos meos,& omnia bona & catalla eorum, cum omnibus cotagijs quondam meis, ſituatis in orientali parte fluminis circa ligneam capellam ſanctæ *Mariæ* in villa de Spalding, ab antiquo Croilandenſi monaſterio pertinentem,cum omnibus iuribus,& alijs rebus appendentibus,dedi Deo, & ſancto *Guthlaco* ad conſtructionem prædictæ cellæ, vnà cum omnibus piſcationibus meis tam in mariſcis adiacentibus, quàm in mari ad dictam villam accedente, in liberam & perpetuam eleemoſynam meam, pro ſalute animæ meæ, & animarum omnium progenitorum & parentum meorum. Iſtud meum chirographum apud Leiceſtriam in præſentia multorum *Chriſti* fidelium,ibidem in die ſancto Pentecoſtes collectorum, anno Dominicæ incarnationis 1051.ego *Thoroldus* ſigno ſanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Wulſinus* epiſcopus Dorcaceſtrenſis ratificaui. ✠. Ego *Wulgatus* Abbas Croilandiæ gaudens acceptaui. ✠. Ego *Lefwinus* Abbas Thorneienſis collaudaui. ✠. Ego *Leofricus* Comes conceſſi. ✠. Ego *Godina* Comitiſſa diù iſtud deſideraui. ✠. Ego *Algarus* Comes conſenſi. ✠. Ego *Turnerus* capellanus domini mei *Wulfini* epiſcopi Dorcaceſtren. præſens affui. ✠. Ego *Wulnarus* capellanus eiuſdem domini mei *Wulfini* epiſcopi auſcultaui. ✠. Ego *Sitricus* capellanus dicti domini mei *VVulfini* aſpexi. ✠. Ego *Stanardus* miniſter domini mei Comitis *Leofrici* interfui. ✠. Ego *Falco* monachus Croilandiæ applauſi. ✠. Ego *Pigotus* monachus Thorneienſis conſpexi. ✠. Ego *Liuingus* clericus iſtud chirographum manu mea ſcripſi, & domino meo *Thoroldo* Vicecomiti tradidi, prædicto *VVulgato* Abbati Croiland.de manu in manum donandum. Attuli eadem vice mecum de Londonijs in meum monaſterium leges ęquiſſimi regis *Edwardi*,quas dominus meus inclytus rex *VVilhelmus* authenticas eſſe, & perpetuas, per totum regnum Angliæ inuiolabilitèr tenendas ſub pœnis grauiſſimis proclamârat, & ſuis iuſtitiarijs commendârat, eodem idiomate, quo editæ ſunt; ne per ignorantiam contingat, nos vel noſtros aliquando in noſtrum graue periculum contraire, & offendere auſu temerario regiam maieſtatem, ac in eius cenſuras rigidiſſimas improuidum pedem ſerre contentas ſæpius in eiſdem, hoc modo.

Videtur hîc leges Edwardi *inſeruiſſe,quæ deſunt.*

Appendix incerti authoris ad *Ingulphum*.

TRanſmiſit enim *Ioffridus* Abbas ad manerium ſuum de Cotenham iuxta Cantabrigiam dominum *Giſlebertum* commonachum ſuum, & ſacræ *Theologiæ* profeſſorem cum alijs tribus monachis; qui ſecuti eum in Angliam, philoſophicis theorematibus & alijs ſcientijs primitiuis inſtructiſſimi, quotidiè Cantabrigiam adeuntes, & conducto quodam horreo publico, ſuas ſcientias palam profitentes, in breui temporis excurſu grandem diſcipulorum numerum contraxerunt. Anno verò ſecundo aduentus illorum tantùm accreuit diſcipulorum numerus, tam ex tota patria,quàm ex oppido, quòd quælibet domus maxima,horreum,nec vlla eccleſia ſufficeret eorum receptaculo. Vnde diuerſis in locis à ſe diuiſi,& formam Aurelienſis ſtudij ſecuti,ſummo mane frater *Odo* grammaticus,

&Sa-

& Satyricus illo tempore singularis, pueris & iunioribus sibi assignatis legebat grammaticam iuxta *Prisciani* doctrinam, & *Remigij* in eundem; ad horam verò primam frater *Terricus*, acutissimus Sophista Logicam *Aristotelis* iuxta *Porphyrij* & *Auerrois* Isagogas & commenta adolescentioribus tradebat; ad horam verò tertiam frater *Wilhelmus* Rhetoricam *Tullij Quintilianiq́;* flores perorabat. Magister verò *Gislebertus* omnibus Dominicis diebus, & sanctorum festis in diuersis ecclesijs verbum Dei ad populum prędicans, rudis in Anglicana lingua, sed expeditus & profundus in Latina, & Gallicana sua, contra Iudaicum errorem maximè disputabat. Ferialibus autem diebus literatis ac sacerdotibus ad eius auditorium specialiùs confluentibus, ante sextam horam textum sacræ paginæ exponebat. Cúmque nonnulli increduli, & adhuc Iudaica perfidia cæcati, ad eius verba in sinum matris Ecclesiæ relicto penitus suo pristino errore, compuncti accurrerent, & fides Christiana indies solidior quotidiè firmaretur: non modicum commodum eorum industria monasterio affluxit, in tantum vt (nihil onerantes manerium, sed multùm meliorantes aliquo dono) centum marcas ad ædificationem suæ ecclesiæ transmissas ab illis partibus comportarent. Maximè ipso venerabili Abbate *Iosfrido* in partibus illis suos filios visitante, & sermonem suo more ad populum luculentissimè personante, viri & mulieres innumeri de vicinis oppidis concurrebant: qui licèt Latinè vel Gallicè loquentem illum minimè intelligerent; tantùm intendentes ad illum, virtute verbi Dei, & gratia vultus sui ad lachrymas multoties compuncti, ad reædificationem ecclesiæ suæ nuper concrematæ, quam semper in conclusione sermonis ingerebat, innumeras eleemosynas erogabant. Semper etiam tres vel quatuor, finito sermone sua vestigia sequentes, & nusquam diuertentes, tam laicos, quàm literatos vel suo conuentui incorporauit monachandos, vel vicinis monasterijs Burgi, Thorney, & aliquoties locis remotioribus monachandos, vel vicinis monasterijs cum sua epistola commendauit. Ex isto itaque fonte paruo, qui creuit in fluuium iam magnum, videmus nunc lętificatam ciuitatem Dei, & totam Angliam factam frugiferam per plurimos magistros, doctorésque de Cantabrigia exeuntes ad similitudinem sanctissimi paradisi.

HÆC excerpta sunt ex historia Ingulphi *Abbatis Croilandiæ, qui obijt anno Domini 1109. anno* Henrici *primi nono: in cuius locum suffectus est iste* Ioffridus, *Prior monasterij S.* Ebrulphi *in Normannia, ab* Henrico *primo intercessione dilecti Senescalli sui* Alani Crown. *Erat autem* Ioffridus *natus Gallus de Marchione* Herberto *super Hildeburgen, & educatus* Aurelij *in monasterio, vir eruditus. Ad ædificationem ecclesiæ suæ Croilandiæ tempore prædecessoris sui* Ingulphi, *viri etiam in omni ferè literarum genere versati, varios in varia loca bonorum eleemosynas petitum misit, quosdam in Scotiam, quosdam in Hiberniam, Walliam, & Cornubiam, alios in Flandriam, alios verò in Galliam & Daciam, quosdam verò in Norwegiam misit, ad* Cotenham *verò manerium suum Cantabrigiæ vicinum misit dominum* Gislebertum, *& alios tres monachos, qui eum secuti sunt in Angliam.*

***

FASTI REGVM ET EPISCOPORVM ANGLIAE, VSQVE AD WILLIELMVM SENIOREM.

Ante Christ.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
59	695	*C. Iulius Cæsar.* *M. Calpurnius Bibulus.*		Hunc annum *Beda* facit 693. ab vrb. condita, & 60. ante *Christum*.
58	696	*L. Calpurnius Piso.* *A. Gabinius.*		*Cæsar* Galliam proconsul obtinet.
57	697	*P. Cornelius Lentulus Spinther.* *Q. Cæcilius Metellus Nepos.*		
56	698	*Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.* *L. Martius Philippus.*		
55	699	*Cn. Pompeius Magnus.* *M. Licinius Crassus.*		*C. Cæsar* hoc anno exigua parte æstatis reliqua primus omniũ Romanorum Britãniam cũ exercitu, legionibus. scil. decima, septimáq; ingressus, propinqua die æquinoctij in Galliam cum exercitu redijt, μηδὲν ἐκ τῆς βρεττανίας, inquit Dio, μήτε ἑαυτῷ μήτε τῇ πόλει ἀγο- [illegible], πλὴν τοῦ ἐστρατευκέναι ἐπ' αὐτοὺς δόξαι.
54	700	*L. Domitius Ahenobarbus.* *Ap. Claudius Pulcher.*		*Crassus* Syriam pro consule obtinens bellum Parthis infert. *Cæsar* cum quinque legionibus, equitúmque duobus millibus in Britanniam reuectus, cùm subesset æquinoctium, insula relicta in Galliam cum omnibus copijs reuertitur. Neque postea quicquam in Britannia vsq; ad *Claudij* tempora tentatum.
53	701	*Cn. Domitius Caluinus.* *M. Valerius Messalla.*		
52	702	*Cn. Pompeius Magnus.* *Q. Cæcilius Metellus.*		
51	703	*Ser. Sulpitius Rufus.* *M. Claudius Marcellus.*		
50	704	*L. Æmilius Paullus.* *C. Claudius Marcellus.*		
49	705	*C. Claudius Marcellus.* *L. Cornelius Lentulus.*		
48	706	*C. Iulius Cæsar* ii. *P. Seruilius Isauricus.*	1. annus imperij *Cæsaris.*	*Pompeio* ad Pharsalum circa initium Iunij fuso, *Cæsar* monarchiam obtinet imperij Romani.
47	707	*Q. Fusius Galenus.* *P. Vatinius.*	2.	
46	708	*C. Iulius Cæsar* iii. *M. Æmilius Lepidus.*	3	
45	709	*C. Iulius Cæsar* IV. *sine collega.*	4	
44	710	*C. Iulius Cæsar* v. *M. Antonius Nepos.*	5	*C. Cæsar* idibus Martij in curia *Pompeij* interfectus.

Ante Chri.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.		
43	711	*C. Vibius Pansa.* *A. Hirtius.*	1		
42	712	*L. Munatius Plancus.* *M. Æmilius Lepidus.*	2		
41	713	*L. Antonius Pietas.* *P. Seruilius Isauricus* ii.	3		
40	714	*Cn. Domitius Caluinus* ii. *C. Asinius Pollio.*	4		
39	715	*L. Martius Censorius.* *C. Caluisius Sabinus.*	5		
38	716	*Ap. Claudius Pulcher.* *C. Norbanus Flaccus.*	6		
37	717	*M. Vipsanius Agrippa.* *L. Caninius Gallus.*	7		
36	718	*L. Gellius Poplicola.* *M. Cocceius Nerua.*	8		
35	719	*L. Cornificius.* *Sex. Pompeius.*	9		
34	720	*M. Antonius.* *L. Scribonius Libo.*	10		
33	721	*C. Cæsar Octauianus* ii. *L. Volcatius Tullus.*	11		
32	722	*Cn. Domitius Ahenobarbus.* *C. Sosius Nepos.*	12		
31	723	*Cæsar* iii. *M. Valerius Messalla Coruinus.*	13	1	Deuicto ad Actium *Antonio* Non. Septembris, *Cæsar* remp. solus tenuit.
30	724	*Cæsar* iv. *M. Licinius Crassus.*	14	2	
29	725	*Cæsar* v. *Sex. Apuleius Nepos.*	15	3	
28	726	*Cæsar* vi. *M. Vipsanius Agrippa* ii.	16	4	
27	727	*Cæsar* vii. *Agrippa* iii.	17	5	*Cæsari* cognomen *Augusti* additum.
26	728	*Augustus* viii. *L. Statilius Taurus* ii.	18	6	
25	729	*Augustus* ix. *M. Iunius Silanus.*	19	7	
24	730	*Augustus* x. *C. Norbanus Flaccus.*	20	8	
23	731	*Augustus* xi. *Cn. Calpurnius Piso.*	21	9	
22	732	*M. Claudius Marcellus Æserninus.* *L. Arruntius Nepos.*	22	10	
21	733	*Q. Æmilius Lepidus.* *M. Lollius.*	23	11	
20	734	*M. Apuleius Nepos.* *P. Sillius Nerua.*	24	12	
19	735	*C. Sentius Saturninus.* *Q. Lucretius Vispillo.*	25	13	

Anni *Octauiani* (qui postea appellatus est *Augustus*) à primo eius consulatu.

Anni *Octauiani* ab Actiaca victoria.

Ante Christū.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores. Octauiani Augusti.	Ab Actiaca victoria.	
18	736	*P. Cornelius Lentulus Marcellinus.* *Cn. Cornelius Lentulus.*	26	14	
17	737	*C. Furnius.* *C. Iunius Silanus.*	27	15	Ludi seculares facti.
16	738	*L. Domitius Ahenobarbus.* *P. Cornelius Scipio.*	28	16	
15	739	*M. Liuius Drusus Libo.* *L. Calpurnius Piso.*	29	17	
14	740	*M. Licinius Crassus.* *Cn. Cornelius Lentulus.*	30	18	
13	741	*Ti. Claudius Nero.* *P. Quinctilius Varus.*	31	19	
12	742	*M. Valerius Messalla Barbatus.* *P. Sulpitius Quirinus.*	32	20	
11	743	*Paulus Fabius Maximus.* *Q. Aelius Tubero.*	33	21	
10	744	*Iulius Antonius.* *Q. Fabius Maximus Africanus.*	34	22	
9	745	*Nero Claudius Drusus Germanicus.* *T. Quinctius Crispinus.*	35	23	
8	746	*C. Marcius Censorinus.* *C. Asinius Gallus.*	36	24	
7	747	*Ti. Claudius Nero.* *Cn. Calpurnius Piso.*	37	25	
6	748	*D. Lælius Balbus.* *C. Antistius Vetus.*	38	26	
5	749	*Augustus* xii. *L. Cornelius Sylla.*	39	27	
4	750	*C. Caluisius Sabinus.* *L. Paßienus Crispus.*	40	28	
3	751	*Cn. Cornelius Lentulus.* *M. Valerius Messallinus.*	41	29	
2	752	*Augustus* xiii. *M. Plantius Siluanus.*	42	30	
Anni à Natiuitate Christi. 1	753	*Cossus Cornelius Lentulus.* *L. Cornelius Piso.*	43	31	
2	754	*C. Cæsar Augusti f.* *L. Aemilius Paulus.*	44	32	
3	755	*P. Vinicius Nepos.* *P. Alfinius Varus.*	45	33	
4	756	*L. Aelius Lamina.* *M. Seruilius Geminus.*	46	34	
5	757	*Sex. Aelius Catus.* *C. Sentius Saturninus.*	47	35	
6	758	*L. Valerius Messalla Volusus.* *Cn. Cornelius Cinna.*	48	36	
7	759	*M. Aemilius Lepidus.* *L. Arruntius Nepos.*	49	37	
8	760	*A. Licinius Nerua Silianus.* *Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus*	50	38	

Anni Christi.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.		
			Octauiani Augusti.	Ab Actiaca victoria.	
9	761	*M. Furius Camillus.* *Sex. Nonius Quinctilianus.*	51	39	
10	762	*Cn. Poppæus Sabinus.* *Q. Sulpitius Camerinus.*	52	40	
11	763	*P. Cornelius Dolabella.* *C. Iunius Silanus.*	53	41	
12	764	*M. Aemilius Lepidus.* *T. Statilius Taurus.*	54	42	
13	765	*Ti. Iulius Germanicus Cæsar.* *C. Fonteius Capito.*	55	43	
14	766	*C. Silius Nepos.* *L. Munatius Plancus.*	56	44	
15	767	*Sex. Pompeius Nepos.* *Sex. Apuleius Nepos.*	1 TIBERIVS.		*Augustus Nolæ* moritur xiiii. Kalen. Septemb.
16	768	*Drusus Cæsar.* *C. Norbanus Flaccus.*	2		
17	769	*T. Statilius Sisenna Taurus.* *L. Scribonius Libo.*	3		
18	770	*C. Cælius Rufus.* *L. Pomponius Flaccus.*	4		
19	771	*Ti. Augustus* iii. *Germanicus Cæsar* ii.	5		
20	772	*M. Iunius Silanus.* *L. Norbanus Flaccus Balbus.*	6		
21	773	*M. Valerius Messalla.* *M. Aurelius Cotta.*	7		
22	774	*Ti. Augustus* iv. *Drusus Cæsar* ii.	8		
23	775	*C. Sulpitius Galba.* *D. Haterius Agrippa.*	9		
24	776	*C. Asinius Pollio.* *C. Antistius Vetus.*	10		
25	777	*Ser. Cornelius Cethegus.* *L. Visellius Varro.*	11		
26	778	*Cossus Cornelius Lentulus Isauricus.* *M. Asinius Agrippa.*	12		
27	779	*Cn. Cornelius Lentulus Getulicus.* *C. Caluisius Sabinus.*	13		
28	780	*M. Licinius Crassus.* *L. Calpurnius Piso.*	14		
29	781	*Ap. Iunius Silanus.* *P. Silius Nerua.*	15		
30	782	*C. Rubellius Geminus.* *C. Fusius Geminus.*	16		
31	783	*M. Vinicius Quartinus.* *C. Cassius Longinus.*	17		
32	784	*Ti. Augustus* v. *L. Aelius Seianus.*	18		
33	785	*Cn. Domitius Ahenobarbus.* *M. Furius Camillus Scribonianus.*	19		

	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
203	34		786	*Ser. Sulpitius Galba.* *L. Cornelius Sylla.*	20	
2	35		787	*Paulus Fabius Persicus.* *L. Vitellius Nepos.*	21	
3	36		788	*C. Cæstius Gallus.* (*nus.* *M. Seruilius Rufus Nonia-*	22	
4	37		789	*Q. Plautius Lælianus.* *Sex. Papinius Gallienus.*	23	
204	38		790	*Cn. Acerronius Proculus.* *C. Pontius Nigrinus.*	1 CAIVS.	*Tiberius* moritur xvii. Kal. April.
2	39		791	*Caius Augustus* ii. *L. Apronius Cæsianus.*	2	
3	40		792	*M. Aquilius Iulianus.* (*tus.* *P. Nonius Asprenas Torqua-*	3	
4	41		793	*Caius Augustus* iii. *sine collega.*	4	
205	42		794	*Caius Augustus* iv. *Cn. Sentius Saturninus.*	1 CLAVDIVS.	*Caius* ix. Kal. Feb. occisus.
2	43		795	*Claudius Augustus* ii. *C. Licinius Cæcina Largus.*	2	
3	44	PETRVS apostolus 1. pontifex Rom. xv. Kal. Feb.	796	*Claudius Augustus* iii. *L. Vitellius Nepos* ii.	3	*Claudius Augustus*, misso in Britanniam *A. Plantio*, transuectisq; è Gallia legionibus auxiliisque, redegit paulatim in formam prouinciæ primus omnium Romanorum australem insulæ partem. *Plantius* subiugata Cistamesina regione *Claudium* ipsum ab vrbe acciuit: qui deuictis hostibus capto Camaloduno *Cynobellini* regia, quater appellatus imperator, in Britannia dies tantùm xvi. moratus Romam reuertitur, belli conficiendi cura *Plantio* demandata.
4	45		797	*C. Quintius Crispinus.* *T. Statilius Taurus* ii.	4	*Claudius* triumphat de Britannis imperator v. appellatus ex bello Britannico.
206	46		798	*M. Vinicius Quartinus* ii. *M. Statilius Coruinus.*	5	Bello Britannico *Claudius* imperator vi. vii. viii. ix. x. appellatus.
2	47		799	*C. Valerius Asiaticus* ii. *M. Valerius Messalla.*	6	*Claudius* ex bello Britannico imperator xi. appellatus.
3	48		800	*Claudius Augustus* iv. *L. Vitellius Nepos* iii.	7	*Claudius* bello Brit. adhuc vigente imperator xii. xiii. xiv. xv. appel.
4	49		801	*A. Vitellius Nepos.* *L. Vipsanius Poplicola.*	8	*A. Plantius* de Britannis triumphat.
207	50		802	*C. Pompeius Longius Gallus.* *Q. Veranius.*	9	*P. Ostorius Scapula* proprætor in Britannia.
2	51		803	*C. Antistius Vetus.* *M. Seruilius Rufus Seruilianus.*	10	*Claudius* ex bello Britannico imperator xvii. xviii. xix. xx. xxi. appellatus rebenè gesta à *P. Ostorio.*
3	52		804	*Claudius Augustus* v. *Ser. Cornelius Scipio Orfitus.*	11	Colonia veteranorum Camalodunum deducitur. *Caractacus Silurum* rex perfidia Cartismanduæ Brigantum reginæ vinctus Romanis traditur.
4	53		805	*P. Cornelius Sylla Faustus.* *L. Saluius Otho.*	12	Prælia quædam dubio euentu gesta ab *Ostorio* cum Siluribus &c.

–	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
3	54		806	*D. Iunius Silanus.* *Q. Haterius Antoninus.*	13	Legionis, cui *Manlius Valens* præerat, aduerſa cum Silurib. pugna.
4	55		807	*M. Aſinius Marcellus.* *M. Acilius Auiola.*	14	*A. Didius Gallus Auitus* proprætor in Britannia. *Claudius* iii. Idus Octobris moritur.
Ol. 209	56		808	*Nero Auguſtus.* *L. Antiſtius Vetus.*	I NERO.	*Didius Siluras* comprimit, *Cartiſmanduæ* reginæ contra *Venutium* opem fert.
2	57	LINVS p. 2. viuente etiamnum *Petro*, prid. Id. Iun.	809	*Q. Voluſius Saturninus.* *P. Cornelius Scipio.*	2	Legio, cui *Cæſius Naſica* præerat, vario euentu cũ Britannis pugnat.
3	58		810	*Nero Auguſtus* ii. *L. Calpurnius Piſo.*	3	
4	59		811	*Nero Auguſtus* iii. *M. Valerius Meſſalla.*	4	
Ol. 210	60		812	*C. Vipſanius Poplicola Apronianus.* *C. Fonteius Capito.*	5	*Veranius* proprætor in Britannia. iv. legionibus. ſcil. xiv. xx. ii. ac ix. res his temporib. in Brit. geſta.
2	61		813	*Nero Auguſtus* iv. *Coſſus Cornelius Lentulus.*	6	*Suetonius Paulinus* proprætor in Britannia.
3	62		814	*C. Cæſonius Pætus.* *C. Petronius Sabinus Turpilianus.*	7	Camalodunum à Britannis direptum, incenſúmq; item Londinium & Verulamium, cæſis in ijs locis ſeptuaginta ciuium & ſociorum millibus. legio ix. cui præerat *Cerealis*, fuſa. *Catus Decianus* procurator fugit in Galliam: cui ſuccedit *Iulius Claßicianus*. *Suetonius* incredibili conſtantia prouinciam pænè amiſſam recuperat, cæſis hoſtium octoginta millibus.
4	63		815	*P. Marius Celſus.* *L. Aſinius Gallus.*	8	*Petronius Turpilianus* proprætor in Britannia.
Ol. 211	64		816	*L. Memmius Regulus.* *Paulus Virginius Rufus.*	9	
2	65		817	*C. Lecanius Baſſus.* *M. Licinius Craſſus Frugi.*	10	
3	66		818	*P. Silius Nerua.* *C. Iulius Atticus Veſtinus.*	11	
4	67		819	*C. Suetonius Paulinus.* *L. Pontius Teleſinus.*	12	*Trebellius Maximus* proprætor in Britannia.
Ol. 212	68	CLEMENS p. 3. iii. Kal. Iulij.	820	*L. Fonteius Capito.* *C. Iulius Rufus.*	13	
2	69		821	*C. Silius Italicus.* *M. Galerius Trachalus Turpilianus.*	14	*Nero* iv. Idus Iunij interfectus.
3	70		822	*Galba Auguſtus* ii. *T. Vinius Criſpinus.*	GALBA. OTHO. VITELLIVS.	*Galba* xvii. Kal. Ian. occiſus. *Otho* xii. Kal. Maij. occiſus. *Vitellius* ix. Kal. Ian. occiſus. *Vectius Bolanus* proprætor in Brit.
4	71		823	*Veſpaſianus Auguſtus* ii. *T. Flauius Auguſti f.*	I VESPASIANVS.	
Ol. 213	72		824	*Veſpaſianus Auguſtus* iii. *M. Cocceius Nerua.*	2	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
73		825	*Vespasianus Augustus* iv. *T. Flauius Augusti f.* ii.	3	*Petilius Cerealis* proprætor in Britannia.
74		826	*Valerius Domitianus.* *Messalinus.*	4	
75		827	*Vespasianus Augustus* v. *T. Flauius Aug. filius* iii.	5	
76		828	*Vespasianus Aug.* vi. *T. Flauius Augusti f.* iv.	6	*Iulius Frontinus* proprætor in Britannia.
77	CLETVS p. 4. ix. Kal. Decemb.	829	*Vespasianus Aug.* vii. *T. Flauius Augusti f.* v.	7	
78		830	*Vespasianus Aug.* viii. *T. Flauius Augusti f.* vi.	8	
79		831	*L. Ceionius Cōmodus Verus.* *P. Cornelius Priscus.*	9	*Cn. Iulius Agricola* proprętor in Britannia.
80		832	*Vespasianus Aug.* ix. *T. Flauius Augusti f.* vii.	10	viii. Kal. Iulij moritur *Vespasianus.*
81		833	*Titus Augustus* viii. *T. Flauius Domitianus* vii.	1 TITVS.	
82		834	*M. Plautius Siluanus.* *M. Annius Verus Pollio.*	2	Idibus Septemb. moritur *Titus.*
83		835	*Domitianus Augustus* viii. *T. Flauius Sabinus.*	1 DOMITIANVS	
84	ANACLETVS. p. 5. iv. Non. Maij.	836	*Domitianus Aug.* ix. *T. Virginius Rufus.*	2	
85		837	*Domitianus Aug.* x. *Ap. Iunius Sabinus.*	3	
86		838	*Domitianus Aug.* xi. *T. Aurelius Fuluus.*	4	Britannia nunc primùm penitus subiugata ductu *Agricolæ*, auspicijs *Domitiani.*
87		839	*Domitianus Aug.* xii. *Ser. Cornelius Dolabella.*	5	
88		840	*Domitianus Aug.* xiii. *A. Volusius Saturninus.*	6	
89		841	*Domitianus Aug.* xiv. *L. Minutius Rufus.*	7	
90		842	*T. Aurelius Fuluus.* *A. Sempronius Atratinus.*	8	
91		843	*Domitianus Aug.* xv. *M. Cocceius Nerua* ii.	9	
92		844	*M. Vlpius Traianus.* *M. Acilius Glabrio.*	10	
93		845	*Domitianus Aug* xvi. *A. Volusius Saturninus* ii.	11	
94		846	*Pompeius Collega.* *Cornelius Priscus.*	12	
95		847	*L. Nonius Asprenas Torquatus.* *M. Aricinius Clemens.*	13	
96	EVARISTVS. p. 6 vi. Kal. Aug.	848	*Domitianus Aug.* xvii. *T. Flauius Clemens.*	14	
97		849	*C. Fuluius Valens.* *C. Antistius Vetus.*	15	xiv. Kal. Octob. *Domitianus* insidijs suorum occisus.

	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
3	98		850	*Nerua Augustus* iii. *T. Virginius Rufus.*	I NERVA.	
4	99		851	*Nerua Augustus* iv. *Nerua Traianus Aug. f.* ii.	I TRAIANVS.	vi. Kal. Feb. *Nerua* mortuus est.
Ol. 220	100		852	*C. Sosius Senecio.* *A. Cornelius Palma.*	2	
2	101		853	*Traianus Augustus* iii. *M. Cornelius Fronto* iii.	3	
3	102		854	*Traianus Augustus* iiii. *Sex. Articuleius Pætus.*	4	Bellum Dacicum.
4	103		855	*C. Sosius Senecio* iii. *L. Licinius Sura* ii.	5	
Ol. 221	104		856	*Traianus Augustus* v. *L. Appius Maximus* ii.	6	
2	105		857	*Suranus* ii. *P. Neratius Marcellus.*	7	
3	106		858	*Ti. Iulius Candidus* ii. *A. Iulius Quadratus.*	8	
4	107		859	*L. Ceionius Commodus Ve-* *L. Tutius Cerealis.* (*rus*	9	
Ol. 223	108		860	*C. Sosius Senecio* iiii. *P. Licinius Sura* iii.	10	
2	109	ALEXANDER p. 7. xvii. Kal. Decemb.	861	*Ap. Annius Trebonius Gallus* *M. Attilius Metilius Bradua*	11	
3	110		862	*A. Cornelius Palma* ii. *C. Caluisius Tullus.*	12	
4	111		863	*Clodius Crispinus.* *Solenus Orfitus.*	13	
Ol. 224	112		864	*L. Calphurnius Piso.* *Vettius Rusticus Bolanus.*	14	
2	113		865	*Traianus Augustus* vi. *C. Iulius Africanus* ii.	15	
3	114		866	*L. Publitius Celsus* ii. *C. Clodius Crispinus.*	16	
4	115		867	*Q. Ninnius Hasta.* *P. Manilius Vopiscus.*	17	
Ol. 225	116		868	*M. Valerius Messalla.* *C. Popilius Carus Pedo.*	18	
2	117	XYSTVS. p. 8. iv. Kal. Iunij.	869	*L. Aemilius Aelianus.* *L. Antistius Vetus.*	19	
3	118		870	*Quintius Niger.* *T. Vipsanius Apronianus*	20	iii. Idus Augusti moritur *Traianus.*
4	119		871	*Hadrianus Aug.* ii. (*tor* *Ti. Claudius Fuscus Salina-*	I HADRIANVS.	
Ol. 226	120		872	*Hadrianus Augustus* iii. *Q. Iunius Rusticus.*	2	
2	121		873	*L. Catilius Seuerus.* *T. Aurelius Fuluus.*	3	
3	122		874	*M. Annius Verus* ii. *Augur.*	4	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
123		875	*M. Acilius Auiola.* *C. Corellius Pansa.*	5	
124		876	*Q. Arrius Pætinus.* *C. Ventidius Apronianus.*	6	
125		877	*M. Acilius Glabrio.* *C. Bellicius Torquatus.*	7	
126		878	*P. Cornelius Asiaticus* ii. *Q. Vettius Aquilinus.*	8	
127	TELESPHORVS. p. 9. v. Id. Apr.	879	*Vespronius Candidus Verus.* *Ambiguus Bibulus.*	9	
128		880	*Gallicanus.* *Cælius Titianus.*	10	
129		881	*L. Nonius Asprenas Torquatus.* *M. Annius Libo.*	11	
130		882	*P. Iuuentius Celsus* ii. *Q. Iulius Balbus.*	12	
131		883	*Q. Fabius Catullinus.* *M. Flauius Aper.*	13	
132		884	*Ser. Octauius Lænas Pontianus.* *M. Antonius Rufinus.*	14	
133		885	*Sentius Augurinus.* *Arrius Seuerianus* ii.	15	
134		886	*Hiberus.* *Iunius Silanus Sisenna.*	16	
135		887	*C. Iulius Seruilius Vrsus Seruianus* iii. *C. Vibius Iuuentius Verus.*	17	
136		888	*Pompeianus Lupercus.* *L. Iulius Atticus Acilianus.*	18	
137		889	*L. Ceionius Commodus Verus.* *Sex. Vetulenus Ciuica Pompeianus.*	19	
138	HYGINVS p. 10. Id. Ian.	890	*L. Aelius Verus Cæsar* ii. *P. Cælius Balbinus Vibullius Pius.*	20	
139		[illegible]	*Sulpitius Camerinus.* *Quinctius Niger Magnus.*	21	vi. Id. Iulij moritur *Hadrianus.*
140		892	*Antoninus Augustus* ii. *Bruttius Præsens.*	1 ANTONINVS Pius.	*M. Annius Aurelius Verus* & *L. Aelius Verus* adoptãtur ab *Antonino Aug.*
141		893	*Antoninus Augustus* iii. *M. Aurelius Verus Augusti f.*	2	
142	PIVS p. 11. xiix. Kal. Feb.	894	*M. Peducæus Syloga Priscinus.* *T. Hoenius Seuerus.*	3	
143		895	*L. Cuspius Rufinus.* *L. Statius Quadratus.*	4	
144		896	*C. Bellicius Torquatus.* *Ti. Claudius Atticus Herodes.*	5	
145		897	*Lollianus Auitus.* *C. Gauius Maximus.*	6	
146		898	*Antoninus Augustus* iiii. *M. Aurelius Verus Augusti f.* ii.	7	
147		899	*Sex. Erucius Clarus* ii. *Cn. Claudius Seuerus.*	8	

	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
3	148		900	*M. Valerius Largus.* *M. Valerius Messalinus.*	9	*Marcus Faustinam Pij* filiam ducit.
4	149		901	*C. Bellicius Torquatus.* ii. *M. Saluius Iulianus* ii.	10	
233	150		902	*Ser. Cornelius Scipio Orfitus.* *Q. Nonius Priscus.*	11	
2	151		903	*Romulus Gallicanus.* *Antistius Vetus.*	12	
3	152		904	*Sex. Quintilius Gordianus.* al. *Condianus.* *Sex. Quintilius Maximus.*	13	
4	153	ANICETVS. p. 12. viii. Kal. Aug.	905	*Sex. Acilius Glabrio.* *C. Valerius Omollus Verianus.*	14	
Ol. 234	154		906	*Bruttius Præsens* ii. *Antonius Rufinus.*	15	
2	155		907	*L. Aelius Verus Augusti f.* *Sextilius Lateranus.*	16	
3	156		908	*C. Iulius Seuerus.* *M. Rufinus Sabinianus.*	17	
4	157		909	*Plautius Siluanus.* *Sentius Augurinus.*	18	
Ol. 235	158		910	*Barbatus.* *Regulus.*	19	
2	159		911	*Q. Flauius Tertullus.* *Licinius Sacerdos.*	20	
3	160		912	*Plautius Quintillus.* *Statius Priscus.*	21	
4	161		913	*Ap. Annius Bradua.* *T. Vibius Barus.*	22	
Ol. 236	162		914	*M. Aurelius Verus Augusti f.* iii. *L. Aelius Verus Augusti f.* ii.	1 MARCVS & LVCIVS.	Non. Martij moritur *Antoninus Pius.*
2	163	SOTER p. 13. iii. Non. Maij.	915	*Q. Iunius Rusticus.* *Vettius Aquilinus.*	2	
3	164		916	*L. Papirius Aelianus.* *Iunius Pastor.*	3	
4	165		917	*C. Iulius Macrinus.* *L. Cornelius Celsus.*	4	
Ol. 237	166		918	*Seruilius Pudens* *L. Cornelius Scipio Orfitus.*	5	
2	167		919	*Seruilius Pudens* ii. *T. Vitrasius Pollio.*	6	Bellum Marcomannicũ.
3	168		920	*L. Aurelius Verus Augustus* iii. *T. Numidius Quadratus.*	7	
4	169		921	*T. Iunius Montanus.* *L. Vettius Paulus.*	8	
Ol. 238	170		922	*Sosius Priscus.* *Q. Cælius Apollinaris.*	9	*Lucius Augustus* moritur.
2	171	ELEVTHERIVS. p. 14. pr. Id. Maij.	923	*M. Aurelius Seuerus Cethegus.* *L. Iunius Clarus.*	10	
3	172		924	*L. Septimius Seuerus* ii. *Herennianus.*	11	

	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
4	173		925	*Claudius Maximus.* *Cornelius Scipio Orfitus.*	12	Circa hæc tempora, *Lucius* Britannorum rex, (vt eum appellat *Beda*) Eleutherij Pontificis opera vnà cum vniuersa Britonum gente fidem Christianam suscepit.
238	174		926	*Cn. Claudius Seuerus* ii. *M. Aurelius Claudius Pompeianus.*	13	
2	175		927	*Ap. Annius Trebonius Gallus.* *Flaccus.*	14	
3	176		928	*Calpurnius Piso.* *M. Saluius* Iulianus.	15	
4	177		929	*T. Vitrasius Pollio* ii. *M. Flauius Aper.* ii.	16	
239	178		930	*L. Aurelius Commodus Augusti f.* *Plautius Quinctillus.*	17	
2	179		931	*Vettius Rufus.* *Cornelius Scipio Orfitus.*	18	
3	180		932	*L. Aurelius Commodus Augusti f.* ii. *Vespronius Candidus Verus.*	19	
4	181		933	*Bruttius Præsens* ii. *Sex Quinctilius Gordianus.*	I COMMODVS.	xvi. Kal. April. *Marcus* moritur.
240	182		934	*Commodus Augustus* iii. *Antistius Burrus.*	2	
2	183		935	*Petronius Mamertinus.* *M. Trebellius Rufus.*	3	
3	184		936	*Commodus Augustus* iv. *M. Aufidius Victorinus.*	4	
4	185		937	*M. Eggius Marullus.* *N. Papirius Aelianus.*	5	
241	186	VICTOR. p. 15. Kal. Iun.	938	*Triarius Maternus.* *M. Atilius Metilius Bradua.*	6	
2	187		939	*Commodus Augustus* v. *M. Acilius Glabrio.*	7	
3	188		940	*Tullius Crispinus.* *Papirius Aelianus.*	8	
4	189		941	*C. Allius Fuscianus.* *Dullius Silanus.*	9	
242	190		942	*Iunius Silanus.* *Seruilius Silanus.*	10	
2	191		943	*Commodus Augustus* vi. *Petronius Septimianus.*	11	
3	192		944	*Cassius Apronianus.* *M. Atilius Metilius Bradua* ii.	12	
4	193		945	*Commodus Augustus* vii. *P. Heluius Pertinax* ii.	13	Pr. Kal. Ian. *Commodus* occisus est.
243	194		946	*Q. Sosius Falco.* *C. Iulius Fructus Clarus.*	PERTINAX. IVLIANVS. 1. SEVERVS.	*Pertinax* v. Kal. Apr. occisus. *Iulianus* Kal. Iunij occisus.
2	195		947	*Seuerus Augustus* ii. *D. Clodius Albinus* ii.	2	
3	196		948	*Q. Flauius Tertullus.* *T. Flauius Clemens.*	3	
4	197		949	*C. Domitius Dexter* ii. *L. Valerius Messalla Thrasias Priscus.*	4	

	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
Ol. 244	198	ZEPHYRINVS, p. 16. iv. Id. Aug.	950	*Ap. Claudius Lateranus.* *M. Marius Titius Rufinus.*	5	
2	199		951	*Ti. Aterius Saturninus.* *C. Annius Trebonius Gallus.*	6	
3	200		952	*P. Cornelius Anullinus.* *M. Aufidius Fronto.*	7	
4	201		953	*Ti. Claudius Seuerus.* *C. Aufidius Victorinus.*	8	
Ol. 245	202		954	*L. Annius Fabianus.* *M. Nonius Mucianus.*	9	
2	203		955	*Seuerus Augustus* iii. *Antoninus Augusti f.*	10	
3	204		956	*P. Septimius Geta.* *L. Septimius Plautianus* ii.	11	
4	205		957	*L. Fabius Cilo.* *M. Annius Libo.*	12	
Ol. 246	206		958	*Antoninus Augusti f.* ii. *Geta Augusti f.*	13	
2	207		959	*M. Nummius Albinus.* *Fuluius Aemilianus.*	14	
3	208		960	*M. Flauius Aper.* *Q. Allius Maximus.*	15	
4	209		961	*Antoninus Augusti f.* iii. *Geta Augusti f.* ii.	16	
Ol. 247	210		962	*M. Claudius Pompeianus.* *Lollianus Auitus.*	17	
2	211		963	*M. Acilius Faustinus.* *C. Cæsonius Macer Rufinianus.*	18	
3	212		964	*Q. Epidius Rufus Gentianus.* *Pomponius Bassus.*	ANTONINVS Caracalla. I	*Seuerus* pr. Idus Ian. Eboraci moritur.
4	213		965	*M. Pompeius Asper.* *Asper.*	2	
Ol. 248	214		966	*Antoninus Augustus* iiii. *P. Cælius Balbinus* ii.	3	
2	215		967	*Silius Messalla.* *Q. Aquillius Sabinus.*	4	
3	216		968	*Aemilius Lætus* ii. *Anicius Cerealis.*	5	
4	217		969	*Q. Aquillius Sabinus* ii. *Sex. Cornelius Anullinus.*	6	
Ol. 249	218	CALLISTVS p. 17. iv. Non. Septemb.	970	*Bruttius Præsens.* *Extricatus.*	I MACRINVS.	vi. Idus April. *Caracalla* interfectus.
2	219		971	*Diadumenianus Augusti f.* *Aduentus.*	I ALAGABALVS.	*Macrinus* vii. Idus Iun. victus & imperio spoliatus.
3	220		972	*Antoninus Alagabalus Augustus* ii. *Licinius Sacerdos.*	2	
4	221		973	*Antoninus Alagabalus Augustus* iii. *Aurelius Eutichianus Comazon* ii.	3	
Olym. 250	222		974	*Gratus.* *Claudius Seleucus.*	4	

	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
2	223	VRBANVS p. 18. xvii. Kal. Nouemb.	975	*Antoninus Alagabalus Augustus.* iv. *M. Aurelius Seuerus Alexand. Cæsar.*	ALEXANDER Seuerus. 1	*Alagabalus* vi. Idus. Mart. occisus.
3	224		976	*Maximus.* *Papirius Aelianus.*	2	
4	225		977	*Claudius Iulianus.* *Clodius Crispinus.*	3	
251	226		978	*L. Turpilius Dexter.* *M. Mæcius Rufus.*	4	
2	227		979	*Alexander Augustus* ii. *C. Quinctilius Marcellus.*	5	
3	228		980	*D. Cælius Balbinus* ii. *M. Clodius Pupienus Maximus.*	6	[illegible]
4	229		981	*Vettius Modestus.* *Probus.*	7	
252	230		982	*Alexander Augustus* iii. *Cassius Dio* ii.	8	
2	231	PONTIANVS p. 19. xiv. Kal. Iul	983	*Calpurnius Agricola.* *Clementinus.*	9	
3	232		984	*M. Aurelius Claudius Pompeianus.* *Felicianus.*	10	
4	233		985	*Iulius Lupus.* *Maximus.*	11	
253	234		986	*Maximus* ii. *Ouinius Paternus.*	12	
2	235		987	*Maximus.* *Vrbanus.*	13	
3	236	ANTERVS p. 20. xi. Kal. Decemb.	988	*L. Catilius Seuerus.* *L. Ragonius Vrinatius Quinctianus.*	1 MAXIMINVS	*Alexander* xvi Kal. April. occisus.
4	237	FABIANVS. p. 21. iv. Id. Ian.	989	*Maximinus Augustus.* *C. Iulius Africanus.*	2	
54.1	238		990	*P. Titius Perpetuus.* *L. Ouinius Rusticus Cornelianus.*	GORDIANI duo. MAXIMVS & BALBINVS.	
2	239		991	*M. Vlpius Crinitus.* *Proculus Pontianus.*	1 GORDIANVS Iunior.	Nota. [illegible]
3	240		992	*Gordianus Augustus.* *M. Acilius Auiola.*	2	
4	241		993	*Vettius Sabinus.* *Venustus.*	3	
255	242		994	*Gordianus Augustus* ii. *M. Aurelius Claudius Pompeianus.*	4	
2	243		995	*C. Aufidius Atticus.* *C. Asinius Prætextatus.*	5	
3	244		996	*C. Iulius Arrianus.* *Aemilius Papus.*	6	
4	245		997	*Peregrinus.* *Fuluius Aemilianus.*	1 PHILIPPVS.	*Gordianus* mense Martij occisus.
256	246		998	*Philippus Augustus.* *T. Fabius Titianus.*	2	
2	247		999	*Bruttius Præsens.* *Nummius Albinus.*	3	

	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
3	248		1000	*Philippus Augustus* ii. *Philippus Augusti f.*	4	
4	249		1001	*Philippus Augustus* iii. *Philippus Augusti f.* ii.	5	
Ol. 257.	250		1002	*Fuluius Aemilianus.* *Vettius Aquilinus.*	I DECIVS.	*Philippus* occisus.
2	251	CORNELIVS. p. 22. Nouatianus in schismate.	1003	*Decius Augustus* ii. *Annius Gratus.*	2	
3	252		1004	*Decius Augustus* iii. *Decius Augusti f.*	I GALLVS & VOLVSIANVS.	*Decius* cæsus.
4	253	LVCIVS p. 23. xii. Kal. Decemb.	1005	*Gallus Augustus* ii. *Volusianus Augustus.*	2	
Ol. 258	254		1006	*Volusianus Augustus* ii. *M. Valerius Maximus.* valerius	AEMILIANVS I VALERIANVS	
2	255	STEPHANVS. p. 24. v. Id. Apr.	1007	*Valerianus Augustus* ii. *Gallienus Augusti f.*	2	
3	256		1008	*Valerianus Augustus* iii. *Gallienus Augusti f.*	3	
4	257	XYSTVS ii. p. 25.	1009	*M. Valerius Maximus* ii. *M. Acilius Glabrio.*	4	
Ol. 259	258		1010	*Valerianus Augustus* iv. *Gallienus Augusti f.* iii.	5	
2	259		1011	*M. Aurelius Memmius Fuscus.* *Pomponius Bassus.*	6	
3	260	DIONYSIVS. p. 26. xi. Kal. Aug.	1012	*Fuluius Aemilianus.* *Pomponius Bassus* ii.	7	
4	261		1013	*Cornelius Secularis* ii. *Iunius Donatus.*	I GALLIENVS.	*Valerianus* à Persis captus.
Ol. 260	262		1014	*Gallienus Augustus* iv. *Petronius Volusianus.*	2	
2	263		1015	*Gallienus Augustus* v. *Ap. Pompeius Faustinus.*	3	
3	264		1016	*Nummius Ceionius Albinus.* *Maximus Dexter.*	4	
4	265		1017	*Gallienus Augustus* vi. *Amulius Saturninus.*	5	
Ol. 261	266		1018	*P. Aurelius Valerianus Aug. frater* ii. *L. Cæsonius Macer Lucillus Rufinian.*	6	
2	267		1019	*Gallienus Augustus* vii. *Sabinillus.*	7	
3	268		1020	*Ouinius Paternus.* *Arcesilaus.*	8	
4	269		1021	*Ouinius Paternus* ii. *Marinianus.*	I CLAVDIVS.	*Gallienus* occisus.
Ol. 262	270		1022	*Claudius Augustus* ii. *Ouinius Paternus.*	2	
2	271	FELIX. p. 27. Kal. Ian.	1023	*Flauius Antiochianus.* *Furius Orfitus.*	AVRELIVS QINTILL. I AVRELIANVS.	*Claudius* pri. Non. Febr. moritur.
3	272		1024	*Aurelianus.* *Pomponius Bassus.*	2	

	Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
4	273		1025	*Quietus.* *Voldumianus.*	3	
263	274		1026	*M. Claudius Tacitus.* *Placidus.*	4	
2	275	RVTYCHIANVS.p.28.	1027	*Aurelianus Augustus* ii. *C. Iulius Capitolinus.*	5	
3	276		1028	*Aurelianus Augustus* iii. *T. Auonius Marcellinus.*	I TACITVS.	*Aurelianus* iv. Kal. Febr. occisus.
4	277		1029	*Tacitus Augustus.* ii. *Fuluius Aemilianus.*	FLORIANVS. I PROBVS	
264	278		1030	*Probus Augustus* ii. *Furius Lupus.*	2	
2	279		1031	*Probus Augustus* iii. *Ouinius Paternus.*	3	
3	280		1032	*Iunius Messalla.* *Gratus.*	4	
4	281		1033	*Probus Augustus* iv. *C. Iunius Tiberianus.*	5	
265	282		1034	*Probus Augustus* v. *Pomponius Victorinus.*	CARVS.	*Probus* Sirmij occisus.
2	283	CAIVS. p. 29. xvi. Kal. Ian.	1035	*Carus Augustus* ii. *Carinus Augusti f.*	CARINVS & NVMERIANVS.	
3	284		1036	*Carinus Augustus* ii. *Numerianus Augustus.*	I DIOCLETIANVS.	
4	285		1037	*Diocletianus Augustus* ii. *Aristobulus.*	2	*Dioclet. Maximianum* commilitonem olim suum *Cæsarem* creat.
266	286		1038	*M. Iunius Maximus.* *Vettius Aquilinus.*	3	*Maximianus Herculius* ex *Cæsare Aug.* creatur.
2	287		1039	*Diocletianus Augustus* iii. *Maximianus Augustus* ii.	4	*Carausius* purpurã sumit, & Britannias occupat.
3	288		1040	*M. Aurelius Maximus* ii. *Pomponius Ianuarius.*	5	
4	289		1041	*Annius Bassus* ii. *L. Ragonius Quinctianus.*	6	
267	290		1042	*Diocletianus Augustus* iiii. *Maximianus Augustus* iii.	7	
2	291		1043	*C. Iunius Tiberianus* ii. *Cassius Dio.*	8	*Constantius Chlorus* & *Galerius Maximianus Cæsares* creati.
3	292		1044	*Afranius Hannibalianus.* *M. Aurelius Asclepiodotus.*	9	
4	293		1045	*Diocletianus Augustus* v. *Maximianus Augustus* iiii.	10	*Carausio* interfecto, *Allectus* Britanniam tenet.
268	294		1046	*Constantius Cæsar.* *Galerius Maximianus Cæsar.*	11	
2	295		1047	*Numius Tuscus.* *Annius Cornelius Anullinus.*	12	
3	296	MARCELLINVS. p. 30. Kal. Iul.	1048	*Diocletianus Augustus* vi. *Constantius Cæsar* ii.	13	*Allectus* ab Asclepiodoto præfecto prætorij oppressus.
4	297		1049	*Maximianus Augustus* v. *Galerius Maximianus Cæsar* ii.	14	

Indict.	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.
	298		1050	*Anicius Faustus* ii. *Gallus.*	15
	297		1051	*Diocletianus Augustus* vii. *Maximianus Augustus* vi.	16
	300		1052	*Constantius Cæsar* iii. *Galerius Maximianus Cæsar* iii.	17
	301		1053	*Posthumius Titianus* ii. *Fl. Popillius Nepotianus.*	18
	302		1054	*Constantius Cæsar* iiii. *Galerius Maximianus Cæsar* iiii.	19
	303		1055	*Diocletianus Augustus* viii. *Maximianus Cæsar* vii.	20
	304	MARCELLVS. p. 31.	1056	*Diocletianus Augustus* ix. *Maximianus Augustus* viii.	I CONSTANTIVS. GALERIVS Maximianus.
	305		1057	*Constantius Augustus* v. *Galerius Maximianus Augustus* v.	2
	306		1058	*Constantius Augustus* vi. *Galerius Maximianus Augustus* vi.	3
	307		1059	*Constantius Augustus.* (*Augustus.* *Maximianus Herculius quondam*	I CONSTANTINVS Magnus.
	308		1060	*Galerius Maximianus Augustus* vii. *Diocletianus quondam Augustus* x.	2
	309		1061	*Post consulatum Maximiani* vii. *& Diocletiani* x.	3
	310	EVSEBIVS p. 32.	1062	ii. *Post consulatum Maximiani* vii. *& Diocletiani* x.	4
Indictionum principium.	311	MILTIADES. p. 33.	1063	*Galerius Maximianus Augustus* viii. *Licinius Augustus.*	5
	312		1064	*Constantinus Augustus* ii. *Licinius Augustus* ii.	6
Indictio. I	313		1065	*Constantinus Augustus* iii. *Licinius Augustus* iii.	7
2	314	SILVESTER p. 34.	1066	*C. Ceionius Rufius Volusianus. Annianus.*	8
3	315		1067	*Constantinus Augustus* iv. *Licinius Augustus* iv.	9
4	316		1068	*Fl. Rufius Ceionius Cæcina Sabinus. Q. Aradius Rufinus Valer. Proculus.*	10
5	317		1069	*Post consulatum* { *Sabini.* *Proculi.*	11
6	318		1070	*Licinius Augustus* v. *Crispus Cæsar.*	12
7	319		1071	*Constantinus Augustus* v. *Licinius Cæsar.*	13
8	320		1072	*Constantinus Augustus* vi. *Constantinus Cæsar.*	14
9	321		1073	*Crispus Cæsar* ii. *Constantinus Cæsar* ii.	15
10	322		1074	*Fl. Petronius Probianus. Anicius Iulianus.*	16

Indict.	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
11	323		1075	*Acilius Seuerus.* *Fl. Iunius Rufinus.*	17	
12	324		1076	*Crispus Cæsar* iii. *Constantinus Cæsar* iii.	18	
13	325	Concilium Nicenum.	1077	*Paulinus.* *Iulianus.*	19	
14	326		1078	*Constantinus Augustus* vii. *Constantius Cæsar.*	20	
15	327		1079	*Valerius Constantinus.* *Valerius Maximus.*	21	
Indictio 1	328		1080	*Fl. Magnus Ianuarius.* *Fabius Iustus.*	22	
2	329		1081	*Constantinus Augustus* viii. *Constantinus Cæsar* iiii.	23	
3	330		1082	*Ouinius Gallicanus.* *L. Aurelius Symmachus.*	24	
4	331		1083	*Annius Bassus.* *Ablabius.*	25	
5	332		1084	*Ouinius Pacatianus.* *Macilius Hilarianus.*	26	
6	333		1085	*Fl. Valerius Delmatius.* *M. Aurelius Xenophilus.*	27	
7	334		1086	*L. Ranius Acontius Optatus.* *Anicius Paulinus.*	28	
8	335		1087	*Fl. Valerius Constantius.* *C. Ceionius Albinus.*	29	
9	336	MARCVS p. 35. IVLIVS p. 26.	1088	*Fl. Popillius Nepotianus.* *Facundus.*	30	
10	337		1089	*T. Fabius Titianus.* *Felicianus.*	1 CONSTANTIVS. CONSTANS. CONSTANTIN.	*Constantinus* moritur xi. Kal. Iunij, ipso Pentecostes die.
11	338		1090	*Vrsus.* *Polemius.*	2	
12	339		Post hæc tẽpora anni vrbis conditæ ferè in vsu esse desierunt.	*Constantius Augustus* ii. *Constans Augustus.*	3	
13	340			*Acyndinus.* *Proculus.*	4	
14	341			*Marcellinus.* *Probinus.*	5	
15	342			*Constantius Augustus* iii. *Constans Augustus* ii.	6	
Indictio 1	343			*Placidus.* *Romulus.*	7	
2	344			*Leontius.* *Sallustius.*	8	
3	345			*Amantius.* *Albinus.*	9	
4	346			*Constantius Augustus* iv. *Constans Augustus* iii.	10	
5	347			*Rufinus.* *Eusebius.*	11	

Indict.	Pontifices Romani.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.
6		348	*Philippus.* *Salleas.*	12	
7		349	*Limenius.* *Catullinus.*	13	
8		350	*Sergius.* *Nigrinianus.*	14	
9		351	*Magnentius.* *Gaiso.*	15	
10		352	*Constantius Augustus* v. *Gallus Cæsar.*	16	
11	LIBERIVS p. 37. viii. Id. Maij.	353	*Constantius Augustus* vi. *Gallus Cæsar* ii.	17	
12		354	*Constantius Augustus* vii. *Gallus Cæsar* iii.	18	
13	*Felix secundus* in schismate.	355	*Arbetio.* *Lollianus.*	19	
14		356	*Constantius Augustus* viii. *Iulianus Cæsar.*	20	
15		357	*Constantius Augustus* ix. *Iulianus Cæsar* ii.	21	
Indictio 1		358	*Titianus.* *Cerealis.*	22	
2		359	*Eusebius.* *Hypatius.*	23	
3		360	*Constantius Augustus* x. *Iulianus Cæsar* iii.	24	
4		361	*Taurus.* *Florentius.*	25	
5		362	*Mamertinus.* *Neuitta.*	1 IVLIANVS.	
6		363	*Iulianus Augustus* iv. *Salustius.*	2	
7		364	*Iouianus Augustus.* *Varronianus Augusti f.*	IOVIANVS. 1 VALENS.	1 VALENTINIANVS.
8		365	*Valentinianus Augustus.* *Valens Augustus.*	2	2
9	DAMASVS. p. 38. *Ursicinus* in schism.	366	*Gratianus Valentiniani Augusti f.* *Dagalaiphus.*	3	3
10		367	*Lupicinus.* *Iouinus.*	4	4
11		368	*Valentinianus Augustus* ii. *Valens Augustus* ii.	5	5
12		369	*Sex. Aurelius Victor.* *Iulius Fœlix Valentinianus.*	6	6
13		370	*Valentinianus Augustus* iii. *Valens Augustus* iii.	7	7
14		371	*Gratianus Augustus* ii. *Probus.*	8	8
15		372	*Modestus.* *Arintheus.*	9	9

Indict.	Pontifices Romani.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Imperatores. Occident.	
Indi- ctio I		373	*Valentinianus Augustus* iiii. *Valens Augustus* iiii.	10	10	
2		374	*Gratianus Augustus* iii. *Equitius.*	11	11	
3		375	*Post consulatum* { *Gratiani.* *Equitij.*	12	12	
4		376	*Valens Augustus* v. *Valentinianus Iunior Augustus.*	13	1 GRATIANVS.	
5		377	*Gratianus Augustus* iiii. *Merobaudes.*	14	2	
6		378	*Valens Augustus* vi. *Valentinianus Iunior Augustus* ii.	15	3	
7		379	*Ausonius.* *Olybrius.*	1 THEODOSIVS.	4	
8		380	*Gratianus Augustus* v. *Theodosius Augustus.*	2	5	
9	Concilium Constantinopolitanum.	381	*Syagrius.* *Eucherius.*	3	6	*Maximus* in Britan. creatus imperat.
10		382	*Antonius.* *Syagrius* ii.	4	7	
11		383	*Merobaudes* ii. *Saturninus.*	5	8	
12	SIRICIVS. p. 39. iv. Kal. Ian.	384	*Clearchus.* *Ricimer.*	6	1 VALENTINIANVS ii.	
13		385	*Arcadius Augusti filius.* *Bauto.*	7	2	
14		386	*Honorius Augusti filius.* *Euodius.*	8	3	
15		387	*Valentinianus Iunior August.* iii. *Eutropius.*	9	4	
Indi- ctio I		388	*Theodosius Augustus* ii. *Cynegius.*	10	5	*Maximus* à *Theodosio* & *Valentiniano* cæsus Aquileiæ.
2		389	*Timasius.* *Promotus.*	11	6	
3		390	*Valentinianus Iunior Aug.* iiii. *Neoterius.*	12	7	
4		391	*L. Aurelius Auianius Symmachus.* *Ti. Fabius Titianus.*	13	8	
5		392	*Arcadius Augusti f.* ii. *Rufinus.*	14	1 EVGENIVS tyrannus.	
6		393	*Theodosius Augustus* iii. *Habundantius.*	15	2	
7		394	*Arcadius Augusti f.* iii. *Honorius Augusti f.* ii.	16	3	
8		395	*Olybrius.* *Probinus.*	1 ARCADIVS.	1 HONORIVS.	xvi. Kal. Feb. moritur *Theodosius.*
9		396	*Arcadius Augustus* iv. *Honorius Augustus* iii.	2	2	
10		397	*Cæsarius.* *Atticus.*	3	3	

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
11	ANASTASIVS. p.40. vii. Id. Apr.		398	*Honorius Augustus* iiii. *Eutychianus.*	4	4	
12			399	*Eutropius.* *Fl. Mallius Theodorus.*	5	5	
13	INNOCENTIVS. p.41. viii. Id. Maij.		400	*Fl. Stilico.* *Fl. Aurelianus.*	6	6	
14			401	*Frauitta.* *Vincentius.*	7	7	
15			402	*Arcadius Augustus* v. *Honorius Augustus* v.	8	8	
Indictio 1			403	*Theodosius Iunior Augusti* *Rumoridus.* (*filius.*	9	9	
2			404	*Honorius Augustus* vi. *Aristenetus.*	10	10	
3			405	*Stilico* ii. *Anthemius.*	11	11	
4			406	*Arcadius Augustus* vi. *Sex. Anicius Petron. Prob⁹.*	12	12	
5			407	*Honorius Augustus* vii. *Theodosius Iunior Aug. f.* ii.	13	13	
6			408	*Flauius Philippus.* *Anicius Bassus.*	1 THEODOSIVS Iunior.	14	
7			409	*Honorius Augustus* viii. *Theodosius Iunior Aug.* iii.	2	15	*Gratianus Municeps* in Britannia tyrannus creatur.
8			410	*Vararus.* *Tertullus.*	3	16	Occiso *Gratiano Constantinus* quidam ex infima militia imperium inuadit in Britannia. XI. Kal. Sept. Roma à Gothis capta, ann. vrb. condit. 1162. Ex hoc tempore Romani in Britannia regnare desierunt. *Beda.*
9			411	*Theodosius Iunior Aug.* iv. *sine collega.*	4	17	
10			412	*Honorius Aug.* ix. *Theodosius Aug.* v.	5	18	
11			413	*Lucianus.* *Herodianus.*	6	19	
12			414	*Constans.* *Constantius.*	7	20	*Constantinus* tyrannus Arelate occisus.
13			415	*Honorius Augustus* x. *Theodosius Aug.* vi.	8	21	Britanniæ per hæc tempora Pictorum & Scottorum inuasionibus patentes semel atque iterum à Rom. legionibus defensæ sunt.
14	ZOSIMVS p.42. xiii. Kal. Sept.		416	*Theodosius Aug.* vii. *Palladius.*	9	22	
15			417	*Honorius Aug.* xi. *Constantius.*	10	23	
Indictio 1			418	*Honorius Aug.* xii. *Theodosius Aug.* viii.	11	24	
2	BONIFACIVS. p.43. Eulalius in schism.		419	*Plinta.* *Monaxius.*	12	25	
3		PHARAMVNDVS pr. Franc. rex.	420	*Theodosius Aug.* ix. *Constantius* iii.	13	26	Rom. legionem armatam mittunt ad tuendam Brit.
4			421	*Agricola.* *Eustathius.*	14	27	Romani aliam legionem mittunt.
				Murus ex lapide construitur. Romani socijs valedicunt non vltrà reuersuri.			

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
5			422	*Honorius Aug.* xiii *Theodosius Aug.* x.	15	28	
6	CÆLESTINVS. p. 44. pr. Non. Nou		423	*Fl. Asclepiodotus.* (*nian.* *Ruf. Prætextatus Mari-*	16	29	
7			424	*Victor.* *Castinus.*	17	1 IOANNES.	
8			425	*Theodosius Aug.* xi. *Valentinianus Cæsar.*	18	2	
9			426	*Theodosius Aug.* xii. *Valentinianus* iii. *Aug.* ii.	19	1 VALENTINIANVS. iii.	
10			427	*Hierius.* *Ardaburius.*	20	2	
11			428	*Taurus.* *Fælix.*	21	3	
12			429	*Dionysius.* *Florentius.*	22	4	
13	Concilium Ephesin.		430	*Theodosius Aug.* xiii. *Valentinian.* iii. *Aug.* iii.	23	5	Venetiæ conditæ.
14		CLODIO capillatus. rex 2.	431	*Flauius Antiochus.* *Anicius Bassus.*	24	6	Scotti misso à *Cælestino* papa *Palladio* episcopo fidē Christianam suscipiunt
15	XYSTVS. iii. p. 45. iv. Kal. Maij.		432	*Fl. Valerius.* *Fl. Aetius.*	25	7	
Indictio 1			433	*Theodosius Aug.* xiiii. *Anicius Maximus.*	26	8	
2			434	*Theodosius Aug.* xv. *Valentinianus* iii. *Aug.* iv	27	9	
3			435	*Aspar.* *Ariobinda.*	28	10	
4			436	*Isidorus.* *Senator.*	29	11	
5			437	*Fl. Sigeuultes.* *Fl. Aetius* ii.	30	12	
6			438	*Theodosius Aug.* xvi. *Faustus.*	31	13	
7	LEO Magnus. p. 46. iv. Id. Maij.		439	*Theodosius Aug.* xvii. *Festus.*	32	14	Carthago à *Genserico* Vandalorum rege capta.
8			440	*Valentinianus* iii. *Aug.* v. *Fl. Anatolius.*	33	15	
9			441	*Fl. Cyrus Panoplites sine collega.*	34	16	
10			442	*Eudoxius.* *Dioscorus.*	35	17	
11			443	*Paternus.* *Anicius Maximus.*	36	18	
12			444	*Theodosius Aug.* xviii. *Cecina Decius Albinus.*	37	19	
13			445	*Valentinianus* iii. *Aug.* vi *Fl. Nonius.*	38	20	
14			446	*Fl. Aetius* iii. *Q. Aurelius Symmachus.*	39	21	Britannia Romanis auxilium frustra implorant.

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperat. orient.		
15			447	*Ardaburius.* *Callipius*.al. *Alipius.*	40	22	
Indictio 1			448	*Fl. Zeno.* *Rufius Prætextatus Postumianus.*	41	23	
2		MEROVEVS. rex 3. Francorum.	449	*Turcius secundus Asterius.* *Fl. Protogenes.*	42	24	Saxones à *Vortigerno* & Britannis acciti ad propulsandas Scottorum & Pictorum incursiones in Britanniam veniunt ducibus *Hengisto* & *Horsa* fratribus.
3			450	*Valentinianus Aug.* vii. *Auienus.*	43	25	*Theodosius* v. Kalen. Aug. moritur.
4	Concilium Chalcedonense.		451	*Marcianus Aug.* *Adelphius.*	1 MARCIANVS.	26	
5			452	*Asporatius.* *Herculanus.*	2	27	
6			453	*Vincomalus.* *Opilio.*	3	28	
7			454	*Studius.* *Aetius.*	4	29	
8			455	*Valentinianus Aug.* viii. *Anthemius.*	5	30	*Valentinianus* iii. occisus xvi. Kal. Apr. cum quo simul hesperium concidit regnum, Roma à Vandalis capta.
9			456	*Varari.* *Iohannes.*	6	*Incipit regnum Cantuariorum.*	
10			457	*Rufus.* *Constantinus.*	1 LEO.	1 HENGISTVS. rex. 1.	
11			458	*Leo Aug.* *Maioranus.*	2	2	
12		CHILDERICVS. 4. rex.	459	*Patricius.* *Ricimer.*	3	3	
13			460	*Apollonius.* *Magnus.*	4	4	
14	HILARIVS. p. 47. xiii. Kal. Maij.		461	*Dagalaiphus.* *Seuerinus.*	5	5	
15			462	*Leo Aug.* ii. *Seuerus.*	6	6	
Indictio 1			463	*Vibianus.* *Basilius.*	7	7	
2			464	*Rusticus.* *Olybrius.*	8	8	
3			465	*Basiliscus.* *Herminricus.*	9	9	
4			466	*Leo Aug.* iii.	10	10	
5	SIMPLICIVS. p. 48. vi. Id. Aug.		467	*Pusæus.* *Iohannes.*	11	11	
6			468	*Anthemius* ii.	12	12	
7			469	*Zeno.* *Marcianus.*	13	13	

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperat. orient.	Cantuariorum reges.	Australium Saxonum.
8			470	*Iordanes.* *Seuerus.*	14	14	
9			471	*Leo Aug.* iv. *Probianus.*	15	15	
10			472	*Marcianus.* *Festus.*	16	16	
11			473	*Leo Aug.* v.	17	17	
12			474	*Leo Iunior.*	LEO Iunior.	18	
13			475	*Zeno Aug.* ii.	1 ZENO.	19	
14			476	*Basiliscus* ii. *Armatus.*	2	20	
15			477	*Post consulatū* { *Basilisci.* *Armati.*	3	21	Dux *Aella* cum 3. filijs occupat litora maris in Sudsex, dubia victoria contra Britannos aliquot annos pugnans.
Indictio 1			478	*Illus.*	4	22	
2			479	*Zeno Aug.* iii.	5	23	
3			480	*Basilius Iunior.*	6	24	
4			481	*Placidus.*	7	25	
5			482	*Seuerinus.* *Fl. Trocundus.*	8	26	
6	FELIX. ii. p. 49. vii. Id. Mart.		483	*Faustus.*	9	27	
7			484	*Theodoricus Gotthorum (rex.* *Venantius.*	10	28	
8			485	*Symmachus.*	11	29	
9		CLODOVEVS. 1. rex quintus.	486	*Longinus.* *Decius.*	12	30	
10			487	*Boetius.*	13	31	
11			488	*Dynamius.* *Sifidius.*	14	1 ESK.	
12			489	*Eusebius.* *Probinus.*	15	2	
13			490	*Faustus Iunior.* *Longinus* ii.	16	3	*Incipit regnum austr. Saxonū.*
14			491	*Olybrius.*	1 ANASTASIVS.	4	1 ÆLLA rex prim⁹ Australium Saxonum, primúsq; regum potētissimorū inter Anglosaxones.
15	GELASIVS. p. 50 v. Non. Martij.		492	*Anastasius Aug.* *Rufus.*	2	5	2
Indictio 1			493	*Albinus.*	3	6	3
2			494	*Asterius.* *Præsidius.*	4	7	4

Indict.	Pontifices Romani.	Consules.	Imperat.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Australium Saxonum.	Occidental. Saxonum.
3		*Aemilius.* *Viator.*	5		495	8	5	*Cerdicius* (alias *Certic*) cum filio *Kenrico* (al. *Cinric*) appulsi ad Cerdicesoram, regioně occupare incipiunt, non sine frequentib. bellis cũ Britonibus.
4	ANASTASIVS. ii. p. 51 v. Kal. Dec.	*Paulus.*	6		496	9	6	
5		*Anastasius* ii.	7		497	10	7	
6	SYMMACHVS. p. 52. Laurentius in schismate.	*Iohannes Scytha.* *Decius Paulinus.*	8		498	11	8	
7		*Asclepius.* *Iohannes Gibbus.*	9		499	12	9	
8		*Patritius.* *Hypatius.*	10		500	13	10	
9		*Pompeius.* *Auienus.*	11		501	14	11	*Porta* cum filijs ad Portsmudam appulit.
10		*Probus.* *Auienus Iunior.*	12		502	15	12	
11		*Dexecratus.* *Volusianus.*	13		503	16	13	
12		*Cethæus.*	14		504	17	14	
13		*Sabinianus.* *Theodorus.*	15		505	18	15	
14		*Areobinda.* *Messalla.*	16		506	19	16	
15		*Anastasius* iii. *Venantius Decius.*	17		507	20	17	
Indictio. 1		*Celer.* *Venantius Decius Iunior.*	18		508	21	18	Bellum *Cerdicij* contra *Nazaleod* regem Britannorum.
2		*Importunus Decius.*	19		509	22	19	
3		*Eutharicus.* *Boëtius Philosophus.*	20		510	23	20	
4		*Felix.* *Secundinus.*	21		511	24	21	
5		*Muschianus.* *Paulus.*	22		512	1 OTHA.	22	
6		*Clementinus.* *Probus.*	23		513	2	23	
7	HORMISDA. p. 53. xiii. Kal. Aug.	*M. Aurelius.* *Cassiodorus Senator.*	24		514	3	24	*Stuf* & *Witgar* *Cerdicij* nepotes veniunt in Britanniam.
8		*Anthemius.* *Florentius.*	25	CHILDEBERTVS. rex 6.	515	4	CISSA (al. SCISSA) filius *Aellæ*, progeniesque eorum post eos: quorũ tamen nomina præter vnum aut alterum fere ignorantur, quos in laterculo Cantuariorum suo loco posuimus: ipsa etiam regio plerumque in Cantuariorum aut Occidentalium Saxonum potestate fuit.	
9		*Petrus.*	26		516	5		
10		*Anastasius Aug.* iv. *Agapetus.*	27		517	6		
11		*Florentius.* *Magnus.*	1 IVSTINVS Senior.		518	7		*Regnum Occidentalium Saxonum incipit.*
12		*Iustinus August.* *Eutharicus Cilica.*	2		519	8		1 CERDICIVS, rex primus.

Indict.	Pontifices Romani.	Consules.	Imperat.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Orientalium Saxonum.
13		*Vitalianus.* *Rusticus.*	3		520	9	2	
14		*Iustinianus.* *Valerius.*	4		521	10	3	
15		*Symmachus.* *Boëtius* ii.	5		522	11	4	
Indictio. 1	IOANNES P. 54.	*Anicius Maximus.*	6		523	12	5	
2		*Iustinus Aug.* ii. *Opilio.*	7		524	13	6	
3		*Philoxenus.* *Probus Iunior.*	8		525	14	7	
4	FELIX iii. P. 55.	*Olybrius Iunior.*	9		526	15	8	*Incipit regnum Orient. Saxon.*
5		*Mauortius.*	1 IVSTINIAN⁹.		527	16	9	ERKENWINVS primus rex Orientalium Saxonum. Numeros ideo non adijcim⁹, quia de annis horum regum itémq; Orientalium Anglorum nihil admodum certi memorię proditum est.
6		*Iustinianus Aug.* ii.	2		528	17	10	
7		*Decius.*	3		529	18	11	
8	BONIFACIVS ii. p. 56. Dioscorus in schis.	*Lampadius.* *Orestes.*	4		530	19	12	
9		*Post consulat.* { *Lamp.* *Orest.*	5		531	20	13 Vecta à *Cerdicio* occupata.	
10	IOANNES ii. p. 57.	ii. *Post consulat.* { *Lamp.* *Orest.*	6		532	1 IRMERICVS.	14	
11		*Iustinianus Aug.* iii.	7		533	2	15	
12	AGAPETVS. p. 58. iii. Non. Iunij.	*Iustinianus Aug.* iv. *Decius Theodor. Paulin.* Post quem Coss. in occidente creari desiere.	8		534	3	16	
13	SILVERIVS. p. 59.	*Bellisarius.*	9		535	4	1 KENRICVS.	
14		*P. C. Bellisarij.*	10		536	5	2	
15	VIGILIVS. p. 60.	ii. *P. C. Bellisarij.*	11		537	6	3	
Indictio 1		*Iohannes.*	12		538	7	4	
2		*Appio Aegyptius.*	13		539	8	5	
3		*Iustinus.*	14		540	9	6	
4		*Basilius Iunior.* Post hunc nemo priuatus ordinarius consul fuit in oriente.	15		541	10	7	
5			16		542	11	8	
6			17		543	12	9	
7			18		544	13	10	
8			19		545	14	11	
9			20		546	15	12	

	Indict.	Pontifices Romani.	Imperatores.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Oriental. Saxonum.	Nordanhymbror.	
	10		21		547	16	13		1 IDA.	pa. 8. a.
	11		22		548	17	14		2	
	12		23		549	18	15		3	
	13		24		550	19	16		4	
	14		25		551	20	17		5	
	15		26		552	21	18		6	
Ind. 17.	1	Concilium Constantinopolitanum 2.	27		553	22	19		7	
	2		28		554	23	20		8	
	3		29		555	24	21		9	
	4	PELAGIVS. p. 61.	30		556	25	22		10	
	5		31		557	26	23		11	
	6		32		558	27	24		12	
	7		33		559	28	25		1 ALLA.	
	8		34	CLOTHARIVS rex 7.	560	29	26		2	
	9	IOANNES 3. p. 62.	35		561	1 AETHELBERTVS 3. regū potentissimorū inter Anglosaxones.	1 CEAVLINVS regū potētissimorū inter Anglosaxones secundus.		3	
	10		36		562	2	2		4	
	11		37		563.	3	3		5	
	12		38		564	4	4		6	
	13		39	CHEREBERTVS rex 8.	565	5	5		7	
	14		1 IVSTINVS Iunior.		566	6	6		8	
	15		2		567	7	7		9	
Ind. 18.	1		3 *Exarchatus* Rauennæ incipit.		568	8	8		10	
	2		4		569	9	9		11	
	3		5		570	10	10		12	
	4		6		571	11	11		13	

Indict.	Pontifices Romani.	Imperatores.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Oriental. Saxonum.	Nordanhymbror.	Orientalium Anglorum
5		7		572	12	12		14	
6		8		573	13	13		15	
7	BENEDICTVS p.63. xvi.Kal.Iun.	9	CHILPERICVS rex 9.	574	14	14		16	*Incipit regnum Orientalium Anglorum.*
8		10		575	15	15		17	VFFA rex primus Orientalium Anglorum.
9		11		576	16	16		18	
10		1 TIBERIVS		577	17	17		19	
11		2		578	18	18		20	
12	PELAGIVS 2. p.64. iii. Id. Nou.	3		579	19	19		21	
13		4		580	20	20		22	
14		5		581	21	21		23	
15		6		582	22	22		24	TITYLLVS rex 2. circa hæc tempora.
1		1 MAVRICIVS.		583	23	23		25	
2		2		584	24	24		26	
3		3		585	25	25		27	
4		4		586	26	26		28	
5		5		587	27	27	SLEDDA. 2. rex Or. Saxon. circa hæc tem.	29	
6		6	CLOTHARIVS ii. rex 10.	588	28	28		30	
7		7		589	29	29		1 EDELRICVS.	
8	GREGORIVS Magnus p. 65. iii. non. Sep.	8		590	30	30		2	
9		9		591	31	31		3	
10		10		592	32	1 CELRICVS.		4	
11		11		593	33	2		1 AETHELFRIDVS Ferus.	REDWALDVS rex 3. circa hæc temp. quartus regum potentissimorum inter Anglosaxones.
12		12		594	34	3		2	
13		13		595	35	4		3	
14		14		596	36	5	SEBERTVS rex 3. circa hæc temp.	4	
15		15		597	37	6		5	

Anni Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Francorum	Anni Christi.	Cantuariorum. Reges.	Pontifices Cantuarienses.	Pontifices Roffenses.
1		16		598	38	1 AVGVSTINVS primus Dorobern. Archiepisc.	
2		17		599	39	2	
3		18		600	40	3	
4		19		601	41	4	
5		20 PHOCAS.		602	42	5	
6		1		603	43	6	
7	SABINIANVS, p. 66.Kal.Sept.	2		604	44	7	IVSTVS primus Roffens. antistes.
8	BONIFACIVS iii. p.67.ix.Kal.Mart.	3		605	45	8	
9	BONIFACIVS iv. p.68.v.Kal.Sept.	4		606	46	9	
10		5		607	47	10	
11		6		608	48	11	
12		7		609	49	12	
13		8		610	50	13	
14		1 HERACLIVS.		611	51	14	
15		2		612	52	15	
1	DEVS-DEDIT p. 69.xii.Kal.Noue.	3		613	53	16	
2		4		614	54	1 LAVRENTIVS.	
3		5		615	55	2	
4		6		616	56	3	
5	BONIFACIVS v. p.70.vii.Kal.Ian.	7		617	1 EADBALDVS.	4	
6		8		618	2	5	
7		9		619	3	1 MELLITVS ex Londoniens. episc.	
8		10		620	4	2	
9		11		621	5	3	
10	HONORIVS i.p. 71.vii.Id.Nouem.	12		622	6	4	
11		13		623	7	5	
12		14		624	8	1 IVSTVS ex Roffens. viii.Kal. Maij.	ROMANVS 2.episc.
13		15		625	9	2	
14		16		626	10	3	
15		17		627	11	4	

Orient. Saxonum. Reges.	Episc. Lond.	Ori.Angl. Reges.	Occid. Saxon. Reges.	Merciorum. Reges.	Northanhymbr. Reges.	Archiepisc. Ebor.
			1 Ceolwlfus, al. Ceulfus.		6	
			2		7	
			3		8	
			4		9	
			5		10	
			6		11	
	Mellitus primus Londoniensis antistes.		7		12	
			8		13	
			9		14	
			10		15	
			11		16	
			12		17	
			13		18	
			14		19	
			1 Cinegislus, al. Kinegilsus.		20	
			2		21	
			3 Quichelmus consors regni cum patre		22	
			4		23	
			5		24	
Sexredus, Sewardus, Sigebertus fratres reg. 3.	Vacat sedes aliquammultos annos, ad quadraginta plus minus.		6		1 Edwinus regũ potentissimorum inter Anglo-Saxonas 5.	
			7		2	
			8		3	
			9		4	
			10		5	
			11		6	
Sigebertus Paruus, rex 4.			12		7	
		Eorpwaldus rex 2.	13		8	
			14		9	Paulinus primus Eboracens. antistes.
			15	1 Penda strenuus primus rex Merciorũ.	10	
			16	2	11	

Anni Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Francorum	Anni Christi.	Cantuariorum. Reges.	Pontifices Cantuarient.	Rotfenses.	Orient. Reges.
1		18		628	12	1 HONORIVS iv. Idus Nouemb.		
2		19		629	13	2		
3		20		630	14	3		
4		21		631	15	4		
5		22	DAGOBERTVS rex II	632	16	5		
6		23		633	17	6		
7		24		634	18	7	PAVLINVS 3. ex Archiepisc. Eborac.	
8		25		635	19	8		
9		26		636	20	9		
10	SEVERINVS p. 72. Kal. Iun.	27		637	21	10		
11	IOANNES iv. p. 73. viii. Kal. Ian.	28		638	22	11		
12		29		639	23	12		
13	THEODORVS, p. 74. vi. K. Dec.	30		640	24	13		
14		CONSTANTINVS. HERACLIONAS. CONSTANS.		641	1 ERCONBERTVS.	14		
15		1		642	2	15		
1		2		643	3	16		
2		3		644	4	17	ITHAMARVS episc. 4.	
3		4		645	5	18		
4		5	CLODOVEVS ii. rex 12.	646	6	19		
5	MARTINVS, p. 75. prid. non. Iul.	6		647	7	20		
6		7		648	8	21		SIGEBERTVS bonus c. h. t. rex 5.
7		8		649	9	22		
8		9		650	10	23		
9		10		651	11	24		
10		11		652	12	25		
11		12		653	13	26		
12	EVGENIVS, p. 76. iiii. Id. Aug.	13		654	14	*Vacat.*		
13		14		655	15	1 DEVSDEDIT.		
14		15		656	16	2	DAMIANVS episc. 5	
15	VITALIANVS, p. 77. iii. K. Aug.	16		657	17	3		

Saxon. Episc. Lond.	Orient. Angl. Reges.	Episc.	Occid. Saxon. Reges.	Episc.	Merciorum. Reges.	Episc. hoc est Lichfeld.	Northanhymbrorum. Reges.	Episcopi. Eborac.	Lindisfarnens.
Vacat sedes.			17		3		12		
			18		4		13		
			19		5		14		
			20		6		15		
			21		7		16		
			22		8		17		
			23		9		1 OSWALDVS, regū potentissimorū inter Anglo-Saxonas sextus.	Vacat sedes Ebor. aliquot annos discedēte Paulino.	
			24	BIRINVS primus episc. sedit Dorcaestriæ.	10		2		AIDANVS 1. Lindisfarnensium episc.
	SIGEBERTVS rex 3.	FELIX Burgundus: primus Orient. Angl. episc.	25		11		3		
			26		12		4		
	EGRICVS rex 4. c.h.t.		27		13		5		
			28		14		6		
			29		15		7		
			30		16		8		
	ANNA rex 5. c.h.t.		31		17		9		
			1 KENEWALKIVS		18		1 OSWIVS regum potentissimorum inter Anglo-Saxonas septimus.		
			2		19		2		
			3		20		3		
			4		21		4		
			5		22		5		
		THOMAS episc. 2.	6		23		6		
			7		24		7		
			8	AGILBERTVS sedit Dorcaestriæ, episc. 2.	25		8		
			9		26		9		
			10		27		10		FINANVS episc. 2.
		BONIFACIVS episc. 3. qui & Bertgilsus.	11		28		11		
	ÆTHELHERVS r. 6.		12		29		12		
			13		30		13		
	AETHELWALDVS rex 7.		14		1 PEADA & Oswij duces.	DIVMA primus episc. Mediterraneorum Anglorum, Lindisfarorum simul & Merciorum.	14		
			15		2		15		

Anni Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reg. Francorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum Reges.	Cantuaritarum Pontifices. Cantuar.	Cantuaritarum Pontifices. Rof.	Oriental. Saxon. Reges.	Oriental. Saxon. Episcopi London.	Orient. Anglorum. Reges.	Orient. Anglorum. Pontific.
1		17		658	18	4			CEDDVS episc. 2.		
2		18		659	19	5					
3		19		660	20	6					
4		20		661	21	7		SWITHELMVS rex 6. circa hæctem.			
5		21		662	22	8					
6		22	CLOTHARIVS 3. rex 13.	663	23	9					
7		23		664	24	10		SIGHERVS & SEBBA reg. 7. circa hæctemp.		ALDVLFVS rex 8.	
8		24		665	1 EGBERTVS.	*Vacat.*					
9		25		666	2				WINA ep. 3. ex Wint.		
10		26		667	3						
11		27	CHILDERICVS 2. rex 14.	668	4	1 THEODORVS.					
12		1 CONSTANTINVS.		669	5	2	PVTTA episc. 6.				
13		2		670	6	3					BISI. episc. 4.
14		3		671	7	4					Helmhamenses. Domnocenses.
15	ADEODATVS p. 78. 3. Id. Apr.	4		672	8	5					
1		5		673	9	6					ÆCCA. BEADWIN9.
2		6		674	1 LOTHARIVS.	7					
3		7		675	2	8			ERKENWALDVS episc. 4.		
4	DONVS al. DOMNIO. p. 79. iv. Non. Nouemb.	8		676	3	9					
5		9		677	4	10	QVICHELMVS episc. 7.				
6		10		678	5	11					
7	AGATHO p. 80. vi. Id. Iul.	11		679	6	12					
8		12	THEODORICVS rex 15.	680	7	13					
9	Concilium Constantinopolit. iii.	13		681	8	14	GEBMVNDVS ep. 8.				
10	LEO 2. p. 18 iv. Id. Aug	14		682	9	15					
11		15		683	10	16				ELWOLDVS al. Ælfwaldus rex 9. c. h. temp.	
12	BENEDICTVS 2. p. 82. 13. Kl. Iul.	16		684	11	17					
13	IOANNES 5. p. 83. 8. Kal. Aug.	17		685	12	18					
14	CONON p. 84. *Petrus Theod.* in schism.	1 IVSTINIANVS Iunior.		686	1 EDRICVS.	19					
15	SERGIVS p. 85. *Paschalis & Theodor.* in schism.	2		687	2	20					

Occidental. Reges.	Saxonum. Episcopi Winton.	Ep. Austr. Saxonum. Seleseiens.	Merciorum. Reges.	Merciorum. Episcopi.	Lindissens. vel Lindisfarorũ epis.	Ep. Wicciorum. i. Wigornenses.	Herefordẽses.	Northanhymbrorum. Reges.	Northanhymbrorum. Episcopi. Eboracens.	Northanhymbrorum. Episcopi. Lindissarn.	Northanhymbrorum. Episcopi. Haugustal(denses.
16			3	CELLA c. h. tem, 2, ep.				16			
17			I WVLFHERVS.					17			
18	WINA Wintoniæ sedit. ep. 3.		2	TRVMHERVS ep. 3. circa h. tem.				18			
19			3					19		COLMANNVS ep. 3.	
20			4					20			
21			5		Cùm omnes episcopi Merciorum usq; ad Sexwlfum etiam Mediterraneorum Anglorum & Lindisfarorum præsulatum tenuissent, ann. 678. datus est Lindesfarorum prouinciæ proprius episcopus, qui eidem habuit Sidnaceftræ.			21			
22			6					22		TVDA episc. 4.	
23			7	IARVMMANNVS ep. 4. c. h. t.				23			
24			8					24	CEADDA totius Northanhymbriæ antistes episcopus Ebor. 2.		
25			9					25			
26			10					26			
27			11	CEADDA ep. 5. ex episcopo Ebor. sedit Lichfeldiæ.				27	WILFRIDVS episcopus Northanhymbrorum omnium, episcopus Ebor. 3.		
28	LEVTHERIVS ep. 4.		12					28			
29			13					I EGFRIDVS.			
30			14	WINFRIDVS ep. 6.				2			
31			15					3			
I SEXBVRGA.			16					4			
I ESCWINVS.			I AETHELREDVS. al. *Aedilredus.*					5			
2			2	SEXWLFVS ep. 7.				6			
I KENTWINVS.	HEDDA ep. 5		3					7			
2			4		EDHEDVS ep. 1.			8	BOSA, pulso *Wilfrido* Ebor. ep. 4.	EATA Lindisfarnensis quintus, & Haugustaldensis primus.	
3			5		ÆTHELWINVS. ep. 2.			9			
4			6			BOSELVS primus Wicciorum episc.	PVTTA primus episc.	10		*Eata* Lindisfarnensis tantùm.	TVMBERTVS Haugust ep. 2.
5		WILFRIDVS Northumb. pulsus ep. 1.	7					11			
6			8					12			
7			9					13			
8			10					14			
9			11					15		CVTHBERTVS ep. 6.	EATA ex Lindissarn.
I CEDWALLA.		HEDDA, (qui & Winton) ep. 2.	12					I ALFRIDVS.			IOANNES ep. 3.
2			13					2	*Wilfridus* restitutus, pulso *Bosa* & *Ioanne* totam Northanhymbriam rexit, mortuo etiam *Cuthberto.*		

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reg. Francorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum Reges.	Pontifices. Cantuar.	Rof.	Oriental. Saxon. Reges.	Episcopi London.	Orient. Anglorum. Reges.	Pontific. Dõmocens. Helmam.	Occid. Reges.
1		3		688	Reges dubij vel externi.	21						1 INA.
2		4		689		22						2
3		5		690		*Vacat.*				BEORNA rex 10. circa hæc temp.		3
4		6		691								4
5		7		692								5
6		8		693	1 WITHREDVS.	1 BERTVALDVS	TOBIAS ep.9.					6
7		9	CLODOVEVS 3. rex 16.	694	2	2		SIGEHARDVS & SENFREDVS reg.8.				7
8		10		695	3	3						8
9		1 LEONTIVS.		696	4	4					ARSCVLFVS. NORTHBERTVS. circa h.tem.	9
10		2		697	5	5			WALDHERVS ep.5. circa h.tem.			10
11		3	CHILDEBERTVS 2. rex 17.	698	6	6						11
12		1 TIBERIVS APSIMARVS		699	7	7						12
13		2		700	8	8						13
14	IOANNES 6.p.86.6.Kal. Nou.	3		701	9	9		OFFA rex 9. circa h.tem.				14
15		4		702	10	10						15
1		5		703	11	11						16
2		6		704	12	12						17
3	IOANNES 7.p.87.Kal. Mart.	7		705	13	13						18
4		1 IVSTINIANVS Iunior iterũ.		706	14	14						19
5	SISINNIVS.p.88.	2		707	15	15						20
6	CONSTANTINVS p.89.	3		708	16	16						21
7		4		709	17	17		SELREDVS rex 10.				22
8		5		710	18	18		2				23
9		6		711	19	19		3				24
10		1 PHILIPPICVS.		712	20	20		4				25
11		2		713	21	21		5				26
12		3		714	22	22		6		ETHELREDVS rex 11.c.h.t.		27
13		1 ARTEMISIS ANASTASIVS.		715	23	23		7	INGVALDVS ep.6. circa h.tem.			28
14	GREGORIVS 2.p.90.12. Kal. Apr.	THEODOSIVS Adramyttenus.	DAGOBERTVS 2. rex 18.	716	24	24		8				29
15		1 LEO Isaurus.		717	25	25		9				30

Saxonum. Episcopi. Wint.	Shireburn.	Austr. Sax. Episc. Seleseienses.	Merciorum. Reges	Episcopi, Merc. i. Lichfeld.	Lindisfenses.	Medit. Angl. i. Legecestrenses	Wigornenses.	Hereford.	Northanhymbrorum. Reges.	Episcopi. Eboracens.	Haugustald.	Lindisfarnens.
			14						3	*Wilfridus* vtrámq; parochiam rexit.		EADBERTVS ep.7.
			15						4			
			16						5			
			17					TIRTHELVS c.h.t. ep.2.	6	BOSA iterum, pulso *Wilfrido.*	IOANNES iterum, pulso *Wilfrido.*	
			18	HEDDA ep.8.		WILFRIDVS pulsus Northumb. episcopatum Mediterraneorũ Anglorum. i. Legecestrensem administrat. ep.1.	OSTFORVS ep.2.		7			
			19				EGWINVS ep.3		8			
			20						9			
			21						10			
			22						11			
			23						12			
			24						13			EADFRIDVS ep. 8.
			25						14			
			26						15			
			27		EDGARVS ep. 3. c.h.t.				16			
			28	*Hedda* discedente *Wilfrido* etiam Medit. Anglorum præsulatũ regit. circa hæc temp.		Post discessum *Wilfridi* episcopatus Mediterraneorum Anglorum, hoc est, Legecestrensis vsque ad *Tottam* episcopum à Lichfeldensibus siue Merciorum episcopis administratus est.			17			
			29					TORTHERVS. ep.3. circa h. tem.	18			
			I KENREDVS. 2. al. *Coinredus.*						19			
DANIEL. ep.6	ALDELMVS. 1. ep. Shireburnensis.	DANIEL (qui & Winton.) ep.3.	2						I OSREDVS.	IOANNES ep.5. ex Haugustald.	*Wilfridus* reuocatus Haugustald. parochiam obtinet.	
			3						2			
			4						3			
			I CEOLREDVS.						4			
			2						5		ACCA. ep. 4.	
	FORTHERVS ep.2.		3						6			
		EADBERTVS. ep.4.	4						7			
			5						8			
			6						9			
			7						10			
			8						11			
			I ÆTHELBALDVS 2. superbus.	ALDWINVS ep.9. Merc. & Medit. Angl.					I KENREDVS			
			2				WILFRIDVS ep.4.		2			

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Francorum.	Christi.	Cantuariorum. Reges.	Cantuariorum. Pontifices. Cant.	Cantuariorum. Pontifices. Rof.	Orient. Reg.	Saxo. Episc. Lond.	Ori. Reges.	Anglorum. Pontifices. Dommoc.	Anglorum. Pontifices. Helmam.	Occid. Reges.
1		2		718	26	26		10					31
2		3		719	27	27		11					32
3		4		720	28	28		12			EADBERCTVS, al. Erdredus.	HADVLACVS, al. Heatholacus. circa h. t.	33
4		5		721	29	29		13					34
5		6	CHILPERICVS ii. rex 19.	722	30	30		14					35
6		7		723	31	31		15					36
7		8		724	32	32		16					37
8		9		725	33	33		17					38
9		10		726	1 EDBERTVS.	34		18					1 AETHELHARDVS, al. Adelardus.
10		11	THEODORICVS rex 20.	727	2	35	ALDWVLFVS. episc. 10.	19					2
11		12		728	3	36		20					3
12		13		729	4	37		21					4
13		14		730	5	38		22					5
14	GREGORIVS iii. p. 91. iii. Non. Mar.	15		731	6	1 TATWINVS.		23					6
15		16		732	7	2		24					7
1		17		733	8	3		25					8
2		18		734	9	Moritur iii. Kalend. Augusti.		26					9
3		19		735	10	1 NOTHELMVS.		27.					10
4		20		736	11	2		28			CVTHWINVS.	ETHELFRIDVS. c.h.t.	11
5		21		737	12	3		29					12
6		22		738	13	4		30					13
7		23		739	14	5		31					14
8		24		740	15	1 CVTHBERTVS ex Herefor.	DVNNVS episc. 11.	32					1 CVTHREDVS.
9	ZACHARIAS p. 92. Kal. Decemb.	1 CONSTANTINVS copronymus.		741	16	2		33					2
10		2	CHILDERICVS stupidus rex 21.	742	17	3		34					3
11		3		743	18	4		35					4
12		4		74	19	5		36					5
13		5		745	20	6		37					6
14		6		746	21	7		38	EGWLFVS episc. 7.				7
15		7		747	22	8		SWITHREDVS rex 11. & vltimus.			HERDVLFI Orient. Angl. episc. mentio est in concilio Cuthberti hoc anno celebrato.		8

Saxon. Episc. Wint.	Saxon. Episc. Shireburn.	Austr. Sax. Ep. Selesf.	Merciorum. Reges.	Merciorum. Episc. Lichfeld.	Merciorum. Episc. Lindeff.	Legecest. siue Med. Angl.	Wigorn.	Hereford.	Northanhymbrorum. Reges.	Pontifices. Eborac.	Pontifices. Haugust.	Pontifices. Lindisf.	Cand. casæ, vel Witernenses.
			3					WALSTODVS, ep 4. c.h.t.	1 OSRICVS.				
		EOLLA, episc.5. c.h.t.	4						2				
			5		KINFBERTVS ep. 4. c.h.t.				3				
			6						4	WILFRIDVS 2. episc. 6.		AETHELWOLDVS, episc 9.	
			7						5				
			8						6				PETHELMVS, ep.1.Candi æ casæ,al Wethelmus.
			9						7				
			10						8				
			11						9				
			12						10				
		Vacat aliquot annos.	13						11				
			14						CEOLWLFVS.				
			15						1.				
			16						2				
			17						3				
		SIGGA episc.6.	18		ALWIH, al. Alowiochus, ep 5.				4				
			19						5				
			20						6	EGBERTVS Archiepisc.7			
			21					CVTHBERTVS episc.5.	7				FRITHEWALDVS, episc 2.
	HEREWALDVS, ep.3.		22	WITTA.		TOTTA, ep. 2			8				
			23						1. EGBERTVS, al. Eadbertus.				
			24						2		FRITHEBERTVS, episc.5.		
			25						3			KINEWVLFVS, episc 10	
			26					PODDA, episc.6.	4				
			27						5				
			28						6				
			29				MILREDVS ep.5.		7				
HVMFRIDVS, al. Hūfertus, ep.7.			30						8				
			31					ECCA, episc.9. c.h.t.	9				
			32						10				

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Franc.	Anni Christi.	Cantuaritarum. Reges.	Pontifices Cantuar.	Roffenses.	Episc. London.	Orient. Anglorum. Reges.	Pontifices. Dommoc.	Helmam.	Occid. Reges.
1		8		748	23	9						9
2		9		749	1 AEDILBERTVS, al. AEthelbertus.	10			ETHELBERTVS, al. Egelbrihtus, rex 12			10
3		10		750	2	11						11
4		11	PIPINVS rex 22.	751	3	12						12
5	STEPH. ii. p. 93. STEPHANVS iii. p. 94.	12		752	4	13						13
6		13		753	5	14						14
7		14		754	6	15		WIGHEDVS episc. 8 c.h.t.				1 SIGEBERTVS.
8		15		755	7	16						1 KINEWVLFVS.
9		16		756	8	17						2
10	PAVLVS p. 95. Theophylactus. Constantinus. Philippus schism.	17		757	9	18						3
11		18		758	10	*Vacat.*						4
12		19		759	11	1 BREGWINVS.						5
13		20		760	1 ALRICVS.	2						6
14		21		761	2	3		EADBRIHTVS, episc. 9. c.h.t.				7
15		22		762	3	1 IAINBERTVS, al. Lambrihtus.						8
1		23		763	4	2						9
2		24		764	5	3	EARDVLFVS. episc. 12. c.h.t.					10
3		25		765	6	4						11
4		26		766	7	5						12
5		27		767	8	6				ALDBERTVS. c.h.t.	LAMFERTVS c.h.t.	13
6	STEPHANVS iv. p. 96. Non. August.	28		768	9	7		EADGARVS episc. 10. c.h.t.				14
7		29	CAROLVS Magnus rex 23.	769	10	8						15
8		30		770	11	9						16
9		31		771	12	10				EGLAFVS c.h.t.	ATHELWVLFVS c.h.t.	17
10	HADRIANVS p. 97. v. Id. Febr.	32		772	13	11						18
11		33		773	14	12		KENWALKIVS, ep. 11. c.h.t.				19
12		34		774	15	13						20
13		35 LEO iv.		775	16	14	DEORA, al. Diora, episc. 13 c.h.t.					21
14		1		776	17	15						22
15		2		777	18	16						23

Saxon. Episc. Wint.	Shireburn.	Austr. Sax. Ep. Selesf.	Merciorum. Reges.	Episc. Lichfeld.	Lindess.	Legece.	Wigorn.	Hereford.	Northanhymbrorum. Reges.	Pontifices. Eborac.	Haugust.	Lindisf.	Cand.casæ.
			33						11				
			34						12				
			35						13				
			36	Hemelvs episc.11. c.h.t.	Aldvlfvs episc.6.				14				
			37					Ceadda, episc.8. c.h.t.	15				
			38						16				
			39						17				
Kinewardvs episc.8.			40						18				
	Aethelmodvs. c.h.t.		41						19				
			1 Beornredvs.						20				
			1 Offa.					Aldebertvs, episc.9. c.h.t.	1 Osvlfvs.				
			2						1 Ethelwaldvs Mollo.				
			3						2				
		Alvbertvs, episc. 7.c.h.t.	4						3				
			5						4				
			6						5				Pechtwinvs episc.3.
			7	Cvthfridvs, episc.12.		Edbertvs ep. 3.			6				
			8						1 Alredvs				
			9						2		Alhmvndvs, episc. 6.		
			10		Ceolwlfvs episc.7.				3	Ethelbertvs, al. Albertus, ep 8.			
			11						4				
			12					Esna, episc.10. c.h.t.	5				
			13						6				
			14						7				
			15						8				
			16	Bertvnvs, episc. 13. c.h.t.					9				
			17						1 Ethelredvs, al. Ethelbertus.				
			18					Ceolmvndvs, episc 11 c.h.t.	2				
			19				Weremvndvs. episc.6.		3				
			20						4				Aethelbertvs, episc 4.

Indict.	Summi Pontific.	Imperatores. Orientales.	Imperatores. Occidētales.	Reges Francorū.	Anni Chri.	Cantuaritarum Reges.	Cantuaritarum Pontifices. Cantuar.	Cantuaritarum Pontifices. Rof.	Episcopi London.	Orient. Anglorum. Reges.	Anglorum. Pontifices. Dommocens. Helmham.	Occident. Reges.
1		3			778	19	17					24
2		4			779	20	18				EADREDVS. HVNFERTVS. circa hæc temp.	25
3		5 CONSTANTINVS Porphyrogenitus.			780	21	19					26
4		1			781	22	20					27
5		2			782	23	21					28
6		3			783	24	22					29
7		4			784	25	23		EADBALDVS ep.12. circa h.temp.			1 BRITHRICVS.
8		5			785	26	24				ALFHVNVS. SIBBA. circa hæc temp.	2
9		6			786	27	25					3
10		7			787	28	26					4
11		8			788	29	27				TITFRIDVS. ALHERDVS. circa hæc temp.	5
12	Concilium Nicenū 2.	9			789	30	0					6
13		10			790	31	0	WEREMVNDVS ep. 14. circa h. tem.				7
14		11			791	32	1 ÆTHELARDVS.					8
15		12			792	33	2					9
1		13			793	34	3			Occiso Ethelberto ab Offa regnum Ori. Anglor. vnitum est regno Merciorum.		10
2		14			794	1 ÆDILBERTꝰ Pren.	4					11
3		15			795	2	5		HEATHOBERTVS ep. 12. c.h.t.			12
4	LEO 3. p.98.7.Kl. Iun.	16			796	3	6					13
5		17 EIRENE Augusta.			797	1 CVTHREDVS.	7					14
6		1			798	2	8					15
7		2			799	3	9					16
8		3			800	4	10					1 EGBERTVS octauus regum potentissimorum inter Anglosaxonas.
9		4	1 CAROLVS MAGNVS.		801	5	11					2
10		5	2		802	6	12	BEORNMODVS ep. 15.				3
11		1 NICEPHORVS.	3		803	7	13					4
12		2	4		804	8	1 WVLFREDVS.	BVRHRICVS ep.16. post quē multos annos vacauit sedes.				5
13		3	5		805	1 BALDREDVS.	2					6
14		4	6		806	2	3					7
15		5	7		807	3	4					8

Saxonum. Episcopi. Winton.	Shireb.	Austral. Saxon. ep. Seles.	Merciorum. Reges.	Episcopi. Lichfel.	Lindiss.	Legeces.	Wigorn.	Herefor.	Northanhymbrorum. Reges.	Pontifices. Eborac.	Haugust.	Lindisf.	Cand. casę.
	DENEFRITHꝰ ep. 5. c. h. t.		21						1 ALFWOLDVS.				
			22				TILHERVS ep. 7.		2			HIGBALDVS ep. 11.	
ÆTHELHARDVS ep. 9. c. h. t.			23	HIGBERTVS ep. 14. c. h. t.					3	EANBALDꝰ 1. ep. 9.	TILHERVS ep. 7.		
			24						4				
			25				EATHOREDVS ep. 8.		5				
			26					VTELLVS ep. 12. c. h. t.	6				
			27		VNWONA ep. 4. c. h. t.				7				
			28						8				
			29		EALDVLFVS ep. 8.				9				
			30		Post quem credibile est vacasse episcopatum aliquot annos: proximus enim successor fuit ann. 872.				10				
			31					WVLFHARDꝰ ep. 13. c. h. t.	11				
			32				DENEBERTꝰ ep. 9. c. h. t.		1 OSREDVS.		AETHELBERTVS ex Witernensi ep. 8.		
		OSA ep. 8. al. *Bosa.*	33	ALDVLFVS ep. 15. pallium accepit.					1 *Ethelredus* iterum.				BEADWVLFVS ep. 5. & vltimus Witernensium.
EGBALDVS ep. 10.			34						2				
			35						3				
			36						4				
			37						*Ethelredo* 3. Kal. Maii interfecto finem accepit regnum Northumbrorum, quod post interregnum 33. annorũ occupauit *Egbertus* rex Westsax. ann. 827. nominatur tamen etiam postea quidam reguli Northumbrorũ Danicis temporibus.				
DVDDA ep. 11. circa hæc temp.			38										
			1 EGPERTVS.							EANBALDꝰ 2. ep. 10.			
KINEBERTVS ep. 12. circa h. tem.			1 KENVLFVS.								HEARDREDꝰ ep. 9.		
	WIBERTVS. ep. 6. c. hæc tem.		2										
			3										
			4								EANBERTꝰ ep. 10		
			5										
			6										
			7									EGBERTVS ep. 12.	
			8										
			9										
			10										
			11			WERENBERTVS ep. 5. c. h. t.							

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Imperatores. Occident.	Reges Francorum	Reges. Occident. Saxonum.	Reges. Merciorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum. Reges.	Cantuaritarum. Pontifices. Cantuar.	Episcopi London.	Epis. Ori. Angl. Dommoc.	Epis. Ori. Angl. Helmham.
1		6	8		9	12	808	4	5		WEREMVNDVS. c.h.r.	
2		7	9		10	13	809	5	6			
3		8	10		11	14	810	6	7			
4		STAVRATIVS. MICHAEL Rancaues.	11		12	15	811	7	8			
5			12		13	16	812	8	9			
6		1 LEO Armenus.	13		14	17	813	9	10	OSMVNDVS. ep. 14. c.h.r.		
7		2	1 LVDOVICVS Pius.	LVDOVICVS Pius rex 24.	15	18	814	10	11			
8		3	2		16	19	815	11	12			
9	STEPHANVS. 5. p. 99. 5. No Iul.	4	3		17	20	816	12	13			
10	PASCHALIS. p. 100. 5. Kal. Febr.	5	4		18	21	817	13	14			
11		6	5		19	22	818	14	15			HVMBRITHVS. c.h.r.
12		7	6		20	KENELMVS. CEOLVLFVS.	819	15	16			
13		8	7		21	1	820	16	17			
14		1 MICHAEL Traulus.	8		22	1 BEORNVLFVS.	821	17	18			
15		2	9		23	2	822	18	19			
1		3	10		24	3	823	Finis regni Cantuaritarum.	20			
2	EVGENIVS. 2. p. 101. Zinzinus in schismate.	4	11		25	1 LVDECANVS.	824		21		WILREDVS.	
3		5	12		26	2	825		22		Post hos episcopos vsque ad tempora *Eadwij* regis defecerunt episcopi in Eastanglia.	
4		6	13		27	1 WITLAFVS. al. *Wiglafus.*	826		23			
5	VALENTINVS. p. 102. 19. Kal. Ian.	7	14		28	2	827		24			
6	GREGORIVS 4. p. 103. 7. Kal. Febr.	8	15		29	3	828	Finitur regnum Orientalium Saxonũ, Westsaxonicóque vnitur.	25			
7		9 THEOPHILVS.	16		30	4	829		FEOLOGILDVS. al. *Theolgildus.*			
8		1	17		31	5	830		1 CEOLNOTHVS.			
9		2	18		32	6	831		2			
10		3	19		33	7	832		3			
11		4	20		34	8	833		4			
12		5	21		35	9	834		5			
13		6	22		36	10	835		6	ÆTHELNOTHVS ep. 15. c.h.r.		
14		7	23		37	11	836		7			
15		8	24		1 ÆTHELWVLFVS. al. *Athulfus.*	12	837		8			

Episcopi Winton.	Shireburn.	Austral. Saxon. Ep.Sel.	Episcopi. Lichfeld.	Lindissenses.	Legecestrenses.	Wigornenses.	Herefordenses.	Eboracenses.	Haugustald.	Lindisfarnenses.
ALMVNDVS. ep.13. circa h. tem.										
							BEONNA ep.14.c.h.t.			
									TIDFERTVS.ep.11. & vltimus c. hæc temp.	
								WVLFSIVS. ep.11. c. hæc temp.		
WIGHTEN. ep. 14.c.h.t.			HEREWINVS. ep.16. circa h. tem.		RETHVNVS. ep.6. circa h. tem.					
		GISELHERVS. ep.9.c.h.t.								
	ALSTANVS. aliàs *Ealstanus* & *Alfstanus* ep.7.									
										EATHOREDVS. aliàs *Heathedus* ep.13.
						HEABERTVS. aliàs *Eadbertus* episc.10.				
HEREFRIDVS. ep.15. circa h. tem.										
										EGREDVS. episc. 14.
							EADVLFVS. ep.15. circa h.temp.			
EADMVNDVS. ep.16.										
HELMSTANVS. ep.17. circa h.temp.										
								WVLFSIVS. ep.11.c. hæc temp.		
			ÆTHELWALDVS ep.17. c.h.t.							

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Oriental.	Occident.	Reges Francor.	Reges. Occid. Saxon.	Mercior.	Orient. Angl.	Anni Christi.	Cantuar.	PONTI London.
1		9	25		2	13		838	9	CEOLBERTVS episc. 16. c.h.t.
2		10	26		3	1 BERTWVLFVS.		839	10	
3		11	1 LOTHARIVS.	CAROLVS CALVVS rex 25.	4	2		840	11	
4		12	2		5	3		841	12	CEORWVLFVS episc. 17. c.h.t.
5		1 MICHAEL iii.	3		6	4		842	13	
6		2	4		7	5		843	14	
7	SERGIVS ii. p. 104. iv. Id. Feb.	3	5		8	6		844	15	
8		4	6		9	7		845	16	
9		5	7		10	8		846	17	
10	LEO iv. p. 105. Prid. Id. Apr.	6	8		11	9		847	18	
11		7	9		12	10		848	19	
12		8	10		13	11		849	20	
13		9	11		14	12		850	21	
14		10	12		15	13		851	22	
15		11	13		16	1 BVRHREDVS.		852	23	
1		12	14		17	2		853	24	
2		13	15		18	3		854	25	SWITHVLFVS episc. 18. c.h.t.
3	BENEDICTVS iii. p. 106. Anastasius in schism.	14	16		19	4	S. EDMVNDVS regnat in Estanglia.	855	26	
4		15	1 LVDOVICVS. ii.		20	5		856	27	
5		16	2		1 AETHELBALDVS.	6		857	28	
6	NICOLAVS 1. p. 107. viij. K. Maij.	17	3		2	7		858	29	
7		18	4		3	8		859	30	
8		19	5		4	9		860	31	
9		20	6		5	10		861	32	
10		21	7		1 AETHELBERTVS.	11		862	33	
11		22	8		2	12		863	34	HEASTANVS episc. 19. c.h.t.
12		23	9		3	13		864	35	
13		24	10		4	14		865	36	
14		25	11		5	15		866	37	
15	HADRIANVS ii. p. 108. 9. Kal. Dec.	1 BASILIVS Maced.	12		1 AETHELREDVS.	16		867	38	

Winton.	Shireburn.	Selefeien.	Lichfeld.	Lindiffen.	Legeceftr.	Wigorn.	Hereford.	Eboracenfes.	Lindiffarn.
SWITHVNVS ep.18.									
								WIMVNDVS al. Wigmundus, epifc. 12. c. h. t.	
		TOTA epifc. 10. c.h.t.							
			HVMBERTVS ep.18. c.h.t.						EGBERTVS epifc.15.
						ALHWINVS, al. Alhunus, epifc. 11.			
							CVTHWVLFVS, epifc.16. c.h.t.		
								WVLFHERVS epifc.13.	EARDVLFVS ep.16.
					ALDREDVS epifc. 7.				
ALFRITHVS epifc.19.									
			KINEFERTVS ep. 19.						

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Imperatores. Occid.	Reges. Francorum.	Reges. Occident. Saxo.	Reges. Merciorum.	Anni Christi.	PONTI[FICES] Cantuar.	PONTI[FICES] London.
1		2	13		2	17	868	39	
2	Conciliũ Constantinopol. iv.	3	14		3	18	869	40	
3		4	15		4 S. Edmundus rex Orien. Angl. martyrio affectus.	19	870	41	Wvlfsivs episc. 20. c.h.t.
4		5	16		5	20	871	1 Aetheredvs.	
5	Ioannes viii. p. 109. xix. Kl. Ian.	6	17		1 Alfredvs, al. Aelfridus & Aluredus.	21	872	2	
6		7	18		2	22	873	3	
7		8	19		3	Celwvlfvs quondã Burhredi minister, sub quo regnum Merciorũ omninò emarcuit.	874	4	
8		9	20		4		875	5	
9		10	1 Carolvs caluus.		5		876	6	
10		11	2		6		877	7	
11		12	1 Lvdovicvs Balbus.	Lvdovicvs Balbus rex 26.	7		878	8	Aethelwardvs episc. 21. c.h.t.
12		13	1 Carolvs crassus.		8		879	9	
13		14	2		9		880	10	
14		15	3	Lvdovicvs & Carolomannvs reg. 27.	10		881	11	
15	Marinvs p. 110 xiiii. Kl. Ian.	16	4		11		882	12	
1		17	5		12		883	13	
2	Hadrianvs iii. p 111. xii. Kl. Feb.	18	6		13		884	14	
3	Stephanvs vi. p. 112. iii. Id. Maij.	19	7		14		885	15	
4		1 Leo vi. Porphyrogenitus.	8	Carolvs crassus rex 28.	15		886	16	Ealhstanvs episc. 22. c.h.t.
5		2	9 Arnvlfvs.		16		887	17	
6		3	1		17		888	18	
7		4	2		18		889	1 Pleigmvndvs.	
8		5	3		19		890	2	
9	Formosvs p. 113. vi Kalen. Iunij. *Sergius* iij. in schism.	6	4	Odo rex 29.	20		891	3	
10		7	5		21		892	4	
11		8	6		22		893	5	
12		9	7		23		894	6	
13	Bonifacivs vi. p 114. xvi. Kl. Ian.	10	8		24		895	7	
14	Stephanvs vii. p. 115.	11	9		25		896	8	
15	Romanvs p. 116. Theodorvs p. 117. Ioann. ix. p. 118.	12	10		26		897	9	

FICES ANGLORVM.

Winton.	Shireburn.	Selefeien.	Lichfeld.	Lindiff.	Legecestr.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindisfarn.
	EADMVNDVS, al. Heamundus & Hamundus episc. 8.						MVCELLVS episc. 17. c.h.t.		
	ÆTHELHEAGVS episc. 9.		TVNBRITHVS episc. 20.	BRIHTREDVS episc. 9. & vltimus Lindisfarorum, seu Sidnacestrensis.		WEREFRITHVS episc. 12.			
		WIHTVNVS, episc. 11. c.h.t.	*Tunbriho* successum est anno 928. vt credibile sit aliquot annos episcopatum vacasse.		CEOLREDVS ep. 8. & vltimus Legecestrensis.				
DVNBERTVS ep. 20. c.h.t.	ALFSIVS ep. 10. c.h.t.								
DENEWVLFVS ep. 21. c.h.t.	ASSERIVS ep. 11. c.h.t.								
	SWITHELMVS, al. Sigelmus, episc. 12.								
							DEORLAFVS ep. 18. c.h.t.		
	ÆTHELWARDVS epis. 13. c.h.t.								
		AETHELVLFVS episc. 12. c.h.t.							
						WILFERTHVS episc. 13. c.h.t.			
								AETHELBALDVS episc. 14.	

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orientales.	Occident.	Reges Francorum.	Anglorum Reges.	Anni Christi.	Pontifices Cantuar.	London.	Winton.
1	*Sergius* 3. in schism.	13	11		27	898	10		
2	BENEDICTVS iv. p.119. viii. Kal. Octob.	14	12		28	899	11		Vacat aliquot annos.
3		15	1 LVDOVICVS iv.		29	900	12	THEODREDVS ep.23.	
4		16	2	CAROLVS Simplex rex 30.	1 EDWARDVS Senior.	901	13		
5		17	3		2	902	14		
6	LEO v. p.120. CHRISTOPHORVS. (p.121. SERGIVS iii. p. 122.	18	4		3	903	15		
7		19	5		4	904	16		
8		20	6		5	905	17		
9		21	7		6	906	18		FRITHESTANVS ep.22.
10		22	8		7	907	19		
11		23 ALEXANDER.	9		8	908	20		
12		1 CONSTANTINVS viii. Porphyrogenitus.	10		9	909	21		
13		2	11		10	910	22		
14	ANASTASIVS iii. p.123. xvii. Kal. Maij.	3	12		11	911	23		
15		4	1 CVNRADVS.		12	912	24		
1	LANDO. p. 124.	5	2		13	913	25		
2	IOANNES x. p.125. ix. Kal. Febr.	6	3		14	914	26		
3		7	4		15	915	1 ATHELMVS.		
4		8	5		16	916	2		
5		9	6		17	917	3		
6		10	7		18	918	4		
7		11	1 HENRICVS Anceps.		19	919	5		
8		12	2		20	920	6		
9		13	3		21	921	7		
10		14	4		22	922	8	WVLSTANVS ep. 24 circa h. temp.	
11		15	5		23	923	9		
12		16	6		1 ÆTHELSTANVS.	924	1 WVLFHELMVS.		
13		17	7		2	925	2		
14		18	8		3	926	3		
15		19	9	RODVLPHVS Burgūdus rex.31.	4	927	4		

Anglorum. Shireburn.	Wiltunenses.	Wellenses.	Cridiatonenses.	Selesciens.	Lichfeld.	Wigornenses.	Herefordenses.	Eboracenses.	Lindisfarnenses.
	Wiltunenses, qui & Sunnunguenses Ramesbiriæ sederunt.								
Vacat aliquot annos.									
									CVTHEARDVS ep.17.
WERSTANVS ep.14.	ÆTHELSTANVS ep.1.	ÆTHELMVS al. *Athelmus* ep.1.	EALDVLFVS ep.1.	BERNEGVS ep.13.					
							CINEMVNDVS ep.19.c.h.t.		
						ÆTHELHVNVS ep.14.			MILREDVS al. *Tilredus* ep.18.
		WVLFHELMVS ep.2.							
ÆTHELBALDVS ep.15.									
	ODO ep.2.								
								REDEWARDVS al. *Redewaldus* ep.15. c.h.t.	
		ÆLPEAGVS ep.3.		CENREDVS ep.14. c.h.t.					

F

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occident.	Reges Francorum	Reges Anglorum.	Anni Christi.	Cantuar.	London.	Helmham.	Pontifices Winton.
1	LEO vi. p. 126. STEPHANVS vii. p. 127.	20	10		5	928	5			
2		21	11	LVDOVICVS vltramarinꝰ rex 32.	6	929	6			
3	IOANNES xi. p. 128. iii. Id. Decemb.	22	12		7	930	7			
4		23	13		8	931	8			
5		24	14		9	932	9			BIRNSTANVS ep. 23.
6		25	15		10	933	10			
7		26	16		11	934	1 ODO.			
8	LEO. vii. p. 129. vi. Kal. Nouemb.	27	17		12	935	2			ÆLFEAGVS ep. 24.
9		28	1 OTHO Magnus.		13	936	3			
10		29	2		14	937	4			
11		30	3		15	938	5			
12	STEPHANVS ix. p. 130. vii. Id. Iunij.	31	4		16	939	6			
13		32	5		1 EADMVNDVS.	940	7			
14		33	6		2	941	8	BRIHTHELMꝰ ep. 25. c. h. t.		
15	MARINVS ii. p. 131. Kal. Nouemb.	34	7		3	942	9			
1		35	8		4	943	10			
2		36	9		5	944	11			
3		37	10		6	945	12			
4	AGAPETVS ii. p. 132. xv. Kal. Iunij.	38	11		1 EDREDVS.	946	13			
5		39	12		2	947	14			
6		40	13		3	948	15			
7		41	14		4	949	16			
8		42	15		5	950	17			
9		43	16		6	951	18			ALFSIVS ep. 25. aliàs *Alfsinus*.
10		44	17		7	952	19			
11		45	18		8	953	20			
12		46	19		9	954	21			
13		47	20		1 EDWIVS.	955	22		ATHVLFVS.	
14	IOANNES. xii. p. 133. v. Id. Ian.	48	21	LOTHARIVS. rex 33.	2	956	23			
15		49	22		3	957	24			

Anglorum. Shireburn.	Wiltunenses.	Wellenses.	Cridiatonenses.	Selseiens.	Lichfeld.	Dorcacestrenses.	Wigornenses.	Herefordenses.	Eboracenses.	Lindisfarnenses.
					ÆLLA ep.21.			EADGARVS ep. 20. c.h.t.		WIGREDVS al. *Withredus* ep.19.
							KINEWOLDVS ep.15.			
			ÆTHELGARVS ep.2.							
ALFREDVS ep. 16.c.h.t.	OSVLFVS ep.3.									
					ÆLFGARVS ep.22. circa h.temp.					
									WVLSTANVS ep.16. c.h.t.	
		WVLFHELMVS ep.4. c.h.t.		GVTHEARDVS ep.14.c.h.t.						
										VHTREDVS ep. 20. SEXHELMVS ep. 21.
										ALDREDVS ep. 22.
								TIDHELMVS ep.21. circa h.temp.		
						LEOVINVS c.h.t. qui parochias Lindissensem & Legecestrensem coniunxit, sedemque episcopalem primus vt opinor, in Dorcacestram transtulit.				
			ALFWOLDVS ep.3.		KINSIVS ep.23.c.h.t.					
									OSKITELLVS ep.17.	
							DVNSTANVS ep.16.			

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Oriental.	Occident.	Reges. Francor.	Anglorum	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	PONTI Helmamen.
1		50	23		4	958	0		DVNSTANVS ep.26.	
2		51	24		1 EADGARVS.	959	1 S. DVNSTANVS.		AELFSTANVS ep.27.	
3		52	25		2	960	2			
4		53	26		3	961	3			
5		54	27		4	962	4			ALFRICVS c.h.t.
6	LEO viii. p.134. *Benedictus* v. in schism.	1 ROMANVS iij.	28		5	963	5			
7		1 NICEPHORVS Phocas.	29		6	964	6			
8	IOANNES xiij. p. 135.vi.No.Oct.	2	30		7	965	7			
9		3	31		8	966	8			
10		4	32		9	967	9			THEODREDVS.
11		5	33		10	968	10			
12		6	34		11	969	11			
13		7	35		12	970	12			
14		1 IOANNES Zimisces.	36		13	971	13			
15	DONVS p.136. BENEDICTVS V. p. 137.	2	37		14	972	14			
1		3	1 OTHO iunior.		15	973	15			
2	BONIFACIVS vij.p.138.	4	2		16	974	16			
3	BENEDICTVS vi.p. 139 Kal.Iun.	5	3		1 EADWARDVS Martyr.	975	17			
4		6	4		2	976	18			THEODREDVS c.h.t.
5		1 BASILIVS iunior.	5		3	977	19			
6		2	6		4	978	20			
7		3	7		1 ETHELREDVS.	979	21			
8		4	8		2	980	22	ALSTANVS ep.17.c.h.t.		
9		5	9		3	981	23		WVLFSTANVS ep.28. c.h.t.	
10		6	10		4	982	24			
11		7	11		5	983	25			AETHELSTANVS. c.h.t.
12	IOANNES xiiij. p. 140.xvij.Kl.Aug.	8	1 OTHO tertius.		6	984	26			
13	IOANNES XV p. 141.Kal.Aug.	9	2		7	985	27			
14		10	3		8	986	26			
15		11	4	LVDOVICVS V. rex 34.	9	987	29			

Winton.	Shireburn.	Wiltun.	Wellenses.	Cridiatonenses.	Selesceien.	Lichfeld.	Dorcacestrenses.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindisfar.
BRITHELMVS ep.26.	WLFIVS, ep.17. c.h.t.		BRITHELMVS, ep.5.								
					AElfredvs, ep.15.		AElnothvs, episc. Dorcacestr.2.	Oswaldvs episc.17.			
AEthelwoldvs. episc.27.											
						Winsivs, ep.24.c.h.t.					
	Alfwoldvs ep.18. c.h.t.						AEscwivs, al. Aeswius, c.h.t. episc.3.				
											Alfsivs episc 23.
									Wvlfhelmvs, epis.22. c.h.t.		
					Eadelmvs episc.16.						
		Alfstanvs episc.4. al. Elstanus.									
										Oswaldvs episc.18.	
			Kinewardvs, episc.6.	Sidemannvs, ep.4.							
						Aelfeagvs ep.25.c.h.t.					
	AEthelricvs, ep.19.			Alfricvs episc.5.							
					AEthelgarvs, episc.17.						
		Wvlfgarvs episc.5.									
Alfeagvs. episc.28.									Alfricvs, ep.23.c.h.t.		
			Sigarvs episc.7.								
	AEthelsivs ep.20.c.h.t.	Siricivs, ep.6.c.h.t.									

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occid.	Reges. Franc.	Anglor.	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	PONTI Helmam.
1		12	5	Hugo Capetus rex 35.	10	988	1 Aethelgarus.			
2		13	6		11	989	2			
3		14	7		12	990	1 Siricus, al. Sigericus, Siericus, & Siricius.			
4		15	8		13	991	2			
5		16	9		14	992	3			
6		17	10		15	993	4			Algarus. c.h.t.
7		18	11		16	994	5			
8	Ioannes xvj. p. 142. Gregorius v. p. 143.	19	12		17	995	1 Alfricus.			
9	Ioannes xvii. in schism.	20	13		18	996	2			
10		21	14	Robertus rex 36.	19	997	3			
11	Silvester ii. p. 144. Kl. Nou.	22	15		20	998	4			
12		23	16		21	999	5			
13		24	17		22	1000	6			
14		25	1 Henricus iunior.		23	1001	7	Godwinus senior, episc. 18. c.h.t.		
15		26	2		24	1002	8			
1	Ioannes xvii. p. 145 Ioannes xviij. p. 146	27	3		25	1003	9			
2		28	4		26	1004	10		Alfhunus, episc. 29. c.h.t.	
3		29	5		27	1005	11			
4		30	6		28	1000	1 Aelfeagus ex Winton.			
5		31	7		29	1007	2			
6		32	8		30	1008	3			
7	Sergius iv. p. 147. xv Kal. Sept.	33	9		31	1009	4			
8		34	10		32	1010	5			
9		35	11		33	1011	6			
10	Benedictus vii. p. 148.	36	12		34	1012	7			
11		37	13		35	1013	1 Livingus, qui & Ethelstanus ex Wellens.			
12		38	14		36	1014	2			
13		39	15		37	1015	3			
14		40	16		1 Edmundus ferreum latus.	1016	4		Alwius, episc. 30. c.h.t.	
15		41	17		1 Cnuto, al. Canutus.	1017	5			

FICES ANGLORVM.

Winton.	Shireburn.	Wiltun.	Wellens.	Cridiatonenses.	Seleseien.	Lichfeld.	Dorcacestrens.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindissfarn.
					Ordbrihtus, ep. 18.						
		Alfricus, episc. 7.				Godwinus ep. 26. c.h.t.					Aldhunus, episc. 24.
								Aldulfus, qui & Archiepisc. Ebor. episc. 18.		Aldulfus ep. 19.	
							Aelfelmus ep 4. c.h.t.				
				Alfwoldus ep. 6. c.h.t.							Sedes episcopalis Dunelmum translata.
		Brithwoldus, episc. 8.									
			Alfwinus episc. 8.						Athulfus, ep. 24. c.h.t.		
	Brithwinus, episc. 21. c.h.t.										
								Wulstanus episc. 19. qui & Archiepisc. Eborum.		Wulstanus ep. 20.	
					Aelmarus c.h.t. ep. 19.						
							Eadnothus, ep. 5 c.h.t.				
Kenulfus ep. 29.											
Athelwoldus episc. 30.		Livingus, ep. 9. c.h.t.				Leovegarus, ep. 27. c.h.t.					
	Aelmarus episc. 22.			Alfwoldus ep. 7. c.h.t.							
									Aethelstanus, ep. 25. c.h.t.		
		Aethelwinus, episc. 10.									
Alfsius episc. 31.											
							Aethericus, ep. 6.				

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Imperatores. Occident.	Reges Francorum	Reges Anglorum.	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	Pontifices Helmham.
1		42	18		2	1018	6			
2		43	19		3	1019	7			
3		44	20		4	1020	I ÆTHELNOTHꝰ al. *Egelnothus.*			
4		45	21		5	1021	2			ALDWINVS al. *Alfwinus* & *Alwinus.*
5		46	22		6	1022	3			
6		47	23		7	1023	4			
7	IOANNES xix. p.149 Prid. Kal. Mart.	48	I CVNRADVS Iunior.		8	1024	5			
8		49	2		9	1025	6			
9		50	3		10	1026	7			
10		I CONSTANTINꝰ x.	4		11	1027	8			
11		2	5		12	1028	9	GODWINVS Iunior ep.19. c.h.t.		ALFRICVS c.h.t.
12		3	6		13	1029	10			
13		I ROMANVS iv. Argyrus.	7		14	1030	11			
14		2	8	HENRICVS rex 37.	15	1031	12			
15	BENEDICTVS viii. p.150. iii. Id. Nou.	3	9		16	1032	13		ÆLFWARDVS ep.31. circa h. tem.	ALFRICVS circa hæc temp.
1		4	10		17	1033	14			
2		5	11		18	1034	15			
3		I MICHAEL iv. Paphlago.	12		19	1035	16			
4		2	13		I HAROLDVS.	1036	17			
5		3	14		2	1037	18			
6		4	15		3	1038	I EADSIVS.			
7		5	I HENRICVS Niger.		4	1039	2			
8		6	2		I HARDECNVTꝰ.	1040	3			
9		MICHAEL v. Calaphatus.	3		2	1041	4			
10		I ZOE & THEODORA. CONSANTINVS Monomachus.	4		I EDWARDVS Confessor.	1042	5			
11		2	5		2	1043	6			
12		3	6		3	1044	7		ROBERTVS ep.32.	STIGANDVS.
13	*Siluest.* iii. in schismate. GREGORIVS vi. p.151. Kal. Maij.	4	7		4	1045	8			
14		5	8		5	1046	9			
15	CLEMENS ii. p.152.	6	9		6	1047	10			AGELMARVS alias *Ethelmarus.*

Anglorum. Winton.	Shireburn.	Wiltunenses.	Wellenses.	Cridiatonenses.	Selesciens.	Lichfeld.	Dorcacest.	Wigornenses.	Herefor.	Eboracens.	Dunelmenses.
	BRITHWINVS ep.23.c.h.t.				ÆTHELRICVS ep.20.						
				EADNOTHVS ep. 8. c.h.t		BRITHMARVS ep.28.c.h.t.					
								LEOFSIVS ep.20.		ALFRICVS Puttoc ep.21	EADMVNDVS ep.25.
			BIRHTWINVS ep.11.c.h.t.								
				LIVINGVS ep.9.							
ALFWINVS al. *Elwinus* ep.32.c.h.t.								BRIHTEAGVS ep. 21.			
							EADNOTHVS ep.7.				
			BIRHTWIVS ep.12.					LIVINGVS ep.22.			
					GRIMKETELLVS ep.21.	WVLSIVS ep.29.					
	ÆLFWOLDVS ep.24. c.h.t.										
			DODECA Saxonicus ep.13.	*Liuingus* Cornubiensem præsulatum Cridiatonensi vniuit.							
		HEREMANNVS episc. 9 & vltimus, qui hunc episcopatum vniuit Shireburnensi.									
				LEOFRICVS ep.10. sedem transtulit ad Exoniam.				ALDREDVS ep.23.			
STIGANDVS ep.33.					HECA ep.22.						

H

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orientales.	Occident.	Reges Francorum.	Reges Anglorum	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	Pontifices Helmam.
1	DAMASVS ii. p.153.	7	10		7	1048	11			
2	LEO ix. p.154. Pr. Id. Feb.	8	11		8	1049	12			
3		9	12		9	1050	1 ROBERTVS ex London.			
4		10	13		10	1051	2		WILLIELMVS ep.33.	
5		11	14		11	1052	3			
6		12	15		12	1053	1 STIGANDVS.			
7		13	16		13	1054	2			
8	VICTOR ii. p.155. Id. Ap.	1 THEODORA.	17		14	1055	3			
9		2	18		15	1056	4			
10	STEPHANVS x. p.156.	1 MICHAEL Stratioticus.	1 HENRICVS iii. Senior.		16	1057	5			
11	NICOLAVS ii. p.157. *Benedictus* in schism.	1 ISACIVS Comnenus.	2		17	1058	6	SIWARDVS ep. 20.		
12		2	3		18	1059	7			
13		1 CONSTANTINVS xii. Ducas.	4		19	1060	8			
14	ALEXANDER ii. p.158. *Honorius* in schism.	2	5	PHILIPPVS rex 38.	20	1061	9			
15		3	6		21	1062	10			
1		4	7		22	1063	11			
2		5	8		23	1064	12			
3		6	9		24	1065	13			
4		7	10		HAROLDVS. WILLIELMVS Senior.	1066	14			

Anglorum.

Winton.	Shireburn.	Wellenses.	Cridiaton. siue Exon.	Sclesleienses.	Lichfeld.	Dorcacest.	Wigorn.	Hereford.	Eboracenses.	Dunelmenses.
										EDREDVS ep. 26.
						VLFVS ep.8.				ÆTHELRICVS al. *Agelricus* ep.27. circa hæc temp.
									KINSIVS ep.22.	
						WVLFINVS ep.9.				
					LEOFWINVS ep.30.					
	HEREMANNVS ep.25.c.h.t. qui postea sedem transtulit ad Salisburiam.							LEOVEGARVS ep.26.		AGELWINVS ep.28.
								Vacat aliquot annos.		
		GISA aliâs *Giso* ep.14.						WALTERVS ep.27.	ALDREDVS ex Wigornensi ep. 23.	
							WVLSTANVS ep.24.			